

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QVI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA
FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIUS LOCUPLETATA: ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID
UNUSQUISQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO
SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI CONPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES
ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM
SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR: CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES PRIMA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD GREGORIUM MAGNUM.

Accurante J.-P. Migne,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIA BINA EDITIONE TYPIS MANDATA EST, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. —
VENEUNT MILLE FRANCIS DUCENTA VOLUMINA EDITIONIS LATINÆ; OCTINGENTIS ET
MILLE TRECENTA GRÆCO-LATINÆ. — MERE LATINA UNIVERSOS AUCTORES TUM OCCIDENTALES, TUM
ORIENTALES EQUIDEM AMPLECTITUR; HI AUTEM, IN EA, SOLA VERSIONE LATINA DONANTUR.

PATROLOGIÆ TOMUS LXIX.

VIGILIUS PAPA, GILDAS SAPIENS, PELAGIUS PAPA, CASSIODORUS.
CASSIODORI TOMUS PRIOR. — CÆTERORUM TOMUS UNICUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

C 550.1

HARVARD COLLEGE LIBRARY

1873, March 22.

Bequest of

James Walker, D. D., L. L. D.

(H. U. 1814)

President of Harv. Univ.

anal.

MAGNI AURELII
CASSIODORI

SENATORIS,

VIRI PATRICII, CONSULARIS, ET VIVARIENSIS ABBATIS

OPERA OMNIA

IN DUOS TOMOS DISTRIBUTA,

AD FIDEM MANUSCRIPTORUM CODICUM EMENDATA ET AUCTA, NOTIS, OBSERVATIONIBUS ET
INDICIBUS LOCUPLETATA, PRÆCEDENTE AUCTORIS VITA, QUÆ NUNC PRIMUM IN
LUCEM PRODIT CUM DISSERTATIONE DE EJUS MONACHATU.

OPERA ET STUDIO J. GARETHI

MONACHI ORDINIS SANCTI BENEDICTI E CONGREGATIONE SANCTI MAURI.

NOBIS AUTEM CURANTIBUS ACCESSERUNT

COMPLEXIONES IN EPISTOLAS B. PAULI

QUAS EDIDIT ET ANNOTAVIT SCIPIO MAFFEIUS.

PRÆCEDUNT

VIGILII PAPÆ, GILDÆ SAPIENTIS

ET

PELAGII PAPÆ

SCRIPTA UNIVERSA

EX MANSI ET GALLANDIO MUTUATA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSE,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS, EDITORE.

CASSIODORI TOMUS PRIOR. — CÆTERORUM TOMUS UNICUS

VENEUNT 2 VOLUMINA 1½ FRANCIS GALLICIS.

EXUDEBATUR ET VENIT APUD EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1848

ELENCHUS OPERUM

QUÆ IN HOC TOMO LXIX CONTINENTUR.

Ⓐ Epistolæ et decreta	VIGILIUS PAPA. (436-555)	col. 9
GILDAS SAPIENS.		
Ⓐ De excidio Britanniae liber querulus		329
PELAGIUS PAPA I. (455-554)		
Ⓐ Epistolæ		393
CASSIODORUS.		
Variarum libri duodecim		501
Historia tripartita		879
Chronicon		1213
Computus paschalis		1249
Ⓐ De Gothorum origine et rebus gestis, auctore <u>Jornano</u>		1251

ERRATA.

Col. 281, Græci textus lin. 45, pro *ἀποκρίσει* *ἀπόκρισις*, quod legitur nullo sensu in editione Mansi, legi posset, *ἀποκρίσει* *ἀποκρίσει*, quod Latino *affirmans protulere responsum* consonaret.—In tomo sequenti pag. 1415-1416, in titulo superiore, post *M. Aurelii Cassiodori*, supplendum *Complexiones in Actus Apostolorum*.

VIGILIUS PAPA.*

NOTITIA (ex libro Pontificali).

Vigilius a natione Romanus, ex patre Joanne consule, sedit annos 17 b menses 5 (a) dies 26. Eodem tempore Belisarius patricius commisit bellum c cum Vitige rege Gothorum. Quem fugientem noctu in-

(a) Ms. Luc., 7.

a Cum Vigilius favore Theodoræ Augustæ in sedem apostolicam intrusus post obitum Silverii se pontificatu subdole abdicasset, ea spe fortasse ut per studia Belisarii legitime eligeretur, electuris novum pontificem Romanæ Ecclesiæ clericis ille metus incessit, ne si Vigilium multis criminibus notorie contaminatum eligerent, in sacros canones delinquerent; si vero præterirent, schismati et periculosissimæ hæresi occasionem præberent. Post longam consultationem, ad averendum schismatis et hæreseos periculum, divino instinctu, fortasse omnium consensu electus est Vigilius, catholicus quidem, sed propter ambitionem, hæreticorum conversatione pollutus. Post emissam fidei confessionem, omnisque hæreseos execrationem, evectus est in thronum pontificum iv kalendas Julii, anno Christi 540, qui est Justiniani 14. Hæc omnia nutu Dei facta esse probavit eventus. Admirabili enim exemplo accidit ut qui ad maledicendum populo Dei antea fuerat inductus, idem ad benedicendum eidem converteretur, quemque Theodora imperatrix ad revocandum Anthimum in sedem pontificalem evexerat, ille post legitimum sui electionem anathema adversus eundem atque collegas ipsius hæreticos irrogatum iterum confirmaverit. Justinianus imperator de legitima electione Vigiliæ certior redditus, more majorum suorum apud eundem per legatum et epistolam fidei confessionem edidit, ut patet ex reddita Vigiliæ epistola, qua præter expectationem Theodoræ Augustæ in Anthimum ejusque collegas hæreticos anathema intorsit. In Italia nulla ducum virtute Ravenna civitas dedita, ipseque Vitiges rex Gothorum anno Christi 540 victus fuit a Belisario; qui hanc ob rem ab æmulis invidiam passus, et in affectatæ tyrannidis suspicionem adductus, Constantinopolim revocatur. Qui cum venisset, adductis secum devictis hostibus, triumphare non est permissus, propterea fortasse quod impiæ Augustæ nimium obtemperans, in pontificem impia et sacrilega attentasset. Theobaldus rex Gothorum vires dispersas restauravit, post cujus eadem Totilas Theobaldi nepos, flagellum Græcorum in Occidente dominantium, evectus est in regnum: qui post aliquot victorias contra Romanos partas Campania potitus est, ubi eidem accidit, quod refert S. Gregorius in Dialogorum, cap. 18, de sancto Benedicto Cassinensi monacho, qui venienti Riggovi ad explorandum domini prophetiam dixit: *Pone, fili, pone hoc quod portas, non est tuum. Ipsi vero Totilæ ad se venienti prænuñtiavit dicens: Multa mala facis, multa mala fecisti, jam aliquando ab iniquitate conquiesce: equidem Romam ingressurus es, mare transiturus; novem annis regnans, decimo morieris.* Quando post totam fere subactam Italiam Roma potius fuerit, infra dicemus. Hujus temporibus quatuor pluresve Persarum irruptiones in Romanos factæ sunt a Cosrohe Persarum rege, quas describit Procopius de Bello Persico.

Anno pontificatus Vigiliæ septimo, qui est Christi 546, Petrus Hierosolymorum episcopus vita defun-

* Notæ in Mansiana editione e regione textus positæ sive in textu inter uncines sive infra columnas ciff

A secutus est Joannes magister militum cognomento Sanguinarius, et tenuit eum, et adduxit ad Belisarium et ad Vigilium Romam. Tunc dederunt ei sacramenta in basilica Julii (b), ut salvum illum per-

(b) Item cod., Julia.

ctus est: in locum ejus successit Macarius II, qui ex sinistro judicio suspicionem hæreseos incurrit. Theodora Augusta hæretica Severiana ad eversionem fidei orthodoxæ soluta intenta, cum imperasset, teste Procopio, annum unum et viginti, anno imperii Justiniani 23, diro anathematis jaculo per Vigilium sauciata, ulciscens numine haud dubie divino, misere interiit. Qua fide ergo Anastasius dicat Vigilium jussu imperatricis e templo Sanctæ Euphemie Chalcedone extractum fuisse, infra dicemus. Si non impiæ hujus femine imperio nimis obsequens fuisset Belisarius, manusque violentas a Silverio retraxisset, felicissimus fuisset dux militum: quia tamen Deum femine postposuit, e summa gloria in infamam fortunam misere est dejectus. Nam cum de insidiis Justiniano imperatori paratis accusatus fuisset, et fortasse etiam convictus, bonis et dignitatibus omnibus exutus est, excæcatus, eoque paupertatis adactus, ut stipem mendicare coactus fuerit. Zonaras, Cedrenus, Volaterranus, etc., Baronius anno 561. Quæ occasione trium capitulorum, scripta Theodori Mopsuesteni, Theodoretæ, atque epistolam Ibræ concernentium, hujus temporibus dicta, scripta, aut gesta fuerint, per litteras, concilia et edicta, infra patebit. Prima Justiniana metropolitanæ sedis dignitate ac prerogativa auctoritate Vigiliæ exornata fuit. Novella 131, c. 3. Basilicam a se constructam sacris imaginibus picturis decoravit, ut ait Adrianus papa in epistola ad Carolum Magnum; monasterium a Childeberto Francorum rege erectum privilegiis et immunitatibus decoravit, ut scribit S. Gregorius lib. viii, epist. 115. Vigilius etiam episcopum Origenem antea scriptis damnatum, suo etiam constituto condemnavit. Cassiodorus Instit. divinarum lectionum, l. i, c. 5.

Ex actis hujus pontificis singularis Dei erga Romanam Ecclesiam providentia, atque admiranda apostolicæ sedis auctoritas omnibus innoscit. Quanquam imperatricis aliorumque desiderio speratum fuerit, naviculam Petri eo ducendam, quo ipsi suo affectu commoverent Vigilium suo studio ac favore in sedem apostolicam violenter et sacrilege intrusum, tamen residens in ea Christus hinc atque illic universam navim pro arbitrio vertit, et licet fluctus contrarii eam urserint, flantesque venti in adversam partem quandoque impulerint, nunquam tamen ipsa navicula toto tempore legitimi pontificatus Vigiliæ in scopulos imegit, vel in syrtes offendit, ictibusque undarum crebrioribus dissoluta fuit, sed potius illæsa permansit, omnemque illam aquam, quam per lata foramina influentem exceperit, integre ad summam siccitatem vicissim excussit. Videant ergo

b Sexdecim annis sedem apostolicam tenuisse Vigilium scribit Baron. ann. 533. Sev. BINIUS.

c Vitigem nullo prælio habito, nulla ducum virtute, una cum Ravenna civitate, anno quinto belli Gothici, qui est Christi 540, deditum esse Belisario scribit Procopius. Sev. BINIUS.

ELENCHUS OPERUM

QUÆ IN HOC TOMO LXIX CONTINENTUR.

Epistolæ et decreta	VIGILIUS PAPA (no 38-555)	col.	9
GILDAS SAPIENS.			
De excidio Britannis liber querulus			329
PELAGIUS PAPA I. (no 555-559)			
Epistolæ			393
CASSIODORUS.			
Variarum libri duodecim			501
Historia tripartita			879
Chronicon			1213
Computus paschalis			1249
De Gothorum origine et rebus gestis, auctore <u>Jernano</u>			1251

ERRATA.

Col. 281, Græci textus lin. 48, pro *etiam in hoc libro*, quod legitur nullo sensu in editione Mansi, legi posset, *etiam in hoc libro*, quod Latino *affirmans protulere responsum* consonaret.—In tomo sequenti pag. 1415-1416, in titulo superiore, post *M. Aurelii Cassiodori*, supplendum *Complexiones in Actus Apostolorum*.

VIGILIUS PAPA.*

NOTITIA (*ex libro Pontificali*).

Vigilius a natione Romanus, ex patre Joanne consule, sedit annos 17 b menses 5 (a) dies 26. Eodem tempore Belisarius patricius commisit bellum c cum Vitige rege Gothorum. Quem fugientem noctu in-

(a) Ms. Luc., 7.

a Cum Vigilius favore Theodoræ Augustæ in sedem apostolicam intrusus post obitum Silverii se pontificatu subdole abdicasset, ea spe fortasse ut per studia Belisarii legitime eligeretur, electuris novum pontificem Romanæ Ecclesiæ clericis ille metus incessit, ne si Vigilius multis criminibus notorie contaminatum eligerent, in sacros canones delinquerent; si vero præterirent, schismati et periculosissimæ hæresi occasionem præberent. Post longam consultationem, ad averendum schismatis et hæreseos periculum, divino instinctu, fortasse omnium consensu electus est Vigilius, catholicus quidem, sed propter ambitionem, hæreticorum conversatione pollutus. Post emissam fidei confessionem, omnisque hæreseos execrationem, evectus est in thronum pontificium iv calendis Julii, anno Christi 540, qui est Justiniani 14. Hæc omnia nutu Dei facta esse probavit eventus. Admirabili enim exemplo accidit ut qui ad maledicendum populo Dei antea fuerat inductus, idem ad benedicendum eidem converteretur, quemque Theodora imperatrix ad revocandum Anthimum in sedem pontificalem evexerat, ille post legitimum sui electionem anathema adversus eundem atque collegas ipsius hæreticos irrogatum iterum confirmaverit. Justinianus imperator de legitima electione Vigiliæ certior redditus, more majorum suorum apud eundem per legatum et epistolam fidei confessionem edidit, ut patet ex reddita Vigiliæ epistola, qua præter expectationem Theodoræ Augustæ in Anthimum ejusque collegas hæreticos anathema intorsit. In Italia nulla ducum virtute Ravenna civitas dedita, ipseque Vitiges rex Gothorum anno Christi 540 victus fuit a Belisario; qui hanc ob rem ab æmulis invidiam passus, et in affectatæ tyrannidis suspicionem adductus, Constantinopolini revocatur. Qui cum venisset, adductis secum devictis hostibus, triumphare non est permissus, propterea fortasse quod impie Augustæ nimium obtemperans, in pontificem impia et sacrilega attentasset. Theobaldus rex Gothorum vires dispersas restauravit, post cujus eadem Totilas Theobaldi nepos, flagellum Græcorum in Occidente dominantium, evectus est in regnum: qui post aliquot victorias contra Romanos partas Campana potitus est, ubi eidem accidit, quod refert S. Gregorius in Dialogorum, cap. 18, de sancto Benedicto Cassinensi monacho, qui venienti Riggovi ad explorandum domini prophetiam dixit: *Pone, fili, pone hoc quod portas, non est tuum. Ipsi vero Totilæ ad se venienti prænuñtiavit dicens: Multa mala facis, multa mala fecisti, jam aliquando ab iniquitate conquiesce: equidem Romam ingressurus es, mare transiurus; novem annis regnans, decimo morieris.* Quando post totam fere subactam Italiam Roma potitus fuerit, infra dicemus. Hujus temporibus quatuor pluresve Persarum irruptiones in Romanos factæ sunt a Cosrho Persarum rege, quas describit Procopius de Bello Persico.

Anno pontificatus Vigiliæ septimo, qui est Christi 546, Petrus Hierosolymorum episcopus vita defun-

A secutus est Joannes magister militum cognomento Sanguinarius, et tenuit eum, et adduxit ad Belisarium et ad Vigilium Romam. Tunc dederunt ei sacramenta in basilica Julii (b), ut salvum illum per-

(b) Item cod., Julia.

ctus est: in locum ejus successit Macarius II, qui ex sinistro judicio suspicionem hæreseos incurrit. Theodora Augusta hæretica Severiana ad eversionem fidei orthodoxæ solum intenta, cum imperasset, teste Procopio, annum unum et viginti, anno imperii Justiniani 23, diro anathematis jaculo per Vigilium sauciata, ulciscente numine haud dubie divino, misere interiit. Qua fide ergo Anastasius dicit Vigilium jussu imperatricis e templo Sanctæ Euphemie Chalcedone extractum fuisse, infra dicemus. Si non impie hujus feminæ imperio nimis obsequens fuisset Belisarius, manusque violentas a Silverio retraxisset, felicissimus fuisset dux militum: quia tamen Deum feminæ postposuit, e summa gloria in infamam fortunam misere est dejectus. Nam cum de insidiis Justiniano imperatori paratis accusatus fuisset, et fortasse etiam convictus, bonis et dignitatibus omnibus exutus est, excæcatus, eoque paupertatis adactus, ut stipem mendicare coactus fuerit. Zonaras, Cedrenus, Volaterranus, etc., Baronius anno 561. Quæ occasione trium capitulorum, scripta Theodori Mopsuesteni, Theodoretæ, atque epistolam Ibae concernentium, hujus temporibus dicta, scripta, aut gesta fuerint, per litteras, concilia et edicta, infra patebit. Prima Justiniana metropolitanæ sedis dignitate ac prærogativa auctoritate Vigiliæ exornata fuit. Novella 131, c. 3. Basilicam a se constructam sacris imaginum picturis decoravit, ut ait Hadrianus papa in epistola ad Carolum Magnum; monasterium a Childerto Francorum rege erectum privilegiis et immunitatibus decoravit, ut scribit S. Gregorius lib. vii, epist. 115. Vigilius etiam episcopum Origenem antea sæpius damnatum, suo etiam constituto condemnavit. Cassiodorus Instit. divinarum lectionum, l. 1, c. 5.

C Ex actis hujus pontificis singularis Dei erga Romanam Ecclesiam providentia, atque admiranda apostolicæ sedis auctoritas omnibus innotescit. Quanquam imperatricis aliorumque desiderio speratum fuerit, naviculam Petri eo ducendam, quo ipsi suo affectu commoverent Vigilium suo studio ac favore in sedem apostolicam violenter et sacrilege intrusum, tamen residens in ea Christus huc atque illic universam navim pro arbitrio vertit, et licet fluctus contrarii eam urserint, flantesque venti in adversam partem quandoque impulerint, nunquam tamen ipsa navicula toto tempore legitimi pontificatus Vigiliæ in scopulos impegit, vel in syrtis offendiit, ictibusque undarum crebrioribus dissoluta fuit, sed potius illæsa permansit, omnemque illam aquam, quam per lata foramina influentem excepit, integre ad summam siccitatem vicissim excussit. Videant ergo

b Sexdecim annis sedem apostolicam tenuisse Vigilium scribit Bar. n. ann. 553. Sev. Binius.

c Vitigem nullo prælio habito, nulla ducum virtute, una cum Ravenna civitate, anno quinto belli Gothici, qui est Christi 540, deditum esse Belisario scribit Procopius. Sev. Binius.

* Notæ in Mansiana editione e regione textus positæ sive in textu inter uncinos sive infra columnas cfr. frs. superioribus præmissis excerptissimæ. Edit.

ducerent ad Justinianum imperatorem. Quem cum A adduxissent Constantinopolim, gavisus est imperator, et fecit eum patricium et comitem, et transmisit eum juxta fines Persarum, et ibi vitam finivit. Belisarium vero interrogavit imperator, quomodo se haberet cum Romanis, vel quomodo in loco Silverii statuisset Vigilium. Tunc gratias ei egerunt imperator et Augusta ^a, et data ei dignitate, iterum misit eum in Africam ^b. Qui veniens in fines Africæ, sub dolo pacis interfecit Gontharidem (a) regem Vandalarum, et redacta est Africa sub republica. Tunc Belisarius patricius veniens Romam, de spoliis Vandalorum obtulit c beato Petro apostolo per manus Vigilii papæ crucem auream cum gemmis, pensantem libras centum, in qua scripsit victorias suas : cerostata argentea (b), deaurata majora duo, quæ stant usque hodie ante corpus beati Petri apostoli. Sed et alia multa dona et eleemosynas pauperum largitus est. Fecit etiam Belisarius patricius xenodochium in via Lata, et in via Flaminia juxta civitatem Ortas [Ostiani] monasterium Sancti Juvenalis, ubi possessiones et dona multa largitus est. Eodem tempore Theodora Augusta scripsit ad Vigilium papam : Veni, adimple nobis quæ prona voluntate tua promisisti de patre nostro Anthimo, et revoca eum in officio suo. Ad hæc rescripsit Vigilius : Absit hoc a me, domina Augusta : prius locutus sum male et insipienter, modo autem nullo modo tibi consentio, ut revocem hominem hæreticum et anathematizatum. Etsi indignus, vicarius sum beati Petri apostoli, quomodo fuerunt antecessores mei sanctissimi Agapetus et Silverius, qui eum damnaverunt. Tunc Romani fecerunt suggestiones suas ^d contra Vigilium, eo quod cum consilio ejus depositus fuisset Silverius beatissimus papa. Sugerimus, inquirunt, pietati tuæ, quia

(a) Idem cod., *Widtharim*.

ergo novantes hæretici quam præmature triumphent de naufragio hujus naviculæ, quando ei præsidebat Vigilius. Si auctor est illius epistolæ fideique formulæ, quam ex Liberati breviario objiciunt, nihil aliud vicerunt, quam quod eo tempore exteriore professione in gratiam imperatricis spe pontificatus obeundi vel retinendi hæresim professus eam epistolam scripserit, quando adhuc vivente Silverio pseudopapa esset : quem si vel errasse, vel hæreticum et simoniacum fuisse ipsi probarent, nullam maculam Ecclesiæ orthodoxæ ejusque dogmatibus infligerent. Quod autem post obitum Silverii, quando per dilectionem vel approbationem cleri Romani papa legitimus esse cepit, nihil horum dixerit, scripserit, vel egerit, indicabunt illæ anathematis sententiæ quas in Anthimum, teste Gregorio, a prædecessoribus antea condemnatum, et in Theodoram Augustam pronuntiavit. Quid vero de ipsa epistola sub nomine Vigilii ex Liberato desumpta sentiendum sit, dicemus infra in notis epistolarum ejusdem. Sev. BINUS.

^a Justinianum de revocando Anthimo in sedem suam conscium non fuisse, sed potius ea omnia secreta machinatione Theodoræ Augustæ cum Vigilio commissa esse, indicat epistola Justiniani ad Mennam, quæ supra excusa est sub Silverio : in cuius fine inter alios execrandos hæreticos condemnandos enumerat Anthimum Trapezuntis episcopum. Unde patet quod ipse imperator Belisarium hac de causa gratias non egerit, nisi forte persuasum sibi habuerit Silverium justa sententia condemnatum,

male agit cum servis tuis Romanis, et cum ipsa plebe sua, et quia homicidam illum accusamus. Sic est in furorem versus, ut daret alapam notario suo ; qui mox ad pedes ejus cadens exspiravit. Item dedit nepotem suum Vigilius Asterio consuli filium mulieris viduæ ; quo casu faciente, fecit eum teneri nocte, et tandiu cædi quandiu vitam finiret. Quo audito, Augusta misit Anthemium scribonem cum jussione sua, et cum virtute majore ad Romam, dicens : Si eum inveneris in basilica Sancti Petri, parce : nam si in Lateranis, aut in palatio, aut in qualibet ecclesia inveneris Vigilium, mox impositum in navim perduc eum usque ad nos. Nam, si non feceris, per Viventem in sæcula, excoriari te faciam. Qui Anthemius scribo veniens Romam, invenit eum in ecclesia Sanctæ Cæciliæ, x kalendas Decembris (erat enim dies natalis ejus) munera erogantem ad populum. Tenentes ergo eum, deposuerunt ad Tiberim, et miserunt eum in navim. Plebs autem et populus sequebatur eum, acclamantes, ut orationem ab eo acciperent. Dataque oratione, respondit omnis populus : Amen ; et mota est navis. Videntes Romani quod mota esset navis in qua sedebat Vigilius, cœpit populus jactare post eum lapides, fustes [cum calcibus, et] cacabos, et dicere : Fames tua tecum. Mortalitas tecum. Male fecisti Romanis, male invenias ubi vadis. Et quidam amatores ejus secuti sunt eum de ecclesia. Qui ingressus Siciliam ^e in civitatem Catanensem, permissus est facere ordinationem per mensem Decembrem, presbyteros et diaconos, in quibus retransmisit Romæ Ampliatum presbyterum et vicedominum suum, et Valentinum episcopum ad sanctas Rufinam et Secundam, ad custodiendum Lateranas, et gubernandum clerum. Et valefaciens omnibus, ingressus est Constantinopolim ^f in vigilia

(b) In eodem deest *argentea*.

eique Vigilium legitima subrogatione successum fuisse. IDEM.

^b Hæc sub pontificatu Joannis II anno Christi 533, contigitisse videntur. IDEM.

^c Hæc oblatio, cujus etiam meminit auctor Miscellæ historiæ, fortasse facta est sub pontificatu Silverii, anno Christi 537, quando Belisarius post devictos Gothos Romam subegit. Si tamen aliqua donatio facta est Vigilio, oportuit eam oblatam fuisse per ministros Belisarii in ejusdem absentia. Nam ipsum Belisarium quarto anno belli Persici Romam non fuisse ingressum, videre est ex Procopio. IDEM.

^d Historiam quæ sequitur, usque ad illa verba : *Qui ingressus Siciliam*, etc., de fide suspectam esse Baronius anno 546, numero 54, probat, eo argumento fretus, quod trium capitulorum causa tantum vocatus fuerit, cum Menna Constantinopolitanus atque primarii Orientis episcopi, edicto Justiniani de tribus capitulis damnandis promulgato, non prius subscribere vellent, quam Romanus pontifex consensisset. Putabat enim pontificem quibus posset fieri blanditiis conciliandum, et non nisi honorifice invitandum esse, ne illo repugnante, a quo omnes Orientis episcopi dependebant, de promulgato edicto omnes conatus irriti efficerentur. IDEM.

^e In Sicilia longiores moras traxisse pontificem, indeque Urbi fame laboranti frumentum a Gothis interceptum misisse, tradit Procopius lib. III de Bello Gothorum. IDEM.

^f Vigilium ad comitatum profectus contra exen-

Natalis Domini nostri a Jesu Christi. Tunc obvius A est ei imperator, et osculantes se, coeperunt flere, et plebs illa psallebat ante eum usque ad ecclesiam Sanctæ Sophiæ, dicens : Ecce advenit dominator dominus, etc. Per biennium vero fuerunt contentiones (a) de Anthimo patriarcha, quomodo promississet revocare et remittere eum in locum suum, et cautionem manus suæ ostendebant, quomodo promiserat eum in ordinem suum revocare. Sed Vigilius nultatenus eis voluit consentire, sed tanta roboratus virtute, magis mori desiderabat quam vivere. Tunc Vigilius papa dixit : Ut video, non me fecerunt venire ad se Justinianus et Theodora piissimi principes, sed hodie scio quod Diocletianum et Eleutheriam inveni : facite ut vultis, digna enim factis recipio. Tunc dedit alapam b in faciem ejus quidam, dicens B Homicida, nescis quibus loqueris ? Nescis quia Siverium papam occidisti ? et filium mulieris viduæ ad calcès et fustes interfecisti ? Tunc fugiens in basilicam Sanctæ Euphemie, tenuit columnam altaris ; qui tractus ab ea, eiectus est foras ecclesiam. Fecitque Theodora Augusta mitti funem in collum ejus, et trahi per totam civitatem usque ad vesperum. Tunc missus est in custodiam, et dabatur ei modicum panis et aquæ. Clerus autem Romanus qui cum eo erat missus est in exsilium per diversa loca, ad metalla incidenda. Tunc Gothi fecerunt sibi regem Badiullam (b), qui Totila nuncupabatur, qui descendens Romam obsedit eam c. Et facta est fames in civitate Romana talis, ut etiam natos suos vellent

(a) Idem cod., *intentiones*.

(b) Idem, *Baduam*.

(c) Idem, *Patricii, et consules*.

pium sancti Leonis, aliorumque prædecessorum suorum, naviculam Petri, cujus clavum immotus sedens Romæ tutius tenuisset, magno periculo exposuit, ut infra patebit ex notis epistolarum et conciliorum. *SEV. BINIUS.*

a Procopius de Bello Gothico, cap. 3, transacta hieme ; redditoque navigandi opportuno tempore, Vigilium e Sicilia solvisse, et Constantinopolim apulisse scribit : idque superioribus Anastasii verbis est convenientius. Nam si prope diem Natalis Domini mense Decembri, quod ait, ordinationem habuit, quomodo in vigilia ejusdem Natalis Domini potuit Constantinopolim pervenisse ? Baronius anno 547, num. 36. *IDEM.*

b Hæc quæ sequuntur contigerunt post obitum Theodoræ, anno Christi 551, quando excitata in eum rursus persecutione per Theodorum episcopum Cæsariensem, debuit confugere Chalcedonem in basilicam Sancti Euphemii, ut patet ex epistola Vigilii ad universam Ecclesiam scripta. Unde quæ mixtim et confuse de Theodora Augusta jam ante triennium defuncta deinceps ab Anastasio recensentur, suis quæque locis lector restituat. *IDEM.*

c Anno Christi 546 obsideri coeptam, Isauri milites anno sequente Totilæ prodiderunt, cum Romanis dira fame pressis sordidissima quæque deficerent, et multi mortui conciderent. Occupatam Urbem Totilas jam diruere, et in ovium pascua redigere inceperat, sed Belisarii litteris sapienter id dissuadentibus sæpius lectis, consilio destitit. Belisarius eandem recuperavit, postquam Totilam eodem anno 547 iterum campestri prælio superasset. Quomodo eandem urbem anno 550 vicissim Isaurorum production deditam Totilæ atque ab eodem novæ sedi-

comedere. Quadam die intravit Romam a porta Sancti Pauli, indictione xiii [xiv]. Tota enim nocte fecit buccinam clangi, usquedum cunctus populus fugeret, aut per ecclesias se cõaret, ne gladio Romani vitam finirent. Habitavit rex cum Romanis quasi pater cum filiis. Tunc quidam de senatoribus fugientes, Cithæus [Techeus], Albinus, et Basilus patricius et consul (c), ingressi sunt Constantinopolim, præsentati ante imperatorem afflictæ et desolatæ. Tunc consolatus est eos imperator, et ditavit eos, sicut digni erant, tanquam (d) consules Romani. Eodem tempore imperator Justinianus misit Narsetem eunuchum d et cubicularium suum in Italiam, cui, data pugna cum Gothis, donavit Deus victoriam, et occisus est rex, et multitudo Gothorum interfecta est. Tunc adunatus clerus rogaverunt Narsetem e, ut una cum ejus suggestione rogarent principem, ut si adhuc viveret Vigilius papa, aut presbyteri, seu diaconi, vel clerus, qui cum eodem Vigilio fuerant exsilio deportati, revertentur. Suscepta relatione Narsētis, vel cuncti cleri Romani, lætus effectus est imperator, et omnes incliti ejus, eo quod requiem donasset Deus Romanis. Mox misit jussiones suas per diversa loca, ubi fuerant in exsilio deportati in Gissa (e) et Proconneso, et adduxit eos ante se imperator, dicens eis : Vultis recipere Vigilium f, ut fuit papa vester ? Gratias ago. Minusne ? Hic habetis archidiaconum vestrum Pelagium, et manus mea erit vobiscum. Responderunt omnes : Imperet Deus pietati tuæ. Restitue nobis modo Vi-

C (d) In eodem deest *tanquam*.

(e) Idem cod., *Cypso*.

fictis illustratam Narses dux Romani exercitus, Dei auxilio atque B. Mariæ Virginis intercessionem fretus, rege et exercitu Gothorum occisis, a barbarorum imperio liberavit, infra dicemus. *IDEM.*

d Illo anno quo imperator ad instantiam Vigilii papæ edictum de tribus capitulis promulgatum revocavit, seque Romano pontifici obsequentem præbuit, Narsēs dux Romani exercitus, Dei auxilio per intercessionem beatæ Mariæ Virginis fretus, Totilam una cum toto ejus exercitu anno decimo regni ejus (prout sanctus Benedictus monachus eidem prædixerat) fudit et interemit, ipsamque Urbem, jam secundo ab ipso occupatam, secundo recuperavit, anno nimirum Christi 553. Claves portarum Narses, teste Procopio, Constantinopolim misit ad Justinianum imperatorem. Ita clavibus Urbis potitus est imperator, quando claves Petri in Vigilio recognovit. *IDEM.*

e Dubium non est quin Vigilius rogatu Narsētis ab exsilio liberatus, quintam synodum de trium capitulorum damnatione habitam confirmavit, maxime cum id vehementissime urgeret imperator, neque ulla alia ratione amicitia et pace conciliari possent. Vide Baronium an. 554, n. 3, 4, 5, 6. *IDEM.*

f Justinianus hoc loco sacrilege confirmationem et abrogationem Romani pontificis usurpat ; quanta vero totius imperii jactura, clare infra patebit. Dolendum est quod clerus Romanus populo poscenti promiserit post obitum Vigilii non alium suffectum iri pontificem, quam quem imperator præsentasset ; cum ea ratione ducta sit in captivitate dominæ gentium, et regina provinciarum facta fuerit sub tributo. *IDEM.*

gillum, et quando eum voluerit Deus transire de hoc sæculo, tunc vestra præceptione nobis donetur Pelagius archidiaconus noster. Tunc dimisit omnes cum Vigilio. Venerunt itaque in Siciliam in civitatem Syracusas, ubi Vigilus afflictus, calculi dolorem habens, mortuus est *. Cujus corpus ductum Romam, se-

* Pelagius diaconus in suspicionem occisi Vigilii incurrit; verum seipsum de illata calumnia expurgavit, ut patet infra in Vita Pelagii. SEV. BINIUS.

VIGILII PAPÆ EPISTOLÆ ET DECRETA.

EPISTOLA (olim II) VIGILII ADHUC PSEUDOPAPÆ B

AD EUTHERIUM *.

Eutherii consultationibus respondet.

* Dilectissimo b fratri [Euthero] Eutherio * Vigilii.

Directas ad nos tuæ charitatis epistolas, plenas catholicæ inquisitionis sollicitudine [et sollicitudinis], gratanter accepimus, benedicentes Dei nostri clementiam, quia tales in extremis mundi partibus dignatus est suis ovibus providere pastores, per quos et pascuis valeant salutaribus abundare, et ab antiqui hostis [iniqui lupi] rapacitate fervari, ut insidias d nequeant ejus subreptionis incurrere. Unde certum est, quia promissæ vos beatitudinis gratia subsequatur, quando vobis cœlestium perfectio doctrinarum tam votiva C sciscitatione perquiritur. Scriptum est enim: *Beati qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum* (Psal. cxviii). Hoc igitur, frater charissime, propositum tuæ consultationis tota mente tractantes, de te quoque provenire contendimus [confidimus], qui regulam catholicæ fidei iisdem studeo tenere vestigiis quibus eam in apostolica fide e cognoscis esse fundatam. Et quamvis sonus eorum toto orbe diffu-

* Hæc epistola hactenus inscripta fuit Eutherio sive Eleutherio episcopo, ut olim monuimus in notis ad Gratianum. Certum est autem inscribi debere Profuturo, qui fuit episcopus Bracarenensis. Quod non solum probat auctoritas vetustissimi codicis Ecclesiæ Lugdunensis, sed etiam Colbertini duo optimi et vetustissimi signati num. 408 et 3970, in quibus varia istius epistolæ capita referuntur ex epistola papæ D Vigilii ad Profuturum episcopum. Præterea exstat integra cum hac eadem inscriptione in optimo item et antiquissimo codice 449 ejusdem bibliothecæ Colbertinæ; in quo tamen deest caput de primatu Romanæ Ecclesiæ. Et sane cum cætera capita referantur integra in codice 408 Colbertino et in Lugdunensi, iidem tamen non habent quæ de primatu Romanæ Ecclesiæ adduntur in collectione quæ præfert nomen Isidori. Porro diserta epistolæ ad Profuturum mentio est in gestis concilii primi Bracarenensis, ubi dicitur scripta ad interrogationem ejus, et propter prolixitatem gestis minimè est inserta. De die autem et anno quo data est inutile ror esse si disputem, cum ex codice Colbertino constet scriptam esse eo anno quo Joannes consul fuit post Belisarium, id est anno 538. Baluzius in *Nova Concil. Collect.* At longe major fides habenda reliquis omnibus codicibus, tum mss. antiquissimis Hispaniæ, visis et collatis ab illu-

strum est ad Sanctum Marcellum, via Salaria. Illic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros 46, diacones 16, episcopos per diversa loca numero 81. Et cessavit episcopatus menses tres dies quinque.

sus, et usque ad fines orbis terræ verba eorum distensa, dilectionis tuæ corda Christo probaverint esse fidelia; tamen si quid ex his in Ecclesia quæ tuæ gubernationi Deo auxiliante commissa est, necdum plena luce claruerit, ad eandem fontem de quo illa salutarius manarat lympha, recurritis; quod debita charitate sumus amplexi, quia fiducialiter de his, unde apud eos observantiam esse dixistis ambiguum, nostra voluistis responsione firmari. Quapropter dilectionem tuam in Domino salutantes, de singulis quid juxta catholicam disciplinam teneat apostolicæ sedis auctoritas, subjectis e aliquibus etiam sanctarum capitulis regularum, te credimus instruendum.

I. Ac primum de his quos Priscillianæ hæresis indicasti vitiiis inquinari, sancta et conveniente religioni catholice eos detestatione judicas b arguendos, qui ita se sub abstinentiæ simulate prætextu ab escis videntur carniarum submovere, ut hoc execrationis potius animo quam devotionis probentur efficere. In qua re quia nefandissimis Manichæis esse consimiles approbantur, justo Patrum venerabilium constitutis ab hac superstitione sub anathematis sunt interminatione prohibiti, quando i aliquid ciborum contagione carniarum credunt [carnalium creditur] esse

striss. Loaisa, tum impressis, in quibus caput de primatu Romanæ Ecclesiæ habetur, quam uni Colbertino, de quo non levis suspicio esse possit in Gallia scriptum fuisse, et iis temporibus quibus causæ episcoporum appellantium sedem apostolicam disceptabantur, præsertim inclinante sæculo nono, sub Nicolao I papa, et postea in causa Gerberti Rhemensis, desinente fere decimo. Fieri enim facile potuit, ut qui adversus Hincmarum Laudunensem ac Rhotadum Suessionensem episcopos, sedem apostolicam appellantes, eripere ipsi conabantur episcoporum judicia, truncarent epistolam Vigilii, abscisso eo capite quo ipsi jugulabantur. *Car. de Aguirre, Concil. Hisp. t. II, p. 278.* Sed his omissis, hanc epistolam e codice Colbertino descripsit Baluzius, unde sequentes varias lectiones decerpimus.

b Cod. Colbert., *Dilecto fratri Profuturo episcopo Vigilii.*

i Cod. Vatic. Palat., *Profuturo.*

d Colbert., *et ab iniqua rapacitate servatæ, insidias, etc.*

e Idem cod., *apostolica sede.*

f Idem cod., *illic.*

g Colb., *sublectis.*

h Idem cod., *judices.*

i Colbert., *ne quando..... crederent.*

* Prima inscribitur in editione Mansiana Epistola Vigilii papæ nomine scripta ab Eutylichiano quodam, quam videre est in *Breviario Liberati* notis comitantibus exscriptam. EBR.

pollutam : quia de his omnibus quæ ad humanum A victam misericordia Dei contulit [tribuit], nihil catholicis esse judicatur immundum. Sic enim Titum doctor gentium Paulus monet apostolus, dicens : *Omnia manda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum : sed polluta sunt eorum mens et conscientia. Deum confitentur se nosse, factis autem negant, abominabiles et increduli, et ad omne opus bonum reprobi (Tit. 1)*. Similiter et alio in loco ad Timotheum de hujusmodi cavendis erroribus prædica- vit, dicens : *In novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentes nubere, et abstinentes a cibis quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et his qui cognoverunt veritatem : quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur (I Tim. iv)*. Hæc igitur sequentia a patrum venerabilium constituta specialiter eos censuerunt esse damnandos qui, cum carnibus abstinerent, ea quoque credebant esse vitanda, quæ carnibus fuisse videbantur admixta. Nam et ipse Dominus noster Jesus Christus ita præmonuit, dicens : *Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quæ procedunt de ore, hæc sunt quæ coinquinant hominem (Matth. xv)*. Quapropter nec abstinentiam Deo placitam reprobamus, nec eos qui exsecrantur Domini creaturam recipimus in nostra societate.

II. De baptismo b quoque c solemniter adimplendo, similiter quid apostolica vel sanxerit vel observet auctoritas, in subjectis tua charitas evidenter agnosceat. Illud autem novelli esse judicamus erroris, quod cum in fine psalmodum ab omnibus catholicis ex more dicatur : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*, aliqui, sicut indicas, subducta una syllaba conjunctiva, perfectum conantur minuere vocabulum Trinitatis, dicendo : *Gloria Patri, et Filio, Spiritui sancto* d. Quamvis ergo ipsa nos ratio evidenter edoceat, quia subducta una syllaba, personam Filii e et Spiritus sancti unam quodammodo esse designent; tamen ad errorem talium convincendum sufficit quod Dominus Jesus Christus designans in invocatione Trinitatis credentium debere baptismata celebrari, dixit : *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. ult.)*. Ergo cum non dixerit : *In nomine Patris, et Filii, Spiritus sancti* f, sed æqualibus distinctionibus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum jusserit nominari, constat illos omnino a doctrina dominica deviare, qui aliquid huic voluerint confessioni dero-

a Colb., exsequentia.

b Colb., De baptismo quoque renascentium trina immersione solemniter, etc.

c Cod. Vatic. Palat., quoque renascentium trina immersione solemniter.

d Colb., Gloria Patri Filio Spiritui sancto. Cod. Vat. Palat., Gloria Patri, Filio, Spiritui sancto.

e Colb., personam Patris et Filii, etc.

f Colb., Patris Filii, etc.

g Colb., subtrahere. Hos itaque tua charitas modis

gare e. Qui si in errore permanserint, socii nobis esse non possunt.

III. De his qui etiam baptismatis gratia salutaris accepta apud Arianos iterum baptizati, profundæ voraginis sunt morte demersi, quid per singulos ordines, vel ætates antecessorum nostrorum decreta censuerunt, quæ multiplici sunt digesta ratione, e nostro scrinio revelata [relevata] capitula his subjecta direximus. In quibus tamen illud speciali charitate etiam convenit observari, ut quia pro peccatis plurimis in gentibus iniquitas illa subrexit, in æstimatione fraternitatis tuæ aliorumque pontificum per suas dioceses relinquatur, ut si qualitas et pœnitentis devotio fuerit approbata, indulgentiæ quoque remedio sit vicina. Quorum tamen reconciliatio non per illam B impositionem manūs, quæ per invocationem sancti Spiritus fit, operatur, sed per illam quæ pœnitentiæ fructus acquiritur, et sanctæ communionis restitutio [restitutione] h perficitur.

IV. De fabrica vero cujuslibet ecclesiæ, si diruta fuerit, instauranda, et si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil judicamus officere i, si per eam minime aqua benedicta [exorcizata] jactetur : quia consecrationem cujuslibet ecclesiæ, in qua Spiritus sancti ara non ponitur j, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata, sine aliqua dubitatione, cum in ea missarum fuerit celebrata solemnitas, totius sanctificatio consecrationis implebitur. Si vero sanctuaria quæ habebat ablata sunt, rursus eorum repositione [dispositione] et missarum solemnitate reverentiam sanctificationis accipiet.

V. Pascha vero futurum nos, si Deus voluerit k calendarum l Maiarum die celebraturos esse cognoscite. Ordinem quoque precum in celebritate missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere divisum [diversum] m : sed semper eodem tenore, oblata Deo munera consecrare. Quoties vero paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, et Epiphaniæ, sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctæ solemnitatis, aut eorum facimus, quorum natalitia celebramus : cætera vero ordine consueto prosequimur. Quapropter et ipsius canonice præcis textum direximus subter adjectum, quem (Deo propitio) ex apostolica traditione suscepimus. Et ut charitas tua cognoscat, quibus locis aliqua festivitatis apta connectes, paschalis diei preces similiter [simul] adjecimus. His igitur fraternitatis tuæ inquisitioni responsis, Deum nostrum,

omnibus ad confessionis, rectæ student tramitem revocare. Quod si forte, quod absit, in errore, etc. Cod. Vat., subtrahere, etc. ut notat Baluzius.

h Cod. Vat., restitutione.

i Colb., efficere.

j Colb., in qua sanctuaria non ponuntur. Cod. Vat., sanctum ara.

k Colb., octavo calend. Cod. Vat., viii calend.

l Cod. Vat., diversum.

quantum possumus, exoramus, ut omnibus catholicæ religionis ecclesiis circa universos, quos fileles sibi efficit, gratiæ suæ dona multiplicet, et ab omnibus insidiis spiritalis hostis atque carnalis cunctos populos suos rodigere dignetur immunes. Significatur [Significamus] etiam beatorum apostolorum, vel martyrum, sicut speramus ^a, sancto nos affectui tuo direxiſſe reliquias, præsumentes fidem vestram eorum deinceps plenius esse meritis adjuvandam ^b.

VI. Si quis episcopus aut presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sed in una persona Trinitatis, aut in duabus, aut in tribus patribus, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, proficiatur de Ecclesia Dei ^c.

VII. Nulli vel tenuiter sentienti, vel pleniter sapienti dubium est, quod Ecclesia Romana fundamentum et forma sit Ecclesiarum, a quo omnes Ecclesie principium sumpsisse nemo recte credentium ignorat. Quoniam licet omnium apostolorum par esset electio, beato tamen Petro concessum est ut cæteris præmineret; unde et Cephas vocatur, quia caput est et principium omnium apostolorum: et quod in capite præcessit, in membris sequi necesse est. Quamobrem sancta Romana Ecclesia ejus merito Domini voce consecrata et sanctorum Patrum auctoritate roborata, primatum tenet omnium Ecclesiarum; ad quam tam summa episcoporum negotia, et judicia, atque querelæ, quam et majores Ecclesiarum questiones quasi ad caput semper referenda sunt. Nam et qui se scit aliis esse præpositum, non moleste ferat aliquem esse sibi prædatum. Ipsa namque Ecclesia quæ prima est, ita reliquis Ecclesiis vices suas credidit largiendas, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde omnium appellantium apostolicam sedem episcoporum judicia, et cunctarum majorum negotia causarum, eidem sanctæ sedi reservata esse liquet: præsertim cum in his omnibus ejus semper sit expectandum consultum; cujus tramiti si quis obviare tentaverit sacerdotum, causas se non sine honoris sui periculo apud eandem sanctam sedem noverit redditurum. Data calendis Martii, Volusiano [Al. Vuilsiario male] et Joanne viris clarissimis consulibus [Anno Domini 538].

EX EPISTOLA VIGILII PAPÆ

AD PROFUTURUM BRACARENSEM.

(Ex Supplem. M. ss. T. I, pag. 417.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti debet baptizari, non in nomine Patris, Filii, Spiritus sancti. Si motum fuerit altare, denuo consecratur ecclesia. Si paries renouetur, et altare non motum fuerit, exorcidetur [forte exorcizetur] salibus tantum. Terna mersio fiat in baptismo.

Excerpti hujus auctoritate, optimam esse discimus

^a Colb., speratis.

^b Hic desinit epistola in cœd. Colb., præmissis his verbis: *Deus te incolumem custodiat, frater charissime*

epistolæ hujus inscriptionem, quam mss. codices plures Baluzio indicarunt; non enim Eutherio, ut in editis, sed Profuturo directa est, quem virum eundem esse episcopum Bracarensem, qui ætate illa florebat, ex hoc nostro excerpto ratum fixumque tenemus. Quæ vero de baptismi formula, et de ecclesiis consecrandis in epitome hac continentur, desumpta plane fuisse ex § 2 et 4 ejusdem epistolæ, quæ in editis ad Euthereum directa legitur, ex collatione utriusque convincimur; quanquam excerpti auctor emendatiorem forte et magis integrum codicem epistolarum Vigilii nactus, sanctiones illas paulo aliter ac fert epistola vulgata ad Euthereum expressit. Quæ dein in epitome succedit sanctio de terna in baptismo mersione, ne verbo quidem in epistola commemoratur; cum vicissim plura contineat epistola quorum ne vestigium quidem in excerpto. Unde facilis conjectura, epistolam illam, non integram, sed ex laciniis plurium epistolarum consertam ad nos pervenisse. Et ante me subodoratus est cl. Baluzius, qui in Colbertino codice multo breviorum ac cum § 5 desinentem nactus, censet omnia quæ deinceps in vulgatis ejusdem epistolæ sequuntur, ea præsertim quæ de primatu Romane Ecclesiæ ac de appellationibus ex toto orbe ad eam devolvendis in illa enuntiantur, addititæ esse et pepitus expungenda. Verum nec Baluzii codex integrior est, cum neque ea repræsentet quæ in excerpto nostro leguntur, nec ab anachronismis immunis habeatur. Baluziana etenim illa data est *Joanne V. C. cos. die 3 cal. Julias*, quæ annum 538 signant; in ipsa autem epistola Pascha proxime futurum in diem xi cal. Maiarum enuntiat, quod nunquam sub Vigilio accidit. Forte igitur ex epistola ad Profuturum nonnisi priores paragraphi usque ad quintum in editis exhibentur. Reliqua ex aliis epistolis sive Vigilii sive aliorum assuta sunt.

Denique addendum hic censeo epistolam hanc Vigilii ad Profuturum legi sibi in plena synodo jussisse Patres concilii Bracarenensis anno 563 congregati. Ita enim legitur in actis ejusdem concilii apud Labbe tom. VI, col. 520, edit. Venet.: *Relata est auctoritas sedis apostolicæ ad quemdam Profuturum directæ episcopum, quæ propter prolixitatem his gestis minime est inserta. In ea vero epistola regulas conferendi baptismi, et missæ celebrandæ ritum contineri concilii ejusdem Patres in canonibus 4 et 5 significant; quæ sane duo in e, istola Vigilii sese offerunt.*

TESTIMONIA ANTIQUORUM CANONUM

PRO TRINA IMMERSIONE,

EX CONCILIO APOSTOLORUM, TITULO XLIX

(Ex nova Baluzii Collectione.)

Quod in nomine Trinitatis debeat baptizari.

Si quis episcopus aut presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sed in tribus sine initio principii, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, abjiciatur.

EX EODEM, TITULO L.

Quod non debeat una mersio in baptismo quasi in morte Domini provenire.

Si quis episcopus aut presbyter non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismo quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit Dominus: *In morte mea baptizate*, sed: *Euntes docete omnes gentes, bapti-*

Data Romæ, iii cal. Jul., Flavio Joanne viro clarissimo consule.

^c Hic absolvitur codex Vaticanus.

*zantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus A
sancti. Amen.*

**EPISTOLA (olim III) VIGILII ADHUC PSEUDO-
PAPÆ**

AD CÆSARIUM ARELATENSEM.

*Ei Sibirium consulenti de injungenda pœnitentia
regi Theodeberto ob incestuosas nuptias contractas
respondet.*

Dilectissimo fratri Cæsario Vigilus.

Si pro observatione cœlestium mandatorum catho-
licæ filios Ecclesiæ opportune vel importune sacer-
dotes singulos decet instruere, quanto magis his qui
devotione laudabili de rebus sibi dubiis ad studium
veniunt consulendi, competenti necesse est ordine
respondere? Hinc est quod gloriosi filii nostri regis
Theodeberti interrogationem, qua nos per Mode- B
ricum virum illustrem legatum suum credidit requi-
rendos, duximus amplectendam: in qua gloriam
suam desiderat informari; cujusmodi pœnitentia
possit illius purgare delictum, qui cum uxore fra-
tris sui illicitum præsumpsit inire conjugium. Cui
nos equidem missis affatibus, quorum tenorem tuam
fraternitas in subjectis inveniet, hoc indicare cura-
vimus, quoniam tale commissum non parva cordis
afflictione valeat expiari. Sed quia (sicut charitatem
tuam bene nosse confidimus) modus pœnitentiæ præ-
sentium potius sacerdotum inspectioni committitur,
ut juxta compunctionis meritum veniæ quoque possit
indulgeri remedium, tuæ hoc potius æstimationi cre-
dimus relinquendum. Quapropter charitas tua, totius
facti qualitate, ac pœnitentis ipsius compunctione C
perspecta, prædictum gloriosum regem filium nostrum
et de temporis observatione non omitat instruere, et
ne ulterius tale aliquid præsumatur, instanter expo-
scaat. Illud quam maxime præcavendum, ut ne ipse,
qui hoc noscitur admisisse, ad eosdem vomitus rever-
tatur, sed divisus etiã habitationibus commanentes,
ab omni suspitione commissi facinoris reddantur
immunes. Dominus te incolumem custodiat, frater
charissime. Datum pridie nonarum Martiarum, Joanne
viro clarissimo consule.

EPISTOLA (olim IV) VIGILII PAPÆ

AD JUSTINIANUM.

*Dum Justinianus imperator coram Vigilio legitime
electo fidem professus esset, ille ex hoste in defen- D
sorem, ex persecutore in prædicatorem, ex blasphemo
in confessorem mutatus, in Anthimum ejusque
collegas hæreticos anathematis sententiam in-
torsit.*

Gloriosissimo et clementissimo filio Justiniano
Augusto Vigilus episcopus.

Litteris clementiæ vestræ, glorioso viro filio nostro
Dominico exconsule atque patricio deferente, assueta
veneratione susceptis, jucunditate multiplici univer-
sali Ecclesiæ gaudendum esse perspeximus, quod
Christianam fidem, qua divina Trinitas honoratur et
colitur, in nullo dissimilem, in nullo permittitis esse
discordem; et hanc clementissimo imperio vestro

Dei, cui serviendo regnatis, et regnando servitis,
gratiam indefessis cumulatis operibus; ut in his quæ
vobis pro integritate et devotione fidei vestræ Domi-
nus singulari pietate concessit, agnoscantur juste ac
convenienter impleri, quam prædicationem docet
Apostolus: *Quia sancti per fidem vicerunt regna
(Hebr. xi)*. Qualia enim regna plus armis fidei quam
corporea fortitudine viceritis, docet immensitas gen-
tium subjectarum, quæ quanto major assurgit nu-
mero, tanto mystici solius perfecta operatione mira-
culi superatur. Unde nos in Domino nimium convenit
gloriarî, quod non imperialem solum, sed etiam sa-
cerdotalem vobis animum concedere sua miseratione
dignatus est: et quod omnes pontifices antiqua in
offerendo sacrificia traditione deposcimus, exorantes
ut catholicam fidem adunare, regere Dominus, et
custodire toto orbe dignetur, summis hoc pietas
vestra viribus effecit; cum per omnes regni vestri
partes, et universos fines terræ, eam fidem quam
per venerabiles semper Christianæ confessionis judi-
cio complectendas Nicænam, Constantinopolitanam,
Ephesinam primam, sed et Chalcedonensem synodos
constat irreprehensibiliter solidatam, inconcussa ju-
beatis pace servari, nec Christiano quemquam voca-
bulo nuncupetis, qui se a præfatarum synodorum
unitate sejungit: et qui fidem earum non omnibus
viribus omnique defendit adnixta, non judicandum
(sed jam judicatum¹) potius existimetis. Cui non
ergo sacerdotum jueundam exsultationem et gaudia
infinita conciliet, quod insertum per Dei nostri gra-
tiam cordi vestro lumen evangelicæ veritatis, perni-
ciosorum atque hæreticorum dogmatum nocte dis-
cussa, universali resplendet Ecclesiæ? Absit ergo a
nobis, ut quod omnibus fratribus coepiscopis nostris
generare gaudium proitemur, nostrum non aut cum
omnibus misceatur, aut (quod magis dignum est)
supra cunctos emineat. Ex qua re, venerabilis impe-
rator, devota venerationis gratulatione suscipimus,
quod ardore fidei, et suavis iracundiæ commotione
succensi, nobis etiam pios direxistis affatus, in quibus
beatæ recordationis Cœlestinum atque Leonem apo-
stolicæ sedis præsules, qui singulas hæreses pro divina
sibi dispensatione commissa, cum synodali congre-
gatione damnantes, quid cuncti generaliter sequi de-
beant Christiani, mansura in ævum lege sanxerunt,
laudabili commemoratis affectu. Quorum probabilia
constituta sanctæ recordationis Hormisda, atque
Joannes senior, nec non et Agapetus, decessores
nostri per omnia conservantes, universos Nestorianæ
atque Eutychiæ sequaces hæresis justæ mucrone
sententiæ perculerunt. Quod nos summis viribus
sequi, summoque adnixu defendere, pietatis vestræ
clementia indubitabiliter agnoscat, sed et beati Leonis
epistolæ ad sanctæ recordationis Flavianum tunc
Constantinopolitanæ civitatis antistitem, nec non et
ad clementissimæ memoriæ Leonem principem de-
stinatas; quibus hæreticorum id est Nestorii atque

¹ Annullis inclusa in Labbeo omissa restitimus ex editione Romana.

Eutychetis perfidiam, rationabili assertione, Deo sibi inspirante, confudit, omnino amplectimur, et qua oportet charitate defendimus. Et quamvis noa animi fideique nostræ, Deo custodiente, sinceritas contra ea nullatenus venire permittat; perpendere tamen debet vestræ pietatis admiranda prudentia, quia non digni censentur antistites, qui præfatorum præsulum sedis apostolicæ inviolabiliter minime constituta servaverint. Hæc ergo quæ de fide a Patribus sanctorum quatuor synodorum, et a designatis beatæ recordationis papæ Leonis epistolis, atque a suprascriptorum prædecessorum nostrorum constitutis, sunt venerabiliter definita, per omnia nos sequentes, et eorum doctrinæ contrarios probabili apostolicæ sedis auctoritate damnantes, anathematizamus eos, quicumque de fidei ejus expositione vel rectitudine aut disputare perverse, aut infideliter dubitare tentaverint: et contra eadem sentientes, quæ de fide in Nicæna, Constantinopolitana, Ephesina prima et Chalcedonensi, sanctissimis synodis, nec non et beatæ recordationis prædecessoris nostri Leonis epistolis, quarum fecimus mentionem, vel universis quæ ipsius sanxit auctoritas, continentur, catholicæ fidei unitate secernimus, amplectentesque, et in omnibus comprobantes fidei vestræ libellum, quem nostri obsequii famulatu tunc prædecessori nostro piæ recordationis Agapeto pietas vestra orthodoxa devotione contradidit; in quo ea quæ mente geritis, ad eruditionem futuræ ætatis, scripturæ quoque testimonio declarastis, nihilque a scæpeditorum prædecessorum nostrorum fide deviantibus sub quolibet occasione servamus, nisi forte, hæresis in qua voluntantur amputata caligine, suprascriptam de fide veritatem poenitentiae competentis voluerint correctione sectari; et damnatis omnibus, quæ contra ea quæ præfati sumus pravissima quidam impietate dixerunt, subscriptionibus suis et propriis vocibus cunctos hæreticorum respuentes errores, canonica fuerint distinctione conversi; ut tunc communionis sacre mysterium mereantur, dum omnia quæ præfati sumus canonica et apostolica distinctione impleverit; quia nos nulli corrigenti se poenitentiae locum convenit amputare. In his vero in quibus Mennam fratrem et coepiscopum nostrum, memorem libelli sui, quem prædecessori nostro beatæ memoriæ Agapeto, ordinationis suæ tempore, vestræ clementiæ consensu porrexerat, sequentem revera sedis apostolicæ disciplinam, hæreticis inferius comprehensis, id est Severo Eutychiano, Petro Apameno, Anthimo, qui etiam Ecclesiam Constantinopolitanam prava ambitione pervaserat, Xenæ, sed et Theodosio Alexandrino, et Constantino Laodicensi, atque Antonio Versentano Eutychianæ hæresis, sed et Dioscoro, qui in Chalcedonensi synodo inter alios legitur fuisse damnatus, et defensoribus atque sequacibus anathema dixisse pietas vestra mandavit: in nullo a nobis quidem moleste suscipitur a prædicto fratre nostro vel a quolibet alio in hæreticos dicta damnatio: sed et libenter amplectimur, et sedis apostolicæ auctoritate firmamus, complices damnatorum simili quaethematis ultione plectentes; et videlicet ratione, ut

(sicut supra meminimus) secundum præsulum sedis apostolicæ constituta, his qui respuerint, et præcedentium synoderum, vel suprascriptorum apostolicæ sedis pontificum susceperint constituta, poenitentiae et communionis aditum reseremus. Sed quia novimus potius plus illos qui hæreticam perfidiam destruunt, sibi magis prodesse errantium vitando consortium, quam sententiæ suprascriptorum Patrum multipliciter solidatæ aliquid firmitatis adjungere, quam constat suis indubitate viribus Deo auctore subsistere: ideo hactenus tanquam non noviter latam damnationem minime arbitrati sumus novo aliquo indigere responso. Qui enim hæresum quarum supra meminimus, vel omnium aliarum quæ sunt apostolica definitione et constitutione damnatæ, sectatores fuerint inventi, non tantum ex nova lege, sed ex ipsa auctorum suorum jam pridem damnatione percussi sunt. Et licet pietatem vestram aliter de tacurnitate nostra suspicari vel intelligere voluerit malignus interpres, nos tamen quos beatus Petrus apostolus (*I Petr. iii*) omni poscenti rationem reddere pia traditione constituit, libenti animo Christianitati vestræ satisfaciendum esse perspeximus; suppliciter sperantes [petentes], ut nullius subreptis insidiis privilegia sedis beati Petri apostoli Christianissimis temporibus vestris in aliquo permittatis imminui. Quæ si turbentur, quod non credimus, aut minuantur in aliquo, violatæ fidei instar ostendant [offendant]. Scit enim sapientiæ vestræ pietas singularis illam se auctoritatis ipsius beati Petri apostoli retributionem modis omnibus merituram, quam vel in illius privilegiis, vel in nostra humili vestra servaveritis, Deo vobis aspirante, persona. Tamen, ut cuncta pietatem vestram informet, et nihil pro callidi insidiatoris astutia ulterius relinquatur ambiguum, beatæ recordationis prædecessoris nostri papæ Leonis, quæ diversis ad Orientem sunt directa temporibus constituta, quanta de plurimis in præsentis necessaria credidimus, superadjecimus, rogantes per ipsum, cujus causam integre agere festinatis et cupitis Christianitatis affectu, ut universa legere pietas vestra dignetur, ne aliquid supersit quod minime relegatur. Scio enim quia sicut Deus vobis legem dedit voluntatem, ita cuncta tractantes, sapientia vobis singulariter a Deo concessa disponitis, ut neque de religione neque de aliquo præjudicio quilibet fidelium sacerdotum possit in qualibet parte vexari. Rationem his igitur (prout Christianitatis vestræ meritum postulabat), in quantum valuimus, reddidisse sufficiat; quamvis nos nihil contra synodalia, vel prædecessorum nostrorum præsulum sedis apostolicæ constituta, aut commisisse aliquid, aut tentasse quisquam, licet astutus et subtilis, inveniet. Ea vero quæ fidei catholicæ vel animæ nostræ expediunt (de qua, sicut novit pietas vestra, et pro sacerdotali officio, et pro multiplicibus præstitis clementiæ vestræ, causam plus aliis habeo cogitandi) suggerere non omitto. Imprimis supplicantes, et ipsius beati Petri apostoli quem diligitis, intercedente suffragio, postulantes ut semper ad hanc sedem apostol-

licam pro disponendis reipublicæ vestræ utilitatibus A orthodoxas, et Deo placitas, et rugam aut maculam fidei non habentes, dignemini destinare personas, per quas et ea quæ publico vestro conveniunt salubriter ordinentur, et pro animæ vestræ mercede catholice disciplinæ in nullo conturbetur integritas : ut universi revera illud gratiæ cœlestis munus jam, sicut et credimus, pietatem vestram habere cognoscant, quod Salomon adhuc a Domino postulabat, dicens : *Dabis servo tuo cor audire, et judicare populum tuum in justitia, et intelligere inter malum et bonum (III Reg. m)*. Et quia per filium nostrum Dominicum præsentium portitorem quædam verbo suggerenda mandavimus, speramus ut ea, aspirante vobis Domino, et libenter audire dignemini, et maxime quæ ecclesiasticæ paci, ac dehinc generalitatis B quisti profutura sunt, consueta Christianitate et providentia diponatis.

EPISTOLA (olim V) VIGILII PAPÆ

AD MENNAM.

Gratulatur eum hæreticis damnatis sanctas quatuor universales synodos amplecti : ab hæresi resipiscentes debere recipi,

Dilectissimo fratri Mennæ episcopo Vigilius episcopus.

Licet universa, prout Deo auxiliante potuimus et credidimus expedire, domino filio nostro serenissimo et Christianissimo imperatori de ecclesiasticis causis nostræ insinuationis sermone suggesserimus ; necessarium tamen judicavimus et charitati vestræ per Christianissimi filii nostri patricii-Dominici personam scripta dirigere : quibus nos grandi exultatione et gaudio suscepisse cognoscite, quod Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam, et Chalcedonensem sanctissimas synodos, in quibus fidei orthodoxæ atque apostolicæ fundamenta monstrantur, sicut pollicitationis vestræ tunc ad prædecessorem nostrum sanctæ recordationis Agapetum lectio data testatur, inviolabiliter vos asseritis custodire, et maxime beati Leonis prædecessoris nostri sequi in omnibus constituta. Quid est charitati tuæ dignius honoris quod conveniat, nisi a Romanorum præsulum non deviare doctrina ? Ant quid nobis jucundius, quidve sit gratius quam illos in Christi Domini et Salvatoris nostri charitate complecti, qui majorum nostrorum et prædecessorum facta custodiunt ? Unde spiritualiter salutantes te, hortamur, et qua nos convenit affectione incessanter alloquimur, ut illius normam, illius admonitionem, illius (sicut et promisisti et indicas) sequaris in omnibus constituta. Plena sunt enim de prædicti prædecessoris nostri sanctæ et venerandæ recordationis Leonis scriptis vestræ fraternitatis scriinia, quæ ad prædecessores tuos leguntur ab eodem destinata pontifice : ibidemque, que nostris prædecessoribus vestri promiserint, releguntur. Sed hæc dixisse sufficiat : Apostoli namque sermo ante oculos nostros est, qui dicit : *Sapientiam loquimur inter perfectos (I Cor. 1)*. De his vero quibus te memorem libelli quem suprascripto prædecessori nostro tradideras, et sequentes apostolicæ constituta doctrinæ

in hæreticos inferius comprehensos, id est in Severum Antiochenum, Petrum Apamenum, Anthimum quoque pervasorem Constantinopolitanæ Ecclesiæ, et Theodosium Alexandrinæ civitatis, nec non et Constantinum, atque Antonium Versentanum Eutychianæ hæresis, sed et Dioscorum, qui in Chalcedonensi synodo inter alios legitur fuisse damnatus, cum defensoribus atque sequacibus anathema dixisse cognovimus, in quibus non aliquid novum sententiæ olim a Patribus decretæ junxisti, nec talibus præsulibus beati Petri vicariis in auctores hæresum ipsarum data sententia penitus indigebat, quia qui damnatæ hæreseos sectator agnoscitur, non tantum ex novella lege, sed ex ipsa jam auctoris sui damnatione percussus est, grate admodum et libenter amplectimur, et auctoritatis sedis apostolicæ, cui nos Deus præsidere voluit, interpositione firmamus : et universi eorum complices, vel omnes hæretici pari damnationis sententiæ subjacebunt. Hoc tantummodo, sicut apostolicæ moderationi convenit, per omnia reservantes, ut si aliquis vel eorum vel quorumlibet errantium quasi agnita catholice fidei veritate pœnitentiam agens reverti voluerit, et hæresis in qua volutatur errore contempto, Scripturæ quoque professione universam errorum suorum ac complicum damnaverit pravitatem, et apostolicæ sequens instituta doctrinæ anathema dixerit ei qui vel prædictas quatuor synodos in fidei causa non sequitur, vel beate recordationis prædecessoris nostri Leonis venerabilia constituta in omnibus non confitetur, et non in omnibus viribus omnique animi sequitur puritate, tunc communionis nostræ (quam nulli nos negare convenit pœnitenti) sub apostolica et canonica, sicut præfati sumus, satisfactione modis omnibus agetur : quia Redemptor noster non venit aliquem perdere, sed omnes pro sua pietate salvare. *Et manu domini papæ*. Deo juvante, per ipsius gratiam, Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ has schedas epistolarum suprascriptarum, quas ego Deo juvante dictavi, ipso auxiliante cognovi atque subscripsi. *Et alia manu subscriptio Flavii Dominici patricii*. Flavius Dominicus vir clarissimus comes domesticorum, exconsul ac patricius, has schedas a beatissimo atque apostolico papa Vigilio in causa fidei factas ad domnum nostrum Justinianum piissimum et Christianissimum principem, sed et ad Mennam virum beatissimum Constantinopolitanæ archiepiscopum civitatis relegens, conferens, consentiensque subscripsi, die xv calendas Octobris, Justino viro clarissimo consule (Anno Domini 540).

EPISTOLA (olim VI) VIGILII PAPÆ

AD AUXANIUM ARELATENSEM.

Usam pallii, quem postulabat, differt, quoad certiores faciat imperatorem.

Dilectissimo fratri Auxanio Vigilius.

Scripta de ordinatione charitatis vestræ, Joanne filio nostro presbytero, sed et Teredio diacono deferentibus, cum animi spiritali gratulatione suscepimus, Domino gratias referentes, quia hoc in Ecclesia Are-

Eutychemis perfidiam, rationabili assertione, Deo sibi inspirante, confudit, omnino amplectimur, et qua oportet charitate defendimus. Et quamvis nos animi fideique nostræ, Deo custodiente, sinceritas contra ea nullatenus venire permittat; perpendere tamen debet vestræ pietatis admiranda prudentia, quia non digni censentur antistites, qui præfatorum præsulum sedis apostolicæ inviolabiliter minime constitutâ servaverint. Hæc ergo quæ de fide a Patribus sanctarum quatuor synodorum, et a designatis beatæ recordationis papæ Leonis epistolis, atque a suprascriptorum prædecessorum nostrorum constitutis, sunt venerabiliter definita, per omnia nos sequentes, et eorum doctrinæ contrarios probabili apostolicæ sedis auctoritate damnantes, anathematizamus eos, quicumque de fidei ejus expositione vel rectitudine aut disputare perverse, aut infideliter dubitare tentaverint: et contra eadem sentientes, quæ de fide in Nicæna, Constantinopolitana, Ephesina prima et Chalcedonensi, sanctissimis synodis, nec non et beatæ recordationis prædecessoris nostri Leonis epistolis, quarum fecimus mentionem, vel universis quæ ipsius sanxit auctoritas, continentur, catholicæ fidei unitate discernimus, amplectentesque, et in omnibus comprobatis fidei vestræ libellum, quem nostri obsequii famulatu tunc prædecessori nostro piæ recordationis Agapeto pietas vestra orthodoxa devotione contradidit; in quo ea quæ mente geritis, ad eruditionem futuræ ætatis, scripturæ quoque testimonio declarastis, nihique a sæpeditorum prædecessorum nostrorum fide deviantibus sub quolibet occasione servamus, nisi forte, hæresis in qua voluntantur amputata caligine, suprascriptam de fide veritatem poenitentiae competentis voluerint correctione sectari; et damnatis omnibus, quæ contra ea quæ præfati sumus pravissima quidam impietate dixerunt, subscriptionibus suis et propriis vocibus cunctos hæreticorum respuentes errores, canonica fuerint districtione conversi; ut tunc communionis sacræ mysterium mereantur, dum omnia quæ præfati sumus canonica et apostolica districtione impleverit; quia nos nulli corrigenti se poenitentiae locum convenit amputare. In his vero in quibus Mennam fratrem et coepiscopum nostrum, memorem libelli sui, quem prædecessori nostro beatæ memoriæ Agapeto, ordinationis suæ tempore, vestræ clementiæ consensu porrexerat, sequentem revera sedis apostolicæ disciplinam, hæreticis inferius comprehensis, id est Severo Eutychemo, Petro Apameno, Anthimo, qui etiam Ecclesiam Constantinopolitanam prava ambitione pervaserat, Xenæ, sed et Theodosio Alexandrino, et Constantino Laodicensi, atque Antonio Versentano Eutychemianæ hæresis, sed et Dioscoro, qui in Chalcedonensi synodo inter alios legitur fuisse damnatus, et defensoribus atque sequacibus anathema dixisse pietas vestra mandavit: in nullo a nobis quidem moleste suscipitur a prædicto fratre nostro vel a quolibet alio in hæreticos dicta damnatio: sed et libenter amplectimur, et sedis apostolicæ auctoritate firmamus, complices damnatorum simili anathematis ultione plectentes; et videlicet ratione, ut

A (sicut supra meminimus) secundum præsulum sedis apostolicæ constituta, his qui resipuerint, et præcedentium synodorum, vel suprascriptorum apostolicæ sedis pontificum susceperint constituta, poenitentiae et communionis aditum reseremus. Sed quia novimus potius plus illos qui hæreticam perfidiam destruunt, sibi magis prodesse errantium vitando consortium, quam sententiæ suprascriptorum Patrum multipliciter solidatæ aliquid firmitatis adungere, quam constat suis indubitate viribus Deo auctore subsistere: ideo hactenus tanquam non noviter latam damnationem minime arbitrati sumus novo aliquo indigere responso. Qui enim hæresum quarum supra meminimus, vel omnium aliarum quæ sunt apostolica definitione et constitutione damnatæ, sectatores fuerint inventi, non tantum ex nova lege, sed ex ipsa auctorum suorum jam pridem damnatione percussi sunt. Et licet pietatem vestram aliter de tacurnitate nostra suspicari vel intelligere voluerit malignus interpres, nos tamen quos beatus Petrus apostolus (*I Petr. III*) omni poscenti rationem reddere pia traditione constituit, libenti animo Christianitati vestræ satisfaciendum esse perspeximus; suppliciter sperantes [potentes], ut nullius subreptis insidiis privilegia sedis beati Petri apostoli Christianissimis temporibus vestris in aliquo permittatis imminui. Quæ si turbentur, quod non credimus, aut minuantur in aliquo, violatæ fidei instar ostendant [offendant]. Scit enim sapientiæ vestræ pietas singularis illam se auctoritatis ipsius beati Petri apostoli retributionem modis omnibus merituram, quam vel in illius privilegiis, vel in nostra humili vestra servaveritis, Deo vobis aspirante, persona. Tamen, ut cuncta pietatem vestram informant, et nihil pro callidi insidiatoris astutia ulterius relinquatur ambiguum, beatæ recordationis prædecessoris nostri papæ Leonis, quæ diversis ad Orientem sunt directa temporibus constituta, quanta de plurimis in præsentem necessaria credidimus, superadjecimus, rogantes per ipsum, cujus causam integre agere festinatis et cupitis Christianitatis affectu, ut universa legere pietas vestra dignetur, ne aliquid supersit quod minime relegatur. Scio enim quia sicut Deus vobis legem dederit voluntatem, ita cuncta tractantes, sapientiâ vobis singulariter a Deo concessa disponitis, ut neque de religione neque de aliquo præjudicio quilibet fidelium sacerdotum possit in qualibet parte vexari. Rationem his igitur (prout Christianitatis vestræ meritum postulabat), in quantum valuimus, reddidisse sufficiat; quamvis nos nihil contra synodalia, vel prædecessorum nostrorum præsulum sedis apostolicæ constituta, aut commisisse aliquid, aut tentasse quisquam, licet astutus et subtilis, inveniet. Ea vero quæ fidei catholicæ vel animæ nostræ expediunt (de qua, sicut novit pietas vestra, et pro sacerdotali officio, et pro multiplicibus præstitis clementiæ vestræ, causam plus aliis habeo cogitandi) suggerere non omitto. Imprimis supplicantes, et ipsius beati Petri apostoli quem diligitis, intercedente suffragio, postulantes ut semper ad hanc sedem apostolicam

licam pro disponendis reipublicæ vestræ utilitatibus A orthodoxas, et Deo placitas, et rugam aut maculam fidei non habentes, dignemini destinare personas, per quas et ea quæ publico vestro conveniunt salubriter ordinentur, et pro animæ vestræ mercede catholicæ disciplinæ in nullo conturbetur integritas: ut universi revera illud gratiæ cœlestis munus jam, sicut et credimus, pietatem vestram habere cognoscant, quod Salomon adhuc a Domino postulabat, dicens: *Dabis servo tuo cor audire, et judicare populum tuum in justitia, et intelligere inter malum et bonum (III Reg. III)*. Et quia per filium nostrum Dominicum præsentium portitorem quædam verbo suggerenda mandavimus, speramus ut ea, aspirante vobis Domino, et libenter audire dignemini, et maxime quæ ecclesiasticæ paci, ac dehinc generalitatis B quieti profutura sunt, consueta Christianitate et providentia dipoñatis.

EPISTOLA (olim V) VIGILII PAPÆ

AD MENNAM.

Gratulatur eum hæreticis damnatis sanctas quatuor universales synodos amplecti: ab hæresi respiscentes debere recipi,

Dilectissimo fratri Mennæ episcopo Vigilius episcopus.

Licet universa, prout Deo auxiliante potuimus et credidimus expedire, domino filio nostro serenissimo et Christianissimo imperatori de ecclesiasticis causis nostræ insinuationis sermone suggererimus; necessarium tamen judicavimus et charitati vestræ per Christianissimi filii nostri patricii-Dominici personam scripta dirigere: quibus nos grandi exultatione et gaudio suscepisse cognoscite, quod Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam, et Chalcedonensem sanctissimas synodos, in quibus fidei orthodoxæ atque apostolicæ fundamenta monstrantur, sicut pollicitationis vestræ tunc ad prædecessorem nostrum sanctæ recordationis Agapetum lectio data testatur, inviolabiliter vos asseritis custodire, et maxime beati Leonis prædecessoris nostri sequi in omnibus constituta. Quid est charitati tuæ dignius honoris quod conveniat, nisi a Romanorum præsulum non deviare doctrina? Aut quid nobis jucundius, quidve sit gratius quam illos in Christi Domini et Salvatoris nostri charitate complecti, qui majorum nostrorum et prædecessorum facta custodiunt? Unde spiritualiter salutantes te, hortamur, et qua nos convenit affectione incessanter alloquimur, ut illius normam, illius admonitionem, illius (sicut et promisisti et indicas) sequaris in omnibus constituta. Plena sunt enim de prædicti prædecessoris nostri sanctæ et venerandæ recordationis Leonis scriptis vestræ fraternitatis scriinia, quæ ad prædecessores tuos leguntur ab eodem destinata pontifice: ibidemque, quæ nostris prædecessoribus vestri promiserint, releguntur. Sed hæc dixisse sufficiat: Apostoli namque sermo ante oculos nostros est, qui dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos (I Cor. 1)*. De his vero quibus te memorem libelli quem suprascripto prædecessori nostro tradideras, et sequentes apostolicæ constituta doctrinæ

in hæreticos inferius comprehensos, id est in Severum Antiochenum, Petrum Apamenum, Anthimum quoque pervasorem Constantinopolitanæ Ecclesiæ, et Theodosium Alexandrinæ civitatis, nec non et Constantinum, atque Antonium Versentanum Euty-chianæ hæresis, sed et Dioscorum, qui in Chalcedonensi synodo inter alios legitur fuisse damnatus, cum defensoribus atque sequacibus anathema dixisse cognovimus, in quibus non aliquid novum sententiæ olim a Patribus decretæ junxisti, nec talibus præsulibus beati Petri vicariis in auctores hæresum ipsarum data sententia penitus indigebat, quia qui damnatæ hæreseos sectator agnoscitur, non tantum ex novella lege, sed ex ipsa jam auctoris sui damnatione percussus est, grate admodum et libenter amplectimur, et auctoritatis sedis apostolicæ, cui nos Deus præsidere voluit, interpositione firmamus: et universi eorum complices, vel omnes hæretici pari damnationis sententiæ subjacebunt. Hoc tantummodo, sicut apostolicæ moderationi convenit, per omnia reservantes, ut si aliquis vel eorum vel quorumlibet errantium quasi agnita catholicæ fidei veritate poenitentiam agens reverti voluerit, et hæresis in qua volutatur errore contempto, Scripturæ quoque professione universam errorum suorum ac complicum damnaverit pravitatem, et apostolicæ sequens instituta doctrinæ anathema dixerit ei qui vel prædictas quatuor synodos in fidei causa non sequitur, vel beate recordationis prædecessoris nostri Leonis venerabilia constituta in omnibus non confitetur, et non in omnibus viribus omnique animi sequitur puritate, tunc communionis nostræ (quam nulli nos negare convenit poenitenti) sub apostolica et canonica, sicut præfati sumus, satisfactione modis omnibus agetur: quia Redemptor noster non venit aliquem perdere, sed omnes pro sua pietate salvare. *Et manu domini papæ*. Deo juvante, per ipsius gratiam, Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ has schedas epistolarum suprascriptarum, quas ego Deo juvante dictavi, ipso auxiliante cognovi atque subscripsi. *Et alia manu subscriptio Flavii Domini patricii*. Flavius Dominicus vir clarissimus comes domesticorum, exconsul ac patricius, has schedas a beatissimo atque apostolico papa Vigilio in causa fidei factas ad domnum nostrum Justinianum piissimum et Christianissimum principem, sed et ad Mennam virum beatissimum Constantinopolitanæ archiepiscopum civitatis relegens, conferens, consentiensque subscripsi, die xv calendas Octobris, Justino viro clarissimo consule (Anno Domini 540).

EPISTOLA (olim VI) VIGILII PAPÆ

AD AUXANIUM ARELATENSEM.

Usam pallii, quem postulabat, differt, quoad certiora faciat imperatorem.

Dilectissimo fratri Auxanio Vigilius.

Scripta de ordinatione charitatis vestræ, Joanne filio nostro presbytero, sed et Tereidio diacono deferentibus, cum animi spiritali gratulatione suscepimus, Domino gratias referentes, quia hoc in Ecclesia Are-

latensi factum est, quod et canonibus et decessorum A nostrorum regulis conveniret : quatenus ex sequenti ordine sacerdotii tua fraternitas ad pontificalis proveberetur apicem dignitatis, et divinæ in te electionis iudicium completeretur, sicut scriptum est : *Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio (Jacob. 1)*. Et iterum doctor gentium apostolus Paulus dicit : *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron (Hebr. 7)*. Superest ut Deus, qui nos immeritis ineffabili misericordia honorem miserans pontificalem habere pro sua pietate concedit, donet et præmium, ut illud in nobis compleatur quod Christi Dei et Salvatoris nostri verba testantur, dicentis : *Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium domini tui (Matth. xxv)*; et iterum : *Quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus quem cum venerit dominus invenerit ita sucientem (Matth. xxiv)*. Sunt etiam quæ per Dei gratiam super fraternitate vestra ad faciendam bona hortentur exempla. Si enim decessoris tui illa, quæ a sede apostolica de fundamento petreæ dominicæ doctrinæ bona suscipiens actibus exæquavit, imitari volueris, et a sedis apostolicæ in nullo deviaveris constitutus; sicut scriptum est : *Coronam sine dubitatione percipies, quam dedit Deus diligentibus se*. De his vero quæ charitas vestra tam de usu pallii, quam de aliis sibi a nobis petiit debere concedi, libenti hoc animo etiam in præsentem facere sine dilatione potuimus, nisi cum Christianissimi domini filii nostri imperatoris hoc, sicut ratio postulat, voluissemus perficere notitia, Deo auctore; ut et vobis gratior præstitorum causa reddatur, dum quæ postulastis cum consensu Christianissimi principis referuntur, et nos honorem fidei ejus servasse cum competenti reverentia iudicemur. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data xv kalendas Novembres, iterum post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Domini 513).

EPISTOLA (olim VII) VIGILII PAPÆ

AD EUNDEM.

Vices illi suas in Gallia delegat, et pallii usum concedit, admonens ut pro imperatore Deum oret, pacemque inter ipsum et Childebertum regem conservare studeat.

Dilectissimo fratri Auxanio Vigilius.

Sicut nos pro tuæ charitatis affectu, et pro gloriosissimi filii nostri regis Childeberti Christiana devotione mandatis, vices nostras libentissima voluntate contulimus, ita fraternitatem tuam convenit Deo placitis operibus tantæ sœdis auctoritate digna conversatione uti atque disponere, ut bonis actibus innotescens, rectum circa charitatem tuam iudicium nostræ dilectionis ostendas. Convenit enim nos Doctoris gentium mandata recollere, quibus Timotheum discipulum suum instructionibus sanctis hortatur, dicens : *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversa-*

lione, in charitate, in fide, in castitate (1 Thm. iv). Et sicut item apostolorum primus saluberrima admonitione præcipiens : *Pascite qui in vobis est gregem Dei*, consequenti adhortatione subjungit : *Forma facti gregis ex animo, et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam (1 Petr. v)*. Si quæ ergo inter fratres et coepiscopos nostros, in locis vestræ charitati præsentem auctoritate commissis, seminante illo auctore ex antiqua iniquitate zizaniis, dissensionibus emergerint, adhibitis vobiscum sacerdotibus numero competenti, causas canonice et apostolice æquitate discutite, ea modis omnibus pro lato iudicio finituri, quæ Deo placitis decessorum nostrorum possint regulis convenire. Si qua vero certamina aut de religione fidei, quod Deus auferat, aut de quolibet negotio, quod ibi pro sui magnitudine terminari non possit, evenerint, totius veritatis indagine diligenti ratione discussa, relationis ad nos acriter destinantes, apostolicæ sedi terminanda servate : ut universis a fraternitate vestra competenti ratione dispositis, pax quæ Salvatoris voce collata est Ecclesiæ Dei, quæ una est in toto orbe diffusa, stabili firmitate servetur; nec antiqui hostis possit taxatione vexari, in illius petreæ Christi Dei Domini et Salvatoris nostri erectione firmata stabilitate persistens. Quæ cuncta ut fraternitas vestra melius per Dei gratiam possit implere, universis episcopis, quibus te præesse volumus, auctoritatis nostræ est serie declaratum. Nullus ergo de pontificibus tuæ per has vices ordinationi commissis, sicut et ad eos data loquitur nostra præceptio, in longinquis quibuslibet locis audeat proficisci, nisi solemniter, sicut decessore nostro decessori vestro similiter concedente consueverant, formatam vestræ charitatis acceperit. Oportet ergo fraternitatem vestram incessantibus supplicationibus Deo nostro preces effundere, ut dominos filios nostros, clementissimos principes, Justinianum atque Theodorum, sua semper protectione custodiat : qui pro his vestræ charitati mandandis, et suggerente gloriosissimo et excellentissimo filio nostro patricio Belisario, pro quo item vos convenit exorare, pia præbuerunt devotione consensum. Hortamur quoque, ut sacerdotali opera inter gloriosissimum virum Childebertum regem, sed et antedictum clementissimum principem, conceptæ gratiæ documenta paterna adhortatione servetis. Bene enim Domini et Salvatoris nostri, quæ populis prædicamus, mandata ante oculos retinemus, quibus ait : *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v)*. Et quia digna credimus ratione compleri, ut agenti vices nostras pallii non desit ornatus; usum tibi ejus, sicut decessori tuo prædecessor noster sanctæ recordationis Symmachus legitur contulisse, beati Petri sancta auctoritate concedimus. Ea vero quæ de præsentem ordinatione nostra directa præceptione signavimus, ad universos episcopos per charitatem tuam volumus pervenire. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data xi kalendas Junias, iv [quater] post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Domini 545).

EPISTOLA (olim VIII) VIGILII PAPÆ

AD AUXANIUM ARELATENSEM.

De cognoscenda causa Prætextati episcopi.

Dilectissimo fratri Auxanio Vigilius.

Licet fraternitati vestræ apostolicæ sedis vicibus attributis, quas directa auctoritate commisimus, generaliter emergentium causarum sit discutiendarum licentia; tamen quia filii nostri Joannis presbyteri, sed et Teredii diaconi, qui ad nos a tua charitate directi sunt, de Prætextati excessu est porrecta petitio, necessarium valde credidimus, specialiter memorati negotii examinationem præsentî vobis auctoritate mandare. Quapropter charitati, qua in Christo jungimur, reddentes fraternæ alloquia visitationis, hortamur ut adhibitis vobiscum fratribus et coepiscopis nostris numero competente, discussa ratione canonica veritate, ea sapienti ordinatione disponat, quæ decessorum nostrorum convenient statutis, charitas vestra; ratione prospiciens ne aliquem facile ex laicis ad sacros ordines saltu præcipiti cuiquam sacerdotum liceat aggregare. Deus te incolumem custodiat, frater charissime, Data undecimo calendas Junias, iv post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA (olim IX) VIGILII PAPÆ

AD EPISCOPOS GALLIÆ.

Auxanium vicarium sedis apostolicæ constitutum esse nuntiat; cuius muneris partes explicat, omnesque eidem obtemperare jubet.

Dilectissimis fratribus, universis episcopis omnium provinciarum per Gallias, qui sub regno vel potestate gloriosissimi filii nostri Childeberti regis Francorum constituti sunt, sed et his qui ex antiqua consuetudine ab Arelatensi consecrati sunt, vel consecrantur episcopis, Vigilius.

Quantum nos divina potentia apostolorum primi sedem, non pro nostris meritis, sed pro ineffabili suæ misericordiæ pietate habere constituit, tantum nos de universarum Ecclesiarum dispositione, et pace, et statu curam habere convenit, cum gentium dicat Apostolus: *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum (I Cor. xi)*. Quomodo ergo inter Domini sacerdotes sancta et Deo placita potest manere concordia, nisi ut, si humani generis hostis antiqua nequitia consuetam zizaniam seminare voluerit, is qui absentiam nostram sedis apostolicæ vicibus perfruendo spirituali gratia repræsentat, auferat certamen exortum? Quapropter Auxanio fratri et coepiscopo nostro, Arelatensis civitatis antistiti, vices nostras charitas vestra nos dedisse cognoscat; ut si aliqua, quod absit, fortassis emerit contentio, congregatis ibi fratribus et coepiscopis nostris, causas canonica et apostolica auctoritate discutiens, Deo placita æquitate diffiniat. Contentiones vero si quæ, quas Dominus auferat, in fidei causa contigerint, aut emerit forte negotium quod pro magnitudine sui apostolicæ sedis magis iudicio debeat terminari, ad

A nostram discussa veritate perferat sine dilatione notitiam. Et quia necesse est ut aptis Deo propitiantibus temporibus Arelatensis episcopus nostris vicibus fungatur; quoties iudicaverit expedire ut pro faciunda consolatione communi episcoporum debeant congregari personæ, nullus inobediens ejus forte mandatis sit. Quod si fuerit, a congregatione suspendatur: nisi aut corporalis infirmitas, aut justæ causæ eum excusatio venire prohibeat: ita tamen, ut ei se, quominus occurrat, rationabili potest exceptione defendere, ad synodum pro suo preabyteri aut diaconi dirigat loco personam: quatenus quæ a nostro vicario congregatis fratribus definita sententia fuerint terminata, ad ejus qui absens est per suos perducta notitiam sincera et inviolabili stabilitate serventur. Necesse est enim, quoties in nomine Domini ejus famuli ad tractanda quæ sunt ipsi placita colliguntur, sancti Spiritus non deesse præsentiam. Ita enim Christi Dei Domini et Salvatoris nostri mandata nos instruunt, quibus sit: *Ubi fuerint duo aut tres in nomine meo congregati, ibi ero in medio eorum (Matth. xviii)*. Quid ergo se æstimat subiturum, qui Deo odiosa superbia in illa congregatione interesse contemnit, in qua se Dominus noster adfuturum pia promissione denuntiat? Illud pari auctoritate mandamus, ne quisquam episcoporum sine prædicti fratris et episcopi nostri formata ad longinquiora loca audeat proficisci; quippe quia et decessorum nostrorum decessoribus ejus, quibus vices suas libentissime contulerunt, sanctæ sic definiunt jussiones: ut his omnibus obedientia Deo placita custoditis, pax quæ a Christo Deo Domino et Salvatore nostro apostolis tanquam hæreditario est nomine derelicta in Ecclesia Dei, quæ una est toto orbe diffusa, firma stabilitate servetur. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Data xi calendas Junias, iv post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Chr. 545).

DECRETUM JUSTINIANI IMPERATORIS.

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus^a, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator, semper Augustus, beatissimis episcopis et patriarchis, Eutychio Constantinopolitano, Apollinario Alexandrino, Dombino Theopolitano, Stephano, Georgio et Damiano religiosissimis episcopis vicem agentibus Eustochii viri beatissimi archiepiscopi Hierosolymitani et patriarchæ, et reliquis religiosissimis episcopis ex diversis provinciis in hac regia urbe degentibus.

Semper studium fuit orthodoxis et piis imperatoribus patribus nostris, pro tempore exortas hæreses per congregationem religiosissimorum episcoporum amputare, et recta fide sincere prædicata, in pace sanctam Dei Ecclesiam custodire. Quapropter et Constantinus piæ recordationis Ario^b blasphemante et dicente, non esse Filium consubstantialem Deo

^a Legendum, *Alemanicus*.^b Veteres libri, *Arrio*. Sic ferme Latini.

Patri, sed creaturam, et ex non exstantibus factum esse, congregavit Nicææ ex diversis diocesisibus ^a trecentos decem et octo sanctos Patres : et cum ipse etiam concilio interfuisset, et adjuvasset ^b eos qui consubstantialiam Filium Patri confessi sunt, condemnata Ariana impietate, studium habuit rectam fidem obtinere. Exposito itaque sancto symbolo, vel mathemate fidei, per hoc sancti Patres confessi sunt consubstantialiam esse Filium Deo Patri, quod usque tunc apud plurimos dubitabatur. Sed et Theodosius senior piæ recordationis, Macedonio negante deitatem sancti Spiritus, et Apollinario vel Magno ejus discipulo in dispensatione incarnati Dei Verbi blasphemantibus, et dicentibus sensum humanum non recepisse Verbum [Deum Verbum] ^c, sed carni unitum esse animam irrationabilem habenti : congregatis in regia urbe centum quinquaginta sanctis Patribus, cum et ipse particeps fuisset concilii, damnatis prædictis hæreticis una cum impiis eorum dogmatibus, fecit rectam prædicare fidem. Secuti enim iidem sancti Patres expositam rectam fidem a trecentis decem et octo sanctis Patribus, explanaverunt de deitate sancti Spiritus, et perfecte de dispensatione incarnati ^d Dei Verbi docuerunt. Iterum Nestorio impio alium dicente Deum Verbum, et alium Christum ^e, et hunc quidem natura Filium ^f Dei Patris, illum autem gratia filium impie introducente, et sanctam gloriosam semper Virginem Dei Genitricem esse negante, cum pene omnes orientales partes sua impietate adimpleret idem Nestorius, Theodosius junior piæ recordationis congregavit priorem Ephesinam sanctam synodum, cui præsidebant Cœlestinus et Cyrillus sancti Patres, et directis iudicibus, qui deberent concilio interesse, compulsi et ipsum Nestorium ibi pervenire, et iudicium propter eum procedere ^g; et tali examinatione facta, secuti iidem sancti Patres per omnia ea quæ de fide ^h definita sunt ab anterioribus sanctis Patribus, condemnaverunt Nestorium una cum ejus impietate. His ita subsequitis ⁱ, cum insurrexissent contra Cyrillum sequaces Nestorii impii, festinauerunt (quantum in ipsis fuit) refutare condemnationem contra Nestorium factam : sed prædictus piæ recordationis Theodosius, vindicans ea quæ ita recte contra Nestorium et ejus impietatem fuerant ^j iudicata, fecit firmiter obtinere contra eum factam condemnationem. Et post hæc iterum cum Eutyches demens emersisset, negando consubstantialiam nobis esse carnem Domini, multis interea motis, tam Constantinopoli quam Ephesi,

tanta pro illo facta est hæreticorum circumventio, ut etiam ejiceretur propter eum Flavianus religiosæ memoriæ regie urbis episcopus. Piæ autem recordationis Marcianus congregavit Chalcedone sanctos Patres, et magna contentione inter episcopos facta, non solum per suos iudices, sed etiam per seipsos in concilium pervenit ^k, et ad concordiam omnes perduxit. Qui sancti Patres in omnibus seculi ea quæ pro fide definita sunt a prædictis tribus sanctis conciliis, et quæ iudicata sunt de hæreticorum damnatione et impietate eorum, damnaverunt et anathematizaverunt Eutychem dementem, et impia ejus dogmata, nec non et Nestorium cum impiis ejus dogmatibus, quoniam tunc ^l festinauerunt quidam defendere Nestorium et impia ejus dogmata. Super hæc autem iidem in Chalcedone sancti Patres anathematizaverunt eos qui aliud symbolum tradiderunt, aut tradunt, præter hoc quod expositum est a trecentis decem et octo sanctis Patribus, et explanatum a centum quinquaginta sanctis Patribus. His itaque omnibus per diversa tempora subsequitis, prædicti piæ recordationis nostri Patres ea quæ in unoquoque concilio iudicata sunt, legibus suis corroboraverunt et confirmaverunt, et hæreticos qui definitionibus prædictorum sanctorum quatuor conciliorum resistere, et Ecclesias conturbare conati sunt, expulerunt. Defuncto autem Marciano divæ ^m recordationis, cum contentio esset per diversa loca de Chalcedonensi sancto concilio, Leo piæ recordationis ad omnes ubique sacerdotes scripsit, ut unusquisque eorum propriam sententiam manifestaret de eodem sancto concilio, et cum alius alium episcopum non exspectasset, ad hoc quod interrogati sunt responderent. Exiguo autem tempore transacto, iterum insurrexerunt Nestorii et Eutycheis sequaces, et tantas turbas in sanctis Dei Ecclesiis fecerunt, ut divisiones et schismata in eis fierent, et nullam communionem ad se invicem Ecclesiæ haberent. Nec enim præsumerat aliquis de civitate ⁿ ad civitatem veniens communicare, nec clericus ex alia civitate in aliam civitatem veniens in ecclesiam ^o procedere. Cum autem secundum suam misericordiam Dominus Deus reipublicæ gubernationem nobis credidit, initium et fundamentum nostri imperii fecimus, conjungere divisos sacerdotes sanctarum Dei Ecclesiarum ab Oriente usque Occidentem ^p, et omnem contentionem amputantes quæ contra Chalcedonensem sanctam synodum ab Eutycheis ^q et Nestorii impiorum sequacibus movebatur, fecimus prædicare eandem sanctam sy-

^a Iidem libri, *diocesisibus*. Sic etiam ferme Latini.

^b Iidem libri, *adjuvasset*.

^c Reponendum, *recepisse Deum Verbum*. Mendum est typographicum editionis Labbeaux, hic emendatum.

^d Legendum, *incarnati*. Et hic quoque mendo laborat typographicum editio Labbeana, quæ legit *incarnata*.

^e Paris., *et Filium alium Christum*.

^f Vocem *Filium* codex Parisiensis non habet in hoc loco.

^g Iidem codex, *propter eum contra eum procedere*.

^h *De fide*. Hæc desunt in eodem libro Parisiensi.

ⁱ Iidem codex : *Et his ita subsequitis*.

^j Iidem codex, *fuerunt*.

^k Veteres libri, *in concilio pervenit*.

^l Iidem libri, *quoniam et tunc*.

^m Paris., *divinæ*.

ⁿ Veteres libri, *civitate ad aliam*.

^o Iidem libri, *in Ecclesia*.

^p Paris., *usque in Occidentem*.

^q *Ab Eutycheis*, etc., usque sanctam synodum. Ita exciderunt librario qui scripsit exemplar Parisiense.

modum cum prædictis aliis sanctis a tribus conciliis in Dei ecclesijs, certe scientes quod ea quæ ab ea de fide exposita sunt b, consonant per omnia aliis tribus sanctis conciliis : et multis quidem ad eandem sanctam synodum contradicentibus satisfacimus ; alios autem qui perseveraverunt eidem sancto concilio contradicentes expulimus sic c in sanctis Dei ecclesijs d et venerabilibus monasteriis, ut concordia et pace sanctarum Ecclesiarum et earum sacerdotum firmiter custodita, una et eadem fides quam sanctæ quatuor synodi confesse sunt, sanctis Dei Ecclesijs prædicetur. His ita pro firmitate sanctarum quatuor synodorum Deo propitio per nos factis et obtinentibus in sancta Dei Ecclesia, Nestorii sequaces propriam impietatem applicare volentes sanctæ Dei Ecclesiæ, et non ponentes hoc per Nestorium facere, festinaverunt eam introducere per Theodorum Mopsuestenum doctorem Nestorii, qui multa pejora Nestorio blasphemavit, eî super alias innumerabiles suas blasphemias contra Christum Deum nostrum factas, alium dixit Deum Verbum, alium Christum e, nec non et per impia conscripta Theodoretî, quæ contra rectam fidem et Ephesinam primam sanctam synodum, et contra sanctæ memoriæ Cyrillum et duodecim ejus capitula exposuit, et insuper sceleratam f epistolam, quam dicitur Ibas ad Marin Persam scripsisse, quæ plena est omni impietate Theodori et Nestorii. Per hanc etenim impiam epistolam non solum impietatem, sed etiam ipsas personas Theodori et Nestorii, quas maxime laudat [vidicat ex c. Joly] et judicat g ; eadem impia epistola, festinaverunt condemnationem h liberare, dicentes eam susceptam esse a sancta Chalcedonensi synodo. Hoc autem dicunt non pro defensione sanctæ synodi, sed nomine ejus, sicut putant, suam impietatem confirmare festinantes. Certum autem est, quod impia intentio est ista vindicantium, ut si eis evenerit, non prædicetur Deus Verbum homo sanctus esse, nec sancta gloriosa Virgo Maria i Dei genitrix prædicetur. Hæc enim Theodorus et Nestorius in suis conscriptis impie exposuerunt, et qui epistolam scripsit, in ea blasphemavit j. Nos igitur sequentes sanctos Patres, et volentes rectam fidem sine quadam [Forte, aliqua] macula in Dei ecclesijs prædicari k, et impiorum conatum rescire, primum quidem et in vestris vos degentes ecclesijs interrogavimus de prædictis l impijs tribus capitulis, et vestram nobis voluntatem manifestam fecistis, pro qua et comprobavimus vos,

quod indubitanter et cum omni alacritate rectam fidem confessi estis, et impiam condemnastis. Quoniam vero et post condemnationem a vobis factam, in eisdem ipsis permanent quidam, eadem impia tria capitula vindicantes, ideo vocavimus vos ad regiam urbem, hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem, iterum manifestare. Vigilio enim m religiosissimo papæ antiquioris Romæ cum pervenisset ad hanc regiam civitatem n, de tribus capitulis subtiliter omnia manifestavimus, et interrogavimus eum quid sapit de hoc [hæc causa sapit] : et ipse non semel, nec bis, sed etiam sæpius in scriptis o anathematizavit impia tria capitula. Quod vero ejusdem voluntatis semper fuit de condemnatione trium capitulorum, et per plurima alia declaravit, et per condemnationem Rustici et Sebastiani aliquando diaconorum antiquioris

Romæ : cuius etiam chirographa apud nos conservantur. Et post hæc fecit quod dicitur Judicatum : quod omnibus sacerdotibus ab ipso editum manifestum factum est, et pariter in eo prædicta [Forte, prædicta] impia capitula anathematizavit his verbis : *Et quoniam his verbis quæ nobis de nomine Theodori Mopsuesteni scripta porrecta sunt, multa contraria rectæ fidei relegunt r : nos monita Pauli sequentes apostoli docentis, Omnia probate, quod bonum est retinete : ideoque anathematizamus Theodorum, qui fuit Mopsuestia episcopus, cum omnibus suis impijs scriptis, et qui vindicant eum. Anathematizamus et impiam epistolam quæ ad Marin Persam scripta esse ab Iba dicitur, tanquam contrariam rectæ Christianorum fidei, et omnes qui eam vindicant, vel rectam esse dicunt. Anathematizamus et scripta Theodoretî, quæ contra rectam fidem et duodecim capitula sancti Cyrilli scripta sunt.* Et hæc quidem in ea quæ dicitur Judicatum inserta sunt. Putamus autem quod nec hoc vestram latuit religiositatem, quod Rusticum et Sebastianum suos diaconos, et alios clericos, qui primo quidem susceperunt quod fecit Judicatum ; in quo, sicut dictum est, anathematizavit eandem impia capitula ; postea vero vindicarunt et defenderunt eandem impia capitula,

qui cum primo suscepissent factum ab eo Judicatum, in quo anathematizavit eadem impia capitula, postea susceperunt et defenderunt eorum impietatem. Sed etiam Valentiniano episcopo Scythiæ, et Aureliano Arelati, quæ est prima sanctissimarum Galliæ Ecclesiarum, scripsit et manifestavit de condemnatione istorum capitulorum : et præcepit eis nihil suscipere quod a condemnatis diaconis scribitur contrarium prædicto Judicato : et compendiose diceret, semper in eadem voluntate perseveravit. Et hæc omnia per suum tempus vobis manifesta faciemus. Quoniam vero p postea, cum pervenisset, sicut dictum est, ad hanc regiam civitatem, scripta facta sunt ad invicem a vestra sanctitate, et a Vigilio religiosissimo papa antiquioris Romæ, ut omnes vos uniti conveniatis, et propter illos qui sive ex ignorantia, sive scientia, impietatem capitulorum defendunt, congruum iudicium eis quæ a sanctis quatuor synodis pro fide definita sunt, proferatis ; manda-

a Paris., sanctis alijs.

b Bellovac., et composita ; et mox, consonent.

c Vocem sic veteres libri non agnoscunt, neque veteres editiones.

d Legendum, in sanctis Dei Ecclesijs. Mendum est typographicum editionis Labbeanæ : hic est emendatum.

e Veteres libri, et alium Christum.

f Bellovac., insuper per sceleratam.

g Veteres libri, vindicat.

h Bellovac., condemnatione. Paris., a condemnatione eos liberare.

i Legendum, gloriosa semper virgo. Ista exciderunt

j Ex ms. cod. Paris. Claudii Joly can. et cantoris Eccl. Paris.

in editione Labbeana.

i Paris., blasphemabat.

k Veteres libri, prædicare.

l Paris., interrog. et de prædictis.

m Coniunctio deest in eodem libro Paris.

n Paris., Romæ senioris cum ad regiam pervenisset, de prædictis tribus impijs capitulis subtiliter omnibus manifestatis, et interrogavimus eum quid de hac causa sapit ; et ipse non semel tantum neque bis, sed et sæpius in scriptis quam sine scriptis anathematizavit impia tria capitula.

o Bellovac. et edit., in scriptis et sine scriptis.

p Veteres libri, Quoniam vere.

deposuit. Et non solum hoc, sed etiam ad Valentinianum episcopum Scythiæ, et Aurelianus episcopum Arelati, quæ est prima Galliæ Ecclesiarum, scribens, manifestationem eorumdem capitulorum, præcipiens eis nihil suscipere a condemnatis scriptum contra prædictum Judicatum: et (*Hoc est, et ut verbo dicam*) compendiose dicere, semper in eadem voluntate perseveravit. Et hæc omnia iussimus vobis insinuari. Quoniam vero cum postea venistis ad regiam civitatem, scripta facta sunt inter vestram sanctitatem et Vigilium religiosissimum papam senioris Romæ, ut vos omnes conveniatis: et propter eos qui vel ex ignorantia vel scientia impietatem capitulorum vindicant, convenientem his quæ a sanctis quatuor conciliis definita sunt sententiam dare. Et nunc idem religiosissimus Vigilii contraria factus est suæ voluntatis, nolens una cum omnibus secundum quod placuit convenire: sed solos tres patriarchas et alium unum episcopum, et per [*Fortè, ut per*] contradictionem cæsa moveretur, dicens tres tantum episcopos habere [*Fortè, se habere*], cum multi episcopi ab Occidente cum ipso sint. Nos hoc audientes, sæpius mandavimus ei, et per nostros iudices, et per aliquantos ex vobis, ut cum omnibus conveniret; et [*Fortè, ut*] sententia detur rectæ fidei conveniens, vel unusquisque patriarcha una cum quinque aut tribus episcopis conveniret cum ipso et episcopis ejus; aut si hoc non elegerit, sed per contradictionem voluerit causam exercitari, ut iudices dentur secundum consuetudinem synodorum, et sicut antecessores nostri fecerunt; qui debent hæc quæ ab unaquaque parte moventur disceptare, eo quod non est possibile eosdem et contradicere et iudicare. Cum autem ad nullam propositionem voluisset convenire, mandavimus ei quod et vestram sanctitatem et alios patriarchas in scriptis de hoc interrogavimus; ut tanquam impia ista capitula ab omnibus condemnentur; vel si quis putaverit recta ea esse, evidenter suam voluntatem manifestet. Alienum enim Christianis est, cum recta fide impietatem suscipere, et non discernere recta a malis. Scire enim vos volumus, etc.

dotes suscipimus qui ea quæ a sanctis quatuor conciliis de fide exposita sunt, et a prædictis sanctis Patribus

predicata sunt, servant, et prædicant in sancta Dei Ecclesia. Quando vero hæretici per omnia Theodorum et Nestorium et eorum impietatem vindicare volentes, sicut prædictum est, et susceptam esse dicunt a sancto Chalcedonensi concilio impiam epistolam quæ ad Marim Persam ab Iba scripta esse dicitur; hortamur vos considerare ea quæ a Theodoro impie tam in aliis scripta sunt, quam in Judaico symbolo ^d, quod et Ephesi et Chalcedone prolatum, anathematizatum est ab utraque synodo cum his qui ita sapuerunt, vel sapient; considerare autem et quæ de ipso et ejus blasphemias sancti Patres conscripserunt, et antecessores nostri promulgaverunt, nec non et quæ ecclesiasticarum historiarum scriptores de eo exposuerunt. Ex his etenim omnibus cognoscetis, quod ab illo tempore condemnatus est tam ipse quam blasphemie ejus a sanctis Patribus, et quod propter istas superioribus temporibus ^e deletum est et nomen ejus a sacris diptychis Ecclesiæ, cujus fuit episcopus. Hortamur autem etiam ^f illud disceptare, quod vane profertur ab eis qui dicunt non oportere post mortem hæreticos anathematizari ^g; et sequi in hoc doctrinam ^h sanctorum Patrum, qui non solum viventes hæreticos condemnaverunt, sed et post mortem, ut pote in sua impietate mortuos, anathematizaverunt, sicut eos qui injuste condemnati sunt, revocaverunt post mortem, et in sacris diptychis scripserunt: quod factum est et in Joanne, et in Flaviano religiosæ memoriæ episcopis Constantinopolitanis. Sic enim vestra ⁱ reverentia, quod positum est a Domino in Evangelio de ipso: *Quod qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit in eum, jam judicatus est, quod non credit in nomine unigeniti Filii Dei* (Joan. iii). Manifestum autem est, quod [quod hoc] non tantum ^l de vivis, sed etiam de his dictum est qui in sua impietate mortui sunt. Insuper autem hortamur vos inspicere et quæ impie scripta sunt a Theodoro contra rectam fidem et Ephesinam primam sanctam synodum, et contra sanctæ memoriæ Cyrillum, et contra duodecim ejus capitula, et quæ impie idem Theodoretus conscripsit pro Theodoro et Nestorio et blasphemias eorum contra sanctæ memoriæ Cyrillum. Examinare autem et de impia epistola, quæ dicitur ab Iba ad Marim Persam scripta esse: in qua scriptor ejus abnegat Deum Verbum hominem factum esse: et sanctam gloriosam semper virginem Mariam Dei Genitricem esse. Condemnat autem eadem impia epistola et Ephesiæ primam sanctam synodum, tanquam sine iudicio et questione Nestorio condemnato; et sanctæ quidem memoriæ Cyrillum Ecclesiæ doctorem, hæreticum vocat, et impia dicit duodecim ejus capitula; Theodorum autem et Nestorium et eorum impietatem defendit et laudat. Et quoniam, sicut dictum est, præsu-

^a Vox primo desideratur in codice Parisiensi.

^b Paris. mendose, *Numusumum*.

^c Veteres libri: *Quoniam vero*.

^d Id est, symbolo Theodori.

^e Veteres libri, *a super. temp.*

^f Paris., autem vos etiam.

^g Veteres libri, *anathematizare*.

^h Idem libri, *et sequi et in hac doctrina*.

ⁱ Legendum: *Scit enim vestra*. Error est typographicus editionis Labbeanæ, hic emendatum.

^l Legendum, *quod hoc non tantum*. Et hic quoque error est editionis Labbeanæ, hic sublatum.

munt quidam dicere, et epistolam quæ prædictam impietatem continet susceptam esse a Chalcedonensi sancto concilio, hortamur vos conferre ea quæ dicta sunt ab eodem sancto concilio in definitione pro fide exposita, cum his quæ in impia epistola ^b continentur, ut undique recta quidem confirmantur, impia autem condemnentur. Omnia igitur prædicta cum omni subtilitate disceptantes, sicut sacerdotes decet, in mente habentes Dei timorem et futurum iudicium, et nihil pietati et rectæ fidei et veritati et Dei gloriæ et honori præponentes, in mente autem habentes et apostolicam pronuntiationem, quæ contra eos qui contraria rectæ fidei tradunt, prolata est, manifeste dicentem: *Quod licet nos vel angelus de cælo evangelizaverit vobis, præter quam quod evangelizavimus vobis* ^c, *anathema sit. Sicut prædiximus, et modo iterum dico: si quis vobis evangelizaverit præter quam accepistis, anathema sit (Galat. 1)*. Scientes autem et Petri apostoli præceptum dicentis: *Parati semper estote ad satisfactionem omni petenti vos rationem de spe quæ in vobis est (I Petr. III)*; celeriter de his quæ interrogavimus, vestram manifestate voluntatem. Cum enim qui de recta fide interrogatur, diu protrahit; nihil aliud est nisi abnegatio rectæ confessionis. In interrogationibus enim et responsis quæ de fide sunt, non est primus vel secundus, sed qui in recta confessione paratior invenitur, acceptabilis apud Deum est. Divinitas vos servet per multos annos, sancti ac religiosissimi patres. Datum ^d IV nonas • Maias, Constantinopoli, imperii domini Justiniani perpetui Augusti anno 27, post consulatum Basilii viri clarissimi anno 42.

Stephanus et Georgius et Damianus religiosissimi episcopi, vicem agentes Eustochii sanctissimi patriarchæ Hierosolymitani, per unum ex ipsis, Stephanum religiosissimum ^e episcopum Raphiæ, dixerunt: Theodorus vir magnificus exeat, cum satisfecerit ^f piissimi imperatoris jussioni. Et cum exisset vir spectabilis silentarius, sancta synodus dixit: Certis constitutis, quæ lecta imperiali forma continentur, quoniam inter nos et Vigilium sanctissimum antiquioris Romæ papam scripta quedam facta sunt ^h respicientia [adde ad præsentem causam], necessarium esse putamus ante alia omnia hæc lectione manifestari. Et cum suscepisset Stephanus notarius et instrumentarius, recitavit.

EPISTOLA (olim X) VIGILII PAPÆ

AD AURELIANUM ARELATENSEM.

Post obitum Auxanii suus Aureliano episcopo vices in Gallia delegat.

Dilectissimo fratri Aureliano Vigilius.

Administrationem vicum nostrarum fraternitati vestræ animo libenti committimus, et credimus charitatis vestræ officio actibus Deo placitis diligenter universa compleri; quando et summi sacerdotii consortio vos dignos divina esse gratia iudicavit, et glo-

riosissimi Childeberti Francorum regis Christiana et Deo placita in perhibendo vobis testimonio voluntas accessit. Quapropter vices nostras vestræ charitati hac auctoritate committimus, ut universa quæ decessorum nostrorum vel canonum statuta sanxerunt, Deo congruis operibus faciendo atque servando, et nostrum, et prædicti gloriosi regis iudicium circa charitatem tuam rectum fuisse possis ostendere. Sanctarum enim Scripturarum nos docet auctoritas, quia Christus Deus Dominus et Salvator noster prius universa quæ bona sunt facere voluit, quam docere: scriptum est enim: *Primum quidem sermonem fecit de omnibus, o Theophile, quæ cepit Jesus facere et docere usque in diem, quæ præcipiens apostolis per Spiritum sanctum quos elegit assumptus est (Act. 1)*. ^B Item quid commoneudo Timotheum doctor gentium dicat Apostolus, fraternitatem tuam semper ante oculos habere confidimus. Ait enim: *Confortare in gratia quæ est in Christo Jesu; et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere (II Tim. II)*; et item ipse: *Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis (Ibidem)*; et iterum: *Labora sicut bonus miles Christi Jesu. Intellige quæ dico; dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum (Ibidem)*. Si quam ergo inter fratres diabolus, humani generis hostis antiquus, zizaniam seminaverit calliditate nequitæ consuetæ, aut de aliquo sacerdotum fraternitati tuæ, servatis majorum per omnia constitutis fuerit querela deposita: adhibitis tibi fratribus et coepiscopis secundum qualitatem negotii numero competente, causam canonica et apostolica ordinatione discutens, ea sententia definies, quæ et decessorum nostrorum conveniat statutis, et Deo æquitate in omnibus diligenti sit grata. Si quod vero de religione fidei, quod Deus auferat, fuerit certamen exortum, aut tale aliquod negotium fortassis emergerit, quod pro sui magnitudine ibidem nequeat definiri; veritate discussa, relationis serie distincta, ad nostræ sedis consultationem potius ut remittas hortamur; quia ita decessores vestros, qui decessorum nostrorum vices egisse monstrantur, fecisse testimonium nostri declarat scrinii: quatenus ea dispositione servata, Ecclesiæ unitas stabili firmitate persistens, pacis bono in omnibus perfruatur: cujus velut hæreditarium munus Christus Deus Dominus et Salvator noster, ad cælos, unde nunquam defuit, rediturus, discipulis suis legitur reliquisse, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (Joan. XIII)*. Et ut universa fraternitas vestra diligenti possit ratione complere, episcopis, quibus pro vice nostra te præesse volumus, nos præcepta destinasse signamus, ut et illi vobis obedientiam exhibere debeant competentem, et fraternitas tua eos in Christi charitate complectens, exemplis bonorum potius

^a Veteres libri, sancto Chalcedonensi.

^b Paris. tantum, impia epistola.

^c Bellovac. et hic et paulo post, ros.

^d Bellovac. et veteres edit., Datur.

^e Veteres libri, in nonas. Sicutiam veteres editiones.

^f Veteres libri, reverentissimum.

^g Paris., qui cum satisfecit.

^h Legendum, sunt ad præsentem causam respicientia. Mentum est typographicum editionis Labbeanæ, hic emendatum.

operum, ad quæ sunt Deo placita facienda semper invitet. Illud pari eis auctoritate signavimus, ne quis sine formata tuæ fraternitatis ad longiora loca audeat proficisci; sed ut consuetudinem illam debeat custodire, quam constat semper nostræ sedis habuisse vicarium, et a vobis formatam postulent, si causarum suarum necessitate compulsi ad longiora itinera destinare disponunt. Sed ne in aliquo sedis nostræ vicarius minor suis decessoribus videatur, necessarium fore credidimus pallii vobis usum, quem admodum decessori vestro hactenus dederamus, præsentī auctoritate concedere; ut morum, et omnium bonarum rerum, vobis beato Petro apostolo suffragante, non desit ornatus. Oportet ergo charitatem vestram sacerdotali semper studio inter dominos filios nostros clementissimos principes, et gloriosissimum virum, id est filium nostrum Childebertum regem, gratiæ intactæ fœdera custodire. Scitis enim, nec vos convenit ignorare, quod necessario prædicatis, quia Scriptura pronuntiat, dicens: *Beati pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona* (Rom. x). Et hoc quoque vestrum facere desideramus affectum, ut glorioso viro filio nostro patricio Belisario destinatis scriptis gratias referatis, qui homini vestro laborem ad clementissimum principem abstulit transeundi; sed mox ut responsum recepit, nobis suis litteris indicavit. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data x kal. Septembres, quinquies post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Christi 546).

EPISTOLA (olim XI) VIGILII PAPÆ

AD EPISCOPOS GALLIÆ.

Nuntiat se Aureliano vices suas in Gallia delegasse, mandatque ut eidem obtemperent.

Dilectissimis fratribus universis episcopis, qui sub regno gloriosissimi filii nostri Childeberti regis sunt per Gallias constituti, Vigilius.

Admonet nos loci nostri ministerium divinæ misericordiæ dono collatum, Domini nos gratia protegente, negligentis speculatoris evitando periculum, bonis potius palmam retributionis promissæ et studeamus, et mereamur accipere. Unde quantum nos Christus Deus Dominus et Salvator noster primi apostolorum locum pro ineffabili pietatis suæ gerere largitate concessit, tantum nos de universarum pace Ecclesiarum, quæ licet in multis, una tamen est toto orbe diffusa, incessanti studio convenit esse sollicitos. Quippe quia nos sanctarum Scripturarum eloquia reddunt diligenter instructos, quod cum Moyses Dei famulus divinis jussionibus obsecundans ad montem voluisset ascendere, loco sui Aaron et Hur legitur reliquisse, dicens: *Expectate hic, donec revertamur ad vos. Habetis Aaron et Hur vobiscum, si quid natum fuerit questionis, referetis ad eos* (Exod. xxiv). Ita enim inter sacerdotes Domini potest pax super omnia Deo placita custodiri, si fuerit qui vicum nostrarum auctoritate subnixus, personam nostram in

A Galliarum partibus præsentans, secundum consuetudinem a nostris decessoribus attributam, sapientiam sollicita indagazione custodiens, si quam humani generis hostis antiquus zizaniam inter Dei famulos nequitia consueta seminare tentaverit, sapientiæ suæ moderamine, adhibitis sibi fratribus ac coepiscopis nostris, justitia Deo placita scandala orta submoveat. Unde quia dudum Auxanio, quondam Arelatensis civitatis antistiti, vicum nostrarum sollicitudinem dederamus, sed cursum vitæ præsentis implendo de hac luce migravit, in cuius loco Aurelianus frater noster noscitur successisse, necessarium valde credidimus sollicitudinem hanc a nobis antefato debere committi, confidentes illum et pro loci sui qualitate bonis actibus universa quæ Deo placeant posse complere: et maxime cum gloriosus filius noster Childebertus rex testimonium bonæ conscientiæ pro Christiana suæ voluntatis devotione perhibuit. Oportet ergo charitatem vestram ei in omnibus, quæ servatis per cuncta canonibus salubriter secundum nostrorum defuncti majorum pro nostra auctoritate censuerit, præbere obedientiam competentem. Et quia omnino necesse est, ut pro diversis cum fratribus Deo juvante tractandis, statutis aptisque temporibus episcoporum synodum debeat congregare, idcirco præsentī auctoritate censemus, ut nullus ubi aut quando constituerit se audeat excusare, excepta infirmitatis causa, quam humana non potest evitare fragilitas, aut certe quem dignæ excusationis ratio fecerit non venire. Omnibus nihilominus scientibus quod Christus Dominus et Salvator noster pia institutione pronuntiat, dicens: *Quia si duo ex vobis contulerint super terram, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo qui est in cælis* (Matth. xviii). Quemadmodum autem quis sibi quæ postulat credit posse concedi, si congregationis sanctæ conventum, ubi Dominus præsentiam suam promisit modis omnibus adfuturam, sine aliqua rectæ excusationis causa vitare crediderit? Sed, sicut præfati sumus, si justa causa illum ad synodum fecerit non venire, pro se aut presbyterum, aut diaconum destinare non differat; quatenus quæ fuerint constituta, per eos possit agnoscere, et definita complere. Pari auctoritate mandantes, ut nullus sine prædicti formata ad longinquiora loca audeat proficisci: præsertim quia et decessorum nostrorum decessoribus ejus, quibus vices suas commisisset præteritis temporibus releguntur, sic definiunt statuta; ut his omnibus obedientia Deo placita custoditis, pax Ecclesiarum stabili firmitate persistat; et, sicut doctor gentium dicit Apostolus (Ephes. i), Ecclesia Dei possit sine ruga et macula permanere. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi.

• EPISTOLA (olim XIII) VIGILII PAPÆ

AD AURELIANUM ARELATENSEM. CONSTANTINOPOLI SCRIPTA.

Nihil a se contra concilia generalia, Romanorum, et

* Cum schismatici scripti litteris ubique vulgassent Vigilium papam tria damnando capitula impugnare

Chalcedonense concilium, et complures ab ejus communione discederent, Valentinianus Scythiæ, Aure-

pontificum decreta fuisse admissum, hortatur ut A Childeberto regi suggerat, ut ad regem Gothorum scribat, ne quid in Ecclesia Romano turbari sinat.

Dilectissimo fratri Aureliano episcopo Vigilius.

Fraternitatis vestræ litteras pridie idus Julias ^a, Anastasio deferente, suscepimus et gratias referimus divinæ clementiæ, quia sollicitudinem vestram in fidei causa, vel in nostræ opinione personæ, sacris relegimus ^b convenire mandatis, ut digne charitati tuæ verba Dei et convenienter aptentur, quibus ait : *Elegi te sacerdotem ex omnibus uscendens ^c ad altare meum, et portes coram me* [forte apud] *nomen magnum cunctis diebus vitæ tuæ (I Reg. II). Necessè ergo nobis est charitatis vestræ sollicitudinem brevi interim, quantum pro temporis qualitate potuimus, relevare colloquio : quatenus modis omnibus confidatis, nihil nos penitus admisisse quod decessorum nostrorum constitutis, vel sanctæ, quæ una eademque est, fidei quatuor synodorum, id est, Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesiinæ primæ, atque Chalcedonenis, inveniatur (quod absit) esse contrarium, aut quod ad personarum injuriam pertineat, quæ definitioni ejusdem sanctæ fidei subscripserunt, vel sanctorum prædecessorum nostrorum Cœlestini, Xysti, Leonis aliorumque præcedentium atque sequentium definitis reperiatur adversum, sed a nobis omnibus prædictissynodis unam venerationem, unamque fidei credulitatem indubitabiliter ^d exhiberi : et eos qui omnes suprascriptas quatuor synodos in recitudine fidei non sequuntur, vel unam ex ipsis vel omnes in fide repravant ^e, aut repravare [reprobare], aut injuriare, vel repudiare nituntur, abjicimus ; sed et ea quæ in ejusdem sanctæ fidei injuriam verbo dicta vel reperiuntur scripta, anathematizanda execrandaque judicavimus, et constituimus judicanda : simili poena plectentes etiam eos qui fidem beati Cyrilli, quem ^f sanctæ recordationis Leo prædecessor noster ad prædecessores ^g vestros aliosque datis probavit, et laudavit scriptis, et Chalcedonenis veneranda sancta ^h synodus legitur protulisse, aliorumque Patrum, quos apostolicæ sedis præsules susceperunt atque secuti sunt, execranda superbia impia vocaverunt. Fraternitas ergo tua, quem apostolicæ sedis per nos constat esse vicarium, universis episcopis innotescat, ut nullis aut falsis scriptis, aut mendacibus verbis, aut nuntiis qualibet ratione turbentur, sed potius primi apostolorum, sicut convenit, verba sectentur dicentis : *Adversarius vester diabolus, ut leo rugiens circumit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide (I Petr. V)*, et quod item doctor ⁱ gentium dicit Apostolus :*

lianus Arelatensis episcopi, alique plures prudentiores ad eum scripserunt, quærentes, an quæ spargerentur vera essent. Hac occasione rescripsit se, vestigiis majorum inhaerentem, quatuor sacrosancta concilia probare et venerari. Addidit quæ in singularum argumentis continentur. SEV. BINIUS. — De hac Vigilius epistola, et de Anastasio, cujus in ea est mentio, videnda sunt quæ narrantur in altera epistola legataris Francorum inscripta, quæ suo post loco subjicietur, an. Christi 552, Childeberti regis 41. JAC. SIRMONDUS.

^a Veteres libri, *Iduum Juniarum die.*

^b Parisiensis et Regius, *legimus.*

*Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendicula præter doctrinam quam vos didicistis faciunt, et declinate ab illis (Rom. XVI) : in Domino confidentes, quia, sicut præfati sumus, ab apostolis fidem traditam, et a prædictis sanctis quatuor conciliis declaratam, et a decessoribus nostris et ab antedictis Patribus prædicatam, atque inviolabiliter custoditam, sincera voluntate tenuimus, tenemus, venerati sumus, veneramur atque defendimus, et contra eam facientes apostolica auctoritate damnamus. Sed quanta possumus per filium nostrum Anastasium de his quæ gesta sunt breviter nos indicare necesse est, et cum nos dominus filius noster clementissimus imperator, sicut promisit, Deo (qui cor ipsius ^j tenet) juvante reverti præceperit, hominem, qui vobis ad singula subtiliter innotescat, Deo propitio destinamus. Quod ideo adhuc non fecimus, quia et hiemis asperitas, et Italiæ, quæ vos non latet, necessitas præpedivit : donec serenissimus princeps, sicut desiderat, Domino ^k sibi [Deesse videtur juvante] subveniat. Illud quoque credimus sperandum, ut quia scriptum est : *Frater fratrem adjuvans exaltabitur (Prov. XVII)*; et sicut de credentibus in Domino Actuum apostolicorum scriptura testatur, quia *erat credentibus in Domino cor unum et anima una (Act. IV)*; ut sit fraternitas vestra in hac quoque parte sollicita, et glorioso filio nostro Childeberto regi, quem Christianitatis studio venerationem integram sedi apostolicæ, cui nos Deus præesse voluit, cognovimus exhibere, supplicare non desinas, quatenus in tanta rerum necessitate circa Ecclesiam Dei sollicitudinem, sicut et confidimus, Christiana devotione persolvat : ut quia Gothi cum rege suo in civitate Romana perhibentur ingressi, hoc eis dignetur scribere, ne se in Ecclesiæ nostræ præjudicio, quippe velut alienæ legis, immisceat, et aliquid faciat, aut fieri qualibet ^l ratione permittat, unde catholica possit Ecclesia perturbari. Dignum enim est, et catholico, sicut est, regi conveniens, ut fidem et Ecclesiam, in qua Deus illum voluit baptizari, omni debeat virtute defendere. Scriptum est enim : *Vivo ego, dicit Dominus, quia glorificantes me glorificabo (I Reg. II)*. Festina ergo, frater charissime, ut in sanctæ fidei sinceritate persistens, Ecclesiarum pacem, quæ vel a Deo per meritum sacerdotii ^m tibi commissa est, vel a nobis per apostolicam auctoritatem vicaria potestate mandatur, competenti sollicitudine, Deo propitiante, custodias, et vicarium te sedis nostræ dignis Deo manifestes operibus. Deus te conservet ⁿ,*

^c Veteres libri, *ut ascendas.*

^d Paris., *indubitabiliter.*

^e Regius, Parisiensis, et Colbertini, *reprobant.*

^f Paris., *cujus, Bellovac., cui.*

^g Veteres libri, *præcessores.*

^h Sancta. Deest in omnibus antiquis codicibus.

ⁱ Veteres libri, *idem doctor.*

^j Paris., *cor ejus.*

^k Omnes libri veteres : *Domino sibi auxiliante subveniat.* Sic etiam habet editio Sirmondi.

^l Paris., *aliqua.*

^m Veteres libri, *sacerdotii meritum.*

ⁿ Regius et Colbertini, *incolumen custodiat.*

frater charissime. Datum ^a iii kalendas Maias, imperii domini nostri Justiniani perpetui Augusti anno 24 ^b post consulatum Basilii viri clarissimi anno octavo ^c, per hominem quem Anastasius direxit.

^d EPISTOLA (olim XIV) VIGILII PAPÆ

AD RUSTICUM ET SEBASTIANUM.

Rusticum et Sebastianum excommunicat.

Vigilius episcopus Rustico et Sebastiano.

Diu vobis, Rustice et Sebastiane, canonibus et decessorum nostrorum congruentem ultionem inferre pro apostolica moderatione distulimus; sed quia Doctoris gentium in cordis vestri duritia (quod a nobis cum nimia ^e tristitia dicitur) verba videmus impleta, quibus ait: *Nescitis quia patientia Dei ad poenitentiam vos adducit? tu autem secundum duritiam tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ (Rom. ii): ut excessus ^f vestros ex plurimis paucos interim, in quantum possumus, designemus, venientibus nobis hic in regiam civitatem, tu Rustice, dum aliqua nobis ignorantibus legeres, quæ hominem loci tui omnino legere non decebat, et plura committere dicereris, quæ etiam nostram, si te non prohibuissemus (quod absit), opinionem atque animam lædere potuisset ^g: dicente quoque de te nobis aliqua Paulo diacono, etiam te præsentem, sicut oportuit, et pro affinitate, qua nobis a germano, quem dileximus, jungebaris, et pro eo quod nos te ad leviticum pro-
vexeramus officium, frequenter et secreta paterna monuimus charitate, ut si ea quæ de te dicebantur, ex aliqua parte cognosceres, a talibus temperares, ne, quia Dei causam indiscussam non pateremur qualibet ratione relinquere, canonicum per nos in te iudicium proveniret. Tu autem non solum admonitionem nostram audire malevolo spiritu noluisti, sed etiam, sicut scriptum est: *Argue sapientem, et adamabit te; stultum, et odio habebit te (Prov. ix)*. Et iterum: *Noluit intelligere ut bene ageret; iniquitatem meditatus est in cubili suo (Psal. xxxv)*: ad hoc malitia tua perducta est, ut, nostra admonitione contempta, in odium potius prosilires, et occasionem quaereris, quatenus causa capitulorum, id est, de dictis Theodori Mopsuesteni ejusque persona, sed et epistola quæ ab Iba ad Marim Persam perhibetur scripta, nec non et dictorum Theodorii ^h, quæ contra rectam fidem et epistolam beatæ recordationis Cyrilli synodicam ad Nestorium cum duodecim capitulis, quam et sancta synodus Ephesina prima suscepit, et*

A beata Chalcedonensis synodus, ad convincendas Nestorii vesanas in definitione dei legitur posuisse, quæ te etiam instante ⁱ certum est flagitata, ita ut filiis nostris Sapato et Paulo diaconis ^j, sed et Surgentio notariorum primicerio clamitares dicens, non solum nomen et scripta Theodori Mopsuesteni a nobis debere damnari, sed et territorium ejus ^k ipsum ubi positus est, et si ossa ejus evulsa quisquam de sepultura ejeceret, et cum eodem territorio incenderet, gratanter acciperes. Et cum necesse esset, ut negotium quod fuerat in iudicio nostro perductum, te etiam quam maxime inter alios tam ^l sacrati ordinis, quam sequentis consentiente ^m, sententia finiretur, quod constat effectum, et quid de eodem iudicato feceris, quomodo etiam in palatio ut fratri nostro Mennæ ⁿ, ad quem scripseramus, celeriter traderetur institeris, nulli habetur incertum, ita ut filio nostro Surgentio primicerio petenti schedam ipsam iudicati nostri, ut apud se pro loco secundum consuetudinem retineret, per multos dies dare penitus noluisse, donec exemplaria per plurimos sacerdotes ac laicos, sed et per gloriosum virum Tyrannum ^o magistrum militum, aliosque laicos in Africana provincia destinares, quod in ecclesia nostra a diacono nunquam factum est, ac nobis etiam nescientibus, ejus exemplaria destinares. Nam et sabbato sancto, quo ipsum, te, sicut præfati sumus, imminente, protulimus iudicatum, in ecclesiam sessum ^p processisse, et communicasse, et officium tuum inplesse cognosceris. Nam et eodem die revertens ab ecclesia, coepiscopo nostro, quantum perhibet, Juliano hoc diceres, quia melius fieri non potuit, quam quod factum est iudicatum, et hortareris ut Deus oraretur, neque quod [forte ne quod] factum est ^q tolleretur. Quod etiam succedente dominico die Paschæ similiter effecisti, et diu in eadem perdurando sententia, alios, ut iudicatum nostrum libenti animo sequerentur, nihilominus hortabaris. Nam dum Antiochenæ Ecclesiæ apocrisiariis ejusdem iudicati exemplaria nos dare petentibus differremus, sed hoc magis ^r justum esse prædictis apocrisiariis diceremus, ut a fratre nostro Menna potius exemplaria peterent, ad quem a nobis videbatur fuisse prolatum, tu autem publica voce deposceres, dicens dominum Leonem ita de epistola sua diversis exemplaria destinasse, nos facere debere similiter asserendo, quia metueres, nisi universitas iudicati nostri exemplaria de scrinio nostro edita teneret ^s, qualibet ratione postea forsitan celaretur.

^a Paris., data.

^b Regius et Colbertini, imperante domino Justiniano PP. Aug. anno xxiv.

^c Parisiensis, Regius, et Colbertini, anno nono.

^d Vigilius a suis clericis compluribus schismaticis exagitatus, collectis, qui erant Constantinopoli, Italiæ episcopis, sententiam excommunicationis et depositionis ab omni gradu et ordine fert in eos, maxime in Rusticum et Sebastianum diaconos. Nec tamen propterea conflatum schisma est sedatum, sed magis excitatum, conjunctis adversus Vigilium capitulorum defensoribus simul et impugnatoribus. Baron. an. 550. Sev. Binius.

^e Paris., commodica.

^f Veteres libri, et ut excessus.

^g Veteres libri, potuissent.

^h Idem libri, Theodoretii.

ⁱ Paris., adstante.

^j Idem codex, diaconibus. Bellovac., diaconus.

^k Ejus. Deest in Parisiensi.

^l Tam. Deest in eodem libro.

^m Veteres libri, consentientibus.

ⁿ Veteres libri et edit., Mennæ.

^o Bellovac., Tyrannium, Paris., Turranium.

^p Veteres libri, in Ecclesia nobiscum.

^q Paris., ne quod factum. Hinc confirmatur conjectura apposta in margine editionis Romanæ.

^r Paris., et hoc magis.

^s Bellovac., editaon teneret. Paris., edita non teneret.

Nam dum occasione euntis ad Siciliam reperisses, et iudicatum nostrum laudesque ejus, ubi etiam filii nostri diaconus primiceriusque tecum manifestum est subscripsisse, filiis nostris Pelagio diacono aliisque dirigere voluisses pro cautela, ne ab aliquo inveniri forsitan potuisset, nobis etiam ignorantibus, in membrana ^a conscriptum, et in brevitate quadruplicatum, litteris scriptum minutissimis destinasti.

Nam et Vincentio secundæ regionis subdiacono, iterum a nobis postea ad Siciliam directo, per eum filio nostro Pelagio diacono similiter scripsisti: sed quia ita memoratis subdiaconus prospere navigavit, ut illum qui in membrana scripta ^b portaverat, præcedere potuisset, quantum nobis retulit, ea quæ in membrana scripseras, Pelagus diaconus ipso præsepte percepit. Ergo dum et te præ omnibus imminente prolatum fuerit iudicatum, et tanta in ejus indicati laude succensus per multum tempus scripseris, fecerisve ut nunquam te crederemus ab hac posse rectitudine deviare, immutatum te subito post hæc quadam animi levitate, vulgante opinione comperimus, et cum adversariis Ecclesiæ, qui contra ^c iudicati nostri seriem nitebantur, et a nobis sunt per iudicati ipsius tenorem a communione suspensi, secrete tractare: et quum filius noster Paulus diaconus ^d ad Italiam ^e discedere voluisset, posteaquam et ad eum pervenit, quod scandalum Ecclesiæ in communione adhuc nostra positus, secrete et hic, et in Africana provincia ^f, ubi antea defendendo et laudando iudicatum nostrum, ejus exemplaria destinasti, facere nitebaris, tunc tibi coepit insistere et dicere, ut si verum esset, prodicere ^g debuisses: quod te convictus, celare minime potuisti. Tunc vero memoratus nobis coepit imminere diaconus, ut aut corrigere te ab his quæ illicite faciebat, sub nostra præsentia clericorumque promitteres, aut certe petitionem adversum te, et varietatem tuam atque fallaciam ab eo factam, quam et præ manibus gerebat, debuissimus accipere: ad hoc es propria voluntate perductus, ut tactis Evangelii sacramenta præstares, et verba tua a notario ^h scripta in nostris teneantur scrinio, quibus inter alia legeris promississe te nunquam a nostro penitus obsequio discessurum. Posteaquam vero peior te Sebastianus, pro solo scandalo faciendo, sicut et initia ipsius venientis in Constantinopolim monstraverunt, et exitus peior edocuit, noscitur advenisse, ita ut mox tui immemor sacramenti, conjugationem inter vos contra statuta canonum, nobis ignorantibus, facientes, in apertum uterque prorampere scandalum. Sed ut tua, Sebastiane, non inquantum sunt, sed inquantum referre possumus, mala quæ feceris diversi cognoscant, et iuste te, nam magis tar-

de, canonicam advertant subfuisse sententiam, ad tuam ordinationis veniamus initia. Absentibus filiis nostris diaconis ⁱ Anatolio atque Stephano, a nobis postulasti, ut ad tempus pro implendo officio, absentium loco diaconum te interim faceremus. Quod ideo tibi ad præsens speranti concessimus, quia ante ordinationem tuam cautionem nobis propria voluntate legeris emisisse, quam et testibus roborasti, et tactis Evangelii juramentum corporaliter præstitisti, ut quidquid tibi a nobis pro ecclesiastica utilitate fuisset injunctum, fideliter et sine aliqua fraude compleres, officium vero locumque diaconi ^j sine aliquo vitio, sine aliqua superbia, sine aliquo neglectum, donec revertentur diaconi memorati, aut quanto te ^k tempore in levitarum voluissimus ordinatione ^l ministrare cum omni humilitate et studio sine neglectu modis omnibus impleturum: in eadem cautione rursus adjiciens, quod si de his omnibus quæ cum sacramento, tactis corporaliter Evangelii, promissisti, aliquid minus implesses, tunc a sancta communione esses suspensus: ita ut si a die excessus tui intra annum poenitentiam noluisses colla submittere, tu tibi anathema manu propria scribendo dixisti. Tunc ergo ad præsens factus es sub ea quam sperabas et pollicitus fueras conditione diaconus. Postea vero ut a nobis ad Dalmatiarum patrimonium mittereris, summis precibus postulasti. Quod nos securi, quia talem feceras cautionem, animo libenti concessimus. Qui dum in Salonitanam urbem ^m pro ordinatione patrimonii advenisses, quantum ad nos postea est plurimorum relatione perductum, illicitis te et a sede apostolica prohibitis ordinationibus miscuisti, et quos Honorius, tunc prædictæ civitatis episcopus, contra consuetudinem Romanæ vel suæ Ecclesiæ, sedis apostolicæ constituta sacris ordinibus applicaverat ⁿ, non solum prohibere penitus noluisti, sed nec nobis ex hac causa vel scripto referre, vel quando ^o Thessalonicæ nobis occurreras, memor conscientie tuæ, ne verbo quidem suggerere voluisti, et cum illis, tanquam cum legitime et rationabili ordine factis, cupiditatis spiritu acquievisti procedere, et eorum socius es communionis venalitate reperus. Iterum Thessalonica ^p ad Dalmatias patrimonii regendi causa remissus es, ex qua provincia frequentiter auctoritate monuimus, ut non ante discederes, nisi omnes secundum pollicitationem tuam tam de Dalmatiarum patrimonio quam de Prævalitano colligeres pensiones.

Sed tu omnia prætermittens, ad Constantinopolitanam urbem pro solo faciendo venire scandalo festinasti, quantum et sequens exitus declaravit. Relegens tamen constituti nostri seriem, quam de præ-

^a Veteres libri, membrano. Sic etiam paulo post.

^b Paris., scriptum.

^c Bellovac., quia contra.

^d Veteres libri et edit., diaconus Paulus.

^e Paris., ab Italia.

^f Veteres libri, Africanam provinciam.

^g Paris., prodere.

^h Idem codex, notariis.

ⁱ Veteres libri, diaconibus Pelagio, Anatolio, atque

Stephano.

^j Paris., locumque diaconatus.

^k Vox te deest in codicibus manuscriptis.

^l Bellovac., ordinationem; Paris., ordinem.

^m Veteres libri, Salonitana urbe.

ⁿ Idem libri, applicuerat

^o Idem libri, vel quomodo.

^p Idem libri, Iterum de Thessalonica.

fatis capitulis ad Mennam hujus civitatis antistitem dedisse relegimus, in conspectu diaconorum, subdiaconorumque, vel universorum clericorum, publica voce laudabas ^a, ut de cœlo judicatum nostrum ordinatum atque prolatum omnibus, sicut præfati sumus, clericis loquereris. Dicta vero Theodori Mopsuesteni asserebas te in Roma urbe inter aliquos codices invenisse, quæ confirmabas omni execratione et blasphemis esse completa. Hæc dicendo, in nostro obsequio, et in ecclesia publice et in Placidias officium diaconatus implebas. Nativitatis Christi Dei Domini et Salvatoris nostri secundum carnem præterito anno dies advenit: vocavimus te, quia ad nos, quæ supra meminimus te fecisse in Dalmatiis, de recenti pervenerunt: et sicut oportuit, diximus tibi, si cum illis qui contra sedis apostolicæ constituta in sacratis sunt applicati ordinibus, processisti, aut eorum te communioni, sicut dicitur, sociasti, necesse nobis est, ut si nos Deus ad nostram dignatur Ecclesiam revocare, quaeramus ista ^b, et veritatem manifestius cognoscentes, secundum canones vindicemus. Tu vero conscientia tuæ reatu perterritus, quia contra apostolica feceras constituta, occasionem tibi discedendi dissimulans requirebas. Nam cum te pro certo mandata ^c cum Joanne episcopo, et Surgentio primicerio, atque Saturnino consulario nostro ad Mennam, fratrem nostrum hujus civitatis antistitem, misissemus, reversus in Placidias, multis presentibus et officium diaconi ^d tu et Rusticus ex more completis, et quando clementissimus princeps dominus filius noster, ut alia die ad ecclesiam procedere deberemus, referendarium destinavit, ut ei promitteremus, cum aliis diaconis ^e et clericis nos tu et Rusticus fuistis ^f hortati. Nam et ad refectionem pariter in nostra mensa ambo fuisse simili ratione probabimini. Sed sicut Judas, postquam buccellam accepit, de traditione Domini cogitavit, ita et vos noctis ^g horis pro concitando scandalo ecclesiae discessistis. Nos autem alio die mandantes vobis, ut aut procederetis locum diaconi ex more complentes, aut a communionem vos cognosceretis fuisse suspensos: tu vero, Sebastiane, his quos inter alios miseramus, fratribus nostris Joanni et Juliano episcopos ^h, hoc, quantum renuntiaverunt, dixisti: Ego judicatum quod papa protulit sequor, si tamen in illos ⁱ vindicat qui contra judicatum faciunt. Nam et simili eis, quantum perhibent, ratione dixisti, intantum ut diceres ibi venisse ^j Lampridium ^k et Felicem monachos, qui nostrum judicatum suscipere noluerunt, et mandasse vos eis: Non vos possumus videre, quia vos aliam

causam habetis, et nos aliam. Postea vero ad hoc nequitia vestra pervenit, ut excommunicatis communicare contra canones superbo præsumeretis spiritu, id est, memoratis vel aliis, quos pro hoc quod contra judicatum nostrum scripserant, per ejusdem judicati seriem constabat jam a nobis communionem suspensos: cui judicato, sicut supra meminimus, vos acquievisse et consensisse et communicasse, catholica probavit Ecclesia. Unde constat vos secundum regulas canonum juste damnari. Definiunt enim canones: ^l Si quis excommunicatus ante audientiam communicare præsumperit, ipse in se damnationem protulit.

^m Item placuit universo concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive episcopus, sive quilibet clericus, et tempore excommunicationis suæ ante audientiam communicare præsumperit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam. Adjectis etiam execranda superbia, quæ nec leguntur, nec sine sui pontificis jussione aliquando ordinis vestri homines præsumperunt, auctoritatem vobis prædicationis contra omnem consuetudinem vel canones vindicare, Ephesinæ primæ synodi impugnationem et exprobrationem, sed et beati ⁿ recordationis Cyrilli; blasphemias quoque contra Jesum ^o Dominum nostrum dictas simili defendentes insania, et per omnes provincias fallaciter scribentes, non aliquid commisisse, quod reperiatur adversum definitioni sanctæ Chalcedonensis synodi, quæ præcedentium se trium, id est, Nicænæ, Constantinopolitanæ, atque Ephesinæ primæ concordat fidei synodorum. Ita ergo cunctorum animos, qui vestram malitiam nescierunt, sed tanquam a Romanis diaconis ^p suscipientes scripta, simpliciter crediderunt, ad tantum scelus operatio fallaciæ vestræ pervenit, ut humanus sanguis in aliquibus locis intra ecclesiam (quod dici nefas est) funderetur; et omnem legem ecclesiasticam superbo spiritu conculcare voluistis, sanctarum quoque regularum consequentiam injuriis affecistis, impia et quæ non sunt licita per universas contra nos provincias fallaciter indicando. Nuper etiam malis vestris addentes pejora prioribus, dominum Leonem prædecessorem nostrum in Theodori Mopsuesteni dictis quæ contra rectam fidem legitur scripsisse, consensum præbuisse atque firmasse, dato scripto ad Christianissimum principem dominum filium nostrum, ausi fuistis astruere. Absit ergo quilibet credere Christianum, quod aliquid tale, quod ^q contra rectam fidem a quolibet inveniatur scriptum, illius tanti præsulis sanctitas suscepisset ^r, quippe

^a Paris., clamabas.

^b Paris., quaeramus si ista.

^c Veteres libri, mandato.

^d Paris., diaconii.

^e Veteres libri, diaconibus.

^f Ibidem libri, fuissetis.

^g Paris., nocturnis.

^h Legendum episcopis. Error est typographicus editionis Labbeanæ.

ⁱ Bellovac., in illis; Paris., in illius.

^j Veteres libri, venisse ibi.

^k Veteres libri et edit., Lampridium.

^l Vide addit. 4 Capitular., cap. 54.

^m Vide lib. v Capitular., cap. 30, et lib. viii, cap. 26.

ⁿ Legendum, beatæ: error typographicus, hic sublatu.

^o Veteres libri, contra Christum.

^p Ibidem libri, diaconibus.

^q Vox quod deest in codicibus antiquis.

^r Veteres libri, suscepisse.

qui in universis epistolis suis et Nestorium, et Euty-
chen, vel eis similia sapientes, pari legitur sententia
condemnassee. In quo memorato scripto, etiam con-
tra divinas Scripturas, non solum pontificibus multis,
sed etiam (quod dici nefas est) ipsi quoque principi
sacrilegas injurias irrogare tentastis, quatenus ^a
ignorantem Christianum populum diabolica amplius
deciperetis astutia. Hæc ergo ^b sustinentes per multa
temporis spatia ^c, patientia sacerdotali resecare distuli-
mus, credentes vos forsitan respisci [*forte respiscere*],
et ab illicitis temperare. Sed quia semel et secundo ad-
hortatione nostra per fratres nostros episcopos, id est,
Joannem Marsicanum, et Julianum Cingulanum, vel
Sapatum filium nostrum atque diaconum ^d, nec non
et per gloriosum virum patricium Cethegum, et re-
ligiosum virum item filium nostrum Senatorem, ^B
aliosque filios nostros commoniti nolulistis audire, et
neque ad Ecclesiam, neque ad nos reverti, sicut om-
nia facitis, voluistis detestanda ^e superbia; et ideo
necesse nobis est in vobis canonicè vindicare, ne vi-
deamur divinarum Scripturarum interpretationibus
subjacere. Scriptum est enim: *Videbam furem, et si-
mul currebas ^f cum eo: et cum adulteris portionem
tuam ponebas (Psal. XLIX)*; et ipse Dominus ac Sal-
vator noster dicit: *Quod si oculus tuus dexter scan-
dalizat te, erue eum, et projice abs te. Expedi enim
tibi ut pereat unum membrum tuum, quam totum cor-
pus mittatur in gehennam ^g (Matth. v)*. Et quoniam
iste intellectus magis de officiis ecclesiarum, vel
proximis non recte agentibus, et scandala in ecclesiis
mittentibus sano sensu debet aptari, sicut et alibi
nos admonet, dicens: *Oportet venire scandala, sed
væ illi per quem veniunt (Matth. xviii)*. Et beatus Apo-
stolus similiter prædicat ratione: *Utinam et abscondan-
tur qui vos conturbant (Galat. v)*. Et iterum sancta
Scriptura nos commonet, dicens: *Ejice pestilentem
de concilio, et exiet cum eo jurgium (Prov. xxii)*.
Oportet ergo nos jam post tantas admonitiones in
vobis ^h, Rustice et Sebastiane, per auctoritatem
beati Petri, cujus nos Dominus sibi voluit vice ser-
vire, regulariter vindicare, propterea ne si jam diu-
tius differamus, omnis ecclesiasticus ordo solvatur.
Ideoque quod a nobis cum gemitu, sed cum beati
Petri auctoritate dicendum est, pro suprascriptis ex-
cessibus alienos vos a diaconi ⁱ esse honore decer-
nimus, et omni ministerio officii levitici, prædictum ^D
vobis honorem auferentes, penitus submovemus,
nullam ulterius licentiam habentes, ut ex levitico
nomine aut gradu aliquid facere præsumatis, vel sub
nomine diaconorum scribendo, iterum Dei contur-
betis Ecclesiam: quippe qui ex apostolica auctoritate
et Patrum regulis, contra quas multa spiritu superbo

atque irreligioso fecistis, vos olim dignos damnatione
præsenti auctoritate deponimus. Et ut universi nos
hæc pro loco in quo nos Deus esse voluit, et aucto-
ritate beati Petri apostoli recte fecisse cognoscant,
canonum constituta posuimus, quæ sancta Chalcedo-
nensis synodus apud se relecta laudavit. Aetius archidiaconus relegit: Si quis presbyter aut diaconus,
suum contemnens episcopum, a communione semet-
ipsum suspendit ecclesiæ, et secretius collectam fa-
cit, et altare constituit, et noluit evocanti episcopo
consentire, et noluerit eidem acquiescere, neque
obedire et prius et secundo vocanti: hunc omnino
damnari, nec unquam hunc curationem mereri, nec
recipere eum posse honorem. Si autem permanserit
turbas faciens et seditiosus Ecclesiæ, per extraneam
potestatem tanquam seditiosum debere comprimi.
(Omnes reverendissimi episcopi clamaverunt: Hæc
justa regula, hæc regula Patrum.) Pariter statuentes,
ut si nobis viventibus, sicut optamus, sub humilitate
et mansuetudine canonicè poenitentes, matrem reco-
gnoveritis Ecclesiam, competenter ^l a nobis venia
concedatur. Si vero (quod non optamus) sub regu-
lari poenitentia ad matrem Ecclesiam consueta distu-
leritis redire superbia, conciliorum in vobis, quorum
regulas posuimus, censura servetur, ut nullus post
transitum nostrum ^k, quod ex beati Petri, cujus lo-
cum, licet immeriti, gerimus, auctoritate proferimus,
canonum regulas exsequentes, in ecclesiastico gradu
audeat revocare Joannem, Gerontium, Severinum,
Importunum, Joannem atque Deusdedit, quos constat
vestræ conjurationis et conspirationis esse partici-
pantes, quos nos potentes ^l bonos, militare Ecclesiæ,
cui Deo præsidemus auctore, nostro tempore fecera-
mus: tamen ut et ipsi possint et diversi cognoscere
de subdiaconorum et notariorum vel defensorum
officio præsentia se sententia noverint fuisse depositos,
et nullum penitus in Ecclesia nostra gradum ulterius
detinere; nisi forte, sicut præfati sumus, nobis in
hac luce superstitibus, et ipsi poenitentia canonicæ
colla submiserint. Felicem etiam monachum Afrum,
qui Gillitano monasterio dicitur præfuisse, et levi-
tate sua atque inconstantia congregationem ejusdem
monasterii per diversa loca certum est dispersisse,
et vestræ pravitatis incentor est, cum universis, qui
cum vel vos, tam clerici vel monachi, quam laici,
post præsentia interdicta in aliqua vestra se societate
polluerint, aut consensum consiliumque præbuerint,
regularum in his, quæ item superius legitur, consti-
tuimus monere sententiam: quatenus in his reme-
diis, ordine servato canonico, nullus præsumat pa-
cem, quam Dominus diligit, ulterius Ecclesiæ pertur-
bare. Præsentem autem sententiam per Joannem

^a Paris., quasi.

^b Bellovac., Hæc enim ergo.

^c Paris., diu et per multis temporibus spatia. Bellovac., debet (quod est effectum ex diu et) per multa temporibus spatia.

^d Paris., diaconem.

^e Veteres libri, decertanda.

^f Paris., concurrebas.

^g Veteres libri, gehenna.

^h Idem libri, jam in vobis.

ⁱ Idem libri, diaconii.

^j Bellovac., competens, Paris., compatens.

^k Legendum, post transitum nostrum vos contra constitutum nostrum. Mendum est typographicum editionis Labbeanæ. Vox autem vos addita est ex antiquis exemplaribus.

^l Veteres libri, putantes.

Marsicanum, Zacchæum Syllacenum ^a, Julianum A Cingulanum, fratres et coepiscopos nostros, sed et Sapatum atque Petrum filios nostros diaconos, nec non et filium nostrum Surgentium primicerium notariorum, atque Servumdei subdiaconum regionis primæ, nec non et Vincentium subdiaconum regionis secundæ, nostræ cui præsidemus ^b Ecclesiæ, vobis noscitur transmisisse.

EPISTOLA (olim XII) VIGILII PAPÆ.

AD VALENTINIANUM EPISCOPUM TOMITANUM.

Quæ Constantinopoli de tribus capitulis acta fuerint.

Dilectissimo fratri Valentiniانو episcopo de Tomis provincie Scythiæ Vigiliius.

Fraternitatis tuæ relegentes scripta, pontificalem in vobis sollicitudinem inesse gratanter accepimus; quia prophetica tibi possunt verba competenter aptari, quibus ait: *Salvabo gregem meum, et suscitabo super eum pastorem qui pascat eum, servum meum (Ezech. xxxiv)*. Oportet ergo charitatem tuam ea quoque Domini nostri verba sectari, per quæ dixit: *Speculatorem te posui domus Israel; et audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me (Ezech. iii)*; et convocatos eos quos scandalizari diversis rumoribus retulisti, incessanter hortari, ne per hos forsitan seducantur, qui sub prætextu catholico, nequissimo spiritu simplicium Christianorum corda fallacia sua decipere moliantur, et patris sui diaboli consuetudinem maligno sectantes spiritu, Ecclesiam tibi commissam diversis mendacibus scriptis conturbare desiderant, quibus apostolica lectio congruenter aptatur, dicens: *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendicula præter doctrinam quam vos didicistis faciunt; et declinate ab illis (Rom. xvi)*. Et infra: *Et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium (Ibidem)*. Vestra autem obedientia in omni loco divulgata est, quatenus fraternitatis vestræ adhortatione sepe communiti, nulla fideles eorum animos a rectitudine viæ, quæ Christus est, qui ait: *Ego sum via, et veritas, et vita (Joan. xiv)*, qualibet maligna annuntiatione submoveat: sed si, quod non oportet, ab adversariis conturbati, aliquid (quod Deus avertat) contra fidem factum forte formidant, cum mansuetudine, quæ convenit Christianis ^c, prophetica verba sectentur, dicens: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; seniores tuos, et dicens tibi (Deut. xxxii)*, et alius propheta: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus (Malach. ii)*. Et quoniam Basinianus ^d illustris et magnificus vir, filius noster, cum his qui pro actibus tuæ fraternitatis Ecclesiæ in Constantinopoli ^e observant, pari ratione dixisse noscuntur, etiam hoc Dei inimicos fuisse mentitos, quod personæ episcoporum Ibæ atque Theodoriti in nostro

(quod absit) fuissent judicato damnatæ: legant ergo quæ de causa, quæ hic mota est, ad fratrem nostrum Mennam Constantinopolitanæ urbis episcopum scribentes legimus definisse, et tunc cognoscent ^f nihil a nobis, Deo nos custodiente, commissum, vel certe dispositum, quod contra fidem prædicationemque venerandarum quatuor synodorum, quæ pro una eademque fide definita sunt, id est Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, et Chalcedonensis reperitur aversum; aut unius ex his, qui definitioni superscriptæ Chalcedonensis fidei subscripserunt, tangant injuriam: vel quod decessorum prædecessorumque ^g nostrorum inveniatur (quod absit) constitutus forte contrarium: sed in omnibus apostolicæ sedis præsulum, et beatæ recordationis papæ Leonis, et prædicatarum ^h synodorum adversarii restitisse ⁱ. fraternitatem autem vestram credimus non latere, inimicos fidei Christianæ hoc semper sæculari et reprobanda molitos astutia, ut evangelistas quatuor contraria sibi (quod absit) dixisse monstrarent; quibus a sanctis patribus per evangeliorum concordie libros est cœlesti sapientia contradictum. Quod nunc quoque sancti Chalcedonensis concilii adversarii (inter quos etiam Rusticum et Sebastianum comperimus istius auctores scandali, quos olim pro meritis suis a sacra communione suspendimus, in quibus nos, si non resipuerint celeriter, fraternitas tua cognoscat canonicam sententiam prolaturus), qui sub prætextu falsæ defensionis student ut eandem synodum contra prædictas tres synodos dixisse (quod absit) ostendant. Quibus hæc conantibus prophætæ dicta consonanter aptantur, dicens: *Vere mendacium operatus est stylus mendacæ scribarum (Jer. viii)*, Verbum Domini nostri projecerunt, et sapientia nulla est in eis. *Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium; ut inique agerent, laboraverunt (Jer. ix)*. Quibus, si non pœniterint, veniet Psalmistæ invocata sententia, dicens: *Ut destruas inimicum et defensore. Credimus enim catholicis Ecclesiæ filiis ea quæ tunc ad fratrem et coepiscopum nostrum Mennam scripsimus, id est, de blasphemis Theodori Mopsuesteni, ejusque persona, vel de epistola quæ ad Marim Persam scripta ab Iba dicitur, et scriptis Theodoriti ^j, quæ contra rectam fidem et duodecim capitula sancti Cyrilli facta sunt, abunde posse sufficere; quippe dum in constituto nostro superis designato possit diligenter agnosci, quia in ipsa definitione fidei, quam sancti Chalcedonensis concilii sacerdotes secundum præcedentes eam tres alias sanctas synodos ^k protulerunt, non aliquid mutaverunt, sed laudantes omnia quæ a superioribus acta sunt, sancta definitione sua perpetuo roborare ^l firmaverunt. Tamen si post hæc aliquis (quod non credimus) dubitare voluerit, hortamur, ut cum tuæ*

^a Bellovac., Scyllacenum, Paris., Squillacenum.

^b Paris., cui Deo auctore præsidemus.

^c Paris., qua conv. Christianos. Sic etiam in Bellovac. nisi quod habet quæ...

^d Paris., Basilianus.

^e Veteres libri, Constantinopolim.

^f Ibidem libri, cognoscunt.

^g Veteres libri et edit., præcessorum. Labbeus mutavit.

^h Veteres libri, prædicatarum.

ⁱ Ibidem libri, restituisse.

^j Ibidem libri, scripta Theodoriti.

^k Paris., alios sanctos.

^l Bellovac., robore. Paris., honore roborare.

fraternitatis ordinationem ad nos venire festinet ^a, A quatenus lucida admonitione cognoscat, omnia quæ decessorum nostrorum et antefatarum quatuor synodorum sunt de una eademque fide acta scriptaque temporibus, a nobis inviolabiliter fuisse servata. Quæ ratione percepta, sublato, sicut oportet, de Christianissimis animis scandalo, pax Deo placita in ejus Ecclesia illibata perduret. Hoc quoque fraternitatem tuam credimus adhortandam, ne ulterius prædictorum Ruestici et Sebastiani, aut illorum qui pravæ eorum præsumptionis probantur esse participes, scripta suscipiat; sed et universos ad tuam pertinentem ordinationem commoneas, ne vel ipsi a prædictis relegant aliquid destinatum, vel falsitati eorum ulterius animum suæ credulitatis accommodent. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Datum ^b xv kalendas Aprilis, imperii domini Justiniani perpetui Augusti anno 23 post consulatum Basilii viri clarissimi anno 9, per Joannem presbyterum et apocrisiarium, et ipse direxit eam per Maxentium hominem suum.

• EPISTOLA (olim XV) VIGILII PAPÆ
ENCYCLICA.

AD UNIVERSAM ECCLESIAM.

Exponit causas recessus sui ad Sanctam Euphemiam, et quid ibi egerit cum legatis Justiniani, simulque fidei suæ confessionem interserit.

Vigilius episcopus Ecclesiæ catholicæ universo populo Dei.

Dum in Sanctæ Euphemie basilica gravi laborantes ægritudine detineremur, piissimus atque clementissimus imperator dominico die ^a, id est calendis Februarii ^c, gloriosos judices suos ad nos destinare dignatus est, id est Belisarium et Cethegum exconsules atque patricios, nec non et Petrum exconsulem patricium atque magistrum, sed et Justinum exconsulem et curapatium ^f et Marcellinum ^g quæstorem, qui nobis dicerent, ut sacramenta percipere deberemus, et de Sanctæ Euphemie ecclesia ad civitatem regiam remeare. Quibus tale dedimus Deo adjuvante responsum, dicentes: Nos quidem in hanc basilicam pro nulla pecuniaria vel privata causa confugimus; sed pro Ecclesiæ tantum scandalo, quod jam in toto mundo pro peccatis innotuit. Et ideo, si causa Ecclesiæ ordinatur, ut pacem ejus, quam avunculi sui piissimus princeps fecit temporibus, et modo restituat, ego sacramentis opus non habeo, sed statim egredior. Si autem causa Ecclesiæ finita non fuerit, item ^h sacramentis opus non habeo, quia nunquam de Sanctæ Euphemie basilica exire dispono, nisi scandalum ab Ecclesia Dei fuerit amputatum. Nam

posteaquam edicta sua piissimus princeps jussit appendi omnibus episcopis diversarum partium, sed et presbyteris atque diaconibus, nec non et clericis Constantinopolitanæ Ecclesiæ ad nos venientibus, in Placidiana ⁱ domo ^j, antequam ad Sancti Petri confugeremus basilicam ^k, facie ad faciem ita locuti sumus: Rogate piissimum principem, ut edicta sua quæ præcepit appendi, remove dignetur, et constitutum commune debeat expectare; id est ut scandalizati episcopi Latinæ linguæ, aut ad synodum veniant, aut certe, remota omni violentia, suas scripto declarent sententias. Quod si forte preces vestras audire noluerit, vos nulli rei præbeatis assensum, quæ ad divisionem tendit Ecclesiæ, nec contra constitutum comminatione aliqua veritatis.

^B Quia si hoc forsitan, quod non credimus, feceritis, noveritis vos ex præsentī die, ut prævaricatores, a beati apostoli Petri sede per ministerium vocis meæ communionē ^l suspensos.

Et quoniam his actis non solum ea quæ commissa fuerant nullo modo sunt correctæ, sed etiam ex aliis causis die ipso, in præjudicium regularum ecclesiasticarum, vel injuriam sedis apostolicæ, pejora præsumpta sunt, nec ulterius eos communionis nostræ permisimus esse participes, nec aspectus eorum, post tot prævaricationes, nostri oculi receperunt. Ea enim quæ verbo de memorata excommunicatione cunctis episcopis, presbyteris, et diaconibus, aliisque clericis Constantinopolitanæ Ecclesiæ voce publica dixeramus, postea etiam die ^m xix calendarum ⁿ Septembris nuper præteritarum, in beati Petri basilica in Ormisda scripto firmavimus: in quo etiam illum, qui sub habitu episcopali lupi rapacis dominico gregi semper tendit insidias, et assumens totius ducatum scandali, universalem Dei perturbavit ac perturbat Ecclesiam, de episcopatus ordine deponentes damnavimus, alios vero, qui superius memorati sunt, a communionē suspendimus. Sed ob hoc hactenus paginam ipsius damnationis proferre nolimus, quoniam et clementissimum principem pro tali ac tanto scandalo ea quæ facta sunt, divini consideratione iudicii revocare confidimus, et prædictis omnibus oportebat nos spatium pœnitentiæ reservare; imitantes beatum Petrum, cujus sedem tenemus, etsi immeriti.

^D Chartam vero ipsam excommunicationis atque damnationis euidam Christianæ personæ tradidimus conservandam, ut si forsitan hi qui excesserant nullo modo corrigere voluissent, aut si nobis vis aliqua irrogaretur, sive quælibet inquietudo fieret, vel certe humana sorte transitus de hac luce contin-

^a Paris., *festinet*; et paulo post, *cognoscant*.

^b Paris., *Data*.

^c Edidit Sirmundus post appendicem Codicis Theodosiani. Est in ms. collectione pervetusta in bibliotheca Collegii Parisiensis Societatis Jesu. HARDUINUS.

^d Cod. Luc., *Dominicorum die, id est quinto cal. Febr.*

^e Harduinus legit *v kalendas Februarii*, id est 28 Januarii an. 552.

^f Idem cod., *comitem excubitorum*.

^g Idem cod., *religiosum virum Constantinum quæstorem*, etc.

^h Idem cod., *isdem*.

ⁱ id., *Palatina*.

^j Anno 554, mense Augusto.

^k In Ormisda dictam. HARDUINUS.

^l In cod. Luc. deest *communione*.

^m Anno 551, die 14 Augusti. HARDUINUS.

ⁿ Cod. Luc., *nono cal. Deest in Ormisda*.

geret, mox eam in celeberrimis locis proponeret, quatenus ejus notitia Christianis omnibus patefacta servaretur in posterum. Dum hæc autem præfatis iudicibus diceremus, rogavimus et conjuravimus eos, invocato omnipotentis Dei iudicio, ut clementissimo imperatori hoc quoque ex nomine nostro suggererent; qui illis qui a nobis excommunicati sunt, in quibus et is quem prædiximus est, communicare non debet, ne grave, quod absit, peccatum incurrat. His ita se habentibus, per magnificum virum Petrum referendarium die pridie calendas Februarias, quædam charta nobis est allata, quam a clementissimo principe nullo modo credidimus destinam, quia nec fuerat pietatis ejus manu subscripta. Et dum memorato referendario diceremus ut in ea subscriberet, diemque quo ab ipso fuerat allata pariter designaret, omnino refugit hoc facere: quæ res suspicionem nostram, quia charta ipsa a piissimo principe nesciretur, aperte firmavit. Tantis enim a veritate sepositis rebus atque injuriis probatur esse plenissima, ut hanc imperialis oris nunquam credatur mansuetudo dictasse, maxime contra illius primi apostolorum vicarium, cujus olim reverentiæ se frequentibus scriptis professus est debitorem. Memorata autem charta, licet per se nullas vires obtineat, tamen contra eam ad singula, Deo juvante, veraciter atque simpliciter respondetur, quatenus ejus falsitas, quæ sapientibus viris semper est odiosa, a cunctorum animis plenius excludatur. Nunc autem omnibus hominibus hoc quoque curavimus indicandum, quoniam nos ad sanctæ Euphemie basilicam sub magno timore atque anxietate discessimus. Nam cum ad beati Petri basilicam in Ormisda fundatam Augusto mense nuper præterito fugissemus, nullum latere confidimus, quia cum in eadem ecclesia a comitato prætoris cum multitudine armatorum militum veniente, tanquam ad bellum instructa acie, a sancto ejus altari tracti pedibus traheremur, tenuimus; et super nos etiam ipsa altaris mensa ceciderat, nisi clericorum nostrorum fuisset manibus sustentata.

Postea vero dum nobis dicitur quod exinde, nisi sacramenta voluissemus accipere, sub omni violentia traheremur; memorati iudices a piissimo imperatore directi voluissent nobis sacramenta præstare: indiculum dedimus per quod dari personæ nostræ scripto petivimus jusjurandum; quod clementissimus princeps non quale nos volumus præberi concessit, sed quale ipsi placuit per iudices suos dandum esse dictavit. Et dum sæpediti iudices, posito indiculo super altare, et cataracta beati Petri apostoli, et super crucem, quæ de ligno passionis Domini habet inclausum, sed et super claves beati Petri apostoli præstitissent corporale jusjurandum; ad Placidianas, tanquam nihil mah ulterius patientes, secundum piissimi principis redivimus voluntatem. In qua dum multa mala intolerabilia sæpius pateremur, quæ jam omnibus nota esse confidimus, prædictos iudices tam verbo, dum ad nos sæpius a clementissimo fuissent principe destinati, quam etiam scriptis semel, secundo, et tertio credidimus contestandos, ut sacramenta

quæ dederant conservarent, et piissimo imperatori suggererent, quatenus nullas inquietudines aut molestias, sicut nobis juratum fuerat, pateremur. Dumque nihil nostra toties vel verbo vel scripto contestatio profecisset, sed diebus singulis pejora etiam pateremur; ante biduum natalis Domini per nos ipsos agnovimus, et auribus nostris audivimus, quia per singulos memoratæ domus custodiremur ingressus; ita ut illi qui nobis ponebant insidias, a nostris hominibus plurimis viderentur, et eorum clamores in cubiculo, ubi manebamus, nocte qua discessimus audiremus. Quo facto, cum sub gravi desperatione nocturnis horris maximi et pavoris ægritudine teneremur, diffugimus, sicut locus ille poterit cunctis hominibus indicare. Nam si circumspectiatur quare quantumque discrimen metu faciente despeximus, ut per parvam maceriem fabricantium transire compediti dolore nimio in nocturna obscuritate positi cogere mur, tunc poterit evidenter agnosci quanta nobis fuerit temporis pro sola Ecclesie causa necessitas, aut quanta custodia, quæ nos sub tali discrimine coegit discedere. Sed ne quis forsitan, ut est perversorum hominum malitia, de prædicatione nostra religiosi animis ac Deum timentibus aliqua mentiatur, fidei nostræ prædicationem huic parvæ relationi malorum quæ pertulimus credidimus subjungendam. Sciant igitur universi nos illam fidem prædicare, tenere atque defendere, quam ab apostolis traditam, et per successores eorum inviolabiliter custoditam, reverenda Nicæna synodus 318 Patrum sancto Spiritu sibi revelante suscipiens redegit in symbolum: ac deinde tres aliæ sanctæ synodi, id est Constantinopolitana 150 Patrum sub piæ memoriæ Theodosio seniore principe facta, et Ephesina prima, cui beate memoriæ papa Cælestinus decessor noster, et Cyrillus Alexandrinus episcopus, præsederunt; sed et Chalcedonensis 630 Patrum, quæ sub piæ memoriæ Marciano imperatore convenit, cuique sanctæ recordationis decessor noster papa Leo per legatos suos vicariosque præsedit, et prout diversarum hæresum damnanda exigebat adversitas, eandem fidem uno eodemque sensu atque spiritu declarantes latissime ediderunt. Hinc est quod Deus noster contra errorum hujusmodi feritatem pastorale cœlitus armavit officium quod beatissimo Petro apostolo trina præceptione commendans ait: *Pasce oves meas* (Joan. XXI): et recte illi pascendarum est cura commissa, cujus fidei præclara confessio Dei est ore laudata. Confidenti enim salutariter ac dicenti: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. XVI), perennis beatitudo rependitur, et columbæ filius vocitatur, et claves regni cœlestis accipit. Interrogante siquidem Domino, quem eum dicerent esse filium hominis, eundem ipsum hominis esse Deique Filium sub mirabili interrogationis responsionisque brevitate confessus est: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Sacratissimæ scilicet mysterium incarnationis ejus aperiens, dum in unitate personæ, servata geminæ proprietate naturæ, homo idemque Deus, et quod ex matre semper virgine sumpsit in tempore, et quod natus ex Patre est ante sæcula,

permaneret. Inconfuse autem, et indivise, atque inconvertibiliter et subsistentialem uniens sibi carnem Deus Verbum Emmanuel noster qui lege et prophetis annuntiantibus expectabatur, advenit. *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1)*: totus in suis, totus in nostris, assumens ex vulva carnem cum anima rationali et intellectuali: et, sicut scriptum est, *œdificans sibi domum, tanquam sponsus procedens de thalamo suo (Psal. xviii)*, ineffabili salutarique mysterio, qui in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, incarnatus Deus Dei Filius ex Spiritu sancto, et ex beata Maria semper virgine humanitatis sumpsit initium, ut nos æternitatis suæ faceret cohæredes, nostræ consors dignatus est esse naturæ, ut nos suæ immortalitatis faceret esse participes: pauper factus est, cum esset dives, ut ejus inopia ditaremur (II Cor. viii): omnia quæ nostra sunt evacuato noxarum nostrarum chirographo condonavit, sicut Vas electionis edocuit: *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitum inventus ut homo. Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem; mortem autem crucis (Philip. ii)*. Id peragens tam inscrutabilis mysterii et dispensationis arcano, ut mediator Dei et hominum homo Christus Jesus maledicto, quo primus homo terrenus mortis vinculis tenebatur astrictus, secundus homo cælestis (I Cor. xv), dum mortem morte calcaret, absolveret. Passus carne est pro nobis Dei Filius, crucifixus carne est, mortuus carne est, et die tertio resurrexit, ut divina impassibili permanente natura, et carnis nostræ veritate servata, unius ejusdemque Domini Dei nostri Jesu Christi et passiones et miracula fateamur. Ut glorificationem capitis nostri totius Ecclesiæ corpus aspiciens, quales primitias in capite nostro, id est in Christo Deo ac Domino, intueretur ex mortuis, tales in his qui ejus membra sunt in futuræ gloriæ præstoletur adventum. Ipse igitur Redemptor noster sedet ad dexteram Patris, unus idemque sine confusione utriusque naturæ, sine divisione personæ, et ex duabus atque in duabus creditis permanensque naturis, inde venturus judicare vivos et mortuos. Pater autem cum eodem unigenito Filio, et Spiritu sancto, unus est in deitate, et æqualis indiscretæque naturæ. Hujus fidei plenitudinem Dominus noster post resurrectionem mandavit apostolis, dicens: *Ita, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xviii)*. In nomine, inquit, dixit, non in nominibus; ut in quibus una virtus, una potestas, una deitas, una æternitas, una gloria, una omnipotentia, una beatitudo, una operatio est, unaque natura, unius quoque nominis existat integritas. Nihil in deitate quippe discretum est, cum tantum personarum proprietates manifesta distinctione signentur. Totum ergo quod Trinitas est permanet consubstantialis et indiscreta divinitas. Hanc fidem a me sub

A brevitate narratam, doctrinæ prophetiæ atque apostolicæ congruentem, suprascriptorum Patrum latius explanavit assertio; cum, sicut diximus, aut hæreticorum infestantium convinceretur adversitas, aut rectorum dogmatum efficaciter declararetur auctoritas. Hanc quoque fidem præfatarum quatuor synodorum, sed et beatorum decessorum nostrorum epistolis de fidei integritate conscriptis, continet laudanda confessio, quæ doctrinæ sedis primi apostolorum per omnia probatur assimilata, et nulla ex parte discordans. Huic ergo fidei vel omnibus quæ in supradictis quatuor conciliis a sanctis Patribus nostris definita sunt contradicentes, hæreticos condemnamus; id est Arium, Macedonium, Eunomium, cum dogmatibus suis, et omnes qui errori eorum consenserunt atque consentiunt. Anathematizamus etiam Paulum Samosatenum, Photinum, Bonosum atque Nestorium, cum nefariis doctrinis suis, et quicumque eorum blasphemias præbent aut præbuerunt aliquando consensus. Item anathematizamus Valentinum, Manichæum, Apollinarem atque Eutychem, simulque Dioscorum defensorem, cum execrabilibus commentis et prædicationibus suis, et omnes qui erroribus eorum usque in die mortis suæ implicati manserunt. Sed si quos hæreticos nominatim omisimus, in cujuslibet erroris morbo pollutos, et usque ad suum exitum permanentes, cum propriis erroribus condemnamus, abjicimus atque respicimus: solam fidem catholicam, quam in suprascriptis quatuor sanctis conciliis ab apostolis traditam susceperunt, et suis expositionibus declaratam per successores suos usque ad nostra tempora transmiserunt inviolabiliter, operante gratia Domini, custodimus. Et quoniam nullus Christianorum usque ad præsentem diem gestarum rerum incertam debet habere notitiam, etiam quæ post tantæ relationis supplementum facta sunt simili rationi narramus. Dum hesternæ die ^a, id est dominicorum, qui fuit pridie nonas Februarias, magnificus vir Petrus referendarius ad nos cum mandatis clementissimi principis remeasset, dicens: Quando vultis ut veniant iudices, et vobis præbeant sacramenta, quatenus de hac, in qua residetis, ecclesia egredi debeatis, et securi ad regiam civitatem remeare? ita ei publica voce respondimus: Et per gloriosos iudices palatii, sicut præfati sumus, cum quibus et tua magnitudo ad Sanctam Euphemiæ venerat, quæ superius sunt dicta mandavimus, et nunc per te denuo clementissimo principi hæc dicimus suggerenda. Nos ad pietatem tuam festinantes ante septem annos ^b de civitate nostra sic egressi sumus, ut nulla haberemus privata negotia. Nunc quoque suggerimus et rogamus pro pace, quam per pietatem tuam pridem Deus donavit Ecclesiæ, ut eam nullorum hominum turbari amplius insinuatione permittas nec auctorem totius scandali Theodorum ultra vexare fidem catholicam patiaris: quoniam ante sex menses a nobis inter alios communionem sacra privatus est, et ab episcopatu pro sua pravitate depositus: per eam videlicet paginam,

^a 5 Febr. anno 552.

^b Die 22 Novemb. anno 549.

quam adhuc pro mansuetudinis vestræ intuitu, et spe conversionis ejus, sicut dictum est, publice proferre distulimus. Illud etiam pari modo per magnitudinem tuam ejus auribus intimamus, quia de causa Ecclesiæ per te nullum possumus dare responsum, ob hoc quod quedam, quæ tibi dicimus nuntianda ejus clementiæ, proferis te non posse suggerere. Et ideo si directis duobus iudicibus, quorum nomina tibi in præsentî prodidimus, sacramenta præstare dignetur, ut post hæc sine metu periculi fratrem nostrum Dacium episcopum Mediolanensis Ecclesiæ, vel alios quos cum eo transmiserimus, loco nostro suscipiat, parati sumus dirigere, ut per eos de ecclesiastica causa quæcunque mandavimus, veraciter innotescant. Si quidem Ecclesiæ causa nulla sacramenta nobis dari deprecemur: sed mox pro gratiarum actione ejus occurrimus pietati, quia nihil aliud est, quod præter scandalum nos Deo adjuvante perterreat, unde amplius in Sanctæ Euphemie basilica sedeamus. Supplicamus enim Deo nostro, et precibus indefessis optamus, ut per eum sublata dissensione pax, quam piæ memoriæ avunculi sui fecit ipse temporibus ^a, reparetur Ecclesiæ. Nam si ulla provenerit ultra dilatio, nos necesse est causam modis omnibus definire; quia neque proximos, neque alios parentes, aut quamlibet substantiam, animæ nostræ vel piissimi principis opinioni præponimus. Data nonis Februarii, imperante domino Justiniano perpetuo Augusto, anno 25, post consulatum Basilii viri clarissimi anno ^b 10 (Anno Chr. 551).

• FRAGMENTUM DAMNATIONIS THEODORI

EPISCOPI CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ A BEATO VIGILIO PAPA FACTÆ.

Theodorus episcopus sacerdotio et communione privatur. Constantinopolitanus et reliqui episcopi illius criminis consensu excommunicantur.

Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ dixit: Res est quidem divinæ conveniens jussioni, patientiam præbere peccantibus, quam non tamen adusque ^d decet extendi, ut spe continuæ im-

^a Sub Justino imper., anno 519.

^b Loco anno 10 legendum anno 11, ut annus 25 Justiniani cum mense Februario copulatus manifestum facit, ac proinde data hæc encyclica anno Christi 552.

^c Theodorus Cæsariensis episcopus intolerabili audacia et impudentia, imperatoris gratia et potentia fretus, Zoilum Alexandrinum episcopum, quod damnare tria capitula renuisset, deposuit, et Apollinarem, teste Liberato in Breviario cap. 25, subrogavit, Vigilium Romanum pontificem contradicentem, ne edicto imperatoris consentiret, contempsit, eoque interdicens missas celebrare, aliaque plura intolerabilia patrare ausus fuit. Ob hæc scelera Theodori Vigilium, infraeto animi robore et vere apostolico spiritu, quantumvis in terra aliena esset, convocatis quos potuit Latinis episcopis, Constantinopoli in ecclesia Sancti Petri, ad quam ministrorum imperatoris violentiam metuens confugerat, ut patet ex epistola encyclica ad universam Ecclesiam scripta, acerrimam hanc excommunicationis et depositionis sententiam in eum tulit. Quo facto Constantinopoli quidam in faciem ejus (ut refert Anastasius in Vita Vigilii) dedit alapam, dicens: *Homicida, nescis quibus loqueris?* etc. Ab hac violentia sacrilegi imperatoris se tutum esse volens, trans Chalcedonem fugit,

punitatis jugiter sine correptione peccetur. Quoniam igitur, tu Theodore Cæsareæ Cappadociæ civitatis episcopo, qui hactenus ab ordinationis tuæ tempore, unius anni spatio in Ecclesia cujus gubernacula susceperas, non passus es residere, sed auctoritate nominis episcopalis abusus universalis • Ecclesiæ scandala generare non cessas; et a nobis modo familiariter objurgatus, modo precibus obsecratus, nonnunquam vero fraterna increpatione correptus, sæpe etiam divinarum Scripturarum auctoritate comonitus, vel ecclesiasticæ consuetudinis convictus exemplis, semper emendationem sermone promittens, quam factis nequissimis respuebas, nunquam prava intentione cessasti. Nos vero longanimitatem nostram divina largitate concessam, tam circa te, quam circa seductos abs te, pene hoc quinquennio elapso monstravimus. Primum quidem in eo, quod pro scandalo refrenando condescendentes quorundam animis, quos aliqua dissipatione [dispensatione] credimus temperandos, quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas, quedam pro tempore medicinaliter existimavimus ordinanda; tali scilicet conditione, ut, omni in posterum perturbatione sopita, nihil ultra nec verbo nec litteris quicumquam facere ex eadem causa præsumeret. At tu pravæ consuetudinis tractus audacia, neque tunc cessare a conscribendis vel prædicandis novitatibus voluisti, ita ut sæpius libellis episcoporum redditus, et consensus tuum cum eis propria confessione condemnans, eorum vel tuis excessibus sæpius a nobis concedi veniam postulasses. Post hæc autem cum te a præsumptione solita nec pudor humanæ verecundiæ, nec sacerdotii pondus, nec timor divini Judicii cohiberet, dum amplius, quam justum fuerat, patientiam tuis facinoribus præberemus; ad hoc est causa perducta, quatenus semotis omnibus quæ de trium capitulorum ^f a quibuslibet dicto scriptove fuerant ordinata, quid de ipsa re facto opus esset, cum Africanarum, Illyricianarum, seu aliarum [Galliarum] ^g partium congregata synodo tractarem, eorum

ibique in ecclesia Sanctæ Euphemie cum suis habitare disposuit. Ex hoc loco sequentem circularem epistolam ad universam Ecclesiam scripsit, ex qua quæ deinceps secuta sunt certa habentur. Vide quanta potentia et vis cathedræ Petri. Justinianus auctoritate Vigilii papæ coactus, de tribus capitulis promulgata et appensa edicta amoveri, nihilque ante generalem synodum de illis detractari mandavit. Theodorus malorum omnium auctor poenitens et humilis libellum supplicem pontifici obtulit, quo et rectam fidem proficitur, et quatuor sacrosancta concilia œcumenica comprobant, atque controversiam de tribus capitulis a se excitatam ad decisionem concilii distulit, petens veniam de injuriis et contumeliis pontifici innocenti objectis. Idem præstitit Meenas Constantinopolitanus episcopus. Quos cum Vigilium ad poenitentiam et in communionem Ecclesiæ suscepisset, reddita est pax Ecclesiæ. Hæc ex constituto Vigilii papæ, quod hic subjungimus. Baronius anno 551 et 552. SEV. BINUS.

^d Cod. Luc., ad hucusque.

^e Idem. cod., universali.

^f Idem cod., de trium capitulorum quæstionibus quomodo a, etc.

^g Idem cod., Iliarum.

maxime præsentiam requirentes quorum fuerat scandalizata fraternitas. Illud quoque magnopere nobis cum clementissimo principe, præsentibus etiam Menna Constantinopolitanæ civitatis, et Dacio Mediolanensis urbis antistite, aliisque tam Græcis quam Latinis episcopis, cum quibus omnibus, etiam tu Theodore pater adfuiti, nec non et præsentibus iudicibus atque proceribus universoque senatu convenit, ne usque ad memoratam concilii diffinitionem quidquam de præfatis tribus capitulis ab aliquo fieri intentaretur^a. Ac deinde tuis ex consuetudine incitamenti liber condemnationem capitulorum ipsorum continens, in palatio, te assistente et instruente, coram quibusdam Græcis episcopis est relectus, a quibus assentationum favorem tuis vocibus exigebas. Ex quo facto tam tu, quam tibi consentientes episcopi, mitius licet a nobis quam oportuit increpati, ad promerendam ficta satisfactione veniam convolastis. Quis autem commemorare sufficiat quæ te incitante atque exsequente mala commissa sunt? Nam ut de magnis excessibus tuis parva narremus, totius scandali incitamentum fuisti atque seditio; qui domi tuæ sedens, antiquarios pretio caro conducens, ea quæ jurata voce te non esse facturum usque ad constitutum tempus frequentius firmaveras, conscripsisti; et sub prætextu religionis, ea quæ Dei Ecclesiam dividerent, sicut etiam rebus ipsius agnoscitur, perpetrasti. Nam usque ad hoc animum Christianissimi principis falsis suggestionibus perduxisti, ut clementia ejus, quæ in suis hostibus pia semper apparuit, contra nos graviter moveretur. Sed hæc omnia bona desideria nostra, quæ pro pace Ecclesiæ procul dubio militabant, ita animus tuus quietis impatiens dissipavit, ut illa quæ fraterna collatione et tranquilla episcoporum fuerant reservanda iudicio, subito contra ecclesiasticum morem, et contra paternas traditiones, contraque omnem auctoritatem evangelicæ apostolicæque doctrinæ, edictis propositis, secundum tuum damnarentur arbitrium, dum fidelium nullus ignoret, per quos Dominus ac Deus noster doctrinis cælestibus plebem suam juserit erudiri, vel quibus ligandi solvendique super terram dederit potestatem. Deinde in domo Placidiana cum Græcarum vel Latinarum^b partium episcopis, qui in urbe regia aderant, et presbyteris ac diaconibus Constantinopolitanæ Ecclesiæ convenisti: ibique sub magnæ vociferationis contestatione, tam nos quam frater noster Mediolanensis episcopus prohibuimus, ne aliquis vestrum prævaricationi communis constituti, contempta fraternitate, præberet assensum. Tu autem, sedis apostolicæ interdicens per nos auctoritate despecta, ad Ecclesiam in qua edicta ipsa pendebant, reliquos tecum attrahens, perrexisti, ibique aliis adjectis prævaricationibus, missarum solemnia celebrasti^c: et quasi nihil tibi esset primæ sedis antistitem præsentem et

A contradicentem contempsisse, pontificem etiam Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdotem fratrem nostrum Zoilum, cujus nomen usque ad memoratum diem communicatum vobis fuerat diptychis eximentes, Apollinarem quemdam perversorem atque Ecclesiæ ipsius adulterum vobis sociastis, ut vestra iniquitas non solum in removendo simplicissimo sacerdote, sed etiam in recipiendo pateferet perversore. Reticemus interim alia, quæ eodem die a vobis in apostolicæ sedis et in canonum perpetrata probantur injuriam, ne detenti enumeratione culparum, quarum inventor^d ostenderis, quod tibi competit diutius differamus. Et licet ante triginta dies pro memoratis excessibus vestris ab apostolicæ vos communionis removissemus consortio, credentes quod B sacerdotali proposito facilius quæ male gesta fuerant satisfactione congrua curaretis: ideoque ex persona et auctoritate beati Petri apostoli, cujus, licet exigui, nos locum gerimus, cum Dacio Mediolanensi, Joanne Marsicano, Zacchæo Scyllaceno, Valentino Silvæ Candidæ, Florentio Matelicatensi, Juliana Signino, Romulo Numanatensi, Dominico de Calliopoli, Primasio Adrumetino, Verecundo Lunensi^e, Stephano Ariminese, Paschasio Aletrino, atque Jordane Crotonensi, fratribus et coepiscopis nostris, hac Theodorum, Cæsareæ Cappadociæ civitatis quondam episcopum, sententiæ promulgatione, tam sacerdotali honore et communione catholica, quam omni officio episcopali seu potestate spoliatum esse decernimus; nullis te vacare ulterius rebus, nisi poenitiæ lacrymis censes, quibus percepta remissione culparum, locum communionemque tuam aut a me, aut post obitum meum a successore meo (si merueris) indulgentiæ recipias. Teque Mennam Constantinopolitanæ civitatis episcopum, qui non dissimili culpa constringeris, cum omnibus metropolitanis et micropolitanis episcopis, ad tuam diocesim pertinentibus, sed et tuos^f Orientales, vel diversarum provinciarum majorum minorumque civitatum episcopos, qui his excessibus, pro quibus Theodorum Cæsareæ Cappadociæ quondam episcopum condemnavimus, præbuitis assensum, humaniore sententia, pro Dei consideratione, tandiu a sacra communione suspendimus, donec unusquisque vestrum errorem suæ prævaricationis agnoscens, culpam apud nos propriam competentis satisfactione diluerit. Hæc est subscriptio sancti papæ. Deo juvante, et ipsius gratia, Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ, huic damnationi atque excommunicationi Theodori Cæsareæ Cappadociæ, et huic communicantis^g Mennæ Constantinopolitanæ urbis episcopi, vel aliorum præfectorum, subscripsi. Data XIX calendæ Septembris, imperante domino Justiniano perpetuo Augusto anno 25, post consulatum Basilii viri clarissimi anno 11 [10] (Anno Christi 551).

^a Cod. Luc., tentaretur.

^b Idem, aliarum.

^c Idem, celebrastis.

^d Idem, auctor atque inventor.

^e Idem, Cinglano. Num Cingulano?

^f Idem, Juncensi.

^g Idem, vos.

^h Idem cod., excommunicationi.

EPISTOLA EUTYCHII AD VIGILIUM.

Τῶ τὰ πάντα ἀγαπᾶτω, καὶ μακαριωτάτω κυρίῳ ἀδελφῶ, *A Profletur fidem catholicam, et petit ut quæstio de tribus capitulis in concilio terminetur.*

Ἰδόντες ὅπως ἀγαθῶν αἰτίᾳ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ εἰρήνη φρουρούσα τὰς καρδίας, καὶ τὰ νοήματα τῶν πιστῶν, καὶ συνάγουσα αὐτοὺς εἰς τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν, ἐν τῇ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὁμολογίᾳ, καὶ τῇ τῶν θείων ἐντολῶν κατορθώσει, καὶ τὴν Θεὸν εὐμενῆ καθιστῶσα τοῖς εἰς τὰ ὀρθὰ ὁμονοοῦσι· διὰ τοῦτο σπουδάζοντες τὴν ἑνωσιν φυλάξαι, πρὸς τὴν καθολικὴν καθέδραν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, φανερὸν ποιούμεν ὅτι αἱ ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν, καὶ φυλάττομεν τὴν πίστιν, τὴν ἐξαρχῆς παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, καὶ παρ' ἐκείνων ἐν καιρῷ τῷ κόσμῳ κηρυχθεῖσαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων σαφηνισθεῖσαν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις τέτρασι συνόδοις συνεληθόντων, οἷς διαπαντός, καὶ ἐν πᾶσιν ἀκολουθοῦμεν, καὶ δεχόμεθα, τουτέστι τοὺς τριακοσίους δίκῃ καὶ ὀκτὼ ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Νικαίᾳ συναλθόντας, καὶ τὸ ἅγιον σύμβολον, ἧτοι μᾶθημα τῆς πίστεως ἐκθεμένους, καὶ τὴν Ἀρειῶν μανίαν ἀναθεματίσαμεν, καὶ τοὺς ταύτην φρονήσαντας, ἢ φρονοῦντας. Δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς ἑκατὸν ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναλθόντας, οἱ τινες τὸ αὐτὸ ἅγιον μᾶθημα ἰσαφήμισαν, καὶ τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐτέραςωσαν, καὶ τὴν αἵρεσιν Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, καὶ τὸν ἀσεβῆ Ἀπολλινάριον κατέκριναν, μετὰ τῶν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις φρονησάντων, ἢ φρονοῦντων. Δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς διακοσίους ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν τῇ κατ' Ἐφεσον πρώτῃ συνόδῳ ἀθροισθέντας, οἱ τινες διὰ πάντων ἠκολούθησαν τῷ αὐτῷ ἁγίῳ συμβόλῳ, ἧτοι μαθήματι, κατέκριναν δὲ Νεστόριον τὸν ἀσεβῆ, καὶ τὰ μυστὰ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς τὰ ὁμοία αὐτῷ ὀδεθίποτε φρονήσαντας, ἢ φρονοῦντας. Πρὸς τούτοις δεχόμεθα καὶ τοὺς ἑξακοσίους τριάκοντα ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Χαλκηδόνι συναλθόντας, οἱ τινες καὶ αὐτοὶ διὰ πάντων συνήνεσαν ταῖς προῤῥηθείσαις ἁγίαις τρισὶ συνόδοις, καὶ ἠκολούθησαν τῷ προῤῥηθέντι συμβόλῳ, ἧτοι μαθήματι, τῷ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐκτεθέντι, καὶ ἀπὸ τῶν ἑκατῶν πενήκοντα ἁγίων πατέρων σαφηνισθέντι. Καὶ ἀνεθεμάτισαν τοὺς ἕτερον παρὰ τὸ εἰρημένον σύμβολον τολμώντας διδάσκειν, ἢ ἐκτίθεσθαι καὶ περαδιδόναι ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις. Κατέκριναν δὲ, καὶ ἀνεθεμάτισαν καὶ Εὐτυχῆ, καὶ Νεστόριον, καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ ὁμοία αὐτοῖς φρονήσαντας, ἢ φρονοῦντας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, δῆλον ποιούμεν, ὅτι πάντα τὰ ἀπὸ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων κριθέντα τε, καὶ ὀρισθέντα, καὶ ἐφυλάξαμεν, καὶ φυλάττομεν. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους αἱ εἰρημέ αἱ ἁγίαις τέσσαρις συνόδοις ἐγένοντο, ὁμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμοιογίαν τῆς πίστεως ἐφυλάξαν, καὶ ἐκήρυξαν. Δεχόμεθα δὲ καὶ περιπτυσσόμεθα καὶ τὰς ἐπιστολάς τῶν προέδρων τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀποστολικῆς καθέδρας, τῶν τε ἄλλων, καὶ Λέοντος τοῦ ἐν ἁγίαις, τὰς περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως γεγραμμένας, περὶ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων, ἢ μᾶς ἐξ αὐτῶν. Ὅποτε τοίνυν τὰ προειρημένα

Sanctissimo et beatissimo domino et consacerdoti Vigilio Eutyechius.

Scientes quantorum bonorum causa est pax Dei, custodiens corda et sensus fidelium, et colligens eos ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, et ad perficienda divina mandata, et propitium Deum faciens in his quæ recta sunt concordantibus : ideo festinantes unitatem conservare ad apostolicam sedem vestræ beatitudinis manifestum facimus, quod nos semper et servavimus et servamus fidem ab initio traditam a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo sanctis apostolis, et ab illis in omni mundo prædicatam, et sanctis Patribus explanatam, et maxime ab his qui in sanctis quatuor synodis congregati sunt, quos per omnia et in omnibus amplectimur et suscipimus, id est, trecentos decem et octo sanctos Patres qui Nicææ congregati sunt, et sanctum symbolum sive mathema fidei exposuerunt, et Arianam impietatem anathematizaverunt, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et centum quinquaginta sanctos Patres Constantinopoli congregatos, qui idem sanctum mathema explanaverunt, et de deitate sancti Spiritus dilucidaverunt, et hæresim Macedonianam, sanctum Spiritum impugnantem, et impium Apollinarium condemnaverunt, cum his qui similia illis sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et sanctos ducentos Patres in Ephesina prima synodo congregatos, qui per omnia seculi sunt idem sanctum symbolum sive mathema, et condemnaverunt Nestorium impium, et impia ejus dogmata, et eos qui similia ei aliquando sapuerunt vel sapiunt. Ad hæc autem suscipimus et sexcentos triginta sanctos Patres Chalcedone congregatos, qui etiam ipsi per omnia consenserunt prædictis tribus synodis, et secuti sunt prædictum symbolum sive mathema a trecentis decem et octo sanctis Patribus expositum, et a centum quinquaginta sanctis Patribus explanatum, et anathematizaverunt eos qui aliud præter prædictum symbolum præsumunt docere, aut exponere, aut tradere sanctis ecclesiis Dei. Condemnaverunt autem et anathematizaverunt et Eutychem, et Nestorium, et impia eorum dogmata, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt. His ita se habentibus, certum facimus, quod omnia quæ a prædictis sanctis quatuor synodis judicata et definita sunt, et servavimus, et servamus ; quia etsi per diversa tempora prædictæ sanctæ quatuor synodi factæ sunt, tamen unam eandemque confessionem fidei servaverunt et prædicaverunt. Suscipimus autem et amplectimur et epistolas præsulum Romanæ sedis apostolicæ tam aliorum, quam Leonis sanctæ memoriæ de recta fide scriptas, et de quatuor sanctis conciliis, vel uno eorum. Cum igitur prædicta omnia et

^a Bellocac., qui insimilia ei.

^b Paris., prædictis tribus synodis.

^c Vetores libri, Dei Ecclesiis.

^d Vox quatuor non habetur in libro Bellocacensi.

^e Paris., sedis et apostolicæ.

παντα και ἐφυλάξαμεν, και φυλάττομεν, και ἐν τούτοις A συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις, ἀναγκαῖόν ἐστι διαντιβληθῆναι περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, περὶ ὧν τισι ζήτησις ἀνεφύη. και διὰ τοῦτο αἰτοῦμεν, προκαθημένης ἡμῶν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἀταράχως και μετὰ ἱερατικῆς πραότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων εὐαγγελίων, τὰ αὐτὰ κεφάλαια ἐν μίῳ προτιθέμενα κοινῶ τραπιάτῳ ζητηθῆναι, και ἀντιβληθῆναι, και πέρας ἐπιτεθῆναι τῇ ζητήσει Θεῷ ἀρίσκον, και σύμφωνον τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὀρισθεῖσιν· ἐπειδὴ εἰς αὐξησην τῆς εἰρήνης, και εἰς ὁμόνοιαν τῶν ἐκκλησιῶν συντείνει, τὸ πάσης διχονοίας ἐν μίῳ ἀκαιρουμένης, τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὀρισθέντα, ἀσάλευτα τηρηθῆναι, τοῦ σεβάσματος τῶν ἁγίων συνόδων ἐν ἅπασι φυλακτομένου. Τούτοις δὲ και ὑπεσημηνάμεθα. Και ὑπαγραφή. Ἐρρωμένους ἐν κυρίῳ ὑπερέχου ἡμῶν, ἀγιώτατε, και μακαριώτατε ἀδελφέ. B Ἐγὼ Εὐτύχιος ἱερεὺς Θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις ὑπέγραψα.

Ὁ αὐτὸς λίβελλος ἐγένετο και παρὰ Ἀπολλινάριου τοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρίων μεγαλοπόλεως, και Δομνίνου τοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Θεουπολιτῶν, και τῶν ὑπ' αὐτοὺς θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν και ἐνδημούντων ταύτῃ τῇ βασιλείῃ πόλει, πρὸς τὸν αὐτὸν ὀσιωτάτον Βεγγίλιον.

EPISTOLA (olim) XVI. VIGILII PAPÆ AD EUTYCHIUM.

Τῷ ἀγαπῶν ἀδελφῷ Εὐτύχιῳ, και τοῖς ὑπὸ σὲ ἐπισκόποις, Βεγγίλιος.

εἰ Ἐπληρώθη χαρὰς τὸ στόμα ἡμῶν, και ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσῃ (Ψαλ. 125), εἰ ὅτι τῆς συγχύσεως τοῦ διχονοεῖν περιαιρηθείσης, τὴν εἰρήνην ὁ Θεὸς τῇ αὐτοῦ ἀποκατίστησεν ἐκκλησίᾳ, ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον, εἰ Ἰδοὺ δὴ τί καλὸν, ἢ τί περπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπισκοαυτὸ (Ψαλ. 132); εἰ Πάνυ γὰρ ἡμᾶς ἐν κυρίῳ ἀγαλλιάσθαι προσέκει, ὅτι περ ἔγγράφως ἡμῶν [ἴσ. ἡμῶν] προσνήχθη πληροφορία τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἧς ἡ δύναμις οὕτως ἔχει. Inserta est hoc loco superior Eutychiei epistola, plenior autem hic est subscriptio aliquot verbis, ut in editione Latina. Τούτοις δὲ και ὑπεσημηνάμεθα, ταύτης τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τὴν φαιδρότητα ἀσμένως περιπτυξόμενοι, τὰ αὐτὰ ἡμεῖς διὰ πάντων και ἐν ἅπασιν ἀποδεχόμενοι, φυλάξεν τε και ἀμωμάτως τηρήσιν, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν προηγουμένου, ἐπαγγελλόμεθα. Ἀπάντων τοίνυν τῶν τῇ ὑμετέρᾳ περιχομένων ὁμολογίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ δυνάμει εἰς τὸ διπνεκὲς μενόντων, ἤτησεν ἡ ἀδελφότης ὑμῶν ὥστε ἡμῶν προκαθημένων, περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἐξ ὧν ζήτησις ἀνεφύη, ἀταράχως τε, και μετὰ ἱερατικῆς πραότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων εὐαγγελίων, συγχεθῆναι, και τέλος τῇ ζητήσει ταύτῃ τῷ Θεῷ ἀρίσκον, και συμβαῖνον τοῖς παρὰ τῶν μακαριωθυσιῶν τεσσάρων ἁγίων συνόδων ὀρισθεῖσιν, ἐπιτεθῆναι· ἵνα πάσης ἐκ μίῳ διχονοίας ἀκαιρουμένης, τὰ ἀπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὀρισθέντα, ἀσάλευτα φυλαχθεῖα, τοῦ σεβάσματος τῶν

A servavimus et servamus, et si in his a nobis ipsis invicem consentimus, necessarium est conferri de tribus capitulis, unde quibusdam quæstio nata est. Et ideo petimus, præsidente nobis vestra beatitudine, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine propositis sanctis evangelii, communi tractatu eadem capitula in medio proponenda, quæri et conservari b, et finem quæstioni imponi Deo placitum c, et convenientem his quæ a sanctis quatuor conciliis definita sunt: quoniam ad augmentum pacis et concordiam Ecclesiarum pertinet, ut omni de medio dissensione sublata, quæ a prædictis quatuor sanctis conciliis definita sunt, inconcussa serventur, sanctarum synodorum reverentia in omnibus custodita. His autem et subscripsi incolumis in Domino. Ora pro nobis, sanctissime et beatissime frater.

Ego Eutychieus, misericordia Dei episcopus Constantinopolis novæ Romæ omnibus superscriptis subscripsi.

Idem libellus scriptus est et ab Apollinario sanctissimo archiepiscopo magnæ civitatis Alexandriæ, et a Domino sanctissimo archiepiscopo Theopoleos, et a Deo amantissimis episcopis qui sub ipsis sunt, qui et præsentis erant in hac regia civitate, ad eundem sanctissimum Vigilium.

Commendat ejus fidem, et annuit ut de tribus capitulis in concilio agatur.

Dilectissimo fratri Eutychieo et episcopis sub te constitutis Vigilium.

Repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra d exultatione (Psal. cxxv), quod discordiæ confusione submota, pacem Deus suæ reformavit Ecclesiæ, ut impleretur quod dictum est e: Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxii). Valde enim nos in Domino exultare convenit, quod charitatis vestræ scripto nobis est oblata professio, cujus tenor ita sese habet f: Scientes quantorum bonorum causa est pax Dei, custodiens corda et sensus fidelium, et colligens eos ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, etc.

His autem et subscripsimus, hujus professionis orthodoxæ claritatem libenter amplexi, eadem nos per omnia et in omnibus approbantes, custodituros atque inviolabiliter servaturos Deo nostro profiteremur g [profitemur] auctore. Omnibus igitur, quæ professio vestra continet, in sua pereuniter firmitate durantibus, poposcit vestra fraternitas, ut nobis præsidentibus de tribus capitulis, ex quibus quæstio nata est, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine sanctis propositis h Evangelii conferatur, et finis quæstioni ipsi Deo placitus et conveniens iis i quæ a memoratis sanctis quatuor conciliis definita sunt, imponatur; ut omni de medio dissensione sublata,

a Bellovac., et ipsis nobis his.

b Paris., confiteri. Bellovac. et editiones omnes ante Labbeanam, conferri.

c Paris., placitam.

d Bellovac., linguæ nostræ.

e Veteres libri, scriptum

f Paris., ita se habet.

g Legendum, profitemur. Mendum est typographice editionis Labbeanæ, hic emendatum.

h Bellovac., præpositis.

i Veteres libri, his.

αὐτῶν συνόδων ἐν ἀπασι φυλαττομένου. Ἡπερ ὁμολογίαν ἅ
 τῶν πατρικῶν παραδόσεων μνημονεύουσιν, καὶ αὐταῖς
 ἀκλουθοῦσιν, τοῦτο μὲν ἐν τῇ ἡμῶν ἀδελφότητι, τοῦτο
 δὲ ἐν ἀπασι τοῖς τὰ ὅμοια ὁμολογήσασί τε, καὶ ὁμολο-
 γούσι, παντὸς ἐπαίνου πεπληρωμένοι κρίνομεν, καὶ ἡμε-
 τέρους ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀληθῶς ἀδελφούς ἐπεγε-
 νόστομεν. Ὅθεν τὴν τοῦ Θεοῦ φιλοθρηπικὴν ἱκετεύομεν,
 ὥστε πάντας ἡμᾶς ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ταῖς πα-
 τρικαῖς παραδόσεσιν ἐμμένοντας, ἀξίους εὐριθῆναι τοῦ
 ἐπαγγέλματος ἡμῶν, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς θείας κρίσεως
 ἐπ' οὐδεμιᾷ παραβίσει τῶν πατρικῶν διατυπώσεων
 ὑπευθύνους εὐριθῆναι. Τούτων οὕτως εἰρημένων, τῆς
 ὑμετέρας αἰτήσεως τὸν πόθον ἐγνωκότες, ἐπενύσαμεν,
 ἵνα περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἐξ ὧν ζήτησις ἐνεφύη,
 γινομένης κανονικῆς συνόδου, καὶ τοῦ δικαίου φυλαττο-
 μένου, ἐν μέσῳ (τῶν) προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, Ἡ
 ἅμα τοῖς ἐνωθεῖσιν ἡμῖν ἀδελφοῖς, σύγκρισεν κοινώ-
 μεθα. καὶ τέλος δ. θῆ τῷ Θεῷ ἀρέσκον, καὶ συμβαῖνον
 τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρίσεισιν*· εἰ-
 δότες δηλαδὴ, καθήπερ καὶ ἡ τῆς καινῆς ὁμολογίας μαρ-
 τυρίᾳ δεικνυσιν, ὡς τῶν μνημονευθειῶν τεσσάρων συν-
 ὄδων ἐν ἀπασι τὸ σέβας φυλάττεται. Ἐπογραφή. Ὁ Θεὸς
 ἐν ἡμῶν διαφυλάξοι, ἀδελφοὶ τιμιώταται. Ἐδόθη πρὸ ἐπτά
 εἰδῶν Ἰανουαρίων, βασιλείας τοῦ δεσπότου Ἰουστινιανοῦ
 τοῦ αἰωνίου Διγούστου ἔτους εἰκοστοεβδόμου, μετὰ τὴν
 ὑπατικὴν Βασιλείου τοῦ λαμπροτάτου, ἔτους δωδεκάτου.

Τῷ αὐτῷ τύπῳ ἔγραψε καὶ πρὸς Ἀπολιναρίου τὸν
 ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρίων μεγαλοπό-
 λως, καὶ πρὸς Δομνίου τὸν ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον
 τῆς Θεουπολιτῶν, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦς σύνοδον.

CONSTITUTUM VIGILII PAPÆ

DE TRIBUS CAPITULIS.

Gloriosissimo et clementissimo filio Justiniano
 Augusto Vigilii episcopus.

Inter innumeras sollicitudines quibus oneratur im-
 periale fastigium, laudabile clementiæ vestræ cogno-
 vimus esse propositum, per quod submotis omnibus
 discordiæ seminibus, quæ in agro Domini humani
 generis inimicus asperserat, universos Domini sacer-
 dotes præmissis ad testimonium de conscientia suæ pro-
 fessionibus, per quas sanctorum Patrum et venera-
 bilium quatuor synodorum ac præsulum sedis apo-
 stolicæ inhærerere definitionibus atque iudiciis mon-
 strarentur, ad unitatem atque concordiam restituere
 properastis : quarum professionum formam, ut eccle-
 siasticæ pacis amplectendum posteris tradatur exem-
 plum, præsentī, quemadmodum se habet, inserta
 pagina declaramus.

*Exemplum primæ professionis quam ad Sanctæ En-
 phemiæ templum fecerunt.*

Omnes quidem fideles, maxime vero Dei sacerdo-
 tes, pacem et sanctificationem sequi cum omnibus
 oportet, sine quibus nemo, secundum Apostolum
 (I Thess. iv), videbit Dominum. Nos igitur apostoli-
 cam sequentes doctrinam, et festinantes concordiam

* Veteres libri, *judicamus.*

^b Idem libri, *vera.*

quæ ab eisdem quatuor sanctis synodis definita sunt,
 inconcussa serventur, earumdem synodorum reve-
 rentia in omnibus custodita. Quam professionem pa-
 ternarum traditionum memorem et sequacem, tam
 in fraternitate vestra quam in omnibus similia con-
 fessis atque confitentibus, omni laude plenissimam
 judicavimus^a et nostros ex ea re vere^b fratres agno-
 scimus. Unde divinæ clementiæ supplicamus, ut om-
 nes nos in hac confessione et paternis^c traditionibus
 permanentes, nostro digni reperiamur officio, et in
 die divini iudicii nulli prævaricationi paternarum
 constitutionum inveniamur obnoxii. Quibus ita præ-
 dictis postulationibus vestrum [postulationis vestræ]
 desiderium cognoscentes annuimus, ut de tribus ca-
 pitulis, ex quibus quæstio natæ est, facto regulari
 conventu, servata æquitate, medijs sacrosanctis
 evangelii, collationem cum unitis fratribus habe-
 amus [for. habeatis], et finis detur placitus Deo, et
 conveniens his quæ a sanctis quatuor sunt definita
 conciliis : scientes utique, sicut et communis profes-
 sionis testimonio declaratur, memoratarum synodo-
 rum in omnibus reverentiam custodiri. Deus te inco-
 lumem custodiat, frater charissime. Datum viii [viii]
 idus Januariæ, imperii domini Justiniani perpetui
 Augusti anno 27, post consulatum Basilii viri claris-
 simi anno 12.

*Eadem forma scripsit et ad Apollinarium sanctissi-
 mum, archiepiscopum magnæ civitatis Alexandria, et
 ad Dominum sanctissimum, archiepiscopum Theopo-
 leos, et ad synodum ipsis subjectam.*

C ecclesiasticam servare, præsentem facimus libellum.
 Imprimis quatuor sanctas synodos, Nicenam trecen-
 torum decem et octo, Constantinopolitanam centum
 quinquaginta, Ephesinam primam ducentorum, in
 qua in legatis suis atque vicariis, id est beatissimo
 Cyrillo Alexandriæ urbis episcopo, Arcadio et Pro-
 jecto episcopis, et Philippo presbytero, beatissimus
 Celestinus papa senioris Romæ noscitur præsedisse,
 et Chalcedonensem sexcentorum triginta sanctorum
 Patrum suscipimus. Et per omnia et in omnibus,
 quæcunque in omnibus gestis Chalcedonensis concilii
 aliarumque prædictarum synodorum, sicut in
 iisdem quatuor synodis scriptum invenitur, communi
 consensu cum legatis atque vicariis sedis apostolicæ,
 in quibus juxta tempora sua prædecessores sanctita-
 tis vestræ beatissimi papæ senioris Romæ ipsis syn-
 odis præsederunt, tam de fide quam de aliis omni-
 bus cæsis, iudiciis, constitutionibus, aut dispositio-
 nibus definita aut iudicata, vel constituta, sive dispo-
 sita sunt, inconcusse, inviolabiliter, irreprehensibiliter,
 atque irtractabiliter, sine adjectione vel
 imminutione aliqua nos promittimus secuturos, nec
 quidquam contrarium quod ad earum reprehensionem
 et retractationem vel permutationem sive injuriam
 sub qualibet occasione vel novitate pertineat admis-
 suros, aut tale aliquid præsumptibus consensuros :

^c Idem libri, *et in paternis.*

sed quæcunque communi consensu cum legatis atque vicariis sedis apostolicæ orthodoxæ ibidem dicta sunt, ea orthodoxa veneramur atque suscipimus.

Quæcunque anathematizaverunt vel damnaverunt, anathematizamus et nos atque damnamus; et universa, sicut ab hisdem synodis communi consensu cum vicariis sedis apostolicæ iudicata, aut definita, vel constituta; sive disposita lecta inveniuntur, irrefragabiliter atque impermutabiliter conservamus. Sed et beatæ recordationis papæ Leonis epistolæ, et sedis apostolicæ constituta, quæ tam de fide quam de firmitate supradictarum quatuor synodorum, processerunt, nos in omnibus secutos servatosque promittimus. Anathematizantes omnem hominem ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinentem, quicumque contra ea quæ superius promissimus sub qualibet occasione vel altercatione venire tentaverit. Libellum autem in causa trium capitulorum, de quibus quæstio nata est, contra constitutum piissimi principis et beatitudinis vestræ, ego quidem nullum feci, sed volo atque consentio, ut omnes libelli qui facti sunt sub hac forma beatitudini vestræ reddantur. De injuriis autem, quæcunque beatitudini vel sedi vestræ factæ sunt, eas quidem non feci; sed quia pro pace Ecclesiæ modis est omnibus festinandum, velut si eas fecissem, veniam postulo. Quia vero tempore discordiæ excommunicatos vel non receptos a beatitudine vestra in communionem suscepti, pariter veniam postulo.

In hac forma fecerunt Mennas Constantinopolitanus episcopus, Theodorus Cæsareæ Cappadociæ episcopus, Andreas Ephesinus episcopus, Theodorus Antiochiæ Pisiæ episcopus, Petrus Tarsensis episcopus; sed multi alii episcopi idem fecerunt.

Exemplar professionis quam residui episcopi Theophaniorum die nobis fecerunt.

Scientes quantum bonorum causa est pax Dei, custodiens corda et sensus fidelium, et colligans eos, ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, et ad perficienda divina mandata, et propitium Deum faciens in his quæ recta sunt concordantibus, ideo festinantes unitatem conservare, ad apostolicam sedem vestræ beatitudinis manifestum facimus, quod nos semper conservavimus et conservamus fidem ab initio traditam a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, sanctis apostolis, et ab illis in omni mundo prædicatam, et a sanctis Patribus explanatam, et maxime ab his qui in sanctis quatuor synodis congregati sunt, quos per omnia et in omnibus sequimur et suscipimus, id est trecentis decem et octo sanctos Patres, qui Nicææ congregati sunt, et sanctum symbolum sive mathema fidei exposuerunt, et Arianam impletatem anathematizaverunt, et eos qui eadem sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et centum quinquaginta sanctos patres Constantinopoli congregatos, qui idem sanctum mathema explanaverunt, et de deitate Spiritus sancti dilucidaverunt, et hæresim Macedonianam Spiritum sanctum impugnantem, et implum Apollinarium condemnaverunt, cum his qui eadem cum illis sapuerunt vel sapiunt.

A Suscipimus autem et sanctos ducentos Patres in Ephesina prima synodo collectos, qui per omnia secuti sunt idem sanctum symbolum sive mathema, et condemnaverunt Nestorium impium et scelerata ejus dogmata, et eos qui similia ei aliquando sapuerunt vel sapiunt.

Ad hæc autem etiam suscipimus sexcentos triginta sanctos Patres Chalcedone congregatos; qui etiam ipsi per omnia consenserunt prædictis sanctis tribus synodis, et secuti sunt prædictum symbolum sive mathema a trecentis decem et octo sanctis Patribus expositum, et a centum quinquaginta sanctis Patribus explanatum, et anathematizaverunt eos qui aliud præter prædictum symbolum præsumunt docere, aut exponere, et tradere sanctis Dei ecclesiis: condemnaverunt autem et anathematizaverunt et Eutychem et Nestorium, et impia eorum dogmata, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt. His ita se habentibus, certum facimus quod omnia quæ a prædictis sanctis quatuor synodis iudicata et definita sunt servamus; quia etsi per diversa tempora prædictæ sanctæ quatuor synodi factæ sunt, tamen unam eandemque confessionem fidei servaverunt et prædicaverunt.

Suscipimus autem et amplectimur epistolæ præsulum Romanæ sedis apostolicæ, tam aliorum, quam Leonis sanctæ memoriæ de recta fide scriptas, et de quatuor sanctis conciliis, vel de uno eorum. Cum igitur prædicta omnia et servavimus et servamus, et in iisdem nobis invicem consentimus, necessarium est conferri [confiteri] de tribus capitulis, unde quibusdam quæstio nata est. Et ideo petimus, presidente nobis vestra beatitudine, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine, sanctis propositis Evangelii, communi tractatu eadem capitula in medio proponenda quæri et conferri, et finem quæstioni imponi Deo placitum et convenientem his quæ a sanctis quatuor conciliis definita sunt; quoniam ad augmentum pacis, et concordiam Ecclesiarum pertinet, ut, omni de medio dissensione sublata, quæ a prædictis sanctis quatuor conciliis definita sunt inconcussa serventur, sanctarum synodorum reverentia in omnibus custodita. His autem et subscripsimus in hunc modum fratres et coepiscopi nostri.

Euty chius episcopus Constantinopolitanus, Apollinaris episcopus Alexandrinus, Dominus [Domnus] Antiochiæ Syriæ episcopus, Elias episcopus Thessalonicensis; sed et cæteri qui primam professionem non fecerunt, et in hac secunda professione aut subscripserunt, aut seorsum eandem fecerunt.

His igitur dispositis, optavimus quidem, venerabilis imperator (sicut frequentissime supplici prece poposcimus) eundem ad quemlibet Italiæ locum, aut certe ad Siciliam, et convocatis ad nos Africanæ et aliarum provinciarum Latinæ linguæ sacerdotibus, vel Ecclesiæ nostræ sacris ordinibus, secundum consuetudinem tractaremus, et de quæstionibus trium capitulorum pietati vestræ redderemus plena deliberatione responsum; quod quia fieri serenitas vestra non annuit, hoc iterum noscitur constitutum,

ut oblati a nobis mansuetudini vestræ nominibus de A
suprascriptis provinciis, qui nobiscum ad tractandum
adhiberentur antistites, clementia vestra faceret ad-
venire; cui dispositioni item præbuimus ecclesiasticæ
paci amore consensum. Postea vero hoc magis cum
consensu fratrum nostrorum, nostrarum partium
episcoporum, nuper ante sanctum Paschæ diem pie-
tas vestra constituit, ut exæquato numero his ponti-
ficibus, qui in Constantinopolitana urbe præsentis
sunt, de tribus capitulis, ex quibus quæstio vertitur,
secundum superius designatam fratrum nostrorum
episcoporum professionem deberemus inire tra-
ctatum.

Sed quia, dum ea quæ pro conservanda Ecclesia-
rum pace cum fratribus nostris fieri, vestra disposi-
tione convenerant, festinaremus implere, ut adhibita B
salubri deliberatione communiter, et propter infor-
mandam universalem Ecclesiam, cunctis quæ inter
nos geruntur in scriptis deductis atque jacentibus,
nostrum ex his collectum de tribus capitulis in quæ-
stionem deductis iudicium proveniret: continuo
pietas vestra " post illud volumen, quod nobis ante
multos Paschæ dies per virum magnificentum Theodo-
rum decurionem palatii destinavit, in quo vos interim
quid de tribus sentiretis capitulis exponentes, nostrum
poscitis dari ex eadem causa responsum.

Ideoque cum fratres nostri, neque exæquato no-
biscum numero residere, neque in scriptum quæ
ageremus vel tractaremus redigi paterentur, tanquam
(quod absit) non convenientia rectitudini loquere-
mur, quæ scribere timeremus; et insuper gloriosis C
simis ad nos proceribus destinatis insisteret vestra
clementia, nostrum de trium capitulorum negotio
quam celerrime proferre debere responsum, nec sic
destitimus vestræ obedire velle clementiæ: hoc so-
lummodo postulantes, ut pro infirmitate corporis
nostri, quæ nulli habetur incognita, viginti dierum
nobis daretis inducias, quatenus habito nobiscum,
Deo auxiliante, tractatu, definitionis nostræ, consti-
tuto die scripto, sententiam diceremus: ad fratres
et coepiscopos nostros, a quibus similiter de eadem
causa responsum vos flagitare dixistis, filium nostrum
diaconum Pelagium cum hujusmodi mandato direxi-
mus, dicentes. Ut quia constitutus collationis faci-
endiæ modus fuerat prætermisus, saltem viginti D
dies pro antedicta nostri corporis imbecillitate, quam
norunt, nostrum deberent definitum de tribus capi-
tulis sustinere responsum, antiquum et regularem
custodientes ordinem, ne ante nostræ, hoc est sedis
apostolicæ, cui per Dei gratiam præsidemus, promul-
gationem sententiæ, quidquam proferre tentarent,
unde scandali rursus, quæ sopita fuerat, oriri posset
ocasio.

Propositis itaque nobis et diligenter inspectis, in-
quantum uniuscujusque capituli in quæstionem de-
ducti ratio postulabat, synodalibus codicibus atque
gestis prolatis, quæ aliis eorundem Patrum vel in
sanctis quatuor synodis, aut in una earum rescri-

psisse [resedis] monstrantur, synodalibus epistolis
inspectis, nihilominus prædecessorum nostrorum
sedis apostolicæ præsulum constitutis, aliisque pro-
batorum Patrum necessariis instructionibus pertra-
ctatis: si qua de his quæ in quæstionem deducta
sunt, apud patres nostros examinata fuerint, finita
atque disposita, memores superius designatarum
professionum, investigare curavimus: inspicientes
dogmata quædam in prima chartacei voluminis parte
per fratrem nostrum Benignum episcopum Heracleæ
Paphlagoniæ a vestra parte transmissi jacentia, quo-
rum tenor secundum intellectum subter expositum
ad excludendum totius ambiguitatis errorem præsentii
definitioni nostræ tenetur insertus, plena exsecrabi-
libus blasphemis, et orthodoxæ fidei (quæ secundum
evangelicam apostolicamque doctrinam a sanctis
quatuor synodis, Nicæna, Constantinopolitana, Epe-
hesiua, atque Chalcedonensi probabiliter atque irre-
prehensibiliter, sancti Spiritus cooperante præsen-
tia, legitur definita) valde inimica esse perspeximus,
et procul a Christianis sensibus repellenda. Propter-
ea ergo, ut pote execrabilia, atque a sanctis Patri-
bus olim sine dubitatione damnata, nostra quoque
sententia anathematizamus atque damnamus, quo-
rum primum capitulum ita se habet:

THEODORI CAPITULUM I.

^b Quomodo igitur tu, quem super omnes maxime
deceat animarum regimen, illum eundem, qui ex virgine
natus est, Deum esse, et ex Deo consubstantialem Pa-
tri existimari dicis, nisi forte sancto Spiritui imputari
illius creationem non jubes? Sed quis est Deus ex Deo
et consubstantialis Patri? Is idem qui ex virgine natus
erat (o mirandum!), et qui per Spiritum sanctum
secundum divinas Scripturas plasmatus est, et confi-
gionem in muliebri accepit ventre? Inerat forsitan
quia mox quam plasmatus est, et ut templum Dei
esset, accepit: non tamen existimandum nobis est,
Deum de virgine natum esse, nisi forte idem existi-
mandum nobis est et quod natum est, et quod est in
nato templo, et qui in templo est Deus Verbum: non
tamen nec secundum tuam vocem pronuntiandum est
omnino, ex virgine natum Deum esse et ex Deo con-
substantialem Patri. Nam si non homo est (sicut
dicis) assumptus, qui natus est ex virgine, Deus vero
incarnatus; quomodo qui natus est, Deus ex Deo et
consubstantialis dicitur Patri, carne non potente hanc
vocem suscipere? Nam est quidem dementia Deum ex
virgine natum esse dicere; hoc enim nihil aliud est
quam ex semine eum dicere David de substantia virgi-
nis genitum et in ipsa plasmatum, quia quod ex semine
David et de substantia virginis est, in materno ventre
consistit, et sancti Spiritus plasmatum virtute, natum
fuisse dicimus de virgine. Ut autem aliquis ex hoc
concedat dicere ipsis, quod Deus ex Deo et consubstan-
tialis Patri natus est ex virgine, eo quod est in templo
nato, sed non per se natus est Deus Verbum; incarna-
tus vero, sicut dicit iste sapiens. Si igitur cum carne

^a Forte, protulit illud. HARDUINUS.

^b Ut in concil. V, collat. 7.

eum natum esse dicunt; quod autem natum est, Deus A ex Deo, et consubstantialis Patri est: necesse est hoc et carnem dicere, quod si non idcirco caro est, quoniam nec Deus ex Deo, nec consubstantialis Patri, sed ex semine David, et consubstantialis ei cujus semen est, et non id quod natum est ex virgine Deus est, et ex Deo, et consubstantialis Patri; nisi forte pars Nati, prout ipse in inferioribus partem Christi nominat deitatem; sed non divina natura ex virgine nata est; natus autem est ex virgine, qui ex substantia virginis constat, non Deus verbum ex Maria natus est: natus est autem ex Maria, qui ex semine est David, non Deus verbum ex muliere natus est, sed natus ex muliere, qui virtute sancti Spiritus plasmatus est in ea; non ex matre natus est consubstantialis Patri (sine matre enim est, secundum beati Pauli vocem), sed qui B in posterioribus temporibus in materno ventre sancti Spiritus virtute plasmatus est, ut pote sine Patre propter hoc dictus.

Vigilii responsio.

In suprascripto primo capitulo quoniam per circuitus id videtur astrui, quia homo purus ex sancta virgine Maria natus sit, dicendo: Si fateamur Deum verbum, qui consubstantialis est Patri, carne ex eadem virgine natum, necesse est ut carnem consubstantialem Patri consequenter esse dicamus. Ideoque quicumque hujusmodi intellectus sapit, docet, credit, aut prædicat, et non eundem Verbum ac Filium Dei per secundam nativitatem ex sancta Maria incarnatum et natum credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM II.

^a *Mox autem in ipso plasmato Deus Verbum factus est; nec enim in cælum ascendenti solum inerat, sed etiam ex mortuis resurgenti, ut pote et resuscitans eum secundum suam promissionem; nec resurgenti solum inerat, sed etiam crucifixo et baptizato, et evangelicam post baptismam conversionem peragenti, nec non etiam de baptismo legalem adimplenti constitutionem, et præsentato secundum legem, et circumciso, et setui pannis obvoluto; erat autem forte in ipso et nascente, et cum in utero esset a prima statim plasmatione; dispensationi enim quæ circa eum erat ordinem imponebat, et particulatim ipsum ad perfectionem perdu-*
cens.

THEODORI CAPITULUM III.

Et per tempus ad baptismam ducens, post illud autem ad mortem, deinde secundum suam pronuntiationem resuscitans, ducens in cælum, collocans eum ad dexteram Dei per suam conjunctionem, ex qua sedet et adoratur ab omnibus, et omnes judicabit. Istorum autem omnium finem apud se habebat Deus Verbum, cum in eo erat, et omnia per ordinem complebat; quem ordinem ipse arbitrabatur bene habere per finitionem quidem et voluntatem, quam antea statuit pro his quæ eventura erant, et bona voluntate, quam circa eum habebat, ab initio similiter inerat ei, per ordinem autem placitum ad perfectionem ducebat ipsum.

Vigilii responsio.

In suprascriptis secundo et tertio capitulis hoc videtur astrui, quia Deus verbum homini plasmato inerat tanquam alter in altero. Dicendo enim, ut particulatim dispensationi, quæ circa eum erat, ordinem videretur imponere, et eum propter bonam voluntatem, quam circa ipsum habebat, et parabat eum qui assumptus est ad profectum perfectionis adducere, talibus verbis dualitas personarum in Domino uno et Deo nostro Jesu Christo execrabiliter videtur induci, et tanquam quemlibet hominem Dei Verbi gratia per spatia temporum profecisse. Ideoque quicumque eo intellectu sapit, docet, credit, aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM IV.

Suam autem cooperationem ad proposita opera præstabat ei qui assumptus; ubi hoc facit in loco sensus fuisse distantem illi qui assumptus est; nec enim eis quibuscunque donavit cooperationem; sensus locum ejus obtinebat; si autem et modo præcipuam quamdam cooperationem donavit illi qui assumptus est, non hoc faciebat locum sensus deitatem obtinere. Sed si deitas pro sensu fiebat illi qui assumptus est, secundum vestra verba, quomodo timorem in passione suscipiebat? Quid vehementioribus orationibus ad imminentiem necessitatem indigebat, quas cum magna quidem et clamorosa voce, cum plurimis etiam lacrymis secundum beatum Paulum (Heb. v) referebat Deo, evangelista aperte dicente (Luc. xxii), quod globis sanguinis similis sudor descendebat? Quid autem angeli adventu et C visitatione egebat, animam reficientis in experimento malorum, confortantis ejus alacritatem, exercitantis eum ad imminentiem passionis necessitatem, tolerare fortiter mala suadentis, urgentis ad patientiam et tolerationem malorum, ostendentis præsentium malorum fructum ex passione, mutationem in gloriam bonam circa eum post passionem futuram? qui enim secundum evangelistæ vocem (Ibidem) confortabat eum, angelus scilicet, verbis istis fortem eum faciebat, et infirmitati naturæ superiorem fieri hortabatur, et corroborando cogitationes ejus fortem eum faciebat.

Vigilii responsio.

In suprascripto quarto capitulo, quia dici intelligitur, quod sicut aliis hominibus donavit suam cooperationem Deus, ita et ei qui assumptus est, licet D præcipuam, tamen similiter ut aliis hominibus dicitur esse donatam, et ita purum atque infirmum hominem circa passionem angeli eguisse præsidio, ut ei pro corroborandis cogitationibus ejus futura gloria promitteretur de tolerantia passionis; quæ si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM V.

Vade post me, Satana, scandalum mihi es, quod non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominura (Matth. xvi; Marc. viii), non est confusio mihi mors, non fugio ipsam ut indecentem ad humanam gloriam respiciens. Sustinebo autem meliori animo experimen-

^a In Concil. V, collat. 4, eadem Theodori excerpta legas, quæ hic sunt usque ad capitulum xiii.

tum mortis pro plurimis bonis futuris, in quibus et ipse fuero, et per omnes, ne mihi animum lædas atque turbes, tanquam confusione dignum fugere admones mortis experimentum.

Vigilii responsio.

In supradicto quinto capitulo dicitur, quod ideo Jesus Christus verba Petri apostoli fuerat asperratus, quando ei dixit: *Vade post me, Satana, scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ Dei sunt* (Matth. xvi; Marc. viii): ne dissuasione ejus animus ipsius perturbatus refugeret passionem, et quia passione sua proficeret, et pro pluribus bonis exinde adipiscendis. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non magis nobis mortem ipsius, quam propria carne suscepit, æternæ credit vitæ præmia contulisse, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VI.

Quod enim dictum est: Ducebatur a Spiritu (Matth. iv), aperte hoc significat, quod ab eo regebatur, ab eo ad virtutem propositorum confortabatur, ab eo ad hæc quæ oportebat ducebatur, ab eo quod decebat docebatur, ab eo cogitationibus corroborabatur, ut in tantum certamen sufficeret, sicut et beatus dicit Paulus: Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei (Rom. viii); duci Spiritu dicens illos qui ab eo gubernantur, ab eo docentur, ab eo ad melius constituuntur, ab eo competentium doctrinam accipiunt. Cum dixisset autem evangelista, quod Spiritu sancto plenus regressus est ab Jordane, aperte demonstravit quod hujus causa sancti Spiritus habitationem in baptisate suscepit, ut inde propositam caperet virtutem; unde et ad certamen illud quod pro nobis erat ad diabolum effecturus, Spiritu ducebatur.

Vigilii responsio.

In suprascripto sexto capitulo rursus tanquam purus homo a Spiritu, cujus præsentiam post baptisma suscepisse dicitur, ad omnia ductus perhibetur, confortatus et edoctus, sicut cæteri homines, de quibus, ut hic videtur dici, Apostolus ait: *Quicumque Spiritu Dei aguntur hi sunt filii Dei* (Rom. viii). Si quis hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non Deum Verbum incarnatum unum esse credit, et confletur, et prædicat Christum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VII.

Dicant igitur nobis omnium sapientissimi, si pro sensu Domino Christo, qui est secundum carnem, deitas facta esset, sicut dicunt, quid sancti Spiritus operationes ad hæc Christus indigebat? Nec enim Unigeniti deitas Spiritu indigebat ad justificationem, Spiritu indigebat ad vincendum diabolum, Spiritu indigebat ad operanda miracula, Spiritu indigebat ut doceretur ea quæ decebat perugere, Spiritu indigebat ut immaculatus appareret. Si enim pro sensu quidem deitas sufficiebat, ad omnia autem ejus virtus, necesse erat inde omnia fieri, ut superflua esset sancti Spiritus habitatio: sed nunc unctum esse dicit ipsum Spiritu, et habitasse in eo Spiritum, et ad omnia adjuvisse pro-

posita, et doctrinam inde ipsum accepisse et virtutem, et inde impetrasse justificationem, et inde immaculatum factum esse.

Vigilii responsio.

In suprascripto septimo capitulo hoc dici intelligitur, quia ut cæteri homines ad justificationem suam et ad vincendum diabolum, et ad operanda miracula, et ut doceretur ea quæ decebat eum agere, et ut immaculatus appareret, habitatione sancti Spiritus eguisse, et ipso Spiritu eum ad omnia adjutum fuisse prope-aita. Quicumque hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non sua deitate Christum, ut pote verum Deum, omnia operatum fuisse quæ voluit, et operari quæ volet, sed tanquam purum hominem sancti Spiritus eguisse solatio, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VIII.

Hoc quod ante sæcula erat, dicit in ultimis factum esse temporibus, ut pote quibusdam hoc consentibus; cum nemo ex his qui pietatis curam habent, istum patitur morbum habere dementiae, ut dicat eum qui ante sæcula est, in ultimis factum esse. Et ex his insert quod necesse est, et hoc quod in ultimis est, ante sæcula esse, et accusat eos qui non omnia similiter cum obversione dicunt; quasi hi qui unum esse Filium consentunt, necessitatem habeant cum obversione omnia dicere. Et quis non beatificet vestram dementiae? Quis autem non optet tales impetrare doctores, tantam confusionem rationi pietatis introducentes, ut dicerent, hoc quod ante sæcula est, factum est in ultimis, et hoc alienarent sua natura, et ad deterius deducerent, deinde obverterent, quod et hoc quod est in ultimis, ante sæcula erat, cum oporteret forte dicere, quia quod ante sæcula erat, assumpsit hunc qui in ultimis erat secundum beati Pauli vocem (I Tim. iv). Vestras igitur leges sequentes, et a tua sapientia constitutam obversionem, imo magis subversionem suscipientes age omnia simul confundamus, et nulla jam sit discretio, neò Dei formæ, nec servi formæ, nec templi sumpti, nec ejus qui in templo habitavit, nec ejus qui solutus est, nec ejus qui suscitavit, nec ejus qui perfectus est in passionibus, nec ejus qui perfecit, nec ejus qui memoriam meritis est, nec ejus qui memor factus est, nec ejus qui visitatus est, nec ejus qui visitavit, nec ejus qui paulominus ab angelis minoratus est, nec ejus qui minoravit, nec ejus qui gloria et honore coronatus est, nec ejus qui coronavit, nec ejus qui constitutus est super operam manuum Dei, nec ejus qui constituit, nec ejus qui accepit ista ad sublevationem, nec ejus qui dedit sublevationem.

Vigilii responsio.

In suprascripto octavo capitulo diversis modis videtur induci dualitas personarum per hoc quod dicitur: Non ipse qui ante sæcula erat, in ultimis dicens est venisse temporibus; sed quasi altera sit assumentis humanitatem, altera assumpti persona. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non eundem Deum Verbum, qui ante sæcula ex Patre natus est, in ultimis temporibus ex beata

Virgine Maria incarnatum et natum esse fatetur, ut unus idemque sit Christus in utraque natura, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM IX.

Istem igitur virum, in quo statuit omnium facere iudicium ad fidem futurorum, cum resuscitasset eum ex mortuis, et iudicem omnium demonstrasset, secundum beati Pauli vocem (Act. xvii), meriti^a unitate ad seipsum dignatus est: et per conjunctionem ad se factam, talium participem fecit, ut et adorationis communionem haberet; omnibus quidem divinæ naturæ debitam adorationem reddentibus, comprehendentibus autem adoratione et illum quem inseparabiliter scit esse conjunctum. Ex quo manifestum est, quod ad majora eum perducerit.

Vigilii responsio.

In suprascripto nono capitulo conjunctionis et participationis cujusdam vocabulo, quasi Dei ad hominem Christum factæ, divinis Christus asseritur operibus decorari; per quæ rursus dualitas inducitur personarum. Si quis igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non unum eundemque Christum Deum ac Dominum nostrum inmanentibus in suis proprietatibus differentiis naturarum, agnoscit et credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM X.

Ego quidem, quem videtis, nihil quidem facere possum secundum meam naturam, cum homo sim, operor autem, quia in me manens Pater omnia facit; quoniam enim et ego in Patre, et Pater in me (Joan. xiv); Deus autem Verbum unigenitum in me est; certum est quod et Pater cum ipso in me manet, et opera facit. Et non est mirandum de Christo hæc existimari, cum evidenter ipse de cæteris hominibus dicat: Qui diligit me verbum meum observabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Ibidem). Si enim apud unumquemque hujusmodi hominum et Pater et Filius mansionem faciunt, quid existimandum est, ut in Domino secundum carnem Christi ambo simul putarentur manere, communionem eorum secundum substantiam, communionem etiam mansionis forsitan suscipientem?

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo capitulo ita in homine Christo Deus Verbum inesse dicitur, sicut Pater, ut per hoc aut et Pater incarnatus esse videatur, sicut et Filius; aut nec Filius sit incarnatus, sicut nec Pater, aut magis uterque in tertia persona hominis habitare. Qui igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XI.

Ita et animam, ut pote humanam et immortalem consistantem, et sensus participem prius accipiens, et per resurrectionem in immutabilitatem constituens, sit et nobis eorumdem istorum per resurrectionem præbuit communionem. Ideo autem ante resurrectionem ex mortuis increpat quidem Petrum, ut suis cum vocibus

scandalizantem; et in magna trepidatione per tempus passionis constitutus, apparitione angeli indiget confortantis eum ad patientiam et tolerantiam imminentium malorum. Post resurrectionem autem ex mortuis, et in cælos ascensum, impassibilis factus et immutabilis omnino, et ad dexteram Dei sedens, iudex universi est orbis terrarum, ut pote in eo divina natura faciente iudicium.

Vigilii responsio.

In suprascripto undecimo capitulo eadem repeti videntur quæ superius in quarto jam dicta sunt, quod ante passionem ita infirmus fuerit Christus, ut in magna trepidatione passionis tempore constitutus angeli videretur eguisse solatio. Quod quia velut purum hominem, qui hujusmodi auxiliis egeat, significare videtur, si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XII.

Sic igitur et hic sapientissimum [sapientissime] omnium habere nos doces Christi sensum, ut sanctum Spiritum habentem illum qui sensui Christi [habentes illum qui sensus Christo], aliquam virtutem adimplebat, prudentiam ejus [ei] præstans ad omnia quæ agenda erant, sicut et in præcedentibus demonstravimus, quod ab ipso quidem in eremum ad certamina quæ contra diabolum erant ducebatur; unctionem autem illius et scientiam et vim eorum quæ agenda erant accipiebat; et illius particeps factus, non solum miracula faciebat, sed etiam quomodo uti oportebat miraculis, sciebat subtiliter, ut notam quidem faceret gentibus pietatem, pateretur autem laborantium infirmitates, et sic ad effectum suam voluntatem duceret, et justificabatur inde, et immaculatus ostendebatur, sive reparatione pejorum, sive custodia meliorum, sive etiam paulatim ad meliorem profectibus.

Vigilii responsio.

In suprascripto duodecimo capitulo eadem quæ in septimo capitulo videntur exponi, asserendo Dominum nostrum Jesum Christum per habitationem sancti Spiritus ad omnia informatum, et per tempora ad perfectionem unctionis ejus auxilio pervenisse. Si quis igitur eum non sua deitate perfectum esse credens, sed tanquam purum hominem unctione sancti Spiritus indigentem fuisse adjutum sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XIII.

Quomodo igitur sequentiam habet, eo quod homo factus est Deus, justum hominem Deum Verbum esse dicere: si enim homo est Deus Verbum, ut ipse dicit, omnimode de homine dicemus ea quæ de Deo Verbo evangelista dicit. Quid autem dicit? In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, iste erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est (Joan. i). Ergo si homo est Deus Verbum, dicemus de ipso: In principio erat homo, et homo erat apud Deum, et Deus erat homo, erat homo in principio apud Deum; omnia

^a In collat. 4, merito. HARD.

tum mortis pro plurimis bonis futuris, in quibus et ipse fuero, et per omnes, ne mihi animum lædas atque turbes, tanquam confusione dignum fugere admones mortis experimentum.

Vigilii responsio.

In supradicto quinto capitulo dicitur, quod ideo Jesus Christus verba Petri apostoli fuerat aspernatus, quando ei dixit: *Vade post me, Satana, scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ Dei sunt* (Matth. xvi; Marc. viii): ne dissuasione ejus animus ipsius perturbatus refugeret passionem, et quia passione sua proficeret, et pro pluribus bonis exinde adipiscendis. Qui igitur hæc ita sapis, docet, credit, aut prædicat, et non magis nobis mortem ipsius, quam propria carne suscepit, æternæ credit vitæ præmia contulisse, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VI.

Quod enim dictum est: Ducebatur a Spiritu (Matth. iv), aperte hoc significat, quod ab eo regebatur, ab eo ad virtutem propositorum confortabatur, ab eo ad hæc quæ oportebat ducebatur, ab eo quod decebat docebatur, ab eo cogitationibus corroborabatur, ut infantum oertamen sufficeret, sicut et beatus dicit Paulus: Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei (Rom. viii); duci Spiritu dicens illos qui ab eo gubernantur, ab eo docentur, ab eo ad melius constituuntur, ab eo competentium doctrinam accipiunt. Cum dixisset autem evangelista, quod Spiritu sancto plenus regressus est ab Jordane, aperte demonstravit quod hujus causa sancti Spiritus habitationem in baptisate suscepit, ut inde propositam caperet virtutem; unde et ad certamen illud quod pro nobis erat ad diabolum effecturus, Spiritu ducebatur.

Vigilii responsio.

In suprascripto sexto capitulo rursus tanquam purus homo a Spiritu, cujus præsentiam post baptisma suscepisse dicitur, ad omnia ductus perhibetur, confortatus et edoctus, sicut cæteri homines, de quibus, ut hic videtur dici, Apostolus ait: *Quicumque Spiritu Dei aguntur hi sunt filii Dei* (Rom. viii). Si quis hæc ita sapis, docet, credit aut prædicat, et non Deum Verbum incarnatum unum esse credit, et confitetur, et prædicat Christum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VII.

Dicant igitur nobis omnium sapientissimi, si pro sensu Domino Christo, qui est secundum carnem, deitas facta esset, sicut dicunt, quid sancti Spiritus operatione ad hæc Christus indigebat? Nec enim Unigeniti deitas Spiritu indigebat ad justificationem, Spiritu indigebat ad vincendum diabolum, Spiritu indigebat ad operanda miracula, Spiritu indigebat ut doceretur ea quæ decebat peragere, Spiritu indigebat ut immaculatus appareret. Si enim pro sensu quidem deitas sufficiebat, ad omnia autem ejus virtus, necesse erat inde omnia fieri, ut superflua esset sancti Spiritus habitatio: sed nunc unctum esse dicit ipsum Spiritu, et habitasse in eo Spiritum, et ad omnia adjuvisse pro-

posita, et doctrinam inde ipsum accepisse et virtutem, et inde impetrasse justificationem, et inde immaculatum factum esse.

Vigilii responsio.

In suprascripto septimo capitulo hoc dici intelligitur, quia ut cæteri homines ad justificationem suam et ad vincendum diabolum, et ad operanda miracula, et ut doceretur ea quæ decebat eum agere, et ut immaculatus appareret, habitatione sancti Spiritus eguissse, et ipso Spiritu eum ad omnia adjutum fuisse proposita. Quicumque hæc ita sapis, docet, credit aut prædicat, et non sua deitate Christum, ut pote verum Deum, omnia operatum fuisse quæ voluit, et operari quæ volet, sed tanquam purum hominem sancti Spiritus eguissse solatio, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VIII.

Hoc quod ante sæcula erat, dicit in ultimis factum esse temporibus, ut pote quibusdam hoc confitentibus; cum nemo ex his qui pietatis curam habent, istum patitur morbum habere dementiæ, ut dicat eum qui ante sæcula est, in ultimis factum esse. Et ex his infert quod necesse est, et hoc quod in ultimis est, ante sæcula esse, et accusat eos qui non omnia similiter cum obversione dicunt; quasi hi qui unum esse Filium confitentur, necessitatem habeant cum obversione omnia dicere. Et quis non beatificet vestram dementionem? Quis autem non optet tales impetrare doctores, tantam confusionem rationi pietatis introducentes, ut dicerent, hoc quod ante sæcula est, factum est in ultimis, et hoc alienarent sua natura, et ad deterius deducerent, deinde obverterent, quod et hoc quod est in ultimis, ante sæcula est, cum oporteret forte dicere, quia quod ante sæcula erat, assumpsit hunc qui in ultimis erat secundum beati Pauli vocem (I Tim. iv). Vestras igitur leges sequentes, et a tua sapientia constitutam obversionem, imo magis subversionem suscipientes age omnia simul confundamus, et nulla jam sit discretio, neo Dei formæ, nec servi formæ, nec templi sumpti, nec ejus qui in templo habitavit, nec ejus qui solutus est, nec ejus qui suscitavit, nec ejus qui perfectus est in passionibus, nec ejus qui perfecit, nec ejus qui memoriam meritis est, nec ejus qui memor factus est, nec ejus qui visitatus est, nec ejus qui visitavit, nec ejus qui paulo minus ab angelis minoratus est, nec ejus qui minoravit, nec ejus qui gloria et honore coronatus est, nec ejus qui coronavit, nec ejus qui constitutus est super opera manuum Dei, nec ejus qui constituit, nec ejus qui accepit ista ad sublevationem, nec ejus qui dedit sublevationem.

Vigilii responsio.

In suprascripto octavo capitulo diversis modis videtur induci dualitas personarum per hoc quod dicitur: Non ipse qui ante sæcula erat, in ultimis dicendus est venisse temporibus; sed quasi altera sit assumptis humanitatem, altera assumpti persona. Si quis igitur hæc ita sapis, docet, credit aut prædicat, et non eundem Deum Verbum, qui ante sæcula ex Patre natus est, in ultimis temporibus ex beata

Virgine Maria incarnatum et natum esse fateatur, ut unus idemque sit Christus in utraque natura, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM IX.

Istem igitur virum, in quo statuit omnium facere iudicium ad fidem futurorum, cum reuocitasset eum ex mortuis, et iudicem omnium demonstrasset, secundum beati Pauli vocem (Act. xvii), meriti^a unitate ad seipsum dignatus est: et per conjunctionem ad se factam, talium participem fecit, ut et adorationis communionem haberet; omnibus quidem divinæ naturæ debitam adorationem reddentibus, comprehendentibus autem adoratione et illum quem inseparabiliter scit esse conjunctum. Ex quo manifestum est, quod ad majora eum perduxerit.

Vigilii responsio.

In suprascripto nono capitulo conjunctionis et participationis cuiusdam vocabulo, quasi Dei ad hominem Christum factæ, divinis Christus asseritur operibus decorari; per quæ rursus dualitas inducitur personarum. Si quis igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non unum eundemque Christum Deum ac Dominum nostram inuentibus in suis proprietatibus differentiis naturarum, agnoscit et credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM X.

Ego quidem, quem videtis, nihil quidem facere possum secundum meam naturam, cum homo sim, operor autem, quia in me manens Pater omnia facit; quoniam enim et ego in Patre, et Pater in me (Joan. xiv); Deus autem Verbum unigenitus in me est; certum est quod et Pater cum ipso in me manet, et opera facit. Et non est mirandum de Christo hæc existimari, cum evidenter ipse de cæteris hominibus dicat: Qui diligit me verbum meum observabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Ibidem). Si enim apud unumquemque huiusmodi hominum et Pater et Filius mansionem faciunt, quid existimandum est, ut in Domino secundum carnem Christi ambo simul putarentur manere, communionem eorum secundum substantiam, communionem etiam mansionis forsitan suscipientem?

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo capitulo ita in homine Christo Deus Verbum inesse dicitur, sicut Pater, ut per hoc aut et Pater incarnatus esse videatur, sicut et Filius; aut nec Filius sit incarnatus, sicut nec Pater, aut magis uterque in tertia persona hominis habitare. Qui igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XI.

Ita et animam, ut pote humanam et immortalem constitutam, et sensus participem prout accipiens, et per resurrectionem in immutabilitatem constituens, sic et nobis eorumdem istorum per resurrectionem præbuit communionem. Ideo autem ante resurrectionem ex mortuis increpat quidem Petrum, ut suis eum vocibus

A scandalizantem; et in magna trepidatione per tempus passionis constitutus, apparitione angeli indiget confortantis eum ad patientiam et tolerantiam imminentium malorum. Post resurrectionem autem ex mortuis, et in cælos ascensum, impassibilis factus et immutabilis omnino, et ad dexteram Dei sedens, iudex universi est orbis terrarum, ut pote in eo divina natura faciente iudicium.

Vigilii responsio.

In suprascripto undecimo capitulo eadem repeti videntur quæ superius in quarto jam dicta sunt, quod ante passionem ita infirmus fuerit Christus, ut in magna trepidatione passionis tempore constitutus angeli videretur eguisse solatio. Quod quia velut purum hominem, qui huiusmodi auxiliis egeat, significare videtur, si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XII.

Sic igitur et hic sapientissimum [sapientissime] omnium habere nos doces Christi sensum, ut sanctum Spiritum habentem illum qui sensui Christi [habentes illum qui sensus Christo], aliquam virtutem adimplebat, prudentiam ejus [ei] præstans ad omnia quæ agenda erant, sicut et in præcedentibus demonstravimus, quod ab ipso quidem in eremum ad certamina quæ contra diabolum erant dacebatur; unctionem autem illius et scientiam et vim eorum quæ agenda erant accipiebat; et illius particeps factus, non solum miracula faciebat, sed etiam quomodo uti oportebat miraculis, sciebat subtiliter, ut notam quidem faceret gentibus pietatem, pateretur autem laborantium infirmitates, et sic ad effectum suam voluntatem duceret, et justificabatur inde, et immaculatus ostendebatur, sive reparatione peyorum, sive custodia meliorum, sive etiam paulatim ad meliorem profectibus.

Vigilii responsio.

In suprascripto duodecimo capitulo eadem quæ in septimo capitulo videntur exponi, asserendo Dominum nostrum Jesum Christum per habitationem sancti Spiritus ad omnia informatum, et per tempora ad perfectionem unctionis ejus auxilio pervenisse. Si quis igitur eum non sua deitate perfectum esse credens, sed tanquam purum hominem unctione sancti Spiritus indigentem fuisse adiutum sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XIII.

Quomodo igitur sequentiam habet, eo quod homo factus est Deus, justum hominem Deum Verbum esse dicere: si enim homo est Deus Verbum, ut ipse dicit, omnimode de homine dicemus ea quæ de Deo Verbo evangelista dicit. Quid autem dicit? In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, iste erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est (Joan. i). Ergo si homo est Deus Verbum, dicemus de ipso: In principio erat homo, et homo erat apud Deum, et Deus erat homo, erat homo in principio apud Deum; omnia

^a In collat. 4, merito. HARD.

per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est. Si enim homo est Deus Verbum, sicut dicis, convenient omnia ipsi quæ de Deo Verbo dicit evangelista.

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo tertio capitulo negari videtur Deum Verbum hominem factum, et rursus hominem Verbum Deum esse, ut per hoc inducatur, sicut superius dictum est, dualitas personarum. Si quis igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non potius, manente in Domino Deo nostro Jesu Christo inconvertibiliter atque indivise differentia naturarum, sic una persona, sive subsistentia ejus esse creditur, ut et Deus Verbum sine ulla divinæ naturæ suæ convertibilitate homo esse, et assumpta humanitas propter singularitatem personæ inconvertibiliter Deus esse credatur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XIV.

^a *Hoc quidem quid est, Ad Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum meum et Deum vestrum (Joan. xx). Nemo sic demens est, ut alii cuidam convenire diceret, nisi templo Dei Verbi assumpto pro nostra salute homini, qui est mortuus, et resurrexit, et ascensus esset in cælos, et patrem sibi ascribit cum discipulis suis Deum, et ipse gratia adoptionem meritis: et Deum suum appellat, quia cum cæteris hominibus similiter ut esset accepit. Unde propter communitatem quidem naturæ, Patrem meum et Patrem vestrum dicit, et Deum meum et Deum vestrum. Divisit autem iterum suam personam ipsis, principium gratiæ significans, propter quam ad Deum Verbum conjunctione in loco veri Filii ab omnibus honoratur hominibus.*

Vigilii responsio.

In suprascripto quarto decimo capitulo per hoc quod legitur in Evangelio: *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum (Joan. xx)*, ita intelligitur, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster, sicut cæteri homines, gratiam adoptionis, ut Filius Dei diceretur, acceperit, et quasi per conjunctionem ad Deum Verbum in locum veri Filii ab omnibus adoretur. Quod si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non magis unum Jesum Christum Filium Dei et Dominum nostrum in duabus inconfusis et inseparabilibus intelligit et credit esse naturis, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XV.

Hoc quod dictum est: Accipite, pro accipietis, dicit. Si enim cum insufflasset, Spiritum dedisset discipulis (quod valde quidem stulte existimaverunt), superfluum erat dicere postea his, et maxime tempore ascensus in cælos non separari ab Jerusalem, sed expectarent (expectare) promissionem Spiritus; et in sequentibus: Sed accipietis virtutem, superveniente Spiritu sancto in vos (Act. 1). Adventum autem ipsum sancti Spiritus super discipulos Lucas factum esse dicit quinquagesimo

^a Eadem excerpta Theodori, usque ad cap. 60 inclusive, legas et in Conc. V collat. 4, eodem capite. HARD.

die resurrectionis, post ascensum. Et illud tamen animadvertendum est, quod si ab insufflatu suscepissent Spiritum, non diceret: *Accipite, sed, quoniam accepistis; hoc enim quod dictum est: Accipite, his convenit qui nondum acceperunt.*

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo quinto capitulo dicitur, quia insufflans Dominus noster Jesus Christus post resurrectionem suam in facies discipulorum suorum non dederit eis Spiritum sanctum, sed dandum significaverit: ut per hoc aut veritas ipsa (quod absit) putetur esse mentita, aut tanquam purum hominem illo flatu non habuisse quod daret, aut dare minime potuisse. Si quis igitur hæc ita sapit, docet aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XVI.

Dicit ad Thomam: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et porrige manum tuam, et mitte in latus meum; et noli esse incredulus, sed fidelis (Joan. xxviii). Quoniam, dicit, non credis, et tactum solum sufficere tibi ad credendum putas (hæc enim dicens non me lauvisti), tange manum, et cape experimentum, et discite credere, et non diffidere. Thomas quidem cum sic credidisset, Dominus meus et Deus meus, dicit: Non ipsum Dominum et Deum dicens. Non enim resurrectionis scientia docebat etiam Deum esse eum qui resurrexit, sed quasi pro miraculo facti Deum collaudat.

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo sexto capitulo de illo loco Evangelii ubi Thomas apostolus palpans figuras clavorum dixit: *Dominus meus et Deus meus (Ibidem)*, asseritur quod Thomas apostolus non ipsum Jesum Christum Dominum Deumque confessus sit, et quia resurrectionis scientiam non doceret, vel quia Deus esset qui resurrexit, sed quia magis pro miraculo facto Thomas apostolus Deum laudaverit. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non potius Thomæ confessione et verum Deum esse Jesum Christum et in vera carne eum resurrexisse declaratum credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XVII.

Ille autem dicit oportere penitentiam agere eos pro crucis iniquitate, et agnoscentes Salvatorem et auctorem bonorum omnium Jesum Christum, quoniam propter ista pervenit et assumptus est de divina natura, in ipsum fidem suscipere, et ejus discipulos fieri, ante omnia autem ad baptismum accedentes; quod ipse tradidit nobis, præformationem quidem habens operationis futurorum, in nomine autem celebrandum Patris, et Filii, et Spiritus sancti: hoc enim quod est. Ut baptizetur unusquisque in nomine Jesu Christi (Act. 1), non hoc dicit ut vocationem quæ in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti est, relinquentes, Jesum Christum in baptismo vocent, sed quale hoc est, quod in

^b In vulgata editione, *fixuras*, et apud Baronium. HARD.

Moyse baptizati sunt in nube et in mari, ut diceret, **A** quia sub nube et mari Ægyptiorum separati sunt, liberati eorum servitute, ut Moysis leges attenderent: tale hoc est, ut cum ad ipsum accessissent tanquam Salvatorem et omnium bonorum auctorem et doctorem veritatis, ab ipso, ut pote auctore bonorum et doctore veritatis, vocarentur, sicut omnibus hominibus quamque sectam sequentibus consuetudo est ab ipso dogmatis inventore vocari, ut Platonici, Epicurei, Manichæi, et Marcionistæ, et si quidam tales dicuntur: eodem enim modo et nos nominari Christianos judicaverunt apostoli, tanquam per hoc certum facientes, quod istius doctrinum oportet attendere: sic et quod ab ipso datum est susciperent baptismum, in ipso quidem primo constitutum, qui et primus baptizatus est, ab ipso autem et cæteris traditum, ut secundum præformationem futurorum celebretur.

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo septimo capitulo ex verbis B. Petri, quibus in Actis apostolorum dicit: *Baptizetur unguis vestrum in nomine Jesu Christi*, hoc astruitur, quia in ea invocatione, quæ in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti fit, non contineatur et Christus et quod dixit Petrus apostolus, debere eos in Christi nomine baptizari, ut secundum hunc intellectum appareat introducta quaternitas. Adjicitur etiam in eodem capitulo, quia sic a Christo Christiani vocemur, quemadmodum diversarum sectarum et errorum sequaces ab inventoribus et magistris suis sunt sortiti vocabula, ut a Platone Platonici, a Marcione Marcionistæ, et a Manichæo [Manete] Manichæi. Si quis **C** hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit. Nos enim ideo Christiani vocamur et sumus, quia ipsum Dominum nostrum Jesum Christum in baptisma percipientes induimus, ipso nobis existente capite omnes in eodem unum corpus efficimur.

THEODORI CAPITULUM XVIII.

Et secundum duas rationes locum imaginis obtinet: qui enim amant quosdam, post mortem eorum sæpius imagines statuunt, hoc sufficiens mortis solatium habere arbitrantur: et eum qui non videtur, nec præsens est, tanquam in imagine aspicientes, putant videre, ita flammam desiderii et vigorem placantes: sed etiam illi qui per civitates habent imperatorum imagines, tanquam præsentem et videntes honorare videntur eos qui non sunt præsentem, cultu et adoratione imaginum. Ista autem utraque per illum adimplentur: omnes enim qui cum illo sunt, et virtutem sequuntur, et debitorum Dei parati redditores, diligunt eum et valde honorant, et charitatem quidem ei, divina natura licet non aspiciatur, adimplent in illo qui ab omnibus videtur, sic omnibus existimantibus, ut ipsum videntibus per illum, et illi semper præsentibus, et honorem vero omnem sic attribuunt tanquam imagini imperiali, cum quasi ipso sit divina natura, et in ipso spectetur. Si enim et Filius est qui inhabitare dicitur, sed cum eo est etiam Pater, et inseparabiliter omnimodo ad Filium esse ab omni creditur creatura, et Spiritus autem non abest, ut pote etiam in loco unctionis factus ei, et cum

eo est semper qui assumptus est; et non mirandum est, cum etiam in quibuslibet hominibus virtutem sequentibus cum Filio et Patre esse dicitur: Veniemus enim et ego, et Pater, et mansionem apud eum faciemus (Joan. XIV). Quod autem et Spiritus hujusmodi hominum inseparabilis est, certum est omnibus.

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo octavo capitulo ita invisibilis Dei imago asseritur esse Christus, tanquam si absentium principum imagines pro eorum colantur honoribus. Quæ si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XIX.

*Hoc enim quod, Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacuit (Luc. III), in baptismo adoptionem **B** demonstrat, sed non comparatione [secundum comparationem] Judaicæ adoptionis: quia et ad illos dictum erat: Ego dixi: Dii estis, et filii excelsi omnes, et: Filios genui et exaltavi (Psal. LXXXI): ejus adoptionis præcipuum, eo quod dixit: Dilectus, et in eo mihi complacuit (Isai. II), ostendens. Propter hoc et vox Patris fæbat adoptionem confirmans, et Filii nominatione per adoptionem secundum gratiam eum qui vere Filius est demonstrabat: cujus conjunctio ad veram et firmam adoptionem istum constituabat: et Spiritus sanctus in specie columbæ descendens permansit super eum, quatenus in conjunctione ad eum qui vere Filius est, ejus cooperationi intentus maneat, firmam adoptionis habens dignitatem. Per omnia autem in quo primo adoptionis performabatur baptismum, dico **C** autem Domini Christi ex Patre, et Filio, et Spiritu sancto, hoc quod fæbat complebatur.*

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo nono capitulo, ubi Evangelium secundum Lucam de baptismo Christi videtur exponi, duæ sunt reprehensiones: una quia dualitas inducitur filiorum, cum per adoptionem videtur dici Christus Filius Dei; alia, quia in nomine Trinitatis ipse quoque asseritur baptizatus; per quod quaternitas sine dubitatione monstratur. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XX.

*Ideo ergo differentiam quidem Dei Verbi et recepti hominis tantum nobis ostendit psalmus: **D** *divisa vero hæc in Novo Testamento reperiuntur, Domino quidem in se accipiente primordia psalmi, in quibus factorem eum dicit esse creaturæ, et elevatam habere super cælos magnificentiam, et mirificari in omni terra. Apostolo autem suprascripta quæ de homine dicuntur, qui tantum beneficiorum meruit, quomodo non manifestum, quod alterum quidem nos divina Scriptura docet evidenter esse Deum Verbum, alterum vero hominem, et nullam eorum esse ostendit nobis differentiam: nam iste quidem memorat, ille autem memoriam meretur: et iste quidem visitat, alter autem cum visitationem meretur, beatus dicitur: et iste quidem beneficium dando minuit paulo minus ab angelis, ille autem et per talem minutionem beneficium accepit: et iste quidem gloria et honore coronat, alter autem coronatur, et pro his**

beatus dicitur : et iste quidem constituit ipsum super omnia opera manuum ejus, et omnia subjecit sub pedibus ejus : alter autem meritus est dominari eis, quorum antea non habebat potestatem.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo capitulo, ubi octavus psalmus videtur exponi, et nudus homo (sicut et in aliis jam dictum est) Christus asseritur, et divisus a Verbo monstratur, et dualitas inducitur personarum. Quæ si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non ita in Christo Domino duas naturas invisibiliter et inconfuse unitas intelligat, ut manente earumdem differentia naturarum, ipse unus atque idem verus sit Dei et verus hominis Filius, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXI.

Sed non volentes ista considerare, voces omnes trahere ad Dominum tentant Christum, ut ea quæ de populo facta sunt simili modo intelligerent, et risum præstarent Judæis, quando ex scriptorum sequentia nihil ad Dominum Christum pertinentes ostendant voces.

THEODORI CAPITULUM XXII.

Tale est, et quod non derelicta est anima ejus in inferno, nec caro ejus vidit corruptionem (Psal. xv) : nam propheta quidem supra modum ipsam ponit circa populum providentiam, volens dicere, quoniam inter tentabiles eos ab omnibus conservavit malis. Quoniam autem hoc verum et ex ipsis rebus eventum accepit in Domino Christo, frequentissime de eo loquens beatus Petrus, utitur voce; ostendens quoniam quod de populo supra modum dictum est, ex quadam ratione utente voce propheta, hoc verum eventum in ipsis rebus accepit nunc in Domino Christo.

Vigilii responsio.

In suprascriptis vigesimo primo et vigesimo secundo capitulis hoc videtur dici, quod prophetiam, quæ ex persona Christi loquens ait : *Non derelinques animam meam in infernum, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv)*, non de ipso Christo prædictam fuisse, sed de populo Israeliticæ generationis : beatum vero Petrum apostolum ad Christum hanc prophetiam per eventum aptare voluisse (Act. II). Et ideo qui hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXIII.

Eundem intellectum habet et illud : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem (Psal. xxi). Quod etenim psalmus nullatenus convenit Domino, certum est : neque enim erat Domini Christi, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. II), dicere : Longe a salute mea verba delictorum meorum (Psal. xxi). Sed et ipse Dominus, cum secundum communem hominum legem in passione opprimeretur, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti (Matth. xxvii)? misit vocem; et apostolus : Diviserunt sibi vestimenta mea,

et super vestimentum meum miserunt sortem (Psal. xxi), ad eum traxerunt manifeste : quoniam quod supra modum dictum fuerat prius a David, propter illata ei mala, hoc ex operibus evenit in Domino Christo, cujus et vestimenta diviserunt, et sorti tunicam subjecerunt.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo tertio capitulo exponendo quedam vigesimi primi psalmi verba, quibus dicitur : *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem*, negantur Jesu Christo Domino convenire; sed quod David propter quedam mala quæ perpressus est, de se dixerit, evangelistam ex eventu ad Christum traxisse, et adjicitur, quia non poterat dicere Dominus Jesus, *qui peccatum non fecit : Longe a salute mea verba delictorum meorum (Ibidem)* : et ideo qui hæc sapit, docet, credit aut prædicat, et non ea in quibus delictorum meminit, ad corpus ipsius, quod est Ecclesia, quæ in hoc mundo sine delicto esse non potest, intelligit pertinere; illa autem de divisione vestimentorum, non specialiter de ipso capite, id est Domino Deo nostro Jesu Christo prædicta, et in ipso credit esse completa, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXIV.

Foderunt manus meas et pedes (Psal. xxi), et omnia perscrutabantur, et quæ agebam, et quæ conabar. Nam foderunt, ex translatione dicit eorum qui per fossionem scrutari quæ in profundo sunt tentant. Dinumeraverunt omnia ossa mea (Ibidem) : totius meæ fortitudinis et totius meæ substantiæ detentores facti sunt, ut etiam numero mea subjicerent. Istud autem ex consuetudine quam habent hostes dixit, qui quando obtinuerint, numero et talis subtilem notitiam inventorum faciunt [Locus corruptus]. Propterea et sequenter dicens : Ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt me, intulit : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem. Considerantes enim me, ait, et conspicientes quod omnia eis evenerunt in me desiderata (conspicere enim ita ut apud nos dicitur pro eo quod est : Vidit in eum quæ volebat pati eum) jam, tanquam me omnino malis dodito, sicut hostes, mea post vastationem et captivitatem diviserunt sorte divisionem eorum facientes. Et evangelista quidem in Domino verba ex rebus assumens, eis usus est, sicut et in aliis diximus. Nam quod non pertineat ad Dominum psalmus, in superioribus evidenter ostendimus. At vero beatus David supra modum ista magis in his quæ ab Absalom facta sunt, dixit : quoniam dum recessisset David, jure belli metropolim ingressus, omnes quidem obtinuit res regales, non piguit autem patris cubile inquinare.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo quarto capitulo de memorato eodem vigesimo primo psalmo illa verba ubi dicit : *Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea : ipsi vero considerave-*

* Sic etiam legitur in collat. 4. HARBUINUS.

runt et inspererunt in me (Psal. XXI); asseritur non de Christo esse prædicta, sed David hoc de se dixisse propter tyrannidem Absalom, qui regiam urbem substantiamque pervaserat, atque in terra omnia dinumeraverat patris; sed evangelistam hæc ex eventu ad Christi traxisse personam. Qui igitur hæc ita credit, sapit, docet aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXV.

Quoniam a cibi et potus suaves quidem fiunt in tempore gaudii, insuavia autem et amara in tristitia; talia erant (inquit) quæ ab illis fiebant, ut ex tristitia et ira esset quidem mihi in locum fellis cibus, esset autem et potio aceto nihil differens. Maxime autem hoc fit in iracundiis quæ cum tribulatione fiunt, quod verisimile erat pati eos contra suos. Usus est autem evangelista hoc testimonio in Domino, et ipse autem Dominus: Zelus domus tuæ comedit me (Joan. II), de seipso dicens. Et beatus Paulus de Judæis loquens: Fiat mensa eorum (Rom. XV), etc.; beatus Petrus de Juda: Fiat habitatio ejus deserta (Act. I). Et certe diversis constitutis rebus, non quasi psalmo modo pro his dicto, iterum autem de illo, et iterum de alio: sed quia de Judæis dicta sunt plura, qui se separaverunt de Deo et lege, convincentia illorum devotionem, necessarius est testimoniis usus simul ex rebus captus, qualis est: Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto (Psal. LXVIII).

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo quinto capitulo de eo loco psalmi ubi dicit: Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto; contra evidentem Evangelii veritatem exponitur, dicendo: quia nec vero aceto potatus est Dominus, sed ad tristitiam et iracundiam offerentium habuerit potationem in aceti loco et escam in fellis; nec de ipso prædictum, sed evangelistam hoc testimonio usum fuisse ex eventu in Domino. Propterea qui hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXVI.

Sicut igitur per hujusmodi confessionem non deitatis Nathanael habens scientiam ostenditur (Judæi et Samaritæ talia sperantes plurimum, quantum Dei verbi a scientia longe erant?), sic et Martha per confessionem illam, non deitatis habens tunc scientiam probatur: manifeste autem nec beatus Petrus: adhuc etenim ipsis sufflebat tunc revelationem illam susipientibus præcipuum aliquid majus de ipso præter cæterorum hominum phantasiam accipere: post resurrectionem autem Spiritu perducti ad scientiam, tunc et revelationis perfectam scientiam suscipiebant, ut scirent quia præcipuum ipsi præter cæteros homines non aliquo puro honore ex Deo pervenit, sicut in cæteris hominibus, sed per unitatem ad Deum Verbum, per quam omnis honoris ei particeps est post in cælis ascensum.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo sexto capitulo et agnitionem deitatis Christi ante resurrectionem ejus Pe-

trus habuisse negatur, phantasiam vero intelligentiæ præ cæteris hominibus accepisse dicitur: et rursum dualitas filiorum inducitur: dum hominem participem dicit ad Verbum postquam in cælos ascendit: Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non unum eundemque esse intelligit Christum et Dominum nostrum Dei et hominis Filium, manente in ipso unitarum differentia naturarum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXVII.

Matthæus quidem evangelista post tentationes dicit: quod accedentes angeli ministrabant ei (Matth. IV), scilicet cum eo constituti cooperantes, et omnibus circa eum Deo ministrantes, quod jam per certamina ad diabolum ostensus est clarior; sed et quod passuro ei aderant angeli, ex Evangelii discimus. Et cum resurrexit, in monumento visi sunt (Matth. XXVIII; Luc. XXII): per omnia enim ista monstratur dignitas Christi, quod inseparate ei angeli aderant, omnibus circa eum ministrabant: sicut enim a peccantibus separantur, sic et per meritum honoratis subveniunt. Propter quod bene Dominus ait: Quod majus videbitis, et quod cælum aperietur omnibus per me, et omnes angeli semper mecum erunt, nunc quidem ascendentes, nunc vero descendentes, sicut ad domesticum Dei et amicuum (Joan. I).

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo septimo capitulo, ubi de Matthæo evangelista exponitur, quia consummatis tentationibus accesserunt angeli, ut ministrarent Christo, dicitur: Quia sicut et alii per meritum honorato Christo subvenerint angeli, et quia sic ad Christum in cælos ascenderint et descenderint angeli, tanquam ad amicuum et domesticum Dei. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non ut vero Deo, veri Dei Filio, uni eidemque cum assumpta ex utero Virginis perfecta humanitate, angeli ut pote Creatori et Domino deservierint atque deserviant, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXVIII.

Plus inquietabatur Dominus, et certamen habebat ad animæ passiones quam corporis, et meliore animo libidines vincebat, mediante ei deitate ad perfectionem; unde et Dominus ad hæc maxime instituens videtur certamen: cupiditate enim pecuniarum non deceptus, et gloriæ desiderio non tentus, carni quidem præbuit nihil, nec enim illius erat talibus vinci; animam autem si non recepisset, sed deitas est quæ ea vinceret, nullatenus eorum quæ facta sunt, ad nos respicit lucrum: quæ enim ad conversationis perfectionem similitudo deitatis et animæ humanæ? Etiam videntur Domini certamina non ad nos respiciens habere lucrum, sed ostentationis cujusdam gratia fuisse: quod si hoc dicere non est possibile (certum etenim est quod illa propter nos facta sunt, et majus certamen instituit ad animæ passiones, minus autem ad carnis) quanto et amplius et magis inquietare illos contingebat, et magis illa erant, quæ et ampliori indigebant medicina, videlicet quod et carnem et animam assumens pro utraque

a Al., Quomodo, HARDUINUS.

certabat, mortificans quidem in carne peccatum, et mansuetans ejus libidines, et facile capiendas meliori ratione animæ faciens, erudiens autem animam, et exercitans et suas passiones vincere, et carnis refrenare libidines, hæc autem deitas inhabitans operabatur, hæc inhabitans medebatur utrique eorum.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo octavo capitulo iterum purus homo Christus inducitur, qui ratione animæ, corporis dicitur mansuetas fecisse libidines, et erudisse animam, et exercitasse eam, ut passiones suas vinceret, et carnis in se libidines refrenaret: quæ tamen utraque, mediante deitate, operatam fuisse dicit animam: ut secundum hæc jam nec ipsum unum eundemque Jesum Christum mediatorem Dei et hominum habeamus, sed carni et animæ mediatrix deitas fuisse videatur. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXI.

Sed si caro erat, inquit, crucifixæ, quomodo sol radios avertit, et tenebræ occupaverunt terram omnem, et terræmotus, et petreæ dirumpebantur, et mortui surrexerunt? Quid igitur dicant et de tenebris in Ægypto factis temporibus Moysis, non per tres horas, sed per tres dies? quid autem propter alia per Moysem facta miracula? et quæ per Jesum Nave, qui solem stare fecit? qui sol et in temporibus Ezechie regis et contra naturam retrorsus est? Et de Elisæi reliquiis quæ mortuum suscitavit? Si enim Verbum Deum passum demonstrant quæ in cruce facta sunt, et propter hominem non concedunt facta esse; et quæ in temporibus Moysis, propter genus Abraham non erant, et quæ in temporibus Jesu Nave, et quæ in Ezechie regis: quod si illa propter Judæorum populum mirabiliter facta sunt, quomodo non magis quæ in cruce facta sunt, propter Dei Verbi templum?

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo nono capitulo, dum quasi Apollinari, qui divinam naturam passionibus implicabat, contradicitur, a recto tramite declinatur, et modus assertionis exceditur, ut purus homo pependisse putetur in cruce. Et ideo qui hoc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non Christum Deum verum credens, manente impassibili deitate, eundem carne propria passum esse constitetur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXI.

Manifestum est autem quod unitas convenit: per eam enim naturæ collectæ unam personam secundum unitatem effecerunt. Sicut enim de viro et muliere dicitur, quod jam non sunt duo, sed una caro (Matth. XIX); dicamus et nos rationabiliter secundum unitatis rationem, quoniam non sunt duæ personæ, sed una, scilicet naturis discretis. Sicut enim ibi non nocet numero duorum unam dici carnem (certum est enim secundum quod una dicitur); ita et hic non nocet naturarum differentie personæ unitas. Quando etiam et naturas discernimus, perfectam naturam Dei Verbi dicimus, et perfectam personam: nec enim sine persona est subsistentiam dicere perfectam: perfectam autem et ho-

minis naturam et personam similiter. Quando autem ad conjunctionem respiciamus, unam personam tunc dicimus.

Vigilii responsio.

In suprascripto trigesimo capitulo pessimo exemplo tentatur ostendi, quomodo una persona Christi possit intelligi, id est, sicut de viro et de muliere convenientibus legitur, sic et in Christo discretis naturis quasi unam esse personam: et sequitur perfectam esse naturam Dei Verbi, et perfectam personam, et perfectam hominis naturam atque personam, et similiter: unde apparet quia et de exemplo viri ac mulieris, ubi duæ personæ sunt, et de his quæ sequuntur, tametsi tacetur numerus, duæ autem inducuntur unius Christi personæ. Quod qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXI.

Sed Christum quidem secundum carnem et assumptam servi formam, cum autem qui eam assumpsit super omnia nominans Deum, intulit tamen hoc secundum conjunctionem; ut per significationem nominum, naturarum manifestam divisionem faciat. Nemo igitur, neque eum qui secundum carnem ex Judæis est, dicat Deum, nec iterum Deum, qui est super omnia, secundum carnem ex Judæis.

Vigilii responsio.

In suprascripto trigesimo primo capitulo, in expositione quæ de symbolo trecentorum decem et octo Patrum facta videtur, non solum divisio naturarum asseritur, sed et absolute dicendo, neque eam qui secundum carnem ex Judæis nudus deitate homo, et purus sine carne Deus, quasi seorsum et seorsum duæ pronuntiantur esse personæ. Si quis ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non sic in uno Christo unitas constitetur esse naturas, ut personæ sive subsistentiæ singularitas agnoscatur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXII.

Jesum enim dicit a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto et virtute (Act. x): qui autem Dei Spiritu unctus est, omnino aliquid inde assumpsit. Quis autem furens dicat de Spiritu aliquid assumpsisse divinam naturam; necnon et participem? participes enim ejus videlicet vocat qui et ipsi uncti sunt; qui autem uncti sunt, et in hoc participes ejus juste facti, non aliter unctiones communicare dicuntur, nisi ei qui assumptus est: hoc ipsum autem demonstratur, quod mercedem justam accepit: Pro hoc enim, inquit, quod dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, pro his præcipuam unctionem meruisti.

Vigilii responsio.

In suprascripto trigesimo secundo capitulo in commento Epistolæ ad Hebræos adhibetur illud Petri, ubi dixit: Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto et virtute, et infertur: Qui autem Dei Spiritu unctus est, omnimode aliquid inde assumpsit; et additur: Quis autem furens dicat de Spiritu aliquid assumpsisse divinam naturam? per quæ verba

purus homo Christus inducitur, qui unctione Spiritus sancti particeps factus sit divinæ naturæ, sicut et alii : et mercedis juste nomine, quia dilexerit justitiam, et oderit iniquitatem, præcipuam meruerit unctionem. Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXIII.

Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel : hoc est, tu es ille qui de longe prædicatus es Christus : hæc enim scilicet de Christo sperabat, sicut domestico constituto præter omnes Deo.

THEODORI CAPITULUM XXXIV.

Certus quidem et ipse erat Filius Dei, non secundum deitatis dicens nativitatem, sed secundum quod domesticus Deo erat, per quod Filii Dei qui per virtutem domestici Deo constituti homines interim vocabantur.

Vigilii responsio.

In suprascriptis trigesimo tertio et trigesimo quarto capitulis de interpretatione Evangelii secundum Joannem adhibentur verba Nathanaelis dicentis Domino : Tu es Filius Dei, tu es rex Israel : et infertur dictum esse Christo tanquam domestico Dei, ut non ipse Christus sit Deus, sed plusquam alii homines sit domesticus Deo ; et dicitur, quia sicut alii sancti homines filii Dei dicuntur, sic et Christus per familiaritatem quam ad Deum habet a Nathanaele, cum quo loquebatur, Deus sit nominatus. Quæ qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non eundem Christum verum Deum et verum hominem confitetur, unum in utraque natura perfectum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXV.

Quando enim dicit : De Filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem, certum quidem quod filium hic eum qui ex semine David factus est secundum carnem non Deum dicit Verbum, sed assumptam servi formam. Nec enim Deus secundum carnem, nec Deus ex semine factus est David, sed sumptus pro nobis homo, quem Filium beatus Apostolus manifeste vocat.

Vigilii responsio.

In suprascripto capitulo trigesimo quinto cum exponitur locus Apostoli de Epistola ad Romanos, ubi dicit : De Filio suo qui factus est ex semine David secundum carnem, nuda servi forma depromitur, dicendo quod hic Filium eum qui ex semine David factus est secundum carnem, non Deum Verbum dicat, sed sumptum pro nobis hominem, quem Filium beatus Apostolus manifeste vocet : quæ verba ostendunt nudum, sicut dictum est, hominem prædicari. Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non eundem, qui ex semine David secundum carnem natus est, juxta David et Pauli apostoli vocem, ipsum credit esse etiam super omnia Deum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXVI.

Renatus alter factus est pro altero, non jam pars Adam mutabilis et peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est.

Vigilii responsio.

In suprascripto trigesimo sexto capitulo ubi ad

baptizatum dicitur : Quia renatus alter factus est ex altero, non jam pars Adam mutabilis et peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est : quibus verbis Christum ante resurrectionem, quod absit, vult videri fuisse culpabilem. Qui ergo hæc sapit, docet aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXVII.

Ut multam quidem ejus faceret diligentiam, omnia autem illius propria faceret et toleraret, per omnes conductus passiones, per quas eum secundum suam virtutem perfectum fecit, nec a mortuis secundum suæ naturæ legem recedens, sed sua præsentia et operatione et gratia liberans eum quidem de morte et malis quæ inde sunt, resuscitans autem eum de mortuis, et ad meliorem finem perducens.

Vigilii responsio.

In suprascripto trigesimo septimo capitulo dicitur, quia Christo in passionibus et morte Deus verbum præsentia et operatione et ad gratiam adfuerit : quod si ita est, tanquam alter alteri præsens gratiam et operationem impendisse videbitur. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non ipsum Deum Verbum, servata impassibilitate divinitatis suæ in carne anima rationali et intellectuali animata, quam sibi ab ipso conceptu univit ex Virgine, omnia quæ de passione ejus scripta sunt, voluntarie sustinuisse dicit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXVIII.

Deinde ostendens cujus gratia passus est, diminutionem infert : Quatenus circa [eitra] Deum pro omnibus gustaret mortem (Hebr. ii) : quia, divina natura ita volente, separata illa, ipse pro se [per se], pro omnium utilitate gustavit mortem : et ostendens quod deitas separata quidem erat ab illo qui passus est secundum mortis experimentum, quia nec possibile erat illam mortis experimentum accipere, non tamen illi qui passus est abfuerat secundum diligentiam.

Vigilii responsio.

In suprascripto trigesimo octavo capitulo et falsatum testimonium Apostoli agnoscimus, quia ubi legitur : Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem, hic invenitur : Ut sine Deo pro omnibus gustaret mortem, et hoc quasi astruendo dicitur : quia, divina natura separata, ipse pro se, vel ut purus homo pro omnium utilitate gustaverit mortem. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non confitetur quia Deus verbum carnem, quam sibi ex ipsa conceptione secundum substantiam adunivit, nec in passionibus nec in morte unquam deseruerit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXIX.

Jesum autem ait de Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute (Act. x), cujus unctionem meritis, et immaculatus effectus est per omnia, et ad divinam naturam meruit conjunctionem. Neque enim conjunctionem suscepisset illam, nisi prius immaculatus factus fuisset, ut sic condeceat illius unitatem.

Vigilii responsio.

In suprascripto trigesimo nono capitulo rursum illud quod beatus Petrus dixit: *Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute*: exponens dicit, per unctionem Spiritus, quod meruit, et immaculatum eum per omnia factum, et ad divinam naturam meruisse conjunctionem: quæ verba Christum purum hominem aperte signant. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XL.

Nam et illud: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit (Matth. III), insania evidens est de Deo Verbo putare dicere eum. Qui enim dixit: Hic est Filius meus dilectus, et intulit: In quo mihi complacuit, significavit quod aperte ad comparisonem hoc dicit aliorum filiorum, qui nec dilecti facti sunt, nec placere nimis potuerunt ei.

Vigilii responsio.

In suprascripto capitulo quadragesimo de interpretatione Evangelii secundum Matthæum, ubi dicitur: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit*, subjungitur et dicitur: *Insania evidens est de Deo dicere eum. Qui enim dixit: Hic est Filius meus dilectus, et intulit: In quo mihi complacuit*, significavit quod aperte ad comparisonem hoc dicit filiorum, qui ne dilecti ei facti sunt, nec placere nimis potuerunt. Quæ verba Christum Jesum purum rursus hominem et adoptivum filium evidenter ostendunt. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLI.

Permanens autem, donec secundum suam creaturam et virtutem solvens mortis dolores, liberavit eum ineffabilibus illius vinculis, et de mortuis resuscitans, transtulit quidem in immortalem vitam: incorruptum autem eum et immortalem et immutabilem efficiens, in cælum duxit.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo primo capitulo dicitur, quod solvens mortis dolores, liberavit Christum ineffabilibus illis vinculis, et de morte resuscitans transtulerit quidem ad immortalem vitam, incorruptum autem eum et immortalem et immutabilem efficiens, in cælum eduxerit: per quæ omnia verba declaratur nudum hominem esse Jesum Christum. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLII.

Christum justificatum et immaculatum factum secundum virtutem sancti Spiritus [sicut beatus Apostolus modo quidem dicit: Quod justificatus est in Spiritu (II Tim. III); modo vero: Quod per Spiritum æternum immaculatum se obtulit Deo (Hebr. IX)] mori quidem fecit secundum legem hominum, ut pote autem impeccabilem virtute sancti Spiritus factum resuscitavit de mortuis, et ad vitam constituit meliorem, immutabilem quidem anima cogitationibus, incorruptum autem et indissolutum ex carne faciens.

A

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo secundo capitulo dicitur Christum justificatum et immaculatum factum esse virtute Spiritus sancti; et adjicit: *Mori quidem eum fecit secundum legem hominum, ut pote autem impeccabilem virtute Spiritus sancti factum resuscitavit de mortuis: quibus verbis sic separatus a verbo Dei insinuatur homo, ut sancti Spiritus virtute immaculatus et impeccabilis, quasi aliquis justus homo asseratur effectus. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.*

THEODORI CAPITULUM XLIII.

Deo autem gratias, qui nobis dedit victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum (I Cor. XV); *istorum causam nobis fuisse dicens Deum, qui contra omnes adversarios dedit nobis victoriam sive mortis, sive peccati, sive cujuscunque hinc nascendi mali: qui Dominum nostrum Jesum Christum pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad meliorem transtulit finem, et in dextera sua sedere fecit, et nobis ad eum donavit communionem.*

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo tertio capitulo, exponendo verba apostoli Pauli quibus dicit: *Deo autem gratias, qui nobis dedit victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum*. Et post plura subjungitur: *Dominus noster Jesus Christus pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad meliorem transtulit finem, per quæ jam quasi existens homo, a Deo verbo significatur assumptus, ut duo fuisse videantur, et alter alteri præstitisse. Qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.*

THEODORI CAPITULUM XLIV.

Cum ergo interrogent: Hominis genitrix, aut Dei genitrix Maria dicatur a nobis? Utraque, unum quidem natura, alterum autem relatione: hominis enim genitrix natura, quia homo erat et in ventre Mariæ, qui et processit inde; Dei autem genitrix, quia Deus erat in homine nato; non in illo circumscriptus secundum naturam, sed quod in eo erat affectu voluntatis.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo quarto capitulo dicitur: *Cum ergo interrogent: Hominis genitrix, an Dei genitrix Maria dicatur, quasi ex respondentis persona dicitur, utraque dici, et adjungitur: Unum quidem natura rei, alterum autem relatione; et additur: Hominis enim genitrix natura, quia homo erat et in ventre Mariæ, qui et processit inde: Dei autem genitrix, quia Deus erat in homine nato: et adjicitur: Non ille circumscriptus secundum naturam, sed quod in eo erat affectu voluntatis. Quæ verba item et unum hominem Christum, et duos filios beatæ Mariæ demonstrant. Quod qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non Deum verbum, qui ante omnia sæcula ex Patre ineffabiliter natus est, eundem ex sancta Virgine Maria (sicut in primo capitulo diximus) per secundam nativitatem suam incarnatum*

et natum unum in utraque natura inconfusa inseparabilique cognoscit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLV.

** Gratia filius qui ex Maria est homo, natura autem Deus Verbum: quod autem secundum gratiam, non natura, et quod secundum naturam, non gratia, non duo filii; sufficiat corpori, quod ex nobis est secundum gratiam filiatio, gloria et immortalitas: quia templum Dei Verbi factum est, non supra naturam elevetur: et Deus Verbum pro debita a nobis gratiarum actione non injuriatur: et quæ est injuria componere eum cum corpore, et putare indigere corporis ad perfectam filiationem! nec ipse Deus Verbum vult se David filium esse, sed Dominum; corpus autem hoc vocari David filium non solum non invidit, sed et propter hoc adfuit.*

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo quinto capitulo dicitur, quia per gratiam sit filius qui ex Maria natus est homo, natura autem Deus Verbum: et quasi ratiocinatur dicendo: Quod gratia, non natura, et quod natura, non gratia; et adjungitur: Sufficit corpori quod ex nobis est secundum gratiam filiatio, et non supra naturam elevetur, et Deus Verbum pro debita a nobis gratiarum actione non injuriatur; quæ verba nudum hominem ex Virgine Maria significant, qui per gratiam appelletur Filius Dei. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLVI.

† Quando erit quæstio de nativitatibus secundum naturam, ne Mariæ filius Verbum Dei existimetur, mortales enim mortales generant secundum naturam, et corpus simile sibi: et duas nativitates Deus Verbum non sustinuit, unam quidem ante sæcula, alteram vero in posterioribus temporibus.

Vigilii responsio.

In supradicto quadragesimo sexto capitulo dicitur, ut Mariæ filius Deus Verbum non existimetur, adjiciendo: Quia mortalis mortalem generat secundum naturam, et corpus simile sibi. Quæ verba et purum hominem de sancta Virgine Maria significant, et duos filios introducunt. Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLVII.

Ergo jam cessabunt ab impudente pugna, desistent autem a vana contentione, erubescentes evidentiam prædictorum: plurimos enim dicunt filios in gloriam ducentes. Ecce igitur in filiationis ratione Apostolus apparet (I Tim. III), assumptum hominem cæteris connumerans, non secundum quod illis [illius] filiationis particeps est, sed secundum quod similiter gratia filiationem assumpsit, deitate sola naturalem filiationem possidente.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo septimo capitulo id

* Ut in Concil. V, collat. 4 et 5.

A quod dicit Apostolus, Qui multos filios ad gloriam adduxerat (Hebr. II, 10), exponendo dicitur, quod assumptum hominem cæteris connumeret sanctus Apostolus, eo quod similiter gratiam filiationis acceperit, sola deitate naturalem filiationem possidente: quæ quidem verba, sicut superius dictum est, duos introducunt filios, id est unum per gratiam, alterum per naturam. Quod qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLVIII.

Sed ad hoc dicunt, quod Jesus nomen salvatorem significat. Salvator autem si dicitur, quomodo ille homo dicitur? oblii quod Jesus dicebatur etiam filius Nave: et quod mirandum est, quia non sit vocatus fortuito in generatione, sed tranominatus a Moyse. Certum autem est quod non hoc imponere homini patiebatur, si divinam naturam omnimodo significabat.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo octavo capitulo de nomine Jesu, quod salvatorem significat, arguendo negatur, et dicitur: Quia si salvator divinam naturam significaret, nunquam tale nomen homini imponeretur. Quibus verbis absolute et purus homo Christus ostenditur, et duæ personæ intelliguntur. Quæ qui ita sapit, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLIX.

Itaque non solum Filium ipsum vocat a Deo Verbo separans, sed etiam secundum rationem filiationis communicans cæteris participibus filiationis convincitur: quoniam gratia et ipse particeps fuit filiationis, non naturaliter ex Patre natus, habens tamen ad cæteros excellentiam, qui unitate ad ipsum filiationem possidet, quod ei firmiorem ipsius rei donat participationem.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo nono capitulo dicitur, quia Christus per gratiam particeps fuit filiationis, habens tamen ad cæteros excellentiam, quod ei firmior ipsius rei donata fuerit participatio. Quod qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non magis Deus Verbum cum assumpta carne unus atque idem Dominus Jesus Christus et verus Filius Dei et idem ipse verus Filius hominis intelligitur et creditur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM L.

Homo Jesus similiter omnibus hominibus, nihil differens connaturalibus hominibus quam quod ipsi gratiam dedit; gratia autem data naturam non mutat; sed post mortis destructionem donavit ei Deus nomen super omne nomen.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo capitulo dicitur, quod homo Jesus nihil differat ab omnibus connaturalibus hominibus, nisi quod ei gratiam dedit: quæ

† Ut in Concil. V, collat. 5.

verba Domini nostrum Jesum Christum velut unum de justis hominibus faciunt æstimari, qui non deitate sua excelsus intelligatur, sed gratia aliquid amplius quam cæteri homines asseratur adeptus. Quod si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LI.

Sed mei fratres, qui ejusdem mihi matris sunt filii dicunt mihi. Non separa hominem et Deum, sed unum eundemque dic hominem, dicens : Dico connaturalem mihi, dico Deum. Si dicam connaturalem Deo, dico : Quomodo homo et Deus unum sunt ? Nunquid una natura hominis et Dei, domini et servi, factoris et facturæ ? Homo homini consubstantialis est, Deus autem Deo consubstantialis est : quomodo igitur homo et Deus unus per unitatem esse potest : qui salvificatur, qui salvificat, et qui ante sæcula, et qui ex Maria apparuit ?

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo primo capitulo negatur quod unus idemque dici possit Deus et homo dicendo : Quomodo homo et Deus unus per unitatem esse potest, qui salvificat, et qui salvificatur, qui ante sæcula est, et qui ex Maria apparuit ? Quæ verba duas introducunt in Christo personas. Si quis igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LII.

Bene intulit : Namque et ego homo sum (Math. viii), ut dicat : Nihil mirandum si hoc potes cum sis homo accipiens a Deo : quoniam et ego cum hoc sim, accipio obediens, semel habens jubendi potestatem propter datoris indulgentiam.

THEODORI CAPITULUM LIII.

Quapropter et nec incongruum est et te, accepta ista a Deo potestate, verbo solo jubentem abigere passionem, nec enim tanquam Filio Dei, et ante universam creaturam existentem, et creatori eorum quæ sunt accessit centurio.

Vigilii responsio.

In suprascriptis quinquagesimo secundo et quinquagesimo tertio capitulis dicitur, quia Christo dixerit centurio, nihil mirandum esse si hoc potes, cum sis homo accipiens a Deo : quoniam et ego cum hoc sim, accipio obediens, semel habens jubendi potestatem propter datoris indulgentiam. Et quamvis ex eo quod sequitur, centurionem non tanquam Filium Dei adisse, qui universam condiderit creaturam ; videatur quidem esse confiteri eum esse Filium Dei et creature totius opificem. Tamen quia nec de centurionis intellectu bene existimavit, cujus Dominus fidem non laudaret dicendo : *Non inventi tantam fidem in Israel (Ibidem)*, nisi sciret eum intellexisse quia Deus : et ex his et superioribus capitulis et aliis dictis jam non per unitatem subsistentiæ, sed per gratiam dicitur Christus esse Filius Dei, et ex eo Christus purus homo videtur induci, qui pro merito suo acciperet per datoris indulgentiam

A potestatem. Si quis ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LIV.

Consonantia et Apostolus dicit : Et manifeste magnum est pietatis mysterium, quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu (I Tim. iii), justificatum esse in Spiritu dicens ipsum, sive quod ante baptismum cum subtilitate competente legem custodivit, sive quod etiam post illud gratiæ conversationem cooperatione Spiritus cum magna complevit subtilitate.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo quarto capitulo id quod Apostolus dicit : *Quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu*, Christus justificatus esse asseritur, sive quod ante baptismum cum subtilitate competenti legem custodivit, sive quod etiam post illud gratiæ conversationem cooperatione Spiritus cum magna subtilitate compleverit. Quæ verba quia item purum hominem Christum justificatione eguisse demonstrat, si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non magis ipsum ut verum Deum consubstantialem Patri et Spiritui sancto justificare impios per fidem credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LV.

Idem hoc dicimus juste et de Domino, quod Deus verbum sciens ejus virtutem, et secundum præscientiam statim in ipso initio complasmationis cohabitare bene voluit, et uniens eum sibi affectu voluntatis, majorem quamdam præstabat gratiam, ut pote gratia quæ in eum est, et in omnes homines dividenda. Unde et circa bona voluntatem integram ei custodiebat. Non enim hoc dicimus, quod ille homo voluntatem habebat nullam, sed quod volebat quidem bonum, magis autem et voluntarie plurimum aderat et boni desiderium, et contrarii odium : conservabatur vero a divina gratia illi voluntas integra ab initio, Deo qualis erit subtiliter sciente, qui et ad confirmandum eum magnam illi cooperationem habitatione sua præstabat pro omnium nostrum salute : unde nec injustum dicat aliquis esse, quod præter omnes præcipuum aliquid datum est illi homini, qui a Domino assumptus est.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo quinto capitulo dicitur quia Deus verbum secundum præscientiam sciens hominis Christi virtutem, initio complasmationis statim inhabitare in ipso bene voluerit, et uniens eum sibi affectu voluntatis majorem quamdam ei præstabat gratiam. Ex quibus verbis, et ex aliis quæ sequuntur, duæ evidenter inducuntur esse personæ, et quia Filius Dei in filio hominis per affectum et gratiam et relationem habitare videatur. Si quis ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non unum eundemque Christum in duabus perfectis et individuis inconfusisque agnoscit et credit naturis, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LVI.

Nam rationalis quidem proprium est discretio bonorum et malorum : cum vero non sint contraria,

non erat ei possibile aliquid discernere primum: igitur in his quæ creata sunt magnam contrarietatem fecit.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quinquagesimo sexto capitulo dicitur, rationalis proprium esse discretionem bonorum et malorum; et post pauca sequitur: Primum igitur in his quæ creata sunt magnam contrarietatem fecit. Quæ verba si ea intentione dicantur, ut mali natura sicut et boni introducantur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LVII.

Quoniam autem non obaudii Adam, deinde subditus est morti: et factus est hoc propter inobedientiam, quod et citra inobedientiam propter utilitatem nostram a Creatore factum est, edocti sumus omnes peccatum.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quinquagesimo septimo capitulo dicitur, quia etsi non fuisset Adam inobediens, tamen propter utilitatem hominum a Creatore factum esse, et edoctos nos esse peccatum: quod absit ut catholica fides credat, a Deo nos, ut peccatores efficeremur, doceri potuisse peccatum. Si quis ergo hoc ita sapit, docet aut prædicat; et non magis prohibente Deo, primi hominis culpa introductum fatetur esse peccatum, et iusto Dei iudicio eum atque ejus progeniem propter inobedientiam suam mortis subiisse supplicium, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LVIII.

Nec igitur mortem non sponte et præter iudicium suum intulit hominibus, nec peccato aditum ad nullam utilitatem dedit: nec enim hoc fieri, nolente ipso, non poterat: sed quoniam sciebat utile esse nobis, magis autem omnibus rationabilibus prius quidem malorum et deteriorum fieri aditum, postea autem deleri quidem hæc; introduci autem meliora: ideo in duos status divisit Deus creaturam, præsentem, et futurum; in isto quidem ad immortalitatem et immutabilitatem omnia adducturus, in præsentem vero creaturam in mortem et mutabilitatem interim dimittens. Nam si quidem statim ab initio immortales nos fecerit et immutabiles, nullam differentiam ad irrationabilia haberemus, proprium nescientes bonum. Ignorantes enim mutabilitatem, immutabilitatis ignorabamus bonum; nescientes mortem, immortalitatis lucrum nesciebamus; ignorantes corruptionem, non laudabamus incorruptionem; nescientes passionum gravamen, impossibilitatem non mirabamur (compendiosè dicam, ne longum sermonem faciam); nescientes malorum experimentum, bonorum illorum non poteramus scientiam mereri.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quinquagesimo octavo capitulo dicitur, ideo Deum dedisse peccato aditum, quia utile hoc sciebat esse nobis, magis autem omnibus rationabilibus, ut prius videlicet malis et deterioribus rebus fieret aditus, postea autem his deletis intro-

* Forte, essent sicut dii. HARDUINUS.

duci meliora: et adjicitur: Quia si statim ab initio immortales nos fecisset et immutabiles, nullam differentiam ad irrationabilia haberemus, proprium nescientes bonum. Quibus verbis primum contra regulam fidei Deus asseritur tanquam nobis utile introduxisse peccatum. Secundo cum omnia rationabilia complectitur, hoc etiam de angelis et de universa cœlesti militia, quæ ratione est prædita, facit intelligi. Tertio quia illud, quod diabolus ad decipiendum primis hominibus persuaserit, quia, si de ligno prohibito manducarent sicut dii^a scientes bonum et malum, beneficii loco asseritur profuisse. Quæ si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LIX.

Necesse est autem omnia simul rationabilia, invisibilia dico, et nos ipsos, quibus mortale quidem est corpus, anima autem per omnia ejusdem generis invisibilibus [Forte immortalis cum eisdem invisibilibus] et rationabilibus substantiis, hic quidem præsentem mutabilitatem pati, ut optima erudiamur doctrina religiositatis, et ad benevolentiam constituamur.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quinquagesimo nono capitulo dicitur: Necesse est omnia simul rationabilia, invisibilia, et nos ipsos, quibus mortale quidem est corpus, anima autem per omnia ejusdem generis invisibilibus et rationabilibus substantiis, hic quidem præsentem mutationem pati, ut optima erudiamur doctrina religiositatis, et ad benevolentiam constituamur. Quibus verbis si angeli lucis, et universæ cœlestes invisibilesque virtutes sic mutabilitati hactenus subjacere, sicut humanæ animæ asseruntur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LX.

Nam sciebat quidem quod peccabunt omnimodo, concedebat vero hoc fieri, expedire eis cognoscens, quoniam erat impossibile eum, qui cum fecerit non exstantes, et tantorum quidem demonstraverit dominos, tanta vero bona proposuerit, ut eis fruantur, nec prohibere peccati aditum, si expedire eis hoc cognosceret. Sed enim non erat possibile nos aliter discere peccatum, et passionum molestias, et deterioris, et nostram infirmitatem in his demonstrandam, ad ostendendam magnitudinem immutabilitatis, quam postea nobis esset donaturus, nisi sic ab initio hæc fuissent a Deo dispensata, ut collatione et experimento infirmorum malorum, bonorum possemus scire magnitudinem, et hujus gratia, ut pote profuturum nobis, peccatum intrare dimittens, magnum in ejus bello auxilium invenit.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto sexagesimo capitulo dicitur quia Deus sciens hominem peccaturum, ideo peccare permisit, quia hoc ei noverat expedire, et propterea non prohibuisse peccati aditum, quia sic ab initio a Deo fuerit dispensatum, ut collatione et experimento

infinitorum malorum, bonorum possemus scire magnitudinem, et hujus rei gratia, ut pote profuturum nobis, peccatum intrare dimittens, magnum in ejus peccati bello auxilium invenerit homo. Quæ verba quoniam aliena sunt a sensu divinæ Scripturæ, ut dicatur, quia peccatum a Deo pro utilitate nobis introductum sit. Si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit. Sancta enim catholica Ecclesia hoc certum tenet et credit, quia Deus et prohibuerit a peccato primum hominem, et per inobedientiam peccatum punierit iusto supplicio; sed bene utens etiam malis nostris, singulari nos remedio, per unigeniti Filii sui incarnationem; passionem, mortem, et resurrectionem, hoc est Domini nostri Jesu Christi, ab omnium peccatorum nexibus liberavit.

His igitur competenter et per orthodoxæ fidei rectitudinem apostolicæ sententiæ auctoritate damnatis, constituimus, ut ex omnibus istis, quæ nos Patrum statutis atque traditionibus inherentes apostolica auctoritate damnavimus, nulla injuriandi præcedentes Patres vel doctores Ecclesiæ (quæ procul dubio scandala sacrosanctæ Ecclesiæ suscitavit) præbeatur occasio: anathematizantes omnem ad ordines ecclesiasticos pertinentem, qui Patribus atque doctoribus Ecclesiæ contumeliam ex suprascriptis impietatibus quodammodo ascribere vel irrogare voluerit. Et quoniam præfata dogmata, quæ secundum intellectum de his expositum anathemati atque damnationi subjecimus in eo volumine quod nobis per fratrem nostrum Benignum episcopum nuper a pietate vestra transmissum sub Theodori Mopsuesteni episcopi perhibentur nomine prænotata; ad hoc sollicitudinis nostræ animum consequenter admonuimus, ut si quid de persona vel nomine memorati Theodori apud Patres quaesitum sit, vel si qua super ejus nomine ab eis regulariter fuerint constituta sive disposita, diligentissima indagatione quærere curaremus. Et hæc investigantes advertimus beatæ recordationis Cyrillum Alexandrinæ civitatis antistitem de persona jam mortui Theodori episcopi Joanni reverendæ memoriæ Antiochenæ civitatis episcopo, vel Orientali synodo ad ejus litteras rescribentem, inter alia ita tradidisse: Quæ prolata est in sancta synodo Ephesina definitio, veluti a Theodoro disposita, sicut offerentes dicebant, nihil habens sanum, evacuavit quidem eam sancta synodus veluti perversarum plenam intelligentiarum, condemnans item eos qui sic sapiunt. Dispensatim vero mentionem viri non fecit, neque eum nominatim anathemati subdidit, neque alios. Ipsam vero synodum Ephesinam primam sollicite recensentes, nihil de Theodori Mopsuesteni persona referre comperimus, sed symbolum, quod Charisius presbyter illic prodidit, magis quia ab Athanasio et Photio, qui tunc temporis hæretico Nestorio adhærebant, per Antonium et Jacobum nomina tantum presbyterorum habentes ad Philadelphiorum ecclesias fuerit destinatum: ex quo claret beatum Cyrillum hoc quod per litteras proficitur a prolatoribus scilicet symboli jam defuncti Theodori episcopi

A nomen fuisse delatum, sua providentia ecclesiasticam moderationem circa mortuum sapientia sacerdotali servantem, noluisse nomen ejus, ne monumentis quidem synodalibus, propter regulam quæ de mortuis in sacerdotio servanda est, contineri. Quomodo autem hoc quod supra dixit beatus Cyrillus dispensative factum, ut minime anathemati nomen viri subicere voluisset intelligi, ad ecclesiasticam regulam porrigendum; in eadem epistola sua subter adjecit, dicens: Sed iusto audient, tametsi nolint, qui hujusmodi causas præbent. Obliviscimini vos ipsos, quando adversus cineres arcus extenditis: non enim superest qui apud eos inscriptus est: et me nullus culpet in hæc verba progressum, sed cedant valde, nimirum prædecessori.

B Grave est enim insultare defunctis, vel si laici fuerint, nedum illis qui in episcopatu hanc vitam deposuerunt. Justissimum enim apparet prudentibus viris cedere præscienti, *Deo scilicet*, uniuscujusque voluntatem; et cognoscenti qualiscunque quisque futurus sit. Beatum quinetiam Proclum hujus regni civitatis antistitem ita memorati Joannis Antiocheni episcopi similiter constat respondisse rescriptis, dicentem inter alia: Quando enim scripsi tuæ sanctitati, oportere aut Theodorum, aut alios quosdam, qui pridem defuncti sunt, anathemati subdi, aut nominatim alicujus feci mentionem? et post pauca. Et illa capitula quæ subjecta sunt repuli, ut pote subtilitatem non habentia pietatis: neque autem de Theodoro, neque de alio quoquam qui jam defuncti sunt scripsi, Deo amatissimè, aut ut anathematizaretur, aut ut abdicetur. Sed neque charissimus Theodotus, qui a nobis directus est, diaconus talia mandata suscepit. Item ipse beatus Proclus in epistola ad Maximum diaconum post alia ita dicit: Quomodo igitur per litteras didici nunc, quia Theodori Mopsuesteni, et aliorum quorundam nomina præposita sunt capitulis ad anathematizandum, cum illi ad Deum jam migraverint: et eos qui jam vitam reliquerunt supervacuum est injuriari post mortem, quos nec vivos aliquando culpavimus. Et post pauca: Post subscriptionem autem tomi, et post abjectionem capitulorum, quæ cujus sint ignoramus, continuo præpara diaconum Theodorum venire ad regiam civitatem.

Perpendat ergo pietatis vestræ sapientia singularis, quia Proclus eruditissimus sacerdotum, et non longe a Theodori Mopsuesteni vita repertus, mala quæ libenter damnaverit cujus essent se jam tunc professus est ignorare. Sed neque in sancto ac venerando Chalcedonensi concilio aliquid de sæpius designati Mopsuesteni Theodori episcopi nomine invenimus statutum vel dictum esse contrarium, dum in relatione, quam eadem veneranda synodus piæ memoriæ Marciano tunc imperatori transmisit, quam vos quoque vestris legibus, dum orthodoxa professione unum de sancta Trinitate Christum Deum ac Dominum nostrum confitendum astruitis, ad testimonium laudabiliter adduxistis, litteræ Antiocheni Joannis cum Orientali synodo ad Theodosium tunc piissimæ recordationis principem destinatæ venerabiliter me-

morentur, quibus Mopsuesteni Theodori episcopi persona, ne post mortem damnari deberet, excusatur.

Post hæc ampliori cura prospeximus, si quid in his qui jam defuncti sunt, et minime reperiuntur in vita damnati, etiam sanctæ recordationis prædecessores nostri decreverint. Quibus inspectis, agnovimus quod hujus cautelæ providentiæque formam veneranda prædecessorum nostrorum sedis apostolicæ præsulum constituta nobis apertissime tradiderunt. Nam beatissimus papa Leo ad Theodorum episcopum Foro-Juliensem post alia ita dicit: Non necesse est nos eorum qui sic obierunt merita actusque discurrere; cum Dominus Deus noster, cujus judicia nequeunt comprehendere, quod sacerdotale mysterium implere non poterat, suæ justitiæ reservavit. Item beatus Gelasius papa in epistola quam ad episcopos Dardaniæ de causa Acacii scripsit, post alia ita dicit: Qui postquam in collegium recidens pravitatis, jure meruit ab apostolica communione secludi, in hac autem persistens damnatione defunctus est, absolutionem, quam superstes nec quæsitit omnino, nec meruit, mortuus jam non potest impetrare. Siquidem ipsis apostolis Christi voce delegatum est: *Quæ ligaveritis super terram, et quæ solveritis super terram* (Matth. xviii). Cæterum jam de eo qui in divino est judicio constitutus nobis fas aliud decernere non est, præter id in quo eum dies supremus invenit.

Item memoratus beatæ recordationis papa Gelasius in gestis synodalibus de Miseni episcopi Cumani absolutione confectis, hoc evidenter edocuit, dicens: Totum quod supra facultatis est modulum, divino judicio relinquamus: non autem nobis poterunt imputare, cur prævaricationis offensam viventibus remittamus; quod Ecclesiæ, Deo largiente, possibile est: nec nos jam mortuis veniam præstare deposcant: quod nobis non esse possibile manifestum est; quia cum dictum sit: *Quæ ligaveritis et solveritis super terram*, hos, quos super terram jam non esse constat, non humano, sed suo Deus judicio reservavit: nec audet Ecclesia sibi vindicare, quod ipsis apostolis conspicit non fuisse concessum: quia alia est causa superstitum, alia defunctorum. Hanc autem regulam et in sanctorum Joannis Constantinopolitani episcopi, quem Chrysostomum vocant, atque Flaviani ejusdem civitatis episcopi, veneranda memoria constat esse servatam, qui licet violenter exclusi sunt, non tamen pro damnatis sunt habiti, eo quod semper inviolatam eorum communionem Romani pontifices servaverunt, nec abscondi ab Ecclesia dici potuerunt vel poterunt, quos sibi inconvole unitos apostolica judicavit auctoritas.

In Eusebii etiam cognomento Pamphili Historiæ libro septimo legitur, Dionysium Alexandrinæ civitatis episcopum, qui longe ante fuerat, de Nepote quodam episcopo Ægypti ita fecisse: hic enim Nepos episcopus de mille annis, quibus post primam resurrectionem sanctos cum Christo regnatos esse bea-

tus Joannes Apostolus in Apocalypsi dicit, scripsisse asseritur, in quibus Judaicum intellectum habuisse narratur. Post cujus mortem, cum ad Dionysium Alexandriæ episcopum pervenisset, quod tota Ægyptus ipsos libros, quos Nepos reliquerat, veluti magnum aliquod et occultum mysterium se habere putaret: et pergens ad eum locum (in Arsinoite enim quæstionem ipsam motam fuisse refert) scribensque destruxit eosdem libros atque evertit: Nepotem vero qui eos scripserat, propter hoc maxime quia jam defunctus fuerat, nulla sit aggressus injuria. Quæ si quis latius agnoscere velit in memorato septimo historiæ ejusdem Eusebii libro reperiet.

Quibus omnibus diligenter inspectis, quia licet diverso Patres nostri verborum modo, unius tamen ductu intelligentiæ, disserentes, illæsas sacerdotum in pace ecclesiastica defunctorum servare personas, idemque regulariter apostolicæ sedis quæ supra diximus definiunt constituta: Nulli licere noviter aliquid de mortuorum judicare personis: sed in hoc relinqui, in quo unumquemque dies supremus invenit, et specialiter de Theodori Mopsuesteni nomine, quid sancti Patres nostri disposuerint, superius evidenter expressum est: eum nostra non audemus damnare sententia, sed nec ab alio quopiam condemnari concedimus: absit tamen ut suprascripta capitula dogmatum, quæ secundum subjectos intelligentiæ sensus a nobis constat esse damnata, vel quæcunque dicta cujuslibet sine nomine prænotata, evangelicis tamen et apostolicis, ac quatuor synodorum, Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, atque Chalcedonensis, et apostolicæ sedis non congruentia consonaque doctrinis, non solum sensu, sed vel etiam aure patiamur admittere.

De scriptis vero quæ sub viri venerabilis Theodoretum quondam episcopi nomine proferuntur, miramur primum, cur necesse sit ejus sacerdotis nomine in obreptionem quidquam cujuslibet studio devocari: qui ante centum et amplius annos in sanctæ ac venerandæ Chalcedonensis synodi judicio constitutus sine aliqua cunctatione subscripsit, et beatissimi papæ Leonis epistolis prona devotione consensit. Dehinc cum existerent tunc Dioscorus et Ægyptii episcopi, qui eum dicerent sanctum Cyrillum anathematizasse, et eundem Theodoretum etiam hæreticum esse, tamen sancti Patres nostri hæc audientes, diligentissime eodem Theodoro posthac examinatione discusso, et præsentè a præsentibus inquisito, nihil aliud ab eo exegisse noscuntur, nisi ut statim Nestorium ejusque impia dogmata anathematizaret atque damnaret, hoc sibi tantummodo sufficere judicantes, quod ille coram universo concilio faciens, Nestorium cum dogmatibus suis, universis Patribus audientibus, clara voce damnavit. Ex quo evidenter apparet, quæ quidquid sit vel fuerit sub cujuslibet prolato nomine, quod impii Nestorii videatur concordare dogmatibus, hoc tunc in illo sancto concilio a viro venerabili Theodoro fuerit sine dubitatione damnatum: et sit

^a Vide et Facund. lib. contra Mocian.

^b Et Concil. Rom. sub Gelasio an. 496. Hinc.

valde contrarium, et Chalcedonensis synodi iudicio indubitabiliter inimicum, quædam Nestoriana dogmata nunc sub ejus sacerdotis nomine condemnari, qui cum sanctis Patribus eundem impium Nestorium et execrabilia ejus dogmata (sicut diximus) tunc apertissime anathematizavit. Quid enim aliud est, mendaces aut simulantes professionem rectæ fidei Patres in sancta Chalcedonensi synodo residentes ostendere, quam dicere aliquos ex eis similia sapuisse Nestorio, quorum iudicio videas Nestorium ejusque dogmata fuisse damnata.

Nec illud arbitrandum est, quia sanctæ memoriæ Cyrilli injuriis per duodecim capitulorum ejus reprehensionem a viro venerabili Theodoro (ut putatur) ingesta beatissimi Patres nostri in sancta synodo Chalcedonensi neglexerint, sed aut (ut pote rebus de proximo gestis cuncta præ oculis habentes) Theodoretum nihil tale fecisse probaverunt, aut exemplum ipsius sanctæ memoriæ Cyrilli judicaverunt esse sequendum, qui post multa et gravia contra se ab Orientalibus apud Ephesum scripto gesta, tempore quo cum ipsis in concordiam remeavit, tanquam si acta non fuissent, pacis amore, silentio dereliquit; ut impletet utique illud apostolicum dictum, quo Corinthiis scribit, dicens: *Cui enim aliquid donastis, et ego (II Cor. 11)*. Nam et illud sancta synodus Chalcedonensis intendisse credenda est, quia dum doctrinam sancti Cyrilli ex epistolis ejus in eadem synodo reseratis atque receptis memoratus episcopus Theodoretus ita devota mente suscepit, ut doctrinæ quoque ejus ad laudandam beatissimi papæ Leonis epistolam testimoniis uteretur, etiamsi in eum injurias intulisse constaret, plenissime satisfecisse videretur, illius venerabiliter amplectendo fidem, cujus falso fuerat suspicatus errorem. Et ideo nos nec aliquid velut omissum a Patribus nostris quærere nunc aut retractare convenit; et eos quibus sancti Cyrilli reprehensio nunc placet, aut iisdem sanctis Patribus nostris æstimant placuisse, modis omnibus refutamus.

Hac ergo rerum veritate perpensa, statuimus atque decernimus, nihil in injuriam atque obrektionem probatissimi in Chalcedonensi synodo viri, hoc est Theodoretus episcopi Cyri, sub taxatione nominis ejus a quoquam fieri, vel proferri: sed custodita in omnibus personæ ejus reverentia, quæcunque scripta, vel dogmata ejus cujuslibet nomine prolata sceleratorum Nestorii atque Eutychetis manifestantur erroribus consonare anathematizamus atque damnamus. Etenim satis habet, abundeque sufficere debet, quod damnantes atque anathematizantes cum Paulo Samosateno et Bonoso Nestorium, et e diverso cum Valentino atque Apollinare Eutychetem simul et errores eorum, aliosque hæreticos omnes cum dogmatibus suis, illos quoque pariter condemnamus qui eorum impliciti et inemendabiles permanentes de vita præsentis sæculi migraverunt. Siquidem per hoc nihil perversæ doctrinæ relinquimus, quod non

A per hanc sententiam a nobis prolatam a sancta De Ecclesia apostolica auctoritate inveniatur exclusum.

I. Rursus tamen hoc specialiter dicimus: ut si quis, servata inconvertibilitate naturæ divinæ, non confitetur Verbum carnem factum, et ex ipsa conceptione de utero Virginis humanæ naturæ sibi secundum subsistentiam unisse principia, sed tanquam cum existenti jam homine fuerit Deus Verbum; ut per hoc non sancta Virgo vere Dei genitrix esse credatur; sed verbo tenus appelletur, anathema sit.

B II. Si quis secundum subsistentiam unitatem naturarum in Christo factam denegat, sed seorsum existenti homini tanquam uni justorum inhabitare Deum Verbum, et non ita confiteatur naturarum secundum subsistentiam unitatem, ut Deus Verbum cum assumpta carne una permanserit permaneatque subsistentia sive persona, anathema sit.

III. Si quis voces evangelicas et apostolicas in uno Christo ita dividit, ut etiam naturarum in ipso unitarum divisionem introducat, anathema sit.

IV. Si quis unum Jesum Christum verum Dei et eundem ipsum verum hominis Filium futurorum ignorantiam aut diei ultimi iudicii habuisse dicit, et tanta scire potuisse, quanta ei deitas, quasi alteri cuidam inhabitans, revelabat, anathema sit.

C V. Si quis illud Apostoli, quod est in Epistola ad Hebræos dictum, quod experimento cognovit obedientiam, et cum clamore forti et lacrymis preces supplicationesque obtulit ad Deum, qui salvum illum posset a morte facere, tanquam nudo deitate Christo deputans, qui laboribus virtutis perfectus sit, ut ex hoc duos introducere Christos vel duos filios videatur, et non unum eundemque credit Christum Dei et hominis Filium ex duabus et in duabus naturis inseparabilibus indivisisque constendum atque adorandum, anathema sit.

His omnibus et hujusmodi blasphemis ita a nobis abdicatis atque damnatis, hac præsentis constitutionis dispositione quam maxime providemus, ne (sicut supra diximus) personis, quæ in pace et communionem universalis Ecclesiæ quieverunt, sub hac damnati a nobis perversi dogmatis occasione aliquid derogetur, sed execrabilibus dogmatibus in Nestorio atque Eutychete hæresiarchis, universisque eorum sequacibus condemnatis, illis sacerdotibus qui in pace catholica Ecclesiæ (sicut dictum est) sunt defuncti nulla contumelia generetur, ne inde injuriarum nascatur occasio, unde potius debeat sanctorum Patrum reverentia custodiri.

De epistola quoque venerabilis viri Ibæ, quondam Edessenæ civitatis episcopi, de qua pariter inquisitis, diligenti nihilominus investigatione quæsimus, si quid de ea priscis temporibus apud Patres nostros motum, vel agitatum, sive quæsitum, seu fuerit constitutum. Et quia Græcæ linguæ (sicut cunctis et maxime pietati vestræ notum est) sumus ignari, nunc per nostros, qui ejusdem linguæ viden-

^a Forte, ejus, aut alterius cujuslibet. HARDUINUS.

tur habere notitiam, gesta sancti venerandique Chalcedonensis concilii in synodalibus codicibus diligentissime perquirentes, dilucide aperteque repèriunt, duabus in eadem synodo actionibus prædicti viri venerabilis Ibeæ examinatum fuisse negotium, ibique ex gestis apud Photium Tyri et Eustathium Beryti episcopos habitis, hanc de qua queritur, inter cætera prolata fuisse contra eum ab accusatoribus ejus epistolam: cumque consummata ipsius disceptatione negotii, a venerandis fuisset Patribus requisitum, quid de ejusdem constituendum videretur Ibeæ negotio, consequenter hujusmodi processisse sententias.

Paschasius et Lucentius, reverendissimi episcopi, et Bonifacius presbyter, tenentes locum sedis apostolicæ (quia missi apostolici semper in synodis prius loqui et confirmare soliti sunt), per Paschasium tixerunt: Relectis chartis, agnovimus ex sententia reverendissimorum episcoporum, Ibam reverendissimum innoxium approbati: relecta enim ejus epistola agnovimus eum orthodoxum. Et ob hoc decernimus ei honorem episcopatus restituendum, et Ecclesiam, a qua injuste et absens expulsus est, reparandam. De episcopo igitur sanctissimo Nonno, qui pro eo paulo ante factus est, existimationis erit venerabilis episcopi Antiochenæ Ecclesiæ quid oporteat de eo formari [firmari] sive statui.

Anatolius reverendissimus archiepiscopus Constantinopolis novæ Romæ dixit: Dei amantissimorum episcoporum et judicium fides, ac lectio omnium horum quæ sunt subsecuta, demonstrant innoxium Ibam reverendissimum ab accusationibus quæ illatæ sunt in eum: unde omnem in præsentis suspicionem abjicio, quoniam consentit et subscribit et quæ nunc de fide sententia data est a sancto concilio, et epistolæ sanctissimi archiepiscopi Romæ Leonis, et dignum eum iudico episcopatu, et habere curam in qua pridem existebat Ecclesiæ.

Maximus reverendissimus episcopus Antiochenus dixit: Ex iis quæ modo relecta sunt, constitui manifestum esse, quia ab omnibus et illatis reverendissimus Ibas innocens est repertus: ex relecto vero rescripto epistolæ, quæ probata est ab eo qui adversarius ejus existit, orthodoxa est ejus declarata dictatio.

His igitur ita in sanctæ Chalcedonensis synodi iudicio dispositioneque jacentibus, et ita vicariatuum sedis apostolicæ venerandorum præsulum sustinentium et cæterorum Patrum interlocutionibus declaratis, evidenter advertimus, quod ab his qui in eadem sancta Chalcedonensi synodo locuti beatissimi prædecessoris nostri pape Leonis tenuisse noscuntur, dictum sit: *Relecta ejus epistola agnovimus eum esse catholicum*; et ab Anatolio Constantinopolitano dictum sit: *Lectio omnium quæ sunt subsecuta demonstrat innoxium Ibam reverendissimum ab his quæ in eum accusatores intulerant*; a Maximo vero Antiocheno dictum sit: *Ex relecto scripto epistolæ quod perlatum est ab adversario ejus, catholica est ejus declarata dictatio*; quorum interlocutionibus cæteri episcopi

A non solum non contradixisse, verum etiam apertissimum noscuntur præbuisse consensum.

Propter prædicationem fidei, per quam venerandæ recordationis Cyrillus Alexandrinus episcopus, et reverendissimus Joannes Antiochenus antistes, atque omnes Orientales episcopi per Paulum Emesæ civitatis episcopum ad concordiam redierunt, quam Ibas quoque in eadem epistola laudans, libenter amplectitur, orthodoxa est Ibeæ episcopi a Patribus pronuntiata dictatio: Illa vero quæ in ipsa Ibeæ sacerdotis epistola in injuriis beatæ recordationis Cyrilli per errorem intelligentiæ dicta sunt, Patres in sancta Chalcedonensi synodo epistolam pronuntiantes orthodoxam, nullatenus receperunt; quippe quæ etiam ipse venerabilis episcopus, intellectu capitulorum ejus meliore recepto, mutando refutavit, sicut interlocutione venerandæ memoriæ Eunomii Nicomedien-
B
sis episcopi in eadem sancta Chalcedonensi synodo residentis evidentissime declaratur; quod ita se habet: *Eunomius episcopus Nicomediæ dixit: Jam quidem ex his quæ relecta sunt innoxius approbatus est beatus Ibas; in quibus etiam dicendo male culpæ visus est beatissimum Cyrillum; et in postremis recte confessus illa quæ culpaverat refutavit. Unde et ego anathematizantem eum Nestorium et Eutychetem et impia eorum dogmata, et consentientem his quæ a sanctissimo archiepiscopo Leone scripta sunt, et in hac universali synodo, dignum esse episcopatu decernō.*

Nam et venerabilis memoriæ Juvenalis interlocutio hoc idem significat: quod Ibas episcopus de eo quod sancto Cyrillo capitula ejus aliter intelligendo detraherat, postea confessus, quia, his ab eo explanatis et a se intellectis, in communionem ejus devote concurrerit, et de his quæ prius aliter intellexerat sit conversus; propterea recipere eum episcopatum decrevit, ut pote quantum ad professionem fidei orthodoxum existentem, ita dicens: *Qui convertuntur Scriptura divina suscipi jubet; quapropter et ab hæreticis revertentes suscipimus. Unde prævideo reverendissimum, Ibam mereri clementiam, quia et senex est, ut habeat episcopatus gradum, orthodoxum existentem.* Quibus verbis hoc intelligitur, quod si ab hæreticis venientes suscipimus; quomodo Ibam qui est orthodoxus, et intellectu capitulorum beati Cyrilli hæsitans ei obloqui visus est, nunc ab eo in quo fallebatur intellectu conversum non suscipiamus, cum eum orthodoxum constet existere? Neque enim orthodoxum existere Ibam diceret Juvenalis episcopus, nisi ex verbis epistolæ ejus confessionem fidei orthodoxam comprobaret. Ut autem appareat quia interlocutio Juvenalis, Eunomii interlocutioni concordat, verba ipsa ex interlocutione Eunomii nos edocent, quæ inter alia ita se habent: *In quibus enim dicendo male culpæ visus est beatissimum Cyrillum, in postremis recte confessus, illa quæ culpaverat, refutavit.* Ex quibus verbis evidenter declaratur, in Iba episcopo nihil de confessione fidei reprehensum, quam constat esse laudatam; sed eundem Ibam quod fallente intelligentia de beato Cyrillo male senserat refutasse.

Nam idem venerabilis episcopus Ibas ex ipsis gestis præcedentibus, sicut Photii et Eustathii sententia continet, apertissime perhibetur habere se et recipere omnia quæ in Ephesina prima synodo gesta sunt, et æqua judicare quæ in Nicæa sunt constituta, et nullam differentiam arbitrari ejus ad alia, et nimis ejus sanctitatem se laudasse pronuntians, quod prone Ibas sapuerit carere eos qui vel suspicione, vel alio aliquo modo ejus læderent opinionem doctrinæ: nam et post explanationem duodecim capitulorum beati Cyrilli factam, et intellectam ejus sibi quem sanctus Cyrillus in ipsis capitulis habuit declaratum, et orthodoxum eum se eum omnibus Orientalibus episcopis habuisse, et in communionem ipsius usque ad exitum permansisse professus est. Ex quo apparet eundem Ibas, et priusquam duodecim capitula beati Cyrilli intelligeret, et cum in eis suspicaretur unam Christi prædicari naturam, orthodoxo sensu quod male dictum existimaverat reprobasse, et post explanationem eorumdem orthodoxo sensu quæ recte dicta cognoverat venerabiliter suscepisse.

Sed et illud indubitanter cunctorum fidelium mentibus patet, quod magis in Ephesina secunda hæretico intellectu Dioscorus cum Eutychete beato Cyrillo et primo Ephesino concilio contumelias irrogavit, qui crediderunt sanctum Cyrillum unam naturam in Domino Deo nostro Jesu Christo per duodecim sua prædicasse capitula: et ob hoc aliquos Orientales episcopos, qui unius naturæ prædicationem noluerunt suscipere, Dioscorus condemnavit: inter quos et Ibas episcopum propter hanc specialiter fidei ejus professionem, qua duas naturas, unam virtutem, unam personam, quod est unus Filius Dominus noster Jesus Christus, apertissime confitetur, hæreticum condemnavit; et Eutychetem propter unius naturæ prædicationem sicut catholicum revocavit, damnans quoque propter duarum naturarum vocem sanctæ recordationis Flaviani personam: et inventus est ipse magis Dioscorus Ephesinam primam synodum conari destruere, qui eam sub execrabilis intellectus imagine defendebat; et amplius beatum Cyrillum criminatus est laudans Dioscorus atque Eutyches, quam Ibas sub falsi intellectus errore vituperans. Namque cum laus atque vituperatio ad unum tenderent intellectum, Dioscorus et Eutyches, qui laudaverunt, hæretico spiritu laudasse reperti sunt, atque ideo sunt a sancta Chalcedonensi synodo damnati; at vero Ibas episcopus, qui per errorem, unam putans in his prædicari naturam, prius vituperavit capitula, et post declaratam sibi intellectum eorum, communicatorem se beati Cyrilli cum omnibus Orientalibus esse professus est, et in catholice fidei rectitudine ab eadem Chalcedonensi synodo judicatus est permansisse. Hæc ergo eadem synodus in Dioscoro atque Eutychete, qui se falso per beatum Cyrillum velamine tegere nitebantur, videns potius beati Cyrilli prædicationibus Dioscorum atque Eutychetem apparere contrarios, per hoc quod unam post damnationem naturam blasphemico spiritu prædicabant, simili atque eadem Dioscorum cum Eutychete

A sententia condemnavit, destruens Ephesinam secundam, primamque confirmans.

Et quia nobis de Ezechielis prophætæ verbis obicitur illud, quod ad sacerdotes Jerusalem malum a bono non discernentes ex persona Domini dicebat: *Sacerdotes ejus spernentes legem meam coinquinaverunt sancta mea; inter sanctum et pollutum non distinguebant, et inter medium mundi et immundi non discernunt* (Ezech. xxii). Debet vestra pietas pariter nobiscum et universorum corda fidelium ex his verbis advertere, ideo non audent Chalcedonensis synodi retractare iudicium, ne ibidem consentientibus sacerdotibus ista (quod absit) ab hæreticorum insidiis macula inuratur: ut eos inter sanctum et pollutum, et inter medium mundi et immundi non potuisse discernere criminentur, si nos modo causas ejusdem sanctæ synodi cum consensu sedis apostolicæ iudicio terminatas, sub qualibet occasione viderint retractare. Propterea ergo disciplinam atque iudicium sanctorum Patrum nos in omnibus conservantes, et rerum omnium dispositionem secundum eam quam reddimus rationem ex Chalcedonensis synodi iudicio declaratam cum satis apertissima luceat veritate, ex verbis epistolæ viri venerabilis Ibas rectissimo ac piissimo intellectu perspectis, et ex gestis apud Photium et Eustathium habitis, et ex ipsis Ibas episcopi præsentis a præsentibus intentione discussa, Patres nostros in Chalcedone residentes iustissime orthodoxam ejusdem viri venerabilis Ibas episcopi pronuntiasse fidem, et reprehensionem beati Cyrilli, quam humanitus per errorem intelligentiæ evenisse cognoverant, congrua satisfactione purgatam: præsentis sententiæ nostræ auctoritate statuimus atque decernimus, cum in omnibus, tum etiam in sæpius memorata venerabilis Ibas episcopi intemperatum Patrum in Chalcedone residentium manere iudicium.

Nec quemquam ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinentem hoc constituto nostro permittimus aliquando præsumere, vel super ejusdem epistolæ negotium, vel aliis in Chalcedonensi concilio consensu vicariorum sedis apostolicæ iudicatis, ordinatis, definitis, atque dispositis, tanquam imperfectis atque reprehensibilibus, sive per additamentum, sive per diminutionem, sive per immutationem, vel quoquo modo aliquid temerariæ novitatis inferre.

Pari ratione decernimus, ne quisquam epistolæ beati Cyrilli, cui duodecim sunt subjecta capitula, vel ipsis capitibus adversus Nestorii perfidiam promulgatis existimet derogandum: cum constet eundem Ibas, vel inter omnes Orientales episcopos, post explanatum sibi eorumdem capitulorum intellectum, beati Cyrilli communicatorem toto vitæ ejus tempore permansisse, abjicientem ea, et a veri intellectus rectitudine repellentem, in quibus vel ex superscripta epistola unius Ibas episcopi, vel ex omnibus quæ in sancta synodo Chalcedonensi iudicata, ordinata, definita atque disposita sunt, ita quidquam aptatur, aut per auctoritatem ejusdem synodi aut perversum

logna assertam esse Nestori, aut ipse dicatur Nestorius excusatus.

Et ne quis forsitan arbitretur ambiguum, quod præfatis legatis atque vicariis sedis apostolicæ a beatissimo papa Leone tantum fidei causa, et non etiam de depositorum incompetenter episcoporum fuerit revocatione mandatam, et quasi superfluo hæc quoque Edessense civitatis episcopi causam coram sanctis Patribus existimet agitatum; noverit beatissimum papam Leonem sanctæ Chalcedonensi synodo hæc inter cætera scripsisse, dicendo: Quia vero non ignoramus per pravas æmulationes statum multarum Ecclesiarum fuisse turbatum, plurimosque episcopos, qui hæresim non reciperent, sedibus suis pulsos, et in exsilia deportatos, atque in locum superstitem alios substitutos; his primitus vulneribus adhibenda est medicina justitiæ, ne quisquam careat propriis, vel aliter utatur alienis.

Et ne quis dubitet utrum ea quæ de restitutione episcoporum gesta sunt in Chalcedonensi synodo, ad beatissimi Leonis fuerint perducta notitiam, et ab eodem confirmata, ipsam potius synodi relationem ad beatissimum Leonem prædecessorem nostrum directam congrua legere sollicitudine non omitat: cujus post alia in fine hæc verba sunt: Omnem vobis gestorum vim insinuare curavimus ad consistentiam nostram, et eorum quæ a nobis acta sunt confirmationem et dispositionem. Post quorum notitiam Mem beatissimus papa Leo ad piæ memoriæ Pulcherram Augustam gratias referens de restitutis episcopis, ita scribit: Clementia igitur vestra cognoscat omnem Romanam Ecclesiam de universis fidei vestræ operibus plurimum gratulari, sive quod legationem nostram pio per omnia juvenis affectu, et quod sacerdotes catholicos, qui ab Ecclesiis suis injusta fuerant ejecti sententia, reduxistis. Ecce et in eo quod omnia gesta beatissimo papa Leoni directa sunt, rerum gestarum ad eum perducta notitia est, et in recurrentium actione gratiarum rerum gestarum confirmatio declaratur.

Non dubitamus igitur omnium fidelium sensibus patefactum, quæ vicariis beati Leonis papæ, loco ejus synodo præsentibus, ab eodem fuerit dispensandarum rerum forma mandata, vel quales ad expugnandum perceperint actiones, vel quæ ab illo generati concilio, præsidente ac consentiente per vicarios suos sedis apostolicæ præsule, fuerint constituta; quæ neque minus, neque augeri, neque perfringi, neque posse fas est ab aliquo retractari. Non licere autem venerandæ Chalcedonensis synodi statuta convelli, vel quolibet colore seu titulo retractari, prædecessorum nostrorum pauca de innumeris prolata constituta nos docent, ex illius præcipue beati Leonis prædecessoris nostri epistolis, quo in vicariis suis summo præsule floruit sanctum Chalcedonense concilium. Ait namque in epistola ad piæ memoriæ Leonem Augustum ita: Hæc autem Dei munera ita demum nobis divinitus conferuntur, si de his quæ sunt præstita non inveniamur ingrati, et tanquam nulla sint quæ adepti sumus, contraria potius exspecte-

mus. Nam quæ patefacta sunt querere, quæ perfecta sunt retractare, et quæ sunt definita convelli, quid aliud est quam de adeptis gratias non referre, et ad interdictæ arboris cibum in pravos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Et post aliquanta: Ita prænoscat, inquit, igitur pietas tua, venerabilis imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confingendum cum hostibus fidei, nec certandum contra illos a sede apostolica profecturos: quia de rebus et apud Niceam et apud Chalcedonem, sicut Deo placuit, definitis nullum audeamus infire tractatum, tanquam dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fluxit auctoritas.

Nec non idem beatus prædecessor noster papa Leo ad præfatum venerabilem Augustum in alia epistola: Non sinas, ait, contra dexteræ Omnipotentis triumphos redivivis exurgere motibus extincta certamina; præsertim cum in [*Fortis*, id] damnatis jam dudum hæreticorum ausibus omnino non liceat, et hic fructus piis laboribus debeatur, ut omnis Ecclesie plenitudo in suæ unitatis soliditate secunda permaneat, nihilque prorsus de bene constitutis retractetur: quia post legitimas et divinitus inspiratas constitutiones velle configere, non pacifici est animi, sed rebellis, dicente Apostolo: *Verbis enim contendere nihil utile est, nisi ad subversionem audientium* (II Tim. 11). Nam si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt qui veritati audeant resultare, et de mundanæ sapientiæ loquacitate confidere. Item post pauca: Pie nobis et constanter videndum est, ne, dum talium disputatio admittitur, his quæ divinitus definita sunt auctoritas derogetur. Item in epistola papæ Leonis ad Anatholium Constantinopolitanum episcopum: Ut autem hæc exhortatio ad omnium fratrum possit notitiam pervenire, diligentæ vestræ cura perficiat, quia, quod sæpe dicendum est, tota religio Christiana turbatur, si quidquam de his quæ apud Chalcedonem constituta sunt convellatur, et quæ ex divina sunt dispositione composita, ulla patiamini novitate temerari.

Sed et beatissimus prædecessor noster papa Simplicius ad Zenonem Augustum sic inter cætera dicit: *Neque aliquis dubius rationis et trepidus mentis exspectet novi aliquid post Chalcedonense concilium contra definitiones ipsius retractari: quia per universoni mundum insolubili observatione retinetur quod a sacerdotum universitate est constitutum.*

Item memoratus papa Simplicius Zenoni Augusto: *Nallus ad aures vestræ pietatis perniciosis mentibus pandatur accessus: nulla retractandi de veterissimis fiducia concedatur: sic hæresum denique machinationum cunctarum ecclesiasticis prostrata decretis, nunquam sinuntur oppugnationibus elisa reparare certamina.*

Item prædictus papa Simplicius ad præfatum Zenonem Augustum: *Ita Chalcedonensis synodi constituta, vel quæ beatæ memoriæ prædecessor meus Leo apostolica traditione perdocuit, intemerata vigere jubentis: quia nec ullo modo retractari potest, quod illorum definitione sopitum est.*

Constat ergo ex præfatis testimoniis Patrum, quam tenere debeamus pro apostolicæ sedis rectitudine, et pro universalis Ecclesiæ consideratione, cautelam : cujus nos quoque cautelæ jam dudum memores, in eam quam tunc dedimus ad Mennam Constantino politanum episcopum epistolam, quam tum præsentibus pluribus sacerdotibus et glorioso senatu, Menna sanctæ recordationis episcopo vestræ clementiæ offerente, et pietate vestra nobis cum ejus consensu restitente receptam, quantum ad trium capitulorum causam pertinet, evacuamus, nullatenus a loci nostri atque propositi circumspeditione cessantes, competentem Chalcedonensis synodi reverentiam curavimus omnibus exhibere, sicut series ejusdem testatur epistolæ, cujus ad probandam cautelam nostram subjecimus perpauca de plurimis : quibus diligenter inspectis, qualiter apud nos sancta Chalcedonensis synodus inviolata permanserit atque permaneat evidenter ostenditur. Siquidem de eadem synodo ita nos in ipsa epistola nostra certum est inter cætera posuisse, dicentes : Cum apud nos manifesta ratione perclareat, quicumque in contumeliam antefate synodi aliquid tentat agere, sibi potius nociturum. Item post alia :

Sed si evidenter nobis fuisset ostensum in ipsis gestis potius contineri, nullus auderet tantæ præsumptionis auctor existere, ut aliquid, quod in illud sanctissimum judicium productum est, velut dubium indicaret : cum credendum sit illos tunc præsentem a præsentem rerum memoria diligentius etiam præter scriptum aliqua requirere, vel definire certius potuisse, quod nobis tunc post tanta tempora velut ignota causa videatur ambiguum, cum et hoc defertur reverentiæ synodorum, ut et in his quæ minus intelliguntur, eorum cedatur auctoritati. Item post alia : Salvis omnibus atque in sua perpetua firmitate durantibus, quæ in Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino primo, atque Chalcedonensi, venerandis constant conciliis definita, et prædecessorum nostrorum auctoritate firmata, et cunctis qui in memoratis sanctis conciliis abdicati sunt, sine dubitatione damnatis, et his nihilominus absolutis, de quorum ab iisdem synodis absolute decretum est. Item post alia :

Anathematis sententiæ eum quoque subdentes, qui quævis contra prædictam synodum Chalcedonensem, vel præsentem, vel quælibet in hac causa sive a nobis, sive a quibuscunque gesta scriptave inventuntur, pro aliqua susceperit firmitate ; et sancta Chalcedonensis synodus, cujus magna et inconvulsa est firmitas, perpetua et veneranda, sicut Nicæna, Constantinopolitana atque Ephesina prima habent, suam teneant firmitatem. Item post alia : Anathematizantibus et eum quoque quicumque sanctam Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, atque Chalcedonensem sanctissimas synodos in una et immaculata fide apostolis consonantes, et ab apostolicæ sedis præsulibus roboratas, non et fideliter sequitur, et æqualiter veneratur : et qui ea quæ in ipsis conciliis quæ præfati sumus gesta sunt, vult

quasi prædicta corrigere ; aut vult imperfecta supplere.

Ecce, venerabilis imperator, luce clarius demonstratur hanc nos habuisse semper in sanctarum quatuor synodorum reverentia voluntatem, et quæcunque a sanctis Patribus in eisdem considentibus definita vel statuta sive jodicata sunt, intemerata permanere. Manentibus ergo omnibus quæ de epistola hæc personæque ejus in sanctorum Patrum et sedis apostolicæ vicariorum interlocutionibus continentur, illud nobis omnibusque catholicis, æquali voluntate sufficiat, quod illic sibi sancta synodus sufficere posse clamavit, dicendo : Nestorium et ejus dogmata modo anathematizet : quo anathemate nefandissimorum Nestorii et Eutychetis ab hæc episcopo toties iterato, toties satisfactum esse synodi voluntati.

His igitur a nobis cum omni undique cautela atque diligentia propter servandam inviolabilem reverentiam prædictarum synodorum et earundem venerabilia constituta dispositis, memores scriptum esse (Prov. xii), terminos patrum nostrorum nos transgredere non debere, statimus et decernimus, nulli ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinenti licere quidquam contrarium his quæ præsentem asseruimus vel statuimus constituto de sæpe dictis tribus capitulis aut conscribere vel proferre, aut componere vel docere, aut aliquam post præsentem definitionem movere ulterius questionem. Si quid vero de iisdem tribus capitulis contra hæc quæ hic asseruimus vel statuimus, nomine cujuscunque ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinentis factum, dictum, atque conscriptum est, vel fuerit, et a quolibet ubicunque repertum, hoc modis omnibus ex auctoritate sedis apostolicæ, cui per gratiam Dei præsidemus, refutamus.

SUBSCRIPTIO.

Juvante Deo et per ipsius gratiam Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ huic constituto nostro subscripsi.

SUBSCRIPTIONES EPISCOPORUM.

Joannes Episcopus Ecclesiæ Marsorum huic constituto consentiens subscripsi.

Zacchæus episcopus Ecclesiæ Scyllacenæ huic constituto consentiens subscripsi.

Pastor misericordiae Dei episcopus Ecclesiæ Iconiensis metropolis huic constituto consentiens subscripsi.

Vincentius episcopus Claudopolitanus metropoleos huic constituto consentiens subscripsi.

Zacchæus episcopus rogatus a fratre Valentino episcopo Silvæ Candidæ, ipso præsentem et consentiente et mihi dictante, huic constituto pro ipso subscripsi.

Julianus humilis episcopus Ecclesiæ Cægulanzæ huic constituto consentiens subscripsi.

Paulus humilis gratia Dei episcopus Ecclesiæ Ulpianensis huic constituto, quod beatissimus papa Vigi-

lius in causa trium capitulorum protulit, ad omnia A
suprascripta consentiens subscripsi.

Projectus episcopus Nassitanæ civitatis huic con-
stituto consentiens subscripsi.

Fabianus gratia Dei episcopus Zapparenæ civita-
tis huic constituto, quod beatissimus papa Vigilius
in causa trium capitulorum protulit, ad omnia supra-
scripta consentiens subscripsi.

Primasius Dei gratia episcopus civitatis Adrumeti-
næ, quæ etiam Justinianopolis dicitur, concilii Byza-
ceni, huic constituto, quod beatus papa Vigilius
in causa trium capitulorum protulit, consentiens
subscripsi.

Stephanus episcopus Ecclesiæ Ariminensis huic
constituto consentiens subscripsi.

Alexander episcopus Ecclesiæ Melitenæ huic con- B
stituto consentiens subscripsi.

Julianus episcopus Ecclesiæ Melitensis huic con-
stituto consentiens subscripsi.

Redemptus episcopus Ecclesiæ Nomentanæ huic
constituto consentiens subscripsi.

Venantius episcopus Ecclesiæ Lippiensis [Liparen-
sis] huic constituto, consentiens subscripsi.

Quodvultdens episcopus Ecclesiæ Numanæ [Nuoc-
ranæ] huic constituto consentiens subscripsi.

Theopbanus archidiaconus sanctæ Ecclesiæ Ro-
mæ huic constituto consentiens subscripsi.

Pelagius miserante Deo diaconus sanctæ Ecclesiæ
Romanæ huic constituto consentiens subscripsi.

Petrus miserante Deo sanctæ Ecclesiæ Romanæ
diaconus huic constituto consentiens subscripsi.

Datum pridie idus Maii, imperante domino nostro
Justiniano perpetuo Augusto anno 27 post consu-
latum Basilii viri clarissimi anno 12 in Constantino-
politana civitate (Anno Christi 553).

EPISTOLA LEGATIS FRANCORUM,

QUI CONSTANTINOPOLIM PROFICISCEBANTUR, AB ITALIÆ CLERICIS DIRECTA,

*Qua suggerunt ut Vigilio papæ et Dacio episcopo Mediolanensi, qui in eadem urbe ob trium
capitulorum controversiam ab imperatore Justiniano vexabantur, solatio atque auxilii
esse studeant.*

JAC. SIRMONDI

ADMONITIO DE EPISTOLA SEQUENTI.

*Ut sequentem epistolam hoc loco subjiceremus, non
id solum suasit, quod mentionem faciat epistolæ Vigili
papæ ad Aurelianum Arelatensem, quam paulo ante
produximus, quodque cum ad Francorum legatos scri-
pta sit, ab instituto nostro aliena minime videatur : sed
hoc etiam imprimis permovit, quod ad illustrandam
Vigilii rerum historiam multa contineat quæ alibi vix
occurrant : etsi quod ad illa spectat quæ in Sancti*

*Petri in Hormisda basilica per vim contra illum gesta
commemorat, eadem ipsa confirmantur in ipsius Vigi-
lii epistola 15, quæ cum mutila sit in vulgatis exem-
plaribus, integra exstat in codice manuscripto Sanctæ
Mariæ Rhemensis, ex quo et hanc quoque nostram de-
prompsimus.*

* EPISTOLA LEGATARUM.

Ita se in omnibus gentibus Christiana fides gratiæ
divina operante diffundit, ut quantumlibet quis in

* Etsi subscriptio nulla est, tamen quo anno
scripta sit epistola ipsa prodiit, quæ sextum annum
numerat ab ingressu Vigili papæ in urbem Constan-
tinopolitanam, secundum ex quo Anastasius ab Au-
relianensi missus fuerat ad Vigilium. Anastasius
enim anno Christi 550 ad Vigilium pridie idus Julius
pervenisse docuit epistola 7 Vigilii. Vigilium porro
Constantinopolim anno 547 ineunte ingressum esse
auctor est in Chronico Marcellinus. Consequens ergo
fuit ut epistolam anno 552 ascriberemus. JAC. SIR-
MONDI. — Hunc libellum Sirmonius post Baronii
mortem vulgavit, annoque 552 scriptum credidit, uti
etiam Cointius ad annum 552. Verum anno 551 exa-
ratum demonstrat card. Norisius in dissert. de
v synodo, ex eo quod in eo nulla Vigilii fugæ ad
proximam Chalcedonis urbem mentio sit. Secundo,
quia in eo libello scribitur, quod Anastasius quidam,
quem sanctus episcopus Aurelianus Arelatensis civitatis
ad beatissimum papam ante hoc biennium direxerat,
ibidem in Galliis aliqua mentiatur, quia et ipse, ut
Constantinopolim exire possit, promisit se omnium Gal-
licanorum episcoporum ad damanda capitula pro-
quibus hæc scandala orta sunt, antinos inclinare. Cui
et præmia plurima dantes districte ibi de hoc implendo
sacramenta præstare fecerunt; et non permiserunt per
eamdem Anastasium beatissimum papam qui in ipsa
causa ageretur fratribus suis episcopis Gallicanis scri-
bere, etc. At Anastasius pridie idus Julius anni 549
litteras Aurelianensis episcopi Vigilio tradidit, ut in

sine earum legitur; quare cum ante biennium idem
ad Vigilium venerit, libellus iste anno 551 scriptus.
Præterea, hæc in eo leguntur: *Veniens enim ibi ante
sex annos istos beatissimus papa Vigilius, magis au-
tem, ut quod verius est dicatur, prope violenter dedu-
ctus.* Et Vigilius in sua encyclica data die 5 Februarii
anni 552, ante septem annos Roma se discessisse
testatur. Si itaque annus 552 septimus est a profe-
ctione Vigilii ex urbe Roma, annus 551 sextus est
ab eadem profectione: non vero ab ejus adventu
Constantinopolim, ad quem clerici Italiæ non respi-
ciunt.

Neque quis dicat cum Sirmonio in epistola illa
numerari sextum annum ab ingressu Vigilii Constan-
tinopolim, secundum vero ex quo Anastasius ab Au-
relianensi episcopo missus fuerat ad Vigilium; et Ana-
stasium anno Christi 550 ad Vigilium pridie idus
Julias pervenisse, huncque Constantinopolim anno
547 ineunte introisse. Nam Anastasius, non superiori
anno, sed anno 549, Constantinopolim pervenit, ipso
Vigilio teste in epistola mox citata, et a Baronio loco
suo recitata. Ea enim tertio catendas Maii anni quin-
gentesimi quinquagesimi scripta, in qua asserit Vi-
gilius se eas litteras Anastasio deferente, pridie idus
Julias suscepisse, ideoque pridie idus Julias anni
quingentesimi noni. Denique libellus ille anno 552
scriptus esse non potuit, cum, ut titulus ejus præ-
fert, traditus fuerit legatis Francorum, qui Constan-
tinopolim proficiscebantur. Ili autem anno 551 a Theu-

isto saeculo proficiat, illa magis quam aeterna sunt per ipsius fidem et amorem cupiat obtinere, sciens quia in hac vita nemo esse perpetuo potest, in illa autem, aut in requie, aut in penis perpetuis sit futurus. Et propterea audientes vestram gloriam ad regiam urbem in legationem esse directam, cognoscentes etiam per aliquos, qui se vestri notitiam habere dixerant, famam et sapientiam vestram, hæc vobis de malis que acta sunt, pauca ad instructionem quacunque occasione referenda transmisimus: per quem cognoscatis persecutiones et violentias, quas illic sacerdotes catholici, et quicumque ecclesiasticas regulas servare voluerint, patiuntur. Veniens enim ibi ante sex annos [Anno 547, mense Januario] istos beatissimus papa Vigilius, magis autem, ut quod verius est dicatur, prope violenter deductus, cœperunt ibi ipsam exspectare, ut damnationem aliquorum capitulorum faceret, per quam sancta synodus Chalcedonensis, que fidem catholicam, insistente tunc beatissimo papa Leone, contra diversas hæreses vindicavit, modis omnibus solveretur. Sed cum papa Vigilius in hac parte non vellet adhibere consensum, jam tunc talis violentia facta est, ut publice in conventu clamaret: Contestor quia, etsi me captivum tenetis, beatum Petrum apostolum captivum facere non potestis. Postea tamen tractatu habito prædictus sanctus papa Vigilius sub aliqua dispensatione ipsam causam ordinaverit, sollicitè monendo ne per occasionem aliquam supradicta synodus pateretur injuriam. Et quamvis nec hoc quod papa fecerat acquieverunt Africani atque Dalmatæ sacerdotes recipere; tamen cœpit iterum sæpeditus beatissimus papa Vigilius ad hoc compelli, ut absolute ipsa capitula sine synodi Chalcedonensis mentione damnaret. Sed papa non acquiescens hoc facere, et videns se nimium ingravari, dixit tunc serenissimo principi: Veniant hæc fratres nostri ex omnibus provinciis quini aut seni episcopi, et quidquid sub tranquillitate, tractatu habito, omnibus visum fuerit, cum pace disponemus: quia sine consensu omnium ista, que et synodum Chalcedonensem in dubium venire faciunt, et scandalum fratribus meis generant, solus facere nullatenus acquiescam. Missi sunt ergo a clementissimo principe ad Africam et Illyricum, ut venire episcopi debuissent. Sed de Illyrico nullus venire voluit. De Africa vero cum jam aliqui proximare civitati regie dicerentur, dixit papa Vigilius principi, ut si ei non sufficeret illud quod ante decreverat, redderet, et tanquam de novo causa cum his qui venire nuntiati sunt tractaretur. Præstitit igitur Deus,

debaido rege Francorum Constantinopolim missi sunt an. 17 belli Gothici, qui in cursu fuit usque ad verum tempus sequentis Christi anni, cuius hiemali tempore legatos via sese dedisse existimandum non est. Docet enim Procopius lib. iv Bell. Goth., cap. 24, de gestis anno belli Gothici 17 verba faciens, cum conventum esset inter Francos et Gothos ut se in Italie invicem armis non lacesserent, Justinianum Aug. ad Theodebaldum Francorum regem legatum misisse Leontium senatorem, postulatorum ut arma secum adversus Gothos jungeret, cederetque locis, que Theodebertus in Italia contra jus fœderis occu-

ut hac ratione sanctus papa Vigilius constitutum quod in ipsa causa fecerat, publice in conventu reciperet, denuntiatis quia si quis Græcorum episcoporum, usque ad universalis concilii tractatum, de istis capitulis aliquid fecisset, aut facientibus acquiescisset, a communionem sedis apostolicæ alienus existeret: quoniam frequenter ipsi episcopi Græci ad voluntatem principis damnaverant capitula ipsa, unde causa mota est, sed beatissimus papa manus eorum a serenissimo imperatore receperat. Sunt Græci episcopi habentes divites et opulentas ecclesias, et non patiuntur duos menses a rerum ecclesiasticarum dominatione suspendi: pro qua re secundum tempus et secundum voluntatem principum, quidquid ab eis questum fuerit sine altercatione consentiunt. Cum Afri episcopi, de quibus sæpius dictum est, in civitatem regiam pervenissent, cœperunt eis nunc blandimentis, nunc terroribus extorquere, ut præberent in capitulorum damnatione consensum. Sed cum nullatenus eis extorquere potuissent, concinnata est causa sancto Reparati episcopo Carthaginensi, quasi Arcobindam magistrum militum a Guntariti tyranno in Africa fecisset occidi, et sub hoc colore in exsilio deportatus est. Hoc videntes alii duo, qui inter ipsos et sanctitate vitæ et divinarum Scripturarum scientia sunt ornati, ad sanctam Euphemiam Chalcedonem fugerunt, et ibi usque hodie sub tanta necessitate jacent, ut, cum infirmitate corporis laborantes nec medicum invenire mereantur, pericula immensa sustineant. Præfectus vero Africæ, si quos invenit in Africa episcopos, aut causas proprias habentes, aut simplices vel ignaros, aut venales et paratos ad præmium, collegit et direxit inde unumquemque. Ex quibus tamen unus ante istos septem annos pro adulteriis suis tunc de civitate regia cum opprobrio ejectus et in navem impositus, ad Africam est directus. Et ecce per quales homines in singulis provinciis sanctæ Ecclesiæ dissensiones et scandala generantur. Mittunt etiam ad Carthaginem, et alium in loco sancti Reparati episcopi contra omnes regulas et contra omnia statuta Patrum episcopum ordinari fecerunt: quod cum nimia effusione sanguinis et interitu multorum innocentium hominum fecisse dicuntur. Constantinopoli vero cœperunt iterum beatissimum papam Vigilium compellere, ut si Afri, atque Illyricani, vel Dalmatæ episcopi nollet, ipse cum Græcis episcopis eadem capitula condemnaret. Sed beatissimo papa Vigilio nullatenus acquiescente, edicta ex nomine imperiali tam in Ecclesia Constantinopolitana quam in diversis locis suspendi fece-

passet; sed Leontio Theodebaldum respondiisse se ad societatem belli in Gothos venire non posse; et quoad loca illa, patrem suum Theodebertum Romanis non eripuisse. Sed de his, inquit Theodebaldus, legatos Byzantium mittimus brevi. His dictis, remisit Leontium, et Leudardum genere Francum ad Justinianum Aug. legavit cum tribus aliis. Atque illi cum parvenerunt Byzantium, rem cuius gratia venerant, ex sententia consecerunt, inquit Procopius. Si itaque legatio illa anno 551 obita, libellus ille hoc anno scriptus et legatis traditus. ANT. PAGA.

runt, per quæ eadem capitula damnarentur. Quo facto beatissimus papa omnes episcopos admonuit, dicens: Quicumque edictis istis consensum præbere voluerit, sciat se apostolicæ sedis communione suspensum. Sed et sanctus Dacius Mediolanensis episcopus contestationem omnium sub magna vociferatione deposuit, dicens: Ecce ego et pars omnium sacerdotum, inter quos Ecclesia mea constituta est, id est Gallicæ, Burgundiæ, Spanicæ, Liguriæ, Æmiliæ atque Venetiæ, contestor quia quicumque in edicta ista consenserit, suprascriptarum provinciarum pontifices communicatores habere non poterit; quia constat apud me edicta ista sanctam synodum Chalcedonensem et fidem catholicam perturbare. De qua re accensa est contra beatissimum papam et contra Dacium episcopum iracundia principalis: et tanta contra eos agere cœperunt, ut, nisi ad sanctorum basilicas confugissent, ad interitum vitæ pervenerant. Et tamen beatissimus papa Vigilus, nec in basilica Beati Petri sedes tutas habere meruit; in tantum ut illic prætor, ad quem fures et homicidæ tantummodo pertinent, mitteretur. Qui cum multitudine militum, spathas nudatas et arcus tenens portantium, supradictam basilicam introivit. Quo viso, sanctus papa columnas altaris amplexus est: sed ille ferocitate et animo concitatus, primo de altari diaconos ejus et clericos a capillis tentos ejecit, postea vero ipsum sanctum papam alii a pedibus, alii a capillis et barba tentum crudeliter abstrahabant. Sed cum ille altaris columnas non dimitteret, cecidit altare, et columnæ aliquæ fractæ sunt, et quantum ad ipsos, ibi super ipsum altare in partibus mitti habuit. Sed Deus, qui in talibus angustiis semper adesse dignatur, tam aliquorum ex ipsis militibus, quam populi, qui ad tumultum venerat, animos ad misericordiam provocavit, et cœperunt voces atque stridores mittere: et sic contigit ut iudex iniquitatis supradictus prætor cum ministris crudelitatis suæ territus fugiendo discederet. Postea tamen sacramenta accepit beatissimus papa, et sanctus Dacius episcopus, vel omnes qui cum ipsis ad loca sancta confugerant, quia eis nemo ultra violentiam faceret, nec invitis de ecclesiastica causa aliquid extorqueret; et sic interim sunt egressi. Sed et hodie, tam ipsis quam diversis qui in obsequio eorum sunt, varias inquietudines et molestias generant, præmiis clericos et servos eorum immitentes, ut in facie ipsorum stantes injurias eis publice faciant, et de mansionibus aliquos in obsequio eorum positos jactant. Sed illi omnia cum Dei auxilio patienter accipiunt, dummodo nullis præjudiciis sanctæ Ecclesiæ, nullis novitatibus præbere videantur assensum. Missi sunt etiam aliqui in provincias Italiæ, ut si possent mentiendo aliqua de nomine ipsorum, hoc est beatissimi papæ et sancti episcopi Dacii, odia eis in illis partibus faciant, et in locum eorum alios episcopos, qui novitatibus consentiant, suadeant ordinari: in tantum ut et unum notarium ex servis beatissimi papæ progenitum simul sollicitaverint, qui manum sancti papæ imitari dicitur, et, quantum comperimus, chartas aliquas de nomine

A ipsius falsas conscribi fecerunt, et cum ipsis chartis Stephanum quemdam de iis quos sollicitaverunt ad Italiam cum legatis Gothorum miserunt, ut per falsitates et dolos aliquorum animos contra beatissimum papam, quod Deus fieri non permittat, in illis partibus excitare videantur. Unde rogamus et contestamur gloriam vestram per futurum Dei nostri iudicium, quod omnis conditio humana formidat, ut ad provincias vestras hæc omnia velociter indicetis, ne aut isti subripiant qui missi sunt, aut Anastasius quidam, quem sanctus episcopus Aurelianus Arelatensis civitatis ad beatissimum papam ante hoc biennium direxerat, ibidem in Galliis aliqua mentiatur: quia et ipse, cum de Constantinopoli exire non posset, usus est consilio, ut promitteret se omnium episcoporum Gallicanorum ad damnanda capitula pro quibus hæc scandala orta sunt, animos inclinare. Cui et præmia plurima dantes districte ibi de hoc implendo sacramenta præstare fecerunt; et non permiserunt per eundem Anastasium beatissimum papam quid in ipsa causa ageretur fratribus suis episcopis Gallicanis scribere, nisi tantum de aliis causis, et quia fidem catholicam, et quatuor synodorum reverentiam, secundum traditionem Patrum custodit atque conservat. Hæc ergo prudentia vestra, ut et in isto sæculo magnam vicissitudinem, et in futuro vitam æternam a Deo omnipotente recipiat, sub omni cautela et celeritate ad provinciam dignetur scribere; admonendū ut episcopi illarum partium beatissimo papæ et sancto Dacio episcopo epistolas dirigant, constantes ne novitates aliquas recipere patiantur, et ut animos eorum fraterna consolatione confirmet. Sed et in civitate regia, quod potestis in ipsa causa, maxime sancto episcopo Dacio adesse cum Dei auxilio festinate: postulantes ut eum post 15 aut 16 annos ad suam Ecclesiam redire concedat: quia cum pene omnes episcopi quos ordinare solet, sicut bene scitis, mortui sint, immensa populi multitudo sine baptismo moritur. Petite etiam, ut eundem sanctum Dacium vobis videre liceat, et ab se querere quæ causa sit, quod tam longo tempore ad Ecclesiam suam minime sit reversus. Solliciti tamen esse dignemini, quia si qui capitula damnari volunt, fingunt se et fidem catholicam vindicare, et Chalcedonensem synodum venerari cum nobis omnibus, ut qui ignorant intentionem eorum videantur aliquid injustum expetere. Vos Christiani et nobiles viri, cauti estote, ut quod potestatis sacerdotibus Christianæ plebis, qui persecutionis pondere gemitus de ipsis medullis emittunt, aliquod remedium vel solatium videamini præstitisse; quatenus Deus in die retributionis magnam mercedem et præclara munera pro hac compensatione tribuat. Hæc enim omnia quædam fidelissimæ personæ de Constantinopoli venientes ita acta esse veraciter confirmaverunt. Sed et multa crudeliter circa diversos diaconos et clericos Afros, qui eis consentire nolunt, acta esse vel agi, interdictumque esse omnibus Romanis ne ad beatissimum papam accedant. De quibus omnibus hæc pauca sub anxietate gloriæ vestræ festinavimus indicare, ut pro remedio animarum

vestrarum cura vobis sit supra omnes actus de ista causa, quæ specialiter Dei est, cogitare, ut in dio iudicii, sicut dictum est, non offensam de negligentia, sed mercedem de bono actu invenire possitis.

EXEMPLUM SACRÆ EPISTOLÆ JUSTINIANI

SCRIPTÆ AD BEATISSIMUM JOANNEM METROPOLITANUM
EPISCOPUM.

Significamus tuæ sanctitati colligere omnes religiosissimos episcopos, qui de tua synodo sunt, et pervenire in Mopsuesteniam civitatem et requisitionem subtilem facere convenientibus universis ibi constitutis senioribus hominibus, sive clericis, sive laicis, et discere ab ipsis, si cognoscunt tempus ex quo ablatum est nomen Theodori a sacris a diptychis. Si vero b non meminerint ex quo hoc factum est, confiteantur hoc ipsum, quod non cognoscunt insertum aut prædicatum in sanctis diptychis nomen Theodori, et proferantur vobis et ipsa diptycha, ut cognoscatis quis pro illo insertus est: et tales confessiones gestis recipientes, et vestris suggestionibus conjungentes, subscribat et tua sanctitas in ipsis et ceteri religiosissimi episcopi: et sic dirigite unam quidem ad nos, alteram vero ad sanctissimum papam. Et hoc tamen manifestum fiat, et unusquisque eorum qui contentur, dicant et manifestent quot est annorum: et vos vero in propriis confessionibus significate de prædicto capitulo, et quem pro Theodoro insertum invenistis. Scripsimus autem et Marthano viro magifico pro hoc, ut sine ulla dilatione ista agerentur et nobis mitterentur. Legi.

Datum decimo calendas Junias Constantinopoli, imperii domini nostri Justiniani perpetuo c Augusti anno vigesimo quarto, post consulatum Basilii viri clarissimi anno nono (Christ. 550).

ALTERA JUSTINIANI EPISTOLA

COSMÆ SANCTISSIMO EPISCOPO MOPSUESTILÆ.

Significamus tuæ sanctitati, quod jussimus Joanni beatissimo metropolitano Anazarbenæ [Justinianopolitanæ] civitatis colligere omnes provincie episcopos, et pervenire in vestram civitatem, et subtilem inquisitionem facere convenientibus omnibus apud vos constitutis senioribus hominibus, sive clericis, sive laicis, et discere ab illis, si cognoscunt ex quo ablatum est nomen Theodori a sanctis diptychis: si vero d non meminerint de tempore, et quando hoc ipsum factum est, et hoc ipsum confiteantur, quod non cognoscunt nomen Theodori in sanctis diptychis insertum vel prædicatum ipsum in ecclesia. Oportet

A igitur proferri et ipsa sacra diptycha, ut omnes cognoscant religiosissimi episcopi, quo ordine nomina episcoporum in diptychis recitantur: et hoc ipsum manifestum vos facere per suggestionem vestram: et confessiones gestis intervenientibus recipientes, et vestris conjungentes suggestionibus, subscribite omnes collecti episcopi, et sic dirigite unam quidem ad nos, alteram vero ad sanctissimum papam. Et hoc vero fiat manifestum in confessionibus eorum, ut unusquisque dicat et manifestet quot est annorum. Legi.

Datum undecimo calendas Junias Constantinopoli, imperii domini nostri Justiniani perpetuo Augusti anno vigesimo quarto, post consulatum Basilii viri clarissimi anno nono.

SUGGESTIO SYNODI ŒCUMENICÆ

CONSTANTINOPOLITANÆ II

AD VIGILIUM.

Decibat vere cum primam e [Forte, inter] sacerdotum dignitatem sortiti estis sanctissimi e, ea quæ ad sanctarum Ecclesiarum statum respiciunt, manifesta vestræ divinitus honoratæ beatitudini fieri. Hoc bene f et Christianissimus noster imperator considerans, et ad vestram scientiam quædam, quæ de Theodoro quondam Mopsuestenæ Ecclesiæ episcopo mota sunt, jussit referri. Piissimis enim ad nos litteris usus g, hortatus est ad Mopsuestenam civitatem convenire, quæ una secunda Ciliciæ est, et cum subtilitate perscrutari quando Theodorus, qui olim prædictæ civitatis fuit episcopus, sacris diptychis ejectus est, et manifesta ea tam ejus tranquillitati quam vestræ divinitus honoratæ facere beatitudini. Statim igitur Mopsuestiam accedentes, religiosissimum congregavimus clerum, et fidelem ejus populum, eligentes eos qui seniores sunt, qui et retinere forsitan memoria possunt h subtilitatem ejus quod quærebatur: et divina et adoranda eis proponentes Evangelia, ut suspicionem sui testimonii emundarent, dicere invitavimus, si sciunt quo tempore Theodori antiqui nomen sacris ejectum est diptychis. Illi vero i multos annos, et suam excedentes memoriam esse juraverunt, ex quo nulla ejusdem Theodori memoria sacris diptychis inferitur. Cyrillum autem religiose memoriæ Alexandrinæ civitatis pontificem in ejus loco inscriptum esse l, atque ex patribus suis audisse asseruerunt m. Sed eorum quæ dicebantur subtilitatem investigantes, et per ipsa venimus n sacra diptycha, et mortuorum episcoporum connumerationem considerabamus o: et Theodori quidem in antiquioribus temporibus nullam memoriam invenimus, in ipso vero hinc sacrorum diptychorum Theodorus scriptus est, quem omnes propter quidem mortuum

a Veteres libri, Theodori sacris.

b Eadem libri: Si autem. Et paulo post, alteram autem, et vos autem.

c Legendum, perpetui. Sic etiam in sequenti epist.

d Veteres libri: Si autem. Et postea, alteram autem. Et mox: Et hoc autem.

e Paris., primum.

f Veteres libri, sacerdotii.

g Paris., sanctissime.

h Idem codex, Hoc vehementer.

i Idem codex, litteris destinatis.

j Bellovac., possent.

k Veteres libri: Illi autem. Et infra, in ipso autem. Et postea, ex Galatia autem.

l Eadem libri, esse inscriptum.

m Paris., se adserunt.

n Idem codex, præscrutavimus.

o Idem codex, consideravimus.

esse dixerunt, ex Galatia vero ortum esse provincia. Hunc et nos omnes nostri ^a concilij partem factum ante triennium mortuum esse cognoscimus ^b. Hæc ita habere, ipsa gesta vobis sanctissimis manifestent : quæ humili suggestijoni conjungentes, ad scientiam vestram destinavimus. Sed petimus divinitus inspiratos vos religiosissimis et Deum placentibus ^c vestris orationibus non humiles suffulcire.

JURAMENTUM VIGILII PAPÆ.

Juravit beatissimus papa Vigilij domino piissimo imperatori, in presentia nostra, id est, mei episcopi Casareæ Cappadociæ Theodori, et mei patricii Cethegi, per virtutem sanctorum clavorum ex quibus crucifixus est Dominus Deus noster Jesus Christus, et per sancta quatuor Evangelia, ita per istam virtutem sancti freni, et per ista sancta quatuor Evangelia : quod cum pietate vestra uno animo, una voluntate, hoc velle, hoc conari, ita agere, quantum possumus, ut ista tria capitula, id est, Theodorum Mopsuestenum cum scriptis suis, et epistolam quæ dicitur Ibae, et conscripta Theodoretij contra orthodoxam fidem et contra duodecim capitula sancti Cyrilli dicta, condemnentur et anathematizentur; et nihil pro his capitulis, neque per me, neque per eos

^a Veteres libri, vestri.

^b Paris., cognovimus.

A quibus credere possum, ex ordine clericatus, aut laicis, contra voluntatem pietatis vestræ aut agere, aut loqui, aut consilia dare secretius. Et si quis mihi aliquid contrarium dixerit, aut de istis capitulis, aut de fide, aut contra rempublicam, istum sine mortis periculo pietati vestræ manifestabo, et quæ mihi locutus est : ita ut propter locum meum personam meam non prodas : et me ista custodiens erga pietatem vestram, honorem meum in omnibus servare promissisti; sed et personam opinionemque meam custodire, et cum Dei adjutorio defendere; sed et privilegia Ecclesiæ meæ servare. Sed et chartulæ istæ nulli [*Parte, ut nulli*] ostendantur, nihilominus promissistis. Promitto præterea quod in ista causa trium capitulorum, quodcumque debet fieri communiter tractamus [*Parte, tractemus*]; et quod utile nobis visum fuerit, hoc faciamus cum adjutorio Dei. Datum est hoc juramentum quindodecimo die mensis Augusti, indictione xiii, imperii domini nostri Justiniani anno 23, novies post consulatum Basilii viri clarissimi. Ego Theodorus misericordia Dei episcopus Casareæ Cappadociæ, huic chartulæ juramenti testis subscripsi. Flavius Cethegus vir patricius huic chartulæ juramenti testis subscripsi.

^c Veteres libri, placantibus.

* EPISTOLA DECRETALIS VIGILII PAPÆ

PRO CONFIRMATIONE QUINTÆ SYNODI ŒCUMENICÆ.

(Ex manuscripto codice bibliothecæ Regiæ.)

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ, Βιγλίῳ.

Τὰ σκάνδαλα, ἅπερ ὁ τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐχθρὸς τῷ σύμπαντι κόσμῳ διήγειρεν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. Οὕτως ὡς τὸ οἰκεῖον βούλημα πρὸς τὸ ἀνατρέψαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ διακειμένην, ἕκαστον φαῦλον σκοποῦ τυγχάνοντα, πληρῶσαι οἷω δὴ ποτε τρόπῳ σκ. υ. δέξοντα, οὐ μόνον ἐξ ἑνόματος ἰδίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἡμετέρου, καὶ ἐξ ἄλλων, διὰ τοῦ λέγειν, ἢ τοῦ γράφειν, διάφορα πλάσασθαι πεποιήκειν εἰς τοσοῦτον, ὅτι ἡμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ συνεπισκόπων ἡμῶν ἐν τῇ βασιλεὶ πόλει διάγοντας, καὶ ἰσῶ σεβάσµατι τὰς τέσσαρας συνόδους ἐδικουύντας, καὶ ἐν τῇ τῶν τεσσάρων τούτων συνόδων μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πίστει ἀμώμως διατελοῦντας, τοῖς σοφίσµασι τῆς οὕτω πονηρᾶς πανουργίας, αὐτῶν ἐπιχείρησι διελεῖν ὥστε ἡμᾶς τοὺς ἐν μιᾷ πίστει ὁμόφρονος γενοτάς, καὶ ὄντας, καταπρονήσαντας τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης εἰς διχόνοιαν ἀπαχθῆναι. Ἄλλ' ἐπειδὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃς ἐστὶ φῶς ἀληθινόν, ἐν σκοτῶσι οὐ καταλαµβάνει, πάσης πυγῆς τῆς ἡμῶν διανοίας ἀποκαθίστας, πρὸς εἰρήνην τὴν οἰκουμένην ἀνεκαλέσατο, καὶ ἐκκλησίαν, ὡς τε τὰ ὀφειλόντα διετυπωθῆναι παρ' ἡμῶν, ἀποκαλύπτοντες τοῦ κυρίου, καὶ τῆς ἀληθείας ἀνεχνηθίστας, σωτηρωδῶς πληρωθῆναι : διὰ τοῦτο γεννητῶ ἡμῶν σύµπασα ἀδελφότης, ὅτι περ τὰς τέσσαρας

C Dilecto fratri Eutychio, Vigilus.

Scandala quæ humani generis inimicus in universo mundo excitavit, nullus ignorat : adeo ut unumquemque propositum suum ad subvertendam Dei Ecclesiam per universum orbem diffusam, quocumque modo implere satagentem, non tantum suo nomine, sed etiam nostro, atque aliorum, diversa tum loquendo, tum scribendo, componere impulerit : in tantum ut nos ipsos una cum fratribus et coepiscopis nostris, in urbe regia degentes, et æquali reverentia quatuor synodos vindicantes, et in una eademque quatuor illarum synodorum fide sincere persistentes, cavillationibus, versutiis et dolo malo ab iis dividere conatus fuerit ; ita ut nosmetipsi qui ejusdem cum illis eramus, et sumus, de fide sententiæ, insuper habita dilectione fraterna in discordiam abierimus. Sed quoniam Christus Deus noster, qui est lux vera, quem tenebræ non comprehendunt, omni confusione a mentibus nostris remota, universum orbem et Ecclesiam ad pacem revocavit, ita ut quæ a nobis definiri debent, revelante Domino, et veritate investigata salubriter impleta sint. Idcirco sciat vestram universa fraternitas, quod quatuor synodos, hoc est Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primamque

^a Hanc esse supposititiam epistolam probat R. P. Joan. Garnerius in notis ad Breviarium Liberati. Harouixus.

συνόδους, τούτῳστι τὴν ἐν Νικαίᾳ, τὴν ἐν Κωνσταντινου-
 πόλει, τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σὺν
 αὐτοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς, ἐν πᾶσι καὶ δεχόμεθα, καὶ θεοφι-
 λει διακοίᾳ προσκυνούμεν, καὶ ὁμοψύχως φυλάττομεν.
 Καὶ οἱ τινες δὴποτε τὰς αὐτὰς ἁγίας συνόδους, ἐν
 πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν περὶ τῆς ἁγίας πίστεως ὀρισθεῖσιν,
 οὐκ ἀκολουθοῦσι, τούτους ἄλλοτρίους τοῦ συλλόγου τῆς
 ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας κρούμεν. Διὰ τοῦτο τὴν
 ὑμῶν ἀδελφότητα τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον εἰδέναι βουλό-
 μενοι, τούτοις γράμμασι κατὰδουλον αὐτῇ ποιούμεν.
 Ἐπειδὴ οὐδενὶ ἀμφιβολῶν ἔστιν, ὅποσα κενήνται περὶ τῶν
 τριῶν κεφαλαίων, τούτῳστι περὶ Θεοδώρου τοῦ ποτε Μο-
 ψουστίας ἐπισκόπου, καὶ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, οὐ
 μὴν ἄλλὰ καὶ τῶν τοῦ Θεοδώριτου συγγραμμάτων, καὶ
 τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης παρ' Ἰβᾶ γεγράφθαι πρὸς
 Μάρην τὸν Πέρσῃν· καὶ διάφορα περὶ τῶν αὐτῶν κεφα-
 λαίων γυγνηταῖ τε, καὶ γέγραπται· καὶ διὰ τοῦτο, εἴγε
 ἐν παντὶ πράγματι ὁ τῆς σοφίας λόγος ἀπαιτεῖ τὸ ζητη-
 θῆν ἀναψηλαφᾶσθαι, καὶ οὐκ αἰδῶς εἶναι ὀφείλει, ὥστε
 σπουδῆ τῆς ἀληθείας, τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὲν παρα-
 λειφθῆν, εὐρεθῆν δὲ μετὰ ταῦτα δημοσιευθῆναι, πόσῳγε
 μᾶλλον ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθήσεισι τοῦτο ἀρμόζει
 φυλάττεσθαι; Ὅποτε δὴλὸν ἔστι τοὺς ἡμῶν πατέρας, καὶ
 μάλιστα τὸν μακαριώτατον Δύγουστίνον, τὸν ἐκλάμψαντα
 ἐν τοῖς θείοις λόγοις, τῆς Ῥωμαϊκῆς εὐγλωττίας διδασ-
 καλον ἀναψηλαφᾶσαι τε τοὺς οἰκίους λόγους, καὶ διορθώ-
 σασθαι τὰ αὐτῶ ἐρημένα, καὶ τὰ παραλειφθέντα, μετὰ
 ταῦτα δὲ εὐρεθέντα προστεθεικέναι. Καὶ ἡμεῖς ὁμοίως
 τοῖς τοιούτοις ὑποδείγμασι προτραπέντες, ἐν τῇ ὑποθήσει
 τῶν μνημονευθέντων τριῶν κεφαλαίων, οὐδέ ποτε ἀπίστα-
 μὲν δι' ἐρείνης γινόμενοι, τί περὶ τῶν προειρημένων τριῶν
 κεφαλαίων, ἐν τοῖς τῶν ἡμετέρων γράμμασι δύνῃται τὸ
 ἀληθέστερον εὐρεθῆναι. Ὅθεν φανερὸν γέγονε διὰ καθαρὰς
 ἀληθείας, ἐν τῆς εἰρημένους Θεοδώρου τοῦ Μοψουστίας
 λόγοις τοὺς πανταχοῦ στολιτευομένους, τὰ ἐναντία τῇ
 ὀρθῇ πίστει καὶ ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἁγίων πατέρων
 περιέχουσαι. Ἀμέλει τοι καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες κατ' αὐτοῦ
 γράφοντες, ἰδίους λόγους πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἁγίας ἐκ-
 κλησίας καταλειόπασαι. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ
 βλασφημίας φανερώς αὐτὸν εἰρηκένα εὐρίσκομεν, ἄλλον
 εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν, ὑπὸ τῶν τῆς
 ψυχῆς καθῶν καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλοῦ-
 μενοι, καὶ τῶν χειρόνων κατὰ μικρὸν ἀπιστάμενοι πρὸς
 τὰ κρείττονα τῇ προκίπῃ τῶν ἔργων ἐηλυθέναι, καὶ τῇ
 πολιτείᾳ ἁμῶν γινόμενον. Καὶ ὡς ψυλὸν ἄνθρωπον βα-
 πτισθῆναι ἐν ὀνόματι πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος,
 καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύμα-
 τος εἰληφέναι, καὶ νιοθεσίας ἡξιώσθαι· καὶ καθ' ὁμοίωσιν
 βασιλικῆς εἰκόνος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Χρι-
 στὸν προσκυνεῖσθαι. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄτρεπτον
 ταῖς ἐννοίαις, καὶ παντελῶς ἀναμάρτητον γεγενῆσθαι.
 Πρὸς τοῦτοις εἶπε, ταύτην γεγενῆσθαι τὴν ἑνωσιν τοῦ Θεοῦ
 λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν, ὅποιον ὁ ἀπόστολος εἶπε περὶ
 τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς· «Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα
 μίαν»· καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος
 τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἰπὼν, «Ἐλάβετε πνεῦμα ἅγιον,» οὐ δέ-
 δωκε αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον. Ὅμοίως καὶ τοῦτο ἐτόλμησεν
 εἰπεῖν, ὅτι τὴν ὁμολογίαν ἦν Θωμᾶς ἰποιάσατο, ψηλαφή-
 σας τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ κυρίου, μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν, λέγων, «Ὁ κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου,» μὴ

et Chalcedonensem, una cum iisdem fratribus nostris,
 in omnibus suscipimus, et devota mente veneramur,
 atque unanimiter servamus. Et si qui easdem sanctas
 synodos in omnibus quæ ab ipsis de sancta fide de-
 finita sunt non sequuntur, eos a cœlu sanctæ et
 catholice Ecclesiæ alienos judicamus. Quapropter
 desiderantes ea scire fraternitatem vestram quæ a
 nobis facta sunt, his nostris litteris ipsi manifestum
 facimus. Quoniam nulli dubium est quot quantaque
 mota sunt, ob tria capitula, hoc est de Theodoro
 olim Mopsuestiæ episcopo, ejusque scriptis, quin-
 etiam de scriptis Theodoretæ, et de epistola quæ dicitur
 scripta ab Iba ad Marim Persam; et quam diversa
 de tribus illis capitulis dicta atque conscripta sunt.
 Ideo si in omni negotio sapientiæ ratio postulat, ut
 id de quo queritur retractetur, neque pudori esse
 debet, cum ea quæ ab initio ommissa, studio deinde
 veritatis inveniuntur, in publicum eduntur; quanto
 magis ecclesiasticis disceptationibus convenit, eam-
 dem rationem in illis quoque observari? Præcipue
 cum manifestum sit Patres nostros, et maxime beatis-
 simum Augustinum, qui in divinis Scripturis cla-
 ruit, Romanæ eloquentiæ magistrum, propria scri-
 pta retractasse, dictaque sua correxisse, atque illa
 quæ omiserat, ac deinde invenerat, addidisse. Nos
 quoque similiter illis exemplis incitati, in controver-
 sia trium capitulorum supra memoratorum, nunquam
 destitimus, quin investigaremus quid de prædictis
 tribus capitulis, in Patrum nostrorum litteris verius
 inveniri posset. Unde patuit revera, dictis Theodori
 Mopsuestiæ sermonibus qui ubique redarguantur,
 pleraque contraria rectæ fidei et doctrinis sanctorum
 Patrum contineri: quare ipsi sancti Patres adversus
 eum scribentes, tractatus suos ad sanctæ Ecclesiæ
 eruditionem reliquerunt. Etenim inter cæteras
 ipsius blasphemias aperte ipsum dixisse invenimus,
 alium esse Deum verbum, et alium Christum, a pas-
 sionibus animæ et concupiscentiis carnis vexatum,
 et paulatim a minoribus recedentem ad meliora per
 profectum operum pervenisse, et conversatione irre-
 prehensibilem factum. Et ut nudum hominem bap-
 tizatum fuisse in nomine Patris, Filii et Spiritus sancti,
 et per baptismum gratiam sancti Spiritus accepisse, et
 adoptionem promeritum. Et ad exemplum imaginis
 imperatoris, ob personam Dei Verbi Christum ado-
 rari. Et post resurrectionem immutabilem cogitationi-
 bus, et omnino impeccabilem factum. Præterea,
 dixit eam unionem Dei Verbi factam fuisse ad Chri-
 stum qualem Apostolus dixit de viro et muliere:
Erunt duo in carne una (I Cor. vi). Et quod post
 resurrectionem, cum insufflasset Dominus discipulis,
 et dixisset: *Accipite Spiritum sanctum*, non dedit illis
 Spiritum sanctum. Similiter hoc quoque ausus est
 dicere, quod confessionem quam Thomas edidit,
 attractans manus et latus Domini post resurrectio-
 nem, dicens: *Dominus meus et Deus meus*, non ad
 Christum retulit (neque enim Theodorus ait Christum
 esse Deum); sed propter miracula resurrectionis
 stupentem Thomam laudasse Deum, eaque verba
 dixisse. Quod autem pejus est, in interpretatione

εἰρᾶσθαι τοῦ Ὁμοῦ περὶ τοῦ Χριστοῦ (οὐδὲ γὰρ λέγει Ὁσιώδωρος θεὸν εἶναι τὸν Χριστὸν), ἀλλὰ πρὸς τὰ θαύματα τῆς ἀναστάσεως ἐκπλαγῆντα τὸν Ὁμοῦ δόξασαι τὸν θεόν, καὶ ταῦτα εἰρηκῆναι. Τὸ δὲ χεῖρον, εἶτι μὴ καὶ ἐν τῇ ἱερμανίᾳ, ἢν δῶθεν ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἔγραφεν ὁ αὐτὸς Θεόδωρος, ὁμοίον ἐποιήσατο τὸν Χριστὸν Πλάτωνι, καὶ Μανιχαίῳ, καὶ Ἐπικούρῳ, καὶ Μαρκιωνί, λέγων, ὅτι ὡς περὶ ἑκαστος ἐκείνων ἐκ τοῦ οὐραίου ὁ εὗρατο δόγματος, τοὺς οὐραίους μαθητὰς ἐκάλεσε Πλατωνικοὺς, καὶ Μανιχαίους, καὶ Ἐπικουρείους, καὶ Μαρκιωνιστὰς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς τὸ δόγμα εὗρακός, ἐξ αὐτοῦ τοὺς Χριστιανικοὺς ἐκάλεσεν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν σύμψασα γνωσκέτω ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, δικαίως ἡμᾶς, καὶ ἀκπλήπτως πρὸς τὰ περὶ αὐτὰ ταῦτα ἡμῶν τῷ διατυπώσει ἐληλυθῆναι. Ὅθεν κατακρινόμεν, καὶ ἀναθεματιζόμεν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις πάσιν αἰρετικοῖς κατακρινόμεν, καὶ ἀναθεματιζόμεν (ὥστε φανερόν ἐστιν) ἀπὸ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων, καὶ ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ Θεόδωρον τὸν ποτε Μοψουεστίας ἐπίσκοπον, καὶ τὰ τούτου ἀσθεῖ συγγράμματα, οὐδὲν ἧττον· καὶ τὰ κατὰ Θεοδώριτον συγγραφήντα κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης συνόδου, καὶ τὰ πρὸς ἐδικαστὸν Θεόδωρον, καὶ Νεστορίου ὑπ' αὐτοῦ συγγραφήντα. Πρὸς τοῦτοις ἀναθεματιζόμεν, καὶ κατακρινόμεν τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς Μάρκον τὸν Πέρισον αἰρετικόν, κατὰ ἴδα γεγράφθαι λεγόμενον, ἥτις τὸν Χριστὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἐκπαρθένου Μαρίας σαρκωθέντα, ἄνθρωπον γενεῆσθαι ἀπαρτίζεται, ψλὸν δὲ ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς γενεῆσθαι λέγει, ἐν κατὸν προσεγορεύει, ὥστε ἐκ τούτου ἄλλον νοεῖσθαι τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν. Καὶ ἄγιον δὲ Κύριλλον τῆς ὀρθῆς πίστεως διδάσκαλόν τε καὶ κήρυκα, ὡς αἰρετικόν, καὶ ὁμοίᾳ Ἀπολλωναρίου γράψαντα διαβάλλει. Καὶ κατακρινόμεν τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης συνόδου, ὡς χωρὶς χριστέως τε καὶ ζατῆσεως τὸν Νεστορίον κατακρινάσης. Καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἀσθεῖ, καὶ ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει ἀποκαλεῖ ἡ αὐτὴ ἐπιστολή. Ἐδικεῖ δὲ Θεόδωρον, καὶ Νεστορίον, καὶ τὰ ἀσθεῖ αὐτῶν δόγματα καὶ συγγράμματα. Τὰ προειρημένα τοῖνυν τρία ἀσθεῖ κεφάλαια ἀναθεματιζόμεν, καὶ κατακρινόμεν, τουτέστι τὸν ἀσθεῖ Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας, μετὰ τῶν ἀσθεῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἄπὸ ἀσθεῶς Θεόδωρου συνεγράψατο, καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν λεγόμενὴν κατὰ ἴδα γεγράφθαι, ἢ τινι αἰ εἰρημίαι ἀνωτέρω ἀθέμιτοι περιέχονται βλασφημίαι· καὶ τὸν ὃν τινὰ δὲ ποτε, τὰ προειρημένα ἐν οἰωθήποτε χρόνῳ πιστεύοντα ὀφείλειν διεχθῆναι, ἢ ἐδικασθῆναι, ἢ ἐπιχειροῦντά ποτε τὴν παροῦσαν κατάκριτον ἀνατρέψαι, τῷ ὁμοίῳ ἀναθέματι ὑποβάλλομεν. Τοὺς δὲ, ὅσοι φυλάττοντες τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀπὸ τῶν προειρημένων συνόδων κηρυχθεῖσαν, τὰ μνημονωθέντα τρία κεφάλαια κατέκριναν, ἤσων κατακρινουσιν, ἀδελφοὺς καὶ συνιρεῖς ὀριζόμεθα. Ἄτινα δὲ ποτε εἴτε παρ' ἡμῶν, εἴτε παρ' ἄλλων πρὸς ἐδικαστὸν τῶν προειρημένων τριῶν κεφαλαίων γενεῆσθαι, τῷ διατυπώσει τοῦ παρόντος ἡμῶν γράμματος καταργούμεν. Πάσας γὰρ τὰς ἐμφερόμενας ἀνωτέρω βλασφημίας, ἀπίστου τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἵνα τις εἴποι ὅτι αἱ προειρημένα τέσσαρες σύνδοι, ἢ μία ἐξ αὐτῶν ἐδέξατο, ἢ τοὺς ὁμοίᾳ φρονούντας,

A quam scilicet ad apostolorum Acta idem Theodorus scripsit, similem fecit Christum Platoni, et Manichæo, et Epicuro, et Marcioni, dicens : Quoniam sicut illorum singuli ex proprio dogmate cujus auctores fuerunt, suos discipulos appellavere Platonicos, et Manichæos, et Epicureos, atque Marcionistas, eodem modo Christus dogma inveniens, ex eo Christianos appellavit.

Propterea igitur agnoscat universa Ecclesia catholica nos juste et irreprehensibiliter ad ea quæ hæc nostra constitutione comprehenduntur devenisse. Unde condemnamus et anathematizamus, una cum aliis omnibus hæreticis, qui (ut manifestum est) damnati et anathematizati sunt a prædictis sanctis quatuor synodis, et ab Ecclesia catholica, Theodorum olim Mopsuestiæ episcopum, et impia ejus scripta : nihilominus ea quoque quæ a Theodoro scripta sunt contra rectam fidem, et contra duodecim capitula sancti Cyrilli, et contra synodum Ephesinam primam, quæque ab eo scripta sunt pro defensione Theodori et Nestorii. Præterea anathematizamus et condemnamus epistolam ad Marim Persam hæreticum, quæ ab Iba scripta dicitur : quæ Christum Verbum ex sancta Deipara et semper virgine Maria incarnatum, hominem factum fuisse negat, nudum vero hominem ex ea natum : quem templum vocat, ita ut ex hoc intelligitur alium esse Deum Verbum, et alium Christum. Sanctum vero Cyrillum rectæ fidei magistrum et præconem, ut hæreticum, et similia Apollinario scribentem calumniatur ; et reprehendit primam Ephesinam synodum, quasi absque judicio et inquisitione Nestorium damnaverit ; tum capita duodecim S. Cyrilli impia, et rectæ fidei contraria appellat eadem epistola ; defendit autem Theodorum et Nestorium, et iniuria eorum dogmata atque scripta. Prædicta itaque tria impia capitula anathematizamus et condemnamus, scilicet impium Theodorum Mopsuestiæ, una cum impiis ejus scriptis. Et quæcumque impie Theodoretus scripsit, atque etiam epistolam quæ dicitur ab Iba scripta fuisse : qua superior dictæ profanæ blasphemie comprehenduntur. Quin enim quemcumque, qui crediderit, aliquo ullo tempore ea capitula debere suscipi, aut defendi, vel conatus fuerit hanc præsentem condemnationem subvertere, simili anathemati subjicimus. Quoscumque vero, qui rectam fidem servantes a dictis synodis prædicatam, memorata tria capitula condemnaverunt, vel etiam condemnant, fratres et consacerdotes esse definimus. Quæ vero aut a me, aut ab aliis ad defensionem prædictorum trium capitulorum facta sunt præsentis hujus scripti nostri definitione evacuamus. Absit enim ab Ecclesia catholica, ut aliquis dicat omnes superiores comprehensas blasphemias, a prædictis quatuor synodis, aut ab una ipsarum susceptas fuisse, vel eos qui similia sentiunt et sequuntur. Apertissimum autem est quod a memoratis sanctis Patribus, et maxime a sancta synodo Chalcedonensi, nullus de quo aliqua esset suspicio admissus est, nisi qui reje-

* Legendum videtur τῷ Ὁμοῦ. EDIT.

καὶ κατακολουθούσας. Δηλοῦται ὄντως, ὅτι περ ἀπὸ τῶν A
μνημονεύστων ἁγίων πατέρων, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς
ἐκείνης ἐν Χαλκηδὼν συνόδου, οὐδεὶς περὶ οὗ ὑποψία γί-
γονεν ἰδέσθαι, εἰ μὴ ὅς ἀπεβάλετο τὰς ἀνωτέρω ἑμπερι-
χομέναις βλασφημίαις, ἤγουν τὰ ὁμοια ταύταις, ἢ τῶν αἰ-
ρισιν περὶ ἧς ὑποπτος ἦγονεν, ἢ τὰς βλασφημίας ἀπρηνήσατο, καὶ κατέκρινε, περὶ ὧν ἐν ὑπονοίᾳ γέγονεν.

ἸΠΟΓΡΑΦΗ.

Ὁ Θεὸς σε ἡγῆ διαφυλάττει, ἀδελφε ἡμιώτατε. Ἐδόθη
πρὸ ἕξ εἰδῶν δεκεμβρίου, βασιλείας τοῦ δεσπότου ἡμῶν
Ἰουστινιανοῦ τοῦ αἰωνίου ἀγροδοστου ἔτους εἰκοστοῦ ἑβ-
δόμου, μετὰ τῶν ὑπατεῖαν Βασιλείου τοῦ λαμπροτάτου,
ἔτους εἰς.

(Τέλος βιβλίου, ἢ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναχθείσας. Χριστὲ ὁ Θεὸς, δόξα σοι. Ἀμήν.)

SUBSCRIPTIO.

Deus te servet incolumem, frater honoratissime.
Data ante sextum idus Decembres, imperii domini
nostri Justiniani æterni Augusti anno vigesimo se-
ptimo, post consulatum Basilii viri clarissimi, anno
duodecimo (*Æra christianæ* 533).

DE VIGILII DECRETALI EPISTOLA PRO CONFIRMATIONE V SYNODI,

DISSERTATIO PETRI DE MARCA.

I. Commodum accidit nuper, ut quo tempore acta B
quintæ synodi œcumenicæ prelo regio excudebantur, obtulerit sese mihi fato quodam vetus collectio
χρήσιμον ex antiquis Patribus et conciliis petitarum, a veteri theologo adversus Acephalos et Monothelitas hæreticos olim adornata. Volumen illud manuscriptum Græcum exstat in bibliotheca Regia, accurate descriptum a Leone Ciunomo, et ab eo repositum Constantinopoli in bibliotheca imperatoria, temporibus Michaelis Palæologi, anno mundi 6784, seu anno Christi 1276. Amanuensis vero testatur a se transcriptum ex autographo quod in veteri bibliotheca Ecclesiæ Romanæ asservabatur, calamo exaratum, anno mundi 6267, seu anno Christi 753. Quod ideo annotavi, ut de manuscripti codicis antiquitate et fide nullus esset dubitandi locus. Inter cæteros vero laudabiles locos, ex quibus collectio illa compacta est, opportune incidi in excerpta aliquot ex antiquis actis quintæ synodi, scilicet in Eutychie epistolam ad Vigilium (cujus pars quedam Græce prolata est in concilio Florentino) et rescriptum Vigilii ad Eutychie (quæ exstant Latine tantum in collatione prima illius synodi), et in quatuordecim anathematismos editos ab eadem synodo, qui Latine tantum habentur in collatione 8. Itaque ad commodum studiosorum antiquitatis ecclesiasticæ pertinere putavi, postquam injuria temporum nobis actorum Græcorum invidit exemplar, ut saltem his fragmentis Græcis non carerent: præcipue cum ex anathematismorum collatione cum editione Latina non leve adjumentum sibi comparare possint ad veram synodi sententiam indagandam, adversus Nestorianorum et Eutychianorum versutias.

Præterea vero exhibemus tibi, lector, epistolam Vigilii, quæ nondum in lucem prodit, quæque auro contra æstimari debet, qua synodi quintæ gesta auctoritate sedis apostolicæ confirmantur. Ejus pretium illi soli norunt quibus perspectum est quantum plerique dignitati pontificiæ detrahant eo nomine, quod hæc quinta synodus vim et pondus œcumenicæ obtinuerit, licet renitentem Vigilium fuerit experta, qui maluit exsilium pati, quam suffragio suo illius delinquentem approbare. Contendit quidem illustrissimus annalium conditor ex Evagrio et cæteris auctoribus, confirmatam fuisse synodum a Vigilio, sed eam probationem in id tempus dilatam quo Vigilium ab exsilio solutus est, rogante Narsete duce, post liberatam a Gothis Italiam. Sed opus illi est æquo lectore, qui se conjecturis in re tanti momenti duci patiat: cum e contra excipere soliti sint non solum novatores, sed etiam plerique eruditissimi viri, errasse Græcos scriptores, qui de consensu Vigilii loquuntur; quia constat ex Anastasio, pulsum in exsilium a Justiniano cum aliquot episcopis, quod synodo refragaretur; unde revocatus est precibus Romanorum et

Narsetis ducis, teste eodem Anastasio, qui tamen confirmationis illius omnino non meminit. Non melat viros eruditos ex eo vim concilii generalis tribuere huic quintæ synodo, quod a Pelagio primo, et Gregorio Magno, aliisque pontificibus sub nomine quintæ synodi post cæteras quatuor recensita fuerit. Quod tamen alii sic explicant, ut pontifices illos auctoritati tantæ synodi cessisse potius dicat, quam synodo auctoritatem addidisse.

II. Quæ a me dicta sunt eo animo ut repertam in bibliotheca Regia Vigilii epistolam commendem, quæ omnes illas difficultates superat; quæque iis verbis concepta est, quibus uti decebat sedis apostolicæ pontificem. Sane a Græcis ipsis tanti facta est ad robur quintæ synodi asserendum, ut eam in acta ejus synodi retulerint, et definitioni synodice subjunxerint, ut ostendatur inferius. Unde patet summa fide rescriptum ab Evagrio, Vigilium consensisse synodo ἑγγράφως; epistolam enim illam inter acta synodi legerat. Hæc sunt Evagrii verba (*Lib. iv, cap. 34*): Βεγίλιος μὲν οὖν ἐγγράφως συνδήμωνος, συνιδρεύειν οὐκ εἴλετο: Vigilium autem per litteras consensit concilio, non tamen interesse voluit. Ex iisdem actis sive dubio hauserunt Photius, Zonaras, Cedrenus, Euthymius et Nicephorus, quod de Vigilii consensu tradunt. Cujus consensus meminit quoque sexta synodus in prosphonetico ad Constantinum Pogonatum imperatorem; ubi postquam retulit Eutychie damnationem a Leone I decretam fuisse, et Marciano principe cum synodo Chalcedonensi susceptam, hæc verba subjunguntur: Οὕτω δὲν μετὰ ταῦτα Βεγίλιος Ἰουστινιανῷ τῷ πανευσεβεῖ συμπερώνησε, καὶ τὸ τῆς πέμπτου συνόδου, τὰ φωραθέντα καὶ λαθόντα τῶν ἀναθεματικῶν συντάγματα βδελυρίας πληρώσατο. Quæ sic reddit vetus interpres: Sic ut Vigilium post hæc Justiniano piissimo consonuit, et quintum concilium constitutum est, ut eorum opuscula quæ latenter reperta sunt, repleta abanatione, anathematizarentur. Quæ verba dupliciter explicari possunt. Vel hoc sensu, ut dicatur Vigilium in eo consensisse cum Justiniano, ut concilium indiceretur ad damnationem trium capitulorum; quamvis pontifex in contraria sententia perstiterit. Vel illo, ut omnino cum Justiniano consenserit tam in concilii indictione quam in trium capitulorum damnatione. Quæ ultima explicatio necessaria est, ne si primæ hæreamus, alienum videantur a mente sua Patres exemplum protulisse, et longe dispar ei quod superioribus verbis proposuerunt, de consensu Leonis et Marciani, totiusque synodi.

III. His addi potest eximium Pelagii II testimonium ex epistola ad episcopos Istriæ (*Cap. 7*), cujus adeo aperta sunt verba, ut mirari subeat qua ratione viros alioqui perspicacissimos fugerit tam expressa de Vigilio sententia. Etenim prolixis verbis ibi refertur, sedem apostolicam per Vigilium initio quidem probasse

tria capitula, et pro eorum defensione diu laborasse, longoque tempore ad injurias usque certasse (quod de solo Vigilio intelligi potest), deinde cessisse, quando veritas se patefecit. Quæ verba ad epistolam Vigilii respiciunt, qui re diligentius tractata, veritatem sibi affuisse, sequè tria capitula damnasse scribit, ut mox dicitur uberius.

IV. Cæterum ut liquidius sententia hujus epistolæ intelligatur, simulque famæ et dignitatî Vigilii consulatur, non alienum erit pauca de ipsius instituto in hac trium capitulorum controversia dicere. Tria illa capitula hæc erant. 1. Hæc episcopi Edesseni epistola ad Marinum Persam; 2. Theodori episcopi Mopsuesteni persona, et ejus scripta; 3. Theodoretî disputationes adversus duodecim capita Cyrilli Alexandrini. Ex his tribus capitulis Acephali, propago quedam Eutychnianorum occasionem arripiebant non admittendi concilii Chalcedonensis, quasi Nestorium aliquo pacto foveret. Id ex eo colligebant, quod epistolam hæc synodus approbasset, quæ tamen Cyrillum carpebat, in Theodori Mopsuesteni Nestorianæ hæreseos auctoris laudes efferebatur, et utebatur blasphemis Nestorii verbis, quem non servato judiciorum ordine damnatum quoque fuisse dicebat in synodo Ephesina. Tum vero quod Theodoretî in communionem suscepto, ejus tamen scripta ad versus duodecim capita Cyrilli, quibus Nestorii hæresis proscriberetur, synodus Chalcedonensis non damnasset. Ex iisdem quoque capitulis Nestoriani hæresim suam instaurare nitentur, prolatis ex Theodoro Mopsuesteno testimoniis, et ex Theodoretî adversus Cyrillum dissertationibus. Cum autem in id unum Justinianus incumbere, ut Acephalos, qui graves in Ægypto et in Oriente motus excitabant, legibus suis insectaretur, Theodorus Cæsareæ Cappadociæ episcopus, Acephalorum fautor, et sectator Origenis a paucis annis proscripti, ad ultionem eorum quæ contra Origenem gesta erant, et ut imminens Acephalis periculum averteret, controversiam de tribus capitulis excitavit, ut Ecclesiæ pacem perturbaret. Pro ea itaque qua valebat gratia apud principem pacis ecclesiasticæ alioqui studiosum, per cuniculos rem aggressus est. Spem Justiniano fecit in eundem cum Acephalis concordiam, si præter Theodoretî scripta adversus Cyrillum, epistola Hæc Edesseni recitata in concilio Chalcedonensi, tanquam impia rejiceretur, et Theodorus quoque illa epistola laudatus, tanquam Nestorii parens damnaretur; cuius famæ Cæsareæ episcopus ex eo quoque infestus erat, quod Origenis deliramenta olim refutasset.

V. Justinianus utilitate publica, ut sibi quidem videbatur, excitatus, libello satis copioso tria illa capitula proscripsit, et ab episcopis Orientis damnari procuravit. Enimvero, quia trium capitulorum negotium nullius synodi judicio erat præjudicatum, imo vero synodi Chalcedonensis dignitatem aliquo pacto violare videbatur, Orientis patriarchæ qui Justiniani decreto subscripserant, se vi adactos fuisse Stephano responsali Romanæ sedis professi sunt. Meus vero Constantinopolitanus episcopus eam conditionem adiecit, si hæc Romano episcopo non probarentur, suum sibi chirographum restitutum iri: quod sub jurisjurandi fide illi promissum est. Atque adeo Justinianus sentiens nihil in hoc negotio quod Ecclesiæ statum respiciebat, tentari utiliter posse sine sententia Romani pontificis, Vigilium Romæ evocat. Pontificem Romæ abeuntem Ecclesia Romana, provinciarum quoque Africanæ, Sardinia, Hellados et Illyrici obstatæ sunt, teste Facundo, ne ullatenus novitati acquiesceret.

Antequam vero quid egerit in hæc causa explicem, observandum est cum Pelagio et B. Gregorio, in hac controversia non disputatum fuisse de fide, sed de personis. Id testatur Pelagius I in epistola ad Childerbertum regem Francorum, qui tunc in Oriente capitula quedam extra fidem agitata fuisse scribit. B. quoque Gregorius Hiberniæ episcopus monet, in ea

A synodo de quibusdam solummodo personis actitatum; vel, ut Pelagii II verbis utar, nihil aliud, nisi de personis actum. Quinetiam Vigilii in epistola quam edimus, disertissime adnotavit, in hac controversia non disputatum fuisse de fide; sed de personis. Unde patet liberam fuisse aliter atque aliter in hoc negotio censendi facultatem, sine ulla Christianæ religionis injuria: ideoque Vigilium; qui suam aliquoties mutavit sententiam, de sola levitatis vel metus suspitione periclitari. A qua suspitione tamen abesse tantum debet, ut potius singularis prudentiæ laudem ex iis quæ in hac causa gessit, consequi posse videatur.

VI. Qui rerum ecclesiasticarum sunt periti, non ignorant duobus modis olim versari solitos fuisse summos pontifices in questionibus propositis, quæ disciplinam respiciebant; vel summo jure, vel remisso. Huic temperamento et canonum remissioni locus erat, quando ob bonum unitatis, et pro resarcienda Ecclesiæ pace, necessarium videbatur ea clementia uti. Eam clementiam Græci *ἀκρομυίας* vocant. Latini eorum exemplo dispensationem, ut alibi ostendi a deductis veterum Patrum et conciliorum testimoniis. Utroque agendi modo usus est in hac controversia Vigilium, nunc juris et canonum vigore, nunc eorum remissione, fidei et pacis Ecclesiæ studiosissimum se præbens. Observatum quidem est ab eruditissimis, Vigilium quæ videbatur, inconstantiam, prudentiæ et maturi consilio esse tribuendam: sed non docuerunt eum agendi modum a canonica disciplina pependisse.

VII. Ac primo quidem nihil aliud ab eo expectandum erat statim post profectiorem suam ex Urbe, quam ut votis Occidentalium favendo; se vetustatis vindicem præstaret. Itaque litteris ex itinere ad Menam datis; damnationem trium capitulorum reprehendit, et legatis ad Justinianum missis petivit ut pateretur eam rescindi. Urbem deinde Constantinopolitanam ingressus octavo calendæ Februarii, anno 547, Menam et alios capitulorum damnatores, illos quoque qui damnatoribus communicabant, a communione suspendit; quam tamen illis post quinque menses restituit, Theodora Augustæ rogatu. Ratio potissima cur damnationi trium capitulorum refrageretur, hæc erat, quod existimaret nihil eorum quæ in synodo Chalcedonensi gesta erant, retractari posse, eo quod ea sit generalium synodorum auctoritas; ut de iis quæ illarum judicio semel ordinata et disposita sunt, iterum disceptari non debeat. Ea est enim retractationis significatio apud jurisconsultos, quam Græcè *ἀναφύλακτον* vocant, sive *παλινδίκιον*. Neque rei judicatae exceptione repellat novandi studium. Addebat quoque Leonis papæ auctoritatem, qui conceptis verbis gesta synodi Chalcedonensis confirmando veterat, ne res in synodo definitæ ullo colore quaesito retractarentur. Deinde vero cum legibus principum retractatio adversus sententias præfectorum prætorio intra duos annos peragi deberet, hæc tamen trium capitulorum retractatio adversus synodum universalem totius orbis consensu firmatam, post eentum annos urgeretur, ut conqueritur Facundus Hermianensis: illud supererat, ut doceretur his capitulis judicio synodi Chalcedonensis provisum fuisse. Quod luculenter docet Vigilium in constituto, et uberius Facundus in libris ad Justinianum: neque tamen inde sequi aliquid fidei contrarium a synodo admissum fuisse.

VIII. Cæterum etsi Vigilium nulla vi adigi posset ad subscriptionem, consensit tandem anno 548 ut in conventu 70 episcoporum hæc causa Constantinopoli discuteretur: singulorumque suffragiis ad se scripto delatis, ipse *Judicatum* dedit ad Menam, quo tria capitula damnabat. Hoc fecit *κατ' ἀκρομυίας*, sive remissionem et dispensationem canonicam, ad pacem tum Orientalibus retinendam. Si quis id a me conflictum putet, audiat Vigilium, qui pro se dicit in encyclica adversus Theodorum Cæsareensem: *Primum* quidem in eo quod pro scandalo refrenando eundem

* Bib: urde Concord. sacerdotii et imperii, c. 13.

accendentes quorundam animis, quos aliqua dispensatione credidimus temperandos; quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas, quædam pro tempore existimavimus ordinanda, tali scilicet conditione ut omni in posterum perturbatione sopita, nihil ultra nec verbo, nec litteris quinquam facere ex eadem causa præsumeret. Eandem causam dispensationis prætendit clerus Romanus in epistola ad legatos Gallicanos; postea tamen tractatu habito, prædictus sanctus papa Vigilius, sub aliqua dispensatione, ipsam causam ordinaverit, sollicitè monendo, ne per occasionem aliquam supradicta synodus pateretur injuriam. Sed obtinere non potuit Vigilius ab Afris, Illyricanis et Dalmatis episcopis, ut iudicio suo cederent; quia potius ab ejus se communionem suspenderunt. Ejus discessionis causas atrociori stylo persequitur Facundus in libello contra Mocianum scholasticum, et in epistola fidei catholicæ, ubi propterea Vigilius prævaricator dicitur. Egit itaque cum principe coram Mena patriarcha, pluribus episcopis et senatu, ut rescissis qui in hac causa utrinque gesta fuerant, indiceretur synodus, in qua adessent Africanarum et Illyricanarum provincialium episcopi, quorum, ut ipse loquitur, fuerat scandalizata fraternitas, ut quæ omnium suffragiis probarentur, cum pace Ecclesiæ locum haberent.

IX. Evocanti autem principi episcopos ex Africa et Illyrico, cum ægre ac ne vix quidem pareretur, actum est anno 551 cum Vigilio, ut si nollet Occidentales episcopi, ipse solus cum Græcis tria capitula damnaret. Renuente pontifice, edictum Justiniani de damnatione trium capitulorum, suasu Theodori Cæsarensis publice propositum est. Vigilius vero comminationem est Græcis episcopis communionis suæ suspensionem, si edicto consensum præberent: idemque professus est Dacius Mediolanensis episcopus. Quamobrem incenso ita Justiniano, Vigilius in basilicam Sancti Petri in Hormisda confugit; unde per vim abducere conatus prætor, populi tumultu repellitur. Accepto tandem per imperatoris legatos sacramento, redit in domum Placidianam. Sed multis rursus injuriis affectus, et insidiosis appetitus, noctu iterum sub Natale Christi Chalcedonem abiit ad Sanctam Euphemiam. Unde missis a Justiniano senatoribus, et seorsim semel atque iterum Petro referendario, evocari non potuit. Quin potius encyclicam de calamitatibus suis scribit, depositionisque sententiam in Theodorum Cæsarensensem profert, et communionis suspensionem adversus Menam patriarcham Constantinopolitanum, anno 552. Hanc Vigilius constantiam is eventus secutus est, ut remotis edictis, discussionem trium capitulorum integram synodo future relinqui consenserit imperator, atque Menas et Theodorus, et alii episcopi veniam a Vigilio petierint, ob injurias ejus beatitudini vel sedi factas, ut testantur eorum libelli inserti constituto Vigili. Mense mortuo successit Euty chius, qui statim fidei libellum Vigilio obtulit, mense Januarii, anno 553, et petivit ut communi tractatu controversiæ motæ delinirentur. Rescripsit Vigilius sibi placere, ut discordia sopiatur, γινώσκοντες κανονικῆς συνόδου, habita synodo canonica, in qua tractatus et disceptatio fieri possit cum unitis sibi fratribus, ἅμα τοῖς ἐνωθίσις ἡμῶν ἀδελφοῖς σύγκρισις ποισοῦμεθα. Cupiebat Vigilius synodum in Italia fieri, sed refragante principe de loco, tandem inter eos convenit ante diem Paschæ, ut exæquato Latine lingue episcoporum numero his pontificibus Græcis qui tunc Constantinopoli præsentibus aderant, de tribus capitulis tractaretur, quemadmodum testatur Vigilius in constituto. Sed moræ impatiens princeps synodum coegit adversus pacta conventa, litterisque suis datis ad patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum et vicarios Hierosolymitani patriarchæ, et cæteros episcopos Orientales qui erant in urbe, ad controversiam de tribus capitulis aggrediendam hortatur. In quibus litteris *Judicium* olim a Vigilio editum mentionem iniecit, ut de pontificis sententia nullus videretur ambigendi locus; dissimulata

A tamen illius *Judicium* rescissione, et cæteris conditionibus cum Vigilio depictis.

X. Convenit ergo synodus quarto nonas Maii, et illustri legatione Euty chii Constantinopolitani, et aliorum patriarcharum, atque sexdecim metropolitæ norum, Vigilius convenit, ab eo postulans ut causam trium capitulorum cum cæteris episcopis disceptare vellet, quemadmodum suis litteris Euty chio pollicitus erat. Ille causas valetudinem, in posterum diem responsum distulit: quo pollicitus est manifestare quod ei de tali conventu placuerit. Quibus verbis non significat quod viris eruditissimus persuasum est, scilicet se scriptis synodo satisfacturum; sed potius indicat se conventum illum canonicæ synodi loco non habere, quæ de re perendie sit acturus. Hic locus est magni momenti ad ferendum de consilio Vigili certum iudicium. Viserat præcipue synodi indictionem ad sanandos Occidentalium episcoporum animos, qui lesi fuerant illa dispensatione qua usus erat ad conciliandos Orientales. Ea conditio placuerat

B Justiniano, itaque conventus solum Orientalium censeri non poterat a Vigilio legitimus et universale concilium. Quare secunda vice aditus a legatis synodi, abscessit respondit, se tum illis convenire non posse, ut patet ex relatione a legatis synodo facta, quorum hæc sunt verba: Ille vero respondit, non posse una nobiscum convenire, eo quod plurimi hic quidem sunt Orientales episcopi, pauci vero cum eo: facere autem per semetipsum in scriptis sententiam suam, et offerre piissimo domino. Contendebant e contra legati, conventum non esse differendum propter absentiam Occidentalium episcoporum; præcipue cum in aliis synodis œcumenicis vix duo aut tres Occidentis episcopi interfuissent, nunc vero adesset ipse Vigilius et aliquot Italice, Illyrici et Africæ sacerdotes. Vigeat præterea illius rescriptum, quo promiserat Euty chio se cum fratribus unitis de hac re tractaturum; se autem cum illo communionem jungi. Replicatio Vigili non est actis inserta, quæ tamen colligi potest ex rei gestæ serie, quam numero superiori adnotavimus. Etenim legati dissimulabant verba rescripti; quibus se acturum ea de re in synodo canonica pollicebatur. Porro canonica synodus esse non poterat, quæ juxta morem in aliis synodis œcumenicis observatum, non constabat ex legatis omnium provincialium ecclesiasticarum. Neque esse quod objicerent, paucos cæteris conciliis interfuisse Occidentales episcopos, cum ex actis synodicis constet illos gessisse vices Romani pontificis et totius concilii dioceseon Occidentalium. Qui mos tanto studiosius observari debebat in hac causa, quod de scandalo Occidentalibus illato agendum erat; eaque esset Romanæ Ecclesiæ consuetudo, ut vocatis iis quorum intererat, offensiones amoveret, quemadmodum docent Leonis I epistolæ ad legatos in Orientem missos. Et in hac causa sæpe Vigilius professus fuerat iis verbis quæ cleri Romani epistola continentur: *Sine consensu omnium*, inquit Vigilius, *ista quæ et synodum Chalcedonensem in dubium venire faciunt, et scandalum fratribus meis generant, solus facere nulloatenus acquiescam*. Quare interpellatus iterum a patriciis, quos imperator delegarat, et ab episcopis nomine synodi sponpondit, intra dierum aliquot spatium quod sibi de controversia videretur, ad imperatorem scripto transmissurum. Non est ergo quod viri eruditi eam causam prætendant absentia Vigili, quod summi pontifices adesce non solerent in conciliis generalibus: cum vera causa petenda sit ex eo quod conventum imperfectum noluerit præsentia sua œcumenicum reddere in offensionem Occidentalium. Instiuit atque synodum cognitionem suam de tribus capitulis, quæ tandem defluitione sua damnavit.

XI. Interim vero Vigilius intra viginti dierum inducias, quas ob ægritudinem petierat, constitutum suum ad Justinianum dedit, quo sententiam suam de tribus capitulis copiose explicavit. Theodori blasphemias conglit, sed ejus nomini parci, ad exemplum synodi Ephesinæ: superfluum docet, et ad exprobra-

tionem Theodoretū tendere, si ejus scripta adversus Cyrilium damnentur, cum Cyrillus ipse et synodus Chalcedonensis nihil aliud ab eo exegerint quam ut Nestorio anathema diceret. De hęc epistola nihil retractandum post concilium Chalcedonense. Deinde prohibuit ne quis ordinis et gradus ecclesiastici aliter de tribus capitulis doceret, quam ipse suo constituto exprimebat. Attamen animadverti eum non adjecisse anathema in eos qui contrariam opinionem tuerentur. Quod ab eo summa prudentia factum est, ut ostenderet eam esse controversiæ conditionem, quæ in utramque partem inflecti posset, si paci ecclesiasticæ hac ratione consuleretur. Non potuit aliter respondere interroganti Justiniano, qui sententiam Vigilii requirebat, non autem agebat de dispensatione ad concordiam Occidentalium et Orientalium resarciendam, quæ aliter obtineri non poterat, quam tractatu inito sine contumelia Occidentalium.

XII. Hic vero dissimulare non possum, me longe abesse ab illustrissimi cardinalis Baronii sententia (*Annal. eccles. ad an. 553*), qui putat constitutum Vigilii missum a Justiniano ad synodum; idque colligit ex eo quod rationes in constituto prolatae pro hęc epistola, discutiantur et refelluntur in sexta collatione. Ut vero aliter sentiam, impellor potius amore veri quam novatorum proccacitate, qui ex hac narratione non leve argumentum trahi posse putant adversus pontificiam auctoritatem, cujus scripta in synodo non solum discuti, sed etiam refutari hinc probant, et definitionem illius decretis promulgatis contrariam cum anathemate proferri. Enimvero si constitutum relectum fuisset in synodo, illius recitatio relata fuisset in acta, quibus insertæ sunt minoris momenti relectiones. Argumenta autem illa pro hęc epistola, quæ discutiantur collatione sexta, nota erant et trita, ut pote quæ a sex vel septem annis summo studio contorquerentur ab adversariis, etiam scriptis copiosissimis libris, quemadmodum factum est a Facundo Hermianensi: ut necesse non sit confugere ad constitutum Vigilii, quasi inde illa excerpti necessarium omnino foret. Deinde promulgatio constituti aliena fuisset ab instituto et prudentia imperatoris, qui damnationi trium capitulorum cum totis incumberet, non debuit suis votis officere, Vigilii auctoritate prolata, quæ desiderium illius improbare. Imo vero ut facilis obtineret quem sibi proposuerat eventum, ne quis expectaret quid principi Vigilii respondisset, quemadmodum pollicitus erat se facturum, per Constantinum sacri palatii quæstorem Justinianus synodo suggestit, Vigilii mentem satis explicatam esse ex iis quæ sæpius hac de re docuerat cum scriptis, tum viva voce. Et ut sacrum conventum ad damnationem trium capitulorum animaret, litteras ea de re a Vigilio perscriptas ad Aurelianum Arelatensem, et ad Valentinianum Scythiæ episcopum, et sententiam ab eodem pontifice latam adversus Rusticum et Sebastianum diaconos suos trium capitulorum fautores, e Latina in Græcam linguam versas, legendas exhiberi ab eodem quæstore curavit. Hæc sunt verba Constantini: *Communiter vero convenire invitatus (id est Vigilii) et hoc facere una cum sancta vestra synodo, pollicitus est per semetipsum facere et dare piissimo domino. Ut igitur etiam ea quæ sæpius ab ipso facta sunt ad condemnationem trium capitulorum, vos audientes, atcriores efficiamini de his formam celeriter proferre, direxit per me sanctitati vestræ condemnationem ab ipso Vigilio religiosissimo prolatam, etc., omnibus translatis ad Græcam linguam ad faciliorem scientiam vestræ sanctitatis. Qui præjudicio Vigilii perlecto, Patres alacriores effici ad condemnationem existimabat, non adeo supinus erat, ut eorum impetum contraria ejusdem pontificis definitione retardaret. Deinde vero locus agendi de constituto hic erat, cum pollicitationem Vigilii principi factam quæstor recenset. Sed adeo mentionem ejus non injectit, ut potius id omnino dissimulet, ejusque loco alia instrumenta substituat. Aut vero vir illustrissimus, hac instrumentorum prolacione id ten-*

tasse Justinianum, ut Vigilium prævaricatione argueret, qui constituto aliter quam antea decernebat. Sed principis in eo consilium aliunde melius deprehendi non potest, quam ex oratione quæstoris, qui ad excitandos et provocandos Patres auctoritatem Vigilii contra isthæc capitula scripto proferat, non autem in pontificis contumeliam. Sane si quis ordinem, qui in conciliis œcumenicis obtinebat, diligentius expendere velit, quam longissime recedet ab illa opinione, qua dignitas sedis apostolicæ violatur, meamque facile consentiet adhibitum Vigilii nomen, ut gradus inde ad definitionem synodi contra capitula strueretur. Prima enim semper fuit in synodis œcumenicis sententia Romani pontificis, qua non expectata nihil decerni moris erat; quemadmodum servari solebat in senatusconsultis ad orationem principum factis, ut dicam tomo II de Concordia sacerdotii et imperii. Impræsentiarum solo Vigilii testimonio utar, qui sibi jus illud in hac causa vindicabat. Promissa namque principi intra viginti dierum inducias sua de hoc negotio definitione, Pelagium diaconum ad episcopos misit, ut eos moneret ne ante sententiæ suæ promulgationem quidquam ea de re decernerent: *Antiquum et regularem custodientes ordinem, inquit, ne ante nostræ, hoc est, sedis apostolicæ, cui per Dei gratiam præsidemus, promulgationem sententiæ quidquam proferre tentarent, unde scandali rursus, quæ sopita fuerat, oriri posset occasio.* Itaque Justinianus, ne prætermissa videretur in hoc negotio Vigilii auctoritas, constitutum quidem suppressit, sed alius Vigilii priores sententias, quæ annis superioribus ab eo late erant *οινομαχίας*, synodo exhibuit, ut in actis omnia rite et solemniter gesta fuisse viderentur. Quare synodus quoque ipsa magnum decreti sui momentum in eo posuit, quod Vigilii tria capitula sæpius et scripto et sine scripto condemnasset; etsi conqueratur, quod conventui, licet illustri legatione invitatus, interesse noluerit, satiusque duxerit polliceri se suam ipsius sententiam ad principem missurum. Cæterum an promissis steterit pontifex, omnino synodus reticuit, officio se suo satisfecisse rata, si sententiis a Vigilio latis, et in judicio ex mandato principis exhibitis, initteretur: præcipue cum de pontificis contrario voto solemniter et juxta cognitionum ordinem non constaret.

XIII. Cæterum id valde angebat Vigilium, quod restitutionem pacis Occidentalium, quam unice expetebat, his Justiniani artibus pessumdatam videret. Non solum enim numerus Occidentalium episcoporum exæquatus non fuerat in synodo, secundum pacta conventa, de quibus egimus supra; sed etiam Vigilii decretum a principe retentum in synodo promulgatum non fuerat; quod ad majoris scandalli occasionem tendere, si tale quid accideret, Vigilii in constituto disertissime professus fuerat. Quare in ea rerum omnium perturbatione consensum suum præstare noluit episcoporum definitioni: ideoque a principe pulsus est in exilium una cum aliquot episcopis et clericis synodo refragantibus, teste Anastasio. Contamelis enim illius apud Evagrium et cæteros scriptores Græcos altum est silentium. Nisi fortasse suspicari libeat aliquam hujus dissidii cognitionem ad Michaëlem Cerularium patriarcham Constantinopolitanum pervenisse, quæ supinæ cujusdam allucinationis occasionem illi præbuit. Is enim circiter annum 1051, ut a se per summum scelus repudiata communionis Romanæ infantiam amoliretur, jam ab ipsis Vigilii temporibus, papæ nomen ex ecclesiasticis diptychis deletum fuisse scripsit, epistola data ad Petrum Antiochenum episcopum. Mos enim ille apud summas sedes invaluerat, ut papæ priore loco, deinde cæterorum patriarcharum nomina tabulis ecclesiasticis, quas diptycha vocabant, inscripta, in sacrificii ordine recitarentur, ad testandam universalis Ecclesie communionem, a qua si quis illorum excideret, nomen ejus e diptychis expungebatur, ut, præter cætera, docent acerrimæ de nomine Joannis Chrysostomi restituendo, et Acacii expungendo con-

ascendentes quorundam animis, quos aliqua dispensatione credidimus temperandos; quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas, quædam pro tempore existimavimus ordinanda, tali scilicet conditione ut omni in posterum perturbatione sapota, nihil ultra nec verbo, nec litteris quisquam facere ex eadem causa præsumeret. Eandem causam dispensationis præterit clerus Romanus in epistola ad legatos Gallicanos; postea tamen tractatu habito, prædictus sanctus papa Vigilus, sub aliqua dispensatione, ipsam causam ordinaverit, sollicitè monendo, ne per occasionem aliquam supradicta synodus pateretur injuriam. Sed obtinere non potuit Vigilus ab Afris, Illyricianis et Dalmatis episcopis, ut iudicio suo cederent: quia potius ab ejus se communione secesserunt. Ejus discessionis causas atrociori stylo persequitur Facundus in libello contra Mocianum scholasticum, et in epistola fidei catholicæ, ubi propterea Vigilus prævaricator dicitur. Egit itaque cum principe coram Mena patriarcha, pluribus episcopis et senatu, ut rescissis qui in hac causa utrinque gesta fuerant, indiceretur synodus, in qua adessent Africanarum et Illyricianarum provinciarum episcopi, quorum, ut ipse loquitur, fuerat scandalizata fraternitas, ut quæ omnium suffragiis probarentur, cum pace Ecclesiæ locum haberent.

IX. Evocanti autem principi episcopos ex Africa et Illyrico, cum ægre ac ne vix quidem pareretur, actum est anno 551 cum Vigilus, ut si nollet Occidentales episcopi, ipse solus cum Græcis tria capitula damnaret. Renuente pontifice, edictum Justiniani de damnatione trium capitulorum, suavis Theodori Cæsarensis publice propositum est. Vigilus vero comminatus est Græcis episcopis communionis suæ suspensionem, si edicto consensum præberent: idemque professus est Dacius Mediolanensis episcopus. Quamobrem incenso ita Justiniano, Vigilus in basilicam Sancti Petri in Hormisda confugit; unde per vim abducere conatus pretor, populi tumultu repellitur. Accepto tandem per imperatoris legatos sacramento, rediit in domum Placidianam. Sed multis rursus injuriis affectus, et insidiis appetitus, noctu iterum sub Natale Christi Chalcedonem abiit ad Sanctam Euphemiæ. Unde missis a Justiniano senatoribus, et seorsim semel atque iterum Petro referendario, evocari non potuit. Quin potius encyclicam de calamitatibus suis scribit, depositionisque sententiam in Theodorum Cæsareensem profert, et communionis suspensionem adversus Menam patriarcham Constantinopolitanum, anno 552. Hanc Vigilii constantiam is eventus secutus est, ut remotis edictis, discussionem trium capitulorum integram synodo futuræ relinquere consentiret imperator, atque Menas et Theodorus, et alii episcopi veniam a Vigilio petierint, ob injurias ejus beatitudini vel sedi factas, ut testantur eorum libelli inserti constituto Vigilii. Mense mortuo successit Eutychius, qui statim fidei libellum Vigilio obtulit, mense Januarii, anno 553, et petiit ut communi tractatu controversiæ motæ desinirentur. Rescripsit Vigilus sibi placere, ut discordia sopiatur, *γινώσκων κανονικῆς συνόδου, habita synodo canonica*, in qua tractatus et disceptatio fieri possit cum unitis sibi fratribus, *ἅμα τοῖς ἐνωθίστιν ἡμῶν ἀδελφοῖς σύγχριστιν παρορμηθῶ*. Cupiebat Vigilus synodum in Italia fieri, sed refragante principe de loco, tandem inter eos convenit ante diem Paschæ, ut exæquato Latinæ linguæ episcoporum numero his pontificibus Græcis qui tunc Constantinopoli præsentibus aderant, de tribus capitalibus tractaretur, quemadmodum testatur Vigilus in constituto. Sed moræ impatientis princeps synodum coegit adversus pacta conventa, litterisque suis datis ad patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum et vicarios Hierosolymitani patriarchæ, et ceteros episcopos Orientales qui erant in urbe, ad controversiam de tribus capitulis aggrediendam hortatur. In quibus litteris *Judicati* olim a Vigilio editi mentionem iniecit, ut de pontificis sententia nullus videretur ambigendi locus; dissimulata

A tamen illius *Judicati* rescissione, et cæteris conditionibus cum Vigilio depactis.

X. Convenit ergo synodus quarto nonas Maii, et illustri legatione Eutychii Constantinopolitani, et aliorum patriarcharum, atque sexdecim metropolitānorum, Vigilium convenit, ab eo postulans ut causarum trium capitulorum cum cæteris episcopis disceptare vellet, quemadmodum suis litteris Eutychio pollicitus erat. Ille causatus valetudinem, in posterum diem responsum distulit: quo pollicitus est manifestare quod ei de tali conventu placuerit. Quibus verbis non significat quod viris eruditis persuasum est, scilicet se scriptis synodo satisfacturum; sed potius indicat se conventum illum canonicæ synodi loco non habere, quæ de re ferendie sit acturus. Hic locus est magni momenti ad ferendum de consilio Vigilii certum iudicium. Viserat præcipue synodi indictionem ad sanandos Occidentalium episcoporum animos, qui læsi fuerant illa dispensatione qua usus erat ad conciliandos Orientales. Ea conditio placuerat Justiniano, itaque conventus solorum Orientalium censi non poterat a Vigilio legitimus et universale concilium. Quare secunda vice aditus a legatis synodi, abscesse respondit, se tum illis convenire non posse, ut patet ex relatione a legatis synodo facta, quorum hæc sunt verba: Ille vero respondit, non posse una nobiscum convenire, eo quod plurimi hic quidem sunt Orientales episcopi, pauci vero cum eo: facere autem per semetipsum in scriptis sententiam suam, et offerre piissimo domino. Contendebant contra legati, conventum non esse differendum propter absentiam Occidentalium episcoporum; præcipue cum in aliis synodis œcumenicis vix duo aut tres Occidentis episcopi interfuissent, nunc vero adesset ipse Vigilus et aliquot Italici, Illyrici et Africæ sacerdotes. Vigeat præterea illius rescriptum, quo promiserat Eutychio se cum fratribus unitis de hac re tractaturum; se autem cum illo communione jungi. Replicatio Vigilii non est actis inserta, quæ tamen colligi potest ex rei gestæ serie, quam numero superiori adnotavimus. Etenim legati dissimulabant verba rescripti; quibus se acturum ea de re in synodo canonica pollicebatur. Porro canonica synodus esse non poterat, quæ juxta morem in aliis synodis œcumenicis observatum, non constabat ex legatis omnium provinciarum ecclesiasticarum. Neque esse quod obijcerent, paucos cæteris conciliis interfuisse Occidentales episcopos, cum ex actis synodicis constet illos geassisse vices Romani pontificis et totius concilii diocesæ Occidentalium. Qui mos tanto studiosius observari debebat in hac causa, quod de scandalo Occidentalibus illato agendum erat; eaque esset Romanæ Ecclesiæ consuetudo, ut vocatis iis quorum intererat, offensiones amoveret, quemadmodum docent Leonis I epistolæ ad legatos in Orientem missos. Et in hac causa sæpe Vigilii professus fuerat iis verbis quæ cleri Romani epistola continentur: *Sine consensu omnium*, inquit Vigilus, *ista quæ et synodum Chalcedonensem in dubium venire faciant, et scandalum fratribus meis generant, solus facere nulloatenus acquiescam*. Quare interpellatus iterum a patriciis, quos imperator delegarat, et ab episcopis nomine synodi sponndit, intra dierum aliquot spatium quid sibi de controversia videretur, ad imperatorem scripto transmissurum. Non est ergo quod viri eruditi eam causam præterant absentia Vigilii, quod summi pontifices adesse non solent in conciliis generalibus: cum vera causa petenda sit ex eo quod conventum imperfectum noluerit presentia sua œcumenicum reddere in offensionem Occidentalium. Instituit atque synodus cognitionem suam de tribus capitulis, quæ tandem definitione sua damnavit.

XI. Interim vero Vigilus intra viginti dierum inducias, quas ob ægritudinem petierat, constitutum suum ad Justinianum dedit, quo sententiam suam de tribus capitulis copiose explicavit. Theodori blasphemias configit, sed ejus nomini parcat, ad exemplum synodi Ephesinæ: superfluum docet, et ad exprobra-

tionem Theodoretii tendere, si ejus scripta adversus Cyrillum damnentur, cum Cyrillus ipse et synodus Chalcedonensis nihil aliud ab eo exegerint quam ut Nestorio anathema diceret. De Ibe epistola nihil retractandum post concilium Chalcedonense. Deinde prohibuit ne quis ordinis et gradus ecclesiastici aliter de tribus capitulis doceret, quam ipse suo constituto exprimebat. Attamen animadverti eum non adjectisse anathema in eos qui contrariam opinionem tuerentur. Quod ab eo summa prudentia factum est, ut ostenderet eam esse controversiæ conditionem, quæ in utramque partem inflecti posset, si paci ecclesiasticæ hac ratione consuleretur. Non potuit aliter respondere interroganti Justiniano, qui sententiam Vigilii requirebat, non autem agebat de dispensatione ad concordiam Occidentalium et Orientalium resarciendam, quæ aliter obtineri non poterat, quam tractatu inito sine contumelia Occidentalium.

XII. Hic vero dissimulare non possum, me longe abesse ab illustrissimi cardinalis Baronii sententia (*Annal. eccles. ad an. 553*), qui putat constitutum Vigilii missum a Justiniano ad synodum; idque colligit ex eo quod rationes in constituto prolatae pro Ibe epistola, discutuntur et refelluntur in sexta collatione. Ut vero aliter sentiam, impellor potius amore veri quam novatorum procacitate, qui ex hac narratione non leve argumentum trahi posse putant adversus pontificiam auctoritatem, cujus scripta in synodo non solum discuti, sed etiam refutari hinc probant, et definitionem illius decretis promulgatis contrariam cum anathemate proferri. Enimvero si constitutum relectum fuisset in synodo, illius recitatio relata fuisset in acta, quibus insertæ sunt minoris momenti relectiones. Argumenta autem illa pro Ibe epistola, quæ discutuntur collatione sexta, nota erant et trita, ut pote quæ a sex vel septem annis summo studio contorquerentur ab adversariis, etiam scriptis copiosissimis libris, quemadmodum factum est a Facundo Herminianensi: ut necesse non sit confugere ad constitutum Vigilii, quasi inde illa excerpti necessarium omnino foret. Deinde promulgatio constituti aliena fuisset ab iustitio et prudentia imperatoris, qui damnationi trium capitulorum cum totis incumberet, non debuit suis votis officere, Vigilii auctoritate prolata, quæ desiderium illius improbaret. Immo vero ut facilius obtineret quem sibi proposuerat eventum, ne quis expectaret quid principi Vigilii respondisset, quemadmodum pollicitus erat se facturum, per Constantinum sacri palatii quæstorem Justinianus synodo suggessit, Vigilii mentem satis explicatam esse ex iis quæ sæpius hac de re docuerat cum scriptis, tum viva voce. Et ut sacrum conventum ad damnationem trium capitulorum animaret, litteras ea de re a Vigilio perscriptas ad Aureliam Arelatensem, et ad Valentianum Scythiæ episcopum, et sententiam ab eodem pontifice latam adversus Rusticum et Sebastianum diaconos suos trium capitulorum fautores, e Latina in Græcam linguam versas, legendas exhiberi ab eodem quæstore curavit. Hæc sunt verba Constantini: *Communiter vero convenire invitatus (id est Vigilii) et hoc facere una cum sancta vestra synodo, pollicitus est per semetipsum facere et dare piissimo domino. Ut igitur etiam ea quæ sæpius ab ipso facta sunt ad condemnationem trium capitulorum, vos audientes, alacriores efficiamini de his formam celeriter proferre, direxit per me sanctitati vestræ condemnationem ab ipso Vigilio religiosissimo prolata, etc., omnibus translatis ad Græcam linguam ad facilitiorem scientiam vestræ sanctitatis. Qui præjudicio Vigilii perlecto, Patres alacriores effici ad condemnationem existimabat, non adeo supinus erat, ut eorum impetum contraria ejusdem pontificis definitione retardaret. Deinde vero locus agendi de constituto hic erat, cum pollicitationem Vigilii principi factam quæstor recenset. Sed adeo mentionem ejus non iniecit, ut potius id omnino dissimulet, ejusque loco alia instrumenta substituat. At vero vir illustrissimus, hac instrumentorum prolata id ten-*

lasse Justinianum, ut Vigilium prævaricatione argueret, qui constituto aliter quam antea decernebat. Sed principis in eo consilium aliunde melius deprehendi non potest, quam ex oratione quæstoris, qui ad excitandos et provocandos Patres auctoritatem Vigilii contra isthæc capita scripto profert, non autem in pontificis contumeliam. Sane si quis ordinem, qui in conciliis œcumenicis obtinebat, diligentius expondere velit, quam longissime recedet ab illa opinione, qua dignitas sedis apostolicæ violatur, mecumque facile consentiet adhibitum Vigilii nomen, ut gradus inde ad definitionem synodi contra capita strueretur. Prima enim semper fuit in synodis œcumenicis sententia Romani pontificis, qua non expectata nihil decerni moris erat; quemadmodum servari solebat in senatusconsultis ad orationem principum factis, ut dicam tomo II de Concordia sacerdotii et imperii. Impræsentiarum solo Vigilii testimonio utar, qui sibi jus illud in hac causa vindicabat. Promissa namque principi intra viginti dierum inducias sua de hoc negotio definitione, Pelagium diaconum ad episcopos misit, ut eos moneret ne ante sententiæ suæ promulgationem quidquam ea de re decernerent: *Antiquum et regularem custodientes ordinem, inquit, ne ante nostras, hoc est, sedis apostolicæ, cui per Dei gratiam præsidemus, promulgationem sententiæ quidquam proferre tentarent, unde scandali rursus, quæ sopita fuerat, oriri posset occasio.* Itaque Justinianus, ne prætermissa videretur in hoc negotio Vigilii auctoritas, constitutum quidem suppressit, sed alius Vigilii priores sententias, quæ annis superioribus ab eo latæ erant *οὐνομακώς*, synodo exhibuit, ut in actis omnia rite et solemniter gesta fuisse viderentur. Quare synodus quoque ipsa magnum decreti sui momentum in eo posuit, quod Vigilii tria capita sæpius et scripto et sine scripto condemnasset; etsi conqueratur, quod conventui, licet illustri legatione invitatus, interesse noluerit, satiusque duxerit polliceri se suam ipsius sententiam ad principem missurum. Cæterum an promissis steterit pontifex, omnino synodus reticuit, officio se suo satisfacisse rata, si sententiæ a Vigilio latæ, et in judicio ex mandato principis exhibitæ, inniteretur: præcipue cum de pontificis contrario voto solemniter et juxta cognitionum ordinem non constaret.

XIII. Cæterum id valde angebat Vigilium, quod restitutionem pacis Occidentalium, quam unice expectabat, his Justiniani artibus pessumdatam videret. Non solum enim numerus Occidentalium episcoporum exæquatius non fuerat in synodo, secundum pacta conventa, de quibus egimus supra; sed etiam Vigilii decretum a principe retentum in synodo promulgatum non fuerat; quod ad majoris scandali occasionem tendere, si tale quid accideret, Vigilii in constituto disertissime professus fuerat. Quare in ea rerum omnium perturbatione consensum suum præstare noluit episcoporum definitioni; ideoque a principe pulsus est in exilium una cum aliquot episcopis et clericis synodo refragantibus, teste Anastasio. Contumeliæ enim illius apud Evagrium et cæteros scriptores Græcos altum est silentium. Nisi fortasse suspicari liceat aliquam hujus dissidii cognitionem ad Michaellem Cerularium patriarcham Constantinopolitanum pervenisse, quæ supine ejusdam allucinationis occasionem illi præbuit. Is enim circiter annum 1051, ut a se per summum scelus repudiatæ communionis Romanæ infamiam amoliretur, jam ab ipsis Vigilii temporibus, papæ nomen ex ecclesiasticis diptychis deletum fuisse scripsit, epistola data ad Petrum Antiochenum episcopum. Mos enim ille apud summas sedes invaluerat, ut papæ priore loco, deinde cæterorum patriarcharum nomina tabulis ecclesiasticis, quas diptycha vocabant, in scripta, in sacrificii ordine recitarentur, ad testandam universalis Ecclesiæ communionem, a qua si quis illorum excideret, nomen ejus e diptychis expungebatur, ut, præter cætera, docent acerrime de nomine Joannis Chrysostomi restituendo, et Acacii expungendo con-

tentiones. Sed Michaelis errorem statim Petrus ca-
sūgavit. Aggre namque ferebat, consortium cum Ec-
clesia Romana dissolvi; quod litteris ordinationis suæ
et fidei testibus ad Leonem IX datis retinere cona-
tus, desiderii sui compos evasit, ut patet ex Leonis
responsione. Proferam autem ipsa Petri verba ex
ejus epistola ad Michaelē, quæ habetur in codice
manuscripto bibliothecæ Regiæ; quoniam non solum

Περὶ γίνεται τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τῆς ἀγιωσύνης σου,
ψῆφον τινὰ σοῖς ἐναχθῆναι ὡσιν, ὡς τὸν πάπαν τοῖς
ἱεροῖς ἀναφῶρα διπτυχοῖς. τοῦτο αὐτὸ ποιοῦντων καὶ τῶν
ἄλλων πατριαρχῶν· καὶ ὡς οὐκ εἶδε τοσοῦτον ἀγρόνημα
ἀγνοῖσαι, καὶ μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων ἐμὲ, εἰδόντα, ὅτι
ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκτῆς οἰκουμηνικῆς συνόδου, ἐπὶ τὰδε τῆς
ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτυχοῖς ἀναφορᾶς ἑξακόπη ὄνομα τοῦ
πάπα, διὰ τὸ ταυκαῦτα Βυγλίον μὴ ἀπαντᾶσαι κατὰ τὴν
συνόδου, μήτε μὴν ἐναθεματῖσαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοδώρι-
του κατὰ τῆς ὁρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων
τοῦ ἁγίου κυρίλλου γραφέντα, καὶ ἐκ τότε, καὶ μέχρι
τοῦ νῦν, ἀποτιμῆναι τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας
τὸν πάπαν. Μοχ : Τὸ δὲ κατὰ Βυγλίον, πόσων οὐ πρὸς-
πικαρτυρεῖ ἀπροσέξιν τῷ εὐσεβεῖ χαρτοφύλακι σου; Εἰ
γὰρ περὶ τῆς ρητορικῆς μάθημα ποριστικός ὁ ἀνὴρ, ὡς
φασίμεν, ἀλλὰ νόος ὢν, οὕτω ποῖραν ἔσχεν ἰκανῶν τῶν
ἐκκλησιαστικῶν. Ὁ Βυγλίος γὰρ [ἴσ. ἐπὶ] περὶ πέμπτης
ἡν, οὐ μὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἐκτῆς συνόδου. Διάστημα δὲ με-
ταξὺ τῶν δύο συνόδων πρὸς ἴσιν. Τὸν δὲ συνέθετο πρὸς
μικρῶν τῆς ἀναφορᾶς ἀποτιμῆναι, διὰ τὸ δινεχθῆναι
αὐτὸν πρὸς τὸν ἀγιωτάτον πατριάρχην Μηνᾶν, καὶ καθ-
αιρέσαι τοῦτο ὑποβαλεῖν, ἕως οὐ καὶ πρὸς ἄλλοιους οἱ
ἀρχιερεῖς εἰρηνοῦσαντες καταλλόγησαν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐκτῆς
ἁγίας συνόδου ὁ ἱερὸς ἡν πάπας Ἀγάθων, ὁσπῆρ τιμὸς
καὶ τὰ θεῖα σοφός. Καὶ ἀνάγνωσι τὰ περὶ τῆς ἐκτῆς συν-
όδου, ἥτις εἰδῆται κυριακῇ μετὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου
σταυροῦ ἀναγιγνώσκειν. Εὐχάρστεις γὰρ τὸν εἰρημένον
Ἀγάθωνα εὐκλεῖς ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου ἀνακη-
ρυττόμενον. Ἐπὶ δὲ τοῦτοις, κηρῶ μάρτυς ἀπαρά-
γραπτος, καὶ ἄλλοι σὺν ἐμοὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἰλλογίμων
πολλοί, ὅτι ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἀντιο-
χείας κυρίου Ἰωάννου; ὁ πάπας τῆς Ῥώμης; Ἰωάννης
καὶ αὐτὸς ἀκούων; ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτυχοῖς ἀναφέρετο.
Καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ πρὸ χρόνων τεσσαράκοντα
καὶ πέντε, εὐρον ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου
κυρίου Σεργίου τοῦ δηλωθέντα πάπαν ἐν τῇ θεῖα μυστα-
γωγίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἀναφορῶμενον. Ὅπως
δὲ ὑστερον ἢ αὐτοῦ ἀνεκλήθη ἀναφορά, καὶ [ἴσ. δι' ἡν]
ἦν αἰτία, ἀγνοῶ.

Unde patet Sergium patriarcham, qui sedem Con-
stantinopolitanam tenuit ab anno 997 usque ad an-
num 1017, communionem junctum fuisse cum Joanne
XIX seu mavis XVII, qui sedit ab anno 1005 ad an-
num 1009 (Baron. in *Annal. ad ann. 1009*), quemad-
modum ex Petri epistola observavit quoque illustris-
simus Annalium conditor. Sed aliquot exinde annis
effluxit, iterum discessere Græci ab ea unitate quam
Joannis illius sequulitas restauraverat. Dissidii hujus
ultimi causam ignorare se, id est, justam sibi non
videri, proferat Petrus Antiochenus. Alioquin diffi-
cile non erat eam indicare, si quis repulsam expe-
deret, quam passi sunt legati ab Eustathio Constan-
tinopolitano ad Joannem VIII missi, anno 1026, ut
pontificis consensus ad universalis patriarchæ no-
men episcopo Constantinopolitano concedendum an-
plissimis muneribus exambirent. *Qualenus ejus con-
sensu liceret, Ecclesiam Constantinopolitanam in suo
orbe, sicut Roma in universo, universalem dici et ha-
beri, ut loquitur Rodolphus Glaber (Lib. iv, c. 4).*

XIV. Cæterum ut ad res Vigilii redeam, observan-
dum est synodi quintæ definitionem editam fuisse
anno 553, quarto nonas Junias, anno 27 imperii
Justiniani, post consulatum Basilii anno 12, ut patet
ex collatione octava; ante vero sextum idus Decem-
bris ejusdem anni, id est post sex menses a solutione
synodi, Vigilii decretalem epistolam dedit ad Euty-
chium; quia tria capitula condemnat; ita ut hinc
perspicere liceat, brevem ejus fuisse in exsilio mo-

quid de Vigilii negotio Petrus sentiret, sed tempus
etiam docent, ex quo Græci patriarchæ nomen Ro-
mani pontificis e diptychis eraserunt; de quo deinde
restituendo, οὐ ἰνόματος ἀναφορᾶν dicebant, ad restan-
dandam Ecclesiæ unitatem tantopere laboratum est,
ut testantur Georgius Pachymeres et Nicephorus
Gregoras; qua de re alibi.

*Sacris sanctitatis tuæ litteris continetur, fama ad te
perlatum, me in sacra diptycha papam retulisse,
idemque præstitisse cæteros patriarchas. Quæ culpa a
me, præter cæteros, abesse debuerat; quippe qui nove-
rim, quod a temporibus sextæ synodi usque ad hanc
ætalem, papa nomen e diptychis exisum fuerit; quo-
niam Vigilii synodo interesse noluit, neque damnare
quæ adversus rectam fidem et duodecim capita Cyrilli
scripterat Theodoretus. Atque ex illo ad hoc usque
tempore, præcisum esse papam a vestra [nostra ex Gr.]
sanctissima ecclesia. Mox: Quæ ad Vigilium spectant,
quantum præ se ferunt religiosi chartophylacis tui
excitantiam! Licet enim in rhetorica arte, ut ferunt,
sit appxime versatus, attamen in hac ejus adolescentia
nondum satis callet res ecclesiasticas. Vigilii tempus
refertur ad quintam, non autem ad sextam synodum.
Intervallum autem duarum synodorum est centum et
viginti novem annorum. Accidit autem; ut ad paucis-
simum temporis ab ejus recitatione abstineret, ob dissi-
dium ejus cum Menno sanctissimo patriarcha, quem
ille suspensione mulctaverat, donec sacerdotes adin-
vicem in pacem redierunt. Papa autem erat sextæ sy-
nodi temporibus Agatho vir clarissimus et in rebus di-
vinis exercitatus. Lege vero quæ sextam synodum spe-
ctant, quæ quidem solet relegi die dominica post festum
Exaltationis venerabilis crucis: Etenim invenies præ-
dictum Agathonem a sancta illa synodo summis laudi-
bus efferri. Præterea vero, ego sum testis omni exce-
ptione major; plurimi quoque necum e gremio Ecclesiæ
præstantes viri, quod sub beatissimo domino Joanne
Antiocheno patriarcha, Joannes ejusdem nominis papa
Romanus in sacris diptychis recitabatur. Quinetiam
ante annos quadraginta quinque, cum ad urbem Con-
stantinopolim accessissem sub beatissimo patriarcha
domino Sergio, inveni prædictam papam una cum aliis
patriarchis inter divina mysteria recitatum. Quomodo
vero deinceps ejus recitatio præcisâ fuerit; quamve ob
causam, penitus ignoro.*

ram. Est autem operæ pretium expendere, quatenus
ille verba in re adeo implicata adhibeat, quibus di-
gnitate suam tueri possit adversus synodum Con-
stantinopolitanam, sine ulla principis et episcoporum
offensa; Plane, si verum amamus, omnino fateri ne-
cesse est, altis in mentibus hominum tunc temporis
egise radices traditam a majoribus sententiam de
summa sedis apostolicæ auctoritate. Cum enim de
cæteris synodis œcumenicis ea reverentia loqui soliti
essent summi pontifices, ipseque adeo Vigilii in hoc
decreto, scilicet ut se eas suscipere, amplecti et de-
vota mente venerari profiterentur; ut pote quæ sedis
apostolicæ suffragio et universalis Ecclesiæ consen-
sione firmata essent: hanc quintam synodum Vigi-
lius ne quidem synodi nomine cohonestat: nempe
illa ratione motus, quod ejus celebrationi, iis condi-
tionibus quibus facta est, consensus non præbuisset,
ut adnotavimus numero X. Deinde vero, quod etsi
vitium illius ex postfacto dissimulasset, a constitui:
sui promulgatione cessatum fuerat, ut motui. Quod
vero ad rem ipsam attinet, ipse sua auctoritate, suo-
que decreto tria capitula damnat: quoscuque vero,
qui jam illa condemnaverunt (his verbis synodum
Constantinopolitanam significat), fidem a quatuor sy-
nodis prædicatam amplectentes, eos fratres et consa-
cerdotes esse definit, id est, eos communioni suæ
adjungit, eorumque sententiæ robur illud impertitum,
quod ex consensione cum ipsius decreto trahere de-
bent. Eandem sententiam superioribus epistole ve-

his sic expresserat : *Quæ a nobis definiti debent, re-
velante Domino, et investigata veritate, salubriter im-
pleta sunt, quasi diceret hanc questionem, licet ab
episcopis discussam in synodo, et eorum suffragiis
decisam, sedis apostolicæ decreto esse peremptorie
definiendam. Unde hoc suum decretum διατύπων
appellat, ad principium exemplum.*

XV. Itaque Græci, ne dubitari posset in posterum
de quintæ synodi auctoritate, decretum istud Vigilii
in acta retulerunt continenter post definitionem sy-
nodi : quemadmodum colligere licet ex eo quod
exscriptor antiquus ejus exempli, quod proferimus,
hæc epistola finem actus synodi impositum testatur.
Verbum enim solemne librariis antiquis, quo finem
operis designabant, nempe τέλος, vel expliciti, quo
utitur aliquando Hieronymus, amanuensis noster ex
actis in suum excerptum sincere transcripsit. *Finis,*
inquit, *octavi libri synodi Constantinopoli congregatæ.*
Deinde vero lemma, seu titulus hujus epistolæ satis
docet, præscripta esse in eodem codice acta synodi :
*Vigilii epistola ad Eutychium καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν
προκειμένην ἁγίαν σύνοδον : Et ad præjacentem sanc-
tiam synodum.* Quare Photinus patriarcha Constanti-
nopolitanus, licet infensissimus Ecclesiæ Romanæ
hostis, ab iis verbis temperare non potuit, quæ Vi-
gilii auctoritatem in confirmanda hac synodo signifi-
cant, satisque docent, post habitam synodum, pon-
tificis decretum accessisse. Hæc sunt ejus verba :
*παρῶν μὲν τῆ πόλει, οὐ παρῶν δὲ τῆ συνόδου ὡς εἰ καὶ
μὴ πρόθυμος εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς ἱερᾶς ἀσπύρου
κρίτι. τῆ, ἀλλ' ὅμως τὴν κοινήν τῶν πατέρων πίστιν
ἡκεύρου λέξιλλω. Aderat præsens in urbe, sed non in-
tererat synodo : etsi vero non adeo prono animo esset
erga sacri concilii cætum, nihilominus tamen commu-
nem Patrum fidem libello confirmavit.* Eadem senten-
tia refertur in vetustissimo codice manuscripto Ara-
bico, in quo canonum collectio ad usum Ecclesiæ
Alexandrinæ continetur : quem penes se habet vir
clarissimus Gilbertus Gaulminus libellorum supplicum
magister, Arabicæ et cæterarum Orientalium lingua-
rum peritissimus. Collectionis hæc sunt verba : *Ex-
communicavit synodus et mortuos, quod antea non
præstitum nisi in illos solos ; factumque hoc patriarcha
Romano sciens, qui et confirmavit, et scripto ad im-
peratorem dato fidem suam professus est.* Ejusdem
viri diligentius hoc quoque testimonium debemus,
quod ex codice manuscripto Arabico historię eccle-
siasticæ Ibn Patric excerptis et interpretatus est, et
superiore locum Romanus patriarcha præsens syn-
odo nec adivit, nec legatum misit, sed consensum
præbuit, dictaque Patrum suscepti. Auctor iste Patric
æpius laudatur a Georgio Elnacini scriptore histo-
riæ Saracenicæ, edito superioribus annis ab Erpen-
nio.

XVI. Per istud Vigilii decretum quinta synodus
velut universalis admissa est, non solum in Oriente,
sed etiam in Occidente. Unde Pelagius I, Vigilii suc-
cessor, universalis concilii nomen illi arrogat in
epistola ad Narsem patricium et ducem Italiæ, agens
de Liguribus, Veneticis et Istricis episcopis, qui a
sedis apostolicæ communionem discesserant ob illam
synodum. *Si quid eos, inquit, de judicio universalis
concilii, quod Constantinopoli per primam nuper ela-
psam indicationem actum est, forte movebat, ad sedem
apostolicam, quomodo semper factum est, electis ali-
quibus de suis, qui dare et accipere rationem possent,
dirigere debuerunt.* Eam synodum susceperunt quo-
que Pelagius II et Gregorius M. (*lib. 1, ep. 24*). Hic
vero se illam quinti concilii nomine pariter cum
cæteris quatuor venerari proficitur in epistola ad
Joannem CP., ut laceam de cæteris summiis pontifi-
cibus, et de sextæ synodi Patribus, qui eam syno-
dum æquali cum cæteris cultu et reverentia excepe-
runt. Neque est quod aliquis sibi persuadent viris
doctis ejus sæculi exsanguisuisse, quod ejus mentio-
nem nullam fecerit Cassiodorus in Divinis Institutio-
nibus. Nos enim aliam hujus silentii rationem mox
investigabimus, quæ ab aliis ex parte indicata est.

PATROL. LXIX.

XVII. Enimvero ne quis ambitiosum hoc Vigilii
decretum existimaret, ipse rationes quæ se ad hanc
sententiam impulerint, has assignat. Nempè quod
offensiones et scandala quæ generis humani hostis
per disputationem de tribus capitulis invexerat, jam
sedata essent, paxque reddita esset Ecclesiæ post
illorum damnationem, et veritas affulsisset in his
ambiguis controversiis. Unde colligere licet Illyricia-
narum et Africanarum provinciarum episcopos prio-
ris sententiæ poenituisse, et communicatis cum Vi-
gilio consiliis, Orientalium communionem amplexos :
unde factum, ut deinceps inter schismaticos non
recenseantur. In reliquo Occidente Franchi et Hispani
communionem apostolicæ sedis retinuerunt : quem-
admodum etiam Italiæ episcopi, postquam Thusci
a Pelagio I moniti statim in officium redierunt. Soli
Istrici, Venetici et Ligurici episcopi, qui sub dominio
Longobardorum degebant, pertinaci animo schisma
foverunt usque ad Gregorii M. tempora, qui virus
illud etiam apud Hibernos sanavit. Mentio pacis et
scandalorum sedatorum injecta viam aperit dispen-
sationi, quam hoc ultimo decreto renovat. Non enim
abstinere possum, quin dispensationi hanc ultimam
quoque definitionem Vigilii tribuam, cum videam
Leontium scholasticum, qui hac ætate floruit, ea
sola ratione quintæ synodi decretum fulcire, nempè
quod latum sit κατ' οἰκονομίαν, ut ille ait, existimante
Justiniano his capitulis damnatis, Acephalos, seu
Hæsitantes unitatem Ecclesiæ et synodum Chal-
cedonensem amplexuros. Verba Leontii hæc sunt
actione 6 de sectis : *Ὅτι κατ' οἰκονομίαν τινὰ τοῦτο
ἔποιεσεν Ἰουστινιανός. Ἐπιδή γὰρ ἴωρα τοὺς διακρο-
νόμενους διὰ τοῦτο ἀποστραφομένους τὴν σύνοδον, ἐνόμισεν
ὅτι ἰδὼν ἀναθεματιστῆ αὐτούς, ποιεῖ δεχθῆναι τὴν σύνοδον.
Ἠγήσατο οὖν δύο τινὰς ἀναθεματισταί, εἰ καὶ μὴ ἴδω
αὐτούς ἀναθεματισθῆναι, ἵνα πάντων τῶν ἔνωσιν ποιήσῃ
καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματίσεν αὐτούς. Καὶ ὁμοίως οὐδέ
οὕτως ἰδέξαντο οἱ διακρονοῦμενοι τὴν σύνοδον. Secundum
dispensationem quamdam hoc fecit Justinianus (inter-
pret male vertit, certo concilio). Cum enim videret
Hæsitantes propter hoc avversari synodum (Chalcedo-
nensem), existimavit, quod si anathematizaret illos
(Theodorum et Iban), synodum reciperetur. Ideoque
duos anathematizandos duxit (quantum eos minime
anathematizatos oportuit), ut omnes ad unitatem redi-
geret. Hanc igitur ob causam illos anathemati subjicit.
Verum ne sic quidem Hæsitantes synodum recepe-
runt.*

XVIII. Cæterum Vigilinus aliam quoque rationem
hujus ultimi decreti assignat, nempè veritatis agni-
tionem, quæ sibi anxie et sollicite perscrutanti vete-
rum Patrum scripta, tandem affulserit. Pertinere
autem ait ad officium probi et prudentis viri, a
priori sententia discedere, postquam rei disceptatæ
æquitas comperta fuerit : quod præcipue locum ha-
bere docet in controversiis ecclesiasticis, idque probat
illustri beati Augustini exemplo, qui retractatis
lucubrationibus suis, aliqua adjecti, aliqua vero
emendavit. Iisdem vestigiis hæret Pelagius II ut de-
cretum Vigilii tueatur, in epistola illa proluxa ad
episcopos Istriæ data, quæ a Gregorio M. chartis
ecclesiasticis tunc operam dante sub Pelagio scripta
est, teste Paulo diacono (*lib. III de Gestis Longobard.*
cap. 20 ; Pelag. II epist. ad episc. Istriæ, c. 7). Obji-
ciebant Istriæ episcopi ad excusationem sui schisma-
tis, in causæ principio sedem apostolicam per Vi-
gilium papam damnationi trium capitulorum restitisse.
Respondet Pelagius, Latinos homines et Gracitatis
ignaros errorem tarde cognovisse ; et subjungit :
*Tanto eis celerius credi debuit, quanto eorum constan-
tia, quousque verum cognoscerent, a certamine non
quievit : quorum consensum certe fraternitas vestra
despiceret, si ausu præcipitii priusquam verum cogno-
scent, consensissent. At postquam diu ab eis labora-
tum est, et longo tempore ad injurias usque certatum,
hinc vestra fraternitas penset, quia tot labores repente
non relinquerent, nisi quæ vera sunt agnovissent.* Probat
autem duobus exemplis eum esse divini concilii

ordinem, ut sæpe veritatem commendet eorum opera, qui diu contra ipsam luctati sunt. Paulum contumacem adversus Evangelium sic suæ fidei prædicatorem fecit, ut cunctis quibus per illum fuerat prædicaturus, ostenderet, quia valde vorum est Dei Evangelium, quod et tanta durtitia inclinata prædicaret. Addit alterum Petri exemplum, qui reprehensus a Paulo, quod gentes recens ad fidem conversas, ad Judaismi cæremonias impelleret, consilium mutavit. Unde concludit: Si igitur in trium capitulorum negotio aliud cum veritas quæreretur, aliud inventa veritate dictum est; cur mutatio sententiæ huic sedi in crimine objicitur, quæ a cuncta Ecclesia in ejus auctore veneratur? Non enim mutatio sententiæ, sed constantia sensus in culpa est. Quando ergo ad cognitionem recti intentio incommutabilis permanet, quid obstat, si ignorantiam suam deserens, verba permutes?

XIX. Quærendum superest, cujus rei veritatem assecutus sit Vigilii, quæ illum antea lateret. Id autem colligi potest ex illa epistola Pelagii II collata cum verbis constituti Vigiliani. Quippe prima regula quæ in constituto legitur, hæc est: Nihil ex iis quæ quomodo disposita sunt in concilio Chalcedonensi, posse in questionem deduci, seu retractari, cujus regulæ probatio petitur ex epistolis Leonis papæ ad Leonem imperatorem, et ex epistolis Simplicii ad Zenonem. Econtrario Pelagius docet (Cap. 17, 18) solam fidei causam, quæ definita est in concilio Chalcedonensi, irtractabilem esse: cætera vero omnia, quæ discussa sunt in illa synodo, ad privata negotia pertinere. Leonis testimonia interpretatur (Cap. 19), et ex eo probat licentiam tribui, ut quid illic extra fidei causas de personis gestum est retractetur. Unde recte concludit, de hæc epistola, etsi probata fuisset in synodo Chalcedonensi, iterum disceptari posse. Secunda regula juxta constitutum hæc est, eos qui in communione et pace Ecclesiæ mortui sunt, post obitum non posse subijci anathemati. Quam regulam confirmat Vigilii allatis Leonis et Gelasii testimoniis. Unde sequebatur Theodorum post mortem damnari non posse. Pelagius vero docet ex Augustino, post mortem quoque eos recte damnari, qui hæresim professi sunt, cum culpa in fide perpetrata nec morte interveniente laxetur. Nempe ad exemplum perduellionis reorum, quorum memoria post mortem damnatur, et bona adiciuntur fisco, licet omnia crimina mortalitate extinguantur, ut loquitur Papinianus. Quod atinet ad Theodori dogmata, ea quidem in constituto, anathemate damnantur ut impia et blasphemata: ita tamen ut ibi significetur, non omnino liquere, an revera Theodorus illi scripserit. At vero in ultimo suo decreto Vigilii docet, sibi tandem manifestissime patuisse, διὰ καθαρῶς ἀληθείας, liquida veritate, Theodorum blasphemis quamplurimis libros suos scripsisse.

XX. Ex epistolis Vigilii et Pelagii colligere licet unam et alteram regulam apprime utilem, omnibus disceptationibus ecclesiasticis valde accommodatam. Earum prima est: Fidei canonem mutari non posse, et questiones dogmatum universalis synodi judicio semel sopitas, iterum excitari non debere. Regula quidem fidei, inquit Tertull. (De Virginibus veland. c. 1), una omnino est, sola immobilis et irreformabilis. II. In aliis causis extra fidem, id est in capitibus disciplinæ, quæ versantur non solum in facto, sed etiam in jure, veritatem nunc latere, nunc aperiri: quæ cum sese prodiderit, priores constitutiones immutandas, sive a conciliis generalibus, sive a summis pontificibus profectæ sint. Quod non solum Vigilii proficitur in epistola nostra, sed etiam Pelagius II (Epist. ad ep. Istriæ, c. 19). Specialis, inquit, synodali conciliorum causa est fides. Quidquid ergo præter fidem agitur, Leone docente ostenditur, quia nihil obstat, si ad judicium revocetur. Tertullianus quoque in eandem sententiam ait: Hac lege fidei manente, cætera jam disciplinæ et conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet et proficiente usque in finem gratia Dei. Ne quis vero

A excipiat a Tertulliano hæc adnotata in odium Psychicorum, quos ipse vocat, ad asserendam novam paracliti sui disciplinam, confirmanda est regula a nobis posita luculento B. Augustini testimonio. Iam plenaria (concilia), inquit, sæpe priora a posterioribus emendantur, cum aliquo experientiorum operum quod clausum erat, et cognoscitur quod latebat sine ullo typho sacrilegæ superbiæ, sine ulla inflata cervicæ arrogantia, sine ulla contentione lividæ invidiæ, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana (Augustin. lib. III de Bapt. cap. 3). Judicia vero data in privatis negotiis a sede apostolica, quin retractari possint, et si opus sit emendari ab eadem sede in concilio, sive generali, sive speciali, dubitari non potest, ut alibi copiose ostendi.

XXI. Hic quæri non ineleger potest, cur hæc epistola deficiat in actis Latinis. Cujus rei hæc esse puto causam, quod acta Græca, statim post damnata capitula, versa sunt in Latinam linguam, Vigilii tradita, ut deliberare posset de illorum approbatione vel rejectione. Nemini vero deinde curæ fuit, actis Latinis epistolam Vigilii adjicere, cum satis videretur, ad exemplum cæterarum epistolarum pontificiarum, hanc regesti Vigilii contineri: quorum tamen cum sit facta jactura, istam quoque epistolam intercidero necesse fuit. Dubitari vero non debet quin statim interpretationem Latinam aggressus fuerit aliquis utriusque linguæ peritus, ad usum Vigilii et Occidentalis Ecclesiæ; cum id in more positum fuisse doceant veteres interpretationes anathematismorum Ephesiæ synodi, et integræ Chalcedonensis, atque sextæ synodi. In hac vero causa omnino maturanda erat Latina interpretatio, ut possent acta Vigilii exhiberi, apud se deinde consulturo, ut dixi, de trium capitulorum damnatione. Quare statim atque collatio octava finem accepit, ubi trium capitulorum damnatio continetur, sine dubio acta synodi Latine versa Vigilii tradita fuerunt. Sane interpretationem Latinam antiquam esse discimus, non solum ex actis concilii sexti, ubi refertur, Latinum exemplar quintæ synodi servatum fuisse in patriarchio Constantinopolitano; sed etiam ex Gregorio Magno, qui exemplaria hujus synodi Latina ad Theodelindam Longobardorum reginam misit.

XXII. Ex eo autem quod antiqua conjicimus esse acta Latina quæ hodie exstant, sincera quoque illa præstare debemus, omnemque ab eis imposturæ et mutilationis suspensionem amoliri, quom tamen viri eruditi probabiliter induxerunt. Imposturam sapere illis videtur epistola ad Joannem Antiochenum sub Theodoret nomine prolata in 6 collatione, quam ab Eutyichiano aliquo nebulone actis intrusam putant, ut Cyrillum conviciis proscinderet. Alienum enim esse aiunt a modestia Theodoret, ut manibus Cyrilli defuncti se infestum exhibeat, cujus viventis concordiam et communionem una cum Joanne Antiochens fuerat amplexus. Addunt ex chronico Nicephori patriarchæ, Joannem Antiochenum e vivis exemplum ante Cyrilli obitum, ita ut de hujus excessu Theodoretus Joanni gratulari non potuerit. Hoc argumento non ineleger dici potest, meum irrepsisse in epistolæ inscriptionem, et pro Joanne, restituendum esse Dominum successorem Joannis: præcipue cum statim post epistolam recitetur fragmentum allocutionis, quam Theodoretus Antiochiæ dixit præsentem Domino, in qua morti Cyrilli insultans prolietum mortuum esse invidiam, obrutam contentionem, et Orientem atque Ægyptum sub uno jure esse. Iniquiorum enim erga Cyrilli etiam fato functi memoriam semper se præbuit Theodoretus, quemadmodum discere licet ex ejus epistola ad Dominum Antiochenum quæ est 112 inter editas, ait, cæterarum dioceseon episcopos ignorare insitum duodecim capitibus (Cyrilli) venenum. Quamvis illud quoque dici posse videatur, epistolam ad Joannem Antiochenum non accipiendam esse de Cyrillo: in quo lapsam esse oportet eum qui jussu quintæ synodi loca excerptit ex Theodoret, quæ in collatione sexta recitata

sunt. De quodam potius episcopo Antiochenæ sedi subdito Theodoretus loqui videtur, ut pote de cujus tumulo statuendi jus et auctoritatem Joanni Antiocheno tribuat. *Procurandum est, inquit, et oportet tuam auctoritatem hanc suscipere festinantiam, et jubere collegio mortuam asportantium* (id est copialis, seu vespillonibus) *lapidum aliquem maximum et gravissimum sepulcro imponere, ne iterum huc perveniret.*

XXIII. Truncata vero et mutilata esse acta Latina ex eo probant eruditi, quod in eis nulla instituaturn cognitio de causa Origenis, quam tamen in quinta synodo peractam fuisse constat. Ex antiquitate vero Latine interpretationis ducere oportet, cur in actis nostris ommissa sit illa damnatio, quæ hoc ordine decreta est. Justinianus interim, dum Vigilii deliberat an cedere vel contendere malit ob tria capitula, edicto suo synodum interpellavit, ut Origenis sectarios anathema confoderet. Aditus fuerat princeps libello sibi oblato, ab Eulogio, Conone, Cyriaco et Pancratio monachis, qui conquirebantur aliquos esse monachos Hierosolymis, qui impios Origenis errores profiterentur. Ejus libelli exemplum litteris suis ad synodum datis adjunxit: suam quoque ipsius edictum, quo nugas illas olim refutaverat, et a Vigilio anathema adversus Origenem et blasphema capitula ex operibus ejus excerpta impetrarat. Rogavit itaque synodum, ut non solum capitula illa iterum sua auctoritate confingeret, sed eos etiam qui nunc, vel in posterum eadem sentirent. Damnatione Origenis ejusque sectatorum Didymi et Evagrii peracta, relatio sen *ἀποφασίς* negotii mittitur ad imperatorem, ex qua verba aliquot excerptis Evagrius. Hoc ordine, quæ ad Origenem ejusque fautores pertinet, gesta fuisse patet ejusdem Evagrii testimonio, qui diserte adnotavit, post trium capitulorum damnationem, causam Origenistarum discussam fuisse. Sed obiter castigandus est ejus interpres, qui recedens a sententia auctoris, libellum oblatum scribit concilio a monachis: cum econtra Justinianus libelli (sibi nempe oblato) exemplum transmisserit ad synodum, juxta morem in simili specie observatum a Marciano in synodo Chalcedonensi, et ab ipso Justiniano in synodo sub Menna. Cæterum cognitionem de Origene successisse trium capitulorum cognitioni, ipsa series actuum quintæ synodi aperte ostendit. Convocata enim fuit propter negotium trium capitulorum, cujus discussio est statim instituta et peracta octo collationibus, uno spiritu, nullo alio negotio interjecto, ita ut ne hiatus quidem aliquis inveniri possit, in quem cognitio de Origene conjici possit. Attamen illustrissimus Annalium conditor censuit prius de causa Origenis disceptatum fuisse quam de tribus capitulis, eo quod Cedrenus in narratione sua eum ordinem tenuerit, ut priore loco Origenis damnationem recenseret. Huic conjecturæ fovendæ addi posset illustre testimonium Sophronii patriarchæ Hierosolymorum, qui floruit ante sextam synodum. Ille namque in epistola synodica ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum, relata in vi synodo, actione 11, prolietur se amplecti cum cæteris quatuor synodis quintam synodum œcumenicam, quæ confirmat synodum Chalcedonensem, *ἀναρτί και ἑκρίθη πρὸς ἄλλοις πρωτοτύπως Ἀρχιεπίσκοπον τῶν Ἀποστόλων: tollit vero et funditus abolet principaliter quidem insanum Origenem et ejus deliramenta, et una cum eo Didymi et Evagrii impia dogmata, μεθ' οὗς Μαθησιαστίαις ἐκτίθη Θεόδωρον: post illos vero condemnat Theodorum Mopsuestenum, et duo alia capitula. Sed necessario dicendum est Sophronium primo loco posuisse Origenis damnationem, non quia is fuerit ordo cognitionis synodicæ, ut demonstratum est, sed quia gravior majorisque momenti visus illi fuerit hic articulus præ aliis tribus qui discussi sunt in synodo. Qua ratione Constantinus quoque Pogonatus imperator in edicto lato pro confirmatione synodi, et Cyrillus Hierosolymorum episcopus in excerpto manuscripto de sex synodis, Cedrenus et cæteri Græci scriptores eodem ordine recensent Origenis damnationem, et sectatorum ejus*

Didymi et Evagrii, quos Sophronius *Ὀριγένης μυστηριώδης* vocat. Ea quoque ratione septima synodus, ommissis tribus capitulis, damnatum a v synodo Origenem, Didymum et Evagrium memorat.

XXIV. Enimvero in actis Latinis quintæ synodi, etsi obiter anathema jaciatur in Origenem in undecimo capitulo anathematismorum, plena cognitio, quæ illa de re instituta est, non recensetur. Etenim desunt litteræ Justiniani ad synodum cum adjuncto libello monachorum, et ejusdem principis edicto ad Vigilium, pro damnando Origene ejusque sectariis: quin etiam disceptatio synodi ea de re habita, et relatio ad principem missa. Illustrissimus Annalium scriptor existimat acta Græca ab hæreticis Originatis vitata primum et mutilata fuisse, unde postea vitio illa infecta prodierit Latina interpretatio. Sed acta illa adeo absunt a depravatione, ut ex eorum lectione Græci scriptores hauserint quod ab iis solis Latini didicerunt, de Origenis, Didymi et Evagrii damnatione. Neque enim acta Latina, quæ initio delata fuerunt in Occidentem, aliud omnino continebant quam trium capitulorum damnationem, de quibus solis agunt uterque Pelagius I et II, et Gregorius Magnus, cum referunt decreta quintæ synodi. Alioqui de Origene ejusque deliramentis non tacuissent, cum ex eo quinta synodus a schismaticis adeo pertinaciter explosa, vehementer commendari potuisset. Sane beatus Gregorius in epistola ad Joannem CP. quando profertur se quinq; synodorum fidem amplecti, recensens hæreses a quatuor primis damnatas, et tria capitula a quinta synodo reprobata, non omisisset damnationem Origenis, si ex actis Latinis illi ea de re constitisset. Quare Vigilium quoque de solis tribus capitulis, de quibus erat controversia, decreto suo pronuntiavit. Ex ista damnati Origenis in quinto concilio ignoratione profectum est, ut non solum a Cassiodoro, sed etiam a concilio Bracarense secundo, quod habitum est anno 572, quatuor primis œcumenicis conciliis recensitis, omittitur hæc quinta synodus. Etenim cum illis auctoribus, de repudiatis ab ea tribus capitulis tantum constaret (quæ privata negotia et personas quasdam fatis functas respiciebant, non vero fidem catholicam), non erat cur synodum quintam cæteris quatuor adnecterent, quas ad profligationem hæreseon in iis damnatarum proferebant, non autem, historico more, conciliorum in ecclesia habitorum enumerationem instituebant. Hinc factum quoque, ut Gregorius M. quintæ synodi alioqui vindex acerrimus, profertur se quatuor synodos æquali cum Evangeliiis veneratione prosequi; nempe ob veritatem dogmatum contra hæreses ab illis assertam: quæ pars dignitatis quintæ synodo, saltem in actis Latinis, deliciebat, ob præteritionem Origenianæ damnationis. Eandem ob causam ab eodem Gregorio, atque a cæteris summis pontificibus et conciliis omittitur synodus Sardicensis, quia nullam novam hæresim confodit, sed personarum præcipue judicii se immiscuit.

XXV. Nunc opera pretium est in eam rationem D inquirere, qua impulsus Vigilium decretum suum ad tria capitula coercuit. Licet enim actis quæ illi tradita fuerant, cognitio habita de Origene non contineretur, attamen tempore hujus nostri rescripti ad Eutychium dati, quod sex mensibus est posterius concilio, judicium de Origene in synodo peractum, illi notum erat. Quare videtur ad ipsius officium pertinuisse, ne sententiæ illius confirmationem prætermitteret. Attamen ne isthæc præteritio vitio verti possit, observandum est ante sexdecim annos, id est anno 558, ad suggestionem Pelagii diaconi et apocrisiarii Romanæ Ecclesiæ, Justinianum oratione sua Origenem ejusque blasphemias nugas (jam olim ab Anastasio episcopo Romano, et a Theophilo Alexandrino proscriptas) expunxisse, Mennamque CP. patriarcham hortatum fuisse, ut illas una cum episcopis in urbe regia degentibus subiceret anathemati. Idem judicium misso edicto suo, a Vigilio papa et ab aliis patriarchis expetivit et impetravit. Quod

testator Liberatus his verbis (*Breviarii c. 23*): *Jubente eo* (Justiniano, qui mollis loquitur; non enim usurpat *jubendi* verbum, sed *hortandi* *περὸς ἑαυτὸν*; inquit) *dicta est in Origenem, et illa capitula, anathematis damnatio, quam subscribentes una cum Menna archiepiscopo apud Constantinopolim reperti. Deinde directa est Vigilio Romano episcopo, Zoilo Alexandrino, Euphremio Antiocheno, et Petro Hierosolymitano. Quibus eum accipientibus et subscribentibus, Origenes damnatus est mortuus, qui vivens olim fuerat ante damnatus. Non solus vero Liberatus Vigilii auctoritatem in damnando tunc Origene intercessisse probat, sed etiam Cassiodorus (*Instit. divin. lect. l. 1, c. 4*): *Hunc inquit (Origenem), licet tot Patrum impugnet auctoritas, presentis tamen tempore et a Vigilio beatissimo papa denuo constat esse damnatum. Damnationem autem Vigilii decreverat, adnotatione sua ad edictum principis subscripta, ut observavit Liberatus. Quare eleganter observavit Evagrius. (Lib. iv, c. 37), Justinianum iis litteris quas ad quintam synodum misit pro damnando Origene, adjunxisse quæ ad Vigilium ea de re missa erant, id est edictum quod ann. 558 princeps ad Vigilium miserat, cuique, ut diximus, scriptum erat jam a Vigilio in Origenem anathema. Verba Evagrii hæc sunt: *συζυζῆσαι καὶ πρὸς Βυζάντιον περὶ τοῦτου ἀποσταλμῆνα*. I. quorum interpretatione lapsus est Latinus interpres, qui ea de litteris a Vigilio scriptis interpretatus est. Et si**

A enim revera edictum Justiniani obaigatum fuisse et Vigilii subscriptione, verba tamen Evagrii mihi. *ἀνάθεμα* significant, quam edictum ad Vigilium missum. Quod edictum intelligit quoque Justinianus, quando petit a quinta synodo, ut anathemate damnet blasphemias descriptas ἐν ὑποτάγματι τῆς ἐκείνου, in *subjectis expositione*. Nec inutiliter sane, cum Mennæ CP. ejusque synodi, et cæterorum patriarcharum subscriptiones, in totidem edicti sui exemplis repositas in scriniis haberet princeps, unum illud edicti exemplum selegit, quod ad Vigilium missum, et ab eo subscriptum fuerat. Probe enim noverat rerum in synodis gerendarum primam definitionem, vel earum deinde consensionem, et τὸ κύριος a pontifice Romano expectari debere. Vigilio itaque auctore, licet absente, Origenis errores confecti sunt in quinta synodo. Itaque summus ille pontifex decreto suo ultimo, quod necessario de tribus capitulis ferre debebat, Origenem complexus non est, quod partes suas olim in eo damnando impleisset, ejusque auspiciis quinta synodus de Origene decrevisset. Non erat itaque quod denuo operam suam in id negotium conferret, de quo pronuntiare non erat necesse; quemadmodum ipse significat necessarium fuisse, ut controversiam de tribus capitulis sua auctoritate definiret, licet episcoporum Constantinopoli degentium suffragiis dirempta fuisset.

VIGILII PAPÆ CONSTITUTUM PRO DAMNATIONE TRIUM CAPITULORUM,

EDITUM ANNO CHRISTI 554.

DEFINITIO FIDEI SANCTI CHALCEDONENSIS CONCILII.

Aetius archidiaconus Constantinopolis novæ Romæ dixit: *Sancta et magna et universalis synodus quæ secundum Dei gratiam et sanctionem piissimorum Christianissimorumque imperatorum nostrorum Justinianiani et Martiani Augustorum congregata apud Chalcedonam metropolim Bithyniæ provinciae in martyrio sanctæ et venerabilis martyris Euphimiæ definiuit subter adnexa.*

Dominus noster et Salvator Christus notitiam fidei confirmans discipulis suis ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; ne ullus a proximo suo dissonet in doctrina pietatis, sed æqualiter prædicationem veritatis ostendat. Sed quoniam non quiescit nequissimus per sua zizania insurgens sationibus pietatis inspergere, et novi aliquid contra veritatem semper inveniens, ob hoc consuete Dominus noster providens humano generi, pium hunc et fidelissimum principem ad zelum fidei suscitavit, et undique sacerdoti principes ad se convocavit, quatenus gratia Domini omnium nostrum, Christo operante, ab otibus Christi omnem pestem quidem mendacii submoveret, germinibus autem veritatis pingues efficeret. Quod quidem et fecimus, communi decreto dogmata fugantes erroris, integram Patrum renovantes fidem, trecentorum decem et octo symbolum in omnibus prædicantes, et tanquam domesticos, qui pietatis hujus compositionem receperunt, Patres ascribentes qui postea apud magnam Constantinopolim convenerunt centum quinquaginta, qui et ipsi eandem fidem subscripserunt. Definimus igitur ordinem et omnes formas fidei conserantes, nos quæque*

C apud Ephesum olim facta est sancta synodus, cujus præsides fuerunt sanctæ memoriæ Cælestinus Romanæ urbis antistes et Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ, præfulgere quidem rectæ et immaculatæ fidei expositionem trecentorum decem et octo sanctorum et beatissimorum Patrum apud Nicæam sub piæ recordationis Constantino principe congregatorum, obtinere autem etiam centum quinquaginta sanctorum Patrum apud Constantinopolim definita ad interemptionem quidem tunc exortarum hæreseon, confirmationem vero ejusdem catholice nostræ fidei.

Symbolum apud Nicæam trecentorum decem et octo.

D Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli et terræ, visibilibus omnium et invisibilibus, et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, qui natus est ex Patre ante omnia sæcula, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et propter salutem nostram descendit, et incarnatus est atque humanatus est et passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in caelos, venturus judicare vivos et mortuos; et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: *Erat aliquando quando non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quia ex non exstantibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substantia, dicentes esse aut convertibilem aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.*

Rem etiam centum quinquaginta sanctorum Patrum A
qui Constantinopolim congregati sunt.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli et terræ, visibilium omnium et invisibilium, et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, natum ex Patre ante omnia sæcula, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantiali Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et salutem nostram descendit, et incarnatus est de Spiritu sancto et Maria Virgine et humanatus, et crucifixus est pro nobis sub Pontio Pilato, et sepultus est, et resurrexit tertia die, ascendit in caelos, et sedit ad dexteram Patris, iterum venturus cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis, et in Spiritum sanctum dominum et vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio coadorandum et glorificandum, qui locutus est per sanctos prophetas, et in unam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum baptisma, et remissionem peccatorum. Speramus resurrectionem mortuorum, vitam futuri sæculi. Amen.

Sufficeret quidem ad plenam cognitionem pietatis et confirmationem sapiens hoc et salutare divinæ gratiæ symbolum. De Patre enim et Filio et sancto Spiritu perfectionem docet, et Domini humanationem fideliter accipientibus repræsentat. Sed quoniam hi qui veritatis reprobare prædicationem conantur per proprias hæreses novas voces genuerunt, hi quidem mysterium quod pro nobis est Domini dispensationis corrumpere præsumentes, et Dei genitricis vocem de Virgine Maria dicere renuentes, alii vero confusionem permixtionemque introducentes, et unam esse naturam carnis et deitatis stulte confingentes, et passibilem unigeniti divinam naturam per confusionem portentose dicentes, ob hoc illis omnem machinationem contra fidem volens claudere præsens nunc sancta et magna atque universalis synodus, prædicationem hanc ab initio inconcusam docens, definiit principaliter trecentorum decem et octo sanctorum patrum fidem manere intentabilem. Et propter illos quidem qui adversum sanctum Spiritum pugnant posteriori tempore a Patribus apud Constantinopolim CL. congregatis, de substantia Spiritus traditam doctrinam corroborat, quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi quod aliquid esset minus in præcedentibus inferentes; sed de Spiritu sancto intellectum eorum adversus eos qui dominationem ejus reipere tentaverunt, Scripturarum testimoniis declamantes. Propter illos vero qui mysterium dispensationis corrumpere moluntur, et purum hominem esse qui ex sancta Virgine Maria natus est impudenter delirantes, epistolæ beati Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ præsulis synodicas ad Nestorium et ad alios per Orientem congruas existentes suscepit ad convincendas Nestorii resanias, interpretationem vero eorum qui salutaris symboli pio zelo nosse desiderant, quibus etiam epistolam magnam et senioris urbis præsulis beatissimi et sanctissimi archiepiscopi Leonis, quæ scripta est ad sanctæ memoriæ archiepiscopum Flavianum ad perimendam Eutychis malam intelligentiam, ut pote et magni illius Petri confessioni congruentem, et com-

munem quandam columnam nobis adversus prava dogmata existentem, ad confirmationem rectorum dogmatum utique intellectum cooplavit. His namque qui in duos filios dispensationis divinæ mysterium discernere nituntur obsistit; et illos qui passibilem deitatem Unigeniti ausi sunt dicere, a sacro cætu expellit. Et his qui in duabus naturis Christi temperamentum aut confusionem exquirunt resistit. Et eos qui cælestem aut alterius alicujus esse substantiæ dicunt quam ex nobis assumpsit servi formam, ut dementes abigit. Et qui duas quidem ante unionem naturas Domini fabulantur, unam vero post unionem confingunt, condemnat. Sequenter igitur sanctos Patres unum eundemque confiteri Filium et Dominum nostrum Jesum Christum consonantes omnes docemus, eundem perfectum in deitate, eundem perfectum in humanitate, Deum vere et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantiali Patri secundum deitatem, consubstantiali nobis eundem secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato, ante sæcula quidem de Patre genitum secundam deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter salutem nostram ex Maria Virgine Dei Genitrice secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis, inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ; et in unam personam atque substantiam concurrentem, non in duas personas partitum atque divisum, sed unum et eundem Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum, sicut ante prophetæ de eo et ipse nos Jesus Christus erudit, et Patrum nobis symbolum tradidit. His igitur cum omni undique scrupulositate et diligentia a nobis dispositis, definivit sancta et universalis synodus alteram fidem nulli licere proferre vel conscribere, aut componere, aut sentire, aut docere aliter. Eos autem qui ausi sunt componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alterum symbolum, volentibus vel ex gentilitate ad agnitionem veritatis, vel ex Judæis, vel ex hæresi quacunque converti, hos, si episcopi fuerint aut clerici, alienos esse episcopos ab episcopatu et clericos a clero; si vero monachi aut laici fuerint, anathematizari.

Dilectissimo fratri Flaviano Leo.

Lectis dilectionis tuæ litteris, quas miramur fuisse tam seras, et gestorum episcopatum ordine recensito, tandem quid apud vos scandali contra integritatem fidei exortum fuisset agnovimus, et quæ prius videbantur occulta nunc nobis reserata patuerunt, quibus Eutyches, qui presbyterii nomen honorabilis videbatur, multum imprudens et nimis imperitus ostenditur; ut jam de ipso dictum sit a propheta: Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quid autem iniquius quam impia sapere et sapientioribus doctoribusque non cedere? Sed in hanc insipientiam cadunt qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas litteras, nec ad evangelicas

autoritates, sed ad semetipsos recurrunt; et ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt. Et cætera quæ in eadem epistola usque ad finem continentur. Data idus Junias Asterio et Protogene consulibus.

I. Posteaquam beati Chalcedonensis concilii expositionem vel beati Leonis epistolam de sancta et orthodoxa fide posuimus. quæ una eademque est trium præcedentium synodorum, id est, Nicenæ, Constantinopolitanæ, atque Ephesinæ primæ et Deo iuvante in ea nos omni sinceræ mentis devotione persistere fraternitas vestra et universalis cognoscit Ecclesia, necessarium valde credimus, pro ejus servanda per omnia reverentia, de superscriptis trium capitulorum quæstionibus diligenter debere nos cuncta discutere et cauta promulgatione sententiæ definire. Arbitramur ergo esse conveniens primum, sicut proposuimus, quid de epistola quæ ab Iba ad Marim Persam scripta dicitur, apertissima demonstratione declarare. Dum igitur Ibas episcopus improbe a Samælo, Mara, aliisque suis clericis impetitus, et pro gravi, tanquam impugnatæ ab eo sanctæ fidei, crimine epistola ad Marim Persam ei ab eisdem accusatoribus fuisset opposita, nec non a Photio et Eustathio episcopis fuisset absolutus, quibus tunc a Theodosio piæ recordationis principe fuerat delegata cognitio; ac postea pro iisdem a quibus fuerat purgatus criminibus, per nefaria illa gesta Ephesini secundi concilii, absens, falsorum responsis testium quam maxime eandem ad Marim epistolam ejus esse asserentium fuisset addictus, veniens ad sanctam Chalcedonensem synodum hæc pro sua purgatione legitur allegasse. De synodo Chalcedonensi in actione de Iba episcopo habita post alia ita (Act. 9): *Ingressus Ibas reverentissimus Edessensæ civitatis episcopus dixit: Injustitiam ab Eutyche et falsa figmenta perpessus, absens a quadraginta mansionibus, et condemnatus, hic adveni impetrare clementiam, et adii sacrum et immortalem verticem, et jussit vestra magnificentia cum sancta hac et universali synodo quæ adversum me sunt gesta perquirere. Deprecor igitur vos ut cognoscatis quia falsam accusationem pertuli et calumniam a quibusdam clericis. Jubete ergo ea quæ judicata sunt a Photio et Eustathio reverentissimis episcopis relegi. Uranius enim episcopus Hemeriorum pro gratia Eutyches omnia agens præparavit quosdam clericos accusare me, et iudicium sibi prædictisque transmitti. Et inventus sum innocens a blasphemis quæ mihi illatæ sunt, et iudicatum datum est a præfatis reverentissimis episcopis accusationes quidem adversum me per calumniam factas arguens, testificans autem me esse catholicum. Jubete omnia quæ per absentiam meam in Epheso gesta sunt evacuari et justitiam mihi servari, qui sum in nullo culpabilis, et reddi mihi episcopatum pariter et Ecclesiam. Nam et omnes clerici Edesseni, per quos scriperunt præfatis episcopis, testantur me esse catholicum, et alienus sum a nefariis blasphemis quæ mihi inferuntur; et cætera. Item ex ejusdem synodi actione undecima: Ingressus Ibas prædictus reverentissimus vir dixit: Deprecor magnificentiam*

vestram et hanc universalem sanctam synodum. Eutyches adversum me pro fide quædam falsa confitii, nec me in sancta synodo introire permisit. Et post alia: Ob hoc etenim, sicut jam edocui, adii sacrum et immortalem verticem, et jussit vestrum magnificentiam et sanctam synodum audire quæ adversum me gesta sunt. Et cognovistis ex decreto quia in nullo culpabilis sum repertus.

II. Claret igitur ab ipso initio quo Ibas Edessensæ civitatis episcopus sanctam Chalcedonensem synodum monstrat ingressus, epistolam quæ ad Marim Persam ab eo scripta compingitur [forte collingitur], quia sua fuerit denegasse, adeo ut apertissime fateatur in secundi illius Ephesini concilii nefarii gestis injustitiam se ab Eutyche et falsa figmenta perpessum. Constat autem in eadem secunda Ephesina audientia adversus absentem prædictum episcopum hoc quam maxime flagitatum, ut responsis testium jam pridem productorum accusatores ejus niterentur ostendere Ibam episcopum eam quæ ad Marim Persam scripta fuerat epistolam suam fuisse confessum. Ex qua causa apparet cum, sicut ipse queritur, injusta sententia fuisse damnatum. Quod quia Iba episcopus falsis figmentis falsaque accusatione et per calumniam adversum se in secundo Ephesino pravo iudicio asserit concionatum, evidentissime declaratur a sæpedito Iba episcopo memoratam ad Marim Persam scriptam epistolam quia sua fuerat denegatam. Huc accedit quod illius concilii nefariis gestis ipsa a responsorum testium ab adversariis episcopi Ibæ prælatio [Veritas, prolatio], quibus epistolam ejus fuisse falso nitentur ostendere, nihil aliud indicat nisi quia in memoratorum Photii et Eustathii iudicio esse ejusdem Ibæ episcopi probari non potuit. Nam si probata illic esset, gestis potius apud Photium et Eustathium habitis in Ephesina secunda synodo accusatores quam testibus uterentur. Non enim de manifestis, sed de incertis rebus producendorum testium necessitas irrogatur. Unde justissime Ibas episcopus agens apud sanctum Chalcedonense concilium, falsos eosdem testes redarguens, se absente in secunda Ephesina per figmenta potius quam per veritatem accusationem perpessum esse conqueritur; quippe, qui noverat se in iudicio præfatorum episcoporum Photii et Eustathii nulla ab eisdem accusatoribus obsecutione convictum; contraque ad demonstrandam plenius innocentiam suam, Photii atque Eustathii episcoporum iudicatum relegi postulavit, in quorum iudicio dum [forte, dudum] ab accusatoribus libellus fuisset oblatum ita (Act. 10): *Nos equidem optabamus omne tempus vitæ sine litigio vivere. Quoniam autem ea quæ audacter gesta sunt adversus nostram Ecclesiam et sanctissimam Patrum nostrorum fidem a venerabili episcopo nostro Iba injustitiæ proxima impulerunt nos ad hanc accusationem descendere; et reliqua. Dumque ab eisdem cognitoribus per interlocutionem decretum fuisset ut a generali accusatione descendentes, singillatim ex scripto accusatores quæ adversum Ibam episcopum dicerent capitula designarent, nihil aliud, quantum*

ad fidei causas pertinet, id est, quod Patrum fidem, ut accusatores dixerant, impugnare videretur, nisi hoc tantummodo ab eis accusatio scriptis oblata noscitur continere quia beatum Cyrillum appellat hæreticum, et ob hoc Nestorianus esse monstratur. Ita enim dicit: *Quis Nestorianus est, et beatum Cyrillum episcopum hæreticum appellat; quod in se maxime quæ ad Marim Persam scripta legitur certum est epistolam continere. Quodque statim iudices pro gravi hæreseos dictum pondere se suscepisse sua interlocutione testati sunt dicentes ita (Act. 10): Quando objurgatio capitulum sequitur, animæ periculum serens, superfluum judicamus inquisitionem fieri cæterorum. Quæ igitur manifeste indicta sunt et canonicis et legibus, et sunt aperte odiosa Deum timentibus, hæc eligite primitus et his instate. Videtur autem nobis hæc esse integra, primo quidem recta esse fidei oportere qui sacerdotio fungitur, et ita esse totius luxuriæ liberum, et cætera.*

III. Quis ergo dubitet ex eo iudices capitulum ad animæ periculum pertinere dixisse et ex eo censendum non rectæ fidei sacerdotem qui beatum Cyrillum appellavit hæreticum, cum nihil aliud in accusatione ante hanc interlocutionem propositam de causis ad fidem pertinentibus dictum sit nisi quia Nestorianus est et beatum Cyrillum appellavit hæreticum. Ex quo satis apertum est epistolam ad Marim Persam scriptam, quæ beati Cyrilli dogmata, quibus non consentientem Nestorium constat esse damnatum, desiniendo rectæ fidei esse contraria, beatum Cyrillum appellaret hæreticum, ab adversariis I bæ episcopi, quia ejusdem I bæ fuerit, nullo modo comprobata, nec eundem I bæ quia ejus fuerit fuisse confessum. Quoniam si apud prælatos iudices ab I bæ factam doceri potuisset epistolam, nunquam eorum sententia I bæ meruisset absolvi, cum tantæ interlocutionis suæ pondere fidei prius causam quæri magnopere voluerunt, quam in beatissimo Cyrillo, qui ab I bæ nominatus dicebatur hæreticus, astimaverunt fuisse gravissima. Nam et subsequens constituti textus his convenire quæ dicta sunt per sua loca subteradnexa evidenter ostenditur. Ad petitionem namque I bæ, Photii atque Eustathii episcoporum in memorato sancto Chalcedonensi concilio relecta serie iudicati, hæc post aliqua prædictos iudices, dum de accusationis adversus I bæ episcopum institutæ ordine loquerentur, in sua claretur dixerunt sententia, quæ ita se habent (Act. 9): *His ergo dantibus capitula quædam et rogantibus ut horum feret subtilis inquisitio, incumbentes nos capitulis; et invenientes in his inmissionem quamdam adversus I bæ reverentissimum episcopum, quasi non recte saperet, sed alia præter piam doctrinam doceret, necessarie ex hoc prius inquisitionem cum magna diligentia facere sumus impulsus. Præcepimus etenim accusatoribus dici quæ essent quæ ab episcopo I bæ dicerentur, sicut ipsi dicebant, pii dogmatis aliena. Dixerunt eorum ipsorum quædam. Et cum multa mota fuissent quæ in actis inserta sunt. Et post pauca iidem iudices ita dixerunt: Et consiliis pietatem ubique præponentes et inquirentes præparavimus reverentissimum I bæ episcopum quod*

et ipse ad satisfactionem eorum quæ [forte, de fide] levi dicta fuerant sapuit, ex scripto dare quid sentit vel sapit de pia nostra fide; quod et fecit. Ex abundantia autem prædictus reverentissimus vir promissit et in suæ eloqui civitatis ecclesia et manifeste anathematizare malignæ impietatis principem Nestorium et eos qui sicut ille sapiunt, et qui vel libris vel codicibus ejus utuntur. Confessus est autem sic se credere sicut continent litteræ quæ venerant inter reverentissimam et sanctissimam memoriæ Joannem magnæ Antiochenæ civitatis episcopum et Cyrillum maximæ Alexandrinorum civitatis episcopum, quibus ministravit beate memoriæ Paulus Emesinorum civitatis episcopus, ex quibus universalis consensus efficitur. Consentire autem et in omnibus quæ nuper gesta sunt a sancta synodo quæ convenit in regia et Christiana Constantinopoli civitate, habere autem omnia quæ placuerunt in Ephesino metropolitano concilio quod a sancto Spiritu movebatur, æqua autem huic judicare qui in Nicæa sunt constituta, et nullam differentiam arbitrari ejus ad aliam. Et nimis ejus sanctitatem laudavimus quod prone saperit curare eos qui vel suspitione vel alio quoquomodo ejus læderent opinionem doctrinæ, et cætera.

IV. Constituti igitur quod a viris venerabilibus Photio et Eustathio prolatum est tenore perpenseo, in quo dicitur *dantibus capitula accusatoribus*, quæ utique dari, sicut superius legitur, nisi scripto minime potuerunt, inventam illic inmissionem adversus I bæ episcopum factam, quod alia præter piam doctrinam faceret vel doceret, nihil aliud pronuntiasse iudices clarum est, negotio, ut ipsi memorant, subtiliter inquisito, quam per inmissionis figmenta calumniose adversus I bæ episcopum accusationem esse propositam, non studio veritatis. Et quid est quod in capitalis scripto porrectis accusatores contra episcopum I bæ de fidei causa detulerant nisi quod Nestorianus esset, beatum Cyrillum hæreticum nominando, quem in Apollinaris incidisse hæresim et hæreticam conscripsisse epistolam, quæ ad Marim Persam scripta perhibetur, assermat? Unde clarum est I bæ episcopi eandem epistolam non fuisse, cum ei per inmissionis falsitatem quod eadem epistola continet iudices testentur objectum, quem memorati superius constituti locum quæstioni episcopi I bæ manifestum est convenire, per quam in sancto ac reverendo Chalcedonensi concilio Uranium episcopum queritur pro Eutychis agentem gratia quosdam clericos qui suæ accusationi insisterent præparasse. Ex quo satis apparet ipsam inmissionem sua sententia Photium et Eustathium iudices tacito inmittentis nomine lacerasse, quam I bæ episcopus palam in sancta Chalcedonensi synodo expresso concinnatoris vocabulo denotavit. Non est igitur ambiguum hoc quod ad criminandum beatum Cyrillum, et pro hæresi schismate I bæ constat objectum, idque epistolam continere, manifestum est ab accusatoribus inmissionis calliditate conflictum et accusati negatione et iudicium definitione fuisse monstratum.

V. Adjicitur quoque ejusdem pagina constituti quod ad satisfactionem eorum quæ ab accusatoribus

[*forte, de fide*] levi dicta fuerant sapuit Ibas episcopus ex scripto dare quid sentit vel sapit de pia fide. Unde apparet consequenter Ibas episcopi accusatores notari per omnia falsitatis, qui inconsulto similitatis calore lapsi, leviter potius quam vere criminali fuisse Ibas monstrantur episcopum, adeo ut adversus ea quæ tenor epistolæ ad Marim Persam scriptæ in obtreccionem beati Cyrilli et duodecim capitulorum ejus asseruit, et eadem accusatorum levitate atque falsitate objecta Ibas dixisse convinci non potuit, ex scripto insuper idem Ibas quid de pia fide sentiret ostenderet, tanquam puritati suæ sufficere non judicans quod convinci aliquid contra rectam fidem dixisse non potuit, nisi etiam ipsam fidem qualiter semper retinisset animo sua sententia publicaret. Quod vel iudicibus vel ipsi Ibas episcopo necessarium minime fuerat, si supradicta epistola et ejus esse et orthodoxo sensu dictata potuisset ostendi. Quapropter diligenter attendendum est quod dicitur ad satisfactionem eorum quæ levi dicta fuerant prone sapuisse Ibas episcopum ex scripto ostendere quid de pia fide sentiret. Evidenter etenim clarum est ita epistolæ ad Marim textum pio dogmati inveniri contrarium, ut quamvis levitate accusantium quam rerum veritate Ibas episcopo firmetur objecta, tamen ne vel hoc quod false ipsius dicta fuerat, ejus catholicæ fidei derogaret, prone sapuit contra illius impietatem quid de pia fide sentiret ostenderet. Neque enim de orthodoxæ fidei sinceritate quid sapiebat necessarium esset scripto deponeret, nisi in illa epistola quæ ei objecta fuerat clareret perfidiæ macula quam vitabat. Constat igitur et ejus non esse epistolam quæ levitate accusantium objecta firmatur, et fidei recte adversariam; contra ejus objectionem ex scripto recta fides opponitur. Rursus consequenter et evidentius ad Ibas episcopi purgationem in eodem astruitur iudicatum [*forte, iudicatio*] quod Ibas episcopus ex abundanti promissis me oratur manifeste *anathematizare malignæ impietatis principem Nestorium, et eos qui sicut ille sapiant, vel qui libris aut codicibus ejus utuntur; habere autem se omnia quæ placuerant in Ephesino concilio quod a sancto Spiritu movebatur, nihilque a Nicæno differre* [*forte, differret*] concilio. Porro autem epistola quæ ad Marim Persam scripta relegitur, non solum non habere quæ in Ephesino primo concilio gesta sunt, sed etiam gravi execratione respuisse et condemnasse monstratur: quippe cum et Nestorium iudicio et inquisitione non facta memoret esse damnatum, et beatum Cyrillum in Apollinaris hæresim incidisse, et ei similia scripsisse pertinacia sacrilego [*forte, pertinaci ac sacrilego*] errore definiat, et duodecim beati Cyrilli capitula omni impietate plena et rectæ fidei contraria nuncupasset. Unde evidentissime declaratur quia ex professione Ibas episcopi, per quam ex abundanti, ut attestantur iudices, universa quæ in Ephesino primo concilio gesta sunt servare et recipere profletur, quia ejus fuerit epistolam denegatam. Nam si ejus esse constitisset epistolam, in qua, ut dictum est, Ephesina prima synodus impu-

gnatur, non dicerent iudices Ibas episcopum ex abundanti inter alia promississe habere omnia quæ placuerunt in Ephesino primo concilio, sed pro correctione potius declaranda dicerent necessarie coactum prædictum episcopum illa recipere quæ ab eo quidem per epistolam fuerant improbata. Non enim ex abundanti profusus Ibas diceretur episcopus, si ipsa rerum necessitate cogente, ut appareret orthodoxus, fateretur. Cui etiam dilucidæ rationi consequenter quæ inferius continentur ejusdem iudicati verba proficiunt quibus dicitur (*Act. 10*): *Ita enim ejus sanctitatem laudavimus quod prone sapuerit curare eos qui vel suspitione vel quoquomodo ejus læderent opinionem doctrinæ, et cætera.* Ex quibus verbis apertissime claret ex abundanti hoc quoque Ibas episcopum fuisse professum per quod non veritas, quæ de eo probata non fuerat, sed etiam suspicio, si potuisset accedere, purgaretur. Cum autem epistola ad Marim Persam scripta non ea quæ quamdam suspensionem facerent, sed apertissima et manifesta Ephesinæ primæ synodi et duodecim capitulorum beati Cyrilli legatur crimina continere, nemini venit in dubium quin Ibas episcopi minime probata fuisset epistola, qui ex abundanti etiam de suspicionibus liber ostensus est. Et quomodo de veritate reprehensibilis facti argui poterit qui de suspitione quoque reddi voluit alienus?

VI. His igitur ita se habentibus congruenter et una eademque suadente justitia, etiam legatorum sedis apostolicæ interlocutio prolata subsequitur, qua ex decreto proprio Photii atque Eustathii venerabilium episcoporum, tam de his quæ ex scripto accusatores dederunt, quam de his quæ inter gesta locuti sunt, id est ab omni accusatione inculpabilem et liberum Ibas fateretur episcopum reperiri, et id tantummodo postulat, ut utram sententiam suam Photius atque Eustathius venerabiles viri cognoscerent, sua professione signarent. Ita enim se habet (*Act. 9*): *Paschasinus et reliqui episcopi per presbyterum apostolicæ sedis dixerunt: Sanctissimi episcopi qui decreto proprio et inculpabilem et omni accusatione liberum Ibas reverentissimum declararunt, si propriam sententiam recognoscunt edicant. Photius reverentissimus episcopus Tyri dixit: Etiam nostrum est decretum. Eustathius reverentissimus episcopus Beryti dixit: Mea est subscriptio; et reliqua.* Ex qua inquisitione cum tantummodo de recognoscenda sententia iudices monuissent, nihil de qualitate sententiæ dubitantes, imo etiam quia per eam Ibas episcopus liber ab omni accusatione inventus sit approbantes, dilucide aperteque monstratur decreto venerabilium Photii atque Eustathii episcoporum etiam legatorum apostolicæ sedis indubitabilem accessisse consensum, quia, sicut dictum est, ab omni accusatione liber Ibas exstitisset episcopus. Relecto itaque Photii atque Eustathii episcoporum, quod pro se Ibas episcopus protulit, iudicatio et ab eisdem iudicibus, sicut supra dictum est, repetita professione recognito, cum in subsequenter diem de persona ejusdem Ibas episcopi fuisset cognitio profata, rursus

ingressus Ibas episcopus hæc legitur fuisse conquestus (Act. 10): *Deprecor magnificentiam vestram et hanc universalem sanctam synodum. Eutyches adversum me pro fide quædam falsa confinxit, nec me in sancta synodo introire permisit; per quadraginta mansiones invicem per diversos ordines direxit me; viginti et amplius carceres mutavi, tanquam non esset carcer in Antiochia, in ordine comitianorum dicentibus mihi quia damnatus es. Si videtur ergo magnificentiam vestram et sanctam vestram synodo quæ sine iudicio in absentia mea adversum me gesta sunt infringere, in vestra erit potestate. Ob hoc etenim, sicut jam edocui, adii sacrum et immortalem verticem, et iussit vestram magnificentiam et sanctam synodum audire quæ adversum me gesta sunt, et cognovistis ex decreto quia in nullo culpabilis sum repertus.*

VII. His ergo in querelam deductis claret Ibam episcopum apertissimis deplorationibus alligare [*forte, allegare*] quod in secretario superiore conquestus est ea quæ in sceleratis illis gestis Ephesinæ secundæ synodi adversus eum de fide gesta sunt ab Eutyche fuisse confecta [*forte, conficta*]; ubi, sicut jam superius dictum est, per introducta contra absentem responsa testium, maxime epistolam ad Marim Persam ejusdem fuisse docere conati sunt. Quam epistolam in hoc loco duplici modo ab Iba episcopo, sicut et superius assertum est, denegatam evidenter apparet. Primo quod accusatoribus ejus ipsa productio testium nisi contra negantem necessaria non fuisse convincitur. Nemo enim contra illum testium responsis indiget quem viderit quod ab eo factum arguit confiteri. Quam negationem suam Ibas episcopus evidentiùs ex formidine accusatoris ostendit dicens: *nec me in synodo introire permisit (Ibid.)*. Ita enim contra se falsos testes eum præparasse testatur; ut cum suam adversarii studio profligatam queratur absentiam, confirmet se præsentem non potuisse convinci. Deinde quod in sancto ac reverendo Chalcedonensi concilio præsens Ibas episcopus, dum ea quæ adversus eum in Ephesina secunda testatus [*forte, testibus*] aliisque modis gesta sunt ficta [*forte, fictam*] conqueritur epistolam quam ejus esse illic responsis testium dictum false fuerat alienasse [*alienam a se*] procul dubio profitetur. Unde et competentem sequitur quia sancti illic in Chalcedona residentes iudices ex decreto Photii atque Eustathii in nullo eum cognoverint culpabilem, apertissime profitentes quod ea quæ de fide adversus eum accusatores, tam in libello apud Photium et Eustathium episcopos oblato, in quo dixerunt eum plurima contra fidem Patrum dicerent, quam in capitulis ex scripto datis, in quibus dixerunt (Ibid.), *Nestorianus est, et beatum Cyrillum appellat hæreticum*, nec non et in his sunt dicentes eum publice allocutum, *Non invidio Christo factio Deo: in quantum enim factus est, et ego*. Quam accusationem videlicet eorum et in quibus eum Nestorianum esse et beatum Cyrillum hæreticum appellasse dixerunt, false adversus se ab accusatoribus fuerint intimata, et ita quoque venerabilium Photii atque Eustathii episcoporum quia leviter false

A dicta sint constitutum, adeo ut ex eodem decreto ab omni accusatione liber et in nullo inventus culpabilis diceretur. Quod cum ita sit, evidenter ostenditur epistolam ad Marim Persam scriptam, quæ duodecim beati Cyrilli capitula omni impietate plena et rectæ fidei dicit esse contraria, et Nestorium iudicio et inquisitione non facta damnatum, nullo modo quia Ibas fuerit approbatum; quippe cum ipse de se apertissime fateatur quod ea quæ de fide adversus se accusatores dixerint, false dixissent; cum si aut ipse suam esse epistolam fateretur, aut ab accusatoribus aliqua fuisset probatione convictus, non utique Photii atque Eustathii episcoporum iudicio, in quorum examine hæc fuerunt flagitate [*agitata*], absolutissime censoreretur. Quod leviter ac false ac per immissionem quendam ab accusatoribus suis Ibas episcopus fuerit impetitus necessitate, et Nestorium anathematizaverit, et omnia quæ in Ephesino primo placuerunt concilio se habere tanquam ea quæ in Nicæa acta sunt voluntaria professione testatus sit; quæ utique ab epistola quæ ad Marim Persam scripta dicitur excusatio Nestorio constat esse rejecta. Propter quod nulli venit in dubium quod ea quæ adversus nos false dici asserimus, neque a nobis dicta, neque a nobis facta esse omnino disfateamur, et quæ ex abundantia recepisse astruimur, et antea tenuisse firmemur.

VIII. Ad hujus quoque indubitabiliter ostendendam negationis augmentum [*argumentum*] commode sequentium gestorum ordo connectitur. Cum enim quidam jam in sancta Chalcedonensi synodo absolutioni Ibas episcopi vocem contradictionis opponere, et ingredi ejus accusatores iudices præcepissent, ingressus Theophilus diaconus cum aliis, dum interrogaretur utrum accusaturus Ibam venisset episcopum, ita respondit (Act. 10): *Accusatores manifesti sunt, et hic non sunt. Ego diaconus sum, et scio violentiam civitatis. Et si accuso, testes non adsunt, et denegat*. Quæ accusatoris responsio manifestat quod ita ea quæ apud Photium et Eustathium episcopos objecta sunt denegaverit Ibas episcopus ut in Chalcedonensi synodo, cum ipsa idem a se objicienda nosset, ab Iba episcopo deneganda confirmet. Unde quorundam valde est stupenda contentio, qui epistolam ad Marim Persam scriptam, ab accusatoribus pro magno crimine objectam, et in Chalcedonensi synodo ex gestis apud Photium atque Eustathium episcopos habitis rursus ad convincendum, ut putabant, Ibam episcopum proferendam, eundem Ibam episcopum quia sua fuerit mentiuntur esse confessum; cum, (ut) supra dictum est, accusatores ipsius præcedentes negationes ejus experti ea quæ a se ex memoratis gestis objicienda noverant; certissime negaturum esse testentur. In tantum enim in illo Photii atque Eustathii episcoporum iudicio Ibam episcopum conscientiam suæ virtute subnexum [*forte, subnixum*] sciabant ea quæ ab accusatoribus proposita fuerant denegasse, ut in sancto Chalcedonensi concilio etiam ipsis Photio atque Eustathio præsentibus, quorum pridem iudicio res fuerat agitata, confirmet denuo

negaturum. Nunquam enim accusator iisdem rursus A in cognitione sedentibus Ibam episcopum diceret negaturum, si apud eos in priore iudicio seiret jam fuisse confessum. Posthæc cum interlocutio iudicum in Chalcedona residentium quæreret ab accusatoribus I bæ episcopi utrum scriptas probationes præbere de re aliqua potuissent, Theophilus diaconus dixit : *Habeo monumenta quæ super hæc gesta sunt in Beryto, et quæ in Epheso, et cætera.*

IX. Animadvertendum est igitur quod nihil aliud contra Ibam episcopum adversarii eius quod in Chalcedonensi proferrent synodo se habere dixerunt, nisi ea quæ apud Photium et Eustathium episcopos et postea in Ephesina secunda de eo sunt habita monumenta. Ex quo apparet non sibi eos iudicasse sufficere, imo contra se futurum potius æstimasse, si ea tantummodo quæ apud memoratos Photium et Eustathium episcopos adversus Ibam episcopum gesta sunt legerentur, in quibus neque testibus neque sua monstrabatur confessione convictus, nisi et ea proferre quæ nefarie in secunda Ephesina synodo acta sunt poposcissent, in quibus illis falsitatibus uterentur qui Ibam episcopum epistolam quæ ad Marim Persam scripta est mendaciter suam esse dixerunt confessum. Certum est igitur nullum adversus Ibam probationis, ut putabant, habuisse ejus adversarios documentum, nisi hoc solummodo quod in illa non dicenda synodo adversus se Ibas episcopus per sui absentiam astruit fuisse conflictum, quod in sancta Chalcedonensi synodo residentes iudices rei veritate permoti sunt, interlocutionis iustitia submoverunt, interrogantes Thalassium atque Eusebium episcopos, qui tunc in secunda Ephesina cum aliis adfuerunt, utrum eorum audientiam præsens Ibas fuisset expertus. Qui dixerunt (Act. 10) : *Non aderat.* Quæ responsione cognita, Orientales et Pontici episcopi in Chalcedonensi concilio clamaverunt : *Absentem nullus addicit.* Quorum interlocutio ita prolata ea quæ adversus Ibam episcopum in secunda Ephesina gesta sunt evidenter evacuat, ad illorum, id est Photii et Eustathii, consequenter omne remittens acta negotium, quorum jam sententia Ibam episcopum noverant absolutum. Quod in sequentibus evidentiore iudicium interlocutione signatur, qui gesta nefaria secundæ Ephesinæ synodi contra Ibam episcopum pro execratione atque mendacio sui habita reperi vetuerunt. Nam ut apertius manifestetur intelligi Ibam episcopum universa quæ ab adversariis in iudicio Photii atque Eustathii episcoporum objecta fuerant, et nunc in sancto Chalcedonensi concilio ex gestis quæ Theophilus proferebat objicienda erant, indubitabiliter denegasse, interrogatio iudicum in Chalcedona residentium, vel responsio Photii episcopi sine cujusquam ambiguitatis patefecit obstaculo; quæ ita se habent (Ibid.) : *Magnificentissimi et gloriosissimi iudices dixerunt : Ibas igitur reverentissimus a suis accusatoribus est convictus? Photius reverentissimus episcopus dixit : Non, et cætera.* Quid hac probatione clarius, quid evidentiore dici potest quam ut ea quæ accusator propositurus negaturum Ibam con-

firmavit episcopum? Hæc quoque ipse Photius iudex, apud quem pridem gestum fuerat constans quia non convictus esset Ibas episcopus, eum procul dubio quæ objecta sunt negasse testetur? Quam negationem maxime ad epistolam quæ ad Marim Persam scripta legitur pertinere sequentium declarat ordo gestorum. Nam cum ad documentum eorum quæ in iudicio Photii et Eustathii ex scripto dederant, id est, quia Nestorianus esset, et beatum Cyrillum appellasset hæreticum, blasphemias illas protulissent quas se putabant testibus probaturos, id est, *Non invidio Christo Deo facto* (Act. 10), et reprobatis testibus nihil ex his ostendere potuissent, ad illa quæ pridem ex scripto dederant redeuntes, hoc quod epistola ad Marim Persam scripta continet objecerunt, id est, quia beatæ memoriæ Cyrillum et duodecim ejus capitula appellasset hæretica. Cui Patri Photius atque Eustathius iudices, sicut superius ipsi professi sunt, diligentius incumbentes, modo ab eodem Iba episcopo perscrutantes, modo probationes ab accusatoribus exigentes, utrum aliquid post unitatem Ecclesiarum factam in obreptione beati Cyrilli a sæpedito Iba episcopo dictum sit, vehementer et sagacissime quæsiverunt. Adversum quæ Ibas respondens episcopus omnibus exceptionibus suis eam quæ ad Marim Persam scripta legitur impugnavit epistolam, asserendo quia post unitatem et pacem inter beatum Cyrillum et Orientales factam in nullo beato Cyrillo derogasset.

X. Porro autem sæpedita ad Marim Persam scripta epistola jam post unitatem pacemque Ecclesiis restitutam et beatum Cyrillum incidisse in Apollinaria hæresim, eique similia conscripsisse confirmat, et duodecim ejus capitula asserit rectæ fidei esse contraria, Nestorium autem iudicium [sine iudicio] et inquisitione non facta damnatum. Quod scriptor epistolæ non per suum aut alicujus alterius intelligentiæ evenisse dicit errorem ut beatus Cyrillus conscripsisse hæretica dogmata putaretur; sed ita in ea pravitate idem confictor epistolæ permanens, illa orthodoxa beati Cyrilli dogmata hæretica videretur astruere, ut ab eis potius beatum Cyrillum veluti abnegantem quæ prave conscripserat asserat recessisse. Quæ omnia I bæ episcopi professioni quare ab adversariorum objectione tuetur esse contraria quicunque pio ac recto corde legit intelligit. Neque enim ipsi iudices si quod vel levi derogatione post unitatem dictum sit, exquirentes Ibam episcopum, si ejus esse tam aperte blasphemantem epistolam comprobassent, paterentur sine ultione transire aut dicerent non esse convictum. Quæ autem beati Cyrilli major injuria potest vel exquiri vel fieri quam dogmata ejus, quæ in Ephesina prima exposuit, hæretica definire, per quorum orthodoxam prædicationem vivus ac mortuus omnibus venerabilis et reverendus existit; quæ dogmata beati Cyrilli dum per epistolam ad Marim Persam scriptam posteaquam adunati sunt beatæ memoriæ Cyrillus et Joannes Antiochenæ civitatis episcopi, constet profana voce omnimodis impugnam, quis sana mente possit advertere Ibam ne-

gantem quia post unitatem aliquid adversum beatum A Cyrillum dixerit epistolam non negasse, quæ post illam unionem ejus dogmata definit esse hæretica. Nisi forte aliquis ita ab humani sensus ratione discedat, ut credat Ibas nihil de beato Cyrillo dixisse contrarium, si eum hæretica conscripisse testetur, et circa ejus personam arbitretur eundem Ibas servasse reverentiam; si sanctam doctrinam, qua reverendus est omnibus, accusavit. Atque ideo si singularis beati Cyrilli injuria est ejus damnasse doctrinam, et hæreseos aperta videtur professio prædicationi derogare catholicæ, si Ibas probaretur epistola, in qua utraque manifestum est contineri, nunquam Ibas episcopus, utrumque negando, ex utroque meruisset absolvi. Huc accedit quod luce clarius demonstratur nullum etiam tempus inveniri posse, neque ante adunationem, neque post unionem, beati Cyrilli cum Orientalibus factam, quo eadem epistola ab Iba episcopo scripta doceatur. Nam ipsius tenor epistolæ evidenter ostendit quia post unitatem pacemque Ecclesiis reformatam in derogatione beati Cyrilli ejusque dogmatum facta sit, Ibas vero post adunationem beati Cyrilli cum Orientalibus factam nihil se tale aliquid dixisse testetur. Constat neque ante adunationem, quia hoc in ejusdem epistolæ tenore non legitur, neque post adunationem, quia hoc Ibas sua professione denegat, ab eodem Iba memoratam epistolam fuisse conscriptam.

XI. Et ut nulli prorsus habeatur ambiguum in eadem negatione qua coeperat Ibas episcopum perstitisse, et hoc ex præsentis Ibas verbis judices ita sensisse, et accusatores eam tanquam negantem voluisse, nec prævaluisse convincere, ipsius necesse est interlocutionis iudicium et prosecutionis accusatorum, quæ in sancta Chalcedonensi synodo ex gestis Photii et Eustathii releguntur, verba pensemus, quæ ita se habent (Act. 10) : *Reverentissimi episcopi, id est Photius et Eustathius, dixerunt : Si post mortem beati Cyrilli reverentissimus Ibas episcopus cum vivis est hæreticum nominasse, et hæreticum habuisse, monstrate. Maras dixit : Probamus : quod procul dubio neque judices adhuc probari quererent, neque accusatores repromitterent probaturos, si hoc Ibas episcopus non negasset. Licet ea quæ superius in gestis apud Photium et Eustathium habitis eorumque iudicatio ad negationem Ibas episcopi demonstrandam multimode ex interlocutionibus iudicum et accusatorum prosecutionibus ipsiusque Ibas exceptionibus clauerunt abunde sufficerent, tamenetsi minus aliquid in Photii atque Eustathii episcoporum iudicio legeretur expressum, ea quæ in Chalcedonensi synodo continentur Ibas episcopi negantis epistolam satisfaceret sola professio. Lecta enim ex gestis apud Photium et Eustathium habitis epistola ad Marim Persam scripta, confestim Ibas vocem negantis opposuit dicens : *Jubeat vestra clementia relegi litteras clericorum Edessenorum, ut cognoscatis quia et ab his quæ mihi illata sunt alienas existo, et violentiam sum**

perpassus. Ubi primum diligenter est attendendum quod post lectum ad Marim Persam scripte epistolæ textum, eandem epistolam judices in Chalcedona residentes suo probantur omisisse silentio, quippe quam noverant totiens jam accusati negationibus refutatam. Nam si vidissent in ea esse aliquid quod Ibas episcopi absolutioni proficeret, mox ejus lectione permoti decernerent frustra accusatores ex gestis Photii et Eustathii episcoporum pro crimine hæreseos illa producere, quibus e contrario Ibas episcopus ostendebatur orthodoxus, postremo nec juberent suis interlocutionibus Edessenorum epistolam recenseri, quam contra eam quæ ad Marim Persam scripta dicitur Ibas episcopus pro se relegi postulavit, si per eam quam accusator protulerat laudabile potius et non magis vituperabile accusati meritum monstrabatur. Quid quod ipse Ibas episcopus, relecta eadem ad Marim Persam epistola, non ejus assumpsit defendere qualitatem, nec suæ fidei rectitudinem ex ejusdem epistolæ professione monstrare. Continuo etenim, si suam esse aut recta non esse dogmata contineret, contra suos accusatores insurgeret dicens : *Cæco corde me impetunt, ut ea mihi pro hæreseos crimine objiciant unde possum orthodoxus comprobari. Imo se ostenderunt hæreticos, qui epistolam ejus dictatio catholicam fidem astruit, hæreticam criminantur. Verum Ibas episcopus sciens nec suam esse epistolam et per omnia piis dogmatibus inimicam, adversus eam magis illam Edessenorum epistolam, quæ eum nihil aliquando contra catholicam fidem dixisse attestabatur, opposuit, illud secutus quod supra ingressus sanctum Chalcedonense concilium allegavit dicens : *Nam et omnes Edesseni clerici, per quos memoratis episcopis scripserunt, testantur me esse catholicum (Act. 9).* In tantum jam tunc in Photii et Eustathii iudicio et postea in sancta Chalcedonensi synodo objectam sibi ad Marim Persam epistolam negans suam, orthodoxæ fidei scit esse contrariam, ut propriæ fidei documentum non de istius textu, sed de Edessenorum clericorum attestazione requireret.*

XII. Si igitur judices non solum nihil ex ea æstimantes accusati Ibas episcopi juvari negotium, imo videntes absolute contrariam aliam quam pro sui purgatione accusatus est petiit [expetiit], statuerent suis interlocutionibus relegendam, et ipse accusatus Ibas episcopus, non illam ad Marim Persam defendendo, imo potius ejus refutandæ causa illam Edessenorum relegi postulavit, constat eam quæ ad Marim Persam scripta est interlocutione iudicum et professione Ibas episcopi quia ejus fuerit abnegatam, et quia scolastica dogmata contineat approbatum : Ergo Ibas episcopus innocentis animi sui fervere permotus, evidentiore negationis etiam in Chalcedonensi synodo festinans adicere documentum, relegendas Edessenorum litteras ex gestis idem [ibidem] apud Photium et Eustathium habitis, quæ adversarius ejus protulerat, postulavit : quorum gestorum hanc partem, sicut in consequentibus demonstratur, ex industria accusator

* Recte Cotelerius legendum admonuit : *aut recta nosset dogmata continere. II. ad.*

omiserat, qua Ibam evidentiùs noverat adjuvari. Deinde quid ipsa verba Ibae lucide astruant intueudam. Prosequitur enim, ut supra meminimus, ita (Act. 10) : *Jubeat vestra clementia relegi litteras clericorum Edessenorum, ut cognoscatis quia et ab his quae mihi illata sunt alienus existo et violentiam sum perpeusum.* Quibus verbis apertissime declaratur quod quia e vestigio post lectam epistolam ad Marim Persam astitit Ibas episcopus alienum se et ab his quae sibi inferuntur existeret et violentiam se perpeusum, atque ob hoc Edessenorum debere relegi litteras clericorum, evidenter, tanquam manu ipsam epistolae ad Marim Persam ostenderet lectionem, a cujus se purgari crimine festinaret, dixit, *et ab his quae mihi inferuntur alienus existo,* ostendens et ab aliis quae praecedenti loco ei objecta sunt et ab epistola ad Marim Persam scripta, quae statim relecta fuerat, alienum se per omnia demonstrari. Ubi illud quoque quod supra ingressus Ibas episcopus sanctam Chalcedonensem synodum gravissime legitur fuisse conqueusus a falsis se in secunda Ephesina accusationibus impetitum, in concilium ingredi non fuisse permissum, vincti autem plus carceres permutasse, nunc post lectionem epistolae non omisit adjungere; ut appareat illud quod, sicut dictum est, ingressus sanctam Chalcedonensem synodum, de injustitia in secunda Ephesina sibi illata conqueritur, ad hujus causam epistolae pertinere; post cujus lectionem astruens alienum se ab his quae sibi inferuntur existeret, violentiam quam ab Eutyche est perpeusus adjunxit. Lecta itaque, ut Ibas petiit, ex gestis Photii atque Eustathii iudicium, ad quos utique directa fuerat Edessenorum epistola clericorum, qui eam ut Photius et Eustathius in gestis innecterent petiverunt, quae gesta ab adversariis Ibae episcopi in Chalcedonensi synodo sunt prolata, ob quam causam ejusdem epistolae desiderata sit lectio, ipsius verbis agnoscitur, quae ita se habent (Act. 10) : *A multis atque diversis de Phynicia ad nos venientibus cognovimus ea quae ab his qui insurrexerunt in sanctissimum et reverentissimum episcopum nostrum Ibam gesta sunt, perterriti in eo quod dictum est, (Transcendunt enim et illos qui sine Deo sunt, et infideles et haeretici et Judaei et pagani quae dicta sunt nobis, quia nobis praesentibus dixisset idem reverentissimus episcopus : Non invidio Christo Deo facto, quoniam et ego, si volo, possum fieri secundum illum :) omnes nos, quos dicunt audisse ea quae dicunt, manifestum facimus vestrae reverentiae coram Dei clementia quia neque ab eo neque ab ullo alio tale dictum aliquando audivimus, neque in aures nostras ingressum est tale aliquid aliquando, anathematizantes nos ipsos et terribili gehennae noemetipos obnoctios facientes, si novimus aliquid tale dictum ab eo aut aliquid aliud contrarium catholicae fidei. Si enim aliquo tali dicto passus fuisset communicare ei qui dixit aut missas cum eo tenere, ultimo supplicio fuisset obnoxii, tanquam communicantes tali errori [Cotelerius legit horrore], et cetera.*

XIII. Quibus ita se habentibus evidenter ostenditur omnia in quibus ab accusatoribus tam ex scripto

A libellis oblati quam deinceps inter gesta loquentibus Ibas dixisse arguebatur episcopus, quia Ibas episcopus non dixerit, Edessenos clericos fuisse testatos. Nam cum dicant se non nosse quod vel tale dictum, id est, *Non invidio Christo facto Deo,* vel huic simile, hoc est, quod ex quacunque parte Nestorii videatur dogmatibus convenire, vel aliud aliquid rectae fidei contrarium dixerit Ibas episcopus, apertissime clarum est quod et ab his quae epistola ad Marim Persam scripta continet Ibam episcopum sua attestatione purgaverint. Cum enim saepedicta epistola, dicendo beatum Cyrillum in Apollinaris haeresim incidisse et ei similia conscripsisse, ejusque duodecim capitula omni impietate plena et rectae fidei contraria, Nestoriumque iudicio et inquisitione non facta damnatum, non solum videatur aliquid contra rectam fidem dicere, verum etiam ipsam rectam fidem impugnando respuere, Edesseni vero clerici nihil Ibam episcopum suum rectae fidei contrarium dixisse testentur, constat ex attestatione Edesseni cleri memoratam quae ad Marim Persam scripta legitur fuisse epistolam confutatam. Quid e vestigio Theophilus accusator fuerit prosecutus, diligentius oportet attendi : qui non hanc Edessenorum velut superfluum aut ad epistolae ad Marim Persam scriptae subversiones nihil iudicans profuturam, credidit omittendam, sed magnopere tota mentis intentione asserere nisus est has Edessenorum litteras clericorum esse falsatas, ex eo scilicet valde permotus quod nihil contrarium catholicae fidei Ibam dixisse testati sunt. Quo dicto videns contingo illam epistolam ad Marim Persam scriptam, quae contra rectam fidem apertissime loquitur, impugnatam, istam Edessenorum epistolam voluit arguere falsitatis, per quam videbat omnes objectiones suas fuisse convictas. Cui rei astraenda proficit subsequens ordo gestorum. Dum enim Theophilus adversarius Ibae, sicut jam supra, ita et in hoc loco quae ex gestis in Ephesina secunda habitis quae nitebatur astruere poposcisset ab omni episcoporum concilio in Chalcedona residentium, gesta in secunda Ephesina habita sunt prohibita recenseri. Ex qua prohibitione constat assertionem Ibae episcopi comprobata, quae se per calumniam et falsis figmentis ab Eutyche perhibuit impetitum; ubi mendacibus productis testibus quia epistolam ad Marim Persam scriptam sua esse Ibas [episcopus] esse dixerit constat esse confictum. In his autem Patrum interlocutionibus quae de evacuanda Ephesina secunda synodo sunt prolatae nihil aliud praeter Domni depositionem et ordinationem Maximi certum est esse firmatum. Domnum vero pro nullo alio crimine nisi quod beati Cyrilli duodecim capitula prohibuerat predicari clarum est fuisse damnatum. Unde manifestatione [manifesta ratione] et evidenti veritate constat, si epistolam ad Marim Persam, quae duodecim capitula beati Cyrilli esse definit haeretica, ipsumque beatum Cyrillum Apollinaris similia conscripsisse, sancti Patres in Chalcedona residentes Ibae episcopi eundem fuisse [forte, addenda vox sensum] quoquomodo reperissent, eum nullatenus in graviore ejusdem causae cri-

mine absolvendum esse decernerent, qui Domni Antiocheni episcopi damnationem de sola tantummodo eorumdem duodecim capitulorum prædicatione prohibita factam convelli non passi sunt, et ordinationem Maximi firmaverunt. Quomodo enim ipsi iidem iudices in uno eodemque negotio Ibas et Donnum ab Ephesina secunda synodo condemnatos sua interlocutione Ibas absolvi decernerent, Donnum patereutur manere damnatum, nisi eum quem absolvi decreverunt approbassent in eodem crimine non teneri? Nam cum apud sanctam Chalcedonensem synodum tam execrabilis obtrectatio beati Cyrilli et duodecim capitulorum ejus fuerit ut pro eis etiam in reproba Ephesina secunda synodo addictum Donnum patereutur manere damnatum, quanta apud memoratam sanctam Chalcedonensem synodum innocentia Ibas episcopi claruit ut eum in ejusdem Ephesinæ secundæ nefario examine pro eodem adjudicatum crimine definiret absolvi. In qua causa nunquam innocens claruisset, si illa ad Marim Persam a selestia epistola ejusdem Ibas episcopi potuisset ostendi.

XIV. Tractatis igitur omnibus et dilucida ratione dissertis per quæ tam ex gestis apud Photium et Eustathium episcopos habitis quam ex eorum iudicatio aliisque pluribus modis evidenter apparuit quod epistolam ad Marim Persam scriptam suam per omnia negaverit Ibas episcopus, nunquamque potuerit ex ejusdem objectione convinci, restat ut veritate simili declaremus quemadmodum a sensu vel definitione sive professionibus venerabilium Patrum in Chalcedona residentium sæpedita epistola ad Marim Persam scripta aliena videatur existere et eorum sententiis obviare. Quod ut omnium reddatur sensibus manifestum, primitus inspicere nos oportet quid Patres nostri in Chalcedonensi synodo residentes in prædicatione receptioneque beate recordationis prædecessoris nostri papæ Leonis epistolæ vel in explanatione sanctæ fidei sint professi, et pia tenendum doctrina tradiderit; ut his inspectis, quantum ab eorum definitione traditioneque epistola ad Marim Persam scripta dissonet ex his atque contraria demonstratur, et ob hoc appareat eam Patrum nostrorum sententiis nullo modo comprobata. In actione quarta synodi Chalcedonensis, dum post lectam beate recordationis papæ Leonis epistolam Patres nostri de confirmatione ejusdem epistolæ loquerentur, ita dixerunt (Act. 4) : *Anatolius reverentissimus episcopus regie Constantinopolis dixit : Epistola sanctissimi et apostolici archiepiscopi Leonis consonat symbolo trecentorum decem et octo sanctorum Patrum qui apud Nicæam et centum quinquaginta qui apud Constantinopolim postea sunt collecti, qui eandem fidem confirmaverunt, sed et his quæ in Ephesino sub beatissimo et sanctissimo Cyrillo gesta sunt ab universali et sancto concilio, quando maledictum Nestorium damnavit. Quapropter consensit, et eidem epistolæ libenter subscripsi. Paschasinus et Lucentius viri reverentissimi episcopi et Bonifacius presbyter, vicarii sedis apostolicæ per Paschasinum dixerunt : Manifestum est nec poterit dubitari unam fidem beatissimi papæ sedis*

A *apostolicæ rectoris cum trecentorum decem et octo apud Nicæam Patrum concordare atque serrari, sed et centum quinquaginta apud Constantinopolim congregatorum sacerdotum, qui eandem fidem firmaverunt, sed et Cyrilli sanctæ recordationis viri apud Ephesinum, quando Nestorius pro suo errore damnatus est, statuto in nullo penitus discordare; ideoque etiam beatissimi papæ epistola, quæ illam fidem exposuisse pro erroris Eutyches causa dignoscitur, uno sensu unoque spiritu videtur illi fidei esse conjuncta. Maximus reverentissimus episcopus Antiochiæ Syriæ dixit : Concordat epistola sanctissimi archiepiscopi regie Romæ Leonis expositionibus trecentorum decem et octo apud Nicæam sanctorum Patrum, et centum quinquaginta apud Constantinopolim novam Romam, et in Epheso a sanctissimo Cyrillo episcopo expositæ fidei; et subscripsi. Et post reliquos similia interloquentes episcopi Illyriciani triginta duo ex charta dictaverunt : Iis per Sozontem episcopum Philippon ita (Act. 4) : Sanctorum Patrum trecentorum decem et octo fidem, quæ est salus nostra, et servamus, et cum ipsa vitam nostram complere oramus; et centum quinquaginta ante dicta fide [forte, antedictæ fidei] consonant, et servantes persequimur et omnia quæ acta sunt et decreta in prima Ephesina synodo, cujus præsidēs fuerunt beatissimus Cælestinus apostolicæ sedis princeps, et beatissimus Cyrillus magnæ civitatis Alexandriæ, et orthodoxorum [forte, orthodoxum] esse sanctum Patrem nostrum archiepiscopum Leonem cognovimus. Sed et reliqui episcopi similia sunt professi.*

C XV. His ergo se ita habentibus, nulli venit in dubium quin Patres nostri ita a se venerabiliter crederent suscipi beati Leonis epistolam, si eam cum Nicæanæ Constantinopolitanæ synoderum, tum etiam beati Cyrilli in Ephesina prima expositis assererent convenire doctrinis. Et si illa tanti pontificis et tanta orthodoxæ fidei luce præfulgens epistola his exigit comparationibus approbari, quomodo illam ad Marim Persam epistolam, quæ specialiter Ephesinam primam synodum respuit et beati Cyrilli exposita dogmata definiit hæretica, ab iisdem Patribus credatur orthodoxa nominari, cum illa condemnet quorum collatione tanti pontificis, ut dictum est, meruit doctrina laudari? Nam et universalis synodi Chalcedonensis acclamatio una [forte, unam] fuisse utriusque, id est beati Leonis et beati Cyrilli, fidem atque doctrinam evidentissime comprobavit, ita dicens (Act. 2) : *Pie et vere Leo docuit. Cyrillus ita docuit. Cyrilli æterna memoria. Leo et Cyrillus similiter docuerunt. Anathema qui sic non credit.* Unde fit ut illa epistola ad Marim Persam non solum non suscepta, verum etiam anathematizata monstratur, dum dogmata Cyrilli in Ephesina prima exposita appellat hæretica; quæ qui non sequitur, anathematia ex sententia sanctæ Chalcedonensis synodi pœna damnatur. Huc accedit ejusdem venerandæ Chalcedonensis synodi etiam fidei exclamatione sententia, quæ ad locum ita se habet (Act. 5) : *Definimus igitur ordinem et omnes formas fidei conservantes nosque quæ apud Ephesum facta est sancta synodus, cujus*

presides fuerunt sanctæ memoriæ Coelestinus Romanæ A *zari.* *urbis antistes et Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ, præ-* *fulgere quidem rectæ et immaculatæ fidei expositionem* *trecentorum decem et octo sanctorum et beatissimo-* *rum Patrum apud Nicæam sub piæ recordationis Con-* *stantino principe congregatorum, obtinere autem etiam* *centum quinquaginta sanctorum Patrum apud Constan-* *tinopolim defuncta, ad interruptionem quidem exorta-* *rum hæreseon, confirmationem vero ejusdem catholicæ* *nostræ fidei. Symbolum apud Nicæam trecentorum do-* *cem et octo. Et post alia (Act. 5) : Propter illos vero* *qui mysterium dispensationis corrumpere moluntur, et* *purum hominem esse qui ex sancta Virgine Maria na-* *tus est impudenter delirantes, beati Cyrilli Alexandri-* *næ Ecclesiæ præsulis synodicas ad Nestorium et ad* *alios per Orientem congruas existentes suscipit ad con-* *vincendas Nestorij vesanias; et reliqua.*

XVI. Ecce omnium fidelium sensibus patet quod sancti Patres nostri in Chalcedonia residentes, cum jam de catholicæ fidei explanatione senserint, ordinem et omnes formas fidei quæ in Ephesina prima, cui beatæ memoriæ Coelestinus et beatus Cyrillus Alexandrinus episcopus præsederunt, habitæ sunt, sicut Nicæni atque Constantinopolitani communi [forte, concilii] circumspectionem se servare professi sunt, illorum deliquit suam procul dubio fidem esse testantes. Per quod apparet omne quidquid ab ordine vel formis in Ephesino primo concilio habitis discrepat, eisdemque monstratur esse contrarium, beatorum Chalcedonensium quoque Patrum impugnare [pro impugnari] sententiis. Porro autem epistola ad Marim Persam scripta, dicendo beatum Cyrillum hæreticum ejusque duodecim capitula impia et fidei rectæ contraria Nestoriumque judicio et inquisitione non facta damnatum, omni ordini atque omnibus formis in Ephesina prima synodo habitis manifestatur esse contraria. Unde fit ut valde demonstraret absurdum eorum decretis illam putari epistolam esse susceptam quæ apertissime ipsorum impugnat de fidei iudicium, ut per hoc non solum præcedentes Patres, sed semetipsos, quod vel dici nefas est, aliqua videantur contrarietate destruere. Nam hujusmodi omnia quæ in derogatione Ephesini primi concilii dicta sunt vel dicenda erant, etiam in hac quum de fide sancti Patres Chalcedonensis synodi protulerunt explanatione fuisse damnata ex his quæ subsequuntur evidentissimæ veritatis luce conspicitur, quæ ita se habent (Ibid.) : *His igitur cum omni* *undique scrupulositate et diligentia a nobis dispositis,* *definit sancta et universalis synodus alteram fidem* *nulli licere proferre vel conscribere, aut componere,* *aut sentire, aut docere aliter. Eos autem qui ausi sunt* *componere fidem alteram, aut proferre, aut docere,* *aut tradere alterum symbolum volentibus vel ex gen-* *tilitate ad agnitionem veritatis, vel ex Judæis, vel ex* *hæresi quacunque converti, hos, si episcopi fuerint aut* *clerici, alienos esse episcopos ab episcopatu, et clericos* *a clero; si vero laici aut monachi fuerint, anathemati-*

zari. Cum ergo dixerint Patres nostri ordinem et omnes formas fidei Ephesini primi concilii se servare, et nulli licere alteram fidem proferre, conscribere, vel sentire, seu tradere, aut aliter docere, omnesque qui præsumunt talia esse damnatos, epistolam vero ad Marim Persam scriptam impugnantem per omnia beati Cyrilli expositam in Ephesina prima doctrinam non solum aliter, sed et contrarie non dubitemus asstruere, conatat synodali iudicio ejusdem damnationis sententiam comprehensam, ac propterea ab eis a quibus epistola ad Marim Persam apertissime prædamnata legitur, multo magis clarum est non fuisse susceptam.

XVII. Nec quemquam debet permovere fidelium quod quidam subripiendo nituntur asstruere quædam in hac epistola ad Marim ita dicta, et quasi his quæ bene dicunt possint convenientia demonstrari; cum hæreticorum consuetudo sit venena sua fucatis celare sermonibus et verba præmittere quæ quasi orthodoxis videantur professionibus consonare, et reservare * indulgentia malignos aditus per quos eorum pestilentia introumittatur erroris, sicut de eis propheta testatur : *Noluerunt sermones suos super oleum, et ipsi sunt jacula (Psal. LIV, 22);* et iterum : *Quoniam in multis erant mecum (Psal. LIV, 19).* De quibus etiam et doctor gentium dicit Apostolus : *Habentes formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes (II Tim. III, 5).* Neque enim Nestorio prodest duas naturas et unum filium confiteri, quamvis et orthodoxis sit communis ista professio, cum idem Nestorius duarum naturarum unam subsistentiam, quod est proprium orthodoxorum, dicere recusans, fraudulenter se duas naturas et unum filium dixisse evidenter aperiat. Unde quia antedicta epistola ad Marim Persam per hoc tam manifestum malum quod de beato Cyrillo et de Patribus qui primo in Ephesine convenerunt asseruit, non dubitatur quid ejus scriptor defendendo Nestorio aut prava ejus recipienda doctrina senserit, qui de ejusdem Nestorii damnatoribus vel sanctis eorum dogmatibus tam impia et nefanda conscripsit, aperta veritate fit cognitum eandem ad Marim Persam epistolam Nestoriani sensus fraude atque perversitate conscriptam. Et ideo quamvis hoc solum ad reverentiam sanctæ Chalcedonensis synodi conservandam et ad hæreticorum excludendas insidias, qui ad Marim Persam epistolam a nostris approbatam Patribus mentiuntur, videatur satis superque sufficere quod de eadem suscipienda Patres nostros nullo modo judicare potuisse multipliciter superius disserta testantur, quibus ab ipso initio quo Ibas episcopus sanctam Chalcedonensem synodum videtur ingressus, violentiam et falsas criminationes in secunda Ephesina queritur fuisse perpressus, ex gestis Photii et Eustathii eorumque iudicio Ibræ claruit epistolam non fuisse. Quod post lectum ex gestis Photii et Eustathii ejusdem epistolæ in Chalcedonensi concilio textum manifestissime ostendit negantis quoque Ibræ professio ad excludendam illam ad Marim

* Hic mendosus codex videtur. HARD.

aliam Elessenorum pro se relegi postulantis. Quod A Theophili inimici Ibe episcopi de ceteri suffragio veritatis demonstrat nihilominus evidenti ratione suffragium, qui non illam ad Marim Persam quam objecerat præsumpsit astruere, sed illam potius quam pro se Ibas episcopus relegi poposcerat, et se incompetentem tamen nisus est arguere falsitatis. Quod ipsorum Patrum nostrorum in Chalcedona residentium Dominum in eodem accusatum negotio permittentes [forte, permittentium] manere damnatum Ibamque absolvendum patefecit absque ambiguitate sententia quod idem ejusdem venerandi Chalcedonensis synodi evidenti multipliciter decretis ostenditur, dicentes [pro dicentis] suam fidem esse quam illa ad Marim impugnat epistola, et hoc eam [forte, et per hoc] eorum damnatam fuisse judicio quorum fingitur interlocutione suscepta.

XVIII. Quanvis igitur et ex superscripta luce veritatis indubitanter appareat nulla nos necessitate constringi querere ex cujus epistolae textu aliqui Patrum Chalcedona residentium suis interlocutionibus Ibam episcopum pronuntiaverint apparuisse catholicum, quod nobis valde sufficiat evidenti demonstratione quod de epistola ad Marim Persam scripta nullum tale potuerint proferre iudicium. Hoc enim nobis sufficienter contra haereticorum machinas suffragatur, qui volunt hanc ad Marim Persam epistolam a sancto Chalcedonensi synodo videri susceptam, quod non solum docuimus non videri susceptam, verum etiam a Patribus nostris omnimodo refutatam fuisse monstravimus, quippe qui eam inter hostes suae rectae fidei evidenti prolata sententia damnaverunt. Ergo quia, ut diximus, contra adversarios sanctae Chalcedonensis synodi, utrum suscepta an non suscepta vere possit ostendi, videtur nobis fuisse negotium, et illis susceptam supervacue suspicantibus, nos ex ipsis etiam Patrum vocibus potius declaravimus improbatam, non est necessarium nos cogi dicere de qua epistola Patres nostri in illis suis interlocutionibus senserint, tum nobis abunde sufficiat quod de ista [forte, quod licet ista] unde vertatur causa non senserint, tamen inspectis singulorum Patrum interlocutionibus et superiori quam disserimus rectitudini coaptatis, hoc quoque de qua epistola locuti sunt facile piam sectantibus intelligentiam poterit apparere. Ubi primum omnium nobis est diligenter atque sagaciter intuendum quod Patrum nostrorum uno sensu unaque mente de absolute Ibe episcopi consonae fuerint prolatae sententiae dicentium quod idem Ibas episcopus ab omnibus quae ei ab accusatoribus objecta sunt sit obnoxius [innoxius] approbatus. Legatorum enim sedis apostolicae interlocutio in prima sui parte ita se habet: *Relectis chartis agnovimus ex sententia reverentissimorum episcoporum Ibam reverentissimum innoxium approbari; quam evidenter ab Anatolio Constantinopolitano episcopo interlocutio prolata subsequitur exprimens quod ab his quae in eum accusatores intulerunt innocens fuisset inventus. Sic enim dicit (Act. 10): Reverentissimorum episcoporum et iudicum fides ac lectio omnium*

quae sunt subsequuta demonstrant innoxium Ibam reverentissimum ab his quae in eum accusatores intulerunt. Cui planius adhuc superiorum sensum astruens Maximus Antiocheni sententia consequenter adiungitur ita se habens: *Ex his quae modo relecta sunt manifestum est quia ab omnibus ei illatis reverentissimus Ibas innocens est repertus.*

XIX. Oportet igitur intueri quemadmodum interlocutionem trium istorum primum locum tenentium iudicium adiciendam [ad abiciendam] et reprobandam ad Marim Persam epistolam sententia, etsi diverso prolata ore, uno tamen spiritu dictata conveniat. Quid est enim quod dicitur per Photii et Eustathii constitutum et ex relectis chartis Ibam innoxium ab omnibus quae ei accusatores intulerunt approbari, nisi quia epistola illa in obtreccationem doctrinae beati Cyrilli et in defensionem Nestorii, ipsius, ut ita dicam, orthodoxae fidei nitens fundamenta subvertere, ab adversariis, sicut revera est, pro magno crimine Ibe objecta episcopo, ab eodem aliena reperta superscriptorum, ut dictum est, trium Patrum decretis evidentiissime reprobatum. Neque enim ab omnibus quae ab accusatoribus ei illata sunt iuste pronuntiari innocens videbitur si epistolam ad Marim Persam, quae maxima pars est criminum, imo in qua omnia ei objecta crimina continentur, his interlocutionibus non probetur exelusa. Et ideo quoniam certum est, si ejus doceret epistola, quod innocens pronuntiari non possit, constat, quia innocens pronuntiatus est, ejus epistolam non fuisse. His igitur interlocutionibus quia maxime ad excludendam atque refutandam ad Marim Persam epistolam convenienti sensu atque studio pro absolute Ibe episcopi sint prolatae apertissime demonstratae, consequens est ut ceterorum Patrum idem sententium definitiones pari veritate debeamus inspiciere, tacite paulisper reverentissimorum Juvenalis atque Eunomii episcoporum interlocutionibus; quas licet ex alia parte, ipsi tamen sensui convenire suo loco monstravimus. Itaque Thalassius Caesareae Cappadociae episcopus sic dicit (Act. 10). *Reverentissimis episcopis Photio et Eustathio comprobantibus Ibe negotium, et non adjudicantibus eum, horum opinione suavis et ego volo haberi eum in sacerdotio, sicut et sanctissimis praesentibus visum est, quia maxime gestis susceptis ut anathematizaret illa quae ejus accusatores adversus eum deposuerant ex scripto. Cui fidelium et perspicuae veritatis amatori non clarescat omnem quam de abnegata vel refutata ad Marim Persam epistola superius reddidimus rationem et praecedentium Patrum interlocutionibus convenire monstravimus, hac quoque reverentissimi Thalassii prolata sententia plene ac breviter explicari. Cum enim dicit Photii et Eustathii comprobantium Ibe negotium et non adjudicantium eum sequi sententiam, et consequenter adiungit quod ipse Ibas episcopus ad Innocentiae suae cumulam quae ei sunt ab accusatoribus ex scripto objecta damnaverit, indubitanter ostendit ita et in Chalcedonensis synodi examine et in illo Photii et Eustathii iudicio ab illius epistolae ad Marim Persam*

crimine alienam Ibae dictationem atque conscientiam A fuisse repertam, ut illic omnia, non solum adversariis non probantibus, aut Iba episcopo denegante, verum etiam damnante, fuerint improbata. Unde constat epistolam ad Marim Persam illa quae accusatores objecerant crimina continentem non solum Patrum in Chalcedona residentum iudicio, sed ipsius Ibae sententia, sicut Photii atque Eustathii constituto edocti memorati Patres affirmant, fuisse damnatam. Eusebii quoque Ancyrae, Stephani Ephesi, Diogenis Cyzici, et Romani Myrorum Lyciae, quamvis diversis locis, uno tamen sensu prolatae sententiae superiorum iudicium decreta confirmant. Nam alii Photii et Eustathii faciendo iudicati memoriam, alii ex damnatione Nestorii ejusque haeresis Ibae episcopi innocentiam comprobantes, epistolam ad Marim Persam, B quae excusat Nestorium et beatum Cyrillum appellat haereticum, ad Ibam episcopum non solum non attenuasse, verum etiam ab eo damnatam esse testantur. Joannes episcopus Sebastiae, Seleucus episcopus Amasiae, Constantinus episcopus Melitinae, Patricius episcopus Tyanorum, Petrus episcopus Gangrorum, et Artanius episcopus Trapezantis, similiter consenserunt ita dicentes (Act. 10) : *Definitio reverentissimorum episcoporum Photii et Eustathii demonstrat innoxium reverentissimum Ibam. Similiter autem et ejus abnegatio facit nos in eo quod receperit prouiores. Qua interlocutione memoratorum sacerdotum evidenter apparet per haec duo Ibam episcopum de his quibus accusatus est innoxium esse repertum, id est ex definitione Photii atque Eustathii episcoporum et ex sua abnegatione. Porro definitione Photii et Eustathii declaratur quia licet false ab accusatoribus fuerit impetitus, tamen ad satisfactionem vel false objectorum prone sapuerit ex scripto quid de recta fide senserit profiteri, et ex abundanti anathematizaverit Nestorium, et habere se dixerit omnia quae in Ephesino primo concilio placuerunt. Deinde quia ejus quoque abnegatio, per quam se etiam in Chalcedonensi concilio post lectionem ad Marim Persam epistolae, quae ejusdem Ibae episcopi apertissime et pie confessioni contraria est, ab his quae sibi illata sunt existere perhibuit alienum, prouiores efficeret animos iudicantium ut crederent quia spreto et refutatis quae ab eo negata sunt, illa tantum et antea habuerit quae se habuisse et recepisse professus est. Quibus ita monstratis, clarum est epistolam ad Marim Persam omnibus quae se recepisse Ibas dixit contrariam existentem, et illa potius quae anathematizavit Ibas episcopus defendente, nullatenus ab Iba episcopo fuisse dictatam.*

XX. Nam ut omnibus fieret manifestum quod Ibas negando ea quae ab accusatoribus illata sunt, illa quae de pia fide confessus est reddiderit certiora, ita interlocutio dicit : *Et abnegatio ejus fecit nos in eo quod receperit prouiores.* Ac si diceret : *Ex eo credibilis quae de pia est fide professus accipimus quod illa quae ei objecta fuerant abnegavit, ut non velut objectorum veritate convictus, tanquam ex necessitate corrigens, quid de pia fide sentiret ostenderet,*

sed objectorum magis negatione purgatus, ita et antea sensisse quemadmodum sentire professus est crederetur. Sicut enim facti confessio innocentem vel in praeteritum facere potuit, ita non convicta negatio reddidit etiam de praeteritis innocentem. Cui negationi, per quam Ibas episcopus epistolam ad Marim Persam ostenditur refutasse, Eunomii atque Iuvenalis episcoporum interlocutio competenter aptatur. Quas interlocutiones primitus consonare Deo iuvante monstrandum est, deinde docendum quemadmodum epistolam ab Iba negatam esse confirmant, quae ita se habent (Act. 10) : *Iuvenalis reverentissimus episcopus Hieropolymitanus dixit : Qui convertuntur, hos scripta divina suscipi jubent. Quapropter et ab haereticis revertentes suscipimus. Unde et praevideo reverentissimum Ibam mereri clementiam, quia et senex est, et ut habeat episcopatus gradum, esse catholicum. Eunomius episcopus Nicomediae dixit : Jam quidem ex his quae relecta sunt innoxius approbatus est venerabilis Ibas. In quibus etenim dicendo male culpae vitius est beatissimum Cyrillum, in postremis recte confessus, illa quae culpaverat refutavit. Unde et ego anathematizantem eum Nestorium et Eutychem et impia eorum dogmata, et consentientem his quae a sanctissimo archiepiscopo Leone scripta sunt et ab hac universali synodo, dignum esse episcopatu decerno.* Antea ergo nobis inspicienda est Eunomii interlocutio, quae planius Ibae episcopi intellectum asserens, quid ex ea re etiam episcopus Iuvenalis sensit exponit. Dicens enim ex his quae relecta sunt Ibam innoxium comprobatum, Photii et Eustathii sicut et superiores Patres comprobant sine ambiguitate iudicium, ut his verbis etiam negationem Ibae episcopi et pro eodem Ibae attestationem Edessenorum epistolae clericorum comprehendere videatur. Pro qua re gestorum apud Photium et Eustathium habitum ordinem competenter attendens, ne quis in aliquorum animis adversus Ibam episcopum ex hoc scrupulus remaneret quod aliquando ante unionem aliter intelligens beati Cyrilli doctrinae fuerat oblocutus, necessarie purgat quod correctam Ibas intelligentia sua, beati Cyrilli orthodoxa dogmata suscipiens, et ea recta esse confessus, prioris intelligentiae, quam ante unionem Ecclesiarum habuit, refutavit errorem, ostendens evidentissime ab Iba episcopo quod ejus fuisse quae ad Marim Persam legitur epistola denegatam. Cum enim approbet ab his quae ante unionem Ecclesiarum Ibas de beato Cyrillo dixerat recedentem, post unitatem quia se recte habeant fuisse confessum, epistola autem ad Marim Persam post unitatem scripta beati Cyrilli dicta esse haeretica mentiatur, ipsumque in Apollinaris haeresim incidisse conflingat, certum est hanc ab Iba etiam praesentis interlocutionis testimonio denegatam. Cui sensui Iuvenalis episcopi convenit sine ambiguitate sententia; quae cum astruit Ibam orthodoxum existisse, ostendit ab eo epistolam quae ad Marim Persam scripta est denegatam, quippe tanquam rectis dogmatibus inimicam, et Photii atque Eustathii caeterorum decretis conveniens approbat iudicatum. Cum vero conversum dicit debere suscipi,

Eunonii interuocioni congruens, de beati Cyrilli dogmatibus, de quibus ante unionem aliter senserat, eum jam post recte sicut oportuit sentientem ad congruam intelligentiam sensum approbat esse conversum. Per quod, sicut multipliciter jam ostensum est, constat illam epistolam quae post unionem contraria loquitur Ibae episcopi non fuisse.

XXI. Quamvis igitur idonee sufficienterque tam ex supra memoratis omnibus assertionibus quam ex interlocutionibus Patrum in Chalcedona residentum de Ibae episcopi absolutione sibi per omnia consonantibus fuerit demonstratum quia epistola ad Marim Persam rectis inimica dogmatibus et ejusdem Ibae professioni contraria, ab eodem fuerit abnegata, et Patrum multimode refutata iudicio, et per hoc clareat a nullo ex eodem Patrum numero potuisse suscipi, quam et ipse cui objecta est negando a se repulit, et ubique eorundem Patrum de pia fide sententia prolata damnauit, tamen ex abundanti intelligere adjacet de qua epistola legatorum sedis apostolicae vel Maximi Antiocheni sensisse interlocutio videatur, et ut illud quod fidelium decet sensibus inhaerere, nihil in Patrum decretis inueniri contrarium demonstremus. Apertissime creditur de epistola Edessenorum clericorum, quam Ibas episcopus pro se relegi postulauit, Patres nostros in suis fecisse interlocutionibus mentionem. Quam utique Edessenorum clericorum epistolam ex illa parte gestorum apud Photium et Eustathium habitorum, quam calide ac fraudulenter aduersarius ejus omiserat, relegi festinavit, ut illam ad Marim, quae ex ipsis idem [item] gestis contra eum relecta fuerat, confutaret, per quam supradictam ad Marim Persam epistolam quia Ibas rectam fidem impugnaverit, et beati Cyrilli dogmata in Ephesina prima synodo tradita omni impietate plena et rectae fidei dixerit esse contraria, aduersarii ostendere nitentur. Unde necesse fuit illam quae dirigentibus Edessenis clericis Photio et Eustathio episcopis jam pridem tradita fuerat, et in eorum recensita iudicio, ipsisque gestis inserta, ad sui purgationem Ibas in Chalcedonensi quoque synodo relegi precaretur, quae inter caetera ita dicit (Act. 10): *Anathematizantes nos ipsos, et terribilis gehennae nosmetipsos obnoxios facientes, si novimus aliquid tale dictum ab eo aut aliquid aliud contrarium catholicae fidei. Si enim aliquo tali dicto passi fuissimus communicare ei qui dixit, aut missas cum eo tenere, ultimo supplicio fuissimus obnoxii, tanquam communicantes tali errori, et caetera. Ut per hoc quod asserunt Edesseni clerici nihil eum tale vel aliquid aliud orthodoxae fidei dixisse contrarium, illa omnia quae rectae fidei contraria ad Marim Persam epistola continebat, et ab aduersariis ad impugnationem Ibae episcopi quia ab eo dicta fuerint fingeantur excludere [forte excluderent], et negationem suam idem Ibas episcopus in qua paulo ante dixerat quia et ab his quae mihi illata sunt alienis exciso, apertissime confirmaret.*

XXII. Hanc ergo Edessenorum clericorum legati apostolicae sedis ante oculos habentes epistolam,

PATROL. LXIX.

dum prius ex lectione chartarum et ex iudicato Photii et Eustathii episcoporum dixissent Ibam innoxium comprobatum, secuti sunt dicentes (Act. 10): *Relecta enim ejus epistola agnovimus eum esse catholicum; ut primum ex ipso rerum (apud Photium et Eustathium) gestarum ordine de ea, id est Edessenorum, quae apud eos postremo loco relecta monstratur epistola, suis credantur interlocutionibus ceuuisse. Quod autem ejus, id est Ibae episcopi, eam significasse videntur epistolam signante [forte signantur] magis hanc ipsius appellando quam pro se relegi petiit, illam potius ad Marim Persam, quae contra eum prolata est, ostendunt ipsius non fuisse, ille loquendi modo quo indubitanter omnes homines et de aliis et de se uti solent, ut eorum documenta, chartae, epistolae dicantur qui eis pro se utuntur, et quorum ostenduntur prodesse negotiis. Quam enim illi sanctissimi cognitores potius Ibae, quem absoluebant, esse epistolam iudicarent, illam ad Marim Persam, quam pro magnis criminibus quae in ea epistola continentur ad Ibam impugnandum objecerant aduersarii ejus, an illam Edessenorum, quae eum ab omnibus purgat objectis; illam ad Marim epistolam, quam objectam sibi ipse Ibas, sicut multipliciter ostensum est, abnegavit, an illam Edessenorum, quam ad illius epistolae ad Marim impugnationem et pro suae orthodoxae fidei approbatione relegeretur exegit; illam ad Marim Persam, quae eum, si ipsius probaretur, rectam fidem impugnasse astruit, an illam Edessenorum, quae eum contra catholicam fidem nihil dixisse testatur; illam ad Marim Persam, post cujus lectionem stans Ibas episcopus intulit quia et ab his quae sibi illata essent alienus existeret, an illam Edessenorum, per quam Theophilus aduersarius ejus cognoscens se fuisse convictum, eum falsitatis crimine nitentur infringere. Ergo illa ad Marim Persam accusatoris potius, qui eam protulit nec probavit, quam Ibae, qui eam negavit, esse justissime ab omnibus vel aestimata est vel aestimari debet epistola. Nunc illud nihilominus est sagacius intuendum, per quam potissimum orthodoxus Ibas episcopus a vicariis sedis apostolicae fuerit iudicatus, per illam ad Marim Persam, quae eum apertissime Ephesinae primae [adde synodo] et beati Cyrilli fidei ibi expositae, quam Chalcedonense concilium firmat ac sequitur, contradicit, scriptorem suum ostendit haereticum, an per istam Edessenorum, quae nihil Ibam episcopum catholicae fidei contrarium nunquam dixisse sub terribili iuramentum et anathematis interpositione confirmans, ab aduersariorum objectione purgatum pronuntiarum fecit orthodoxum; per illam ad Marim Persam, quam inter eos qui non credunt sicut in Ephesina prima synodo Cyrillus exposuit, sancta Chalcedonensis synodus anathematis poena percussit, an per illam Edessenorum, quae eorundem Patrum iudicio consonans, eis magni qui aliquid contra fidem catholicam dicentibus communicant infligit anathema. Quae omnia etiam interlocutioni Maximi Antiocheni episcopi convenire eadem quae disserta est veritate perspicitur; qui rescriptum*

epistolæ nominando, non de illa ad Marim Persam, sed de Edessenorum clericorum epistola sensisse monstratur. Quomodo enim de epistola ad Marim Persam, a qua primam Ephesinam synodum et beati Cyrilli illic prædicatam certum est impugnari doctrinam, aliquid memoratus Maximus orthodoxum dixisse putandus est, qui, sicut supra plene jam diximus, dum de recipienda beatæ recordationis papæ Leonis epistola censeretur, eam ob hæc recipendam statuit quia beati Cyrilli in Epheso expositæ fidei conveniret, dicendo ita (Act. 4) : *Concordat epistola sanctissimi archiepiscopi regis Romæ Leonis expositionibus trecentorum decem et octo apud Nicæam sanctorum Patrum, et centum quinquaginta apud Constantinopolim novam Romam, et in Epheso a sanctissimo Cyrillo episcopo expositæ fidei; et subscripsi.* Quis igitur sic a totius humanitatis ratione sepositus invenitur ut credat hunc sacerdotem in causa vel definitione fidei ita sibi existisse contrarium ut qui tam præclari pontificis atque doctoris, id est beati Leonis, epistolam aperte pia dogmata continentem beati Cyrilli quæ in Epheso est exposita comparando doctrinæ judicavit orthodoxam, illius e contrario epistolæ orthodoxum diceret esse scriptum, quod hæretica voce ipsa beati Cyrilli dogmata molitur evertere? Cum ergo impossibile sit videri unum eundemque iudicem in definitione fidei aut respuisse quod sibi placuit aut idem sibi dicere placuisse quod respuit, necesse est ut omnibus clareat non eum de illa epistola ad Marim Persam, sed de ista potius Edessenorum, quæ posterior lecta est, quia sit ejus orthodoxa declarata dictatio censuisse.

XXIII. Nec aliquid [aliquam] moveat illud quod in eadem interlocutione memoratur rescriptum epistolæ quod prolatum est ab eo qui ejus adversarius existit, ut ex his verbis, sicut inimici orthodoxæ fidei ad impugnandam primam Ephesinam synodum astrui cupiunt, quasi de illa quæ ad Marim Persam legitur epistola, quam contra Ibas episcopum in Photii et Eustathii iudicio ejus adversarii protulerunt, intelligatur ita Maximum Antiochenum episcopum iudicasse. Quod longe ab ejusdem Maximi esse sensibus alienum superius idonea et multiplici ratione probavimus. Nam illud quod ab adversario ejus scriptum prolatum nomina [forte nominat] de ista Edessenorum clericorum dictum esse non dubium est. Cum enim nihil aliud Theophilus adversarius Ibæ episcopi contra eum in Chalcedonensi synodo nisi gesta apud Photium et Eustathium habita protulisset, et eam partem gestorum, ut evidenter apparet, in qua continebatur Edessenorum epistola clericorum malevole suppressa, illam tantum per quam gravari putabat Ibas episcopum fuisse fecisset recitari, tunc Ibas episcopus, ut cum evidentius constaret, [aliquid deest] ex ipsis quæ ab eodem adversario prolatae fuerant chartis, illam partem ab eo fraudulenter omissam relegi petiit per quam illa epistola quæ adversus eum lecta fuerat probatur exclusa, ut per hoc quod ipse adversarius Theophilus protulerat convinci efficacius monstraretur. Unde et Maximus episcopus

A vim idoneæ probationis exprimens (Act. 10), post relectam Edessenorum epistolam clericorum ex his chartis quas adversarius protulerat ostensum Ibas pronuntiavit orthodoxum. Ut autem plenius contentiosi hæreticorum animi superentur, diversis modis ostenditur hanc Edessenorum epistolam non velut novam in Chalcedonensi concilio ab Iba prolatam, sed olim Photio et Eustathio episcopis contraditam et eorum gestis insertam. Primo enim ex eo quod tempore iudicii ad eos data legitur, eis ad quos directa est tradita nullo modo dubitatur; quippe cum in eorum iudicio per eam Ibas ad purgationem eorum quæ objecta fuerant indiguerit adjuvari. Deinde quod in eadem epistola petiisse a memoratis Photio et Eustathio impensius Edesseni clerici relegatur ut suis eam curarent gestis inserere; quod fieri nihilominus et ipse iudicii ordo poscebat. Quæ ita gesta non solum veritas præsentis ratiocinationis ostendit, sed et ipsius Ibæ testatur superius et in Chalcedonensi synodo et in Photii atque Eustathii examine deprompta confessio. Siquidem sanctorum Chalcedonense concilium episcopus Ibas ingressus, dum ea asserit absolutum Photii et Eustathii constituto, ita dicit (Act. 9) : *Nam et omnes clerici Edesseni, per quos scripserunt præfatis episcopis, testantur me esse catholicum*: ostendens utique ad eos scriptum et in illorum jam iudicio Edessenorum clericorum rescripto se ab objectis omnibus absolutum et catholicum declaratum. Deinde dum in illa parte gestorum apud Photium et Eustathium habitorum, quam, ut dictum est, contra eum adversarii relegi petiverant, tres testes quos in Photii et Eustathii iudicio adversus eum adversarii producere nitentur, memoratus episcopus reprobaret, ita dixit (Act. 10) : *Est clerus noster plurimus [plus minus] nominum ducentorum aut plurimum: neque enim retineo numerum. Omnes clerici testati sunt sive orthodoxus sim, sive hæreticus, et per confessiones scriptas, quæ et directæ sunt sanctissimo episcopo Domino, et ad vestram reverentiam scripserunt. Si consonat tantorum testimonium clericorum tribus, sicut dicit ipse, testibus qui cum ipsis venerunt ad accusandum in Constantinopolim, et nunc cum ipsis existunt, vestrum est iudicare.* Ex quo evidenter apparet ita eum in ipso Photii et Eustathii iudicio ad confutandos testes ab adversario producendos clericorum Edessenorum epistolæ fecisse memoriam ut et eam iudicibus jam traditam demonstraret, et ex cognito iisdem iudicibus totius Edesseni cleri rescripto, paucorum clericorum exigeret non debere testimoniationes admitti. Unde minime dubitatur per illam partem gestorum fuisse ab adversariis ex studio prætermisam in qua Edessenorum clericorum pro Iba litteræ tenebantur insertæ, et Ibas necessarie hanc ipsam Edessenorum epistolam ex ea parte quæ suppressa fuerat relegi postulasse, ac propterea episcopum Maximum pronuntiasse ex relecto rescripto de gestis ab adversario prolatis ipsius rescripti epistolæ; id est, Edessenorum, dictationem orthodoxam declaratam. Omissam vero ab adversariis illam gestorum partem qua Ibas episcopus ab objectis evidentius

purgabatur, et aliis modis ostenditur. Nam in eadem Photii atque Eustathii sententia, qua referunt universa quæ ab Iba episcopo in suo fuerint acta iudicio, continetur quod prone sapuerit Ibas episcopus ex scripto dare quid de pia fide sentiret, et ex abundanti anathematizaverit Nestorium, et ea se in sua promiserit eloqui civitatis Ecclesia, et alia quæ ejusdem iudicati tenore monstrantur. Quæ omnia pars illa gestorum pro adversariorum Ibae episcopi voto in Chalcedonensi synode relecta non continet. Gesta tamen in Photii atque Eustathii iudicio esse eorum sententia declaratur. Per quod constat sine dubio eas partes ab adversariis malitiose suppressas quas scribant Ibae episcopo amplius profuturas. Nam ut hæc apud Photium et Eustathium episcopos actis inserta fuisse minime dubitetur, Thalassii episcopi Casareæ Cappadociæ in Chalcedona residentis manifestat absque ambiguitate sententia, qua post alia ita dicit: *Quia maxime gestis suscepit ut anathematizaret illa quæ ejus accusatores adversus eum deposuerant ex scripto.* Quod utique quia in parte illa gestorum quæ adversariis Ibae desiderantibus recensita est non legitur, manifestum est ex his quæ Photius et Eustathius in suo iudicio gesta referunt, quæ actis inserta fuerint, memoratum episcopum Thalassium cognovisse. Et ideo omni veritatis læce probatum est ita et illam partem gestorum in qua Edessenorum clericorum continebatur epistola, ab adversariis fuisse suppressam, sicut et hæc pars, ne relegeretur, omissa est: quæ non ex illa parte quam adversarii relegi voluerunt, sed ex Photii atque Eustathii episcoporum, quæ apud eos acta sint, sententia declaratur.

XXIV. Igitur indubitanter apparet ex illis gestis quæ ab adversariis prolata quidem sunt, sed studiose pro parte suppressa, Edessenorum epistolam Ibam episcopum pro se relegi poposcisse, et de ejus epistolæ rescripto, quod ab adversario prolatum sit, Maximum Antiochenum episcopum sua interlocutione dixisse. Cujus autem epistolæ orthodoxa potuit pronuntiari dictatio valde est superius approbatum, et ex hoc manifestius apparebit quia in præcedenti prosecutione sua Ibas ex Edessenorum rescripto se asseruit orthodoxum comprobari. Unde consequenter orthodoxa dictatio ejusdem Edessenorum epistolæ dicta est, per quam et ipse se orthodoxum petiit a iudicibus æstimari, et eorum sententia est declarata orthodoxus. Cedat itaque impudenti perversorum tam Eustychianæ hærescos quam Nestorianæ sequacium, qui hæretica fraude nituntur suadere quod quilibet in Chalcedonensi synodo residens de illa ad Marim Persam epistola totius impietatis plena aliquid orthodoxum dicere vel sentire potuerit. Cum enim Ibas episcopus in principio pro sanctæ Chalcedonensis synodi examen ingressus est, ita fuerit prosecutus, ficendo se per clericorum Edessenorum attestationem æstimatum fuisse vel æstimari debere catholicum, idem apud Photium et Eustathium episcopos ad purgationem suam astruit oportere sufficere quod attestati sint Edesseni clerici per confessiones suas, quas ad eosdem episcopos scripserunt, se esse

A catholicum. Rursus in eadem defensione permanens post illius ad Marim Persam epistolæ lectionem, [cum] Edessenorum clericorum pro se relegi, cujus sæpe mentionem fecerat, epistolam postulasset, quis tam lucidæ veritatis impugnator existat qui non ex istius Edessenorum epistolæ textu, per quam ipse accusatus Ibas æstimari (forte æstimari se) poposcit orthodoxum, a Patribus orthodoxam dictationem, et eundem Ibam catholicum pronuntiatum fuisse cognoscat, sed illius epistolæ ad Marim Persam dictationem putet orthodoxam judicatam, quæ ei et præ crimine hæreseos objecta est, et si ejus probata fuisset, hæreticus potuit judicari?

XXV. Itaque anathematizamus atque damnamus suprascriptam epistolam quam ad Marim Persam hæreticum scripsisse Ibas confingitur, quæ Deum de sancta Dei Genitrice et semper virgine Maria incarnatum et hominem factum esse abnegat, sed purum hominem ex ipsa natum esse dicit, quem templum appellat, ut ex hoc alius Deus Verbum et alius Christus intelligatur, et sanctum Cyrillum, qui rectæ fidei doctor et prædicator existit, ut hæreticum et similia Apollinari scribentem criminatur, et culpam primam Ephesinam synodum tanquam sine examinatione et inquisitione Nestorium condemnaverit, et duodecim capitula sancti Cyrilli impia et contraria rectæ fidei vocat eadem epistola, defendit autem Theodorum et Nestorium et impia eorum dogmata et conscripta. Prædictam igitur epistolam ad Marim Persam anathematizamus atque damnamus, in quæ nefandæ superius designatæ blasphemias continentur. Et quicumque ea quoquo tempore crediderit accipienda vel defendenda, aut conatus fuerit aliquando præsentem damnationem resolvere, pari anathemate condemnamus. Eos autem qui memoratam epistolam ad Marim Persam designatas superius blasphemias continentem a sancta Chalcedonensi synodo a præsentem tempore, innotescente sibi nostri serie constituti, contenderent esse susceptam, vel a quocunque eorumdem Patrum in Chalcedona residentum orthodoxam pronuntiatam nituntur astruere, pari anathematis pœna percellimus; quoniam non solum sancto ac reverendo Chalcedonensi concilio irrogare moliantur injuriam, verum etiam incontentores ac renovatores se sopiti scandali profitentur, per quod universalis rursus concuti possit Ecclesia; ut doctoris gentium Apostoli iuste videantur feriri sententia, quæ dicit: *Utinam et abscondantur qui vos conturbant* (Galat. v, 12)!

XXVI. Expletis quæ de sopienda primi capituli questione, id est de epistola ad Marim Persam, disserenda vel definienda erant, necesse nobis est quid de Theodoro Mopsuesteno ejusque dictis ecclesiasticæ unitatis ratio vel fidei a sanctis Patribus traditæ cautela fieri exigit expedire. Perpendimus itaque quod hujus quoque quæstionis exordium ex hæreticorum cœnoso fonte manaverit. Cum enim Nestoriani ante plures annos non valerent impia ejus dogmata sub ipsius damnati Nestorii nomine quorundam sensibus decipiendis inserere, hinc profe-

renti [proferendi] erroris sui opportunitatem exquisitis fraudibus invenerunt ut ex Theodori Mompuesteni libris, quem jactant in pace Ecclesie defecisse, impia rursus Nestorii dogmata blasphemis immanitibus innovata introducere niterentur. Quorum venena diuturnis temporibus occulte serpentina, nunc aperta professione manantia, nostros et Christianissimi principis omniumque orthodoxorum animos permoverunt attendentium non esse ulterius differenda remedia ubi, per patientiam dissimulatione nutrita, tam magni mali videtur crevisse perniciēs. Hoc enim memoratos Nestorianos publice et incessanter astruere nulli venit in dubium, dicentes: Nos patrem non tam Nestorium quam Mompuestenum Theodorum veneramus, ejusque libros tota nostrae devotione mentis amplectimur; nec erit quisquam qui nobis obsistere [valeat], cum dogma nostrum sic antiqui doctoris Theodori ubique vulgaris codicibus astruatur. Quorum Nestorianorum vocibus nonnulli ineruditi vulgi numerus quotidianis diebus prava seductione decipitur. Cum ergo constet amplius per defuncti Theodori nomen atque conscripta Nestorianae haeresis errorem populis intro-mitti quam vivus potuit inferre Nestorius, non tam negligentiae quam conhibentiae discrimen [forte, con-ventitiae crimen] nos credidimus incursum; si tamen necessariae (forte, si tam necessariae) correctionis, quam periclitantis Ecclesiae dispensatio flagitat, differri ulterius remedia pateremur. Neque enim, ut quidam inaniter diffamabant, Theodori ejusque dictorum poterit excusationi proficere quod in epistola ad Marim Persam nomen Theodori vel scripta ejus videntur copiose laudari, cum et praecedenti assertione multipliciter fuerit demonstratum eandem epistolam, sicut a nobis, ita et a sanctis Patribus in Chalcedona residentibus juste damnatam, et hoc potius ad malorum Theodori demonstrationem abunde sufficiat quod illic nomen scriptaque ejus laudata sunt ubi beatus Cyrillus et Ephesina prima synodus impugnatur. Quae cum ita sint, non tamen destitimus per fideiōres interpretes scripta ejusdem Theodori perscrutari, quamvis nobis et ante utcumque fuerint publicata. Ex quo nunc perclaruit lucidissima veritate praedicti Theodori Mompuesteni libro contraria recta fidei et sanctorum Patrum continere doctrinis. Unde et sancti Patres contra eum scribentes, suos libros ad instructionem sanctae Ecclesiae reliquerunt. Nam inter alias blasphemias evidenter eum dixisse comperimus alium esse Deum Verbum et alium Christum a passionibus animae et desideris carnis molestias patientem, et a deterioribus paulatim recedentem, ad meliora profectu operum pervenisse, et conversatione-immaculatum factum, et tanquam purum hominem baptizatum esse in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, et per baptismum gratiam sancti Spiritus accepisse, et affiliationem mernisse, et ad imperialis imaginis similitudinem in persona Dei Verbi Christum adorari, et post resurrectionem immutabilem cogitationibus et omnino impeccabilem factum. Dixit etiam talem factam esse unionem Dei

A Verbi ad Christum qualem Apostolus dixit de viro et muliere, *Erunt duo in carne una*, et quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus in discipulis et dixisset, *Accipite Spiritum sanctum*, non dedit eis Spiritum sanctum. Hoc quoque ausus est dicere, quia confessionem quam fecit Thomas cum palpasset manus et latus Domini post resurrectionem, dicens, *Dominus meus et Deus meus*, non esse dictam a Thoma de Christo (nec enim dicit Theodorus Deum esse Christum), sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum et ista dixisse. Et quod pejus est, etiam in interpretatione quam in Actibus apostolorum scripsit idem Theodorus, similem fecit Christum Platoni et Manichaeo et Epicuro et Marcioni, dicens quod sicut illorum unusquisque ex dogmate quod invenit suos discipulos fecit vocari B Platonicos et Manichaeos et Epicureos et Marcionistas, simili modo et cum Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Quarum blasphemiarum ex libris Theodori Mompuesteni perversitate reperta evidenter apparet falsissime quosdam foventes dicta Theodori opinari quod memoratus Theodorus non fuerit in sua vita damnatus, cum perspectis praedecessoris nostri beatæ recordationis Damasi synodalibus constitutis, quae post Nicænum concilium de Spiritu sancto tractantibus et convenientibus in urbe Roma catholicis episcopis et beatæ recordationis Ambrosio Mediolanensis civitatis antistite sunt edita longe antequam Theodorus Mompuestinae [Mompuestinae] officium episcopatus assumeret, inveniremus plenissime definitum eos qui duos filios affirmant, unum ante secula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine, sicut superius Theodorum asseruisse monstratum est, anathematis poena percussos. Ubi non solum illi qui eodem tempore ipsius erant haeresis sectatores, verum etiam illi qui succedentibus temporibus eundem sequerentur errorem, ejusdem anathematis vinculis reperiuntur astricti. Cui damnationi Theodorum quoque Mompuestinae necesse est fuisse subjectum, qui praedamnatae haeresis sector et praedicator effectus est. Neque enim aliter eos quos nunc in Arianam vel in aliam quamlibet haeresem reperimus implicatos, jam anathematis poena damnatos accipimus nisi quia in praedamnatis quos sectantur erroribus inveniuntur ipsi quoque damnati. D Nec illud omittendum esse perspicimus, quod hi qui in suis libris ac disputationibus duos filios credi docent, negent tamen se duos filios profiteri, cum eis nihil prosit hoc vacuis negare sermonibus quod dolose per sua dogmata, libris etiam convincuntur astruere. Sic etenim Nestorius, ut superius jam diximus, duas naturas, unum Filium se simulans confiteri, et alterum esse qui ex Deo Patre natus est, alterum qui ex Virgine matre progenitus, in suis disputationibus omni fraudis intentione suadere persistens, non potuit debita poenam damnationis effugere, nec eum liberare valuit illa unius Filii dolosa professio, cujus aliud convincebatur continere doctrina: quia perversitatis hujusmodi sectatores se ipsis puniuntur auctoribus; qui quod erubescunt

proferri, docere non desinunt, et quæ loquenda negant, legenda non scribunt ^a.

XXVII. Pro his igitur omnibus Ecclesia universalis agnoscat cujus utilitati, ne Christi Dei nostri plebs amplius seducatur, nostra servit intentio. Quam utilitatem per Theodori nomen atque scripta lædi supra meminimus juste nos et sine aliqua reprehensione ad ea quæ præsentis auctoritate statuimus descendisse. Et ideo condemnamus et anathematizamus similiter ut alios omnes hæreticos quos condemnatos et anathematizatos constat a sanctis quatuor conciliis et a catholica Ecclesia, et Theodorum, qui quondam Mompuestiæ episcopus fuit, et ejus impia conscripta nihilominus, et quæ Theodoritus conscripsit contra rectam fidem et contra duodecim sancti Cyrilli capitula et contra primam synodum Ephesinam, et quæ ad defensionem Theodori et Nestorii ab eo scripta sunt: quia pro ^b ecclesiasticæ utilitatis causa poposcit etiam memorata Theodoriti scripta damnari, eo quod sæpe dicti Nestoriani sub ejus episcopi nomine, qui a beatæ recordationis Leone papa et a sancta Chalcedonensi synodo legitur fuisse susceptus, eadem scripta ad astruendi sui erroris videntur adhibere suffragium, non aspicientes quod non solum sancti Patres in Chalcedona congregati, damnato Nestorio cum suis dogmatibus, et ista damnaverint, sed etiam ipse episcopus Theodoritus omnia dicta quæ beati Cyrilli in Ephesina prima expositis videbantur contraire dogmatibus, in sancta Chalcedonensi synodo aperta professione respuerit, et suscepit definitionem sancti Chalcedonensis concilii, in qua beati Cyrilli in Ephesina prima expositam manifestum est prædicari doctrinam. Et ita, sicut omne concilium sanctæ Chalcedonensis synodi interlocutum est, ab eadem synodo constat fuisse susceptum. Propter quod clarum est nihil nobis [novi] nos per hanc damnationem statuere, sed ea anathematizasse quæ et sancta Chalcedonensis synodus respuit, et ipse quoque Theodoritus episcopus illic sua professione damnavit.

XXVIII. Prædicta igitur tria impia capitula anathematizamus atque damnamus, id est, epistolam

A quæ dicitur Ibx ad Marim Persam, in qua nefandæ superius designatæ blasphemiæ continentur, et impium Theodorum Mompuestenum cum nefandis ejus conscriptis, et quæ impie Theodoritus conscripsit. Et quicumque ea quoquo tempore crediderit accipienda vel deferenda, aut conatus fuerit aliquando præsentem damnationem resolvere, pari anathemate condemnamus. Eos autem qui conservantes rectam fidem prædictis quatuor synodis prædicatam, memorata tria capitula damnaverunt vel damnant, fratres et consacerdotes habemus. Quæcumque vero sive meo nomine sive quorumlibet pro defensione memoratorum trium capitulorum prolata fuerint vel ubicunque reperta, præsentis nostri plenissimi constituti auctoritate vacuumus. Quas omnes designatas blasphemias absit ab universali Ecclesia ut quisquam prædictas quatuor synodos vel unam ex eis asserat suscepisse vel eos qui talia sapuerunt atque secuti sunt, cum constet a sanctis memoratis Patribus, et maxime a sancto Chalcedonensi concilio, nullum de quo fuit suspicio fuisse susceptum nisi qui superius designatas blasphemias vel his similia aut hæresim de qua suspectus fuit respuit, aut blasphemias de quibus de eo dubitatum est abnegavit atque damnavit. Et ideo eos qui memoratam epistolam ad Marim Persam designatas superius blasphemias continentem a sancta Chalcedonensi synodo a præsentis tempore, innotescente sibi hujus nostri serie constituti, asserere voluerint esse susceptam, vel a quocunque eorumdem Patrum in Chalcedona residentum orthodoxam pronuntiatam nituntur astruere, pari anathematis poena percellimus; quoniam non solum sancto ac reverendo Chalcedonensi concilio irrogare moliantur injuriam, verum etiam incutores se ac renovatores sopiti scandali profitentur, per quod universalis rursus concuti possit Ecclesia; ut doctoris Apostoli ^c juste videantur feriri sententia, qua dicit: *Utinam et abscedantur qui vos conturbant*. Et post subscriptiones.

Data vii calendarum Martiarum, imperante domino Justiniano perpetuo Augusto anno 37, et post consulatum Basilii v. c. anno 13, Constantinopolim.

^a Recte Cotelerius emendat *conscribunt*.

^b Forte *delendum pro. HARD.*

^c Lege ut supra, *doctoris gentium Apostoli. HARD.*

JUSTINIANI IMPERATORIS LIBER ADVERSUS ORIGENEM.

Λόγος τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, D καταπεμφθεὶς πρὸς Μηνᾶν τὸν ἀγιώτατον καὶ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς εὐδαίμονος πόλεως καὶ πατριάρχην, κατὰ Ὁρθόδοξου τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῶν ἑνοσιῶν αὐτοῦ δογμάτων.

Ἡμῖν μὲν αἰεὶ σπουδῆ γέγονε τε καὶ ἔστι τὸ τῶν ὀρθῶν καὶ ἀμώμητον πίστιν τῶν Χριστιανῶν, καὶ τὴν κατάστα-

^a Hujus epistolæ (sic enim appellat ipse Justinianus in fine) meminit Liberatus cap. 23, illam dicta-

Tractatus piissimi imperatoris Justiniani, missus ad Mennam sanctissimum et beatissimum archiepiscopum felicitis urbis et patriarcham, adversus imivium Origenem et nefarias ejus sententias.

Nobis semper studio fuit, atque etiam nunc est, rectam et irreprehensibilem Christianorum fidem,

tam fuisse instante Pelagio R. E. diacono, et apoerisario, ac postmodum a Vigilio pontifice approbatam,

σιν τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἀτάραχον διὰ πάντων φυλάττεσθαι, καὶ ταύτην πρῶτην τῶν ἄλλων τὴν φροντίδα τημέμεθα. Δι' ἧς καὶ τὴν ἐν τῇ παρόντι κόσμῳ βασιλείαν ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ παραδεδόσθαι, καὶ φυλάττεσθαι πεπιστεύκαμεν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἡμετέρας πολιτείας ὑποτάττεσθαι δι' ἧς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀδῶν εὖλοιοι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος εὐρέϊν ἐλπίζομεν. Εἰ καὶ τὰ μάλα γὰρ ὁ τοῦ ἀνθρώπου γένους πολέμιος διάφορους ἐφευρίσκει προφάσεις, δι' ὧν σπουδάξει ἐπιβουλεύειν ταῖς τῶν ἀθ. ὧπων ψυχαῖς, ἀλλ' οὐκ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία τὴν ἐκείνου καταργούσα πονηρίαν, καὶ τοὺς ἐναντίους διελέγχουσα οὐ συγχωρεῖ τὴν ἰδίαν καταβλάπτεσθαι, ἢ σκορπιζέσθαι ποιμήν. Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἴρηται, ἐπειπερ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες μὴ ἔχοντες κατὰ νοῦν τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, μηδὲ τῶν ὁρθῶν δογμάτων διάκρισιν ἐπιστάμενοι. Δι' ἧς πᾶς ὁ γινώσκων τὴν ἀλήθειαν σώζεται, καταλείψωντες τὰς θείας γραφάς, καὶ τοὺς ἁγίους πατέρας, οὓς ἡ καθολικὴ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία διδασκαλὸς ἔχει, καὶ δι' ὧν πᾶσα μὲν πανταχοῦ αἵρεσις ἀπελήλαται, ἢ δὲ ὁρθόδοξος πίστις σεσαφηνισται¹, Ὀριγῆνους τε καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ Δρειανικῶν, καὶ Μανιχαϊκῶν αὐτοῦ δογμάτων ἀντιποιοῦνται, δι' ὧν ἐκείνος εἰς βλάβον ἐπέπεσε. Οἱ δὲ τοιοῦτοι πῶς δύνανται Χριστιανοὺς συναρθεμεῖσθαι προσώπου ἀντιποιοῦμενοι, τὰ Ἑλλήνων, καὶ Μανιχαίων, καὶ Δρειανῶν, καὶ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν σπουδάσαντος παραδοῦναι; ὅστις πρὸ πάντων εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα βλασφημίας ἐτόλμησεν εἰπεῖν τὸν μὲν πατέρα μαιζονα εἶναι τοῦ υἱοῦ, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα τῶν ἄλλων πνευμάτων. Προστίθεται [leg. προστίθειαι] δὲ καὶ τοῦτο τῇ ἑαυτοῦ ἀσεβείᾳ εἰπὼν, μηδὲ τὸν υἱὸν δύνασθαι τὸν πατέρα ἰδεῖν, μηδὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν υἱὸν καὶ ὅτι ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσματά εἰσι· καὶ ὅπερ ἡμεῖς ἐσμεν πρὸς τὸν υἱόν, τοῦτο ὁ υἱὸς ἐστὶ πρὸς τὸν πατέρα. Προστίθειαι δὲ ταῖς ἑαυτοῦ βλασφημίαις καὶ τοῦτο ἐν τῇ περὶ ἀρχῶν αὐτοῦ πρώτῳ λόγῳ ἐπ' αὐτῆς λέξεως εἰπὼν ὁμοίως· « Ἐν τῇ ἐπινοουμένη ἀρχῇ τοσοῦτον κτῆσθαι τῇ βουλήματι αὐτοῦ ὑποστῆσαι τὸν Θεὸν νοσηρῶν φύσεων, ὅσον ἡδύνατο διαρκῆσαι· πεπερασμένην γὰρ εἶναι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ λεπτῆν· καὶ μὴ προφάσει εὐφημίας τὴν περιγραφὴν αὐτῆς περιαιρετόν· ἐὰν γὰρ ἦ ἄπειρος ἡ θεία δύναμις, ἀνάγκη αὐτὴν μηδὲ ἑαυτὴν νοεῖν· τῇ γὰρ φύσει τὸ ἄπειρον ἀπεριληπτόν· πεποιήκει τοίνυν τοσαῦτα, ὧν ἡδύνατο περιδράσασθαι, καὶ ἔχειν αὐτὰ ὑπὸ χειρᾶς καὶ συγκροτεῖν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν, ὥσπερ καὶ τοσαῦτα ἄλλα κατασκευάσειεν ὅσα ἡδύνατο κατακοσμήσαι. » Ποῖαν ταύτης μαιζονα βλασφημίαν κατὰ Θεοῦ προεινεργεῖν Ὀριγῆνους ἡδύνατο, ὁ καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος βαθμοὺς ἐπινοήσας, πολυθεῖαν καὶ ἐντεῦθεν εἰσάγειν βουλόμενος, καὶ αὐτὴν δὲ Θεοῦ τὴν δύναμιν περιγραφεῖν εἶναι τερατευόμενος; κάκεινο δὲ τὸ πάσης δυσσεβείας ἀνάμεστον τῆς αὐτοῦ ἐστὶ μυθολογίας τὸ λέγειν, ὅτι πάντα τὰ γένη, καὶ τὰ εἶδη συναἰδία ἐστὶ τῷ Θεῷ· καὶ ὅτι τῶν

A statumque sanctissimæ Dei catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, perturbationum expertem usquequaque custodiri. Hæc nobis prima et antiquissima cura est : per quam et nobis in præsentī sæculo imperium a Deo traditum esse et conservari credidimus, et reipublicæ nostræ inimicos subdi, et sæculo futuro misericordiam in conspectu ejus bonitatis nos adepturos speramus. Nam et si humani generis hostis varias occasiones comminiscitur, quibus hominum animas studet lædere : Dei tamen humanitas, illius improbitatem et malitiam frangens atque evacuens, adversariosque redarguens, gregem suum damnū accipere aut dissipari non permittit. Hæc autem a nobis ideo dicta sunt, quod ad nos allatum est, nonnullos Dei timorem in animo non habentes, nec recte doctrine discrimen tenentes, quo salvatur quicumque veritatem cognoscit ; relictis divinis Scripturis sanctisque Patribus quos catholica Dei Ecclesia doctores habet, per quos omnis ubique hæresis expulsa est, fides vero orthodoxa declarata ; Origenem, ejusque dogmata, paganorum et Arianorum et Manichæorum erroribus affinia asserere : per quæ ille in foveam incidit. Qui ejusmodi sunt, quomodo possunt in Christianis numerari, eum tucntes hominem, qui ea quæ pagani, Manichæi, Ariani, aliique hæretici sentiunt, tradere studuit ? Qui ante omnia in ipsam sanctam et consubstantialem Trinitatem blasphemias ausus est dicere : Patrem majorem esse Filio, Filium sancto Spiritu, sanctum Spiritum aliis spiritibus. Porro hoc ad impietatem suam addidit, ut diceret, nec posse Filium Patrem videre, nec Spiritum sanctum Filium : ipsum Filium et Spiritum sanctum creaturas esse : quodque nos sumus ad Filium, Filium esse ad Patrem. Ad suas autem blasphemias hoc quoque adjunxit in primo sermone Petri archon, his verbis, sic dicens : *In illo, quod mente apprehenditur principio, tantum numerum voluntate sua intelligibilem substantiarum constituit Deus, quanto poterat sufficere ; dicendum enim finitam esse Dei potentiam : nec, sub obtentu laudis ac bonorum verborum, tollenda ejus circumscriptio est : etenim si infinita sit divina potentia, necesse est eam ne seipsam quidem intelligere : natura enim infinitum comprehendi non potest. Tanta igitur fecit, quanta poterat apprehendere, et sub providentia sua continere ; quemadmodum et tantam materiam apparavit, quantum regere, distinguere, ac exornare poterat.* An ullam majorem potuisset Origenes in Deum blasphemiam proferre ? qui et in sancta Trinitate gradus excogitans, inde vult multitudinem deorum inducere, ac ipsam Dei potentiam circumscriptam esse monstrose asserit. Hoc vero omni impietate plenum, ejus fabulositatis est dicere, omnia genera speciesque coæternas esse Deo : quod-

¹ Describitur hic locus, sed multis subinde prætermissis, in Reg. cod. ms. 2935 præfixo hoc titulo : Ἡ ἁγία καὶ ἀσφαμενικὴ πέμπτη συνόδος γέγονεν ἐπὶ Ἰουστίνου (ἢ Ἰουστινιανοῦ) τοῦ βασιλέως, ἕως ἀνεθεματίσθη τὸν Ὀριγῆν καὶ τὰ αὐτοῦ δυσσεβῆ συγγράμματα, καὶ ἄλλοκοτα δόγματα Εὐαγγελίου καὶ Αἰδύμου τὰ Ὀριγῆνους φρονούντος. Ἐκ τοῦ δὲ βιβλίου τῶν πρακτικῶν τῆς

ἁγίας πέμπτης συνόδου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως Ἰουστινιανοῦ πρὸς Μηνῶν τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον εὐδαίμονος πόλεως. Ὀριγῆνους τε λέγει καὶ τῶν ἑλληνικῶν καὶ Μανιχαϊκῶν αὐτοῦ δογμάτων, etc. Manuscriptum non est annorum amplius 160. HARD.

λογωῶν τὰ ἁμαρτήσαντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐκπεσόντα τῆς ἐν ἡ ἴσων καταστάσεως, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν οἰκίων ἁμαρτημάτων τιμωρίας χάριν σώμασιν ἐνεβλήθη· καὶ καθαιρόμενα πάλιν ἀνάγοντα ἐν ἡ πρότερον ἴσων καταστάσει, κατελθὼς τὴν κακίαν ἀποτιθέμενα καὶ τὰ σώματα· καὶ πάλιν ἐν δευτέρου, καὶ τρίτου, καὶ πλεονάκεις διαφόρους ἐμβάλλονται σώμασι πρὸς τιμωρίαν. Ἰποθίεται δὲ καὶ διαφόρους κόσμους συστήναι τε, καὶ συνίστασθαι, τοῦτο μὲν παρελθόντας, τοῦτο δὲ μέλλοντας· καὶ τίς οὕτως ἐστὶν ἡλίθιος, ὅς τις τῶν τοιούτων ἀκούων οὐ φρίξει τῆς δάκνουαν διὰ τὴν τῆς ἀσελείας ὑπερβολῆς; τίς δὲ οὐκ ἂν βδελύξεται τὸν μακρὰ Ὀριγένην, τοιαύτας πλασάμενόν τε, καὶ ἐγγράφως ἐκθέμενον κατὰ Θεοῦ βλασφημίας; ἄστυνας ὡς πᾶσι Χριστιανοῖς ἀπηγορευμένας, καὶ προφανῆ τῆς δυσσεθείας ἐχούσας τὸν ἔλεγχον, περισσὸν ἐνομίσασιν ἀντιρρήσεως ἀξιῶσαι· εἰ τοίνυν ἅπαντες αἰρετικοὶ ἐπὶ ἐνός, τυχόν, ἢ δευτέρου δόγματος παρατροπῆ ἐκδέδληνται τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ὑποβληθέντες ἀναθέματι μετὰ τῶν ἰδίων δογμάτων, τίς ὅλως Χριστιανῶν ἀνέξεται αὐτοῦ Ὀριγένους τε, καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἀντιποιεῖσθαι, τοῦ τοσαύτας μὲν εἰρηκότες βλασφημίας, πᾶσι δὲ σχεδὸν αἰρετικοῖς τοσαύτην ὀλην ἀπωλείας καὶ βλασφημίας παρασχομένου, καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐκπαλαί ὑπὸ ἀνάθεμα γινομένου μετὰ τῶν μυσαρῶν αὐτοῦ δογμάτων; Εἰ γὰρ καὶ δοίη τις τὸν θεομάχον Ὀριγένην, ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις αἰρετικοῖς εὐρίσκειται, ἀναμάξαι [ἴσ. ἐναμφῆσαι, ἢ, ἀναμίξαι] τινὰ τοῖς πονηροῖς αὐτοῦ συγγραμμάσιν ἐκ τῶν ἑρῶν δογμάτων, ταῦτα οὐκ ἴδια ἐκείνου καθίστηεν, ἀλλὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὑπάρχει. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ κακούργως ἐκείνος καὶ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων ἐμχανήσατο. Ταῖς γὰρ τῶν Ἑλλήνων μυθολογίαις ἐντραφεῖς, καὶ ταύτας ἐπεκτείνειν βουλόμενος ἐσχηματίσατο τὰς θείας δῆθεν ἐρμηνεύειν γραφάς, ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ τὰ μυσάρῃ αὐτοῦ δόγματα τοῖς τῶν θεῶν γραφῶν ὑπομνήμασιν ἀναμίξας, κακοῦθως τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ Μανιχαϊκὴν αὐτοῦ πλάνην, καὶ Ἀρειανικὴν μανίαν εἰσαγάγῃ, καὶ τοὺς μὴ ἠκρεβωμένους τὰ τῆς θείας γραφῆς δυνατῆς δελεάσαι. Τί γὰρ ἕτερον παρὰ τὰ τῶ Πλάτωνι εἰρημμένα τῶ τῆν Ἑλληνικὴν μανίαν πλατύναντι Ὀριγένους ἐξέθετο; ἢ παρὰ τίνος ἑτέρου Ἀρειος λαβὼν τὴν οἰκίαν συνεγράψατο νόσον, ὃ πρὸς ὄλεθρον τῆς αὐτοῦ ψυχῆς εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριῶδα βαθμοῦς ἐπινοήσας; ἐν τίνι δὲ οὗτος τοῦ Μανιχαίου ἀπολιμπάνεται, ὃ λέγων τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς δι' ἁμαρτίας τοῖς σώμασι τιμωρίας; χάριν ἐμβλήθη; ὡς δὴ πρῶτον μὲν νόσας οὖσας, καὶ ἁγίας δυνάμεις, ἔπειτα κόρον λαβοῦσας τῆς θείας θεωρίας, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον θεραπείας, καὶ διὰ τοῦτο τῆς Θεοῦ ἀγάπης ἀποφυγείας, καὶ ἐντεῦθεν ψυχὰς ὀνομασθεῖσας, καὶ τιμωρίας χάριν τοῖς σώμασιν ἐμβληθείσας· ὅπερ καὶ μόνον ἱκανὸν ἦν εἰς τελείαν αὐτοῦ κατάρσιον, οἷα τῆς Ἑλληνικῆς ὑπάρχον δυσσεθείας. Τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰπόντος, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν», εὐρίσκειται κατὰ τοὺς ἐκείνου ματαίους λόγους σῶμα μόνον δίχα ψυχῆς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γενόμενον τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ὅλως προὔπηρχε ψυχῆ, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τὸ σῶμα ἐνεβλήθη, ἢ καταγγίσθη ἐν αὐτῷ. Καὶ ἀνάγκη πᾶσα τοῦ λέγειν, καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν ἀνθρώπου δημιουργὸν σῶμα ὑπάρχειν, ὡς τὸ σῶμα κατ' εἰκόνα, καὶ ὁμοίωσιν ἰδίων ποιησάμενον. Πῶς δὲ δύναται

A que rationabilia quæ peccarunt, ac propterea de statu suo exciderunt, pro suorum peccatorum portione, supplicii causa in corpora injecta sunt, ac expurgata, rursus efferuntur in pristinum statum, omni deposita malitia et corporibus: iterumque ac tertium, et compluribus diversis ad penam injiciuntur corporibus. Poniit porro diversos constituisse et constare mundos, tum præteritos, tum futuros. Equivnam adeo fatuus est, ut hæc audiens animo non exhorrescat propter summam impietatem? Quis non exsecretur insanum Origenem, qui hujusmodi finxerit ac scriptis mandarit in Deum blasphemias? quas, ut omnibus Christianis interdictas, manifesta que habentes impietatis argumenta, supervacaneum duximus refutatione dignari. Quare si hæretici omnes, ob unius forsitan aut alterius dogmatis perversitatem, e sanctissima Ecclesia sunt ejecti, subditique anathemati cum suis dogmatibus: quis prorsus Christianorum sustinebit Origenem ejusque prava scripta tueri, qui tot blasphemias dixerit, omnibusque fere hæreticis tantam exitii ac blasphemiz materiem præberit, ac idcirco pridem a sanctis Patribus anathemati subjectus sit una cum sceleratis ejus dogmatibus? Nam quamvis concedat quis, Deo repugnantem Origenem e recta doctrina (quod et apud alios hæreticos invenitur) aliquid expressisse in improbis suis scriptis: ea ipsius propria non est, sed sanctæ Dei Ecclesiæ; atque hoc ipsum malitiose in simpliciorum fraudem molitus est. Nam in paganorum commentis enutritus, eaque propagare in animo habens, divinas se utique Scripturas interpretari simulavit: ut hoc modo nefariam doctrinam suam sacrarum litterarum monumentis maligne admiscens, paganicum et Manichæum errorem suum atque Arianam vesaniam induceret, eosque qui sacram Scripturam non accurate percepissent, inescare posset. Quid enim aliud exposuit Origenes, quem Platonis, qui paganorum insaniam dilatarat, doctrinam; aut a quo alio Arius mutuatus, propria venena concinnavit? qui in exitium animæ suæ in sancta et consubstantiali Trinitate gradus excogitavit. An hic a Manichæo abest, qui animas hominum dicit propter peccata corporibus ad supplicium immitti? quique primum quidem mentes et sanctas virtutes fuisse asserat, deinde contemplationis divinæ satietatem cepisse, ac in deterius conversas, idcirco a Dei amore refrixisse, indeque Græco nomine appellatas ψυχὰς, et supplicii causa corporibus esse inditas; quod vel solum ad perfectam ejus damnationem satis erat, cum a paganorum ortum sit impietate. Cum enim dixerit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1): ex ejus vanis sermonibus invenitur, solum corpus absque anima ad imaginem et similitudinem Dei factum esse, si omnino præexistebat anima, et facto corpore, in id injecta est, aut in id, tanquam in vas immissa. Ac necesse erit omnino dicere, ipsum Deum opificem hominis, corpus esse, ut pote qui corpus ad imaginem et similitudinem suam fecerit. Quomodo autem corpus, imago incorporei esse possit? Quamobrem absit, ut his Christiani assentian-

εἰκὼν εἶναι τοῦ ἀσωμάτου τὸ σῶμα; διὸ μὴ γίνετο τοῦτοις Χριστιανούς συνθέσθαι. Εἰ δὲ κατὰ τὴν Ὁριγίνους βλασφημίαν προϋπῆρχον αἱ ψυχαὶ, καὶ διὰ τὸ ἀμαρτήσαι αὐτὰς τιμωρίας χάριν εἰς τὰ σώματα κατεπιμάρθησαν, ἵνα παιδευθεῖσαι σωφρονήσωσιν, ἐχρῆν αὐτὰς μικρῆτι ἀμαρτάνειν· εἰ γὰρ πρὸς κλάσιν τῆ ψυχῆ διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐδόθη τὸ σῶμα, ὥστε αὐτὴν ὀδυνημένην παιδευθῆναι πρὸς τὸ τιμᾶν τὸν Θεόν, πῶς συνεργεῖ καὶ συναγωνίζεται αὐτῇ τὸ σῶμα πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν, ὃ τοῖς κολαζομένοις γίνεται [ἴσ· οὐ γίνεται]. Δεσμοὶ γὰρ, καὶ φυλακαὶ, καὶ πέδαι, καὶ συντόμως εἰπεῖν, τὰ τοιαῦτα δρεπτικά τοῦ ἀδικεῖν, καὶ τοῦ ἀμαρτάνειν τοῖς κολαζομένοις γίνονται. Οὐ γὰρ ὅπως ὁ ἀμαρτήσας πλὴν ἀμάρτη, συνεργὸς αὐτῷ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ὁ δεσμὸς δίδεται, ἀλλ' ὅπως παύσεται τοῦ ἀμαρτάνειν διὰ τῶν δεσμῶν βασανιζόμενος. Πρόδηλον τοίνυν, ὅτι οὐ διὰ σωφρονισμῶν προλαβουσῶν ἀμαρτιῶν τοῖς σώμασιν ἐνεβλήθησαν αἱ ψυχαὶ κατὰ τοὺς ἐκείνων λήρους, ἀλλὰ κατὰ ταυτὸν ὁ Θεὸς τὸ τε σῶμα, τὴν τε ψυχὴν, τουτέστι τέλειον τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησεν. Ὅθεν τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡμῶν πεπραγμένων, εἴτε ἀγαθῶν, εἴτε φαύλων, τὴν ἀνταπόδοσιν ἀνκνίνομεν. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν παραδίδωσιν καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος, λέγων· Ἐπιπάτωσαν οὖν οἱ τὰ Ὁριγίνους φρονούντες· αἱ ψυχαὶ αὐτῶν, εἴγε ἄρα καθὼς λέγουσι, προϋπῆρχον τῶν σωμάτων, πρὶν ἢ ἐν τοῖς σώμασιν εἰσέλθωσιν, ἐν ποίᾳ τάξει ὑπῆρχον, ἢ τί διεπράττοντο; ἐχρῆν γὰρ αὐτὰς εἰδέναι ποῦ ἦσαν, εἰ προῆσαν, καὶ πῶς ἐνταῦθα παρεγένοντο. Εἰ δὲ τοῦτο αὐτοῖς ἀμήχανόν ἐστι λέγειν, ὡς τῆς ἀληθείας μὴ οὐσίας, δῆλον ὅτι μῦθοι τὰ κατ' αὐτοὺς ὑπάρχουσιν. Ἰσως δὲ ἐροῦσιν, ὅτι μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς σώμασι, τότε δύναται διακρίνειν τε, καὶ γνώσκειν τὰ πραττέμενα παρ' αὐτῶν· εἰ δὲ τοῦτο εἴπωσιν, εὐρίσεται τὸ σῶμα κατὰ τοὺς αὐτῶν ματαιοὺς λόγους τιμιώτερον τῆς ψυχῆς, οἷα χαριζόμενον αὐτῇ τὸ νοεράν τε, καὶ λογικὴν γενέσθαι· ἀλλὰ τὸ λέγειν τοῦτο πίστης ἐστὶν ἀνοίας, καὶ ἀποτίας μιστόν. Διατί δὲ δλωσ, εἴπερ ὡς λέγουσι προϋπῆρχον ἢ ψυχῆ, μαθήσεώς τιος, ἢ διδαχῆς δέεται ἐν τῷ σώματι γενομένη, κατὰ μικρὸν εἰσαγομένη, καὶ προκόπουσα εἰς τὰ μείζονά τε καὶ τελειότερα; Εἰ γὰρ προῆν, καὶ ἐγίνωσκεν ἂν τὰ συμφέροντα μηδεμιᾶς μαθήσεως δεομένη, καὶ ὡς ἐν γνώσει τυγχάνουσα διαρροῦτο ταῖς ἐπιμελείαις· καὶ εἰ τὸ πταῖσμα ἐγίνωσκεν, οὐκ ἐδιδάσκτο ὡς προπεπισταμένη· εἰ δὲ διδάσκειται ὡς ἀγνοοῦσα, οὐ προῆδει· εἰ δὲ οὐ προῆδει, οὐ προῆν, ἀλλὰ δῆλον ὅτι οὐ προῆν. Τῆς γὰρ γενέσεως ἡμῶν αἰτίας ἐστὶ μόνος ὁ Θεός, ὃς τις καθὼς οὐκ

tur. Si vero, juxta Origenis blasphemiam, animæ præexistebant, ac in pœnam peccatorum suorum in corpora demissæ sunt, ut emendatæ resipiscerent, eas oportebat amplius non peccare. Nam si corpus datum est animæ in supplicium propter peccata, ut doloribus emendaretur ad honorificandum Deum, quomodo corpus eam adjuvat et corroborat ad peccandum, quod iis qui pœna afficiuntur, non evenit? Vincula enim, carceres, compedes, ac, ut breviter dicam, omnia ejusmodi, iniquitates et peccata eorum cohibent, qui jam pœnas luunt. Nec ut qui peccarit, amplius peccet, vincula ei adduntur quæ ad peccandum adjuvent; sed ut vinculorum cruciatu peccare desistat. Quare perspicuum est, non ad superiorum peccatorum castigationem, ut illi nugantur, corporibus immissas esse animas; sed simul Deum et corpus et animam, id est, perfectum hominem, fabricatum esse. Itaque eorum quæ per corpus a nobis gesta sunt, sive honorum, sive malorum, retributionem exspectamus; hoc enim nobis tradit et divinus apostolus Paulus dicens: *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque ea quæ per corpus prout gessit sive bonum, sive malum (I Cor. v)*. Attendenda ergo sunt apostoli verba; nec enim dixit, oportere recipere eum qui judicatur, prout gessit ante corpus. Si vero ob ea sola quæ per corpus homo gessit, ab eo qui terram judicat, vel pœna afficitur, vel merito præmio; nullaque mentio fiat ante admissorum peccatorum: perspicuum est, animas aut corpora non esse. Si enim præxisterent, dixisset Apostolus, gesta tum per corpus, tum ante corpus. Animas vero hominum intelligentia et ratione uti, in confesso est; quod ne eos quidem negare putamus, qui tumentur Origenem. Dicant igitur qui cum Origene sentiunt: animæ ipsorum (siquidem, ut asseverant, ante corpora fuerunt) priusquam in ipsa ingrederentur, quo in ordine erant, aut quid agebant? Oportuit enim eas, si ante crant, scire, quo loco essent, aut quomodo huc advenissent; sin hoc nulla ratione possunt dicere (nam id verum non est) apertum est eos fabulas dicere. At fortasse dicant, animas postquam corpora ingressæ sunt, tum discernere posse et cognoscere quæ a se geruntur. Si hoc dicent, ex eorum inani disputatione efflicietur, ut corpus plus pretii atque honoris quam anima habeat; quod ei in beneficii loco det intelligentiam et rationem; atqui hoc asserere, plenum dementiæ est atque absurditatis. Cur vero si anima, ut aiunt, ante fuit quam corpus, disciplina indiget, postquam in corpus venit, paulatimque instituitur, et ad meliora perfectioraque progreditur? Nam si ante existeret, utilia utique cognosceret, nec ulla egeret doctrina, nec, ut pote in cognitione versans, cura et diligentia erudiretur; ac si, quid sit offendere, sciebat, non edoceret quod antea scivisset: jam vero si docetur, ut in ignoratione versans, prius non sciebat; si non prius scivit, ante non fuit. At liquet eam antea non fuisse. Ortus enim nostri Deus solus in causa est; qui ut nos, cum non essemus, fecit: sic natos, gratia manuque propria tuetur ac

ἔντας ἡμᾶς ἐποίησεν, οὕτω καὶ γενομένους σώζει τῇ ἰδίᾳ χειρὶ [χάρτι], ἐὰν ἄξιοι, καὶ ἐπιτέθειο φανώμεν. Ὁ Θεὸς γὰρ εἰπὼν, « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν, » ἀμφότερα κατὰ ταυτὸν ἐδημιούργησε, τουτέστι σῶμα τε πλάσας, καὶ ψυχὴν νοεράν τε καὶ λογικὴν δημιουργήσας. Ἀμα γὰρ σῶμα ἐπλασεν ὁ Θεός, καὶ τὴν ψυχὴν ἐδημιούργησε τέλειον τὸν ἄνθρωπον ἀποτελέσας· οὐδὲ γὰρ σῶμα χωρὶς ψυχῆς, οὐδὲ ψυχὴ χωρὶς σώματος ἄνθρωπος· εἰ δὲ προϋπήρχεν ἡ ψυχὴ, καθὼς Ἄρχεινός ληρεῖ, τίος ἔνεκεν ὁ ἐγνώτατος προφῆτης Ζαχαρίας εἶπε, « Πλάσσων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ ; » Εἰ γὰρ προῦν, ἔδει μᾶλλον εἰπεῖν, καταγγιζῶν, ἢ καταπέμπων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ. Νῦν δὲ λέγων ὁ προφῆτης, πλάσσων, δείκνυσιν, ὅτι ὡσπερ τὸ σῶμα, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν οὐ προϋπάρχουσαν ἐποίησεν ὁ Θεός τῇ ἰδίᾳ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ ἀγαθότητι. Καθὼς οὖν εἴρηται, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦ θείου ἐμφυσηματος ἀξιοθῆναι, δηλοῖ μὴ μόνον νοεράν καὶ λογικὴν, ἀλλὰ καὶ ἀθάνατον τὴν ψυχὴν δημιουργηθῆναι πρὸς τὰ ἄρχειν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ποιημάτων· τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ εἰρημένον τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ περὶ τῆς ψυχῆς, τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ θείαν καὶ τῆς ἄνωθεν εὐγενείας μετέχουσαν. Οὐχ ὡς τινες φανταζόμενοι λέγουσιν τῆς θεϊκῆς οὐσίας ὑπάρχουσαν τὴν ψυχὴν· ἀλλ' ὡς διὰ τοῦ ἐμφυσηματος τοῦ Θεοῦ γενομένην, καὶ χάρισμα παρ' αὐτοῦ λαβοῦσαν τοῦ νοεράν, καὶ λογικῆν, καὶ ἀθάνατον εἶναι, καὶ μὴ συναποθνήσκειν τῷ σώματι, κατ' ὁμοιότητα τῶν ἀλόγων ζώων, ἀλλὰ κατὰ χάριν μετέχειν τῆς ἄνωθεν εὐγενείας, τουτέστιν ἀθανασίας. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἰωάννης ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ λόγῳ τῷ εἰς τὴν κτίσιν· λέγει γὰρ οὕτως· « Καὶ ἐνεφύσησε, φησὶν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοῆς ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Ἐνταῦθ' αἱ τινες τῶν ἀγνωμόνων ἐξ οικειῶν λογισμῶν κινούμενοι, καὶ οὐδὲν θεοπροπέτες ἔνοουντες, οὕτε τὴν συγκατάθεσιν τῶν ῥημάτων λογίζομενοι, λέγουσιν ἐπιχειροῦσιν ὅτι ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἔστιν ἡ ψυχὴ. Ὡς τῆς μαρίας, ὡς τῆς παραπροσύνης. » Καὶ ταῦτα μὴ ὁ πατὴρ περὶ τῶν προκείμενων. Σκόπει δὲ, ὅτι περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπὶ γῆς ποιημάτων εἶπεν ὁ Θεός, « Γεννηθήτω » καὶ « ἐξαγαγέτω ἡ γῆ, καὶ ἐγένετο. » Περὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου λέγει, « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, » καὶ οὐ μόνον « ποιήσωμεν, » ἀλλὰ « κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν » καὶ λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοῆς ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Ἐνταῦθεν τοῖσιν ἐστὶν ἰδεῖν, πῶς ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον τιμιώτερον ἐποίησε τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν ἐπὶ γῆς κτισμάτων. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα πάντα λόγῳ εἶπε, καὶ ἐγένοντο· τὸν δὲ γε ἄνθρωπον, καθὼς εἴρηται, αὐτὸς ταῖς ἰδίαις χερσὶ, κατὰ τὴν θείαν γραφὴν, ἐδημιούργησε· πάντα δὲ τὰ γενομένα ἕκαστον ἐπὶ τῆς γῆς ὑπέταξε τῷ ἀνθρώπῳ γὰρ γενομένου ἐν τῇ ἑκτη ἡμέρᾳ, ἵνα πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς κτισμάτων ἕδη προηγουόντων, καὶ ἐτοιμασθέντων αὐτῷ δεσποζῆν, αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πλάστου δεσποζόμενος. Τοῦτο δὲ ἡμᾶς διδάσκει καὶ ὁ ἐν ἁγίοις θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν ἐκὼν κυριακὴν, λέγων· « Οὕτω τε πρῶτον ἐν ἡμέραις ἀριθμεῖται, καὶ δευτέρον, καὶ τρίτον, καὶ τὰ ἐξῆς, ἕχρι τῆς ἰσοδομῆς καὶ καταπαυσίμου τῶν ἔργων ἡμέρας· αἷς καταμερίζεται τὰ γενομένα λόγοις ἀρρήτοις τασσόμενα, καὶ οὐκ

A salvat, si digni atque idonei perhibeamur. Nam Deus, qui dixit : *Faciamus hominem ad imaginem nostram et similitudinem (Gen. 1)*, utraque simul fecit, id est, corpus plasmavit, et animam intelligentem et rationalem creavit. Simul enim et effinxit corpus, et animam condidit, perfectum hominem exhibens ; neque enim homo corpus est sine anima, nec anima sine corpore. Si autem anima præexistebat, ut delirat Origenes, cujus rei gratia sanctissimus propheta Zacharias dixit : *Fingens spiritum hominis in eo (Zach. xn)* ? Si enim prius erat, magis dicere oportuit, *Infundens* tanquam in vas, vel *demittens* spiritum hominis in eo. Jam vero cum dicit propheta, *fingens*, ostendit, ut corpus, sic animam non præexistentia Deum propria virtute ac bonitate fecisse. Quod igitur homo, sicut dictum est, ad imaginem et similitudinem Dei sit factus, dignatusque inspiratione divina ; inde perspicuum est, non solum intelligentem et rationalem animam, sed etiam immortalem esse creatam ; ut omnibus iis quæ in terra facta sunt imperaret. Hoc est enim quod a Theologo Gregorio de anima dictum est, a Deo esse, et divinum, ac supernæ nobilitatis participem : non, ut nonnulli autem ac dicunt, divinæ substantiæ auiam esse : sed ut inspiratione Dei factam, gratiamque nactam ab eo, ut intelligens esset, et rationalis, et immortalis, nec una cum corpore moreretur, sicut irrationabilia animalia, sed per gratiam participes esset supernæ nobilitatis, id est immortalitatis. His testimonium perhibet sanctus Joannes Constantinopoleos patriarcha in undecimo sermone in creationem ; sic enim ait (*Homil. xiii in Gen. 11*) : « *Et insufflavit, inquit, in faciem ejus spiritum vitæ, et fuit homo in animam viventem.* Hic nonnulli imperiti homines, propriis cogitationibus moti, ac nihil Deo decens in mente habentes, nec condensationem verborum reputantes, dicere audent e Dei substantia esse animam. O insaniam, o dementia ! » Atque hæc quidem Pater de argumento proposito. Considera autem de aliis omnibus in terra factis dixisse Deum, *fiat, et producat terra, et factum est (Ibid.)* ; de homine autem dicit : *Faciamus hominem* : nec solum, *Faciamus*, sed, *ad imaginem et similitudinem nostram* ; *et sumens pulverem de terra, propriis manibus hominem finxit, et insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ, et factus est homo in animam viventem.* Ex his igitur perspicui potest, ut Deus hominem fecerit honorabiliorem ac pretiosiore alii omnibus quæ in terra sunt creaturis ; alia quidem omnia fecit verbo : dixit, et facta sunt ; hominem vero, sicuti dictum est, propriis ipse manibus juxta divinam Scripturam fecit : quæcumque autem ab eo in terra facta sunt, subdidit homini, qui sexto factus est die : ut omnibus terrenis creaturis jam factis, ac ipsi præparatis, dominaretur, ipse plasmatoris sui obediens imperio. Hoc et nos docet sanctus Theologus Gregorius in oratione in novam dominicam (*Orat. 43*) ; sic enim dicit : « Ita aliquid primum in diebus numeratur, et secundum, et tertium, ac deinceps, usque ad septimum diem, quo requies fuit ab operibus ;

αθρόως ἀναδειχόμενα τῷ παντα δυνάτῳ [pro παντοδυνάμῳ] λόγῳ. Οὐδὲ καὶ τὸ νοῆσαι μόνον, καὶ εἰπεῖν, ἔργον ἐστὶ παραριστάμενον. Εἰ δὲ τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνδείχθη, καὶ ταῦτα χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκόνι τετιμημένος, θαυμαστὸν οὐδὲν ἔδει γὰρ ὡς περ βασιλεῖ προϋποσθῆναι τὰ βασίλεια, καὶ οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν βασιλέα, πᾶσιν ἤδη δορυφορούμενον. Εἰ τοίνυν κατὰ τὴν τοῦ θεολόγου Γρηγορίου διδασκαλίαν τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνδείχθη, καὶ ταῦτα χειρὶ Θεοῦ, καὶ εἰκόνι τετιμημένος, καὶ πάντα παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ προητοιμάσθη, καὶ ὡς περ βασιλεῖ προϋφίσταται τὰ βασίλεια, καὶ οὕτως εἰσήχθη παρὰ Θεοῦ ὡς βασιλεὺς πᾶσιν ἤδη δορυφορούμενος, πῶς λέγουσιν οἱ κατὰ τὸν Ὁριγίνην παραφρονοῦντες, ὅτι προϋπάρχουσαι αἱ ψυχαὶ δι' ἁμαρτίας ἐν σώμασι καταπέμπονται, ὀφείλουσαι δικαιοσύνην τῶν πρώτων ἁμαρτημένων; Τὸ ἔμπαλιν γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος, καὶ ὕστερον πάντων λέγει τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, καὶ τιμηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ βασιλεύειν τῶν ἐπιγῆς πάντων. Ὅσον τιμωρίας μὲν οὐκ ἔστι, πάσης δὲ τὸ ἐναντίον προνοίας καὶ εὐεργεσίας ἐνδείξεις ὑπάρχει. Σύμφωνα δὲ τοῖς τοῦ θεολόγου Γρηγορίου, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἰωάννης ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης ἰμάς διδάσκει ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ λόγῳ τῷ εἰς τὴν κτίσιν, λέγων οὕτως· « Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, — καὶ τίνας ἐνεκεν εἰ τιμωριαν ἢ ψυχὴν τοῦ σώματος, τὸ ἔλαττον πρῶτον δημιουργεῖται, καὶ τότε τὸ μαῖζον, καὶ ὑπερέχον; — Οὐχ ὀρθῶς, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως τὸ αὐτὸ τοῦτο γέγονεν; ὡς περ γὰρ ὁ οὐρανός, καὶ ἡ γῆ, καὶ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐδημοιουργήθη, καὶ μετὰ ταῦτα πάντος ὁ ἄνθρωπος ὁ τούτων πάντων τὴν ἀρχὴν μελλῶν ἐχειριζεσθαι, τὴν αὐτὴν δὲ τῶν πρῶτων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει τοῦ ἀνθρώπου, πρότερον τὸ σῶμα πλάττεται, καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἢ τιμωτέρα. Ὁν γὰρ τρόπον τὰ ἄλογα τὰ εἰς ὑπηρεσίαν μελλόντα εἶναι χρήσιμα πρὸ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖται, ἵνα ἐτοίμην ἔχη τὴν ὑπηρεσίαν ὁ μελλῶν τῆς τούτων χρείας ἀπολαύειν, οὕτως καὶ τὸ σῶμα πρὸ τῆς ψυχῆς δημιουργεῖται, ἵνα ἐπειδὴν κατὰ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ σοφίαν ἡ ψυχὴ παραχθῆ, ἔχει τὰς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιδείκνυσθαι διὰ τῆς τοῦ σώματος κινήσεως. » Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἐπιδείξει τοῖς ἀκροωμένοις ὅτι τὰ αὐτὰ τοῖς ἁγίοις πατράσι φεγγόμεθα, πανταχοῦ τὴν τῶν ψυχῶν προὔπαρξιν ἀναιροῦσι· πάλιν δὲ τῆς ἁγίας λεγούσης γραφῆς περὶ τοῦ Ἀδάμ, καὶ τῆς Εὐας· « Ἐδλόγησεν αὐτοῦς ὁ Θεός, καὶ εἶπεν, — Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. — Πῶς ἄρα εἰ προϋπῆρχον αἱ ψυχαὶ τῶν σωμάτων, ἐμελλε κατὰ τὴν θεῖον πρόσταξιν αυξάνεσθαι τὰ προϋπάρχοντα κατὰ τοὺς ἐκείνων μύθους; καὶ πῶς ἔχεν ὁ Θεὸς εὐλογῆσαι τὰς ψυχὰς ταῖς ἁμαρτίας ἤδη ὑποπεσούσας εἰς τὸ ἀξήθηναί τε, καὶ πληθυνθῆναι; ἁμαρτήσασαι γὰρ αἱ ψυχαὶ κατὰ τὰς μάλλον ἢ περ εὐλογίας ἐτύγχανον ἄξια. Εἰ δὲ προϋπῆρχον αἱ ψυχαὶ ἐν ἐτέρᾳ τάξει ὑπάρχουσαι κατὰ τοὺς Ὁριγίνους μύθους, διὰ τί μόνον Ἀδάμ ἔπλασεν ὁ Θεός; ἄρα μόνον ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀδάμ τότε ἦν ἁμαρτήσασα; καὶ διὰ τοῦτο ἐν σώμα ἔπλασεν ὁ Θεός; εἰ γὰρ ἦσαν πρὸ τούτου καὶ ἄλλαι ψυχαὶ, εἶδει καὶ ἄλλα σώματα ἅμα πλασθῆναι ὑποδεχόμενα τὰς ψυχὰς. Πῶς δὲ ἡ ἁμαρτήσασα κατὰ τοὺς αὐτῶν λόγους ψυχὴ καὶ διὰ τιμωρίαν εἰς σῶμα βλήθεισα, εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς παρὰ τοῦ κυρίου ἐτίθη; εἰ γὰρ διὰ τιμωρίαν σώματι ἐνεβλήθη, οὐκ ἐν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀλλ' ἐν κολάσεως ὡν ἔπε-

quibus dispertuntur ea quæ sunt, ineffabili ratione disposita, nec confertim edita a Verbo rerum omnium potente : cujus et cogitare, et dicere rem ipsam est præstare. Quod si postremus homo designatus est, idque manu Dei, et imagine honoratus : nihil mirum ; ei enim tanquam regi oportuit prius regiam aulam subsistere, ac deinde regem judici, omnium jam quasi satellitio stipatum ac munitum. » Quamobrem, si ex Gregorii Theologi doctrina, ultimus homo est designatus, idque Dei manu, et imagine honoratus, ac omnia a Deo illi præparata sunt, eique tanquam regi prius subsunt palatia, sicque a Deo introductus est, omnium jam stipatus obsequio : quomodo dicunt, qui juxta Origenem desipiunt, præexistentes animas, propter peccata in corpora demitti, prius commissaluituras? Contra enim sanctus Gregorius et postremum omnium hominem factum esse dicit, et a Deo honoratum, et iis omnibus quæ in terra sunt dominari : quod sane pœnæ non est, sed singularis Providentiæ ac beneficii significatio. Theologo porro Gregorio consentit sancti Joannis Constantinopoleos patriarchæ doctrina in undecimo sermone de creatione, sic enim dicit (*Hom. 13 in Genes.*) : « At fortasse dicat aliquis : Cur, si anima pretiosior est corpore, quod inferius est prius fit, ac demum quod majus est ac nobilius? Annon vides, dilecte, in ipsa creatione idem hoc factum esse : quemadmodum enim cœlum, et terra, et sol, et luna, cæteraque omnia fabricata sunt, ac postremum homo, cui eorum omnium imperium mandandum fuerat : sic in plasmatione hominis, primum formatur corpus, tum anima, quæ honorabilior est. Nam ut expertia rationis, quæ ad utilitatem et obsequium parabantur, ante hominem exstiteret, ut parata ministeria haberet, qui eorum commodis frui debebat : ita et corpus ante animam fabricatum est, ut cum juxta occultam Dei sapientiam anima induceretur, propria officia posset motu corporis exsequi. » Atque hæc satis ad ostendendum audientibus, nos ubique eadem sentire ac dicere quæ Patres, qui animarum præexistentiam tollunt. Præterea, cum sancta Scriptura de Adam atque Eva dicat : *Benedixit eos Deus, et dixit : Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et dominamini ei (Gen. 1)* : quomodo, si animæ antiquiores fuere corporibus, futurum fuit, ut secundum divinum imperium crescerent ac multiplicarentur, quæ ante, juxta eorum fabulas erant? et quomodo habebat Deus benedicere animas jam in peccata lapsas, ad crescendum et multiplicandum? Animæ enim peccatis contaminatæ, maledictione potius quam benedictione dignæ erant. At si animæ præexistebant, et juxta Origenis fabulas, in alio erant ordine : quamobrem solum Adam plasmavit Deus? an vero Adam anima tum sola peccarat, ac propterea unum corpus a Deo fabricatum? Si enim antea aliæ animæ fuerunt, alia corpora simul fabricari oportuit, quæ susciperent animas. Et quomodo peccatrix, ut eorum est ratio, anima supplicii causa in corpus conjecta, in paradiso deliciarum a Deo posita est? Nam si ut pœnas deperderet in corpus esset missa, non in illo paradiso

τίθετο τόπω· τοσοῦτον δὲ ὁ Θεὸς ἠγάπησε τὸν ἄνθρωπον, ὃν μετὰ πάντα τὰ δημιουργήματα ἔπλασεν, ὅτι [F. ὡστε] καὶ μετὰ τὸ παραθεῖναι αὐτὸν τὴν δοθεῖσιν αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐντάλιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐβληθῆναι τοῦ παραδείσου, ἀξαναμένον τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ πληθυνομένου τῆς ἀμαρτίας διὰ τὸ ἐγκρίσθαι τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ χεῖρονα, ὡς περιεῖδεν ὁ Θεὸς ὡς ἀγαθὸς τὸ ἴδιον πλάσμα, ἀλλὰ διαφέρεις ἐνουθέτησε τρόποις τοῖς ἀπὸ τῆς ἀγίας δηλουμένοις γραφῆς· ἐπειδὴ δὲ ἐπιδευνοτέροις τοῖς ἀβραστήμασι μείζονος ἰδεύματα καὶ τῆς (θεραπείας) ἰατρείας, αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ εἰς, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἐν πρῶτον τῆς ἀγίας τριάδος, διὰ τὴν ἑαυτοῦ γλαυθρωπῆσαν ἄνθρωπος γίνεται μένον Θεός, μηδὲ τὴν θεϊκὴν αὐτοῦ οὐσίαν ἀλλοιώσας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην, μηδὲ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ οὐσίαν εἰς τὴν θεϊκὴν μεταβαλὼν. καὶ ἔστιν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν ἑκατέραις ταῖς φύσεσιν ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαίρετως γνωρίζομενος. Μείνας γὰρ ὅπερ ἦν, γέγονεν ὅπερ οὐκ ἦν. καὶ τὸν ὀφειλόμενον θάνατον παρ' ἡμῶν ἐκ τῆς διὰ τὴν παράσασιν κατακρίσεως, ἐν τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ ἀναθεξάμενος, ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τοῦ αἰωνίου θανάτου, ἀναρχῆ τῶν κεικομημένων γεγόμενος, καὶ πρωτότοκος ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἑπουρανοῖσι, καθὼς ἡμᾶς διδάσκει ἡ ἀποστολικὴ παράδοσις. Εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀρχὴν ἢ ἀνθρωπῆσαν φύσιν διὰ τὴν παρακοὴν ἰσπεριβητὴ τοῦ παραδείσου, ἀλλ' ὁμοῦ ὡς εἴρηται, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐνώσας ἑαυτῷ ἀδιασπάστως καθ' ὑπόστασιν, ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἀγίας ἐνδόξου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μείζονος ἡμᾶς ἐξέωσε χάριτος, τὴν ἐν οὐρανοῖσι βασιλείαν ἡμῶν χαρισάμενος. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτοις καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν ἀνάληψιν, λέγων οὕτως· « ἡμεῖς οἱ τῆς γῆς ἀνάξειοι φανέντες, σήμερον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήχθημεν· οἱ μὴδὲ τῆς κάτω ἀρχῆς ὄντες ἄξιοι, πρὸς τὴν βασιλείαν ἀνέβημεν τὴν ἄνω, ὑπερέβημεν τοὺς οὐρανοὺς, ἐπιλαβόμεθα τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ· καὶ ἡ φύσις, δι' ἣν ἐγύλαττε τὸν παράδεισον τὰ Χερουβίμ, αὐτὰ ἐκάτω τῶν Χερουβίμ κάθηται σήμερον. Ἀποδείδειται τοῖνυν ὅτι οὐχ ὡς Ἄριγίνης ληρεῖ, ἐν οὐρανοῖσι αἱ ψυχὰὶ προῦπάρχουσαι, ἔπειτα ἡμαρτήσασαι κατεπέμφθησαν τιμαρίας χάριν εἰς τὰ σώματα. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων ἐπὶ γῆς δημιουργηθεῖσα ὅλη ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, τουτίσται σώματος καὶ ψυχῆς, διὰ τῆς ἐπιβαλλούσης τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τῆς ἐν οὐρανοῖσι ἡξίεται βασιλείας. Ὅστε τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ φυλάττοντας τε, καὶ πληροῦντας, ἀξιοῦσθαι τῆς ἐν οὐρανοῖσι τῶν ἀγγέλων συνδιαγωγῆς· οὗς ἐν τῇ γῇ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ὁμολογίας μιμῆσθαι προσετέθημεν. Ἐο λόμενος γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἄφραστον αὐτοῦ φιλανθρωπῆσαν, ἐν τρόπῳ ἐν οὐρανοῖσι ὑπὸ τῶν ἀγίων δυνάμεων δοξάζεται, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων δοξάζεσθαι, ἰδημαύργασε τὸν ἄνθρωπον, δέντερον ἄγγελον ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐν πληρωθῆ τὰ πάντα δόξας Θεοῦ. Ὅθεν καὶ ὁ κύριος παραδιδούς ὅπως ὀφείλουσι προσεῦχεσθαι, λέγει· — Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖσι, ἀγιασθήτω τὸ ὄναμά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. »

Σύμφωνα δὲ τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένους καὶ ὁ ἐν ἀγίοις θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὸ ἔργον πάσχα

A sed in supplicii loco collocaretur. Tantopere vero dilexit hominem Deus, quem post omnes creaturas fabricaverat, ut cum ille transgressus esset datum sibi præceptum, ac idcirco e paradiso esset expulsus; crescente hominum genere, gliscante peccato, quod cogitatio hominis ad deteriora pravo studio incumberet, figmentum suum Deus, ut pote bonus, non neglexit, sed multis modis reprehendit et castigavit, sicuti sancta Scriptura significat. Postquam vero ob graviores morbos majore medicina indigimus; ipsum unigenitum Dei Verbum, unus, id est, una persona, sanctæ Trinitatis, propter benignitatem suam homo fit, manens Deus, nec divina sua substantia in humanam conversa, nec humana in divinam mutata; unusque est ac idem in utraque natura, in iisque infuse atque indivise cognoscitur. Manens enim quod erat, factum est quod non erat: mortemque nobis debitam ex transgressionis damnatione, in propria carne suscipiens, æterna nos morte liberavit, *primitiis dormientium factus, ac primogenitus resurgens ex mortuis, consuscitavit et consedere fecit in cælestibus* (I Cor. xv; Coloss. 1; Ephes. 11): quemadmodum nos docet traditio apostolica. Quamvis enim a principio humana natura propter inobedientiam privata paradiso est: tamen, ut est dictum, *Unigenitus Dei Filius propter nullam charitatem suam qua dilexit nos* (Ephes. 11), naturam nostram sibi uniens indivise secundum subsistentiam in utero sanctæ gloriose Dei genitricis semper virginis Mariæ, majori nos dignatus est gratia, donans nobis regnum cælorum. C Atque his testimonium perhibet sanctus Joannes Constantinopoleos patriarcha in sermone de Ascensione (Tom. III oper. ejus), sic dicens: « Qui terra indigni existiteramus, hodie in cælum elevati sumus: qui in inferiore quidem imperio fueramus digni, ad regnum supernum conscendimus, supergressi cælum, regiumque solium adepti. Natura, propter quam Cherubim paradysum custodiebant (Gen. 11), ipsa supra Cherubim hodie sedet. » Quamobrem demonstratum est animas, non, ut Origenes nugatur, in cælis prius fuisse, ac deinde in corpora missas, ac peccatorum peccatorum penas exsolverent; sed contra, in terra fabricatam universam naturam humanam, id est corpus atque animam, bonitate ac dignatione divina cælum adeptam esse: ut qui homines mandatum Dei custodirent ac implerent, angelorum in cælis conversatione digni haberentur, quos in terra imitari per confessionem in Deum jussi sumus. Nam cum vellet Deus propter inenarrabilem humanitatem suam, sicut in cælis a sanctis virtutibus glorificatur, ita et in terra glorificari ab hominibus, fabricatus est hominem, alterum angelum in terris: ut Dei gloria omnia complerentur. Itaque Dominus tradens quomodo sit orandum, dicit: *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra.*

Cum his porro quæ a nobis dicta sunt, conveniunt quæ sanctus Theologus Gregorius docet in sermone

διδάσκει, λέγων οὕτως : « Τοῦτο δὴ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπειδείξασθαι λόγος, καὶ ζῶων ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, ὁρατῆς τε λέγω καὶ ἀοράτου φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσας, παρ' ἑαυτοῦ δὲ ζῶν ἔθηκε, ὁ δὲ ψυχὴν νοερὰν, καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος, οἶον τινα κόσμον ἴτερον ἐν μικρῷ μέγαν ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόκτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλεία τῶν ἐπὶ γῆς. βασιλεύομενον ἄνωθεν. » Πρόσχετος τοίνυν, ὅτι λέγων ὁ πατήρ, ἐξ ἀμφοτέρων ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, προσέθηκεν. ὅτι τὸ μὲν σῶμα ἐξ ὕλης ἤδη προϋποστάσας ἔλαβε, τὴν δὲ ψυχὴν οὐδὲ προϋπάρχειν εἶπεν, οὐδὲ ἐκ τίνος προϋπαρχούσης οὐσίας γεγενῆσθαι, ἀλλ' ὅτι παρ' ἑαυτοῦ ὁ Θεὸς ἐπέθηκε τὴν ζῶν, ὁ δὲ ψυχὴν νοερὰν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος. καὶ τὸ εἶπεν δὲ τὸν πατέρα, ὅτι βασιλεία ἐπὶ τῆς γῆς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς βασιλεύομενον ἄνωθεν, ἀνακαίρει τὸ λέγειν ὡς διὰ κόλασιν ἐνεβλήθησαν αἱ ψυχαὶ τοῖς σώμασι· τὸ γὰρ βασιλεύειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑπὸ Θεοῦ μόνου βασιλεύσασθαι, οὐ τιμωρίας, ἀλλὰ μεγάλας ἐστὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς.

ribus dicunt. Nam in terra regnare, soliusque Dei sed in magno beneficio ac munere Dei.

Πρὸς τοῦτους δὲ κἀκεῖνο εἶπεν ἀναγκαῖον ἡγούμεθα πρὸς τοὺς τὴν προϋπαρξίν λέγοντας, ὅτι εἴπερ ἀληθὲς ἦν τὸ προϋπαρχειν τὰς ψυχὰς τῶν σωμάτων, ἴδιως σκοπεῖν ἂν καὶ ἐμμένοντο ὁ τι ἐπραττον καὶ πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν ἐν τοῖς σώμασιν, ὡσπερ καὶ μετὰ τὴν τελευταίην ἐπίσταται καὶ γνώσκουσι τὰ πραχθέντα αὐταῖς ἐν τοῖς σώμασιν. Ἀποδείξομεν δὲ τὸ γνώσκειν τὴν ψυχὴν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποβίωσιν τὰ ἑαυτῆ πεπραγμένα, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ εὐαγγελίου ῥημάτων· λέγει γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν καὶ σωτὴρ Χριστὸς ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου, ταῦτα· « Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, ἐφραίνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. Πτωχὸς δὲ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβίβλητο εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἠλωμένος, καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πεπτώτων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἀπέλειχον ἐρχόμενοι τὰ ἔλκη αὐτοῦ. Ἐγένετο δὲ ἀπεθάνει ἐν τῷ πτωχῶν, καὶ ἀπένεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη. Καὶ ἐν τῷ ἄδη ἐπάρας τοῦς ὀφθαλμούς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· — Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλήσόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δεατύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.— Εἶπε δὲ ὁ Ἀβραάμ· — Μνήσθητι, τέκνον, ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δὲ αὐτὸς παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦτοις μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν μέγα χάσμα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἐντεῦθεν πρὸς ἡμᾶς, μὴ δύνανται, μηδὲ οἱ ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.— Εἶπε δὲ· — Ἐρωτῶ σὺν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου, ἕχω γὰρ πέντε ἀδελφοὺς, ὅπως διαμαρτυρήσῃ αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ εἰσελθῶσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου. » Αἰσχυροβήτωσαν οὖν οἱ Ὀριγένοους ἀντιποιούμενοι καὶ ἐκ τῶν τοῦ

A de sancto Paschate (*Orat. 42, quæ est 2 de Paschate*); sic enim dicit : « Cum hanc rem Verbum artifex demonstrare vellet, etiam animal unum ex utrisque, natura videlicet visibili atque invisibili, hominem fabricatur; sumptoque corpore e materia quæ ante subsistebat, ac a seipso vitam indens (quod utique animam intelligentem et imaginem Dei esse ratio novit), veluti quemdam alterum mundum, in parvo magnum constituit in terra, alium angelum, promiscuum adoratorem, contemplatorem visibilis naturæ, studiosumque ejus quæ sola mento comprehenditur : eorum quæ in terra sunt, imperatorem superno obtemperantem imperio. » Quare attendendum est, Patrem hunc, cum diceret Deum ex utrisque fecisse hominem, addidisse e prius subsistente materia corpus sumptum : non dixisse vero prius existisse animam, nec ex ulla substantia natam quæ ante existerent : sed Deum per seipsum vitam indidisse, quod animam esse intelligentem, et Dei imaginem, novit ratio. Quod autem dicit Pater, Deum fecisse hominem imperatorem in terra, superno obstrictum imperio, evertit eorum assertionem qui ad poenam animas immisas corpore teneri imperio, non in supplicii loco ducendum est,

Ad hæc illud nobis necessario dicendum existimus in eos qui præexistentiam asserunt : Si verum esset, prius esse animas quam corpora, cognoscere ac recordarentur quæ ante gessissent quam in corpora venirent ; quemadmodum post obitum sciunt ac norunt quæ in corporibus egere. Demonstrabimus autem animam post discessum e vita cognoscere quæ gessit, ex ipsis Evangelii verbis ; hæc enim dicit Dominus noster et Salvator Christus in Evangelio secundum Lucam in periocha Lazari et divitis (*Luc. xix*) : *Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus, cupiens satiari de micis quæ cadebant de mensa divitis : sed et canes veniebant, et lingeabant ulcera ejus. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem et dives, et sepultus est. Et in inferno elevans oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et ipse Lazarum in sinu ejus : et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham : Fili, recordare quia recepisti tu bona tua in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos et vos magnum chaos firmatum est : ut hi qui velint transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. Et ait : Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres : ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Quamobrem pudeat eos qui tuerentur Origenem vel ex sancti Evangelii verbis. Si enim ante animæ quam corpora fuissent, cognoscere ea quæ ante corpus fecissent, quemadmodum post migrationem e vita reminiscuntur ea quæ in corpore*

ἁγίου εὐαγγελίου ῥημάτων. Εἰ γὰρ προϋπάρχον αἱ ψυ-
 χαι τῶν σωμάτων, ἐγίνωσκον ἂν καὶ τὰ πρὸ τοῦ σώμα-
 τος αὐταῖς πραχθέντα, καθάπερ καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν
 μέμνηται τῶν διὰ τοῦ σώματος αὐταῖς πεπραγμένων. Τοῦτο γὰρ ἐκ τῶν ῥήσεων τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ἐδιδά-
 χθημεν.

Ἄ Ὅτι δὲ ταῖς θεοκινύτοις γραφαῖς ἀκολουθοῦντες οἱ
 ἅγιοι πατέρες τὰ τοιαῦτα κατέκριναν δόγματα, σὺν Ὀρι-
 γίνῃ τῷ ταῦτα μυθολογήσαντι, ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων
 τοῖς ἁγίοις πατέρας καὶ ἤδη μὲν σαφῶς ἀπεδείξαμεν, οὐ-
 δὲν δὲ ἤττον καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς μαρτυριῶν τῶν ἁγίων
 πατέρων ἀποδείξομεν, καὶ πρῶτον τὸν ἅγιον Πέτρον ἐπί-
 σκοπον Ἀλεξανδρείας γενόμενον καὶ μάρτυρα παραθρο-
 μένα, τοῖς τοιοῦτοις ἡμῶν μαρτυροῦντα λόγοις.

Τοῦ ἁγίου Πέτρον ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος τῆς μεγα-
 λοπόλειος Ἀλεξανδρείας, ἐκ τοῦ πρώτου λόγου, περὶ τοῦ
 μηδὲ προϋπάρχειν τὴν ψυχὴν μηδὲ ἀμαρτίσασαν, διὰ
 τοῦτο εἰς σῶμα βλαθῆναι· Ἐ Ἠγοῦμεθα τὰ περὶ τοῦ πρώ-
 του ἐκ τῆς γῆς χοῦδῳ γεγεννημένου ἀνθρώπου παραθί-
 σθαι, πρὸς τὸ δεῖξαι ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ
 γενόμενον, ἅν μερικῶς ποτε ὁ ἔσω καὶ ἔξω λέγεται ἄν-
 θρωπος. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸν σωτήριον λόγον, ὁ ποιήσας
 τὰ ἔσωθεν, καὶ τὰ ἔξωθεν ἐποίησεν, ἀλλ' οὐν γε ἐφάπαξ,
 καὶ ἐν ἐνὶ καιρῷ, τουτίστι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ὅτε εἶπεν ὁ
 θεός, — Ποιῶσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμε-
 τέραν. — Ὡς ἐκ τούτου εὐδαλον εἶναι, ὅτι οὐκ ἀπὸ συνό-
 δοῦ, ὡς προὔτος τίνος ἑτέρου, καὶ ἄφ' ἑτέρου τόπου συν-
 εληλυθότος, γέγνηται. Εἰ γὰρ σύνοδος ἦν, τίνος ἐνεκεν
 καὶ τὸ πεποιημένον ἀνεγράφη; ἢ Καὶ μηδ' ἕτερα· Ἐ Ὡστε
 οὐκ ἐνδέχεται πρὸ σωμάτων οὐρανῶ ἀμαρτάνων [F. ἀμαρ-
 τάνων] ψυχᾶς, μηδὲ ὄλων πρὸ σωμάτων ὑποστάσας. Τὸ
 γὰρ μάθημα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς ἐστὶ φιλοσοφίας, ξένης
 καὶ ἀλλοτριᾶς οὐσης τῶν ἐν Χριστῷ εὐσιβῶς θελόντων
 ζῆν. ἢ

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς μυσταγωγίας, ἧς ἐποίησατο πρὸς
 τὴν ἐκκλησίαν, μέλλων τὸν τοῦ μαρτυρίου στίφανον ἀνα-
 δέχεσθαι· Ἐ διὰ τοῦτο παρακαλῶ, γρηγορεῖτε, ὅτι εἰς θλί-
 ψην πάλιν μέλλετε εἰσελθεῖν. Οἴδατε πόσους κινδύνους
 ὑπέμεινε ὁ ἀναθρέψας με πατήρ μου καὶ ἐπίσκοπος
 Θεωνᾶς ἀπὸ μανομένων ἐἰς τὰ εἰδωλα· οὐ καὶ τὸν θρόνον
 δωδεκάμην, εἶθε δὲ καὶ τὸν τρόπον· ὡς δὲ καὶ ὁ μέγας
 Διονύσιος κατακρυπτόμενος ἀπὸ τῶν εἰς τόπους, καὶ
 πρὸς τούτῳ καὶ Σαβελλίου θλίβοντος. Τί δὲ εἶπω Ἡρα-
 κλᾶν καὶ Δημήτριον, τοὺς μακαρίους ἐπισκόπους, οἷους
 πειρασμοὺς ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ μανίντος Ὀριγίνους, καὶ
 αὐτοῦ σχίσματα βύλλοντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὰ ἕως σή-
 μαρον ταραχᾶς αὐτῇ ἐγείραντα; ἢ Πῶς τοῖνυν δύναται τις
 τῶν εὐ φρονούντων ἐναντιοῦσθαι τοῖς κατὰ Ὀριγίνους εἰ-
 ρημένους παρὰ τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ ἐπισκόπου Ἀλε-
 ξανδρείας Πέτρον; ὅς τις τὸν καλὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀνα-
 δεξάμενος ἄγωνά, οὐ μόνον ἀπεκάρυξεν Ὀριγίνον καὶ
 τὰ μυστὰ αὐτοῦ δόγματα, ἀλλὰ καὶ μαρτυρεῖ ὡς οἱ
 πρὸ αὐτοῦ ἅγιοι πατέρες πολλοὺς ὑπέμειναν πειρασμοὺς
 ἀπὸ τῆς ἐκείνου φρενοβλαβείας.

Εἶπε δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος, ἐπίσκοπος καὶ αὐ-
 τὸς Ἀλεξανδρείας γενόμενος, ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὸν βίον
 τοῦ μακαρίου Ἀντωνίου, ταῦτα· Ἐ Πῶς δὲ χλευάζειν ἡμᾶς
 τολμᾶτε λέγοντας τὸ, Χριστὸν ἄνθρωπον πεφανερῶσθαι,
 ὅπουγε ὑμεῖς ἐκ τοῦ νοῦ τὴν ψυχὴν ὀρίζοντες, φάσκετε
 πεπλανῆσθαι αὐτήν, καὶ πεπτωκέναι ἀπὸ τῆς ἀψίδος τοῦ
 οὐρανοῦ εἰς σῶμα; ἢ Δεῖ προσέχειν τοὺς ἀκρωμένους,

A gesserunt; hoc enim e verbis sancti Evangelii didi-
 cimus.

Quod autem et sancti Patres, sequentes inspiratas
 divinitus Scripturas, talem doctrinam condemnarunt,
 una cum Origene, qui hæc commentus est, jam quidem
 ex iis quæ illi dixerunt, aperte ostendimus: nihilo
 tamen secius et ex insequentibus Patrum testimoniis
 sumus demonstraturi. Ac primum sanctum Petrum,
 qui episcopus Alexandriae et martyr fuit, proponemus,
 testimonium nostris his sermonibus perhibentem.

S. Petri episcopi Alexandriae et martyris, ex primo
 sermone, quod nec præexistit anima, nec, cum pec-
 casset, propterea in corpus missa est: « Duximus quæ-
 dam de primo e terra terreno homine proponenda,
 ut demonstretur unum et eundem eodem in tempore
 esse factum: quamvis particulariter nonnunquam in-
 terior et exterior homo dicatur. Nam etsi, secundum
 salutarem sermonem, qui interiora fecit, exteriora
 quoque fecit: tamen semel et eodem tempore, id est
 eadem die, cum dixit Deus: *Faciamus hominem a-*
 imaginem et similitudinem nostram; ex quo perspi-
 cum est, non ex congressu, quasi aliquid aliud ante-
 cesserit, et ex alio loco convenit, factum esse. Nam
 si congressus fuit, quamobrem descriptum est quod
 jam factum fuerat? Et post alia: Itaque non recipi-
 tur, ante corpora in cælo peccare animas, quæ pro-
 sus ne ante corpora quidem substiterunt; hæc enim
 doctrina a paganorum philosophia est, quæ peregrina
 est, et ab iis aliena, qui pie in Christo volunt
 vivere.

Ejusdem ex mystagogia quam fecit ad Ecclesiam,
 cum martyrii coronam suscepturus esset: « Propte-
 rea obsecro, vigilate. Afflictionem enim rursus adi-
 turi estis. Scijs quod subierit pericula qui me enu-
 trivit pater meus et episcopus Theonas, ab iis qui in
 idola insanirent: in cujus ego sedem successi, utinam
 etiam in mores! scitis ut magnus se gesserit Dionysius,
 qui se e locis in loca abdebat, cum insuper Sabellius
 affligeret. Quid porro dicam Heraclam et
 Demetrium beatos episcopos? quales tentationes
 sustinnerunt ab insano Origene, cum ipse dissidia in
 Ecclesia sereret, quæ ad hanc usque diem ei turbas
 excitant? ἢ An igitur potest aliquis bene sentientium
 iis adversari, quæ in Origene dicta sunt a sancto
 martyre et episcopo Alexandriae Petro? qui egregium
 pro Christo certamen suscipiens, non solum Origenem,
 sceleratamque ejus doctrinam abdicavit, sed
 etiam testificatur sanctos qui ante ipsum fuerant
 Patres multas sustinuisse tentationes ab illius dem-
 tentia.

Dixit quoque sanctus Athanasius, qui et ipse epi-
 scopus fuit Alexandriae, in sermone de beati Antonii
 vita: « Quomodo nos irridere audetis, qui dicimus
 Christum hominem manifestatum esse? cum et vos
 de mente animam esse definentes, eam errasse dicatis,
 ac de apside cæli in corpus cecidisse? ἢ Attendant
 qui audiunt, sanctum Athanasium iis aperte adver-

ἔπει δὲ ἐν ἁγίοις Ἀθανασίους σαφῶς ἐναντιοῦνται τοῖς λέγονσι προϋπάρχειν τὸν νοῦν, καὶ ἐκ τούτου γεγενῆσθαι τὴν ψυχὴν ἁμαρτήσασαν, καὶ πεπτωκυῖαν ἀπὸ τῆς ἀψίδος τοῦ οὐρανοῦ εἰς σῶμα.

Τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν δευτέρου λόγου· « Πᾶσα ἡ φαινόμενη κτίσις ἐν ἑξ ἡμέραις γίγνεται καὶ τῇ μὲν πρώτῃ τὸ φῶς, ὅπερ ἐκάλεσεν ἡμέραν· τῇ δὲ δευτέρῃ τὸ στερέωμα, καὶ τῇ τρίτῃ συναγαγὼν τὰ ὕδατα, εἶδεξε τὴν ἑρᾶν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ποικίλους προήγαγε καρπούς, καὶ τῇ τετάρτῃ πεποίηκε τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ πάντα τὸν τῶν ἀστέρων χορὸν· τῇ δὲ πέμπτῃ τῶν ἐν τῇ θαλάττῃ ζώων, καὶ τῶν ἐν τῷ ἀέρι πετεινῶν τὴν γένεσιν ἔκτισε· τῇ δὲ ἕκτῃ τετράποδα ἐπὶ τῆς γῆς πεποίηκε, καὶ λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος. Τά τε ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται· καὶ οὔτε τὸ φῶς ὡς ἡ νύξ, οὔτε ὁ ἥλιος ὡς ἡ σελήνη, οὔτε τὰ ἀλογα ὡς ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ἐστίν, οὔτε ὄνυχτοι ὡς αἱ θρόνοι, οὔτε οὔτοι ὡς αἱ ἐξουσίαι· ἀλλὰ πάντα μὲν ἐστὶ κτίσματα, ἕκαστον δὲ τῶν γενομένων κατὰ γένος τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ ὡς γίγονεν, ἐστὶ καὶ μένει. » Ἴδού καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος παραδίδωσιν, ὅτι μετὰ πάντα τὰ κτίσματα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς νοεῖας καὶ λογικῆς. Οὐ γὰρ εἶπε τὸ σῶμα μετὰ πάντα γενέσθαι, ἵνα προϋπάρχουσα ἡ ψυχὴ εἰσελθῇ ἐν αὐτῷ· ἀλλ' εἶπε μετὰ πάντα τὰ κτίσματα τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, τὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· δεικνύς ὅτι ἀμφοτέρω, τὸν ἑστὶ σῶμα τε καὶ ψυχὴν, ὁ Θεὸς κατὰ ταυτὸν ἰδημοῦργησεν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων Ἀρειγένους βλασφημιῶν εἴρηται, ὅτι ἡ τοῦ Κυρίου ψυχὴ προϋπῆρχε, καὶ ταύτῃ ὁ Θεὸς λόγος ἦνωτο πρὸ τῆς ἐκ παρθένου σαρκώσεως· καὶ τὴν τοιαύτην ἀνικητὴν ληροῦδι·ν αὐτὸς ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Ἐπίκτετον ἐπιστολῇ, λέγει τάδε· « Εἰκότως καταγνώσκονται ἑαυτῶν πάντες οἱ νομίζοντες πρὸ τῆς Μαρίας εἶναι τινὲν ἐξ αὐτῆς σάρκα, καὶ πρὸ ταύτης ἐσχηκέναι ψυχὴν ἀνθρωπίνην τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αἰεὶ γεγενῆσθαι. » Εἰ τοίνυν κατὰ τὰ εἰρημένα τῶν ἐν ἁγίοις Ἀθανασίῳ, ἡ ψυχὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κατὰ πάντα ὁμοιωθέντος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, οὐ προϋπῆρχε τῆς ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἐπιδημίας, ποίας ἂν εἴη μανίας τὸ λέγειν, τὰς ἄλλας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς προϋπῆρχεν τῶν σωμάτων;

Ἀκούσωμεν δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Βασιλείου ἐν τῷ λόγῳ εἰς τὸ· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, λέγοντος οὕτως· « Ὅρα μὴ κατὰ σε παρακρούσεται τὸ ὁμῶνυμον τῆς φωνῆς· πῶς γὰρ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ἀνθρώπινος λόγος, τοῦ ἀνθρώπου κάτω που λαβόντος τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως; πρὸ ἀνθρώπου θηρία, πρὸ ἀνθρώπου κτήνη, τὰ ἐρπετὰ, ὅσα χερσαῖα καὶ ἐνυδρα, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀστέρες, ἥλιος, σελήνη, βοτάνη, γῆ, θάλασσα, οὐρανός. » Ἴδού ὁ Πατὴρ σαφῶς ἡμῖν προαγορεύει, μὴ συναπαχθῆναι τοῖς τοῦ Ἀρειγένους μύθοις περὶ τῆς τῶν ψυχῶν προϋπάρξεως. Οὐ διδάσκει γὰρ ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ τὸν ἀνθρώπινον λόγον, τὸν ἑστὶ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ διαῤῥήθην βοᾷ, ὅτι ἡ ἀνθρώπινος γένεσις ὑστέρω ἐστὶ πάντων τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων. Εἰ τοίνυν πάντα τὰ κτίσματα πρὸ τοῦ ἀνθρώπου, πῶς προϋπῆρχον αἱ ψυχῆαι; Ὁ γὰρ πατὴρ οὐ πρὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ πρὸ τοῦ

A sari qui mentem præexistere dicunt, et ex ea animam ortam, quæ peccato se contaminavit, ac e caeli convexo in corpus decidisse.

Ejusdem S. Athanasii e sermone secundo contra Arianos : « Omnis creatura aspectabilis in sex diebus facta est ; ac primo quidem die lux , quam vocavit diem ; secundo autem firmamentum ; tertio, collectis aquis ostendit aridam, variosque in ea produxit fructus ; quarto, fecit solem et lunam, omnemque stellarum choram ; quinto, maris natatiliū, aeri-que volatiliū generationem condidit ; sexto, fecit in terra quadrupedes, ac demum hominem, qui ex anima rationali est et corpore. Ac invisibilia ejus a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur (Rom. 1) ; et neque lux est ut nox, neque sol ut luna, neque angeli sicut throni, neque hi ut potestates ; sed creaturæ quidem omnes sunt, unumquodque ætem eorum quæ orta sunt , secundam genus in propria substantia, ut factum est, persistit ac manet. » Ecce sanctus quoque Athanasius tradit, post omnes creaturas Deum fecisse hominem ex corpore et anima intelligente ac rationali. Neque enim dixit, corpus post omnia factum esse, ut præexistens anima in id ingrederetur : sed dixit, post omnes creaturas hominem esse factum, qui ex anima rationali est et corpore : ostendens, utraque, id est corpus et animam Deum simul fabricatam esse.

C Quoniam autem Origenes ad cæteras blasphemias hoc adjunxit, Domini animam prius exstitisse, eique Deum Verbum esse unitum antequam e Virgine incarnaretur : hoc etiam deliramentum evertens ipse sanctus Athanasius in epistola ad Epictetum, sic dicit : « Merito sese damnabunt omnes qui existimant ante Mariam esse carnem, quæ ex ea est ; ac ante eam habuisse animam humanam Deum Verbum, ac in ea ante adventum semper fuisse. » Quare si ex iis quæ a sancto Athanasio dicta sunt, anima Domini nostri Jesu Christi, qui per omnia nobis similis factus est absque peccato, non fuit ante ejus in carne adventum : qualis insanix est, dicere alias hominum animas ante corpora esse?

D Audiamus præterea S. Basilium in sermone in illo (Hom. xvi) : In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, ita dicentem : « Vide ne quando te vocis ambiguitas fallat ; quomodo enim in principio erat humana ratio, cum homo postremo principium generationis accepit? Ante hominem fuerit bestia, ante hominem jumenta ; reptilia, tum terrestria, tum aquatilia ; volatilia caeli, stellæ, sol, luna ; herbe, terra, mare, cælum. » Ecce Pater aperte nobis denuntiat, ne Origenis fabulis de animarum præexistentia inducamur. Docet enim nos, in principio fuisse humanam rationem, id est animam : sed aperte clamat, omnibus Dei creaturis ortum hominibus posteriore esse. Si ergo creaturæ omnes ante hominem, quomodo prius animæ fuerunt? Pater enim non ante corpus, sed ante hominem, qui est anima et corpus,

ἀνθρώπου, ὅπερ ἐστὶ ψυχὴ τε καὶ σῶμα, εἶπε τὰ πάντα ἄγεννησθαι· καὶ ἐκ τούτου δεικνύνται ἅμα ἑκάτερον δημιουργηθῆναι.

Λέγει δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον πραγματείᾳ: «Τάχα γὰρ οὐκ ἔξω τῆς προκειμένης ἡμῖν πραγματικῆς ἐστὶ, τὸ διεξετάσαι τὸ ἀμφιβαλλόμενον ταῖς ἐκκλησίαις περὶ ψυχῆς τε καὶ σώματος. Τισὶ μὲν γὰρ δοκεῖ τῶν πρὸ ἡμῶν, οἷς ὁ περὶ τῶν ἀρχῶν ἐπραγματεύθη λόγος, καθάπερ τινὰ δῆμον ἐν ἰδιαζούσῃ πόλει τὰς ψυχὰς προϋφιστάσαι λέγειν· προκείσθαι δὲ καλεῖ τὰ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα· καὶ παραμεινύσασθαι μὲν ἐν τῷ καλῷ τὴν ψυχὴν τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπλοκῆς μένειν ἀπειραστον· εἰ δὲ ἀπορῶνῃ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίας, πρὸς τὸν τῆδε βίον καταλισθαίνειν, καὶ οὕτως ἐν σώματι γίνεσθαι· ἕτεροι δὲ τῇ κατὰ τὸν Μωϋσεία τάξει τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου προσέχοντες, δευτέραν εἶναι τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος κατὰ τὸν χρόνον φασίν. Ἐπειδὴ πρῶτον λαβὼν ὁ Θεὸς χροῦν ἀπὸ τῆς γῆς τὸν ἄνθρωπον ἐπλασεν, εἰθ' οὕτως ἐψύχωσε διὰ τοῦ ἔμφροσμήματος.» καὶ μετ' ὀλίγα: «Οἱ τῷ προτέρῳ περιστάμενοι λόγῳ, καὶ πρῆσθυτέρῳ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς τὴν πολιτείαν τῶν ψυχῶν δογματίζοντες, οὐ μοι δοκοῦσι τῶν Ἑλληνικῶν κηραρεῦναι τῶν περὶ τῆς μετεψυχώσεως μεμβολογημένων. Εἰ γὰρ τις ἀκριβῶς ἐξετάσει, πρὸς τοῦτο κατὰ κάσαν ἀνάγκην τὸν λόγον αὐτοῖς εὐρήσει κατασπυρόμενον. Φασὶ τίνα τῶν παρ' ἐκείνοις σοφῶν εἰρηπείναι, ὅτι καὶ ἀσὴρ γέγονε, καὶ γυναικὸς σῶμα μετημφιάσαστο, καὶ μετ' ὀρνέων ἀνέστη. καὶ θάμνοις ἐφοίτα, καὶ τὸν ἔνυδρον ἔλαχε βίον. Οὐ πόρρω τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν φερόμενος ὁ περὶ ἑαυτοῦ ταῦτα λέγων. Ὅπως γὰρ βατράχων τινῶν, ἢ κολοῶν φλυαρίας, ἢ ἀλογίας ἰχθύων, ἢ δρυῶν ἀναισθησίας ἄξια τὰ τοιαῦτα δόγματα, τὸ μίαν ψυχὴν λέγειν διὰ τοσούτων ἔλθειν. Τῆς δὲ τοιαύτης ἀτοπίας αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία, τὸ προϋφιστάσθαι τὰς ψυχὰς οἰεσθαι· δι' ἀκολουσοῦν γὰρ ἡ ἀρχὴ τοῦ τοιοῦτου δόγματος ἐπὶ τὸ προσεχῆς τε, καὶ παρακείμενον τὸν λόγον προάγουσα, μέχρι τούτου τερατευομένη διέξεισιν. Εἰ γὰρ διὰ τίνος κακίας ἀποσπασθεῖσα τῆς ὑψηλοτέρας ἢ ψυχῆς πολιτείας ἄνθρωπος γίνεται, ἐμπαθέστερος δὲ πάντως ὁ ἐν σαρκὶ βίος ὠμολόγηται παρὰ τὸν τῶν αἰδίων καὶ ἀσωμάτων, ἀνάγκη πᾶσα τὴν ἐν τῷ τοιοῦτῳ γινομένην βίον, ἐν ᾧ καὶ πλείους αἱ πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν εἰσὶν ἀφαιρηταί, ἐν πλείονι τε κακίᾳ γίνεσθαι, καὶ ἐμπαθέστερον διατεθῆναι· ἀνθρωπίνης δὲ ψυχῆς πάθος ἢ πρὸς τὸ ἀλογόν ἐστὶν ὁμοίωσις· τούτῳ δὲ προσοικειωθεῖσαν αὐτὴν εἰς κτανώδη φύσιν μεταρρῶνῃναι· ἀπαξ δὲ διὰ κακίας ὀδεύουσαν, μηδὲ ἐν ἀλόγῳ, γινομένην τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν προόδου λῆξεν ποτέ. Ἡ γὰρ τοῦ κακοῦ στάσις, ἀρχὴ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐστὶν ὁρμῆς. Ἀρετὴ δὲ ἐν ἀλόγοις οὐκ ἔστιν. Οὐκ οὐκ ἀεὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐξ ἀνάγκης ἀλλοιωθήσεται, πάντοτε πρὸς τὸ χεῖρον καὶ ἀτιμότερον προϊούσα, καὶ ἀεὶ τὸ χεῖρον τῆς ἐν ἧ ἐστὶ φύσεως ἐξευρίσκουσα· ὥσπερ δὲ τοῦ λογικοῦ τὸ αἰσθητὸν ὑποβέβηκεν, οὕτω καὶ ἀπὸ τούτου ἐπὶ τὸ ἀναίσθητον μετέπτωσις γίνεται. Ἀλλὰ μέχρι τούτου προῖον ὁ λόγος αὐτοῖς, καὶ ἔξω τῆς ἀληθείας πέρεται, ἀλλὰ γε διὰ τίνος ἀκολουθίας ἔστονον ἐξ ἀτόπου μεταλαμβάνει. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἤδη διὰ τῶν ἀσυναρτήτων αὐτοῖς τὸ δόγμα μυθοποιεῖται. Ἡ μὲν ἐκκολουθία παντελῆ διαφθορὰν τῆς ψυχῆς ὑποδεικνύσιν. Ἡ γὰρ ἀπαξ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας ἀπολισθήσασα, ἐν οὐδενὶ μέτρῳ

A dicit omnia fuisse; ex quo ostenditur, simul utrumque fabricatum esse.

Dicit etiam sanctus Gregorius episcopus Nyssæ, in Disputatione de homine (Cap. 28): «Ac fortasse alienum non est a disputationis nostræ proposito id expendere, quod in Ecclesiis de anima et corpore controversum est. Nonnullis enim qui ante nos fuerunt, qui tractatum de principis ediderunt, placet animas veluti quemdam populum in propria urbe ante sublitisse: atque ibi proposita esse exempla tum virtutis, tum malitiæ: eamque animam, quæ in virtute atque honestate permanserit, congressum et conflictationem corporis minime experiri: si vero a boni participatione defluerit, hanc in vitam delabi, sicque esse in corpore. Alii attendentes ex Moyse condendi hominis ordinem, animam corpore posteriori tempore esse dicunt: quandoquidem prium Deus limum e terra sumens, flinxit hominem, ac eum deinde inspiratione animavit. Ac paulo post: Qui primam rationem tuentur, et animarum: quasi civitatem antiquiorem vita corporea asserunt, non mihi videntur carere paganorum fabulis, quæ de animarum ex aliis in alia corpora migratione proditæ sunt. Si quis enim subtiliter examinet, comperiet huc necessario rationem eorum devolvi. Aiunt, quemdam e sectæ suæ sapientibus dixisse, et virum fuisse se, et muliebrem corpus induisse, et subvolasse cum avibus, et fuisse arbusculam, et aquatilem vitam sortitum. Non longe, meo quidem iudicio, a vero discedit, qui hæc de se affirmat. Vere enim, vel ranarum aut graculorum garrulo strepitu, vel irrationabilitate piscium, vel arborum insensibilitate ejusmodi disciplina digna est, quæ tot res permeare unam animam dicat. Harum autem ineptiarum: hæc causa est, quod præexistere animas opinabantur. Consequenter enim talis doctrinæ principium ad affinia et adjuncta progrediens, hucusque commenta sua propagat. Nam si per vitia animus a sublimiori vita abstractus, homo fit, ac si in confesso est, vitam corpoream passionibus magis obnoxiam esse, quam æternam atque incorpoream, necesse est animam in hac vita degentem, in qua plures facultates ad peccandum suppetant, in pluribus versari vitiis, magisque passionibus affici. Animæ autem humanæ passio, similitudo est ad irrationabilia. Huic ergo vitæ devincta anima, in bestiarum naturam delabetur, ac semel vitia ingressa, inque irrationabilitate versans, nullum finem ad malitiam progrediendi facit. Ubi enim malitia sistitur, succedit impetus ad virtutem; atqui virtus in irrationabilibus nulla est; in deterius ergo necessario mutabitur, assidue ad pejora turpioraque progrediens, ejusque naturæ, in qua est, deteriora quæque semper comminiscens. Porro quemadmodum rationabili sensibile subjacet, sic et ab hoc ad insensibile fit prolapsio. Quamobrem huc ratio eorum evadens, a veritate aberrat, et per quamdam consequentiam ex absurdis ad absurda se confert. Exinde eorum doctrina per ea quæ inter se non coheret, fabulose procedit. Consequentia vero ipsa ostendit

κακίας σπῆναι θυνήσεται· ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὰ πάθη σχε-
σεως ἀπὸ μὲν τοῦ λογικοῦ πρὸς τὸ ἄλογον μεταθήσεται,
ἅπ' ἐκείνου δὲ πρὸς τὴν τῶν φυτῶν ἀναισθησίαν μετατε-
θήσεται, τῇ δὲ ἀναισθητῶ πως τὸ ἄψυχον, τούτῳ δὲ τὸ
ἀνυπαρκτον ἔπεται. Ὅστε διὰ τοῦτο διὰ τῆς ἀκολουθίας
πρὸς τὸ μὴ ἂν αὐτοῖς ἡ ψυχὴ μεταχωρήσει. Οὐκοῦν
ἀμήχανος αὐτῇ πάλιν ἔσται ἢ πρὸς τὸ κρείττον ἐπάνοδος.
Ἄλλὰ μὴν ἐκ θάμνου ἐπὶ τὸν ἀνθρώπον τὴν ψυχὴν ἐπαν-
άγουσιν. Οὐκοῦν προτιμότερον τὴν ἐν θάμνω ζωὴν τῆς
ἀωμάτου διαγωγῆς ἐκ τούτων ἀποδεικνύουσιν. Δίδεικται
γὰρ ὅτι πρὸς τὸ χεῖρον γινομένη ἢ περίοδος τῆς ψυχῆς,
πρὸς τὸ κατώτερον κατὰ τὸ εἶκος ὑποθήσεται. Ὑποβέβηκε
δὲ τὴν ἀναίσθητον φύσιν τὸ ἄψυχον, εἰς ὃ δι' ἀκολουθίας ἢ
ἀρχὴ τοῦ δόγματος αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἄγει. Ἄλλ' ἐπειδὴ
τούτο οὐ βούλονται, ἢ τῷ ἀναισθητῶ τὴν ψυχὴν κατα-
κλείουσιν, ἢ εἴπερ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν ἀνθρώπον αὐτὴν
ἐπανάγουσιν βίον, προτιμότερον, καθὼς εἴρηται, τὸν ξυλλώδη
βίον τῆς πρώτης ἀποδείξουσι καταστάσεως· εἴπερ ἐκείθεν
μὲν ἢ πρὸς κακίαν καταπτώσις γέγονεν, ἐντεῦθεν δὲ ἢ
πρὸς ἀρετὴν ἐπάνοδος γίνεται. Οὐκοῦν ἀκεφαλὸς τις, καὶ
ἀτελής ὁ τοιοῦτος διελίχεται λόγος, ὃ τὰς ψυχὰς ἐφ'
ἐαυτῶν πρὸ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς βιοτεύειν κατασκευάζων,
καὶ διὰ κακίαν ἐνδιδοῖσθαι τοῖς σώμασι. » Προδήλου τοίνυν
οὔσης τῆς τοῦ πατρὸς διδασκαλίας, καὶ ἀποκηρυττούσης
τὸ λέγειν προὔπαρχειν τὰς ψυχὰς τῶν σωμάτων, ἀκού-
σωμεν καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Θεοφίλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξαν-
δρείας, ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ γραφέντος πρὸς τινὰς μοναχοὺς
τὰ Ὀριγένους φρονούντας, λέγοντος τάδε· « Οὐκοῦν ἀναθε-
ματίζοντες τὸν Ὀριγένην καὶ τοὺς ἄλλους αἵρετικούς,
ὥσπερ ἡμεῖς, καὶ ὁ τῆς Ῥωμαίων ἁγίας ἐκκλησίας ἐπίσκο-
πος Ἀναστάσιος, ἐκ παλαιότερων ἀγωνισμάτων ἔνδοξον
σρακτηγὸς ἐπισμόμου λαοῦ χειροτονθεῖς, ᾧ καὶ πᾶσα τῶν
μακαρίων κατὰ τὴν δύσιν ἐπισκόπων ἔπεται σύνοδος,
ἀποδεχομένη τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας τὴν κατὰ
τοῦ ἀσθεοῦς ψῆφον. »

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἐν τῇ Σκί-
τῇ ἁγίους, διὰ τοὺς ἐγκαλοῦντας τὴν τῶν δογμάτων Ὀρι-
γένους καθίερισιν· « Ἐτόλμησαν τινες εἰπεῖν διδάσκαλον
εἶναι τῆς ἐκκλησίας Ὀριγένην. Ἄρα πρέπον τῶν τοιοῦτων
ἀνέχεσθαι; εἰ διδάσκαλός ἐστι τῆς ἐκκλησίας Ὀριγένης,
μεγαλοφρονοῦσιν Ἀρειανοὶ τε, καὶ Εὐνομιανοὶ, καὶ Ἑλ-
ληνες· οἱ μὲν εἰς τὸν υἱὸν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα βλασφημοῦν-
τες, οἱ δὲ μετὰ τοῦ δυσσεβεῖν ὁμοίως αὐτοῖς, καὶ τὴν
ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν χλευάζοντες. Σαφές τοίνυν ἐκ τῶν
εἰρημένων γεγένηται, ὅτι περὶ ὁ τοῖς ἁγίοις πατράσιν
ἀκολουθῶν οὐκ ἀμειβάλλει, ὡς οἱ τὰ Ὀριγένους φρονούντες
τῇ Ἑλληνικῇ πλάνῃ, καὶ Ἀρειανικῇ ἀκολουθοῦσι μακίᾳ.

Λέγει δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος ἐπίσκοπος Ἀλεξαν-
δρείας ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἐν Φουᾷ μοναχοὺς,
κατὰ τῶν λεγόντων μὴ εἶναι ἀνάστασιν τῶν σωμάτων,
τάδε· « Φασὶ τοίνυν τῶν ἐν ὑμῖν τινὰς ἀρνεῖσθαι τῶν ἀν-
θρώπων σωμάτων τὴν ἀνάστασιν, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς
ὁμολογίας ἡμῶν, ἧς ποιούμεθα προσιώντες τῷ σωτηρίῳ
βαπτίσματι. Ὁμολογοῦντες γὰρ τὴν πίστιν, προσεπάγομεν
ὅτι πιστεύομεν καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν. Εἰ δ' ἀναιρούμεν
τούτο, καὶ οὐ πιστεύομεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγί-
γερται, ἵνα ἡμᾶς ἐαυτῷ συναναστήσῃ, χωλεῖουσιν ἔχο-
μεν τὴν πίστιν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀφέντες ὁδὸν, βαδιζο-

oimnimodam animæ corruptelam. Quæ enim semel a
sublimi vita decidit, nullum modum statuit malitiæ
sue; sed propter passionum consuetudinem atque
habitum a rationabili ad irrationabile deveniet, inde-
que in stirpium insensibilitatem mutabitur; insensi-
bili autem inanimus est consequens, inanimus id quod
non subsistit. Itaque penitus ex hac consequentia,
anima ipsis ad non ens tandem concedet. Sic nullam
facultatem habitura est ad meliora redeundi. Verum
enim vero ad hominem e frutice animam reducant;
igitur præstantiorem demonstrant esse vitam in fru-
tice, quam incorpoream vitam. Jam enim ostensum
est, progressum animæ in deteriora, atque idcirco in
inferiora esse; subjacet autem insensibili naturæ in-
animatum: quo per consequentiam principium eorum
doctrinæ animam redigit. Sed quoniam hoc nolunt,
aut insensibili animam concludunt, aut, si inde ad
humanam vitam eam reducant, eam vitam quæ in
stirpe ducatur, ut dictum est, ostendunt antecellere
primo animarum statui: siquidem inde ad malitiam
fuit prolapsio, hinc vero ad virtutem est reditus.
Quamobrem illa ratio convincitur esse sine capite,
et sine fine, quæ vivere animas separatas ante corpo-
ream vitam asseverat, ac propter flagitia corporibus
esse devictas. » Hæc Nyssenus. Cum igitur aperta sit
Patris hujus doctrina, damnetque eos qui dicant, ani-
mas ante corpora fuisse: audiamus et sanctum Theo-
philum episcopum Alexandriæ, e sermone ad quos-
dam monachos scripto, qui Origenem assentirentur:
sic enim dicit: « Quare anathematizantes Origenem,
cæterosque hæreticos, exemplo nostro, et Anastasii
sanctæ Romanæ Ecclesiæ episcopi, qui ex veteribus
certaminibus clarus nobilissimi populi dux creatus
est, quem et universa beatorum Occidentis episco-
porum sequitur synodus, quæ accepit ac probavit
Alexandrinorum Ecclesiæ sententiam in impium
latam. »

Ejusdem de epistola ad sanctos qui in Sceti erant,
propter eos qui incusarent damnationem Origenis
doctrinæ: « Dicere nonnulli ausi sunt, Origenem Ec-
clesiæ esse doctorem. An hi, obsecro, ferendi sunt?
Si Ecclesiæ doctor est Origenes, magnos sibi spiritus
sumunt Ariani, et Eunomiani, et pagani: illi in Fi-
lium ac Spiritum blasphemantes; hi similiter, atque
illi, impii, nec non resurrectionem mortuorum deri-
dentes. » Ex his perspicuum est, eum qui sanctos
Patres sequitur, non dubitare quin ii qui cum Ori-
gene sentiunt, paganorum errorem Arianorumque
insaniam sequantur.

Hæc quoque sanctus Cyrillus dicit Alexandriæ
episcopus, in epistola ad monachos qui in Phua, in
eos qui affirmant corporum resurrectionem non esse:
« Aiunt igitur, esse apud vos qui negent humanorum
corporum resurrectionem: quæ pars confessionis
nostræ est; quam fecimus salutare adeuntes baptismata.
Fidem enim profitentes, adjungimus credere nos et
carnis resurrectionem. Si hoc tollimus, nec credimus
Christum resurrexisse a mortuis, ut nos sibi conre-
suscitaret, claudicantem habemus fidem, ac a via re-

μεν τῶν διαστραμμένων. Ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη κακοδοξία τῆς Ὀριγένης φρονοβλαβείας ὅν καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ὡς διαστρέφονται τὴν ἀλήθειαν ἀπεκάρησαν, καὶ ἀνθεμίκτησαν. Οὐ γὰρ ἐφρόνησαν ὡς Χριστιανὸς, ἀλλὰ ταῖς Ἑλλήνων ἀκολουθήσας φλυαρίαις πεπλάνηται. Ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ νοσήματος ἐντεῦθεν αὐτῷ συμβέβηκε. Φησὶ γὰρ ὅτι προὔπάρχουσι αἱ ψυχαὶ τῶν σωμάτων, καὶ ἀπὸ ἁγιασμοῦ παρηνέχθησαν εἰς ἐπιθυμίας πονηρὰς, καὶ ἀπέστρασαν θεοῦ καὶ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας κατεδίκασεν αὐτοὺς, καὶ ἐσωμάκτισεν, καὶ εἰσεν ὡς ἐν δεσμωτηρίῳ ἐν σαρκί.»

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἐν Φουᾷ μοναχοῦς· «Ἡ δὲ ἐκκλησία ταῖς θεοπνεύτοις ἐπομένῃ γραφαῖς, οὐκ οἶδε τῶν σωμάτων προὔπάρχουσαν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὐδὲ προκαρτήσασα πρὸ αὐτῶν· πῶς γὰρ ἡ μὴ ὑφαστάσασα καὶ ἁμαρτεῖν ἰδύνατο; φημέν δὲ, ὅτι ἔπλασεν μὲν ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς τὸ σῶμα ἐκ γῆς, ἐψύχασε δὲ αὐτὸ ψυχῇ νοεῖᾶ. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴ.» Καὶ μεθ' ἑτέρα· «Ὅτι οὐκ ἐκ προγενεστέρων, ὡς φασιν, ἁμαρτημάτων κατεδεδίκασται ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, καὶ εἰς τοῦτον κατεπέμθη τὸν κόσμον, πιστώσεται γράφων καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, — Τούς γὰρ πάντας ἡμῶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισάται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον. — Διὰ τί γὰρ μόνον τὰ διὰ τοῦ σώματος φανερωθῆσθαι φησι, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον καὶ τὰ πρὸ τοῦ σώματος, εἴπερ ἦδει προσῦσαν, καὶ ἔπροκαρτήσασα τὴν ψυχὴν; Εἰ δὲ ἐπιμόνοις κρινόμεθα τοῖς διὰ τοῦ σώματος, οὐκ ἔχομεν δαλονότει προγενεστέρων τοῦ σώματος ἁμαρτίαν. Οὐ γὰρ ὑφαστάσασα ὄλων ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ πρὸ αὐτοῦ, πληροφορεῖ δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς καὶ ἡ τοῦ νομοῦ γράμματος δύναμις. Εἰ γὰρ, ὡς φασιν ὁ πεπλευμένος Ὀριγένης, ἐκ τῶν προγενεστέρων ἁμαρτημάτων, λόγῳ κολάσεως ἦτοι τιμωρίας ἐδέξατο τὸ σῶμα ἢ ψυχὴ, διὰ ποίαν αἰτίαν ἐπειλάσσει θάνατον τοῖς ἁμαρτάνουσιν; ἴδει γὰρ μᾶλλον τοῖς δικαίοις ἐποθήσκειν, ἵνα ἀπαλλάττωνται τῶν δεσμών, καὶ τῆς τιμωρίας, ζῆν δὲ τοὺς ἀλιτηρίους, ἵνα κολάζωνται μὴ ἀπαλλάττεται τῶν δεσμών.»

Ἐκ τῆς ἐκτεθείσης ὑπὸ τῶν κατ' Ἀίγυπτον, καὶ Ἀλεξάνδρειαν ἐπισκόπων συνοδικῆς ἐπιστολῆς κατὰ τῶν Ὀριγένης δογματῶν· «Ὅστος τοῖνον ὁ προειμμένος Ὀριγένης, καθάπερ τὸ τῆς ἐρημώσεως βδέλυγμα ἐν μέσῳ τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας γέγεννηται. Καὶ πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῆς κανονικῆς τε, καὶ μᾶς χειρὸς ἀληθινῆς, εἶχε τὸ ἄξιωμα τοῦ πρεσβυτέρου ψιλόντε καὶ μόνον, καθάπερ καὶ τὸ τῆς ἀποστολῆς εἶχεν ὁ ἀλέπτης, καὶ προδότης Ἰούδας. Ἀρξαμένου γὰρ αὐτοῦ βλασφημίας ὀμνίας ὀμνιᾶν, ὁ κατ' ἐκείνου μακαρίτης Ἡρακλῆς ὁ ἐπίσκοπος, ὡς ἀροτῆρ, καὶ ἀμπειουργὸς φιλότητος τοῦ τῆς ἐκκλησίας χωρίου τυγχάνων, ἐκ μέσου τοῦ καλοῦ σίτου τούτου ἐξέτιθεν, ὡς τοῦ πονηροῦ ζιζανίου ὄντα ἀλαθῶς.» Καὶ μετ' ὀλίγα· «Ἐκπεσὼν οὗτος ἐπὶ τὴν γῆν οὐρανῶθεν ὡς ἀστραπή, καθάπερ ὁ τούτου πατήρ ὁ διάβολος, θυμοῦ πνίων πολλοῦ καὶ θενοῦ κατὰ τῆς ἀληθείας, ἐπὶ τὴν καλουμένην Παλαιστίναν χώραν ἔπλευσε καὶ καθίσας ἐν τῇ Καισαρείᾳ μετροπόλει, κἀκεῖθεν τὸ προσωπεῖον ἀποκαλύψας ὄλον ἐξ ὄλου τοῦ καλύμματος, καθάπερ ὁ ἰχθύς ἡ σαρπία παρὰ τισὶ καλουμένη, ὅπερ αὐτοῦ καθ' ἴδοντῃ ἐτίγχανε,

^a Demetrii episcopi Alexandrini successor.

A gia deflectentes, pravum iter sequimur. Hujusmodi autem improba opinio ab Origenis dementia est : quem et patres nostri, ut veri depravatores, abdicaverunt et anathematizaverunt. Non enim sensit ut Christianus, sed paganorum secutus ineptias et nugae, in errorem incidit. Hinc autem ei contigit morbi principium. Asseverat animas ante corpora esse, et a sanctimonia abductas fuisse in cupiditates ac nequitiam, descivisseque a Deo, a quo hanc ob causam damnatae sunt, et corpori obstrictae, suntque in carne tanquam in carcere.»

Ejusdem ex epistola scripta ad eos qui in Phua erant, monachos : « Ecclesia vero, Scripturis obsequens a Deo inspiratis, nec animam novit ante corpora fuisse, nec ante ea peccasse. Quomodo enim quae non subsistebat peccare potuit? At nos affirmamus, universitatis opificem corpus e terra fluxisse, idque animasse intelligente anima, et haec est hominis structura.» Et post alia : « Animam hominis nec ob praeterita, ut aiunt, flagitia atque scelera esse damnatam, nec in hunc demissam mundum, sapientissimus Paulus fidem facit, ita scribens : Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque ea quae per corpus, prout gessit, sive bonum, sive malum (I Cor. xv). Cur ergo propter sola propria corporis manifestari nos oportere ait, nec potius propter ea etiam quae ante corpus, si animam ante fuisse norat, et ante peccasse? Si vero ob ea sola quae in corpore gessimus, adducimur in iudicium, non utique habemus antiquius corpore peccatum : nam omnino ante id non constitit hominis anima. Hoc porro planum facit et legalis litterae vis. Si enim, ut dicit errabundus Origenes, ob superiora commissa in supplicii ac poenae loco anima corpus accepit, quamobrem flagitiosis ac sceleratis mortem comminata est? Magis enim oportuerat, bonos ac justos viros mortem oppetere, ut vinculis et supplicio liberarentur : vivere contra scelestos ac nefarios, ut poena afficerentur, nec ulla vinculorum esset liberatio.»

Ex expositione synodicae epistolae episcoporum Aegypti atque Alexandriae adversus Origenis doctrinam : « Hic ergo, de quo agitur, Origenes veluti abominationis desolatio in medio verae Ecclesiae exstitit; ac presbyter ordinatus a canonica, ab una, a vera manu, dignitatem presbyteri nudam ac solam habuit, quemadmodum et apostolatus habuit honorem fur ac proditor Judas. Is enim cum coepisset blasphemias hominibus habere, Heraclas a beate memoriae tum episcopus, ut studiosus veritatis, arator ac vinitor ecclesiastici agri, eum e medio pulchrae ac laetae segetis evulsit, quod revera e malo zizanio esset.» Ac paulo post : « Quare hic e caelo in terram decidens, tanquam fulgur, sicut et ejus pater diabolus, multae atrocisque iracundiae contra veritatem spirans, in Palaestinam regionem navigavit; moratusque in Caesarensium metropoli, cum personam quam sibi induerat deposuisset, seque aperuisset, veluti piscis qui sepia apud quosdam appellatur, significans quod sibi voluptati erat, ac tenebrosus atque atrus»

πιοτινόν τε και μελινα βλου τον εξημασας, εκεισε εγχαράσας φπετυπώσασθαι. και καθάπερ Ιουδαϊκός κάπυλος προσχάματι εγρησθαι κρησθαι γλυκη κατέμιξε. Τε γάρ ο κα κρησάχτος, και μεριμής λέγει: «Μη, φρασι, πρὸ σώματος η ψυχη εν ανθρωπῳ παραυκα· ημελεσε, φρασι, αμαρτιμασαν εν φυλεσῳ κατὰ γκατα, ταυτεστι εν τῳ σώματι κατὰ γκαμψην, εις καθαρισμῳ, φρασι, και σφραρισμῳ των εν ουρανοῖς αυτῳ γεγενημένων αμαρτημάτων· πρώτον ενθεν αυδὸς ο καταστάσας μυθολογῆ, και μάχεσθαι τῃ αληθεία θεῳ.» και μετ' αλίγοι «Εἰ δὲ πρῶτη η ψυχη εν τοῖς ουρανοῖς, και προαμαρτησεν ἐπιστε, καθὼς Ὁριγῆνος ο μακείνιδος και θεομάχος εφραση, εἶδει μη λέγειν τῶν ἀγῳτατων προφῆταν, — και πῶσασα πνεύμα ανθρώπου εν αυτῳ, — ἀλλὰ μᾶλλον, καταγγέζων πνεύμα ανθρώπου εν αυτῳ, η τάχα πασαπέμπων. Μην δὲ μη τοῦτο λέγων, ἀλλὰ πλάσσαν εν αυτῳ, δείκνυσι τοῦτον λόγον ὅτι βαρβαρῶν, ἀπεθωμένον θῶθεν πρὸς ἀπάτην ἀπολετας τὰ πῶδια. Ὡς ουρανοῖν γάρ ο ἐκλιπτος, και τὰ ἐπιστε διατετυπωμένα ἐπιστάμενος προφανῶς, οδ μόνον προσῶσαν, ἀλλὰ και προαμαρτησῆναι τῶν ψυχῆν λέγει.» Ἀποθῆδασται τοῖνον διὰ τε τῆς θιας γραφῆς, και τῶν ἀγῳτων πατέρων, ὅτι οὐδὲ τῆ τῶν Χριστιανῶν κλησιτῆ πίστει, οὐδὲ τῳ ἀρθῳ λέγω συμβαίνουσαι αἱ τῶν ἀρετικῶν περὶ προσῶσῶς ψυχῆν φρασιται.

Και τοῦτο δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τῆν Ὁριγῆνον παριστῶσιν ὄνομα, τὸ λέγειν τῶν ουρανῶν, και τῶν ἡλιον, και τῆν σελήνην, και τοὺς ἀστῆρας, και τὰ ὕδατα τὰ ἐπάνω τῶν ουρανῶν ἐμψυχα, και λογικῶς τινας εἶναι δυνάμεις. Ταῦτα δὲ σαφῶς ἀπεγοροῦει και ο ἐν ἀγῳις Βασίλειος εν τῳ τρίτῳ λόγῳ τοῦ θεμενήματος τῆς ἐξαήμερου, λέγων κατὰ τῶν Ὁριγῆνον δογματων οὔτως: «Ἡμεῖν δὲ και πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐστί τις λόγος περὶ τῶν διακριθέντων ὕδατων, οἱ προφῆσαι ἀναγωγῆς και νοημάτων θῶθεν ἀφλασῆρων, εις ἀλληγορίαν κατέφυγον, δυνάμεις λέγοντες πνευματικῶς και ἀσωμάτους τροπικῶς ἐκ τῶν ὕδατων σημαίνεσθαι· και ὅνω μεν ἐπὶ τοῦ στερεώματος μεμενημένοι τῆς ἀρετίας, κάτω δὲ εν τοῖς περιγεῖοις, και ὕληκῶς τόποις προσῶσῶσθαι τὰς πονηράς. Διὰ τοῦτο δὲ φρασι, και τὰ ἐπάνω τῶν ουρανῶν ὕδατα ἀνεῖν τῶν κύριον, τοῦτῆστι τὰς ἀγαθῶς δυνάμεις, ἀξίας οὔσας διὰ καθάρτητα τοῦ ἡγεμονικῶ τῶν πρέποντα αἶνον ἀποδιδόναι τῳ κίσαντι· τὰ δὲ ὑποκάτω τῶν ουρανῶν ὕδατα πνευματικῶ εἶναι τῆς πονηρίας, ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν ὕψους εις τὸ τῆς κακίας βάθος καταπεσόντα· ἀπερ ὡς παραχῶδη ὄντα και στασιαστικῶ, και τοῖς θεοῦ τῶν παθῶν κυματόμενα, θαλάσσας ὀνομάεσθαι, διὰ τὸ εὐμετάβλητον, και ἀστατον, τῶν κατὰ προαίρεσιν κινήματων. Τοὺς δὲ τοιούτους λόγους ὡς ὄνειράτων συγχύσεις και γραῶδεις μύθους ἀποπεμφάμενοι, τὸ ὕδωρ νοήσωμεν ὕδωρ, και τῶν διακρισιν τῆν ὑπὸ τοῦ στερεώματος κατὰ τῆν ἀποδοθῆσαν αἰτίαν δεξόμεθα, κᾶν εις δοξολογίαν ποτὲ τοῦ κοινῶ τῶν ὄλων δεσπότην τὰ ὑπὲρ ἡνῶν τῶν ουρανῶν παραλαμβάνηται ὕδατα, ὡ λογακῶν αυτὰ φύσιν παρὰ τοῦτο τίθεμεθα. Οὔτε γάρ οἱ ουρανοὶ ἐμψυχοι, ἐπειδὴ διαγοῦνται δῆξαν θεοῦ, οὐδὲ τὸ στερεώμα ζωῶν ἀισθητῶν, ἐπειδὴ ἀναγγέλλει κοίησιν τῶν χειρῶν αυτοῦ.» Δεῖ δὲ προσέχειν τοὺς ἀκροατῶς, ὅτι τῳ εἰπεῖν τὸν πατέρα, «πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐστί τις ἡμεῖν λόγος,» περὶ Ὁριγῆνον διαλέγεται, εἶς τοῦ θεοῦ χάριτος και τῆς ἀγῳκῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλη-

A vite venenum evomens, illic scriptis expressit, et sicuti caupo Judaicus, boni speciei se simulatione, dulci amarum miscuit. Quid enim iste prave meliens atque insaniens dicit? Erat, inquit, anima ante corpus, et praexistebat in caelis: eamque, cum ibi peccasset, in custodiam immerit Deus, id est in corpus demisit: ad purgationem, inquit, et castigationem admissorum in caelis criminum. Hinc primita impiissimus protinus fabulatur, veritatemque oppugnare studet. Ac paulo post: «Si ante fuit anima in caelis, ibique prius deliquit, ut malecans Origenes Deoque repugnans dixit, non oportuit dicere sanctissimum prophetam: *Et surgens spiritum hominis in ipso* (Zach. xii): sed potius, Demergens, quasi in utrem, spiritum hominis in ipso; vel fortasse, Demittens. Jam vero cum hoc non dicat, sed *Fingens in ipso*. Jam vero cum hoc non dicat, ostendit hunc lupum gravissimum esse, indutum extrinsecus oris pelle ad deceptionem perditionis. Quasi enim de caelo veniens, ibique constituta aperte sciens, non solum vecors praexistisse, sed prius etiam peccasse animam dicit. Quare demonstratum est tam e divina Scriptura, tum e sanctis Patribus, nec verze Christianorum fidei, nec rectae rationi convenire haereticorum de animarum praesistentia imaginationes.

Præterea hoc quoque Origenis demonstrat amentiam, quod affirmat coelum, et solem, et lunam, et stellas, et aquas quæ super caelos sunt, animata esse, et quasdam esse virtutes ratione utentes. Hæc vero aperte refellit sanctus Basilius in tertio sermone commentariorum in Hexaemeron, sic contra Origenis doctrinam disputans (*Prope finem*): «Nobis porro de separatâ aquis dicendum est et ad eos qui ab Ecclesia exciderunt, qui sub obtentu sensus analogici et sublimiorum videlicet sententiarum, ad allegoriam confugerunt, et asserunt virtutes quasdam spirituales et incorporeas tropice ab aquis significari; ac sursum quidem in firmamento mansisse meliores, deorsum vero in terrestribus silvestribusque locis deteriores perstitisse; ac idcirco aiunt, aquas quæ supra caelos sunt, laudare Dominum, id est bonas virtutes, quæ dignæ sunt propter potioris partis puritatem, decentem laudem reddere Creatori; aquas vero, quæ subter caelos sunt, spiritualia esse nequitæ, quæ e naturali sublimitate in malitia profundum deciderunt; eaque ut turbulenta et seditiosa, passionumque tumultibus fluctuantia, maria appellari, propter facilem mutationem atque instabilitatem voluntariorum motuum. At nos hujusmodi rationes, tanquam confusa somnia et aniles fabulas, repudiemus; aquam esse cogitemus, separationemque a firmamento factam accipiamus secundum redditam rationem. Ac si quando ad communis universorum Domini glorificationem aqua quæ super caelos sunt (*Psal. cxlviii*) assumuntur, non propterea eas dicamus esse naturam ratione utentem. Nec enim caeli idcirco animati sunt, quod errantem gloriam Dei (*Psal. xviii*); nec firmamentum animal est prædium sensu, quoniam opera manuum ejus annuntiat. Hinc Basilius. Attendendum porro est auditoribus, Patrem illo modo loquendi usum, «Sermo quidam nobis est

Consonantius Græco legeretur aquam esse cogitemus aquam. EDIT.

σίας ἀπελαθόντος, καὶ τῶν ὁμοφρόνων ἐκείνῳ οὐ γὰρ εἶπε, « πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, » ἀλλὰ « πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν ἰστί τις λόγος » καὶ διὰ μὲν τοῦ εἰπεῖν « ἡμῶν, » τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἐδύλωσε· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν « τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, » τοὺς ταύτας ἀποπεσόντας ἐσήμακεν.

Ἐν δὲ καὶ μόνον τῷ δυσσεβῆ Ὀριγίνῃ σκούδασμα γέγονε, τὸ τῶν Ἑλλήνων πλάνην κρατῶναι, καὶ ταῖς τῶν καθολικῶν ψυχαῖς ζιζάνια ἐγκατασπείραι. Διὸ κίκενον τὸ γόλωτος μὲν ἔξεν, παρ' αὐτοῦ δὲ ὅμως εἰρημῶν, περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, προσθί- νου συνείδημον. Λέγει γὰρ, ἐτι ἐν τῇ ἀναστάσει σφαιροειδῆ θείονται τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων. Ὡ τῆς ἀνοίας, καὶ ἀμαθείας τοῦ φρενοβλαβοῦς τούτου, καὶ τῶν Ἑλλήνων θυμῶν ἕρητου ὅς τις τυφλότερον τὴν δαύουαν, καὶ τῆ τῶν Χριστιανῶν πίστιν μύθος ἐπιμῆλα σκούδα- σως, αὐτὴν τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκτίθη τε καὶ σωτηρίαν, τοιοῦσι τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῶν ἀνάστασιν, ἐσπούδασεν ἐνυδρίσαι, μηδὲ τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν ἐντροπέμενος. Ἐγερθεὶς γὰρ ὁ κύριος ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κοιμημένων γενόμενος, τοῖς μαθηταῖς ὤφθη, καὶ εἰδείεν αὐτοῖς καὶ τὰς διατρήσεις τῶν χειρῶν, καὶ τῶν ποδῶν, καὶ τὴν πληγὴν τῆς πλευρᾶς· καὶ ἔφαγε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, σίχ ὡς τροφῆς θεόμενος, ἀλλ' ἔνα τῆ τρέφῃ τούτῳ τὴν τοῦ ἀναστάντος σώματος φύσιν πιστώσασθαι. Ἄμφαι τοι, καὶ ἀναλαμβανόμενον τοῦ κυρίου, ὁ ἄγγελος πρὸς τοὺς μα- θητὰς ἔλεγεν· Ὁὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληθείς ἐφ' ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὗτος ἐλεύσεται, ἐν τρέπον θεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰ δὲ καθὼς Ὀρι- γίνης μανίεται, σφαιροειδῆς ἦν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου, πῶς εἴχε δεῖξαι τὰς τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν διατρήσεις, ἢ τὴν πληγὴν τῆς πλευρᾶς; ἢ πῶς φαγεῖν ἠδύ- νατο, ἢ ὅπως ὑπὸ τῶν μαθητῶν γνωρισθῆναι; πῶς δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων σώματα μετὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν ἐγερθέντα, καὶ ὀφθέντα ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει, δυνατὸν ἦν παρὰ τῶν ἄλλων γνωρισθῆναι, εἴπερ ἐν ἄλλῳ σχήματι ἦν, παρ' ὅπερ ἐτύγγαεν ἐν τῇ ζωῇ; ἐν τῇ πέτρᾳ τοῖνον τῆς πί- στως [ἰσχυριστῶν οὐδαμῶς] οὐκ ἰσχυριστῶν, ἀλλὰ τοιαύτας καὶ τούτων πολλῶν χεῖρους βλασφημίας ὁ δυσ- σεβῆς Ὀριγίνης ἐθέμενος, ἐκίως ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μαρ- τυρίου τὸν μὲν Χριστὸν ἀπηνήσατο, τῇ δὲ παρ' αὐτοῦ εἰσαγομένη Ἑλληνικῇ πολυθείᾳ προσεκύνησε. καὶ τοῦτο δὲ κατὰ Θεοῦ γέγονε πρόνοιαν, ἵνα μὴ ἀντι μάρτυρος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δεχθῆ, καὶ ἐντεῦθεν τῇ ποίμνῃ τοῦ Χριστοῦ βλάβη προσγίνηται. Εἰ γὰρ τινὲς εἰσι καὶ νῦν ὁμολογοῦν- τες μὲν τὸ εἶναι πετῶμα, ἀντιποιούμενοι δὲ τῶν αὐτοῦ, πῶς οὐκ ἐμῆλλον τὰ αὐτοῦ ὡς μάρτυρος καὶ πατρός ἐκ- δικεῖν, εἴπερ συνέθη αὐτὸν μὴ προσκυνῆσαντα τοῖς εἰ- δώλοις τελειωθῆναι; οὐδεὶς γὰρ τῆς ἀληθείας ἀντεχόμενος ἐκπίπτει τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐγκαταλιπᾶνται ὑπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ εἰρημῶν τῇ θεῖᾳ γραφῇ· Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἐπίστευσε τῷ κυρίῳ, καὶ ἐγκατε- λείθη; ἢ τίς ἠλπίσεν εἰς αὐτὸν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν; Ὀριγίνης δὲ ὁ δυσσεβῆς τὰς ἐκείνου βλασφημίας οὐ μέ- χρις ἐαυτοῦ ἔστησεν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων καὶ εἰς πολλοὺς ἑτέρους τὴν οἰκίαν πλάνην παρέπεμψεν. Ὡστε πάνυ ἐπ' αὐτῷ ἀρμοδιᾶν εἶναι τὴν τοῦ ἁγίου ἀπο- στόλου Παύλου φωνὴν λέγουσαν, ὅτι τινῶν μὲν αἱ ἁμαρτίαι

A ad eos qui sunt ab Ecclesia, de Origene disserere; a Dei gratia et sancta Dei Ecclesia expulso, ejusque sequacibus: non enim dixit, « ad eos qui sunt in Ecclesia, » sed, « Sermo quidam nobis est ad eos qui sunt ab Ecclesia; » et per illud quidem quod dicit, « nobis, » Ecclesiae homines significavit; per illud autem, « qui sunt ab Ecclesia, » dejectos ab ipsa denotavit.

Unum autem ac solum impio Origene studium fuit, paganorum errorem confirmare, et imbecilliorum animis zizania inserere. Quamobrem hoc quoque risu sane dignum, ab eo tamen dictum, de hominum ex mortuis resurrectione, adjungere decrevimus. Affirmavit, in resurrectione corpora hominum orbiculata suscitari. O dementiam atque insectiam hominis insani, et paganorum disciplinae explicatoris! qui mente B cæcitiens, studeatque Christianorum fidei miscere fabulas, ipsam Christianorum spem ac salutem, hoc est, promissam nobis resurrectionem, nixus est contumelia violare, ne resurrectionem quidem Domini reveritus. Resurgens enim Dominus ex mortuis, et primitiæ dormientium factus (Joan. xx), discipulis visus est, eisque ostendit foramina manuum ac pedum, et plagam lateris: et post resurrectionem comedit, non ut cibo indigens, sed ut eo modo resuscitati corporis naturam confirmaret. Et quidem cum Dominus ascenderet, angelus ad discipulos dixit: *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quem admodum vidistis eum euntem in cælum (Act. 1)*. Quod si, ut insanit Origenes, orbiculatum erat corpus Domini, quomodo potuit demonstrare manuum ac pedum foramina, aut lateris plagam? aut quomodo comedere potuit, aut omnino a discipulis agnoscī? Et quoniam modo sanctorum corpora, quæ post Domini resurrectionem surrexerunt (Math. xxvii), et in sancta civitate apparuerunt, potuere ab aliis agnoscī, siquidem in alia erant figura atque fuerant in vita? In fidei ergo petra nullo modo stabilitus, sed hujusmodi, atque his multo atrociores blasphemias impius Origenes cum edidisset, nihil mirum est, eum in ipso martyrii articulo Christum abnegasse, cultamque a paganis deorum multitudinem, quam ipse inducit, adorasse. Atque id Dei providentia factum est, ne in Ecclesia pro martyre acciperetur, atque inde gregi Christi inferretur aliquid detrimenti. Nam si etiam nunc sunt qui de ejus quidem ruina confiteantur, doctrinam vero asserant, an non eam tanquam martyris ac Patris erant defensuri, si contigisset eum, nulla idolis exhibita adoratione, consummari? Nemo enim veritatis retinens excidit a Deo, ab eoque deseritur, juxta quod dicit divina Scriptura: *Respicite, filii, nationes hominum, et scietis quia nullus speravit in Domino. et confusus est. Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est? aut quis invocavit eum, et desepxit illum (Eccl. ii)?* Impius autem Origenes blasphemias suas non seipso tenus statuit, sed propriis scriptis in multos alios suum errorem transmisit, ut in eum valde conveniat sancti apostol Pauli vox, quæ dicit: *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium; quosdam*

* Certe legendum quonam modo, ut constet sensus. EDIT.

πρόδηλοι εἰσι πρόφθουσαι εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἑπακο-
 λουθεύουσιν. Ἡ γὰρ διαδοχὴ τῆς πλάνης αὐτοῦ ἐν ταῖς τῶν
 σθεροτέρων ἔρπουσα ψυχαῖς, δίδωσιν ἀκολουθεῖν αὐτῷ
 τὰς ἐξ ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἁμαρτίας. Ὡς γὰρ
 οὐκ ἐξαρκούσης τοῖς τὰ Ὁριγένους δοξάζουσι τῆς περὶ
 προϋπάξεως τῶν ψυχῶν ἀσθεΐας, καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ
 ματαιολογῶν, καὶ τῶν περὶ τῆς ἁγίας τριάδος βλασφη-
 μιῶν, καὶ τοῦτο τῇ οικείᾳ προστιθείσῃ πλάνῃ ἐκ τῶν
 ἐκείνου διστραμμένων ὀδηγούμενοι λόγων, τὸ λέγειν, ὅτι
 πάντων ἀσθεῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς γε δαιμόνων ἡ κό-
 λασις πέρας ἔχει. Καὶ ἀποκατασταθῆσονται ἀσθεῖς τε,
 καὶ δαίμονες εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν τάξιν. Ταῦτα δὲ
 λέγοντες, βεβήμους μὲν ποιῶσι τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὸ
 πληροῦν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, τῆς στενῆς καὶ τελλιμμέ-
 νης ὁδοῦ αὐτοῦς ἀποτρέποντες, καὶ πρὸς τὴν πλατείαν
 καὶ εὐρύχωρον ἀποπλανῶντες· ἐναντιοῦνται δὲ καθόλας
 καὶ τοῖς παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ σωτήρος ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ λεγομένοις. Αὐτὸς γὰρ ἐν τῷ ἁγίῳ εὐα-
 γελίῳ διδάσκει, ὡς οἱ μὲν ἀσθεῖς ἀπελεύσονται εἰς κό-
 λασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ πάλιν
 λέγει τοῖς μὲν ἐκ δεξιῶν· «Αἰετὲ, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς
 μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ
 καταβολῆς κόσμου.» τοῖς δὲ ἐξ ἐναντίων· «Πορεύεσθε
 ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοι-
 μασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Φασκῶς
 οὖν τοῦ κυρίου διὰ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ἀτελεύτητον τὴν
 τε κόλασιν τὴν τε βασιλείαν ἑπαγγελλομένου, πρόδηλοι
 καθεστῆκασι οὗτοι τοὺς Ὁριγένους μύθους προτιμῶντες
 τῶν τοῦ κυρίου ἐπαράσεων· ὅπουγε κἀκεῖθεν αὐτῶν ἡ
 ἄνοια διελέγχεται. Εἰ γὰρ τις κατὰ τοὺς ἐκείνου λόγους
 ὑπόβοιτο πέρας ἔχειν τὴν κόλασιν, ἀνάγκη τὸν τοιοῦτον καὶ
 τῇ ἐπαγγελμένῃ τοῖς δικαίοις αἰώνιῳ ζωῇ τέλος ἐπιθεῖναι.
 Ἐξίσως γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τὸ αἰώνιον κεῖται· καὶ ἕπερ
 πέρας ἔχει κόλασις τε καὶ ἀπόλαυσις, διατὶ ἡ ἐνανθρώ-
 πησις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; διατὶ δὲ καὶ ἡ
 σταύρωσις, καὶ ὁ θάνατος, καὶ ἡ ταφή, καὶ ἡ ἀνάστασις
 τοῦ κυρίου; ποῖον δὲ ὄφελος τοῖς τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγω-
 νισαμένοις, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσασιν, εἰ μέλλουσιν
 δαίμονες τε, καὶ ἀσθεῖς τὴν αὐτὴν τοῖς ἁγίοις τάξιν διὰ
 τῆς ἀποκαταστάσεως λαμβάνειν; Ἀλλὰ καὶ ταῦτα μὲν
 ἐπὶ τὰς ἐκείνων τραπέζαν κεφαλὰς τῶν ταῦτα μυθολο-
 γούντων. Οἱ γὰρ τοῦ Χριστοῦ λόγοι διαμίνουσιν ἀσάλευ-
 τοι ἐν ταῖς τῶν πιστῶν ψυχαῖς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν

Οἱ δὲ τὴν Ὁριγένους ἐκδικούντες κακοδοξίαν, φεύγοντες
 τοὺς περὶ τούτων ἀρραγεῖς ἐλέγχους, καὶ συγκρούπτες
 τὴν ἑαυτῶν πλάνην βουλόμενοι, τινὰς ῥήσεις ἐκ τῶν ἁγίων
 πατέρων κακῶς ἐκλαμβάνοντες, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν
 παρερμηνεύοντες, τῇ οικείᾳ προσαρμόζουσι νόσῳ· ὅπερ
 ποιοῦσι καὶ ἐπὶ τῶν θείων γραφῶν. Ἡμεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν
 τῶν ἁγίων πατέρων ἀποδειξομεν ματαιοὺς εἶναι καὶ τοὺς
 τοιοῦτους αὐτῶν λόγους. Λέγει τοίνυν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγό-
 ριος ὁ θεολόγος ἐν τῷ ἀπολογητικῷ λόγῳ τὰδε· «Ἡμεῖν δὲ,
 αἷς τὸ κινδυνεύομεν ἔστι σωτηρία ψυχῆς τῆς μακαρίας
 τε καὶ ἀθανάτου, καὶ ἀθάνατα κολασθησομένης ἢ ἐπαι-
 νηθησομένης διὰ κακίαν ἢ ἀρετὴν, πόσον χρὴ δοκεῖν εἶναι
 τὸν ἀγῶνα, καὶ ὅσης δεῖ τῆς ἐπιστήμης; » καὶ μετ' ὀλίγα·
 «Τίς ψευδὴς ἀπολογία; ποία πιθανότης ἐντεχνος; τίς ἐπι-
 νοια κατὰ τῆς ἀληθείας παραλογιέται τὸ δικαστήριον,
 καὶ κλέψει τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῖς πᾶσι πάντα ἐν ζυγῷ τε-
 θεῖσκαι, καὶ πράξιν, καὶ λόγον, καὶ διανόημα, καὶ ἀντίση-

*autem et subsequuntur (I Tim. v). Nam ejus erroris
 successio in infirmiorum irrepens animas, facit ut
 eum sequantur quæ a principio commissa ab ipso
 peccata sunt.*

Quasi enim iis qui Origenis placita sequuntur, non
 satis sit de præexistentia animarum impietas, cæte-
 raque ejus vaniloquentia, blasphemiarumque de sancta
 Trinitate : hoc quoque proprio errori adjungunt,
 ducem et auctorem habentes perversam ejus disci-
 plinam, ut dicant, omnium impiorum hominum, ac
 præterea dæmonum poenam finem habituram esse,
 restitutumque iri tum impios homines, tum dæmones
 in pristinum ordinem suum. Hæc cum dicant, ignavos
 homines efficiunt in Dei præceptis exsequendis, eos
 avertentes ab angusta et arcta via, et in late ac spa-
 tiosæ errore inducentes. Omnino autem adversantur
 magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi dictis ;
 ipse enim in sancto Evangelio docet, inspiis quidem
 ituros in æternum supplicium, justos vero in æter-
 nam vitam (*Matth. xxv*) ; rursusque dicit iis qui a
 dextris sunt : *Venite, benedicti Patris mei, possidete
 paratum vobis regnum a constitutione mundi* ; iis vero
 qui a sinistris : *Ite a me, maledicti, in ignem æternum,*
qui paratus est diabolo et angelis ejus (Ibidem). Cum
 igitur aperte Dominus in sancto Evangelio indesi-
 nens et supplicium et regnum denuntiet, perspicuum
 est hos Origenis deliramenta sententiis Domini an-
 teferre. Ex hoc quoque illorum amentia redarguitur.
 Si quis enim juxta illius nugas ponat supplicium vitæ
 siturum, necesse est hunc et promissæ justis vitæ
 C æternæ statuere finem : æque enim in utroque æter-
 num ponitur. Si autem et poena et fruitio gloriæ
 habent finem, cur incarnatio fuit Domini nostri Jesu
 Christi? cur crucifixio, et mors, et sepultura, et re-
 surrectio Domini? quod commodum iis qui bonum
 certamen certaverunt, et pro Christo martyrium sub-
 ierunt, si et dæmones et homines impii eundem
 quem sancti ordinem redintegratione habituri sunt?
 Verum hoc in eorum capita vertatur, qui hæc fabu-
 lantur. Nam Christi verba in fidelium mentibus in-
 concussa manent, atque in ipsa rerum veritate.

πραγμάτων ἀληθεία.

Qui porro Origenis improbam opinionem tuentur,
 firma hæc argumenta fugientes, suumque conantes
 D tegere errorem, quædam sanctorum Patrum dicta
 male excipientes, praveque ex sententia sua inter-
 pretantes, proprio morbo accommodant : quod etiam
 in divinis faciunt Scripturis. Nos autem ex ipsis
 sanctis Patribus ostendemus inanes ac futiles eorum
 rationes esse. Hæc igitur scribit sanctus Gregorius
 Theologus in apogetica oratione : « Nobis vero,
 quibus periclitatur salus animæ beatæ atque immor-
 talis, quæque sempiternam aditura est vel poenam
 vel laudem, propter malitiam aut virtutem, quanti
 faciendum est hoc certamen, aut quanta scientia
 opus est? » Et post pauca : « Qua falsa defensione,
 qua persuasione artificiosus, quonam commento veri-
 tatem oppugnante circumvenietur jus, ac fallatur
 rectum judicium, quod omnibus omnia in statera

κῶσαν τοῖς πανηροῖς τὰ βελτίονα, ἵνα τὸ βέβητον νικήσῃ, καὶ μετὰ τοῦ πλείονος ἡ ψῆφος γίνηται, μὴ ἦν οὐκ ἔφρασαι, οὐ κριτὰς ὑψηλότερος, οὐκ ἀπολογία δι' ἔργων δευτέρων, οὐκ ἔλαιον παρὰ τῶν φρονιμῶν παρθένων, ἢ τῶν πωλούντων ἐκλειπούσαις λαμπάσιν, οὐ μεταμέλεια πλουσίου φλογὶ τηχομένου καὶ τοῖς οικίαις ἐπιζητούντος διόρθωσεν, οὐ προθεσμία μεταποιήσεως· ἀλλὰ καὶ μόνιμον; καὶ φοβερόν, καὶ τελευταῖον τὸ κριτήριον, καὶ δικαίον πλέον ἢ ὅσον ἐπίφοβον, μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο καὶ φοβερότερον, ὅτι δικαίον· ἡνίκα θρόνοι τίθενται, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν προκαθίσταται, καὶ βίβλοι ἀνοίγονται, καὶ ποταμὸς πυρὸς ἔλκεται, καὶ τὸ φῶς ἔμπροσθεν, καὶ τὸ σκότος ἡτοιμασμένον· καὶ πορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ νῦν κρυπτομένης, καὶ ὕστερον αὐτῷ συμφανουμένης· οἱ δὲ τὰ κατὰ πρᾶξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως, ἢ ἤδη παρὰ τοῦ κρίναντος αὐτοῦς Λόγου οἱ μὴ πιστεύοντες κατεκρίθησαν. Καὶ τοὺς μὲν τὸ ἄφραστον φῶς διαδέχεται, καὶ ἡ τῆς ἀγίας καὶ βασιλείας τριάδος χάρις ἐκλαμπούσης τρανότερόν τε καὶ καθαρότερον, καὶ διης ὄλω νοὶ μνησθέντες· ἦν δὲ καὶ μόνον οὐρανῶν βασιλείαν ἐγὼ τίθημι· τοῖς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων βάσανος, μᾶλλον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ ἀπερρίφθαι Θεοῦ, καὶ ἢ ἐν τῷ συνειδότη αἰσχύνῃ πύρας οὐκ ἔχουσα.)

potius ante alia projectum esse a Deo, et conscientia

Βασιλείου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐκ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ βιβλίου. Ἐρώτησις· Εἰ ὅπου μὲν λέγει, «θαρήσεται πολλά,» ὅπου δὲ «ὄλιγα,» πῶς λέγουσι τινες μὴ εἶναι τέλος τῆς κολάσεως τοῖς κολαζομένοις; Ἀπόκρισις· Τὰ ἀμυβόλα, καὶ ἐπιτακλυμμένα εἰρησθῆαι δοκοῦντα ἐν τισι τόποις τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐν ἄλλοις ὁμολογουμένως σαφηνίζεται. Τοῦ οὖν κυρίου ἀποφασισμένου, ὅτι ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δικαίως εἰς ζωὴν αἰώνιον· ποτὶ δὲ ἐκπίμποντος ἡμᾶς εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· καὶ ἄλλοτε ὀνομάζοντος γέννησαν πυρὸς, καὶ ἐπιφέροντος, «ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννεται» καὶ εἶτι πάλαι διὰ τοῦ προφήτου περὶ τῶν προειρηκότος, «ὅτι ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται»· τούτων καὶ τοιούτων πολλὰς ἐκ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς λεγομένων, ἐν καὶ τοῦτο τῆς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου, τὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡς περ ἐπιλαθόμενους τῶν τοιούτων καὶ τοσούτων τοῦ κυρίου ἀποφάσεων, τέλος κατατολμῶν κολάσεων τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸ μέλλον ἑαυτοῖς ὑπογράφειν. Εἰ γὰρ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἔσται ποτὶ τέλος, ἔξει πάντως καὶ ἡ αἰωνίου ζωῆς τέλος· οἱ δὲ ἐπὶ τῆς ζωῆς οὐχ οὕτως νοῆσαι τὸ βρῦτον καταδεχόμεθα, ποῖον ἔχει λόγον τῆ κολάσει τῆ αἰωνίῳ τέλος δίδουσι; ἢ γὰρ τοῦ αἰωνίου προσθήκη ἐφ' ἑκατέρω ἐπίσης κείται· «Ἀπελεύσονται γὰρ, φασίν, οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δικαίως εἰς ζωὴν αἰώνιον.»—Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ προτρεπτικοῦ εἰς τὸ βάπτισμα λόγου· διὰ πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἡδονὴν ἀνάστα βασιλείῃ· διὰ ἡδονὴν σαρκὸς τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραδιδόμην.—Τοῦ ἐν ἀγίαις [ἀγίῳ] Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Θεόδωρον τὸν μοναχὸν πρώτης ἐπιστολῆς· Ταῦτα ἐννοεῖ διόλου, καὶ τὸν πασκαμὸν τοῦ πυρὸς, «ποταμὸς γὰρ πυρὸς ἔλκεται πρὸ προσώπου αὐτοῦ.» Οὐκ ἔστιν ἐκείνῳ παραδοθέντα τῷ πυρὶ προσδοκῆσαι νο-

ponit, facta, dicta, cogitationesque omnes, ac nequiter commissa melioribus repensat, ut vincat quod propendet, sententiaque secundum plura dicatur, quam nulla excipiat provocatio, non superior iudex, non defensio aliorum factorum, non oleum vel a prudentibus virginibus sumptum (*Matth. xxv*), vel ab iis qui deficientibus lampadibus vendant, non poenitentia divitis qui flamma crucietur (*Luc. xvi*) suorumque necessariorum quaerat emendationem, non ad mutationem praefinita dies: sed certum ac stabile jus, et formidolosum, et ultimum, et aequius justiusque, quam quantus est terror, quinimo propter justitiam terribile cum throni ponuntur, et Antiquus dierum sedet, et libri aperiuntur, et fluvius igneus trahitur, et lux ante ipsum, et tenebrae paratae: et eunt qui bona fecerunt in resurrectionem vitae (*Joan. iii*), quae nunc in Christo absconditur, postmodum vero cum eo apparet; qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicii; quod qui non credunt, jam adjudicati damnatique sunt a Verbo, quod eos iudicavit; ac alios quidem lux ineffabilis excipit, et sanctae regnantisque Trinitatis gratia, apertius puriusque effulgentis, ac totam se toti menti inserentis: quod utique solum regnum caelorum esse duco: alios vero una cum aliis malis tormentum, vel turpitudine ac verecundia nullum finem habens.)

Basilii episcopi Caesareae Cappadociae, ex ejus libro Regularum. *Interrogatio*: Si jtm dicit, *Vapulabit multus, tum paucis* (*Luc. xii*): quo pacto quidam dicunt, nullum finem supplicii fore iis qui poena afficiuntur? *Responsio*: Quae ambigua sunt, ac videntur obscure esse dicta in quibusdam locis divinitus inspiratae Scripturae, alibi ab aliis quae confessa et aperta sunt, declarantur. Cum ergo Dominus pronuntiarit: *Ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam* (*Matth. xxv*); et alicubi mittat nos in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus; atque alias nominet gehennam ignis, et adjungat: *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur* (*Marc. ix*): ac rursus per prophetam de quibusdam praedixerit: *Vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur* (*Isa. lxvi*): cum haec atque hujusmodi saepe a divinitus inspirata Scriptura proponantur, unum hoc quoque est diaboli artis et astutiae, ut multi homines, veluti oblitii talium tantarumque Domini sententiarum, finem sibi audeant poenarum peccati in posterum adumbrare. Nam si aeterni supplicii quandoque finis est futurus, omnino habebit et vita aeterna finem; si in vita non sic evangelici dicti sensum accipimus, quae ratio est supplicio aeterno finem statuere? Aeterni enim adjunctio pariter in utroque ponitur. *Ibunt enim, inquit, hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam* (*Matth. xxv*). Ejusdem et sermone adhortatorio ad sanctum baptisma: «Propter brevem ac temporariam peccati voluptatem sempiterna crucior poena: propter voluptatem carnis, aeterno igni addicor.» Sancti Joannis episcopi Constantinopoleos e prima ad Theodorum monachum epistola: «Haec in mente jugiter habeas, et fluvium ignis: *Fluvius enim igneus rapidaeque egrediebatur a facie ejus* (*Dan. xvii*). Non est

λάτῳ τέλος. Ἄλλ' αἱ μὲν ἄσποει τοῦ βίου ἡδοναὶ τῶν σκαῖν καὶ οὐνεράτων διαφέρουσιν οὐδὲν· κρινή γὰρ τελεσθῆναι τὰ τῆς ἁμαρτίας, σβέννυται τὰ τῆς ἡδονῆς· αἱ δὲ ὑπὲρ τούτων κολάσεις πέρασιν οὐκ ἔχουσιν. — Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς· Οὐ μικρὸν ἡμῖν τὸ προκείμενον ζήτημα ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων· ἅπαντες ζητοῦσιν ἄνθρωποι, εἰ τέλος ἔχει τὸ τῆς γεννῆς πῦρ· ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἔχει, ὁ Χριστὸς ἀπεφάνητο εἰπών, «Τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ὁ σκόλωξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει.» καὶ ὁ Παῦλος δὲ δεκνὺς αὐτὸν ἀθάνατον, φασίν, «Οἱ ἁμαρτῆαντες δίκην τίσουσιν ὀλέθριον αἰώνιον.» — Τῆς τοίνυν θείας γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων πατέρων σαφῶς ἡμᾶς ἐκδιδασκόντων μὴ εἶναι τέλος κολάσεως τῶν ἁσέβων, καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνων θεραπευομένων δαιμόνων, ποίαν ἀποκατάστασιν οἱ τὰ Ὀριγένους φρονούντες φαντάζονται, ἐν ᾧ πέρασιν αἱ τιμωρίαι οὐκ ἔχουσιν; Ἡ γὰρ ἁγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ὡσπερ τοῖς δικαίως ἀτελεύτητον κηρύσσει τὴν αἰώνιον ζωὴν, οὕτω καὶ τοῖς ἁσέβουσιν ἀτελεύτητον τὴν κλάσιν παραδίδωσι. καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις. Ἡμῖς δὲ ὀλίγα μὲν ἐκ πολλῶν τῆ θεῖα γραφῆ, τοῖς τε ἁγίοις πατέρας ἐρημένων παραγαγεῖν συνειδόμεν, πρὸς τὸ ἐλέγχει τὴν τῶν Ὀριγενιστῶν δυσσεβίαν.

Βουλόμενοι δὲ πᾶν σκάνδαλον τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀπελάσαι, πρὸς τὸ μηδὲνα ῥύπον ἐν αὐτῇ καταλείβῃναι, καὶ ἀπολαθούντες ταῖς θείαις γραφαῖς, τοῖς τε ἁγίοις πατέρας τοῖς τὸν αὐτὸν Ὀριγένην καὶ τὰ τοιαῦτα μυστὰ καὶ ἁσέβῃ αὐτοῦ δόγματα ἐκβαλοῦσι τε, καὶ δικαίως ἀναθίματι ὑποβαλοῦσι, τὴν παρούσαν ἡμῶν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν σὴν ποιούμεθα μακαριότητα, δι' ἧς προτρέπομεν αὐτὴν συναγαγεῖν ἅπαντας τοὺς ἐνδημούντας κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδαν πᾶσιν ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, καὶ τοὺς θεοφειστάτους τῶν ἐνθαῦθα εὐαγῶν μοναστηρίων ἡγουμένους· καὶ παρασκευάσαι πάντας ἐγγράφως τὸν εἰρημίων δυσσεβῆ τε, καὶ θεομάχον Ὀριγένην, τὸν καὶ Ἀδαμάντιον, πρεσβύτερον γενόμενον τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, καὶ τὰ αὐτοῦ μυστὰ καὶ ἁσέβῃ δόγματα, καὶ τὰ ὑποτιταγμένα πάντα κεφάλαια πᾶσι τρόποις ἀναθεματίσαι· ἐκπέμψαι δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν παρὰ τῆς σῆς μακαριότητος ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας πραττομένων, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἁγιωτάτους ἐπισκόπους, καὶ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων ἡγουμένους· ἐφ' ᾧ καὶ αὐτοὺς δι' οἰκίας ὑπογραφῆς ἀναθεματίσαι Ὀριγένην, καὶ τὰ μυστὰ αὐτοῦ δόγματα, μετὰ πάντων τῶν δηλωθησομένων ἀιρετικῶν τοῦ λοιποῦ δὲ μὴ ἄλλως ἐπισκόπους χειροτονεῖσθαι, ἢ μοναστηρίων ἡγουμένους, εἰ μὴποτε πρότερον μετὰ τῶν ἄλλων ἐπάντων ἀιρετικῶν τῶν ἐξ ἔθους ἐν τοῖς γενομένοις λεθέλλοις ἀναθεματιζομένων, τουτόστι Σαβελλίῳ, Ἀρειῳ, Ἀπολλινερίῳ, Νεστορίῳ, Εὐτυχῶς, Διοσκώρῳ, Τιμοθέῳ τοῦ Διδούρου, καὶ Πέτρου τοῦ Μογγοῦ, καὶ Ἀνθίμου Τραπεζούντος, Θεοδοσίῳ τοῦ Ἀλεξανδρείας, Πέτρου τοῦ πρώτου Ἀντιοχείας, καὶ Πέτρου τοῦ Ἀπαμείας, καὶ Σεβήρου τοῦ ποτε Ἀντιοχείας, καὶ τὸν εἰρημίων Ὀριγένην τὸν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἀρμενικὴν μανίαν νοσήσαντα, μετὰ τῶν αὐτοῦ μυστῶν καὶ

A quod quisquam ei deditus igni, supplicii finem expectet. Verum improbæ sæculi hujus voluptates ab umbris somnisque nihil differunt; priusquam enim peccatum ad finem pervenerit, exstinguitur voluptas; suppliciorum vero, quæ pro flagitiis suscipiuntur, nullus est finis. » Eiusdem ex commentariis in primam ad Corinthios Epistolam : « Non levis nobis hinc proposita quæstio est, sed de rebus valde necessariis. Quærunť omnes homines, ignis gehennæ sitne finem habiturus : non habiturum pronuntiavit Dominus, cum diceret : *Ignis eorum non exstinguetur, et vermis eorum non morietur* (Marc. ix). Paulus vero eum perennem ostendens ait : *Peccatores pœnas dabunt in interitu æternas* (II Thess. i). » Quare cum divina nos Scriptura sanctique Patres edoceant, nullum finem esse impiorum supplicii, dæmonumque qui ab illis coluntur : quam restitutionem imaginantur, qui cum Origene sentiunt, ubi suppliciorum nullus est exitus? Sancta enim Christi Ecclesia, quemadmodum justis indesinentem prædicat vitam æternam, ita impios perpetuo * supplicia manere tradit. Atque hæcquidem in his. Nos porro paucis e multas divinæ Scripturæ sanctorumque Patrum auctoritatibus afferendas esse perspeximus, ad confutandam Origenistarum impietatem.

Cum autem velimus omne scandalum a sanctissima Ecclesia propulsare, ut nulla in ea macula relinquantur; obsequentes divinis Scripturis sanctisque Patribus qui ipsum Origenem ac hujusmodi scelera tam impiamque ejus doctrinam profligarunt, ac jure anathemati subjecerunt, hanc epistolam ad tuam beatitudinem dedimus, qua eam hortamur ut omnium qui in hac regia urbe nunc degunt, sanctissimorum episcoporum conventum habeat, ac Deo amabilissimorum præfectorum sanctis, quæ hic sunt, monasteriis, faciatque ut omnes in scriptis præfatum impium ac Deo repugnantem Origenem, qui et Adamantius, qui presbyter fuit sanctissimæ Ecclesiæ Alexandriæ, ac ejus nefaria impiaque dogmata, capitulaque omnia quæ inferius ponuntur, omnimodis anathematizent : exempla que dimittas eorum quæ a beatitudine tua ob hanc causam gesta fuerint, ad alios omnes sanctissimos episcopos præfectosque venerabilium monasteriorum : ut et ipsi subscriptione propria anathematizent Origenem scelestaque ejus dogmata, cum omnibus qui declarabuntur, hæreticis. In posterum autem, ne aliter ordinentur episcopi, aut monasteriorum præfecti, nisi prius cum aliis omnibus hæreticis, qui de more in editis libellis anathematizantur, id est, Sabellio, Ario, Apollinario, Nestorio, Eutyche, Dioscoro, Timotheo Meluro, et Petro Moggo, et Anthimo Trapezuntis, Theodosio Alexandriæ, Petro qui fuit Antiochiæ, et Petro qui Apameæ, et Severo olim Antiochiæ, prædictum etiam Origenem, qui paganorum Arianorumque insania laboravit, una cum execrabilibus impiisque ejus dogmatibus anathematizent. Omnibus enim prædicandum est, ne omnino quisquam audeat talem

* Ut legatur perpetua syntaxis et Græcus textus postulant. Edr.

ἀσθεῖν δογμάτων ἀναθεματισίωσι· δεῖ γὰρ ἕκαστι προαγορεύσει τοῦ μηδὲνα τομῆν παντελῶς ἀντειποιεῖσθαι τοῦ τοιούτου αἰρετικῆς, ἢ τῶν αὐτοῦ ἐκδόσεων, ἀλλὰ ταύτας ἕκαστον ἐκ πάσης ψυχῆς, καὶ πάσης δικαιοῦς μισῆν τε καὶ ἀποστρέφεισθαι, καὶ ἀναθεματίζειν, οἷα τῆς Χριστιανικῆς παραδόσεως ἄλλοτριᾶς καθιστώσας, καὶ ταῖς τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς μεγάλην ἐργαζομένην λήμνην.

Ταῦτα δὲ αὐτὰ γεγραφήκαμεν οὐ μόνον πρὸς τὴν σὴν ἐγνωσμένην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἀγιώτατον, καὶ μακαριώτατον πάππον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ πατριάρχην Βηθλιον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας ἐγνωτάτους ἐπισκόπους καὶ πατριάρχας, τουτέστιν Ἀλεξανδρίας, Θεουπόλεως, καὶ Ἱεροσολύμων, ὅστε καὶ αὐτοὺς πρόνοιαν θέσθαι τῷ ἔργῳ, καὶ πέρατι ταῦτα παραδοθῆναι. Βουλόμενοι δὲ πάστας τοὺς Χριστιανούς γινώσκειν, ὡς τὰ Ὀριγένης συγγεγραμμένα παντελῶς ἀλλοτρία τῆς ἀληθοῦς τῶν Χριστιανῶν τυγχάνει πίσταως, συνειδομεν ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ καὶ ἀμέτρων βλασφημιῶν ὄλιγας ἐπ' αὐτῆς λέξιως παραθεῖναι. Ἔχουσι δὲ οὕτως.

Ἵτι ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου.

Ἵτι ὁ μὲν Θεὸς καὶ πατὴρ συνέχων τὰ πάντα φθάσει εἰς ἕκαστον τῶν ὄντων, μεταδίδους ἐκάστῳ ἀπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ εἶναι. Ἵ γὰρ ἐστὶν ἐλαττον· ὡς δὲ παρὰ [Ἰσ. ὦν γὰρ ἐστὶν· ἐλάττων δὲ παρὰ] τὸν πατέρα ὁ υἱὸς φθάων ἐπὶ μόνῃ τὰ λογικὰ, δεύτερος γὰρ ἐστὶ τοῦ πατρὸς· ἔτι δὲ ἔστιν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ μόνῳ τοὺς ἁγίους διευνοῦμενον. Ὅστε κατὰ τοῦτο μίζων ἢ δύναμις τοῦ πατρὸς παρὰ τὸν υἱόν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· πλείων δὲ ὁ τοῦ υἱοῦ παρὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ πάλιν διαφέρουσα μᾶλλον τοῦ ἁγίου πνεύματος ἢ δύναμις παρὰ τὰ ἄλλα ἅγια.

Ἵτι πεπερασμένη ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς δύναμις, ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

Πεπερασμένην γὰρ εἶναι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ λέκτιον, καὶ οὐ προφάσει εὐφημίας τὴν περιγραφὴν αὐτῆς περιαιρετόν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Περποίηκε γὰρ τὸσαῦτα [τοῖν] ὅσῳ ἠδύνατο περιδράξασθαι, καὶ ἔχειν ὑπὸ χεῖρα, καὶ συγκρατεῖν ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ πρόνοιαν· ὅσπερ καὶ τὸσαῦτον ὄλων κατασκευάσασιν, ὅσῳ ἠδύνατο διανομήσασιν.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

Μηδεὶς δὲ προσκοπέτω τῷ λόγῳ, εἰ μέτρα ἐπιτίθεμεν καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει. Ἄπειρα γὰρ περιλαβεῖν τῇ φύσει ἀδύνατον τυγχάνει. Ἄπαξ δὲ πεπερασμένων ὄντων, ὧν περιδράττεται αὐτὸς ὁ Θεός, ἀνάγκη ὅρον εἶναι μέχρι πόσων πεπερασμένων διαρκεῖ.

Ἵτι κτίσμα, καὶ γενητὸς ὁ υἱὸς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δ' λόγου.

Οὗτος δὲ ὁ υἱὸς ἐκ θελήματος τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς, εἰς ἔστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ, χαρακτήρ τε τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, κτίσμα, σοφία. Ἀδελφὴ γὰρ ἡ σοφία φησὶν· Ὁ Θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.

^a Legendum est, omnibus ex lib. i Periarchon c. 5. Sic reliqua quæ ex Origene hic afferuntur, in Græco quoque, qui ex Latino expressus est, sunt corrigenda. HARDUINUS. — Locus obscurus, et corruptus etiam in

A hereticum, aut ejus expositiones defendere, sed esse unusquisque ex toto animo et tota cogitatione oderit et aversetur, et anathematizet, ut a Christiana traditione alienas, et simpliciorum animabus gravem afferentes luem ac pestem.

Hæc porro eadem scripsimus non solum ad sanctitatem tuam, sed etiam ad sanctissimum et beatissimum papam senioris Romæ et patriarcham Vigilium, et ad cæteros omnes sanctissimos episcopos et patriarchas, id est, Alexandriæ, Theopoleos, et Hierosolymorum, ut et hi huic rei prospiciant, et hæc finem adipiscantur. Cum vero cupiamus, omnes Christianos cognoscere scripta Origenis prorsus a vera Christianorum fide aliena esse, ex multis immensisque ejus blasphemis paucas ad verbum apponendas esse censuimus. Sic autem habent.

Quod minor sit Filius Patre, et Spiritus Filio, e primo libro Periarchon.

Quod Deus quidem et Pater omnia continens, ad unumquodque entium pervenit, esse unicuique impertiens de suo; ^a esse enim est minus: quod verum Patrem Filius ad sola rationabilia pervenit; est enim secundus a Patre: adhuc etiam minor est Spiritus sanctus, ad solos sanctos perveniens. Ita ex hoc major est potestas Patris præ filio et Spiritu sancto: ampliorque Filii præ Spiritu sancto, ac rursus præstantior sancti Spiritus potestas præ aliis entibus sanctis.

Quod finita est Dei et Patris potestas. e secundo libro ejusdem voluminis.

Finitam enim esse et potestatem Dei dicendum: nec, prætextu laudis, circumscriptio ejus tollenda est. *Et paulo post*: Tanta enim fecit, quanta sub manum comprehendere et habere poterat, et continere sub providentia sua: quemadmodum et tantam construxit materiam, quantam administrare et exornare poterat.

Ejusdem ex quarto libro ejusdem voluminis.

Nemo autem sermone offendatur, si modum statuius Dei etiam potestati. Infinita enim complecti, natura impossibile est, nam cum semel finita sint quæ Deus ipse comprehendit, necesse est terminum esse ad quot usque finita ipse sufficiat.

Quod creatura et factus Filius est, ex eodem libro.

Hic Filius de voluntate Patris generatus, qui est imago Dei invisibilis, et splendor gloriæ ejus, et figura substantiæ ejus, primogenitus omnis creaturæ, creatura, sapientia (Coloss. i; Hebr. i; I Cor. v). Ipsa enim Sapientia dicit: Dominus creavit me initium viarum suarum in opera ipsius (Prov. ix).

Græco; forte sic restituendus: Ipse enim est qui est; minor vero Patre Filius ad sola rationabilia perveniens.

Ἵτι και περιεχεται μετὰ τῶν ἄλλων κτισμάτων ὁ υἱὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς· και κατὰ πάντα μείζων ἐστίν ὁ πατήρ τοῦ υἱοῦ, και ἀρατος αὐτῷ τυγχάνει, ἐκ τοῦ κωτοῦ περι ἀρχῶν δ' λόγου.

Ἐι δὲ ὁ πατήρ ἐμπεριέχει τὰ πάντα, τῶν δὲ πάντων τε ἐστίν ὁ υἱός, δῶλον ὅτι και τὸν υἱόν. Ἄλλος δὲ τις ζητήσει, εἰ ἀληθὲς τὸ ὁμοίως τὸν Θεὸν ὑφ' ἑαυτοῦ γενώσκεισθαι, τῷ γινώσκεισθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς· και ἀποφανίζεται, ὅτι τὸ εἰρημίνον, « Ὁ πατήρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν, » ἐν πᾶσιν ἀληθὲς. Ὡστε και ἐν τῷ νοεῖν ὁ πατήρ, μείζωνας και τραυότερας και τελειότερας νοεῖται ὑφ' ἑαυτοῦ, ἢ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ.

Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

Γινόμενοι τοίνυν ἡμεῖς κατ' εἰκόνα, τὸν υἱὸν πρωτότυπον ὡς ἀλλήθεις ἔχομεν τῶν ἐν ἡμῖν καλῶν τύπων. Αὐτὸς δὲ ὁ υἱός ὅπερ ἡμεῖς ἴσμεν πρὸς αὐτὸν, τοιοῦτός ἐστι πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλήθεις τυγχάνοντα.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Οὕτω τοίνυν ἠγοῦμαι και ἐπὶ τοῦ σωτήρος καλῶς ἀνλεχθήσεσθαι, ὅτι εἰκὼν ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸ ἀγαθόν. Καὶ τάχα και υἱὸς ἀγαθός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀπλῶς ἀγαθός. Καὶ ὡσπερ εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, και κατὰ τοῦτο Θεός, ἀλλ' οὐ περὶ οὗ λέγει αὐτός ὁ Χριστός, « Ἴνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν· » οὕτως εἰκὼν ἀγαθότητος, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ πατήρ ἀπαρἀλάττως ἀγαθός.

Ἵτι μετὰ τοῦ υἱοῦ και τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσμα εἰκὼν, συνηρέθησε τοῖς ἄλλοις κτίσμασι, διὸ και λειτουργικὰ αὐτὰ ζῶα καλεῖ. Ἐκτοῦ δ' λόγου τοῦ περι ἀρχῶν βιβλίου.

Ἵτι μὲν οὖν πᾶν, ὃ τί ποτε παρὰ τὸν πατέρα και Θεὸν τῶν ἄλλων [ὄλων] γενεατὸν ἐστίν, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας κειθόμεθα. Καὶ μετὰ τινα· Ἐλεγε δὲ ὁ Ἑβραῖος τὰ ἐν τῷ Ἱσαΐα δύο σεραφίμ ἐξαπτέρυγα, κειραγόντα εἰτρὸν πρὸς τὸ ἔτερον, και λέγοντα, « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαωθ, » τὸν μονογενῆ ἔκτιστο τοῦ Θεοῦ, και τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡμεῖς δὲ οἰόμεθα ὅτι και ἐν τῇ ᾠδῇ Ἀμβρακοῦμ, « Ἐν μέσῳ δύο ζῶων γνωσθήσῃ, » περὶ Χριστοῦ και ἁγίου πνεύματος.

Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περι ἀρχῶν βιβλίου, ὅτι ἄνθρωπον ψιλὸν λέγει τὸν κύριον.

Διὰ τοῦτο και ἄνθρωπος γέγονε Χριστός, ἐξ ἀνδραγαθῆματος τούτου τυχῶν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ προφήτης λέγων, « Ἠγάπησας δικαιοσύνην και ἐμίσησας ἰνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλεον ἀγαλλιᾶσθαις παρὰ τοὺς μετόχους σου· » ἔπρεπε δὲ [τὸν μηδέποτε κειραρισμένον] τοῦ μηδέποτε κειραρισμένου τοῦ μονογενοῦς συγχερηματῆσαι τῷ μονογενεῖ, και συνοξασθῆναι αὐτῷ.

Ἵτι συναΐδια [τῷ θεῷ] τοῦ Θεοῦ τὰ κτίσματα, ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ περι ἀρχῶν βιβλίου.

Ἡὼς δὲ οὐκ ἄσπονον τὸ μὴ ἔχοντά τι τῶν προπόντων αὐτῷ τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἔχειν ἐλλυθῆναι; ἐπει δὲ οὐκ ἐστιν ὅτι παντοκράτωρ οὐκ ἦν, ἀλλ' εἶναι δεῖ ταῦτα, δι' ἃ παντοκράτωρ ἐστίν. Καὶ αἱ ἦν ὑπ' αὐτοῦ κρατούμενα, ἄρχοντι αὐτῷ χρώμενα.

• Legendum αὐτούς, id est Patrem et Filium, quod Latino ipse consonabit. Edit.

Quod Filius cum reliquis creaturis a Patre contineatur, et Pater per omnia sit Filio major, cui sit etiam invisibilis, ex eodem Periarchon libro quarto.

Si vero Pater omnia continet, et Filius est ex omnium numero, liquet ipsum etiam contineri. Quærat alius quispiam, num verum sit æque Deum a se ipso cognosci, atque ab Unigenito; asseretque verum esse in omnibus dictum illud: Qui misit me Pater, major me est (Joan. x et xiv). Quare intelligendo etiam Pater, amplius, clarius, perfectiusque a seipso intelligitur quam a Filio.

Ex primo ejusdem libri volumine.

Itaque nos facti ad imaginem habemus Filium, ut pote veritatem, pulchrarum in nobis formationum exemplar. Quod porro nos sumus ad ipsum Filium, est ipse ad Patrem, qui veritas est.

Ejusdem ex eodem libro.

Ita igitur censeo de Salvatore etiam commode dici posse, quod sit Dei bonitatis imago, non autem ipsa bonitas, fortassis etiam Filius bonus, sed non simpliciter bonus. Et quemadmodum Dei invisibilis est imago, et propterea Deus, non tamen is, de quo Christus ipse ait: Ut cognoscant te solum verum Deum (Joan. xvii): ita bonitatis imago, non tamen ut Pater incommutabiliter.

Quod Filium cum Spiritu sancto creaturam vocans, annumeraverit aliis creaturis; idcirco ministratoria vocaverit ipsos animalia, ex quarto Periarchon libro.

Quod igitur quæcunque alia res præter Patrem ac Deum universorum, creata est, eadem consequentia suademur. Et post pauca: Aiebat autem Hebræus, duo illa seraphim apud Isaiam sex alas habentia, clamantia alterum ad alterum, et dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth (Jer. vi), esse Dei unigenitum, et Spiritum sanctum. Nos autem arbitramur, illud etiam quod habetur in cantico Habacuc: In medio duorum animalium cognoscetis (Habac. iii), referendum esse in Christum et Spiritum sanctum.

Ex secundo libro Periarchon: quod purum hominem dominum vocet.

Idcirco et homo factus est Christus, suo merito hoc sortitus, ut propheta testatur, inquit: Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis (Prov. xlii). Decebat siquidem illum, qui nunquam ab Unigenito separatus est, coexistere Unigenito, et una cum ipso conglorificari.

Quod creaturæ coætærnæ sint Deo, ex primo libro Periarchon.

Qui vero absurdum non sit, ut Deus ex non habente aliquid eorum quæ sibi convenient, fiat habens? Quoniam igitur nunquam non fuit omnipotens, æterna hæc esse decet, propter quæ omnipotens est. Erant igitur semper ipsius dominio subjecta, ipso utentia principe.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Πάντα τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη αἰεὶ ἦν· [ἀλλ' οὐδέ τις] ἄλλος δὲ τις ἔρει καὶ τὸ καθ' ἐν ἀριθμῷ· πλὴν ἑκατέρως [δηλοῦνται] δηλοῦνται, ὅτι οὐκ ἔφρατο ὁ Θεὸς διαμουργεῖν ἀργίσις ποτέ.

Περὶ τῆς προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, ἐκ τοῦ πρώτου λόγου
περὶ ἀρχῶν βιβλίον.

Ἐξ ἰδίας αἰτίας τῶν μὴ προσεχόντων ἑαυτοῖς ἀγρόπικως γίνονται τάχιον ἢ βράδιον [μεταπτώσεις] μεταπτώσεις, καὶ ἐπὶ πλείον ἢ ἐπ' ἑλαττον· ὡς ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας κρίσει θείᾳ συμπαραμετροῦσθαι τοῖς ἑκάστου βελτίσιον, ἢ χειροσι κινήμασι καὶ τὸ καθ' ἄξιον· ὁ μὲν τις ἔξει ἐν τῇ ἰσομένῃ διακοσμήσει τάξιν ἀγγελικῶν, ἢ δυνάμιν ἀρχικῶν, ἢ ἔξουσίαν τῶν ἐπὶ τῶν, ἢ θρόνον τῶν ἐπιεασλευμένων, ἢ κυρείαν τῶν κατὰ δούλων. Οἱ δὲ οὐ πάννυ τι ἐκπεσόντες, τῶν ἐπὶ τοῖς εἰρημίνοις οικονομίαις τε καὶ βοήθειαις ἔξουσι. Καὶ οὕτως κατὰ μὲν τὸ πλείστον ἀπὸ τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἔξουσίας, καὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῆς κυριότητος, τάχα δὲ ἴσθ' ὅτι καὶ ἐν' αὐτῶν συστήσεται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐν τῷ καθ' ἑνα κόσμῳ.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ὅτι εἰ μεταβάλλοιεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον οἱ δαίμονες, συμπληρώσουσι ποτε ἀνθρωπότητα.

Οἴμαι δὲ δύνασθαι ἀπὸ τῶν ὑποτεταγμένων τοῖς χειροσιν, ἀρχαῖς καὶ ἔξουσίαις, καὶ κοσμοκράτοσι καθ' ἑκάστου κόσμου, ἢ [ἴσ. τίνος κόσμου νόου] τινὸς κόσμου ἐνίου τάχιον ἐνεργετούμενος, καὶ βουλησομένου ἐξ αὐτῶν μεταβαλεῖν, συμπληρώσειν ποτέ ἀνθρωπότητα.

Περὶ τῆς τῶν ἀνωθεν εἰς σῶμα καταγωγῆς.

Οὕτω δὲ ποικιλιάτος κόσμου τυγχάνοντος, καὶ τοσαῦτα διάφορα λογικὰ περιέχοντος, τί ἄλλο χρὴ λέγειν αἰτίον ἡγεγόναι τοῦ ὑποστῆναι αὐτῶν, ἢ τὸ ποικίλον τῆς ἀποκτώσεως τῶν οὐχ ὁμοίως τῆς ἐνάδος ἀπορρέοντων; καὶ τὸν ἐνυδρον ἴσθ' ὅτι αἰρεῖται βίον ἢ ψυχή.

Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίον.

Ἡ ψυχὴ ἀποβρέουσα τοῦ καλοῦ, καὶ τῇ κακίᾳ προσκλιναμένη, καὶ ἐπὶ πλείον ἐν καύτη γινομένη, εἰ μὴ ὑποστρέφοι, ὑπὸ τῆς ἀνοικίας ἀποκτανούται, καὶ ὑπὸ τῆς πονηρίας ἀποθηρεούται. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ αἰρεῖται πρὸς τὸ ἀλογωθῆναι, καὶ τὸν ἐνυδρον, ἐν' οὕτως εἶπω, βίον· καὶ τάχα καθ' ἄξιον τῆς ἐπὶ πλείον πτώσεως [ἐκπτώσεως] τῆς κακίας ἐνδύεται σώματα [σῶμα] οὐ δεῖ [ἴσ. ὑδαρῆ] τοιοῦδε ζώου ἐλλόγου.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ὅτι ἔσται τελεία ἡ τῶν σωμάτων ἀπόθεσις.

Εἰ δὲ τὰ [ὑποταγμένα] ὑποτεταγμένα τῷ Χριστῷ ὑποταγίσσεται ἐπὶ τέλος καὶ τῷ Θεῷ, πάντες ἀποθήσονται τὰ σώματα· καὶ οἴμαι ὅτι τότε εἰς τὸ μὴ ὂν ἔσται ἀνάλυσις, τῆς τῶν σωμάτων φύσεως ὑποστησομένης δεύτερον, ἐὰν πᾶσιν λογικὰ ὑπεκαταβῇ.

Ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίον, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Λεγόμενον τοῦ Θεοῦ πάντα γενέσθαι ἐν πᾶσιν, ὡσπερ

Quasi aliquando fuerit otiosus Vide Pagan. Gaudentium cap. 25.

A

Ex eodem libro.

Genera omnia et species semper erant : non ita de singularibus differentibus numero dixerit quispian. Verumtamen utrinque declarantur, Deum non fecisse creandi initium, cum aliquando fuerit in otio.

De animarum præexistentia, ex primo libro Periarcho.

Ex propria culpa minime sibi vigilanter attendentium sunt citius aut serius delapsiones, idque vel ad longiora tempora, vel ad breviora; quod iudicium diurnum propter hanc causam bonis aut malis uniuscujusque motionibus dignam commensuret retributionem. Hic quidem in futura mundi dispositione habebit ordinem angelicum, aut virtutem principatus, aut potestatem in aliquos, aut thronum regno subditorum, aut dominationem in servos. Qui vero non multum exciderunt, habebunt, quam diximus, economiam, et adjumentum. Atque ita ut plurimum ex iis qui sunt sub principatibus, et potestatibus, et thronis et dominationibus, forte etiam aliquando loco ipsorum constituetur genus humanum uno in mundo.

Ex eodem libro : Quod si demones mutantur in melius, naturam aliquando complebunt humanam.

Puto autem posse ex iis qui subditi sunt peioribus, principatibus et potestatibus, mundique rectoribus per singulos mundos, aut mentes alicujus mundi citius beneficium accipientes, volentesque in posterum ab ipsis mutari, complere aliquando genus humanum.

De eo qui desuper factus est in corpus delapsus.

Ita cum mundus ex summa constet varietate, tantumque ratione utentium contineat differentiam, quid aliud dicendum est fuisse cause ut subsistat, quam varios delabendi modos eorum qui non similiter defluunt ab unitate? Et aquaticam nonnunquam anima eligit vitam.

Ex secundo Periarcho libro.

Anima defluens a bono, et vergens ad nequitiam, diutiusque ipsam amplectens, nisi se ab insipientia reducat, transit ad jumenta, atque ob pravitatem efferatur. Eā paulo post : Eligitque ut brutescat, vitam etiam, ut ita dicam, aquaticam. Et forte pro merito majoris ad vitiositatem prolapsionis induit corpora aquatica talis bruti animalis.

Ex eodem libro : Quod erit perfecta corporum depositio.

Quod si subjecta Christo tandem subjicientur et Deo, corpora deponentur ab omnibus (I Cor. xv) : arbitrorque futuram tunc in non eas resolutionem; natura corporum rursus esse inceptura, si ratione utentia iterum descendant.

Ex tertio ejusdem tractatus libro, de eodem.

Cum Deus dicatur fieri omnia in omnibus (Ibidem);

οὐ δυνάμεθα καλῶς καταλαβεῖν, ὅτι Θεὸς πάντα γίνεται ἐν ἡμέσιν, οὐδὲ Ἰωρὴν ἔσθαι, ἔνα μὴ καὶ ἐν κακίᾳ ὁ Θεὸς γίνεσθαι, καὶ ἐν ἀλόγοις ζώοις· ἀλλ' οὐδὲ ἀψυχα, ἔνα μὴ αὐτὸ ἐν λόγοις ὁ Θεὸς, ἔτε πάντα γίνεσθαι· οὕτως οὐδὲ σώματα, ἢ τινὰ τῆ ἰδέᾳ φύσει ἀψυχὰ ἐσίν.

quemadmodum non possumus esse nequitiam, ita neque Deus fit omnia in omnibus, neque quod sunt bruta, ne Deus fiat quod nequitia est, et quod bruta; sed neque quod inanimata sunt, ne cum fit omnia Deus, fiat etiam quod ipsa: ita neque quod corpora, quæ propria ipsorum natura inanima sunt.

Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου.

Ex secundo Periarchoñ libro.

Παρὰ τῆς ἀπόπτωσιν καὶ τῆς φύξιν τὴν ἀπὸ τοῦ ζῆν τὸ πνεύματι, γήγνην ἡ νῦν γενομένη ψυχὴ, οὕτω καὶ δεικται τῆς ἐπιπόδου τῆς ἐφ' ὅπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, ὅπερ νομίζω λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ προφήτου ἐν τῷ, ἢ Ἐπιστραφῶνι ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάκαυσιν σου, ἢ ὥστε ἴδω τοῦτο εἶναι νῦν [Ἰσ. νους ἦν] πᾶς (sic) οὖν γίγνην ψυχὴ, καὶ ψυχὴ κατορθωθείσα γίνεται νῦν.

Ex eo quod decidit et refrigit, passa scilicet Græce vocatam psyxin a spiritali vita, facta est quæ nunc anima, Græce psyche: quæ reditum quoque in id quod ab initio fuit, admittit. Quod a propheta significari arbitror, dum ait: *Revertere, anima mea, in requiem tuam (Psal. cxix)*, ut totum hoc sit mens. Mens igitur facta est anima, anima vero recte factis integrata sit mens.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ex eodem libro, de eodem.

Ὅσπερ εἶδον τὸ ἀπολωλὸς ἦλθεν ὁ σωτήρ, ἔτε μέτρησι σώζεται τὸ ἀπολωλὸς, οὕτως ἐστὶν ἀπολωλὸς· οὕτως ἦν εἶδον ἦλθε ψυχὴν, ὡς εἶδον τὸ ἀπολωλὸς, οὕτως μένει ψυχὴ, ἢ σωθεῖσα ψυχὴ, οὕτως τὸ ἀπολωλὸς ἀπολωλὸς. Ἐτε βασιανιστίον. Εἰ ὥσπερ τὸ ἀπολωλὸς ἦν ἔτε οὐκ ἀπολλέται, καὶ ἔσται ποτὲ ἔτε οὐκ ἔσται ἀπολωλὸς· ὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἦν ἔτε οὐκ ἦν ψυχὴ, καὶ ἔσται ἔτε οὐκ ἔσται ψυχὴ.

Quemadmodum ad salvandum quod perierat venit Salvator (Luc. xix); idque quod perierat, ubi salvum est, non dicitur amplius periisse: ita anima quam salvare venit, ut salvaret quod perierat, non est amplius anima jam salvata, neque dici potest periisse quod prius dici poterat. Expendendum adhuc. Si quemadmodum quod periit, fuit aliquando res quæ non perierit, et erit aliquando cum non erit res quæ perierit; ita et anima non fuerit olim anima et erit quando non erit anima.

Ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου.

Ex quarto libro.

Ἄνεγκα μὴ προηγουμένῳ τυγχάνειν τῶν τῶν σωμάτων φύσιν, ἀλλὰ ἐκ διαλειμμάτων ὑφίστασθαι διά τινα συμπύματα γινόμενα περὶ τὰ λογικὰ, δεόμενα σωμάτων· καὶ πάλιν τῆς ἐκαστοῦ τελειῶς γινόμενης εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀκλήυεσθαι ταῦτα, ὥσπερ τοῦτο καὶ γινέσθαι.

Necesse est non præexistentem esse corporum naturam, sed per intervalla subsistere propter aliquos casus, ambientium res, quæ ratione utuntur, corporibus indigentes: facta vero emendatione perfecta, iterum hæc resolvi in nihilum, ita ut hoc fiat semper.

Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅτι ἐμφυχὸς ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ οἱ ἀστέρες.

Ex primo ejusdem libri volumine: Quod sol et luna et stellæ animalia sunt.

Ὅτι δὲ προεβύτηκα ἡ ψυχὴ τοῦ ἡλίου τῆς ἐκδύσεως αὐτοῦ τῆς εἰς τὸ σῶμα, μετὰ τὸ συλλογίσασθαι ἐκ ἐπιπρῆσιως ἀνθρώπου τῆς πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐντέθεν ἀπὸ τῶν γοῶν οἴμου ἀποδείξαι δύνασθαι.

Quod porro solis anima antiquior sit alligatione ipsius ad corpus, conclusum jam est ex comparatione hominis ad ipsum: verum et e Scripturis arbitros posse hoc demonstrari.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Ex eodem libro.

Κάλλιον ἀναλύσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, καλλῶ γὰρ μάλλον κρείσσον νομίζω γὰρ ὅτι λέγει ἂν ὁ ἥλιος, ἢ Κάλλιον ἀναλύσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· καλλῶ γὰρ μάλλον κρείσσον. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος, ἢ Ἀλλὰ τὸ ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς· ὁ δὲ ἥλιος, ἢ τὸ ἐπιμένειν τῷ οὐρανίῳ τούτῳ σώματι ἀναγκαιότερον διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν τέσεων τοῦ Θεοῦ. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ σελήνης, καὶ περὶ τῶν λοκῶν ἀστέρων λεκτίον.

Præstat dissolvi, et esse cum Christo (Phil. i): multo enim hoc melius. Sol quoque hoc ipsum, puto, dixerit: Præstat dissolvi, et esse cum Christo, multo enim hoc melius. Cæterum Paulus quidem, *Sed manere, inquit, in carne magis necessarium propter vos (Ibidem)*; Sol vero dixerit: *Sed permanere in hoc celesti corpore magis necessaria est propter revelationem filiorum Dei. Hæc eadem de luna cæterisque stellis dicendum.*

Ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅτι καὶ ὑπὲρ δαιμόνων δει τὸν Χριστὸν σταυρωθῆναι, καὶ πολλὰς τοῦτο εἰς τοὺς ἐσομένους αἰῶνας.

Ex quarto ejusdem libri volumine: Quod pro demonibus etiam oportet Christum crucifigi, idque sæpe numero per sæcula futura.

Ἄλλὰ κἄν μέχρι τῆς πάθος τις ζητήσῃ, τομωρὸν δόξει ποιεῖν περὶ [τῶν οὐρανίων τόπων] τὸν οὐρανίον τόπον ἀπὸ τῆς ἐκδύσεως. Ἄλλ' εἰ ἐστὶ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς οὐρανίοις, ἀρα εἰ ὥσπερ ἐνθάδε οὐκ αἰδοῦμεθα σταυρούμενον ὁμολογεῖν ἐπὶ καθαιρέσει ὧν καθέλιε διὰ τοῦ

Atqui si vel de passione ipsa quæstionem quis moveat, audacter profecto videbitur circa loca cælestia id quærere. Verum si in cælestibus sunt spiritalia nequitie, sicut certe hic non erubescimus fateri crucifixum ad demolienda quæ patiendo demolitus

πεποιθήσεια, ὅτι καὶ τὸ παρακλίσειν διδόντες γίνεσθαι καὶ τὰ ἔξῃς ἕως ἂν συντελείας τοῦ παντός αἰώνος, οὐ φοβηθῶσόμεθα.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Τίς νοῦν ἔχων ὀρίσεται πρώτην καὶ δευτέρα καὶ τρίτην ἡμέραν, ἐσπέραν τε καὶ πρωίαν χωρὶς ἡλίου γεγενῆαι, καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων.

Τούτων τοίνυν οὕτως ἔχόντων, καὶ πᾶσι δὴλων γενόμενων τῶν παρὰ Ὁριγένους εἰρημνίων βλασφημιῶν, προσάγει τὸν ἐπ' αὐτῷ ἀναθεματισμὸν οὕτως γίνεσθαι.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, προὔπαρχειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, ὡς πρώην νόας οὐσας καὶ ἀγίας δυνάμεις, κέρου δὲ λαβούσας τῆς θείας θεωρίας, καὶ πρὸς τὸ χειρὸν τραπεΐσας, καὶ διὰ τοῦτο ἀποψυγείσας μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐντεῦθεν δὲ ψυχὰς ὀνομασθείσας, καὶ τιμωρίας χάριν εἰς σώματα καταπεμφθείσας, ἀνάθεμα.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει τὴν τοῦ κυρίου ψυχὴν προὔπαρχειν, καὶ ἠνωμένην γεγενῆσθαι τῷ Θεῷ λόγῳ πρὸ τῆς ἐκ παρθένου σαρκώσεώς τε, καὶ γεννήσεως, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρῶτον πεπλάσθαι τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἀγίας παρθένου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐνωθῆναι αὐτῷ τὸν Θεὸν λόγον, καὶ τὴν ψυχὴν ὡς προὔπαρξασαν, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πᾶσι τοῖς ἐπουρανίοις τάγμασιν ἰσομοιωθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, γενόμενον τοῖς Χερουβίμ Χερουβίμ, καὶ τοῖς Σεραφίμ Σεραφίμ, καὶ πᾶσιαις ἁπλῶς ταῖς ἄνω δυνάμεισιν ἰσομοιωθέντα, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἐν τῇ ἀνοστασίᾳ σφαιροειδῆ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐγείρεσθαι σώματα, καὶ οὐχ ὁμολογεῖ ὀρθίους ἡμᾶς ἐγείρεσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις λέγει οὐρανὸν καὶ ἡλίον καὶ σελήνην, καὶ ἀστέρας καὶ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἐμψύχους καὶ [λογικῶς, ut bene observavit Paganinus Gaudentius] ἄλικας εἶναι τινος δυνάμεις, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ὅτι ὁ δεσπότης Χριστὸς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι σταυρωθήσεται ὑπὲρ δαιμόνων, καθὰ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἢ πεπερασμένην εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ [leg. ἢ] τοσαῦτα αὐτὸν δημιουργῆσαι, ὅσον περιδράξασθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρόσκαιρον εἶναι τὴν τῶν δαιμόνων καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων κόλασιν, καὶ τέλος κατὰ τινα χρόνον αὐτὴν ἔξειν, ἢ γον ἀποκατάστασιν γενέσθαι δαιμόνων, ἢ ἀσεβῶν ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἀνάθεμα καὶ Ὁριγένει τῷ καὶ Ἀδαμαντίνῳ τῷ ταῦτα ἐπιβήμενῳ μετὰ τῶν μυσαρῶν αὐτοῦ καὶ ἐπικαταράτων ἐναγῶντι δογματῶν, καὶ παντὶ προσώπῳ φρονούντι ταῦτα, ἢ ἐδικουῶντι, ἢ [κατὰ τινα τρόπον] κατὰ τι παντελῶς ἐν οἰσδήποτε χρόνῳ τούτων ἀντιποιεῖσθαι τολμῶντι.

Γράμμα τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν ἁγίαν σὺν- ὁδὸν περὶ Ὁριγένους, καὶ τῶν ὁμοφρονῶν αὐτοῦ.

Σπουδὴ γέγονεν ἡμῖν καὶ ἔστιν, ἀτάραχον τὴν ἁγίαν σὺν- θεοῦ καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν διαφυλάττεσθαι, ὡς

est; ita ibi quoque simile fieri concedentes, ut reliquum usque ad totius sæculi consummationem nihil formidabimus.

Ex eodem libro.

Quis sana mente statuat primum, et secundum, et tertium diem, vespereque et mane fuisse sine sole, luna, et stellis?

His igitur ita se habentibus, factisque omnibus palam Origenis blasphemis, anathematismum in ipsum sic fieri convenit.

I. Si quis dicit aut sentit præexistere hominum animas, ut pote quæ antea mentes fuerint et sanctas virtutes, satietatemque cepisse divinæ contemplationis, et in deterius conversas esse, atque idcirco refriguisse a Dei charitate, et inde ψυχᾶς Græcæ, id est animas esse nuncupatas, demissasque esse in corpora supplicii causa : anathema sit.

II. Si quis dicit aut sentit Domini animam prius exstitisse, atque unitam fuisse Deo Verbo ante incarnationem et generationem ex Virgine : anathema sit.

III. Si quis dicit aut sentit primum conformatum esse corpus Domini nostri Jesu Christi in utero beatæ Virginis, ac postea unitum ei esse Deum Verbum, et animam, ut pote quæ ante fuisset : anathema sit.

IV. Si quis dicit aut sentit omnibus cœlestibus ordinibus assimilatum esse Deum Verbum, cherubimque factum esse ipsis cherubim, et seraphim ipsis seraphim, ac omnibus plane supernis virtutibus similem esse factum : anathema sit.

V. Si quis dicit aut sentit, in resurrectione corpora hominum orbiculata suscitari, nec confitetur nos suscitari rectos : anathema sit.

VI. Si quis dicit cœlum, et solem, et lunam, et stellas, et aquas quæ super cœlos sunt, animatas et materiales [ratione præditas] esse quasdam virtutes : anathema sit.

VII. Si quis dicit aut sentit Dominum Christum in futuro sæculo crucifixum iri pro dæmonibus, sicuti et pro hominibus : anathema sit.

VIII. Si quis dicit aut sentit, vel finitam esse Dei potestatem, vel eum tanta fecisse, quanta comprehendere potuit : anathema sit.

IX. Si quis dicit aut sentit, ad tempus esse dæmonum et impiorum hominum supplicium, ejusque finem aliquando futurum, sive restitutionem et redintegrationem fore dæmonum aut impiorum hominum : anathema sit.

Anathema et Origeni, qui et Adamantius, qui hæc exposuit una cum nefaria atque execrabili scelestaque ejus doctrina, et cuius qui ea sentiat, aut defendat, aut ullo modo prorsus quocumque tempore tueri præsumat.

Litteræ Justiniani imperatoris ad sanctam synodum C.P. de Origene et sectatoribus ejus.

Studium nostrum fuit et est, sanctam Dei et apostolicam Ecclesiam a turbis securam custodire, prout

1 Sant qui hic legi velint, ἐπὶ τῆς συντελείας : sed nihil mutandum. HARDVINUS.

2 Pertinent hæc litteræ ad synodum a Menna celebratam cir. an. Ch. 543.

δικαιόν, καὶ τὰ ὁπωσούν ἀνεφυόμενα τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἅμα καὶ ἐκείνη κατακρίνεσθαι. A par est et ea quæ quocunque modo contra ortho-
doxam fidem enascuntur, condemnare.

Ἐπει τοίνυν διέγνωσται ἡμῶν, ὡς τινες ἐν Ἱεροσολύμοις εἰσι μοναχοὶ δῖπροντες, Πυθαγόρα, καὶ Πλάτωνι, καὶ Ὀργίνοι τῷ Ἀδαμαντίῳ, καὶ τῇ τούτων δυσσεβείῃ καὶ πλάτῃ κατακολουθοῦντες, καὶ διδάσκοντες· δεῖν φήθημεν φροντίδα καὶ ζήτησιν ποιήσασθαι περὶ τούτων, ἵνα μὴ τέλειον διὰ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Μανιχαϊκῆς ἀπάτης αὐτῶν πολλοὺς ἀπολείσωσι. Λέγουσι γάρ, ἵνα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα μνημονεύσωμεν, ὅτι νόες ἦσαν δίχα παντὸς ἀριθμοῦ τε καὶ ὀνόματος, ὡς ἐνάδα πάντων εἶναι τῶν λογικῶν τῇ ταυτοτάτῃ τῆς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, καὶ τῇ δυνάμει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν λόγον ἐνώσει τε καὶ γνώσει. Καὶ ὡς κέρον αὐτῶν λαμβανόντων τῆς θείας ἀγάπης καὶ θεωρίας κατὰ ἀναλογίαν, ἐπὶ τὸ χεῖρον τῆς ἐκείνου τροπῆς λεπτομερέστερα, ἢ καὶ παχυτέρα σώματα ἀμφιάσασθαι, καὶ ὀνόματα κληρώσασθαι, κἀντυθεῖν τὰς οὐρανόους καὶ λειτουργικὰς ὑποστῆναι δυνάμεις. Ἄλλὰ μὴν καὶ ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ αὐτὰ τῆς αὐτῆς τῶν λογικῶν ἐνάδος ὄντα, ἐκ τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω τροπῆς τοῦτο γεγονέναι, ὅπερ εἰσὶ. Τὰ δὲ ἐπὶ πλείων τῆς θείας ἀγάπης ἀποφυγέτω λογικὰ, ψυχὰς ὀνομασθῆναι, καὶ σώμασι παχυτέροις τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐμβληθῆναι. Τὰ δὲ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς κακίας ἐληλακῆτα, ψυχροῖς καὶ ζοφεροῖς ἐνδεδῆναι σώμασι, καὶ δαίμονας ὀνομασθῆναι γενόμενα. Καὶ ὅτι ἐξ ἀγγελικῆς μὲν καταστάσεως ψυχικῆ γίνεται κατὰστασις, ἐκ δὲ τῆς ψυχικῆς δαιμονιώδης τε καὶ ἀνθρωπίνῃ. Ἐνα δὲ μόνον νοῦν ἐκ πάσης τῆς ἐνάδος τῶν λογικῶν ἀκλόνητον μέναι καὶ ἀκίνητον τῆς θείας ἀγάπης καὶ θεωρίας, ὃς καὶ Χριστὸς βασιλεὺς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, γεγονέναι. Καὶ ὅτι παντελής ἐστι τῶν σωμάτων ἀναίρεσις, αὐτοῦ τοῦ κυρίου πρῶτον ἀποτιθέμενον τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων· καὶ ὅτι ἀνοκομίζονται πάντες ἅπαντες εἰς τὴν αὐτὴν ἐνάδα, καὶ γίνονται νόες, καθὰ καὶ ἐν ἡ προῦπάρξει ἐτύγχανον· ἀποκαθισταμένου δηλονότι καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν λοιπῶν δαιμόνων εἰς τὴν αὐτὴν ἐνάδα, καὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀθίων ἀνθρώπων μετὰ τῶν θείων καὶ θεοφόρων ἀνδρῶν, καὶ τῶν οὐρανόων δυνάμεων, καὶ τὴν αὐτὴν ἐξόντων ἐνωσιν πρὸς τὸν Θεόν, ὅποιον ἔχει καὶ ὁ Χριστὸς, καθὼς καὶ προῦπῆρχον, ὡς μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν τῷ Χριστῷ πρὸς τὰ λοιπὰ λογικὰ παντελῶς, οὔτε τῇ οὐσίᾳ, οὔτε τῇ γνώσει, οὔτε τῇ δυνάμει, οὔτε τῇ ἐνεργείᾳ. Ὁ γὰρ τοι Πυθαγόρας ἀρχὴν τῶν πάντων ἔφησεν εἶναι τὴν μονάδα. Καὶ πάλιν Πυθαγόρας καὶ Πλάτων δημόν τινα ψυχῶν ἀσωμάτων εἰπόντες, καὶ τὰς ἀμαρτὰς τιμωρίας χάριν εἰς σώματα καταπέμπεσθαι λέγουσιν. Ὅθεν ὁ Πλάτων δέμας τὸ σῶμα, καὶ σῆμα ἐκάλεσεν, ὡς οἰνεῖ τῆς ψυχῆς ἐν τούτῳ δεδεμένης καὶ τεθαμμένης. Εἶτα περὶ τῆς ἐσομένης κρίσεως καὶ ἀναποδόσεως τῶν ψυχῶν αὐτὸς φησὶν· Ἡ μὲν παιδεραστήσαντος, καὶ [ἀδόλω]ς κακῶς βιώσαντος μετὰ φιλοσοφίας ψυχὴ τρίτῃ περιόδῳ τῇ χιλιετῇ ἔαται καλασθῆναι, καὶ οὕτως πτερωθεῖσα τῷ τρισχιλιοστῷ ἔτει ἐκβάλλεται καὶ ἀπέρχεται. Δι δὲ ἄλλαι ὁπόταν τόνδε τὸν βίον τελώσωσι, αἱ μὲν εἰς τὰ ὑπὸ γῆς δικαιοτήρια ἐλθούσαι δίκην ἅμα καὶ λόγον τίσουσιν, αἱ δὲ εἰς οὐρανόων τινα τόπον κουφισθεῖσαι ὑπὸ τῆς δίκης διάξουσιν ἀζίως, καθὼς ἐβίωσαν. Ὁ δὲ τὴν ἀποτίαν τοῦ λόγου καταμαθεῖν

ράδιον. Τίς γάρ κενὸν ἰδίδαξέ τις τῶν ἐτῶν περιόδους καὶ χιλιάδας; καὶ ὅτι χιλίων διαλυθῶτων ἐτῶν, τότε τῶν ψυχῶν ἐκίωσθη εἰς τὸν ἴδιον τόπον ἀπέρχεται; τὰ δὲ μεταξὺ τούτων οὐδὲ τοῖς ἄγαν ἀσαλεγεστάτοις ἤρμωτε λέγειν, μὴ τοιγὰ φιλοσόφῳ τοιούτῳ. Τοῖς γὰρ τὴν ἀκραίην παιδείαν καταρθηκόσι, τοὺς ἀκολάστους καὶ παιδεραστάς συνέζευξε, καὶ τούτους κρείτους τῶν αὐτῶν ἔφρασε ἀπολαύσεσθαι. Πυθαγόρας τοῦτον, καὶ Πλάτων, καὶ Πλωτῖνος, καὶ οἱ τῆς ἐκείνων συμμορίας, ἀθανάτους εἶναι τὰς ψυχὰς συνομολογήσαντες, προὔπαρχει ταύτας ἔφρασε τῶν σωμάτων, καὶ δῆμον εἶναι ψυχῶν, καὶ τὰς πλημμυλούσας εἰς σώματα καταπίπτειν, ὡς ἔφην. Καὶ τοὺς μὲν πικρούς εἰς ποταμούς [ἴσ. ἁσπρούς, εἰς ὄρους], τοὺς δὲ ἀρπακτικούς εἰς λύκους, τοὺς δὲ δολερούς εἰς ἀλώπεκας, τοὺς δὲ θηλυμακίς εἰς ἴππους. Ἡ δὲ ἐκκλησία τοῖς θεοῖς ἰπομένα λόγους, φάσκει τὴν ψυχὴν συνδημιουργεῖσθαι τῷ σώματι, καὶ οὐ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον κατὰ τὴν Ὀριγένους φρενοβλάβειαν. Διὰ ταῦτα γοῶν τὰ ποταρὰ καὶ ὀλέθρια δόγματα, μᾶλλον δὲ ληρήματα, προσρέπουεν τοὺς οὐκ ἐκείνου ἡμᾶς, εἰς ἐν συνηγμένους, ἐπιμαλῶς ἐντυχῖν τῇ ὑποπεταγμένη ἐκτίσει, καὶ ἕκαστον τῶν αὐτοῦ κεφαλαίων κατακρίναι τι, καὶ ἀναθεματίζειν μετὰ τοῦ δυσσεβοῦς Ὀριγένους καὶ πάντων τῶν τὰ τοιαῦτα φρονούντων, ἢ φρονουσάντων εἰς τέλος.

ut in unum collecti, subjectam expositionem diligenter perlegatis, et singula ejus capita damnetis, et anathematizetis una cum Origene omnes qui idem sentiunt, aut sentient ad finem.

^a Plato, post trium millium annorum decursum.

CONFESSIO RECTÆ FIDEI

JUSTINIANI IMPERATORIS
ADVERSUS TRIA CAPITULA.

Ἐν ὀνόματι Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φιλόχριστος Ἰουστινιανός, Ἀλαμανικός, Γοθικός, Φραγκικός, Γερμανικός, Ἀντικός, Ἀλανικός, Οὐσανθαλικός, Ἀφρικανός, εὐσεβής, εὐτυχής, εὐδοξός, νεπητής, τροπικαῦχος, ἀεισέβαστος, Ἀύγουστος, ἀπαντι τῷ πληρώματι τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας.

Εἰδότες ὡς οὐδὲν οὕτω θεραπεύει τὸν φιλόνηρον Θεόν, ὡς τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν πάντας τοὺς Χριστιανούς περὶ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον πίστιν, καὶ μὴ εἶναι σχίσματα ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ· ἀναγκαῖον ἡγήσασθε πᾶσαν πρόφασιν ἀναρῶντες τοῖς σκανδαλιζομένοις, ἢ σκανδαλίζουσι τὴν τῆς ὀρθῆς πίστεως ὁμολογίαν, τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ κηρυττομένην, φανερὰν διὰ τοῦ παρόντος ἡδίκτου ποιήσεσθε, πρὸς τὸ καὶ τοὺς τὴν ὀρθὴν πίστιν ὁμολογούντας ἐν βεβαίῳ ταύτην φυλάττειν, καὶ τοὺς πρὸς ταύτην φιλοεικοῦντας, μαθάνοντας τὴν ἀλήθειαν, σπουδάσαι ἐνωθῆναι τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ.

Ὁμολογοῦμεν τοῖνυν πιστεύειν εἰς πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, ἥτοι

^a In cod. Bohierii : *Edictum piissimi imperatoris Justiniani rectæ fidei confessionem continens et refutationem hæresium quæ adversantur catholicæ Dei Ecclesiæ. At pag. 794 Chronici Alexandrini, ut vocant, a Radero nostro editi : Πρόγραμμα ἥτοι διδασκαλία καὶ ἐκδοσις ἀκριβῆς περὶ τῆς ἀμωμῆτου καὶ ὀρθοδόξου πίστεως*

pœnas simul et rationem dabunt : aliæ in cœlestem quemdam locum per judicium elatae, felicitate fruuntur pro vitæ meritis. Est autem in promptu hujus sententiæ absurditatem perspicere. Quis enim eum docuit millenarias istas annorum conversiones, et quod post millium annorum decursum ^a unaquæque anima ad suum perveniat locum? Quæ vero his interserit, ne a procacibus ipsis, quamvis libidinosi, congruum esset dici, nedum a tali ac tanto philosopho : quippe eos qui vitam puritate plenam ad extremum usque duxerunt, cum intemperantibus et puerorum amatoribus conjunxit, eisdem bonis utrosque frui dixit. Pythagoras ergo, et Plato, et Plotinus, alique horum sectatores, qui unico consensu animas immortales esse fatentur, eas corporibus priores affirmant, et esse quamdam animarum multitudinem, et quæ delinquant, in corpora demitti, ut dixi, et pigrorum quidem animas abire in asinos, rapacium vero in lupos, dolosorum in vulpes, mulierum amore fruientium in equos. Sed Ecclesia divinis astipulans Scripturis, animam una cum corpore creatam affirmat, non alterum altero prius, ut vecordi Origeni visum est. Propter has igitur nefarias et perniciosas opiniones, imo potius nugas, vos hortamur, o sanctissimi Patres,

^b *In nomine Dei Patris, et unigeniti ipsius Filii Jesu Christi Domini nostri, et sancti Spiritus. Imperator Cæsar Christi amans, Justinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclutus, victor, triumphator, semper venerabilis, Augustus, universo cœtui catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ.*

Scientes quod nihil aliud sic potest misericordem Deum placare, quam ut omnes Christiani unum ideumque sapiant in recta et immaculata fide, nec sint dissensionem in sancta Dei Ecclesia : necessarium putavimus, omnem occasionem interimentes eis qui scandalizantur vel qui scandalizant, rectæ fidei confessionem, quæ in sancta Dei Ecclesia prædicatur, præsentī edicto facere manifestam : ut et illi qui rectam fidem confitentur, firmiter eam custodiant; et illi qui adversus illam contendunt, discentes veritatem, festinent semetipsos unire sanctæ Dei Ecclesiæ.

Confitemur igitur credere in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem,

ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν : ubi et alia versio a sequente distincta.

^b Est hæc versio veteris interpretis, quam ex ms. cod. Colbertino emendatiorem edidit vir clarus Ducangius. Græcè primus edidit Leuclavius ex Chronico Alexandrino, tunc nondum edito. ΗΛΑΡΔΙΝΟΣ.

φύσει και ουσίαν και δύναμιν και ἔξουσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἄτοι προσώποις δοξάζοντες, εἰς ἃ βεβαπτίσματα, εἰς ἃ πεπιστεύκαμεν, και οἷς συντετέγμεθα, τὰς μὲν ἰδιότητες χωρίζοντες, ἐνούτες δὲ τὴν θεότητα. Μονάδα γὰρ ἐν τριάδι, και τριάδα ἐν μονάδι προσκυνούμεν, περὶ ἧσιν ἔχουσαν τὴν διαίρεσιν και τὴν ἑνωσιν· μονάδα μὲν κατὰ τὴν τῆς οὐσίας ἄγουν θεότητας λόγον· τριάδα δὲ κατὰ τὰς ἰδιότητας ἄγουν ὑποστάσεις, ἣτοι πρόσωπα· διαιρεῖται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἐν οὕτως εἰπωμεν, και συνῆπταιται διαρρημένως, ἐν γὰρ ἐν τρισὶν ἡ θεότης, και τὰ τρία ἐν, ἐν οἷς ἡ θεότης· ἡ τῆς ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἃ ἡ θεότης, Θεὸν ἑκαστον, ἐν θεωρεῖται μόνον τοῦ νοῦ χωρίζοντες τὰ ἀχώριστα. Θεὸν τὰ τρία μετ' ἀλλήλων νοούμενα τῷ ταυτῷ τῆς [ἱσ. θεοματίας] κινήσεως και τῆς φύσεως· ἐπειδὴ χρὴ και τὸν ἑνα Θεὸν ὁμολογεῖν, και τὰς τρεῖς ὑποστάσεις καρύτερον, ἄγουν τρία πρόσωπα, και ἐπάστην μετὰ τῆς ἰδιότητος. και οὕτε τὴν ἑνωσιν [ἱσ. ὁμολογοῦντες] σύγγχουσι ἰργαζόμεθα κατὰ Sabellium, ἐν πρόσωπον τρεῦνυμον λέγοντα τὴν τριάδα, τὸν αὐτὸν πατέρα, και υἱόν, και ἄγουν πνεῦμα, οὕτε διαιρούντες [ἱσ. τὰς ἰδιότητας] ἄλλοτριούμεν τῆς τοῦ Θεοῦ πατρὸς οὐσίας τὸν υἱόν, και τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, κατὰ τὴν Ἀρεισίου μαρίαν, εἰς τρεῖς διαφόρους οὐσίας κατατέμνοντες τὴν θεότητα. Εἰς τοίνυν Θεὸς ὁ πατήρ, ἔξ οὔ τὰ πάντα· και εἰς υἱὸς μονογενῆς, δι' οὔ τὰ πάντα· και ἐν πνεῦμα ἄγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα.

secundum Arii furorem, in tres diversas naturas incidentes deitatem. Unus igitur Deus Pater, ex quo omnia : et unus unigenitus Filius, per quem omnia : et unus Spiritus sanctus, in quo omnia.

Ὁμολογοῦμεν δὲ αὐτὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, Θεὸν λόγον, τὸν πρὸ αἰώνων και ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς, και διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, και σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, και τῆς ἁγίας ἑνδόξου θεοτόκου, και ἀσεπαρθένου Μαρίας, και γεννηθέντα ἐξ αὐτῆς, ὅς ἐστι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τῆς ἁγίας τριάδος, ὁμοούσιος τῷ θεῷ και πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, και ὁμοούσιος ἡμῶν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καθεστὸς σαρκί, ἀπαθῆς ὁ αὐτὸς θεότητι. Οὕτε γὰρ ἕτερός τις ἐστι παρὰ τὸν Θεὸν λόγον ὁ τὸ πάθος και τὸν θάνατον ἀναδεδεγμένος· ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἀπαθῆς και αἰδιος τοῦ Θεοῦ λόγος γενήσας σαρκὸς ἀνθρωπίνης ἀνασχόμενος, τὰ πάντα πεπλήρωσε. Διὰ οὗκ ἄλλον τὸν Θεὸν λόγον τὸν θαυματουργήσαντα, και ἄλλον τὸν Χριστὸν τὸν παθόντα ἐπιστάμεθα· ἀλλ' ἑνα και τὸν αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα, και ἐνανθρωπήσαντα, και τοῦ αὐτοῦ τάγε θαύματα, και τὰ πάθη, ἄπερ ἑκουσως ὑπέμεινε σαρκί, ὁμολογοῦμεν· οὕτε γὰρ ἀνθρώπος τις ὑπὲρ ἡμῶν ταυτὸν δέδωκεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος τὸ ἴδιον σῶμα δίδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἑνα μὴ εἰς ἀνθρώπον ἢ πίστις και ἡ ἐλπίς ἡμῶν ἦ, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον τὴν ἡμετέραν πίστιν ἔχωμεν. και Θεὸν τοίνυν αὐτὸν ὁμολογοῦντες οὐκ ἀθετοῦμεν τὸ εἶναι αὐτὸν και ἀνθρώπον· και ἀνθρώπον λέγοντες αὐτὸν, οὐκ ἀρνούμεθα τὸ εἶναι αὐτὸν και Θεόν. Εἰ γὰρ Θεὸς μόνον ἦν, πῶς ἔπαυσε; πῶς ἑσταυροῦτο και ἀπέθνησκεν; ἀλλότρια γὰρ ταῦτα Θεοῦ. Εἰ δὲ ἀνθρώπος μόνον, πῶς διὰ τοῦ πάθους ἔνικα; πῶς ἔσωζε; πῶς ἐζωοποίησε; ταῦτα γὰρ ὑπὲρ ἀνθρώπου ἦν. Νῦν δὲ ὁ αὐτὸς πάσχει, και σώζει, και διὰ τοῦ πάθους νικᾷ, ὁ αὐτὸς Θεός. ὁ αὐτοῦς ἀνθρώπος τὸ συν-

nam deitatem, sive naturam et substantiam et virtutem et potestatem in tribus subsistentiis sive personis adorantes, in quibus baptizati sumus, in quas credimus, in quibus confessionem dedimus, proprietates quidem separantes, deitatem autem unientes. Unitatem enim in Trinitate, et Trinitatem in unitate adoramus, mirabilem habentem et divisionem et unionem; unitatem quidem, secundum rationem substantie seu deitatis; Trinitatem autem, secundum proprietates, vel subsistentias, sive personas. Dividitur enim sine divisione (ut sic dicamus) et conjungitur divise. Unum enim est deitas in tribus, et tria unum, in quibus deitas est: aut (ut subtilius dicamus) ipsa tria est deitas, qua tria Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, cum unaquaque persona solum intelligitur, mente separante inseparabilia, et tria unus Deus, cum simul intelliguntur propter eandem virtutem eandemque naturam: quoniam oportet et unum Deum confiteri, et tres subsistentias predicare, seu tres personas, et unamquamque cum sua proprietate. Et unitatem confitentes, confusionem non facimus secundum Sabellium, dicentem, Trinitatem unam esse personam trinomium [trinonymum] eandem Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum: nec dividentes proprietates, alienamus a Dei Patris substantia Filium et Spiritum sanctum,

Contempr autem ipsum unigenitum Filium Dei, Deum Verbum, ante secula et sine tempore ex Patre natum, non factum, in ultimis diebus propter nos et propter nostram salutem descendisse de coelis, et incarnatum esse ex Spiritu sancto, et sancta-gloriosa Dei Genitricis semper virgine Maria, et natum ex ipsa, qui est Dominus Jesus Christus, unus de sancta Trinitate, consubstantialis Deo Patri secundum deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem, passibilis carne, impassibilis idem ipse deitate. Non enim alius quidam est praeter Deum Verbum, qui passionem et mortem suscepit: sed ipse impassibilis et sempiternus Deus Verbum generationem carnis humanae sustinere dignatus, implevit omnia. Ideo non alium Deum Verbum esse qui miracula operatus est, et alium Christum qui passus est, cognoscimus: sed unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Verbum incarnatum, et hominem factum, et ejusdem ipsius miracula et passionem, quas carne voluntarie sustinuit, confitemur. Non enim homo aliquis pro nobis semetipsum dedit, sed ipse Deus Verbum suum corpus pro nobis dedit, ne in hominem fides et spes nostra sit, sed in ipsum Deum Verbum nostram fidem habeamus. Et Deum igitur eum confitentes, non abnegamus ipsum esse et hominem: et hominem dicentes eum, non abnegamus ipsam esse et Deum. Si enim Deus tantummodo esset, quomodo patiebatur? quomodo crucifigebatur et moriebatur? Aliena enim ista sunt Deo. Sin autem homo solum, quomodo per passionem vincebat? quomodo salvos faciebat? Quomodo vivebat?

αμιωτερον, οὕτως ἐν ἑκάτερον, ὡς μόνον. Ὅθεν ἐξ ἑκα-
 τέρως φύσει, τουτίστιν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος,
 ἵνα Χριστὸν σύνθετον λόγουτες, εὐχχουσι τῇ ἐνώσει οὐκ
 ἐπεισάγομεν. Καὶ ἐν ἑκατέρᾳ δὲ φύσει, τουτίστιν ἐν θεό-
 τητι καὶ ἀνθρωπότητι, τὸν ἵνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
 Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα, καὶ ἐκνθρωπή-
 σαυτα γινώσκοντες, διαίρεσιν μὲν τριᾶ [Ἰσ. ἀνὰ μέρος]
 ἀμερὸς, ἢ τομῆν οὐκ ἐπιφέραμεν τῇ μιᾷ αὐτοῦ ὑπόστασει·
 τὴν δὲ διαφορὰν τῶν φύσεων, ἐξ ὧν καὶ συντεθῆ, σημαί-
 νομεν, οὐκ ἀνηρημέναν διὰ τὴν ἐνωσιν, ἐπειδὴ ἑκατέρα
 φύσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ. Συνθέσεως γὰρ ὁμολογουμένης, καὶ
 τὰ μέρη ἐν τῷ ὅλῳ ὑπάρχει, καὶ τὸ ὅλον ἐν τοῖς μέρεσι
 γινώσκειται. Οὔτε γὰρ ἡ θεία φύσις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην
 μετεβλήθη, οὔτε δὲ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὴν θείαν
 ἐτρέπη· νοουμένης δὲ μᾶλλον, καὶ ὑπαρχούσης ἑκατέρας
 ἐν τῷ τῆς ἰδίας φύσεως ὄρῳ τε καὶ λόγῳ πεπεραχθεῖ
 φραμεν τὴν ἐνωσιν καθ' ὑπόστασιν. Ἡ δὲ καθ' ὑπόστασιν
 ἐνωσις δηλοῖ, ὅτι ὁ Θεὸς λόγος, τουτίστιν ἡ μία ὑπόστα-
 σις ἐκ τῶν τριῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων, οὐ προϋ-
 ποστάντι ἀνθρώπῳ ἠνώθη, ἀλλ' ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἁγίας
 παρθένου ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ ἐξ αὐτῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑπο-
 στάσει σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερῇ, ὅπερ
 ἐστὶ φύσις ἀνθρωπίνη· ταύτην δὲ τὴν καθ' ὑπόστασιν
 τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα ἐνωσιν διδάσκον ἡμᾶς
 καὶ ὁ Θεὸς ἀπόστολος, λέγει, Ἔ'ὸς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων
 οὐχ ἄρπαγματὸν ἠρέσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν
 ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών. Διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ὅς
 ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, τὴν τοῦ λόγου ὑπόστασιν
 ὑπάρχουσαν ἔδειξεν ἐν οὐσίᾳ Θεοῦ. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, μορ-
 φὴν δούλου ἔλαβεν, οὐσίᾳ ἀνθρώπου, καὶ οὐχ ὑποστά-
 σει, ἄτοι προσώπῳ ἐνωθῆναι τὸν Θεὸν λόγον ἐσημάνεν. Οὔτε
 γὰρ εἶπε, τὸν ἐν μορφῇ δούλου ὑπάρχοντα ἔλαβεν,
 ἵνα μὴ προϋποστάντι ἀνθρώπῳ ἐνωθῆναι δείξῃ τὸν λόγον,
 καθὼς Θεόδωρος καὶ Νεστόριος ἀσεβοῦντες ἐβλασφήμη-
 σαν, σχετικῶν τὴν ἐνωσιν λέγοντες. Ἡμεῖς δὲ τῇ θείᾳ
 γραφῇ, καὶ τοῖς ἁγίοις πατέρας ἐκόμιστοι ὁμολογοῦμεν,
 ὅτι ὁ Θεὸς λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὅπερ ἐστὶ καθ' ὑπόστασιν
 ἑαυτῷ ἐνώσει φύσιν ἐκνθρωπίναν. Διὰ καὶ εἰς ὑπάρχει ὁ
 κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὸ τέλειον
 τῆς θεότητος φύσεως, καὶ τὸ τέλειον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως·
 καὶ ἐστὶ μονογενὴς μὲν καὶ λόγος ὡς ἐκ Θεοῦ πατρὸς γε-
 νηθεὶς, καὶ πρωτότοκος δὲ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ὁ αὐτὸς,
 ὅτι γέγονεν ἀνθρώπος· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώ-
 που γέγονε. Καὶ μείνας ὅπερ ἦν, οὐ μετέβαλεν ὅπερ γέ-
 γονεν. Ὅθεν καὶ δύο γεννήσεις τοῦ αὐτοῦ μονογενοῦς Θεοῦ
 λόγου ὁμολογοῦμεν· τὴν μὲν πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς
 ἀσωμάτως, τὴν δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοῦ
 ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου θεοτόκου, καὶ ἀσεπαρθένου Μαρίας
 σαρκωθέντος, καὶ ἐκνθρωπήσαντος. Ὁ γὰρ ἐκ πατρὸς
 ἐκλήμφας ὑπὲρ ἔνοιαν, ἐκ μητρὸς ἀντίλαβεν ὑπὲρ λόγον.
 Καὶ ὧν Θεὸς ἀληθὴς ἀνθρώπος γέγονεν ἀληθὴς. Διὰ τοῦτο
 κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκον τὴν ἁγίαν, ἐνδόξον,
 καὶ ἀσεπαρθένον Μαρίας ὁμολογοῦμεν. Οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ
 λόγου τῆν ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς λαβόντος, ἀλλ' ὅτι ἐκ' ἐσχάτων
 τῶν ἡμερῶν ἂ πρὸ τῶν αἰώνων μονογενὴς Θεὸς λόγος
 σαρκωθεὶς ἐξ αὐτῆς ἀτρέπτως ἐκνθρώπησεν· καὶ ἀόρατος
 ὧν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁρατὸς γέγονεν ἐν τοῖς περ' ἡμῶν·
 καὶ ἀπαθὴς ὧν Θεὸς οὐκ ἀπεξίωστο παθητὸς εἶναι ἀνθρω-

Hæc enim supra hominis naturam erant. Namque antem
 idem ipse patitur, et salvos facit, et per passionem
 vincit, idem ipse Deus, ipse homo, utrumque tan-
 quam unum, utrumque tanquam solum. Unde ex
 utraque natura, id est ea deitate et humanitate, unum
 Christum compositum dicentes, confusionem unitiōni
 non introducimus. Et in utraque autem natura, id est
 in divinitate et humanitate, unum Dominum nostrum
 Jesum Christum Dei Verbum incarnatum, et hominem
 factum cognoscentes, divisionem quidem per partes,
 vel incisionem non inferimus uni ejus subsistentiæ :
 differentiam autem naturarum, ex quibus compositus
 est, significamus, non interemptam propter unitatem
 [unitiōnem], quoniam utraque natura in ipso est.
 Cum enim compositionem dicamus, necesse est con-
 fiteri et partes in toto esse, et totum in partibus cog-
 nosci. Nec enim divina natura in humanam trans-
 mutata est, nec humana natura in divinam conversa
 est. Magis autem intelligitur, quod utraque in proprie-
 tate et ratione suæ naturæ manente, facta est unitas
 [unitiō] secundum subsistentiam. Unitas autem secun-
 dum subsistentiam significat, quod Deus Verbum, id
 est una subsistentia ex tribus deitatis subsistentiis, non
 ante plasmato homini unitus est, sed in utero sanctæ
 Virginis creavit sibi ex ipsa in sua subsistentia car-
 nem animatam anima rationali et intellectuāli, quod
 est natura humana. Hanc autem secundum subsisten-
 tiam unitatem [unitiōnem] Dei Verbi ad carnem do-
 cens nos et divinus Apostolus dicit : *Qui cum in forma
 Dei esset, non rapinam arbitratus est æqualem esse
 esse Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi ac-
 cipiens* (Philipp. II). Per hoc enim quod dixit, *Qui
 cum in forma Dei esset*, Verbi subsistentiam in natura
 Dei esse ostendit : per hoc autem quod dixit, *Formam
 servi accepit*, naturæ hominis, et non subsisten-
 tiæ sive personæ, unitum esse Deum Verbum signifi-
 ficavit. Nec enim dixit, quod eum qui in forma servi
 erat, accepit, ne ante plasmato homini unitum esse
 Deum Verbum ostenderet, sicut Theodorus et Nesto-
 rius impii blasphemaverunt, affectualem dicentes
 unitatem. Nos autem sequentes divinas Scripturas et
 sanctos Patres, confitemur quod Deus Verbum caro
 factus est, quod est secundum subsistentiam sibi unire
 naturam humanam : ideo et unus est Dominus noster
 Jesus Christus, habens in semetipso perfectionem
 divinæ naturæ, et perfectionem naturæ humanæ. Et
 est unigenitus quidem Verbum, ut pote ex Deo Patre
 natus, et primogenitus autem in multis fratribus :
 idem ipse cum factus est homo (Filius enim Dei, filius
 hominis factus est), et manens quod erat, non trans-
 mutavit quod factus est. Unde et duas nativitates
 ejusdem ipsius unigeniti Dei Verbi confitemur : ante
 sæcula quidem ex Patre incorporaliter nati, in ulti-
 mis autem diebus ejusdem ipsius incarnati et nati
 [humanati Græc.] de sancta gloriosa Dei Genitrice et
 semper Virgine Maria. Qui enim de Patre splenduit
 supra intellectum, ex matre ortus est supra rationem
 [orationem]. Et cum Deus verus esset, factus est vero

• Simul utrumque, ita unum utrumque ut unicus.

πος, και ὁ ἀθάνατος, νόμοις ὑποκείμεθα θανάτου. Τοῦτον τὸν ἐν Βηθλεὴμ γεννηθέντα ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, ὁμοιωθέντα ἀνθρώπων, και σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἐκίρυσαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι αὐτὸν εἶναι Θεόν, αὐτὸν ἀνθρώπων, αὐτὸν υἱὸν ἀνθρώπου, αὐτὸν ἐξ οὐρανοῦ, αὐτὸν ἀπὸ γῆς, αὐτὸν ἀπαθῆ, αὐτὸν παθητὸν. Ὁ γὰρ γεννηθεὶς ἄνωθεν ἐκ τοῦ πατρὸς λόγος ἀρρήτως, ἀφράστως, ἀκαταλήπτως, κειδίως αὐτὸς ἐν χρόνῳ γεννᾶται κάτωθεν ἐκ παρθένου Μαρίας, ἵνα οἱ κάτωθεν πρότερον γεννηθέντες, ἄνωθεν ἐκ δευτέρου γεννηθῶσι, τουτίστιν ἐκ Θεοῦ. Αὐτὸς οὖν μήτέρα μόνον ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς, και ἡμεῖς πατέρα μόνον ἔχομεν ἐν οὐρανῷ. Λαβὼν γὰρ τὸν θνατὸν πατέρα τῶν ἀνθρώπων τὸν Ἀδὰμ, ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἀθάνατον κατὰ τὸ λεγόμενον, εἰ δίδωκεν αὐτοῖς ἕξουσίαν τίνα Θεοῦ γενέσθαι. Ὅθεν και θανάτου κατὰ σάρκα γίνεται ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σαρκικὴν αὐτοῦ πατέρα, ἵνα οἱ υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ζωῆς αὐτοῦ μεταλάβωσι διὰ τὸν κατὰ πνεῦμα αὐτῶν πατέρα τὸν Θεόν. Αὐτὸς οὖν κατὰ φύσιν υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς κατὰ χάριν. Καὶ πάλιν αὐτὸς κατ' οἰκονομίαν και δι' ἡμᾶς υἱὸς γέγονε τοῦ Ἀδὰμ, ἡμεῖς δὲ κατὰ φύσιν ἐσμὲν υἱοὶ τοῦ Ἀδὰμ. Πατὴρ γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς κατὰ φύσιν, ἡμῶν δὲ κατὰ χάριν. Καὶ Θεὸς αὐτοῦ γέγονε κατ' οἰκονομίαν, διότι ἀνθρώπος, ἡμῶν δὲ κατὰ φύσιν δισπότης ἐστὶ και Θεός. και διὰ τοῦτο ὁ λόγος, ὃς ἐστὶν υἱὸς τοῦ Θεοῦ πατρὸς, ἐνωθεὶς σαρκὶ γέγονε σὰρξ, ἵνα οἱ ἀνθρώποι ἐνωθέντες τῷ πνεύματι, γίνωνται ἐν πνεύμα. Αὐτὸς οὖν ὁ ἀληθινὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοὺς πάντας ἡμᾶς φορεῖ, ἵνα οἱ πάντες ἕνα φορέσωμεν Θεόν· και ἐστὶ και μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν εἰς τῆς ἁγίας τριάδος ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, σύνθετος ἐξ ἑκατέρας φύσεως. Σύνθετος δὲ τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦμεν τῇ τῶν ἁγίων πατέρων ἀκολουθοῦντες διδασκαλίᾳ. Ἐπὶ γὰρ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ἢ κατὰ σύνθεσιν ἐνωσις τῆν σύγχυσιν και διαίρεσιν ἀποβάλλεται· και φυλάττει μὲν τὴν ἑκατέρας φύσεως ιδιότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν, ἥτοι πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου και μετὰ τῆς σαρκὸς δεῖκνυσι, και ἐστὶν εἰς και ὁ αὐτὸς τέλειος ἐν θεότητι, και τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι, οὐχ ὡς δυσὶν ὑποστάσεσιν ἥτοι προσώποις, ἀλλ' ἐν θεῖᾳ φύσει και ἀνθρωπίνῃ γνωριζόμενος· ἵνα εἰς ἢ καθ' ἑκάτερα, τέλειος Θεός, και τέλειος ἀνθρώπος, ὁ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ εἰς τῆς ἁγίας τριάδος συνοδξαζόμενος τῷ πατρὶ και τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Οὕτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ἐπεδείξατο ἢ ἁγία τριάς και σταυρωθέντος τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας τριάδος Θεοῦ λόγου. Ταύτην τὴν καλὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων εὐλόγησαμεν, φυλάττομεν, ἐν ἢ ζῶμεν και πορευόμεθα, και ἣν συνάκδημον λάβομεν, εἰς πατέρα, και Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, και ἅγιον πνεῦμα ὁμολογίαν.

in duabus subsistentiis sive personis, sed in divina natura et humana cognoscendus, ut unus sit in utraque, perfectus Deus et perfectus homo; idem ipse Dominus Jesus Christus, unus de sancta Trinitate conglorificandus Patri et sancto Spiritui. Nec enim quartæ personæ adjectionem suscepit sancta Trinitas et incarnato uno de sancta Trinitate Deo Verbo. Istam igitur bonam traditionem, quam a sanctis Patribus accepimus, custodimus, in qua vivimus et conversamur, et quam, ab hac vita proficiscentes, oranium nobiscum habere, quæ est in Patrem et Christum Filium Dei vivi, et sanctum Spiritum confessio.

Ταῦτα οὕτως ὁμολογοῦντες πρὸς τὰς ἄλλας τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως διδασκαλίας, και

A homo. Ideo proprie et vere Dei Genitricem sanctam gloriosam et semper virginem Mariam confitemur: non quia Deus Verbum initium ex ipsa accepit, sed quod in ultimis diebus unigenitus Deus Verbum, qui ante sæcula erat, incarnatus ex ipsa, immutabiliter homo factus est: et cum invisibilis in suis esset, visibilis factus est in nostris: et cum impassibilis Deus esset, non dedignatus est passibilis esse homo; et immortalis, mortis legibus subjacere. Istum, qui in Bethlehem de semine David natus est secundum carnem, et similis factus hominibus, et crucifixus est pro hominibus sub Pontio Pilato, prædicaverunt sancti apostoli ipsum esse Deum, ipsum hominem; ipsum Filium Dei, ipsum filium hominis; ipsum de cælo, ipsum de terra; ipsum impassibilem, ipsum passibilem. Deus enim Verbum, qui natus est desursum ex Patre ineffabiliter, inenarrabiliter, incomprehensibiliter, sempiternæ, ipse in tempore nascitur deorsum de Virgine Maria, ut illi qui deorsum prius nati sunt, desursum secundum nascerentur, id est ex Deo. Ipse igitur matrem tantummodo habet super terram, et nos tantummodo patrem habemus in cælo. Cum enim accepisset mortalem patrem hominum Adam, dedit hominibus suum Patrem immortalem, secundum hoc quod dicitur: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. 1). Unde et mortem secundum carnem gustat Filius Dei, propter carnalem suum patrem, ut filii hominis vitæ ejus participes fierent, propter suum secundum spiritum Patrem Deum. Ipse igitur secundum naturam Filius est Dei, nos autem secundum gratiam; et iterum ipse secundum dispensationem et propter nos filius fuit Adam, nos autem secundum naturam sumus filii Adam. Pater enim est ejus Deus secundum naturam, noster autem secundum gratiam. Et Deus ei fuit secundum dispensationem, eo quod homo factus est; noster autem secundum naturam Dominus est et Deus. Et ideo Deus Verbum, qui est Filius Dei Patris, unicus carni, factus est caro, ut homines uniti spiritui, fierent unus spiritus. Ipse igitur verus Filius Dei omnes nos indatus est, ut omnes induamur unum Deum. Et est etiam post incarnationem unus de sancta Trinitate, unigenitus Filius Dei Dominus noster Jesus Christus, compositus ex utraque natura. Compositum autem Christum confitemur, sanctorum Patrum doctrinam sequentes. In mysterio enim Christi unitas secundum compositionem, confusionem et divisionem rejicit, et servat quidem utriusque naturæ proprietatem; unam autem subsistentiam seu personam Dei Verbi et cum carne ostendit, et est unus idemque perfectus in deitate, et perfectus in humanitate, non tanquam

Hæc ita confitentes super alias sancti Cyrilli de fide recta doctrinas, et hoc quod dictum est ab ipso,

τὸ εἰρημένον παρ' αὐτοῦ, μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου
 σεσαρκωμέναν, δεχομένοι ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐκ τῆς θείας
 φύσεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εἰς Χριστὸς ἀπετελέσθη,
 καὶ οὐ μίαν φύσιν, καθὼς τινες κακῶς τὴν ἐκλαμβά-
 νοντες λέγουσιν ἐπιχειροῦσιν. Ἀμφότεροι καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ,
 θεῶς μίαν φύσιν εἶπε τοῦ λόγου σεσαρκωμένον, ἐπὶ
 τούτου τῷ τῆς φύσεως ὀνόματι ἀντὶ ὑποστάσεως ἐχρή-
 σατο. Καὶ ἐν οἷς λόγοις εἶπε ταύτην τὴν λέξιν, ἐν τοῖς
 ἑραῖς ὡς ἐπὶ τὸν πλείστον ἐπάγαγε, ποτὶ μὲν υἱόν, ποτὶ
 δὲ λόγον ἢ μονογενῆ ἄπερ οὐ φύσεως, ἀλλ' ὑποστάσεως
 ἦτοι προσόπου ἐστὶ δηλατὰ. Ἡ τοίνυν ὑπόστασις τοῦ
 λόγου σεσαρκωθεῖσα οὐ μίαν φύσιν, ἀλλ' ἕνα Χριστὸν σύνθε-
 τον ἀπέτελεσε τὸν αὐτὸν Θεόν τε καὶ ἄνθρωπον· Θεὸν δὲ
 καὶ ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντας, μίαν φύσιν ἦτο,
 οὐσίαν ἐπ' αὐτῷ λέγειν ἀσεβῆς· ἀδύνατον γὰρ τὸν κύριον
 ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν, ἦτοι
 οὐσίαν, καὶ πρὸ αἰώνων εἶναι καὶ ἐν χρόνῳ, ἢ ἀπαθῆ καὶ
 παθητὸν, ὅπερ ἐπὶ τῆς μᾶς αὐτοῦ ὑποστάσεως ἦτοι προσ-
 ὄπου ὀρθῶς ὁμολογοῦμεν. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν εἰρημένων
 τοῦ αὐτοῦ ἐν ἁγίοις κυρilloν ἀποδείξομεν τὴν περὶ τῆς
 εἰρημένης λέξεως σαφειάτην αὐτοῦ διδασκαλίαν· ἐν γὰρ
 τῇ πρώτῃ πρὸς Σούενησον ἐπιστολῇ εἰκὼν μίαν φύσιν τοῦ
 λόγου σεσαρκωμένην, εὐδὲς ἐπάγαγεν· «Ὀλοῦν ὅσον μὲν
 ἦεν εἰς ἔνοιαν, εἰς γε μόνον τὸ ὄρεῖν τοῖς τῆς ψυχῆς
 ὅμμασι, τίνα τρόπον ἐνηθρώπηκεν ὁ μονογενῆς, δύο τὰς
 φύσεις εἶναι φαμεν τὰς ἐνωθείσας, ἕνα δὲ υἱὸν καὶ Χριστὶν
 καὶ κύριον τὸν τοῦ Θεοῦ πατρὸς λόγον ἐνανθρωπήσαντα,
 καὶ σεσαρκωμένον. Ἰδιὰ τούτων δὲ ὁ πατήρ τὸν τρόπον
 τῆς ἐνανθρωπήσεως παραστήσει βουλόμενος, καὶ τὸ
 ἀδιαίρετον καὶ ἀσύγχυτον φυλάττων, καὶ τὴν ἀριθμὴν
 τῶν συνελθουσῶν φύσεων ἔδειξε, καὶ ἕνα Χριστὸν ἐπά-
 ρξεν, ἀλλ' οὐχὶ μίαν φύσιν θεότητος καὶ σαρκός. Καὶ ἐν
 τῇ δευτέρᾳ πρὸς τὸν αὐτὸν Σούενησον ἐπιστολῇ τὰ παρα-
 πλῆσια διδάσκων [λέγει] γράφει οὕτως· «Ἐὶ μὲν γὰρ μίαν
 εἰπόντες τὴν τοῦ λόγου φύσιν σεσηγήκαμεν, οὐκ ἐπινοη-
 κόντες τὸ, σεσαρκωμένην, ἀλλ' ὅλον ἔξω θήντες τὴν οἰκο-
 νομίαν, ἣν αὐτοῖς τάχα που καὶ οὐκ ἀπίθανος ὁ λόγος
 προσκοινοῦμένους ἔρωτᾷ, ποῦ τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι,
 ἢ τὸ, πῶς ὑφίστανται ἢ καθ' ἡμᾶς οὐσία; Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ
 ἐν ἀνθρωπότητι τελειότης, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἢ
 ὀλοῦσις εἰσαπλόμαστοι δὲ τοῦ λέγειν, σεσαρκωμένην,
 περυσάσθωσαν καλεμήνην βέβδον ἑαυτοῖς ὑποστήσαντες.
 Τοῦ γὰρ ἐκβάλλοντος τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἄρνούμενον τὴν
 σάρκωσιν. ἦν τὸ ἐγκαλεῖσθαι δικαίως ἀπαρνούμενον τὸν
 υἱὸν τῆς τελείας ἀνθρωπότητος. Εἰ δὲ, ὡς ἔφην, ἐν τῇ
 σεσαρκωθῆαι λέγειν αὐτὸν, σαφῆς ἐστὶ καὶ ἀναμφίβηλος
 ὁμολογία τοῦ, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἔτι κωλύει
 νοεῖν, ὡς εἰς ὑπάρχων καὶ μόνος υἱὸς ὁ Χριστὸς, ὁ αὐτὸς
 θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος, ὡςπερ ἐν θεότητι τέλειος, οὕτω
 καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος· ὀρθότατα δὲ καὶ πάνυ συναιῶς
 ἢ σὴ τελειότης τὸν περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐκτίθεται
 λόγον, οὐκ αὐτὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καθὼς νοεῖται
 καὶ ἐστὶ θεός, καθὲν εἰς ἴδιαν φύσιν τὰ σώματος, ἰσχυ-
 ριζομένη, παθεῖν δὲ μᾶλλον τῇ χοικῇ φύσει. Δεῖ γὰρ ἀναγ-
 κτικῶς ἀμφοτέρωτα σάξασθαι τῷ ἐνὶ καὶ κατὰ ἀλήθειαν υἱῷ,
 τὸ καὶ μὴ πάσχειν θεϊκῶς, καὶ τὸ λέγεσθαι καθὲν ἀνθρω-
 πίνως. Ἡ αὐτοῦ γὰρ πέπυθε σὰρξ. Ἡ καὶ ἐν τῷ τρισκαι-
 δεκάτῳ δὲ κεφαλαίῳ τῶν σχολίων ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Κύ-

A unam naturam Dei verbi incarnatam, suscipientes,
 confitemur quod ex divina natura et humana unus
 Christus effectus est, et non in una natura, prout
 quidam male intelligentes dictionem, conantur dice-
 re. Unde et ipse Pater, quoties unam naturam dixit
 Verbi incarnatam, in hoc naturæ nomine pro
 subsistentia usus est. Et in quibus libris dixit hanc
 dictionem, in sequentibus sæpius intulit, et quando
 Filium, et quando Verbum, aut Unigenitum, quæ
 non naturam, sed subsistentiam seu personam signifi-
 cant. Subsistentia igitur Verbi incarnata non unam
 naturam, sed unum Christum compositum effecit,
 eundem ipsum Deum et hominem. Eos autem qui
 Christum Deum et hominem confitentur, unam natu-
 ram sive substantiam ipsius dicere, impium est.
 B Impossibile enim est Dominum nostrum Jesum Chri-
 stum secundum unam eandemque naturam seu sub-
 stantiam et ante sæcula esse, et in tempore, aut im-
 passibilem et passibilem : quod in una subsistentia
 sive persona ejus recte confitemur. Ex ipsis autem
 dictis ejusdem sancti Cyrilli ostendemus de memo-
 rata dictione manifestam ipsius doctrinam. In prima
 enim ad Successum epistola, cum dixisset, unam
 naturam Dei Verbi incarnatam, statim intulit : « Ergo
 quantum quidem ad intellectum pertinet, et ad
 videndum tantummodo oculis animæ, quemadmodum
 incarnatus est Unigenitus, duas naturas unitas esse
 dicimus, unum autem Filium, et Christum, et Domi-
 num, Dei Patris Verbum incarnatum, et hominem
 factum. » Per ista autem Pater modum incarnationis
 C volens manifestare, et indivisam et inconfusam cu-
 stodiens unitionem, et numerum naturarum quæ
 convenerunt demonstravit, et unum Christum præ-
 dicavit, et non unam naturam deitatis et carnis. Et
 in secunda ad eundem Successum epistola similia
 docens, ita scribit : « Nam siquidem unam dicentes
 Verbi naturam tacuissemus, non inferentes, Incar-
 natam, sed quasi extra ponentes dispensationem ;
 erat illis forsitan et verisimilis ratio confingentibus
 interrogare, ubi perfectio in humanitate, vel quo-
 modo subsistit [substitit] humana nostra substantia ?
 Quoniam autem et perfectio in humanitate, et no-
 stræ substantiæ demonstratio introducta est, dicendo,
 Incarnatum ; cessent arundineam virgam sibi sup-
 ponentes. Ejicientem enim dispensationem, et ab-
 negantem incarnationem, oportebat juste accusari,
 auferentem a Filio perfectam humanitatem. Sin au-
 tem (ut dixi) incarnatum esse dicendo ipsum, mani-
 festa est et indubitabilis confessio, quod factus est
 homo ; nihil jam prohibet intelligere, quia cum unus
 sit et solus filius Christus, idem ipse Deus est et
 homo, sicut in deitate perfectus, ita et in humanita-
 te perfectus. Rectissime autem et nimis prudenter
 tua perfectio de salutari passione rationem exponit,
 non ipsum unigenitum Filium Dei, secundum quod
 intelligitur et est Deus, passum esse in sua natura
 quæ sunt corporis affirmans, magis autem passum
 esse terrena natura. Oportet enim necessario utra-

Aliquando quidem Filium, aliquando vero Verbum, est quando Filium, est quando Verbum.

ῥιλλίος ὁμοίως ἀποβαλλόμενος τοὺς τε δύο υἱοὺς εἰσάγον-
 τας, τοὺς τε μίαν φύσιν λέγοντας θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς
 τοῦ Χριστοῦ, γράφει οὕτως· « Οὐ διοριστίον οὖν ἄρα τὸν
 ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς, καὶ εἰς
 θεὸν ἰδικῶς, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Ἰησοῦν Χριστὸν κύ-
 ριον φαμεν, τὴν τῶν φύσεων εἰδότες διαφορὰν, καὶ ἀσυγ-
 χύτως ἀλλήλαις τηροῦντες αὐτάς. » Εἰ τοίνυν, καθὼς δι-
 δάσκει ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος, εἰς ἔστιν ὁ κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστὸς, τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν
 ἀνθρωπότητι, καὶ οὐκ ἔπαθε τῇ θείᾳ φύσει, ἀλλὰ τῇ
 χριστῇ φύσει, οἷδε δὲ καὶ τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν, καὶ
 τὸ ἀσυγχύτους αὐτάς ἀλλήλαις ἐν μιᾷ ὑποστάσει φυλάτ-
 τεσθαι, δῆλον ὅτι τὸν αὐτὸν ἐν τῇ θείᾳ φύσει καὶ τῇ ἀν-
 θρωπίνῃ λέγει ὁ πατὴρ γνωρίζεσθαι, καὶ ἑκατέραν φύσιν
 ἐν αὐτῷ εἶναι, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη. Καὶ οὐκ ἂν τις οὕτω
 μακρία, ὡς ὀρθῶς νομίσει φρονεῖν τοὺς λέγοντας μίαν
 εἶναι φύσιν, ἥτοι οὐσίαν σαρκὸς καὶ θεότητος τοῦ Χριστοῦ,
 τὴν αὐτὴν θεϊκὴν καὶ χριτικὴν, πασῶν καὶ ἀπαθῶ.

ipso esse, ex quibus et compositus est. Et non aliquis sic insaniat, ut arbitretur eos recte sapere qui dicunt unam esse naturam sive substantiam carnis et deitatis Christi, eandem et divinam et terrenam, passibilem et impassibilem.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἑτέρωθεν κατασκευάζειν ἐπιχειροῦσι
 τινες τὸ μίαν εἶναι φύσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπό-
 τητος τοῦ Χριστοῦ, τὸ τοῦ ἀνθρώπου παράδειγμα προ-
 βαλλόμενοι, καὶ λέγοντες, ὡσπερ ἐξ ἑτεροφυῶν ψυχῆς
 καὶ σώματος συνεστῶς ὁ ἄνθρωπος μία φύσις λέγεται,
 οὕτω καὶ ἐκ δύο φύσεων, θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, τὸν
 Χριστὸν λέγοντες, ὀφειλομένην μίαν φύσιν ἐπ' αὐτῷ λέγειν·
 ἐκεῖνο πρὸς αὐτοὺς ἐροῦμεν, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος κἄν ἐκ
 διαφόρων συνεστῆκε, τουτέστι ψυχῆς καὶ σώματος, ὅμως
 διὰ τοῦτο μία φύσις λέγεται, ἐπειδὴ κενὸς κατὰ πασῶν
 τῶν ὑποστάσεων, ἦγον προσηύεται εἰς ἑκὸς τὸ αὐτὸ εἶδος
 ἀκαχομένων καταγορεύεται. Εἰ καὶ τὰ μέγιστα γὰρ ἐκάστη
 ὑπόστασις, ἥτοι πρόσωπον, οἷον Πάτρος, καὶ Παῦλος,
 τοῖς ἰδιώμασιν ἐπ' ἀλλήλων διαχωρίζονται, ἀλλ' ὅμως ἐν
 τῇ φύσει διακρούονται· ἀμφότεροι γὰρ ἄνθρωποι· καὶ πάλιν
 οὔτε ψυχὴ χωρὶς σώματος, οὔτε σῶμα χωρὶς ψυχῆς
 [ἀνθρώπος ἐστίν] ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς
 τὸ εἶναι ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἰδημοσυγγῆθη. Πᾶν δὲ
 πῆμα, εἰ καὶ ἐκ διαφόρων συνεστῆκεν, ἀλλ' ὅτι μίαν
 εἰκὴν ἔχειν λέγεται φύσιν, καθ' ἣν παρὰ τοῦ θεοῦ ἰδη-
 μουγγῆθη. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως· οὔτε γὰρ μίαν
 φύσιν, ἦγον οὐσίαν δηλοῖ κενὸς κατὰ πολλῶν ὑποστά-
 σεων, ἥτοι προσώπων καταγορευμένῃ, ὡσπερ ὁ ἄνθρω-
 πος· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, πολλοὶ Χριστοὶ εὐριθίσσονται, καθ'
 ὧν τὸ κοινὸν τῆς φύσεως κατηγορεῖται, ὡσπερ καὶ λέγειν
 ἐστὶν ἀσεβεία· ἀλλ' οὔτε ἀπ' ἀρχῆς ἐκ θεότητος καὶ ἀν-
 θρωπότητος, ὡσπερ ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος,
 ὁ Χριστὸς ἰδημογγῆθη, ἵνα τοῦτο ᾗ φύσις Χριστοῦ· ἀλλὰ
 θεὸς ἐν πρὸ αἰώνων ὁ λόγος, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἥτοι
 οὐσίας ὑπάρχων τῷ πατρὶ, καὶ δημιουργὸς ἀπάντων, ἐπ'
 ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἀνθρώπου φύσιν καθ' ὑπόστασιν
 ἐνώσας ἑαυτῷ, γέγονεν ἄνθρωπος, μὴ ἐκαστὸς τοῦ εἶναι
 θεός.

Ἔστιν οὖν ὁ Χριστὸς μία ὑπόστασις, ἥτοι πρόσωπον,
 καὶ ἔχει τὸ τέλειον ἐν ἑαυτῷ τῆς τε θείας καὶ ἀκτίστου
 φύσεως, καὶ τὸ τέλειον τῆς ἀνθρωπίνης καὶ κτιστῆς φύ-
 σεως. Πῶς οὖν, ἐν ᾧ δύο φύσεις γνωρίζονται, ἄκτιστος καὶ
 κτιστὴ, ἐπὶ τούτου μίαν φύσιν ἥτοι οὐσίαν λέγεσθαι δυ-

A que servari uni et vero Filio, et non pati secundum deitatem, et dici passum esse eundem ipsum secundum humanitatem : ipsius enim passa est caro. » Et in tertiodecimo capite scholiorum idem S. Cyrillus similiter rejiciens eos qui duos filios introducunt, et eos qui unam dicunt naturam deitatis et carnis Christi, ita scribit : « Non discernendum unum Dominum Jesum Christum in hominem separatim, et in Deum separatim ; sed unum eundemque Dominum Jesum Christum dicimus, naturarum scientes differentiam, et inconfusae eas sibi invicem conservantes. » Si igitur (prout docet nos sanctus Cyrillus) unus est Dominus noster Jesus Christus, perfectus in deitate, et perfectus idem ipse in humanitate, et non est passus divina natura, sed terrena, scit autem et naturarum differentiam, et quod inconfusae sibi invicem in una subsistentia conservantur : certum est, quod eundem ipsum in divina natura et in humana dicit Pater cognosci, et utramque naturam in

Quoniam autem et alio modo quidam ostendere conantur, unam esse naturam deitatis et humanitatis Christi, exemplum hominis proponentes, et dicentes, quod sicut ex diversis naturis, anima et corpore consistens homo, una natura dicitur, sic et ex duabus naturis deitatis et humanitatis Christum dicentes, debemus unam ipsius dicere naturam : illud ad eos dicemus, quod homo quidem licet ex diversis constet, id est, anima et corpore, tamen ideo una natura dicitur, quoniam de omnibus subsistentiis sive personis, quae sub eadem specie referuntur, communiter praedicatur. Licet enim unaquaeque subsistentia sive persona, sicut Petrus et Paulus, proprietatibus a se invicem separetur, sed tamen non natura dividuntur : ambo enim homines ; et iterum, nec anima sine corpore, nec corpus sine anima homo est, sed ex eo quod non erat, ad hoc quod est, ex anima et corpore creatus est. Unaquaque autem creatura licet ex diversis constet, sed tamen unam illam habere dicitur naturam, secundum quam a Deo creata est. Christus autem non sic : nec enim unam naturam sive substantiam significat, quae communiter de pluribus subsistentiis sive personis praedicatur, sicut homo. Si enim hoc esset, multi christi invenirentur in [de] quibus communitas unius naturae praedicabitur ; quod et dicere impium est. Sed neque ab initio ex deitate et humanitate sicut homo ex anima et corpore, Christus creatus est, ut hoc sit natura Christi : sed cum Deus esset ante saecula Verbum, et esset ejusdem naturae sive substantiae cum Patre, et creator omnium, in ultimis diebus hominis naturam secundum subsistentiam sibi uniens, factus est homo manens Deus.

Est igitur Christus una subsistentia, sive persona, et habet in semetipso perfectionem divinae et increabilis naturae, et perfectionem humanae et creabilis naturae. Quomodo igitur, in quo duae naturae cognoscuntur, increabilis, et creabilis, in eo unam natu-

κατόν; Εἰ γὰρ καὶ μία ὑπόστασις ἦτοι πρόσωπον ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὁμοούσιος τῷ πατρὶ Θεῷ, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν ὁ αὐτός, οὐ μὴν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν, ἦτοι οὐσίαν· εἰ δὲ μία φύσις ἦτοι οὐσία ἦν Χριστὸς, ἢ ἄσκαρος ὢν μόνῃ τῷ Θεῷ καὶ [πατρὶ L. sic leg. in chronico Alex.] πνεύματι ἔστιν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ μία τῆς θεότητος οὐσία, ἦτοι φύσις· ἢ ψυχὸς ὢν ἄνθρωπος, μόνος ἡμῖν ἔστιν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ μία φύσις τῆς ἀνθρωπότητος· ἢ τραπέζια ἑκατέρω φύσις ἑτεροφύης ἔστιν. Ἀπειλέεσθε παρὰ τὰς συνελθούσας, καὶ κατ' αὐτούς οὗτος Θεὸς ἔμμενεν, οὗτε ἄνθρωπος γέγονεν ὁ Χριστὸς· καὶ διὰ τοῦτο οὗτε τῷ πατρὶ, οὗτε ἡμῖν ἔστιν ὁ αὐτός ὁμοούσιος. Τὸ δὲ οὕτως φρονεῖν πάσους πεπληρωταὶ ἀσεβείας. Καὶ ταῦτα λέγοντες οὐκ ἄγνωστοίς, ὅτι καὶ τινες τῶν ἁγίων πατέρων τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὑποδείγματι ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ἐχρήσαντο· ἀλλ' ἐκείνοι μὲν, ἵνα δείξωσιν, ὅτι καθάπερ ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος εἰς ἀποτελεῖται, καὶ οὐχὶ δύο ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος συντεθείς εἰς ἔστι, καὶ οὐκ εἰς δύο Χριστούς, ἢ δύο υἱοὺς μερίζεται. Οὗτοι δὲ τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὑποδείγματι ἐχρησται, ἵνα μίαν φύσιν ἦτοι οὐσίαν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ εἰσάγωσιν, ὅπερ ἀπειδείξαμεν ἀλλότριον εἶναι τῆς εὐσεβείας. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐλεγχομένοι, ὡς παρὰ τὴν ὀρθὴν τῶν πατέρων διδασκαλίαν ἀνακλάττουσιν ἐν ἑαυτοῖς μίαν φύσιν, ἦτοι οὐσίαν θεότητος καὶ σαρκὸς, ἐφ' ἑτέρα μεταβαίνουσι λέγοντες, μὴ δεῖν ἀριθμῶν φύσεων ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν, ὡς τοῦ ἀριθμοῦ διαίρεσιν εἰσάγοντος. Ἰστώσαν τοίνυν ὅτι ὁ ἀριθμὸς ὅταν μὲν ἐπὶ διαφόρων προσώπων, ἢ ὑποστάσεων λέγεται, τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὴν ἑκά μέρους ἔχει διαίρεσιν, οἷον ὡς ἐπὶ δύο ἢ πλείωνων ἀνθρώπων· ὅταν δὲ ἐπὶ ἡνωμένων πραγμάτων, τινεσὶ κατὰ μίαν λόγῃ καὶ θεωρίᾳ, οὐ μὴν αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔχει τὴν διαίρεσιν, οἷον ἐπὶ μιᾷ ὑποστάσει ἀνθρώπου ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστῶσας· δύο γὰρ καὶ ἐνταῦθα φύσεις θεωροῦνται, ἑτέρα μὲν τῆς ψυχῆς, καὶ ἑτέρα τοῦ σώματος· καὶ ὅμως οὐ διὰ τοῦτο εἰς δύο ἀνθρώπων διαίρεται, ἀλλ' ἕνα ἴσμεν τὸν ἄνθρωπον, καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν. Καὶ ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μίαν μυστηρίου τῆς ἐνώσεως ἡνωμένως, εἰ καὶ διάφορα θεωρεῖται τὰ ἐνωθέντα, ἀλλ' οὐν οὐ πραγματικῶς, καὶ ἑκά μέρους ἀλλήλων δίστανται τὰ ἐξ ὧν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συντετέθη· τὴν μὲν τοι διαφορὰν κατανοοῦντες, καὶ ταύτην σημάδι βουλόμενοι, τὸν ἀριθμὸν παραλαμβάνομεν, καὶ δύο τὰς ἐν Χριστῷ φύσεις εἶναι φασιν, καὶ οὐ διὰ τοῦτο ὁ εἰς Χριστὸς εἰς δύο Χριστούς, ἢ δύο υἱοὺς διαίρεται· καὶ μαρτυρεῖ τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημῶν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ πρὸς Κληδόνιον πρῶτον λόγῳ γράφων οὕτως· «Ἐἴ τις εἰσάγει δύο υἱοὺς, ἕνα μὲν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, δεύτερον δὲ ἐκ τῆς μητρός, ἀλλ' οὐχὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν, τῆς υἰοθεσίας ἐκπέσει τῆς ἐπισημασμένης ὀρθῶς πιστεύουσι. Φύσεις μὲν γὰρ δύο, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐπὶ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι· οὗτοι δὲ οὐ δύο, οὐδὲ θεοὶ. Οὐδέ γὰρ ἐνταῦθα δύο ἄνθρωποι· εἰ καὶ οὕτως ὁ Παῦλος τὸ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἐκτὸς προσηγόρευσε· καὶ εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧν ὁ σωτήρ, εἴτερ μὴ ταυτὸν τὸ ἀόρα-

ram sive substantiam dici possibile est? Licet enim una subsistentia sive persona Christus sit, sed consubstantialis Deo Patri, et consubstantialis nobis idem ipse est, non tamen secundum unam eandemque naturam, seu substantiam. Sin autem una natura sive substantia esset Christus, aut sine carne est, et soli Deo Patri [et Spiritui Græc.] consubstantialis, quoniam una deitatis substantia sive natura est: aut purus homo existens, nobis est solum consubstantialis, quoniam una natura humanitatis est: aut immutata utraque natura alteram effecit naturam, præter eas quæ convenierant, et secundum illos neque Deus mansit, neque homo factus est Christus, et ideo neque Patri, neque nobis idem ipse consubstantialis est. Sic autem sapere omni plenum est B impietate. Et ista dicimus, non ignorantes quod et quidam sanctorum Patrum hominis exemplo in mysterio Christi usi sunt¹: sed illi quidem ut ostenderent, quod sicut homo ex anima et corpore unus efficitur, et non duo homines, sic et Christus ex deitate et humanitate compositus, unus est, non in duos christos vel in duos filios dividendus. Isti autem hominis exemplo utuntur, ut unam naturam sive substantiam deitatis et humanitatis Christi introducant: quod demonstravimus alienum esse pietatis. Sed cum per hæc convincuntur, quod præter rectam Patrum doctrinam sibi constringunt unam naturam seu substantiam deitatis et carnis, ad alia transeunt, dicentes non oportere numerum naturarum in Christo dicere, ut pote numero divisionem introducente. C Sciunt igitur, quod numerus quando in diversis personis, sive subsistentiis dicitur, rerum ipsarum per partes habet divisionem, sicut in duobus vel etiam pluribus hominibus: quando autem in rebus unitis, tunc verbo solo [ratione sola] et intellectu, non tamen ipsarum rerum habet divisionem, sicut in una subsistentia hominis ex anima et corpore constituta. Duæ enim et hic naturæ intelliguntur, altera animæ, et altera corporis: sed tamen non propter hoc in duos homines dividitur, sed unum scimus hominem esse, et unam subsistentiam ejus. Et in mysterio igitur Christi facta unitione, licet diversa intelligantur quæ unita sunt, sed non ipsa re et per partes a se invicem separantur ea, ex quibus dominus noster Jesus Christus compositus est, differentiam tamen considerantes et hanc significare volentes, numerum assumimus, et duas in Christo naturas esse dicimus: nec ideo unus Christus in duos christos, vel in duos filios dividitur. Et testimonium præstat nostris dictis sanctus Gregorius Theologus, scribens in primo libro ad Cledonium sic: « Si quis introducit duos filios, unum quidem ex Deo et Patre, secundum autem ex matre, sed non unum eundemque, ex adoptione cadat, quæ promissa est credentibus recte. Natura enim duæ, Deus homo, quomodo et anima et corpus; non autem duo filii, nec dii duo. Nec enim hi duo homines, licet Paulus sic appellaverit (I Cor. iv)

¹ S. Athanasius in symbolo quod ejus nomine inscribitur.

τον τῷ ὁρατῷ, καὶ τὸ ἀχρονον τῷ ὑπὸ χρόνον, οὐκ ἄλλος
δε καὶ ἄλλος, μὴ γίνετο. »

visibile, et hoc quod sine tempore est, et hoc quod

Ἰδοὺ διὰ τούτων σαφῶς διδάσκει ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος, ὅτι ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ὁ μὲν ἐπὶ προσώπων τὸν ἀριθμὸν λέγων, ὡς ἀσεβὴς κατακρίνεται· ὁ δὲ ἐπὶ τῶν φύσεων ἐξ ὧν ὁ εἰς συνετέθη Χριστὸς, τούτων παραλαμβάνων ὀρθῶς ὁμολογεῖ· ὡς τὴν μὲν διαφορὰν τῶν συνελθουσῶν φύσεων διὰ τούτου σημαίνων, διαίρεισιν δὲ τὴν ἀνὰ μέρος κατ' οὐδένα τρόπον ποιούμενος. Ὡσπερ γὰρ ἑτέρα φύσις τῆς ψυχῆς, καὶ ἑτέρα σώματος, καὶ ὁμοῦ εἰς κατὰ σύνθεσιν ἄνθρωπος ἀποτελεῖται, καὶ οὐ δύο· οὕτω καὶ ἐν Χριστῷ εἰ καὶ δύο φύσεις θεωροῦνται, ἑτέρα μὲν τῆς θεότητος, ἑτέρα δὲ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο δύο Χριστοὶ, ἢ δύο υἱοὶ εἰσάγονται. Ὡστε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον παρατεταμένους λέγειν, ὅλοι εἰσι τὴν διαφορὰν τούτων ἀρνούμενοι, καὶ σύγχυσιν ἐπιεσάγοντες τῇ οἰκονομίᾳ. Εἰ δὲ τὴν διαφορὰν ὁμολογῶσιν, ἀνάγκη πάντως ἐπὶ ταύτῃ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀσυγχύτως συνελθουσῶν φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν λέγειν αὐτούς. Ὅπου γὰρ διαφορὰ φυλάττεται, ταύτη πάντως καὶ ἀριθμὸς ἐπιτεταί. Εἰς σύστασιν δὲ τῶν παρ' ἡμῶν εἰρημένων τῇ τῶν ἁγίων πατέρων μαρτυρίᾳ χρώμενοι, δεῖξομεν αὐτοὺς λέγειν, ὅτι ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οἱ μὲν λόγοι διαιροῦνται κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπὶ τούτου παραλαμβάνουσιν, οὐ μὴν πραγματικῶς ἀνὰ μέρος τὴν τῶν φύσεων ποιῶνται διαίρεισιν εἰς δύο ὑποστάσεις, ἥτοι δύο πρόσωπα.

ipsa re et per partes naturarum faciunt divisionem

Λέγει γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λευιτικοῦ οὕτως· « Ὀλον δὲ πάλιν ἐν τούτοις περιεῖρα σαφῶς τοῦ σωτήρος ἡμῶν τὸ μυστήριον, καὶ τὸν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καθαρισμόν. Δύο μὲν γὰρ ὀρνίθια λαβῆναι κελεύει ζῶντα καὶ καθαρὰ, ἵνα νοήσης διὰ τῶν πτερυγῶν τὸν οὐράκιον ἄνθρωπον τε ὁμοῦ καὶ Θεὸν εἰς δύο φύσεις, ὅσον ἕκαστος εἰς τὸν ἐκάστην κείμενον λόγον, δικαιούμενον· λόγος γὰρ ἦν ὁ ἐκ Θεοῦ πατρὸς ἀναλάμψας ἐν σαρκὶ τῇ ἐκ γυναικὸς, πλην οὐ μεριζόμενος· εἰς γὰρ ἐξ ἀποτῆν ὁ Χριστὸς. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Σούκενσον δευτέρᾳ ἐπιστολῇ γράφει οὕτως· « Ἄλλ' ἠγνόησαν, ὅτι ὅσα κατὰ μόνον τὴν θεωρίαν διακρίσθαι φιλεῖ, ταῦτα οὐ πάντως καὶ εἰς ἑτερότητα τὴν ἀνὰ μέρος ὀλοτρόπως καὶ ἰδικῶς ἀποφοιτήσιν ἀν' ἀλλήλων. » Καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος ἐν τῷ τετάρτῳ κατ' Εὐνομίου λόγῳ ἐρμηνεύων τὸ—Κύριος ἔκτισέ με, καὶ πρὸ πάντων βουῶν γενεᾶ με—γράφει οὕτως· « Ληπτέον οὖν τὸ μὲν ἐγέννησεν, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ υἱοῦ· τὸ δὲ ἔκτισεν, ἐπὶ τοῦ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου λαβόντος. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις οὐ δύο λέγομεν, Θεὸν ἰδίᾳ, καὶ ἄνθρωπον ἰδίᾳ· εἰς γὰρ ἦν· ἀλλὰ κατ' ἐπίνοιαν τὴν ἐκάστου φύσιν λογιζόμενοι. » Καὶ ὁ ἐν ἁγίοις δὲ Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν τῷ περὶ υἱοῦ δευτέρῳ λόγῳ διδάσκων ἡμᾶς, ὅπως δεῖ τὰς ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ φύσεις κατ' ἐπίνοιαν διακρίνειν, γράφει οὕτως· « Ἡνίκα αἱ φύσεις διέστασαν ταῖς ἐπειροῖσις, συνδιαίρεται καὶ τὰ ἐνόματα. Παύλου λέγοντος ἄκουσον·—ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ τῆς

A quod est intus hominis, et quod est extrinsecus : et ut compendiose dicamus, aliud quidem et aliud ea ex quibus salvator est, cum non idem sit invisibile et sub tempore : non autem alius et alius : absit. »

Ecce per hæc evidenter docet sanctus Gregorius, quod in mysterio Christi ille quidem qui in personis numerum dicit, ut impius condemnatur : ille autem qui in naturis, ex quibus unus Christus compositus est, numerum accipit, recte confitetur, ut pote differentiam quidem naturarum quæ convenerunt, per hoc significans : divisionem autem, quæ per partem est, nullo modo faciens. Sicut enim altera natura est animæ, et altera corporis, et tamen unus secundum compositionem homo efficitur, et non duo homines ; sic et in Christo licet duæ intelligantur naturæ, altera quidem deitatis, altera vero humanitatis, sed non propter hoc duo christi, aut duo filii introducuntur. Ergo qui numerum naturarum quæ in Christo sunt, secundum prædictum modum dicere recusant, manifesti sunt differentiam naturarum abnegantes, et confusionem introducentes dispensationi. Si vero differentiam conflitentur, necesse est omnimodo ad eam significandam, et numerum dicere naturarum quæ sine confusione in unam subsistentiam convenerunt. Ubi enim differentia servatur, ibi omni modo et numerus sequitur. Ad confirmanda autem ea quæ diximus, sanctorum patrum testimonio utentes, ostendemus eos dicere, quod in [mysterio Christi Græc.] uno Domino nostro Jesu Christo rationes quidem dividuntur secundum differentiam naturarum deitatis et humanitatis ex quibus et compositus est, et numerum in hoc assumunt, non tamen in duas subsistentias sive personas.

Dicit enim sanctus Cyrillus in Levitici interpretatione (*Levit. xiv*), sic : « Totum in his iterum circumspice aperte Salvatoris nostri mysterium, et emundationem quæ per sanctum baptismum fit. Duas enim aviculas sumi jubet vivas et mundas, ut intelligas per volatilia cælestem hominem simul et Deum, in duas naturas, quantum pertinet ad rationem unicuique convenientem, dividendum. Deus enim Verbum, quæ ex Deo Patre est, splenduit in carne quia ex muliere est, verumtamen non partiendum ; unus enim ex utrisque Christus. » Et iterum idem sanctus Cyrillus in secunda ad Successum epistola ita dicit : « Sed ignoraverunt quod quæ per solum intellectum dividi solent, non hæc necessario etiam in alteritatem, quæ est per partes, omnimodo et specialiter a se invicem separabuntur. » Sed et sanctus Basilius in quarto libro contra Eunonium, interpretans hoc quod est : *Dominus creavit me, et ante omnes colles genuit me (Prov. ix)* : ita scribit : « Intelligendum hoc quidem quod dicit, *creavit*, de eo qui formam servi accepit. In his autem omnibus non duo dicimus, Deum separatim, et hominem separatim, unus enim erat : sed secundum intellectum, utriusque naturam existimantes. » Sed et sanctus Gregorius Theologus in libro secundo de Filio, docens nos quomodo in Domino nostro Jesu Christo oportet naturas quæ in eo sunt, secundum intellectum discernere, ita scribit : « Cum

δόξης· Χριστοῦ μὲν Θεός, τῆς δὲ δόξης πατὴρ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον ἐν, ἀλλ' οὐ τῆ φύσει, τῆ δὲ συνόδῳ. » Καὶ ὁ ἐν ἀγίοις δὲ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐπίσκοπος ἐν τῇ κατ' Εὐνομίου τετάρτῳ λόγῳ τὰ αὐτὰ ἡμᾶς διδάσκων, γράφει οὕτως· « Πάλ' ὡς ἂν μὴ τις τῇ ἀκαρτέῳ φύσει τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν πάθος προστρέβοιτο, δι' ἐτέρων τρανώτερον τὴν τοιαύτην ἐπανορθοῦται πλάναν, μεσίτην αὐτὸν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ἰνομάζων, ἵνα ἐκ τοῦ τὰ δύο περὶ τὸ ἐν λῆγεσθαι τὸ πρόσφορον νοοῖτο περὶ ἑκάτερον, περὶ μὲν τὸ θεῖον ἢ ἀπάθεια, περὶ δὲ τὸ ἀνθρώπινον ἢ κατὰ τὸ πάθος οἰκονομία. Τῆς οὖν ἐπινοίας διαιρήσεως τὸ κατὰ φιλανθρωπίαν μὲν ἠνωμένον, τῇ δὲ λόγῳ διακρινόμενον, ὅταν μὲν τὸ ὑπερκειμένον, καὶ ὑπερέχον πάντα νοῦν κηρύσῃ, τοῖς ὑψιλοτέροις κέχρηται τῶν ὀνομάτων, ἐπὶ πάντων Θεὸν, καὶ μέγαν Θεὸν, καὶ δύναμιν Θεοῦ, καὶ σοφίαν, καὶ τὰ τοιαῦτα καλῶν. Ὅταν δὲ τὴν ἀναγκαιῶς διὰ τὸ ἡμέτερον ἀσθενὲς συμπαραληφθεῖσαν τῶν καθαρμάτων πείραν περιεγράψῃ τῷ λόγῳ, ἐκ τοῦ ἡμετέρου κατονομάζει τὸ συναμφότερον, ἄνθρωπον αὐτὸν προσασπαρευῶν, οὐ κομποποιῶν πρὸς τὴν λοιπὴν φύσιν διὰ τῆς φωνῆς τὸν δηλούμενον, ἀλλ' ὥστε περὶ ἑκάτερον τὸ εὐσεβῆς φυλαχθῆναι. »

A naturæ intellectu distant, simul dividuntur etiam nomina, Paulum dicentem audi : *Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriæ* (Ephes. 1) : *Christi quidem Deus, gloriæ autem Pater.* Nam etsi utrumque unum est, tamen non natura, sed conventu. » Et sanctus autem Gregorius Nyssenus [Episcopus Nyssæ] in quarto libro contra Eunomium, eadem nos docens, ita scribit : « Et ne aliquis incorruptibili naturæ crucis passionem applicaret, per alia manifestius talem emendat errorem, mediatorem ipsum Dei et hominum (I Tim. 11), et hominem et Deum ipsum nominans : ut cum duo de uno dicantur, congruum intelligatur circa utrumque, circa deitatem quidem impassibilitas, circa humanitatem autem dispensatio passionis. Intellectu igitur dividente hoc quod per misericordiam B quidem unitum est, ratione autem discernitur, cum hoc quidem, quod superpositum est et supereminens omnem sensum, prædicat, altioribus utitur nominibus, super omnia Deum, et magnum Deum, et virtutem Dei, et sapientiam (Rom. x ; Tit. 11 ; I Cor. 1), et talia vocans : cum autem passionum experimentum necessario propter nostram infirmitatem acceptum verbis significat, ex nostro nominans utrumque hominem ipsum appellat, non communicans per vocem ad cæteram naturam eum qui significatur, sed ut circa utrumque pietas conservetur. »

Τούτων οὕτως ἀποδειγμένον διὰ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας, παυσάσθωσαν οἱ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων πρόκεινται τῆς οἰκίας πλάνης ποιούμενοι, καὶ τῷ διὰ τούτου τὴν διαφορὰν ἀρνεῖσθαι, σύγχυτον εἰσαγεῖν ἐπιχειροῦντες. Πῶς γὰρ οὐκ ἀναγκαιὸς ὁ ἀριθμὸς, ὃ ἐπὶ σημασίᾳ τῆς διαφορᾶς τῶν ἰδιωτέων εἰς μίαν ὑπόστασιν φύσεων, καὶ οὐκ ἐπὶ τῇ ἀνὰ μέρος διαιρήσει αὐτῶν, οἱ πατέρες ἐχρήσατο; Ἀποδεικνύμενοι τοίνυν πανταχῶθεν, ὡς ἀσεβὲς ἐστὶ τὸ λέγειν, μίαν φύσιν, ἥτοι οὐσίαν θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ, κάμινθε ἐροῦμεν, ὡς οὐδὲ καθὼ μίαν ὑπόστασιν λέγομεν τῆς θεότητος, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, οὕτω δυνατόν καὶ μίαν φύσιν λέγειν Χριστοῦ. Ἐπειδὴ μὴ ταυτὸν φύσις τε καὶ ὑπόστασις. Πάντες γὰρ οἱ ἅγιοι πατέρες συμφώνως ἡμᾶς διδάσκουσιν, ἄλλο εἶναι φύσιν ἥτοι οὐσίαν, καὶ μορφήν, καὶ ἄλλο ὑπόστασιν ἥτοι πρόσωπον· καὶ τὴν μὲν φύσιν, ἥτοι οὐσίαν καὶ μορφήν τὸ κοινὸν σημαίνειν, τὴν δὲ ὑπόστασιν ἥτοι πρόσωπον, τὸ ἰδικόν· εἰ δὲ φησὼσι τινες, ὅτι ὡσπερ μία ὑπόστασις σύνθετος εἴρηται ἐπὶ Χριστοῦ, οὕτως δὲ καὶ μίαν φύσιν σύνθετον λέγειν, ἀπειθεῖομεν καὶ ταῦτο ἄλλότριον εἶναι τῆς εὐσεβείας. Μίαν γὰρ φύσιν θεότητος, ἥτοι οὐσίαν λέγοντες, τρεῖς ἐπ' αὐτῆς δοξάζομεν ὑποστάσεις ἐν ἑκάστῃ ὑποστάσει τὴν αὐτὴν φύσιν, ἥτοι οὐσίαν γνωρίζοντες· καὶ εὐσεβῶς ἐκ τῶν τριῶν ὑποστάσεων μίαν ὑπόστασιν τὴν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα συνθεῖσθαι φαμεν. Οὐδεὶς γὰρ ποτε ἐτόλμυσεν ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ εἰπεῖν, ὅτι ὡσπερ τρεῖς ὑποστάσεις, οὕτω καὶ τρεῖς φύσεις εἰσι τῆς ἁγίας τριάδος, ὥστε καὶ ἕνασθαι λέγειν μίαν φύσιν ἐκ τῶν τριῶν φύσεων συνθεῖσθαι πρὸς σάρκα· τρεῖς γὰρ φύσεις ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος μόνος Ἄρειος τολμήσας εἰπεῖν ὡς βλάσφημος κατεκρίθη. Διὰ τοῦτο τοίνυν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον δύο φύσεων ἕνωσιν λέγομεν, καὶ μίαν ὑπόστασιν. Ἐπειδὴ ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἕτερος

His ita demonstratis per sanctorum Patrum doctrinam, cessent qui numerum naturarum quæ in Christo sunt, occasionem sui erroris faciunt, et earum differentiam [ob id differentiam negando, Græc.] numeri recusatione negando, confusionem introducere conantur. Quomodo enim non est necessarius numerus, quo, ad significandam differentiam naturarum quæ in unam subsistentiam unitæ sunt, et non ad divisionem per partes earum, usi sunt Patres? Demonstratio igitur undique, quod impium est dicere unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi, et illud dicimus, quia nec secundum quod unam subsistentiam dicimus deitatis et humanitatis Christi, sic possibile est et unam naturam Christi dicere : quoniam non idem est natura et subsistentia. Omnes enim sancti Patres consonanter nos docent aliud esse naturam sive substantiam et formam, et aliud subsistentiam sive personam; et naturam quidem vel substantiam et formam, et hoc quod est commune, significare; subsistentiam autem sive personam, hoc quod est speciale. Sin vero dixerint quidam, quod sicut unæ subsistentia composita dicitur Christi, sic oportet et unam naturam compositam dicere : ostendemus et hoc alienum esse a pietate. Unam enim naturam sive substantiam deitatis dicentes, tres ipsius constemur [glorificamus, Græc.] subsistentias, in unaquaque subsistentia eandem naturam sive substantiam cognoscentes. Et recte ex tribus subsistentiis unam subsistentiam Verbi ad carnem compositam esse dicimus. Nemo enim unquam ausus est in catholica Ecclesia dicere, quod sicut tres subsistentie, sic et tres naturæ sunt sanctæ Trinitatis : ut possibile sit dicere, unam naturam ex tribus naturis compositam esse ad carnem. Tres enim naturas in sancta

ὡν παρὰ τὸν πατέρα, τῆς αὐτῆς δὲ φύσεως ὡν τῆ πατρὶ, ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει ἰδιαιούργησεν ἰαντῶ σάρκα ἰψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερῇ, ὅπερ ἄλλοι ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνωθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, καὶ οὐχ ὑποστάσει ἤτοι προσώποις μιᾷ ὑπόστασει ἐν ἑκατέρῃ φύσει γνωρίζομενος, ἐν δὲ τῇ θείᾳ, ἐν ἣ ὑπᾶρχε κατὰ τὸ, — Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχει, — καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κατὰ τὸ, — Ἐν ὁμοιωματι ἀνθρώπων γενόμενος. — Καὶ διὰ τοῦτο εὐσεβῶς εἶποι τις ὡν μίαν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ λόγον σύνθετον, ἥπερ μίαν φύσιν σύνθετον· ἐπειδὴ ὅτι καθ' ἑαυτὴν ἀπλῶς φύσις λέγεται, μὴ προσκειμένου ταύτῃ ἰδικῶ τινος προσώπου, ἀριστῶ τε, καὶ ἁρτυπώτατον διλοῖ· τὸ δὲ ἀριστῶ πρὸς αὐτὴ συντεθῆναι δύναται. Εἰ δὲ τις καὶ μετὰ τοὺς τοιούτους λόγους πρὸς φιλονεικίαν μίαν ὁρᾷ, ἀντιθεῖναι ἐπιχειρήσει λέγων, ὅτι κατὰ τὸν ἀποδοθέντα τῆς φύσεως λόγον χρὴ καὶ τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει τοῦ Χριστοῦ ἰδίαν ὑπόστασιν, ἥτοι πρόσωπον ἴδιον εἶχειν, πρόδηλός ἐστιν ὁ τοιούτος, ὅτι προϋποστέλλει ἀνθρώπῳ ἐνωθῆναι λέγει τὸν λόγον, καὶ ἀσχετικὴν γενεῖσθαι τὴν ἔνωσιν. Δύο γὰρ ὑποστάσεις, ἥτοι προσώπων καθ' ὑπόστασιν γενεῖσθαι ἐνωσιν ἀδύνατον. Ὡστε ὁ ταῦτα λέγων, τὸ δυνατόν τοῦ Θεοῦ λόγου ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ κινῶσαι σπουδαίων, ἀγνοεῖ τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὅπερ καρδίᾳ μὴ πιστευοῦσαι εἰς διανοήσαν, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν· οὗτος γὰρ ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσει τοῦ Χριστοῦ ἀπλῶς ποιεῖ λέγεται, ἀλλ' οὐτε ἰδίαν ὑπόστασιν, ἥτοι πρόσωπον εἶχειν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπαρξίσεως εἶλασθαι. Ὅθεν αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἀτίπτως ἀνθρώπων γενεῖσθαι ὁμολογοῦμεν, καὶ οὐκ εἰς ἀνθρώπων τινος αὐτὸν ἐληλυθέναι· καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος τὴν ἐκ πατρὸς γέννησιν εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον εἶναι τὴν ἁγίαν ἐνδοξὴν ἀειπαρέουσαν Μαρίαν. Διὰ τοῦτα καὶ πρὸ τῆς σαρκοῦσεως τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ μετὰ τῆς αὐτοῦ σάρκωσιν τρεῖς ὑποστάσεις λέγομεν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῆς ἁγίας φιλίᾳδος τετάρτης ὑποστάσεως, ἥτοι προσώπου προσθήκην μὴ ἐπιδειξαμένης. Ἐκ τούτων τοίνυν πάντων διελέγχονται εἰ λέγοντες πρὸ τῆς ἐνώσεως δύο φύσεις, ὡς προϋποστέλλεται λέγουσιν ἀνθρώπων, καὶ οὕτως ἐνωθῆναι τῇ θεῷ λέγω, κατὰ τὴν μακίαν Θεοδώρου, καὶ Νεστορίου εἶναι ἀσεβῆ· εἰ δὲ λέγοντες μὴ χρῆναι λέγειν μετὰ τὴν ἔνωσιν δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ μίαν φύσιν, σύγχυσιον, καὶ φαντασίαν εἰσάγοντες [εἰσάγουσι] κατὰ Ἀπολιμνήσειον, καὶ Εδουχέα τοὺς ἀσεβεῖ. Ἀλλ' οὗτοι μὴ ταῦτα. εἰ δὲ ἄγιοι πατέρες μετὰ τὴν τοῦ λόγου ἐνανθρώπησιν θεωροῦντες τὰ εἶ ὡν ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι ἀσύγχυτοι μεμνησκόων εἰ φύσεις, ὀρθότατα τὰς δύο φύσεις τὴν τε θείαν, καὶ ἀνθρωπίνην ἐν τῇ Χριστῷ εἶναι εἰρήκασιν. Ὅστε γὰρ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως δύο φύσεις ἦσαν τοῦ πατρὸς, οὐδὲ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αἱ δύο μίαν γεγύνασκον, εἰ καὶ ἐν μιᾷ ὑποστάσει γνωρίζονται.

ex quibus Christus est, et quod inconfuse manserunt naturæ, rectissime duas naturas, divinam et humanam, in Christo esse dixerunt. Nec enim ante incarnationem duæ naturæ erant Domini, nec post incarnationem duæ naturæ una factæ sunt, licet in una subsistentia cognoscantur.

Taῦτα δὲ καὶ ἐκ τῶν θείων γραφῶν, καὶ ἐκ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας διδαχθῆντες πρὸς ἀνατροπὴν τῶν

A Trinitate solus Arius ausus dicere, tanquam blasphemus condemnatus est. Ideo igitur secundum rectam rationem, duarum naturarum dicimus unitiorem, et unam subsistentiam : quoniam Dei Filius, cum esset secundum subsistentiam alter præter Patrem, eandem autem naturam habens Patris, in sua subsistentia plasmasit sibi carnem animatam anima rationali et intellectuali : quod significat, humanæ naturæ unitum esse Deum Verbum, et non subsistentiæ seu personæ cujusdam. Est igitur Deus Verbum et incarnatus, una subsistentia in utraque natura cognoscendus : in divina, in qua erat, prout dictum est, *Qui cum in forma Dei esset* (Philipp. 11) ; et in humana secundum hoc quod est *in similitudinem hominum factus* (Ibidem). Et ideo [sic, Græc.] rectius dicat aliquis

B unam subsistentiam Dei Verbi compositam, quam unam naturam compositam : quoniam cum per se absolute natura dicitur, non adjecta ei specialis cujusdam persona, infinitum, et non subsistens aliquid significat : infinitum autem ad nihil potest componi. Sin autem aliquis et post tales rationes ad contentiorem solam respiciens, opponere conatur, dicens quod secundum redditam naturæ rationem oportet et humanam naturam Christi suam subsistentiam seu personam propriam habere : manifestus est talis, quod ante subsistenti homini unitum esse dicit Deum Verbum, et affectualem factam esse unitatem. Duæ enim subsistentiæ seu personæ secundum subsistentiam uniri non possunt. Qui igitur hæc dicit, Dei potentiam verbis humanæ sapientiæ evacuare festinans,

C ignorat magnum pietatis mysterium, quod corde quidem creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Neque enim humana Christi natura per se absolute unquam dicitur, sed nec suam subsistentiam seu personam habuit : sed in subsistentia Dei Verbi, natura humana initium [initium existentie accepit, Græc.] ut esset, habuit : unde ipsum Deum Verbum immutabiliter hominem factum esse confitemur, et non in hominem quemdam venisse ; et ejusdem Dei Verbi incarnati esse nativitatem ex virgine, et propter hoc Dei Genitricem sanctam gloriosam semper virginem Mariam esse. Ideo et ante incarnationem Dei Verbi, et post ejus incarnationem, tres subsistentias dicimus Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Non enim sancta Trinitas quartæ subsistentiæ vel personæ adjectionem suscepit. Ex his igitur omnibus

D personæ adjectionem suscepit. Ex his igitur omnibus convincentur qui dicunt, ante unitiorem duas naturas esse, quod ante plasmatam [subsistentem] dicunt hominem, et sic unitum esse Deo Verbo, secundum insaniam Theodori et Nestorii impiorum. Qui autem dicunt, quod non oportet post unitatem duas naturas in Christo, sed unam dicere, confusionem et phantasiam introducent secundum Apollinarium et Eutychem impios. Sed isti quidem hæc. Sancti vero Patres, post Dei Verbi incarnationem considerantes ea

Hæc autem et ex divinis Scripturis et Patrum doctrina edocti, ad refutandos eos qui confundunt et

συγγεόντων, και τεμνοντων τὸ τῆς θείας οικονομίας μυστήριον, εἰκότως ἐγράψαμεν, και οὐ τῷ σαφηνίζεν τὰ εἰδὲν ἔστι, και ἐν οἷς γνωρίζεται ὁ Χριστός, σύγγυσιν ἢ διαίρεισιν τῆ θείᾳ οικονομίᾳ εἰσάγομεν. Ἀμφίλει δοξολογίαν και τὸν τῆς ἐνώσεως λόγον προσφέροντες, ἕνα Χριστὸν και υἱὸν και κύριον τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σεσαρκωμένον, και ἐνανθρωπήσαντα ὁμολογοῦμεν τε, και προσκυνοῦμεν σὺν τῷ πατρὶ και τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Τούτων οὕτως ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας ὁμολογουμένων, γνωσκείν βουλόμεθα πάντας τοὺς Χριστιανούς, ὅτι ὡσπερ ἕνα Θεὸν και κύριον ἔχομεν, οὕτω και μίαν πίστιν. Εἰς γὰρ ἔστιν ὅρασις πίστεως, τὸ ὁμολογεῖν και ὀρθῶς δοξάζειν πατέρα, και Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, και ἅγιον πνεῦμα. Ταύτην τὴν ὁμολογίαν φυλάττομεν, εἰς ἣν και ἔβαπτίσθημεν, δωροθετίαν μὲν παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ και σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς και ἀποστόλοις, παρ' αὐτῶν δὲ κηρυχθείσαν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Οἱ δὲ τριακῶσι δέκα και ὀκτὼ πατέρες ἅγιοι οἱ συναχθέντες ἐν Νικαίᾳ κατὰ Ἀρείου, και τοῦτον μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀσεβείας καταδικάσαντες, τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν, ἢ σύμβολον και [ἅγιον L.] μᾶθημα τῆς πίστεως παραδεδώκασι τῷ ἁγίῳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ· και μετ' ἐκείνους οἱ ἑκατὸν πενήκοντα ἅγιοι πατέρες οἱ συναχθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, και Μάγνου τοῦ Ἀπολιναριστοῦ, και τούτους καταδικάσαντες μετὰ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας, ἀκολουθοῦντες τε κατὰ πάντα τῷ αὐτῷ ἁγίῳ συμβόλῳ τῷ παρὰ τῶν τριακῶσι δέκα ἁγίων πατέρων παραδοθέντι, ἐτάρασαν τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἐτι δὲ και οἱ ἐν Ἐφέσῳ συναχθέντες τὸ πρῶτον ἅγιοι πατέρες κατὰ Νεστορίου τοῦ δυσσεβοῦς, και οἱ ἐν Χαλκηδῶνι ἅγιοι πατέρες κατὰ Εὐτυχοῦς τοῦ δυσσεβοῦς, ἀκολουθήσαντες κατὰ πάντα τῷ εἰρημῶν ἁγίῳ συμβόλῳ, ἥτοι μαθήματι τῆς πίστεως, κειμένησιν τοὺς προσηρημένους ἀσθεταῖς μετὰ τῆς αὐτῶν ἐκείνης, και τῶν ὁμοίων αὐτῶς φρονήσεων, ἢ και φρονήσεων. Καὶ πρὸς τούτους ἀνωθετίαν τοῦ δευτέρου ὅρου πίστεως ἥτοι σύμβολον και μᾶθημα παραδόντας τοῖς προσηρημένοις τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι, ἢ ἐξ οὐρανῶν ποτε εἰρήσεως ἐπισηρέουσα παρὰ τὸν παραδοθέντα, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τῶν τριακῶσι δέκα και ὀκτὼ ἁγίων πατέρων, και τριακῶν ὑπὸ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἁγίων πατέρων. Ταῦτα οὕτως ἔχοντων συνείδμεν και κερύλακα ὑποκείμεν τῶν τε τῆς πίστεως ὀρθῶν ὁμολογίαν ἐκ συντόμου, τῶν τε τῶν αἰρητικῶν κειμένων περιέχοντα.

Ἐὰν τις εὐχὴ ὁμολογῆ πατέρα, και υἱὸν, και ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, ἕνα φύσιν και οὐσίαν, μίαν τε δύναμιν και ἐξουσίαν ἐν τριακῇ ὑποστάσει, ἕνα προσημένον προσκυνούμενον, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔσται.

Ἐὰν τις εὐχὴ ὁμολογῇ τὸν πρὸ αἰῶνος, και ἀχράντον ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα Θεὸν λόγον ἐκ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν και [L.] ἀσπασθέντα ἐκ τῆς ἁγίας [ἐκδοξῆς L.] θεοτόκου και ἀειπαρθένου Μαρίας, και ἀνθρωπον γεόμενον γεννηθέντα ἐξ αὐτῆς, και διὰ τῆς οὐσίας τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ λόγου εἶναι τὰς δύο γεννάσεις, τῶν τε πρὸ αἰῶνος ἀσωμάτως, και τῆν ἐκ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατὰ σάρκα, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔσται.

Ἐὰν τις λέγει ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον τῶν θαυματουργ-

A dividunt divinæ dispensationis mysterium, merito scripsimus, et non eo quod declaramus ea ex quibus est, et in quibus cognoscitur Christus, confusionem vel divisionem divinæ dispensationis facimus. Itaque glorificationem et unitiois rationem proferentes, unum Christum et Filium et Dominum, Verbum Dei incarnatum et hominem factum confitemur et adoramus cum Patre et Spiritu sancto. Hæc ita cum universali Dei Ecclesia confitentes, scire volumus omnes Christianos, quod sicut unum Deum et Dominum habemus, ita et unam fidem. Una enim definitio fidei est, confiteri et recte glorificare Patrem, et Christum Filium Dei, et Spiritum sanctum. Istam confessionem conservamus, in qua et baptizati sumus donatam quidem a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo sanctis suis discipulis et apostolis, ab eis autem prædicatam in toto mundo. Trecenti autem decem et octo sancti Patres collecti in Nicæa adversus Arium, illo cum sua impietate condemnato, eandem confessionem, id est, sanctum mathema et symbolum fidei tradiderunt sanctæ Dei Ecclesiæ; et post illos, centum quinquaginta sancti Patres Constantinopoli collecti adversus Macedonium sancto Spiritui repugnantem, et Magnum Apollinaristam, illis condemnatis cum sua perfidia, secuti per omnia idem sanctum symbolum traditum a trecentis decem et octo sanctis Patribus, explanaverunt quæ sunt de deitate sancti Spiritus (Act. 5). Insuper autem et qui in Epheso prius collecti sunt sancti Patres adversus Nestorium impium, et qui in Chalcedone convenerunt sancti Patres adversus Eutychem impium, secuti per omnia prædictum sanctum symbolum sive mathema fidei, condemnaverunt prædictos hæreticos una cum eorum impietate, et hos qui similia illis sapuerant, vel sapient. Et super hæc anathematizaverunt eos qui aliam definitionem fidei, sive symbolum, sive mathema tradunt accedentibus ad sanctum baptisma, vel ex quacunque hæresi conversis, præter traditum (sicut dictum est) a trecentis decem et octo sanctis Patribus, et explanatum a centum quinquaginta sanctis Patribus. His ita se habentibus, perspeximus et capitula supponere, quibus tam rectæ fidei compendiosa confessio, quam hæreticorum condemnatio continetur.

I. Si quis non confitetur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et Trinitatem consubstantialem, unam deitatem, seu naturam, et substantiam, et unam virtutem et potestatem in tribus subsistentiis seu personis adorandam, talis anathema sit.

II. Si quis non confitetur eum, qui ante secula et sine tempore ex Patre natus est, Deum Verbum in ultimis diebus descendisse de coelis, et incarnatum esse de sancta gloriosa Dei Genitrice et semper virgine Maria, et hominem factum, natum esse ex ipsa, propter hoc ejusdem Dei Verbi duas esse nativitates, [Suppl. æternam scilicet et] eam quæ est in ultimis diebus secundum carnem, talis anathema sit.

III. Si quis dicit alium esse Deum Verbum qui mi-

1 Universalis D. e. confiteatur. Græc. Alique ita mss. codex Bohierii.

γίσαντα, καὶ ἄλλόν τὸν Χριστὸν τὸν παθόντα· ἢ τὸν Θεὸν ἅλ-
 λόγον συνείναι τῷ Χριστῷ λέγει γενομένου ἐκ γυναίκος, ἢ
 ἐν αὐτῷ εἶναι ὡς ἄλλον ἐν ἄλλῳ, ἀλλ' οὐχί ἓνα καὶ τὸν αὐ-
 τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκω-
 θέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τοῦ σῶτος τὰ θαύ-
 ματα καὶ τὰ πάθη, ἄπερ ἰκουσίας ὑπέμεινε σαρκί, ὁ
 τοιοῦτος ἀνάθεμα ἴστω.

Εἴ τις λέγει κατὰ χάριν, ἢ κατ' ἐνέργειαν, ἢ κατ'
 ἀξίαν, ἢ κατ' ἰσοτιμίαν, ἢ κατ' αὐθεντίαν, ἢ ἀναφοράν, ἢ
 σχίσιν, ἢ δύναμιν, τὴν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς ἄν-
 θρωπον γεγενῆσθαι, ἢ καθ' ὁμωνυμίαν, καθ' ἣν οἱ Νεστο-
 ρικοί καὶ τὸν Θεὸν λόγον Χριστὸν καλοῦντες, καὶ τὸν ἄν-
 θρωπον κειχωρισμένως Χριστὸν ὀνομάζοντες κατὰ μόνον
 τὴν προσταγίαν ἓνα Χριστὸν λέγουσιν· ἢ εἴ τις λέγει κατ'
 εὐδοκίαν τὴν ἔνωσιν γεγενῆσθαι, καθὼς Θεόδωρος ὁ αἰρε-
 τικὸς αὐτοῖς λέξει λέγει, ὡς ἀρεσθέντος τοῦ Θεοῦ λόγου
 τῷ ἀνθρώπῳ ἀπὸ τοῦ εὐ καὶ καλὰ δοῦσαι αὐτῷ περὶ αὐτοῦ,
 οὐχὶ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα
 ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοεῖ τὴν ἔνωσιν ὁμολογεῖ,
 καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν σύνθετον, ὁ
 τοιοῦτος ἀνάθεμα ἴστω.

Εἴ τις κατὰ ἀναφοράν, ἢ καταχρηστικῶς θεοτόκον λέγει
 τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν, ἢ ἀνθρωποτόκον,
 ἢ Χριστοτόκον, ὡς τοῦ Χριστοῦ μη ὄντος Θεοῦ, ἀλλὰ μη
 κυρίας καὶ κατ' ἀλίθειαν θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογεῖ, διὰ
 τὸ τὴν πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα Θεὸν λόγον
 ἐκ' ἑσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι καὶ γεν-
 νηθῆναι, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἴστω.

Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν ἰστακρωμένον σαρκὶ κύριον
 ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν Θεὸν εἶναι ἀληθινόν, καὶ κύριον τῆς
 δόξης, καὶ ἓνα τῆς ἁγίας τριάδος, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα
 ἴστω.

Εἴ τις ἐν δυσὶ φύσει λέγων μὴ ὡς ἐν θεότητι, καὶ ἐν
 ἀνθρωπότητι τὸν ἓνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
 τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα ὁμολογεῖ, μηδὲ ἐπὶ τῷ σημά-
 ναι τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, ἔξ ὧν καὶ συνετέθη, ἀλλ'
 ἐπὶ διαίρεισι τῇ ἀνὰ μέρος τὴν τοιαύτην λαμβάνει φωνὴν
 ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου· ὡς κειχωρισμένας καὶ
 ἰδιουποστάτους εἶναι τὰς φύσεις, καθὼς Θεόδωρος καὶ
 Νεστόριος βλασφημοῦσιν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἴστω.

Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἐνὸς κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, του-
 ἴστω τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου τὸν ἀρεθμὸν τῶν φύ-
 σεων ὁμολογῶν μὴ τῇ θεωρίᾳ τὴν διαφορὰν τούτων, ἔξ ὧν
 καὶ συνετέθη, λαμβάνει, ὡς ταύτης οὐκ ἀνηρημένης διὰ
 τὴν ἔνωσιν, ἀλλ' ἐπὶ διαίρεισι τῇ ἀνὰ μέρος τῷ ἀρεθμῷ
 πῆχεται, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἴστω.

Εἴ τις λέγων, μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμέ-
 νων, οὐκ οὕτως αὐτὸ ἐκλαμβάνει, ὡς ὅτι ἐκ τῆς θείας
 φύσεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εἰς Χριστὸς ἀπετέλεισθαι
 ὁμοούσιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιος
 ἡμῖν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ὅτι τῆς θεότη-
 τος, καὶ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ μία φύσις, ἦτοι οὐσία
 ἀπετέλεισθαι, κατὰ τὴν Ἀπολιναρίου καὶ Εὐτυχοῦς κακο-
 πιστίαν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἴστω.

A racula operatus est, et alium Christum qui passus
 est, aut dicit Deum Verbum cum Christo esse na-
 scente ex muliere, vel in ipso esse tanquam alterum
 in altero, sed non unum eundemque Dominum no-
 strum Jesum Christum, Deum Verbum incarnatum
 et hominem factum, et ejusdem ipsius miracula et
 passiones, quas carne sponte sustinuit, talis anathe-
 ma sit.

IV. Si quis dicit, secundum gratiam, vel secun-
 dum operationem, vel secundum dignitatem, vel
 secundum æqualitatem honoris, vel secundum aucto-
 ritatem, vel relationem, vel affectum, vel virtutem,
 unitiorem Dei Verbi ad hominem factam esse, vel
 secundum homonymiam, per quam Nestoriani et
 Deum Verbum vocantes Christum, et hominem sepa-
 ratim Christum nominantes, solo vocabulo unum
 Christum dicunt: aut si quis per bonam voluntatem
 dicit unitiorem factam esse, sicut Theodorus hære-
 ticus ipsis verbis dicit, quasi placuit Deo Verbo ho-
 mo, eo quod bene visum est ei de ipso, sed non se-
 cundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem anima-
 tam animam rationali et intellectuali unitiorem con-
 fitetur, et ideo unam ejus subsistentiam compositam
 esse, talis anathema sit.

V. Si quis per relationem, aut abusive, Dei ge-
 nitricem dicit sanctam gloriosam semper virginem
 Mariam, aut hominis genitricem, aut Christotocem,
 tanquam Christo Deo non existente, sed non proprie
 et vere Dei genitricem ipsam confitetur, eo quod
 ipse qui ante sæcula ex Patre natus est Deus Ver-
 bum, in ultimis diebus ex ipsa incarnatus et natus
 est, talis anathema sit.

VI. Si quis non confitetur Dominum nostrum
 Jesum Christum qui carne crucifixus est, Deum esse
 verum, et Dominum gloriæ, et unum de sancta Tri-
 nitate, talis anathema sit.

VII. Si quis in duabus naturis dicens non tanquam
 in deitate et humanitate unum Dominum nostrum
 Jesum Christum, Deum Verbum incarnatum confite-
 tur, nec ad significandam differentiam naturarum,
 ex quibus compositus est, sed pro divisione per
 partem, talem excipit vocem in mysterio Christi,
 quasi separatim unaquaque natura suam habente
 subsistentiam, sicut Theodorus et Nestorius blasphemaverunt, talis anathema sit.

VIII. Si quis in uno Domino Jesu Christo, hoc est
 Deo Verbo incarnato, numerum constans naturarum,
 non intellectu differentiam earum, ex quibus et com-
 positus est, excipit, ut pote non interemptam pro-
 pter unitatem, sed pro divisione per partem numero
 utitur, talis anathema sit.

IX. Si quis dicens unam naturam Dei Verbi incar-
 natam, non sic hoc intelligit, quod ex divina natura
 et humana unus Christus effectus est, consubstantialis
 Patri secundum deitatem, et consubstantialis nobis
 idem ipse secundum humanitatem, sed quod dei-
 tatis et carnis Christi una natura sive substantia
 effecta est secundum Apollinarii et Eutychetis per-
 fidiam, talis anathema sit.

Ἐπίσης γὰρ καὶ τοὺς ἀνὰ μέρος διαιροῦντας, ἥτοι ἄνωγοντας, καὶ τοὺς συγχίοντας τὸ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ἀποστρέφεται, καὶ ἀναθεματίζει ἢ καθολικῆ ἐκκλησίᾳ.

Εἰ τις μὴ ἀναθεματίζει Ἄρειον, Εὐνόμιον, Μακεδόنيον, Ἀπολλινάριον, Νεστόρειον, Εὐτυχίαν, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τοῦτοις φρονοῦντας, ἢ φρονήσαντας, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἰ τις ἀντιποιεῖται Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας τοῦ εἰπόντος, ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν, ὑπὸ καθῶν ψυχῆς καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ ἐκ προκοπῆς ἔργων βελτιωθέντα, καὶ βαπτισθέντα εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβεῖν, καὶ υἰοθεσίᾳ ἁγιάσθαι, καὶ κατ' ἰσότητά βασιλικῆς εἰκότος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου προσκυνούμενον, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄσπικτον ταῖς ἐνοσίαις, καὶ ἀναμάρτητον παντελεῶς γενομένον· καὶ πάλιν εἰρακτός τὴν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν τοιαύτην γεγενῆσθαι, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, « Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. » Καὶ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀναρθεμίαις αὐτοῦ βλασφημίαις τολμήσαντος εἰπεῖν, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἰπὼν, « Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, » οὐ δέδωκεν αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ σχήματι μόνον ἐνεφύσησεν. Οὗτος δὲ καὶ τὴν ὁμολογίαν Θωμᾶ, τὴν ἐπὶ τῇ ψηλαφῆσει τῶν χειρῶν καὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίου μετὰ τὴν ἀνάστασιν, λέγων, « Ὁ τὸ κύριός μου καὶ Θεός μου, » εἶπε μὴ εἰρησθαι περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῦ Θωμᾶ, οὐδὲ γὰρ εἶναι λέγει τὸν κύριον Θεόν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ παραδόξῳ τῆς ἀναστάσεως ἐκπλαγίοντα τὸν Θωμᾶν ὑμῆσαι τὸν Θεὸν τὸν ἐγείραντα τὸν Χριστόν. Τὸ δὲ χεῖρον, ὅτι καὶ ἐν τῇ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γενομένη παρ' αὐτοῦ δῆθεν ἰρμανεῖα συγχεῖν ὁ αὐτὸς Θεόδωρος τὸν Χριστὸν Πλάτωνι, καὶ Μανιχαίῳ, καὶ Ἐπικουρῳ, καὶ Μαρκίῳ, λέγει, ὅτι ὡς περὶ ἐκείνων ἕκαστος εὐράμενος ὀκταῖον δόγμα τοὺς αὐτῷ μαθητεύσαντας πεποιῆκε καλεῖσθαι Πλατωνικούς, καὶ Μανιχαίους, καὶ Ἐπικουρείους, καὶ Μαρκωνιστάς, τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῦ Χριστοῦ εὐράμενον τὸ δόγμα, ἔξ αὐτοῦ τοὺς Χριστιανούς καλεῖσθαι. Εἰ τις τοίνυν ἀντιποιεῖται Θεοδώρου τοῦ τὰ τοιαῦτα βλασφημήσαντος, ἀλλὰ μὴ ἀναθεματίζει αὐτὸν, καὶ τὰ αὐτοῦ συγγράμματα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτῷ φρονοῦντας, ἢ φρονήσαντας, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἰ τις ἀντιποιεῖται τῶν συγγραμμάτων Θεοδώριτου, ἅπτερ ἐξήθετο ὑπὲρ Νεστορίου τοῦ αἰρετικοῦ, καὶ κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης ἁγίας συνόδου, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τῶν ἐξ' αὐτοῦ κεφαλαιῶν, ἐν οἷς ἀσεβεῖς συγγράμμασι σχετικῶν λέγει τὴν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν τινα ἄνθρωπον· περὶ οὗ βλασφημῶν λέγει, ὅτι ἐψηλάφησε Θωμᾶς τὸν ἀναστάντα, καὶ προσεκίνησε τὸν ἐγείραντα, καὶ διὰ τοῦτο ἀσεβεῖς καλεῖ τοὺς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλους, τοὺς καθ' ὑπόστασιν τὴν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα ὁμολογούντας· καὶ πρὸς τοῦτοις θεοτόκον ἀπαρνείται τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀεικάρθεον Μαρίαν. Εἰ τις τοίνυν τὰ εἰρημικά συγγράμματα Θεοδώριτου ἱπανεῖ, ἀλλὰ μὴ ἀναθεματίζει αὐτὰ, ἀνάθεμα ἔστω· διὰ ταῦτας γὰρ τὰς βλασφημίας τὰς ἐπισκοπῆς ἐξεδόθη, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ ἁγίᾳ συν-

X. *Æqualiter enim et eos qui per partem incidunt vel dividunt, et eos qui confundunt divinus dispensationis mysterium Christi, rejicit et condemnat universalis Dei Ecclesia.*

Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, Eutychem, et eos qui similia ei sapuerunt vel sapiunt, talis anathema sit.

XI. *Si quis defendit Theodorum Mopsuestenum, qui dixit alium esse Deum Verbum, et alium Christum a passionibus animæ et desideriis carnis molestias patientem, et ex profectu operum melloratum, et baptizatum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et per baptismum gratiam sancti Spiritus accepisse, et affiliationem meruisse, et ad similitudinem imperialis imaginis in personam Dei Verbi adorari [adoratum], et post resurrectionem immutabilem cogitationibus, et impeccabilem omnino factum fuisse; et iterum dixit talem factam esse unionem Dei Verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus de viro et muliere: Erant duo in carne una (Eph. v): et super alias suas innumerabiles blasphemias ausus est dicere, quod post resurrectionem cum insufflasset Dominus discipulis suis, et dixisset: Accipite Spiritum sanctum (Joan. xx): non dedit eis Spiritum sanctum, sed figuratim tantummodo insufflavit: sed et [Hic autem etiam Gr.] confessionem, quam fecit Thomas cum palpasset manus et latus Domini post resurrectionem, dicens, Dominus meus et Deus meus (Ibidem), inquit non esse dictam a Thoma de Christo (nec enim dixit Theodorus Deum esse Christum), sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum, qui Christum resuscitavit: et quod pejus est, etiam in interpretatione quam in Actus apostolorum scripsit Theodorus, similem fecit Christum Platoni, et Manichæo, et Epicuro, et Marcioni, dicens quod sicut illorum unusquisque ex dogmate quod invenit, suos discipulos fecit vocari Platonicos, et Manichæos, et Epicureos, et Marcionistas, simili modo et cum Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit eundem Theodorum, qui talia blasphemavit, et non anathematizat eum, et ejus scripta, et eos qui similia illi sapuerunt, vel sapiunt, talis anathema sit.*

XII. *Si quis defendit conscripta Theodoretii quæ exposuit pro Nestorio hæretico adversus rectam fidem, et Ephesinam primam sanctam synodum, et S. Cyrillum, et duodecim ejus capitula, in quibus sceleratis conscriptis idem Theodoretus affectualem dicit unitatem Dei Verbi ad hominem quemdam, de quo blasphemans dixit, quod palpavit Thomas eum qui resurrexit, et adoravit eum qui resuscitavit; et propter hoc impios vocat doctores Ecclesiæ qui unitatem secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur; et super hæc Dei Genitricem abnegat sanctam et gloriosam semper virginem Mariam. Si quis igitur memorata conscripta Theodoretii defendit, et non anathematizat ea, talis anathema sit. Propter tales enim blasphemias ab episcopatu*

ἴδια τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνεδίῳ πάντα τὰ ἐναντία τοῖς
 μαρτυρουμένοις αὐτοῦ συγγράμματα ποιεῖται, καὶ τὴν
 ὀρθὴν πίστιν ἠμολογεῖται.

Ἐἴ τις ἀντιποιεῖται τῆς ἀσιθεοῦς ἐπιστολῆς τῆς λογιμέ-
 νης παρὰ Ἰβᾶ γογγύσαι πρὸς Μάρτυρ ἐν Μάρτυρι τὸν αἰ-
 σουαῖα, οὔτε ἀκουσμένης τὸν Θεὸν λέγειν ἄδραστον γε-
 γνηθῆναι, καὶ λεγούσης· μὴ τὸν Θεὸν λέγειν ἐκ τῆς παρ-
 θένου σαρκωθέντα γεννηθῆναι, ἀλλὰ ψλ' ὄνθρωπον ἢ
 αὐτῆς γεννηθῆναι, ἐν καινῇ ἀποκαταστάσει, ὡς ἄλλοι εἶναι τὸν
 Θεὸν λέγον, καὶ ἄλλοι τὸν ἄδραστον πρὸς τοὺτοις δὲ
 ἐνυβρίζουσαι τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον, ὡς χωρὶς
 ζητήσεως καὶ κρίσεως Νεστορίου καταδικασάσης, καὶ τὴν
 ἐν ἁγίῳ Κύριλλῳ ἀφαιρέτικὴν ἀποκατάστασιν, καὶ ἀσθεῖ τὴν
 εὐ- αὐτοῦ κεφάλαια· Νεστορίου δὲ καὶ Θεοδοίου μετὰ τοῦ
 αὐτοῦ ἀσθεῖν συγγράμματα ἀποκαταστάσης, καὶ ἐκδικη-
 σης. Ἐἴ τις τοῖτων τὴν εἰρημίνην ἀσθεῖ ἐπιστολῆν ἐκδι-
 κῆ, ἢ ὀρθὴν αὐτῆν εἶναι λέγει, ἢ μέρος αὐτῆς, ἀλλὰ μὴ
 ἀναθεματίζει αὐτὴν, ἀνάθεμα ὄντω.

Τῆς νεοκίας τοῦτον ἐπιστολῆς δικαίως ἀναθεματισθεῖ-
 σαι διὰ τὰς προειρημένους ἐν αὐτῇ βλασφημίας, οἱ τὰ
 Νεστορίου, ἢ Θεοδοίου ἀσθεῖς· φρονούντες ἐπιχειροῦσι
 λέγειν, ταῦτων δεδιχθῆναι παρὰ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι
 συνόδου, τοῦτο δὲ λέγουσι τὴν μὲν ἁγίαν σύνοδον συνα-
 γαζοῦντες, τῆ δὲ ταύτης προσχέμεται σφραγίζοντας τῆς
 ἐρολουμένης κατακρίσεως ἐλευθερῶσαι Θεοδοῖον καὶ
 Νεστορίον, καὶ τὴν ἀσθεῖ ἐπιστολῆν, περὶ ἧς Ἰβᾶς πολ-
 λῆκις καταγορηθεὶς οὐκ ἐδιδραστον οὐκ ἀκούσασθαι διὰ τὰς
 περιγραφόμενας ἐν αὐτῇ βλασφημίας. Καὶ ταῦτα ἀποδοξί-
 σαι ἐκ τῆν διαφόρων περὶ τοῦτου κεκτημένων. Ἐν γὰρ
 τοῖς παρὰ Θεοδοίου, καὶ Θεοδοίου πεπραγμένοις ἐν Τύρῳ
 καταγορημένοις ὁ προλεχθεὶς Ἰβᾶς περὶ τῶν ὄντων τοῦ
 ἐν ἁγίῳ Κυρίλλῳ φανερώς κατέθετο, μετὰ τὴν ἔνασιν
 τῶν ἀποστολικῶν πρὸς τὸν ἐν ἁγίῳ Κυρίλλῳ μετὲν ὄντων
 ἐχόμενον εἰρημίας περὶ αὐτοῦ· ἢ δὲ ἐπιστολῆ ἢ πεπλη-
 ρωμένη τῶν εἰρημίνων βλασφημιῶν, ἐφ' αἷς καταγορεῖται
 Ἰβᾶς, πολλὰς κατὰ τὸν ἐν ἁγίῳ Κυρίλλῳ περιέχουσα
 περιστασεις, οἱ μετὰ τὴν ἔνασιν τὴν πρὸς τοὺς ἀποστο-
 λικοὺς γέγονε, ἢ εὐ δὲ δεικνύεται Ἰβᾶς ἀπαρησάμενος ταῦ-
 τῶν. Ὅθεν αἱ μαρτυρουμένης φώτος, καὶ Εὐστάθιος διὰ
 τῆν τῶν ἠγναθῶντων πληροφορίαν ἐγγράφως δασύπασαι,
 τὸν εἰρημίνων Ἰβᾶν πάντα τὰ ἐναντία τῇ ἐπιστολῇ πράξει,
 καθὼς ἢ περὶ τοῦτου διδύσκα παρ' αὐτῶν ἐπικρίσεις δείκ-
 νουσι. Ἀλλὰ μὴ πληρώσας Ἰβᾶς τὰ παρ' ἑαίνων ἐπικρί-
 θέντα ἔσθεθῆ τῆς ἐπιστολῆς διὰ τῆς βλασφημίας τῆς
 εἰρημίνης ἐπιστολῆς, καὶ Νόννος ἀντ' αὐτοῦ ἐχειροτονήθη,
 ὅς καὶ συνεκαθίσθη τῇ ἁγίῃ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ. Περὶ
 τῶν αὐτῶν τοῦτων καὶ ἐν Χαλκηδόνι καταγορηθεὶς ὁ μαρ-
 τυρουμένης Ἰβᾶς μετὰ τὴν ἀνέγνωσιν τῆς ἀσθεῖς ἐπιστο-
 λῆς εὐκ ἐτόλμασιν ταῦτα εἰσακούσασθαι, ἀλλ' εὐθὺς αὐτῆς
 λέξασιν ἐπιγνοῦσα, οἱ ἀλλοτρεῖς εἶμι τῶν ἐπαγομένων μοι.
 Ὅθεν ἢ ἁγία σύνοδος, μὴ ἀκουσθεῖσα τῇ ἀρνήσει Ἰβᾶ τῇ
 ἐπὶ τῇ ἀσθεῖ ἐπιστολῇ συνήθεσιν αὐτὸν τάναντι ταῦτη
 πράξει, τουτόσιν τὴν ἐν αὐτῇ ἀδαιτομένην πίστιν ὀρθὴν
 ἠμολογεῖται, καὶ τὴν ὀρθὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον
 ἐξέθεσιν, καὶ τὸν ἐν ἁγίῳ Κυρίλλῳ πατέρα καὶ δεδύσκα-
 λον ἐπαρημίας, οἱ ἐν τῇ ἀσθεῖ ἐπιστολῇ ὄντως ὄντων
 καὶ Νεστορίου καὶ τῆ ἀσθεῖ αὐτοῦ ὄντων ἀναθεματισίας.
 Ἀπὸρ ἢ ἀσθεῖς ἐπιστολῆς ἐκαμῆ καὶ ἐκδικῆ. Ἐἴ τοῦτων
 καὶ αὐτῆς Ἰβᾶς διαφόρους καταγορηθεὶς περὶ τῆς ἀσθεῖς
 ἐπιστολῆς, οἱ ἐδιδραστον αὐτῆς εἰσακούσασθαι, ἀλλὰ καὶ

A dejectus est, et postea in sancto Chalcedonensi con-
 cilio compulsus est omnia contraria memoratis suis
 conscriptis facere, et rectam fidem confiteri.

XIII. Si quis defendit impiam epistolam quam ad
 Marim Persam hereticum Ibas scripsisse dicitur,
 quae abnegat Deum Verbum hominem factum esse,
 et dicit non Deum Verbum ex virginis incarnatum,
 natum esse, sed purum hominem ex ipsa esse natum,
 quom templum vocat, ut alius sit Deus Verbum,
 et alius homo; et super hac injuriam Ephesiam
 primam synodum, quasi sine inquisitione et exami-
 natione ab ipsa Nestorio condemnata, et sanctum
 Cyrillum vocat haeticum, et duodecim ejus capitulis
 impia dicit, Nestorium autem et Theodorum eum
 impiis eorum conscriptis collaudat et defendit. Si
 quis igitur, sicut dictum est, eandem ipsam episto-
 lam vindicat, vel rectam esse dicit ipsam vel partem
 ipsius, sed non anathematizat eam, anathema sit.

Tali ergo impia epistola jure anathematizata
 propter insertas ei blasphemias, Theodosi et Nestorii
 impiorum sequaces conentur dicere, susceptam esse
 eam a sancto Chalcedonensi concilio. Hae autem
 dicunt, sanctam quidem Chalcedonensem synodum
 calumniantes, nomine autem ejus festinantes debita
 condemnatione liberari Theodorum, et Nestorium,
 et impiam epistolam, pro qua Ibas aspius accusatus,
 non est ausus eam suam dicere propter insertas ei
 blasphemias. Et haec demonstrabimus ex his quae
 diversae de ista causa mota sunt. In his enim quae
 apud Photium et Eustathium [a Photio et Eustathio]
 Tyi acta sunt, cum accusaretur praedictus Ibas de
 injuriis S. Cyrilli, manifeste confessus est, post uni-
 tatem Orientalium, quae ad sanctae memoriae Cyril-
 lum facta est, nihil injuriosum de eo dixisse. Epistola
 autem plena praedictis blasphemis, pro quibus accu-
 sabatur Ibas, multas contra S. Cyrillum injurias con-
 tinens, facta esse ostenditur post unitatem ad Orientales
 factam, ex quo demonstratur Ibas eam abnega-
 tasse. Unde praedicti Photius et Eustathius satisfacien-
 tes accusatoribus in scriptis deflorant, praedictum
 Ibam omnia contraria epistolae peragere, sicut
 iudicium ab eis de hoc datum significat. Sed cum
 Ibas non adimpletisset ea quae illi iudicaverunt,
 ejectus est ab episcopatu propter blasphemias
 praedictae epistolae, et Nonnus pro illo ordinatus
 est, qui et consedit in sancto Chalcedonensi
 concilio. De eisdem igitur etiam Chalcedone
 accusatus memoratus Ibas, post lectionem im-
 pie epistolae non est ausus eam suam esse confiteri,
 sed statim ipsa verbis intulit, alium non esse eorum
 quae ei inferebantur. Unde sancta synodus, cum ei
 non sufficeret abnegatio Ibas, quae facta est de impia
 epistola, compulit eum contraria ei peragere, id est
 reprobatum in ea rectam fidem confiteri, et Ephesi-
 nam primam sanctam synodum suscipere, et sanctum
 Cyrillum Patrem et doctorem ascribere quae in eadem
 impia epistola injuriantur, et Nestorium impiumque
 ejus dogma anathematizare, quae et impia epistola do-
 fendit et collaudat. Si igitur et ipse Ibas propter impiam
 epistolam aspius accusatus, non est ausus eam suam

ἡ ἅγια ἐν Χαλκεδόνι σύνοδος πάντα τὰ ἐναντία ταύτης παρεσιώσασεν αὐτὴν προῆσαι, πῶς εἶχεν ἡ αὐτὴ ἅγια σύνοδος τὴν εἰρημίνην ἐπιστολῆν διέδοξαι, καὶ τῇ κρείματι τῆς περιεχομένης αὐτῇ ἀσθεῖας ὑποποιεῖν, ἐφ' ἧς Ἰβάν διευθερῶσαι ἐπιστάσασιν; ἔπειθ' ἂν πάσας ὑπερβαίνοντες τὰς περιεχομένας τῇ ἐπιστολῇ βλασφημίας οἱ αἰρετικοὶ, τοῦτο μόνον ἐξ αὐτῆς προφέρουσι τὸ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων παρὰ τοῦ τῆν ἐπιστολὴν γράψαντος εἰρημίαν, ταυτέστι δύο φύσεις, μίαν δύναμιν, ἐν πρόσωπον, ἀποδείξασιν αὐτοῖς καὶ ἐν τούτῳ τῆν ἰδίαν ἀσθεῖαν παραμυθῶντα. Τίτος γάρ ἂν λόγος δύο φύσεων, καὶ ἐν πρόσωπον ὁ ἀπαρνούμενος τὸν Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα ἐν τῆς ἁγίας ἐκδέχου θεοτόκου καὶ ἀσπασθέντου Μαρίας, καὶ τεχθῆναι ἐξ αὐτῆς; ἀλλὰ πρόβαλον ὡς ἐπίστη φύσει ἕκον πρόσωπον ἀπονοίμει, καθὼς Θεόδωρος καὶ Νεστόριος ἐν τῆς ἰδίας λόγους βλασφημούντος ἔδειξαν, οὐκ καὶ διδασκῶν ἢ γράψας τῆν ἐπιστολὴν μὲν τῆς αὐτῆν ἀσθεῖας. Ξεῖνοι γάρ παρὰ τοῦ λόγου ἐν πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ψιλῶν ἀνθρώπων ἀποκαλοῦσι. Κατὰ σχηματικὴν δὲ συνίπικον, καὶ τῆς αὐτῆν ἀξίαν το καὶ τιμῆν ἐν πρόσωπον ἀπαρνεῖσθαι λέγουσιν. Ἀλλὰ καὶ τῶν δύο φύσεων μίαν δύναμιν, ἥτοι δυναστείαν λέγουσιν ὁ γράψας τῆν ἐπιστολὴν φαυρὸς ἔστω, ὡς καὶ ἐν τούτῳ ἀκολουθεῖ τοῖς εἰρημίνης αἰρετικῶς, Θεόδωρος μὲν λέγουσι ἐν τοῖς παρὰ ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ διαφόροις λόγοις ἀσθεῖως διτιθεῖσθαι, Νεστόριος δὲ ἐν πολλοῖς συγγράμμασι, μάλιστα δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ γράφει τῇ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν αἰρετικὸν Ἱεροσόλειον, ὅτι τῶν δύο φύσεων μία ἐστὶν αὐθεντία, καὶ μίαν δύναμιν, ἥτοι δυναστείαν, καὶ ἐν πρόσωπον κατὰ μίαν ἀξίαν, καὶ τῆν αὐτῆν τιμῆν. Ἀφ' οὗ ἀποδείκνυται ὁ τῆν ἐπιστολὴν γράψας κατὰ τὴν ἐκείνου κωδοξίαν ἀπὲρ παραπίπτει τῇ τῶν φύσεων προσσηγορίᾳ χρησάμενος. Μία γὰρ ἀσθεῖα, καὶ μίαν δύναμιν ἥτοι δυναστείαν, καὶ μία ἀξία, καὶ ἡ αὐτῆς τιμῆν οὐκ ἐπὶ διαφόρων φύσεων, ἀλλ' ἐπὶ ἀπαρνεῖσθαι κρῶσασθαι καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγεται, ὡς καὶ τῆς ἁγίας τριάδος ὁμολογεῖται. Ὅθεν καὶ αἱ ἄλλα πατέρας ἀσθεματικῶν τοῖς κατ' ἀσθεντίαν, ἢ δυναμίαν, ἥτοι δυναστείαν, ἢ ἀξίαν, ἢ ἐξ ἑκατέρας λέγουσιν τὸν Θεοῦ λόγον τῷ Χριστῷ ὑπόστατον, ἐν ψιλῶν ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ Θεοῦ λόγου καὶ Μαρίας κληθῆναι, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ ὑπόστατον τῆν τοῦ λόγου, πρὸς τῆν οὐρανὴν ὑψωθεῖσθαι ψυχῇ λογικῇ καὶ ὑπερῇ τῆν ἑωσὶν γεγενῆσθαι ὁμολογούντας.

A dicere, sed etiam Chalcedonense sanctum concilium omnia ei contraria compulsi eum peragere : quomodo eadem sancta synodus memoratam epistolam susciperet, et condemnationi impietatis quæ in ea continetur, esse subjeceret, a qua libam liberare festinavit? Quoniam autem omnes blasphemias epistolæ præmittentes hæretici, hoc solum ex ipsa proferunt, quod ad decipiendos simpliciore scriptor epistolæ dixit, hoc est, duas naturas, unam virtutem, unam personam; demonstrabimus quod ipse etiam in hoc suam commisit impietatem. Cujus enim diceret duas naturas et unam personam, qui abnegat Deum Verbum incarnatum de sancta et gloriosa Dei Genitrice et semper virgine Maria, et natum esse ex ipsa? Sed certum est, quod unicuique naturæ suam personam attribuit, sicut Theodorus et Nestorius in suis libris blasphemantes exposuerunt, quos defendit scriptor epistolæ cum eorum impietate. Illi enim aperte dicentes duas personas Dei Verbi et Christi, quem purum hominem vocant, per affectualem conjunctionem, et per eandem dignitatem et honorem unam personam apparere dicunt; sed et duarum naturarum unam virtutem sive potentiam dicens scriptor epistolæ, manifestus est quod et in hoc memoratos hæreticos sequitur, Theodorum quidem dicentem in diversis libris de incarnatione impie expositis, Nestorium autem in multis quidem scriptis, et maxime in epistola scripta ad Alexandrum Hieropolitanum hæreticum, quod duarum naturarum una est auctoritas, et una virtus, sive potentia, et una persona [secundum unam] per dignitatem eundemque honorem : ex quo ostenditur, qui scripsit epistolam, secundum illorum perfidiam pro personis usus vocabulo naturarum. Una enim auctoritas, et una virtus sive potentia, et una dignitas et idem honor, non in diversis naturis, sed in diversis personis ejusdem substantiæ dicitur, quod in sancta Trinitate confitemur. Unde et sancti Patres anathematizaverunt eos qui per auctoritatem, aut virtutem, sive potentiam, aut dignitatem, aut æqualitatem honoris, dicunt Deum Verbum unitum esse Christo; quem purum hominem vocant Theodori et Nestorii sequaces, sed non secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem animatum confitentur.

anima rationali et intellectuali, unitatem factam esse
 Καὶ ἤρως μὲν τοῦτο πρὸς τὸ διαλέγεσθαι τὴν ἀσθεῖαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆν μισαρῶν ἐπίστην ἐπιστολῆν. Πλὴν ὅμως καὶ πρὸς τῷ εὐθείᾳ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς ὁ ταύτην γράψας τῆν ἰδίαν διέκρινεν κωδοξίαν λέγων, ὅτι δεῖ πιστεῦσαι εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸν ἐνοικοῦντα ἐν τῷ ναῷ, ἐν εἰς γενεὰς θεο εὐλόγητος πρόσωπον. Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν ἀσθεῖαν ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν παρὰ Θεοδώρου, καὶ Νεστορίου διδάσκει. Ἐμάντι καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τὴν τοιαύτην κωδοξίαν κατακρίνουσα οὐχὶ εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸν ἐνοικοῦντα ἐν τῷ ναῷ, ἀλλ' εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπίαντα ὁμολογεῖν, καὶ πιστεῦσαι παραδιδῶσιν. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν, εἰ τῇ τῶν φύσεων ὀνομασίᾳ ἐχρήσατο ὁ τὴν ἀσθεῖαν ἐπίστην ἐπιστολῆν γράψας; ἔθος γάρ τοῖς αἰρετικῶς πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων ταῖς παρὰ τῶν ὀρθόδοξων εὐσεβῶς λεγομέναις φωναῖς χρῆσθαι, καὶ τὴν εὐ-

Et hæc quidem sufficiebant ad convincendam impietatem eorum qui sceleratam epistolam vindicant: tamen et in fine scriptor ejusdem epistolæ ostendit suam perfidiam, dicendo quod oportet credere in templum, et in eum qui habitat in templo : per quod aperte duas introducit personas. Sed et istam impietatem a Theodoro et Nestorio scriptor epistolæ edoctus est. Catholica autem Ecclesia talem condemnans perfidiam, non in templum, et in eum qui habitat in templo, sed in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Verbum incarnatum et hominem factum confiteri et credere tradit. Nihil autem mirandum est, si vocabulo naturarum usus est scriptor illius impie epistolæ. Solent enim hæretici, ut simpliciore decipiant, vocibus quidem uti quæ ab orthodoxis pie dicuntur, rectum autem earum intellectum

σεβῆ τούτων ἑνωίαν τε καὶ ἐξήγησεν πρὸς τὴν οἰκίαν μεταφέρειν ἀσέβειαν· ἐπειδὴ ἴσμεν ὅτι αἱ αὐταὶ φωναὶ καλῶς μὲν ἐξηγοῦμεναι, καὶ νοούμεναι, μετὰ τῆς εὐσεβείας εἰσι, κακῶς δὲ παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἐρμηνεύμεναι, καὶ προφερόμεναι τὸ ἀσεβές ἔχουσι· ἀμέλει Νεστόρων εἰπόντα μὲν δύο φύσεις καὶ ἐν πρόσωπον, μὴ ὁμολογούντα δὲ τούτων τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν, ἣ ἐν Ἐφέσῳ πρώτη ἅγια σύνοδος, ἧς ἐξῆρχον Κελεστίνος καὶ Κύριλλος οἱ ἐν ὄσια τῇ μνήμῃ, οὐ προσεδέξατο, ἀλλὰ καὶ κατήδικασιν. Ἡμεῖς δὲ τῇ τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίᾳ διὰ πάντων ἀκολουθοῦντες, καὶ τὴν τῶν δύο φύσεων ἑνωσιν, ἐξ ὧν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ εἰς τῆς ἁγίας τριάδος, ὁ θεὸς λόγος σαρκωθείς συνετίθη, καὶ τὴν τούτων διαφορὰν οὐκ ἀνηρημένην διὰ τὴν ἑνωσιν ἀνωτέρω σαφέστερον ἀπεδείξαμεν. Καὶ ἤρκει μὲν τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημνία πληροφορῆσαι τοὺς μὴ βουλομένους φιλονεικεῖν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἀσέβειαν ἅπασι ἐκκλιναντες καὶ ἑτέροις ἐπιχειροῦσιν, ἀναγκαιῶς ἡμεῖς καὶ τὰς τοιαύτας αὐτῶν προφάσεις ματαίως ἀποδιέχομεν. Φασὶ γὰρ μὴ δεῖν ὑπὸ μέμψιν γενέσθαι τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν διὰ τὸ φερόσθαι ἐν τισὶ βιβλίοις. Ἄλλ' εἰ τοῦτο τις κατὰ τὴν αὐτῶν ἄνοιαν προσδέξεται, δεῖ καὶ εὐτυχία καὶ Νεστόριον δέχισθαι, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ περὶ τούτων τρεῖς ἐν τῇ συνόδῳ πεπραγμένους ἐμφέρεται. Ἄλλ' οὐδεὶς τῶν εὐφρονοῦντων τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις προσέξει τὸν νοῦν. Τὰ γὰρ περὶ τῶν αἰρετικῶν ἐν ταῖς συνόδοις προφερόμενα, καὶ μέρος τῶν ὑπομνημάτων γενόμενα οὐκ ἐπὶ τῷ εὐθερωθῆναι, ἀλλ' εἰς ἐλεγχον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ μείζονι κατακρίσει αὐτῶν τε, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς φρονούντων παραλαμβάνεται. Εἰ καὶ ὅτι τὰ τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς φερόμενα ὑπομνήματα ἐν τισὶ μὲν βιβλίοις, ὡς εἴρηται, ἐντέτακται, ἐν δὲ τοῖς ἀθεντικοῖς, ἐν ἑς ὑπέγραψαν οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι, οὐδαμῶς ἤρπται. Πλὴν κακίῃ διὲ προσέχει τούς τὴν ἀλήθειαν ἐρευνῶντας· ὅτι πολλάκις τινὰ ἐν ταῖς συνόδοις παρὰ τινων ἐν αὐταῖς εὐρισκομένων λέγεται ἢ κατὰ προσπαθειαν, ἢ κατ' ἐναντίωσιν, ἢ κατ' ἄνοιαν, οὐδεὶς δὲ προσέχει τοῖς κατὰ μέρος παρὰ τινων λεγομένοις, ἀλλὰ μόνοις τοῖς κατὰ κοινὴν συναίνεσιν παρὰ πάντων ὀριζομένοις. Εἰ γὰρ κατ' ἐκείνους βουληθῆι τις προσέχειν ταῖς τοιαύταις ἐναντιώσεσιν, ἐκάστη σύνοδος εὐρίσκειται ἑαυτὴν ἀνατρέπουσα. Διὰ ταῦτα τοίνυν εἶδε αὐτοὺς, εἴπερ ὀρθῶς ἐδέχοντο τὴν ἁγίαν σύνοδον, μὴ τοιαύτας αὐτῇ μέμψεις περιέπτεν, ἀλλὰ ἐκολουθησάτω τῆς διδασκαλίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα τῶν ἐν ἁγίοις Ἀθανασίῳ τῷ γενομένῳ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ, καὶ πολλοῦς καὶ μεγάλους ἀγῶνας ἀναδιεξαμένῳ ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὀρθῆς κατὰ πάσης αἰρέσεως, καὶ μάλιστα τῶν ἀσεβεστάτων Ἀρειανῶν· τῶν γὰρ αὐτῶν Ἀρειανῶν πρὸς ἀπάτην τῶν λαῶν εἰς τὴν ἑαυτῶν μερίδα ἐπισπωμένων Διονύσιον, πρὸ πολλῶν ἐτῶν τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀθανασίου τῆς Ἀλεξανδρείας γενόμενον ἐπίσκοπον, καὶ λεγόντων, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Διονύσιος τὰ ὅμοια αὐτοῖς ἐφρόνησεν, Ἀθανάσιος ὁ μέγας τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος πολλοῖς τρόποις ἐγγράφως ἀπέδειξε, τὴν ὀρθὴν πίστιν Διονύσιον ἐξ ἀρχῆς κηρύττειν, καὶ μηδαμῶς ἐπικοινωνῆσαι τῇ τῶν Ἀρειανῶν ἀσέβειᾳ. Οὗτοι δὲ τὰ τῶν αἰρετικῶν φρονούντες τὴν οἰκίαν ἀσέβειαν ταύτῃ περιέπτεν σπουδαζοσιν. Ὅπεσον δὲ ἔστι κατὰ κρίμα, καὶ ποῖα ἐπίκειται

A et expositionem ad [suam impietatem transferre : quoniam autem [interdum] eadem voces, quando bene expouuntur et intelliguntur, cum pietate sunt; quando autem male ab hæreticis intelliguntur et proferuntur, impietatem habent. Itaque Nestorium duas quidem naturas et unam personam dicentem, non confitentem autem earum unitatem secundum subsistentiam, Ephesina prima synodus, cujus auctores erant Coelestinus et Cyrillus sanctæ memoriæ, non suscepit, sed condemnavit. Nos autem sanctorum Patrum doctrinam per omnia sequentes, et unitatem duarum naturarum, ex quibus Dominus noster Jesus Christus unus sanctæ Trinitatis, Deus Verbum incarnatus, compositus est, et quod earum differentia non interempta est propter unitatem, in superioribus apertius demonstravimus. Et sufficiebant quidem quæ prædiximus, satisfacere eis qui nolunt contendere. Sed quoniam illi qui semel ad impietatem declinaverunt, et alia proponere conantur, necessario nos et tales eorum occasiones vanas ostendemus. Dicunt enim non oportere vituperare impiam epistolam, eo quod in aliquantis fertur codicibus. Sed si hoc aliquis secundum eorum dementia[m] sufficiat [F. suscipiat], oportet et Nestorium et Eutychem suscipi, quoniam plurima et de his in gestis continentur quæ apud synodum acta sunt. Sed nemo sapiens dictis eorum animum intendet. Quæ enim de hæreticis proferuntur in synodis et pars gestorum fiunt, non ad liberationem inseruntur, sed ad majorem condemnationem eorum, et qui eis similia sapiunt. Quamvis autem exemplaria impiæ epistolæ quæ circumferuntur, in aliquibus codicibus, ut dictum est, inserta sint, tamen in authenticis in quibus sanctissimi episcopi subscripserunt, nullatenus inveniuntur. Oportet autem etiam illud attendere eos qui veritatem perscrutantur, quod forsitan in conciliis quædam a certis ibi convenientibus dicuntur, aut per favorem, aut per contrarietatem, aut per ignorantiam. Nemo autem attendit ea quæ per partem a quibusdam dicuntur: sed sola illa quæ ab omnibus communi consensu definiuntur. Si enim aliquis secundum illos voluerit attendere ejusmodi contrarietates, unaquæque synodus inveniatur semetipsam destruens. Propter hæc igitur oportebat eos, si sanctum concilium recte susciperent, non tales blasphemias ei applicare, sed sequi doctores catholicæ Ecclesiæ, et maxime sanctum Athanasium, qui fuit Alexandriæ episcopus, et plurimos et magnos labores suscepit pro recta Christianorum fide adversus omnem hæresin, et maxime contra impiissimos Arianos. Ipsis enim Arianis ad decipiendos populos suo errori conjungentibus Dionysium, qui ante multos annos Athanasii [multis annis ante Athanasium] fuit Alexandriæ episcopus, et dicentibus quod et ipse Dionysius similia eis sapuit, Athanasius magnus Ecclesiæ doctor multis modis ostendit in scriptis, rectam fidem Dionysium ab initio prædicasse, nulloque modo participem Ariani impietatis fuisse. Isti autem hæretica sapientes, suam impietatem eidem synodo ap-

¹ Hæc absunt a ms. Bohieriano, et apud Leunclavium.

ἀπὸ τῶν εἰς πατέρας ἀμαρτάνουσι, διδάσκει ἡμᾶς καὶ ἡ
θεία γραφή. Εἰ γὰρ Χάμ ὁ υἱὸς τοῦ Νώε θεασάμενος γυ-
μνῶν τὸν ἴδιον πατέρα, καὶ μὴ καλύψας τὴν τοῦ πατρὸς
σωματικὴν γυμνωσιν, ἐξελθὼν ἐπέγγυσε ταύτην τοῖς
ἀδελφοῖς, καὶ ἐπένοιματίω ταύτην περισεπέκασαν, αὐ-
τὸς δὲ Χάμ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες ὑπὸ κατάραν γε-
γόνασιν, οἱ δὲ σεπέκαστες εὐλογίας μεγάλης ἐξιώθησαν·
πολλῶ μᾶλλον οὗτοι μίζονος καὶ ἔτι πλείονος κατακρισέως
εἰσιν ἄξιοι, οἱ τὴν μηδαμῶς προσοῦσαν ἀτιμίαν τῇ συν-
όδῳ σπουδάζοντες διὰ τῆς ἀσεβείας τῆς ἐπιστολῆς καὶ
θεοδώρου περιπέκταν αὐτῇ. Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἡ ἀσεβεί-
α ἐπιστολῆ, ἢ οἱ ταύτης ἀντιποιούμενοι ἐκρούζονται τὴν ἐπι-
τῇ αὐτῶν ἀσεβεία κατακρισιν. Ἄλλ' οὐδὲ θεόδωρος ὁ Ἑ-
λληνας τε καὶ Ἰουδαίους καὶ πάντας αἰρετικούς τῆ ἀσε-
βεία ὑπερβαλλόμενος. Οὗτος γὰρ πρὸς τὰς ἄλλας αὐτοῦ
βλασφημίας οὐκ ἠρέσθη τῷ πρὸς τὴν ἴδιαν πλάνην παρ-
ερμηνεύσαι τὸ σύμβολον τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ
ἁγίων πατέρων, ἀλλὰ καὶ περιφρονήσας τούτου ἕτερον
σύμβολον ἐξέθετο πάσης ἀσεβείας πεπληρωμένον, ἐν ᾧ
ἀναθεματίζεται τοὺς ἑτέρας φρονοῦντας, ἢ παραδιδόντας
ἐτόλμησεν· ὥστε ὅσον κατὰ τὴν ἐκείνων μαρίαν πάντας
τοὺς ἁγίους ἐπιστολούς, καὶ πατέρας κατακρισθήσεται·
τοῦτο δὲ τὸ ἀσεβές θεοδώρου σύμβολον καὶ ἐν τῇ κατ'
Ἑφέσον πρώτῃ συνόδῳ προκομισθῆναι, καὶ ἐν Χαλκηδόνι
ἀναγνωσθῆναι ὑφ' ἑκατέρων συνόδων μετὰ τοῦ ἐκδεμένου καὶ
τῶν δεξαμένων αὐτὸ κατακρίθη.

Ἐπειδὴ δὲ τινες τὸν ὑπὲρ θεοδώρου λόγον ποιούμενο·
προφερομένων τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων διὰ τὴν
ἰνούσαν αὐτοῖς βλασφημίαν προσποιούνται μὴ λέγειν, C
ὅτι ἀσεβῶ ταῦτα τυγχάνει, αὐτὸν δὲ τὸν τοιοῦτον ἀσε-
βειαν ἐξείμισαντα παραιτοῦνται ἀναθεματίζειν, θαυμάζο-
μεν τὴν τούτων ἄνοιαν, ὅτι τῇ θεῖα τομῶσιν ἰνακτιοῦσθαι
γραφῆ φανερώς λεγούσῃ, ὅτι ἐ ἐν ἴσῳ μισθὰ θεῷ καὶ
ὁ ἀσεβῶν καὶ ἡ ἀσεβεία αὐτοῦ. » καὶ γὰρ τὸ πραχθῆναι σὺν
τῷ δράσαντι κολασθήσεται. Εἰ δὲ ὁμοίως τῇ αὐτοῦ ἀσε-
βείᾳ μισθὸς θεῷ καὶ ὁ ἀσεβῶν, πρόδηλον ὡς ὁ τοιοῦτος
καχώριται τοῦ θεοῦ, καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως ὑποβάλλεται.
Τὸ γὰρ ἀνάθεμα οὐδὲν ἕτερον σημαίνει, ἢ τὸν ἀπὸ
τοῦ θεοῦ χωρισμὸν, ὡς ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ
τὸ περὶ τοῦ ἀναθέματος κρῖμα δηλοῖ. Ὅτι δὲ ὁ κύριος
τοὺς μὴ ὄντας ἐν τῷ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ λόγῳ, καχώρισ-
μένους· εἶναι λέγει τῆς ἐκκλησίας, ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην
εὐαγγελίῳ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διαλεγόμενος οὕτω φησί·
« Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν τοῦ θεοῦ ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας. Ὁ
δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ δὲ υἱὸς μέ-
νει εἰς τὸν αἰῶνα. » Ὅτι δὲ τὴν παρὰ τοῦ κυρίου ὀνομασ-
μένην οἰκίαν ἡ θεία γραφή ἐκκλησίαν θεοῦ ζῶντος καλεῖ,
ὁ ἐπίστολος μαρτυρεῖ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον πρώτῃ ἐπι-
στολῇ.

Εἰ δὲ λέγουσι τινες μὴ δεῖν θεόδωρον μετὰ θάνατον
ἀναθεματίζεσθαι, ἴστωσαν οἱ τὸν τοιοῦτον αἰρετικὸν ἐκ-
δικούντες, ὡς πᾶς αἰρετικὸς μέχρι τέλους τῆ οἰκείᾳ
πλάνῃ ἱμμαιῖας δικαιοτέρον διηνεκῆ ἀναθεματισμῷ καὶ
μετὰ θάνατον ὑποβάλλεται. Καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλοῖς γέγο-
νεν αἰρετικοῖς ἀρχαιοτέροις τε καὶ τοῖς ἐγγυτέρω· τουτ-
εἶσι Βαλεντίνῳ, Γασλιδίῳ, Μαρκίῳ, Κηρήθῳ, Μανι-
χαίῳ, Εὐνομίῳ, καὶ Βονόσῳ· τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ θεο-
δώρῳ γέγονεν καὶ ἐν ζωῇ κατηγορηθέντι, καὶ μετὰ θάνατον

A plicare festinant. Qualls autem est condemnatio, et
qualis imminet maledictio eis qui in Patres peccant, et
docet nos et divina Scriptura. Si enim Cham illius
Noe (Genes. ix) cum vidisset nudum suum patrem,
quoniam non cooperuit patris corporalem nuditatem,
sed egressus nuntiavit eam fratribus, et illi vesti-
mento eam cooperuerunt, ipse quidem Cham, et illi qui
ex ipso nati sunt, sub maledictione facti sunt; qui
autem cooperuerunt, magnam benedictionem merue-
runt: multo magis isti majore et ampliore conde-
matione digni sunt, qui ad synodum minime perti-
nentem infamiam, festinant per impietatem epistolæ,
et Theodori, eidem sanctæ synodo applicare. Sed
non ideo impia epistola, vel defendentes eam, con-
demnationem suæ impietatis effugient: sed neque
B Theodorus, qui paganos et Judæos, et omnes hæreticos
impietate superat. Impio enim Theodoro non
succedit super alias ejus blasphemias ad suum erro-
rem male interpretari symbolum trecentorum decem
et octo sanctorum Patrum, sed etiam contempto eo,
aliud symbolum exposuit omni impietate plenum, in
quo anathematizare ausus est eos qui aliter sapiunt
vel tradunt, ut, quantum ad illius insaniam pertinet,
omnes sancti apostoli et Patres condemnarentur. Hoc
autem Theodori impium symbolum et in Ephesina
prima synodo prolatum, et in Chalcedonensi recita-
tum, ab utraque synodo cum ejus expositore, et eis
qui illud suscipiunt, condemnatum est.

Quoniam autem quidam, verba pro Theodoro fa-
cientes, cum proferuntur impia ejus conscripta, pro-
pter insertam eis blasphemiam confingunt quidem
C dicere quod impia sunt, ipsum autem qui talem im-
pietatem evomuit, recusant anathematizare: mira-
mur eorum dementia, quod divinæ Scripturæ con-
traria agunt, evidenter dicenti, quia æqualiter horri-
bilia sunt apud Deum impius et impietas ejus (Sap.
xiv). Actio enim cum auctore [actore] puniatur: si
autem similiter impietati horribilis est Deo et ille qui
impie agit, certe separatus est talis a Deo, et anathe-
mati juste subjicitur. Anathema enim nihil aliud sig-
nificat, nisi a Deo separationem, sicut in Veteri et
Novo Testamento judicium de anathemate significat.
Quod autem et Dominus eos qui non permanent in
verbo veritatis ipsius, separatos esse ab Ecclesia
dicit, in Evangelio secundum Joannem Judæos allo-
D quens, sic ait: *Omnis qui facit peccatum, servus est
peccati. Servus autem non manet in domo in æternum;
filius autem permanet in æternum* (Joan. viii). Quod
autem, quam Dominus nominat domum, divina Scri-
ptura Ecclesiam Dei vivi vocat, Apostolus testatur
in Epistola prima ad Timotheum (Cap. iii).

Si vero quidam dicunt, non oportere Theodorum
post mortem anathematizari, sciant qui talem hæreticum
defendunt, quod omnis hæreticus usque ad
finem vitæ in suo errore permanens, juste perpetuo
anathemati et post mortem subjicitur. Et hoc in
multis hæreticis et antiquioribus et propioribus fa-
ctum est, id est Valentino, Basilide, Marcione, Ce-
rintho, Manichæo, Eunomio, et Bonoso. Hoc autem
idem et in Theodoro factum est, et in vita accusato,

ἀναθεματισθέντες ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων. Οἷς εἰ μὴ βού-
 λωται καθέσθαι ὡς αἱρετικοὶ πρὸς τούτου ἀντιποιοῦσθαι,
 τῆ γὰρ παρ' αὐτῶν ἐκδοκούμενη ἀπειθεὶ ἐπιστολῇ πι-
 στοποιεῖται, ἥτις ἐπὶ καὶ τὰ μέγιστα Θεόδωρον ἐκδικεῖ,
 ὅπως φανερόν ἐστι λέγει, ὅτι καὶ ἐπὶ ἐκκλησίας παρ' ἁγίων
 πατέρων ἀντιπραξίωσθαι, καὶ ἐξ ἐκείνου πολλὰ ζήτησις γέ-
 γνηκε περὶ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ὅς ἄσεβειας δηλο-
 ῶσι πεπληρωμένων· τούτου δὲ ἐποίουσ τινικαῦτα οἱ τῆς
 καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ἃ μὴ τοὺς ἀπλοστέρους ἐντυ-
 χάνοντες τοῖς ἐκείνου ἀπειθεῖσι συγγράμμασι τῆς ὀρθῆς
 πεπεραισμένης πίστεως. "Οτι δὲ οἱ ἄσεβεις εἰ καὶ μὴ
 κατὰ πρόσωπον μὲν ἐν ζῴῃ διζώνται ἀναθεματισμῶν,
 ὅμως καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζονται ὑπὸ τῆς καθολι-
 κῆς ἐκκλησίας, δείκνυται ἐκ τῶν ἁγίων συνόδων. Ἡ μὲν
 γὰρ ἐν Νικαίᾳ τὸς τὸ ἀσεβὲς Ἀρείου φρόνημα προ-
 σθεύοντας ἀνομήτως ἀνθεματίσεν. Ἡ δὲ ἐν Κωνσταντι-
 νουπόλει τὴν Μακεδονίου ἀσεβεισάτην αἴρεσιν ὁμοίως
 ἀνθεματίσεν. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἅγια τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία καὶ
 μετὰ θάνατον Ἀρείου, καὶ Μακεδόνιον ὀνομάσθαι ἀναθεμα-
 τίσαι. Ἐκ πολλῶν δὲ τῶν ἀποδείξεων ἐλεγχόμενοι, ὡς
 ἀσθεῦσαι διακενήσῃ οἱ Θεόδωρον καὶ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ
 ἀντιποιοῦσθαι, ἐφ' ἑτέραν μάταιαν πρόφασιν καταρῶ-
 γουσι λέγοντες, μὴ δεῖν αὐτὸν ἀναθεματισθῆναι διὰ τὸ ἐν
 τῇ κοινῇ τῶν ἐκκλησιῶν τετελευτηκῆναι. "Εδει δὲ αὐ-
 τὸς εἶδῆναι, ὡς ἐκεῖνοι τελευτῶσιν ἐν τῇ κοινῇ τῶν
 ἐκκλησιῶν, οἱ τὸ κοινὸν τῆς εὐσεβείας δόγμα τὸ ἐπὶ τῆς
 καθολικῆς ἐκκλησίας κηρυττόμενον μέχρι τέλους φυλα-
 ξέμενοι. Οὗτος δὲ τῇ οὐκίᾳ ἐντελευτήσας ἀσεβείᾳ ἀπὸ
 πάσης ἐκκλησίας ἐξελίθη. Ἀμείλι τοι καὶ πᾶν τὸ πλῆ-
 ρωμα τῆς ἐν Μοψουστῇ ἐκκλησίας, ἐν ἧ λέγεται ἐπίσκο-
 πος γεγενῆσθαι, διὰ τὰς βλασφημίας, δι' ἃσπερ Ἕλλησι
 τε, καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Σοδομίταις παρὰ τῶν ἁγίων πα-
 τέρων συνηριθμήθη, ἀπίστευσεν ἐξ ἐκείνου τῶν ἱερῶν τῆς
 ἐκκλησίας διπτύχων τὴν τούτου προσηγορίαν, ὡς τὰ
 περὶ τούτου εὐσταῖα κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν παρὰ τῆ
 συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας ὑπομνήματα δείκνυσιν. Θαυμάζομεν
 τοῖνυν τοὺς ἐκδικούντας Θεόδωρον, οὐκιομένους αὐτὸν
 τε καὶ τὴν αὐτοῦ ἀσεβείαν, ὅπου γε ἡ ἐκκλησία, ἐν ἧ γέ-
 γονεν ἐπίσκοπος, ὡς αἱρετικὸν ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων
 αὐτὸν ἀπεβάλετο. "Οτι δὲ ἐπὶ κατακρίσει οὐκίᾳ τὴν τοιαύ-
 την προβάλλονται πρόφασιν οἱ Θεόδωρον ἐκδικούντες,
 εἴσεσι γνῶναι καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ Ἰούδα γενομένου φο-
 βεροῦ κρίματος. Ἐκεῖνος γὰρ νομίσας λαθάνειν τὸν τὰ
 κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων γινώσκοντα, ἐκονῶνσι τῶν μυσ-
 τηρίων τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτὸν ὤνησε,
 καὶ ἡ μετὰ ὑποκρίσεως κοινῆ. Ἀλλὰ οὐδὲ καὶ τὸ μετὰ
 θάνατον αὐτοῦ δώδεκα ὀνομασθῆναι τοὺς μαθητάς, ὡς
 φησιν Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων, «Θωμᾶς δὲ ὁ λεγόμε-
 νος Δίδυμος, εἷς τῶν δώδεκα, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε
 ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, » ἡ ἐξάγει τὸν Ἰούδαν τῆς κατακρίσεως,
 ἡ συναριθμῆσθαι ποιεῖ τοὺς ἀποστόλους. Ἀμείλι τοι μετὰ
 τὴν τοῦ κυρίου ἀνάληψιν οἱ ἀπόστολοι δι' οὐκίᾳ ψήφου
 τὸν αὐτὸν Ἰούδαν καὶ μετὰ θάνατον κατεδίκασαν, καὶ
 ἕτερον ἀντισηγάγον. "Οτι δὲ μάταιαν πρόφασιν προβά-
 λονται λέγοντες, μὴ δεῖν τοὺς τελευτῶντας αἱρετικῶς
 ἀναθεματίζεσθαι, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ κυρίου βημάτων
 ἀποδειξόμεν. Τοὺς γὰρ ἀσεβεῖς καὶ ἔτι ζῶντας νεκρῶς
 ὀνομάζει λέγων· « Ἄφες τοὺς νεκρῶς θάψαι τοὺς αἰτῶν νε-
 κρῶς· » ὡσπερ οὖν καὶ τοὺς δικαίους τελευτήσαντας ζῶν-

A et post mortem anathematizate a sanctis Patribus,
 quibus si credere voluerint et haeretici ejus defenso-
 res, vel impia epistola, quam ipsi defendunt, cre-
 dent. Quae licet Theodorum collaudet, manifeste
 tamen dicit, quod in Ecclesia a sanctis Patribus ana-
 thematizatus est, et ex illo plurima inquisitio facta
 est de ejus conscriptis, et pote plenis impietate. Hoc
 autem tunc faciebant catholicis Ecclesiam doctores,
 ne simpliciores legentes illius impia conscripta, a
 recta fide declinarent. Quod autem impia, licet non
 in vita in suam personam anathema susceperint, ta-
 men et post mortem anathematizantur a catholica
 Ecclesia, ostenditur a sanctis synodis. Nicena enim
 synodus eos qui impia [impia] Arii sectae colunt,
 sine nomine anathematizavit. Quae autem Constanti-
 nopoli congregata est, impiam Maecdonii haereseam
 similiter condemnavit; sed tamen sancta Dei Ecclesia
 et post mortem Arium et Maecdonium nominatim
 anathematizat. Cum autem ex multis probationibus
 convincuntur, quod superbae et impie agunt qui
 Theodorum et impietatem ejus defendunt, ad aliam
 vanam occasionem confugiunt, dicentes non oportere
 eum anathematizari eo quod in communicatione
 Ecclesiarum mortuus est. Oportebat autem scire eos
 quod illi moriuntur in communicatione Ecclesiarum,
 qui commune pietatis dogma, quod in univer-
 sali Ecclesia praedicatur, usque ad finem servaverunt.
 Iste autem usque ad mortem in sua pertinens
 impietate, ab omni Ecclesia ejectus est. Itaque et
 omnis plenitudo Mopuestensis Ecclesiae, in qua
 C episcopus dicitur fuisse [propter blasphemias, ob
 quas paganus] eum invenisset quod paganus et Ju-
 daeis et Sodomitanis a sanctis Patribus connume-
 ratus est, deleverunt ipsi ex illo a sacris Eccle-
 siae diptychis ejus nomen, sicut gesta de hoc in ea-
 dam civitate apud concilium episcoporum illius pro-
 vinciae confecta ostendunt. Miramur igitur Theodori
 sequaces, qui cum et impietatem ejus tanquam suam
 defendunt, cum Ecclesia, in qua fuit episcopus, et
 pote haeticum ex multis temporibus eum ejecerit.
 Quod autem ad condemnationem suam istam occasio-
 nem [praetextum] proponunt defensores Theodori,
 scire licet et ex ipso adversus Judam facto tremendo
 judicio. Ille enim cum putasset latere eum qui oc-
 culta hominum cognoscit, sacramentis communicavit
 cum apostolis: sed tamen nihil ei profuit quod cum
 dolo communicavit. Sed licet post mortem ejus duo-
 decim nominati sint discipuli, sicut Joannes evange-
 lista dicit: *Thomas autem, qui Didymus dicebatur,*
unus ex duodecim, non erat cum ipsis quando venit
Jesus (Joan. xx): tamen hoc non liberat Judam a
 condemnatione, aut enumerari facit apostolis. Unde
 post ascensionem Domini, apostoli per eam sententiam
 eundem Judam etiam post mortem condemna-
 verunt, et alium pro illo introduxerunt (Act. 1). Quod
 autem vanam occasionem proponunt, dicentes non
 oportere haeticos mortuos anathematizari, et ex
 ipsis Domini verbis ostendimus. Impios enim et ad-
 haec vivos, mortuos nominat, dicens: *Dimittite mortuos*
sepelire mortuos suos (Matth. viii): sicut iustus et jam

τας ἀποκαλεῖ. Λέγει γὰρ περὶ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Εἰ τοίνυν κατὰ τοὺς ἐπιείνων λόγους οὐ χροὶ τοὺς αἰρετικούς τελευτώντας ἀναθεματίζεσθαι, οὐδέ ζῶντες αἰρετικοὶ ἀναθεματισθήσονται, οὐς νεκροὺς ὁ κύριος ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ ἀποχωρισμένους εἶναι, αὐτοῦ εἰπόντος, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ » καὶ κατ' αὐτοὺς λοιπὸν αὐτὴ ζῶντες, οὕτε τελευτώντες αἰρετικοὶ ἀναθεματισθήσονται· καὶ μάτην κατ' ἐπιείκους ἢ ἀποστολικὴ διδασκαλία παραδίδωκεν ἀναθεματίζεσθαι τοὺς παραδιδόντας παρ' ὃ παραλάβομεν· μάτην αἱ ἄγιοι σύνοδοι τοὺς αἰρετικούς πατέριον· μάτην καὶ οἱ ἄλλοι ἄγιοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας τοὺς αἰρετικούς ἀνεθεμάτισαν. Μίσψονται δὲ καὶ Ἱερμία τῷ προφήτῃ λέγοντι, « Ἐπικατάρατος ὁ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ κυρίου ἀμελῶς »· καὶ Δαυὶδ τῷ προφήτῃ εἰπόντι, « Ἐπικατάρατοι οἱ ἐκαλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου »· καὶ συντόμως εἰπεῖν, πάσῃ τῇ θείᾳ γραφῇ πολλαχοῦ τὰς τοιαύτας κατακρίσεις ἐπαγοῦσιν τοῖς ἀμελείσιν. Εἰ δὲ οἱ ἀμελῶς ποιῶντες τὰ ἔργα κυρίου, καὶ ἁμαρτάνοντες περὶ τὰς οὐτοῦ ἐντολάς, τοιαύταις κατακρίσεις ὑποβάλλονται, πόσῃ μᾶλλον Θεοδώρος ὁ ἁσεβὴς, ὁ τοιαῦτα κατ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βλασφημήσας, δικαίωτερον κατακρίεται, καὶ ἀναθεματίζεται.

Καὶ ἄρα μὲν ταῦτα πρὸς ταῖς παραθεθείσας ἀνωτέρω τε, καὶ ἐν ἑτέροις ἡμῶν λόγοις ἀποδείξει, περὶ τοῦ δεῖν καὶ μετὰ τελευτῆν τοὺς αἰρετικούς κατακρίσθαι, κατασχύνειν τοὺς Θεοδώρου μεταποιουμένους, καὶ πᾶν τῆς τοιαύτης ἀσεβείας. Διὰ δὲ τὸ ἐμφλονεῖσθαι τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν, καὶ εὐ πλέον ἐροῦμεν, ὅτι τινὲς τῶν συναχθέντων ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἁγίᾳ συνόδῳ, καὶ ἀπογραφάσαντες τῷ ἐπιτιθέει παρ' αὐτῆς ὄρφ, ἦτοι συμβάλλῃ τῆς πίστεως, ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἐναντία φρονήσαντες ἐράκησαν, οἱ μὲν ζῶντες, οἱ δὲ μετὰ θάνατον ἀναθεματίστησαν παρὰ Δαμάσου τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, καθὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Χαλκεδόνι ἁγία σύνοδος Ἀόμων τὸν Ἀντιοχείας γενόμενον ἐπίσκοπον μετὰ θάνατον καταδικάσει, τομήσαντα μόνον γράψαι, δεῖν παρασιωπηθῆναι τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Θεοδώρου ἀντιποικουμένοι αἰρετικοὶ πάσας προτάσεις καὶ ἐγχειρήσεις ἐπιπετυχιώτες ἐπεχείρησαν λέγειν πρὸς ἀπάτην τῶν ἀγνοούντων, ὡς ὁ τῆς ὁσίας μνήμης Κύριλλος ἐν τῷ μέρει ἐπιστολῆς τούτου ἐπήνισεν· ἐκ πολλῶν ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ συμβαίνει τὸ αὐτῶν ἐγχειρήματα τοῖς εἰρημίνοις παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἐν διαφόροις αὐτοῦ λόγοις κατὰ τὸν δυσσεβοῦς Θεοδώρου, ἐν ᾗς ἁσεβέστερον αὐτὸν πάντων τῶν ἄλλων αἰρετικῶν ἀποδείξαι εἶναι, οὐκ ἐνεγκῶν τὸ πλῆθος τε, καὶ τὸ μέγεθος τῶν αὐτοῦ βλασφημιῶν τῶν εἰρημίμων κατὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπεφθέχαστο οὕτως εἰπῶν· « Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφρέξεν ἐπὶ πλείω σφόδρα, λέγει κύριος. Ὁ τῆς ἀπορόρητου σκαιότητος, ὁ γλώσσης λαλοῦσης ἀδικίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ κέρας αἰρούσης. » Καὶ πάλιν· « Ἐπίθεε, ἄνθρωπε, τῆσαντοῦ γλώττῃ θύραν καὶ μοχλόν. Παῦσαι τὸ κέρας εἰς ὕψος ἐπαίρων, καὶ λαλῶν ἀδικίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ. Μέχρι τίνος ἐπισηπῆς ἀνεξικακοῦντι Χριστῷ; εἰς νοῦν ἔχει τὸ γεγραμ-

A defunctos, vivos nominat. Dicit enim de Abraham et Isaac et Jacob, quod Deus non est Deus mortuorum, sed viventium (*Matth. xxii*). Si ergo secundum verba Mortuam non oportet hæreticos mortuos anathematizari, nec viri hæretici anathematizabuntur, quos Dominus mortuos vocat, quia separati sunt ab ipso qui dixit : *Ego sum vita* (*Joan. xi et xiv*), et secundum eos jam nec vivi, nec mortui hæretici anathematizabuntur; et sine causa, secundum illos, apostolica doctrina (*Galat. i*) tradit anathematizari eos qui tradunt præter quod accepimus : sine causa sanctæ synodi hæreticos condemnauerunt, sine causa et alii sancti Patres et doctores Ecclesiæ hæreticos anathematizauerunt. Inculpent autem et Jeremiam prophetam dicentem : *Exsecrandus qui opera Domini facit negligenter* (*Jer. xlviii*); et David prophetam dicentem : *Exsecrandi qui declinant a mandatis tuis* (*Psal. cxviii*); et ut compendiose dicamus, omnem divinam Scripturam in diversis locis tales condemnationes impiis inferentem. Sin autem illi qui negligenter opera Dei faciunt, et peccant in mandatis ejus, talibus condemnationibus subjiciuntur : quanto magis impius Theodorus, qui talia adversus ipsum magnum Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum blasphemavit, juste condemnatus est et anathematizatus?

Et hæc quidem sufficiebant, super [superius] memoratas et aliis nostris libris insertas probationes, quas protulimus, ostendentes, quod oportet etiam post mortem hæreticos condemnari, confundere eos qui Theodorum defendunt, et compescere a tali impietate. Quoniam autem contensiose in iisdem permanent, etiam quod est amplius, dicimus quia quidam ex ipsis qui in Nicæna sancta synodo convenerunt, et expositæ ab ea fidei definitioni vel symbolo subscripserunt, quoniam postea contraria sapientes apparuerunt, alii quidem vivi, alii autem post mortem anathematizati sunt a Damaso sanctæ memorie papa antiquioris Romæ, et ab universali Sardicensi synodo, prout testatur sanctus Athanasius. Sed et Chalcedonensis sancta synodus Domnum Antiochiæ factum episcopum post mortem condemnavit, quod solum ausus est scribere, oportere taceri duodecim capitula sancti Cyrilli.

Quoniam autem Theodori defensores hæretici, omni propositione et conatu excidentibus, præsumunt dicere ad deceptionem ignorantium, quod sanctus memorie Cyrillus in aliqua parte epistolæ illum colaudavit; ex multis ostenditur, quod non convenit eorum conamen dictis a S. Cyrillo in diversis ejus libris contra impium Theodorum, in quibus magis impium omnibus aliis hæreticis eum ostendens, deinde non sustinens plurimas et maximas ejus blasphemias contra magnum Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum dictas, exclamavit, ita dicens : « Expavit cœlum super hoc, et horrui amplius vehementer, dicit Dominus. O intolerabilem malignitatem, o linguam loquentem iniquitatem contra Deum, et in altitudinem cornu extollentem ! » (Et iterum : « Impone, homo, tuæ linguæ ostium et seram, cessa cornu in altitudinem extollens, et loquens iniquitatem adversus Deum. Quousque insultas patienti Christo ? In mente habes

μίνον παρά του θεοπεισίου Παύλου· — Οὕτω δὲ ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ πλῆττοντες αὐτῶν ἀσθενοῦσαν τὴν συνειδήσαν εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνετε. — Καὶ ἵνα τι καὶ ἐκ προφητικῶν φθόξωμαι βεβίβων, — Ἐδικαιώθη Σόδομα ἐκ σοῦ. — Νενάικας τὰς τῶν Ἑλλήνων ἀθυροστομίας, ἅς ἐποιήσαντο κατὰ Χριστοῦ, μωρίαν ἠγοῦμενοι τὸν σταυρὸν. Οὐδὲν ὄντα διέδειξας τὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπονοίας ἐγγλήματα. » Τούτων τοίνυν οὕτως ἐπὶ κατακρίσει τοῦ ἀσεβοῦς Θεοδώρου ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου εἰρημένων, εἰ καὶ δοῖη τις κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον εἰρηκέναι τι ὑπὲρ Θεοδώρου, οὐδὲ τοῦτο ἐξαιρεῖται αὐτὸν τῆς κατακρίσεως. Εὕρισκομεν γὰρ, ὡς πολλοὶ τῶν ἁγίων πατέρων τινὰς τῶν αἰρετικῶν ἀπεδέξαντο, ὡσπερ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Δάμασος, καὶ Ἀθανάσιος, καὶ Βασίλειος Ἀπολλιναρίου, καὶ Λέων δὲ ὁ τῆς ἁγίας μνήμης Εὐτυχία. Καὶ ὁμῶς ἐπιθεῖ φανερά γέγονεν ἡ τούτων ἀσέβεια, οὐκ ἐξέφυγον διὰ τὴν τοιαύτην ἀποδοχὴν αἰρετικοὶ τὴν μετὰ ταῦτα εἰς οἰκίον πρόσωπον καὶ τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν γενομένην κατακρίσιν τε καὶ ἀναθεματισμὸν. Τοσαύτη δὲ ἔστιν ἡ μακία τῶν Θεόδωρον ἐκδικούντων, ὅτι τολμῶσι καταψεύδεσθαι καὶ Γρηγόριον τοῦ θεολόγου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐπιστολάς πρὸς αὐτὸν Θεόδωρον ἀπεστειλάντων πεπληρωμένας ἐπαίνου· ὅπερ ψεύδους ἐστὶ μιστόν. Γρηγόριος μὲν γὰρ, ὅτε ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγωνισάμενος, καὶ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς τῶν Ἀρειανῶν πλάνης εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐπιστρέψας εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῶλθε πατρίδα, τὰς παρά τῶν αἰρετικῶν κακοῦργως προφερομένας ἐπιστολάς οὐ πρὸς Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας ἔγραψεν, ἀλλὰ πρὸς Θεόδωρον ἐπίσκοπον Τυάνων, ἧτις ἐστὶ τῆς δευτέρας Καππαδόκων μητροπόλεως. Τῆς δὲ αὐτῆς χώρας ἐστὶν ἡ Ναιαζιανζός, ἧς γέγονεν ἐπίσκοπος ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Γρηγόριος, καὶ Ἀριανζός τὸ χωρίον. ὅθεν ὠρματο. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐταὶ σαφῶς δηλοῦσιν αἱ ἐπιστολαὶ, μνημονεῖται ἰθὺς, καὶ συνῶδον, καὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου Ἀριανζοῦ, καὶ ἐτέρων χωρίων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. καὶ μνηδὸς τῆ ἐπιχωρίῳ διαλέκτῳ Καππαδόκων ὀνομασμένων, καὶ Βοσπορίου ἐπισκόπου ὑπ' αὐτὸν τελούντος Κολωνίας τῆς πόλεως, καὶ ἐτέρων ἐπισκόπων, καὶ χωρεπισκόπων, καὶ μονασταρίων ὑπὸ τὸν αὐτὸν τελούντων Θεόδωρον μνημονεύουσαι, ὧν καὶ μέχρι νῦν σώζεται τὰ ὀνόματα. Ποία δὲ μετουσία Καππαδόκων πρὸς τοὺς τῆς δευτέρας Κιλικίας ἢ τότε ἢ νῦν ὑπάρχει, διαμμερισμένης τῆς τῶν ἐπαρχιῶν τούτων διακρίσεως; ἢ ποίους ἐπισκόπους ὑπ' αὐτὸν ἔχειν ἠδύνατο ὁ Μοψουεστίας ἐπίσκοπος, αὐτὸς ὑπὸ τῆς αὐτῆς δευτέρας Κιλικίας μητροπολίτην τελῶν; Ἰωάννης δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας, οὐκ ἐπαίνων δὲ, ἀλλὰ μίμψων καὶ ἐπιτιμήσεων οὐσαν μεστὴν, ὡς ἐκπεσόντος αὐτοῦ τῆς θεοσεβείας. Συνακλήσις γὰρ αὐτῶ τὸν μονήρη βίον ἐν ἐνὶ καὶ τῶ αὐτῶ μοναστηρίῳ, τῆς ἐκείσε συνδιαγωγῆς ἀναμνησθεὶς αὐτὸν. Καὶ ταῦτα μαρτυρεῖ Σωζόμενος, καὶ Ἡσύχιος, καὶ Σωκράτης, καὶ Θεόδωρος ὁ πολλοὺς ὑπὲρ Θεοδώρου λόγους τε καὶ ἐπαίνους ἐπτείνας. Εἰ δὲ προφέρουσι μαρτυρίας Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀνατολικῆς συνῶδου, ὑπὲρ Θεοδώρου καὶ τῆς αὐτοῦ ἀσεβείας γενομένης, ἀνάγκη αὐτοὺς κἀκεῖνα δεῖξασθαι, ὅπερ ὅσον τό γε ἐπ' αὐτοῖς εἰς κατακρίσιν τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ ἀλήθειαν τῆς ὀρθῆς πίστεως οἱ περὶ Ἰωάννην ἐτόλμησαν· καὶ ἅπερ ἔγραψαν, Νεστόριον

A scriptum a divino Paulo : Sic autem peccantes in fratres, et percussentes eorum infirmam conscientiam, in Christum peccatis (I Cor. viii). Et ut aliquid etiam ex propheticis loquar codicibus : Justificata est Sodoma ex te (Ezech. xvi), superasti paganorum verboritates, quas contra Christum fecerunt, stultitiam existimantes crucem (I Cor. viii), nihil esse ostendisti Judaicæ superbix crimina. » His igitur ad condemnationem Theodori sic a sancto Cyrillo dictis, licet aliquis concedat, secundum illorum verba sanctum Cyrillum aliquid pro Theodoro dixisse, neque hoc liberat illum a condemnatione. Invenimus enim, quod multi sanctorum Patrum quosdam hæreticos collaudaverunt, sicut et sancti Damasus et Athanasius et Basilius Apollinarius, et sanctus [sanctæ memoriæ] Leo Eutychen : et tamen cognita eorum impietate, non propter hoc evaserunt hæretici condemnationem et anathema, quod postea contra eorum personam et impietatem factum est. Tantus autem est furor defendentium Theodorum, quia præsumunt adversus Gregorium theologum, et Joannem Constantinopolitanum mentiri, dicentes epistolas ad eundem Theodorum plenas laudis eos direxisse : quod falsum est. Gregorius enim, cum in Constantinopoli pro veritate laborans, conversis per eum ab Ariana insania ad catholicam fidem populis, ad suam patriam reversus est, epistolas quas hæretici dolose proferunt, non ad Theodorum Mopsuestenum scripsit, sed ad Theodorum episcopum Tyanensem, quæ est secundæ Cappadociæ metropolis. Ejusdem autem provinciæ sunt et Nazianzus civitas, cujus fuerat episcopus idem sanctæ memoriæ Gregorius, et Arianzus prædium, unde ortus fuerat. Hoc enim et ipsæ epistolæ aperte significant, memoriam facientes consuetudinum et collectionum, et ejusdem prædii Arianzi, et aliorum prædiorum ejusdem provinciæ, et mensis vernacula lingua Cappadocum nominati, et Bosporii [Bospori] episcopi sub eodem Theodoro constituti, qui tunc temporis Colonix civitatis ejusdem provinciæ episcopus erat, et aliorum episcoporum, et chorepiscoporum, et monasteriorum, quæ sub Theodori jurisdictione erant, quorum usque nunc eadem nomina servantur. Qualis porro communio Cappadocibus ad secundam Ciliciam, vel tunc, vel modo divisa earum provinciarum gubernatione ? Et quos episcopos sub se habere poterat Mopsuestenus episcopus, cum ipse sub metropolitanis secundæ Ciliciæ constitutus esset ? Joannes autem Constantinopolitanus scripsit quidem epistolam ad Theodorum Mopsuestenum, non tamen laudibus, sed querimoniis et increpationibus plenam, ut pote illo a bona conversatione [pietate] lapsus. Quoniam enim cum eo monachicam vitam in uno eodemque monasterio exercuit, conversationis ibi factæ eum admonuit : et pro his testimonium præbent Szymonius, et Hesychius, et Socrates, et Theodoretus, qui multas pro Theodoro orationes et laudes fecit. Si autem testimonia proferunt Joannis Antiocheni, et Orientalis concilii sub eo constituti, facta pro Theodoro, et ejus impietate, necesse est eos, et illa suscipere, quæ (quantum ad illos pertinet) ad

καὶ τὴν αὐτοῦ καταδοξίαν ἐπὶ πλείστον χρόνον ἐκδικούντες. Καὶ τοῦτο δείκνυται ἐκ διαφόρων αὐτῶν λόγων τε καὶ ἐπιστολῶν πρὸς Θεοδοσίον τὸν τῆς εὐσεβοῦς λυξίως, καὶ ἑτέρους διαφόρους γραμματέων.

sium piæ recordationis, et ad alios diversos scripserunt.

καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἵνα δὲ μηδὲν τῆς ἀκριβείας παραλείψωμεν, ἀναγκαῖον ἐνομίσασαμεν μνησθῆναι καὶ τῶν γραμμάτων παρὰ Αὐγουστίνου τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης ἐπισκόπου ἐν Ἀφρικῇ γενομένου. Ζητήσεως γὰρ τις ἐπεὶ Κακκλιανῶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ κηθείσας, ὡς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρατραπέτης παραδόσεως, καὶ τινῶν τούτου χάριτι χωρισθέντων ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, γράφει πρὸς Βονιφάτιον ὁ αὐτὸς τῆς ὁσίας μνήμης Αὐγουστίνος, ὡς οὐκ εἶδει τινὰς διὰ τοῦτο χωρῆσαι ἑαυτοὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Εἰ γὰρ ἀληθῆς ἦν ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἐπαγόμενων Κακκλιανῶ, καὶ ἐφανερῶς ἐναντία φρονήσας τῆς καθολικῆς καταστάσεως, καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ τούτου ἀναθήματι ὑπέβαλον. Ἄλλὰ καὶ κανὼν τῆς ἁγίας ἐν Ἀφρικῇ συνόδου διαγορεύει τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς τὴν οἰκίαν ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου αἰρετικῶν παραπέμποντας χρῆναι καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζεσθαι. Πρὸς τοῦτοις δὲ ἅπασιν, τίς ἀγνοεῖ τὰ ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πεισυτέρας Ῥώμης γινόμενα κατὰ Διοσκῶρου; ὅς οὐδὲν ἐπὶ πίστιν ἡμαρτυρῶς, διὰ μόνον ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν μετὰ θάνατον παρ' αὐτῆς τῆς κατὰ Ῥώμην ἀγωνιάτης ἐκκλησίας ἀναθεματίσθη. Εἰ τίνων οἱ μηδὲν εἰς πίστιν πταισάντες ἐπίσκοποι διὰ κατάστασιν ἐκκλησιαστικὴν, καὶ διὰ χρηματικὴν αἰτίαν ἀναθήματι καὶ μετὰ θάνατον ὑποβάλλονται, πόσῳ μᾶλλον Θεόδωρος ὁ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀσεβήσας; ὅσον δὲ πρὸς τὴν ἄνοιαν τῶν λεγόντων, μὴ δεῖν ἀναθεματίζεσθαι μετὰ θάνατον τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀσεβείᾳ τελευτώντας, οὐ δεῖ μηδὲ τοὺς ἀδίκως κατακρίθιντας πατέρας μετὰ θάνατον ἀνακαλεῖσθαι, ὅπερ συμβεβηκεν καὶ ἐπὶ Ἰωάννῃ τῷ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ ἐπισκόπῳ γενομένῳ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μετὰ θάνατον ἀνακληθέντι· καὶ ἐπὶ Φλαυιανῷ τῷ τῆς ὁσίας μνήμης καὶ αὐτῷ Κωνσταντινουπόλεως γενομένῳ ἐπισκόπῳ, ἀδίκως μὲν ἐν ζωῇ κατακρίθιντι, δικαίως δὲ μετὰ θάνατον ἀνακληθέντι ὑπὸ τε τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης Πάπα Λέοντος, καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου. Ἐν τούτοις δὲ συμβαίνει κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους, τοὺς μὲν αἰρετικούς τοῖς ἁγίοις πατέρας συναρθιωμένους, οἷα διευθίρους ἀφιμύονους τῆς ὀφειλομένης αὐτοῖς κατακρίσεως· τοὺς δὲ ἁγίους πατέρας ἀδίκως καταδικασθέντας τοῖς αἰρετικοῖς συναρτίσθαι, οἷα μὴ λυομένης τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀδικου κατακρίσεως. Ἄξιοπιστότερος δὲ πάντων ἐστὶ διδάσκαλος ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγων· « Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπώληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἤδη κρίνεται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. » Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ προφήτου Δαυὶδ λέγει, τοὺς ἀσεβεῖς μὴ ἀναστήσεισθαι ἐν κρίσει. Τῆς οὖν τοιαύτης τοῦ κυρίου ἀποφάσεως ἐξελθούσης κατὰ πάντας ἀσεβοῦς, καὶ μηδὲν διακτελλούσης

A condemnationem sancti Cyrilli, et reprobationem rectæ fidei fecerunt Joannes et qui cum illo erant, nec non etiam quæ scripserunt, Nestorium et ejus perfidiam diutius defendentes. Et hoc ostenditur ex diversis eorum libris et epistolis, quas ad Theodo-

Et hæc quidem sic se habent. Ut autem nihil subtilitatis prætermittamus, necessarium putavimus memorare etiam illa quæ ab Augusto sanctæ memoriæ Africano episcopo scripta sunt. Quæstione enim aliqua post mortem Cæciliani de eo mota, quod ab ecclesiastica traditione declinasse dicebatur, et propter hoc quibusdam a catholica Ecclesia separatis, scribit ad Bonifacium idem sanctus Augustinus, quod non oportebat, aliquos ideo separare sese a catholica Ecclesia. Si enim vera essent ea quæ Cæciliano inferebantur, et manifestatus esset contrarium aliquid ecclesiastico statui sapuisse, etiam post mortem eum anathemati subjicerem. Sed et regula sanctæ synodi Africanæ statuit, episcopos qui suas facultates in testamento, vel ex intestato hæretico relinquunt, oportere et post mortem anathematizari. Super hæc autem omnia, quis ignorat ea quæ nostris temporibus in Ecclesia antiquioris Romæ contra Dioscorum acta sunt? Qui cum nihil in fidem peccasset, tamen propter solum ecclesiasticum ordinem post mortem ab eadem sancta Ecclesia Romana anathematizatus est. Si igitur nihil in fidem peccantes episcopi, propter solum ecclesiasticum ordinem, et propter causam pecuniariam anathemati et post mortem subjiciuntur, quanto magis Theodorus, qui in ipsum Deum peccavit? Quantum autem ad insipientiam dicentium non oportere anathematizari post mortem eos qui in sua impietate mortui sunt : oportebat nec eos qui injuste condemnati sunt Patres post mortem revocari, quæ contigit in Joanne sanctæ recordationis episcopo Constantinopolitanæ civitatis, ab universali Ecclesia post mortem revocato, et in Flaviano sanctæ memoriæ et ipso episcopo Constantinopolitanæ civitatis, injuste quidem in vita condemnato, juste autem post mortem revocato, tam a sanctæ memoriæ papa Leone quam a sancta Chalcedonensi synodo. Ex hoc autem contingit secundum illorum verba, hæreticos quidem sanctis Patribus connumerari, ut pote liberatos debita eis condemnatione, sanctos autem Patres D injuste condemnatos, hæreticis conjungi, ut pote non soluta contra eos facta iniqua damnatione. Omnibus autem magis credendus [fide dignus] est Doctor Dominus et Deus noster Jesus Christus, de se diceas : Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non judicatur : qui autem non credit, jam judicatus est, qui non credit in nomine unigeniti Filii Dei (Joan. III). Et Spiritus autem sanctus per prophetam David dicit (Psal. I), impios non resurrecturos in iudicio. Tali igitur Domini sententia prolata adversus omnem impium, et nihil discernente iuter vivos et mortuos

μεταφῶ ζώντων καὶ κερῶν αἰρετικῶν, πῶς τομῶσιν ἀπειθήσαντες τῇ τοιαύτῃ ἀποράσει, καὶ τοὺς ἀπὸ ἀσεβείας, καὶ δὲα τοῦτο ἤδη ὑπὸ τοῦ κυρίου κατακρεμῆνους, λέγειν, καὶ δεῦν μετὰ θάνατον κατακρίνεσθαι; Καὶ ὁ θεὸς δὲ ἀπόστολος τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, οὐ μόνον κατὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀγγέλων τὴν τοιαύτην ἐπίγραφον ἀπόφασιν, εἰπὼν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Γαλάτας: « Ἀλλὰ καὶ ἰδὲν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελιστῆται ὑμᾶς παρ' ὁ εὐαγγελιστάματα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· εἰ τις ὑμᾶς εὐαγγελίξεται παρ' ὁ παραλάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. » Καὶ τίς οὕτως ἀσεβῆς, ὡς τομῆσαι εἰπεῖν, ὡς τὰ παρὰ Θεοδώρου ἀσεβῶς συγγραφέντα, ἢ μέρος αὐτῶν παρεδόθη ποτὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐκ εὐθύς ὁ τομῆσας τι τοιοῦτον παραφθῆξασθαι ἀνάθεματι καθυπεβλήθη παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων;

Ἐἰ τις τοίνυν μετὰ τὴν τοιαύτην ὀρθὴν ὁμολογίαν καὶ κατάκριτον τῶν αἰρετικῶν, τῆς εὐσεβοῦς ἐνοίας σωζομένης, περὶ ὀνομάτων, ἢ συλλαβῶν, ἢ λέξεων ζυγομαχῶν, χωρίζει ἑαυτὸν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὡς περ ἐν ἑνόμασι μόνις καὶ λέξεσι κειμένης ἡμῖν τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγμασιν, ὁ τοιοῦτος ὡς τοῖς σχίσμασι χαίρων λόγον ὑφέξει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπακτωμένων, ἢ ἀπακτασομένων τῷ μεγάλῳ Θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἀμήν.

Τύπος τοῦ βασιλείου Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον περὶ Θεοδώρου τοῦ Μεφουεστίας καὶ τῶν λοιπῶν.

Σπουδὴ μὲν γέγονεν ἀεὶ τοῖς ὀρθοδόξοις, καὶ εὐσεβῶς προβεβασλευκόσι τοῖς ἡμετέροις πατράσι, τὰς κατὰ κειρὸν ἀναφυομένης αἰρέσεις διὰ συνόδων ὁσιωτάτων ἱερῶν ἐκκόπτειν, καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καθαρῶς κηρυττομένης ἐν εἰρήνῃ τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν διαφυλάττειν· διόπερ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, Ἀρείου βλασφημοῦντος καὶ λέγοντος, μὴ εἶναι τὸν υἱὸν ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, ἀλλὰ κτίσμα καὶ ἐξ οὐκ ὄντων γεγενῆσθαι, συναγαγὼν ἐν Νικαίᾳ τοὺς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρας, καὶ αὐτὸς ἐκεῖ παρακλιόμενος, καὶ τοῦ Ἀρείου καταδικασθέντος καὶ ἀναθεματισθέντος, ἔσπουδασε τὴν ὀρθόδοξον κρατῦναι πίστιν. δι' ἧς ὁμολογησάντες οἱ θεοὶ πατέρες ὁμοούσιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, ἀλλὰ μὴ κτίσμα καὶ ἐξ οὐκ ὄντων γεγενῆσθαι, μέχρι νῦν ἕδεται [ἴσ. ἄδονται]. Καὶ Θεοδόσιος δὲ ὁ πρεσβύτερος, Μακεδονίου ἀρνούμενου τὴν θεότητα τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ Ἀπολλιναρίου τοῦ ραθητοῦ αὐτοῦ βλασφημοῦντος εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ λόγον, καὶ γάσκοντος, νοῦν ἀνθρώπινον μὴ εἰληφῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, ἀλλὰ σαρκὶ ἐνωλῆναι ψυχὴν ἄλογον ἔχουσαν, συναγαγὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς ρ' πατέρας καὶ μετασχῶν καὶ αὐτὸς τῆς συνόδου, καὶ τῶν εἰρημένων καθαιρεθέντων, καὶ ἀναθεματισθέντων αἰρετικῶν, μετὰ καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν δογματῶν καὶ ὁμοφρόνων, παρεσκεύασε τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κηρύττεσθαι. Καὶ Θεοδόσιος δὲ ὁ νέος, τοῦ ἀσεβοῦς Νεστορίου λέγοντος, ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν μὲν φύσει υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, τὸν δὲ χάριτι υἱὸν ἀσεβῶς εἰσέλαστος, καὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν εἶναι θεοτόκον ἀρνούμενου, συναγαγὼν τὴν προτέραν ἐν Ἐφέσῳ τῶν διακοσίων ἁγίων πατέρων σύνοδον, καὶ ἀποστείλας ἄρχοντας ἱερεῖοντας παρεῖναι τῇ συνόδῳ, προσέταξε καὶ τῶν Νεστορίων παραγενέσθαι, καὶ κρίσει ἐπ' αὐτῷ γενέ-

reticos, quomodo audent resistere tali sententiae, et eos qui semel impie egerunt, et propter hoc jam a Domino condemnati sunt, dicere, non oportere post mortem condemnari? Et divinus autem [etiam] Apostolus, qui Christum in semetipso habet loquentem, non solum adversus homines, sed etiam adversus angelos talem protulit sententiam, dicens in epistola ad Galatas (Cap. i) : Sed licet nos aut angelus de caelo evangelizaverit praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut praediximus, et nunc iterum dico : Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit. Et quis ita impius est, ut presumat dicere, quod Theodori impia scripta, vel pars eorum, tradita est aliquando sanctae Dei Ecclesiae, et non statim, qui ausus est aliquid tale loqui anathemati subjectus est a sanctis Patribus?

Si quis igitur post ejusmodi rectam confessionem, et haereticorum condemnationem, salvo manente pio intellectu, de nominibus vel syllabis vel dictionibus contendens, separat se a sancta Dei Ecclesia, tanquam non in rebus, sed in nominibus solis et dictionibus posita nobis pietate : talis ut pote dissensionibus gaudens, rationem pro semetipso, et pro deceptis et decipiendis ab eo, reddet magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo in die iudicii. Amen.

Justiniani imperatoris ad sanctam synodum epistola de Theodosio Mopsuesteno et reliquis.

Semper quidem studium fuit orthoëoxis et piis imperatoribus patribus nostris, pro tempore exortas haereses per congregationem religiosissimorum sacerdotum amputare, et recta fide sincere praedicata, in pace sanctam Dei Ecclesiam custodire. Quapropter et Constantinus Magnus, Ario blasphemante et dicente Filium non esse consubstantialem Deo et Patri, sed creaturam, et ex non exstantibus factum esse, congregavit Nicææ trecentos decem et octo Patres, et cum ipse concilio interfuisset, damnato et anathematizato Ario rectam fidem confirmare studuit : per quam divini illi Patres constantes Filium consubstantialem esse Deo et Patri, non vero creaturam et ex non exstantibus factum, usque ad hodiernum diem canitur. Theodosius autem senior, Macedonio negante deitatem sancti Spiritus, et Apollinarij ejus discipulo blasphemante incarnati Dei Verbi dispensationem, et dicente Dei Verbum non assumpsisse mentem humanam, sed carni animam rationalem habenti fuisse unitum, congregatis in Constantinopolitana urbe centum quinquaginta Patribus, ac ipse participis concilii effectus, damnatis et anathemate percussis praedictis haereticis una cum impiis eorum dogmatibus ac sectatoribus, curam adhibuit ut recta fides praedicaretur. Theodosius vero Junior, impio Nestorio dicente alium esse Deum Verbum, et alium Christum, ac Verbum quidem natura esse Filium Dei et Patris, Christum vero tantum ex gratia Filium impie introducente, et sanctam Mariam Dei genitricem esse negante ; congregavit priorem Ephesinam synodum ducentorum sanctorum Patrum, et directis principibus qui deberent concilio interesse, jussit et

σθαι. Καὶ δὴ γενναίως ἀπερθεύς ἐξετάσας κατέδικασαν ἡσυχάζοντες ἀναθεματίζαντες σὺν τοῖς ὁμόφροσιν αὐτοῦ. Γούτων δὲ οὕτω προελθόντων, ἐπασιασάντες Κυρίλλῳ τῷ πικροσπυρίτῳ οἱ τῆς ἑξαγίστου Νεστορίου μερίδες, ἐσπούδασαν, τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς, ἀνατρέψαι τὴν κατὰ Νεστορίου γεγεννημένην χριστιανότητα. Ἄλλ' οὖν γε Θεοδοσίος ὁ βασιλεὺς ἐνταλμαθεύμενος τῶν οὕτως ὁρθῶς κατὰ Νεστορίου καὶ ἦν ποιηρῶν αὐτοῦ δογματικῶν κροθέντων, παρεσκευάσας κρατεῖν γενναίως [Latinius interpres legit οὕτως] τὴν ἐπ' αὐτῷ γεγεννημένην χριστιανότητα. Καὶ γὰρ πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλα τιὰ κατὰ τοῦ θείου Κυρίλλου καταφλουαρσέντων, γράφει πρὸς τὸν βασιλέα Κύριλλος τοιαῦτα· «Ἐπισθίπερ ἐπιυθίμην, ὡ εὐσεβέστατε βασιλεῦ, τῶν φιλολογεῖν εἰωθότων τιὰς ἀγρίων σφηκῶν δίκην περιβομβεῖν, καὶ μοχθηροῦς ἐρύνησθαι κατ' ἐμοῦ λόγους, ὡς ἐξ οὐρανοῦ κατακομισθέν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου λέγοντος τὸ θεῖον σῶμα Χριστοῦ, καὶ μὲν τοι καὶ δύο υἱοὺς κατὰ Νεστορίον ὁμολογεῖν ἡμᾶς καταφλουάρησαν, δεῖν ᾤθημεν ὀλίγα περὶ τούτων πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν οὕτως· Ὡ ἀνόητοι καὶ μόνον εἰδοῦτες συκοφαντεῖν, πῶς εἰς τοῦτο παρήχθητε γνώμης, καὶ τοσαύτην νενοσημάκατε μακίαν; Ἔδει σαφῶς ἐνοεῖν, ὅτι σχεδὸν ἅπασα ἡμεῖς ὁ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἄγων συνεκρότητο διακαθαυμένους, ὅτι θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἁγία Μαρία. Ἄλλ' ἐπιπύρ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ οὐκ ἐξ αὐτῆς γεγεννησθαι τὸ θεῖον σῶμα τοῦ Χριστοῦ λέγομεν, ὡς φασι, πῶς ἐν νοστῷ θεοτόκος; τίνα γὰρ ὄλω; τίτοκεν, εἰ μὴ ἐστὶν ἀλαθῆς ὅτι γεγέννηκε κατὰ σάρκα τὸν Ἐμμανουήλ; γελᾶσθωσαν τοῖνοις οἱ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κατ' ἐμοῦ πεφλουαρηκότες. Οὐ γὰρ ψεύδεται λέγων ὁ μακάριος Ἠσαίας· — Ἴδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. — Ἀληθεύει δὲ πάντως καὶ ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ πρὸς τὴν παρθένον εἰπὼν, — Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ, εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ἰδοὺ συληθήσῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξεις υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. — Ὅταν δὲ λέγομεν, ἐκωθεν ἐξ οὐρανοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐχ ὡς ἀνωθεν ἐξ οὐρανοῦ κατανεχθείσας τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς ταυτῆς ζαμεν, ἀλλ' ὡς ἐπόμνοι τῷ ἱερῷ Παύλῳ φάσκοντες, — Ὁ πρῶτος ἀνθρώπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεῦτερος ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ. — Μεμνημέθα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου λέγοντος, — Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. — Καίτοι γεγέννηται κατὰ σάρκα, ὡς εἴρηται; ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καταφορετήσας Θεὸς λόγος κατέωκεν ἐαυτὸν, μορφήν δούλου λαβὼν, καὶ χειρημάτικον ἀνθρώπου υἱὸς μετὰ τοῦ μέλαι οἴου, τουτίστι Θεός· ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ φύσιν ἐστὶν· ὡς εἰς ἕδη νοούμενος μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, ἐξ οὐρανοῦ λέγεται κατελθεῖν, ἀνίμωσται δὲ καὶ ἀνθρώπος ἐξ οὐρανοῦ, τέλειος ὡς ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι, καὶ ὡς ἐν ἐνὶ προσώπῳ νοούμενος. Ἐξ γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ἡ τῶν φύσεων διαφορά μὴ ἀνοήτως, ἐξ ὧν τὴν ἀπόρρητον ἔνωσιν φαμεν πεπερῆσθαι. Τοσαυτοῦν ὁμολογοῦμεν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, Θεὸν τέλειον, καὶ ἀνθρώπον τέλειον, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν υἱὸν ἡμᾶς καὶ διὰ τῶν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς περ-

A ipsum Nestorium adesse, et iudicium de eo fieri : diligentique examinatione facta, damnarunt et anathematizarunt Nestorium una cum sectatoribus ejus. His autem ita subsecutis, cum insurrexissent contra sanctissimum Cyrillum sectatores impii Nestorii, conati sunt (quantum in ipsis fuit) rescindere sententiam contra Nestorium latam. Sed Theodosius imperator, defendens ea quæ ita recte contra Nestorium et impia ejus dogmata fuerant judicata, damnationis sententiam in eum factam ratam haberi curavit. Insuper autem cum et quædam alia crimina divino Cyrillo apud imperatorem nugaciter impingerent, ad imperatorem Cyrillus in hanc sententiam scripsit : « Postquam mihi, piissime imperator, renuntiatum est, quosdam garrulos instar vesparum ferarum surris suis aures tuas personare, et maledicta in me eructare, nugantes me asserere Christi divinum corpus cælo delatum, et non de sancta Virgine assumptum; itemque duos filios de sententia Nestorii confiteri : existimavi debere me adversus ipsos pauca in hanc sententiam dicere : O fatui, et nullius rei nisi calumniandi gnari, quomodo in hanc devenistis sententiam, tantumque insanie concepistis? Omnino enim oportebat hoc vos perspicue sentire, totam fere nostram de fide disputationem inde ortam, quod nos sanctam Mariam Deiparam esse contendimus. Atqui si, ut illi dicunt, nos corpus Christi divinum cœlitus venisse, non ex ipsa natum dicimus, quomodo Deipara dici poterit? Quem enim peperit, si hoc verum non est, quod secundum carnem pepererit Emmanuelem? Rideantur ergo qui hæc et talia de me blaterant. Non enim mentitur sanctus Isaias cum ita vaticinatur : *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt eum Emmanuel, quod est, nobiscum Deus* (Isa. xvii). Et haud dubie verum dixit Gabriel archangelus ita Mariam alloquens : *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum : ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Luc. 1; Matth. 1). Cum autem Dominum nostrum Jesum Christum dicimus desuper de cælo venisse, non eo sensu dicimus, quasi putemus eum sanctam suam carnem de cælo detulisse; sed sequimur sanctum Paulum, qui ita ait : *Primus homo de terra terrenus; secundus, Dominus e cælo* (I Cor. xv). D Limitamur etiam et ipsum Dominum dicentem : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis* (Joan. 1). At vero quod ad carnem attinet, natus est, sicut diximus, ex beata Virgine. Sed quoniam Verbum Dei de cælo descendens, seipsum exinanivit, formam servi assumendo, filiusque hominis exstitit, cum tamen idem permaneret qui antea fuerat, scilicet Deus (est enim immutabilis, et nulli alterationi obnoxia naturæ), cum jam unus intelligatur esse cum propria carne, dicitur de cælo venisse. Et nominatur etiam homo de cælo, cum sit perfectus in deitate, idemque perfectus in humanitate : intelligiturque una esse persona. Unus enim est Dominus Josus Christus, tametsi naturarum discrimen non ignoretur, ex quibus ineffabilem illam dicimus factam

ἡνου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τὸν Α
 κτὸν κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν
 ἀνθρωπότητα. Δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονεν ὅθεν ἕνα
 Χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν. Καὶ τὴν ἁγίαν
 παρθένον ἀληθῶς θεοτόκον, διὰ τὸ τὸν Θεὸν λόγον σαρ-
 κωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς συλλήψεως
 ἕνωσαι αὐτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς λαβόντα ναόν. Καὶ, εἰ
 δοκεῖ, δεξιόμεθα εἰς παράδειγμα τὴν καθ' ἡμᾶς αὐ-
 τοῦς σύνθεσιν, καθ' ἣν ἴσμεν ἄνθρωποι. Συντεθειμένα
 γὰρ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ὁρώμεν φύσεις
 δύο, ἑτέραν μὲν τοῦ σώματος, ἑτέραν δὲ τῆς ψυχῆς.
 Ἄλλ' εἰς ἐξ ἀμορῶν καθ' ἕνωσιν ἄνθρωπος, καὶ οὐχὶ
 τὸ ἐκ δύο φύσεων συντεθεῖσθαι, δύο ἀνθρώπους τὸν
 ἕνα νοεῖσθαι παρασκευάζει. Ἄλλ' ἕνα τὸν ἄνθρωπον κατὰ
 σύνθεσιν, ὡς ἔφην, τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐάν γὰρ
 ἀνέλωμεν τὸ, ὅτι ἐκ δύο καὶ διαφόρων φύσεων ὁ εἰς καὶ Β
 μόνος ἐστὶ Χριστὸς, ἀδιάσπαστος ὢν μετὰ τὴν ἕνωσιν,
 ἐροῦσιν οἱ δι' ἐναντίας. — Εἰ μία φύσις τὸ ὅλον, πῶς ἐναν-
 θρώπησεν, ἢ ποῖαν ἰδίαν ἐποιήσατο σάρκα; — Τοὺς δὲ
 λέγοντας, ὅτι κρᾶσις, ἢ σύγχυσις, ἢ φυρμιὸς ἴγνετο τοῦ
 Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα, καταξιώσατό σου ἡ θεοσε-
 βεια προδήλως ἐπιστομίζειν. » Μετὰ δὲ ταῦτα Κυρίλλου
 τελευτήσαντος, ἐπιφύεται μοναχὸς τις καὶ ἀρχιεραδρίτης
 Εὐτυχῆς ὀνομαζόμενος, καὶ ἀποσπᾶ κατόπιν αὐτοῦ μέρος
 οὗτο ὀλίγον τοῦ λαοῦ, κυρῶν τὰ Νεστορίου καὶ τὸ αὐτοῦ
 πονηρὸν δόγμα, φάσκων μὴ εἶναι τὴν σάρκα τοῦ κυρίου
 ἡμῖν ὁμοούσιον. Καὶ δὴ πάλιν μετ' ὀλίγον διαβολικῆς ἰσ-
 χυσάσης χειρὸς, ἑτέρα σύνοδος ἐν Ἐπίσῳ ληστρικῇ
 καὶ οὐχ ὁσία γίνεται, παραπεμφθέντος ἐκεῖσε καὶ Φλαυια-
 νοῦ Κωνσταντινουπόλεως, τὴν πᾶσαν ἑξουσίαν Διοσκόρου
 Ἀλεξανδρείας ἔχοντος. Καὶ φονεῖται μὲν Φλαυιανὸς C
 ὁ θεὸς ὑπερμαχῶν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀνατρέπεται
 δὲ ἡ ἐν Ἐπίσῳ πρῶτα σύνοδος, ὑπογραφάντων φονικῆ
 βία τινῶν ἐπισκόπων, ἐξ ὧν ἱπῆρχε Βασιλείος ὁ Σελευ-
 κείας. Κέντεθεν τῶν τοῦ Νεστορίου καὶ Διοσκόρου καὶ
 Εὐτυχῆς δημοσιουμένων πονηρῶν δογμάτων, καὶ πολ-
 λῆς ταραχῆς γενομένης, μάλιστα ἐν τῇ ἀνατολῇ, φονεύ-
 ται Προτέριος ὁ μέγας ἱερέυς, καὶ ἑτεροὶ πλείστοι. Τού-
 των οὖν οὕτως ἐχόντων, ἀνίσταται θεῖον Μαρκανὸς ὁ
 Βασιλεὺς, καὶ συναγαγὼν ἐν Χαλκηδόνι τὴν τῶν χλ' πα-
 τέρων σύνοδον, παρόντων Διοσκόρου καὶ Εὐτυχῆς, καὶ
 αὐτὸς ἐπορεύθη. Καὶ καταδικάζονται μὲν Διοσκόρος καὶ
 Εὐτυχῆς, καὶ Νεστόριος πάλιν ἀναθεματίζεται. Θεοδώρι-
 τον δὲ, καὶ Ἰβάν, καὶ Βασιλείον Σελευκείας ἐδέξαντο καθ-
 υπογράφαντας, καὶ τῆς ληστρικῆς συνόδου ἀνατραπει-
 ση; καὶ ἀναθεματισθείσης, εἰς μίαν συμφωνίαν ἤγαγον D
 πάντας οἱ θεοὶ πατέρες. Τούτων δὲ τῶν τεσσάρων συνό-
 δων οὕτω γενομένων καὶ ἐπιβεβαιωθεῖσάν, καὶ κρατου-
 σῶν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, οἱ τὰ Νεστορίου φρονούντες
 ἰσπούδασαν αὐτῆς τὴν αἵρεσιν αὐτῶν κρατῦναι διὰ τῆς
 Θεοδώρου τοῦ Κεφουεστίας ἀφορμῆς, πολλῶν χείρονα τοῦ
 μαθητοῦ αὐτοῦ Νεστορίου βλασφημήσαντος. Ὅθεν τοίνυν
 καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες τοῖς ἡμετέροις πατράσι, καὶ
 βουλόμενοι τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀλώδητον διαφυλάττεσθαι,
 προερίποιμεν καὶ τούτου τὰς βλασφημίας διεξέτασαντας,
 κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ ἀποφάνασθαι. Πρὸς
 γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀναριθμήτοις αὐτοῦ δυσφημίαις εἰς
 Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν γενομέναις, ἄλλον εἶναι τὸν
 Θεὸν λόγον καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς
 παθῶν, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ

unionem. Fatemur itaque Verbum, unigenitum
 Dei Filium, Deum esse perfectum, et perfectum ho-
 minem corpore et anima ratione prædita constantem;
 quod ad deitatem attinet, ex Patre natum ante sæ-
 cula, eundem autem ultimis temporibus propter nos
 et propter nostram salutem ex Maria Virgine secun-
 dum humanitatem : consubstantialiam Patri secun-
 dum divinitatem, et consubstantialiam nobis secundam
 humanitatem. Duarum eam naturarum facta est
 unio. Inde est, quod unum Christum, unum Filium,
 unum Dominum constemur, atque etiam sanctam
 Virginem vere fuisse Deiparam, ideo quod Deus Ver-
 bum carnem induit et homo factus est, atque in ipsa
 conceptione sibi univit templum, quod ex ipsa assu-
 mebat. Si placet, exempli loco accipiamus nostrum
 ipsorum compositionem, quatenus homines sumus.
 Constamus nimirum anima et corpore. Ac videmus
 duas naturas, aliam corporis, aliam animæ; hominem
 vero, ex utriusque unionem facta, unum : neque
 compositio ex duabus naturis efficit, ut pro uno ho-
 mines duos cogitemus; sed unum (ut dixi) intelli-
 gimus hominem ex anima et corpore compositum. Si
 enim hoc tollamus, ex duabus et differentibus natu-
 ris unum et indivisum Christum ab unionem existere,
 dicent adversarii : Si una natura totius Christi est,
 quomodo potuit humanam naturam induere, aut
 quam carnem sibi propriam asciscere? Eos autem qui
 dicunt contemperationem, confusionem aut mixtio-
 nem naturarum Verbi Dei cum carne factam, palam
 ora obturare tua pietas dignetur. » Post hæc autem
 Cyrillo mortuo, emersit monachus quidam et archi-
 mandrita nomine Eutyches. Hic non exigam populi
 partem sibi adjunxit, Nestorii sectam et impiam ejus
 dogma approbans, ac dicens carnem Domini non
 esse consubstantialiam nobis. Et rursus quidem non
 multo post diabolica manu prævalente, aliud Ephesi
 concilium latronum, et nequaquam sanctam cogitur:
 misso ad id etiam Flaviano Constantinopolitano,
 cum penes Dioscorum Alexandrinæ episcopum sum-
 ma rerum ibi esset. Divinus autem Flavianus defen-
 dens orthodoxam fidem, occiditur : priori vero Ephi-
 sianæ synodo auctoritas abrogatur, subscribentibus
 quibusdam episcopis lethali vi compulsis, inter quos
 fuit etiam Basilius Seleuciæ episcopus. Hinc cum pu-
 blice docerentur Nestorii, Dioscori et Eutycheis per-
 niciosa dogmata, magnique præsertim in Oriente
 existerent tumultus, occisi sunt Proterius sacerdos
 magnus, et alii plurimi. Eo rerum statu Marcianus
 divinitus creatur imperator : qui coacto Chalcedone
 sexcentorum triginta Patrum concilio, presentibus
 Dioscoro et Eutyche, in eo una cum ipsis interfuit :
 ibique damnantur quidem Dioscorus et Eutyches, et
 iterum Nestorius anathematizatur : Theodoretus au-
 tem, Ibas et Basilius Seleuciæ episcopus recepti sunt,
 cum tamen priori [lege prius, ut infra] concilio sub-
 scripsissent. Et ita abolitis prædicatorie synodi actis
 et damnatis, concordia a sanctis Patribus inter om-
 nes conciliata est. His quatuor conciliis sic actis et
 confirmatis, et auctoritatem in Ecclesia Dei obtinen-
 tibus, Nestorii sequaces denuo suam hæresim confir-

τῶν χειρῶν κατὰ μικρὸν ἀποστάμενον πρὸς τὰ κρείττονα τῇ προκοπῇ τῶν ἔργων ἐλλογῆναι, καὶ τῇ ἀρίστῃ πολιτείᾳ γινόμενον ἄριστον. Καὶ ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον ἐν ὀνόματι πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος βαπτισθῆναι, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος εὐληθέα καὶ υἰοθεσίας ἡξιώσθαι, καὶ καθ' ὁμοίωσιν βασιλικῆς εἰκόνος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Χριστὸν προσπνεῖσθαι, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀτριπτον ταῖς ἐνομίαις καὶ ἀναμάρτητον γενεῆσθαι. Καὶ πρὸς τούτους εἶπε, τοιαύτην γενεῆσθαι τὴν ἔκθεσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν, ὅποιον ὁ ἀπόστολος εἶπεν περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος· « Ἔσονται εἰ δύο εἰς σάρκα μίαν· » ἔτι δὲ προτρέπομαι ὑμᾶς ἐξετάσαι καὶ τὰ κακῶς γραφέντα παρὰ Θεοδορίτου καὶ Ἰβᾶ κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης ἁγίας συνόδου, καὶ ὁμοίως τὰ κατ' αὐτοῦ ἀποφάσασθαι.

Dei adoratus, post resurrectionem animo constanti eam fuisse Verbi cum Christo unitionem, quæ est ab Apostolo dicta viri cum muliere : *Et erunt duo in una carne* (I Cor. ix). Ad hæc vos hortor, ut ea etiam examinetis quæ a Theodoro et Iba male scripta sunt contra prius Ephesinum sanctum concilium, contraque eos eodem modo sententiam feratis.

Καὶ ταῦτα πάλιν ὡσαύτως οἱ θεῖοι πατέρες πολυπραγμονήσαντες ἀπεκρίθησαν· ἡ μὲν ἐν Χαλκαδόνι θεῖα σύνοδος Θεοδορίτου καὶ Ἰβᾶ πολλά καταβοήσασα, οὐκ ἄλλως αὐτοὺς ἰδέξατο, εἰ μὴ πρότερον ἀνεθεμάτισαν τὰ ἴδια πονηρὰ συγγράμματα, καὶ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον. Ἡμεῖς δὲ κατακρίνομεν καὶ ἀναθεματίζομεν πρὸς ταῖς ἄλλοις ἄπειρον αἰρετικοῖς τοῖς κατακρίθεισι καὶ ἀναθεματισθεῖσι ὑπὸ τῶν εἰραμένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων, καὶ Θεόδωρον γινόμενον ἐπίσκοπον Μεφουσιτίας, καὶ τὰ δυσσεβῆ συγγράμματα αὐτοῦ. Καὶ μὲν τοῖς καὶ τὰ κακῶς παρὰ Θεοδορίτου συγγραφέντα κατὰ τὴν ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τῶν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης ἱεράς συνόδου, καὶ ὅσα ὑπὲρ συνηγορίας Θεόδωρου καὶ Νεστορίου αὐτῷ γέγραπται. Πρὸς τούτους ἀναθεματίζομεν καὶ τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν τὴν λεγομένην παρὰ Ἰβᾶ γεγραμμένην πρὸς Μάρην τὸν Πέρσιν, τὴν ἀρνούμενην τὸν Θεὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου τῆς θεοτόκου Μαρίας σαρκωθῆναι ἄνθρωπον γενεῆσθαι, καὶ τὸν θεοπέσιον Κύριλλον ὡς αἰρετικὸν διαβάλλουσαν, καὶ μεφομένην μὲν τῶν ἐν Ἐφέσῳ πρώτων ἁγίων συνόδων, ὡς χωρὶς κρίσεως καὶ ζητήσεως τὸν Νεστόριον κατελοῦσαν, καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ μακαρίου Κυρίλλου διαπτύουσαν, ἐκδικούσαν δὲ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον, καὶ τὰ θεοστυγῆ αὐτῶν συγγράμματα τε καὶ δόγματα. Διὸ δὲ τοῖνυν τὰς μὲν τῶν αἰρετικῶν τούτων, καὶ πάντων ἀθροιστόμους γλώσσας, καὶ τὰς τούτων ἀσεβηστάτας συγγραφάς, αὐτοὺς τε τοὺς αἰρετικούς τοὺς μὴ χριεῖλους ἐμμεύοντας τῇ οἰκίᾳ κακοδοξίᾳ καὶ πονηρίᾳ, μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους εἰκότως διαβολοῦ συναρμολοῦντες ἐρούμεν· Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογί, ἣ ἐξακαύσατε.

A maverunt opera Theodori Mopsuesteni, qui multo pejora quam Nestorius ejus discipulus blasphemavit. Nos igitur sequentes sanctos patres nostros, et volentes rectam fidem sine ulla macula conservare, hortamur vos, ut hujus quoque blasphemias examinantes, de eo sectatoribus ejus sententiam feratis. Nam præter innumera alia quæ impie in Christum Deum nostrum maledicta evomuit, id quoque protulit, alium esse Deum Verbum, alium Christum, qui animi perturbationibus et carnis cupiditatibus molestiam ipsi exhibentibus, paulatim a deterioribus desistens, factorum profectu in melius evaserit, inculpataque optimæ vitæ ratione usus sit. Qui, ut purus homo, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizatus, per baptismum gratiam Spiritus sancti consecutus, adoptione sit dignatus; et ad similitudinem regniæ imaginis Christus in persona Verbi et peccatorum vacuo fuerit. Præterea pronuntiavit eam fuisse Verbi cum Christo unitionem, quæ est ab Apostolo dicta viri cum muliere : *Et erunt duo in una carne* (I Cor. ix). Ad hæc vos hortor, ut ea etiam examinetis quæ a Theodoro et Iba male scripta sunt contra prius Ephesinum sanctum concilium, contraque eos eodem modo sententiam feratis.

Patres, his rursus accurate consideratis, responderunt : Chalcedonense sacrum concilium Theodoretum et Ibam graviter verbis insectatum, non alia conditione in gratiam recepit, quam ut prius sua damnarent mala scripta, et Theodorum ac Nestorium. Nos autem præter reliquos omnes hæreticos a dictis quatuor sanctis conciliis damnatos, atque Ecclesiam exclusos, damnamus etiam atque proscribimus Theodorum, qui fuit Mopsuestiæ episcopus, ejusque impios libros : nec non ea quæ Theodoretus male scripsit contra veram fidem, et duodecim sancti Cyrilli capita, ac primam sanctam Ephesinam synodum, et pro defensione Theodori ac Nestorii. Præterea damnamus etiam epistolam quam Ibas fertur scripsisse ad Marim Persam, quæ negat Verbum Dei ex sancta Virgine Deipara Maria incarnatum hominem esse factum, et divum Cyrillum pro hæretico traducit; ac primam quidem Ephesinam sacram synodum reprehendit, ut quæ incognita causa Nestorium damnaverit; duodecim autem capitula sancti Cyrilli conspuat, Nestorio vero et Theodoro eorumque impiis scriptis et opinionibus patrocinator. Quapropter effrenes hæreticorum istorum linguas, impiissimaque scripta, ipsosque ad extremum in falsis suis opinionibus ac malitia perseverantes, optimo jure patri mendaciorum diabolo annumerantes, dicemus : *Vadite in lumine ignis vestri, et in flamma quam concepistis* (Isai. l.).

JUSTINIANI IMPERATORIS EPISTOLA

ADVERSUS NONNULLOS IMPIUM THEODORUM ATQUE INIQUA EJUS DOGMATA, ET EPISTOLAM IBAE DICTAM, NEC NON THEODORI LIBROS CONTRA CATHOLICAM FIDEM, SCRIPTIS PRUPUGNANTES.

Ἰσον ἐπιστολῆς ἀντιγραφείσης παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ χριστιανικωτάτου βασιλέως Ἰουστινιανοῦ πρὸς τινὰς γράψαντας κατὰ ἐκδικίαντας Θεόδωρον τὸν δυσσεβῆ,

Exemplar epistolæ a piissimo atque Christianissimo imperatore Justiniano perscriptæ adversus nonnullos impium Theodorum atque iniqua ejus dogmata,

καὶ τὰ αὐτοῦ πενηρὰ δόγματα, καὶ τὴν λεγομένην Ἰβὰ ἐπιστολὴν, καὶ τὰ συγγράμματα Θεοδορίτου τὰ κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως γεγραμμένα.

Γράμματα ὑμῶν ἰδεξάμεθα, ἅπερ ἀναγιγνώσκοντες θαυμάσαμεν, ὑμᾶς μὴ ἔνοησαντας τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν λέγοντος, « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι, καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, » ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ὑπερηφανείας ἀρθέντας, ὡς πάντας τοὺς ἱερεῖς τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἔξουθενῶσαι, καὶ μόνους ὑμᾶς αὐτοὺς ἐκ πάντων δικαιοῦσαι, καθάπερ ἐκείνος ὁ Φαρισαῖος, ὃς οὐδὲ τὸν τελῶνα κατακρίνας ἰδευκαῖωθη· καὶ ἐν ὅσῳ ἠπλίζομεν ὑμᾶς, ὅμοια τοῖς λοιποῖς ἱερεῦσι φρονεῖν, ἤρουμεν παρ' ἑλπίδας ἐκείνα ὑμᾶς ἐδικυόντας τὰ καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τῇ ὀρθῇ πίστει ἐναντιούμενα· καὶ ὁμως τοιαύτην ἀσέβειαν ἐδικυόντες, ἴσους ὑμᾶς αὐτοὺς εἶναι τοῖς ἀποστόλοις ὑπελάθετε λέγοντες, μὴ ὀφείλει τινὰ ὡς ἀγροίκους ὑμᾶς ἰνεῖδιξεν· ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς ἀγροίκους προστάζει κηρύττειν τὸ εὐαγγέλιον· καὶ ἡμεῖς μὴ εἰ καὶ ἀγροίκους, ὡς λέγεται, ὑμᾶς ἐκαλέσαμεν, διὰ τοῦτο οὕτως εἴπομεν, ἐπειδὴ ἀγνοοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ παράδοσιν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τοιαύτην ἀσέβειαν ἐδικυεῖται [F. ἐδικυεῖτε]· τοὺς ἀποστόλους δέ, οὓς ὑμεῖς ἀγροίκους καλεῖται [F. καλεῖτε], ὁ Θεὸς ἐπελέξατο ἑαυτῷ, καὶ τοῦ ἰδίου πνεύματος καὶ χάριτος καὶ σοφίας ἐπλήρωσε, καὶ οὕτως αὐτοὺς ἀπίσταντες, ἵνα τὰ ἴθνη τὰ τὸν Θεὸν ἀγνοοῦντα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν ὁδηγήσωσιν· ὅθεν καὶ αὐτοῖς μόνους τοῖς ἀποστόλοις εἶπεν, « Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου » φανεροὶ τοίνυν ἐστέ, καθάπερ ὁ ἀπόστολος εἶπεν, « μὴ νοοῦντες, μήτε ἀ λέγετε, μήτε περὶ τινῶν διαβεβαίωθε »· ὅτι ἐτολήσατε καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἑαυτοὺς ἐξισῶσαι, καὶ τοὺς πατριάρχας καὶ πάντας τοὺς ἱερεῖς ἐνουβρίσαι. Τοσοῦτον δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν οὐκ ἐφυλάξατε, ὅτι [F. ὥστε] τὸ ἐν μηδενὶ χρόνῳ γενόμενον ὑπὸ Χριστιανῶν ἐτολήσατε ποιῆσαι. Βάντων γὰρ τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔνωσιν ἐχόντων οὐδεὶς ἑαυτὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐχώρισεν, εἰ μὴ φανερῶς αἰρετικὴ μανία κατείχετο· ὅπερ ὑμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιεῖν ἐσπουδάσατε· ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο γέγονεν παρ' ὑμῶν, ὁμως ἡμεῖς οὐ καυόμεθα πᾶν ὃ τε οὖν πρὸς ἐπανόρθωσιν ὑμετέραν καὶ ποιούντες καὶ γράφοντες. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐγράφατε λέγοντες, διὰ τοῦτο ἡμᾶς σπουδῆν ποιήσασθαι τὰ τρία ταῦτα κεφάλαια καταδικασθῆναι, τουτέστι Θεόδωρον μετὰ τῶν οὐρανῶν συγγραμμάτων, καὶ τὴν λεγομένην Ἰβὰ ἐπιστολὴν, καὶ τὰ Θεοδορίτου συγγράμματα, ἵνα τὸ θλίμμα πληρωθῇ τῶν ἐπὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἑαυτοὺς χωρισάντων, γενώσκατε ὅτι ἡμεῖς οὐ δι' ἐκείνους ἐποκίσαμεν τοῦτο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν διὰ τὴν ἀσέβειαν τῶν προειρημένων κεφαλαίων, ἔπειτα δὲ, ὅτι τινὲς τὸ Νεστορίον ὄνομα σιωπῆν προσποιούμενοι διὰ τῶν προειρημένων, αὐτὸν Νεστόριον καὶ τὴν κακοδοξίαν αὐτοῦ εἰσαγαγεῖν ἐπεχείρουν τὴν ἀσέβειαν τῶν κεφαλαίων τούτων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ προσάπτοντες.

tate incenderemur, ut a catholica separarentur Ecclesia : cognoscite, id minime a nobis eorum causa factum fuisse; sed primo quidem quod graviter commoti essemus eorum capitulorum impietate, post autem, quia non defuerant, qui suppresso Nestorii nomine, Nestorii tamen studentes partibus, errorem ejus fidem inducere niterentur. Ecclesiaeque tribuere non vererentur eorum capitulum impietatem.

Quae quidem epistola, cum omnibus adhuc ignota latuerit, plurimumque rei ecclesiasticae promovendae conferat, nunc addita Latina versione, quam eleganter confecit Clarissae, Dominicae familiae Monachus

et epistolam Ibae dictam, nec non Theodoriti libros contra catholicam fidem, scriptis propugnantes.
Litteras vestras accepimus, quas cum legeremus,

vehementer mirati sumus, vos minime ad eam dominicam institutionem advertentes animi, qua dictum est : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29), in id fastigii esse sublato, ut nibili faciendos universos Ecclesiae Dei antistites judicetis, vos autem solum praeter ceteris justitiam consecutos esse arbitremini; ejus propterea Pharisei similes, qui *justificatus non est, quod publicanum condemnasset iniquitatis* (Luc. xvii, 14). Cumque vos haud ab ceteris sacerdotibus dissimilia sapienter sentire sperarem, inopinato invenimus, dogmata a vobis cum Deo rectaque fide ejus pugnantia sustineri, simulque ejusmodi impietatem omni conatu defendentes, id vobis praesidio sumere, quod apostolis pares vos esse jactetis, neque fas esse, ut a quopiam imperitiae atque ruditis reprehendami, propterea quod Deum etiam ipse rudibus atque agrestibus hominibus mandaverit Evangelii sui praedicationem. Ac nos quidem, cum agrestes vos nominarem, ea usi sumus loquendi ratione, propterea quod ecclesiasticas regulas atque traditiones negligentes, ipsiusque orthodoxae fidei imperiti, eam impietatem propugnaretis. Apostolos namque, quos vobis agrestes appellare libuit sibi praelegit Deus, Spirituque suo atque sapientia replevit, eaque ratione praeparatos misit, ut gentibus quae ignorant Deum, duces essent ad semilam veritatis. Itaque Apostolis ipsis unice dictum est : *Vos estis lux mundi* (Matth. v, 14), lucidi ergo estote, quemadmodum ipsis iterum subjectum est a Domino : *Nolite cogitare, neque quid loquamini, neque qua de re laturi sitis testimonium* (Matth. x, 29). Ausi estis vosmetipsos apostolis comparare, omnesque sacerdotes injuria lacessere non estis veriti, atque adeo a vobis neglectae sunt ecclesiasticae sanctiones, ut id moliri per summam audaciam institueritis, quod nulla unquam Christianae religionis aetate fieri a quopiam tentatum est. Beatissimis videlicet patriarchis mutuum traditionem omni tempore inviolatam vicissim custodientibus, nemo unquam, nisi qui palam haeretica vesania captus esset, Ecclesiam schismate divisit, quod vos impraesentiarum ut fieret curavistis. Cui quidem malo quod patrare aggressi estis, ut ipsi medeamur, vehementi flagramus desiderio, qui nimirum opere ac scriptis id unum contendimus, ut respiscatis. Jam vero, cum in hanc sententiam scripseritis, a nobis diligenter curatum esse, ut tria haec capitula, Theodorus scilicet cum scriptis suis, epistola quae Ibae dicitur, Theodoriti-que pariter scripta condemnarentur, hoc animo, ut voluntati nostrae fieret satis, quod incredibili cupiditate

Jo. Dominicus Stratico, in lucem prodit, ex recensione V. Cl. Angeli Mar. Bandini. L. U. D. et Caesarei Mediceae bibliothecae praefecti.

Διὰ ταῦτα ἡμεῖς, εἰ καὶ φανερὰ ἦν ἡ τῶν αὐτῶν κεφα-
 λαίων ἀπίστεια, ὁμῶς ἠρωτάσαμεν τοὺς ἱερεῖς τῆς τοῦ
 Θεοῦ ἐκκλησίας, τί περὶ τούτων φρανοῦσιν· οἱ τινες δεῖξαι
 βουλόμενοι, ὅτι τὴν τοιαύτην ἀπίθειαν ἡ καθολικὴ ἐκκλη-
 σία οὐδὲ ἔσχε ποτὲ, οὐδὲ ἔχει, κατεδίκασαν καὶ αὐτοὶ
 τὴν τοιαύτην δυσπίθειαν, ἐξαρχῆς ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων
 καταδεδμασμέναν· οὐδὲ γὰρ οἱ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
 χωρισμένοι περὶ τούτων τῶν κεφαλαίων λόγον τινα
 ποιοῦνται, εἰδότες ὅτι ταῦτα οὐδεὶς δύναται χριστιανοῦ
 προσηγορίαν ἔχων ἐδικεῖν, ἀλλὰ τῷ ὄρω ἐναντιοῦνται
 τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, τῷ περὶ τῆς πίστεως
 προσηχθέντι πρὸς κατάκριτον Νεστορίου, καὶ Εὐμυχούσε,
 καὶ τῆς αὐτῶν ἀπιστίας. Οἱ γὰρ τοῖς ὀρθοῖς τῆς ἐκκλη-
 σίας ἐναντιοῦμενοι δόγμασιν, ἐπιθυμοῦσιν μᾶλλον τὰ μνη-
 μονευθέντα ἀσεβῆ κεφάλαια ἐδικεῖν τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκ-
 κλησίαν, ἵνα διὰ ταύτης τῆς προφάσεως τοὺς ἀπλουστέρους
 ἀπατήσωσι, καὶ τὸν Χριστιανὸν λαὸν τῆς ἐκκλησίας χωρίσω-
 σιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐγράψατε δύο, εἰ δὴ [F. εἰ δεῖ σive εἰ χρᾶ]
 τὴν ἀσεβῆ ἐκείνην περιέχειν ἐπιστολήν· ἐν μὲν, ὅτι ὀρθῶς,
 ὡς λέγεται, κατὰ Ἀπολλινάριον ἠγωνίσαστο· ἕτερον δὲ, ὅτι
 καὶ ἔδοξεν ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν τὸν ἐν ἁγίοις Κύ-
 ριλλον διαστρέφειν, ὁμῶς τοῦτον ἐπίστολον τῆς ὕβρεως ἐν
 τῷ τῆς ἐπιστολῆς ἀντρέψει τέλει, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται,
 ἰφίλειεν τὴν αὐτὴν ἀσεβῆ ἐπιστολήν ὀρθόδοξον κρίνεσθαι·
 δῆλοιο καθιστάκατε, ὅτι οὔτε τὸ ὕφος, οὔτε τὴν δύναμιν
 ἔγνωτε τῆς αὐτῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς, κατὰ Ἀπολλινά-
 ριον γὰρ οὐδὲν περιέχει, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον
 Ἀπολλινάριστον καλεῖ· καὶ οὐδὲ ἐν τῷ τέλει ἡ αὐτὴ ἀσε-
 βὴ ἐπιστολὴ ἀντρέψει τὰ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐν ἁγίοις
 εἰρημμένα Κυρίλλου, μᾶλλον μὲν οὖν τὰ χεῖρονα κατ' αὐτοῦ
 ἐν τοῖς τελευταίοις εἶπεν· προϊόντες δὲ ὁμῶς καὶ πᾶσαν
 τὴν ἀσεβίαν τῆς λεγομένης Ἰβᾶ ἐπιστολῆς, καὶ τὴν μα-
 ταϊότητά τῶν κεφαλαίων, ὧν περ ἐπέμψατε, ἀποδειξομεν.
 Πάντων γὰρ ἀναγνωσθέντων τῶν παρ' ὑμῶν γεγραμμένων,
 σφόδρα ἐλυπήθημεν, ὅτι εἰς τοιαύτην ἐνεπίστατε πλάνην,
 ἄνθρωποι ἐξ ἐκείνης ὄντες χῶρας, ὅπου αἰεὶ πρὸ
 ὑμῶν ἡ ὀρθὴ πίστις ἀμώμητος ἐφυλάχθη. Ὅθεν ἀναγκαῖον
 ἐνομίσαμεν εἶναι καὶ πρὸς τὰ ρηθέντα ὑμῶν κεφάλαια
 ἀντιγράψαι, καὶ περαινέσαι ὑμῖν ταύτας τῆς ἀσεβείας,
 καὶ τοῦ ἀσεβοῦς ὑμῶν διδασκάλου ἀποστῆναι, τοῦ τὰ
 προειρημένα κεφάλαια συγγραψάμενου. Ἀπατήσαι γὰρ
 θέλων ὑμᾶς ῥήματά τινα προϊύμενος ἐκ τῶν θείων γρα-
 φῶν, ἃ τίνα νόσας κακῶς προσαρμόσαι ῥήμασι τισι τῆς
 προειρημένης ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς ἐπεχείριστον· ὅπερ οἱ
 αἰρετικοὶ πάντες ποιοῦσι, ῥήματά τινα τῶν θείων γραφῶν
 παρερμηνεύοντες, καὶ πρὸς τὴν διεστραμμένην ἑαυτῶν
 μεταφέροντες ἔννοιαν· καὶ δοκεῖ ἡμῖν ὁ ἀσεβὴς ὑμῶν δι-
 δασκαλός, ἢ μὴ ἀνεγνωκέναι τὴν ἀνάγνωστον ἐκείνην ἐπι-
 στολήν, ἢ ἀνεγνωκέναι μὲν κακοῦργως καὶ ῥήματά τινα
 ταύτης προαγαγεῖν, τὰ πλεῖστα δὲ καὶ χεῖρονα σιωπήσαι.
 Ληθούσης γὰρ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς περὶ τοῦ μακαρίου
 Κυρίλλου, καὶ τοῦ ἀσεβοῦς Νεστορίου, ὅτι ἑκάτεροι κατ'
 ἄλλῃλων βλαβεροῦς λόγους ἔγραψαν, καὶ ὅτι Νεστόριος
 μὲν εἶλεν, τὴν μακαρίαν Μαρίαν μὴ εἶναι Θεοτόκον, ὡς
 νημισθῆναι τοῖς πολλοῖς ἐκ τῆς Παύλου τοῦ Σαμοσατίως
 αἰρέσεως εἶναι· Κύριλλος δὲ βουλόμενος τοὺς Νεστορίου
 ἀντρέψαι λόγους, ὤλισθεν καὶ ἐνέπεσεν εἰς τὸ Ἀπολλινά-
 ριον δόγμα. Φανερόν ἐστιν ὅτι ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν
 τῷ Νεστορίῳ μαρὰ κερτατημένος δεικνύται· ὅς αὐτὸν μὲν
 Νεστόριον ἀρνούμενον Θεοτόκον εἶναι τὴν ἁγίαν παρθένον

Quantum igitur capitulorum iniquitas manifesto
 pateret, tamen nihilo secius Ecclesie Dei antistites
 in unum congregatos interrogavimus quid de his de-
 cernerent esse sentiendum; qui cum perspicuo testi-
 monio ostendere vellent ejusmodi errores, neque
 Ecclesie probari, neque ullo unquam tempore pro-
 batos esse; eam impietatem initio a sanctis Patribus
 prædamnatam suo omnes suffragio rursus proscripse-
 runt. Qui porro ob trium capitulorum defensionem,
 ab Ecclesia divisi sunt, si tacent omnino: plane
 namque intelligunt, minime posse hæc ab eo qui
 Christianus nominetur defendi; cæterum aperte
 sanctæ Chalcedonensi synodo adversantur, quæ Fidei
 doctrinam definivit in Nestorii, Eutychetis errorum-
 que ab ipsis invectorum condemnationem. Qui vero
 rectis Ecclesie dogmatibus adversantur, omni con-
 tentione nituntur, ut præfata tria iniqua capita, ceu
 ab Ecclesia Dei admissa sustineri judicentur, ut hæc
 videlicet ratione, simpliciores decipiant, populusque
 Christianus schismate dividatur. Itaque cum duo po-
 tissimum (si omnia quæ impiis illis litteris continen-
 tur contrahantur in pauca) scripseritis: alteram
 nempe, recte inibi contra Apollinarianum disputatum
 esse; alterum vero, epistolæ scriptorem, et si videatur
 S. Cyrillum principio injuria lacerare, hanc ta-
 men irrogatæ ab se injuriæ labem circa finem depu-
 lisse; quapropter operæ pretium esse, ut impia ea
 epistola catholica esse judicetur: hoc primum pro-
 certo habetote, vos neque verborum contextum, ne-
 que sententiarum vim illius impie epistolæ perce-
 pisse. Non enim adversus Apollinarem concludit,
 sed sanctum Cyrillum ipsum Apollinarianis annu-
 rat, atque tantum abest ut circa ejus finem quid-
 piam ex iis quæ adversus sanctum Cyrillum pronun-
 tiata sunt, revocatione castigetur, ut circa ex-
 tremum potius ejus scriptor in Cyrillum deterius de-
 bacchatus esse videatur. Quamobrem id ipsum prin-
 cipio, simulque universam hujus quæ Ibæ nuncupa-
 tur epistolæ impietatem, eorumque quæ ad nos
 misistis capitum insaniam argumentis ostendemus.
 Cum enim ea omnia quæ scripsistis, legissemus,
 gravissimo affecti sumus dolore, vos ejus urbis cives,
 in qua semper ad hæc usque tempora unice servata
 fuit recta fides, in tantum errorem esse prolapsos.
 Quapropter necessarium esse existimavimus adver-
 sus prædicta capitula ad vos scribere, atque de eo-
 rum impietate vos ipsos admonere, ut ab iniquo
 præceptore vestro, qui ea monumentis mandavit lit-
 terarum, recedatis. Etenim cum is sibi proposuisset
 in animo vos in deceptionem inducere, nonnullas
 ex divinis litteris sententias hausit, quibus in pra-
 vam significationem contortis, impie illius epistolæ
 opiniones nonnullas confirmare aggressus est, quem-
 admodum hæreticis fuit semper in more positum,
 quedam divinarum litterarum testimonia pervertere,
 atque in contrariam intelligentiam detorquere. Ita-
 que vel præceptorem vestrum, nunime anonymam
 eam epistolam perlegisse existimamus, vel mala
 admodum fide, nonnulla legisse quidem ipsum, reli-
 qua vero, quæ multo deteriora essent, silentio præ-

Μαρίαν, μέχρι μόνος τῆς τεῶν ὑποψίας ἐηλυθῆναι φησὶν, οὐ μὴν αἰρετικὸν ἐκ τούτου φανῆναι· τὸν ἐν ἁγίοις δὲ Κύριλλον τὸν τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλον, εἰς τὸ Ἀπολιναρίου δόγμα ὀλισθῆσαι δεισχυρίζεται καὶ πεσεῖν. Διότι εἶπεν αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαι· καὶ ταῦτα μὲν τὰ ῥήματα παραλλοίπειν, ὡς εἰρήκαμεν, ὁ διδάσκαλος ἡμῶν, γενώσκων ὅτι ὁ λέγων τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον ὀλισθῆσαι καὶ πεσεῖν, καὶ αἰρετικούς καλῶν τοὺς τούτου λόγους, πᾶσαν καταδικάζει τὴν ἐκκλησίαν, τὴν πατέρα καὶ διδάσκαλον εἰκότως Κύριλλον ἔχουσαν. Πῶς δὲ οὐκ ἔφριξε λέγων, ὡς ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος αἰρετικός ἐστίν, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ὅτι οὕτω λέγων διαφορὰν τοῦ καυῶ καὶ τοῦ ἐνοικούντος ἐν αὐτῷ οὐχ ὁμολογεῖ. Διὰ τούτων γὰρ τῶν λόγων οὐ μόνον τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον μίμνεται, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐαγγελιστὴν τὸν λέγοντα, ὅτι « ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, » καὶ πάντα τὸν προφήτας τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου κηρύξαντας, καὶ μάλιστα Ἱερειμίαν τὸν λέγοντα « Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη » καὶ πάλιν Ἱσαίαν λέγοντα, « Τὸ παιδίον Θεὸν ἰσχυρόν » (Ἠσαϊ. ix, 6)· » καὶ πρὸ τούτων τὸν ἀπόστολον Παῦλον λέγοντα ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ, « Ὁ καταβάς αὐτὸς ἐστι, καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. » Καὶ γὰρ, ὡς ἐκεῖνος ἡμῶν ὁ διδάσκαλος παραφρονῶν λέγει, μίμψις εἰσὶν ἄξιοι καὶ οἱ προφῆται, καὶ οἱ εὐαγγελισταί, καὶ οἱ ἀπόστολοι λέγοντες, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ἐνανθρώπησεν, ὡς διὰ τούτων τῶν ῥημάτων τροπὴν τῆς θεότητος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα λέγοντες γεγενῆσθαι· οἱ δὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἐνανθρωπήσασαι μὴ ὁμολογοῦντες, φανεροὶ εἰσὶ τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἀνθρώπον εἶναι, καὶ κατὰ χάριν υἱὸν Θεοῦ ὀνομάζεσθαι λέγοντες, ὡς ἡ κακοδοξία Νεστορίου καὶ Θεοδώρου τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ λέγει.

fortis (Isai. ix, 6) : sed apostolum præ cæteris Paulum, cujus hæc est in Epistola sua ad Ephesios sententia : *Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes caelos, ut impleret omnia* (Eph. iv, 9). Si igitur desipienti doctori vestro assentiri velimus, prophetas, evangelistas, apostolos hæreseos accusabimus, qui Dei Verbum dixerint hominem factum esse, quasi his loquendi modis admiserint conversionem Divinitatis in humanitatem. Verum qui Deum Verbum hominem factum esse non confitentur, iidem manifeste Christum purum hominem faciunt, per gratiam tantum Filii Dei nomine decoratum, quem admodum erronea Nestorii Theodorique magistri ipsius sententia constituitur

Διὸ γὰρ θεῖαι γραφαί, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ταύτας ἀκολουθοῦντες, αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον τὸν ἀόρατον, τὸν ἀσώματος, τὸν ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, τὸν πρὸ αἰώνων, καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα αὐτὸν κατελθεῖν, καὶ σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπήσασαι λέγουσιν. Καὶ ὁ μὲν ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὰ Θεοφάνια οὕτω λέγει· « Αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπεριλαπτός, ὁ ἀσώματος, ἢ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἢ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου, ἢ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἢ ἐκπαράλλατος εἰκὼν, ὁ τοῦ πατρὸς ὄρος καὶ λόγος ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα, καὶ ψυχὴ νοερά διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τῷ ὁμοίῳ ἀνακαθαίρων, καὶ πάντα γίνεται πλὴν τῆς ἁμαρτίας ἀνθρώπος, κυθεις ἐκ τῆς παρθένου καὶ ψυχὴν καὶ σάρκα προκαθαρθείσης τῷ πνεύματι· ἔδει γὰρ καὶ γίνεσθαι τιμηθῆναι, καὶ καρθενίαν προτιμηθῆναι. » Τὰ πα-

terisse. Cum enim in ea epistola de beato Cyrillo atque impio Nestorio narretur, proscidisse eos sese invicem conviciis; atque affirmasse Nestorium minime Deiparam esse beatam Virginem, ut ipsam nominari permultis ex Pauli Samosatani hæresi placebat; Cyrillum contra, qui Nestorii errorem refutare niteretur, lapsum pariter esse, inque Apollinarii dogmata descendisse : luce clarius est epistolæ ejusdem scriptorem Nestoriana dementia præoccupatum agnosci, qui Nestorium sanctam Mariam Virginem Deiparam fateri detrectantem, suspicionis tantum adversus se locum quibusdam tribuisse; minime vero exinde hæreticum demonstrari contendat : Cyrillum autem sanctum Ecclesiæ doctorem in Apollinarii hæresim incidisse disertè tradat, propterea quod

ipsum Deum Verbum incarnatum esse dixerit, atque assumpsisse humanitatem. Hæc autem verba, ut superius animadvertimus, præterit præceptor vester, plane perspicuus, eum qui Cyrillum lapsum esse in hæresim tradat, contendatque hæreticas ipsum defendisse sententias, in universam Ecclesiam damnationis ferre judicium, cum universa scilicet Cyrillum, ut Patrem colat atque doctorem. Cæterum qui fieri potuit ut non exhorresceret hæreticum dicens Cyrillum, propterea quod Deum Verbum hominem factum esse docuerit : indeque consequi subjungens, ab Cyrillo hæc docente discrimen inter templum in eoque inhabitantem non admitti? Hac quippe aiendi ratione non sanctum Cyrillum criminatur, sed Evangelistam, *Verbum carnem factum esse* (Joann. i, 14) disertè pronuntiantem, sed prophetas omnes, qui Verbi Dei adventum per carnem prædixerunt, Jeremiam potissimum dicentem : *Hic Deus noster : alius adversus eum non æstimabitur : post hæc in terris apparuit, et cum hominibus conversatus est* (Baruch iii), atque Isaiam aientem similiter : *Puer, Deus*

Divinæ namque Litteræ, atque his inherentes sancti Ecclesiæ Patres ipsum Deum Verbum invisibile, corporis expert, lumen de lumine, ante sæcula et tempora ex Patre genitum, hoc idem advenisse, et incarnatum esse, et hominem factum esse disertissime confitentur. Sanctus enim Gregorius in sermone de Theophaniis, seu de Christi Nativitate hæc habet : « *Ipsum Dei invisibile Verbum, ille sæculis antiquior, ille incomprehensibilis, ille incorporeus, illud lumen ex lumine, ex principio principium, fons vitæ et immortalitatis, illa archetypi expressio, illud immotum sigillum, illa per omnia similis imago, ille Patris terminus et ratio; ille, inquam, ad imaginem suam se confert, et carnem ob carnem gerit, et animæ intellectuali propter animam meam jungitur, ut simile per simile repurget, atque humana omnia, excepto peccato, suscipit, conceptus quidem ex Vir-*

ραπλήσια δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγῳ κατὰ Ἀρειανῶν οὕτως λέγει· «Ὁ γεννηθεὶς ἄνωθεν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀρρήτως, ἀπράστως, ἀκατάληπτος, ἀίδιος, αὐτὸς ἐν χρόνῳ γεννᾶται κάτωθεν ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας.» Καὶ πάλιν ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος πρὸς Ἀμφιλόχιον γράφων ἐν τῷ ὀγδοῦ κεφαλαίῳ οὕτως εἶπεν· «Ὁ γὰρ τοσοῦτον οὐρανόσ, καὶ γῆ, καὶ τὰ μέγιστα τῶν πελαγῶν, καὶ τὰ ἐν ὕδασι διαιωόμενα, καὶ τὰ χροσαῖα τῶν ζώων, καὶ φυτὰ, καὶ ἀστέρες, καὶ ἀήρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἡ ποικιλία τοῦ παντὸς διακόσμου τὸ ὑπερέχον τῆς ἰσχύος συνίσταται, ὅσον τὸ δυναθῆναι τὸν Θεὸν τὸν ἀχώριτον ἀπαθῶς διὰ σαρκὸς συμπλακῆναι τῷ θανάτῳ, ἵνα ἡμῖν τῷ ἰδίῳ πάθει τὴν ἀπάθειαν χαρίσται.» Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Δύγουστινος ἐπίσκοπος ἐκ τῆς τῶν Ἀφρῶν χώρας ἐν τῇ περὶ τοῦ συμβόλου ἐκθέσει ταῦτα λέγει· «Εἰπέ καὶ σὺ*, Ἀμβακούμ προφήτα, μαρτυρίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Κύρια, φησὶν, εἰσακάκοια τὴν ἀκοίαν σου, καὶ ἐροβήθη* κατινόησα τὰ ἔργα σου, ὁ Θεός, καὶ ἐξίστην.» Ποῖα ἔργα τοῦ Θεοῦ οὗτος θαυμάσας ἐξίστα; μὴ τι τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἄκουσον πρὸς τὸ ἐξίστη. «Ἐν μέσῳ, φησὶ, δύο ζώων γνωσθήσονται τὰ ἔργα σου· ὅτι σὺ ὁ Θεὸς λόγος σὰρξ ἐγένου· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. Τίς ἂν μέλλῃ τινας κτίδας. Ἐκοσμήθη με πεποιήσας, ὅτι ὁ λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο ἐν φάνη ἐτέχθη.» Τὰ ὅμοια δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Δίων πάππας· Ῥώμης ἐν τῇ πρὸς Φλαυιανὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολῇ οὕτως εἶπεν· «Ὁ ἀπαθὴς Θεὸς οὐκ ἀπηξίωσε παθῶς εἶναι ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἀθάνατος νόμις ὑποκείσθαι θανάτῳ.»

Leo Romanus pontifex habet in epistola ad Flavianum archiepiscopum Constantinopolitanum. «Impassibilis, et immortalis mortis legibus subjacere.»

Καὶ ταῦτα μὲν αἶ τε θεῖαι γραφαί, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες εἰρήκασιν· ὅσον δὲ πρὸς τοὺς ὑμετέρους λόγους καταγορίας εἰσὶν ἄξιοι, ὡς σύγχυσιν τῆς σαρκὸς, καὶ τῆς θεότητος εἰσαγόνοτες, ἐπειδὴ αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γεννηθῆναι εἰρήκασιν, ὁπότε καὶ τὸν ἐν ἁγίοις κύριλλον λέγοντα αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γενέσθαι σύγχυσιν εἰσάγειν διὰ τούτων τῶν ῥημάτων εἰρήκατε. Ὅτι δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας τῇ Θεοδώρου κατεχόμενος μακρὰ ἠρήκαστο τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γενέσθαι, ἐξ αὐτῶν δεῖξωμεν τῶν κατὰ Ἀπολιναρίου τοῦ ἀσεβοῦς τῷ αὐτῷ αἰρετικῷ Θεοδώρῳ γραφέντων. Ἐν γὰρ τῷ τετάρτῳ λόγῳ γράφει οὕτως· «Δεδοκίμαι σοὶ τινος τῶν ἡμετέρων εἶπας τὰ οὐκ ἂν ποτε δοθέντα παρὰ τινος τῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀντέχεσθαι δόξης ἐσπουδακότων. Ἐπυθάνομεθα γὰρ εἰ τὸν Θεὸν λόγον ὁμολογοῦσιν ἄνθρωπον γεννηθῆναι εἰπὼν ἐπὶ γὰρ εἰδίδωσαν. Καὶ τίς ἐν ἔχων νοῦν ἄνθρωπον εἶποι τὸν Θεὸν γεννηθῆναι λόγον, ὡς ὑμεῖς φασ; εἰ μὴ ἄρα τὴν αὐτὴν ἡμῖν πρότερον νοσήσειν ἄνοιαν. Ἡμεῖς γὰρ εἰληφέναι ἄνθρωπον τὸν Θεὸν λόγον καὶ σφοδρὰ φαιμέν, γεννηθῆναι δὲ ἄνθρωπον καθ' ὑμᾶς, οὐκ ἂν ποτε εἰπεῖν ἀνασχοίμεθα.»

nem factum esse, quemadmodum exprimerem vobis

Ἀποδειχθέντος τοίνυν διὰ τῶν εἰρημένων Θεοδώρῳ σύμφωνον εἶναι τὴν ἀσέθειαν τῆς ἐπιστολῆς τῇ αἰρετικῇ εἰσίνου μακρὰ, πῶς οὐ δικαίως πᾶς τὴν ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν λόγον, ὁμοίως

* Legendum εἶπε καὶ σοὶ Ἀμβακούμ προφήτης, si textuum Graeci et Latini consonantia desideretur. EBR.

gine, animo, et corpore a Spiritu præpurgata; nam et Nativitatem honore affici, et virginitatem præferri oportebat. » Simili prorsus modo Athanasius edisserit in ea oratione quæ adversus Arianos est, de Spiritu sancto. « Ille, inquit, qui sursum in caelis ex Patre genitus erat ineffabiliter, inexplicabiliter, immutabiliter, æterne : ipse in terris deorsum genitus est in tempore ex Virgine Maria. » Basilius pariter octavo libri ad Amphiloichium capite sic scribit : « Neque enim caelum ac terra, immensaque maria, nec animantia, vel in aquis, vel in terris degentia, nec plantæ, nec astra, nec aer, nec horæ, nec multiplex universi ornatus excellentiam potentiae illius nobis perinde commendant, atque quod Deus incomprehensibilis sic per carnem conflictatus est, ut ipsa divinitas nihil pateretur, quo nobis sua morte largiretur immortalitatem. » Sanctus etiam Augustinus Africanæ cujusdam civitatis episcopus, in expositione Symboli disserit in hunc modum : « Protulit tibi [*Græc. profer et tu*] Habacuc propheta de Christo testimonium : *Domine, inquit, audivi auditionem tuam, et timui, intellexi opera tua, Deus, et expavi.* Quoniam opera Dei hic admiratus expavit? Num mundi creationem? Nequaquam. Cur autem expaverit, accipe. In medio, inquit, duorum animalium cognoscuntur opera tua, Deus, quoniam tu Deus Verbum caro factum in medio duorum animalium innotescas. Qualis cum esses, usque quo descendisti! Obstupescere me fecisti, quoniam Verbum, per quem facta sunt omnia, in præsepe natus es. » Horum similia sanctus

archiepiscopum Constantinopolitanum. « Impassibilis, et immortalis mortis legibus subjacere. »

In hanc igitur sententiam divinæ Litteræ sanctique Patres loquuntur, vestra scilicet sententia castigandi, tanquam carnis divinitatisque confusionem inducentes, cum ipsi quoque Dei Verbum hominem factum esse diserte pronuntiant, eadem prorsus ratione qua Cyrillum aientem, ipsum Dei Verbum hominem factum esse, quasi confusionis hoc aiendi modo in vectorem, traduxistis. Cæterum epistolæ illius auctorem Theodori deliramentis captum negasse Deum Verbum hominem factum esse fateri, ex his manifeste conclusimus, quæ ab ipso ad hæreticum Theodorum contra impium Apollinarium scripta sunt. Hæc quippe in quarto sermone scribit : « Dixisti quosdam ex nostris nonnulla sentire quæ nunquam iis probata sunt qui ecclesiasticis dogmatibus adherere student. Cum enim ab iis sciscitati esse, num Dei Verbum hominem factum esse faterentur, affirmans protulere responsum. Quis autem meriti [*F. mentis*] compos Deum Verbum factum esse dixerit, ut a vobis proponi solet, nisi qui primum dementiæ vestræ morbo sit affectus? Nos porro Deum hominem assumpsisse constanter fatemur, cæterum hominum consuetum est, nulla ratione dici toleramus. »

Cum itaque ex iis quæ ad Theodorum scribit, ostendat cum hujusce deliramentis epistolæ impietatem egregie convenire, quomodo non quisque justus, cujus sit in Dei Verbo incarnato homineque facto

καὶ Θεόδωρον, καὶ τὴν εἰρημίνην ἀσεβῆ ἐπιστολὴν καταδικάσαι; Ἐπειδὴ δὲ ἐκαινεῖτε τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν περιέχουσαν, ὅτι ὁ λόγος αὐτῶν τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπίσαι τὴν διαφορὰν ἀναίρει τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἐνοικούντος ἐν τῷ ναῷ, γινώσκετε ὅτι διαφορὰν μὲν τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ὁ εἰς Χριστὸς ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν συνετίθη, ὀρθῶς ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία καλύπτει· διαφορὰν δὲ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἐνοικούντος ἐν αὐτῷ, οὐδεὶς τῶν ἁγίων πατέρων εἰδούσων, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἀσεβεῖς Νεστόριος καὶ Θεόδωρος εἰρήνασι, δύο ἐντεῦθεν πρόσωπα εἰσάγοντες βουλόμενοι. Κῶν γὰρ αἱ βίαι γραφαί, καὶ οἱ ἄγιοι πατέρες τῆ τοῦ ναοῦ ἁνωμασία κίχρανται, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ σημαίνοντες τοῦτο λέγουσι, καθὼς εἶπεν ὁ εὐαγγελιστὴς· «Αὐτὸς δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.» Οὐδεὶς γὰρ τοῦ ἐνὸς προσώπου τοῦ Χριστοῦ διαφορὰν πρὸς ἑαυτὸ εἶναι φησιν, ὡς ἄλλον ἐν ἄλλῳ εἶναι, ἀλλὰ τῶν φύσεων μόνον, ἐξ ὧν ὁ εἰς Χριστὸς ἀσυνχύτως καὶ ἀδιαιρέτως ἀπετελέσθη.

porro hæc in unica Christi persona inveniuntur discrimina naturarum admiserunt, ex quibus unus Christus perficitur, non commixtionem passus, neque divisionem.

καὶ ὑμεῖς τοίνυν τὴν τῆς ἐπιστολῆς ἐκδικούντες ἀσεβείαν, τῆς ἀρνούμενης αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, πρὸδηλοι καθιστάκατε δύο πρόσωπα εἰσάγοντες, καὶ ταῦτα νοούντες περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ψιλοῦ ἀνθρώπου· ὅπερ ὁ ἀπόστολος εἶπεν διὰ τοὺς πιστοὺς· «ὅτι ὑμεῖς ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν.» Ὡς κατὰ τὴν ὑμέτεραν κλάσιν μαθεῖται εἶναι διαφορὰν μεταξὺ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ Χριστοῦ, καθὰ καὶ αὐτὸς Θεόδωρος ὁ αἰρετικὸς, ὁ διδάσκαλος τοῦ γραβιαντοῦ τὴν ἐπιστολὴν, ἐν τῷ τρίτῳ κατὰ Ἀπολιναρίου λόγῳ παραφρονῶν ταῦτα ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ λέγει· «Ἐγὼ μὲν, ὅν ὁρᾶτε δύναμαι μὲν ποιεῖν οὐδὲν κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἅτε ἄνθρωπος ὢν. Ἐργάζομαι δὲ, ἐπειδὴ ἐν ἐμοὶ μόνον ὁ πατὴρ ἅπαντα ποιεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐγὼ τε, φησὶν, ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί, Θεὸς δὲ λόγος ἐν ἐμοί ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενής, δῆλον ὅτι καὶ πατὴρ σὺν αὐτῷ, ἐν ἐμοὶ τε μένω, καὶ τὰ ἔργα ποιῶν» καὶ θαυμαστόν γε οὐδὲν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο νομίζειν, σαφῶς αὐτοῦ περὶ τῶν λοιπῶν λόγουτος ἀνθρώπων, — Ὁ ἀγαπᾶμαι τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατὴρ μου ἀγαπήσεται αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα, καὶ μονῆ παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. — Εἰ γὰρ παρ' ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ὁ τε πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς τὴν μονῆν ποιῶνται, τί θαυμαστόν εἰ ἐν τῷ κατὰ, σάρκα δεσπότη Χριστῷ ἄμφω κατὰ ταυτὸν νομίζοντο μένειν, τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινωνίας προσιμένης, ὡς ἑκός, καὶ τὴν τῆς μονῆς κοινωνίαν.»

Τούτων τοίνυν οὕτω παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς Θεοδώρου εἰρημίνων, οὐ θαυμαστὸν, εἶπερ ὁ ἐκπεσὼν τοῦ Θεοῦ τῆ ἀσεβείᾳ συνεζευγμένῳ ἔχει καὶ μωρίαν, καθὼς περὶ τῶν ἀσεβῶν ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει, «Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει.» Ὁ γὰρ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν οὕτω μένειν ἐν τῷ Χριστῷ, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις δισχυριζόμενος, καὶ μὴ ὁμολογῶν τὸν Χριστὸν εἶναι τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, πῶς λέγει Χριστὸν κατὰ σάρκα; Ὁ γὰρ ἅγιοι πατέρες ὁμολογούντες τὸν Χριστὸν εἶναι τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, ὅτ' ἂν τι περὶ αὐτοῦ ταπεινὸν λέγουσιν, ὀρθῶς ἐπάγουσι τὸ κατὰ σάρκα. Ἄλλ' εἰ καὶ προσῆκον ἦν τοὺς Θεόδωρον ἐκδικούν-

locata spes, Theodorum, unaque impiam suam epistolam condemnabit? Cum autem id vehementer probetis, quod in execrabili ea epistola traditur, doctrinam nimirum qua Verbum Deus incarnatus homoque factus dicitur, discrimen inter templum atque in templo inhabitantem sustollere, cognoscite, naturarum diversitatem, ex quibus unicus Christus Deus atque Salvator noster constituitur, recte ab sancta Dei Ecclesia prædicari; cæterum templi hoc, atque in ipso inhabitantis discrimen a nemine unquam sanctorum Patrum fuisse propositum, sed ab impiis solum Theodoro atque Nestorio excogitatum, quod duas exinde personas inducere decrevisset. Quod si quandoque divinæ Litteræ sanctique Ecclesiæ Patres hac quoque templi translaticia usi sunt appellatione, id tamen, ut significarent tantum Unigeniti Filii Dei corpus adhibuere, eo prorsus modo quo de ipso inquit Evangelista: *Ipse autem loquebatur de templo corporis suis* (Joan. ii, 21). Nemo

, quasi alia in alia sit, verum distinctionem tantum

Vos itaque illius epistolæ impietatem defendentes, qua Deum Verbum hominem factum esse negatur, manifesto duplicis in Christo admittæ personæ redarguimini, atque hoc modo de Christo, tanquam puro homine deliria docentes, in eandem de ipso sententiam loquimini, qua de credentibus dictum est ab Apostolo: *Quoniam templum Dei estis vos, et Dei Spiritus inhabitat in vobis* (I Cor. iii, 16); ita ut, si erroris vestri habenda sit ratio, nullum jam supersit nos homines inter Christumque discrimen, juxta id quod Theodorus hæreticus illius epistolæ scriptoris magister in tertio adversus Apollinarium sermone, Christum de se ipso loquentem introducens hoc modo, inepte commentus est: «Ego quidem, quem prospicitis nihil facere possum secundum meam naturam, cum homo sim: operor autem, quoniam in me manens Pater cuncta operatur: enimvero, inquit, et ego in Patre, et Pater in me, Deus autem Verbum unigenitum in me est: certum est, quod et Pater cum ipso in me manet, et opera facit. Et non est mirandum de Christo hæc existimari, cum evidenter ipse de cæteris hominibus dicat: *Qui diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv, 23). Si enim apud quemque ejusmodi hominum et Pater et Filius mansionem faciunt, quid mirum si in Domino secundum carnem Christo, ambo simul putarentur manere, communionem eorum secundum substantiam, communionem quoque mansionis fortasse suscipiente?» His igitur in hunc modum ab impio Theodoro propositis, mirum esse minime debet quod a Deo excidens impietati desipientiam adjunxerit, quemadmodum de impiis prophetica Isaïæ præfert sententia: *Vir insipiens stulta loquetur, et cor ejus fatua cogitabit* (Isai. xxxii, 6). Quisquis enim Patrem et Filium sic in Christo quemadmodum et in reliquis hominibus manere affirmat, Deumque Verbum Christum incarnatum, hominemque factum esse non confitetur, quomodo potest

τας, καὶ ἐκ ταύτης αὐτοῦ τῆς καθ' ὑπερβολὴν βλασφημίας τὴν τούτων ἐκλιναί δυσεύθειαν· ἀλλ' ὅτι διὰ τὴν τούτων ἐκείδων, καὶ ἄλλας αὐτοῦ βλασφημίας προωγάμενοι, δι' ὧν δύο εἰσάγει πρόσωπα.

Μεμφόμενος γὰρ τοῦδε λέγοντας ὅτι ὁ Θεὸς λόγος, ὁ πρὸ αἰώνων, γέγονεν ἐν' ἐσχάτων ἄνθρωπος, οὕτω λέγει ἐν τῷ κατὰ Ἀπολλινάριου τετάρτῳ λόγῳ·

« Ὁ πρὸ αἰώνων, φασίν, γέγονεν ἐν' ἐσχάτων· πάλιν ὡς τινων δεδωκότων, καὶ τοῦτο λέγων οὐδέτιος· ἂν τῶν εὐσεβεῶν ἐσπουδακώτων ταύτων ἐλομένου νοσήσαι τὴν ἄνομιαν, ὥστε τὸν πρὸ αἰώνων εἰπεῖν ἐν' ἐσχάτων γεγενῆσθαι· » Καὶ μεθ' ἑτέρα· « Οὐκοῦν τοῖς ὑμετέροις ἐπάρμοιο νόμοις, καὶ τὴν ὑπὸ τῆς σῆς ἀρχαιοῦς νομοθετουμένην ἀντιστροφὴν, μᾶλλον δὲ κατὰστροφὴν δεξιόμενοι, φέρε δὴ πάντα εἰς ταυτὸν συγγέμισεν, καὶ μηδεμίαν λοιπὴν ἴστω διάκρισιν, μὴ Θεοῦ μορφῆς, μὴ δούλου μορφῆς, μὴ καὶ ληφθέντος, μὴ τοῦ ἐνοικούντος ἐν τῷ ναῷ, μὴ τοῦ λυθέντος, μὴ τοῦ ἐγειραντος, μὴ τοῦ τελειωθέντος ἐν πάθει, μὴ τοῦ τελειώσαντος, μὴ τοῦ μνημονευθέντος, μὴ τοῦ μνημονεύσαντος, μὴ τοῦ ἐπισκευθέντος, μὴ τοῦ ἐπισκεψάμενου, μὴ τοῦ βραχὺ παρ' ἀγγέλους διαττωθέντος, μὴ τοῦ διαττώσαντος, μὴ τοῦ δοξῆ καὶ τιμῆ στεφανωθέντος, μὴ τοῦ στεφανώσαντος, μὴ τοῦ καπαστάντος ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, μὴ τοῦ καταστήσαντος, μὴ τοῦ λαθόντος ἀπὸ ἐν ὑποταγῇ, μὴ τοῦ θόντος τὴν ὑποταγὴν. »

Ἐκ τούτων τούτων τῶν ἀσεβῶν Θεοδώρου βημάτων, καὶ τῆς οὕτως αὐτοῦ προφανοῦς βλασφημίας ἐρυθρίασασιν οἱ ἀντιποιοῦμενοι αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς. Τὸ γὰρ ἀνακωδὸς καὶ πολλὰς ἄλλων εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλων τὸν Χριστὸν λέγειν αὐτὸν, καὶ τὸν μὲν εὐεργετοῦντα, τὸν δὲ εὐεργετούμενον, καὶ τὸν μὲν σώσαντα, τὸν δὲ σωθέντα, φανερώδως ἀρνεῖται τὴν διὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσγενομένην ἡμῖν σωτηρίαν. « Ὁ γὰρ παρ' ἄλλων εὐεργεσίαν λαβὼν, ἦτοι σωθεὶς, ἑτέρους πῶς δύναται σώζειν; Οἱ τοίνυν τὸν ταῦτα βλασφημῆσαντα ἐκδικούντες, τίνας οἴονται σώμα καὶ αἷμα λαμβάνειν, τοῦ εὐεργετηθέντος ἢ τοῦ εὐεργετήσαντος; ἀλλ' εἰ μὲν τοῦ εὐεργετηθέντος Θεοῦ λόγου, πᾶς τοῦτο λέγουσιν μὴ ὁμολογούντες αὐτὸν σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπήσαι; εἰ δὲ τοῦ εὐεργετηθέντος, ματαία αὐτῶν ἢ ἑλπίς ἀνθρωπολατρείαν πρεσβεύοντων, ὅτι ἡσεβάσθησαν καὶ διέτριψαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα.

enim salvos facere potest reliquos, is, qui non secus est? Cujusnam igitur corpus et sanguinem sumere se existimant, qui hæc blasphemantem defendunt? Ejusne qui beneficium contulit, an ejus qui suscepit? Quod si Verbi Dei beneficium conferentis capere se sacramenta responderint, quomodo id dicant, cum ipsum incarnatum et hominem factum esse minime confiteantur? Sin autem ejus cui beneficium collatum est dixerint, stulta est ergo eorum spes, qui hominem cultu venerantur quoniam creaturam super Creatore adoraverunt (Sap. xv, 5).

Ἡμεῖς δὲ πάντες οἱ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὸν Θεὸν ὁμολογούντες, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, ἵνα τε ὄντα τῆς ἁγίας Τριάδος ὁμολογούντες, αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὸ αἷμα δεχόμεθα εἰς ἄφρατον ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ κύριος λέγει· « Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἄνωγει αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἢ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἡμέρᾳ μένει, καὶ ἐν αἰῶνι. καθὼς ἐπέσειλέν με

* Forte legendum: « Ὁ πρὸ..... ἐσχάτων πάλιν, ὡς τινων διδασκόντων τοῦτο καὶ λεγόντων, οὐδέτιος... Ἐδιδ.

A. Christum ipsum secundum carnem nominare? Sane. quippe Patres Christum Deum Verbum esse incarnatum, atque hominem factum confitentem, si quidpiam de ipso humile proferunt, recte id secundum carnem ei convenire subjiciunt. Cæterum æquum videbatur Theodori propugnatores vel hac exsuperanti blasphemia commotos ab ipsius impietate recedere: attamen, ut ipsorum refellatur impudentia, reliquas quoque ejus blasphemias proferemus in medium, quibus duplicem Christi personam inducit. Insimulans itaque eos qui Deum Verbum ante sæcula genitum, in novissimo hominem factum esse profitentur, in quarto contra Apollinarium libro hæc scribit: « Hoc quod [hic qui Græc.] ante sæcula erat, in novissimis dicit factum esse temporibus, utpote quibusdam hoc con-

B. sitentibus, cum nemo ex his qui pietatis curam habent istum se patiatur morbum habere dementiae, ut dicat, cum qui est ante secula, in novissimo factum esse. » Et post pauca subdit: « Vestras igitur leges sequentes, et a tua sapientia constitutam obversionem, imo magis subversionem suscipientes, age simul omnia confundamus, et nulla jam sit discrepatio, nec Dei formæ, nec servi formæ, nec templi sumpti, nec ejus qui in templo habitavit, nec ejus qui solutus est, nec ejus qui suscitavit, nec ejus qui perfectus est in passionibus, nec ejus qui perfecit, nec ejus qui memoriam meritus est, nec ejus qui memor factus est, nec ejus qui visitatus est, nec ejus qui visitavit, nec ejus qui paulo minus ab angelis minoratus est, nec ejus qui minoravit, nec ejus qui

C. gloria et honore coronatus est, nec ejus qui coronavit, nec ejus qui constitutus est super opera manuum Dei, nec ejus qui constituit, nec ejus qui ad sublevationem hæc accepit, nec ejus qui dedit sublevationem. » Ex quibus impiis Theodori verbis, profanoque blasphemiarum genere effectum est ut pudore afficerentur omnes qui ipsi impiæque illi epistolæ adversabantur. Namque crebro et impudenter aliud esse Dei Verbum inquires, alium autem Christum; alium qui beneficium suscepit, alium qui contulit; alium qui salvat, alium qui salvatur, aperte salutem inficiatur partam nobis per magnam Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum. Quomodo ac cæteri beneficium percepit salutis, atque salvatus

D. Nos autem omnes, qui catholicæ Ecclesiæ sumus, Dei Verbum incarnatum et hominem factum unum ex sanctæ Trinitatis personis esse confitentem, corpus ejus et sanguinem sumimus in remissionem peccatorum, et in vitam æternam: quemadmodum docuit nos ipse Dominus dicens: Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die: caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem

ὁ ζῶν πατήρ, καὶ ὁ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με
 κάκινος ζῆσαι δι' ἐμέ.) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω καὶ πι-
 στεύομεν, καὶ ὁμολογοῦμεν.

Πόσω δὲ ψεύδους ἐστὶν κακῆνο μῶδόν, ὅπερ τῇ μνη-
 μονευθεῖσθ' ἀσεβείᾳ ἐπιστολῇ περιμέχεται περὶ τῶν δώδεκα
 κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου; Συκοφαντεῖ γὰρ αὐ-
 τόν, ὡς μίαν φύσιν τῆς Θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος
 τοῦ Χριστοῦ ἐν τούτοις λέγοντα, καὶ διὰ τοῦτο πάσας
 ἀσεβείας πεπληρωθῆαι τὰ αὐτὰ κεφάλαια λέγει. Ὅπερ
 ὁ ὑμέτερος διδάσκαλος πανούργως ἐρμηνεύσαι λέγων [F.
 ἐρμηνεύσας λέγει], μὴ διὰ τὰ δώδεκα κεφάλαια ἐν τῇ
 ἐπιστολῇ εἰρησθῆαι ὅτι ταῦτα πάσας ἀσεβείας πεπλήρω-
 νται, ἀλλ' ὅτι εἴραται μίαν εἶναι φύσιν θεότητος καὶ ἀν-
 θρωπότητος. Ὅπερ προφανῶς ψεύδός ἐστιν.

Ὁ γὰρ ἐν ἁγίοις Κύριλλος οὔτε ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ
 συγγράμμασιν, οὔτε ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἢ τινι τὰ δώδεκα
 κεφάλαια ὑποτίθεται, ἀλλ' οὐδὲ ἐν αὐτοῖς τοῖς κεφα-
 λαίοις μίαν φύσιν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος δεικνύται
 εἰρηκῶς, ἀλλὰ μίαν ὑπόστασιν ἥτοι πρόσωπον τῆς θεό-
 τητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ εἶναι διδάσ-
 κει. Ὅπερ καὶ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία κηρύττει, καὶ
 πάντες οἱ πατέρες ἰδιδάσκον, ἀναθεματίζοντες τοὺς μίαν
 φύσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ
 λέγοντας. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ φύσις, καὶ ἄλλο ὑπόστασις,
 ἥτοι πρόσωπον. Καὶ ἡ μὴ φύσις τὸ κοινῶς καὶ γενικῶς
 κατὰ πάντων προσώπων κατηγορούμενον σημαίνει, ἡ
 ὑπόστασις δὲ ἥτοι πρόσωπον τὸ ἰδικόν δεικνύσι· πρό-
 σωπον γὰρ ἐν ἄλλῳ προσώπῳ εἶναι ἐπιθεωρεῖται. Ὅτι δὲ
 ἡ μυσταρὰ ἐπιστολὴ περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν
 ἁγίοις Κυρίλλου λέγει, ὡς πάσης ἀσεβείας πεπλήρωται,
 ἔξεστι ὑμῶν ἐκ τῶν ἐρεξῆς τῆς αὐτῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς
 τούτου εὑρεῖν, ἐν οἷς φανερῶς εἶπεν τὰ αὐτὰ δώδεκα κε-
 φάλαια ἑναντία εἶναι τῇ ὀρθῇ πίστει. Ἐπειδὴ δὲ μίμνηται
 ἡ αὐτὴ ἀσεβῆς ἐπιστολὴ ἡ λεγομένη Ἰβὰ τὸν ἐν ἁγίοις
 Κύριλλον, ὡς φωνῶν διαφορὰν ἀπαρνούμενον, γενώσκατε
 ὅτι καὶ ἐν τούτῳ καὶ ὁ γράψας τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν,
 καὶ ὁ ὑμέτερος διδάσκαλος ψεύδεται. Ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς
 ἰδίοις λόγοις ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος, περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ διδάσκων, φωνῶν λέγει διαφορὰν, καὶ τὰς
 μὲν ὑψηλὰς κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ, τὰς δὲ ταπεινὰς
 κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ, πάσας δὲ ὅμως ἐξ ἑνός,
 καὶ περὶ ἑνός, καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ λόγου σαρκακωμένου
 εἰρησθῆαι· ἀπαγορεύει δὲ ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Κύριλλος,
 ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ προσώπῳ διακρίνεσθαι ταύτας. Ἀλλὰ
 ἀκαμφεθῶς ὑμεῖς δύο προσώποις διανέμεν θέλοντες τὰς
 φωνὰς, διὰ τοῦτο λέγετε τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον φωνῶν
 διαφορὰν ἀπαρνήσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ βουλόμενος ὑμᾶς
 ἀπατήσαι καὶ ἐν τούτῳ ὁ διδάσκαλος ὑμῶν εἶπεν, τὴν
 αὐτὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν τὴν λεγομένην Ἰβὰ τῆς Ἀπολι-
 ναρίου ἀσεβείας καταγράφει, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλειν αὐτὴν
 ὀρθόδοξον νομίζεσθαι· εἰδῆναι ὑμᾶς χρῆ ὅτι καὶ ἐν τούτῳ
 ἠψεύσατο· οὔτε γὰρ κατὰ Ἀπολινάριον, καθάπερ ἀνωτέρω
 εἰρήκαμεν, γέγραπται· ὅμως δὲ εἰ καὶ καθ' ὑμᾶς τοῦτο ἦν
 ἀληθές, οὐ διὰ τοῦτο ἡλευθεροῦτο τῆς κατακρίσεως ἡ αὐτὴ
 ἐπιστολὴ. Κἂν γὰρ εἴ τις αἰρετικὸς κατὰ αἰρετικῶν, οὐ
 διὰ τοῦτο αὐτὸς ὀρθόδοξος δεικνύται. Καὶ Ἄρειος γὰρ κατὰ
 Σεβελλίου εἶπεν, καὶ Ἀπολινάριος κατὰ Ἄρειου, καὶ Εὐ-
 τυχῆς κατὰ Νεστορίου. Καὶ κἂν τὰ μάλιστα διαφόρῳ
 πλῆθι πάντες οὗτοι κατείχοντο, ὅμως οὐδεὶς αὐτῶν ἐκ

*in me manet, et ego in eo (Joan. vi, 54). Sicut misit
 me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui
 manducat me et ipse vivit propter me. Atque hæc
 quidem credimus et confitemur.*

Quanti quoque mendacii plenum est id quod in
 memorata impia epistola de duodecim sancti Cyrilli
 capitibus continetur! Calumniatur namque Cyrillum
 ipsam, quod unam divinitatis humanitatisque natu-
 ram in Christo, in præfatis capitibus admisit, inde-
 que scatere ea capita concludit omni iniquitate,
 quod ipsum callide ab præceptore vestro expositum
 est, dicente, non ut ipsi injuria fieret ea vocata
 fuisse universæ impietatis plena, sed quoniam ibi
 unicum esse docetur divinitatis humanitatisque natu-
 ram. Id autem putidum est patensque mendacium.
 Nullibi enim demonstratur Cyrillum, neque in ea
 epistola quæ duodecim capitula complectitur, neque
 in eorum capitum aliquo, neque in cæteris quibus-
 libet libris suis unicum divinitatis humanitatisque
 naturam dixisse, cum contra diserte doceat, unicum
 esse in Christo divinitatis humanitatisque hyposta-
 sim sive personam, quod sancta Dei proficitur Ec-
 clesia, universique Patres perpetuo docuere, ana-
 thema in eos dicentes qui unicum divinitatis hu-
 manitatisque naturam esse in Christo dicerent;
 aliud quippe natura est, aliud hypostasis sive
 persona. Natura videlicet communiter atque gene-
 rice de quavis persona prædicatur, persona autem,
 sive hypostasis exprimit proprietatem; quamobrem
 una persona minime in altera consideratur. Quo-
 niam autem in improba ea epistola de duodecim sancti
 Cyrilli capitibus dicitur, ipsa esse iniquitatis plena,
 id quam falsum sit ex ipsa epistolæ serie pervestigare
 licebit illaque perquirere, in quibus duodecim
 ea capita affirmat cum recta fide pugnare. Cum au-
 tem impia ea epistola quæ Ibæ dicitur, negati appel-
 lationum discriminis sanctum Cyrillum accuset, scia-
 tis, circa hoc ipsum quoque non modo epistolæ
 illius scriptorem, verum magistrum quoque vestrum
 esse mentitum. Enimvero quocumque in sermone
 suo sanctus Cyrillus de Jesu Christo Domino nostro
 sermonem instituit, appellationum sive denominationum
 discrimen hoc docet, et sublimes quidem dicen-
 di rationes ipsi secundum divinitatem, humiles au-
 tem et demissas secundum humanitatem convenire,
 omnes tamen ex uno atque de uno incarnato Deo
 Verbo prædicari. Vetat autem Cyrillus ne ejusmodi
 denominationes alii et alii personæ divisim tribuan-
 tur. Vos autem procul dubio duplici sejunctim per-
 sonæ ejusmodi appellationes tribuere volentes,
 Cyrillum ideo appellationum discrimina sustulisse
 calumniamini. Cum enim circa hoc quoque vos in
 errorem inducere sibi proposuisset in animo magister
 vester, itaque commentus esset eam quæ Ibæ dicitur
 epistolam adversus Apollinariū impietatem fuisse
 perscriptam, proindeque expedire ut orthodoxa
 judicaretur, animadvertatis oportet, eo quoque loci
 mentitum pariter esse: non enim, ut superius indi-
 cavimus, adversus Apollinariū scripta est. Cæterum,
 etiamsi, ut vobis placet, id ipsum pro vero conceda-

τῆς τοιαύτης ἀντιρρήσεως ὀρθόδοξος κρίνεται, ἀλλ' ὁμοίως πάντες ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καταδικάζονται. Καὶ ἐκ τούτου δὲ φανερός ἐστίν ὁ τὴν μνημονευθεῖσαν ἀσεβῆ γραφῆς ἐπιστολῆν δύο πρόσωπα εἰσάγων, ὅτι εἶπεν, « Πῶς δυνατὸν λεφθῆναι τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον ἐκ τοῦ κοῦ τοῦ ἐκ Μαρίας γεννηθέντος; » Δι' ὧν ὁμμάτων δεικνύεται φανερώς, ὅτι οὐ τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι, καὶ τεχθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας λέγει, ἀλλὰ ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν ἐν ναὸν ἀποκαλεῖ. Ὅτι δὲ καὶ ταύτων τὴν ἀσείδειαν ἐκ τῆς Θεοδώρου διδασκαλίας ἔλαβεν ὁ τὴν μυσαρὰν ἐκείνην γραφῆς ἐπιστολῶν, δῆλον ἔστι ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ κατὰ Ἀπολιναρίου τοῦ αἰρετικοῦ ὁ αὐτὸς ἡσυχαστὴς Θεόδωρος ἔγραψεν λέγων οὕτως· « Ἄλλ' ὅγε Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, τῷ μὲν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντι, ὡ θαυμασίῳ, καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατὰ τὰς θέλας διαπλασθέντι γραφῆς, καὶ τὴν γε σύστασιν ἐπὶ τῆς γυναικείας δεξαμένῳ γαστρὸς, ἐνῆν, ὡς εἰκὸς, ἐπειδὴ ἅμα τῷ διαπλασθῆναι, καὶ τὸ εἶναι Θεοῦ ναὸν εἰλάσει· οὐ μὴν τὸν Θεὸν γεννηθῆναι ἡγατέον ἡμῖν ἐκ τῆς παρθένου, εἰ μὴ ἄρα ταυτὸν ἡγατέον ἡμῖν τὸ γεγεννηθῆναι καὶ τὸ ἐν τῇ γεννηθέντι τὸν ναὸν, καὶ τὸν ἐν τῇ ναῷ Θεὸν λέγω· οὐ μὴν οὐδέ κατὰ τὴν σὴν φωνῆν ἀποφαντέον πάντα τὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντα Θεὸν εἶναι ἐκ Θεοῦ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ. Εἰ γὰρ οὐκ ἄνθρωπος ἐστίν, ὡς φῆς, ἀκαληθεῖς ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς παρθένου, Θεὸς δὲ σαρκωθείς, πῶς ὁ γεννηθεὶς Θεὸς ἐκ Θεοῦ, καὶ ὁμοούσιος λέγοιτο ἂν τῷ πατρὶ, τῆς σαρκὸς ὡ δυναμένης ταύτων προσιέσθαι τὴν φωνήν; Ἔστιν μὲν γὰρ ἀνάγον τὸ τὸν Θεὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθῆναι λέγειν. Τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ἐκ σπέρματος αὐτὸν λέγειν Δαβὶδ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου τετραγμένον, καὶ ἐν αὐτῇ διακεπλασμένον· ἐπειγὲ τὸ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου συστῆν ἐν τῇ μητρὶ γαστρὶ, καὶ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος διαπλασθῆναι δυνάμει γεννηθῆναι φημεν ἐκ τῆς παρθένου. »

A tur, non propterea ipsa immunjs censenda erit a condemnationis judicio; non enim ideo hæreticus quispiam fit orthodoxus, propterea quod adversus alium hæreticum disputaverit. Namque Arius etiam adversus Sabellium disseruit, et adversus Arium Apollinarius, et Eutyches contra Nestorium, et quamquam diversis potissimum erroribus adhærerent univrsi, nemo tamen ex ipsis, mutuarum ejusmodi concertationum causa, orthodoxus est habitus, sed omnes pari omnino ratione ab Ecclesia condemnantur. Ex hoc porro perspicuum est, memoratæ epistolæ scriptorem duplicem personam inducere, quod dixerit: « Quomodo fieri potest ut Verbum ab initio de templo acceperit, quod ex Maria genitum est? » Quibus verbis exprimit evidenter se minime confiteri Verbum Deum incarnatum esse, ac de sancta Virgine natum, sed purum hominem Christum quem templi vocabulo designat. Constat pariter dilucide, hanc quoque impietatem ab improbo epistolæ scriptore hausitam esse ex Theodori doctrina, si cum iis quæ Theodorus ipse in tertio adversus hæreticum Apollinarium libro scribit, conferatur. « At enim, inquit, Deus, et ex Deo, consubstantialis Patri, et is idem [Græc. illi] qui ex Virgine natus erat, o mirande, et qui per Spiritum sanctum, secundum divinas Scripturas plasmatus est et in muliebri ventre accepit fictionem, inerat forsitan, quia mox, ut plasmatus est, et ut templum Dei esset accepit: non tamen existimandum est Deum ex Virgine natum esse, nisi forte idem existimandum nobis est, et quod natum est, et quod est in nato templo, et qui in templo est Deus Verbum: non tamen, nec secundum tuam vocem pronuntiandum est omnino, ex Virgine Deum natum esse, et ex Deo consubstantialem Patri. Nam si non homo est, sicut dicis, assumptus, qui natus est ex Virgine, Deus vero incarnatus, quomodo qui

natus est Deus ex Deo, et consubstantialis dicitur Patri, carne non potente hanc vocem suscipere? Nam est quidem dementia dicere Deum ex Virgine natum esse. Hoc enim nihil aliud est quam ex semine eum dicere David, et de substantia Virginis genitum, et in ipsa plasmatum, quia quod ex semine David, et de substantia Virginis est in materno ventre constitit, et sancti Spiritus plasmatum virtute, natum fuisse dicimus ex Virgine. »

Οὕτω τούτων βλασφημούντος Θεοδώρου, καὶ πολλὰς διαβεβαιουμένου μὴ δυνατὸν εἶναι τὸν Θεὸν καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, σαρκωθῆναι καὶ τεχθῆναι ἐκ τῆς παρθένου, ἐπειδὴ οὐδὲ ἡ σὰρξ ὁμοούσιός ἐστι τῷ πατρὶ, πῶς οὐκ ἐρυθρίωσιν οἱ τὸν τοιοῦτον αἰρετικὸν ἐδικωύντες; ὅς τις τοῦτο μὲν ταῖς θέλαις γραφαῖς, τοῦτο δὲ καὶ ταῖς ἁγίαις πατράσι ἐναντία μυσαρῶς ἐξέθετο, ἐπὶ τε δῆλον πᾶσι καθίσταται ὡς ἀπαρχῆς ἔξ ὧν οὐκ ὁ Θεὸς τῆς ἐκκλησίας θεμελιώσεν ἐν τῇ ὀρθῇ ὁμολογίᾳ· πάντες οἱ τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς ἐκάρυξαν τὸν Θεὸν λόγον τὸν ἐκ Θεοῦ σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου παρθένου Μαρίας σαρκὶ ἐψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ καὶ νοεῖᾳ, καὶ ἐκασθῆναι καὶ ἔξ αὐτῆς τεχθῆναι· καὶ οὕτω διδάσκοντες, οὐδὲ τροπῶν τῆς θεότητος εἰς σάρκα εἰσάγοντες, οὐδὲ διὰ τὴν σάρκα ὁμοούσιον αὐτὸν εἶναι τῷ πατρὶ ἀπαρνήσαντες, καθὼς Θεόδωρος ληρεῖ· ἀλλ' εἶνα καὶ τὸν αὐτὸν κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, κατὰ μὲν τὴν θεότητα ὁμοούσιον εἶναι τῷ πατρὶ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον ἡμῶν εἶναι ἐδιδάξαμεν.

Sic itaque blasphemante Theodoro, atque sæpe sæpius argumentis decertante minime fieri posse Deum de Deo, Patrique consubstantialem incarnari, et ex Virgine nasci, cum caro Patri consubstantialis esse non possit, quomodo pudore maximo ejus hæretici patroni non afflictiuntur, qui hoc sacris litteris contrarium, id cum sanctorum Patrum traditione pugnans invexerit, in quibus scilicet certissimum est unicuique, Deum ab initio Ecclesiam suam in recta confessione constituisse? Universi enim Dei sacerdotes prædicarunt Deum Verbum, Deum de Deo, ex sancta atque gloriosa Maria Virgine natum et incarnatum esse, carnemque anima rationali et intellectuali vivificatam assumpsisse, et hominem factum esse, atque de ipsa Virgine natum: idque docentes neque conversionem divinitatis in humanitatem invexerunt, neque ipsum secundum carnem Patri consubstantialem esse commenti sunt, prout Theodorus ineptit; sed unicum et eundem Dominum et

Deum nostrum Jesum Christum, secundum divinitatem Patri consubstantialiam esse, vobis autem secundum humanitatem esse consubstantialiam docuerunt.

Πάλιν δὲ ἐν τῷ προλεχθέντι λόγῳ ὁ δυσσεβὴς Θεόδωρος βλασφημιῶν καὶ ταῦτα λέγει· « Ἄλλ' οὐχ ἡ θεία φύσις ἐκ παρθένου γηγίννεται· γηγίννεται δὲ ἐκ τῆς παρθένου ὃ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου συστάς· οὐχ ὁ Θεὸς λόγος ἐκ τῆς Μαρίας γηγίννεται· γηγίννεται δὲ ἐκ Μαρίας ὃ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ. Οὐχ ὁ Θεὸς λόγος ἐκ γυναικὸς γηγίννεται· γηγίννεται δὲ ἐκ γυναικὸς ὁ τῆ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει διαπλασθεὶς ἐν αὐτῇ· οὐκ ἐκ μήτρας τίτεται ὁ θεοούσιος τῷ πατρὶ, ἀμήτωρ γὰρ οὗτος κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, ἀλλὰ ὁ ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐν τῇ μητρὶ γαστρὶ τῆ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει διαπλασθεὶς, ἅτε καὶ ἀπάτωρ διὰ τοῦτο λεγόμενος. » Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀσεβὴς Θεόδωρος παραλογιζόμενος τὴν περὶ τοῦτου διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ περὶ τοῦ κυρίου οὕτως· « Πρῶτον μὲν ἑρμηνεύμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλήμ, ὃ ἔστι βασιλεὺς εἰρήνης, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων. » Τοῦ γὰρ ἀποστόλου περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἰπόντος· ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ὁ δυσσεβὴς Θεόδωρος ἄλλον λέγει ἀπάτορα, καὶ ἄλλον ἀμήτορα· ἀλλὰ διελέγχομεν τὴν τῶν οὕτω φρονούντων ἰδέσθαι, καὶ ἐκ τῆς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίας. Λέγει γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Ναζιανζοῦ ἐπίσκοπος ἐν τῷ περὶ τῶν θεοφανίων λόγῳ οὕτως· « Τίς οὐ προσκυνεῖ τὸν ἀπαρχῆς; τίς οὐ δοξάζει τὸν τελευταῖον; πάλιν τὸ σκότος λύεται, πάλιν τὸ φῶς ὑψίσταται, πάλιν Αἴγυπτος σκότῳ κολάζεται, πάλιν Ἰσραὴλ στύλῳ φωτίζεται. Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε, καὶ γέγονε τὰ πάντα καινὰ, τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα παρρησιάζεται· αἱ σκιαὶ πακατρέχουσι, ἡ ἀλήθεια ἐπιστρέφεται· ὁ Μελχισεδέκ συνάγεται· ὁ ἀμήτωρ, ἀπάτωρ γίνεται, ἀμήτωρ τὸ πρότερον, ἀπάτωρ τὸ δεύτερον. Νόμοι φύσεως καταλύονται, πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἅνω κόσμον· Χριστὸς κελεύει μὴ ἀντιτείνωμεν. » Πρὸς τοῦτους δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Πρόκλος ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν Θεοτόκον οὕτως λέγει· « Ὁ ὢν κατὰ φύσιν ἀπαθής, γέγονε δι' οἴκτον πολυπαθής· οὐκ ἐκ προκοπῆς γέγονε Θεός, ὁ Χριστὸς, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δι' οἴκτου γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Θεός, ὃ πιστεύομεν· οὐκ ἄνθρωπον ἀποθεωθέντα κηρύττομεν, ἀλλὰ Θεὸν σαρκωθέντα ὁμολογοῦμεν. Τὴν οἰκείαν δούλην ἐπεγράψατο μήτέρα ὁ κατ' οὐσίαν ἀμήτωρ, καὶ κατ' οἰκονομίαν ἀπάτωρ· ἐπεὶ πῶς ὁ αὐτὸς κατὰ Παῦλον ἀμήτωρ καὶ ἀπάτωρ; Εἰ ψιλὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἀμήτωρ, ἔχει γὰρ μήτέρα· νῦν δὲ ὁ αὐτὸς ἀμήτωρ ὡς πλάστης, ἀπάτωρ ὡς πλάσμα. » Καὶ ὁ ἐν ἁγίοις δὲ Διονυσῖος ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ συμβόλου λόγῳ οὕτως λέγει· « Πιστεύομεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς παρθένου Μαρίας. Διὰ τὴν ταύτην τὴν γέννησιν, ὃ ἄπιστοι, ἐκπλήττει; μὴ πιστεύετε εἰ μόνον ἄνθρωπος ἦν ὁ γεννηθείς· εἰ δὲ Θεὸς ἄνθρωπος ἦν, ἐξ ἧς [F. ἐξ ἧς] ἠθλησεν ἐγεννήθη, ἔπειθ' ὡς ἠθλησεν ἐγεννήθη· ἐκεῖνο θαύμασον μάλλον, ὅτι ὁ λόγος ἔλαβεν σάρκα, καὶ οὐκ ἐτάπη εἰς σάρκα· ὅτι μὴν Θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος· πλὴν τί θαυμάζεις ὅτι ἡ γεννήσασα, τὸν ἰδίον ἐγέννησεν κτίστην, ὅτι τὸ ποιῆμα

A Rursus autem impius Theodorus in praefato sermone haec quoque blasphematur. « Non autem divina natura ex Virgine nata est, sed natus est ex Virgine, qui ex substantia Virginis constat : non Deus Verbum ex Maria natus est ; natus est autem ex Maria qui ex semine est David. Non Deus Verbum ex muliere natus est, sed natus est ex muliere, qui ex virtute Spiritus sancti plasmatus est in ea : non ex matre natus est consubstantialis Patri, sine matre enim est, secundum beati Pauli vocem, sed qui in posterioribus temporibus in materno ventre sancti Spiritus virtute plasmatus est, sine Patre propterea dictus. » Haec impius Theodorus pervertens doctrinam Apostoli in Epistola ad Hebraeos de Christo Domino dicentis : *Primo quidem interpretatus est Rex justitiae ; deinde vero etiam rex Salem, quod est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum habens, neque vivendi finem (Hebr. vii, 5).* Cum enim Apostolus de uno eodemque dicat, *sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum habens, neque vivendi finem ;* impius ipse Theodorus alterum sive patre ab altero sine matre discernit. Caeterum ex sanctorum quoque Patrum doctrina ejusmodi desipientium impietas demonstratur. Sanctus enim Gregorius Nazianzi episcopus in eo sermone qui de sanctis Theophanis, sive de Christi Nativitate inscribitur, haec habet : « Quis enim, qui a principio est, non adoret ? quis novissimum non laudet ac celebret ? Solvuntur iterum tenebrae, rursus creatur lux ; iterum tenebris vexatur Aegyptus, rursus Israel per columnam illuminatur. Populus qui in tenebris sedet, magnam cognitionis lucem inspiciat, vetera praeterierunt, ecce facta sunt omnia nova : littera cedit, spiritus superat, umbrae praetererunt, veritas ingreditur ; Melchisedech colligitur : qui sine matre erat, sine patre fit, prius quidem sine matre, post autem sine patre. Naturae leges obvertuntur, supremum mundum impleri oportet ; Christus jubet ne obsistamus. » Horum similia habet S. Proclus Constantinopolitanus episcopus in sermone suo de S. Deipara. « Qui natura, inquit, impassibilis est, factus est per calamitates [Græc. per misericordiam], multis subjectus passionibus : non ex progressu factus est Deus, quominus Christus fieret, sed per misericordiam Deus factus est homo, in quem credimus ; non hominem Deificatum praedicamus, sed Deum incarnatum confitemur : ancillam suam sibi matrem delegit, qui natura sine matre est, et dispensatione sive patre. Quomodo enim ipse, juxta Pauli sententiam sine patre et sine matre est ? Si purus homo, non sine matre ; matrem enim habet : si autem nudus Deus, non sine patre, Patrem quippe habet : est itaque idem ipse matris expertus, ut creator ; carens autem patre, ut creatura. » Sanctus etiam Augustinus in sermone de expositione Symboli haec habet : « Credimus in Filium ejus Jesum Christum natum de Spiritu sancto, et ex Maria Virgine. Cur, infidelis, hanc nativitatem perturbas ? Ne credas vel solum

τὸν πατρὸς ἐγέννησέν· οὕτως ἠβουλήθη ὁ ὕψιστος γεννηθῆναι ταπεινός, ἵνα ἐν αὐτῇ τῇ ταπεινώσει ἐπιδείξεται τὴν μεγαλειότητα.)

nem, quodque manens Deus, factus est homo. Sed quid mirare, creaturamque suum creatorem protulisse? Sic voluit Altissimus humilis nasci, ut suam in ipsa humilitate magnificentiam ostenderet.)

καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἅγιοι πατέρες. Ὅτι δὲ καὶ αἱ θεαὶ γραφαί, αἷς ἠκολούθησαν οἱ ἅγιοι πατέρες, αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι καὶ τεχθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαι διδάσκουσι δῆλον ὑπάρχει. Λέγει γὰρ πρῶτον ὁ προφήτης Ἡσαίας, « Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, » ὃ ἴστι μεθρηνησόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς. Εἶτα καὶ Δαβὶδ ὁ προφήτης λέγει ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἕκτῳ Ψαλμῷ· « Ἀπέστειλαν τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἔλαστο αὐτούς, καὶ ἐρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. » Ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος οὕτω λέγει· « Ὅτι δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υιοθεσίαν ἀπολάβωμεν. » Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, τίς οὕτω μαίνεται, ὡς τε τολμῆσαι εἰπεῖν, ὅτι ἀνθρωπος ἦν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κάκεινος ἀπεστάλη ἵνα γεννηθῆται ἐκ γυναικὸς, καὶ ὑπὸ νόμον; Οἱ ἄνθρωποι γὰρ πρὸ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως ὑπὸ νόμον ἦσαν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ὁ μονογένης υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ μὲν ὦν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' αὐτὸς δεικνύων τὸν νόμον, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐκ γυναικὸς γενόμενος γέγονεν ὑπὸ νόμον, ἵνα ἡμᾶς τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, καὶ τὴν υιοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

Εἰ τοίνυν, ὡς ὁ γράψας τὴν ἀσεβῆ ἐπίκαιρον ἐπιστολὴν, καὶ ὁ αἰρετικὸς Θεοδώρος, μαίνονται, οὐκ ἦν ἀληθῶς καὶ κυρίως υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ τεχθεὶς ἐκ γυναικὸς, πῶς ἠδύνατο ἡμῖν υιοθεσίας δωρήσασθαι; Πρὸς τοῦτοις περιέχεται ἐν τῇ αὐτῇ ἀσεβῆ ἐπιστολῇ, ὅτι τὸ, ἡλᾶττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, οὐκ ἔστι δυνατόν περὶ τῆς θεότητος τοῦ μονογενοῦς ρηθῆναι· ὅπερ καὶ ἡμεῖς, ὡς ἁρῶδες ῥῆθην προτεθέντες λέγοντες, ὅτι περὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ σαρκωθέντος τοῦτο δύναται λέγεσθαι. Ὅτι δὲ καὶ ταύτην τὴν ἀσεβίαν παρὰ Θεοδώρου τοῦ αἰρετικοῦ διδάχθαι; ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας τὰ τοιαῦτα ἐβλασφήμησεν, φανερὸν ποιήσωμεν ἐκ τῶν τῷ αὐτῷ Θεοδώρῳ ἐρημμένων ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀπολλινάριου. « Ἐχει δὲ οὕτως· « Τινὲ δὲ ἄνθρωπον, περὶ οὗ ταῦτά φησιν ὁ προφήτης, σαφῶς ὁ μακάριος δαυὶδ Παῦλος, τὸν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς εἰλημμένον ἄνθρωπον εἶναι· εἰρηκῶς γὰρ, ὅτι διεμαρτύρατο δὲ πού τις λέγων, — Τί ἔστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμησικὴ αὐτοῦ, ἡ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκίπη αὐτῶν; ἡλᾶττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, δέξῃ καὶ τιμὴ ἰστοφάνουσας αὐτῶν, καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου, καὶ κατέστησας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, — ἐπάγει· — Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλᾶττωμένον βλεπωμεν Ἰησοῦν, οὐκ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δέξῃ καὶ τιμὴ ἰστοφωμένον — σαφῶς δεικνύων ὅτι Ἰησοῦς ἄνθρωπος περὶ οὗ ὁ μακάριος φησι Δαβὶδ ἐκπληττόμενος ὅτι ἡ θεία φύσις ἦν ἔσχε τότε αὐτοῦ παθεῖναι μνήμην (sic) καὶ δι' αὐτὴν ἐπισκίπαις ἐξέμισσα οἰκίας· βραχὺ μὲν τι παρὰ τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν ἡλᾶττωσικὴ (sic) ἐφ' ἑσασθαι ποιῆσαι θανάτου,

A hominem esse qui natus est, vel si Deus homo erat, deinceps nasci voluisse : nam quemadmodum ipse voluit, sic natus est. Illud potius mirare, quod Verbum caro factum est, et non est conversum in carnem, quod mirare, eam quæ genuit proprium genuisse factorem? Sic voluit Altissimus humilis nasci, ut suam in ipsa

Et hæc quidem a SS. Patribus disputantur. Sed haud perspicuum est minus divinas Litteras, quas secuti sunt sancti Ecclesiae Patres idipsum docere, nimirum Deum Verbum incarnatum, et ex sancta Maria Virgine natum, et hominem factum esse. Ac primo Isaias propheta : *Ecce, inquit, Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus.* Rursus David propheta psalmo contesimo sexto canit : *Misit Verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum.* Apostolus pariter Paulus : *Quando autem, inquit, venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.* Quæ cum ita se habeant, quis adeo desipiet, ut dicere audeat hominem quempiam in cælis fuisse, ipsumque missum esse, ut ex muliere atque sub lege nasceretur? Etenim homines quidem ante Incarnationem sub lege erant; at ipse Deus Verbum unigenitus Dei Filius, qui non subiciebatur legi, sed erat ipse legislator, missus est a Patre, et factus ex muliere, factus est sub lege, ut nos, qui sub lege eramus, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

C Si itaque is qui ex muliere natus est, vere excel lenterque non foret Dei Filius, quemadmodum impia illius epistolæ scriptor hæreticusque Theodorus inepte contendunt, quomodo potuisset nobis filiorum adoptionem enlargiri? Præterea in execrabili ea epistola continetur illud psalmi, *minuisti eum paulo minus ab angelis*, minime affirmari posse de Unigeniti divinitate dictum esse, quod vos, ceu catholice pronuntiatum pariter proposuistis, aientes homini, non autem Verbo incarnato id tribui posse. Hanc autem similiter impietatem ab hæretico Theodoro edoctum epistolæ scriptorem ejusmodi protulisse blasphemiam, perspicuum a nobis fiet ex iis quæ ipsemet Theodorus disserit in quarto adversus Apollinarium libro. D Hominem, inquit, de quo propheta loquitur, manifeste beatus indicat Paulus, eum esse qui ab Unigenito assumptus est; inquit [Græc. cum eni dixisset] testimonium de ipso esse prolutum ab eo qui dixit (Psal. viii, 6 seq. : *Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis, quia consideras eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis; gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum; omnia subjecisti sub pedibus ejus*, sic pergit (Hebr. ii, 9) : *Minoratum vero paulo minus ab angelis videmus Jesum propter passionem mortis, gloria et honore coronatum* : evidenter declarans Jesum eum hominem esse de quo sanctus loquitur David stupore affectus, quod divinitate quam habebat naturæ ibi mentio facta esset; et quod propria ipsum dignatus esset visitatione : ni

δόξη δὲ αὐτὸν καὶ τιμὴ πᾶσι περιβαλεῖν ὥστε καὶ κύριον ἀποφῆναι τῶν ἀπάντων διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸν συναφείας. » Καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ὀγδοῦ ψαλμοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ῥητοῦ ὁ αὐτὸς ἀσεβὴς Θεόδωρος οὕτω λέγει· « Διὰ τοῦτο τοῖνον τὴν μὲν διαφορὰν τοῦ τε Θεοῦ λόγου, καὶ τοῦ ἀναληφθέντος ἀνθρώπου, τοσαύτην ἡμῖν δείκνυσιν ὁ ψαλμός· διειρημένα δὲ ταῦτα ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ εὐρίσκονται, τοῦ μὲν κυρίου ἐφ' ἑαυτὸν λαμβάνοντος τὰ πρότερα τοῦ ψαλμοῦ, ἐν οἷς ποιητὴν τε αὐτὸν εἶναι φησι τῆς κτίσεως, καὶ ἐπαρμένην ἔχειν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν τὴν μεγαλοπρέπειαν, καὶ τιθαυμάστωσθαι ἐν πάσῃ τῇ γῆ· τοῦ δὲ ἀποστόλου τὰ δεύτερα τὰ περὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς τοσαύτης ἐνεργείας καταξιώθοντος ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ λαμβάνοντος, πῶς οὐ πρόδηλον ὅτι ἕτερον μὲν ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ διδάσκει σαφῶς εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, ἕτερον δὲ τὸν ἀνθρώπον· παλλὴν τε αὐτῶν οὕσαν δείκνυσιν ἡμῖν τὴν διαφορὰν. Ὁ μὲν γὰρ μνημονεύει, ὁ δὲ τῆς μνάμης καταξιοῦται· καὶ ὁ μὲν ἐπισκίπτεται, ὁ δὲ καὶ ταύτης καταξιούμενος μακαρίζεται· καὶ ὁ μὲν ἐνεργειῶν ἑλαττωθεὶς βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, ὁ δὲ ἐνεργεῖται καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἑλαττώσει· καὶ ὁ μὲν δόξῃ καὶ τιμῇ στεφανοῖ, ὁ δὲ στεφανοῦται, καὶ ἐπὶ τούτοις μακαρίζεται· καὶ ὁ μὲν κατέστησεν αὐτὸν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὁ δὲ κατηξιώθη τοῦ δεσποῦναι τούτων, ὧν πρότερον οὐκ εἶχεν τὴν ἐξουσίαν. »

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀσεβὴς Θεόδωρος, καὶ ἡ μυστρά ἐκινήθη ἐπιστολῇ βλασφημοῦσι φανερῶς λέγοντες ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν, οἷς καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες γεγραγῆκασι, ὅτι τὸ, « ἑλαττώσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, » περὶ ἀνθρώπου, καὶ οὐ περὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου εἴρηται καὶ τοι ἐχρῆν ἡμᾶς νοεῖν, ὅτι πᾶς ἀνθρώπος ἑλαττωτὸν ἐστὶν τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ τοῦτο εἴρηται διὰ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Θεὸς γὰρ ὧν ἡξίωσεν ἀνθρώπος γενέσθαι τῇ ἡμετέρᾳ συγκαταβαίνων ἀσθενείᾳ· ὅπερ καὶ ὁ ἀπίστος ἡμᾶς διδάσκει λέγων, « τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἑλαττωμένον βλέπωμεν Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου διέη καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον. » Εἰ τοίνυν, ὡς ἡμεῖς λέγετε, ἄλλος ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἑλαττωμένος, καὶ ἄλλος ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ὁ μὴ ἑλαττωθείς, ἀναμφιβόλως ὁ Χριστὸς ψιλὸς ἐστὶν ἀνθρώπος ὁ τὸ πάθος ὑπομείνας, ὥστε καθ' ἡμᾶς καὶ τὸν ἀπόστολον ψευδῶσθαι λέγοντα, « Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. » Τίς γὰρ ἐστὶν ὁ κύριος τῆς δόξης, εἰ μὴ ὁ Θεὸς λόγος ὁ σαρκωθείς, ὃν οἱ Ἰουδαῖοι Θεὸν εἶναι ἀγνοῦντες εἰληγον, « Διατί σὺ ἀνθρώπος ὧν ποιεῖς σικαντὸν Θεόν; » Ὅπερ καὶ ὁ ἡμετέρος διδάσκαλος διὰ τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐρμηνείας τοῖς Ἰουδαίοις μᾶλλον ἀκολουθήσας, κατέναντι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐλάλησεν.

Πρὸς δὲ βεβαίωσιν τῶν ἡμετέρων λόγων προσεθήκασι τοῖς κεφαλαίοις ἡμῶν λέγοντες τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ ἀποστόλου « ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφῇ δούλου λαβὼν » συνάδειν τῇ ἡμετέρᾳ ἐρμηνείᾳ, καὶ μὴ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος, ἀλλὰ περὶ ἀνθρώπου μόνον εἰρηθεῖν. Ἀλλὰ εἰ καὶ ἡμεῖς τῇ τῶν αἰρετικῶν καὶ ἐν τούτῳ ἀκολουθοῦντες πλάνῃ, περὶ ἀνθρώπου τὸν ἀπόστολον εἰρηκεῖναι διαβεβαιώσθαι, ὅτι ἐκένωσεν

A noratum vero paulo minus ab angelis, quia mortem erat gustaturus, gloria porro et honore circumdari, ita ut Dominus etiam constitueretur universorum, ob suam cum ipso conjunctionem. Et iterum in expositione octavi psalmi de eodem prolatus impius idem Theodorus hæc habet : Ideo ergo differentiam quidem Dei Verbi, et ab ipso recepti hominis tantam nobis ostendit hic psalmus. Divisa vero hæc in Novo Testamento reperiuntur, Domino quidem in se accipiente primordia psalmi, in quibus factorem eum dicit esse creaturæ, et elevatam habere super cælos magnificentiam, et mirificari in omni terra. Apostolo autem reliqua, quæ de homine sunt, qui beneficium meritus est, de Jesu accipiente, quomodo non manifestum, quod alterum quidem divina Scriptura docet evidenter esse Deum Verbum, alterum vero hominem, et multam eorum nobis esse ostendit differentiam. Nam iste quidem memorat, ille autem memoriam commeteretur ; iste quidem visitat, alter autem visitationem eam commeteretur, beatusque dicitur ; et iste quidem beneficium dando minuit paulo minus ab angelis, ille autem et per talem minutionem beneficium accepit ; et iste quidem gloria et honore coronat, alter autem coronatur, et propterea beatus dicitur ; et istæ quidem constituit ipsum super omnia opera manu ejus, omniaque subjicit sub pedibus ejus, alter autem meritis est dominari eis quorum antea non habebat potestatem. » Hactenus impius Theodorus, similiter atque execrabilis epistola blasphemans aperte alium Dei Verbum esse, alium vero Christum ; quos vos secuti, pariter scripsistis locum illum, *Minorasti cum paulo minus ab angelis*, de homine, minime autem de Deo Verbo incarnato esse prolatum. Oportebat autem, ut intelligeretis omnem hominem angelis esse minorem, sed id de unigenito Deo Verbo dictum esse, qui Deus existens dignatus est homo fieri, nostram sibi conjungens infirmitatem, quod docet ipse Apostolus dicens : *Minoratum paulo minus ab angelis videmus Jesum per passionem mortis, gloria et honore coronatum*. Si itaque, ut vestra est sententia, alius est Jesus paulo minus ab angelis minoratus, alius autem Deus Verbum non minoratum, procul dubio purus homo est, qui passionem sustinuit, Christus, mendaxque adeo fit a vobis Apostolus dicens : **D** *cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii, 8)*. Quis enim Dominus est gloriæ nisi Deus Verbum incarnatum, quem Judæi Deum esse negantes increpabant : *cur tu homo cum sis, facis te ipsum Deum (Joan. x, 33)* ? Quod ipsum etiam præceptor vester Judæos impia ea interpretatione secutus, pariter commentus est.

Ut vero sententias prædictas argumentis confirmaretis, dictum illud [Apostoli capitibus vestris proposuistis : *Qui cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum formam servi accipiens (Philip. ii, 7)*, egregie cum expositione vestra convenire, ac non de Verbo Deo incarnato, sed de puro homine solum ibi esse sermonem. Ac quanquam vos circa id etiam sæclati hæreticorum errorem, de homine contentandis

ἑαυτὸν, ὁμοίως πᾶσι τῶν ὀρθοδόξων δὴλόν ἐστιν, ὁ ἀπόστολος αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἑαυτὸν κενῶσαι φησιν, ἐπειδὴ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, τουτίστιν ἐν τῇ θείᾳ φύσει, ἤξιωσεν μορφὴν δούλου λαβεῖν· ἡ δὲ μορφὴ τοῦ δούλου τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν σημαίνει, ἣν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου, καὶ ἔξ αὐτῆς τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει ὁ Θεὸς λόγος ἦνωσεν. Καὶ οὐ προδιαπλασθέντι ἀνθρώπῳ ἠνώθη, καθάπερ ἡ Νεστορίου καὶ Θεοδοῦρου παραδέδωκεν ἀσέβεια τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτοῖς. Νεστόριος μὲν γὰρ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς λόγος συνῆν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐκ Μαρίας τεχθέντι. Θεόδωρος δὲ λέγει [ὅτι] ἐνῆν ὡς εἰὼς τῷ τεχθέντι.

dorus autem, quod ei ex Maria edito inerat, ut simile, pronuntiavit.

Ὅτι δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ σαρκωθέντος εἴρηται **B** τὸ, « ἐλάττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλων, » καὶ « ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβὼν, » καὶ ἔξ ἄλλων βραμάτων τοῦ ἀποστόλου διδασκόμεθα αὐτῷ λόγοντος· « Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσεν πλοῦσιος ὢν, ἵνα ἡμῖς τῇ ἐκείνου πτωχεῖα πλουτήσωμεν. » Τίς τοίνυν τολμήσει λέγειν, ὅτι ἀνθρώπος πλοῦσιος ἦν, καὶ ἐπτώχευσεν, ἵνα ἡμᾶς πλουτήσῃ; Ἐπειδὴ δὲ λέγετε, ὅτι εἴ τις εἴρη περὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι αὐτὸς ἠλαττώθη, ἢ ἐκενώθη, τροπὴν τῆς θείας φύσεως ποιεῖ κατὰ τὴν Ἀπολιναρίου ἀσέβειαν, ἢ καθάτην εἰσάγει τὴν θεότητα κατὰ τὴν Ἀρειοῦ μανίαν, ἀρμυζοῖ πρὸς ἡμᾶς τὸν εὐαγγελικὸν ἐκείνον λόγον εἰπεῖν· « Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἐπιστάμενοι. » Τί γὰρ εἰπεῖν ἔχετε περὶ τοῦ ῥηθέντος ὑπὸ τοῦ κυρίου **C** « ὅτι οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. » Μὴ ἀνθρώπων λέγεται καταβεβηκέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ἐκένωσεν ἑαυτὸν ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβῶν, καὶ σαρκωθείς ἀπὸ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀσπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐανθρωπήσας, καὶ τεχθείς ἔξ αὐτῆς, καὶ ὁ καταβάς αὐτὸς ἐστίν καὶ ὁ ἀναβάς, καὶ αὐτοῦ λέγεται ἡ ἐλάττωσις, καὶ ἡ κένωσις διὰ τὴν κατάβασιν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ εἶπεν ὁ κύριος ἐν τοῖς **D** εὐαγγελίοις, « ὅτι ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, » μὴ ἄρα ἀνθρωπῶν τινα περὶ αὐτοῦ ταῦτα εἰρηκεῖν νομίζετε, καὶ οὐχὶ τὸν Θεὸν λόγον τὸν ἐανθρωπήσαντα, ἀλλὰ φανερόν ἐστιν, ὅτι ὁ εἰπὼν, « ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, » αὐτὸς εἶπεν, « ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν. » Ἄλλ' ἐν μὲν τῷ εἰπεῖν, « ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν, » τὴν ἰσότητα, ἣν αὐτὸς ἔχει πρὸς τὸν πατέρα κατὰ τὴν θείαν φύσιν δηλοῖ. Ἐν δὲ τῷ λέγειν τὸν αὐτὸν, « ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, » τὴν δὲ ἡμᾶς οἰκονομικῶς γενομένην ἐλάττωσιν δηλοῖ. Ἐκότερον δὲ, καὶ ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἐλάττωσις, περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτίστιν τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ σαρκωθέντος, λέγεται.

Καὶ Ἀρειανοὶ μὲν πονηρῶς διανοοῦντες ἐκ τῶν ταπεινῶν βραμάτων ὁμοούσιον εἶναι τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ἀρνοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο ἐλάττωσα αὐτὸν εἶναι διαβεβαίουνται· ἡμεῖς δὲ μὴ θλινομένους περὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου τὰ ταπεινά διέξομεθα, ἀλλο πρόσωπον τῇ τριᾷ εἰσάγετε κατὰ τὴν Θεοδοῦρου καὶ Νεστορίου δυσσεβείαν. Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ

A locutum esse Apostolum dicentem, quod semetipsum exinanivit, nihilo tamen secius, exploratum catholicis omnibus est, Apostolum de ipso Deo Verbo sui ipsius exinanitionem docere. Quoniam cum in forma Dei esset, in divina scilicet natura, dignatus est formam servi accipere: forma porro servi humanam naturam significat, quam ex Virgineo utero atque ex propria subsistentia Deus Verbum sibi perfecit: et non prius plasmato homini extrinsecus adjecit, quem admodum impia Nestorii Theodorique disciplina traditum est. Inquit enim Nestorius Dei Verbum esse simul cum eo homine qui ex Maria editus est: Theo-

Quod autem de Deo Verbo incarnato dictum sit illud « Minuisti eum paulo minus ab angelis, » atque, « Exinanivit semetipsum formam servi accipiens, » alio Apostoli loco docemur de ipso dicentis: « Cognoscite gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam cum dives esset, propter nos egenus factus est, ut nos ejus inopia divites essemus (II Cor. viii, 9). » Quis autem dicere audeat hominem divitem fuisse, et egenum factum esse, ut nos locupletaret. Cumque rursus dicatis eum qui de incarnato Deo Verbo, unigenitoque Dei Filio affirmet minoratum esse ipsum atque exinanitum, conversionem divitiarum naturæ inducere juxta Apollinarij impietatem, vel secundum Arii errorem divinitatem passibilem facere, egregia adversus vos quadrat evangelica sententia dicens: **C** Erratis, nescientes Scripturas neque virtutem Dei (Matth. xii, 29). Quid enim vobis supererit, ut dicatis, de eo quod dictum est a Domino, *Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis, qui est in caelo* (Joan. iii, 13). Non hominem dicit de caelo descendisse, sed evidentissime astruit Deum Verbum eum esse qui semetipsum exinanivit, qui descendit de caelo, et incarnatus est ex sancta Deipara semperque virgine Maria, et homo factus est, et ex ipsa natus, et is qui descendit ille idem est qui ascendit, cui ob descensionem exinanitio minoratioque tribuuntur.

Dicente etiam alibi quoque Domino in Evangelijis: *Pater major me est* (Joan. xiv, 29), ne cogitatis ibi hominem quempiam, non autem Deum hominem factum eo modo de se fuisse locutum. Evidentissimum quippe est eundem ipsum qui dixit, *Pater major me est*, dixisse pariter, *Ego et Pater unum sumus* (Ibidem, x, 30). Quo enim loco ait, *Ego et Pater unum sumus*, æqualitatem diviniæ Naturæ, quam cum Patre habet, designat: quo autem illud, *Pater major me est*, profert, minorationem suam propter nos, sua dispensatione, factam ostendit. Utrumque scilicet, æqualitas atque minoratio, de uno atque eodem Domino nostro Jesu Christo, hoc est de incarnato Dei Verbo, dictum est.

Atque Ariani, quidem erronea opinione ex ejusmodi loquendi demissis modis Filium Patri consubstantiali esse inficiantur, aiuntque propterea esse ipsum Patre minorem: vos autem fateri renuentes, humilia hæc dicta de incarnato Dei Verbo esse intelligenda, novam invehitis in Trinitate personam,

τὰ ὑψάλᾳ, καὶ τὰ ταπεινὰ περὶ ἐνός, καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ σαρκωθέντος, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λίγοντες, οὔτε σύγχυτος, οὔτε διαίρεσις τῶν φύσεων εἰσάγομεν, ἕξ ἂν τὴν μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦμεν, οὔτε δὲ τετάρτον πρόσωπον ἐκείσασμεν τῇ ἁγίᾳ τριάδι.

Ὅτι δὲ περὶ τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος καθὰ προεῖρηται ἐτὸ ἡλάττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους γέγραπται, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας, οἱ τὰς ἁγίας γραφὰς ἐρμηνεύσαντες, ἰδίως ἔλεξαν ἡμῶς. Καὶ ὁ ἐν ἁγίῳ μὲν Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς τὴν Βασίλιδαν ἐπιστολῇ οὕτως εἶπεν· « Πῶς οὖν ἡλάττωται παρὰ τοὺς ἀγγέλους ὁ παρ' αὐτῶν προσκυνούμενος; ἀλλὰ ἵστι σαφῆς ἡ πρόφασις. Καθεῖκτο [F. κατέχετο] γὰρ ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις· καὶ τὸ ἀποθνήσκων περὶ σῶμα λαθὼν, ἰδίως τε αὐτὸ ποιησάμενος, ἐν αὐτῷ πέποιθεν ἕκων, καὶ ταῖς ἀνωτάτω δόξαις στεφανοῦται διὰ τὸ πάθος, ὡς δι' αὐτοῦ καταρρήσας τὸν θάνατον, καὶ ἀπραξίαν ἀπορήσας τὴν φθορὰν· ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχων ἀθάνατος καὶ ζωῆς. Ὅτι ἂν οὖν Ἰησοῦς ὀνομάξῃ, καὶ ἡλαττώσθαι λέγοι παρὰ τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν, οὐκ ἀνθρώπων ἀνὰ μέρος καὶ ἰδικῶς, ἀλλ' αὐτὸν νοοῦμεν τὸν μονογενῆ παραχωροῦντα τὸ προὔχον οικονομικῶς τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, οἱ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἀνθρώπος ὁ τῆς ἐκείνων ὑπεροχῆς ἠττώμενος· τὰ δὲ τῆς ὑπεροχῆς τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, ὅτι καὶ ἔξω σαρκὸς καὶ τοῦ τεθνήσκειν κρείττους εἶναι, γεγονότος ἐν τοῦτοις τοῦ υἱοῦ διὰ τὴν ἐκούσιον κένωσιν. Ἀλλ' ὁ βραχὺ παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένος διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον ἐν ὑπεροχῇ θεότητος ὡν προσκυνεῖται παρ' αὐτῶν, καὶ ἐνδύεται θῆκος οὐς περιστασῶ ἐκείνῳ δοξολογούντες ἅει, καὶ τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἀνομιλῶντες πόριον. Ὅτι δὲ καὶ ἡ κένωσις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος ἐστίν, ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίῳ Κύριλλῳ; ἐν τοῖς πρὸς τὰς ἀντιβήσεις Θεοδοῦριτου γραφεῖσιν, ἅς ἐκείνῳ αὐτὸς Θεοδώριτος κατὰ τοῦ τετάρτου αὐτοῦ παραλλίου οὕτως λέγει· « Ὅτι μὲν σμικρὰ τῶ ἐκ τοῦ Θεοῦ φῶντι λόγῳ πάντα ἐστὶ τὰ ἀνθρώπινα φαίνῃ ἂν ὄκνου ἕκτα παρὰ τὸς. Κατὰ δὲ τὴν κένωσιν τίνος ἂν γενέσθαι ἔμελλεν; καὶ τίς ὁ τοῦτο παθὼν ἐκούσιως. Εἰ μὲν γὰρ, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἡ τοῦ δούλου μορφή, ἦτοι τὸ ἐκ σπέρματος Λεβὶθ, πῶς ἢ τίνα παθῶνται τρόπον εἰ προσελήθη παρὰ Θεοῦ; Εἰ δὲ αὐτὸς ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ παρὰ ὑπάρχων λόγος, ἐαυτὸν κενῶσαι λέγεται, πῶς δὲ πάλιν ἢ τίνα τρόπον κενῶνται, εἰ καρατοίτο τὴν κένωσιν; κένωσις δὲ τῆ Θεοῦ λόγῳ παθεῖν οὐκ εἰδῶτι τὴν τροπικῆν, τὸ δράσαι τι καὶ εἰπεῖν τῶν ἀνθρωπίνων διὰ τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον οικονομικῆν. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίῳ Κύριλλῳ ἐν τῇ αὐτῷ βιβλίῳ κατὰ Νεστοριανῶν οὕτως λέγει· « Ἐρ' οὖν ὁ θεοπέποιθτος Παῦλος πεφαινόμενος (sic) τοῖς ἀμακαρίτοις διὰ τῆς πίστεως ἐναργέστατα λίγων περὶ τοῦ μονογενοῦς, ὅτι πλούσιος ἂν ἐπτώχευσεν δι' ἡμᾶς; καὶ γένοιτο· ἀλλ' οὐκ εἶναι γὰρ πάντως τῆς ἀληθείας ὁ πέρυξ. Ἀλλὰ γὰρ τὸς ὁ πλούσιός ἐστιν, καὶ τίνα τρόπον ἐπτώχευσεν; βασανιζέτω καὶ νῦν ὁ λόγος ἡμῖν. Εἰ μὲν γὰρ, καθὰ καὶ φησὶν καὶ λέγει αὐτοὶ τεθαροσάσασιν, ἀνθρώπος ἐπελήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, πῶς ἐπτώχευσεν ὁ ἀκαμαρτὸς καὶ τοῖς ὑπὲρ φύσιν ἀξιώμασιν ἐκλελαμπρυσμένος; ἀεθέσασται γὰρ, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, δια-

Theodori Nestoriique probantes impietatem: nos vero humiles, haud secus atque sublimes sententias de uno eodemque Deo Verbo incarnato, ac Domino nostro Jesu Christo exponentes, confusionem divisionemque pariter vitamus naturarum, ex quibus unicum Dei ac Domini nostri Jesu Christi constituti subsistentiam consistunt, neque quartam inducimus personam sanctae Triplicati.

Verum sancti quoque Patres, atque Ecclesiae doctores, sacras exponentes litteras, ena locum: minui eum paulo minus ab angelis: juxta ea quae superius disputata sunt de unigenito Deo Verbo incarnato dictum esse docuerunt. Sanctus enim Cyrillus in epistola ad Basilidem haec habet: « Quomodo igitur angelis est minoratus, qui ab ipsis adoratur? Sed evidens est haec causa. Sedet enim in humanitatis conditione, et corpore mortali quod assumpsit, sibi que fecerat proprium: in eo volens passus est, et supra gloria propter passionem coronatur, quod per ipsam aboleverit mortem, et sustulerit corruptionem, existens ipse vita et incorruptio. Quando itaque Jesum nominat, et ipsum angelis esse minoratum dicit, non ibi hominem seorsim et singulariter acceptum intelligimus, sed ipsum Filium Dei unigenitum secundum dispensationem sanctis angelis dignitate cedentem, quia secundum veritatem factus est homo, qui ab eorum eminentia est minoratus. Sublimitas enim sanctorum angelorum est extra carnem esse mortique minime subijci, quam ipse voluntaria exinanitione suscepit; et qui parum ab angelis minuitur, propter humanitatis acie conditionem, in sublimitate Dei tamen existens ab ipsis adoratur, et in thronis sedet, circa quos stant angeli, glorificantes semper, ipsumque Dominum virtutum incessanter proclamantes. De eadem rursus sua exinanitione ad incarnatum Deum Verbum pertinere constat ex eodem Cyrillo in libro adversus consuetudines Theodreti, quas ipse fecit contra quartum ejus capitulum. « Quod parva, inquit, sint quibus humana Verbo ex Deo nato absque mora quin haeream dixerō. Quæso autem cujusdam esse putetur exinanitio, et quis hanc voluntarie tulerit. Itaque, si, quemadmodum alii dicunt, forma servi, ut quod est ex semine David; quomodo vel quomodo [Svpp. pacto], quæso, exinanitum est, si a Deo assumptum est. Si autem ipsum Verbum, quod in forma et æqualitate Dei Patris existit, se ipsum exinanivisse dicitur; quomodo, vel quo pacto exinanitum est, si resistit exinanitionem? Exinanitio autem Deo Verbo versionem pati nescio est facere ac dicere quiddam humanum propter dispensationem ad carnem conventum. Merum sanctus Cyrillus in eodem libro contra Nestorianos haec habet: « Nunquid igitur divinus Paulus fide sanctificatus seduxit, perspicue de Unigenito dicens: Cum esset dives, egenus propter nos effectus est? Absit. Vera namque omnino loquitur Veritatis præso. Quis enim est dives, et quomodo factus est egenus? Si quidem, quemadmodum sentire ac proloqui ipsi sunt quidam, homo assumptus est a Deo, quomodo pauper factus est derogabitur? » is qui assumptus est, digni

* Demogabitur expungendum clamant textus Græcus et syntaxis. Edit.

δέλνται παρ' αὐτῶν ἢ ἀναλήψας ὡς κατακομίσασα A
 πρὸς τὸ μείον, καὶ πρὸς γε τὸ δυσκλεέστερον τὸ τῆς ἀν-
 θρωπώτατος μέτρον. Ἄλλ' ὧδε φρονεῖν ἀπηχίς. Οὐκοῦν
 οὐκ ἐπτώχευσεν ὁ ἀναληφθεὶς· λείπεται τοῦτον εἰπεῖν, ὅτι
 γέγονεν ἐν πτωχείᾳ τῇ καθ' ἡμᾶς ὁ πλούσιος ὡς Θεός. »

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν τῷ
 λόγῳ τῷ περὶ τῶν θεοφανίων οὕτως λέγει· « Προελθὼν δὲ
 Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν ἑκ δύο τῶν ἐναντιῶν
 σαρκὸς καὶ πνεύματος, ὧν τὸ μὲν ἰθέωσε, τὸ δὲ ἰθεώθη.
 Ὁ τῆς καινῆς μίξεως, ὡ τῆς παραδόξου κράσεως. Ὁ δὲν
 γίνεταί, καὶ ὁ ἀκτιστος κτίζεται, καὶ ὁ ἀχώρητος χωρεῖ-
 ται διὰ μέσης ψυχῆς νοερᾶς μεστεινούσης θεότητι καὶ
 σαρκὸς παχύτητι, καὶ ὁ πλουτεῖων πτωχεύει· πτωχεύει
 γὰρ τὴν ἐμὴν κάθαρσιν, ἐν ἧγῳ πλουτεῖων τὴν αὐτοῦ
 ἰότητα, καὶ ὁ πλήρης κενούται· κενούται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ
 δόξης ἐπὶ μικρὸν, ἐν ἧγῳ τῆς ἐκείνου μεταλάβῃ πληρώ-
 σίως. »

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος ἐρμηνεύων τὰ τοῦ
 ἐπιστοῦλου ρητὰ λέγοντος, « ἔς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων
 ἰκένωσεν ἑαυτὸν, μὴ μὴν δούλου λαθὼν, » οὕτως λέγει·
 « Τί τοῦτου λευκότερον καὶ ἀποδεικτικώτερον γένοιτο ἔν;
 οὐ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων βελτίων γέγονεν, ἀλλὰ μέλλων Θεὸς
 ὑπάρχων, τοῦ δούλου μορφῇ ἔλαθεν, καὶ ἐν τῷ λαθεῖν
 οὐκ ἐβελτιώθη, ἀλλ' ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν. » Καὶ μετ' ὀλίγον·
 « Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἢ τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὄντα, καὶ ἐ-
 γενοῦς πατρὸς υἱὸν ταπεινώσαι ἑαυτὸν, καὶ δοῦλον ἀνθ'
 ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν γενεῖσθαι; » Καὶ μετ' ὀλίγον· « Ὁ γὰρ
 λόγος ἀρῆς ἐγένετο, καὶ λέγεται ὅτι ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος
 ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπουράνιος, διὰ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταθε-
 θῆναι τὸν λόγον. »

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης
 κατὰ Ἐκονομίῳ ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ οὕτως λέγει· « Ταῦτα
 περὶ τὸν ἐσταυρωμένον ἡμῖς πεπιστεύκαμεν· καὶ διὰ
 τοῦτο ὑπερυψουήτες κατὰ τὸ ἡμέτερον τῆς δυνάμεως
 μέτρον οὐκ ἀπολόγημεν, ὅτι ὁ μηθεὶ χωρητὸς διὰ τὴν
 ἀφραστον αὐτοῦ καὶ ἀπρόσιτον μεγαλειότητα, πλὴν ἑαυτῷ
 καὶ τῷ πατρὶ, καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, οὗτος καὶ πρὸς
 κοινωνίαν τῆς ἀσθενείας ἡμῶν κατελθεῖν ἠδυνήθη· οἱ δὲ
 αὐτὴν ἀπόδειξεν τῆς κατὰ τὴν φύσιν ἀλλοτριότητος τοῦ
 υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα ποιούντων, τὴ δὲ σαρκὸς καὶ
 σταυροῦ φανερωθῆναι τὸν κύριον· ὡς τῆς μὲν τοῦ πατρὸς
 φύσεως καθαρῶς ἐν ἀπαθείᾳ διαμενούσης, καὶ μηθεὶ
 ἐρώπῳ τὴν πρὸς τὸ πάθος κοινωνίαν ἀναδέξασθαι δυνα-
 μένης, τοῦ δὲ υἱοῦ διὰ τὸ πρὸς τὸ ταπεινώτερον παρηλ-
 λάχθαι τὴν φύσιν, πρὸς σαρκὸς τε καὶ θανάτου πείραν
 οὐκ ἀδυνατούσης ἔλαθει. » Καὶ μετ' ἕτερα· « Διὰ τοῦτο γὰρ
 αἱ τῶν κυρίου τῆς δόξης ὁ σταυρὸς λέγεται, καὶ πᾶσα
 γλώσσα ἑξομολογεῖται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ
 θεῶν Θεοῦ πατρὸς. Ἐξ δὲ χρῆ καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὸν
 αὐτὸν δευτεῖον τρόπον, σκεψόμεθα τί τὸ ἀποθνήσκων, καὶ τί
 τὸ καταλύον τὸν θάνατον, καὶ τί τὸ ἀνακαινούμενον, καὶ
 τί τὸ κινούμενον· κενούται μὲν γὰρ ἡ θεότης, ἵνα χωρητῇ
 τῇ ἀνθρωπίνῃ γένηται φύσει· ἀνακαινούται δὲ τὸ ἀνθρώ-
 πινον διὰ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀνακράσεως θεῖον γινόμενον. »
 Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων πατέρων

tatibus super naturam effulgens: nam glorificatus est;
 vel si hoc nequaquam verum est, ab eis assumptioni
 quod [F. leg., obrectatum est ab eis assumptioni
 quasi] eum ad ignobiliorum atque minorem deduxerit
 humanitatis mensuram, id porro absurdum est cogi-
 tare. Non igitur egenus factus est assumptus; ne-
 quum est ergo ut dicamus in paupertate nostra factum
 esse eum qui, tanquam Deus, dives erat. »

Similiter S. Gregorius Theologus in sermone de
 Christi Natali hæc habet: « Progressus autem Deus
 cum humanitate, unum ex duobus inter se contrariis,
 carne nimirum et spiritu, quorum alterum deificavit,
 alterum deificatum est. O novam mixtionem! o ad-
 mirandam temperationem! Qui est, fit; qui creatus
 non est, creatur; qui nullo loco contineri potest, per
 intervntum animæ spiritualis inter divinitatem et
 carnis crassitiam medius continetur. Qui locupletes
 alios ditat, paupertate afficitur: carnis enim mee
 paupertatem sumit, ut ego divinitatis illius divitias
 consequar. Et qui plenus est, exinanitur: sua enim
 gloria ad breve tempus exinanitur, ut ego plenitudinis
 ipsius particeps officiar. »

Sed sanctus etiam Athanasius exponens ex Apo-
 stoli verba: Qui cum in forma Dei esset, exinanivit
 semetipsum, formam servi accipiens: hæc scribit:
 « Quid hoc clarius aut propatius esse poterit? Non
 enim ex deteriore melior factus est, sed potius, cum
 Deus esset, servi speciem assumpxit; neque in assu-
 mendo melioratus est, sed humiliavit semetipsum. »
 Et post pauca: « Quid hoc est autem, quam eum,
 qui in forma Dei esset nobilisque Patris Filius,
 humiliasse semetipsum, et servum pro nobis factum
 esse. » Rursusque post pauca: « Verbum enim caro
 factum est, diciturque propterea hic homo de caelo
 coelestis, quia Verbum ipsum de caelo descendit. »

Sanctus pariter Gregorius Nyssenus in tertio ad-
 versus Eunomium libro disserit in hunc modum:
 « Hæc ipsi de Crucifixo credidimus: itaque juxta
 propriæ virtutis mensuram ipsum extollere non ces-
 samus: quod scilicet ob ineffabilem, inaccessibleem-
 que magnificentiam suam indivisus a Patre etiam, et
 a Spiritu sancto ad nostræ infirmitatis communio-
 nem advenire potuerit: illi autem, id argumentum
 esse natura extraneitatis Filii a Patre constituunt:
 apparuisse nimirum aientes Dominum per carnem et
 crucem, ita ut paterna natura in impassibilitate pro-
 manente, nullaque ratione passionis communionem
 suscipere potenti, Filius, transformatus in humili-
 orem naturam, per carnem et mortem minime incapax
 passionis adveniret. » Et post alia, subdit: « Idcirco
 enim, et Domini gloriæ crux dicitur, et omnis lingua
 Dominum Jesum Christum in gloria Dei Patris esse
 confiteatur. Namque si cætera etiam eodem modo di-
 videre oporteat, quis sit ille qui mortuus est prospici-
 mus, quis qui mortem dissolverit: et quid reno-
 vatum, quid autem exinanitum. Exinanitur quippe
 divinitas, ut humanitatis suscipiendæ capax fiat; hu-
 manitas autem propter commixtionem divinitatis
 divina effecta renovatur. »

Atque hæc nos quidem ex sanctorum Patrum do-

τεθείκαμεν, ἵνα ταῦτα κατανοοῦντες γνοίητε ὡς τὰ παρ' ἡμῶν προτειθειμένα, καὶ Ἀρειανοὶ, καὶ Νεστοριανοὶ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγουσιν ἀσεβῶς. Οἱ μὲν γὰρ Ἀρειανοὶ σπουδάζοντες τὸν υἱὸν κτίσμα, καὶ ἄλλότριον τῆς πατρικῆς οὐσίας ἀποδείξαι, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὰ ἔλλα τὰ ταπεινὰ τῆ θεότητι αὐτοῦ μόνῃ ἐπάγουσιν, οἱ δὲ Νεστοριανοὶ δύο υἱοὺς εἰσάγειν βουλόμενοι, καχωρισμένως λέγουσι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ καχωρισμένως τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον, καὶ μόνῃ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ ταπεινὰ ἀποπέμψουσιν. Ἄλλ' οὐχ οὕτως οἱ ἅγιοι πατέρες διδάσκουσιν· οὐδὲ γὰρ διὰ τὰ ταπεινὰ τροπὴν λέγουσιν τῆς τοῦ υἱοῦ θεότητος, οὐδὲ διὰ τὰ ὑψηλὰ διαιροῦσι τὴν ἀνθρωπότητα τῆς θεότητος, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μονογενοῦς Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένου καὶ ἐνανθρωπήσαντος, καὶ τὰ ὑψηλὰ, καὶ τὰ ταπεινὰ εἶναι παραδέδοσιν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο τοῖς ὑμετέροις ἐντεθείκατε κεφαλαίους ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, ὅτι καλῶς εἶπεν δύο φύσεις, μίαν ἔξουσίαν, ἐν πρόσωπον, καὶ ἐν τούτῳ τὴν ποιητικὴν τοῦ γράψαντος τὴν ἐπιστολὴν διελέξωμεν. Ὁ γὰρ μὴ ὁμολογῶν, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος σαρκωθείς ἐκ τῆς παρθένου ἐνανθρωπήσας, τίνος τὰς δύο φύσεις λέγει; Ἀλλὰ πρόδηλον, ὅτι ἀντὶ προσώπων τὰς δύο φύσεις λαμβάνει, κατὰ Νεστόριον καὶ Θεόδωρον, οὓς ἐπαινεῖ ἡ ἀσεβὴς αὐτῆ ἐπιστολή. Εἰ γὰρ καὶ ἐν πρόσωπον, καὶ ἕνα υἱὸν δοκεῖ λέγειν ἡ ἐπιστολή, τοῦτο καὶ Θεόδωρος καὶ Νεστόριος καὶ λέγουσιν, τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον μόνον λέγοντες ἐπέχουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου, ἔχουσιν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ τὴν χάριν τῆς υἰοθεσίας, καὶ εἰς τόπον αὐτοῦ προσκυνεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὑποκρίνονται λέγειν ἕνα υἱὸν καὶ ἐν πρόσωπον τοῦ λόγου καὶ τοῦ Χριστοῦ, κοινωνούντος μόνῃ τῷ ὀνόματι τῆς υἰοθεσίας· τοῦτο δὲ δεικνύεται φανερώς ἐκ τοῦ λέγειν τὴν ἐπιστολὴν τῶν δύο φύσεων μίαν ἔξουσίαν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἠγάπησατε. Μία γὰρ ἔξουσία οὐκ ἐπὶ διαφόρων φύσεων, ἀλλ' ἐπὶ διαφόρων λέγεται προσώπων, ὅπερ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος ὁμολογοῦμεν. Ὅθεν καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐνεθεμάτισαν τοὺς λέγοντας κατὰ δύναμιν, ἢ ἀξίαν, ἢ αὐθεντίαν, ἢ σχέσιν, ἢ τιμὴν ἠνώσθαι τῷ λόγῳ τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὴ ὁμολογούντας καθ' ὑπόστασιν τῶν δύο φύσεων τὴν ἔνωσιν γεγενῆσθαι. Ὅπως δὲ καὶ τοῦτο ὀρθῶς εἰρημένον τοῖς ἁγίοις πατέρεσι περὶ διαφορᾶς τῶν δύο φύσεων, οἱ τὰ Νεστορίον δοξάζοντες, ὧν τῆς ἀπιστίας ἀρχηγός ἐστι Θεόδωρος, ἀσεβῶς ἐλαμβάνουσι, τὰς φύσεις ἀντὶ προσώπων λέγοντες, καὶ προσώπων κατὰ σχέσιν ἔνωσιν πρᾶσιοντες, ἐν πρόσωπον ὑποκρίνονται λέγειν, αὐτὸς ὁ ἀσεβὴς Θεόδωρος δεικνύει ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῶν κατὰ Ἀπολιναρίου τοῦ αἰρετικοῦ γράφων οὕτως· « Ἀτάκτως δὲ τοῦ διαφόρου τῶν φύσεων ἡμῶν ὑποδείκνυσι διὰ τούτων· εἴ γε τὸ μὲν ἐκπληττεται, ὡς δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ἐλόμενον, μνήμην τε καὶ πίσκεψιν ποιῆσθαι τοῦ οὕτως εὐτελοῦς· τὸν δὲ μακαριστὸν ἠγείταί ὡς τοιούτων ἠξιωμένων (Sic). Ἀλλὰ γὰρ οὕτω μὲν τὴν τε διαίρεσιν τῶν φύσεων ποιῆται, καὶ μὴν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς τε τοῦ λαβόντος φύσεως καὶ τῆς τοῦ ληφθέντος ἡμῶν ὑποδείκνυσι ἡ θεία γραφή· φροντίζουσα δὲ τοῦ καὶ τὴν ἔνωσιν ἡμῶν ὑποδεικνύει, ἢ τῷ ληφθέντι προσγίγοντι, λέγει πολλὰς καθ' ἔνωσιν τὰ ἐκότερα τῶν φύσεων ἰδιαζόντως πρὸς ὄντα, ὡς ἂν τὴν πρὸς τὸν λαβόντα ἔνωσιν

A ctrina proposuimus, ut ea percipientes intelligatis, ea quæ constituta a vobis sunt, ea ipsa ab Arianis atque Nestorianis adversus Dominum nostrum Jesum Christum impie sustineri. Ariani scilicet Filium creaturam esse atque extraneum a paterna substantia demonstrare conati, passionem ejus ceteraque humilia soli tribuunt divinitati; Nestoriani contra, qui duos invehere filios nituntur, separatim Deum Verbum, separatimque purum hominem profitentur, quæque ad humilitatem pertinent passionis solo homini adjudicanda esse decernunt. Verum non hæc a sanctis Patribus docemur: neque enim ex his quæ demisse dicta sunt divinitatis Filii conversionem admittunt, quemadmodum neque ex sublimibus divinitatem dividunt ab humanitate, sed de uno eodemque B Deo Verbo incarnato homineque facto tam sublimia quam humilia dicta esse tradiderunt.

Cum autem in vestris iisdem capitibus hoc adjeceritis etiam, ex eadem haustum epistola, recte ibi duas naturas, unicam autem personam, unicam potestatem dici, circa idipsum quoque illius scriptoris impietatem operæ pretium erit detegere. Qui enim non constitetur Deum Verbum incarnatum ex Maria Virgine, et hominem factum esse, cujusnam dicit duas esse naturas? Sed patet ipsum duas naturas loco personam admittere, Nestorii Theodorique sensu, quos summis laudibus execrabilis ea extollit epistola. Si enim unicam personam unicamque Filium indicare videtur epistola, hac loquendi ratione usi sunt Nestorius et Theodorus, aientes Christum purum hominem superhabere Dei Verbi personam, habereque Dei Verbi honorem atque dignitatem, gratiamque adoptionis præterea, atque ejus loco adorari; quamobrem se unicam Filium unicamque Christi personam dicere simulant, solo convenientes filiationis nomine, quod manifeste ex sententiarum modo, quod in epistola adhibetur, colligitur, quo dicitur duplicis naturæ unicam esse potestatem, quemadmodum pariter vos ipsi scripsistis. Unica nempe potestas non de diversis naturis, sed de diversis personis dicitur, quod etiam in sancta Trinitate agnoscimus atque confitemur. Quamobrem SS. Patres anathema dixerunt iis qui affirmarent hominem Deo Verbo unitum esse secundum potentiam, vel potestatem, vel habitum, vel dignitatem; neque unionem factam esse in duplicis naturæ unica subsistentia faterentur. Quemadmodum quod pariter recte dictum a sanctis Patribus est de duplicis naturæ discrimine, id Nestorii sectatores, Theodoro infidelitatis duce, sibi assumunt, naturas loco personarum nominantes, et personarum habitualem unionem venerantes, ut unam simularent personam se dicere. Impius ipse id ostendit Theodorus, in quarto adversus Apollinarium hæreticum sermone hæc scribens: « Satis profecto nobis naturarum discrimen ostenditur, per hæc quæ proposita sunt, siquidem hoc concluditur, tanquam per benignitatis superabundantiam institutum esse ut sic sumpti hominis memoria et visitatio fieret, beatissimum porro existimatur, veluti talium causa dignationum (Sic). Id

τοῦ λυθθέντος ἡμῖν παραδηλώσειεν, ὅσα τε τούτῳ ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνον γέγονεν συναφείας. Ἐποδείξαντες τοίνυν τὸν δυσσεβῆ Θεόδωρον τὰς φύσεις ἀντὶ προσώπων λέγοντα, εἶτε μίξονα προαγάγωμεν αὐτοῦ βλασφημίαν διυλέγχουσαν αὐτὸν, ποῖαν λέγει τὴν ἔνωσιν πρὸς κατάρτισιν τῶν ἐκδικούντων αὐτόν. Ἐν γὰρ τῷ περὶ ἐνανθρωπήσεως ὁγδόῳ λόγῳ οὕτω λέγει· « Πρῶτον δὲ ὡς τὸ τῆς ἐνώσεως ἰσχυρῶς· διὰ γὰρ ταύτης συναχθῆσαι αἱ φύσεις, ἐν πρόσωπον κατὰ τὴν ἔνωσιν ἀπετέλεσαν· ὡς τε ὅπερ ὁ κύριος ἐπὶ τε τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος φασιν, ὡς τε οὐκ εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία, εἴπομεν ἂν καὶ ἡμεῖς εἰκότως κατὰ τὸν τῆς ἐνώσεως λόγον, ὡς τε οὐκ εἰσὶν δύο πρόσωπα, ἀλλ' ἐν, δηλονότι τῶν φύσεων διακριμένων. Ὅσπερ γὰρ ἐπὶ οὐ λυμαίνεται τῷ ἀριθμῷ τῆς διαδοῦς τὸ μίαν λέγεσθαι τὴν σάρκα (πρῶτον γὰρ καθὼς μία λέγεται), οὕτως κατὰ τὴν οὐ λυμαίνεται τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν τοῦ προσώπου ἢ ἔνωσις. Ὅταν μὲν γὰρ τὰς φύσεις διακρίνωμεν, τελείαν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγον φαμέν, καὶ τελείον τὸ πρόσωπον· οὐδὲ γὰρ ἀπρόσωπον ἔστιν ὑπόστασις εἰπεῖν· τελείαν δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ τὸ πρόσωπον ὁμοίως. Ὅταν μὲν τοι ἐπὶ τὴν συναφείαν εἶδωμεν, ἐν πρόσωπον τότε φαμέν. » Ταῦτα ἡμεῖς, εἰ καὶ φρικτὸν ἔστι λέγειν χριστιανοῖς, ὁμῶς δεῖ τὴν μακρίαν τῶν ἐκδικούντων Θεόδωρον καὶ τὴν ἀσεβῆ ἐκείνην ἐπιστολὴν, προαγαγεῖν ἀναγκαῖον, ἵνα τὸν Θεὸν ἡμῖν παρακαλοῦντες γενέσθαι δι' ὧν πάντων ἀποδεδείχεται, ὅτι πάσης τῆς Θεοδώρου ἀσεβείας μεστὴ ἔστιν ἢ κατάρτος ἐκείνη ἐπιστολή.

tionem sive conjunctionem animum intendimus, unicam tunc esse personam prædicamus. » Hæc nos, quam dictu Christianis horribilia, producere in medium coacti sumus ex Theodori impiæque epistolæ patronorum insauia, propitium nobis Deum fieri postulantes : quibus tamen demonstratum est universa Theodoriana impietate execrabilem eam epistolam esse refertam.

Καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα ἀπεκρινάμεθα πρὸς τὰ τῶν ὑμετέρων κεφαλογραφίῳ (Sic) περιεχόμενα, δι' ὧν ἐποινάσατε τὴν ἀσεβῆ ἐκείνην ἐπιστολὴν ἐκδικῆσαι, καὶ διὰ ταύτην τὴν Θεοδώρου καὶ Νεστορίου κακοδοξίαν ἀκανεώσασθαι, ὧν τὴν ἀσείθειαν ἢ αὐτῆ ἐπιστολῆ ἱκανεῖ. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τῆς μνημονευθείσης ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Μάριν τὸν αἰρετικὸν γεγραμμένης παραλελοιπάτε, καὶ οὐκ ἐτολήμισατε ταῦτα τοῖς ὑμετέροις κεφαλαίοις ἐθεθεῖναι, ἵνα μὴ καὶ ἐκ τούτων τὴν ἐξ ὑμῶν ἐκδικουμένην ἀσείθειαν ὁ παρ' ὑμῖν τῶν Χριστιανῶν μάθη λαὸς, ἀναγκαῖον ἐνομίσασαμεν εἶναι καὶ ταῦτα διὰ βραχείων φανερώσαι. Περιέχεται γὰρ τοῖς παρ' ὑμῶν παραλελειμμένοις ῥήμασι τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς, ὅτι Κύριλλος τὰς ἀκοὰς πάντων τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν τῇ κατ' Ἐφέσον συνόδῳ συνελθόντων, τῷ φαρμάκῳ τῷ προϋντι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν σοφῶν κατέσχεν, εὗρεν δὲ ἀφορμὴν ἐκ τοῦ κατὰ Νεστορίον μίσους, καὶ ὅτι καθελε τῆς ἐπισκοπῆς Νεστορίον ἢ ἐν Ἐφέσῳ σύνοδος, κρίσεως καὶ ζητήσεως μὴ γενομένης. » Καὶ πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ περιέχεται· « ὅτι τὰ δώδεκα κεφάλαια τὰ παρὰ Κυρίλλου γραφέντα, ἐναντία ὄντα τῆς ὀρθῆς πίστεως, προέθηκαν οἱ ἐν Ἐφέσῳ συναχθέντες ἐπίσκοποι, καὶ ἐβεβαίωσαν, καὶ συνήνεσαν αὐτοῖς, ὡς τῇ ὀρθῇ πίστει ἀνακόουσιν· καὶ οἱ Νεστορίους ἐπειδὴ ἱμιστεῖτο ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει, καὶ παρὰ τῶν πρώτων αὐτῆς, ὑποστρέφαι καὶ οὐκ ἠδυνήθη. » Καὶ διὰ πάντων ὁ γράψας τὴν αὐτὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν, οὐ μόνον τοὺς αἰρετικούς ἐκδικεῖ καὶ

A ipsum autem naturarum distinctionem ostendit, quod quidem summentis sumptique naturæ discrimen divina ipsa nobis ostendit Scriptura. Indicare quippe eam unitatem volens quæ ad id quod sumptum est pertinet, elicit per unitatem sive unionem utrasque naturas sibi fecisse proprias ; ita ut, æque ejus qui erat atque sumpsit ac ejus qui sumptus est nobis ostenderit unitatem, quæ ex facta cum ipso conjunctione processit. »

Cum itaque demonstratum luculenter sit impium Theodorum naturæ nomen pro persona usurpasse, deteriorem adhuc ejus blasphemiam proferemus in medium, qua docet, quid ipse unitatis nomine intelligat, ut plenius condemnentur ejus patrocinatores. In octavo igitur sermone de Incarnatione hæc scribit : « Constat autem quid unitate importetur : per hanc enim coalescentes naturæ unicam personam unitate perficiunt ; ita ut, quemadmodum de masculo et femina Dominus inquit eos non jam duos, sed unam carnem esse ; similiter etiam, unitatis rationes non jam duæ, sed unica sit persona, constante semper distinctione naturarum. Quemadmodum enim ibi numeri non tollitur duplicitas, quod una caro dicatur, liquet eum quemadmodum una dicatur, eodem pariter modo minime naturæ aufertur [Leg. aufert] discrimen unitas ipsa personæ. Cum porro naturas discernimus, perfectam Dei Verbi naturam profitemur, perfectamque personam (non enim hypostasis dici absque persona potest), perfectam pariter humanam naturam personamque similiter. Cum autem in harum copula-

tionem sive conjunctionem animum intendimus, unicam tunc esse personam prædicamus. » Hæc nos, quam dictu Christianis horribilia, producere in medium coacti sumus ex Theodori impiæque epistolæ patronorum insauia, propitium nobis Deum fieri postulantes : quibus tamen demonstratum est universa Theodoriana impietate execrabilem eam epistolam esse refertam.

C Et hæc quidem omnia respondimus ad ea quæ in vestro capitulorum libro continebantur, quibus impiam præfatam epistolam vindicare nitebamini, pravasque propterea Theodori Nestoriiue instaurare sententias, quorum præfata epistola commendata impietatem. Quoniam vero per multa in memorata impia epistola ad Marim hæreticum scripta præteristis, neque ausi estis ea vestris capitibus inserere, ne forte ex iis etiam Christianus populus, quanta a vobis propugnaretur impietas intelligeret, necessarium esse judicavimus, hæc quoque paucis ostendere. In ea enim epistolæ parte, quæ prætermissa a vobis est, habetur : « Cyrillum aures omnium episcoporum iuxta Ephesum convenientium veneno obcecanti omnium oculos obtinuisse sapientium ; invenisse autem modum ex odio in Nestorium præconcepto : atque nulla instituta disquisitione et judicio Nestorium ab eadem Ephesina synodo sede sua fuisse deturbatum. » Pariter in eadem epistola habetur : « Duodecim ea capitula ab Cyrillo conscripta, quoniam cum recta fide pugnant, ab Ephesinæ synodi episcopis proposita fuisse atque confirmata, illisque eos tanquam veræ fidei consonantibus consensisse ; atque Nestorium, propterea quod odio haberetur ab civitate sua, primariisque civibus ejus, illuc minime potuisse reverti. » Atque hoc modo nefarie illius epistolæ scri-

D dum ex odio in Nestorium præconcepto : atque nulla instituta disquisitione et judicio Nestorium ab eadem Ephesina synodo sede sua fuisse deturbatum. » Pariter in eadem epistola habetur : « Duodecim ea capitula ab Cyrillo conscripta, quoniam cum recta fide pugnant, ab Ephesinæ synodi episcopis proposita fuisse atque confirmata, illisque eos tanquam veræ fidei consonantibus consensisse ; atque Nestorium, propterea quod odio haberetur ab civitate sua, primariisque civibus ejus, illuc minime potuisse reverti. » Atque hoc modo nefarie illius epistolæ scri-

^a Exstat in actis conc. Constantinop. II, Coll. 5,

apud. Labb.

ἡλικίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀρθοδόξους λέγει. Περὶ γὰρ τοῦ
 μακάρου παρθουλοῦ τοῦ ἑδίστου ἐπισκόπου, ἀνδρὸς ἐν
 ἱστορίαις ἐπισήμου, οὗ τὸ μνημα θαύματα ποιᾷ μέχρι
 τῆς σήμερον, οὕτως φησὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀσεβείᾳ ἐπιστολῇ·
 «Ὅτι ὁ τυράννος τῆς ἡμετέρας πόλεως, ὃν οὐδὲ αὐτὸς
 ἀγνοεῖ, προβάσει τῆς ἰστορίας οὐ μόνον τοὺς συζῶντας
 αὐτοῦ βλάσει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἦδη πάσαι πρὸς τὸν κύριον
 ἀπελευθερωθέντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μακάριος θεόδωρος ὁ κήρυξ τῆς
 ἀληθείας, καὶ διδοὺς καλοῦ τῆς ἐκκλησίας, ὃς οὐ μόνον ἐν
 τῇ βίβλῳ ζῆν ἔχου ἀρετικῶς ἐκολάφισεν διὰ τῆς βικτίαις
 πλεονεξίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ θανάτου ἔπλα πνευματικῶς τοῖς
 ἰδοῦσι βιβλίῳ τῆς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις κατέλειπεν,
 ὡς καὶ ἡ ἐκκλησία μετ' αὐτοῦ λαλήσασα γνωσέσκει, καὶ
 ἐκ τῶν κειμένων ἐπισημασθέντων ἐπιστάσεις· τοῦτον ἐτά-
 μῃσεν ὁ πᾶσι τὸ μνημα ἐπ' ἐκκλησίαις φανερώς ἀναθεματί-
 σαι. «καὶ καλὴν ἀντιμαχίαν τῇ αὐτῇ ἀσεβείᾳ ἐπιστολῇ πρὸς
 ἡμᾶς τοῦ ἐν ἀγίοις κυριλλοῦ· «Ὅτι ἡ καρδία τοῦ ἀγί-
 ου ἐκλάσθη, καὶ χωρὶς ὁκλήσεως τῇ θεῷ πίστις
 συσφραξέσθαι. καὶ ὅτι ἀτάκτως κατὰ τῶν ζώντων καὶ τῶν
 τελευτησάντων ὀρθόδοξοι, ἐν αἰσχύνῃ εἰσὶν ἐπὲρ τῶν
 ἰδοῦν ἀπολογούμενοι πταισμάτων, καὶ ἐναντία τῇ πρώτῃ
 αὐτῶν διδασκαλίᾳ διδάσκοντες, καὶ ἐν χρηὶ ὁμολογεῖν
 εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς τὸν ἐνοικούντα ἐν αὐτῷ.» καὶ ταῦτα
 μὲν ὑπεκρίναντο τῇ πλημμελοῦσιν ἐπιστολῇ φανερὰ ὑμῖν
 ἐκπεπονημένῃ κατέκτεψαι, ἵνα κἂν οὕτως ὄψεσθε τὰ
 ὀρθὰ ἐπισημασμένοι ἀναχωρήσῃτε ταύτης τῆς κακοδοξίας.

Ἐπισημασθέντες οὖν ἐστὶν ἡ τῆς μουσάρᾳ ἐπιστολῆς ἀσέβεια,
 ὅτι οὐδὲ ὑμῖν ἐταχθήσεται πάντα, ὡς εἴρηται, τὰ περιε-
 χόμενα αὐτῇ τοῖς παρ' ὑμῶν πεμφθεῖσιν κεφαλαιῶσι ἐνδει-
 ναι, εἰ καὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν ἰστορηματικῆ ἐνολή ἐρμηνοῦσιν
 ἐπαρῶσθε. Τίς γὰρ χριστιανῶν δύναται συνκριθῆναι
 μετὰ λέγων ἀσεβῶ τὴν ἐπιστολῆν, ἐν ἣ τοιαῦτα καὶ τοσ-
 αῦτα ἠερίεχοντα βλασημαίαι; Ὅ γὰρ τὴν ἐπιστολῆν
 ἐκδικῶν τὴν τὸν ἕγρον κύριλλον ἀρετικῶν καλοῦσιν, καὶ
 τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτῃν σύνοδον ἐκβάλλουσιν, φανερῶς
 Νεστορίου καὶ τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν δέχεται, ὃν ἡ αὐτῇ
 ἐπιστολῇ λέγει διχα κρίσεως καὶ ζητήσεως καταδικα-
 σθῆναι, καὶ οὐ διὰ τὰ δόγματα, ἀλλὰ διὰ τὸ μῖσος τῶν
 ποικητῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὴ ὑποστρέψαι· καὶ οὐ μόνον
 εἰς τοῦτο ἀμείβεται ὁ τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολῆν ἐκδικῶν,
 ἀλλὰ καὶ κελεσθῆναι τὸν Πάπῃν καταδικάζει, τὸν εἰπόντα
 περὶ κυριλλοῦ, ὅτι ἡ πίστις κυριλλοῦ, ἡμετέρα πίστις
 ἐστίν· καὶ ὁ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἀγίοις κυριλλοῦ,
 ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει λέγων ὑπάρχειν, οὐ μόνον αὐτὸν
 τὸν ἐν ἀγίοις κύριλλον, καὶ τὸν ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ
 αὐτοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ἐν Ἐφέσῳ σύνοδῳ κατακρίνει;
 ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον καταδικάζει, τὴν πα-
 τέρᾳ καὶ διδασκαλοῦ τῶν κυριλλοῦ ἐπισημασμένην·
 ὅπου καὶ ἴσονται τὸν ἐν ἀγίοις πάπῃν Ἰώαννης ὁμοίως κα-
 ταδικάζει, ὃς πρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον γράφων,
 εἶπεν ἠερί τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἀγίοις κυριλλοῦ·
 «Ὅτι ἔροι οἱ προνεχθέντες κατὰ Νεστορίου παρὰ κυ-
 ριλλοῦ τοῦ τῆς ἀγίας μνήμης ἐν βεβαίῳ μενέτωσαν.»

Πίστις δὲ ἀσεβείας πεπληρωμένη ἡ μουσάρᾳ ἐπιστολῇ,
 ἐν μόνον τῶν ἀληθῶν ἀποκρύψαι οὐκ ἔσχύσκει, ὅτι ἀπὸ
 ὀρθοδόξων καὶ ἁγίων ἀνθρώπων θεόδωρος ἀπ' ἐκκλησίας
 ἡ φρασις ὀμνῶσιν ἰστορίας, καὶ ἡ φρασις ὀμνῶσιν ἰστορίας
 ἀνακρίσει· ἡ φρασις ὀμνῶσιν ἰστορίας, καὶ ἡ φρασις ὀμνῶσιν ἰστορίας

A ptor, non modo hæreticòs tuetur ac laudat, sed catho-
 licòs etiam nominare non veretur. De beato namque
 Rabulâ Edessenorûm episcopo, eximie pietatis anti-
 stite, cuius ad sèpulturam ad hæc usque tempora
 mirabilia patrântur, hæc modo in impla illa sua epi-
 stola scribit : Tyrannus nostræ civitatis, quæsi tū
 etiam ipse non ignoras, qui occasione fidel, non so-
 lum cum eo viventes persequitur, sed etiam eos qui
 ducunt ad Dominum avertunt. Quorum unus est bea-
 tus Theodorus prædicator veritatis, et doctor Eccle-
 siæ, qui non solum vivens hæreticòs per propriam
 fidem percussit; sed etiam post mortem arma spiri-
 tualia in libros suos dereliquit Ecclesiæ fidei, sicut et
 sua reverentis, cum eo colloca cognovit, et his quæ
 ab eo scripta sunt præbuit fidem. Hunc ausus est,
 B qui omnia audet, ab Ecclesia anathematizare. »
 Rursusque in sancti Cyrilli contumelliam, hæc ipsa
 in execrabilis ea epistola continentur : Cor Ægypti
 cinobilitum est, et sine vexatione, rectæ fidei assen-
 titus est; et inorditate contra vivos et mortuos fruen-
 tes in confusione sunt, satisfaciens pro delictis suis
 et contraria priori suæ doctrinæ docentes, et quod
 oporteat confiteri in templum atque inhabitantem in
 eo. » Atque hæc quidem in memoratâ epistola sparsim
 intricata, manifeste vobis ob oculos ponere conati su-
 mus, ut, etsi sero, quandoque tamen, recta cogitantes
 ab pravâ iis opinionibus, erroribusque disceratis.

C Tanta porro sceleratè illius epistolæ est impietas,
 ut neque vos ipsi ausi sitis, ut dicitur, universa quæ
 ipsa complectitur, in capitibus quæ misistis, præ-
 ponere, quantum nonnullâ perversa explicatione
 interpretari tentaveritis. Quis enim Christianis erit
 annuntians, qui eam impiam non dicat, quæ tot
 tantasque continet blasphemias? Quisquis enim ejus
 epistolæ defensionem suscepit in qua S. Cyrillus hæ-
 reticus appellatur, primaque Ephesina rejicitur sy-
 nodus, hic manifeste stat a Nestorii partibus, ejusque
 adhæret impietati, quem ipsa epistola inquisitione
 judicioque his damnatum fuisse fatetur quidem, sed
 non dogmatum causa, verum civium odio ad Eccle-
 siam non esse reversum : atque non peccati reus est
 modo ob hæc causam, qui ejus epistolæ tuetur par-
 tes, verum quia Cœlestinum quoque papam conde-
 mnat, de Cyrillo dicentem, Cyrilli fidem nostram
 fidem esse. Ac pariter, qui duodecim ea sancti Cyrilli
 capita cum recta fide pugnare contendit, is non sancti
 Cyrillum modo atque beate memoriæ Cœlestini
 num, primamque Ephesinam synodum damnat, sed
 adversus quoque sanctum Chalcedonense concilium
 judicium fert quod Cyrillum scriptis Patrem esse sibi
 atque doctorem declaravit; atque insuper adversus
 sanctum Leonem Romanorum pontificem, qui ad
 Chalcedonensem concilium scribens de duodecim
 sancti Cyrilli capitibus hæc habet : « Definitiones
 adversus Nestorium ab sanctæ recordationis Cyrillo
 propositæ in tuto persisterunt [Græc. persistant]. »

Quantum vero omnis plena sit iniquitatis exse-
 crabilis ea epistola, unam tamen minime celare po-
 tuist veritatem, Theodoro scilicet post mortem etiam
 est : quem ipsa epistolæ sine iniquis. jud. damn.
 fuisse dicit, nec dogm. causa, verum.... Evid.

αι μετὰ θάνατον ἀνεβημάτισθη, ὃν ἀνεβη Θεόδωρον δι-
 ἄσκαλον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κήρυκὰ ἦεν ἀληθείας καλεῖ
 ἢ αὐτὴ ἀσεβείας ἐπιστολῆ, τὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἑρρι-
 κούς βλάσφημῶσαντα. Οὕτως τῶν βλασφημιῶν μέρος
 ἐλάχιστον δὲ ἑτέρας ὑμῶν ἐπιστολῆς ἐκ' αὐτῶν ὄντων ἔσθ' ἡ
 ἐρημάτων ἣδη ἐφανερῶσαμεν ἀπὸδοξολογίαις, καὶ τί εἰ ἐπι-
 πατέραι, Κύριλλος, καὶ Πρόκλος, καὶ Γαβθούλας κατὰ
 Θεοδώρου, καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ λόγων ἑγρήγορον, κατὰ
 κρίναντες αὐτὸν μετὰ τῆς ἐκείνης ἐπιθείας. Το αὐτοὶ γὰρ εἰ
 Θεοδώρου βλάσφημιαί εἰσιν, οἷ [P. ὅστε] οὕθι ὅμοις ἐπι-
 μήσατε ταύτας ἐδικηῆσαι, εἰ καὶ τὸν ἐπιθήμενον ἐδίκα-
 κῆτε φανεροῦ ὄντος ὅτι οὐδεὶς τὰ κακὰ κατήκρινόν, τὸ
 ἐπιθήμενον αὐτὰ ἐδικαίει, πληρὴ εἰ μὴ ἔκαθον τὸν μετὰ τοῦ
 τα, καὶ τῆς ἰδίας ἀπόσταντα πλάνης, καὶ ταῦτα κατὰ δι-
 κάσαντα. Ταῖς δὲ ἄλλαις ὁρᾷται τῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστο-
 λῇ κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυλλίου ἐρητίσας προβαίνουαι
 κάκεινο, ὅτι ἐναντίον τῆς ἁγίας ἐκείνης ἐκείνης ἐστίν,
 καὶ ὅτι μεταμεληθεὶς ἐναντία τῇ πρώτῃ αὐτοῦ διδασκα-
 λία ἐξέθετο· ἐξ ὧν ὁ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην γράψας δει-
 κνυταὶ πάσης ἀσέβειας μεστός. Ἐν γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις Κυρίλλος
 ἐναντία τῇ πρώτῃ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἐξέθετο, ἢ μετὰ-
 νόησεν; ἢ πῶς ἢ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος πατέρων
 τούτων ἐπεγράφητο, εἰ μετεμελήθη, κατὰ τῇ ἐπιστολῇ
 περιέχεται; Ὅ γὰρ μετανοῶν οὐ τοῖς διδασκαλίαις τῶν ἐπι-
 ρηθεύεται, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πλάνης ἀποστρέφεται θεώτερος
 ἔσται.

A a piis orthodoxisque hominibus fuisse dictam ana-
 thema, et ab Ecclesia rejectum esse, quoniam Theodo-
 rum omnium qui hactenus existerent haereticorum
 blasphemum, impiā illa epistola Ecclesiae magistrum
 vocat praeconeque veritatis, ejus blasphemiarum
 exigua parte altera jam vobis epistola exposui-
 mus: verbis namque SS. Cyrilli, Procli ac Rabuli,
 quid ipsi contra Theodorum scripserint, ostendimus,
 atque quemadmodum eum, impiamque ejus doctri-
 nam; atque iniquitatem condemnaverint. Ejusmodi
 autem sunt Theodori blasphemiae, ut neque vos ipsi,
 qui Theodorum eas proponentem tuemini, illas pro-
 pugnavere ausi sitis: cum tamen constet a nemine,
 qui impietatem judicio suo proscripterit, defendi
 posse ejusdem impietatis patronum, nisi is fortasse ab
 errore recesserit primum, atque resipuerit, atque illa
 condemnaverit, quae olim impie docuisset. Ad ceteras
 autem contumelias adversus sanctum Cyrillum ea
 in epistola jactatas adjicitur etiam, turpiter egisse
 Cyrillum, adeo ut eorum ponens quae docuisset
 pridem adversam illis doctrinam propugnari. Exinde
 vero epistolae scriptor insanissimae esse proditur.
 Quo namque loci doctrinam astruxit Cyrillus cum
 sua priore pugnantem? quo punitus? vel quemodo
 fieri potuit ut a sancta Chalcedonensi synodo sanctis
 Patribus annumeraretur, si, quemadmodum narrat
 epistola, prioris eum suae doctrinae possiditorem? Qui

enim ab errore revertitur ad sanitatem non inter doctores ascribitur, sed veluti ab errore conversus.

Hoc denique modo epistolae scriptor convuldit:

Τέλος δὲ τοῦτο αὐτῆς ὁ γράψας τῆς ἐπιστολῆς ἐπιση-
 σάτο λέγων: «Ὅτι διὰ ὁμοδοξίας εἰς τὸν ναόν, καὶ εἰς τὸν
 ναοκοῦντα ἐν τῷ ναῷ. » Ἐκ τούτων δὲ ὅσον ἦσαν εἰς τὸν
 ἀσέβειαν τῆς ἐπιστολῆς, καὶ τοὺς ἐκδικουμένους αὐτῆς,
 ἡδῶα ἢ ὁρθὴ πίστις ἀνατρέπεται. Ἡ γὰρ καθολικὴ ἐκκλη-
 σία ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν γενόμενὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ
 ὁμολογεῖ, καὶ οὐχί εἰς τὸν ναόν καὶ εἰς τὸν ναοκοῦντα ἐν
 τῷ ναῷ πιστεύει ἢ ὁμολογεῖν διδάσκει. Ὅθεν καὶ τῆς
 τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου βασιλευσάτος παραθεσθέντα ὁμολο-
 γεῖν καὶ πιστεύειν εἰς ἕνα πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς
 ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν γενόμενόν,
 καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὃ μὴν εἰς δύο υἱοὺς, ἢ δύο
 Χριστούς, ἢ ἢ πρὸς ἑκάστους ἑκαστὸν ἐπισημασθέντα ὄνομα,
 λέγουσθα χρεῖναι ὁμολογεῖν εἰς τὸν ναόν καὶ εἰς τὸν ναο-
 κοῦντα ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐκ τούτου τετραρτίον προδόντων τῇ
 ἁγίῃ ἑγρήγορον ἐπισημασθέντα.

Confitari ac credere oportet in templum, et eum
 qui in templo inhabitat. » Quo ex loca, quantum ad
 impietatem epistolae spectat ejusque patrona, uni-
 versa subvertitur recta fides. Catholica quippe Ec-
 clesia unicum Dominum Jesum Christum Filium Dei
 unigenitum confitetur, neque impia docet creden-
 dum esse in templum, ejusque inhabitatorem, aut
 haec confitari oportere, quemadmodum ad sancti
 baptismatis gratiam ad iussis credit, ut confiteantur
 et credant in unum Deum Patrem omnipotentem, et
 in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei uni-
 genitum, et in Spiritum sanctum, non in duos Filios,
 vel in duos Christos, prout epistola ad Marinam Per-
 sam discrete statuit esse credendum, templi atque in
 ipso inhabitantis fide proposita, quo fit ut quarta
 sanctae Trinitatis personam constitutatur.

Ἐκ τούτων τούτων ἀκρίτως δίδασκεται, ὅτι ἐλλογίως
 ἔστι τῆς ὁμοδοξίας πίστεως ὁ τὴν προειρημένην ἀσέβειαν
 ἐπιστολὴν ἐπισημασθέν, ἢ ἐδικαίω. Ἐπειδὴ δὲ λέγεται, ὅς ὁ ἐν
 ἁγίοις Κύριλλος δὲκ τούτου κατὰ τὸν ἀνατολικὸν εἰδέχθη,
 ὅτι τὰ ἴδια κεφάλαια ἠρημύησαν, ὃ θεοπροβέζομεν ὑμῶν,
 ὅτι καὶ ἐν τοῖς παραβίαις κατ' ὑμῶν κεφαλαιαῖς οὕτως
 ἠπατήθητε, οἱ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ κατ' Ἐπιστολῇ πρώτῃ
 συνιδὸν γεγραμμένα ἠρημύησατε. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις
 Κελεστίνος, καὶ ὁ ἐν Ἐφέσῳ πρῶτος σύνοδος, καὶ ὁ ἐν
 ἁγίοις Ἀδων, καὶ ὁ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος αὐτὰ κατ'
 ἀπὸ τὰ κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ εἰδέντες,
 καὶ ἐδοκίμασαν, καὶ ὁμοδοξίας τούτων ἐρημύησαν ἐξέστησαν·
 ἢ γὰρ ἐρημύησαν οὐ διὰ τοὺς ὁμοδοξίους ἐγένετο, ἀλλὰ διὰ
 τοὺς ἀσέβειους, οἱ πιστότερον ἐκδικουμένους, τοῖς μνημο-
 νεύοις κεφαλαιαῖς ἀσέβειον. Ὅς γὰρ ὑμεῖς λέγετε, οὕτως

Demonstratum est itaque his omnibus, praefate
 execrabilis epistolae patronos atque laudatores ab
 orthodoxa fide omnino alienos esse judicatos. Cate-
 D rram, quia sanctum Cyrillum idcirco ab Orientalibus
 esse receptum dicitis, propterea quod sua illa ca-
 pita interpretatus sit, utinam miramur vos in vestris
 ad nos missis capitibus similiter esse deceptos, cum
 videlicet acta quoque prioris Ephesinae synodi igno-
 rare videamini. Namque sanctus Celestinus, et prima
 Ephesina synodus, et S. Leo, et ipsam quoque S.
 Chalcedonense concilium, ea S. Cyrilli capitula ex-
 coperunt, suoque suffragio confirmaverunt, nullam-
 que eorum expositionem inquam quaesivere. Expli-
 catio enim adhibita est non catholicorum gratia, sed
 propter haereticos, qui Nestorii partibus addicti ma-

τὰ ἄγρια συναγγέλια, οὕτε ὁ ἀπόστολος, οὕτε αἱ λογικαὶ θεῖαι γραφαὶ δεκταὶ εἰσιν, εἰ μὴ ὅτι αἱ ἄγιοι πατέρες ταύτας ἠρμηνεύσαν. Ἐρυθρίῳ δὲ ὀφείλετε λέγοντες, ὅτι οἱ ἀνατολικοὶ οἱ Νεστόριοι ἐπιθεοῦντες ἰδέξαντο τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον τὰ ἴδια κεφάλαια ἠρμηνεύοντα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου γὰρ ἡ ἀποστολικὴ καθέδρα Ῥώμης, καὶ Κύριλλος ὁ ἐν ἁγίοις τοὺς ἀνατολικούς ἐπισκόπους κατακρίναντας Νεστόριον, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν, εἰς κοινωσίαν ἰδέξαντο ὡς κοὶ ὁ ἐν ἁγίοις πάπας Ῥώμης Σύστος γράφων μετὰ τῆς ἰδίας συνόδου πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον, καὶ τοὺς καμάτους ἐπαινοῦν τοὺς αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως γενομένους μεταξὺ ἄλλων οὕτως εἶπεν· «Ἐπανῆλθον πρὸς ἡμᾶς, οἱ ἀδελφοί, πρὸς ἡμᾶς φάμε, οὐ τὴν νόσον κοινῆ σπουδῇ ἀποδιώξαντες τῆς τῶν ψυχῶν ἐφροντίσαμεν θεραπείας.» καὶ πάλιν· «Εὐφραίνου, ἀδελφέ ἀγαπᾶτε, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπι συναχθέντων τῶν ἀδελφῶν νεκρῶς ἀγαλλῶ. Ἐξήτει ἡ ἐκκλησία οὐς ἀπέλαθεν. Εἰ γὰρ μηδένα τῶν μικρῶν ἀπολαθεῖν θέλομεν, πόσω μᾶλλον δεῖ χαιρεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ὑγίαια τῶν ἠγουμένων; Ἀνέγνωμεν [leg. ἀνέγνωμεν] πόσον χαρὰν παρέσχεν ἐν πρόβατον ἀνακομισθέν, καὶ τοῦτο ἐνοεῖν ὀφείλομεν, πόσον ἐπαινοῦ ἔχει τοσοῦτους ποιμένας συγκατασταθῆναι. Ἐν ἰκάστω ἀγγέλιαι θεωροῦνται, οὐχ ἑνὸς ἐνταῦθα τὸ πρᾶγμα ζητεῖται, ὅσας πράττεται περὶ τῆς ὑγίαιας τῶν πολλῶν.» καὶ πάλιν· «Χαίρωμεν ἐπὶ τῷ καλεῖσθαι τὸν τῆς Ἀντιοχείων ἐκκλησίας ἱερεῖα παρὰ τῆς σῆς ἀγιωσύνης ἤδη νῦν εὐλαβίστατον ἄνδρα καὶ κύριον καὶ εἰκότως καλεῖται κύριος, ἐπειδὴ τὸν κοινὸν κύριον ἐπέγνω, ὃς τὸ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ μυστήριον ὀρθοδόξῳ φωνῇ μετ' ἡμῶν ὁμολογεῖ.» καὶ πάλιν· «Εὐχαί εἰσι διὰ παντὸς αἱ θλίψεις τῷ τὴν πίστιν κηρύσσοντι. Καὶ γὰρ τούτοις μετὰ μακαρισμοῦ πλοῦσι μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἰδοίμασται, ὡς ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης ὕβρις, διωγμοὺς, καὶ πᾶν κοινὸν προστίτακται ὑπομένειν. Ἰπόμενας τὸ ψεῦδος, ἵνα νικῶσι ποιήσης τὴν ἀλήθειαν. Καὶ διὰ τοῦτο νῦν κατεκρινίστασθαι χρὴ τοῦ ψεύδους, ἐπειδὴ μηδεὶς ἀπόλετο τῇ ἀληθείᾳ.» καὶ πάλιν· «Ταῦτα πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἢ μετ' ἐμοῦ ἅγια ἀδελφότης ἀνέγραψεν ἀποδεχομένη τοὺς σοὺς ἐν ἅπασι, καὶ βεβαιώσασα καμάτους, οἱ τινες βαρεῖς, ἢ πικροὶ οὐ γέγονασιν, ἐπειδὴ ὑπὲρ ἐκείνων κατεβλήθησαν, οὐ τινος τὸ ἐλαφρὸν φορτίον, καὶ τὸν χρηστὸν ζυγὸν βαστάζομεν.»

καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Σύστος πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον περὶ τῶν ἀνατολικῶν ἔγραψεν. Ἐπειδὴ δὲ ἀσυνήτως καὶ τοῦτο εἰρήκατε, ὅτι βλάπτει τὴν ὑπόληψιν τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἡ κατακρίσις τῆς ἀσεβοῦς πρὸς Μάρην ἐπιστολῆς, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς, ποιῶ λόγῳ οὗτο ὑπερμείνατε γράψεν. Μὴ ἄρα νομίζετε τὴν ἔκθεσιν τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὁμοίῳ τι τῆς ἀσεβοῦς περιέχειν ἐπιστολῆς; Ἀλλὰ μὴ γίνετο χριστιανὸν τοῦτο εἰπεῖν. Κατανοήσατε γὰρ, ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ ἀσβεῖ ἐκείνῃ ἐπιστολῇ, καὶ τοῖς Θεοδώρου συγγράμμασι περιεχόμενα, ἐναντία εἰσι τῷ ὄρω τῆς κατὰ Χαλκηδὸνα συνόδου τῷ περὶ τῆς πίστεως δεδομένῳ. Θεόδωρος γὰρ, καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἄλλον λέγουσιν εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν. Ἡ δὲ ἅγια κατὰ Χαλκηδὸνα σύνοδος ἵνα λέγει τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν σαρκωθέντα, καὶ ἀνθρώπων ἐνανθρωπήσαντα. Ἡ ἐπιστολὴ, καὶ Θεόδωρος οὐχ ὁμολογοῦσι τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου Θεοτόκου, καὶ αἰεὶ παρθένου Μαρίας, καὶ τεχθῆναι ἐξ αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἀνοῦνται Θεοτόκον

morata capita oppugnabant. Ut enim vos ipsi fatemini, neque sancta Evangelia, neque Apostolus, hæc reliquæ divinæ litteræ perciperentur satis, nisi essent a sanctis Patribus interpretatæ. Cæterum in vos ipsos argumenta confusionis congeritis, aientes tunc ab Orientis Nestorii propugnatoribus receptum esse Cyrillum, cum sua capitula exposuisset. Contra namque apostolica Romana sedes, atque Cyrillus in suam communionem admiserunt episcopos qui in Nestorium sententiam dixerant, ejusque impietatem condemnaverant. Itaque sanctus ipse Romanus pontifex Xystus, cum concilio suo ad S. Cyrillum scribens, laboresque ab eo pro Ecclesiæ unitate susceptos laudans inter cætera hæc habet : « Ad nos reversi sunt fratres, ad nos, inquam, qui morbum communi studio persequentes animarum curavimus sanitatem. » Et post pauca : « Exsulta, frater charissime, et ad nos recollectis fratribus victor exsulta. Quærebat Ecclesia quos recepit. Nam si neminem perire volumus de pusillis, quanto magis gaudere nos oportet sanitate rectorum. Legimus quantum gaudii una ovis reportata præstiterit, et idcirco intelligendum est quid laudis habeat tot revocasse pastores. Greges aspiciuntur in singulis, nec unius hic causa tractatur, quoties agitur de sanitate multorum. » Et rursus : « Gaudeo, inquit, Antiochenæ Ecclesiæ sacerdotem vocari jam a sanctitate tua venerabilem virum, et dominum; et merito vocatur dominus qui communem Dominum recognovit, qui incarnationis mysterium, voce catholica, nobiscum constitetur. » Et iterum : « Voluntæ, ait, sunt semper molestiæ fidem prædicantium; his namque cum beatitudine copiosa merces paratur in cælo, quibus propter justitiam maledictiones, persecutiones, et omne malum præcipitur sustinere. Passus es falsitatem, ut victricem faceres veritatem, et ideo nunc insultandum est falsitati, quia nullus perire potuit veritati. » Ac denique. « Hæc, inquit, ad venerationem tuam fraternitas mecum sancta scribit, probans tuos in omnibus, et confirmans labores, qui tamen graves aut amari esse non potuerunt, quia huic impensi sunt, cujus onus leve, et jugum suave portamus. »

Hæc ad S. Cyrillum de Orientalibus S. Xystus; sed cum stulte admodum protuleritis pariter, ea epistole quæ ad Marim Persam inscribitur damnatione lædi sancti Chalcedonensis concilii definitionem, quærimus qua tandem ratione commoti id scribere sustinueritis? Non itaque putetis, sanctæ Chalcedonensis synodi doctrinam quidpiam eorum quæ in impia epistola continentur simile complecti; id enim dicere Christianum non est. Quinimo scitote ea omnia quæ in eadem epistola, Theodorique libris habentur, cum sanctæ fidei definitione, a Chalcedonensi concilio tradita, omnino pugnare. Epistola enim ac Theodorus alium esse Deum Verbum, alium Christum statuunt; sancta autem Chalcedonensis synodus, unicum agnoscit Dominum nostrum Jesum Christum Deum Verbum incarnatum, ac absque sui mutatione hominem factum. Epistola atque Theodorus Dei Verbum ex sancta atque gloriosa Deipara, ac semper virgine Maria carnem ar-

ἵνα τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν· οἱ δὲ ἄγιοι πατέρες οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες συνοδικῶς, Θεοτόκον εἶναι τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν ὠμολόγησαν. Θεόδωρος ὁ ἀσεβής, καὶ ἡ ἀνώνυμος ἐπιστολὴ δύο πρόσωπα λέγοντες κατὰ σχετικῶν ἔνωσιν ἐν πρόσωπον ἀναπλάττουσιν. Ἡ σύνοδος δὲ τῶν δύο φύσεων τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν λέγουσα, ἐν κηρύττει πρόσωπον, ἥτοι μίαν ὑπόστασιν Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ λόγου. Πάλιν ἡ ἀσεβὴς ἐκείνη ἐπιστολὴ καταδικάζει τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον, καὶ τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον, καὶ ἀσεβῆ τὰ αὐτοῦ κεφάλαια ὀνομάζει. Νεστόριον δὲ καὶ Θεόδωρον ἐκδικεῖ καὶ ἔπειθει· ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος διὰ πάντων ἀκολουθεῖ τῇ αὐτῇ πρώτῃ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ, καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον Κύριλλον ἐπιγράφεται, καὶ τὴν συνοδικὴν αὐτοῦ ἐπιστολὴν, ἐν ἣ τὰ δώδεκα κεφάλαια ὑποτέτακται, βεβαιῶν, Νεστόριον δὲ τὸν ἀσεβῆ κατακρίνει, καὶ πρὸς τοῦτοις τὸ Ἰουδαϊκὸν σύμβολον τὸ ὑπὸ Θεοδώρου συμπλεκασμένον, τὸ καὶ ἐν τῇ κατ' Ἐφεσον πρώτῃ συνόδῳ κατακρίθην, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνίδῳ μετὰ ταῦτα προκομισθὲν μετὰ τοῦ γράψαντος αὐτὸ παραπλησίως καταδικάζει.

odo damnatum fuerat, et post ea quæ superius

rolatum fuerat, similiter execratur, atque cum
 Ταῦτα δὲ ἐν τοῖς ὁμοιωθεῖσιν ἡ ἁγία ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος ἐξέθετο, οὐ καινίζουσα τι περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀλλὰ διὰ πάντων ἀκολουθοῦσα τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως, ἣν ὁ κύριος διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐδωρήσατο, καὶ οἱ ἄγιοι ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, καὶ οἱ τριακῆσιν δέκα καὶ ἑκτῶ ἄγιοι πατέρες παραδεδώκασι τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα πατέρες ἐβεβαίωσαν, σαφηνίσαντες περὶ τῆς θεότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ταῦτα δὲ καὶ οἱ ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρῶτον συναχθέντες ἄγιοι πατέρες ἠκολούθησαν. Ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος καὶ ἀνεθεμάτισε τοὺς ἕτερον σύμβολον ἢ ἔβησαν πίστεως παραδιδόντας, κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν τριακῆσιν δέκα καὶ ἑκτῶ ἁγίων πατέρων παραδοθέν.

Οὕτως τοίνυν τῆς ἀληθείας ἐχούσας, ὀψὲ γούν κατανοήσατε, τίς ὀρθῶς τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἐκδικεῖ; Πόττερον ὁ δεικνύων ἐν τοῖς εἰρημίοις ἁγίοις πατέρας ἀκολουθήσασα πάντα ὀρθῶς ἐξέθετο, ἢ ὁ τοὺς ἀσεβεῖς τῶν αἰρετικῶν λόγους προσάπτειν σκοπῶντων αὐτῇ; Τοὺς γὰρ καθαρῶς συνειδέσει, καὶ ὀρθῶ σκοπῶν θεομήτους τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον, καὶ τοὺς ἁγίους πατέρας Κελεστίνον, Κύριλλον, καὶ Λιόντα, καὶ τὸν ὄρον τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἀδύνατον ἴσθαι δέχσθαι μετὰ τούτων καὶ τὴν πρὸς Μάριν μυσαρὰν ἐπιστολὴν τὴν κατὰ πάντα τοῦτοις ἐναντιουμένην. Τίς γὰρ τοὺς διδασκαλοὺς τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοὺς τὰ ἐναντία διδάσκοντας, ἢ τοὺς ὀρθοδόξους, καὶ τοὺς αἰρετικούς, ἢ τοὺς καταδικάσαντας, καὶ τοὺς κατακρίθοντας ὁμοῦ δύναται δέξασθαι; Ἴνα δὲ τελειώτερον τὰ διὰ Ἰβαν καὶ Θεοδώριτον κεινημένα γινώτε, ἀναγκαῖον ἐνομίσασμεν καὶ ταῦτα ὑμῶν φανερώσαι.

Γινώσκете τοίνυν ἐν τῇ διαφόρῳ καιροῦ διὰ τὴν ἀσεβῆσαν Θεόδωρον καὶ Νεστορίου τὴν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ περιεχομένην, καὶ διὰ τὰς ὑβρεῖς τὰς κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ τῶν αὐτοῦ κεφαλαίων λεχθείσας, καταγορηθέντος Ἰβαν κατὰ Θεοδοσίῳ τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως βασιλεῖ, καὶ κατὰ Πρόκλῳ τῷ ἐν ἁγίοις ἀρχιεπισκόπῳ

¹ Vel λέξεως. Πρόκλος Κωνσταντίν. Ἀρχιεπ.

A sumpsisse, ac ex ipsa natum esse non contentur, quare etiam sanctissimam Virginem Mariam inficiantur Deiparam esse: sancti vero Patres in Chalcedonensi concilio congregati sanctissimam Mariam Deiparam confessi sunt. Impius Theodorus atque anonyma epistola duas admittentes personas, unicam tamen personam per habituales unionem profiteri se simulant: synodus autem duplici naturæ hypostaticam esse unionem affirmans, unicam personam prædicat, sive potius unicam subsistentiam Christi unigeniti Filii Dei. Rursus ea epistola priorem Ephesinam synodum, ac sanctum Cyrillum damnat, cujus etiam capitula impia vocat: Nestorium autem et Theodorum vindicat ac laudat: Chalcedonensis vero synodus in omnibus Ephesinam priorem synodum sequitur, Cyrillum Patris doctorisque titulis ornat, syudicamque illius epistolam, cui duodecim ea subnexa sunt capitula, confirmat, Nestorium damnat; atque ad hæc Judaicum symbolum a Theodoro consarcinatum, quod olim etiam in prima Ephesina synodo recensuimus in eadem sancta Chalcedonensi synodo auctore suo anathematizat.

Hæc itaque definitionibus sanctæ Chalcedonensis synodi constituta sunt, nec obscurum quidpiam prolocuta est circa fidem synodus, verum ubique et in omnibus eam sectata est confessionem fidei, a Domino benigne concessam per apostolos suos, quam sancti ipsi prædicarunt apostoli, quam sancti trecenti octo decim Patres Dei Ecclesiæ tradiderunt, quam centum et quinquaginta Patres itidem de Spiritu sancti divinitate dogmata declarantes confirmaverunt. Hanc secuti sunt sancti Patres Ephesum convenientes primum; hanc anplexa est sancta Chalcedonis synodus, quæ anathemate feriit, quicunque aliud symbolum traderet, sive fidei expositionem, præter eam quæ a sanctis trecentis et octodecim Patribus tradita est.

Quæ cum ita se habeant, sero tandem cognoscite, uter rectius sanctam Chalcedonensem tueatur synodum, isne qui eam præfatos SS. Patres fideliter secutam, recte universa definiisse contendit, an is qui ei tribuere nititur impios loquendi modos hæreticorum? Fieri namque minime potest ut qui puras primæ Ephesinæ synodi sanctiones, catholicasque voces admittunt, quique SS. PP. Cælestinum, Cyrillum, Leonem ac Chalcedonensis synodi definitionem recipiunt, ii scelestam quoque ad Mariam epistolam, cum iis quæ percensuimus, omnino pugnantem admittant. Quis enim Ecclesiæ magistros atque contraria docentes vel orthodoxos simul atque hæreticos, vel condemnatos una cum condemnantibus valeat amplecti? Cæterum, ut plenius ea quæ a Theodoro et Iba turbata sunt intelligatis, hæc alia quoque vobis exponere operæ pretium existimavimus.

Noveritis itaque, quod cum diversis temporibus accusatus esset Ibas apud piissimæ recordationis regem Theodosium, ob Nestorianam Theodorianamque impietatem in sua ea epistola contentam, ac propter contumelias in sanctum Cyrillum ejusque capitula prolatas, et apud Proclum sanctum Cou-

καὶ τῶν ἁγίων πατέρων· καὶ ἡμεῖς διαφόροις Ἀντιοχείας ἀρχιεπισκόποις, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, καὶ Πλαυτιανοῦ μετὰ Πιρόκλου τοῦ ἐν ἁγίοις ἀρχιεπισκόπου κἀνοστάτου ὑποπλάσις γενομένη, ἀπένειμθη ἡ κινουμένη δὴ κατὰ τοῦ ἐκείνου Ἰβας, Φωτίου ἐπισκόπου Τύρου, καὶ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Βηρυτοῦ, ἅπασι ὅς περὶ τὰ πιστεύει κατήγορήθη ὁ ἐκείνός Ἰβας, καὶ περὶ ὕβρεων κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις κυρίλλου γενομένων. Ἐπειὸς δὲ ἀπολογούμενος ἀπέφραξε, μάλιστα ὑβριστὸν μετὰ τῆς ἐνώβης τῆς γενομένης πάλαι ἐπὶ τῶν Ἀνατόλικων, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις κυρίλλου ἐπίσκου, ἡ γράψαι κατ' αὐτοῦ. Ἡ δὲ μυστὰρὰ αὐτῆ ἐπιστολῆς ἡ κερύμασις κατὰ τῶν κατηγορῶν αὐτοῦ ὅληται ὅτι μετὰ τῶν ἐνώβων γέγραπται.

Δείκνυται τοίνυν Ἰβας ἐκ τῆς οικείας καταθέσεως τῆν μνημονευθεῖσαν ἐπιστολὴν ἀπαρνούμενος· ὅθεν οἱ προειρημένοι ἐπισκοποὶ ὄρωντες τὴν ἀσέβειαν τῆς ἐπιστολῆς, εἰ καὶ Ἰβας οὐχ ὠμολόγησεν ταύτην ἰδίαν εἶναι, ὁμοῦ ψῆφον ἐξήνεγκαν, διὰ πάντων ἰναοῦνται τῆ ἀσέβεια τῆ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ περιεχομένη. Διευτύπως γάρ ὡς τὸ Ἰβαν ἀναθεματίζου μὲν Νεστόριον, καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς ἐδικουόντας αὐτόν, ἅπερ ἡ ἀσέβης ἐπιστολῆς ἐξεδίκε· δεξασθαι δὲ ἐπίσης τῶν τριακοσίων δεκάκτιω ἁγίων πατέρων, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης συνόδου, ὡς ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος συνάχθεισαν, καθ' ὁμοιότητα τῶν τριακοσίων δεκάκτιω ἁγίων πατέρων, ἦν τινὰ ἐν Ἐφέσῳ ἐβύθηδον μετ' αὐτοῦ τοῦ ἐν ἁγίοις κυρίλλου καὶ τῶν δεδωκεν αὐτοῦ κεφαλαίων ἐνουβρίζει ἡ αὐτῇ ἀσέβης ἐπιστολῆς.

Τὰ τοίνυν παρὰ τῶν δεκάκτιω κειρίμενα μὴ πληρώσας Ἰβας τῆς ἐπισκοπῆς κἀνήρηθη, καὶ μετὰ ταῦτα συνήχθη ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἐκκλησία σύνοδος, ἐν ἣ οὐδὲ ἐκλήθη Ἰβας, οὐδὲ ὡς ἐπισκόπος παράγχοιεν, Νόννου ἦσαν ἐκ τόπου αὐτοῦ χειροτονηθέντος, τοῦ καὶ κληθέντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ. Ἀλλὰ μετὰ τὸν ὄρον τῶν περὶ τῆς πιστεύεις διδομένων ἐπιστολῶν ὁ μνημονευθεὶς Ἰβας, ἤρτησεν τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόθεσιν ζητήσθαι, δι' ἣν τῆς ἐπισκοπῆς κατήρηθη, καὶ ἠροκώμασεν τὴν προσεφερόμενην ψῆφον Φωτίου καὶ Εὐσταθίου ἧς ἀναγνώσεως, ἐπιστάσαντες καὶ οἱ τοῦτου κατήγοροι προκείμενὰ τὰ ἐν Τύρῳ κειράμενα, ἐν αἷς περιεχέτο ἡ αὐτῇ ἀσέβης ἐπιστολῆς ἧς ἀναγνώσεως, εἰδὼς Ἰβας, ὡς εἰ θαλάσσης ἐκείνου ἰδίαν εἶναι, διὰ τῆς ἀσέβειας αὐτῆς κατεδικάζετο, ἔχουσας τῆς τῶν κειράμενων ἀναγνώσει, οὕτως εἶπεν· Ἰβας ἔστω ἀναγνώσει τὰ γράμματα τῶν κληρικῶν ἐβούλησθε· καὶ ἐκ αὐτῶν μάθιτε ὅτι ἄλλοτριός εἰμι τῶν ἐπαχθέντων μοι· καὶ ἀναγνώσαντων αὐτῶν κατανόησαντες ὅτι ἐπισκόπος τῆν ψῆφον Φωτίου καὶ Εὐσταθίου, καὶ τῆν κατὰ Ἰβαν γενομένην κατηγορίαν, ἀπλήσαν αὐτῶν τὰ παρὰ Φωτίου καὶ Εὐσταθίου κειρίμενα κληρικῶν, καὶ δεξασθαι τὸν ὄρον, ἐν ἣ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ σύνοδος ἐξεφάνθησεν, καὶ υπογράψαι ἐν αὐτῷ, δι' οὗ καὶ τὴν πρώτην ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον, καὶ τὸν ἐν ἁγίοις κύριλλον, καὶ τῆν αὐτοῦ δεδωκεν αὐτῷ εἰδῆσθε ἅπαντα, ὡς εἰρήκαμεν, ἡ μυστὰρὰ ἐκείνη ἐνουβρίζει ἐπιστολῆ· δι' ὧν ἀποδεικνύται πάντα ταῦτα τῆν ἐκκλησίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἐπι κατακρίσει καὶ ἀνατροπῇ τῆς ἀσέβους ἐκείνης ἐπιστολῆς Ἰβαν παρὰσκευάσαι ποιῆσαι. Θαυμάζομεν τοίνυν ὑμᾶς, ὅτι τῆν μυστὰρὰν ἐκείνην ἐπιστολὴν ἐδικαίετε, ἦν οὐδὲ αὐτὸς

A stantimopoleos archiepiscopum, atque apud complures Antiochia archiepiscopos, novissime autem ab eodem rege, ac Flaviano, qui Proclo in Constantinopolitana sede successor successit fuit, iudicio adversus eundem ibam ferentis Photius Tyri, et Eustathius Beryti episcopi delecti sunt : a quibus de fide sua reprehensus ibas, deque injuria in sanctum Cyrillum factatis, cum sibi defensionis daretur locus, negavit quidpiam ab se in sanctum Cyrillum contumeliose dictum vel scriptum esse, post reconciliationem inter Orientales sanctumque Cyrillum ipsam constitutam ; verum crinifosa ea epistola ad accusatoribus producta patam eam post reconciliationem, conscriptam fuisse demonstratum est.

Ibas igitur, ex suamet eadem depositione memoratam epistolam omnino repudiasset cognoscitur : quamobrem praeaudati episcopi impietatem epistole considerantes, etiamsi ibas eam ab se editam esse nihil confiteretur, par per omnia suffragium protuler adversus impietatem quam epistola complectebatur. Censuerunt quippe ab ibi anathematizari Nestorium cum impiis dogmatibus suis; quae in huiusmodi epistola colligebantur, excipi autem trecentorum atque octodecim Patrum fidem oportere, praeterquamque Ephesinam synodum cum in Spiritu sancto congregatam, eodem modo atque eam quae ex trecentis fidei atque octodecim sanctis Patribus consistit, quam Ephesinam synodum, una cum sancto Cyrillo, duodecimque capitulis ejus ea impia epistola contumelias lacebat.

Cum porro ab ibi minime persisterent ea quae fuerant ab iudicibus constituta, ipse ab episcopatu dejectus est, atque interea sancta Chalcedonenis synodus coacta, ad quam neque vocatus est ibas, neque ut episcopus interfuit, Nonno jam in ejus locum per manuum impositionem subrogato, qui etiam ad sanctam eandem Chalcedonenis synodum advocatus fuerat. Perfectis autem his quae circa fidem constituenda fuerant, adventens ibas postulavit, de substitutione sibi facta causam agitari, qua ab episcopatu dejectebatur, praefatumque Photii Eustathique suffragium in medium protulit; quod cum legeretur, advententes pariter accusatores ejus, acta Tyri prodixerunt, in quibus etiam impia ea epistola continebatur. Hac legi similiter coepit, cognoscens ibas ob ejus impietatem condemnandum se omnino fore, si suam esse lateretur, actorum interpellans lectionem, sic locutus est : Clericorum Edessenorum litteras legi jubete, ut, quam alienus ab his sim, quorum insimulor, cognoscatis. Cum haec pariter lecta essent, considerantes episcopi Photii Eustathique suffragium, atque institutam adversus ibam accusationem, constituere rursus ab ipso impleri oportere quae Photius atque Eustathius judicaverant, ac suscipi definitionem quam ipsa sancta synodus conclamarat, ipsique subscribi, qua quidem definitione, et primam Ephesinam synodum, et sanctum Cyrillum complexa fuerat, ejusque doctrinam, quae omnia, ut animadvertimus, in nefaria ea epistola ludibriis contemnebantur. His autem manifeste docemur, sanctam iusam

Ἰβας, ἢ ἐν Τύρῳ, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ ἀγίᾳ κατὰ Χαλκηδονῆα συνόδῳ ἐτολμήσῃ ἰδίαν εἰπεῖν, ἢ ἐκδικῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς γράμμασι τῶν κληρικῶν Ἐδέσσης, καὶ τῆ ψήφῳ φωτίου καὶ Εὐσταθίου ἐχρήσατο πρὸς τὸ ἀποφυγεῖν τὴν περὶ τῆς ἑσπεύουσας Ἐπιστολῆς κατ' αὐτοῦ γενομένην κτηνὴν ῥῆσιν.

litteris, Photique, atque Eustathii suffragio usus est, ut lassitiam adversum se ob impiam illam epistolam declinaret accusationem.

πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἀπασι τοὺς κακῶς παρ' ὑμῶν ἐρμηνεύθειαι, καὶ τὴν Εὐνομίου διαλάλιαν τὴν περὶ Ἰβᾶ γενόμενὴν πρὸς Ψευδῆ ἔνομιον μεταγέγρατε, διαθεσάουμενοι τὴν διαλάλιαν Εὐνομίου ὑπὲρ τῆς ἁθεοῦς ἐπιστολῆς γεινησθῆαι. λέγεται γὰρ περιέχειν τὴν αὐτὴν διαλάλιαν, ὅτι ἐν τοῖς ἀνωτέροις τῆς ἐπιστολῆς ὑβρισίας Ἰβας τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον, ἐν τοῖς τελευταίοις αὐτὸν ἑκτακωρθεῖσαστο' ὁπότε ἄλλοι ἴσθη τὴν Εὐνομίου διαλάλιαν, ὃ περὶ τῆς ἁθεοῦς ἐκείνης ἐπιστολῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς καταθίσεως Ἰβᾶ τῆς ἐν Τύρῳ γενομένης παρὰ φωτίου καὶ Εὐσταθίου εἰρησθῆαι. Ἐν γὰρ τότῃ παρ' αὐτοῖς πεπραγμένους γανερῶς Ἰβας ἀμολόγησεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἰρηκαμεν, πρὸ τούτου καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνατόλικῶν ἐπισκόπων ὑβρισαὶ τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον, ὅτι μετὰ τῶν αὐτῶν διχόνοια ἦν μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν τὴν μετὰ τῶν αὐτῶν γενόμενῃ, μηδὲν ὑβριστικῶν εἰπεῖν κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἐξ ἧς ἁριολογίας εὐριστικῶν Εὐνόμιος Ἰβᾶν πρῶτον μὲν ὑβρισαντὰ τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον, μετὰ ταῦτα δὲ ἀποληγόμενον, καὶ λέγοντα ὅτι μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐδὲν ὑβριστικῶν κατὰ τὸν ἐν ἁγίοις εἶπε Κυρίλλου, τὴν μνημονοθεῖσαν ἐπιθήσειν διαλάλιαν. Ὅτι δὲ ἡ προσηρημένη κειμένη ἐπιστολή, ἡ λεγομένη Ἰβᾶ, πάσως ἁθεοῦς, καὶ τῶν κατὰ Κυρίλλου Ἰβρισμῶν ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους πεπληρωται, οὐδὲν ἀμυβλάτταται' ἀλλ' οὐδὲ ἔχει λόγον τὸ πιστεῦσαι ὅτι Εὐνόμιος τὰ πρῶτα μὲν διεθεῖτο τῆς ἐπιστολῆς, ὡς κοκὰ, τὰ τελευταῖα δὲ χεῖρσιν ὄντα ἐθήσειεν. Οὐδεὶς γὰρ εὐφροδῶν ἀποδέχεται τὸν ἐπὶ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἰβῆν τὸν αὐτὸν ἐπαινοῦντα καὶ ψέγοντα. Εἴ τις τοίνυν τὴν Εὐνομίου διαλάλιαν τοιμήσει λέγειν μὴ τῇ Ἰβᾶ καταθέσει τῇ ἐν Τύρῳ γενομένη, ἀλλὰ τῷ ὑφεί συνάδει τῆς ὑμῶν ἐνωσέως ἁθεοῦς ἐπιστολῆς, τὴν τῆς ἀληθείας ἀκαλουθίαν οὐ φύλατται, ἀλλ' ὡς ἄπρεπτός ὑβρὴν τοῖς κληρικοῖς προστάττει πτωδύξει.

verum ad impie memoratae epistolae... pertinet; quisquis, inquam, id dicere audet, is minime veritati obsequitur, verum, veluti haereticis Patribus injuriam afferre nititur.

καὶ εἰς τότῃ δὲ θαυμάσαται ὅτι γράφει ὑπερμείνατε, τὰ ἀπελάττα μὲν τὸν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου σκοπεῖται εἶναι τὴν δὲ ἁθεοῦς ἐπιστολήν, ὡς τὸ ἅγιον πνεῦματός μετὰ ζῶντος ἀποδεχθῆσαν ἐπηρέσατε καὶ φανερὸν ἴσθη ὅτι ταῦτα τὰ βήματα οὐκ ἐξ ἁγίου πνεύματος, ἀλλ' ἐξ ἐσργίας τοῦ πονηροῦ πνεύματος προσηγάγετε ὅτι τοὺς μὲν πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας σκοπεῖσθε ἐκάλωσατε, τὴν δὲ κακοδοξίαν τῆς ἐπιστολῆς μετὰ βλασφημίας ἐπηρέσατε ὅθεν καλῶς ἀρμόζει καὶ ὑμῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰ παραπλήσια ὑμῖν περὶ τῶν ἁγίων πατέρων φρονοῦσι, τὸ παρὰ τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ῥῆθιν περὶ τῶν κακῶς νοούντων τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἁγίου Παύλου ὅτι ταῦτα οἱ ἀμαρτίαι καὶ ἀστήρικτοι στρεβλώσονται [ἢ στρεβλοῦσιν], ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γράφας, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπόλειαν. Οὕτως τοίνυν καὶ ὑμῖν κακῶς

Chalcedonensem synodum disposuisse, ut ea omnia ab Iba fierent, ad impie magis memoratae epistolae everisionem atque condemnationem. Miramur igitur vos adhuc iniquae ei epistolae patrocinari, quam neque Ibas ipse, vel Tyri, vel post ea, quae ibi acta sunt, in sancta Chalcedonensi synodo suam ausus est appellare, neque sustinere, quin potius citri Edesseni ut lassitiam adversum se ob impiam illam epistolam

Ad caetera porro omnia passime a vobis exposita adjectis etiam, ut Eunomii divulgationem de Iba factam mendaci intelligentia perverteretis, affirmantes eam Eunomii divulgationem super impia ea epistola institutam esse. Fertur enim haec in ipsa contineri : quod cum in priore epistole parte Ibas sanctum Cyrillum injuriis proscidisset, circa finem tamen se ipsum corrigendo emendaverit : cum tamen manifestum sit Eunomii eam declamationem minime ad impiam eam epistolam pertinere, sed de subrogatione, quae Tyri Ibae facta fuerat per Photium et Eustathium in ea sermonem institui. In actis enim apud ipsos manifeste fassus est Ibas, quemadmodum etiam superius indicavimus, se ante haec cum reliquis Orientis episcopis sanctum Cyrillum injuriis affectis, cum scilicet ipsorum ejusque dispar esset sententia : post autem, unione inter ipsos perfecta, nihil omnino ab se injuriosum in sanctum Cyrillum fuisse prolatum ; ex qua Ibae confessione, Eunomius Ibam primum in sanctum Cyrillum injurias congerentem reperiens, post autem resipiscentem, aientemque ab se nihil omnino, post constitutam unionem, adversum sanctum Cyrillum fuisse prolatum, infirmatam perfectit declamationem. Nemini porro dubium esse potest, indicatam implam epistolam Ibae tributam, ab initio ad extremum omni iniquitate, atque in sanctum Cyrillum contumelia scetere, neque cause quidpiam est, ut credatur, Eunomium priores epistolae partes, tanquam pravas traduxisse, reliquas verbis, quae pejores sunt, laudibus efferre voluisse. Nemo enim cordatus probat eum qui unius ejusdemque ac similis rei simul laudator sit, idemque vituperator. Quisquis igitur Eunomii declamationem non ad Ibae subrogationem Tyri factam spectare,

atque id etiam mirati sumus, quod scribere veridice minime sitis. Sancti Cyrilli capita obscura esse, eamque impiam epistolam, tanquam Spiritu sancto afflante, clarescentem laudaveritis. Manifestum est siquidem verba haec non Spiritus sancti virtute, sed maligni spiritus impetu a vobis esse prolata : cum Patres Ecclesiaeque magistros obscuritatis redargueritis, epistolae autem illius malitiam blasphemiasque laudibus extuleritis : quamobrem recte convenit vobis caeterisque omnibus similia de sanctis Ecclesiae Patribus sentientibus, illud a Petro apostolo de his dictum, qui Epistolas sancti Pauli perverse intelligebant : quod has indocti atque instabiles depravant, ut et caeteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem (II Petr. III, 16). Sic itaque vobis etiam prave intel-

μοῦσι σκοπεῖν ἔναι δοκεῖ τὰ κατὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων, καὶ τῶν θείων γραφῶν ἐκτεθειμένα. καὶ τούτα μὲν τὰ περὶ Ἰβας, καὶ τῆς ἀσεβοῦς ἐκείνης ἐπιστολῆς οὕτω παρακολουθήσαντα ἐν τισὶ βιβλίοις εὕρισκονται.

Εἰδέναι δὲ ὑμᾶς χρὴ ὅτι τὰ πεπραγμένα, ἐν αἷς ἡ ἀσεβῆς ἐκείνη ἐπιστολὴ περιέχεται, οὐχ ὑποτέτακται τοῖς αὐθεντικοῖς, οἷς οἱ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν, ὧν καὶ τὰ ἰσότηπα αὐθεντικά, ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ Ῥώμης, καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ παραδειδώκασιν. Ἐπεὶ τοίνυν δεικνύται πανταχόθεν πάσης ἀσεβείας πεπληρωμένη ἡ αὐτὴ ἀσεβῆς ἐπιστολὴ, καὶ ἐναντία οὕσα τοῖς ὁμοθεῖσιν ὑπὸ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, οἱ ταύτην λέγοντες δεδέχθαι ὑπὸ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, οὐ μόνον τὴν οἰκίαν κακοδοξίαν σπουδαζοῦσιν ἐδικαῖν, ἀλλὰ καὶ ὕβριν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ συνόδῳ προσάπτειν. Τὰ γὰρ δεχθέντα καὶ βεβαιωθέντα κατὰ τῆς μνημονευθείσης ἁγίας συνόδου, ὀνομαστὶ ἐν τῷ παρ' αὐτῆς δεδομένῳ περὶ τῆς πίστεως ὄρω περιέχεται.

Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βουλόμθα, ὅτι καὶ Θεοδώριτος, ἐπειδὴ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἔγραψε, Νεστόριον, καὶ τὴν αὐτοῦ κακοδοξίαν ἐδικαῖν, μετὰ τὸν ὄρον τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου συνωδήθη, πρῶτον μὲν ἀναθεματίσαι Νεστόριον καὶ τὴν ἀσέβειαν τὴν αὐτοῦ, καὶ ὁμολογήσαι θεοτάκον τὴν ἁγίαν ἐνδοξὸν ἀειπάρθενον Μαρίαν, καὶ οὕτως εἰδέχθη. Ὅθεν καὶ Ἰβας καὶ Θεοδώριτος οὐχ ὡς διδασκαλοὶ καὶ πατέρες, ἀλλ' ὡς μετανοοῦντες, καὶ ἀναθεματίζοντες τὴν κακοδοξίαν, ὑπὲρ ἧς κατηγορήθησαν, καὶ δεξάμενοι τὸν ὄρον τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ ὑπογράφαντες ἐν αὐτῷ, εἰδέχθησαν. Ἐπειδὴ ἔθος ἐστὶν ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἅπαντας τοὺς αἰρετικούς τῆς οἰκίας πλάνης ἀναχωροῦντας, καὶ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἐπακύνοντας πίστιν, δεχθῆναι εἰς κοινωσίαν, οὐ μὴν ὡς διδασκάλους τοῖς πατέρας συναριθμῆσθαι. Ὅθεν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνατολικούς ἐπισκόπους, οἱ τινες Νεστόριον ἐδικαῖοντες ἀντίπεπον τῇ πρώτῃ ἐν Ἐφῆσῳ συνόδῳ, καὶ τῷ ἐν ἁγίοις Κυρίλλῳ, ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα Νεστόριον καὶ τὴν κακοδοξίαν ἀναθεματίσαν τὴν αὐτοῦ, εἰδέξατο ὁ κατὰ Ῥώμην ἀποστολικὸς θρόνος, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία δέχεται αὐτούς.

καὶ τοῦτο δὲ ὑμᾶς εἰδέναι βουλόμθα, ὅτι οὐ μόνον Ἰβας καὶ Θεοδώριτος διὰ τὸ ἀντεπιτεῖν τοῖς δώδεκα κεφαλαίοις τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἐξεβλήθησαν τῆς ἐπισκοπῆς, ἀλλὰ καὶ Δόμνος ὁ Ἀντιοχείας ἀρχιεπίσκοπος διὰ τοῦτο κατεδικάσθη, ὡς γράψας ὀφείλειν μόνον σιωπῆσαι τὰ αὐτὰ δώδεκα κεφάλαια ἢ τινὰ κατὰ κρισιν κατὰ Δόμνου γενομένην, καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἢ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος εἰδέξατο τε καὶ ἰβεβαίωσεν. Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθὲς ἐστὶ, καὶ αὐτὸς Θεοδώριτος πρὸς Ἰωάννην τὸν Γερμανικίας ἐπίσκοπον μαρτυρεῖ γράφων οὕτως· « Τί δήποτε καὶ προφανῶς ψεύδομαι; καὶ φασὶ μηδεμίαν γεγενησθαι περὶ δόγμα καينوτομίαν; διὰ ποίους φόνους καὶ γοητείας ἐξηλάθην ἐγώ; ὁ δὲ δεινὰ τινὰς μοιχείας ἐτόλμησε; ποίους ὁ δεινὰ διώρυξε τάφους; δῆλόν ἐστι καὶ τοῖς βαρβάροις παρακαλῶ (sic) ὡς δογμάτων χάριν καμῆ καὶ τοὺς ἄλλους ἐξήλασαν. καὶ γὰρ τὸν κύριον Δόμνον, ὡς τὰ

ligentibus ea quæ ab Ecclesie magistris tradita sunt, atque ex divinis litteris hausta obscura esse videntur. Atque hæc quidem de Iba atque impia illa epistola in aliquibus libris perscrutata reperiuntur.

Namque operæ pretium est ut sciatis acta ea in quibus impia illa continetur epistola, minime complecti in authenticis iis quibus episcopi subscripserunt, quorum authentica exemplaria in sanctissima Romana Ecclesia et in Constantinopolitica, atque etiam in sacro nostro palatio servata sunt. Quoniam igitur undique manifestum est impiam eam epistolam omni iniquitate refertam esse, sanctisque sacre Chalcedonensis synodi definitionibus adversari, reliquum est ut qui dixerint ipsam in sancta Chalcedonensi synodo contineri, ii non modo propriam tutari malitiam omni conatu eniti censeantur; verum insignem quoque sancto concilio faciant injuriam. Quæcunque enim approbata atque confirmata a memorata sancta synodo sunt, ea omnia nominatim in fidei definitione ab ipsa tradita continentur.

Volumus autem vobis simul constare, Theodoritum quoque, postquam adversus duodecim sancti Cyrilli capita calamum perstrinxisset, Nestorium ejusque pravitatem defendentem, post sanctæ synodi definitionem id habuisse in mandatis, primo quidem ut anathematizaret Nestorium, sanctamque et gloriosam semper virginem Mariam Deiparam confiteretur, et idipsum exsecutus est. Quare Ibas pariter atque Theodoritus, non veluti magistri aut Patres, sed ut pœnitentes, et perniciosas sententias detestantes de quibus fuerant accusati, atque definitionem Chalcedonensis synodi amplexi, ipsique subscribentes, in ea recepti sunt; cum in Ecclesia catholica sit in more positum hæreticos qui proprium exsecratur errorem ad orthodoxamque fidem revertantur, suscipi in communionem, non autem veluti magistros Patribus connumerari. Itaque alios etiam Orientales episcopos, quorum quidam a Nestorii partibus stantes, priori Ephesinæ synodo sanctoque Cyrillo contradixerant, cum postea anathema dixissent Nestorio, perversæque ipsius sententiæ, apostolica Romana sedes sanctusque Cyrillus in communionem receperunt, atque propterea ab sancta Dei Ecclesia suscepti intelliguntur.

Id autem a vobis etiam animadverti cupimus, non Ibam tantum et Theodoritum ob oppugnata duodecim ea sancti Cyrilli capita fuisse ab episcopatu dejectos, verum Domnum quoque Antiochensem archiepiscopum condemnationis subisse iudicium, propterea quod scripsisset, expedire ut duodecim ea capita silentio premerentur; quod iudicium in Domnum institutum, synodus Chalcedonensis, eo quoque e vivis sublato, probavit atque confirmavit. Hæc porro verissima esse, atque ita quemadmodum a nobis exposita sunt, se habere ipsemet Theodoritus testatur in epistola ad Joannem Germanicæ episcopum hæc scribens: « Quid enim profani mentiuntur ac dicunt, nullam circa dogmata novam factam esse sectionem, propter quas cædes igitur, sive præstigia expulsus ego sum? quasnam mœchias perpetravit

κεφάλαια μὴ δεξάμενον καθελόν οἱ βέλτιστοι πανούφημα αὐτὰ καλέσαντες, καὶ ἔμεινεν τούτοις ὁμολογήσαντες. Ἐγὼ γὰρ αὐτῶν τὰς καταθέσεις ἀνέγνων, ἐμὲ δὲ ὡς τῆς κίρσεως ἔξαρχον ἀπεκάρυξαν. Ἐκ τούτων τοίνυν δείκνυται, ὅτι διὰ τὰ κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου τὰ κατὰ Νεστορίου προτεθέντα, καὶ Δόμνος, καὶ αὐτὸς Θεοδώριτος, καὶ Ἰβας, καὶ ἄλλοι τινὲς ἐξεβλήθησαν· καὶ Θεοδώριτον μὲν, καὶ Ἰβαν μεταμεληθέντας, καὶ δεξαμένους τὰ μνημονευθέντα κεφάλαια, καὶ τὰ ἄλλα, δι' ἃ ἐξεβλήθησαν, ἡ ἁγία σύνοδος ἢ ἐν Χαλκαδόνι ἐδέξατο. Οἱ ἄλλοι δὲ οἱ μὴ μεταμεληθέντες οὐκ ἐδέχθησαν· ἡ δὲ Δόμνου κατακρίσεις καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἐβεβαιώθη.

probantes, ac reliqua omnia quorum causa suis pulsī sedibus fuerant, a sancta Chalcedonensi synodo fuisse receptos : minime vero eos qui non resipuerant : Domni vero condemnationem etiam post mortem ejus fuisse confirmatam.

Ἐπειδὴ δὲ ἔγραψατε, ὅτι τὰς Θεοδώρου βλασφημίας τὰς παρ' ἡμῶν πεμφθείσας ὑμεῖν ἀναθεματίζετε, εἴ τινος ἂν ὦσιν, αὐτῶν δὲ Θεοδώρου ἀμφεβόλεται ἀναθεματίζεσθαι διὰ τὸ ἦδη προτελεῦσθαι αὐτῶν ἐν τῇ κοινῳνίᾳ, ὡς λέγεται, τῶν ἐκκλησιῶν, γινώσκετε [F. suppr. ὅτι] οἱ λέγοντες μὴ ἔξω εἶναι Θεόδωρον ἀναθεματίζεσθαι, ἀλλὰ τοῖς ἐπισκόποις συναρθεῖσθαι, ἐπειδὴ ἐν τῇ κοινῳνίᾳ, καθὼς εἰρήκατε, τῆς ἐκκλησίας ἐτελεύτησιν, ὀφειλοῦσιν καὶ Ἰουδαῖοι τοῖς ἀποστόλοις συναρθεῖν τὸν ὡς ἐνόμισεν λαθόντα τὸν γινώσκοντα τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων Θεόν, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν κοινῳνίαν δεξάμενον ἀπ' αὐτοῦ· ὅσον γὰρ ἦσαν εἰς τοὺς ταῦτα λέγοντας, μέμφεως εἰσιν ἄξιοι καὶ οἱ ἀπόστολοι οἱ μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον ψῆφον κατ' αὐτοῦ προαγγόντες, κατακρίναντες αὐτὸν, καὶ εἰς τόπον αὐτοῦ ἄλλον ἀντικαταστήσαντες. Καὶ πάλιν ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἀναγιγνώσκεται, μὴ ἄρα ἐκ τούτου ἡ ὡς ἀπόστολος δέχεται, ἡ τῆς κατακρίσεως τοῦ ἀναθέματος ὄφειλεν ἐλευθερωθῆναι. Κατανοεῖτε τοίνυν ὅτι ἐκεῖνος τελευτᾷ ἐν τῇ κοινῳνίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν, ὃ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μέχρι πέρας τῆς οἰκίας ζωῆς φυλάξας.

Καὶ γὰρ εἰ καὶ Μανιχαῖος, ἢ Ἀρειανός, ἢ Νεστοριανός, ἢ Εὐτυχιανιστής, ἢ ἄλλος οἷος οὖν αἰρετικὸς, ἢ Ἑλληνικῆς μακρῆς κρατούμενος λάθῃ κοινῳνῶν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ οὕτω τελευτᾷ, καὶ μετὰ θάνατον ἢ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἢ καθ' ἕτερον τρόπον αἰρετικῶς εἶναι φανῆ, ὅμως οὐκ ἐκ τούτου ἡ ὀρθόδοξος βλάπτεται πίστις, ἢ ἐκεῖνος ἐλευθεροῦται τῆς κατακρίσεως, εἰ ἐν [In Cod. ἡ] τῇ εἰρήνῃ τῶν ἐκκλησιῶν λέγεται τελευτῆσαι· καὶ γενικῶς εὐδὲνα τῶν αἰρετικῶν θάνατος ἐκ τῆς περὶ τῆς κακοδοξίας αὐτοῦ κατακρίσεως ἐλευθεροῖ· μᾶλλον μὲν οὖν διὰ τοῦτο καταδικάζει, ὅτι ζῶν οὐ μετεμελήθη.

Ὅτι δὲ οἱ αἰρετικοὶ οἱ ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν μὴ μεταμεληθέντες, καὶ μετὰ θάνατον κατακρίθησαν, ἐκ πολλῶν δείκνυται· καὶ Εὐνόμιος γὰρ, καὶ Ἀπολλινάριος, καὶ Βόνωσος, καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις Οὐαλεντίνος, Βασιλείδης, Μαρκίων, καὶ Κήρινθος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ ζωῇ μὴ ἀναθεματισθέντες, μετὰ θάνατον κατακρίθησαν, καὶ ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀναθεματίζονται, ἐπειδὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ πλάνῃ ἐτελεύτησαν ὥσπερ οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ ζωῇ ἀδικῶς κατακρίθησαν, μετὰ θάνατον ὑπὸ τῆς

quispiam? quænam quis sepulcra pervertit? sed notum ipsis quoque Barbaris est atque perspicuum, me cæterosque dogmatum causa fuisse dejectos. Enim vero dominum etiam Dominum, tanquam capitula non admittentem expulerunt, ea omni laude digna, optimi illi vocantes, seque in his permansuros profidentes. Me autem qui ipsorum constitutiones legerem, ut hæreseos principem divulgarem. Ex quibus aperte colligitur ob sancti Cyrilli capita adversus Nestorium proposita, et Dominum, et Theodoretum ipsum, et Ibam, et nonnullos præterea deturbatos sedibus suis fuisse, ac Theodoretum quidem et Ibam resipiscentes, atque memorata capitula

Cum autem scripseritis pariter execrari a vobis eas Theodori blasphemias, quas ad vos ipsi transmissimus, cujuscunque illæ sint : Theodoro porro anathema dicere dubitetis, quod jam ipse sit in Ecclesiarum, ut dicitur, communione præmortuus : scitote eum qui dixerit minime Theodorum anathematizari licere, sed episcopis esse adnumerandum, ob eam causam, quod, ut asseruistis, in Ecclesiæ communione decesserit, eum pariter et Judam posse in apostolorum numerum asciscere, qui latens, et notus solum perscrutanti humana secreta Deo, fuit ab ipso cum cæteris discipulis ad communionem admissus ; nam juxta id quod sentire aientes videntur, digni reprehensione sunt apostoli quoque, qui post mortem ejus, suffragio adversus ipsum lato, eum condempnaverunt aliumque in locum ejus substituerunt. Præterea, cum nomen ipsius in sanctis Evangelii legatur inter cæteros apostolos, non tamen idcirco, vel ut apostolus recipitur, vel exinde anathematis judicio potuit liberari. Sic igitur habete, eum in Ecclesiarum communione decedere, qui fidem catholicam ad mortem usque illibatam custodierit.

Enimvero, si Manichæus quispiam, vel Arianus, sive Nestorianus, vel Eutyhianus, aut alius cujuscunque generis hæreticus vel Græcorum insania captus, Ecclesiæ communicans vixerit, atque hoc modo decesserit, post mortem autem vel ex scriptis ejus, vel alia quavis ratione hæreticus fuisse deprehendatur, nihil tamen catholica fides detrimenti capit, neque ipse propterea a condemnatione liberatur, quod in Ecclesiarum pace dicatur decessisse ; ac revera nequaquam interitus hæreticos a condemnationis judicio, quod perversa eorum commerita est opinatio, liberat, quinimo potius vel ob hoc ipsum, quod viventes non resipuerint, justius condemnantur.

Multis autem id ipsum confirmari potest exemplis, hæreticos videlicet, qui dum viverent, ad sanitatem reversi non sunt, post mortem fuisse condemnatos. Eunomius enim, et Apollinarius, et Bonosus, ac superioribus temporibus Valentinus, Basilides, Marcion, et Cerinthus, aliique permulti, qui anathematibus dum viverent, subjecti non fuerant, post mortem damnati sunt, atque ab Ecclesia catholica anathematizantur, propterea quod in suis erroribus vita functi

απολοικῶς ἐκκλησίας ἀνεκλήθησαν, ταυτίαν Ἰωάννης Α και φλαυιανός, οἱ ἐν ἁγίοις ἀρχιεπίσκοποι, Κωνσταντινουπόλεως· κατὰ γὰρ τῶν ὑμετέρων ἐνωσιῶν χρὰ τοὺς αἵρετικούς ἐν τῇ οικίᾳ πλῆρῃ τελευτήσαντας ἐλευθεροῦσθαι, τοὺς δὲ ὀρθοδόξους τοὺς ἀδικῶς κατακριθέντας, μὴ ἀνακληθεῖσθαι μετὰ τοῦ θανάτου· ὅσαρ κήσως ἀσθεσίας πεπλήρωται.

Ὅτι δὲ ἐκκλησιαστικῶς ὄντι παράδοσις τοὺς αἵρετικούς καὶ μετὰ θάνατον καταδικάζεσθαι, καὶ ἀναθεματίζεσθαι, φανερὸν μὲν ἐκ τούτων ἐποίησαμεν· πλὴν ὅμως καὶ ἐκ τῶν διατάξεων τῶν ἁγίων ἀποστόλων τοῦτο δεικνύται· λέγοντες γὰρ προσήκειν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν τελευτησάντων δεημοσύνας παρέχεσθαι, οὕτως ἐπάγουσι· « Ταῦτα δὲ περὶ τῶν εὐσεβῶν λέγομεν· περὶ δὲ τῶν ἀσεβῶν, ἐὰν τὰ τοῦ κήσμου δῶ πένοντι, οὐδὲν ὀνήσει αὐτὸν· ὃ γὰρ περιένει ἐναντίον ἦν τὸ θεῖον, δῆλον ὅτι καὶ μετασφάντι. » Ὅποτε τοίνυν οἱ ἀπόστολοι περὶ τῶν εὐσεβῶν οὕτω διατύπωσαν, τίς εἴποι χρῆναι μετὰ θάνατον τοὺς αἵρετικούς, ἢ αὐτὸν μάλιστα Θεόδωρον τῆς κατακρίσεως τοῦ ἀναθήματος ἐλευθεροῦσθαι, ὃν τινα οἱ ἅγιοι πατέρες ὡς χειρίζον Ἰουδαίων, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Σοδομιτῶν, καὶ πάντων τῶν αἵρετικῶν βλασφημήσαντα, τούτοις συνηρώμησαν, καὶ μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀσθεσίας κτήσαν;

domitis deterius blasphemantem, ipsis connumerarunt,

Ὅτι δὲ καὶ μετὰ θάνατον τοὺς αἵρετικούς, ὡς προειπομεν ἀναθεματίζεσθαι δεῖ, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀδγουστίνος ἐπίσκοπος ἐκ τῆς τῶν Ἀφρῶν γέγραμμεν ὅτω λέγει ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Βονιφάτιον χειραμμένη· « Ὅποτε κἀν ἄλλῃ ἢ δυνατὸν διεχθῆναι τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιτεθέντα κεκλιανῶν, καὶ ὑμῖν, καὶ ἀποθανόντα ἐν αὐτῶν ἀναθεματίζομεν· ἀλλ' ὅμως τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ἢ τις οὐ ταῖς ἐν φιλονεικίαις διέξαι μεταβάλλεται, ἀλλὰ ταῖς θείαις μαρτυρῆσι βεβαιούται, δι' ὅσον δῆποτε ἄνθρωπον καταλείπειν οὐκ ὀφείλομεν. »

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Ἀδγουστίνος. Ὅμως οὐ μόνον τοὺς εἰς πίστιν ἀμαρτάνοντας μετὰ θάνατον οἱ ἅγιοι πατέρες ἀναθεματίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπίσκοπους, τοὺς ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῶν βουλῆσει, ἢ ἐξ ἁδιάθετου αἵρετικοῖς συγγενέσιν, ἢ ἕξωτικοῖς καταλαμβάνουσιν. Τῆς γὰρ ἐν Ἀφρικῇ συνόδου ὀδοποκτοῦ πρώτος ἀσὼν οὕτω λέγει· « Πάλιν ὠρίσθη, εἴ τις ἐπίσκοπος κληρωσόμενος ἕξωτικούς τῆς ἰδίας συγγενείας, ἢ αἵρετικούς, ἐὰν ἰδίου συγγενεῖς ἢ Ἑλλήνας προτιμήσει τῆς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζεσθω, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων μὴ ἀναγιγνωσκέσθω, καὶ οὐδὲ ἕξαιρεῖται τῆς κατακρίσεως, εἰ ἀδιάθετος τελευτήσει· ἐπειδὴ ἔχρησεν αὐτὸν ἐπίσκοπον γινόμενον μωδαμῶς ἀνακληθεῖσθαι τῶν τῆς ἰδίας οὐσίας διοικήσειν, ἁρμοδίαν τῇ οικίᾳ ἐπαγγελῆσθαι. » Εἰ τοίνυν, καθὼς ὁ ἐκκλησιαστικῶς ἄριστος κανὼν, ὑπὲρ ἰδίας οἱ ἐπίσκοποι περιουσίας μὴ ὀρθῶς διοικηθείσης, καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζονται, τίσφ μὴ ἀναθεματίζεσθαι ὀφείλουσιν οἱ εἰς αὐτὸν τὸν θῆν ἀμαρτάνοντας, τῆς ἐκείνης γραφῆς λεγούσας, « Ἐάν τις ἄνθρωπος εἰς ἄνθρωπον ἡμάρτην, καὶ προσεύξεται περὶ αὐτοῦ· εἰ δὲ εἰς Θεὸν τις ἡμάρτην, τίς προσεύξεται περὶ

sunt, quemadmodum econtra ii qui iniuste damnationis passi fuerant iudicium, Flavianus videlicet atque Joannes, sancti Constantinopoleos archiepiscopi, post mortem sunt ab ipsa catholica Ecclesia restituti. Vestro porro iudicio haereticos qui propriis inherentes erroribus decesserint, damnatione liberari opus est: catholicos autem iniuste iudicatos minime post mortem revocari ad Ecclesiae pacem, quod quanta plenum sit iniquitate, vix dici potest.

Quibus exemplis perspicue ostendimus, Ecclesiam esse traditione sancitum haereticos post mortem quoque iudicari posse, atque anathematibus condemnari. Caeterum ulterius adhuc idipsum ex sanctorum apostolorum Constitutionibus demonstratur validius: quo namque loci constitutum styles esse pro mortuorum requie eleemosynarum oblationes, sic prosequuntur « Id autem de piis hominibus dicimus: de iupis enim etiamsi univerega mundi substantia pro ipsis pauperibus distribuatur, non eis quidquam proderit: cui enim superstitii divitiae aduersabantur, certum est etiam amoto non esse profutura. » Apostolis igitur hoc modo circa vivos, qui decesserint homines, desipientibus, quis statere audeat, haereticos post mortem, potissimum vero Theodorum ipsum, a condemnatione liberatos esse oportere, quem sancti Patres, veluti Judaeis. Graecis atque Sotique una cum impietate sua condemnauerunt?

Caeterum haereticos post mortem quoque, ut supra constitutum, esse damnandos, sanctus etiam Augustinus Africanus cujusdam urbis episcopus in epistola ad Bonifacium discrete tradit: « Quamvis, inquit, et si vera essent quae ab eis obiecta sunt Caeciliano et nobis possent aliquando monstrari, ipsum jam mortuum anathematizaremus; sed tamen Ecclesiam Christi, quae non litigiis opinionibus fingitur, sed divinis attestationibus comprobatur, propter quemlibet hominem relinquere minime debemus. »

Hæc Augustinus. Similiter autem non modo permullos, qui adversus fidem erraverant, mortuos anathematizavit Ecclesia et sancti Patres, sed episcopos etiam qui vel in ultima sua voluntate, vel ab intestato haereticis consanguineis, vel etiam extraneis sua bona reliquissent. Octuagesimus enim primus Africanæ synodi cano hæc habet: « Item constitutum est, ut si quis episcopus hæredes extraneos a consanguinitate sua, vel haereticos etiam consanguineos, aut paganos Ecclesie prætulerit, etiam post mortem ei dicatur anathema, et nomen ejus inter sacerdotes Dei non computetur; nec excusationis illi locus sit, quod intestatus decesserit: quia utique debuit factus episcopus, rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam in aliud tempus differre. » Si itaque, quemadmodum ecclesiastico eo canone definitum est, post mortem quoque anathemate feriunt episcopi ob divitias ipsas hæud recte distributas, quanto justius excommunicationi subiciendi erunt qui in Deum ipsum peccaverunt, dicente Scriptura: Si homo in hominem peccaverit, erit qui pro ipso orat; si autem in Deum deliquerit, quis orabit pro eo?

Αναθέμεναι δὲ ἔσσι ἐν ταύτῃ προλαβόντι χρόνῳ ἅ-
 λωθεν πρὸς τῶν ἁγίων πατέρων χρόνῳ καὶ μετὰ βίβλου
 τον ἀναθεματικῶν τοῖς εἰς εἰς πᾶσιν, εἴτε εἰς καὶ
 νας ἀμαρτάνοντας, ἀναγκαστῶν εἶναι συνειδητῶν καὶ τῶ ἐν
 τοῖς ἡμετέροις χρόνοις γινόμενα πᾶσι ἅλλα κατατάσσει
 πρὸς ἐκείραςαι πάσας ἀπαρτῶς τῶν τοὺς προφανῆς αἰρε-
 τικῶν, καὶ τῶν ταύτων ἀσέβειαν ἐκδεικνύτων. Δαυρήντιον
 γὰρ, καὶ Διάδοχον, τοὺς ἐν διαφόροις χρόνοις τῆν τοῦ
 ἐπιστολικῶν θρόνῳ ἱερωσύνης ὑπαρξήσαντας, εἰ καὶ μὴ
 εἰς πίστιν ἤμαρτι, ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ κατὰ περιφροσύνῃν
 ἐσπουδῆσαν τῆς ἑκκλησίης ἐπιλασθῆναι, μετὰ βίβλου ὁ
 ἐκρητολῶν τῆς ἡμετέρας, καὶ ἀναθεματικῆς.

Cum autem ostenderimus fuisse praeteritis tem-
 poribus a sanctis Ecclesiae Patribus lege sanctum, post
 mortem etiam, eos qui vel contra fidem, vel adver-
 sus Ecclesiae canones erraverint, anathematizari oportere:
 necessarium pariter esse prospicimus ea quo-
 que nostrae hac aetate facta sunt omnibus ma-
 nifesta conspiciere, ut omnis tollatur contradictio,
 quae a profanorum haereticorum, ipsorumque impietatis
 patrocinatoribus possit excitari. Laurentium
 namque et Dioscorum, qui diversis temporibus apo-
 stolici throni sanctitatem subripuerant, quanquam
 nihil in fide peccassent, quod ipsorum tamen, quod per
 ambages episcopatum suscipere conati fuerant, vita

jam functis apostolica judicavit sedes, atque condemnavit.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ταῦτα τῶν ἡμετέρων προσηλάσσει
 γράμματων, ἔσι ἰσὺν τῆν ἀιρεσιάρχων ἐναθηματικῶν,
 καὶ εἰτε καταχρήσων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια φρονήσας αἰρε-
 σι, συμπεριλαμβάνων πάντας τοὺς ὅτι ἄποστα ταῦτα φρονή-
 σοντας· καὶ διὰ ταῦτα ἐπειδὴ Παῦλον τὸν Σαμοσατίαν, καὶ
 Φώτιον, καὶ Βόνωσον, καὶ Νεστόριον ἀναθεματικῶν, οὐκ
 ἐφείλετε καὶ Θεόδωρον τὸν τὰ ἁμῶν ἐκείνοις φρονήσαντα
 ἰνομαστὶ ἀναθεματῶν. Γινώσκετε ὅτι πρῶτον μὲν
 ἐκείνοι διχα ὀνόματος ἀναθεματικῶν οἱ κατὰ πλάνην
 ἀκολουθήσαντες τοῖς αἰρεσιάρχαις, οὐ μὴν οἱ ἄλλοις
 ἀπατήσαντες. Τοὺς γὰρ ἀρχηγούς τῶν αἰρέσεων καὶ ἰνο-
 μαστὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἀναθεματικῶν. Θεόδωρος δὲ οὐ
 μόνον διδάσκαλος ἦν τῆς Νεστορίου ἡσασθείας, ἀλλὰ καὶ
 πολλοὺς διὰ τῶν ἀσέβων αὐτοῦ συγγραμμάτων ἠπάτησεν.
 Ὅσπερ γὰρ οἱ ὀρθοὶ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι διὰ τῶν
 οἰκείων ἐκθέσεων γνωρίζονται, καὶ ἰπανοῦνται, οἷον καὶ
 ἐκ τοῦ ἐναντίου πάντες οἱ τῆς κακοδοσίας ἀρχηγοὶ διὰ
 τῶν ἰδίων ἀσέβων συγγραμμάτων ἐλύχωνται, καὶ ἀνα-
 θεματικῶν. Ὅσοτε τοῦν Θεόδωρος καὶ αἰρεσιάρχης
 γίνων, καὶ ἀναθεματικῶν βλαστημίας ἐν τοῖς οἰκείοις
 βιβλίοις ἤμαρτι, οὐδαμῶς ἔχετε δικαίον ἀφορμῶν πρὸς
 τὸ παραίτησασθαι τὸν κατ' αὐτοῦ ἀναθεματισμῶν.

Verum cum in vestris litteris id etiam adjectum sit:
 si quis haereticum anathematizaverit, et in ipsum
 sententiam ferens, omnes quoque cum ipso sententia,
 adjunxerit, eum illos omnes complecti, qui quavis
 ratione id ipsum quod damnatum probaverint: ita-
 que cum Paulum Samosatensem, et Photium, et
 Nestorium, et Bonosum condemnaveritis, minime
 opus esse ut Theodorum quoque eadem cum ipsis
 sententiam nominatim condemnatis: scilicet primo
 quidem illos suppresso nomine anathematizari, qui
 haeresum auctores sunt in errore secuti, caeteros au-
 tem minime deceperunt. At vero haeresum duces et
 magistros Ecclesia nominatim anathematizat. Theo-
 dorus porro non modo Nestorii magister exstitit, verum
 etiam impiis scriptis suis permultos induxit in
 errorem. Etenim quemadmodum recti Ecclesiae do-
 ctiores ex propriis doctrinis agnoscuntur atque pro-
 pter ipsas commendantur, ita e contra, perversarum
 sententiarum auctores ex propriis ipsorum litteris
 redarguntur atque anathematizantur. Cum igitur
 Theodorus et haesiarches extiterit et innumeras
 prope blasphemias in suis libris protulerit, nihil va-
 lis superest causae cur anathema in ipsum dicere
 detestetur.

Ἐπεὶ δὲ εἰς ἑκάστῳ τῆς πίστεως, ἂν τοῖς ἡμετέροις
 γράμμασιν ἐνεθῶσασαι, εἰ καὶ πολλὰ εἴχομεν μίμψασθαι,
 ἀλλ' οὐκ ὅπως διὰ τῶν ἡμετέρων ἄγνωσιν καὶ ἀπλότητα
 τοῦτο παραλείψων τῶν δεῖν ἐνομιῶσασαι, ἐν τισὶ γὰρ
 ἀνοσφαλῶς ἐγράψασαι. Ἐν τισὶ ῥήματα τεθείασαι, μηδὲ
 ταῖς θεῖαις γραφαῖς, μηδὲ τοῖς ἁγίοις πατέραςιν ἐγνωσ-
 μῶν: ἐν ἄλλοις δὲ τοῖς διδασκαλοῖς τῆς ἐκκλησίας τῶν
 εἰς ἡμᾶς ἦσαν κατεδικῶσασαι. Πρὸς τοῦτοισι δὲ καὶ τινε εἰς
 τὸν ὀρθόδοξον συντείνοντα πίστιν παραλείψασαι. Ὅθεν
 χρὴ ἡμᾶς κατὰ τῆν παρακλίωσιν τῶν ἁγίων πατέρων ἡ
 γνωσκοντας λαλῶν, ἢ ἀγνωσκοντας σιωπῶν, καὶ ἀπὸ τῶν
 ἰστοιμαμένων διδάσασθαι.

Circa fidei vero expositionem, quam vestris litte-
 ris inseruistis, etsi multa sint de quibus nobis vo-
 biscum esset conpugendum, nihilo tamen minus id
 totum, ignorantiae simplicitatisque condonari opor-
 tere existimavimus. Alicubi namque versate scripsi-
 stis, alicubi verbis usi estis, neque in sacris litteris,
 neque a sanctis Ecclesiae Patribus unquam adhibitis;
 alicubi Ecclesiae doctores ipsos, juxta quod vobis visum
 est, condemnastis, atque adhuc quemdam ad ortho-
 doxam fidem unanimi pertinentem silentio praeteri-
 stis. Quapropter oportet vos, juxta sanctorum Pa-
 trum admonitionem, vel scientes loqui, vel si ignari
 estis, tacere, atque ab doctis et scientibus eru-
 diri.

Ἐπειδὴ δὲ ἐγράψασαι ἡμῶν, πῶς ὀφείλομεν τοῖς Ἀ-
 γυπτιοῖς ἀπαρτῶσασαι, θαυμάζομεν ἡμᾶς, ὅτι τῆν ἀσέβῃ
 ἐπιστολῇν ἀσείων καὶ Θεόδωρον, καὶ Νεστόριον, καὶ τῶν
 κακοδοξῶν τῶν αὐτῶν ἐδικυῶντες, ἡμῶν παρακλιῶν ἐπι-
 χεῖρῶν, εἰ ὀφείλομεν ἄλλον ἐναντίοις τῆς ἐκκλησίας
 ἀποκρίνασθαι. Εἰ γὰρ τις τοῖς παρ' ἡμῶν γραφεῖσι συνει-
 σῶσι, (sic) οὐδὲν ἕτερον παρακλιῶσι τοῖς Ἀγυπτιοῖς, ἢ
 Θεόδωρον καὶ Νεστόριον τοὺς αἰρετικῶν δέξασθαι, καὶ

Jam vero cum scripseritis, quemadmodum Aegy-
 ptis respondere debeamus, miramur quidem, vos
 scilicet qui impiam eam epistolam, Theodorum, Ne-
 storium, perversasque eorum sententias defenderitis,
 nunc commoneere nos instituisse, quid sit a nobis,
 aliis Ecclesiae hostibus respondendum. Siquidem si
 ea quae scripta a vobis sunt quis consideraverit,
 nihil aliud Aegyptios hortabitur, quam ut Nestorium

πάντας τοὺς ἁγίους πατέρας καταδικάσαι, τοὺς κατακρίναντας ἑαίνους τε καὶ τὴν αὐτῶν ἀπιστίαν, καὶ πρὸς τοῦτους ἐξ ἑτέρας πλάνης εἰς ἄλλων ἔμπιστεῖν, ὅποτε ἡμεῖν ἐγράψατε ἀποκρίνασθαι τοῖς ἐναντίοις τῆς ἐκκλησίας, καλὴν καὶ ὀρθόδοξον εἶναι τὴν μουσαρὰν ἑκείνην ἐπιστολὴν.

Σκουδάσατε τοῖνυν πρῶτον μὲν ὑμᾶς αὐτοὺς διορθώσασθαι, καὶ οὕτως ἄλλους διδάξαι. Εἰ τις γὰρ ἢ Θεόδωρον, ἢ τὴν λεγομένην Ἰβὰ ἐπιστολὴν, ἢ τὰ Θεοδορίτου συγγράμματα τὰ κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐκτεθέντα ἐκδικαί, τοῖς αἰρετικοῖς ἑαυτὸν συναριθμῶν, ἀλλότριον ἑαυτὸν ποιεῖ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἧς κεφαλὴ ἔστιν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, οὗ τινος ὑμᾶς αὐτοὺς χωρίζετε, τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν καὶ Θεόδωρον ἐκδικαίοντες· καὶ διὰ τοῦτο προσάπων ἔστιν ὑμᾶς τῆς ἀσεβείας τῆς ἐπιστολῆς, καὶ τοῦ ἐκδικαίου Θεόδωρου τὸν οὕτω προφανῆ αἰρετικὸν ἀποσχίσθαι. Εἰ γὰρ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος κωλύει, τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων καλεῖσθαι τινα, καὶ ἐπιτιμᾶ τοῖς λέγουσιν, ἐγὼ μὲν....

Οὐκ ὀλίγα ἄλλοι ποιοῦσι.

A Theodorumque hæreticos suscipiant, universosque sanctos Patres rejiciant, qui ipsos eorumque infidelitatem condemnauerunt: atque adeo ex uno in alium incidant errorem; cum ad nos scribentes ut hostibus Ecclesiæ responderemus abominabilem eam epistolam orthodoxam appellare non dubitaveritis.

Nitimini itaque primum vosmetipsos corrigere, post autem cæteros docere: si quis enim vel Theodorum, vel dictam Ibæ epistolam, vel Theodori scripta adversus rectam fidem proposita defendit, hæreticis is annunieratur, et ab Ecclesia catholica alienus efficitur, cujus caput est Unigenitus Dei Filius, Deus et Dominus noster Jesus Christus, ab cujus Ecclesia impia ea epistola separatur, et Theodori patrotinatos. Itaque expedit vobis ab impiæ illius epistolæ, Theodoriq; defensione cessare. Si enim Paulus apostolus prohibet aliquid suo, aliquid cæterorum apostolorum nomine vocari, eosque objurgat, qui dicebant: « Ego sum Pauli, ego autem Cephæ, etc. »

Pauca desiderantur.

ANNO DOMINI DLVI.

GILDAS SAPIENS.

NOTITIA (ex Gallandio).

I. Gildas cognomento Sapiens natus perhibetur anno Christi 493. Eo namque anno se fuisse in lucem editum prodit ipsemet auctor his verbis (a): *Ex eo tempore ... usque ad annum obsessionis Badonici montis ... quique quadragesimus quartus, ut novi, oritur [al. orditur] unnus, mense jam primo emenso, qui jam et meæ nativitatis est.* Quo ex loco Vossius arguit (b) ortum Gildam eo ipso anno quem modo innuimus. Saxones enim, inquit, anno 449, teste Beda (c), in Britanniam advenere, quos Britanni ad Badonicum montem contriverunt: adeoque annus 44 a primo Saxonum adventu assurgit ad annum 493, qui Gildæ nativitatis fuerit, ut ipsemet asserit. Aliam tamen a Vossiana interpretationem verborum Gildæ profert Joannes Smithus in notis ad suam ecclesiasticæ Historiæ Bedæ præclaram editionem (d). Existimat enim vir eruditus annorum numerum a Gilda editum scribendi potius tempus, quam Saxonum adventum spectare: scripsisse scilicet Gildam anno a pugna Badonica 44 anno ipsi imprimis notabili, cui et natalitius fuit. In eadem Smithi sententiam præverat Mabillonius his verbis (e): « Quatuor et quadraginta anni quos Gildas memorat inter adventum Saxonum et obsidionem Badonicam non intercesse-

C runt ... sed inter oosidionem et ipsius opusculi scriptionem. Nam loquitur de annis quorum extremus, dum hæc scriberet, adhuc in fluxu erat: *quadragesimus quartus, inquit, orditur annus, mense jam uno elapso.* » Hæc vir doctissimus. Verum, meo quidem judicio, interpretatio ejusmodi ab ipsius Gildæ mente aliena esse videtur: eo imprimis nomine quod auctor *Badonicus* etiam dictus fuerit, a prælio adversus Saxones apud Badonicum montem a Britannis commisso; hujusmodi nimirum cognomeatum sortitus, quod eo ipso anno Badonicæ obsessionis in lucem editus fuerit.

II. De Gildæ gestis complura litterarum monumentis tradidit monachus Ruyensis anonymus in Vita ejusdem Gildæ, quam primus Joannes a Bosco Lugduni anno 1605 (f), deinde Bollandus (g), postremo integriorem edidit Mabillonius (h). Ex ea itaque discimus gentem Britannum fuisse scriptorem nostrum, et Hilduti discipulum; a quo cum liberalibus litteris, tum divinarum Scripturarum studio primus excultus, deinde sacris ordinibus initiatus, monasticam vitam sectatus fuerit, multis virtutum insignibus in Barchonensi nobili cænobio clarus. Floruit quo tempore quinque reguli Britanni terris diversis rerum potie-

(a) Gild. part. 1 Hist., cap. 26, infra col. 000.

(b) Voss. de Histor. Lat. lib. II, cap. 21, p. 243.

(c) Bed. Hist. eccl. lib. I, cap. 15.

(d) Smith. ad Bed. Hist. eccl. lib. I, cap. 16, p. 53, edit. Cantabr. 1722.

(e) Mabill. Act. SS. Ord. Ben. sæc. I, tom. I, p. 130.

(f) Bosc. Bibl. Floriac., pag. 426.

(g) Bolland. Act. SS. Jan. tom. II, p. 958

(h) Mabillon. l. c.

bantur, Constantinus videlicet, Aurelius Conanus, A Vortiporius, Cuneglassus et Maglocunus. Quos omnes ob scelera et rempublicam male administratam, ipse in transmarina Britannia extra periculum constitutus acerbe exagitat (a). « Porro unum ex iis, inquit Galeus (b), ad sanam mentem auctor noster revocasse comperitur : nam in quodam chronico Cambrico legi de Constantino quem Gildas increpuit : *Conversio Constantini ad Dominum.* »

III. Ut fide ac sanctimonia præstans, ita summæ eruditionis vir, a fratribus religiosis rogatus qui ad eum e Britannis venerant, post decem annos ex quo inde recessit, scripsit epistolarem libellum. Verba sunt monachi Ruyensis, qui Gildæ Vitam contexuit (c). Sic autem ejusmodi opus inscribitur : *De excidio Britanniae liber querulus*, tres in partes divisus : I. *Historia*, II. *Epistola*, III. *Increpatio in clerum*. In *Historia* multa paucis concludit. Exinde fusius procedit cum ad reges, tum ad sacerdotes ejus temporis increpandos. Hoc autem opusculum post annum 543 scripsisse Gildam ex eo colligitur quod narrat de Constantino Damnoniæ tyranno (d); qui duum puerorum regiorum totidemque nutritorum latera inter sacrosancta altaria ense hastaque pro dentibus lace- ravit : idem enim anno 543 contigisse tradit Mathæus West-Monasteriensis. Si vero Usserium audias (e), scriptum edidit Gildas anno 564, diemque supremum clausit anno 570. Aliter tamen Mabillonius, qui Gildam jam octogenarium anno 565 e vivis excessisse opinatur (f). Mabillonium assectantur *Historiæ litterariæ Gallicæ auctores* (g). Porro Gildæ ejusque opellæ meminere præ cæteris Beda (h) et Alcuinus, qui Gildam *Brettonum sapientissimum* vocat (i). Cæterum, ut observat Smithus (j), « liber Gildæ De Excidio Britanniae satis hodie notus. Gildas auctor fere ignoratur, nimia scilicet distinctione. Hinc tot cognomina, Albanus, Sapiens, Badonicus, Historicus; cum revera unus est idemque Gildas » :

ex quo tres conficti feruntur. Qua de re pluribus Bollandus (k), Mabillonius (l) et Fabricius (m), ut Cæveum (n) aliosque omittamus.

IV. Prodiit primum Gildæ libellus Londini anno 1525, cura Polydori Virgillii; cujus tamen exemplar, inquit Lelandus (o), mancum, luxatum ac mutilum exstat; usque adeo ut si jam vitæ restitueretur, vix fetum agnosceret parens. Gravem hujus editi Virgiliani censuram attexit Joannes Josselinus ad suam Gildæ editionem anno 1568 Londini pariter divulgatam. Priorem Polydori exhibent utraque Orthodoxographa Basiliensia, et Bibliothecæ Patrum Parisiensis, Coloniensis et Lugdunensis. Josselini posteriorem secutus est Commelinus in *Collectione Britannicorum scriptorum*. « Hæc tamen duæ editiones, inquit Galeus (p), sive Polydori Virgillii, sive Joannis Josselini, adeo inter se discordabant, ut omnem fidem auctori suo detraherent, et *Gildam* in *Gilda* adhuc quaereres. Quare consultissimum habui eum denuo cadere, scripto codice usus quem priorum editorum neuter inspexerat, quique purus esset a fœda et absurda interpolatione quæ alia exemplaria infamarat. Nec uni soli in emaculando Gilda innisus sum libro : aliunde etiam ad hanc rem suppetias accersivi. » Hæc ille : qui partem i opusculi Gildæ, sive *Historiam*, ad vetustum ms. codicem Cantabrigensem; reliquas vero duas, *Epistolam* scilicet et *Increpationem* in clerum, ad codicem Cottonianum exegit. Hanc igitur editionem quam ignorarunt *Historiæ litterariæ Gallicæ auctores* modo laudati (q), omnium sane optimam et accuratissimam, anno 1691 Oxoniæ in lucem emissam studio Thomæ Galei in limine operis sic inscripti : *Historiæ Britannicæ, Saxonicæ, Anglo-Danicæ Scriptores xv, ex vetustis codd. mss. editi*, typis excudendam tradidimus; nonnullis huc et illuc observationibus auctam, quas cl. editoris notis separatim intextas eruditorum arbitrio dimittimus.

(a) Gild. part. II, Epist.

(b) Gal. ad xv Script. Hist. Brit. præfat., p. 9.

(c) Anon. Vit. Gild., num. 19.

(d) Gild. part. II, Epist., § 2.

(e) Usser. Britann. eccl. antiqq., pag. 532, edit. 2 Londin. 1687.

(f) Mabill. l. c., p. 138, not. a.

(g) Hist. littér. de la Franc. tom. III, p. 280.

(h) Bed. Hist. eccl., lib. I, cap. 23.

(i) Alcuin. epist. 28 Opp., p. 1535.

(j) Smith. ad Bed. Hist. eccl. lib. I, cap. 22.

(k) Bolland. l. c., pagg. 953 seqq.

(l) Mabill. l. c., pagg. 129 seq.

(m) Fabric. Bibl. med. Latin. tom. III, pagg. 174 seqq.

(n) Cav. Hist. litt., tom. I, p. 539.

(o) Leland. in Assert. Arth., pag. 52.

(p) Gal. præfat. ad xv Script. Hist. Brit., p. 4.

(q) Hist. lit. de la France, l. c., p. 283.

GILDÆ SAPIENTIS DE EXCIDIO BRITANNIÆ LIBER QUERULUS.

PRÆFATIO AUCTORIS.

In hoc libro a quidquid desiendo potius quam de- D secutus, ne quis me affectu cunctos spernentis, om- clamando (vili licet stylo, tamen benigno) fuero pro- nibusve melioris (quippe qui commune bonorum

^a Editi, hac epistola.

dispendium malorumque cumulum lacrymosis querelis defleam), sed condolentis patrie incommunitatis miserisque ejus, ac remediis condelectantis, editurum putet, quia vero ^a non tam fortissimorum militum enuntiare trucis belli pericula mihi statutum est, quam desidiorum. Silui (fateor) cum immenso dolore mentis ^b et animi compunctione cordisque contritione, et attonito sensu sæpius hæc omnia in

^a Deest edit. vox viro, et merito quidem, ut videtur: aut forte legendum vere.

^b Ed., cordis dolore. Reliqua desiderantur usque ad ut mihi.

^c Ed., una cum vilibus me meritis inhibentibus, ne qualemcunque admonitiunculam scriberem. In impressis sequuntur ista: « Legebam nihilominus, admirandum legislatorem ob unius verbi dubitationem, terram desiderabilem non introiisse; filios sacerdotis alienum admovendo altari ignem, cito exitu periisse; populum verborum Dei prævaricatorum sexcentorum millium (duobus exceptis veracibus), et quidem Deo charissimum (quippe cui iter levissime stratum profundi glare maris Rubri, cibis caelestis panis, potus novus ex rupe viator, acies invicta manuum sola intensa erectio fuerit) bestiis, ferro, igni per Arabiæ deserta sparsim cecidisse; post ingressum ignotæ ac si Jordanis portæ ubisque adversa mœnia, solis tubarum clangoribus jussu Dei subruta; palliolum aurique parum de anathemate præsumptum multos stravisse; Gabaonitarum irritum sædus, calliditate licet extortum, nonnullis intulisse exitium; ob peccata hominum, querulas sanctorum prophetarum voces, et maxime Jeremiæ ruinam civitatis suæ quadruplici plangentis alphabeto. Videbamque etiam nostro tempore, ut ille desolverat, solam sedisse urbem viduam, antea populis plenam, gentium dominam, principem provinciarum sub tributo fuisse factam [id est Ecclesiam] (Thren. 1, 1); obscuratum aurum, coloremque optimum mutatum (Thren. iv, 1) [quod est verbi Dei splendorem]; Filios Sion (id est sanctæ Matris Ecclesiæ) inclytos et amictos auro primo, amplexatos fuisse stercora (Ibid., 2). Et quod illi intolerabiliter ut pote præcipuo, mihi quoque licet abjecto, utcunque ad cumulum doloris crescebat, dum ita eodem statu prospero viventes egregios luxerat, ut diceret: Candidiores Nazaraei ejus nive, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores (Ibid., 7). Ista ergo et multa alia velut speculum quoddam vitæ nostræ in Scripturis veteribus intuens, convertebar etiam ad novas, et ibi legebam clarius, quæ mihi forsitan antea obscura fuerant, cessante umbra ac veritate firmius illucescente. Legebam, inquam, Dominum dixisse: Non veni nisi ad oves perditas domus Israel (Matth. xv, 24); et e contrario: Filii autem regni efficiuntur in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. viii, 12); et iterum: Non est bonum tollere panem filiorum et mittere canibus (Matth. xv, 26); itemque: Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ (Matth. xxiii, 13 et seq.). Audiebam: Multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum (Matth. viii, 11); et e diverso: Et tunc dicam eis: Discedite a me, operarii iniquitatis (Matth. vii, 23). Legebam: Bæatæ steriles, et ubera quæ non lactaverunt (Luc. xxiii, 29); et e contrario: Quæ puratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias. Postea venerunt et reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis (Matth. xxv, 10-12). Quibus responsum fuerat: Non novi vos. Audiebam sane: Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur (Marc. xvi, 16). Legebam Apostoli voce (Rom. xi, 17), oleastri ramum bonæ olivæ insertum fuisse; sed a societate radicis pinguedinis ejusdem, si non timisset, sed alta saperet, excidendum. Sciebam misericordiam Do-

A animo revolvere ^a et (ut mihi renam scrutator est Dominus) spatio bilustri temporis, vel eo amplius prætereantis: imperitia, sicut et nunc, una cum charissimis ^c mei amicis Imperantibus, ut qualemcunque gentis Britannicæ historiolum sive admonitiunculam scriberem. In zelo igitur domus Domini, sacra legis seu cogitatum rationibus, vel fratrum religiosiis precibus coactus, nunc persolvo debitum,

mini, et judicium timebam. Laudabam gratiam, sed redditionem unicuique secundum opera sua verebar. Oves unius ovilis dissimiles cernens, merito beatissimum dicebam Petrum ob Christi integram confessionem, at Judam infelicissimum propter cupiditatis amorem; Stephanum gloriosum ob martyrii palmam, sed Nicolaum miserum propter immundæ hæreseos notam. Legebam certe: Erant illis omnia communia (Act. iv, 32); sed et quod dictum est: Quare convenit vobis tentare Spiritum Dei (Act. v, 3)? Videbam e regione quantum securitatis hominibus nostri temporis, ac si non esset quod timeretur, increverat. Hæc igitur et multo plura, quæ brevitate causa omittenda decrevimus, cum qualicunque cordis compunctione attonita mente sæpius volvens: Si, inquam, peculiari ex omnibus nationibus populo, semini regali gentique sanctæ [ad quam dixerat, Primogenitus meus Israel (Exod. iv, 22)] ejusque sacerdotibus, prophetis, regibus per tot sæcula, Apostolo ministro, membrisque illius primitivæ Ecclesiæ Dominus non pepercit, cum a recto tramite deviarit; quid tibi hujus atramento ætatis facturus est, cui præter illa nefanda immaniaque peccata quæ communiter cum omnibus mundi sceleratis agit, accidit etiam illud veluti ingentium quid et indelebile insipientiæ pondus, et levitatis ineluctabile? Quid (mihimet aio)? Tibine miser veluti conspicuo ac summo doctore talis cura committitur, ut obstes ictibus tam violenti torrentis, et contra hunc inoditorem scelerum funem per tot annorum spatia interrupte lateque protractum, servas depositum tibi creditum? Et: Taceas; alioquin hoc est dixisse pedi, Speculare; et manui, Fateor. Habet Britannia rectores, habet speculatores. Quid tu nugando mutire disponis? Habet, inquam, habet si non ultra, non citra numerum. Sed quia inclinati tanto pondere sunt pressi, ideoque spatium respirandi non habent. Præoccupabant igitur se mutuo talibus objectionibus, vel multo his mordacioribus, veluti condebitoribus sensus mei. Hi non parvo, ut dixi, tempore [cum legerim tempus esse tacendi et loquendi (Eccl. iii, 7)] et in quadam ac si angusta timoris porticu luctabantur. Obtinuit vicitque tandem aliquando creditor: Si non es, inquiens, talis audaciæ ut inter veridicas rationalis secundæ a nuntiis derivationis creaturas, ut non pertimescas libertatis aureæ decenti nota inuri; affectum saltem intelligibilis asinæ eatenus elinguis non refugito Spiritu Dei afflatæ, nolentis se vehiculum fore iurati magi devoturi populi Dei, quæ in angusto maceræ vinearum resolutum ejus attrivit pedem, ob id licet verbera hostiliter senserit, cuique angelum cælestem ensem vacuum vagiua habentem, atque contrarium (quem ille cruda stoliditate cæcatus non viderat) digito quodammodo, quanquam ingrato ac furibundo, et innoxia ejus latera contra jus fasque cedentis, demonstravit. In zelo igitur, etc. — Haud equidem existimarem, ab alia quam ab ipsius Gildæ manu scripta fuisse quæ hucusque relata sunt. Retractaverit nimirum auctor opusculum suum, ut accidere solet, et quæ nunc supposita sive interpolata putantur adjecerit; ac proinde hujusmodi codicem auctum et a Cantabrigiensi diversum nacti Polydorus, Virgilius et Josselinus, genuina hæc additamenta bona fide evulgarint.

^d Deesse videtur verbum finitum, commoet, aut quid simile.

multo tempore antea exactum, vile quidem stylo ^a, A sed fidele (ut puto) et amicale quibusque egregiis Christianis; grave vero et importabile apostatis insipientibus. Querum priores (si fallor) cum lacrymis forte quæ ex Dei charitate profluunt, alii cum tristitia (sed quæ de indignatione et pusillanimitate deprebensæ conscientiæ extorquetur) illud exoptent. Igitur ^b, Deo volente, panca, 1. De situ, 2. De contumacia, 3. De subjectione, 4. De rebellionē, 5. De secunda subjectione ac duro ^c famulatu, 6. De religione, 7. De persecutione, 8. De sanctis martyribus,

^a Deest hæc vox edit.

^b Edit., Sed anteq̄ promissum.

^c Edit., Item de subjectione ac duro.

^d Edit., vastatricibus.

^e Hæc desunt edit.

^f Edit., Itaque vastatione.

9. De diversis hæresibus, 10. De tyrannis, 11. De duabus gentibus victricibus ^d, de prima vastatione ^e, 12. De defensione, 13. De secunda vastatione ^f, 14. De secunda ultione, 15. De tertia vastatione, 16. De fame, 17. De epistolis ^g, 18. De victoria, 19. De sceleribus, 20. De nuntiatis subito hostibus, 21. De famosa peste, 22. De consilio, 23. De sæpiore multo primis hoste, 24. De urbium subversione, 25. De reliquiis, 26. De postrema pace, ^h quæ postrema victoria temporibus nostris Dei nutu donata est, dicere curabo ⁱ.

^g Edit., epistolis ad Agitium. — At vero in Bibl. PP. Paris. ann. 1644 tom. V, pag. 361, omittuntur voces ad Agitium, ut profert ms. codex Cantabr.

^h Al. Patriæ, victoria, quæ. — Bibl. PP. Paris. l. c. pace quæ temp. n.

ⁱ Edit., conamur.

PARS PRIMÆ. HISTORIA ^a GILDÆ.

CAPUT PRIMUM. De situ Britannia. — Britannia insula in extremo ferme orbis limite circum ^f occidentemque versus, divina, ut dicitur, statera terræ totius ponderatrice librata; ab Africo boreali propensius tensa axi, octingentorum in longo millium, ducentorum in lato spatium (exceptis diversorum præfixioribus promontorium [promontorium] tractibus, quæ arcuatis Oceani sinibus ambiuntur) tenens: cujus diffusione ^b, et ut dicam, intransmeabili undique circulo, absque meridiana freto plagæ quo ad Galliam Belgicam navigatur, vallata duum ^c ostiis nobilium Thamesis ac Sabrinae fluminum veluti brachiis, per quæ eadem olim transmarinæ deliciae ratibus vehabantur, aliorumque minorum meliorata: his donis, bisque quaternis ^d civitatibus ac nonnullis castellis ^e, murorum ^f, turrium serratarum, portarum, domo-

rumque ^g quorum ^h calmina minaci proceritate ⁱ porrecta in edita ^j forti compage pangebantur ^k molitionibus ^l non improbabiler instructis decorata: campis ^m late pansiis, collibusque amæno situ locatis præpollenti culturæ aptis, montibusque ⁿ alterpandis animabum pastibus magne ^o convenientibus (diversorum ^p colorum flores humanis gressibus pulsati, non indecentem quondam ^q seu picturam eisdem imprimebant ^r), electa veluti sponsa monilibus diversis ornata: fontibus lucidis, crebris undis niveas veluti glareas pellentibus, pernitidisque rivis leni murmure serpentibus, quorumque ^s in ripis accubantibus suavis saporis pignus prætententibus, et lacubus frigidum aquæ torrentem vivæ exundantibus irrigua.

CAP. II. De contumacia. — Hæc erecta cervicæ et

^a Edit., Epistola. — Bibl. PP. Paris. l. c. hujusmodi refert epigraphen: *Gildas Sapiens De Excidio et conquestu Britannia, sive acris Corruptio in totius Britannicæ nobilitatis ordinem et plebem.*

^b Edit., diffusiora.

^c Edit., duarum.

^d Quaternis fulget, Fragm., apud Joan. a Bosco.

^e Castellis decoratur. Ita Fragm. supradictum.

^f Murorum quoque ac turrium, serratarum portarum. Ita Fragm. — Bibl. PP. Paris., serratarum omittit.

^g Deest que Jossel.; domorum etiam, Fragm.

^h Edit., quarum.

ⁱ Ita Jossel. et Fragm. In ms. vero Cantabr. corrupte legitur *protelesitata.*

^j In editum, Fragm.

^k Cornuntur, Fragm.

^l Munitionibus, Jossel. Locus autem integer hoc modo legitur in Fragm., non improbabiler est adornata instructis munitionibus.

^m Campis quoque fulget, Fragm.

ⁿ Deest que Jossel.; montibus etiam, Fragm.

^o Optime, Fragm. — Bibl. PP. Paris., maxime.

^p Quorum diversorum, Jossel. Parenthesi inclusa sic leguntur in Fragm., qui diversorum colorum floribus grati redduntur humanis visibus. Quæ vero sequuntur usque ad finem capituli hoc modo: veluti

electa sponsa diversis ornata monilibus. Fontibus lucidis crebrisque gaudet; ex quibus rivuli leni murmure pernitentibus, suave pignus saporis tribuunt viatoribus fessis. Dyorum etiam ostiis nobilium fluminum, Tamesis videlicet ac Sabrinae, veluti brachiis meliorata, per quæ eadem Britannicæ olim transmarinæ deliciae ratibus vehabantur; aliorumque fluminum minorum infusione irrigatur.

^q Edit. deest vox quondam. — Bibl. PP. Paris., non indecentem CEU picturam eisdem imprimebant. Recte.

^r Al., imprimebat.

^s Edit., ipsorumque. — Mox Bibl. PP. Paris., suavis saporis. Forte saporis legendum, ut superius in Fragm.

^t Ita edit. Oxon. ex ms. codice Cantabr. ut equidem puto. Al. circum. Nisi mendum suspiceris sive in codice sive in edito Anglico, proba censenda fuerit lectio circum. Est enim circum, ut ex lexicographis erudimur, mentiosissimus, qui spirat inter occidentem æstivum et septentrionem: sic dictus a circum, ob turbinem ejus ac vertiginem, qua omnia turbat ac circumvertit. Post hæc animadverti ms. codicis lectionem Circum probam esse retineandamque. Infra enim auctor cap. 11 meminit Scotorum a Circione, Pictorum ab Aquilone. Miror editorem Oxoniensem hunc locum præterisse.

mente, ex quo inhabitata est, nunc Deo, interdum A
 efvibus, nonnunquam etiam transmarinis regibus, et
 subjectis interdum a ingrata consurgit. Quid enim
 deformius, quidque iniquius potest humanis ausibus
 vel esse vel introumitti negotium, quam Deo timorem,
 bonis civibus charitatem, in altiore dignitate compo-
 sitis b absque fidei detrimento debitum denegare hono-
 rem, et frangere divino sensui humanoque fidem,
 et abjecto cœli et terræ metu, propriis adinventio-
 nibus aliquem ex libidinibus c regi? Igitur non omit-
 tens priscos illos communesque cum omnibus genti-
 bus errores, quibus ante adventum Christi in carne
 omne humanum genus obligabatur astrictum, nec
 enumerans patriæ portenta ipsa diabolica, pene nu-
 mero vincentia Ægyptiaca d (quorum nonnulla, li-
 neamentis adhuc deformibus intra vel extra deserta B
 mœnia solito more rigentia, torvis vultibus intue-
 mur), neque nominatim inclamitans montes ipsos
 aut colles vel fluuios olim exitiales, nunc vero huma-
 nis usibus utiles, quibus divinus honor a cæco tunc
 populo cumulabatur; et tacens vetustos immanium
 tyrannorum annos qui in aliis longe positis regioni-
 bus vulgati sunt (ita ut Porphyrius rabidus canis
 orientalis adversus Ecclesiam e, dementiæ suæ ac
 vanitatis stylo hoc etiam annecteret: *Britannia est f*,
 inquit, *fertilis provincia tyrannorum*), illa tamen
 proferre conabor in medium quæ temporibus impe-
 ratorum Romanorum et passa est, et aliis intulit civi-
 bus longe positis g mala; quantum tamen potero,
 non tam ex scripturis patriæ scriptorumve monumen-
 tis (quippe quæ, vel si qua fuerint, aut ignibus hos-
 tium exusta, aut civium exsilio h classe longius de-
 portata, non compareant) quam transmarina rela-
 tione; quæ crebris irrupta intercapedinibus, non sa-
 tis claret.

CAP. III. *De subjectione.* — Etenim reges Romani i
 cum orbis imperium obtinuissent, subjugatisque fini-
 timis quibusque regionibus vel insulis Orientem ver-
 sus, prima Parthorum pace Indorumque confinium
 (qua peracta, in omni pene terra tum cessavere

a Deest edit. vox *interdum*.

b Edit., *positis*.

c Edit., *et lib.* — Hæc vero lectio editorum for-
 tasse alteri ms. codicis præferenda. Mox ubi legitur,
Igitur non omititens, sive in ms. sive in editis, de-
 lenda videtur particula negans ex contextu. Sic enim
 deinceps, *nec enumerans... nec nominatim inclami-
 tans... et tacens... illa tamen proferre conabor*, etc. D
 ut proinde pateat superius rescribendum esse *Igitur
 omititens*.

d Edit., *Ægyptiaca vincentia*.

e Edit., *rabidus orientalis adversus Ecclesiam canis*.

f Editi omittunt *est*.

g Edit., *et long. pos.*

h Edit., *exsulum*, quod magis placet.

i Edit., *Romanorum*.

j Edit., *cohiberi vel potuit*.

k Deest conjunctio edit., et statim *machinis* præ-
 ferunt.

l *Ut agebant*, Josselin. : male. — Bibl. PP. Paris.,
ut aiebant.

m Hic incipit cap. 4 in ms. Cantabr.

n Al., *vulpeculas... subdolas*. — Bibl. PP. Paris., *ut*

bella) potioris famæ vicibus firmassent, non acies
 flammæ quodammodo rigidi tenoris l ad Occidentem
 cæruleo Oceani torrente vel cohiberi potuit j, vel ex-
 stingui: sed transfretans insulæ parendi leges nullo
 obsistente advexit, imbellemque populum sed infide-
 lem, non tam ferro et igni k machinisque, ut alias
 gentes, quam solis minis vel judiciorum concussio-
 nibus, in superficie tamen vultus, presso in altum
 cordis dolore, sui obedientiam proferentem edictis
 subjugavit.

CAP. IV. *De rebellionē.* — Quibus statim Romam,
 ob inopiam cespit, ut aiunt l, repedantibus et nihil
 de rebellionē suspicantibus, rectores sibi relictos ad
 enuntianda plenius vel confirmanda Romani regni mol-
 mina læena trucidavit dolosa. Quibus ita gestis m cum
 tallia senatui nuntiarentur, et propero exercitu vulpecu-
 lis (ut fingebat) subdolis n ulcisci festinaret: non mili-
 tatis in mari classis parata fortiter dimicare pro pa-
 tria, neque quadratum agmen, nec dextrum cornu
 aliusve belli apparatus in littore o, sed terga pro
 scutis fugantibus dabantur p, et colla gladiis (gelide
 per ossa tremore currente) manusque vincendæ mu-
 liebriter protenduntur: ita ut in proverbium et de-
 risum longe lateque efferatur, quod non Britanni
 sunt q in bello fortes, nec in pace fideles.

CAP. V. *De secunda subjectione et duro famulatu.* —
 Itaque multis Romani r perfidorum cæsis, nonnullis
 ad servitutem (ne terra penitus in solitudinem redi-
 geretur) mancipalibus reservatis, patria vini oleique
 D experte r, Italiam petunt, suorumque quosdam præ-
 positos relinquentes, indigenarum dorsis mastigias,
 cervicibus jugum, solo nomen Romanæ servitutis
 hæere facturos, ac non tam militari manu quam
 flagellis s callidam gentem maceratuos; et si res sic
 postulavisset, ense (ut dicitur) vagina vacuum lateri
 ejus populi t accommodatuos; ita ut non Britannia,
 sed Romana u insula censeretur, et quidquid habere
 potuisset ævis, argenti vel auri, imagine Cæsari (F.
 Cæsaris) notaretur.

prospero exercitu vulpeculas subdolas, omissis *ut finge-
 bat*. Cæterum magis placet lectio ms. *propero*.

o Edit., *neque d. c. aliove... conseruntur*. — Bibl.
 PP. Paris. habet *conspiciuntur*, sed male omittit *nec
 sive neque*.

p Edit., *scuto... dantur*. Et paulo post *pro efferatur
 habent efferretur*. — Bibl. PP. Paris., *efferatur*; et
 paulo ante *Ita pro ita ut*. Lectionem vero editorum
dantur meliorem esse altera ms. *dabantur*, suadet
 sequens verbum *protenduntur*.

q Edit., *Romani multis*.

r Edit., *experte relicta*. Et mox, *suorum... relin-
 quentes præpositos*.

s Edit., *flagris*. — Bibl. PP. Paris. paulo ante, *solo
 nomine Romanæ servitutis honorem facturos*. Et mox,
*callidam gentem mercatuos... ita ut non Britannia,
 sed Romana censeretur*. Pessime omnia.

t Deest edit. vox *populi*.

u Edit., *Romania*.

l In Bibl. PP. Paris. l. c. pag. 363 margini addita
 lectio *terroris* conspicitur.

m Bibl. PP. Paris. absolute: *Britanni non sunt*:
 fortasse rectius.

CAP. VI. *De religione.* — Interea glaciali frigore **A** rigenti insulæ, et veluti longiore terrarum recessu soli visibili non proximæ, verus ille sol, non de firmamento temporali ^b, sed de summa etiam cœlorum arce tempora cuncta excedente, universo orbi præfulgidum ^c sui coruscum ostendens; tempore (ut scimus) summo Tiberii Cæsaris (quo absque ullo impedimento ejus propagabatur religio, comminata, senatu nolente, a principe morte delatoribus militum ejusdem) radios suos primum indulget, id est sua præcepta Christus.

CAP. VII. *De persecutione.* — Quæ licet ab incollis tepide suscepta sunt, apud quosdam tamen integre, et alios minus, usque ad persecutionem Diocletiani tyranni novennem: in qua subversæ per totum mundum sunt ecclesiæ, et cunctæ sacræ Scripturæ quæ **B** inveniri potuerunt, in plateis exustæ, et electi sacerdotes gregis Domini cum innocentibus ovibus trucidati: ita ut ne vestigium quidem (si fieri potuisset) in nonnullis provinciis ^d Christianæ religionis appareret. Permansero ^e tunc quantæ fugæ, quantæ strages, quantæ diversarum mortium pœnæ, quantæ religionis ^f apostatarum ruinæ, quantæ gloriosissimorum martyrum coronæ, quanti persecutorum rabidi furores, quantæ econtrario sanctorum patientiæ fuere, ecclesiastica historia narrat: ita ut agmine denso certatim, relictis post tergum mundialibus tenebris, ad amœna cœlorum regna, quasi ad propriam sedem, tota festinaret Ecclesia.

CAP. VIII. *De sanctis martyribus.* — Magnificavit **C** igitur miseris cordiam suam Deus nobiscum ^g, volens omnes homines salvos fieri (I Tim. II, 4), et vocare non minus peccatores quam eos qui putant se esse justos ^h (Matth. IX, 13; Marc. II, 17; Luc. V, 32), qui gratuito munere supradicto, ut cognoscimus ⁱ, persecutionis tempore, ne ^j crassa atræ noctis caligine Britannia obscuraretur, clarissimas lampades sanctorum martyrum nobis accendit, quorum nunc corporum sepulturæ et passionum loca, si non lugubri divortione ^k barbarorum, quamplurima ob scelera nostra civibus adimerentur, non minimum intuentium mentibus ardorem divinæ charitatis incuterent. Sanctum Albanum Verolamiensem, Aaron et Julium

Legionum urbis cives, et cæteros ^l utriusque sexus diversis in locis summa magnanimitate in acie Christi perstantes dico. Quorum prior postquam charitatis gratia confessorem alium ^m persecutoribus insectatum, et jam jamque comprehendendum [imitans et in hoc Christum animam pro ovibus ponentem (Joan. X, 15)], domo primum, ac mutatis dein mutuo vestibus, occuluit, et discrimini ⁿ se fratris in supradicti vestimentis libenter persequendum dedit: ita Deo placens ^o inter sacram confessionem cruoremque coram impiis, Romana tum stigmata cum horribili phantasmate ^p præferentibus signorum ^q miraculis mirabiliter adornatus est, ut oratione ferventi, illi Israeliticæ arenti viæ minusque tritæ (stante diu arca, prope glareas testamenti in medio Jordanis canali) simile iter ignotum, trans nobilis fluvii ^r alveum, cum mille viris sicco ingrediens pede (suspensis utrinque modo præruptorum fluvialibus montium gurgitibus), aperiret, et priorem carnificem tanta prodigia videntem in agnum ex lupo mutaret, et una secum triumphalem martyrii palmam sistere ^s vehementius, et excipere fortius faceret. Cæteri vero sic diversis cruciatibus torti sunt, et inaudita membrorum descriptione lacerati sunt ^t, ut absque cunctamine gloriosius in egregiis Hierusalem veluti portis martyrii sui tropæa defigerent. Nam qui superfuerant, silvis ac desertis abditisque speluncis se occultavere, exspectantes a justo rectore omnium Deo caruificibus severa quandoque judicia, sibi vero animarum tutamina. ^u Igitur bilustro supradicti turbinis necdum ad integrum adimpleto ^v, emarcescentibusque nece suorum auctorum nefariis edictis ^w, lætis luminibus omnes Christi tirones, quasi post hiemalem ac prolixam noctem, temperiem lucemque serenam auræ celestis excipiunt; renovant ecclesias ad solum usque destructas; basilicas sanctorum martyrum fundant, construunt, perficiunt; ac velut victricia signa propalant; dies festos celebrant; sacramenta ^x mundo corde oreque conficiunt; omnes exsultant filii, gremio ac si matris Ecclesiæ confoti.

CAP. IX. *De diversis hæresibus.* — Mansit namque hæc scripti capitis membrorumque ^y consonantia suavis, donec Ariana perfidia, atrox seu ^z anguis, transmarina nobis evomens venena, fratres in unum

^a Hic incipit caput v in ms. cod.

^b Edit. omittunt sol, habentque firmamento solum temp.

^c Edit., provinciæ locis.

^d Deest apud Polidor. Virgil. vox permansere.—Sic et Bibl. PP. Paris. et forte quidem absque ullo dispendio: paucis enim interjectis occurrit verbum fuere.

^e Edit. deest. vox religionis. Et mox gloriosorum.—Bibl. PP. Paris., gloriosæ.

^f Edit., Nobiscum Deus.—Id est, Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus. Matth. I, 23.

^g Edit., qui se putant justos.

^h Edit., conjicimus.

ⁱ Edit., ne penitus.

^j Edit., divortio.

^k Edit., cæterosque.

^l Deest edit. vox alium.

^m Edit., et se discrimini in fratris supradicti. Plinius.

D ⁿ Deest placens edit.—Habet tamen Bibl. PP. Paris.

^o Edit., phantasia.

^p Edit., placens signorum, excepta Bibl. PP. Paris., ubi supra suo loco recte habet.

^q Edit., trans Thamesis.

^r Edit., sitire. Magis placet.

^s Deest edit. vox sunt.

^t Hic incipit cap. VII in ms. Cantabr.

^u Edit., expleto.

^v Edit., decretis.

^w Edit., sacra.

^x Deest que edit.

^y Bibl. PP. Paris., præfulgidum sui lumen ostendens Christus, suos radios, id est sua præcepta indulget tempore, ut scimus, summo Tiberii Cæsaris, quo absque ullo impedimento, ejus propagatur religio, indicta, senatu nolente, a principe morte delatoribus militum ejusdem. Inversa omnia.

^z Malim equidem ceu.

mente, ex quo inhabitata est, nunc Deo, interdum A elvibus, nonnumquam etiam transmarinis regibus, et subjectis interdum a ingrata consurgit. Quid enim deformius, quidque iniquius potest humanis ausibus vel esse vel introumitti negotium, quam Deo timorem, bonis civibus charitatem, in altiore dignitate compositis b absque fidei detrimento debitum denegare honorem, et frangere divino sensui humanoque fidem, et abjecto cœli et terræ meta, propriis adinventio-nibus aliquem ex libidinibus c regi? Igitur non omit-tens priscos illos communesque cum omnibus genti-bus errores, quibus ante adventum Christi in carne omne humanum genus obligabatur astrictum, nec enumerans patriæ portenta ipsa diabolica, pene nu-mero vincentia Ægyptiaca d (quorum nonnulla, li-neamentis adhuc deformibus intra vel extra deserta B mœnia solito more rigentia, torvis vultibus intue-mur), neque nominatim inclamitans montes ipsos aut colles vel fluuios olim exitiales, nunc vero huma-nis usibus utiles, quibus divinus honor a cæco tunc populo cumulabatur; et tacens vetustos immanium tyrannorum annos qui in aliis longe positis regioni-bus vulgati sunt (ita ut Porphyrius rabidus canis orientalis adversus Ecclesiam e, dementiae suæ ac vanitatis stylo hoc etiam annexeret: *Britannia est f*, inquam, *fertilis provincia tyrannorum*), illa tamen proferre conabor in medium quæ temporibus impe-ratorum Romanorum et passa est, et aliis intulit civi-bus longe positus g mala; quantum tamen potaero, non tam ex scripturis patriæ scriptorumve monumen-tis (quippe quæ, vel si qua fuerint, aut ignibus ho-stium exusta, aut civium exsilii h classe longius de-portata, non compareant) quam transmarina rela-tione; quæ crebris irrupta intercapedinibus, non sat-is claret.

CAP. III. *De subjectione.* — Etenim reges Romani i cum orbis imperium obtinuissent, subjugatisque fini-timis quibusque regionibus vel insulis Orientem ver-sus, prima Parthorum pace Indorumque confinium (qua peracta, in omni pene terra tum cessavere

a Deest edit. vox *interdum*.

b Edit., *positis*.

c Edit., *et lib.* — Hæc vero lectio editorum for-tasse alteri ms. codicis præferenda. Mox ubi legitur, *Igitur non omit-tens*, sive in ms. sive in editis, de-lenda videtur particula negans ex contextu. Sic enim deinceps, *nec enumerans... nec nominatim inclamitan... et tacens... illa tamen proferre conabor*, etc., ut proinde pateat superius rescribendum esse *Igitur omit-tens*.

d Edit., *Ægyptiaca vincentia*.

e Edit., *rabidus orientalis adversus Ecclesiam canis*.

f Editi omitunt *est*.

g Edit., *et long. pos.*

h Edit., *exsulum*, quod magis placet.

i Edit., *Romanorum*.

j Edit., *cohiberi vel potuit*.

k Deest conjunctio edit., et statim *machinis* præ-ferunt.

l *Ut agebant*, Josselin. : male. — Bibl. PP. Paris., *ut aiebant*.

m Hic incipit cap. 4 in ms. Cantabr.

n Al., *vulpeculas... subdolas*. — Bibl. PP. Paris., *ut*

bella) potioris famæ vicibus firmassent, non acies flammæ quodammodo rigidi tenoris l ad Occidentem cæruleo Oceani torrente vel cohiberi potuit j, vel ex-stingui: sed transfretans insulæ parendi leges nullo obsistente advexit, imbellemque populum sed infide-lem, non tam ferro et igni k machinisque, ut alias gentes, quam solis minis vel judiciorum concussio-nibus, in superficie tamen vultus, presso in altum cordis dolore, sui obedientiam proferentem edictis subjugavit.

CAP. IV. *De rebellion.* — Quibus statim Romam, ob inopiam cespitis, ut aiunt l, repedantibus et nihil de rebellionē suspicantibus, rectores sibi relictos ad enuntianda plenius vel confirmanda Romani regni molimina læzæa trucidavit dolosa. Quibus ita gestis m cum talia senatui nuntiarentur, et propero exercitu vulpeculis (ut fingebat) subdolis n ulcisci festinaret: non mili-taris in mari classis parata fortiter dimicare pro pa-tria, neque quadratum agmen, nec dextrum coram aliusve belli apparatus in littore o, sed terga pro scutis fugantibus dabantur p, et colla gladiis (gelide per ossa tremore currente) manusque vincendæ muliebriter protenduntur: ita ut in proverbium et de-risum longe lateque efferatur, quod non Britanni sunt q in bello fortes, nec in pace fideles.

CAP. V. *De secunda subjectione et duro famulatu.* — Itaque multis Romani r perfidorum cæsis, nonnullis ad servitutem (ne terra penitus in solitudinem redigeretur) mancipalibus reservatis, patria vini oleique D experte r, Italiam petunt, suorumque quosdam præpositos relinquentes, indigenarum dorsis mastigias, cervicibus jugum, solo nomen Romanæ servitutis hæere facturos, ac non tam militari manu quam flagellis s callidam gentem maceratuos; et si res sic postulavisset, ense (ut dicitur) vagina vacuum lateri ejus populi t accommodatuos; ita ut non Britannia, sed Romana u insula censeretur, et quidquid habere potuisset ænis, argenti vel auri, imagine Cæsari (F. Cæsaris) notaretur.

prospero exercitu vulpeculas subdolas, omissis *ut fingebat*. Cæterum magis placet lectio ms. *propere*.

o Edit., *neque d. c. aliisve... conseruntur*. — Bibl. PP. Paris. habet *conspiciuntur*, sed male omittit *nec sive neque*.

p Edit., *scuto... dantur*. Et paulo post *pro efferatur* habent *efferretur*. — Bibl. PP. Paris., *effertur*; et paulo ante *Ita pro ita ut*. Lectionem vero editorum *dantur* meliorem esse altera ms. *dabantur*, suadet sequens verbum *protenduntur*.

q Edit., *Romani multis*.

r Edit., *experte relicta*. Et mox, *suorum... relinquentes præpositos*.

s Edit., *flagris*. — Bibl. PP. Paris. paulo ante, *solo nomine Romanæ servitutis honorem facturos*. Et mox, *callidam gentem mercatuos... ita ut non Britannia, sed Romana censeretur*. Pessime omnia.

t Deest edit. vox *populi*.

u Edit., *Romania*.

l In Bibl. PP. Paris. l. c. pag. 363 margini addita lectio *terroris* conspicitur.

m Bibl. PP. Paris. absolute: *Britanni non sunt*: fortasse *rectius*.

CAP. VI. *De religione.* — Interea glaciali frigore A regenti insulæ, et veluti longiore terrarum secessu soli visibili non proximæ, verus ille sol, non de firmamento temporalis b, sed de summa etiam cœlorum arce tempora cuncta excedente, universo orbi præfulgidum c sui coruscum ostendens; tempore (ut scimus) summo Tiberii Cæsaris (quo absque ullo impedimento ejus propagabatur religio, comminata, senatu nolente, a principe morte delatoribus militum ejusdem) radios suos primum indulget, id est sua præcepta Christus.

CAP. VII. *De persecutione.* — Quæ licet ab incolis tepide suscepta sunt, apud quosdam tamen integre, et alios minus, usque ad persecutionem Diocletiani tyranni novennem: in qua subversæ per totum mundum sunt ecclesiæ, et cunctæ sacræ Scripturæ quæ B inveniri potuerunt, in plateis exustæ, et electi sacerdotes gregis Domini cum innocentibus ovibus trucidati: ita ut ne vestigium quidem (si fieri potuisset) in nonnullis provinciis e Christianæ religionis appareret. Permansere d tunc quantæ fugæ, quantæ strages, quantæ diversarum mortium poenæ, quantæ religionis e apostatarum ruinæ, quantæ gloriosissimorum martyrum coronæ, quanti persecutorum rabidi furores, quantæ econtrario sanctorum patientiæ fuere, ecclesiastica historia narrat: ita ut agmine denso certatim, relictis post tergum mundialibus tenebris, ad ancœna cœlorum regna, quasi ad propriam sedem, tota festinaret Ecclesia.

CAP. VIII. *De sanctis martyribus.* — Magnificavit C igitur misericordiam suam Deus nobiscum f, volens omnes homines salvos fieri (I Tim. II, 4), et vocans non minus peccatores quam eos qui putant se esse justos g (Matth. IX, 13; Marc. II, 17; Luc. V, 32), qui gratuito munere supradicto, ut cognoscimus h, persecutionis tempore, ne i crassa atræ noctis caligine Britannia obscuraretur, clarissimas lampades sanctorum martyrum nobis accendit, quorum nunc corporum sepulturæ et passionum loca, si non lugubri divortione j barbarorum, quamplurima ob scelera nostra civibus adimerentur, non minimum intuitum mentibus ardorem divinæ charitatis incuterent. Sanctum Albanum Verolamiensem, Aaron et Julium

a Hic incipit caput v in ms. cod.

b Edit. omittunt sol, habentque firmamento solum temp.

c Edit., provinciæ locis.

d Deest apud Polidor. Virgil. vox permansere.—Sic et Bibl. PP. Paris. et forte quidem absque ullo dispendio: paucis enim interjectis occurrit verbum fuere.

e Edit. deest. vox religionis. Et mox gloriosorum. — Bibl. PP. Paris., gloriosæ.

f Edit., Nobiscum Deus.—Id est, Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus. Matth. I, 23.

g Edit., qui se putant justos.

h Edit., conjicimus.

i Edit., ne penitus.

j Edit., divortio.

k Edit., cæterosque.

l Deest edit. vox alium.

m Edit., et se discrimini in fratris supradicti. Plinius.

Legionum urbis cives, et cæteros k utriusque sexus diversis in locis summa magnanimitate in acie Christi perstantes dico. Quorum prior postquam charitatis gratia confessorem alium l persecutoribus insectatum, et jam jamque comprehendendum [imitans et in hoc Christum animam pro ovibus ponentem (Joan. X, 15)], domo primum, ac mutatis dein mutuo vestibus, occultuit, et discrimini m se fratris in supradicti vestimentis libenter persequendum dedit: ita Deo placens n inter sacram confessionem cruoremque coram impiis, Romana tum stigmata cum horribili phantasmate o præferentibus signorum p miraculis mirabiliter adornatus est, ut oratione ferventi, illi Israeliticæ arenti viæ minusque tritæ (stante diu arca, prope glareas testamenti in medio Jordanis canali) simile iter ignotum, trans nobilis fluvii q alveum, cum mille viris sicco ingrediens pede (suspensis utrinque modo præruptorum fluvialibus montium gurgitibus), aperiret, et priorem carnificem tanta prodigia videntem in agnum ex lupo mutaret, et una secum triumphalem martyrii palmam sistere r vehementius, et excipere fortius faceret. Cæteri vero sic diversis cruciatibus torti sunt, et inaudita membrorum discriptione lacerati sunt s, ut absque cunctamine gloriosi in egregiis Hierusalem veluti portis martyrii sui tropæa defigerent. Nam qui superfuerant, silvis ac desertis abditisque speluncis se occultavere, exspectantes a justo rectore omnium Deo carnicibus severi quandoque judicia, sibi vero animarum tutamina.

t Igitur bilustro supradicti turbinis necdum ad integrum adimpleto u, emarcescentibusque nece suorum auctorum nefariis edictis v, lætis luminibus omnes Christi tirones, quasi post hiemalem ac prolixam noctem, temperiem lucemque serenam auræ celestis excipiunt; renovant ecclesias ad solum usque destructas; basilicas sanctorum martyrum fundant, construunt, perficiunt; ac velut victricia signa propalant; dies festos celebrant; sacramenta x mundo corde oreque conficiunt; omnes exsultant filii, gremio ac si matris Ecclesiæ confoti.

CAP. IX. *De diversis hæresibus.* — Mansit namque hæc scripti capitis membrorumque y consonantia suavis, donec Ariana perfidia, atrox seu z anguis, transmarina nobis evomens venena, fratres in unum

D a Deest placens edit.—Habet tamen Bibl. PP. Paris.

o Edit., phantasia.

p Edit., placens signorum, excepta Bibl. PP. Paris., ubi supra suo loco recte habet.

q Edit., trans Thamesis.

r Edit., sistere. Magis placet.

s Deest edit. vox sunt.

t Hic incipit cap. VII in ms. Cantabr.

u Edit., expleto.

v Edit., decretis.

x Edit., sacra.

y Deest que edit.

z Bibl. PP. Paris., præfulgidum sui lumen ostendens Christus, suos radios, id est sua præcepta indulget tempore, ut scimus, summo Tiberii Cæsaris, quo absque ullo impedimento, ejus propagatur religio, indicta, senatu nolente, a principe morte delatoribus militum ejusdem. Inversa omnia.

a Malim equidem ceu.

habitantes ex.tiabile ^a faceret seungi ; ac sic quasi A via facta trans Oceanum omnes omnino bestię feræ mortiferum cujuslibet hæreseos virus horrido ore vibrantes, lethalia dentium vulnera patriæ novi semper aliquid audire volenti, et nihil certe stabiliter obtinenti, inflgebant.

CAP. X ^b. *De tyrannis.* — Itemque tandem tyrannorum virgultis crescentibus, et in immanem silvam jam jamque erumpentibus, insula nomen Romanum, nec tamen mores ^c legemque tenens, quin potius abjiciens, germen suæ plantationis amarissimæ ad Gallias, magna comitante satellitum caterva, insuper etiam imperatoris ^d insignibus, quæ nec decenter usquam gessit nec legitime ^e, sed ritu tyrannico et tumultuante iniuriatum milite Maximum mittit. Qui, callida primum arte potius quam virtute, finitimos B quosque pagos vel provincias contra Romanum statum, per ^f retia perjuri mendacique sui facinoroso regno annectens, et unam alarum ad Hispanias, alteram ad Italiam extendens, et thronum iniquissimi imperii apud Treveros statuens, tanta insania in dominos debacchatus est, ut duos imperatores legitimos, unum Roma, alium religiosissima vita pelleret. Nec mora : tam fertilibus ^g vallatus audaciis, apud Aquileiam urbem capite nefando cæditur, qui decorata totius orbis capita regni quodammodo cervicibus ^h dejecerat.

CAP. XI. *De duabus gentibus victricibus, et de prima vastatione.* — Exin Britannia omni armato milite militaribusque ⁱ copiis, rectoribus linquitur i immanibus, ingenti juventute spoliata (quæ comitata vestigiis supradicti tyranni domum nusquam ultra rediit), et omnis belli usus ignara penitus ^k, duabus primum gentibus transmarinis vehementer sævis, Scotorum a circione, Pictorum ab aquilone calcabilis multos stupet gemitque per annos ^l.

CAP. XII. *De defensione.* — ^m Gens igitur Britonum, Scotorumque non ferens, ob quorum ⁿ infestationem ac dirissimam oppressionem, legatos Romanam cum epistolis mittit, militarem manum ad se vindicandam lacrymosis postulationibus poscens, et subjectionem sui Romano imperio continue tota animi virtute, si hostis longius arceretur, vovens. Cui mox

destinatur legio præteriti mali immemor, sufficienter armis instructa. Quæ ratibus trans Oceanum in patriam advecta, et cominus cum gravibus hostibus congressa, magnamque ex eis multitudinem sternens, et omnes e finibus depulit, et subjectos cives tam atroci dilaceratione ex imminente captivitate liberavit. Quos jussit construere inter duo maria trans insulam murum, ut esset arcendis hostibus turba ^o instructus terrori, civibusque tutamini. Qui vulgo irrationabili absque rector factus, non tam lapidibus quam cespitibus, non profuit.

CAP. XIII. *De secunda vastatione.* — Illa legione cum triumpho magno et gaudio domum repetente ^p, illi priores inimici, ac quasi ^q atabrones lupi profunda fame tabidi, siccis faucibus in ovile transilientes, non comparente pastore, alis remorum remigumque brachiis, ac velis vento sinuatis ^r vecti, terminos rumpunt, caduntque omnia, et quæque omnia maturam ceu segetem metunt, calcant, transeunt.

CAP. XIV ^s. *Iterum de eadem vastatione.* — Itemque mittuntur queruli legati, scissis (ut dicitur) vestibus, operisque sablone captivibus, impotentes a Romanis auxilia, ac veluti timidi ^t patrum fidelissimis ^u aliis succumbentes, ne penitus misera patria deleteretur, nomenque Romanum ^v quod verbis tantum apud eos auribus resultabat, vel exterarum gentium opprobrio obrosum vilesceret. At illi, quantum humanæ naturæ possibile est, commoti tantæ historia tragediæ, volatus ceu aquilarum, equitum in terra, nautarum in mari, cursus accelerantes, inopinatos primum, tandem terribiles inimicorum unguis cervicibus insigunt mucronum ^w, casibusque foliorum tempore certo ad simulandam istam ^x peragunt stragem ; ac fit, si montanus torrens crebris tempestatum rivulis auctus, sonoroque meatu alveos exundans, ac sulcato dorso fronteque acra, erectis, ut aiunt, ad nebulas undis (luminum quibus pupilli persæpe licet palpebrarum convolutibus ^y innovati, adjunctis sibi minutissimarum rotarum tautonibus veluti fuscantur ^z) mirabiliter spumans ; ast uno ^{aa} objectas sibi evincit gurgitis moles : ita æmulatorum agmina auxiliares ^{aa} egregii (si qua tamen evadere potuerant) propere trans maria fugaverunt, quia anniversarias avidè prædas nullo

num... repetente.

^q Edit., ac si. Mox, ovile, præpositione in ommissa.

D — Bibl. PP. Paris., ovile circumstiffentes.

^r Edit., juvenis. — Bibl. PP. Paris., velis ventorum plenis.

^s In ms. x. Initio hujus cap. pro *Itemque* legitur *Iterumque* in Bibl. PP. Paris., quod magis placet. Mox vero ibid. *sablone* scribitur, emendatius quam in edit. Oxon. *sablone*.

^t Edit., fidelissimis. — Bibl. PP. Paris. legit *matrum loco patrum* fid. edit. Oxon., fortasse melius.

^u Edit., Romanorum.

^v Edit., cervicibus insigunt mucronum unguis.

^w Edit., assimilandam iisdem. Et mox, ac ut pro ac fit, si.

^y Edit., convolutibus.

^z Edit., adjunctissimarum rotarum rivulis fusc. — Bibl. PP. Paris. post voces *alveos exundans*, bnumia omittit quæ sequuntur, usque ad *uno objectas*.

^{aa} Edit. (excepta Paris.), auxiliaries. Et mox, præpropere.

^a Edit., existabiliter.

^b viii in ms.

^c Edit., morem.

^d Edit., imperatoris.

^e Edit., non leg.

^f Deest per edit.

^g Edit., ferilibus.

^h Deest cervicibus edit. Ubi etiam regno pro regni.

ⁱ Deest que edit.

^j Edit., licet.

^k Edit., usu penitus ignara.

^l Deest per edit.

^m Hæc desunt edit. usque ad *ferens*. In ms. autem hoc est caput ix.

ⁿ Edit., ob quarum, habito nimirum respectu ad superiora, a duabus primis gentibus : quæ quidem præpositio a deest sive in ms. Cantabr. sive in edito Oxon., ubi ex contextu forte legendum *ob eorum*.

^o Edit., a turba.

^p Edit., Illa domum cum triumpho magno et gaudio repedante. — At Bibl. PP. Paris., Legione autem do-

obsistente trans *maria* exaggerabant. Igitur ^a Romani patria reversi, denuntiāntes nequaquam se tam laboriosis expeditionibus posse frequentius vexari, et ob imbelles erraticosque latrunculos, Romana stigmata, tantum talemque exercitum, terra ac mari fatigari: sed ut insula ^b potius, consuescendo armis ac viriliter dimicando, terram, substantiolam, conjuges, liberos et (quod his majus est) libertatem vitamque totis viribus vindicaret, et gentibus nequaquam se fortioribus (nisi segnitia et torpore dissolverentur ^c) ut inermes vinclis vincendas nullo modo, sed instructas peltis, ensibus, hastis, et ad cædem promptas protenderet manus, suadentes (quia et hoc putabant aliquid derelinquendo populo commodi accrescere) murum, non ut alterum, sumptu publico privatoque adjunctis secum miserabilibus indigenis solito structuræ more, tramite a mari usque ad mare inter urbes quæ ibidem forte ob metum hostium collocatæ fuerant, directo librant, fortia formidoloso populo monita tradunt, exemplaria instituentium armorum relinquunt, in littore quoque *Oceani* ad meridiam plagam, qua ^d naves eorum habebantur, et inde barbariæ ^e feræ bestiæ timebantur, turres per intervalla ad prospectum maris collocant, valedicunt ^f tanquam ultra non reversuri.

CAP. XV. *De tertia vastatione.* — Itaque illis ad sua remeantibus, emergunt certatim de curicis ^h, quibus sunt trans *Tithicam* vallem vecti ⁱ (quasi in alto *Titane* incalescenteque caumate de altissimis foraminum cavernulis fuscis vermiculorum cenei ^j) tetri *Scotorum* *Pictorumque* greges, moribus ex parte dissidentes, et una eademque sanguinis fundendi aviditate concordēs, fœrificosque magis vultus pilis, quam corporum pudenda pudendisque proxima vestibus tegentes: cognitaque condebitorum reversione et reditus denegatione, solito confidentius ^k omnem aquilonalem extremamque terræ partem pro indigenis muro tenuis capebant. Statuitur ad hæc in edito arcis acies ad pugnam, inhabilis ad fugam, trementibus præcordiis inepta, quæ diebus ac noctibus stupido sedili marcebat. Interea non cessant uncinata

nodorum ^l tela quibus miserrimi cives de muris tracti solo allidebantur. Hoc scilicet eis inmaturo mortis supplicium, qui tali funere rapiebantur; fratrum quo pignorum ^m suorum miserandas imminentes pœnas cito exitu devitabant. Quid plura loquar ⁿ? Relictis civitatibus muroque celso, iterum quibus ^o fugæ: iterum dispersiones solito desperabiliores. Item ab hoste insectationes: item strages accelerantur crudeliores: et sicut agni a lanionibus, ita deffendi cives ab inimicis discerpuntur, ut commemoratio eorum ferarum assimileretur agrestium.

CAP. XVI. *De fame.* — Nam laniant seipsos mutuo, nec pro exigui victus brevi sustentaculo miserrimorum civium latrocinando; et augebantur extraneæ ^p clades domesticis motibus: quo et hujusmodi ^q tam crebris direptionibus vacuaretur omnis regio totius cibi baculo, excepto venatoriæ artis solatio.

CAP. XVII. *De epistolis.* — Igitur rursus miseræ reliquæ mittentes epistolas ^r ad *Agitium* Romanæ potestatis virum (hoc modo loquentes) inquirunt ^s: *Agitio ter consuli gemitus Britannorum.* Et post pauca ^t loquentes: *Repellunt nos barbari ad mare, repellit nos ^v mare ad barbaros: inter hæc oriuntur ^x duo genera funerum, aut jugulamur, aut mergimur.* Nec pro eis quidquam adjutorii habent. Interea famis dira ac famosissima vagis ac nutabundis hæret, quæ multos eorum cruentis compellit ^y prædonibus sine dilatione victas dare manus, ut paucillum ad refocillandam animam cibi caperent: alios vero nusquam ^z; quin potius de ipsis montibus, speluncis ac saltibus, dumis ^{aa} consertis continue rebellabant.

CAP. XVIII. *De victoria.* — Et tum primum inimicis per multos annos in terra ^{ab} agentibus, strages dabant, non confidentes ^{bb} in homine, sed in Deo, secundum illud exemplum ^{cc} *Philonis: Necessè est adesse divinum ubi humanum cessat auxilium.* Quievit parumper inimicorum audacia, nec tamen nostrorum malitia. Recesserunt hostes a civibus, nec cives a suis sceleribus.

CAP. XIX. *De sceleribus.* — Moris namque continui erat genti (sicut et nunc est), ut infirma esset ad retundenda hostium tela et fortis et iuvicta ^{dd} ad civica

^a Hic incipit cap. xi in ms. Cantabr.

^b Deest edit. vox *insula*. — Bibl. PP. Paris., sed ut potius sola. Et paulo ante, *Romana signa* pro *R. stigmata*: fortasse rectius.

^c Edit., *dissolveretur*; ubi et omittitur sequens particula ut.

^d Edit., quo. Paulo ante Bibl. PP. Paris., *directo edificant*.

^e Edit., quia et inde barbaricæ.

^f Edit., et valedicunt. Deest conjunctio etiam in Bibl. PP. Paris.

^g Ms., xii.

^h Edit., curucis. Bibl. PP. Paris., *carruchis*.

ⁱ Edit., *Syticam.... vecti*. — Bibl. PP. Paris. *Scyticam.... vecti*.

^j Edit., *caverniculis... cunei*.

^k Edit., *confidentiores*.

^l Edit., *nudorum*.

^m Edit., quo fratrum pignorumque

ⁿ Deest edit. vox loquar.

^o Edit., illis.

^p Edit., Nam et ipsos mutuo nec perexigui victus brevi sustentaculo miserrimorum civium latrocinando

temperabant.

^q Edit., *externæ*.

^r Edit., quod hujusm.

D ^s Edit., mittentes epistolas reliquæ. — Bibl. PP. Paris., Igitur rursus miseræ mittentes epistolas reliquæ ad *Aetium* Rom. Ms. codex Cantabr. corrupte, *Agitio*: neque enim in Fastis consularibus comperitur usquam hujus nominis consul. Rescribendum igitur *Aetio*. Fuit autem is *Aetius* m, sive *ter consul*, ut ait *Gildas*, qui ann. 446 consulatum gessit cum *Q. Aurelio Symmacho*. Vide *Baronium* ad ann. 446, § 2, ubi hunc *Gildæ* locum exscribit.

^t Deest edit. vox inquirunt.

^u Edit., querentes.

^v Utrobique deest nos edit.

^x Deest edit. vox oriuntur.

^y Edit., compulit.

^z Edit., nunquam.

^{aa} Edit., prædas in.

^{bb} Edit., fidentes.

^{cc} Deest edit. vox exemplum.

^{dd} Edit., fortis esset, reliquis ombis.

bella, et ad onera peccatorum sustentanda ^a : infirma est ^b (ut inquam) ad exsequenda pacis ac veritatis insignia, fortis ^c ad scelera et mendacia. ^d Revertuntur ergo impudentes grassatores ad hibernas domos ^e, post non multum temporis reversuri. Picti in extrema parte insulæ tunc primum et deinceps requieverunt, prædas et contritiones nonnunquam facientes. In talibus itaque induciis desolato populo sæva cicatrix obducitur, alia virulentiore tactus ^f pullulante. Quiescente autem vastatione ^g, tantis abundantiarum copiis insula affluebat, ut nulla haberi ^h tales retro ætas meminisset, cum quibus omnimodis et luxuria crescit. Crevit etenim germine præpollenti, ita ut eodem tempore diceretur : *Omnino talis auditur fornicatio, qualis nec inter gentes* (I Cor. v. 1). Non solum vero hoc vitium, sed fuerunt ⁱ omnia quæ humanæ naturæ accedere ^j solent, et præcipue (quod et nunc quoque in ea totius boni evertit statum) odium veritatis fuit cum assertoribus suis ^k, amor mendacii cum suis fabricatoribus, susceptio mali pro bono, veneratio nequitæ pro benignitate, cupido tenebrarum pro sole, exceptio *Satanæ* pro *angelo lucis* (II Cor. xi, 14). Ungebantur reges et ^l non per Deum, sed qui cæteris crudeliores exstarent ; et paulo post ab uictoribus non pro veri examinatione trucidabantur, aliis electis trucioribus. Si quis vero eorum mitior, et veritate aliquatenus propior videretur, in hunc Britannæ quasi ^m subversorem omnium odia telaque sine respectu torquebantur ⁿ, et omnia quæ displicuerant Deo, placuerantque ^o, æquali saltem lance pendebantur, si non gratiora fuissent displicentia : ita ut merito patriæ illud exemplum ^p propheticum, quod veterano ^q illi populo denuntiatum est, potuerit aptari : *Filii, inquam, sine lege dereliquistis Dominum, et ad iram ^r provocastis sanctum Israel. Quid adhuc percunctemini ^s apponentes iniquitatem? Omne caput languidum et omne cor mærens : a planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas* (Isa. i, 4-6). Sicque agebantur ^t cuncta quæ saluti contraria fuerint, ac si nihil largiretur mundo medicinæ a vero omnium medico ^u. Et non solum hac ^v sæculares viri, sed et ipse grex Domini ejusque pastores, qui

A exemplo esse omni plebi debuerint, ebrietate quam plurimi, quasi vino madidi torpebant resoluti, et animositatum tumore, jurgiorum contentione, invidia capacibus ¹ unguis, indiscreto boni malique iudicio carpebantur ; ita ut perspicue, sicut et nunc est, *effundi videretur contemptio super principes, et seduci vanis eorum et errore ^x, in invio et non in via* (Psal. cvi, 40).

CAP. XX. *De nuntiatis subito hostibus.* — ^y Interea volente Deo purgare familiam suam, et tanta malorum labe infectam auditu tantum tribulationis emendare, non ignoti rumoris penniger ceu volatus arrectas omnium penetrat aures, jam jamque adventus veterum hostium volentium penitus totam ^z delere et inhabitare solito more a fine usque ad terminum B regionem. Nequaquam tamen ob hoc proficiunt, sed comparati jumentis insipientibus, strictis (ut dicitur) morsibus rationis frenum obfirmant, per latam diversorum vitiorum, mortique ^{aa} proclive ducentem (relicto salutari, licet arcto, itinere), discurrebant viam.

CAP. XXI. *De famosa peste.* — Dum ergo (ut Salomon ait) *servus durus non emendatur verbis; flagellatur stultus, et non sentit* (Prov. xxix, 19) : pestifera namque lues feraliter insipienti populo incubuit ^{bb}, quæ in brevi tempore ^{cc} tantam ejus multitudinem, remoto mucrone, sternit, quantam ne possent vivi humare. Sed ne hac quidem emendantur ^{dd}, ut illud Isaïæ prophetae in eo quoque populo ^{ee} impletum dicentis : *Et vocavit Deus populum ^{ff} ad planctum, et ad cabitium, et ad cingulum succi : ecce cæperunt ^{gg} vitulos occidere et jugulare arietes; ecce manducare et bibere et dicere : Manducemus et bibamus, cras enim moriemur* (Isa. xxii, 12, 13). Appropinquabat siquidem tempus quo ejus iniquitates, ut Amorrhæorum, complerentur.

CAP. XXII. *De consilio.* — Initur namque consilium : quid optimum, quidve saluberrimum ad repellendas tam crebras et tam ferales ^{hh} supradictarum gentium irruptiones prædasque, decerni potius ⁱⁱ deberet.

CAP. XXIII. *De sæviore multo primis hoste.* — Tum omnes consiliarii una ^{jj} cum superbo tyranno Gur-

^a Edit., peccatorum onera sustinenda.

^b Edit. omitunt.

^c Edit., et fortis.

^d Hic incipit cap. xv in ms. Cant.

^e *Hyberni domum, post non longum.* Joss. et Beda lib. i, cap. 14.

^f Edit., obducitur famis... tacite... Rectius fortasse.

^g Edit., vastitate.

^h Edit., habere.

ⁱ Edit., et fuerunt.

^j Edit., accidere.

^k Desunt edit. fuit et suis. Statim vero, amorque.

^l Deest et edit.

^m Edit., quasi Britannæ.

ⁿ Edit., contorquebantur.

^o Edit., displicuerint, Deoque placuerint.

^p Deest exemplum edit.

^q Edit., veteri.

^r Edit., Deum... iracundiam.

^s Edit., percuteimini. Bene.

^t Edit., agebant.

D ^u Edit., mundo medicina a vero omnium medico largiretur.

^v Edit., hæc.

^x Desunt edit. et seduci vanis eorum et errore. — Bibl. PP. Paris., super principes, qui eos facerent errare in invio, et non in via.

^y Hic incipit caput xv in ms. Cant.

^z Deest totam edit.

^{aa} Edit., ad mortem.

^{bb} Edit., incubit.

^{cc} Deest tempore edit.

^{dd} Edit., emendatur.

^{ee} Deest populo edit.

^{ff} Deest populum edit.

^{gg} Deest cæperunt edit.

^{hh} Edit., repellendas tam ferales et tam crebras.

ⁱⁱ Deest potius edit.

^{jj} Edit., uno.

^k An rapacibus?

thrigerno Britannorum duce ^a cæcantur, et ^b adinvenientes tale præsidium, imo excidium patriæ, ut ferocissimi illi nefandi nominis Saxones; Deo hominibusque invisi, quasi in caulas lupi, in insulam ad retrudendas ^c aquilonales gentes intromitterentur. Quo utique nihil ei usquam perniciosius, nihil amarior factum est. O altissimam sensus caliginem, o desperabilem crudamque mentis hebetudinem! Quos propensius morte, cum abessent, tremebant, sponte (ut ita dicam) sub unius tecti culmine invitabant: *Stulti sunt* ^d principes (ut dictum est) *Thafneos* ^e, *dantes Pharaonis consilium insipienti* ^f (*Isa. xix, 11*). Tum erumpens grex catulorum de cubili læænæ barbariæ tribus (ut lingua ejus exprimitur) Cyulis, nostra lingua ^g longis navibus, secundis velis, secundo ^h omine auguriisque; quibus vaticinabatur certo apud B eum præsidio, quod ter centum annis terram ⁱ cui proras librarat ^j, insideret: centum vero quinquaginta, hoc est demidio ^k temporis sæpius quoque ^l vastaret. Ejectus primo in orientali parte insulæ, jubente tyranno, terribiles infixit ungues, quasi pro patria pugnaturus, sed eam certius impugnaturus. Cui supradicta genitrix (primo comperiens agmini ^m fuisse prosperatum) item mittit satellitum canumque prolixiorum catastam ⁿ, quæ ratibus advecta adunatur cum manipularibus spuriis. Inde germen iniquitatis, radix amaritudinis, virulenta plantatio nostris condigna meritis, in nostro cespite, ferocibus palmitibus pampinisque pullulabat ^o. Igitur intromissi in insulam barbari, veluti militibus, et magna (ut mentiebantur) pro bonis discrimina hospitibus ^p subituris, impetrant sibi annonas dari. Quæ multo tempore impertitæ clausurunt (ut dicitur) canis famem. Item queruntur ^q non affluenter sibi epimonia contribui, occasiones de industria colorantes; et nisi ^r profusior eis munificentia cumularetur, testantur se cuncta insulæ rupto fœdere depopulatos. Nec mora, minas effectibus prosequuntur.

CAP. XXIV. *De urbium subversione.* — Confovebatur namque ultionis justæ præcedentium scelerum causa, de mari usque ad mare ignis orientalis ^r sacrilegorum manu exaggeratus, et finitimas quasque civitates

agrosque populans, qui ^a non quievit accensus, donec cuncta pene exurens insulæ superficiem rubra occidentalem trucique Oceanum lingua delamberet. In hoc ergo impetu Assyrio, olim ut in Judæam ^t comparando, completum quoque in nobis secundum historiam, ut dicitur ^u: *Incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui* (*Psal. lxxiii, 7*). Et iterum dicit ^v: *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum* (*Psal. lxxviii, 1*), etc. Ita ut cunctæ columnæ ^x crebris arietibus, omnesque coloni cum præpositis ecclesiæ, cum sacerdotibus ac populo, mucronibus undique micantibus ac flammis crepitan- tibus, simul solo sternerentur, et miserabili visu, in medio platearum, una turrium edito cardine evulsarum ^y, murorumque celsorum saxa, sacra altaria, cadaverum frusta, crustis ac gelantibus ^z purpurei cruoris tecta, velut in quodam horrendo torculari mixta viderentur, et nulla esset omnimodis præter horribiles ^{aa} domorum ruinas, bestiarum volucrumque ventres in medio sepultura, salva sanctarum animarum reverentia; si tamen multæ inventæ sint quæ arduis cœli per id ^{bb} temporis a sanctis angelis vehebantur ^{cc}. Ita enim degeneraverat vinea illa olim bona in amaritudinem versa ^{dd}, uti raro secundum prophetam videretur *post tergum vindemiarum* (*Mich. vii, 1*) aut messorum racemus vel ipsa.

CAP. XXV. *De reliquiis.* — Itaque nonnulli miserarum reliquiarum in montibus deprehensi acervatim jugulabantur: alii fame confecti accedentes, manus hostibus dabant in ævum servituri ^{ee}: si tamen non continuo trucidarentur; quod altissimæ gratiæ stabat in loco ^{ff}: alii transmarinas petebant regiones cum ululatu magno, seu celeusmatis ^g vice, hoc modo sub velorum sinibus cantantes: *Dedisti nos tanquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos, Deus* ^{ss} (*Psal. xliii, 12*): alii a ^{hh} montanis collibus, minacibus præruptis vallati et densissimis saltibus marinisque rupibus, vitam suspecta semper mente credentes, in patria licet trepidi perstabant. ⁱⁱ Tempore igitur interveniente, aliquanto cum recessissent domum crudelissimi prædones, roboratæ a Domino ^{jj} reliquiæ

^a Hæc, *Gurthrigerno Britannorum duce*, desunt edit.

^b Conjunctio et deest edit.

^c Edit., *retundendas*.

^d Deest sunt edit.

^e Edit., *Taneos*.

^f Edit., *insipientis*.

^g Deest lingua edit.

^h Deest secundo edit.

ⁱ Edit., *patriam*.

^j Edit., *librabat*.

^k Edit., *dimidio*.

^l Deest quoque edit.

^m Edit., *comperiens primo agmini*.

ⁿ Edit., *pullulat*.

^o Edit., *Discrimina pro bonis hospitibus*.

^p Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *queruntur*.

^q Edit., *ni*.

^r Edit., *orientali*.

^s Deest qui edit.

^t Edit., *Judam*. — Addit factum pro comparando, Bibl. PP. Paris.

^u Edit., *quod propheta deplorans ait*.

^v Deest edit.

^x Edit., *coloniæ*.

^y Edit., *ædito... avulsarum*. — Bibl. PP. Paris., *una turrium cardine avulso*.

^z Edit., *sigillantibus*. — Bibl. PP. Paris., *crustis purp.*, intermediis omissis.

^{aa} Deest horribiles edit.

^{bb} Præpositionem omittunt edit. — Paulo ante Bibl. PP. Paris., *quæ ad ardua cœli*: clarius.

^{cc} Edit., *veherentur*.

^{dd} Deest versa edit.

^{ee} Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *servaturi*.

^{ff} Deest præpositio edit.

^{gg} Deest Deus edit.

^{hh} Præpositionem omittunt edit., et mox *vallatis* habent pro *vallat*.

ⁱⁱ Hic incipit caput xviii in ms. Cant.

^{jj} Edit., *a Deo*.

^k Bibl. PP. Paris., *catervam*.

^l Rescribendum *ceu celeusmatis* cum Bibl. PP. Paris.

(quibus confugiant undiq̄te diversis in locis ^a miserimi cives, tam avide quam apes alvearii procella imminente), simul deprecantes eum toto corde, et (ut dicitur) *innumeris oerantes æthera votis*, nè ad interneccionem ita usqueaque ^b delerentur, duce Ambrosio Adreliano viro modesto (qui solus fuit comes fidelis, fortis, veraxque ^c forte Romanæ gentis, qui ^d tantæ tempestatis collisione, occisis in eadem parentibus purpura nimitum indutus ^e, superfuerat, cujus nunc temporibus nostris soboles magnopere avita bonitate degeneravit) vires capessunt, victores provocantes ad prælium, queis victoria, Deo annuente ^f, ex voto cessit.

CAP. XXVI. *De postrema pace: que postrema victoria temporibus nostris Dei nutu donata est.* — Et ex eo tempore nunc cives, nunc hostes vincebant, ut in ista gente experiretur Dominus solito more præsentem Israelæm utrum diligat eum Dominus ^g, an non: usque ad annum obsessionis Badonici montis, qui prope Sabrinum ostiam habetur ^h, novissimæque ferme de furciferis non minime stragis, quique quadragesimus quartus (ut novi) oritur ⁱ annus, mense jam primo ^j emenso, qui jam ^k et mæxæ nativitalis est. Sed ne nunc quidem, ut antea, civitates inhabitantur ^l, sed desertæ dirutæque hactenus squalent, cessantibus licet externis bellis, sed non tamen ^m civilibus. Hæsit enita tam desperat insulæ excidii, insperatiquæ mentio auxilii memoriæ eorum, qui utriusque miracali testes exstiteret; et ob hoc reges, pu-

^a Edit., *De diversis locis.*

^b Edit., *interneccionem usque.*

^c Hæc, *fuit comes fidelis; fortis veraxque*, desunt ed.

^d Deest *qui edit.*

^e Edit., *Dominio ann.*

^f Deest *Dominus edit.* Et recte quidem. Ut quid enith experiretur Dominus, utrum ipsemet diligeret Israelæm? At Dominus experiebatur, utrum Israel diligeret eum (Dominum scilicet).

^g Hæc, *qui prope Sabrinum ostium habetur*, desunt edit.

^h Edit., *orastur.*

ⁱ Edit., *uno.*

^j Deest *jam edit.*

^k Edit., *civitates patriæ inh.*

^l Deest *tamen edit.*

^m Edit., *privati.*

ⁿ Edit., *suum quique.*

blici privatique ^m, sacerdotes ecclesiastici summi ⁿ ordinem servarunt. At illis decedentibus, cum successisset ætas tempestatis illius nescia, et præsentis tantum serenitatis experta, ita cuncta veritatis ac justitiæ moderamina concussa ac subversa sunt, ut eorum ^o, non dicam vestigium, sed ne monumentam quidem in supradictis propemodum ordinibus appareat, exceptis paucis, et valde paucis, qui ob amissionem tantæ multitudinis, quæ quotidie prona fuit ^p ad tartara, tam brevis numeri ^q habentur, ut eos quodammodo venerabilis mater Ecclesia ut ^r in suo sinu recumbentes non videat, quos solos veros ^s habet. Quorum ne quis me egregiam vitam hominibus ^t admirabilem, Deoque amabilem carpere putet (quibus nostra infirmitas sacris ^u orationibus, ut non penitus collabatur, quasi columnis quibusdam ac fulcris saluberrimis sustentatur), dixi ^v si qua liberius de his, imo lugubrius, cumulo malorum compulsus, qui servium non solum ventri, sed diabolo potius quam Christo, *qui est benedictus super omnia Deus in sæcula* ^x (*Rom. ix, 5*), non tam disceptavero quam dessevero. Quippe quid ^y celabunt cives quod non solum norunt ^z, sed exprobrant in circuitu ^{aa} nationes?

Historiam Gildæ Cormac sic perlege scriptam

Doctoris digitis, sensu cultuque redactam.

Hæc tenues superat, multos carpitque superbos?

C ^o Edit., *earum.* Recte, *veritatis nomen ac justitiæ.*

^p Edit., *ruit. Mellus.*

^q Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *numeris.*

^r Deest *ut edit.*

^s Edit., *veros filios.*

^t Edit., *omnibus.*

^u Edit., *in sacris.*

^v Deest *dixi edit.*

^x Edit., *in sæcula Deus.*

^y *Enimvero, Fragm.*

^z Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *nostrorum.*

^{aa} *Circuitu, ms.: male.*

^a Bibl. PP. Paris., *indutus: quod magis placet.*

^b Hic desinit codex Cant. ms. Quæ vero sequuntur, exacta sunt ad codicem Cottonianum.

PARS SECUNDA.

EPISTOLA GILDÆ.

CAPUT PRIMUM. *Increpatio in Constantinum.* — 1. Durantes; voventes, et continuo propemodum mentientes; belligerantes, sed civilia et injusta bella agentes; per patriam ^c quidem fures magnopere insectantes, et eos qui secum ad mensam sedent, latrones ^d non solum amantes, sed et muherantes ^e; eleemosynas largiter dantes, sed ^e regione immen-

^a *Enimvero habet Britannia reges, Fragm.*

^b *Scorta, Joss. Scorta et adulteras, Fragm.*

^c *Al. regionem.*

^d *Eos autem qui ad mensam sedent latrones,*

Fragm. Deest vero latrones Joss. — Sic et Bibl. PP. Paris.

^e *Etiã mun., Fragm.*

sum montem scelerum exaggerantes; in sede arbitrari ^a sedentes, sed raro recti iudicii regulam quaerentes; innoxios humilesque despicientes; sanguinarios, superbos, parricidas, commanipulares ^b et adulteros Dei inimicos, si sors (ut dicitur) tulerit, (qui ^c cum ipso nomine certatim ^d delendi erant) ad sidera prout possunt, efferentes; victos plures in carceribus habentes, quos dolo sui potius quam merito proterunt ^e, calenis onerantes: inter altaria jurando ^f demorantes, et haec eadem ac si lulentula paulo post saxa ^g despicientes. Cujus tam nefandi piaculi non ignarus est immundae leaenae Damnoniae ^h tyrannicus catulus Constantinus.

2. Hoc anno post horribile juramenti sacramentum, quo se devinxit nequaquam dolo civibus (Deo primum jureque jurando, sanctorum demum choris et genitrice comitantibus fretis) facturum, in duarum venerandis matrum sinibus, Ecclesiae carnalisque sub sancti abbatis amphibalo, latera regionum tenerrima puerorum, vel praecordia crudeliter duum totidemque nutritorum (quorum brachia nequaquam armis, quae nullus pene hominum fortius hoc eis tempore tractabat, sed Deo altarique protenta, in die iudicii ad tuae civitatis portas, Christe, veneranda patientiae ac fidei suae vexilla suspendent) inter ipsa, ut dixi, sacrosancta altaria nelando ense hastaque pro dentibus laceravit, ita ut sacrificii caelestis sedem purpurea ac si coagulati cruoris pallia attingerent. Et hoc ne post laudanda quidem merita egit. Nam multis ante annis crebris alternatisque fetoribus adulteriorum victus, legitima uxore contra Christi Magistri ^c gentium interdictum repulsa dicentium: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (Matth. xix, 6; Marc. x, 9); et: *Viri, diligite uxores vestras* (Colos. iii, 19). Amarissimum enim quoddam de vite Sodomorum in cordis sui infructuosa bono semini gleba, surculamen incredulitatis et insipientiae plantaverat, quod vulgatis domesticisque impietatibus velut quibusdam venenatis imbribus irrigatum, et ad Dei offensam avidius se erigens parricidii sacrilegiique crimen produxit in medium. Sed nec adhuc priorum rebus malorum expeditus, priscis recentia auget malis.

3. Age jam quasi praesentem arguo, quem adhuc superesse non nescio. Quid stupes animae carnifex propriae? Quid tibi flammam inferni voluntarie accendis nunquam defecturas? Quid inimicorum vice propriis te confodis sponte ensibus, hastis? Anne ipsa quidem virulenta scelerum ac si pocula pectus tuam satiari quiverunt? Respice, quaeso, et veni ad Christum, siquidem laboras et immenso pondere curvaris; et ipse te, ut dixit (Matth. xi, 28), requiescere faciet. Veni ad eum qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11). Dis-

A solve secundum prophetam vincula ^a colli tui, fili Sion (Isa. lii, 2). Redi, rogo, e longinquis licet peccatorum recessibus ad piissimum patrem, qui despicienti porcorum sordidos cibos ac pertimescenti dirae famis mortem et revertenti sibi, laetus occidere consuevit vitulum filio saginatum, et proferre primam erranti stolam et regium annulum (Luc. xv, 15); et tunc spei caelestis ac si saporem praegustans, senties quam suavis est Dominus (Psal. xxxiii, 9). Nam si haec contempseris, scias te inextricabilibus tenebrosisque ignium torrentibus jam jamque rotandum urendumque.

CAP. II. Incepatio in Aurelium. — 4. Quid tu quoque, ut propheta ait (Psal. xvi, 12), catule leonine, Aureli Conane ^b, agis? Nonne eodem quo supradictus, si non exiliabiliore, parricidiorum, fornicationum adulteriorumque caeno, velut quibusdam marinis irruentibus tibi voraris feraliter undis? Nonne pacem patriae mortiferum ceu serpentem odiens, civiliaque bella et crebras injuste praedas sitiens, animae tuae caelestis porta pacis ac refrigerii praeccludis? Relictus, quaeso, jam solus ac si arbor in medio campo arescens, recordare patrum fratrumque tuorum phantasiam, juvenilem immaturamque mortem. Num centennis tu ob religiosa merita, vel coevus Mathusale exceptus pene omni prole servaberis? Nequaquam. Sed nisi citius, ut Psalmista ait (Psal. vii, 13), conversus fueris ad Dominum, ense in te vibrabit in brevi suum Rex ille qui per prophetam: *Ego, inquit, occidam, et ego vivere faciam; percutiam, et ego sanabo; et non est qui de manu mea possit eruere* (Deut. xxxii, 39). Quamobrem excutere de felido putere tuo (Isa. lii, 2), et convertere ad eum toto corde qui creavit te ut, cum exarserit in brevi ira ejus, beatissis sperans in eum (Psal. ii, 12): sin alias, aeternae te manebunt poenae conterendum sterva continue et nequaquam absumendum tartari fauce.

CAP. III. Incepatio in Vortiporum. — Quid tu quoque pardo similis moribus, et nequitiis discolor, canescente jam capite, in throno dolis pleno, et ab imis vertice tenus diversis parricidiis et adulteriis constuprato, boni regis, nequam illi, ut Ezechiae Manasses, Demetarum tyranne Vortipori ^c stupidam riges? Quid te tam violenti peccatorum gurgites, quos ut vinum optimum sorbes, imo tu ab eis voraris, appropinquante sensim vitae limite non satiant? Quid quasi culminis malorum omnium stupro propria tua amota conjuge, ejusdemque honesta morte impudentis filiae quodam ineluctabili pondere miseram animam oneras? Ne consumas, quaeso, dierum quod reliquum est in Dei offensam: quia hunc tempus acceptabile et dies salutis (II Cor. vi, 2) vultibus poenitentium lucet, in quo bene operari potes, ne fiat fuga tua hieme vel sabbato (Matth. xxiv, 20). Di-

^a Arbitrium, Fragm.

^b Deest in Fragm. commanipulares et.

^c Hoc qui, Fragm.

^d Deest certatim in Fragm.

^e Dolose potius quam merito poterunt (forte proterunt), Fragm.

^f Intrando, Fragm.

^g Saxa paulo post, Fragm.

^h Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *Canina*.

^a Bibl. PP. Paris., *Däuhbäta*.

verte, secundum Psalmistam, a malo et fac bonum: A inquire pacem bonam et sequere eam (Psal. xxxiii, 15-18); quia oculi Domini super te bona agentem, et aures ejus erunt in preces tuas, et non perdet de terra viventium memoriam tuam. Clamabis et exaudiet te; et ex omnibus tribulationibus tuis eruet te. Cui siquidem contritum et humiliatum (Psal. l, 49) timore ejus nusquam Christus spernit. Alioquin vermis tortionis tuæ non morietur, et ignis ustionis tuæ non exstinguetur (Isa. lxxvi, 24; Marc. ix, 44).

CAP. VI. *Increpatio in Cuneglasse.* — Ut quid in nequitia tuæ volveris vetusta face, et tu ab adolescentiæ annis urse multorum sessor aurigaeque currus receptaculi ursi, Dei contemptor fortisque ejus depressor, *Cuneglasse*, Romana lingua lanio fulve? Quare tantum certamen tam hominibus quam Deo præstas, hominibus civibus scilicet armis exitiabilibus ^a, Deo infinitis sceleribus? Quid præter innumerales casus, propria uxore pulsa, furciferam germanam ejus perpetuam Deo viduitatis castimoniam promittentem (ut poeta ait), summam ceu teneritudinem coelicolarum (tota animi veneratione vel potius hebetudine) nympharum, contra interdictum Apostoli (*Gal. v, 21*) denegantis posse adulteros regni coelestis esse municipes, suscipis? Quid gemitus atque suspiria sanctorum, propter te corporaliter mœrentium ^b, vice immanis lænæ dentium ossa tua quandoque fractura crebris instigas injuriis? *Desine*, quæso, ut propheta ait, *ab ira, et derelinque exitialem ac temetipsum maceraturum (quem celo ac terræ, hoc est, Deo gregique ejus spiras) furorem (Psal. xxxvi, 6): fac eos potius mutatis pro te orare moribus, quibus suppetit supra muudum alligandi cum in mundo reos alligaverint, et solvendi cum pœnitentes solverint potestas. Noli, ut ait Apostolus, superbe sapere, vel sperare in incerto divitiarum, sed in Deo qui præstat tibi multa abunde (I Tim. vi, 17), ut per emendationem morum thesaurizes tibi fundamentum bonum in futurum, et habeas veram vitam, perennem profecto, non deciduam. Alioquin scies, et videbis etiam quam malum et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem ejus apud te (Jer. ii, 19); et in futuro, tetra ignium globo æternorum te exuri, nec tamen ullo modo mori. Siquidem tam sceleratorum sint perpetim ^c immortales igni animæ, quam sanctorum lætitiæ.*

CAP. VII. *Increpatio in Maglocunum.* — 1. Quid tu etiam insularis draco, multorum tyrannorum depulsor tam regno quam etiam vita, supradictorum novissime in ^d stylo, prime in malo, major multis potentia simulque malitia, largior in dando, profusior in peccato, robuste armis, sed animæ fortior excidiis, *Maglocune*, in tam vetusto scelerum atramento, veluti madidus (*Jer. xxiii, 9*) vino de Sodomitana vite expresso stolidè volutaris? Quare tantas pecca-

minum regis cervici sponte, ut ita dicam, ineluctabiles celsorum ceu montium innectis moles? Quid te non ei regum omnium regi, quem cunctis pene Britanniae ducibus tam regno fecit, quam status lineamento editiorem, exhibes cæteris moribus meliorem, sed versa vice deteriore? quorum indubitatam æquanimitè conviciorum auscultato parumper astipulationem, omissis domesticis levioribusque (si tamen aliqua sunt levia) propalata ^e solum longe lateque per auras admessa testaturam. Nonne in primis adolescentiæ tuæ annis avunculum regem cum fortissimis propemodum militibus, quorum vultus non catulorum leonis in acie magnopere dispares videbantur, acerrime ense, hasta, igni oppressisti? parum cogitans propheticum dictum: *Viri, inquires, sanguinum et doli non dimidiabunt dies suos (Psal. lrv, 24)*. Quid pro hoc solo retributionis a justo iudice sperares, etsi non talia sequerentur quæ secuta sunt, itidem dicente per prophetam: *Væ tibi qui prædaris, nonne et ipse prædaberis? et qui occidis, nonne et ipse occideris? et cum desineris prædari, tum cades (Isa. xxxiii, 1)*. Nonne postquam tibi ex voto violenti regni phantasia cessit cupiditate inlectus ^e ad viam revertendi rectam, diebusque ac noctibus id temporis, conscientia forte peccaminum remordente, de deifico timore monachorumque decretis, sub dente primum multa ruminans, deinde popularis auras cognitione ^f preferens, monachum sine ullo infidelitatis, ut aiebas, respectu, coram omnipotente Deo, angelicis vultibus humanisque (ruptis, ut putabatur, capacissimis illis quibus præcipitanter involvi solent pingues tauri moduli tui retibus: omnis regni, auri argentique, et quod majus est, propriæ voluntatis distensionibus ruptis) perpetuo vovisti, et rete ac si stridulo canum lapsu aerem valide secantem, sævosque rapidi harpagones accipitris sinuosis flexibus vitantem, ad sanctorum tibi magnopere fidas speluncas refrigerique salubriter rapuisti ex corvo columbam? O quanta Ecclesiæ matri lætitia (si non te cunctorum mortalium hostis de sinu quodammodo ejus lugubriter abstraxisset) foret! O quam profusus spei coelestis fomes desperatorum cordibus, te in bonis permanente, inardesceret! O qualia quantaque animam tuam regni Christi præmia in die iudicii manerent, si non lupo callidus ille agnum ex lupo ^d factum te, ab ovili dominico non vehementer invitum, facturus lupum ex agno sibi similem rapuisset! O quantam exultationem pio omnium Patri Deo sanctorum tua salus servanda præstaret, si non te cunctorum perditorum infaustus pater, veluti magnarum aquila alarum unguumque dæmon, infelici filiorum suorum agmini contra jus fasque rapuisset! Ne multa, tantum gaudii ac suavitatis tum celo terræque tua ad bonam frugem conversio, quantum nunc mœroris ac luctus ministravit ad horribilem, more

^a Edit., *specialibus*.

^b Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *versantium*.

^c Edit., *perpeti*.

^d Dæst præpositio in, edit.

^e Edit., *injectus*.

^f Ita rescripsimus, Bibl. PP. Paris. editioni in hærentes, altera lectione Oxon. *palata rejecta*.

^g Bibl. PP., Paris., *cognitioni*. Et mox, *fractis ut putab.*

molossi (Prov. xxvi, 11; II Petr. ii, 25) ægri, vomitum nefanda reversio. Qua peracta, exhibentur membra arma iniquitatis peccato (Rom. vi, 13) ac diabolo, quæ oportuerat salvo sensu avide exhiberi arma justitiæ Deo.

2. Arrecto aurium auscultantur captu, non Dei laudes canora Christi tironum voce suaviter modulante, pneumaque ecclesiasticæ melodix, sed propriæ (quæ nihil sunt) furciferorum referto mendaciis simulque spumanti flegmate, proximos quosque trucidato præconum ore, ritu bacchantium, concropan- te; ita ut vas, Dei quondam ministerio præparatum, vertatur in Zabuli organum, quodque honore cælesti putabatur dignum, merito rejiciatur in tartari barathrum. Nec tamen tantis malorum offendiculis tuus hebetatus insipientiæ cumulo sensus, velut quodam obice tardatur, sed fervidus, ac si pullus amœna quæque imperagrata putans, per extensos scelerum campos irrevocabili furore raptatur, augendo priscis nova piaculis. Spernuntur namque primæ, post monachi votum irritum, illicitæ licet, tamen propriæ conjugis præsumptivæ nuptiæ; alia viri viventis, non externi, sed fratris filii adamata. Ob quod dura cervix illa multis jam peccaminum fascibus onerata, bino parricidiali ausu, occidendo supradictum uxoremque tuam aliquandiu a te habitam, velut summo sacrilegii tui culmine, de imis ad inferiora curvatur. Dehinc illam cujus dudum collidio ac suggestione tantæ sunt peccatorum subitæ moles publico et (ut fallaces parasitorum linguæ tuorum conclamant, summis tamen labiis, non ex intimo cordis) legitimo, ut pote viduatam, thoro; ut nostræ vero ^a, sceleratissimo adscivisti connubio. Cujus igitur sancti viscera tali stimulata historia non statim in fletu singultusque prorumpant? Quis sacerdos cujus cor rectum Deo patet, non statim hæc audiens magno cum ululatu illud propheticum dicat: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo in die et nocte interfectos populi mei (Jer. ix)?* Heu! si quidem parum auribus captasti propheticam objurgationem ita dicentem: *Væ vobis, viri impij: dereliquistis legem Dei ultissimi; et si nati fueritis, in maledictionem erit pars vestra. Omnia quæ de terra sunt, in terram ibunt: sic impij a maledictione in maledictionem (Eccli. xli, 11-13) (subauditur, ibunt ¹)* si non revertantur ad Dominum, exaudita saltem tali admonitione: *Fili, peccasti, ne adjicias ultra; sed et de pristinis tuis deprecare (Eccli. xxi, 1).* Et iterum: *Non tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem (Eccli. v, 8, 9). Subito enim venit ira ejus; quia, ut Scriptura ait: Rege audiente verbum iniquum, omnes qui sub illo sunt, scelesti sunt (Prov. xxix, 12). Nimirum rex, ut propheta dixit, justus suscitatur regionem (Ibid., 4).* Sed monita tibi profecto non desunt, cum habueris præceptorum pene totius Britannix magistrum elegantem.

3. Caveto igitur ne tibi, quod a Salomone notatur, accidat. *Quasi qui excitat dormientem de gravi*

A somno, sic qui enarrat stulto sapientiam. In fine enim narrationis dicit: Quid primum dixeris (Eccli. xxii, 8, 9)? Lava a malitia cor tuum (sicut dictum est), Hierusalem, ut salvus sis (Jer. iv, 14). Ne contemnas, quæso, ineffabilem misericordiam Dei, hoc modo per prophetam a peccatis impios provocantis: Repente loquar ad gentem et ad regnum, ut evellam, et dissipem, et destruiam, et disperdam (Jer. xviii, 7). Peccatorem hoc vehementer ad poenitentiam hortatur: Et si poenitentiam egerit gens illa a peccato suo, poenitentiam et ego agam super malo quod locutus sum ut facerem ei (Ibid., 8). Et iterum: Quis dabit eis tale cor, ut audiant me et custodiant præcepta mea, et bene sit eis omnibus diebus vitæ suæ (Deut. v, 29)? Itemque in cantico Deuteronomii: Populus, inquit, absque consilio et prudentia. Utinam saperent et intelligerent, ac novissima providerent. Quomodo persequatur unus mille, et duo fugent decem millia (Deut. xxxii, 28, 30)? Et iterum in Evangelio Dominus: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos requiescere faciam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris (Matth. xi, 28, 29). Num si hæc surdis auribus audias, prophetas contemnas, Christum despicias, nosque (licet vilissimæ qualitatis simus) nullius momenti ducas propheticum illud sincera animi pietate servantes [utcumque si non ego implevero fortitudinem in spiritu et virtute Domini, ut enuntiem domui Jacob et domui Israel scelera eorum (Isa. lviii, 1)] ne simus canes muti non valentes latrare (Isa. lvi, 10). Et illud Salomonis ita dicentis: Qui dicit impium justum esse, maledictus erit populus et odibilis gentibus: nam qui arguunt, meliora sperabunt (Prov. xxiv, 24, 25). Et iterum: Non reverearis populum in casum suum, nec retineas verbum in tempore salutis (Eccli. iv, 27). Itemque: Erue eos qui ducuntur ad mortem; et redimere eos qui interficiuntur, ne parcas (Prov. xxiv, 11); quia non proderunt, ut idem propheta ait, divitiæ in die iræ: justitia a morte liberat (Prov. xi, 4). Si justus quidem vix salvus sit, impius et peccator ubi parebit (I Petr. iv, 18; Prov. xi, 31)? Ille profecto te tenebrosus tartari torrens ferali rotatu undisque ac si acerrimis involvet semper cruciaturus et nunquam consumpturus; cui tunc erit sera inutilisque pœnæ oculata cognitio ac mali poenitudo, a quo in hoc tempore accepto et die salutis ad rectum vitæ iter differtur conversio (II Cor. vi, 2).

4. Hic sane vel antea concludenda erat (uti ne amplius os nostrum loqueretur opera hominum) tam flebilis hæc querulaque malorum ævi hujus historia. Sed ne formidolosos nos aut lassos putent, quominus illud Isaianum infatigabiliter cayeamus, *Væ, inquit, qui dicit bonum malum et malum bonum, ponentes tenebras in lucem et lucem in tenebras, amarum in dulce et dulce in amarum (Isa. v, 20): qui videntes non vident, et audientes non audiunt (Matth. xiii, 13); quorum cor crassa obtegatur quadam vitiorum nube: libet quid quantumque minarum [his supra-*

^a Hæc, ut nostræ vero, desunt edit.

¹ Sic Bibl. PP. Paris. Deest ibunt in edit. Oxon

dictis ¹ lascivientibus satellitum Pharaonis (quibus ejus periturus mari provocatur exercitus strenue Rurpro) eorumque similibus quinque equis] minarum prophetica inclamitent strictim edicere oracula, quibus veluti pulchre tegmine opusculi nostri molimen (ita ut ne certatim irruentibus invidorum imbris exstet penetrabile) fidissime contegatur. Respondeant itaque pro nobis sancti vates nunc ut ante (qui os quodammodo Dei organumque Spiritus sancti mortalibus prohibentes mala, bonis faventes exaltare) contumacibus superbisque hujus ætatis principibus, ne dicant nos propria adinventione et loquaci tantum temeritate tales minas eis tantosque terrores incutere. Nulli namque sapientium dubium est, in quantis graviora sunt peccata hujus temporis quam prius, Apostolo dicente: *Legem quis transgrediens, ductus mediis vel tribus testibus morietur: quanto putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei concubaverit (Hebr. x, 28)?*

5. Ea primus occurrit nobis Samuel jussu Dei legitimi regni stabilitor, Deo antequam nasceretur dedicatus, a Dan usque Barsabee omni populo Israel veridicus propheta signis indubitanter admirandis notus, ex cujus ore Spiritus sanctus cunctis mundi potestatibus intenuit, denuntiando primo regi apud Hebræos duntaxat Sauli pro eo quod quædam de mandatis Domini non compleverat, dicens: *Sulle egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc pararet Deus regnum tuum super Israel. Sed nequaquam regnum tuum ultra consurget (I Reg. xiii, 13, 14).* Quid ergo simile hujus temporis sceleribus, adulteriumne vel parricidium fecit? Nullo modo. Sed jussionis ex parte mutationem; quia, ut bene quidam nostrum ait: *Non agitur de qualitate peccati, sed de transgressionis mandati.* Itemque illum objecta, velut putabat, purgantem, et apologias, ut generi humano moris est, sagaciter hoc modo annectentem, imo *audivi vocem Domini, et ambulavi in via per quam misit me (I Reg. xv, 20)*, tali animadversione mulcavit: *Nunquid vult, inquit, Dominus holocausta aut victimas, et non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ, et audire magis quam offerre adipem arietum. Quoniam sicut peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit et te, ne sis rex (Ibid., 22, 23).* Et post pauca: *Scidit, inquit, Deus regnum Israel a te hodie, et dedit illud proximo tuo meliori te. Porro triumphator in Israel non parcat, et pœnitudine non flectitur: neque enim homo est ut agat pœnitentiam (Ibid., 28, 29)* (subauditur, super duris malorum præcordiis). Notandum ergo est, quod dixit *scelus idololatriæ esse, nolle Deo acquiescere.* Non ergo sibi scelerati isti, dum non gentium diis perspicue litant, subplaudant: siquidem conculantur porcorum more pretiosissimas Christi margaritas, idololatræ sunt. Sed licet hoc unum exemplum ac si invictus astipu-

lator ad corrigendos iniquos abunde sufficeret; tamen ut in ore multorum testium omne comprobetur Britannicæ malum, transeamus ad cætera.

6. Quid David numerando populum evenit, dicente ad prophetam Gad? *Hæc dicit Dominus: Trium tibi optio datur. Elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi. Aut septem annis veniet tibi fames: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, et illi te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua (II Reg. xxiv, 12, 13).* Nam arcatus tali conditione, et volens magis incidere in manus misericordis Dei quam hominum, septuaginta milliorum populi sui strage humiliatur, et ni pro contribulibus apostolicæ charitatis affectu, ut illos plaga non tangeret, mori optasset, dicendo, *Ego sum qui peccavi, ego pastor inique egi: isti qui oves sunt, quid peccarunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me (Ibid., 17);* inconsideratam cordis elationem propria morte plaret. Nam quid Scriptura in consequentibus de filio ejus narrat? *Fecit, inquit, Salomon quod non placuerat coram Domino, et non adimplevit ut sequeretur Dominum sicut pater ejus. Dixit Dominus ad eum: Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum et præcepta mea quæ mandavi tibi, dirumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo (III Reg. xi, 6, 11).* Quid duobus sacrilegis (æque ut isti sunt) Israel regibus Hieroboæ et Baasæ accidit audite, quibus sententia Domini dirigitur per prophetam ita dicentis: *Propter quod magnificavi te principem super Israel, quia exacerbaverunt me in vanis eorum (III Reg. xiv, 7).* Ecce ego suscito post Baasam et post domum ejus, et tradam domum ejus sicut domum Hieroboæ Nabath. Qui mortuus fuerit de suis in civitate, comedent eum canes, et mortuum corpus illius in campo comedent volatilia cæli (III Reg. xvi, 3, 4). Quid illi quoque scelerato regi Israel istorum commanipulari (cujus colludio et uxoris dolo Naboth innocens propter paternam vineam oppressus est) sancto ore illius Helix atque ignifero Domini alloquio instructi, minatur ita dicente? *Occidisti, insuper et possedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: In loco hoc in quo linxerunt caues sanguinem Naboth, lambent quoque tuum sanguinem (III Reg. xxi, 19).* Quod ita factum fuisse certissima ratione constat. Sed ne forte secundum supradictum Achab spiritus mendax loquens vana in ore prophetarum (III Reg. xxii, 22) vestrorum seducat vos, ne sermones Michææ prophetæ audiat, *Ecce permisit Deus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum qui hic sunt; et Dominus locutus est contra te malum (Ibid., 23).* Nam et nunc certum est, aliquos esse doctores contrario spiritu repletos, et magis pravam voluptatem quam veritatem asserentes, quorum, verba super oleum molliuntur, et ipsa sunt jacula (Psal. lrv, 22); qui dicunt, *pax pax, et non erit in peccatis permanentibus pax (Jer. vi, 14; viii, 11)*, ut alibi propheta dicit: *Non est gaudere impiis, dicit Dominus (Isa. xlviii, 22; lvii, 21).*

¹ Hæc et sequentia parenthesi conclusa omittuntur in Bibl. PP. Paris.

7. Azarias quoque filius Obed ad se revertenti de eade decies centena millium exercitus Æthiopyum locutus dicens : *Dominus vobiscum est, dum estis cum ipso ; et si exquisieritis eum, invenietur a vobis : et si dereliqueritis eum, derelinquet vos* (II Par. xv, 2). Nam si Josaphat serenæ præsidium iniquo regi ita ab Jehu propheta Ananias filio increpatur, dicente : *Si peccatorem tu adjunas, quis quem Dominus odit, tu diligis? propterea ira Domini est super te* (II Par. xix, 2) ; quid illis qui propriis scelerum suorum crinicalis compediuntur, fiet? Quorum nos necesse est (si in acie dominica volumus dimicare) peccata odisse, non animas, dicente Psalmista : *Qui diligitis Dominum, edite malum* (Psal. xcvi, 10). Quid ad supradicti Josaphat filium currus et auriga Israel propheta Elias, Joram scilicet parricidam, qui egregios fratres suos, ut pro ipsis regnaret, spuris trucidavit, effatus est? *Sic dicit, inquit, Dominus Deus patris tui David : Ego quod non ambulaveris in via Josaphat patris tui et in viis Asa regis Juda, et ambulasti in viis regum Israel, et stuprose¹ ut gessit domus Achab, et fratres tuos filios Josaphat maiores te interfecisti; ecce Dominus percussit plaga magna te et filios tuos* (II Par. xxi, 12, 14). Et post pauca : *Et tu eris in magna valetudine, in languore ventris tui, donec exeat venter tuus cum ipsa infirmitate de die ex die* (Ibid., 15). Et ad Joam regem Israel, ut vos, derelinquentem Dominum, quid Zacharias filius Joiadæ vatis minatus sit, attendite ; qui surgens populo dixit : *Hæc dicit Dominus : Quid prateritis præcepta Domini, et non prosperamini? Quia dereliquistis Dominum, et derelinquet vos* (II Par. xxiv, 20). Quid de auctore prophetarum Isaia dicam, qui proœminum prophetiæ suæ vel visionem ita exorsus est, dicens? *Audite, cæli, auribus et percipe terra, quoniam Dominus locutus est : Filios emutruvi et exaltavi; ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui; Israel autem me non cognovit, et populus meus non intellexit* (Isa. i, 2, 4). Et post pauca minas meritis tantæ insipientiæ aptans : *Derelinquetur, inquit, filia Sion ut tabernaculum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario, sicut civitas quæ vastatur* (Ibid., 8). Et princeps specialiter conveniens ait : *Audite verbum Domini, principes Sodomorum, percipite legem Domini, populus Gomorrhæ* (Ibid., 10).

8. Notandum sane, quod iniqui reges principes Sodomorum vocentur. Prohibens namque Dominus sacrificia et dona sibi a talibus offerri (et nos inhiantes suscipimus quæ Deo ab omni natione sunt non placita, eademque egenis et pene nihil habentibus distribui in perniciem nostram non sinimus) cum laus divitiis oneratis sordibus peccatorum intentis ait : *Ne offeratis ultra sacrificium frustra : incensum abominatio est mihi* (Ibid., 13). Itemque denuntiat : *Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam* (Ibid., 15). Et hoc quare facit, ostendit :

A *Manus, inquam, vestra sanguine plenas sunt. Simulque ostendens quomodo placaretur, ait : Lavimini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis : quiescite agere perverse. Discite benefacere, querite judicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo* (Ibid., 16, 17). Quasi placoris vicissitudinem adjungens, ait : *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur : et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis et audieritis me, bona terræ manducabitis. Quod si nolueritis et me provocaveritis ad iracundiam, gladius devorabit vos* (Ibid., 18, 20). Accipite veracem publicumque astipulatorem, boni malique vestri retributionem absque ullo adulationis furo, non ut parasitorum venerata vestrorum venena in aures sibilant ora, testantem : *Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt mœvera, acotantur retributiones : pupillo non judicant, causa viduæ non ingreditur ad eos. Propter hoc ait Dominus exercituum fortis Israel : Heu! consolabor super hostibus meis, et vindicabo de inimicis meis : — et conterentur scelerati et peccatores simul, et omnes qui dereliquerunt Dominum conamertur* (Ibid., 23, 24, 28). Et infra : *Oculi sublimes hominis humiliabuntur, et incurvabitur altitudo virorum* (Isa. ii, 11). Et iterum : *Vas impio in malum : retributio animi manuum ejus fiet ei* (Isa. iii, 11). Et post pauca : *Vas qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et ad potandum usque ad vesperam ut vino æstuetis. Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris : et opus Domini non respicitis, et opera manuum ejus non consideratis. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et upbiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti æsaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino : et descendent fortes ejus, et populus ejus, et sublimes gloriosique ejus ad eum* (Isa. v, 11, 14). Et infra : *Vas qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem : qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justis auferitis ab eo. Propter hoc sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit : sic radix earum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendat. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, et eloquium Sancti Israel despexerunt. In omnibus his non est averus furor Domini, sed adhuc manus ejus extenta* (Ibid., 22-25).

9. Et post aliquanta de die judicii et peccatorum ineffabili metu disceptans ait : *Utulate quia prope est dies Domini (si tunc prope erat, quid nunc putabitur?), quia vastitas a Deo veniet. Propter hoc omnes manus dissolventur, et omne cor hominis tabescet et conteretur : torsiones et dolores tenebunt; quasi parturiens dolebunt. Unusquisque ad proximum suum stuperbit : facies combusta vultus illorum. Ecce dies Domini veniet crudelis, et indignationis plenus et ira furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea. Quoniam stellas cæli et splendor earum non expandent lumen suum :*

¹ Sic Bibl. PP. Paris. At edit. Oxon. et stupore se : nullo pensu.

obtenebrabitur sol in ortu suo, et luna non splendet in tempore suo. Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem ipsorum, et quiescere faciam superbiam infidelium, et arrogantiam sortium humiliabo (Isa. xiii, 6, 11). Et iterum : Ecce Dominus dissipabit terram, et nudabit eam, et affliget faciem ejus, et disperdet habitatores ejus. Et erit sicut populus sic sacerdos, et sicut servus sic dominus ejus, sic ancilla sic domina ejus, sicut emens sic ille qui vendit, sicut fenerator sic ille qui mutuum accipit, sicut qui repetit sic qui debet. Dissipatione dissipabitur terra, et direptione prædabitur : Dominus enim locutus est verbum hoc. Luxit et defluxit terra, defluxit orbis, infirmata est ab habitatoribus suis : quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum. Propter hoc maledictio vorabit terram (Isa. xxiv, 1, 6). Et infra : Ingemiscunt omnes qui lætantur corde, cessabit gaudium tympanorum, quiescet sonitus lætantium, conticescet dulcedo citharæ, cum cantico non bibent vinum, amara erit potio bibentibus illam. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte. Clamor erit super vino in plateis, deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ, relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimet portas : quia hæc erunt in medio terræ, et in medio populorum (Ibid., 7, 13). Et post pauca : Prævaricantes prævaricati sunt, et prævaricatione transgressorum prævaricati sunt. Formido, et fovea, et laqueus super te qui habitator es terræ. Et erit : Qui fugerit a voce formidinis, cadet in foveam; et qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo : quia cataractæ de excelsis apertæ erunt, et concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, commotione commovebitur, agitatione agitabitur sicut ebrius, et auferetur quasi tabernaculum unius noctis; et gravabit eam iniquitas sua, et corruet, et non adjiciet ut resurgat. Et erit : In die illa visitabit Dominus super militiam cæli in excelso, et super reges terræ qui sunt super terram, et congregabuntur in congregationem unius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcerem, et post multos dies visitabuntur. Et erubescet luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion et in Hierusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus (Ibid., 16, 23). Et post aliquanta rationem reddens, quamobrem talia minaretur, ita ait : Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat; neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat. Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis ne exaudiret. Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, et digiti vestri iniquitate : labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniquitatem fatur. Non est qui vocet justitiam, neque est qui iudicet vere : sed confidunt in nihil, et loquuntur vanitates, et conceperunt dolorem, et pepererunt iniquitatem (Isa. lxx, 1, 4). Et infra : Opera eorum inutilia, et opus iniquitatis in manibus eorum. Pedes eorum in malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem innocentem. Cogitationes eorum cogitationes inutiles : vastitas et contritio in viis eorum, et viam pacis non

cognoverunt, et non est iudicium in gressibus eorum. Semitæ eorum incurvatæ sunt eis : omnis qui calcavit eis, ignorat pacem. Propter hoc elongatum est iudicium a vobis, et non apprehendet vos iustitia (Ibid., 6, 9). Et post pauca : Et conversum est retrorsum iudicium, et iustitia longe stetit : quia corruit in platea veritas, et æquitas non potuit ingredi. Et facta est veritas in oblivione : et qui recessit a malo, prædæ patuit. Et vidit Dominus, et non placuit in oculis ejus, quia non est iudicium (Ibid., 14, 15). Hucusque Isaie prophetæ pauca de multis dixisse sufficiat.

10. Nunc vero illum, qui priusquam formaretur in utero præscitus, et priusquam exiret de vulva sanctificatus, et in cunctis gentibus propheta positus est, Jeremiam scilicet, quid de populo insipientem rigidisque regibus pronuntiaverit, parumper attendentes audite, hoc modo leniter verba initiantem. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : Vade et clama in auribus Hierusalem, et dices : Audite verbum Domini domus Jacob, et omnes cognationes domus Israel : Hæc dicit Dominus : Quid invenerunt in me patres vestri iniquitatis, qui elongati sunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt; et non dixerunt : Ubi est qui ascendere nos fecit de terra Ægypti (Jer. ii, 1, 2, 4, 5, 6)? Et post pauca : A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, dixisti : Non serviam. Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum : quomodo ergo conversa es in prævium vinea aliena? Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es iniquitate tua coram me, dicit Dominus (Ibid., 20-22). Et infra : Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes me dereliquistis, dicit Dominus. Frustra percussi filios vestros : disciplinam non receperunt. Audite verbum Domini : Nunquid solitudo factus sum Israel, aut terra serotina? Nunquid obliviscetur virgo ornamentis suis, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? Populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris (Ibid., 29-33). Quia stultus est populus meus, me non cognovit : filii insipientes sunt et recordes : sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt (Jer. iv, 22). Tum propheta ex sua persona loquitur dicens : Domine, oculi tui respiciunt fidem : percussisti eos, et non doluerunt : attrivisti eos, et noluerunt accipere disciplinam (Jer. v, 3). Itemque Dominus : Annuntiate hoc domui Jacob, et auditum facite in Juda dicentes : Audi, popule stulte, qui non habes cor; qui habentes oculos non videtis, et aures, et non auditis. Me ergo non timebitis, ait Dominus, et a facie mea non dolebitis? qui posui arenam terminum-mari, præceptum sempiternum quod non præteribit : et commovebuntur, et non poterunt : intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud. Populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans, recesserunt et abierunt : et non dixerunt in corde suo : Metuamus Dominum Deum nostrum (Ibid., 20-24). Et iterum : Quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes et pedicæ ad capiendos viros. Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenæ dolo : ideo magnificati sunt et dilatati : in-crassati sunt et impinguati, et præterierunt sermones

meos pessime : causam pupilli non direxerunt, et iudicium pauperum non iudicaverunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea (Jer. v, 26-29)?

11. Sed absit ut vobis eveniat quod sequitur : Loquere ad eos omnia verba hæc, et non audient te : et vocabis eos, et non respondebunt tibi. Et dices ad eos : Hæc est gens quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam : perit fides, et ablata est de ore eorum (Jer. viii, 27, 28). Et post aliquanta : Nunquid qui cadit, non reurget; et qui aversus est, non revertetur? Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, et notuerunt reverti. Attendi et auscultavi : nemo quod bonum est loquitur. Nullus est qui agat penitentiam super peccato suo, dicens : Quid feci? Omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælitum. Mitus in celo cognovit tempus suum : turtur et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui : populus autem meus non cognovit iudicium Dei (Jer. viii, 4-7). Et tam vehementi sacrilegiorum cæcitate et ineffabili ebrietate propheta conterritus, et deflens eos qui se ipsos non deflebant, (ut et nunc infelices tyranni agant) optat sibi auctoritatem a Domino concedi, hoc modo dicens : Super contritiones filiarum populi mei contritus sum : stupor obtinuit me. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non obducta est cicatrix filiarum populi mei (Ibid., 21, 22)? Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo die ac nocte interfectos filios populi mei? Quis dabit mihi in solitudine diversorium viatorum, et derelinquam populum meum, et recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cæci prævicatorum. Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii et non veritatis; confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognoverunt, dicit Dominus (Jer. ix, 1-5). Et iterum : Et dixit Dominus : Quia dereliquerunt legem meam quam dedi eis, et non audierunt vocem meam, et non ambulaverunt in ea, et adierunt post pravitatem cordis sui; idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ergo cibabo populum istum absynthio, et potum dabo eis aquam fellis (Jer. ix, 13-15). Et post pauca (quod etiam crebrius stylo propheta adjunxit dicens ex persona Dei) : Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro eis laudem et orationem : quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, et afflictionis eorum (Jer. xi, 14).

12. Quid ergo nunc infanti duces facient? Illi pauci invenientes viam angustam, amota spatiosa, prohibiti a Deo ne preces pro vobis fundant perseverantibus in malis, et tantopere incitantibus; queis econtrario ex corde ad Deum repedantibus, Deo nolente animam hominis interire, sed retractante, ne penitus pereat qui abjectus est, vindictam non potuissent inducere : quia nec Jonas, et quidem cum multum concupiverit Niniivitis propheta. Sed omissis interim nostris, audiamus potius quid prophetica tuba persulset : Quod si dixeris, iniquus, in corde tuo :

A Quare venerunt mala hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ. Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum (Jer. xiii, 22, 23) : (subauditur) quia non vultis. Et infra : Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, et non quiescit, et Domino non placuit : nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum. Et dixit Dominus ad me : Noli orare pro populo isto in bonum. Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum : et si obtulerint holocausta et victimas, non suscipiam ea (Jer. xiv, 10-12). Et iterum : Et dixit Dominus ad me : Si steterit Moyse et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Ejice illos a facie mea, et egrediantur (Jer. xv, 1). Et post pauca : Quis miserabitur tui, Jerusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu reliquisti me, dicit Dominus, et retrorsum abiisti : et extendam manum meam super te, et interficiam te (Ibid., 5, 6). Et post aliquanta : Hæc dicit Dominus : Ecce ego fingo contra vos cogitationem : revertatur unusquisque a via sua mala, et dirigitis vias vestras et studia vestra. Qui dixerunt : Desperamus : post cogitationes nostras ibimus, et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus. Ideo hæc dicit Dominus : Interrogate gentes : Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel? Nunquid deficiet de petra agri nis Libani, aut velli possunt aquæ erumpentes frigidae defuentes? Quis obtulit est me populus meus (Jer. xviii, 14-15). Et post aliquanta, optatione proposita loquitur dicens : Hæc dicit Dominus : Facite iudicium et justitiam, et liberate vi oppressum de manu calumniatoris : et advenam, et pupillum, et viduum nolite contristare, neque opprimatis inique : et sanguinem innocentem ne effundatis. Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus hujus reges sedentes de genere David super thronum ejus. Quod si non audieritis verba hæc, in memetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudine erit domus hæc (Jer. xv, 3-5). Et iterum (de rege enim scelerato loquebatur) : Vivo ego, dicit Dominus : quia si fuerit Jechonias annulus in manu dextera mea, inde evellam eum : et dabo in manu quærentium animam ejus (Ibid., 24, 25).

13. Sanctus quoque Habacuc proclamat dicens : Væ qui ædificant civitatem in sanguine, et præparant civitatem in iniquitatibus, dicentes : Nonne hæc sunt a Domino omnipotente? Et defecerunt populi multi in igne, et gentes multæ minoratæ sunt (Habac. ii, 12, 13). Et ita præbetiam querulus incipit : Usquequo clamabo, et non exaudies? vociferabor ad te? Ut quid mihi dedisti labores et dolores inspicere, miseriam et impietatem contra me? Et factum est iudicium, et iudex accepit. Propter hoc dissipata est lex, et non perducitur ad finem iudicium (Habac. i, 2-4). Sed et beatus Osee propheta, attendite quid loquatur de principibus dicens : Pro eo quod transgressi sunt pactum meum, et adversus legem meam tulerunt, et exclamabant : Cognovimus te, quia adversum sis Israel. Bonum ut iniquum persecuti sunt. Stibi regnaverunt, et non per

me: tamerunt principatum, nec me agnoscerunt (Ose. A non poterit eximere eos in die iræ Domini. Et in igne zeli ejus consumetur omnis terra, quando consummationem et solitudinem faciet Dominus super omnes commorantes in terram (Sophon. 1, 14-18). Convenite et jungimini gens indisciplina, priusquam efficiamini sicut flos præteriens, priusquam veniat super vos ira Domini (Sophon. II, 1, 2). Et quid Aggeus sanctus propheta dicat, attendite: Hæc illic Dominus: Semel ego movebo cælum et terram, et mare et aridam: et avertam regnum, et exterminabo virtutem regnorum gentium, et avertam quadrigas et ascensores (Agg. II, 22, 23). Nunc quoque quid Zacharias filius Ad' propheta electus dixerit, intuimini, hoc modo prophetiam suam exordiens: Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus: et nolite tales esse sicut B patres vestri, quibus imputaverunt prophetae priores dicentes: Hæc dicit Dominus omnipotens (Zach. 1, 3, 4). Et infra: Et dixit ad me angelus: Quid tu vides? Et dixi: Falcem ego video volantem longitudinis cubitorum viginti: maledictio quæ procedit super faciem totius terræ; quoniam omnis fur ex ea usque ad mortem punietur. Et projiciam eum, dicit Dominus omnipotens; et intrabit in domum furoris et in domum juratioris in nomine meo mendacium (Zach. V, 2-4). Sanctus quoque Malachias propheta dicit: Ecce dies Domini veniet succensa quasi caminus: et erunt omnes superbi et omnes facientes iniquitatem ut stipula: et inflammabit eos dies adveniens, dicit Dominus exercituum, quæ non relinquet ex eis radicem et germen (Mal. IV, 1).

C 15. Sanctus quoque Job, attendite, quid de principio imiorum et line disceptaverit, dicens: Propter quid impij vivunt, et senperunt inhoneste? Et semen eorum secundum desiderium eorum, et filii eorum ante conspectum eorum. Et domus eorum fructuosæ sunt, et timor nunquam nec plaga Domini est super eos. Vacca eorum non abortivit, et prægnans eorum pertulit partum, et non erravit, sed permanet sicut oves æternæ. Et pueri eorum gaudent, et psalterium sumentes et citharam finierunt in bonis vitam suam, in requiem inferorum dormierunt (Job XXI, 7-13). Numquid Deus, facta impiorum non respicit? Non ergo, sed lucerna impiorum exstinguetur: et superveniet eis everasio, et dolores tanquam parturientis eos ab ira tenebunt. Et erunt sicut paleæ a vento, et sicut pulvis quem abstulit turbo. Deficiant filii ejus bona, videant oculi ejus occisionem suam, nec a Domino resolvetur (Ibid., 17, 18, 20). Et post aliquanta de iisdem: Qui gregem, inquit, cum pastore rapuerunt, et jumentum orphanorum abduxerunt, et bovem viduæ pigrioraverunt, et declinaverunt impotentes a via necessitatis. Agrum ante tempus non suum demessi sunt: pauperes potentium vineas sine mercede et sine cibo operati sunt: nudos multos dormire fecerunt sine vestimentis: tegmen animæ eorum abstulerunt (Job XXIV, 2-4, 6, 7). Et post pauca: cum ergo sciret opera eorum, tradidit eos in tenebras: Maledicatur ergo pars ejus a terra: pariant plantationes ejus aridæ. Retribuatur ergo illi sicut egit: contribuletur omnis iniquus sicut lignum sine sanitate. In iracundia enim surgens impotentem ev. ruit.

me: tamerunt principatum, nec me agnoscerunt (Ose. A non poterit eximere eos in die iræ Domini. Et in igne zeli ejus consumetur omnis terra, quando consummationem et solitudinem faciet Dominus super omnes commorantes in terram (Sophon. 1, 14-18). Convenite et jungimini gens indisciplina, priusquam efficiamini sicut flos præteriens, priusquam veniat super vos ira Domini (Sophon. II, 1, 2). Et quid Aggeus sanctus propheta dicat, attendite: Hæc illic Dominus: Semel ego movebo cælum et terram, et mare et aridam: et avertam regnum, et exterminabo virtutem regnorum gentium, et avertam quadrigas et ascensores (Agg. II, 22, 23). Nunc quoque quid Zacharias filius Ad' propheta electus dixerit, intuimini, hoc modo prophetiam suam exordiens: Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus: et nolite tales esse sicut B patres vestri, quibus imputaverunt prophetae priores dicentes: Hæc dicit Dominus omnipotens (Zach. 1, 3, 4). Et infra: Et dixit ad me angelus: Quid tu vides? Et dixi: Falcem ego video volantem longitudinis cubitorum viginti: maledictio quæ procedit super faciem totius terræ; quoniam omnis fur ex ea usque ad mortem punietur. Et projiciam eum, dicit Dominus omnipotens; et intrabit in domum furoris et in domum juratioris in nomine meo mendacium (Zach. V, 2-4). Sanctus quoque Malachias propheta dicit: Ecce dies Domini veniet succensa quasi caminus: et erunt omnes superbi et omnes facientes iniquitatem ut stipula: et inflammabit eos dies adveniens, dicit Dominus exercituum, quæ non relinquet ex eis radicem et germen (Mal. IV, 1).

C 15. Sanctus quoque Job, attendite, quid de principio imiorum et line disceptaverit, dicens: Propter quid impij vivunt, et senperunt inhoneste? Et semen eorum secundum desiderium eorum, et filii eorum ante conspectum eorum. Et domus eorum fructuosæ sunt, et timor nunquam nec plaga Domini est super eos. Vacca eorum non abortivit, et prægnans eorum pertulit partum, et non erravit, sed permanet sicut oves æternæ. Et pueri eorum gaudent, et psalterium sumentes et citharam finierunt in bonis vitam suam, in requiem inferorum dormierunt (Job XXI, 7-13). Numquid Deus, facta impiorum non respicit? Non ergo, sed lucerna impiorum exstinguetur: et superveniet eis everasio, et dolores tanquam parturientis eos ab ira tenebunt. Et erunt sicut paleæ a vento, et sicut pulvis quem abstulit turbo. Deficiant filii ejus bona, videant oculi ejus occisionem suam, nec a Domino resolvetur (Ibid., 17, 18, 20). Et post aliquanta de iisdem: Qui gregem, inquit, cum pastore rapuerunt, et jumentum orphanorum abduxerunt, et bovem viduæ pigrioraverunt, et declinaverunt impotentes a via necessitatis. Agrum ante tempus non suum demessi sunt: pauperes potentium vineas sine mercede et sine cibo operati sunt: nudos multos dormire fecerunt sine vestimentis: tegmen animæ eorum abstulerunt (Job XXIV, 2-4, 6, 7). Et post pauca: cum ergo sciret opera eorum, tradidit eos in tenebras: Maledicatur ergo pars ejus a terra: pariant plantationes ejus aridæ. Retribuatur ergo illi sicut egit: contribuletur omnis iniquus sicut lignum sine sanitate. In iracundia enim surgens impotentem ev. ruit.

Propterea enim non eradet de vita sua : cum infirmare A
 ceperit, non speret sanitatem, sed cadet in languorem. Multos enim laesit superbia ejus; et maroidis factus est sicut malva in aestu, velut spica cum de stipula sua decidit (Job xxiv, 18, 20, 23, 24). Et infra : Quod si multi fuerint filii ejus, in occisionem erunt. Quod si collegerit ut terram argenteam, et similiter ut lutum præparaverit aurum, hæc omnia justii consequentur (Job xxvii, 14-17). Quid præterea beatus Esdras, propheta ille bibliotheca legis, minatus sit attendite, hoc modo discipulans : Hæc dicit Dominus Deus : Non parcat dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentem sanguinem innocuum super terram. Exibit ignis ab ira mea, et devorabit fundamenta terræ, et peccatores quasi stramen incensum. Væ eis qui peccant, et non observant mandata mea, dicit Dominus : non parcam illis. Discedite, filii apostatæ, et nolite contaminare sanctificationem meam. Norit Deus qui peccant in eum; propterea tradet eos in mortem et in occisionem. Jam enim reversunt super orbem terrarum mala multa (IV Esdr. xv, 21-27). Immissus est gladius velut ignis; et quis est qui recutiet eum? Nunquid recutiet aliquis leonem esurientem in silva? aut nunquid extinguet ignem, cum stramen incensum fuerit? Dominus Deus mittet mala; et quis est qui recutiet ea? Et exibit ignis ex iracundia ejus; et quis extinguet eum? Coruscabit; et quis non timebit? tonabit; et quis non horrebit? Deus cuncta minabitur; et quis non terrebitur? A facie ejus tremet terra, et fundamenta matris fluctuantur in profundo (IV Esdr. xvi, 3-12).

16. Ezechiel quoque propheta egregius, quatuorque evangelicorum animalium mirandus inspector, quid de sceleratis edixerit, attendite; cui primum Dominus miserabiliter plagam Israel desolentis ait : Iniquitas domus Israel et Juda invaluit nimis, quia impleta est terra iniquitate et immunditia (Ezech. ix, 9). Ecce ego sum : non parcat oculus meus, neque miserebor (Ezech. v, 8, 11). Et infra : Quoniam terra plena populis, et civitas plena iniquitate est : et avertam impetum virtutis eorum, et polluentur sancta eorum. Exoratio veniet, et quæret pacem, et non erit (Ezech. vii, 23-25). Et post aliquanta : Factus est, inquit, sermo Domini ad me, dicens : Filii hominis, terra quæ peccaverit mihi ut delinquat delictum, extendam manum in eam, et conteram ejus firmamentum panis, et emitam in eam famem, et tollam de ea hominem et pecora. Et si sint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel et Job, non liberabunt eam : sed ipsi in sua justitia salvi erunt, dicit Dominus. Quod si etiam bestias malas inducam super terram et puniam illam, et erit in exterminium; et non erit qui iter faciat a facie bestiarum. Et tres viri isti in medio ejus, vno ego dicit Dominus, si filii et filiae ejus miserebuntur : sed ipsi soli salvi erunt, terra autem erit in interitum (Ezech. xiv, 12-16). Et iterum : Filius non accipiet injustitiam patris, neque pater accipiet injustitiam filii. Justitia justii super ipsum erit. Et iniquus si avertat se ab omnibus iniquitatibus quas facit, et custodiat omnia mandata mea, et faciat justitiam et misericordiam multam, vita vivet et

non morietur. Omnia delicta ejus quaecunque fecit, non erunt : in sua justitia quam fecit, vita vivet. Nunquid voluntate volo mortem injusti, dicit Dominus, quam ut avertat se a via mala et vivat? cum autem se converterit justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes iniquitates quas fecit iniquus, omnes justitias quas facit, non erunt in memoria. In delicto suo quo excidit, et in peccatis suis quibus peccavit, morietur (Ezech. xviii, 20-24). Et post aliquanta : Et scient omnes gentes, quia propter peccata sua captivi ducti sunt domus Israel, eo quod reliquerunt me. Et averti faciam meam ab eis, et tradidi eos in manus inimicorum ejus, et omnes gladio ceciderunt. Secundum immunditias suas et secundum iniquitates suas feci illis, et averti faciem meam ab eis (Ezech. xxxix, 23, 24).

B 17. Hæc de sanctorum prophetarum minis dixisse sufficiat : pauca tantum de Sapientia Salomonis, quæ adhortationem vel denuntiationem expriment regibus, non minus quam minas, huic opusculo inserere necessarium duxi, ne dicant me gravia et importabilia in humeros hominum verborum opera velle imponere, digito autem meo ea, id est consolatorio affatu, nolle movere (Math. xxiii, 4). Audiamus itaque quid propheta dixit : Diligite, inquit, justitiam quæ judicatis terram (Sap. i, 1). Ille unum testimonium, si toto corde servaretur, abunde ad corrigendos patriæ duces sufficeret. Nam si dilexissent justitiam, diligerent utique fontem quodammodo et originem totius justitiæ, Deum. Servite Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quærite eum (Ibid.).

C Heu! quis victurus est, ut quidam ante nos ait, quando ista a civibus perficiantur, si tamen usquam perfici possunt? Quoniam invenitur ab his qui non tentant illum : apparet autem eis qui fidem habent in eum (Ibid., 2). Nam isti sine respectu tentant Deum, cujus præcepta contumaci despectione contempnunt, nec fidem servant illi, cujus oraculis blandis vel aliquantulum severis dorsum versant et non faciunt. Perversæ enim cogitationes separant a Deo (Ibid., 3). Et hoc in tyrannis nostri temporis perspicue deprehenditur. Sed quid nostra mediocritas huic tam aperta sensui miscetur? Loquatur namque pro nobis, ut diximus, qui solus verax est, Spiritus scilicet sanctus, de quo nunc dicitur : Spiritus autem sanctus disciplinae effugiet factum. (Ibid., 5). Et iterum : Quoniam Spiritus Dei replevit orbem terrarum (Ibid., 7). Et infra, finem malorum honorumque oculato judicio prætendens, ait : Quomodo spes impii tanquam lanugo est quæ a vento tollitur, et tanquam fumus qui a vento diffusus est, et tanquam spuma gracilis quæ a procella dispergitur, et tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. Justii autem in perpetuum vivunt : et apud Deum est merces illorum, et cogitatio eorum apud Altissimum. Ideo accipient regnum decoris, et diadema speciei de manu Domini. Quoniam dextera sua proteget eos, et brachio sancto suo defendet illos (Sap. v, 15, 17). Dissimiles enim qualitate sunt valde justii et impii : pinnirum, ut dixit Dominus : Eos qui honorant, inquam, me, honorabo; et qui me spernunt, erunt ignobiles (I Reg. ii, 30). Sed

transeamus ad cætera. Audite, inquit, omnes reges et intelligite; discite iudices finium terræ: præbete aures vos qui continetis multitudinem, et placetis vobis in turbis nationum. Quoniam data est a Deo potestas vobis et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem eius ambulastis. Merrende et celeriter apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his qui præsumunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem poterent tormenta patientur. Non enim personas subtrahet qui est omnium dominator; nec reverebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et æqualiter cura est illi pro omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo, reges, hi sunt sermones mei, ut discatis sapientiam, et non decidatis. Qui enim custodierint iusta, iustificabuntur; et qui didicerint sancta, sanctificabuntur (Sap. vi, 2-11).

18. Hactenus cum regibus patrie non minus prophetarum oraculis quam nostris sermonibus discipulavimus, volentes eos scire quæ propheta dixerat: Quasi, inquit, a facie colubri fuga peccata. Si accesseris ad illa, suscipient te dentes leonis: dentes eorum interficientes animas hominum (Eccli. xxi, 2, 3). Et iterum: Quam magna misericordia Domini, et propitiatio ejus convertentibus ad se (Eccli. xvii, 28)! Et si

non habemus in nobis illud apostolicum, ut dicamus: Optabam enim anathema esse a Christo pro fratribus meis (Rom. ix, 3); tamen illud propheticum toto corde possimus dicere: Heu! quia anima perit. Et iterum: Scrutemur vias nostras, et quæramus, et revertamur ad Dominum (Thren. iii, 40, 41). Sed et illud Apostoli: Cupimus unumquodque vestrum in visceribus Christi esse (Philipp. i, 8). Cum enim libenter hoc in loco, ac si marinis fluctibus jactatus, et in optato evectus portu remis (si non tantos talesque maliarum episcoporum vel cæterorum sacerdotum, aut clericorum in nostro quoque ordine erigi adversus Deum vidissem monies, quos me secundum legem ceu testes primum duris verborum cantibus, dein populam, si tamen sanctionibus inhaeret, non ut corporaliter interficiantur, sed mortui vitii vivant Deo, ne personarum arguar exceptionis, totis necesse est viribus lapidare), verecundia interveniente quiescerem. Sed mihi queso, ut jam in superioribus dixi, ab his veniam impetiri, quorum vitam non solum laudo, verum etiam cunctis mundi opibus præfero, eorumque me, si fieri possit, ante mortem esse aliquandiu participem opto et sitio, nostris jam nunc obvallatis sanctorum duobus clypeis lateribus invictis dorso adversitatis moenia, stabilito capite, pro galea adjutorio Domini fidesime contexto, crebro veracium volatu vel alitent conviciorum cantes.

PARS TERTIA.

GILDÆ INCREPATIO IN CLERUM.

CAPUT PRIMUM. Increpatione in clericum.— Sacerdotes habet Britannia, sed insipientes; quamplurimos ministros, sed imprudentes; clericos, sed raptores subdolos; pastores, ut dicuntur, sed occisioni animarum lupos paratos; quippe non comoda plebi providentes, sed proprii plenitudinem ventris quaerentes: ecclesia domus habentes, sed turpis lucri gratia eas adeuntes; populos docentes, sed præbendo pessima exempla, vitia malosque mores; raro sacrificantes, et nunquam puro corde inter altaria stantes; plebem ob peccata non corripientes, nimirum eadem agentes; præcepta Christi spernentes, et suas libidines modis omnibus implere curantes; sedem Petri apostoli immundis pedibus usurpantes, sed merito cupiditatis in Judæ traditoris pestilentem cathedram decedentes; veritatem pro inimico odientes, et mendacis ac si charissimis fratribus faventes; justos inopes immanes quasi angues torvis vultibus conspicientes, et sceleratos divites absque ullo verecundiæ respectu sicut cælestes angelos venerantes; egenis eleemosynam esse dandam summis e labiis prædicantes, sed ipsi vel obolum non dantes; nefanda populi scelera tacentes, et suas injurias quasi Christo irrogatas amplificantes; religiosam forte matrem seu sorores domo pellentes, et externas veluti secretiori ministerio familiares indecenter levantes, vel potius (ut vera

dicam, licet inepta non tam mihi quam talia agentibus) humiliantes; ecclesiasticos post hæc gradus propensius quam regna cælorum ambientes, et tyrannico ritu acceptos defendentes, nec tamen legitimis moribus illustrantes; ad præcepta sanctorum (si aliquando duntaxat audierint quæ ab illis sapissime audienda erant) oscitantes ac stupidos, et ad ludicra et ineptas sæcularium hominum fabulas, ac si iter vite quæ mortis pandunt, strenuos et intentos; pinguedinis gratia taurorum more raucos, et ad illicita infeliciter promptos; vultus arroganter in altum habentes, et sensus conscientia remordente ad ima vel tartarum demersos: uno sane perduto denario mæstos, et ad unum inquisitum lætos: in apostolicis sanctionibus ob inscitiam vel peccatorum pondus (ora etiam scientium obturantes) hebetes ac mætos, et in flexibus mundialium negotiorum mendacibus doctissimos: quorum de scelerata conversatione multos sacerdotio irruentes, potius vel illud pene omni pecunia redimentes, quam tractos, et in eodem veteri infaustoque intolerabili placalorum cæno post sacerdotalem episcopatus vel presbyterii sedem (qui nec itidem usquam sederunt) ut pote indigno porcorum more volutantes, rapto tantum sacerdotuli nomine, nec tamen tenore vel apostolica dignitate accepta; sed qui nondum ad integram fidem sunt vel

malorum penitentia idonei, quomodo ad quemlibet A ecclesiasticum (ut non dicam summum) convenientes, et adepti gradum quem non nisi sancti atque perfecti et apostolorum imitatores, et (ut magistri gentium verbis loquar) irreprehensibiles legitime et absque magno sacrilegii crimine suscipiunt?

CAP. II. De eadem re. — Quid enim tam impium tamque scelestum est, quam ad similitudinem Simonis Magi (Act. viii, 18), non intervenientibus licet iustis promiscuis criminibus, episcopatus officium presbyterii terreno pretio, quod sanctitate rectisque moribus decentius acquiritur, quempiam velle mercari? Sed in eo isti propensius vel desperatius errant, quo non ab apostolis vel apostolorum successoribus, sed a tyrannis et a patre eorum diabolo facata et nunquam profutura emunt sacerdotia: quin potius velut culmen tectumque malorum omnium quoddam, quo non facile eis improperentur a quoquam admissa prisca vel nova, et cupiditatis gulaeque desideria, ut pote praepositi multorum facilius rapiant, scelestae vitae structurae superponunt. Nam si talis profecto coemptionis conditio ab impudentibus istis, non dicam apostolo Petro, sed cuilibet sancto sacerdoti pioque regi ingesta fuisset, eadem responsa accepissent quae ab apostolo auctor eorundem Magus Simon, dicente Petro: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* (Ibid., 20). Sed forte, heu! qui ambitores istos ordinant, imo potius humiliant, atque pro benedictione maledicunt, dum ex peccatoribus non penitentes, quod rectius fuerat, sed sacrilegos et desperatos faciunt, et Judam quodammodo in Petri cathedra Domini traditorem, ac Nicolaum in loco Stephani martyris statuunt immunda haereseos adinventorem, eodem modo sacerdotio asciti sunt; et ideo non magnopere detestantur in filiis, quinimo venerantur, quod similiter ut patribus subinde venisse certissimum est. Etenim eos, si in parochiam, resistantibus sibi et tam pretiosum questum denegantibus severe comessoribus, huiusmodi margaritam invenire non possint; praemis ante sollicite nautis, transnavigare maria, terrasque spatiosas transmare non tam piget quam delectat; ut omnino talis species inaequiparabilisque pulchritudo, et, ut verius dicam, diabolica illusio, vel venditis omnibus copiis comparetur. Deinde cum magno apparatu magnaue phantasia vel potius insania repedantes ad patriam, ex erecto erectiorem incessum pingunt, et dudum summitates montium conspicantes, nunc recte ad aethera vel ad summa nubium vellera, luminum semidormitantes acies librant, ac sese nova quaedam plasmata, imo diabolica organa, ut quondam Novatus Romae dominice mulctator margaritae porcus niger, patriae ingerunt, violenter manus non tam venerabilibus aris quam flammis inferni ultricibus, dignas in tali schema a positi sacrosanctis Christi sacrificiis extensuri.

CAP. III. De eadem re: ubi proposita exempla de Henoch, Noe, Abraham, Melchisedech, Moyses, Phinees et Jeau Nave. — Quid, tu infelix popule, a ta-

libus, ut dixit Apostolus (Tit. i, 12), bestii ventris praestolaris? Hisne corrigeris, qui seipsum non modo ad bona non incitant, sed secundum prophetam exprobrationem: *Laborant ut iniique agant* (Jer. ix, 5)? Talibusne oculis illustraberis, qui haec tantum avide speculantur, quae proclive vitiiis, id est tartari portis ducant? Vel certe secundum Salvatoris dictum (Matth. xv, 14), si non istos rapacissimos ut Arabiae lupos, ac si Loth ad montem igneum Sodomorum imbrem fageritis, caeci educti a caecis in inferni foveam cadetis. Sed forsitan aliquis dicat non ita omnes episcopi vel presbyteri ut superius comprehendi, quia non schismatis, non superbiae, non immunditiae infamia maculantur, mali sunt: quod nec vehementer et nos diffitemur. Sed licet sciamus eos castos esse B et bonos, breviter tamen respondebimus: Quid profuit Heli sacerdoti (I Reg. ii, 11, 12; iii, 12) quod solus non violaverit praecipua Domini, rapiendo in suscinulis, antequam adeps Domino offerretur, ex ollis carnes, dum eadem mortis ira qua filii sunt mulctatur (I Reg. iv, 11)? Quis rogo eorum ob invidiam melioris hostiae caelestisque igne in caelos evectae, ut Abel, occisus (Gen. iv, 8); qui etiam mediocri verbi aspernantur convicium? Quis perosus est consilium malignantium, et cum impiis non sedit (Psalm. xxv, 5), ita ut de eo veridice quasi de Henoch diceretur: *Ambulavit Henoch cum Deo, et non inveniebatur* (Gen. v, 22), in mundi scilicet vanitate omnia post idola proclive id temporis claudicare, relicto Deo, incipientis? Quis eorum salutari in arca (hoc est nunc Ec- C clesia), nullum Deo adversantem, ut Noe diluvii tempore (Gen. vii, 7), non admisit; ut peripicue monstraretur non nisi innoxios vel penitentes egregios in dominica domo esse debere? Quis victoribus solum, et in tricentario numero (hoc est Trinitatis sacramento) liberato justo (Gen. xiv, 18), regum quinque victriciumque turmarum exercitus ferales vincentibus, et nequaquam aliena cupientibus, sacrificium offerens, ut Melchisedech, benedixit? Quis sponte proprium in altari capite cadendum, ut Abraham, Deo iubente, obtulit filium (Gen. xxii, 1); ut simile quoddam huic implemet Christi mandatum dicentis oculum dextrum scandalizantem evelli debere (Matth. v, 29); et prophetae praecavere, se maledictum esse *gladium et sanguinem prohibentem* (Jer. D xlviii, 10)? Quis memoriam malefacti de corde radicitus, ut Joseph (Gen. i, 15), evulsit? Quis in monte cum Domino locutus, et nequaquam concubantibus tubis exinde perterritus (Exod. xix, 16), duas tabulas cornutamque faciem aspectu incredulis inhabilem et horrendam tropico sensu, ut Moyses (Exod. xxxiv, 29), advenit? Quis eorum pro peccatis populi exorans imo de pectore clamavit, ut ipse, *Domine, inquit, peccavit populus iste peccatum grande; quod si dimittis, dimitte; alioquin dele me de libro tuo* (Exod. xxxii, 31, 32)? Quis zelo Dei accensus mirabili ad ultionem fornicationis sine dilatione sanando penitentiae medicamine stupri affectum, ne ira populi inardesceret, sicut Phinees sacerdos (Num. xxv, 7);

* Forte *schemate*.

Psalm. cv, 31), ut per hoc in ævo reputaretur illi justitia, strenue consurrexit? Quis vero eorum vel in extirpationem usque ad internecionem de terra promissionis septem gentium morali intelligentia, vel ad constabitationem spiritualis Israel pro eis (*Jos. xxiv, 11*) Jesum Nave imitatus est?

CAP. IV. *Proponuntur Jesus et Phinees* (seu potius *Eleazarus*), *Jephte*, *Jedeon*, *Samsom* et *Samuel*. — Quis eorum populo Dei finales terminos trans Jordanem, ut sciretur quid cuique tribui conveniat, sicut supradicti, Phinees a scilicet et Jesus (*Jos. xix, 51*), sagaciter divisere, ostendit? Quis ut adversariorum plebi Dei immunem prosternere gentium millia, unicam filiam quæ propria voluptas intelligitur, imitans et in hoc Apostolum dicentem: *Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant* (*I Cor. x, 33*), obviantem victoribus cum tympanis et choris (*Judic. xi, 34*), id est carnalibus desideriis, in sacrificium votivæ p'acationis, ut *Jephte*, mactavit? Quis eorum ad conturbanda, fuganda sternendaque superbaram gentium castra mysteriis Trinitatis, ut supra diximus, cum lagenas viris tenentibus (*Judic. vii, 6, 16, 20*) egregias in manibus sonantesque tubas (id est propheticos et apostolicos sensus, ut dixit Dominus propheta: *Exalta quasi tuba vocem tuam* [*Isa. lxxvii, 1*]; et Psalmista de apostolis: *In omnem terram exiit sonus eorum* [*Psalm. lxxviii, 5*]) et lagenas splendidissimo ignis lumine noctu coruscantes (quæ accipiuntur in sanctorum corporibus bonis operibus annexis, et sancti Spiritus igni ardentibus, ut Apostolus: *Habentes*, inquit [*II Cor., iv, 7*], *thesaurum istum in vas fictilibus*) post idololatriæ luci (quod moraliter interpretatum, condensæ et fusæ cupiditatis) supcisionem silvæ (*Judic. vi, 25*), et evidentia figmenta Judaici velleris imbris cælestis experti (*Ibid., 37*), et gentilis, rore sancti Spiritus madefacti, fide non dubia, ut *Gedeon*, processit (*Judic. vii, 1*)? Quis eorum mori exoptans mundo et vivere Christo (*Philp. i, 23*), luxuriosos gentium convivas laudantes deos suos (*Judic. xvi, 23-25*) (id est sensus extollentes divitias, ut Apostolus: *Et avaritia*, inquit [*Coloss. iii, 5*], *quæ est simulacrorum servitus*) concussis duabus virtute brachiorum columnis (quæ intelliguntur in voluptatibus nequam animæ carnisque, quibus domus humanæ omnis nequitie quodammodo pangitur ac fulcimentatur) tam innumerabiles, ut *Samson* (*Judic. xvi, 29, 30*), prostravit? Quis orationibus holocaustoque lactantis agni metum depellens (*I Reg. vii, 9*), insperatas tonitruorum voces nubiumque inbros concitans (*I Reg. xii, 17*), absque adulatione regem constituens (*I Reg. x, 1, 24*), eundem Deo non placentem abiciens uncto pro illo meliore in regno (*I Reg. xiii, 14; xv, 28; xvi, 13*), ut *Samuel*, valedicturus populo astabit hoc modo dicens: *Eccæ præsto sum; loquimini coram Domino et Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, an asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi* (*I Reg. xii, 2, 3*). Cui a populo responsum est dicente: *Non es calum-*

niatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam (*Ibid., 4*).

CAP. V. *Recensentur exempla Elie, Elisæi et Isaiæ.*

— Quis eorum igne cælesti centum superbos exurens, quinquaginta humiles servans (*IV Reg. i, 10, 11, 15*), et absque adulationis face non Deum per prophetas, sed idolum Accaron, consulenti mortem imminentem iniquo regi annuntians (*Ibid., 16*), omnes prophetas simulacri Baal (qui interpretati accipiuntur sensus humani invidiæ, avaritiæ, ut jam diximus, semper intenti) mœrone corusco, hoc est verbo Dei, ut *Elias* egregius vates, prostravit (*III Reg. xviii, 40*), et zelo Dei commotus laiqueorum terræ imbres adimens ætherales, ac si fortissimo penurias clustello tribus annis sexque mensibus obscuratus (*III Reg. xvii, 1*), fame, siti moribundus in deserto conquestus est: *Domine*, inquit, *prophetas tuos occiderunt, et altaria tua suffoderunt; et ego relictus sum solus, et quærunt animam meam* (*III Reg. xix, 10*)? Quis eorum charissimum discipulum terrenis extra solitum ponderibus oneratum (*IV Reg. v, 25*), quæ ante ea a se magnopere licet rogato ut acciperet despecta fuissent (*Ibid., 16*), etsi non perpetua lepra, ut *Elisæus*, saltem expulsionem mulctavit (*IV Reg. v, 27*)? Et quis ex illis puero in vitæ desperatione æstuanti, atque improvise super bellico hostium apparatu civitatem in qua erant obsidentium tremefacto (*IV Reg. vi, 15*), inter nos (ut ille) animæ visus ferventi exoratione ad Deum facta (ita ut intueri poterit [*Ibid., 17*] auxiliarium cælestis exercitus armatorum currum ceu equitum ignito vultu fulgentium montem plenum) patefecit, et credere (*Ibid., 16*) quin fortior esset ad salvandum quam inimici ad pugnandum? Et quis eorum corporis tactu (*IV Reg. iv, 34*), mortui scilicet mundo, viventis autem Deo, alii diverso funere occubanti, procul dubio mortuo Deo, vitis vero viventi, quasi supra dictus, proficiet; ita ut statim prosiliens Christo grates pro sanitate agat cunctorum pene mortalium ore desperata? Cujus eorum carbone ignito de altari forcipe cherubin advecto (ut peccata sua delerentur humilitate confessionis) labia, ut *Isaiæ*, mundata sunt (*Isa. vi, 6, 7*), et efficaci oratione sibi adjuncta pii regis *Ezechie* (*IV Reg. xix, 1, 14; Isa. xxxvii, 1, 15*), supplantatione centum octoginta quinque millia exercitus Assyriorum, nullo apparente vulneris vestigio, angeli manu, ut supradicti, prostrata sunt (*IV Reg. xix, 35; Isa. xxxvii, 36*)? Quis eorum ob præcepta Dei et minas coelitus datas (*Jer. i, 17*), veritatemque vel non audientibus proferendam, squalores pædoresque carcerum (*Jer. xx, 2; xxxii, 2; xxxvii, 15; xxxviii, 6*), et momentaneas mortes (*Jer. xxvi, 8, 14*), ut beatus *Jeremias*, excepit? Et ne multa: Quis eorum, ut *Magister gentium* dixit (*Hebr. xi, 37, 38*), errare in montibus, et in speluncis et in cavernis, lapidari, secari, totius mortis genere pro nomine Domini attentari, sicut sancti propheta, perpeasus est?

Memoria lapsus auctor. Rescribe *Eleazarus*.

CAP. VI. *Deinde ex Novo Testamento Jacobus primus, Petrus et Paulus.* — Sed quid immeramur in exemplis veteribus, ac si non essent in novo ulla? Audiant itaque nos qui absque ullo labore angustam hoc iter Christianæ religionis, prætentis tantum sacerdotali nomine, intrare se putant, carpentes paucos flores, veluti summos, de extento sanctorum Novi Testamenti tironum amœnoque prato. Quis vestrum, qui torpetis potius quam sedetis legitime in sacerdotali sede, ejectus de concilio impiorum, post diversarum plagas virgarum (Act. xvi, 25), ut sancti apostoli, quod dignus habitus est (Act. v, 41) pro Christo vero Deo contumeliam pati, toto corde Trinitati gratias egit? Quis ob testimonium vero Deo forendum fulonis vecte crebro percussus, ut Jacobus, primus in Novo duntaxat episcopus Testamento, corporaliter interit? Quis gladio vestrum ab iniquo principe, ut Jacobus Joannis frater (Act. xii, 2), capite cæsus est? Quis ut protominister martyrique evangelicus, hoc solum criminis habens, quod viderit Deum, quem perfidi videre nequiverunt, nefandis manibus lapidatus est (Act. vii, 57)? Quis inversis pedibus crucis affixus pro reverentia Christi patibelo, ut clavicularius ille cælorum regni idoneus, extremum halitum sudit? Quis ex vobis gladii lecta veridicantis pro confessione Christi post vincula, carceres, naufragia, amaram virgarum cædem, post fluminum, latronum, gentium, Judæorum, pseudoapostolorum continua pericula, post famis, jejuni, vigiliarum labores, post perpetem sollicitudinem omnium Ecclesiarum, post æstum pro scandalizantibus, post infirmitatem pro infirmis, post admirabilem prædicando Christi Evangelium orbis pene circuitum, ut Vas electionis magisterque gentium electus, capite ple-xus est?

CAP. VII. *Exemplum sancti Ignatii martyris.* — Quis vestrum, ut sanctus martyr Ignatius Antiochiæ urbis episcopus, post admirabilem in Christo actus, ob testimonium ejus leonum melis Romæ contractus est? cujus verba cum ad passionem daceretur audientes (si aliquando vultus vestri rubore suffusi sunt), non solum in comparatione ejus vos non putabitis sacerdotes, sed ne mediocres quidem Christianos esse. Ait enim in epistola quam ad Romanam Ecclesiam misit: « A Syria usque Romam cum bestiis terræ marique dopugno die ac nocte, connexus et colligatus decem leopardis, militibus dico ad custodiam datis, qui et beneficiis nostris sæviores sunt. Sed ego eorum nequitiis magis erudior, nec tamen in hoc justificatus sum. O salutare bestias quæ præparantur mihi, quando venient? quando emittentur? quando eis frui licebit carnibus meis? quas ego exopto acriores parari, et invitabo ad devorationem meam, et deprecabor ne forte (ut in nonnullis fecerunt) timeant attingere corpus meum; quinimo, etsi cunctabuntur, ego vim faciam, ego me ingeram. Date, quæso, veniam: ego novi quid expediat mihi. Nunc incipio esse Christi discipulus: facessat mihi. Inves-tigatio humani affectus, vel nequitiæ spiritualis, ut in Jesum Christum adipisci merear ignes, cruces, bestias,

A dispersiones ossium, discriptionesque membrorum, ac totius corporis poenæ, et omnia in me unum supplicia diaboli arte quesita compleantur, dummodo Jesum Christum merear adipisci. Quid ad hæc dormitantibus animæ oculis aspiciatis? Quid talia surdis sensuum auribus auscultatis? Discutite quæso tenebrosam atramque cordis vestri caliginem temporis, ut veritatis et humilitatis præfulgidum lumen videre possitis. Christianus non mediocris sed perfectus, sacerdos non vills sed summus, martyr non segnis sed præcipuus dicit: *Nunc incipio esse Christi discipulus.* Et vos ac si Lucifer ille de cælo projectus (Isa. xiv, 12), verbis non potestate erigimini; et quodammodo sub dente ruminatis et gestibus prætenditis, quæ antea æctor vester depinxerat: *In caelum, inquam, conscendam, et ero similis Altissimo (Ibid., 15).* Et iterum: *Ego sedit et bibi aquam, et exsiccavi vestigia pedum meorum omnes rivus aggerum (Isa. xxxvii, 25).* Multo rectius oportebat vos imitari illum et audire, qui totius bonitatis et humilitatis vere victimum exemplar est, dicentem per prophetam: *Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum et abjectio plebis (Psalm. xxi, 7).* O mirabile quoddam dixisse eum *opprobrium hominum*, cum omnis mundi opprobria deleverit; et iterum in Evangelio: *Non possum ego a me ipso facere quidquam (Joan. v, 30);* cum ipse coævus Patri ac Spiritui sancto communis ejusdemque substantiæ cælum et terram cum omnium eorum inestimabili ornamento fecerit, non alterius, sed propria potestate; et vos arroganter verba exaltasse, propheta dicente: *Quid superbit terra et civitas (Eccli. x, 9)?*

CAP. VIII. *Exemplum sancti Polycarpi: ubi et loca sacrarum Scripturarum in medium adducta.* — Sed ad propositum revertar. Quis, inquam, ex vobis, ut Smyrnensis Ecclesiæ pastor egregius Polycarpus Christi testis, mensam humane hospitibus ad ignem eum avide trahentibus apposuit, et objectus flammis pro Christi charitate dixit: *Qui dedit mihi ignis ferre supplicium, dabit ut sine clavorum confusione flammam immobiliter perferam.* Unum adhuc, præter magnam verbis volans sanctorum silvam, exempli gratia ponam Basilium, scilicet Cæsariensem episcopum, qui, cum ab iniquo principe minæ hujusmodi intentarentur, quod nisi in crastinum Ariano cæno ut cæteri macularetur, esset omnino moriturus, dixisse fertur: *Ego sane ero crus qui hodie sum; tu te utinam non mutares? Et iterum: Utinam haberem aliquid digni muneris, quod afferrem huic qui maturius Basilium de nodo follis hujus absolveret!* Quis ex vobis apostolicæ sermonis regulam, quæ ab omnibus semper sanctis sacerdotibus quibusque temporibus exstantibus, humanam suggestionem præcipitanter ad nequitiam, festinantem recitentibus, servata est, in concussione tyrannorum indurpate custodit, hoc modo dicens: *Obedire oportet magis Deo quam hominibus (Act. in, 29)?* Igitur confugientes solito more ad Domini misericordiam sanctorumque prophetarum ejus voces, ut illi pro nobis oraculorum suorum jacula imperfectis pastoribus, ut antea tyrannis, quæ con-

puncti sanentur, librent; videamus quod Dominus per prophetas ad desides et inhonestos sacerdotes, et non bene populum tam exempla quam verba docentes, minarum loquatur. Nam et Heli ille sacerdos in Silo pro eo quod non digno Dei zeulo severe in filios contemnentos Deum ultus fuerat, sed molliter et clementer ut pote paterno affectu admonerat, tali animadversione damnatur, dicente ad eum propheta: *Manifestate ostendi me ad domum patris tui, cum essent in Ægypto servientes Pharaoni; et elegi domum patris tui ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotio (I Reg. II, 27, 28).* Et post pauca: *Quare respexisti in incensum meum et in sacrificium meum improbo oculo? et honorificasti filios tuos plus quam me, ut benediceres eos a primordio in omnibus sacrificiis coram me? Et nunc hæc dicit Dominus: Quoniam qui honorificant me, honorabo eos; et qui pro nihilo habent me, ad nihilum redigentur. Et hoc tibi signum sit, quod veniet super duos filios tuos Ophni et Phineas; in uno die morientur ambo in gladio virorum (Ibid., 29, 31, 34).* Si hæc itaque patientur, qui verbis tantum subjectos, et non condigna ultione emendant; quid ipsis fiet qui ad mala hortantur peccando et trahunt? Quid illi quoque perspicuum est vero vati, post expletionem signi ab eodem predicti, et restitutionem aridæ manus impio regi, misso a Judea prophetare in Bethel, prohibitoque ne quid ibidem cibi gustaret, ac decepto ab alio (ut dicebatur) propheta, ut parum quid panis et aquæ sumeret, obtigit, dicente ad eum suo hospite: *Hæc dicit Dominus Deus: Quia inobediens fuisti ori Domini, et non custodisti mandatum quod præcepit Dominus Deus tuus, et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam in hoc loco in quo mandaveram tibi ne manducares panem nec biberes aquam, non ponetur corpus tuum in sepulcro patrum tuorum. Et factum est, inquit, postquam manducavit panem et bibit aquam, stravit sibi asinam suam et abiit: et invenit eum leo in via, et occidit eum (III Reg. XIII, 21-24).*

CAP. IX. Ex Isaiâ. — Isaiam quoque sanctum prophetam de sacerdotibus hoc modo loquentem audite: *Væ impio in malum; retributio enim manuum ejus fiet ei. Populum meum extractores sui spoliaverunt, et mulieres dominatæ sunt ejus. Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant. Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos. Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui et principibus ejus. Vos depastis estis vineam meam: rapina pauperis in domo vestra. Quare ateritis populum meum, et facies pauperum commolitis, dicit Dominus exercituum (Isa. III, 11-15)?* Et item: *Væ qui condunt leges iniquas, et scribentes injustitiam scripserunt, ut opprimerent in judicio pauperes, et vim præcedat causæ humilium populi mei, ut essent viduæ præda eorum, et pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis et calamitatis de longe venientis (Isa. x, 1-3)?* Et infra: *Verum hi quoque præ vino nescierunt, præ ebrietate erraverunt, sacerdotes nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt*

A *judicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu aordium, ita ut non esset ultra locus. Propterea audistis verbum Domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum qui est in Jerusalem. Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos, quia posuimus mendaciam spem nostram, et mendacio protecti sumus (Isa. XXVIII, 7, 8, 14, 15)* Et post aliquanta: *Et subvertet grando spem mendacii et protectionem aquæ inundabunt. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit; flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem; quancumque pertransierit, tollet vos (Ibid., 17-19).* Et iterum: *Et dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis glorificat me, cor autem eorum longe est a me; ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo. Peribit enim sapientia a sapientibus ejus, et intellectus prudentiam ejus abscondetur. Væ qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consiliûm; quorum sunt in tenebris opera, et dicunt: Quis videt nos? et quis novit nos? Perceris enim hæc vestra cogitatio (Isa. XXX, 13-16).* Et post aliquanta: *Hæc dicit Dominus: Cælum sedes mea, et terra scabellum pedum meorum est. Quæ ista est domus quam edificabitis mihi? et quis erit locus quietis meæ? Omnia hæc manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus. Ad quem autem aspiciam, nisi ad pauperem et contritum spiritu et trementem sermones meos? Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum; qui maculat pecus, quasi qui excerebret canem; qui offert oblationem, quasi qui sanguinem vitulum offerat; qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idole. Hæc omnia elegerunt in visis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est (Isa. LXVI, 1-3).*

CAP. X. Ex Jeremia. — Jeremias quoque virgo prophetaque quid insipientibus loquatur pastoribus, attendite: *Hæc dicit Dominus: Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt (Jer. II, 5)?* Et paulo post: *Et ingressi contaminastis terram meam, et hereditatem meam posuistis in abominationem. Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? et tenentes legem nescierunt me, et pastores prævaricati sunt in me. Propterea adhuc judicio contendam vobiscum, ait Dominus, et cum filiis vestris disceptabo (Ibid., 7, 9).* Item post aliquanta: *Stupor et mirabilia facta sunt in terra. Prophetæ prædicabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis, et populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in novissimis ejus (Jer. v, 30, 31)? Cui loquar et contestabor, ut audiat? Ecce incircumcisæ aures eorum, et audire non possunt. Ecce verbum Domini factum est illis in opprobrium, et non suscipiunt illud (Jer. VI, 10): quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contributionem filii populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax; et non erat pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt;*

quin potius confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt. Quomobrem cadent inter ruentes; in tempore visitationis eorum dormient, dicit Dominus (Jer. vi, 12-15). Et iterum: Omnes isti principes declinantium ambulantes fraudulentè, æs et ferrum; universi corrupti sunt. Defecit sufflatorium in igne; frustra conflavit conflator; malitiarum autem eorum non sunt consumptæ. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos (Ibid., 28-30). Et post pauca: Ego sum, ego sum; ego vidi, dicit Dominus. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavi nomen meum a principio; et videte quæ fecerim ei propter malitiam populi Israel. Et nunc quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus; et locutus sum ad vos mane consurgens et loquens, et non audistis; et vocari vos, et non respondistis: Faciam domui huic in qua invocatum est nomen meum, et in qua vos habetis fiduciam, et loco quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Silo; et projiciam vos a facie mea (Jer. vii, 11, 15). Et iterum: Filii mei exierunt a me, et non subsistunt; et non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas. Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quaesierunt; propterea non intellexerunt, et grex eorum desperans est (Jer. x, 20, 21). Et post aliquanta: Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es? Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum; ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta ejus (Jer. xi, 15, 16). Et iterum: Venite, congregamini omnes bestiarum terræ, properate ad devorandum. Pastores multi demolitii sunt vineam meam, dederunt portionem meam desiderabilem in deserto solitudinis (Jer. xii, 9, 10). Itemque loquitur: Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos et non quievit, et Domino non placuit. Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata illorum (Jer. xiv, 10). Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit Dominus vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo; non misi eos, et non præcepi eis; visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis. Ideo hæc dicit Dominus: In gladio et fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetaverunt, projecti erunt in riis Jerusalem præ fame et gladio; et non erit qui sepeliat (Ibid., 13-16). Et iterum: Væ pastoribus qui disperdunt et dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitatis illos. Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, dicit Dominus (Jer. xxiii, 1, 2). Prophetæ namque et sacerdotes pollutii sunt; et in domo mea inveni malum eorum, dicit Dominus. Et idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris; impellentur enim, et corruent in ea; afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, dicit Dominus. Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem; et prophetabant in Baal, et decipiebant populum

meum Israel. Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii; et confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua; facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores ejus quasi Gomorrhæ. Propterea hæc dicit Dominus ad prophetas: Ecce ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle; a prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis et decipiunt vos; visionem enim cordis sui loquuntur, non de ore Domini. Dicunt enim his qui me blasphemant: Locutus est Dominus: Pax erit vobis. Et omnibus qui ambulant in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. Quis enim adsuit in consilio Domini, et vidit et audivit sermonem ejus? Quis consideravit verbum illius et audivit? Ecce turbo dominicæ indignationis egreditur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet. Non revertetur furor Domini usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui. In novissimis diebus intelligetis consilium ejus (Ibid., 11-20).

CAP. XI. Ex Joel, Osee, Amos. — Parum namque cogitatis vel facitis, quod sanctus quoque Joel monens inertes sacerdotes, ac deflens detrimentum populi pro iniquitatibus eorum edixit: Expergetur scimini qui estis ebrii a vino vestro, et plorate et lamentamini omnes qui bibitis vinam in ebrietatem, quia ablata est ab ore vestro jucunditas et gaudium (Joel. i, 5). Lugeate, sacerdotes, qui desertistis altari, quia miseri facti sunt campi. Lugeat terra, quia miserum factum est frumentum, et siccatus est vinum, diminutum est oleum, aruerunt agricolæ. Lugeate possessiones pro tritico et hordeo, quia perit rindemia ex agro, vitis arefacta est, ficus diminuta sunt: granata, et palma, et malum, et omnia ligna agri arefacta sunt, quoniam confuderunt gaudium filii hominum (Ibid., 9, 12). Quæ omnia spiritualiter intelligenda erunt vobis, ne tam pestilenti fame verbi Dei animæ vestræ areferent. Et iterum: Flete, sacerdotes qui desertistis Domino, dicentes: Parce, Domine, populo tuo, et ne hereditatem tuam in opprobrium, et ne dominentur eorum gentes, uti ne dicant gentes: Ubi est Deus eorum (Joel. ii, 17)? Sed hæc vos nequaquam auditis, sed omnia quibus propensius divini furoris indignatio inardescat, admittitis. Quid etiam sanctus Osee propheta sacerdotibus vestri moduli dixerit, signanter attendite: Audite hæc, sacerdotes, et intendat domus Israel et domus regis, infigite auribus vestris: quoniam ad vos est iudicium, quia laqueus facti estis speculationi et velut reticulum extensum super Itaburium quod indagatores venationis confixerunt (Osee. v, 1). Vobis etiam a Domino alienatio hujusmodi intendatur per prophetam Amos dicentem: Odio habui et repuli dies festos vestros, et non accipiam odorem in solemnibus conventionibus vestris: quis et si obtuleritis holocaustum et hostias vestras, non accipiam ea: (et salutare declarationis vestræ non aspiciam.) Transfer a me sonum cantionum tuarum, et psalmum organorum tuorum non audiam (Amos v, 21, 23). Fani enim evangelici cibi culina ipsa vestræ

animæ viscera excomedens grassatur in vobis, sicut A supra dictus propheta prædixit : Ecce, inquit, dies veniunt, dicit Dominus : et emittam famem in terra, non famem panis neque sitim aquæ, sed famem in audiendo verbum Dei. Et movebuntur aquæ a Mari usque ad mare, et ab Aquilone usque ad Orientem percurrent, quærentes verbum Domini, et non invenient (Amos viii, 11, 12).

CAP. XII. Ex Michæa. — Auribus quoque percipite sanctum Michæam, ac si cœlestem quamdam tubam adversus subdolos populi principes concisus personantem. Audite nunc, inquit, principes domus Jacob. Nonne vobis est, ut cognoscatis iudicium odientibus bona, et quærentibus maligna, rapientibus pelles eorum ab eis, et carnes eorum ab ossibus eorum? Quemadmodum comederunt carnes plebis meæ, et pelles eorum ab eis excoriaverunt, ossa eorum confregerunt, et laniaverunt quasi carnes in olla. Succlamabunt ad Deum, et non exaudiet eos, et avertet faciem suam ab eis in illo tempore, propter quod malitiose gesserunt in adinventionibus suis super ipsos. Hæc dicit Dominus super prophetas qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, et prædicant in eum pacem, et non est data in os eorum : excitavi in eum bellum. Propterea nox erit vobis ex visione, et tenebræ vobis erunt ex divinatione : et occidet sol super prophetas, et contenebrescet super eos dies. Et confundentur videntes somnia, et deridebuntur divini, et obtrectabunt adversus omnes ipsi : quoniam non erit qui exaudiat eos. Si non ego implevero fortitudinem in spiritu Domini et iudicio et potestate, ut annuntiem domui Jacob impietates suas et Israel peccata sua. Audite hoc itaque duces domus Jacob et residui domus Israel, qui abominamini iudicium et omnia recta pervertitis, qui ædificatis Sion in sanguine, et Jerusalem in iniquitatibus. Duces ejus cum muneribus iudicabant, et sacerdotes ejus cum mercede respondebant, et prophetæ ejus cum pecunia divinabant, et in Domino requiescebant, dicentes : Nonne Dominus in nobis est? Non venient super nos mala. Ideo propter vos Sion sicut ager arabitur, et Jerusalem sicut specula pomarii erit, et mons domus sicut saltus silvæ (Mich. iii, 1, 12). Et post aliquid : Heu me, quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, et sicut racemus in vindemia, cum non sit botrus ad manducandum primitiva. Heu me, anima quia perii terrenis operibus : semper reverentia exoritur reverens a terra : et qui corrigat inter homines non est. Omnes in sanguinem iudicio contendunt, et unusquisque proximum suum tribulatione tribulat, in malum manus suas præparat (Mich. vii, 1, 3).

CAP. XIII. Ex Sophonia, Zacharia, Malachia. — Quid Sophonias etiam propheta egregius de vestris olim comessoribus disceptaverit, attendite : de Jerusalem namque loquebatur, quæ spiritua liter Ecclesia vel anima intelligitur. O, inquit, quæ erat splendida et liberata civitas, confidens columba, non obaudiit vocem nec percepit disciplinam : in Domino non confisa est, et ad Deum suum non accessit (Sophon. iii, 1, 2). Et id quare, ostendit : Principes ejus sicut

leo rugientes : iudices sicut lupi Arabiæ non relinquebant in mane : prophetæ ejus spiritum portantes viri contemptores : sacerdotes ejus profanabant sancta, et impie agebant in lege. Dominus autem justus in medio ejus, et non faciet injustum : mane, mane dabit justitiam suam (Sophon. iii, 5). Sed et beatum Zachariam monentem vos in verbo Dei audite : Hæc enim dicit Dominus omnipotens : Iudicium justum iudicate, et misericordiam et miserationem facite, unusquisque ad fratrem suum : et viduam et orphanum et advenam et pauperem per potentiam nolite nocere : et maffitiam unusquisque fratris sui non reminiscatur in corde suo. Et contumaces fuerunt ne observarent, et dederunt dorsum stultitiæ, et aures suas degravaverunt ut non audirent : et cor suum statuerunt insuadibile, ne audirent legem meam, et verba quæ misit Dominus omnipotens in spiritu suo in manibus prophetarum priorum : et facta est ira magna a Domino omnipotente (Zach. vii, 5-12). Et iterum : Quoniam qui loquebantur, locuti sunt molestias, et divini visa falsa et somnia falsa loquebantur, et vane consolabantur : propter hoc aridi facti sunt sicut oves, et afflicti sunt quoniam non erat sanitas. Super pastores exacerbata est iracundia mea, et super agnos visitabo (Zach. x, 2, 3). Et post pauca : Vox lamentantium pastorum, quia misera facta est magnitudo eorum. Vox rugientium leonum, quoniam miser factus est decursus Jordanis. Hæc dicit Dominus omnipotens : Qui possidebant, interficiebant, et non parituit eos; et qui vendebant eas, dicebant : Benedictus Dominus, quia ditati sumus : et pastores earum nihil passi sunt in eis. Propter quod non parcam jam super inhabitantes terram, dicit Dominus (Zach. xi, 5, 6). Quid præterea sanctus Malachias propheta vobis denuntiaverit audite : Vos, inquit, sacerdotes qui spernitis nomen meum, et dixistis : In quo spernitis nomen tuum? Offerendo ad altare meum panes pollutos, et dixistis : In quo polluimus eos? In eo quod dixistis : Mensa Domini pro nihilo est. Et quæ superposita sunt sperveritis : quoniam si adducatis cæcum ad victimam, nonne malum? Si admoveatis claudum aut languidum, nonne malum? Offer itaque illud præposito tuo, si suscipiet illud, si accipiet personam tuam, dicit Dominus omnipotens. Et nunc exorate faciem Dei vestri, et deprecamini eum : in manibus vestris facta sunt hæc, si accipiam ex vobis personas vestras (Mat. i, 6, 9). Et iterum : Et intulistis de rapina claudum et languidum, et intulistis munus. Nunquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus? Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, et rotum faciens immolat debile Domino, quia Rex magnus ego sum, dicit Dominus exercituum, et nomen meum horribile in gentibus (Ibid., 13, 14). Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes. Si nolueritis audire et ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum : mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris, quoniam non posuistis super cor. Ecce ego precipiam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum stercus solemnitarum vestrarum (Mal. ii, 1, 3).

CAP. XIV. *Rursus ex Malachia.* — Sed interea ut avidius organa nequitiæ præparetis ad bona, quid de sancto sacerdote dicat (si quantumcumque adhuc interni auditus in vobis remanet), auscultate: *Pactum meum, inquit, fuit cum eo* (de Levi namque vel Moyse secundum historiam loquebatur) *vitiæ et pacis: dedi ei timorem, et timuit me: a facie nominis mei pavebat. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace et in æquitate ambulavit mecum: et multos avertit ab iniquitate. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est* (Mal. II, 5, 7). Nunc item mutavit sensum, et malos increpare non desinit: *Vos, inquit, recessistis de via, et descandalizatis plurimos in lege: et irritum fecistis pactum cum Levi, dicit Dominus exercituum. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles et humiles in omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege. Nunquid non pater unus omnium nostrum? nunquid non Deus unus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque fratrem suum* (Ibid., 8, 10)? Et iterum: *Ecce veniet Dominus exercituum: et quis poterit cogitare diem adventus ejus? et quis stabit ad videndum eam? Ipse enim egrediatur quasi ignis ardens, et quasi poa lavantium: et sedebit constans et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum et quasi argentum* (Mal. III, 1, 5). Et post pauca: *Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus: et dixistis: Vanus est qui servit Deo: et quod emolumentum, quia custodimus præcepta ejus, et quia ambulavimus coram Domino exercituum tristes? Ergo nunc beatos dicemus arrogantes: siquidem ædificati sunt facientes iniquitatem: tentaverunt Deum, et salvi facti sunt* (Ibid., 13, 16).

CAP. XV. *Ex Ezechiele.* — Quid vero Ezechiel propheta dixerit, attendite: *Væ, inquit, super vos veniet, et nuntius super nuntium erit: et quæretur visio a propheta, et lex peribit a sacerdote, et consilium de senioribus* (Ezech. VII, 26). Et iterum: *Hæc dicit Dominus: Eo quod sermones vestri sunt mendaces, et divinationes vestras vanæ; propter hoc ecce ego ad vos, dicit Dominus: Extendam manum meam super prophetas qui vident mendacia, et eos qui loquuntur vana: in disciplina populi mei non erunt, et in scriptura domus Israel non scribentur, et in terram Israel non intrabunt: et scietis, quia ego Dominus. Propterea populum meum seduxerunt, dicentes: Pax Domini; et non est pax Domini. Hic struit parietem; et ipsi angunt eum, et cadet* (Ezech. XIII, 8, 10). Et post aliquanta: *Væ his qui concinnant cervicalia subtus omnem cubitum manus, et faciunt velamina super omne caput universæ ætatis ad subvertendas animas. Animæque subversæ sunt populi mei, et animas possidebant, et contaminabant me ad populum meum propter manum plenam hordei et propter fragmentum panis, ad occidendas animas quas non oportebat mori, et ad liberandas animas quas non oportebat vivere, dum loquimini populo exaudienti vana eloquia* (Ibid., 18, 19). Et infra: *Fili hominis dic: Tu es terra quæ non compluitur, neque pluvia facta est super te in die iræ; in*

qua principes in medio ejus sicut leones rugientes, rapientes raptura, animas devorantes in potentia; et prælia accipientes: et viduæ tuæ multiplicatæ sunt in medio tui, et sacerdotes ejus desperaverunt legem meam, et polluerunt sancta mea. Inter sanctum et pollutum non distinguebant, et inter medium immundi et mundi non dividebant: et a sabbatis meis obvelabant oculos suos, et polluebant in medio eorum (Ezech. XIII, 24, 26). Et iterum: *Et quærebam ex eis virum recte conversantem, et stantem ante faciem omnino in tempore iræ, ne in fine delerem eam: et non inventi. Et effudi in eam animum meum in igne trax meæ ad consumendum eos: vias eorum in caput eorum dedi, dicit Dominus* (Ibid., 30, 31). Et post aliquanta: *Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, loquere filiis populi mei, et dices ad eos: Terra in quam ego gladium superinducam, et acceperit populus terræ hominem unum ex ipsis, et dederit eum sibi in speculatorem; et viderit gladium venientem super terram, et tuba cecinerit, et significaverit populo: et audierit qui audit, vocem tubæ, et non observaverit; et venerit gladius, et comprehenderit eum: sanguis ejus super caput ejus erit; quia cum vocem tubæ audierit, non observavit: sanguis ejus in ipso erit: et hic quia custodivit animam suam, liberavit. Et speculator si viderit gladium venientem, et non significavit tuba; et populus non observaverit; et veniens gladius acceperit ex eis animam; et ipsa propter iniquitatem suam capta est, sanguinem de manu speculatoris requiram. Et tu, fili hominis, speculatorem te dedi domui Israel, et audies ex ore meo verbum, cum dicam peccatori: Morte morieris; et non loqueris ut avertat se a via sua impius, et ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Tu vero si prædixeris imple viam ejus, ut avertat se ab ea, et non se averterit a via sua: hic in sua impietate morietur, et tu animam tuam eripuiati* (Ezech. XXIII, 2-9).

CAP. XVI. *Ex Evangelio Matthæi.* — Sed sufficient hæc pauca de pluribus prophetarum testimoniis, quæ retunditur superbia vel ignavia sacerdotum contumacium, ne putent nos propria potius adinventione quam legis sanctorum vel auctoritate eis tanta denunciare. Videamus igitur quid evangelica tuba mundo personans inordinatis sacerdotibus eloquatur: non enim de illis, ut jam diximus, qui apostolicam sedem legitime obtinent, quique bene norunt largiri spiritualia consensibus suis in tempore cibaria (si qui tamen multi in præsentiarum sunt), sed de pastoribus imperitis, qui derelinquunt oves et pascunt vana, et non habent verba pastoris periti, nobis sermo est. Evidens ergo indicium est, non esse eum legitimum pastorem, sed mediocre quidem Christianum, qui hæc non tam nostra (qui valde exigui sumus), quam Veteris Novique Testamenti decreta recusavit vel inficiatus fuerit, sicut bene quidam nostrorum ait: « Optabiliter cupimus ut hostes Ecclesiæ sint nostri quoque absque ullo fœdere hostes, et amici ac defensores nostri non solum fœderati, sed etiam patres ac domini habeantur. » Conveniant namque singuli vero examine conscientiam suam, et ita de-

prebendent an secundum rectam rationem sac-
 rdotali cathedræ insideant. Videamus, inquam, quid
 Salvator mundi factorque dicat: Vos estis, inquit,
 sal terræ. Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad
 nihilum valet ultra, nisi ut projiciatur foras, et concul-
 cetur ab hominibus (Math. v, 13). Hoc unum testi-
 monium ad confutandos impudentes quosque abunde
 sufficere posset. Sed ut evidentioribus adhuc astipu-
 lationibus, quantis semetipsos intolerabilibus ace-
 lerum fascibus falsi hi sacerdotes opprimant, verbis
 Christi comprobetur, aliqua adnectenda sunt. Sequit-
 ur enim: Vos estis lux mundi. Non potest civitas
 abscondi supra montem posita. Neque accendunt lu-
 cernam, et ponunt eam sub modio, sed super candela-
 brum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Ibid., 14).
 Quis ergo sacerdotum hujus temporis ita ignorantie
 cæcitate possessus, ut lux clarissimæ lucernæ, in
 aliqua domo cunctis noctu residentibus scientiæ si-
 mul et honorum operum lampade lucet? Quis ita
 universis Ecclesiæ filiis, tutum, publicum conspicu-
 umque refugium, ut sit civibus firmissima forte
 edifi montis civitas vertice constituta, habetur? Sed
 et quod sequitur: Sic luceat lux vestra coram homi-
 nibus, ut videant opera vestra bona, et magnificent
 Patrem vestrum, qui in cælis est (Ibid., 16): quis
 eorum uno saltem die potest implere? Quin potius
 densissima quedam eorum nebula, atraque pecca-
 minum omni Insula ita incumbit nox, ut omnes pe-
 ne a via recta avertat, ac per invios impeditosque
 scelerum calles errare faciat, quorum non modo Pa-
 ter cælestis non laudatur per opera, sed etiam into-
 lerabiliter blasphematur. Velim quidem hæc Scriptu-
 ræ sacræ testimonia huic epistolæ inserta vel inseren-
 da, sicut nostra mediocritas posset, omnia utcumque
 historico vel morali sensu interpretari. Sed ne in
 immensum modum opusculum hoc his qui non tam
 nostra quam Dei despiciunt, fastidiunt, avertunt,
 proteletur, simpliciter et absque ulla verborum cir-
 cuitione congesta vel congerenda sunt. Et post pan-
 ca: Qui enim solverit unum de mandatis istis minimis,
 et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno
 cælorum (Math. v, 19). Et iterum: Nolite judicare,
 ut non judicemini: in quo enim iudicio judicaveritis,
 iudicabitur de vobis (Math. vii, 1, 2). Quis, rogo,
 vestrum respiciet id quod sequitur? Quid autem vi-
 des, inquit, festucam in oculo fratris tui, et trabem in
 oculo tuo non consideras? Aut quomodo dicis fratri
 tuo, Sine eijciam festucam de oculo tuo, et ecce trabs
 in oculo tuo est (Ibid., 3, 4). Vel quod sequitur:
 Nolite dare sanctum canibus, neque miseritis marga-
 ritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pe-
 didibus suis, et conversi dirumpant vos (Ibid., 6):
 quod sæpissime vobis evenit. Et populum moneus
 ne a dolosis doctoribus, ut estis vos, seduceretur,
 dixit: Attendite vobis a falsis prophetis qui veniunt ad
 vos in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi rap-
 ACES: a fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid
 colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Sic
 omnis arbor bona bonos fructus facit, et mala malos
 (Ibid., 15-17). Et infra: Non omnis qui dicit mihi,

Domine, Domine, intrabis in regnum cælorum: sed
 qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse
 intrabit in regnum cælorum (Ibid., 21).

CAP. XVII. Iterum ex Evangelio Matthæi. — Quid
 sane vobis fiet qui, ut propheta dixit (Isa. xix, 13),
 labiis tantum et non corde Deo creditis? Qualiter
 autem impletis quod sequitur: Ecce, inquit, ego mit-
 to vos sicut oves in medio luporum (Math. x, 16),
 qui versa vice ut lupi in gregem ovium proceditis?
 vel quod ait: Estote prudentes sicut serpentes, et sim-
 plices sicut columbæ (Ibid.)? Prudentes quidem estis
 ut aliquem ore exitabili mordcatis, non ut caput
 vestrum quod est Christus, objectu quodammodo
 corporis defendatis, quem totis operum malorum
 conatibus conculcatis. Nec enim simplicitatem co-
 lumbarum habetis, quin potius corvisio assimilati
 nigrori, ac semel de arca, id est Ecclesia, evolutan-
 tes, inventis carnalium voluptatum fetoribus, nun-
 quam ad eam puro corde revolastis. Sed videamus
 et cætera. Nolite, ait, timere eos qui occidunt corpus,
 animam autem non possunt occidere; sed potius time-
 te eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehem-
 nem (Ibid., 18). Quidnam horum feceritis, recogitate.
 Quem vero vestrum sequens testimonium non in
 profundo cordis arcano vulneret, quod de pravis
 antistitibus Salvator ad apostolos loquitur? Sinitis
 illos: cæci sunt duces cæcorum: cæcus autem si cæco
 ducatum præstat, ambo in foveam cadent (Math. xv,
 14). Egent sane populi quibus præstis, vel potius
 quos decerpistis, audire. Attendite verba Domini ad
 apostolos et ad turbas loquentis, quæ et vos, ut
 audio, in medium crebro proferre non pudet. Super
 cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei. Omnia
 ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite: se-
 cundum vero opera eorum nolite facere: dicunt enim,
 et ipsi non faciunt (Math. xxiii, 2, 3). Periculosa
 certe ac supervacua sacerdotibus doctrina est, quæ
 pravis operibus obscuratur. Væ vobis, hypocritæ, qui
 clauditis regnum cælorum ante homines: vos autem
 non intratis, nec introeuntes sinitis intrare (Ibid., 13).
 Non solum enim præ tantis malorum criminibus
 quæ geritis, in futuro, sed etiam pro his qui vestro
 quotidie exemplo pereunt, pessimi poena plectemini:
 quorum sanguis in die iudicii de vestris manibus re-
 quiretur. Sed quid mali quod servi parabola præten-
 dorit inspicite, dicentis in corde suo: Moram facit
 dominus meus venire. Qui pro hoc forsitan incæperat
 percutere conervos suos, manducans et bibens cum
 ebriis. Veniet ergo, inquit, dominus servi illius in die
 qua non sperat, et hora qua ignorat: et dividet eum
 (a sanctis scilicet sacerdotibus) partemque ejus ponet
 cum hypocritis (cum eis certe, qui sub sacerdotali
 tegmine multum obumbrant nequitia): ille, inquiens,
 erit fletus et stridor dentium (Math. xxiv, 48-51);
 quibus in hac vita non crebro evenit ob quotidianas
 Ecclesiæ matris ruinas filiorum, vel desideria regni
 cælorum.

CAP. XVIII. Ex Pauli Epistola ad Romanos. — Sed
 videamus quid Christi verus discipulus, magister
 gentium, Paulus, qui omni ecclesiastico doctori

imitandus est (sicut et ego Christi [I Cor. xi, 1]), in tali negotio preloquatur in prima Epistola dicens: Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum magnificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis; et obsecatum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. i, 21, 22). Licet hoc gentibus dici videatur, intuemini tamen quia competenter istius ævi sacerdotibus cum populo coaptabitur. Et post pauca: Qui comitaverunt, inquit, veritatem Dei in mendaciam: et coluerunt, et servierunt creaturas potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie (Ibid., 25, 26). Et iterum: Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobam animum, ut faciant quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, impudicitia; fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidia (scilicet animarum populi) contentione, dolo, malignitate: suarrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, invidiosos malorum, parentibus inobedientes, insensatos, incompositos, sine misericordia, sine affectione. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talis agunt, digni sunt morte (Ibid., 27-32). Quisnam supradictorum his omnibus in veritate caruit? si enim esset, forte esaperetur subjecto sensu, in quo ait: Non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus (Ibid., 33); nulli scilicet hoc malo eorum exstante immuni. Et infra: Tu autem secundum duritiam tuam, et cor impenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justitiae iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua (Rom. ii, 5, 6). Et iterum: Non est enim acceptio personarum apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et quicumque in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur (Ibid., 11-13). Quid ergo severitatis ingruit his qui non solum implenda non faciunt, et prohibita non declinant, sed etiam ipsam verborum Dei lectionem vel tenuiter auribus ingestam pro ævissimo angue refugiant?

CAP. XIX. Item, ex eadem Epistola et ex duabus Epistolis ad Corinthios. — Sed transeamus ad sequentia. Quid ergo, inquit, dicemus? Permanemus in peccato, ut gratia abundet? absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo iterum vivemus in illo (Rom. vi, 1, 2)? Et post aliquanta: Quis nos, ait, separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius (Rom. viii, 35)? Quem vestrum, queso, talis intimo corde occupabit affectus, qui non modo pro pietate non laboratis, sed etiam ut inique agatis et Christum offendatis, multa patimini? Vel quod sequitur: Nos præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die, honeste ambulemus: non in conversationibus et obvietatibus, non in cubilibus et impudicitia, non in contumelione et amulatione: sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in concupiscen-

tiis (Rom. xiii, 12, 14). Et iterum ad Corinthios in prima Epistola: Ut sapiens, inquit, architectus fundamentum posuit: alter superædificat. Unusquisque autem videat, quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod est Jesus Christus. Si quis autem superædificet super hoc aurum et argentum, lapides preciosos, ligna, fenam, stipulam: unumquodque opus manifestum erit. Dies enim Domini dolearbitur illud, quia in igne revelabitur: et uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, omnia per ignem iudicabuntur. Qui superædificaverit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur (I Cor. iii, 10, 13). Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus (Ibid., 16, 17). Et iterum: Si quis videtur apud vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud Deum (Ibid., 18, 19). Et post aliquanta: Non bono gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate igitur totum fermentum, ut sitis nova conspersio (I Cor. v, 6, 7). Quomodo expurgabitur vetus fermentum, id est peccatum, quod a diebus in dies cunctis conatibus cumulat? Et iterum: Scripsi vobis in Epistola: Ne commiscamini fornicariis. Non utique fornicariis huius mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exire. Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si quis nominatur frater, et est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebrius, aut rapax; cum huiusmodi nec cibum quidem sumere (Ibid., 9, 11). Sed latro nequaquam pro furto vel latrocinio laudem alium damnat, quem potius optat, tuetur, amat, ut pote sui accleris consortem. Item in Epistola ad Corinthios secunda: Ideo, inquit, habentes hanc administrationem iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficiamus: sed abjiciamus occultum dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei (II Cor. iv, 1, 2). In subsequentalibus autem ita de malis doctoribus dicit: Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii diaboli, transfigurantes se in apostolos Christi. Et non mirum: ipse enim Satanas transfiguratur se in angelum lucis. Non est magnum igitur, si ministri ejus transfigurentur ut angeli justitiae, quorum finis erit secundum opera eorum (II Cor. xi, 13, 15).

CAP. XX. Ex Epistolis, ad Ephesios, ad Thessalonicenses I, et ad Colossenses. — Attendite quoque quid ad Ephesios dicat. An nescitis vos pro hoc in aliquo reos teneri? Hoc, inquam, dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis sicut gentes ambulantes in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum; alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis propter cæcilitatem cordis eorum; qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitie in operationem omnis immunditie et avaritie (Ephes. iv, 17, 18). Et quis vestrum sponte expleverit id quod sequitur? Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei: et nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed replemini Spiritu sancto (Ephes. v.

17, 18). Sed et quod ad Thessalonicenses dicit : *Neque enim fuimus apud vos aliquando in sermone adulationis, sicut scitis : neque in occasione avaritiæ : nec querentes ab hominibus gloriari, neque a vobis, neque ab aliis ; cum possimus honori esse, sicut cæteri apostoli Christi. Sed facti sumus sicut parvuli in medio vestrum, vel tanquam si nutrix foreat parvulos suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus vobis tradere non solum Evangelium, sed etiam animas nostras (I Thess. II, 5, 8). Si hunc vos Apostoli retinetis in omnibus affectum, ejus quoque cathedræ legitime insidere noscatis. Vel etiam quod sequitur : Scitis, inquit, quæ præcepta dederim vobis. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra : ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum. Et ne quis supergrediatur neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum (I Thess. IV, 2, 8). Quis etiam vestram circumspicite cauteque custodivit id quod sequitur ? Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, et concupiscentiam malam : propter quæ venit ira Dei in filios diffidentia (Colos. III, 5, 6). Videtis enim pro quæ peccatis ira Dei potissimum consurgat.*

CAP. XXI. *Ex Epistolis ad Timotheum et ad Titum.* — Audite itaque quid de vobis prophético spiritu sanctus idem apostolus vestrisque consimilibus prædixerit, ad Timotheum aperte scribens : *Hoc enim scio, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa. Erunt enim homines semetipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, incontinentes immiles, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devota (II Tim. III, 1, 5). (Sicut et propheta dicit : Odivi ecclesiam malignorum, et cum impiis non sedebo [Psal. XXV, 5]). Et post aliquanta (quod nostro tempore videmus pullulare) ait : Semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum enim Joannes et Mambres restiterunt Moysi ; ita et isti resistunt veritati, homines corrupte mente, reprobi circa fidem ; sed ultra non proficiunt : insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit (II Tim. III, 7, 9). Etenim evidenter ostendit, qualiter se exhibeant officio sacerdotes, ita ad Titum scribens : Te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum habens, irreprehensibile ; ut is qui ex adverso est, ureatur, nullum malum habens dicere de nobis (Tit. II, 7, 8). Et iterum ad Timotheum : Labora, inquit, sicut bonus miles Christi Jesu. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut placeat ei cui se probavit. Nam et qui contendit in agone, non*

coronabitur, nisi legitime certaverit (II Tim. III, 5). Hæc quidem honorum adhortatio. Quod vero item comprehendit, malorum hominum (ut vos quibusque intelligentibus apparetis) denuntiatio est. Si quis, inquit, aliter docet, et non acquiescit sermonibus sanis Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrina, superbus est, nihil sciens, sed languescens erga quæstiones et pugnas verborum : ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mentis corruptorum, qui veritate privati sunt, existimantes quæstum esse pietatem (I Tim. VI, 3, 5). Sed quid sparsim positus amplius utentes testimoniis, sensuum ac diversorum undis in despecta ingenii nostri cymbula fluctuabimur ? Recurrere tandem aliquando usque ad lectiones illas (quæ ad hoc non solum ut recitentur, sed etiam antipulentur benedictioni qua initiantur sacerdotum vel ministrorum manus, eosque perpetuo doceant, uti ne a mandatis quæ fideliter continentur in eis, sacerdotali dignitate degenerantes recedant, ex omni peno sacrarum litterarum textu merito excerptæ sunt) necessarium duximus, ut apertius cunctis pateat æterna supplicia mansura eos, et non esse sacerdotes vel Dei ministros, qui earum doctrinas atque mandata opere secundum vires suas non adimpleverint.

CAP. XXII. *Ex epistola I Petri.* — Audiamus ergo quid princeps apostolorum beatus Petrus de tali negotio signaverit : *Benedictus, inquit, Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui per magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vitæ æternæ, per resurrectionem a mortuis Domini nostri Jesu Christi, in hereditatem incorruptibilem, immarcescibilem, incontaminatam, conservatam in cælis in vos, qui in virtute Dei custodimini (I Petr. I, 3, 5). Quare enim insipienter a vobis violatur talis hæreditas, quæ non sicut terrena, decidua ; sed immarcescibilis atque æterna est ? Et post aliquanta : Propter quod succincti estote lumbos mentis vestræ, sobrii, perfecte sperantes in eam quæ offertur vobis gratiam in revelatione Jesu Christi (Ibid., 13). Rimamini namque pectoris vestri profunda, an sobrii sitis, et perfecte sacerdotalem gratiam examinandam in Domini revelatione conservetis. Et iterum dicit : Quasi filii benedictionis non configurantes vos illis prioribus ignorantia vestræ desiderii : sed secundum eum qui vos vocavit sanctos, et vos sancti in omni conversatione estote. Propter quod scriptum est : Sancti estote, quia ego sum sanctus (Ibid., 14, 16). Quis rogo vestrum ita sanctitatem toto animi ardore sectatus est, ut hoc quantum in se est, festinaret implere ? Sed videamus quid in ejus secunda lectione contineatur. Charissimi, inquit, animas vestras castificate ad obediendum fidei per spiritum in charitate, in fraternitate, ex corde vero invicem diligentes perseveranter, quasi renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili verbo Dei vivi et permanentis in æternum (Ibid., 22, 23). Hæc quidem ab Apostolo mandata, et in die vestræ ordinationis*

* Vulg., sanctum. Et paulo ante, filii obedientia. Sic et Græc.

lecta, ut ea indurpente custodiretis; sed nequaquam a vobis in iudicio impleta, sed nec multum cogitata vel intellecta sunt. Et infra: *Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationem, et iridiam, et detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabiles, et sine dolo lac concupiscite, ut eo crescatis in salutem: quoniam dulcis est Dominus (I Petr. II, 1, 3).* Recogitate an hæc quoque surd's auribus a vobis audita crebrius, conculcentur. Et iterum: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptionem, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in illud tam admirabile lumen suum (Ibid., 9).* Non solum per vos virtutes Dei non annuntiantur vel meliorantur, sed etiam pravissimis vestris apud incredulos quosque despiciuntur exemplis.

CAP. XXIII. *Ex Actibus apostolorum et rursus ex Epistola I ad Timotheum.* — Audistis forte in eodem die quod in lectione Actus apostolorum lectum est, Petro in medio discipulorum surgente, qui dixit: *Viri fratres, oportet scripturam impleri quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda (Act. I, 15, 16).* Et paulo post: *Hic itaque acquisivit agrum de mercede in quitatis (Ibid., 18).* Hoc securo vel potius hebeti corde, quasi non de vobis lectum fuisset, audistis. Quis, quæso, vestrum non querit agrum de mercede iniquitatis? Judas namque loculos compilabat: vos Ecclesie donaria filiorumque animas ejus vastatis. Ille adiit Judæos ut Deum venderet: vos tyrannos et patrem vestrum diabolum ut Christum despiciatis. Ille triginta argenteis venalem habuit omnium Salvatorem: vos vel uno obolo. Quid plurâ? Fertur vobis in medium Matthiæ in confusionem vestram exemplum, sanctorum quoque apostolorum electione vel iudicio Christi, non propria voluntate sortiti: ad quod cæci effecti non videtis quam longe a meritis ejus distetis, dum in amorem et effectum Jude traditoris sponte corruistis. Apparet ergo eum qui vos sacerdotes sciens ex corde dicit, non esse verum Christianum. Sane quod sentio, proferam. Posset quidem lenior fieri increpato: sed quid prodest vulnus manu tantum palpare, unguentove ungere, quod tumore jam vel fetore sibi horrescens cauterio et publico ignis medicamine eget; si tamen ullo modo sanari possit, ægro nequaquam medelam querente, et ab hoc medico longius recedente? O inimici Dei, et non sacerdotes, veterani malorum et non pontifices, traditores et non sanctorum apostolorum successores, et non Christi ministri. Auscultastis quidem secundæ lectionis apostoli Pauli verborum sonum (sed in nullo modo monita virtutemque servastis, et simulacrorum modo quæ non vident neque audiunt, eodem die altari assististis) tunc et quotidie vobis intonantis: *Fratres, inquit, fidelis sermo est, et omni acceptione dignus (I Tim. III, 1).* Ille dixit fidelem et dignum: vos ut infidelem et indignum sprevistis. *Si quis episcopatum cupit, bonum opus desiderat (Ibid.)* Vos episcopatum magnopere avaritiæ gratia, non spiritualis profectus obtentu cupitis, et bonum opus illi condignum nequaquam habetis. *Oportet ergo hujusmodi*

irreprehensibilem esse (Ibid., 2). In hoc namque sermone lacrymis magis quam verbis opus est; ac si dixisset Apostolus eum esse omnibus irreprehensibiliorem debere. *Unius uxoris virum (Ibid.).* Quid ita apud nos quoque contemnitur, quasi non audiretur, vel idem dicere et virtum uxorum? *Sobrium, prudentem (Ibid.).* Quis etiam ex vobis hoc aliquando inesse sibi saltem optavit? *Hospitalem (Ibid.).* Id si forte casu evenerit, popularis auræ potius quam præcepti gratia factum, non prodest, Domino Salvatore ita dicente: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (Math. VI, 2).* *Ornatum, non violentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum (I Tim. III, 2, 3).* O feralis immutatio! O horrenda præceptorum cœlestium conculcatio! Nonne infatigabiliter ad hæc expugnanda, vel potius obruenda actuum verborumque arma corripitis, pro quibus conservandis atque firmandis, si necesse fuisset, et pœna ultro subeunda, et vita ponenda erat? Sed videamus et sequentia: *Domum, inquit, suam bene regentem, filios habentem subditos cum omni castitate (I Tim. III, 4)* Ergo imperfecta est patrum castitas, si eidem non et filiorum accumuletur. Sed quid erit, ubi nec pater nec filius mali genitoris exemplo pravatus conspicitur castus? *Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesie Dei diligentiam adhibebit (Ibid., 5)?* Hæc sunt verba quæ indubitatis effectibus approbantur. *Diaconos similiter pudicos, non bilinguos, non vino multum deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. Hi autem probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes (Ibid., 8, 10).* His nimirum horrescens diu immoravi: unum veridice possum dicere, quin hæc omnia in contrarios actus mutantur; ita ut clerici (quod non absque dolore cordis fateor) impudici, bilingues, ebrii, turpis lucri cupidi, habentes fidem et (ut verius dicam) infidelitatem in conscientia impura, non probati in bono, sed in malo opere præsciti ministrantes, et innumera crimina habentes sacro ministerio adsciscantur.

CAP. XXIV. *Iterum ex Matthæi Evangelio.* — Audistis etiam illo die (quo multo dignius multoque rectius erat, ut ad carcerem vel catastam pœnalem quam ad sacerdotium traheremini) Domino sciscitanti, quem se esse putarent discipuli, Petrum respondisse: *Tu es Christus Filius Dei vivi (Math. XVI, 16);* eique Dominum pro tali confessione dixisse: *Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est (Ibid., 17).* Ergo Petrus a Deo Patre doctus recte Christum confitetur: vos autem moniti a patre vestro diabolo inique Salvatorem malis actibus denegatis. Vero sacerdoti dicitur: *Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam (Ibid., 18).* Vos quidem assimilamini viro stulto, qui edificavit domum suam super arenam (*Math. VII, 26*). Notandum vero est, quod insipientibus in edificanda domo arenarum pondulæ mobilitati Dominus non cooperetur, secundum illud: *Fecerunt sibi reges, sed non per me (Osee. VIII, 4).* Itidemque quod sequitur eadem sonat dicendo:

Et portas inferi non praevalent (Matth. xvi, 18): A ejusque peccata intelliguntur. De vestra quid exitiabili structura pronuntiatur? *Venerunt flumina, et flaverunt venti, et impegerunt in domum illam, et cecidit: et fuit ruina ejus magna (Matth. vii, 27).* Petro ejusque successoribus dicit Dominus: *Et tibi dabo claves regni caelorum (Matth. xvi, 19):* Vobis vero: *Non novi vos: discedite a me, operarii iniquitatis (Matth. vii, 23; Luc. xiii, 27);* ut separati sinistrae partis cum haedis, eatis in ignem aeternum. Itemque omni sancto sacerdoti promittitur: *Et quaecunque solveris super terram, erunt soluta et in caelis: et quaecunque ligaveris super terram, erunt ligata et in caelis (Matth. xvi, 19).* Sed quomodo vos aliquid solvetis ut sit solutum et in caelis, a caelo ob scelera adempti, et immanium peccatorum funibus compediti, ut Salomon quoque ait: *Crinicultis peccatorum suorum unusquisque constringitur (Prov. v, 22)?* Quaque ratione aliquid in terra ligabitur quod supra mundum etiam ligetur propter ^a vosmetipsos, qui ita ligati iniquitatibus in hoc mundo tenemini, ut in caelis nequaquam ascendatis, sed in infausta tartari ergastula, non conversi in hac vita ad Dominum, decidatis? Nec sibi quisquam sacerdotum de corporis mundi

solum conscientia suppleat, cum eorum quibus praestet (si qui propter ejus imperitiam vel desidiam seu adulationem perierint) in die iudicii de eisdem manibus, veluti interfectoris, animae exquirantur. Quia nec dulcior mors quae inferitur a bono quoque homine, quam malo. Alioquin non dixisset Apostolus, veluti paternum legatum suis successoribus derelinquens: *Mundus ego sum ab omnium sanguine. Non enim subterfugi quo minus annuntiarem vobis omne mysterium Dei (Act. xx, 26, 27).* Multo namque usui ac frequentia ^b peccatorum inebriati, et incessanter irruentibus vobis scelerum cumulatorum ac si undis quassati, unam veluti post naufragium (in qua ad vivorum terram evadatis) poenitentiae tabulam toto animi nisu exquirite, ut avertatur furor Domini a vobis misericorditer dicentis: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11).* Ipse omnipotens Deus totius consolationis et misericordiae (II Cor. 1, 3) paucissimos bonos pastores conservet ab omni malo, et municipes faciat, subacto communi hoste, civitatis Jerusalem caelestis, hoc est sanctorum omnium congregationis, Pater et Filius et Spiritus sanctus: cui sit honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

^a Ita recte, ut videtur, Bibl. PP. Paris. Neque enim placet lectio edit. Oxon., supra modum etiam ligetur praeter vosmetipsos.

^b Hic iterum sequimur Bibl. PP. Paris., rejecta lectione Oxon., Multumque nam usui.

ANNO DOMINI DLV-DLX.

PELAGIUS PAPA I.

NOTITIA (ex Libro Pontificali).

Pelagius ^a natione Romanus, ex patre Joanne Vi-
cario, sedit annos undecim, ¹ menses decem, dies
octodecim ^b. Et dum non essent episcopi qui eum
ordinarent, inventi sunt duo episcopi, Joannes de
Perusio, et Bonus de Ferentino, et Andreas presbyter
de Ostia; et ordinarunt eum pontificem. Tunc
enim non erant in clero, qui eum possent promo-

C vere (a). Et multitudo religiosorum, sapientium et
nobilium, subdlexerant se a communionem ejus, dicen-
tes, quia in morte Vigilii papae se immiscuit, ut tan-
tis poenis affligeretur. Eodem tempore Narses et Pe-
lagius papa, consilio inito, data litania a sancto Pan-
cratio (b) cum hymnis et canticis spiritalibus, vene-
runt ad sanctam Petrum apostolum. Qui Pelagius

^a Anno Christi redemptoris 553, qui est vigesi-
mus nonus imperii Justiniani, ejusdem Justiniani
imperatoris promotione, in locum Vigilii subrogatus
est Pelagius archidiaconus, qui ob imminentem jac-
turam catholicae fidei, vel ignominiam Chalcedonen-
sis concilii evitandam, quintam synodum approbavit.
Quare cum Occidentales episcopi majore scissura di-
viderentur, per litteras aliquoties a se frustra moni-
tos per Narsetem compelli curavit.

Hujus temporibus Franci, cum plurimas regiones
Italiae depopulati fuissent, a Justiniano debellati, at-
que Romano imperio subacti leguntur apud Aga-
thiam. Hadrianus papa in epistola ad Carolum Ma-
gnum de imaginibus, de Pelagio haec scribit: *Multo
amplius vero ejus sanctissimi successores domnus Pe-
lagius et domnus Joannes, mirae magnitudinis eccle-
siam Apostolorum a solo aedificantes, historias diversas
tam in musivo quam in variis coloribus cum sacris pin-*

^a Hoc falsissimum.

D *gentes imaginibus, et nunc usque hactenus a nobis ve-
nerantur. Hanc ecclesiam Pelagius incepit, Joannes
vero successor ejus perfecit, atque titulo Sanctorum
Philippi et Jacobi eandem consecravit, juxta versam
quem teste Baronio antiqua monumenta Vaticanae
basilicae a Manlio collecta habent:*

Pelagius cepit, complevit papa Joannes.

SV. BIVUS.

^b Anastasii commentarius, qui teste Baronio scri-
ptus habetur in bibliotheca Vaticana, habet Pelagium
sedis annos quatuor menses decem et dies octode-
cim. Ita Baronius anno 559, num. 1. SV. BIVUS.

(a) Cod. Luc., qui poterant promoveri. Monasteria
et multitudo religiosorum.

(b) Idem cod., ad Sanctum Pancratium.

¹ Alii annos 10, menses 10, dies 18, alii annos 6
tantum ei tribuunt.

tenens Evangelia et crucem Domini super caput A eum (b) usque ad primum gradum venire. Eodem suum, in ambonem ascendit. Et sic satisfacit cuncto tempore ecclesiæ rebus (c) præfecit (d) Valentinum populo et plebi (a), quia nullum malum peregisset notarium suum timentem Deum, et restitui fecit omnia vasa aurea et argentea, et pallia per omnes ecclesias. Eodem tempore initiata est basilica apostolorum Philippi et Jacobi. Quæ dum initiaretur fabricari, mortuus est *, et sepultus in basilica beati Petri apostoli sexto nonas Martias (e). Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrium, presbyteros viginti sex, diacones novem, episcopos per diversa loca numero quadraginta novem. Et cessavit episcopatus menses tres (f) dies viginti quinque.

Item adiecit Pelagius papa, et dixit: Peto ut petitionem meam confirmetis, ut si quis ille est qui promovendus est in sancta Ecclesia, ab ostiario usque ad gradum episcopatus, neque per aurum, neque per aliquas promissiones proficiat (vos enim omnes scitis quia hoc simoniacum est): sed si quis ille est doctus in opere Dei, bonam vitam habens, non per dationem, sed per bonam conversationem, jubemus

* Ex antiquis Vaticanæ basilicæ monumentis, quæ Manlius collegit, epitaphium Pelagii papæ inscriptum hoc recitatur:

*Terrenum corpus claudant hæc sorte sepulcra
Nil sancti meritis derogatura viri.
Vivit in arce poli cælesti luce beatus,
Vivit et hic cunctis per pia facta locis.
Surgere iudicio certus, dextramque tenentem
Angelica partem se rapiente manu.
Virtutum numeret titulos Ecclesia Dei,
Quos ventura ut sæcula ferre queant.
Rector apostolicæ fidei, veneranda relexit
Dogmata, quæ clare constituere Patres.
Eloquio curans errorum schismate lapsos,
Ut veram teneant corda placata fidem.
Sacra vit multos divina lege ministros,*

*Nil pretio faciens immaculata manus.
Captivos redimens, miseris succurrere promptus
Pauperibus, nunquam parva negare sibi.
Tristia participans, læti moderator optimus
Alterius gemitus credidit esse suos.
Additur eodem loco: Hic requiescit Pelagius papa,
B qui sedit annos quatuor, menses decem, dies decem et octo. Depositus quarto nonas Martii. Hæc ex Baron. anno 559.*

- (a) In eodem et plebi deest.
(b) In eodem, jubemus eum deest.
(c) In eodem cod., ecclesiæ rebus deest.
(d) Idem cod., posuit.
(e) In eodem, sexto nonas Martias deest.
(f) Idem, duos

PELAGII PAPÆ I EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA (olim II.)

AD NARSETEM *.

Hortatur ut legatis auxilium præstet ad episcopos Ecclesiæ perturbatores corrigendos.

Pelagius, Narsæ patricio et duci in Italia ¹.

Quali nos de gloriæ vestræ studiis iudicio gratuler, non solum vestram, sed multorum ac pene omnium credimus habere notitiam; et idcirco nunc de his quæ vobis presentibus ibi fieri stupemus, fiducialiter apud gloriæ vestram duximus conquerendum. Thracius siquidem atque Maximilianus nomina tantum episcoporum habentes, et ecclesiasticam ibi unitatem perturbare dicuntur, et omnes ecclesiasticas res suis usibus applicare: intantum ut contra unum eorum, id est Maximilianum, usque ad nos per D tam longum iter, necessitate compellente, quidam infatigabiliter venientes, preces offerrent.

Ob quam causam Petrum presbyterum sedis nostræ, sed et Projectum notarium ad eadem loca duximus destinandos, ut ea quæ canonicis statutis a prædictis pseudoepiscopis compererint commissa, vel digna debeant ibi ultione compescere, vel eosdem ad vos usque perducere. Et ideo salutantes paterno

C affectu gloriæ vestram, petimus ut præfatis, qui a nostra sede directi sunt, in omnibus præbeatis auxilium; nec putetis alicujus esse peccati, si hujusmodi homines comprimuntur. Hoc enim et divinæ et humanæ [al. mundanæ] leges statuerunt, ut ab Ecclesiæ unitate divisi, et ejus pacem iniquissime perturbantes, a sæcularibus etiam potestatibus comprimantur. Nec quidquam majus est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi qui in suam et aliorum perniciem debacchantur, compententi debeant vigore compecci.

EPISTOLA II (olim III.)

AD EUNDEM.

Monet ut schismaticos coerceat.

Non vos hominum vaniloquia retardent, dicentium quia persecutionem Ecclesia faciat, dum vel ea quæ committuntur reprimit, vel animarum salutem requirit ². Errant hujusmodi ramoris fabulatores. Non persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum jam punit, vel prohibet ne fiat; non persequitur iste, sed diligit. Nam si, ut illi putant, nemo nec reprimendus a malo, nec retrahendus a malo ad bonum est, humanas et divinas leges necesse

Duplex usurpata est hujus nominis declinatio, ut lectori facile patebit. EDIT.

¹ Ansel., lib. XII, cap. 46; Polyc., ibid.

² Polyc., lib. VII, tit. 5. Ans., lib. XII, c. 45. Ivo. p. x, c. 95.

est evacuari, quæ et malis pœnam, et bonis præmia A
 iustitia suadente constituunt. Malum autem schisma
 esse, et per exterâs etiâ potestates hujusmodi ho-
 mines debere opprimi, et canonicæ Scripturæ aucto-
 ritas, et paternarum regularum nos veritas docet¹.
 Quisquis ergo ab apostolicis divisus est sedibus, in
 schismate eum esse non dubium est, et contra uni-
 versalem Ecclesiam altare conatur erigere. Sed quid
 de talibus insertus Chalcedonensi synodo canon statu-
 at, gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit:
 Qui a communione seipsum suspendit, et collectam
 facit, et altare constituit; et noluerit vocanti episcopo
 consentire, et noluerit eidem acquiescere, neque obe-
 dire primo et secundum vocanti, hunc omnino dam-
 nari, nec unquam vel orationem mereri, nec recipere
 eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens
 et seditiones Ecclesiæ, per exteram potestatem tan-
 quam seditiosum comprimi. Et beatus Augustinus
 de talibus dicit (Enchir. c. 72): Multa etiâ cum
 invitâ benigna quadam asperitate plectendis agenda
 sunt, quorum potius utilitati consulendum est quam
 voluntati. Nam in corripiendo filio, quantumvis as-
 pere, nunquam paternus amor amittitur: fit tamen,
 quod nollet, ut doleat, qui etiâ invitâ videtur do-
 lore sanandus. Ecce videtis quemadmodum tanti
 testimonio Patris non persequatur coercendo talia,
 sed diligit emendando tales semper Ecclesia. Facite
 ergo etiâ vos, quod scientes intentionem Christiani-
 tatis vestræ frequenter hortamur; et date operam
 ut talia fieri ultra non liceat, sed etiâ (quod vobis
 facillimum esse non dubito) hi qui talia præsump-
 runt, ad piissimum principem sub digna custodia di-
 rigantur. Recollere enim debet celsitudo vestra, quid
 per vos Deus fecerit tempore illo quo, Istriam et Ve-
 netias tyranno Totila possidente, Francis etiâ cuncta
 vastantibus, non ante tamen Mediolanensem episco-
 pum fieri permisistis, nisi clementissimum principem
 exinde retulissetis: et quid fieri debuisset, ejus ite-
 rum scriptis recognovissetis, et inter ubique ferven-
 tes hostes, Ravennam tamen et is qui ordinabatur,
 et is qui ordinaturus erat, providentiâ culminis ve-
 stri deducti sunt. De Liguribus, atque Veneticis, et
 Istriis episcopis quid dicam? quos idonea est excel-
 lentia vestra et ratione et potestate reprimere, et
 dimittitis eos in contemptum apostolicarum sedium
 de sua rusticitate gloriari: cum, si quid eos de judi-
 cio universalis synodi, quod Constantinopoli per pri-
 mam nuper elapsam indictionem actum est, forte
 movebat, ad sedem apostolicam (quomodo semper
 factum est) electis aliquibus de suis, qui dare et ac-
 cipere rationem possent, dirigere debuerunt; et non
 clausis oculis corpus Christi Dei nostri, hoc est sanc-
 tam Ecclesiam lacerare. Nolite ergo dubitare hujus-
 modi homines principali vel judiciali auctoritate
 comprimere: quia regulæ Patrum hoc specialiter
 constituerunt, ut si qua ecclesiastici officii persona
 cui subjectus est restiterit, vel seorsum collegerit,

aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit; iste
 excommunicetur atque damnetur. Quod si forte et hoc
 contempserit, et permanserit divisiones et schisma
 faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce,
 domine, quod animus vester forte timidus est, ne
 persequi videaris, de Patrum vobis auctoritate hæc
 breviter dirigenda curavit [L. curavi]: cum mille alia
 exempla et constitutiones sint quibus evidenter agno-
 scitur, ut facientes scissuras in sancta Ecclesia, non
 solum exiliis, sed etiâ proscriptione rerum et dura
 custodia per publicas potestates debeant coerceri.

EPISTOLA III (olim IV).

AD NARSEN PATRICIUM.

*Ut schismaticos, a quibus fuerat injuste communione
 interdictus, reprimat.*

Pelagius Narsæ patricio²

Relegentes litteras excellentiæ vestræ, de injuria
 quidem quam vobis iniquorum hominum præsumptio
 ingressit, valde dolemus. Sed quia schisma occulto
 Dei iudicio animam vestram, etsi per aliorum iniqui-
 tatem et superbiam, et a contaminatione schismatis
 custoditam; egimus omnipotenti Deo gratias, qui
 etiâ de malis hominum actibus bona operari con-
 suevit. Nec enim sine illius providentiâ factum esse
 credendum est, ut insensati et perversi homines ad
 hoc usque prosillirent, ut suam divisionem catholi-
 cam esse credentes Ecclesiam, a sua vos pollutione
 prohiberent. Sic enim per misericordiam Dei etiâ
 nescientibus illis hoc factum est, ut a schismaticorum
 factione eruti, catholicæ, quam diligitis, servari vos
 contigisset Ecclesiæ. Quamvis igitur vestra per illo-
 rum scelus utilitas facta sit, nolite tamen impenitentem
 præsumptionem iniquorum hominum grassari permit-
 tere. Si enim hoc quod in vestram gloriam præsump-
 serunt, non fuerit vindicta compressam, quod in
 minoribus non valeant puniri, aubigi ultra non de-
 bet. Exercete igitur in talibus debitam auctoritatem,
 et ne eis amplius talia committendi spiritus creascant,
 vestris coercionibus reprimentur. Ad hoc siquidem
 Dei nutu etiâ contra vos talia præsumperunt, ut
 alia vobis corrigentibus, ab eodem scelere alios pos-
 setis, Deo propitiante, munire. Quales autem sint qui
 Ecclesiam fugiant, Eufrasii vos scelera (quæ amplius
 occulta Deus esse noluit) evidenter informant: qui in
 homicidio quidem nec hominis necessitudinem, nec
 fratris charitatem, nec sacerdotii reverentiam cogi-
 tavit. Incestuoso autem adulterio etiâ ipseus vin-
 dictas abstulit modum: quia, si adulterium punias,
 non remanet in quo vindicetur incestus. Si incestuoso
 ingeras pœnam, inultum crimen adulterii remanebit.
 Ecce de quo collegio sunt, qui quantum ad super-
 biam suam, injuriam vobis inferre moliti sunt; et
 quantum ad providentiâ Dei, impollutos vos Eccle-
 siæ servaverunt. Auferte tales ab ista provincia, uti-
 mini oblata vobis a Deo opprimendi perfidos occa-
 sione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores

¹ 11, q. 9. *Si quis presb.* Actio 4 in ep. archimandritarum ad ipsum concil. Antioch., canon 5.

² Ansel., lib. xv, cap. 47. Polyc., ibid.

scelerum ad clementissimum principem dirigantur, A est] in schismate, et in eo maledictus, nec honorari et maxime Ecclesiæ Aquileiensi inuasor, qui et [forte episcopi poterit retinere nec meritum.

AD EPISTOLAS II et III (olim III et IV) PELAGII I

AD NARSETEM

ANIMADVERSIO CRITICA.

Quemadmodum v. cl. Antonius Pagi in Critica Baronii epistolam 10 Pelagii I ad Childebertum ex duplici fragmento duarum plane diversarum epistolarum concertam esse animadvertit; ita plane et hoc idem ullis ejusdem Pelagii epistolis accidisse non dubito. Geminae ad Narsetem epistolæ, illa nempe quæ num. 5 et altera quæ num. 3 apud Labbeum leguntur, unam eandemque continuatam epistolam exhibent in frag-

mento quod Holstenius vulgavit, legiturque in Collectione Veneto-Labbeana tom. VI, et Valeriano patricio inscribitur: quod sane fragmentum primo quidem totam epistolam quintam ad Narsetem reddit, cui unica serie succenturiata est epistola 3. Nec sane geminae illæ epistolæ argumentum habent diversum, neque altera ab altera sejungi commode possent.

EPISTOLA IV (olim V).

AD NARSEN PATRICIUM.

Monet ut Aquileiensem et Mediolanensem eviscovos ad principem sub custodia dirigat.

Pelagius, Narsæ patricio ¹.

Istud est quod a vobis poposcimus, et nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquileiensem pseudoepiscopum, et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum principem sub digna custodia dirigatis; ut et iste qui episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat; et ille qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, canonum vindictæ subiaceat. Nec licuit alicui aliquando, nec licet particularem synodum congregare: sed quoties aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo quod non intelligunt, rationem, aut sponte ii qui salutem animæ suæ desiderant, ad apostolicam sedem pro recipienda ratione conveniant, aut si forte (sicut de talibus scriptum est (Prov. xviii), *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit*) ita obstinati et contumaces existierint, ut doceri non velint; eos ab eisdem apostolicis sedibus aut attrahi ad salutem quoquomodo necesse est, aut (ne aliorum perditio esse possint) secundum canones per sæculares comprimi potestales.

EPISTOLA V (olim VI).

AD EPISCOPOS TUSCIÆ.

Ipsos ob schisma reprehendit.

Dilectissimis fratribus Gaudenio, Maximiliano, Gerontio, Justo, Terentio, Vitali et Laurentio per Tusciam Annonariam, Pelagius.

Directam a vobis relationem, defensore Ecclesiæ nostræ Jordane deferente, suscipientes, satis mirati sumus ita vos apostolicæ auctoritatis oblitos, ut divisionem vestram ab universali Ecclesia meo etiam volueritis (quod absit) consensu firmari; et quos decuit popularem ignorantiam sacerdotali doctrina comprimere, in contumeliam sedis apostolicæ, plebis velle sequi iudicium. Nec ista dicentes, injuriam nostram

dolemus, quibus donante Domino propositum est in mansuetudine supportantes omnia fraternæ pacis vinculo custodire: sed (sicut diximus) divisionem vestram a generali Ecclesia, quam tolerabiliter ferre non potero, vehementer stupeo. Cum enim beatissimus Augustinus dominicæ sententiæ memor, qua fundamentum Ecclesiæ in apostolicis sedibus collocavit, in schismate esse dicat, quicumque se a præsulibus eadem sedium auctoritate vel communionem suspendit; nec aliam manifestet esse Ecclesiam, nisi quæ in pontificibus apostolicarum sedium est solidata radicibus: quemodo vos ab universi orbis communionem separatos esse non creditis, si mei inter sacra mysteria secundum consuetudinem nominis memoriam reticetis, in quo, licet indignè, apostolicæ sedis per successionem episcopatus præsentem tempore videtis consistere firmitatem?

Sed ne apud vos forte, vel apud greges qui vobis commisi sunt, de fide nostra aliqua possit remanere suspicio, hæc dilectionem vestram certissime nosse desidero, me illam, donante Domino, custodire fidem quam sacra apostolorum doctrina constituit, quam Nicæam synodi firmavit auctoritas, quam Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, et Chalcedonensis, sanctarum synodorum explanaverunt sententiæ, nec quidquam de præfatarum synodorum definitionibus vel imminuisse me aliquid, vel auxisse, aut in aliquo permutasse; sed omnia, Deo propitio, quæ ab illis de fidei puritate conscripta sunt, inviolabiliter custodire: anathematis nihilominus iudicio subdens, quisquis ad suprascriptarum quatuor synodorum fidem vel ad beatissimi Leonis præsulis apostolicæ sedis Tomum, qui in Chalcedonensi est synodo confirmatus, aliqua ex parte vel infirmandum quoquomodo, vel in dubium (quod absit) deducendum aliquando consenserit. Hac igitur dilectio vestra fidei nostræ professione munita, ignorantiam hominum (sicut sacerdotes decet) in spiritu mansuetudinis edocere festinet, et a prava intentione modis omnibus revocare atque unitati Ecclesiæ reddere. Quod si quis forte etiam post hæc aliquem sibi superesse credit scrupulum; ab insano tumultu desineat, ad nos ma-

¹ Ansel., lib. xii, c. 4. Polyc. lib. i, tit. 15.

gis venire festinet : ut ex his quæ dubitat , rationabili satisfactione percepta , lætus , Deo propitio , cognita veritate , universali reformetur Ecclesiæ. Nos enim (secundum apostolicam sententiam) parati sumus *ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est fide (I Petr. III)* : quia in nullo nos a sanctis Patribus, custodiende nos divina gratia, cognovimus deviasse. Dominus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Dat. xv calend. Mart., anno 15 post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA VI (olim VII).

AD UNIVERBUM POPULUM DEI.

De fide catholica.

Pelagius episcopus universo populo Dei.

Vas electionis beatissimus Paulus apostolus , cum de Judæis in Christo necdum credentibus loqueretur , zelum eos Dei habere professus est , sed ne ex hoc sine culpa esse crederentur , consequenter adjecit : *Sed non secundum scientiam (Rom. X)* : ut eos necessarie per doctrinam a Deo sibi creditam ostenderet emendandos. Quod testimonium nostro etiam tempore convenire charitas vestra non ambigit : quia etsi zelum Dei in quorundam mentibus esse deprehendimus , in hoc tamen quod suspitionibus quibusdam sine notitia veritatis se concusserunt atque concutiunt , et quod se a visceribus unice matris Ecclesiæ nefaria animositate discernunt , sine scientia eos esse non dubium est. Et possemus [possumus] quidem totius causæ rationem ad sedandos rumores hominum , divina nobis cooperante misericordia , fiducialiter explicare ; nihilque contra fidem Patrum contraque quatuor synodorum firmitatem ullatenus esse tentandum [tentatum] , lucidissimis approbationibus demonstrare ; magisque id actum , ut memoratarum synodorum firmitas contra omnes inimicos immobili soliditate consisteret. Sed quia hoc his qui lacte potius quam solido cibo nutriendi sunt (*I Cor. VI*) necessarium esse non duximus , ut (sicut memoratus Doctor gentium dicit) inter perfectos loquenda sit sapientia : hoc interim quod etiam parvulis abunde sufficiat , ad noticiam omnium deferendum esse perspeximus. Id autem est , ut fidem meam annexa subter professione definiam , in qua , Deo propitio , et rectæ me apostolorum doctrinæ et Patrum inhærere vestigiis evidenter appareat , ut per vos , qui zelum Dei etiam cum scientia possidetis , cæteris innotescat , quos operante Domini nostri gratia , non sine vestra mercede ab irrationabili divisionis suæ malo confidimus liberandos.

De sanctis vero quatuor conciliis , id est Nicæno

A trecentorum decem et octo , Constantinopolitano centum quinquaginta , Ephesino primo ducentorum , sed et de Chalcedonensi sexcentorum triginta , ita me protegente divina misericordia sensisse , et usque ad terminum vitæ meæ sentire toto animo et tota virtute profiteor , ut eas in sanctæ fidei defensione et damnationibus hæresum atque hæreticorum , ut pote sancto firmatas Spiritu , omnimoda devotione custodiam : quarum firmitatem , quia universalis Ecclesiæ firmitas est , ita me tueri ac defendere profiteor , sicut eas decessores meos defendisse non dubium est : in quibus illum (*S. Leo*) maxime et sequi et imitari desidero , quem Chalcedonensis synodi auctorem novimus extitisse ; qui suo congruens nomini , ejus se membrum qui de tribu Juda leo exstitit , vivacissima fidei sollicitudine evidenter ostendit. Similem igitur suprascriptis synodis reverentiam me semper exhibiturum esse confido , et quicumque ab iisdem quatuor conciliis absoluti sunt , me esse orthodoxos habiturum , nec unquam in vita mea , Deo nos in omnibus protegente , aliquid de sanctæ et veræ prædicationis eorum auctoritate minuere.

Sed et canones , quos sedes apostolica suscepit , sequor et venero , et Deo adjuvante defendo , neque vel de hac professione reticere aut discedere aliquando promitto. Epistolas etiam beatæ recordationis papæ Cœlestini , Sixti et præ omnibus beati Leonis , nec non etiam successorum ejus , Hilarii , Simplicii , Felicis , Gelasii , Anastasii , Symmachi , Hormisdæ , Joannis , Felicis , Bonifacii , Joannis alterius , et Agapeti , pro defensione fidei catholicæ , et pro firmitate suprascriptarum quatuor synodorum , et contra hæreticos , tam ad principes quam ad episcopos , vel quoslibet alios per Orientem et Illyricum atque Dardaniam , aliasque provincias diversis temporibus missas , inviolabiliter , adjuvante Christo Domino nostro , me custodire profiteor , et omnes quos ipsi damnaverunt habere damnatos ; et quos ipsi receperunt , præcipue venerabiles episcopos Theodoritum et Iban , me inter orthodoxos venerari.

Hæc est igitur fides mea et spes mea , quæ in me dono misericordiæ Dei est : pro qua maxime paratos nos esse debere , beatus Petrus ad respondendum omni poscenti nos rationem (*I Petr. III*). Cum hac professione me vivere opto , cum ipsa ante tribunal Christi assistere : per hanc a peccatis meis absolvi me credo , et ad dexteram gloriæ divina misericordia deportandum. Quicumque autem aliud senserit , crediderit , prædicaverit , hunc anathematizat sancta et universalis Ecclesia Dei. Deus vos incolumes custodiat , filii dilectissimi. Amen.

ADMONITIO JACOBI SIRMONDI , S. J.

DE ORDINE SEQUENTIUM EPISTOLARUM

Quo nunc ordine a nobis digestæ sunt , hunc ipsum exhibent codices antiqui , Pithœanus et Lirinensis , atque Arelatensis adeo ille unde primum descriptæ et ad Baronium cardinalem missæ , in lucem prodierunt. Sed

summo viro , ut ordinem interpolaret , fecit corrupta in antigrafo quod acceperat ejus epistolæ subscriptio , ubi anno 15 scriptum fuerat pro anno 16 Basilii ; quod mendum veterum eorundem librorum ope sustulimus.

EPISTOLA VII (olim VIII).

AD SAPAUDUM EPISCOPUM ARELATENSEM.

*Salutatoria priusquam a Sapauda litteras acciperet.
Dilectissimo fratri Sapauda Pelagius.*

Quæ nobiscum omnipotentis Dei gratia fuerit operata, ad charitatem tuam credimus fuisse perlatum; pro qua re ad nos destinari convenerat, ut visitatione communi magno invicem gaudio fruere-mur. Nos tamen fraternæ memores charitatis, præsentium portitorum occasione reperta, officium fraternæ salutationis impendimus, optantes ut alterna in timore Domini charitate viventes, in mutuo frequenter refoveamur alloquio. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data IV nonarum Juliarum, anno 15 post consulatum Basilii viri clarissimi (An. Christi 556).

EPISTOLA VIII (olim IX).

AD EUMDEM.

Modeste laudes rejicit quibus illum Sapaudus in litteris suis ornat.

Dilectissimo fratri Sapauda Pelagius.

Fraternitatis vestræ grata nobis colloquia Felice viro honesto deferente suscepimus; quibus recensitis, communi Domino ac Deo nostro insufficientes gratias egimus, quia dilectionis tuæ incolumitatem, quæ nobis est desiderabilis, eorum testificatione cognovimus. Ea autem quæ in nostris laudibus facundia oris vestri disseruit, quanquam vos congruentem vobis rem fecisse manifestum sit, nos tamen nihil nostrum ex omnibus quæ dicta sunt agnoscentes, verecundiam magis incurrimus, illud doctissimi viri ad animum producentes, qui dixit: Sicut vera laus ornat, sic falsa castigat. Multum enim vitæ nostræ ac morum verba charitatis vestræ mensuras excedunt. Optamus tamen ut sanctorum omnium precibus et vestris orationibus faciat nos Deus tales existere, quales vos esse ex bona voluntate pinxistis. Atque ideo salutantes debito charitatis affectu, indicamus nos, inventa ante hoc parvum tempus occasione quorundam de provincia vestra Romam venientium, tanto anoris vestri fervore fuisse succensos, ut impatienter ferremus hujusmodi opportunitatem silentio præterire. Scribentes namque gloriosissimo communi filio Childeberto regi, etiam ad charitatem tuam litteras, quales sub brevitate temporis potuimus dictare, transmisimus. Quædam autem nobis, sicut scripsistis, proprio ore litterarum vestrarum in compendio portitor intimavit, quæ nos non mediocriter permoverunt, admirantes nimirum qua ratione tam nova res fuerit usurpata; et necesse habemus solliciti esse, ut si quis venerit, non facile nobis, tanquam ignaris, subripere aliquid videatur. Melius tamen fraternitas tua faciet, si cognoscens illos quos auspicamini ad nos esse venturos, etiam vos personam instructam ex omni parte dirigatis, quæ eis possit obsistere: quia cum epistola vestra nihil de causa contineat, si hic qui nobis modo ex voluntate vestra verbo suggestit, tunc apud nos nequeat inveniri, videbitur nos accusatoris officium suscepisse. Quod si a tua charitate persona dirigitur, nostrum est, et pro

A affectu quem vobis impendimus, et pro rei gestæ novitate, salva æquitate, competentem illi quem dilectio tua miserit, præbere favorem. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data desino sexto calendas Octobris, anno 15 post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA IX (olim X).

AD CHILDEBERTUM REGEM.

Anathema dicit iis qui de fide aliter sentiunt quam in epistolis Leonis et in concilio Chalcedonensi continentur. Reliquias sanctorum mittit per Hominem bonum subdiaconem.

Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius episcopus.

B Rufinus vir magnificus, legatus excellentiæ vestræ, nobis dixit quod et in provinciis Galliarum quidam senina scandalorum sparserant, dicendo quid contra fidem catholicam, quod Dominus non patiar, admissum. Et quamvis a transitu divæ memoriæ Theodoræ Augustæ nullas de fide quæstiones Ecclesia Dei in partibus Orientis Deo miserante formidet, sed quædam capitula extra fidem fuerint agitata, de quibus longum est ut epistolari possint complecti sermone: hoc breviter, secundum admonitionem præfati magnifici viri Rufini, ad sanandum animum vestrum, vel omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum in Gallia regionibus consistentium, faciendum esse prospeximus: dicentes anathematizare nos, et alienos ab æternæ vitæ præmiis judicare, quicumque ab illa fide quam beatæ recordationis papa Leo in suis epistolis prædicavit, et quam Chalcedonense concilium, sequens eundem præsulem, edita definitione suscepit, in una syllaba, aut in uno verbo, vel in sensu, erravit aliquando, aut declinavit vel declinaverit aliquando. Quibus se ita habentibus, non attendat celsitudo vestra, nec fratres nostri episcopi, fabulas eorum hominum qui scandalis delectantur: quoniam hæc ipsa ita contigerunt, ut cum pater vester clementissimus imperator omnes hæreses, quæ Constantino-poli episcopos suos et ecclesias, cum magnis redditibus et vasorum diversitate, usque ad tempora imperii ejus habuerunt, everterit, et sublatis basilicis eorum atque redditibus, omnibusque aliis rebus, catholicis tradiderit. Hi ergo qui in ipsis erroribus remanserunt, conglobati sunt in unum, et agunt vehementer, qualiter Ecclesiam catholicam scindant atque perturbent. Nam et huc in Italiam, quando nos in Constantinopoli fuimus, de nomine nostro chartas mittebant, dicendo quasi nos dixerimus fidem catholicam fuisse corruptam. Nunc vero etiam contra nos afferunt huc chartas tacitis nominibus, ut nesciatur quis eas misit. Sed sic faciunt Christiani qui in Constantinopoli sunt, dum eos constat non esse Christianos. Maxime tamen Nestorianæ hæresis homines, pro eo quod Nestorius duas naturas in Christo separatas quidem et divisas astruxerit, fraudulenter moliantur dicere non longe ab intellectu esse Chalcedonensis synodi et papæ Leonis, dum Nestorium, pro eo quod divisas duas naturas assereret, ipso dogmate beati

papæ Leonis constat esse damnatum. Hæc breviter A insinuanda esse excellentiæ vestræ curavimus, ut ille ardor fidei vestræ, et unitatis amor, non alicujus perversi hominis fabulas, aut chartas superfluas permittat attingi: quia et hic simplices aliquos episcopos, et nescientes prima elementa fidei, sollicitaverunt, ut nec rationem ipsam intelligant, nec discernant quantum sit bonum a fide catholica non errare; sed si qua sunt alia quibus crimen ab hæreticis patitur sancta Ecclesia refutare. Quis enim patitur ut Nestorii vel sectatorum ejus blasphemias, pro eo quod duas naturas in Christo separatas, id est divinas esse astruxerit, catholicæ fidei existimet concordare? Ut autem nos diatribulationes Constantinopoli pateremur, illa res fecit quam breviter superius tetisimus: quoniam vivente Augusta, quidquid in ecclesiasticis causis movebatur, suspectum habuimus. Nam pater vester clementissimus imperator, et beati papæ Leonis dogma, et Chalcedonensis synodi fidem nullo modo unquam patitur violari. Reliquias vero tam beatorum apostolorum quam sanctorum martyrum, jam quidem per servos Dei monasterii Lirinensis direximus. Sed et nunc quas legati vestri poposcerunt, eos missis signamus, deputantes Hominembonum subdiaconum ex clero Ecclesiæ nostræ, a quo usque ad fratrem et coepiscopum nostrum Sapaudum jubente Domino deferantur. Data in idus Decembres, anno 15 post consulatum Basilii viri clarissimi, per Rufinum legatum (Anno Christi 556).

Subscriptio.

Pelagius misericordia Dei episcopus Ecclesiæ catholice urbis Romæ, exemplari epistolæ nostræ subscripsi.

OBSERVATIO P. ANTONII PAGI
ad annum Christi 556, n. 7, 8.

Epistola Pelagii ad Childebertum regem in id. Decemb. anni 556 scripta, ex duabus aliis, quarum altera ad Childebertum, altera ad Justinianum a Vigilio data fuerat, consarcinata est. Hæc duarum epistoliarum, ad Childebertum scilicet et ad Justinianum, consarcinatio, nemini huc usque observata, quæ tamen non videtur in dubium revocanda. Finis enim et initium epistolæ quæ ad Childebertum regem scripta supponitur, spectat ad Gallias et ad Francorum regem, qui, ut liquet ex alia Pelagii epistola, Rufinum, Romam ad Pelagium papam miserat: qui postulavit ut pontifex vel Childeberto significaret se per omnia B. Leonis scriptis assentiri, vel propriis verbis confessionem suæ fidei ad eundem destinaret. Id constat ex alia Pelagii ad Childebertum regem epistola, in qua pontifex ait: *Veniens Rufinus vir magnificus, legatus excellentiæ vestræ, confidenter a nobis, ut decessit, postulavit quatenus vobis aut beate recordationis papæ Leonis tomum a nobis per amica conservari significare debuissimus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare.* Hujusmodi petitionis ratio hæc fuit quod semina scandalorum in provinciis Galliarum a quibusdam spargebantur, quasi quid contra fidem catholicam in quinta synodo generali peractum esset. Quare Pelagius litteris hoc anno ad Childebertum tertio idus Decembres missis, illam petitionem implevit, et anathema dixit iis qui de fide aliter sentiebant quam in epistola sancti Leonis et in concilio Chalcedonensi continebatur. Artifex epistolæ de qua agitur refert priorem ejus partem ad Childebertum, ab initio usque ad hæc verba: *Quoniam hæc ipsa ita*

contigerunt, acuti et posteriores ab his verbis: Reliquias vero tam beatorum apostolorum quam sanctorum martyrum, jam quidem per servos Dei monasterii Lirinensis direximus, et cætera naque in finem.

Reliqua omnia in epistola ad Childebertum contenta desumpsit consarcinator ex aliquibus litteris a Vigilio papa ad Justinianum imp. datis. Nam hæc verba verbi gratia non nisi ad imperatorem Constantinopolitanum scripta sunt: *Hæc ipsa ita contigerunt, ut cum pater vester clementissimus imperator omnes hæreses quæ Constantinopoli episcopos suos et ecclesiæ, cum magnis redditibus et vasorum diversitate usque ad tempora imperii ejus habuerunt, everterit et, sublatâ basilicis eorum atque redditibus, omnibusque aliis rebus catholicis, tradiderit.* Certum est autem Justinianum Seniore hæreticorum basilicas orthodoxis tradidisse, et Justinianum ejus filium adoptivum fuisse; cum contra Clodoveus Magnus Childeberti pater, nec appellatus est imperator, præsertim a pontificibus Romanis, neque aliquis Francorum rex hæreticorum ecclesiæ Constantinopoli evertere potuit. Ad hæc auctor illius epistolæ infra ostendit imperatorem quem alloquitur alium non esse quam Justinianum: *Ut autem nos diu tribulationes Constantinopoli pateremur, illa res fecit quam breviter superius tetigimus: quoniam vivente Augusta (nempe Theodora, quam jam in eadem epistola nominarat) quidquid in ecclesiasticis causis movebatur, suspectum habuimus. Nam pater vester clementissimus imperator, et beati papæ Leonis dogma, et Chalcedonensis synodi fidem nullo modo unquam patitur violari.* Ubi loco patitur legendum passus est. Mitto alia in ea epistola memorata quæ dici non potuerunt ab alio pontifice Romano quam a Vigilio post suum Constantinopoli in Siciliam reditum. Denique inter partes tres, quibus epistola illa consuta, nulla connexio est, ut legendi patet.

EPISTOLA X (olim XI).

AD SAPAUDUM EPISCOPUM ARELATENSEM.

Commendat illi reditum Hominisboni subdiaconi, atque ut Placido patri suo suggerat de comparandis Romanque mittendis vestibus quæ in pauperes erogentur.

Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

Quia legati filii nostri gloriosissimi regis Childeberti, beatorum apostolorum Petri et Pauli, et aliorum sanctorum martyrum reliquias poposcerunt, necesse habuimus Hominembonum subdiaconum de clero nostro dirigere, qui eas usque ad fraternitatem tuam cum reverentia deportaret. Et ideo salutantes hortamur ut quesita occasione, sive navi, sive tereno, cum talibus personis de quibus nulla periculi possit esse suspicio, ad nos eum juvante Domino remittatis. Ea autem quæ pro honore charitatis tuæ a nobis supradicti legati poposicisse noscuntur, parati sumus Deo juvante concedere. Sed nisi litteras tuas per te acceperimus, sicut etiam decessores nostri postulantiibus tuis decessoribus præstiterunt, superfluum judicavimus ultro transmitters. Sed mox ad nos, juvante Domino, unum de clero tuo cum litteris direxeris, si Dominus voluerit, et si vixerimus, promittimus nos esse facturos. Præterea hortamur, viro magnificentissimo filio nostro, patricio Placido genitori tuo dicas, ut quod de pensionibus possessionum Ecclesiæ nostræ collectum est, aut per suum hominum, aut per harum nobis dignetur dirigere portitorum: quia Italiæ prædia ita desolata sunt, ut ad re-

cuperationem eorum nemo sufficiat. Et si possibile est, ut nobis de ipsis solidis saga tomentacia, quæ pauperibus erogari possint, et tunicas albas, aut cucullas, vel colobia, aut si quæ aliæ species in provincia fiunt, quæ pauperibus, ut diximus, erogari debeant, nobis exinde facite comparari, et opportunitate navis inventa dirigite, ut maximas fraternitati tuæ gratias referamus, dum in hujusmodi sollicitudinem nostram providentia charitatis tuæ relevari contigerit. Hortamur etiam ut Anastasium fratrem Pauli defensoris Ecclesiæ ad nos facialis occurrere. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data XIX kalendas Januarias, anno 15 post consulatum Basili viri clarissimi.

EPISTOLA XI (olim XII).

AD SAPAUDUM ARELATENSEM.

Vices illi suas in Gallia delegat, palliique usum impertitur.

Dilectissimo fratri Sapaud Pelagius.

Majorum nostrorum, operante Dei misericordia, cupientes inhærere vestigiis, et eorum actus divino juvamine in omnibus imitari, charitati tuæ per universam Galliam sanctæ sedis apostolicæ, cui divina gratia præsidemus, vices injungimus. Hoc enim antiquitatis memoria docet, hoc etiam Romana testantur scrinia a sanctis Patribus et decessoribus nostris tuis decessoribus esse concessum: ut illius stabilis potæ sempiterna soliditas, supra quam Dominus Salvator noster propriam fundavit Ecclesiam a solis ortu usque ad occasum, primatus sui apicem successorum suorum auctoritate, tam per se quam per vicarios suos, firmiter obtineret. Nos autem, sicut dicit beatus Apostolus, non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus mensuram pertingendi usque ad vos. Nec enim quasi non pertingentes superexcedimus nos. Sic ergo participata sollicitudine sanctam Dei universalem Ecclesiam nostri per Dei gratiam rexere majores. Hinc est quod et nos fraternitati tuæ hujusmodi euras injungimus, ut sedis nostræ vicarius institutus, ad instar nostrum in Galliarum partibus primi sacerdotis locum obtineas, et quicquid ad gubernationem vel dispensationem ecclesiastici status gerendum est, servatis Patrum regulis et sedis apostolicæ constitutis, divini judicii consideratione dispenses; talemque te in custodiendis canonibus sancta conversatione demonstras, qualem tanti loci decet esse vicarium: memor sententiæ beati Pauli apostoli, qua Timotheum discipulum sollicite magister informat dicens: *Testor coram Deo et Christo Jesu, et electis angelis ejus, ut hæc custodias sine præjudicio, nil faciens in aliam partem declinanda (1 Tim. xv).* Ut erogetur, charissime frater, auctoritas pontificis, et pastoris mansuetudo, per nos tibi locum vicarii, sicut et decessoribus tuis, noveris gratiæ largitate concessum. Quia licet apud Deum non sit acceptio personarum, tuam tamen charitatem etiam carnali generatione constat esse præclaram. Et ideo convenit ut quanto in te Dominus multiplicia bona largitus est, tanto in sacerdotalibus actibus probi-

atatem morum exhibeas clariorem. Scriptum est enim: *Cui commendaverunt multum, plus potest ab eo (Luc. xii).* Usum quoque pallii tibi alacriter affectuoseque concedimus, pariter etiam pallium dirigentes, ut in tanti loci fastigio constitutus, præclaro quoque habitu decoreris scituris omnibus ecclesiastici gradus hominibus, nullam haberi licentiam, sine formata tuæ charitatis, ex quacunque Galliarum parte longiores petere regiones; ne prohibita præsumentes ipsi se proprio videantur privare officio. Hæc igitur per Flavianum diaconum et Nestorium subdiaconum Ecclesiæ tuæ, per quos epistolas tuas accepimus, scribenda esse curavimus. In quorum etiam conversatione laudabile tuæ charitatis agnovimus institutum. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data us nonas Februarii, anno 16 post consulatum Basili viri clarissimi.

EPISTOLA XII (olim XIII)

AD CHILDEBERTUM REGEM.

Significat se vices suas et pallii usum Sapaud concessisse, quem regi commendat.

Domino filio merito gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius.

Excellentiæ vestræ litteras, post illas quas legati vestri detulerunt, etiam per eos quos frater et coepiscopus noster Sapaudus ad nos direxit, reverenter accepimus, et salutis vestræ, quæ nobis semper optanda est, cognoscentes indicia, gratias divinæ pietati retulimus, exorantes clementiam ejus ut vos largiflua pietate sua servet incolumes. Litteras autem nostras præfato consacerdoti nostro Sapaud secundum petitionem vestram direximus, usum pallii pariter concedentes: quia in scrinio ecclesiastico hujusmodi exempla reperimus, quibus ostenditur Arelatensibus episcopis a sanctæ recordationis decessoribus nostris hæc fuisse collata. Propterea salutantes cultu regalibus infulis debito, postulamus ut ita eum atque Ecclesiam ejus gratia excellentiæ vestræ tueatur ac foveat, ne quem per vices nostras augeri propitiante Deo postulas, in aliqua parte cuiquam Gallicanorum sacerdotum, vel cujuslibet ordinis ecclesiastici personæ, quod non oportet, contemptibilis habeatur; et in eo auctoritati sanctæ sedis apostolicæ, et genio vestro, qui pro eo suffragatores acceditis, quod absit, videatur in aliquo derogari. Per incolumem excellentiam vestram Deus noster custodiat, domine filii gloriosissime atque præcellentissime.

EPISTOLA XIII (olim XIV).

AD CHILDEBERTUM REGEM.

De Sapaud Arelatensi, qui contra sedis suæ privilegium alterius episcopi judicium subire jussum fuerat.

Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius.

Cum celsitudini vestræ multa dona misericordia divina contulerit, pro amore tamen quem Ecclesiæ ejus sinceriter exhibetis (*Nicol. II, epist. 8, ad Mic.*

imper. Græcorum), fecit vos multis regnantibus clari-
ores : quoniam inter alias regni vestri curas pro
tranquillitate sanctæ Ecclesiæ præcipuam sollicitudi-
nem vos certum est exhibere. Quæ cum ita sint, mi-
ramur quia quantum nobis præsentium portitorum
suggestio patefecit, passi estis subripi vobis Sapaudum
fratrem et coepiscopum nostrum, Arelatensis civitatis
antistitem, cujus Ecclesia in regionibus Gallicanis
primatus privilegio et sedis apostolicæ vicibus decoratur,
ad petitionem episcopi ab ipso ordinati, in iudicium
sequentis civitatis episcopi, quod nulla ecclesiastica
lege vel ratione conceditur, iudicandum juberetis
occurrere; ut ipso de conculcato loci sui præjudicio
conquerente, illum qui usurpavit necesse sit de illicita
præsumptione culpari (*Hincmarus, ep. 6, c. 15*). Pro quibus,
Christianitatis vestræ confidentia freti, paterno studio
postulamus ut si quid tale factum est, congrua satisfactione
celeriter ampuetur, nec ullum sui exemplum in perturbatione
Ecclesiarum quas vobis Deus creditit, relinquere
concedatur. Et hujusmodi causis sollicitam vos in
reliquo decet exhibere cautelam, ne quid contra
ecclesiasticas regulas petentibus concedatis : quia,
quod bene cognitum est religiosæ menti vestræ, non
aliter Deo nostro recte potest regalis devotio famulari,
nisi providentia ejus ecclesiasticorum ordinum
servetur integritas. Incolumitatem excellentiæ vestræ
Deus noster custodiat, domine filii gloriosissime
atque præcellentissime.

EPISTOLA XIV (olim XV).

D SAPAUDUM ARELATENSEM.

*De epistola sua, quam de fide catholica ad regem ante
scripsit. Commendat Romanos qui hostium metu eo
confugerunt; iterumque de vestibus in urbem mit-
tentis.*

Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

Tanta nobis est circa personam tuæ fraternitatis
affectio, ut nullas occasiones transire silentio patiamur.
Denique veniente illuc Petro urbis negotiatore,
præsentia curavimus ad fraternitatem tuam scripta
dirigere, desiderantes ut de incolumitate quoque
vicissim datis opportunitatibus agnoscamus. Atque ideo
salutantes fraterno charitatis amore, indicamus propitiante
Domino circa nos omnia prospere geri. Et hortamur ut,
si epistola quam per diaconum atque subdiaconum fraternitatis
tuæ ad excellentissimum filium nostrum Childebertum regem
direximus, in qua de institutis beatissimorum Patrum
nostrorum fidem catholicam nostro per Dei gratiam sermone
depronipsimus, tam ipsi gloriosissimo regi quam charitati
tuæ vel aliis fratribus coepiscopis nostris placuit,
rescripta tuæ charitatis celerius agnoscamus. Præterea
commendamus specialiter dilectioni tuæ Romanos qui
hostilitatis metu confugerunt, ut solatium fraternitatis
tuæ, et continentiam qualem peregrinatio eorum possit
inveniant; quos etiam filio

A nostro magnificentissimo viro patricio Placido, genitori
tuo, ex nostra persona volumus commendari : ut in sua
continentia recognoscant quantum apud charitatem tuam
eis commendatio nostra profuerit. Sed et illud ad
commemorationem tuæ fraternitatis adducimus, ut sicut
jam pridem scripsimus, vestes quæ pauperibus erogantur,
id est cucullas, et tunicas, atque saga, de eo quod pro
pensionibus ecclesiasticarum possessionum nobis dominus
filius noster Placidus directurus erat, comparari facias,
et ad portum Romanum, Deo propitiante, dirige; quatenus
sollicitudinem nostram ex parte aliqua releveris :
quia tanta egestas et nuditas in civitate ista est, ut
sine dolore et angustia cordis nostri homines quos
honesto loco natos idoneos noveramus, non possumus
aspicere. Deus te incolumem custodiat, frater charissime.
Data idibus Aprilis, anno 16 post consulatum Basilii viri
clarissimi.

EPISTOLA XV (olim XVI).

AD CHILDEBERTUM REGEM.

*Mittit confessionem fidei suæ, monetque ut caveat
ne qua in Galliis per hæreticos excitari discidia
sint.*

Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo
Childeberto regi Pelagius episcopus.

Humani generis Salvator ac Dominus discipulos
suos docens, ait : *Non est voluntas Patris vestri,
qui in cælis est, ut unus saltem pereat de pusillis
(Matth. xviii)* : de quibus nec scandalizari quemquam
sine magni asserit comparatione supplicii. Cum igitur
etiam de pusillis ista forma præcepti sit, quanto
nobis studio ac labore satagendum est ut pro auferendo
suspicionis scandalo obsequium confessionis nostræ
regibus ministremus; quibus nos etiam subditos
esse sanctæ Scripturæ præcipiunt? Veniens etenim
Rufinus vir magnificus, legatus excellentiæ vestræ,
confidenter a nobis, ut decuit, postulavit, quatenus
vobis aut beatæ recordationis papæ Leonis tomum a
nobis per omnia conservari significare debuissimus,
aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare.
Et primam quidem petitionis ejus partem, quia
facilior fuit, mox ut dixit, implevimus; meque in
omnibus prædicti præsulis tomum pro catholice fidei
assertione conscriptum, Deo propitio, custodire,
manus nostræ ad vos professione signavimus. Ut
autem nullius deinceps, quod absit, suspicionis
resideret occasio, etiam illam aliam partem quam
memoratus vir illustris Rufinus admonuit, facere
mutavi; scilicet propriis verbis confessionem fidei
quam tenemus, exponens. Definitiones quoque de
eadem catholica fide quæ in quatuor sanctis conciliis
statutæ sunt, sed et memorati pontificis, quas
universalis semper tenuit ac tenet Ecclesia, nos
cum Dei auxilio tenere atque defendere, præsentem
ad excellentiam vestram colloquio intimandum
necessario judicavi.

FIDES PAPÆ PELAGII.

Credo igitur in unum Deum, Patrem, et Filium,
et Spiritum sanctum : Patrem scilicet omnipoten-

tem, sempiternum, ingenitum; Filium vero ex
ejusdem Patris substantia vel natura genitum ante omne

omnino vel temporis, vel cujusquam initium, de omnipotente omnipotentem, æqualem, consempiternum et consubstantialem genitori. Spiritum quoque sanctum omnipotentem, utriusque, Patri scilicet ac Filio æqualem, consempiternum atque consubstantialem; qui ex Patre intemporaliter procedens, Patris est Filiique Spiritus. Hoc est tres personas, sive tres subsistentias unius essentia sive naturæ, unius virtutis, unius operationis, unius beatitudinis atque unius potestatis; ut trina sit unitas, et una sit Trinitas, juxta vocis dominicæ veritatem, dicentis: *Ite; docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxvii)*. In nomine, inquit, non nominibus, ut et unum Deum per indistinctum divinæ essentia nomen ostenderet, et personarum discretionem suis demonstratam proprietatibus edoceret: quia dum tribus unum deitatis nomen est, æqualitas ostenditur personarum; et rursus æqualitas personarum nihil extraneum, nihil accedens in eis permittit intelligi: ita ut et unusquisque eorum verus perfectusque sit Deus; videlicet ex plenitudine divinitatis nihil minus in singulis, nihil amplius intelligatur in tribus. Ex hac autem sancta, et beatissima, atque consubstantiali Trinitate, credo atque confiteor unam personam, id est, Filium Dei pro salute humani generis novissimis temporibus descendisse de cælo, nec patriam sedem, nec mundi gubernacula relinquens; et sancto Spiritu superveniente in beata Virgine Maria, atque obumbrante ei virtute Altissimi, eundem Verbum ac Filium Dei in utero ejusdem sanctæ Virginis Mariæ clementer ingressum, et de carne ejus sibi unisse carnem animam rationali et intellectualem animatam: nec ante creatam esse carnem, et postea supervenisse Filium Dei; sed, sicut scriptum est, *sapientia ædificante sibi domum (Prov. ix)*, mox carnem in utero Virginis, mox Verbi Dei carnem factam, exindeque sine ulla permutatione aut conversione Verbi carnisque naturæ, Verbum ac Filium Dei factum hominem unum in utraque natura, divina scilicet et humana, Christum Jesum Deum verum, eundemque verum hominem processisse, id est natum esse, servata integritate maternæ virginitalis: quia sic eum virgo permanens genuit, quem admodum virgo concepit. Propter quod eandem beatam virginem Mariam Dei Genitricem verissime confitemur: peperit enim incarnatum Dei Verbum. Est ergo unus atque idem Jesus Christus verus Filius Dei, et idem ipse verus filius hominis perfectus in deitate, et idem ipse perfectus in humanitate; ut pote totus in suis, et idem ipse totus in nostris; sic per secundam nativitatem sumens ex homine matre quod non erat, ut non desisteret esse quod per primam, qua ex Patre natus est, erat. Propter quod eum ex duabus et in duabus, manentibus indivisis inconfusisque credimus esse naturis. Indivisis quidem, quia et post assumptionem naturæ nostræ unus Christus Filius Dei permansit et permanet: inconfusis autem, quia sic in unam personam atque

A subsistentiam adunatas credimus esse naturas, ut utriusque proprietate servata, neutra converteretur in alteram. Ac propterea, sicut sæpe diximus, unum eundemque Christum esse verum Filium Dei, et eundem ipsam verum filium hominis confitemur, consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem; per omnia nobis similem absque peccato; passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Quem sub Pontio Pilato sponte pro salute nostra passum esse carne confitemur, crucifixum carne, mortuum carne, resurrexisse tertia die glorificata et incorruptibili eadem carne, et conversatum post resurrectionem cum discipulis suis, ac multis modis evidenter eis ostendisse sui corporis veritatem; et quadragesimo die videntibus eisdem discipulis ascendisse in cælos; sedere etiam ad dexteram Patris. Quem credo et confiteor, secundum testificationem angelorum, sicut ascendit in cælos, ita venturum judicare vivos et mortuos. Omnes enim homines ab Adam usque ad consummationem sæculi natos et mortuos, cum ipso Adam ejusque uxore, qui non ex aliis parentibus nati sunt, sed alter de terra, altera autem de costa viri, creati sunt, tunc resurrecturos esse confiteor, et astare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bona, sive mala; et justos quidem per largissimam gratiam Dei, ut pote vasa misericordiæ in gloriam præparata, æternæ vitæ præmiis donaturum, in societate videlicet angelorum, absque ullo jam lapsus sui metu sine fine victuros; iniquos autem arbitrio voluntatis propriæ vasa iræ apta in interitum permanentes, qui viam Domini aut non agnoverunt, aut cognitam diversis capti prævaricationibus reliquerunt, in pœnis æterni atque inextinguibilis ignis, ut sine fine ardeant, justissimo judicio traditurum.

Hæc est igitur fides mea et spes mea, quæ in me dono misericordiæ Dei est: pro qua maxime paratos esse debere beatus Petrus apostolus præcipit (*II Petr. iii*) ad respondendum omni poscenti nos rationem. Nunc convenit excellentiam vestram pro fervore ejusdem fidei, quam vos in corde habere gaudemus, peculiarem curam per universas Galliæ vestræ regiones impendere, ne illic scandala seminantes, sicut in partibus istis facere conabantur, frontis suæ proccacitate impellente discurrant, et alios fratres et coepiscopos nostros, vel creditas eis plebes, ad dissensiones exagitent: quia dum rectæ fidei non sint, dolore oppressionis suæ, ut se ad nutrienda scandala catholicis familiares efficiant, etiam rectam fidem se simulant vindicare, maxime apud eos qui fraudes ipsorum et dolos ignorant. Sed Deus, qui gloriam vestram contra inimicos pacis ecclesiasticæ misericorditer hoc tempore præparavit, præstet vos ita sollicitos et circumspectos existere, ut non prævaleant intra sata sanctæ Ecclesiæ in illis partibus litorum suorum semina maligna jactare. Periculosem excellentiam vestram Deus noster custodiat, domine filii gloriosissime atque præcellentissime.

EJUSDEM PELAGII PAPER I EPISTOLÆ,

SEU POTIUS FRAGMENTA LUCÆ HOLSTENII STUDIO PRIMUM ET TENEBRIS VINDICATA.

elagius Joanni Patricio caburtario, inter cetera.

Pudenda, ita ut dicam, rapina in divisione est non consecratus, sed execratus episcopus. Si enim ipsum nomen consecrationis rationabili ac vivaci intellectu discutimus, is qui cum universali detrectat consecrari Ecclesia, consecratus dici vel esse nulla ratione poterit. Consecrare enim est simul sacrare. Sed ab Ecclesiæ visceribus divisus, et ab apostolicis sedibus separatus execrat ipse potius, et non consecrat. Jure ergo execratus tantum, non consecratus poterit dici, quem simul sacrare in unitate conjunctis membris non agnoscit Ecclesia. Videamus tamen utrum vel ipsarum consuetudinem partium in sua ordinatione conservaverint. Nempe is mos antiquus fuit, ut quia pro longinquitate vel difficultate itineris ab apostolico onerosum illis fuerat ordinari, ipsi se invicem Mediolanensis et Aquileiensis ordinare episcopi debuissent: ita tamen ut in ea civitate in qua erat ordinandus episcopus, alterius civitatis pontifex occurrere debuisset; ut et ordinandi electio a præsentis ordinatore, ex consensu universalis cui præficiendus erat Ecclesiæ, melius ac facilius potuisset agnosci; et in sua qui ad episcopatum provehendus erat, nec tamen ordinatori suo subdendus fuerat, ordinaretur Ecclesia. Noli catholicam semper mentem aliqua schismaticorum communione polluere. Unum Christi corpus, unam constat esse Ecclesiam. Divisum ab unitate altare veritatem Christi corpori non potest congregare; toleranda sunt in compage corporis positurum etiam illa nonnunquam vitia quæ pro unitate interdum parentes rescicare non possumus. Quia et evangelicum agricolam (Joan. xv, 2), minus afferentem fructum palmitem, si tamen in vite maneat, purgare posse noster Salvator edocuit: abscissum autem a vite palmitem nisi igni ad comburendum aptum esse non posse, ejusdem cælestis magistri veritate didicimus (*Ibid.*). Noli ergo eorum qui igni apti sunt, non consecrationi, sed execrationibus consentire. Nec existimes illos vel esse vel dici Ecclesiam posse. Etenim cum, sicut diximus, Ecclesia una sit, cui in Canticis canticorum dicitur: *Una est columba mea* (Cant. vi); nullam aliam esse constat nisi quæ in apostolica est radice fundata: a quibus ipsam fidem in universo propagatam orbe non potest dubitari. Quod vobis licet notissimum omnino sit, beati tamen Augustini testimonio comprobemus. Audite quid in quodam opere suo præclarissimus doctor dicat Ecclesiæ; ait enim: *Quod si nullo modo recte dici potest Ecclesia in qua schisma est; restat ut quoniam Ecclesia nulla esse non potest, ea sit quam in sedis apostolicæ per successiones, episcoporum radice constitutam, nullorum hominum malitia, etiamsi nota excludi non possit, sed pro ratione temporis toleranda judicetur, ullo modo valeat extinguere.*

A Idem Pelagius Viatori et Pancratio illustribus, inter cetera.

A schismaticorum sacrificiis, potius autem sacrilegiis abstinere debetis. Schisma siquidem ipsam, quod Græcum nomen est, scissuram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant qui schismaticis communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, et ab eo quod unum est, ut apostoli Judæi jam verbis loquar, *semetipsos segregantes, spiritum non habent* (Jud., 9). Quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitates usum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia Spiritum non habent corporis Christi, sacrificium habere non possint. Non autem nobis nunc illa quæstio est, utrum tolerare malos, sed utrum debeamus schismaticis sociari. Si etiam ipsi, licet in suo sensu abundantes, intra materna tamen positi viscera quærerent veritatem, a nobis repellendi non erant, donec apud eos ratione duce rei veritas elaruisset. Sed quia se ab universali Ecclesia diviserunt, sicut beatus Augustinus ait, omnis catholicus securus eam partem detestatur, cui Ecclesiam universalem apostolicis sedibus roboratam non communicare cognoscit. Nec enim levigat crimem eorum, magis vero auget, quod eos diu resistisse dixistis, ne apostolicis communicantes aedibus in sua communione reciperent. In hoc enim dum et illi culpandi sunt, qui communicare talibus voluerunt, multo magis tamen illi execrandi sunt, qui non solum in sacerdotibus communionem apostolicam sedium, verum etiam in ipsis laicis spreverunt. Sed nec illud eis prodest quod eos in eisdem litteris vel ignorantia rationis, vel simplicitate intellectus sui a nostra se communione suspendisse perhibetis. Idipsum enim magis est, propter quod schismatici sunt: quia non eos diversa sentiendi iudicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, et contra apostolicam sedem temere credentes, pessima divisit opinio. Quod schisma specialiter esse beatus denuntiat Augustinus dicens de talibus: *Qui adversum auctoritatem illarum Ecclesiarum quæ apostolicas sedes et epistolas accipere meruerunt, temere credit, immanissimum schismatis crimen a se propulsare non poterit.* Ad summam, aut illos Ecclesiam esse creditis, et cum duæ Ecclesiæ esse non possint, nos, quod absit, schismaticos judicabitis; aut si veram in apostolicis sedibus esse constat Ecclesiam, et illos ab unitate divisos cognoscite, et communionis quæstionem esse sublata, quam veram nisi in unitate constat esse non posse. Noli ergo, quasi nulla schismaticorum atque Ecclesiæ differentia sit, velle indifferenter utrorumque sacrificiis sociari. Non est Christi corpus, quod schismaticus conficit, si veritate duce dirigimur. Nec enim divisum esse Christum poterit quisquam sine Apostoli reprobatione confingere. Unam, ut sæpe dictum est, quæ Christi

corpus est, constat esse Ecclesiam, quæ in duo velin A fit tamen quod nollet, ut doleat, qui etiam iniustus videtur dolore sanandus. Ecce videtis quemadmodum tanti testimonio Patris non persequatur coercendo talia, sed diligit emendando tales semper Ecclesia. Facite ergo etiam vos, quod scientes intentionem Christianitatis vestræ frequenter hortamur; et date operam ut talia fieri ultra non liceat, sed etiam, quod vobis non facillimum esse non dubito, hi qui talia præsumperunt ad piissimum principem sub digna custodia dirigantur. Recolere enim debet celsitudo vestra quid per vos Deus fecerit tempore illo quo, Istriam et Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus, non autem tamen Mediolanensem episcopum fieri permisistis, nisi ad clementissimum principem exinde retulissetis; et B quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis, et inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen, et is qui ordinabatur et is qui ordinaturus erat, providentia culminis vestri deducti sunt.

Idem Pelagius Valeriano patricio, inter cætera.

Istud est quod a vobis poposcimus, et nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquileiensem pseudoepiscopum, et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum principem sub digna custodia dirigatis, et iste qui episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat, et ille qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, debitæ canonibus vindictæ subiaceat. Sed nec licuit aliquando nec licet particularem synodum ad dijudicandum generalem synodum congregari. Sed (*Ivo, p. iv, cap. 239*) quotiens aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo quod non intelligunt rationem, aut sponte hi qui salutem animæ suæ desiderant ad apostolicas sedes pro recipienda ratione conveniant, aut si forte, sicut de talibus dictum est, *peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit* (*Prov. xviii, 3*), ita obstinati et contumaces extiterint, ut doceri non velint, eos ab eisdem apostolicis sedibus aut attrahi ad salutem quoquomodo necesse est, aut ne aliorum perditio esse possint secundum canones per sæculares opprimi potestates. Nec in hac parte vos hominum vaniloquia retardent dicentium, quia persecutionem Ecclesia faciat, dum vel ea quæ committuntur reprimit, vel animarum salutem requirit. Errant hujusmodi rumoris fabulatores (*Ivo par. x, cap. 95*). Non persequitur nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum jam punit, vel prohibet ne fiat, non persequitur iste, sed diligit. Nam si, ut illi putant, nemo nec reprimendus a malo ad bonum est, humanas et divinas leges necesse est evacuari; quæ et malis penam et bonis præmia justitia suadente constituunt. Malum autem schisma esse, et per exterarum etiam potestates hujusmodi homines debere opprimi, et canonicæ Scripturæ auctoritas, et patrum regularum nos veritas docet. Quisquis ergo ab apostolicis divisus est sedibus, in schismate eum esse non dubium est, et contra universalem Ecclesiam altare conatur erigere. Sed quid de talibus insertus Chalcedonensi synodò canon statuat (*Act. 4, canon. ant. 5*), gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit: Qui a communione seipsum suspendit, et collectam facit, et altare constituit, et voluerit vocanti episcopo consentire, et noluerit eidem acquiescere, neque obedire primo et secundo vocanti, hunc omnino damnari, nec unquam vel orationem mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas et seditioes Ecclesiæ, per exteram potestatem tanquam seditiosum comprimere. Et beatus Augustinus de talibus dicit: *Multa etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis agenda sunt; quorum potius utilitati consulendum est quam voluntati. Nam in corripiendo filio quantumvis asperere, nunquam puternus amor amittitur.*

Pelagius Cethego patricio.

Quod de ordinando Ecclesiæ Catanensi episcopo salubris electione iudicii fieri desiderastis, agnovimus, confestim sequenti die eum juxta morem discutientes, tertio quo venit die episcopum consecrare curavimus. Simili quidem modo et de Syracusanæ urbis antistite optaveramus in ipso initio gloriæ vestræ desiderii obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre sacerdotii coegisset; ob hoc quod vel personæ qualitas, et sicut vos melius nostis, vel superstes uxor, aut filii per quos ecclesiastica solet periclitari substantia, nostros animos diutius ab ejus ordinatione suspendent. Et quantum ad cautelam humanam pertinet, integro pene anno distulimus; opinantes quod melius Syracusanorum provenire electio potuisset. Sed quia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter perstiterunt, et nullus est alius in eadem repertus Ecclesia, nisi longioribus adhuc temporum differretur spatium, ne paulo amplius insanirent, sicut filii nostri magnifici viri prætoris testificatione didicimus, inter hujusmodi ambiguitates illud co-sultius judicavimus faciendum, ut congrua providentia, causam propter quam principalis constitutio habentes filios et uxores ad episcopatus prohibet ordinem promovere, salva dispositione concilii muniremus. Qua de re summo studio ab eodem priusquam a nobis eum contingeret ordinari, hujusmodi exegimus cautionem, per quam et suam fateretur quantula esset præsentis temporaria habita rerum descriptione substantiam, et nihil unquam per se, aut per filios, aut per uxorem, sive per quamlibet propinquam, aut domesticam, vel extraneam forte personam, de rebus usurparet Ecclesiæ; et universa sui episcopatus quesita tempore Ecclesiæ dominio sociaret; nihil ultra id quod modo descriptum est, filiis suis vel hæredibus relicturus.

Pelagius Eleutherio episcopo (C. Deusd., l. m, c. 10.)

Maximus diaconus Ecclesiæ dilectionis tuæ nobis suggestit, in fundo qui appellatur Pancellus, oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honore beatæ Cantianæ martyris desiderat consecrare. Et

ideo, frater charissime, si in tua diœcesi memorata A constructio jure consistit, et nullum corpus ibidem constat humatum, percepta prius donatione legitima vel possessione illa et illa, præstantes liberos a fiscalibus titulis solidos tot, gestisque municipalibus allegatis, prædictum oratorium absque missis publicis solemniter consecrabis; ita tamen ut in eodem loco nec futuris temporibus baptisterium construatur, nec presbyterum constituas cardinalem: sed quotiens missas ibi fieri forte maluerit, a dilectione tua presbyterum noverit postulandum, quatenus nihil tale a quolibet alio sacerdote ullatenus præsumatur.

Pelagius Asterio episcopo. (Ib., c. 10.)

Vindimius abbas petitorii nobis insinuatione suggestit, quod habetur in subditis, juxta muros civitatis Salernitanæ intra monasterium suum oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honore beatorum martyrum Chrysanthi et Dariæ desiderat consecrari. Et ideo, si nullum corpus ibidem constat humatum, prædictum monasterium absque missis consecrabis; ita tamen ut si fundator prædictus missas ibidem fieri forte maluerit, a dilectione tua presbyterum noverit postulandum.

Pelagius Viventio Neapolitano, Gemino Puteolano, et Constantio Misenati episcopis, post cætera. (Ib., c. 112.)

Et ideo charitati vestræ præsentium decretorum tenore mandamus, ut exsequente Constantino sedis nostræ defensore, clerum vel cives Ecclesiæ Parisiensis, et e diverso Ecclesiæ Vulturinæ, vel Vici Feniculensis ad vestrum faciatis convenire judicium, et ex scripto sententiam coram partibus deferatis; antedicto sedis nostræ defensore modis omnibus exsequente, ut quæ statuta fuerint effectui mancipentur.

Pelagius Benegesto defensori, post pauca. (Ibid., c. 113.)

Propter quod experientiæ tuæ præsentis auctoritate mandamus, ut quibus in causis quælibet ecclesiastici officii persona loco petitoris existit quemdam laicum pulsatura, apud provinciam judicem suas proponere non desinat actiones. In his vero negotiis in quibus ecclesiastici officii persona pulsatur, totius summoto pulsationis obstaculo ad episcopi vel episcoporum in loco ubi quæstio vertitur constitutorum occurrat indifferenter examen, nullis causæ dictionem frustrationibus declinando: quatenus omne negotii meritum de sola veritate sua, solisque legibus disceptatum, cleri proveniente sententia terminetur. Annitente quoque executione tua, ut quæ statui contigerint, effectui mancipentur: nulla ad nos de cujusquam ecclesiastici pulsati contumacia deinceps querimonia reditura, per quam non solum contumaces excessus, verum tua quoque negligentia sit plectenda

Pelagius Joanni comiti patrimonii, post cætera. (Ib., c. 114.)

Gloria igitur vestra secundum bonitatis consuetum morem, filio nostro Luminoso presbytero solatia in præfato itinere, quibus tute ad destinatum locum pervenire valeat, subministret. Sed et commendare eum dignemini illic hominibus vestris, ut etiam ibi vestris fultus auxiliis, injuncti sibi negotii facilius possit terminum recipere.

Pelagius Anilano comiti, post pauca. (Ibid., c. 115.)

Petrum filium nostrum apostolicæ sedis presbyterum ad corrigenda ea quæ in quæstionem veniunt duximus dirigendum; faciliorem omnium causarum futurum esse judicantes exitum, si illum ab apostolica contigisset publice sede transmitti, qui et rei merito, et pro charitatis vinculo potestatis publicæ juvaretur auxiliis. Sic enim et canonum et legum statuta nos admonent ut et doceantur humiles et superborum spiritus comprimantur. Quia nonnunquam mentibus desperatis et doctrina sine potestate contemnitur, et dominantis vim habere creditur potestas sine ratione doctrinæ. Huic autem, ut possint ea quæ jussa sunt facilius Domino adjuvante compleri, Projectum notarium sedis nostræ adjungendum esse credidimus, ut participato consilio, quæ rationabilia sunt exsequi non morentur. Salutantes igitur paternæ charitatis alloquio, ut prædictis in omnibus quæ vel ad ecclesiasticam unitatem, vel ad correptionem excessum pertinent, feratis auxilium postulamus.

Pelagius Elpidio Catanensi episcopo, inter cætera. (Ib., c. 116.)

Sicut unumquemque clericorum tuorum ecclesiasticis utilitatibus vel dispositionibus dilectionis tuæ pro eadem Ecclesia usque ad justitiæ legumque rationem procedentibus fideliter obedire prospexeris, ita dilectionis tuæ effectu continuas secundum fidem diligentiamque suam uniuscujusque merita prosequendo.

Pelagius Laurentio episcopo Centumcellensi.

Principali devotissimorum militum, qui illic in civitate Centumcellensi consistunt, relatione ad nos directa sacram insinuant se clementissimi principis impetrasse, quæ eis presbyterum, diaconum, et subdiaconum fieri debere præcepit. Ideo hortamur dilectionem tuam ut personas ipsas videas, et diligenter inquiras, ne aliquid contra canones commisissent; et si eos inculpabiles repperis, et vitæ ipsorum laudabile testimonium videris, veniente mediana septimana Paschæ, si Dominus voluerit, et si vixerimus, unumquemque per officia quæ prædiximus promoveri non differas. Caveat sibi presbyter ille nunquam se sine nostri et tui nominis recitatione sacra mysteria celebrare

FRAGMENTA EPISTOLARUM PELAGH I.

(Ex Collectione Deusdedit.)

*Pelagius Melleo subdiacono, inter cætera*¹.

Notariorum sedis nostræ insinuatione didicimus, nullius indictionis a tempore quo tibi primum Ecclesiæ patrimonium constat esse commissum, usque hactenus ratiocinia sunt decissa, et ea sint necessario dispungenda, ut quid ecclesiasticis utilitatibus debeatur, vel quid a quoquam usurpatum sit, fidei inspectione cognoscere valeamus; et tu, vel hæredes tui in futuro tempore securitate plenaria communiti, nullas possitis inquietudines sustinere.

Pelagius Mauro episcopo Prænestino, inter cætera.

Didicimus de patrimonio Hilviade annis quidem de prima, secunda et tertia indictionibus, Ampliato quondam presbytero et Stephano diacono vices pontificis in urbe R. agentibus, quod exegisti fide media persolvisse. De quarta vero indictione secundum ordinationem filii nostri viri religiosi Narsæ sacri palatii filiis nostris Dulcizio, Felici atque Spanni presbyteris, quod exactum fuerat, intulisse. Supervenientibus vero nobis et per Dei gratiam ordinatis intulisti de eodem quarta indictione. *Et infra.* Ideoque supplicante dilectione tua ex omnibus superscriptis præteritis vi indictionibus fraternitatem tuam hac securitate credidimus muniendam, ut nulla charitati tuæ in posterum a quolibet calumnia moveatur.

Pelagius Narsæ patricio Anagnosticon, inter cætera.

Bene noverit excellentia vestra nos habentibus duntaxat hominibus, et nullam nec necessitatem parentibus res dare pauperum nulla ratione præsumere: quia neque hoc vobis placere novimus, neque hoc nostro esse officio conveniens iudicamus.

Pelagius Boætio præfecto prætorio Africæ, inter cætera.

Romana, cui Deo auctore præsidemus, Ecclesia, post continuam 25 et eo amplius annorum vastationem bellicam in Italiæ regionibus accidentem, et pene adhuc minime discedentem non aliunde nisi de peregrinis insulis aut locis clero pauperibusque, etsi non sufficiens, vel exiguum tamen stipendium consequitur.

Pelagius Juliano episcopo Cingulano.

Constat dilectionem tuam intulisse rationibus Ecclesiæ ex præstatione massarum, sive fundorum per Picenum ultra 11 positorum, quod curæ commissum est, de indictione vii, filio nostro Anastasio argento, et arcario Ecclesiæ nostræ auri solidos 500. No-

Avi die iii cal. Augusti post consulatum Basilii viri clarissimi.

Pelagius Dulcizio defensori, post quædam.

Præterea rationes nobis nescio quas Græcorum more fucatas de vi indictionis pensionibus direxisti, suggerens te per 50 solidos, et pro aliis 60, a diacono Varino, et nescio quo alio casas recollegisse. Et cum tibi cotidie hinc et inde accrescant prædia, tu nobis de pensionibus angustias generas. Non tibi sufficit, quod te a notariis et aliis diversis officiis..... vix te liberare potuimus, etc.

Pelagius Vito defensori, inter cætera.

Ideoque præsentī tibi jussione mandamus, ut curam ipsis patrimonii peragere non omittas; sciens quod nos a te jam, et reliquam vi indictionem, et omnes singularum deinceps indictionum a vii exigemus pensiones ut secundum morem et emitas in scrinio cautionem, et brevem ejusdem patrimonii possis accipere.

Pelagius Melleo subdiacono (Ivo part. viii, cap. 55).

Dulcitia, Ecclesiæ nostræ famula, Tarpeiana massa consistens, hujusmodi querelam suam nostris sensibus intimavit, dicens, quod posteaquam eam, marito suo defuncto, contigit viduari, Celerinus quidam nomine, ex ancilla (ut perhibetur) Ecclesiæ procreatus, diversis blanditiis atque suasionibus præfata mulieris animos inclinando in suo curasset afficere consortio, ex qua etiam filium procreasset. Nunc autem post conjunctionis suæ non parvum tempus, quippe jam nato et educato filio, nullis (ut perhibetur) rationabilibus causis exstantibus, eandem mulierem deseruisse, atque in eam proailuisse contumaciam, ut ad declinandam servitutem debitam, curialis sibi nomen audeat usurpare; qui et primam in Ecclesiæ possessione genitam ex colonis Ecclesiæ habuisse memoretur uxorem, ex cujus peculio quemdam agellum dicitur hactenus detinere: sed et alia non pauca in suo fertur habuisse peculio. Quapropter experientia tua, præsentis jussionis vigore suscepto, eodem desento (*Sic*) Clarentio causæ totius veritatem diligente agnoscens, quæ de memorati persona seu rebus ecclesiastica requirit utilitas, exsequatur; et si eum de ecclesiæ ancilla genitum, vel alio modo legitimo juri Ecclesiæ constat Ecclesiæ obnoxium reperire cum omnibus rebus suis in massam Ecclesiæ festinet revocare; et ei præfata mulierem, quam sibi ipse ascivit, in consortium sociare, nullatenus habituro de cætero eam relinquendi licentiam.

¹ Asserunt Ballerini in dissert. præv. ad tom. III Oper. S. Leonis Magni, pag. cccvi.

APPENDIX AD EPISTOLAS PELAGII PAPÆ I.

EPISTOLA XVI (olim I) ¹.

Patrem et Filium unum esse Deum probat.

Pelagius episcopus Vigilio episcopo salutem.

Gaudeo fidei devotione, quod religiosum studium et divinum officium dignanter impendis (S. Leo ep. 36), et maxime quod fidei inimicæ æmularis, apostolicæ sedis quærens exempla. Didici sane tam per latorem litterarum tuarum, quam et per litteras tuas, quod sint quidam penes vos qui dicentes garrunt, qualiter Pater et Filius unus potest esse Deus (Ithacius ad Varimadum c. 2), cum præter Patrem alius non sit Deus qui dicatur ingenuus atque invisibilis. Hi sane, si scirent donum Dei, et veræ fidei regulas intelligerent, nequaquam talia mussitarent. Sed quia non habentes mundum cor, quæ videre secreta Dei et intelligere mysteria valeant divina, mundanda sunt prius corda eorum per pœnitentiam, ut intelligere postmodum et capere lumen veritatis possint: quibus tamen, ad eorum ac multorum illuminationem, corrigendo talium errorem, apostolica auctoritate respondendum est ita: Quomodo vos Patrem et Filium unum profiteri non vultis? Eos enim nos unum et verum Deum a prophetis et apostolis ostendimus prædicatum, a quibus etiam Spiritum sanctum credimus non esse discretum, Isaia propheta dicente: *Ego sum Deus, et non est alius præter me (Isa. XLIII)*. Et: *Per memetipsum juro quia exivit ex ore meo veritas, et sermo meus non avertitur [revertetur], quia mihi inclinabitur omne genu, et omnis lingua jurabit per Dominum, dicens: Justitia et gloria ad eum veniet*. Et ut hoc in testimonio Patrem simul et Filium cognoscas fuisse, Paulum audi dicentem: *Ut in nomine (inquit) Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris omnibus (Philip. II)*. Quod si iste Filius minor est Patre suo, ergo minorata est gloria Patris in Filio. Et ubi est quod in Salomone Scriptura loquitur dicens: *Sicut etiam in conspectu eorum (inquit) magnificentus es in nobis, ita in conspectu nostro magnificentus eris in illis, ut cognoscant te sicut et nos cognovimus, quoniam non est Deus præter te, Domine (Eccli. XXXVI)*? Diligenter attende, et agnosce Filium esse, qui magnificentur in judicio, dum venerit vivos et mortuos judicare.

Item Isaia: *Audite, domus Jacob, et residuum domus Israel, qui egredimini ex utero meo, et erudimini a puero usque ad senectutem. Ab initio ego sum, et quousque venescentis, ego sum. Ego vos feci, et ego sustineo. Ego remittam, et ego suscipiam, dicit Dominus (Isai. XLVI)*. Et iterum: *Ego sum Dominus Deus, et præter me non est alius Deus, annuntians novissima priusquam fiant, et statim consummata sunt (Ibidem)*. Item alibi: *Audi me, Jacob et Israel, quem ego feci. Ego sum Dominus Deus tuus, et non est alius præter me*. Item alibi: *Ego sum Dominus Deus tuus, primus, et ego novissimus, et in ea quæ superventura sunt in novissimo, ego sum (Isa. XLIV)*. Item alibi: *Ego sum Deus qui te creavi, qui te adjuvi, et communi dextera mea (Psal. XLV)*. Et unitatem Patris et Filii assignans, loquitur dicens: *Ego testis vester, dicit Dominus Deus, et puer meus, tu quem ego elegi; ut sciatis et credatis quia ego sum. Ante me non fuit alius Deus, et post me non erit (Isa. XLIII)*. Unum hæretice elige e duobus: Aut fatere Patrem et Filium unum Deum, aut si solum Patrem Deum esse contendis, ergo tibi Dominus Jesus Christus Dei Filius non erit Deus, quia scriptum est: *Ante me non fuit alius Deus, et post me non erit (Isa. XXXIV)*. Si secundum te ita est, cur Apostolus talia prædicat, et eundem Filium,

A Deum super omnia benedictum insinuat? *Quorum patres (inquit) ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. IX)*. Item Isaia dicit: *Dominus Deus Israel qui liberavit eum de Ægypto. Ego sum primus, et ego post hæc, et præter me non est Deus, sicut ego sum, qui stet et vocet et præparet mihi, ex quo hominem feci in sæculo (Isai. XLIII)*. Item alibi: *In te est Deus, et nesciebamus: Deus, et non est alius Deus præter te. Tu enim es Deus, et nesciebamus Deus Israel salvator (Isai. XLV)*. Unus Deus non sunt Pater et Filius? Quis est hic Deus in quo esse dicitur Deus, præter quem illum Deum non esse propheta sæpentero singulari protestatur? Et Jeronias: *Hic Deus noster, ait, et non applicabitur alter ad eum, qui invenit omnem scientiæ viam et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilectio suo. Post hæc in terris visus est, et inter homines conversatus est (Baruch II)*. Et in Salomone (Eccli. XXXVI): *Miserere nobis, Deus omnium, et ostende nobis lumen miserationis, et immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est alius Deus nisi tu (Deut. IV)*. Item ibi: *Dominus Deus Israel, non est tibi similis in caelo sursum, neque in terra deorsum (III Reg. VII)*. Et psalm. XVII: *Quoniam quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in Genesi: Et pluit Dominus a Domino ignem et sulfur super Sodomam et Gomorrhæm, et evertit civitates illas (Gen. XIX)*. Si solus Pater Deus est, qui pluit ignem et sulfur a Domino, ut supradictas civitates everteret, quæso, responde. Et in Deuteronomio: *Dominus solus deducebat eos, et non fuit cum illis Deus alienus (Deut. II)*. Et Paulus apostolus: *Verus Deus, qui justificat circumcissionem ex fide, et præputium per fidem (Rom. III)*. Et ad Corinthios: *Deus erat in Christo, mandum reconcilians sibi. Et iterum: Non est Deus nisi unus (I Cor. V)*. Et ad Galatas: *Mediator autem unius non est; Deus autem unus est (Gal. III)*. Et unitatem Patris et Filii et Spiritus sancti monstrans, Ephesius scribens ita confirmat: *Sufferentes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus (Ephes. IV)*. Si enim prædicti hæretici unitatem fidei voluerint simplici corde recipere, ex hoc jam testimonio in uno spiritu possunt simul Patris et Filii unitatem condiscere. Patrem igitur (ut ipse se dicunt invenisse in divinis litteris) genitum proprie positum nec legere possunt penitus, nec probare. Sed quia idipsum fides exigit Christiana, absque ulla dubitatione ingenitus creditur qui tamen, secundum aeriem Scripturarum, in Filio a se genito visus esse monstratur. Apostolus vero Paulus missionem Filii Dei in Spiritu sancto longe ante conspiciens (Ejusdem Ithacii c. 3), Romanæ Ecclesiæ scribens, hæc testatus est, dicens: *Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filius suum misit in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justitia legis impleretur (Rom. VIII)*. Cernisne, quoniam Filius non secundum deitatem a Patre missus est, sed secundum carnem, quam clementer et pie pro nobis assumere non dedignatus esse? Nam quod semetipsum, exinanita majestatis suæ potentia, idem se Filius miserit, Apostolus contestatur, dicens: *Semetipsum exinavit, formam servi accipiens. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. II)*. Et Isaia: *Non legatus, neque angelus, sed ipse Dominus veniet, et salvabit eos (Isai. XXXIII)*. Item ibi: *Palam apparuit non quærentibus me (Isai. LIV)*. Et in Jeremia: *Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, et veni, et factus*

¹ Impostoris audaciam multa arguunt.

sum illis in opprobrium (Jer. xii). Et in Michæa : *Ecce Dominus veniet, et commovebuntur montes sub eo* (Mich. i). Et in Zacharia : *Gaude et exulta, filia Sion, quia ecce ego venio, et commorabor in medio tui, dicit Dominus* (Zach. ii). Et Apostolus ad Timotheum : *Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quia Jesus Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere* (I Tim. i). Et Malachias : *Ecce subito veniet in templum suum Dominus quem vos quaeritis, et angelus testamenti quem vos vultis* (Malach. iii). Et in Evangelio : *Non veni vocare justos, sed peccatores in poenitentiam* (Matth. ix; Marc. ii). Item : *Quid nobis, et quid tibi, Jesu Fili Dei? venisti ante tempus perdere nos* (Marc. i)? Item ibi : *Venit Filius hominis quaerere, et salvum facere quod perierat* (Luc. xix). Ibi item : *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant* (Joan. x). Item ibi : *Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo Filius hominis, qui est in caelo* (Joan. iii). Nunquid in his tantis ac talibus testimoniis, quibus se Filius Dei a semetipso venisse, dum [F. leg. non loco dum] manifestum est eum qui carnem nostram dignanter assumpsit, voluntarie et non ab alio missum, advenisse? Nam qui in Patre manens, ubique potentia sua consistit, qui in Patre mitteretur, omnino

non habuit. Scimus enim quoniam nulla pars caelorum ac terræ a conspectu Patris excipitur, ubi secundum eos a patre Filius mitteretur. Interim vero det operam (quam fieri potest) tua dilectio (S. Leo, ep. 52), ut omnibus Ecclesiae illius innotescat, quid contra impium sensum evangelicam doctrinam et apostolicam praediceamus : quia licet plene, quæ semper fuisset atque esset catholicorum sententia, scripserimus, tamen nunc quoque ad confirmandas omnium mentes non parum exhortationis addimus. Memor enim sum me sub illius nomine Ecclesiae praesidere, cujus a Domino Jesu Christo est glorificata confessio (Matth. xvi), et cujus fides omnes quidem hæreses destruit, sed maxime impietatem præsentis erroris expugnat. Et intelligo aliter mihi non licere quam ut omnes conatus meos ei cause, in qua universalis Ecclesiae salus infestatur, impendamus. Ne autem aliqua negligentiae occasione scripta nostra ad vos non potuerint pervenire, exemplaria eorundem nunc mittenda credimus, ut nullo modo fidei quam defendimus, prædicatio vestrae doctrinae notitiæ subtrahatur. Data quinta nonas Maii, Joanne et Narsete a viris clarissimis consulibus¹.

¹ Mendax consulum adnotatio.

² Nota * consularis in fine addita hanc epistolam de fide suspectam reddit. Cum vetera quæque monumenta signata ubique reperiantur post Basilii consulationem toties repetitum, plane significatur nullum alium interea consulem esse creatum. Apud Cassiodorum reperitur consulatus Basilii vicies repetitus.

Quod si Narselis vel aliorum consulatus post Basilii consulationem factis interpositus fuisset, certe non ab illo ultimo consulatione Basilii tot anni post ejus consulationem inscripti reperirentur, sed post consulationem Narselis et Joannis. Sev. BINIUS.

(*) Plura poterat ex Baronio mutuari Binius, sed veritas est ut in Mercatoris sui innocuas incurreret.

ANNO DOMINI DLX.

MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS SENATOR, VIVARIENSIS ABBAS.

epistola dedicatoria.

ILLUSTRISSIMO VIRO MICHAELI LE TELLIER FRANCIS CANCELLARIO.

Cum publicandi libri omnes ad te, tanquam ad sortis suæ arbitrum, communi lege referantur, vir illustrissime, unus omnium suo quasi jure securus, absque veniæ præfatione in sinum tuum convolat Cassiodorus Senator, qui dudum in animum tuum totus penetravit, illapsus. transfususque est. Hunc quippe decursi honorum gradus, inculpati mores, vitæ genus, gratia principis ac vulgi studium ita similem tui effecerunt, ut qui Cassiodorum laudaverit, Tellerium laudare videatur. Is primum ab Odoacre rege comitivæ privatarum ac sacris largitionibus; tum a Theodorico variis provinciis, dein prætorio præfectus, eidemque ab epistolis, secretis et mandatis; patriatus demum et consulatus honorem promeruit. Quid horum omnium sub Ludovico Justo non explevit, aut sub Ludovico Magno non prætergressus est Tellerius? Uterque porro non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem fascium re-

pentinis successibus evocavit : sed , ut crescere virtutes solent , ad fastigium præconii ascendit gradibus dignitatum (Var. lib. 1, epist. 4). In Cassiodoro incorrupta fides, animus recti tenacissimus , prudentia singularis viguere : in Tellerio summa hæc omnia. In ambobus virtus in dies honoratior , fama non arte quæsitâ , non varia , sed semper et ubique sibi constans. Et quidem ea æquitate commissa sibi munera gessit Cassiodorus , ut quisquam de illo contraria submurmurare nescierit , sed derogare cupientes vicerit integritas actionis (Var. lib. 1x, epist. 24). Idem vero de Tellerio dictum puta , cui nunquam dentem infigere ausa est invidia etiam morosior. Illius labore actum est , contestante Athalarico , ne laboraret imperium ; et cum novitas regni multa posceret ordinari , esset solas ad diversa sufficiens , hunc dictatio publica , hunc consilia regis poscerent (Ibid., epist. 25). Hic apertus esset de Tellerio dicendi locus , si funestissima illa Galliæ tempora , quibus incumbentem regno perniciem prudentia et consiliis suis strenue amolitus est , in memoriam revocare jam liceret. Denique si Cassiodorus Theodorici ore laudatus est , uti summa temporum laus (Ibid. epist. 24) ; Tellerius a rege Christianissimo tantonobiliora reportavit elogia , quanto Ludovicus Magnus Theodoricum antecellit.

Imus in compendia laudum tuarum , vir præstantissime , non ut ex Cassiodori comparatione illustrior evadas , sed ut ille ex te fiat ornatio. Diceret alius te Cassiodoro justiore , prudentiore , sapientiore , ac præstantiore esse : mihi satis fuerit te dicere nostri temporis , id est Ludovici Magni Cassiodorum. Hunc modum exigit modestia tua , si tamen is modus est regi maximo usque adeo placuisse. De una hac virtute cum Cassiodoro , ne tibi inferior existimetur , tu ipse ultro contenderes. Et vero hoc præcipuum est ornamentum virtutum tuarum , vir integerrime , quæ in aliis fuerint humanæ , morales , politicæ : in te sunt (ut verbo dicam) penitus Christianæ. Patere ut ita de te sentiat ac prædicet aula , populus , propria familia. Hanc primum aggressus es coercere intra modestiæ leges : quod plerisque haud minus arduum ait Tacitus , quam provinciam regere. Deinde tu ipse in publico pompam fugere , ostentationem , plausum : quo nihil efficacius ad promerendam augendamque famam. Insuper ad auctorem et ducem ut minister , illustrata facta tua referre didicisti ; procul ab æmulatione adversus collegas , procul a contentione adversus alios. Inde procedit illa in omnes comitas , humanitas sine supercilio gravis , sine fastu venerabilis : ut Tellerii animus , non secus atque domus , universis patere videatur. Hinc factum est , ut quæ aliis fere æmulos excitat dignitas summa , omnium animos , studia et plausus amplius ad te converterit. Et certe quis invidia locus ubi modestiæ ac beneficiæ totum impenditur ? Imo majora sibi de se fecit optari , qui intra modestiæ terminos magna cohibuit (Var. lib. 1, epist. 4). Electionem tuam a rege tam sapienter factam mox prosecuta est omnium ordinum acclamatio. Tu solus tibi ipsi quasi vim inferebas ad obsequium principis , cum tibi tantum non deprecanti summus cancellarii honos delatus est. Hic erit , inquies , supremus titulus honoris brevi morituro ab optimo principe appositus. Imo vero hæc erit meritum amplissima seges , quæ virentem senectam in juris publici utilitatem exerceat , quæ non tuam , sed summi per te officii augeat dignitatem. Nihil enim Tellerio (si ita loqui fas est) addit honor iste , nisi novum Ludovici Magni suffragium , nisi supremam modestiæ coronam. Nimirum , ut Cassiodorus , ita semper fuisti moderatus in prosperis (Lib. 1x, epist. 25) , ut nullounquam rerum feliciter procedente cursu , nullo popularis auræ afflatu elata sit grandis animæ tuæ æquilis et constantia.

Agnoscis , opinor , vir illustrissime , in Cassiodoro imaginem tui ; quin etiam te dissimulante agnoscunt omnes. Unum est tamen , ut alia præteream , in quo Cassiodorum vicisti. Ejus quidem genus , Theodorico teste , in utroque orbe præclarum fuit ; et gemino senatui decenter aptatum , tanquam duobus luminibus oculatum , purissima claritate radiavit (Var. lib. 1, epist. 4). At Cassiodoro ipsi defuit prolis gloria , quæ traducem parentis prudentiam cæterasque virtutes cum sanguine transmitteret ad posteros. Tu vero , vir clarissime , gemino senatui geminam prolem in utroque orbe suppeditas , alteram sacro , politico alteram. Hi gemini sunt oculi , quorum alter divina speculatur et sacra regit ; alter humana circumspicit ac dirigit. Hi sunt quos non sera , sed præoccupata manet gloriæ virtutumque tuarum hæreditas , non prærepta parenti , sed amplificata

Sed vicissim unum est in quo Cassiodorum te feliciorum (quæ tua pietas est) ac superiores existimas , vir præstantissime , quod ille in vivario suo tandem impetraverit secessum a pu-

blicis curis: quod tu ipse in Cavilleo rure prætendebas. At quando alio Deus te vocat, sequere modo, ac vive regno, vive tuis, vive omnibus. Hactenus, ut ille, ornasti conscientiam integritate palatia (Var. lib. III, epist. 28): nunc justitiæ tribunalia æquitatis tuæ luce illustra et repurga. Quod superest, ordinem nostrum, congregationem, inquam, nostram, ut soles, ut toties præbavimus, amare ac fovere perge. Ille ipse Cassiodorus, qui tibi hujus facti auctor et exemplum, idem per me in integrum restitutus sub auspiciis tuis, vir illustrissime, erit grati unimi erga te nostri perpetuum monumentum. Ita meo, ita omnium nostrum nomine voveo.

Tibi addictissimus et obsequentissimus servus.

FR. JOANNES GABETIUS, congregationis Sancti Mauri monachus.

Rothomagi e monasterio Sancti Andoent, cal. Januar. an. 1679.

PRAEFATIO

IN NOVAM CASSIODORI OPERUM EDITIONEM.

Habes hic, benevole lector, operum omnium Magni Aurelii Cassiodori Senatoris novam editionem, quam quidem dum aggredimur, nova cur dicatur, a nobis necesse est paucis edisseri. 1° Nullus ante nos singulas celeberrimi scriptoris lucubrationes quæ hactenus reperiri potuerunt, in unum corpus dedegerat, quas perquisitis summa cum diligentia codicibus manuscriptis, et reseratis eruditorum scriniis collegimus. 2° Plura, quæ desiderabantur in editis operibus ex antiquioribus manuscriptis probatæ fidei restitimus: integras nonnunquam paginas dedimus, hiulca supplevimus, mendosa fœdeque corrupta ubique operum vel amanuensium inscitia, vel preli vitio sic emendavimus, ut interdum, neglecto prorsus contextu impresso, solis codicibus nostris manuscriptis adherere necessum fuerit. In toto tamen opere margines oneravimus diversis quibusdam textibus*, qui licet dubii, prohi censi possent ab æquo lectore. Tertio denique nova dicitur præsens editio, cui de novo quædam opera nunquam edita adjecimus.

Quod attinet ad librorum seu tractatum seriem, quam hic, lector, vides, totum opus digessimus in duos tomos, quorum primus omnia complectitur quæ Senator noster politicus et historicus exaravit; alter ea continet quæ auctor in sacram Scripturam edidit, et libros de Divinarum et humanarum litterarum Institutionibus, ac tandem eum quem de Anima librum inscripsit.

Sed ne lectorem lateant quæ sui juris jam esse volumus, de singulis pauca proloquimur. Inchoamus ab opere insigni *Variarum*, quod duodecim libris absolvitur. Congeries est varii generis epistolarum quas sub regibus Gothis Theodorico, Athalarico, Theodobasto, Vuitige, et eorum nomine frequens scribebat; et quas ipse, dum munere præfecti prætorio sub illis regibus fungeretur, suo nomine dirigebat. Ibi etiam varix habentur formulæ dignitatum sub illa Gothorum monarchia concedendarum. Hoc scribendi genere famam sibi conciliavit apud omnes Aurelius noster; licet querantur nonnulli styli barbariem rerum dignitatem et regii nominis majestatem non assequi. Reclamant alii, nec denegant Cassiodoro suos scribendi lepores; neque diffitebitur vel ipse rigidus aristarchus nullibi reperiri tantum ingenii acumen, tot pondera rationum, tantam sententiarum gravitatem, tam multiplicem varix eruditionis copiam, ac referatissimum utriusque sapientiæ penam, quam apud clarissimum Senatorem nostrum. Is enim licet eam non exhibeat styli venustatem et elegantiam, quæ cum imperii Romani majestate vigeat sub Augusto, ea tamen pollet in ætate rudi, et sub regibus barbaris, quam jure mireris, et cui melioris notæ scriptores merito suffragantur.

Singulas horum librorum editiones, quotquot nacti sumus, percurramus, easque omnes cum pluribus varix senectutis codicibus et contulimus, et ex iis

A emendavimus. Auxilio potissimum fuere manuscriptorum codex S. Andoeni, sed in quo desiderantur libri v, vi et vii, et antiquissimæ membranæ S. Remigii Rhemensis; in quibus tamen præter quatuor priores libros, cæteri desunt. Habuimus etiam e bibliotheca nostra horum librorum editionem a Mariangelo Accurtio anno 1533 evulgatam, quam vir clarissimus et doctissimus Claudius Grulartus supremi Normanniæ senatus olim princeps cum exemplari celeberrimi Cujacii Biturigibus contulerat. Verum cujus notæ fuerit is Cujacii codex divinare non possumus, cum ea tantum in libri nostri fronte invenerimus verba, Grularti manu sic exarata: *Contuli Biturigibus, nonis Novembris 1575, cum exemplari clarissimi viri D. Cujacii*. At quidquid tandem fuerit illud Cujacii exemplar, plurimas sane et optimas tum castigationes, tum observationes suppeditavit nobis Grularti liber, quas quidem qui legerit, quantum editionis nostræ textus et notas illustraverint facile ipse perspiciet. Eas porro animadversiones an Cujacii exemplari, an Grularti potissimum ingenio et curis debeamus, cum nobis hactenus non constiterit, singulas sub utriusque nominé suis quibusque locis attexendas esse censuimus. Nobis denique adfuit doctissimi viri Franciscus Juretus, cujus notationes et diversas ad fidem plurium manuscriptorum codicum in Variarum libros lectione, ipsius Jureti manu conscriptas humanissime transmisit ad nos vir perillustri D. Bouhierius in supremo Burgundiæ senatu præses infulatus, et Jureti scriptus hæres.

Jam vero eas omnes quotquot ab eruditissimis viris habuimus in hos libros observationes in sine cujusque epistolæ subjunximus, ut uno veluti conspectu omnia cernere possit lector eruditus. Ibi ergo ea iterum videbit, quæ publici juris fecerant Fornerius et Brossæus; sed non sine emendatione aliqua, iis enim adjunximus Jureti notas varia eruditione conspicuas, quibus Senatoris nostri verba et sententias non tantum illustrat, sed castigat etiam ipsas Fornerii animadversiones, pluresque ab eo cum jurisconsultorum, tum aliorum auctorum vitiosæ allatas auctoritates vel corrigit, vel restituit.

Quidam male feriat ad singulas Cassiodori epistolæ summaria seu synopses præmisere, sed tam pingui Minervæ et perfunctorio conatu, ut plures sint qui opinentur illos vel eas non legisse, vel sensum earum assecutos non esse. Nobis intentior cura fuit, ut minus aberrarem a scopo, editis lemmatibus aliis, quæ lectorum censuræ libenter subjicimus.

Ne quid deesset huic editioni Variarum, quæ difficilia, subobscura, nec cuiquam facile pervia putavimus, explanare nobis curæ fuit. Exhibemus item notitiam dignitatum, locorum, fluminum, et id genus plurium, quæ notatu dignissima eo in opere inveniri possunt. Verum ne nimia foret hujus voluminis moles, separatim curret tantillum hoc opus nostrum,

* Variantes illas lectiones ipso textui adjunctas uncinisque distinctas in hac nostra editione, lector benevole, reperies. Ea.

postquam huic nostræ editioni manum ultimam ad-moverimus.

Variarum libros proxime sequitur *Historia*, quæ ideo *Tripartita* dicta est, quod eam ex tribus Græcis auctoribus, Socrate scilicet, Sozomeno, et Theodoro in uno corpore duodecim libris collegisset Cassiodorus: Quos nos, inquit Senator noster (*Lib. Div. Litt., cap. 17, in præfat. Hist. Trip.*), per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius styli tractu, Domino juvante, perducere, et de tribus auctoribus unam facere dictionem. Et ne quæpiam res indistincta turbaret, per universonum textum operis titulos se apposuisse dicit. Nec alium eo in opere scopum sibi fuisse testatur, quam ne historia hæc ab iis auctoribus mirabiliter, ut ait (*Lib. Div. Litt., cap. 17, conscripta*), monachis suis Vivariensibus deesset: Ne, inquit, insultet se habere sacunda Græcia necessarium, quod vobis iudicet esse subtractum.

Scimus B. Rhenanum in Epiphanii versionem acerbè et contumeliose invehi (*In epistola præfixa operibus Eusebii*), eique Græci ac Latini sermonis imperitiam objicere, cujus oscitantiam et typographorum menda pertæsus, non sine supercilio monet plura se castigasse, delevisse, supplevisse. Sed quam parum justa sint illius in interpretem convicia fatebitur omnis qui nostram hanc editionem ad fidem manuscriptorum sincere reductam cum ascitiis Rhenani contulerit. Mirabitur fortasse eum nihil ut plurimum emendasse quam verba quedam, quæ cum barbarismos et solæcismos esse iudicaret, fastidio quodam delicatissimo bilem ipsi et stomachum mirum in modum commoverant. Non distitamus Epiphanii versionem puræ Latinitatis parum, barbariei Gothicæ plurimum habere: sed non ita fœdè aberravit, ut ob barbaricas nœnias, et incultum sermonem tota periret operis facies; sicut eandem ob causam cæteros Gothorum scriptores de medio tollendos nemo jure dixerit. Quapropter litteratis omnibus, quibus semper antiquior fuit auctorum quam interpolatorum lectio, gratum fore putavimus, si totum quale est Cassiodori Senatoris et Epiphanii opus in pristinam integritatem restitueremus; maxime cum a doctissimi Valesii versione paucissimis in locis sensu discrepet, nec eum infeliciter interprete nostro suis in observationibus non semel usum fuisse videamus.

Huic itaque editioni reformandæ suppetias tulit antiquus codex monasterii B. Mariæ de Lyra quadringentorum plus minusve annorum optima manu exaratus. Nec minus profuit alter ms. S. Theodorici prope Rhemos, qui sexcentorum circiter annorum characterem præfert. Dissimulare non possumus in his manuscriptis codicibus eos inveniri loquendi tropos, quos barbarismos et solæcismos vocavit Rhenanus; sed benignius condonandi sunt Latino interpreti apud Gothos, et Gothis scribenti, qui forsitan ut Græcam phrasim melius redderet, verbum e verbo exprimi debere arbitratus est.

Utilissima sane foret Rhenani opera, si quomodo Epiphanii Latinitatem, ita librorum vitia castigavisset; constat enim multa in hos libros irrepissemenda, quæ fucum faciunt lectoribus, difficultatesque non modicas ingerunt. Plura conamur manuscriptorum codicum auxilio emendare: fatendum tamen quibus præcipue in locis nos diu multumque hæsisse, quod operæ pretium est lectori semel explicare. Primus occurrit tot eruditorum disputationibus celeberrimus *Tripartitæ* locus lib. ix, cap. 38, ubi hæc legitur: *Romani enim tres ante Pascha septimanas præter sabbatum et dominicam sub continuatione jejunt.* Manuscriptus autem codex Lyrensis et vetus editio quæ ex aliis codicibus mss. prodiit, non tres, sed sex hebdomadas habent. Verum an ea lectio a nobis admittenda esset hactenus addubitavimus, cum summæ eruditionis viri nullum ibi in *Tripartita* mendam arguant; sed vel Socratis errore, vel histo-

riae illius scriptoris oscitantia peccatum fuisse plurimi suspicentur. Re tamen serio diutiusque perpensa manuscriptorum nostri et veteris editionis lectionem textui nostro inseruimus; ad quod non utriusque tantum auctoritas nos induxit, sed graviores profecto rationes. 1º Quod sex hebdomadarum ante Pascha jejuniu Socratis tempore Romæ fuisse observatum egregie probaverint doctissimi quamplures. 2º Totidem hebdomadis a Romanis jejunatum luculenter docet Cassiodorus noster in explicatione tituli psalmi xl, ubi ait: *Quadragesima diebus S. Moyses ab escis corporeis temperavit. Eodem modo Elias... Ipse quoque Dominus totidem diebus ac noctibus jejunavit, ut nobis formam beatæ purificationis ostenderet. Quadragesimæ quinquaginta diebus docemur exemplo. Præmittitur tempus abstinentiæ, ut dilutis sordibus peccatorum, ad Resurrectionem Domini puris mentibus accedamus.* Non ita sane de quadragesima dierum jejunio loqueretur Cassiodorus, si Socratis tempore tribus tantum hebdomadis, exceptis sabbato et dominica, id est si quindecim tantum diebus ante Pascha Romani jejunassent; vixerat enim cum plurimis qui Socratis ætate Romæ floruerant, a quibus non indubitanter acceperat qualis tum apud Romanos foret quadragesimalis jejunii observatio. 3º Certo certius constat eo in *Tripartitæ* capite agnoscendum aliquod scriptoris erratum, quod nec ipsi distitentur heterodoxi; nam post superior allata verba: *Romani tres ante Pascha septimanas præter sabbatum et dominicam sub continuatione jejunt*, ista deinde leguntur: *Romæ sabbata universa jejunt*, et a fortiori Quadragesimæ tempore. Quis ergo sciat an etiam sex, non tres hebdomadas ibi olim a Cassiodoro scriptum fuerit, quod sit postea antiquiorum vel dolo, vel incuria mutatum.

Scimus equidem doctissimum Quenellium implicatissimæ difficultatis nodum solvisse (*Dissert. de sabb. jejunio*), cum in Socratem hominem Græcum longe ab urbe Roma dissitum, et falsis rumusculis deceptum, errorem omnem refundit, quem a Cassiodoro exscriptum ait, non malitiosi animi vitio, sed expositoris officio, cujus cum ibi munus obeat, omnia Socratis verba bona fide reddere debuit. Huic præstantissimæ observationi, qua Senator noster ab omni labe purgatur, libenter acquievissemus, nisi tantillos nos adhuc retineret scrupulus. Non enim expositoris solummodo, sed, ut ipse ait, *defloratoris* provinciam suscipit, id est, ex tribus auctoribus alia ab uno, alia ab altero, vel assumendo, vel rejiciendo, continuatam scribit historiam. Id certe iis quæ ex eo supra retulimus verbis aperte significatur, et adhuc planius ex eadem *Tripartitæ* præfatione: *Nos autem, inquit, eorum relectis operibus, et unumquemque cauta mente tractantes, cognovimus non æqualiter omnes de unaqueque re luculenter ac subtiliter explanasse: sed modo hunc, modo alterum aliam partem melius expedisse. Et ideo iudicavimus de singulis dictoribus deflorata colligere.* Si ergo ea tantum quæ meliora censebat collegit, nihil quod falsum esse putaverit, acripisse dicendus est.

Fateor equidem multa seltu dignissima ibi apud Socratem haberi, quæ monachos suos docere voluerit Cassiodorus. At id sane absque veritatis dispendio aliter præstare poterat, vel scilicet prætermisso Socrate, ut alibi sæpius, a Sozomeno, qui de iisdem rebus agit, nec tamen de Romanis loquitur, verba mutuando; vel saltem si Socratis verbis uti vellet, ea paucissima, quæ de Romano jejunio loquuntur, silere poterat; quod et eum alibi fecisse, vel ex eo solo, quem mox afferemus Sozomeni loco, constabit. Quæ cum ita sint, non temere forsitan quos eorum subscriberet opinioni, qui corruptum fuisse *Tripartitæ* locum suspicabuntur. Nostras tamen conjecturas eruditi lectoris iudicio lubentissime permittimus; sicque eam lectionem, quæ tres hebdomadas habet, in marginem rejecimus, non ut respuatur a quoquam; sed ut eam quisquis veriolem probaverit sponte amplectatur.

* Hanc Notitiam nullibi reperimus. Edit.

Eadem profiteamur de alio Tripartitæ loco, nimirum in cap. 39 ejusdem libri, ubi sic ex Sozomeno habetur: *In qua Ecclesia, id est Romana, neque episcopus, neque alter quisquam coram populo docet; id falsum esse plerique doctissimi contendunt, neque certe quomodo verum esse possit videmus. Sed qui fieri potuerit ut ea quæ præcedunt et subsequuntur prætermiserit Senator, et illa tantam exscripserit, quæ falsa esse constantissime noverat? Sic enim post Cassiodori verba mox citata prosequitur Sozomenas: Sed apud Alexandrinos solus civitatis Alexandrinæ episcopus concionatur, quam consuetudinem, cum antea non fuisset, introductam esse serunt, ex quo Archus presbyter de doctrina fidelitatis nova dogmata invenit. Hæc omnia, non tamen plura omittit Cassiodorus. Cui ergo probabile videbitur Italum Italus, abbatem monachis suis scribentem ea quæ Romæ fieri falso putabantur, ex auctore Græco retulisse; ea vero quæ Alexandria gerebantur, licet vera et notata dignissima, consulto tacuisse?*

Is forsitan felicitas divinaverit, qui mendam aliquod librarij oscitantia in Tripartitam subrepsisse augurabitur. Enimvero S. Theodorici codex pro verbo *docet* legit *dicit*; quæ quidem lectio alium omnino ac verissimum sensum efficit. Ibi enim de cantico *Alleluia* agit Cassiodorus in hunc modum: *Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani pro juramento habeant, ut hunc hymnum audire mereantur. Valesii versio habet: ut hunc hymnum audire et canere ipsis contingat. His continuo subjungit Tripartita: In qua Ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo dicit, supple istud primum Alleluia paschale. Nec aliam fuisse Cassiodori mentem inde probabitur; quod si de concionibus, vel catechesibus Romanis egisset, nusquam quod ibi de Alexandrinis a Sozomeno dicebatur silentio prætermisisset fraudulentum. Neque vero negaverim in Græca Sozomeni historia legi διδάσκει: sed quis asserere audeat corruptum non fuisse Græci auctoris textum? Sciunt omnes quam in Græcis describendis facilis sit imperitorum librariarum lapsus; aliquem forsitan deprehendent aliquando veritatis et antiquitatis amatores, si in melioris notæ manuscriptorum codices Græcos inciderint, vel certe illud emendabant ex variis Tripartitæ mss. codicibus, quos ex aliis bibliothecis, ubi delitescunt, habere non potuimus.*

Tripartitam suam cum colligeret Cassiodorus, præter auctorum nomina nullam aut librum, aut locum unde verba mutaretur, ullibi aperuit. Quamobrem nec injucunda, ut puto, nec inutilis erit lectori opera nostra, qua cujusque scriptoris librum, caput et paginam juxta Christophorsoni et Valesii editiones, ubi ea habentur quæ in Tripartita nostra descripta sunt, in marginibus indicavimus. Quoties tamen eadem sunt apud utrumque capita, iis citatis, Valesianæ tantum editionis paginam, et locorum indicem litteram indigitavimus. Cæterum utraque illa editio ita uti sumus, ut in difficilioribus et in aliis vel librariorum interpunctionibus, vel orthographorum imperitia depravatis Tripartitæ locis emendationi nostræ lucem non modicam attulerint; ac tandem ubi a nostris codicibus mss. et editis præcipue dissiderent, ad textum nostri oras aliquando notavimus. Plures ibidem sæpius addidimus æræ Christianæ annos, consulibus in Tripartita notatis juxta Cassiodori Chronicon respondentibus, quos ab anno Christi 514, quo Senatorem consulem factum fuisse constat, semper ascendendo, non incertis forsitan calculis a nobis numeratos æquus lector advertet.

Tertium in hoc tomo locum dedimus Senatoris nostri Chronico, quod jubente Theodorico rege composuit. Incredibili prorsus iracundia et stomacho in hoc Cassiodori opus exarsit Onuphrius Panuinus, ejusque iram non repressit Josephus Scaliger, neque minori fastu in Senatoris Chronica invecus est. Ea

Quæ hic in marginibus se notaturum admonet Garetius, nos in textum intra parentheses revocavimus,

potissimum perstrigant, quibus in consignandis consulum fastis a Tiberto Casare usque ad Diocletianum auctor adhaeret: sed eadem censura severioris nota Prospero tanto viro, et Victorio iniri deberet, quibus forte, ut ait Bucherius (*Comment. in Victor. Can., cap. 15*), confusionem istam immanis suffectorum per ea tempora consulum ferrago peperit. Aliam ipse Scaliger causam indicat (*In Notis ad Euseb., pag. 96, 425*) cur a veris epochis tantillum deflexerit auctor, scilicet quod Eusebio duce consulatum Junii Bruti una integra olympiade superiorem fecerit. Sed lapsus hic, etiam si esset certus et verus, sine supercilio condonandus erat viro de litteris meritiissimo, majoribus curis obesto, totius regni Gothici Atlantici, et gravissimum sententiæ suæ testem citanti; maxime cum alii minus distracti gravius peccent citra famæ dispendium, et nemine suggillante. Quid quod ipsi tam merosi cavillatores Onuphrius et Scaliger negare non possunt istam Senatoris Chronicon plurium votis antiselesse, qui res ecclesiasticas et imperii Romani litteris consignarunt: imo vero eo etiam suis utrumque in operibus nec invite, nec infelicitè usum fuisse sæpe sæpius cornimus? Quid quod ipse suggillator Onuphrius fatetur vel invitum sibi in multis Cassiodorum præluxisse? Quid tandem quod Scaliger ipse, licet ejusdem cum Panino stomachi, maktus agnoscat (*In Notis ad Euseb., pag. 9 et seqq.*) Senatorem nostrum ita studuisse Eusebio et Hieronymo, ut ne verbis quidem ab iis dissensio videatur? At certe non hos tantum, quamvis optimos, viz duces habuit; secutus est etiam Titum Livium, Aufidium Bassum, Paschalem, id est, ut ait Bucherius (*Comment. in Victor. Can., cap. 15*), *Paschalem Victorii canonem*; nec iis aut aliis prætermisissis, qui tum præ cæteris in instruenda temporum ratione eminebant, quidquam fixum esse voluit.

Libentius igitur Baronio, Bucherio et Jureto assentior, qui re maturius expensa, non auctori, sed scribarum imperitiæ parachronismos censent imputandos. Neque vero iis reluctantè subscribent eruditus, quibus dubium nusquam esse potest, quam facile isthæc chronologiæ menda, quæ sæpius in describendis consulum nominibus posita sunt, vel typographiæ, vel amanuensium vitio subrepat. Hæc itaque, ut quantum nobis licuit, emendarentur, novam Cassiodori nostri *Chronicorum* editionem ad veterum omnium amussim delineavimus: præcipue tamen Onuphrio et Cuspiniano adhesimus, qui manuscriptorum se codices vidisse testantur. Atque omnes eorum lectiones, quotiescunque variaverunt, sic in marginibus nostris adnotavimus, ut nihil quod in omnibus aliis editionibus invenitur, in nostra possit ab erudito lectore considerari. Adjecimus etiam ad hæc Chronica Computum Paschale, de quo sub finem vitæ Cassiodori Senatoris pauca disseremus.

Historiam Gothorum in duodecim libros partitam ediderat Cassiodorus, ut constat ex dicendis in ejus vita; sed quo fato perierit nullus dixerit, nemo non luxerit. Tantum hunc omnium mororem utcumque levare potest hujus historiæ quasi synopsis, et compendiosa reductio, quam Jornandes seu Jordanus episcopus Ravennas, ex eo collectam, posteritati reliquit. Ne ergo aliquid Cassiodori operum diligentiam nostram fegeret, totum huic claudet illa Senatoris historiæ brevis et exquisita collectio, quæ de Gothorum, sive Gothorum origine et rebus gestis ad Castalium inscribitur. Jam vero ut proba, et omnium emaculatio redderet nostra Chronici hujus editio, a Bonaventura Vulcanio apud Batavos excusis usi sumus, in quibus totam opus capitibus perlucide distinguit, et accuratissimè capitum synopsis exhibentur. His cum aliis editionibus collatis varias Jureti lectiones et animadversiones, ipsasque B. Vulcanii notas adjecimus, ut eorum eruditione plavior fiat obscura Jornandis elocutio.

Alter tomos ea complectitur quæ ad S. Scripturas, excepta indicatione auctorum, quam in fine locorum citatorum, signaturæ instar exscripsimus. Edit.

vel ad sacrum eorum stadium pertinent, quibus merito et ordine præit illustre in *Psalmos Commentarium*, seu *Psalterii Expositio*. Egregium hoc Cassiodori Senatoris opus nullibi editum scimus, nisi primum Basileæ, tum Lutetiæ cum characteribus Gothicis, et frequentiori litterarum abbreviatione: unde cum minus hominum nostri temporis usibus esset accommodatum, et vix ac ne vix quidem in maioribus bibliothecis reperiri posset, ingens sui apud eruditos relinquebat desiderium. Quapropter ne doctis plisque viris deesset tam luculenta tantoque studio a Cassiodoro elaborata *Psalmorum expositio*, eam in publicum rursus emittendi difficillem provinciam suscepi, quæ postea labori nostro in edendis omnibus auctoris operibus primam occasionem dedit. Quoniam autem libris prius editis ob Gothicos characteres, vitiosas interpunctiones, creberrimas abbreviationes, et innumera alia menda uti non poterant librarii nostri, exemplar Basileense minus aberrans propria manu integrum exscripsi, et ad fidem quatuor codicum manuscriptorum melioris notæ contuli et emendavi. Quorum tres primi totum Commentarium exhibent; quartus vero una tantum parte multus centum priores psalmos non excedit. Primum e bibliotheca S. Germani ad Lutetiam suppeditavit R. P. D. Lucas Dacherius, quem codicem ante nongentos vel circiter annos exaratum esse disitebitur nemo. Secundum, quem ante quingentos annos scriptum esse conjicere licet, debemus monasterio Sanctissimæ Trinitatis Fiscanensis. Tertium ejusdem fere ætatis commoda vit monasterium B. Mariæ de Lyra, quem sponte concessum servat nostra regalis abbatia S. Audoeni Rothomagensis. Quartus paris etiam senectutis est monasterii Beccensis. Quibus omnibus serio consultis, quæ fæde mendis scatebant plusquam sexcentis in locis sedulo correximus.

Indicavimus etiam textus et loca S. Scripturæ quæ vel perperam citantur, vel desunt in duabus superioribus editionibus; non tamen sine labore et lædio defectu Concordantiarum pro Versione LXX Interpretum, qua ut sibi familiari et fere sola usus est Cassiodorus, cujus citationes ad formam editionis Vulgatæ reducere mihi cordi fuit. Retegendus etiam fuit et eliminandus error mss. codicum, in quibus plerumque scribarum oscitantia unus propheta pro alio, Jeremias pro Isaia vel Daniele laudantur, quibus citandis supersedere satius duxerant, qui editionibus Basileensi et Parisiensi operam dederunt. Quam autem Psalmorum versionem in suis Commentariis secutus fuerit noster Cassiodorus Senator, manifestum est antiquiori Romanæ adhæsisse; sed quam teste Fabro Stapulensi ad priorum editionum, quæ tum circumferbantur, et Hebraici textus primigeniam puritatem contulerat, ut ex 16 cap. suæ præfationis colligere licet, ejusque commentatione in psalmos XIII, 6; LIV, 3, etc. Hinc oritur, ut versuum Psalterii distinctio non eadem sit semper apud Cassiodorum quæ in Vulgatæ editione reperitur.

Alios præterea SS. Patrum textus indigitavimus, quos Senator laudavit quidem, sed tacito libri nomine, nec indicatis capitibus tam in mss. codicibus quam in editis, unde nobis non semel necesse fuerit integros Patrum revolvere tractatus et libros, ut detecto fonte vel unius a Cassiodoro citatæ auctoritatis locus designaretur.

Opinantur quidam recentiores hos Cassiodori Commentarios meram esse Augustinianorum epitomen, quos celeberrimus ille doctor stylo prolixiori concinnavit: sed gratis omnino id effingitur. Nam 1º illa psalmorum versio quam sequitur Cassiodorus, plurimum distat ab ea cui jugiter Augustinus adhæsit, uti ante nos adnotavit Faber Stapulensis: *Augustinus, inquit, Psalterium vetus, quod minus cæteris castigatum est, Cassiodorus Romanam secutus est psalmodiam*. 2º Nullis impensis nullique studio defuit Cassiodorus ut Commentarius iste prodiret in publicum suis nu-

meris absolutissimus: quamobrem accitis undequaque, et adhibitis Hebraicæ linguæ peritissimis, ut ipse suggerit (*In præf. in Psal., cap. 16*), cum eorum volumine contulit, quidquid ipse in Psalmos scribebat. Quibus omnibus facile supersedisset simplex Augustini abbreviator. 3º Id certe apertius suis verbis Senator ipse declarat cum ait (*Præfat. in Psal., circa initium*): *Tale est de ejus sensu, scilicet Augustini, aliquid subripere, quale Herculi clavam de manu tollere*. Et post pauca: *Quædam vero noviter inventa post tam mirabilem magistrum sola Domini præsumptione subjeci, qui parvulis confidentiam, cæcis visum, etc.*

4º Denique evidentissimum est, non soli studuisse Augustino in his Commentariis doctissimum abbatem, sed aliorum sanctorum Patrum placita affatum congressisse, ut Cypriani, Origenis, Athanasii, Hilarii, Ambrosii, Hieronymi, Leonis, Chrysostomi, Cyrilli, Didymi, Facundi, Primasii, Sedulii, etc. Quorum omnium non secus ac Augustini operibus et auctoritate usus est; quod etiam fatetur noster venerabilis Beda: *In Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit, Cassiodorus diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri Patres dixerunt*.

Neque tamen negabimus Senatori nostro familiarem fuisse doctrinam Augustini, in quam etiam in aliis suis lucubrationibus sæpius collimavit; sed seligendo quæ magis arderent, non eligendo cui impensius et unico adhereret. Id ipse de suo in Psalmos Commentario, de quo nunc quæstio est, sponte et gratanter profitetur, cum ait (*Lib. Div. Litt., cap. 4*): *Ab eo, ut fieri solet, mutans lumen de lumine, aliqua de ipso, scilicet Psalterio, Domino largiente conscripsi*. Nec aliam sane ob rationem Augustini vestigiis tam sedulo institit, nisi quia tutissimam eum semper viam aperuisse constantissime noverat, qui, ut ipse monet (*In Præf. Comm. in Psal.*), *totus orthodoxus, totus catholicus invenitur*.

Jam vero non desunt aliqui, quibus suffragatur eminentissimus cardinalis Baronius, qui putent Cassiodorum suam in Psalmos Expositionem non suapte sponte, sed jubente summo pontifice aggressum fuisse. Ipsum ut testem accersunt, dum sic loquitur (*In Præf. in Psal.*): *Quocirca, Pater apostolice, qui cælestes litteras sanctis moribus reddidisti, præstante Deo, tua invitatione provocatus abyssos divinas ingrediâr: qui clemens errata corrigis, nec severus imputas, quod emendas*. Gravior proleto erit conjectura, si quis id, quod a nemine prius notatum legimus, nobiscum advertat nullum a Cassiodoro ubique operum suorum tali lemmate, *Pater apostolice*, compelli præter S. Leonem; indicium enim est ad summorum pontificum aliquem orationem suam convertisse.

Responderi tamen potest tali alloquio in S. Hieronymum paulo ante citatum, intendisse, idque vel ex eo evincetur, quod hæc verba *tua imitatione*, non autem *invitatione provocatus*, in editis, et in ipso Baronio legantur, quibus solum innueret se Psalmorum Explanationem Hieronymi exemplo tractandam suscepisse. Verumenimvero non alieno impulsu, sed sua se sponte huic operi manum admovisse non obscure significat Senator, cum statim ab initio prologi sic præfatur: *Cum Psalterii cælestis mella gustasem, etc.*, ubi eorum dulcedine suaviter inductum se fuisse ostendit, ut uberioris latentis spiritus sub velamine litteræ delicias, quas feliciter prægustaverat, monachis suis aperiret. Quis etiam credat quod vir mira humanitate politissimus, et in aula fastigio jugiter versatus, summum pontificem non antea salutatum, imo de quo ne minimum quidem prius et postea verbum habet, strictum et ex abrupto, ut dicunt, compellaverit? Age vero Agapetum papam hunc esse voluit. Sed qui fieri possit ut tam inepte Senator allocutus sit eum, qui jam a multis annis e vivis excesserat cum tractatum in Psalmos inchoavit?

* Nos tamen plusquam ducentis in locis Garetianam editionem emendavimus. Epr.

Nihil tamen lectorum iudicio hic detractum volumus, A ut sua cuique sententia maneat.

Huic Commentario in Psalmos, qui genulus est Cassiodori fetus, proxime subiecimus alium in *Cantica canticorum*, quem ejus nomine consignatum legitimus in codicibus nostris mss. et in editione Germanica, quam, uno excepto R. P. Philippo Labbæo S. J., secuti sunt quicumque librorum Cassiodori elenchum tradidere. Quibus forsitan fucum fecerunt hæc ultima Commentarii in Psalmos verba: *Nunc Salomonis dicta videamus, quæ proprios expositores habere noscuntur*. His tamen verbis aliter imbutus cardinalis Baronius, aliter etiam sensit, videlicet abbatem nostrum Vivariensem in *Parabolas Salomonis* scripsisse, sed effato tam singulari, ut nullus præter ipsum sic divinasse videatur.

At hos Commentarios Cassiodori partum suppositum esse plura demonstrant. 1° In hoc enim super Cantica opusculo citatur Gregorius Magnus, et præsertim super Evangelia, cui operi manum non admovit, nisi jam pontificales ad infulas evocatus, quod contigit anno Christi 592, quo jam 17 ad minus effluerant anni a morte Cassiodori, quem anno 575 superstitem non fuisse communior est auctorum sententia. 2° Hic Commentarius in sacrum Epithalamium a Cassiodori stylo et scribendi characterem multum abhorret. 3° Tractatum hunc se conscripsisse nusquam meminit Senator noster, et altum de illo silentium in præfatione in librum de Orthographia, ubi libros omnes recenset quos monachus ediderat. Tandem familiare est Cassiodoro nostro S. Scripturæ textus proferre juxta versionem LXX, secus huic factio.

Cur tamen prodeat hic in publicum tam illustri parente destitutus, sola movit legentium utilitas et dignitas libri, quæ tanta est, ut inter opera Isidori Hispalensis locum obtineat; sed tam pressus et contractus, ut hujus, quem integrum damus, solum videatur epitome. Consulendum etiam fuit huic Commentario, ne forsitan periret deficiente editione Germanica, quæ rara est et unica. Eam sicut et alia plura ex immensa domesticæque librorum suppellectili humanissime nobis commodavit vir clarissimus Emericus Bigotus eruditione sua satis apud doctos celebratus, et rei litterariæ bono deditissimus.

Tertio loco dedimus libros *de Divinis et humanis Litteris* seu *Lectionibus*, quibus ut necessariis præludis et prolegomenis Vivariensis abbas monachos suos ad sacræ Scripturæ studium instruebat. Putant aliqui librum *de Divinis Litteris* a Cassiodoro primum in duos divisum, eo quod in editis omnibus post caput 25 hæc addita sint: *Explicit liber primus. Incipit liber secundus*. Sed errorem depellant omnes codices mss., apud quos nulla talis distinctio reperitur. Nec ulli mirum esse debet quod in ultimis editionibus ea verba nondum fuerint expuncta; hi enim libri, licet toties impressi, suos tamen nævos et biatus maximos non amisere, ut in capp. 12, 15 et 28, advertere licuit. Ad eos corrigendos et resarciendos usi sumus antiquioribus membranarum quingentorum ad minus annorum, quas suppeditarunt tum bibliotheca nostra S. Audoeni, tum monasterium de Noa in confinio Ebroicensium et Conchensium. Nec minus feliciter nacti sumus castigationes plurimas, quas ex aliis mss. codicibus exscripserat doctissimus Juretus, et plura subjunximus ab eo in hunc Cassiodori librum observata.

Libro *de Humanis Litteris* tractatibus septem, sed compendiose satis absolvitur. *De Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, et Astronomia*. Editus fuit cum libro de Divinis Litteris; sed librariorum inscitia sic depravatus, mutilus et hiulus, ut eam vix agnoscas, si cum isto quem tibi, lector, damus, conferre volueris. Auxilio fuit codex S. Germani Pratensis, cujus ætatem ad Hincmarium Rhemensis tempora referunt. Nec minores suppetias tulit R. P. dominus Simon Boegis, reverendi admodum Patris D. Vincentii Marsolle superioris genera-

lis congregationis nostræ secretarius, qui edita cum vetustissimo ms. bibliothecæ Thuanæ contulit, et varias lectiones ad nos transmisit. Alios discrepantes textus vir officiosissimus Petrus Pelbester Rothomagensis metropolis bibliothecarius nobis concessit ex ms. bibliothecæ Regiæ, quem octingentorum ad minus annorum esse character indicat, qui tamen desinit in fine libri de Arithmetica, et numero 1467 consignatur.

Præfationem huicce libro restituimus, quæ inter opera Alcuini post tractatum de Virtutibus et Vitiis reperitur, quamque germanum esse Cassiodori præludium sic evincimus. 1° Ita incipit hæc præfatio: *Superior liber, Dominus præstante, completus, Institutionem Divinarum continet Lectionum. Hic titulis 33 noscitur comprehensus*. At nunquam Alcuinus, sed solus Cassiodorus librum de Divinis Litteris sive Lectionibus 33 titulis comprehensum edidit; et ideo ab eo superior liber dicitur, quod ad posteriorem, quem de humanis litteris composuit, referri debeat. 2° Hujus præfationis auctor de septem artibus, quas ibi recenset, se acturum pollicetur: verum Alcuinus de tribus tantum disseruit, nusquam ultra progressus; solus Senator noster septenarium attingit et consummavit. 3° Ea verba: *Dicendum de arte grammatica*, quæ in hac præfatione leguntur, usque ad illa quæ hoc titulo inscribuntur, *caput 2 de arte rhetorica*, tam in excusis quam in mss. Cassiodori nomine prænotatis reperiuntur. Illud autem caput 2 de rhetorica habent quidem nostræ membranæ, sed inverso tantisper ordine.

Certum est librum de Grammatica incompletum esse, sed ejus defectum nullus nostrorum codicum supplere potuit, nec ipse Thuanus, qui longius excurrit: abunde tamen lacuam explebit Commentarius in Donatum, de quo mox dicturi sumus.

Qui hos septem tractatus publici juris fecere sic lectorem præmonent initio libri de Rhetorica: *Quod sequitur de Rhetorica restituimus, adjuti hoc compendio a studioso quodam artium diligenter collecto*. Quibus verbis, quantum assequi licet, nobis innuit, vel sibi defuisse Cassiodori operis codices, vel mutilos tantum nactos esse, quorum inopia sic jejuni, ad breviarium seu synopsis aliquibus collectoris recurserint, ut liber ille de Rhetorica a Cassiodori primigenio fetu non prorsus abhorreere videretur. Nobis, lector, fortuna blandior arrisit, relictis illis mss. codicibus de quibus supra, qui sincerum et integrum Cassiodori opus exhibent, et nos tibi; sed pristinas editiones rejecimus, quæ, ut fatentur, commentarium potius studiosi cujusdam sapiunt quam textum auctoris.

Si quis in editionibus consulat librum de Dialectica, offendet non pauca mira confusione inversa, præsertim ubi de definitionibus et de interpretatione agitur. Nos omnia restituimus in suum quemque locum juxta mss. codicum fidem, quibus unice adhaesimus.

Circa librum de Arithmetica sufficiat adnotasse quod in editis istud monitum legitur initio 3 divisionis: *Hæc 3 divisio adjecta est, quæ in ms. desiderabatur*: sed unde aut quomodo desumpta sit penitus tacetur, neque nos divinae possumus. Unum tantum scimus, quod ea quæ ibi edita sunt, omnino differant ab iis quæ in mss. nostris reperiuntur. Quapropter veritati cautum volentes, his omnibus rejectis, nostris tantum membranarum verbatim et ad litteram institimus. In hoc codice S. Germani alius Arithmeticæ libellus subjicitur, sic inscriptus: *Breviarium Arithmeticæ*. Sed quia synopsis est seu brevis collectio quorundam capitulum libri primi de Arithmetica Severini Boetii, eam ideo præteriter consultius visum est, cum inter opera Boetii facillime possit inveniri.

Plurima quæ ad elementa geometriæ pertinent in Cassiodori nostri libris hactenus editis deerant, licet ea in suis in Psalmos Commentariis aliquando citet, vel ad illa lectorem remittat, ut in expositione

psalmi xcvi, ubi de puncto, linea, circulo, trigono, quadrangulo, etc., loquens, sic ait: *Quorum notitiam pleniorum in libris Geometrica disciplina, diligens lector, invenies.* Quæ tamen nullus in editis reperiet, sed in solo continetur ms. Sangermanensi. Itaque quamvis ex Euclidis Elementis videantur excerpta, ea tamen hic dedimus, cum certissimum sit de iis scripsisse Cassiodorum, et sub ejus nomine in tam vetusto codice proferantur.

Aurelius noster dum libros recenset quos jam monachus ediderat, duos a se super Donatum Commentarios prodiisse perhibet, quorum initio libri de Grammatica sic meminit: *Cujus, scilicet Donati, gemina commenta reliquimus.* Hactenus nobis incompertum an edita fuerint. Unicum damus in Donatum Cassiodori Commentarium, quem suppeditavit vetustissimus codex ms. bibliothecæ S. Michaelis in Monte seu in Periculo Maris; ex cujus titulo, nimia senectute pene consumpto, hæc tantum eruere licuit. In prima linea: *Incipit Commentarium S....* In secunda linea: *CII. de Oratione et de VIII....* Et in tertia linea: *tibus Orationis.* Quæ singula, si placeat conjectura, reddunt hoc integrum lemma: *Incipit Commentarium Senatoris, quod proprium etiam Cassiodoro nomen, clarissimi de Oratione, et octo partibus Orationis.* Nec forte aberramus a vero, tum quia certo scimus Cassiodorum in Donatum libros scripsisse, tum quia sibi jugiter cohererent, quæ hic et quæ in libro de Grammatica leguntur; ita ut quæ in isto desiderantur sub finem, ex illo possint abundanter suppleri.

Omnes editiones libri de Orthographia Cassiodori Senatoris, sed eam maxime quæ Antuerpiæ prodiit opera Ludovici Carionis serio contulimus cum illo codice Montano, de quo mox præfati sumus, et quem unicum habuimus in hac materia.

Meminit Cassiodorus (*Præf. Orthogr.*) se alium *librum Sacerdotis de schematibus, Domino præstante, collegisse*, hæcque ait compilationem 98 tropos continere, quos de libro cujusdam auctoris cui Sacerdos nomen excerpterat. In excusis duo circumferuntur libri de schematibus et tropis sub nomine Cassiodori, idemque venerabili Bedæ inscripti tomo I hujus operum. Inde in omnino Cassiodori editiones, excepta Nivelliana, manavit error, ut sub utriusque nomine prodirent cum hoc titulo: *Magni Aurelii Cassiodori de schematibus et tropis collectio ex Sacerdote, id est ex Beda presbytero.* Sed quam immani chronologiæ mendo vel ipsi rudes agnoscant, quibus certum Bedam Cassiodoro ducentis fere annis posteriorem fuisse. Tutior fuerit conjectura, si Bedæ potius Cassiodorum præluxisse quis opinetur, ut et Isidoro Hispalensi, inter cujus opera liber idem de Schematibus recensetur, nisi quod iste tropos seu figuras a scriptoribus profanis, Beda vero a Scriptura sacra et a SS. Patribus mutuatur.

Habent veteres membranæ cœnobii Floriacensis eundem tractatum quem legimus apud Bedam, eumque Cassiodoro tribuunt hoc titulo: *Incipit liber Cassiodori de Figuris seu modis locutionum, quæ a Græcis schemata vel tropi dicuntur, missus ad Galerium levitam.* Hinc tamen non constat genuinam esse prolem Cassiodori Senatoris. 1° Hunc quippe librum ad suos Vivarienses monachos, non ad alium nominatim et peculiariter intentum direxisse certum est. 2° Bis in eo citatur Gregorius Magnus, qui post Cassiodori nostri tempora scribebat. 3° Reluciat ipse Senator, qui perhibet se 98 schemata seu tropos complexum esse, quorum vix mediam partem attingit codex Floriacensis, Bedæ lubricationibus assutus. Eo igitur libro inter opera Bedæ relicto, melius nobis visum est, et ad mentem Senatoris nostri aptius hæc eadem schemata, quæ in Commentario ipsius in Psalmos passim obvia cernuntur, in unum corpus redigere juxta seriem alphabeti, appositis ad singulas figuras uno aut pluribus exemplis, quod in gratiam lectoris non ad 98 tantum tropos, sed ad 120 et ultra pretendimus, additis quibusdam rhetorico-

rum locis, qui in eodem Commentario passim reperiebantur.

Licet Cassiodorus librum de Anima scripserit antequam monasticen profiteretur, placuit tamen illum proxime subjungere tractatibus illis quos senex edidit, rati nullum ei locum aptius convenire, si solitum philosophicorum ordinem spectes, ubi tractatus de Animastica ceteris quos enumeravimus non male cohereret. Nævus autem absterimus ope mss. codicum nostri scilicet S. Austoeni Rothomagensis, et abbatiæ de Noa; quibus omnibus insigniter præluxit Juretus suis in Cassiodori opera animadversionibus et marginalibus notis.

Plura scripserat Cassiodorus, sed diligentiae nostræ omniumque votis excidere. Si immensa illa librorum supellex, quam in Vivariensi suo cœnobio monachorum studiis profuturam allegerat, hactenus exstaret, non dubium quin major et numerosior foret ista collectio. Cernere forsitan liceret librum *de Divisionibus*; alium *de Titulis*, qui alias *Memoriale sacrarum Scripturarum* inscribitur; *breves Commentarii in Epistolas apostolorum, eorum Acta, et Joannis Apocalypsin*; tractatum *de Etymologiis*, et alios quosdam, de quibus in ejus Vita pauca disseremus. Unus nobis obvius fuit Hinemarus Rhemensis, qui Cassiodori scholia in Epistolam ad Romanos se legisse testatur (*Lib. de Prædestin.*, c. 25). Nec alios scimus, quibus hi in sacras litteras tractatus innotuerint.

Non semel forsitan offendes in alios libros, quibus celeberrimum Cassiodori nomen illusit vano mendacii furo, ut in hæc duo volumina, quæ Cantabrigiæ in bibliotheca Corporis Christi asservantur, primum *de ecclesiasticis Officiis*, alterum sic inscriptum: *Sententiæ Cassiodori ex S. Cypriano.* In bibliotheca Oxoniensi, et apud quemdam privatam Anglum duo visuntur exemplaria, Cassiodori nomine sic prænotata: *Scintillarum Scripturarum*; et apud Petrum de Natalibus, qui Cassiodori lucubraciones recensens, librum de Trinitate inter genuinos ejus fetas annumerat. Sed de his omnibus altum apud omnes scriptores cœvos et supares silentium; nec eis suffragatur Cassiodorus Senator, qui nullibi horum librorum, ne operum quidem suorum catalogum texens, mentionem habuit. Nec minus aberrant a vero qui vitas sanctorum Paphnutii, Spiridionis et cæterorum, quas in primam partem Legendarii sui congressit Lipomanus, a Cassiodoro primum conscriptas putant, quæ primis Historiæ Tripartitæ scriptoribus jure debentur. Improbabilior videtur opinio Gesneri in Bibliotheca sua, ubi sexdecim libros *de Re rustica*, quos vano rumore inauit reperiri in bibliotheca monasterii S. Michaelis de Monte, Cassiodoro nostro tribuit; magis enim ascribendi sunt Columellæ, qui ea de re totidem libros scripsit, ipso teste Cassiodoro Senatore (*Lib. Div. Lit.*, cap. 28). In codice 114 et 1469 bibliothecæ Vaticanæ alius invenitur liber cui titulus hic appingitur: *Cassiodori de divinarum Scripturarum libris Etymologiæ*; sed ab illo lemmate dissentit contextus, qui totus est de Divinis Litteris.

Major controversia oriri potest de libro *de Amicitia*, quem in editis quibusdam exemplaribus, nec paucioribus manuscriptoribus Cassiodoro nostro ascribitur; verum totius libri stylus ipsi non favet, sed insigniter Bernardo aut Petro Blesensi. Præterea liber *de Amicitia* vulgatae editionis Scripturæ sacre textus adhibet, quibus nunquam usus est Cassiodorus. Senator noster nullibi operum suorum hujus libri meminit. Hunc librum Petro Blesensi tanquam vero parenti satis asseruit ultima ejus operum editio, non ita pridem repetita.

Uterque tomus Cassiodori operum clauditur suo indice locupletissimo, quibus Senatoris nostri viri certe præstantissimi, necdum tamen satis cogniti, vitam cum dissertatione de ejus vita monastica præmissi, adjutus opera nostri Nicolai Nourviti, qui in iis concinnandis studiorum meorum socius fuit et laboris particeps.

MAGNI AURELII
CASSIODORI
SENATORIS
VITA.

PARS PRIMA.

PREFATIO. — Ea sunt Magni Aurelii Cassiodori Senatoris merita, eae laudes quibus illum scriptores passim exornant, ut ad historiam tanti viri mandandam litteris facile quidem animum cujuslibet induxissent, nisi a tali consilio rei bene gerendae difficultas plerosque deterrisset. Etenim pauci aliquot in exaranda Senatoris spectatissimi vita stylum exercuere: eminentissimus vero card. Baronius, Antonius Yepezus, et Cuspinianus, quos prolixius caeteris scripsisse de illo novimus, compendioso tamen, ut ita dicam, tractu tam ingens et arduum iter videntur confecisse. At ego, qui omnia Cassiodori nostri opera prelo subjicienda nova editione suscipio, operae pretium fore sum arbitratus, si paulo diligentius in ejus vitae actus fronti hujus libri praefigendos inquirerem. Quapropter labori audacius commisisse me si videbor, dabit veniam lectoris benignitas, apud quem profiteor adduxisse me nihil in hanc vitam lubricationem quod ex celeberrimi scriptoris nostri libris non hauserim, aut ejus non sit auctoritate firmatum.

§ I. *De Cassiodori nominibus.* Cassiodori nomen ad plures etsi pertineret, proprium tamen fuisse familiae illius cujus historiam in lucem hic edimus, manifeste colligitur ex Theodorico rege: *Quod vocabulum, inquit, etsi per alios videatur currere, proprium tamen constat esse familiae* (Var. lib. 1, epistola 4).

Utrum autem vir praestantissimus Senatoris cognomine uti proprio sit appellatus adeo non constat, ut quibusdam visum fuerit additum illi per ἀνωγομασίαν; alii et quidem melius inditum illi censuerunt quo seerneretur a caeteris quos Cassiodoros appellatos fuisse legimus. Quas enim praetoria praefecturae generis scripsit litteras, Senatoris unico nomine subsignare solitus est; imo consulatum suum hac eaque sola appellatione voluit designari: cujus etiam vocabuli praeclearo titulo utuntur jurisperiti, dum suis scriptis, aut pronuntiatis hujus clarissimi viri accersunt auctoritatem.

Nullus est fere auctor, nullus manuscriptus codex, qui MAGNI praenomine Cassiodorum non insigniant; quanquam non inflicior Senatorem nostrum tum Gesnero in Bibliotheca sua, tum recentioribus quibusdam non Magnum quidem, sed Marcum vocitari; licet nulla prorsus exstet apud eos appellationis hujus novae ratio. Forsitan Cassiodoro Marci praenomen, non secus ac Ciceroni tribuendum ideo censuerint, quod sicut hujus, sic et illius nomini M praemitteretur. Ut sit, non dubitanter ego pronuntiaverim innumeris pene melioris notae scriptores honorifico Magni Cassiodorum exornasse titulo, ut amplis ejus opibus, amplo generi, amplis dignitatibus, pietati, doctrinae, ipsius quoque nominis amplitudo responderet.

§ II. *De Cassiodori familia.* Extra dubium est quin

iis ornamentis decorata fuerit Cassiodori familia quibus clarissima generis nobilitas commendatur; atque id sane ex optimis arguitur gloriae titulis quos illi Theodoricus rex tribuit; nam, sive antiquitatem spectes: *antiqua proles, inquit* (Var. lib. 1, ep. 4); sive quam sibi pepererat nominis famam atque existimationem attendas: *laudata prosopis; sive praecelsos, ad quos evecta est, honores contempleris: cum togatis clari; sive fortitudinem animi atque virtutem suspicias: inter viros fortes eximii; sive denique eximias corporis dotes admireris: quando et valitudine membrorum, et corporis proceritate floruerunt.* His adde quod spectatissima haec familia nominis splendorem in utrumque orbem intulerit: *Genus, verba sunt ejusdem Theodorici (Ibidem), in utroque orbe praeclearum.* Et quos ex hac gente senatores ad sui ornamentum in curiam admisit Roma tum antiqua, tum nova, ii sane omnibus officiorum generibus utramque sibi devinxere: *Quod, genus, gemino senatus decenter aptatum, ait iterum Theodoricus (Ibidem), tanquam duobus luminibus oculatum purissima claritate radiavit.* Familia denique nulla tantum gloriae in Oriente simul et Occidente consecuta est, quantum gens haec nobilissima: *Quae enim se aliquavies nobilitas ultra distendit quam haec, quae in utroque orbe clara esse promeruit (Ibidem)?* His denique accessere proventus amplissimi non propriae modo dignitati provehendae, sed etiam cogendis exercitiis pares simul et alendis.

§ III. *Cassiodori avus et pater.* Atque ut propius ad ipsos Cassiodori parentes accedamus, Theodoricum adire placet (Var. lib. 1, ep. 4), a quo rem totam mutuabimur. Et primum quidem *Illustratus honore cinctus est avus ejus. Hic a Vandalorum incursione Siciliam, Brutiosque armorum defensione liberavit; debuitque virtutibus ejus Respublica, quod illas provincias tam vicinas Gesericus non invasit, quem postea truculentum Roma sustinuit; ideoque in egregiae virtutis praemium concessit, ut merito primum in illis provinciis haberet, quas a tam saevo et repentino hoste defenderat.*

Nec minorem sibi laudem praecleara gestis peperit sub Valentiniano imperatore Cassiodori pater; sic enim Theodoricus (Ibidem): *Candidati pater (id est Cassiodori) sub Valentiniano principe gessit tribuni et notarii laudabiliter dignitatem, honor qui tunc dabatur egregius.* Ea necessitudo eum junxit Aetio qui solent sociari quos et amor in patriam singularis, et sua supra vulgares animas virtus evehit: *Ut se pares animi solent semper eligere, patricio Aetio pro juvanda republica magna fuit charitate sociatus.* Ea fuit illius in rebus tum forensibus, tum bellicis fortitudo, ea prudentia, ut imperator eum tunc propter sapientiam sui, et gloriosos in republica labores in omni consilii parte sequeretur. Quinetiam tantam apud Valentinianum virtutis et sapientiae opinionem sustinebat,

ut eum inter legatos ad Attilam Romæ imminentem missos præcipuum elegerit. Quis autem fuerit tam periculose in afflictissimis ac fere perditis rebus ad ferocissimum victorem legationis exitus, a Theodorico ipso accipe (*Ibidem*). « Ad Attilam, inquit, potentem armorum legationis est officio non irritè destinatus; vidit intrepidus, quem timebat imperium: facies illas terribiles et minaces fretus veritate despexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus, mundi dominatum videbatur expetere. Invenit regem superbum, sed reliquit placatum; et calumniosas ejus allegationes tanta veritate destruxit, ut voluisset gratiam quærere, cui expediebat pacem cum regno ditissimo non habere. Erigebat constantia sua partes timentes, nec imbelles sunt crediti, qui legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit desperatam; cujus legatio quid profecerit datur intelligi, quæ tantum est granter excepta quantum et videbatur optata. »

Neque hic dissimulandum quanta fuerit Cassiodori paternis in laudibus moderatio, cum sancti Leonis papæ opera pacem ab Attila impetratam in Chronico testetur. *Cum quo, inquit, a Valentiniano imperatore papa Leo directus pacem fecit.* Tamen ex Theodorici verbis satis intelligitur, quod in hujus legationis obeundo munere multam navaverit operam Cassiodori pater: quem sane non minori laude dignum ego dixerim, quod remunerationis loco ab aula ad Brutios, ab improbo labore ad honestum otium, ad silentium a strepitu secessum ab imperatore postulaverit. Incredibilem sane dolorem Valentiniano attulit inexpectata petitio: viri tamen de se ac de republica perbelle meriti precibus non flecti non potuit. *Sed ille (verba sunt Theodorici) potius nativa moderatione ditissimus, dignitatem suscipiens otiosam, in remunerationis locum expetit amænissima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoste securum: tristis ab obsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognovit (Ibid.).*

§ IV. *Proba, Galla et Symmachus affines Cassiodori, et Heliodorus ejus consanguineus.* Probam nobilissimam virginem, Romæ quondam ornamentum, sanguine sibi propinquam fuisse gloriatur Cassiodorus; nam in lib. de Divinis Litteris (cap. 23) parentem suam Probam appellat. Gallæ soror illa fuit, ideo et Symmachi filia: unde Patricio illi celeberrimo affinitate conjunctum Cassiodorum facile intelligas.

Longum esset genus omne recensere: satis itaque fuerit, si Heliodorum Probæ adjiciamus, qui sicut affines ejus non pauci antiquæ Romæ senatum virtutibus illustrarunt, sic novæ Romæ rempublicam recte factorum meritis exornavit. *Heliodorus, ut Theodorici verbis utar (Var. lib. 1, ep. 4), qui in illa, scilicet Orientis, republica nobis videntibus præfecturam bis novenis annis gessit eximie, eorum consanguinitati probatur adjungi.* Hic summus vir generis claritate nulli secundus, postquam amplissima Reipublicæ munia feliciter obisset, privatus vitam egit reliquam; atque in dispari conditione omnium in se animos amoremque pariter convertit. *Vixit et in provincia honore judicis et securitate privati; cunctis vel nobilitate potior, omnium ad se animos attrahebat, ut qui libertatis jure non poterant subdi, viderentur magis continuis beneficiis suaviter obligari (Ibidem).* Verum ut hominis excellentissimi felicitati nulla deessent ornamenta, opibus erat copiosissimis cumulatus, quibus ad munificentiam utebatur, non abutebatur ad iniquam dominationem: *Tanta quietiam patrimonii sui ubertate gloriatus est, ut inter reliqua bona equinis gregibus principes vinceret, et donando sæpius, invidiam nominis non haberet (Ibidem).*

§ V. *Scyllacium patria Cassiodori.* His exortus est clarissimis parentibus Cassiodorus Scyllacii, quæ urbs Brutiorum tum erat primaria; quamvis contra sentiat scriptor non ignobilis, haud satis animo reputans diversas a Romanis, diversis temporibus provinciarum

Italiae factas divisiones. Nec forsitan ipse Cassiodori verba perpendebat, ubi tam elegantis calamo patriæ situm amænissimum pingit, ut ejus hic verba si subjecero (*Epist. 15, lib. XII*), pergratum lectori fore confidam. « Scyllacium prima urbium Brutiorum, patriotica nos probatur affectione contingere: civitas supra sinum Adriaticum constituta in modum Botrionis pendet in collibus; non quod difficili ascensione turgescat, sed ut voluptuose campos virentes, et cærule maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis canubulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auroram; sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum, propria illic luminis claritate resplendet, ut ipsa magis solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicua; aeris quoque temperie donata, apricas hiemes, refrigeratas sentit æstates; et sine aliquo morore transigitur, ubi infesta tempora non timentur, etc. »

§ VI. *Ravennam non esse patriam Cassiodori.* Verbis tam exquisitis, quibus situs opportunitatem, et alia Scyllacii commoda belle admodum commendat, prorsus nihil addendum superasset, nisi tenentur aliena opinione scriptores aliquot, qui Cassiodorum, quasi Ravenna oriundum, Ravenmatem appellant. Sed ab ea facile deducuntur, si modo eum alibi etiam non semel in scriptis (*Var. lib. 1, ep. 3; lib. XII, ep. 5 et 12*) Brutios et Lucaniam, ut natale solum patriamque suam celebrasse animadvertent.

§ VII. *An Cassiodorus anno 479 vel 480 natus.* Optandum sane foret, ut quam accuratam Cassiodorus urbis suæ describendæ rationem habuit, eandem temporis quo natus est, designandi adhibuisset. Nodi profecto difficultatum solverentur, quibus implicatur scriptores pene omnes qui de eo memoriæ prodiderunt; quorum nonnulli, ut Augustinus Florentinus, et R. P. Angelus a Nuce in suo Chronico Cassinensi, ortum ejus ad annum Christi 480 referunt: *Moritur, inquit, anno 575, ætat. suæ 95; et Bucelinus: Sancto sine quievit sub an. Christi 575, ætat. 95.* Quibusdam, ut Sixto Senensi in Bibliotheca (in qua ex ejus obitu tempore nativitas arguitur), placet ortum sumpsisse an. 479. *Moritur, inquit, an. 97 ætat. suæ, an. Christi 576.* Barius vero, vel cardinalis Sirletus in Brutiorum Historia: *Obiit annum agens 96, a Christo nato 575.* His, licet eruditorum, consentire non possum opinionibus, quas cum Cassiodori epistolis pugnare sentio. Ibi enim laudatur a Theodorico, quod in ipso regni sui exordio, anno videlicet 493, illum habuerit sibi devotissimum, et Sicalos quietis et jugi tunc temporis impatientes, suas ad partes victrici Cassiodori persuasione transire comperit. « In ipso quippe, inquit (*Var. lib. 1, ep. 3*), imperii nostri devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, et negligi novum dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasi: culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districto. Lucratum es damna provincie, quæ meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Martio civilia jura custodiens, publica privataque commoda inavarus arbiter æstimabas; et proprio censu neglecto, sine invidia lucri morum divitias retulisti: excludens, vel querelis auditum, vel derogationibus locum; et unde vix solet reportari patientiæ silentium, voces tibi militaverunt laudantium. » At 15 aut 14 annorum adolescentem tot præclare factis potuisse probare virtutem quis credat? Quæ tamen laus Cassiodoro tribuenda foret, si jam citate starent opiniones. Adde quod eodem anno, videlicet 493, Theodorico erat a secretis, cujus nomine, ut adnotat Baronijs (*Ad an. 493*), litteras quibus pacem efflagitabat, ad Anastasium imperatorem scripsit (*Var. lib. 1, ep. 1*). An igitur vix primos adolescentiæ annos assecutum Cassiodorum reputabimus, cum ad id muneris est a Theodorico provectus? Denique ex ep. 4 lib. 1 Var. intelligimus sub

Odoacre Theodorici antecessore, hoc est ante an. 493, gloriæ non parum sibi comparasse Cassiodorum, quem constat comitiarum privatarum, et sacrarum largitionum id temporis gessisse dignitates. At his 13 annorum adolescentem imparem esse nemo est qui eas inficias; cuius tum ætatis erat Cassiodorus, si supra memoratis auctoribus assentiatur. Quid quod Baronius ad an. Christi 493 iis senatoribus eum annumerat, quorum consilio et opera in rebus politicis moderandis initio regni Theodoricus utebatur? Idcirco adolescentiæ annos tunc excessisse Cassiodorum fateamur necesse est.

§ VIII. *Quo anno Cassiodorus natus.* Quod vero spectat ad annum quo natus est, certi nihil astruxere reliqui auctores qui de eo scriperunt. Trithemius quidem, *Claruit, inquit, annos habens plusquam 95, anno Domini 575.* Verum quid constans aut stabile colligas ex hac particula *plusquam*? Baronius et quidam alii rem taciti prætermiserunt, quod nihil de ea definitur posse iudicant. Hactenus adductæ contra primam opinionem rationes, nec non et ea quæ dicuntur in serie hujus historię videntur efficere vigesimum tertium circiter aut vigesimum quartum ætatis annum attingisse Cassiodorum initio regnantis Theodorici, anno videlicet 493. Cum eum præsertim res magnas in primo ætatis flore sub Odoacre patrasse constiterit, testeturque Theodoricus illum adhuc juvenem in aulam suam, extincto Odoacre statim ingressum, imposita dignitatum onera laudabiliter administrasse. Unde liceat inferre Cassiodorum natum esse Scyllacii anno Domini 469 aut 470.

§ IX. *Cassiodori educatio, ac dignitates quas prius gessit sub Odoacre.* In ejus tractabilis pueritiæ institutione cura omnis exhibita, quæ decet egregiæ nobilitatis adolescentes. Ad militarem disciplinam, qua grandior ætas rite informata est, accedere ornamenta litterarum; quæ incultam illius turbatissimi temporis, et alienæ dominationis barbariem etsi redolerent, in illis tamen progressum eum fecit, qui spem omnem præripere. Nec multo post tam præclara ingenii et eruditionis dedit argumenta, ut nobilem adolescentem intra juventutis annos tantum facultatis et prudentiæ adeptum cum cerneret Odoacer Erulorum rex, totius Italiæ dominatum gerens, iis affecerit honoribus qui præcipui tum habebantur in imperio. Ac primo quidem *comitiarum privatarum* (*Var. lib. 1, ep. 4*) ornavit dignitate, qua veluti parenti publico æ legitimo præsuli decreta erat custodia: ne quis se proximorum commixtione pollueret, ne quis sepulcrorum jura violaret; atque ut caduca bona et repositivæ pecuniæ regalibus ærariis applicarentur (*Var. lib. vi, form. 8*). Magnum certe onus ex ephebis vix excedenti Cassiodoro imponebatur. Imprudentiæ tamen non erat culpandus Odoacer, qui rerum maximi momenti iudicem creabat eum quem ætas ab hujusmodi tractandis negotiis removere videbatur. Ipsi enim timendum nusquam fuit, ne in ferendis sententiis animi levitate peccaret præses adolescentior, cum juvenilibus annis senilis jam maturitas præponderasset. Et re quidem ipsa tam rite perfunctum fuisse tanto munere Cassiodorum ait Theodoricus, ut singulis probaretur sagax Odoacris prudentia, qua ferendo illi oneri parem iudicaverat eum, qui quidem in vitia juventutis, tam alto positus gradu, non modo non corrui præcipiti lapsus, sed etiam earum quæ vel ipsis senibus invidiam facerent, virtutum splendore claruit. « Primus enim, ut scitis (ita Theodoricus [*Lib. 1, ep. 4*]) administrationis introitus comitiarum privatarum mole fundatus est: ubi non tirociniorum infirmitate titubans, novitatis vitio, vel innocenter erravit; sed abstinentiæ firmato vestigio, imitando vixit exemplo. » Quid modo necesse est, novis rationibus fœgemus lectoris ingenium, quibus planum fiat quam eximie Cassiodori adolescentiam virtutes nobilitaverint? Probationem omnium instar erit citatum principis fide dignissimi testimonium, quo non claritatem generis, non luxuriantis ætatis turbulentam animam, non morum corruptelam patriorum,

A non perturbationem rerum ad proclivem vitiorum viam eum rapuisse meridiana luce clarius innotuit.

Sapiens admodum dignitatis prioris administratio gradum ad majores juveni nostro fecit. Itaque comitem sacrarum largitionum instituit eum Odoacer (*Var. lib. 1, ep. 4*): quo munere donis regis largiendis, monetæ cudendæ, omni negotiorum commercio promovendo, officiis ac dignitatibus confirmandis, et cæt., præficietur (*Lib. vi, form. 7*). Ut dignitatum, ita virtutum splendore et merito crevit Senator; eaque fuit ejus in hoc gerendo munere æquitas animi, ea moderatio, ut suæ laudis præconem habuerit ipsum Theodoricum, cuius hæc præclara verba sunt (*Ibidem*): *Qui mox deinde sacrarum largitionum munere suscepto, crevit tantum conversationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provinciarum redditum disciplinam? Quid diverso hominum generi momenta justitiæ in iura referamus? Vixit enim tanta continentia, ut æquitatem et instrueret monitis, et doceret exemplis.*

§ X. *Quid egerit Cassiodorus post superatum a Theodorico Odoacrem.* Nec tamen hic stetit laudabilis adolescentiæ virtus, publicis muneribus jam consecrata. Sub finem enim regnantis Odoacris eam prudentiæ laudem in rebus agendis est consecuta, ut politicorum sapientissimis æternum admirandæ juxta et prædicandæ sapientiæ causam sufficit æquissimam. Anno quippe Domini 490 ingressus in Italiam Theodoricus movit contra Odoacrem eo successu, ut victum profligatumque adegerit in urbem Ravennam ad perflugium secedere. Castris ad urbem locatis, post tertium obsessionis annum pactis conditionibus supplicem suscepit regem; et ei quam sibi parari ab illo suspicabatur necem intulit.

Quid consilii tum cepisse Cassiodorum putas in tam dissimili utriusque principis fortuna? Cum, inquam, cerneret imperio potiri Theodoricum quo Odoacrem spoliaverat, in hac fluctuanti rerum sorte, quas in partes se converteret anceps Cassiodorus, in Brutiorum tandem se plagas recipit. Ibi divino accidisse consilio cum intellexisset, ut principatus Italiæ cederet Theodorico, privati commodi posthabita ratione, rebellantes Siculorum animos coercuit, atque tum eloquentiæ, tum armorum viribus novi regis parere coegit imperio; sicque se in aulam ipsius insinuavit, oblata provincia, quæ sine bellorum incommodis, aut ullo sumptu ditioni principis accessit. « In ipso quippe imperii nostri devotus exordium, inquit Theodoricus (*Var. lib. 1, ep. 3*), cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, et negligi novum dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasti, » etc.

§ XI. *Fit Theodorico ab epistolis Cassiodorus.* Expletis honorifice partibus quæ ipsi ab Odoacre rege creditæ fuerant, cum strenue quoque se probasset Theodorico, ab illius gratia ad hujus amicitiam, ab illius palatio ad hujus aulam voto processit obsequio. *His itaque, pergit Theodoricus (Lib. 1, ep. 4), sub præcedenti rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit.* Excepit eum rex cum eo honore qui splendori generis et raræ virtuti debebatur, admiratusque in juvene cum ingenii dotibus tot adjuncta decora virtutum, ab epistolis illum esse sibi voluit. Hujus quidem muneris prima rudimenta posuit senator sacundissimus, in litteris illis elegantissimis quas ad Anastasium imperatorem direxit rex, ut pacem quam petebat ab eo facilius impetraret; cuius tum amicitiam stabiliendo regno sue opportunissimam iudicabat.

§ XII. *Principum Arianorum gratia religionem Cassiodori non labefactavit.* Verum quod principum Arianorum gratiam amorem sit promeritus Cassiodorus, nemini veniat in suspicionem fides ejus atque religio, quam ab omni erroris furo liberam, solida testatur pietas, exhibita Ecclesiæ præclara officia significant, addictissimum semper erga summos pontifices et episcopos commendat obsequium; quam

denique scripta ejus omnia, quibus et Arianos et alios quoscunque funditus destruit hæreticos, firmissime astruunt. Deinde illud de Odoacre memorie proditum est (*Baron. an. 476*), *Nullum factum ab eo negotium rebus sacris, quantumlibet Arianus esset*. Ennodius vero diaconus: *Multa petentibus episcopis orthodoxis eundem principem indulsisse commemorat*. Referunt etiam nonnulli (*Bar. an. 493*) Theodoricum Romanæ Ecclesiæ auctoritatem reveritum esse, qui nulli fuit illius sedis episcopo impedimento quin plenissima auctoritate cuncta quæ essent jurium sedis apostolicæ exerceret. Quinctiam regni principia non solum orthodoxorum vexatione non fœdavit, sed etiam omnibus eos prosecutum est officiis; eoque ut iratum eum experiretur quisquis regii favoris ambitu ad paries transiret Arianas; cuius rei exemplum, Zonara et Cedreno referentibus, habemus luculentissimum. Aulicus quidam Theodorico gratissimus a recta fide ad Arianam sectam defecerat, quo altius in regis animum illaberetur. Factum Theodorico ubi rescivit, jussit eum capite truncari, hæc præclara verba adjiciens: *Si Deo fidem sinceram non servasti, quomodo mihi, qui homo sum, conscientiam sanam præstabis? Nemo itaque culpæ tribuendum ducat, quod regibus et quidem Arianis acceptissimus fuerit Cassiodorus, cum ad procurandum Ecclesiæ bonum auctoritate et gratia qua pollebat apud illos, religiose non minus quam prudenter uteretur.*

§ XIII. *Præficitur Brutii et Lucanis.* Porro Theodoricus sive non immemor officii maximi, quod strenue præstiterat regis majestati Cassiodorus, cum scilicet ejus opera Sicilia Gothorum adjuncta est imperio; sive ut Brutiorum et Lucanorum ancipites animos arctius sibi devinciret; destitui se aliquandiu tanti viri solatio et præsentia sibi admodum necessariis passus est, ut illi eas provincias administrandas committeret. Quod ipse de Cassiodoro disserens, luculenter docet Theodoricus (*Var. lib. 1, ep. 3*). « Sed non eo præconiorum fine contenti, Brutiorum et Lucaniæ tibi dedimus mores regendos: ne bonum quod peregrina provincia meruisset, genitilis soli fortuna neciret. » Per annum præfecturæ spatium Scyllacii vivaria et stagnantes lacus exquisito artis labore excavatis montis visceribus effodit. Quod opus egregium velut sub aspectum ponit ea in epistola quam in prætoriana sede collocatus ad Maximam Lucaniæ et Brutiorum cancellarium scripsit. « Fecimus, inquit (*Ep. 15, lib. XII*), claustra Neptunia. Ad pedem siquidem Mosci montis, saxorum visceribus excavatis, fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus, ubi agmen piscium sub libera captivitate ludentium, et delectatione reficit animos, et admiratione mulcet obtutus. » Id loci monasterio postmodum ædificando videbatur jam destinare, quasi secessum ad cœlestia contemplanda tum meditaretur, cum latissimus ipsi ad amplissimos honores pateret aditus.

Quantum vero boni illis regionibus sua contulerit auctoritas atque præsentia, non ambizioso quidem fastu, sed simplici verborum ductu testatur ipse (*Lib. II, ep. 39*): *Senserunt me judicem suum, et quibus privatus ab avis atavisque profui, vivacius nisus sum meis fascibus adjuvare*. Pauca profecto, et exigua hæc esse videbuntur, si cum majoribus, quæ pro tuenda justitia et prudenter suscepit, et strenue perfecit in præfectura, componantur. Quid porro? Non elatus ambitione, non amore victus, vel odio in ferenda sententia deflexit unquam ab æquitate. Verum enimvero integritatem animi non patriæ charitas, non jura propinquitatis, aut alia quævis humanæ rationis persuasio violavit. Denique tam probum se præstitit judicem, ut a Theodorico eximias hæc laudes sit consecutus: *At tu consuetudinem devotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde amplificando debitum, unde credi poterat absolutum. Egisti te per cuncta judicem totius erroris expertem, nec invidia quemquam depri-mens, nec gratia blandiente sublinuans. Quod cum ubique sit arduum, tamen fit in patria gloriosum: ubi ne-*

cesse est aut gratiam parentela protocet, aut odium longæ contentiones exasperent (Lib. 1, ep. 3).

§ XIV. *Quid revocatus Cassiodorus apud Theodoricum egerit.* Explicto anno magistratu, Cassiodorum apud se revocat Theodoricus, ut si quæ literæ ad reges et principes, aut primarios regni administratos essent scribendæ; si panegyrico sermone excipiendi reges aut reginæ in curiam ad principem adeuntes; denique in gravissimis quibuslibet negotiis ejus opera, consilio et eloquentia uteretur; ut etiam amicos cum eo non minus utili quam grato colloquio miscere interdum sermones posset. Quam regis familiaritatem commendans Athalaricus: *Egisti, inquit (Lib. IX, ep. 24), rerum Domino judicem familiarem, et internum procerem*. Quis credat Theodoricum armorum gloria quam litterarum studio clariorem, rebus nuper adepti regni componendis impeditum, erudita Cassiodori facundia tam mirabiliter affectum fuisse, ut si quid otii publicis curis posset interciperi, quærendis ab eo sapientum politicorumque sententias totum impenderet; amaretque ab eo sciscitari occulta naturæ miracula, philosophiæ arcana, siderum cursus, maris abyssos, meatus alveosque fontium? Fidem tamen si quis mihi derogandam patet, testem locupletissimum Athalaricum audiat in hæc verba disserentem (*Lib. IX, ep. 24*): *Cum esset publica cura vacuatus Theodoricus, sententias prudentum a tuis, scilicet Cassiodori, fabulis exigebat, ut factis propriis se æquaret antiquis, stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula rimator acutissimus inquirebat; ut rerum naturis diligentiùs perscrutatus, quidam purpuratus videretur esse philosophus*. His forsitan Athalarici verbis scriptores nonnulli, inter quos Cuspinianus, adducti sunt ut assererent Cassiodoro magistro litteris studuisse Theodoricum, nulla tamen assertionis allata probatione. Illud ergo prudens lector expendat, utrum Theodoricus rex ætate pene omnem in re militari, neglecta scientiarum cura, cum posuisset, Cassiodorum discipulus audierit. Id quidem vel ullum hominem sibi facile persuadere posse vix crediderim.

§ XV. *Quo ordine Cassiodorus dignitates administraverit.* Etsi magnis rebus tam ingentem, tam serium animum afferbat, ut majoribus intentus esse non posse videretur, tamen capacissimæ mentis præstantiam toties regi consultissimo asseruerat, ut eam altiora moliri posse non iniquus æstimator Theodoricus putaverit. Quare ex præfectura Brutiorum et Lucaniæ redeuntem ad amplissimos honores gradatim promovit; vix tamen temporis rationem serièque annorum quibus dignitates gessit, vix ipsam quoque honorum ordinem rite quis possit explicare. Si quid nihilominus certi investigari queat, ab ejus scriptis totum repetemus.

§ XVI. *Cassiodorus fit quæstor.* Post Lucaniæ Brutiorumque præfecturam, quæstor factus est; hinc est quod pro hujusmodi suscepta dignitate laudatur ab Athalarico (*Var. lib. IX, ep. 24*): *Denique ex te probare possumus eximium principis institutum, quem primævum recipiens ad quæstoris officium, mox reperi conscientia præditum, et legum eruditione maturum*. Et post pauca: *Quoties ille te grandævus proceribus imputavit, dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxerat? Cassiodorus ipse in priori præfatione Variarum, inter primaria quæ ante magisterii prætorianæque sedis præfecturam suscepit munera, quæstoris reponit officium: cujus præcipuæ partes erant, ut regis lingue vox esset (Lib. VI, form. 5). Ad hunc honorem provehebatur nemo quem sua eruditio et negotiorum capax animus non commendarent, ut recte docet Theodoricus (Lib. V, ep. 4): « Omnes quos ad quæsturæ culmen evehimus, doctissimos æstimamus, quales legum interpretes, et consilii nostri decet esse participes: dignitas, quæ nec divitiis, nec solis natalibus invenitur; sed tantum eam doctrina cum conjuncta potest impetrare prudentia, etc. »*

His animi dotibus, et virtutum ornamentis instru-

ctissimum Cassiodorum huic admovit officio; cujus **A** virtutis meritum habuerit, nemo mirabitur, qui hæc Athalarici verba expenderit (*Ibidem*): *Non enim proprios fines sub te ulla dignitas custodivit, quando conscientiae tuæ constat creditum, quod a multis proceribus fuit sincerissime peragendum.*

¶ XVIII. *Fuit præfectus prætorio Cassiodorus.* Exinde ad prætorii præfecturam, culmen honoris altissimum, evectus est: in quo constitutum non aura vanitatis afflavit, quæ vel nobiliores animos solet perstringere: *Nullo quippe, ut plerisque moris est, elatus favore fortunæ in colthurnum se magnæ potestatis erexit; majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiæ terminos magna cohibuit (Lib. 1, ep. 4).* Hæc æquabilitas atque moderatio qua indignum se tantis muneribus sentiebat, haud retardabat mentis devotionem in gloria principis, et commodis subditorum procurandis. Qui propensa bonitate in provincialium animos influebat suaviter, militibusque verendum se præstabat: *Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis (Lib. 1, ep. 4).* Justitiæ adeo tenax fuit, ut cum quis lite contenderet, arbitrum causæ illum optaret; et quamvis tributa imponendi munus, populis exosum, tractaret, ea singulis tanta æquitate dispensabat, ut nemo gravari se taxatione querere, nemo solvere detrectaret. Hanc æquitatem egregie laudat Theodoricus (*Var. lib. 11, ep. 3*): *Cuncta provide gubernatione disponens, ostendisti quam leve sit stipendia sub iudicis integritate dependere; nullus enim gravanter obtulit, quod sub æquitate persolvit.* Qua, quæso, putas solertia prædium eum qui sic novit stipendia iuraque principis cum devoto populi obsequio componere, ut neque illius, neque horum odium contraheret; quinimo grater facerent subditi, quod juste exigi a principe non ignorarent? *Junxit bene, verba sunt Theodorici (Lib. 1, ep. 4), cum universorum gaudis nostra compendia: ærario munificus, et justo solventibus gratiosus.*

¶ XVII. *Magisterii dignitatem obit Cassiodorus.* Huc pertinet quod, velut in grati animi testimonium, quæstorem integritate notissimum honore magisterii affectat Theodoricus, testante Athalarico (*Lib. 11, ep. 24*). *Veniamus ad magisteriam dignitatem, quam non pecuniæ largitate, sed morum nosceris suffragio consecutus.* Ad eum qui hujus muneris fungebatur officio, palatii disciplina, causarum pondus, aliena judicia, veredorum cura, etc., pertinebat: per eum senatores regi præsentabantur, legatorum adventus prænuntiabatur; denique inter prætorianas cohortes, et urbanæ præfecturæ milites habebat primatum. Porro cum ad hoc culmen solis virtutum gradibus elatus fuerit Cassiodorus, ea tunc floruit integritate justitiæ, quæ probum et prudentem virum decet. Principis jura subditorumque partes sic defendebat, ut omnes quibuscum res ipsi erat, sibi demereretur. Grande hoc munus operosi negotii, cui vix par esset vir capacissimæ mentis, eminentis Senatoris non gravabat ingenium; eum enim in magisteria dignitate constitutum præcipuis etiam quæsturis officiis vacare Theodoricus voluit. *Quo loco positus, inquit Athalaricus (Lib. 11, ep. 24), æmper quæstoribus adjuisti; et cum rerum tum gravitas, tum amplitudo eloquentiam non vulgarem exigere, causa credebatur ejus ingenio (Ibidem).* Nunquid felicem prædicabis eum cujus consilium et industriam adeo sibi necessaria rex judicabat, ut ab eo exigere teneretur, *quod se noverat minime commisisse (Ibidem)?* Nunquid eam gratiam singularem censebis, quod vacantibus aliis, summam rerum solus attingeret? *Quadam gratia præjudiciali vacabas alios laborare, ut te sententiæ suæ copiosa laude completeret (Ibidem).* Age vero hanc felicitatem, huic favorem principis quam funesti casus, quam infesta invidiæ tela exceperant, nisi præcavisset sapientissimi viri rerum politicarum peritissima sagacitas! Id enim sua prudentia et æquitate est assecutus, ut ne vel levi obrectatorum morsu læderetur; quinimo invitè laudarent adversarii ejus probitatem. *Nescivit de te quisquam submurmurare contraria, cum tamen de principali gratia sustineres invidiam; derogare cupientes vicit integritas actionis; adversarii tui sæpe locuti sunt coacti, quod animus non habebat (Lib. 11, ep. 24).* Ceterum quod maximis negotiis majorem semper animam, majus semper

C adeo beneficus in omnes fuit Cassiodorus, ut dandi quam accipiendi longe avidior, iudicium damnaret avaritiam qui muneribus clientum dignitatem inquinant: *dandi avidus, accipiendi fastidiosus.* Nunquam vir summus criminum contagione mentem illasam ad virtutis amorem non convertit: *delectator criminis, amator æquitatis.* Quis igitur mirabitur quod recte factorum ejus in obeunda præfectura memoria principis animum mirifice oblectaret? *Oblectat igitur, inquit rex (Lib. 1, ep. 3), nos actus præfecturæ recolere.* Et vero quam gratum erat Theodorico mente repetere præclaram subditi sui modestiam, justitiam, fidem! *Æquitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit otiosam.* Sane de præfecto prætorio a se constituto verissime posse prædicare erat illi suavissimum, quod sensit tunc respública ex illo cætu Romuleo innocentie virum; qui licet se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen majus contulit, quod bonæ actionis exemplum sequentibus dereliquit (*Lib. 1, ep. 4*).

¶ XIX. *Quid egerit Theodorico Romam petente.* Finem non faciam, si referre sigillatim voluero quam sollicitè provinciis et urbibus prepositus consuleret, tum in jure civium tuendo, tum in componendis plebeiiorum hominum dissidiis. At prætermitti se non patitur providentissimi præfecti solers diligentia, qua Urbem ad regium Theodorici ingressum ornari instruique curavit. Ravennæ rex sedem imperii collocaverat, unde Romam, quam sibi vectigalem fecerat, peteret necesse fuit, ut seditiones turbasque comprimeret, quæ per antipapam Laurentium adversus legitimum papam Symmachum commotæ, clerum et senatum agebant in partes, Urbemque lacerabant. Quamvis enim ad canonicam Symmachi electionem regia pariter accessisset auctoritas, ea tamen novarum rerum auctores non cohibuerat. Votis igitur Romanorum orthodoxorum rex cum acquisceret, Romam venire cogitavit, ut ortam præsens sedaret tempestatem, et optatam Christianæ reipublicæ tranquillitatem restitueret. Ubi primum intellexit præfectus prætorio Cassiodorus regi in animo esse ut Ro-

mam proficisceretur; ad Constantinianum, quem experientissimum virum appellat, et ad Maximianum suum in Urbe vicarium protinus litteras mittit, quibus mandat ut dent operam ne quid desit ad solemnem ingressus regii pompam, vias publicas procurent, si opus erit, instaurari, pontes refici, mensas dignis rege cibis instrui. *In quam rem*, inquit (*Var. lib. xii, ep. 18, 19*), scribens ad Maximianum, *illum sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, qui tibi officioque tuo debeat imminere, quatenus nobis omnia parata renuntiet: quia committi non potest casus, quod nostro periculo constat ascribi.*

Nec ego quidem diffitear non liquere, an regnante Theodorico, aut successoribus ejus, qui et ipsi quoque Cassiodoro prefecto prætorio Romam petiere, scripta fuerit hæc epistola. Hic tamen factum illud præclarum Senatoris memoravimus, eo quod nullibi de Maximiano, nisi in litteris Theodorici nomine missis sermo fiat; ex quibus sane, quo in numero esset apud regem Cassiodorum populumque Romanum, quidve sustinere posset, intelligi potest. Quod si cui forsitan adhuc dubia videtur hæc epocha, fateatur certe necesse est nihil Cassiodoro nostro circa principis, quisquis ille tandem fuerit, ingressum in Urbem sollicitius reperiri, ne dicam excogitari potuisse.

Ravenna itaque rex cum proceribus, quos inter Cassiodorus primarius eminebat, Romam progreditur, quo ingenti civium gaudio et plausu receptus, dissidentes Romanorum animos, exitialis clero et senatui schismatis peste rescissa, composuit. Nunc vero apud se quisque reputet, quam juste Cassiodorus, cujus tantum pondus in regis animum fuit, in partem laudis venire debeat, quam assecutus est Theodoricus, cum auctoritate sua pessimam schismatis luem repressit, et sua orthodoxorum bona, juxta canones Romani concilii reddidit; fuit enim in hoc negotio consiliorum factorumque principis adiutor potissimus et particeps Cassiodorus.

§ XX. *Ad patricii dignitatem evehitur.* Vix functus erat prætorii prefectura, cum eum ad patricii dignitatem Theodoricus extulit, quam quidem ut consequeretur, rara illius, tum in regem, tum in rempublicam merita suo quodam jure posebant. *His igitur tot amplissimis laudibus incitatus*, ait Theodoricus (*Lib. i, ep. 3*), *patriciatu tibi apicem justa remuneratione conferimus; ut quod alius est præmium, tibi sit retributio meritum.* Petens vero a senatu ut electum regio calculo patricium assensu mutuo confirmaret: *Meministis*, inquit (*Lib. i, ep. 4*), *et adhuc recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione prætoriano culmine locutus insederit.* Quam excelsos apex hujus honoris fuerit, ex form. 2 lib. vi compertum habemus, cum hanc dignitatem, quam constat uno consulatus fastigio fuisse inferiorem, capere reges honorificentem ducerent. *Præfectorios, et aliarum dignitatum viros præcedit*, verba sunt Theodorici (*Lib. vi, form. 2*), *uni tantum cedens fulguri, quem interdum etiam a nobis constat assumi.* Non annui duratione honoris, sed perpetuo dignitas hæc splendore patricium eingeat: *Ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quam de mundo contingat homines exire (Ibidem).*

In eximias Cassiodori laudes prorupisse egregius illius factis cum se provocatum significavisset Theodoricus, eum ut æquitatem virtutemque, quam singularem præbuit in ante concessis muneribus, in patricia dignitate pariter exhibeat, adhortatur. His sane monitis sollicitandus non erat ad virtutis gloriam Cassiodori animus, quam adeo coluit in aula principum, ut proceribus et viris candore morum conspicuis eximium se semper præbuerit integritatis exemplum: qualem commemorat Theodoricus, dum patricii intemeratam fidem commendat (*Lib. i, ep. 26*): *Magnifici viri Cassiodori Patricii pura nobis fide, et integritate comperti, etc.* Cujus rei tot adhuc argumenta quam certissima in hujus vitæ serie proferemus, ut

nemini venire possit in dubium laudata viri hujus præstantissimi probitas.

§ XXI. *Quo anno factus consul Cassiodorus.* Quo anno consulatum gesserit, non convenit inter scriptores. Ad annum 515 referunt nonnulli, ut Cuspinianus in Commentario in Chronicon Cassiodori; nec enim rationem haberi volo errati quod irrepsit in editionem quæ consulatum ejus in anno 512 collocat; bis siquidem numeratus reperitur annus 451. At verosimilius in anno 514 ponunt aliorum Chronica, ut Marcellini, Onulfri, Bucherii, quibus consentit card. Baronius. Hanc opinionem diversitatem induxit librorum incuria, qui in transcribendo Cassiodori Chronico Dexerati et Volusiani consulatum, qui contigit anno 503, prætermisere.

Quod vero in anno 514 sit collocandus Cassiodori consulatus, probari etiam potest observatione a me facta, quæ in citatis auctoribus non occurrit; videlicet quod juxta Cassiodorum ep. 2 lib. ii Var., Felix a Theodorico consulatum adeptus sit indictione iv, quæ in annum 511 incidit; atque ipse in Chronico suo consulatus duos inter Felicis et sui ipsius consulatum recenseat: ex qua supputatione fit ut consulatus ejus sit ad annum 514 referendus.

§ XXII. *Sub Cassiodori consulatu antipape Laurentii schisma extinguitur.* Nunc illud quid atinet commemorare amplissimi hujus honoris quam præclara fuerint ornamenta, quam alta munera? Ea nosse qui voluerit, discat ex form. 1 lib. vi Var. Sat erit adnotasse quod renascentis schismatis flammam extingui suo sub consulatu ingenti animi gaudio viderit Cassiodorus. Qua occasione olim venerit in Urbem Theodoricus, supra diximus, videlicet ut ortas ex schismate dissensiones compesceret. Post regis discessum, Laurentii factiosæ partes novam, horridi Boreæ alicujus instar, commovere tempestatem, qua ad obitum usque Symmachii, qui hoc anno contigit, miserum in modum perturbata est Ecclesiæ tranquillitas. Sublato e vivis Symmacho, prohorum tandem hominum consensione et diligentia factum est, ut dissidentes partes convenirent, et factam Hormisdæ papæ electionem communi suffragio firmarent. Quamobrem reliquæ schismatis omnino dissolutæ sunt, ut verbis moderatissimis in Chronico testatur ipse Cassiodorus. *Me etiam consule, in vestrorum, scilicet Theodorici, laude temporum, adunato clero, vel populo Romæ, Ecclesiæ rediit optata concordia.* Quam utinam fusius explicasset ceteri scriptores! Clarius profecto innotesceret quantum operæ pro suæ dignitatis partibus, et officiosissima erga matrem Ecclesiam pietate præstitit magnanimus consul, ut discordes animos ad pacem revocaret, et juxta canones et Ecclesiæ decreta summi pontificis electio haberetur: quanquam propensa in Ecclesiæ utilitatem et Republicæ salutem nostri consulis voluntas et sollicita diligentia illud non patitur in dubium adduci.

§ XXIII. *Cassiodori absentiam quam impatienter tulerit Theodoricus.* Dum consulatum gereret Senator, vel ea circiter tempora Romam ut peteret, aut alio proficisceretur, gravissimum procul dubio, quod urgebat, negotium postulavit. Quapropter abesse aliquandiu a regio palatio necesse fuit: sed Theodoricus eum absentem ferre diu non potuit, cujus ex consilio summa regni negotia pendebant, cujus eruditus sermonibus animum pascere sibi utilissimum existimabat. Itaque litteras mittit quibus eum omnino rogat in aulam quantocius revertatur. Gratissimum hoc litterarum regis commercium quanto honori sibi esse duxerit, hinc collige, quod inter illas quas regis nomine ad diversos scripsit, hanc ejus reposerit epistolam (*Var. lib. iii, ep. 28*), quæ brevissima quidem est, sed compendioso sermone laudes omnes quibus affici potest subditis a principe complectitur. In his ejus a se merito requiri præsentiam dicit, cui factam suæ dignitati et gloriæ accessionem maximam debere se profiteretur. *Convenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximias tempora prævicari.* Morum ejus splendore sua ornari palatia non dubitaver

affirmat: *Ornasti conscientiae integritate palatia*. Acceptum illi referre pacis gratissimum otium populos faletur: *Dedisti populis altam quietem*. Fide plenum fuisse, et aequitatis adeo amantem in ferendis sententias eum asserit, ut damni nihil susciperent, quibus judicia decerneret: *Præsentati tribunalibus iudicem te sine aliquo damni terrore viderunt*. Hoc studiosus apud omnes commendari probat, quod neglectis propriis utilitatibus, sui copiam prompto animo singulis faceret: *Præciosior factus cunctis, quia nullo præmio vendebaris*. Laborem nullum, aut officium principis causa non suscepisse gratanter commemorat, seque idcirco laudes ipsi publicas, et grati animi testes rependisse: *Magnitudinem tuam glorioso nobis servitio comprobata palatio teste laudavimus*. Quantocius festinet in aulam summis omnium votis expectatus, adhortatur: *Tende gradus, accelera festinus adventum*. Ecquid, amabo vos, huic laudum cumulo potest accedere? Merita profecto cuiusquam alterius excederet; Magni Cassiodori virtutes vix exæquat, quarum excellens magnitudo ex ante gestis jam cognita uberem absque ullo laudandæ veritatis metu, laudationis materiam suppeditat.

§ XXIV. *Litteras, panegyricos et chronicon scribit*. Cassiodorus itaque cum in aula regis suis se virtutibus decerneret a procerum reliquis, litteras ejus nomine scripsit, habuitque ad reges et reginas sermones panegyricos: *Dixisti ad commendationem universitatis frequenter reginis et regibus laudes (Prima præf. in Var. lib.)*. Regis etiam jussu Chronicon a prima mortalium origine compendioso stylo deduxit ad sua tempora, hoc est ad consulatum Justini imperatoris et Eutarici Cilicæ, quo æræ Christianæ annus 519 numerabatur. Nullum hic habemus de hoc Chronico prolixius disserendi locum, de quo quam diversimode sentiant auctores fuse in nostra præfatione diximus.

§ XXV. *Gothorum historiam componit*. Gothorum Historiam in libros duodecim distributam sub eodem rege Cassiodorus edidit, ut in priori præfatione Variarium ipse monet; et Athalaricus rex ad senatum scribens, hujus historiae formam quamdam generalem exhibet, dum ita loquitur (*Lib. ix, ep. 25*): *Iste reges Gothorum longa oblivione celatos latibulo vetustatis eduxit; iste Amalos cum generis sui claritate restituit, evidenter ostendens in decimam septimam progeniem, stirpem nos habere regalem. Originem Gothicam historiam fecit esse Romanam: colligens quasi in unam coronam germen floridum, quod per librorum campos passim fuerat dispersum*. Ardens movet desiderium hujus operis jactura, hominibus historiae amantibus magnopere dolenda, ex quo præclara sane antiquitatis monumenta eruere liceret. Quanquam modum aliquem ponit desiderio nostro Jornandes, sive Jordanus Ravennæ præsul, qui totius historiae Epitomen posteritati commisit; sic autem de ea ad Castellium præloquitur: *Suades ut nostris verbis duodecim Senatoris volumina de origine actusque Getarum, ab olim usque nunc per generationes descendentes, in uno et hoc parvo libello coarctem: dura satis imperia, etc.* Si hæc ultima Jornandis verba scientibus quam operosum sit res gestas scribere, probare debeant quantum laboris in historia concinnanda posuerit Cassiodorus: omnes sane mirari non desinent, virum publicis regni distentum negotiis, tam ardua opera non suscepisse modo, sed strenuo labore confecisse.

§ XXVI. *Magisterii dignitatem iterum suscipit Cassiodorus*. Ad magisterii munus iterum vocatus est a Theodorico anno Domini 526, qui regni vitæque illius supremus fuit; sic enim Athalaricus: *Reperimus quidem eum magistrum (Lib. ix, ep. 25)*. Mirum procul dubio videri poterat, quod post tot tamque ampla munera in regis utilitatem et gloriam laudabiliter administrata, ad magisterii partes, quas egregie jam impleverat, quasque meritis inferiores potuisset salva modestia despiciere, rursum sustinendas Theodoricus inusitato more Cassiodorum invitaret. Verum eminentioris erat animi Senator, quam ut de rege senti-

ret iniquius, et illius mandatis privata commoda præponeret: cuius rei argumenta clarissima eum sub Theodorici successoribus præstitisse videbimus. Et quia noverat maximo bono regi fore, si magisterii officium iniret, illud non minori significatione lætitiæ quam altiores dignitates suscepit, parique semper gessit æquitate ac prudentia. Eo in munere celesti nutu potius quam Theodorici jussu fuisse constitutum, felix rerum significavit eventus; junioris etenim Athalarici incredibile est quantum consilio et opera juverit regni primordia, quibus motus intempestivi poterant a seditiosis excitari ob infirmam regis ætatem.

§ XXVII. *Quomodo primordia regni Athalarici juverit*. Scilicet Theodoricus decesserat nulla relicta prole mascula præter Athalaricum octennem, quem Amalasantha filia susceperat ex Eutarico Cilicæ, qui ante socerum ejus fato functus est. Regni gubernacula pro filio cepit Amalasantha, cui administrando impar procul dubio fuisset, nisi manum, ut ita dicam, herculeosque humeros oneri tanto Magnus Cassiodorus supposuisset. In hac nova rerum facie, a fide et officio nunquam deflexit; imo facultatibus, litteris et armis juvit regni primordia (*Var. lib. ix, ep. 25*), ut Athalaricus ipse gratanter gloriatur. Nec contentus unam provinciam, ut olim Siciliam, in officio cohibere, majora Senator eximius præstitit, cum videlicet gentem Gothorum omnem Athalarico subdidit; atque ita factum est, ut optata publice pacis felicitas laborem ejus ac prudentiam exciperet, et, ut cum Athalarico loquar: *ipsius labore actum est, ne laboraret imperium (Ibidem)*.

Felix profecto Athalaricus, qui regni administrum sub ipso nactus est exordio, in quem ætas tenera, in quem regni novitas tuto recumberet; qui et dignitatem regiam asserere, et negotiorum pondus ferre posset. *Nam cum novitas regni multa posceret ordinari, erat solus Cassiodorus ad universa sufficiens*. Quare si dicendum in publico, nullus paratior, nullus eloquio instructor aderat. In negotiis instantibus consilio si opus erat, rebus obscuris lucem splendore ingenii sol novus affundebat; res dubias et ambiguas nullo negotio Œdipus novus explicabat; nusquam desperandus erat exitus rei quam quis ejus arbitrio susceperat. *Ipsium denique, inquit Athalaricus (Ibidem), dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant*. Eximia profecto sapientia virum ornatissimum ad res politicas moderandas, rei militaris scientissimum virum ad bella gerenda, donique qualem exigebant consecuta sunt Amalasanthæ et Athalarici gravissimis negotiis implicata regni initia. *Nam dum curæ littorum regias cogitationes incesserent, subito a litterarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum præstitit intrepidus (Ibidem)*. Ecquis igitur tam multiplici virtutum laude mirabilem Cassiodorum non mirabitur? Audens dico eum regni Gothorum sub Athalarico maximum existisse ornamentum, qui nimirum sub Theodorico summa laus temporum fuit (*Lib. ix, ep. 24*).

§ XXVIII. *Fis iterum quæstor*. Anno magisterii vix perfunctus munere fuerat, cum quæstoris officium iterum obire cogitur; illud Theodorici beneficio prius acceptum gesserat ea fide et integritate, quam debitis et rex et subditi laudibus palam extulerant. Sed hæc dignitatem rursus excellentiore modo administrandi amplam fecit occasionem initium regni Athalarici: *Implevit nobis, inquit ipse rex, vel potius Amalasantha (Lib. ix, ep. 25), quæstoris officium, et mercedes justissimè devolvens cautela, quam ab auctore nostro didicerat, libenter hæreditatis utilitatibus exhibebat*. Hic non stetit quæstoris studium erga regem et rempublicam: *Verum his majus aliquid adjiciens, more et exemplo parentum, Gothorum armat exercitus, et bono instituto melior, quod a parentibus accepit hæreditaria largitate custodit (Lib. i, ep. 4)*. Proprio censu Gothorum copias alit prævertendis motibus destinatas, qui fluctuantis regni principio concitari sæpe sub puero rege consueverunt. *Deputatos Gothos propriis pavit expensis, ut nec provinciales percelleret, nec fuscum*

nostrum expensarum oneribus ingravaret (Lib. ix, A ep. 25).

Ea fuit ejus animi nobilitas, ea de singulis bene merendi voluntas, ut non modo in cives, verumetiam in regem beneficus existeret; et alieni commodi adeo providus, ut arma ejus nulla possessorum damna senserint. Quam ergo juste laudatur apud senatum ab Athalarico, dum provinciarum custodem appellat! Fuit nimirum provinciarum verissimus custos. Et certe quis unquam regiae majestatis assertor magis religiosus et fortis, magis honorum vitæque suæ prodigus, quem nec vacillantis regni principia sub infante rege, nec dubia rerum facies, aut incerta vicissitudo a proposito potuit unquam deterrere? Aëris regii fidissimus fuit conservator; aëris proprii provisor vel parcissimus, vel nullus; generoso namque præditus animo, posthabitis his aliisque rationibus quibus ad res suas procurandas duci poterat, ad altiora erigitur; et cujus fides nullis limitibus tenebatur, nullis ipse rebus parceret pro regis obsequio.

§ XXIX. *Quid dimissis militibus in quæstura egerit.* At ubi ab armis discessum est, curam omnem atque ingenium in eo posuit, ut sua singulis pro æquitate jura tribueret: quod Athalaricus ita testatur (Var. lib. ix, ep. 25), ut belli cura resoluta est, ingenium suum legum potius ductor exercuit. Belli enim confusione dissoluta, corrupta pene omnia, ac dissipatas leges, imo iudicium, quos avaritia invaserat, reperit venalia iudicia. Quid vero? Hæc damna reparare, hanc pestem eliminare studuit et prudentiæ et justitiæ laude, ut ejus iudicio æquius nihil possent optare litigantium turbæ: *Signans sine litigantium damno, quod ante sine protio constabat esse laceratum (Ibidem).* Quos in hoc secutus sit Cassiodorus si scire velis, audi eundem Athalaricum (Ibidem): *Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ducatum, qui plus de sua disciplina, quam per arma laudati sunt.* Nec eos imitando tantum assecutus est, sed longe multumque superavit: quandoquidem tam præclarum eximie illius virtutis Athalaricus dedit testimonium, ut asseverare non dubitet eum (Ibidem), dum nesciret aliena quærere, novisse tantum propria largus offerre. *Hinc, inquit, cunctis ita fuit benevolus, ut suarum rerum non dominus, sed distributor egregius videretur.* Nunquam tamen rerum feliciter procedente curæ, nec popularis auræ afflatu elata est ejus animi moderatio; etenim solidis Christianæ humilitatis fundamentis firmiter innixus, fuit semper moderatus in prosperis. Verum quo præceptore has proborum morum leges didicerat, quas sæculi prudentia respuere solet? Nullo certe nisi Christo Domino, quem in sacris codicibus docentem audierat. *Mos igitur mores lecto divina solidavit (Lib. ix, ep. 25).* Ex his fontibus illas virtutes hausit quas in æternum politicorum omnium exemplum traduxit; et hoc cœlesti Doctore novit humilitate Christi in amplissimis honoribus mores modestissimos conformare. *Hinc virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia veritatis sapore conditur: sic ad omnia redidit humilis, quem imbuat doctrina cœlestis (Ibidem).*

His tam Christianæ pietatis virtutibus animum dum exerceret Cassiodorus, muneris alterius partes sustinere cogebatur, quo ut nuper sub Theodorico, sic sub Athalarico illius mandato et nomine varias ad pontificem, ad episcopos, ad clerum, senatum populumque Romanum, ad imperatorem, ad regem Vandalorum, permultosque alios litteras scribebat pietate singulari, et exquisitis sententiis mirabiles, quas videre est libris viii et ix Variarum.

§ XXX. *Cassiodorus spes unica Amalasanthæ dolenti remotam a studiis Athalaricum.* Octavam, ut vidimus, annum agebat Athalaricus cum ad gubernacula imperii Gothici accessisset, quem Amalasantha mater in iis omnibus disciplinis et artibus quæ Christianam et maximum regem decent, erudiendum tradiderat. At Gothi, gens ferox, se regi scientiis dedito parere velle superbe negaverunt: putantes armorum gloriam cum studio litterarum stare non posse, quæ

A molliant hebetentque animi vigorem. Regiæ itaque voluntati consilioque saluberrimo tam præfracte tantaque ferocitate obstiteret, ut eorum furori cedere tandem coacta fuerit. Idcirco Athalarici mollis et fluxa ætas extinctis virtutum et optimarum artium seminibus ad vitia facile deflexit, ac pessimum regis exemplum cito secuta est subditorum pene omnium miseranda corruptio.

Depravata omnia nec sine lacrymis, nec sine acerbissimo animi sensu videre poterat Amalasantha, pia imprimis regina; ipsique et bonis omnibus incredibilem dolorem inurebat misera tum regis, tum regni facies. Summum tamen morerem minuebat spes unica in Cassiodori probitate posita; noverat enim quantum regis adolescentiam consiliis et opera, curis et opibus fovisset; quot quæstor factus iniquas rescidisset leges; quot improbissime eversas juste reflixisset. Unde vitiosas omnes et corruptas consuetudines brevi ab eo emendandas confidebat, quem tum a Deo donatum putabat ut pristinum reipublicæ splendorem restitueret.

§ XXXI. *Creatur iterum præfectus prætorio.* Eam sane ob causam cuncti quibus chara erat patriæ gloria, per Senatorem integerrimum prætoriam præfecturam administrari optabant ardentissime; idque ab Athalarico sæpius postulaverant, quorum precibus annuens rex illum prætorio præfecit indictione xii, id est anno Domini 534. Hæc Athalaricus non sine præclara Cassiodori commendatione insinuat, dum ait (Var. lib. ix, ep. 24): *Diutius quidem differendo pro te cunctorum vota lassavimus, ut benevolentiam in te probaremus generalitatis, et cunctis desideriorum adventus. Pari laude subditum rex afficit, dum senatum admonet qua ductus ratione præfectum prætorio illum fecerat, videlicet ut omnium votis expetitis corruptelas omnes et pravos usus facilius corrigeret. Huic ergo præfecturæ prætorianæ regendam tribuimus dignitatem, ut querelas omnes infidelium nundinatione collectas, Deo præstante, sua integritate componat, faciatque tam nimum desideratus, ut cunctis possit esse beneficus (Lib. ix, ep. 25).*

Docet præterea rex eum a se præfectum ea mente ut provincias iudicibus iniquis oppressas sublevaret: *ut probatum iudicem sine metu provinciarum suscipiant, quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas (Lib. ix, ep. 24).* Atque ut qui sordido semper quæstu abstinuit, avaritiæ damna resarciat: *Solius es quidem justa non vendere; sed nunc oportet impensus læsis per injuriam subvenire (Ibidem).* Quid plura? ut qui anteaquis, inquit (Ibidem), *fascibus mirabilis continentis exempla præbuit, incorruptibili morum ejus integritate abusus omnes et fraudulenta studia extirpentur et funditus tollantur. Invigilet incorruptibilis sensus adversus male consuetas manus (Ibidem), etc.* Hinc eum in prætoriana sede, tanquam in specula a se collocatum pronuntiat; ut nulla sagacem ejus prudentiam effugiat malitia, quam vel punire, vel emendare non possit: *Lumen te immisimus rebus celatis, quando nec prudentiæ tuæ quinquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione tentare (Lib. ix, ep. 24).* Nullo tamen exemplo eum induci oportere prædicat ad eâ quæ magna sunt peragenda. *Quam putas ob causam? Ipsum audi Athalaricum; miram sane rei insolite profert rationem: Altorum tibi exempla non ponimus, vetera moribus tuis, et omnium vota compleri (Ibidem).* Summi viri laudem absolutissimam nec brevius, nec melius quis complecti poterat, quam his paucioribus, sed luculentissimis verbis: *Vetera moribus tuis, et omnium vota compleri.*

§ XXXII. *Quid, cur, et quomodo scripserit ad sum. pontif. Joannem II.* Mirum profecto quam constans semper fuerit summis in laudibus Christiana Cassiodori humilitas; nam ubi primum præfectus prætorio creatus est, statim ad summum pontificem Joannem II supplices litteras scripsit, quibus ut illius obsecrat, Deum pro se enixius oret quatenus commissam sibi provinciam ac reipublicæ partes sustinere pro dignitate valeat. *Precor, inquit (Var. lib. xi, ep.*

2), ut vivacius oretis, ut quidquid est alienum a recto A abhorreat animus; ut ingenium cœlesti lumine illustratum a vero nunquam discedat; ut talem denique judicem se præstet, qualem catholica postulat Ecclesia. Sed hæc melius describi non possunt, quam ejus verbis æri mansuro incidendis (*Ibidem*), ut mihi filio vestro intelligentiæ sensus aperiat, ut quæ vere sunt utilia sequar, quæ vitanda refugiam. Vigor ille rationalis animæ nobis consilium præstet, facies veritatis albescat: ne mentem nostram innubilet caligo corporea; sequamur quod intus est, ne foris a nobis simus; instruat quod de vera sapientia sapit, illuminet quod cœlesti claritate resplendet: talem denique judicem suscipiat publicus actus, qualem filium catholica mittat Ecclesia.

Et quia se non tantum summi pontificis filium, sed etiam discipulum proficitur, rogat hoc nomine, ut si quid in obeundo munere peccaverit, admonetur a magistro, ut citius possit emendare. Certum sibi esse, ait, a recto aberrare non posse, si ipsum habeat omnium suarum actionum monitorem. *Monete me quæ sunt gerenda, bene agere vel correptus exopto: quia errat difficilior oris quæ voces desiderat audire pastoris; nec facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem iudex palatinus; sed vester non desinam esse discipulus.* Additque: *Tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus (Ibidem).* Denique minaciter quidem, sed pergrate urget, ut precibus ejus et consiliis adjuvetur, quæ si deesse senserit, imputandum illi fore quidquid in præfectura a recto fecerit alienum. *Sed cum me a vobis desiderem et moneri consiliis, et adjuvari orationibus, jam vobis applicandum est, si quid in me fuerit aliter quam optabatur inventum (Ibidem).* Hæc sibi a summo pontifice ideo deberi asserit, quod in Petri cathedra sedeat, cujus admiratur splendorem et potestatem, quanti eum fecerit his verbis significat (*Ibidem*): *Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores, quæ licet generalis mundo sit præstita, vobis etiam cognoscitur localiter attributa.* Inde eum orbi Christiano præesse dicit (*Ibidem*) jure et auctoritate pontificia: *Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis; vos Patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissæ custodia. Christianissimam epistolam his claudit verbis (Ibidem), quibus æternum testatur summam in apostolos observantiam, dum eos sibi semper optat patronos: Tenemus alicujus sanctorum apostolorum proprium.... nihil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desit antistitis. Attendat nunc, obsecro, quisquis hæc legerit, an vel levissima violatæ fidei, aut religionis suspensio cadere possit in sapientissimum rerum civilium administratorem, quandoquidem tam Christianæ pietatis insigne cum judicis officio mirum in modum in ipso enituisse cernimus.*

§ XXXIII. *Quomodo ad episcopos encyclicam epistolam scripserit.* In eundem plane sensum encyclicam ad episcopos, quos spirituales Patres appellat, direxit epistolam (*Var. lib. xi, ep. 3*), qua petit sanctissimam exorent Trinitatem, ut in præfecturæ suæ administratione iudex semper sit incorruptus et integerrimus. *Vos spirituales parentes, qui Auctorem rerum illuminata mente conspiciatis, pro me sanctæ Trinitati sedulo supplicate: dignitatem conscientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus est; faciat inoffensum judicem, ne damnat errantem.* Impetrent, ut in iudiciis suis judicantem Deum semper aspiciat, amet, et sequatur. *Sit nobis prosperrime præsens, ut infau-
sta vitia reddantur absentia: amorem suum tribuat, ut peccandi ambitum miseratus excludat (Ibidem).* Deinde plenissime pietatis adjungit petitionem, quæ evidentissime demonstrat quanta in indictis ab Ecclesia jejuniis aliisque severioris penitentis exercitiis posita sit ipsi spes atque fiducia. *Quapropter animæ veri parentes, affectuosa petitione vos deprecor, ut indico jejuniis Domino supplicetis, qui vitam principum nostrorum florenti regno protendat, hostes reipublicæ*

defensor imminuat, donet quieta tempora, et ad laudem sui nominis copiosa (Ibidem).

Integra describenda foret epistola, si vellem intimos pietatis ac sanctitatis sensus aperire quibus M. Cassiodori animus afficiebatur; sed quoniam eam suo loco perlegere est unicuique pervium, unum illud adjiciendum puto, quo præsules orando monet, paternæ charitatis affectu populum sic diligant, ut a regni tamen legibus non discedant, aut indulgentia mollior aliis præbeat occasionem errandi. Ita tamen, verba Cassiodori ipsissima sunt (*Lib. xi, ep. 3*), ne quod accidit per nimiam pietatem, dum miseris subvenire quæritis, locum legibus auferatis; nam si aliquid offendit forte districtum, talia date cunctis monita, ut judicia reddere possitis feriata. Nec quisquam igitur erit, ut arbitror, adeo morosus censor, qui Cassiodori officiosam fidem in obsequio principis corrupti et Ariani damnandam putet, cum religionis aut conscientie integritatem, quandiu illi fidus adhæsit, nusquam læsisse reperitur.

§ XXXIV. *Quomodo Senatori rescripserit summus pontifex.* Quas et summus pontifex, et episcopi litteras Cassiodoro rescripserint, non occurrit. Hæc, si quæ sunt, haud dubium quin in ipsius laudes longius excurrant. Iterum tamen ad Joannem II direxit litteras, ut eum ad mysteria catholice religionis omnibus explicanda induceret. Id conjicere licet ex ea quæ exstat apud Baronium (*An. Chr. 534*) Joannis papæ epistola Cassiodoro, et nonnullis senatoribus suadentibus rogantibusque scripta, qua fidem orthodoxam circa sanctissimam Trinitatem fusius exponit.

§ XXXV. *Litteræ Cassiodori ad senatum, ejusque ad cæteros magistratus edicta.* Priusquam ad Joannem papam et episcopos scriberet, M. Senator misit ad senatum litteras grati animi significatione plenas, quod a patribus fuisset in prætorio præfectum postulatus: beneficiorum tum maxime se memorem præbens apud eos qui de ipso bene meruerant. Sed et justitiæ amantissimum se probat litteris sigillatim scriptis (*Var. lib. ii, ep. 4*) ad provinciarum magistratus et iudices; atque edicto per provincias promulgando, eos serio admonet, ut ad rectam virtutis regulam actus suos solliciti componant. *Studete, cuncti, actibus bonis, transigite semper innoxii (Lib. xi, ep. 8).* Additque, ne ducti cupiditate pecuniæ iniqua lucra causis injustis quærant: *Quid litibus honesta confunditis? Si quæritis lucra, vitale potius damnosa litigia (Ibidem).* Cuncta se ad æquitatis leges expearsurum iisdem litteris proficitur: *Omnia vobis justa, omnia moderata promittite; nam nundinatio a me facta nescietur; cujus præclaram reddit rationem, non enim mea verba more vestium suspensa venduntur.* Nullam passuros damni injuriam a prætorianis pollicetur; etenim ne falsa officii atque operæ impensæ specie pecuniam injuste exigant, a se provisum est. *Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet; non exactor adjectitiis gravabit incommodis; non solum nostras, sed et officii innocuas custodivimus manus.* Subdit cur ea non verbis tantum, sed suo potissimum firmaverit exemplo. *Ostendimus, Deo juvante, continentiam, ut eam sine pudore imperare possimus.* Præterea tot votis expellit promotionem suam publicæ fore incrementum rei, non privatarum facultatum imminutionem, et sine pecuniæ largitione, non empto alterius patrocinio, non venali eloquentia, sed proprio cuique ore causam agere liberum fore promittit. *Ordinatio nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata.... auctor causa non redempta, sed propria lingua utetur. Nemo a nobis quam venerat minus locupletior redibit.* Denique eos obtestatur ut ad recta consilia propositumque servandæ justitiæ consensione animorum accedant, patrem ut se potius, quam iudicem præstet: *Vos ad omnia gesta estote devoti, ut me provinciarum patrem faciatis esse quam judicem.* Alterum ad iudices provinciales edictum protulit, tam præclaris illustratum sententiis, et piis adeo documentis plenum, ut illud ab Ecclesiæ præsule, non a palatii præfecto dictatum

esse crederes. Singula hic describere longum esset: id tamen prætermittere non possumus, quo sub se constitutos iudices sic alloquitur (*Lib. xi, ep. 9*): *Judicium quasi jurisdictionem cognoscite vocitatum; præsumtum agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum?*

§ XXXVI. *Quid scripserit Senator ad Joannem et Ambrosium.* Cæterum singulis magistratibus scribens Senator, eos adhortatur ad æquitatis observationem ea vi verborum, eo mentis vigore, ut mirari satis quis non possit ardens justitiæ studium, quam quidem unam spirare, cui uni se totum a puero mancipasse videbatur. Et vero nullus ab iis quos cancellarios suos creaverat, promptiorem in expediendis mandatis voluntatem, et in referendis ad se supplicum petitionibus fidem magis incorruptam exigebat: nullus districtius prohibebat, ne pecuniæ aut munerum largitione manus inficerent; nullus præcipiebat sollicitius commissum officium sic obirent, ut cunctis probari posset summa tum cancellariorum, tum præfecti prætorio æquitas. Elucet hoc perspicue in ejus epistola ad Joannem (*Var. lib. xi, ep. 6*): *Per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat: jussa nostra sine studio venalitatibus expedias. Omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam, etc.* Quid vero in officio præstandum Joanni nominatim designat, præcipitque ut expendat diligenter, quam debeat monitis suis esse intentus, ne cuiquam displiceat, aut improbetur evectus ab eo ad publici hujus honoris gradum. Eodem pene exemplo scribit (*Lib. xi, ep. 5*) ad Ambrosium vices suas Romæ agentem, ut in procuranda populorum quiete labori non parcat: adiciens non eum latere, quantum officiat justitiæ legibus iudicum negligentia; detque operam, ut suo splendori justitia restituatur. *Labor vester procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglectus intulerit: scopulus vitandus est, ubi alter offendit (Ibidem).*

§ XXXVII. *Edicta et sollicitudo Senatoris, ne tributa populus gravarent.* Videbantur tributa contra jura æquitatis impune delinquendi exactoribus præbere occasionem: quæ res animum præfecti vehementer movit ad hanc licentiam procul amandandam. Scriptis itaque litteris iudices provinciarum admonet, ut in hac parte contra peccantes severius agant; jubetque ut possessor nihil aliud, nisi quod publice debetur exsolvat. Suis diligentissime præscribit vectigalia quæque persolvi temporibus: ne fraudulenta venalique expectatione pondus abominabilis nundinationis imponeretur magis quam hujusmodi onera subleventur. *Abstine a nostris temporibus detestabilis et fugienda versutia. Sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggravari, ita constitutis temporibus, præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri (Lib. xi, ep. 7).* Impia hæc lucra luculentissima ratione proscribit (*Ibidem*): *De æquitate potius quam de rapacitate proficetur. Quid enim (o aureum dictum!) acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere. Atque ut animos addat iudicibus quos tam acriter monet esse recti observatores, remuneratorem beneficium fore se pollicetur illius quem in munere implendo fuisse noverit justitiæ tenaciorem: Remuneratorem illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero (Ibidem).*

§ XXXVIII. *Eadem sollicitudo Cassiodori in rebus etiam minoris momenti.* Agere vero, videamus quam erecta mens Senatoris fuerit ad amorem justitiæ, qui eo processit, ut publicum commodum in rebus minoris etiam momenti procuraret. Quapropter edictis duobus præcepit (*Var. lib. xi, ep. 11*) ut annonæ imponeretur moderata pretii taxatio; veritus ne pauperiores opprimerentur immani redemptorum avaritia. Priori edicto providit justo ut pretio res venundarentur; et ne in alienum sensum verba edicti detorqueantur, tollit omnem dubitationis ambagem, dum

singulas rerum species ad æquabilem ponderis censuram exigit; sancitque sensu verborum cuique statim obvius, sub animadversione gravissimæ pœnæ, ne quis pretium a se constitutum minuire, vel augere usquam audeat.

Altero edicto cavet ne justam publici pretii mensuram excedant in hospitibus excipiendis caupones: *Recipiatur hospes ad pretia definita, iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam.* Hujus decreti violatores lisdem subjicit pœnis quas pro prioris conservatione decernit; et ne cui ullus querelam relinqueretur locus, prætorianum militem ad publica diversoria et hospitia destinavit, quo cum primarii cives et episcopi annonæ pretium statuerent. Sic enim ipse: *Quam miles noster in rem directus pretia cum civibus atque episcopis locorum habita ratione censuerit. Nec omittenda ratio quam subjicit: Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potius videantur itinera esse latronum.*

Idcirco justitiæ amantissimum fuisse fateamur necesse est, quam rebus in singulis administrari servarique voluisse testantur ab eo sancitæ leges, edicta, decreta; et quamvis totus esset ad humanitatem compositus, zelo tamen æquitatis incitatus ad severitatem aliquando flexit animum. Verum cum ardore justitiæ vir prudens tam æquabili temperamento paternum in subditos amorem sociavit, ut res quæ difficultatis aliquid paterentur, suo ipse iudicio expenderet, aut ad solos episcopos, qui Patres spirituales sunt, remitteret.

§ XXXIX. *Romæ fame laboranti succurrit Cassiodorus.* Admiranda sui erga cives amoris argumenta tum maxime præbuit, cum summa annonæ difficultate Roma laboraret: quod ubi primum intellexit, omnem operam sollicitus impendit ut Urbis inopiam sublevaret, nihil non molitus ut quam celeriter publico malo mederetur, etiam suscepto longo et arduo itinere, ut ipse ad Ambrosium suas in Urbe vices gerentem scribens testatur (*Var. lib. xi, ep. 5*): *Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut populus ille antiquis delectationibus assuetus beatissimis regnantium temporibus, expolis necessitatibus construatur. Et ex ea ratione quam adducit, liquido constat quam paterna charitate fame confectos, Urbis rerum dominæ incolæ fovoret. Ait enim (Ibidem): Procul sit ut aliquo illius civitatis esuriente, satiemur: illorum, quod absit, indigentia nostra penuria est. Quid plura? Latini, inquit, esse non possumus, nisi et illos gaudentes communiter audiamus. Quis unquam illorum quibus sua erga rempublicam charitas Patris populi gloriosissimum nomen comparavit incredibili amoris sensus verbis ardentioribus explicavit? Atque ut maximæ civium omnium egestati pro votis occurreret, tantam frumentum vim in Urbem transvehi curavit providus præfectus, ut felix rerum copia miserorum ditaret inopiam. Atque ideo, ut mandat Ambrosio (Ibidem), tanta vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrore, sed deliciis videatur esse propositus. Et quia a militibus vectoribusque emolumentum aliquid citra præstitutum pretium ex asportato frumento fraudulenter percipi posse, plebemque damni aliquid inde passuram esse prævidebat, præcepit ut præfecti vices gerens in Urbe id mali pro sua auctoritate quam diligentissime præverteret. Quidquid enim, inquit (Ibidem), ibi male præmittitur, in mei animi læsione grassatur. Additque pro summa in populum Romanum benevolentia: *In nobis facilius consentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur immitti.* Negat tamen se rebus Romanorum ideo consulere, ut popularis auræ favorem caperet; sed ut propensum in suos voluntatis studium possit officiosa amoris significatione demonstrare. *Non ut favorem, verba ipsius sunt (Ibidem), plausumque popularem, sed ut, juvante Deo, meum in illis compleam dilectionis arbitrium.**

Et re quidem ipsa quam longe abesset ab humanæ existimationis ambitu, quæ sequuntur verba satis an-

nunt, quibus non sua providentia quidem, sed proborum hominum precibus et lacrymis effectum dicit, ne diutius acerbis famis incommodis Roma premeretur. Ita enim ille ad Joannem II papam scribens (*Lib. xi, ep. 2*): *Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia sedata discessit; et per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod gravabat.*

§ XL. *Quo anno mortuus sit Athalaricus, eique successerit Theodahatus, et quanta tunc Cassiodori constantia.* Cum praefecturam tam praclare Cassiodorus administraret, ex Athalarici obitu ingentem animi dolorem suscepit. Primo enim ætatis flore cum annum ageret decimum sextum, regni autem octavum, præter omnium opinionem interit rex adolescentior. Non pepercit florenti principis ætati, non reverita est regiam dignitatem præmaturæ mortis dura conditio. Inversam quidem tertio vidit tunc Cassiodorus regni faciem; nulla tamen rerum mutatio firmissimam grandis animæ constantiam, imo nec fortunam labefactavit.

Athalarico Theodahatus ab Amalasintha consobrino successit est in regnum circa medium vel finem anni 534. Cujus rei facilis ex Cassiodori epistolis probatio eruitur (*Var. lib. x, epist. 6 et 7*). Patri-cium siquidem indictione xii, quæ in annum 535 incidit, quæstorem instituit Theodahatus; anno vero superiore, hoc est 534, ab Athalarico Cassiodorus prætorio præpositus est indictione xii, qua idcirco Athalaricus ipse decessit.

§ XLI. *Quid egerit Cassiodorus initio regni Theodahati.* Non ignarus novus princeps quantum opera et consilio antecessores juvisset Senator, apud se constituit præstantissimum virum rebus moderandis adhibere, ratus non discessurum ab obsequio et officiis quibus Theodorici Athalaricumque demeruerat. Quapropter ubi primum suscepti regni administrationem, præter adeptas quas gerebat dignitates, illum in litteris ad imperatorem Justinianum, a senatum, diversosque alios mittendis adiutorem habere voluit; quo in munere Amalasinthæ reginæ nomine scripsit ad eundem imperatorem et senatores, ut suffragio suo atque auctoritate Theodahati regis electionem ab ea factam dignarentur. Quinetiam Gudelinæ Theodahati uxori ad Justinianum et Theodoram Augustam, litteras rupti fœderis ipsum imperatorem inter et Theodahatum conciliatrices scribenti variis temporibus manum commodavit. Theodahatus enim illatæ necis Amalasinthæ, cujus beneficio regni gubernaculum tenebat, jure in suspicionem venerat. Hinc est quod graviter offendit apud Justinianum imperatorem, qui præcipuo semper honore prosecutus est reginam, quam noverat eximii supra sexum dotibus exornatam. Quid causæ ad id flagitii Theodahatum impulerit, non est in promptu. Forte aut sociæ regni impatiens, aut memor injuriæ qua eum paulo ante affecerat Amalasintha quam imperio præficeret, impias sanguine regio manus contaminare non formidavit. Ut sit propter extinctam miserabili casu reginam, cujus observantiam in se maximam sæpenumero comprobat Cassiodorus, non est dubium quin tristitia fuerit percussus incredibili; coactus tamen est tandem dolori modum imponere, cui nullum jam suppetere remedium cognoscebat.

§ XLII. *Cassiodori tertium præfecti prætorio moderatio in exigendis tributis.* Itaque Theodahatus rerum dominum tertium prætorio præfexit Senatorem; sed an uno vel pluribus annis hanc sub eo rege dignitatem gesserit, satis non liquet. Nimirum rem obscuram faciunt diversæ auctorum opiniones, quos inter de Agapiti pontificatus et legationis ejus ad Justinianum tempore non convenit. Attamen ut negotium e Cassiodori scriptis pro more nostro totum conciliamus, epistola 55 libri ii, et epistola 2 libri xii, indictione xiii datæ, eum anno 535 prætorio præfuisse aperte nobis indicant.

Amalasinthæ reginæ interitus Gothos ad seditiosos tumultus, atque imperatorem ad ultionem tanti sce-

A leris bello repetendam provocabat. Armorum insuetus Theodahatus, imminente prætorum molem expavescens, ad pacem quibuscunque potuerat modis, at frustra, Justinianum sollicitaverat. Itaque eo anno invadebat Dalmatiam Mundus, Belizarius Siciliam: quibus ut rex obsisteret, primum jussit tributa ad belli expensas subditi penderent; difficillimamque cogendæ a barbaris, et principi suo infensis gentibus pecuniæ provinciam comisit Senatori. Durum quidem mandatum illud visum est viro amantissimo populorum, nec non et Theodahati observantissimo. Impositum tamen onus ea industria tulit, ut maximam omnibus moverit admirationem, nullius offensionem subierit: ea felicitate ut Deo pro insperato successu, quam maximas potuit gratias egerit. Sic enim exorditur secundam libri xii epistolam: *Gratias Divinitati refero, quia et provinciales fecerunt quæ monui, et ego compleri omnia quæ promisi.* Tum et suam et suorum in exigendis vectigalibus commendat integritatem, dum *populos reperisse affectuosos* B *judices: se vero nullum coegisse dare quod non debuisset offerre; se priscorum terrores fecisse ignorari; a se non publicis, non privatis quemquam afflictum esse commemorat.* Addit excusationem nullam esse posse judici ab officio declinanti; *nil vile, nil cupidum judicem decere; a judice tribunalium descendendi, ut morum gradibus evehatur; clarus reddi maculas judicis, si ipse, ad quem multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescat.* Postmodum eos quibus imperata tributa fuerant, non asperis, non minacibus, non contumeliosis, sed lenibus, sed officiosis, et servandæ erga omnes æquitatis prænantibus verbis compellat: *Possessor mihi pecunias publicas libens offerat; ego illi in conventu justitiæ tributa persolvam.*

§ XLIII. *Conatur Romæ scholas sacras erigere.* Qua cura utilitatibus principis et subditorum Cassiodorus servierit, modo vidimus: verum ut conditis rebus conditorem ipsum longe præstare confitebatur, sic Ecclesiæ Dei commoda negotiis reliquis semper anteponenda judicabat. Locupletissimum hujus rei testimonium habemus. Metuebat Senator ne variæ Gothici regni vicissitudines, et Italicæ bella scientias divinas ecclesiasticasque Roma tandem expellerent, quibus populorum vel ab ipso pacis et litterarum nomine abhorrentium comes barbaries succederet. Quare nullum non lapidem movit cum Agapito papa, ut exponendis Scripturis sacris scholæ instituerentur. At consilia, quo capiuntur salubrius, eo difficilius ut plurimum perfici tum maxime sensit. Id enim quominus fieret Italici tumultus impedimento fuere, ut ipse in præfatione libri de Divinis Litteris asserit. *Nisus sum cum beatissimo Agapito urbis Romæ pontifice, ut, sicut apud Alexandriam multo tempore fuisse traditur institutum, nunc etiam in Nisibi civitate Syrorum Hebræis sedulo fertur exponi; collatis expensis in urbe Romana professos doctores scholæ potius acciperent Christianæ, unde anima susciperet æternam salutem, et casto atque purissimo eloquio fidelium lingua comeretur. Sed cum propter bella ferventia, et turbulenta nimis in Italico regno certamina, desiderium meum nullatenus valuisset impleri, quoniam non habet locum res pacis temporibus inquietis, ad hoc divina charitate probor esse compulsus ut, etc.* Quo potuit altius gloriam sponsæ Christi Ecclesiæ piissimus filius efferre, quam ut sacræ adolescentium educationi consuleret, quo scientiarum omnium insigniti luminibus, utilissimum aliquando matri præstarent obsequium? Verum etsi tam rectum, tam sanctum desiderium, bellis passim graasantibus, impleri tunc non potuit, potuit tamen tandem aliquando in monasterio Vivariensi, ubi sacras a Cassiodoro abbate scholas apertas fuisse videbimus.

§ XLIV. *Quando Constantinopolim petierit Agapitus, cui vasa sacra Cassiodorus restituenta curavit.* Componendis imperii et Ecclesiæ rebus cum laudabiliter vacaret Senator, totus erat in avertendo suis a finibus bello Theodahatus. Imbellis iste princeps pacem ab imperatore diu flagitaverat: sed irritos conatus

animadvertens, Agapitum summum pontificem adduxit, ut Constantinopolim peteret, conveniretque Justinianum, quo saltem Christi Vicarii precibus concederet, quod rex ipse arte nulla consequi poterat. Scriptores quidam sentiunt papam profectum esse ipso initio regni Theodahati. At id falsum quidem: quoniam regem cum imperatore plures legatorum voce sermones habuisse ante Agapiti discessum Cassiodori litteræ Procopiusque testantur. Quidquid sit, Senatorem tunc temporis præfecturam prætorianam administrasse constat: qui si Theodahatum a consilio mittendi Constantinopolim Agapitum remove minus potuit, sanctissimo certe legato omnia pietatis persolvit officia.

Regis enim voluntati parere coactus Agapitus, itineri priusquam se committeret, pecunias obeundæ legationi necessarias conficere incassum cogitavit, adeo erat exhaustum Romanæ Ecclesiæ ærarium! Quapropter sacram suppellectilem fisco cum obligasset, M. Cassiodorus, quem tantæ ignominie labe, Ecclesiæ boni specie inusta vehementer commovit, pro sui auctoritate officii zelo religionis accensus, illata ærario regio vas sancta, ut templo Divi Petri restituerentur, a rege aliqui pecunie avidissimo tandem impetravit. Hanc in rem ad Thomam et Petrum regis pecunie præpositos litteras protinus dedit, quibus sacram suppellectilem et obligationis chirographum reddi præcepit (*Var. lib. xii, ep. 20*). Quapropter nostra præceptione commotus, et regia jussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi auctoribus Sancti Petri apostoli sine aliqua dilatione refundite. Quo in facto longe majori existimatione dignus habitus est, quod laudem sibi promeritam regi tribui totam voluerit. Nam iisdem litteris significat Theodahatum exhibuisse se Christianæ pietatis Alarico longe observantiorum, quod hic reverendorum sanctorum vasa diripere noluit, qui tanta se Urbis vastatione ditaverat: ille autem religioso proposito reddidit vasa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Memorandum sane præ cæteris hoc pietatis exemplum protulit Cassiodorus, qui dignitatis honorem gratiamque qua valebat plurimum apud principem, in optimos usus transferre consueverat. Cum enim nec utilius nec præclarior pro sui nominis augenda gloria, quam in Ecclesiæ comoda auctoritatem, qua Deo concedente pollebat, impendisset, ea tamen animi moderatione se continuit, ut non modo non tanti boni auctorem, sed ne participem quidem se voluerit reputari.

§ XLV. *Pietas Cassiodori erga sanctimoniales quasdam.* Argumentum pietatis eximia iterum edidit in juvenandis monialibus, quæ tributum unde solverent non habebant, ob damnum agris illatum intempestiva exundantium aquarum eluvie. Justinianum deprecantur religiose femine, ut apud Theodahatum velit auctoritatem interponere. Earum preces audit imperator, ad regem supplices litteras enim in finem mittit, quibus permotus rex protinus ad Senatorem scribit (*Lib. x, ep. 26*), ut pro officii munere rem expendat, sanctimonialesque, si quid injusti patiantur, ab imposito tributi onere prorsus eximat. Potentibus adeo stimulus opus non erat, ut pietate notissimus Cassiodorus ad innatam munificentiam in sacras virgines exhibendam instigaretur. Nam quo magis sanctitatis propositum in illis venerabatur, eo magis in eas largus fuit et beneficus. Et certe nemo non facile intelligit, quam singulari charitate monialibus subvenerit præfectus noster, si modo meminere patrum ejus amoris in sublevandis Romanis annonæ difficultate pene deficientibus; si noverit etiam qua sollicitudine Ligurum, Mediolanensium, Venetorum fame oppressorum inopiæ, in vecta frumenti copia uberrima, tempestivam opem tulerit.

§ XLVI. *Quo anno fames Liguriam vicinasque provincias revoverit.* Distrahuntur varias in sectas auctores dum desinant quo potissimum tempore Anniliam provinciam egestas affligerit. Si Baronio credimus, eodem anno, hoc est 534, Mediolanenses,

A quo Romanos premebat. In anno 537 nonnulli repouunt, asseruntque tunc tantum Datio Mediolanensi episcopo hac de causa scripsisse Cassiodorum. Sed ut ingenue dicam quod sentio, Baronio assentiri minime possum, dum famem hanc Athalarico imperante grassatam esse contendit, cum eam Theodahato rege, Cassiodoro autem præfecto prætorio contigisse videamus. Nam ad Senatorem nostrum, hæc jam ornatum dignitate, misit epistolam Theodahatus, quæ in lib. x vigesima septima occurrit; qua Ticino et Dertona in Liguriam, et aliunde Venetias jubebat frumenta deportari. Cui quidem epistolæ titulus hic, *Honorio præfecto*, legitur præfixus in impressis codicibus; sed mendum irrepsisse colligitur ex quibusdam editis, in quibus ad marginem habetur, *Senatori præfecto prætorio*. Deinde erratum hoc manifeste indicant mss. cod. quos vidi: habent enim, *Senatori præfecto prætorio*. Adde quod Romæ tunc præfectus fuerit Honorius, ut ex ep. 30 lib. x constat, ad quem proinde cura provinciarum dissitarum, qualis tunc erat Liguria, non spectabat. Denique in eundem sensum quo Cassiodorus ad Datum episcopum Mediolanensem scribit Theodahatus, aut certe juxta ipsius Theodahati mandatum, quod habet prior pars epistolæ regis, scripsit Senator, distrahendum scilicet ex Ticinensibus et Dertonensibus horreis frumentum, ut inopiæ Mediolanensium succurreretur; prospexit quoque Venetis, sicut erat a rege imperatum, ut legero est ep. 26 et 27 lib. xii.

§ XLVII. *Quomodo provincias fame laborantes sublevaverit.* Verum quid diutius hæremus in designando penurie tempore, cum potius necesse sit intelligamus quantum sollicitus præfectus laboraverit ut eorum occurreret calamitati, quibus Dei puenient manus gravior imminebat? Ubi enim quanta Veneti fame et inopia premerentur ab Augustino accepit, iis statim sic consultum esse voluit, ut ne minimum quidem pati possent ingravescentis annonæ damnum. Non solum autem maximam rei frumentariæ copiam iis suppeditari curavit, sed summa etiam jussit benignitate omnia illis tributa relaxari. *Crudele* siquidem, ut ipse ait (*Var. lib. xii, ep. 26*), *sibi visum est aliquid a petentibus postulare, et illud sperare quo provincia nocitur indigere.* Lucentissimum humanitatis suæ hanc continuo subjungit rationem: *A talibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur imponit.*

Noverat vigilantissimus Senator Datum tam ardentem charitatis zelo fervere erga commissas sibi oves, ut earum rebus consulere nemo posset dilectione majori. Quamobrem ad eum scripsit, ut collecta ex civitatibus Ticino et Dertona frumenta ipse distribuere curaret egentibus. Epistolam hoc præclaro auspiciatus est exordio (*Lib. xii, ep. 27*): *Minus prodest bonum jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere.* Tum, quod rem nostram maxime spectat, orat ne per fraudem quidquam peratur. *Egentibus visum est, non divitiis subvenire. Ideo prætorianos milites duos ad hoc curavimus destinare, qui sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant.* Denique non ignarus qua sint veneratione colendi præsules, excusatum se rogat, quod tanti viri opera videatur uti liberius: *Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur.*

Nec contentus admirabili vigilantia providisse laborantibus tot provinciis, edictum ad Ligures direxit (*Lib. xii, ep. 28*), quos fames vehementior urgebat, recreatque amœna consolatione, qua principis laudat pietatem: quippe qui subditorum egestatem tam larga ubertate compensaret, ut penurie incommoda persensisse non viderentur. Excurrit longius in regis commendationem, quem cum Josepho patriarcha conferre non dubitat; imo humaniorem Josepho conatur demonstrare, quod ille Egyptios quidem egestatis difficilis tempore adjuvasset, rex vero framenti copiam, adjecta etiam condonatione tributi, suppeditaret. *Pace tanti patris dixerim, quanto præstantius est libertate salva frumentum vendere, et*

propter indulgentiam tributa relaxare! Addit sane cumulum commendationis, dum plura suis omnibus subditis quam Josephum fratribus largitum fuisse Theodahatum confidentius asseverat. *Plus iste, Theodahatus, generaliter contulit tributariis, quam ille, Josephus, solis visus est præstitisse germanis.* Eam tamen indulgentiam a principe, se postulante, donatam Senator modeste commemorat. Inde factum puto quod ep. 28 lib. x legimus concessisse Theodahatum Cassiodoro, ut propter annonæ charitatem rerum venalium pretium justa moderatione temperaret. Hanc ille principis largitatem in plebis commodum convertit ea liberalitate, ut tributa penitus relaxaret; eo humilitatis sensu, ut quam sibi propriam facti hujus laudem detrahebat, in alium derivaret.

§ XLVIII. *Quomodo imminente penurix provident.* Nec regnantem modo abigebat penuriam, sed et iminentem sagaci providentia præveniebat. Hac de causa futuram agrorum sterilitatem ex aeris inclementia temporumque difficultate conjiciens, ad Ambrosium scripsit, ut uberem frumenti copiam anno superiori collectam, anni sequentis egestati profuturam conderet in horreis (Ep. 25, lib. xii). *Atque ideo, inquit, de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut etiam venturis mensibus provisæ sufficiant.* Hanc epistolam si quis legerit ex integro, mirari non desinet indefessam Senatoris sollicitudinem circa populos, quos eodem dilectionis affectu quo pater liberos amplectabatur. Etenim et cibos esurientibus, et indigentibus pecunias sufficiebat, ut Liguribus, quibus auri libras centum distribui jussit (Lib. xi, ep. 15). *Devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum pietate solita destinarunt gloriosissimi domini: ut iudicio vestro quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur.*

XLIX. *In bonorum Ecclesiæ raptores animadvertit.* Vere paterna præditum fuisse pietate Cassiodorum fatearis oportet, quam ut amoris teneritudo laudabilem reddidit, sic pusillanimitas non infecit damnabili criminum indulgentia. Id aperte probat lex illa, sive edictum contra bonorum Ecclesiæ raptores promulgatum, quo severius in illos jubet animadverti, eorum fortunas fisco adjudicari, ipsos officiis omnibus exui. Rationem addit (Lib. xii, ep. 15) memoria dignam et zeli singularis in tutandis Ecclesiæ bonis testem: *Ultra omnes crudelitates est, divitiis velle fieri de exiguitate mendici: Ecclesiæ facultates non auro emptas, sed pia fidelium largitate veluti mendico, ulro concessas demonstrans.* Tum præclare subjicit: *Qui potest talibus esurientibus subvenire, si non pascit, extinguat.*

§ L. *Quæ Cassiodori dignitates sub Vitige, qui occiso Theodahato successit.* At his Christianæ pietatis operibus misericordem virum non avertebat temporum iniquitas, non bellorum exitialis furor, quo pene tota concutebatur Italia; siquidem bellicosissimus Belizarius acerrime urgebat Theodahatum, quem conjuratione facta impio ferro sustulerunt Gothi: causati ignaviam ejus, et in propellendis hostium viribus imbecillitatem; et in locum Vitigem, clypeis more militari sublatum subrogaverunt, ut colligitur ex ep. 31 lib. x Var.

Probata antecessoribus Cassiodori fidem iisdem etiam honoribus affectu Vitigis rex; illum enim a Theodahato prætorio præfectum anno 537 cum invenisset, eam dignitatem relicto anni tempore non tantum administrare voluit, sed et per ipsum litteras ad subditos scripsit, quibus militum suffragio electum se regem significabat, et ad imperatorem, ut ab illo pacem peteret; et ad præsules, ut eorum se orationibus commendaret; aliis de causis ad alios nonnullos.

In prætoriana sede anno 538 a Vitige iterum col-

A locatur M. Senator, ut indicant epist. 16 et 23 lib. xii, indictione i huic anno correspondente notata. Nec tamen eum tunc a majoribus quæsturæ curis vacare rex voluit, ut ex præf. Variar., quam tunc scribebat, arguitur; ubi de negotiorum quibus opprimebatur pondere sic loquitur: *Addimus etiam quod frequenter quæsturæ vicibus ingravato, etc.*

§ LI. *Quam recte prætorii præfecturam sub Vitige administraverit.* Hanc præfecti prætorio dignitatem priusquam monasticum amplecteretur institutum, immensis pene laboribus conflictatus ultimum tenuit. Copiis siquidem ingentibus, quas Belizarii viribus opponeret, Vitigis rex totam premebat Italiam; unde necesse habuit Senator præter reliqua officii onera, sollicitius intendere, ne quid damni a militibus inferretur, tributa non gravate solverentur, tot copiis cogendis pecunias absque provinciarum vexatione cogeret, denique leges, quæ vulgo silent inter arma, curaret, ut res et tempora ferebant, observari. Tot curis pressus, tam ponderosa rerum mole gravatus, abjectus nescio quis non defecisset animus; at vero constantem solidumque mentis vigorem tenuit inter ædua tot et molesta negotia erectus, et ad magna compositus Cassiodorus. Hoc quippe supremo anno quo præfecturaungebatur, more sideris lucidissimi, cujus claritas eo splendidior emicat, quo propius vergit ad occasum, puriores virtutis sparsisso videret radios vir probitate conspicuus.

§ LII. *Brutios et Lucaniam a militum vexatione defendit.* Interea Brutios et Lucaniam Vitigis exercitus depopulabatur. Quibus auditis, iis statim incredibilis præfecti prudentia tanta æquitate providit, ut nec milites indigerent, nec incolæ gravarentur, his tributorum parte remissa, illorum stipendiis procuratis. *Quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam (Lib. x, ep. 5).* Ad hæc, si quid peccarint milites, præfectos eorum jubet damnum injuriamque illatam reparare, castrensisque disciplinæ observantissimi ut sint, imprimis præcipit (*Ibidem*): *Custodiant disciplinam, unde robustius armatur exercitus.* Monet quoque magistratus cives intra officii limites coercant, rusticosque obstinatæ mentis homines a tumultu et seditione cohibeant: *U, dum belligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus (Ibidem).*

§ LIII. *Quomodo regni tranquillitati consuluerit.* Sic erat acerba temporum conditio, ut a rege ad Belizarium Itali facile descivissent, nisi futura prospexisset, rebellionemque populorum avertisset oculatissima M. Cassiodori vigilantia. Quare scribens ad iudices et magistratus (*Ibidem*): *Continete, inquit, possessorum imperatos motus, ament quieti, quos nullas ad incerta præcipitat.* Et ne forte vitiorum licentior grassaretur lues, *sit iudicibus vigor ex legibus, ita ille prosequitur (Ibidem).* *subsellia non desinant jura matris moribus intonare;* scilicet noverat vir eximius tantam tranquillamque pacem trahi, cum omnes suo continentur in officio, improborumque motus et conatus prohibentur. Addit ergo (*Ibidem*): *Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis.* Atque ut animos ad hæc inflammet ardentius, adjicit fieri posse ut provinciarum administrationem mediæ conditionis ingenia sustineant, dum pacata viget tempora: sed inter bellorum tumultus, ad id munus operosissimum, vix sufficere ingenii non vulgaris et probatæ peritiæ viros. At memorandum sane illud est quod subjungit, et virtutis Cassiodoro dignæ argumentum, nempe quod vir aliqui dignitatis et auctoritatis notissimæ suos mitius cæteris usquam tractari nolit. *Mihi enim, inquit (Ibidem), propria cura dilapsa est, postquam generalem capere cogitare custodiam: opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi iudicem velle quam potest generalitas sustinere.*

§ LIV. *Quomodo iudices sub se constitutos justitias leges servare voluerit.* Longum esset pluribus hic Cassiodori æquitatem verbis prosequi, quam etiam non modo a Brutis et Lucanis iudicibus, verum etiam ab iis omnibus quos officii alicujus beneficio afficie-

bat, voluit diligenter exerceri. At nefas esse duxi ea silere quæ uni ex cancellariis suis scripsit in hæc verba (*Lib. xii, ep. 1*): *Persona tua sit refugium oppresso, infirmo defensor, præsidium aliqua calamitate concluso; sic enim nostros proprie cancellos agitis, si lussorum impia claustra solvitis.* Eum deinde monet (*Ibidem*) persuasionem potius concionatoris ecclesiastici quam auctoritate iudicis prætoriani; ne avaritiæ sineret se contagione usquam affari: *Reginam illam proccacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur; quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit exulentis, et per dulcedinem superat quos amara deceptione captivat.* Eodem mentis ardore singulos iustitiæ administratos semper adhortabatur, in ea colenda fidem sic præstarent incorruptam, ut nemo a Cassiodoro destinatos ad exercenda iudicia magistratus improbaret. *Reddite, ita ad illos Senator* (*Lib. xii, ep. 6*), *hanc vicissitudinem iudicio meo, ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci, studeatis in vobis mea facta laudari.* Et quantum boni, sublato remel omnis injuriæ metu, servataque semper æquitate, conferrent et sibi, et reipublicæ, aureis demonstrat verbis (*Ibidem*): *Publicis utilitatibus servite fixi, quoniam vos nulla privata mala concutient.* Hunc sæpius iterare se sermonem dicit (*Lib. xii, ep. 2*), quia hæc nos annuo sermone convenit loqui, quod bonarum rerum nulli satietas est.

§ LV. *Moderatio Cassiodori in tributorum exactione, et munificentia in prætorianorum suorum remuneratione.* Temporum necessitati tribuendum puto, quod et fisco inferendam, et indictam alendis regis exercitiis pecuniam paulo acrius aliquando præceperit exigi definito tempore. Ea tamen animi benignitate temperavit jussione, ut et acceptior fieret populis, et imperatum sibi vectigal singuli lubentius exsolverent. Legenda hanc in rem lib. xii epist. 16, ubi non obscure demonstrat necessitate compulsum fuisse se ad repetenda vectigalia; ea lege, ut nec exactionis anteverteretur tempus, nec ad iniquum tributum quisquam cogereetur. Et sane quam longe aberat ab inferendo cuiquam damno, qui datas sibi occasiones subveniendi provinciis animo propenso nunquam non arripiebat; testes Brutii, testis Lucania, quibus dimidium censum remisit: testis urbs Rhegium, erga quam eodem indulgentiæ beneficio usum esse virum munificentissimum comperimus. Quinetiam eo usque progressa est præfecti nostri liberalitas, ut etiam privata quorundam prædia in possessiones calamitate afflictas, relaxata penitus indicatione tributi, studuerit restaurare (*Var. lib. xii, ep. 7*). Cumque accepisset uberiores solito fruges Istriensem agrum protulisse, quo fructus facilius colligerent incolæ, pecuniam ad illos destinasse legimus (*Lib. xii, ep. 12*).

Quid tandem? Quam ampla præmia militibus suis, aliisque prætorii administris contulerit, facile prorsus advertet qui epistolas 36 et 37 libri undecimi perpendit. Nullam ibi certam primiscriinio pecuniæ summam constituit; sed eum tantumdem mercedis jubet percipere, ut et iustis laboribus persruatur, et posteriori ejus exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro sua fide bene habitum esse cognoscunt. Quid videlicet aliud a munificentissimo præfecto expectares, qui natus solum ad tribuenda larga manu singulis beneficia videbatur, qui æquissimum dicebat, ut laboris sui prætia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant?

§ LVI. *Vinctis carceribusque inclusis libertatem dat.* Supererat ut quam pius, quam benignus esset, vel ipsi rei comprobarent. Id feliciter quidam experti sunt carceribus vinculisque detenti, quos pio miserationis sensu permotus jussit solvi. *Scelerum ultionem, inqueiebat* (*Lib. xi, ep. 40*), *omni quidem tempore urgere debet iudicium integritas; sed festis solemnioribus remissiones ad veniam esse convenit quam*

severiores ad pœnam, ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. Deinde tam præclaro ornatoque sermonis cultu indulgentiam ipsam per apostrophen alloquitur, ut mentem subeat singula hic ejus verba recensere. Sed ne nos æquo prolixiores legentibus forte videamur, sententias aliquot ex longiori orationis ductu proferemus. *Maecte, inquit* (*Ibidem*), *indulgentia, quæ solvis, et præstules; quis tuo non egeat munere, cum sit peccare commune? Remittendo aliis, nobis parcimus.* Deinde solutos vinculis reos compellat, ut concessum facilitate iudicis vitæ beneficium, in peccandi licentiam non transferrent; quin potius perditos mores, perversamque vitæ conditionem deponerent, quæ eos carceri et neci addixerant, debitam sceleribus daturis pœnam, nisi ipsa supervenisset indulgentia: *Odisse debetis, quod vos tradidit neci* (*Ibidem*). Postmodum hoc effato sermonem concludit, quod non modo rei vinculis constringerentur, verum etiam quod patiatum omnis homo periculosos nexus (*Ibidem*), quibus nos convenit eximi; ut sicut vincti naturæ, nos cælestis gratiæ libertate gauderemus: *Claustra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis absolvant* (*Ibidem*).

§ LVII. *Scribit libros Variarum.* Illud denique nobis præcipue considerandum est, quod curis gravioribus cum teneretur; nec ei horarum momenta præstarentur: sed, ut ipse ait (*In prima præfat. Variarum*), dum alter eum frequentia invidiosæ interpellationis exaggerat, alter miseriarum mole castigat, alter furiosa contentionum seditione circumdat: dum ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desit alimonia civitatibus; uno verbo dum prætorianæ præfecturæ immenso onere gravaretur, rogatur ab amicis ut varias litteras publici juris faceret, quas sub imperio, vel ex mandato regum scripserat, quorum favore et beneficio ad amplissimas regni dignitates fuerat evehctus. Absque ulla familiarium offensione ingentes illas curas, illam gravem negotiorum, quibus oneratus tunc erat, molem jure Cassiodorus excusasset: pro sua tamen erga omnes animi benevolentia, libros duodecim epistolarum edidit, quos titulo *Variarum* inscripsit, propter diversa quæ in eis continentur rerum argumenta. Quinque prioribus libris litteras et edicta complexus est quæ sub Theodorico, octavo, nono et decimo ea quæ sub Athalarico, Theodahato, et Vitige scripsit; sextus et septimus dignitatum continent formulas quæ sub Gothorum imperio vigeabant; undecimus denique et duodecimus collectas habent epistolas et decreta quæ ipse cum prætorio præses ad plures destinavit. Nec alium secutus est ordinem in colligendis litteris, quam ut eas simul componeret quas sub singulis regibus scripserat; non secus ac in unum eas congressit, quas præfecto prætorio misit ad diversos, ommissa temporis ratione quo singulæ scriptæ fuerant. Id constat ex hoc argumento, quod unum ad probationem rei sufficere. Siquidem epistolæ 20 libri xii ad Thomacem et Petrum directæ in eum finem ut vasa sacra redderentur quæ ab Agapito papa fisco fuerant addicta, præposita reperitur sextadecima ejusdem lib. xii, data sub indictione i, hoc est an. 538, cum ad Thomacem et Petrum scripserit anno ad summum 536.

§ LVIII. *Scribit librum de Anima.* Hanc *Variarum* collectionem vix absolverat, cum iterum postulanti bus amicis, librum scripsit de Anima et virtutibus ejus; in quo tam reconditis pietatis sensus aperit, in ultimo præsertim capitulo, et in libri conclusionem, ut eum a viro altissimæ contemplationi tantum dedito compositum potius diceres quam a præfecto prætorio tot curis diurnis ac nocturnis impedito, ut ne momento quidem sibi a publico labore vacare posset. Scio eum in extremo libri hujus capite, atque etiam in Commentario in Psalmos opinari justorum animas in sinum beatæ æternitatis prius non esse admittendas, vel in æternæ calamitatis abyssum impios demergendos, quam extremi discussione ju-

dicii factorum omnium fructum capiamus. Verum A nemo nescit quæ sint hæc de re sanctorum Patrum opiniones, quæ quidem crimine facile purgabant Cassiodorum.

§ LIX. *Quantum pietas Cassiodori eluceat in fine libri de Anima.* Hic lectorem sisto, illumque etiam atque etiam obsecro ultimas hujus libri paginas evolvat attentius, ut expressa passim humilitatis cæterarumque virtutum insignia perspiciat; observetque quam fuerit sejunctus a terrenis M. Cassiodorus, quam expeditus a vanis cupiditatibus, qualis falsæ honorum imaginis contemptor. Et sane mirari desinet quod vir præstantissimus, ad culmen dignitatum earum erectus quæ amplissimæ omniam censeantur, cujus adeo felix fuit fortunæ conditio, ut eam rerum temporumque mutabilitas non attigerit, quem amaverunt et coluerunt reges quatuor; quibus regnantibus, tam libera et plena fuerat potius auctoritate, ut famam sibi gloriæ singularem clarissimosque titulos comparasset; non mirabitur, inquam, quod his omnibus postpositis honorum gradibus, spretisque divitiis ab aula secesserit, ut intra claustrum ambitum, solitudinis et tranquillitatis amore, se cogeret, uni Deo ac cœlitibus vacaturus.

§ LX. *Quomodo, et quando sæculo renuntiaverit.*

Anno igitur 538 vel 539, deposita præfecturæ dignitate, sæculoque valere jussu, Magnus Aurelius Cassiodorus in urbem Scyllacium vitæ quietioris desiderio contendit; juxta quam constructum a se monasterium veluti tutissimum salutis portum ingressus est. Ingentem tanti viri jacturam ægre admodum tulit Gothorum gens, eorumque regno, cujus decus et ornamentum exstiterat, ardentissimum fecit sui desiderium; nec multo post ejus discessum subsecuta est regni jam deficientis ruina. Contra vero monasticæ professioni magna facta est honoris et splendoris accessio in clarissimi hujus viri susceptione; cujus vita in instituto cœnobiali tantum fuit conspicua monasticis virtutibus, quantum ornamentis probitatis inter proceres claruerat gloriosa.

Ad annum ætatis 69 vel 70 processerat quando in monasterium se recepit, eo animi vigore et robore præstans, ut injustus habeatur quisque sæculi tempestatibus subduxisse caput, et imperii oneribus humeros eo potissimum tempore subtraxisse dicat B parte patriæ famulam manum amplius commodare fessus non valeret. Etenim in altera hujus historiæ parte quam multos labores, quam duros constanti animo pertulerit in professione monastica, ubi ad annum 93 et amplius vitam produxit, Deo juvante, demonstrabimus.

PARS ALTERA.

§ I. *Status Cassiodori cum sæculo renuntiaret.* Hactenus tam claris in aula regum et pietatis, et dignitatum colucentem decoribus, suspeximus Magnum Cassiodorum; ut absolutissimum, quod admirari magis quam imitari vel sapientissimi quique viri possint, prudentiæ cæterarumque virtutum exemplar eum vocare non dubitem; quandoquidem nec humilitatem Christianam cum purpure fulgoribus erubuit insuetæ societatis vinculo colligare; nec minori devotione sacris Evangelii oraculis, quam justitiæ humanæ legibus obtemperavit. Intueri eum nunc lubet abdicantem se honoribus sæculi, et aulam cœnobio, contubernio monachorum societatem principum servorumque frequentiam, divitiis paupertate commercio felicissimo commutantem.

§ II. *Status regni Gothici et monasticæ, Cassiodoro illud deserente, et hanc amplectente.* Gothorum imperium, quod virtutum suarum diu munimine suffulserat Cassiodorus, certissimam ad ruinam tandem inclinabatur, ardebatque bellorum ignibus Italia fere jam consumpta, quos imperator Justinianus Vitigisque rex passim accendebat. Interim solatium haud exiguum afflictis temporibus cepit imperium ex instauratione monasticæ discipline, quam pene collapsam in Occidente D. Benedictus pristino splendore restituere, et sanctissimis legibus communire satagebat. Principem hanc orbis regionem bellicus furor deprædabatur, funestoque languentes populos involvebat incendio; at grassantes impune flammas nemo non confidebat brevi exstinguendas a novo legislatore Benedicto, qui constitutus in monte, ut alter Moyses, supplices manus ad cælos tendebat, largissimam gratiæ copiam impetraturus. Ea erat Italorum calamitas, ut undique armorum audiretur fragor, ubique fames, ubique mors dominaretur: at cœlesti mystæ Benedicto terrenus aderat angelorum chorus, hoc est, pia monachorum turba, sanctissimi magistri verbis et exemplis erudita, quorum ad Deum susæ preces assidue infelicem patriam haud dubium erat, quin auxiliis sublevarent opportunissimis. Hæc ita cum essent, non temere posset quis hic affirmare contemptum sæculi fastidiumque Cassiodoro concitatum fuisse tum ex contemplatione regis adversis succumbentis casibus, et Gothici regni tot ubique tumultibus bellorum insanantis; tum ex fama D. Benedicti, et discipulorum ejus, quorum in-

credibiles triumphos stupentes omnium intuebantur animi, plaudentia omnium ora loquebantur.

§ III. *Rejicitur Centuriarum opinio de causa secessus Cassiodori.* Nam quod ex inaudita regum Italorum crudelitate innocentissimos quosque viros furori mactantium suo, in claustris latitandi ansam arripuerit Cassiodorus, et fortunæ mobilitatis testis oculatus e summo illo dignitatis fastigio se ad monasticæ conditionis humilitatem demiserit, ne et ipse quoque inconstantissimæ rerum humanarum dominiæ ludibrio foret, ficta est profecto et temeraria Centuriarum fabula. Scilicet cum præclarissimum, et posteris consignandum hujus nobilissimi viri factum prætermitti silentio non posse animadverterent, illud tam frigide memoraverunt homines invidi, ut opibus, potentia, et, quod majus est, virtutibus conspicuum Senatorem, propterea quod iniquæ fortunæ diffideret, amplissima munera, facultates amplissimas abjecisse dixerint. Nec mirum quod quibus monasticæ vitæ institutum nauseam facit, si fastidioso verborum ambitu dignum Cassiodoro secessum renuntient.

§ IV. *Rejicitur sententia Trithemii de causa ejusdem secessus.* Sed et eum Trithemius lib. III de Viris Illustribus ordinis S. Benedicti, cap. 7, refert consilium ad asylum sacre religionis ex aulæ periculis fugiendi tandem inisse, quod nimirum clarissimo Severino Boetio necem Theodoricus intulisset. Verum Trithemii, viri aliqui doctissimi, et de ordine nostro meritissimi sententiæ nullus, opinor, subscribet; præsertim cum ab utriusque obitu Theodoricus videlicet et Boetii, multis decoratum honoribus ab Athalarico, Theodahato, Vitige, maximorumque oneratum regni negotiorum mole Cassiodorum fuisse nemo est qui nesciat.

§ V. *Vera causa Cassiodori secessus.* Itaque similis vero nobis videtur tantum virum fluxas opes, dignitates fluxas despexisse, ut per religiosas humilitatem summo rerum Moderatori se manciparet. Sciebat enim vir sapientissimus præstantissimis quibusque imperiis longe præstantiorem esse Christianam servitutem; eamque omnibus sæculi dignitatibus, divitiis mundi, et carnis deliciis cur prætulerit non obscuram, ut puto, reddit rationem, cum in fine libri de Anima Christum humilis discipulus humi-

lem Magistrum sic alloquitur : *Tibi utilius est servire A* mo transfugæ pepererit, indicare voluisse doctissimos viros : aut certe tempus quo amplissimis fulgebant honoribus, scribebatque regum nomine litteras elegantes, atque sermones habebat, eloquentiæ tum sacræ, tum profanæ testes, ab eis fuisse designatum, non incertum, non ambiguum interpretis divinaverim.

§ VI. *Cassiodorus non prope Ravennam sed prope Scyllacium secessisse.* Jam vero quod loci, dum e procellis undis sæculi lætus emergeret, velut ad portum tutissimum appulerit, non satis constat. Nonnulli auctores, ut Trithemius, Barrius, Rubeus, Ugellus, Cuspinianus, eum in cœnobio prope Ravennam constructo, monasticas vestes induisse volunt : alii vero quos sequimur, in Brutiorum regione juxta Scyllacium, natale solum, suum, in quo religiosam vitam egit, monasterium ædificatum a Cassiodoro fuisse æquiori judicio censent. Gemina suam hæc opinionem ratione firmat Baronius (*Ad an. Ch. 562*). Altera est, quia cœnobium Castellense, quod prope Scyllacium situm fuisse ex epistolis duabus D. Gregorii Magni colligere est, Cassiodorus ipse suum appellat. Altera, quod incredibile sit virum aulici bellicique strepitus jam dudum impatientem, tranquilla sanctæ solitudinis otia toto pectoris æstu jam tandem anhelantem, secesum sibi apud Ravennam, insolitis armorum quassatam motibus, degessisse.

§ VII. *Idem uberius demonstratur, et quis sit fluvius Pelena.* At certe Baronio Pelena qua parte Italiæ suas aquas volveret, haud innotuit, cujus tamen hæc monasterio Vivariensi admodum vicina Senator noster asserit, adeo ut *amnis arte moderatus in hortos cum necessarius judicaretur, facile influeret* (*Divin. Litt., cap. 29*). Sed et scriptor Italus brevi editurus sacram Brutiorum historiam, ut ad nos Scyllacio rescriptum est, qui quidem hæc oculis perstravit loca, dicit, luce clarius patere fluvium Pelenam eum esse quem hodie Scyllacii amnem vocant, et vicinum monasterio Vivariensi agrum labentibus leniter aquis irrigare. Unde cœnobium ad quod e tumidis sæculi fluctibus Cassiodorus feliciter enavigavit, non procul Scyllacio distare nova certaque probatione confici potest; cum et illud Pelenæ undis perivium fuisse vel ipse commemoret (*Divin. Litt. cap. 29*). His adde quod mons vulgo Moscio dicitur et Castellasi, cujus ad radices vivaria effoderat, cujus in vertice monachis ad eremiticam vitam a cœnobitica transire cupientibus cellas destinavit Cassiodorus, declivi facilitate ad urbem Scyllacium deprimitur. Et sane geographis tum antiquis, tum hodiernis planus est ubique, et palustris, nec montibus circumvallatus ager Ravennatensis; cum tamen terminum, imo inclusum septis monasterii sui fuisse montem Moscio, seu Castellasi Senator asseveret. Denique contra Ugellum, Augustinum Florentinum, et alios quosdam probat citatus auctor Italus ad cœnobium Classense, D. Apollinari sacrum, tertio milliari procul Ravenna constructum, nusquam se contulisse monasticæ disciplinæ candidatum Cassiodorum; quod fieri non possit ut in monasterio, quod anno tantum 545 excitatum, cujus basilicam anno 549 consecratam, in quo monachos anno 595 in canonicorum loco subrogatos novimus, monasticæ militiæ nomen anno 538 vel 539 claustrum novus incolæ dederit.

§ VIII. *Cur dictus sit Cassiodorus apud Romam foruisse.* Cæterum in dissolvendis nodis quibus historias implicuere scriptores quamplurimi, dissentientes a nobis, si quid et temporis et laboris posuimus, lector benignus excusabit, dicam ? an pergratum sibi fecisse nos æquus fatebitur; quippe qui lucem non modicam attulerimus iis quæ tum apud Paulum Diaconum de gestis Longobardorum, tum apud abbatem Uspersensem in Chronico ad annum 527 sat obscuris verborum ambagibus leguntur : *Cassiodorus, inquit, apud Romam tam sæculari quam divina scientia claruit.* Quas quidem voces nolim sic intelligas, quasi Romæ monachum egerit, aut monasterium condiderit, quod, sicuti ex dictis liquet, erexit juxta Scyllacium; sed aut quantum gloriæ non Romæ solum, verum etiam in Italia tota divitiarum contemptus secessusque in solitudinem piissimo ac fortissi-

§ IX. *Cassiodorus monasterium extruxit patrio in solo prope Scyllacium.* Igitur patrio in solo prope Scyllacium ibi cœnobium extruxit M. Cassiodorus, ubi olim cum Lucanis et Brutiis esset præpositus, uno circiter ab urbe milliari versus Scyllaceum sinum, ad Moscii montis radices, vivaria jusserat effodi (*Lib. xii Var., ep. 15*). Illud enim terræ spatium quod a civitate ad mare protenditur, totum Senatoris possessionibus annumeratum fuisse laudatus auctor Italus tradit. Quia etiam illic hodie cernitur prædium alias Schilitano, nunc Scalkati nuncupatum, subjacens monasterio Vivariensi, cujus in fundo situm est; quare monachis censum annuum incolæ persolvere quondam tenebantur, ut colligitur ex epistola D. Gregorii ad Joannem episcopum Scyllaceum, quæ trigesima tertia est lib. vii Registr., indict. i. Ibidem peramona villa, Castellasi appellata, visitur, quam Cassiodorus olim, nunc tenet clarus nobilitate civis Scyllacii, ex antiqua oriundus Gerondæ familia, quæ Arnaldum Gerondam Normannum, Rogerio comiti quondam imprimis charum, auctorem agnoscit.

§ X. *Prædium, redditus, et situs monasterii a Cassiodoro extructi.* Cassiodorum et hoc et aliis quæ ipsi hæreditario jure obtigerant, cœnobium Vivariense donasse prædii probabile omnino est. Annuus certe redditus superbissimis, teste Fabro, ædificiis respondisse copiosissimis non dubitanter affirmaverim. Situm vero prædium exhibebat montis marisque vicinia, et Pelenæ aquis irrigua planities. At ingenium soli Vivariensis tam docto, tam accurato exaravit calamo Cassiodorus ipse cap. 29 lib. de Div. Litt., ut illud quale sit, non legere magis quam ipsi oculis cernere liceat. Quare ne jam actum agere videar, sufficiat hic ex innumerabili laudum copia ea commemorare, quibus tanta ait fuisse loci felicitas commoda, tantamque ubertatem, ut aliis, etiam perfectioribus ascetis posset non immerito invidiam facere: suos enim, postquam Vivariensi loca descripsit, sic alloquitur monachos : *Ita sit, inquit* (*Lib. Divin. Litt., cap. 29*), *ut monasterium vestrum potius queratur ab aliis, quam vos extranea loca desiderare possitis.*

§ XI. *Monasterium Cassiodori cur Vivariense, et Castellense appellatum.* An cœnobium quod subter montem, et cellulæ quæ supra eundem eremitis condidit Cassiodorus, unicum vel duplex monasterium censi queant, non immerito forsitan addubites. Nam utrique sententiæ favere Senator ipse videtur, dum modo his utitur verbis : *Monasterium Vivariense : Monasterium vestrum : in Monasterio Vivariensi ; modo istis : Monasteria sancta.* Abbatem de proprio claustro loquentem hic sequimur. Ac primo quidem unicum fuisse probant situs intra eosdem muros, precum cœnobitas inter et anachoretas communio, cœnobitis facilis ad montem aditus, transitusque ad vitam eremiticam. Duplex autem fuisse eorum a se invicem distantia, victus, colloquii et abbatum diversitas clare demonstrat. Igitur si monasterii vocabulum in arctiori sensu accipias, Vivariensi loca distingues; si vero in ampliori, confundes, quemadmodum alias de Benedictinorum, nunc autem de Montisserrati et Camaldulensium Hispanorum solitudinibus dici potest. Hæc ego de causa Cassiodori temporibus binomine fuisse ejus monasterium reor, adeo ut quæ pars Vivariensis dicebatur, cœnobitarum se des esset; quæ Castellensis, eremitarum.

§ XII. *Quinam a fundatione usque ad hæc tempora monasterium Vivariense incoluerint.* Nec ingratum hic fore arbitror curioso lectori, quod ab auctore Italo nuper accipimus, Cassiodori scilicet monasterium ab ipso exordio, multisque post annis Benedictinos incoluisse; his successisse S. Basilii discipulos, quos inde tandem aut bellorum injuria, aut vicissi-

ludo temporum, aut exitialis toti Calabriae Maurorum Saracenorumve incursions expulere. Attamen exstat etiamnum antiquissima illa domus, D. Gregorii Thaumaturgi et illustri nobilis titulo, et sacris cineribus dives: sed miseram heul rerum humanarum experta sortem, quæ nec stabilem et inoffensum cursum diu retinere, nec semper indeficienti splendore clarere consueverunt.

§ XIII. An Cassiodorus monasticam professionem emisit in monasterio a se constructo. Monachum fuisse Cassiodorum in eo quod ædificaverat monasterio unanimi tot auctorum tum veterum, tum recentiorum, nec catholicorum modo, sed et heterodoxorum, nempe Cuspiani Centuriatorumque consensu receptum est, ut mirari satis non possim quosdam hujus ævi criticos ea de re litem adhuc movere velle, maxime cum Senator ipse suis in operibus passim de humili monachi conditione gloriatur. Ait enim in præfatione psalmi cxxx: *Utinam boves simus, qui agrum Domini sulcis regularibus exaramus!* Et in libro de Divinis Litteris (Cap. 23) de Dionysio Exiguo loquens, *Nobiscum, inquit, orare consueverat, etc.* Ex quibus non monachi modo gestasse habitum, sed et regularis instituti præscriptas leges observasse Cassiodorus arguitur. Hanc ipse recte vivendi disciplinam in præfatione libri de Orthographia conversionis suæ tempus vocal. Quamobrem in veteribus manuscriptis Commentarii in Psalmos, et in Historia Tripartita *Conversionis, et Servus Dei* cognominatur.

§ XIV. An Cassiodorus regulam S. Benedicti amplectus sit. Alumnis suis clarissimum et pietate et scientia virum accensuerat hactenus Benedictina familia; donec filio charissimo nil tale suspicantem matrem, nescio an sat consulto, orbare ausu: est cardinalis Baronius, scriptor alioqui consultissimus. Utrum ei protus erepta reddenda sit brevi dissertatione expendimus; quam, ne tanti viri recte factorum intermitteretur series, in calcem hujus historie consensuum rejiciendam.

§ XV. Cassiodorus regularis observantia tenacissimus. Qua micuerit sanctitate Cassiodorus, nemo, ut opinor, facilius demonstrare queat, quam si primum ostenderit quantum fuerit regularis disciplinae tenax et religiosus cultor. Primus ad eam gradus est intimæ studium solitudinis: eam porro sic coluit Senator, ut statim atque se a turba strepitaque aulicorum in otium contulit, ab omni prorsus mortalium consortio vixerit remotissimus. Id facilius ut assequeretur cum monasterium construeret, cavet imprimis ne ulla sibi aut suis esset cum reliquis hominibus communionis societatisque necessitas. Quamobrem hortos omni genere cum oleum, tum arborum conseri jussit; vivaria, quæ pisce plurimo nunquam non abundarent, effodi; molendina exædificari, ut testatur capite 29 lib. de Div. Litteris: *Habetis hortos irriguos, et piscosi amnis Pelenæ fluentia vicina, qui insuit vobis arte moderatus, ubicunque necessarius judicatur, et hortis vestris sufficiens, et molendinis.* Denique sagaci adeo providentia ea omnia quibus vita cœnobitica indiget, ipsis monasterii muris inclusit, ut nihil ibi ad commodam monachorum habitationem potuerit in posterum desiderari, nec ulli unquam extra claustra Vivariensia vagandi vel minima data sit occasio.

§ XVI. Cassiodorum abbatem fuisse Vivariensis monasterii. Quis primus cœnobio Vivariensi præfuerit archimandrita certe non scimus; illud unum scimus et ex præfatione libri de Orthographia, et ex communi scriptorum fere omnium consensione munus abbatis aliquando gessisse Cassiodorum. Et vero tali honore dignior quis Vivariensium nunquam esse potuit? Aut quæ virtus abbati necessaria in anima Cassiodori, velut in solio regina, non dominabatur? Prudentia in eo singularis eminebat, qua sicut Italiam ante, sic postea cœnobium rexit; ardentissimum in eo erat perfectionis studium: totum quippe vitæ spatium sic transegit, ut seipso melior floret in dies et sanctorum, discipulisque ad continentiam, humilitatem,

A paupertatem factio magis quam voce commonstraret viam; comitas in alloquio, et obvia in omnes voluntas; fortitudo, qua severiorem nunquam patebatur remitti disciplinam; cunctæ denique virtutes contendebant inter se pia quadam lite, quænam prius, quænam augustius Cassiodori pectus exornavisset.

§ XVII. Maxima Cassiodori circa divinum officium sollicitudo. Incredibilis erat abbatis Cassiodori circa divinum cultum sollicitudo, sedulitas, assiduitas. Nimirum ut nihil supremo rerum opifice nobiliter esse probe judicabat vir religiosissimus: ita nihil ipsi onere Dei charius, nihil antiquius fuit. Eumdem ac D. Benedictus in Regula divini officii tam diurnam quam nocturnis horis ordinem, eadem tempora constituerat, ut intelligitur ex eius verbis in psalmum cxviii, versu, *Septies in die, etc.* Et si, inquit, ad litteram velimus advertere, septem illas significat vices, quibus se monachorum pia devotio consolatur, id est, matutinos [id est laudes], tertiam, sextam, nonam, lucernariam [id est vesperras] nocturnos [id est vigiliis nocturnas]. Primam vero recitari solitam apud eos in choro testatur in præfatione Psalterii: *Ipsi, scilicet psalmi, nobis primam diei horam dedicant.* Completorios denique sic designat: *Ipsi noctis adventu, ne mens nostra tenebretur efficiunt.* Hæc erat ultima diei hora, quam a D. Benedicto in Occidente primum institutam fuisse eminentiss. cardin. Bona (Cap. 10 de Div. Psal.), pluresque alii, quorum adducit auctoritatem, adnotarunt. Parum quidem non erat quod tam præclaro canonicas horas digessisset ordiæ; sed excitandi adhuc erant monachi ut summa cum festinatione statutis temporibus ad oratorium occurrerent: id non verbis solum et exemplis egregie præstitit Cassiodorus vel etiam ab eo cum aquatilia, tum solaria hœrologia procurata sunt, ut milites Christi certissimis signis admoniti ad opus exercendum divinum, quasi tubis clangentibus evocarentur (Lib. Divin. Litt., cap. 20). Huic abbatis sui vigilantia respondebat summa monachorum fervor: eos enim audivisset diu noctuque pari contentione mentis et oris Victori Christo lætum præana decantare; eos angelicæ reverentiæ æmula modestia divinæ astare Majestati conspexisset: *Silenti nocte humana vox prorumpit in musicam, verbisque arte modulatis ad illum redire facit, a quo pro salute humani generis divinum venit eloquium... Sit una vox psallentium, et cum angelis Dei, quos audire non possumus, laudum verba miscemus (Præfat. in Psalter.).*

§ XVIII. Exercitia regularia Cassiodori et Vivariensium. Orationi, quam esse vitiorum expultricem, indagatricem virtutum, severioris disciplinae conservatricem, piarum cogitationum seminarium fertilissimum, contra dæmonum furentium impetus propugnaculum apprime noverat abbas eximius, eo studio cum Vivariensibus suis vacabat, ut quempiam ab ea neque utilitatis sive domesticæ, sive publicæ ratio, neque negotiorum incumbentium necessitas eximeret. Jam quidquid vacui temporis dabatur orationi, et officii divini penso perfunctis, id totum aut lectioni, aut exscribendis antiquiorum more seu S. Scripturæ, seu Patrum libris, horologiis sua culibet exercitio spatia tribuentibus, impigri consecrabant; ea propter suas etiam se clepsydram et horologia construxisse testatur, cum ait: *Sed nec horarum modos passi sumus vos ullatenus ignorare, qui ad magnas utilitates humani generis noscuntur inventi. Quapropter horologium vobis unum, quod solis claritas indicet, præparasse cognoscor; alterum vero aquatiliæ, quod die noctuque horarum jugiter indicat quantitatem.*

§ XIX. Quibus laboribus suos monachos exerceret Cassiodorus. Eam vim, id momentum in scientiis positum esse ad tuenda bonis cum omnibus cumulanda monasteria existimabat vir eruditissimus, ut nullum non discipulorum ad litterarum studium, propositis iis quæ solent ex illo percipi commodis, admotis veluti calcibus instigaret. Si qui forte tarditatem ingenii prætendebant, monebat radicem amarissimarum

rum fructus fore suavissimos; quod asperum et inamœnum putabant, sic esse dulce, sic jucundum, nihil ut dulcius, nihil ut jucundius votis quidem conceptis expecti posset. Tunc, inquit (Lib. Div. Litt., cap. 28), salutaris assiduitas eruditos efficiet, quos in prima fronte profunditas lectionis exterruit. Quos autem natura flinerat hebetiores quam ut ea quo vulgo indocto arcana sunt, et suspensos animos tenent, possent unquam perserutari; rudia saltem in obtusis ingenis sic exprimi curabat litterarum lineamenta, ut aliqua scientias mediocritate suffulta (Ibidem), rusticano postmodum operi juberet incumbere: Quia nec ipsum esse a monachis alienum censebat hortos colere, agros exercere, et pomorum secunditate gratulari (Ibidem). Quid vero eum causæ impelleret ad amandandam procul a cœnobitis otiositatem, aperit ipse hæc præclara sententia: Peccato profecto tolleretur locus, si otiosum tempus non haberet mens inquieta mortaliū (Lib. Div. Litt., cap. 16). Et alibi: Nolite amare desidiam, quam Domino cognoscitis odiosam (Ibid., cap. 32).

§ XX. Cassiodorus monachos suos philosophiam docet, et litteras humaniores. Quæ recensuimus hactenus ea sunt, ut nullo dicendi genere, Tulliano licet, digne satis exprimi queant. At quæ supersunt, humanæ mentis captum ita superant, ut vix mihi ipsi fidem habeam de Cassiodori tum ætate, tum dignitate. Quis enim sibi inducat animum senem monachis pueris litterario in ludo colluisse? Abbatem tanta fama celebrem, scientias humaniores publice docendas suscepisse? Virum multis assidue occupationibus obrutum, quo facilius ad litteras fratribus sterneretur via, in Donatum Commentarios, libros de Orthographia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica emisisse in lucem, sociumque sibi in tradendis philosophiæ præceptis Dionysium Exiguū asevisse? Incredibilia sane nobis hæc viderentur, nisi quantum suo in monasterio Musis regnum semper esse voluerit vir de re litteraria meritiſsimus, nisi quanto pretiosorem negotiis reliquis discipulorum profectum vir splendoris monastici studiosissimus semper habuerit, nosceremus.

§ XXI. Quid Dionysius Exiguus Cassiodori socius in monasterio Vivariensi egerit. Quoniam autem de Dionysio Exiguo, quem mutæ necessitudinis abbati monachisque Vivariensibus junxerat nexus, fieri a nobis mentio cœpit, quali virtutis doctrinæque Juce micuerit, non erit hic abs re commemorare. Et quia Cassiodoro quicum plures annos vixit amicissime, notissimus fuit; viri clarissimi, qui fulgore scientiæ catholicæ Ecclesiæ mirum in modum illustravit, veram et veluti spirantem iconem abbatis nostri scriptis expressam lectoris oculis objicemus. Fuit, ait Cassiodorus (Lib. Div. Litt. cap. 33), nostri temporibus Dionysius monachus, Scythæ natione: sed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctissimus: reddens actionibus suis quam in libris Domini legerat æquitatem. Scripturas divinas tanta curiositate discusserat atque intellexerat, ut undecunque interrogatus fuisset, paratum haberet competens sine aliqua dilatione responsum. Qui mecum dialecticam legit, et in exemplo gloriosi magisterii plurimos annos vitam suam, Domino præstante, transegit... Fuit in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum secundaria loquendi paritas; ut in nullo se vel extremis famulis anteferet, cum dignus esset regum sine dubitatione colloqui... Qui petitus a Stephano episcopo Salomiano ex Græcis exemplaribus canones ecclesiasticos moribus suis pares, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ suæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur... Alia quoque multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ utilitati possunt ecclesiasticæ convenire... Fundebat lacrymas motus compunctione, cum audiebat verba garrula lætitiæ... Sed ut bona mentis infucata laude referamus, erat totus catholicus, totus paternis regulis perseveranter adjunctus; et quidquid possunt legentes per diversos querere, in illius scientia cognoscebatur fulgere... Sed ille jam sæculi perversitate derelicta,

A præstante Domino, in Ecclesiæ pace susceptus, inter Dei famulos credendus est habere consortium. Hinc hoc de amico suo testimonium vocibus claudit modestia et humilitate plenissimis: Pudet me de consorte dicere, quod in me nequeo reperire.

§ XXII. Cassiodorus S. Scripturarum studiis suos exercet. At redeamus, si placet, ad lycæum Cassiodori, quod ipsius et Dionysii præceptionibus, velut limpidiſsimis gemini fontis aquis irriguum, quin magno Castellensis domus, et totius orbis bono venaret, revocari in dubium a nemine posse arbitror. Non alia de causa humaniores litteras Senator docebat Vivarienses, quam ut his exercitationibus præculti, et quibusdam, ut ita dixerim, sublatis gradibus ad sacra theologiæ adyta tandem pertingerent. Verumtamen, inquit (Lib. Div. Litt. cap. 28), nec sanctissimi Patres illud decreverunt, ut sæcularium litterarum studia respiciantur: quia non exinde minimum ad sacras Scripturas intelligendas sensus noster instruitur. Hinc factum est, ut quanto caducis æterna, cœlestia terrenis antecellunt, tanto diligentior operam divinis Scripturis, quam levioribus studiis impendi voluerit. Scholas sacras aperturum se olim, publicis dum adhuc implicaretur negotiis, promiserat, quemadmodum in altera hujus historiæ parte præfati sumus. Fidem jam liberat saam in cœnobio, quam tum Romæ effervescentibus undique bellis non potuerat. Cavet ergo imprimis ne ascetis Vivariensibus hac in parte ullatenus defuisse aliquando videatur; atque ut laboribus suis majori responderent assiduitate et diligentia, monet eorum opem, si modo ad rerum divinarum notitiam curas omnes, orania studia contulerint, discutiendas ignorantæ tenebras; virtutem, ad cujus templum per ædem sapientiæ iter est, posterorum animis ingenerandam; gloriæ, quæ ex sapientiâ tanquam ex uberrimo fonte profluit, omnium mentibus inserendam cupiditatem.

§ XXIII. Sacræ Scripturæ studio incumbendi methodum suos docet Cassiodorus. Non ignorabat Cassiodorus quidquid peccati a tironibus in sacrarum litterarum studio, peccati ut plurimum ordinis perturbatione; dum qui prius libri legi debebant, ii posterius; qui posterius, ii prius pervolvuntur. Quare discipulis præcipit (Præf. in lib. de Div. Litt.), ut moderentur sapienter desideria sua, per ordinem quæ sunt legenda discentes. Quam quidem methodum quo servarent religiosius, librum de Divinis Litteris edidit. Ad hoc, ait, divina charitate probor esse compulsus, ut ad vicem magistri introductorios vobis libros, Domino præstante, conficerem; per quos, sicut æstimo, Scripturarum divinarum series, et sæcularium litterarum compendiosa notitia Domini munere panderentur. Addit (Ibidem) ascendendum quoque ad sacram Scripturam per expositiones probabiles Patrum. Unde non tantum divini auctoritatis codices, quos ibidem novem in partes distinxit, proposuit pervolvendos; verum etiam quæ essent opera sanctorum doctorum explanandis idonea indicavit. Et ne qua hæreticæ contagionis labes fidei puram integritatem inficeret, quibus in locis a vero deviaerint auctores, designavit; sic autem ab errorum Origenis scopulis eos avertit (Lib. Div. Litt. cap. 1): Quapropter in operibus ejusdem Origenis, quantum transiens invenire prævalui loca quæ contra regulas Patrum *επιπρωτων* rempditione signavi, ut decipere non prævaleat, qui tali signo in pravis sensibus cavendus esse monstratur. Nec ob aliam quoque causam tanta quanta potuit diligentia perfectam epistolam ad Romanos, quæ tum omnium versabatur manibus, et catholicos doctores in partes agebat, quod a Gelasio papa scripta vulgo crederetur, nefariis Pelagianæ pravitate purgavit opinionibus.

§ XXIV. Præclaram instruit bibliothecam Cassiodorus. Libros quibus opus esse ad planiorem Scripturarum intelligentiam noverat, quosve aliis studiorum generibus, quæ contemplationi deditos viros non dedecerent, subsidio fore arbitrabatur, incredibili prorsus magnificentia providit abbas noster, pie prodigus in procurandis necessariis, in emendis superfluis pie

parcus. Nec eum sane unquam aut certioribus, aut illustrioribus suum tum in discipulos, tum in Musas amorem declarasse iudicis puto, quam dum bibliothecam ingenti advectorum non ex Italia modo, sed et ex ipsis etiam remotissimis provinciis voluminum ditaret suppellectile, sacris præsertim codicibus, sanctorum Patrum operibus, interpretum Scripturæ explanationibus, orthographorum lucubrationibus adornaret; vel ipso, quo proprium cuilibet auctori assignabat locum, ordine mirabilem decoraret. Verum, ut quas summam attigi Senatoris in comparandis libris curas, persequar jam singillatim: ubi primum rescivit factas a divo Hieronymo divinarum litterarum expositiones, misit mora nulla in diversa terrarum loca, qui et perquirent diligentius, et citius afferrent: Quos continuo de diversis partibus ubique direximus inquirendos, suscepturos nos esse divina miseratione confidimus (*Lib. Div. Litt., cap. 8*). Petri quoque Tripolitane provincie abbatis in Epistolâ D. Pauli commentarios ex Africa in Italianum ut comportarentur, effecti: *Qui vobis inter alios codices divina gratia suffragante de Africa parte mittendus est (Ibidem)*. Ut intellexit regionem variarum lustratoribus, sedulis licet, non incidisse in manus librorum quorundam Scripturæ sacre interpretationes a Bellatore presbytero, ut occurreret inopiæ tantæ, nec non et homilias Origenis in Esdrâ Latinitate donatas ad se transmitteret supplex impetravit. Quin etiam Epiphanium quemdam virum doctissimum sibi que amicissimum, opus quod sermone Græco in Cantica canticorum D. Epiphanius contexerat, Romanam in linguam, et ad bibliothecæ supplementum, et ad discipulorum usum transferret, exoravit.

§ XXV. *Tabernaculi et templi Salomonis figura a Cassiodoro depicta.* Annumerandam præclarissimis Cassiodorane bibliothecæ ornamentis censeo elegantem templi tabernaculique Salomonis iconem, quæ depicta subtiliter, ut ipse ait, *lineamentis propriis in pandecte Latino corporis grandioris competenter aptaverat*. Nondum perierat Bedæ temporibus opus illud mirabile, quod a se visum, et sibi utile fuisse suis in libris de templo tabernaculoque Salomonis ultro confitetur (*Lib. II de Tabernac., c. 12*): arbitrabatur nimirum venerabilis doctor nihil figuris illis perfectius, nihil accuratius excogitari posse. Hæc, inquit (*Lib. de Templo Salom., c. 16*), *ut in pictura Cassiodori reperimus distincta, breviter adnotare curavimus: ita eum ab antiquis Judæis didicisse [forte add. credimus], neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere, quod non prius ipse verum esse cognovisset.*

§ XXVI. *An Cassiodorus bibliothecas Romæ et Ravennæ habuerit.* Quemadmodum non in otio tantum Vivariensis, sed et aulicos inter strepitus scientias excoluerat Cassiodorus: ita quin et Romæ et Ravennæ, dum Gothicum regnum firmissimis fulciret prædiis, bibliothecam instruxerit, non ambigo. Romanæ mentionem ipse facit in tractatu de Musica. *In bibliotheca, inquit, Romæ nos habuisse, etc. De Ravennate pariter dubitaturum neminem reor, nisi forte voluerit temere omnino asserere, hæc in urbe, id est in ipsa Gothorum regum sede, unde Theodorici, Athalarici et successorum ætate, vel uno fere momento abesse Cassiodoro non licuit, musarum alumnorum charissimum, nec non acerrimum fautorem musas tam longo temporis spatio neglexisse. Egressus tandem e Vitigis aula Senator, et in claustris jam absconditus, Roma Ravennaque intactos a barbaris codices inexit, quibus Vivariensem bibliothecam locupletaret. Hinc monachos monet, librum quemdam cujus auctor Albinus, cui titulus de Musica, Roma in cœnobium deferant, si modo gentili incursione non sublatum (*Lib. de Musica, in fine*) reperirint. At subsistanus hic paulisper, si placet, et singularem abbatis in subministrandis monasterio necessariis libris diligentiam intenti contemplerur. Quid enim ibi a Vivariensibus potuisset desiderari? cum allatis modo verbis subdat, si forsan hostiles*

A manus non effugerit præfatus liber, *habere eos Gaudentium Mutiani Latinum; quem si sollicita intentione legant, hujus scientiæ scilicet Musicæ, eis atria patefacienda pollicetur (Ibidem).*

§ XXVII. *Cassiodorus suis demonstrat quantum in S. Scripturæ studio prosit oratio.* Quis jam Vivarienses fortunatos admodum non reputaverit, qui tam sancto abbati parebant, tam eruditum magistrum audiebant, tam faciles sibi, ob immensam pene librorum copiam, ad scientias omnes, maximeque ad divinarum notiam aditus patere gaudebant? Quis Cassiodorum ipsum non fatebitur discipulis olim merito suos in colligendis undequaque voluminibus labores posuisse ob oculos his verbis (*lib. de Divin. Lit., cap. 33*): *Eia nunc, charissimi fratres, festinate in Scripturis sanctis proficere, quando me cognoscitis pro doctrinæ vestræ copia adiutorio dominicæ gratiæ tanta vobis et talia congregasse? Quæ quidem voces mirum est quantum monachos ad sectandam magistram illam ac reginam disciplinarum theologiam, penetrandosve abstrusos Scripturarum sensus incenderint. Sibi tamen ac fratribus suis periturum oleum, perituram operam vir humillimus existimabat, nisi quod naturæ viribus nimium erat et impervium, id orationis ope a Deo scientiarum Domino consequerentur. Hinc eos sic hortatur in ipso libri de Divinis Litteris limine: *Oremus ut nobis aperiantur illa quæ clausa sunt, et a legendi studio nullatenus abscedamus.* Assertit alibi (*Lib. Div. Litt., cap. 28*) *perfectam sapientiam non tam studio quam actibus bonis et orationibus assiduis obtineri, retineri obtentam.**

Quoniam autem exempla efficacius esse solent ad quælibet incitamentum, proponebat iis Davidem (*Præf. Divin. Litter.*), qui licet divinæ legis meditationi nunquam non intentus, nihilominus his cœlum continuis pulsabat clamoribus: *Da mihi intellectum ut discam mandata tua (Psal. cxviii, 73)*. Dicebat hominem quemdam imbecilliori præclusum ingenio, præce creberrima reclusisse sibi difficillimi Scripturæ textus intelligentiam. Referebat alium, vel ipsorum alphabeti elementorum imperitum, frequenti oratione codicem traditum, ut facillime perlegeret, obtinuisse. Quapropter, inquebat (*In præf. lib. Div. Litt.*), *oremus ut nobis aperiantur illa quæ clausa sunt.*

§ XXVIII. *Docet S. Scripturæ intelligentiam et labore simul, et oratione comparari.* Monebat tamen a cœnobitis ante divinum numen procumbentibus sic fundi preces non oportere, ut quæ postulasent, otiosis sibi annuenda crederent; sapientiæ candidatis nulli operæ parcendum; paucos admodum sine labore et velut dormientes pretiosissimo illo thesauro pro arcanis et inscrutabilibus mentis divinæ consiliis locupletatos fuisse: eos, si tantum munus decussatis, ut aiunt brachiis cœlitus accepturos se confiderent, temeritatis et inertię pœnas daturos magis quam vanis et audacioribus votis fruituros: *Legite, precor assidue, verba ipsius sunt (Præfat. Div. Litt.); recurrite diligenter, mater est enim intelligentiæ frequens et intenta meditatio. Et ut hæc altius discipulorum infigat animis, præclaram hanc D. Hieronymi profert sententiam (Lib. Div. Litt. cap. 32): Ama lectionem Scripturarum, et carnis vitia non amabis. Eo denique in opere nihil penitus prætermittendum sic eorum inculcat auribus, ut nihil antiquius, nihil magis ipsi cordi esse videatur. Ita enim monachos suos iterum alloquitur (Lib. de Divin. Litt., cap. 28): Quapropter toto nisu, toto labore, totis desideriis exquiramus, ut ad tale tantumque munus, Domino largiente pervenire mereamur.*

§ XXIX. *Quantum Vivarienses magistro Cassiodoro in S. Scripturæ scientia profecerint.* Neque vero sua Cassiodorum spes sefellit; messuit enim tandem quod seminaverat: agnovit exsultans eum in scientiis progressum fecisse monachos suos, ut illos divinarum et humanarum litterarum cognitione pollere fateatur; quæque ipse leviter ducto se inchoasse penicillo diceret, ut peritior manu perficerent, rogaverit his magistri humilitatis non minus quam dis-

cupulorum eruditiois indicibus verbis : *Unde supplico ut quod nos legendo parum, explicare minus potuimus, vos copiosa lectione saginati, tam de istis codicibus quos dereliquimus, quam quos potueritis feliciter invenire, perfecti in Christi nomine compleatis (Lib. Div. Litt., cap. 15).* Attamen veritus ne spiritus illis forsitan inmitteret altiores tanta rerum divinarum perceptio, docet quæ absconduntur superbis, ea parvulis revelari. *Nec in solis litteris positam esse prudentiam, sed perfectam sapientiam dare Deum unicuique prout vult (Litt. Div. Litt., cap. 28).*

§ XXX. *Quantum Cassiodorus Vivariensis et toti Ecclesie profuerit.* Sic noverat abbas doctrina sanctitateque præ cæteris eximius pari pietatis et scientiæ cœnobitas exercere cultura. Sic etiam abbatis sui curis labore suo respondebant Vivarienses; sic veræ gloriæ, ad quam sua eos jam natura ferebat, viam hortatore atque impulsore Cassiodoro tam concito decurrebant gradu, ut in iis ad immortalitatem nominis, ad felicitatis æternitatem cuncta conspirarent. Neque id mirum quidem. Ecquis enim potentiores ad integritatem morum et optimas artes Vivariensibus subdidisset stimulos, quam is qui frequenter apud eos de utilitate, de gloria divinarum Scripturarum intelligentiæ comite perorabat? *Hoc enim nobis est salutare, proficuum, gloriosum, perpetuum, quod nulla mora, nulla mobilitas, nulla possit separare oblivio; sed illa suavitate patriæ cum Domino faciet æterna exultatione gaudere (Lib. de Divin. Litt., cap. 28).* Ecquis illustrius preluxisset discipulis, quam is cujus virtus excelso loco sita, satis ipsa perse in omnium incurtebat oculos; cujus scientia singularis non clausis invidioso modio, sed e candelabro spectabilibus omnes qui erant tum in domo Castellensi, tum in Ecclesia universa radiis illustrabat? Accenderat siquidem solem hunc splendidissimum Deus; ut et pullulantia in orbe universo vitiorum monstra, et renascentia semper in communem Christianorum omnium perniciem hæreticorum, veluti tot hydrarum capita, pura luce detegeret, igneque consumeret actuosissimo.

§ XXXI. *Cassiodorus suorum quosdam in describendis SS. codicibus occupari jubet eosque juvat.* Sed non singula hic narrari possunt; jam jamque vocat nos ad se, nec de laudibus suis silere diutius patitur antiquariorum labor, quos jussit describendis sacris codicibus occupari; *ut manu hominibus prædicarent, digitis linguas aperirent, et contra dæmonis subreptiones calamo atramentoque pugnarent.* Fructum inde profecturum demonstrans addit (*Lib. Divin. Litt., cap. 30*) : *Scriptores eorum toto orbe disseminandas, et in locis sanctissimis legendas tam ingenti utilitate, eorum ut laborem recto si susciperent animo, merces viz ulla posset æquare. Neque vicissitudinem illum de tot bonis non posse percipere, si tamen non cupiditatis ambitu, sed recto studio talia noscatur efficere.* Ut autem antiquariis id genus operæ posset ex voto succedere, voluit ut qui divinis et humanis ingenium apprime excoluerant litteris, ii scribentium opera diligenter expenderent castigarentque, si quid forte vitii nolentibus excidisset : *A paucis, inquit (Lib. Div. Litt., cap. 15), doctisque faciendum est, quod simplici et minus eruditæ congregationi noscitur esse præparandum. Istud quippe genus emendationis, ut arbitror, valde pulcherrimum est, et doctissimorum hominum negotium gloriosum.* Divinæ auctoritatis locutiones dictionesve Hebræas rebus aut personis convenientes quibus linguæ suæ servanda est decora sinceritas, aut majoris perspicuitatis, aut cujuslibet rei alterius obtentu nolebat immutari : *Corrumpi siquidem nequeunt quæ inspirante Domino dicta noscuntur (Ibidem).* Unde facile quis intelligat, qua veneratione, quo sensu pietatis sacras paginas tractandas esse duxerit Cassiodorus; quæ ut suo fulgore niteant, non humano desiderio carpendæ subjaceant, par esse toto capite 15 libri de Divinis Litteris demonstrat. Atque ut opera sua juvaret discipulos, commentarios scripsit in Donatum Grammaticum, ac librum de Orthographia, quorum ope sic emendati prodirent codices,

A ut eos et tunc coactaneorum applausus, et ventris temporibus lætitia posterorum, et semper reipublicæ Christianæ compendium comitaretur.

§ XXXII. *Alios exscribendis Patrum operibus vacare præcipit.* In exscribendis etiam Patrum operibus totos esse voluit nonnullos monachos, quibus viam qua faustos ad exitus res brevi perveniret indigita vit. Sermones et homilias sanctorum attentiori studio præcipit perlegi, non secus ac contra hæreticos dissertationes, in quibus si quid ad elucidanda obscura divinæ Scripturæ loca congruum occurreret, rogabat ut sacris voluminibus atterere non dubitarent : *Sicut et nos, inquit, in libris Regum fecisse cognoscimur.* Deinde quam fructuosus, quam gloriosus futurus sit eorum labor verbis ostendit pulcherrimis (*Lib. Div. Litt., cap. 15*) : *Considerate igitur qualis vobis causa commissa sit, utilitas Christianorum, thesaurus Ecclesie, lumen animarum.* Quamobrem monet, in id operis curiosam studeant conferre sedulitatem : *ne qua remaneat in veritate mendositas, in puritate falsitas, in integritate perversitas litterarum.*

§ XXXIII. *Cassiodori cura in libris mss. S. Scripturæ cooperiendis.* Hoc unum supererat oculatissime abbatis nostri providentiæ, ut codices mss. quo diutius servarentur intacti, compingendos et cooperiendos curaret ornatu quo poterat compliori : *His etiam addidimus in libris cooperiendis doctos artifices, ut sacrarum litterarum pulchritudinem facies decora vestiret (lib. Div. Litt., cap. 30).* Cujus in societatem laboris ut ipse quoque veniret, tegumentorum formas solerti confecit industria : *Quibus multiplices species facturarum in uno codice depictas decenter expresse rat, ut qualem mallet studiosus tegumenti formam ipse posset eligere.*

§ XXXIV. *Cassiodorus lucernas mirabiles concinnat.* Non absque piaculo sane hic taceremus lucernas illas non admiratione solum, sed æternis etiam laudibus dignissimas, quas fratrum multam in noctem labores producentium vigiliis stupendo artificio concinnaverat : *Paravimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas lucernas, conservatrices illuminantium flammarum ipsas sibi nutriendes incendium, quæ humano ministerio cessante, prolixè custodiant uberrimi luminis abundantissimam claritatem : ubi olei pinguedo non deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur (Lib. Div. Litt., cap. 30).*

§ XXXV. *Cassiodori prudentia in operibus unicuique suorum indicendis.* Frustra moraremur hic in ejus qua Vivariense cœnobium regebatur, prudentiæ ejus, quo res quælibet apte disponebantur, ordinis contemplatione. Possumus admirari indefessam, qua singulis pro cujusque industria et viribus pensum indicebat abbas sapientissimus, prudentiam eloqui non possumus. Nullus resolvebatur otio; fractus labore deficiebat nullus, nullius, cum se ad abbatis exemplum componeret, non fervebat opus; nullus cum abbatis præcepta sequeretur, rem celeriter feliciterque non expediebat.

§ XXXVI. *Quæ jejunia a Cassiodoro, et Vivariensibus observata.* Non dubium quin artissima observatione jejunia vigerint apud Vivarienses, disciplinæ monasticæ custodes acerrimos; illaque haud in finem in regula locum tenuisse certissimum est ex ipso Cassiodoro, ubi de psalmodia : *Ipsi, videlicet psalmi, nobis nona jejunia resolvunt (In præfat. Comm. in Psal.).* Quo quidem in loco de jejuniis, quæ vocant regularia, verba facit. Nam ea quæ statibus diebus præscribit Ecclesia, et religiosa devotione suscipiebant Castellenses, et sancta scrupulositate ad vesperam usque ex veteri Christianorum consuetudine producebant.

Jam quid opus demonstrare apud eos fuisse in more positam familiarem tunc omnibus monachis perpetuam a carnis abstinentiam? Consultite, si placet, supremas capitis 28 de Divinis Litteris paginas, ubi agitur de hortis agrisque colendis; moneaturque monachi, Æmiliani et Columellæ libros legant de educandis columbis, et cicuratis pecudibus : quæ,

inquit Cassiodorus (*Lib. Div. Litt., cap. 28*), *ægris præparantur*. Hinc facillime, ut opinor, arguetis sanis et bene habentibus usu carniū prorsus fuisse interdictum.

Insuper a piscinū comestione abstinuisse, vel certe iis rebus vesci non ita consuevisse, aliquis nec incongrue forsā ex subjecta ibidem sententia colligi posse putaverit; ait enim Senator (*Ibidem*): *Quale est languentes columbarum fetibus enutrire, aut piscibus alere*. Hanc tamen lectoris iudicio permittimus conjecturam, ut ad sollicitudinē quam infirmis monachis solebat abbas impendere, commendationem animos orationemque convertamus.

§ XXXVII. *Pietas Cassiodori erga fratres infirmos*. Fratribus his valetudinariū curā esse voluit (*Lib. Div. Litt., cap. 31*), qui medicam probe callerent artem, tantaque erga infirmos charitate moverentur, ut ipsis nullum studii, nullum pietatis officium deesset. Omnibus ægotantium necessitatibus sic hos medicos voluit subvenire, ut iis non facilis modo tolerabilisque, sed et dulcis ac jucundus morbus ipse mira monachorum sedulitate redderetur. Atque ut ægris solatia omnia e monasterio suo et non aliunde suppeditarentur, statuerat a fratribus infirmorum curā deputatis non præscribenda tantum, verum etiam conficienda medicamenta; adeoque naturam virtutesque herbarum ab eis addiscendas. Vetabat tamen vir piissimus, a terrenis ad cælestia discipulorum animos semper erigere solitus: *ne ponerent in herbis spem, aut in humanis consiliis sospitatem. Nam quamvis medicina legatur a Domino constituta, ipse lumen sanos efficit, qui vitam sine fine concedit* (*Lib. Divin. Litt., cap. 31*). Fovendis quoque ægris corporibus exædificaverat balnea: *ubi fontium perspicuis decenter illahebatur, quæ et potui gratissima cognoscebatur et lacris* (*Lib. Div. Litt., cap. 29*).

§ XXXVIII. *Pietas Cassiodori erga hospites et peregrinos*. Qualiter autem pietatis et humanitatis officis hospites et peregrinos exciperet vel id unum indicio est, quod eos ante omnia suscipi præcepisset (*Lib. Divin. Litt., cap. 31*). Quibus sanandorum infirmorum fratrum, iis etiam hospitum curam ideo demandarat (*Ibid., cap. 32*), ut si qui forte præ asperitate itineris, aut quavis ægritudine deficerent, remediis statim recrearentur certissimis. Quæ ut alacriori offerrent animo, ea, dum peregrinis præparantur, fieri cælestia dicitabat (*Ibid., cap. 28*).

§ XXXIX. *Jubet suos contemplationi et piis lectionibus vacare*. Quamvis sanctissima essent, quibus sub sancto magistro Vivarienses distinebantur ministeria, quo tamen magis ac magis in via virtutis procederent, eos ita labore manuum exercebat, ut juberet certis etiam horissacro vacare otio, in conspectu Domini cor in orationibus effundere, mentis arcana Deo cuncta perspicienti aperire, pios libros, Regulam præsertim, nec non et Collationes Cassiani, aliaque id genus volumina frequenti manu versare, quibus ad rectæ rationis normam mores componerent, pravos animi cohiberent affectus, et ad summum tandem perfectionis apicem citius ascenderent. *Cassianum presbyterum*, inquit (*Lib. Div. Litt., cap. 29*), *qui conscripsit de institutione fidelium monachorum sedulo legite, et libenter audite. Hic noxios motus animorum ita competenter insinuat, ut excessus suos hominem pene videre faciat, et vitare compellat, quos antea confusione caliginis ignorabat*. Et quia sagacem virum non latebant errores, in quos olim agens de libero arbitrio Cassianus impegerat, monebat serio, ut qui a beato Prospero jure culpatus est, sub Victorianæ emendationis cautela legeretur.

§ XL. *Quidam sub Cassiodoro a vita cœnobitica ad eremiticam transierunt*. Jam quis negaverit Castellensium et florentissimam fuisse solitudinem, et vitam prope divinam? Nunquid vivis eorum mores adumbrasse coloribus videtur Cassiodorus, dum præclarum monastices sic prosecutus est encomium (*Comment. in Psal. ciii, v. 17*): *Cælestis in terra vita, et imitatio fidelium angelorum, spiritualiter in carne vi-*

vere, et mundi vitia non amare; vitam præsentem contemnere, et futuræ beatitudinis gaudia semper exquirere: ad postremum ipsius templum fieri, cujus imaginem conditio humana suscepit. Verum plures miraturos non temere suspicor eo candore morum eluxisse, eo flagrasse fervore mentis Vivarienses non paucos, ut ex cœnobiticæ militiæ castris ad singularem anachoretarum pugnam contra spiritualia nequitia, veluti emeriti transierint. Quorum vota cum antea prospexisset Cassiodorus, cellas ad eremitarum secessum in Castelli montis culmine jusserat ædificari: *Habetis, inquit* (*Lib. Div. Litt., cap. 29*), *montis Castelli secreta suavita, ut velut anachorite, præstante Domino, feliciter esse possetis*. Quapropter aptum erit vobis eligere exercitatus, jamque probatissimis illud habitaculum, si prius in corde vestro fuerit præparatus ascensus.

§ XLI. *Quos Cassiodorus monachus libros ediderit*. Quam vitæ rationem cum cœnobitis ut monasterii fundator, ut abbas, ut magister instituerit Cassiodorus hactenus expendimus; nunc vero a conversionis exordio, quid privatus egerit, quam fauste, quam diligenter animum contulerit ad sacrarum studia litterarum, consideremus. Primum quidem Psalmographum commentario suscepti illustrandum; deinde libros edidit de Divinis et humanis Litteris; tum alia opera, quæ in præfatione libri de Orthographia, hoc enumerat ordine: *Post commenta Psalterii, ubi, præstante Domino, conversionis meæ tempore primum studium laboris impendi. 2º Deinde post institutiones, quemadmodum divinæ et humanæ debeant intelligi lectiones duobus libris, ut opinor, sufficienter impletis, ubi plus utilitatis invenietur quam decoris. 3º Post expositionem Epistolæ quæ scribitur ad Romanos, unde Pelagianæ hæreseos pravitates amovi, quod etiam in reliquo commentario facere sequentes admonui. 4º Post codicem in quo artes Donati cum commentis suis, et librum de Etymologiis, et alium librum Sacerdotis de Schematibus, Domino præstante, collegi; ut instructi simplices fratres, ubi simile fuerit, similia dicta sine confusione percipiant. 5º Post librum quoque titularum, quem de divina Scriptura collectum, Memorialem volui nuncupari; ut breviter cuncta percurrant, qui legere præfata fastidiant. 6º Post complexiones in Epistolis apostolorum, et Actibus apostolorum, et Apocalypsi, quasi brevissimas explanationes decursas. 7º Ad amantissimos orthographos discutiendos anno ætatis meæ 35, Domino adjuvante, perveni.*

§ XLII. *Quo ordine libros suos composuerit Cassiodorus*. Luculenta profecto hæc verba sunt et perspicua: an tamen, quem modo recensuimus, ordinem in operum editione sit secutus Cassiodorus, dubitandi ansam vel illud unum præbet, quod in prioribus libris eorum faciat mentionem, quos longo post temporis tractu scripsisse se commemorat. Et certe in præfatione Commentarii in Psalmos librum de Divinis Litteris citat in hæc verba: *De cujus eloquentiæ modis multi Patres latius prolixiusque dixerunt, quorum nomina in libris introductoris commemoranda perspezimus*. Meminit etiam libri de Geometria in versiculum illum psalmi xcvi; *Illuzerunt fulgura: Quorum notitiam, inquit, pleniorē in libris de Geometrica disciplina, diligens lector, invenies*. Et re quidem ipsa, quod eo loci adducit e Geometria, totum in libro quem de hac disciplina composuit, reperitur juxta editionem nostram, in qua ad filium manuscriptorum restituimus ea quæ in aliis desiderabantur. Tandem in libro de Divinis Litteris, cap. 15, libri de Orthographia titulum profert: *Et extrinsecus huius libri titulum de Orthographia dedi*. Et cap. 30: *In libro sequestrato atque composito qui inscribitur de Orthographia*. Quibus equidem citationibus adducimur ut dicamus Cassiodorem, cum ordinem notat quo sua opera emisit in lucem, ad id temporis referri voluisse quod singularis cœpit manum admovere, quæ procul dubio nondum erant absoluta, cum ad alia se accingeret: unde recte dici potest Psalterii Commentarios eum inchoasse sub ipso religionis ingresso.

quos tandem extrema in ætate perfecerit. Hinc in iis libros citandi nata occasio, quos longo interjecto spatio Senator edidit: aut saltem fatendum est institutam ab eo præfationem, vel potius prolegomena in Psalterium post completum opus Commentarii, et eum interim de Divinis Litteris scripsisse librum, quem adeo in eadem præfatione quominus laudaret nihil in causa fuit. Quod spectat ad librum de Geometria non immerito forte asserere possumus, tum absolutum fuisse, cum est interpretatus psalmum xcvi. Idem iudicium esto de libro Orthographiæ, quem in Divin. Litt. cap. 15 et 30 memoratum ab eo fuisse diximus. Nisi forte malis Cassiodorum dum sua relegeret opera, prioribus libris tales posteriorum citationes inseruisse juvenæ lectorum memoriæ gratia. Cui quidem conjecturæ suffragari videtur auctor noster iis in locis ubi de operibus suis ipse loquitur.

§ XLIII. *Quantus senis Cassiodori labor in S. Scripturæ libris elucidandis, exscribendis et mendositate purgandis.* Utcunque se res habeat, assiduum Cassiodori laborem in Scripturis sacris elucidandis, exscribendis, mendositate purgandis, digne quis explicet? Fatetur ipse se in Psalterio, et in Prophetis, et Epistolis apostolorum maximum studium laboris impendisse. Si quæras qua ratione, quoniam, inquit, mihi visi sunt profundiorum abyssum commovere, et quasi arcem totius divinæ Scripturæ, atque altitudinem gloriosam continere. De brevissimis explanationibus Actuum apostolorum et Apocalypseos a se editis agit in præfatione libri de Orthographia, non secus ac de Memoriali Scripturæ sacræ, quod, ut conjicio, compendiosa Scripturæ fuit complexio, ut uno velut intuitu, tota pene oculis subjiceretur. Libris Paralipomenon novos præfixit titulos, veteribus amissis: *Quoniam titulos antiquos non reperi, ita ille cap. 2 de Divinis Litteris, novos ad similitudinem præcedentium locis singulis, ut æstimo, competenter impressi.* Nec laboris difficultas, nec frigus ætatis grandævæ remittebat ardens studium sacrorum codicum; aut obstabat quominus sub ultima senectute sanctos libros facta collatione cum manuscriptis vetustioribus, incorruptæ integritati restitueret in bibliotheca asservandos. Quos ego, verba sunt ipsius Cassiodori (*Præf. lib. Divin. Litt.*), *cunctos novem codices, in tot enim volumina sacra Biblia paritibus erat, auctoritatis divinæ, ut senex potui, sub collatione priscorum codicum, amicis ante me legentibus, sedula lectione transivi.* Et ne quis medicorem putet in his lucubrationibus ab abbate nostro collocatam operam, audiat quæ ibidem non superbe, sed sincere subjungit. *Ubi, inquit, multum me laborasse. Domino juvante, profiteor; quatenus nec eloquio modificato deessem, nec libros sacros temeraria præsumptione lacerarem.*

§ XLIV. *Cassiodorus S. Scripturæ textus in SS. Patrum libris minio marginali notat.* Age vero tantis laboribus, tantis sudoribus nusquam frangebatur effecti senis invictus animus. Rursus in gratiam fratrum suorum curam omnem et diligentiam exhibuit in perquirendis sanctorum Patrum operibus; nam ut adductas in variis eorum libris sacræ Scripturæ auctoritates discipulis suis designaret, singulas minio marginali notavit. Hæc ipse testatur cum ait (*Lib. Div. Litt., cap. 26*): *Quantum aut senex, aut longa peregrinatione fatigatus relegere prævalui, quibusdam codicibus Patrum præsentis notis minio designatis, quæ sunt indices codicum, singulis quibusque locis, ut arbitror, competenter impressi.* Quam probe in Scripturis versatus fuerit immortalis memoria dignus Cassiodorus, vel eo solo probabis argumento, quod ea ætate qua deficientis memoriæ resolvitur tenacitas, omnes sacrarum paginarum textus, qui singulis Patrum occurrebant in libris, suis feliciter assignaret locis, dum ei a monachis legerentur. Ego quidem meditatum in lege Domini die ac nocte dixerim Cassiodorum; jureque vocaverim arcem non sensus expertem, qualem Veteris Testamenti fuisse novimus; sed animalam, sed altissimæ rationis compotem, quæ non prisci tantum, ve-

rum etiam novi fœderis libros in amplo memoriæ sinu reconditos complecteretur.

§ XLV. *Quantum quatuor prima concilia generalia veneratus sit.* Cum universalis sanctaque concilia fidei nostræ salutaria sacramenta solidasse, et in eis agnoscere veræ religionis arcanum probe sciret Cassiodorus, quatuor primorum reverentiam, Patrum exempla imitatus, tanta laude concelebrabat, ut sanctæ auctoritati merito judicaret comparandam (*Lib. Div. Litt., cap. 41*). Dolebat quidem attollere nonnunquam caput ex orci tenebris impatientes quietis homines, quos putarent esse laudabile, si quid contra antiquos saperent, et aliquid novi unde perire videantur, invenirent. At gaudebat synodos præfatas tanta fidei nostræ lumina præstitisse, ut in nullum perversitatis scopulum, si tamen Domino protegente custodimur, cæcatis mentibus incidere debeamus. Hinc ne quis monachis errandi pateret locus, atque ut majoris apud ipsos ponderis esset Chalcedonensium Patrum auctoritas, illius synodi codicem ἐγκύκλιον, id est totius orbis Epistolarium, aut epistolæ confirmationis concilii Chalcedonensis, e Græca lingua in Latinam ab Epiphanio translatus bibliothecæ inseruit. Hic si Baronio credimus (*Baron. ad an. 556*) per Encyclicum codicem, tomum illum intelligebat Epistolarum, procurante Leone imperatore a quamplurimis ejus temporis episcopis pro defensione Chalcedonensis concilii conscriptarum.

§ XLVI. *Quid de quinto concilio œcumenico senserit.* Neque hic prætermittendum putavimus quod de abbate nostro Annalium scriptor adnotat. Eum ait non secus ac Occidentales episcopos, et postea Gregorium Magnum de quinta œcumenica synodo prorsus tacuisse. Neque enim, inquit Baronius (*Ibidem*), ullum movere debet, si Cassiodorus recensens œcumenicas synodos de quinta nullam habuerit mentionem, quod in ea non de fide, sed de personis sit actum. Quanti hoc argumentum sit momenti docti viri perpenderit. Ego sane firmiter quid ex Cassiodori scriptis excerpti posse censeo. Abbas quippe noster discipulos docet (*Lib. de Div. Litt., cap. 4*) Origenem eloquentissimas nimis in *Oclateuchum* edidisse homilias; at declinandos ejus errores, quem, inquit, multorum quidem Patrum sententia designat hæreticum... et præsertim tempore a Vigilio beatissimo papa denuo constat esse damnatum. Aut igitur ea Patrum auctoritas eadem est cum anathemate quo quintum concilium Origenem ejusque sectatores percussit, aut diversa. Si primum, gratis effectum est a Baronio Cassiodori de quinto concilio silentium. Si secundum, validius arguere sic potuisset. Si Cassiodoro probaretur quinta synodus, ad fugiendum Origenem non ob aliorum tantam Patrum opinionem, sed magis ob œcumenici illius concilii decreta monachos fuisset adhortatus. Cum itaque id, ut supponitur, non præsterit, ab eo sicut et ab Occidentalibus quintam synodum nec receptam, nec rejectam, sed prudenti silentio prætermittendam fatearis necesse est.

Verum non temeraria forte conjectura niteretur, quod contenderet Cassiodorum per multorum Patrum auctoritatem, quintum concilium intellexisse; hisque verbis usum esse ex industria, quod eam synodum nondum recepissent Occidentales, quam tamen sciebat a Vigilio papa jam approbatam.

Sed ut relinquamus tandem hæc omnia, quorum iudicium esto apud criticos; suspicienda certe summa Cassiodori in Romanam sedem et summos pontifices observantia, suspiciendum studium, quo omnino cavere volebat eos quos provida damnarat Ecclesia; suspiciendus, aut potius imitandus singularis ejus cultus erga sanctorum Patrum placita.

§ XLVII. *Assiduitas Cassiodori in pervolvendis SS. Patrum operibus.* Sane quam assiduum in pervolvendis SS. Patrum operibus abbas noster fuerit, haud ægre perspecturos arbitror eos qui tum Commentarium in Psalmos, tum librum de Divinis Litteris legerint accuratius; quique quam prudenter dignoverit ubi aut amplectendæ aut refugiendæ forent

aliorum opiniones, intenta mentis acie maturoque A
 judicio perpenderit. Ex his purissimis fontibus
 sanæ illius orthodoxæque doctrinæ fluentia scaturie-
 bant latissima, quibus Cassiodorus et sitientes Eccle-
 siæ campos irrigabat uberius, et protervos hæretico-
 rum grægas fœtibus præfocabat. Hinc eum non turpi
 aliqua paranympbi mendacis adulatione, non cæco
 aliquo Benedictini in fratrem suum amore, sed veri-
 tatis unius justitiæque studio impulsus Beda Venera-
 bilis sacros inter doctores reponere non dubitavit
 (*Comment. in Ezram, tom. IV, pag. 379*).

§ XLVIII. *De Tripartita Cassiodori Historia, et libro de Orthographia.* Donatus ab Epiphanio amico lingua Latina Græcas Socratis, Sozomeni, ac Theodoretii historias, in unum opus, veluti continuatam historix seriem in libros 12 divisam, collegit patientissimus laboris archimandrita, cum jam inchoasset in Psalmos omnes Commentarium, neclum tamen aggressus fuisset librum de Divinis Litteris: ubi capite 17 sic habet: *Post historiam Fusebii apud Græcos, Socrates, Sozomenus ac Theodoretus, sequentia conscripserunt, quos a viro disertissimo Epiphanio in uno corpore duodecim libris fecimus, Deo juvante, transferri.* Cæterum hunc librum, quamvis vel in ejus tantum partibus ordinate disponendis plurimum desudaverit: cur tamen omiserit in recensione eorum quos monachus scripserat, non est in promptu; tribuendum id humilitati non immerito forte conjecero, quæ vetuit quominus opus illud, quod aliorum potissimum industria translatum in idioma Latinum fuerat, suis annumeraret.

Quo propius ad occasum accedebat magnum Ecclesie lumen, eo splendiores virtutum longe lateque spargebat radios. Quare rogatus a nonnullis monachorum suorum ut Orthographiæ leges certasque regulas præscriberet, non erubuit, stupendo et humilitatis et charitatis exemplo, senex annorum 93 ad id operis manum admoveo.

§ XLIX. *Abbatiali dignitate se abdicat Cassiodorus, et quid postea egerit.* Neque minoribus, ut reor, humilem se tum probavit iudiciis vir sanctissimus, cum ætate proveciori jam pene attritus, dignitatem suam abbatialem Chalcedonio et Geruntio commisit, quorum alter eremitas, qui in montem Castelli secesserant, alter cœnobitas regeret. Pastoralis cura exoneratus senex, jugi cœlestium rerum contemplatione animum liberius suaviusque reficiebat; a terrenis namque omnibus secretus ac liber divinis et æternis totum se dedit; cœloque jam maturus emeritus Christi miles futuræ beatitudinis in quietissimæ contemplationis otio gaudia prægustabat. Sed antequam ad optata præmia convolaret, summæ tandem, quam unice coluerat ultima in fratres suos charitatis indicia prætefecit; dum eos a quibus brevi abscessurum se prævidebat, supremis duxit adhortationibus commonefaciendos. Ac primum quidem ad abbates sibi subrogatos plenissimum tenerrimi amoris sermonem habuit: illos obtestatus, ea prudentiæ laude, eo pietatis studio creditas sibi oves pascant, ut æternæ beatitudinis præmia valeant tandem adipisci. Ultima hæc effata ab ipsius ore, si placet, excipiamus (*Lib. Div. Litt. cap. 32*): *Vos autem sanctissimos viros abbates Chalcedonium et Geruntium deprecor, ut sic cuncta disponatis, quatenus gregem vobis creditum, præstante Domino, ad beatitudinis dona perducere debeatis.* Postmodum rogat: *Peregrinum ante omnia suscipiant, eleemosynam dent, nudum vestiant, esurienti panem frangant: quoniam ille vere dicendus est consolator, qui miseros consolatur.* Tum monet, ne monasterii villicis adjecturum pensionum pondere graventur, sed bonis moribus erudiantur: illis ordo conversationis purissimus imponatur, frequenter ad monasteria sancta conveniant, ut erubescant eorum se dici, et non de eorum institutione cognosci. Tantum erat in religioso viro charitatis studium! Tanta de salute aliorum sollicitudo!

§ L. *Postrema Cassiodori ad fratres suos verba.* A

Chalcedonio et Geruntio convertit orationem ad fratres, qua illos ad pacem et concordiam, ad Scripturæ sanctæ meditationem, ad regulæ observationem, emollituris vel ferrea pectora vocibus adhortatur. Denique petit ut nihil sibi in vicem beneficiorum quibus cumulavit eos, dum possessiones, prædia, bona omnia, suos labores, seque ipsum totum consecravit, rependant: sed *pro me*, inquit (*Lib. Div. Litt., cap. 33*), tantum *Domino supplicare dignemini.* Atque sub finem libri de Orthographia: *Valete, fratres, atque in orationibus vestris mei memores esse dignemini, quatenus sicut vos ab imperitorum numero sequestratos esse volui: ita nos virtus divina non patitur cum nequissimis penali societate conjungi.*

§ LI. *Cassiodorus anno 562 edit Paschalis Computi Rationem.* Opinantur nonnulli, in quibus Baronius et Bucelinus, Cassiodorum post absolutum de Orthographia tractatum, alium scripsisse ad indictionem, epactas, et ea omnia quæ paschalis computi rationem spectant, facilius indicanda perutilem. Et quidem mihi verisimile videtur eum id operis ad monachorum suorum informationem pro anno 562 edidisse. Hoc Computum inter opera Cassiodori reponunt editiones Parisenses et Genevenses; et certe cui alteri tribui possit non videmus, cum ante hunc annum Dionysius Exiguus, cui uni ascribendum videbatur, e vivis jam dudum excessisset.

§ LII. *Quo ætatis suæ et Christi anno mortuus sit Cassiodorus.* Ultimum hoc suum opusculum Cassiodorus anno ætatis 94 aut 95 publici juris fecit: quot vero annos superstes vixerit non constat. Varias variorum auctorum de illius morte sententias in prima parte retulimus § 7 et 8; eas hic vitandi fastidii, et prolixitatis causa non repetimus. Quasdam addere modo sufficiat quas ibi omisimus: nimirum anno ætatis fere centesimo mortem cum vita commutasse scribit Baronius (*Ad an. Chr. 562*): imo non ante centesimum annum vitam clausit, si Baconi fides (*Histor. vitæ et mortis, p. 554*). Nec male forsitan putaverit aliquis doctissimum cancellarium alluisse ad hæc Cassiodori verba, de seipso loquentis in conclusione psalmi centesimi: *Pudet enim dicere peccatum obnoxium, centenarii numeri secunditate provecum, etc.*

Neque clarius patet quo Christi anno extremum clauserit diem Senator. Augustinus Florentinus, Sixtus Senensis, Barrius, aut cardinalis Sirletus, Trithemius, Joannes Ferrerius, Gesnerus, Possevinus, Caserrius, Bucelinus, Stengelius, Angelus a Nuce, et plures alii, eum obiisse sentiunt anno 575. Baronius vero et nonnulli quidam nihil ea de re certi pronuntiant; affirmant tantum eum adhuc anno 562 vixisse. Neque nos quoque credimus aut mensem, aut annum mortis illius definiri posse.

§ LIII. *Cassiodorum sancto fine quævisse.* Quin vero sancto fine quæviserit Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, ut ore Baronii, Ugelli, et Bucelini loquar, nemo, ut puto, dilitebitur; cum id, vel tacentibus nobis, clamet tum in vitam monasticam, tum in sedem Romanam, tum in Ecclesiam universam amor et veneratio: ad quarum utilitatem consiliis in omnibus, et factis tanquam ad dignissimum catholico viro scopum semper collimabat; clamet in sacros codices, velut in totidem sancti flaminis internuntios observantia singularis; clamet sana fides, quæ cautis ejus in operibus candore lucet integerrimo; clamet spes firmissima, qua ut semper diffidebat sibi, sic in Deo semper confidebat; clamet ferventissima in Deum et proximum charitas; clament denique misericordia in pauperes, profunda in verbis et scriptis humilitas; spontaneæ illæ afflictationes corporis, in quibus omnem monachis triumphum esse frequens asserbat (*Comment. in psal. ciii, v. 17*). Tandem si Petro de Natalibus credimus (*Col. 280 edit. 1519*), *Sepultus in miraculis vivit.* Quod si tamen huic scriptori fidem dare quis recusat, ea quam Cassiodorus in terris duxit vita, non levibus certe nos inducit argumentis, ut in cœlis illum inter beatos

agere credamus; adeoque Alcuinum rectissime illi, dum ejus auctoritatem citat (*Lib. v contra Felic. Urgel.*), Sancti appellationem tribuisse; et nomen ipsius jam pridem in Witfordi martyrologio (*Bollan-*

aus, 27 Martii), postea in menologio Benedictinæ (*25 Septemb.*) non immerito scriptum fuisse confiteamur.

DE M. AURELII CASSIODORI VITA MONASTICA DISSERTATIO.

Nemini profecto displicere debet genuinus ille pietatis ardor, exsita monachorum animis in ordinem suum pia propensio, qua provehendis illius utilitatibus et gloriæ certatim incumbunt: si tunc tamen non immodice ferveant studia partium, si facessat ambitus, si exsulet cupiditas, et præcipue quæ scribentium summa sit religio, si nullus veritati fucus accedat. Verum plerosque videas usque eo difficiles et morosos, ut nihil auctoribus qui sodalitia alicui, aut religioni nomen dedere concedendum velint, dum domestica proponunt; quamvis auctoritas suo pondere gravis, et ratio suis librata momentis, quæ in causæ subsidium veniunt, secus eis suadeant. Solum scriptoris nomen, aut operis titulis eis nauseam parit, et eo terrentur, velut offendiculo veritatis. Quapropter ne Benedictinum me in Benedictina controversia versantem damnet nescio quis, sciat velim dissertationis hujus scopum non esse ut quid novum accenseam ordini meo, qui pene ad invidiam locuples et felix, nihil alienum aut supposititium, nihil furto abreptum, aut precario concessum ambit. Litandum esse veritati, non cupiditati conscientia docet. Securus igitur et plagii suspicione liber thesim nobilissimam propono circa monachatum Magni Aurelii Cassiodori Senatoris: num scilicet Benedictinam regulam, quæ tum florebat, sit amplexus; vel aliud quoddam, puta, Basilii, aut Equitii, aut alterius secutus sit institutum. Benedictinum fuisse constans fuit veterum assertio. Primus omnium dissensit ab aliis eminentissimus cardinalis Baronius, et qui post ipsum purpuræ forsans fulgore perstricti, veritatis lucem aspicerere minus potuerunt. Non dubium quin aliqua utrinque militare sibi argumenta putent doctissimi pugiles. Nos hic nostra primum subjiciemus, deinde audiemus Baronium, et sinceritati non minus quam veritati, ut decet religiosos viros, cautum volentes, non ea prætermitemus quæ ejus opinioni utrunque suffragari videbuntur. Libratis eum in modum, ac serio perpensis hinc inde rationum momentis, nihil hic a nobis de questione tam difficili definiendum esse putavimus, ut ipsi pronuntient cordati et æquiores viri, an citra injuriam deseri possit Baronius, et citra invidiam Benedictinum dogma defendi; ac ei tandem, quam meliorem judicaverit, celeberrimi problematis parti adhareat lector eruditus.

ARGUMENTUM PRIMUM.

Ut argumentum hoc, quod liti dirimendæ primum occurrit, votis succedat, quædam sunt præmittenda, ex quibus velut a conglobatis, ut inquit, lector persuasum habeat quod intendimus.

Primo. Concedunt omnes, nec ipsi diffitentur heterodoxi, Cassiodorum aulæ sæcularis curas et dignitates pertæsum monasticen professum esse, et cucullum induisse ex allatis in ejus Vita parte II, § 15.

Secundo. Hanc sæculi fugam, et monasticæ professionis encænium contigisse anno 538 aut sequenti, ut in ejusdem vitæ parte prima, § 60, a nobis serio notatum.

Tertio. Vixisse Cassiodorum ad annum 575, ut habet communis chronologia, quam sequuntur Honorius Augustodunensis, Augustinus Florentinus, et alii quos sub finem vitæ auctoris citatos a nobis invenies.

Quarto. Nec minus certum est B. Benedictum anno 529 Cassinum migrasse, et in illius montis ver-

titæ suam sedem fixisse, et ibidem cælo maturum obiisse anno 543, ex nobiliori epocha.

Quinto. Ea fuit sanctissimi patriarchæ vitæ fama, ea miraculorum gloria, in regulæ genius et character, ea demum in ejus discipulis observantia regularis disciplina, ut sibi nomen apud omnes celeberrimum fecerit; nec in Italia solum, cui toti multus inclaruit, sed in Sicilia, Galliis, Hispaniis cæterisque nobilioribus Europæ partibus, dum in terris degeret, mirandum se præbuit aut stupendum.

Sexto. Regulam suam, ipse dum adhuc viveret legislator, promulgaverat, eamque Siculis per Placidum, per Maurum potentibus Gallis observandam tradiderat.

Septimo. Notandus famosissimus ille locus epistolæ abbatis monasterii de Fundis ad Simplicium Cassinatem (*Chron. Cassin. pag. 355*), qui tertius a B. Benedicto cœnobium rexit: ejusque discipulus fuit unde colligunt omnes qui soli student veritati quod circa annum quingentesimum et sexagesimum Regula sancti Benedicti non solum omnibus Italiæ provinciis innotuerat, sed etiam singulis earum monasteriis imperabat: *Hinc factum est*, inquit abbas Fundanus, *ut jam omnia monasteria Campaniæ, Valeriæ, Tusciæ, Liguriæ, et aliarum provinciarum Italiæ, certam et rectam regulam vivendi quam sanctissimus et Deo acceptissimus Benedictus magister tuus instituit, servare decreverint, ut juxta illam viventes, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinare præsumant.* Hujus auctoritatem epistolæ nemo jure vocaverit in dubium, quam probavit doctissimus Lucas Holstenius bibliothecæ Vaticanæ præfectus, visis prius et serio discussis vetustissimis Musæi Cassinensis membranis (*Chron. Cassin. pag. 356*), in quibus exstat illud venerandum antiquitatis monumentum: quam etiam commendant, et acerrime propugnans Hugo Menardus, Hæsternus in suis Disquisitionibus monasticis, Angelus a Nuce in suo Monast. Cassinensi, et quidam alii.

Octavo. Juerit etiam advertisse, priusquam regula hæc Benedictina publici juris fieret, singulos abbates peculiare ad libitum suis monasteriis leges fixisse, ut monet Cassianus Instit. 2, cap. 2: *Tot propemodum typos et regulas vidimus usurpatis quot etiam monasteria cellasque conspeximus.* Cui consentit citatus abbas de Fundis: *experientia compertum est multorum rectorum mores varias vivendi formas in monasteriis peperisse.*

Vice coronidis attextimus Vivariense cœnobium a Cassiodoro constructum fuisse prope Scylacium in Calabria, et regno Neapolitano, in quo suum etiam Cassinense monasterium erexerat D. Benedictus; cuius vita prope divina omnibus Italis notissima Senatorem nostrum sive apud Gothos fulgentem, sive apud Vivarienses absconditum, latere non potuit.

Ex his omnibus sincere præmissis, et firmiter stante Fundani abbatis sententia, colligere liquet notissimum fuisse Cassiodoro S. Benedictum, audivisse vitam ejus sanctissimam et miracula, nec non et discipulorum pietatem atque sanctimoniam; maxime cum triginta et amplius annis celeberrimi legislatoris ætatem excesserit; non ignorasse quo ambitu, quo mentis ardore, et quibus studiis Regula illius passim efflagitata ad alias nationes transvolavit; nec fieri potuisse quin ea jam a tot monasteriis accepta in Senatoris manus devenerit, eamque legerit. Quam

igitur aliam vivendi regulam sibi, et suis monachis delegisset vir quidem Christiane probus, sed hactenus claustrii neophytus, et qui prima jaciebat monastica perfectionis fundamenta, nisi Benedictinam, quam ceteris omnibus excellentiorem et præstantiorem esse tota fatabatur Italia, quamque omnes in monastica disciplina exercitatiores ultro amplexantur? Num ergo aliis omnibus ad S. Benedicti Regulam currentibus, inquit ejus synchronus abbas Fundanus, ipsis etiam abbatibus in novam hanc Ecclesie regularis matricem velut iterato introeuntibus et renascentibus, Cassiodorus solus hæsisset in veterum cœnobiorum ruderibus, ex disjectis et undequaque dispersis aliorum maceris novam sibi molem excitaturus? Num aliis omnibus peculiare suas leges deserentibus, et Benedictinas amplectentibus, derelictam ab aliis viam aggressus fuisset vir prudentissimus: aut novam sibi paravisset vir modestissimus? Equidem non dubitaverim quin succensus ille candidæ pietatis studio, monasticæ perfectionis amantissimus, et fratrum profectui imprimis deditus, eam sibi et cœnobitis suis proposuerit proficiendi methodum et normam, quæ ceteris jam prævalebat; nec quispiam nisi plane divinus asserere queat, quod exactoratis omnium Italie monasteriorum peculiaribus legibus in gratiam Benedictinæ, sola eam respuerit domus Vivariensis, nulli adhuc regulæ ad dicta.

Verum urgeamus acrius, si placet, majoremque, si fas est, huic argumento lucem afferamus. Cassiodoro monasticen professuro necessarium fuit tum abbatem, tum monachos eligere, sub quibus prima saltem tirocinia poneret vitæ claustralis. Nec enim homo hujus disciplinæ imperitus a magisterio studium aggrediretur humilitatis et obedientiæ; superiorem ageret nondum novitius, et aliis verbo præluceret nondum prima artis elementa doctus; nec minus a prudentia Senatoris quam a monachorum moribus fuisset alienum, e solis sæcularibus novam statim institui congregationem, non permixtis saltem duobus aut tribus senioribus mystis, quorum exemplo et usu recens ille Vivariensium cœtus erudiretur. Quem igitur abbatem, quos monachos accerseret, nisi Benedictinos statim obvios, probatos, et ab exteris etiam undequaque quæsitos? Stat igitur, Baronii pace dixerim, Cassiodorum, sicut ceteros Italie cœnobiarchas, Benedicto nomen dedisse; nec aliam Vivarienses monachos regulam amplexos quam Benedictinam.

ARGUMENTUM II.

Desumitur illud ex eadem Regulæ Benedictinæ praxi, seu pari vivendi forma Vivariensibus ac monachis Benedictinis familiari, ex qua non obscure colligere licet eos diversis legibus non vixisse. Quod ut demonstraretur, illud imprimis occurrit, quod Regulæ primo cap. S. Benedictus duo tantum probans monachorum genera, cœnobarum et anachoretarum, primum instituendo præcipit, alterum exercitatis, et jam emeritæ militiæ veteranis consultit. At Magistri vestigiis sedulus in hærens Cassiodorus, secretiores cellas in ambitu montis Castelli, qui muro monasterii cingebatur, distinguit; ut quibus impulsus Dei et consensus abbatis faveret, liceret bene instructis fraterna ex acie ad singularem pugnam ære mi descendere. Præmissis enim in capp. 29 et 32 libri Divin. Litt. iis quæ fortissimum cœnobarum disponunt genus, sic pro eremitis edicit: *Habetis montis Castelli secreta suavia, ubi velut anachoritæ, præstante Domino, feliciter esse possitis, etc. Quapropter aptum erit vobis eligere exercitatis jamque probatissimas, illud habitaculum, si prius in corde vestro præparatus fuerit ascensus: quod sensu verboque tenus Benedictinum esse effatum.*

2. Quoad horas prandii et cœnæ, quoad regularia, et alia severiora ab Ecclesia indicta jejunia, consentit pariter cum legislatore nostro Senator, ut perspicuum est ex collatione cap. 39 et 41. Regulæ

A Bened. cum præfat. Cassiodori in Psalmos, et cum iis quæ diximus in ejus vitæ part. II, § 36.

3. Par apud utrumque cura infirmorum, et de balneis in eorum subsidium construendis, pene verbis coherent: *Balneorum usus, inquit Benedictus cap. 36 Reg., infirmis, quoties expedit, offeratur. Balnea quoque, inquit alter cap. 29 lib. de Div. Litt., congruenter ægris præparata corporibus jussimus edificari; nec minor utriusque providentia, quin potius idem statutum D. Benedicti cap. 36 Reg. et Cassiodori cap. 21 citati libri, ne a servitoribus negligantur ægrotantes.*

4. Item apud eos hospitalitatis cultus.

5. Mirabilem bibliothecam instruxerat Cassiodorus, ut monachi juxta D. Benedicti præceptum acciperent omnes singulos codices de bibliotheca (Reg. S. Bened. cap. 60; Cass. lib. Div. Litt., cap. 28 et 32; Reg. S. Bened. cap. 48; Cass. lib. Div. Litt., cap. 8).

6. Et quod mireris monitum patris de candela jurgiter ardente, sic integrum voluit filius obediens, ut perpetuæ lampadis usum Vivariensibus adinvenerit ex cap. 30 libri Divin. litterarum (Reg. cap. 22).

7. Nec siluit Baronius ad annum 562 Cassiodorum sic suis cavisse ab omni sæcularium conturbatio, ut quidquid ad vitæ et pietatis commoda auxilio foret, ipso contineretur monasterio, et salva religione silentii, et otio contemplationis, cunctorum necessitatibus fratrum fieret satis. Quod exquialtæ sapientiæ digestum Benedictinæ debet Regulæ cap. 66, quæ jubet monasterium sic construatur ut omnia necessaria, id est aqua, molendinum, hortus, pistrinum, vel artes diversæ intra monasterium exercentur, ut non sit necessitas monachis vagandi foras, quid omnino non expedit animabus eorum. Nec prætereundum ita religiose Cassiodorum huic mandato legislatoris obtemperasse, ut libros qui de medicina et re domestica, et alendarum avium, maxime columbarum cura disserunt propter infirmos, quibus solis sunt usui, a suis voluerit esso legendos.

Verum hic forsitan oppones non aliis sub legibus quam iis quarum modo mentio facta est, ut plurimum ceteros vixisse monachos, ut proinde certa non sit ex allatis ratio concludendi pro Benedictino Cassiodori monachatu. Damus id quidem lubentissimè e Cassiodorum nonnulla ex præfatis statutis D. Benedicto cum omnibus monachis communia servasse; neque vero inde solummodo colligimus eum Benedictinis ascribi oportere: verum cum et communibus et propriis sancti legislatoris placitis Senatorem paruisse ostenderimus, ipsum a tota Regula ne vel latum quidem unguem deflexisse inferendum merito censemus. Adde quod ea quæ communia diximus eodem sensu iisdemque pene ac Benedictus verbis sibi tribuerit Cassiodorus, ut amplius patebit ex argumento sequenti.

ARGUMENTUM III.

Non solum ex iis quæ Cassiodorus jam monachus egit nobis asserere licet ipsum Benedicto vel viventi, vel proxime defuncto nomen dedisse; sed quæ ubique operum suorum ad Vivarienses passim scripsit, id certo demonstrant; videtur enim succincta sparsim in Benedictinam Regulam commentaria exarasse, quibus tacito legislatoris nomine ejus loquendi tropos usurpat. Pauca delibabimus ex multis, quibus lectori citra tedium fiat satis.

Primum occurrit officii, seu operis divini dispositio, diu noctuque peragendi, quam adamussim Benedictinam, seu ad sexdecim integra Regulæ capita Senatorem concinnasse, probant ea quæ scripsit in præfatione Commentarii sui in Psalmos, et aliis in locis, ut etiam ostendimus in ejus vitæ parte II, § 17.

2. Horæ canonicæ dicuntur opus divinum, ut a Benedicto Reg. cap. 43, sic a Cassiodoro lib. Divin. Litt. cap. 30, etc.

3. Eadem apud utrumque nomenclatura ea pars officii quam nos matutinos dicimus, vigiliæ nocturnæ nominatur (Reg. cap. 43; Cassiod. in psal. LXXVI);

et ut ad eas tempestivus et facilis esset accessus, A tinniensium horologiorum, et jugis luminis usu ingeniose providit Cassiodorus: *Hæc ergo procurata sunt*, inquit cap. 30 lib. Divin. Litt., *ut milites Christi certissimis signis admoniti, ad opus exercendum divinum quasi tubis clangentibus evocentur.*

4. Convenit inter eruditos nullum in Occidente ætate Benedicto superiorem in serie horarum canonicarum completorii meminisse, et illius usum et formam Occidentalibus monachis præscripsisse, cujus ritum sanctissimo Patri debet etiam Romana Ecclesia, ut probe scribit Bellarminus, Francoletus, Hugo Menardus, cardinalis Bona, et alii ab eo citati cap. 10 de Divina Psalmodia. Igitur haud dubium quin Benedictinam Regulam secutus sit Senator, dum in prologo sui in Psalmos Commentarii, et in psalmo cxviii, et maxime in conclusione psal. xc, completorios post omnes actus diei, noctis adventu jussit decantari.

5. Similis utriusque in manuum laboribus monachis, ne otio torperent, præscribendis, similis in B distribuendis unicuique secundum vires suas operibus cura et sollicitudo. Similibus ambo verbis inimicam animarum otiositatem et desidiam a claustris procul amandare contendunt (*Reg. cap. 48; Cass. lib. Div. Litt. cap. 30. Reg. cap. 48; Cass. lib. Div. Litt. cap. 32*).

6. Uterque pari veneratione Cassiani scripta coluit, suisque legenda proposuit. *Sedeant omnes*, inquit Benedictus Reg. cap. 42, *et legat unus collationes Patrum*, scriptas scilicet a Cassiano. *Cassianum presbyterum*, ait Cassiodorus lib. Div. Litt., cap. 29, *sedulo legite, et libenter audite*: id est forsitan audite, dum sedentibus aliis, ut præcipit Benedictus, Cassiani collationes unus coram legeret.

7. Cassiodorus Vivarienses obedientia præ cæteris virtutibus exerceri jussit, cujus ut religiosior esset observantia, eam ipsis pene verbis commendavit, quibus S. Benedictus ea, veluti tessera quadam, discipulos insigniri voluit (*Reg. cap. 5; Cass. lib. Div. Litt. cap. 32*).

8. Nec minus persuadent Benedictinum Vivariensium institutum tot peculiare Benedicto loquendi formulæ, quibus sic studuit Cassiodorus ad suos scribens, ut pene in verba Magistri jurasse videatur: exemplo sit quod variis in locis lib. Divin. Litt. trates suos vocet *milites Christi*, usu Regulæ familiari (*Cass. lib. Div. Litt., cap. 30*). Item, *fitque illa scala Jacob*, etc.; sed *gradus iste humilitatis* (*In præfat. psal. cxix*), etc. *Unde scalam illam Jacob pro parte aliqua* (*Lib. Div. Litt., cap. 32*), etc., *magnæ remunerationis est præmium sine aliquo murmure præceptis salutaribus obedire* (*In psal. lxx, v. 15*). Item: *Quæ vilius comparari possunt* (*In psal. cxviii, v. 11*); Item, *istæ cogitationes, dum sunt parvulæ percutiuntur in petram* (*Prolog. Reg. cap. 7, 5, 55*). Ex quibus et aliis passim obviis facilis est conjectura nullatenus Benedicti Regulam sic Cassiodoro ad manum fuisse, nisi ex illius usu et diutina lectione quam in congregatione sæpius iterandam præcipit illa cap. 66.

Idem nec inepte quidem probari potest ex hac Senatoris sententia, sic ad suos scribentis cap. 32 lib. Div. Litt., *Tam regulas Patrum quam proprii præceptoris jussa servate*. Per regulas quippe Patrum Benedictinam intelligi opinantur nec pauci, nec ignobiles viri, rati SS. legislatorem Benedictum modestiæ causa suum nomen genuino fetui suppressisse, et Patrum nomine, quorum placitis multus adhæsit, posteritati nuncupasse. Vide Hugonem Menardum lib. de Orig. ordinis sancti Benedicti, Hæstenum in Disquisit. monast., et plures alios ideo ita sentientes; quia, ut recte notat S. Benedictus abbas Anianæ in præfatione Concordiæ regularum, certum est B. Benedictum suam a cæteris regulam assumpsisse. Et ut in vita S. Martini de Vertano legitur: *Quam regulam, S. Benedicti, priorum Patrum decretis institutam a transalpinis regionibus ferunt ab ipso delatam. Superflui esset laboris plura in hanc rem congerere;*

non enim diffiteri possunt eruditi regulam hanc ipso etiam vivente legislatore sic inscriptam, et a cæteris auctoribus eo sub titulo laudatam; eam enim Gregorius inter magnos B. Benedicti discipulos maximus simpliciter et absolute vocat Regulam monachorum in lib. ii Dialogorum. Sic etiam in antiquissimis chartis, pontificum decretis, diplomatibus regum, et conciliis citatur (a), ubi *Lex Monachorum, Regula sancta, Regula Patrum, Norma Patrum*, nihil aliud sunt, nisi ipsa Regula Benedicti, quam ex melioribus et exquisitis Patrum sententiis confectam advertens Cassiodorus, non male *Regulas Patrum* more cæterorum appellavit.

Quod si pertinacius quidam reluctantur, et malint Senatorem ad omnes indiscriminatim et universim regulas antiquorum Patrum memoratis verbis intendisse, quem obsidem dabunt suæ flæi, ut isthæc citra tanti viri injuriam posse asseri quis tuto credat? Nutaret certe, ne dicam penitus obrueretur Cassiodori prudentia sub tanta præceptorum mole, si constaret virum discretionem præcipuum tot importabilia onera suorum humeris alligasse, puta regulas Antonii, Pacomii, Macharii, Oresii, Basilii, Cassiani, et id genus plurium; quas quidem monachis indigitare utilissimum est, ad eas cogere nocivum; secus autem de Regula, quam ipse specialiter profiteris, a cujus imperiis totus pendeat monachus necesse est.

Sed ut longius facessant, et funditus ruant adversariorum responsa, vel unum adhuc urgere liceat, quo citra scrupulum quilibet facile credat Cassiodorum per *Regulas Patrum* nullum alium Regularum codicem insinuasse, quam Benedictinum. Certum est quam toties suis commendavit observantiæ regularis perfectionem eam esse, cujus usum vigere voluit in suo monasterio Vivariensi; certis enim legibus, certis usibus non vagis, non temere, aut perfunctorie conceptis stare debet familia regularis. Sed ex ejusdem Senatoris scriptis, dictatis, et a nobis superius recensitis, maximeque ex completorii totiusque officii divini dispositione constat Vivariensis monasterii usum alios non fuisse quam quos præscribit Regula S. Benedicti. Ad illas igitur observantias Benedictinæ Regulæ a se pridem propositas, ad illam, inquam, proxim cuique notam, in Italia universa receptam, suos hortatur Cassiodorus; quam ideo *Regulas Patrum* appellat, quod alio tunc temporis non vocaretur nomine, sciretque a legislatore compeadiose in sua Regula redactum quidquid in immensa varietate veterum Patrum suppellectili sparsum jacebat.

ARGUMENTUM IV.

Eruiatur illud ex auctoritate scriptorum qui asserunt Cassiodorum S. Benedicti discipulum, et regulam ejus professum, quos antequam proferamus in medium, notandum haud sine admiratione altum apud veteres de viro in sæculo et in claustro vita et scriptis clarissimo silentium. Jurgantur pene posterioris ævi auctores cum Procopio, Jornande Ravenate, et ipso etiam Isidoro Hispanensi, qui aut vix, D aut jejune nimis de Cassiodoro, et ejus vivendi ratione prolocuti sunt; quamvis ab ejus operibus non pauca mutuati fuerint. Verum vix ullus nobis videtur conquerendi locus, si de Benedictino Cassiodori monachatu, quem unicum inquirimus, sit sermo; non desunt enim qui sententiæ nostræ aperte suffragentur, et tandiu synchronum testem citabimus, quandiu integra stabit et invicta superius allata abbas Fundani auctoritas. Secundus testis accedet Gabriel Vuarril lib. iii de Situ et antiquitate Calabria, circa finem: *Si tamen is, inquit Paulus Æmiliius Santorius in Historia monasterii Carbonensis, pag. 14, libri auctor fuerit, licet nomine ejus in lucem prodierit; nam multi, et fortasse non insulse Guillelmi cardinalis Sirleti præstantis doctrinæ, et exacta studiorum disci-*

(a) In Chron. S. Wandregisili. Concil. Rothomag. sub Ansberto. Beda in Vita S. Willfridi. In diplomate Theodorici in gratiam S. Mauri monasterii.

plina celebris ingenio ascribunt. Is, inquam, auctor, quisquis tandem ille sit, qui antiquitates, seu res Calabrie et Scylacii, ubi situm Vivariense cœnobium apprime noverat, sic de Senatore loquitur: Fuit Cassiodorus in sæcularibus disciplinis omnium suo sæculo facile eruditissimus; sed, sæculi honoribus contemptis, divi Benedicti monachus factus, divinarum Scripturarum scientia atque etiam sanctitate effulsit. Non aliter doctissimus Espenceus lib. III suarum Digressionum, pag. 345, ubi de cancellariis erudite disserit. Similia profert Hieronymus Faber I parte Historiæ urbis Ravennat., pag. 1370, in qua præter alia commemorat Cassiodorum gloriæ sæcularis fastidio nuntium mundo remisisse, et in schola S. Benedicti altius meruisse; exstructo suis sumptibus et magnificentius aucto Vivariensi monasterio. Non absimilia legitur apud Hieronymum Platam lib. II, cap. 32, de Bono Statu religionis. Et apud Sanderum in sua Bibliotheca ms. Belgica, vetus codex S. Amandi in Flandria, ab ipso Sanderò lectus, ut ipse testatur, hæc habet in titulo: Magni Aurelii Cassiodori Senatoris, et postea monachi Benedictini, liber de Anima, et de ejus Divinarum Litterarum institutione liber primus tantum.

Claudum agmen qui præire debuerant ipsi rerum Benedictinarum ex professo tractatores, qui Senatorem nostrum suo ordini ascribendum unanimi consensu asseverant, multisque argumentis demonstrare contendunt. Ita Trithemius lib. II et III de Viris illustribus ord. S. Benedicti; Arnoldus Wion lib. V de Ligno vitæ, cap. 5; Antonius Yepezius abbas Vallisolanus tom. I Chron.; Stengelius, Bucelinus in Menologio et in Annalib. Benedictinis, et alii quos citant.

At forte suspecta fuerit Baronianis domesticorum scriptorum auctoritas: imo vero iis ut pote oculatis testibus, et veritatem e secundo bibliothecarum nostrarum sinu eruentibus major adhibenda fides quam extraneis, quibus nec ordinis Benedictini patere scrinia, nec mss. supellex propemodum immensa. Nec ullus quidem sanæ mentis cæca umbratilis cujusdam gloriæ ordinis sui libidine abreptos censuerit, tam curiosos hujusce rei discussores, et integerrimos opinionis suæ ob argumenta non contentenda propugnatores. Quid plura? eorum qui Baronium ætate præcesserunt nemini dubia fuit unquam Benedictina Cassiodori professio, quem si qui monachum simpliciter et sine addito, ut aiunt, aliquando vocare, sicuti Paulus Diaconus, Honorius Augustodunensis, Sigibertus, Ordericus Vitalis, Robertus de Monte, abbas Urspergensis, Otho Frisingensis, Gesnerus, Sixtus Senensis, et alii quamplurimi, eam hoc nomine Benedictinum fuisse significaverant, vel quod nullus eorum ævo præter Benedicti discipulos monachi gloriaretur appellatione, vel quod non alio caractere tot viros illustres, quos ordini nostro nemo invidet, suis in scriptis insigniverint. Eodem plane sensu antiquioribus mss. codicibus Cassiodori in Psalmos titulus hic præfigitur, *Cassiodori jam Domino præstante Conversi Expositio*, etc. Quid enim aliud, quæso, innuit Conversi vocabulum, nisi Benedictinam Regulam professum monachum jam adultæ, vel provecæ ætatis, et chori muniis addictum; sicuti Nutriti nomen nondum, aut vix puberem voto potius parentum quam suo sancti Benedicti cucullum induentem. Id enim aperte colligitur ex Gregorio Magno lib. II Dialog., capp. 17 et 18 et alibi. D. Lanfranco in Decretis pro ordine S. Benedicti, cap. 1, sect. 4. Imprimis autem ex D. Anselmo capite 78 lib. de Similitudinibus, qui inscribitur: De Contentione inter monachos Nutritos et Conversos, apud quos omnes, et alios non paucos, idem est Conversus, qui monachus Benedictinus. Stet igitur ratum ac plane indubitatum suis semper alumnis a Benedictinorum ordine annumeratum Senatorem; donec huic eum tandem nostro sæculo eripere tentaverit eminentiss. cardinalis Baronius. At quo jure videamus.

ARGUMENTUM BARONII,

Et alia quædam contra Benedictinum Cassiodori monachatum objienda expenduntur.

Certum est ex superioribus momentis nulla veterum auctoritate ex albo Benedictinorum expunctum a Baronio Cassiodorum. Quibus ergo putas argumentis fretus doctissimus annalista, tot a nobis hactenus allatis auctoritatibus, tot adductis rationibus contradixit? Nullo sane, nisi unico, eoque, ut aiunt, negativo. Illius vim, si quam habet, non tantum non minuemus, sed eam majoribus conjecturis augebimus in gratiam eminentissimi cardinalis; et ne quid candori desit, non silebimus ea ad quæ forsam ipse non advertit, et quibus opinioni suæ utcumque blandiri potuisset. Sed ante omnia juvat eum ore proprio loquentem audire; sic igitur ille, ad ann. 494: *Sed quid insuper Cassiodorum pro animi arbitrio sub ejusdem S. Benedicti regulis monachum referunt, cum agens ipse de monachis a se collectis in Comment. de Divinis Lection. cap. 29 et 32, nec ullam quidem, cum in eo argumento versatur, S. Benedicti vel regularum ipsius habuerit mentionem; quas certe ante omnia ipsis monachis ante oculos ponendæ erant? Hæc omnia, nec plura profert Baronius ut Senatorem cœtui Benedictinorum immerito ascriptum ostendat. Siluit de Benedicto capp. illis 29 et 32 abbas Vivariensis, inquit summus Annalium scriptor, ubi nulla major eum laudandi, et regulas ejus allegandi sese præbebat occasio; non potuit igitur in ejus ordinem convolasse. Sed potuit, reponent alii in aliis libris, quos hactenus latere vel periisse certius constat, tanti Patris et ejus Regulæ meminisse. Quid tum etiam si Baronio obijciamus alium cardinalem, non mediocris literaturæ virum, ipsum item bibliothecarium S. Romanæ Ecclesiæ, Guillelmum Sirletum doctrinæ fama et auctorem sui sæculi testimonio celebrem, qui in Historia Calabriae Cassiodorum Benedictinis accenset?*

Sed ut argumentum negativum vim obtinet nunquam, si suis libretur momentis, placet rationi Baronii nihil luminis denegare, et investigare quid tandem illud sit, quo prævio deflectere potuerit a via communi et aliorum consensu. Si Cassiodorus, inquit, S. Benedicti Regulam vovisset, illius procul dubio meminisset in citatis supra capp. 29 et 32. Illud benevole concedendum, si tunc nulla potuisset suppetere excusatio silentii; puta quod cum ea scriberet, jam usitatissima esset Vivariensibus illius Regulæ observatio: ut proinde nulla fuerit ratio Senatori ad illius praxim adhortandi; sed illud unicuique sibi superesse censuit, ut exemplo S. patriarchæ emendicatis ex aliorum Patrum lectione subsidiis, suos instigaret ad perfectionis evangelicæ culmen. Non dubium certe quin Benedictina Regula legeretur quam frequentissime, ut illa præscribit, in quotidianis monachorum synaxibus, omnium manibus tereretur, et ab ipsis etiam ordinis incunabulis, ut ferunt vetustissimæ nostræ membranæ, memoriter addiceretur. Quis igitur, amabo, post hæc Cassiodoro locus, aut quæ necessitas ad lectionem illius Regulæ monachos invitandi, cogendi, trahendi? Siluit, inquam, Benedictum, qui privatim et coram jugiter audiebatur in cœnobio Vivariensi, et alios solum cœnobiticæ palestræ magistræ et Patres indigitavit, ne quid opis et adminiculi deesset iis quorum profectui nunquam non sedulus invigilabat.

Age vero non minus incommoda videtur ipsi Baronio ejus argumentatio, et in ipsum retorquenda, qui consentit Senatorem monachum fuisse, et cœnobitas certæ regulæ sese subdividisse, priusquam in Benedictinam omnes convenirent. Ita enim ille: Si Cassiodorus fuisset monachus S. Benedicti, ejus meminisset, aut saltem Regulæ quam promulgavit; et quidem capp. illis 29 et 32. Sed non meminit; igitur, etc. Sic retorquemus: Si Cassiodorus fuisset monachus, eo loci meminisset regulæ cui se addiderat, et quam Vivarienses sequebantur. Sed non meminit. Igitur non fuit monachus. Atqui ipsam mo-

nasticen professionem esse scribit Baronius. Igitur non iniquaque certa fides argumenti negativi; et eam utrobique periclitari æquus censeat annalista. Non facilis quidem doctissimo cardinali hujus nodi solutio; vel enim respondebit, nihil curæ et necessitatis fuisse Cassiodoro capitibus illis ullius regulæ meminisse, et sic convenimus: vel ibi sat superque suis insinuasse quam ipse regulam sectaretur. At hoc si ita esset, disertis verbis exprimere debuisset Baronius, quæ illa Vivariensium norma; et ex ejus observatione non abnuit quidem argumentum, sed positivo conficere Benedictinum non obtinuisse ut communem et usuale, si dicere fas est, Cassiodorensis monasterii canonem. Non minus enim lusisset syllogismo suo negativo, et dialectico cavillo, quam qui probaturus sanctum Bonaventuram Benedictinum non fuisse, hoc solum nobis objiceret enthymema: Nulla apud eum Regulæ S. Benedicti mentio, ubi tamen commoda citatio videretur. Igitur certum illam amplexum non esse. Sed rem acu tetigisset hoc meliori effato: Regula Francisci alia est a Regula Benedicti: primam servavit Bonaventura; non igitur alteram. Sic certe indicare debuit Baronius quam regulam Cassiodorus sequeretur, siquidem ipsi constat, quod de illa disseruerit citatis capitibus 29 aut 32. Sed non potuit: unde recurrit primum allata responsionis membrum, nihil scilicet eo loci Senatorem movisse, ut de S. Benedicti Regula nominatim ageret, quod iterum paucis demonstramus.

Illud unum videtur intendisse Cassiodorus toto in libro de Divinis Litteris, ut ad studium sacræ Scripturæ cœnobitas suos instrueret. Hinc ostendit quibus potissimum libris legendis et addiscendis impensus incumberent. Deinde circa medium capitibus 23 provide monet, ut si quibus grave fuerit aut inivium penitus studium illud Scripturæ sacræ, hortis excolendis, serendis arboribus, aut alendis piscibus sese dedant, non inutili quidem opera, sed fratribus, hospitibus et infirmis profutura. His porro monitis absolvit caput 23. Toto vero capite 29 primum de facultatibus monasterii Vivariensis non parce disserit, et quæ ad necessaria et commoda vitæ multos contulerit, prudens recenset. Tum suos hortatur ut caducis et terrenis omnibus valere jussis, coelestia serio meditentur. Eaque ut animo prosequantur alacriori ducem indigat Cassianum, quem pari encomio extulerat etiam S. Benedictus. Tertio legislatoris ejusdem insistens vestigiis, ejus licet suppresso nomine, cellarum mentionem facit, quas exstrui juserat iis quibus post exhaustos cœnobiticæ vitæ labores sacrum jam eremi otium arrideret. Verum quid iis in omnibus necesse habuit Cassiodorus commendare sancti Benedicti Regulam, iis præsertim monachis, quos, pace Baronii dixerim, saltem hic supponimus Benedictinos; quippe ne res ipsa quidem quam prosequabatur illud exigebat, aut ipse monachorum fervor, quibus nihil tum erat antiquius quam Regulæ, omnium votis expetitæ, omnium linguis celebratæ, præceptis strictius inhaerere? Quis enim dixerit quod quoties superior aut abbas verba facit ad suos de studiis, de labore, vel aliis regulâribus exercitiis, toties regulam eis familiarem, usuque notissimam in memoriam cogatur revocare? Quasi vero tot abbates sanctissimi, quos in D. Benedicti ordine meruisse certissime constat, inter Benedictinos censendi non sint, quia in aliqua ad suos parænesi nullam de Benedicto ejusque Regula fecere mentionem. Fateor equidem, si cœnobiium regularis observantiæ patitur aliquid detrimenti, nullo tunc aut impendentibus aut grassantibus jam malis præsentibus fore remedium, quam ipsius Regulæ memoriam, in cujus verba publico sacramento sit juratum. Sed rebus integris, et dum illibatus, ut in Senatoris nostri monasterio, perseverat disciplinæ vigor, supervacanea profecto est, ne dicam molesta, iterata fere singulis momentis ad regulæ observationem adhortatio. Certa cum Vivariensibus

A legislatoris sui legibus jam addictissimis alioe monasticæ perfectionis duces proponeret Cassiodorus, eorumque sensa depremeret; dum reconditos tam in sacris litteris quam in Patribus orthodoxis divinx sapientiæ fontes reseraret, licet ibi eorum regulam siluerit, jure tamen merito et illis, et officio suo facere plusquam satis sibi videbatur.

Iniquius objicitur a Baronio caput 32, nec enim prebat cur in eo plura quam in superiori capite 29 de S. Benedicto ejusque institutis verba facere debuisset Cassiodorus; et quæ de priori capite 29 diximus, illius in posteriori silentium facile apud omnes excusaret. Neque tamen S. Benedicti Regulam ibi a Senatore prætermittam statim concessero, cum nec levis sit, nec improbabilis superior conjectura, qua cuncti opinari liceat Cassiodorum sui præceptoris Benedicti non obscure meminisse, vel primis illius capitibus verbis, cum ait: *Tam regulas Patrum, quam præceptoris proprii jussu servate*. Non enim audiendus esset is qui grammaticæ magis quam rationi serviens B regularum nomine non unam, sed plures intelligi contenderet; nam Baronius ipse, dum disputat de eadem Regula, non semel eam regularum vocibus appellat.

Addimus denique quod unicum Baronianæ opinionis fundamentum eam funditus evertat; illud enim quod unice nobis opponit, si verum est de Regula Benedictina Cassiodori in lib. de Div. Lit. silentium, clamat illam fuisse regulam cœnobii Vivariensis. Quod hac ratiocinatione demonstramus: Notissima est Senatoris sollicitudo in conquirendis et undique comparandis libris, quibus fere ad miraculum crevit celeberrima Vivarii bibliotheca: non minus perspicuum quot votis, quot modis satageret, ut nihil suis deesset opis humanæ, quo assidua pie-rum codicum lectione Deo sublimis inhaerent. Tertio supponimus ex præmissis ut indubitatum Regulam S. Benedicti suo merito, sua fama et celebritate Senatori commendatissimam fuisse. Qui igitur fieri posset ut vir suorum salutis cupidissimus, dum cætera vestigat longius, ambit sollicitius, emit impensus, pietatis et perfectionis monasticæ subsidia, hanc unam Regulam neglexerit omnibus numeris absolutam, probatissimam singulis, vicinam tandem, ipsique notissimam? Hanc siluit; esto, sed quam Vivarii parietes altius personabant!

SECUNDA OBJECTIO.

Hanc et eas quæ sequuntur a viro doctissimo multisque titulis a nobis colendo propositas objectiones subjicimus in gratiam cardinalis Baronii, ad quas forsitan non advertit. Objicit igitur Cassiodorum S. Benedicti discipulum non fuisse, sed Cassiani, quod ejus scripta Vivariensibus suis ædulo commendaverit.

Respondemus: 1º Aptam omnino non videri hanc consecutionem: Probavit Senator, et commendavit suis monachis scripta Cassiani; igitur regulam ejus, si quam evalgavit, amplexi sunt.

D 2º Pari quis luderet enthymemate: Non minus hortatur idem Cassiodorus eosdem monachos indefesso labore vacent lectioni Patrum, puta Hieronymi, Augustini, Basilii et cæterorum, et magis de illis quam de Cassiano perlegendis sic edixit: *Legite, sedulo legite, constanter legite*: igitur Vivariensium monachi regulas SS. Hieronymi, Basilii, etc., solemni et speciali votorum nuncupatione professi sunt.

3º Nonne parem de Cassiano legendo privatim et coram, ac in publicis conventus synaxibus legem dixit S. Benedictus? quis tamen jure dixerit Benedictinos sub Collatoris regula meruisse?

4º Si quid diligentæ in laudando Cassiano posuit Cassiodorus, indicium illud est mentis paria sententis cum sapientissimo legislatoris Benedicto, qui Cassianum impense coluit, eique legendo suos addixit, dum jubet capite 42 suæ Regulæ, ut *Sedeant omnes in unum; et legat unus collationes Patrum*; et capite

73: *Nec non et collationes Patrum. Quem sequitur abbas noster, dum monet libro de Divinis Litteris capite 29: Cassianum presbyterum, qui conscripsit de institutione fidelium monachorum, sedulo legite, et libenter audite.*

Tandem respondemus scopum Senatoris eo loci non esse scripta Cassiani proponere, ut propriam aliquam vivendi normam; sed quædam menda doctrinæ illius discipulis suis detegere, ne offenderent incauti, præsertim in materia de auxiliis et gratia Dei, collatione 13, quam sanctus Prosper et alii invictissimum victricis gratiæ defensorum Augustinum secuti, reprehensione dignam judicaverunt. Sic enim ait Cassiodorus (*Lib. Div. Litt., cap. 29*): *Cassianum, qui conscripsit de institutione fidelium monachorum, sedulo legite, et libenter audite; qui tamen de libero arbitrio a beato Prospero jure culpatus est. Unde monemus, ut talibus rebus excedentem sub cautela legere debeatis, etc.* Nec hic tantum se censorem exhibuit; sed quoties sese dedit occasio, aliorum etiam auctorum nævos aut scopulos toto de Divinis Litteris libro suis tanta diligentia studuit indicare, ut si non unicus, saltem præcipuus hujus libri scopus esse videatur. Sed quid, amabo vos, in Regula S. Benedicti male sanum, aut minus orthodoxum, quod animadversione Senatoris indigeret, ut tanquam rea citari, et coram eo iudice sisti debuisset? Quid in opere quod toties prima sedes probavit, quod tot pontifices, tot sancti, et Ecclesia universa, summis extulere laudibus, inveniri posset, cui censoriæ severitatis nota inureretur a Cassiodoro? Contra vero, cum nihil in eo codice contineatur nisi laudabile, nisi sanctissimum, nisi divinum; quid mirum si ubi Cassianum arguebat Cassiodorus, de S. Benedicto tacuerit?

Urget tamen, et nihil remittit vir doctissimus; ait enim: Qui Benedictinus esse potuit Cassiodorus, cum duos abbates præter Benedictinæ Regule institutum monasterio suo præfecerit, imitatus videlicet Africanos, qui, sicut in Fulgentii Vita legitur, sua duobus abbatibus aliquando cœnobia subdidere? Unde Senatorem, dum ad *servandas Patrum regulas* adhortatur suos (*Lib. de Div. Litt., cap. 32*), non de Benedicti quidem Regula, sed de mixta quadam alia, quam ex variis ipsorum ordinis monastici legislatorum regulis excerptis, loqui censendum est.

Negamus claustris Vivariensibus duos abbates præfuisse, donec Chalcedonium et Geruntium successores sibi senior Cassiodorus subrogaverit. Nec sane quid tum fecerit alienum a Regula Benedictina video. Ut enim duos abbates, sic duo monasteria, unum cœnobarum, anachoretarum alterum, apud Vivarienses fuisse planius atque apertius Senator ipse dicit quam ut ab ullo in dubium adduci queat. Nam primo subjacentia Castellensis monti cœnobarum claustra sic describit capite 29 de Divinis Litteris: *Invitat siquidem vos locus Vivariensis monasterii, etc.* Deinde vero, si quibus forte anachoreticæ vitæ cupido mentem subierit, ejusmodi recessibus Castellensis montis secreta suavia assignasse se testatur. Hæc ita cum essent, et cum cœnobitæ atque anachoretæ vivendi ratione minus convenient, eorum curam non uni, sed duobus demandandum esse vir prudentissimus existimavit. Neque id quidem parum valet ad demonstrandum Benedictinum Cassiodori monachatum, cum, ut jam monuimus, de gemino illo monachorum genere, vel in ipso primo Regule suæ capite sanctissimus legislator verba faciat: nec idem infrequens olim fuerit, aut etiamnum sit in quibusdam nostrorum monasteriis. Unde colligas Cassiodorum hæc Africanos longo intervallo a Vivariensibus septis dissitos sectatum fuisse, sed finitimos Europæos; nec transmarina, sed domestica Benedictinorum non in Italia modo, verum etiam in aliis regionibus jam notissimorum exempla quævisse. Quod vel ex ipso supra laudato capite 29 discimus, ubi proposita ad imitationem vicinis monachis (quos alios fuisse a Benedictinis nemo dixerit), eremiticæ vitæ studio sic vocat discipulos (*Lib. Div. Litt.,*

cap. 20): *Nam et vos in monasterio Vivariensi, sicut credere dignum est, divina gratia suffragante, cœnobarum consuetudo compelleret erudiat, et aliquid sublimius defectos animos optare contingat, habetis montis Castellensis secreta suavia, ut velut anachoretæ, præstante Domino, feliciter esse possitis, etc.* Accedit, quod duodecim Sublacensibus cœnobilis duodecim abbates præposuerit quondam D. Benedictus, cum inter ea tamen minus interesset spatium quam inter Cassiodorana; quandoquidem illorum tria sicut in ejusdem montis cacumine unius fontis S. legislatoris precibus impetrati, cæterarumque rerum communitone gaudebant. Ita igitur Vivariense institutum pugnet cum regula nostra viderit vir eruditissimus; maxime cum hæcenus satis, ut arbitror, ostenderit nihil esse causæ cur per regulas Patrum Regulam D. Benedicti Cassiodorum indicare voluisse diffiteamur. At unicum forsitan, inquires, Senatoris temporibus cœnobium fuit, tum quia iisdem ibi cuncta cingebantur muris, tum quia vocem hanc, *monasterium*, suis ipse in scriptis usurpat. Esto, usurper: at nonne hæc etiam, *monasteria*, utitur aliquando? Deinde quis novit an non plura illa Sublacensium cœnobia idem quoque caperet murorum ambitus? Denique si latius monasterii nomen accipias, unicum; si arctius, duplex fuisse apud Castellenses affirmabimus, contendemusque nihil ob stare quominus duobus abbatibus subdita duplex domus Benedictinæ pariter Regule totam sese mancipaverit.

TERTIA OBJECTIO.

Objicit iterum: Profanis et humanioribus litteris ex Cassiodori imperio vacabant Vivarienses monachi, ut satis patet ex libro de Divinis Litteris, quod tamen in ipso Benedictini ordinis exordio non legimus usitatum; et proinde aut regulæ suæ transilisse leges, aut Benedictinum non fuisse Cassiodorum fatearis necesse est.

At quomodo primo Benedictinorum ævo ea studia non viguisse probabit vir doctissimus, cum illius sæculi annales ad nos usque minime pervenisse non ignoret?

Deinde nequiquam concedendum, qui in ipso ordine præ cæteris crevit, et insigniter adolevit scientiarum humaniorum usum, ad illius etiam cunas primordia sua non referre. Verumenimvero quis crederit, cum ad S. Benedictum e latebris Sublacensibus vix emergentem conflueret nobilissima Romanorum pubes, eum tot adolescentes et tot pueros quos in monasteria sua deinceps admittendos curavit, in summa politionum litterarum ignoratione versari voluisse? Nisi forte dixerit, quod tamen incredibile est, sapientissimum legislatorem suis sacræ Scripturæ studio sese totos darent tam accurate præcepisse, ut vel ipsas horas, vel ipsum modum quo sacræ lectioni vacarent præscriperit: iisdem tamen aditum ad eas præclusisse, dum hos a primis studiorum elementis avocasset. Existimaverim equidem de S. Benedicto, omnium justorum spiritu pleno, eum melius judicaturum, qui dixerit sanctissimum illum virum primis de litteris ea statuisset, quæ de iis ab antiquis Patribus decreta fuisse commemorat Cassiodorus noster, dum ait (*Lib. Div. Litt., cap. 28*): *Sanctissimi Patres, quibus forte et ipsum S. Benedictum annumeratum voluit, decreverunt ne secularium litterarum studia respiciantur: quia non exinde minimum ad sacras Scripturas intelligendas sensus noster instruitur.*

Respondemus 3° quod dum prioribus et decanis educandos pueros committeret S. Benedictus, hos vellet sub iis præceptoribus non pietatis modo, sed etiam scientiarum tirocinia ponere. Nam, teste Meinardo, cap. 75 Concord. Reg., Isidorus Hispalensis in Regula sua (quæ quidem, ut ait idem auctor in præfatione Concordantiæ, non multum differt a Benedictina) jubet virum sanctum, sapientem, atque ætate gravem, parvulos studii litterarum informare. At, inquires, quis in primo Benedictinorum costu tot

eximii doctus quas Isidorus requirit instructus fuit? Obvius statim adest celebris ille Gordianus litteris Græcis apprime eruditus, qui vitam et acta martyrii S. Placidi testis oculatus exaravit tanta sermonis elegantia, ut ipsi Justiniano imperatori admirationi esset, quod nec ipse disfitetur Baronius. Ejus itidem collega fuit Faustus monachus a septimo ætatis anno S. Benedicti discipulus; is Vitam sancti Mauri arte politissima conscripsit, quam vehementer approbavit ac laudavit summus pontifex Bonifacius IV. Ex quo iterum, quod magis ad rem nostram pertinet, concludendum est non aliunde singularem illam scientiam hausisse Faustum, quam ex uberrimis monasteriorum fontibus quos vel ab ineunte pueritia teneris adhuc labris delibaverat.

Respondemus 4° quosdam ex hujusmodi pueris monachos in clerum a B. Benedicto primisque ordinis nostri abbatibus cooptatos fuisse, et ad sublimia diaconatus ac presbyteratus decora provectos, quibus idcirco deesse non debuit litteratura illa omnis quam dignitates tantæ jure suo postulant. At nullibi nisi in suis cœnobiis prima illius doctrinæ elementa edoceri potuerunt.

His omnibus responsis coronidis vice atteramus, si lubet, Bonifacii IV pontificis maximi auctoritatem; pulchre enim omnino asseverat quidquid sanctissimus patriarcha Benedictus expressis verbis non prohibuit, illud officioso silentio permisisse. Sed si nulla S. Benedicti lege sancitur litterarum studium, nulla quoque prescribitur; imo Regulæ Benedictinæ decretis non obscure congruere videtur. Cassiodorus itaque non modo non deflexit a Benedictinis statutis, dum suas Vivarii aperuit scholas, sed et illum ad eorum se normam religiosius composuisse non indubitanter affirmaverim.

OBJECTIO QUARTA.

Objicit tandem verisimillimum esse iisdem legibus monachum vixisse Cassiodorum quibus Dionysium Exiguum, quem opinatur Benedictinæ Regulæ non paruisse.

Facilis esset responsio, nec probatione forsitan destituta, si diceretur hactenus esse controversum de monachatu Dionysii, quem non infirmæ notæ scriptores nobis concedunt: qua stante sententia rueret objectio. Verum quamvis non prævaleret opinio quæ magnum Exiguum Benedictinis accenset, non ideo statim periret illa quæ Senatorem inter eos annumerat, et objectioni fieret satis hoc modo.

1. Consentiant omnes Dionysium alibi monasticam vitam professum esse quam Vivarii, nec ibi obiisse, sed Romæ; indeque abbatem Romanum dictum esse. Sed ut erat laudatissima fama viri in omnium scientiarum genere versatissimi, voluisse Senatorem, pro suorum studijs impigre sollicitum, ut ad se diverteret jure hospitii et necessitudinis, ac Vivariensi scholæ magister præset ad tempus. Hinc est quod eum collegam et *consortem* nominat, quem nimirum cathedræ studiorum et curarum socium asciverat: *Qui mecum*, inquit (*Lib. Div. Litt., cap. 23*), *dialecticam legit*; et post pauca: *Pudet me de consorte dicere*. Non insolens erat apud monachos illa pro litteris confederatio, qua instructiores scientiæ viros vel ad se evocabant abbates, vel fortuito adventantes rogabant subsisterent lantisper; ut illa doctrinæ singularis et varix eruditionis fluentia in monasteria uberius derivarent. Quod si ad doctrinæ cumulum accederet virtus eximia, tunc non solum recipiebantur benevole, sed, ut monet S. Benedictus cap. 61 Reg., ad emittenda stabilitatis vota invitabantur. His Benedictinæ Regulæ consiliis eruditus Senator Dionysium ad se accersivit, curavitque fratrum studiis præficiendum; sed tale litterarum commercium, scholæ præfectura, et quasi peregrina doctrinæ communicatio in advenis hujusmodi, atque hospitibus magistris, qualis apud Vivarienses erat Dionysius, non eandem regulæ professionem exigunt.

2. Respondetur planius (stante hypothesis de statu dubio monachus Dionysii Exigui) aliis illum vixisse

A legibus quam Vivarienses, nibilque Cassiodorum, in ejus laudes alias abunde profusum, in eo notasse quod communem monasterii ejus vitam saperet, quam synaxes ad orandum, quibus religiosius intererat: *Nobiscum*, inquit (*Lib. Div. Litt., cap. 25*), *orare consueverat*. Imo dum ejus vivendi modum et mores prosequitur Senator, plura recenset quæ ab instituto Vivariensium prorsus abhorrebant; sic enim de Dionysio loquitur: *Castus nimium cum alienas quotidie videret uxores; conviviis gratanter intererat; parvo quidem cibo, sed tamen escis communibus utebatur; non aspernabatur sæcularium conversationibus interesse, etc.* A quibus omnibus quantum abfuerit tum Cassiodorus, tum Vivarienses certo certius produnt ejus ad monachos suos paræneses, et ea quæ de illorum solitudine et secessu, silentio et abstinentiis in Cassiodori Vita fusius prosecuti sumus.

Hinc iterum ruit secunda objectio superius dilata, asserens Cassiodorum instituta Cassiani vel vovisse, vel observasse. Nam si par fuit et idem observantiæ regularis typus Exigui et Senatori, non solum a Vivariensium usibus discrepavit uterque, quod de posteriore vix unus admiserit; sed neuter cum Cassiano consensit. Nihil enim apud Cassianum frequentius quam strictioris abstinentiæ studium, silentiij perpetua religio, intimi secessus, rarissimum cum viris sæcularibus colloquium, cum feminis nullum. Quod quantum fuerit a Dionysii moribus alienum, cum Vivariensium scholæ præset, evidentiùs patet ex superioribus verbis Cassiodori.

Nullus inter objecta vel objicienda recensuerit nuperi cujusdam scriptoris opinionem, ne dicam somnium, asserentis Encomiastici Augustiniani pag. 104, Cassiodorum inter Eremitas sancti Augustini solitarii delituisse. S. Aurelius, inquit, sive Magnus Aurelius Cassiodorus urbis Romæ Senator, etc. Ad singula pene suæ fabulæ verba cespitavit. 1° Putat illud Senatoris nomen honorarium esse, et quoddam ejus dignitatum insigne, nescius proprium illius fuisse vocabulum. 2° Ipsum ad fasces consulares assumptum fuisse dicit anno 510, cum constet apud eruditos ex ipsi consulum fastis, ejus consulatum quatuor annis posteriorem fuisse. 3° Impingit gravius cum Heliodoro Cassiodoro socium asciscit Orientalis peregrinationis, et collegam præfecturæ Constantinopolitanæ per octodecim annos; qui tamen Senator nusquam Constantinopoli egit. 4° Vivariense cœnobium naris Ravennatensis conjungit, quod in Scylacensi Calabria tractu Geographia constituit. 5° Cum Cassiodorum Eremitis suis ascribit, Possevinum, Sixtum Senensem, et, quod mireris, ipsum Trithemium testes citare non veretur, quasi illius subscripserint opinioni, de qua altam apud duos priores silentium, et posterior Benedictinis Cassiodorum non semel nominatim attribuit. Plures viri alienis in messibus, vel melius in spatiis imaginariis, ut aiunt, abunde luxuriantis, errores prosequi per otium lectoris nobis licere non credidimus.

CONCLUSIO.

D Expensis ad trutinam superioribus momentis, et diligenter examinatis Baronii aliorumque argumentis, jam sit lectori liberum definire in quam partem ipse propendat, an Benedictinam, an Cæsaris Baronii. Reddat quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Benedicti Benedicto, et quæ sunt Dei Deo. Venerabundus igitur et pronus amplectetur eminentissimam doctissimi cardinalis purpuram; fateatur pro tot impensis laboribus ad Ecclesiæ decus et utilitatem immortalitatis laurea coronandum. Verum ex adverso non minoris obsequii vices viri tot repensurus perpendat, an juste videantur Cassiodoro natales Benedictini, quibus, ut vidimus, suffragantur Senatoris sub extremam B. Benedicti ætatem, et post ejus obitum vita et monachus; ipsa Benedictinæ regulæ celebritas, et ad eam amplectendam omnium concursus, Cassiodoro non ignotus; exemplum omnium abbatum et cœnobiolorum Italia, eam ævo Cassiodori profiten-

tium; par Vivariensium et Cassinensium vivendi ratio; familiares apud Senatorem Benedicti Regulæ textus, et haud absimiles apud utrumque scribendi formulæ; consensus auctorum unanimes de Benedi-

ctina Cassiodori professione ad ætatem usque Baronii; tandem ad objecta quæ sincere fideliterque retulimus, nec levis nec contemnenda responsio.

AUCTORUM TESTIMONIA

DE MAGNO AURELIO

CASSIODORO SENATORE.

Sanctus Beda vulgo Venerabilis dictus, lib. II in Exram, cap. 7. — Cassiodorus quondam Senator, repente Ecclesiæ doctor, qui dum in Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit, diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri fratres dixerant, edoctum se procul dubio a senioribus Judæorum, id est confitentium et laudantium probavit.

Paulus Warnefridus Diaconus, lib. I de Gestis Longobardorum, cap. 25. — Hujus, id est Justiniani, temporibus Cassiodorus apud urbem Romam tam sæculari quam divina scientia claruit, qui inter cætera quæ nobiliter scripsit, Psalmorum præcipue occulta potentissime reseravit. Hic primitus consul, deinde senator, ad postremum vero monachus extitit.

Hincmarus archiepiscopus Rhemensis, de diversa et multiplici Animæ Ratione, cap. 2. — Cassiodorus, vir acerrimi ingenii et insignis eruditionis, in libro quem de Anima conscripsit, magistros sanctæ Ecclesiæ in hac re sicut et in aliis se sequi ostendit. *Plura item citat ex Commentariis Cassiodori in Psalmos, cap. 25 et 33 de Prædestinatione.*

Sigebertus Gemblacensis de Scriptoribus ecclesiasticis. — Cassiodorus consul et senator, postea monachus et abbas, fecit tractatus super Psalmos, et totum operis corpus per tria membra, per psalmos scilicet quinquagenos divisit. Scripsit duos libros Institutionum, qualiter divinæ et humanæ lectiones debeant intelligi, et librum de Etymologiis, et alium librum Sacerdotis de Schematibus collegit. Scripsit librum Titulorum, quem de divina Scriptura collectum, voluit nuncupari Memoriale; ut breviter percurrant qui fastidiunt proluxa perlegere. Fecit Complexiones in Epistolis apostolorum, et in Actibus apostolorum, et in Apocalypsi, quæ sunt brevissima explanatione decursæ. Digessit etiam Catalogum consulum Romanorum. Epiphanium Scholasticum, qui tres Theodoret, Socratis et Sozomeni historias de Græco in Latinum transtulit, in unam Tripartitam historiam redegit. Novissime anno scilicet ætatis suæ 93, precatu fratrum suorum scripsit de Orthographia, cujus regulas de duodecim nominatissimis grammaticis collegit, de Anima librum unum.

Robertus de Monte, inter opera Guiberti, pag. 718. — Ego, inquit, magis assentior Cassiodoro Senatori et monacho viro undecunque doctissimo, qui antiquitate temporis, ne dicam multiplici rerum scientia, ut pote consul, et apocrisarius Theodorici regis Gothorum, Bedam præcedere non dubitandus est.

Honorius Augustodunensis de Scriptor. ecclesiast. — Cassiodorus ex senatoribus Ravennæ præfectus, arte philosophus, professione monachus, exposuit magnificè Psalterium, et multa alia scripsit.

Helinandus et Vincentius Bellovacensis lib. XXI Speculi histor., quos citat et sequitur S. Antoninus in II parte Histor., lit. 11, c. 14. — Floruit Cassiodorus prius senator, postea monachus, qui Theodorici regis Italiæ fuit cancellarius, et ex parte ejus multas fecit epistolas ad diversas personas de negotiis curialibus.... Idem super Psalmos commentatus 150 tractatus fecit. Librum quoque de Ratione Animæ elegantè composuit, et librum de Orthographia.

Jordanus in Chronico. — Cassiodorus consul fuit, qui postea Conversus et monachus effectus, cœno-

bium construxit, et in sæculari divinaque litteratura clarus effulsit, Psalmos exposuit, libros Institutionum et Chronica fecit, et Tripartitam Historiam ordinavit.

Petrus de Natalibus, pag. 280 edit. 1519. — Cassiodorus confessor ex senatore monachus, quondam Theodorici regis Italiæ cancellarius, natione Apulus, floruit tempore Childeberti regis Francorum. Hic vitæ sanctitate admodum effulgens, divina et humana litteratura pollens, nonnulla perutilia Ecclesiæ Dei digessit. Scripsit nempe librum de Trinitate, de Anima, de Amicitia, familiarium epistolarum. De Orthographia, super Psalterio 150 tractatus super ceteros psalmos. Scripsit etiam Historiam Tripartitam, et Justiniani primi temporibus humanitatis debitum solvit. Sepultus in miraculis vivit.

Joannes Trithemius, libro II de Viris illustr. ord. S. Benedicti, cap. 3. — Cassiodorus Theodorici regis Italiæ quondam cancellarius, ac deinde urbis Ravennæ senator, vir in sæcularibus Scripturis eruditissimus, philosophus et rhetor insignis, cum S. Patris nostri famam et religionem audisset, ad studium sacrarum Scripturarum totum se contulit. In quibus tum scribendo adeo profecit, ut suo tempore vix haberet æqualem, in quo tanta utriusque litteraturæ abundaret scientia. Testantur hoc multa præclara quæ scripsit opuscula: de quibus ego ad præsens tantum reperi subjecta. In Psalterium totum opus egregium 150 tractatus; de Ratione Animæ librum unum; Tripartitam Historiam nostram fecit libris duodecim; in Cantica canticorum librum unum; de Institutione divinarum lectionum libros tres; Memoriale divinarum Scripturarum librum unum; in Epistolas Pauli breves complexiones libros quatuordecim; in Actus apostolorum librum unum; in Apocalypsim librum unum; Catalogum Romanorum consulum librum unum; de Grammatica, de Dialectica, de Rhetorica, de Philosophia, de Mathematica, de Geometria, de Astronomia, de Musica; Epistolarum ad diversos libros viginti octo; Etymologiarum librum unum; de Tropis et Schematibus librum unum. Alia quoque multa edidit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Hic post aliquot conversionis suæ annos abbas electus est, et monasterio multo tempore utiliter præfuit. Cum esset annorum nonaginta trium, rogatu fratrum scripsit de Orthographia elegantissimum librum, cujus regulas de duodecim nominatissimis collegit. Claruit autem circa annum Domini sexcentessimum. Plura vide apud eundem lib. I de Viris illustr. ord. S. Benedicti, cap. 6, et lib. III, cap. 7, et lib. de Scriptor. eccles., pag. 241.

Trithemium sequuntur qui scriptorum ecclesiasticorum Catalogos edidere, et bibliothecarii fere omnes iisdem pene verbis, ut Joannes Ferrerius, Gesnerus, Sixtus Senensis, Bellarminus, Possevinus, Philip. Labbæus, Vossius et alii.

Ex epistola Joan. Cochlei ad clariss. virum et Deo dignum martyrem Thomam Morum, data III idus Novemb. anni 1528. — Inveni in bibliotheca D. Stephani Chronicon Cassiodori, libellum quidem parvulum, sed Romana nobilitate insignem, eruditisque omni-

bus merito desiderabilem..... Habet auctor iste eruditionis quidem ac pietatis sume certissima in suis super Psalterium Commentariis testimonia: probitatis autem et prudentiæ, justitiæque ejus integritatem, ac omnimodum dignitatum fulgorem ex duodecim libris Epistolarum ejus plane cognoscet quisquis felix eorum librorum possessor est..... Auctor iste inter omnes doctores ecclesiasticos dignitatum sæcularium honore summa cum integritate, religioneque et pietate præfulsit. Quamvis enim reges ejus essent Ariani, ipse tamen fidelissime perpetuo tenore catholicæ Ecclesiæ partes defendit, uti probant diversi ejus in re theologica tractatus, et propria ejus verba, quæ in præfectura ad papam Joannem II scriptis lib. xi, epist. 5. Et quod adhuc mirabilis est magis que pium ac religiosum, relicto tandem sæculo cum omnibus honoribus dignitatibusque imperii, monasticam vitam ita suscepit, ut monasterium Vivariense non longe a Ravenna situm amplissimis censibus donaverit, variis ædificiis ornaverit, ac locupletissima instruxerit bibliotheca. Id quod latius cognoscet, digniusque mirabitur qui introductorios ejus ad fratres Vivarienses legerit libros.

Gabriel Barrius, vel potius eminent. cardinalis Sirletus, Vaticanæ bibliothecæ præpositus, de Situ et antiquitate Calabriae lib. iii, circa finem. — In hac urbe Scylaceo, sive Sylacio fuit Cassiodorus vir et doctrina et sanctitate perspicuus..... Fuit in sæcularibus disciplinis omnium suo sæculo facile eruditissimus, sed sæculi honoribus contemptis, D. Benedicti monachus factus divinarum Scripturarum scientia atque etiam sanctitate effulsit..... Scripsit epistolarum libros, etc. Claruit temporibus Justini usque ad imperii Justini junioris finem. Obiit annum agens 96, a Christo nato 575. Functus est autem Romæ magnis ac summis honoribus ac magistratibus; nam fuit senator, et quæstor, et consul, et magister officii, et præpositus officiorum Theodorici et Athalarici regum, et totius Italiæ præfectus.

Eminent. cardinalis Baronius, anno Christi 562. — Sed ratio temporis a nobis exigit ut doctissimum illum et æque sanctissimum virum, decus Romanæ nobilitatis, præfecturis innumeris diutius illustratum, conveniamus Aurelium Cassiodorum, non otiosum illum quidem licet feriatum, degentem in monasterio quod extruxit: ubi velut in portu residens post naufragia regum Gothorum, quorum regna præfectura prætoriana curarat, Deo et litteris vacans, reliquum vitæ tempus ad obitum usque semper aliquem fertilissimi ingenii partum edens, effeta licet annis, fecundam frugibus senectutem ducebat. Scribebat hoc anno paschalem computum, etc. *Et infra.* Sic igitur qui vegetiorem ætatem in optima regni gubernatione utiliter honorificeque consumpsit, nec in decrepita senectute labores ad res divinas conversos vel minimum intermittens, in suo monasterio tandem sancto sine quievit; ad monasterii curam duobus præfectis abbatibus viris sanctissimis, Chalcedonio scilicet atque Geruntio, quorum alter Vivariensibus cœnobitis, Castellensibus alter præesset, ibidem junctis anachoretis.

A Gabriel Bucelinus in suo Menologio Benedictino ad vii calend. Octob. — Magnus Aurelius Cassiodorus nobilissimo ortus genere, eruditione rerum gerendarum dexteritate supra fidem et omne præconium excelluit. Primum comitiva rerum privatarum, dein largitionum sacrarum insignitus est; insuper præfecturis Siciæ, utriusque Brutiorum atque Lucaniæ positus: patriciatus postea sublime conscendens, palatinæ item quæsturæ munere functus, crevit in magistrum officiorum, mox præfecti prætorio grandi honore auctus, verticem denique dignitatum Urbis consulatum meruit. Verum admirabilis patriarchæ nostri recens defuncti gloriosissima memoria, et recentissimis discipulorum exemplis solidissima nostrorum virtute et felicitate illectus, susdeque habenda censuit, dummodo ad eam quoque dignitatem perveniret. Conditio proin sumptibus propriis Vivariensi sive Castellensium cœnobio, dum nostris in illud accitis familiaris uteretur, solidioraque religionis bona penitus agnosceret, paulo post periturorum fastidio, æternorum desiderio cucullum et ipse indutus, et monachum professus, inter prima et præcipua ordinis decora primævo sanctissimi instituti flore ad miraculum effloruit. Et quanta in sæculo majestate et gloria, tanta in cœnobio animi demissione exsplenduit. Eam Baronius doctissimum æque ac sanctissimum, etc. Plura ibidem habet, et *Annal. Benedictin. parte 1, ad an. Chr. 543, ubi præterea citat Antonium de Yopez, Petrum Opomerum, Possevinum Carolum Stengelium, etc.*

Eminent. cardinalis Bona in libro de Divina Psalmodia, in notitia auctorum et librorum. — Cassiodorus Senator, et regi Theodorico ab epistolis, postea monachus, vir gravis et solide doctus, cujus sacra et profanæ lucubrationes plenæ sunt jucunditatis et gratiæ.

Bollandus in Actis sanctorum 17 Martij. — Cassiodorus Senator Theodorico et Athalarico Ostrogothorum regibus in Italia charissimus, et scriptis inclutus, anno 514 solus consulatum gessit, et 562 adhuc vivebat nonagenario major in suo prope Scylitanam urbem in Calabria monasterio, quod extruxerat, et referta optimis libris bibliotheca ditaverat: qui sanctum diceret, et ecclesiastico cultu hac die proponeret venerandum primus repertus Wilfordus in suo Martyrologio.

Præclara paucioribus licet verbis de Magni Aurelii Cassiodori tum sanctitate, tum doctrina habent Alcuinus lib. v, contra Felicem Urgelit.; Aymoianus de Gestis Francorum cap. 9; Jonas Aurelianensis epist. lib. 1 de Cultu imagin.; Otho Frising. Chronic. lib. v, cap. 4; Ordericus Vitalis lib. II Eccles. Histor.; Augustinus Florentinus in Chron. Camald. lib. v, cap. 5; Espenceus lib. III suarum Digression., pag. 345; Mauclerus de Monarchia Eccles. et sæcul. part. IV, lib. IX, cap. 2 et 3; Baconus in Histor. vitæ et mortis, pag. 534; Ugellus tom. IX, fol. 586; Rubens in Histor. Raven. pag. 1370, et alii scriptores historici Italiæ et Ravennæ.

M. AURELII CASSIODORI VARIARUM LIBRI DUODECIM.

PRAEFATIO.

I Cum disertorum mihi gratiam, aut communi-
fabulis, aut gratuita beneficiis, nullis tamen veris
meritis collegissem, dicta mea, quae in honoribus
sepe positus pro explicanda negotiorum qualitate
profuderam, in unum corpus redigere suadebant : ut
ventura posteritas, et laborum meorum molestias,
quas pro generalitatis commo sustinebam, et
sinceris [ed., sinceræ] conscientiae inemptam ^a [ms.,
ineptam] dignosceret actionem. Dicebam dilectionem
ipsorum mihi potius fore contrariam : ut quod mihi
modo propter desideria supplicantium putabatur
acceptum, postea legentibus videretur insipidum.
Addebam, debere illos Flacci ^b dicta recollere, qui
monet quid periculi vox praecipitata possit incurrere.

Respondendi celeritatem cunctos videtis exigere,
et creditis me impoenitenda proferre. Dicitio semper
agrestis est, quæ aut sensibus electis per moram non
comitit, aut verborum minime proprietatibus expli-
catur. Loqui nobis communiter datum est : solus
ornatus est, qui discernit indoctos. Nonus annus ad
scribendum relaxatur auctoribus, mihi nec horarum
momenta præstantur : mox ut cœpero, clamoribus
imminetur, et festinatione nimia ingeritur, ne cautius
cœpta peragantur. Alter nos frequentia invidiosæ
interpellationis exaggerat; alter miseriarum mole
castigat; alii furiosâ intentionum [ed., contentionum]
seditione circumdant. Inter hæc cur requiritis dicta-
tionis eloquium, ubi vix copiam possumus habere
sermonum? Ipsas quoque noctes inexplicabilis cura
circumvolat, ne desint alimonia civitatibus, quæ su-
pra omnia populi plus requirunt, studentes ventri,
non auribus. Hinc est quod cogimur animo per cunctas
ire provincias, et injuncta semper inquirere : quia
non sufficit agenda militibus imperare, nisi hæc ju-
diciis assiduitas videatur exigere. Nolite, quæso,
noxie nos amare. Declinanda est suasio, quæ plus
habet periculi quam decoris. Sed illi me potius tali
disceptatione fatigabant. Praefectum te prætorianæ
sedis omnes noverunt : cui [ms. Aud. et Remig.,
quod] dignitati occupationes publicæ velut pedisequæ
semper assistunt. Ab hac enim exercitiales flagi-
tantur expensæ; ab hac victus quaeritur sine tempo-
ris consideratione populorum; huic etiam vel solus
grave iudiciorum pondus adjectum est. Cui ideo leges

A visæ sunt immensum onus imponere, dum ad ipsam,
honoris gratia, maluerunt pene omnia pertinere,
Quod enim spatium possis publico labori subripere,
quando in anam pectus confisit, quidquid utilitas
generalitatis exposcit ?

Addimus etiam, quod frequenter quaesturae vicibus
ingravato otii tempus adimit crebra cogitatio, et vel-
ut mediocribus fascibus iasudanti, ² illa tibi de aliis
honoribus principes videntur imponere, quæ proprii
iudices nequeunt explicare. Hæc autem facis nulla
vendendo, sed exemplo proprii genitoris, a speran-
tibus accipis solos labores; sic potentibus præstando
gratis, sub continentia munere cuncta mercaris.
Regum quin etiam gloriosa colloquia pro magna diei
parte in bonum publicum te occupare noverunt; ut
fastidium sit otiosis exspectare, quæ tu continuo la-
bore cognosceris sustinere. Verum hæc magis tibi
ad suffragium laudis potest proficere, si inter tanta
et talia valueris legenda proferre; deinde quod
rudes viros, et ad rempublicam conscia facundia
præparatos, labor tuus sine aliqua offensiva poterit
edocere, et usum quem tu inter altercantium peri-
cula jaectatus exerces, illos qui sunt in tranquillitate
positi, contingit feliciter adipisci. Proinde, quod salva
fide, qua frueris, dissimulare non poteris, tanta re-
gum beneficia si pateris ignorari, frustra malisti
benigna festinatione concedi. Noli, quæsumus, in
obscurum silentii revocare, qui te dicente meruerunt
illustres dignitates accipere. Tu enim illos assumpti
vera laude describere, et quodammodo historico co-
lore depingere. Quos si celebrandos posteris tradas,
abstulisti, consuetudine majorum, morientibus decen-
ter interitum. Deinde mores pravos corrigis aucto-
ritate rectoris [ms., regis], excedentis audaciam
frangis, timorem legibus reddis; et adhuc dubitas
edere, quod tantis utilitatibus probas posse con-
gruere? Celas etiam, ut ita dixerim, speculum mentis
tuæ, ubi te omnis ætas ventura possit inspicere. Con-
tingit enim dissimilem filium plerumque generari :
e oratio dispar moribus vix potest inveniri. Est ergo
ista valde certior arbitrii proles; nam quod de arcano
pectoris gignitur, auctoris sui posteritas veracius
æstimatur. Dixisti etiam ad commendationem uni-
versitatis frequenter reginis ac regibus laudes. Duo-

ms. Rhemensi.

^c Vide Sidonium Apollin. lib. vii, epist. 18. D. Ambrosium lib. i Offic., cap. 18, et Cassiod. infra lib. v, epist. 22.

^a Inemptam dicit ea forma qua redemptam lau-
dem, in malam partem scilicet, infra lib. v, epist. 40. Et redemptam sententiam timere lib. vi, form. 9.

^b Flacci, id est Quinti Horatii Venusini, qui dicit :
Et semel emissum volat irrevocabile verbum. Hæc ex

decim libris Gothorum. historiam ^a defloratis prosperitatibus condidisti. Cum tibi in illis fuerit secundus eventus, quid ambigis, et hæc publico dare, qui jam cognosceris dicendi tirocinia posuisse?

Victus sum, fateor, in verecundiam meam; nec obsistere tantis prudentibus [ed., precibus] potui, cum me viderem ex affectione culpam. Nunc ignoscite legentes, et si qua est incauta præsumptio, suadentibus potius imputate; quia mea iudicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accusare. Et ideo quod in quæsturæ, magisterii ac præfecturæ dignitatibus a me dictatum in diversis publicis actibus potui reperire, bisseña librorum ordinatione composui; ut quantum diversitate causarum legentis intentio concitetur, efficacius tamen rapiatur animus, cum tendit ad terminum. Illud autem sustinere alios passi non sumus, quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis impolitas et præcipientes dictiones; quæ sic poscuntur ad subitum, ut vix vel scribi posse videantur. Cunctarum itaque dignitatum sexto et septimo libris formulas comprehendendi, ut et mihi, quamvis sero prospicerem, et sequentibus in angusto tempore subvenirem. Ita, quæ dixi de præteritis convenienter et futuris [ms., Itaque dixi de præteritis, convenienter et futuris]: quia non de personis, sed de ipsis locis, quæ apta videbantur explicui. Librorum vero titulum, operis indicem, causarum præconem, totius orationis brevissimam vocem, VARIARUM nomine prænotavi: quia necesse nobis fuit stylum non unum sumere, qui personas varias suscepimus admonere. Aliter enim multa lectione satiatis, aliter mediocri

A gustatione suspensis, aliter a litterarum sapore jejunis, persuasionis causa loquendum est; ut interdum genus sit peritiæ vitare quod doctis placeat. Proinde majorum pulchra definitio est. Sic apte dicere, ut audientibus possis concepta vota suadere. Neque enim tria genera dicendi incassum prudens definivit antiquitas. Humile, quod communione ipsa serpere videatur. Medium, quod nec magnitudine tumescit, nec parvitate tenuatur; sed inter utrumque positum, propria venustate ditatum, suis finibus continetur. Tertium genus, quod ad summum apicem disputationis exquisitis sensibus elevatur, videlicet, ut varietas personarum congruum sortiretur eloquium, et licet ab uno pectore proflueret, diversis tamen alveis emanaret: quando nullus eloquentis obtinet nomen, nisi qui trina ista virtute succinctus, causis emergentibus, viriliter est paratus. Huc accedit quod modo regibus, modo potestatibus aulicis, modo loqui videamur humillimis: quibus alia contingit sub festinatione profundere, alia vero licuit cogitata proferre; ut merito Variarum dicatur, quod tanta diversitate conficitur. Sed utinam sicut ista regulis accepisse probamur antiquis, ita eadem promissæ resignent merita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecunde promittimus, Mediocre non improbe pollicemur, Summum vere, quod propter nobilitatem sui est in editis [ms., in edicione; alii, editione] constitutum, nos attingisse non credimus. Verumtamen sileant præsumptiones illicitæ, qui legendi sumus. Incongrue namque nostras de nobis disputationes ingerimas, qui vestra potius iudicia sustinemus.

^a Hoc etiam testatur Jornandes in proœmio Chronici; et ipse Cassiodorus infra, lib. xii, epist. 20.

LIBER PRIMUS.

3 EPISTOLA PRIMA.

ANASTASIO IMPERATORI ^a THEODORICUS REX.

Rogat pacem certis de causis intermissam; laudat imperatorem, et ad illum mittit legatos, qui contentiones dirimant, et concordiam suæ deinceps firmitati restituant.

Oportet nos, clementissime imperator, pacem quærere, qui causas iracundiæ cognoscimus non habere: quando ille moribus obnoxius jam tenetur, qui ad iusta deprehenditur imparatus. Omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua et populi proficiunt, et utilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater; hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, et tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minime quæsiisse sentitur. Et

C ideo, piissime principum, potentiæ vestræ convenit et honori, ut concordiam vestram quærere debeamus, cuius adhuc amore proficimus. Vos enim estis regnorum omnium pulcherrimum decus, vos totius orbis salutare presidium, quod cæteri dominantes iure suscipiunt [alii, suspiciunt], quia [ed. Niv. et Accurs., quasi] in vobis singulare aliquid inesse cognoscunt; et nos maxime, qui divino auxilio in republica vestra didicimus, quemadmodum Romanis æquabiliter imperare possimus. Regnum nostrum imitatio vestra est, forma boni propositi, unici exemplar imperii; qui quantum vos sequimur, tantum geutes alias antemus. Hortamini me frequenter, ut diligam senatum, leges principum gratanter amplectar, ut cuncta Italiæ membra componam. Quomodo potestis ab angusta pace dividere, quem non optatis a vestris moribus

^a Baronius putat hanc epistolam fuisse scriptam anno Christi 493. Consule eum tom. VI Annal., pag. 476 editionis Antwerp.

Theodoricus rex. Hic primus se regem dixit, cum Odoacer ante eum se imperatorem Romanum diceret, et ante Odoacrem Augustalis. Theodorici regis Gothorum formam et habitum eleganter describit

Sidonius Apollinaris lib. 1, epist. 2. Quomodo autem invaserit Italiam, vide Aimoin. de Gestis Francorum lib. 1. Theodoricus Odoacrem interemit Albino V. C. cons., anno Christi 493, imperii Anastasii secundo. Hæc epistola videtur aliquot post annis scripta. GUILLELMUS FORNERIUS.

discrepare? Aditur etiam veneranda Romanæ urbis affectio, a qua segregari nequeunt, qui se nominis unitate junxerunt. Proinde illum et illum a legationis officio ad serenissimam pietatem vestram credidimus destinandos; ut sinceritas pacis, quæ causis emergentibus cognoscitur fuisse vidata, detersis contentionibus, in sua deinceps firmitate restituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utrasque respublicas, quarum semper unum corpus sub antiquis principibus fuisse declaratur, aliquid discordiæ permanere; quas non solum oportet inter se otiosa dilectione conjungi, verum etiam decet mutuis viribus adjuvari. Romani regni unum velle, una semper opinio sit. Quidquid et nos possumus, vestris præconiis applicetur. Quapropter salutationis honorificentiam præferentes, prona mente deprecamur, ne suspendatis a nobis mansuetudinis vestræ gloriosissimam charitatem, quam ego sperare debui, etiamsi aliis non videretur posse concedi. Cætera vero per latores præsentium pietati vestræ verbo suggerenda commisimus, ut nec epistolaris sermo redderetur extensior, nec aliquid pro utilitatibus nostris prætermisisse videremur.

EPISTOLA II.

THEONIO VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Redarguit illum negligentiam circa purpuram, quam singulis annis ad aulam regiam mittere solebat, et originem ac modum conficiendæ purpuræ describit.

Comitis Stephani insinuatione comperimus, sacræ vestis operam [ms. Remig., superiora], quam nos volumus necessaria festinatione compleri, disrupto magis labore pendere: cui cursum [ed., usum] subtrahendo solemnem, abominandam potius inferre cognosceris tarditatem. Credimus enim aliquem provenisse neglectum, ut aut crines illi lactei, carneo [Juretus, forte aheneo] poculo bis terque satiati, pulcherrima minus ebrietate robuerint; aut lanæ non hauserint adorandi [ms. Aud., adornandi] muricis pretiosissimam qualitatem^b. Quapropter si perscrutator Hydruntini maris infusa [alii, intusa, vel intrusa] conchyliis solemniter condidisset apto tempore, acervus ille Neptunius, generator florentis semper purpuræ, ornator solii, aquarum copia resolutus imbrem aulicum flammeo liquore laxaret. Color nimio lepore vernans, obscuritas rubens, nigredo san-

guinea regnantem discernit, dominum conspicuum facit; et præstat humano generi ne de aspectu principis possit errari. Mirum est substantiam illam morte confectam, cruorem de se post spatia tam longi temporis exsudare, qui solet vivis corporibus vulnere sauciatis vix effluere. Nam cum sex pene mensibus marinæ deliciae a vitali fuerint vigore separatae, sagacibus naribus nesciunt esse gravissimæ; scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horroris. Hic cum infecta semel substantia perseverat, et nescit ante subtrahi, quam vestis possit absumi. Quod si conchyliorum qualitas non mutatur, si torcularis illius una vindemia est, culpa nimirum artificis erit, cui se copia nulla subtrahit. In illis autem rubicundis fontibus cum albens comas serici doctus moderator intinxerit, habere debet corporis purissimam castitatem, quia talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. Hæc si omnia constiterint, si in nulla parte prætermisita videatur esse solemnitas, miramur tua te pericula minime cogitasse, dum sacrilegus sit reatus negligentiam [alii, dum sacrilegii sit reatus negligenter] in tali veste peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ, tot familiarum rusticorum? Tu quoque comitiva subvectus tantis jubes, tanta te istius nominis presumptione defendis, ut cum regale opus crederis agere, in multis videaris tanquam tuis civibus imperare. Hoc ergo remissio tua negligit, quod te et in provinciâ subvexerat, et ad conspectum principis honorabilem venire faciebat? Quod si te facultatis tuæ adhuc cura non deserit, si salutis propriæ tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum portiore, cum blatta^d, quam nostro cubiculo dare annis singulis consuevisti, venire festina: quia jam non compulsorem ad te mittimus, sed ultorem, si aliqua credideris ludificatione tardandum. Verum talis tantaque res, quam facili legitur inventa compendio? Cum fame canis avida in Tyrio^e littore projecta conchyliis impressis mandibulis contudisset, illa naturaliter humorem sanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt. Et ut est mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantem, fecerunt principibus decus nobile^f de re quæ substantiam noscitur habere mediocre. Eoa Tyros est Hydruntina Italica, aulicum, profecto vestiarius, non antiqua

^a Baronius existimat hos legatos fuisse Faustum et Irenæum. Vide tom. VI Annal., ann. Chr. 493, pag. 477.

^b Continetur hic purpuræ principalis et muricis descriptio et usus. Quæ de re vide Plin. lib. ix, cap. 35. Virgil. lib. iv Eclog. et iv Æneid. Petrus Brossius J. C.

^c Florentissimæ unica dictione, ut Lucretius lib. i, pag. 52, semperflorentis Homeri.

^d Hujus rei meminit Achilles Statius lib. ii de Amor. Leuc.; et Cedrenus, et Pollucis Onomastic. lib. i. Blatta est vermis lucifuga, quia lucem videre non potest, unde per noctem ambulat, a colore nuncupata, quæ comprehensa manum tingit; unde et blatteum dicimus, et inde blatta vestis est talis coloris. Hæc ex ms. Rhemensis.

^e Tyrus urbs fuit Phœnicæ olim celeberrima, una ex his quæ Tripolim efficiunt; olim insula, sed Alexan-

dri operibus continenti conjuncta. Tyrus, inquit Plinius (Lib. v Nat. Hist., cap. 49), quondam insula præalto mari septingentis passibus divisa, nunc vero Alexandri etiam oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbis genitrix Lepti, Uica, et illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque et purpura constat: et hoc est quod auctor declarat. Bross.

^f In hanc rem vide Arnobium lib. ii, pag. 517; et Marium Victor. in Genes. lib. ii, pag. 30.

^g Hydruntina, quæ civitas est in Italia, apud quam conchyliis reperiuntur, sicut et apud Tyrum. Hæc ms. S. Rem. Vide Ammianum Marcellin. lib. xv, pag. 24.

^h Alii, Theodonio viro senatori; alii, Theodonio comiti vestis; alii, Theoni.

custodiens, sed jugiter novella transmittens. Vide ergo, si quis te patitur minus implere, quod nos tam necessarie cognoscis expetere.

EPISTOLA III.

CASSIODORO VIRO ILLUSTRIS ATQUE PATRICIO THEODORICUS REX.

Summis laudibus illum extollit, et illi confert patriciatum apicem, cum jam fuisset rector Lucaniae et Bruttiorum, ac praefecturam praetorianam gessisset.

Quamvis proprio fruatur honore, quod est natura laudabile, nec desint probatae conscientiae fascies, cum generat (*Gr. Cajas, gerat*) animo dignitates (omnia siquidem bona suis sunt juncta cum fructibus, nec credi potest virtus quae sequestratur a praemio), tamen iudicii nostri culmen excelsum est: quoniam qui a nobis provehitur, praecipuus et plenus meritis [*ms., praecipuis plenus meritis*] aestimatur. Nam si aequabilis credendus est, quem justus elegerit; si temperantia praeditus, quem moderatus ascivit, omnium profecto capax potest esse meritorum, qui iudicem cunctarum meruit habere virtutum. Quid enim majus quaeritur, quam ibi invenisse laudum testimonia; ubi gratificatio non potest esse suspecta? Regnantis quippe sententia iudicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus domini [*ed. Niv. et Gamon., domenii*] potestate munitus. Repetantur certe quae te nostris sensibus infuderunt; ut tui laboris fructum capias, cum nostris animis singula suaviter inhæsisse cognoscas. In ipso quippe imperii nostri devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, et negligi rudem [*Nivel., nomen*] dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione praecipiti deviasti, culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. Lucratu es damna provinciae, quae meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Martio civilia jura custodiens, publica privataque commoda inavarus arbiter aestimabas; et proprio censu neglecto, sine invidia lucri, morum divitias retulisti: excludens vel querelis auditum [*ed. Accursy, aditum*], vel derogationibus locum; et unde vix solet reportari patientiae silentium, voces tibi millaverunt laudantium. Nevimus enim, testante Tullio (*In Bruto*), Siculorum naturam, quam sit facilis ad querelas, ut solita consuetudine possint iudices etiam de suspicionibus accusare. Sed non eo praecursorum sine contenti, Brutiorum et Lucaniae tibi dedimus mores regendos, ne bonum quod peregrina provincia meruisset, genitalis soli fortuna nesciret. At tu consuetudinem devotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde amplificando [*ed., applicando*] debitum, unde credi poterat absolutum. Egisti per cuncta iudicem totius erroris expertem,

* Laudari omnes appetunt, quod reprehensibile non est, nisi finem recti in laudibus collocent, ut testatur Ovid. 1 de Arte amandi. Juven., satyr. 10; Persius satyr. 1. Hic praeclearum a principe laudari innuit auctor. Bross.

nec invidia quamquam deprimens, nec gratia blandiente sublimans. Quod cum ubique sit arduum, tamen sit in patria gloriosum: ubi necesse est, ut aut gratiam parentela provocet, aut odium longae contentiones exasperent. Oblectat igitur nos actus praefecturae recolare, totius Italiae notissimum [*Niv., novissimum*] bonum, ubi exacta provida ordinatione disponens, ostendisti quam leve sit stipendia sub iudicis integritate dependere. Nullus graviter obtulit, quod sub aequitate persolvit: quia quidquid ex ordine tribuitur, dispendium non patatur. Fruere nunc bonis tuis, et utilitatem propriam, quam respectu publico contempsisti, recipe duplicatam. Haec est enim vitae gloriosa commoditas, dominos esse testes, cives habere laudantes. His igitur tot amplissimis laudibus incitati, patriciatu tibi apicem justa remuneratione conferimus; ut quod aliis est praemium, tibi sit retributio meritorum. Macte, summe vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem dominantis animos impulisti, ut honorum tuorum potius fateamur esse, quod cedimus. Sicut haec divina perpetua [*ed., divino perpetrata auspicio*], ut cum haec pro remuneratione tribuimus, ad meliora iterum tuis meritis exigamur.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROMAE THEODORICUS REX.

Significat se Cassiodorum ad patriciatu apicem pro meritorum remuneratione, et post administratas egregie inferiores dignitates evesisse. Summe laudat Cassiodorum, ejus patrem, avum, Heliodorum, totamque ejus familiam.

Optamus quidem, Patres Conscripti, coronam vestram diversorum fascium flore depingi. Optamus ut libertatis genius fatam videat turbam senatus. Conventus siquidem talium est dignitas imperantium; et quidquid in vobis festiva gratulatione respicitur, nostris vere laudibus applicatur. Illud tamen maxime desideranter appetimus, ut collegium vestrum ornent lumina dignitatum: quando decenter augmenta patriae reddunt, qui aulica potestate creverunt. Hos viros nostra perscrutatur intentio; iis morum thesauris gaudemus inventis, in quibus velut figuratis honorum vultibus, clementia nostrae serenitatis exprimitur. Hinc est quod Cassiodoro illustri et magifico viro, praecipua in republica claritate notissimo, patriciatu dedimus pro remuneratione suggestum: ut per honorem magni nominis declarentur merita servientis. Qui non fragili felicitate proventus, fortasse ludo ad apicem fascium repentinis successibus evolavit; sed, ut crescere virtutes solent, ad fastigium praeconii consecendit gradibus dignitatum. Primus enim, ut scitis, administrationis introitus comitivae privatarum mole fundatus est: ubi non tirociniorum infirmitate titubans novitatis vitio vel innocenter erravit, sed abstinentiae firmato vestigia,

† Haec sunt veri iudicis partes; etenim vel amore vel odio, vel pecunia corrumpitur. Exstat iudicis corrupti severa castigatio apud Ovid. lib. 1 Amor. Bross.

imitando vixit exemplo. Qui mox deinde sacrarum largitionum honore suscepto, crevit tantum conversationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provinciis redditam disciplinam, quid diverso generi hominum momenta [alii, monumenta] justitiae infusa referamus? Vixit enim tanta continentia, ut aequitatem et institueret monitis, et doceret exemplis. Facilis enim recti persuasor est innocens iudex, sub cuius praedicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur scelus, cuius in suggestu gremii complicem videt? Incassum personam fletu severitatis induit [alii, inducit], cum avarus pecuniae ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet injustus. Non habet distributionis gremium [Jur., distributionis genium] cui auctoritatem libera conscientia non ministrat: quoniam excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur iudicibus displicere. Hic itaque sub praecedenti rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit. Meministis enim, et adhuc vobis recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione praetoriano culmini locatus insederit, et evectus in excelsum, inde magis despexerit vitia prospectorum [alii, prosperorum]. Nullo quippe, ut plerisque moris est, elatus favore fortunae, in cothurnum se magnae potestatis erexit; sed aequitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit odiosam. Majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiae terminos magna cohibuit. Hic est enim probatae conscientiae gratissimus fructus, ut quamvis summa potuerit adipisci, iudicetur tamen ab omnibus plus mereri. Junxit bene cum universorum gaudiis nostra compendia, avario munificus et iuste solventibus gratosus. Sensit tunc respublica ex illo coetu Romulo innocentiae virum; qui licet se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen majus contulit, quod bonae actionis exemplum sequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere. Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis, dandi avidus, accipiendi fastidiosus, detestator criminis, amator aequitatis. Quidnam fuit illi difficile custodire, qui se a rebus alienis decreverat abstinere? Est enim invicti animi signum, famae diligere commodum, et lucra potius odisse causarum. Verum haec in illo jure mirentur, qui patris atque avi mores nobilissimos nescierunt. Cassiodoros siquidem pra-

cedentes fama concelebrat. Quod vocabulum etsi per alios videatur currere, proprium tamen ejus constat esse familiae. Antiqua proles, laudata prosopis, cum togatis clari, inter viros fortes eximii, quando et valetudine membrorum, et corporis proceritate floruerunt. Pater enim hujus candidati sub Valentiniano principe gessit tribuni et notarii ^a laudabiliter dignitatem: honor qui tunc dabatur egregiis, dum ad imperiale secretum tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inveniri. Sed ut se pares animi solent semper eligere [Grul. et Cajac., diligere], patricio Aetio pro juvanda repub. magna fuit charitate sociatus; quem tunc rerum dominus ^b propter sapientiam sui et gloriosos in repub. labores, in omni consilii parte sequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum supradicti filio Carpiliens legationis est officio non irritate destinatus. Vidit in trepidum quem timebat imperium; facies illas terribiles et minaces, fretus veritate [ed. Nib. et Gam., auctoritate], despexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus, mundi dominatum videbatur expetere. Invenit regem superbum, sed reliquit placatum; et calumniosas ejus allegationes tanta veritate destruxit, ut voluisset gratiam quaerere, cui expediebat ^c pacem cum regno ditissimo non habere. Erigebat constantia sua partes timentes; nec imbelles sunt crediti, qui legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit desperatam. Cujus legatio quid profecerit, datur intelligi, quae tantum est gratanter excepta, quantum et videbatur optata. Mox honore illustratus, mox redditum dona aequus arbiter offerebat. Sed ille potius nativa moderatione ditissimus, dignitatem suscipiens otiosam, in remunerationis locum expetit amoenissima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab inmaagi hoste securum; tristis ab obsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognovit. Avus enim Cassiodorus illustratus honore cinctus, qui ejus generi non poterat abnegari, a Vandalorum incursione Siciliam Brutiosque armorum defensione liberavit; ut merito primatum in illis provinciis haberet, quas a tam saevo et repentino hoste defendit. Debuit itaque virtutibus ejus respub. quod illas provincias tam vicinas Gensericus non invasit, quem postea trucelementum Roma sustinuit. Hi autem et in partibus Orientis parentum laude

^a Haec officia duo saepe conjungi solent in constitutionibus imperatorum, ut videre est in l. 4 Codice de advoc. divers. jud.; in l. 1 Digestis de mand. princip., l. neque. ^b Codice de decurion.; in l. 4 C. Theod., qui a praeb. apud Sidonium Apollinarem libro v, epistol. 9. Amm. Marcell. libro xxvi laudat Procopium quemdam tribunum ac notarium. In quadam novella imper. Valentiniani de Testamentis, Caesarius nominatur vir spectabilis tribunus ac notarius. Bross.

^b Imperatores hoc titulo honestantur saepe in libris veterum, ut apud Plinium in epistolis in l. 3 D. de his quae in testam. del. Sidonius in Panegyrico Major.:

Mea Gallia rerum
Ignoratur adhuc dominis.

Aliquando etiam rerum domini pro principibus usurpantur. Solemus itidem alios quam imperatores dominos vocare. Sueton. tamen in Augusto narrat Augustum domini appellationem maxime exhorruisse ut maledictum ac opprobrium, dominumque sese posthac appellari non passum fuisse. Idem factitarunt Tiberius et Severus. Hinc Tertullianus: Dicam plane imperatorem dominum, sed more communi; et alibi: Domini vocem potestatis summae nomen esse arguit. Jure civili domini appellatione continentur, qui habent proprietatem, l. recte D. de verb. signific. Verumtamen domini vox proprie non nisi in servos. Reperio autem Augusti aeo et infra a liberis patres appellatos dominos, et a fratribus blandientibus fratres. Obvius quosve dominos etiam appellabant, ut in Seneca videre est: Quomodo obvius, si nomen non succurrit, dominos salutamus. Bross.

viguerunt. Heliodorus enim, qui in illa repub. nobis A
 videntibus praefecturam bis novenis annis gessit eximie, eorum consanguinitati probabatur adjungi. Genus in utroque orbe praecclarum, quod gemino senatui decenter aptatum, tanquam duobus luminibus oculatum, purissima claritate radiavit. Quo enim se quaevis nobilitas ultra distendit, quam haec, quae in utroque orbe clara esse promeruit? Vixit et ipse in provincia honore iudicis, et securitate privati: cunctis illis nobilitate potior, omnium ad se animos atrahebat; ut qui libertatis jure non poterant subdi, viderentur magis continuis beneficiis suaviter obligari. Tanta quin etiam patrimonii sui ubertate gloriatus est, ut inter reliqua bona equinis gregibus principes vinceret, et donando saepius invidiam nominis [nominis deest in ms., et D. Juret. legit, hominis] non haberet. Hinc est quod candidatus noster Gothorum semper armat exercitus; et bono instituto melior, quod a parentibus accepit, haereditaria largitate custodit. Quae ideo per ordinem nostra dignatio percurrit, ut unusquisque intelligat, et parentum suorum apud nos laudes posse reparare, qui vivere praecclaris elegerit institutis. Et ideo, Patres Conscripti, quia vobis est commodus honor honorum, et iudicium nostrum vester comitatus assensus, prospero auspicio suscipiatur ejus proventus, qui sibi fecit gratiam patere cunctorum. Est enim potius vicissitudo quam praemium; ut qui nos probabili actione coluerunt, reciproco favore gratulentur.

EPISTOLA V.

FLORIANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Jubet ut statuta comitis Annae de Mazene fundo serventur.

In immensum trahi non decet finita litigia. Quae enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententiis acquiescant? Unus enim inter procellas humanas portus instructus est; quem si homines fervida voluntate praetereunt, in undosis jurgiis semper errabunt. Et ideo spectabilitati tuae praesentibus affamur oraculis, quatenus, si ita res se habet, ut a praesentibus suspicatur [ms. Remig. et ed., supplicatur], et in comitis Annae judicio Mazenis fundi controversia statutis legitimis est decisa, nec aliqua probatur appellatione suspensa, quae sunt decreta serventur. Quia sicut nolumus oppressis negare iudicium, ita irrationabilibus querelis non praebemus assensum. Cogi enim debet ut sit quietus, qui suo vitio renuit esse pacificus. Nam et medendi peritus invitum frequenter sanat aegrotum, dum voluntas recta in gravibus passionibus non est, sed potius illud appetitur quod a salutis iudice gravare posse sentitur.

^a Infra, lib. iv, epist. 21: Infra scriptis brevibus definita; et lib. n, epist. 39: Pecunia quae tibi data est, missis brevibus indicabis. Lib. II Cod. Theod. de excus. artif.: Artifices artium brevi subdito comprehensarum. D. Hieronymus epist. ad Florentium, brevem subditum eodem plane sensu usurpavit. Breves,

EPISTOLA VI.

AGAPITO PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Scribit Roma mittat peritissimos marmorarios Ravennam ad basilicam Herculis perficiendam.

Decet principem cura quae ad rempublicam spectat angendam; et vere dignum est regem aedificiis palatia decorare. Absit enim ut ornatui cedamus veterum, qui impares non sumus beatitudine saeculorum. Quapropter in Ravennate urbe basilicae Herculis amplum opus aggressi, cujus nomini antiquitas congrue tribuit, quidquid in aula praedicabili admiratione fundavit, magnitudini tuae studiosissime delegamus; ut secundum brevem ^a subter annexam, de Urbe nobis marmorarios peritissimos destinatis, qui eximie divisa conjungant, et venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter mentiantur [ed., metiantur]. De arte veniat, quod vincat. naturam: discolorea crusta marmorum gratissima picturarum varietate texantur. Quia illud est semper in pretium, quod ad decorem fuerit exquisitum. ⁷ His sumptus subventionesque praestabis: ne quemquam nostrum gravet imperium, quod ad utilitatem volumus respicere singulorum.

EPISTOLA VII.

FELICI VIRO CLARISSIMO [ed. et DD. Grul. et Cujac., COMITI] THEODORICUS REX.

Illum jubet restituere Plutiani pupilli bona, quae a Neoterio ejus fratre non tam comparaverat quam subripuerat, et illum reprehendit quod successionem inter aequales aequalem non divisisset.

Venantii tutoris Plutiani aditione cognovimus, in ea te, qua non decuerat, actione versatum; ut cum, quem sumptu proprio juvare debuisses, dispendio proprietatis affligeres. Affinitatem quippe tuam solatia [ms., sola etiam] debuere impensa testari. Quale ergo videtur sanguine conjunctis, quod criminis probaretur extraneis? Atque ideo praesenti jussione censemus, ut quidquid a Neoterio prodiga voluntate lascivo, te non tam comparasse quam subripuisse cognoscis, incorporanda [ms. Aud. et ed. Nivel., incomparanda] militi nostro sine aliqua dilatione restituas: ne nos hujusmodi factum cogas legibus vindicare, qui nunc videmur omnia mansuetudine temperasse. Perire enim pupillo non patimur, quae parentibus sub nostra laude dederamus. Gravissimum est enim per calumniam subtrahi, quod collatum est munificentia principali. Reliqua vero, quae te pro jugalis tuae asseris portione contempto justitiae tramite divisisse (si tamen appellanda divisio est, quam sub unius celebratam constat arbitrio), sic ad nostrum comitatum festines occurrere; ut inter vos ea quae justitiae conveniunt ordinemus. Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit aequa successio, alii abundanter affluent, alii paupertatis incommodis ingemiscant.

1. 13 Cod. Theod. de indul. tribut. lib. ult. Cod. de jur. fisc. Symmach. lib. 1, epist. 34. FORNER.

^a Ms. Aud., Agapito viro illustri pontifici; ms. Rhem., Agapito viro Senatori. DD. Grulard et Cujas, Agapito viro illustri praefecto urbis.

EPISTOLA VII.

AMANTI EXECUTORI THEODORICUS REX.

Præcipit ut bona Plutiani pupilli a fratre ejus Neoterio male vendita curet Venantio Plutiani tutori sine dilatione restitui. Quod si intercesserit frater, causam vult ad tribunal suum vocari.

Cordi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maxime quos sibi novimus defuisse. Sic enim æquitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus, et metum nostrum pro parvulis, insolentibus opponamus. Fortuna minor principem quærit, quia in vituperationem nostram corrunt, quibus se publica vota subducunt. Venantii itaque tutoris Plutiani lacrymabili suggestione comperimus, Neoterium fratrem suum, affectum germanitatis oblitum, bona parvuli hostili furore lacerasse. Quod nos pro rerum **B** suarum acerbitate commovit: ne largitas nostra, quam velut titulum volumus stare pietatis, usurpata præsumptionibus videatur illicitis; et quia dubium non est in repetitione minoris maxime submoveri dispendia tarditatis, ideo devotio tua, nostra jussione firmata, si nihil est quod rationabiliter a pulsato possit opponi, postulatas res prædicto tutori faciat sine dilatione restitui. Aut si quid est quod pro suis partibus intentio retentoris [*D. Grut. et Cujac.*, retentoris] objiciat, legali positione præcedente, ad nostrum venire deproperet comitatum; ut allegationibus cognitis, pro consuetudine nostræ judicemus æquitatis.

EPISTOLA IX.

EUSTORGIO VIRO VENERABILI MEDIOLANENSI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Dicit se episcopum Augustanæ civitatis falsis criminibus a clericis accusatum honori pristino restituisse, et remittit ad Eustorgium clericos illos, ut eos debita poena coerceat.

Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate regnantium; nec dubio debet rumore [*ms.*, ratio more] trahi, a quo debent non mutanda constitui. Fidem siquidem rerum a ratione colligimus, quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur. Atque ideo, quod beatitudini vestræ gratissimum esse confidimus, præsentem tenore declaramus, Augustanæ civitatis episcopum, proditionis patriæ falsis criminationibus accusatum; qui a nobis honori pristino restitutus, jus habeat episcopatus **D** omne quod habuit. Nihil enim in tali honore temeraria cogitatione præsumendum est, ubi si proposito

^a Fuerunt variae arcæ, ut arca theatralis, cujus meminit Julianus nov. 63; arca quæstoria et arca præfecti prætorio l. 9 et ult. Cod. Theod. de indulg. deb. l. ven. Cod. de cur. pub. l. 6 Cod. de exact. trib. Inde arcarius præfactorum. Fuit et pontificalis arcarius, qui arcam pontificalem olim curabat, cujus mentio habetur in antiquo quodam monumento. C. Calphurnius, V. C. et Septimia Ammia conjux comparaverunt sibi memorias duas et Calphurnio Ammiano equ. Rom. filio suo, et libertis libertabusque posterisque eorum armarium distegum, cum taberna et hortulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ pontificum H. S. L. M. I. N. Fuit testatur Symmachus

A creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem. Quidquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur. Volumus enim impugnatores ejus legitima poena percellere; sed quoniam et ipsi clericatus nomine fungebantur, ad sanctitatis vestræ judicium cuncta transmisimus ordinanda, cujus est æquitatem moribus talibus imponere, quem novimus traditionem ecclesiasticam custodire.

§ EPISTOLA X.

BORTIO VIRO ILLUSTRATI ATQUE PATRICIO THEODORICUS REX.

Scribit domesticos protectores equitum et peditum, qui aula regis jugiter excubant, conquestos esse ab arcario præfactorum se pro emolumentis solemnibus integri ponderis solidos non percipere, et in numero gravia dispendia sustinere. Ubi tractat de arithmetica, de denario numero, de solido, de senario, uncia et libra, quæ prohibet quominus ullatenus immineantur.

Licet universis populis generalis sit impendenda justitia, quæ sic nominis sui obtinet dignitatem, si æquabili moderatione per potiores currat et humiles; confidentius tamen illam expetunt, qui a palatii militia non recedunt. Otioso enim gratuite præstatur aliquid munificentia principali; consuetudo autem quodam debito redditur fideliter obsequenti. Domestici patres [*D. Grut. et Cujac.*, protectores] equitum et peditum, qui nostræ aule videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri doloribus [*Juret.*, laboribus] solet), adunata nobis supplicatione conquesti sunt, ab illo arcario præfactorum ^a, pro emolumentis solemnibus, nec integri ponderis solidos percipere, et in numero gravia se dispendia sustinere. Quapropter prudentia vestra lectionibus erudita dogmaticis scelestam falsitatem a consortio veritatis ejiciat, ne cui sit appetibile aliquid de illa integritate subducere. Hæc enim quæ appellatur arithmetica, inter ambigua mundi certissima ratione consistit; quam cum cælestibus æqualiter novimus, evidens ordo, pulchra dispositio, cognitio simplex, immobilis scientia, quæ et superna continet, et terrena custodit. Quid est enim quod aut mensuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur; et universa hinc pulchritudinem capiunt, quia sub modo [*ed.*, modio] ipsius esse noscuntur. Juvat inspicere quemadmodum denarius numerus, more cæli, et in se revolvitur, et nunquam deficiens invenitur. Crescit nova conditione, per se redeundo, addita sibi semper ipsa calculatio; ut cum denarius non videat-

in epistolis l. 13 Cod. de suscept. Hinc arcarius servus, cui arcæ in qua domini pecunia condita est, procuratio commissa est, idem qui actor aut dispensator. Scævola de fideicommissariis libertatibus, Stichus arcarius probante domino nomina fecit. Ex arca solvunt, qui pecuniam domo depromunt, ad discrimen ejus solutionis, quæ fit ex mensa argenti-riorum, l. 4 Cod. de iis quæ ex pub. rat. l. 4 Cod. de canon. largit. lib. ult. Cod. de suscep. Arcam præfecti prætorio *τράπεζαν* sive mensam vocant; et ideo non male Sidonius arcariis deputat pondera, quæ simul ac mensuræ susceptoris omnibus tribuuntur, l. penult. Cod. de defens. civit. Bross.

tur excedit, ex modicis prævaleat majora complecti. **A** hoc sæpe repetitum inflexis manualibus digitis et erectis, redditur semper extensum; et quanto ad principium suum supputatio reducitur, tanto amplius indubitanter augetur [*ms. et ed., redditur*]. Quantitate numerabili arena maris, guttæ pluviarum, stellæ lucidæ concluduntur. Auctori quippe suo omnis creatura sub numero est; et quidquid ad existentiam pervenit, a tali non potest conditione dimoveri. Et quoniam delectat nos secretiora hujus disciplinæ cum scientibus loqui, pecuniæ ipsæ quamvis usu celeberrimo viles esse videantur, animadvertendum est quanta tamen a veteribus ratione collectæ sunt. Sex enim millia denariorum solidum esse voluerunt; scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas ætatem mundi ^a, quasi sol aureus convenienter includeret. **B** Senarium vero, quem non immerito perfectum ^b docta antiquitas desinivit, uncie, qui mensuræ primus gradus est, appellatione signavit; quam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. **O** inventa prudentium! **O** provisiva majorum! Exquisita res est, quæ et usui humano necessaria distingueret, et tot arcana naturæ figuraliter contineret. Merito ergo dicitur libra, quæ tanta rerum est consideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores [*ms. et Accur., negotiationes*] in mercibus; emantur late, quæ vendantur angustius; constet populis pondus ac mensura probabilis, quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur. Mutuari certe non debet, quod laborantibus datur; sed a quo fidelis actus exigitur, compensatio imminuta præstetur. Da certe solidum, et aufer inde si prævaleas; trade libram, et aliquid inde, si potes, imminue. Cuncta ista nominibus ipsis constat esse provisum, aut integra tribuis, aut non ipsa quæ dicuntur exsolvis. Non potestis omnino, non potestis nomina integritatum

^a Ergo Cassiodorus existimat mundum sex annorum millibus duraturum. Lactant. lib. vii de Divino Præm., deridens Chaldaeos: Sciant, inquit, philosophi, qui ab exordio mundi sæculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum: quo numero expleto, consummationem fieri necesse est, et humanarum rerum statum in melius reformari. Idem in Divinar. Instit. Epitome: Nondum sex millia completa sunt, quo numero consummato tum demum malum omne tolletur, ut regnet sola justitia. Quæ sententia rabbi Eliæ exstat in libro Sanhedrin, in cap. Helech, et lib. Havoda Zaza, in cap. Liphne edehen. Sex millia annorum erit mundus, et iterum destructur. Duo millia inanitatis, id est, ut theologis placet, ante legem duo millia legis, duo millia dierum Messicæ. Galatius lib. iv, cap. 20. Isidorus sub finem libri vi Etymolog., cum de discretionem temporum et sex mundi ætatibus ageret, disputationem his tandem conclusit verbis: Residuum sextæ ætatis tempus soli Deo est cognitum. Cui perlibenter assentior. FORNER.

^b Senarium perfectum. Quia 1, 2, 3, faciunt 6. Vide Sever. Boetii Arithmeticam, et Jordani de senarii numeri vi ac religionem. Macrobius lib. i in Somn. Scip. Sic **9** centenarium numerum multis laudibus extulit Julian. epistola ad Serapionem.

dare, et scelestas immutationes efficere. Providete itaque, et ut arbiter arcæ habeat justas consuetudines suas ^c; et quod benemeritis impendimus, incorrupto munere consequantur.

EPISTOLA XI.

SERVATO DUCI RHETIARUM THEODORICUS REX.

Imperat ut mancipia a Breonibus militibus ablata, Maniario curet sine mora ulla restitui.

Decet te honorem quem geris nomine, moribus exhibere; ut per provinciam cui præsides nullam fieri violentiam patiaris; sed totum cogatur ad justum, unde nostrum floret imperium. Quapropter Maniarii [*ms., Moniarii*] supplicatione commoti, presentibus te affamur oraculis; ut si revera mancipia ejus Breones irrationabiliter cognoveris abstulisse, qui militaribus officiis assueti ^d, civilitatem premere dicuntur armati; et ob hoc justitiæ parere despicunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto assidue dimicantibus, difficile est morum custodire mensuram. Quapropter omni protervia remota, quæ de præsumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui: ne per dilationis incommoda, eorum videatur supplex odisse victoriam.

EPISTOLA XII.

EUGENITI VIRO ILLUSTRIS MAGISTRO OFFICIORUM THEODORICUS REX.

Confert illi post administratam laudabiliter quæsturam, magistreriam dignitatem, et hortatur eum ad meliora promerenda.

C Pompa meritorum est regale iudicium, quia nescimus ista, nisi dignis impendere. Et quanquam potestati nostræ, Deo favente, subjaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione metimur; ut illud magis æstimemus elegisse, quod cunctos dignum est approbare. Hinc est quod te literati dogmatis studia laudabiliter exsequentem, pridem ad quæsturæ culmen elegimus, ut honesti laboris tui fieret præmium dignitas litterarum. Quid enim

Origen. Adamantius in Evangelium Joannis tomo XXVIII: Qui naturas, inquit, numerorum investigarunt, primum quidem senarium desinierunt perfectum, cum ex suis ipsis constet partibus et compositione duplali, ab unitate unius et duorum, quod est tria: numerus primus, et in quem exiit duplicatio; dico autem duo, multiplicatus enim duo in tria facit ipsum sex. FORNER.

^c Inf., lib. iii, epist. 23, et lib. vii, epist. 2. Huc pertinet nov. 43; 1. Francus a Carolo Magno promulgata lib. iii, tit. 12 de teloneis: Placet nobis ut antiqua et justa telonea a negotiatoribus exigantur; et lib. iv, tit. 24 de injustis occasionibus et consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa; et tit. 52 de teloneis et cispaticis: Teneant id, ut ubi antiqua consuetudo fuit, exigantur, et ubi nova fuerint inventa, destruantur. Congruit l. un. de auro coron. Cod. lib. x. Nihil. Cod. Theod. de extraord. sine sord. mund. FORNER.

^d Coercitio et astrictio morum usurpanda est in exercitu; propterea tria sunt sine quibus non robor in exercitu, non ordo: continentia, modestia et abstinentia: continentia in cibo et venere, a quibus languor ac mollities; modestia in verbis, vestibus et factis; abstinentia, ne provinciales infestet, nec passim rapiat. Bross.

advocationis officio ^a, si pure impendatur, ornatus, A quod ¹ peregrinum negotium ad suas molestias trahit, ut laboribus subveniat alienis? In hoc campo exercitatus cursu meritorum; ad palmam nostri iudicii pervenisti. Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat; et eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. Sume igitur magisteriæ infulas dignitatis, usus omnibus privilegiis quæ tuos habuisse constiterit decessores. Atque ideo tanto iudicio letare suscepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruisti. Quid enim de priore senserimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmento. Nati sunt fasces ex fascibus, et naturam retinentes fetus arborei pullulaverunt iterum decenter abscisi. Verum te hæc remuneratio ^B satietate non expleat, nec det laboribus tuis serias nostri laus inventa iudicii. Desiderabilior quinimo sit honestas, cum pervenit ad præmium; et tunc fiat gratius labores anxios fuisse perpassum, cum te fructum eorum intelligis invenisse. Honores ergo quos sumis ex chartis, redde de meritis. Nosti enim bene, quo nobis studio placeatur, qui ab ipsius consilii penetrabilibus venis. Meministi, quoties apud nos laudati sint innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem. Ore tuo iudicia nostra loquebamur: exemplis talibus incitare. Esto innocentiae templum ^b, temperantiae sacrarium, ara iustitiæ. Absit a iudicialiis mentibus aliquid profanum. Pio principi sub quodam sacerdotio serviat.

EPISTOLA XIII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Significat se ad magisterii munus Eugenitem subvexisse, qui maximis laudibus exornatur, quod quaestoris officium bene exercuerit.

Dignitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, donum est; cum ad expertum, compensatio meritorum; quorum alter debitor iudicii, alter obnoxius est favori. Hos enim æstimatione subvehimus, alios gratia promovemus, et ad omnes indulgentiæ vias nostra se relaxat humanitas. Sed amoris vestri intuitu commonemur, quoties in vestrum cœtum ducitur, qui de gloriosis virtutibus æstimatur. Quidquid enim humani generis floris est, habere curiam decet ^c; quæ sicut arx decus est urbium, ita illa or-

^a Hoc est advocati officium, ut secundum juris ordinem suscepti sui causam peroret: nunquid poterit vita ejus, si turpis est, obesse causæ suscepti? Persona enim advocati nec obesse, nec prodesse poterit, inquit Augustinus. Qualis enim fuerit causa, sic et respondebitur ei. Bross.

^b Sic dixit lib. vi, form. 3, quoddam esse sacerdotium recte agere præfecturam prætorianam. Et form. 49 ejusdem libri. Simili exemplo Ulpianus in lib. 1 de Justitia et jure vocat jurisconsultos sacerdotes justitiæ; et ut Symmachus lib. x, ep. 54, et lib. vii, ep. 56. JURATUS.

^c Hoc exemplo dixit Ennodius in Panegyrico Theodorici: « Coronam curiæ innumero flore velasti, nullum de honoribus tetigit desperatio, quem juvenunt deprecantem bona conscientiae; » quibus con-

amentum est ordinum cæterorum. Atque ideo Eugenitem illustrem virum litterarum dogmatis officione fulgentem, magisterii honore subveximus; ut gereret nomine quam possidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officiosos labores ignoret, ¹⁰ quos non vilitate mentis exercuit, sed patrocini honore servavit? Dedimus itaque personam tantis honoribus parem, ut alterutro decore fulgentes, mutua se gratia qualitatis ornarent. Hic est, qui nostro pridem lateri veridicus quaestor adhæsit, quem livoris nebula nulla fuscavit, nec malevolentiae studio nocendi artes fellitis sensibus exquisivit; sincero pectoris arcano puritati nostræ paruit, et ad pietatem jussionum innocentiam suam præbuit. Animus enim dolosus non arbitrium sequitur imperantis, sed suas potius explicat voluntates. Habetis certe evidens nostrum in hac parte iudicium; ut post illius apicis culmen, ad alteram conscenderet dignitatem; nec passi sumus otiosum, quem merita non sinebant esse privatum: sereni solis consuetudinibus æstimandus, qui licet susceptum diem peragat, alterum tamen eadem gratia claritatis illuminat. Hunc ergo, P. C., tot meritis absolute relucentem favor vester excipiat. Debetis enim bene gerentibus, ut eos laudis vestræ comitetur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitatur, et insonantim manibus agitur, ut a mutis animalibus velocitas appetatur, quantum inde homines stimulari posse credimus, quos ad laudis aviditatem natos singulariter invenimus!

EPISTOLA XIV.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut genus Tertiarum quod Cathaliensibus imperabatur, annis singulis persolvatur.

Libentes omnibus modis præbemus assensum, quoties ^d vox est justa poscentium: quia nec decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum. Et ideo præcelsa magnificentia tua, quod a Cathaliensibus inferebatur, genus tertiarum faciat annis singulis in tributaria summa persolvi; nec post super hac parte patiantur supplices aliquam questionem. Quid enim interest quo nomine possessor inferat, dummodo sine imminutione quod debetur, exsolvat? Ita et illis suspectum Tertiarum nomen auferimus, et a nostra mansuetudine importunitates ^D competentium submovemus.

sensit Nazarius: « Sensisti, Roma, te tandem arcem omnium gentium, et terrarum esse reginam, cum ex omnibus provinciis optimates viros curiæ tuæ pignoreris, ut senatus dignitas non tam nomine quam re esset illustrior, cum totius orbis flore constaret. » Illud autem non omittam, Heliogabalum adeo senatam contempsisse, ut mancipia togata senatores appellaret, teste Lampridio. Bross.

^d Nota hic juste petentibus nihil esse recusandum. Idem Plaut. in Amphitr.:

Justam rem et facilem esse oratam a vobis volo.
Nam juste a justis justus sum orator datus.

Bross.

¹ Ms. Aud., Gr. et C. Quid enim dignius est ad off. si per eum impendatur ornatus, qui, etc.

EPISTOLA XV.

FESTO VIRO ILLUSTRIS ATQUE PATRICIO THEODORICUS REX.

Illi commendat tuitionem domus patricii Agnelli ad Africam descendens.

Gratum nobis est, quoties de magnitudinis tuæ meritis æstimatio talis procedit, ut et infirmorum auxilium, et absentium credaris esse tutio. Nam ideo et senator [ms., senatus] prior esse meruisti, ut te sequentibus pro justitiæ contemplatione præstares. Unde fit ut bona nobis de te crescat opinio, gloriosæ actionis exemplo. Nulli enim propria res a discedente committitur, nisi de cujus bona conscientia judicatur. Idcirco præsentis jussione decernimus, ut domus patricii Agnelli ad Africam descendens, qui regnum petens alterius, nostris est utilitatibus B serviturus, salvis legibus tua tuitione valletur: ne violentos cujusquam impetus subtracta domini defensione patiat. Pervæ sunt enim semper injuriis facultates absentium; et quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum pervadentis de resultatione terrere. Ideoque celsitudo vestra, quam votum pium est habere vicinam, erigat humiles, eripiat opprimendos; et, quod potestatibus rarum est, proficias cunctis, qui universis celsior inveniris.

EPISTOLA XVI.

JULIANO COMITI PATRIMONII THEODORICUS REX.

Jubet discutiat causam Apulorum conductorum frumenti, qui conquesti fuerant frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata; et imperat (si ita res se habet) ut de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahat.

Illud amplius nostris utilitatibus applicamus, quod misericordie humanitate concedimus. Regnantis enim facultas tunc fit ditior, cum remittit; et acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ. Hinc est quod consuetudinis nostræ humanitate communiti, opem fessis, manum porrigimus oneratis; ut pietatis nostræ remedio surgant, qui fortunæ suæ acerbitate corruerant. Dudum siquidem conductores Apuli deplorata nobis aditione conquesti sunt, frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata: postulant ne cogantur ad integram præstationem, quibus commerciorum sunt commoda diminuta. Quod nos pro ingenita humanitate considerandum D esse judicamus, ut quorum non possumus accusare desidiæ [Accurs., desideria], relevandam potius æstimemus fortunam. Inde enim constitutas pensiones inferri volumus, unde constat subjectos commoda consecutos. Et ideo hanc causam sublimitatem tuam jubemus diligenter inquirere, ut quantum eos minus vendidisse constiterit, de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahatis: ita tamen ut nulla fraus nostris beneficiis inferatur, ne aliqua negligentia reddaris obnoxius, qui semper nobis provida intentione placuisti. ¶ Quia sicut nos tangunt

^a Constat ex hoc loco munienda esse castra tempore pacis, etenim necessaria sunt in longis obsidio-

A supplicum damna, ita nobis eorum fructuosa debent esse compendia.

EPISTOLA XVII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS DERTONÆ CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

Præcipit castrum circa eos positum, dum pace fruantur, communit, ac domos sibi in eo construant.

Publicæ utilitatis ratione communiti (quæ nos cura semper libenter oneravit), castrum juxta vos positum præcipimus communiri: ^a quia res præliorum bene disponitur, quoties in pace tractatur. Munio quippe tunc efficitur prævalida, si diutina fuerit excogitatione roborata. Omnia subita probantur incauta, et male constructio loci tunc quæritur, quando jam pericula formidantur. Adde quod animus ipse non potest esse in audaciam pronus, qui diversa fuerit cura sollicitus. Hanc merito expeditionem nominavere majores, quia mens devota præliis non debet aliis cogitationibus occupari. Quapropter amplectenda res est, quæ generalitatis consideratione præcipitur: nec moram fas est incurere jussionem, quæ devotos maxime noscitur adjuvare. Et ideo præsentis auctoritate decernimus, ut domos vobis in prædicto castello alacriter construatis, reddentes animo nostro vicissitudinem rerum; ut sicut nos vestris utilitatibus profutura censemus, ita tempora nostra ornare vos pulcherrimis fabricis sentiamus. Tunc enim accidit ut et sumptus competentes nostris jam penatibus congregare velitis, et habitatio vobis non sit ingrata, quam propria potest commendare constructio. Quale est, rogo, in laribus propriis esse, cum durissimas mansiones hostis cogitur sustinere? Ille imbris pateat, vos tecta defendant; illum inedia consumat, vos copia provisa reficiat. Sic vobis tutissime constitutus hostis vester ante eventum certaminis fata patietur perditoris. Constat enim tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit. Nam quis eum providentiam habuisse putet, si tunc cœperit fabricis operam dare, aut penum condere; cum oporteat bella tractare?

EPISTOLA XVIII.

DOMITIANO ET UVILLE THEODORICUS REX.

Illis respondet quod debeant restitui prædia a præsumptoribus occupata, nisi aut contractus, aut præscriptio triginta annorum obviet; et quod fratris percussor sit in exilium deportandus.

Oportet vos colere et observare justitiam, qui æquitatem populis dicere suscepistis: quando non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitatis regula continere, ne fiat exemplum pravum, qui electus ad laudabile [ms., habile] cognoscitur institutum. Et ideo ad interrogationem vestram curavimus præbere responsum: ne per dubitationem positus errare, nisi (quod absit) velitis excedere. Si Romanum prædium (ex quo, Deo propitio fontium [ed., sonti] fluenta transmisimus, ubi primum Italiæ

nibus castra vallo et fossis probe munita, ut ex Procopio lib. II de Bello Gothorum liquet. Baoss.

nos suscepit imperium) sine delegatoris cujusquam A
 p̄ctacio [ed. Niv. et Gam., petitione], pr̄sumptor
 barbarus occupavit, eum priori domino submota dil-
 latione restituat. Quod si ante designatum tempus
 rem videtur ingressus; quoniam pr̄scriptio probatur
 obviare tricennii, petitionem jubemus quiescere
 pulsatoris. Illa enim reduci in medium nolimus,
 quæ nostris temporibus pr̄sumpta damnamus :
 quia locus calumniandi non relinquitor, cum longi
 temporis obscuritas pr̄æteritur. De percussore tan-
 tummodo, non etiam peremptore fratris, quanquam
 omnium communi lege damnetur, solumque sit par-
 ricidium; quod totius tragediam reatus exsuperet :
 tamen humanitas nostra, quæ sibi etiam in sceleratis
 locum pietatis inquiri, pr̄senti auctoritate definit,
 ut hujusmodi portenta provinciæ finibus abigantur ^a.
 Nam quibus fuit exosa societas parentum ^b, civium
 non merentur habere consortium, ne puri corporis
 jucunda serenitas nebulosis maculis polluatur.

EPISTOLA XIX.

SATURNINO ET VEREBUSIO VIRIS ILLUSTRIBUS SENATORIBUS
 THEODORICUS REX.

*Pr̄cipit ut quicumque Gothorum fiscum detrectaverit
 implere, eum ad redditionis æquitatem compel-
 lant.*

Fisci volumus legale custodire compendium : quia
 nostra clementia rebus propriis videtur esse con-
 tenta. Et sicut nullum gravare cupimus, ita debita
 nobis perdere non debemus. Indigentiam juste fugi-
 mus, quæ suadet excessus : dum pernicioſa res est
 in imperante tenuitas. Modus ubique laudandus est ^c.
 Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis
 defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat? Et ideo
 vobis pr̄senti jussione pr̄cipimus, ut Adrianæ civi-
 tatis curialium insinuatione suscepta, quicumque
 Gothorum fiscum detrectat implere, eum ad æquita-
 tem redditionis arctetis : ne tenuis de proprio cog-
 gatur exsolvere, quod constat idoneos indebite deti-
 nere. Hac scilicet ratione servata, ut si quis contu-
 maciæ vitio maluerit nostra jussa tardare, cum
 multa reddat, quæ debuit etiam non compulsus
 offerre; quatenus protervo spiritu indecenter erecta,
 impunita justis sæculis non relinquatur audacia.

12 EPISTOLA XX.

ALBINO ET ALBIENO VIRIS ILLUSTRIBUS ATQUE PATRICIS
 THEODORICUS REX.

*Illos commonet ut in spectaculis patrocinium partis
 Prasini assumant, et ut de Hellandio et Thodoron,
 qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, ab illis
 Prasini pantomimus, confusione populi sublata, con-
 stituatur.*

Licet inter gloriosas reipublicæ curas et regalium
 sollicitudinum salutiferos fluctus [ed., fructus] pars

minima videatur, principem de spectaculis loqui :
 tamen pro amore reipub. Romanæ non pigebit has
 quoque cogitationes intrare : quia undecunque pr̄-
 stare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus;
 pr̄sertim cum beatitudo sit temporum, lætitia popu-
 lorum. Illud enim, propitiante Deo, labores nostros
 asserit, quod se otiosam generalitas esse cognoscit.
 Partis itaque Prasini insinuata petitione, comperi-
 mus (quoniam hoc introductum est, ut populi de co-
 lore vocitentur) seditiones turbulentas a quibusdam
 scelestissimis incitari, et causam lætitiæ publicæ ad
 furoris certamina prorupisse. Quod utique gaudii
 decoram non potest habere qualitatem, si [ms. Aud.,
 ubi] pacem non meruerit possidere communem. Et
 ideo dignum est clementiam nostram has quoque
 B partes aspicere, ut ubique possit morum probitas
 elucere. Non enim inania verborum popularium
 cogitamus, sed perniciosæ semen seditionis excludi-
 mus. Quapropter illustris magnitudo vestra pr̄senti
 jussione commonita, patrocinium partis Prasini,
 quod gloriosæ recordationis pater vester [ed.,
 noster] impendit, dignanter assumat. Putari enim
 non debet injuria, populos regere ac gubernare Ro-
 manos. Nam si honorum [Gr. et Cuj., honorum]
 omnium causa pensetur, pro eorum utilitate delecti
 sunt, qui honores gloriosissimos accipere meruerunt.
 Convocatis ergo spectatoribus, de Hellandio et Tho-
 doron [ed., Theodoro], qui lætitiæ publicæ aptior
 fuerit æstimatus, populi confusione sublata ^d, consti-
 tuatur a vobis Prasini pantomimus : quatenus sum-
 C ptum, quem pro spectaculo civitatis impendimus,
 electis contulisse videamur. Hanc partem musicæ
 disciplinæ Mutam nominavere majores, scilicet quæ
 ore clauso manibus loquitur, et quibus jam gesticula-
 tionibus facit intelligi, quod vix narrante lingua aut
 scripturæ textu possit agnosci.

EPISTOLA XXI.

MAXIMIANO VIRO ILLUSTRIBUS ET ANDRÆE VIRO SENATORI
 THEODORICUS REX.

*Decernit ut discutiant, num pecunia fabricis Urbis de-
 putata, tota fuerit absque fraude in eas expensa.*

Provocandi sanus affectuosus civium studiis ad
 augmenta civitatis : quia nemo potest diligere quod
 habitatores intelligit non amare. Unicuique patria
 sua charior est, dum supra omnia salvum fore quæ-
 D ritur, ubi ab ipsis cunabulis commoratur. Quapropter
 votis paribus invitetur ad dona; quatenus quod
 sponte tribuimus, duplicata gratia conferamus. Et
 ideo nulli grave sit, Romanis fabricis deputatæ pecu-
 niæ reddere rationem, cum pura conscientia deside-
 ret se probari : quando fructum laboris sui capit,
 dum ad nos prospera de se pervenire cognoscit. Quo-

gratia inter spectatores et pecunias erogare, et cor-
 pora diris cruciatibus affigere non dubitant, per co-
 lores dissidentes, ait Procopius lib. 1 de Bello Per-
 sico : seditionem Constantinopoli hinc natam descri-
 bens, cuius meminit Justinianus sub finem novel. 17,
 jubetque auctores seditionis, qui aufugerant, con-
 quiri, et in urbem ut puniantur, adduci. Hujusce
 autem formulæ meminit infra hujus lib. epist. 35.
 FORNER.

^a Cicero in Verrem : « Scelus in ultimas terras de-
 portandum. » FORN.
^b Gradus amicitiae. Cicero de Offic. 1. FORN.
^c « Ratio jubet, ne quid nimis, sed omnia cum moderamine fiant. » Cicero de Oratore et de Senectute,
 lib. 1 Offic. Colum. lib. n. Bross.
^d Populi jam his temporibus coepere in qualibet
 civitate in factiones colorum Veneti scilicet et Prasini
 dividi. Colorum quidam nomina et fullonia, quorum

circa præsentî decernimus jussione, Romanæ civita-
tis fabricas vos debere discutere, si labor operis con-
cordat expensis, vel si apud aliquem constet resi-
dere pecuniam, quæ non sit fabricis expensa,
deputatæ rei reddat erogandam. Quibus rationibus
evidenter expressis, ad nos instructionem fidelissi-
mam destinate; ut iudicio nostro respondere videamini,
qui estis ad indaginem veritatis electi. Nullum
enim de largitate nostra fraudari velle credimus,
quando in tali negotio et de propriis facultatibus
eum impendere posse judicamus. Aves ipsæ per acra
vagantes proprios nidos amant; erratiles feræ ad
cubilia dumosa festinant; voluptuosi pisces campos
liquidos transeuntes, cavernas suas studiosa indaga-
tione perquirunt; cunctaque animalia ibi se norunt
refugere, ubi longissima cupiunt ætate constare. Quid jam de Roma debeamus dicere, quam fas est ab
ipsis liberis plus amari?

EPISTOLA XXII.

MARGELLO VIRO SENATORI ADVOCATO FISCIS THEODORICUS REX.

Illum ex advocato privato creat advocatum fisci.

Solida laus est regis largitatis, quoties conveniunt indulta iudiciis; nec sibi audet casus ascribere, quod bonæ dispositionis librat examen: quia ubi aptanter officia meritis, nil debetur incertis. Non enim de rudibus sententiam ferimus, sed de probatissimis judicamus. Polisti siquidem forensi cote multifarie prædicatus ingenium; nutriti facundiam exercitatione causarum; expertus es quam suaves fides afferat fructus, ut etiam ipsa conciliet corda regnantium. Hæc in te speculator virtutum noster sensus inspexit. His apud nos suffragiis placere meruisti, ut dignus existeres ad publicas causas, qui gessisti hactenus sub integritate privatas. Sume igitur fisci nostri tuenda negotia, in utendis officii tui privilegiis decessorum exempla secururus. Ita ergo per medium justitiæ tramitem moderatus incede; ut nec calumnia innocentes graves, nec justis petitionibus retentatores exoneres [*Jur.*, exhonores]. Illa enim vera lucra judicamus, quæ integritate suffragante percipimus. Non ergo quoties superes, sed quemadmodum vincas, inquiremus. Æquitatem nobis placiturus intende: non quæras de potestate nostra, sed potius de jure victorias: quando laudabilis a parte fisci perditur, cum justitia non habetur. Nam si dominus vincat, oppressionis invidia est; æquitas vero creditur, si supplicem superare contingat. Non ergo parvo periculo causas dicimus, quando tunc fama nostra proficit, cum se commoditas injusta subducit. Quapropter fit interdum causa mala fisci, ut bonus princeps esse videatur. Majori quippe compendio perdimus, quam si nobis indebite victoria suffragetur.

EPISTOLA XXIII.

CÆLIANO [*Gr. et Cuj.*, FELICIANO] ET AGAPITO VIRIS ILLUSTRIBUS ET PATRICIIS THEODORICUS REX.

Illi iudices eliguntur ut liem patriciorum virorum

Festi et Symmachi contra patricium Paulinum dirimant.

Decet regalis apicis curam, generalitatis custodire concordiam: quoniam ad laudem regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur. Quid est enim quod nos melius prædicet, quam quietus populus, concors senatus, totaque respub. morum nostrorum honestate vestita? Hinc est quod præsentî jussione decernimus ut magnifici viri atque patricii Festus atque Symmachus, contra illustrem et patricium Paulinum in iudicio vestro, quas se habere dicunt exerant actiones. Quibus pro legum ratione susceptis, et, si juris ordo patitur, definitis; tunc patricius Paulinus, quidquid adversum supra memoratos magnificos viros se habere causatur, pari sorte depromat. Nec tardari volumus in ejus quoque parte sententiam, dum velimus omnia inter eos esse decisa; nihilque aliud relinquere, nisi quod debetur affectui. Videte ergo tanti iudicii arbitros vos electos; videte expectationem nostram, æquabilem flagitare justitiam: relaturi gratiæ uberrimum fructum, si præsens disceptatio, quos dignos credit, non impares probet esse. Debet enim de talibus viris esse cura præcipua, qui dare possunt minoribus evidenter exempla. Nam qui inter pares summos viros litem negligit absolvendam [*ed.*, abolendam], hoc imitari reliquos sine dubitatione permittit.

EPISTOLA XXIV.

UNIVERSIS GOTHIS THEODORICUS REX.

Indicat se per Nandium Saionem illos admonendos curasse, ut ad expeditionem Gallicanam vii calendar. Juliar., rebus omnibus necessariis sufficienter instructi, properent, et seniores junioribus exemplo sint.

Innotescenda sunt magis Gothis quam suadenda certamina, quia bellicosæ stirpi est gaudium comprobati. Laborem quippe non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit. Et ideo, juvante Deo, quo auctore omnia prosperantur, pro communi utilitate exercitum ad Gallias constituimus destinare; ut simul et vos proventus occasionem habere possitis, et nos quæ præstitimus, meritis contulisse videamur. Latet enim sub otio laudabilis fortitudo; et dum se probandi non habet spatium, occulta est lux tota meritorum. Atque ideo per Nandium Saionem nostrum admonendum curavimus, ut ad expeditionem, in Dei nomine, more solito, armis, equis, rebusque omnibus necessariis sufficienter instructi, octavo die cal. Juliarum proxime veniente, modis omnibus, Deo favente, moveatis; quatenus et parentum vestrorum in vobis ostendatis inesse virtutem, et nostram peragatis feliciter jussione. Producite juvenes vestros in Martiam disciplinam. Sub vobis videant, quod posteris referre contendant. Nam quod in juventute non discitur, in matura ætate nescitur. Accipitres ipsi, quorum victus semper præda est, fetus suos novitate marcentes nidis perturbant, ne molli otio consuescant; alii verberant immorantes, cogunt pullos teneros ad volatum; ut tales debeant existere, de quibus possit pietas ma-

terna præsumere. Vos autem, quos et natura erigit, A et amor opinionis exacuit, studete tales filios relin-
quere, quales vos patres vestros constat habuisse.

EPISTOLA XXV.

BABINIANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

*Jubet portum Lucini et portus junctos reparari, eorum-
que diligentiorum in posterum curam haberi.*

Nil prodest initia rei solidare, si valebit præsump-
tio ordinata destruere. Illa sunt enim robusta, illa
diuturna, quæ prudentia incipit et cura custodit.
Atque ideo major [ed., non minor] in conservandis
rebus quam in inveniendis adhibenda cautela est :
quia de initis prædicatio debetur invento, de custo-
ditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum si-
quidem propter Romanæ mœnia civitatis, ubi studium
nobis semper impendere infatigabilis ambitus B
erit, portum Lucini deputatis redditibus reparari
jussio nostra constituit; ut viginti quinque millia te-
gularum annua illatione præstentur; simul etiam
portibus junctis, qui ad illa loca antiquitus [ms.,
antiquitate] pertinebant, et nunc diversorum usur-
patione suggeruntur invasi. Cuncta ergo ad statutam
præstationem facies sine dilatione revocari : quia
licet nostra jussa pro sua reverentia in nullo vio-
landa sint, ea tamen custodiri volumus maxime,
quæ Urbis faciem videntur ornare. Quis enim dubi-
tet, fabricarum miracula hac provisione servata, et
pendenti saxo formatas [ms., tornatas] cameras te-
gularum tegmine custoditas? Ut antiqui principes
nobis merito debeant suas laudes, quorum fabricis C
dedimus longissimam juventutem^a; ut pristina no-
vitate reluceant, quæ jam fuerant veteriosa sene-
scente fuscata.

EPISTOLA XXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*Statuit ut quæ dudum Ecclesiæ Versillæ antistitis
præstiti, valeant in perpetuum, et extraordinaria
tributa, quæ a temporibus Cassiodori sunt soluta,
non sentiat : vult tamen ea quæ Ecclesiæ postea
collata sunt bona, oneri solutionis subiaceant.*

Nefas est apud eos fidem beneficii prioris immi-

^a Ætatem ædificiis tribui non est novum, etenim
Mamertinus in Panegyrico Juliani dixit urbium mœ-
nia renovata ab imperatore induisse juventutem;
pari quoque ratione, ornamenta urbium ac decora
marmorum senium temporis sentire dicimus, ut vi-
dere est in l. 16 C. Theod. de oper. publ. Ædes
etiam dicuntur ætatis senio concuti in l. 15, eod.
tit. Et Ovid. :

Canescunt turpi tecta relicta situ

14. Ennodius Ticinensis epist. ad Boetium : « Ædifi-
cia ejus sub negligentia canescunt; » et alio loco,

Abjuraat priscam, te præsule, tecta senectam.

Sic etiam ætas chirographi dicitur in l. 1 C. Theod.
si cert. pet., et ætatem finemque libri apud Gellium,
et ætatem vino accedere apud Plin. lib. xxiii, cap. 1.
Memini quoque legibus ætatem tribui, easque ab
optimis auctoribus dici canescere, languere, mori
et occidi. Constantinus in l. 23 C. Theod. de appell.,
jubet canescere legem quæ vetabat a præfecti
Urbis sententia provocare. Ammianus Marcellinus
lib. xvi, de legibus sumptuariis loquens, Senescen-

nui, quibus alia convenit a nostra sæpius largitatē
præstari. Sed sicut quæ semel annuimus rescindi in
perpetuum non merentur, sic qui largitatem nostram
moderatis precibus impetrarunt, nostrorum terminos
præstitorum immodica non debent præsumptione
transcendere. Unde quia religiosi studii reverentia
commonemur, ut quæ dudum Ecclesiæ viri venera-
bilis Versillæ antistitis præstitimus, valere in perpe-
tuum censeamus; nunc quoque illustrem magnificen-
tiam tuam duximus admonendam, quatenus superin-
dictorum onera titulorum [id est, extraordinariorum
tributorum], præfata Ecclesia in ea summa non sen-
tiant, quæ usque a magnifici viri Cassiodori patricii,
pura nobis fide et integritate comperti, temporibus
est soluta. Ea vero quæ a tempore beneficii ad Ec-
clesiam vestram ab aliquibus est translata possessio
[ms. Gr. et Cuj., possessio], commune cum univer-
sis possessionibus [Gr. et Cuj., possessoribus] onus
solutionis agnoscat, et illius subjaceat functioni,
cujus nacta est jura domini. Alioqui grata nobis
augmenta eorum esse non possunt, qui fisci damno
proficiunt. Sufficiat possessori compendium pensio-
nis. Tributa sunt purpuræ, non lacernæ. Lucrum
eum invidia periculum est; quanto melius omnia
moderata gerere, quæ nullus audeat accusare!

EPISTOLA XXVII.

SPECIOSO THEODORICUS REX.

*Indicat populum partis Prasini, dum ad curiam veni-
rent, insidias a Theodorico patricio et Importuno
consule pertulisse^b, ita ut unus occisus fuerit; ju-
betque prædictos viros illustres moneat, ut instructas
personas ad judicium Cœliani et Agapiti mittant,
qui hanc causam legibus dirimant.*

Si exterarum gentium mores sub lege modera-
mur; si juri Romano servit quidquid sociatur legalis;
quanto magis decet ipsam civilitatis sedem legum
reverentiam plus habere, ut per moderationis exem-
plum luceat gratia dignitatum? Ubi enim quaeratur
modestus animus, si fœdent violenta patricios! Po-
puli itaque nobis partis Prasini petitione suggeritur,
dum ad nostrum disponent comitatam venire, re-

tes, ait, paulatim reparavit Sylla dictator. Sic et
Claudianus his verbis;

Pri-camque resumunt
Cantient leges, emendanturque vetustæ,
Acceduntque novæ.

D Aulus Gellius : « Passus est enim leges istas de tam
immodico supplicio, situ atque senio emori. » Eodem
modo Cicero legum interitum, et bellum civile ad
domesticum, et totum Urbis atque imperii occasum
appropinquare dixit. Eodem sensu ætas vinorum,
operum, silvarum et arborum, pro annis et diutur-
nitate legitur. Quod Aggenus Urbicus in Commenta-
riis ad Julium Frontinum ad arbores transtulit :
Alter econtrario, inquit, similiter quaereret ex simi-
litudine fere culturæ comparisonem accipiens, id
est, si silva, cujus sit ætatis pars cæsura, et ætas
arborum ut solent relinqui, quas antemissas vocant,
et silvarum quoque ætates sint pares; si vineæ, simi-
les erunt in comparatione, an ordines atque distantes,
an pari constitutione, et an simile genus vitium.
Hæc ille. Broas.

^b Hæc epistola fuit scripta anno Christi 509; Im-
portunus enim hoc anno erat consul.

media consueta poscentes, se truculentas insidias a patricio Theodorico [ms. Rem., Theodoro] et Importuno viro illustri consule pertulisse, ita ut unus eorum defleatur exstinctus. Quod nos, si ita est, pro facti sui acerbitate commovit, ut innoxiam plebem furor persequeretur armatus, quam fovere civicis debuisset affectus. Sed quia conditio minorum regnantis æquabiliter implorat auxilium, supra memoratos illustres admoneri præsentis iussione censemus, ut ad Cœliani atque Agapiti illustrium virorum adæque iudicium instructas destinare non differant, te instante, personas; quatenus legibus examinata cognitio, eorum sententia terminetur. Sed ne forsitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præsumptionis hujus habenda discretio est. Teneatur ad culpam quisquis transeunti reverentissimo senatori injuriam protervus infixit, si male optavit, cum bene loqui debuit. Mores autem graves in spectaculis quis requirit? Ad Circum nesciunt convenire Cationes. Quidquid illic gaudenti populo dicitur, injuria non putatur. Locus est qui defendit excessum. Quorum garrulitas si patienter accipitur, ipsos quoque principes ornare monstratur. Respondeant nobis certe qui talibus studiis occupantur, si tranquillos optant adversarios suos; certe volunt eos esse victores, quando ad injurias tunc prosiliunt, cum se superatos turpiter erubescunt. Unde ergo irasci volunt, quod sine dubio se optasse cognoscunt?

EPISTOLA XXVIII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS THEODORICUS REX.

Hac epistola sancit, ut si quis cujuslibet generis saxa in agris suis jacentia muris profutura habuerit, libens ad instaurationem urbium impendat.

Digna est constructio civitatis, in qua se commendat cura regalis: quia laus est temporum reparatio urbium vetustarum: in quibus et ornatus pacis acquiritur, et bellorum necessitas præcavetur. Ideoque præsentis iussione profutura sancimus, ut si quis cujuslibet generis saxa, in agris suis jacentia [ms. Aud., jacentibus], muris habuerit profutura, libens animo sine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius possidebit, cum hæc civitatis suæ utilitati indulserit. Quid enim est gratius quam videre crescere publicum decus, ubi omnium utilitas in generalitate concluditur? Et licet præsententur vilia, ad auctores suos magna sunt commoditate reditura. Datur enim plerumque, quod majori utilitate recipitur. Et frequenter homo lucra sua complectitur, cum necessario pro temporis qualitate largitur.

EPISTOLA XXIX.

UNIVERSIS LUCRISTANIS SUPER SONTIUM CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Jubet ut terrarum spatia quæ veredis antea licuerant mutationibus suis, a possessore vindicata curent restitui.

Non dubium est ad utilitatem reipub. cursus custodiam pertinere, per quem nostris ordinationibus

celerrimus præstat effectus. Et ideo, velut necessaræ rei, major adhibenda cautela est, ut qui ad continuos excursus constituti sunt, turpi macie non tabescant: ne jejuna tenuitas laboribus præventa succumbat, et incipiat iter fieri morosum, quod ad eeleritatem constat esse inventum. Quapropter devotio vestra, præsentis iussione communita, terrarum spatia quæ veredis (Vide infra, lib. v, ep. 5) antea licuerant mutationibus suis, a possessore vindicata restituat; ut nec illis parvo spatio inducantur [ms. indicantur] damna, et istis recuperata sufficiant.

EPISTOLA XXX.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX

Queritur apud illos quod servilis furor armatus tempore spectaculorum persecutus sit innoxios, et sancit, ut si cujuspiam senatoris famulus in ingenui cæde fuerit versatus, eum tradat herus legibus puniendum. Quod si reum iudicibus sistere distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio mulctandum.

Animum nostrum, Patres Conscripti, reipub. curis calentem, et diversarum gentium consilia perscrutantem, pulsavit sæpius querela populorum, orta quidem ex causis levibus, sed graves eructavit excessus. Deplorat enim pro spectaculorum voluptate ad discriminis se ultima pervenisse; ut legum ratione calcata, desperate persequeretur innoxios servilis furor armatus; et quod illis humanitas nostra lætitiæ causa præstitit, in tristitiam audacia plectenda convertit. Quod nos clementiæ nostræ solita provisione comprimimus, ne paulatim sinendo, graviores vindicare cogamur offensam. Benigni quippe principis est non tam delicta velle punire, quam tollere: ne aut acriter vindicando, æstimetur nimius; aut leviter agendo, putetur improvidus. Atque ideo præsentis definitione sancimus, ut si cujuspiam senatoris famulus in ingenui cæde fuerit fortasse versatus, eum tradat legibus impetitum; ut facti qualitate discussa, proferatur jure vultura sententia. Si vero tanti facinoris reum mala fide dominus iudiciis præsentare distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio vulnerandum, et nostræ ingrati tudinis [id est indignationis], quod multo gravius est, pericula subitarum. Sed ut honestatem omnium par libra componeret, et civilitatis [ms. et ed. Accurs., civitatis] gratia reductis moribus conveniret, ad populum quoque præcepta nostra direximus, quæ vobis reserari libenter amplectimur; ut alterutra iussione pensata resarciatur civibus scissa concordia. Proinde nullum a spectaculorum gaudio removemus, sed seditiosis semina radicitus amputamus. Intersit igitur inter splendorem vestrum moresque mediocres: refugita tales familiares, qui sint injuriarum ministri: qui honori vestro nitantur ascribere, quod delinquant, et dum levitates suas asserere (ms., exerere) cupiunt, vestram reverentiam implicare contendunt. Vos enim, quos semper gravitas decet, nolite truculenter insequi inania verba populorum. Si quid est

^a Multa in hanc sententiam lib. viii C. Theod., tit. 5 constituuntur. FORN.

^b Mutationes infr. lib. iv, epist. 47, postas vulgo

vocant. Ammian. Marcellin. lib. xxi: « Mature decessit, vectusque mutatione celere cursus publici transitus Alpihus Julius, etc. » FORNER.

forte, quod pœnam mereatur admissum, in præfecti Urbis notitiam deferatur; ut culpa legibus, non per præsumptam coerceatur injuria. Quid enim discrepat a peccante, qui se per excessum nititur vindicare? Imponenda est ultio de cive, quæ de legibus venit; et excellenter videtur de pulsato triumphasse, qui victor pronuntiatur a iudice. Inter ipsos quoque adversarios, ut scitis, non erant prius armata certamina, sed pugnis se quamlibet fervida lacescebat intentio; unde et pugna nomen accepit ^a. Postea Belus ^b ferreum gladium primus produxit, a quo et bellum placuit nominari. Consilium atrox, crudele præsidium, ferina concertatio. Nam et si datum illi est prius inermem facile vincere, tamen crimini applicandum est, quod inde posteritas potuit interire. Non permittatis ergo a famulis vestris fieri in civibus ^B quod adhuc debet in hostibus accusari.

16 EPISTOLA XXXI.

POPULO ROMANO THEODORICUS REX.

Edicit ut si quis ex populo atroces injurias in quempiam senatorum protulerit, noverit se a præfecto Urbis pro qualitate facti plectendum; et præcipit ut pantomimi præfinitis locis artes suas exerceant.

Spectacula voluptatum, lætitiæ volumus esse populorum; nec erigere debet motus irarum, quod ad remissionem animi constat inventum. Ideo enim tot expensarum onus subimus, ut conventus vester non sit seditionis strepitus, sed pacis ornatus. Mores peregrinos abjicite; Romana sit vox plebis, quam delectet audiri. Convicia nec gaudium pariunt; nec de lætitiâ procreantur. Hoc fuit certe, quod culpabatis in exteros. Nolite modo vitia turbulenta contrahere, quæ videtis alios abjecisse. Atque ideo edictali programme definimus (*Vide lib. seq., epist. 24, 25*), ut si atroces Injurias in quempiam senatorum vox injusta præsumperit, noverit se a præfecto Urbis legibus audiendum; ut pro facti qualitate discussa, excipiat promulgatam jure sententiam. Verum ut omne semen discordiæ funditus amputetur, præfinitis locis pantomimos artes suas exercere præcipimus; quod vos poterit instruere ad præfectum Urbis data præceptio. Tantum est, ut animis compositis peragatis lætitiæ civitatis. Nihil est enim, quod studiosius vos servare cupimus quam vestrorum [*ed. Niv., virorum*] veterum disciplinam; ut quod ab antiquis laudabile semper habuistis, sub nobis potius augeatis. Soletis enim aera ipsa mellifluis implere clamoribus ^c, et uno sono dicere, quod ipsas quoque belluas delectet audire; profertis voces organo dulciores; et ita sub

^a A pugno nempe. Caius pignus quoque a pugno appellatum scribit, quia res quæ pignori dantur, manu capiuntur, l. 238 plebs de verb. signif. donatio seu δῶρον, a dorō, id est palmo, quia munera oblata manu caperentur, ut Vitruvius Pollio lib. II, c. 3; Plin. lib. XXXV, c. 14: quo allusum a Paulo videri possit in l. 35, senatus, de mort. caus. don. FORNER.

^b Quod Cassiodorus patri, Isidorus tribuit filio lib. XVIII, c. 1, Etymol. Primus bella intulit Ninus Assyriorum rex. Suidas ἄρης proprie ὁ σιδηρός, σημαίνει δὲ καὶ τὸν πόλεμον: quoniam in bello non verbis, sed facto opus est; ἐν τῷ πολέμῳ γὰρ οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ χρειαί. Et Homerus, ἐν γὰρ χροστὶ τέλος πολέμου, ἐπίτῳ

A quodam harmonia citharæ concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere [*subaudi, potius*] quam clamores. Nunquid inter ista rixæ decent, aut inflammata contentio? Abjicite furores, læti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari possunt, cum vestri favores [*ed. Niv., fautores*] suaviter audiuntur.

EPISTOLA XXXII.

ACAPITO ^d VIRO ILLUSTRIS PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Illum monet se scripsisse ad senatum et ad populum, jubetque ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, confestim ille legum severitate plectatur; si vero senator quemquam ingenuum nefaria cæde vexaverit, statim multam excipiat. Decernit præterea ut Helladius habeat æqualitatem menstrui cum cæteris pantomimis.

Eximie Urbis præsullem, pacis convenit esse custodem. Nam a quo melius moderatio debet sperari, quam cui potuit Roma committi? Illa enim mater omnium dignitatum viros sibi gaudet præsidere virtutum. Et ideo honori tuo debes animos exæquare, ut quod nostris adeptus es beneficiis, tuis meritis invenisse credaris. Circumspicere te decet, ne qua in spectaculis seditionum causa nascatur, quia tuum præconium est populus quietus. Sit insultandi consuetudo moderata, ut nec libertati pereat honesta licentia, nec desit moribus disciplina. Quocirca sicut nostris oraculis et amplissimum ordinem docuimus, et plebem decrevimus admoneri, hoc tuam quoque magnitudinem observare censemus; ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, confestim loquax temeritas legum severitate plectatur. Si vero senator, civilitatis immemor, quemquam ingenuum nefaria fecerit cæde vexari, protinus relatione transmissa perennitatis nostræ multam percussus excipiat. Meminerint enim cuncti sic spectaculorum studia partesque dividere, ut in patria debeant esse concordēs; nec ad hoc voluptatum sibi exhiberi certamina, ut exinde hostilis ira fervescat. Verum, ne posthac ulla possit iterum furiosa contentio provenire, Helladius de medio, voluptatem populis præstaturus, introeat: habiturus æqualitatem menstrui cum cæteris partium pantomimis [*Niv et Gam., Gr. et Cuj., Prasini pantominus*]. Illud etiam, quod crebras inter eos seditiones exagitat, præsentī jussione definimus, ut amatores Helladii, quem de medio saltare præcepimus, sine utriusque partis studio, spectandi eis, ubi delegerint, libera sit facultas. Si vero

^d ἐν βουλῇ. Eustathius in Homeric. illud Iliad. π, χαλκίος ἄρης: ὁ σιδηρός ἄρης. Vide Varronem et Festum in dict. duellum. FORNER.

^e Acclamatio et plausus erat ex arte, et Quiritium compositæ modulateque voces. Hunc autem modulatum clamorem concentum appellat Plinius in Panegyrico. Et populus quidem Romanus dilectum principem servat, quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat. BROS.

^d Eidem rescripta est epistola sexta hujus li' Præcipue autem Theodoricus seditiones in ludis citari solitas compesci a præfecto Urb. voluit. F spectat epist. 44 hujus lib. FORNER.

eorum lubrica voluntas in unius coloris favorem migraverit, studia sua populus tam in circo quam theatro habeat pro parte quam diligit; ut is qui præsumpserit vetita, ipse iudicetur quæsisse discordiam.

EPISTOLA XXXIII.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PRÆFECTO URBIS THEODORICUS REX.

Præsenti ordinatione decernit ut pantomimo ab Albino et Albieno electo solum menstruum partis Prasini sine imminutione tribuat.

Nescit serenitatis nostræ semel prolatum titubare iudicium; nec quod provida dispositione constituit, cuiusquam occasionis subreptione mutare [alii, mutavit]. Dudum siquidem ad Albinum atque Albienum patricos viros præcepta nos dedisse retinemus, ut pantomimum Prasini partis eligerent, qui præstantius spectaculis conveniret. Quod nobis factum sua relatione reserant. Et ideo nunc præsentis auctoritate decernimus, ut quem a supra memoratis magnificis viris electum esse constitit, ei solum menstruum partis Prasini sine imminutione tribuatis; ut quod **17** nostra provisio confusionis [mss., compulsio] tollendæ causa constituit, non fiat seditionis occasio, sed quietis.

EPISTOLA XXXIV.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Jubet ut per singula loca maritima commoneat ne quisquam præsumat peregrinas naves ante frumentis onerare quam provinciæ quod necessarium fuerit retinuerint.

Copia frumentorum provinciæ debet primum prodesse cui nascitur: quia justius est ut incolis propria fecunditas serviat, quam peregrinis commerciis studiosæ cupiditatis exhauriat. Alienis siquidem partibus debet impendi quod superest, et tunc de exteris cogitandum, cum se ratio propriæ necessitatis expleverit. Atque ideo illustris magnificentia tua per loca singula, qui curam videntur habere littorum, faciat commoveri, ut non ante quisquam peregrinas naves frumentis oneret ad aliena littora transituras, quam expensæ publicæ ad optatam possint copiam pervenire.

EPISTOLA XXXV.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat se nonnihil commoveri quod frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per cancellarium ætatis tempore consueverant deportari, autumnis adjecta nondum fuissent; et præcipit ut hoc celerrima curet emendatione corrigi.

Cum siccitas præsentis anni, quæ localiter certis solet deservire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis, abortivos messium fetus non tam edidit, quam imperfecta ubertate projecit, majori nunc studio quærenda sunt quæ etiam in abundantia expeti consueverunt. Et ideo frumenta publica quæ de Calabro atque Apulo littoribus per cancellarium vestrum ætatis tempore consueverant destinari, nec autumno venisse modis omnibus permovemur: cum

^a Ut September, quasi septimus imber; October, November, ex Varrone, cui ab imbris menses istos dictos placet. FORN.

A solis reflexus australia signa discurrens, naturæ ordinem modificat [ed., ordine modificatus], tumultuosas procellas aeris permistione resuscitat; quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero imbrum futurorum competenter nomina suscepterunt. Quæ ergo talis mora, ut in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint destinata navigia, cum stellarum non mergentium lucidum sidus tendi carbasa festinanter invitet, et aeris sereni fides properantium nequeat vota terrere? Aut forte iucumbente Austro, remigiisque juvantibus meatus navium echeneis ^b morsus inter undas liquidas alligavit; aut Indici maris conchæ simili potentia labiis suis navium dorsa fixerunt; quarum quietus tactus plus dicitur retinere quam exagitata possint elementa compellere [mss. et Ac., complere]. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, et cursum non habet, cui ventus arridet; sine anchoris figitur, sine rudentibus alligatur; et tam parva animalia plus resistunt quam tot auxilia prosperitatis impellunt. Ita cum subjecta unda præcipitet cursum, supra maris tergum navigium stare constat influxum; miroque modo natantia inconcusse retinentur, dum innumeris motibus unda rapiatur. Sed ut dicamus aliam piscis naturam, forte nautæ prædictarum navium torpedinis tactu segnisime torpuerunt: a qua tantum infigentium dextræ prægravantur, ut per hastam qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus vivæ substantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. Credo talia incurrerunt, qui se movere non possunt. Sed echeneis illis impedimentosa venalitas est; concharum morsus, insatiata cupiditas; torpedo, fraudulenta simulatio. Ipsi enim studio pravo faciunt moras, ut occasiones incurrere videantur adversas. Quod magnitudo tua, cui specialiter convenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione corrigi: ne inopia non tam a sterilitate temporis quam a negligentia matre nata esse videatur.

EPISTOLA XXXVI.

THERIOLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Jubet illum in Pedonensi civitate Benedicti locum suscipere, et ejusdem filios civili tuitione vallare.

Utilitas personarum bonarum debet successione renovari, ne defectu servientium patiatur aliquod res suspensa dispendium. Et ideo locum te jubemus quondam Benedicti in Pedonensi civitate ex nostra auctoritate suscipere, ut omnia vigilantia ordinatione procurans, nostræ gratiæ merearis augmenta. Debes enim advertere quam vicissitudinem reddere studeamus vivis, qui mortuorum fidem non possumus oblivisci. Illud etiam pietatis nostræ consuetudine commonemur, ut quoniam devotorum nobis memoria, probata non deficit, antefati Benedicti quondam filios, qui sincera nobis cognoscitur devotione paruisse, civili facias tuitione vallari; quatenus defensionis præsentis commodo sublevati, securitatem sibi gau-

^b Echeneis, Latine remora. Παρά τῷ ἔχειν τὴν αὐτὴν Plin. lib. iii, cap. 4; D. Grul. et Cujac.

deant paterna servitia contulisse. Prosit ergo generi, A sione præstamus; ut nec legibus te subtrahat, nec quod potuit unius devotione præstari: quia majora iterum contra jura publica laborare permittat.

EPISTOLA XXXVIII.

COIONI [alii, COINONI, alii, BAJONI] VIRO SENATORI
THEODORICUS REX.

Præcipit ut bona Viriliani nepotis, quæ non modo non ampliandi, sed etiam minuendi studio detinebat, quamprimum restituat.

EPISTOLA XXXVII.

CRISPIANO THEODORICUS REX.

Illum ab exilio revocat, si revera in adulterio deprehensum occiderit, et jubet ut pecunia Agnello fidejussori Crispiani a vicario Urbis vel ejus officio extorta restituatur; illique Candacis tuitionem contra quoslibet impetus præstat.

Quamvis homicidii facinus primus detestetur auditus, et oruentam manum oculi refugiant judicantur; quia proclivior ad misericordiam via bonis B mentibus semper patet, tamen justitiæ consideratione librandum est, qua cuique fiat injuria nefarium scelus, quod nova infelicitate fortunæ commissum est: tunc erit detestatio cunctorum, si se servet innoxium. Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonii nisus est jura violare? Feris insitum est copulam suam extrema concertatione defendere: dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros feminas suas cornuali concertatione defendere; arietes pro suis ovibus capitaliter insævire; equos adjunctas sibi feminas colaphis ac morsibus vindicare. Ita pro copulatis sibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quemadmodum patitur adulterium inultum relinquere^a, quod ad æternum suum C dedecus cognoscitur omisisse [ed. Niv. et Gam., commisisse]? Et ideo si oblatæ petitionis minime sis veritate fraudabilis [ed., veritate fraudaris], et genialis thori maculam deprehensi adulterii sanguine diluisti, nec sub prætextu cruentæ mentis causam pudoris intendis, ab exilio quod tibi constat inflictum, te præcipimus alienum: quoniam pro amore pudicitiae porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed condere. Ita tamen, ut si legitimus exstiterit accusator, de facti tui qualitate te noveris audiendum; ut si innoxios peremisti, crimen publica districtione reseccetur. Si male initos complexus adulterorum morte divisisti, æstimetur potius vindicta quam culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generavit, et Agnello, ut asseris, fidejussori tuo a vicario vel ejus officio extortam constiterit fuisse pecuniam; nostra jussione conventus (Accurs., convictus), secundum leges ablata restituat. Nolumus enim ea in cujusquam prædam cadere, quæ nostra visa est sententiâ liberare. Pari modo contra inciviliū impetus Candacis tibi tuitionem sub æquabili defen-

^a Confer hunc locum cum l. Marito. D. ad leg. Jul. de Adult. FORNER.

^b Lib. II seq., epist. 44, *iterata jussione*: quæ majoris momenti est. Justinian. novell. 17: Οὐ μὴν τε πράξεις ἐξ αὐτοῦ πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μνησθῆς, δευτέρην ὑπὲρ τούτων ἐπιτροπὴν ἡμετέραν προσλάβῃς. Et nov. 134: Ὅστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι χεῖρυσιν. *Iterata* enim eadem de re postulatio, et concessio, obreptionis et erroris suspicionem amovet. Secun-

darium præceptum prioris liberalitatis et iteratam supplicationem 19 vocat l. 2, l. 3, de incorporatione. Cod. Theod. lib. x, tit. 9. FORNER.

^c Roma communis patria esse definitur in l. 33. D. ad munic., et l. 4. D. de excus. tut. Inde venuste Sidonius Apollinaris ait, in ea totius orbis civitate unica solos barbaros ac servos peregrinari. Annæus Seneca: Ab hac civitate discode, ait, quæ veluti communis patria dici potest; omnes urbes circumii:

aliena. Illa eloquentiæ secunda mater; illa virtutum omnium latissimum templum: sentiatur plane quod clarum est. Non enim sine gratia creditur, cui habitatio tanta præstatur: quibus mora potest esse proficua, dum interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulysses Ithacus nisi hoc fecisset, in laribus [Ac., laboribus] propriis forsitan latuisset; cujus sapientiam hinc maxime Homeri nobile carmen asseruit, quod multas civitates et populos circumvit: dum illi prudentiores sunt semper habiti, qui multorum hominum conversationibus probantur eruditi. Natura siquidem humana sicut duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur.

EPISTOLA XL.

ASSUM. [ed. Accurs., ASSIO. D. Gr. et Cuj., ASSUM.] VIRO ILLUSTRIS COMITI THEODORICUS REX.

Jubet ut arma necessaria Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiscantur, procuret.

Ordinatio nostra non debet per moram impediri, ne quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum. Et ideo ante distribuenda sunt arma quam possit flagitare necessitas; ut cum ea tempus exegerit, paratioribus ad imperata sufficiant. Ars enim bellandi, si non præluditur, cum necessaria fuerit non habetur. Proinde illustris sublimitas tua Salonitanis militibus, ut cuique se expediendi facultas obtulerit, pro nostra jussione arma necessaria procurabit: quia fida reipub. salus est defensor armatus. Discat miles in otio quod perficere [ed., proficere] possit in bello. Animos subito ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissa exercitatione, confidunt. Gestunt vituli certamina, quæ impleant ætate robusta; catuli in novellis venationibus ludunt. Focos ipsos comprehendere virgultis teneris inchoamus; cæterum si robora primis scintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fovere contendis. Sic animi hominum, nisi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pavida sunt; et

nulla est ubi magnam partem peregrinæ multitudinis non invenias. Apud Dionem Mœcenas Cæsarem hortatur ut omnibus sociis civitatem Romanam donet, quo hujus participes facti fideiores redderentur, utque Romam incolentes eam solam vere urbem, suas autem patrias agros et pagos esse arbitrarentur. Cum igitur communis patria Roma sit, non est obscura ratio cur Ulpianus scribat in l. 7. D. de interd. et releg. constitutum fuisse, eum cui patria interdictum erat, etiam Urbe abstinere debuisset, cujus quidem constitutionis auctor fuit Claudius, ut testatur Suetonius in ejus Vita. Cicero contra Rullum: «Roma communis patria omnium nostrum.» Fuit olim Roma communis patria Romanorum et Italicorum ex lege Julia, hodie est omnium qui ditioni Romanæ subjecti sunt. Relegatus non potest Romæ morari, quia omnium est patria, ut ait Callistratus in l. relegatus. D. de interd. et releg., novell. 78. Vide Cujac. ad l. unic. C. de decur., Alciat. lib. II dispunct., cap. 21; Brisson. lib. III Select., cap. 6; Dec. ad cap. Meminimus, num. 16; extra de appell. Felin. ad cap. fin. col. pen. nu. 26; de foro compet. Rom. sing. 146. Consule quæ notavi ad epist. § lib. XI, infra. Bross.

A aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessariis novitas abrogatur.

EPISTOLA XLI.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Præcipit ut Faustum adultum, filium illustris Fausti, inter referendos curiæ annumeret.

Præcipua vestri ordinis cura cautiora nos facit proferre judicia; et admittendum reverendo cœtui, examinare cogit sollicitius honor senatus, quem non solum volumus numero augeri civium, sed ornari maxima luce meritorum. Recipiat [ms. et Ac., Rejiciat] alius ordo forte mediocres; senatus respuit eximie non probatos. Quapropter unde melius nobilitati collegam quaerimus, quam de vena nobilium^b, qui se promittat abhorre moribus, quam refugit sanguine, vilitatem? Atque ideo illustris magnificentia tua Fausto adulto, filio illustris Fausti, decernat attribui, quæ circa referendos curiæ priscus ordo designavit [alti, dictavit]. Hæc enim præcipientes nihil imminuimus sacro ordini de solita auctoritate judicii: quando gloria major est dignitatis spectare sententiam procerum, post regale judicium. Ornatus enim ipsorum est, si quæ solent illi deligere, nos jubemus; et si quod ab illis quotidie petitur, nos magnopere postulemus.

EPISTOLA XLII.

ARTEMIDORO VIRO ILLUSTRIS PÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Illi confertur præfectura Urbis, et summis laudibus exornatur.

Remuneratio meritorum justum dominantis prodit imperium: apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit. Nam si inopinata tribuimus, quemadmodum negare possumus quod debemus? Intutum apud nos omnis reponit devotio, quod meretur; et duplicem fructum metit, qui nobis se in aliquo paruisse cognoscit. Olim quidem quod esset dignitate pretiosius a nobis habere meruisti, ut regio lateri dignus adhæreres. Differri te pertulit noster affectus: apud amantem proventus tui causam tar-

^a Sic legunt Justus Lipsius tom. III, pag. 312, et D. JURETUS.

^b Hæc vox sæpius reperitur in auctoribus. Legimus enim vigere fraternam venam, et virorum bonorum secundam venam esse. Sic Macrobius venam Latine linguæ nuncupat; et Cicero venam reipublicæ; Spartianus venam paternæ disciplinæ. Ennodius, vena linguarum: ita etiam venæ aquarum dicuntur a Sempronio in l. si in meo, 21 ff. D. de aqua et aqua pluv. arc. Alber. de Ros. in l. forma, § salinæ. C. de censib. Cæpola in l. inter publica, § publica, de verb. signific. Paul. Castr. consil. 5. Venæ putei ab Ulpiano in l. fluminum 24, § etiam videamus. 12 D. de dam. infect. metallorum, lapidinarum et saxorum, in l. si usufructus, 13, § inde quaesitum 5. D. de usufruct. l. juncti. 3 C. de metallariis. Sic vena lapidea vel ferrea Bart. in l. venditor. § si constat. D. comm. prædior. Venæ quoque de arboribus dicuntur, ut testatur Plin. lib. XVI, cap. 38: in quarundam arborum carnibus pulpæ venæque sunt. Dicimus etiam venas auri et argenti, ut ex Cicerone lib. II de Nat. deor. liquet. Nos æris, argenti, auri venas penitus abditas invenimus. Bross.

dius impetrasti, ut post sacrae amicitiae [id est imperatoris] genium ad honores ornatiores pervenires. Cuncta siquidem, unde famam captat humanitas, in te congeminata [ed. Ac., congenita] sederunt, patria, genus, instituta praeclara. Quorum si unum nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minus genitales soli fortuna resplendes, quam gloria stemmatis et virtutis ornaris. Hinc est quod nunc te per 20 indictionem feliciter tertiam [id est, an. Chr. 510] ad praefecturae urbanae^a culmen erigimus: tribuentes tibi in ea civitate fasces^b, ubi perpetui sunt honores. Quod nos, qui munera nostra veracundius aestimamus, certe fatebimur, multum te meruisse de nostro iudicio, ut illi cœtui praesidere possis quem reverendum humano generi esse cognoscis. Nunquid hoc est palatia regere, et domos proprias ordinare? Plerumque honor ex commendatis acquiritur; nec tale est cellam vinariam tuendam suscipere, quale pretiosa diademata custodire. Illa, quae potiora credimus, ad conservandum melioribus damus; et in quibus sustinere damna non patimur, fidelioribus profecto mentibus applicamus. Roma si habet parem, aestima nos et aliis similia credidisse; si vero singulare bonum est, iudicem te praecipue rei facimus, quam augere semper optamus.

EPISTOLA XLIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Illi significat se Artemidoro fasces urbanae praefecturae indulsisse, et magnopere eum laudat, petique ut ipsius electionem suis confirmet suffragiis.

Scitis, Patres Conscripti, nostrum esse genium [Niv., gremium, Acc., gaudium, Juret., praemium] culmina dignitatum; scitis vobis proficere, quod nobis contigerit in fascium honore praestare. Quidquid enim ab unoquoque suscipitur, senatus est, qui meretur. Quid enim de vobis aestimemus, agnoscitis: quando viris longo labore compertis, hoc certe in praemium damus, ut vestri corporis mereantur esse participes. Hic est enim vir, qui genitales soli relicta dulcedine, nobis maluit inhærere. Et licet esset clarus in patria, nostram tamen elegit subire fortunam, superans gratiae magnitudine vim naturae: qui principe Zenone, non tam benevolo quam affine gaudebat. Et quid in illa repub. gratia non potuit obtinere parentis, quae sic facillime favet extraneis? Sed haec omnia nimis depexit affectus; ut nos ipsi, pro quibus haec fecisse cognoscitur, merito stupere videamur in unius gratia tot desiderabilia fuisse contempta. Qui super hanc eximiam fidem solatia nobis suae confabulationis adjecit; ut asperas nonnunquam

reipub. curas, quas emergentium rerum necessitate suscipimus, sermonis suavitate deliniret. Blandus alloquio, supplicantium fidelis patronus, accusare nesciens, commendare praesumens. Qui tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud nos meretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinatione lætissimam sibi militiam vindicaret; quatenus sub specie voluptatis liberae [mss., libenter. Quidam, libere] videretur velle servire. A laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. Regalem quin etiam mensam conviva genitatus ornavit [ed., amavit]: ibi se nobis studens jungere, ubi certum est nos posse gaudere. Sed quid ultra de ejus moribus est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit quod amorem nostrum jugiter habere promeruit? Non est majus meritum, quam gratiam invenisse regnantium. Nam quibus fas est de cunctis optimos quaerere, videntur semper meritos elegisse. Atque ideo labores ejus remuneratione pensantes, Artemidoro illustri viro urbanae praefecturae fasces indulsimus. Huic ergo, P. C., tot ac talibus meritis praevalenti, favete linguis, favete collegiis. Erit vestrae quoque benevolentiae laus, ut cum dignis charitatem impenditis, ad exemplum ceteros incitetis.

EPISTOLA XLIV.

POPULO URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Illum certiore facit se Artemidoro praefecturae urbanae fasces dedisse regendos, ut innocui purissimum haberent testem, et errantes justissimum paterentur ultorem.

Charitatem vestri praecipuam nos habere ex ipsa cura vos potestis agnoscere: pro quibus ita videmur esse solliciti, ut nihil admonitionis patiamur omitti. Cautela siquidem prodit affectum; et quae studiosius diligimus, majori gratia custodimus. Hinc est quod viro illustri Artemidoro, diu nostris obsequiis erudito, praefecturae urbanae dedimus fasces regendos; ut quia quorundam illicitis seditioibus civilitas turbatur, haberent et innocui purissimum testem, et errantes justissimum paterentur ultorem. Quod nos, qui delectamur insontibus, in cunctorum notitiam duximus perferendum, ne quis inopinata districtione solite praesumat excedere. Quocirca talia nos praefato viro delegasse noveritis, ut si quispiam inciviliis exstiterit, districtionem illico nostrae jussionis incurrat. Et quanquam praefecturae urbanae hanc potestatem deriderint leges, nos tamen specialiter delegavimus, ut confidentius fieret, quod duplex permisisset auctoritas. Audebit ergo seditiosos, et a disciplina publica deviantes, nostra auctoritate percellere. Quiescat

princeps. Talis autem erat fascium figura. Detractis ex betula arbore virgis ita includebatur securis, ut acies ferri in summitate emineret, reliqua pars circumducto loco tegeatur: quod eo consilio a majoribus excogitatum fuit, ut testatur Plutarchus in Problematis, ut ostenderent magistratum iram in sumendo supplicio non debere esse praecipitem, eosque fasces habere, sed tamen ligatos, quique sine justa causa non debeant dissolvi. Ponuntur aliquando fasces pro ipsis magistratibus. Virgil. lib. II Georg., Liv. lib. II; Plin. lib. VII, cap. 30. Bacons.

^a Vide supra epist. 32, et l. 4, D. offi. praef. Urb. FORN.

^b Olim nonnisi magistratus populi Romani, aut qui cum imperio in provinciis, fascibus usi; quod ab Augusto originem sumpsit, cujus honori senatus decrevit anno Urbis 735, uti consulari potestate semper esset, fascibus duodecim uteretur, eumque morem tenuerunt principes, ita tamen ut laurum fascibus non adderent, nisi in victoria. Postea per adulationem irrupit, ut omnium principum fasces semper laureati essent, eaque nota maxime distinctus a vulgo

concertantium fervor animorum. Bona pacis, quæ, Deo propitio, nostro labore meruissis, cur seditionibus fœdantur illicitis? Nunquam majori damno periclitati sunt mores, quam cum gravitas Romana culpatur. Reparet itaque honesta civitas moderationem suam. Pudor est degenerasse a prioribus, eo præsertim tempore cum talem principem cognoscitis vos habere qui præmia benemeritis, ultionem tribuat inquietis.

21 EPISTOLA XLV.

BOETIO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Dicit se rogatum esse a Burgundionum rege ut horologia aquaticæ et solare ad ipsum transmitteret; Boetiumque omnia mathesis miracula apprime callentem, ad hoc opus perficiendum invitat.

Spernenda non sunt quæ a vicinis regibus præsumptionis gratia postulantur: dum plerumque res parvæ plus prævalent præstare quam magnæ possunt obtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamenta suavitatis imponunt. Sit ergo pro repub. et cum ludere videmur. Nam ideo voluptuosa querimus, ut per ipsa seria compleamus. Burgundionum itaque dominus a nobis magnopere postulavit ut horologium quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, et quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus: quatenus impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis est quotidianum, illis videatur esse miraculum. Merito siquidem respicere cupiunt, quod legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium scholas longe positus introisti; sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim qua profunditate cum suis partibus speculativa cogitetur; qua ratione activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos senatores quidquid Cecropidæ mundo fecerant singularare. Translationibus enim tuis Pythagoras musicus, Ptolemæus astronomus leguntur Itali. Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Ausonici. Plato theologus, Aristoteles logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam Archimedes Latialem Siculis reddidisti. Et quascunque disciplinas vel artes facunda [ed., secunda] Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit. Quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent et illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias mathesis januas introisti. Tu illam in naturæ penetralibus [Jur., penetrabi-

libus] considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti, cui ardua nosse usus miracula, monstrare propositum est. Molitur ostendere, quod obstupescant homines evenisse; miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, cum ostendet ex oculis visionem. Facit aquas ex imo surgentes, præcipientes cadere, ignem ponderibus currere, organa extraneis vocibus insonare, et peregrinis flatibus calamos complet, ut musica [ed., injuncta; ms., minuta] possint arte cantare. Videmus per eam defensiones jam nutantium civitatum subito tali firmitate consurgere, ut machinamentorum auxiliis superior reddatur, qui desperatus [ms. R., desperatis] viribus invenitur. Madentes fabricæ in aqua marina siccantur; dura cum fuerint, ingeniosa dispositione solvantur. Metalla mugiant, Diomedis in ære græves buccinant, æneus anguis insibilat, aves simulatæ friniunt^b; et quæ propriam vocem nesciunt habere, dulcedinem [ed., ab ære dulcedinem] probantur emitte re cantilenæ. Parva de illa referimus, cui cælum imitari fas est. Hæc enim fecit secundum solem in Archimedis sphaera decurrere; hæc alterum zodiacum circulum humano consilio fabricavit. Hæc lunam defectu suo reparabilem artis illuminatione monstravit; parvamque machinam gravidam mundo, cælum gestabile, compendium rerum, speculum naturæ ad speciem ætheris incomprehensibili mobilitate volutavit. Sic astra, quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernimus. Stans quidam in illis transitus est; et quæ velociter currere vera ratione cognoscis, se movere non respicis. Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cum vos ornent talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio destinate. Primum sit, ubi stylus diei index, per umbram exiguam horas consuevit ostendere. Radius itaque immobilis, et parvus, peragens quod tam miranda magnitudo solis discurrit; et fugam solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inviderent talibus, si astra sentirent; et meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has et umbra demonstrat? Ubi prædicabilis indefecta roratio, si hoc et metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus, quæ dum se dicit ludere, naturæ prævalet secreta vulgare! Secundum sit^c, ubi præter solis radios hora dignoscitur, noctes in partes dividens; quod ut nihil deberet astris, rationem cœli ad aquarum potius fluentia convertit: quorum motibus ostendit, quod cælum volvitur; et audaci præsumptione concepta, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit. Universæ disciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tan-

^a Is fuit Syracusanus, de quo Cic. lib. v Tuscul. quæst., et Vitruvius lib. ix, cap. 3, de Architectura. Cujus incredibile nec unquam intermissum studium Plutarchus commemorat, **22** an seni sit admirastranda resp. FORNER.

Juretus pro *Latialem*, putat legendum *Latiarem*.
^b Juret. putat pro *friniunt*, legendum *fringunt*, ut apud Apuleium pag. 240: « Merula in remotis testibus fringunt. »

^c De horologio hydraulico scripsit Athenæus.

tum possint, nosse perquirat. Mechanisma solum est, A quod illam ex contrariis appetit imitari; et si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare. Hoc enim fecisse dignoscitur Dædalum volare ^a: hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo sine aliqua alligazione pendere. Hoc hodie facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, pene socius est naturæ, occulta reserans, manifesta convertens, miraculis ludens: ita pulchre simulans, ut quod compositum non ambigitur, veritas æstimetur. Hæc, quia studiosius te legisse cognovimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis, ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteris. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri quod B viderint, quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt? Et quando fuerint a stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

EPISTOLA XLVI.

GUNDIBABO ^b REGI BURGUNDIONUM THEODORICUS REX.
Horologia solare, et aquatile a Boetio fabricata cum eorum dispositioribus illi mittit.

Amplectenda sunt munera quæ probantur omni-

^a Simile exemplum exstat apud D. Prosperum de Promiss. et Prædict. Dei, parte III, cap. 38; et apud Rufinum Histor. ecclesiast. lib. VII, cap. 23; et apud Laonicum de Repub. Mahometi lib. III de Rebus Turcois. Jur.

^b Al., *Gundibaldo*; al. apud Adonem Viennensem. Is Gundibaldus paucis post temporibus victus est a Clodoveo Francorum rege, apud Greg. Turonen. lib. II, cap. 32. Huic Theod. mittit duo horologia, unum totius motionis cœlestis, alterum horarum ^c 46. FORNER.

^c Nuntios sæpe hoc nomine significat et lib. VIII, epist. 8; lib. X, epist. 8. Nam ante chartæ usum in dolatis ex ligno codicillis epistolarum eloquia scribebantur. Unde et portitores earum tabellarios vocaberunt, inquit Isidor. lib. VI, cap. 8, Etymol. I. 7. C. Th. Si cert. petatur. de chirogr. portitores et bajuli pecuniæ, et gerulus litterarum, l. 23, omnes, et l. 31,

modis expetita: quando non est abjectum, quod potest explere desiderium. Nam per quaslibet pretiosas res ad illud tantum tenditur, ut cupientis animus expleatur. Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores illum et illum ^c, oblectamenta presentia [D. Jur. legit præstantia] vestra, horologia cum suis dispositioribus credidimus destinanda: unum, in quo humana solertia videtur colligi, quod totius cœli noscitur spatia pervagari; aliud, ubi solis meatus sine sole cognoscitur ^d, et aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est ut bonis nostris vestra gratia perfruat, quæ nobis etiam affinitate conjungitur ^e. Discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere, et antiquorum inventa laudare: per quos ^f [ed., per vos] propositum gentile deponit; et dum prudentiam regis sui respicit, jure facta sapientium concupiscit. Distinguat spatia diei actibus suis, horarum aptissime momenta constituat. Ordo vite confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur. Belluarum quippe ritus est ^g ex ventris esurie horas sentire, et non habere certum, quod constat humanis usibus contributum.

quoniam. C. Th. de appet. I. I. C. Th. ne quid public. latit. Portitores alioqui sunt telonarii, qui portum obsidentes, omnia seiscitentur, ut ex eo vegetal acciperent. Non. Marcel. Donat. in Terent. Phormion. FORNER.

^d Loquitur de clepsydra, quam Nasica censor primus fecit Romanis teste Censorino de Divina Natura. Jua.

^e Nam Gundibaldus duxerat filiam Theodorici. Gregor. Toron. lib. III, cap. 5. FORNER.

^f Plane hic restitui debet *per quos*, non autem *per vos*. Ut scilicet ad vocem præcedentem antiquorum referat. Alia lectione *per vos* videtur lapsus per Pithem in sua præfatione ad libros Salviani de Providentia Dei, qui interpretatur de Gundibaldo rege, et propositum gentis de fœdere et societate inita cum Romanis Gothicisque successoribus accipit. JURÉT.

^g Ammianus Marcellinus lib. XXII, pag. 302.

LIBER SECUNDUS.

23 EPISTOLA PRIMA.

PHISSIMO ANASTASIO IMPERATORI THEODORICUS REX.

Renuntiat Felicem Gallum pro meritis hoc anno consulem fuisse creatum.

Admonet nos consuetudo solemniter dare Fastis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem; ut per annorum numerum decurrat gratia

^a Formula ¹ lib. VI, anni per consules numerabantur.

Felix a consule sumat annus auspiciam.] Constat ex hoc loco consulum fuisse inchoare annum et pandere, ut liquet ex l. 1 C. Theod. ne quid public. latit.; Salviano lib. VI de Providentia, multisque aliis. Sic novus annus dicebatur, primus annus imperii alienius imperatoris, ut ex Seneca colligere est. Quid actum sit in cœlo ante diem tertium idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola cons. anno novo, initio sæculi felicissimi, volo memoriæ trade-

D dignitatum, et beneficiis principum sacretur memoria sæculorum. Felix a consule sumat annus auspiciam ^a, portamque dierum tali nomine dicatus annus introeat, faveatque reliquæ parti fortuna principii. Quid enim vobis credi possit optatus quam ut alumnos proprios ad ubera sua Roma recolligat, et in venerando nominis cœtu senatum annumeret Gallica-

re. Est et novus annus pars illa anni, quæ novas fruges, novosque fructus parit. Tibullus:

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus.

Sic ætatem novi anni dixisse videtur Gellius, quod æstas novas fruges afferat. Sæpenumero etiam usurpatur pro anni initio, ut novum ver. nova æstas et æstatis initium. Ovidius

Dic age, fri. oribus quare novus incipit annus.

Bross.

num *? Agnoscat curia Transalpinæ sanguinis decus, A quæ non semel coronam suam nobilitatis ejus flore vestivit. Novit inter reliquos fasces viros inde sumere consulares, qui longo stemmate ducto per trabæas, lege temporum originarius est honorum. Nam quis honorum indolem nesciat esse Felicem, qui primis auspiciis hinc prodidit meritum, quod ad patriam visus est festinare virtutum. Bonum iudicium est, secuta prosperitas: crevit cum libertate proventus; nec passi sumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem reipub. meruit pervenire. Dignus plane largitatibus nostris, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenavit ætatem; et, quod rarum continentia bonum est, patre privatus, gravitatis factus est filius: cupiditatem inimicam sapientiæ subjugavit, vitiorum blanda contempsit, superbiam vana calcavit. Ita superatis excessibus ante dare visus est de moribus consulatum. Nos autem qui bonis redimimur institutis, quos probitas inspecta conciliat, curules infulas ^b præstitimus candidato, ut virtutum desideria possimus provocare per munera: quia non deficit rei studium, quæ præmium largius habet. Atque ideo vos, qui utriusque reipub. bonis indiscreta potestis gratia delectari, jungite favorem, adunata sententiam. Amborum iudicio dignus est eligi, qui tantis fascibus meretur augeri.

EPISTOLA II.

FELICI VIRO ILLUSTRIS CONSULI ORDINARIO THEODORICUS REX.

Confertur illi indictione iv consulis dignitas, multisque laudibus effertur.

Amamus beneficia nostra geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. Novis enim iudicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Decorum est namque principis arbitria non hære, quia commendantur priora posterioribus donis, et firmatur omnis indubitata de repetitione sententia. Pridem tibi honorum tribuimus gradum, nunc fastigium concedimus dignitatum; ut et anteriora tibi merito contulisse videamur, et in sequentibus constantiam tenere nostra benignitas æstimetur. Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate

prædicantur. Currat quinimo honorum gratia per parentes, sub imperio boni principis omnium fortuna proficiat. Nam quis desperet augmentum, ubi est in amore donum, et præstare propositum? Hujus experimenta clementiæ te retines approbasse [mss., tenes me approbasse], cum soli genitilis fortuna relicta, velut quodam postliminio in antiquam patriam commeasses. Exceptit te noster affectus, implevit beneficiis manus, fecitque esse votum, quod nostrum expetisses imperium. Sic enim decebat crescere, qui meliora visus est elegisse. Mutatur enim fortuna cum dominis; et in laude regnantis proficit, quod subjectus acquirit. At tu parem te huic indulgentiæ præstitisti. Illustri enim honore ditatus, tanta te maturitate tractabas, ut annos leyes patereris esse sub pondere, quem non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ. Paterna enim substantia locupletatus, quæ semper novos extollit hæredes, conservasti divitias, cum ad eas præter laboris studia pervenisses. Solet enim facile labi, quod sine difficultate potuit inveniri. Auxisti patrimonium vivacitatis [Gr. et Cuj., vicinitatis] instantia. Nam quod signum magis bonæ dispensationis [ed. Ac., dispositionis] queratur, ubi testis est consulatus? In tanta facultate meruisti, ad quod vix eversis patrimoniis pervenitur. Privata parcitas liberalitates publicas ^c enutrivit. Transiisti gloriam patris dispositione laudabili; et quod ille assumere non valuit, de ejus opibus effecisti. Celsos currus nisi confidentia magna non appetit, dum generosi est animi optare quod summum est. Audentes facit homines fiducia sui, quia se non patitur oculere, quem præcipitat natura prodire. Rediit per te Transalpinæ familiæ consulatus, et arentes laurus viridi germine renovasti. Sacram Urbem aspice tuis votis candidatam. Tende igitur ad laudum celsa vestigia; ut priores tuos, quos honore reparas, virtute transcendas. Summe igitur per indictionem quartam [id est an. Chr. 511] consulatus insignia, dignumque te tantorum desideriis presenti comproba largitate. Hic profecto locus est, ubi præconium meretur effusio; et virtutis genus est, propriam substantiam non amare, ubi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. Respice te supra omnium humeros atque ora volitare; ta-

* D. Grul. et Cujas putant legendum, et in venerandi nominis cætu annumeret Gallicanum. Mss., Et in venerando nominis cætu annumeret Gallicanum.

^b Infula fascia est in modum diadematis, a quo dependent vittæ ab utraque parte. Quidam infulas sacerdotum filamentum vocabant. Alii scribunt infulas filamenta alba esse quibus templa ornabantur; et moris fuisse ut nubentes, priusquam mariti domum ingrederentur, infulis postes ornarent. Hinc factum, ut ad omnem dignitatem referatur, quoniam quælibet dignitas habuit insignia sua. Erat et infula corona imperialis. l. fin. in fine. C. de quad. præ. Hoc est diadema quod Valerius vocat nobilem magis quam felicem pannum, multis curis, sollicitudinibus, miseriisque refertum. Sunt etiam infulæ consulares, et præfecti prætorio, ut l. 1 C. de Consul. l. fin. § 1. C. de decur. ²⁴ Item infulæ magistris officiorum, l. 2 in fin. C. de primicer. Item sunt infulæ quædam

D signa quibus distinguitur liber a servo, l. jubemus. C. de præp. sacr. cub. Sic honorum infulæ in l. 1 C. de temporib. appel. Imperiales infulæ in l. ult. C. de quadri. præscr. majoris administrationis infulæ in l. 1 C. ut omnes iudices. Baoss.

^c Paulo post effusionem nominat τὰς ὑπάρτας, et missilia consulum intelligit, et munera eorum sumptu eduntur populo, infra lib. vi, form. 1. l. 36. Publicitus, D. de cond. et demonstr. Quod postea Leonis et Zenonis constitutionibus prohibitum, et ad aqueductum instaurationem translatum est, l. 2, 3, 4, C. de Consul. lib. xu. Martianus quoque imperator spargi pecunias a consulibus vetuit, novel. 105. περί ὑπάρτων. FORN.

^d De erogationibus et sumptibus consulum in ludos et missilia loquitur auctor; qua de re vide Vopiscum in Aureliani Vita; Dionem lib. LVIII, ubi de Valerio Asiatico loquitur. Baoss.

lenque te præbe, ut dignus genere, dignus Urbe, A dignus nostro iudicio, dignus trabeis æstimeris.

EPISTOLA III.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Felix Gallus una cum patre plurimum commendatur, ejusque ad consulatum promotio senatui renuntiatur.

Gaudete, Patres Conscripti, vobis rediisse stipendiæ dignitatum: gaudete provincias longa ætate desuetas viros vobis pendere consulares, et de tali auspicio majora promittite. Solent enim initia portendere meliora, dum a parvis inchoant, quæ in sequentibus magna se admiratione sublimant. Jacebat nobilis origo sub Gallicano justitiæ^a, et honoribus suis privata, peregrinabatur in patria. Tandem pressos divina levaverunt, Romam recepere cum gloria, et avorum antiquas laurus ab ornata curiæ silva legerunt. Nam quis possit negare generi munus, cujus habeatis velut in arce depositum? In ore quippe rumoris est, quondam Felicis adhuc vivere consulatum: quia bona durare norunt post hominem; et quod gloriose geritur, sine temporis non tenetur. Cujus ut antiquam prosapiam, satiati veterum copia, transeamus; est adhuc in oculis omnium candidati nobilissimus pater, qui prudentiæ facibus ita præluxit in curia, ut haberetur merito clarus inter tot lumina dignitatum. Litterarum quippe studiis dedicatus, perpetuam doctissimis disciplinis mancipavit ætatem. Non primis, ut aiunt, labris eloquentiam consecutus, toto se Aonii fonte satiavit. Vehemens disputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum novellus sator, æquiparaverat prorsus meritis, quos lectitarat auctores. Commendavit etiam studiorum bona per benignitatis insignia: sciens imperitiam magis inflari aura superbiæ, quæ levibus flabris exponitur, quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitiis, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium causas subtilissime perscrutatus, Cecropii dogmatis Attico se melle saginavit. Digna plane scientia, in qua mens honestissima conquiescat; quæ animo semper aliquid salutare complectitur: cui **25** accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundanarum rerum: sola cui labilis Fortuna non imperat. Cætera de ipso meminisse vos sufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat occupatis [*mss. et ed. Niv., et Gam., otio patris*]. Nunc ad candidatum ora convertite, ut paternarum laudum in hunc recognoscatis esse vestigium, nec tam pater imaginem dedisse corporis, quam signa judicetur transfudisse virtutis. Vixit enim inter vos, ut scitis, non consuetudine peregrina, sed gravitate Romana. Ab ipsis quippe primordiis honoribus aggregatus, pueritiam suam (quod est certissimæ probitatis indicium) gloriosissimis viris æmula semper gravitate sociavit, ut post domesticæ virtutis exempla sumeret de publica auctoritate sententiam [*ms. R. et*

ed., constantiam]. Et quanquam omnium gratiam indiscreta fuerit electione sectatus (quod de magnis raro eligi potest), tantum se ornavit patricii Paulini affectu, ut hinc daret mirabilis-conscientiæ signum, quod ad virum visus est festinare præcipuum. Præstat enim decus amicitia desiderata potiorum, quam societas bonorum morum callet infundere, dum affectione concordi parem sibi studet esse, quem diligit. Huic ergo, P. C., avitis bonis cum suis meritis reluctanti, vestræ gratiæ præstate fulgorem. Non impar ad curialium insignia venit, qui de speciosa stirpe descendit. Legit enim Roma frequenter fasces de mœnibus Gallicanis^b: ne aut in damno suo præcipua contemneret, aut probata virtus inhonora esset [*mss., inhonorasceret*]. Impleatur igitur nobilis curia provincialibus bonis, cujus est proprium quodcumque videtur esse præcipuum. Ipse quoque annus, temporum pater, quadrifaria se diversitate componit; nec desiderium caperet, si novitatis gratiam non haberet. Favete ergo, P. C., augmento vestro, nostro iudicio. Nam si candidatus ornabitur, jam vobis proficit quod meretur.

EPISTOLA IV.

ECBICIO [*ed. Niv. et Gam., BENEDICTO*] VIRO HONESTO THEODORICUS REX.

Confert siliquatici vel monopolii, quos antea exercebat Antiochus, titulos, cum Saionis adminiculis.

Delectamur velustatis invento, et æqui regulas constitutas libenter amplectimur: quia locus subreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur. Et ideo supplicationum tuarum tenore comperto, præsentî auctoritate definimus, ut quidquid ad Antiochum, siliquatici vel monopolii titulos exercentem, nostra jussione pertinuit, ad te ratione similî transferatur, contra omnium calumniantium insidias, salva æquitate, præsentî auctoritate munitum; habiturum etiam adminicula Saionis, quæ pro vindicandis titulis antefatis nostra tibi solemniter auctoritas deputavit: ita tamen ut privatis minime negotiis misceatur defensio tua. Nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo justitiæ sentiatur: quia rationabiliter aliena culpa te respicit, si quem tibi petis prodesse, per te sibi alter sentiat obfuisse.

EPISTOLA V.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut triginta militibus in Augustanis clusuris constitutis, annonas easdem ac aliis tribuantur præstet.

Cum nostra humanitas locum munificentiæ videatur exquirere, et interdum personis minus necessariis, amore clementiæ, sua desideria largiatur, quanto magis in utilitate reipub. delectamur expendere, ubi quidquid tribuitur, donantis utilitas duplicatur! Quapropter illustrem magnificentiam tuam præsentî auctoritate præcipimus, sexaginta militibus in Augusta-

^a Videtur respicere ad tempora quibus Maximus occupavit tyrannidem in Galliis. JURET.

^b Vetus cod., de mentibus Gall.; forte legi debet de

memoribus Gallicanis, ut figuratus sit sermo, velut initio hujus epist., ubi dixit. curiæ silva. JURET.

nis clusuris a jugiter constitutis annonas, sicut aliis quoque decretæ sunt, sine aliqua dubitatione præstare; ut utilitas reipub. grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adjuvatur. Decet enim cogitare de militis transactione, qui pro generari quiete finalibus locis noscitur insudare, et quasi a quadam porta provinciæ gentiles introitus probatur excludere. In procinctu semper erit, qui barbaros prohibere contendit: quia solus metus cohibet quos fides promissa non retinet.

EPISTOLA VI^b.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Legatus eligitur in Orientem mittendus.

Deliberationis nostræ consilium virorum prudentium requirit obsequium, ut utilitatis publicæ ratio sapientium ministerio compleatur. Et ideo illustris magnitudo tua, Deo auxiliante, cognoscat legationem nos ad Orientem deliberasse transmittere: cui te idoneum judicantes, jussis præsentibus evocamus, ut et tibi de æstimatione nostra crescat ornatus, et nostris jussionibus per te procuretur effectus. Sed licet omnis legatio virum sapientem requirat, cui provinciarum utilitas totiusque regni status committitur vindicandus [ed. Ac., judicandus] ^o; nunc tamen necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare, et in conventu doctorum sic agere, ne susceptam causam tot erudita possint ingenia superare. Magna ars est contra artifices loqui, et apud illos aliquid agere qui se putant omnia prævidere. Lætare igitur tanto iudicio, quando ante suscipis electionis donum quam tuum probare potuisses ingenium.

EPISTOLA VII.

SUNÆ [ed. SURÆ] VIRO COMITI THEODORICUS REX.

Præcipit ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum passim dirutos et neglectos.

Sine usu jacere non decet, quod potest ad deco-

^a Sexaginta militibus in Augustanis clusuris v. ita: sex millibus Augustanis clusuris, l. 2, c. de off. præf. præf. clausuris et burgis, et l. 4, c. de off. mag. off.; l. ult., c. de off. mil. jud.; et inscriptio epist. 19 hujus lib. n. Sane in Pandect. Florentin. carcere clusus est legend. l. cxxvi. Verum, de verb. sign. Anton. Augustin. lib. 1, cap. 8, Emendation. FORNER.

^b Baronius putat hanc epistolam fuisse scriptam an. Chr. 515. Vide eum hoc anno t. VI, p. 653, edit. Ant.

^c **26** Mutua istorum verborum, judicare, indicare, vindicare, commutatio est. Seneca lib. x Controversiarum, ult. D. August. epist. 164. Sed et in libris juris frequens, l. III ad Syllan., l. XVIII, de ferre. § *Veterani*, D. de jur. fisc. l. pen. ne de stat. defunct. l. ult. D. ad exhib. Florent. ad vindicandos; al. *judicandos*, pro, indicandos conscios. Et Cod. Theodosiano, l. pen. de Fid. testam. lib. XI, tit. 39, l. 12, indicare nititur: leg. vindicare, est enim sententia l. 11, Cogi., c. de petit. Aæred. FORNER.

^d Eo pertinet l. 1, de ting. inunct.; l. 7, D. de off. præf. Urb.; l. 4 c. de op. publ.; l. 4, l. 5, c. de adif. priv.; l. 2, § *si quis nemini*; l. ult. D. Ne quid in loco publ. Plinius lib. x, epist. ad Trajan. de loco Balinei Prusiensibus concedendo: nunc deformis ruinis conveteretur, ut fedissima facies civitatis ornetur. Vide infra lib. III, epist. 29. FORNER.

^e Sine personarum delectu: qui a D. Paulo II ad

rem crescere civitatis: quia non est sapientiæ profectura contemnere. Et ideo illustris magnificentia tua marmorum quadratos qui passim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur inunctum, in fabricam murorum faciat deputari; ut redeat in decorem publicam prisca constructio ^d, et ornent aliquid saxa jacentia post ruinas. Ita tamen ut metalla ipsa de locis publicis cornisse, apud te manifesta ratione doceatur: quia sicut nolumus ornatum Urbis cujusquam præsumptione temeraria violari, ita privatis compendiis calumniam detestamur inferri.

EPISTOLA VIII.

SEVERO VIRO VENERABILI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Mille quingenti solidi per Montanarium mittuntur, ut illos provincialibus dispendium per exercitum passis distribuat.

Quis melius ad æquitatis jura deligitur quam qui sacerdotio decoratur, qui amore justitiæ personaliter nesciat judicare ^e, et diligens cunctos in commune, locum non relinquit invidiæ? Proinde aptam considerantes vestris meritis actionem, significamus nos per Montanarium sanctitati vestræ mille quingentos solidos destinasse, quos provincialibus, prout quemque præsentis anno, exercitu nostro transeunte, dispendium pertulisse cognoveris, habita læsionis æstimatione, distribuas; ut nullus a nostra munificentia reddatur alienus ^f, quem sua damna gravaverunt. Nolumus enim sub confusione largiri, quod decet sub ratione distribui: ne quod necessario nos transmississe constat afflictis, superfluo tribuatur illesis.

EPISTOLA IX.

FAUSTO PREFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Decernit ut Sabinus auriga supra solidum menstrum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat.

Inclinari precibus nostra novit humanitas, nec pro affectu pietatis fines potest justitiæ custodire. Benigni quippe principis est, ad clementiæ commodum, transilire terminos æquitatum: quando sola est misericordia ^g, cui omnes virtutes cedere honorabiliter

Rom. προσπολιτεια dicitur: ut lex non in singulos, sed generaliter in omnes personas concipitur, l. 1, l. 7, jura.; l. 8, neque. D. de legib. Quintil. decl. 251. Phil. de Mundo: νόμος μὲν γὰρ ἡμῖν ἰσοκληνὲς θεός. Et Leo initio novel. 21, de lancis et legum æqualitate pereleganter. Imperator Comnenus quatuor viros iudicis præfecit, quorum unus erat episcopus, a quibus jusjurandum exegit, ut non habita personarum ratione incorrupte judicarent, ἀπροσωπολήτως τε καὶ ἀδοροδοκίως ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις. Nicephorus Gregora lib. ix Hist. Rom. Philo Judæus περί τοῦ δεκαστοῦ tertium iudici præceptum tradit, τὰ πρόγρητα πρό τῶν κρινομένων ἐξτάξεν, καὶ πειρᾶσθαι πάντα τρόπον ἀρλεῖν αὐτὰ τῆς τῶν διαζομένων φαντασίας, εἰς ἀνοιαν καὶ λήθην βιαζόμενον, ὡς ἐπιστήτην εἶχε καὶ μνήμην, οἰκίων, φίλων, πολιτῶν, καὶ πάλιν ἀλλοτρίων, ἐχθρῶν, ξένων, ἵνα μήτ' εὐνοια μήτε μίσος ἐπιστάσῃ τὴν γνώσιν τῶν δικαίων: id est, ut in res prius quam in reos inquirat; easque a persona litigantium conetur abducere; veniatque in eorum quos norit oblivionem, necessarium, amicorum, civium, rursus alienorum, inimicorum, exterorum, ne vel benevolentia, vel odio temere justis et æqui offendantur. FORNER.

^f Vide Baronium Annal. tom. VI, ad annum Christi 509, sub. cap. 22. JURET.

^g Vide Senecam lib. de Clementia. FORNER

non recusant. Dudum siquidem æstimatis meritis, **A** Sabino aurigæ unum solidum dari menstruum feceramus. Nunc autem (quoniam Histrio [in mss. leg. Ystrio. Acc., Istorio] honesta nos supplicatione permovit, asserens ut qui lætitiæ publicæ minister existit, mendicitate tristissima non debeat ingravari) præsentî jussione decernimus ut alterum solidum per mensem supra memoratus equorum moderat accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari. Gaudemus quoties expensarum paginæ his titulis onerantur : quia magnum nobis est commodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet conversatione largimur.

EPISTOLA X.

SPECIOSO VIRO DEVOTO COMITIACO THEODORICUS REX.

Contractus ab Agapita factus, dum fuit a marito separata, rescinditur, et quidquid honorum alienum in dominium transtulerat, quamprimum restituatur, jubet Theodoricus.

Propositum regale est, gravatis per injuriam subvenire, ut coercitio pravi justitiam faciat plus amari. Nec dissimulari potest, salva communione qua vivitur, ut sollicitatores^a publicos **27** habeat genialis tori reverenda societas^b, et illud humani generis procreabile sacramentum^c scelerata temeritate profanetur. Agapitæ igitur spectabilis femine supplicatione commoti (quæ ab universis [Jur., forte a perversis] tentatum asserit suum secretum, ut etiam promitterent de nece mariti, a quo juste potius mererentur extingui) præsentî jussione decernimus, ut a tempore quo jugalem copulam animo vitata dereliquit, omni contractu, qui levitatis errore firmus esse non potest, legum ratione cassato, quidquid a retentoribus constiterit possideri, sine ulla facias dilatione restitui : ne scelerati ad illusionem justitiæ fraudum suarum valeant compendia vindicare. Nimis enim absurdum est ut quos poena meruit consumere, etiam lucrum sibi valeant vindicare

EPISTOLA XI.

PROVINO VIRO ILLUSTRÎ PATRICIO THEODORICUS REX.

Laudat conjugalem affectum, et Provino præcipit ut casam Areciretinam ipsi ab Agapita ratione postposita collatam, Basilio ejus marito reddat.

Inter cætera humani generis pondera conjugalis affectus curam sibi præcipuam vindicavit. Non immerito, quia in honore esse meretur, unde reparatio posteritatis acquiritur. Omne facinus auctores solos **D**

insequitur^d. Error matris transit ad filios; et novo infelicitatis eventu, fit dedecus proprium, scelus alienum. Ideo enim jura vel divina vel publica nexum conjugii tanta cautela præcipiunt custodiri, ut crimen sit magnum conscientie, alienos affectus in reverentiam non habere. Basilius siquidem vir spectabilis datis precibus intimavit, Agapitam conjugem suam de propriis penatibus a quibusdam vitio sollicitationis abductam (dum sexus ille femineus ad mutabilitatis vitia patet); quod etiam oblata nobis supra memoratæ conjugis suæ petitione firmavit : adjiciens eam, cum in sacrosanctæ ecclesiæ septa refugisset, ignorante marito, magnitudini tuæ casam Areciretinam ratione postposita contulisse. Unde nunc respiciens, deplorat ingestam sibi gravissimam nuditatem, factum suum ipsa condemnans; quippe ut pauper diviti, casto lubrica, prudenti viro donaret insipiens. Nunc abjicite lucra, quæ honestam non videntur commendare personam : quia illud vos potius decet acquirere, quod et famam vestram possit augere. Hinc etiam prius præcepta dederamus, et nunc iterata jussione repetimus, ut superscriptam rem sine aliqua dubitatione reddatis. Alienatio enim rerum solidum desiderat habere judicium^e. Et certe in his versata rebus, firmum docetur perdidisse consilium. Quid enim facere potuit probum, quæ nullis culpis exstantibus reliquit maritum?

EPISTOLA XII.

COMITI SILIQUATARIORUM, ET PORTUS CURAS AGENTI THEODORICUS REX.

Præcipit ne sinat ad exterâs provincias laridum transmitti, sed in Italia ad usus proprios servetur.

Si desiderii nostris commercia peregrina famulantur, si prolato auro acquiritur externa devotio; quanto magis suis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur sentire detrimenta! Et ideo speciem laridi nullatenus jubemus ad peregrina transmitti, sed in usus nostros propitia Divinitate servetur : ne quod in nostris partibus conficitur, noxia negligentia deesse videatur. Cavete itaque ne culpis quamvis parva præbeatur occasio; scientes periculum gravissimum fore, si studeatis vel leviter injussa committere. In qualitate est, non in quantitate peccatum; mensuram siquidem non quærit injuria. Imperium, si in parvo contemnitur, in omni parte violatur^f.

^a Alienarum nuptiarum interpellatores, etsi effectus sceleris potius non sint, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinem puniuntur. L. 1, D. extr. criminibus. Paul. l. 5, tit. 4, sen. 12. FORN.

^b De tuendo conjugii pudore Plutarch. ἐν παραγγυαμοῖς. D. Basilius orat. 7 in Hexaemer. Uxor dignitatis nomen, l. 13, si is, c. de capitul., l. 29, quæ adulterum, c. ad l. Juliam; de adult. l. 49, item legato quæ, de leg. 3, l. 41. probrum, de verb. sign. l. antep., c. de nat. lib. Afranius apud Non. Marcellum : Tuam majestatem, et nominis matronæ similitudinem. FORN.

^c D. Paul. μυστήριον ad Ephes. v.

^d L. 22, Sancimus, c. de pœnis, l. 21. Crimen paternum, D. eod. Bion apud Plutarch. περί βραδύως τωάρ., æque absurdum esse aiebat innocen-

tem filium ob delictum patris plerere, ac si ob patrum morbum filio bona valetudine utenti medicinam præscriberet. Excipitur læsæ majestatis crimen, l. 5, c. ad l. Jul. majest., quam abrogatam nego; etsi Budæo, Duareno, Balduino videatur secus : verum singulare odium perduellionis communi juri, de quo tit. generali de pœnis, d. l. 22, derogavit, d. l. arg. l. 5, in toto, de reg. jur. FORN.

^e Id est προαίρεσιν : quasi dicat : nemo errans facile rei suæ dominium transfert aut amittit, l. 35, si procurator, D. de acqui. rer. dom. l. 18, si ego, D. si cert. pet. l. antepen. D. de jur. et fact. ignor. Error autem judicio et consensui adversatur, l. 15, si per errorem, D. de jurisd. FORN.

^f Dignitates sunt individ. glo. in l. 7, D. comm. divid. Corn. Tac. l. 1 de Tib, C. Imperial. § præ-

EPISTOLA XIII.

FRUINARITH [ed., FRUINAIL] SAIONI THEODORICUS REX.

Imperat ut Venantie Ulpiani nomine diem dicat, cui debitor publicus in quadringentis solidis fidejussionis se vinculo tradiderat.

Commovemur quidem pietatis studio querela supplicum, sed ea maxime quæ versatur in dispendiis innocentium; ut quibus non fuerint in exigendo compendia, gravem subeant in reddendo jacturam. Quod nostri temporis **28** manifestum est non decere justitiam, ut alterius despectus alterum gravet ^a, et reatus sit innoxii de contemptibus alienis. Ulpianus siquidem flebili petitione suggestit, administrationis suæ tempore debitorem publicum in quadringentis solidis Venantio postulanti fidejussionis se vinculo tradidisse. Quo sponsonem suam præsumptione truculentium rusticorum despiciente complere, supplicem memoratus solidorum numerus oneravit. Ideoque prædictum Venantium, quem frequenter multorum scelerum pulsat invidia, notum solummodo querelis assiduis, in præsentī negotio decernimus conveniri; ut legaliter convictus, ea quæ promississe suggeritur, sine aliqua mora tergiversationis adimpleat. Quia melius semper legum pondere pressa curatur audacia; et dum metus talibus imponitur ^b, peccandi licentia non præbetur.

EPISTOLA XIV.

SYMMACHO PATRIBUS THEODORICUS REX.

Esponit crimen cujusdam Romuli, qui in patrem suum Martinum manus violentas injecisse dicebatur; et in illum, si modo reus fuerit, animadvertere pietatis esse genus indicat.

Quis possit accusare jam reliqua, si pietatis nomina probantur esse crudelia? Negligitur levis reatus, cum tragedia criminis magna tonuerit [v. c. Forn., tenuerit]; nec aliquis nititur, quod parvum est vindicare, si delicta summa respiciantur evadere. Inimicum trucem ratio ipsa professionis ostendit, iratum plerumque poteris invenire collegam; inobedientem vero filium declinare pœnas non permittit

terea, De prohib. feud. alien. per Frider. c. in apibus 7, q. 1, c. majoris, extr. de præb. Qui aurem hominis tetigit, totum hominis corpus affecisse injuria videtur, l. 21, vulgaris, D. de furt. FORNER.

^a Nemo innocens alieno debet odio laborare, l. 33, si quis suo, c. de inoff. test., quod in regulas juris a Bonifacio conjectum est, c. Non debet, de reg. jur. 6. FORN.

^b Eadem sententia inculcatur ab auctoribus, l. 16, aut facta fi. l. 28. Capitalium, § *famosos, de pen.* Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii bene atque caute vivendi disciplina est. Sext. Cæcilius apud Aul. Gell. lib. xx, cap. 1. FORN.

^c Simplicius apud Epictetum de causa, ortu, vi et effectu patriæ potestatis apud Romanos usurpatæ disserens, eandem propemodum, quam hic Cassiodorus expressit sententiam his verbis: *Οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων νόμοι πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων ποιοῦσιν, ἅμα καὶ τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξαι βουλόμενοι, καὶ τῆ τῶν γονέων οἰμα φυσικῆ φιλοστοργίας θαρρήσαντες, καὶ κενάσκειν εἰ βούλοιντο τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπιτροψῆσαν, καὶ φονεῦσιν ἐπιμωρήτως.* Quintil. declam. vet. Quædam animalia,

A humanitas. Ubi est illa nature vis, quæ amplem copulæ destinatur ad posteros? Ferarum catuli sequuntur parentes; a cespite suo virgulta non discrepant; propago vitis propriæ servit origini, et discrepat homo a suo fusus initio? Quid dicamus illa beneficia quæ vel extraneam possunt obligare personam? Nutriuntur a parvulis, ipsis laboratur, ipsis divitiæ conquiruntur; et cum sibi unusquisque credat abundare quod possidet, cum a patribus adhuc quaeritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor! Non merebimur [ed., morebimus] eorum affectum, pro quibus subire non recusamus exitium [mes., exitum]? Maria ipsa sævis tempestatibus excitata genitoris cura non refugit, ut peregrinis mercibus acquirat quod propriæ soboli derelinquat. Aves

B ipsæ, quarum vita semper in escis est, naturam suam extranea sorde non maculant. Ciconia ^d, redeuntis anni jugiter nuntiatix, ejiciens tristitiam hiemis, lætitiā verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. Nam cum parentes eorum pennas senio coquente laxaverint, nec ad proprios cibos quaerendos idonei potuerint inveniri, plumis suis genitorum membra frigida refoventes, escis corpora lassa reficiunt; et donec in pristinum vigorem ala grandæva redierit, pia vicissitudine juvenes reddunt, quod a parentibus parvuli susceperunt. Et ideo non immerito longa vita servantur, qui pietatis officia non relinquunt. Perdicibus etiam mos est ova perdita per alterius matris damna sarcire; ut adoptione alienæ sobolis ^e incommoda suæ reparent orbitatis; sed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice; qui ut fuerint materna voce commoniti ^f, ovorum suorum potius genitricem petunt, quamvis ab aliis, furtivis fetibus, educantur. Quid ergo homines facere debent, quando et hanc pietatem avibus inesse cognoscunt ^g? Romulum itaque, qui facti sui acerbitate pollutus, nomen sædat Romanum, ad vestrum facite venire judicium; et si eum patri suo Martino manus injecisse constiterit, protinus legitimam sentiat ultio-

etc., p. 218 et seq. Adoptione alien. Sob. et post eligimus mores vestros. Euripideum illud ex Erechtheo profertur a Stobæo, cap. 74, præstantiores oportet judicare naturales adoptivis, θετῶν δὲ παιδῶν τὸ κράτος, τὰ φύνητα γὰρ χρῆσσω νομίζεν τῶν δοκιμαστῶν χρεῶν. FORN.

^d Aristot. Œconom., νόμοι πελαργικοί. Quintil. declam. 387 alique multi. FORN.

^e Theoph. de adopt.; Corn. Tacit.; Aul. Gell. lib. v, c. 19; Timotheus episcopus, lib. II ad Ecclesiam catholicam. Multi filios non habentes, quaerunt quibus substantiam propriæ facultatis addicant: id est quibus umbratile aliquod propinquitatis nomen inscribant, quos sibi quasi adoptatos imaginarii parentes filios faciant; et in locum eorum, quæ non sunt, pignorum perfidia generante succedant, l. pen. c. de adopt. FORN.

^f Huc pertinet quod eleganter scribit Philastrius in præfat. libri de Hæresibus. JURAT.

^g Sic ratlocinatur Tullius in Rosciana, et Lucian. epigram. : Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι χαλεπώτερον εὖρεν ἀνθρώπου καθαρὰν ψευδομένου φίλου. Οὐ γὰρ εἴθ' ὡς εἰς ἄλλο προσφυλασσόμεθα, ἀλλ' ἀγαπῶντες ὡς φίλον, ἐν τούτῳ πλείονα βλαπτόμεθα. FORN.

nem. Quia ideo elegimus mores vestros, quia, crudelibus parcere non potestis : quando genus pietatis est in illos distringere qui contra naturæ ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse.

EPISTOLA XV.

VENANTIO VIRO ILLUSTRATI THEODORICUS REX.

Confert illi comitivam domesticorum tum ob merita patris, qui laudatur plurimum, tum ob litterarum studia, quibus se totum dederat ipse Venantius.

Providentiæ nostræ ratio est, in tenera ætate merita futura tractare, et ex parentum virtutibus ^a 29 prolis judicare successus : quia bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt; dum origo nescit deficere, quæ consuevit radicibus pullulare. Fertur etiam sursu perenni fontium vena vitalis; et hanc conditionem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini (nisi per accidentia fuerit forte vitiat), nesciat rivulis abnegari. Hinc est, quod te magnifici patris meritis æstimatum comitivæ domesticorum vacantis honore provehimus; ut qui es clarus stemmate, splendeas dignitate. Quis enim in te [ed., vitæ], quamvis futura, tamen certa non teneat, dum gloriosi patris recolat officiosos labores? Qui prudentiæ ratione flammatus, sic fuit ad repentina sollicitus, quasi per moram crederetur instructus. Præfecturam enim, sollicitudinum omnium nobilissimum pondus, quod vel solum fuisset expedire laudabile, juncta exercitus nostri cura disposuit; ut nec provinciis ordinatio deesset, nec exercitui se provida sollicitudo subtraheret. Superavit cuncta infatigabilis et expedita prudentia, traxit mores barbaros ad quietem, in votum nostrum cuncta moderatus est, ut sic accipientibus satisfaceret, ne dantes locum querimoniis inveniret. Verum ut de plurimis pauca sufficiant, probavit de se tanta, ut eligeretur ejus inexplorata posteritas. Inter hæc tamen generis ornamenta, quod maximum pulcherrimæ nobilitatis indicium est, nec tuorum indiges suffragiis meritorum. Litterarum siquidem studia, quæ cunctis honoribus suo sunt digna suffragio, sedulus perscrutator assequeris, addens claritati generis ingenium suaviter eloqueris. Incumbere ergo talibus studiis, ama quæ in te remunerata cognoscis; ut nostra quoque judicia cum tuis provecibus tendas. Tantum enim a nobis exigit, quantum te bonis actibus imminere cognoscis.

EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Electio Venantii ad comitivam domesticorum vacantem indicatur senatui, tum patricius Liberius Venantii pater multis laudibus effertur.

Studii nostri est, Patres Conscripti, remunerationem recto conferre proposito, et bonæ indolis viros ad instituta meliora fructu impensæ benignitatis

A accendere. Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes, nec quisquam est qui non ad morum summam nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur quod conscientia teste laudatur. Hinc est quod illustrem Venantium, tam suis quam paternis meritis lucentem, comitivæ domesticorum vacantis dignitate subveximus; ut natalium splendor insitus ornatio collatis redderetur honoribus. Retinetis enim, P. C., patricium Liberium et in adversitate nostra fuisse laudabilem; qui sic Odoacris integerrimis parebat obsequiis, ut nostra post fuerit dilectione [ed., electione] dignissimus, contra quos multa fecisse videbatur inimicus. Non enim ad nos vilissima transfugæ conditione [mss., cognitione] migravit, nec proprii domini finxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum. Expectavit integer divina judicia, nec passus est sibi regem quærere, nisi rectorem primitus perdidisset. Unde sic factum est, ut ei libenter daremus præmium, quia nostrum fideliter juvit inimicum; qui casu patrocinate contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quanto tunc cognosci poterat indevotus. Flexo jam pene domino nullis est terroribus inclinatus : sustinuit immobilis ruinam principis sui; nec novitas illum turbare potuit, quam [ed., quem] etiam ferocitas gentilis expavit. Prudenter est secutus communes casus; ut cum divina judicia fixe sustineret, humanam gratiam commendatio inveniret. Probavimus hominis fidem : tristis ad jura nostra transivit, qui superatus animum convertit, non autem ut vinceretur, effecit. Cui mox ut præfecturæ prætorianæ concessimus dignitatem, credita sibi tanta integritate disposuit, ut miraretur aliquis sic simpliciter devotum, quem tam calide [mss., calide] noverat fuisse contrarium. Is igitur infatigabili cura, quod difficillimum virtutis est genus, sub generalitatis gratia publica videtur procurasse compendia : censum non addendo, sed conservando protendens; dum illa quæ consueverant male dispergi, bene industria providente collegit. Sensimus auctas illationes, vos addita tributa nescistis. Ita utrumque sub admiratione perfectum est, ut et fiscus cresceret, et privata utilitas nulla damna perferret. Juvat nos referre quemadmodum in tertiarum [Juret., thermarum,] deputatione, Gothorum Romanorumque et possessiones junxerit et animos. Nam ^b cum se D homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communio causam noscitur præstitisse concordie. Sic enim contigit ut utraque natio, dum communiter vivit, ad unum velle convenerit. En factum novum et omnino laudabile, gratia dominorum de cespitis divisione conjuncta est : amicitie populis per damna crevere; et ex parte agri defensor acquisitus est, ut substantiæ securitas integra servaretur.

^a Parentum virtutibus æstimamur. Vide supra lib. II, ep. 3, et lib. III, ep. 12. JURET.

^b Scitum est ex rerum communione inter socios discordias excitari, l. 77, cum pater, § *dulcissimis*. de leg. 2. Theophil. § *quædam*. De actionibus : Ideo esse comparata judicia divisoria, ut communio, ex qua lites oriri soleant, tolleretur, ἐπι τούτω γὰρ συγχρηστέετα τὰ δικαστήρια ταῦτα, ἐπι τὸ τὴν κοινότητα

καταπαῦσαι καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐγχειρομένην φιλονεικίαν. l. ult., c. *comm. divid.*, lib. LXXXIV, cum amplius, de reg. jur. l. 2, quoad et quibus quart. pars deb. C. lib. x. Arist. lib. II, cap. 3, Politicôn. Mamertinus in Panegyric. quem Maximiano dixit elegantissime : ubi obiter pro æmulationis stipulis, emendabilis, stimulis. Plutarchus de Tuberorum familia in vita Marcel. FORNER.

Una lex illos et æquabilis disciplina complectitur. Necesse est enim, ut inter eos suavis crescat affectus, qui servant jugiter terminos constitutos. Debet enim Romana respublica et memorato Liberio tranquillitatem suam, qui nationibus tam præclaris tradidit studia charitatis. Perpendite, Patres Conscripti, si hanc sobolem irremuneratam relinquere debuimus, cujus auctorem tot eximia fecisse retinemus. Faveant superna dispositis; ut sicut nos virtutes collatis beneficiis invitamus, ita crevisse meritis honoratas conscientias approbemus.

30 EPISTOLA XVII.

HONORATIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TRIDENTINÆ CIVITATIS THEODORICUS REX.

Declarat se exemisse Buttilianum presbyterum a fiscalis calculi solutione, et vetat quominus id quod ei remisit ab aliis exigatur.

Munificentiam nostram nulli volumus exstare damnosam: ne quod alteri tribuitur, alterius dispendiis applicetur. Et ideo præsentī auctoritate cognoscite, pro sorte quam Buttiliano presbytero nostra largitate contulimus, nullam [forte nullum] debere persolvere fiscalis calculi functionem; sed in ea præstatione quanti se solidi comprehendunt, de tertiarum illationibus vobis noveritis esse relevandos. Nec inferri a quoquam volumus, quod alteri nostra humanitate remisimus: ne, quod dictu nefas est, bene-meriti munus innocentis contingat esse dispendium.

EPISTOLA XVIII.

GUDILÆ EPISCOPO THEODORICUS REX.

Remittitur ad episcopi curiam causa inter Sarcenates municipes et Ecclesiam, quam quidem vult ab ipso dirimi, si a Sarcenatibus steterit æquitas; sin autem, jubet ad comitatum principis instructa persona destinetur, quæ adversariorum contentionebus finem tandem queat imponere: si demum dubia causa videbitur, ait episcopum ante controversiam justitiam potius cognoscere debere, quam a judicio victum abscedere.

Priscarum legum reverenda dictat auctoritas, ut nascendo curialis nullo modo possit ab originis suæ munis discrepare; nec in aliud reip. officium trahi, qui tali præventus fuerit sorte nascendi. Quod si eos vel ad honores transire jura vetuerunt, quam videtur esse contrarium, curialem [ms. et ed. Ac., curionem] reipub. amissa turpiter libertate servire, et usque ad conditionem pervenisse postremam, quem vocavit antiquitas minorem Senatam (Vide infra lib. vi, for. 3; lib. ix. ep. 7)? Noverit itaque reverentia vestra, Sarsenates [Brisson., Farcinates] municipes collegas suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Unde prudentia

^a Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis, l. 3 D. in integ. restit. l. pen. l. ult. c. si contra jus, vel utilit. publ. l. ult. c. de diver. rescrip. FORNER.

^b Eiusdem argumenti epistola exstat apud Sidonium Apollin. lib. viii, ep. 11; et Plinium lib. iii, ep. 14. Eæ lucem sibi mutuo afferunt. JUR.

^c Ulpian. Cum nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam dominis tam ab domesticis quam ab extraneis præstare servi cogantur: ideo senatusconsulta introducta sunt de publica quæ-

^A [ed., providentia] vestra, pro integritatis suæ proposito, examinata veritate, discutiat quæ veniunt in querelam; et si desideria petitorum^a veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad curiam suam remeare permittat. Si vero clero vestro creditis in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quæ adversariorum debeat intentionibus [id est contentionebus] obviare. Quod si de negotii qualitate dubitatis, convenit sacerdotalibus institutis, ut ante controversiam justitiam magis ipse cognoscas, quam de judicio victus abscedas. Talem siquidem non oportet publice superari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

EPISTOLA XIX.

UNIVERSIS GOTHIS, ET ROMANIS, ET HIS QUI PORTUBUS VEL CLUSTRIS [ms. CLAUSTRIS] PRÆSUNT THEODORICUS REX.

Jubet ut famuli qui Stephanum dominum trucidaverant et inhumatum projecerant, extremo plectantur supplicio.

Cuncta quidem jure detestamur scelera, et omne quod iniquum est, clemens execratur auditus; sed ea maxime quæ, humani sanguinis effusione polluta, nostram contra se incitavere censuram. Quis enim ferat in domesticis præsiidiis^c locum fuisse periculis, et ibi inventum dulcis vitæ exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium? Et ideo præsentī jussione mandamus ut in famulos qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes, inhumata

^C tam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt^d, legum districtione reseceatis; quatenus qui exemplis provocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor! pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestus [alii, infestum], sed magis accipitrem, vitam plumigerum avium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque suo pondere periclitantibus nititur subvenire: et homines parcere nequeunt, cujus se genus esse cognoscunt! Ille non vult extinguere quo poterat vesci: servi maluerunt occidere qui eos superstes consueverat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potius sepulcro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

EPISTOLA XX.

VULGIBUS [ed., UNILIGIS] SÆJONI THEODORICUS REX.

Decernit ut quas naves in urbe Ravenna frumentis

stione a familia necatorum habenda, l. 1 de Senatusconsul. Syllan. Seneca lib. i, cap. 16, natur. Quæst. Plin. in Epistol. FORN.

^d Porro veterum de sepulture cura leges et exempla commemorem? satis sit vel indice ostendisse tit. de relig. et sumpt. fun. l. penul. de cond. inst. Lactant. lib. vi, cap. 12. Agathius de Bello Gothico lib. ii, sub finem. Val. Max. lib. vi, cap. 3, de severitate. Ælian. lib. xii Hist. var. de Alexand. Magno, et infra hujus lib. epistol. 22. FORN.

fiscalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopia A frugum laborantem, et in qua tunc erat rex, transmittat.

Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere: **¶** quando necesse est hoc membra sentire, quod corporis summa sentitur. Atque ideo presentii decennimus jussione, ut quantas in Ravennati urbe saleatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas ad nos usque perducas; quatenus alimonia publica tali provisione relevata, necessitatem inopiæ non debeat sustinere. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consuevit accipere. Nam quæ presentiam nostram sustinet, multorum debet solatia reperire. Trahit enim observantium catervas comitatus noster; et dum ad beneficia præstanda curritur, necessario populis copia postulatur. **D**

EPISTOLA XXI.

JOANNI APPARITORI THEODORICUS REX.

Spei et Domitio paludes in Spoletino territorio ea rex concesserat conditione, ut si eorum opera exsiccarentur illuvies, liberata rura ipsis proficerent; sed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni, ipsum conveniat, ut aut cæptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem.

Grave nimis est ut fructu laboris sui fraudetur industrius; et cui debet pro sedulitate conferri præmium, dispendium patiatur injustum; in ea præsertim re, quæ ad nostram respicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentiae, ne videamur minus profutura sanxisse. Dudum siquidem Spei et Domitio spectabilibus viris loca in Spoletino territorio, cœnosis fluentibus inutiliter occupata, largitas nostra concesserat: ubi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos usus profuturam (ed., profuturos) absorbuerat. Jacebat tellus naufraga, palustri torpore confusa, et sub utroque jactata dispendio, nec aquarum puros liquores meruerat, et decus terrenæ soliditatis amiserat. Hoc nos, quibus cordi est in melius cuncta mutare, supra memoratis talis conditione concessimus; ut si eorum opera vel labore turpis desiccaretur illuvies, ipsis liberata rura proficerent. Sed quantum actorum (mss., auctorum) Spei loquitur ingesta petitio, Domitii viri spectabilis vitio, dum immemor jussionis tenaciter parci expensis, ad initium revocatus est labor operantium, cum jam in soli faciem paulatim mollities siccata duresceret, **D** celatamque longa voracitate tellurem sol insuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, ut bene cœpta invida destruantur ignavia. Proinde devotio tua præfatum Domitium moderata executione conveniat, ut aut cœptæ rei sedulus operator immineat, aut si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat supplicanti portionem. Oportet enim, ut si ipse opera postulata nequit efficere,

^a Conveniunt quæ a jureconsultis de cadaveribus damnatorum sepeliendis disputantur lib. XLVIII. Pandect. tit. ult. Arianus in Epictetum lib. I, cap. 9. De cura sepulture hujusce lib. epist. 19. FORNER.

consortem beneficii, gloriam nostri temporis permittat implere.

EPISTOLA XXII.

FESTO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.
Præcipit ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causa remeare jubeat.

Æquum est ut commodet se regalis pietas^a fati vulnere sauciatis: quia erigi plus merentur, quos sortis suæ adversa presserunt. Atque ideo magnificentiae tuæ presentii auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in Urbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votivo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare jubeatis: ne eorum desiderii abnegatis, vulnus geminetur afflictis^b; et, quod nefas dictu est, qui dolorum nubila nostra semper serenitate detergimus, hunc miseris piis lacrymas denegare videamur. Insatiabilis quippe fletus est, qui humanis non sinitur corporibus interesse: dum semper se reum judicat, qui cineribus justa non præstat. Prius quanto pretio sepeliendum Hectorem redemit? Rogavit furem, supplicavit armato, vitamque suam exponere maluit, ut cadaveri debita non negaret. Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magnis talentis constitit effecisse.

EPISTOLA XXIII.

AMPELIO, DESPOTIO ET THEODULO VIRIS SENATORIBUS THEODORICUS REX.

Figulinæ a rege ipsis conceduntur, et regia protectio contra improbos et dolosos promittitur.

Decet nostri temporis disciplinam, ut qui publicis utilitatibus serviunt, superfluis oneribus non graventur. Nec dignum est ut cujusquam lædat injuria nostris moribus ordinata. Quapropter figulinis Regia vobis auctoritate concessis operam navanter impendite; nec vereamini ad alias vos actiones posse traduci, a quibus injuncta presentia vix credimus explicari. Cessabit ergo circa vos improborum nefanda præsumptio, et obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. Incassum enim odit, cui se principalis clementia objecerit.

EPISTOLA XXIV.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

*Dicit se provincialium judicum relatione ad præfectum prætorio directa comperisse, si primæ vectigalium illationis tempus elapsum, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum; atque ideo tenues oppressos, quos decuerat sublevari. Quare **¶** monet senatum, sic omnia æquabiliter ordinet, ut quidquid unaquæque domus senatoria profletur, destinatis procuratoribus per provincias trina illatione persolvat.*

Constat senatum populis vivendi regulam præstitisse. Nam quod ornat nomen Romanum, a vobis legitur institutum. Ad hoc Patres in illo principio no-

^b Adversa fortuna utentibus non est calamitas novo dolore cumulanda. In eandem sententiam l. 6. de jure dot. l. 14. Divus. de off. præsid. FORNER.

minati, ut quasi filiorum per vos possit vita componi. Vos enim devotionem provinciis, vos privatis jura decrevistis, et ad omnes justitiæ partes subditos parere libenter docuistis. Et ideo non decet inde signum resulationis exire, unde exemplum potuit exultationis [*Gr. et Cuj. moderationis*] effulgere. Quod nostra clementia, cui cordi est rerum omnium tenere mensuram, in vestram notitiam credidit perferendum: ne magis ignorantia nutriatur excessus, sub quorum conscientia error non potest esse perpetuus. Igitur provincialium [*ms. et ed. Ac. provincialiarum*] iudicum relatione, ad magnificum virum præfectum prætorii directa, comperimus, sic primæ transmissionis tempus exemptum, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum: allegantes per hanc difficultatem tenues deprimi, quos magis decuerat sublevari. Fiet enim ut exactorum nimietas, dum a potentibus contemnitur, in tenues conversa grassetur, et ille potius solvat aliena, qui est devotus ad propria: præterea multo acerbiora iungentes, quod pro sua quisque voluntate aliquid exigentibus dignetur objicere. Quæ tamen omnia detrimenta curialibus dicuntur infligi; ut qui in usus publicos fuerant nostra provisione reparati [*Ed. Ac., reperti*] contumacibus distrahantur injuriis. Atque ideo, P. C., qui parem nobiscum reipub. debetis adnissum, sic æquabiliter ordinate, ut quidquid unaquæque domus senatoria proflietur, destinatis procuratoribus per provincias trina illatione persolvat. Aut certe, quod in locum beneficii solebatis expetere, arcæ vicariæ sedis, si id diligitis, universa complete, ne necesse sit curiali per multiplicem et inefficacem conventionis laborem in exiguis vestris illationibus sua potius damna suscipere; eventiatque detestabilis casus, ut qui functionem propriam vix poterat sustinere devotus, alienis oneribus prematur infirmus. Quod nos, salva civilitate, dissimulare non possumus; ut sine acerbitate belli rebus suis exuantur oppressi, et illi magis pereant qui reipub. parere festinant. Hoc etiam nos edictali programmate in cunctorum noveritis provincialium notitiam pertulisse, ut libere prorumpat in publicum, qui se alienæ functionis pondere novit oppressum: relaturi a nobis justitiæ fructum, qui fessis novimus dare præsidium.

EPISTOLA XXV. Sive EDICTUM THEODORICI REGIS.

Conqueritur rex possessores sive curiales esse oppressos, eo quod indictam sibi summam non solvissent primates: deinde si quisquam hac de causa gravatum se senserit, jubet ut ad regem querelas deferat.

Quamvis sit querula vox doloris, nec se contineant imminuti, et læsus animus vociferatione pascatur, tamen liberior sermo promitur, qui [*edit., si*] nostra auctoritate laxatur. Detestamur enim miseros premi, commovemur et non querentium malis, velociusque ad nos pervenit quod dissimulatio patientis abscondit. Merito, quando cunctorum nos respiciunt læsiones; dum illud pietati nostræ perire credimus, quod

A per mediocrium damna sentimus. Nuper itaque provincialium iudicum relatione comperimus domos aliquas præpotentium suas non implere per ordinem functiones. Hinc fieri, ut dum illationis quantitas procurari quæratur, a tenuibus summa potior exigatur. Superbia deinde conductorum canonicos solidos non ordine traditos, sed sub iniquo pondere imminutibus fuisse projectos, nec universam alicquam, quam reddere consueverant, solemniter intulisse. Proinde factum est ut curiales, quibus nos volumus esse prospectum, imminentium sollicitudine coacti, gravia damna sentirent, et, si dici fas est, cum alienis debitis sub truculentis compulsoribus [*ed. Nir. et Gen., compulsoribus*] urgerentur, possessionum quoque suarum amissione privati sunt. Quod scelus ut debeat amputari, ad reverentissimum quoque senatum præcepta transmisimus, et nunc edictali programmate definimus, ut quisquis possessorum sive curialium gravatum se senserit in aliena calculi functione, ad nostræ serenitatis audientiam venire deproperet: sciturus, nobis priores excessus omnino displicuisse, cum viderit profutura succedere. Patuit ergo vobis arbitrium justi principis, quamvis multis semper declaretur indicibus. Nunc autem sub silentio patientiam doloris obducite, aut sub justitia iter vocis aperite. Jam in vobis erit hujus summa consilii, quibus adjacet eligere, quod vobis prospicit expedire.

EPISTOLA XXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

C *Vetat quominus Apuliæ et Calabriæ negotiatores graventur impostorum, debitasque iis qui has principis iussiones infregerint, multas imponit. Tum sequitur edictum de aurariis.*

D Nullius compendiis delectamur injustis, nec ad anum nostræ pietatis perveniunt quæ probitatis gratia deseruntur. Respublica siquidem jure semper æquitatis augetur; et cum temperantia diligitur, velociter profutura succedunt. Atque ideo illustrem magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliæ sive Calabriæ supplicatione permoti, duximus instruendam; ut frumenta, quæ per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem interpretum nomine solidorum quantitas exigatur. Nam si coemptam speciem expensis publicis necessariam non habetis, ab officio vestro suscepta modiatio [*ed. Nir. et Gam., moderatio*] fideliter distrahatur: eventum rei ratio fiscalis habitura est, quæ injuste videtur imposuisse quod respuit. Nimis enim iniquum est, ut ille patiatur dispendium, qui imperium fecit alienum. Pari conditione censentes de sextario quoque, quem negotiator ejus provinciæ videtur inferre: ne quis audeat damnata semper pretia protervus exigere. Et ut validius retundamus excessus, pœnam triginta librarum auri sedis vestræ 33 præfectis imponimus, si quis contra hæc saluberrima constituta ausu temerario venire tentaverit. Officium vero decem librarum auri dispendio se noverit esse ferendum, si in-

* Ea dictio exstat etiam in Cornelio Valenti de Straiis, edita a Pithæo, pag. 29. Jun.

hibitas præsumpserit exsequi jussiones. In illa quoque parte fessis clementia nostra se porrigit, ut si pensionem hujus tituli Siliquatario præstat, monopolium quoque negotiator exerceat. Si vero siliquatarius hunc titulum negotiatoribus judicat [*ed.*, indicat] abrogandum, nullam ab eis exigat pensionem, quia satis absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In aurariis denique priscus ordo servetur, et ad eos tantum functio ipsa respiciat, quos huic titulo servire voluit antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia nostra erga negotiatores, qui nostris titulis necessarij comprobantur, omnimodis facite custodiri: ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit pervenire dispendiis.

EPISTOLA XXVII.

UNIVERSIS JUDÆIS GENUÆ CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

Permittit quidem illis synagogam reficere, non vero ampliari, dummodo tamen tricennalis non obstet præscriptio.

Sicut exorati justum cupimus præbere consensum, ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus; in ea parte præcipue in qua divinæ reverentiæ credimus interesse. Ne ergo insultare videantur elati, Divinitatis gratia destituti; quapropter tegumen tantum vetustis parietibus superimponere synagogæ vestræ, præsentis vos auctoritate censemus, petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus constituta divalia permiserunt. Nec aliquid ornatus fas sit adjicere, vel in ampliandis ædibus evagari. Et noveritis vos severitatem minime diffugere veteris sanctionis, si rebus non abstineatis illicitis. In ipsis vero parietibus cooperiendis vel fingendis [*Ed.*, reficiendis], tantum licentiam damus, si vobis tricennalis non potest obesse præscriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus siquidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus. ^a Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur ut credat invitus.

EPISTOLA XXVIII.

STEPHANO VIRO SENATORI, COMITI PRIMI ORDINIS ET EX-PRINCIPI NOSTRI OFFICII, THEODORICUS REX.

Laudatur Stephanus, et confertur ei dignitas spectabilitatis seu comitivæ primi ordinis, nec non et privilegia quædam præclara.

Tribuenda est justis laboribus compensatio præ-

A miorum, quia exprobrata militia creditur quæ irremunerata transitur. Athletam populis palma designat esse victorem. Sudores bellicos civica corona testatur. Expectant etiam equos præmia sua; et tanta justitiæ vis est, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum est hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus fixum tenuisti militiæ probatæ vestigium; et quod raro in serviente provenit, permutatio judicum nunquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni judicii quisquam invidus, cum etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. Placere siquidem meruisti cunctis, cum semper diligenda custodis, silentium in secretis, in actionibus efficaciam, in observationibus labore frequentiam; et quod rarum continentiaè bonum crebra hominum vitia fecerunt, cum multis præberes officia, nulli tuam operam venditabas. Vocabulum principis nulla sorde maculasti, servans dignitatem nominis exercitatione virtutis. Hinc est quod spectabilitatis honorem, quem militiæ sudore detersis justa deputavit antiquitas, præsentis tibi auctoritate conferimus; ut laboris tui tandem finitas excubias, remuneratione comitivæ primi ordinis ^b, jam securus intelligas. Et quia gratiam principis dignitas nuda non asserit, nec beneficium dici potest quod nulla utilitate sentitur: privilegia tibi quoque, quæ tribui scholæ tuæ ex principibus divalia constituta voluerunt, simili munificentia condonamus. Nec quidquam in his debes metuere, quæ forsitan novella usurpatione tentantur. Ab omni ergo damno oneribusque sordidis juste munivit antiquum. Sed quantum præsentis remuneratione tibi digna solvamus, futuris tamen votis spem maximam pollicemur. Sed quoniam angusta sunt beneficia, quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur, aderit providentia principalis; ut quos dignos favore nostro credimus, eos quoque majori honore cumulemus. Verum quia celari non decet regium bonum, impetrata præsentia ad provincialis judicis facito notitiam pervenire, quatenus spectabilitatem tuam decoratam nostro testimonio, universitatis corda cognoscant, tibi que ut pote militiæ ³⁴ munere persoluto, cultus competens pro nostrorum temporum laude servetur.

^a Religio Christiana imperari non potest. Lactantius: Defendenda religio est non occidendo, sed monendo; non sævitia, sed patientia; non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur et violabitur. Nihil tam voluntarium quam religio, in qua si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est. Recta igitur ratio est, ut religionem patientia vel morte defendas: in qua fides consecrata, et ipsi Deo grata est, et religioni addit auctoritatem. Lib. v Instit., cap. 20. Beda Histor. Anglic. lib. 1, cap. 26. Gregor. Nyssen. cap. 51 Cathec. Tertul. Apolog. cap. 25. Hilarius ad Constantium Augustinum. D. Ambrosius epist. 30 ad Valentin. Et præclara Constantinus in veteribus actis Silvestri papæ I

D apud Baronium tomo III, ad annum Christi 324. JURET.

Justiniano imperatori Theodahadus inf. lib. x, epist. 26. Cum Divinitas diversas patiatur religiones esse, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legisse voluntarie sacrificandum esse Domino, non cuiusquam cogentis imperio. Tertullianus ad Scapulam in fin. Non est (inquit) religionis cogere religionem: quæ sponte suscipi debet, non vi. Clemens initio lib. x Recognit. ad Jacobum frat. Dom. D. Bernardus in Cantica, serm. 66. Fides suadenda (inquit), non imponenda. FORN.

Porro hujus rescripti ad Judæos Genuenses emissi inscriptione admonitus conjicio in l. 8 de Judæis, ex Cod. Theodos. FORN. Et l. ult., cap. de Judæis. GUIL.

^b Vide l. ult., c. de Judæis.

EPISTOLA XXIX. A.

ADILÆ VIRO SENATORI, COMITI THEODORICUS REX.

Imperat ut tueatur prædia et homines Mediolanensis Ecclesiæ intra Siciliam constitutos; vult tamen ut causis publicis et privatis contra eos propositis quamprimum respondeant.

Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria, subjectorum otiosa tranquillitas), tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas; quibus dum æquabilia præstantur, misericordia Divinitatis acquiritur. Et ideo beatissimi viri Eustorgii episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, ut prædiis vel hominibus [ed. Niv. et Ga., honoribus] illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas salva civilitate præstare; nec a quoquam cujuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet Divinitatis intuitu sublevari. Ita tamen, ut causis publicis et privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant: quia sicut nolumus eos ab aliquo prægravari; ita exceptos a tramite justitiæ non patimur inveniri.

EPISTOLA XXX.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Eximitur ab illatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanensis Ecclesiæ, qui pauperum servitio deputandus erat; quæ gratia Ravennati Ecclesiæ antea concessa fuerat.

Non præjudicat juri publico personalis exceptio, quia beneficentem esse principem licet, nec intra regulas constituti potest magnificentia regalis arcari. Ita levia coerceatur gravissimis institutis; impatiens ambitio jure refrenetur: elementia non habet legem; nec debet sub angustis terminis benigna sequi quam [ed., quem] decet sine fine laudari. Defensores itaque sacrosanctæ Mediolanensis Ecclesiæ pro expensis pauperum, quæ sub lucri exaggeratione fundantur, unam sibi ex negotiatoribus urbis suæ desiderant oportere præstari: qui emptoris functus officio, exceptis negotiationis oneribus debeat implere quod suscipit. Hæc enim nos et Ravennati Ecclesiæ commemorant, motos rationali allegatione, tribuisse: quod pietatis exemplum, ad suum quoque commodum supplicat transferendum. Ideo illustris et præcelsa magnificentia tua (salva in aliis negotiationibus commoditate publica, quæ ab universo corpore consuevit inferri) unum eis, quem sibi visi fuerint eligere, deputabit; qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec monopolii nec siliquatici^b, nec aurariæ aliquid pensionis impendat, vel quodlibet gravamen ex permissa nundinatione sustineat. Cur enim illud tardemus annuere, unde nulla possumus damna sentire?

^a Citat hanc epistolam Baronius tom. VI Annal., ad an. Chr. 504.

^b Siliquaticum et monopolium erat mercatorum onera. Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendam, monopolium ab eo exigitur qui

EPISTOLA XXXI.

DROMONARIIS THEODORICUS REX.

Innuat se comiti sacrarum largitionum præcipisse ut in Hostiliensi loco dromonarii constituantur, quibus fiscalem pecuniam attribuit pro excursibus cum veredariis per alveum Padi more solito faciendis.

Publicis debent utilitatibus insudare qui nomen dedere militiæ. Quid enim agat homo, si professo desit obsequio, ut nec commoda privata reperiat, nec gloriam strenuitatis acquirat? Et ideo comiti sacrarum largitionum nostra præcepit auctoritas, ut in Hostiliensi loco constitui debeatis; quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredariis per alveum Padi more solito faciatis, ut diviso labore equis publicis debeat subveniri, quando cursus vester non atteritur^c, qui per vias liquidas expeditur. Non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. Vehiculum vestrum non sentit injuriam, nec defectam patitur, quod unda potius currente pertatur.

EPISTOLA XXXII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Decernit ut ad paludem Decennonii, quam patricius Decius exsiccandam pestulabat, duo senatores mittantur, qui spatium paludis fixis adnotatum terminis, juris ipsius Decii faciant.

Grata nobis est, Patres Conscripti, circa utilitates publicas impensa devotio: quia dum civium laudabiles animos comprobamus, locum justis beneficiis reperimus. Quid est enim tam senatorium, quam si utilitatibus publicis impendat affectam, ut possit prodesse patriæ, cui natus est? Vir itaque magnificus atque patricius Decius, glorioso circa rempublicam amore devinctus, ultro postulavit voto mirabili, quod vix potuisset sub consilio nostræ pietatis imponi. Paludem Decennonii, in hostis modum vicina vastantem, fovearum ore patefacto promisit absorbere: illam famosam sæculi vastitatem, quam sub diuturnitate licentiæ quondam mare paludestre possedit [ms. Rem. et ed. Ac., consedit], cultisque locis inimicum superfundens unda 35 diluvium, terrenam gratiam silvestri pariter horrore confudit: nihil utile nutriens, sub liquore spoliatum fructibus est solum, postquam obnoxium cœpit esse paludibus. Et ideo miramur prisæ confidentiæ virum, ut quod diu virtus publica refugit, manus privata suscepit. Hunc ergo audacem laborem aggressurum se laudabili perfectione pollicitus est; ut pereunte damno gurgite, quæ fuerant amissa, ulterius non perirent. Unde nostræ super hac parte serenitatis postulat jussiones, ut auctoritate publica subeat opus eximium, quod erit cunctis vianibus profuturum. Sed nos, P. C., quibus cordi est bonum desiderium juvare auxiliariis constitutis, præsentibus decretis annuimus, ut ad loca ipsa Decennonii duos ex vestro corpore diriga-

monopolium beneficio principis exercet, quo tamen uti hodie non licet ex l. 1, c. de monop. Brass.

^c Juret. putat hoc esse quod vocatur ab aliis evectio navalis.

tis, quibus arbitrantibus, quantum spatii restagnatis (Ed. Ac., negatis] incursibus paludestris illuvie occupavit, fixis terminis adnotetur; ut cum ad perfectionem promissam pervenerit, liberatori suo reddita terra proficiat; nec quisquam inde aliquid præsumat attingere, quod tandiu invadentibus aquis non potuit vindicare.

EPISTOLA XXXIII.

DECIO VIRO ILLUSTR, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Concedit Decio paludis Decennonii dominium; tum decernit, ut si quis hunc laborem una cum eo subeundum delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam susceperit.

Justitiæ ratio est, ut laudabile desiderium sequatur prosperitas jussionum; et quod bona voluntate suscipitur, regalibus quoque ordinationibus impleatur. Vobis itaque desideria justa poscentibus, præsentia auctoritate concedimus, ut stagnis Decennonii paludibusque siccatis, sine fisco possideas in solum rura revocata; nec ullam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas sub generalitatis testimonio absolvimus. Hinc etiam ad amplissimum senatum præcepta transmisimus, ut definito nunc spatio ad tuum pulchre transeat dominium, quod est a fœdis gurgitibus vindicatum. Æquum est enim ut unicuique proficiat labor suus; et sicut expendendo cognoscit incommoda, ita rebus perfectis consequatur augmenta. Illud etiam, qui studio reipub. semper invigilamus, aspeximus; ut si quis hunc laborem juncta tecum societate subire delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam suscipit: ut nec solus immensis oneribus prægraveris, et animosius peragatur, quod sub collegii adjuvacione suscipitur. Ita fiet ut et, quæ rebus maximis est amica, molesta careatur invidia. Quapropter gloriosis desiderijs gratanter (ed., navanter) insiste, ne opinioni tuæ grave sit in assumptis conatibus marcuisse. Intuere quippe omnium ora, atque oculos in te esse conversos; respice serenitatis nostræ suspensa judicia ad effectum operis instituti. Quanta vales animositate festina, ut dignus tanta re emerissem judicaris, qui jam nunc omnium admiratione laudaris.

EPISTOLA XXXIV.

ARTEMDORO PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Statuit ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expensa, sed subtracta, renunatur, et mœnibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecuniæ plectendos quidem fatetur, ipsis tamen clementer indulget.

Gaudemus in te nostra floruisse judicia; lætamur

* Augmentum patrimonii non sine labore quaeritur. L. si defunctus, c. arbit. tit. quemadmodum et pecunia. L. quod si minor, s. Scævola, D. de minor. beneficiis ecclesiastica. cap. super. de renunt. honoris augmenta. L. contra publicam, c. de re milit. stipendia longo sudore. L. fia. c. de omn. agr. des. Bross.

^b Juret. legit adunacione. Ea vox frequens Cassiodoro, ut lib. ix, ep. 33 et 36, et lib. v, ep. 3, et lib. III, ep. 1. Adunate sententias.

dignum præselem te Romanis arcibus existimare, qui generosis animis amicis fraudibus non passus es velare secretum: ne vos aut delicta complices facerent, aut securitas ad majora potius incitaret. Atque ideo universa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, et nunc magnitudinis tuæ discussione constituit abjuratam [mas., adjuratam; alii, abdicatam], cum nec reddita suo tempore, nec docetur expensa, sine aliqua dilatione resumatur, et vobis ordinantibus iterum Romanis mœnibus applicetur. Ne fas est enim ut in alios usus transeant quæ sibi subtracta non immerito Roma suspirat. Deberemus itaque celatores deputatæ pecuniæ immodica poena percellere, qui in tali causa nostram munificentiam fraudaverunt. Sed adfuit moderatrix, semper quæ nobis est juncta, clementia, ne indecore facta plectamus graviter incitante justitia. Sufficiat nobis cupiditatem non implese, quod voluit. Nec major potest provenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui se suppressa turpiter judicaverat [ed., vindicaverat] possidere.

EPISTOLA XXXV.

TANCILÆ VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Admonet ut perquirat statuam æneam de civitate Comensi furto ereptam, promittens centum aureos ei qui furta prodiderit.

Acerbum nimis est nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum urbium quotidie desideramus augere. Quocirca præsentibus te jussionibus admonemus, ut de Comensi civitate æneam statuam, quæ periisse suggeritur, omni animositate perquiras: spondens etiam centum aureos ^d, si quis hæc sacrilega prodere furta maluerit; quatenus promissio nostræ serenitatis trepidos ad spem confessionis invitet, quod etiam ad te destinata edicta proloquuntur. Sed cum hæc tamen jussa promulgaveris, si adhuc facinus secreta velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari: a quibus sub terrore perquire quo ministro fuerit perpetratum. Ab imperiis enim harum rerum statuæ facilis eversio non fuisset, nisi eam tentasset movere loco magistra præsumptio.

36 EPISTOLA XXXVI.

SIVE EDICTUM THEODORICI REGIS.

Promittit rex centum aureos et criminis indulgentiam ei qui furtum statuæ æneæ sponte retulerit. Tum minuitur mortem ei qui celaverit culpam, et alieno indicio detectus fuerit.

Quamvis ad prodicionem sceleris relaxata nimis poena sufficiat, nec parvum sit munus audaciæ supplicii declinasse terrorem, addimus tamen præmium,

^c De cuius ratione præscribitur imperatoris Zenonis constitutio, lib. vii cod. de ratiocin. oper. public. FORN.

^d Furtum indicanti præmium proponitur, quod et jure fit. L. 16, solent, de præsc. verb.; l. 13, si Balsatorum, c. de fidejuss.; l. 4, l. 5, D. de cond. ob tur. caus. Et Athenis usitatum ex Suidæ collectaneis in Diagora, Melio et Ammonio, in dictione *ἱεραπέλα* manifestum est. FORNER.

quod habere innocentia solet : non quia commissa placuerunt, sed delectat nos munificos esse in amore vindictæ. Quæpropter præsentis edicti unusquisque auctoritate cognoscat, centum se aureos largitate nostra promereri, si prodat qui statuum de Comensi civitate rapuerit; et de suo facto (quod maxime nocens requirit) indulgentiam se noverit habiturum. Damus in æneo compendio aureum munus; et metalla, quæ invenire possumus pretiosiora, largimur: illud potius hac liberalitate redimentes, ne transeat in usum, quod constat esse prohibitum. Quis ergo tanta stultitiæ cæcitate damnetur, ut dubitet erumpere, quando et securitatem reperit, et præmium confessionis acquirit? Si quis autem dissimulandum forte crediderit, eumque aliquo veritatis indicio serenitas nostra detexerit, ultimo se noverit discrimine rapiendum. Indignum est enim ut qui respaunt indulgentiam nostram, detectis postea suffragetur humanitas.

EPISTOLA XXXVII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Concedit rex Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum supra consuetudinem, aliam millenam.

Provectum [ed., Proventum] regni nostri benignitas debet æmulari, ut tantum humanitas relaxet dona quantum respub. suscepit augmenta. Non enim aliter laudatum modum possumus custodire, nisi ad considerationem rerum nostrum debeamus excitare propositum. Inter tot enim quotidie, Deo propitiante, successus, tenacitatis esset vitium angusta largitate contentum. Atque ideo illustris magnificentia tua præsentis auctoritate cognoscat, Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum [Accur., tertiarum] supra consuetudinem, aliam millenam esse deputandam. Cupimus enim libenter impendere quæ ad salubritatem civium novimus pertinere: quia laudes sunt nostrorum temporum, celebrata gaudia populorum.

EPISTOLA XXXVIII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Prohibet ne Sipontini negotiatores hostium depopulatione vastati, per iuge biennium ob solutionem fisci, et ob ea quæ mutuo acceperant vexentur.

Opes nostras cupimus thesauro pietatis augeri: exsecrantes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquisita. Molesta est illatio nostræ clementiæ, quæ defletur, quia quidquid sub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. Urbis itaque Sipontinæ negotiatores hostium se asserunt depopulatione vastatos. Et quia egentium levamina nostras potius divitias æstimamus, illustris magnificentia tua per hoc iuge biennium nuncupatos nulla faciat coemptione [ed. Ac., commotione] vexari. Sed quoniam lapsos nihil relevasse præcitat, si onus aliud

solutionis accedit: qui memoratis negotiatoribus noscuntur mutuasse pecuniam, celsitudo tua faciat admoneri ne in hoc biennii spatio quidquam de credita summa æstiment postulandum, quatenus sub induciis supradictis et datam possint reparare pecuniam, et aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. Quid enim proficit creditorem se urgere, quando incassum nititur nudatos exigere? Quibus magis prospicimus, si ad mutua sustinendo pervenire faciamus.

EPISTOLA XXXIX.

ALOISIO ARCHITECTO THEODORICUS REX.

Significat rex se cupere Aponum fontem, cujus varias virtutes graphice describit, refici. Quod ut prospere succedat, jubet antiquam illic ædificiorum soliditatem innovari, palatium quoque longa senectute quasatum reparari.

Si audita veterum miracula ad laudem nostræ clementiæ volumus continere (quoniam augmenta regalis gloriæ sunt, cum sub nobis nulla decreascent), quo studio convenit reparari quod et nostris oculis frequenter constat offerri? Delectat enim saluti ferri Aponi meminisse potentiam, ut intelligas quo desiderio cupimus reficere, quod de memoria nostra nescit exire. Cæruleum fontem vidimus in formam dolii concavis hiatibus æstuantem, et fornaces anhelantium aquarum circumducto tereti labio (ms. And., tentilabio. Ed. Niv. et Gam., tentilatio), naturæ probabili dispositione coronatas; quæ licet, more calidæ, nebulosos vapores exhalent, hanc tamen jucundam perspicuitatem aspectibus humanis aperiunt, ut quivis hominum illam gratiam desideret contingere, etiam cum non ignoret ardere. Ore plenissimo, in spheræ similitudine, supra terminos suos aquarum dorsa turgescunt. Unde latex tanta quiete defluit, tanta quasi stabilitate decurrit; ut eum non putes crescere, nisi quia inde aliquid rauco murmure sentis exire. Veniunt aquæ per argentes meatus tali fervore succensæ, ut post recurva spatia, quæ arte facta sunt longiora, calores sint maximos reddituræ [ed., in calores maxime sunt reddituræ]. O magistri mirandum semper ingenium, ut naturæ furentis ardores ita ad utilitatem humani corporis temperaret, ut quod in origine dare poterat mortem, doctissime moderatum et delectationem tribueret et salutem! Juvat videre secretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum undis indesinenter ardorem, et calorem venire decursu rivi, unde usualiter solebat exstingui. Merito dicunt philosophi elementa sibi mutuis complexibus illigari, et mirabili conjungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem substantiam vapores producere constat ignitos, qui mox ad thermarum ædificia decora pervenerunt, illis a cautibus vada descendens, et

^a I. morte, quod ultimum supplicium, et animadversio ultima definitur, l. ult. de poen.; l. ult. de sepulc. viol.; l. 31, omnes, c. de episc. et cler. Ultima poena, Suet. in Julio, ἐσχάτη τιμωρία, Harmenop. et novell. 153. Novissima exempla, Cornel. Taciti lib. XII et XV. FORNER.

^b Os fontis. infr. lib. III, epist. ult. Paulo post, caput fontis vocat: et Ulpian. l. 4, D. de aqu. quot. id. et æstiv. FORN.

^c Perennitas aquar. Ulpian. l. 1, § *quanquam, de aqu. quotid. et æstiv.* Theophr. de rerum divis. τὴ ὕδωρ τὸ ἀίψαρον exposuit. FORN.

aera sua qualitate succendit, et tactu fit habilis, cum recepta fuerit in lavacris : unde non tantum deliciosa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. Scilicet sine tormento cura, sine horrore remedia, sanitas impunita, balnea contra diversos dolores corporis attributa ^a. Quæ ideo Aponum Græca lingua beneficalis nominavit antiquitas ^b; ut causam tanti remedii æger cognosceret, cum de tali nomine dubium non haberet. Sed inter alia loci ipsius bona, illud quoque stupendum esse didicimus, quod una fluentorum naturæ diversis ministeriis videatur accommodata. Nam protinus saxo suscipiente collisa inhalat primæ cellulæ sudatoriam qualitatem; deinde in solum mitigata descendens, minaci ardore deposito, suavi temperatione mollescit; mox in vicinum producta, cum aliqua dilatione torpuerit, multo blandius intepescit; postremo ipso quoque tepore derelicto, in piscinam Neronianam frigida tantum efficitur, quantum prius feruisse sentitur. Non immerito auctoris sui participans nomen, collega est cum viriditate gemmarum; ut ipsa quoque vitrei elementi colore perspicua, quasdam trementes undas quieta commoveat. Sed ut ipsum quoque lavacrum mundius redderetur, stupenda quadam continentia disciplina, in undam, qua viri recreantur, si mulier descendat ^c, incenditur : propterea quod et ipsis altera exhibitio decora collata est; scilicet, ne ardentium aquarum fecundissimum locum non crederent habuisse, unde plurima largiretur, si uterque sexus uno munere communiter uteretur. Hæc perennitas aquarum intelligendi præstat indicium, per igneas terræ venas occultis meatibus influentem deintus, in auras erumpere excocti fontis irriguam puritatem. Nam si naturæ fuisset illud incendium, sine interitu substantiæ non fuisset amissum [ed. Ac. et For., admissum]. Sed aquæ materia sensibilis, sicut peregrinum contraxit ignem, sic iterum nativum facile recipit [ed. Ac., repetit] algorem. Præstat et aliud adjutorii genus vis illa medicabilis; nam juxta caput fontis scintillosi quemdam sibi meatum provida natura formavit. Hinc desuper sella composita, quæ humanis necessitatibus in absidis speciem perforatur, ægros suscipit interno humore defluentes : ubi dum fessi nimio languore conserderint, vaporis illius delectatione recreati, et lassa viscera reficiunt, et humores noxia infusione largatos [ed. Niv. et Gam., laxatos], vitali ariditate constringunt; ut quasi aliquo desiderabili cibo refecti, valentiores queant protinus invereri. Sic medicabili substantiæ venit a sulphure, quod calet; a salsedine, quod desiccet. Talia posteris non tradere, hoc est

A graviter in longa ætate peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum soliditas innovetur, ut sive in thermis, sive in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconstrui. Virgulta quoque noxia ^d importunitate nascentia, evulsis cespitibus auferantur : ne radicum quidam capilli paulatim turgentes, fabricarum visceribus inserantur, et more vipereo prolem sibi fecunditate contraria nutriant, unde se compago casura dirumpat. Palatium quoque longa senectute quassatum reparatione assidua corroborata. Spatium quod inter ædem publicam, et caput igniti fontis interjacet, silvestri asperitate depurga. Rideat florenti gramine facies decora campestris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate lætatur; miroque modo dum proxime salem generet sterilem, nutriat pariter et viroses. Sed non his tantum beneficiis Antenorea terra secunda est; infert et alia, quæ multo grandius obstupescas. Corda illa (ut ita dixerim) montium, in vicem secretarii, negotia contentiosa distinguunt. Nam si quis forte pecus furatum pilis nativis solito more spoliare præsumpserit, undis ardentibus frequenter immersum, necesse est ut antea decoquat quam emundare prævaleat. O vere secretarium jure reverendum, quando in his aquis non solum sensum, sed etiam verum constat esse iudicium; et quod humana nequit altercatione dissolvi, fontium datum est æquitatē definiri. Loquitur illic tacita natura, dum iudicat, et sententiam quodammodo dicit, quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis ista conservare negligat, quamvis plurima tenacitate sordescat? Siquidem ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum. Et ideo pecunia, quæ tibi data est, si opus non poterit implere susceptum, quantum adhuc expendendum esse credideris, missis nobis brevibus, indicabis : quia non gravamur expendere, ut tanta videamur ruris amœna [ms. Rem., ruris moenia] custodire.

38 EPISTOLA XL.

BOETIO PATRICIO THEODORICUS REX.

Dicit regem Francorum citharædum magnis precibus expetiisse. Rogat Boetium musicæ peritum, ut eum eligat. Multa de musicæ laude, tonis, modis, etc., disserit.

Cum rex Francorum, convivii nostri fama pellectus, a nobis citharædum magnis precibus expetiisset, sola ratione complendum esse promisimus, quod te eruditionis musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere. Quid enim illa præstantius, quæ cœli machinam sonora dulcedine, et naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis suæ gratia comprehendit? Quidquid enim in

loco ponitur, significat Cassiodorus. FORN.

^a Unde Mart. 6 : Fontes Aponi rudes puellis, D. Grul. et Cujac.

^b Arborum radices fabricis inferunt ruinam, inf. lib. vii, form. 6; l. 1, c. de aquæduct.; l. 1, c. de interd. Harmenop. lib. ii, tit. 4, περί φυτῶν : Ἡ τῶν φυτῶν καταφύττεισι οὐ τὰς τυχοῦσας ταῖς οἰκίαις ἐπιπέρει βλάβας, ῥιζοβολοῦντι γὰρ φυτὰ, etc. LOCUS huic similis ac fere geminus. FORN.

^a Savaro ad Sidon. Apollin. lib. v, ep. 3, reponit ex fide veter. cod. dolos, et probat veteres sic locutos. JUR.

^b Si verum amamus, nullum homini majus a Deo donum concedi potest secunda corporis valetudine : ex qua morum conditio quadamtenus temperatur, Ælianus de Socrate. Hinc ἀπονος, id est labore carens, a Julio Polluce Onomasticou lib. ἀνοσος καὶ ἀπόστος exponitur. Fontem igitur Aponum morborum expertem, quod summi beneficii ac felicitatis

conceptum alicujus modificationis existit, ab harmoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchre loquimur, convenienter movemur; quæ quoties ad aures nostras disciplinæ suæ lege pervenerit, imperat cantum, mutat animos: artifex auditus, et operosa delectatio. Hæc cum de secreto naturæ, tanquam sensuum regina, tropis suis ornata processerit, reliquæ cogitationes exsiliunt, omniaque facit ejici, ut ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam jucundat, tumidos furores attenuat, cruentam sævitiam efficit blandam, excitat ignaviam soporantemque languorem [*ms. Aud. et D., Gr. et Cuj.*, ignavia soporantem humorem; *Ms. Rem.*, saporat languorem], vigilantibus reddit saluberrimam quietem, vitiatam [*ms. Aud.*, humatam] turpi amore ad honestum studium revocat castitatem, sanat mentis tædium bonis cogitationibus semper adversum, pernicioosa odia convertit ad auxiliatricem gratiam; et quod beatum genus curationis est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones. Incorporream animam corporaliter mulcet, et solo auditu ad quod vult deducit: quam tenere non prævalet verbo tacito manibus clamat, sine ore loquitur, et per insensibilium obsequium prævalet sensuum exercere dominatum. Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui singuli provinciarum ubi reperti sunt nominibus vocitantur. Miseratio quippe divina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudanda. Doriis pudicitia largitor, et castitatis effector est. Phrygius pugnas excitat, et votum furoris inflammat. Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Jastius intellectum obtusis acuit, et terreno desiderio gravatis celestium appetentiam bonorum operator indulget. Lydius contra nimias curas animæque tædia repertus, remissione reparat, et oblectatione corroborat. Hæc ad solutiones corruptibile sæculum flectens, honestum remedium turpe fecit esse commentum. Hic vero numerus quinaris trina divisione consistit. Omnis enim tonus habet summum, et imum; hæc autem dicantur ad medium. Et quoniam sine se esse non possunt, quæ alterna sibi vicissitudine referuntur, utiliter inventum est, artificialem musicam, id est auctorum operationibus diversis organis exquisitam, modis quindecim contineri. His rebus aliquid majus adficiens humana solertia, terris quamdam harmoniam doctissima inquisitione collegit, quæ diapason nominatur, ex omnibus scilicet congregata; ut virtutes, quas universum melos habere potuisset, hæc adunatio mirabilis contineret. Hinc Orpheus multis animalibus efficaciter imperavit, vagosque greges contemptis pascuis ad audiendi epulas potius invitavit. Illo cantante amaverunt siccas Tritones terras; Galatea lussit in solidis; deseruerunt urai amabiles silvas; leones domestica tandem canbata reliquerunt; juxta prædonem suum præda gaudebat. In unum conventum contraria vota collecta sunt, et fidem dicente Iyra, omnia sibi adversa crediderunt. Amphion quo-

A que Dirceus, canendo chordis, Thebanos muros dicitur condidisse; ut cum homines labore marcidos ad studium perfectionis erigeret, saxa ipsa crederentur relictis rupibus advenisse. Musæum etiam et artis Orphei filium, et naturæ, Maronis præpotens lingua concelebrat: dicens apud inferos in summa beatitudine constitutum, quod per Elysios campos felices animas septem chordarum pulsibus amœnabat, significans summo præmio perfrui, cui disciplinæ hujus contigerit suavitatibus epulari. Sed hæc omnia humano studio per mannalem musicam videntur effecta. Naturalis autem rhythmus animatæ voci cognoscitur attributus: qui tunc pulchre melos custodit, si apte taceat, congruenter loquatur, et per accentus viam musicis pedibus composita voce gradiatur. B Inventa est quoque ad permovendos animos oratorum fortis ac suavis oratio, ut criminosis irascantar judices, misereantur errantibus; et quidquid potest eloquens efficere, ad hujus disciplinæ non est debium pertinere gloriam. Poetis etiam, Terentiano testante, duo primum metra principalia sunt attributa, id est, Heroicum et Iambicum: unum quod erigeret, alterum quod placaret. Ex quibus ad oblectandum animos audientium diversa progenita sunt. Et ut in organis toni, ita in humana voce varias animi affectiones gravis metra pepererunt. Sirenas in miraculum cantasse cariosa^a prædit antiquitas; et quamvis navigantes fluctus abduceret, carbasa ventus inflaret, eligebant suaviter decepti scopulos incurere, ne tantam paterentur dulcedinem præterire. C Quibus solus Ithacus evasit, qui nautis sollicitatorem protinus obstruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitavit vir prudentissimus felicissimam surditatem, et quam vincere intelligendo non poterat, melius non advertendo superabat. Se vero soliditati arboris constrictis nexibus illigavit, ut et famosos cantus liberis auribus probare potuisset, et pericula dulcionæ vocis unda rapiente vincens evaderet. Verum ut et nos talia exemplo sapientis Ithaci transeamus, loquamur de illo lapsu a caelo Psalterio, quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum præ animæ sospitate composuit, ut his hymnis et mentis vulnera sanarentur, et Divinitatis singularis gratia conquiratur. En quod sæculum misetur et credat: pepulit Davidica lyra diabolum; nonus spiritibus imperavit; et canente cithara ter rex in libertatem reddiit, quem internus inimicus turpiter possidebat. Nam licet hujus delectationis organa multa fuerint exquisita, nihil tamen efficacius est inventum ad permovendos animos, quam concava³⁹ citharæ blanda resultatio. Hinc etiam appellatam existimamus chordam, quod facile corda moveat. Ubi tanta vocum collecta est sub diversitate concordia, ut vicina chorda pulsata alteram faciat sponte contremiscere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est convenientiæ, ut rem insensualem sponte se movere faciat, quia ejus sociam constat agitatam. Hinc diversæ veniunt sine lingua voces; hinc variis

^a D. Juret. putat legendum *cariosa*, vel *cana*, ut infra lib. III, ep. 33, *cana* dicitur antiquitas.

sonis efficitur quidam suavissimus chorus, illa acuta A nimia tensione, ista gravis aliqua laxitate, hæc media tergo blandissime temperato; ut homines se ad tantam perducere non prævaleant unitatem, in quantum ad socialem convenientiam ratione carentia pervenerunt. Ibi enim quidquid excellenter, quidquid ponderatim, quidquid rauce, quidquid purissime, aliasque distantias sonat, quasi in unum ornatum constat esse collectum. Et ut diadema oculis varia luce gemmarum, sic cithara diversitate soni blanditur auditui. Musarum tela loquax, stamina verbosa, fila canentia, in quibus arguto plectro textitur, quod dulciter audiatur. Hanc igitur ad imitationem variæ testudinis Mercurius dicitur invenisse, quam tanta utillima procurantem astronomi inter stellas requirendam esse putaverunt: persuadentes cœlestem B esse musicam, quando lyre formam comprehendere potuerunt inter sidera collocatam. Harmonia vero cœli humano sermone idonee non potest explicari, quam ratio tantum animo dedit, sed auribus natura non prodidit. Dicunt enim debere credi, ut beatitudo cœlestis illius oblectationibus perfruatur, quæ nec fine deficit, nec aliqua intermissione marcescit. In ipso quippe intellectu habitare referunt superna, ipsis deliciis cœlestia perfrui, et talibus contemplationibus inhærentia beatis jugiter delectationibus contineri. Bene quidem arbitrati, si causam cœlestis beatitudinis non in sonis, sed in Creatore posuissent: ubi veraciter sine fine gaudium est, sine aliquo tædio manens semper æternitas; et inspectio sola Divinitatis efficit, ut beatus esse nil possit. Hæc veraciter C perennitatem præstat, hæc jucunditates accumulatur: et sicut præter ipsam creaturam non exstat, ita sine ipsa incommutabilem lætitiâ habere non prævalet. Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gratum est de doctrina colloqui eum peritis), citharædum, quem a nobis diximus postulatum, sapientia vestra eligat præsentî tempore meliorem: facturus aliquid Orphei, cum dulci sono gentili um fera corda domuerit. Et quantæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostra æquabili compensatione referentur: qui et imperio nostro paretis, et quod vos clarificare possit, efficitis.

EPISTOLA XLI.

LUDUIN^a REGI FRANCORUM THEODORICUS REX.

Gratulatur Clodovæo de victoria reportata ex Ala-

^a Sic Luduin dicitur infra lib. III, epist. 4, qui et Clodovæus. Vide Baronium tom. VI Annal. ad an. Ch. 499, sub cap. 27, pag. 594. Qui putat hanc epistolam fuisse scriptam anno supra citato. JUR.

Luduin, id est Clodovæo, quia Ludovicus dicebatur, inquit Hermann. Contractus in Chronico: et ait victoriam Alemannorum, quam hic nuntiat Theodoricus, circa annum Christi 508, Anastasiani vero Imperii 48, contigisse, Felice et Secundino coss.

manus; tum suadet clementiam erga illos qui Italiæ finibus exterriti celabantur; tandem monet se binos legatos cum citharædo expetito in Galliam misisse.

Gloriosa quidem vestræ virtutis affinitate^b gratulamur, quod gentem Francorum prisca ætate residem, feliciter in nova prælia concitastis, et Alamannicos populos, causis fortioribus inclinatos, victrici dextera subdidistis. Sed quoniam semper in auctoribus perfidiæ ressecabilis videtur excessus (quia et primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta), motus vestros in fessas reliquias temperate: quia jure gratiæ merentur evadere, quos ad parentum vestrorum^c defensionem respicitis confugisse. Estote illis remissi [ms., remissus], qui nostris finibus celantur exterriti [Gr. Cuj. et Forn., externi]. Memorabilis triumphus est, Alamannum acerrimum sic expavisse, ut tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat illum regem cum gentis suæ superbia cecidisse; sufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim servitio subjugatam. Nam si cum reliquis confligis, adhuc cunctos superasse non crederis. In talibus causis accipe frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato fine peracta sunt. Is enim vincit assidue, qui novit omnia temperare, dum jucunda prosperitas illis potius blanditur, qui austeritate nimia non rigescunt. Cede itaque suaviter genio nostro, quod sibi gentilitas communi remittere consuevit exemplo. Sic enim fit, ut et meis petitionibus satisfacisse videamini, nec sitis solliciti ex illa parte, quam ad nos cognoscitis pertinere. Quocirca salutantes honore et affectione, qua dignum est, illum et illum legatos nostros ad excellentiam vestram consueta charitate direximus; per quos et sospitatis vestræ indicium, et speratæ petitionis consequamur effectum. Quædam vero, quæ ad nos pro vestris utilitatibus pervenerunt, per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimos; ut cautiores effecti, optata possitis victoria constanter expleri. Vestra siquidem salus, nostra gloria est; et toties regnum Italiæ proficere judicamus, quoties de vobis læta cognoscimus. Citharædum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitur, qui ore manibusque consona voce cantando^d, gloriâ vestræ potestatis oblectet. Quem ideo fore credimus gratum, quia ad D vos eum judicastis magnopere dirigendum.

[lege Venantio Juniore et Celere coss.]. FORNER.

^b Nam Theodoricus, ut regni sui vigi stabiliret, Adelphedam sororem Francorum regi copulaverat. MATTHÆUS PALMERIUS. FORN.

^c Nam Theodoricus sororem Clodovæi in matrimonio habuit. GREG. TURON. FORN.

^d Inde loquacissimæ manus dictæ, et linguosæ dîgiti. Infra lib. IV, epist. ultima. JUNIUS.

LIBER TERTIUS.

40 EPISTOLA PRIMA ^a.

ALARICO REGI VISIGOTHORUM THEODORICUS REX.

*Monet, ne in multitudine parentum confidat, nec bel-
lulo regi Francorum indicat, donec legatos ad illum
dirigat, qui litem inter eos motam dirimant; et hanc
ob rem ei mittit legatos, qui etiam Gundibadum et
alios reges conveniant.*

Quamvis fortitudini vestrae confidentiam tribuat parentum vestrorum innumerabilis multitudo, quamvis Attilam potentem reminiscamini Visigothorum viribus inclinatum: tamen quia populorum ferocia corda longa pace mollescent, cavete subito in aleam mittere quos constat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis est hominibus conflictus, si non sit assiduus; et nisi usu praesumatur, concertandi subito fiducia non habetur. Absit ut vobis aliquid indignatio caeca surripiat. Moderatio provida est, quae gentes servat. Furor autem instantia plerumque praecipitat, et tunc utile solum est ad arma concurrere, cum locum apud adversarium justitia non potest invenire. Quapropter sustinete, donec ad Francorum regem legatos nostros dirigere debeamus, ut litem vestram amicorum debeant amputare judicia. Inter duos enim nobis affinitate conjunctos non optamus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forsitan inveniri. Non vos parentum fusus sanguis inflammat, non graviter urit occupata provincia, adhuc de verbis parva contentio est: facillime transigitis, si non per arma vestros animos irritetis. Objiciamus, quamvis cognato, cum nostris conjuratis eximias gentes. Justitia, quae reges efficit fortiores, cito convertit animos, qui contra se tales sentit armatos. Et ideo salutationis honorificentiam praelocti, legatos nostros illum et illum ad vos credimus esse dirigendos: qui vobis et mandata nostra sufficienter insinuent, et usque ad fratrem nostrum ^b Gundibadum, vel alios reges, cum vestra voluntate deproperent: ne videamini eorum inmissione laborare, qui maligne gaudent alieno certamine. Avertant enim divina, ut supra vos iniquitas illa praevaleat. Commune malum, vestrum judicamus inimicum. Nam ille me jure sustinebit adversum, qui vobis nititur esse contrarius.

EPISTOLA II.

GUNDBADO REGI BURGUNDIONUM THEODORICUS REX.

Suadet Gundibado, legatis ad eum missis, concordiam Alaricum inter et Clodovæum restituat.

Grave malum est inter charas [alii, curas] regiasque personas, voluntates sibimet videre contrarias, et dissimulando spectare, ut de uno aliquid dolendum possit emergere. Non sine invidia nostra geritur, si nobis patientibus affinium clade dimicetur. Habetis omnes per me pignora magnae gratiae: non est unus ab alio segregatus; si quid in ⁴¹ vobis delinquitis, meo graviter dolore peccatis. Nostrum est,

^a Baronius refert hanc epistolam et tres sequentes ad annum Christi 507, tomo VI Annal, pag. 533, edit. Antwerp.

^b Visigothorum, qui Aquitaniam tunc obtinebant.

A regios juvenes objecta ratione moderari: quia illud in nobis [alii, in vobis] vere sentiunt displicere, qui dum male cupiunt, audaciam suae voluntatis retinere non possunt. Vereantur senes, quamvis sint florida aetate ferventes. Sciant nos adversarios esse contrarietatis suis, et illud velle persequi, ne ab utrisque possit excedi. Decet enim nos aspera verba dicere, ne affines nostri ad extremum debeant pervenire. Et ideo illum et illum legatos ad fraternitatem tuam credimus destinandos, ut, si filio nostro Alarico visum fuerit, ad regem Francorum cum juratis nobis gentibus dirigere debeamus: quatenus causa quae inter eos vertitur, amicis mediis rationaliter absidatur. Convenit enim tales tantosque reges non inter se lamentabiles rixas quaerere, ut de suis et nos possint casibus sauciari. Quapropter fraternitas vestra, adhibito mecum studio, eorum nititur reparare concordiam: quia nemo potest credere sine nostro voto illos ad haec praelia pervenisse, nisi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, nostra potius esse certamina. Aliqua vero a praesentium gerulis litterarum sermone vobis commissimus intimanda; ut sic prudentia vestra cuncta componat, quemadmodum consuevit, Deo juvante, perficere, unde solet diligentissime cogitare.

EPISTOLA III.

HERULORUM, GUARNORUM, THORINGORUM REGIBUS THEODORICUS REX.

Hortatur ut mittant legatos una cum suis et Gundibadi ad Clodovæum; ut aut expeditionem in Visigothos cohibeat, et leges gentium quaerat: aut omnium passurum se incursum sciat.

Superbiam Divinitati semper exosam persequi debet generalitatis assensus. Nam qui vult opinabilem gentem voluntaria iniquitate subvertere, non disponit caeteris justa servare. Passima consuetudo est despiciere veritatem. Credit sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine sperare. Et ideo vos, quos conscientiae virtus erigit, et consideratio detestabilis praesumptionis accendit, legatos vestros, una cum meis et fratris nostri Gundibadi regis, ad Francorum regem Luduin [ed., Ludovicum] destinate; ut aut se de Visigothorum conflictu considerata aequitate suspendat, et leges gentium quaerat: aut omnium patiatu incursum, qui tantorum arbitrium judicat esse temnendum. Quid quaerit ultra, cui offertur absoluta justitia? Dicam plane quod sentio: qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare. Sed melius est, ut inter initia perniciose reprimatur assumptio; ut sine labore perficiatur omnium, quod certamen esse poterat singulorum. Recolite namque Eurici [ed., Henrici] senioris affectum, quantis vos juvit semper muneribus, quoties a vobis proximarum gentium imminetia

Clodovæus et Alaricus elegere arbitrum belli Theodoricum: cujus arbitrio nolens parere Alaricus a Clodovæo victus est. Aimoin. Monach. lib. 1, cap. 20. FORNER.

bella suspendit. Reddite filio ejus gratiam, quam tamen [ed., tantum] agnoscitis vestris utilitatibus attributam. Nam si tanto regno aliquid prævaluerit, vos aggredi sine dubitatione præsumet. Quapropter excellentiam vestram epistolari sermone salutantes, per legatos nostros illum et illum præsentium portitores, verbo vobis aliqua dicenda commisimus; ut vos, qui nostrum sequimini, Deo juvante, dispositum, unus complectatur assensus; et foris hoc agatis, ne in vestris provinciis dimicare possitis.

EPISTOLA IV.

LUDUVI REGI FRANCORUM THEODORICUS REX.

Hortatur ne bellum adversus Alaricum pareat, donec eorum controversia mediis amicis dirimatur; et minatur a se et ab amicis arma movenda in eum qui hæc monita contempserit. Quapropter ad utrumque legatos mittit.

Adeo inter reges affinitatis jura, divina coalescere voluerunt, ut per eorum placibilem animum proveziant quies optata populorum. Hoc enim sacrum est, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obsidibus habeatur fides, si non credatur affectibus? Sociantur proximitate domini, ut nationes divisæ similis debeant voluntate gloriari, et quasi per alveos quosdam concordie adunata se possint gentium vota conjungere. Quæ cum ita sint, miramur animos vestros sic causis mediocribus excitatos, ut cum filio nostro Alarico rege durissimum velitis subire conflictum; ut multi, qui vos metuunt, de vestra concertatione latentur. Ambo estis summarum gentium reges, ambo ætate florentes. Non leviter regna vestra quassatis, si data partibus libertate configitis. Virtus vestra patriæ non fiat inopinata calamitas, quia grandis invidia est regum, in causis levibus gravis ruina populorum. Dicam libere, dicam affectuose quod sentio: impatiens sensus est ad primam legationem protinus arma commovere. A parentibus, quod queritur, electis iudicibus expetatur. Nam inter tales viros et illos [ms. R., illis] gratum est dare, quos medios volueritis efficere. Quid de nobis vos ipsi æstimare poteritis, si nos intentiones vestras reliquisse cognoscitis? Absit ille conflictus, ubi unus ex vobis deleri poterit inclinatus. Abjicite ferrum, qui in meum pugnare vultis opprobrium. Jure patris vobis interminor et amantis. Ille nos, et amicos nostros patietur adversos, qui talia monita (quod non opinamur) crediderit esse temnenda. Quapropter ad excellentiam vestram illum et illum legatos nostros magnopere credidimus dirigendos: per quos etiam ad fratrem vestrum, filium nostrum, regem Alaricum scripta nostra direximus, ut nullatenus inter vos scandala seminet aliena malignitas; sed in pace perseverantes, quæ sunt inter vos, mediis amicis, placibiliter finire debeatis. Per eos etiam et verbo vobis aliqua dicenda mandavimus; ut gentes quæ sub parentibus vestris longa pace floruerunt, subita non debeant concussione vastari. Illi enim credere debetis, quem vestris utilitatibus arridere cognoscitis: quoniam qui vult alium in præcipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere.

42 EPISTOLA V.

IMPORTUNO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Laudatur cum patre et patris Importunus, et ei ob præclara merita patriciatus insignia conferuntur.

Si te aut nobilitas sola decoraret, aut meritorum tantum laude polleres, conferendas forsitan dignitates dilatione probabili librarem: ne magna vilescerent cum simul omnia funderentur. Nunc autem cum te universa facto agmine comitentur, nec desit uni quod prædicatur in pluribus, convenit justitiæ nostræ ut cum tu copiosa bona protuleris, uberrime te repleat munificentia principalis. Non enim cresendi vobis hic ordo, qui multis est: paulatim provehi, mediocris probatur esse virtutis; dum morosius agnoscitur quod sub levitate præparatur [ed. Ac., præstatur]. Salto quodam se tendit vestra prosperitas, solaque perfectio a vobis queritur, cum vobiscum multa nascantur. Elaboratæ sunt enim longa ætate vestri generis dignitates, quæ notissimo quodam habitaculo lares in vestra posuere familia. Nam, ut prisca sæcula transeamus, quæ affatim viros sunt visa perferre præcipuos, gemino radios patris ac patris decore conspicuus; qui non solum ornamentum familiæ suæ, sed ipsi decus senatui præstitere: modernis sæculis moribus ornabantur antiquis; bonitate præditi, constantia gloriosi, in amicitia proni, ad odia sumenda difficiles. Ita, quod maximum felicitatis genus est, cum multæ probarentur esse potentie, invidiam illos persequentium contigit non habere. Pendebant quinimo circa eos anxia vota civitatis, crescentes supra privatos publicus amor eorum. Senatus animum eorum sequebatur, turba propositum. Et necesse erat Romam velle quod cuncti videbantur optare; miroque prosperitatis eventu firmum circa eos custodiebat arbitrium voluntas vaga populorum; quod inter cæteras dignitates munus judicamus esse præcipuum. Nam si paucorum amor juste jam gloria est, tantæ civitatis affectus quod potest habere præconium? Proinde sicut omnia ingrata videntur obscura, sic generaliter dilecta præclara sunt. Tot igitur parentum laude decoratus, tot etiam morum luce conspicuus, sume post consulares fasces emeritos, patriciatus insignia, tuarum munus plenarium dignitatum; et cani honoris infulis adultam cinge cæsariem, qui meritorum laude ætatis præjudicia superasti. Cur enim tardo evenirent præmia cui tot generis suffragabantur exempla? Eligitur quippe in te nascendi laus, vivendi gloria; et cum multa trahas ab antiquis, meruisti placere de propriis. Ab ipso quippe vitæ principio, quod inter adultantium greges rarum solet esse, nobilibus studuisti fidem virtutibus exhibere. Atque ideo instituti tui firma vestigium, ut qui primævus gloriam consecutus es, florentibus annis gloriosis honoribus augearis. Inspice denique quanta tuorum laude præcipua decoreris. Culpæ genus est non te fecisse quod summum est. De maturitate quippe tua multo debent venire meliora, qui in ætate tenera te novimus fecisse prædicanda. Confidimus enim nec tui generis institutum, nec nostrum circa te errare posse iudicium.

EPISTOLA VI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Multis laudibus senatum Romanum æque ac Importunum extollit, quem ad patriciatus dignitatem evocarat, senatuique plurimum commendat.

Gratum quidem nobis est, Patres Conscripti, personas novas ad honorum celsa producere [*ms.*, perducere]. Delectat peregrini germinis viros gremio libertatis inserere, ut variis frondescat senatus aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conventum, et lætam reddit faciem publicam honorata frequentia. Sed multo nobis probatur acceptius, quoties dignitatibus reddimus, qui de ipsa curiæ claritate nascuntur, quia non sunt de vobis examina nostra sollicita dum præjudicata bona transfunditis, qui merita cum luce præstatis. Origo ipsa jam gloria est, laus nobilitati eonnascitur. Idem vobis est dignitatis quod vitæ principium. Senatus enim honor amplissimus vobiscum gignitur, ad quem vix maturis ætatibus pervenitur. Hæc licet de vobis omnibus veraciter judicemus, ut ordinis genium complectatur gratia senatorum, maxime serenitatis nostræ luminibus Deciorum sanguis irradiat : qui tot annis continuis simul splendet claritate virtutis ; et quamvis rara sit gloria, non agnoscitur in tam longo stemmate variata. Sæculis suis producit nobilis vena primarios : nascit inde aliquid nasci mediocre, tot probati quot geniti ; et, quod difficile provenit, electa frequentia. En pullulat ex uno germine quadrifarium decus, honor civium, gloria generis, augmentum senatus ; qui quamvis fulgeant communione meritorum, invenies tamen quem possis laudare de propriis. Respicite certe juvenem per formæ gratiam mentis pulchritudine plus placentem. Refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per vultum, et serenitate corporis nubila quoque mentis abstergit. Verum hæc naturæ bona litterarum decoravit insignibus : ut cote magistrarum artium detergis mentis penetrabilibus plus luceret ^a. In libris veterum Decios cognovit antiquos, nobilemque progeniem gloriosæ mortis beneficio viventem. Felicissimus profecto studiorum labor, cui priscorum carmen contigit discere per parentes, et de avita laude primordia teneri pectoris erudire. Libet referre quam magno tunc spectaculo, totius scholæ in eum convertebatur aspectus ; quem, cum audiret parentem, illa mox intendebat hæredem quærens ; ut quæ auctorem cognoverat dicere, per hujus posset similitudines approbare. Nam sicut indigna posteritas laudes antiqui generis abnegat, ita præclara de patribus egregie dicta [*alii*, dona] confirmat. Creditum est de his omne quod legitur, dum præconia veterum præsens docuit vena virtutum (in auditorii officina ingeniorum flamma recalente). His quidem formabatur exemplis, sed domesticis feliciter producebatur imperiis. Subtracto enim solatio maritali, onus regendi mater gloriosa suscepit : quam nec ampla patrimonii cura, nec tot filiorum potuit turbare custodia. Aluit nutrimentis,

^a Ms. Aud., ut pote magnarum artium disertus, mentis penetrabilibus plus placeret.

A 43 auxit patrimonii, ornavit moribus ; et quot edidit familiæ juvenes, tot reddidit curiæ consulares. Hæc igitur rimator morum noster sensus inspexit, qui etiam bonum domesticæ virtutis inquirat : ut inter privata laudatis publica debeat ornamenta largiri. Atque ideo, P. C., illustri et magnifico viro Importuno patriciatus culmen indulsimus, ut vester cœtus sicut pullulat sorte nascendi, ita et fascibus possit augeri. Impendite parenti gratiam, adunate sententias : vestra est indoles, quam probamus. Habetis certe quod vobis ingeniosa laude tribuatis, si amore necessitudinum publicum faciatis esse judicium ; et quod pro naturæ charitate deponitur, collatum nostris jussionibus æstimetur.

EPISTOLA VII.

JANUARIO VIRO VENERABILI, EPISCOPO SALONITANO THEODORICUS REX.

Jubet ut persolvat Joanni pretium sexaginta ortorum olei, quas ad implenda luminaria ab eo acceperat.

Omnes quidem justitiam colere et observare præcipimus, sed eos maxime qui divinis honoribus eriguntur ; ut supernæ gratiæ fiant proximi, dum a terrena fuerint cupiditate longinqui. Joannes itaque flebili nos allegatione pulsavit, sanctitatem vestram a se sexaginta ortas olei ad implenda luminaria suscepisse : quarum pretium sibi postulat oportere restitui. Bonum quidem votum, si tamen non ibi aliquid misceatur adversum. Nam licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis rebus maxime necessaria est quæ divinis obtutibus offeruntur : ne putemus ignorare Deum, unde accipiat, si fraudatis oblationibus acquiescat. Et ideo, si veram querimoniam cognoscitis supplicantis, consideratione justitiæ, quam sancta lege prædicatis, facite quæ juste debentur sine tarditate restitui ; quatenus nullus ingemiscat, illata sibi per vos fuisse dispendia, quos decet potius præstare juvamina. Quapropter studete ut, qui non solitis pro magnis rebus excedere, non videamini (quod absit) in parvitate peccare.

EPISTOLA VIII.

VENANTIO VIRO SENATORI, CORRECTORI LUCANLE ET MARTIURIUM, THEODORICUS REX.

Monet ut tempora constituta exactionis binorum et ternorum illi delegatæ compleat.

Justitiæ ratio persuadet ab unoquoque postulari, quod ei constat injungi, et pecunias publicas instanter quærere, ne debitorem neglectus debeat ingravare. Nam si remissio in admonitionibus veniat, cunctos necesse est ut contemptus involvat. Et quodammodo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, postea cogaris exigere. Utilis est ergo cura prædicere, quando et occasio subtrahitur delictis, et locus non datur illicitis. Quapropter illustris viri comitis sacrarum largitionum suggestionem comperimus, pridem tibi, secundum morem veterem, exactionem binorum et ternorum ^b fuisse delegatam. Unde te præsentibus commonemus affatibus, ut se-

^b Binorum et ternorum vide infra lib. vii, form. 20. FORN.

cundum canonicarum fidem tempora debeas constituta complere : ne quidquid dispendii assis publicus sustinuerit, de proprio exsolvere tu cogaris, a quo nec tantæ jussioni est habita reverentia, nec fides sub promissionis impleta.

EPISTOLA IX.

POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS ÆSTUNIS
CONSIDENTIBUS THEODORICUS REX.

Jubet ut columnas marmoreas et lapides sine usu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent.

Propositi quidem nostri est nova construere, sed amplius vetusta servare : quia non minorem laudem de inventis, quam de rebus possumus acquirere custoditis. Proinde moderna sine priorum imminutione desideramus erigere. Quidquid enim per alienum venit incommodum, nostræ justitiæ non probatur acceptum. In municipio itaque vestro sine usu jacere comperimus columnas et lapides vetustatis invidia demolitos. Et quia indecore jacentia servare nil proficit, ad ornatum debent surgere redivivum, antequam dolorem monstrare ex memoria præcedentium sæculorum. Atque ideo præsentis auctoritate decernimus, ut, si vera fides est suggerentium, nec aliquid publico nunc ornati probatur accommodum, supra memoratas platomas, vel columnas ad Ravennatem civitatem contradat [ed. Niv. et Gam., contrahat] modis omnibus devehendas ; ut collapsis metallis oblitterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima ; et quæ situ fuerant obscura, antiqui nitoris possint recipere qualitatem.

EPISTOLA X.

FESTO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Jubet ut marmora e domo Pinciana in Ravennatem urbem per catabulenses deferantur.

Decet prudentiam vestram in augendis fabricis regalibus obtemperare dispositis, quia nobilissimi civis est patriæ suæ augmenta cogitare, maxime cum sit studii nostri illa decernere, quibus cunctos notum est sine suis dispendiis obedire. Atque ideo magnitudinæ præsentis admonitione declaramus ut marmora quæ de domo Pinciana [ed. Niv. et Gam., Pinciniana] constat esse deposita, ad Ravennatem urbem per catabulenses a vestra ordinatione dirigantur. Subvectum vero direximus de præsentis, ne aut mora nostris ordinationibus proveniret, aut laborantes aliqua detrimenta sentirent.

EPISTOLA XI.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PÆFECTO URBIS, THEODORICUS REX.

Pæfectura urbana illi confertur, et præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur.

Optamus cunctum diem plenum beneficiis nostris excurrere, optamus ubique præstita nostra radiare, quia in ævum vivit quod munificentiæ principalis indulserit. Quid enim tam regium quam fecisse felicem,

et eo usque præstare, quo se erectus stupet attigisse? Beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant ; et libertatis dominus jugiter potest crescere, si sibi subjectos studeat ampliare. Hoc mansuetudinis nostræ glorioso proposito, quem gratia generalitatis patrio fovemus affectu, per indictionem quartam [id est anno 511] præfecturæ urbanæ infulas tibi copiosa liberalitate largimur, ut paternis honoribus successio clara lætetur, et sub nobis possit proficere quidquid meruit ad nostra sæcula pervenire. Circumspice itaque quam magnum sit primordiis tuis canam Romam potuisse committi ; ut in illo amplissimo cœtu judicis videaris eminere suggestu, ubi est arduum, vel ipsum obtinere collegium. Stude ergo ut a meritis tuis exigere possis quod nos præstitisse cognoscias. Avara fuge, justa sequere, modesta dilige, iracunda contemne. Quid erit suavius quam in illa turba summorum nobile protulisse judicium, ubi tot patriciorum corda provocantur ad gratiam, ubi bonum factum celebretur ore sapientum? Nunquam majore laude virtus [Ac., virtutis] agitur, quam si recte Roma tractetur. Quas divitias æstimes aptiores quam in oculis senatus conscientia pretiosam gerere puritatem, et ante ipsum libertatis gremium nullis vitiis esse captivum? Videmus, reliqui fasces qua gloria censantur. Urbanus præsul dignitas est honorum. Non patitur claritas illa committere, quod possit nobilis turba nescire. Locatus in medium cunctorum ad se trahit aspectum, et totius vitæ judicium promulgat fama populorum. Hæc te et animo concipere, et rebus evidentibus explicare, credibile apud nos faciunt studia litterarum : ubi cognovisti omne quod deceat, et ad usum vitæ gloriosæ animum, doctorum nimiram institutione, formasti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis est animi ad vitia trahi. Ædificatus libris locum non relinquit injuriis : ubi in teneris annis acquiritur, quod matura ætate servetur. Ad tramitem recti hortentur te tuorum facta seniorum, admoneat lectionis auctoritas, deinde judicii nostri electio gloriosa ; ut majora de nobis sumere possis, cum te ea quæ commisimus implere cognoveris.

EPISTOLA XII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Argolicum cum parentibus multis laudibus ævornat, et approbatam a senatu ejus in præfectum urbis electionem cupit.

Amamus, Patres Conscripti, dignitates eximias de nostra benignitate nascentes. Publici enim decoris mater est mens regentis ; et quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippe, si dicere fas est, errare naturam, quam dissimilem sui princeps possit formare rempub. Hinc est quod cupimus, ut perpetuis honoribus fulgeatis, quia quidquid de vobis fama loquitur, nostris institutionibus applicatur. Nam cum omnia celsa mereamini, nostram invidiam tangit, si quid vobis fortasse

^a Vide Cod. Theod. lib. xiv, tit. 3; et infra lib. iv, ep. 47. Sic dictos accipe a catabulo, quod erat stabulum jurmentoribus publicæ utilitati inservientium,

ut indicat locus prisici auctoris de pontificibus Roman. in vita Marcelli papæ apud Baronium in notis ad Martyrol. Roman. die 16 Jan. JUNET.

defuerit. Proinde, quod felicibus sanciatu auspiciis, A illustrem Argolicum praefecturae urbanae dignitate promovemus; ut et ille augeatur fascibus, et vobis tanti iudicis minime subtrahatur ornatus. Scitis enim, saepe ex hac familia viros enituisse praecipuos. Recordamini propecti avum perfecti dogmatis honore ditatum, cujus innoxiam [ed., maximam] facundiam fora mirata sunt. Studuit vero, cum abundaret eloquio, sciens, dicendi peritum debere esse puritate conspicuum^a. His meritis ad honorum celsa perductus, largitiones sacras fida protexit custodia, implens etiam doctrina, quam susceperat magisterii dignitatem^b: ita in utroque laudatus, ut in singulis crederetur esse praecipuus. Accedit etiam propecti nobilissimus pater, qui comitivae privatarum infulas nullius acerbitate calumniae profanavit, qui affectans famae commoda, B pecuniae neglexit augmenta; et, quod rarum virtutis exemplum est, his egit se temporibus continentem, quibus crimen avaritia non habebat. Principis enim propositum facit, aut negligere iudices, aut amare virtutes. Tot igitur originis documenta praemittens [ed., promittens], credamus bona de nobili: quia laudabilis vena servat originem, et fideliter posteris tradit, quae in se gloriosa transmissione promeruit. Favete ergo, P. C., vestris dignitatibus consecrato, ut ad majora virtutum desideria concitetis quos nos munerum [mss., nimirum] provocamus exemplis.

EPISTOLA XIII.

SUNHIVADO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Illum laudat, et jubet ut petat Samnium, jurgia Romanorum cum Gothis compositurus.

Laborum tuorum longa servitia, et exploratae fidei multa documenta hoc nobis iudicium tradunt, ut qui tuos animos moderatus es, nunc 45 alienis moribus praeferas; et praestes [ms., Aud., pares] provinciae disciplinam, qui privatus amasti continentiam. Is enim potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare. Samnitarum itaque supplicatione permoti, hoc remedio credimus laborantibus subveniri, si spectabilitatem tuam juberemus ad finienda jurgia [alii, sumenda negotia] proficisci. Unde nunc enitere, ut tam bono iudicio laudabili respondeas instituto: aptumque nostris praebere mandatis, qui hactenus propria sponte placuisti. Intra itaque provinciam Samnii. Si quod negotium Romano cum Gothis est, aut Gotho emerserit aliquid cum Romanis, legum consideratione desinas; nec permittimus indiscreto jure vivere quos uno voto volumus vindicare. Censebis ergo in commune, quae sunt amica iustitiae: quia nescit personas respicere, qui meram cogitat aequitatem.

^a Eloquentia innocentia est. Apuleius Apol. 1; et lib. viii, ep. 12. JURET.

^b Magisteria dignitas. De hac post lib. x, epist. 33. Magister officiorum, qui militibus praetorianis praeficiebatur, Zosimus lib. Histor. Cujacius in tres postremos Codicis libros. FORN.

^c Hic postea regnum Gothorum adeptus est: ad quem exstat Theodorici epist. 39, lib. seq. FORN.

^d Theodoricus Gallias Francorum oppressionem liberavit, Venantio et Imperto coss., ut idem Cassio-

EPISTOLA XIV.

AURIGENI VIRO VENERABILI, EPISCOPO, THEODORICUS REX. *Scribit Julianum conqueri uxorem suam, vel res a subditis episcopi fuisse subtractas; et jubet, si modo res ita se habuerit, ut reus quamprimum plectatur.*

Quamvis iudicio vestro credamus omnia facinora displicere, maxime a vobis confidimus execrandum [ms. Aud., obsecrandum] quod matrimonii genialis impugnat affectum. Quibus enim animis a continentibus accipitur, quod etiam laicorum detestatione damnatur? Julianus itaque nobis lacrymabili additione conquestus est, uxorem suam, vel res a vestris hominibus injusta usurpatione pervasas. Unde si veram petitionem supplicantis agnoscitis, nec se rationabiliter pulsatus absolvit, in auctorem facti sine tarditate aliqua resecat. Malum enim cum perseverat, augeatur, et remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio.

EPISTOLA XV.

THEODAHADO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Committitur ejus iudicio examinandus, qui Sonae iudicium declinaverat.

Injuria quidem nostra est laesa iustitia, quia violationes earum rerum merito ad nos trahimus quas amamus. Unde illud maxime inultum esse non patimur, quod in contemptum nostrae jussionis constat admissum. Quae enim praesumptio plectenda non audeat, si sacrae jussionis reverenda contemnat? Ideoque illum, quem dudum ad viri illustris Sonae iudicium decrevimus convenire, qui se inveterata [ed. Ac., inventa] calliditate subtraxit, examini vestro committimus audiendum; ut finem detis jurgio plectibili machinatione dilato. Praestate itaque audientiae curam, ut iustitiae vobis crescat opinio, quando pro remedio causantium committuntur vobis ambigua jurgiorum.

EPISTOLA XVI.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Mittitur in Gallias officio vicarii praefectorum functurus, et ei dantur plurima et utilia monita.

Firmum est iudicium cujus tenetur exemplum, nec locus ambiguitati relinquitur, ubi experimenta probabilia suffragantur. Exploravimus efficaciam tuam per diversos industriae gradus; sed non impari meruisti gratiam, variis actionibus aequaliter approbatus. Hinc est quod praesenti tempore in Gallias^d nobis, Deo auxiliante, subjugatas [ed., subjectas. Ms. R., substitutas], vicarium te praefectorum^e nostra mittit auctoritas. Unde perpende qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos nostris laudibus specialiter credi-

dorus noster in Fastis consularibus scribit. FORNER.

^e Vicarius est qui et in historia beati Apollinaris martyris iudex atque vicarius praefecturae nominatur, propterea quod, ut aiunt l. 1, c. de off. vic.; l. 1, c. de proxim. sacr. scrip. lib. xii, imperatores pro praefecto dioceses sibi creditas temperant, et ideo vicariam praefecturam in inscriptione, l. 3 C. Theod. de sponsal., et l. 3 C. Theod. de fam. lib. et vires praefecti praetorio agere in inscriptione, l. 1 Cod. Theod. de usuris, dicitur. BRASS.

mus acquisitos. Chæra est principi gloria; et necesse A est de illis amplius esse sollicitum, unde sibi triumphorum venisse sentit augmentum. Age igitur mandata, si capis in te proficere nostra judicia: turbulenta non ames, avara declina, ut talem te iudicem provincia fessa suscipiat, qualem Romanum principem transmisisse cognoscat. Desiderat viros egregios coacta cladibus suis. Effice ut victam fuisse delectet. Nihil tale sentiat quale patiebatur cum Romam quæreret. Abscedat omnis de calamitate tristitia. Sere-netur tandem nubilus vultus. Nunc illam gaudere convenit, cum ad sua vota pervenerit.

EPISTOLA XVII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS GALLIARUM THEODORICUS REX.

Denuntiat se Gemellum vicarium præfectorum ad regendam eorum provinciam misisse, et jubet ut ejus mandatis obediant. B

Libenter parendum est Romanæ consuetudini, cui estis post longa tempora restituti; quia gratus ibi regressus est ubi provectum vestros constat habuisse majores. Atque ideo in antiquam libertatem, Deo præstante, revocati, vestimini moribus togatis [id est, Romanis]^a; exuite barbariem, abjicite mentium crudelitatem; quia sub sequitate nostri temporis^b non vos decet vivere moribus alienis. Proinde de necessitatibus vestris innata nobis mansuetudine cogitantes (quod feliciter dictum sit), spectabilem virum Gemellum, vicarium præfectorum, fide nobis et industria comprobatum, 46 ad componendam provinciam credidimus dirigendum; sperantes in nullo eum posse delinquere, qui nobis peccantes graviter intel- C litigit displicere. Quapropter ordinationibus ejus nostris jussionibus obedite, quia eum credimus vobis profutura decernere. Recipite paulatim veridicos [ed., juridicos] mores. Non sit novitas molesta, quæ proba est. Quid enim potest esse felicitas quam homines de solis legibus confidere, et casus reliquos non timere? Jura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, infirmorum auxilia, potentum frena. Amate unde et securitas venit, et conscientia proficit. Gentilitas enim vivit ad libitum: ubi magis reperit mortem propriam qui potest habere quod placeat. Vos jam securi ostentate divitias parentum. Bona longo situ recondita prodantur in lucem: quia tantum quis nobilior est quantum et moribus probis et luculenta facultate re-luxerit. Ideo enim vobis præfecturæ vicarium direxi- D mus, ut cum tanta dignitate et civilem videamur regulam destinasse. Fruamini, quod tantum audiebatis. Intelligite homines non tam corporea vi quam ratione præferri, et illos merito crescere qui possunt aliis justa præstare.

^a Togati mores barbaris opponuntur. Toga Romana fuit l. 52, sed etsi accepto, D. de jur. fisc. Plin. lib. iv, epist. *Audistine*; Cic. pro Corn. Balbo. Carent usu togæ peregrini, barbari et ii quibus aqua et igni interdicitur. Paul. lib. iii, tit. 4. Cingulum Romanos cinxisse adnotatum a Macrobio est lib. vi, cap. 5 Saturnal. Et infra Cassiod. in formula præfect. urb.: *Habitu te togatæ dignitatis ornavimus ut indutus veste Romulea jura debeas affectare Romana.* FORNER.

^b Solemne esse principibus sui sæculi sectam, felicitatem, mores, leges, laudes denique celebrare, cre-

EPISTOLA XVIII.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Jubet ut Magna, qui ab hostium partibus ad natale solum remeaverat, bona sine ulla mora restituantur.

Merentur bona, qui nostram visi sunt elegisse clementiam; ut eos veraciter judicasse, per augmenta propria possimus ostendere. Quod si talibus publica decet prospici largitate, quanto magis eos sua dignum est possidere, quod commune munus probatur esse justitiæ? Spectabilis itaque Magnus, hostium conversatione damnata, quod natus est reminiscens, ad Romanum repatriavit imperium: cujus absentia contigisse dicitur, ut ejus potuisset perire substantia. Atque ideo præsentii jussione sancimus quatenus tam in agris quam mancipiis urbanis, aut rusticis, vel quidquid sibi competens quolibet modo nunc amis-sum poterit probare, sine aliqua tarditate recuperet, retinens ex nostra auctoritate domini jus omne quod habuit; nec questionem eum de rebus sibi antiqua possessione competentibus volumus sustinere, cui propositi nostri est etiam nova præstare.

EPISTOLA XIX, sive COMMONITORIUM.

DANIELI THEODORICUS REX.

Illi marmorario peritissimo conceditur facultas dispensandi arceas marmoreas in urbe Ravenna ad sepe-lienda defunctorum corpora.

Decet ut palatio nostro servientibus justis commodis consulamus, quia fructuosus debet esse labor publicus; ut quamvis obsequia nobis gratuita jure debeantur, servitia tamen per moderata compendia provocemus. Et ideo artis tuæ peritia delectati, quam in excavandis atque ornandis marmoribus diligenter exerceas, præsentii auctoritate concedimus, ut, te rationabiliter ordinante, dispensentur arceæ quæ in Ravennati urbe ad recondenda funera distrahuntur, quarum beneficio cadavera in supernis humata sunt, lugentium non parva consolatio: quoniam animæ tantum de mundi conversatione discedunt, corpora vero dulces quondam superstites non reliquant. Hinc quibusdam veniunt ad pretium dolores, et miserabili sorte votorum crescit mercantibus de humana morte compendium. Ita tamen, ut non sit iniquitas sub hac occasione taxari, ne cogantur miseri inter acerba luctuum gravia plorare dispendia facultatum; et nefanda devotione constricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis perdere, aut dilecta corpora vilissimis foveis potius dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poscentium, quando ipsa miseratio pro eminentibus [ed., moderatio promerentibus] facit. Nam minus debet lædi, cui amplius pro pietatis officio vide-tur imponi.

bra in eorum constitutionibus mentio docet, sup. l. i, epist. 6: *Sæculi beatitudo*; lib. ii, epist. 15: *Nostris temporis justitiam*; Justinian.: *Secta nostrorum temporum non patitur*, l. ult. c. de pact. *Obtrektor nostrorum temporum*, l. un. c. *Si quis imp. mal.*; ad quam legem Græcus scholiastes Basilicon lib. lx colligit eum qui principis sæculum criminatur, principi ipsi maledicere videri, quo de instituto aliquando in Selection. libris, quos propediem editos curabo edisseram.

FORNER.

EPISTOLA XX.

GRIMODÆ^a SAJONI ET FERROGINCTO APPARITORI THEODORICUS REX.

Decernit ut si Faustus ea quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravavit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium cum alio ejusdem pretii, illis cogentibus, a pervasore reddatur.

Inter gloriosas reipub. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi nostro est levamen humilium; ut contra potentiam superborum nostræ pietatis erigamus obstaculum, nec liceat quidquam apud nos audaciæ, cujus est propositi, superba calcare. Castorii igitur sibi calamitate permoti, quem exitialis hactenus diversorum pressit invidia, occasionem præbuit salutaribus constitutis; ut plus valeret nostræ pietatis auxilium, quam iniqua calliditas improborum. Atque ideo præsentī auctoritate decernimus ut si præfectus vir magnificus Faustus ea quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravavit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium, cum alio ejusdem meriti^b, vobis imminentibus, a pervasore reddatur; ut crudelibus damnis afflicto, pietatis nostræ remedio consulamus. ¶ Si quis autem in hac præsumptione medius [Juret., forte medicus] invenitur, ut ad ea quæ jussa sunt idoneus nequeat inveniri, ad nos reducite vinculis illigatum, ut poena possit satisfieri, cujus faciæ facultas non sufficit ultioni. Tali igitur confusione jam inique mentis impetus conquiescat, ne non tam Castorium quam nostrum votum persecutus esse videatur. Quod si posthac qualibet occasione sæpe memoratum Castorium notus ille artifex nocere tentaverit, quinquaginta librarum auri multa pretium feriat. Sitque major cruciatibus poena respicere illum, quem videre desideravit afflictam. En factum quod cunctas protinus temperet ac corrigat potestates, prætorii præfectus bacchari non est in humilis lesione permittendus; et cui a nobis assurgitur, efficiendi potestas miseris abrogatur. Hinc omnes intelligant quo amore delectemur æquitatis, ut et potentiam nostrorum iudicium velimus imminuere, quatenus bona conscientie possimus augere.

EPISTOLA XXI.

FAUSTO VIRO ILLUSTRĪ THEODORICUS REX.

Illi quatuor mensium induciæ ad recessum ab urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ causa conceduntur.

Humana consuetudinis mos est ut variata plus capiant [Ed. Ac. et vet. cod. For. sapiant]; et quamvis in usum habeantur eximia, fastidium præstet omne quod satiat. Proinde sacris [id est Romanis]

^a Ms. Aud., *Travila*. Mss. R., *Cruviales*; Cuj. et Forn., *Trimula*.

^b Jure civili raptores in triplum teneri nemo nescit. In pervasorem, qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Constantini ad Bassum constitutione, quæ exstat apud Jul. Frontinum, de Limitib. agror., et l. 4, c. *fin reg.* FORNER.

^c Sic opinatissimam Rhodon vocat Florus lib. II, cap. 7, ut ex V. C. restituit Pighius ad Valer. Max. lib. IV, cap. 8. Cujus tamen interpretationem dicit

A moenibus jugiter immeranti disponenda utilitatis propriæ causa inducias tibi postulas debere concedi; non quod habitatio tam clara pertædeat, sed quod dule or fiat renovata regressio. Atque ideo illustri magnitudini tuæ secedendi ad provinciam quatuor mensium inducias pietas nostra largitur: ita ut expletis eisdem, ad penates proprios redire festinas; quatenus habitatio Romana, quam multiplices volumus densare conventu, subtractis incolis, terrarum opinatissima non rareseat. Hoc etiam et vobis aptissimum judicamus, quando senator Romanus alibi possit dolere tardatus. Ubi est illa gratia parentum, ubi tanta moenium possit respici pulchritudo? Piaculi genus est, absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt constitutis laribus habitare.

EPISTOLA XXII.

ARTEMIDORO VIRO ILLUSTRĪ THEODORICUS REX.

Vocat illum ad aulam et ad consortium suum.

Congruit comitatum nostrorum viris nos decorare nobilibus, ut et illorum expleatur votum, et obsequium nostrum ornent merita personarum. Proinde magnitudinem tuam ad conspectus nostros, quos tibi non ambigimus esse gratissimos, his oraculis evocamus; ut qui longa nobiscum ætate versatus es, presentie nostræ dulcedine capiaris. Festinat enim ad principem, qui vel solum potest videre propitium. Nam cui libet [Ed. Ac., licet] habere postea colloquia^d, munera credit esse divina. Quapropter non tardamus desiderium, cujus optamus aspectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter suscipemus.

EPISTOLA XXIII.

CALCASIO VIRO ILLUSTRĪ, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi committit regimen Pannoniæ Sirmiensis, et cum salutaribus ad hoc munus bene obsequendum monitis imbuit.

Juvat probatis ordinanda mandare, siquidem et de talibus iudicium gaudet eligentis, et eorum securæ substantia est, quæ committitur approbatis. Nam ut optamus esse qui [ms. Aud. quid] placeat, ita curamus ut qui placuerit, enitescat. Proinde prosperis tentatis auspiciis ad Sirmiensem Pannoniam^e, quondam sedem Gothorum, profulscere, illustris cinguli dignitate præcinctus, commissamque tibi provinciam armis protege, jure compone; ut antiquos defensores recipere læta possit, quæ se nostris parentibus feliciter paruisse cognoscit. Nosti qua te nobis conversationis sinceritate commendes. Sola tibi placendi via est, si quæ gerimus imiteris. Æquitati favere^f, innocentiam animi virtute defende; ut inter nationum

D. Juretus rejici debere.

^d Colloqui cum imperatore magnum quidpiam rex Theodoricus censet, ut et mensæ adhiberi; qua de re infra pluribus, lib. VI, form. 9, et nos nonnullis lib. III, cap. 13, Select., attigimus. FORNER.

^e Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. Non paucæ Cæsarum constitutiones in Codice exstant date Sirmii, ut earum subscriptio indicat. FORNER.

^f De Gothorum justitia vide Procop. de Bello Gothorum. BROSS.

consuetudinem perversam, Gothorum possis demonstrare justitiam^a: qui sic semper fuerunt in laudis medio constituti, ut et Romanorum prudentiam caperent, et virtutem gentium possiderent. Remove consuetudines abominanter inolititas [alii, inoblititas. A]lii, inditas^b: verbis ibi potius, non armis causa tractetur: non sit convictum negotium perdere, cum pro re abjurator aliena [alii, proprie abjurator alieni] furtum, non animam reddat: ne plus intentio civilis rapiat quam bella consumant. Scuta in hostes erigant, non in parentes. Et ne quem forte ad mortem videatur precipitare paupertas, redde pro talibus gloriosum plane dampnum. Lecturus a nobis gratiæ uberrimum fructum, si civile ibi poteris plantare propositum; et nostris vere judiciis dignum, si dispendium iudex subeat, ut vitam periturus acquirat. Quapropter consuetudo nostra feris mentibus inseratur, donec truculentus animus velle vivere consuescat.

EPISTOLA XXIV.

UNIVERSIS BARBARIS, ET ROMANIS PER PANNONIAM CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Præcipit ut Colossæo obediant, et duellum execrentur, Gothorum exemplum secuti.

Institutum supra providentia nostra non deserit, cum subjectis semper intenta, profutura disponit; ut ad majorem devotionem concitentur [ms. Aud., dispositionem conferantur], qui sui curam nos habuisse cognoscunt. Hinc est quod Colossæo viro illustri, nempe viribusque præpotenti, gubernationem vestram, defensionemque commisimus; ut qui hactenus multa dedit experimenta virtutis, augeatur potius in futuris. Atque ideo parientiam [id est obedientiam; Ed. Ac., patientiam] vestram sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsentate monstratæ; quatenus in his quæ pro regni nostri utilitate rationabiliter agenda præceperit, devotione probabili compleantur: quia fidem constantiam probat, et ille integritatem propriæ aserit mentis, qui jugibus persistit absequiis. Illud præterea vos credimus admonendos, ut non in vos, sed in hostem sævire cupiatis. Res parva non vos ducat ad extrema discrimina. Acquiescite justitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis? Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. Peseque contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriose moriendum. Quid opus est homini lingua, si causam manus agat armata? Aut unde pax esse creditur, si sub civilitate pugnetur? Imitamini certe Gothos nostros, qui foris prælia, intus norunt exercere modestiam. Sic vos volumus

A vivere, quemadmodum parentes nostros, Domine præstante, cernitis floruisse.

EPISTOLA XXV.

SIMEONI VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi committit per Dalmatiam siliquatici titulum, et jubet ut ferrarias venas inquirat; ferrique utilitates describit.

Amamus publicis actionibus personas inserere merum probitate conspicuas, ut per obsequia fidelium nobis creent utilitatis augmentum. Proinde sinceritatem animi tui per præclara [ms. A., sinceritate animi tui præclara, etc.] documenta noscentes, siliquatici titulum quem fide dominicus jure dederamus discussione Indictionis primæ, secundæ, vel tertie [id est an. Chr. 508, 509, 510], per provinciam Dalmatiam ordinatio tibi nostra committit; ut quolibet damnus fraudis vestigio publicum te fuerit explorante repertum, procul dubio nostris aerariis inferatur: quia non tantum lucra quærimus, quantum mores subjectorum deprehendere festinamus. Præterea ferrarias venas prædictæ Dalmatice canalicule te veritatis jubemus inquirere, ubi rigorem ferri parturit terrena mollities, et igne decoquitur, ut in duritiem transferatur. Hinc, auxiliante Deo, defensio patriæ venit; hinc agrorum utilitas procuratur, et in usus humanæ vitæ multiplici commoditate porrigitur. Auro ipsi imperat, et servire cogit locupletes pauperibus constanter armatis. Convenit itaque hanc speciem diligenti indagacione rimari, per quam et nobis luera generantur, et hostibus procurantur exitia. Esto ergo de antefata [ms. A., antefacta] discussione sollicitus, et in publicis utilitatibus temperatus; ut nostrum rationabile compendium crescendi tibi possit procurare augmentum.

EPISTOLA XXVI.

OSUNI VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Jubet ut solatia Simeoni ad ea pro quibus in Pannoniam missus fuit, necessaria non neget.

Quamvis prudentiæ tuæ sit utilitati publicæ deputatis ferre præsidium, tamen admonitio nostra se cumulat, ut securius fiat, ubi se reverentia nostræ jussionis accommodat. Simeonem itaque virum clarissimum, cujus fides olim nobis est cognita vel devotio comprobata, ad ordinationem siliquatici, nec non ferrariarum, ad provinciam Dalmatiam nostra ordinatione direximus. Cui expedita solatia non negetis, ut sublimitas tua nobis commendatior fiat, cum actibus se publicis præbere festinat.

EPISTOLA XXVII.

JOANNI VIRO SENATORI, CONSULARI CAMPANIÆ, THEODORICUS REX.

Illum varia jam persecutione jactatum tueri a præ-

^a Gothorum tamen gentem perfidiam, at pudicam, ait Salvian. lib. vii de Providentia: inter quos nulli scartatores, nulli impudici sint, nisi Romani. FORN.

^b Consuetudines inolititas, infr. lib. vii, form. 2. Et supra lib. i, epist. 10. Consuetudinis nomine intellige id quod solet pendi, videlicet tributum. Solemnia vectigalia vocat, l. 4, D. de munerib. et ho-

norib. Justinian. τὰς ἀριστέρας συνθηκὰς Nov. 125 et 128. FORN.

^c Parientiam, ut infr. lib. vii, form. 27; l. 1, c. qui pro sua jurisd. Parientiam autem paulo post, et obsequia pro eodem usurpavit. Non nemo parientiam legit, d. l. un., ubi vulgo patientiam, ut hic mendose prius scriptum Jacobi Cujacii εὐστοχία restituit lib. i, cap. 6, Observat. FORN.

fecto pratorio, nec non et hortatur ut officium consularitatis summa cum fide obeat.

Propositum est pietatis regiae locum injustis odiis amputare et potestatis armatae supercilium cohibere reverentia jussionum. Infesta est siquidem humilioris superioris offensae, cum ad laudem trahitur, si vindicta de mediocribus acquiratur. Proinde diu et varia persecuntione jactatus, ad pietatis nostrae remedia haud irritè convolasti: asserens eminentissimam praefecturam tibi esse terrori, ne privata in te odia satiarentur [ed. sociarentur] per publicam disciplinam. Sed nos, qui donatas dignitates justitiae parere cupimus, non dolori, contra illicitas praesumptiones nostra te tuitione vallamus, ut regiae majestatis objectu ferventium furor animorum in suis cautibus elidatur, et de se magis sumat poenas protervia, dum cohibetur innoxia. Tandiu enim iudex dicitur, quoadiu et justus putatur: quia nomen quod ab aequitate sumitur, per superbiam non tenetur. Restat nunc ut assumptum impleas consularitatis officium, et te utilitatibus publicis, quas egisse tuos constiterit decessores, sedulus ac devotus impendas; quantumque a nobis protegeris, tantum modestiae parere testines. Nam si gaudio perfrueris, quod a lesione tua praefectos praetorii remotos esse cognoscis, qui sub illo esse monstraris; quid te male agentem passurum esse cognoscis?

EPISTOLA XXVIII.

CASSIODORO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Illum multis laudibus ornatum ad comitatum suum evocat.

Gratus est nobis eorum semper aspectus qui nostris animis gloriosis actionibus insederunt, quoniam perpetuum obsidem dederunt amoris sui qui apud nos probati sunt studere virtuti. Proinde magnitudinem tuam, glorioso nobis servitio comprobata, ad comitatum jussis praesentibus evocamus, ut et ornatus de te regalibus crescat obsequiis, et tu nostris conspectibus augearis. Convenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximie tempora praedicari. Ornasti de conscientiae integritate palatia; dedisti populis altam quietem. Hinc omnibus factus notior, quia multi te positum in potestate nesciunt^a; praesentati autem tribunalibus iudicem sine aliquo damni terrore viderunt: pretiosior factus cunctis, quia nullo praemio [ed. Ac. pretio] vendebaris. Quis talem non desideret videre, cui nos publice constat gratiam retulisse? Nam qui alterum reprimere conati sumus,

^a Gr. et Cuj., quia qui noluit in potestate te positum, nesciuit.

^b Deformitas ruinam aedificiorum ac murorum significat, ut inf. lib. vii, form. 6, in comitiva formarum ostendimus. Virgil. xii Aeneid. accendere bellum, deformare domum, id est evertere, l. 25. Lexque tutores, c. de adm. tut., jubet tutorem deformatum pupilli aedificium reficere. Deformis ruinae, l. 4, l. 5, c. de aedif. privat. Lamprid. Alexandro Severo, theatrum Marcelli reficere voluit multis civitatibus, quae post terrae motus deformes erant, ad instaurationem operum et privatorum, et publicorum pecuniam ex

te etiam, palatio teste, laudavimus. Tende gradus, accelera festinus adventum. Alacrem venire convenit qui se a principe sustineri posse cognoscit.

EPISTOLA XXIX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Scribit se Paulino patricio horrea vetustate destructa, ut ea reaedificet, et in proprios usus convertat, concessisse.

Quis nesciat nostrum esse commodum supplicantis ad quaestum, et illud bonis principibus crescere, quod benigna possunt largitate praestare? Hoc sunt enim regia dona, quod semina: sparsa, in segetem coalescunt; in unum coacta, depereunt. Optamus ergo munera multis collata dividere, ut possint ubique nostra beneficia pullulare. Atque ideo illustris et magnifici viri patricii Paulini actorum [alii, auctorum, alii, ac eorum] supplicatione suscepta, quae habentur in subditis horrea longi temporis vetustate destructa (quibus illud atque illud vocabulum praefixit antiquitas), si nunc usui publico minime necessaria esse monstrantur, nec aliqua ibidem est species, quae ad fiscum pertinet congregata, praefato viro cum omnibus ad se pertinentibus absoluta liberalitate concedimus; ut aedificandi et ad posterum transmittendi assumpta licentia, suis utilitatibus profutura disponat: quia confert magnum reipub. munus, quisquis diruta maluerit suscipere reparanda, in ea praesertim urbe, ubi cuncta dignum est constructa relucere, ne inter tibi decora mœnium deformis appareat ruina saxorum. In aliis quippe civitatibus minus nitentia sustinentur; in ea vero nec mediocre aliquid patitur, quae mundi principaliter ore laudatur.

EPISTOLA XXX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Jubet ut Joannam in cloacarum Romanarum reparatione adjuvet.

Romanae civitatis cura nostris sensibus semper invigilat. Quid est enim dignius quod tractare debeamus, quam ejus reparationem erigere [ms. And. et Vet. Forn., eligere] quam ornatum constat nostrae reipub. continere? Proinde illustris sublimitas tua spectabilem virum Joannem nos direxisse cognoscat, propter splendidas Romanae civitatis cloacas; quae tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula superare. Videas illic fluvios, quasi montibus concavis clausos, per ingentia ligna^c decurrere. Videas structis navibus per aquas

vectigalibus dedit. l. 4 et l. 16, Quicumque, c. de oper. publ. Adde quae infra in comitiva for. adnotavi, lib. vii, form. 7. FORNER.

^c D. Juret. legit in V. C. ligna. Sic in enigmate Symphosii, cap. In ligno vehitur medio, quae ligna vehebat.

Per ingentia signa. Al. per ingentia ligna. Suspicio legendum stagna. arg. l. un. ut in fluminib. publ. navig. li., et l. 2. § si quis cloacam, § ideo, Ne quid in loco publ.; et Sallust. lib. iv histor. apud Nomium: Mœnia oppidi stagnabant redundantibus cloacis adverso aestu maris. Stagnum enim Varroni ac Festo

rapidas non minima sollicitudine navigari: ne precipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hinc Roma singularis, quanta in te sit, potest colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis calminibus contendere, quando nec ima tua possunt similitudinem reperire? Et ideo supradicto Joanni officii nostri solatia vos præbere censemus: quoniam ordinationes nostras publicas volumus implere personas; privatas manus amoventes, quæ audacius merguntur illicitis.

EPISTOLA XXXI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Scribit se misisse Joannem ad inquirendum in eos qui aquas formarum ad proprium usum derivaverant, et etiam in eos qui 50 ms et plumbum ex ornatu mœnium abstulerant, et ut ipse in his auxilio sit, admonet.

Quamvis universæ reipub. nostræ infatigabilem curam desideremus impendere, et, Deo favente, ad statum pristinum studeamus cuncta revocare, tamen Romanæ civitatis sollicitiora nos augmenta constringunt, ubi quidquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur. Pervenit itaque ad nostram conscientiam, suggestione multorum, quæ prava non potest dissimulare commissa, plura in præjudicio urbis Romanæ detestabiles præsumptores assumere; ut cui nos summum desideramus adhibere studium, dolum patiarum injustum. Quapropter ordinationes nostras ad vestram facimus notitiam pervenire, quibus amplius credimus civitatis vestræ dispendia displicere. Dicitur ergo, commodi cura privati, aquam formarum^a, quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas, vel hortos irrigandos fuisse derivatam. Turpe hoc, et miserabile in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret assumi. Et quia non possumus admissi qualitatem ultra jura corrigere (ne dum fabricis prodesse volumus, legum culmina destruamus), si hujus nefandissimæ rei dominus Tricennii præscriptione [ed., præsumptione] munitur, accepto pretio competentis suum vendat errorem; ut quod læsionem publicis præstat fabricis, non præsumatur ulterius: ne quod nunc sub largitate corrigimus, postea severissime vindicemus. Si vero tale aliquid moderna præsumptione tentatum est, sine dubitatione tollatur. Unius enim desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri, cui vel in causis justis raro poterit obviari. Mancipia vero formarum servitio principum provisione deputata, in privatorum cognovimus transiisse dominium. Æs præterea, non minimum pondus, et quod facillimum

dici placet, quod in eo aqua stet. Sed et infra lib. seq., epist. 50, *liquida fluentia decurrere*. FORNER.

^a Ms. And. et ed., *signa*. Ms. Rem., *sagmina*, forte, *signina*, ut notavit D. Cujas. Vide ep. 38 lib. v.

^b Emendo aquarum formam, ex l. 1, l. 6. Omnis, de aquæduc. Cod. lib. xi, lib. 7, form. 6, in formula comitivæ formarum Urbis. Formæ autem pro ædificio ac structura, l. 27, si pendentis, § *si quid cloacam*, D. de usufruct. formam aquæductus, Ulpian. Harmenop. lib. ii, tit. 1, agens de ædificiis ex aliena extructis materia, τὰ εἶδη vocat, περὶ τῶν ἐξ ἀλλοτρίων ὕλης γινωσκόντων εἶδων. FORN.

^c Avidiores tributorum a principe inductorum ex-

A direptioni est mollissimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur esse sublata, quæ auctores suos sæculis consecrarunt. Æs enim Jonos Thessaliæ rex, plumbum Mjdas regnator Phrygiæ repererunt. Et quam miserum est, ut unde famam providentiæ aliî susceperunt, nos opinionem negligentiam incurrisse videamur? Tempa etiam et loca publica, quæ petentibus multis ad reparationem contulimus, subversioni potius fuisse mancipata. Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne concessa videatur ex taciturnitate licentia, Joannem virum spectabilem electum nostra justitia ad hæc quæ supra memoravimus, direximus inquirenda; ut cuncta suo ordine discussa, nobis relationis obsequio lucidentur; quatenus quid de singulis rebus, aut de præsumptoribus earum fieri oporteat, more nostræ justitiæ censeamus. Adhibete nunc studia, præstate solatia; ut inquisitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

EPISTOLA XXXII.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Scribit se Arelatensibus, qui regis partibus fauerant, et ob hoc obsidionem et penuriam pertulerant, per quartam indictionem tributa relaxasse.

Constat apud nos fidelium non perire servitia, sed in tristibus impensa recipere in meliore fortuna. Arelatensibus itaque, qui nostris partibus perdurantes gloriosæ obsidionis penuriam pertulerunt [Anno Christi 511], per indictionem quartam fiscalia tributa nostra relaxat humanitas, ita ut futuro tempore ad solitam redeant functionem; quatenus et nos benemeritis vicissitudinem reddidisse videamur, et ab illis, cum res poposcerit, solita devotio non negetur. Satientur in libertate qui pro nobis in angustiis currere maluerunt. Sint keti qui tristitiam fideliter pertulerunt. Non decet statim de tributis esse sollicitum, qui casum vix potuit declinare postremum. A quietis ista, non obsessis inquirimus. Quid enim a domino agri exigas^b, quem eum non coluisse cognoscas? Pretiosum vectigal jam nobis dederunt suæ fidei. Injustum est ut viles pecunias exigamus ab illis qui gloriosas conscientias obtulerunt.

EPISTOLA XXXIII.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRÆ, PÆFECTO URBS, THEODORICUS REX.

D *Jubet ut Armentarius atque Superbus ejus filius iisdem quibus referendi curiæ, privilegiis gaudeant.*

Gratum nobis est vota nostra [ed., vestra] circa sacri ordinis augmenta proficere. Lætatur tales viros

actores D. Chrysostomus insectatur, qui ab agricolis ea quæ ne terra quidem protulisset, flagitarent; eosque in comparatione reg. et monach. communes regionis hostes vocat: κοινὸι τῆς πεδύμενος τῆς χώρας, ἀπὸ οὐκ ἐξέτιγχαν ἢ γὰρ, ταῦτα τοὺς γεωργοὺς ἐλαττοῦντο. Puteolanis semel CLM modiorum donata 2 Symmachus lib. i, epist. 39. Et Publicanos remissionem petentes tertia mercedis parte relevavit Jul. Cesar, auctore Sueton. Huc pertinet l. 25, Sed addes, § *vis major*, D. locati, et lib. iv, epist. 7, infr., et quæ a Bartolo in hanc sententiam disseruntur, in l. 41, Cotem, § ult. D. de public. vect. et commiss. FORNER.

emergere [Ac., eligere], qui senatoria mereantur luce radiare, ut laude conspicuis deferatur gratia dignitatis. Curia namque disciplinis veterum patet [ms. Aud., placet]; nec ei iudicari potest extraneus, qui bonarum artium est alumnus. Atque ideo illustris magnificentia tua in clarissimo Armentario atque Superbo ejus filio ea faciat exhiberi quæ circa referendos curiæ a cana dicitur antiquitas. Hic est enim præfatus Armentarius qui et parentum bono, et suo nobis commendatur ingenio: exigens meritis quam sperat precibus dignitatem. Nam quid dignius si et senatorio vestiatur honore togata professio? Ut in illa turba doctorum **51** audeat liberam proferre sententiam, nec frenetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocem jura facundia. Gloriosa est denique scientia litterarum, quia quod primum est, in homine mores purgat; quod **B** secundum, verborum gratiam subministrat: ita utroque beneficio mirabiliter ornat et tacitos et loquentes. Ducantur ergo ad penetralia libertatis laudati merito suo, ornati iudicio nostro: habituri sine dubio gratissimum senatum, quorum ars est facere de irato benevolam, de suspecto placatam, de austero mitam, de adversante propitiam. Quid ergo patribus imponere non possit, qui flectere animum judicantis evaluit b?

EPISTOLA XXXIV.

MASSILIENSIBUS THEODORICUS REX.

Scribit se comitem Marabadum ad eos protegendos missis, et præcipit ut ipsi libentibus animis obediant.

Propositi nostri est probatas fortitudine et moderatione personas ad ordinationem vestram defensionemque dirigere, ut et provincialium ratio subleventur, et utilitas publica bonis præsentibus augeatur. Proinde comitem Marabadum, nobis æquitate compertam, ad Massiliensem civitatem credidimus dirigendum, ut quidquid ad securitatem vestram vel utilitatem pertinet, Deo juvante, perficiat; memorque gratiæ nostræ, curam possit habere justitiæ: minoribus solatium ferat, insolentibus severitatem suæ districtiōnis obficiat, nullum denique opprimi iniqua presumptione patiatur; sed omnes cogat ad justum, unde nostrum semper floret imperium. Quapropter designato viro in his quæ vobis pro publica utilitate præcepti, libentibus animis obedite, ut fides vestra, quæ jam prioribus monstratur exemplis, subsequenti- **D** bus quoque deceleretur indicis: quia gratius est obsequium quod devotione perpeti custoditur. Nos autem reddere cogitamus locum vicissitudini, qui impensa servitia non possumus oblivisci.

^a In vol., circa referendos cur. Alii malunt referendarios: referendos tamen legitur etiam lib. i, epist. 41. Forte digamma Æolicum est, cujusmodi et illa in Etruscis Pandect. ventorum si pro ventorum vi, l. 9, Si post, de peric. et comm. rei vend., præferunt pro præbuerint; l. 3, de vacat. et excus. mun., ad vix pro affixa, l. 52, librorum, § si quid igitur. De leg. 3, pro vectis pro profectæ; l. 35, ex facto, in fin., De hered. instit.; et ea quæ Donat. in Terentii Andriam adnotavit, Dafus, cerfus, corfus, pro Davus, servus, corvus. Quintil. lib. i, cap. 43. Ita hic refe-

EPISTOLA XXXV.

ROMULO THEODORICUS REX.

Confirmat quidquid ipsi ejusque matri ex regio edicto Libertus per pietatum concesserat.

Liberalitatem nostram firmam decet tenere constantiam: quia inconcussam debet esse principis votum, nec pro studio malignorum convelli, quod nostra noscitur præceptione firmari. Atque ideo præsentis jussione censemus ut quidquid ex nostra ordinatione patricium Libertum tibi matrique tuæ per pietatum (id est, per tabellam vel scriptum) constiterit deputasse, in suo robore debeat permanere; nec a quocumque metuas irrationabilem questionem, qui nostri beneficii possides firmitatem.

EPISTOLA XXXVI.

ARRIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Imperat admovent Venantium ut instructam personam ad aulam mittat, quæ rationibus Firmini ante iudices a rege designatos valeat respondere.

Pietatis nostræ propositum est, miserandis flebilibus audientiam non negare, maxime cum moris nostri ad ad leges cuncta remittere, ut et conquerens mereatur effectum, et pulsatus nullum se queratur sustinuit præjudicium. Proinde Firminus [ed., Firmus] contra magnificum virum patricium Venantium se dicit habere negotium, et frequenter ab eo ejus propositiones fuisse contemptas. Et quia in causis semper est suspecta potentia, dum velle creditur quod posse judicatur, antefatum servata reverentiâ a te præcipimus admoneri; ut sub sponione legitima instructam personam ad comitatum nostrum dirigere se promittat, qui apud delegatos motu nostro iudices [ms. Aud., monitu; Ac., motus vestro iudicio] ejus intentionibus valeat præbere reponsum. Actor [alii, Actor] hic penam suæ recepturus audaciæ, si contra magnificum virum habuerit falsitatis eventum.

EPISTOLA XXXVII.

PETRO EPISCOPO THEODORICUS REX.

Jubet ut partem facultatis quam detinebat, Germano restituat, si legitimus filius sit Thomatis; quod si facere renuat, causam vult ad aulam vocari.

Si in alienis causis beatitudinem vestram convenit adhiberi, ut per vos jurgantium strepitus conquiescat, quanto magis ad vos remitti debet quod vos spectat auctores? Aque ideo sanctitas vestra a Germano nos aditos flebili allegatione cognoscat, qui se filium legitimum asserit quondam Thomatis, dicens partem facultatis patris sui a vobis detineri, sibi met legibus competentem. **52** Quæ petitio, si veritate fulcitur, et genitoris ejus substantiam probat [alii,

rendos pro reverendos eodem Æolum more scriptum fuerit. Viderint qui in istis minutis oculatiōnes ingeniarum regularum laudem captant. Form.

Non sunt confundendi referendi curiæ seu senatus cum referendariis aulae, quorum utrorumque formæ exstant lib. vi, form. 16, 17. JURAT.

^b Quanta sit eloquentiæ vis testantur Virgil. lib. i Æneid.; Lucanus ad Pisonem; Ovid. xiii Metam.; Val. Flac. lib. iv. Bross.

^c Cicero in exordio orationis pro Quinctio. JURAT.

probatis] sibi jure competere, supplicanti, considerata justitia, quam monetis, sine observationis longæ dispendio, debita tribuantur: quoniam causarum vestrarum qualitas vobis debet iudiciis terminari, a quo est spectanda magis quam imponenda justitia. Quod si hanc causam sub æquitate vestrum minime definit arbitrium, noveritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. Vos enim docetis voces pauperum non debere negligi, quas potest justitia comitari.

EPISTOLA XXXVIII.

VANDIL THEODORICUS REX.

Præcipit ut nullam obedientiam ab exercitu fieri Avenione patiaris.

Quamvis pietatis nostræ constet esse vocem ut ubique civilia, ubique moderata peragantur, maxime tamen bene geri [ed. Niv. et Gam., agere] optamus in regionibus Gallicanis: ubi et recens vastatis non portat injuriam, et ipsa initia bene plantare debent nostri nominis famam. Principis eiq̄dem opinionem longe lateque disseminat subjecterum custodia securitas; et ubi exercitus dirigitur, non gravandi, sed defendendi causa potius æstimetur. Atque ideo præsentis auctoritate delegamus, ut in Avenione, in qua resides [ed. Niv. et Gam., quam regis], nulla fieri violentia patiaris. Vivat noster exercitus civiliter cum Romanis; prosit eis destinata defensio; nec aliquid illos a nostris sinat pati, quos ab hostili nitimur oppressione liberari.

EPISTOLA XXXIX.

FELICI VIRO ILLUSTRIS, CONSULI ^a, THEODORICUS REX.

Jubet ut aurigis Mediolanensibus illa quæ mos priscus indulserat largiatur.

Æquitatis ratio persuadet ut atrocibus lætitiarum publicam consuetudinem servemus antiquam, præsertim a consule venientem, cujus constat esse propositum, ut debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, et aliud senatorem velle complere. Quocirca sub opinione munifici, parcam non decet inveniri: quia inmembrat famam publicam in consule tenacitatis obscuritas. Quapropter illustris magnitudo tua a Mediolanensibus aurigis nos aditos esse cognoscat, illa sibi vestris temporibus fuisse subtracta, quæ mos priscus indulserat, cum præsentis tempore munificentia sit pro lege. Proinde si nullo mendacio asserta vitiantur [ms. Aud., juvantur], sublimitatem vestram sequi convenit voluntatem, quæ suæ quodam privilegio, velut debita, quæ donantur exposcit. Nec licet negari, quod te cognoscis sub antiquitate largiri.

EPISTOLA XL.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIA CONSTITUTIS

THEODORICUS REX.

Provincialibus Galliarum hostilitate vastatis, habita ratione læsionis relaxat tributa, ut tamen lege ut ex eo quod

^a Hæc epistola videtur scripta an. Ch. 511; Felix enim hoc anno erat consul.

^b Latius Pacatus in Vita Theodosii refert tam certa fuisse illius beneficia, ut tum accepta viderentur, cum sponderet: quia vota hominum non fatiga-

intactum fuerit, ad bellicas impensas aliquid conferant.

Quamvis sensum nostræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, et diversas regni partes consueta sedulitate respiceret, festine tamen remedia vestræ utilitatis aspeximus: quoniam apud conscientiam nostram læsionis genus est, profutura tardare, nec possumus æstimare jucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. Nam excrescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cum medicina differtur. Vobis itaque hostili ferocitate vastatis pro qualitate læsionis per indictionem quartam (id est anno Christi 511) relaxatam agnoscite tributariam functionem: quia non gratulamur exigere, quod tristis noscitur solutor offerre. Ita tamen ut de illis quæ constat intacta, exercitales juventur expensæ: quia illos in totum devotio non debet deserere quos pro se laborare cognoscit. Invalidus est siquidem jejunos defensor, nec animus ministrat audaciam, cum virtus corporeo fuerit robore destituta.

EPISTOLA XLI.

GENELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Decernit ut triticum ad bellicas impensas in castella supra Druentiam constituta et Massiliensibus horreis communi sumptu devehatur.

Tolerabile sit omne quod æquabili ordinatione disponitur, quia divisum onus sub communionem, subjectos certum est non gravare. Pars enim extrema ad unumquemque redit, cum summa universos incluserit. Tritici itaque speciem, quam ob exercitales expensas, nostra providentia de Italia destinavit, ne fatigata provincia hujusmodi præbitione lederetur, ad castella supra Druentiam constituta de Massiliensibus horreis constat esse portandam. Quapropter jubemus ut studium devehendi supradictæ speciei communiter subeatur; quatenus celeriter possit fieri, quod universitatis studio videtur assumi.

EPISTOLA XLII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIA CONSTITUTIS
THEODORICUS REX.

Remittit se misisse ex Italia bellicas expensas militibus, ne Galliarum nimis gravarentur.

Non occurritur sub principe benigno ^b remedia potestale subjectos, quoniam ^c supplicationem præcedit humanitas, et mire modo posteriora sunt vota quam præstita. Neper siquidem moti justitia, iustitiam ut pars aliqua filiosa provinciarum Gothicis nostris alimonia reperta præstaret. Sed quia licet principem semper humaniora censere (dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum), et ut nec nimia possessores illatione gravarentur, ex Italia destinavimus exercitales expensas, ut ad defensionem vestram directus exercitus nostris humanitatibus aleretur, solumque auxilium provinciarum de tam magna congregatione sentirent. Ducibus etiam

ret, nec adhiberet muneribus artem difficultatis, quare gloriantur Arcadius et Honorius in l. 2 C. Theod. De infirm. his quæ sub tyr., ubi proficitur posse ultro deferre beneficia inopinantibus. Bross.

ac præpositis sufficientem transmisimus pecuniæ A quantitatem; ut eorum præbendæ^a, quæ non potuerunt convehi, ibi debuissent sine alicujus dispendio comparari: quia delectui nostro nec illa volumus imponere quæ vos potuistis (ut arbitramur) offerre.

EPISTOLA XLIII.

UNIGIS SPATARIO THEODORICUS REX.

Jubet ut, cum exercitus Gallias intraverit, mancipia ad alios deficientia prioribus dominis restituantur.

Delectamur jure Romano vivere quos armis cupimus vindicare; nec minor nobis cura est rerum moralium quam potest esse bellorum. Quid enim proficit barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus? Quapropter cum, Deo propitio, Gallias exercitus noster intraverit, si qua mancipia servitium declinantia^b, ad alios se quam quibus videbantur B competere contulerunt, prioribus dominis jubemus sine aliqua dubitate restitui: quia confundi non decent jura, impetrante justitia; nec potest abstracto favere servitio libertatis defensor. Aliorum forte regum prælia captarum civitatum aut prædas appetunt, aut ruinas: nobis propositum est, Deo juvante, sic vincere, ut subjecti se doleant nostrum dominium tardius acquisivisse.

EPISTOLA XLIV.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS ARELATENSIBUS THEODORICUS REX.

Scribit se certam pecuniæ summam et alimonias ipsis ad murorum Arelatensium turriumque veterarum reparationem misisse.

Quamvis primum sit læsas incolas refovere, et in hominibus magis signum pietatis ostendere, tamen C utrumque humanitas nostra conjungit; ut et largitatis remedio civibus consulamus, et ad cultum reducere antiqua mœnia festinemus. Sic enim fiet, ut fortuna urbis, quæ in civibus erigitur, fabricarum quoque decore monstretur. Pro reparatione itaque murorum Arelatensium vel turrium veterarum certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque, quæ vestras relevare videantur expensas, fecimus præparari; ut vobis destinentur, cum tempus navigationis^c, arriiserit. Relevate nunc animos, et de

^a Præbendæ, id est militaris annona. Ulpian. ejus meminit; qui præbenda exercitui conduxerunt, 19, inviti de testib. T. Livius lib. II belli secundi Punici, Gell. I. XV, c. 4. Plaut. Persa, Ædiles præbendæ locaverunt. Cæterum, tribuenda, quod more solito tribuerentur, ut et præbenda, dixit Symmachus lib. I, epist. 6 et 8. Eo nomine beneficia ecclesiastica significantur, tit. de præbend. et dig., et tit. de concess. præbend., et can. si quis dator, can. ex multis. I, q. 3. FORN.

^b Fugitivi servi, si se ad alios quam quibus debebantur competere, contulerint, prioribus dominis restitui jubet hic Theodoricus. Præterea requirendi fugitivos servos potestas dominis conceditur in I. Requirendi, c. de ser. fug. Quanta autem sit servorum improbitas testantur veteres, quibus suspecta fuerunt servorum ingenia, illisque ingenitas esse fraudes crediderunt. Hinc Terentius,

Ne faceres quod vulgus servorum solet, dolis ut me de-
[nderes.

Apud Salvianum de Providentia Dei, vitia ad servos relegata, eisque ascripta legimus, et animos serviles

nostra promissione [ed., provisione] recreati, futuræ copiæ spem tenentes, divino favore, habetote fiduciam: quia non minus est quod nostris verbis quam quod horreis continetur.

EPISTOLA XLV.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi ortam pro quadam domo inter defensores Romanæ Ecclesiæ et Judæos litem discutiendam committit.

Justitiæ nostræ convenit ut de indultis beneficiis calumnias fieri non sinamus; et quicquid prava interpretatione tegitur, fugata mendacii nabe^d revelemus. Defensores itaque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conquesti sunt, beatæ recordationis quondam Simplicium domum in sacratissima Urbe positam ab Eufrasio acolyto instrumentis factis solemniter comparasse; quam per annorum longa curricula Ecclesiam Romanam quieto jure suggerunt possedisse, et in usus alienos transtulisse securitate domini. Nunc autem existere Samaræ [mas., amaræ] superstitionis populum improba fronte duratum, qui synagogam ibidem 54 fulsæ iniquis conatibus mentitur; cum ad humanos [Forn. et Grul., in hos] usus habitacula longe aliter formata doceantur, quam potest esse memorata constructio. Quapropter magnitudo tua, conscientiæ suæ probata justitia, causam diligenti examinatione discutiat. Et si vera cognoverit, quæ veniunt in querelam, considerata æquitate definiat. Nam si humanis actibus sunt calumniæ summovere, quanto magis credimus emendanda quæ contumeliam Divinitatis tangere judicamus?

EPISTOLA XLVI.

MEODATO THEODORICUS REX.

Mutat penam acerbissimam, qua ob raptum Valerianæ puellæ adultæ, a Lucaniæ Brutiorumque correctore fuerat condemnatus, in exsilium sex mensium, post quod patriæ rebusque omnibus restituitur; tum indicit penam trium librarum auri ejusmodi statui violatoribus; tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bona fide interfuerant.

Materia est gloriæ principalis delinquentis reator, quia nisi culpæ occasionem emergerent, locum pietas [Ac., pietatis] non haberet. Quid enim sal-

jam per se malos dominorum nequitia fieri pejores. Sic I. 3, c. de liber. et eor. lib., dixit, recipere nequitiam servilis ingenii. Et Arnobius, petulantis amoris flammam servilibus obumbrare fallacis. Sic etiam Tacitus, Suspecta, ait, majoribus nostris fuerunt ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, charitatemque dominorum satis acciperent. Vetus exstat proverbium, Tot nos habere hostes quot servos, ut est apud Senecam. Bross.

^c Tempore hiemis navigatio periculosa: inde maria claudi dicuntur. Vegetius lib. IV, cap. 3; I. 6, Civitas, c. de off. rect. prov. Cic. lib. II, epist. 6, ad Q. fr. Adhuc mare clausum fuisse scio, sed quosdam tamen venisse Ostia dicebant. Hinc lucem mutuat species a Scævola tractata I. 123, Qui Romæ, § Callimachus, de verb. oblig. FORNER.

^d Sic Valer. lib. III, Nube infamie castitatem obscurare. Paulinus epistol. ad Severum, Curarum terrestrium nube circumdari. Virgil. lib. X Æneid., Belli nubem. Et Paulus Orosius, Belli nebulas in magna malorum nubila coituras. Bross.

bris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat? Arida siccitas madentis pluviae beneficium exoptat. Salutiferis medentibus manibus nisi infirma valetudo non indiget. Sic dum imbecillitati succumbitur, convenienter remedia tribuuntur. Quapropter casibus asperis praestandum est sub justitiae laude moderamen; ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam. Datis itaque precibus allegasti, viri spectabilis Venantii, Lucaniae et Brutiorum praesulis [Juret., id est, correctoris], odiorum te acerbitate compressum, custodiae longo situ laborantem, in confessionem raptus adultae puellae Valerianae fuisse compulsus; ut gratius fuerit spem vitae mortis expetere, quam tormentorum crudelia sustinere. Inter supremas enim anhelantis angustias, votum est potius perire quam vivere: quia detestabilis sensus poenarum excludit dulcissimae salutis affectum. Illud etiam, quod minime justitia pateretur, adjiciens, defensorum tibi patrocinia saepius postulanti fuisse subtracta, cum adversarii florentes ingenio etiam innocentem te possent legum laqueis obligare. Quae supplicatio cum efficaciter animum nostrae pietatis intraret, paulatimque ad misericordiae jura deflecteret, occurrit Brutiorum praesulis missa relatio, quae privatam allegationem tragodiae suae voce compressit: negando credi contra fidem publicam fallaciter supplicanti. Ideoque asperitatem poenae nostra lenitate mollimus, statuantes ut ex die prolati oraculi, sex mensium patiaris exsilium. Ita ut nulli post constituta nostra sub qualibet interpretatione tibi liceat objicere crimen infamiae: quando fas est principi maculosas notas vitiae opinionis abstergere. Sed hoc exacto tempore patriae rebusque omnibus reformato [Alii, deformato], jus tibi sit liberum omne quod primitus: quia nulla te ingemiscere probris adustione censemus, quem temporali volumus exsilio detineri. Poenam trium librarum auri nihilominus comminantes, si quis aut obviando, aut aliter intelligendo, praesens nostrum violare tentaverit constitutum. Sed quoniam haec statuta ad innocentes nolumus usque protendi, ne sua cuique minime videatur ignorantia profuisse, praesenti auctoritate eos a formidine liberamus, quos ut pote nescientes, in eadem causa quolibet loco vel tempore interfuisse constiterit. Similis enim videtur absentis, qui conscientiam criminosi non habet.

EPISTOLA XLVII.

FAUSTO PRAEFECTO PRAETORIO THEODORICUS REX.

Scribit se Jovino collegae occisori, eo quod intra septa

ecclesiae refugisset, poenam capitis exsilio in Vulcanicae insulas, quae describuntur, commutasse.

In partem ^a pietatis recidit mitigata districtio; et sub beneficio punit [ed. Niv. et Gam., praestat], qui poenam debitam moderatione considerata palpaverit. Jovinum curialem, quem corrector Lucaniae Brutiorumque humani nobis suggerit sanguinis effusione pollutum ^b, ob hoc quod mutuae contentionis ardoribus excitatus, rixam verborum usque ad nefarium collegae deduxit interitum: sed conscius facti sui intra ecclesiae septa refugiens ^c, declinare se credidit praescriptam legibus ultionem, Vulcanicae insulae ^d perpetua relegatione damnatus; ut et sancto templo reverentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosis evadat in totum, qui innocenti non credidit esse parcendum. Careat proinde patrio foco, cum exitiabili vioturus incendio: ubi viscera terrae non deficiunt, cum tot saeculis jugiter consumantur. Flamma siquidem ista terrena, quae alicujus corporis imminutione nutritur, si non absumit, exstinguitur: ardet continue inter undas medias montis quantitas indefecta; nec imminuit, quod resolvi posse sentitur; scilicet quia naturae inextricabilis potentia tantum crementi cautibus reponit, quantum illi vorax ignis ademerit. Nam quemadmodum saxa incolumia permanerent, si semper ignis adunata decoqueret? Potentia siquidem divina sic de contrariis rebus miraculum facit esse perpetuum, ut palam consumpta occultissimis instauret augmentis, quae vult temporibus stare diuturnis. Verum cum et alii montes motibus vaporatis exastuent, nullus simili appellatione censetur aestimandus: quia gravius succenditur, qui Vulcani nominis nuncupatur. Mittatur ergo reus capitis in locum praedictum vivus. Careat quo utimur mundo, de quo alteram crudeli fugavit exitio: quando superstes recipit, quod eventu mortis infligit: salamandrae secuturus exemplum, quae plerumque degit in ignibus. Tanto enim naturali frigore constringitur, ut flammis ardentibus temperetur. Subtile ac parvum animal, lubricis lumbricis associum, flavo colore vestitum. Vitam praestat soli, qui mortalia cuncta consumit. Memorant autem aevi pristini servatores [Juret., forte scrutatores, vel observatores], hanc insulam ante 55 aliquot annos, undarum rupto terrore igitus ^e erupisse, cum Hannibal apud Prusiam Bithyniae regem veneno secum ipse pugnavit, ne tantus dux ad Romanorum ludibria perveniret. Plus inde mirabile, ut mons tanta flammaram congregatione succensus, marinis fluctibus haberetur absconditus;

lib. IX. FORNER.

^a C. Theod. lib. IX, tit. 47, de his qui ad ecclesias confugiunt; lib. I C. Theod., tit. 12. Luithprandus lib. I, c. 9; lib. 3, c. 4, c. 6, extr. de Immun. eccles. Sozomenus lib. VIII, c. 7. Socrates lib. XIII, c. 5. FORNER.

^d Vulcanicae insulae, Vulcanica olla dicitur apud S. Gregor. dialog. lib. IV, cap. 30. JURET.

^e D. Juret. forte inuitus, ut adnotavit Lipsius apud Gellium lib. XXVII, cap. 10; et Apuleius pag. 165. Sic Cassiodori epist. 50 lib. IV, ait Vesuvium montem exarsurum mittere fluvios pulverosos.

^a Casu facta caedes indulgetur; consultae non fit gratia. Imo excepta semper intelligitur, quia capite vindicatur. l. 1, l. 3, l. 4, l. 7, l. 8, Cod. Theod. de Indulgentiis criminum. FORN.

^b Praeclare Lactant. lib. 1, et in Epitome Divin. Instit. Plat. lib. IX De Legib. Phil. de Legib. specialibus. Porphyrius, *περι τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψυχῶν ἀποχρῆς*. Imperatores Gratian., Valent. et Theo., cum caeteris reis vincitis crimina condonarent, exceperunt eum qui parricidalis furore raptus sanguine proprio manum tinxit, et qui cujusque hominis caede maculatus est. l. 6, Paschalis, tit. 38, de indulgentiis, C. Theod.

et ardor ibi indesinenter viveret, quem tanta unda A videbatur obruere.

EPISTOLA XLVIII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS CIRCA VERUCAM CASTEL-
LUM CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

Scribit se mandasse Leodifrido sajoni ut eo impulsore in Veruca castello, quod describitur, ipsi sibi domicilia construant.

Lætitia debet esse cunctorum, provida jussio dominantium : quando illud quod vos debuistis expectere, nos videtis offerre. Quid est enim gratius quam humanis rebus cautelam semper adhibere, quæ aut sit necessaria, aut non gravat esse superfluum? Et ideo Leodifrido sajoni nostro præsentem delegavimus jussione ut ejus instantia in Veruca castello vobis domicilia construat; quod a positione sui congruum nomen accepit. Est enim in mediis campis tumultus saxens in rotunditate consurgens, qui proceris lateribus silvis erasus, totus mons quasi una turris efficitur; ejus ima graciliora sunt quam cacumina, et in molissimi fungi modo superius extenditur, cum inferiori parte tenuetur. Agger sine [ed. Niv. et Ga., sub] pugna, obsessio secunda : ubi nec adversarius quidquam præsumat, nec inclusus aliquid expavescat. Hunc Athesis, inter flavios honorus, antoni gargitis puritate præterfluit, causam præstans muniminis et decoris : castrum pene in mundo singulari, tenens claustra provincie; quod ideo præbatur magis esse præcipuum, quia feris gentibus constat objectum. Hoc opinabile munimen, mirabilem securitatem, cui desiderium non sit habitare, quam vel externos delectat invisere? Et quanquam, Deo juvante, nostris temporibus provinciam securam credamus, tamen prudentiæ nihilominus est cavere, etiam quæ non putantur emergere. Munio ^a tractanda est semper in otio : quia tunc male queritur, quando necessaria judicatur. Mergi, quibus nomen est ex facto, cohabitatores piscium, aquatiles volucres, futuras tempestates naturaliter prævidentes, sicca petunt, stagna derelinquunt. Delphini, fluctus pelagi metuentes, vadosis littoribus immorantur. Echini, qui sunt mella carnalia, costatillis teneritudo, croceæ deliciae divitis maris, dum futuras tempestates agnovierint, loca mutare cupientes (quia illis pro levitate corporis nandi nulla fiducia est) lapillos, quibus pares possint esse, complexi, quadam anchorarum ponderatione librati, scopulos petunt, quos fluctibus verandos esse non credant. Aves ipsæ adventu hiemis patrias mutant. Fere pro qualitate temporis cabilla querunt. Hominum sollicitudo non debet providere quod potest in adversitate requirere? Non est in mundo unde [ed. Niv. Ga. Gr. et Cuj., undis. Ms. R., in mundo unum] humane res mutabilitate quatuntur; et ideo providentia dicitur, ut quæ sunt futura tractentur.

^a Munio in otio fiat. Senec. lib. II, epist. 48 : In ipsa securitate animus ad difficilia se præparet, et contra injurias fortunæ inter beneficia firmetur. Miles in media pace decurrit sine ullo hoste, vallum

EPISTOLA XLIX.

HONORATIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS
CATANENSIS CIVITATIS THEODORICUS REX.

Permittit ut saxis ex amphitheatro longa vetustate collapsis ad muros urbis reparandos utantur.

Optabilis nobis est et grata devotio, quæ bonam præcesserit jussionem; et merito acceptum redditur, si id quod possumus imperare, poscatur. Felicitas enim regnantis est, famulantes amare quod expedit : quando nobis labor cogitationis aufertur, dum subditi sibi profutura disponunt. Atque ideo suggestionis vestræ tenore comperto, quam charitate civica in communiendis mœnibus suscepistis, absolutam hujus rei vobis censem esse licentiam : nec quidquam de hac re vereamini, unde gratiæ nostræ expectare præmia mox debetis. Vestra enim munitio nostra est nihilominus fortitudo; et quidquid vos ab incerto eripit, famam nostræ defensionis extendit. Saxa ergo, quæ suggeritis de amphitheatro longa vetustate collapsa, nec aliquid ornatum publico jam prodesse, nisi solas turpes ruinas ostendere, licentiam vobis eorum in usus duntaxat publicos damus; ut in murorum faciem surgat, quod non potest prodesse, si jaceat. Quocirca perficite confidenter quidquid cautio ad munimen, quidquid ornatus expellit ad decorem : tantum nobis scituri gratum fore, quod facitis, quantum exinde gratia se vestræ civitatis extulerit.

EPISTOLA L.

PROVINCIALIBUS NORICIS THEODORICUS REX.

Decernit ut Alemannorum boves itineris longinquitate ⁵⁶ et labore fracti, Noricorum bovis commutentur.

Grate suscipienda est ordinatio, quæ dantem juvat, et accipientem pro temporis necessitate letificat. Nam quis putare possit onus, ubi majus meretur in commutatione compendium? Et ideo præsentibus decernimus constitutis, ut Alemannorum boves, qui videntur pretiosiores propter corporis granditatem, sed itineris longinquitate defecti sunt, commutari vobiscum liceat, minores quidem membris, sed idoneos ad labores; et et illorum profectio sanioribus animalibus adjuvetur, et vestri agri armentis grandioribus instruantur. Ita fit ut illi acquirant viribus robustos, vos forma conspicuos; et quod raro solet emergere, in una mercatione utrique videamini desiderata compendia percepisse.

EPISTOLA LI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Scribit Thomatem aurigam frequenter in spectaculis victorem, cui justas annonas largitus fuerat, menstrua largitate esse solidandum; tum de spectaculis et Augusti imper. circo suo loquitur.

Quantum histrionibus rara constantia honestum que votum, tanto pretiosior est, cum in eis probabilis monstratur affectus. Charum est enim homini

jacit, et supervacuo labore lassatur, ut sufficere necessario possit. Quem in ipsa re trepidare solueris, ante rem exerceas. Isocrates monet spontaneos esse labores adeundos, ut ardentius performas. Foss.

reperisse, ubi aliquid se laudabile non putaverat invenire. Dudum siquidem Thomam aurigæ, ex Orientalis partibus advenienti, annonas rationabiles consideratio nostra largita est, donec ejus artem probaremus et animum. Sed quoniam in hoc agone primatum noscitur obtinere, ejusque voluntas, patria derelicta, nostri sedes fovere delegit imperii, mensura enim duximus largitate solidandum: ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiae dominatum elegeris cognovimus. Is enim frequenter victor per diversorum ora volitavit, plus vectus favore quam curribus. Suscepit partem populi protinus inclinam, et quos ipse fecerat tristes, laboravit iterum reddere lætiores: modo agitatores arte superans: modo equorum velocitate transcendens ^a. Frequentia palmarum cum diu faciebat maleficum ^b, inter quos magnum præconium videtur esse ad talia crimina pervenire. Necesse est enim ad perversitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non potest applicari. Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit esse ludibrium [sc. lubricum]. Primus enim hoc apud Elidem Asia civitatem Ænomaus fertur edidisse: quod postea Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificiis, ruraliter ostentavit Italiae. Sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tendit Augustus; ut immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur. Bissena quippe ostia ad duodecim signa posuerunt. Hæc ab herulis ^c funibus demissis subtili æqualitate panduntur: docentes totum Hæc, ut putabatur, consilio geri, ubi imago capiti ^d cognoscitur operari. Colores autem in vicem

^a Aurigæ, ut caloriores equos redderent, magicis artibus utebantur, ut colligere est ex Hieronymo, Hilaro, Arnobio lib. 1, et ex l. ix, cap. de malefic. JURAT.

^b Laudatur hic nobilis auriga, quod modo agitator arte superaret, et modo equorum velocitate transcenderet: quo loco notandum est mirifice placuisse in spectaculis equorum celeritatem, adeo ut narret Capitolinus Verum imperatorem volucris equo Prasino aureum simulacrum fecisse; quin etiam multi ex agitatoribus adversariorum equos dæmoniacis imprecationibus impediabant, ut suos ad cursum facilius impellerent. Optime Arnobius de magorum artibus loquens: Quis enim hos nesciat famularum dirumpere charitates, aut sine clavibus reserare quæ clausæ sunt, aut ora silentio vincire, aut in curricularibus equos debilitare, incitare, tardare. Ac Ammianus Marcellinus scribit Apronianum præfectum Urbis, capitali animadversione damnasse Hilarium aurigam convictam ac confestum, vixdum pubescentem filium suum venefico tradidisse docenti artium nefariarum secreta legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis juvenetur internis. BROSS.

^c Vide Joseph. Scaliger. Lect. Ausonii. cap. 14. JURAT.

^d Lortopus lib. 1 de laudib. justitiæ, pag. 75; et Isidorus Etymolog. lib. xviii, cap. de coloribus equorum; et cap. de desultoriis; et cap. de obelisco. Vide Suetonium cap. 7; et Plinium lib. ix, epist. 6. JURAT.

A temporum quadrifaria divisione fundantur; prasinus virenti verno, venetus nubilæ hiemi, roseus æstati flammæ, albus pruinoso autumnio dicatus est, ut quasi per duodecim signa digrediens annus integer signaretur. Sic factum, ut naturæ ministeria spectaculorum composita imaginatione luderentur. Biga quasi lunæ, quadriga solis imitatione reperta est. Equi desultorii, per quos circensium ministri missos denuntiant exituros, luciferi præcursorias velocitates imitantur. Sic accidit ut dum se colere astra putarent, religionem suam ludicra similitudine profanarent. Alba linea ^e non longe ab ostiis in utrumque podium, quasi regula directa, producitur; ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur: ne dum semper propere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare. Septem metis ^f certamen omne peragitur, in similitudinem hebdomadis reciproca. Ipsæ vero metæ secundum zodiacos decanos ternas obtinent summitates, quas ad instar solis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis et Occidentis terminos designant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc delphini æquorei ^g aquas interflunt. Obeliscorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem sublevantur; sed potior soli, inferior lunæ dicatus est: ubi sacra priscorum Chaldaicis signis, quasi litteris indicantur. Spina infelicitum captivorum sortem designat: ubi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes, laborum suorum gaudia perceperunt. Mappa ^h vero, quæ signum dare videtur circensibus, tali casu fluxit in morem: cum Nero prandium protenderet, et celeritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulati [alii, postulandi; alii, postulanti]. Hinc tractum est, ut ostensa mappa ⁱ certa videatur esse pro-

^e Plinius lib. xxv, cap. 47; et Seneca lib. xix, epist. 109. JURAT. Albam lineam vocat auctor, quod Martialis cretatam mappam nominat. Vide Cedrenum in Historiæ Compendio: ibi enim confirmantur et illustrantur quæ ab auctore de mappæ origine dicuntur. BROSS.

^f Vide Suetonium in Claudio cap. 21; et Isidorum Etym. lib. xviii, cap. 30; et cap. 37, de septem spatiis. JURAT.

^g Alcivius Paren. lib. v, cap. 27. JURAT.

^h Mappam vocat circensium spectaculum, quæ quidem vox legitur in Novellis Græcis: meminuit Suetonius in Augusto, c. 45, ubi loquitur de aurigatione, deque circo maximo, atque adeo de equis certantibus et circensibus, et mappa, quam magistratus olim mittebant, signi videlicet dandi gratia. Figurata etiam equorum agitatio circensis mappa per synecdochem vocata est, et ita non modo apud Justinianum, sed apud Juvenalem Satyr. 12 quoque accipitur, cum ait, ludos circenses, qui et magni dicti sunt, et Megalenses, intelligens,

Interea Megalesiacæ spectacula mappæ;

et apud Senecam cap. 30, de ira, lib. iii, quo loco ursos leonesque mappa proritat. BROSS. Vide nov. de Comalibus. GAV. et Cuj.

ⁱ Id etiam refert Tertull. lib. de Spectac., cap. de munere. Servius in lib. Æneid. Et Isidor. lib. xviii, cap. 24 et cap. 41. JUA.

missio circensium futurorum. Circus, ^a a circuito dicitur; circenses, quasi circenses: propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatu dederat fabricarum, inter enses et flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat quod viginti quatuor missibus ^b conditio hujus certaminis expeditur, ut diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimitur: quando actus ipse, multis superstitionibus gravidus, ovi exemplo, geniturum se aliqua profitetur. Et ideo datur intelligi, volitantes atque inconstantissimos inde mores nasci, quos avium matribus aptaverunt. Cætera circi Romani longum est sermone decurrere, dum omnia videantur ad causas singulas pertinere. Hoc tantum dicimus omnimodis stupendum, quod illic, supra cætera spectacula, fervor animorum inconsulta gravitate [*Jur. forte pravitate*] rapiatur (*Vide Cypr. lib. de Spectac.*). Transit prasinus, pars populi mæret; præcedit venetus, et potior turba civitatis affigitur: nihil proficientes, ferventer insultant; nihil patientes, graviter vulnerantur; et ad inanes contentiones sic descenditur, tanquam de statu periclitantis patriæ laboretur. Quod merito creditur dicatum numerosæ superstitioni, ubi ab honestis moribus sic constat excidi. Hæc nos fovemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abjicere. Paucos enim **57** ratio capit, et raris probabilis oblectat intentio, et ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inventum. Nam quidquid æstimat voluptuosum, hoc et ad beatitudinem temporum judicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex judicio demus. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.

EPISTOLA LII.

CONSULARI VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Præcipit ut eligat agrimensorem, qui contentionem inter Leontium atque Paschasium pro casarum terminis ortam dirimat.

Sicut invidiosa nimis interpellantium suggestione comperimus, inter Leontium atque Paschasium spectabiles viros finalis orta contentio est, ita ut terminos casarum suarum non legibus, sed viribus crederent vindicandos. Unde miramur tanta animositate fuisse litigatum, quod aut terminis testibus, aut jugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis constructis aliisque signis evidentibus constat esse definitum.

Quid isti facerent, si in Ægyptiacis partibus possiderent, ubi Nili fluminis superveniente diluvio, indicia finium vastissimus gurgis abradit, et indiscreta terræ facies redditur, ubi omnia limus tegere comprobatur? Quapropter nec tunc ad arma concurrere debuissent, si excitata lis nulla satisfactione superata discederet. Hoc enim per geometricas formas et gromaticam ^c disciplinam ita diligenter agnoscitur, quemadmodum litteris omnis sermo conclusus est. Geometriam quippe, ut est hominum genus nimis acutissimam atque sollicitum, Chaldæi primum invenisse memorantur: qui rationem ipsius disciplinæ generaliter colligentes, et in astronomicis rebus, et in musicis, et in mechanicis, et in architecticis, et in medicinam, et ad artem logisticam, vel quidquid potest formis generalibus contineri, aptam esse docuerunt; ut sine ea nihil horum possit ad agnitionem verissimam pervenire. Hanc post Ægyptii, non dissimiliter animi fervore calentes, propter augmenta Nilotica, quæ singulis annis votiva inundatione patiuntur, ad dimensionem terræ et recuperandas formas finium transtulerunt; ut fieret arte distinctum, quod litigiosæ confusioni videbatur obnoxium. Quapropter agrimensorem peritissimum, cui ab arte nomen est, vestra nihilominus adhibeat magnitudo; ut jam omnia, quæ manifesta ratione distincta sunt, per evidentia debeat documenta monstrare. Nam si hoc egit illa disciplina mirabilis, ut indeterminatos agros ratione certa distingueret, quanto magis iste monstrare debet omnia, quæ jam probantur suis finibus terminata? Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris divisus, censoque descriptus est; ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda. Hoc auctor Hyrumetricus redegit ad dogma conscriptum; quatenus studiosus legendo possit agnoscere, quod deberet oculis absolute monstrare. Videant artis hujus periti, quid de ipsis publica sentit auctoritas. Nam disciplinæ illæ, toto orbe celebratæ, non habent hunc honorem. Arithmeticam dicis, auditoriis vacat. Geometria, cum tantum de cœlestibus disputat, tantum studiosis exponitur. Astronomia et musica discuntur ad scientiam solam; agrimensori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscindatur. Judex est itaque artis suæ, forum ipsius agri deserti sunt: **58** fanaticum credis, quem tortuosis semitis ambulare conspexeris. Indicia siquidem rerum inter silvas asperas et dumeta perquirat, non ambulat jure communi, via illi est sua lectio, osten-

^a Circus locus erat publicus, ὀποι μέλισσα, ut est apud Herodianum lib. II Hist., τὸ πλῆθος συνίων ἐκκλησιασίου, in quo populus ludos spectans considerat. Virgil. lib. V Æneid. :

..Mediaque in valle theatri

Circus erat.

Fuerunt autem tres circi Romæ. Circus maximus inter Palatium et Aventinum; circus Flaminius, qui et Apollinaris, et circus Neronis in Vaticano. Bross.

^b Missus, us. Erat cursus septem curriculum sollemnem confectus ab agitatoribus in ludo circensi. Ouph. Panuin. — Missibus ex V. C. legendum est.

Sic Cassiodorus in Chronico sub Philippo 24 imp., Æmiliano et Aquilino cons., Varro de Re rustica lib. I, cap. 2. Jur.

^c Tam editiones quam manuscripti habent gromaticam, sed error est; legendum enim gromaticam, quo nomine inscriptis olim librum Hyginus, ut testatur Volaterranus Urba. Comment. lib. XVI et lib. XXX. Est autem vox propria agrimensorum. Vide Nonium Marcellum in verbo *Grumus* et *Grumæ*. Junet. Hanc lectionem emendavit etiam Vossius de Arte Gram. pag. 3.

dit quod dicit, probat quod didicit, gressibus suis concertantium jura discernit; et more vastissimi fluminis ^a, aliis spatia tollit, aliis rura concedit. Quapropter auctoritate nostra suffulti, talem eligite, post quem partes erabescant impudenti fronte litigare; quatenus possessorum jura confusa esse non debeant, quibus est necessarium rebus propriis adhibere culturam.

EPISTOLA LIII.

APRONIANO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Præcipit ut si aquilegem, qui Romam ex Africa venerat, compererit esse hujus artis peritissimum, inopiam ejus necessariis annonis relevet, eique junget mechanicum, qui eum opera sua juvet.

Magnitudinis vestræ relatione comperimus, aquilegium ^b Romam venisse de partibus Africanis, ubi ars ipsa pro locorum siccitate magno studio semper excolitur, qui aridis locis aquas possit dare venatiles ^c; ut beneficio suo habitare faciat loca nimia sterilitate siccata. Hoc nobis fuisse gratum cognosce; quatenus industria illa majorum libris exposita, nostris temporibus venerit approbanda. Signis quippe virentium herbarum ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter undarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longe subest, ubertas quorundam germinum semper aridet; ut est juncus aquatilis, canna levis, rubus validus, salix lenta [*ms. Gr. et Cuj., læta*], populus virens, et reliqua arborum genera, quæ tamen ultra naturam suam felici proceritate luxuriant. Sunt et alia hujus artis indicia, cum nocte adveniente lana sicca in terram ponitur jam provisam, et rudi cacabo tecta relinquitur: tunc si aquæ proximitas arriserit, mane humida reperitur. Sole autem declarato intuentur etiam magistri loca solliciti, et ubi supra terram minutissima-

rum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facile quod quæritur inveniri. Addunt etiam in columnæ speciem conspici quemdam tenuissimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tanto in imum latitudo latere cognoscunt; ut hoc sit mirabile, quod per hæc aliaque signa diversa mensura definita prædicatur, quanta profunditate quæsitæ monstretur. Prædicunt etiam sapes aquarum ^d, ut nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis necessariaque inhonore contemni. Hanc scientiam sequentibus pulchre tradiderunt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus; qui non solum de subterraneis fluentis, sed de ipso quoque ore fontium sollicitè tractaverunt. Dicunt enim aquas quæ ad orientem austrumque prorumpunt, dulces atque perspicuas esse, et pro sua levitate saluberrimas inveniri; in septentrionem vero atque occidentem quæcunque manant, probari quidem nimis frigidæ, sed crassitudine suæ gravitatis incommodas. Atque ideo, si viderit memorato illi sapientia vestra et codicum lectione, et usu rerum quæ sunt prædicta constare, competentibus annonis de publico deputatis, peregrinationem ejus inopiamque relevabis: accepturus mercedes, cui artis suæ dona præstiterit. Nam quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, sitque fontibus gaudens, et formarum inundatione ditissima, reperiuntur tamen plurima suburbana quæ hanc videantur desiderare peritiam. Et merito continetur, qui vel pro parte necessarius esse cognoscitur. Huic tamen mechanicum omnino jungendus est, ut undas, quas iste reperit, ille levet; et arte subire faciat, quod ascendere non prævalet per naturam. Habeatur ergo et iste inter reliquarum artium magistros, ne quid desiderabile putetur fuisse, quod sub nobis non potuerit Romana civitas continere.

^a Et contra flumina vice censitorum funguntur, l. 30, ergo, alluvio, De acq. dom. FORNER.

^b Legendum aquilegem. Vocantur enim aquileges a Seneca Natur. quæst. lib. III, cap. 15; a Plinio lib. X, epist. 38. JUR.

^c Id est, aquas fluentes e vena perpetua. JUR. Alii, vernatiles.

^d De sapore aquæ Vitruvius lib. VIII, cap. 1: quo in lib., et Seneca lib. III Natur. quæst., multa de aquis, quæ nunc prudens omitto, disputantur. FORNER.

LIBER QUARTUS.

59 EPISTOLA PRIMA.

HERMINAFRIDO [*ms. HERMAFRIDO*] REGI THORINGORUM THEODORICUS REX.

Dat illi in matrimonium neptem suam, quæ laudatur; et renuntiat se equos, quorum pulchritudo describitur, nec non et alia munera ab eo missa libenter accepisse.

Desiderantes vos nostris aggregare parentibus, neptis [*Ac., neptem*] charo pignori, propitia Deitate, sociamus; ut qui de regia stirpe descenditis, nunc

etiam longius claritate imperialis sanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum aulicæ domus, augmenta generis, solatia fidelis consilii, dulcedinem suavissimam conjugalem; quæ et dominatum jure vobiscum impleat, et nationem vestram meliorem institutione componat. Habebit felix Thoringia, quod nutritivè Italia litteris doctam ^a, moribus eruditam, decoram non solum genere, quantum et feminea dignitate; ut non minus patria vestra istius splendeat

^a Uxoris dotes, doctrina, mores, forma, genus, dignitas; sed principem locum eruditioni tribuit. Solebant autem veteres puellas erudire: Livius lib. III, de Virginia; Plin. lib. I, epist. 17; Athen. lib. XIII; Lucian., *περι τῶν ἐπι μίθῳ συνόντων*. Plutarch.

περι παιδῶν ἀγωγῆς. Galieni imp. tempore puellæ et viduæ Plotini philosophi scholam disciplinæ causa frequentabant: cujus instituti meminerunt Julian. lib. IV. Ubi pupil. educ., Gordian. lib. XV, si paterno, c. de neg. gest. FORN.

moribus quam suis triumphis. Quapropter salutantes vos gratia competenti, indicamus nos venientibus legatis vestris impretabilis quidem rei, sed more gentium suscepisse pretia destinata, equos argenteo colore vestitos, quales decuit esse nuptiales. Quorum pectora vel crura sphaeris carnis decenter ornantur; costae in quamdam latitudinem porriguntur; alvus in brevitate constringitur; caput cervinam reddit effigiem, imitantes velocitatem cuius videntur habere similitudinem. Hi sunt sub pinguedine nimia mansueti, magna mole celerrimi, aspectibus jucundi, visibus gratiores; incedunt enim molliter, sensores suos insanis festinationibus non fatigant; quiescitur potius in ipsis quam laboretur; et compositi delectabili moderatione, agilitate norunt continua perdurare. Verum hunc, quamvis nobilissimum gregem, belluasque morigeras, vel alia quam direxistis eximia, victa cognoscitis: quando omnia jure superat, quae decus regiae potestatis exornat. Destinavimus et nos quidem, quae principalis ordo posebat; sed nihil majus persolvimus, quam quod vos tanta feminae decori copulavimus. Adsint vestro divina conjugio, ut sicut nos causa junxit affectionis, ita et posteros nostros obligat gratia parentalis.

EPISTOLA II.

REGI HERULORUM THEODORICUS REX.

Adoptat eum in filium per arma, et dat illi equos, enses, clypeos et reliqua bellorum instrumenta.

Per arma fieri posse filium, grande inter gentes constat esse praeconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis habent, quando vinculo animi obligantur extranei; et tanta in hoc actu vis est, ut prius se velint mori, quam aliquid asperum patribus videantur indigi. Et ideo more gentium, et conditione virili, filium te praesenti munere procreamus; ut competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, et reliqua instrumenta bellorum; sed quae sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra judicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theodorici sententia comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibi que profutura. Ille a te devotionem petit, qui te magis defensare disponit: probat tuum animum, et opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nota sunt

* Ut luteus color nuptiis dicatus fuit, sicut ex Caesullo et Apuleio eximiae doctrinae vir Turneb. probat, lib. xxviii, cap. 2, Adversar., ita et argenteus seu candidus, ut ex hoc loco constat: Apuleio lib. vii de Asino; Valer. Max. lib. ii, cap. 4; Plutarch. in Problem. Unde in luctu interdixebatur, Paul. lib. i sent. tit. ult. Qui luget, inquit, abstinere debet a conviviis, ornamentis et alba veste. Aeschines oratione contra Ctesiph. exprobrat Demostheni, quod triduo post filiae unice obitum λευκὴν ἐσθῆτα λεβῶν sacrilicavit. FORN.

^b Per arma infr. lib. viii, epist. 1 et 9. De qua re ne quidquam hic amplius adnotem, impediatur doctissimi viri Pithoei, sagacissimi rerum antiquarum per-

A enim Herulis Gothorum, Deo juvante, solatia. Nos arma tibi dedimus; gentes autem olim virtutum pignora praestiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum et illum legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis litteras nostras evidenter exponant, et ad confirmandam gratiam quae sunt dicenda subjungant.

EPISTOLA III.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.
Illi confertur dignitas comitiva patrimonii, et summopere laudatur.

Ad ornatum palatii credimus pertinere aptas dignitatibus personas eligere: quia de claritate servientium crescit fama dominorum. Tales enim provehere principem decet, ut quoties procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta judicia habuisse. Moribus enim debet esse conspicuus, qui datur imitandus. Facile est qualemcumque sibi deligere; multis autem electum vivere [ed., videre] decet. Cape igitur per iudicacionem quartam (An. Cl. 511) illustris comitiva nostri patrimonii dignitatem, quam tibi non immerito tribuit regalis auctoritas. Diu namque nostris ordinationibus geminum matris obsequium, et consilii particeps eras, et disposita laudabili assumptione complebas. Subiisti saepe arduae legationis officium; restitisti regibus non impar assertor, coactus iustitiam nostram et illis ostendere qui rationem vix poterant cruda obstinatione sentire. Non te terruit contentionibus inflammata regalis auctoritas: subjugasti quipimo audaciam veritati, et obsequatus ordinationibus nostris in conscientiam suam barbaros perculisti. Quid studium tuum longa luctubratione sollicitum, et continui laboris inculpabile referamus obsequium? Usus es sub exceptionis officio eloquentia ingenio: favebat ipse sui delectatus auditor, dum meliora faceres, cum [forte, quam] recitare coepisses. Pronuntiatio tua nostrum delectabat arbitrium; quia tantum dicentium reficiebas animum, quantum se lassare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in te pars altera vitae laudabilis, quod arcana nostra morum probitate claudebas, multorum conscius, nec tamen, cum plura nosses, elatus. Collegis gratia, superioribus humilitate placuisti. Sic omnium pro te factus est unus animus ex magna diversitate sociatus. Carpes certe probatae institutionis gratissimum fructum, quando proventus tuus ita potuit omnes laetos efficere, ut universi in te iudicent sua desideria profecisse, Tuo igitur

seruatoris, diligentia: qui hunc ritum lib. i Advers. executus est. Sic investitura fiebat baculi et annuli traditione, cap. 4 de concess. praeben. Sic manumissio apud Longobardos per sagittam, Paul. Diacon. lib. i de Gest. Longobard. Sed haec alias fortasse fusius FORN.

^c Hunc mox dicit saepe subiisse arduae legationis officium, et regibus restitisse. Unde arbitrar illum esse Senarium de quo in prisco carmine seu elogio quod exstat Veter. Epigram. lib. iii, pag. 108. Ad hunc etiam scribit epist. 7 hujus libri. JUN.

^d In illo vetusto elogio Senarii dicitur: Aulica quippe comes rexi patrimonialia clarus. JUN.

hanc virtutum amabilem præclaramque constantiam; nostræque domus auctoritate subnixus, tanto studiosius gratiam quære, quantum te locum beneficiis respicis invenisse. Tende itaque adhuc bonis actibus tuos ad potiora successus: sciens gratiam nostram in illo semper augeri, qui se dignum adepto culmine desiderat inveniri.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROME THEODORICUS REX.

Benignitas se illustrem virum Senarium ad comitivam patrimonii subvezisse, qui multis laudibus effertur.

Gloriosum quidem nobis est, Patres conscripti, honores passim impendere; sed laudabilius benemeritis digna præstare. Quidquid enim talibus tribuimus, pro generali potius utilitate largimur. Cunctis siquidem proficit recti tenax proventus; nec locus B relinquitur injuriæ, cum ad bonos pervenit regula disciplinæ. Hoc itaque præclaro desiderio illustrem virum Senarium comitivæ patrimonii dignitate subvezivus, qui venalitatis obscura animi claritate refugiat, qui calumnia non lætetur, nec patrimonii auctoritate suffultus, de nostro sibi faciat ~~terrore~~ compendium; sed jus æquabile possit tenere cum cæteris, unde nobis placere respicit servientes. Hæc de illo futura promittere, præteritorum facit temporum fides. In ipso quippe adolescentiæ flore palatia nostra meritis maturus intravit; et quod robustas quoque fatigat ætates, nullo deceptus novitatis errore, ad imperantis conversus arbitrium, effectum bonarum præstitit jussionum. Nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptissimus, frequenter C etiam in legationis honorem electus, cujus multiplex meritum incertum apud nos reddebat officium. Non enim unius loci vir debet dici, a quo multa videntur impleri. Sed hæc amplius commendabat humilitas [Ac., utilitas], quæ tam clara quam rara est. Novum

* Mss., *tuis ad potiores voces suscipiens gratiam nostram, optans in illo, etc.*

^b *Γνώμη* perpulchra. Novum est, sub amore principis custodire modestiam, pro eo quod diceremus, arduum est eos qui apud principem plurimum possunt, se moderate submissequerere gerere. Novum, id est magnum, ut. de publ. judic. nova poena, pro atroci. Servius Honorat. in illud Virgil. Pofflo, Et ipse facit nova carmina, et in illud, Quis novus hic nostris, etc. Galenus apud Hippocrat. *νεανικῶς*, interpretatur *γενναίως*, vel *σφοδρῶς*, vel *ισχυρῶς*, id est, generose, valde, vehementer. FORN.

* Huic sententiæ suffragatur Symmach. lib. i, epist. 37. Quippe lætitia, inquit, loquax res est atque ostentatrix sui, adeo ut magnæ parti hominum nulla ab hac cautio sit. Idem epist. seq. * In serenis frontibus animorum indicia perleguntur; non enim se capit exundantis lætitiæ magnitudo, sed designata pectorum latebras ita multa et candida foris prominet, ut intelligatur non ingentior esse quam verior. Apuleius lib. iii Florid. Nam nunc lætitiæ faciundæ obstrepit, et cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mavult impræsentiarum gaudere quam prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri: sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. FORN.

Quod autem hic dicitur garrulam esse lætitiæ, congruit his quæ leguntur in Panegyrico Pacati:

est enim, sub amore principis custodire modestiam: quia gaudia semper animos inquietant; modus etiam rare. ^a I lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus intervenit. Garrula res est *κωττία*; nec enim præ gaudio potest *απρίστως* contineri. Verum inter hæc stupenda meritorum, originis quoque simili claritate resplendet; ut hæreas qua parte sit ditior, cum copiosius utraque possideat. Habent ergo sigillatim distributa præconium, juncta miraculum. Quapropter, P. C., assurgat primævis introcuntibus cana libertas ^d. Nihil de gente vestro subtrahitur, quando venientium novitas honorabiliter invitatur. Parentes * publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis invitet: incipiens mereatur gratiam, proventus favore.

EPISTOLA V.

AMABILI VIRQ DEVOTO, COMITI, THEODORICUS REX,

Statuit ut omnes navicularii Campaniæ, Lucaniæ, sive Thuscæ fidejussoribus idoneis se committant ad victuales species in Gallias fame laborantes devenendas, prætiq; distribuendas.

Nullum decet nostras gravanter suscipere jussiones, quæ magis utilitates noscuntur extollere devotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognovimus charitatem, ad quam negotiatio semper prompta festinat, ut empta largius angustiore pretio distrahantur. Sic eventit ut et venditoribus satisfiat, et illis provisio nostra subveniat. Atque ideo devotio tua præsentis auctoritate cognoscat omnes navicularios Campaniæ, Lucaniæ, sive Thuscæ fidejussoribus idoneis se debere committere, ut cum victualibus speciebus tantum proficiscantur ad Gallias: habituri licentiam distrahendi, sicut inter emptorem venditoremque convenerit. Grande commodum ^f est, cum indigentibus pacisci: quando fames totum solet contemnere ^g, ut suam necessitatem possit expellere [mss.,

ait enim in eundem hominem non posse eodem tempore gaudium et silentium convenire. Plinius quoque scribit inesse gaudio vim cogendi. Manca est sine sermone hilaritas, et simulacrum mæroris est occultare quod gaudeas, et afflictionis mutatio vocem in lætitiâ non habere. Prætermittendum non est quod M. Cato in oratione pro Rhodiensibus affirmat, res secundas lætitiâ transversum nos trudere a recte consulendo atque intelligendo. Apuleius vero Florid. lib. iii lætitiâ obstrepere ait faciundæ, et cogitationem voluptate impedire. Quibus congruit vetus proverbium relatum a D. Hieronymo, nimirum eloquentiam rem non esse tristem. BRASS.

^a Id est curia, seu senatus. JUN.

^b Id est senatores. JUN.

^c Hic pretia rerum variantur, l. 63, pretia, ad l. Falcid. commerciorum mater necessitas, l. 1 de contr. empt. FORN.

^d Famis tempore omnia charius venduntur: imo et liberi a parentibus distrahuntur. Valentin. novell. 41, Notum est, inquit, proxime obsceniasimam famem per totam Italianam desavisse, coactosque homines filios et parentes vendere, ut discrimen instantis mortis effugerent. Paul. lib. v, tit. 1 sentent.; l. 2, De patrib. qui fi. distr. Annibale Cassitium oppidum obsidente, Strabo lib. v testatur, ὅς ὑπὸ λειμῶν διακοστικῶν δραχμῶν πρατίντες μεθύμνον, imo murem ea in obsidione 20 nummis venisse, refertur a Plinio lib.

* Hic locus non est Symmachi, sed Nazarii in Panegy. ut D. Juretus dicit se observasse ad Symm. lib. i, ep. 31

explere]. Nam cum ambitioni suæ serviat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad saturatos cupi mercibus ire certamen est: suo autem pretium poscit arbitrio, qui victualia potest ferre jejunis.

EPISTOLA VI.

SYMMACHO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.
Jubet ut filios Valeriani, quos pater studiorum causa Romam deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis ante exire quam decreverit.

Rationabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius quod die noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi ut rempub. nostram sicut arma protegentur, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracusana civitate consistens, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui studiorum causa liberos suos ad Romanam civitatem deduxit. Quos illustris magnificentia tua, ex nostra continens jussione, in supradicta urbe faciat commorari; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc noster proloquatur affatus [ms. Aud., affectus]. Ita enim et illis studiorum proventus acquiritur, et nostræ jussionis reverentia custoditur. Non ergo sibi putet impositum, quod debuit esse votivum. Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. Illa eloquentiæ secunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. Septiatur plane, quod charum est [ed. clarum]; non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstatur.

62 EPISTOLA VII.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Monet eos qui e Sicilia frumentum in Gallias devehebant, naufragium passos esse tristissimum; atque adeo jubet ut quod periit triticum iis reputetur.

Propositum nostræ pietatis est, injuste periclitan-

viii, cap. 57. Val. Max. lib. vii, cap. 6. Vide epist. 27 lib. 12, infra. FORN.

^a Et Justin. proœmio Instit. et l. un., c. de relig. et sumpt. fun. Synesius ad Præonium *πρὸς τοῦ δόρον*. Athenis fuit Eleaticum gymnasium, ubi pari litterarum et armorum cura studioque exercerentur, *διδασκαλείον, λόγων τε καὶ ἄμα ὄπλων ὁμοτιμίας ἐπιμελήθησαν*. FORN.

^b Fuere olim domicilia litterarum omnium optimarum Athenæ, Rhodus, Roma, Berythus, Constantinopolis, Alexandria. FORN.

^c Sic etiam dicuntur prosectores equorum in l. 1, c. de tract. et stat.; prosectores publicarum functionum, l. 9, c. de curs. publ.; prosectores reorum in l. solent. D. de custod. reor. Bross.

^d Modiatio, modius. Epiphanius *περὶ σταθμῶν*. l. ult., c. de naufrag.; lib. xi, l. 32, Cum navarchorum. De naviculariis lib. xiii C. Th., l. 16, Cum non frumentum, c. de usur. Calculus modiationis d. l. ult.: ubi obiter observa lacunam dispendii eo sensu dici ab Honorio et Theod. quo lacuna ærarii. Symmacho lib. 1, epist. 19. Gellio, famæ lacuna, lib. xi, c. 3. Ciceroni Verrina 4 *μοδιῶν* longe aliud in libris navalibus Justiniani. FORN.

Modiationem tritici. Hic locus pertinet ad l. super naufragiorum, 6, c. de naufrag.; hæc enim vult ut si naviculariorum culpa navigandi opportunitate transacta, ex annona publica aliquid tempestate maris deperierit, periculum ad omne naviculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiscum, non ad collatores. Sciendum tamen est quod naufragio pe-

atium sublevare fortunas: quia quod aliena vi constat impositum, trahere non possumus ad delictum. Iniquum est enim ut hominis vitio deputetur quod ejus voluntate non regitur; et illud imputetur periclitanti, unde raro datur evadere. Atque ideo sublimitas tua prosectores frumentorum, qui de Sicilia fuerant ad Gallias destinati, lacrymabili nos aditione pulsasse cognoscat, dum susceptum onus promovissent in pelagus, adversis flatibus fuisse susceptum: ubi fatiscente compage trabium, omnia vis undarum absorbit; nec quidquam miseris de aquarum nimietate, nisi solas lacrymas restitisse. Unde illustris sublimitas tua, præsentis auctoritate commonita, modiationem tritici quam sub hac sorte periisse probaverint, supradictis prosectores sine aliqua faciat cunctatione reputari. Crudelitatis enim genus est, ultra naufragium velle deservire, et illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa [ms. A. et ed. Niv. et Gam., pericula] cessasse.

EPISTOLA VIII.

HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS FOROLIVENSIBUS [ed., FOROJULIENSIBUS] THEODORICUS REX.

Decernit ut accepto pretio, e patria sua trabes ad Alsuani sine ulla mora devehant.

Grave videri non debet, quod nostra ordinatione censetur: quia novimus æstimare, quod vos oportet implere. A nobis quippe potestis rationabiliter custodiri, quibus profecistis non gravati. Proinde devotioni vestræ præsentis auctoritate decernimus, ut accepto pretio competenti, de locis vestris ad Alsuanium trabes sine aliqua dilatione devehatis; quatenus et nostra ordinatio sortiri possit effectum, et perceptis mercedibus nec vos videamini sustinere dispendium.

rit, sine navicularii culpa, a fisco accepto ferri, nec navicularii periculo cedere. Quod autem ad hanc modiationis vocem attinet, reperitur sæpissime in jure, ut in supradicta lege, et in l. 1, Cod. de aun. civil. et aliis multis. Male quidam modiationem pensationem esse frumentum, cum potius sit mensura: perperam quoque alii modiationem ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia. Bross.

^e Humana sententia: cui non absimile illud Ulpiani videtur, Si labes facta sit, omnemque fructum tulerit, damnum coloni non esse: ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur. Nam vis divina, quam *θεοῦ βίαν*, vel, ut apud Harmenopolium est, *θεομηνίαν* vocant, non debet conductori esse damnosa, si plusquam tolerabile est, læsi fuerint fructus. l. 11, Ex conducto, § si vis; l. 25, Si merces, D. locat. et cond. Naufragiorum legibus hæc quoque ascribitur, Naufragia ad publicanos pertinent, l. 1 C. Theod. de naufrag., lib. xiii, tit. 8. Quod perantiquum esse ex Hermogene et Fortunatiano liquet: ne ex calamitate miserorum fiscus luctuosum lucrum capter. D. l. 1, l. 2, l. 5, l. 11, C. Justiniano, de naufrag. intra anni spatium naufragi remedium ex indulgentia consequitur. Hoc addit l. pen. ut confestim, et levato velo ejusmodi causæ cognoscantur. FORN.

^f Noster Cassiod. infra hoc lib. ep. 19, de nautis, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent nudare naufragia. Seneca lib. vii Controvers. 4: O maria, justiora judiciis! o meliores procellæ patre, etc. FORN.

EPISTOLA IX.

OSUUM [ed., OSUM] VIRO ILLUSTRIBUS, COMITI, THEODORICUS REX.

Constituit ut si qui Maurentio et Paula patris auxilio orbatis litem intenderint, eos ad curiam regiam mittat.

Innocentiae professio est nostram elegisse praesentiam : ubi nec violentiae locus datur, nec avaritiae vitia formidantur. Maurentius atque Paula, patris auxilio nudati, multorum se injuriis testantur exponi : quorum adolescentia pervia videtur incommodis *, cum facile possit subripi vel juvenibus destitutis. Et ideo nostrum merentur praesidium, a quibus se calliditas non abstinere improborum. Proinde sublimitas vestra tenorem praesentis jussionis agnoscens, supra memoratos aditos, si quis jurgantium pulsare maluerit, ad nostrum comitatum noverit dirigendos : ubi et innocentia perfugium, et calumniatores jus possunt invenire districtum.

EPISTOLA X.

JOANNI VIRO SENATORI, CONSULARI CAMPANIE, THEODORICUS REX.

Decernit ut edictum promulget in eos qui sponte ad pignorandi se studia contulerint; et jubet ut quisquis, quod repetere debuisset, pignorandi gratia sollassis invaserit, voce juris amittat. Quod si quis solvendo non sit, in eum vult sustibus animadverti.

Foedum est inter jura publica privatis odiis licentiam dare, nec ad arbitrium proprium judicandus est inconsultus fervor animorum. Iniquum quippe nimis est quod delectat iratum. Furentes justa non sentiunt, quia dum commoti animo in vindictam saeviunt, rerum temperantiam non requirunt. Hinc est quod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu ^b, nihil proprio ageretur impulsu. Quid enim a bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur [ms. A., per jura litigia non terminentur]? Provincialium igitur Campaniae atque Samnii suggestione comperimus, nonnullos, neglecta temporum disciplina, ad pignorandi ^c se studia transtulisse, et quasi edicto misso, per vulgus licentiam cre-

A visse vitiorum. His multo acerbiora jungentes, alienis debitis ad solutionem alios trahi, solamque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit in civitate conjungi. O iniquum persuasionis (lege pervasionis. JUR.ET.) errorem. Dividuntur causae germanis : filius obligationibus ^d paternis, si non sit haeres, exiit; uxor maritalibus debitis, nisi per successionem vincula, non tenetur; et audacia solutionem trahit extraneos, cum absolvant jura conjunctos. Hoc hactenus fieri nostri ignorantia fortasse pertulerit, nunc necesse est remedium de legibus habeat, quod nostram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatibus tenore comperto spectabilitas vestra ad cunctorum faciat notitiam pervenire, ut quisquis quod repetere debuisset, pignorandi studio fortassis invaserit, voce [ms., voce] juris amittat, nec liceat cuiquam sua sponte, nisi obligatum forsitan, pignus auferre. Si vero alterum pro altero, quod nefas dictu est, pignorare maluerit, in duplum cui vim fecit direpta restituat : quia scelera damna plus cohibent, et sola detrimenta cogitant qui pudoris fecere jacturam. Quem vero ab hac redhibitione [alibi, redimitione] foedum patrociniū tenuitatis excusat, pro admissi qualitate facinoris in eum fustuario supplicio vindicetur. Non enim patimur impunitum quod volumus esse permisum.

EPISTOLA XI.

SENARIO VIRO ILLUSTRIBUS, COMITI, THEODORICUS REX.

Remittit ad eum causam inter possessores Volienses atque curiales diligentem examine discutiendam, nec non et finiendam.

C Spes est certa remedii, vota supplicum ad prudentis remisisse iudicium; ut per ordinationis beneficium, confusionis abrogetur incertum. Proinde magnitudo tua, cujus ordinationi videtur subjacere provincia, inter possessores Volienses atque curiales causam diligentem examinatione discutiatur, quatenus inter eos sopiatur querela, a vobis patefacta iustitia. Non enim decet post audientiam vestram negotium trahi, a quo post alios iudices debuisset audiri.

* Circumscripito adolescentum Læstoria lege prohibita, Cicer. in Offic. et de Nat. deor. Jul. Capitolin. in Antonio Philosopho, l. 2. C. Theod. De donat. lib. tit. 12. Insidiae fiunt adolescentibus, l. 1, de Minoribus. FORN.

^b Nihil manu, χειρῶν νόμος, id est vi. Pompon. l. 2, de orig. jur. : Omnia manu regis gubernabuntur. Florent., manu a regibus. Ms. liber, manu legibus. Paulus, adversus extraneos homines, si quid manu commiserint. Quod genus dicendi qui minus perspexerunt, ausi sunt integræ Pandectarum Florentinarum lectioni substituere, modo, manus; modo, in alium; modo, malum. Et in Photii Nomocanone, tit. 9, cap. 7 : Si episcopus adversus collegam συνεπισκοπος actionem habens non agat, sed cum illo tractet, χειρὶ πράξει, id est manu et vi agat. Male Henricus Agyleus, χειρακτάσει, conatus emendare, frustra, ut ex concilii Carthagini. can. 121, et Justiniani novel. 123, convincitur. Vis omnis legibus infesta, cum insuper habito magistratus imperio privati sibi ipsi dicunt. L. non est singulis, de reg. ju., ἀναρχίαν δαμνιστῶν vocat. Harmenop. lib. iii Epitom., tit. 5, ἀναρχος, Justinian. leg. Rustic., tit. 1, l. 6. FORN.

^c Pignorationes, et quas repraesalias dicunt, prohibet Theodoricus, et Zeno l. un., ut nullus ex vicaniis

pro alienis vicaneorum debitis teneatur; lib. xi C. Justinianus novell. 52 et 131, et vim omnem a republica abesse jubet, ut non manu, sed actione experiatur. Idque juri nostro consentaneum est, l. exstat et l. pen. quod met. caus., l. 9, negantes, c. de oblig. et act. FORN.

^d Al., alligationibus, etc. Scribit vero Sextus Empiricus lib. i, cap. 14, in fin. Pyrrhon. hypothes., legem esse apud Romanos, ut qui paternis bonis renuntiat, non persolvat patris nomina. Apud Rhodios autem dissolvere aq̄ alienum paternum compellatur. Quamvis non omnis filius est haeres, nec statim invitus obstringitur aeri alieno a patre conflato : a cujus haereditate (quod hodie licet) abstinerit, tot. tractatu de jur. del. l. 12, cum a matre, C. de rei vindic. ; l. 15, aeri; l. 24, si patri, C. de donat., c. non omnis, 32, q. 2. Quare Alexander pontifex Rom. quod indistincte rescribit filium patris debita exsolvere teneri, c. 1 de solut., id non simpliciter de filio, sed s. cundum ea quae saepius contingunt, de filio haereditatem tantum patris adeunte accipiendum est, arg. l. 4, 5, 6, de legib. Ut plurimum existit haeres patris, cujus haereditas tacita quadam natura liberis addicatur. L. 11, in suis, de lib. et posthum.; l. 7, cum ratio, D. de bon. damn. FORNER.

EPISTOLA XII.

A

EPISTOLA XIII.

MARABADO VIRO ILLUSTRIS, COMITI ET CENELLE VIRO SENATORI, THEODORUS REX.

SENARDO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Illis compertis causam inter Archotamiam et Aetheriam auxurum ejus juxta leges audiendam, ut mediis sacrosanctis Evangeliiis cum tribus honoratis jurisperitis sententiam secundum prisca juris formam profarent.

Illi insinuat se decrevisse ut Colossas ad Sirmianensem Pannoniam misso, juxta consuetudinem veteremannonæ præbeantur.

Propositi nostri est ut provincias nobis, Deo auxiliante, subjectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus: quia semper auget principes observata justitia; et quantum probabili institutione vivitur, tantum summis adhuc proVectibus aggregatur. Archotamia itaque illustris femina flebiliter ingemiscens, nepotis sui calamitatem tali conQuestione deploravit (dum semper avia cura tenerior est suorum), asserens Aetheriam nurum suam, mariti postposita dilectione, cuidam se Liberio jugali fœdere sociasse, et eam ornatior cupit novis thalamis apparere, studuerit prioris viri facultates evertere, allegans ditatam filiorum spoliis, quibus magis decuit congregari. Ideoque nos, qui desideria supplicum consuevimus remittere ad statuta divinum sanctionem, ut nec insinuationem supplicum renuamus, nec adversarii negotium credula facilitate damnemus: sublimitatis vestre judicio hanc causam legibus committimus audiendam, ut omni incivilitate submota, mediis sacrosanctis Evangeliiis, cum tribus honoratis, quos partium consensus elegerit, qui legum possint habere notitiam, quidquid prisca juris forma constituit inter eos, considerata disciplina nostri temporis, profertis. Quia non decet per vim eos aliquid agere qui ad nostra meruerunt regimina pervenire.

Enelementa deesse laborantibus non oportet, ut et bonæ spei aditus aperiat, et decusantium querela justa compensatione claudatur. Atque ideo providentiam nostram, quæ omnes reipub. partes sub celesti favore circumspicit, ordinasse cognosce, ut Colossæo viro illustri pro laboribus et meritis ad Sirmianensem Pannoniam destinato, juxta consuetudinem veterem victualia præbeantur, quatenus dum memorato viro necessaria fuerint preparata, locus injustis præsumptionibus abrogetur, disciplinam siquidem non potest servare jejunos exercitus, dum quod deest semper præsumit armatis. Habeat quod emat, ne cogatur cogitare quod auferat. Necessitas moderamen non diligit, nec potest imperari multis quod nequeunt custodire paucissimi.

EPISTOLA XIV.

CESILE SASONI THEODORICUS REX.

Jubet ut cogat Gothos in Thuscia utraque commorantes, debita vectigalia exsolvere, et contumaces puniat.

Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægravare, ut quod potest exigi non mereatur audiri. Sua quemque damna respiciant, et is solvat tributum qui possessionis noscitur habere compendium. Atque ideo præsentī tibi auctoritate delegamus, ut Gothi per Picenum sive Thuscias utrasque residentes, te imminente cogantur exsolvere debitas

* Ea vis est ἀστροφῆς φυσικῆς πρὸς τὰ τέκνα, ut parentes malint liberis quam sibi bene esse: et amor a natura hominibus insitus descendat magis quam ascendat. l. 19, Institutus, D. quod met. can.; l. pen. § de uno, D. de rit. nupt., propter propagationem scilicet tuendam studio educandæ prolis immortalitatem quamdam generis humani natura commenta videtur. Aristot. in Œconom. : Κατὰ τοῦτο γὰρ μόνον ἡ τῶν ἀνθρώπων κατάστασις οὕσα θνητῆ ἐκ τῆς διδοχῆς τοῦ ἀπὸ ἐπιτυχίας, καὶ αἱ τῶν γονέων εὐχαι εἰς τοῦτο πάσαι συντελοῦσι. Quod Theophil. tit. de jure nat. adumbravit, Ἡ φύσις ὁρῶσα τὸ καθ' ἕναστον τῶν ζώων θανάτῳ δαπανώμενον, διὰ τοῦ γάμου, καὶ τῆς ἐντέλειαι παιδοποιίας, καὶ τῆς πρὸς τεχνίτας ἀστροφῆς τε, καὶ ἀνατροφῆς, καὶ διδοχῆς τὴν ἀθανάσιον τοῦτο εὐμαχίστατο. Val. Max. de censoria nota: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligaverunt. FORN.

sumus, cum fere mendicitas ad sempem desperationem vocat armatos: nam, ut cum imperatore loquar, miles non timet vestitus, armatus, calceatus, ei satur, et habens aliquid in zonula. BRASS.

* Miserrima omnino castrensium fames quid designavit in Ependianis militibus Polybius, et Porphyrius, περὶ ἐπιτυχίας ἀστροφῆς, lib. II, quid Numantinis; Val. Max. lib. VII, cap. 6. Quid Romanis Livius lib. IV, et Ammian. Marcellin.; quid Hierosolymitanis Euseb. III, cap. 4, Eccles. Histor.; Joseph. Antiqu. lib. IX, cap. 4; idem de Bello Judaico lib. VI, cap. ult., et lib. VII, cap. 6. Vide lib. XII, epist. 5. FORN.

* Quanta sit necessitatis vis ac potestas declarant auctores, nam, ut loquitur Horatius,

Omnia rapit
Æqua lege necessitas,
Sortitur insignes, et imos.
Omne capax movet urna nomen.

Præterea idem anteambulatricem fortune dicit esse necessitatem, fortune dominatum et potentiam constituens, quod quidquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, ut inopere possit. Clavos etiam trabales perelegantī fictione et conceptione ibidem tribuit necessitati, quibus omnia ligat, firmatque, et retineat. BRASS.

* Nam tributi et vectigalis nomine, prædia ipsa et possessores conveniuntur. l. 7, Imperatores, D. de publican. Demosthen. advers. Timocratem ait tributa non a corporibus, sed a possessoribus seu fundis deberi, τὰς εισφορὰς τὰ κτήματα, οὐ τὰ σώματα ὀφείλειν. Τὰ γὰρ ἀπὸ τούτων εισφέρουσι. L. 1 et 3, C. si propter publ. pens. et tit. sine sensu, vel reliqu. fund. comp. non poss. Legem de publicanis et vectigalibus non adversus homines, sed adversus rem scriptam esse docet Quintil. declamat. 341, Salvian. lib. V de Providentia. FORN.

Sic locutus est Sidonius Apo linaris: Roscia te salutatur cura communis, quæ in avia amicarumque indulgentissimo sinu (quod raro contingit nepotibus aliis), et cum severitate nutritur, qua tamen tenerum non infirmatur ævum, sed infirmatur ingenium. Et alibi: Filiam unicam parvam post obitum uxoris relictam solatio celibatus alit teneritudine avita, materna diligentia, paterna benignitate. BRASS.

En cur tam multa annonæ militari nostris legibus jure quodam singulari constituta sint, de quibus alias. FORN.

Ad bellum gerendum tria sunt necessaria, ut puta, apparatus pecuniæ, comineatum, armorum; estque apta adeo necessaria, ut qui frumentum necessariumque comineatum non præparat, vincatur sine ferro, et in eo culpæ hodiernam incuriam pos-

functiones. In ipsis enim initiis comprimendus excessus est, ne fœda imitatio, quasi turpis scabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo jussa nostra agræ spiritus resupinatus abjecerit, casus ejus appositis tumulis sæci nostri juribus vindicabis, ut qui jure moluit parva solvere, rationabiliter videatur maxima perdidisse. Qui enim debent ad fœcum celerius esse devoti, nisi qui capiunt cœmoda donativi? Quando amplius de nostra humanitate recipiunt quam stipendii jure præstetur. Nam si liberalitatis nostræ causa tractetur, nos potius voluntaria tributa solvimus, qui fortunas omnium sublevamus.

EPISTOLA XV.

BENENATO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Statuit ut viginti unum dromonarios robustos in locum defunctorum eligat, viresque eorum probet.

Illustris et magnifici viri comitis Patrimonii suggestionem comperimus dromonarios viginti **65** et unum de constituto numero mortis incommodo fuisse substractos. Unde providentiam nostram, cujus est proprium quod casu subducitur reparare consilio, hoc statuisse cognosce; ut supradictos dromonarios probare sine aliqua dubitatione festines, qui tamen ad hoc opus possint idonei reperiri. Remigum enim labor operosus valentes animo et viribus querit, ut confidentia mentis procellis obviare possit undosis. Quid enim audentius quam illud infidum ac vastissimum mare intrare parve navigio, quod eluctari facit desperationis sola præsumptio? Quapropter jussis te nostris hanc cautelam convenit adhibere, ut querelam de congregatis debilibus non facias, cum nos [Imp., nec] robustissimos quæsiisse cognoscas.

EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Renuntiat se Arigerno comiti, quem ob præclare gesta laudat, Romanæ urbis disciplinam commisisse, et ut illi pareant omnes jubet.

Utilitatis publicæ causa, quam noster animus semper spectat, virum illustrem comitem Arigernum, civem penæ vestrum, dudum ad Gallias æstimavimus dirigendum, ut ejus maturitate consilii titubantium potuissent corda firmari. Novitatem quippe sollicitam prudentes convenit habere rectores, ut quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, sic currat instituta devotio. His rebus ad nostra vota compositis, et gloriæ civilitatis restitit, et quod inter vos didicit diligenter ostendens, bellorum insignia reportavit. Quem desideratum, sicut putamus, cœtui vestro reddidimus, ut qui vobis longa ætate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adjecta bona commendant. Quapropter disciplinæ se præfati viri Romanus ordo restituat, ut quod quietis amore præcipitur, devotus

^a Dromones navigia celerrima quasi cursoria a Justiniano vocantur in l. 4, C. de off. præf. præf. aff., quos celones Latini appellant a celeritate, ut testatur Nonius. Milites, inquit, constituas qui possint et ipsum trajectum servare, et omnia quæcumque in partibus Hispaniæ vel Galliæ, sive Francorum aguntur, viro spectabili duce denuntiare: in quo trajecto etiam dromones quantos provideris, ordinari facias. Isidor. 19 Etymol. Brass.

animis impleatur; quatenus et excessibus tollatur licentia, et quod optamus maxime, locum nequeat invenire vindicta. Si qua etiam per ejus absentiam culpa provenerit, inter vos justitiæ consideratione corrigite, sicut nobilitati vestræ convenit agere, cui semper probitas placeat: quoniam nos specialiter injunxisse cognoscite, ut error, qui ab auctoribus suis minime fuerit emendatus, legum distictione reseccetur. Pareatur ergo, P. C., viro multis temporibus jam probato, cujus necesse est prædicanda sequi, qui se hactenus sub vestra omnium laude tractavit, et in tanta frequentia nullius reperit adversa judicia.

EPISTOLA XVII.

IDÆ VIRO SUBLIMI, DUCL, THEODORICUS REX.

Præcipit ut ecclesiæ Narbonensis possessiones ab aliquibus pervasoribus occupatas, restituendas curet.

Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen constat rationabiliter esse decretam, nulla volumus ambiguitate titubare: quia decet firmum esse quod commendatur probabili jussione. Cur epim priora quasemus, ubi nihil est quod corrigere debeamus? Atque ideo præsentî tibi auctoritate præcipimus ut possessiones Narbonensis ecclesiæ, secundum præcelsæ recordationis Alarici præcepta, a quibuslibet pervasoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione restitui: quoniam versari [msa., adversari] nolumus in Ecclesiæ dispendio præsumptiones illicitas, dum nostra deceat tempora sedare confusa. Esto contra talia omnino sollicitus, ut qui ea bello clarus, civilitate quoque reddaris eximius. Sic et arma tua, Deo juvante, corroboras, si justitiam mediocribus servare contendas. Improbis enim potuisse resistere, non prævalet excusare, quando omnes tibi libenter cedunt, quem gloriosum in bellorum certamine cognoverunt. Ignavus forte audacibus jubere nil possit: nemo plus præsumentibus imperat quam quem sua facta commendant.

EPISTOLA XVIII.

APULÆ VIRO SENATORI, COMITI, THEODORICUS REX.

Decernit ut diligenter inquirat num Laurentius presbyter, effossis mortuorum sepulcris, thesauros invenerit.

Consuetudo est nostræ clementiæ, probatæ nobis fidei agenda committere, ut cum iudices delegamus prædictos tractatæ maturo, locum prava nequeat invenire subreptio. Dudum siquidem ad nos multorum suggestionem pervenit, Laurentium presbyterum effossis cineribus funestas divitias inter hominum cadavera perscrutatam, concussionemque mortuis intulisse, quem oportet viventibus quietæ prædicare. Non abstinnisse perhibetur tam crudeli contagio piis dica-

Dromones erant navigia celerrima et expediti cursus, quorum meminit infra lib. v, epist. 16 et 17, quæ alibi naves cursoriæ vocantur, ut apud Sidon. Apoll. lib. 1, epist. 5. Inde igitur dromonarii dicti, qui erant remiges dromonum. Jur.

^b Nota sepulcorum ossa eruere nefas fuisse testantur veteres, et Horat. ode 16 Epod., Virg. iv Æneid. Brass.

tas consecrationibus manus, aurum exsecrabili quaesivisse fertur affectu, quem suam decuisset egentibus dare substantiam, vel sub aequitate collectam. Quod te diligenti examinatione praecipimus indagare, ut si veritati dicta perspexeris convenire, hominis ambitum eo tantum fine concludas, ne possit aurum supprimere, quod cum non licuit invenire. Scelus enim quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum*, majori pondere credimus vindicandum.

66 EPISTOLA XIX.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Scribit se remississe ad praesens tempus solutionem siliquatici in frumentis, vino et oleo, ut copiam possit praestare provinciiis.

Decet principalem providentiam fessa refovere, ut asperitatem casuum mitiget lenitas jussionum. Non enim sentitur incommodum, si quod per adversitatem constat oppressum, concessa prosperitas ostenderit sublevatum. Siliquatici namque praestationem, quam rebus omnibus nundinandis provida definivit antiquitas, in frumentis, vino et oleo dari praesenti tempore non jubemus, ut haec remissio solutionis copiam possit praestare provinciiis, et respirent aliquatenus fessi praesentis salubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incitetur largius, cui solita dispendia subtrahuntur? Portus nostros navis veniens non pavecat, ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna quam solent nudare naufragia. Sit hoc forsitan sub quiete tolerandum, nunc autem, dum provincialibus praestare cupimus, mercium dominis interim consulamus.

EPISTOLA XX.

GEBERICH VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Decernit ut unum jugum ecclesiae Constantii episcopi pietate principum collatum et ab usurpatoribus dolentum, restituatur.

Si desideramus locum beneficiis invenire, ut titulos possimus nostrae pietatis erigere, quanto magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus sponte largiri, maxime quando et illud conscientiae nostrae reponitur, quod de fisco sub antiqua solemnitate praestatur! Proinde viri venerabilis episcopi Constantii supplicatione comperimus, sacrosanctae ecclesiae ipsius unum jugum, veterum principum pietate collatum, et nunc quorundam usurpatione violenta retineri. Sed quia nos uti nullum

* Sic in legibus Wisigothorum lib. iv, tit. 6. Deo potius vindicanda relinquimus, quam nostro rescindenda iudicio definimus. JUR.

^b Tota haec epistola est de arte magica, et in magos dando esse iudices declarat, quoniam, inquit, versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Cum autem magi apud Persas potissimum deorum cultui vacare solerent, in tantum postea aucta est eorum vanitas, ut non solum observatione **67** siderum futura praedicare, sed artibus quibusdam et maleficiis et scire se omnia, et facere posse profiterentur. BROSS.

^c Justinianus novell. 145, γωντιας dixit, id est magicos susurros, interprete Juliano, qui sunt manibus accitis, l. 6, C. de malefic. et mathem. Aure-

A pauperum detestabili mente versetur, praesenti auctoritate decernimus ut ea quae retro principum constiterint humanitate deputata, supra memorata ecclesia sine aliqua imminutione percipiat, manente poena etiam pervasori, qui et veterum dona et ecclesiae probatur violasse compendia.

EPISTOLA XXI.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Admonet ut sit ad injuncta sollicitus, necessitate temporis id exigente.

Quamvis efficaciam tuam inistere credamus injunctis, et studiose deflectere quae nobis cognoveris displicere, tamen sollicitum admonitio nostra non deserit, ut instructor reddaris, dum infra scriptis brevibus definita susceperis. Proinde ordinatio nostra nulli videri debet ingrata, cum necessitas temporis excuset onera jussionis. Esto itaque ad injuncta sollicitus, quia licet sit semper adhibenda, maxime tamen utilis est in necessitate custodia. Parebis ergo communitus, ut sic possis cum provincialibus agere quemadmodum nos eis respicis velle praestare, quatenus securus de nostra gratia consequaris, quidquid sollicitus de pravo studio habere contempseris.

EPISTOLA XXII.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBS, THEODORICUS REX.

Narrat se ab eo accepisse Basilium atque Praetextatum magicarum artium fuisse accusatos, et decernit ut quinque senatoribus secum assumptis, adhibito quoque Arigerno comite, hanc causam juris ordine custodito examinet, et si reos compererint, legum distractione plectant.

Intolerabilis excessus est, qui supernae majestatis affectat injuriam, et oblitus pietatis, crudelia sectatur erroris. Quem enim speravit veniae locum, qui reverendum contempsit auctorem? Abscedat ritus de medio jam profanus; conticescat pessale murmur animarum. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis (Vide Baron. ad an. Christi 504). Magnitudinis itaque tuae relatione comperimus Basilium atque Praetextatum, artis sinistrae jaudiu contagione pollutos, in accusationem tui examinis personarum intentione deductos. Super qua re nostram te aasseris spectare ^d sententiam, ut confidentius fiat quod pietatis nostrae mandat auctoritas. Sed nos, qui nescimus a legibus discrepare, quorum cordi est in omnibus moderatam tenere justitiam, praesenti auctoritate decernimus ut quinque senatoribus ^e, id est ma-

lius Prudentius lib. i contra Symmachi relationem,

Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque sepulcrales scire incantare favillas.

Cedrenus de Apollonii Tyanæi praestigiiis pag. 35, γωντιας ab ejulatu ad sepulcra deducit, nempe ἀπὸ τῶν γῶν, καὶ θρήνων τῶν περὶ τοὺς ταφῶς τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσι γινόμενων, infra lib. ix, ep. 18. FORNER.

^d Spectare pro expectare: ut contra, expectant, pro spectant, l. 3, C. de red. act. Paul. lib. i, tit. 9; lib. v, tit. 6, Sentent. FORN.

^e Theodoricus hoc loco jubet Argolicum praefectum Urbi, quinque senatoribus adhibitis, de crimine Basilii atque Praetextati cognoscere, qui artis sini-

gnificis et patriciis viris, Symmacho, Decio, Volusiano atque Coeliano, nec non illustri viro Maximiano, hanc causam legitima examinatione pensetis. Et per omnia juris ordine custodito, si crimen quod intenditur fuerit comprobatum, ipsarum quoque legum distinctione plectatur, ut rei abditii atque secreti per hoc vindictæ genus a culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non potest incerta notitia. De qua re illustri viro comiti Arigerno præcepta direximus, ut omnium violenta defensione submota, si se occulunt, ad iudicium protrahat impetitos^a, et vobiscum in hac causa residens, nec opprimi faciat innoxios, nec leges sinat evadere criminosos.

EPISTOLA XXIII^b.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Præcipit ut Basilium et Prætextatum magicæ artis insimulatos et fuga elapsos quærat, et repertos ad iudicium quinquevirale ducat, quo causam curet discuti et finire.

Quamvis oporteat commissam tibi disciplinam Romanæ civitatis in omnibus custodiri, tamen in eis maxime studiosior esse debes, quæ nostra tibi auctoritate delegata cognoscis; ut circa te augeat gratiam custodita iustitia, et augmenta sumas nostri iudicii, qui nobis hactenus de integritate placuisti. Præfectus igitur Urbis sua nobis relatione declaravit, Basilium atque Prætextatum magicis artibus involutos, impeti accusatione multorum, quos elapsos intimat mentis alienatione custodum. Eos te præcipimus ubicunque repertos ad iudicium quinquevirale ducere, quod in præsentis negotio nostra delegavit auctoritas, ubi te residere censemus; ut violenta omnium defensione submota, hanc causam discuti facias legibus et finire. Et si rei criminis, cujus impetuntur, fuerint approbati, sententiam subeant, quam juris definita sanxerunt. Si vero innocentia eorum detestabili pulsatur invidia, opprimi eos nulla ratione patiaris: quia in omnibus causis, consideratione divina, illud fieri volumus, quod opinionem nostræ pietatis accumulat.

EPISTOLA XXIV.

ELPIDIO [alii, HESPIDIO] DIACONO THEODORICUS REX.

Concedit facultatem ædificandi quibusdam in locis Spoletinæ civitatis jam vetustate confectis, modo publico usui non deserviant.

In lucrum cedunt quæ benemeritis conferuntur; et de ipso munere magis acquiritur, cum optimis digna præstantur. Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in Spoletina civitate, quæ jam longo situ

stræ, id est magicæ rei deferebantur. Valentinianus etiam, et Valens in l. 10 C. Theod. de maleficiis, quia ex ordine senatorio maleficiorum invidia quidam stringebantur, ideo illa negotia urbanæ præfecturæ discutienda remittere sese inquirunt: quod si quando ejusmodi quæstio incideret, quæ commode definiri a præfecto Urbis non posset, ad principem recurrendum erat, ut liquet ex d. l. 10, C. de maleficiis. Lex autem ultima Cod. Theod. de iurisd. omn. iudicium, nonnatum cavet præfectum Urbis non posse cognoscere de causa criminali senatoris, nisi adhibuerit in consilium quinque senatores non electos, sed sorte ductos, ne de capite atque innocentia alterius iudicio electi iudicent; et addit id jam pridem statutum fuisse.

A squalor vetustatis obnupterat, splendorem reparationis expetere; ut rebus antiquitate confusis novitatis facies adulta reddatur; et beneficio tuo rediviva consurgant, quæ annositate inclinata corruerant. Quod nos, respectu meritorum tuorum, et impensi longa sedulitate servitii, libenti animo duximus annuendum, ut et votis justa poscentium tribuatur effectus, et civitati reparationis crescat ornatus. Atque ideo petitioni tuæ robor præsentis humanitate largimur, ut porticum cum areola post Turasii thermas, si tamen publico^c usui non deservit, absoluta liberalitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potius præmia quam donantur. Hac igitur auctoritate suffultus, in supradictis locis ædificandi sume fiduciam; nec aliquam imposterum metuas quæstionem, cum te et civitatis tueatur utilitas, et principis reverenda voluntas.

EPISTOLA XXV.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Statuit ut Petrus genere clarus et senatoriæ dignitatis candidatus, voti sui compos fiat secundum priscam consuetudinem.

Constat eum de se præsumere, qui ad sacri ordinis cupit fastigia pervenire. Merita enim suggerunt bonæ appetentiæ [ed., apparentiæ] nisus, et in qualitate desiderii potest mens honesta cognosci. Quis enim palæstricæ artis ignarus in stadium luctaturus introeat? Aut quis certamini misceatur, quod virtutis conscientia non suadet? In ipsis conatibus ægra languescunt, quæ meritorum præsumptionibus non juvantur. Præconiorum ergo professio est, collegium desiderasse summorum; bonumque de se iudicium tradit, qui celsæ gradus expetit dignitatis. His ergo desiderii pietas se nostra libenter indulget, qui etiam in spem erigimus vota marcentia; ut dum provectus quæritur, probitatis studia plus amentur. Proinde illustris magnificentia tua Petrum, parentum luce conspicuum, suaque gravitate jam senatorem, in album sacri ordinis secundum priscam consuetudinem curet referri; **68** ut et tanto cœtui proficiat numerus, et candidato de sacro ordine crescat ornatus.

EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS MASSILLE CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Confirmat immunitatem a principibus illorum regioni collatam, et promittit se eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis censum præsentis anni.

Libenti animo antiqua circa vos beneficia custodi-

Sane l. 13, eod. C. Theod. de accus., ostendit etiam quinquevirali iudicio finire apud præfectum Urbis crimen institutum adversus senatorem, velatque spectatos iudices sponte delectos adhiberi, sed tantum sorte ductos. Brass.

^a Impetitos, id est accusatos; nam epistola sequenti ait, impeti accusatione. Et lib. v, epist. 33; et lib. xrv de accusat. C. Th. Jur.

^b Hanc epistolam et præcedentem citat card. Baronius tom. VI Annal. ad an. Chr. 504.

^c Cum hac tamen exceptione, Si publico usui non deservit; addit et alteram, Ne vicino quoque officiat ædificatum opus. L. 2, D. ne quid in loco publico. FORNER.

nus, cum nova utilitatibus vestris prestare cupiat. Servare quippe terminos ignorat humanitas, et novellis decet blandiri beneficiis, post longa tempora restituitis. Proinde immunitatem vobis, quam regionem vestram constat principum privilegio consecutam, hac auctoritate largimur; nec vobis aliquid novae praesumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vindicari. Censum praeterea praesentis anni^a relaxat vobis munificentia principis, ut et illa possitis accipere quae vos non contigit postulasse. Ipsa est enim perfecta pietas, quae antequam fletatur precibus, novit considerare fatigatos.

EPISTOLA XXVII.

THEUTZAT SAJONI THEODORICUS REX.

Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara sajone, eo quod Petrum voluisset occidere, aufert; et jubet ut quidquid commodi a Petro acceperat Amara, in duplum restituat, atque de plaga inficta ad iudicium comitis Dudae veniat audiendus.

Detestabilis est quidem omnis injuria, et quidquid contra leges admittitur justa execratione damnatur; sed malorum omnium probatur extremam, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilla provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, et majus reatu pondus est, inopinata deceptio. Vir spectabilis itaque Petrus admiranda nobis sorte conquestus est sajonis Amarae tuitionem, quam ei contra violentos indulimus, in se potius fuisse grassatam; ita ut ictum gladii in se demersum aliquatenus postium retardaret objectio: subjecta est vulneri manus, quae ut in totum truncata non caderet, januarum percussa robora praestiterunt: ubi lassato [Jur., laxato] impetu corusca ferri acies corporis extrema perstrinxit. O execrabilem casum! Impugnavit hominem auxilium suum, ut solatii prosperitate subtrahere crevit ex defensione necessitas. His multo acerbiora subjungens, ut quasi laesio veniret ad prelium, ita scelus proprium enormi exactione taxatum est. Atque ideo juste in illos pietatis nostrae ira consurgit, qui benigna jussa [Jur. legit jura] in tracentia ministeria mutaverunt. Nam quae erunt refugia supplicanti, si et nostra beneficia vulnerabunt? Proinde praesenti jussione censemus, ut quidquid suprascriptus Amara commodi nomine de causis memorati supplicantis accepit, quasi oppugnator ingratus a te constrictus, in duplo ei cogatur exsolvere: quia sub poena restitui dignum est, quod improba temeritate constat extortum. De plaga vero quam educto gladio temerarius praesumptor inflixit, ad iudicium comitis Dudae saepe dictus sajo te compellente veniat audiendus; ut secundum edictorum seriem

quae male commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. Tuitionem^b vero postulanti contra inciviles impetus ex nostra jussione salva civilitate praestabis, non exemplo accusati; sed consideratione decenter electi.

EPISTOLA XXVIII.

DUDAE VIRO SENATORI, COMITI, THEODORICUS REX.

Illum constituit judicem causas sajonis Amarae, qui vulnecraverat Petrum.

Conscientiam probamus, cui iudicanda committimus: quia dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitimae conversationis imponere. Petrus itaque vir spectabilis Amaram sajonem nostrum, qui contrario omine pro ejus tuitione directus est, educto gladio se assertit vulnerasse, defensoreque fecisse, quod vix inimicus potuisset audere. Hoc te et legitima volumus disceptatione cognoscere, et probabili sententia terminare; quatenus nullus tentare ausus sit, quod nobis displicere cognoscit.

EPISTOLA XXIX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Reprehendit eum quod mandata principis, proprio commode ductus, nondum expleverit; atque decernit ut jussa sine mora facessat.

Si loci vestri cogitaretur auctoritas, si reverentiae cura Romanae^c; ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim praesenti tempore potuistis culmini urbano^d tam proprium, quam senatus clementia cogitare, quando famae praesulis proficit, quod ordo sacer acquirit? Sed quantum viri clarissimi Armentarii testatur missa suggestio, in contrarium fuae ambitu de mora quaeritis commoda, cujus vos optare debuisse constat augmenta. Quid enim amplius esse possit incongruum, quam nostris jussionibus expeditis supplicantium vota suspendere, et post sacrae praecipionis assatum, si dici fas est, adhuc⁶⁹ regium suspendisse iudicium? Sed vos, quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potius jussa convertimus: ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non praecedat. Ideoque praesenti auctoritate decernimus, ut jussionibus nostris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet veniae locum, qui delinquit admonitus.

EPISTOLA XXX.

ALBRINO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Illi conceditur curbae porticus licentia, ut super eam

sibus. Bross.

^b Tuitionem, Nostrates, *savegarde*, vocant, de qua infra quoque lib. vii, form. 39. FORN.

^c Aliqui legunt, *reverentia curiae Romanae*.

^d Praefecturae urbanae dignitas omnes urbanos magistratus superabat. L. 5, C. de off. praef. Urb. Symmach. lib. i, epist. 22. Urbanum praesulem noster Cassiod. superioris lib. epist. 11 dignitatem honorum vocat: de quo infra quoque lib. vi, form. 4. FORN.

^a Concedit Theodoricus Massiliensibus census immunitatem: quando autem coeperit census, non satis constat; alii enim a Julio Caesare putant, alii ab Augusto, et melius meo iudicio, ut testantur Florus ac Livius; idque accidisse septimo Augusti consulatu ex Diono discimus. Hujus autem census duplex modus: videntur enim tributum et in capita contulisse, et in agros, lacus, pecudes, aliasque facultates: in capita, inquam, ut apud Am. Marcellinum lib. xvi videre est; in agros, apud jurisconsultos tit. de cen-

possit novas fabricas construere, dummodo utilitati A publicae non officiant aut decori.

Decet quidem cunctos patriæ suæ augmenta cogitare, sed eos maxime quos respub. sibi summis honoribus obligavit: quia ratio rerum est, ut eam necesse sit plus debere, qui visus est majora suscipere. Porrecta itaque supplicatione testatus es, curiæ [Niv. et Gam., curiæ] porticus quæ juxta domum Palmatam posita, forum in modum aræ decenter includit, superimponendis fabricis licentiam condonari; ut et privatarum ædium habitatio pretendatur, et ætius moenibus novitatis crescat aspectus. Ita fit ut quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia sustineri: quia facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtracta custodia; et cito vetustatis decoctione ^a resolvitur, quod hominum præsentia non B tuetur. Unde nos, qui Urbem nitore cupimus fabricarum surgentiam componi, facultatem concedimus postulatam: ita tamen, si res petita aut utilitati publicæ non officit aut decori. Quapropter rebus speratis securus innitere; ut dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus suum laudet auctorem. Nulla enim res est, per quam melius possit agnosci et prudentis ingenium, et largitatis effectus.

EPISTOLA XXXI.

ÆMILIANO VIRO VENERABILI, EPISCOPO, THEODORICUS REX.

Illum hortatur ut perficiat aquæductum quem auctoritate regis suscepit reficiendum.

Ad finem debet perducere, quæ prudentiam intentione visa est suscepisse: quia sicut perfecta laudem pariunt, ita et vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur. Defectus enim rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse. Quapropter sanctitas vestra a tali oblocutione refugiens, quæ in aquæductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. Nam quid aptius quam ut sitienti plebi provideat aquas sanctissimus ille sacerdos; et humana providentia satiet, quos etiam miraculis pascere debuisset? Imitaris enim antiquissimum Moysen, qui Israelitico populo longa ariditate siccato, de saxi sterilitate copiosos latices eduxit ^b; et ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, ubi erat sicca durities. Tu autem si fontes irriguos saxorum constructione [ed. Niv. et Gam., constitutione] deducis, hoc labore tuo præstas populis, quod ille miraculis.

EPISTOLA XXXII.

DUDÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Significat se accepisse res Tiphæ proscripti, apud

^a Omnia tempus depascitur, ædificia quoque, Vitruvius lib. 1, c. 8. Plin. 36, cap. 6; l. 15, si quando. 2 C. de oper. public., l. 58, domus, de leg. 1. Paulinus in 10 Natali Felicis. FORNER.

^b Psal. cxiii: Qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum. FORNER.

^c Proscriptorum bona fisco applicantur. Authent. bona damnatorum. C. de bon. proscrip. Bross.

Joannem sub emissione chirographi fuisse depositas; et præcipit ut uxorem Joannis filiumque ejus Januarium conveniat, et nisi libera eas restituerint, ipsi veniant ad consularem Campaniæ juxta leges audiendi.

Cum in omnibus causis velimus justitiam custodiri (quia regni decus est æquitatis affectus), in eis maxime quæ fisci nostri nomine proponuntur: ne quemquam detestabilis calumnia in invidiam regnantis affligat. Patimur enim superari salva æquitate per leges, ut inter arma semper possimus esse victores. Nam quem licenter subjectus superat, non debellat adversus. Marini itaque relatione comperimus res Tiphæ apud Joannem quondam sub emissione chirographi fuisse depositas. Et quia nobis competere manifestum est quod ad proscriptum poterat pertinere ^a, ideo præsentis auctoritate præcipimus, ut uxorem supradicti Joannis filiumque ejus Januarium moderata executione convenias. Qui si intestata [ed., intentata] injuste se retinere cognoscunt, æquitatis consideratione restituant: minusve [id est, sin minus], competenti sponsione præmissa, ad consularem Campaniæ veniant legibus audiendi; ut coram partibus positis, te imminente, quod forma continet sanctionum divalium, censeatur. Ita tamen, ut nullo præjudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægravetur: ne alienæ accusationis invidiam tuam lacere videaris offensam ^d.

70 EPISTOLA XXXIII.

UNIVERSIS JUDEIS GENUÆ CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Confirmat privilegia quæ eis leges indulserant.

Custodia legum civiltatis est indicium, et reverentia priorum principum nostræ quoque testatur devotionis exemplum. Quid enim melius quam plebem sub præcepto degere velle justitiæ, ut conventus multorum disciplinabilium sit adæmatio ^a voluntatum? Hæc enim populos ab agresti vita in humanæ conversationis regulam congregavit. Hæc ratio a feritate divisit: ne arbitrio casuali vagarentur, quos regi consilio divina voluerunt. Oblata itaque supplicatione depositis privilegia vobis debere servari, quæ Judæis institutis legum provida decrevit antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui jura veterum ad nostram cupimus reverentiam custodiri. Atque ideo præsentis auctoritate censemus, ut quæcumque legum statuta monuerunt, circa vos illibata serventur; quatenus quod ad civiltatis [msa., civitatis] usum constat esse repertum, perpeti devotione teneatur.

EPISTOLA XXXIV.

DUDÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Decernit ut loca adeat ubi thesauri latent, et, si inventi fuerint, fisco addicat publico.

Prudentiæ mos est in humanos usus terris adita

^d Ut iudex male judicando, litem suam facere dicitur. Publius Mimus: Amici vitia si feras, facis tua. FORN.

^e Gellius lib. 11, cap. 29, adunare messem, tractam a Græco, qui eodem sensu ἠνωμένον et συνήμαρον vocant, l. 30, Rerum, D. de usucap. unita corpora; Senecæ lib. 11, cap. 2, Nat. Quæst. FORN.

talenta revocare, commerciumque viventium non dicere mortuorum : quia et nobis in fossa pereunt, et illis in nulla parte profutura linquuntur [alii, locantur]. Metallorum quippe ambitus solatia sunt hominum. Nam divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat : usu, crescit ad pretium, quando et apud vivos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideo moderata jussione decernimus, ut ad illum locum in quo latere plurima suggeruntur, sub publica testificatione convenias ; et si aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua indagazione detectum, compendio publico fideliter vindicabis : ita tamen ut abstineatis manus a cineribus mortuorum, quia nolumus lucra quæri quæ per funesta possunt scelera reperiri. Ædificia tegant cineres, columnæ, vel marmora ornent sepulcra ; talenta non teneant, qui vivendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulcris juste detrahitur, ubi dominus non habetur : imo culpæ genus est, inutiliter abditis [Cor. Gam., abdita] relinquere mortuorum, unde se vita potest sustentare viventium. Non est enim cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscat amisisse *. Primi enim dicuntur aurum Eacus, argentum Indus rex Scythiæ reperisse, et humano usui summa laude tradidisse. Quod nos in contrarium negligere non debemus, ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inventa cum vituperatione videantur esse neglecta.

EPISTOLA XXXV.

ACTORIBUS ALBINI THEODORICUS REX.

Permittit ut bona Albini, si per ætatem liceat, salvisque justitia et legibus in integrum restituantur, in quibus per prava contractus gravia passus erat dispendia.

Consulto provida decrevit antiquitas, Minores contractus liberos non habere ^b, ut et insidiantium laquei ^c frustrarentur, et lapsis ætas lubrica subveniret. Obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia, essetque cunctis fallendi studium, si fraus subreptitium lucraretur effectum. Et ideo priscae consuetudinis supplicatione porrecta suggeritis patronum vestrum in annis minoribus constitutum, in facultatibus suis potius aggregasse dispendia ; dum ignara pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit ; et nunc id tempus ætatis agere, quo lapsis possimus per ignorantiam subvenire : allegantes, ut quod jura tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. Atque ideo, si petitio vestra a veritate non deviat, et intra annorum spatia deget, quibus hoc

* A jure tractum. Thesaurus enim, favente Paulo, est vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non existat memoria, ut jam domicum non habeat ; sic enim fit ejus qui invenit, quod non alterius sit : alioquin si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ condiderit sub terra, non est thesaurus : cujus etiam furtum fit. L. 31, nunquam, D. de acqui. rer. dom. Scævola lib. 1 responsor., a tutore pupilli domicum mercatus ad ejus refectionem fabrum induxit. Is pecuniam invenit : queritur ad quem pertineat. Respondit Scævola : Si non thesauri fuerunt, sed pecunia forte perdita, vel per errorem ab eo ad quem pertinebat non ablata : nihilominus ejus eam esse cujus fuerat. l. 67, a tutore, D. de rei vindic. FORN.

^b Dion Chrys., *πρὶ ἀπιστίας τοῖς νεωτέροις τοσοῦτων ἐτῶν νόμος οὐκ ἐξ συμβῶλλον, ὡς ἀπλοῖς οὖσιν.* FORN.

A beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est quod jure contra referatur ; patronum vestrum solemniter causa cognita in integrum restitui nostra quoque permittit auctoritas. Ita tamen ut omnia secundum justitiam legesque peragantur, quia sic supplicantibus consulere volumus, ut eorum adversarios per injustitiam non gravemus.

71 EPISTOLA XXXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat se provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per in indictionem relaxasse, quorum satis transiens exercitus vastaverat.

Providentissimi principis est graviter imminutis relinquere tributariam functionem, ut redivivis studiis ad implenda solemnia recreentur, qui pressi B damnorum acerbitate defecerant. Nam si fessis minime relevetur onus, necessitate cernitur jacere prostratus. Melius est enim præsentia damna contemnere, quam exiguo quæstu perpetua commoda non habere. Atque ideo illustris magnificentia tua provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per tertiam indictionem (*id est, an. Chr. 510*) nos relaxasse cognoscat ; quos transiens noster exercitus more fluminis, dum irrigat, oppressit. Nam licet pro generali securitate frementi adunatione proruperit, præteriens tamen istorum culta vastavit. Radit enim semper fluvius alveum suum ; et licet molliter egrediens vicina fecundet, illud tamen reddit sterile, quo collectus influxerit. Unde necesse fuit, civica vastatione dejectis porrigere dextram salutarem, nec ingrati dicant se periisse solos pro defensione cunctorum : misceantur potius lætitiæ, qui viam Italiæ defensoribus præstiterunt. Tributa enim non debent tristes exigi, per quos tributarios feliciter acquisivi. Dicat pro illis noster animus, quod regi non potest imputare subjectus. Emimus nostro dispendio prosperitatem Gothorum : nos necessaria præbimus, ut hostis vinceretur illæsus.

EPISTOLA XXXVII.

THEODAGUNDÆ ILLUSTRIS FEMINÆ THEODORICUS REX.

Notum facit Renatum conquestum esse, cum iudicium contra Inquilinam meruisset, noiidum tamen adversarii cessare calumniam : et jubet ut negotium jam finitum in sua curet firmitate permanere, si modo inquilina jure non provocaverit.

Decet prudentiæ nostræ curam subjectorum negotiis adhibere custodiam, quia nobis ordiantibus illa

Hæc narrat Ulpian. lib. xi ad edictum, ubi ait infirmum esse hujusmodi ætatum consilium, multis captionibus suppositum, multum insidiis expositum ; ideo auxilium eis prætor edicto pollicitus est, et adversus captiones opitulationem. BRASS.

^c Insidiæ pro dolo, l. ult., C. de re milit. lib. xii ; l. pen. ii. de jur. dot. l. antepen., C. de dol. : ubi quod ante, indicis, legebatur passim merito in insidiis, docti viri mutant. Ideoque probanda est l. pen., C. de dol. Joan. Fabri lectio, qui quod postea aliis placere video, non ex indicis, sed insidiis legit : quod libri manuscripti confirmant, et consimiles juris loci l. ult., C. de re milit. in fin. D. de jure dot. Hinc insidiæ fortunæ, l. ult., C. de necess. her. inst. FORN.

fieri debent quæ regiam possunt demonstrare præsentiam. Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum a te abjicias omne vitiosum, et illa sola diligere possis quæ et nos amare cognoscis. Proavorum forsitan oblitterentur exempla, si longi generis minus facta recolantur; similes autem filii patrum præconia mox sequuntur. Renatus itaque flebili nobis aditione conquestus est, nobis delegantibus cognitores judicatum se contra Inquilinam nomine post longa temporis intervalla meruisse; et excubiis damnisque confecto vestram tandem prospexisse justitiam: nec tamen litigatoris improbam cessare calumniam, dum redivivis litibus tenuitatem insequitur supplicantis; ut non tam vincendi votum^a, quam adversarii videatur quæsiisse detrimentum. Quapropter si nobis jubentibus judicata cognoscitis, nec constat adversarium provocasse legaliter, finitum jure negotium in sua facias firmitate manere: ne longa quæstio litigantium non tam augeat patrimonia quam evertat; et quoo ut ambitu lucri, causa videatur esse dependii.

EPISTOLA XXXVIII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat Gravasianos atque Pontonates conquestos esse se a Januario et Probo iniquis oneribus ingravatos; decernitque ut nihil aliud solvant quam quod Odoacris tempore consueverant.

Cum omnes reipublicæ nostræ partes æquabiliter desideremus augeri, crementa tamen fiscalium tributorum justissimo sunt pensanda judicio: quia servientium imminutio est hujus illationis accessio; quantumque pars illa proficit, tantum se hæc a firmitate subducit. Sed a nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dependiosa semper enormitas: ne augmentum suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse. Proinde illustris magnitudo tua Gravasianos atque Pontonates nobis supplicasse cognoscat, a Januario sed et Probo discussoribus, iniquis se oneribus ingravatos; cum sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur. Repugnante siquidem natura, quælibet cedit industria; nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoscitur adjuvare. Ibi potest census addi, ubi cultura profecerit. Inde et varia tributa, quia non est agrorum una fecunditas. Atque ideo consuetudinem eis pristinam censemus esse revocandam; ut sicut Odoacris tempore tributa solverunt, ita et nunc ab eis publicis utilitatibus serviantur; et si quid amplius probatur adjectum, consideratione defectarum virium submovemus. Nolumus enim tale aliquid indici, quod sit necesse removeri.

EPISTOLA XXXIX.

THEODAHADO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Scribit Demitianam expostulasse, quod possessiones

^a Papinian. Videtur, inquit, hæredi succurri debere, cum animus litigantis et obtinendi votum hanc opinionem admittat, l. 41, in ratione, ad l. Falcid. FORN.

^b Scelerum omnium mater appellatur. Claud. 2.

ejus summa tum injuria fuerint occupata; et præcipit ut, imminente Duda sajone, direpta omnia curet sine aliqua mora restitui: si tamen invasoribus quid favere crediderit, instructam personam mitti ad aulam imperat, quo partibus utrinque auditis iusta feratur sententia.

Inter cæteras quibus humanum genus sollicitatur illecebras, præcipue vitanda est alienarum rerum turpis ambitio: quia in immensum jactata 72 rapitur, si justitiæ ponderibus non prematur. Avaritiam siquidem radicem esse omnium malorum^b et lectio divina testatur, quæ tali sorte punita [mas., potita] est, ut cum multa rapiat, semper egeat: quam propter vicinitatem generis nostri sic in animis vestris coalescere nolumus [mas. R. et A., quapropter, etc., volumus], ut illi nec initia concedamus. Quid enim faciunt sordes animorum in splendore natalium? Illud te potius decet eligere, quod nos possit ornare. Amalf sanguinis virum non decet vulgare desiderium: quia genus suum conspicit esse purpuratum. Corriganus itaque te per incitamenta præconii, in quo adhuc non debemus esse districti. Domitius itaque vir spectabilis data nobis supplicatione conquestus est, possessiones juris sui, id est illam atque illam, ab hominibus vestris neglectis legibus fuisse pervasas, dum civiliter oportuerit recipi, si jure videatur exposci. Sed quia de vobis non patimur diutius obscura jactari, qui generis claritate fulgetis, præsentis auctoritate censemus, ut imminente Duda sajone nostro, si momenti tempora suffragantur^c, occupata nuper cum omnibus quæ direpta sunt, supplicanti faciatis sine aliqua dilatione restitui. Et si quid partibus vestris de legibus creditis posse competere, instructam personam ad nostrum comitatum destinare vos convenit; ut intentionibus partium sub æquitate discussis, feratur sententia, quam juris dictat auctoritas. Generosos quippe viros omnia convenit sub moderata civilitate peragere: quia tantum potentibus læsionis crescit invidia, quantum premi posse creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

EPISTOLA XL.

ACTORIBUS PROBINI THEODORICUS REX.

Monet se jamdiu præcepisse, ut Basilio possessio Areciretina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus operat, redderetur; modo jubet ut Basilius ipse novis emptorum rationibus quamprimum respondeat.

Districtius aliqua jubere compellimur amore justitiæ, dum circa minores fortunaſ clementiora sunt nostri pectoris instituta. Trahit enim ad misericordiam, qui potuit subdi; et hoc habet beneficium mediocritatis suæ, ut probatione salva interim moveat ad dolorem: quia crudelitas [ed. Niv. et Ac., credulitas] sublevat humiles, premit invidia potiores. Datis itaque precibus allegatis Basilius virum spectabilem nostra dudum præcepta meruisse, ut possessio Areciretina, quam patronus vester a conjuge

Stil. Petron. arbiter. Lucan. lib. III et VII. Proper. 3, 7, 13. Tibull. 1. 10. Mart. lib. XII. Juven. Satyr. 14. Ovid. 1. Fast. Horat. Satyr. 1 Serm. Boass.

^c Interdicta enim sunt annalia, Anianus in tit. 6, lib. V, Sentent. Paul. FORN.

ejus Agapsta juris fuerat solemnitate mercatus, postposita dilatione cum documentis omnibus prædicto conjugii redderetur, dum a suis penetrabilibus sollicitatam lacrymabili quaestione quereretur uxorem: addentes more nostræ justitiæ postea fuisse præceptum, ut si patróni vestri de causæ qualitate præsumerent, ad nostrum comitatum ocuis destinarent; ut quæ ratione conveniri poterant, velut a justitiæ fontibus emanarent. Quapropter si nullo mendacio vitiantur asserta, per officium nostræ sedis Basilium decernimus admoneri; ut si nihil est quod pro suis partibus possit opponere, quominus in hac causa pulsetur, vestris intentionibus responsurus occurrat, seu ad comitatum venire, seu in competenti foro jurargere maluerit: quia nullis necessitatem longinquitatis imponimus, nisi qui suis hoc commodis expedire cognoscunt. In locum siquidem beneficii nostram præsentiam damus; et ideo non decet invitis imponi, quod meretur optari.

EPISTOLA XLI.

JOANNI ARCHIATRO THEODORICUS REX.

Declarat se abolere sententiam a vicario urbis Romæ contra eam artificio Viviani promulgatam, et eum reddit patriæ rebusque omnibus, communisque eum imposterum tuitione Albini patricii.

Propositum regale est pressis labe fortunæ pietatis remedio subvenire, et acerbos casus injuriæ meliore sorte mutare. Data siquidem supplicatione conquereris, virum spectabilem Vivianum legum artificio, quo callet [*Cor. Gam., calet*], elatum, personam tuam objectis criminationibus insecutum; et eo usque perventum, ut indefensus contra juris ordinem vicarii urbis Romæ sententia damnaretis: nunc autem religiosæ mentis affectu odia mundana damnasse, auctoritque suo tuum displicuisse periculum. Et ideo, si nullis impugnationibus enervantur asserta, læsionem non patitur miseris inhærere, quam suis constitent machinationibus displicere. Quapropter in abolitum missa sententia, quæ a vicario urbis Romæ super hac parte noscitur promulgata, patriæ te rebusque omnibus ^a nostra reddit auctoritas; nec ullo tempore calumniam super hac parte formides. Sed ne cujusquam forsitan plerenda temeritas ^b in te impetus reparare possit audacæ, patricii Albini, salvis legibus, ^c tuitio te deputata communit: quia

^a Sententiam passi restitutio: lib. super., epist. 46, exemplum famæ restitutæ fuit. Antoninus, Restituo te in integrum provincie tuæ; et adjecit: Ut autem sciás quid sit in integrum restituere, honoribus, et ordini tuo, et cæteris omnibus restituo, l. 1. C. de sent. pass. et restit. Julianus imper. Zenonem medicum religionis causa exsulantem revocans, ita rescripsit, *κατάθε τοίνυν ἐπίτιμος, καὶ τὸ πρότερον ἐχόνον ἀξιώμας*. Ammian. Marcell. lib. xxix. Illi vero exsilio et pecuniariis afflictis dispendiis paulo postea reddita sibi militia sunt revocati, dignitatibus integris et splendore. FORN.

^b Gr. et Cuj., *severitas*. Jur., forte, *scævitas*.

^c Theodoricus rex sese parentem publicum esse asserit, et aliquoties principes dicuntur esse nati bono reipublicæ, et imperatorem ad salutem publicam genitum legimus; ideo Seneca vocat principes et reges

A nihil fieri volumus incivile, cujus quotidianus labor est pro generali quiete tractare.

EPISTOLA XLII.

ARGOLICO PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Jubet ut restituantur Marciano atque Maximo filius Volusiani turris circi atque locus amphitheatri, quæ sibi erepta, dum deflenda morti patris vacarent, conquirebantur.

Bene principalis clementia suscipit, quos pietas paterna destituit, quia sub parente publico ^a genitoris minime sentiri debet amissio. Ad nos siquidem jure recurrit infantia destituta, quibus universorum hominum proficiunt incrementa. Charissimorum igitur adulatorum Marciani atque Maximi nos querela pulsavit, eum paucalibus diebus paterni luctus essent vulnere sauciati, et in ipso luctus tempore soli cogentur tristitiam sustinere, utilitatem suam pro neglexisse contemptu, cum vel firmæ ætati inter lacrymas ista cogitare, genus videretur insanie. Cessat enim lucri ambitus, cum vacatur ad placentas; nec mens quodlibet aliud capit, cum eam qualitas pietatis impleverit. Hac crudeli subreptione captata turrem circi atque locum amphitheatri illustris recordationis patris eorum detestabili ambitu a vestris suggerunt fascibus expetitur. Quorum insidiatorem non humanitatis ultus revocavit affectus, non similis teruit casus: gravavit infantiam, cui non subvenire, merito pudoris æstimatur esse latura. Sed nos, qui regulas veterum, qui servamus momenta pietatis, salubri ordinatione censemus; ut si quondam patricius atque magnificus vir Volusianus pater supplicum commemorata loca communi jure possedit, filiis perire non debeant; præsertim cum germen senatorium ^d novis cupiamus beneficiis enutrire, non inter ipsa initia spem adultæ ætatis aliqua læsione comprimere. Atque ideo illustris magnificentia tuâ, si quid tale factum esse meminit, illico noverit corrigendum: ne venerandum examen senatorii ordinis iniqua præsumptione temeretur.

EPISTOLA XLIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Decernit ut inquirat in eos qui seditionem commoverant et Judæorum synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, animadvertat.

Urbis Romanæ celebris opinio suo conservanda

tutores status publici. Ammianus Marcellinus scribit a salute principis, velut filo pendere statum rerum orbis, nihilque aliud esse imperium, nisi curam salutis alienæ. Nec abs re Christiani orabant pro magistratibus principibusque etiam paganis, ut refert Tertullian. in Apolog. et Arnobius; quoniam salus principis privatorum quoque salus est. Vide Senecam, lib. II de Tranquill. vitæ cap. S. Mamertinum in Genethliaco. Paul. in l. 3, D. off. præf. vigili., ait salutem reipublice tueri nulli magis convenire, nec alium sufficere ei rei quam Casarem. Bross.

^d Senatorum velut paternarum laudum hæredes eximio quodam nobilitatis honore censebantur, l. 6, l. 7, Senatoris; l. 9, filius, D. de Senatoribus; l. 39, exemplo, C. de decur. multa Bud.; l. ult. D. de Senatoribus: nonnihil etiam nos notavimus, l. 1, cap. 12, select. FORNER.

est nihilominus instituto; nec vitia peregrina capit, A quæ semper se de morum probitate jactavit. Levitates quippe seditionum, et ambire propriæ civitatis incendium, non est velle Romanum. Ideoque in auctoribus facti legum est servanda districtio: ne detestabilis aspectus incendii ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illustres itaque comitis Arigerni suggestione comperimus, Judæorum querela se fuisse pulsatum, quod in dominorum cæde proruperit servillis audacia: in quibus cum fuisset pro districtione publica resecatum, statim plebis inflammata contentio synagogam temerario duxerunt incendio concremandam, culpas hominum a fabricarum excidio vindicantes: dum si quis Judæorum probaretur excedere, ipse debuisset injuriæ subjacere, non autem justum fuit ad seditionum scæda concurrere, B aut ad fabricarum incendia festinari. Sed nos, quibus, Deo propitiante, cordi est perperam commissa dirigere, ut cunctis possit placatis moribus convenire, præsentī auctoritate decernimus, ut causam supra memoratam legitima discussione nostatis, et in auctoribus paucis, quos potueritis hujus incendii reos reperire, habita districtione resecetis: quia nolumus aliquid detestabile fieri, unde Romana gravitas debeat accusari. Illud pari ratione censes, ut si aliquod sibi contra Judæos rationabiliter quispiam crediderit suffragari, ad vestrum judicium veniat audendus; ut quem reatus involverit, censura condemnent. Hoc enim nobis vehementer displicuisse cognosce, ut intentiones vanissimæ populorum usque ad eversiones pervenerint fabricarum, ubi totum C pulchre volumus esse compositum.

74. EPISTOLA XLIV.

ANTONIO VIRO VENERABILI, POLENSI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Scribit Stephanum conquestam casam sui juris a subditis Ecclesiæ, cui præsidebat, fuisse occupatam, quam jubet ut restituat supplicanti. Quod si quid occupatoribus suffragetur, vult instructam personam mitti ad eam, ubi negotium finiatur.

Invidiosa est contra eum querela, cui sunt revertentis jura servanda: quia nescio quid admissum grave creditur, ubi contra tales silentium non tenetur. Stephanus siquidem debili additione conquestus est, casam sui juris ante decessorem prædecesso-

remque vestram [affi, nostrum] longa ætate possessam, ante hos fere novem menses ab hominibus Ecclesiæ, cui præsidetis, despecto civilitalis ordine fuisse pervasam. Quod si ita factum b esse cognoscitis, eam justitiæ consideratione momenti jure c restituite supplicanti. Decet enim a vobis corrigi, quod a vestris familiaribus non debuisset admitti. Verumtamen si partibus vestris in causa possessionis momentaria vel principali d justitiam adesse cognoscitis, tractato prius diligenter, inspectoque negotio (quia sacerdotem e non decet protendere improbam litem), instructam legibus ad comitatum nostrum destinate personam: ubi qualitas negotii agnosci debeat et fieri. Quapropter sanctitatis vestræ animus non gravetur, nec se fallacibus verbis doleat accusatum: B multo major est opinio purgata, quam si desinentibus querelis non fuerit impetita.

EPISTOLA XLV.

COMITIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TICINENSIS CIVITATIS, THEODORICUS REX.

Jubet ut præsent Herulis navem usque ad urbem Ravennam, et annonas pro diebus quinque.

Ad comitatum supplices Herulos, auctore Deo, nostris venire jussimus constitutis, quibus navis est præbenda subvectio: ne in patria nostra adhuc provinciæ suæ laborare videantur inopia. Itaque præsentī jussione commoniti, et navis eis usum usque ad Ravennatem urbem, et annonas dierum quinque sine aliqua dilatione præstate, nec aliquid eis necessarium deesse faciatis; quatenus provinciam se deseruisse jejunam de copiæ inventione cognoscant, sique illis uberior peregrina terra quam patria.

EPISTOLA XLVI.

MARABADO VIRO ILLUSTRİ THEODORICUS REX.

Indicat Liberium suggestisse conjugem suam in judicio fuisse prægravatam. Quod si ita est, permittit ut, aut ab electis arbitris causa discutatur, aut ad aulam judicandæ partes veniant.

Convenit pietatem nostram petitiones supplicum salubri ordinatione disponere: quia subjectorum animi relevantur, quoties moerentium querelâ componitur. Vir spectabilis itaque Liberius dolenda nobis additione suggestit, conjugem suam in vestro judicio

* Γνώμη eadem ab Honorio et et Arcadio usurpata: Sicut sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, etc. L. 3, C. de pagan. et sacrif. et templ. non esse in innocentia ædificia, sed civium reos animadvertendum. Exstat Belisarii epistola ad Totilam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta statim ab incepto mœnium excidio hostis abstinuit. Procopius lib. III de Bello Gothico. Interdum tamen reorum ædes solo adæquantur, vel certe lisco vindicantur, veluti perduellium, tyrannorum, falsæ monetæ artificum, cæterorumque, quorum culpa gravior, aut contumacia in exemplum ædificiorum eversione vindicantur: aut cum id publicâ utilitas videtur postulare, l. 24, D. de pen.; l. 20, si is cum quo, D. comm. divid.; l. 2, § si quis remine; l. ult., D. de re quid in loco publ.;

D

l. 11, fidei comm., § quis illiciti, D. de leg. 3. FORN.

b Omnes in integrum restitutiones causa cognita a prætoribus promittebantur, ut Modest. scribit, scilicet ut justitiam earum examinet, an veræ sint, etc. L. 3, D. de in integ. restit.; supra, epist. 40 hujus lib. FORN.

c Supra, hujus lib. epist. 40. FORN.

d Principali, id est proprietatis, ut vocatur a sancto Gregorio Magno lib. VII, indict. 2, cap. 43, 44, 100, 101: quod de jure dicit Symmach. lib. X, ep. 41. Vide lib. X, de Judic. C. Jun.

e Sacerdotes improbe litigare non modo dedecet, sed vix etiam litigare, nisi per procuratores, qui apocrisarii nominantur. Novel. 123, nec fidejuberi, pro aliis postulare, etc. C. 1, de fidejuss. ἐγγυραριστοὶ, can. 20 Apostol. Synesi epist. 121. Optatus Afer lib. I. Photius Nomocanon, tit. 8, c. 15. FORN.

contra juris ordinem prægravatam. Quod si ita est, A remotis præjudiciis, apud arbitros, quos partium consensus elegerit, te imminente, causa legibus audiat. Quod si illic finis negotii nequiverit inveniri, per instructas personas, si tamen ipsæ venire non eligunt, nostro comitatu concurrenti licentiam partibus non negamus: uli nec redemptio sit forte suspecta, nec insidiosa [Niv. et Gam., invidiosa] possit nocere calumnia.

EPISTOLA XLVII.

GUBISAL [ed. GODISCALCO] SAJONI THEODORICUS REX.

Significat se accepisse a legatis suis veredos frequentiori cursu fatigari; et quos in utilitatem publicam jusserat custodiri, in usum privatum assumi. Ideo decernit ut nullum Gothum vel Romanum exire Roma patiat, nisi quem præfectus prætorio et magister officiorum dimiserint; ut qui unum equum invitis illis quibus hæc cura mandata est, assumpserit, centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; ut etiam nemo plusquam centum librarum onera equo imponat.

Assidua sollicitudine refovenda sunt quæ continuis exercitiis subjacere noscuntur. Quemadmodum enim subjecti veredorum necessario sufficiant labori, si permittatur excedi ^a? Incitamentum siquidem improbæ præsumptionis est, neglecta custodia. Legatorum itaque nostrorum suggestionem comperimus cursuales equos frequenti usurpatione fatigari; et quos nos necessitatibus publicis cupimus custodiri, in usum cognovimus private voluntatis assumi. Atque ideo in urbe Roma ordinatione præfecti prætorio et magistri officiorum, quousque utilitas publica suaserit, C te residere censem; ut nullum Gothorum vel Romanorum exinde egredi patiaris, nisi quos prædictarum dignitatum vices agentes forte dimiserint. Et quod nobis frequenter usurpatum esse suggeritur, si quis invitis his quibus hæc 75 cura mandata est, veredos ^b præsumere fortassis assumpserit, cujuslibet nationis fuerit vel honoris, per unum equum centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; non quod tanti est unius æstimanda jumentum læsio, sed quia grandi damno reprimenda est importuna præsumptio. Nullum præterea sajonom discursus facere patiaris; sed ad causam quam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere vel redire. Quibus in superiorem mulctam cadat interdicta frequentia. Parhipporum quin etiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare mittendarios volumus ^c, non migrare censem. Inertiam

^a Gr. et Cuj., quæ ad modum subiecti veredorum necessario sufficiat.... excedi. Vide ep. 5 lib. v.

^b Veredicuntur equi cursus velocissimi, quilibet antiqui utebantur in venatione. Martial. lib. xiv:

Stragula succincti venator same veredi:
Nona solet a nudo surgere fuscus equo.

Veredis etiam utuntur principum tabellarii, qui mutatis per stationes equis, quam velocissime quo institerunt perveniunt, qui inde etiam veredarii appellati sunt. Jul. Firmicus lib. iii, Regum nuntios veredariosque reddent: in qua etiam significatione vocem eandem usurpavit Procopii interpres lib. ii Belli Persici. Hinc Martialis:

A suam prodit quisquis secum multa portaverit, nec cogitat de celeritate qui delicata se maluerit conversatione tractare. Græves denique pelagus transitura, parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur, ut nec eorum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur. Hoc imitari nequeunt qui se ad publicas necessitates electos esse cognoscunt. Et ideo quinquaginta solidorum mulctam jam non veredarius, sed catabulensis ^d incurrat, quisquis ultra centum libras parhippum ^e crediderit onerandum. His autem qui suprascriptarum dignitatum vicibus in Urbe præsumunt, te observare præcipimus; quatenus excessus, qui ab illis detectus fuerit, executione tua supradicta condemnatione puniatur. Si quos autem intemperans culpa perculerit, collectam quantitatem per vices agentes mancipes ^f mutationum volumus applicari; ut cursualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum. Mundanis siquidem rebus frequenter nascitur adversitate prosperitas; et homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Sed omnia sic efficaciter ac diligenter implebis, ut provocati bonis actibus devotioni tue majora committere debeamus.

EPISTOLA XLVIII.

KUSEMIO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Permittit ut per octo menses in Lucaniam secedat, postea Romam rediturus.

Post tumultuosæ Urbis sollicitudines tædiosas, et observationum molestias ingravescentes, magnitudo tua provinciali desiderat amœnitate recreari, asserens occupationum tibi causas præsentibus emersisse temporibus, quibus expeditis rurali desideras suavitate gaudere. Et quia vera illa securitas est, quæ nostris jussionibus datur, cum tempus tibi fuerit occupationis emensum [Ac., emersum], octo mensium inducias in Lucaniæ dulces recessus ^g nostra auctoritate concedimus, ut ex illo tempore suppetantur, cum te egredi ex Urbe divino favore contigerit. Quibus peractis multorum desiderio ad Romanas sedes venire festina, conventui nobilium, et digna tuis moribus conversatione reddendus.

EPISTOLA XLIX.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ET CAPILLATIS ^h, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS IN SUAVIA CONSISTENTIBUS, THEODORICUS REX.

D *Insinuat se rectorem eorum provinciarum creasse Fridibadum.*

Districcio semper subtrahi non debet regiæ jussio-

Pareius utaris moneo rapiente veredo,
Prisce, nec in lepores tam violentus: oes.
BROES.

^e Id est, exactores tributorum, vel palatinos milites.

^d Id est, stabularius. Vide epist. 40, lib. ii.

^e Parhippum, infr. lib. seq., epist. 5. Julian. ep. ad Ætium, l. 14, qui contra, eodem tit. Cod. Theod. For.

^f Mancipibus, al. mancipes cursus publici, et mancipes clabularii cursus, l. 15 mancip., l. 23 ad procuracionem, l. 26 cursus, l. 35 a nullo, l. 62 usurpacionem, C. Th. de cursu public., Ammian. Marcellin. lib. xx, et supra lib. i, ep. 29.

^g Juret. legit recessus, ut dixit ad Symmach. lib. i, ep. 29. Secedendi inducias, supra lib. iii, ep. 24.

^h Capillati dicebantur gens quedam et Gothorum

nis, ut et audaces metus comprimant, et laceratos spes futura refoveat. Plerumque enim denunciata comminatio plus efficit quam poena componit. Et ideo, Deo auspice, Fridibadum locis vestris praesse censuimus, qui abactores animalium legitima severitate [Ac., securitate] coerceat, homicidia resecet, furta condemnet, quietosque vos a sceleratis ausibus reddat, quos nunc praesumptio iniqua dilacerat. Vivite compositi, vivite bonis moribus instituti, nullum natio [Ac., ratio] a, nullum promeritus honor excuset. Necessesse est vindictae subiaceat qui pravis moribus obsecundat.

EPISTOLA L.

FAUSTO PRAEFECTO PRAETORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut mittat virum probatæ fidei ad Nolanum sive ad Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendio vastatum, ut agris ibidem diligenter inspectis, quantum damni passus fuerit possessor, tanto tributariæ functionis onere sublevetur. Mire describitur Vesuvii montis incendium.

Campani Vesuvii montis hostilitate vastati clementiæ nostræ supplices lacrymas profuderunt, ut agrorum fructibus enudati, sublevantur onere tributariæ functionis b. Quod fieri debere nostra merito pietas acquiescit. Sed quia nobis dubia est uniuscujusque indiscussa calamitas, magnitudinem vestram ad Nolanum sive Neapolitanum territorium probatæ fidei virum præcipimus destinare, 76 ubi necessitas ipsa domestica quadam læsione grassatur, ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, sublevetur; quatenus mensurata [Gam., mensurata] conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur læsionis. Laborat enim hoc uno malo terris deflorata provincia: quæ ne perfecta beatitudine fruatur, hujus timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus est eventus ille terribilis: præmittit signa gravia, ut tolerabilius sustineantur adversa. Tantis enim molibus natura rixante montis illius hiatus innummurat, ut excitatus quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. Fuscantur enim aera loci illius exhalatione teterrima, et per totam pene Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commovetur. Volat per mare magnum cinis decoctus, et terrenis nubibus excitatis, transmarinas quoque provincias pulvereis guttis compluit. Et quid Campania pati possit agnoscitur, quando malum ejus in orbis alia parte sentitur. Videas illic quasi quosdam fluvios ire pulvereos, et arenam sterilem impetu fervente velut liquida fluentia decurrere c. Stupeas subito usque ad arborum cacumina dorsa intumuisse camporum, et luctuoso subito ca-

numero, eratque id nomen magnum et honorificum. Testatur Jornandes in Chronico cap. 11. Vide Savaronem ad Sidon. Apollin. lib. 1, ep. 2. JUR.

a Fornerius vult hic legi ratio ex uno v. c., sed non recte. Nationis enim nomine auctor intelligit Gothos illos qui speciali nomine dicebantur Capillati, de quibus in inscriptione hujus epistolæ. Et illi volebant sibi plus cæteris licere, ut arbitror, hic infra lib. v, ep. 39, quacunque gente sint editi. JUR.

b De tributorum remissione et reliquorum condonatione ob calamitatem non uno loco actum est.

lore vastata, quæ lætissima fuerant viriditate depleta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, sed fertiles arenas, quæ licet diuturna fuerint adustione siccata, in varios fetus suscepta germina mox producant, et magna quadam celeritate reparant quæ paulo ante vastaverant. Quæ est ista singularis exceptio, unum montem sic infremere, ut tot mundi partes probetur aeris permutatione terrere d, et sic suam substantiam ubique dispergere, ut non videatur damna sentire e? Longe lateque pulveres rorat; vicinis autem quasdam moles eructat, et tot sæculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat tam ingentes glebas usque in plana deductas, de tam profundis hiatibus ebullisse, et spiritu quodam efflante montis ore consputas, quasi leves paleas fuisse projectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere; hujus incendia pene mundo datum est posse cognoscere. Quemadmodum ergo non credamus incolis, quod testimonio potest universitatis agnosci? Quapropter, ut dictum est, talem eligat vestra prudentia, qui et remedia læsis conferat, et locum subreptionibus non relinquat.

EPISTOLA LI.

SYMMACHO PATRICIO THEODORICUS REX.

Illum laudat ob multiplices et præclarissimas fabricas quas in Urbe et suburbanis construendas curaverat, et petit ut theatrum Pompeii ruinosum sumptibus regis roboret reparetque. Quod theatrum et quæ in eo aguntur describuntur.

Cum privatis fabricis ita studueris, ut in laribus propriis quædam moenia fecisse videaris, dignum est ut Romam, quam domuum pulchritudine decorasti, in suis miraculis continere noscaris: fundator egregius fabricarum, earumque comptor eximius, quia utrumque de prudentia venit, et apte disponere, et exstantia competenter ornare. Notum est enim quanta laude in suburbanis suis Romam traxeris, ut quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra urbem esse non sentiat, nisi cum se et agrorum amœnitatibus interesse cognoscat. Antiquorum diligentissimus imitator, modernorum nobilissimus institutor, mores tuos fabricæ loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui et in suis sensibus ornatis invenitur. Et ideo theatri fabricam magna se mole solventem, consilio vestro credimus esse roborandam, ut quod ab auctoribus vestris in ornatum patriæ constat esse concessum, non videatur sub melioribus posteris imminutum. Quid non solvas, o senectus, quæ tam robusta quassasti? Montes facilius cedere putarentur, quam soliditas illa quateretur:

Cæterum hic notanda sunt montis exarsuri signa, quibus non absimilia descripsit Plin. l. vi, epist. 16 et 20. FORN.

c Sup. l. iii, ep. 31, *stagna decurrere*. FORN.

d Vide Baronium tom. VI Annal. ad annum Christi 471, pag. 297, ubi reprehendit Bodinum ista ridentem. JUR.

e *Damna sentire*, id est diminutionem. Paul. l. 3, de damn. Inf. Gellius, *damna lunæ et aucta*, pro diminutione et augmento, l. xx, cap. 7. FORN.

quando et moles ipsa sic tota de cantibus fuit, ut præter artem additam, et ipsa quoque naturalis esse crederetur. Hæc potuissent forte negligere, si nos coq-tigisset talia non videre : caveas illas saxis penden-tibus apsidatas, ita juncturis absconditis in formas pulcherrimas convenisse, ut cryptas magis excelsi montis crederes, quam aliquid fabricatum esse judi-cares. Fecerunt antiqui locum tantis populis parem, ut haberent singularem spectaculum, qui mundi vide-bantur habere dominatum. Sed quia nobis sermo pro-batur esse cum docto, libet repetere cur antiquitas rudis legatur hæc mœnia condidisse. Cum agricultores feriatibus diebus sacra diversis numinibus per lucos vi-cosque celebrarent, Athenienses primum agreste priu-cipium in urbanum spectaculum collegerunt : thea-trum Græco vocabulo visorium nominantes, quod eminus astantibus turba conveniens sine aliquo im-pedimento videatur. Frons autem theatri scena di-citur, ab umbra luci densissima, ubi a pastoribus in-choante verno diversis sonis carmina cantabantur. Ibi actus musicus et prudentissimi sæculi dicta floru-erunt. Sed paulatim factum est ut honestissimæ disci-pline improborum consortia fugientes, verecunda se exinde consideratione subtraherent. Tragedia ex vo-cis vastitate nominatur; quæ concavis repercussioni-bus roborata, talem sonum videtur efficere, ut penè ab homine non predatur exire. Erigitur autem in hircinos pedes, quia si quis inter pastores tali voce placuisset, capri munere donabatur. Comœdia a pa-gis dicta est. Comus enim pagus vocatur, ubi rustici gestientes, humanos actus lætissimis carminibus irri-debant. His sunt additæ horcistarum loquacissima manus ^a, linguosi digiti, silentium clamor, expo-sitio tacita, quam musa Polymnia reperisse narratur, ostendens homines posse et sine oris affatu suum vel-le declarare. Musæ vero Eoa lingua quasi *μουσαι* ^b dicuntur, quod invicem sicut virtutes necessariæ sibi

^a Vide lib. de Div. Litt. cap. 30, et D. Cyprianum lib. contra spectacula : Homo fractus omnibus membris, et vir ultra muliebrem molliem dissolutus, cui sit ars manibus verba expedire. Et ibid., in articulo sonus frangens loqui digitis elaborat, ingratus artificii qui linguam dedit. Vide etiam supra lib. 1, epist. 20. JUR. ET.

^b Aliis placet musas appellatas ἀπό τοῦ μασίνειν, id est a querendo, quod per ipsas, sicut antiqui voluerunt, vis carminis et modulatio quæreretur. Cassiodorus noster de Musica ex Clemente Alexandrino. Etymologici magni auctor, *μουσάν τινές γασί μουσαι εἶναι αὐτήν, ἥ γάρ μουσική οὐδέν διαφέρει τῶν μουσηρίων ὡς δὲ ἄλλοι, μῶσα τις ἐστὶ, μὴ γὰρ καὶ μῶμαι, τὸ ζῆτώ, etc.* Vide totum locum. FORN.

^c S. Augustinus lib. II de Doctr. Christ., cap. 25, refert saltante pantomimo moris fuisse ut præco præ-nuntiaret populo quid suis motibus velle significari. Vide Claud. Paneg. Theod. de Spectaculis : Qui nu-

esse videantur. His levium pennarum acmina ideo in fronte pinguntur, quoniam 77 earum sensus ce-leri cogitatione subvectus res altissimas intuetur. Pantomimo igitur ^a cui a multifaria imitatione nomen est, cum primum in scenam plausibus invitatus adve-nerit, assistunt consoni chori diversis organis erudi-ti : tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit, et per signa composita, quasi quibusdam li-teris, edocet intuentis aspectum ; in illaque leguntur apices rerum, et non scribendo facit quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat et Vene-rem, feminam præsentat et marem, regem facit et militem, senem reddit et juvenem : ut in uno credas esse multos tam varia imitatione discretos. Minus etiam, qui nunc tantummodo derisui habetur, tanta Philistionis cautela repertus est, ut ejus actus pone-retur in litteris, quatenus mandum curis edacibus æstuantem lætissimis sententiis temperaret [*Cuj. et Forn., repararet*]. Quid acetabulorum tinnitus? Quid dulcissimi soni referam varia percussione modula-men? Quod tanta gratia jucunditatis accipitur, ut in-ter reliquos sensus auditum sibi ad munus summum tunc homines æstiment fuisse collatum, ut ætas sub-sequens miscens lubrica [*Jur., ludicra*] præcorum inventa traxit ad vitia, et quod honestæ canna dele-ctationis repertum est, ad voluptates corporeas præ-cipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani, sic-ut cæteras culturas, ad suam rempub. utiliter tra-hentes, ædificium alta cogitatione conceptum magna-nimitate mirabili condiderunt. Unde non immerito creditur Pompeius hinc potius Magnus fuisse vocita-tus ^d. Et ideo sive masculis pilis contineri, sive talis fabrica refecionis studio potuerit innovari, expensas vobis de nostro cubiculo curavimus destinare, ut et vobis acquiratur tam boni operis fama, et nostris temporibus videatur antiquitas decentius innovata.

tu manibus linguarum, etc. Vetus et incertus au-ctor in epigrammate de pantomimo :

Tot linguæ, quot membra viro mirabilis ars est,
Qui facit articulos ore silente loqui.

JUR. ET.

^d Servius P. Danielis in illud lib. I Æneid. : A magno demissum nomen Iulo. Sicut Alexander (ait), sicut Pompeius. Græci enim omne magnificentum magnum vocant, ut Mater magna, dii magoi. Lampridius in Alexand. Sever. scribit nomen Magni acceptum ab Alexandro post magna gesta, et a Pompeio post mag-nos triumphos, et fuisse rejectum ab Alexandro Se-vero imp. cum senatus Rom. ei offerret. De Pompeio scite Ovidius lib. 1 :

Testor

Magne, tuum nomen ; rerum est mensura tuarum
Sed te qui vicit nomine major erat.

Caligula Cn. Pompeio stirpis antiquæ magni nomen ademit, ait Suetonius. JUR. ET.

LIBER QUINTUS.

78 EPISTOLA PRIMA.

REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Scribit se lubentissime excevisse arma ab eo missa, et

per legatos suos in remunerationis locum alia ei con-ferret dona.

Cum piceis, tyambribus et pueros geniali latus,

gentili] capere lucernas, et spathas nobis etiam arma desecantes vestra fraternitas destinavit, ferro quam auri pretio diiiores. Splendet illic claritas ex-polita, ut intuentium facies fideli puritate restituant, quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt, ut non limis compositæ, sed igneis fornacibus credantur effusæ. Harum mediâ pulchris alyeis excavata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis : ubi tanta varietatis umbra concludit [Cor., Gam., col-ludit], ut intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc vestra cotis diligenter epundat, hoc vester splendidissimus pulvis ita industriose deservit, ut speculum quoddam virorum faciat ser-ream lucem ; qui ideo patriæ vestræ, natura largiente, concessus est, ut hujus rei opinionem nobis faciat singularem. Enses qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani, qui tanta elegantia fabrilis visus est excole-re, ut quod ejus manibus formabatur, non opus mortalium, sed crederetur esse divinum. Proinde per illum et illum legatos nostros solventes debitæ salutationis affectum, arma vestra libenter nos accepisse declaramus, quæ bonæ pacis studia transmiserunt : vicissitudinem muneris pro expensarum vestrarum consideratione tribuentes, quæ tantum vobis reddan-tur accepta, quantum nobis vestra fuere gratissima. Præsentent divina concordiam, ut hæc inter nos grata mente facientes, gentium nostrarum velle jungamus, et invicem solliciti mutuis possimus utilitatibus obli-gari.

EPISTOLA II.

HÆSTIS THEODORICUS REX.

Notum facit se licenter accepisse per eorum legatos suc-cinum ; quod unde orisatur deestibus.

Illo et illo legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus, ut in Oceani littoribus constituti, cum nostra mente jungamini : suavis nobis admodum et grata nectatio, ut ad vos perveniret fama nostra, ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem requisistis ambienter ignotum. Nam inter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concupisse. Et ideo salutatione vos affectuosa requirentes, indicamus succina, quæ a vobis per harum portitores directæ sunt, grato animo fuisse suscepta : quæ ad vos Oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut et vestrorum relatio continebat, exportat ; sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patria vestra offerente suscipiatis. Hæc, quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris succo defluens, unde et succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere [Forn., calescere]. Fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua, modo creceo colore rubens, modo flammea claritate pinguescens ; ut cum in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, vestris littoribus tradatur exposita. Quod ideo judicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos habere.

A Proinde 79 requirite nos sæpius per vias quas senior vester aperuit, quia semper prodest divinum regnum acquisita concordia ; qui dum parvo munere leniuntur, majore semper compensatione prospiciunt. Aliqua vobis etiam per legatos vestros verbo mandavimus, per quos, quæ grata esse debeant, nos destinasse declaramus.

EPISTOLA III.

HONORATO VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, THEODORICUS REX.

Consert illi quæstoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, potestatur ; et quæbo maximè laudantur.

Usu quidem provenit benemeritos dona nostra suscipere ; sed tu jure hæreditatis principis tibi beneficia vindicasti. Honorem fratris adipisceris, quia sapientia quoque germanus es. Ab eisdem bonis non repellimus quem similem comprobamus. Eant nunc parentes ac liberi, et bonarum artium studia incitamento similitudinis æmulentur. Novam in te fecimus legem, parentes in administratione succedere. Hic proventus non adimitur, sed et metatur : quia licet persona subrogata sit, familiæ tamen non deficit, quod gratissimus germanus acquirit. O vere vestris meritis electi, et auspicio nominis honorati ! Præsentiant quædam parentes, positus in prole vocabulis ^a, et ill venturarum rerum cursas ex alto est imperio Divinitatis, cogitatio præsentantis instruitur ; loqui datur quod nos sensit nescimus ; sed post casum reminiscimur quod ignorantes veraciter dixeramus. Tali igitur omnino decoratus evaluit : evaluit, inquam, ac se honoribus palatinis, judicio nostro laudatus, immiscuit, dignitatem summam quam solemus dare prudentibus. Hoc plane supra cæteros adipiscens, quod potuit emergere post electos. Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter assabat, opportune tacitus, necessarie copiosus, curarum nostrarum eximium levamen ; et cum potestatis nostræ gratia ditaretur, more magis laude contentus, mediocribus se potius exæquabat. Vivit apud nos recordatio honorum, quia fides hominis nescit cum morte deficere. Secreta nostra, quasi oblivisceretur, occuluit ; jussa, quasi scriberet, per ordinem retinuit : sine avaritia serviens et gratiam nostram summa cupiditate perquirens. Divertimus quidem ad benemeriti laudes, sed compendio sermonis assumpti, cum illum referimus, te docemus. Fuit nimirum gratus quod apud nos et post fata esse non desinit. Tristes querimus quem nos amisisse dolemus. Sed acerbum casum mitigat, quod ei vicaria virtute succedis : quia nemo perdidisse se sentit quod in alterum invenisse cognoscit. Non extranea secteris exempla, cui domestica suppetunt tam magna præconia. Tu decoratus ex illo es, ille honoratus ex te est. Adunent se merita quando se junxere sic nomina. Nam de te justius credimus meliora, qui sequeris, quia semper est diligentior imitator prioris, quando te præcedentis bona licet eligere et nova cumulare. Atque ideo ab indictione tertia quæsturæ

^a Forn. : Omnes naturæ meritis electi. Præsentiant quædam parentes, positus in prole vocabulis.

te dignitate subvehimus (Anno Chr. 510 vel 525), facinusque nostri consilii claritate vivere Honoratum, ut esse nunc incipias quod ante vocabaris. Age nunc inhærendo justitiæ, ut qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatissimo conferamus.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Declarat se elegisse in quæstorem Honoratum fratrem Decorati : qui ambo, postquam præclara de quæstura dixit, laudantur ; et ut Honoratum cætui ascribant suo petis.

Certum est, Patres Conscripti, prudentibus viris vestrum florere consilium ; sed et hoc probatur egregium, quod vobis permiscetur dignitas litterarum. Omnes enim quos ad quæsturæ culmen evehimus ^a, doctissimos æstimamus : quales legum interpretes et consilii nostri decet esse participes. Dignitas quæ nec divitiis nec solis natalibus invenitur, sed tantum eam doctrina cum conjuncta potest impetrare prudentia. Nam licet in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc semper accipimus. Est nimirum curarum nostrarum felix portio : januam nostræ cogitationis ingreditur ; pectus, quo generales curæ volvuntur, agnoscit. Æstimate quid de illo debeat judicari, qui tanti participes sit secreti. Ab ipso legum peritia postulat, illuc vota confluunt supplicantium, et quod est omni thesauro pretiosius, penes ipsum civilitatis nostræ fama reponitur. Quæstore justo innocentum conscientia fit segura, improborum tantum vota redduntur anxia ; et cum malis subripiendi spes tollitur, studium bonis moribus adhibetur. Unicuique propria jura custodit, pecuniæ continens, æquitatis profusus, nescius decipere, promptissimus subvenire : ingenio principis servit, quod universa superat ; illius ore loqui cogitur, cui nullus similis invenitur. Hunc locum vitii vacuum, virtutibus plenum, qui sub nostra potuit expeditæ præsentia, nonne vobis dignus est esse collega ? Scitis enim qua gloriatur stirpe provectus. Meministis enim Decoratum advocacionis laboribus insudantem ^b, qua se unicuique bonorum probitate conjunxerit. Causis vestris fidelis orator adfuit, necessariis rebus assistens, judicantis portavit animum ad subsellia cognitorum : cui merito frequens palma contigit, quia sapienter alleganda tractavit. Pudoris enim sustinere jacturam nesciunt, qui se prius iudice corriguntur. Inferior gradu præstabat viris consularibus se patronum, et cum honoribus vestris impar haberetur, patricius ei dictus est in celeberrima cognitione susceptus [*id est* cliens]. Nimis rarum est, P. C., solidum loqui, et cui multa necesse est dicere,

^a Quæstoris officium describitur, de quo etiam lib. seq., form. 5 ; lib. viii, epist. 11 et 14. FORN.

^b L. 9, moris, de pœnis ; l. 1 in fin. de offic. præf. Urb. Plin. lib. 1, epist. 21 : Advocatio seu advocatia species quædam est seu fundi seu commodi quam vulgo pensionem dicimus, in usib. feud., tit. de pace tenend., Si quis advocatiam suam vel aliquid aliud beneficium. Ac Theodorus quidem Balsamon duo advocatorum genera constituit, unum eorum qui stationem in foro haberent et tesseras frumentarias ab imperatore acciperent, alterum eorum qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio advocacionis

titubantia non proferre. Hoc in Decorato certissimum fuit, hoc et ante nostra judicia vos probastis. Quis enim tempore suo eum quasi gubernatorem litium ignorare potuit, qui causarum scopulos transire contendit ? Legibus profecto minus indiguit, qui ejus solatia non quæsit. Jam non de morte festinata conquerimur, ex hujus secunda pullulavit stirpe germanus. Nam qui prius fratris umbra tegebatur, illo naturæ lege subducto, famæ suæ comas per aperta distendit. Bona siquidem geruntur juste præcox [For. et Cor. Gam., prædecessor] ⁸⁰ intulit, qui nascendi ordine primus evaluit ^c : sed fetura nobilis fructum, quem in decessore perdidit, in successore servavit. Concordat huic familiæ ramus ille ditissimus qui Virgiliano carmine semper enascitur : Hoc enim avulso, non deficit alter aureus, et simili frondescit virga metaflo. Nutrivit quippe et hic advocacione faciendam : opinionem Romanæ urbis cedens fratri, Spoletinorum se maluit miscere negotiis : res tantum dura, quantum a vestra prudentia cognoscitur segregata. Inter bene moratos enim asseruisse justa facillimum fuit ; provincialibus autem, se vaga libertate tractantibus, nimis arduum. Videtur juris suasisse modestiam, ubi ipsi quoque iudices improba plerumque cupiditate rapiuntur ; et quantum sibi inter mediocritatem videntur esse præcipui, tantum animo non sinit suis voluntatibus obviari. Inter talia leges vindicare difficile est ; et magnæ persuasionis vis ad propositum recti venalitem revocare judicantis. Sumite ergo, P. C., libenter nostra judicia, et Honoratum quæsturæ culmine provectum gremiufi vestrum grantanter excipiat. Dignus est enim a vobis diligi qui par tantis honoribus meruit reperiri.

EPISTOLA V.

MANUELÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Docet quid in munere sajoni ab eo gerendum sit, vel non.

Laudabile est in illa parte geminare custodiam quam constat reipub. necessitatibus exquisitam. Per hanc enim et legationum utilitas, et ordinationum nostrarum celeritas explicatur. Hæc et alicis potestatibus per varias jussiones ministrat effectum ; hæc crebris illationibus nostrum ditat serarium : ut pene quidquid in reipub. geritur cursuali ministerio compleatur. Decet proinde semper esse paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum : ne quod ad celeritatem repertum est, incongruam potius festinantibus inferat tarditatem. Atque ideo præfecti prætorio et magistri officiorum, ubi pro publica utili-

versarentur, tit. 8 Nomocan. Photii, cap. 13. FORNER.

^c Honoratiores sunt et chariores primogeniti. Philo Judeus in Agrippæ oratione ad Caium, Pitarachus in Vita 10 rhetorum. Hinc Procopius de Bello Persico, lib. 1, Cabadem natu majorem, ætatis gratia, lex vocabat. Idem de Bello Vandalico, lib. iii, Gizericus senex decedens testamentum condidit, in quo mandavit Vandalis ut per manus ejus regni successores illi propinquiore ex genere virilis prolis traderentur, et ex eis qui ætate præcederent. FORNER.

tate delegerint, ordinatione locatus, excedentium improbam præsumptionem tali te præcipimus districtione resecare, ut sive Gothus sit aut Romanus qui sine nostra vel eorum quorum interest evectione veredum præsumit attingere, per unum equum centum statim solidos a te cogatur exsolvere, et de illis quoque pari severitate censemus, qui supra evectionum numerum cursuales equos usurpare præsumunt. Parhippis [Vide lib. iv, epist. 47] quin etiam non ultra quum centum libras jubemus imponi. Nimis enim absurdum est ut a quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur. Avis [Gr. et Cuj., Navis] ipsa onere gravata pigrescit. Carinæ quæ labores non sentiunt repletæ gravius moventur. Quid quadrupes facere possit, qui pressus nimietate succumbit? Si quis autem a modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarum unciarum auri damno feriat. Quam summam protinus exactam, sicut jam anterioribus edictis constitutum est, per officium magisteriæ dignitatis cursui proficere debere censemus; justum est enim ut cogatur illa vendere unde publicum equum male noscitur onerasse; sit nuditatibus expeditus qui voluntate noluit esse celerrimus. Præterea commonemus ut præpositorum commoda non præsumas, nec quidquid eos potestatis habere reverenda sanxit antiquitas, aliqua usurpatione degenies [Gr. et Cuj. et ed., deneges]. Nos enim per te geminare volumus custodiam, non antiquæ consuetudinis remove cautelam.

EPISTOLA VI.

STABULARIO COMITIACO THEODORICUS REX.

Jubet ut universas facultates Thomatis, qui ob certa domus regia prædia duodecim millia solidorum debebat, fisco applicet, reddendas ipsi, si modo intra calend. Sept. solverit; sin minus, Joanni tradendas, qui præfatam summam illaturum se ærario promiserat.

Suscipienda precatio est quæ publicis utilitatibus non repugnat, et amplectenda desideria privatorum quæ sic remedium quæerunt, ut nobis non videantur generare dispendium. Viri itaque clarissimi Joannis querela comperimus Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, et nunc decem millia solidorum reliquorem nostris utilitatibus exstitisse, et per diversas iudificationes non implere debitam quantitatem: quod apud nos quoque procerum nostrorum suggestione perclaruit. Ideoque causam tali credimus remedio muniendam, ut universam substantiam supradicti Thomatis sub hac conditione fixis titulis b juri publico debeas applicare:

* Aliqui sic legunt. Vox enim genitus et genitatus crebra Cassiodoro: inde dictum puto degeniare pro dehonestare, diminuere. Degeniatus infra ep. 10, lib. xii. JUN.

b Ut enim Athenis signata prædia, harpocrationi dicebantur, libera vero ἀστικα; Harpocrationi in dictione ὄρος, et in ἀστικὸν χωρίον; Polluci lib. iii Onomastici: ita affixi fundo privato tituli principis (panonceaux, Gallice) rem fisco vindicatam arguunt. Hic et epistola proxime sequenti, et infra lib. ix, epistola 18. FORN.

Pro intellectu hujus loci vide quæ notavi ad lib. x, epist. 16; quibus libet ascribere hæc Augustini verba de iis qui titulos potentiorum suis prædiis affli-

gunt. Ne domum, inquit, ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, et frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis absteat se ab invasione. BROSS.

EPISTOLA VII.

JOANNI VIRO CLARISSIMO, ARCARIO, THEODORICUS REX.

Illi tradit Thomatis bona, dummodo decem millia solidorum ærario pro eo solvat, nec ipse Thomas debito intra calend. Sept. satisfaciat.

Decet eorum vota in tutum reddere, qui malunt utilitates publicas continere; nec patimur de damno proprio esse sollicitos, qui nos a dispendiis fecere securos. Tua igitur suggestione comperimus, per illam indictionem patrimonii nostri prædia in Apulia provincia constituta, id est illud atque illud, honesto viro Thomati libellario titulo (id est, contractu) commisisse; sed eum male administrando suscepta, usque ad decem millia solidorum de indictionibus illa atque illa reliquorem publicis rationibus exstitisse: qui a proceribus nostris frequenter admonitus, debita reddere detestabili calliditate neglexit. Et ne tibi aliqua imposterum quæstio nasceretur, publicis utilitatibus debitam quantitatem, sub hac ratione satisfacere te velle testaris, si tibi prædia supradicti debitoris loco pignoris contradantur. Hinc est quod desiderium tuum justa ratione conceptum præsentijussione firmamus. Primum, ut nullam ex hac re nomine publico metuas quæstionem; deinde sub hac conditione tibi universam substantiam, quam vel nunc tenet, vel primo tempore possidebat, cum nostris rationibus obnoxius esse jam cœperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem nostro nomine fixis titulis fecimus vindicari. Hoc tantum humanitatis intuitu relaxantes; ut usque ad cal. Septembrium spatium habeat reddendi debitam quantitatem; minusve (pro, sin minus, ut ep. 32, lib. iv), cum ad supradictam diem tu pecuniam viro illustri comiti patrimonii nostri, quæ debetur, intuleris, facultas

gunt. Ne domum, inquit, ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, et frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis absteat se ab invasione. BROSS.

* Libellario nomine, lib. i, tit. 5: Quibus mod. feud. amitt. nomine libelli; et lib. ii, tit. 53: De prohibita feud. alien. per Frider. An quia brevi libello et scriptura contraheretur, ut perpetua, l. 1 versic. scriptura interveniente, C. de jur. emphyt. Leo, novell. 13: περί τῶν διηνικῶν ἐμφυτεύσεων προσγραφομένης δηλονότι τῆς εἰσφοράς ἀπάσης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χρόναις. FORN.

ejus universa, sicut diximus, tuis compendiis applicetur. Quod triste non credimus esse perdenti, quando nec ex toto videtur amittere, quod te generum [Cor. Gan., germanum] suum cognoscit acquirere. Nam quod poteris adipisci jure successione, conditione a te possidetur emptoris.

EPISTOLA VIII.

ANASTASIO CONSULARI THEODORICUS REX.

Decernit ut e Faventina civitate quadratos lapides Ravennam sine cujusquam damno devehendos curet.

Convenit sublimitatem tuam nostris jussionibus obedientiæ tribuere sedulam firmitatem; quatenus ad effectum trahatur quod salubri ordinatione disponitur. Moderate siquidem novit injuncta sibi complere prudentia, et sine ingratitude nævo a delegata explicabili procurare consilio. Atque ideo ad Faventinam civitatem civilem executionem te præcipimus destinare; ut sine cujusquam concussionione vel damno quadrati ad Ravennatem urbem ex nostra jussione devehantur; quatenus et nostro desiderio gratulari impleto, et querulis vociferandi amputetur occasio.

EPISTOLA IX.

POSSESSORIBUS FELTRINIS THEODORICUS REX.

Jubet ut construendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant.

Necessitas publica multorum debet devotione compleri: quia non decet paucos suscipere quod constat plurimis expedire: ne regia jussa tepefacta lentescant, dum res utilis delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione civitatem construere nostra præcepit auctoritas. Sed quia territorii parvitas magnitudinem operis sustinere non potest, hoc sollicitudo nostra prospexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum omnes in communi subeatis, qui vicinitate jungimini; quatenus accommodato solatio securius impleatur, quod paucis inexplicabile fortasse cognoscitur. Hac conditione scilicet definita, ut nullus ab his oneribus excusetur, unde neque divina domus excipitur.

* Eleganter, quamvis in quibusdam vitio scriptum, ut Cæc. ad Attic. ingrati crimen dixit. Forn.

Eodem modo Sidonius Apollinaris nævum crudelitatis ac suspicionis nævum dixit, et Honorius in l. 16 C. Theod. de agent. in reb. nævum excusationis, et Valentinianus novell. de 30 annor. præsc. Sic et D. Ambrosius nævum erroris. Brass.

^b Marmorum quadratos vocat, ut supra lib. II, epist. 7, pro lapidibus scilicet. Hinc artifices quadratarii leguntur in lib. II de excusationibus artificum, Cod. Theodos. pag. 418; et in lib. I Cod. Justin. eod. tit. Velusta historia quatuor Coronatorum: Et cœperunt artifices quadratarii incidere lapidem ad collyrium columnæ. Jun.

^c A jure civili sumptum: quo vicini ac cives pro viribus in operis publici extructionem vel restaurationem conferunt. l. 11, Omnes, C. de operibus publ.; l. qui ex vico, D. ad municip. et de incol. **§ 2** Et quidem instructe sublata etiam ecclesiasticorum immunitate, l. 6, ad portus, C. de operibus publ.; l. ad extructionem, C. de sacros. eccles.; novell. 133. Forn.

^d Supra lib. III, epist. 26, pro mercede ac salario, l. 13, venditor, fin. D. commun. præd.; l. 35, a tutoribus fin. de adm. tut.; l. 3, l. 5, C. de advoc. div.

EPISTOLA X.

VERANO SAJONI THEODORICUS REX.

Præcipit ut a transcuntibus Gepidis, quos ad Gæthiæ custodiam mittebat, Venetias atque Liguriam nihil damni pati sinat; ideoque omnia necessaria eis suppeditentur.

Cum, Deo juvante, pro defensione generali felicissimus producat exercitus, providendum est ne, aut ipsi penuria inconsulta fatigentur, aut (quod dici nefas est) vastationem nostræ videantur provincie sustinere. Primus enim prosperitatis gradus est suis non esse damnosus; ut pro quorum compendio laboramus, eorum non videamur afflixisse fortunas. Et ideo devotioni tuæ præsentis auctoritate delegamus, ut multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias custodiæ causa properare, per Venetiam atque Liguriam sub omni facias moderatione transire. Quibus ne aliqua excedendi præberetur occasio, per unamquamque hebdomadam sumptus eis tres solidos largitas nostra direxit; ut illis cum provincialibus nostris non rapiendi votum, sed commercii sit facultas. Illud plane pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia nostra concedit; ut si aut eorum carpenta itinere longiore quassantur, aut animalia attrita languescunt, te custode atque mediante, cum possessoribus sine aliqua oppressione mutantur; ut qui daturi sunt corpore aut qualitate meliora, quamvis parvis sanis animalibus acquiescant: quia incerta est vita eorum qui nimia fatigatione lassantur. Ita sit, ut nec illis desit subvectio necessaria, et nullus se lessum tali permutatione cognoscat.

EPISTOLA XI.

CEPIDIS AD GALLIAS DESTINATIS THEODORICUS REX.

Propiciscentibus in Gallias Gepidis tres solidos in auro per hebdomadam concedit.

Fuerat quidem dispositionis nostræ ut vobis iter agentibus et annonas juberemus expendi: sed ne species ipsæ aut corruptæ, aut difficile præberentur, in auro vobis tres solidos per hebdomadam eligimus destinare; ut et mansiones vobis, prout herbarum copia suppetit, possitis eligere; et quod vobis est

jud. l. 32, cum navarchorum, C. Theod. de navicul. solatiis pro mercedula præstitis, etc. Aliter ac vulgo, pro παραμυθία solet accipi, § feminæ, de adopt. l. 6, D. de jure dot.; l. 2, Cod. Theod., si petitionis socius sive hæred. decess. Forn.

^e L. 7, ad instructiones, C. de sacrosanct. eccles. Harmenop. l. 2, tit. 5. Forn.

Hic intelligitur principis domus. Vide quæ dixit D. Juretus ad Symmachum lib. V, epist. 64.

^f Id est frumentum, Ulpiano, emendi vendique invicem jus, frag. tit. 19. Theophil. § 1, de inutilibus stipulat. κομμίριον γὰρ ἔστιν ἡ τοῦ δυνάστη ἐπὶ πρᾶσιν ἢ ἀγοράσιν ἰξουσία; l. 1, § eam, D. que res sign. Nam quod Paulus negotiandi causa dixit, l. 12, senatus, de contrah. empt. Ulpian. in eodem versans argumento, commercii et promercii nomine denotat, l. 41, Cætera, de leg. 1. Martianus et Alexander negotiandi quoque verbo in eandem rem utuntur, l. ult., D. de damn. inf.; l. 2, C. de ædif. privat. quod ipsum Græci interpretes πραγματείας χύριον, et δι' ἐμπορίας, et ἐπὶ τῷ πραγματεύεσθαι exposuerunt, lib. XIX Basilicon. Forn.

^g L. 1, D. furti advers. naut. caup. stab.; l. 5, C. de metat. et epitem. Quo tamen in loco intergrans, vir doctus restituit. Forn.

aptum magis, emere debeatis. Nam et possessorem hæc res occurrere facit, si vos necessaria comparare cognoscit. Movele feliciter, ite moderati. Tale sit iter vestrum, quale debet esse qui laborant pro salute cunctorum.

EPISTOLA XII.

THEODAHADO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

*Jubet ut Palentiana massa hæredibus Argolici et Aman-
diani erepta, restituatur: si tamen invasoribus quid
faverit, præcipit ut ad curiam veniant, jus suum de-
fensuri.*

Si justitiam colere universos et amare præcipimus, quanto magis eos qui nostra proximitate gloriantur, quos omnia decet sub laude gerere, ut regie possint fulgorem consanguinitatis ostendere! Hæc est enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata: quia pulchrum est commodum famæ, sæda neglexisse lucra pecuniæ. Argolici itaque viri illustris, et Aman-
diani viri clarissimi hæredes supplici nobis aditione conquesti sunt, Palentianam massam, quam eis pro compensatone largitas nostra transfuderat, ut casu Arbitrariæ amissionem hac commoditate solarentur, ab hominibus vestris, nullis causis exstantibus, indecenter invasam; et inde crevisse culpandæ subreptionis vitium, unde dari debuit gloriosæ moderatioris exemplum. Quapropter si nullo mendacio asserita vitiantur, Magnitudo vestra, quæ sunt ablata restituat; et si quid vobis creditis posse competere, ad comitatum nostrum instructam jure personam modis omnibus destinate, ut civiliter plantata [Cor. Gam., placata] causatio finem de legibus sortiatur. Ibi enim quidquid geritur, invidiæ tuæ potius applicatur; et majora detrimenta famæ suscipis, dum talia non vitare contendis: hic autem configunt causæ juribus suis, et sine derogatione quilibet medicis addicatur, quando justitia teste superatur.

83 EPISTOLA XIII.

EUTROPIO ET ACRETIO THEODORICUS REX.

*Monet ut annonas constitutas exercitui præbeant, ne
ejus direptioni pateant provinciales.*

Studium vestrum reipub. grata mente debetis impendere, quia nos agnovistis benemeritis multa præstare. Nam pietatis intuitu vicissitudinem pollicemur, cum tamen pro vobis omnia jubeamus. Atque ideo præsentis jussione vos credimus admonendos, ut annonas constitutas exercitui præbere debeatis; quatenus nec illi negligantur adverso voto, nec provinciales perniciose debeat gravare direptio. Commodius enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quam si cuncta fuerit vastare permissus. Ignorat modum servare præsumptio, nec potest sub modo redigi, cui licentia fuerit visa concedi. Quapropter consequatur exercitus alimoniam deputatam, ne qua pars prædictam possit sustinere violentiam [alii, molestiam].

EPISTOLA XIV.

SEVERIANO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Præficit eum tributis unicuique pro possessionum diversitate imponendis, et jubet ut perquirat num judices ob frequentiore per provincias discursum incolis illicita dispendia irrogaverint.

Justitiæ ratio persuadet excedentes reprimere, ut

ad cunctos possit quietis suavitas pervenire. Nam quemadmodum æquabilitas agitur, si vires mediorum consurgere non sinantur? Provincialium itaque nostrorum sæpius querela comperimus, possessores idoneos Suaviæ non solum casarum suarum tributariam functionem in tenuem relisisse [pro rejecisse. D. Gr. et Cu]., resillisse] fortunam, verum etiam scelerato commercio aliquid exinde suis passim applicare compendiis, ut functio publica commoditas sit privata. Hoc quidem per plurimos desideravimus corrigi; sed hæcenus in tuam laudem videtur potuisse differri; quatenus fides haberetur acceptior, quando post multos neglectus studium vestrum efficacissime comprobatis. Atque ideo prudentia qua notus es, universum possessorem considerata justitia te jubemus inspicere, et æquabilitatem tributi hac ratione moderari; ut quæ sub aliis facta est omnium redemptione cassata, pro possessionum atque hominum qualitate assis publicus imponatur. Sic enim et justitia perficitur, et vires nostrorum provincialium sublevantur. Eos autem quos sine jussione nostra censum imposuisse constiterit, et pro libito suo quorundam onera in alios projecerunt, legum severitas insequatur; ut omnia illis detrimenta sarciant, quibus incompetenter damna fecerunt. Illud quoque præcipimus inquirendum, ut inter defensores, curiales et possessores illorum ratio vestigetur; et quidquid ab octava indictione [id est, anno Chr. 515] nuper exempta super tributarium solidum se possessor probaverit intulisse, nec nostro ærario constat illatum, aut in expensis necessariis, quæ in provincia factæ sunt, justa ratione non claruerit erogatum, iniqua præsumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æstimes negligendam, ut si hoc quod tabularius a cubiculo nostro suscepit; rationabiliter non docetur expensum, ab injusto retentatore reddatur. Quid enim tam absurdum, nisi ut liberalitas nostra, quam universis proficere volumus, nunc a paucis furtivo compendio opprimatur? Judices quoque provinciæ vel curiales atque defensores tam de cursu quam de aliis rebus illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia. Quod te perquirere, et sub ratione legum emendare censemus. Antiqui barbari qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali sociari, quolibet titulo prædia quæsiverint, sic cum possessi cespitis persolvere, ac super indictitiis oneribus parere cogantur. Juxta vero Romani propter expensas provincialium, quæ gravare pauperes suggeruntur, per annum in unumquodque municipium semel accedat: cui non amplius quam tri-duanæ præbeantur annonæ, sicut legum cauta tribuerunt. Majores enim nostri discursus judicum non oneri, sed compendio provincialibus esse voluerunt. Domestici comitis Gothorum, nec non et vicedomini aliqua dicuntur provincialibus concinnatis [alii, continuatis] terroribus abstulisse. Quibus justitia vestra [alii, instantia nostra] in examinationem deductis, quidquid super hac parte inique gestum esse cognoverit, amotis dilationibus, legaliter ordinabit. His ergo ac talibus, quæ ad utilitatem publicam vel pro-

vinciales pertinent, sub omni ratione discussis, ea te A per omnia volumus agere, quæ nostræ mansuetudini non debeant displicere. Illud sane providentia nostra respexit, ut omnibus a te sollicita atque æquabili indagazione compertis polyptychis ^a jubeantur ascribi; quatenus et testimonia fidei vestræ clareant, et nulla posthac, quæ abrogari ^b volumus, semina fraudis iterentur.

EPISTOLA XV.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS IN SUAVIA CONSTITUTIS
THEODORICUS REX.

Scribit se ad eos misisse Severinum cum edictis, ut oppressos tributorum pondere relevet.

Licet cunctis laborantibus comitatus noster concedat, Deo auxiliante, justitiam, et hinc remedia subjectis ad reliquas regni partes, quasi a vivo fonte descendant, tamen frequenti additione permoti, ingeniosa pietate reperimus et æquitatem vobis concedere, et fatigationem longi itineris abrogare: quia dulciora sunt beneficia quæ nullis difficultatibus obtinentur. Misimus itaque illustrem et magnificum Severinum nostris institutionibus eruditum, ut hoc apud vos gereret quod nobis semper placuisse cognovit. Vidit enim quam honorabilis apud nos justus **S4** habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia nostræ serenitatis arrideat. Exercet profecto quod nos gratanter æstimat accipere; nec potest amari rapacitas continenti principi nulla redemptione [Cuj. Gr. et For., ratione] placitura. Præsumenter ergo conveniat ad eum læsorum tumultus; speret remedium qualibet pressus injuria. Difficultatem vobis querelæ submovemus, dum in ipsis cunabulis scelera commissa resecentur; sine aliqua formidine alieni tributi sarcina gravatus exclamet, accepturus remedium quod de legibus habet. Sic enim confidimus, quia per eos quos instituta nostra componunt, innocentibus detrimenta non veniant. Qualia vero pro quiete vestra vel æqualitate tributorum disponenda censuimus oracula ^c nostra, quæ dedimus ad supradictum virum illustrem Severinum, vulgata declarabunt; ut unusquisque unde supplicare debeat, evidenter agnoscat.

^a Id est, libris censualibus et publicarum rationum, SIMONDS. — Infra, hoc lib., epist. 36 et 39. Andr. Alciatus lib. II, cap. 26, parerg. Greg. lib. VII, epist. 40, et lib. XII, epist. 30. FORN.

^b Ob eam olim causam tabulæ tributorum publicitus incidebantur. cent. 6, cap. 34 et 40; cent. 1, cap. 72. FORN.

^c Oracula, lib. I C. Theod. de rei vindic., et l. 2, de episc. aud., et l. 1, si per obrept.; et l. 5, de hæret.: l. 18, de med. eod. Superba principum de seipsis oratio: qualis et illa, ad orationem æternitatis nostræ, l. 3 C. Theod. de fabric.; l. 2, C. eod. Sed nec ferenda ista, nostris altaribus suggestio offerrebat, l. ult. de relationibus. C. Theod. novel. Authen. de mulier. quæ se serv. Valentin. novell. 1, de testam.; l. 8, quicumque, C. Theod. numen nostrum; l. un., Cod. Theod. de imaginibus, quasi non mor-

EPISTOLA XVI.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut per cunctam Italiam inquirat, ematque ligna ad mille dromones construendos, et idoneorum nautarum numerum classibus servituum colligat.

Quamvis utilia reipub. nostra semper consuetudine censeamus, et ob id omnibus possint esse gratissima quæ jubemus, quia cunctis profutura noscuntur: tractandum tamen est, ut principis desiderium nulli existere debeat onerosum. Nam si præclare cogitata non bene agantur, ingrata sunt; illud autem solummodo perfectum dicitur, quod de voluntate simul et actione laudatur. Cum nostrum igitur animum frequens cura pulsaret, naves Italiam non habere, ubi tanta lignorum copia suffragatur, ut aliis quoque provinciis expedita transmittat, Deo nobis inspirante, decrevimus mille interim dromones ^d fabricandos assumere, qui et frumenta publica possint conveyere, et adversis navibus, si necesse fuerit, obviare. Sed tantæ rei quem desideramus effectum, magnitudinis vestræ sollicitudine credimus esse procurandum. Ideoque per cunctam Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et sicubi cupressos aut pinos repereris in vicinitate littoris, dato competenti pretio dominis consulatur. Hæc enim tantum sunt quæ ad taxationem vocentur. Cætera vilitate sui non indigent æstimari. Sed ne provisio nostra in mediis conatibus deserta languescat, nautarum te jubemus sub hac moderatione jam nunc competentem numerum, Deitate juvante, procurare. Et si is qui nobis necessarius æstimatur, servus fuerit alienus, aut conducat eum classibus servituum, aut, si hoc ipse magis elegerit, accepto pretio rationabili, publico cedat sui jura domini. Si vero libertate gaudet electus, quinos solidos donativum, et annonam se noverit accipere competentem. Eo modo et illi tractandi sunt qui a suis dominis exuuntur, quando libertatis genus est servire rectori. Frequenter enim laborum patientes existunt, quibus districti domini colla presserunt: ita tamen ut supradicti nautæ arharum [ed., curarum] nomine pro hominum qualitate binos aut trinos solidos a nostra debeant sede percipere; quatenus unusquisque cum fuerit admonitus, paratus debeat inveniri. Piscatores vero non

tali hominum conditione ac lege, sed singulari divinoque jure imperatores censeantur. FORN.

Æternitatem, altaria et numen principum notavit D. Juret. ad Symmachum. lib. IV, ep. 54.

^d Dromones naves sunt, ut Ethicus Hister scribit lib. V. Harum ut ad rem frumentariam aptarum meminit hic Cassiodorus, a quibus et dromonarii navicularii dicti. Et Procopius lib. III de Bello Gothico: Isidor. lib. IX Etymol., cap. 1, dromones longas naves vocat: quæ, quoniam fuge cursuque opportuniore sunt, ἀπό τοῦ δρόμου dictæ videntur, quasi cursuarie. Jul. Pollux Onomast. ad Commod. imp., holcadas vocavit; Fulgentius vero δρομάδων lembum; sed et Moschopulo θωρή ναῦς; usitata etiam nautis Ligerim nostrum accolentibus voce, *Toue*; παρὰ τὸ θιν. FORN.

jubemus in hac definitione concludi, quia dolenter amittitur, qui ad procurandas delicias possidetur, quando et altera consuetudo est ventis sævientibus occurrere, et littora piscosa sulcare.

EPISTOLA XVII.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Illum laudat ob subitam navium constructionem, et jubet ut ens Ravennam mittat, aliasque curet fabricandas; tum prohibet quominus nautis piscatores alveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum suis præcludant sepibus.

Alacriter incumbendum est inchoatis, cum jam vicinitas perfectionis arriserit : quando spes effectus tedium laboris excludit, et magnum genus incitamenti, credere desiderata compleri. Dudum igitur magnitudini vestræ, ex Italiæ littoribus officia jussimus præparare nautarum; ut dromones, quos industria fabricare valuisset, manus remigum provisa susciperet. Sed tu judicio nostro electionique respondens ostendisti, quam fuerit indubitata perfectio, efficacissimis imperasse, quod quæritur. Renuntias illico completum ^a quod vix credi poterat inchoatum; ut pene quanta velocitate navigari solet, constructio navium tanta sit celeritate completa. Nec solum verba narrata sunt : obtulisti oculis nostris subito classeam silvam hominum, domos aquatiles, exercitiales pedes, qui nullo labore deficiant, sed inconcussos homines ad destinata perducant : trirème vehiculum remorum tantum numerum prodens, sed hominum facies diligenter abscondens. Hoc primum instituisse legimus Argonautas. Quod et armatis aptum, et congruum probatur esse commerciis; ut qui peregrinas classes optabamus aspicerem, nunc mitamus aliis provinciis **85** et terrorem pariter et decorem. Ornasti rempub. tua institutione reparatam. Non habet quod nobis Græcus imputet aut Afer insultet. Illud apud nos invidi vigere respiciunt, unde illi per magna pretia sua vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta procurate, vela præcipue alas navium facientia, linum volatile, quidam spiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quieta nautarum : quorum beneficio conficiunt otiosi, quod a celerrimis avibus vix probatur impleri. Hoc Isis rati prima suspendit, cum per maria Apochran filium suum audaci femina pietate perquireret. Ita dum materna charitas suum desiderium festinat explorare, mundo visa est ignota reserare. Atque ideo, divino nobis auxilio suffragante, cujus virtutis est hominum vota perficere, proxima die iduum Juniarum ad ur-

bem Ravennatem congregatio navium cuncta conveniat; quatenus res de vicino sine gaudentes, ad plenissimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum, juvante Deo, cupimus ampliari; si qua ligna fabricis eorum necessaria per utramque Padi ripam potuerint inveniri, nullo obstante jubemus abscondi, quia sine præjudicio dominorum operi tantum præsentem volumus injuncta concedi. Mitta: Padus noster indigenas pelago naves; et abies, quæ fluentis amnicis nutrita surrexit, marinorum superare cumulos discat undarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod vestra fieri suggestione comperimus : ne quis in fluminibus navigeris, diversis territoriis meantibus, id est in Mincio, Ollio, Ansere, Arno, Tiberi, audeat fluminum alveos piscandi studio turpissima sepe concludere ^b; et quæ sunt præsumpta, protinus auferantur. Pateat amnis in navium cursus; sufficiat humano desiderio consuetis artibus delicias quærere, non artificio [Ac., commento] rustico libertatem fluminis impedire : ne, quod dici nefas est, utilitati publicæ voluptas privata obstitisse videatur.

EPISTOLA XVIII.

UVILE VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, THEODORICUS REX.

Scribit se jussisse ut nautæ quærerentur et Ravennam mitterentur; tum præcipit ut si quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis regalibus inveniantur, abscondere ea liceat.

Utilitas publica sicut ad conservationem respicit omnium, ita debet perfici studio ac labore cunctorum : quia magnæ laudis occasio est, si in causa communi aliquid singulariter videatur impleri. Facit enim unde commendetur et reliquis, qui tamen et sibi se profuisse cognoscit. Pridem igitur nos jussisse meministi, ut per domum nostram navigandi quærerentur artifices. Quos, Deo auxiliante, provisos ad Ravennatem urbem die iduum Juniarum præcipimus incunctanter occurrere; ut adventus eorum constructioni navium opportune videatur offerri : ne res divisæ generare sibi videantur aliquam tarditatem; et parum sit unam perficere, nisi contingat utramque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna fabricandis apta dromonibus in prædiis regalibus potuerint inveniri, artificibus huic operi a magnifico viro Abundantio præfecto prætorio deputatis abscondendi sit permissa licentia. Volumus enim hoc exemplum a nostris prædiis inchoare ^c ut nulli gravi sit jussio, quæ constringit et principem.

^a Tale est quod ait imperator Constant. lib. vii de operibus publicis. Codex Theodos. Monendi sunt iudices, etc. JUR.

^b Libertatem fluminis impedire. Proditæ sunt in hanc rem a prætoribus interdicta, ne impediatur navigatio : Ne quid in flumine publico ripave ejus facias; Ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas, quo statio iterve navigio deterior sit, l. 1, D. de fluminibus. Item, ut in flumine publico navigare liceat, lib. XLIII, tit. 13 et 14, Pandect. Sed et veterum prætorum de retandis fluminibus locandis edicta refert, et interpretatur Aulus Gell. lib. xi, cap. 17. Cui respondet institutum Ligeris alvei purgandi,

quod Aurelianenses accolæ, balizer la Loire. Fourn.

^c Volumus hoc exemplum a nostris prædiis inchoare, ut nulli gravius sit jussio quæ constringit et principem, l. 4, C. de legibus. Legem statuens, legi se subijcere debet. Seneca de legum latoribus, epist. 91. Ausonius ex Pitthaco : Pareto legi, quisquis legem sanxeris. Quamvis princeps sit solutus legibus, l. Princeps, D. de legibus. Dion. lib. LIII : ἄδυναται δὲ τῶν νόμων, inquit, τοῦτ' ἔστιν, ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκῆς νομῆσώς εἶσι, καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐπιχονταί. Quare Theodahadus rex infra lib. x, epist. 16 : Cum possimus, inquit, omnia, sola nobis credimus licere laudanda. Fourn.

EPISTOLA XIX.

GUBERNANDO SAJONI THEODORICUS REX.

Jubet ut collecti nautæ Ravennam citius mittantur.

Majora sibi facit credi quisquis efficaciter injuncta peregerit : quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optime comprobatur; et honestum suffragium est ^a secundi judicii, documentum prioris. Atque ideo ordinatione magnificorum virorum Abundantii præfecti prætorio, atque Uvillæ comitis patrimonii ad illam provinciam te jubemus excurrere; ut tam de domo regia quam in locis aliis habitantes secundum priora præcepta provisos nautas ad urbem Ravennatam die iduum Juniarum, Deo auxiliante, festinare compellas; quatenus nulla tarditas tam præclaris jussionibus afferatur. Cave ergo ne te venalitas maculet, aut neglectus turpis involvat; et tam magnæ rei supra te ruentis pondere comprimar, si tantis ac talibus rebus impar exstiteris.

EPISTOLA XX.

AVILFO SAJONI THEODORICUS REX.

Statuit ut ad ripam Padi cum artificibus accedat ad ligna dromonibus apta concidenda, absque tamen possessorum damno. Et jubet ut auferantur sepes a fluminibus Mincio, Ollio, Ansero, Tiberti et Arno, quo alvei tractus liber sit navium excursibus.

86 Per utramque ripam Padi reperiri ligna comperimus fabricandis apta dromonibus. Ideoque tibi præsentî jussione delegamus, ut secundum ordinationem magnificorum virorum Abundantii præfecti prætorio atque Uvillæ comitis patrimonii ad loca designata cum artificibus incunctanter accedas; et sive in domo regia, seu in privata reperta fuerint, sino aliqua facies tarditate procurari : quia nulli grave credimus præbere quod, Deo auxiliante, pro communi utilitate præparatur. Verum ita volumus te injuncta peragere, ut nihil ad lædendum possessorem studiose videatur inquiri, sed tantum quæ sunt necessaria utilitatis nostræ causa præsumantur. Non exquiratur aliquid a domino, quod postea publico non dicatur acceptum. Ligna silvestria jubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abscondi. Talia nobis prosunt qualia nostros gravare non possunt. Quæ si causa præsens non exquireret, ille se crederet non habere. In Mincio, Ollio, Ansero, Tiberti et Arno fluminibus comperimus quosdam sepius cursum fluminis, quantum ad navigandi studium pertinet, incidisse. Quod te volumus ordinatione magnifici viri Abundantii præfecti prætorio modis omnibus amputare; nec tale aliquid permittatis quem-

A quam ultra præsumere, sed inviolati alvei tractus navium relinquatur excursibus ^b. Scimus enim retibus, non sepius esse piscandum. Nam hæc quoque detestabilis aviditas proditur, ut sibi tantum festinet includere, quantum ad multos poterat pervenire.

EPISTOLA XXI.

CAPUANÓ VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Multis laudibus illum evehit, ipsique decuriarum rectorum confert; et quæ sit hæc dignitas exponit.

Si te tironem nostra judicia delegissent, si ad examinis trutinam venisses incognitus, æstimarem monendum, quali te prudentia, quo decore tractares; sed omnium crederis intelligentiam habere virtutum, qui exercori meruisti militia literarum. ^B Æstimas enim qua te debeas modestia continere, qui alieni negotii visus es vota peregisse. Nam si te iudicis suspicio sæva [*Jur. sæva, id est sinistra et perversa*] tetigisset, laudando justitiam leni ac penetrabili remedio ejus animum corrigebas : obtinens suavi persuasione quod superiori non potuisses imponere. Quis ergo dubitet illa te diligere, quæ constat voce publica suasisse! Professæ bona non habentur ambigua; nec cujusquam acquiescit ingenium, ubi quod ipse potuit emeritis prosequi, ab aliis tanquam rudis videatur edoceri. Prolati documenti tadem fieri legitima voce posebas : examigans, si retinerent incorruptam scrinia veritatem. Judex, nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere ^c. Age, ne tua tibi obijciatur oratio, quia pondus est pudoris gravissimi, propria voce convinci. ^C Sume igitur, auctore Deo, rectorum decuriarum, humanorum actuum verissimum testem, securitatem possidentium, publicæ fidei splendidissimum templum. Unde tantum tibi laudis acquiritur, quantum ^d illi utilitas incorrupta servatur. Vivat tibi perpetuis sæculis decedentium voluntas; transeant in posteros judicia parentum; scriniis tuis servetur omnium quies. Alii honores habent et terribiles fasces : tibi vitæ humanæ gratissimi videntur militare custodes; ibi enim absolutiones sunt hominum, vincula causarum, catena litium, carcer furoris. De quo verius diceret vates Mantuanus : « Clauduntur litis portæ, furor impius intus inclusus, fremit horridus ore cruento. » Decuriales igitur, habita meritorum æstimatione, deligito : quia non decet tantæ urbis appellare, quod vile est. Majoris etiam natu utere (cum fuerit necesse) sententia, factus tot patribus senior, tantis tacentibus vox senatus. Vide quid dignitatis accepe-

et quasi irretirent. Hæc ille lib. xi, cap. 47, Noct. Attic. FORN.

^c Notandum est collegium decurialium in urbe Roma fuisse, qui S. C. acta, auctoritates senatus excipiebant, perscribebant, complebant, scrinia senatus servabant, viri scribendi dicendique periti, quibus præfuit rector, quem judicem auctor appellat, quoniam judicabat inter decuriales et alios; ideo l. 1, C. de Decurialibus, ait eum qui velit cum decuriali agere de auferendo privilegio, et jure veteri concessio, judicem decuriæ adire debere. BROSS.

^d Alii, quoniam eorum. Cor. Gam., quantum eorum.

^a L. non omnes, § a barbaris, D. de re milit. FORNER.

^b Retibus, non sepius esse piscandum, flumina purganda esse et jurisconsulti præcipiunt lib. XLIII, D. tit. ne quid in flumine publ.; l. un. C. lib. x, tit. 29, de Alexandrinis Primatibus. Congruit huic loco quod Aul. quoque Gellius in veterum prætorum edictis, quid significet flumina retanda publice redempta habere, interpretatur purgare a retis, id est arboribus quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alveis eorum exstant; appellata autem esse quasi a retibus, quod prætereuntes naves impedirent,

ris, ut inter tot eloquentes viros sis dicendi primarius, quos etiam nobis profiteremur esse reverendos. Assume ergo concedere quæ jubemus, præstare quæ credimus; ut illis aperias januas curiæ, quos nostra electio aulam jusserit libertatis intrare,

EPISTOLA XXII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Indicat se elegisse in rectorem decuriarum Capuanum præclaris virtutibus exornatum.

Licet caute semper eligendus sit qui vobis mittitur approbandus (quia ipse magis traditur examini, cujus sententia noscitur prolata pensari), illas tamen prudentibus viris sociari cupimus dignitates, quæ Romanis arcibus [Gr. et Cuj., artibus] quasi gemmæ nobiles affiguntur. Ubi enim dignius eloquens quam in civitate proficiat litterarum, ut ibi declarat meritum, ubi nutrit ingenium? Aptum est omne bonum locis suis; et laudabilia quæque sordescunt, nisi congrua sede potiantur. Requirit pugna validas manus, desiderat navigium pectus animosum: sic scrinia vestra fidele propositum, sic curia facunda disertum. Multa ergo deliberatione pensandus esse creditur, qui quotidie vestris sensibus offeratur. Capuanum igitur spectabilem virum æstimatio nostra respexit, qui curiæ vestræ sententiam majoris natu auctoritate facundus ediceret, et senatus scrinia conscientiæ puritate servaret; ut actus illos mundo celeberrimos **87** sua reddat integritate laudandos. Magnum munus est, Patres Conscripti, ad integritatem deligi; nec mediocriter probatur conscientia cui est veritas commissa sæculorum. Nam si prædicatur testis qui in præsentis negotio vera dixerit, qua laude censeretur poterit qui cunctis temporibus certa transmittit? Sed quamvis alumni vestri habeatis cuncta notissima, juvat magis illa repetere quæ omnium consensus possit agnoscere. Adest semper electa quædam sermonum gratia, blanditur auribus, mentem trahit, utitur perspicuitate facundiæ, qualem de pura conscientia decet emanare. Est enim quoddam speculum morum ægealis oratiæ; nec majus potest esse mentis testimonium, quam qualitas inspecta verborum. Nam ut ejus propria describamus, patitur in simplicibus rebus linguæ retinaculum: his eo tamen torrentior [Atii, correctior] cum perorat; et hoc illi ad gratiam datum est providente natura, ut quem præ foribus hæsitantem videras, eloquentem in certaminibus obstupescas. Illa vero memoria, quæ oratorum thesaurus jure vocatur, tanta in eam firmitate consedit, ut semel audita scripto apud eum putes esse recondita. Magnum beneficium, oblivionis nescire defectum; et quædam similitudo vere cœlestium est, tempore decursa semper habere præsentia. Quæ nunc ideo declaramus, ut cognoscatis subjectorum gratas nos habere virtutes; et iudicium nostrum non per casuale votum, sed per electionis

A studium doccamus esse conceptum. His ergo, P. C., Capuanum bonis dotatum, a præsentis indictione decuriarum rectorem esse præcipimus, majoris etiam natu auctoritate subvehimus; ut qui se morum cana maturitate tractavit, quod est amplissimum reverentiæ genus, in vestro ordine ætatis honore gratuletur. Augebit eloquentiam officio melleore ditatus: quoniam multum facundior est qui sententiam dicit, quam ille qui supplicat. Libertas verba nutrit, metus autem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipse longe dissimilis; ut qui pridem assistebat etiam mediocribus humilibusque fortunis, nunc introducat vestræ curiæ consulares.

EPISTOLA XXIII.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

B *Jubet ut sagittariis ad comitem Julianum designatis annonas et navigia præbeat.*

Tatanem [Gr. et Cuj., Tannem] sajonem nostrum cum sagittariis ad illustrem virum comitem Julianum æstimavimus esse dirigendum, ut majus sumeret robur duplicatus exercitus. Ostentent juvenes nostri bellis, quod in gymnasio didicere virtutis. Schola Martia mittat examina, pugnaturus ludo, qui se exercere consuevit in otio. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam eis annonas et navigia secundum consuetudinem præbere censemus; quatenus (juvante Deo) quo directi sunt, debeant pervenire. Vestræ enim sollicitudini damus nostrarum efficaciam jussionum: quia nullatenus destituti posse creditur quod, Deo jurante, tuis ordinationibus inchoatur.

EPISTOLA XXIV.

EPIPHANIO VIRO SENATORI, CONSULARI PROVINCIÆ DALMATIÆ, THEODORICUS REX.

Monet ut bona Joannæ, quæ intestata et nullis affinitibus superstitibus decessisse perhibebatur, fisco regio applicet, dummodo tamen rem ita se habere contulerit.

Joanna Andræ quondam jugali suo successisse legis munere perhibetur; quæ intestata, nullis existentibus proximis, luce dicitur esse privata. Cujus substantia a diversis nullo legitimo jure suffultis usurpatione voluntaria suggeritur possideri. Et quia caduca hujus fisco nostro competere a legum cuncta decreverunt, ideo te præsentibus oraculis admonemus, ut hujus rei veritate discussa, si revera, ut ad nos perlatum est, nullus ei aut testamento hæres existit, aut proximitatis jure successit, fisci nostri eam faciæ compendiis aggregari: quando innocentie nostræ professio est, justa compendia non negligere, apud quem calumnia nunquam locum potuit invenire. Rogari enim in talibus causis non fraudari principem decet, quia negligentie vitium est præsumptionis relinquere quas jura præcipiant amputare. Si quid autem contra repereris, quietos dominos habere patieris, quia magis illa nostra sunt patrimonia quæ a subjectis legitime possidentur.

* Ex jure quo ἀλόπιστα, καὶ ἀκληρονομήτα principis fisco cedunt, ut thesauri, ut vacantia bona, quæ hæredem non inveniunt, vel indignis relicta aut inesp-

cibus auferuntur. Ulpian. fragm. tit. 17 et 18, l. ult., C. de cad. toll.; Plinius Panegyrico ad Trajan. Sup. lib. vi, serm. 8. Ponn.

EPISTOLA XXV.

RACAUDÆ VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Concedit illi in perpetuum Mediolanensis tribunatus curam.

Fessos annos munificentia nostra corroborat, dum ætatem occiduum penuriæ non facit detrimenta sentire. Juvenum siquidem virtus præsumptione laboris animatur: sola senum vita est quietis invenisse remedia. Atque ideo tua supplicatione permoti, designati tribunatus^a curam in Mediolanensi urbe diligentissime peragendam, ad te decrevimus pertinere, ita ut, quod est in reipubl. militia novum, donec vixeris, nunquam tibi successorem tribuat cujusquam plectenda præsumptio; quatenus in exhibendis voluptatibus officii hujus cura mansuetudinis nostræ beneficio jugiter perfruaris, habens in utroque, quod tuam consoletur ætatem, loci commodum et lætitiæ voluptatum.

§§ EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS GOTHIS PER PICENUM ET SAMNIUM CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Præcipit ut VIII iduum Juniarum ad aulam sine ullo provincialium damno, regalia dona accepturi veniant.

Quamvis munificentia nostra sit omnibus ubique gratissima, multo tamen acceptiora credimus quæ nostri præsentia conferuntur: quia majora de conspectu principis populi sumunt, quam de largitate beneficia consequuntur. Nam pene similis est mortuo, qui a suo dominante nescitur; nec sub aliquo honore vivit, quem regis sui notitia non defendit. Et ideo præsentii jussione mandamus ut octavo iduum Juniarum die, Deo auxiliante, ad præsentiam nostram venire debeatis, qui solemniter regalia dona suscipitis^b si venire protinus festinatis. Illud tamen necessario commonentes, ut venientium nullus provenire possit excessus, nec possessorum segetes, aut prata vastetis^c sed sub omni continentia properantes, de cu-

^a D. Juret. existimat hæc intelligenda esse de tribuno voluptatum, cujus mentio est infra lib. vi, for. 19, et lib. vii, for. 10.

^b Vide Luitprandum, lib. vi, cap. 5. Hæc autem dona conferebantur calendis Januariis. Nicephor. lib. x, cap. 23; Sozom. lib. v cap. 17; Ambros. serm. 14.

JURET.

^c Transitus militum sit innocens, neve fruges lædat. Itaque quod de jure servitutis hastæ rectæ illæsis fructibus ferendæ a Paulo scriptum est, l. 7, qui sella, D. de serv. rust. præd., quidam tractum a regibus suspicantur, qui extero exercitui commeari ditionis suæ regionem per aliquam permittunt. Unde Lysander Laconum dux apud Plutarchum videns Bœotos incertæ fidei, cum per eorum agros transiret, sciscitatus est utrum rectis an inclinatis hastis transiret. Sed ego potem jurisconsultum de privato jure, non imperatorio sensisse, l. 13; item queritur, § exercitu; l. 15, ex conducto, versic. exercitus præteriens per lasciviam, D. locat. Idem Justinianus novell. 130, περί παρόδου στρατιωτῶν constituerat: cujus auspiciis ac legibus Belisarius rexit exercitum. Nam cum militum quidam in agros discurrerent, fructus attingerent, eos ignominia notatos convocans, sic est allocutus: Vinum afferre, et ex alienis pasci turpe semper ac probrosum videtur, quod injustum in ipso feratur. Auct.

A stodita disciplina grata nobis esse vestra occursum possit: quia ideo exercitiales gratanter subimus expensas, ut ab armatis custodiat intacta civitas.

EPISTOLA XXVII.

GUDUIM SAJONI THEODORICUS REX.

Imperat millenarios provinciarum Piceni et Samnii comoneat ut ad aulam tum donativum accepturi, tum gestarum in bello rerum rationem reddiduri citius properent.

Consuetudine liberalitatis regis commoneamur et Gothis nostris debeamus solemnia dona largiri^d. Et ideo devotio tua millenarios provinciarum Piceni et Samnii sine aliqua dilatione commoneat, ut eos qui annis singulis nostræ mansuetudinis præmia consequuntur, pro accipiendo donativo ad comitatum faciat incunctanter occurrere; quatenus qui bene nobis meriti fuerint, majore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim necesse est vivat qui suam præsentiam novit principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos sub hac occasione singulorum facta perquirere^e, ut nulli possit perire quod fecit in acie^f. Nam si semper consuetudinarias res exspectet exercitus, virtutem non potest amare neglectus. Trepidus discat ad judicem venire, qui se non meminit audacter aliquid egisse; ut melius possit hostibus violentus insurgere, qui nostræ maluit imputationis vulnera declinare.

EPISTOLA XXVIII.

CARINO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Illum accersit ad comitatum suum, ut pote virum illustrem sibi que necessarium.

Habent hoc gloriosum præjudicium bonarum merita personarum, ut otio torpescere non sinantur qui probis actionibus innotescunt: et ideo tam desiderio vestro satisfacientes, quam quod vos necessarios esse credimus, jussis præsentibus evocamus; quatenus et viris nobilibus obsequia nostra decorentur, et quæ utilia nobis credimus, per te expedire possimus.

Procop. lib. iv de Bello Vandalico. Infr. l. xv, ep. 5. FORNER.

^d Solemnia dona et annua munera, infra epist. 42 hujus lib. v. FORNER.

^e Idem tribuit Alexandro Mammeæ filio Lamprius. FORNER.

^f Regia munera hæc donativa, præter stipendia consueta, militibus in præmium fortitudinis cedebant, nec temere, neque passim omnibus citra delictum. Fuit sub Justiniano quæstor præmiorum Agathias lib. iii de Bello Goth. In exercitu, inquit, nec ducis, nec præfecti munere fungebatur; nec miles quidem. Quæstor alioquin, et regis pecuniæ custos, haud tamen earum quæ militibus in stipendium pendebantur; nam alteri erat hæc cura demandata; sed quæ ex imperatoris ærario ad exercitum, his et in præmium mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent. Qua ex re non obscurus is erat, sed præcipuus factus, atque adeo ut arcanorum esset inter cæteros particeps, ita ut firmitatis tum plurimum et fidei principum dicta viderentur habere, cum illi placerent: quod hic Cassiodorus quoque subindicare videtur, dum ait singulorum facta, etc., quasi esset in castris quidam explorator industriæ et fortitudinis cujusque militum, cujus renuntiatio apud principem valeret ad militis strenui commendationem. FORNER.

EPISTOLA XXIX.

NEUDI VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Jubet ut non trahatur Ocerus cæcus in servitatem, si probavisse se esse ingenuum reperiatur.

Movet nos quidem Oceri fasa precatio, sed magis miserabiliorem reddidit virum luminis sui ademptus ornatus, quia necesse est ut amplius permoveat visa quam audita calamitas. Is enim perpetua nocte superstes ad remedia nostra mutuati luminis beneficio festinavit; ut quem videre non poterat saltem clementiæ suavitate sentiret. **89** Clamat enim sibi Gudila, vel Oppane incognitam suo generi conditionem servitutis imponi, cum pridem sub libertate nostros fuerit secutus exercitus. Mirati sumus talem in famulatum trahi, qui a vero domino debuisset expelli. Novus ambitus est talem [*Juret.*, cæcum] quærare, quem possis horrere; servumque dicere, cui debeas divina consideratione servire. Adjiciens etiam hujusmodi calumnias Pythiæ comitis celebratæ opinionis viri sibi examinatione submotas. Nunc autem infirmitatis suæ mole compressum, manu vindicare non posse, quæ patrona fortibus probatur assistere. Sed nos quorum est proprium inter pares ac dispares æquabilem justitiam custodire, præsentis jussione decernimus, ut si in judicio supra memorati quondam Pythiæ se probavit ingenuum, calumniantes protinus amoveatis; nec audeant ulterius necessitatibus alienis illudere, quos semel convictos decuerat sua vota damnare.

EPISTOLA XXX.

GUDUI VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Præcipit ut a Costula atque Daila Gothorum libertate gaudentibus onera servilia amoveantur.

Quos duces eligimus, eis simul et æquitatis momenta jure delegamus: quia non tantum armis quantum judiciis nos effeci cupimus clariores. Costula igitur atque Daila cum, Deo propitio, Gothorum nostrorum libertate lætentur, onera sibi servilia a vobis causantur injungi, quæ nec ipsos deceat perpeti, nec cuiquam irrationabiliter fas sit imponi. Quod si ita gestum esse cognoscis, sine aliqua dilatione facias amoveri: ne ad nos exinde ulterius querela revocetur, et incipiat gravis esse animo nostro in ducem revoluta causatio, quem magis oportet talia peragere quæ nos delectet audire.

EPISTOLA XXXI

DECORATO VIRO DEVOTO THEODORICUS REX.

Decernit ut Marcus presbyter, Andreas et alii cogantur ad pecuniam fisco solvendam, si debitores esse constiterit.

Thomas vir clarissimus inter Apuliam Calabriamque provincias de siliquatici titulo indictionum octavæ, nonæ, undecimæ, primæ, secundæ et quintæ decimæ, quas ad conductionem suam pertinuisse com-

^a L. uu. C. Theod. de emend. propinq. Matronas prostratæ pudicitie, quibus accusator publicus desset, ut propinqui more majorum de communi sententia coercerent auctor fuit Tiberius. Suetonius in ipsius Vita cap. 35. FORNER.

A memorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem retinere [*D. Grul. et Cuj.*, debere; *alii*, redhibere] conqueritur. Et quia utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri, ideo devotio tua præsentia decreta suscipiens, Marcum presbyterum, Andream, et Simeonium, vel reliquos quos brevis subter annexus eloquitur, servata in omnibus civilitate conveniat: ut si eos non per calumniam, sed manifestos revera fisco constiterit esse debitores, summam quæ rationabiliter postulatur, sine aliqua imminutione persolvant. Providendum est enim ne spiritus contumacium personarum publicis rationibus aliquid videatur afferre dispendium. Qui vero minus intentata cognoscunt, ad judicium competens te imminente conveniant; ut quod æquitati congruit, B utrumque partium allegatione recognita, salvis legibus impleatur.

EPISTOLA XXXII.

BRANDILÆ THEODORICUS REX.

Admonet ut corrigat Proculam uxorem suam, quæ gravissime percussisse uxorem Patzenis dicebatur: si tamen accusatam falso eam esse crediderit Brandila, vult ut ad aulam cum uxore veniat causam dicturus.

Adiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita con- questio: qui cum esset in expeditione felicissima constitutus, a Procula conjugis tua uxorem suam asseruit trina fuisse cæde laceratam: ita ut solo beneficio desperationis evaderet, cum non plagis fessa, sed jam crederetur extincta. Hanc nos, si tamen vera est, in femina quam maxime mirantes audaciam, transire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præsentibus admonemus, ut si factum evidenter agnoscis, delatam querimoniam, pudori tuo consulens, maritali districtione ^a redarguas; quatenus ex eadem causa ad nos querela justa non redeat; et legibus noveris resecari posse, quod te oportuerat domestica districtione corrigere. Quod si mendacium magis petitoris accusans causam dicere fortasse volueris, summoto dilationis obstaculo, ad comitatum nostrum cum supradicta conjugis tua incunctanter occurre, exceptura aut de iniqua præsumptione vindictam. aut de mulieris improbitate ^b victoriam.

D

EPISTOLA XXXIII.

WILITANCHO DUCI THEODORICUS REX.

Jubet ut discutiatur causam Brandilæ, qui Reginam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana versaretur, in matrimonium duxerat; et si accusationem veram cognoverit, adulteros puniat.

Gravis est Patzenis clementiæ nostræ sensibus intamata conquestio: qui se in expeditione Gallica constituto, in eum Brandilam prosluisse testatur excessum, ut uxorem ejus Reginam proprio socian-

^b Feminis ad scelera vires esse ait Fabius Quintil. declam. 2. L. ult. C. Theod. ad leg. Corn. de sicar.: mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. FORNER.

dam duceret esse conjugio; et in injuriam nostrorum temporum adulterium simulata matrimonii fuerit lege commissum *. Hæc nos, si vera sunt, transire nequam patimur impunita. Nam quando affectus tutos quis habeat, si tunc sceleri subiacebit, cum pro omnium salute **☉** pugnaverit? Respicite, impudicæ, gementium turturum castissimum genus; quod si a copula sua fuerit casu intercedente divisum, perpetua se abstinentiæ lege constringit: gratiam conjunctionis non repetit, quam reliquit; fidem servat, dum laudem pudoris ignoret; et moribus studere deprehenditur, quod nulla viduitatis conversatione gloriatur. Mulierum se, proh dolor! vota continere nequeunt, quibus castitatem ratio persuadet, pena legis imponit, terror maritalis extorquet. Perierunt profecto mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione carentia temperantur. Et ideo sublimitas tua impetitos ad suum faciat examen occurrere; et rerum veritate discussa, sicut jura nostra præcipiunt, in adulteros maritorum favore rescetur: quia defensorem reipub. redire noluerunt, qui scelerata præsumptione conjuncti sunt. Confundi sine dubio desideraverunt omnia, qui tentaverunt legibus inimica. Sed melius est paucorum damno ^b malorum corrigatur intentio: quia omne matrimonium, quod absit, incertum relinquitur, si in tanta reverentia sine aliquo terrore peccetur.

EPISTOLA XXXIV.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Sancit ut Frontosum absque mora adigat ad solationem pecuniæ publicæ, quam decoxerat, et quam multoties redditurum se promiserat.

Frontosum, sui nominis testem, frequentî nobis insinuatione suggestum est pecuniæ publicæ decoxisse non minimam quantitatem; quem a diversis judicibus fecimus juxta examinatione perquiri: ne forsitan, ut assolet, eum non veritas, sed infamaret [alii, infirmaret] invidia. Ille omnia confessus, reddere se posse constituit, si ei largæ præberentur induciæ: quibus frequenter emensis, immemor promissionis suæ ad constituta semper imparatus occurrit. Fugere siquidem nescius, sed suæ sponsonis

* Quæ fuerint olim adulterii poenæ paucis demonstrabo. Romuli lege, matrona ejus culpæ rea, marito permessa cognatisque, ii, uti visum, multabant ac puniebant etiam morte: etenim jure ipso, mulier quæ juxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, ut profes in patris. In eas quæ sacris Bacchanalibus incestu usæ, cognati maritique intra domos animadverterunt, aiunt Livius et Valerius. Vide Valer. Max. lib. vi, cap. 3. Plin. lib. xiv, cap. 43. Tertull. in Apolog. cap. 6. Præterea adulteræ domo exactæ, et dote privatæ, ut Plautus in Amphitr. indicat. Valer. lib. viii, cap. 41. Quod si mariti cognatique dissimulabant, hoc est (ut cum Livio loquar) idoneus in privato supplicii exactor nemo erat: non raro publico judicio persequebantur id crimen magistratus et præsertim ædiles. Postea secuta est lex Julia, quam tulit Augustus, qui adulteros morte aut fuga punivit, ita ut capitale crimen esset, ut ex Arnobio lib. iv, et Salvian. lib. vi, constat. Quam adulterii poenam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius archiepiscopus epistola ad Ethelbaldum Anglorum regem.

ignarus: obliuiosus cum relinquitur, trepidus cum tenetur. Mutat verba, variat constituta; nec in una dicti sui qualitate contentus, diversis imaginibus immutatur. Merito chameleonti bestiæ confereudus, quæ parvorum serpentum formæ consimilis, aureo tantam capite, et reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc quoties humanos aspectus incurrit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate confusa, colores suos multifaria qualitate commutat; ut modo veneta, modo blatea, modo prasina, modo possit cyanea reperiri. Unde mirum est in una superficie tot diversa conspiceri. Quam non immerito Pandiæ gemmæ dicimus esse consimilem, in qua unus se fulgor non potest continere: fluctuat aspectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis. Nam quod modo videris, innox aliud ibi, si amplius intuearis, advertis: sic mutatum credis, quod neminem eripuisse cognoscis. His permutationibus æstimatis mens Frontosi simillima reperitur, quæ dicti sui non habet fidem, quæ tot varietates continet quot verba protulerit: Protei fabulis * jure sociandus, qui subito comprehensus, substantiæ suæ formam omnimodis non habebat. Nam ut celaret hominem, aut leo frondebat, aut sibilabat anguis, aut in undas liquidas solvebatur. Et quia sic notus est, cum facies ad tuum venire judicium, primum agito, ne promittat: cave ne constituat: quia levisimi animi tuos est, polliceri facile quæ non disponit implere. Quidquid autem persolvere considerata æquitate potuerit, strictus sine aliqua dilatione jam reddat: quia post tot falsitates argutiæ suæ reputare poterit, quod se frequenter illasisse cognoscit.

EPISTOLA XXXV.

LUVIRIT COMITI ET AMPELIO THEODORICUS REX.

Monet se ex Hispania frumentorum copiam, ad penuriam Romanorum sublevandam devehî jussisse: eam tamen naucleros in Africam deportasse et vendidisse; quibus ideo mille triginta octo solidorum multam imponit.

Cum pro incerti temporis eventu Romanas ædes inopia facie castigata pulsaret, et quamvis rara, tamen tam pulchræ civitati videretur casus foedissima;

In antiqua, inquit, Saxonia, ubi nulla Christi cognitio, si virgo in materna domo, vel maritata sub conjuge sit adulterata, manu propria strangulatam cremant, aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ, et de villa in villam missæ occurrunt novæ flagellantes, et cultellis pungunt, donec interimant. Boss.

^b Statuerunt veteres, auctore in Cluentiana Cicero, ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur: ut metus videlicet ad omnes, poena ad paucos perveniret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod *δεκαπέδος* dicebant. Livius lib. ii et lib. xxvii; Polybius lib. vi; Sueton. et Dion. in Augusto; Xiphillin. in Galba; Capitolin. in Opilio Maorino; Tertul. ad Scapulam: decimanda Carthago. Bene igitur cum paucorum supplicio reliqui sapiunt cives, exemplo alieni mali commonefacti, l. 16, aut facta, D. de poen., Gel. lib. xvi, cap. 44. FORNER.

* Vide Horatium lib. ii, satir. 3. JURET.

æquum judicavimus Hispaniæ triticeas illi copias exhibere; ut antiquum vectigal sub nobis felicior Roma reciperet. Jussis siquidem nostris viri spectabilis Marci laude digna servavit industria. Sed parum diligenter impleta sunt, quæ constat optime fuisse procurata. Hi enim, qui portanda **91** susceperant, morarum tædia non ferentes, destinatum frumentum in Africæ partibus pro suo dicuntur vendidisse compendio. Quod quamvis inultum minime transire debuisset (ut amor proprii commodi tot populorum jejuna vota suspenderet), tamen quia nobis insitum est culpas remittere, quas possumus cauta ordinatione corrigere, Catellum et Servandum viros strenuos esse credidimus dirigendos; ut quia naucleri ducentos octoginta solidos in triticum, et in nautis septingentos quinquaginta octo solidos accepisse perhibentur, si apud vos facti veritas innotescit, in summam ratione collecta, ab eis mille triginta octo solidorum quantitas inferatur; ut qui vindictam remissimus, damna minime sentiamus. In qua parte ita se sublimitas vestra diligenter impendat, ut et justitiæ et publicis utilitatibus satisfacisse videatur ^a.

EPISTOLA XXXVI.

STARCEDIO VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellica eximit; et permittit ut deinceps vitam remissam, privatus tamen donativo, exigat.

Continuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi causaris attulisse membrorum; ut qui ante bellis fueras aptus insignibus, nunc vel ad otiosam vitam vix idoneus approberis: expetens ut ad expeditiones felicissimas non cogaris, a quibus non voto, sed necessitate subduceris. Atque ideo allegationibus tuis diutius perquisitis, et ad rerum fidem deductis, otium tibi non ignobile [*Gr. et Cuj. ignobile*] præsentii jussione largimur: quia non est ignavia culpa, quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus, ita te donativo præsentii auctoritate privamus: quia non est æquum ut, cum de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus. Fruere igitur secure vita, adversorum insidiis nostro munimine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit desertoris opprobrium, quando illi quos contigerit a militia morbi causa suspendi, ex prioribus factis habendi sunt jure reverendi. Nec enim dignus est a quoquam redargui, qui nostro iudicio meretur absolvi ^b.

EPISTOLA XXXVII.

JUDÆIS MEDIOLANENSIBUS THEODORICUS REX.

Conservat jura eorum Synagogæ olim concessa, dummodo juribus Ecclesiæ non noceant.

Libenter annuimus quæ sine legum injuria postu-

^a Vide Symmachum lib. x, ep. 50. JURÆT.

^b Fas est maculosas notas vitiatæ principis opinionis abstergere. Sic l. 4, C. ad S. C. Tertullian. ait maculas remitti imperiali beneficio, sed tamen principis indulgentia quos liberat, notat. l. 2, C. de gener. abol.; cui addo locum Suetonii in Claudio cap. 43. BROSS.

^c In legibus Wisigothorum lib. x, tit. 2, ara 4,

lantur, maximo cum pro servanda civilitate nec illis sunt neganda beneficia justitiæ, qui adhuc in fide cognoscuntur errare. Atque ideo discant rerum bonarum suavissimum saporem; ut qui humanam justitiam nituntur querere, sollicitius incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini præsumptione laceratos, et, quæ ad Synagogam vestram pertinent, perhibetis jura rescindi; opitulabitur vobis mansuetudinis nostræ postulata tuitio; quatenus nullus ecclesiasticus, quæ Synagogæ vestræ jure competunt, violentia intercedente pervadat, nec vestris se causis importuna acerbitate permisceat; sed ut religionis cultu, ita et actuum sint conversatione discreti: hac tamen moderatione principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad præfatæ Ecclesiæ jus vel religiosas personas cæteras legibus pertinere constituit, inciviliter attrahere tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præscriptio ^c, eo quo cunctis, vobis jure servabitur; nec conventionalia (*ed. Acc., commodalia*) vos irrationabiliter præcipimus sustinere dispensia; ut hac pietatis nostræ defensione muniti, petitio vestra ab illicitis se liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ nostræ consuetudine, quæ rogastis. Sed quid, Judæe, supplicans temporalem quietem queris, si æternam requiem invenire non possis?

EPISTOLA XXXVIII.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS THEODORICUS REX.

Jubet ut arbores Signino alveo innascentes radicitus amputentur.

Admonet nos formarum cura præcipua, ut quæ possunt noxie crescere, debeamus celerius amputare; quatenus et soliditas aquæductus, Deo auxiliante, incorrupta servetur, et vobis leve sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nunc virgulta sunt, erunt, si negligantur, et robora. Ista enim quæ modo facili avulsione dirimuntur, postea vix securibus icta succumbunt. Atque ideo sociata debetis properatione contendere, ut præsentii diligentia futuri laboris evadatis incommoda. Hæc est enim civilis [*D. Grul. et Cuj., curilis; Juræ., forte, subtilis*] everasio, sine oppugnatione dissidium, aries, ut ita dixerim, fabricarum. Quapropter omnem silvam quæ parietibus inimica consurgit, de Ravennate forma jubemus radicitus amputari; ut Signini alvei reparata constructio talem nobis deducat liquorem, qualem potuit a fontibus suscipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum, tunc piscinæ vitreis fontibus fluctuabunt; tunc erit quæ diluat aqua, non inquiet; post quam lavari continuo non sit necesse. Additur etiam quod si ad potandum unda sua vis fluxerit, omnia nostro victui redduntur accepta:

scribitur tricennem præscriptionem sic constanter inolevisse in negotiis actionum, ut jam non quasi ex instructione humana, sed veluti ex ipsa rerum processisse natura videatur. Et paulo post additur: Ne contra hunc numerum in quo veritas perfectæ completur ætatis, attentet commoveri vox cujuscunque petitionis. Vide supra lib. iii, ep. 31, et lib. i, ep. 18. JURÆT.

quando humanæ vitæ nullus cibus gratus efficitur, ubi aquarum dulcium perspicuitas non habetur. **92** Nam si lavari cupimus purissimis liquoribus, quanto magis satiari talibus festinamus? Quæ si nunc futura tractentur, nulli labor facit tædium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

EPISTOLA XXXIX.

AMPELIO ET LIVERIÆ THEODORICUS REX.

Mittit eos in Hispaniam, ut repriment auctoritate legum tum homicidas, tum exigentes assem publicum, qui per gravamina ponderum possessorum patrimonium premebant; tum denique omnes in malis et furtivis actibus versatos.

Decet provincias regno nostro, Deo auxiliante, subjectas, legibus et bonis moribus ordinari: quia illa vita vere hominum est, quæ juris ordine continetur. Nam belluarum ritus est sub casu vivere: quæ dum rapiendi ambitu feruntur, improvisa temeritate succumbunt. Agrum suum denique a dumosis sentibus doctus purgat agricola: quia laus excolentis est, si agreste solum dulcissimis fructibus amœnetur. Sic quies suavissima populi, et tranquilla dispositio regionum, præconium probatur esse regnantium. Multorum itaque querela comperimus, in provincia Hispaniæ, quod summum inter mortales crimen est, vitas hominum vaga præsumptione populari, et levium occasione causarum subire multos interitum. Sic malâ pace quasi ludo corruunt, quanti vix potuissent cadere sub necessitate bellorum. Dehinc non polyptychis publicis, ut moris est, sed arbitrio compulsorum suggeruntur provincialium subjacere fortunæ. Quod genus evidentis est prædæ, pro illius voluntate dare qui ad suum commodum amplius festinat exigere. Cui rei nos regali providentia succurrere cupientes, sublimitatem vestram per universam Hispaniam loco muneris credidimus destinandam; ut sub ordinationis vestræ novitate, inveteratæ possit consuetudini nil licere. Verum ut more medicorum sævioribus morbis accelerata remedia tribuamus, inde curationis nostræ fiat initium, ubi magis noscitur esse periculum. Homicidii scelus legum jubemus auctoritate resecari; sed quantum vehementior pœna est, tanto ejus rei debet inquisitio plus haberi: ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula sustinere. Percant itaque soli nocentes in correctione multorum, quando et hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne juvenescat augmentis. Exigentes vero assem publicum per gravamina ponderum premere dicuntur patrimonium possessorum; ut non tam exactio quam præda esse videatur. Sed ut totius fraudis abrogetur occasio, ad libram cubiculi nostri, quæ vobis in præsentem data est, universas functiones publicas jubemus inferri. Quid enim tam nefarium quam præsumptoribus liceat in ipsa etiam trutinæ qualitate peccare; ut quod est justitiæ proprie datum, hoc per

^a *Præbendarum*, al. *præbendorum*. L. 19, Inviti, de testib. Plaut. in Persa, præbenda ædiles locaverunt. Aul. Gell. **93** lib. xv, cap. 4; Symmach. lib. 1, epist. 19, eademque forna tribuenda dixit, ut præbenda quæ more solito tribuebantur, lib. 1, epist. 6

A fraudes noscatur esse corruptum? Conductores domus regni, quacunque gente sint editi, ad liquidum veritate discussa, tantum decernimus solvere, quantum nostra prædia constiterit pensare. Et ne cuiquam labor suus videatur ingratus, salaria eis, pro qualitate locatæ rei, vestra volumus æquitate constitui. Non enim nostra, sed illorum rura [*ed. Ac., jura*] dicenda sunt, si pro voluntate conducentis modus eveniat pensionis. Transmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intinatur, vos attente jubemus exquirere, atque statutum numerum pro jurium qualitate definire: quia contra fraudes utile remedium est nosse quod inferatur. Monetarios autem, quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transiisse compendium. Qua præsumptione sublata, pro virium qualitate functionibus publicis applicentur. Tolonei quæ etiam canonem nulla faciatis usurpatione confundi; sed modum rebus utilimum, quem præstare debeat, imponentes, commerciandi licentiam æquabili ratione revocate, ne se tendat in vagum ambitiosa enormitas exigentium. Actus præterea Læti, cujus conscientia summa pulsatur invidia, sub consueta nobis censemus æquitate perquiri; ut nec fraus astutis machinationibus oculatur, nec innocentia falsis criminationibus ingravetur. Quosunque vero in furtivis actionibus reperitis fuisse versatos, pro fortunarum quantitate suppressa, reddant vestra æstimatione pecuniam. Quod si hæc per alios dispersa esse constiterit, et illi nihilominus teueantur obnoxii, qui scientes passi sunt in tali actione misceri. Complices enim exstiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris. Præbendarum ^a tenor ascriptus, quem nostra diversis largitur humanitas, provincialibus suggeritur intolerabilis causa esse damnorum, quando et in species exigitur, et impudenter ejus pretium postulat. Detestabilis cupiditatis ista sunt documenta, competentia sibi distrahere, et ad exigendi impudentiam mox redire. Quod nimis improbum, nimis videtur absurdum; ut et nostra constituta prætereant, et tributarium, qui fovendi sunt, videantur afflixisse substantiam. Sint igitur præfixo modo contenti, sive ibidem positi, sive hinc nihilominus destinati: habeant liberum arbitrium, unum tantum de duobus expetere, dummodo geminata exactione fortunas alienas non debeant ingravare. Exactorum quoque licentia fertur amplius a provincialibus extorqueri, quam nostro cubiculo constat inferri. Quod diligenti examinatione discussum, ad hunc vos modum functiones publicas revocare decernimus, quem Alarici atque Eurici temporibus constat illatas. Paraveredorum ^b itaque subvectiones exigere eos, qui habent veredos ascriptos, provincialium querela comperimus, quod nullum penitus sinatis præsumere, quando per turpissimos quæstus et possessor atteritur, et commeantium ce-

et 28. FORN.

^b Paraveredorum meminit et inf. lib. xi, epist. 14, et l. 2, l. 22, C. de curs. publ.; l. 2, C. de præpos. sacr. cub. FORN.

lertitas impeditur. Villicorum quoque genus, quod ad A
damnosam tuitionem queruntur inventum, tam de
privata possessione quam publica funditus volumus
amoveri: quia non est defensio quæ præstatur invitis,
suspectum est quod patiuntur nolentes. Nam hoc est
revera beneficium, si sine murmure feratur acceptum.
Servitia igitur quæ Gothis in civitate positis superflue
præstabantur, decernimus amoveri. Non enim decet
ab ingenuis famulatum quærere, quos misimus pro
libertate pugnare.

EPISTOLA XL.

CYPRIANO COMITI SACRARUM LARGITIONUM THEODORICUS
REX.

*Illi confert sacrarum largitionum comitivam, multis-
que laudibus eum exornat.*

Quamvis ultra desideria supplicum frequenter nos B
præstitisse beneficia gaudeamus, et, quod est difficil-
limum, humanæ ambitionis interdum vota supere-
runt: hæc tamen libentius amplectimur, quæ nos
merito fecisse gloriamur. Diu quippe trutinandus est,
cui traduntur examina; talisque debet a principe deli-
gi, qualis ab ipsa potest lege dictari. Gemmarum
divites venæ auri fulgore pretiantur; et gloriam pul-
chritudinis capiunt, quia nulla degeneri vicinitate
sordescunt. Sic bona merita splendidis dignitatibus
sociata, alternis præconiis [Ga., alterius præmiis]
adjuvantur; et unius rei facies de addita venustate
pulchrescit. Non enim de te aliquid redemptæ laudi,
aut loquaci famæ credidimus, qui nobis spectantibus
sæpe placuisti. Interpellantium siquidem confusas
querelas distincta nimis ac lucida relatione narrabas. C
Et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis
commendati allegationibus obtinebant; et ne favoris
alicujus putaretur excessus, desideria supplicum ipsis
præsentibus intimabas. Ori tuo altercantium desideria
convenerunt; et, quod difficillimum gratiæ genus
est, alternæ parti indiscreta laude placuisti: quæ
res ipsos oratores quoque postponit. Nam cum illis
sit propositum diu tractata unius partis vota dicere;
tibi semper necesse fuit repentinum negotium utro-
que latere declarare. Additur etiam regalis præsen-
tiæ gravissimum [Niv., gratissimum] pondus: sub
quo te ita facile contigit expeditum, ut quod illi vix
possunt artificiosis schematibus a iudicibus obtinere,
tu probareris a principe puris allegationibus impe-
trare. Erat nimirum serenitatis nostræ in bonum pu-
blicum parata sententia: quia nullam tarditatem in
cognoscendo negotio sustinebat. Mox enim a te nar-
rata causa conspecta est; et cur tardaret negotii finis,
cum tu suggestionem lucida brevitate concluderes?
Didicisti, ut credimus, iudicare nostris serviendo ju-
diciis. Ita, quod efficacissimum discipulatus genus
est, agendo potius instructus es quam legendo. Tali-
bus igitur institutus edoctus, Eoxæ sumpsisisti legationis

officium, missus ad summæ quidem peritiæ viros;
sed nulla inter eos confusus es trepidatione, quia nihil
tibi post nos potuit esse mirabile. Instructus enim
trifariis linguis, non tibi Græcia quod novum osten-
taret invenit; nec ipsa, qua nimium prævalet, te
transcendit argutia. Accessit meritis tuis cunctis lau-
dibus pretiosior fides, quam divina diligunt, mortali-
a venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procel-
las unde se humana fragilitas contineret, si nostris
actibus mentis infirmitas non abesset [Niv., mentis
firmitas non adesset]? Hæc inter socios amicitiam
servat, hæc dominis pura integritate famulatur, hæc
supernæ majestati reverentiam piæ credulitatis im-
pendit; et, si beneficium tantæ rei latius quæras,
incommutabilis fidei est omne quod bene vivitur.
Sume igitur per indictionem tertiam [Anno Chr.
510 vel 525] sacrarum largitionum ^a, Deo propitio,
dignitatem. Utere congruis tuis natalibus institutis.
Meruisti hactenus, ut honorum fastigia crederemus:
age nunc, ut tibi gratiæ nostræ celsiora nihilominus
conferamus.

EPISTOLA XLI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

*Indicat se Cyprianum meritis propriis et natalium
splendore fulgentem ad sacrarum largitionum comi-
tivam evexisse.*

Licet candidatos vobis frequenter genuerit muni-
ficientia principalis, et secunda indulgentia ^b nostra
vobis altera sit natura; habetis nunc profecto virum
quem et nos elegisse deceat, et vos suscepisse con-
veniat. Cui sicut fortunatum fuit a nobis eligi, ita
laudabile erit vestro cœtui honorum lege sociari.
Hoc tamen curiæ feliciter provenit, quod nobis et
impolitus tiro militat: illa vero non recipit, nisi qui
jam dignus honoribus potuerit inveniri. Convenien-
ter ergo ordo vester æstimatur eximius, qui semper
est de probatissimis congregatus. Non enim illic pro-
fanis reseratur introitus, sed tales illuc permittuntur
accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Susci-
pite itaque collegam quem palatia nostra longa exa-
minatione probaverunt: qui regiis ita intrepidus mi-
litavit affatibus, ut jussa nostra sæpe nobis spectan-
tibus atque laudantibus explicaret. Cognoscitis pro-
fecto quæ loquimur. Quis enim vestrum a Cypriani
devotione submotus est? Nam qui solatia ejus petiit,
mox beneficia nostra suscepit. Obtinuit ille sæpius
invectionibus nostris, quod in consistoriis agi sole-
bat antiquis. Si quando enim relevare libuit animum
reipub. cura fatigatum, equina exercitia petebamus,
ut ipsa varietate rerum soliditas se corporis vigorque
recrearet: tunc nobis causas multiplices relator de-
lectabilis ingerebat, eratque ejus infastidita sugges-
tio, sub iudicis animo tædioso. Ita dum causas præ-
standi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus

Hujus frequens mentio fit in Cod. Theod. et Justin.
Bross.

^b Nam senatorum filii nascebantur senatores, lib.
Si quis senatorium. Cod. Theod. lib. vi, tit. 2.
JURET.

^a Officium comitis sacrarum largitionum describit
Claudianus in panegy. Mallii.

Sine sacra mandantur opes, orbisque tributa,
Possessi quidquid survis evolvitur auri;
Quidquid lucæ procul venas rimata sequaces,
Abhita pallentis fodit splendor Bessi.

beneficiorum aviditate succoensus. His igitur adhaerit obsequiis candidatus qui sic militavit animo nostro, ut nulla eum gravaret offensio. Irascebamur saepe causis improbis, nec tamen displicere poterat lingua relatoris: damnabamus interdum negotium, cujus placebat assertor; et impetum nostri animi frequenter sustinuit, qui gratiae momenta possedit. Glorietur etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus ad excubias tamen palatinas electus. Qui multo amplius crescere potuit, nisi fides sub aridissima remunerationis sterilitate jacuisset. **94** Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui si tamen non ditavit, innotuit ^a: quia magnae abundantiae laudis est, in penuria reipub. vel mediocria munera meruisse. Vicit ipse majores suos felicitate saeculorum; et, quod amplius evectus est, nostris est temporibus applicandum. Talis quippe est in subjectis mensura proVectuum, qualis fuerit et distantia dominorum. Quapropter, P. C., praedictum Cyprianum suis meritis et natalium splendore fulgentem, ad sacrarum largitionum culmen eveximus; ut et vester augeatur numerus, et incitetur devotio servientium. Aestimate, reverendissimi Patres, quid de vestro ordine ceuseremus: quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplici allegatione praedicamus.

EPISTOLA XLII.

MAXIMO VIRO ILLUSTRI, CONSULI, THEODORICUS REX.

Feritas spectaculorum, amphitheatrum Titi, et ludi qui in eo edebantur describuntur; hortaturque consulem ad praemia pugnantibus munificentius largienda.

Si consularem munificentiam provocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur; si organo canentibus redditur vicissitudo praemiorum; si venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere votatur explendus est, qui ut spectantibus placeat, suis mortibus elaborat. Voluptatem praestat sanguine suo ^b, et infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat evadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat invenire. Sola est ergo in fallendo praesumptio, unicum in deceptione solatium. Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit invenire. Adhuc superstite homine perit corpus, et antequam cadaver efficiatur, truculenter absumitur. Captus esca fit hosti suo, et illum (proh dolor!) satiat quem se perimere posse

^a *Innotuit* active posuit pro notum fecit, ut S. Gregorius Magnus lib. vii Reg., indict. 2, cap. 143 et 144. Sic supra dixit Cassiodorus *innotescenda* lib. 1, ep. 24. **JURET.**

^b Venationem et spectacula, in quibus homines cum feris decertabant, vocat ludum crudelem et sanguinariam voluptatem, quemadmodum theatrales functiones, spectaculorum editiones, et alia ejus generis, voluptates appellari constat, quod confirmat Vopiscus in Aureliano: Sequentibus diebus datae sunt populo voluptates ludorum sceniorum, **95** ludorum circensium, venationum, gladiatorum, nau-machiae. Et Tertullianus his verbis: Nam et omnes istae profanae spectaculorum saecularium voluptates

A suspirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, sed actione deterrimum, in honore Scythicae Dianae re-pertum, quae sanguinis effusione gaudebat. O miserae deceptionis errorem, illam desiderasse colere quae hominum morte placabatur! Primum sibi per lucos et silvas agrestium populorum nota [ed. Ac., vota] et venationibus dedita: hanc triplicem deam falsa imaginatione fluxerunt, ipsam in caelo Lunam, ipsam in silvis Dianam, ipsam apud interos Proserpinam esse firmantes. Sed solum Erebi potentem non improbe forsitan aestimarunt, quando tali falsitate decepti, in profundas vivi tenebras cum suis erroribus intraverunt. Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (ut ita dixerim) feritatem, Athenienses primum ad civitatis B suae perduxere culturam, justitia permittente divina, ut ad illusionem spectaculi perveniret, quod false religionis ambitus invenisset. Hoc Titi potentia principalis divitiarum profuso flumine cogitavit aedificium fieri, unde caput urbium potuisset. Cum theatrum, quod est hemisphaerium, Graece dicatur, amphitheatrum quasi in unum juncta duo visoria, recte constat esse nominatum: ovi specie ejus arenae concludens [ed., Qui speciem ejus arena concludens], ut concurrentibus aptum daretur spatium; et spectantes omnia facilius viderent, dum quaedam proluxa rotunditas universa collegerat. Itur ergo ad talia, quae refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confixus currit ad ora belluarum, et illud quod cupit evadere, magno impetu videtur appetere. Pari in se C cursu festinat et praedator et praeda; nec aliter tutus esse potest, nisi huic quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aere saltu corporis elevato quasi vestes levissimae supinata membra jaciuntur, et quidam arcus corporeus supra belluam libratus, dum moras discedendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. Sic accidit ut ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi distributione compositis, rotabili [Gr. et Cuj., roborali] facilitate praesumens, non discedendo fugit, non se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, ut ora vitet ursorum: ille in tenuem regulam ventre [alii, venire] suspensus invitat exitiabilem feram, et nisi periclitatus fuerit, nil unde vivere possit acquirit; alter se gestabili muro canarum contra saevissimum animal, ericii exemplo, receptatus includit, qui subito in D tergus suum refugiens, intra se collectus abscondi-

ex rebus Dei constant. Sic Lactantius spectacula damnans, voluptatis voce saepenumero utitur. L. 1, C. de Spect. L. 1, C. de expens. ludorum. Trebellius Pollio in Galienis duobus. Ne diutius, inquit, theatro et circo addicta resp. per voluptatum deperiret illecebras. Salvianus de Providentia Dei ait nihil esse criminum vel flagitiorum quod non esset in spectaculis, ubi homines lacerarentur cum circumspicientium voluptate. Hinc Prudentius contra Symmachum, cum ad abroganda spectacula Honorium cohortatur.

Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari
Nullus in orbe cadat, cujus sit poena voluptas.
Baoss.

tur; et cum nusquam discesserit, ejus corpusculum non videtur. Nam sicut ille veniente contrario revolutus in sphaeram naturalibus defensatur aculeis, sic iste consutilli crate praecinctus, munitior redditur fragilitate cannarum; alii tribus, ut ita dixerim, dispositis, ostiis [alii, hostiis] paratam in se rabiem provocare praesument: in patenti area cancellosis se postibus occultentes, modo facies, modo terga monstrantes; ut mirum sit evadere quos ita respicis per leonum ungues dentesque volitare: alter labenti rota feris offertur; eadem alter erigitur, ut periculis auferatur. Sic haec machina ad infidi mundi formata qualitatem, istos spe refovet, illos timore discruciat: omnibus tamen vicissim, ut decipere possit, arridet. Longum est per tot periculorum casus sermonibus evagari. Sed apte jungendum est, quod ait de inferis Mantuanus: Quis scelerum comprehendere formas? quis omnia peccatorum percurrere nomina possit? Sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite praemia, ut haec miseris faciat esse votiva. Alioqui violenta compulsio est, solemnia dona subtrahere, et mortes delectabiles imperare. Et ideo quidquid in longam consuetudinem antiqua liberalitate pervenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti: quia homicidii reatus est, illis esse tenacem, quos editio vestra invitavit ad mortem. Heu mundi error dolendus! Si esset ullus aequitatis intuitus, tantae divitiae pro vita mortalium deberent dari, quante in mortes hominum videntur effundi.

EPISTOLA XLIII.

TRANSMUNDO REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Laudat sororem suam, quam Transmundo in matrimonium dederat; et conqueritur quod ipse Gesalecum regno propter perfidiam expulsum benigne exceperit, atque in exterius plagas cum divitiis transmisserit.

Quamvis a diversis regibus expetiti pro solidanda concordia aut neptes dedimus, aut filias, Deo nobis inspirante, conjunximus, nulli tamen aestimamus nos aliquid simile contulisse, quam quod germanam nostram, generis Amali singulare praeconium, vestrum fecimus esse conjugium: feminam prudentiae vestrae parem, quae non tantum reverenda regno, quantum mirabilis possit esse consilio. Sed stupeo vos his beneficiis obligatos Gesalecum, qui nostris inimicis, dum a nobis foveretur, adjunctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptum, ut qui ad vos viribus destitutus, privatusque fortunis venerat, subita pecuniae ubertate completus, ad gentes exterius probeatur transmissus; qui quamvis, Deo juvante, laedere nil possit, tamen animum vestrae cogitationis aperuit. Quid expectent extraneorum jura, si sic meretur affinitas? Nam si causa misericordiae susceptus est in regno vestro, teneri debuit: si nostro propter excessus pulsus est, non oportuerat cum divitiis ad

aliena regna transmitti; quae ne vobis redderentur infesta, nostra fecerunt absolute certamina. Ubi est, quod tanta lectione saginatus, alios solebas docere de moribus? Hoc si voluisses cum sorore nostra tractare, utique vobis non potuisset accidere: quia nec fratrem permiserat laedi, nec maritum fecerat in rebus talibus inveniri. Atque ideo per illum et illum legatos nostros salutantes honorificentia competenti, petimus ut hanc injustitiam deliberatio vestra tractet: ne parentum vestrorum animus evidentibus causis excitatus, cogitet aliquid tentare quod pacem videatur irrumpere. Craviter siquidem dolet injuria, quae contigerit insperata; et si inde proveniat dolus, unde credebatur auxilium. Quaedam vero per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut aestimantes omnia, quid fieri in tanta causa oporteat, providentia vestra reponat: quia non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare.

EPISTOLA XLIV.

TRANSMUNDO REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Scribit se excusationem ejus purgationemque ob Gesaleci susceptionem tibenti animo accepisse; et remittit munera ab eo sibi oblata.

Ostendisti, prudentissime regum, post erroris eventum sapientibus subvenire posse consilium; nec pertinaciae vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligastis animum meum, tanta vos in melius celeritate mutando. Nam cum rex satisfecit, quaelibet dura dissolvit: quia sic est in principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia. Duper vobis objecimus Gesaleci quondam regis dolosa meditatione discessum; sed vos nobilitatis vestrae memores et honoris, actus rei nobis sub veritate declarastis. Unde non fuit sic vituperabile, hominem [ed. Ac., hominum] pravis suspitionibus locum dedisse, quantum gloriosum est dominantem tam celerrime se potuisse purgare. Ille enim qui minus poterat cogi, animae non passus est arcana violare. Cui laudi vicissitudinem, in qua possumus parte, reddentes, sinceram purgationem pura mente suscepimus; sed auri transmissi munera non tenemus; ut et ipsi intelligatis, causam per justitiam fuisse motam, quam nulla potuit finire venalitas. Fecimus utrique regalia. Sic nos superavimus tyrannicam cupiditatem, sicut et vos vicisse constat errorem. Redeant ad cubiculum vestrum munera, quorum tantum oblatio videtur esse gratissima. Negligatur aurum, ubi electum est conscientiae praemium; patiaturs aliquando repulsam, quod semper avaris regibus imperabat. Eat nunc actus iste per gentes, charum parentem non excusasse culpam, et haesos animos respuisse pecuniam. Ita, quod per bella solebat quaeri, amoris studio declaratum est potuisse contemni. Intelligant parentes tales fuisse qui studio

* Ex Nicephoro lib. xvii Eccles. Histor., cap. 11. Transmundus forma eximia et animo magno vir, ad Theodoricum Gothorum regem legatione missa, Amalansinam ejus germanam in matrimonium petens impetravit, et praeterea mille dedit armatos et quinque hominum milia, quae satellitum ordinem

implerent. Hoc autem defuncto Hilderichus Hoenicid ex Genserico prognati filius regnavit, vir mitis et non, ut hic Transmundus, Arianus et Christianorum virorum persecutor. Ad hunc Hilderichum Athalaricus scribit infra lib. ix, epist. 1. Form

avaritiæ causas sibi nequiverint excitare. Omnia siquidem superavit affectus : tunc cœpit petitio magis desinere, quando pulsatus objecta non passus est abnegare. Recipite igitur munera sensibus suscepta, non manibus. Suavius nobis fuit ista reddere quam multo grandia suscepisse. Estote nunc ad similia cauti, ad ventura solliciti : quia instructus redditur

animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis. Quapropter illo et illo legatis vestris redeuntibus plenissime reddimus salutationis affectum, optantes ut sospitatem vestram divina concedant, cujus nobis animos validissime cognoscimus esse sociatos.

96 LIBER SEXTUS.

I. FORMULA CONSULATUS.

Priscorum iudicio qualis sit consulatus, hinc omnino datur intelligi, quando inter mundi dignitates eximias solus meruit habere palmatas vestes ^a, quas felicitas dabat; præmia vincientium, nomen annorum; compensatio sola cui debebantur omnia. Statim reipubl. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium, ac liberis hujus consilia vindicabant; et tot magnis debitis sola erat hujus retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatu, inventa ad generale gaudium. Per illam nimirum status imperii jugiter crevit, illam semper felix Roma suscepit, merito pridem [alii, quidem] genus habebatur imperii, merito supra omnes cives poterat, qui ab hoste patriam vindicabat : utilitates publicas sub æquitate disponens, jus dicebat etiam capiti; sed tuto illi commissa est potestas necis, qui fuerat auctor salutis. Hinc est quod etiam fasces atque securas tantæ potestati præceptæ sunt illigari, ut cum tardius solverentur, moram deliberationis acciperent, si de cæde aut nece hominis aliquid censuissent : ita ut cum omnia ejus traderentur arbitrio, ne insolesceret animo, consul dictus est a consulendo. Hinc tanta largitas profue-

bat, ut illa dextra quæ sanguinem copiose fuderat hostium, vitæ auxilium civibus manaret irriguum. Sic quos felices per bella fecerat, studio largitatis explebat. In augmentum [alii, argumentum] etiam publicæ gloriæ solvebat famulos jugo servili ^b, qui libertatem tantæ dederat civitati. Sed nunc sumitis ista felicias, quando nos habemus labores consulum, et vos gaudia dignitatum. Palmatæ siquidem vestræ nostræ probantur esse victoriæ; et prosperrimæ conditionis eventum ^c, vos in pace ingenuitatem ceditis famulis, cum nos securitatem demus per bella Romanis. Atque ideo per illam indictionem consulatus te decoramus insignibus ^d. Pinge vastos humeros vario colore palmarum, validam manum victorialis scipione nobilita, lares proprios etiam calceis auratis egredere, sellam curulem pro sua magnitudine nullis gradibus enisus ascende; ut in otio subjectus merearis, quod nos per maximos labores assumimus imperantes. Rem victoriarum agitis, qui bella nescitis : nos, juvante Deo, regimus, nos consulimus, et vestrum nomen annum designat ^e. Vicistis felicitate principes, qui et honores summos geritis, et dominationis tædia non habetis. Quapropter erige confiden-

^a Ex his verbis apparet habuisse consules prætextas et palmatas vestes, quæ Capitolinæ dicebantur; et cum imperatores cuipiam consulatum decreverant, ad eum tale aliquid datis litteris ascribebant : « Te manet Capitolia palmata; » quod ex Vopisco probat. Vide Lazium, cap. 4, lib. ix, Comment. Bross. — Vide Festum et Servium, Grul. et Cuj. Vide Mamertinum initio Panegyrici, pag. 174. JURET.

^b L. un. *De offic. consul.*, l. 5, et l. 20, *Si rogatus, de manumiss. vindic.* Sunt autem octo hic obiter observanda, à Cassiodoro accuratius, quam usquam a quoquam notata consulatus argumenta : 1. Iastis dare nomen; 2. fasces et securas habere; 3. manumittere; 4. vestis palmata; 5. victorialis scipio; 6. aurati calcei; 7. sella curulis; 8. denique missilia, quæ hoc versu significantur : ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. De quibus sup., lib. ii, epist. 2, egimus. Insignia consularitatis ac potestatis dicuntur initio lib. vi Cod. Theod. FORN.

Sic Ammian. Marcell., lib. xxii, Mamertino consule cal. Januariis Judos edente, manumittendis ex more inductis per admissionum proximum. Claudianus in Eutropio, lib. i :

Libertatemque daturus,
Quam nondum meruit, scandit sublime tribunal.

Sic in lib. iii Heracliani Cod. Theodos. *de infr. his quæ sub tyrann. JUR.*

^c Solebant illi qui consulatum inierant, manumissiones expedire, servis imponere vindictam, eosque ad libertatem perducere. Ideoque factum puto ut Ulpianus lib. ii de officio **97** consulis, de manumissionibus tractaverit, officiumque consulis esse dixerit,

consilium præbere manumittere volentibus. De circensium editione, deque manumissionibus, quæ a consulibus statim atque magistratum inierant expediebantur, Ammianus quædam memoriæ prodidit lib. xxii. Eodem pertinet Sidonii Apollinaris carmen in Panegyrico ad Anthemium, in fine, et Claudiani in 4 consulatu Honorii. BROSS.

^d Insignia magistratus, *παράσημα*, qualia Justinianus, novell. 24, de Prætoræ Pisdix, describit, *διπρον τε ἔργυρον, καὶ πέδιλον, καὶ γάδρους*, etc. FORN.

^e Nominibus consulum Roman. anni numerabantur, infra, lib. ix. ep. 29. Justinian., novell. 105, *ὄνομα τῷ χρόνῳ γινήσεται*. Seneca, lib. iii, cap. 31, de Ira : Dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium consulem : a me numerari voluit annum, sed deest mihi sacerdotium. Pacatus panegyristes Theodosio Seniori : Consul quis creatur, habiturus est nomen annus. Apuleius, apologia 2, ad Claud. Maximum proconsulem : Signa, quæ impressa sunt recognoscat, consules legat, annos computet. In veteri lapide :

Ter vice qui sacra discinxit iurgia judex.
Consul et æterno decoravit nomine fastos.

Hinc editæ rationes cum die et consule, l. i, l. 6, *Si quis ex.*, § *Si initium*, D. *De edendo*. Libellis accusatorum dies et consules exprimebantur, l. 3, *De accus. Leges* inter Cod. constitutiones sine die et consule promulgatæ. Ut mihi non sit dubium quia Lactantius, lib. vi, consules his verbis intelligat : Qui ad gerendos, inquit, magistratus vitæ suæ operam convertunt, ut fastos signent et annis imponant nomen. FORN.

tiam mentis tuæ: consules esse magnanimos decet. Opes privatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decrevisti. Hinc est enim, quod alios iudices etiam non rogantes evehimus; consules autem sperantes tantummodo promovemus; ut soli ad ias largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. Alioqui onera essent potius, non honores, si supra vires aliquid imponeremus invitis. Fruere igitur decenter optatis. Hic est ambitus qui probatur. Esto mundo clarus, tibi prosperrimus, tuis autem posteris feliciter imitandus.

II. FORMULA PATRICIATUS.

Si antiquitatis ordinem perscrutemur origine dignitatum, patriciorum [Gr. et Cuj., potitiorum] familia Jovi noscitur fuisse dicata, ut summi Dei (sicut potavere) cultura locum primum possideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, et nomen ipsum patribus magna se vicinitate iungebat, supersessione derelicta, ad vestrum cœtum felici conditione migravit, quia pontificalis laus conscientie senatui recte poterat convenire. Sic ex augurali familia reges quoque legis institutos, non injuria, quia decuit a tali proposito venire, qui publica poterat jura tractare. Hinc est quod et honor ipse cinctus est, cum vacaret, nihil jurisdictionis habens, et iudicantis cingulum non deponens; in quo felicitas perpetua nascitur, dum successoris ambitio non timetur. Nam mox ut datus fuerit, in vite tempus reliquum homini sit cœvus: ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere quam de mundo homines contingat exire. Credo ad similitudinem pontificatus, unde venerat, rem fuisse formatam; qui sacerdotium non deponunt, nisi cum vite munera derelinquunt. Additur quod leges tantam illis reverentiam detulerunt, ut in sacris positus, cum hoc fuerit honore præcinctus, paternæ potestatis nexibus exuatur, nisi contra specialiter a principe caveatur. Quod constat ratione probabili constitutum, ut qui amplissimum genium pretiosæ libertatis acceperat, vilissimam conditionem cum subditis non haberet. Præfectorios et aliarum dignitatum viros præcedit, uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis constat assumi. Proinde necessario laudatam intellige digni-

tatem, ne aut nos parum dedisse videamur, aut tu negligentius tractes, si te aliquid mediocre suscepisse putaveris. Quapropter ab illa indictione nostro manere sublevatus, patriciatus culmen ascende, quod quidam Juridicorum a patribus dictum esse voluerunt, facturus omnia quæ tantam reverentiam decet. Nam quamvis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc quod exspectes, si te probabiliter tractare contendas.

III FORMULA PRÆFECTI PRÆTORIO.

Si honoris alicujus est origo laudabilis, si bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium, tali auctore præfectura prætoriana gloriatur, qui et mundo prudentissimus, et Divinitati maxime probatur acceptus. Nam cum Pharaon rex Ægyptius de periculo futuræ famis inauditis somniis urgeretur, nec visionem tantam humanum posset revelare consilium, Joseph vir beatus inventus est, qui et futura veraciter prædiceret, et periclitanti populo prudentissime subveniret. Ipse primum hujus dignitatis infulas consecravit; ipse carpentum reverendus ascendit: ad hoc gloriæ culmen erectus, ut per sapientiam conferret populis quod præstare non potuerat potentia dominantis. Ab illo namque patriarcha et nunc pater appellatur imperii: ipsum hodieque resonat vox præconis, instruens iudicem, ne se patiatur esse dissimilem. Merito, ut cui tanta potestas potuit dari, videretur semper subtiliter admoneri. Quædam enim huic dignitati et nobiscum jura communia sunt. Exhibet enim sine præscriptione longinquos, magna quantitate mulctat, errantes, fuscum pro sua deliberatione distribuit, eversiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum iudicum punit, verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, cujus est vel ipse sermo iudicium? Pene est ut leges possit condere, quando ejus reverentia potest negotia sine appellatione finire. Ingressus Palatium nostra consuetudine frequenter adoratur; et tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur nulla dignitas est æqualis. Vice sacra ubique iudicat. Nullus ei miles de fori sui auctoritate præscribit, excepto officiali magistri militum: credo, ut vel illis

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant; hæc quoque ab Evandri dicta parente reor. sed postea hic mos in desuetudinem abiit. Bross. ^a Infra lib. xi, epist. 3, quæ in iudiciis tum publicis, tum privatis, adhibebatur. L. 2, De jur. immunit.; l. pen., De integ. restit.; l. ult., C. De fertis. Quintil., lib. vi, c. 4; Euseb., lib. iv Eccl. hist., cap. 15. Agathias iudicium abs Justiniano institutum describens, lib. iv de bello Gothico, ait: Instruens iudicem. Donatus in Terentianam Phormionem, act. 1, scena 2; Demosthen. pro Ctesiphonte; Lucianus in Bis accusato: qua de re alias forte pluribus. Forn. ^f Inter jura et potestatis præfecti prætorio insignia, ne ex scripto sententiam ferat, l. 2, C. De sent. ex brev. recit. Quod ceteris iudiciis non est permis- sum, qui ex tabella litigantium sententiam edebant. Symmachus, lib. i, epist. 27; l. 34; l. ult., C. De præd. dec.; l. ult., C. De princip. agent. in reb.; l. In sacris, C. De prox. sacr. scrip., 12. Sed opportuniore aliquando loco nos id prosequemur. FORNER

^a Patriciatus, summus honos, ut curia, sic patria potestate liberat. Hic, et § Filius familias, tit. Quib. mod. jus patr. pot. solv., l. ult.; C. De decur., lib. x; l. ult., De consul., lib. xn. Cod., infra, lib. viii, epist. 21, et lib. x, epist. 7. FORN. — Vide Baronium, in notationibus ad diem 29 Augusti, in Martyrol. Rom. JURET. ^b Intelligit consulatum. Vide Symmachum, lib. iv, ep. 8. JURET. ^c Suidas, πατριζιος, ὁ πατὴρ τοῦ κοινού: Justin., d. § Filius fam., d. l. ult. C. De consulibus. FORN. ^d Præfecti prætorio carpentis usi sunt, eaque ascendere poterant, ut etiam præfecti Urbis, qui mos sacerdotibus sacris antiquitus concessus, ut ex Suetonio in Claudio, cap. 11 constat, matri carpentum, quo per circum duceretur; et in Caligula, cap. 15, matri circenses carpentumque instituit, quo in pompa traduceretur. Matronæ quoque vulgo carpentis utebantur ad sacra, sicut testatur Ovid. lib. i Fast.:

aliquid antiquitas cederet, qui videbantur pro repub. A
bella tractare. Curiales etiam verberet, qui appellati
sunt legibus minor senatus. In officio suo jus retinet
singulare, et talibus tantisque noscitur jubere, quos
etiam provinciarum non audeant iudices in aliqua
parte contemnere. Officium plane geniatum, efficax,
instructum, et tota animi firmitate prævalidum; qui
sic peragent iussa, ut nullis morentur dilationibus
imperata. Militia perfunctis tribunorum et notario-
rum honorem tribuit; et milites suos illis exequat,
qui inter proceres mixti nostris conspectibus [Gr. et
Cuj., jussionibus] obsecundant. a Gratanter imple-
mus quæ ille constituit; cuius reverentia et nos ita
constringimur, ut sine dubitatione faciamus quæ illum
decrevisse cognoscimus. Non immerito, quando pal-
latium sua provisione sustentat, servientibus nobis B
procurat annonas, humanitates quoque iudicibus
ipsis facit, legatos gentium voraces explet ordinationi-
bus suis, et licet aliæ dignitates habeant titulos
præfinitos, ab ista totum pene geritur, quidquid in
imperio nostro æquabili moderatione tractatur. Hanc
denique curarum omnium pulcherrimam molem
(quod prosperum nobis, utile reipublicæ sit) ab illa
indictione tuis humeris decenter imponimus; quam
tu et ingenii virtute sustineas, et summa fide tractare
contendas. Quæ quantum diversis sollicitudinibus
constringitur, tanto magis laudes amplissimas
dignitas hæc triumphat. Et ideo tantum lumen gloriæ
fit actionibus vestris, ut et in palatio nostro fulgeat,
et in provinciarum longinquitate reluceat. Par tibi
sit cum potestate prudentia: conscientia tuæ qua-
drifaria virtus assideat. Tribunal tuum ideo tam
excelsum factum esse noveris, ut locatus ibi nihil
humile abjectumque cogitares. Considera quid debeas
dicere, quod a tantis excipitur. Monumenta publica
talia contineant, quæ se legisse nullus erubescat.
Præsul mirabilis partem non habet cum delictis, quia
nisi aliquid egregium assidue fecerit, culpam vel
otiosus incurrit. Nam si prædictus auctor sanctissi-
mus ille recolatur, quoddam sacerdotium est præfec-
ture prætorianæ competenter agere dignitatem.

a Præfectis prætorio datam fuisse pleniorē licentiam ad disciplinæ publicæ emendationem jurisconsultus, l. 4, D. De off. præf. prætor., auctor est. Tempore Constantii imperatoris omnes castrensēs, ordinariæque potestates, ut honorum omnium apicem priscae reverentiæ more præfectos semper suspexere prætorianos, ut Ammian. Marcellin., lib. XXI, tradit. Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus antestare Valentinianus, Valens, et Gratianus, in l. 4, C. De officio vicarii definiunt; et merito: etenim præfectura prætoriana quidam principatus quondam imperii erat, attamen sine purpura. Et in eo discrimen principis et præfecti statuatur, quod sacram purpuram et imperatoris infulas non gestaret. Deinde præfectis prætoriarum rerum summa commissa fuit propter loci dignitatem, ut testantur imperatores Valentinianus, Theodosius et Arcadius, in l. Quilibet, 40, C. De decur., lib. X. Patres imperii etiam vocantur, ut testatur auctor. Qui autem plura de auctoritate, munere et dignitate præfecti prætorio scire voluerit, consulat Dion., lib. LII, Suetonium in Galba, cap. 44, in Tito, cap. V. Bross.

IV. FORMULA PRÆFECTURÆ URBANÆ.

Cum de dignitate commissa laus semper iudicia æstimetur, et potior habendus est quam sint illi quibus præesse cognoscitur, nemo amplius videtur erigi quam cui potuit Roma committi. Grande est quidem procerem esse, sed aulto grandius de proceribus iudicare. b Senatus ille mirabili opinione gloriosus probatur habere præsulē, quem mundus suscipit jura condentem. Eoque fit ut illi utantur in senatu potestate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias causas. Verum hæc quoque modestia cognoscitur esse prædicanda; ut optent [ed., Nis. et Ga., oporteret] se legibus teneri, quæ ab ipsis sciuntur posse constitui. Quæ res pro parte nobis absolute communis est: sed hæc sola ratione discreti, quod alteri subdi non possumus, qui iudices non habemus. Respice tot doctos viros, et considera quale sit his aliquid dicere, nec erroris verecundiam formidare. De talibus disceptas, quos tibi cognoscias esse potiores. Sic ergo locum tuum tracta, ut omnes te iudicem honoratæ congregationis agnoscant. Consideres supra omnes scilicet consulares: sententiam primus dicis; et in illa libertatis aula reverendus aspiceris, in qua commissos habere mundi primarios approbaris. Quis jam de obscuro vitio [Gr. et Cuj. declent hoc nomen] cogitare possit, qui se inter morum lumina tot esse cognoscit? Vis odium non recipere? Studium a te gratificationis exclude. Publicum amorem necesse est habeas, si secretius nil promittas. Erit nimirum magnum, et singulare præconium, si iudices non accipiant, ubi sunt, qui multam dare contendant. Ditioni c tuæ non solum Roma commissa est (quamvis in illa contineantur universa), verum etiam intra centesimum potestatem te protendere antiqua jura voluerunt, ne tantæ civitatis iudicem muralis agger includeret, cum Roma omnia possideret. Tu etiam ex designatis lege provinciis, ab appellatione cognoscis. Advocati tibi militant eruditi, quando in illa patria difficile non est oratores implere, ubi magistros eloquentiæ contingit semper audire. Carpeno veheris per nobilem plebem, pu-

b Epictetus cum ab Adriano imperatore interrogaretur quid esset senatus: ornamentum, dixit, Urbis, splendor civium. Sic legati a Pyrrho interrogati quid de Romanis sentirent, responderunt Urbem sibi templum visam; senatum vero regum consessum. Quidam eum vocarunt recti bonique præceptorem; alii mundi lumina. Probus apud Vopiscum ait Romanos senatores mundi principes esse, tales semper fuisse, et in posterum futuros. Petronius in Satyrico vocat senatum recti bonique præceptorem. Prudent., lib. I in Symmachum, mundi lumina. Sic Ammianus Marcellinus, ubi de Constantio Romam ingresso ait: Cumque Urbi appropinquaret, ait, senatus officia reverendasque patriæ stirpis effugies ore sereno contemplan, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem regum, sed asylum mundi totius adesse æstimabat. Cicero senatum principem salutis publicæque mentis appellat. Vide Majorian. novell. 3, De ritu imperii sui; Virgil., vi Æneid.: l. 74 C. Theod., De decur. Quintil. declam. 329. Bross.

c D. JAROL. legit dicationi, ut ep. 7 lib. XI; et Ac., ditioni.

blica te vota comitantur, favores gratissimi consona A
 tecum voce procedunt. Bene age, quia te veniente licet populis conticere. Habes copiose unde tibi gratiam tantæ civitatis acquiras, si merces diversæ sub nulla venalitate vendantur, si exhibitio salubriter accensa thermarum rapinarum ardoribus non tepescat, si spectaculum, quod præbatur voluptati, non sit causa litigii. Snaviter enim cogit gratum esse populum, quisquis in certaminibus partium declinat injustum. Tanta est enim vis gloriose veritatis, ut etiam in rebus scenicis æquitas desideretur. Admonitionum igitur ordine decurso, per indictionem illam habitu te togatæ dignitatis ornamus, ut ^a indutus veste Romulea, jura debeas affectare Romana. Nam si isti ^b dignitati par fueris, nihil est quod a nobis minime consequaris. Ad omnia enim tali suffragio eris nihilominus dignus, si actionem tuam laudet senatus. Perfecta enim rei fides est, ubi consentanei testes probantur esse summates.

V. FORMULA QUÆSTURÆ.

Si tantum claræ sunt dignitates quantum nostris affatibus [*Gr. Cuj. et Cor. N.*, aspectibus] perfruantur, si præsentia frequens prodit dominantis affectus, nullus ita iudicium potest esse gloriosus quam ille qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus. Aliis enim pecunie publicæ committimus procuracionem, aliis causas concedimus audiendas, aliis patrimonii [*alii, matrimonii*] nostri jura delegamus; quæsturam toto corde recipimus, quam nostræ linguæ vocem esse censemus. Hæc nostris cogitationibus necessario familiariter applicatur, ut proprie dicere possit quod nos sentire cognoscit: arbitrium suæ voluntatis deponit, et ita mentis nostræ velle suscipit, ut a nobis magis putetur exiisse quod loquitur. O quam arduum est subjectum verba dominantis assumere, loqui posse quod nostrum credatur, et proventi in publicum decorem gloriosam facere felicitatem! Considerate quid ponderis habeatis pariter et decoris. ^c Si quid dubitamus, a quæstore requirimus, qui est ^d thesaurus famæ publicæ, armarium legum, paratus senaper ad subitum; et, ut ait Tullius, magister eloquentiæ, nihil præstabilius videtur quam posse dicen-

^a Togam intelligit qua Romani cives utebantur, l. 32, *Sed etsi accepto, de jur. fis.*, quo allusum lib. iii, epist. 17: Vestimini moribus togatis: exiite barbariam. Notatur Antonius a Dione lib. 1: *ἰσθῆτι ἐκ τῶν παρτίων ἔχοντο*; Tertullianus, de Pallio; Salvian., lib. iv de Providentia; Claudian. in Rufinum:

Barbariem revocat.
 Nec pudet Ausonios currus et jura regentem
 Sumere deformes ritus vestemque Getarum,
 Insignemque habitum Latii mutare togæque.

Toga advocatorum, l. 3, C. *De advoc. divers. judic.*

^b Præfecturæ urbanæ familia, quæ hic dicitur, Ulpiano sunt stationarii, l. 1, *De off. præf. Urb.* FORN.

^c Ad quæstoris officium pertinet orationes imperatorum, et cætera senatui nota facere, quod constat ex Suetonio in August., cap. 65; in Nerone, cap. 15; et in Tito, cap. 6; Ælio Spartiano in Adriano, statim in principio; Cornelio Tacito, lib. xvi; quod designare voluit Sidonius Apollinaris in panegyrico Major.:

do tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quo velit, unde autem velit deducere. Nam si oratoris est proprium graviter et ornate dicere, ut possit animos iudicum commovere, quanto facundior debet esse qui ore principis populos noscitur admonere, ut recta diligant, perversa contemnant, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer accusent? (Ut pene feriata sit districtio ubi prævalet eloquentiæ fortitudo. Sit imitator prudentissimus antiquorum, mores alienos corrigat, et suos debita integritate custodiat. Talem denique oportet esse quæstorem, qualem portare principis decet imaginem. Nam si nos, ut assolet, causam gestis audire contingat, quæ auctoritas erit linguæ, quæ sub oculis regale genium possit implere? Adesse debet scientia juris, cautela sermonis, ut nemo debeat reprehendere quod principem constiterit censuisse. Opus erit præterea firmitas animi, ut a justitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate servanda et nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri. Sed vide ut tantum doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquisitus exponas. Aliæ quippe dignitates assessorum solatia quærant, tua vero dignitas principi consilia subministrat. Atque ideo prudentiæ vel eloquentiæ tuæ fama provocati, quæsturam tibi, gloriam litterarum, civilitatis templum, genitricem omnium dignitatum, continentis domicilium, virtutum omnium sedem, per illam indictionem, Deo præstante, concedimus, ut sic agas quemadmodum te parem rebus prædictis esse contendas. Ad te enim provinciæ sua vota transmittunt; a te senatus juris quærit auxilium; a te docti probantur expetere quod noverunt; et necesse tibi est omnibus sufficere, quantos a nobis contigerit legum remedia postulare. Sed cum hæc omnia feceris, nullis elationibus efferaris, nulla mordearis invidia, alienis clamoribus non læteris, quia quod odiosum est principi non potest convenire quæstori. Exerce potestatem principis conditione subjecti. Sic ore vero [*alii, nostro*] glorificatus eloquere, ut te tamen rationem credas nobis iudicibus redditurum, ubi aut culpabilis vicissitudinem recipit, aut boni propositi gloriam laudatus acquirit.

caus dignatur ab ore
 Cæsar in orbe loqui, licet et quæstore disertus
 Polleat.

^d Ulpianus etiam, in l. 1, *De off. quæstor.*, refert candidatos solis principum libris in senatu legendis vacasse. Baoss.

^d Quæstor sacri palatii petitionibus subscribat, vel etiam responsa reddebat; et ut hoc loco omne ejus officium paucis exsequar, leges dictabat precesque ac responsa subnotabat, ut constat ex Notitia Romani imperii et nov. 53 et 114, l. ult., C. *De divers. rescr.* Symmachus ad 100 Auson.: Quæstor es, memini; consilii regalis particeps, scio; precum arbiter, legum conditor, recognosco; et alio loco: Te magis quæsturæ honos, et condendarum sanctionum usus exercuit. Procop. lib. 1 de Bello Persico: His de causis justitiæ et legum custos appellatur, et thesaurus famæ publicæ, et armarium legum, ut in nov. Valent. *De homic. cas. fact.* Denique is plane est quæstor quem in aula cancellarium appellamus. Ad quæstorem etiam pertinebant memoriales, hoc est leges, et rescripta excipiebant et implebant, id est perscribebant aut perscribi curabant. Baoss.

VI. FORMULA MAGISTERIÆ DIGNITATIS.

Reverendum honorem sumit quisquis magistri nomen acceperit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, et in nomine cognoscitur quid sit de moribus æstimandum. Ad eum nimirum palatii pertinet disciplina; ipse insolentium scholarum ^a mores procellosos moderationis sæ terminis prospere disserent. Tam multi ordines sine confusione aliqua componuntur; et ipse sustinet onus omnium, quod habet turba discretum. Sic nominis sui gravitate perfunctus, ornat actibus principatum. Per eum senator veniens nostris præsentatur obtutibus; admonet trepidum, componit loquentem, sua quietiam verba solet inserere, ut nos decanter omnia debeamus audire. Aspectus regi haud irritus, promissor collocutionis nostræ, gloriosus donator aulici consistorii, quasi quidam lucifer; nam sicut ille venturum diem promittit, sic iste desiderantibus vultus nostræ serenitatis attribuit. Causarum præterea maximum pondus in ejus audientia [Ac., audacia] finibus optima securitate reponimus, ut ejus curis fidelibus sublevati, utilitatibus publicis vivacius occupemur. ^b Veredorum quietiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentia sæ districtione custodit, ut sollicitudines nostras, quas consilio juvat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem reipub. nostræ [Cor., Gam., nostra] ordinatur humanitas; et nolentes redent, quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis legatorum, quamvis festinantium, prænuntiatur adventus: per eum nominis [Jur. legit numinis] nostri destinatur evectio; et isti principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur. His etiam laboribus æstimatis potestatem maximam huic decrevit antiquitas, ut nemo judicum per provincias fasces assumeret, nisi hoc et ipse fieri decrevisset. Subdidit ejus arbitrio aliena judicia, ut ad ipsum rediret quod alter visus est præstitisse. Molestias quidem non habet exigendæ pecuniæ, sed aperte bono frui potestatis adeptæ [Grul. et Cuj., indemptæ]: credo, ut ex diversis titulis desloraretur dignitas ad levamen principis instituta. Persequatores etiam victualium rerum in urbe regia propria voluntate constituit, et tam necessariæ rei judicem facit. Ipse enim gaudium populis, ipse nostris temporibus præstat ornatum, quando tales viros copiarum publicæ præficit, ut plebs querula seditionem nesciat habere satiata. ^D Officium vero ejus tanta genii prærogativa decoratur, ut militiæ perfunctus muneribus, ornatur nomine principatus, miroque modo inter prætorianas cohortes et urbanæ præfecturæ milites videantur invenisse primatum, a quibus tibi humile solvebatur obsequium. Sic in favore magni honoris injustitia quædam a legibus venit, dum alienis excohibitis præponitur, qui alibi militasse declaratur. Adjutor etiam magistri nostris præsentatur obtutibus, ut vicaria sorte beneficii eliga-

^a Vide leges sub titulo *De privilegiis scholarum*. JUR. RETUS.

^b Evectiones dantur a principe, vel a præfecto prætorio, vel magistro officiorum: ad eos refertur si quid minus legitime in usurpando cursu publico factum

A mus ejus præsidium qui nobis præstat fidele solatio. Hanc igitur dignitatem, tot titulis claram, tot insignibus opulentam, per indictionem illam, gubernandam tibi, congrua gravitate, committimus, ut omnia quæ gesseris, magister fecisse videaris: quia nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) a tanta maturitate peccetur.

VII. FORMULA COMITIVÆ SACRARUM LARGITIONUM.

Grata sunt omnino nomina quæ designant protinus actiones, quando tota ambiguitas audiendi tollitur, ubi in vocabulo concluditur quid geratur. Donis enim præsidere regalibus comitivam sacrarum largitionum indicia rerum verba testantur. Quod vere decorum, vere fuit omnimodis exquisitum, in donorum regalium parte sequestratam facere dignitatem, et alterius hominem dicere, dum nos constet dona conferre. ^B Actus innocens, pietatis officium, illud semper ingerere, unde se fama principis possit augere. Regalibus magna profecto felicitas militare donis, et dignitatem habere de publica largitate. Alii judices obtemperant residuis virtutibus regnatoris; hæc sola est quæ tantummodo serviat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipsam districtum geritur, nil severum forte censeatur; sed tunc obsequitur, quando pro nobis vota funduntur. Supplicum per te fortunas erigimus, cal. Januariis affatim dona largimur, et lætitia publica militia tua est. Verum hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallicis usualibus imprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere. ^C O magna inventa prudentum! o laudabilia instituta majorum! et et imago principum subjectos videretur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desunt pro salute cunctorum. Sed huic, ut ita dixerim, munerariæ dignitati, præconem largitatis nostræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque primiceriatu adjungimus, ut per te demus honores, per quem et nostræ pecuniæ conferimus largitates. Merito, quando et simili gratia utraque præstantur, et ab uno debuerunt iudice geri quæ parili videntur laude conjungi. Parum est autem quod provinciarum judicis tuæ subiaceant dignitati: ipsis quoque proceribus chartarum confirmas officium, dum perfectum non creditur nisi a te fuerit pro solemnitate completum. Vestis quoque sacra tibi antiquitas noscitur fuisse ^D commissa, ut quidquid ad splendorem regum pertinet, tuis non minus ordinationibus obediret. Curas quoque littorum adventitia lucri provisione committis. Negotiatores, **101** quos humanæ vitæ constantia necessarios, huic potestati manifestum est esse subjectos. Nam quidquid in vestibus, quidquid in ære, quidquid in argento, quidquid in gemmis ambitio humana potest habere pretiosum, tuis ordinationibus obsecundat; et ad iudicium tuum conflunt qui de extremis mundi partibus advenere. Salis quoque com-

sit. L. 3, C. *De cursu publico*: idcirco non mirum si evectiones dant; præmidibus autem dandarum evectionum facultas non est, ut nov. Major. *De cursu publico*, nisi publicarum functionum prosectoribus. Bross.

mercium inter vestes sericas et pretiosissimam margaritam non inepte tibi deputavit antiquitas, ut sapientiam tuam evidenter ostenderet, cui talis species deputata serviret. Quapropter per illam indictionem comitivæ sacrarum et primiceriatus tibi conferimus dignitates, ut multis laudibus decorari possis, qui honorum numerositate præcingeris. Ut ere igitur solemniter titulis tuis; et si quid tibi de antiquo privilegio usus abstulit, plurima certe quæ vindicare debeas dereliquit, quando duarum dignitatum gloriosa quidem cura, sed et laboriosa custodia est, quæ tibi copiosum fructum decoris afferunt, si probis moribus excoluntur.

VIII. FORMULA COMITIVÆ PRIVATARUM.

Comitiva privatarum, sicut nominis ipsius sentitur insonare vocabulum, per rationalium [Cor., Gam., rationabilem] curam, quondam principum privatam fertur gubernasse substantiam. Et quia iudicis fastigium exercere non poterat inter homines extremis conditionibus inclinatos, alios quoque titulos provida deliberatione suscepit, ne dignitas Latialis causam tantum videretur habere cum famulis: sed actibus urbanis tunc se feliciter occupavit, postquam agrestium causas decenter amisit. Quid enim prius facerent inter servos jura publica, qui personam legibus non habebant? Non ibi advocatus aderat, non se partes solemnem actione pulsabant. Erat secretarium impolitæ [Gr., impolluta] seditione confusum; et appellabatur abusive iudicium, ubi non allegabantur a partibus dicta prudentium. Utitur nunc dignitas liberorum causis, et legitimus præsul veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis disceptare posse sentitur. Primum tibi contra nefarias libidines et humani generis improbos appetitus, quasi parenti publico, decreta custodia est, ne quis se probrosa commixtione pollueret, dum vicino sanguini reverentiam non haberet. Gravitas enim publica proximitatis sanctitatem et conjunctionis gratiam, habita

æstimatione, discrevit, quia longe aliud debetur proximitati naturæ quam corporali possumus indulgere licentiæ. Contra hos eligeris unicus et continens inquisitor, ut dum talia probra persequeris, consequaris præconia castitatis. Defunctorum quietiam sacram quietem æquabilia jura tuæ conscientie commiserunt, ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate præsumeret, ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos, scelerata perscrutatione detegeret, ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. Nam etsi cadavera forte non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstratur. Vide quæ tibi commissa sunt, castitas viventium et securitas mortuorum. Habes quoque per provincias de perpetuario jure tributorum non minimam quantitatem. Canonarios dirigis, possessores admones, et cum aliis iudicibus non modica jura partiris, caduca bona non sine esse vacantia. Ita quod usurpatio potuit invadere, tu fiscum nostrum facis justis compendiis obtinere. Proximos defunctorum nobis legaliter anteponis, quia in hoc casu principis persona post omnes est: sed hinc optamus non acquirere, dummodo sint qui relicta debeant possidere. Depositivæ quoque pecuniæ, quæ longa vetustate competentes dominos amiserunt, inquisitione tua nostris applicantur ærariis, ut qui sua cunctos patimur possidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine damno siquidem inventa perdit, qui propria non amittit. Proinde (quod felicibus applicetur auspiciis) per indictionem illam comitivæ privatarum te honore decoramus, quam leges præfectis quoque parem esse decreverunt; est enim et ipsa aulica potestas palatio nostro jure reverenda, quam tu facies ultra terminos suos crescere, si susceptam continenter egeris dignitatem.

* Servi personam non habent, ideoque a Theopilo, initio tit. *De stipul. serv.*, Ἀπρόσωπο: nominantur; de quibus Dion, *περί ἀπιστίας*, et l. un., C. *Si per vim, vel alio modo*. Basil. *δουλίαν* vocat ἀτιμίαν. FORN.

^b Sup., lib. iv, epist. 18. Constantius, l. 3 et l. 4, ædes ac domum defunctorum vocat sepulcra, tit. *De sepulcr. viol.* C. Theod. Ea autem cognitio Pontificum olim fuit, l. 2, vers. *Cum pontificibus*, eod. tit.; l. 50, *Hæreditas*, D. *De petit. hæred.*; l. ult., *De mort. inf.*, hic sacram quietem vocat. Vide Sueton. in Domitiano, c. 17; II, Tull. de legib., 10 epist. FORN.

^c Vide infra, lib. xiv, ep. 13. Hi sunt qui canonem publicum exigebant. JUR.

^d In successione ab intestato fiscus novissimum locum occupat, et agnatis, cognatis, collegis, commilitonibus postponitur, tit. *De hæred. decurion.*, Cod. Inde Harmenop., cæterique Græci juris interpretes apte vacantia bona ἀδίσποτα καὶ ἀκλιρονόμητα definiunt. FORN.

^e Depositivæ, vet., *repositivæ*: utrumque recte, sed tamen prius arridet magis, ex l. 31, *Nunquam*, D. *De acq. rer. dom.* Ibi a Paulo thesaurus definitur vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non exstet memoria, ut jam dominum non habeat, et inventori conceditur. Hic vero fisco applicatur, præter juris

disciplinam, § *Thesaurus*, *De rer. divis.*, Instit. I II, in fin., D. *De jure fisci*, l. un., C. *De thesauris*. Sane Plato, initio lib. xi, de Legibus, thesaurus tollendos esse negat. Porro securitatis causa in monumentis ac sepulcris pecuniæ credebantur, ut hinc, et ex Eunuchi Terentianæ prologo constat, quod postea vetitum fuit: exstatque titulus lib. xlv, Basilic.: *Ne pecuniam cum mortuis sepelire liceat, οὐκ ἔξεστι συντάπτειν τεθναῶσι χρήματα*. Sed et quod in d. l. un. legitur, condita ab ignotis dominis tempore vetustiore mobilia, seu monilia, hujus formulæ descriptioni consentaneum est; sic enim et Poeta:

Auxiliumque vitæ veteres telure reclusit.
Thesaurus, ignotum argenti pondus et auri.

et Homeri scholiastes, Iliad. II, καμήλια exposuit ἀργὰ καὶ ἀπόθητα χρήματα, opes abditas et reconditas. FORN.

Hic dicitur comes thesaurorum, sacrarum largitionum, sacrarum remunerationum, vel munerationum, l. 2, C. *De comneatu.*, l. *Palatinos*, C. *De palat. sacr. larg.*; l. 41, C. Theod., *De appellat.* Is etiam dicitur præsidere donis imperialibus, et per eum erigi supplicum fortunæ, et cal. Januarii affatim largit ones fieri; quique largitionum dies notatur in l. *Laudabile*, C. *De adv. div. jud.*, et a Nicephora cap. 23, lib. x. Bross.

102 IX. FORMULA COMITIVÆ PATRIMONII.

Antiquæ consuetudinis ratio persuadet chartis nostris illos imbuere qui longe positi transmissas accipiunt dignitates, ut quos non poteramus præsentibus instruere, lectio probabilis commoveret. Sed te, quem ad patrimonii nostri curas regalis [Gr., Cuj. et Forn., legalis] defloravit electio, non tam destinatis præceptionibus instruimus, quam usu serenissimæ collocationis erudimus. Confabulationes siquidem nostræ erunt tibi instrumenta justitiæ, quando illud gratum nobis esse perspexeris, quod et divinis potest convenire mandatis. Patrimonium siquidem nostrum pro sublevandis privatorum fortunis tibi credimus, non premendis. Nam si tranquillitatis nostræ velis considerare rationem, quoddam regie domus famulis præjudicium humilitatis imponis. Proprias quippe utilitates improbus dominus quoque modo nititur vindicare; cæterum qui bonæ famæ studere cognoscitur, suo semper iudicio plus gravatur. Insolens libertatis genus est rusticorum, qui adeo sibi putant licere voluntaria, quoniam ad nostram dicuntur pertinere substantiam. Esto igitur illis cum erecta potestate inoderatus. Temperamentum simul damus, cui posse concedimus. Considera, suscepta dignitas quo debeat splendore tractari, per quam supra cæteros iudices familiaritatem principis habere meruisti. Nam sicut sol ortus corporum colores fugata nocte detegit, ita se morum tuorum qualitas, assidue viso principe, non celabit. Mens tua et oculis nostris patebit et auribus. In vultu et in voce cognoscimus servientium mores. Si facies tranquilla, si

C cum pectus redditur curis alienum; et tunc tibi tribuitur suggerendi locus, quando cunctis admittitur. Merito, ut qui es iudex tanti apparatus et epularum, delinitus [Gr., delicatissimus; Cor., Niv., delicatissimis] tibi animus concedatur.

A laudare cognoscas? Alibi forte iudices formidentur iniusti, hic ubi remedium præscens petitur, redempta sententia non timetur. Querimonias possessorum sine venali protractione discinge [Gr. et Caj., distingue. Niv. et Ga., distingue]. Omne siquidem justum eeleritatis commodo transit ad beneficium; et quod debito redditur, tali gratia munus putatur. Possessiones nostræ, vel quia sunt immobiles, non egrediantur terminos constitutos, ne conditione contraria quod non potest moveri, malis moribus contingat extendi. Trade etiam miliibus tuis quam sectari delegeris animi castitatem. Quomodo ille justus potest dici, sub quo non prohibeatur excedi? Utere igitur, auctore Deo, concessio tibi feliciter privilegio dignitatis. Incitet te ad honorum desiderium, sæpissime quod videris, quia in his que feceris iudex et testis ero. Nam et si epulas sollicita ordinatione disponas, non solum nostro palatio clarus, sed et gentibus necesse est reddaris eximius. Legati pene ex tota orbis parte venientes, cum nostris cœperint interesse convivii, admirantur copiose repertum, quod in patria sua norunt esse rarissimum. Stupent etiam abundantiam unius mensæ tantas servientium turbas posse satiare, ut iudicent consumpta recrescere, unde tanta probaatur exire. Habent nimirum in sua patria quod loquantur, dum parentibus suis dicere gestiunt, que videntur. Sic propemodum in toto mundo celeberrimus redditur, qui providus nostris apparatus invenitur. Adde quod tempora nostræ lætitiæ secretaria tua sunt, cum pectus redditur curis alienum; et tunc tibi tribuitur suggerendi locus, quando cunctis admittitur. Merito, ut qui es iudex tanti apparatus et epularum, delinitus [Gr., delicatissimus; Cor., Niv., delicatissimis] tibi animus concedatur.

X. FORMULA QUÆ PER CODICILLOS VACANTES PROCERES FIANT.

Periclitarentur graviter boni mores, si aut solis divitiibus, aut corpore valentibus præstarentur tantummodo dignitates, dum multos invenias excubias palatii refugere, qui magis possint laudabili conversatione fulgere. Multis enim facultas sua non sufficit ad triumphum; multis philosophantibus corporis valetudo subtrahitur; et fit plerumque ut sapientes inremunerati jaceant, si semper homines ad honores comitatensi observatione perveniant. Rarum est uni multa consuere, cum omnibus debeat regnantis pietas subvenire. Quid si ad expensas consulatus pauper nobilis expavescat? quid si sapientia clarus præfecturæ nequeat sustinere molestias? quid si pondera quæsturæ affluens lingua formidet? quid si reliqui

^a *Varicatis gressibus*, id est dolose: unde prævaricatores, l. 212, *Prævaricatores, De verb. sign.*, l. 4, ad S. C. Turpill. Plin., lib. xviii, cap. 9: Arator, inquit, nisi incurvus prævaricator. Inde translatum id nomen in forum; ibi itaque caveatur ubi inventum est. Ulpianus tamen, ex Labeone, in l. 1, *De prævaricatoribus*, a varia concertatione nomen tractum ait: quæ notatio defendi posset, quia varii dolosi nominantur, l. 4. D. de dolo, ὁ παῖδος κατηγορεῖν a Græcis vertitur, tit. 1. lib. lx Basilic. Forn.

^b *Delinitus*, vet., *delicatissimus*. Obiter notandus mos, quo regum convivii legati adhibebantur, quod perhonorificum fuit. Ammian. Marcell., lib. xv: Honoreque mensæ regalis adeo antepositus aliis. Pacacus Panegyristes: Ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est. Q. Curtius, lib. viii: Præcipuo honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum rege. Valer. Max., lib. v, cap. 4, de Paulo loquens: Nec indignum mensæ honore. FORNER.

fasces molestiarum tædio vitentur forte, quam meritis? Nonne si a magnis viris talia fugiantur invecundia nostræ mansuetudinis, quamdam repulsam suscipiunt dignitates? Quanto justius bono principi iaremauneratum nihil relinquere, quod facit natura laudabile? Sapientia est, quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit. **103** Sola est prudentia, quæ rebus omnibus præponitur, quando in hominæ feliciter invenitur. Sit apud nos et fortunis integerrimus consularis, sint et sine longo labore primates, habeant exercitia præmia sua; sed et iste honorabilis locus sit, qui tantum meritis comparatur. Neque enim absurde leges sacratissimæ censuerunt eos quos bonæ opinionis fama commendat codicillis vacantibus tales quærere summitates. Quos etsi facultas in tanti honoris apparatu desereret, virtus conscia non celaret. Animati sunt ad talia, qui de sua videbantur desperare fortuna. Hoc et validissimus ad labores, hoc et imbecillis corpore meretur ad laudes. Nam omnes sub diversitate prædicantur, quos hujus nomen honoris amplectitur; et magis nescio quid amplius meriti extorsisse creditur, qui [Gr., Cuj., Niv. et Ga., quod] rem laborantium otiosus meruisse sentitur. Atque ideo præsentibus codicillis ab illa indictione illud tibi præcipit Divinitate defende, ut considerata ratione præsentis temporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamen, ut illi modis omnibus præferantur, qui sudore maximo nostris aspectibus adfuerunt. Necessè est enim ut unum cedat [Ed., Ac., Niv. et Ga., credat] meritum duobus evictum [Ac., evecutum]. Alioqui omnes ad quietas possunt currere dignitates, si laborantes minime præferantur otiosis. Consequantur illa, qui possunt; nec nobis desint ista, quæ credimus. Sic utraque gratia concitati, et illi ad palatia nostra festinare poterunt, et vos optati honoris gaudia comitantur.

XI. FORMULA ILLUSTRATUS VACANTIS.

Constat felicem esse rempublicam quæ multis civibus resplendet ornata. Nam sicut cælum stellis redditur clarum, sic relucent urbes lumine dignitatum. Non quia fiat homo alter honoribus, sed quia modestior efficitur, a quo conversationis ordo melior postulatur. Quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit, quam specialiter ad laudes electam esse cognoscit? Illum siquidem honores glorificant, quem commendat et vita. Nam malo instituto vivere, nec principi fas est, quando ei de illo populus occulte potest dicere, cui mores suos publice nullus ausus est imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis comitivæ domesticorum illustratum vacantem, ut et tuis civibus decoratus appareas, et, quod est dulcissimum mentibus bonis, jugiter propriis utilitatibus occuperis. Quid enim fortunatius quam agrum colere, et in urbe lucere, ubi opus proprium delectat suctorem, nec aliquid fallendo conquiritur, dum suavi horrea labore cumulantur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu conversationis, associa dignitatem (nam utraque sibi conjuncta sunt, unum pendet ex altero; non coale-

scunt sparsa semina, nisi etiam terræ qualitas fuerit operata) habiturus messem de nostra gratia copiosam, si a te judicia nostra cognoverimus optime fuisse tractata.

XII. FORMULA COMITIVÆ PREMI ORDINIS.

Magnum quidem multis et inter vices videtur esse geniatum, publicæ utilitati probis actionibus occupari. Sed quanto felicius honorem splendidum sumere, et cogitationum molestias non habere? Interdum enim assidui labores etiam ipsas ingratas faciunt dignitates, dum imbecillitas humana cito solet sustinere fastidia; et quod prius ambiisse creditur, postea vitare velle sentitur. Sed hoc multo præstantius adesse conspectibus regiis, et abesse molestiis; gratiam habere loci, et vitare contumelias actionis. Dulce est aliquid sic mereri, ut nulla possit anxietate turbari, dum multo gratius redditur, ubi prosperitatis sola gaudia sentiuntur. Hunc igitur honorem tibi respicis otiosa remuneratione præstitum, qui nimium laborantibus antiqua noscitur provisione collatus, ut rectores provinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima se debere. Consiliarii quoque præfectorum conscientia clari, dictatione præcipui, qui in illo actu amplissimæ præfecturæ sic videntur exercere fecundiam, ut ad utilitates publicas expediendas alteram credas esse quæsturam. Unde frequenter et nos iudices assumimus, quia eos doctissimos comprobamus. Quid ergo de tali honore sentiatur, agnosce: quando præfecti [Gr. et Cuj., perfecti] viri pro tot laudabilibus institutis hujusmodi inveniunt præmia dignitatis, et merito cum tanta pompa ceditur, quæ senatorii quoque ordinis splendore censetur. Spectabilitas clara et consistorio nostro dignissima, quæ inter illustres ingreditur, inter proceres advocatur: otiosi cinguli honore præcincta dignitas, quæ nullum novit offendere, nullum cognoscitur ingravare, et super omnia bona concitare nescit invidiam. Quocirca provocati moribus tuis, comitivam tibi primi ordinis ab illa indictione majestatis favore largimur, ut consistorium nostrum sicut togatus [alii, rogatus] ingrederis, ita moribus laudatus exornes, quando vicinus honor est illustribus, dum alter medius non habetur. Delectet te illos imitari, quos proximitate contingis. Tunc locum amplum et honorabilem facis, si te moderata consideratione tractaveris. Admoneat te certe quod suscepta dignitas primi ordinis appellatione censetur: utique, quia te sequuntur omnes qui spectabilitatis honore decorantur. Sed vide ne quis te præcedat opinione, qui sequitur dignitate. Alioqui grave pondus invidiæ est, splendere cinguli claritate, et morum lampade non lucere.

XIII. FORMULA MAGISTRI SCRINI ET COMITIVÆ PRIMI ORDINIS, QUÆ DANDA EST COMICIACO, QUANDO PERMILITAT.

Si honor frequenter defertur otiosis, si interdum aut nobilitas eligitur, aut ad promerendum aliquid personæ tantum gratia suffragatur, quo studio remu-

nerandi sunt qui ad agonis sui præmia pervenerunt? Considerandum quali labore servitum est, et sic de remuneratione cogitandum. Harum quippe rerum mensura de contrario venit, dum tale obedientibus dari debet donum, quale inde votis potuit esse periculum. Grandia sunt, quæ sustinent excubantes personas, contumaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus suis prudenti sagacitate vestigant, superbis modestiam æqualitatis imponunt. Ita quod a iudicibus breviter dicitur, ab ipsis efficacia famulante completur. Notum est quæ pericula sustineant, cum **104** ad causas mittuntur alienas. Si ægnius agat, petitur queritur; si districte, pulsatus vociferatur. Sic inter utrumque diversum rara laus est invenisse præconium. Dignitatum pace dicamus, facilius est laudatum iudicem reperire, quam militem injuncta sine offensione complere. Aliud est enim tantum dicere legitima, aliud ad terminum deduxisse justitiam. Laudabiliter quidem bonum dicitur; sed multo gloriosius statuta complentur. Verba tantum diriguntur a præsulibus, a militibus autem postulat effectus. Post omnia periculis subduntur, si constricti aliquid verisimile conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipsa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione contristare nisi sunt, ipsos postea impensos judices pertulerunt. Offendunt enim frequententer ignari, quibus sunt postea parituri; et dum causis alienis fidem custodiunt, interdum pericula propriæ salutis incurrunt. Verum inter hæc militem evasisse laudatum, nonne juste videtur esse miraculum? Talibus igitur meritis vicissitudo reddenda est, ut nimio labore torpentes indictis [*Gr. et Cuj.*, indultis] compensationibus excitemus. Utere igitur confidenter quidquid veteranis munifica jura tribuerant, nulli sordido subiciendus oneri, qui te purissima conversatione tractasti. Comitivam quoque tibi primi ordinis, quam tali militia perfunctis cana deputavit antiquitas, secundum statuta divalia vindicabis. Hæc quidem priscorum beneficio consequeris, sed nostri nominis contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta perenni tuitione vallaris, ut officium quod nostris jussionibus speciali sollicitudine famulatum est, amplius aliquid a militibus cæteris promereri potuisse videatur. Mulcta quoque tot [*id est, decem, Gr. et Cuj.*] librarum auri percellendum esse censemus, si quis statuta nostra qualibet crediderit occasione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod dolosa fuerit machinatione tentatum.

XIV. FORMULA DE REFERENDIS IN SENATU.

Optamus quidem curiam senatus amplissimi natu-

* Supra, hoc lib., form. 6; sacra, 1; principe, l. 38, Si quis aliquid, 2 D., De pœnis. Sacra vice judicant, form. 3, lib. vi. Vice sacra judicavit præfectus prætorio, supra, for. 3. Vicarius urbis, form. 15. FORNER.

^b **105** In inscriptionibus, id est, accusationibus, C. Theod., lib. ix, tit. 1, De accus. et inscrip. Nemo ad crimen deferendum admittitur, nisi qui solemnia accusationis impleat, et sese ad pœnam, quæ calum-

rali fecunditate compleri, sobolemque ejus tantum crescere, ut, quod difficillimum aviditatis genus est, parentum videatur vota satiare. Sed minus amantis est non amplius querere unde tantum numerum possit augere. Agricola diligens præveniendū adjuvat imbrem cœlestem, et ante rigat plantaria, quam pluvias mereantur optatas. Arborum quinetiam fetus meliorare contendens, diversi germinis feturas instituit, ut multiplicata dulcedine fructuum, hortis suis conferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum jucundissimas laudes incinctum Graium desideramus includere, ut germen alienum amplexu gratiæ configatum curiæ moribus inolescat. Sed hæc cultura longè dissimilis est. Arboribus enim quod melius putatur inseritur; ad illas peregrina veniunt, ut de illorum potius suavitate dulcescant: vobis autem, ut agrestia proficiant, offeruntur. Nam quamvis ignis nocte reluceat, soli tamen præsentatus obscurus est. Hinc est quod ad illum ordinem nihil potest eximium deferri, nisi quod per ipsum probatur augeri. Et ideo illum natalium splendore conspicuum, et ingenii calore prudenter accensum, senatus lumen excipiat. Hactenus fuit suis meritis clarus; sed jam erit de vestra perspicuitate prælucidus. Paudite curiam, suscipite candidatum. Jam senatui prædestinatus est, cui nos contulimus laticlaviam dignitatem. Benignos esse necesse est publicos patres, quia hoc vocabulum non tantum suo debet germi quantum studio voloque generali.

XV. FORMULA VICARII URBS ROMÆ.

^C Vices agentium mos est sic iudicum voluntatibus obedire, ut suas non habeant dignitates. Splendens mutuato lumine, nituntur viribus alienis; et quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprii non habent jura fulgoris. Tu autem vicarius diceris, et tua privilegia non relinquis, quando propria est jurisdictio quæ datur a principe. Habes enim cum præfectis aliquam portionem, partes apud te sub prætoriana advocazione configunt. ^a Vice sacra sententiam dicit, et, quod maxime fidei signum est, ^b in inscriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales constat esse pretiosum. Additur quod nec salutari te sine chlamyde jura voluerunt, scilicet, ut sub veste militari semper visus, nunquam credereris esse privatus. Sed hæc omnia ad præfecturæ gloriam iudicamus esse concessa, ut qui tantæ sedis vicarium diceret, umbratile nil videret. Considera qualia de te præstes, qui tanta auctoritate subveheris. Exuendus a crimine non nudetur [*alii, videtur*] ab innoxia facultate. Nam quid tibi debere possit, si minimis [*Cor., Gam., meritis*] suis impu-

niantibus impendet, obstringat, l. 7, C. De cal.; l. 11, § Quidam; ad l. Jul. De adult.; l. 3, D. De accus.; l. 1, C. ad Turpill. inscriptionis vinculi, l. 11, et ult. Nullus, C. De accus.; l. ult. E. Theod. De exhib. rel. transmit. reis; l. pen. et ult., C. De accusat.; l. ult., D. De privat. delict. Exemplum l. 3, D. De accus., et apud Lucianum; ἐν δίκῃ πανήγιον, gloss. Basilic., lib. lx, tit. 42. FORNER.

tet quod evasit? Ad similitudinem quippe summorum, carpente veheris. ^a Intra quadragesimum sanctissimæ Urbis jura custodis. Præneste ludos edis, in vicem consulis in honorem positus, dignitatemque senatoris acquiris, et illa tibi panduntur atria quæ summatis probantur esse collata. Hinc est quod in aula libertatis locum patrium tenes; et ibi mereris concessum, ubi est vel intrasse præconium. Ipsi quintiam senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur a te necessaria postulare. Habes quod præstes potioribus te; nec immerito inter præcipuos censendus es, qui aut juvare potes, aut ledere consulares. Erige animos sub qualitate modestiæ. Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium est voluntas. Nihil abjectum est, quod in repub. geritur, nisi malis fuerit moribus forte vitiatum. Nam si **B** humilium privatorum placet æqualitas, quanto magis grata est in potestatis culmine custodita, quæ difficilem modum servat, dum ad suum velle festinat? Proinde vicariæ tibi dignitatem serenitatis nostræ æstimatione conferimus, quam sic Romæ geras, ut conscientiam tuam tanta civitate facias esse dignissimam. Usurus omnibus privilegiis, quæ tuos decessores habuisse constiterit, quia sicut a vobis antiquorum instituta deposcimus, ita et dignitati vestræ vetera non negamus.

XVI. FORMULA NOTARIORUM.

Non est dubium ornare subjectos principis secretum, dum nullis æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne quod agimus: sed multa non sunt **C** ante scienda, nisi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tanto plus debent oculi, quanto amplius desiderantur agnosci. Regis consilium solos decet scire gravissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum, ut quando ab ipsis aliqua instructio quaeritur, tunc loquantur: totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes. Nam sollicitis inquisitoribus sæpe et vultu proditur, quod tacetur. Adsit innocentia, quæ cuncta commendat, quia in placida mente regia decenter debent verba deponi. Sed quoniam te probatis moribus institutum, venatrix bonæ conversationis, sollicitudo nostra respexit, ab illa indictione notarium te nostrum esse censemus, ut ordine decurso militiæ, ad primiceriatus feliciter pervenias summitatem. Honor qui efficit **D** senatorem, cui patrum aula reseratur, non injuria; nam qui nostris curis militat assidua lucubratione, juste videtur et curiam libertatis intrare. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, ut si quo modo ad illustratum vel vacantem meruerit pervenire, omnibus debeat anteponi, qui codicillariis illustratibus probantur ornari. Unde absolute colligitur primiceriatus meritis datum uti, ut in uno eodemque titulo dispar esset dignitas æqualiter acquisita. Animari

^a Quadragesimum lapidem, seu miliarium intelligit. Forn.

^b Referendarii sunt, qui supplicum desideria principis referunt et exponunt, jussiones principis iudicibus insinuant. Novell. 10, 113, 124. Ac nonnun-

quod debet igitur ad labores, quando tibi tale præmium propositum vides, quale se gaudent invenisse summitates.

XVII. ^b FORMULA REFERENDARIORUM.

Quamvis tantum sit clara quæque dignitas quantum eam præsentis nostræ conspectus illuminat (dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decenter acquirit), nemo tamen sermones nostros tantum meretur quam qui referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus; et ipsis responsa reddimus, ut negotia compedita [*Cor., Gam., expedita*] solvamus. Magnum est in hoc agone principali servire prudentiæ, et ad subitum sic dolores alienos asserere, ut conquerentium videatur vota satiare. Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minime tantis clamoribus impediri? Necesse habet a turbatis exquirere, quod nobis possit placabiliter intimare et distinctius referre quam potuisset audire. Arduum est trepidantium dicta componere, et verum dicere: non tantum interpellator formidat negotii sui casum quantum sustinet iste in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus asseritur, redemptus clamatur. Negotii dominus timoris patrocini potest sua verba convertere, referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ vero nostræ tanta memoriæ cautela tenendæ sunt, ut nihil minus, nihil additum esse videatur. Nobis plerumque audientibus nostra dicturus es; et difficili conditione constrictus, iudicio **C** nostro subjaces, dum alienas causas explanare contendis. Quapropter referendarium te electio nostra constituit: sed tu puritatem conscientiæ et veritatem linguæ nostris jussionibus adhibeto. Eruditionem vero mirabilem collocutio tibi nostra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet esse imperitos, quando in vicem cotis ingenia splendida reddimus, quæ causarum assiduitate polimus. Quapropter illa cunctis jussisse nos referte, quæ aut debuistis, aut potuistis accipere. Nostra sic probatis, si justa redicitis. Amate quod nos glorificat. Sit velle vestrum quale videtis nostrum esse propositum. Ad summum [*Juret. legit ad summum*] tales vos esse cupimus, ut etiam per vos iudices corrigamus. Peculiare de vobis aliquod vectigal exigimus, ut sicut vobiscum familiariter miscemus affatus, ita et nostra opinio specialiter a vobis mereatur affectum.

XVIII. FORMULA PRÆFECTI ANNONÆ.

Si ad hanc mensuram censendæ sunt dignitates, ut tanto quis honorabilis habeatur quanto civibus profuisse cognoscitur, is certe debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani populi probatur electus. Tui siquidem studii est ut sacratissimæ Urbi præpa-

quam, ut Sigebertus scribit in Chronico, publicas conscriptiones annulo seu sigillo regis confirmant Bross.

^c Copias vocat alimenta et annonas, ut in l. 4. C. Theod., *De oper. pub.*; in l. 20, D. *De compens.*; et

retur annona, ubique redundet panis copia, et tam magnus populus tanquam una mensa satietur. Per officinas pistorum cibosque discurrens, pensum et munditiam panis exigit; nec vile iudicas esse, unde te possit Roma laudare: merito, quando gloria singularis est, illius civitatis affectus. Et ne quod agis aliquid putetur extremum, carpentum praefecti Urbis mixta glorificatione consendis. Tu illi in spectaculis conjunctissimus inveniris, ut plebs, quam industria tua satiat, in suam reverentiam te honoratum esse cognoscat. Nam si querela panis, ut assolet, concitetur, tu promissor ubertatis seditiones civicas momentanea satisfactione dissolvit, et per te prospicitur ne quid a populis conquerentibus exelatur. Non immerito Pompeius fertur, copiae quantitate provisa, usque ad rerum pervenisse fastigia, quia merito singularis est amor populi, cum potuit a penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausumque populorum. Hinc unice semper amatus est, et in gratia civium, omnium **106** vicit facta [Ac., malorum] majorum: qui ne aliquando ^a in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur et Magnus. Hoc te exemplum invitet ad prospera, quando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem provocet abjectis te hominibus superare, dignitati quoque tuae pistorum jura famulata sunt, quae per diversas mundi partes possessione latissima tendebantur, ne inopia faciente videretur, quod Romanae copiae laudabili famulatione serviret. Suarii quoque, Romanae copiae causa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare privilegiis acquisitis. Tribunal tuum non est inter minimas dignitates, quando et Romana gratia frueris et provincis jussa transmittis. Sed ut actionis ipsius in totum merita perscrutemur, triticeas quidem copias praefectura praetoriana procurat. Sed non minor laus est dispensationem probabilem facere quam frumenta colligere, quando in quavis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla servetur. Sic Ceres frumenta dicitur invenisse, Pan autem primus conspersas fruges coxisse perhibetur; unde et nomine ejus panis est appellatus. Ita et illa praedicata est, quae reperit; et iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit. Atque ideo cognoscentes industriam tuam, quae semper est amica sapientiae, praefecturam annonae per illam indictionem nostra tibi electione deferimus. Considera nunc quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in civitatis damno committitur, silentio non celatur. Nescit plebs tacere, quando interdum et hoc loquitur, quod a nomine perpetratur. In fraudulentos distringe, panis pondera aequus examinatore intende; sollicitus auro pensetur, unde a Quiritibus vivitur, quia gratior nobis est laetitia faventis populi Romani quam copia

A pretiosissimi metalli. Intuere certe quod loquimur. Quid habes melius quod optes quam illius populi gratiam quaerere quam nos etiam constat optare?

XIX. FORMULA COMITIS ARCHIATROUM.

Inter utilissimas artes, quas ad sustentandam humanae fragilitatis indigentiam Divina tribuerunt, nulla praestare videtur aliquid simile, quam quod potest auxiliari medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit. Ipsa contra dolores pro nostra imbecillitate configit; et ibi nos nititur sublevare, ubi nullae divitiae, nulla potest dignitas subvenire. Causarum periti palmares habentur, cum magna negotia defenderint singulorum: sed quanto gloriosius est expellere quod mortem videbatur inferre, et salutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat desperare? Ars quae in homine plus invenit quam in se ipse cognoscit. Periclitantia confirmat, quassata corroborat, et futurorum praescia valetudini non cedit, cum se aeger praesenti debilitate turbaverit, amplius intelligens quam videtur, plus credens actioni [Ac., lectioni] quam oculis, ut ab ignorantibus pone praesagium putetur quod ratione colligitur. Huic peritiae deesse judicem, nonne humanarum rerum probatur oblivio? Et cum lascivae voluptates recipiant tribunum, hoc non meretur habere primarium? Habeant itaque praesulem, quibus nostram committimus sospitatem. Sciant se huic reddere rationem, qui operandam suscipiant humanam salutem. Non quod ad casum fecerit, sed quod legerit, ars dicatur: alioqui periculis potius exponitur, si vagis voluntatibus subjacemus. Unde si haesitatum fuerit, mox quaeratur [Ac., queratur]. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: ubi quidquid horum excreverit, ad infirmitatem protinus corpus adducit. Hinc est quod sicut aptis cibis valetudo fessa recreatur, sic venenum est, quod incompetenter accipitur. Habeantur itaque medici pro incolumitate omnium; et post scholas magistrum vacent, libris delectentur antiquis. Nullus justius assidue legit quam qui de humana salute tractaverit. Deponite, medendi artifices, ^b noxias aegrotantium contentiones, ut cum vobis non vultis cedere, inventa vestra invicem videamini dissipare. Habetis quem sine invidia interrogare possitis. Omnis prudens consilium quaerit, dum ille magis studiosior agnoscitur, qui cautior frequenti in interrogatione monstratur. In ipsis quippe artis hujus initiis quodam sacerdotii genere ^c sacramenta vos consecrant. Doctoribus enim vestris promittitis odisse nequitiam, et amare puritatem. Sic vobis liberum non est sponte delinquere, quibus ante momenta scientiae animas imponitur obligare. Et ideo diligentius exquirite quae curent saucios, corroborent imbecilles. Nam videro

apud Valer., lib. v, cap. 1. Inde copiari magno commentu, praedaeque ingenti, apud Agellium, lib. xvii, c. 2, et Nonium Marcellum; quod verbum castrense est, nec facile apud alios reperitur. Bross.

^a D. Juret. putat legendum, unica lectione, *inhonore*, ut supra, lib. iii, epist. 53. Et infra, lib. ix,

epist. 24. Et Mamertin. Paneg. 19².

^b Vide Sidon. Apollin., lib. ii, epist. 12. Jur.

^c Intelligit ὄρκιον Hippocratis, quo nihil sanctius et castius, integrius nihil. FORN.—Vide D. Hieronymum, epist. ad Nepotianum, de vita clericorum in fine. JURET.

si quod delictum lapsus excuset. Homicidii crimen A est in hominis salute peccare. Sed credimus jam ista sufficere, quando facimus qui vos debeat admonere. Quapropter a præsenti tempore a comitivæ archiatrorum honore decorare, ut inter salutis magistros solus habeatis eximius, et omnes iudicio tuo cedant, qui se ambitu mutæ contentionis excruciant. Esto arbiter artis egregiæ, eorumque b discinge [*Juret. putat legendam*, discingue] conflictus, quos iudicare solus solebat effectus [*Niv. et Ga.*, affectus]. In ipsis ægros curas, si contentiones noxias prudenter abscedis. Magnum munus est, subditos habere prudentes; et inter illos honorabilem fieri, quos reverentur ceteri. • Visitatio tua sospitas sit ægrotantium, refectio debillum, spes certa fessorum. Requiritur rudes, quos visitant, ægrotantes, si dolor cessavit, si somnus adfuerit. De suo vero languore te ægrotus interroget, audiaturque a te verius quod ipse patitur. Habetis et vos certe verissimos testes, quos interrogare possitis. Perito siquidem archiatro venarum pulsus enuntiat quid intus natura patiat. Offeruntur etiam oculis urinae, ut facilius sit vocem clamantis non advertere, quam hujusmodi minime signa sentire. Indulgete te quoque palatio nostro: habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis solet pretiis comparari. Nam licet alii subjecto jure serviant, tu rerum Domino studio præstantis observa. Fas est tibi nos fatigare jejuniis, fas est contra nostrum sentire desiderium, et in locum beneficii dictare quod nos ad gaudia salutis excruciet. Talem tibi denique licentiam 107 nostri esse cognoscis, qualem nos habere non probamur in ceteros.

XX. FORMULA CONSULARITATIS.

Quamvis dignitatem tuam a consulibus descendere nominis ipsius videantur testimonia declarare, tamen et insignia tanta circumstant, ut nullus possit ambigere te de illius lampadis claritate lucere. Secures enim et fasces, quos illi [*Jur. legit illius*] dicavit genio antiquitas, tuis videntur faleris deputata, ut jurisdictio concessa vel tacita possit admonere provincias. Sed quale tibi debet esse quod curules inclytas probatur ornare? Vultus quietiam regnantium geniatæ obsequii pompa præmittit, ut non solum summi iudicis, sed et dominorum reverentia cumulatus orneris. O magnæ temperationis inventum! De nomine consulis promitteris clementissimus, D et de principum imagine metuendus. In aliquibus

a Cum plures archiatrorum ordines essent, in singulis erant, qui ceteros anteirent, et hi comites archiatrorum vocabantur; de quorum eligendorum forma et auctoritate hoc loco scribit Cassiodorus; nec unum fuisse comitem, sed tot, quot ordines archiatrorum erant. Cognat. obser. lib. cap. 15.

b *Discingue*, vetus, *distingue*, minus scite. Idem mendum insederat hactenus, l. vi, sicut, Cod. Theod., *De legitim. hæred.*, pendunt negotiorum fata distinguunt, pro, discingunt, ut supr., hoc lib., form. 9, querimonias possessorum sine venali protractione discingue: in manuscriptis membranis, *distingue*. Sic jurgium discingere, l. 4 C. Theod., fin. regund.; l. 64, *Non ignoramus*. C. Theod., *De appell.*, l. 2;

adhuc provinciis ornatus penula, carpenti etiam subvectione decoraris, ut multis declaretur indicis per expressas imagines rerum vices te præcellæ gerere dignitatis. Considera magnum esse quod suscipis, et nulla criminum dejectione vitieris. Nominis tui auctor multa conferendo prædicatur. Tu age, ne ullis cupiditatibus accuseris; ut si dare non præveles, certe te moderari velle festines. Proximus enim habetur donanti, de quo potest dici, abstinentis est iugiter alieni. Certe sædissimæ contrarietatis vitium est, studere furtis, et habere vocabulum largitatis. Erigat ad laudem tuos animos, quod vocaris. Non te profecto meritis imparem facis, si turpissimæ ambitionis delicta calcaveris. Nam errores noxios vincere, est vitia maculosa superare, et iste revera editus est de moribus consulatus. Nec enim superflue prudentissimi veterum talia rebus nomina imposuerunt: dum continentia magnæ præselem provinciis mitterent consularem. Triumphata jura publica, largire justitiam, et ex fortiori parte imitari præveles, quem nominis proximitate contingis. Pecuniis potest indigere mediocris [*Ac.*, mediocribus]; morum talenta non potest non habere, qui justus est. Non pavescas largas consulum manus. Habent et boni pauperes divitias suas. Illud ergo a te quæritur, quod in pectore humano nascitur, non quod terræ visceribus continetur. Quanto melius triumphare ex animi thesauro, unde nequam nascitur pœnitudo! Quia nec tenuis efficeris cum plura concedis: quinimo tantum locupletior redderis, quantum te bona [*alii*, bonæ] conscientia sparsisse cognoscis. Quapropter opinionis tuæ laude plecti, per illam indictionem in illa provincia consularitatis te præcipimus agere dignitatem, ut tibi non sit acceptum, quod legibus probatur inimicum. Illa magis dilige, quæ æquitatis jura commendant. Nomen tuum actionibus proba. Consule fessis, et tunc vere diceris consularis. Sed ut omnia æquabili moderatione pensentur, institue pecunias non quætere, et agnoscis munera tibi copiosa provenire. Hanc enim conditionem humanis actibus divina posuerunt; ut ille magis possit ditescere, qui lucra turpia nescit optare. Ignorantes accipiant, qui bene agunt, quia necesse est ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, superno munere plus donetur.

XXI. FORMULA RECTORIS PROVINCIÆ.

Omnino provide decrevit antiquitas iudices ad provinciam mitti, ne possit ad nos veniendo medio-

l. 3 C. eod.: quor. appell. non recip. causam sine dilatione discingere. Foran. — Discingere negotium. D. Juretus dicit se notasse ad Alii. Avit. lib. 11, num. 34, et ad Symmac. lib. 1, epist. 32.

c Hi περιδοῦνται a Modestino dicuntur, l. vi, *De excus. tut.*; et περιτροχόμενοι; Lucas vocat Actuum apostolorum cap. xix; circuibant enim et obambulabant urbes medici, ut ex lege Hippocratis colligitur, τὰς πόλεις φοιτῶντες μὴ λόγῳ μόνον ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἰατροῦς νομίζεσθαι. Sic philosophi se frequentes atque utiles per eandem studiorum sectam contententibus præbere, l. 8, *In honoribus*, D. *De vacat. mun.* Suidas in δημοσίω; Nomocan., tit. 1, cap. 34. Foran.

critas ingravari. Quis enim latronum ferret aulaciam, si longe positam cognoscerent disciplinam? Absolute poterat vis permissa grassari, si conquereas tardius crederetur audiri. Sed quanto melius in ipsis cunabulis adhuc mollia reprimere, quam indurata crimina vindicare! In compendium mittimus mala, si praesentia facimus esse judicia. Quis enim audeat peccare, cum supra cervices suas districtionem cognoverit imminere? Et ideo te illi provinciae rectorem per illam indictionem nostra mittit electio, ut revera corrigere nitaris quos tibi commissos esse cognoscis. Chlamydis tuae proculdubio inter alia clavos intende, quos scias non inaniter positos. Hinc fit, ut [Gr. et Cuj., nisi, ut] cum publicum agentes purpuram ^a cernerent, de vigore semper principis admonerent. Geniatus indutus, vestis gratiosa, quam filio suo Priapo [Gr. et Cuj., Priamo] Venus dicitur texuisse, ut eximiae pudicitudinis matrem singulariter ornatus filius testaretur. Respice quantum dederint leges, et ad mensuram te potestatis extende. Tibi fiscalium tributorum ^b credita monstratur exactio. Constat esse tuae fidei commissum principi reanuntiare, quod in provinciis probatur emergere. Tu etiam senatorem ibidem residentem juberis audire, tu in praefectorum militem cum ipsius tantum conscientia vindicare. Tuum nomen in subscriptionibus jusserunt honoratis provincialibus anteferri. Quid de te aestimatum sit, datur adverti, cui tot videntur nobiles potuisse postponi. Additur, quod a principe ^c frater vocaris, ut nobilitate pretiosi nominis a vilitate criminum tollereris. Cogita **108** tantorum hominum tibi commissas esse fortunam. Fama erunt nostri temporis tui mores. Esto vitae [Gr. et Cuj., in te] continens, ut possis in alios esse iudex. Prima

A equitas est a se praesules iucundare, ut debeant criminosi metuere quem nequeunt similem reperire. Nullas enim in se culpas timet reus, quas habere respexerit cognitorem, quando agentem male nisi bonis meritis non aestimat displicere. Suos actus nullus damnat in altero, quia natura est humani animi ut nitatur potius vindicare, quod se cognoverit admisisse. O quale est, liberum tribunalibus insidere, non esse obnoxium reo suo! ne incipiat potior fieri quem reledmit: timeat districtum, timeat continentem, non audiat blandum. Da ut possit rigidam formidare sententiam. Avari iudices nesciunt quantum delinquant; nam cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata. Quapropter esto sollicitus, ut bonae actionis tuae laudes potius audiamus. A nobis **11** confidenter exigit quod remittis, quia tantum de remuneratione tua cogitamus, quantum te pecunias non quaevisse cognovimus.

XXII. FORMULA COMITIVAE SYRACUSANAE.

Regalis est providentiae, tales iudicum personas eligere, ut ad comitatum necessitatem non habeant veniendi, quos in longinquis regionibus contigerit immorari. Nullum enim tale negotium est, quod Siculi itineris tantas pati possit exiensas, dum commodius sit causam perdere quam aliquid per talia dispendia conquiescere. ^d Non enim querelas de Sicilia volumus venire, sed laudes, quia gravatur apud nos actio praesulis, si eam tam longinqui potuerint accusare petitores. Falsus enim dolor esse non creditur, ubi tanti laboris tedia subeantur. Et ideo maiore cura tractanda sunt, unde invidia plus timeatur. Proinde per indictionem illam comitivam tibi Syracusanæ civitatis, propitia Divinitate, concedimus, ut

^a Vulcatus Gallicanus, in Avidio Cassio: Ut omnes purpuratos Augustos cognosceres. Herodian., lib. 1: Ἡ βασιλεύς ἐπιδήξατο πορφύρα, me ex alvo prodeuntem purpura imperatoria suscepit. Idem, lib. 11, τὴν βασιλεῖον πορφύραν vocat, ubi ait Nigrum a Syriaco exercitu imperatorem factum, amictumque purpura et reliquo Augusti apparatus. Lamprid., in Alexandro, de Ulpiano: Quem sæpe a militum ira objectu purpuræ defendit. Peplum imperatorum dixit Trebellius Pollio, in Saturnino XXI tyranno. FORN.

^b Iudicium, vel praesidium, in unum erat tributorum exactione incumbere. L. In fiscalibus. C. De exact. trib., nov. 161. Idem et catholicorum munus est, et ex constitutione Augusti jam ab initio proconsulum. DIO, lib. LIII. BROSS.

^c Fratris nomen amicitiae causa positum, Symmach., lib. II, epist. 21, 45, 67 et 71. Non potest esse amicitia tam felix quæ imitetur fraternitatem. Quintil., declam. 321. Hinc opinor, l. 58, Nemo, D. De hæc. instit., l. 63, Verum, pro socio jus quodammodo fraternitatis in se habet. Eos quoque qui in magistratu essent, amicos a principibus quibus mærebant, quod et nunc in usu est, dictos observavi. L. 1, C. Si mancip. ita ven.; l. ult., D. De off. præf. vigil.; l. 11, Si in vita, C. De nup.; l. 1, D. De app. pel.; l. 17, Divi, D. De iure patron. Sic Ulpianum Alexander non ætate, ut Glossularius censet, sed observantia et dignitate, amicum nuncupavit, l. 4, C. De contrah. et comm. stipul. Jul. Firmicus Maternus, lib. VII, cap. 27, Matheseos: Erunt advocati optimi et regum amici. Non secus hic frater principis sumitur. Nec enim epistolis, cautionibus, testationibus

fraternitas contrahitur, l. 13, Non epistolis, C. De prob. Huc referenda est l. 58, Nemo, fin., de hæred. instit.; l. 63, Verum, fin., pro soc. Nec aliorum, opinor, Theobaldum fratrem Amalasuetha, nec hanc ille sororem dixit, quam quod essent consortes imperii, inf., lib. X, epist. 4, 2, 3. FORN.

^d Ut in provincia lites dirimantur, ne necesse sit ad comitatum principis accedere, iisdem propemodum verbis Majorianus, novell. de indulgentiis, reliquorum utitur: Nec de longinquis provinciarum regionibus cum magno sumptuum expensarumque detrimento ad comitatum nostrum venire audeat ille qui queritur: cui sub durum patientiæ gemitum tolerabilior videtur deprædatio sævientiis, quam sub magno observationis incommodo sustinendus impetrandæ ultionis eventus. Et infra noster Cassiodor., lib. IX, epist. 20, Justin., novell. 17, de mand. princip., § Si tibi: Præcipue, ut lites quanta poterunt celeritate definiant. Valentin., novell. 4: Providere decet ne provinciales tenues homines defensoris inopia, ad requirenda auditoria sumptuose venire cogantur. Novell. Marcian. 4 cavetur neminem exhiberi de provincia ad comitatum, nisi ad relationem iudicis, a quo fuerit appellatum: Occurrit, inquit, quod duro possint longi temporis intervallo, et enormibus sumptibus legitimo egentes auxilio liberari; videtis enim agmina, videtis catervas adeuntium infinitas, non solum a finitimis provinciis, verum extremo orbis limite confluentes, et adversum suos adversarios conquereutes. Quod profecto nullatenus accidisset, si in locis integritas vel severitas iudicum florisset. FORN.

omnia sic agere nitaris, quemadmodum nos tibi præstitisse cognoscis. De proximis vota causantium sustinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficile venire posse sentimus. Habes quæ te decorare debeant, si tu tamen ibi conscientia defæcatus adveneris. Militum tibi numerus nostris servit expensis. Redderis inter arma geniatus: processio tua procinetualis ornatus est. Exercitu uteris pacato, nec pericula belli subis, et armorum pompa decoraris. Verum inter hæc civilem cogita disciplinam. Non permittas milites esse possessoribus insolentes. Annonas suas sub moderatione percipiant; causis non misceantur extraneis. Pro securitate se omnium cognoscat electum, qui se gloriatur habere armatum. Privilegia dignitatis tuæ nec volumus minui, nec jubemus excedi. Sufficiat tibi tantum gerere, quantum decessores tuos constiterit rationabiliter effecisse.

XXIII. FORMULA COMITIVÆ NEAPOLITANÆ.

Inter cætera vetustatis inventa, et ordinataram rerum obstupenda præconia, hoc cunctis laudibus meretur offerri, quod diversarum civitatum decora facies aptis administrationibus videtur ornari, ut et conventus nobilium occurrence celebri colligatur, et causarum nodi juris disceptatione solvantur. Unde nos quoque non minorem gloriam habere cognoscimur, qui facta veterum annis solemnitatibus innovamus. Nam quid prodesset inventum, si non fuisset jugiter custoditum? Exeunt a nobis dignitates reluctantes, quasi a sole radii [ed., a solis radiis], ut in orbis nostri parte resplendeat custodita justitia. Ideo enim tot emolumentorum commoda serimus, ut securitatem provincialium colligamus. Messis nostra cunctorum quies est, quam non possumus aliter recordari, nisi ut subjecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidisse. Et ideo ad comitivam te Neapolitanam per illam indictionem libenter adducimus, ut civilia negotia æquus trutinator examines, tantumque famam tuam habita maturitate custodias, quantum te illi populo vel in levi culpa facile displicere cognoscas. Urbs ornata multitudine civium, abundans marinis terrenisque deliciis, ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse dijudices, si nullis amaritudinibus miscearis. Prætoria tua officia replent, militum turba custodit. Considis geniatum [Niv. et Ga., gemmatum] tribunal; sed tot testes pateris quot te agmina circumdare cognoscis. Præterea littora usque ad præfinitum locum data jussione custodis. Tuæ voluntati parent peregrina com-

mercia. Præstas ementibus de pretio suo; et gratiæ tuæ proficit quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara fastigia optimum esse judicem decet, quando se non potest occulere, qui inter frequentes populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo civitatis, dum per ora fertur populi quod a judice contigerit actitari. Habet ultionem suam hominum frequentia, si loquar [alii, loquantur] adversa; et de judice judicium esse creditur, quod multis astipulationibus personatur. Contra, quid melius quam illum populum gratum respicere, cui cognosceris præsidere? Quale est perfrui favore multorum, et illas voces accipere, quas et clementes dominos delectat audire? Nos tibi proficiendi materiam damus: tuum est sic agere, ut sua beneficia principem delectet augere.

XXIV. FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS CIVITATIS NEAPOLITANÆ.

Tributa quidem nobis annua devotione persolvitis: sed nos majore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates, ut vos ab incursantium pravitate defendant qui nostris jussionibus obsecundant. Erit nostrum gaudium vestra quies: suave lucrum, si nescitis incommodum. Degite moribus compositis, ut vivatis legibus feriatis. Quid opus est quemquam facere, unde pœnas possit incurrere? Quærat judex in vos causas, et non inveniat. Ratio motus vestros componat, qui rationales vos esse cognoscitis. Improbis judicem, testem bonis moribus destinamus, ut nemo se cogi sentiat, nisi quem ordo legitimæ conversationis accusat. Atque ideo illi nos comitivam Neapolitanæ civitatis per illam indictionem dedisse declaramus, ut nostra gubernatione laudatus, alteram mereatur de nostro judicio dignitatem. Cui vos convenit prudenter obedire, quia utrumque laudabile est, ut bonus populus judicem benignum faciat, et mansuetus judex gratissimum populum æquabili ratione componat.

XXV. FORMULA MILITIBUS.

Omnes apparitiones decet habere iudices suos. Nam cui præsul adimitur, et militia denegatur [Cor., Gam., apparitores. Cui præsul adimitur, et militia denegatur]. Sed nos, quibus cordi est locis suis universos ordines continere, indicamus illi comitivam Neapolitanam, Deo juvante, largitos; ut iudicibus annua successione reparatis, vobis solemnitas non pereat actionis. Quapropter designato viro præstate competenter obsequium, ut sicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere, ita et vos parandi debeatis præscam regulam custodire.

LIBER SEPTIMUS.

110 I. FORMULA COMITIVÆ PROVINCIÆ.

Quamvis omnium dignitatum officia a manu se-

^a In Notitia imperii Rom. nominantur comes Africae, Asiae, Ponticæ, Thraciæ; comes rei militaris per Ægyptum; comes Tingitanæ; comes littoris Saxonicæ; comes Isauriæ, etc. FORN.

cludantur armata, et ^b civilibus vestibus videantur induti qui distractionem publicam docentur operari.

^b Præscriptum fuit vestium genus, lib. iv, tit. 10, Cod. Theod., de habitu, quo uti oportet intra Urbem, l. 4: Nullus senatorum habitum sibi vindicet militarem, sed chlamydem terrore deposito, quieti

tua tamen dignitas a terroribus ornatur, quæ a gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingitur. Vide quo judicio fueris erectus, quando aliis vigorem fascium videamus esse creditum, tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato, ut et noxii nimum metuerent, et lesi de optata ultione gauderent. Alioqui culparentur priores, si temperata omnia non fecissent. Sed cum te intelligas ad moderamen electum, humanum facile non concupiscas exitium. Reus qui dicitur, et probetur. Scito puniendi remedium datum tibi pro salute multorum. Arma ista juris sunt, non furoris. Hæc ostentatio nimirum est contra noxios instituta, ut plus terror corrigat quam poena consumat. Non enim cogitur ferro succidere robustam, qui adhuc teneram verbis curvat audaciam. Civilis est pavor iste, non bellicus, quem tu sic facies esse gloriosum, si habere non probetur excessum. Habes etiam et ferrum, nihilominus incruentum. Claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulsat invidia. Cunctator esse debet, qui judicat de salute. Alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant, fures pavescant, latrones perhorreant. Innocentia tantum læta respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, quæ legum disciplina transmisit. Nemo redemptionibus tuum velle deflectat. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur [Niv., Gam., conditur. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur]. Tu te inermem reddis, si a virili animo cupiditate recesseris. Quocirca per indictionem illam comitivæ tibi in illa provincia tribuimus dignitatem: ut ad titulos tuos pertinentia civilitate potius laudabilis exsequaris; nec quidquam præsumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare. Ipsa est enim recta administratio, quæ et sine potestate defenditur, ut tunc probetur fuisse justus, quando ei quæ mavult obji-

cere possit inimicus. Nec tamen spes vestra velut fastiditate deseritur; nam si bene provinciarum administrationibus præsidetis, honores vos amplissimos sperare leges merito censuerunt. Unde jam videtur pene debitum, quod vobis a tanta auctoritate ultro noscitur fuisse promissum [Gr. et Cuj., Cor., Niv. et Gam., provisum].

II. FORMULA PRÆSIDATUS.

Prudenter omnimodis inspexit antiquitas provinciarum dignitates annua successione reparari, ut nec diutina potestate unus insolesceret, et multorum proVectus gaudia reperirent. Sufficit enim unicuique discessisse laudatum, quia dum tempus potestatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. Illa enim vel in brevitate declinare mirabile est, dum frequenter et his subripiunt, qui a fascibus sub velocitate discedunt. Annus universus et ad declaranda conscientia bona sufficit, et facilius se ab errore custodit. Sit in vestro proposito administrationem unius anni suscipere, nostrum est merentibus tempus augere, quia non facile removere cupimus quos justos esse sentimus. Idcirco, conversationis tuae moribus invitati, per illam indictionem præsidatam tibi in illa provincia, propitia Divinitate, concedimus, ut sic debeas agere quemadmodum nobis possessor gratias cum tributis videatur exsolvere. Decessorum bona exempla sequere; a vitiosorum te imitatione disjunge; non putetur omnia consuetudo probabilis. Cautum debet reddere non sequacem error alienus. Prodit stultitiæ culpam, qui sequitur accessatum. Sed illud melius eligitur, unde præsidatis opinio sub administratione laudatur. Respice quantis sit provincia plena nobilibus. Habes qui et bene loqui de te debeant, et derogare præsumant, quia nulla potestas est, quæ qualitatem famæ suæ de ore hominum pos-

coloborum ac penularum induat vestimenta. Cum autem vel conventus, etc., togatum eundem interesse jubemus. Nempe hic habitus est civilis, quo intra Urbem, et extra castra magistratum uti constitutum erat, cujus mentio in antiqua fori Trajani inscriptione est: Statuam poni habitu civili in foro divi Trajani pecunia publica censuit. Hæc pertinet l. 7, *Isidern*, C. de advoc. div. jud. Forn.

hinc præsidis provinciæ et comitis differentiam notare licet. Præsides enim provinciarum non erant magistratus militares. Forn.

Humanum est, ut doloris remedium sit inimici dolor: hinc vindicte solatium Callistrato, l. 23, *Capitalium*, § *Famosos*, de poenis; Apuleio, lib. III, et lib. v *Metamorph.*, ultionis solatium. Plin., lib. III, epist. 14: Diffugiunt servi, quorum magna pars comprehensa est, cæteri requiruntur; ipse paucis diebus ægre refocillatus non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Quintil. declam. 381: Nihil dulcius est ultione læsæ. Senec. I de Clement. cap. 21: Ultio duas res præstare solet, aut solatium IIII avertit ei, qui accepit injuriam, aut in reliquum securitatem. Forn.

Area, et Cassiodoro digna, et ab aliis auctoribus tractata sententia. Juvenal. satyr. 6:

Meruit quo crimine servus
Supplicium? quis testis adest? quis detulit? audi.
Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est.

l. 20, *Si vindicari*, C. De Pen. l. 5, De Pen.: Cic., pro Rosc. Amer.; Arist., Problem.: Ἐναστο; ἡμῶν μᾶλλον ἢ προδοῖτο τοῦ ἀδικούντος ἀποφασίσασαι, ὡς οὐκ ἀδικεῖ, ἢ τοῦ μὴ ἀδικούντος παραφασίσασαι, ὡς ἀδικεῖ. Quod si in alterutra partem peccandum sit, longe æquius fuerit nocentem absolvere quam damnare ac perdere innocentem. Illud quidem peccatum est, hoc vero etiam impietas. Illud quidem ex Antiphonte Stobæus, Gnomolog. cap. 44: Εἰ δέοι τι ἀνασφαιτεῖν, τὸ ἀδικῶς ἀποδοῦσαι δωτέρον, ἢ τὸ ἀδικῶς ἀποιεῖσαι, τὸ μὲν γὰρ ἀμάρτημά ἐστι, τὸ δ' ἀδικῶς ἀποιεῖναι ἀσιδήμα. Cujus sententiæ iusigne est apud Ælian. exemplum lib. Var. Hist. 14, de Ptolemæo et Bernice, etc. Forn.

Consuetudo, id est tributum, τὸ τέλος; supr. l. I, epist. 10. Theodorici Boetio rescribens: Arbitr arcæ habeat consuetudines justas. Rursus lib. III, ep. 23: Remove consuetudines abominanter inolitas. Julianus Misopogone, ἰθαμίτων εἰσφορῶν πύπτων, consuetorum vectigalium quinta. Idem, epistola ult., πρὸς τὸ εἶδος. Nam consuetudo in exactionibus et tributis maxime spectanda est, l. 13, *Quoniam*, C. Theod., de exact.; l. 23, *Ærariæ*, de annona et tribut.; C. Theod. l. 13, *Imperatores*, in fin., D. De pollicitatione et in vectigalibus.; l. 4, l. 9, *Lectio*, § *Pan.*, D. De public. Forn.

sit auferre. Contraque, fructus est, opinione prædicabili per confines ire provincias; et ibi invenire verissimam laudem, ubi non imperas potestate. Additur, quod irremuneratum non relinquimus, si te egisse probabiliter audiamus. Horre vitium, et principis mereris affectum. Voluntatem regiam in legibus habes: illis obtempera, et nostra cognosceris implere mandata.

III. FORMULA COMITIVÆ GOTHORUM PER SINGULAS PROVINCIAS.

Cum, Deo juvante, sciamus Gothos vobiscum habitare permixtos, ne qua inter consortes, ut assolet, indisciplina nasceretur, necessarium duximus illum sublimem virum, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos comitem destinare qui secundum edicta nostra inter duos Gothos litem debet amputare: si quod etiam inter Gothum et Romanum natum fuerit fortasse negotium, adhibito sibi a prudente Romano, certamen possit æquabili ratione discernere. Inter duos autem Romanos Romani audiant, quos per provincias dirigimus, cognitores, ut unicuique sua jura servantur, et sub diversitate iudicium una iustitia complectatur universos. Sic pace communi utraq̃ue nationes, Divinitate propitia, dulci otio perfruantur. Scitote autem unam nobis in omnibus æquabiliter esse charitatem; sed ille se animo nostro amplius commendare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. Non amamus aliquid incivile; scelestam superbiam cum suis detestamur auctoribus. Violentos nostra pietas execratur. In causa possint jura, non brachia. Nam cur eligant querere violenta, qui presentia probantur habere iudicia? Ideo enim emolumenta iudicibus damus, ideo tot officia diversis largitibus continemus, ut inter vos non sinamus crescere quod possit ad odium pertinere. Unum vos amplectatur vivendi votum, quibus unum esse constat imperium. Audiatur uterque populus quod amamus. Romani vobis sicut sunt possessionibus vicini, ita sint et charitate conjuncti. Vos autem, Romani, magno studio Gothos diligere debetis, qui et in pace numerosos vobis populos faciunt, et universam rempublicam per bella defendunt. Itaque destinato a nobis iudici vos convenit obedire; ut quicquid pro conservandis legibus censerit, modis omnibus impleatis; quatenus et nostro imperio, et vestræ utilitati satisfacisse videamini.

IV. FORMULA DUCATUS RHÆTIARUM

Quamvis spectabilitatis honor unus esse videatur, nec in his aliquid aliud nisi tempus soleat anteferri, tamen rerum qualitate perpensa multum his creditum

* Adhibito prudente Romano, id est jurisconsulto, qui non patietur ad arma et rixam procedere, quos possit sua jurisdictione componere, l. 13, si cujus, vers. Cur. enim, D. De usufruc. Nam, ut subjicit: in causa possint jura, non brachia; id est, vis non adhibeatur in disceptatione a litigantibus, ut apud Græcos ὁ χειρῶν νόμος, sic Latinis manus. Pompon.: Omnia manu a regibus gubernabantur l. 2, de orig. juris. Paul. 5 sent.: Qui custodiam militi prosequenti

A videtur quibus confines populi deputantur, quia non est tale pacatis regionibus jus dicere, quale suspectis gentibus assidere, ubi non tantum vitia quantum bella suspecta sunt; nec solum vox præconis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat. Rhætici namque terminata sunt Italiae, et claustra provincie. Quæ non immerito sic appellata esse judicamus, quando contra feras et agrestissimas gentes, velut quædam plagarum obstacula, disponuntur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, et transmissis jaculis sauciatur foribunda præsumptio. Sic gentilis impetus vestra venatio est, et ludo geritis quod vos [Juret, legit nos] assidue feliciter egisse sentitis. Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam indictionem ducatum tibi credimus Rhætiarum, ut milites et in pace regas, et cum eis fines nostros solemni alacritate circumeas: quia non parvam rem tibi respicis fuisse commissam, quando tranquillitatem regni nostri tua creditur sollicitudine custodiri. Ita tamen, ut milites tibi commissi vivant cum provincialibus jure civili; nec insolescat animus, qui se sentit armatum, quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare Romanis. Quos ideo constat appositos, ut intus vita felicior secunda libertate carpatur. Quapropter nostro responde iudicio, fide nobis et industria placiturus, ut nec gentiles sine discussione suscipias, nec nostros ad gentes [Gr., Cuj. et Forn., agentes] sub incuriositate transmittas. Ad necessitatem siquidem rarius venitur armorum, ubi suscepta surreptio custodiri posse sentitur. Privilegia vero dignitatis tæ nostris tibi jussionibus vindicabis.

V. b FORMULA CURÆ PALATII.

Aula nostra sicut cognoscitur peritis dispositionibus instituta, ita doctorum in ea diligens debet esse cautela: quando pulchritudo illa mirabilis, si subitode non reficitur, senectute obrepente vitatur. Hæc nostra sunt oblectamenta, potentie imperii decora facies, testimonium præconiale regnorum: hæc legis sub admiratione monstrantur; et prima fronte dominus esse creditur, quale ejus habitaculum comprobatur. Et ideo magna voluptas [Gr. et Cuj., voluntas] est prudentissimæ mentis, pulcherrima jugiter habitatione gaudere, et inter publicas curas animam festum reficere dulcedine fabricarum. Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum amplissimas in Sicilia condidisse, postquam in cavernis montium Polyphemus ab Ulyse singularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuisse translata, ut quod tantis ac talibus institutoribus inventum est, æmulatrix posteritas in

magna manu excusserint, capite puniuntur. Forn. b Sidon. Apoll. cap. 23, pag. 348. Vide que ibi dicit Savaro. Vigilius papa in epistola que exstat tom. IV Concil. pag. 164: Sed et Justinum exconsulem et cura palatii; ad cujus loci oram editor notavit legendum forte ex curia palatii. Sed fallitur; nam restituendum dico exconsulem et cura palatii. In appendice Gregor. Turon. Histor. Franc., lib. xi, cap. 8: Curam palatii gerebat. JURET.

suum commodum custodiret. Hinc est quod sublimitatem [*Juret. legis spectabilitatem*] tuam ab illa indicatione curam palatii nostri suscipere debere censemus, ut et antiqua in nitorem pristinum contineas, et nova simili antiquitate producas. Quia sicut decorum corpus uno convenit colore vestiri, ita nitor palatii similis debet per universa ^a membra diffundi. Ad quæ sic poteris idoneus inveniri, si frequenter geometram legas Euclidem; si schemata ejus, mirabili varietate descripta, in tuæ mentis contemplatione condideris; ut in hora communis famuletur tibi copiosa notitia. Archimedes quoque subtilissimus exquisitor cum Metrobio tibi semper assistant, ut ad nova reddaris paratissimus. Non enim tibi minima cura delegatur quando animum nostrum fabricandi studio cupidissimum artis tuæ ministerio probaris explere. Nam sicubi aut civitatem reficimus, aut castellorum volumus fundare novitatem, vel si construendi nobis prætorii amœnitas blandiatur, ^b te ordinante, ad oculos perducitur quod nobis cogitantibus invenitur. Decorum magistrarium, propositum omnino gloriosum, in tam longas ætates mittere, unde te debeat posteritas admirata laudare. Quidquid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum, aut æris fusor, aut camerarum rotator, aut gypsoplastes, aut ^c musivarius ignorat, te prudenter interrogat; et tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit judicium, ne possit aliquid habere confusum. Vide ergo quanta debet nosse, qui possit tantos instruere. Recipis certe bonæ dispensationis tuæ uberrimum fructum, cum tu de illorum labore laudaris, si ab eis diligenter facta monstraveris. Quapropter quidquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, ut ab opere veterum sola distet novitas fabricarum. Sed hæc possibilia facis, si dona nostra nulla cupiditate suppresseris. Efficaciter enim imperat artifice, qui cum competenti non patitur commoditate fraudari. Manus larga artium nutrit ingenia, quando qui de victu non cogitat, perficere jussa festinat. Illud quoque considera, qua gratificatione traçteris, ut ^d aurea virga decoratus, inter obsequia numerosa, ante pedes regis primus

^a Membrum ædificii pro parte domus, l. 15, Si ita, § *Idem quæri*, D. De manu testam.; l. 52, Librorum, § *Plene*, de leg. 3. Plin., lib. 11, epist. 17, Apuleius, lib. III de Asino. Cic., lib. III ad Qu. frat., epist. 1: Nec habere poterat adjuncta cubicula, et ejusmodi membra. Quare non dissimulandum est Græcos paulo angustius videri membrum *κωκίνα* exposuisse, d. § *Idem quæri*. FORN.

^b Te ordinante, te præcunte, ex tuo præscripto; formulas enim et ideas, et typos, et schemata, et ichnographias futurarum fabricarum faciebat et pingebat architectus. FORN.

^c Musivarius, a musivario opere, quod sectilibus parvisque varii coloris crustis constat, formas et imagines rerum effingens. Aelius Spartian., in Pescennio; D. Augustin., lib. XVI de Civit. Dei, c. 8; Gulliel. Philander, in Vitruvii lib. VII, c. 1, musivum interpretatur quod nunc mosaicum dicitantur, cujus artifices hic, et lib. X Cod., tit. de excu. artif., musivarii nominantur. FORN.

^d Qui in aula posteriorum imperii Rom. principum curæ palatii honore ac munere fungebantur, aurea virga decoratos incessisse tradit hoc loco Cassiodo-

videaris incedere, vel ut ipso testimonio vicinitatis nostræ agnoscamus tibi palatia commississe.

VI. ^e FORMULA COMITIVÆ FORMARUM URBS.

Quamvis Romulæ fabricæ collatæ sibi vix possint præcipiæ reperiri (quia totum ad admirationem **113** noscitur exquisitum, quod ibi cernitur e-sc fundatum), tamen interesse arbitramur quod utilitas necessaria gratificat, et quod pulchritudinis tantum causa commendat. Trajani forum vel sub assiduitate videre miraculum est. Capitolia celsa conscendere, hoc est humana ingenia superata vidisse. Sed nunquid per ea vivitur, aut corporis salus aliqua inde delectatione recreatur? ^f In formis autem Romanis utrumque præcipuum est, ut fabrica sit mirabilis, et aquarum salubritas singularis. Quod enim illuc flumina, quasi constructis [*Cor., Ga., obstrictis*] montibus perducuntur, naturales credas alveos soliditates saxorum, quando tantus impetus fluminis tot sæculis firmiter potuit sustineri. Cavati montes plerumque subruunt, meatus torrentium dissipantur; et opus illud veterum non destruitur, si industria suffragante servetur. Respiciamus certe aquarum copia quantum Romanis mœnibus præstat ornatum. Nam thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quedam æquora non haberet? Currit aqua virgo sub delectatione purissima; quæ ideo sic appellata creditur, quod nullis sordibus polluat. Nam cum aliæ pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aerem perpetuo serenum ^g urissime labens un ^a mentitur. Quis possit talia sermonibus idoneis explicare? Claudiam per tantam fastigii molem sic ad Aventinæ caput esse perductam, ut cum ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum quasi imam vallam irrigare videatur. Ægyptius Nilus certis temporibus crescens per campos jacentes superducto diluvio aere sereno turbulentus exæstuat; sed quanto pulchrius est, Claudiam Romanam per tot siccas montium summitates lavacris ac domibus liquores purissimos fistularum uberibus emisisse; et ita æqualiter fluere, ut nunquam se possit desiderata subducere? Ille

rus. Petr. Fabr. Agon. lib. i; Jomes, lib. 1, cap. 3. JUR.

^e Comitivæ formarum Urbis, id est aquæductum. De eo dicitur qui curator ædificii præfector, unde deformitas ædificiorum et deformes ruinæ. Sueton. in Nerone: Deformitate veterum ædificiorum offensus, et angustiis flexurisque viarum; l. 22, *Lex quæ tutoris*, C. De admin. tut.; l. 1, D. De tign. injuncto; l. 7, *Præses*, de off. præses. Cassiod., supra, lib. III, ep. 29, in fin.: Ne inter tot decora mœnium deformis appareat ruina saxorum. Et in pragmatica Justiniani sanctione, quæ veteri Juliani Novellarum conversioni additur: Reparationi formarum, etc. Sic et *idæ*; Harnenopulo ædificium est, libro II *Επεροπ.* FORN.

^f Formæ aquarum, lib. 17 de aquæduct. Cod. l. 11, Ubi male Alciat. *formarum*: Formæ enim aquæductum extructionem ædificiorumque significant. L. 27, *Si pendentes*, § *Si quid cloucarit*, D. De usufr.; leg. 41. Idem Julianus, vulgo l. 38, *Cum servus*, § *Idem vult*, vers. *Hæres*, de leg. 1, pro aquæ forma. FORN. — *In formis*. In constitutionibus principum legitur formas aquarum, ut l. 1, C. De aquæd., nov. 7, de mand. præcip. Bross.

enim dum recedit, limus est; dum venit insperate, A diluuium. Quis ergo famosum Nilum Urbis nostræ fluminibus non æstimet esse superatum? Quando ille incolas suos aut veniendo terret, aut recedendo destituit. Verum hæc non superflua commemoratione narravimus, ut possis advertere qualis a te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. Qua de re per indictionem illam comitivam tibi formarum sub magna deliberatione credidimus, ut summo studio nitaris efficere quod tantis ac talibus rebus videris expedire. In primis noxias^a arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemus radicibus amputari, quia nulla læsio removetur, cujus origo non tollitur. Si quid autem conficiente senio fuerit demolitum, pervigili celeritate [ed., *Niv. et Ga.*, claritate] B reparetur, ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendii. Ductus aquæ fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaveris; tantumque apud nos proficis, quantum te illi studuisse [*Cor.*, *Niv. et Ga.*, studiose] probaveris. Agat ergo periticia fidesque tua, et constructio fabricæ illibata permaneat, et aquæ distributio nulla se custodum venalitate subducat.

VII. FORMULA PRÆFECTI VIGILUM URBIS ROMÆ.

Quamvis nomen tuum^b ad civitatis te vigilias debeat excitare, ut possis implere quod diceris; tamen providentiæ nostræ solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum deligimus, ad parendum quoque suaviter invitemus. Quid est tibi pulchrius quam in illa Urbe operam navanter impendere, diligentia tuæ C ubi tales testes videntur assistere? Cautela quidem tua, mox ut adhibita fuerit, per patriciorum et consulum ora discurrit: vix te contigit aliquid solliciti facere, et audis proceres cum admiratione laudare. Mediocre dignitatem regis, et in summa opinione versaris. Custos Romanæ civitatis diceris, quando eam ab intestino hoste defendis. Quapropter circa fures sollicitus esto; quos etsi tibi leges punire minime præcipiunt, tamen eos indagandi licentiam contulerunt; credo ut quamvis essent raptores detestabiles, tamen, quia dicebantur Romani, majori eos subderent dignitati. Utere igitur per indictionem illam præfecturæ vigilum dignitate. Horror tibi poenarum ademptus est, non potestas; nam lex a quo voluit malos capi, ipsum censuit plus timeri. Eris securitas soporantium, munimen domorum, tutela claustrorum, discussor obscurus, arbiter silentiosus, cui fallere insidiantes fas est, et decipere gloria. Actus tuus venatio nocturna est, quæ miro modo si non cernitur, tunc timetur [A iii, tenetur]. Furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris quos omnibus illudere posse cognoscis. Præstigiū genus est quod agitis, ut latronum

^a Arbores quæ inferunt fabricar. ruinas. Arboreis ædificiis noxia, l. 1, C. *De interd.*; lib. II, epist. 39. FORN.

^b Præfecti vigilum nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi evenierit culmini tuæ potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur, l. *Præfecti*, C. *De off. præf. vigil.* Ideo dicitur obscurus iudex, ar-

versutias irretire possitis. Facilius enim æstimamus sphingis ænigmata comprehendere potuisse, quam raptoris fugacem præsentiam reperire. Ille circumspectus ad omnia, instabilis ad ventura, trepidus ad insidias, quemadmodum potest capi, qui more venti nullo loco cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis avibus: nox tibi pandat aspectus; et sicut illæ reperiunt in obscuris cibum, ita tu possis invenire præconium. Esto nunc ad injuncta sollicitus. Venalitas tibi non adimat quod concedit industria. Nam licet hæc sub profunda caligine videantur geri, nullus tamen actus est qui possit abscondi. Privilegia quoque tua vel officii deputati, ex nostra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis, quia necesse est in tam magna civitate per diversos iudices agi quod ab uno non potest explicari.

114 VIII. FORMULA PRÆFECTI VIGILUM URBIS RAVEN- NATIS.

Quamvis dignitate magni nominis prima fronte decoreris (quia non potuit antiquorum prudentia summa imaque simili appellatione censere, ne splendorem quem summis dabat alterius vilitate pollueret), tamen hinc intelligitur quid sentire majorum potuisset auctoritas, quando præfectos vigilibus appellare voluere, qui pro generali quiete discurrunt. Tibi enim commissa est fortunarum securitas, civitatis ornatus, utilitas omnium; scilicet ut circa domesticos grassatores bellum pacatum gereres, si quem civium lædendum esse sentire. Custodi fortunas omnium. Securus somnus te vigilante carpitur, et molestia nulla sentitur. In pace positus sumis de nocturno fure C victorias. Tuis laureis mane civitas defensa lætatur; quæ dum captos respicit, tunc se occulto hoste carnis cognoscit. Quotidie triumphas, si bene vigilas. Et cum rara sit gloria bellici certaminis, tibi jugiter latronibus famulatur inventis. O ducatum nimia civium affectione susceptum! Assumes prædones inquirere quos per se dominus non valet invenire; et duplici ratione beneficis aut futura furta prohibes, aut commissa concludis. Nonne ista quædam est ineffabilis gratia civitatis, unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire? Merito tibi gloriosum nomen præfecti prudens antiquitas deputavit, quia istud facere non poterat, nisi qui cives a suis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non parvo constat munere sublevatum: quando et ipsis momenti jura dilatata sunt, qui pro securitate civium militare noscuntur^c. Quæ cum ita sint, præfecturam tibi vigilum per illam indictionem, delectati tua opinione, concedimus; ita ut et curam hujus dignitatis et privilegia tibi competentia modis omnibus exsequaris. Sed quamvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus, tamen quia de effusione humani san-

biter silentiosus, incendiariorum et furum indagator. Eleganter auctor, furta eum facere in furibus, dum illos noctu circumvenit. Harmenop., tit. de dignitat., § 3, refert officium præfecti vigilum ad incendia arceda institutum, et de incendiariis, effractoribus, furibus et receptatoribus cognoscere. Bross.

^c Hunc locum explicat Cuj., in Paratit. Cod. 188, lib. VIII, tit. 5.

guinis agitur, nil subitum aut indeliberatum jubemus assumi. Modestiam sequere, qui damnas audaciam; continentiam dilige, qui furta cōdemnas. Ad gesta perducti audiantur aliquid pro salute dicituri, quoniam nam quilibet non discutitur, justitia non putatur. Convictis vero atque confessis, quæ sunt decreta serventur; quando crudele nil efficit, qui sequitur leges.

IX. FORMULA COMITIVÆ PORTUS URBS ROMÆ.

Deliciosa magis quam laboriosa militia est, in portu Romano comitivæ gerere dignitatem. Illic enim copiosus navium prospectatur adventus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum diversarum provinciarum merce transmittit, et inter tot spectacula dulcium rerum commodum tuum est, venientes evasisse periculum. His primum faucibus Romanæ deliciæ sentiuntur, et undis Tiberibus quasi per alveum vadunt, quæ ad commercia civitatis ascendunt. Bene inventa dignitas, quæ copias videtur ornare Romanas. Nam quid elegantius potest agi quam unde probatur populus ille satiari? O inventa majorum! O exquisita prudentum! ut quia longius a littore Roma videbatur posita, inde magis esse inciperet, ubi decorum ingressum navium possideret. Duo quippe Tiberini alvei meatus ornatissimas civitates^a, tanquam duo lumina susceperunt, ne vacaret a gratia quod tantæ urbi ministrabat expensas. Eximia ergo res tibi committitur, si moderate peragatur. Tu copiam facis, dum ingredientiæ juste tractaveris. Avara manus portum claudit; et cum digitos attrahit, navium simul vela concludit. Merito enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ sibi dispendiosa esse cognoscunt. Quapropter adversus ibi ventus est, immoderata præsumptio. Nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. Unusquisque pro solemnitate commonitus offerat voluntarium munus. Xenia sunt enim ista, non debita. A paucis accipit qui nimium querit; et sibi ipsi mittit [Gr. et Cuj., ipse vult mitti] vitæ munera, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura præcipua non solum te abstinere, verum etiam cohibere præsumptivæ manus; quia non est leve in illa ubertate delinquere, quam decet cunctos indesinenter optare. Quocirca per indictionem illam comitivæ portus te honore decoramus; ut sicut dignitas dulces delicias administrat, ita et tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

X. FORMULA TRIBUNI VOLUPTATUM.

Quamvis^b artes ludicræ [Am; lubricæ] honestis moribus sint remotæ, et histrionum vita vaga videat

^a Sollet Portum et Ostiam. Jun.

^b Sic artes ludicræ vocat lib. ultim. Cod. Theod., de Majuma, pag. 469. Idem nævus apud Isidorum, Etym. lib. xviii, cap. 16, ubi de spectaculis loquens: Hæc et lubrica, ait, nuncupat, quod in ludis gerantur aut in scenis; corrige et pone hæc et ludicra. Columella, in præfat. lib. 1 de Re rustica, pag. 4: Nam sine ludicris artibus, etc. Sic Cornel. Tacitus, lib. xv Ann.: Et circense ludicrum egebat. Et Val. Max., lib. ii, cap. 4, de Spect., exempl. 4; Amnian. Marc., lib. xiv, pag. 19 et 21; Salsianus, de Gubern. Dei, Et infra, hac formula 10, vocat ludicram administratio-

tur effertur posse licentia, tamen moderatrix providit antiquitas ut in totum non effluerent; cum et ipsæ judicem sustinerent. Administranda est eadem sub quadam disciplina exhibitio voluptatum. Teneat senicos si tibi verus, vel umbratilis ordo iudicii. Temperentur et hæc legum qualitate negotia, quasi honestas impetet inhonestis; et quibusdam regulis vivant, qui viam rectæ conversationis ignorant. Student enim illi non tantum jucunditati suæ, quantum alienæ lætitiæ; et conditione perversa cum dominatum suis corporibus tradunt; servire potius animas compulerunt. Dignum fuit ergo moderatorem suscipere, qui se nesciunt juridica conversatione [Gr., Cuj., Niv., Ga., moderatone] tractare. Locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor est positus. Nam sicut illi ætates teneras adhibita cautela custodiunt, sic a te voluptates servidæ impensa maturitate frenandæ sunt. Age bonis institutis quod nimia prudentia constat hivenisse majores. Leve desiderium, etsi verecundia non cohibet, districtio pronuntiata modificet. Agantur spectacula suis consuetudinibus ordinata, quia nec illi possunt invenire gratiam, nisi imitati fuerint aliquam disciplinam. Quapropter^c 115 tribunal te voluptatum per illam indictionem nostra facit electio, ut omnia sic agas, quemadmodum tibi vota civitatis adjungas: ne quod ad lætitiæ constat inventum, tuis temporibus ad culpas videatur fuisse transmissum. Cum fama diminutis salva tua opinione versare. Castitatem dilige, cui subjacent prostitutæ; ut magna laude dicatur: Virtutibus studuit, qui voluptatibus misceretur. Optamus enim ut per ludicram administrationem ad seriam pervenias dignitatem.

XI. FORMULA DEFENSORIS CUJUSLIBET CIVITATIS.

Si ad cujuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui consilio et gravitate laudetur, quanto præstantior esse debet, qui suscipit negotia civitatis? Nam si periculum est unum decipere, quod erit imparem tantorum iudicio exstitisse? Causa enim multorum bene acta nobilitat, quando totum bono proposito agere creditur, qui generalibus desideriis adesse sentitur. Defensorem te itaque illius civitatis per indictionem illam civium tuorum supplicatione permota, nostra concedit auctoritas, ut nil venale, nil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Commercium civibus secundum temporum qualitatem æquabili moderatione dispone. Definita serva quæ jussuris, quia non est labor vendendi summas includere, nisi statuta pretia castissime custodire. Imples enim

nem. Junet. Hac de re tractat Petr. Fab. Agon. lib. 1, cap. 1.

^c Hinc constat Romæ fuisse tribunal voluptatum, quod et reperio in l. ult. C. Theod., tit. de scenic., Diogenianum voluptatum tribunal nuncupari. Nescio an hoc recte accomodari possit quod à Suetonio scribitur in Vita Tiberii, cap. 42, Tiberium scilicet novum instituisse officium a voluptatibus, præposito equite Romano T. Caesonio Prisco. L. 1, C. De expensis ludorum; l. 5 C. Theod., de scenic.; l. 29 et 32 C. Theod., de prætoribus. Brass.

revera boni defensoris officium, si cives tuos nec legibus patiaris opprimi, nec charitate consumi.

XII. FORMULA CURATORIS CIVITATIS.

Quamvis per se honorabilis habeatur, qui vel minimam sollicitudinem civitati propriae videtur impendere, et inter suos magna reverentia perfruatur, qui cives se amare professus est, tamen indubitatus honor est, qui nostra electione confertur, quia praeditus bonis institutis creditur, cui aliquid principis auctoritate delegatur. Et ideo ab indictione illa illius civitatis curam ad te volumus pertinere, ut laudabiles ordines curiae sapienter gubernes; moderata pretia ab ipsis quorum interest facias custodiri. Non sit merces in potestate sola vendentium, aequabilitas grata custodiatur in omnibus. Opulentissima siquidem et hinc gratia civium colligitur, si pretia sub moderatione serventur; ut vere curatoris impleas officium, cum tibi sollicitudo fuerit de utilitate cunctorum. ^a Consuetudines autem tibi ex nostra auctoritate defende; *quas in eodem loco tuas comitat habuisse majores.*

XIII. FORMULA COMITIVAE ROMANAE.

Si clamis domibus ac munitis insidari solet nequissimum votum, quanto magis in Romana civitate videtur illici, qui in plateis pretiosum reperit quod possit auferri? Nam quidam populus copiosissimus statuarum, groes etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautela servandi, quali et cura videntur affari; ubi, si esset humanis rebus ulla consideratio, Romanam pulchritudinem non vigilas, sed sola deberet reverentia custodire. Quid dicamus marmora metallis et arte pretiosa; quae si vacet eripere, rara manus est quae possit a talibus abstinere? Ibi sunt exposita, quae facere potuerunt divitiae generales et labor mundi. Quem inter ista deceat esse negligentem? Quis in causa tali patitur esse venalis, quando gravissimum damnum potest fieri in pulchritudine singulari? Quare per indictionem illam comitivae Romanae cum privilegiis et justis commedis suis tibi concedimus dignitatem; ut fidei studio magnoque nisu queras improbas manus, et insidiantes aut privatorum fortunis aut mœnibus, ad tuum facias venire iudicium; et, rei veritate discussa, congruam subeant de legibus ultionem. Quia iuste tales persequitur publicus dolor, qui decorem veterum sciant detractione membrorum, faciuntque illa in monumentis publicis, quae debent pati. Officium tuum et milites consuetos noctibus potius invigillare compellere; in die autem civitas seipsa custodit. Vigilans enim studio non indiget alieno. Furta quidem persuadent: sed tunc praesumptus facile capitur, cum custos minime supervenire sentitur. Statuae nec in toto mutae sunt: quando a furibus percussae, custodes videntur tinnitibus admonere. Proinde diligentiam tuam devotione laudabilem sentiamus, ut cui nunc laboriosos fastes infingimus, securus honores postea conferamus.

^a Consuetudines. Alias vectigalia et tributa, hic pro annonis; quin etiam in formula ad commendandos comiti principes, utrumque conjunctum, annonis et

XIV. FORMULA COMITIVAE RAVENNATIS.

Si aestimanda est dignitas ex labore, si laudabilis sollicitudo actuum publicorum parit gratiam liberaliter servienti, summa gratificatione locus tuus habendus est, qui suis necessitatibus probatur adhaerere nostris ordinatibus tarditatem. Quis enim haec sciat quantum copiam navium leviter procuras admonitis? A dignitatibus **116** palatii hauri vix in electionibus scribitur, et jam a te summa celeritate completur. Nam inter dimissorum festinationes anxias vix sufficit alter advertere quod te vivaciter contingit implere. Negotiatorum operas consuetas nec nimias exigas nec venalitate derelinquas. Sit modus qui non potest gravare laborantes, ut cum res querelosas sine querimoniis egeris, majora de nostro examine merearis. Proinde comitivam Ravennatam per illam indictionem tibi serenitas nostra concedit, ut dignitatis tuae privilegia subeas et labores. Officium tuum aequalitatis consideratione moderare. Semper enim est praestandi et laedendi causas invenit, qui publicis actionibus adhibetur. Sed quantum administratio tua inter mediocres agitur, tanta debet aequalitate trutinari, quia illum potius expedit tenere mensuram, qui defectam noscitur gubernare substantiam. Idonei damna vix sentiunt, tenues autem levi dispendio vulnerantur, quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.

XV. FORMULA AD PRAEFECTUM URBS DE ARGENTETO PUBLICORUM.

Romanae fabricae decus convenit peritum habere custodem, ut illa mirabilis silva moenium diligentia subveniente servetur, et moderna facies operis affabris [*Jur.*; *fute*, *affabr*] dispositionibus construat. Hoc enim studio largitas nostra concedit, ut et facta veterum excelsis defectibus innovemus, et nova virtutis gloria vestiamus. Proinde istam illustris *mag* gultudo tua Romanis artibus ab ista indictione datum architectum esse cognoscat: Et quia *scis* commoda studia constat artium nutrienda, ad eum volumus pertinere quicquid decessores ejus constat rationabiliter consecutos. Videbit profecto meliora quam legit, pulchriora quam cogitare potuit; statuas istas auctororum suorum, scilicet, adhuc signa retinentes; ut quandiu laudabilem personarum optibus superet, et tandiu et similitudinem vivae substantiae imago corporis custodiret: conspiciet expressas in aere venas, nisu quosdam musculos tumentes, nervos quasi gradu tensos, et sic hominem fuscum in diversis similitudines, ut credas potius esse generatum. Has primum Thusci in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas pene parem populum Urbis dedit quam natura procreavit. Mirabitur formis equis signa etiam inesse fervoris. Crispatis enim naribus, ac rotundis constrictis membris, auribus remulsis, credet forsitan cursus appetere, cum se metalla noverit non movere. Quid dicamus columnarum junocam pro-

consuetudinibus scriptum est. Form. hujus libri 25, sub lineam. Form.

ceritatem? Moles illas sublimissimas fabricarum, A quasi quibusdam erectis hastilibus contineri, et substantiæ qualitate concavis canalibus excavatas, ut magis ipsas æstimes fuisse transfusas, ceris iudices factum, quod metallis durissimis videas expolitur, marmorum juncturas venas dicas esse genitales; ubi dum falluntur oculi, laus probatur crevisse miraculis. Ferunt prisci sæculi narratores fabricarum a septem tantum terris attributa miracula: Ephesi Dianæ templum; regis Mausoli pulcherrimum monumentum, a quo et mausolea dicta sunt; Rhodi solis æneum signum, quod colossus vocatur; Jovis Olympici simulacrum, quod Phidias primus artificum summa elegantia ebo-re auroque formavit; Cyri Medorum regis domus, quam Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit; Babylonis muri, quos Semiramis regina B latere cocto, sulphure ferroque construxit; pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consu-mens, ultra constructionis spatia nulla parte respicitur. Sed quis illa ulterius præcipua putabit, cum in una Urbe tot stupenda conspexerit? Habuerunt ho-norem, quia præcesserunt tempore, et in rudi sæculo quidquid emersisset novum, per ora hominum jure ferebatur eximium. Nunc autem potest esse veridicum, si universa Roma dicatur esse miraculum. Quapropter talia virum peritissimum suscipere decet, ne inter illa nimis ingeniosa priscorum ipse videatur esse metallicus; et intelligere non possit, quæ in illis arti-fex antiquitas, ut sentirentur, effecit. Et ideo det ope-ram libris antiquorum, instructionibus vacet, ne quid ab illis sciat minus in quorum locum cognoscitur subrogatus.

XVI. FORMULA COMITIVÆ INSULÆ CURRITANÆ ET CELSINÆ.

Constat plerumque bene posse agi, ubi non de-fuerit persona monitoris. Omnia enim sibi priore confusa sunt; et dum unusquisque secundum volun-tatem suam cogitat vivere, regulam cognoscitur omittere disciplinæ. Itaque antiquæ consuetudinis morem secuti, Curritanæ et Celsinæ insulis te judi-cem per illam indictionem nostra cedit auctoritas. Justum est enim ut qui a reliquorum hominum sunt conversatione divisi, ad habitationes eorum vadat qui eos probabili ratione componat, ne quædam sit necessitas injustitiæ communes actus longe positos ignorasse. Habetis igitur, supradicti, qui inter vos emergentes causas et audire debeat, et finire. Et si quid etiam fuerit a nostra pietate decretum, eodem commonente, peragite; quia erroribus locus tollitur, quando vobis cui debeatis obedire declaratur. Quem credimus ita bonis actibus studere, ut augmenta no-stræ gratiæ possit accipere. Necesse est enim ut a nobis remunerationem sumat, si vobis quæ sunt profutura disponat.

XVII. FORMULA DE PRÆPOSITO CALCIS.

Gloriosum opus est servienti unde Romana civitas probatur ornari, dum tantum quis apud nos proficit

quantum prodesse Urbi proprio labore constiterit. Dubium non est coctilem calcem, quæ est nivibus concolor, spongiis levior, instrumentum esse maxi-mum fabricarum. Hæc quantum ignis adustione sol-vitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: pe-tra solubilis, saxea mollities, arenarius lapis, qui tunc potius accenditur, quando aquis copiosissimis irrigatur; sine quo nec saxa fixa sunt, nec arenarum minuta solidantur. Et ideo majus studium meretur accipere, quod primum locum in Romanis 117 mœnibus no-scitur obtinere. Quocirca industriam tuam, multorum sermone celebratam, ad coctionem distributionem-que calcis ab indictione illa nostra præponit aucto-ritas, ut tam publicis quam privatis fabricis abunde procurata sufficiat; et ad ædificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum esse quod quæritur. Privilegia vero loci tui nostris jussionibus rationabiliter vindicabis, ut majora mereri possis, si bene tibi delegata compleveris.

XVIII. FORMULA DE ARMORUM FACTORIBUS.

Considera quod suscipis, et intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene construere, est salutem velle omnium custodire: quia prima facie ipsis terretur inimicus, et incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere. Atque ideo ab indictione illa militibus te et fabris armorum, invi-tati morum tuorum opinione, præfecimus, ut tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere posse cognoscis. Securitas te nostræ non inducat absentis. C Quidquid feceris nos videmus, qui usu ipso subtilis-simæ perquisitionis et errores artificum possumus prima fronte reprehendere [*Cor., Gam., deprehen-dere*], et laudabiliter operata judicare. Vide ergo qua diligentia, quo studio sit faciendum quod ad nostrum venturum constat examen. Age itaque ut nulla te venalitas, nulla culpa demergat, quia veniale esse non potest quod in tali causa delin-quitur, ne inde puniaris de qua parte peccaveris. Opus quod mortem generat et salutem, interi-tus peccantium, custodia bonorum, contra im-probos necessarium semper auxilium. Hoc primum Phoroneus Junoni dicitur obtulisse, ut inventum suum numinis, ut putabat, auspicio consecraret. Hæc in bello necessaria, in pace decora sunt. Hæc D denique imbecilles fragilesque mortales cunctis bel-luis efficiunt fortiores.

XIX. FORMULA AD PRÆFECTUM PRÆTORIO DE ARMORUM FACTORIBUS.

Multorum insinuatione comperimus illum probis moribus institutum commissa sibi posse fideliter ex pedire. Idcirco illustris magnitudo vestra nos eum elegisse cognoscat, ut et militibus præsit secundum morem pristinum, et artificibus jubere possit armo-rum; quatenus consuetudines suas sic eleganter adimpleant, ut nulla in eis inveniri possit offensio. Quia licet ubique culpa lædat, hic tamen graviter per-

*De Olympii Jovis agno et fanis, vide Petr. Fabr. Agon. lib. 1. Brass.

cutit, si bellorum instrumenta neglexerit. Proditionis quippe instar est, exercitui subtrahere quod eum constat armare. Quibus consuetudines suas providentia vestra deputabit; ut dum illis victualium lex [Cuj., Niv., ex victualium summa] tollitur, necessaria vivacius exigantur.

XX. FORMULA BINORUM ET TERNORUM SI PER JUDICEM AGANTUR.

Ad genium dignitatis tuæ credimus pertinere, si competentia tibi videamur injungere: quia tanto quis gravior redditur, quanto parendi causas amplius suscepisse monstratur. Et ideo a binorum et ternorum titulos, quos a provincialibus exigere prisca decrevit auctoritas, per illam indictionem, officio tuo procurante, ad scrinia comitis sacrarum largitionum transmittere maturabis; ita ut omnis quantitas intra cal. Martiarum diem solemniter impleatur, ne de proprio reddere cogaris quod procurare neglexeris. Tuam enim tetigisset injuriam, si alter eos titulos videretur exigere quos ad te præceperunt leges sanctissimæ pertinere.

XXI. FORMULA BINORUM ET TERNORUM, SI PER OFFICIUM AGANTUR.

Quamvis prisca consuetudo binorum et ternorum exactionem ad te jusserit pertinere; tamen, ne te multiplex occupatio prægravaret, et impedimenta tibi faceret sollicitudo geminata, illum et illum scribarios officii nostri duximus destinandos, ut tibi officioque tuo debeant imminere; quatenus cum eorum solatio intra cal. Martiarum diem ad illustrem virum illum comitem sacrarum largitionum solemnibus quantitas deferatur, ne opinionis publicæ reus efficiaris, si largitiones sacras per moram aliquam putaveris esse tardandas. Ita ut te excipiendum esse non æstimes, quem nos credidimus adjuvandum. Nam si quid minus fuerit quam oportebat illatum, de tuis hoc noveris facultatibus eruendum.

XXII. FORMULA COMMONITORII ILLI ET ILLI SCRIBARIIS.

Non dubitamus esse gratissimum, quando quis commonetur officium implere susceptum, quia illud est potius grave, si miles vivat otiose, cui quæstus est actio sua: honor, principalis injunctio. Similis enim disincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. Quapropter per indictionem illam ad illam vos provinciam jubemus accedere; ut cum iudice, vel ejus officio, intra diem cal. Martiarum, quæ de binis et ternis quantitas solemniter postulatur, ad comitis sacrarum largitionum scrinia, postposita dilatione, dirigatis: sic tamen, ut nec serarium nostrum aliquid minus a consuetudine percipiat, nec

A possessor supra modum possessionis exsolvat. Et non dubitetis commotionis nostræ vos periculum sustinere, si quid actum contra priscum ordinem poterimus agnoscere.

118 XXIII. FORMULA VICARI PORTUS.

Beneficia nostra gratiæ tuæ specialiter damus, si te agere commissa rationabiliter approbemus. Nec enim irremuneratus jaces, si et populos peregrinos prudenter excipias, et nostrorum commercia moderata æqualitate componas. Nam licet ubique necessaria sit prudentia, in hac potius actione videtur accommoda, quando inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodita. Quapropter arte placandi sunt qui mores afferunt simillimos ventis; quorum nisi prius animi temperentur, in contemptum maximum nativa facilitate prosiliunt. Qua de re modestiæ tuæ fama provocati, curas illius portus per illam indictionem te habere censemus, ut omnia ad tuum titulum pertinentia sic agas, quemadmodum ad meliora pervenias. In parvis enim discitur, cui potiora præstentur.

XXIV. FORMULA PRINCIPIS DALMATIARUM.

Magna inter collegas suos prærogativa decoratur, quisquis gerit militiam nomine principatus. Cognoscitur enim agere locum primum: quando in rebus humanis magna pars nominum [Atii, hominum] asserit excellentiam dignitatum. Hoc etiam tui loci probatur exemplo, sine quo nec secretarii præstatur accessus, nec postulationis [Grul. et Cuj., osculationis] pompa peragitur; totusque ille iudicii genius ita tibi legibus probatur creditus, ut sine te nequeat esse perfectus. Comiti quidem provincialium potestas data est, sed tibi iudex ipse commissus est. Tu vitem [Atii, vitam] tenes improbis minantem; tu disciplinam inter jura custodis; tibi insolentiam perorantis fas est discingere, quam præsul non licet vindicare: gesta quinetiam totius actus te subscribente complentur; et consensus tuus quæritur, postquam voluntas iudicis explicatur. Age, ut qui talibus præponeris, ea implere merito sentiaris. Itaque per indictionem illam, ad illam te provinciam jubemus excurrere; ut mixtus iudicis officio competentia loco tuo peragas; et qui princeps a nobis egrederis, nullis vilitatibus accuseris. Reverentissimum enim te omnibus facis, si quod de nomine tuo creditur et in moribus sentiat.

XXV. FORMULA AD COMMENDANDOS COMITI PRINCIPES.

Invitat nos consuetudo solemnibus, et vobis ornatum officii dirigere, et pristinos ordines excubantium

^a De exactione binorum et ternorum, supra, lib. III, epist. 8, et infra, duab. seq. formulis. FORN.

^b Vincentius Lirinensis adversus profanas: Oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse sufficit. Eodem verbo utitur Augustinus epist. 129 et 158. Symmachus pro eodem monitorium usurpat. For. ad lib. IV, tit. 4, l. 1.

^c Legendum vitem tenes. Sic enim centurionum

militarium. Vitis legitur pro indicio potestatis, eamque illi gestabant, de qua D. in tit. de re militari; Juvenal., satyr. 7; Plinius, lib. XIV, cap. 1. Spartianus in Adriano: Vitem nulli nisi robusto et bonæ faniæ dedit. Vide Euseb. Histor. Eccles. lib. VII, cap. 14. JUR. Vide etiam Pithæum, subcis. lib. 1, cap. 15.

custodire. Nostra enim laus est, si vos Romana militia comitetur, quando talibus ministris potestis agere quod videtur priscis sanctionibus convenire. Sic enim Gothos nostros, Deo juvante, produximus, ut et armis sint instructi, et æquitate compositi. Hoc est quod ~~aliqua gentes habere non possunt~~; hoc est quod vos efficit singulares, si, assueti bellis, videamini legibus vivere cum Romanis. Quapropter ex officio nostro illum atque illum ad vos credimus esse dirigendos; ut, secundum priscam consuetudinem, qui tuis iussionibus obsecundant, eos rationabili debeant antiquitate moderari. Qui gratiam tuam in conservandis annoniis et consuetudinibus suis ex nostra iussione præstabis. Debet enim a te diligi, qui a nobis meriti destinari.

XXVI. FORMULA COMITIVÆ DIVERSARUM CIVITATUM.

Sæculi hujus honor humanæ mentis est manifesta probatio, quia libertas animi voluntatem propriam semper ostendit, dum se contempnit occulere, qui sibi alios cognoverit subjacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio est, quæ arbitrium profectionis suæ intra terminum moderationis includit; et sic peragit dignitatis præcipuum spatium, ut universalis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum, iudices, ad blanda descendite. Laboriosum quidem, sed non est impossibile iustitiam suadere mortalibus: quam ita cunctiorum sensibus beneficium Divinitatis attribuit, ut et qui nesciunt jura, rationem tamen veritatis agnoscant. Necessè est enim ut quod a natura conceditur, submonente iterum eadem suaviter studiat. Et ideo non laboreis populis imponere quod eis constat ex propria voluntate sentire. Facile enim sequuntur vestigia verbi alieni, qui se posse credunt monitore compelli. Propterea per illam indictionem in illa civitate comitivæ honorem secundi ordinis tibi, propitia Divinitate, largimur, ut et cives commissos æquitate regas, et publicarum ordinationum iussiones constanter adimpleas, quatenus tibi meliora præstemus, quando te probabiliter egisse præsentia sentiemus.

XXVII. FORMULA HONORUM PRAECEPTORUM ET CURIAE LIBUS.

Utile est tantum semper eligere, cui reliqui debeant obedire; quia si voluntas diversorum vaga relinquitur, confusio, culparum amica, generatur. Itaque civitatis vestrae comitivam per indictionem illam nos illi largitos fuisse noveritis, cui saluberrimam a patientiam commodate, ut causis vestris seriatim remedium, et iussionibus publicis procuret effectum: scituri quod si quis se probabiliter devotione tractaverit, similia de nostris sensibus haud irritè postulat.

XXVIII. FORMULA PRINCIPIS MILITUM COMITIVÆ.

Gratum vobis esse credimus, quando militum nostram iudices destinamus: quia tunc omnes nostros

agitis, quoties vobis non defuerit præsentia iudicantis. Relativa ista intellectui sunt nomina: si præsumam ademeris, militem non relinquis; apparet enim tollitur, quoties qui jubere poterat abrogatur. Vobis ergo aptum credimus [Gr. et Cuj., altum cedimus], dum ad vos dirigimus dignitates, et tandem vos militare facimus, donec iudices destinamus; nec istud laque credatis beneficium, ut cum vos scitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per indictionem illam illum comitam militum vestre cognoscite destinatum. Quem ita acturum esse palam tam in causis publicis quam privatis, ut eum laus optata comitetur. Qui devotionem iustissimam commendantes, his qui vobis præceperit solemniter obedite, quia reverentiam nostram honoratam esse credimus, si bene habito nostros iudices sentiamus.

XXIX. FORMULA DE CUSTODIENDIS PORTIS CIVITATIS.

Nullatenus de ejus fide dubitatur qui ad custodiam civitatis eligitur, quia probate conscientiam constat esse credendum qui fuerit pro sequitate multorum. Atque ideo curam portæ illius civitatis nostra tibi auctoritate concedimus, ut improborum non pateat adventibus, et bonorum non retardet accessus. Nam si porta semper obserata sit, instar est carceris; si iterum jugiter pandatur, murorum nil prodest habere munimenta. Sit ergo utrumque moderatum, ut et custodiæ nocturnæ satisfacias, et incompetenter eam claudere non præsumas. Eris nimirum via civium, et ingressus mercium singularum, amicus simul copiam quam optas intrare. Stude ergo cum alimoniis invitare venientes. Non tibi quod despiciatur est creditum. Quibusdam faucibus civitatis præponeris, qui ingredientibus victualibus præesse monstraris. Quod te oportet sine querela perficere, ut in parvis agnoscere possimus, cui majora credere debeamus.

XXX. FORMULA TRIBUNATUS PROVINCiarUM.

Æquali convenit ut unusquisque ad fructum militis emense tempore debeat pervenire, et laboris recipiat premium pro compensatione meritorum. Unde quia priscam consuetudinem ratio persuadet ut a nobis debeat designari, qui a vobis tribunus esse mereatur; ideo hac auctoritate concessimus, ut ille quem locus videtur exposcere, vobis in supradicta honore præsideat; quatenus cum ad tempus venerit constitutum, optate honore patiat. Divina quæ ista iudicia, non humana, ut quem superna ad tempus debitum voluerint perducere, merito videatur et laboris sui premia accipisse. Excepciones quarum igitur competentia privilegia consequatur, quia nullum emolumentum concessa fraudari desideramus. quem sine culpa ad primatum venire cognoscimus. Quapropter illi, pro utilitate publica disponenti, modis omnibus obedite: quoniam potestatem [Cuj. Cor., Niv. et Gam., artem] iudicis habere potest, quando ab ipsis requiritur, si quid a vobis insolentias excedatur.

* L. 1 Cod., Qui pro sua jurisd. et supra lib. III, epist. 11. Forn.

XXXII. FORMULA PRINCIPATUS URBS ROMÆ.

Cum in urbe Roma plurima fieri censeamus, et necesse sit tibi potestatem esse comitiaci officii, ut utilitates publicæ videantur impleri, nostro more prospeximus, ut quia principem cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum vicarii nomine in urbe Romana solemniter debeas continere; quatenus et ille primatus sui laboribus proficiatur, et tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam comitiacorum ad comitatum judicaveris esse dirigendos; consulens obsequio nostro, tuo subiacent arbitrio. Eos autem quos retinendos putaveris, indulta securitate patiantur. Ita tamen, ut vicissim omnia modereris; quatenus nos exambantes continuus labor atterat, nec seque iterum rubigo omni **B** fingenda consumat.

XXXIII. FORMULA QUÆ MONETA COMMITTUR.

Omnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri, quia totum viliosum geritur, ubi conscientie puritas non habetur; tamen omnino moneta debet integritas queri, ubi et vultus postea imprimitur, et generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccetur effigie; et quam subjectus corde venerari debet, manū sacrilegæ violare festinet? Additur quod venalitas cuncta dissolvit [*Grul., Cuj., Niv., et Gam., dissolvitur*], si victualia metalla vitiantur, quando necesse est resapi quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patienter unius esse commodum dispendia scelesti auctorum, ut detestabilia vitium venire possit ad pretium? Sit mundum quod ad formam nostræ serenitatis adducitur. Claritas regis nil admittit infectum. Nam si vultus cujuslibet sincero colore depingitur, multo justius metallorum puritate principalis gratia custoditur. Auri flamma nulla injuria permixtionis albescat, argenti color gratia candoris arrideat, æris rubor in nativa qualitate permapeat. Nam si unum lædere legibus putatur esse damnandum, quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numerositatem peccaverit? Ponderis quinque constitutum denarii præcipimus **120** debere servari, qui olim tam penso quam numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab origine trahens, compendium et dispendium pulchre vocitavit antiquitas. Pecunia enim a pecudis tergo nominata, Gallis auctoribus, sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. Quam non sinimus saculentia permixtionem fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoscatur redire villatatem. Proinde te, cujus nobis laudata est integritas actionis, ab illa indicatione per iuge quinquennium monetae curam habere præcipimus, quam Servius rex in ære primum impressisse perhibetur; ita ut tuo periculo non dubites queri, si quid in illa fraudis potuerit inveniri. Nam sicut casus asperos subibis, si quid fortasse deliqueris, ita irremuneratum non relinquimus, si te egisse inculpabiliter senserimus.

A XXXIII. FORMULA LEGATORUM SENTIUM DIVERSARUM.

Quis dubitet utilitatis publicæ interesse rationi; ut quibus nos constat dona conferre, nullam videantur itineris molestiam sustinere, quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, et illi se bene habitos fuisse cognoscunt? Atque ideo humanitatem subter annexam, vel ad equos capitum definitum illius gentis legatis sine aliqua tarditate præstabitur, quatenus ad sedes suas irremunerati non debeant pervenire, quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo quam qualibet munerum magnitudo.

XXXIV. FORMULA EVOCATORIA, QUAM PRINCEPS DIRIGIT.

Non dubitamus ultronea grate suscipi, quæ in locum muneris solent postulata conferri; quia domini recordatio concedit semper augmenta, nec possunt esse principis vacua gratificationis iudicia. Quapropter ad comitatum nostrum jussis te presentibus evocamus, ut non pauciori gaudio proficiaris. Et ideo otii delectatione postposita, ad illam diem, ad Urbem illam devenire propera, ut et tibi aspectum nostrum gratum fuisse judicemus, cum te festinasse cognoscimus. Desiderat enim aula nostra presentiam honorum, dum nescio quo pacto quidquid regali sapientie gratum esse cognoscitur, et divino iudicio comprobatur, quia illa qui ærda nostra regit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit.

XXXV. FORMULA EVOCATORIA, QUÆ PETENTI CONCEDITUR.

Manifestatio est conscientie homines, presentiam iusti principis expetisse, quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. Aspectum solis nisi clara lumina non requirunt, quia illi tantum possunt rutilantes pati radiis, quos constat oculos habere purissimos. Sic presentiam principis ambiunt qui de cordis sinceritate præsumunt. Hinc est quod veniendi tibi ad comitatum induciam grata mente largimur, ne honor evocationis, qui pro nostra gloria constat inventus, ad injuriam convertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Invitamus quoniam desideria venientium, quia inde magis crescimus, si viros nobiles nostris obsequiis aggregemus.

XXXVI. FORMULA COMMENDATIONIS.

Nemo dubitat homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnam mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis, si acidus sumatur, horrescit; serena ipsa, quamvis magnopere desiderantur, jugiter adepta aedescunt; non immerito, quia cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates. Et ideo festinanti tibi provinciali oblectatione refoveri copiam tot mensium in supradicta provincia concessimus immorandi (quia pene reclusus advertitur, cui mutare solum liberum non videtur), ita tamen, ut cum promeritas inducias, Domino juvante, transegeris, ad urbanas sedes redire festines. Nam si tædium est continuatim vivere in urbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregrisse? Libenter ergo damus inducias discedendi, non ut debeat Roma deserri, sed ut magis commendetur absentem.

XXXVII. FORMULA SPECTABILITATIS.

Optamus nobis, Deo auxiliante, subjectos varia dignitatum prerogativa gloriari: desideramus probabile genus hominum impressa gratia dignitatis ornare, ut laudabilius unusquisque possit vivere, cum se honores reverendos cognoverit accepisse. Sic enim et ad virtutis studia decenter ascenditur, et a bonis civibus respública plus amatur. Atque ideo te spectabilitatis nitore decoramus, ut sententiam tuam in conventibus publicis spectandam esse cognoscas, cum inter nobiles decorus assederis, ut si hæc prædicabili conversatione tractaveris, in futurum præmiis melioribus augearis.

XXXVIII. FORMULA CLARISSIMATUS.

Constat jucundum esse rerum bonarum saporem, et utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos studium proviðæ liberalitatis infundimus, ut major sit cultus morum, dum crescent desideria præmiorum. Clarissimatus igitur honorem, ornamenta iudicii nostri, regia tibi largitur auctoritas; quod præbeat et exactæ vitæ testimonium, et futuræ prosperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obscurum agere patiaris, qui clarissimatus dignitate resplendes. Grande siquidem vitæ testimonium est, non tam clarum quam clarissimum dici, quando pene totum de illo optimum creditur qui tanti fulgoris superlativo nomine vocatur.

121 XXXIX. FORMULA TUTIONIS.

Superfluum quidem videtur tutionem specialiter a principe petere, cuius est propositi universos communiter vindicare. Sed quia securitatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci; ut quod omnibus præstare cupimus, supplicanti potissimum conferamus. Atque ideo diversorum te, quemadmodum quereris, dispendiis sauciatum, in castra defensionis nostræ clementer excipimus, ut cum adversariis tuis, non, ut hactenus, campestri certamine, sed murali videaris protectione contendere. Ita fiet ut, truculentis viribus pressus, reddaris auxiliis regalibus exæquatus. Quapropter a tutionem tibi nostri nominis, quasi validissimam turrem contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta, nostra concedit auctoritas; ita tamen, ne, his præsumptionibus sublevatus, civile respuas præbere responsum; et tu videaris insolens calcare jura publica,

^a Hæc est formula tutionis, id est securitatis, ἀσφαλείας, de qua sup., lib. iv, epist. 27, in fin., et l. 6, *Illicitas*, § *Ne potentiores*, D. *De offic. præsid.*; l. 1, § *Quies*, D. *De off. præf. urb.* Exemplum apud Livium, lib. ii de Thrasybulo, FORN.

^b Vide D. Ambrosium, lib. i de Abraham, cap. 3. JUR. — Ergo hæc formula derogat l. 1, C. *De natur. lib.*, qua vetat Constantinus id per rescriptum peti. FORN.

^c Sup., lib. iv, epist. 9. Insidias hic ut illic quoque dolum vocat. L. pen., C. *De dolo*; l. 8, *Si voluntate*, C. *De resc. vend.* Dolus ex calliditate atque insidiis emptoris argui debet. Dolum ex insidiis perspicuis probari convenit, l. pen., C. *De dolo*. Sed et hac de re sup., epist. 35 lib. iv. FORN.

A quem primitus detestanda premebat audacia. Et quia ministros efficaces nostra debet habere præceptio, nec decet principem loqui quod non videatur posse compleri, præsentis beneficii jussione, adversus Gothos illa, adversus Romanos illa, facile te fides et diligentia custodivit: quia nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi, dum præstans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur nostra clementia; beneficio lætare suscepto. Nam si ulterius a quoquam sub incivilitate tentaris, tua de inimicis potius vota complebis.

XL. FORMULA DE MATRIMONIO CONFIRMANDO ET LIBERIS LEGITIME CONSTITUENDIS.

Æternum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore collatum; nec plus est conveniens regi, quam ut humanæ præstet origini. In lucem quippe venturus casus suscipere non meretur adversos, ne ante gravamen restrictionis incurrat quam gaudia supernæ lucis inveniat. Oblata itaque supplicatione depromis mulierem quam tibi placitus [Cor., Ga., placidus] illigavit amplexus, beneficium nostro jugali honestate debere sociari, ut ex ea liberi nati nati nascantur hæredum. Nam cum spontanea copula animantia cuncta consociet, dignumque videatur esse quod placuit, durum est libertatem liberam non habere, unde liberi procreantur. Et ideo illam quæ, sicut jure præcipitur, honestate non fuisse probatur æqualis, legitimam tibi fieri censemus uxorem; et filios ex eadem conjuge, sive qui suscepti sunt, sive qui suscipiendi, hæredum volumus jura sortiri, ut sub nulla dubietate diligas quos tibi absolute successores futuros esse cognoscas. Natura enim tibi præstitit filios, sed nos tali securitate facimus esse charissimos.

XLI. FORMULA ETATIS VENIÆ.

Gloriosa supplicatio est, quæ veniam quærit ætatis: quando se gravitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intulisse. Minor nascendo, grandævus cupis esse consilio. Ita, quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium beneficium contemnens annorum. Quapropter oblata supplicatione depromis, ut cum tibi sit ratio firma prudentiæ, actiones tuæ non relinquuntur ambiguæ, ne infirmetur jure quod non potest utilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus: quia nullas se captare velle profitetur insidias, quisquis habere e liberos contractus constanter affectat. Atque ideo, si id

^d *Id tempus*, nempe in maribus vigesimi anni mæte; in feminis octavi et decimi Constantini constitutione definiuntur, l. 2, C. *De iis qui ven. ætat. impetr.*, quam ætatem hic æteram maturitatem eleganter vocat, ut Ulpian. in l. 2, vers. *Maturus*, l. 3, vers. *Quasi ambitiosa*, D. *De minor.*; et Philostrat., lib. i de Vita Apollonii Tyanei videtur aliquando maturius adolescentes suæ tutelæ fieri solitos innuere. Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur, ac ne hypotheca quidem immobilium, l. 3 Cod. eod. Unde usu quoque Gallorum clausula solemnis in concipiendis ejusmodi codicillis venialibus (vulgo, *bail à gouvernement*) adjicitur, *à la charge de n'aliéner les immeubles*. Cujus exceptionis vis hac

tempus constat elapsam, quo ad hanc veniam accedi
jura voluerunt, nos quoque probabilibus desideriis
licentiam non negamus; ut in foro competenti ea
quæ in his causis reverenda legum dicta antiquitas,
solemniter actitentur. Ita ut in alienandis rusticis vel
urbanis prædiis constitutionum servetur auctoritas:
ne cum opinioni præstare volumus, utilitatem publi-
cam lædere videamur. Cape igitur nostro beneficio
potiorem annis ætatem; et quod petis ab oraculo,
moribus exhibeto. Nam professio maturitatis acerbæ
locum denegat actionis, quando multo gravior est
culpa quam suæ promissionis impugnat auctoritas.

**122 XLII. FORMULA EDICTI AD QUÆSTOREM, UT IPSE
SPONDERE DEBEAT QUI SAJONEM MERETUR.**

Frequenter sajones, quos a nobis credidimus pia
voluntate concedi, querelis maximis cognovimus in-
gravatos. Corruptum est (proh dolor!) beneficium
nostrum, crevitque potius de medicina calamitas,
dum ad alios usus potentium malignitate translati sunt
quam eos nostra remedia transtulerunt. Unde nobis
necesse fuit remedio salubri votis pestiferis obviare,
ne dum pietatis studium ad æqualia beneficia trahi-
tur, surreptionum iniquissima patiamur. Atque ideo
edictali programme definimus ut quicumque contra
violentas insidias propter ineluctabiles necessitates
suas mereri desiderat fortem sajonem, officio nostro
pœnali se vinculo cautionis astringat; ut si præcepta
nostræ jussionis immissione plectibili sajus quem
meretur excesserit, et ipse pœnæ nomine det auri
libras tot, et satisfacere promittat quæcumque ejus
adversarius potuerit tam commodi quam itineris sus-
tinere detrimenta. Nos enim cum reprimere inciviles
animos volumus, prægravare innocentiam non debe-
mus. Sajus autem, qui sua voluntate modum præce-
ptionis excesserit, donativis se noverit exuendum, et
gratiæ nostræ (quod est damnis omnibus gravius)
incurrere posse periculum; nec sibi ulterius esse
credendum, si jussionis nostræ, cujus executor esse
debit, temerator extiterit.

XLIII. FORMULA PROBATORIÆ CHARTARIORUM.

Constat militiam bene geri, quæ probatis videtur
imponi, quando ipse secum potest revolvere quod
judex eum potuit admonere; maxime cum ad patri-
monia divinæ talis domus mereatur accedere, ut
cupiditate detestabili non possit accendi. Deinde cum

quoque formula excipitur, vers. *Ita ut in alienan-
dis*, etc. Athenis adolescentes in Lexiarchico com-
mentario relati ac censiti suæ tutelæ efficebantur,
ut scribit Pollux, tumque iis administrandi patrimonii
jus erat. Suidas: *Οἱς ἐξῆν τὰ πατρῶα οἰκονομεῖν*; hujus
moris meminit et Æschines: *καὶ κύριος ἐγένετο τῆς
οὔσιας*. Sed de adolescentibus ætatis veniam principis
indulgentia consecutis, alio loco certum est pluribus
agere. FORN.

* Cartharii meminit lib. ix, epist. 3, hujusque
et in veteri inscriptione Nemausensi. JUR.

C. De petit. bon. subl., lib. x, tit. 12. FORN.

igit auctor opera publica, vel quæ ad rem-

, vel civitatem pertinent, ut videre est in l.

o, C. De oper. pub. BROSS.

splendidissimum officium censoria quadam gravitate
re luceat, et turpe sit illis misceri qui dignis moribus
non possunt approbari, congruum videtur tales quæ-
rere qui in nullo debeant displicere. Atque ideo tri-
buni^a chartariorum suggestionem comperta, penes
quem officii est digna reverentia, ab illo die chartarii
te volumus nomen adipisci; ut qui nobis bene actu-
rus promitteris, documentis laudabilibus approberis.
Avaritiam declina, longius fuge iniqua compendia.
Multo melius proficitur, si bonis moribus serviat.

XLIV. FORMULA DE^b COMPETITORIBUS.

Nescio quid grande de se videtur promittere, qui
loca desiderat publica possidere. Hoc enim ita fieri
debet, si^c res squalida in meliorem loci faciem
transferatur et revocetur ad ornatum quod pridem
videbatur jacere incultum. Atque ideo desideranti
tibi illum locum proprietario jure concedimus, præter
res, aut plumbum, vel marmora, si tamen ibi fuerint
latere comperta. Age itaque ut per te sumat decorem
quod neglectum incuria vetustate jacuerat; quatenus
boni civis laudem invenire merearis, si faciem tuæ
civitatis ornaveris, securus etiam ad posteros trans-
missurus quod proprio fuerit labore compositum.
Quia tanto firmitus unusquisque possidebit, quanto
se auctoresque suos amplius expendisse probaverit.

**XLV. FORMULA, QUA CENSUS^d RELEVETUR EI QUI UNAM
CASAM POSSIDET PRÆGRAVATAM.**

Cum de agri utilitate vivatur et omnibus inde cer-
tum sit justum venire compendium, tributum illud
possessionis in illa provincia constitutæ ita quereris
onerosum, ut universas tibi voraverit facultates lacus
ille vastissimus functionis; et quod aliunde magno
labore potest colligi, per illam videatur assumi, cu-
jus utilitatem nimia transcendit illatio, dum plus
compulsoribus redditur quam a sedulo præstetur.
Quapropter credimus te evadere posse nuditatem, si
dominium hujus ruris [Alic, urbis] amiseris, cui jugis
sterilitas de compulsoribus venit; ne conditione mi-
serabili servias necessitati, cujus dominus esse me-
ruisti. Sed quia hoc genus beneficii præstari medio-
cribus leges sacratissimæ censuerunt, ut qui pro
unius cespitis enormitate deprimitur, nec alterius
commoditate sublevatur, moderatione habita ei de-
beat subveniri, magnitudinis nostræ, cui cordi est
cogitare justitiam, præsentī auctoritate decernimus,
ut, si ita est, tot solidos tributario supradictæ possea-

^a Hodie velita est petitio relevationis, vel transla-
tionis, vel aderationis, etc., lib. x Cod., tit. 28, de
collat. donatorum vel relevalorum, etc. FORN.

^b L. 4, D. De censib. et tit., C. De censoribus et
peræquat., novell. 163. Ulpian. Rhet. in oratione de
male obita legat. scribit vacationem a muneribus
pauperibus (qui hic mediocres dicuntur) concessam
fuisse, ut rem domesticam curarent. Basilii Porphy-
rogenetis constitutio recensetur a Cedreno, et lib. i
Juris Orientalis, qua pauperum, qui minus solvendo
essent, tributum a locupletioribus exigeretur, quod
alilengium vocabatur, de quo alias pluribus. Totius
autem hujus epistolæ argumentum convenit disputa-
tioni, l. 4. D. De censib. FORN.

sientia, datis præceptionibus ad eam quorum interest, ita faciatis de ^a vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplicarum vestigium non debeat inveniri, sed per sæcula sine errore servetur quod una communi summa concluditur.

123 XLVI. b FORMULA QUÆ CONSORINA LEGITIMA FIAT UXOR.

Institutio divinarum legum humano juri ministrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum quæ duabus tabulis probantur adscripta. Sacer enim Moses, divina institutione formatus, Israelitico populo inter alia definivit, ut concubitus ^c suos a vicinitate pii sanguinis abstinere, ne et se in proximitatem redeundo polluerent, et dilatationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri sequentes exemplum, longius pudicam observantiam posteris transpiserunt, reservantes principi tantum beneficium, consobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius posse præsumi quod a principe jusserant postolari. Admiramur inventum, et temperiem rerum stupenda consideratione laudamus, hoc ad principis fuisse remissum judicium; ut qui populorum mores regebat, ipse et moderata concupiscentiæ frena laxaret. Et ideo, supplicationum tuarum tenore permoti, si tibi illa tantum consobrinæ sanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbamus, matrimonio tuo decernimus esse sociandam, nullamque vobis exinde judicium fieri questionem, quando et leges nostræ permitti voluntate consentiunt, et vota vestra præsentis auctoritatis beneficio firmaverunt. Erunt vobis

^a Vasaria publica hic sunt archivorum ac census tabulæ, ut in l. 12, *Loca*, de censoribus et peræquat., C. Theod., quibus singulorum civium facultates describebantur, id est, ut Theophili definitionem sequar, tit. de libert.: *Σαῖς ἄτοι χάρις, ἔνθα Ρωμαῖοι ἀπεργάζοντο τὰς οὐκίας περιουσίας, ἐπὶ τὸ ἐν καιρῷ πολεμῶν κατὰ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον ἐσφίρειν*. Alloqui vasarium est pecunia quæ publice datur magistratibus in provinciis pontibus, ut equos, mulos, vasa et suppellectilem, cæteraque quæ magistratus instrumentum implerent, quod publico sumptu compararent. Meminit Cic. in Pison.: *Sesterium centies et octogies, quod, quasi vasarii nomine, in venditione mei capitis ex ærarij tibi tributum Romæ in questu reliquisti*. Hujus moris idem meminit, in Rull., et v. in Verrem; Sueton. in Augusto; Lampridius, in Alexand.; Rudæus de æsso, lib. III. FORN.

^b Vide sanctum Augustinum, de Civit. Dei lib. IV, cap. 16; et sanctum Ambrosium, lib. VIII, ep. 66. JURAT.

Hodie tale rescriptum jure nostro prohibetur, l. 1, C. Si nuptiæ ex rescripto petantur. FORN.

^c Ratio vitandarum inter consobrinis seu patruelis nuptiarum; de quo divus Augustinus lib. XV cap. 16 de Civit. Dei, quas inter consobrinis jus civile olim permiserat, l. 23, *Uter*, in fin.; l. seq., D. De cond. instit.; l. pen., de rit. nup.; l. 19, *Celebrandis*, C. De nupt., § *Duorum*, eod. t. Inst., Quintilian., proemio lib. VI de filii obitu querens: *Tene Consulj nuper adoptione ad omnium spes honorum patris admotum, te avunculo prætori generum destinatum? Quosobrinorum nuptias vetuit Theodosius, dicto c. 16, l. 5, C. Theod., De incest. nup.*; Ambros., epist. 66, et lib. I Cod. Theod., *Si nuptiæ ex resc. pet.*; Caius,

itaque, Deq. favente, posteri solemniter hæredes, castum matrimonium, gloriosa permixtio, quando quidquid a nobis fieri præcipitur, necesse est ut non culpis, sed laudibus applicetur.

XLVII. FORMULA, AD PÆFECTUM, UT SUB DECRETO CURIALI PÆDIA VENDAT.

Patitur hoc improvida mortalium plerumque conditio, ut cum lædere putatur, consulat; et cum consilere videtur, affligat. Sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. Nam ^a venena ipsa si juvare probantur, accepta sunt. E contra, refugienda est suavitas mellis quæ inferre dignoscitur læsiones. Finis ergo sapientis est amare quod expedit; sic nec igitur votum respicit, qui prodesse contendit. Prædium quidem curialium non facile ^b distrahi prudens definivit antiquitas; ut ad necessitates publicas melius efficerent [*Gr. et Cuj.*, sufficerent], si substantiæ juvenina plus haberent. Sed in hac iterum parte prospexit, ut si apud vos ineluctabilis necessitas appareret, rerum suarum distractio subveniret. Nam quid prodest, si quispiam videtur idoneus, et fieri non possit a contractis nexibus absolutus? ^c Egenti similis est, qui reddere nequit alienum; nec dici potest proprium, quod liberare dominum non videtur & a debito [*Ahii*, additum; *ahii*, addictum]. Sed quamvis hoc vestræ potestati fuerit legum auctoritate concessum, tamen, ne quam rarissimi facti sustineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque empenitiæ vestræ presentij jussione permittimus, ut aliquis, veritate discussa, si aliter solvi nequeat, distracta ligamina prædij sui, quod propria

lib. I, tit. 4, Instit.; Harmenop., lib. VI, tit. 4. Unde accidit ut apud Theophil., dicto § *Duorum*, et *duorum* quibusdam exemplaribus legatur, cum ab archetypo Latino absit negatio. FORN.

^a Veneni verbum medium est: ideoque qui venenum dicit, adicere debet, an bonum, an malum; nam et medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum est mutat, l. 238, *Qui venenum*, de verb. sign. FORN.

^b Decurionum seu curialium prædia sine decreto et cause cognitione alienare non licuit, tit. 55 lib. I Cod. Noster Cassiodorus, lib. IX, epist. 2: *Prædia, inquit, Curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione pervadat, quia contractus diei non potest, nisi qui de legibus venit*. Justinian., novell. 101: *Causa prohibitionis subjungitur, ut ad necessitates publicas melius sufficerent; sic enim emendandum censeo, cum prius perperam scriberetur, efficerent, si substantiæ juvenina plus haberent*. FORN.

^c Bona etenim cujusque intelliguntur, quæ deducto ære alieno supersunt. L. *Subsignatum*, de verb. sign.; l. 72, *Mulier*, de jur. dot.; l. 11, *Non possunt*, de jur. fisc.; l. 69, *Usufruct.*, D. *Ad l. Falcid.*; Quintilian., declam. 233; Harpocraton, in dict., *ἐπισημασμένα*. FORN.

^d In veteri quidem manu. legitur, a debito, quod antequam consuluissem, addictum ipse emendaram; an rectius, alii viderint; mihi certe non omnino conjectura displicebat; et liberare dominum addictum, tanquam opposito relata accipiebam, quando is qui debet, creditori obnoxius est, *ἀποδύνας*, ut et Gordianus ait, quasi cliens, l. 3, C. *De Novat.* FORN.

voluntate delegerit, habeat licentiam distrahendi; ita ut reddat debitum quod probatur esse contractum, pro, vitio voracitatis imbutus, facultates suas absorbere videatur esse permisus. Constet apud vos probabilis causa damnorum, quoniam illis volumus subveniri qui duris necessitatibus probantur astringi;

utrumque enim potest esse culpabile, aut malis moribus frena laxare, aut justas iterum querelas excludere. Quapropter provide vobis permisit antiquitas de illa causa decernere, cui est utile curiam custodire. A quibus enim munia poterunt sustineri, si civitatum nervi passim videantur abscidi?

^a Curiales, nervi civitatum, epist. 2, infra, lib. ix, et in Majoriani Novell., ubi non servos, sed nervos legendum. Novell. 5, FORN.

LIBER OCTAVUS.

124 EPISTOLA PRIMA.

JUSTINIANO IMPERATORI ATHALARICUS REX.

Petit ejus gratiam et amicitiam hsdem interpositis conditionibus quibus cum Theodorico priores imperatores societatem inierant.

Juste possem reprehendi, clementissime principum, si pacem vestram quærerem tepide, quam parentes meos constat ardentius expellisse; aut in qua parte dignus hæres existerem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? Non vos majorum purpuratus tantum ordo clarificat, non sic regia sella sublimat quantum longe lateque potens gratia vestra nobilitat. Omnia enim regno nostro perfecte constare credimus, si hanc nobis minime deesse sentimus. Sed et pietati vestre præconiale est diligere quorum patres contigit vos amasse. Nemo enim creditur impendisse veteribus puritatem innocuam, nisi qui eorum stirpem habere probatur acceptam. Claudantur odia cum sepultis; ira perire noverit cum protervis; gratia non debet occumbere cum dilectis: sed magis affectuosius tractandus est, qui ad regni causas innocens invenitur. Perpendite quid a vobis mereatur successor bonorum. Vos avum nostrum in vestra civitate celsis curullibus extulistis, vos genitorem meum in Italia palmate claritate decorastis. Desiderio quoque concordie factus est per arma filius, quamvis vobis pene videbatur æquævus. Hoc nomen adolescenti congruentius dabitis, qualia nostris senioribus præstitistis. In parentelæ locum noster [Ac., nostrum] jam transire debet affectus; nam ex filio vestro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur et in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra salutia mereantur principis longævi habere; pueritla tuitionem gratiæ consequatur; et non in totum a parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit vobis regnum nostrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabit, ubi omnia charitate jubetis. Quapropter ad serenitatem vestram illum et illum legatos nostros æstimavimus esse dirigendos, ut amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum divæ memoriæ domno avo nostro inclytos decessores vestros constat ha-

buisse. Aliquid forsitan et amplius mereor sinceritatis, cujus nec ætas videtur esse suspecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam vero per superscriptos legatos nostros serenissimis sensibus verbo intimanda committimus, quam elementæ vestræ more ad effectum facite pervenire.

EPISTOLA II.

SENAYVI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eum reddit certiore se regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse, et mittit ad eum Sigimerum comitem cum aliis qui ipsius nomine sacramenta præstant.

Plenissimum gaudium constat esse, patres conscripti, cognoscere dominantis exortum, ut qui ore dicitur universos posse protegere, audiatur ad regni culmina pervenisse. Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii venit; et tanta stalaeritas animi, quanta fuerit et consideratio rei. **125** Nam si prudentes viros erigent [Ed., Av., exigua] comæda prædicta sodalium, si amicorum relevat sospitas nuntiata, quanta exultatione suscipi debet, omnium rectorem feliciter provenisse terrarum, quem non protulit commota seditio, non bella ferventia pepererunt, non respublicas damna lucrata sunt, sed sic factus est per quietem, quemadmodum venire desuit civilitatis auctorem? Magnum profecto felicitatis [ed., fidelitatis] genus, obtinere sine contentionibus principatum; et in illa republica adolescentem dominum fieri, ubi multos constat maturis moribus inveniri. Non enim potest cuilibet ætati deesse consilium, ubi tot parentes publicos constat inventos. Præsertim est ergo spes nostra cunctiorum meritis; et certius fuit de nobis credi quam quod de aliis potuit approbari, non injuria: quoniam quævis claritas generis Amalæ cedit; et sicut qui ex vobis nascitur, origo senatoria puncupatur, ita qui ex hac familia progreditur, regno dignissimè approbatur. Prohæta sunt præsertim factis quæ loquimur. Nam cum domni avi nostri pro beneficiorum quantitate dulcissima nobis recordatiæ urgeretur extremis, magnitudinem dominationis suæ tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam regnum quam vestem crederes esse mutatam. Tot proceres inani consilioque gloriosi nullum murmur, ut assolet, miscerunt: sed ita cum magno gaudio secuti sunt principis sui iudicia, ut voluntatem ibi potius agnosceres confluisse divinam. Quapropter necessarium duximus, propositio Deo, de

ortu regni nostri vos facere certiores, ^a quia dilatatum [Jur., subaudi magis] quam mutatum videtur imperium, cum transit ad posteros; nam quodammodo ipse putatur vivere, cujus vobis progenies cognoscitur imperare. Hæc habuerunt vestra vota, hæc illius fuit indubitata sententia, ut hæredem bonorum suorum relinqueret qui beneficia ejus in vobis possit augere. Amore principum constat inventum ut simulacris æneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies auctorem videret, qui sibi rempublicam multis beneficiis obligasset. Sed quanto verior est qui vivit in posteris, per quos plerumque et forma corporis redditur et vigor animi protelatur? Et ideo nobilitatis vestræ fidem majore nunc studio debetis ostendere, quatenus et priora munera meritis videantur esse collata, et futura indubitanter eis præstentur quos præteritorum immemores fuisse minime senserimus. Noveritis etiam divina providentia fuisse dispositum ut Gothorum Romanorumque nobis generalis consensus accederet, et voluntatem suam, quam puris pectoribus offerebant, ^b juris etiam jurandi religione firmarent. Quod vos secuturos esse minime dubitamus tempore, non amore; nam a vobis potuit inchoari quod præventi longinquitate sequimini. Constat enim excellentissimos patres tanto amplius posse diligere, quanto majores honores a cæteris ordinibus visi sunt accepisse. Sed ut primordia nostra, et circa vos benignitatem possitis agnoscere (quia decet curiam vestram beneficiis introire), illustrem Sigismorem [Ed., Ac., Sigisimem], comitem nostrum, vobis cum his qui directi sunt fecimus sacramenta præstare, quia inviolabiliter servare cupimus quod publica auctoritate promittimus. Si qua autem a nobis postulanda creditis, quæ vestræ securitatis incrementa multiplicent, indubitanter petite commoniti, quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortari. Promissio potius est ista quam commonitio; nam qui reverendum senatum supplicare præcipit, quod impetrare possit nihilominus compromisit. Nunc vestrum est tale aliquid sperare, quod communem rempublicam possit augere.

EPISTOLA III.

POPULO ROMANO ATHALARICUS REX.

Theodoricum regem præclaris laudibus extollit, et renuntiat populo Romano ad solum se fuisse commu-

^a Est notanda phrasia, qua subaudiatur dictio, magis, ut apud Græcos μάλλον; infra, lib. xi, epist. 8, et epist. 25 lib. seq. Pindar., Nemæis: Ἰγνοῦμεν πάντες ἢ πιστεύομεν. Tertullian., Exhortatione ad castitatem: Puto nobis non licere nascentem necare, quam et natum. Ammian. Marcellin., lib. xxxi: Concito, quam considerato civium assultu perterritus est. Utrobique, magis, vel, quidpiam significationis comparativæ subintelligitur, quod Hellenismum vel Judaismum redoleat; quale illud est: Functionem recipiunt per solutionem, quam specie, l. 2, Si cert. pet.; et meritis liberos, quam pactionibus adstringi placuit. Paul. lib. iv Sentent., tit. 5: Et nihil est gratum his præstari posse, quam libertatem. L. 39, de fidei-conum. libert.; l. 2, fin., de judic.; l. 7, Si hominem, § 1, Depositum. Anton. Augustinus, lib. iv, cap. 8, Emend., primus omnium admonuit. FORNER.

^A nibus Gothorum Romanorumque suffragiis erectum, atque per legatos se justitiam servaturum pollicetur.

Si vos externus hæres imperii suscepisset, dubitare forsitan poteratis ne quos prior dilexerat, invadendo subsequens non amaret: quia nescio quo pacto cum successor amplius laudari nititur, præcedentis fama lentatur [alii, lætatur; alii, lædatur]. Nunc vero persona tantum, non est autem vobis gratia commutata, quando recte vobiscum agi credimus, si avi veneranda judicia subsequamur. Nostræ siquidem opinionis interest ut quos ille benignissime tuitus est, nos etiam statuta constantia et beneficiorum ubertate pascamus. Minus cogitant qui obcuris principibus et versatis in mediocri actione [Ed., Niv. et Ac., natione. Gam., nomine] succedunt. Nos talis præcessit, ut exquisitis virtutibus ejus sequi vestigia debeamus. Quapropter, quod auspicio Deo dictum sit, gloriosi domni avi nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, ut Gothorum Romanorumque in regnum nostrum suavissimus consensus accederet; et ne adversis rebus aliqua possit remanere suspicio, vota sua sacramentorum interpositione firmarunt se dominatum nostrum tanto gaudio subire, tanquam si vel illis domnus avus noster fatali sorte non videretur subtractus, ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus probarentur esse devoti. Quod si vos, ut opinamur, libenti animo similia feceritis, harum portitores sub obtestatione [Edit., Ac., ostentatione; Forn., attestatione] divina vobis fecimus polliceri, justitiam nos et æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante Domino, custodire, et Gothis Romanisque apud nos jus esse commune, nec aliud inter vos esse divinum, nisi quod illi labores bellicos pro communi utilitate subeunt, vos autem civitatis Romanæ habitatio quietam multiplicat. Ecce ad conditionem 126 [ms. A., conditionem] clementissimam sacramenti inclinando nostrum eveximus principatum, ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possint quos beatus noster auctor enutrivit. Ecce Trajani vestri clarum sæculis reparamus exemplum. ^c Jurat vobis per quem juratis; nec potest ab illo quisquam falli, quo invocato, non licet impune mentiri. Erigite nunc animos, et, Deo propitio, meliora semper optate, ut sicut a charitate potestatem regiam inchoavimus, ita tranquillitatem Deo placitam sequentibus temporibus consequamur.

^D ^b Jurabant senatores, jurabat populus principi, et vicissim ipse princeps populo ac senatui statim post susceptas imperatorias infulas; quem morem in Gallia retentum, et ad hæc usque tempora in principibus nostris inaugurandis observatum scimus. Baose.

^c Pro intellectum hujus loci vide quæ in superiori epistola adnotavimus, quibus adjungere libet verba Plinii in Panegyrico ad Trajanum ad jusjurandum principi et a principe consulatum ineunte præstitum pertinentia: Accedis ad consulis sellam, adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi cum jurare cogentur alios. Et paulo post: Quinetiam sedens stanti præbuit jusjurandum, et ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fessellisset. Ex quibus apparet post vota jurari solitum imperatori a magistratibus, a senatoribus, a populo ipso. Bross.

EPISTOLA IV.

UNIVERSIS ROMANIS PER ITALIAM ET DALMATIAS CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta pro munimine adepti regni suscepisse, et petit ut eadem præsent.

Honorable credimus indicare quod fama potuistis teste cognoscere. Jure siquidem de se bene arbitrabitur æstimatum, qui regium mereret alioquium : quia dignitas est subjecti affatus meruisse dominantis, in ea præsertim causa in qua omnium corda sic videntur esse sollicita, ut si non cognoscant prosperum, credant semper adversum. Nam qui audit mutatum, novum nihilominus formidat imperium. Et revera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum sinistris cogitationibus amputantes, aliter de nobis non patimur credi quam quod de nostris potuit parentibus æstimari. Et ideo, quod Divinitate propitia dictum sit, glorioso domno avo nostro feliciter ordinante, tam Gothorum quam Romanorum præsentium pro munimine indepti [*Ms. A., incepti*] regni sacramenta suscepimus, quod vos quoque facturos esse libentissime judicamus; ut qui fideles parentibus nostris exstitistis, nobis quoque simili devotione pareatis. Suavius enim diligit hæredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed ut vobis benevolentia nostræ jam nunc integritas innotescat, jusjurandi vobis fecimus religione promitti quod et nostrum possit declarare propositum, et spem debeat munire cunctorum.

EPISTOLA V.

UNIVERSIS GOTHIS PER ITALIAM CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Significat se, Theodorico adhuc superstite, omnium sacramenta in regia civitate recepisse, et hortatur ut eorum exemplum sequantur, nec non per comitem iis interposito sacramento fidem spondet.

Voluissemus quidem domni avi nostri longævæ vitæ gaudia nuntiare : sed quoniam diligentibus dura conditione subtractus est, nos hæredes regni sui, Deo sibi imperante, substituit, ut successione sanguinis sui beneficia vobis a se collata, faceret esse perpetua, dum nos illa et augere et tueri cupimus quæ ab illo facta esse cognoscimus. Cujus ordinationi adhuc eo superstite in regia civitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, ut unum credes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos sequentes exemplum, pari devotione peragite, ne quid a presentibus minus fecisse videamini, a quibus creditur totum similiter posse compleri. Illum vero comitem vobis fecimus jurata voce promittere; ut sicut nobis vestrum animum devotissime proditis, sic optata de nostris sensibus audiatis. Recipite itaque prosperum vobis semper nomen, Amalorum regalem prosapiem, blatteum germen, infantiam purpuratam, per quos, Deo juvante, parentes nostri decenter evecti sunt, et inter tam prolixam ordinem regum susceperunt semper augmentum. Credimus enim de Divinitate propitia, quæ majores nostros dignanter adjuvit, nunc quoque gratiam suæ dignatio-

nis impendere, ut et nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulcissimos afferatis, qui sub nostris parentibus copiosa virtutum laude florulistis.

EPISTOLA VI.

LIBERIO PRÆFECTO GALLIARUM ATHALARICUS REX.

Renuntiat se a Theodorico, dum adhuc viveret, regno donatum; sibi que Gothos Romanosque fidem sub jusjurandi religione promississe. Tum petit ut qui versantur in Galliis illos imitentur.

Scimus animum vestrum de obitu gloriosæ memoriæ domni avi nostri acerbo dolore fatigari, dum omnia bona graviter defleantur amissa. Plus enim queritur [*Edit., quæritur*], dum dominus desiderabilis abrogatur. Expediit autem studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio consolari, quia vix sentitur amissus, cui non succedit extraneus. Sic enim, Deo sibi imperante, prospexit, dum esset et post fata providus, ut regionibus suis pacem relinqueret, ne aliqua novitas quieta turbaret. In sellam regni sui nos dominos collocavit; quatenus decus generis, quod in illo floruit, in successores protius æquali luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria convenerunt, ita ut sub jusjurandi religione promitterent fidem se regno nostro devoto animo servaturos. Quod ad illustris magnitudinis vestrae notitiam credimus perferendum, ut ab his qui in Galliis regno pietatis nostræ devoti sunt simile proferatur exemplum; et sicut animos nostros circa se minores non desiderant effici, ita pari conditione teneantur astricti.

C

127 EPISTOLA VII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS PER GALLIAM CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Hortatur ut Gothi Romanis, et Romani Gothis vicissim jurent se fidem regi præstituros.

Licet gloriosæ memoriæ domni avi nostri pro excellentibus meritis tristis vobis videatur occasus, tamen, quia ille humana conditione decubuit, ad continuandam gubernationem quam singulariter gesserat nos reliquit; ne damnum boni principis sentiretis, cujus vobis noscitur regnare progenies. Nullus enim apud nos perdit, quod [*Atii, qui*] illi paruit; sed duplici largitate munifici et illius debita reddimus, et futuris obsequiis beneficia ingenita pietate mutamus. Atque ideo fidem pristinam majori nunc vos convenit devotione monstrare, quia bene prospicit rebus futuris, qui regnantium servit initiis : dum ipse et in reliquum perseverare creditur, qui primordia fovere sentitur. Indicamus autem, favore divino cum ad regni culmina perveniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cecidisse, ut unum loqui crederes quod generalitas insonabat, nec putaretur humanum quod tot vota ingentium populorum nihil probata sunt habere contrarium. Unde vos quoque prædicta convenit imitari, ut Gothi Romanis præbeant jusjurandum, et Romani Gothis sacramento confirmet se unanimiter regno nostro esse devotos, quatenus et nobis vestra sinceritas laudabiliter innotescat, et ad quietem vestram proficiat invicem promissa concordia. Eat inter vos legalis missa tran-

quillitas; poterit minori non sit infestus. Habetote A
animum pacatum, qui bellum non habetis externum,
quia primum inde nobis placere poteritis, si vobis
hac ratione prospiciatis [Ed., Niv., Gam., Grul. et
Cuj., proficiatis].

EPISTOLA VIII.

VICTORINO VIRO VENERABILI, EPISCOPO, ATHALARICUS REX.
*Renuntiat se Theodorico mortuo successisse. Tum
ipsius orationibus se commendans, petit ut provin-
ciales cunctos ad fidem principi servandam cohort-
etur.*

De fide atque constantia tales sunt commonehda
personæ, quæ desideris humanis diversa sorte qua-
tiantur. Vos autem, quos sapientia firmos efficit, et
mens religiosa consolidat, a ad provincialium potius
convenit adnationes animari, quia juste debitor sit
alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri. Qua-
propter salutantes veneratione qua dignum est, quod
vobis quidem mœrorem possit indicare, transitum
gloriosæ memoriæ domni avi nostri cum dolore ma-
ximo nuntiamus. Sed inde potest vestra tristitia
temperari, quia nos in sede regni sui, Divinitate pro-
pitia, collocavit; ut in totum desiderio vestro non
videatur ereptus, qui vobis consurgit in successione
reparatus. Favete nunc orationibus sacris, nostris
libenter auspiciis, ut Rex cœlestis humana vobis
regna confirmet, gentes externas atterat, peccata
absolvat, consolidet et conservet propitius quod pa-
rentibus nostris dignatus est præstare gloriosus. Qua-
propter sanctitas vestra provinciales cunctos adim-
neat, ut, inter se concordiam habentes, regno nostro
per omnia debeant esse purissimi. Cupimus enim in
subjectis fidem reperiri, quam larga possimus pietate
munerari.

EPISTOLA IX.

TULUM [Alit, THOLUR] VIRO PATRICIO ATHALARICUS REX.
*Illi confertur patriciatus dignitas, præclarisque laudi-
bus una cum Genesemundo exornatur.*

Licet ad regendos populos idoneos efficiant, quos
ad augustum culmen Divina provexerint (quando nec
ætas impedit, ubi sese potentia cœlestis infundit),
tamen ad relevandam florentissimæ nostræ ætatis
solicitudinem, visum est te virum prudentissimum
convenienter adhibere, quem constat etiam domni
avi nostri tractatibus jugiter et laudabiliter adhæ-
sisse. Quod si dignum fuit hoc illum talem tantum-
que facere, quanto magis nobis convenit solatium
querere quo [Ed., Ac., quod] pro adolescentiæ flore
decenter adhuc possumus indigere [Ed., Ac., intelli-
gere]? Magna est enim infinitaque prudentia, quam
nemo sic assequitur ut eam non necessarie et per
alios querere videatur. Senes ipsi consiliis sapien-
tiam discunt, et a maturis in commune queritur quod

A pro omnium utilitate tractatur. Solatium curarum
frequenter sibi adhibent maturi reges; et hinc me-
liores æstimantur, si soli omnia non præsumunt.
Quod si longævum domini subjectorum ingenium adju-
vantur, consulte relaxamus ætatis nostræ breves fe-
rias; ut suis incrementis devota prosperius, robustior
ad imperii pondera sustinenda consurgat. Atque ideo
te, cum favore divino, suggestu presentalis patri-
ciatus evehimus; ut pro republica nostra tractantem
sedes celsa sublimet, ne sententia salutaris, cui decet
humiliter parere, a loco videatur venisse communi.
Hic est honor qui et armis convenit, et in pace res-
splendet. Hunc illa dives Græcia, quæ multa glorio-
sissimo domno avo nostro debuit, gratificata persolvit;
velavit fortes humeros chlamydem vestis, pinxit
suras sericis calceus iste Romanus, et dignanter visus
[Gr. et Cuj., jussus] est accipere, quod se cognosce-
bat assumere per honorem. Crescebat visendi stu-
dium Eois populis heroem nostrum, dum, nescio quo
pacto, in eum qui bellicosus creditur, civilia plus
amantur. Hac igitur honoris remuneratione conten-
tus, pro exteris partibus indefessa devotione labora-
vit; et præstare cum suis parentibus principi digna-
batur obsequium, qui tantorum regum fuerat stirpe
procreatus. Sic se magnorum beneficia semper extol-
lunt, ut et quibus imperare nequeunt, jura venera-
tionis **128** imponant. Diligunt omnes sui proventus
semper auctorem; et mortalitatis jura nesciunt, qui
beneficiis non tenentur [Gr., Cuj. : Diligit mem-
mens sui. Mortalitatibus jura nesciunt, qui beneficiis
non tenentur]. Sed longum est de ejus gloria suffi-
cienter loqui, quæ singulari gentibus sæcula fe-
cunda genuerunt. Ipsius te labor instituit, ut nos
mitius laborare debeamus. Tecum pacis certa, tecum
belli dubia conferebat; et, quod apud sapientes reges
singulare munus est, ille sollicitus ad omnia secure
tibi pectoris pandebat arcana. Tu tamen nullos res-
ponsis ludebas ambiguis. Amasti in audiendo pa-
tientiam, in suggestionem veritatem; sæpe quæ ad
eum falso pervenerant, b recti studio corrigebas; et,
quod rarum confidentiæ genus est, interdum resiste-
bas contra vota principis, sed pro opinione rectoris.
Patiebatur enim invictus ille præliis pro sua fama
superari, et dulcis erat justo principi rationabilis
contrarietas obsequentis. Ama nunc sublimior justi-
tiam, quam serviens diligebas. Ostende te illius esse
discipulum, qui nunquam laboravit incassum: jun-
ctus Amalo generi, nobilissima tibi facta consocia
[Alit, consortia]. Omne siquidem bonum regia sus-
dere debet affinitas. Acturus es consueta prudentia,
ut laude morum fastigium contigisse videaris excel-
sum. Exstat gentis Gothicæ hujus probitatis exem-
plum; Genesemundus ille toto orbe cantabilis, solum
armis filius factus, tanta se Amalis devotione co-

a Aul. Gellius, lib. II, c. 29: Veniant, operamque
mutuam dent, et messem hanc nobis addnent. Quan-
quam nonnullis in libris, adjuvent, scriptum, sed
perperam, legatur. FORN.

b Sic. D. Ambrosius de Theodosio: Dilexi virum,
qui magis arguentem quam adulantem probaret. Sic

Ammian. Marcell., pag. 55, 259 et 341; Sueton. in
Octav. cap. 56; et in Tiber. cap. 31. Epiphanius
apud Eusebium: Nemo ut Ecclesie principem ad-
monere timeat, si probet errantem. Sic infra, epist.
13. Vide supra, lib. VI, form. 5. JUAR.

junxit, ut hæredibus eorum curiosum exhibuerit famulatum, quamvis ipse peteretur ad regnum. Impendebat aliis meritum suum, et moderatissimè omnium, quod ipsi conferti poterat, ille potius parvulis exhibebat. Atque ideo eum nostrorum famâ concelebrat: vivit semper relationibus, qui quandoque moritura contempsit. Sic quandiu nomen superest Gothorum, fertur ejus cunctorum attestations præconium. Unde fas est de te meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.

EPISTOLA X.

SENATUÛ URBS ROME ATHALARIUS REX.

Eximia facinora Tulum exponit, et scribit se eum ad patriciatum cultum evexisse.

Habetis, patres conscripti, unde glorioso principi gratiam referre debeatis, quando præcelso viro Tulum, et nostrâ affinitate fulgenti, vestri ordinis contulimus dignitatem. Auctus est enim pacis genius de ferri radiantis ornata; nec discincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, sed nunc ipsam creximus dignitatem. Per omnes est nimirum splendor refusus, quem præsens potest habere patricius: quando illa est naturâ purissimi luminis, quæ relucet et proximis. Sed quamvis sit vobis notissimus candidatus, qui domni avi nostri tam claris ac diuturnis adhæsit obsequiis, tamen juvat illa repetere, quæ constat ad institutoris ejus gloriam pertinere. Primum, quod inter nationes exitium est, Gothorum nobilissimâ stirpe gloriatur, qui mox ut inter parentes infantiam reliquit, statim rudes annos ad sacri cubiuli secreta portavit: ægens non ut ætas, sed ut locus potius expetebat. Nam licet omnia regum obsequia sub cæutela peragenda sint, illic tanto timoris amplius acquiritur, quanto proximus plus habetur. ^a Arduum nimis est meruisse principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Has procellas moderator sui hinc offensione transmissit: charus summâtib, collegis semper acceptus; ut jam tunc magnæ felicitatis videretur esse præsagium, gratiam meruisse cunctorum. Cujus ut coepit ætas adolescere, tenerique anni in robustam gentis audaciam condurari, ad expeditionem directus est ^b Sirmiosensem; ut quod ab ille

A Martio viro didicerat verbis, in camporum libertate monstraret. Egit de Hunnis inter alios triumphum, et emeritam laudem primis congressibus auspiciatus, neci dedit Bulgares toto orbe terribiles. Tales mittunt nostra cunabula bellatores; sic paratæ sunt manus, ubi exercetur animus. Nutritus in otioso servitio laboriosos subegit; et quod exercitatione non didicit, virtus manus propria [*Ms. A., et Ac., virtus prona*] complevit. Rediit subito ad principem veteranus, egressus primævus; ut non pacatis obsequiis, sed armis semper studuisse crederetur. Hoc rimator ille actum et honorum remunerator inspiciens, vigorem illi regicæ domus virtutis contemplatione commisit; ut quem ingeniosum bellâ probaverant, fortissimi regis consillii misceretur: ad inveniendâ subullis, ad implenda robustus, ad celanda cautissimus. Egit locum meritò publici secreti. Cum ipso prælla, cum ipso negotiorum æquabilia disponebat; et in tantam se similitudinem ejus cogitationis adjuverat, ut causis recognitis, quod ille velle poterat, iste sua sponte peragebat. Defensorem omnium suis tractatibus adjuvabat; et ministrando consilium, regebat ipse rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana, tibi jam inter duces directus, et prudentiam suam bellis, et pericula promptissimus ingerebat. ^c Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta, quæ in Orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit. Hunc et hostibus capere, et nostris defendere necessarium fuit. Quapropter excitata sunt Gothorum Francorumque validissima tempestate certamina. Adfuit illic dubiis rebus audacia candidati: ubi tanta cum globis hostium concertatione pugnavit, ut et inimicos a suis desideriis amoveret, et vulnera factorum suorum signa susciperet: vulnera, inquam, opinio inseparabilis, ^d sine assertore præconium, propria lingua virtutis; quæ licet ad præsens periculum ingerant, reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim astipulatoribus corpus illæsum: quærit alios qui visa divulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali testimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela repulit, nec semper tutus fuit, qui cum numero hoste contendit. Unius forsitan ictus solerter eluditur [*Ed., eliditur*]; qui multis resistit,

^a Silentium omnino servandum in consilio, quod vim habere vis aut usum. Alexander cum arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detractum anulum ori ejus admovit; quisque sibi id factum putet, et simul in consilium lectus est, os sibi clausum a principe signatumque. Is Persarum mos fuit, ut nemo consiliorum consilius esset, præter optimates taciturnos et fidos, sicut et apud Romanos. Notabile illud de Eumene rege, qui cum Romam venisset, et regem Persen in senatû accusasset, ac de toto bello eam patribus deliberasset, in præsentia nihil, præterquam fuisse in curia regem scire quisquam potuit: bello denique perfecto, quæque dicta a rege, quæque responsa essent emanavere. Mira et diuturna silentii fides. *Brass.*

^b Sirmiosensis Pannonia quondam sedes Gothorum. *Supra, lib. III, epist. 23. Jun.*

^c Arelatem Gallulam Romam vocat Ausonius, quod esset et celeberrimum et opportunissimum impo-

^d rium: quibus commoditatibus invitatus Constantinus tyrannus, qui tempore Honorii Junioris imperator in Britannis declaratus fuit, Arelate fixit sedem imperii sui, statuitque Constantinam urbem vocari. Exstat autem ejusdem imperatoris de Arelate constitutio, quam notat Joseph. Scaliger, vir totius antiquitatis peritissimus, in suis Ausonianarum lectionum libris. *Brass.*

^e Vocat auctor vulnera corporis præconium sine assertore, quemadmodum solis litteris vocem tribuimus, et dicimus sidera clamare, et aves loqui fata; quibus adficere libet elegantem Ammiani Marcellini locum de Julianæ imperatore loquentis: Si nocturnæ lumina, inquit, inter quæ lucubrabat, potuissent vocem ulla testari, profecto ostenderent inter hunc et quosdam principes multum interesse, quem norant voluntatibus ad ad necessitatem quidem indulsisse naturæ. *Brass.*

custodire. Nostra enim laus est, si vos Romana militia comitetur, quando talibus ministris potestis agere quod videtur priscis sanctionibus convenire. Sic enim Gothos nostros, Deo juvante, produximus, ut et armis sint instructi, et æquitate compositi. Hoc est quod religio gentes habere non possunt; hoc est quod vos efficit singulares, si, assueti bellis, videamini legibus vivere cum Romanis. Quapropter ex officio nostro illum atque illum ad vos credimus esse dirigendos; ut, secundum priscam consuetudinem, qui suis iussionibus obsecundant, eos rationabili debeant antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in conservandis annona et consuetudinibus suis ex nostra iussione prestabis. Debet enim a te diligi, qui a nobis meruit destinari.

XXVI. FORMULA COMITIVÆ DIVERSARUM CIVITATUM.

Sæculi huius honor humanæ mentis est manifesta probatio, quia libertas animi voluntatem propriam semper ostendit, dum se contempnit occulere, qui sibi alios cognoverit subiacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio est, quæ arbitrium projectionis suæ intra terminum moderationis includit; et sic peragit dignitatis brevissimum spatium, ut universis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum, iudices, ad blanda descendite. Laboriosum quidem, sed non est impossibile iustitiam suadere mortalibus: quam ita cunctiorum sensibus beneficium Divinitatis attribuit, ut et qui nesciunt jura, rationem tamen veritatis agnoscant. Necessè est enim ut quod à natura conceditur, submonente iterum eadem suaviter audiat. Et ideo non laboreis populis imponere quod eis constat ex propria voluntate sentire. Facile enim sequuntur vestigia verbi alieni, qui se posse credunt monitro compelli. Propterea per illam indicationem in illa civitate comitivæ honorem secundum ordinis tibi, propitia Divinitate, largimur, ut et cives commissos æquitate regas, et publicarum ordinationum iussiones constanter adimpleas, quatenus tibi mellora præstemus, quando te probabiliter egressæ presentia sentlemus.

XXVII. FORMULA HONORATIS RESIDUORUM ET CURIA LIBUS.

Utile est unum semper eligere, cui reliqui debeant obedire; quia si voluntas diversorum vaga relinquitur, confusio, culpæ amica, generatur. Itaque civitatis vestræ comitivam per indicationem illam nos illi largitos fuisse noveritis, cui saluberrimam^a patientiam commodate, ut causis vestris seriatim remedium, et iussionibus publicis procuret effectum: scilicet quod si quis se probabili devotione tractaverit, similia de nostris sensibus haud irritè postulat.

XXVIII. FORMULA PRINCIPIS MILITUM COMITIVÆ.

Gratum vobis esse credimus, quando militia nostra iudices destinamus: quia tunc omnes nostros

agitis, quoties vobis non defuerit presentia indicantis. Relativa ista intellectui sunt nomina: si præsumam ademeris, militem non relinquis; apparet enim tollitur, quoties qui jubere poterat abrogatur. Vobis ergo aptum credimus [Gr. et Cuj., altum cedimus], dum ad vos dirigimus dignitates, et tandem vos militare facimus, donec iudices destinamus; nec istud leve credatis beneficium, ut cum vos agitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per indicationem illam illum comitem militia vestre cognoscite destinatum. Quem ita acturum esse putamus tam in causis publicis quam privatis, ut cum laus optata comitetur. Cui devotionem iustissimam commodantes, his que vobis præceperit solemniter obedite, quia reverentiam nostram honoratam esse credimus, si habeat habitos nostros iudices sentlemus.

XXIX. FORMULA DE CUSTODIENDIS PORTIS CIVITATIS.

Nullatenus de ejus fide dubitatur qui ad custodiam civitatis aligitur, quia probate conscientia constat esse credendum qui fuerit pro civitate multarum. Atque ideo curam portæ illius civitatis nostra tibi auctoritate concedimus, ut improborum non pateat adventibus, et bonorum non retardet accessus. Nam si porta semper obserata sit, instar est carceris; si iterum jugiter pandatur, mirorum nil prodest habere munimina. Sit ergo utrumque moderatum, ut et custodiæ nocturnæ satisfacias, et incompetenter eam claudere non præsumas. Eris nimirum via civium, et ingressus mercium singularum, amicus simul copie quam optas intrare. Stude ergo cum alimoniis invitare venientes. Non tibi quod despiciatur est creditum. Quibusdam faucibus civitatis præponeris, qui ingredientibus victualibus præesse monstraris. Quod te oportet sine querela perficere, ut in parvis agnoscere possimus, cui majora credere debeamus.

XXX. FORMULA TRIBUNATUS PROVINCIARUM.

Æquali convenit ut unusquisque ad fructum militis emense tempore debeat pervenire, et laboris recipiat præmium pro compensatione meritorum. Unde quia primum consuetudinis ratio persuadet ut a nobis debeat designari, qui a vobis tribunus esse mereatur; ideo hac auctoritate concepiamus, ut ille quem locus videtur exposcere, vobis in supradicta honore præsideat; quatenus cum ad tempus venerit constitutum, optate honore patietur. Divina sunt ista iudicia, non humana, ut quam superna ad tempus debitum voluerint perducere, merito videatur et laboris sui præmia accipere. Excubiis quarum igitur competentia privilegia consequatur, quia nullum emolumentum equanimitate standari desideramus, quem sine culpa ad primatum venire cognoscimus. Quapropter illi, pro utilitate publica disponenti, modis omnibus obedite: quoniam potestatem [Cuj., Car., Niv. et Gam., artem] iudicis habent præsertim, quando ab ipsis requiritur, si quid a vobis insolentius excedatur.

^a L. 1 Cod., Qui pro sua jurisd. et supra Hb. nr, epist. 14. FORN.

XXXI. FORMULA PRINCIPATUS URBS ROMÆ.

Cum in urbe Roma plurima fieri censeamus, et necesse sit tibi potestatem esse comitiaci officii, ut utilitates publicæ videantur impleri, nostro more prospeximus, ut quia principem cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum vicarii nomine in urbe Romana solemniter debeas continere; quatenus et ille primatus sui laboribus perfruat, et tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam comitiacorum ad comitatum judicaveris esse dirigendos; consules obsequio nostro, tuo subiacent arbitrio. Eos autem quos retinendos putaveris, indulta securitate potiantur. Ita tamen, ut vicissim omnia modereris; quatenus nec exorbantes continuus labor atterat, nec segnes iterum rubigo otii B fugienda consumat.

XXXII. FORMULA QUÆ MONETA COMMITTITUR.

Omnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri, quia totum vitiosum geritur, ubi conscientia puritas non habetur; tamen omnino monetæ debet integritas quaeri, ubi et vultus noster imprimitur, et generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccetur effigie; et quam subjectus corde venerari debet, manu sacrilegæ violare festinet? Additur quod venalitas cuncta dissolvit [Gul., Cuj., Niv. et Gam., dissolvitur], si victualia metalla vitiantur, quando necesse est respuere quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patitur unius esse commodum dispendia sacrosanctorum, ut detestabilia vitia venire possit ad pretium? Sit mundum quod ad formam nostræ serenitatis adducitur. Claritas regis nil admittit infectum. Nam si vultus cujuslibet sincero colore depingitur, multo justius metallorum puritate principalis gratia custoditur. Auri flamma nulla injuria permixtionis albescat, argenti color gratia candoris arideat, aeris rubor in nativa qualitate permaneat. Nam si unum lædere legibus putatur esse damnandum, quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numerositatem peccaverit? Ponsus quietiam constitutum denariis præcipimus 120 debere servari, qui olim tam penso quam numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab origine trahens, D compendium et dispendium pulchre vocitavit antiquitas. Pecunia enim a pecudis tergo nominata, Gallis auctoribus, sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. Quam non sinimus sæculentia permixtione fieri contemptibilem; ne iterum in antiquam cognoscatur redire villitatem. Proinde te, cujus nobis laudata est integritas actionis, ab illa indicatione per jugæ quinquennium monetæ curam habere præcipimus, quam Servius rex in ære primum impressisse perhibetur; ita ut tuo periculo non dubites quaeri, si quid in illa fraudis potuerit inveniri. Nam sicut casus asperos subibis, si quid fortasse deliqueris, ita irremuneratum non relinquimus, si te egisse inculpabiliter senserimus.

A XXXIII. FORMULA LEGATORUM SENTIUM DIVERSARUM.

Quis dubitet utilitatis publicæ interesse rationi; ut quibus nos constat dona conferre, nullam videantur itineris molestiam sustinere, quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, et illi se bene habitos fuisse cognoscunt? Atque ideo humanitatem subter annexam, vel ad equos capitum definitum illius gentis legatis sine aliqua tarditate præstabit, quatenus ad sedes suas irremunerati non debeant pervenire, quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo quam quælibet munerum magnitudo.

XXXIV. FORMULA EVOCATORIA, QUAM PRINCEPS DIRIGIT.

Non dubitamus ultronea grate suscipi, quæ in locum muneris solent postulatæ conferri; quia domini recordatio concedit semper augmenta, nec possunt esse principis vacua gratificationis judicia. Quapropter ad comitatum nostrum jussu te presentibus evocamus, ut non mediocri gaudio perfruaris. Et ideo otii delectatione postposita, ad illam diem, ad Urbem illam devenire propera, ut et tibi aspectum nostrum gratum fuisse judicemus, cum te festinasse cognoscimus. Desiderat enim aula nostra presentiam honorum, dum nescio quo pacto quiddam regali sapientia gratum esse cognoscitur, et divino judicio comprobatur, quia illa qui corda nostra rogit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit.

XXXV. FORMULA EVOCATORIA, QUÆ PETENTI CONCEDITUR.

Manifestatio est conscientia bonæ, presentiam justis principis expetisse, quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. Aspectum solis nisi clara lumina non requirunt, quia illi tantum possunt rutilantes pati radios, quos constat oculos habere purissimos. Sic presentiam principis ambiunt qui de cordis sinceritate præsumunt. Hinc est quod veniendi tibi ad comitatum fiduciam grate mente largimur, ne honor evocationis, qui pro nostra gloria constat inventus, ad injuriam converteretur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Invitamus quoniam desideria venientium, quia inde magis crescimus, si viros nobiles nostris obsequiis aggregamus.

XXXVI. FORMULA COMMENDATIVE.

Nemo dubitat homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis, si assidue somatur, horrescit; serena ipsa, quamvis magnopere desiderantur, jugiter adepta sordescunt; non immerito, quia cum sit homo commutabilis, nature suæ desiderat habere qualitates. Et ideo festinanti tibi provinciali oblectatione refoveri copiam tot mensium in supradicta provincia concessimus immorandi (quia pene reclusus advertitur, cui mutare solum liberum non videtur), ita tamen, ut cum promeritas inducias, Domino juvante, transegeris, ad urbanas sedes redire festines. Nam si tedium est continuatim vivere in urbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregisse? Libenter ergo damus inducias discedendi, non ut debeat Roma deserri, sed ut magis commendetur absentem.

XXXVII. FORMULA SPECTABILITATIS.

Optamus nobis, Deo auxiliante, subjectos varia dignitatum prerogativa gloriari: desideramus probabile genus hominum impressa gratia dignitatis ornare, ut laudabilius unusquisque possit vivere, cum se honores reverendos cognoverit accepisse. Sic enim et ad virtutis studia decenter ascenditur, et a bonis civibus respublica plus amatur. Atque ideo te spectabilitatis nitore decoramus, ut sententiam tuam in conventibus publicis spectandam esse cognoscas, cum inter nobiles decorus assederis, ut si hæc prædicabili conversatione tractaveris, in futurum præmiis melioribus augearis.

XXXVIII. FORMULA CLARISSIMATUS.

Constat jucundum esse rerum bonarum saporem, et utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmentum virtutis. Hoc nos studium proviðæ liberalitatis infundimus, ut major sit cultus morum, dum crescant desideria præmiorum. Clarissimatus igitur honorem, ornamenta iudicii nostri, regia tibi largitur auctoritas; quod præbeat et exactæ vitæ testimonium, et futuræ prosperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obscurum agere patiaris, qui clarissimatus dignitate resplendes. Grande siquidem vitæ testimonium est, non tam clarum quam clarissimum dici, quando pene totum de illo optimum creditur qui tanti fulgoris superlativo nomine vocatur.

121 XXXIX. FORMULA TUITIONIS.

Superfluum quidem videtur tuitionem specialiter a principe petere, cuius est propositi universos communiter vindicare. Sed quia securitatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci; ut quod omnibus præstare cupimus, supplicanti potissimum conferamus. Atque ideo diversorum te, quemadmodum quereris, dispendiis sauciatum, in castra defensionis nostræ clementer excipimus, ut cum adversariis tuis, non, ut hactenus, campestri certamine, sed murali videaris protectione contendere. Ita fiet ut, truculentis viribus pressus, reddaris auxiliis regalibus exæquatus. Quapropter a tuitionem tibi nostri nominis, quasi validissimam turrem contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta, nostra concedit auctoritas; ita tamen, ne, his præsumptionibus sublevatus, civile respuas præbere responsum; et tu videaris insolens calcare jura publica,

^a Hæc est formula tuitionis, id est securitatis, ἀσφαλείας, de qua sup., lib. iv, epist. 27, in fin., et l. 6, *Illicitas*, § *Ne potentiores*, D. *De offic. præsid.*; l. 1, § *Quies*, D. *De off. præf. urb.* Exemplum apud Livium, lib. ii de Thrasybulo, FORN.

^b Vide D. Ambrosium, lib. i de Abraham, cap. 3. JUR. — Ergo hæc formula derogat l. 4, C. *De natur. lib.*, qua vetat Constantinus id per rescriptum peti. FORN.

^c Sup., lib. iv, epist. 9. Insidias hic ut illic quoque dolum vocat. L. pen., C. *De dolo*; l. 8, *Si voluntate*, C. *De resc. vend.* Dolum ex calliditate atque insidiis emptoris argui debet. Dolum ex insidiis perspicuis probari convenit, l. pen., C. *De dolo*. Sed et hæc de re sup., epist. 35 lib. iv. FORN.

A quem primitus detestanda premebat audacia. Et quia ministros efficaces nostra debet habere præceptio, nec decet principem loqui quod non videatur posse compleri, præsentis beneficii jussione, adversus Gothos illa, adversus Romanos illa, facile te fides et diligentia custodivit: quia nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi, dum præstans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur nostra clementia; beneficio lætare suscepto. Nam si ulterius a quoquam sub incivilitate tentaris, tua de inimicis potius vota complebis.

XL. FORMULA DE MATRIMONIO CONFIRMANDO ET LIBERIS LEGITIME CONSTITUENDIS.

Æternum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore collatum; nec plus est conveniens regi, quam ut humanæ præstet origini. In lucem quippe venturus casus suscipere non meretur adversos, ne ante gravamen restrictionis incurrat quam gaudia superæ lucis inveniat. Oblata itaque supplicatione depromis mulierem quam tibi placitus [Cor., Ga., placidus] illigavit amplexus, beneficio nostro jugali honestate debere sociari, ut ex ea liberi nati nomen nascantur hæredum. Nam cum spontanea copula animantia cuncta consociet, dignumque videatur esse quod placuit, durum est libertatem liberam non habere, unde liberi procreantur. Et ideo illam quæ, sicut jure præcipitur, honestate non fuisse probatur æqualis, legitimam tibi fieri censemus uxorem; et filios ex eadem conjuge, sive qui suscepti sunt, sive qui suscipiendi, hæredum volumus jura sortiri, ut sub nulla dubietate diligas quos tibi absolute successores futuros esse cognoscas. Natura enim tibi præstitit filios, sed nos tali securitate facimus esse charissimos.

XLI. FORMULA ETATIS VENÆ.

Gloriosa supplicatio est, quæ veniam quærit ætatis: quando se gravitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intulisse. Minor nascendo, grandævus cupis esse consilio. Ita, quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium beneficium contemnens annorum. Quapropter oblata supplicatione depromis, ut cum tibi sit ratio firma prudentiæ, actiones tuæ non relinquuntur ambigæ, ne infrmetur jure quod non potest utilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus: quia nullas se captare vellet profitetur insidias, quisquis habere e liberos contractus constanter affectat. Atque ideo, si ^d id

^d *Id tempus*, nempe in maribus vigesimi anni mætæ; in feminis octavi et decimi Constantini constitutione definiuntur, l. 2, C. *De iis qui ven. ætat. impetr.*, quam ætatem hic acerbam maturitatem eleganter vocat, ut Ulpian. in l. 2, vers. *Maturus*, l. 3, vers. *Quasi ambitiosa*, D. *De minor.*; et Philostrate, lib. i de Vita Apollonii Tyanei videtur aliquando maturius adolescentes suæ tutelæ fieri solitos innuere. Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur, ac ne hypotheca quidem immobilium, l. 3 Cod. eod. Unde usu quoque Gallorum clausula solemnis in concipiendis ejusmodi codicillis venialibus (vulgo, *bail à gouvernement*) adjicitur, *à la charge de n'aliéner les immeubles*. Cujus exceptionis vis hac

tempus constat elapsum, quo ad hanc veniam accedi A
jura voluerunt, nos quoque probabilibus desideriis
licentiam non negamus; ut in foro competenti ea
quæ in his causis reverenda legum dictat antiquitas,
solemniter actentur. Ita ut in alienandis rusticis vel
urbanis prædiis constitutionum servetur auctoritas :
ne cum opinioni præstare volumus, utilitatem publi-
cam lædere videamur. Cape igitur nostro beneficio
potiorem annis ætatem; et quod petis ab oraculo,
moribus exhibeto. Nam professio maturitatis acerbæ
locum denegat actionis, quando multo gravior est
culpa quam suæ promissionis impugnat auctoritas.

**122 XLII. FORMULA EDICTI AD QUÆSTOREM, UT IPSE
SPONDERE DEBEAT QUI SAJONEM MERETUR.**

Frequenter sajones, quos a nobis credidimus pia
voluntate concedi, querelis maximis cognovimus in-
gravatos. Corruptum est (proh dolor!) beneficium
nostrum, crevitque potius de medicina calamitas, B
dum ad alios usus potentium malignitate translati sunt
quam eos nostra remedia transtulerunt. Unde nobis
necesse fuit remedio salubri votis pestiferis obviare,
ne dum pietatis studium ad æqualia beneficia trahi-
tur, surreptionum iniquissima patiamur. Atque ideo
edictali programmate definimus ut quicumque contra
violentas insidias propter ineluctabiles necessitates
suas mereri desiderat fortem sajonem, officio nostro
pœnali se vinculo cautionis astringat; ut si præcepta
nostræ jussionis immissione plectibili sajus quem
meretur excesserit, et ipse pœnæ nomine det auri
libras tot, et satisfacere promittat quæcumque ejus
C
adversarius potuerit tam commodi quam itineris sus-
tinere detrimenta. Nos enim cum reprimere inciviles
animos volumus, prægravare innocentiam non debe-
mus. Sajus autem, qui sua voluntate modum præcep-
tionis excesserit, donativis se noverit exuendum, et
gratiæ nostræ (quod est damnis omnibus gravius)
incurrere posse periculum; nec sibi ulterius esse
credendum, si jussionis nostræ, cujus exsecutor esse
debit, temerator exstiterit.

XLIII. FORMULA PROBATORIÆ CHARTARIORUM.

Constat militiam bene geri, quæ probatis videtur
imponi, quando ipse secum potest revolvere quod
judex eum potuit admonere; maxime cum ad patri-
monia divinæ talis domus mereatur accedere, ut
D
cupiditate detestabili non possit accendi. Deinde cum

quoque formula excipitur, vers. *Ita ut in alienan-
dis, etc.* Athenis adolescentes in Lexiarchico com-
mentario relati ac censiti suæ tutelæ efficiebantur,
ut scribit Pollux, tumque iis administrandi patrimonii
jus erat. Suidas : Οἱς εἰπὼν τὰ πατρῶα οἰκονομεῖν; hujus
moris meminit et Æschines : καὶ κύριος ἴσχυετο τῆς
οὐσίας. Sed de adolescentibus ætatis veniam principis
indulgentia consecutis, alio loco certum est pluribus
agere. FORN.

^a Cartharii meminit lib. ix, epist. 3, hujusque
mentio fit in veteri inscriptione Nemausensi. JUR.

^b L. 2, C. *De petit. bon. subl.*, lib. x, tit. 12. FORN.

^c Intelligit auctor opera publica, vel quæ ad rem-
publicam, vel civitatem pertinent, ut videre est in l.
Si quando, C. *De oper. pub.* BROSS.

A splendorum...
releceat et temp...
non possunt...
rere qui in...
boni a...
quem officii...
te volumus...
rus promitteris...
Avaritiam declina...
Multo melius proficitur...
si bonis meritis...

XLIV. FORMULA DE B. COMPETIT.

Nescio quid grande de se videtur...
loca desiderat publica possidere. Hoc...
deceat, si res squalida in...
transferatur et revocetur ad...
videbatur jacere incultam. Atque...
tibi illum locum proprietario jure...
zes, aut plumbum, vel marmora, si...
latere comperta. Age itaque ut per...
quod neglectum incuria vetustate...
boni civis laudem invenire merearis, si...
civitatis ornaveris, securus etiam ad...
missurus quod proprio fuerit labore...
Quia tanto firmiter unusquisque possidebit, quoniam...
se auctoresque suos amplius expendisse profuerit.

**XLV. FORMULA, QUÆ CENSUS RELEVATUR EI QUI SUAM
CASAM POSSIDET PRÆGRAVATAM.**

Cum de agri utilitate vivatur et omnibus inde cer-
tum sit justum venire compendium, tributum illud
possessionis in illa provincia constitutæ ita quereris
C
onerosum, ut universas tibi voraverit facultates læcus
ille vastissimus functionis; et quod aliunde magno
labore potest colligi, per illam videatur assumi, cu-
jus utilitatem nimia transcendit illatio, dum plus
compulsoribus redditur quam a sedulo præstetur.
Quapropter credimus te evadere posse nuditatem, si
dominium hujus ruris [Alic, urbis] amiseris, cui jugis
sterilitas de compulsoribus venit; ne conditione mi-
serabili servias necessitati, cujus dominus esse me-
ruisti. Sed quia hoc genus beneficii præstari medio-
cribus leges sacratissimæ consuerunt, ut qui pro
unius cespitis enormitate deprimitur, nec alterius
commoditate sublevatur, moderatione habita ei de-
beat subveniri, magnitudinis nostræ, cui cordi est
D
cogitare justitiam, præsentî auctoritate decernimus,
ut, si ita est, tot solidos tributario supradictæ posses-

^a Hodie vetita est petitio relevationis, vel transla-
tionis, vel adærationis, etc., lib. x Cod., tit. 28, de
collat. donatorum vel releuatorum, etc. FORN.

^b L. 4, D. *De censib. et tit.*, C. *De censitoribus et
peræquat.*, novell. 163. Ulpian. Rhet. in oratione de
male obita legat. scribit vacationem a muneribus
pauperibus (qui hic mediocres dicuntur) concessam
fuisse, ut rem domesticam curarent. Basilii Porphy-
rogenetis constitutio recensetur a Cedreno, et lib. 1
Juris Orientalis, qua pauperum, qui minus solvendo
essent, tributum a locupletioribus exigeretur, quod
allilengium vocabatur, de quo alias pluribus. Totius
autem hujus epistolæ argumentum convenit disputa-
tioni, l. 4. D. *De censib.* FORN.

siana, data præceptionibus ad eam quorum interest, ita faciatis de ^a vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum vestigium non debeat inveniri, sed per sæcula sine errore servetur quod una communi summa concluditur.

123 XLVI. b FORMULA QUÆ CONSORINA LEGITIMA FIAT UXOR.

Institutio divinarum legum humano juri ministrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum quæ duabus tabulis probantur adscripta. Sacer enim Moses, divina institutione formatus, Israelitico populo inter alia definivit, ut concubitus ^c suos a vicinitate pii sanguinis abstinerent, ne et se in proximitatem redeundo polluerent, et dilationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri sequentes exemplum, longius pudicam observantiam posteris transmiserunt, reservantes principi tantum beneficium, consobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius posse præsumi quod a principe jusserant postulari. Admiramur inventum, et temperiem rerum stupenda consideratione laudamus, hæc ad principis fuisse remissum judicium; ut qui populorum mores regebat, ipse et moderata concupiscentiæ frena laxaret. Et ideo, supplicationum tuarum tenore pernotui, si tibi illa tantum consobrii sanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbans, matrimonio tuo deservimus esse sociandam, nullamque vobis exinde jubemus fieri questionem, quando et leges nostræ permitti voluntate consentiunt, et vota vestra præsentis auctoritatis beneficio firmaverunt. Erunt vobis

^a Vasaria publica hic sunt archivorum ac census tabule, ut in l. 12, *Loca*, de censoribus et persequat., C. Theod., quibus singulorum civium facultates describentur, id est, ut Theophili definitionem sequar, tit. de libert.: *ἡ δὲ τῶν ἀρχαίων ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῶν ἀρχαίων, ἐν τῷ ἐν καιρῷ ἀπεργάζοντο τὰς ἀλλοτρίων περιουσίας, ἐπὶ τῷ ἐν καιρῷ πόλεμον κατὰ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον ἐισφέρειν.* Alloqui vasarium est pecunia quæ publice datur magistratibus in provinciis euntibus, ut equos, mulos, vasa et suppellectilem, ceteraque quæ magistratus instrumentum implerent, quod publico sumptu compararent. Meminit Cic. in *Pison.*: *Sestertium centies et octogies, quod, quasi vasarii nomine, in venditione mei capitis ex ærario tibi tributum Romæ in questu reliquisti.* Hujus moris idem meminit, in *Rull.*, et v. in *Verrem*; Sueton. in *Augusto*; Lampridius, in *Alexand.*; Rudæus de *asse*, lib. III. FORN.

^b Vide sanctum Augustinum, de *Civit. Dei* lib. IV, cap. 16; et sanctum Ambrosium, lib. VIII, ep. 66. JURKT.

Hodie tale rescriptum jure nostro prohibetur, l. 1, C. *Si nuptiæ ex rescripto petantur.* FORN.

^c Ratio vitandorum inter consobrinos seu patruales nuptiarum; de quo divus Augustinus lib. XV cap. 16 de *Civit. Dei*, quas inter consobrinos jus civile olim permiserat, l. 23, *Uter*, in fin.; l. seq., D. *De cond. instit.*; l. pen., de *rit. nup.*; l. 19, *Celebrandis*, C. *De nupt.*, § *Duorum*, eod. t. Inst., Quintilian., proemio lib. VI de filii Obitu querens: Tene Consulari nuper adeptione ad omnium spes honorum patris admotum, te avunculo prætori generum destinatum? Consobrinorum nuptias vetuit Theodosius, dicto c. 16, l. 5, C. Theod., *De incest. nup.*; Ambros., epist. 66, et lib. I Cod. Theod., *Si nuptiæ ex resc. pet.*; Caius,

itaque, Deo favente, posteri solemniter hæredes, castum matrimonium, gloriosa permixtio, quando quidquid a nobis fieri præcipitur, necesse est ut non culpis, sed laudibus applicetur.

XLVII. FORMULA, AD PRÆFECTUM, UT SUB DECRETO CURIALI PRÆDIA VENDAT.

Patitur hoc improvida mortalium plerumque conditio, ut cum lædere putatur, consulat; et cum consulere videtur, affligat. Sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. Nam ^d venena ipsa si juvare probantur, accepta sunt. E contra, refugienda est suavitas mellis quæ inferre dignoscitur læsiones. *Vias erga sapientiæ est amare quod expedit; sis nec igitur votum respicit, qui prodesse contendit.* Prædia quidem curialium non facile ^e distrahi prudens definivit antiquitas; ut ad necessitates publicas melius efficerent [Gr. *et Cuj.*, sufficerent], si substantiæ juvamina plus haberent. Sed in hæc iterum parte prospexit, ut si apud vos ineluctabilis necessitas appareret, rerum suarum distractio subveniret. Nam quid prodest, si quispiam videtur idoneus, et fieri non possit a contractis nexibus absolutus? ^f Egenti similis est, qui reddere nequit alienum; nec dici potest proprium, quod liberare dominum non videtur a debito [Alicui, additum; alii, addictum]. Sed quamvis hoc vestræ potestati fuerit legum auctoritate concessum, tamen, ne quam rarissimi facti sustineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque eminentiæ vestræ presentii jussione permitimus, ut aliquis, veritate discussa, si aliter solvi nequeat, distracta ligamina prædij sui, quod propria

lib. I, tit. 4, Instit.; Harmenop., lib. VI, tit. 4. Unde accidit ut apud Theophil., dicto § *Duorum*, *ἢ δι-ναρτα* quibusdam exemplaribus legatur, cum ab archetypo Latino absit negatio. FORN.

^d Veneni verbum medium est: ideoque qui vendit dicit, adficere debet, an bonum, an malum; nam et medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum esse mulat, l. 236, *Qui venenum*, de verb. sign. FORN.

^e Decurionum seu curialium prædia sine decreto et causæ cognitione alienare non licuit, tit. 55 lib. X Cod. Noster Cassiodorus, lib. IX, epist. 2: Prædia, inquit, Curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione pervadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Justinian., novell. 101: Causa prohibitionis subjungitur, ut ad necessitates publicas melius sufficerent; sic enim emendandum censeo, cum prius perperam scriberetur, efficerent, si substantiæ juvamina plus haberent. FORN.

^f Bona etenim cujusque intelliguntur, quæ deducto ære alieno supersunt. L. *Subsignatum*, de verb. sign.; l. 72, *Mulier*, de jur. dot.; l. 11, *Non possunt*, de jur. fisc.; l. 69, *Usufruct.*, D. *Ad l. Falcid.*; Quintilian., declam. 233; Harpocraton, in dicto, *ἐνταξίσημα*. FORN.

^g In veteri quidem manus. legitur, a debito, quod antequam consuluissem, addictum ipse emendaram; an rectius, alii viderint; mihi certe non omnino conjectura displicebat; et liberare dominum addictum, tanquam opposito relata accipiebam, quando is qui debet, creditori obnoxius est, *ἀνεύθυνος*, ut et Gordianus ait, quasi cliens, l. 3, C. *De Navat.* FORN.

voluntate delegerit, habeat licentiam distrahendi; ita ut reddat debitum quod probatur esse contractum, pro vitio voracitatis imbutus, facultates suas absorbere videatur esse permisus. Constat apud vos probabilis causa damnorum, quoniam illis volumus subveniri qui duris necessitatibus probantur astringi;

utrumque enim potest esse culpabile, aut malis moribus frena laxare, aut justas iterum querelas excludere. Quapropter provide vobis permisit antiquitas de illa causa decernere, cui est utile curiam custodire. A quibus enim munia poterunt sustineri, si civitatum nervi passim videantur abscidi?

^a Curiales, nervi civitatum, epist. 2, infra, lib. ix, et in Majoriani Novell., ubi non servos, sed nervos legendum. Novell. 5. FORN.

LIBER OCTAVUS.

124 EPISTOLA PRIMA.

JUSTINIANO IMPERATORI ATHALARICUS REX.

Petit ejus gratiam et amicitiam hsdem interpositis conditionibus quibus cum Theodorico priores imperatores societatem inierant.

Juste possem reprehendi, clementissime principum, si pacem vestram quererem tepide, quam parentes meos constat ardentius expetisse; aut in qua parte dignus hæres existerem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? Non vos majorum purpuratus tantum ordo clarificat, non sic regia sella sublimat quantum longe lateque potens gratia vestra nobilitat. Omnia enim regno nostro perfecte constare credimus, si hanc nobis minime deesse sentimus. Sed et pietati vestræ præconiale est diligere quorum patres contigit vos amasse. Nemo enim creditur impendisse veteribus puritate innocuam, nisi qui eorum stirpem habere probatur acceptam. Claudantur odia cum sepultis; ira perire noverit cum protervis; gratia non debet occumbere cum dilectis: sed magis affectuosius tractandus est, qui ad regni causas innocens invenitur. Perpendite quid a vobis mereatur successor bonorum. Vos avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extullistis, vos genitorem meum in Italia palmate claritate decorastis. Desiderio quoque concordie factus est per arma filius, quamvis vobis pene videbatur æquævus. Hoc nomen adolescenti congruentius dabitur, qualia nostris senioribus præstitistis. In parente locum noster [Ac., nostrum] jam transire debet affectus; nam ex filio vestro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur et in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hereditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra salutaria mereantur principis longævi habere; pueritiam tuitionem gratiæ consequatur; et non in totum a parentibus destituimur, qui tali protectione fulcitur. Sit vobis regnum nostrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabitis, ubi omnia charitate jubetis. Quapropter ad serenitatem vestram illum et illum legatos nostros æstimavimus esse dirigendos, ut amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum divæ memoriæ domno avo nostro inclytos decessores vestros constat ha-

buisse. Aliquid forsitan et amplius merces sinceritatis, ejus nec ætas videtur esse suspecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam vero per superscriptos legatos nostros serenissimis sensibus verbo intimanda commisiimus, quas elemente vestre more ad effectum facite pervenire.

EPISTOLA II.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eum reddit certiore se regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse, et mittit ad eum Sigimerum comitem cum aliis qui ipsius nomine sacramenta præsent.

Plenissimum gaudium constat esse, patres conscripti, cognoscere dominantis exortum, ut qui ore dicitur universos posse protegere, audiatur ad regni culmina pervenisse. Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii veni; et tanta stultæ animi, quanta fuerit et consideratio rei. **125** Nam si prudentes viros erigunt [Ed., Av., exiguas] commoda prædicta sodalium, si amicorum relevat sospitas nuntiata, quanta exultatione suscipi debet, omnium rectorum feliciter provenisse terrarum, quem non protulit commota seditio, non bella ferventia pepererunt, non reipublicæ damna lucrata sunt, sed sic factus est per quietem, quemadmodum venire deceat civilitatis auctorem? Magnum profecto felicitatis [Ed., fidelitatis] genus, obtinere sine contentionibus principatum; et in illa republica adolescentem dominum fieri, ubi multos constat maturis moribus inveniri. Non enim potest cuilibet ætati deesse consilium, ubi tot parentes publicos constat inventos. Præsertim est ergo spes nostra cunctorum mæritis; et certius fuit de nobis credi quam quod de aliis potuit approbari, non injuria: quoniam quævis claritas generis Amalis cedit; et sicut qui ex vobis nascitur, origo senatoria nuncupatur, ita qui ex hac familia progreditur, regno dignissimus approbatur. Probata sunt præsertim factis quæ loquimur. Nam cum domni avi hostri pro beneficiorum quantitate dulcissima nobis recordatio urgeretur extremis, magnitudinem dominationis suæ tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam regnum quam vestem crederes esse mutatam. Tot proceres manu consilioque gloriosi nullum murmur, ut assolet, miscuerunt: sed ita cum magno gaudio secuti sunt principis sui judicia, ut voluntatem ibi potius agnosceres confluisse divinam. Quapropter necessarium duximus, propitio Deo, de

ortu regni nostri vos facere certiores, ^a quia dilatatum [Jur., *subaudi* magis] quam mutatum videtur imperium, cum transit ad posteros; nam quodammodo ipse putatur vivere, cujus vobis progenies cognoscitur imperare. Hæc habuerunt vestra vota, hæc illius fuit indubitata sententia, ut hæredem honorum suorum relinqueret qui beneficia ejus in vobis possit augere. Amore principum constat inventum ut simulacris æneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies auctorem videret, qui sibi rempublicam multis beneficiis obligasset. Sed quanto verior est qui vivit in posteris, per quos plerumque et forma corporis redditur et vigor animi protelatur? Et ideo nobilitatis vestræ fidem majore nunc studio debetis ostendere, quatenus et priora munera meritis videantur esse collata, et futura indubitanter eis præstemus quos præteritorum immemores fuisse minime senserimus. Noveritis etiam divina providentia fuisse dispositum ut Gothorum Romanorumque nobis generalis consensus accederet, et voluntatem suam, quam puris pectoribus offerebant, ^b juris etiam jurandi religione firmarent. Quod vos secuturos esse minime dubitamus tempore, non amore; nam a vobis potuit inchoari quod præventi longinquitate sequimini. Constat enim excellentissimos patres tanto amplius posse diligere, quanto majores honores a cæteris ordinibus visi sunt accepisse. Sed ut primordia nostra, et circa vos benignitatem possitis agnoscere (quia decet curiam vestram beneficiis introire), illustrem Sigisimerem [Ed., Ac., Sigisinem], comitem nostrum, vobis cum his qui directi sunt fecimus sacramenta præstare, quia

EPISTOLA III.

POPULO ROMANO ATHALARICUS REX.

Theodoricum regem præclaris laudibus extollit, et renuntiat populo Romano ad solium se fuisse commu-

^a Est notanda phrasid, qua subaudiatur dictio, magis, ut apud Græcos *μᾶλλον*; infra, lib. xi, epist. 8, et epist. 25 lib. seq. Pindar., Nemæis: *Ἰπποῦμεν πάντες ἢ πιστεύομεν*. Tertullian., Exhortatione ad castitatem: Puto nobis non licere nascentem necare, quam et natum. Amnian., lib. xxxi: Concito, quam considerato civium assultu perterritus est. Utrobique, magis, vel, quidpiam significationis comparativæ subintelligitur, quod Hellenismum vel Judaismum redoleat; quale illud est: Functionem recipiunt per solutionem, quam specie, l. 2, *Si cert. pet.*; et meritis liberos, quam pactionibus adstringi placuit. Paul. lib. iv Sentent., tit. 5: Et nihil est gratum his præstari posse, quam libertatem. L. 39, de fidei-comm. libert.; l. 2, fin., de judic.; l. 7, *Si hominem*, § 1, *Depositum*. Anton. Augustinus, lib. iv, cap. 8, *Emend.*, primus omnium admonuit. FOANNA.

nibus Gothorum Romanorumque suffragiis evectum, atque per legatos se justitiam servaturum pollicetur.

Si vos externus hæres imperii suscepisset, dubitare forsitan poteratis ne quos prior dilexerat, invidendo subsequens non amaret: quia nescio quo pacto cum successor amplius laudari nititur, præcedentis fama lentatur [*alii*, lætatur; *alii*, lædatur]. Nunc vero persona tantum, non est autem vobis gratia commutata, quando recte vobiscum agi credimus, si avi veneranda judicia subsequamur. Nostræ siquidem opinionis interest ut quos ille benignissime tuitus est, nos etiam statuta constantia et beneficiorum ubertate pascamus. Minus cogitant qui obscuris principibus et versatis in mediocri actione [Ed., *Nis. et Ac.*, natione. *Gam.*, nomine] succedunt. Nos talis præcessit, ut exquisitis virtutibus ejus sequi vestigia debeamus. Quapropter, quod auspice Deo dictum sit, gloriosi domni avi nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, ut Gothorum Romanorumque in regnum nostrum suavissimus consensus accederet; et ne adversis rebus aliqua possit remanere suspicio, vota sua sacramentorum interpositione firmarunt se dominatum nostrum tanto gaudio subire, tanquam si vel illis dominus avus noster fatali sorte non videretur subtractus, ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus probarentur esse devoti. Quod si vos, ut opinamur, libenti animo similia feceritis, harum portitores sub obstestatione [Ed., *Ac.*, ostentatione; *Forn.*, attestatione] divina vobis fecimus polliceri, justitiam nos et æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante Domino, custodire, et Gothis Romanisque apud nos jus esse commune, nec aliud inter vos esse divisum, nisi quod illi labores bellicos pro communi utilitate subeunt, vos autem civitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. Ecce ad conditionem 126 [ms. A., conditionem] clementissimam sacramenti incinando nostrum eveximus principatum, ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possint quos beatus noster auctor enutrivit. Ecce Trajani vestri clarum sæculis reparamus exemplum. ^c Jurat vobis per quem juratis; nec potest ab illo quisquam falli, quo invocato, non licet impune mentiri. Erigite nunc animos, et, Deo propitio, meliora semper optate, ut sicut a charitate potestatem regiam inchoavimus, ita tranquillitatem Deo placitam sequentibus temporibus consequamur.

^b Jurabant senatores, jurabat populus principi, et vicissim ipse princeps populo ac senatui statim post susceptas imperatorias infulas; quem morem in Gallia retentum, et ad hæc usque tempora in principibus nostris inaugurandis observatum scimus. BAOSA.

^c Pro intellectu hujus loci vide quæ in superiori epistola adnotavimus, quibus adjungere libet verba Plinii in Panegyrico ad Trajanum ad jusjurandum principi et a principe consulatum ineunte præstitum pertinentia: Accedis ad consulis sellam, adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi cum jurare cogentur alios. Et paulo post: Quinetiam sedens stanti præbuit jusjurandum, et ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset. Ex quibus apparet post vota jurari solitum imperatori a magistratibus, a senatoribus, a populo ipso. BAOSA.

EPISTOLA IV.

UNIVERSIS ROMANIS PER ITALIAM ET DALMATIAS CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta pro munimine adepti regni suscepisse, et petit ut eadem præstent.

Honorabile credimus indicare quod fama potuistis teste cognoscere. Jure siquidem de se bene arbitrator æstimatum, qui regium meretur alloqui: quia dignitas est subjecti affatus meruisse dominantis, in ea præsertim causa in qua omnium corda sic videntur esse sollicita, ut si non cognoscant prosperum, credant semper adversum. Nam qui audit mutatum, novum nihilominus formidat imperium. Et revera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum sinistris cogitationibus amputantes, aliter de nobis non patimur credi quam quod de nostris potuit parentibus æstimari. Et ideo, quod Divinitate propitia dictum sit, glorioso domno avo nostro feliciter ordinante, tam Gothorum quam Romanorum præsentium pro munimine incepti [Ms. A., incepti] regni sacramenta suscepimus, quod vos quoque facturos esse libentissime judicamus; ut qui fideles parentibus nostris exististis, nobis quoque simili devotione pareatis. Suavius enim diligit hæredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed ut vobis benevolentiae nostræ jam nunc integritas innotescat, jurisjurandi vobis fecimus religionem promitti quod et nostrum possit declarare positum, et spem debeat munire cunctorum.

EPISTOLA V.

UNIVERSIS GOTHIS PER ITALIAM CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Significat se, Theodorico adhuc superstite, omnium sacramenta in regia civitate recepisse, et hortatur ut eorum exemplum sequantur, nec non per comitem iis interposito sacramento fidem spondet.

Voluissemus quidem domni avi nostri longævæ vitæ gaudia nuntiari: sed quoniam diligentibus dura conditione subtractus est, nos hæredes regni sui, Deo sibi imperante, substituit, ut successione sanguinis sui beneficia vobis a se collata, faceret esse perpetua, dum nos illa et augere et tueri cupimus quæ ab illo facta esse cognoscimus. Cujus ordinationi adhuc eo superstite in regia civitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, ut unum crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos sequentes exemplum, pari devotione peragite, ne quid a præsentibus minus fecisse videamini, a quibus creditur totum similiter posse compleri. Illum vero comitem vobis fecimus jurata voce promittere; ut sicut nobis vestrum animum devotissime proditis, sic optata de nostris sensibus audiat. Recipite itaque prosperum vobis semper nomen, Amalorum regalem prosapiem, blatteum germen, infantiam purpuratam, per quos, Deo juvante, parentes nostri deceter evecti sunt, et inter tam prolixum ordinem regum suscepunt semper augmentum. Credimus enim de Divinitate propitia, quæ majores nostros dignanter adjuvit, nunc quoque gratiam suæ dignatio-

A his impendunt. et et illius reverentiam adhibent... rum fructus dalmatensium dalmatibus... rentibus copiosa servatum. sunt locum.

EPISTOLA VI.

LIBERIO PRÆFECTO GALLIARUM ATHALARICUS REX.

Renuntiat se a Theodorico, dum adhuc vivere, quo donatum; sibiique Gothos Romanisque fecerit sui jurisjurandi religionem promississe. Tam postquam videntur in Galliis illos imitari.

Scimus animum vestrum de obitu quædam necessaria domni avi nostri acerbè doluisse. Nam omnia bona graviter deficiantur amissa. Per quaeritur [Edit., quaeritur], dum domnus dalmatensium abrogatur. Expedit autem studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio consolari, quæ sentitur amissus, cui non succedit extraneus. Im enim, Deo sibi imperante, prospexit, dum cuncta et post fata providus, ut regionibus suis pacem relinquere, ne aliqua novitas quieti turbaret. In scilicet regni sui nos dominos collocavit; quatenus decus generis, quod in illo floruit, in successores primum æquali luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria convenerunt, ita ut sub jurisjurandi religionem promitterent fidem se regno nostro devoto animo servaturos. Quod ad illustri magnitudinis vestræ notitiam credimus perferendum, ut ab his qui in Galliis regno pietatis nostræ devoti sunt simile proferatur exemplum; et sicut animos nostros circa se minores non desiderant effici, ita pari conditione teneantur astricti.

C

127 EPISTOLA VII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS PER GALLIAM CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Hortatur ut Gothi Romanis, et Romani Gothicis vicissim jurent se fidem regi præstituros.

Licet gloriose memorie domni avi nostri pro excellentibus meritis vobis videatur occasus, tamen, quia ille humana conditione decubuit, ad continuandam gubernationem quam singulariter gesserat nos reliquit; ne damnum boni principis sentiretis, cujus vobis noscitur regnare progenies. Nullus enim apud nos perdit, quod [Alit., qui] illi paruit; sed duplici largitate munifici et illius debita reddimus, et futuris obsequiis beneficia ingenta pietate mutamus. Atque ideo fidem pristinam majori nunc vos convenit devotione monstrare, quia bene prospicit rebus futuris, qui regnantium servit initiis: dum ipse et in reliquum perseverare creditur, qui primordia fovere sentitur. Indicamus autem, favore divini cum ad regni culmina perveniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cecidisse, ut unum loqui crederes quod generalitas insonabat, nec putaretur humanum quod tot vota ingentium populorum nihil probata sunt habere contrarium. Unde vos quoque prædicta convenit imitari, ut Gothi Romanis præbeant jusjurandum, et Romani Gothicis sacramento confirmant se unanimiter regno nostro esse devotos, quatenus et nobis vestra sinceritas laudabiliter innotescat, et ad quietem vestram proficiat invicem promissa concordia. Eat inter vos legalis missa tran-

quillitas; poterit minori non sit infestus. Habetote animam pacatum, qui bellum non habetis externum, quia primum inde nobis placere poteritis, si vobis hac ratione prospiciatis [Ed., Niv., Gam., Grul. et Cuj., proficiatis].

EPISTOLA VIII.

VICTORINO VIRO VENERABILI, EPISCOPO, ATHALARICUS REX. *Renuntiat se Theodorico mortuo successisse. Tum ipsius orationibus se commendans, petit ut provinciales cunctos ad fidem principi servandam cohortetur.*

De fide atque constantia tales sunt commendandæ personæ, quæ desiderijs humanis diversa sorte quantantur. Vos autem, quos sapientia firmos efficit, et mens religiosa consolidat, ad provincialium potius convenit adnationes animari, quia juste debitor sit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri. Quapropter salutantes veneratione qua dignum est, quod vobis quidem mœrorem possit indicere, transitum gloriosæ memoriæ domni avi nostri cum dolore maximo nuntiamus. Sed inde potest vestra tristitia temperari, quia nos in sede regni sui, Divinitate propitia, collocavit; ut in totum desiderio vestro non videatur ereptus, qui vobis consurgit in successione reparatus. Favete nunc orationibus sacris, nostris libenter auspicijs, ut Rex cœlestis humana vobis regna confirmet, gentes externas atterat, peccata absolvat, consolidet et conservet propitius quod parentibus nostris dignatus est præstare gloriosus. Quapropter sanctitas vestra provinciales cunctos admoneat, ut, inter se concordiam habentes, regno nostro per omnia debeant esse purissimi. Cupimus enim in subjectis fidem reperiri, quam large possimus pietate munerari.

EPISTOLA IX.

TULUM [Alii, THOLETT] VIRO PATRIBUS ATHALARICUS REX. *Illi conferatur patriciatus dignitas, præclarisq; laudibus una cum Geasemundo exornatur.*

Licet ad regendos populos idoneos efficiant, quos ad augustum culmen Divina provexerint (quando nec ætas impedit, ubi sese potentia cœlestis infundit), tamen ad relevandam florentissimæ nostræ ætatis sollicitudinem, visum est te virum prudentissimum convenienter adhibere, quem constat etiam domni avi nostri tractatibus jugiter et laudabiliter adhasisse. Quod si dignum fuit hoc illum talem tantumque facere, quanto magis nobis convenit solatium querere quo [Ed., Ac., quod] pro adolescentiæ flore decenter adhuc possumus indigere [Ed., Ac., intelligere]? Magna est enim infinitaque prudentia, quam nemo sic assequitur ut eam non necessarie et per alios querere videatur. Senes ipsi consilijs sapientiam discunt, et a maturis in commune queritur quod

A pro omnium utilitate tractatur. Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi reges; et hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt. Quod si longævi domini subjectorum ingenijs adjuvantur, consulte relaxamus ætatis nostræ breves ferias; ut suis incrementis devota prosperius, robustior ad imperii pondera sustinenda consurgat. Atque ideo te, cum favore divino, suggestu præsentis patriciatus evehimus; ut pro republica nostra tractantem sedes celsa sublimet, ne sententia salutaris, cui decet humiliter parere, a loco videatur venisse communi. Hic est honor qui et armis convenit, et in pace respundet. Hunc illa dives Græcia, quæ multa gloriosissimo domno avo nostro debuit, gratificata persolvit; velavit fortes humeros chlamydem vestis, pinxit suras sericis calceus iste Romanus, et dignanter visus [Gr. et Cuj., jussus] est accipere, quod se cognoscebat assumere per honorem. Crescebat visendi studium Eois populis heroem nostrum, dum, nescio quo pacto, in eum qui bellicosus creditur, civilia plus amantur. Hac igitur honoris remuneratione contentus, pro exteris partibus indefessa devotione laboravit; et præstare cum suis parentibus principi dignabatur obsequium, qui tantorum regum fuerat stirpe procreatus. Sic se magnorum beneficia semper extolunt, ut et quibus imperare nequeunt, jura venerationis imponant. Diligent omnes sui proventus semper auctorem; et mortalitatis jura nesciunt, qui beneficijs non tenentur [Gr., Cuj. : Diligit memor mens sui. Mortalitatjs jura nesciunt, qui beneficijs non tenentur]. Sed longum est de ejus gloria sufficienter loqui, quæ singularem gentibus sæcûla fecunda genuerunt. Ipsius te labor instituit, ut nos minus laborare debeamus. Tecum pacis certa, tecum belli dubia conferebat; et, quod apud sapientes reges singulare munus est, ille sollicitus ad omnia secure tibi pectoris pandebat arcana. Tu tamen nullos responsis ludebas ambiguis. Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem; sæpe quæ ad eum falso pervenerant, recti studio corrigebas; et, quod rarum confidentiæ genus est, interdum resistebas contra vota principis, sed pro opinione rectoris. Patiebatur enim invictus ille præliis pro sua fama superari, et dulcis erat justo principi rationabilis contrarietas obsequentis. Ama nunc sublimior justitiam, quam serviens diligebas. Ostende te illius esse discipulum, qui nunquam laboravit incassum: junctus Amalæ generi, nobilissima tibi facta consocia [Alii, consortia]. Omne siquidem bonum regia saderet debet affinitas. Acturus es consueta prudentia, ut laude morum fastigium contigisse videaris excelsum. Exstat gentis Gothicæ hujus probitatis exemplum; Geasemundus ille toto orbe cantabilis, solum armis filius factus, tanta se Amalæ devotione con-

* Aul. Gellius, lib. II, c. 29: Veniant, operamque mutuam dent, et messem hanc nobis addnent. Quamquam nonnullis in libris, adjuvent, scriptum, sed perperam, legatur. FORN.

^b Sic. D. Ambrosius de Theodosio: Dilexi virum, qui magis arguentem quam adulantem probaret. Sic

Ammian. Marcell., pag. 55, 259 et 344; Sueton. in Octav. cap. 56; et in Tiber. cap. 31. Epiphanius apud Enriodum: Nemo ut Ecclesie principem admonere timeat, si probet errantem. Sic infra, epist. 15. Vide supra, lib. VI, form. 5. JUARZ.

junxit, ut hæredibus eorum cûriosum exhiberit famulatum, quamvis ipse peteretur ad regnum. Impendebat aliis meritum suum, et moderatissimûs omnium, quod ipsi conferti poterat, ille potius parvulis exhibebat. Atque ideo eum nostrorum famâ concelebrat: vivit semper relationibus, qui quandoque moritura contempsit. Sic quandiu nomen superest Gothorum, fertur ejus cunctorum attestations præconium. Unde fas est de te meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.

EPISTOLA X.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eximia facinora Tulum exponit, et scribit se eum ad patriciatum calmen evexisse.

Habetis, patres conscripti, unde glorioso principi gratiam referre debeatis, quando præcelso viro Tulum, et nostra affinitate fulgenti, vestri ordinis contulimus dignitatem. Auctus est enim pacis genius de ferri radiantis ornatu; nec disincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, sed nunc ipsam oreximus dignitatem. Per omnes est nimirum splendor refusus, quem præsens potest habere patricius: quando illa est natura purissimi luminis, quæ relucet et proximis. Sed quamvis sit vobis notissimus candidatus; qui domini avi nostri tam claris ac diuturnis adhæsit obsequiis, tamen juvat illa repetere, quæ constat ad insitutoris ejus gloriam pertinere. Primum, quod inter nationes eximium est, Gothorum nobilissima stirpe glorietur, qui mox ut inter parentes infantiam reliquit, statim rudes annos ad sacri cubiculi secreta portavit: agens non ut ætas, sed ut locus potius expetebat. Nam licet omnia regum obsequia sub cæutela peragenda sint, illic tanto timoris amplius acquiritur, quanto proximus plus habetur. ^a Arduum nimis est meruisse principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Has procellas moderator sui sine offensione transmisit: charus sammâibus, collegis semper acceptis; ut jam tunc magnæ felicitatis videretur esse præsagium, gratiam meruisse cunctorum. Cujus ut cœpit ætas adolescere, tenerique anni in robustam gentis audaciam condarari, ad expeditionem directus est ^b Sirmiensem; ut quod ab ille

Martio viro didicerat verbis, in camporum libertate monstraret. Egit de Hunnis inter alios triumphum, et emeritam laudem primis congressibus auspicatus, neci dedit Bulgares toto orbe terribiles. Tales mittunt nostra cunabula bellatores; sic paratæ sunt manus, ubi exercetur animus. Nutritus in otioso servitio laboriosos subegit; et quod exercitatione non didicit, virtus manus propria [*Ms. A., et Ac., virtus prona*] complevit. Rediit subito ad principem veteranus, egressus primævus; ut non pacatis obsequiis, sed armis semper studuisse crederetur. Hoc rimator ille actum et honrum remunerator inspiciebâs, vigorem illi regie domus virtutis contemplatione commisit; ut quem ingeniosum bellâ probaverant, fortissimi regis consiliis misceretur: ad inveniendâ subtilis, ad implenda robustus, ad celanda cautissimus. Egit locum merito publici secreti. Cum ipso prælia, cum ipso negotiorum æquabilia disponebat; et in tantam se similitudinem ejus cogitationis adiunxerat, ut causis recognitis, quod ille velle poterat, iste sua sponte peragebat. Defensorum omnium suis tractatibus adjuvabat; et ministrando consilium, regabat ipse rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana, ubi jam inter duces directus, et prudentiam suam bellis, et pericula promptissimus ingerebat. ^c Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta, quæ in Orientalis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit. Hunc et hostibus capere, et nostris defendere necessarium fuit. Quapropter excitata sunt Gothorum Francorumque validissima tempestate certamina. Adfuit illic dubiis rebus audacia candidati: ubi tanta cum globis hostium concertatione pugnavit, ut et inimicos a suis desideriis amoveret, et vulnera factorum suorum signa susciperet: vulnera, inquam, opinio inseparabilis, ^d sine assertore præconium, propria lingua virtutis; quæ licet ad præsens periculum ingerant, reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim astipulatoribus corpus illæsum: quærit alios qui visa divulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali testimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela repulit, nec semper tutus fuit, qui cum numero hoste contendit. Unius forsitan ictus solerter eluditur [*Ed., eliditur*]; qui multis restitit,

^a Silentium omnino servandum in consilio, quod vim habere vis aut usum. Alexander cum arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detractum anulum ori ejus admovit; quisque sibi id factum putet, et simul in consilium lectus est, os sibi clausum a principe signatumque. Is Persarum mos fuit, ut nemo consiliorum consensus esset, præter optimates laceratos et fidos, sicut et apud Romanos. Notabile illud de Eumene rege, qui cum Romam venisset, et regem Persen in senatu accusasset, ac de toto bello eum patribus deliberasset, in præsentia nihil, præterquam fuisse in curia regem scire quisquam potuit: bello denique perfecto, quæque dicta a rege, quæque responsa essent emanavere. Mira et diuturna silentii fides. *BRASS.*

^b Sirmionensis Pannonia quondam sedes Gothorum. *Supra, lib. III, epist. 23. JUR.*

^c Arelatam Gallulam Romam vocat Ausonius, quod esset et celeberrimam et opportunissimum impo-

^d rium: quibus commoditatibus invitatus Constantinus tyrannus, qui tempore Honorii Junioris imperator in Britannis declaratus fuit, Arelate fixit sedem imperii sui, statuitque Constantinam urbem vocari. Exstat autem ejusdem imperatoris de Arelate constitutio, quam notat Joseph. Scaliger, vir totius antiquitatis peritissimus, in suis Ausonianarum lectionum libris. *BRASS.*

^e Vocat auctor vulnera corporis præconium sine assertore, quemadmodum solis litteris vocem tribuimus, et dicimus sidera clamare, et aves loqui fata; quibus adjicere libet elegantem Ammiani Marcellini locum de Julianæ imperatore loquentis: Si nocturnâ lumina, inquit, inter quæ lucubrat, potuissent vocem ulla testari, profecto ostenderent inter hunc et quosdam principes multum interesse, quem norant voluptatibus ne ad necessitatem quidem induxisse natura, *BRASS.*

a parte qua non credidit vulnus excipit; quæ in tantum ei sunt gloriosa, quantum tunc habuere periculi. Juvat igitur fortissimi viri narrare quietum felicitatis exemplum, quia non est in duce perfecta laus asserere semper anxios labores. Mittitur igitur, Franco et Burgundio **129** decertantibus, rursus ad Gallias tuendas: ne quid adversa manus [*Ms. A.*, adversarius] præsumeret, quod noster exercitus impensis laboribus vindicasset. Acquisivit reipublicæ Romanæ aliis contententibus absque ulla fatigatione provinciam, et factum est quietum commodum nostrum, ubi non habuimus bellica contentione periculum. Triumphus sine pugna, sine labore palma, sine cæde victoria. Tantum ergo ejus gloriæ debemus, quantum utilitatis accepimus; quem et ille arbiter rerum largitione reddituum judicavit esse prosequendum, ut ibi fieret dominus possessionum, ubi utilitati publicæ procuravit augmentum. Aquilienses quoque tempestates inter ejus prospera jure memorantur, quia discrimina dum feliciter cedunt, suavissimæ memoriæ sensum relinquunt. Cum ventis sævientibus furentem pelagum spuma testaretur undarum, diu jactatum navigium tumens fluctus absorbit, nullum relinquens forti viro solatium, nisi tantum remigia brachiorum. Tunc iste nautis pereuntibus cum charo pignore solus evasit. Ibi amor piissimi regis, ibi meritum probatum est periclitantis, quando regnator ille vix littori constitutus, ut eum exitio prævaleret eripere, undas iterum desiderabat intrare. Tunc ejus pericula formidavit, qui salutem propriam timere nescivit. Nonne vobis, patres conscripti, asperis casibus divinitus videtur exemptus, cui præsens parabatur eventus? Hunc itaque virum bellis exercitatum, felicitate clarum, prudentia comprobatum, quod Deo auspice dictum sit, ad patriciatus præsentis [*Ac.*, præsentale] culmen eveximus. Favete nunc auspiciis candidati, et viris nostris libertatis atria reserate. Convenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas.

EPISTOLA XI.

SENATUI URBS ROMÆ TULUM VIR ILLUSTRIS PATRICIUS.

Hortatur senatores ut regi gratias referant, quod ab eo ad patriciatus honorem promotus fuerit.

Confido, patres conscripti, quod agendas optimo regi gratias omnium vestrum studia debeant concitari, quando propectum meum excogitatum noscitis pro utilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum est quod necessarie fuisset optandum. Omnibus quippe utile est judicia principum sequi; sed ipse facit propria, qui gratanter suscipit aliena. Retinetis me senatus semper fovisse cœtum; sed nunc maxime, cum vestrum videor intrare collegium. Assumptio dignitatis ordinis vestri [*Ac.*, bene] nobis gratiam duplicavit, quando me inter eos esse sentio, a quibus me amari posse confido. Accedit etiam illud animi vestri gratissimum pignus, quod patriciorum genius per nos constat erectus [*Ac.*, genus.... erectum], quando nemo gentilium in vobis putavit abjectum, quod in me respicit honoratum. In expe-

tendis quoque honoribus apud gloriöse memoriæ Theodoricum principem regum mea vobis sæpe vota conjunxi; ut quadam præscientia talia videar præmississe, ad quos me cum gloria decebat intrare. Confidentius illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur. Sæpe consules, sæpe patricos, sæpe præfectos habita intercessione promovi: vobis impetrare contendens quod mihi ardue potuissem optare. Congaudete nunc, patres conscripti, meis auspiciis, qui vestris favi semper honoribus. Vultis scire qua vos affectione complectar? Insertus stirpe regia vocabulum vobiscum volui habere commune. Vivite, Deo propitio, securi; et, quod est felicissimum suavitatis [*Gr. et Cuj.*, felicitatis] genus, exultate cum liberis vestris. Studete, sicut semper, prædicari moribus Romanis, et bonorum actuum formam sub alta quiete perquirite. Interest nostræ gloriæ ut quorum numerum auximus, eos, propitia Divinitate, tueamur.

EPISTOLA XII.

ORATORI [*Ms. A.*, ORATORI] VIRO ILLUSTRIS ATHALERICUS REX.

Plurimum eum patremque laudat ob eloquentiam, et illum comitivæ domesticorum honore decorat.

Perfectionem necessariarum rerum completam esse judicamus, si quemadmodum eligendo virum magnificentum patricium armatæ reipublicæ parti providimus, ita et de sociando ei litterarum peritissimo consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur; ut, nullo defectu impediens meritorum, provisiva reipublicæ utilitas explicetur. Alii sunt honores qui se ordinaria provisione componunt: de generali autem securitate sollicito talis associandus fuit, qui parem in suis studiis non haberet. Neque enim adhuc minus probatus **130** agnosceris, licet primævus veneris ad honores. Advocationis te campus exercuit, te judicii nostri culmen elegit. Nam ita intra te fuit, quamvis ampla professio litterarum, ut tuum ibi consenescere non pateremur ingenium. Auspicatus es militem [*Jur.*: *Id est*, advocatum], cum implere potueris cognitorem [*Jur.*: *Id est*, judicem]; et quamvis traheret de eloquentia pro defensione dicere, suadebat tamen æquitas judicanda proferre. Probatum est quid utilitatis habeat moribus armata facundia. Nam sicut perniciosus est doctos prava suadere, sic salutare munus, cum veritatis terminos disertitudo nescit excedere. Sed ut merita tua exemplis potius laudabilibus asseramus, juvat repetere pomposam legationem, quam non communibus verbis, sed torrenti eloquentiæ flumine peregristi. Directus enim de partibus Dalmatarum ad domnum avum nostrum, sic necessitates provincialium, sic utilitates publicas allegabas, ut apud illum magna cautela sollicitum, et copiosus esses, et fastidia non moveres. Abundantia siquidem verba cum suavissimo lepore defuebant; et cum finem faceres, adhuc dicere quærebaris: movendo, delectando implebas magis veri oratoris nimum, cum jam caudicis deseruisses officium. Genitoris quinetiam tui facundia et moribus adjuyaris, cujus te eloquium instruere potuit, etiamsi libris

veterum non vacasses. Erat enim, ut scimus, egregie litteris eruditus. Et ut aliquid studiose exquisitum dicere videamur, has primum, ut frequentior tradit opinio, Mercurius repertor [Ed., reparator] artium multarum volatu Strymoniarum avium collegisse memoratur. Nam et hodie græves, cum classe consociant, alphabeti formas, natura imbuente, describunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus consonantibusque congruenter admixtis, viam sensualem reperit, per quam alta petens, ad penetralia prudentiæ mens possit velocissima pervenire. Hinc Hellenus, auctor Græcorum, plura dixit eximie [Ed., Hellen. Hellenus plura dixit eximie], virtutem ejus compositionemque subtilissima narratione describens, ut in ipso initio possit agnosci magnarum copia litterarum. Sed ut ad propositum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendisse credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non enutristi. O beatum magistrum, felicissimumque discipulum, qui affectuose didicit quod aliis doctorum terror extorsit! Romanum denique eloquium non suis regionibus invenisti; et ibi te Tulliana lectio disertum reddidit, ubi quondam a Gallica lingua resonavit. Ubi sunt qui litteras Latinas Romæ, non etiam alibi asserunt esse discendas? Evaserat Cæcilius pondus verecundiæ, si hunc provectum sæcula priora genuissent. Soluta est quippe vis illa sententiæ, mittit et Liguria Tullios suos. Cognosce quid ex meritis tuis aestimavimus, quando illius consilio te vides esse sociatum, qui nostri imperii tractat arcanum. Hinc est quod te comitivæ domesticorum illustratum honore decoramus, ut merito majora de nostris debeas sperare judiciis, qui in te adhuc meliora credimus inveniri. Grande tibi negotium vides esse commissum, quidquid egeris generalitas sentit. Nam qui potest in universitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere.

EPISTOLA XIII.

AMBROSIO VIRO QUÆSTORI ATHALARICUS REX.

Multis laudibus eum effert, eo quod multas dignitates sub Theodorico sapienter administraverit. Tum quæsturam illi confert.

Securus celsa conscendit, qui se in paulo minoribus approbavit; et certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto. Sine merito siquidem remuneratum putatur omne quod subitum est; nec inexplorati suspicionem refugit quod repente provenerit. Contra, omnia deliberata sunt robusta [Ms. A., inexploratum. Omnia deliberata sunt robusta]; et totum bonis actibus obtinuisse creditur, qui post documenta laudatæ militiæ promovetur. Dudum

A inter gymnasia litterarum adscitus ab illo inspectore meritorum, qui judiciis suis etiam futura prædicebat, privatarum largitionum fascibus præfuit: suscipiens patrociniū meritorum, ita gratiam dominantis auxisti, ut tibi sæpe committeretur quod dignitas non haberet. Quod si laudabile est, vel mediocribus esse honoribus parem, quanto præstantius vicisse moribus aulicam dignitatem? Hæc cum tu sub tanto iudice laudata perageres, gratiam quoque loci alterius invenisti. Dictationibus enim probaris adhibitus, cum sit offensionibus alter expulsus; et ita suspensum honorem tuum sustinebat ingenium, ut palatio non sineres deesse iudicem, cujus ad tempus abrogatam cognovimus dignitatem. Non sunt imparia tempora nostra transactis. Habemus sequaces æmulosque B priscorum. Ecce iterum ad quæsturam commens eventit [Gr. et Cuj., cum immenso eventit] ingenio. Redde nunc Plinium, et sume Trajanum. Habes magna quæ dicas, si et tu simili oratione resplendeas. Fama temporum de legitima atque eloquenti iussione generatur. Omnia siquidem bona cumulat lingua diserta; et quod a nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur. Estio nobis ad bona suggerenda promptissimus, et adversus improbitatem male præsumentium constanter erectus. Dicit jam auribus nostris quod est omnino pro nobis. Bonus princeps ille est, cui licet pro iustitia loqui; et contra, tyrannice feritatis indicium, audire nolle constituta veterum sanctionum. Renovamus certe dictum illud celeberrimum Trajani: Sume b dicationem [Ahi, dicationem], si bonus fuero, pro republica et me; si malus, pro republica in me. Sed vide quid a te quæramus, quando nec nobis aliquid injustum licere permittimus. Decreta ergo nostra priscorum resonant constituta, quæ tantam suavitatem laudis inveniunt, quantum saporem vetustatis assumunt. Præjudicia, quæ nos horremus, in aliis non amamus. Obligamus te certe generalitati, dum absolute præcipimus jura servari. Quod ideo nunc dicimus, ut oportune omnibus in te consuliis videamur. Decet enim præmonere, ne te jam tardius post aliena pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla sequere, et nobilitatis tuæ memor incede. Illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur. His igitur in bonum publicum prædictis, D per quintam feliciter indictionem (Anno Christi 527) quæsturæ tibi insignia, Deo præstante, 131 concedimus: honorem prudentium, e fontem omnium dignitatum, quando exinde procedit, quod indulgentiæ nostræ largitate manaverit. Age ut qui ad consilium nostrum adscisceris, prudentia cunctis et gravitate præminere noscaris. Nam quid tibi conveniat, vides.

^a De eloquentia Gallorum veterum Juret. dixit se observasse ad Symmach. lib. ix, epist. 86.

^b Legendum dicationem, quæ vox infra, lib. xi, epist. 7 et 9. Hinc lucem capit illud Sidonii Apollin. in Panegy. Majorian., in fine:

Cui teste senatu

In se etiam tractum commiserat Ulpus ense-

PATROL. LXIX.

Vide Nicephor., lib. iii, cap. 23; Plinium, in Panegy. 358. JURET.

^c Quæstoris partes hæ erant sub imperatoribus: Ille leges condebat, et veritatem precum rimabatur, ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur, ut videre est in l. 2, C. De petit. bon. subl.; et in l. ult., C. De divers. rescr.; Novell. Valentin., de homic. casu aut vol. fact. BROSS.

• Vox legum diceris, dum nos [Ed., nostra] jura condimus. Incumbe nunc probitati vel fidei; ut sicut te prior honor dignum fecit alteri, ita secundus tertius faciat dignitati.

EPISTOLA XIV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eximia laude Ambrosium exornat, et nuntiatur se illum quæsturæ dignitate insignivisse.

Accipite, patres conscripti, judicium quod judicia nostra protulerunt, quando plus cogitantur omnino quæ cauta sunt; quia talis subsequutio creditur, quale primordium venisse sentitur. Nemo enim futurum putat esse diligentem, quem in ipsa novitate opinio- nis suæ non videt esse custodem. Providus institutor si hortum suum fecundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quæ sollicitis fuerant ^B culta laboribus; quanto magis regnum decet inter initia pacis amoenitate componi, ne habere speciem agri videatur inculti? Et ideo beneficiis nostris quasi quamdam januam cogitavimus dare quæstorem, per quem venientiam dignitatum culmina decenter exirent. Sunt vobis certe de candidato nota, quando et moderna quæ loquimur. Nam cum transitum gloriosæ memoris domni avi nostri subjectorum anxia corda lugerent (bonum quippe amissum dum quæritur, plus amatur), per eum vobis et nostri auspicii, et vestræ securitatis optata patuerunt. Intelligite quali nos æquitate constringimus in futuris, ut ipse nobis legum fieret custos, qui conservandæ justitiæ fuerat promissor effectus. Adfuit mandatis regalibus (Ms. ^C A., legalibus] eloquens et decorus ornator: permul- cens etiam inspectus, quos gratissimos reddebat au- ditus. Tales enim decet esse aulicos viros, ut naturæ bona iudicio frontis aperiant, et possint agnoscere de moribus, cum videntur. Tacens enim plerumque despicibilis est, si eum tantum lingua nobilitat: semper autem in honore manet, si cujus est tran- quillus animus, eum quoque serenissimus commen- det aspectus. Hoc denique facto testamur copiam nos habere prudentiam, quando talis eligitur, qui ex utraque parte laudetur. Eloquentiæ vero bona in- ceptum est in quæstore prædicare, cum ad hoc specia- liter probetur adscitus, ut opinionem temporum com- mendet qualitate dictorum. Aliis enim iudicibus provincialiarum committitur exactio, aliis privati ærarii ^D custodia delegatur; huic autem aulicæ famæ insignia reponuntur, unde per totum mundum opinio vulgata laudetur. Quod nobis adeo, patres conscripti, æsti- mavimus esse repetendum, ut tales nos quærere credatis, quales et nostræ laudi, et vestræ securitati expediat. inveniri. Agnoscite docti bonum principis veterem; confidite de beneficiis, qui litterarum proba- mini habere notitiam. Segnissimi est torpere, cum

• Sidonius Apollinaris, in panegyri. Majorian., sub finem:

Cujus dignatur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet et quæstore deserto
Polleat.

Et noster Cassiodorus, lib. vi, in form. quæsturæ:

A se ad provecum cognoscat rerum dominos invitas. Quapropter, patres conscripti, illustrem Ambrosium quæsturæ culmine decoratum favor vestræ benigni- tatis excipiat. De illo enim non debet dubitari, qui a vestro ordine jam in prima dignitate meruit ap- probari.

EPISTOLA XV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit sibi gratissimum fuisse, quod pontificem elegerint eum quem Theodoricus designaverat.

Gratissimum nostro profitemur animo, quod glo- riosi domni avi nostri respondistis in episcopatus electione iudicio. Oportebat enim arbitrio boni prin- cipis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans, quamvis in aliena religione, talem visus est ponti- ficem delegisse, ut nulli merito debeat displicere; ut agnoscat illud hoc optasse præcipue, quatenus bo- nis sacerdotibus Ecclesiarum omnium religio pulla- ret. Receptis itaque virum, et divina gratia probabiliter institutum, et regali examinatione laudatum. Nullus adhuc pristina contentione teneatur. Pudo- rem non habet victi, cujus votum contingit a principe superari. Ille quinimo suum efficit, qui eam sub puritate dilexerit. Nam quæ sit causa doloris, quando hoc et in isto reperit, quod alteri in partem ductus optaverit? Civica [Ed., crinea] sunt ista certamina, pugna sine ferro, rixa sine odio; clamoribus, non doloribus res ista peragitur. Nam etsi persona sub- mota sit, nihil tamen a fidelibus amittitur, cum optatum sacerdotium possidetur. Quapropter, redeunte legato vestro, illustri viro Publano, rationabile duximus ad cætum vestrum salutationis apices desti- nare. Magna enim jucunditate perfruemur, quoties cum nostris proceribus verba miscemus. Et hoc quoque suavissimum vobis minime dabitamus, si quod illius fecistis imperio, nobis etiam cognoscitis esse gratiosum.

132 EPISTOLA XVI.

OPIIONI COMITI SACRARUM ATHALARICUS REX.

Summis laudibus eum cum fratre extollit, et illi comiti- nam sacrarum largitionum concedit.

Solent quidem venientes ad aulicas dignitates diu- tina exploratione trutinari, ne imperiale iudicium aliquid probare videatur ambiguum, quoniam gloria regni est reperisse iudices exquisitos. Sed tam fre- quens est familiæ vestræ felicissimus provecus, tam in multis personis declarata prudentia, ut licet aliquis vos eligat ad subitum, nihil fecisse videatur incer- tum. Similitudinem suorum felix vena custodit, quando pudet delinquere, qui similia nequeant in suo genere reperire. Hinc est quod melius agnoscitur elegisse nobilem, quam fecisse felicem; quia istc

Quanto facundior debet esse, qui ore principis popu- los noscitur admonere? Notum est etiam quæstorum opera usos imperatores, cum orationes, aut quid aliud in senatu recitarent, ut ex Suetonio liquet, in Augusto, cap. 65; in Tito, cap. 6; in Nerone, cap. 15. FORNER.

commonitus, per veterum se facta custodit; ille exemplum non habet, nisi quod fecerit. Quapropter secure tibi credimus quod toties tuo generi commissum fuisse gaudemus. Pater his fascibus præfuit, sed et frater eadem resplenduit claritate. Ipsa quodammodo dignitas in penetibus vestris larem posuit, et domesticum factum est publicum decus. Nam militiæ ordinem sub fraternæ laude didicisti; cui mutuo connexus affectu, implebas laboribus socium, et consiliorum participatione germanum, ad te potius pertinere dijudicans quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille felicior, astu quædam negligens presumptione tui, quia per te omnia cernebat impleri. Ea dulce fratrum obsequium, et presentium temporum antiqua concordia. Bene talibus sensibus iudicium creditur, qui servare mores naturaliter sentiuntur. Quod si amoni recessus et provinciale otium forte libuissent, ad te catervæ causantium et anxia currebant vota læsorum. Boni iudicis inter eos assumebas officium; et futurorum quodam urgente præ-sagio, quod a nobis accipere poteras, meritorum assumptione peragebas. Meminimus etiam qua nobis in primordiis regni nostri devotione servieris, quando maxime necessarium fidelium habetur obsequium. Nam cum post transitum [*Juret. : Id est, mortem*] Divæ memoriæ domni avi nostri anxia populorum vota trepidarent, et de tanti regni adhuc incerto hærede subjectorum se corda perfunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti; et sapientiæ tuæ allocutione firmati mororem, quem de occasu conceperant, ortu nostri imperii in gaudia commutabant. Innovatio regis sine aliqua confusione transivit, et sollicitudo tua præstitit quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus institutis ab indictione feliciter sexta (*Anno Christi 528*) sacrarum largitionum comitivam, propitia tibi Divinitate, concedimus. Usurus es omnibus privilegiis atque emolumentis quæ ad tuos decessores pertinuisse noscuntur. Absit enim ut aliqua calumniæ machinatione quatiantur, qui actionis suæ firmitate consistunt. Fuit enim tempus, cum per delatores vexarentur et iudices. Deponite jam formidinem, qui non habetis errorem: fructibus vestrarum utimini dignitatum; nam quod vobis per decessores prædecessoresque nostros temporibus domni avi nostri consuetudo longa dedit, indulgentia quoque nostra custodit. Conferimus tibi honorem germani, sed tu fidem ejus imitare servilii. Nam si illum sequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ constantiæ [*Ac., conscientiæ*], qui sub tanto principe et sine culpa paruit, et justitiam laudatus exercuit. Promptum est enim æstimare quid gesserit, quando sub ingrato successore palatinum officium præconia ejus tacere non potuit. Difficile itaque non est moribus sequi posse germanum; quia et in conversationis fructu morumque consentiant, qui unius semine procreantur.

EPISTOLA XVII.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Multum laudat Opilionem, patrem et fratrem ipsius;

et petit ut favent promotioni ejus ad comitivam sacrarum largitionum.

Tanta est, patres conscripti, in candidato copia meritorum, ut vereamur ne tardius putetur electus, quam non sit iudicio comprobatus. Nam cum divæ memoriæ avus noster optimos viros exquireret, nobis eum irremuneratum prosperior fortuna servavit. Illi paruit, illi multa officiositate servivit, et a domino largissimo beneficiorum sine aliqua retributione constat esse derelictum. Credo dilata est compensatio meriti, ut nobis aptior [*Edd., Ac., apertior*] fieret causa præstandi. Conveniat enim se pietas nostra lege naturæ. Condignum est ab hærede solvi, quod collatum constat auctori. Cur enim munificentiæ nostræ eum differret, cum eum proficere consuetudo suæ nobilitatis urgeret? Pater huic manu clarus, ac summa fuit morum nobilitate conspicuus, quem nec ferventia bella respuerunt, cum tranquilla omnia prædicarent: corpore validus, amicitia robustus, ævi antiquitatem gestabat, abjectis sæculi vitis [*Ns. Aud., abjectis sæculis Odoacris*], ditatus claris honoribus. His temporibus habitus est eximius, cum princeps non esset erectus. Sed quid antiquam parentum ejus repetimus nobilitatem, cum vicina resplendet luce germani; cujus non dicam proximitati, sed vel amicitie conjunctum fuisse potest esse laudabile? Hujus virtutibus ita se sociavit atque connexuit, ut hoc potius sit incertum, qui magis ex altero prædicetur. Amicitia ille præstat fidem; sed magnam promissis debet iste constantiam. Ille quoque avaritia vacuus, et iste a cupiditatibus probatur alicuius. Hinc est quod norunt regibus servare fidem, quia nesciant vel inter æquales exercere perfidiam. Ibi enim mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur. Quomodo ergo sub puritate non serviant dominis suis, qui nesciunt illudisse collegis? His laudibus electus a conjuge, Basilianæ societas fertur esse familiæ; quod plerumque evenit a meritis conjungi posse nobilibus. Inspicite in eo, si placet, etiam familiarem vitam, quia sæpius majoribus nostris viros industrios hæc signa prædiderunt. Res huic privata tanto fuit moderamine disposita, ut nec aliqua tenacitate sorderet, nec iterum nimia effusione laberetur. Gentiles victi, Romanos sibi iudicis obligabat; et unde ingratitude **III** dignitatibus plerumque venit, iste disceptando sibi amicitiam colligebat. Videte quid faciat nobilis natura. Ex iudicibus natus arbitrum agebat; quod nisi ex morum probitate nulla potest contingere ratione. Nam fascibus obedire, plerumque potestatis necessitas cogit: parere iudici privato, sola sententiarum probitas facit. Unde nobis plus laudis videtur habere voluntarius iudex, quando ad audientiam non eligitur, nisi qui justus esse moribus æstimatur. Quapropter, patres conscripti, favete vestris alumnis, et nostris favete iudicibus. Secundo ad vestram curiam venit, qui ex senatore natus est, et aulicis dignitatibus probatur honoratus.

EPISTOLA XVIII.

FELICI VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, ATHALARICUS REX.

Eum et amplissimis laudibus celebrat, et quæstura donat.

Professionem constat esse justitiæ, legum peritos judices ordinare; quia vix potest negligere, qui novit sequitatem; nec facile erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit. Dudum te forensibus negotiis insudantem oculus imperialis aspexit; nec latere potuit qua fide suscepta peregeris, qua luculentia tractata peroraveris. Æquo gradu eloquentia tua atque conscientia pariter incedebant; nullus a susceptus quod amplius desideraret habuit; nullus judicum quod in te corrigere posset invenit. Accessit enim venustas oris et castitas animi. Juvenem te solus decor ostendit, ab ore primævo cana verba manaverunt. Contendis flos ætatis et maturitas mentis: sed potius illa superavit, quæ nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. Quapropter aptamus munera nomini et meritis tuis; ut arcana regia fidelis accipias, et vir eloquens litteratam reperias dignitatem. Nunc causas gloriose judica, quas laudabiliter perorabas: assideat tibi propria et exercitata doctrina. Modo est felix et certa conditio negotiorum, quando ille sententiam dicit, qui non potest ignorare quod eligit. Non enim decet judicem ministrum esse voluntatis alterius; ut magis alteri pareat, cui tot milites obsecundant. Certe si in aliis tolerandum utcumque, nimis in quæstore pudendum est; ut qui eligitur ad principis consilium, solatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per sextam indictionem (Anno Christi 528) quæsturæ tibi conferimus dignitatem. Sed tuus honor imperitis opprobrium est. Nam sicut conscientia læta est, quæ provehitur meritis, ita sub reatu jacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutis. Habes prisca viros, quos te deceat imitari. Præcede fama quem sequeris dignitate. Nam si te privata vita virtutibus exercuit, quanto melius proventa declarabit? Sumpsisti nomen ex meritis: custodi, ut semper læteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita, nimis absurdum est portare nomen alienum, et aliud dici quam possit in moribus inveniri. Verum hæc bonæ conscientiæ dicta sufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui plurimis admonetur.

EPISTOLA XIX.

SENATUI URBIS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Felicem cum familia plurimis ornat laudibus, et scribit se eum quæstorem elegisse.

Licet coetus vester genuino [Ac. et Forn., gemino] splendore semper irradietur, clarior tamen redditur quoties augetur lumine dignitatum. Nam cælum ipsum stellis copiosissimis plus refulget, et de numerosa pulchritudine mirabilem intuentibus reddit decorem. Naturæ siquidem insitum est ut honorum copia plus delectet. Prata denique floribus pingun-

* Suscepti nomine clientem intellige. De quo verbo v. epist. 39.

A tur innumeris, laudatur pinguis arvi densior sæges. Antiquitas vos fecit nobiles haberi, nos senatum velimus etiam de numerositate prædicari. Hinc est quod vobis aggregare cupimus quem reperimus ubique præcipuum. Nam licet apud vos seminarium sit senatus, tamen et de nostra indulgentia nascitur, qui vestris coetibus applicetur. Alumnos cunctæ nobis pariunt aulicæ dignitates; quæstura autem vere mater senatoris est, quoniam ex prudentia venit. Quid enim dignius quam curiæ participem fieri, qui adhæsit consilio principali? Sed quia prudenti viro non sufficit generaliter conclusa laudatio, ejus nota propriaque tangamus. Quæstorem nostrum, patres conscripti, cognoscite eloquentia prius exercitata placuisse, et sic advocacy suæ [Ac., Niv., assidue] crebras egisse victorias, ut merito sibi eum electio triumphalis adsciverit, quatenus palmis felicibus inauguratus vobis daret omnia laurearum. Ad loquente gymnasio prima ætate deductus, studuit semper integritati mentis; et nobilissimus pudore, castitatem corporis sub nimio labore transegit. Orator facundus, gravissimus patronus, susceptas causas suis præconiis adjuvabat; quando credi non poterat negotium improbabile, cui talis videbatur assistere. Nonne prætermittere hunc virum esset publicum damnatum? Quid enim aut nobis aut vobis debet esse acceptius quam vestro conjungi lateri, qui inter lætes meruit approbari? Amare namque eas potest, per quas doctus enituit: dum affectat unusquisque gloriam suam, nec oblivisci potest animus, ex qua nobis parte fuerit sociatus. Creditis forte, principes viri, novam in hunc impetratamque apparuisse prudentiam. Origo ejus hæreditarias sibi litteras vindicavit, cujus pater ita in Mediolanensi foro resplenduit, ut æterno fructu e Tulliano cespite pullularet. Proinde quamvis sit vel inter mediocres difficillimum placendi genus, tamen advocacy laudem inter primarios eloquentiæ frequenter meruit invenire. Is contra magnum Olybrium stetit, is palmarum Eagenetis linguæ ubertate suffecit; et illis par existit, quos singulares Roma cognovit. Quid enim generosius quam tot litterarum proceres habuisse majores? Nam si inveteratæ et per genus ductæ divitiæ nobiles faciunt, multo magis præstantior est, cujus origo thesauris prudentiæ locuples invenitur. Quapropter, D patres conscripti, favete nostro judicio, ac suis meritis candidato, quando 134 si [Ms., Gr. et Cuj., sic] collega manum clementiæ porrigitis, vos potius sublevatis.

EPISTOLA XX.

ALBIENO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO PRÆTORIO, ATHALARICUS REX.

Scribit se præfectum prætorio propter improbitatem præfectura amovisse, et in ejus locum suffecisse Albienum, qui summopere prædicatur.

Assertio meritorum est, potuisse eligi post improbitatem judicis accusati: quando excessus præceden-

dicit Juret. se observasse in notis ad Symmach., lib

tium non corrigitur, nisi cum successor optimus invenitur. Contrariis rebus plerumque medicina succedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus pestiferum tunc recedit. Nubila ipsa ventorum spiratione terguntur; et Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam Australis aura turbaverit. Sic nos decessorem tuum submovimus amore generalitatis, ut tu saloberrimus advenires. Contraria prioribus imitare, et laudanda peregristi. Ille calumniis odiosus, tu stude ut justitia reddaris acceptus. Rapax ille, tu continens. Bonorum omnium brevis est definitio, vitare quæ fecit; quoniam vere illaudanda sunt, quæ suo iudicio comprobavit. Respice denique in illo odium publicum, et tu amorem affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant, quanti illius acerbiter actionis accusant. Animare igitur dedecore præcedentis, quando post illum professæ malitiæ virum, vel a malis abstinuisse laudabile est. Nam quale erit, si beneficia provinciarum tibi quæ hactenus non habebant? Bonum insolitum plus amatur; et sequenti gaudio confert dulcedinem temporum præmissa tristitia. Atque ideo præfecturæ tibi fasces per sextam feliciter indictionem (*Anno Christi 528*), Deo auxiliante, conferimus: quæ quanto fuit hactenus læsione terribilis, tanta nunc habere debet beneficia lenitatis, siquidem sauciata tua cura refovenda sunt. Non tuis, non alienis manibus quisquam gravetur. Nam ultra omnes impietates est nocere [*Gr. et Cuj., necare*] læsos, qui sanare creditur vulneratos. Redeat ad nomen antiquum præfectura illa prætorii, toto orbe laudabilis. Cujus si principium quæramus, per Joseph a beneficiis inchoavit. Nec immerito a legibus nostris pater provinciarum, pater etiam prædicatur imperii: quia sic iuste, sic provide agi voluerunt, ut non districtum iudicis nomen, sed vocabulum illi pietatis imponerent. Justis ac debitis compendiis nostrum per te crescat ærarium. Lucra reuimus, quæ legem cauta profanant; pecunias illas volumus, quibus libra justitiæ suffragatur. Ædes nostras nequitiam non patimur introire, quia nec privata intrmittere [*Ms. et Gr., privatim introducere*] possumus quam publica voce damnamus. Audite, iudices, quid amemus, nolite aliud in malum publicum suspicari. Nam cui vos per iniquas provisiones creditis esse placituros, cum nos cognoscatis sola illa diligere, quæ possunt justitiæ monitis convenire? Vestris jam moribus peccatis, si post ista delinquitis. Sed illi forte talia gesserint, qui ad dignitates suis parentibus incognitas pervenerunt: tu post patris præfecturam laudabilem aliquid quod melius prædicetur adjuuge; quia diligentius semper esse debet quæ sequitur, dum bona parentum probabiliter et imitari cupimus, et vincere festinamus. Accedit etiam tuis laudibus quod dictis prudentum probaris imbutus. Grave est sa-

pianti offendere, ubi alterum reperit incidisse. Jus forte prætercat, qui jura nescivit; totum a te legitimum quæritur, cujus origo inducta fuisse nescitur. Æquales tibi sunt libri veterum et actiones parentum. Præsta opinioni tuæ, præsta nostro iudicio ut impar non sis meritis quorum æquasti per nostra beneficia dignitates.

EPISTOLA XXI.

CYPRIANO VIRO PATRICIO ATHALARICO REX.

Illum ob egregia bellicæ virtutis facinora, et ob filios bene institutos regique oblatos laudat. Tum patriciatu dignitatem ei confert.

Licet propriis frequenter honoribus et germani tui fueris dignitate laudatus, tamen quia natura bonorum non expenditur cum refertur, quasi ad iudicium revertimur, de quo jam præconia multa sonuerunt. Testificatum est de te quidquid de fidelibus, quidquid de benemeritis debuit æstimari. Sed digne laudum, cum voluerit, novitates emittit, qui se actionis probitate complevit. Natura perennis fontis est gloriæ vena laudabilis; nam sicut ille a fluendo non expenditur, sic nec ista celebri sermone siccatur. Quod et si transacta taceantur, nova probaris suggerere quæ dicantur, qui cum ætate crescis semper et meritis. Coursus annorum laudis tibi procurat augmentum. Senescis quidem corpore, sed laude juvenescis. Merito tibi prolixior ætas optatur, in quo fama semper robustior invenitur. Habuisti sub divæ memoriæ domno avo nostro in utraque parte laudatas semper excubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam nostris erat præsumptione certaminis obstaturus. Peculiare tibi fuit et renitentes barbaros aggredi, et conversos terrore sectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero quam labore juvisti. Postea vero, quod non minus ipsis certaminibus fuit, referendarii officium laboriosis contentionibus exhibebas. Fuerunt enim apud illum virtutum omnium virum exercituaia vel pacatæ servitiæ. Quis enim non ageret bellum, qui illi potuit competens exhibere responsum? Qui tantam firmitatem animi semper exegit, tantam verborum in asserenda veritate constantiam, ut merito se vicisse diceret hostem, qui illo presente vitare valuisset errorem. Hinc fuit quod ejus obsequia reddiderunt prudentes, quia cautela semper adhibita erigit sensum; et dum culpam quis formidat incurrere, sapientibus se nititur aggregare. Contulit etiam dignitatem sacrarum largitionum, hoc est laborum tuorum aptissimum [*Ac., apertissimum*] munus, quam sic casta, sic moderata mente peregristi, ut majora tibi deberi faceres, quamvis eam in magna præmia susceples. Per 135 hæc te florida juvenus exercuit, sed nostris temporibus ætas matura servavit. Consilio quidem plurimum vales, nec b fractus tamen ætate co-

^a Basil., de Eleemosyna: Ut putei quo sæpius hauriantur, eorum aquæ purius fluunt, τὰ φρέατα πολλάκις ἐξανθλούμενα, εὐρωτέρα ἴσθι. FORN.

^b D. Hieronymus, c. *Presbyterorum*, c. seq.: Non enim in homine ætas, sed virtus spectanda est. Menander: οὐχ αἱ τριχες ποιοῦσιν αἱ ληνκαὶ φρονεῖν, ἀλλ'

ὁ τρόπος ἐνίων ἴσθι τῇ φύσει γέρω. Quam sententiam adumbrans in Catone Majore Cicero: Non cani, inquit, non rugæ repente auctoritatem afferunt, sed recte acta ætas auctoritatis fructus prebet extremos. FORN.

gnosceris. Sic enim adeptus es senectutis bona, ut ejus non subires incommoda. Hæc sunt quæ in te aestimamus augenda [Ac., agenda]; ut sicut es conscientia præditus, reddaris quoque honore reverendus. Sunt enim beneficiis nostris consentanea et vitæ superna judicia, quando talium filiorum pater effectus, natura ipsa videris esse patricius. Quorum bona vernantia non est absurdum referri, quando educantium felicius laus est de filiorum probitate laudari. Primum, quod non minimæ laudis præstat initium, infantia eorum nota est palatio. Sic fetus tui, more aquilæ se probantes, regales oculos ab ipsis pene cunabulis pertulerunt. Relucent etiam gratia gentili, nec cessant armorum imbui fortibus institutis. Pueri stirpis Romanæ nostra lingua loquuntur, eximie indicantes exhibere se nobis futuram fidem, quorum jam videntur affectasse sermonem. Habemus unde tibi, felix pater, præmium debeat referri, qui et filiorum tuorum nobis animos obtulisti. Quapropter multis laboribus multaque fide et constantia comprobato patriciatus tibi, Deo auspice, conferimus dignitatem: honorem quidem celsum, sed qui tuis meritis probetur esse æqualis. Fruere igitur probatissimis institutis, ut cum bona tua geminaveris, nostris interim beneficiis augearis.

EPISTOLA XXII.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALERICUS REX.

Post enumeratas Cypriani filiorumque ejus laudes, scribit se illum ad patriciatus honorem evexisse; et ut electioni ejus faveant, hortatur.

Si favore vestro dignus est, qui vel semel regale potuit impetrare judicium, quid, patres conscripti, vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties a nobis dignitates acceperit? Certantes in stadio numerosior corona glorificat, Olympicos currus [Ac., cursus] frequens palma nobilitat: sic vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. De primo denique propectu potest esse cunctatio, dum multi fallunt principis animum, quando facile est illudere cui semper votum est præstitisse. Sed talem mentis exhibuit constantiam, tantum honorum habuit propositum, ut semper in se provocaverit regium munus. Hæc est certa gloria, hæc indubitata sententia, frequenter potuisse mereri per quod homines constat ornari. Hos etiam intrare in nostram curiam decet, qui ad primos honores non expendant meritam suam, sed cum magna susceperint, iterum majora promerentur. Ornant quoque tales et nostra judicia; quoniam bene prius electus creditur, qui sæpius approbatur. Natura ipsa boni adhibita perseverantia prætiatur, quia minus est laudanda incipere, quam honorum propositum custodire. Similes habuistis olim, patres conscripti, Decios, similes vetustas prædicat fuisse Corvinos. Neque enim hic vir, de

* Quo nomine bona quæ liberis a matre obveniant, interdum significari Fr. Connanus, lib. viii, cap. 3, notat, alique ex Seneca, Valer. Maximo et Suetonio contendunt. Plutarchus contra non levi ra-

quo nobis sermo est, nostrum sibi tantummodo conciliavit [Juret. V. C., reconciliavit] arbitrium: ab uno quippe principe provehi, videtur forte gratiosum; jam et sub altero meruisse propectum, apud utrosque integrum constat fuisse judicium. Cunctos ergo sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. Hunc propectus sui auctorem meruit, ut nos augmentatores dignissime reperiret. Ille in eum fundamenta posuit honorum, nos culmen construximus dignitatum. Et ideo, patres conscripti, tot laboribus, tot laudibus clarificato illustri viro Cypriano suggestum quoque patriciatus addidimus, ne major esset meritis suis quam honoribus nostris. Favete nunc collegæ quem sæpe decorastis extranei. Securus ad vos redit, qui jam honores suos in libertatis aula reposuit. Habet etiam unde nobis reddatur acceptior, quando tales curiæ vestræ alumnos protulit, de quibus quamvis avidus pater, tamen propria vota superavit, non infantia trepidos, non ad respondendum, ut licebat, ignaros. Variis linguis loquuntur egregie, maturis viris communionem miscuntur. Sic cum nobis noti sunt, in ipso ætatis primordio adolescentiam transierunt. Præstet divina majestas ut sicut de patre eorum munificentia nomen extulimus, sic et in eis pietatis nostræ titulos augeamus.

EPISTOLA XXIII.

BERGANTINO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, ATHALERICUS REX.

Præcipit ut massas quasdam quæ ex facultatibus matris Theodahado, quem eximie laudat, obtigerant, actoribus ejus absque ulla mora tradat.

Licet munificentiam regis quotidie deceat cum sole relucere, et jugiter aliquid facere, quo possit largitas principis apparere, huic tamen conscientia debitum solvitur, quoties parentibus sub æquitate præstatur. Lucrantur principes dona sua; et hoc vere thesauris reponimus, quod famæ commodis applicamus. Absit enim ut negemus affini, quod solemus custodire subjectis: quando qui nobis sanguine conjungitur, plus meretur; nec fraudari potest proprio desiderio, qui militat sub iudice gratioso. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam præcelso atque amplissimo viro Theodahado massas subter annexas, tot solidos pensitantes, ex patrimonio quondam magnificæ feminæ matris ipsius, præcipimus reformari, D ejus feliciter dominio plenissime vindicandas; cujus successionis integrum jus in ea qua præcipimus parte largimur. De cujus fide ac sinceritate præsumimus, ut sequenti tempore reliqua supra memorati^a matrimonii [Alii, patrimonii] cum omni adjecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro negare possimus, qui etiam meliora suis 136 obtinere possit obsequiis, vel si non probaretur affinis? Vir quem nobilitatis suæ nulla inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper æqualis, quid a nobis mereatur intendite, quoniam ad gloriam nostram trahimus, qui eum

tione disputat ἐν παραγγέλμασι γαμικοῖς, cui hujus loci lectio, patrimonii, duorum manuscriptorum codicum auctoritate confirmata suffragatur. FORX.

proximum constemur. Quapropter æquissimæ jussioni opera navanter [Juret., ovanter] impendite, dilectisque [Gr., directis] sedis vestræ chartariis designatas massas auctoribus [Gr., actoribus] ejus sine aliqua dilatione contradite; ut summa nobis charitate sociatus, gratia præsentis muneris reddatur acceptior.

EPISTOLA XXIV.

CLERO ECCLESIE ROMANÆ ATHALARICUS REX.

Remittit ad papæ judicium eos qui clerico Romano litem intenderint. Qui sanctæ sedis auctoritatem contempserit, eum vult et causa cadere, et decem librarum auri multa pauperibus eroganda puniri.

Tanto Divinitati plurima debemus, quanto a cæteris mortalibus majora suscepimus. Nam quid simile rependat Deo, qui potitur imperio? sed licet pro tanto munere nihil compensari possit idonee, ipsi tamen gratia redditur, dum in servientibus honoratur. Itaque flebili additione causamini hoc fuisse longæ consuetudinis institutum, ut si quis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientem aliqua crederet actione pulsandam, ad supradictæ civitatis antistitem negotium suum dicturus occurreret, ne clerus [vester forensibus litibus profanatus, negotiis] [Ms. Gr., Cuj. et Forn., officiis] potius sæcularibus occupetur: addentes diæconum quoque vestrum ad contumeliã religionis tanta executionis acerbitate compulsus, ut safas eum propriæ custodiæ crederet mancipandum. Presbyterum quinetiam Romanæ Ecclesiæ pro levibus causis asseritis criminaliter impetitum. Quod nobis, pro ingenua reverentia quam nostro deberaus Auctori, displicuisse profitemur, ut qui pridem sacris meruerant inservire ministeriis, conventionis irreverenter nefariis injuriis subjacerent. Sed aliorum plectenda subrepto nobis obtulit plenissimæ laudis eventum, ut causa contingeret præstandi, quæ nos cœlestibus commendaret auxiliis. Atque ideo considerantes apostolicæ sedis honorem, et consulentes desiderii supplicantium, præsentî auctoritate moderato ordine desinimus, ut si quispiam ad Romanum clerum aliquem pertinentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ad beatissimi papæ judicium prius conveniat audiendus; ut aut ipse inter utrosque more suæ sanctitatis agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam; et si forte, quod credi nefas est, competens desiderium fuerit petitionis elusum, tunc ad sæcularia fora jurgaturus occurrat, quando suas petitiones probaverit a supradictæ sedis præsule fuisse contemptas. Quod si quis exstiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit iudicio sacrilega mente damnatus, qui reverentiam tantæ sedî exhibere contemnat, et aliquid de nostris affatibus crediderit promerendum, ante alicujus conventionis effectum decem librarum auri dispendio feriat, quæ a palatinis sacrarum largitionum protinus exactæ, per manus sæpe memorati antistitis pauperibus erogentur: carensque impetratis, negotii quoque sui amissione mulctetur. Dignus

est enim duplici pœna percelli, qui et divinam reverentiam, et nostra jussa temerarit. Sed interim vos, quos judicia nostra venerantur, ecclesiasticis vivito institutis. Magnum scelus est, crimen admittere, quos nec conversationem decet habere sæcularem; professio vestra vita cœlestis est. Nolite ad mortalium vota humilia et errores descendere. Mundani coercantur humano jure, vos sanctis moribus obedite.

EPISTOLA XXV.

JOANNI VIRO ILLUSTRIBUS, REFERENDARIO, ATHALARICUS REX.

Confirmat magnificentiam Tulum, qua domum in castro Lucullano positam Joanni concesserat.

Valde dignum est, in eis aliena servare, quibus nos oportet propria dona conferre. Quid enim de illa magnificentia possis ambigere, quando a nobis te intelligis mereri quod a nostris decessoribus accepisti? Profitemur itaque alterius quidem donum, sed nostrum esse judicium, et modernam principis mentem prævenisse tantum velocissimam largitatem. Hinc est quod divæ [Juret. V. C., divinæ] memoriæ avam nostræ clementiæ domum in castro Lucullano positam, obsequiorum tuorum sedulitate provocatam, constat voluisse largiri. Cujus dispositionem secutus patricius Tulum (Supertus, epist. 9 et 10), posteaquam illi nostra est liberalitate concessa, præfatam domum actu legitimo in tua optime jura transmisit. Quapropter serenitas nostra vel inchoatæ voluntatis desiderium, vel Tulum plenissimæ donationis effectum præsentî auctoritate corroboramus, ut sæpe diota domus patriciæ [Niv., Ga., Gr. et Cuj., paternæ] recordationis Agnelli, in Lucullano castro posita, cum omnibus ad se pertinentibus in tua vel hæredum tuorum possessione permaneat; et quidquid de hac facere malueris, habebis liberam potestatem: cujuslibet vel privati nominis, vel publici posthac inquietudinem submoventes; ubi et si quid esset quolibet casu, qualibet inquisitione fortassis ambiguum, hujus auctoritatis nostræ iudicio constat explosum. Fruere, juvante Deo, rebus propriis ex nostra quoque auctoritate solidatis. Alii enim tibi jura legitima præstiterunt, nos possessionis quietem et cunctis sæculis securam conferimus firmitatem. Sed ne quis forsitan tam egregiæ voluntatis nostræ invidus temerator existat, jubemus eum qui ex hac re, quolibet tempore, vel fisci nomine, vel privati, movere tentaverit aliquam quæstionem, dare tibi, vel ad quem pertinere volueris, domum 137 superius designatam, pœnæ nomine auri libras centum, et frustratum suis ausibus infamatumque discedere. Hunc enim voluntatis suæ meretur invenire fructum, qui aliquid contra nostrum videtur quæsisse iudicium.

EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS REATINIS ET NURSINIS ATHALARICUS REX.

Præficit illis Quidilanem, et jubet ut ipsi obediant.

Gloriosus dominus avus noster desideria vestra cognoscens, Quidilanem Sibiæ filium a priorem vobis

* Cuspinianus in Austriaca Historia: Prior imperii Romani. Et Abdias Babylon, lib. 1 de Zachæo. Jva.

quidem facere disponebat : sed quia , interveniente mortali conditione , nequivit cogitata complere , necesse nobis est ejus vota perficere , ne tantus vir de aliquo inaniter judicetur bona potuisse sentire. Atque ideo presenti auctoritate præcipimus ut eum priorem feliciter habere debeatis ; et quæ ordinaverit pro disciplina servanda , ubi nostra maxime utilitas continetur , in omnibus obedire debeatis : quia sic domni avi nostri estis moribus instituti , ut et leges libenter audiat et iudices. Hoc est enim quod nostrum comit imperium , quod opinionem nostram inter gentes amplificat , si talia geratis , quæ et nobis accepta , et Divinitati possunt esse gratissima. Robustius enim inimici nostri vincuntur moribus bonis ; quia quos superna protegunt , felices adversarios habere non possunt. Pugnatis enim efficaciter foris , dum in sedibus vestris justitiam fovere contenditis. Ista enim duo mutua se amplexatione consociant ; qui æquitatem coluerit , fructum victoriæ possidebit. Nam quæ necessitas ad injusta compellat , cum vos et sortes alant propriæ , et munera nostra , Domino adjuvante , ditificent ? Nam et si cui aliquid expetendum est , speret [Jur. : Subaudi potius] de munificentia principis , quam de præsumptione virtutis. Quia vobis prolicit quod Romani quieti sunt , qui dum æraria nostra ditant , vestra donativa multiplicant.

EPISTOLA XXVII.

DUMERIT SAJONI ET FLORENTIANO VIRO DEVOTO COMITIACO
ATHALARICUS REX.

Præcipit ut percurrant Faventinum territorium , et si quem Gothorum aut Romanorum incolas vexasse repererint , is , habita damni ratione , et multa affligatur et pœna.

Severitas publica , sicut ab innocentibus vacat , ita necesse est ut in sceleratis operam suæ restrictionis impendat , quia non semper unum merentur iudicium diversa merita personarum. Morbi ipsi dissimilibus succis sanantur herbarum : aliis cibi , aliis ferrum optatam revocat sospitatem , et pro qualitate passionis præceptum merentur artificis. Et ideo devotio vestra per Faventinum territorium incunctanter excurrat ; et si quos Gothorum atque Romanorum in direptionibus possessorum se miscuisse repererit , secundum facti æstimationem , et damnis affligantur et pœnis ; quia gravius plectendi sunt qui nec admonitionibus justis , nec iudicii principis obediendum esse crediderunt , quando major ambitus est dominis nobis velle servire , ut commendati bonis initiis reliquam vitam securitatis munere perfrauantur.

EPISTOLA XXVIII.

CUNIGASTO VIRO ILLUSTRIS ATHALARICUS REX.

Decernit ut Tancanem , qui Constantii et Venerii agellum Fabriculam nomine abstulerat , quique eos servituti addixerat , suo jubeat adesse iudicio , ut juri consentaneam subeat sententiam.

Permovit serenitatem nostram Constantii atque Venerii dolenda conquestio , qua sibi a Tancane juris proprii agellum , quod Fabricula nominatur , cum

* Translatitia juris sententia est , dejectum vi de rei suæ possessione , seu spoliatum ante omnia restitui oportere , l. 1. C. Si per vim vel alio modo ; l. 7.

A suo peculio causantur ablatum : adjicientes , ne rerum suarum repetitionibus imminerent , liberis sibi conditionem ultimæ servitutis imponi. Atque ideo magnitudo tua , decretis obsecuta presentibus , præfatum suo jubeat adesse iudicio ; ubi omni inter partes veritate discussa , juri consentaneam et amicam vestris moribus proferte sententiam. Quia sicut grave est de suo dominos jure cedere , ita nostris est sæculis inimicum servitutis iugo libera colla deprimere. Momenti jure si competunt , primitus reddantur invasa ; ita tamen , ut persona legitima disceptationibus non desistat. Cesset violenta præsumptio , ut causa iudicis cognoscatur arbitrio ; et aut convictos [Ed. , conjunctos] servos cum rebus sibi competentibus possideat , aut probatos liberos indemnes atque integros derelinquat. Sufficit enim quod ei relaxamus pœnam qui facere præsumpsit injuriam.

EPISTOLA XXIX.

HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS PARMENSIS
CIVITATIS ATHALARICUS REX.

Jubet ut cloacarum urbis ora pandant , et ut hoc opus Genesius urgeat.

Dignum est ut libenti animo faciatis quæ juberi pro urbis vestræ utilitate cognoscitis ; nam quod proprio sumptu decuit aggredi , compendiose vobis constat offerri. Civitatem siquidem vestram diutina siccitate laborantem , juvante Deo , domnus avus noster saluberrima unda rigavit. Cui nunc studio vestro cloacarum ora pandantur , ne , sordium objectione tardata , reciprocan unda vestris ædibus illidatur ; et quas debuit abluere , easdem vobis cogatur inferre. Cui operi ; quanquam vos urgere debeat civicus amor , virum spectabilem Genesium præcipimus imminere , ut nos ad meliora provocetis , si quæ jussimus granter efficitis.

EPISTOLA XXX.

GENESIO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Præcipit ut cogat Parmenses municipales antiquos cuniculos ita diligenter emundare , ut aquam influentem nihil impediatur.

Amore civitatis vestræ antiqui operis formam [Jur. : Intellige aquæductum] domnus quidem avus noster largitate regia construxit. Sed nihil prodest aquarum copias urbibus immisisse , nisi nunc provideatur cloacarum opportuna digestio : more vitæ humanæ , cujus ita salubritas continetur , si quod ore quis suscipit , alia parte corporis relaxatus effuderit. Et ideo sublimitas tua Parmenses municipales faciet huic operi graviter [Ed. , noviter] insistere , quatenus antiquos cuniculos , sive subterraneos , sive qui junguntur marginibus platearum , diligenter emundent [Alii , emendent] ; ut cum solemniter optatus vobis liquor influxerit , nulla adjecti [Ms. et Ac. , abjecti] lætaminis objectione tardetur : quia gratiam unda non habet , nisi quæ jugiter influit , et visa semper abscedit. Illa enim quæ pulchre [Juret. legit publice] rivis exercitata ridet , quam deformis est in lacunis ! Palus

Si qui ad se , C. Ad l. Jul. de vi publ. , cap. 7. Conquirente , de restit. spol. Forn.

enim nec visu grata, nec jumentis accommoda. Elementum pulcherrimum quidem, sed cum in naturali puritate servatur. Sine hac agri squalent, urbes anhehela siccitate fatigantur [*Juret. legit* anhelant]; ut merito antiqua prudentia quos a civica conversatione segregandos esse judicavit, aquarum interdictione punkerit*. Quapropter tam utilimæ rei omnium debet studere consensus; quia civis animum non habet, qui urbis suæ gratia non tenetur.

EPISTOLA XXXI.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Provinciam Brutorum describit, et jubet ut tam provinciales quam curiales, fidejussoribus datis pœnaque interposita, promittant se majori anni parte in civitatibus quas incolere maluerint mansuros.

Cum te præfectorum consilii laudabiliter in hærentem omnia didicisse credamus quæ ad reipublicæ statum pertinent componendum, maxime cognovisti litteris eruditus pulchram esse faciem civitatum quæ populorum probantur habere conventum. Sic enim et in illis splendet libertatis ornatus, et nostris ordinationibus necessarius servit effectus. Feris datum est agros sylvasque quærere, hominibus autem focos patrios supra cuncta diligere. Aves ipsæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate mitescunt. Canori turdi amant sui generis densitatem. Strepentes sturni compares sequuntur indesinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes; et quidquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contra, animosi accipitres, aquilæ venatrices, et supra omnes alites acutius intuentes, volatus solitarios concupiscunt, quia rapaces insidiæ innoxia conventicula non requirunt. Ambiant enim aliquid soli agere, qui prædam cum altero non desiderant invenire. Sic mortalium voluntas plerumque detestabilis est, quæ conspectum hominum probatur effugere, nec potest de illo aliquid veraciter credi, cujus vitæ testis non potest inveniri. Redeant possessores et curiales Brutii in civitatibus suis. Coloni sunt, qui agros jugiter colunt. Patientur se a rusticitate divisos, quibus et honores dedimus, et actiones publicas probabili æstimatione commisimus, in ea præsertim regione ubi affatim veniunt inelaboratæ delicæ [*Ms., divitiæ*]. Ceres ibi multa fecunditate luxuriat; Pallas etiam non minima largitate [*Juret.: Subaudi, oleæ*] congaudet; plana rident pasceus fecundis, erecta vindemiis; abundat multifariis animalium gregibus, sed equinis maxime gloriatur armentis; merito, quando ardenti tempore tale est verum silvarum, ut nec muscarum aculeis animalia fatigentur, et herbarum sæmpervirentium satietatibus expleantur. Videas per cacumina montium rivos ire purissimos; et quasi ex edito profuant, sic per Al-

pium summa decurrunt. Additur quod utroque latere copiosa marina possidet frequentatione commercia, ut et propriis fluctibus affluenter exuberet, et peregrino penu vicinitate littorum compleantur. Vivunt illic rustici epulis urbanorum, mediocres autem abundantia præpotentium, ut nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. Hanc ergo provinciam civitatibus nolunt incolere, quam vel in agris suis se fatentur omnino diligere? Quid prodest tantos viros latere litteris defæcatis? Pueri liberalium scholarum conventum quærunt; et mox ut foro potuerint esse digni, statim incipiunt agresti habitatione nesciri: proficiunt, ut dediscant; erudiuntur, ut negligant; et cum agros diligunt, se amare non norunt. Quærat eruditus ubi possit existere gloriosus: prudens frequentiam non respuat hominum, in qua se novit esse laudandum. Alioqui virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur. Nam quale desiderium est civium frequentiam deserere, cum aliquas quoque avium conversationi humanæ se videamus velle miscere? Mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomela suspendit, et inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. Fœdum ergo nimis est nobili filios in desolationibus educare, cum frequentationi humanæ videat alites sua pignora commisisse. Redeant igitur civitates in pristinum decus, nullus amœnitatem ruris præponat incenibus antiquorum. Quomodo potest in pace refugi, pro qua oportet bellum (ne vastetur) assumi? Cui enim minus grata nobilium videatur occursio? Cui non affectuosum sit cum paribus miscere sermonem, forum petere, honestas artes invisere, causas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad balneas ire cum sociis, præandia mutuis apparatus exhibere? Caret profecto omnibus his, qui vitam suam vult sæmpere habere cum famulis. Sed ne ulterius in eandem consuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fidejussoribus tam possessores quam curiales, sub æstimatione virum, pœna interposita, promittant anni parte majore se in civitatibus manere quas habitare delegerint. Sic fiat ut eis nec ornatus desit civium, nec voluptas [*Juret., voluntas*] denegetur agrorum.

EPISTOLA XXXII.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Fontem Arethusæ depingit; et jubet ut eos qui equos Nimfadii abstulerunt, et perquirat, et puniat.

Cum Nimfadius vir sublimis pro causis suis ad comitatum sacratissimum festinaret, itineris longinquitate confectus, animalia fessa reparare contendens, ad fontem Arethusæ in Scyllatino territorio constitutæ elegit ponere mansionem; eo quod ipsa et loca

* Lucianus in Alexandro, seu Pseudomant., de prestigiatoris oraculis: Οὐκ ἔτι τὸν τοιοῦτον οὔτε στήθη τις ἰδέχεται, οὔτε πύρρος ἢ ὑδατος ἐκκρίνωται, ἀλλ' ἔδει γὰρ πρὸ γῆς ἰλανεσθαι ὡς ἀσπερὴ καὶ ἄβιον. Id est: Hujusmodi hominem neque tecto quisquam excipiebat, neque igni aquave impertiebat; verum erat illi solum alio vertendum, tanquam impio deorumque contemptori.

Feralia in Christianos edicta recensens Victor Uticensis, lib. iii, de Persecutione Vandalica, addit: Ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam præstaret. FORN.

^b Lege Plinium, lib. i, epist. 3; et Sidon. Apollin., lib. viii, epist. 8. JURET.

et pascuorum ubertate secunda sint, et inundatione A aquarum pulchrescant. Est enim, ut dicitur, sub pede collium supra maris arenam fertilis campus : ubi fons vastus egrediens, cannis cingentibus in coronæ speciem riparum suarum ora contextit : amœnus admodum et arundineis umbris, et aquarum ipsarum virtute mirabilis. Nam cum ibi tacitus homo et studiose silentiosus advenerit, aquas fontis irrigui reperit sic quietas, ut in morem stagni non tam currere quam stare videantur. At ubi concrepans tussis emissa fuerit, aut sermo clarior fortasse sonuerit, nescio qua vi statim aquæ ibidem concitate prosiliunt : os illius gurgitis ebullire videas graviter excitatum, ut pulcs aquam rigentem succensæ ollæ suscepisse fervorem : silenti homini tacita, loquenti strepitu et fragore respondens; ut stupescas sic B subito perturbatam, quam nullus tactus exagitat. Nova vis, inaudita proprietates, aquas voce hominum commoveri, et quasi appellatæ respondeant; ita ut, hominum sermonibus provocatæ, nescio quid immurmurent. Credas ibi aliquod animal prostratum somno quiescere, quod excitatum magno strepitu tibi respondeat. Legitur quidem nonnullos fontium variis scaturire miraculis, ut aliqui potati animalibus reddant varium colorem, alter greges albos efficiat, quidam in saxeam duritiam suscepta ligna convertant. Sed has causas nulla ratio comprehendit, quia supra intellectum humanum esse cognoscitur quod tantum rebus naturalibus applicatur. Sed ut ad querelam supplicantis cito redeamus, hic cum mansionem supradictus Nimfadius habuisset, insidiis rusticorum abactos sibi asserit caballos : quod temporum nostrorum habere non decet disciplinam, ut delectatio illius loci tali damno redderetur horribilis. Quod vivacitatem tuam diligenti censem examinatione discutere, quæ et de palatio nostro auctoritatem, et de legibus visa est justitiam collegisse; ut, more ipsius fontis, scelus quod actum est videaris ulcisci. Perquirantur fontes summo silentio, teneantur in suis laribus quieti; ut dum mox insecutor [Jur., exsecutor] increpauerit, eorum corda turbentur, in voces prosiliant, et sic terribili murmuratione confundantur. Sic aquas suas omina sibi iudicent dedisse pœnarum. Sit ergo in eis competens vindicta, ut loca sint pervia : invitet posita disciplina studium commœnantium; ne latronum excessibus vitetur tale miraculum, quod semper lætificare cognoscitur inquisitum.

EPISTOLA XXXIII.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Decernit ut pridie natalis sancti Cypriani una cum possessoribus et conductoribus diversarum massarum ad Lucaniæ conventum Leucotheam nomine

^a Officinæ ac pergulæ nundinarum significantur. Quid enim aliud his verbis, mercimoniis, ac momentaneas domos, Athalaricus innuit, nisi pergulas? l. 19, *Hæres*, de indic.; l. 5, in fin., D. *De iis qui decet. FORN.*

^b C. *De patrib. qui fil. distr.* Jerem. v populus fame oppressus in hæc verba prorupit : *Filii nostri*

conveniat, ad reprimendam quorundam rusticorum audaciam, qui negotiatores bonis spoliabant. Tum describit locum, fontisque Marciani virtutes et miracula.

Sicut incognita velle nosse, prudentis est, ita compta dissimulare, dementia est; eo præsertim tempore, cum noxia res ad correctionem possit celeritatem pervenire. Frequenti siquidem probatione didicimus, Lucaniæ conventu, qui prisca superstitione Leucothea nomen accepit, quod ibi sit aqua nimis candore perspicua, præsumptionibus illicitis rusticorum facultates negotiantium hostili direptione sæpe laceratas; ut qui ad natale sancti Cypriani religiosissime venerant peragenda, meremoniisque suis faciem civilitatis ornare, egentes turpiter inanesque discederent. Hoc nos simplici ac facili remedio credidimus corrigendum, ut spectabilitas vestra predicto tempore una cum possessoribus atque conductoribus diversarum massarum, ad quietem convenientium, anticipata debeat cautela procurare, ut atrocis facti reos inveniat, quos pœna consumat. Quod si aliquis rusticorum, vel cujuslibet loci homo, causas nefandæ litis attulerit, inter ipsa initia comprehensus sustuarie subdatur protinus altioni; et pompatus mala nota [Ms., vota] corrigat, qui prius occultum facinus excitare tentabat. Est enim conventus iste et nimia celebritate festivos, et circumjectis provinciis valde profleuus. Quidquid enim præcipuum aut industriosa mittit Campania, aut opulenti Brutii, aut Calabri peculiosi, aut Apuli idonei, vel ipsa potest habere provincia, in ornatam pulcherrimæ illius venalitatibus exponitur, ut merito tam ingentem copiam iudices de multis regionibus congregatam. Videas enim illic collucere pulcherrimis ^a stationibus latissimos campos, et de amœnis frondibus intextas subito momentaneas domos, populorum cantantium lætantiumque discursum. Ubi licet non conspicias operam mœnium, videas tamen opinatissimæ civitatis ornatam. Præsto sunt pueri ac puellæ, diverso sexu atque ætate conspici, quos non facit captivitas esse sub pretio, sed libertas; hos merito ^b parentes vendunt, quoniam de ipsa **149** famulatione proficiunt. Dubium quippe non est, servos posse meliorari, qui de labore agrorum ad urbana servitia transferuntur. Quid vestes referam innumera varietate discretas? Quid diversi generis animalia nitore [Atii, nitere] pinguisima? Ubi tali cuncta taxatione proponuntur, ut quilibet emptor fastidiosissimus invenitur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit, si cuncta probabilia disciplina componit. Est enim et locus ipse camporum amœnitate distensus, suburbanum quoddam Consilinatæ. [Jur : Forte, Consilini] antiquissimæ civitatis, qui a conditore sanctorum fontium Marci-

et filia nostræ multæ sunt nimis : accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus et vivamus. Quod et tempore Maximini imperatoris accidisse testatur Euseb. Ovid. viii Metamorph. :

Et tandem demisso in viscera censa
Filia restabat, non isto digna parente,
Hanc quoque vendit inops.

FORNER.

lianum nomen accepit. Hic erumpit aquarum perspicua et dulcis ubertas : ubi in modum naturalis antri absidis fabricata concavitas sic perspicuos liquores emanat, ut vacuum putes lacum; quem non dubitas esse plenissimum. Hic perlucidus usque ad fundum patet, ut aspectibus tuis aerem potius apparere iudices, non liquorem. Æmulatur serenum diem aqua subtilissima; nam quidquid in imo geritur inoffensa aeris [Ms., Grul. et Cuj., oculis] claritate monstratur. Collidunt illic gregatim lætissimi pisces, qui ad manus poscentium [Ms. et Forn., pascentium] sic intrepidi veniunt, tanquam se noverint non esse capiendos; nam qui tale aliquid præsumpsit efficere, mox pœnam Divinitatis cognoscitur excepisse. Longa sunt illius fontis memoranda describere. Veniamus ad illud singulare munus sanctumque miraculum. Nam cum die sacratæ noctis precem a baptismatis cœperit sacerdos effundere, et de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum unda prosiliens, aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinem cumulumque transmittit.

* Similia narrat de fontibus miraculose repleti solitis tempore paschali pro baptizandis Paschasius episcopus Lilibetanus, in epistola ad Leonem pa-

A Erigitur brutum elementum sponte sua, et quadam devotione solemnè præparat se miraculis, ut sanctificatio Majestatis possit ostendi. Nam cum fons ipse quinque gradus legat, eosque tantum sub tranquillitate possideat, aliis duobus cernitur crescere, quos nunquam præter illud tempus cognoscitur occupare. Magnum stupendumque miraculum, fluentia labentia sic ad humanos sermones vel stare, vel crescere, ut eis credas audiendi studium minime defuisse. Fiat venerabilis [Jur., memorabilis] omnium sermone fons iste cœlestis. Habet [Ms., habeat] et Lucania Jordanem suum. Ille exemplum baptismatis præstitit, hic sacrum ministerium [Jur., mysterium] annua devotione custodit. Quapropter et reverentia loci, et utilitas rei dare debet populis sanctissimam pacem; quia cunctorum iudicio sceleratissimus habendus est, qui talium dierum gaudia temerare contendit. Relegantur populis et proponantur ista quæ diximus, ut cum inulta esse minime creduntur, excedendi licentia non quæretur.

pam I, quæ exstat tom. II Concil. inter Epist. Leonis. Adde quæ de fontibus Hisp. refert Gregor. Turon. JURET.

LIBER NONUS.

141 EPISTOLA PRIMA.

HILDERICO REGI VANDALORUM ATHALARICUS REX.

Conqueritur de nece Amalafride ab Hilderico illata. Tum mittit legatos, apud quos crimen excuset. Quod si renuerit, bellum ipsi nuntiat.

Durissima nimis sorte constringimur, ut quos ante dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus; quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monumenta cogitare. Quis enim nesciat divæ recordationis Amalafridam, generis nostri decus egregium, violentum apud vos reperisse lucis occasum; et quam habuistis pridem dominam, passi non estis vivere nec [Ac., nunc] privatam? Hæc si contra fas parentelæ gravis esse videbatur, remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetiistis. Parricidii genus est, ut quam vobis fecerat affinem conjunctio regis, nefandis ausibus in ejus vos interitum misceretis. Quid tantum mali a suo conjugè relicta promeruit? Si successio debebatur alteri, nunquid femina in eo ambitu potuit inveniri? Mater quinimo haberi debuit, quæ vobis regna transfudit. Nam et hoc nobilitati vestræ fuisset adjectum, si inter Hasdirigorum stirpem retinuissetis Amali sanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi nostri ad suum potius opprobrium intelligunt fuisse tentatum. Nam qui dominæ alienæ gentis intulit necem, omnino ejus parentum visus est despexisse virtutem, quando nemo quod resecandum [Gr. et Cuj., ulciscendum; Forn., recusandum] credit, putat esse tentandum. Et moralè ideo ratione commoniti, per illum et illum legatos nostros verbis prius a vobis expetimus æquitatem, exspectantes qualis excusatio

tantis casibus afferatur. Nam etsi quodlibet negotium in tali persona fuisset enatum, nobis debuit intimari, ut et nostro iudicio periret, quæ se pessimis actibus miscuisset. Restat ut naturalis ejus fingatur oecusus. Impossibilia non dicimus, nova non quærimus: illum atque illum tradite, per quos facta res debeat elucere. Sit in eis totius causæ absoluta probatio, sine bello, sine cæde, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. Quod si creditis esse tenendum, nec vos ad rationabilia responsa componitis, conditione initæ pacis absolvimur, qui læsi fœderis vinculo non tenemur. Vindicet nunc superna majestas scelus qualibet arte commissum, quæ ad se clamare profitetur fraterni sanguinis cædem impiam.

II.

EDICTUM ATHALARICI REGIS.

D *Protegit curiales ab omni injuria, indicta vezatoribus, aut decem librarum auri multa, aut corporea pœna.*

Qui reipublicæ statum et generale cupit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus: quia non est salus in corpore, nisi quam et membra potuerint obtinere. Injuria unius loci compago tota concutitur; et tanta convenientiæ vis est, ut unum vulnus ubique credas accipi, quando illa cœperit condolere. Respublica siquidem non est unius civitatis cura, sed totius regni provisa custodia. Quapropter si quid ex ipsa minuitur, in origine dispendia sentiuntur. Minus enim habere necesse est, cui aliquid perit. Et ideo diversarum civitatum pervigil nos cura sollicitat, ne permissa longius mala nostra possint gravare palatia.

Arbor, quam florere vides, quam summa **142** conspicis viriditate lætari, subterraneo succo fecunditatis animatur, reddens in superficiem quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis gravamen nullius sentiat læsionis. Sic regnum jure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cum undique submovetur effrenata licentia, nec datur ausus menti malignæ sub abominabili libertate peccare. Curiales, quibus a provida sollicitudine nomen est, gravissima dicuntur infestatione quassari; ut quidquid eis honoris causa delegatur, ad injuriam potius videatur esse perductum. O nefarium scelus, importabile malum! Quando debuit reipublicæ serviendo proficere, tunc libertatem suam cum fortunis videtur amittere. Quocirca edictali programmata definimus, ut si quis versatus [Ed., vexatus] fuerit in injuria, aut in dispendio curialis, vel aliquid ei (præterquam jussum fuerit a nobis, vel ab aulicis, quorum interest, potestatibus) imponere fortasse præsumpserit, aut decem librarum auri dispendio feriat, ipsi qui tale aliquid pertulerit nihilominus profuturum, aut, si facultas vindictæ non sufficit, per fustuaria supplicia laceretur, et reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis; ita tamen ut quæ pro publica utilitate fuerint delegata, ingenua sollicitudine compleantur, quando plus incipiunt debere, quos alienas iniquitates non permittimus sustinere. ^a Prædia curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus ^b illicita emptione pervadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Circa sajorum et militantium molestias judicium protegantur auxilio. Ab ipsis quoque moderatoribus eos nostra vindicavit auctoritas; quanto gravior plerendum est, si ille cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum? Erigite colla, depressi; sublevate animos, malorum sarcinis ingravati; date studium recuperare quæ vos male cognoscitis amisisse. Unicuique civi urbs sua respublica est. Administrate civitatum sub consentanea voluntate justitiam. Ordines vestri æqualiter vivant. Nolite gravare mediocres, ne vos merito opprimere possint potiores. Pœna ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit quod in alterum protervus exercuit. Vivite juste, vivite continenter; quia vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire. Grues moralem noverunt exercere concordiam; inter quas nullus primatus quæritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. Vigilant vicissim, communi se cautela custodiunt, ipse pastus alternus est. Sic honor nullis [Ms., nullus] adimitur, dum omnia sub communionem servantur. His etiam volatus vicaria æqualitate disponitur: ultima fit prima; et

A quæ primatum tenent, esse posterior non recusat. Sic quadam communionem societate sibi sine regibus obsequuntur, sine dominatu parent, sine terrore famulantur. Voluntarie serviendo liberæ sunt, et invicem se diligendo muniuntur. Quorum morem scriptores rerum naturalium contuentes, politiam quamdam inter ipsas esse commemorant, quas civico affecta vivere cognoverunt. Has si vos imitemini, omnes a vobis pravitarum calumnias excluditis. Nam vos, qui recti vota recipitis, habetis per leges potestatem in civibus vestris. Non enim incassum vobis curiam concessit antiquitas, non inaniter appellavit minorem senatum: ^c nervos quoque vocitans ac viscera civitatum. Quid in ista appellatione non habeatis, vel potentia, vel honoris? Nam qui senatui comparatur, B a nullo genio claritatis excluditur.

EPISTOLA III.

BERGANTINO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, ATHALERICUS REX.

Jubet ut chartarium mittat ad massam Rusticianam, in cujus visceribus aurum latet, et illud curet effodi. Tum aurificum industriam describit.

Si labor omnis assiduus adeo diversos exigit fructus, ut aurum argentumque solita commutatione [Ac., communionem] mercetur, cur non ipsa diligenter exquirimus, propter quæ poscere alia videbamur? Italia dives inferat nobis et aureos fructus. Omnis proventus [Ac., proventus] acquiritur, ubi metallum fulvidum reperitur. Nam quid necesse est terram multiplici fecunditate lassari, si ipsa magis pretia in C ea potuerint inveniri? Frumenta vobis usualiter natura, industria suffragante, concedit; passim se vina profundunt; metallum raro proditur, ut studiosius expetatur. Quapropter ad massam juris [Ac., juris] nostri Rusticianam, in Brutiorum provincia constitutam, magnitudinem tuam jubemus chartarium destinare; et si (ut ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fecunda est, officinis solemniter [Gr. et Cuj., officii solerter] institutis, montium viscera perquirantur; intretur beneficio artis in penetrale telluris, et velut in thesauris suis natura locuples inquiratur. Cameris [Ac., cavernis] enim ingeniosa presumptione revolūtis, talpium animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis ante patuerunt. Sic ambitio nil relinquit absconditum, nec D ubi interdum sustinere possit extremum. Intranct homines caligines profundas, vivunt sine supernis, exsulant a sole; et dum sub terris compendia quærunt, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. Est aliquando illis ruina via sua, et reditus procurare nequeunt, qui pedibus suis semitas operosis manibus effecerunt. Sed quibus cautior ars, vita felicior est: intrant egentes, exeunt opulenti; sine furto divitias rapiunt,

^a Venditio prædiorum curialium non valet, nisi fiat causa probata apud acta præsidis, l. 2, C. De off. ejus qui vic. al. jud. obt., vel prælecti prætorio ex nov. Majoriani de curialibus. Qui prædium curiale emit, sine decreto curiali venditori restituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit, vel meliorationes. Æquum igitur est, ut qui ad eam cau-

ptionem accesserit pretium amittat et sumptus. Bross.

^b Idem epist. ult. lib. vii. Justinian. Novell. 101 vetat τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἀλλοτριῶσθαι τῆς βουλῆς τῆς πόλεως ἢς εἰσι βουλευταί. FOAN.

^c Nervi civitatum curiales ex novell. Majoriani de curialibus. JURET.

optatis thesauris sine invidia porfruntur, et soli sunt hominum qui absque ulla nundinatione pretia videantur acquirere. Mox enim ut supernæ luci fuerint restituti, minuta quæque graviora discernentibus aquis a genitrice terra separant; ac fictilibus recondita, vasta fornace decoquant, donec solvantur utiliter in liquorem. Rivos quoque de flamma venientes tanto igne 143 depurgant, quousque pulchritudinem sui prodant, quam terrena viscera, ne cuperentur, absconderant. Vincitur natura, dum eam meliorat industria. Pulchrior est dum arserit, potior dum decoxerit; quia tantum crescit ad pretia, quanta fuerit sinceritate mundata. Origo quidem nobilis, sed de flamma suscipit vim coloris; ut magis credas inde nasci, cujus similitudine videtur ornari. Sed cum auro tribuat splendidum ruborem, argento confert albissimam lucem; ut mirum sit unam substantiam tradere quod rebus dissimilibus possit aptari. Proinde quidquid ad exercendam hujus artis peritiam pertinere cognoscitis, ordinatio vestra perficiat; ut et terra Brutiorum ex se tributum, quod dare possit, inveniat, quæ fructibus copiosa luxuriat. Decet enim ut inter tanta bona, nec illa desint quæ putantur esse præcipua. Cur enim jaceat sine usu [Ed., Niv., Ga., Gr. et Cuj., cultu] quod honestum potest esse compendium? Aurum siquidem per bella quærere nefas est; per maria, periculum; per falsitates, opprobrium; in sua vero natura, justitia. Honesta vero sunt lucra per quæ nemo læditur, et bene acquiritur quod a nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurum jugiter leguntur effodere, atque hujus metalli inspectione gaudere: quibus quoniam non est ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi; scilicet, quia omnis actus in qualitate propositi est, et non est vituperandum quod nulla fuerit voluntate lascivum. Sint ergo sedula operatione continui quæstus, invidiam non pavescant; quod ars dicitur, a crimine liberatur.

EPISTOLA IV.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO ATHALARICUS REX.

Decernit ut Agenantiam, uxorem Campaniani, et liberos ex albo curialium expungat, et in possessorum numero collocet.

Felix querela est, quando leges pietate superantur; et beata conditio subjectorum, si cognoscant illum aliis miserum, quem et sibi optant esse propitium. Neque enim ob aliud curiales leges sacratissimæ ligaverunt, nisi ut cum illos soli principes absolverent, indulgentiæ præconia reperirent; hoc est, ubi dominus adversum sua judicia amabili concertatione dissentit: quando et ipsius quædam justitia est, ut qui pius dicitur, districtio termino minime teneatur. Nam et iste quidam rationalis ordo est, militia tandem solvere, qui impares laboribus probantur existere. Curialis enim, si nulla valetudine corporis continetur, ad solas deceptiones apponitur;

et tum adesse quid proderit, si eum contingat defectum viribus inveniri? Similis quippe est absentis, a quo non potuerint imperata compleri. Deinde dum curia multiplici numerositate letetur, non videtur percussa damnis paucos perdidisse de plurimis. Quapropter illustris magnificentia tua Agenantiam, uxorem Campaniani viri disertissimi, in Lucania provincia constitutam, filiosque eorum de albo curiæ suæ faciat diligenter abradi, ut ventura posteritas nesciat fuisse, quod vetatur abigere [Jur.: Forte, obijcere; Ms., obigere]; quia calumnia non presumitur, ubi aliqua probatio non habetur. Proinde in possessorum numero potius collocentur, a passuri nihilominus molestias quas ipsi aliis ingerebant. Ad tributa enim solita turbabuntur; faciem compulsoris horrebunt (a potestatibus jussa prius venisse nesciebant), et votiva ignorantia fatigati, formidare delegata incipient per quæ antea timebantur. Nam et ex ea parte bonis moribus vixisse probandi sunt, quando perpetiuntur inter illos otiosi vivere, quorum se non cognoscunt odia meruisse. Alioqui [Niv. et Ga., aliqui] non paterentur sub illis esse, quos se cognoscebant malis actibus incitasse. Fruantur ergo beneficio principali; vivant remissa pace tranquilli, qui fuerant in actionum suarum qualitate compositi.

EPISTOLA V.

EPISCOPIS ET HONORATIS ATHALARICUS REX.

Constituit ut qui in annonæ charitate frumenta abderunt, illa moderato pretio vendant.

Possessorum territorii vestri querela comperimus, supra temporis necessitatem quorundam civium suorum execrabilem sustinere sævitiam, dum primo tempore panicii speciem coemptam in propriam redegere substantiam, spectantes charitatem medicibus gravem, ut parcius reponentibus detestabilem inferant nuditatem, quando homines in famis periculo constituti rogantes offerunt quos se spoliare posse cognoscunt. In necessitate siquidem peauriæ pretii nulla contentio est, dum patitur quis induci, ne possit aliqua tarditate percelli. Hæc igitur vota damnantes, præsentibus direximus portitores, ut sive in gradu ^b, sive in aliis locis frumentorum condita potuerint invenire, tantum sibi unusquisque dominus, vel familiæ suæ retineat, quantum se expendere posse cognoscit: reliquum periclitantibus vendat, præsentibus scilicet harum gerulis, qui ad eam rem destinati esse noscuntur: moderata tamen pretii quantitate, qua eum constitit a suis provincialibus comparasse; ut nec nimium gravetur qui emit, et aliquo compendio foveatur ille qui distrahit. Quapropter libentibus animis implete quæ jussa sunt; quia vobis debetis in hac parte consulere invicem, ne dum charitatem nimiam quæritis, scelestum vobis aliquid potius (quod absit) optetis. Ne quis ergo venditionem sibi impositam conqueratur, sciat libertatem in crimine non requiri; sed illud boni ingenii magis esse,

^a Hoc ideo dicit, quia curiales tractabant tributa, et ab illis distributionum forma procedebat, ut Jur. dicit se notasse ad Symmach. lib. ix, epist. 40.

^b Panis gradilis, de gradibus dari solitus civibus

sine pretio, ut ex singulis fere legibus tit. 17, lib. xiv, C. Theod., ostenditur. Prudentius, lib. 1 contra Symmach. Cujacius, ad tit. de conditis in public, horr., lib. x Cod. Forn.

si non festinet excedere. Vendat itaque sub justa ratione, qui distrahit. Si consentit, operatur laudem suam; si discrepat, nostrum facit esse præconium: quando bonum est iubentis, si iustitia imponatur in vitis.

144 EPISTOLA VI.

PRINISCENIO ATHALARICUS REX.

Permittit ut ad balneum Baianum sanitatis causa se conferat, militiæ tamen emolumenta per id tempus percepturus.

Cum diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis asseris graviter sauciatum, ut nec ad famam militiæ percipiendam possis occurrere, ad quam constat voto te præcipiti festinasse, metuens ne per absentiam tui ab ipsis pene faucibus dulcissimus tibi fructus videatur auferri, postulans etiam ut, algentis corporis necessitate constrictus, Baiani lavacri siccitate laxeris. Dignum plane quod inter præmia summa præstemus; ut sicut conferimus victis spem, ita tribuamus supplicantibus salutem. Quapropter et a vinculo te emolumentitii terroris absolvimus, et prædicti lavacri munere sublevamus, ut, primum mentis gaudio recreatus, facilius membrorum recipias sospitatem. Naturalis siquidem cura est, ægris dare lætitiæ; nam fac invalidum gaudere, sanatus est. Perge igitur ad amœnos recessus: perge ad solem, ut ita dixerim, clariorem: ubi, salubritate aeris temperata, terris blandior est natura. Illic miraculis alta cogitatione perpensis, cum arcæis mundi mens humana colloquitur, nec admirari desinit quæ ibi agi posse cognoscit: primum Nerei fluenta marinis deliciis esse completa, tot portus naturæ prudentia terrenis sinibus intermissos, tot insulas nobiles amplexu pelagi dotatas; deinde immissum Averno stagneum mare, ubi ad voluptatem hominum vita tegitur [*Ms.*, regitur; *Cuj. et Gr.*, gigitur] ostreorum; industriaque mortalium fieri ut res alibi fortuita ibi semper appareat copiosa. Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt! Quantis spatiis in visceribus æquoris terra promotæ est! Dextra lævaque greges piscium ludunt. Claudantur alibi industriosis partibus copiosæ deliciæ, captivi teneantur aquatici greges; hic ubique sub libertate vivaria sunt. Adde quod tam amœna est suscepta piscatio, ut autē epulosum convivium intuentium pascat aspectum. Magnum est enim gaudium desiderata cepisse: sed in huiusmodi rebus gratior est plerumque amœnitas oculi quam utilitas captionis. Sed ne longius evagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui otia Baiana præstantur. His itaque rebus deliciosa exercitatione saginati, ad pulcherrima lavacra contēditis quæ sunt et miraculis plena, et salutis qualitate pretiosa. Nam etsi hominum cura fabricata noscuntur, naturalibus certe ministeriis exhibentur. Fornaces ibi non robora convecta succendunt: cessante flamma, ibi perpetuus calor operatur; illic globi fumiferi nesciuntur: aura est purissima, quæ ministrat vapores, sudores provocat dulciter anhelos;

et tanto a communibus balneis salubrior invenitur. quantum ab humana industria celsior est natura. Videas illic undas perpetuis fumare gurgitibus, quæ ita videntur lavantium explere desideria, ut humano credas studio temperatas. Cedat Corallici pelagi laudata semper opinio; assurgat Indici maris de alharum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis? Baianis littoribus nil potest esse præstantius, ubi contingit et dulcissimis deliciis vesci, et impretiabili munere sanitatis expleri. Fraere igitur bonis nihilominus expetitis. Nostris beneficiis ad tua emolumenta pervenies. Baianis remediis consequere rem salutis.

EPISTOLA VII.

REPARATO PRÆFECTO URBS ATHALARICUS REX.

Multis laudibus patrem socerumque ejus extollit. Tum illi præfecturam urbanam confert.

Post parentum claras administrationes bene conferuntur posteris eminentissimæ dignitates; dum nullius acquiescit ingenium jacere intra æstimationem suorum, quandoquidem honestos ambitus est quos sequimur tempore, velle præconis anteire. Ad dicitur etiam quod priscorum dogmatibus eruditi opinionis gratia delectentur augeri. Nam quanto se unusquisque melioribus cognoscit artibus studuisse, tanto amplius grandiora præsumit appetere. Dudum itaque illustris recordationis genitoris tui respublica sensit Romana diligentiam. Comitivæ siquidem largitionum præsidens, functus etiam vicibus præfectorum, prætorianam egit integerrime dignitatem: curiam reparans, pauperibus ablata restituens; et quamvis liberalibus studiis fuerit impolitus, placere non omisit industrius: quoniam naturaliter per se commendari potest bonum ingenium, etiam cum rebus accedentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum est ad tuam notitiam litterarum. Doctrina siquidem quos ab imperitis discernit, sapientibus amica societate conjungit; cui perfacile est ornare generosum, quæ etiam ex obscure nobilem facit. Crescit quoque præclaris meritis tuis quod in affinitatis gratiam te talis elegit, quem semper contigit de iudicii sui integritate prædicari: moribus communis, conscientia singularis, qui se semper suis moribus, et amicorum conversatione, et sua fecit probitate laudari. Qualem ergo suo sanguini æstimandus est sociasse, qui nunquam improbum vel communioni suæ decrevit adungere. Et ideo licet primævus venias ad honorem, post tanti viri iudicium ineptum est te dicere non probatum. Nam si bene illis suggerentibus in extraneis causis placidas aures præbeamus, cur magis in genere suo eorum iudicia non sequamur, ubi semper studiose sibi prospiciunt, etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt? Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per indictionem illam urbanæ tibi tribuimus infulas dignitatis; ut sicut in illo ordine primus, ita habearis et meritorum laude præcipuus. Pene siquidem terrarum oculis habetur,

* Vide Tiraquellum, lib. de Nobilitate, cap. 5, ubi probat doctrina effici nobiles Jun.

quod in illa civitate peragitur. Quem jam sibi iudex placatum faciat, si illum senatum tantæ benignitatis offendet? Quid sit maturitatis, quid prudentiæ, in ordinis ipsius æstimatione cognoscis; cujus primævæ germina mox ut adoleverint, Patres vocantur. Adoleſcentia illic inchoat a maturitate consilii: tractant juvenes cum modestia senum [Alti, senium], ubi morum pondus in flore permittitur quod vix alibi cana ætate generatur. Talem te ergo habita moderatiōne tractabis, 145 ut cum tot proceres ad curiam vocas, dignam ante illos sententiam tuæ voluntatis aperias. Nimis quippe arduum est tale aliquid inter filios dicere, quod nequeat tantis prudentibus displicere. Ideoque non unius dignitatis vir æstimandus est qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre iudicium. Nam si gratum est vel sub raritate prædicari; quid illi gaudii provenire possit, quem tot nobilium vota laudaverint? Justitiam dilige; oppressis te dignanter impende; redde laudes posteris tuis, quas tu a majoribus [Jur. V. C., melioribus] accepisti.

EPISTOLA VIII.

OSUIN [Ed., OSUM] VIRO ILLUSTRIS, COMITI, ATHALARICUS REX.

Mittitur denuo ad Dalmatiarum atque Suaviæ provincias regendas.

Propositi nostri est honestos labores palma remunerationis ornare, ut vicissitudine qua proveci gaudent desides mordeantur, sibi que imputare possint quod clementissimis temporibus iudicii nostri præmia non merentur. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam, Deo juvante, ad Dalmatiarum atque Suaviæ provincias iterum credidimus destinandam; ut quidquid pro utilitatibus nostris esse cognoscas, æquabili ordinatione disponas, populumque nobis devotum per tuam justitiam facias esse gratissimum, quia dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus. Non exempla aliena perquiras; memor esto quæ feceris, et non indiges admoneri. Quid est enim quod de tua quisquam debeat actione dubitare, quando ipsis provinciis adhuc propria bona redolere cognoscis? Quodammodo jam debitum est illi velle præstare, apud quem scis te fuisse laudabilem. Obedientibus enim juste indulgetur animus; et quos scimus memores honorum, indubitanter eis denuo præbemus affectum. Ætas quidem tua proveci est, sed actus quoque maturior, Quid enim nunc subripere valeat, in quo nec juvenis reprehensibilis fuit? Sed hæc in domni avi nostri regno fecisti: nunc talia demonstra, ut temporibus nostris reservasse videaris quidquid prohibitatis addideris.

EPISTOLA IX.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS ATHALARICUS REX.

Significat se misisse ad Dalmatias regendas comitem Osuin, et Severinum, quibus ut obediant imperat.

Per provincias nobis Deo præstante, concessas tales viros cupimus destinare, qui sint armis præditi, et justitia gloriosi; ut absit a vobis et extraneorum gentium metus, et calumniosis non patetis

insidiis: quia non minus est malum bellicum vitasse, quam sæva discussionis evadere. Ipsa est enim vera securitas, quæ de nulla iudicis impietate formidat. Atque ideo, quod Deo auspice dictum sit, illustrem comitem Osuin, et palatio nostro clarum, et provinciis longa conversatione notissimum, Dalmatiis decernimus præsidere. Cui pro utilitate nostra jubenti parere procure; quoniam tantam ejus estis justitiam frequenter experti, ut et sine regia jussione ei deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium jus ille, qui justus est; nam etsi terrore minime [Jur. legit minimæ] potestatis erigitur, æquitate tamen suadente semper auditur. Simul et virum illustrem Severinum ad vos æstimavimus dirigendum, ut compositi consona voluntate possint vobis laudanda præcipere. Nam si disparibus calamis convenit unum melos efficere [Ms., Gr., Cuj., edicere], multo magis viris prudentissimis aptum est justa concordia [Ed., cordis] voce suadere. Verum ut primordia nostra a præstitis inchoarent, clementissimumque dominum in ipso regni limine sentiretis, per quartam indictionem (Anno Christi 526), quod a vobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virum comitem patrimonii nostri nunc jussimus remove. Hoc etiam insuper vobis concedentes, cum (Deo propitio) supradictum virum ad nostra obsequia venire fecerimus, tales homines destinare, per quos possimus evidenter agnoscere quemadmodum in futurum census doceatur impositus; ut si gravatos vos esse cognoscimus, pro parte vobis qua visum fuerit, considerata æquitate, relevemus. Ita fit ut habeatis spem et futuri beneficii, qui estis jam pro parte remedia consecuti. Quapropter servire vos convenit utilitatibus nostris, quando ea quæ magis sperare precibus potuistis, ultro contulit munificentia principalis. Sic enim tradente clementissimo nobis auctore didicimus, ut a subjectorum beneficiis non vacemus. Disciplina videlicet imperandi est, amare quod multis expedit; quoniam respublica nimium soliditatis accipit, si tributarium facultas illæsa constiterit.

EPISTOLA X.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS STRACUSANÆ CIVITATIS, VEL UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ATHALARICUS REX.

Relaxat quæ illis præter consuetudinem imposita fuerunt tributa, concessa facultate iis qui a censoribus vexati fuerint apud principem conquerendi.

Dudum quidem vobis ortum nostri imperii æstimavimus nuntiandum; nunc decet subsequi beneficium pro letitia augenda cunctorum; ut quibus fuit gratissimus noster exortus, sit illis regalis animus in aliqua parte munificus. Crescere nobiscum, Deo præstante, cuncta desideramus; quia vere ille noster est census, quem lætus possessor exsolvit. Proinde subtrahimus pecunie quod augmentetur gloriæ; et avari ad laudes, profuse nitimur sublevare cultores. Pridem divæ memoriæ domnus avus de suis beneficiis magna præsumens (quia longa quies et culturam agris præstitit, et populos ampliavit)

intra Siciliam provinciam sub consueta prudentia suæ moderatione censum statuit efflagitari; ut vobis cresceret **146** devotio, quibus se facultas extenderat. Sed illius prædicanda justitia locum nostræ benignitati præparavit; ut quod ei offerri juste potuit, nos clementi animo, quasi illata stipendia, donaremus; et quodam præsidio mentis divinæ fecit etiam pium, cui parabat imperium. Atque ideo per quartam feliciter indictionem (*Id est, Anno Christi 526*) quidquid a vobis supra consuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur, vel constat exactum, liberalitas nostra concedit. Quod etsi juste potuistis pendere, gloriam vos potius nostræ largitati jubemus inferre. Sed ut latius extendatur nostra clementia, suavemque dominum impensis beneficiis sentiat, quidquid a discussoribus [*Alii, discursoribus*] novi census per quintam indictionem (*Anno Christi 527*) probatur affixum, ad vestram eos fecimus deferre notitiam; ut quod rationabile fuerit æstimatum, libentibus animis perferatis, quia nullum lædit observata justitia. Sed ne credatis per ordinatorum tantum arbitrium vos gravari, si quis est qui de eorum facto æstimet conquerendum, ad remedia nostræ pietatis occurrat, ut judicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulsumus. Nam et gloriosæ recordationis domnus avus noster de eorum commotus fuerat tarditate, ut erat altæ prudentiæ perscrutator, æstimans eos tandiu in provincia non sine nostro gravamine residere, quos repetita jussione censuerat jam redire. Sed nos, quos decet implere quidquid ille sub æquitate disposuit, Deo auxiliante, ejus nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modo largitati nostræ prosperrimum votum et fidele servitium. Habetis principem, qui vobiscum beneficiis probatur exortus; et quod subjectis dulcius est, augetur ingenio benevolo cum ætatis augmento. In quam rem Quidilaneum sajonem nostrum credimus dirigendum, per quem vobis jussa prosperrima, Deo largiente, pandantur.

EPISTOLA XI.

GILDLE VIRO SUBLIMI, COMITI SYRACUSANÆ CIVITATIS
ATHALARICUS REX.

Prohibet quominus quidquid tributorum per Victorem et Witigisclum de quarta indictione est adjectum, a possessoribus exigant.

Ad Victorem et Witigisclum spectabiles viros, Siciliæ provinciæ censitores, præcepta nostra direximus, ut quidquid possessoribus tributariæ functionis per eos nuper videtur adjectum, de quarta indictione non exigant, quia gravis est ejus rei illatio, cujus adhuc justitia non probatur. De ordinationibus vero eorum nobis fecimus instructiones deferri, ut si æstimatis viribus quidquid æqualitate sit dispositum, debeat permanere moderatum. Sin vero aliquem contra rationem constat esse prægravatum, nostro relevetur arbitrio; ita tamen, ut si aliquid per quartam indictionem (*Anno Christi 526*) probatur illatum, possessoribus sine aliqua immi-

nutione reddatur: quia sine querela suscipi debet onus impositum, quod longis temporibus constat esse portandum [*Gr. et Caj., solvendum*]. Nunc, quod restat, provinciales vos convenit admonere, ut quibus beneficia dedimus, eorum devotionem per omnia sentiamus; et quod debetur principi, grato animo videatur exsolvi.

EPISTOLA XII.

VICTORI ET WITIGISCLIO VIRIS SPECTABILIBUS ATHALARICUS REX.

Jubet ut si quid super tributarium solidum per quartam indictionem a provincialibus exegerint, sine aliqua imminutione reddant.

Tarditas vestra apud gloriosæ memoriæ domnum avum nostrum merito vos fecit esse suspectos, quos etiam secundis [*Ed., seris*] præceptionibus credidit admonendos; ut relicto tandem provincialium gravamine, ad ejus deberetis justitiam festinare; et nunc quoque suspicionis maximæ fecit augmentum, ut nec ad initia nostra voluissetis occurrere, quod libera conscientia potuisset optare. Et ideo præsentia auctoritate censemus, ut si quid super tributarium solidum per quartam indictionem (*Anno Christi 526*) a provincialibus exegistis, sine aliqua eis imminutione reddatis, quia supra veterem censum nulla indictionis prædictæ eos volumus damna sentire. Hoc etiam addendum esse credidimus, quoniam amore clementiæ errores nolimus invenire, ne coacti potius resecemus quod salva justitia dissimulare non possumus; ut si aliquem studio læsistis pravo, vestro magis emendetis arbitrio, quia hoc est propria delicta corrigere, quod et non facere. Et ne forsitan credatis longinquitatis difficultate latere quæ gesta sunt, Siculis fiduciam vos dedimus subsequendi. Videte nunc si voces possitis ferre querulas, quas etiam nostra invitavit auctoritas. Admonuimus igitur quos pios decet esse. Jam suo vitio videtur accusari, qui spontanea noluit voluntate corrigi [*Gr., Niv., Ga., vitavit*]. Sui vitio videtur accusari, qui spontanea voluntate noluit corrigi].

EPISTOLA XIII.

WILIE VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII ATHALARICUS REX.

Præcipit ut domesticis qui comitibus provincialium obsequuntur, supra ducentos solidos et decem annonas curet quinquaginta solidos annuos adjungi, regis rationibus imputandos.

Magnitudinis tuæ suggestionem comperimus de domesticorum excessibus qui destinatis comitibus obsequuntur provinciales damnis plurimis ingravatos; quod credimus emolumentorum parvitate nutritum, quia sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur. Et ideo speciali beneficio generalia compendia largientes, magnitudini tuæ præsentia auctoritate præcipimus ut supra ducentos solidos et decem annonas quas hactenus acceperunt, a quinta feliciter indictione quinquaginta eis solidos annuos faciat incunctanter adjungi,

qui nostris rationibus debeant imputari; ut dum mater criminum necessitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem jussionum nostrarum improbus temerator exstiterit, ut aliquo casu in damnis provincialium aut præjudiciis implicetur, emolumentis careat universis: quia ille dignus est præmia consequi, qui parere cognoscitur æquitati. Ideo enim a nobis accipit, ne ab aliis quærat. Nosstrum dare, nobilitas est: dona regalia quamvis parva sublimant: quia simul et meritorum gratiam reperisse creditur, qui principali munere sublevatur.

EPISTOLA XIV.

GILDÆ VIRO SUBLIMI, COMITI SYRACUSANÆ CIVITATIS, ATHALAMCUS REX.

Decernit ut quidquid a provincialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut restitatur, aut reficiendis mœnibus impendatur. Tum reprehendit eum, quod substantias mortuorum sine aliqua discretionem justitiæ nomine fisci caduci vindicaret. Insuper dicit provinciales conqueri se conventionibus omnimodis gravatos. Denique statuit ut edicta a Theodorico pro componendis Siculorum moribus promulgata ita custodiantur, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis ea violare aliquatenus tentaverit.

Provincialium Siculorum nobis est suggestione declaratum quædam a tua potestate fieri, unde eorum fortunæ videantur affligi. Quod ideo leviter accepimus, quia ipsi vindicari præterita noluerunt. Constat enim esse dubium, quod concedit adversarius; et percelli non potest jure, cui mavult querulosus ignoscere. Sed ut suspiciones iniquas futuris casibus abrogemus, observanda jugiter præsentii jussione decernimus, ut nec isti aliquid de futuro metuant, nec tu per ignorantiam quæ dicuntur incurras. Prima fronte pro reparatione murorum pecuniæ diversis provincialibus dicuntur extortæ, cum tamen nulla exinde surrexerit promissa constructio. Hoc si constat admissum, aut muri exinde pro eorum munimine construantur, aut unusquisque recipiat quod ei probatur incompetenter ereptum. Nimis enim absurdum est spondere munitiones, et dare civibus execrabiles vastitates. Quorumdam etiam substantias mortuorum, sine aliqua discretionem justitiæ, fisci nomine caduci te perhibent titulo vindicare, cum tibi hoc tantum de peregrinis videatur esse commissum, quibus nullus hæres, aut testamentarius, aut legitimus invenitur. Nefas est enim ut quod a nobis præcipitur, a te nostro nomine per injuriam vindicetur. Præterea conventionibus se gravari omnimodis ingemisunt; ut ad judicium deducendi pene tanta videantur amittere, quanta vix probantur addicti dispendia sustinere. Vocatio enim judicis spes justitiæ debet esse, non mulcta. Nam ipse juste suspectus redditur, ante cujus audientiam gravamina sentiuntur. Unde censemus ut si vestra conveniunt decreta pulsatos, tantum commodi percipiat executor, quantum gloriosus dominus avus noster pro honoribus persona-

rum debere sajones accipere, expressa quantitate, constituit. Commodum enim debet esse cum modo. Nam si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui nominis [Jur., amoris] non habebit. Si vero tua jussione conventio destinatur, duntaxat in illis causis atque personis, ubi te misceri edicta voluerunt, mediam portionem executor accipiat, quam de præceptis regis sumere potuisset, quia non potest convenire justitiæ ut tantum a te directo tribuatur, quantum pro reverentia nostræ jussionis offertur. Si quis autem saluberrimi constituti temerator exstiterit, in quadruplum jubemus ablata restitui; ut quod delectatione cupiditatis admittitur [Ms. et Ac., amittitur], asperitate dispendii vindicetur. Edicta vero gloriosi domni avi nostri, vel universa præcepta, quæ ad Siciliam pro commonendis [Ed., commovendis; Jur., sorte, componendis] universorum moribus destinavit, sub tanta volumus obedientia custodiri, ut sacrilegii reus habeatur quisquis belluinis motibus [Ed., moribus] excitatus munimen tentaverit irrupere jussionum. Duorum negotia Romanorum, etiam his invititis, ad tuum diceris vocare judicium; quæ, si cognoscis facta, ulterius non præsumas, ne dum vis judicium incompetenter quærere, reatum potius videaris invenire. Memor enim prius debes esse edicti, qui inter alios mavis a te sequenda constitui. Alioquin tota tibi decernendi auctoritas tollitur, si a te illa regula minime custoditur. Ordinaris judicibus administrationum suarum potestas illibata servetur. Cognitores suos legitima turba comitetur. Observationum illarum non mordearis invidia. Gothorum laus est, civilitas custodita. Tota ad vos fama confluit, si vobis raris [Niv., Gam., Gr. et Cuj., rarius] litigator observet. Vos armis jura defendite, Romanos sinite legum pace litigare. Navigiis vecta commercia te suggerunt occupare, et ambitu cupiditatis exosæ solum antiqua pretia definire; quod non creditur a suspicione longinquum, etiamsi non sit actione vicinum. Quapropter si rumorem hujusmodi vitare festinas, episcopus civitatis et populus conscientie tuæ testes assistant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum necesse est pertinere fortunas. Pretia debent communi deliberatione constitui, quia non est delectatio commercii, quæ jubetur invititis. Quocirca sublimitatem tuam jussis præsentibus credimus admonendam, quia excedere nolumus quos amamus; nec aliquid de talibus sinistrum patimur dici, per quos aliorum mores putamus esse corrigendos.

EPISTOLA XV.

JOANNI PAPÆ ATHALAMCUS REX.

Decreta promulgat saluberrima in simoniacos juxta antiqua senatusconsulta.

Si antiquis principibus studium fuit leges exquirere, ut subjecti populi delectabili tranquillitate fruerentur, multo præstantius est talia decernere, quæ possunt sacris regulis convenire. Absint enim a no-

* Hujus nominis secundo, cujus ad Justinianum imp. epistola, ac Justiniani ad ipsum exstat in l. ult. *Interclaras*, C. *De summ. Trin. et fd. cathol.*, de quo infra, hoc lib., epist. 17, et lib. xi, epist. 2: Papæ Bon-

nificii II, prædecessoris scilicet tui. FORN.

^b L. ult., C. *De pact.*, supra, lib. i, epist. 5; lib. ii, epist. 13; lib. viii, epist. 28. FORN.

stro sæculo damnosa compendia. Illud tantum vere possumus lucrum dicere, quod constat divina judicia non punire. Nuper siquidem ad nos defensor Ecclesiæ Romanæ flebili allegatione pervenit, cum apostolicæ sedi peteretur antistes quosdam nefaria machinatione necessitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promissionibus ingravasse, ut, quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni **148** publicæ viderentur exposita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto gloriosum est adhibita pietate resecuri. Atque ideo sanctitas vestra stauisse nos præsentî definitione cognoscat, quod etiam ad universos patriarchas atque metropolitanas ecclesias volumus pertinere, ut a tempore sanctissimi papæ Bonifacii, cum de talibus prohibendis suffragiis patres conscripti senatusconsulta nobilitatis suæ memores considerunt: Quicumque in episcopatu obtinendo sive per se, sive per aliam quamcunque personam aliquid promississe declaratur, ut execrabilis contractus cunctis viribus effetetur. Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquimus vocem: verumetiam si aut rependum, aut quod acceptum est non reddendum esse crediderit, sacrilegii reus proxiuus habeatur, accepta restituens compulsione iudicis competentis. Justissimæ siquidem leges, ut bonis aperiant, ita claudunt malis moribus actionem. Præterea quidquid in illo senatus decretum est consulto, præcipimus in eos modis omnibus custodiri, qui se quoquo modo per interpositas quascunque personas ^b scelestis contractibus miscuerunt. Et quia omnia debent sub ratione moderari, nec possunt dici iusta quæ nimia sunt, cum de apostolici consecratione pontificis intentio fortasse pervenerit [*Jur. V. C.,* provenerit], et ad palatium nostrum producta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria millia solidorum cum collectione chartarum censemus accipere. A quibus tamen minus omnes idoneos rei ipsius consideratione removemus, quia de ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum. Alios vero patriarchas, quando in comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradictis conditionibus atque personis intra duo millia solidorum jubemus expendere. In civitatibus autem suis tenuissimæ plebi non amplius

A quam quingentos solidos se distributos esse cognoscant. Reliquos accipientes, et edicti præsentis, et senatusconsulti nuper habiti pœna constringat, sed et dantes canonum severitas persequatur. Vos autem, qui patriarcharum honore reliquis præsidetis Ecclesiis, quoniam [*Ac.,* quem] constitutio nostra ab illicita promissione liberavit, restat ut bonæ imitantes exempla, sine aliquo Ecclesiarum dispendio dignos majestâte pontifices offeratis. Iniquum est enim ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis divina consideratione perclusimus. Quapropter si quis apostolicæ præselem Ecclesiæ, vel patriarcharum episcopum, sive per se, sive per parentes, aut servientium quascunque personas aliqua suffragii crediderit ambitione promovendum ^c, et ipsum reddere accepta definimus, et quod est canonibus statutum, eum modis omnibus esse passurum. Si quis vero quæ dederit, aut promiserit, eodem superstite timuerit publicare, ab hæredibus, vel pro hæredibus ejus Ecclesia repetat, cujus suffragio antistes deprehenditur ordinatus, nota infamiae nihilominus superstites inuente. Reliquos quoque ordines sub eadem fieri distinctione præcipimus. Quod si forsitan dolosæ machinationis invento sacramentis persona intercedentibus fuerit obligata, ut salvo statu animæ commissam iniquitatem neque approbare possit, neque audeat accusare, damus licentiam quibuslibet honestis personis in singulis quibusque civitatibus apud iudices competentes hoc crimen deferre; et quidquid ex ea potuerit probationem recoli, ut ad probationem [*Alii,* approbatione] insequentes animemus, tertiam partem judicatæ rei ille [*Ac.,* illius] percipiat, qui tale facinus voluerit publicare. Reliqua ipsis Ecclesiis proficiant, quæ videntur extorta, aut in fabricis earum, aut in ministeriis nihilominus profutura. Decet enim ad usus bonos convertere quæ voluit perversitas inimica fraudare. Quiescat igitur malignantium prava cupiditas. Quotendunt qui a fonte præclusi sunt? Recolatur et timeatur Simonis justa damnatio, qui emendum credidit totius largitatis Auctorem. Orate igitur pro nobis, edicta nostra custodientes, quia divinis noscitis convenire mysteriis. Sed quo facilius principis votum universorum mentibus innotescat, hoc sena-

^a Vide l. 51, *Quemquam, C. De episc. et cler.*, novel. *Quo oportet episcopum eligere*, cap. 9, Platinam; in Canone, pag. 88; et in Bonifac., 3, pag. 75. JURET.

^b Quarum interventu fraudes sæpe fiunt, l. 18, *De ferre*; l. 45, *In fraudem. § Conductor*; l. 46, *Confertur, § Quod a præside*, de jure fisci; l. un., de mulieribus quæ se prop. serv. junx.; l. un. C. *De cont. jud.*, l. 9, *Quamvis*, de reb. eor.; Cicero, in Cluent. de Avilio se Asinium simulante: Qui supposita, inquit, persona falsum testamentum obsignandum curavit; novel. 124, *περι δικαζομένων*. Quod enim plerique per se ipsi verentur, id per alio non verentur efficere; ut Stolo, qui cum legem rogasset, ne quis plusquam 500 jugera possideret, supposita filii emancipati persona, mille possidere inventus sua ipsius lege damnatus est. Varro, lib. 1, cap. 2, de *Re rustica*; A. Gellius, lib. XXI, cap. 1; Plin. lib. XVIII, c. 3. FORN.

^c Justinianus, cum sine suffragio, id est pecunia ac sordibus, magistratus deferri prohiberet, novel. 8, gravissime adjecit nundinationem magistratum omnium scelerum fontem esse, iniquitatis principium ac finem, ἀργυροδοξείν τὰς ἀρχὰς πάσας ἐστὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας: quanto magis ambitum largitionum et sordes ecclesiasticorum munerum ex sacerdotiorum collatione fugere necesse est! Concilium Chalcedonense: Εἰ τις ἐπιεραίας ἐνὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσῃ, καὶ εἰς, πᾶσιν κατήγαγεν τὴν ἀκρατον χάριν, etc. Qui pretio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit, etc. C. *Si quis episcopus*, c. *Sanctorum*, 1; c. *Ex multis*, 1, q. 3. Hanc venalitatem etiam Anthemius detestatur, l. *Si quemquam, C. De episc. et cler.* Exstant et pontificum de simonia constitutiones lib. v. *Decretal.* Eodem pertinet sequens Athalarici ad Salvantium, *epist.* 18. FORN.

tui, hoc populis per præfectum Urbis præcipimus intuari; ut generalitas agnoscat nos illos persequi, qui majestati divinæ potius viderentur adversi. Vos quoque hoc universis quos Deo præcipio regitis episcopis intimatæ; neque sit aliena a culpa, qui potuit agnoscere constituta.

EPISTOLA XVI.

SALVANTIO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS, ATHALARICUS REX.

Jubet ut edictum suum et senatusconsulta de abigenda simonia tabulis marmoreis incidantur, et ante atrium basilicæ sancti Petri collocentur.

149 Grata res est cuncta profutura vulgare, ut generale fiat gaudium, quod potuit esse votivum. Alioqui læsionis causa noscitur [Gr. et Cuj., nascitur], si beneficia potius occultantur. Dudum siquidem senatus amplissimus a splendore suo cupiens maculam fœdissimæ suspicionis abraderi, provida deliberatione constituit ut in beatissimi papæ consecratione nullus se abominabili cupiditate pollueret, poena etiam constituta, qui talia præsumere tentavisset: non injuria, quia tunc electi vere meritum quaeritur, cum pecunia non amatur. Quod nos laudantes, et augentes inventum, ad beatissimum papam direximus constituta, quæ his ante lata præfulgent, ut ab honestate sanctæ Ecclesiæ profanus ambitus auferatur. Hoc vos ad notitiam senatus et Romani populi volumus sine aliqua dilatione perducere, quatenus cunctorum figatur cordi quod cupimus omnium studio custodiri. Verum ut principale beneficium et presentibus hæreat sæculis, et futuris, tam definita nostra quam senatusconsulta tabulis marmoreis præcipimus decenter incidi, et ante atrium beati Petri apostoli in testimonium publicum collocari. Dignus enim locus est, qui et gloriosam mercedem nostram, et senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noscamus impleta quæ jussimus. Incertum enim videtur habere quod præcipit, cui rerum effectus tardius innotescit.

EPISTOLA XVII.

SALVANTIO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS, ATHALARICUS REX.

Decernit ut liberis quosdam, nobiles Romanos, qui pro sola seditionis exortæ suspitione in carcere

* Hic obiter animadversione digna duco quod senatusconsulta ad diturnitatem marmoreis tabulis incidi jussit Athalaricus, ut olim æreis, l. 2, de orig. jur. Plato in Minæe refert Talam regem Cretæ pagos quotannis lustrantem leges æneis tabulis cælatas circumtulisse, indeque Atræi nomen ei inditum, ἐν χαλκοῖς γραμματίοις ἔχων γραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῖς ἐκλήθη. Alterum, quod in edito et conspieuo loco, nempe atrio beati Petri collocentur, quo cuique pateant, et de plano legantur. Sic idem Plato, lib. II de Legibus, præcipit rerum venientem leges medio in foro columnæ affigi, ἐν στήλῃ τετάρτῃ τῆς ἀρχῆς νόμιμα. Demosthen., Philipp. 3, Γράμματα τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων διακόνων ἅ ἐκείνοι κατέθεντο, εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες εἰς ἀκρόπολιν. FORNER.

^b Leges olim in atris ecclesiæ locabantur, Cujas in lib. I Feud., tit. 17; et lib. III Capit. Car. Mag., tit.

detinebantur; et permittit eis ut se justis legibus vindicent.

Si principes antiqui mœnia Romana in populorum exquisivere lætitiā, ne cives illis merito singulares aliquid commune cum cæteris possiderent, nefas est inter tot rerum jucunda eos longam sustinere tristitiā, quia exsultatio civitatis illius generale votum est; dum necesse est lætari reliqua, si mundi caput gaudere proveniat. Apostolici siquidem papæ Joannis et procerum nostrarum relatione cognovimus illum et illum Romanos pro sola suspitione seditionis tam longæ custodiæ poena maceratos, ut cuncta civitas mœrorem de illorum continua calamitate contraxerit, ut eis nec diurnam festivitas, nec ulla (quæ apud nos [Ms., vestros] est gratissima) nominis sui dignitas subveniret. Quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit, ut qui in judicio convicti minime feruntur, debita malis tormenta cruciatumque pertulerint. Et ideo magnitudinem tuam jussis presentibus admonemus, ut quocumque loci reperire potueris eos, absolvere non moreris. Quos etiamsi aliquo reatu involutos esse claruerit, intercessionibus supradictis eos jam a metu liberos esse censemus. Si vero innocentes se tormenta sustinuisse confidunt, damus querelis eorum liberam vocem, ut justis legibus vindicent quod iniquis ausibus pertulerunt: quia nolumus innocentes a iudicibus deprimi, quos ad eorum præsidia constat elevari. Revocentur nunc ad lætitiā pristinam Romani; nec nobis credant placere posse, nisi qui eos eligunt modesta æqualitate tractare. Intelligant parentes nostros pro sua quiete laboriosa subiisse pericula, nos autem multis expensis agere ut illi debeant garrula exsultatione gaudere. Nam et si quid inique vel acerbe hactenus pertulerunt, non credant a nostra mansuetudinæ negligendum, qui nec nobis otia damus, ut illi securā pace ac tranquilla lætitiā perfruantur: cito sentiant quia nos amare non possumus quos illi pro suis excessibus horruerunt. Nam quorum gratiam impetrare possunt, qui suis civibus displicere meruerunt; et dum tempus habuissent amoris publici, egerunt unde justa debeant execrari [Ms. A., execari]?

XVIII.

EDICTUM ATHALARICI REGIS.

1. *Contra pervasores bonarum alienorum.* 2. *Contra*

Quomodo. Sic rector Ecclesiæ. Vide novell. 8 Justiniani, in fine. JURET.

* Theodoretus, in Epistol. ad Roman. ait magistratus publicanos, et τοὺς ἐπαγγέλλοντα: τὰς χάριτας, tributorum exactores, provinciarum præsidēs a Roma manare, ut quæ Romæ fiant, omnibus nota esse debeant. Hinc Justinianus, in præfatione Pandectis præfixa, de conceptione Digestorum, tradit consuetudinem Romanæ urbis sequendam ab omnibus civitatibus, quia Roma caput orbis terrarum, ἐπιτομή τῆς οἰκουμένης, ut scribit Athenæus: orbis compendium, et communis omnium patria, l. 33, Roma, D. Ad municip.: Romanæ tamen civitatis ita demum sequi oportet, si non sit corruptum exemplum. Et ut eleganter Proculus: Non tam spectandum quid Romæ factum sit, quam quod fieri debeat, l. 12, Sed licet, D. De offic. præsid. FORN.

affigentes titulos nomine publico. 3. Contra obtinentes callide et perverse sententiam principum. 4. Contra dividentes aliena matrimonia. 5. Contra adulteros. 6. Contra eos qui duabus uxoribus copulabantur. 7. Contra concubinariorum et concubinas. 8. Contra eos qui terrore donationes extorquebant. 9. Contra maleficos. 10. Contra homicidas. 11. Contra eos qui in una causa secundo a iudicibus ordinariis provocabant. 12. Contra violatores edictorum tam ipsius quam Theodorici.

150 Provide decrevit antiquitas universitatem edictis generalibus admoneri, per quæ et delictum omne corrigitur, et excedentis verecundia non gravatur. Cuncti enim sibi æstimant dici, ubi nullum constat exponi; et similis fit innocenti, quem contigerit sub communiione purgari. Hinc et nostra vere pietas custoditur, dum feriato gladio nascitur metus, et provenit sine cruore correctio. Commovetur enim placati; minamur otiosi; et clementer irascimur, quando vitia sola damnamus. Diu est quod diversorum querelæ nostris auribus crebris susurrantibus insonarunt, quosdam civilitate despecta affectare vivere belluina sævitia; dum regressi ad agreste principium, jus humanum sibi æstimant feraliter odiosum. Quos nunc apte iudicavimus comprimendos; ut eo tempore inimica bonis moribus crimina persequamur, quo hostibus reipublicæ divina virtute resistimus. Utrumque quidem noxium, utrumque pellendum; sed tanto gravius grassantur vitia, quanto magis probantur interna. Unum recumbit in altero. Facilius quippe inimicorum acies cadunt, si nostro ævo delicta subducimus.

1. Primum humano generi noxiam pervasionem (sub qua nec dici potest civilitas, nec haberi) severitate legum, et nostra indignatione damnamus: statuentes ut sanctio divi Valentini adversum eos diu pessime neglecta consurgat, * qui prædia urbana vel rustica, despecto juris ordine, per se suosque præsumperint, expulso possessore, violenter intrare; nec aliquid de ejus districtione detestabili volumus temperatione mitigari: insuper addentes ut si quis ingenuorum ad satisfaciendum legi superius definitæ idoneus non habetur, deportationis protinus subiaceat ultioni: quia plus debuit cogitare jura publica, qui se noverat alibi non posse sustinere vindictam. Iudices igitur competentes, ad quos potest admissum facinus pertinere, si, invasorem cum possint amovere, pertulerint tenere præsumpta, et adepti singuli honore priventur, et fisco nostro tantum flant obnoxii,

* Vide l. *Si quis in tantam*. Cod. Theod. *De vi*, § 68. Ga. et Cu.

^b Solius fisci est titulos alienis prædiis imponere; nec licet privato, vel suis rebus potentiorum, alienisve proprios aut publicos imponere titulos, imprimere signa, suspendere regia vela, sive, ut Ambrosius loquitur, cortinas regias: qua de re exstant multi loci in Novellis et in Codice; quin etiam Ecclesiæ titulorum impositio interdicitur synodo a Gregorio Mauricii Augusti tempore habita: a fisco igitur solo jure imponuntur, videlicet testato, publicis personis presentibus et solemnibus iuris ordine servato. Gregorius etiam in quadam epistola queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum invaderet, ac titulos imponeret indicta causa. Bross.

* Pervadere, supra, lib. 1, epist. 15, et alias sepe.

A quantum præsumptor potuisset addici, in auctoribus tamen facinoris manentibus constitutis. Quod si quis in tantam raptatus amentiam, tyrannico spiritu juri publico parere neglexerit, viribusque præpotens [Ac., præposteris] destinati officii spreverit paucitatem, relatione iudicis nostris auribus notabilis ingeratur, ut indulta executione sajorum, ultionem sentiat vigoris regii, qui obedire noluit cogitori.

2. Et quia summis principibus juris communiione vivendum est, si quis, ^b legum ordine prætermisso, nomine publico titulos præsumperit affigere, in tantum possidenti fiat obnoxius, quantum sanctio superiorum memorata testatur. Merito enim et sacrilegii poena percullitur, qui iniquo ^c pervasionis pondere ausus est majestatem regii nominis ingravare. Litis quoque expensas iudicio superatus exsolvat: quod hinc dantur fomenta detestabilis jurgii, cum improbi vincuntur illæsi; nec dolet calumniantibus pudoris damnum, si evaserint dispendia facultatum.

3. Si quis autem de nostris scriniis aliquid crediderit promovendum, adversario suo, quantum ad causam ejus pertinet, de consecuta [Ms. et Ac., consueta] serie jussionum nihil æstimet supprimendum: ni fecerit, careat impetratis; vel si aliquod ex eo agere tentaverit, nihilominus habeatur infirmum; quia illos solos volumus uti beneficiis nostris, quos non cognoscimus studere versutiis.

4. Qui suasionem plectenda matrimonia dividere nititur aliena, ipsius conjugium habeatur illicitum; ut magis contigisse sentiat sibi, quod in altero malignis exercere tentavit. Si vero pro conjunctionibus charitate privatur, futurum matrimonium illi jure denegamus: quia non meretur jugalis reverentiæ præmia consequi, qui in genialis tori ausus est divisione grassari. Sed ne aliquos hujus sceleris reos ultio nostra derelinquat, illos quos spes non habet præsentis conjugii, vel futuri, si quid in alienos thalamos dolosa machinatione præsumperint, facultatum suarum media portione priventur, statim fisci iuribus applicanda. Si vero prohibente pauperie in aliquorum substantia nequirit vindicari, poena relegentur exsilii: ne, quod dictu nefas est, ideo videantur comminationem juris publici evadere, quia vilissimæ noscuntur subjacere fortunæ. Sed hæc de sollicitatoribus affectus alieni pietas nostra decrevit.

D 5. Cæterum in adulteris totum districtissime volu-

Pervasionis actio, l. 5, l. 6, C. Theod. *De denunt. et edit. rescripti*. Novell. Valentin. 12, de episc. aud. Idem mendum ex cap. 25 lib. v *Etymologiarum* pridem sustuleramus, quod tamen in recentissima editione repetitum, persuasio, pro pervasio, scriptum vidimus. Quid quod et alii auctorum libris insidet? Vitruvius, lib. 11, cap. 4, fin.: Singulis mensibus sol signa persuadens (pro, pervadens) auget et minuit dierum et horarum spatia. Salvianus Massiliensis episcopus, lib. iv de Providentia, ubi divitum rapinas increpat, persuasionibus præpotentium, etc. Idemque, lib. v, bis eodem verbo citra mendum utitur, pervasoribus et pervasionibus. Euseb. quoque Emissenus, homil. 41, de Pascha: Pervasorem derelinquit, remanet prædæ deceptus, et raptor orbatus. Foan.

mus custodiri, quidquid divali potuit commonitione A ratione firmata, et usualia jura publica, sub omni censemus districtionis robore custodiri; quæ tanto munimine se tegunt, ut nostra quoque jurisjurandi interpositione cingantur. Quid per multa discurrimus? Legum usualis regula, et præceptorum nostrorum probitas ubique servetur b.

6. Uno tempore duabus nemo copuletur uxoribus: quia se noverit rerum suarum amissione plectendum. Nam aut libido est, et recte perfrui non sinitur: aut cupiditas, et jure nuditate damnatur.

7. Si quis autem superflua turpique cupidine conjugali honestate despecta, ad concubinæ elegerit venire complexus: si ingenua fuerit, jugo servitutis cum filiis suis modis omnibus addicatur uxori; ut illi se per honesta judicia sentiat subdi, cui per illicitam [Ac., pollicitum] libidinem credidit posse præponi. Quod si ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta poena sanguinis, matronali subjaceat ultioni; ut illam patiarum judicem, quam formidare debuisset absentem.

8. Donationes nullius terror extorqueat: nullus acquirere per fraudem, vel execrabilem lasciviam concupiscat. Sola enim honestas merito capit lucrum de legibus. In allegationem justissimæ largitatis illam districtionem volumus custodiri, quam pro veritate sollicitè legalis sanxit antiquitas. Sic enim, ut ipsa testatur, et fraudi non patebit occasio, et veritati major crescit auctoritas. Alioqui nulli præcipimus videri firmum, quod ipse conditor, non implendo quæ leges vel jura præcipiunt, fecit incertum.

9. Maleficos quoque a, vel eos qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum severitas insequatur: quia impium est nos illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, Creatorem vitæ relinquere, et sequi potius mortis auctorem? Turpis actus ex toto sit a iudicibus alienus. Nemo faciat quod jura condemnant: quia decretali poena plectendi sunt, qui se prohibitis excessibus miscuerunt. Quid enim in aliis damnent, si ipsi se inhonesta contagione commaculent? Sit etiam sub divitibus tuta mediocritas.

10. A cædis temperetur insania. Nam præsumptio manuum actus probatur esse bellorum, maxime in eis quos tuitionis nostræ munit auctoritas. Si quis autem contra facere improba præsumptione tentaverit, violator nostræ jussionis habeatur.

11. Appellari a subjecto iudicibus ordinariis in una causa secundo non patimur: ne quod ad remedium repertum est innocentis, asylum quodammodo videatur esse criminosis. Si quis vero vetita iterare tentaverit, negotio privatus abscedat.

12. Sed ne, pauca tangentes, reliqua credamur noluisse servari, 151 omnia edicta tam nostra, quam domni avi nostri, quæ sunt venerabili delibe-

a Constantinus: Cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, l. 5. C. De malef. et mathem., de quibus libro iv, epist. 22. FORN.

b Vide Novell. Theod. titul. 44, Ne duciani, etc. Et Justiniani Iustit., titul. de poena temere litigantium. JONÆT.

c Superioris edicti in senatu recitatio, ex Rom. instituto, quo leges et constitutiones imperatorum in senatu recitatæ confirmabantur, l. 8, Humanum, C. de legibus et senatusconsult., quem morem nos alias fusiis exponemus. FORN.

EPISTOLA XIX.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit se edictum duodecim capitum edidisse; et jubet ut in senatu recitetur, et a præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur.

Laudabilium jussionum causas plerumque præbet vituperabilis excessus alienus, et miro modo momenta justitiæ de iniquitatis occasione nascuntur. Si let enim æquitas, si culpa non vociferetur admissa; B et feriatum quiescit principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela provocatum. Conquerentium siquidem vocibus adacti, et frequentium populorum de rebus quibusdam interpellatione commoniti, necessaria quædam Romanæ quieti edictali programme duodecim capitibus, sicut jus civile legitur institutum, in ævum servanda conscripsimus: quæ custodita residuum jus non debilitare, sed potius corroborare videantur. c Hæc in cœtus vestri splendore recitentur, et per triginta dies d præfectus Urbis locis celeberrimis faciat solemnem more proponi, ut nostra civilitate recognita, spes truculentis moribus auferatur. Nam qua confidentia protervus assumat quod principis agnoverit damnasse clementiam? Redeat amor omnibus disciplinæ, per quam et parva coalescunt, et potiora servantur. Ideo enim exercitus nostros, C juvante Deo, crebris expeditionibus commonemus [Gr., Cuj. et Ga., commovemus], ut universitatem compositam vivere legibus sentiamus. Reddatur hæc animo nostro vicissitudo præmiorum; ut quem reipublicæ utilitatibus cognoscitis occupatum, rarissima querelarum aditione [Ed., editione] pulsetur. Teneant iudices legitimas districtiones: votum foedissimæ venalitatibus abjiciant e. Metus cuncta componit, si reus crimen in iudicante non invenit.

EPISTOLA XX.

AD UNIVERSOS JUDICES PROVINCIARUM ATHALARICUS REX.

Sancit ut edictum suum per triginta dies in conventibus publicis more solemnem recitetur.

Cum vos provinciis nostris, juvante Deo, annua reparatione præstemus; nec desint iudicia per universos fines Italiæ distributa, intelligimus de inopia justitiæ copiam venire causarum. Culpa siquidem vestræ probatur esse negligentæ, quoties a nobis coguntur homines legum beneficia postulare. f Nam

a Triginta diebus proposita pendebant edicta, seu leges principum, ut epist. sequenti. Exemplum apud Josephum, Antiq., lib. xix, cap. 5. JUR.

e Sordes nummariorum iudicum magistratuumque his formulis graviter a Cassiodoro identidem exagitatæ legitur apud Philonem Judæum, de officio iudicis disserentem. FORN.

f Romanis imperatoribus semper maximæ curæ fuit ne litigantes in longinquis auditoriis consecrandis vexarentur sumptibus et labore. Eoque referre possum quæ scribit Justinianus, novell. 17, § Si tibi; et

quis eligeret tam longe petere, quod in suis videret sedibus advenisse? Sed ut vobis versutas excusationes, et ^a duras necessitates provincialibus tolleremus, de aliquibus casibus hactenus pessimo torpore neglectis edictalis programmatis definitione censuimus; ut et vobis cresceret confidentia recte iudicandi, et paulatim aulacia maligna possit imminui. Quod more solemniter per conventus publicos triginta dierum facite proponi, ut iure condemnatus habeatur qui post hæc remedia manere præsumperit desperatus.

152 EPISTOLA XXI.

SENATUI URBIS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Præcipit ut professores grammaticæ, eloquentiæ et juris constituta emolumenta sine aliqua imminutione percipiant.

Filiorum causas iure ad patrum cognoscimus remisisse personas; ut ipsi de illorum propectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neque enim credendum est vos inde posse minus esse sollicitos, unde et generi vestro crescit ornatus, et cœtui provenit assidua lectione consilium. Nuper siquidem, ut est de vobis cura nostra sollicita, quorundam susurrationse cognovimus doctores eloquentiæ Romanæ laboris sui constituta præmia non habere; et aliquorum venditione fieri ut scholarum magistris deputata summa videatur imminui. Quapropter, cum manifestum sit premium artes notrire, nefas iudicavimus doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi. Prima enim grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundie, quæ cogitare novit ad laudem, loqui sine vitio. Hæc in cursu orationis sic errorem cognoscit absortum, quemadmodum boni mores crimen detestantur æternam. Nam sicut musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos, ita dispositis congruenter accentibus metrum ævo decantare grammaticus. Est grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis antiquorum nos cognoscitur juvare consiliis. Hac non utuntur barbari reges, apud legales dominos manere cognoscitur sin-

gularis. Arma enim et reliquæ gentes habent, sola reperitur eloquentia quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc oratorum pugna civilis juris classicum canit, hinc cunctos præceos utilissima disertitudine commendat; et, ut reliqua taceamus, hæc quod loquimur inde est. Qua de re, patres conscripti, hæc vobis curam, hæc auctoritatem, præptia Divinitate, largimur; ut ^b successor scholæ liberalium litterarum tam grammaticam quam oratoriam, nec non et juris expositor, commoda sui decessoris ab eis quorum interest sine aliqua imminutione percipiat; et senex primi ordinis vestri ac reliqui senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annotationis a quolibet patiat improbam questionem; sed, vobis ordinantibus atque custodientibus, emolumentorum suorum securitate potietur, præfecto Urbis nihilominus constituta servante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incoertum, mox ut sex menses exempti fuerint, statuto summa consequantur prædicti magistri mediam portionem: residua vero anni tempora cum annotationum debita rehibitione claudantur, ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui placitum est vel horarum aliquæ vacasse momento. In tantum enim quæ sunt decreta volumus firmissime custodiri, ut si qui ejus interest differendam pulaverit hanc quasi debitam functionem, procerato more usarum dispendia ipse patiat, quia iusta commoda laudabiliter laborantibus [*M. s.*, commorantibus] plectenda cupiditate subtraxit. Nam si opes nostras scenicis pro ^c populi oblectatione [*Ed. collectione*] largimur, et ea studiosissime consequuntur qui adeo necessarij non habeantur; quanto magis illis sine dilatione præbenda sunt, per quos et honesti mores proveniant, et palatio nostro facunda nutriuntur ingenia! Hæc autem præsentibus litterarum magistris venerando cœtui vestro præcipimus intimari, ut sicut nos agnoscunt de suis commodis esse sollicitos, ita a se propectus adolescentium enixius noverint nos exigendos. Cesset nunc illa satyris doctoribus querulis usurpata sententia, quia ^d duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce jam habere tolerabile probantur hospitium: unde nunc merito, uni sollici-

novell. 23, § *Illud*, quibus adde Valentinianum, novell. 10, tit. de conf.; et Marcianum, novell. 1, *Nemin. exhib.*; Majorianum, novell. 14, de indulg. releg. Bross.

^a Ne provinciales cogantur ad comitatum principis *ius petere*, cavetur etiam form. 22 lib. vi, et novell. Justin. 17. FORN.

^b Vide Justiniani Pragmat. Sanction. post novellam Juliani super, cap. 22. Gr. et Cyr.

^c Honestæ collectio est, ducto a voluptate ad morum cultum argumento, quo utitur Demosthenes Olynth. ii, dum Atheniensibus auctor est ut, spectaculorum voluptate posthabita, utilitati magis serviantur, et pecuniæ theatrales in usus militares transferantur: *Θεωρικὰ χρήματα κλεῦσι γίνεσθαι τὰ στρατιωτικὰ*. Libanius. FORN.

^d Quintil. lib. x, cap. 3. Neque enim bona fide simul se intendere animus totum potest, et quocumque respexerit, desinit intueri quod propositum erat: ob eamque causam vetat Justinianus imperator ne simul

quis pluribus miltis det nomen, et cingulum cingulo conjungat, l. 5, *Qui militare poss.* C. lib. xv Justinian. sanxit ne quis duobus magistratibus assideret, et utriusque iudicii curam gereret, l. ult., C. *De assess.* T. Livius, lib. ix de Bell. Macedon., veterem Roman. legem ostendit, duos simul magistratus, præsertim curules, ne quis capere possit, neque gerere; nec decet plures magistratus ab uno geri, cum unicum ab uno optime perficiatur opus. *φᾶλον εἶναι τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἀρχῶν, ἐν γὰρ ἑφ' ἑνὸς ἔργον ἀριστ' ἀποτελεῖται*. Aristot., lib. ii, c. 10, Politic. Quod ita interpretandum censeo: Cum animus in diversa negotia distrahitur: aliqui nihil velat pluribus studiis intendi, dum alius cura ad alterum muniat viam, ut juris civilis scientiam foro iudicisque exercendis non mediocriter conducere: contraque usum forensium verè germanæque legum cognitioni in plurimum conferre quotidie sic experimur, ut alteram sine alterius præsidio suos fines vix tueri posse arbitremur. FORN.

studini jugiter inherentes, toto vigore animi ad bonarum artium studia transferantur.

EPISTOLA XXII.

PAULINO VIRO CLARISSIMO, CONSULI, ATHALARICUS REX.
Præclaris laudibus Paulinum ejusque familiam exornat. Tum consulatus ei confert insignia.

Indiscreti hominum mores confusique vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet. Sed cum utraque suis finibus propriaque terminatione claudantur, de illo **153** nefas est ambigi, qui meruit eligi iudicio principali. Non enim quidquam aut odio decernimus, aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. Electio nostra de meritis venit, et tanto quis regali animo proximatur, quanto bonis studiis societate conjungitur. Non vereamini absentes, nec sitis de principis ignorantia solliciti. Latere potest forsitan vulgare hominum genus, nesciri non potest proles senatus: quando bene noti sunt, qui meritis asseruntur; et abunde cognoscitur, quisquis fama teste laudatur. Quapropter te longissimæ constitutum mentis nostræ oculus serenus inspexit et vidit meritum quod non habebatur occultum. Propositum siquidem tuum celebrata dilatavit opinio, faciens fidem generis morum pondere, non ætate ^b. Neque enim fas erat ut quem familia tanta produxerat, sententia nostra in eo corrigendum aliquid inveniret. Semen generis morum fructibus reddidisti. Nihil vobis ætas longa subduxit. Antiquos in te Decios Roma cognovit; Decios, inquam, priscis sæculis honoratam prosapiam, libertatis auxilium, curiæ decus, Romani nominis singulare præconium: cui specialiter adscriptum est quod immanissimum hostem statu reipublice periclitante evasit; et in tanta virorum fortium multitudine solus inventus est, qui patriam plus amasset. Hæc nos exempla submonendo semper accendunt: quia magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum ^c; dum illis non patimur esse impares, quos gaudemus auctores. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per indictionem deodecimam (*Anno Christi 534*) summe insignia consulatus; honorem quidem arduum, sed familie vestræ domesticam. Vos enim completis paginam consularem; vos crebro nominat ^d cursus annorum; et dum copia plurimum soleat habere fastidium, vestrum nomen repetitum semper efficitur gloriosum. Huic denique generi *Superna* faverunt,

^a Hac de re vide l. 1 de var. et ext. cogn.; Senec. lib. xiii, epist. 89; Plin., proem. lib. xiv. FORN.

^b Virtutis enim quam ætatis cursus celerior, auctore M. Tullio, v Phil. Nec enim cani, non rugæ repente auctoritatem afferre possunt, sed honeste acta superior ætas auctoritatis fructus præbet extremos, ut idem in Catone Majore. Itaque D. Hieronymus presbyterorum nomen non ab ætatis senio, sed morum gravitate et maturitate tractum ait. FORN.

^c Magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum, γνώμη Virgilianæ similis:

Et pater Æneas, et avunculus excitat Hector.

Hic autem Theodoricum, parentem suum, Athalaricum intelligit. FORN.

^d Per consules anni Rom. numerabantur, Athenis per eponymos, Jul. Pollux, lib viii Onomast.: Έστι δ'

A præstando desideris patrum ^e felicia germina [Æa., genera] masculorum. Hinc est quod in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis iudices, quos parentes. O temporum singulare præconium! Curia Romana completur pene vestra familia: ecce vere nunc unum dicendum est corpus, quando constat vicini sibi generis societate permixtum. Sed non remittas animos confidentia tuorum; nec credas posse sufficere, quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur hæres honorum, quando sine cessatione compellitur, qui majorum virtutibus admonetur. Adde laudes egregias senioribus tuis; sequens ætas cum aliqua opinabili novitate succedat. Nam si gloriosum est posteris avitas extendere facultates, quanto præstantius est hæreditarias augere virtutes! Mores tuos domesticos conversatione laudavimus: sed majus aliquid nunc decet publicis exhibere conspectibus, unde sibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quisquam vindicet, nec magister assumat.

EPISTOLA XXIII.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Magnopere extollit Venantium Paulini patrem, ipsumque Paulinum, quem creaverat consulem; et petit ut ejus electioni faveant.

Quid, patres conscripti, de vobis judicemus exendite, cum ad summarum culmina dignitatum germinis vestri viros quos nunquam vidimus eligamus, non fastidio negligentia, sed honorabili præsumptione naturæ. Ad examen veniant quæ putantur incerta. Nam quis de illa re æstimet deliberandum, ubi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidem benignitas nostra complectitur, sed tales veritatis testimonio prædicamus. Præcedit quidem gratia, sed sequitur incorrupta sententia. Nam sicut idem curiæ corpus est vobis, ita in unum laudabili proposito convenitis. Vos ergo dilexisse, iudicium est, unde libertatis augmentum et nostri imperii crescit ornatus. Rerum causæ semper in semine sunt, fructus editus prodit auctores; et quidquid a Divinitate meremur, de felici prole colligitur. Hinc est quod patricium Venantium sub admiratione pensemus, et secunda prole gaudentem, et tot consulatibus parem. Educavit enim liberos nulla discretionem laudandos, pondere moderatioris æquales, ingenii vivacitate consimiles ^f, et morum societate vere germanos; quorum infantiam bonis

ἐπώνυμος οὗτος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ὁ χρόνος ἀριθμεῖται; novell.: περί τῶν ὑπάντων; et nov. 47, l. 5, D. De accusat.; et supra, lib. vi, in formula consulatus: Nomen annorum, etc. FORN.

^e Leges Voconia, Salicæ mares feminis prætulerunt, et jus Roman., l. In nullis, de statu homin. Hoc Menander columen familie vocat.

Ἐπίλο; γὰρ οἴκου παιδὶς εἶσιν ἄρρενας. FORN.

^f Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, leg. 30; l. 40, Hi enim, D. De ædil. edict.; Plin. lib. vii, cap. 42, de M. Antonio triumviro. Martial. lib. ix:

Quæ nova tam similes genuit tibi Leda ministros, etc.; l. 92, Proinde, ad l. Aquil. FORN.

artibus enutritam, juventutem quoque armis exercuit, formans animum litteris, membra gymnasiis; tradens amicis exhibere constantiam, dominis fidem; et quidquid in illo viro gratia divina concessit, integra perfectione transmissum cernas in posteros. Jactent se alii possessione locupleti, summumque putent bonum solas esse divitias. In hac autem domo non tantum patrimonii, sed et virtutibus aditur hæreditas. Hoc est profecto quod vere divites facit, quando nullum melius potest esse compendium, quam laudibus successisse majorum. Probatum est etiam in eo bonis dispensatoribus nil deesse. Alieni continens, propria sub moderatione distribuens, et inusitata laude mirabilis, nulli gravis tot protulit consulares. Recipiat hæc audiens fructum honorum; agnoscat se præconem habere quem dominum, et inter tot lumina procerum singulariter fuisse laudatum. Nam si homines ornat semel accepisse palmatam, quid ille censendus est, qui tot meretur in filiis consulatus? Et ideo, patres conscripti, alumnus vestrum Paulinum laurea [Ms., aurea] dignitate vestimus; ut juvenus ejus, quæ fulget meritis, trabea quoque resplendeat triumphali. Hunc honorem Deciorum 154 familia non miratur, quia eorum plena sunt atria fascibus laureatis. Aliis rara dignitas ista contingit, in hoc decursu generis pene nascitur consularis. Favete ergo, patres conscripti, nostris muneribus, et vestro nihilominus candidato. Nam licet nuncupemini omnibus generaliter patres, huic etiam estis specialiter et parentes. Nomen vestrum a curæ similitudine derivatum fidelissima rerum appellatione [Ac., applicatione] confirmat: non a translaticia usitatione vocabuli, sed honora sorte nascendi. Cedant vobis hanc felicitatem Divina perpetuam; ut liceat gratiam præstetis exoticis, prole vestra vivacius gaudeatis.

EPISTOLA XXIV.

SENATORI PRÆFECTO PRÆTORIO ATHALARICUS REX.

Enumerat dignitates quas Cassiodorus summo cum honore et integritate sub Theodorico ipsoque Athalarico gesserat. Tum illi eximii laudibus cumulatam præfecturam prætorianam confert.

Si te voluntas nostra adhuc latentem aut inhonorum forsitan invenisset, gauderemus quidem reperi-
tum; sed bene dubitarem acturum, quia spes magis quam fructus in novo est. Sed cum domni avi nostri innumeris provectionibus magnoque judicio glorieris, inconveni-
ens res est disceptationi subdere, quem vix possimus sub admiratione prædicare. Tanti quippe non examinanda, sed veneranda sententia est: quia non potest de factis ejus ambigi, cum et nos ab ipso cognoscamus electi; qui divinæ supplicationi semper assiduus, exegit meritis ut illa faceret quæ superna

^a Translatitiam usitationem, vulgarem et assuetam, et quasi neglectam vocat. Sic Plinius lib. vii, cap. 5: Translatitium in Ægypto est. Lib. xxvii, cap. 2: Si mensa adsit nullum ponere, translaticium videmus, etiam quia multas religiones pollere manifestum est. Sic etiam nostri jurisconsulti, l. 55, Si patroni, D. Ad senatusconsultum Trebellianum. Sed nec illud translaticium omittendum est. L. 1, D. De jur. patron.: Non translaticium exsequi debet l. 1, D. Ad senatusconsultum.

A gratia custodires. Nam quem ille virum aut exercitibus præficiens cum victoria non recepit; aut judicem cingens [Ms. Niv. et Gam., ungens; Jur.: forte, augens], non justissimum comprobavit? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum; nam quod concepisset animus, reddebat semper effectus; miroque sapientiæ studio non habebat dubium, quod veraciter prævidebat esse venturum. Denique ex te probare possumus eximium principis institutum: quem primævum recipiens ad quæstoris officium, mox reperit conscientia præditum, et legum eruditione maturum. Fuisti nimirum summa temporum laus; ut illum sic ad omnia sollicitum inoffensa redderes famulatione securum, dum molem tantam regalis ingenii facundiæ tuæ viribus sustineres. Te in dictationibus amœnum, te ad justitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipsius nulla abominabili taxatione vendebas^b; ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minime pretio subjaceret. Hinc est quod videbaris æquissimo principi gloriosa dilectione sociatus, quia eras a vitis probabilis sequestratione divisus. Interpellantium te ponderibus sapientissimus arbiter onerabat; tantumque de animi tui cognita disceptatione præsumpsit, ut in beneficii locum tuum præstaret æstuantibus sine aliqua cunctatione iudicium. Quoties ille te grandævus proceribus imputavit, dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxerat? Erat plane quod in te prædicaret eximium animum ad promerenda beneficia patulum, et contra vitia cupiditatis obstructum: dum nescio quo pacto rara est in hominibus manus clausa, et aperta justitia. Venimus ad magisteriam dignitatem, quam non pecuniæ dignitate^c, sed morum nosceris suffragio consecutus, quo loco positus semper quæstoribus affuisti. Nam cum opus esset eloquio defæcato, causa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris a benigno principe quod se tibi noverat minime commisisse; et quadam gratia præjudiciali vacabat alios laborare [Ms. Gr. et Caj., labore], ut te sententiæ suæ copiosa laude compleret. Non enim proprios fines sub te ulla dignitas custodivit, quando conscientie tuæ constat creditum quod a multis fuit proceribus sincerissime peragendum. Nescivit quisquam de te submurmurare contraria, cum tamen de principali gratia sustineres invidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis, adversi tui sæpe locuti sunt coacti quod animus non habebat. Nam quælibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri, dum generalibus odiis veretur exponi. Egisti rerum domino judicem familiarem, et internum procerem. Nam cum esset publica cura vacuatus, sententias prudentum a tuis

Turpill.: Prævaricator est, qui translaticio munere accusandi fungitur, id est, negligenter, non vere, nec bona fide accusatoris partes implet. Bross.

^b Novell. 8, et supra, hoc lib., epist. 15 et 16. FORN.

^c Vox, dignitate, olet mendum; forte, indignitate. Sic alicubi dicit Seneca ad dignitates venire per indigna. JURER.

fabulis exigebat ut factis propriis se æquaret anti-
 quis. Stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula
 rimator acutissimus inquirebat, ut, rerum naturis di-
 ligentius perscrutatis, quidam a purpuratus videretur
 esse philosophus. Longa fiunt, si cuncta proferamus :
 quin potius ad beneficia nostra convertimur, ut quod ab
 illo cognoscebatur deberi, ab hærede imperii tibi sentias
 juste persolvi. Quapropter, juvante Deo, quo auctore omnia
 prosperantur, ab indicatione duodecima (Anno Christi 534) in
 præfecturæ prætorianæ te suggestu atque insignibus colloca-
 mus ; ut probatum judicem sine metu provinciæ suscipiant,
 quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas.
 Sed quamvis habeas paternam præfecturam Italico orbe prædicatam,
 aliorum tibi tamen exempla non ponimus : vetera moribus tuis
 et omnium vota [Alii, voto] complesti. Percurre, juvante Deo,
 gloriæ campum, quem semper a te novimus expetitum. Nam si
 te continentem (ut credimus) et dignitas ista probaverit,
 hoc est sæculi ambitiosa superasse. Solitus [Ms., sollicitus] es
 quidem justa non vendere, sed nunc oportet impensius læsis
 per injurias subvenire. Invigilet incorruptibilis sensus
 adversus male consuetas manus : excludatur undique
 studium fraudulentum, quia hoc dignum est per judicem
 provenire sincerum. Diutius quidem differendo pro te
 cunctorum vota lassavimus, ut benevolentiam in te **155**
 probarem generalitatis, et cunctis desiderabilior advenires.
 Habet hoc enim humana conditio, ut celerius adepta fastidio
 sint : dum omne pretiosum vilescit oblatum ; et contra dulcius
 accipitur, quod sub aliqua dilatione præstat. Sed non sumus
 tantummodo de tuorum temporum laude contenti ; perquire
 omnia ad titulos præfecturæ prætorianæ pertinentia, quæ
 aliorum visa est fraudare cupiditas. Non liceat quemquam
 gloriari furtis aut præjudiciis suis. Lumen te immisimus
 rebus celatis, quando nec prudentiæ tuæ quisquam poterit
 illudere, nec fidem aliqua oblatione lentare. Constitue et
 huic regulam dignitati, qui anteactis fascibus mirabilis
 continentis exempla præbuit. Nam licet omnes pene honores
 summos æqualiter egeris, habes tamen proposita conscientis
 bona, ubi nullam decet esse mensuram. Hic enim decorum
 est terminum non habere : hic honesta probatur ambitio,
 cujus etiam et nimietas placet. Omne siquidem prædicandum
 quanto profusius quæritur, tanto gloriosius invenitur.

EPISTOLA XXV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit se Cassiodoro, quem magnopere commendat, præfecturam prætorianam concessisse.

Cumulavimus quidem, patres conscripti, beneficiis nostris copiosum virtutibus, divitem moribus, plenum magnis honoribus senatorem : cujus si merita consideretis, debemus omne quod solvimus. Quia enim compensatione commendandus est, qui aures dominantium
 luculenta sæpius prædicatione complevit ? Dignitates sibi creditas eximia gravitate tra-

ctavit ; et nisus est tempora facere, quæ merito laudarentur in principe. Trahebat regnantis animum veritas, et disertitudo dictorum ; cui sic omnia retulit, ut miraretur ipse qui fecit. Allegavit solus quod omnes juvaret ; et dum purpuratas auditori suo ferriat laudes, gratiosum vobis nostrum fecit imperium. Commendat enim suam gentem, qui oratione placibili permulcet regiam summitatem, quando ex vobis et alter talis creditur, a quo similia postulentur. Patrem quoque clementiæ nostræ in ipsa curia libertatis qua disertitudine devotus asseruit ? Recollitis quemadmodum facta ejus orator nobis excolebat, virtutes ipsius plus mirabiles faciens quam honores. In absoluto datur probare quod dicimus. Estimate, patres conscripti, quali gratia potuistis ab illo respici, a quorum se corpore sic videbat ornari. Gloriosis quippe dominis gratiosa sunt præconia quam tributa : quia stipendium et tyranno penditur, prædicatio autem nisi bono principi non debetur. Quid, præconiales viri, creditis his tantum fuisse contentum, ut dominos niteretur laudare superstites, a quibus dum vicissitudo præmiorum forsitan quæritur, laboris tædia non vitantur ? Tetendit se etiam in antiquam prosapiem nostram ; lectione discens quod vix majorum notitia cana retinebat. Iste reges Gothorum longa oblivione celatos latibulo vetustatis eduxit. Iste Amalos cum generis sui claritate restituit, evidenter ostendens in decimam septimam progeniem stirpem nos habere regalem. Originem Gothicam historiam fecit esse Romanam, colligens quasi in unam coronam germen floridum quod per librorum campos passim fuerat ante dispersum. Perpendite quantum vos in nostra laude dilexerit, qui vestri principis nationem docuit ab antiquitate mirabilem ; ut sicut fuistis a majoribus vestris semper nobiles æstimati, ita vobis rerum antiqua progenies imperaret. Credimus, patres conscripti, et si adhuc referre volumus, beneficia collata superantur. Nostris quoque principis quanto se labore concessit, cum novitas regni multa posceret ordinari ? Erat solus ad universa sufficiens. Ipsum dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant ; et labore ejus actum est ne laboraret imperium. Reperimus eum quidem magistrum, sed implevit nobis quæstoris officium ; et mercedes justissima devotione persolvens, cautelam, quam ab auctore nostro didicerat, libenter hæredis utilitatibus exhibebat. Verum his aliquid majus adjiciens, primordia regni nostri et armis juvit et litteris. Nam dum curæ littorum regias cogitationes incesserent, subito a litterarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum sumpsit intrepidus : cui quia defuit hostis, moribus triumphavit eximiis. Nam deputatos Gothos propriis pavit expensis, ut nec provinciales percelleret, nec fiscum nostrum expensarum oneribus ingravaret. Arma ejus nulla possessorum damna senserunt. Fuit nimirum provinciarum verissimus custos. Nam ille defensor proprie dicendus est, qui tuetur innoxie. Mox autem ut tempus clausit

* Infra, epist. seq., purpurate laudes ; lib. viii, epist. 5, infantiam purpuratam. FORNER.

natiuam consuetudinem, bellique cura resoluta est, ingenium suum legum potius ductor exercuit, sanans sine damno litigantium [Niv. et Ca., signans sine litigantium; Ac., sanans sine litigantium] quod ante sub pretio constabat esse laceratum. Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ductum, qui plus de sua disciplina quam per arma laudati sunt: non injuria, quia hostem congredi variis semper eventus est; indubitata vero gloria, morum custodisse mensuram. Quid ergo? nunquid tali actione praesumens aliqua se elatione jactavit, dum est familiare hominibus extolli cum bene de se cognoverit aestimari? Nonne tanta se communiore tractavit ut principis sibi gratiam ad beneficia tantum crederet esse concessam? Benevolus cunctis, moderatus in prosperis, ignorans nisi graviter lacessitus irasci. Qui cum sit justitia rigidus, ad remissiones irarum non perdurat austerus: suarum rerum distributor egregius; et damnum nesciat aliena querere, novit

A propria largus offerre. Hos igitur mores lectio divina solidavit, quando semper [Ed., saepe] bene geritur, si coelestis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia **156** veritatis sapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuunt doctrina coelestis. Huic ergo, patres conscripti, Deo auspice, a duodecima indictione (Anno Christi 534) praefectura praetorianae regendam tribuimus dignitatem; ut querelas omnes infidelium nundinatione [Ac., omnes inficiatione] collectas, Deo praestante, sua integritate componat: faciatque tam nimium desideratus, ut cunctis possit esse beneficus. Adsint Superna dispositis; ut quem nos probavimus longa conversatione prudentem, prosperrimus sibi, fidelissimus nobis, utilis reipublicae debeat inveniri; et relinquat posteris famam, per quam gloriosam saeculis suam faciat esse familiam.

LIBER DECIMUS.

157 EPISTOLA PRIMA.

JUSTINIANO IMPERATORI AMALASUNTHA [Ms., AMALASUNDA; alii, AMALASUENTHA] REGINA *.

Scribit se post mortem Athalarici in consortium regni Theodahadum adscivisse, et misisse legatos qui pacis prorogationem petant.

Adeo, clementissime principum, vobis amore inhaesimus, ut distulerimus hactenus indicare ^b filii nostri gloriae recordationis occasum; ne amantis laederemus animum post tristitia nuntiorum: sed nunc, juvante Deo, qui consuevit casus asperos in prospera commutare, illa magis elegimus in vestram deferre notitiam, de quibus, nobiscum positi, participata exultatione gaudeatis. Juvat enim divina munera diligentibus conferri. Perduximus ad sceptrum virum nobis fraterna ^c proximitate conjunctum, qui regiam dignitatem communi nobiscum consilii robore sustineret; ut et ille avorum suorum ^d purpureo decore fulgeret, et animos nostros solatium pruden-

teris erigeret. Jungite nunc vota felicia; ut, sicut nos in imperio pietatis vestrae omnia fieri prospera desideranter expetimus [Ac., experimus], ita nobis favere vestram benevolentiam comprobemus. Peracta itaque nuntio, quod vobis pro ingenua clementia credimus esse votivum, addimus etiam gratissimum legatiobis officium, ut pacem, quam mente semper geritis, etiam mihi retinetis esse collatam, adjectione quoque temporum proteletis. Nam licet concordia principum semper deceat, vestra tamen absolute me nobilitat; quoniam ille redditur amplius excelsus, qui vestrae gloriae fuerit unanimitate conjunctus. Sed quoniam epistolarum brevitate universona sufficienter nequeant expediri, salutantes reverentia competenti, quaedam legatis nostris verbo vobis insinuanda commisimus; quae consuetudine vestrae serenitatis libenter accipite, ut ab omnibus evidenter possit agnoscere quod juste nobis probamus de vestra mansuetudine polliceri. Convenit enim de vobis indubitanter pra-

* Theodorici filia, Athalarici mater, cujus virtutes et animi magnitudinem Procopius commemorat lib. 1 de bello Gothico, et lib. 1 de Bello Vandalico: ex quibus libris multa ad sequentium formularum cognitionem sumi possunt, quae mihi subsecivo studio haec festinantius adnotanti colligere non licuit. FORN.

^b In hoc filio educando magnam curam mater adhibuisse dicitur: corruptus tamen fuit postmodum ab aequalibus. Obiit anno Christi 552 (Lege, 534), cum regnasset annos decem (Lege, octo). FORN.

^c Theodahadum consobrinum, regni socium; qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tandem et solus regnaret, mox eam in carcerem detrusit, deinde occidi jussit, et regnum annis quinque obtinuit. Procopius, lib. 1 de Bello Gothico; Mathaeus Palmerius in Chronicis, et Herman. Contractus. FORN.

^d A regibus orto. Aurel. Prudentius, in Symmachum lib. 1, de cultu Adriani et catamiti ejus:

Nunc divi principis illum

Purpureo in gremio spoliatum sorte viri.

Theodahadus enim regia stirpe ortus erat, nempe Theodorici ex sorore Amalafreda nepos, Procop. lib.

1 de Bello Gothico, verba purpurea. Parysatis filia Cyri, et Artaxerxis mater, jubebat eum qui regem liberius esset allocutus, verbis nitidioribus et gravibus uteretur. Plutarchus Apephtheg.: *Ἐὰν τις τὸν βασιλέα μέλλοντα μετὰ κάρησις διαλέγεσθαι, βραχύνει; χρῆσθαι ῥήμασι.* Purpuratum filium dixit libri sequentis epist. 4. Crebrum et huic auctori familiare epithetum, cum quid illustre regionemque significet: ut et Ennodio in panegyrico quem Theodorico regi dixit: Usus, inquit, in **158** tuorum fidem meritorum teste purpurato. Et sub finem: Utinam aurei bona saeculi purpuratum ex te regem amplifcet. Utinam haeres regni in tuis sinibus ludat, etc., sup., lib. ix, epist. 24, et lib. x, epist. 4. Procopius, sub finem lib. 11 de Bello Gothorum: Theodibaldum communi omnium Gothorum consensu ex Verona accitum et ad se venientem statim veste purpurea donavit, regemque cum adstantium acclamatione et plausu creavit. Plin., lib. xxii, Coccum imperatoris dictam paludamentis scribit; qua veste et duces exercituum prius usus Plutarchus in Crasso ait. FORN.

sumi, quando et nos pro desiderio vestro in his quos A
commendastis talia facimus qualia vos sperasse cogno-
vimus.

EPISTOLA II.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADI REX.

*Significat se ab Amalasantha in socium regni assum-
ptum, et petit ut iudicio suo saveat.*

Novis regibus mos est ^a per diversas gentes pro-
vectus sui gaudia nuntiare, ut acquirant affectum
principis externi de ipsa communione regnandi. Quod
facienti mihi, piissime imperator, multo melius Di-
vina tribuerunt: quoniam vestram gratiam securus
expeto, quam precellentissimam domnam sororem
nostram vobis pepigisse cognosco. Ab ejus enim ju-
dicio me nullatenus deviare certissimum est, quæ
tanta sapientiæ luce resplendet, ut et propria regna
mirabili dispositione componat, et promissam cun-
ctis gratiam robusta firmitate custodiat. Ideo enim
me curam suam fecit esse socium, quatenus et
ego illos desiderem habere reverendos, quos sibi
ipsa fecit esse pacificos: prudentiæ suæ more diju-
dicans, ut talium amicitias eligeret, qui in toto orbe
similes nil haberent. Neque enim nova est ista dilectio;
nam si decessorum nostrorum [Ms., vestrorum] facta
recolatis, agnosceis quamdam esse consuetudinis le-
gem, cum illo imperio amicitiam ^b Amalos semper
habuisse. Quæ tanto certior, quanto vetustior, quia
facile mutari non potest ^c quod per longa sæcula
custoditur. Suscipite itaque affectuosis mentibus et
nostra primordia, et domnæ sororis nostræ, cui singu-
lariter studeatis, iudicio favete. Nam si me similiter
diligitis, regem quodammodo pariter efficitis. Sed
quoniam nos amplius loqui desideria novitatis expo-
scent, et litterarius sermo narrare plurimum non
patitur, ideo tantis meritis (sicut dignum est) salu-
tationis honore completo, harum portitoribus legatis
nostris aliqua pietati vestræ delegavimus intimanda,
quia nemo utilius tractat quam qui vestræ mansuetu-
dini committere sua vota deliberat.

EPISTOLA III.

SENATUI URBS ROMÆ AMALASANTHA REGINA.

*Denuntiat se in societatem regni Theodahadum multis
virtutibus, multa sapientiâ exornatum vocasse; et
petit ut hac de causa gratias Deo referant.*

Post flebilem filii nostri divæ recordationis occa-
sum, vicit animum: piæ matris generalitatis affectio; .

ut non noceris sui causas, sed vestra petas augmen-
ta cogitaret. Quæsimus regales curas quò solatio
fulciremus. Sed auctor ille castitatis et misericordiæ
singularis, qui nobis primævum subtracturus erat
filium, maturi fratris reservavit affectum. Elegimus,
Deo auspice, consortem regni felicissimum Theoda-
hadum (Vide Baron. tom. VII Annal., pag. 226); et
quæ hactenus republicæ molem solitaria cogitatione
pertulimus, nunc utilitates omnium janetis consiliis
exsequamur; quatenus in tractatibus deo, in senten-
tiis unus esse videamur. Astra ipsa cœli mutuo re-
guntur auxilio, et vicario labore participata mundum
suis luminibus administrant. Ipsi quoque homini du-
plices manus, socias aures, oculos geminos Divina
tribuerunt; ut robustius perageretur officium quod
duorum fuerat societate complendum. Exsultate,
patres conscripti, et factum nostrum supernis com-
mendate virtutibus. Nihil reprehensibile desideramus
agere, quæ cum consilio alterius cuncta delegimus
ordinare. Communio siquidem regni mores asserit,
quando placabilis esse iuste creditur, qui potestatis
sua habere participem comprobatur. Reservavimus
itaque, Deo juvante, palatia viro nostri generis cla-
ritate conspicuo, qui Amalorum stirpe progenitus,
regalem habeat in actibus dignitatem: patiens in
adversis, moderatus in prosperis; et, quod difficilli-
mum potestatis genus est, olim rector sui. Accessit
his bonis desiderabilis eruditio litterarum, quæ na-
turam laudabilem eximie reddit ornatam ^d. Ibi prudens
invenit, unde sapientior fiat; ibi bellator reperit;
unde animi virtute roboretur: inde princeps accipit
quemadmodum populos sub æqualitate componat;
nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quam litta-
rarum non augeat gloriosa notitia. Accipite quod
maius generalitatis vota meruerunt. Princeps vester
etiam ecclesiasticis est litteris eruditus ^e: a quibus
semper quicquid est pro homine [Ed., honore] com-
moneatur: iudicare recte, bonum sapere, divina ve-
nerari, futura cogitare iudicia. Necesse est enim ut
sequatur justitiæ vestigium, qui de sua sententia
causam se credit esse dicturum. Viderim quæ lectio
acuat ingenium, divina semper efficere nititur piium.
Veniamus ad illam privatæ Ecclesiæ largissimam fra-
gilitatem, quæ tantam procurabat donis abundan-
tiam, convivii copiam, ut considerato ejus antiquo
studio nihil novi habere videatur in regno. In hospi-
taliæ promptus, in miseratione piissimus; sic cum

^a Hunc morem testatur l. ult., tit. ult., lib. XII
Cod. Philostratus, lib. v de Apollonii Vita, de Neronis
in canendo victoria, εὐαγγέλιον θύειν; eo sensu οἱ
ἐπαγγέλλοντες τὰς χάριτας dicuntur a Theodoro in
Epistolam Pauli ad Romanos. FORN.

^b Epistola ult. lib. superioris; lib. VIII, epist. 5, et
epist. seq. FORN.

^c Certe non debet, l. 32, De quibus; l. seq., De
legibus. Nam in rebus novis constituendis evidens
utilitas esse debet, ut recedat ab eo jure quod diu
æquum visum est, l. 2, De const. princip. Concilii
Nicæni cap. 6: τὰ ἀρχαία εἶναι κρατεῖται. Locorum
satis nota lex. FORN.

^d In consilium libenter admittendi sunt litterati,
sed qui non sint hoc tantum munere præditi; et-

enim qui sola et nuda ista litterarum cognitione se
factant, valde repellendi sunt, nec doctissimi ple-
rumque semper ad rempublicam apti. Necesse est
adsint aliæ animi dotes, nempe, ut sint fidei, sive vita
probi, prudentes universe et distincte, ætate gran-
des, sortis utriusque gnari; et ut Mithridates de se
ait: Mibi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit
bene suadendi. BRASS.

^e Procop., lib. 1, scribit Theodatum, seu Theoda-
hadum, litterarum Latinarum et Platonicorum do-
gmatum peritum fuisse; nullam theologiæ cogniti-
onem tribuit; disciplinæ militaris expertem, et pecu-
niarum cogendarum et possessionum accumulanda-
rum studiosum. FORN.

multa expenderet, census ejus celesti remuneratione crescebat. Talem universitas debuit optare, qualem nos probamur elegisse; qui rationabiliter disponens propria, non appetat aliena. Tollitur enim necessitas principibus excedendi, quoties assueverint propria moderari. Laudata **159** nimirum sententia, quæ rerum præcipit modum, quia nimium non placet etiam quod bonum putatur. Gaudete nunc, patres conscripti, et supernæ gratiæ pro nobis vota persolvite, quando talem mecum constitui principem, qui et de nostra æquitate bona faciendo propria suæ pietatis ostendat. Hunc enim et majorum suorum ^a commoⁿet virtus, et ^b avunculus efficaciter excitat Theodoricus.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se ab Amalasintha, quæ multis laudibus extollitur, ad societatem imperii provectum.

Divina nobis beneficia, patres conscripti, provenisse feliciter nuntiamus, dominam rerum, toto orbe gloriosam, consortem me regni sui larga pietate fecisse; ut nec illi deesset fidele solatium, et nobis avitum congrue præstaretur imperium. Suscipiatur gratissime quod generalitatem constat optasse [*Ac., ornasse*]. Reserentur nunc sine metu vota cunctorum; ut unde periculum pertuli, inde me universitas cognoscat ornari. Præsumpsistis enim me inconscio surrere, quod palam non poteratis assumere. Quantum vobis debeam hinc datur intelligi, ut illud mihi festinaretis divinitus evenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc nobis est potius novum quam vobis incognitum. Magna ergo gratia completum debet accipi, quod velociter quam oportebat videatur aperriri. Sed si quid de vobis meremur, cum tamen plurimum apud vos valere nostram gloriam confidamus, domnæ et sororis nostræ gloriosas laudes jugiter personate: quæ magnitudinem imperii sui nostra voluit participatione roborari; ut tanquam in duobus luminibus unus esset aspectus, et concordem sensum nemo crederet segregatum. Sic sunt enim simul, quos et gratia jungit, et parentela conciliat. Arduum sibi hoc forsitan ætiment impares mores. Difficile est illos aliter vivere, qui sibi possunt bonarum cogitationum similitudine convenire. Consilium quippe mutare detrectat improvidus; sapientiam vero ille quærit in altero, penes quem est scientiæ magnitudo. Sed inter diversa munera, quæ nobis cum regia majestate Divina tribuerunt, illud amplius permulcet animum nostrum, quod nos sapientissima domina trutina magnæ disceptationis elegit: cujus prius ideo justitiam pertuli, ut prius ad ejus provectionis gratiam pervenirem. Causas enim, ut scitis, jure communi nos fecit dicere cum privatis. O animi nobilitas singularis! En æquitas mirabilis, quam mundus lo-

quatur. Non dubitavit parentem prius juri publico subdere, quem paulo post voluit ipsais quoque legibus anteferre. Exploravit conscientiam, cui erat regni traditura censuram; ut et illa domina cognosceretur esse cunctorum, et me probatum perducere dignaretur ad regnum. Quando his muneribus, quando solvamus tantæ gratiæ quæ debemus; ut quæ cum parvulo filio imperavit sola, nunc mecum delegerit regnare sociata? In ipsa est enim decus regnorum omnium, in ipsa nostræ originis flos bonorum. Quidquid fulgemus, ab ejus claritate suscipimus; quando non solum parentibus laudem contulit, sed ipsum quoque genus humanitatis ornavit. Quis possit sufficienter edicere quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Discerent profecto nova philosophi, si viverent; et minora libris suis faterentur condita quam huic cognoscerent attributa. In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione gravissima. Hæc est regni proculdubio virtus, celerius necessaria sentire, et tardius in verba prorumpere. Nescit enim penitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini. Hinc est quod ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magna ubertate diffunditur; cujus ingenium ita paratum reperitur ad subitum, ut non putetur esse terrenum. In libris Regum regina Austri veuisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis, hic principes audiant quod sub admiratione cognoscant. Paucis verbis sensus clauditur infinitus; et summa facilitate componitur, quod ab aliis nunc sub longa deliberatione formatur. Beata respublica quæ tantæ domine gubernatione gloriatur. Minus fuit ut generalitas sub libertate serviret: additum est tantis meritis, ut ei subderetur et reverentia principalis. Hoc enim obsequio dignissimi dominamur. Nam cum tantæ prudentiæ pareo, cunctis virtutibus obsecundo. Sub tali siquidem monitore regni pondere non gravamur, dum si quid sit pro novitate incognitum, fiet nobis ejus instructione certissimum. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri. Agnoscite, principes viri, sapientissimæ esse domine quod in nobis potuerit plus placere. Illam enim aut interrogando melius sentimus, aut ejus imitatione proficimus. Vivite nunc felices; vivite, Deo auxiliante, concordēs; et æmulamini gratiam, quam regiam cognoscitis tenere concordiam.

EPISTOLA V.

THEODOSIO HOMINI SUO ^c THEODAHADUS REX.

Vetat quominus domestici sui ullatenus insolescant, præcipitque ut modestia et legum custodia reliquis exemplo sint.

Potestatis nostræ censuram rerum volumus esse modestiam; ut quantum divina beneficia **160** percepimus, tantum æquabilia plus amemus. Privata siquidem studia a nostro animo probantur exclusa: quia

^a Ad vitæ decora domesticæ laudis exempla provocare debent. L. un. C. Theod., de emend. propinq. FORN.

^b Alludit ad illud Virgilii:

Et pater Æneas, et avunculus excitat Hector

JUR. ET.

^c Homini suo, id est, domestico et clienti, l. 4, C. De dignit.; l. pen. C. Theod., de censorib. peræquat. et inspect.; l. 4, de conductorib. et hominib. domus Augustæ, C. Theod.; l. 5, de reparat. appell., C. eod. FORN. ^a

generalis dominus custos factus sum, Deo auxiliante, A cunctorum. Et ideo præsenti jussione præcipimus ut quicumque ad domum nostram noscitur pertinere, et curæ tuæ probatur esse commissus, nullis præsumptionibus insolescat; quia solus dicendus est ille meus, qui legibus potuerit esse tranquillus. Augete famam nostram per patientiam vestram. Si quis habuerit cum altero forte negotium, ad communia jura descendite: fora vos tueantur, non iniqua præsumptio. A domesticis inchoare volumus disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Mutavimus cum dignitate **P**ropositum; et si ante justa districte defendimus, nunc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non habent principes; sed quiddam divino auxilio regimus, nostrum proprie confitemur. Estote ergo circa eos qui juri nostro ante fuere subjecti omnino solliciti, nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me vestra potius perveniat, quam aliqua querela procedat; quia bona conscientia tunc vere imperat, cum generaliter præstare festinat.

EPISTOLA VI.

PATRICIO VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, THEODAHADUS REX.

Plurimum eum laudat, eumque ad quæsturam evehit.

Necessarium probatur reipublicæ personas dignitatibus aptas eligere; ut cui justitia committitur, malis moribus non gravetur. Alioqui inefficax est ab homine exigere quod agnoscitur non habere; contra, confidenter quæritur, quod inesse sentitur. Et ideo **C** primum nobis placuit tuos mores inspicere, sine quibus possunt quælibet optima displicere. Ornamentum enim honorum omnium est sincera benignitas; quæ non est sola, quia de virtutibus cognoscitur esse generata. Ordinem serva nostri judicii; ut sicut hæc prima quæsitivimus, ita te custodire justitiam præ omnibus sentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluente perquirere; quam licet singulariter diligamus, moribus tamen juste postponimus. In illis enim vita cognoscitur, hic tantum lingua laudatur: sed in te valde decorum, quia utrumque nosceris habere sociatum. Æqualiter enim splendet actionis merito et dictionis eloquio, ut juste possit intelligi per te voluntas principis expediri. Nam inter cæteras artes oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum omnium litterarum esse fateamur. Quidquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab ista sub decore profertur. Reperiat quamvis magna philosophus; quid proderit sentire, si laudabiliter non possit extollere

^a De quæstoris officio et eloquentia, supra, lib. vi, form. 5; lib. viii, epist. 13 et 14. Foræ.

^b Hinc constat quæ fuerint partes quæstoris sub imperatoribus; ille enim condebat leges, et veritatem precum rimabatur; ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur; quod liquet ex l. 2, C. *De petit. bon. subit.* Vide Symmach., lib. ii, epist. 8; lib. iv, epist. 50; lib. v, epist. 52, et quæ notavimus ad form. 5, lib. vi, supra. Bross.

^c Hic de Romana eloquentia loquitur: et quidem

[Ac., excolere]? Naturale est, invenire; sed facundius, decenter asserere. Quale est enim cunctis desiderantibus loqui, et res communes oratione ita diserte dicere, quas etiam prudentes se mirentur audisse? In hac te cognovimus arte prævalidum, ut et suadere possis suaviter, et suggestionibus tuis nescias maligna miscere. Atque ideo ^a quæsturæ tibi fasces per decimam tertiam indictionem (*Anno Christi 535*), propitia Divinitate, concedimus, ^b ut saties [*Niv. et Ga., facias*] generalitatis votum, juridicorum sequendo judicium. Totum te legibus, totum te responsis trade prudentium. Sic nobis optime familiaris [*ed., consulueris*], si priscorum servias constitutis. Considera in verbis tuis laudem positam principalem. Fama nostra est quod loqueris; conscientia sine dubitatione quod sentis. Intellige quantum sit quod a te exigatur, cui opinio nostra committitur. Hæc subjectos nostros amplectitur, hæc per gentes exteras pervagatur: per hanc ubi non videmur, agnoscimur. Decreta nostra tradunt civitatibus provinciisque sermones. Judicare de nobis possunt, qui etiam nostris jussionibus obsequuntur. Summo ergo studio constat esse servandum, quod de nobis potest ferre judicium.

EPISTOLA VII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Denuntiat se Patricio præclaris virtutibus præfulgenti quæstoris dignitatem contulisse.

Post primordia nostri imperii vobis feliciter nuntiata, congrua nobis contigit, patres conscripti, causa sermonis; ut judicem nos cognoscatis elegisse, cujus nos [*Ed., vos*] lingua possit ornare. Quæstor enim eloquens reipublicæ decus est, qui et vota nostra optime videatur elicere, et antiquorum jura firmo consilio custodire. Hic est enim Patricius suis jam vocabulis honoratus. Nam perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine; cujus affluentem faciendam studia Romana genuerunt ^c, ostentans merito de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit ubique laudari: ibi defæcatus sermo Latinus est; inde discuntur verba toto nitore lucentia. Aliæ regiones vina, balsama et olentia thura transmittant: Roma tradit eloquium, quo suavius nil sit auditum, Sic bonis artibus eruditus, mox est forensibus aptus **D** excubiis; ut oratores quos longa meditatione perceperat, consimili declamatione monstraret. Notum est etiam quanta cura collegis suis moderatione contendit. Certaminibus ejus modestia semper adfuit: dicendi calore raptatus, studuit laudabilibus inven-

tum inclinante Latini sermonis dignitate, haberi in pretio cœperunt qui Latine scirent. Constat jam inde ab eo tempore, certe imperii Justinianæi ætate contractus, qui a tabellionibus perscriberentur, conceptos eo fere sermone quo nunc vulgus Italiæ utitur; ut constat ex instrumento bibliothecæ regis, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli cum ipso transegit, quod Ravennæ scriptum est anno Justinianæi imperii 38, indictione 12, cujus exemplum a me descriptum in larario servo. Foræ.

tis; non, quod plerique faciunt, vacavit injuriis ^a; qui sic peroravit causas sub tranquillitate, ut mores proprios semper assereret. Contendisse siquidem, non bligasse reperitus est. Alienam enim causam faciebat suam **161** gloriam. Nam sic cognitus est vincere, ut probaretur contrarium animum non lesisse. Talea itaque virum non decuit diutius justitiam petere, sed docere; quia judiciaria virtus est, lingue bonis abundare, et mentis temperantiam custodire. Cognoscite, patres conscripti, quid fieri velimus, quando in iudicibus primum mores elegimus, in ea magis dignitate que jura consuevit edicere. Non enim temporibus nostris potestate regia est armata quaestura, sed legibus probatur esse composita. Velle nostrum antiquorum principum est voluntas, quos in tantum desideramus imitari, quantum illi justitiam sunt secuti. Illa est enim reverenda priorum auctoritas, que a recto tramite non declinat. Sequendi enim necessitatem reliquit posteris, qui justitiam suis miscuerit constitutis. Et ideo, patres conscripti, per decimam tertiam indictionem (Anno Christi 535) illustri Patrio quaesturae contulimus dignitatem; ut qui est clarus nomine, magnificus etiam sit honore. Fovete in eum nostra judicia; ut quod nos prestitimus, vobis placitum nihilominus sentiat.

EPISTOLA VIII.

JUSTINIANO AUGUSTO AMALASUNTHA REGINA. ^b

Rogat ut marmoru vel alia necessaria, quæ Calogenitus comparaverat, jubeat ad reginam transmitti.

Ita nos gratia vestræ pietatis oblectat, ut quidquid ad decorem nostrum potest proficere, libenter a vestris velimus partibus postulare: quia talia vobis [ms. et Ac., nobis] Divina tribuerunt, ut et vos ejus affluenter muneribus abundetis, et sperantibus benigno animo quæ sunt necessaria concedatis. Et ideo mansuetudinem vestram reverenter salutans, harum portitorem illum ad excellentiæ vestræ beneficia destinavi, ut marmora, vel alia necessaria, quæ quondam Calogenitum comparare feceramus, per præsentium [Ac., pium] portitorem ad nos pervenire, Domino favente, jubeatis; ut cognoscamus nos a pietate vestra revera diligere, quorum facitis vota compleri. Vestra enim gloria est noster ornatus, quando vos præstitisse cognoscitur quod nostris laudibus applicatur. Decet enim ut et orbis iste Romanus ^c juvenine vestro resplendeat, quem amor vestræ serenitatis illustrat.

^a Laudatur hic quaestor ex eo quod in agendis et perorandis causis ab injuriis sibi omnino temperaverit; turpissimus enim est conviciandi mos, ut testatur Valentinianus imper. in l. *Quisquis*, C. *De post.* Præterea orationes non sunt conviciis implendæ. Vide Am. Marcellinum, lib. xxx. Bross.

Advocati in perorandis causis temperare sibi debent a conviciis. Vide l. vi, C. *De postulando*; notas ad Symmach., lib. ix, epist. 28. JURET.

^b Amalasantha cogitavit ab Italia Constantinopolim usque adire Justinianum imp. Procop. lib. i. de Bello

EPISTOLA IX.

JUSTINIANO AUGUSTO THEODARADUS REX.

Petit ut sinat in Italiam transferri quæ Calogenitus emerat.

Æquam est, sapientissime Imperator, ut illa nobis libenti animo faciatis impendi, ad quæ si essemus desides, a vestra potius elementia deberemus hortari. Vobis enim gratum esse non dubium est quidquid per nos ad Italiæ decorem contigerit expediri: quia laudibus vestris jure proficit, quando videtur crescere quod ad nostras reipublicæ potest gloriam pertinere. Quapropter exhibens principatui vestro reverentissimum salutationis affectum, harum portitorem ad illa direximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus fuerat destinatus; ut, etsi persona rebus humanis subtracta est, beneficia tamen vestra ad nos, Deo juvante, perveniant, ne cassetur desiderium quod convenienter est de vestra presumptione securum [ed., secutum].

EPISTOLA X.

THEODORÆ AUGUSTÆ ^d AMALASUNTHA REGINA.

Rogat ut de sospitate sua per legatos quos ad Justinianum miserat admoneat.

Dum propositi nostri sit illa quærere quæ probantur ad gloriam piæ principis pertinere, dignum est vos sermone venerari quos bonis omnibus constat semper augeri. Concordia non est sola præsentium: quinimo illi se melius respiciunt, qui animi charitate se conjungunt. Atque ideo reddens augustæ reverentiæ salutationis affectum, spero ut redeuntibus legatis nostris, quos ad clementissimum et gloriosissimum principem destinavimus, de vestra nos faciatis sospitate gaudere; quia prospera vestra ita nobis grata videntur, ut propria; et necesse est sospitatem desideranter suscipere, quam nos jugiter constat optare.

EPISTOLA XI.

MAXIMO VIRO ILLUSTRIS, DOMESTICO, THEODARADUS REX.

Maximum ex Aniciorum familia, quæ multis ornatur encomiis, oriundum, et uxori regis stirpis matrimonio junctum ad primiceriatum, sive domesticatum, promovet.

162 Si gloria est honorum principum incognitas honoribus clarificare personas (dum quidquid a subjectis proficitur regnantium laudibus applicatur), quanto nobis præstantius est nobilissimæ familiæ reddere quod eam cognoscimus etiam nascendi sorte meruisse? Sic enim justitiam sequimur, si bonis heredibus parentum præmia non negemus. Decet enim etiam priores suos vincere, qui ad nostra meruerunt

Gothico. FORN.

^c L. 17, *In orbe Romano*, de statu hom. Plin., lib. xvii, c. 42; lib. xxxiii, cap. 4. Male prius, in urbe Romana, legebatur, d. l. 17, quod editio Florentina arguit: et jam Alciat., lib. ii cap. 22 Disjunct., adnotarat, cui et hic locus suffragatur, et l. 1, C. *De eunuchis*. FORN.

^d Theodoræ Augustæ, Justiniani conjugis, de cujus fortitudinis animi Procopius meminit. Ad eandem scribitur infra, epist. 20, 21, 25, hujus libri. FORN.

tempora pervenire. Adiciōs quidem pone principibus A pares ætas prisca progeniit : quorum nominis dignitas ad te sanguinis fonte perducta, collectis viribus, hilarior instaurata rutilavit. Quis ergo reliqueret in posteris minus honores [ed., honoris], quoniam tandiu constat fuisse præcipuos? Accusamur sæcula ^a, si talis potuisset latere familia. Atque utinam nobis Marios vel Corvinos annosior vita servasset! vix satiaretur principis votum, si nos contingeret personas illas talium possidere meritorum. Quemadmodum nunc profecto negligamus inventa, qui desideramus habere præterita? Atque ideo (quod feliciter dictum sit) primiceriatus, qui est domesticatus nominatur, ab indictione decima quarta (Anno Christi 536) tibi conferimus dignitatem. Usurus es omnibus titulis qui ad ejus pertinent actionem. Hic honor quamvis tantis natalibus videatur inferior, cunctis tamen fascibus tuis videtur esse felicitior; cuius tempore meruisti conjugem regie stirpis accipere, quam in tuis curilibus [Gr. et Cuj., tuo consulatu] nec presumpsisses optare. Age nunc, ut sicut tibi est votivus, ita nobis reddatur acceptus. Considera quid merueris, et dignum te nostra affinitate tractabis. Nam qui familia regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc major opera mansuetudini detur; nunc omnibus communitio benigna præbeatur; ut talem probe mur elegisse, quem nulla possit prosperitas immutare. Humilis age rem gloriæ, quia de modestia laus sumitur, de elatione odium concitatur. Profectibus quidem proxima est indubitanter invidia; sed tolerantia melius vincitur, quam contentione semper augetur. Supra cæteras enim virtutes apicam sapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, sustinendo potius quam vindicando laudaberis. Iram vince, benigna dilige, cave ne major videatur esse felicitas moribus tuis; sed qui nostro jungeris generi, proximus gloriosis actionibus comproberis. Laudati sunt hæcenus parentes tui, sed tanta non sunt conjunctione decorati. Nobilitas tua non est altra quod crescat. Quidquid præconialiter egeris, proprio matrimonio dignissimus æstimaris ^b.

EPISTOLA XII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se Maximo olim consulti primiceriatus seu domesticatus dignitatem et uxorem regie stirpis concessisse, et petit ut has nuptias lætitiâ profusa celebrent.

Ne quis nos, patres conscripti, in honoribus dandis non æstimet habuisse rationem, quod post insignia consulatus minora magis posterius conferamus. Quinimo suaserunt nobis merita candidati, ne jam ma-

^a Disciplina temporum et sæculi felicitas a principibus prædicatur. lib. i, epist. 5; lib. ii, epist. 13; lib. iv, epist. 10; hoc lib., epist. 18; et alias sæpe numero. FORN. — Plinius non multum dissimilia protulit in Panegyrico de sui sæculi felicitate agens: Salva est omnibus vita, ait, et dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit: eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. BROSS.

^b Vetere et eleganti loquendi more, propria uxor.

turus nulla videretur sumere, qui primævus emerita cognoscitur accepisse. Avari quippe principis erat in uno honore spatia vitæ tam magna concludere, et ideo magis nihil præstare, quia prius cognoscitur anima meruisse: quin potius omnia promiscue concedamus. Nulla dignitas minor est, cum bene geritur, quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personæ. Hæc autem tunc sunt gradibus distincta, cum diversis fuerint distributa. Nam honorem suam semper æqualiter retinet, quidquid probe gesserit consularis. Sic minorum fluminum vocabula major amnis absorbet; et quamvis plurima fluentia Tiberis vester accipiat, tamen a proprio nomine non declinat. Et ideo, quod feliciter dictum sit, illustri viro atque magnifico patricio Maximo primiceriatus, qui et domesticatus nominatur, a quarta decima indictione (Anno Christi 536) gerendam tribuimus dignitatem, ut mediocritas honoris merito cresceret presidentis. Neque enim fas est humile dici quod gerit Anicius: familia toto orbe prædicata, quæ vere dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. Sed his bonis addimus, patres conscripti, ut nostræ affinitati præcelsæ clara familia vestræ gratia misceatur. Verum hanc gloriam non sibi tantum potest unus assumere, quam nos probamur Romano nomini contulisse. Reddite affectui meo plenissimam charitatem. Plus est amandus a domino, qui parentis nomen dignatus est præstare subjecto. Sed æquum est, patres conscripti, ut charus existat, per quem vobis tam felicia contigerunt. Exultate generatim, et has nuptias lætitiâ profusa celebrate. Unde proficit nomen omnium, vota debent esse cunctorum. Quæ preces a me exigere potuerunt quod meus animus spontanea deliberatione concessit, ut vestri ordinis viros parentes vere appellare possimus, qui nobis affinitatis claritate jungendi sunt?

EPISTOLA XIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Senatores reprehendit quod plebis levitati et vanis suspicionibus in ipsis regni ejus primordiis non occurrerint.

Postquam venerabiles viros episcopos agnita legatione remisimus, nos petitionibus vestris, quamvis essent quedam reprehensibilia, **163** noster animus obviansset: venientes ad nos aliqui retulerunt civitatem Romanam adhuc inepta sollicitudine laborare, et id agere ut nisi nostræ mansuetudinis interesset, pericula sibi potius certa ex dubiis suspicionibus concitaret. Unde æstimate cui debeat populorum inanis levitas imputari, nisi vestro ordini, a quo de-

SERV. Honoratus, in illud Virgil. lib. i et iv Æneid.:

Concilio jungam stabili, propriamque dicabo.

Hæc illa præcatio apud Aul. Gell., lib. xii, c. 21: Ut liceat nuptiis propriis et prosperis uti; nec enim uxor ad tempus, sed in perpetuam vitæ consuetudinem ducitur. L. 1, de rit. nupt., § 1, de patriæ potest. institut., cap. ult., extra de cond. appos. FORN.

Vide D. Hieronym., lib. ii in Jovinian. : Nulla apud eos conjux propria est, etc.; et Aliup. Avitum, lib. ii. JURET.

cuerant cuncta componi. Per vestram siquidem sapientiam admoneri provincias oportuit universas, ut talia probarentur assumere quæ principis primordia viderentur ornare. Verum quæ civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, et alieni facti jure invidiam sustinet, quæ peccatis præstat exemplum. Sed gratias Divinitati referimus, quæ dona sua vestris potius ornavit excessibus. Ecce prius culpas ignoscimus, quam devotiones aliquas sentiamus. Nil debemus, et solvimus: ante benefici sumus, ut postea gratissimos invenire possimus. Sed licet in hac parte nostræ modestiæ gravitas asseratur, nolumus tamen nos tantum prædicari, nisi ut et devotionis Romanæ benignitas possit ostendi. Plus enim vestra opinione pacimur, quam si de nostra semper tranquillitate laudaremur. Amovete suspiciones ab ordine vestro semper extraneas. Non decet senatum corrigi^a, qui debet alios paterna exhortatione moderari. Nam ex quibus habebunt genium mores, si parentes publicos minores contigerit inveniri? Sufficiunt hæc nobilibus, sufficiunt ista verecundis, ut ad studium perfectæ devotionis incitemus, quos paululum de prava suspitione culpavimus. Nos enim, quod præsentiam vestram expetivimus, non vexationis injuriam, sed utilitatis vestræ causas profunda cogitatione tractavimus; ut illud magis debuissetis efficere, quod vobis cognovimus expedire. Certe munus est videre principem. Hoc a vobis pro reipublicæ utilitate volumus fieri, quod præmiis solebat optari. Sed ne ipsa remedia in aliqua parte viderentur austera, cum res poposcerit, aliquos ad nos præcipimus evocari, ut nec Roma suis civibus enudetur, et nostra consilia viris prudentibus adjuventur. Redite ergo in pristinam devotionem, ut sollicitudines meæ, quas pro generalitate sustineo, vestro potius adjuventur ingenio: quia hoc vobis semper insitum fuit, principibus vestris votum puritatis offerre; nec parere necessitate terroris, sed potius amore dominantis. Reliqua per illum harum portitorem verbo dicenda commisimus, ut submotis cogitationibus ambiguis, nostris admonitionibus credere debeatis.

EPISTOLA XIV.

POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

Populum ad fidem regi servandam et ad abjiciendam vanam suspicionem hortatur.

Licet vobis sit insitum dominos vestros pura mente diligere, et obsequiis id agere, ut regnantis animum possitis habere placibilem: hoc tamen majorum vestrorum semper proprium fuit, ut tanquam membra capiti, ita suis principibus viderentur adjungi. Quam enim vicissitudinem reddat, qui maximo labore defenditur, cæjus per dies singulos civitas custoditur, nisi ut illos diligat supra omnia, per quos habere probatur universa [Ac., immensa]? Absit enim a temporibus nostris ut in vobis aliquid tale

^a Ordo senatorum carere omni vitio debet. L. 74, G. Theod., de Decur.: Qui vitiis anteactæ vitæ opprobriis laborent, amplissimo ordine indigni judi-

reperiamus, quod nostris indignationibus esse possit idoneum. Fides vestra, quæ vos hactenus asseruit, modo potius evidenter ostendat [Niv. et Ga., ostendatur]. Non varium [Ed. vanum], non dolosum, nec seditionibus plenum populum decet esse Romanum. Mali mores vestro nomini probantur adversi. Sed hoc quoque mirabile est, quod gravitatem vestram cogimur admonere, quam constat semper sponte sapuisse. Nullæ vos ineptæ suspiciones, nulla timoris umbra deterreat. Habetis principem qui pietatis studio optet in vobis invenire quod diligit. Hostibus vestris, non defensoribus obvietis. Invitare, non excludere debuistis auxilium. Sed sensus iste fortassis eorum est qui minus probantur intelligere quæ generaliter poterant expedire. Ad vestrum potius redite consilium. Nunquid vos nova gentis facies ulla deterruit? Cur expavistis, quos parentes hactenus nominastis? Qui relictis familiis ad vos venire propebant, de vestra erant potius securitate solliciti. Quando, rogo, talis ab illo vicissitudo recepta est, cui salutis præmia debebantur? Illud enim, quod ad nos attinet, scire debuistis, quia die noctuque incessanter optamus ut quod parentum nostrorum temporibus constat enutritum, sub nobis potius divinis auxiliis augeatur. Ubi enim fama regnantis erit, si vos (quod absit) patiamur imminui? Nolite talia cogitare, qualia nos minime videtis assumere. Imo magis, si quis aliqua iniquitate depressus est, spem de bona conscientia non amittat, quoniam sublevare cupimus quos intendere probis moribus invenimus. Aliqua etiam vobis per illum dicenda commisimus; ut nostrum circa vos in omni parte animum propitium sentientes, jugibus (sicut oportet) obsequiis et oratione sincera devoti esse debeatis.

EPISTOLA XV.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Ei commendat quemdam pro Ecclesia Ravennatis negotio Constantinopolim missum.

Constat desiderium nostræ voluntatis expleri, quoties ad pietatem vestram salutiferos apices contigerit destinari, quia semper felici gaudio repletur, qui vobiscum sincera mente colloquitur. Et ideo salutat clementiam vestram honorificentia competenti, harum portitorem pro negotio Ravennatis Ecclesiæ venientem gratissima vobis petitione commendo: quando talis offertur causa præstandi, ubi merces videatur acquiri, quam vos facere semper exoptant qui serenitatem vestram florere desiderant. Non est enim dubium meliora recipere, quos contingit justa præstare.

164 EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se misisse aliquos ad sacramenta senatui præstanda.

Imperiosa nimium res est, patres conscripti, pietas

cantur, quia famosis dignitatum portæ non patent. Vide Cornel. Tacit., lib. xi Annal. Bross.

nostra, quando propria voluntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemur. Nam cum (Deo praestante) possimus omnia, sola nobis licere credimus laudanda. Cognoscitis, prudentes viri, verba quae loquimur, vel nunc clementiam quam vobis ante promittere debuistis agnoscite. Ecce nec sollicitos patimur, quibus infensi esse putabamur. Sic est a principe gravis vincenda suspicio; sic curare debuit, qui noxius esse non voluit. Postulata siquidem sacramenta vobis ab illo atque illo praestari nostra decrevit auctoritas; quod bene imperatore non est difficile persuasum, quia sic vobis securitatem dedimus, ut nihil nostro proposito addere videremur. Talia siquidem qualia promittimus eramus acturi, quia Deo debemus ista, non homini. Nam qui per lectiones sacras antiqua regna cucurrimus, quid aliud optare possumus, nisi quod Divinitati in aliis placuisse sentimus? Ipse enim remunerator est honorum omnium Deus, nam quidquid in subjectos pietatis effecimus, illum nobis repensare sine dubio iudicamus. Quapropter conscientiam fidelem adepta securitate monstrate; quia post talia redditur clementiae nostrae potius quam offertur affectus.

EPISTOLA XVII.

POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

Scribit se aliquos Romanos misisse, qui regis fidem obligent.

Cognoscite, Quirites, quali vos princeps vester firmitate dilexerit, ut tentatus asperis rebus non vos pateretur esse sollicitos: nec volumus amplius vota vestra differri, quos semper optamus in summa reipublicae celebritate laetari. Vestra enim securitas noster ornatus est; et hoc vere gratanter accipimus, cum gaudia vos habere sentimus. Quapropter, flexi petitionibus vestris, per illum atque illum praestari vobis sacramenta censuimus, ut regis vestri animum non habeatis incognitum: nec liceat falsis suspicionibus errare, dum manifeste teneatur quod creditis in principe. Aestimare quid vobis benignitatis videatur impendi, quando ille jurat, qui non potest cogi. Scimus enim pro remedio nos datos esse cunctorum: non despiciamus sanare subjectos; et ideo, licet culmini nostro videretur incongruum, libenter acquievimus facere quod generalitatem probamus optasse. Intelligite quantum vobis imponere vester videatur affectus: fide vobis constringimur; qui vel solo verbo promissa servare sacris lectionibus admonemur. Ostendite nunc devotionem vestram; supernae majestati jugiter supplicate, ut tranquilla tempora, quae vos habere cupimus, caelesti munere concedantur.

EPISTOLA XVIII.

SENATUI URBS ROMAE THEODAHADUS REX.

Scribit se exercitum ad Romanorum defensionem misisse, et ei Vaccenem majorem domus regiae praefecisse.

Remedium quod pro vobis, patres conscripti, pia

A mente tractavimus [ed., transmisimus], non sinimus vobis fieri acerba suspicione contrarium; quia hostionis instar est occulte consulere, et aliud velle monstrare. Cognoscite itaque arma nostra pro salute vestra potius destinata; ut qui vos tentaverint appetere, divino auxilio manus eis Gothorum debeat obviare. Nam si insidias gregis strenuus pastor excludit, si paterfamilias diligens decipientibus locum subreptionis intercipit, qua nos convenit cautela Romanam defendere, quam constat in mundo simile nihil habere? Summa non mittuntur in casu, quia probatur minus diligere, qui negligit adversa tractare. Sed ne in aliquo vobis gravis existeret vel ipsa defensio, exercitui destinato, ordinante illo, annonas fecimus secundum forum rerum venalium computari [ed., comparari]; ut et illis tolleretur necessitas excedendi, et vobis auferretur causa dispendii. His etiam praefecimus majorem domus nostrae Vaccenem, qui pro suarum qualitate virtutum bellatoribus esset jure reverendus; cujus exemplo et excessus vitarent, et fortitudinis instrumenta perquirent. Quos tamen locis aptis praecipimus immorari, ut foris sit armata defensio, intus vobis tranquilla civilitas. Intelligite quid excogitaverit consolatorium principis pro vobis ingenium: defensio vos obsidet, ne manus inimica circumdet; et a periculis excepimus, quos nostrorum sanguine vindicamus. Absit enim ut nostris temporibus Urbs illa muris videatur proteggi, quam constat gentibus vel sola opinione fuisse terrori. Ita enim de divino speramus auxilio, ut quae semper fuit libera, nullius inclusionis decoleretur [F. decoloretur] injuria.

EPISTOLA XIX.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Laudat imperatorem, petit pacis conservationem; et remittit Constantinopolim Petram legatum, adjuncto ei suo legato.

Gratias Divinitati referimus, cui est regum semper accepta tranquillitas, quod pro vectum nostrum clementiae vestrae gratissimum esse declarastis. Constat enim amare vos posse, quem gaudetis ad regni culmina pervenisse. Sic decuit suscipi qui se per vos praesumpsit augeri. Praestate igitur mundo vestrae benignitatis exemplum, ut detur intelligi quantum promoveatur qui se pura vobis affectione commendat. Non enim rixas 165 viles per regna requiritis; non vos injusta certamina, quae sunt bonis moribus inimica, delectant: quia nihil aliud vos constat appetere, nisi quod opinionem vestram possit ornare. Quemadmodum enim pacem exorati abjicere poteritis, quam pro ingenitis pietate et iracundis gentibus consuevistis imponere? Bona quidem vestrae concordiae non tacemus. Totum creditur eximium, quidquid vobis fuerit praedicabili charitate sociatum. Sed et vobis, gloriosi principes, cum sitis absolute mirabiles, aliquid tamen additur, cum vos omnia regna venerantur. Nam commune est cunctis in suis imperiis praedicari: sed illud est omnimodis singulare, in ex-

^a Identidem hoc inculcatum satis indicat quanta fuerit principibus cura sanae sui saeculi, supra, epist.

tranea gente laudes proprias invenire; quia ibi sunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas. Diligeris quidem, piissime imperator, in propriis regnis: sed quanto præstantius in Italiæ partibus plus amari, unde nomen Romanum per orbem terrarum constat esse diffusum! Oportet ergo nostram pacem servari, quæ vobis contulit gloriosa exordia vocabuli. Sed ut sacris affatibus ordine respondere videamur, reverentissima salutatione decursa, piis sensibus indicamus, beatissimum papam urbis Romæ, vel amplissimum senatum nostra præceptione commonitos, ut vir eloquentissimus Petrus legatus serenitatis vestræ, et doctrina summus, et conscientie claritate præcipuus, sine aliqua dilatione competentia responsa reciperet, nec contra voluntatem vestram moras incongruas sustineret, quia totum illud desideramus efficere, quod vestro nequeat iudicio displicere: quando et pietatem vestram hoc studere cognoscimus, quod nobis per omnia prodesse sentimus. Cui virum venerabilem illum, legatum nostrum, adiungendum esse credidimus, ut non per occasionem legationis vestræ, sed propria potius destinatione nostra possitis vota cognoscere.

EPISTOLA XX.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUEDELINÆ REGINÆ.

Gratias agit de legato et epistolis ejus; scribitque se curavisse ut papa senatusque illi per litteras respondeant. Tum dicit se ad illam misisse legatum multis virtutibus et doctrina præditum.

Litteras pietatis vestræ gratia, qua desiderata semper sumuntur, accepi; et colloquia oris vestri, muneribus omnibus celsiora, reverentissima gratulatione promerui: cuncta mihi de tam sereno animo promittens, quando quidquid optare potui, in tam benigna colloquutione suscepi. Hortamini enim ut quidquid expetendum a triumphali principe domno jugali nostro credimus, vestris ante sensibus ingeramus. Quis jam dubitet ad effectum pervenire, quod talis potestas dignabitur allegare? Ante quidem de causarum nostrarum æquitate præsumpsimus, sed nunc amplius de vestra promissione lætamur. Non enim poterunt vota nostra differri, quando interest, quæ merentur audiri. Nunc implete promissa, ut rem tenere faciatis, cui spem certissimam contulistis. Additum est etiam gaudio meo quod talem virum vestra serenitas destinavit, qualem et tanta gloria debuit mittere, et vestra decet obsequia retinere. Dubium enim non est illam mores dare [ed., retinere], cui observatur [Jur.: Forte, observatur] assidue, dum constat defræcari animum bonis præceptionibus institutum. Hinc est quod, vestra reverentia commoniti, duximus ordinandum ut sive beatissimus papa, sive senatus amplissimus sine aliqua dilatione respondeant, quod ab eis expetendum esse judicastis; ne gloria vestra minus reverenda putetur, cui studium dilationis opponitur, sed potius de celebritate facti votiva gratia possit augeri. Nam et de illa persona, de qua ad nos aliquid verbo titillante pervenit, hoc ordinatum esse cognoscite, quod vestris credidimus animis convenire. Desiderium enim

nostrum tale est, ut interveniente gratia non minus in regno nostro quam in vestro jubeatis imperio. Significamus itaque supradictum ante nos a venerabili viro papa egredi fecisse, quam vestor legatus harum portitor de urbe Roma potuisset exire, ne aliquid accederet quod vestris animis obviaret. Quapropter salutantes veneratione quæ tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum, et meritis doctrinaque pollentem, sanctitatis etiam honore reverendum, ad vestram clementiam legationis officio peculiariter curavimus destinandum: quia gratas vobis illas credimus esse personas, quas divinis ministeriis iudicamus acceptas.

EPISTOLA XXI.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUEDELINÆ REGINÆ.

Indicat se et Theodahadum gratiam ejus enixius querere, et rogat ut in gloria ejus societatem veniant. Estimare te convenit, augustarum prudentissimam, quantis cupiam nisibus gratiam vestram querere, et domnus jugalis meus magno studio desiderat obtinere. Nam licet hoc illi sit omnimodis charum, mihi tamen cognoscitur esse præcipuum; quando me tantæ dominæ ita potest amor erigere, ut supra regnum cognoscar majus aliquid invenire. Quid enim gratius quam si gloriæ vestræ videar charitatis participatione sociari, ut quia vos abunde fulgetis, nobis libenter de proprio splendore mutuemini, cum damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri? Fovete desideria nostra, quæ cognoscitis sinceritate præcipua. Gratia vestra per omnia nos regna commendat. Debetis enim nos claros reddere, qui de vestra volumus luce fulgere. Quapropter, serenitati vestræ reverentiam salutationis impertiens, affectuosa me animis vestris presumptione commendo: sperans ut sic omnia mirabilis prudentia vestra componat, quatenus fiducia quæ nobis de animo vestro data est uberius augeatur. Nam cum nullam inter Romana regna deceat esse discordiam, emerit tamen et qualitas rei, quæ nos efficere chariores vestræ debeat æquitati.

166 EPISTOLA XXII.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

l'acem ab eo petit per legatum sacerdotio clarum et doctrinæ laude conspicuum.

Retinetis, sapientissime principum, et per legatos nostros, et per virum disertissimum Petrum, quem nuper ad nos vestra pietas destinavit, quo studio concordiam auguste serenitatis optemus. Et nunc iterum per illum virum sanctissimum eadem credidimus esse repetenda, ut vera atque affectuosa iudicetis quæ frequenter expetita cognoscitis. Pacem siquidem sub omni sinceritate petimus, qui causas certaminis non habemus. Talis ergo ad nos veniat, sic composita, sic decora, ut eam tantis votis merito quæsisse videamur. Absit autem ut quod nobis committitur debeat ingravare. Pro nobis [Gr., Nir. et Ga., vobis] potius tractate quod convenit. Trahitur enim ad benevola, cui causa creditur rationabiliter ordinanda; nec potest utilitatem propriam an-

ferre, cui magis decorum est credenti profutura A præstare. Considerate etiam, principes docti, et pavi vestri historica monumenta recolite, quantum lecessores vestri studuerint de suo jure relinquere, ut eis parentum nostrorum fœdera provenirent. *Æ*stimate qua gratia debent oblata suscipi, quæ consueverant postulari. Non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. Gloriæ vestræ potius proficit quod demonstrare contendimus, quando nunc illi vestram gratiam ultro quærent, qui suis parentibus meliores se esse cognoscunt. Associentur amicitia gratuita vestris animis, quos prius vobis largitatis studio jungebatis, ne bona tantum illorum temporum fuisse credantur, quæ vos et copiosa benignitate vincitis, et affluentem munere superatis. Atque ideo salutationis honorificentiam prælocuti, illum virum venerabilem, sacerdotio clarum, doctrinæ laude conspicuum, legationis nostræ ad pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute divina quod et suis meritis vobis abunde placeat, et desideria probæ petitionis obtineat, sperantes ut eum cum effectu [ed., affectu] rerum celerius recipere debeamus. Sed quia epistolaris series continere non poterat universa, aliqua sacris sensibus verbo insinuanda commisimus, ne fastidium vobis faceret lectio diffusa chartarum.

EPISTOLA XXIII.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUEDELINA REGINÆ.

Scribit se excepisse gratanti animo Petrum ejus legatum, et per virum, quem ad eum mittit, pacis firmitatem inter utrumque imperium rogat.

Suscipientes legatum vestrum virum eloquentissimum Petrum, et, quod est ipsis dignitatibus honorabilibus, vestris obsequiis inhaerentem, optata nobis augustæ gratiæ monumenta ^a fulserunt, ut per eum disceremus acceptum vobis esse quod in hac republica constat evenisse. Ostendistis vos diligere quidquid ad justitiam cognoscitur pertinere, quando, per divinam providentiam omni suspitione detersa, desiderabilis potest unanimitas permanere. Nunc est potius quod regna conjungat promissio fixa et votiva concordia. Et ideo illum virum venerabilem, vestris conspectibus vere dignissimum, legatum nostrum ad vos specialiter credidimus esse dirigendum, ut, vobis annuentibus, serenissimi jugalis nostri pacis gratiæ solidetur, quatenus generalitas evidenter agnoscat merito venisse nos ad suavitatem fœderis per tale vinculum charitatis. Et quia semel bene inita nulla debent contraria occasione suspendi, si quid est quod difficultate sui nobis non oportet imponi, sapientiæ vestræ moderatione mitigetur, ut affectum quem circa regnum vestrum habere cœpimus, jugibus studiis augeamus: Quapropter exigit vestræ sapientiæ firmitatem, et hanc vobis palmam concordiæ specialiter vindicatur; ut sicut elementissimi imperatoris fama in præliis inclita dicitur, ita in pacis stu-

dio opinio vestra cunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos et frequenter videat harum portitor, quem direxi, quatenus effectum possit celerem promereri, qui ad præsumptam gratiam visus est destinari. Speramus enim justa, non gravia, cum tamen nihil videatur impossibile, quod per talem gloriam cognoscimus allegare.

EPISTOLA XXIV.

JUSTINIANO IMPERATORI GUEDELINA REGINÆ.

Indicat se ei scripsisse per Theodahadi legatum, ut rediens afferat litteras imperatoris incolumitatis et gratiæ erga ipsam Gudeliam et maritum testes.

Veniente viro sapientissimo Petro, ita nos amor vestræ serenitatis explevit, ut vidisse nos æstitemus, cujus colloquia benigne suscepimus. Quis enim tanta affabilitate suscepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium jure ab omnibus commendationis suæ debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, legatum domni jugalis nostri, ad vos specialiter directum, salutiferos apices curavimus destinandos, ut recurrens vestræ serenitatis affatus, et de optata incolumitate lætificet, et de firmissimæ gratiæ nos faciat exultatione gaudere. Tali enim compendio causarum bene disponitur ordo, et nostræ tranquillitatis geminata crescit affectio. Suscipiamus ergo vestri animi bona: quia hoc est vere regale propositum, per gloriosè vivere amore cunctorum. Quædam vobis per harum portitorem verbo suggerenda commisimus, quæ pro ingenita mansuetudine et libenter accipite, et efficaciter, Deo auxiliante, præstate.

167 EPISTOLA XXV.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Significat se accepisse litteras imperatoris ab Heracleano, quibus statim respondet, nuntians se pro ejus voto ad papam scripsisse.

Per venerabilem virum Heracleanum [Gr., Cuj. et For., Eracemum] presbyterum augusta nobis pagina vestræ serenitatis illuxit, gratiam sermonis benigne tribuens, et apte munera salutationis impertiens; ut revera magnum sit beneficium tam suave principis meruisse colloquium. Cui reddimus, quanta valeamus charitate, responsum, optantes ut et sospitatem vestram sæpius nos audire contingat, et regni vestri felicitas semper accrescat: quia tale votum nos decet habere, quod gloriam saluteinque vestram jugiter possit extendere. Significamus etiam pro vestro voto ad papam urbis Romæ nos litteras destinasse, ut presentium gerulo litterarum sine aliqua dilatione respondeat, quatenus qui a vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam consequatur. Nostri enim voti est causas emergere in quibus possimus vestris desideriis obedire: quia sic nos ad reddendam dilectionem efficaciter commoveamus, si vobis in aliqua parte pareamus.

^a *Gratiæ monumenta, forte momenta, ut infra, lib. xi, epist. 23, dixit, momenta integritatis; et supra, lib. i, epist. 4 et 19, momenta justitiæ; et lib. iv, epist. 5 momenta requiritatis; et epist. 41, mo-*

menta gratiæ. Sic apud Symmach., lib. iii, epist. 4, meriti augusta momenta, pro quo sola editio Frobenii monumenta habet. Jua.

EPISTOLA XXVI.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Dicit se jussisse Senatorum praefectum praetorio ad praedium quarundam monialium accedere; ut, si quid ei injuriae aequarum intulerit illuvies, tributa abroget. Tum respondet iis quae de Veranilda scripserat.

Intelligimus serenitatis vestrae gratiam muneribus omnibus ditiozem, quando illa nos hortamini facere quae ad mercedem nostram possint omnimodis pertinere. Tale siquidem votum semper amantis est, ut causas nos misericordiae velit agere, quae nos divinae possint commendare potentiae. Et ideo significamus gloriae vestrae monasterium famularum Dei, quod vobis insinuatum est, tributorum gravi sorte laborare, eo quod ager ejus nimia inundatione perfusus, sterilitatis vitia de inimica humectatione contraxerit; ad virum eminentissimum Senatorem praefectum praetorio dedisse nos nihilominus jussionem, ut ejus ordinatio provida ad praedium de quo querela est diligens inspector accedat, et, rebus moderata inquisitione trutinatis, quidquid gravaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur; ita ut competens atque sufficiens dominis remanere possit utilitas, quia vere nobis lucrum pretiosissimum iudicamus, quod pro mansuetudinis vestrae [ed., nostrae] voluntate concedimus. Veranildae quoque causa, unde vestra serenitas me commonere dignata est, quamvis ante longum tempus sub parentum nostrorum regno contigerit, tamen necesse nobis fuit negotium de propria largitate componere, ut tali facto eam non pœniteret, mutata religione. Earum siquidem rerum iudicium non praesumimus, unde mandatum specialiter non habemus. Nam cum Divinitas patiatur diversas religiones esse, nos unam non audentes imponere. Retinemus enim legisse nos voluntarie sacrificandum esse Domino, non cujusquam cogentis imperio. Quod qui aliter facere tentaverit, evidenter caelestibus jussionibus obviavit. Merito ergo pietas vestra invitat nos ad talia quae nobis praecipiant divina mandata.

EPISTOLA XXVII.

SENATORI PRAEFECTO PRAETORIO THEODAHADUS REX.

Jubet ut Ligurum Venetorumque inopia succurrat.

Non dare^b, sed reddere videtur expensas, quisquis tributariis aliquo remedio subvenire festinat. Quid enim justius est quam petenti conferre quod intelligitur ipse laborasse? Ad misericordiam forsitan poscantur otiosi; cultor agri ad futuram famem deseritur, nisi ei, cum necesse fuerit, subvenitur. Quapropter industriae Liguriae devotisque Venetiis copia subtracta dicitur esse de campis, sed nunc nascatur in horreis, quia nimis impium est plenissimis cellis vacuos esurire cultores. Atque ideo illustris magnitudo tua, quorum dignitas ad hoc legitur in-

^a Nemo invitus ad religionem compellendus, quae sponte suscipienda sit, non vi, supra, lib. II, epist. 17. Theodoricus universis Judaeis: Religionem, inquit, imperare non possumus, quia nomen cogitur ut credat invitus. Athenagoras, in legatione pro Chr-

stituta, ut de repositis copiis populum saturare possitis, Liguribus, quos tamen indigere cognoscitis, tertiam portionem ex horreis Ticinensibus atque Dertonensibus per solidum viginti [Cuj. et For., quindecim] quinque modios distrabi censitote. Venetis autem ex Tarvisino atque Tridentino horreis ad definitam superius quantitatem item dari facite tertiam portionem; ut miserata Divinitas copiam largiri possit, quam homines in se exercuisse cognoscit. Et ideo tales viros his distributionibus adhibete, ut indulgentia nostra maxime ad illos perveniat qui suis viribus pasci minime potuerant.

EPISTOLA XXVIII.

SENATORI PRAEFECTO PRAETORIO THEODAHADUS REX.

Confirmat quidquid Cassiodorus circa arcarios prorogatores tritici, vini et casei, macellariorum, etc., in urbibus Roma, Ravenna, Ticino et Placentia constituerat. Tum vetat sub gravi poena ne quis intra quinquennium ipsis succedat. Denique jubet ut ob sterilitatis damna pretia rerum temperet.

168 Decet regiam justitiam custodire quod a iudicibus bene agentibus fuerit ordinatum, maxime quorum conscientia sic nota est, ut nihil incaute, nihil venalitatis studio fecisse videantur. Et ideo arcarios prorogatores tritici, vini et casei, macellariorum, vinarios, capitularios horreariorum et tabernariorum, feneratorios et cellaritas, qui ad urbem Romanam, vel ad mansionem pertinent Ravennatem, sed et eos qui ripam Ticinensem et Placentinam, sive per alia loca quicumque publicos titulos administrare noscuntur, quos a vobis comperimus ordinatos, cujus iudicia sic libenter amplectimur, sic servari desideramus, tanquam a nobis facta esse credantur; nec sinimus contra illos cujusquam prevalere malitiam, qui vestro iudicio administrationes publicas susceperunt. Quapropter in designatis titulis ambitio, inimica semper justitiae, conquiescat; consuetudinarium bene agentibus locum protinus tollamus invidiae; non liceat cuiquam intra quinquennium praedictis velle succedere, si tamen vestra inquisitione eos nulla culpa respuerit. Sint ergo intrepidi, qui vestra voluntate vel sunt, vel fuerunt ordinati; procurent sibi necessaria securi. Non timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendaverit probitas actionis. Propter sterilitatem quoque praesentis temporis de singulis speciebus, prout eminentiae vestrae rationabiliter visum fuerit, pretia facite temperari, ut hi quibus commissum est exercere singulos apparatus de injusto gravamine non querantur. Sed quoniam humana ambitio nisi per metum damni non potest inhiberi, is qui a nobis titulis ordinatus, sive suffragiis, sive patronorum precibus visus [ed., visus] fuerit cuiquam succedere, statim triginta librarum auri mulcta feriat, a vobis nihilominus exigenda. Quod si ad hoc damnam idoneus

stianis ad imp. Commodum et Antoninum, statim a principio. FORN.

^b Dare, reddere, discrimen hoc nos, lib. III, c. 15, Select., tractavimus. FORNER.

nou potuerit inveniri, corporali supplicio poenam A
 luat, ^a qui non potuerit in supradicta percussione suf-
 ficere; et frustretur ausibus suis, poena etiam inu-
 rendus infamiae, qui contra interdicta nostra aliqua
 tergiversatione venite tentaverit. Nihil enim secu-
 rum, nihil poterit stabile reperiri, si semper inviden-
 tium vota ad illicitas accedere permittantur insidias.
 Quod magnitudo vestra in omnium faciat pervenire
 notitiam, ne quis per ignorantiam se existimet ex-
 cusandum, quod non intellexerit fuisse prohibitum.

EPISTOLA XXIX.

VIVUSIADO COMITI THEODAHADUS REX.

*Concedit illi facultatem aquas Bormias petendi ad san-
 andam podagram, quæ graphice describitur.*

Cum gentis tuæ honoranda nobilitas et magnæ A
 dei documenta suasissent ut tibi urbem Ticinum,
 quam per bella defenderas, gubernandam pace cre-
 deremus, limosæ podagræ subita inundatione com-
 plutus [ms., completus], aquas Bormias potius sicca-
 tivas, salutare huic specialiter passioni, velle te po-
 tere postulasti. Desiderium tuum remediali jussione
 sanamus, ut sospitalem quam merito in te quaeri-
 mus, jussionis beneficio compleamus. Absit enim ut
 bellicosum virum tyrannus gravissimæ calamitatis
 exarmet, quæ miro modo membra virentia infusione
 poenalis humoris cogit arescere, nodosque mobiles
 replet marmoreo tumore crescentes, cum norit alia
 euncta vacuare juncturæ. Petit concavas lacunas,
 ubi palustri statione pigrescens, saxa percit de li-
 quore; et quæ ad decorem inflexionis natura laxave-
 rat, in turpissimum rigorem soliditate peregrina con-
 stringit. Hæc passio insanabilis et sanitas passibilis
 ligat solutos, contrahit nervos, et decrescere facit
 corpora, quæ nulla sunt mutilatione truncata. Con-
 stantibus membris proceritatis mensura parit, et mi-
 nor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Sub-
 trahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus
 vivum est, nec movetur; et intra insensibilia redac-
 tum, jam non proprio voto, sed mota fertur alieno.
 Hæc viva mors supra omnia tormenta sana dicitur;
 et melius habere fertur, qui evasisse causas tanti peri-
 culi non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit
 reliquias fortiores; et, novo infelicitatis exemplo,
 passio videtur abscedere, et æger non desinit ægro-
 tare. Appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando
 solvuntur: ista autem vincula sunt quæ cum semel
 potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dis-
 solve. Infelicia signa relinquit abscedens, et more
 gentium barbararum hospitium corporis occupatum
 suis iudiciis violenta defendit; ne ubi ferox ista coepit
 succedere, adversa illuc iterum sanitas audeat fortas-
 sis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse contra-
 rium, illis maxime qui armorum exercitatione flo-
 ruerunt, ne membra illa durissima languoris deco-

clione mollescant; et qui ab hoste foris superari mi-
 nime potuerunt, ab interna potius contrarietate
 vincantur. Perge igitur, auctore Deo, gressibus tuis
 ad locum predictum. Absit enim ut bellator noster
 ambulet passibus alienis. Equino dorso, non humana
 subvectione portetur: quia viro forti grave est sic
 vivere, ut nec vitam inertem possit [ed., mortem
 possit] implere. Quæ ideo tibi exaggerata narratione
 retulimus, ut ad studium sanitatis votiva nimis cupi-
 ditate rapiaris. Utere igitur aquis illis, primum pota
 delimitoriis, deinde thermarum exhibitionibus sicca-
 tivis, ubi merito indomabilis effusio illa passionis fle-
 ctitur, quando interna plurima effusione mundantur,
 exteriora attractiva virtute libera sunt, et velut
 duobus auxiliis congregatis in medium missa supera-
 tur. Amentur illic munera concessa divinitus. Con-
 tra illam humani generis debellatricem data sunt op-
 portuna munimina lavacrorum; et quam non edomat
 jure decennium, non mille potionum mollit introi-
 tus, voluptuosus illic remediis effugatur. Præsent
 optatum Divina beneficium, ut famam loci verissi-
 mam tua potius salubritate noscimus, quem nobis
 desiderabile est evadere quidquid adimit corporeana
 sospitalem.

EPISTOLA XXX

HONORIO PRÆFECTO URBS THEODAHADUS REX.

*Jubet ut labantes elephantes æneos pristino statui et
 firmitati restituat. Tum elephantes et eorum proprie-
 tates mirificæ depingit.*

169 Relationis vestræ tenore comperimus, in via
 Sacra, quam multis superstitionibus dicavit [ed., di-
 tavit] antiquitas, elephantes æneos vicina omnimodis
 ruina titubare; et qui solent in carnali substantia
 supra millenos annos vivere, occasum videantur pro-
 ximum in simulacris æreis sustinere. His providentia
 vestra reddi faciat propriam longævitate, uncis
 ferreis hiantia membra solidando, alvum quoque de-
 missam subdito pariete corroboret, ne illa magnitudo
 mirabilis solvatur turpiter in ruinam. Nam et vivis
 ipse casus adversus est; qui dum ingeniis cubationis
 arte hominum succis arboribus ingentia membra
 commiserint, toto pondere supinati, nequeunt pro-
 priis viribus surgere, quos semel contigerit corruisse;
 scilicet, quia pedes eorum nullis articulis ^b inflectun-
 tur, sed in modum columnarum rigentes atque in-
 curvabiles jugiter perseverant. Ibi tanta mole pro-
 strati sunt, ut tunc magis metallicos possis credere,
 cum se vivos aspicias non movere. Jacent superstites
 similitudine cadaverum: mortuos putes, quos vivos
 esse non dubites; et more eademum fabricarum,
 nesciunt locum sponte relinquere, quem suis mem-
 bris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis nec-
 formicis minutissimis par est, quando beneficium
 non habet naturæ, quod ultima videntur animalia
 meruisse. Humano solatio consurgunt, cujus arte-

^a L. 1, de in jus voc.; supra, lib. iv, epist. 10, in
 fin.; et sup., lib. ix, epist. 2: Si facultas, inquit,
 vindictæ non sufficiat, per fustnaria supplicia lace-
 retur. Item eod. lib. ix, epist. 18, in edicto Athala-
 vici regis. FORN.

^b Falsum hoc esse scribit P. Gillins in descriptione
 elephantis, quæ adjuncta Æliani libris de animalibus
 in editione Guil. Rouillii Lugduni anno 1565, pag.
 500. JURAT.

jacuerunt. Bellua tamen gressibus suis restituta, A ipsa dignoscitur esse collatum, tamen quam maxime novit memor esse beneficii; in magistrum quippe recipit quem sibi subvenisse cognoscit: ad ipsius arbitrium gressus movet, ipsius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitat primo aspectu adorare quem cunctorum intelligit rectorem esse: cui [Ac., qui] si tyrannus appareat, inflexa permanet; nec imponi potest belluæ hoc et malis pendere, quod a se novit bonis principibus exhibere. In vicem manus promiscidem tendit, et magistro profutura gratanter accipit, quia se ipsius cura vivere posse cognoscit. Est enim (ut ita dixerim) prædictæ belluæ nasuta manus, per quam data suscipit et ori suo voranda transmittit. Nam cum sit altum animal, brevissima cervice compositum est; ut quod cibos ex humo non prævalebat carpere, hoc se ministerio videretur posse satiare. Tentando solum cautus semper incedit, retinens initio captivationis suæ fuisse sibi noxiam ruinam. Flatum suum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. Hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cavum promiscidis in modum pluvie imbrem postulatus effundit; et sic agnoscit quod patitur, et ut libens faciat quod rogatur. Motu corporis a diversis postulat quod magistro porrigat, et nutritoris compendia, sua putat alimenta. Quod si aliquis præbere contempserit postulata, vesicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluvionem egerere, ut in ejus penatibus quidam fluvius videatur intrasse, contemptum vindicans de fetore. Nam et læsus servat offensam, et longo post tempore reddere dicitur, a quo injuriatus esse sentitur. Oculi quidem parvi, sed graviter se moventes. Credas aliquid regiam ejus intendisse conspectum. Despicit scurriliter ludentes, honestum aliquid gratanter attendit; et advertis recte judicare, cui levia cognoveris displicere. Cutis hujus ulcerosis vallibus exaratur (a qua transportaneorum nefanda passio nomen accepit), quæ in tantam duritiam solidatur, ut putes esse osseam cutem. Hæc nulla vi transmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum reges hanc belluam ad bella traxerunt, quæ et nullis ictibus pulsata cederet, et adversarios sua mole terreret. Quapropter habere eorum formas gratissimum est, ut qui vivam substantiam non viderunt, opinatum [id est, celebre] animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris D perire, quando Romanæ dignitatis est artificum ingeniis in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura procreasse.

EPISTOLA XXXI.

UNIVERSIS GOTHIS VITIGIS REX.

Scribit se ab exercitu, more majorum, regem fuisse creatum.

Quamvis omnis proventus ad Divinitatis est munera referendus. nec aliquid constat bonum, nisi quod ab

* Sic Ado Vliennensis in ætate sexta: Sed Francis consentiens more gentis impositus clypeo rex constitutus est, sic ille. Sed et Romani et barbari quem imperatorem faciebant, eum in altum tollebant, ut liquet ex Jornande in Chronico, cap. 60, ubi alia testimo-

nia notavi. Ea autem levatio suppositis scutis fiebat, ut hinc colligere liquet. Vide Lorippum. JURET.
 b Hujus epistolæ argumentum nascitur ex victoria Justiniani adversus Gothos, historiis testata satis, a quo Vitigis pacem per legatos petit. FORN.

EPISTOLA XXXII.

JUSTINIANO IMPERATORI VITIGIS REX b.

Exponit calamitates quas Italia propter bella sustinebat. Tum per legatos pacem ab imperatore petit.

Quanta sit nobis, clementissime imperator, gratiæ vestræ votiva suavitas, hinc omnino datur intelligi, ut post tot gravissimas læsiones, et tanta effusione sanguinis perpetratas, sic videamur pacem vestram quærere, tanquam nos nemo vestrorum putetur ante

nia notavi. Ea autem levatio suppositis scutis fiebat, ut hinc colligere liquet. Vide Lorippum. JURET.

b Hujus epistolæ argumentum nascitur ex victoria Justiniani adversus Gothos, historiis testata satis, a quo Vitigis pacem per legatos petit. FORN.

læsisse. Pertulimus talia qualia et ipsos offendere possunt qui fecerunt insecutiones sine reatu, odium sine culpa, damna sine debitis. Et ne pro parvitate sui negligi potuisset, non in provinciis tantum, sed in ipso rerum capite probatur inflictum. Æstimate quos dolores abjicimus, ut vestram justitiam reperire possimus. Talis res effecta est, quam Mundus loquatur : quæ sic a vobis meretur componi, ut æquitatem vestram generalitas debeat admirari. Nam si vindicta regis Theodohadi quæritur, mereor diligi; si commendatio divæ memoriæ Amalasinthæ reginæ præ oculis habetur, ejus debet filia cogitari, quam nisus [Niv. et Ga., jussis] vestrorum omnium perducere decuisset ad regnum, ut cunctæ gentes potuissent agnoscere vicissitudinem vos gratiæ tanto [Ac., tantæ] pignori reddidisse. Illud etenim vos debuit permovere, quod distributione mirabili ante regni fastigia invicem nos Divinitas vestram fecit habere notitiam; ut amoris causam tribueret, quibus aspectus gratiam [ed., gratia] contulisset. Quali enim reverentia principem colere potui, quem adhuc in illa positum fortuna suspexi? Sed potestis et nunc omnia reintegrare quæ facta sunt, quando non est difficile illum in affectu retinere qui gratiam constat desideranter expetere. Et ideo salutantes elementiam vestram honorificentia competenti, indicamus nos legatos nostros illum atque illum ad serenitatis vestræ sapientiam destinasse, ut omnia more vestro cogitetis; quatenus utraq; respublicæ restaurata concordia perseverent; et quod temporibus retro principum laudabili opinione fundatum est, sub vestro magis imperio divinis auxiliis augeatur. Reliqua vero per legatos prædictos serenitati vestræ verbo insinuanda commisimus, ut et aliquid epistolæ brevitatis perstringeret, et causas nostras suggerentes plenius intimarent.

EPISTOLA XXXIII.

MAGISTRO OFFICIORUM VITIGIS REX.

Rogat ut imperatorem inducat ad pacem Italiæ concedendum.

Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem dirigentes, congruum fuit magnitudini vestræ per eos salutiferos apices destinare, ut in omni parte vestra beneficia mererentur, cum nostræ deportarent collocutionis affectum. Et ideo epistolarem gratiam vestris meritis exhibentes, speramus ut apud clementissimi imperatoris animos eis vestra prudentia suffragetur: quia sic sunt justa quæ petimus, ut omnium sapientium mereantur adnsum. Facile enim a

* Hic erat dux exercitus Justiniani, et vicit Dalmatas, et Salonem urbem cepit. In qua tamen victoria ipse cum Mauricio filio occisus est, a Gottho fu-

A vobis debet corrigi quod non decuisset admitti. Sed potestis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare, quia dulcior solet esse gratia post amaritudinem expiata. Refugere vos enim potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum reipublicæ vestræ vidi, qui tot nobilium corda procerum cognovi, non me desidero a piissimi principis gratia dividere, si in me velit quæ sunt justa cogitare. Nam si alter offensam meruit, ego deo gratissimus haberi, qui odioso cum vindicta successi. Vestros animos sum secutus; præmia mihi fuerant reddenda, non læsio. Et ideo non negetur gratia, cui nulla penitus sunt imputanda; atque ideo sepultum sit odium cum morte peccantis. Nam etsi de vobis aliquid minus forte mereamur, Romana libertas cogitetur, quæ per bellorum tumultus ubique concutitur. Pauca dixisse sapientiæ vestræ sufficiat, quia in alto pectore protenditur quod consideratura semper augetur.

EPISTOLA XXXIV.

EPISCOPIS SUI VITIGIS REX.

Petit ut et legatos, quos ad imperatorem misit, adjuvens, et pro ipso preces Deo fundant.

Si sacerdotibus etiam ignotis honorem debemus, quanto magis illis quos anabili veneratione conspeximus? Aliter enim requirimus notum, et aliter appellamus incognitum. Visorum major semper affectum est, dum gratissime retinetur qui assiluo et suavi sermone conjungitur. Et ideo per harum portitores, legatos nostros, quos ad serenissimum principem destinavimus, sanctitati vestræ præsentamus debitorum venerationis obsequium: sperantes ut pro nobis orare dignemini, et, ubi usus exegerit, solatia vestro reperiant, quia necesse est ut bene velitis quos vobis religione junctos esse cognoscitis.

171 EPISTOLA XXXV.

PREFECTO [ed., PATRICIO VIRO QUÆSTORI] THESSALONICENSI VITIGIS REX.

Petit ut legati ad imperatorem missi nullam moram putiantur.

Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem, Deo favente, direximus, per quos necesse fuit magnitudini vestræ reddere salutationis affectum, quando honori vestro et sapientiæ debetur ut vobiscum collocutionis gratia perfruamur. Speramus autem ab excellentia vestra ut moram non debeant sustinere, quos nos sub celeritate prospicitis destinasse; quatenus vestris beneficiis applicemus, si eos remota tarditate pervenire cognoscimus.

giente percussus. Procopius, lib. 1 de Bello Gothico; Mathæus Palmerius, in Chronico; Leonardus Arotin., de Bello Italico adversus Gothos, lib. 1. FORN.

LIBER UNDECIMUS.

172 PREFATIO.

Prefationis auxilium ex contrarietate nascitur ceterumque actionum, quando illud opitulatur scri-

ptori, quod potuit impedire cogitantem. Quæ res etsi laudes adimit, clementer tamen veniam tractata concedit: quia quod constat otiosos debere, nemo

potest occupatos exigere. Quapropter administrator amplissimus si vacasse credatur, opprobrium est; cuius etiam secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. Sed vix nobis aliquid præstabit ad effectum ducta probatio, quando et occupati fuisse credimur, et male scribere minime debuisse judicamur. Nam multo satius est vitiosa tenebris occulere, quam culpanda præsumpta importunitate vulgare. Verum hoc mihi objicere poterit otiosus, si verbum improvida celeritate projecit, si sensum de medio sumptum non ornaverim venustate sermionum, si præcepto veterum non reddiderim propria personarum: occupatus autem, qui rapitur diversitate causarum, cui jugiter incumbit responsum reddere, et alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui se in talibus periclitatum esse cognoscit. Facile enim absolutor est alieni conscius sui; neque in illis seipsum valentis, quæ interdum posse judicamur. Argutum inventum ketam fundit ingenium, tepentia dicta niens concipit occupata. Aliquando acutum jugiter decet esse compositum, quia dicendi ars in nostra sita potestate cognoscitur, alacritas mentis divinis tantum muneribus applicatur. Remanet itaque ad excusandum brevis inoperta librorum, quam nemo purgat diutius, nisi qui bene creditur esse diturnus. Sed ne quis forsitan possit offendi quod in prætoriano culmine constitutus sic omnimodis actioso pauca dictaverim, accipiat viri prudentissimi Felicis præsumptione factum, cuius participatus sum in omni causa consilium. Etenim vir primum est morum sinceritate defæcatus, scientia juris eximius, verborum proprietate distinctus, senilis juvenis, alterator suavis, mensuratus eloquens; qui necessitates publicas eleganter implendo, ad favorabilem opinionem suo potius labore perduxit. Alioqui tantis causarum molibus oneratus, aut impar esse potui, aut forte arrogans inveniri. Sed melius, quod ejus fatigatione recreatus sic regalibus curis adfui, ut non potuissem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearum de præfecturæ actione subjunxi; ut qui decem libris ore regio sum locutus, ex persona propria non haberer incognitus: quia nimis absurdum est in adepta dignitate conticescere, qui pro aliis videbamur plura dixisse. Sed postquam duodecim libris opusculum nostrum desiderato sine concluderem, de animæ substantia, vel de virtutibus ejus, amici me disserere coegerunt; ut per quam multa diximus, de ipsa quoque dicere videremur. Modo parcite disertis, favete potius inchoantes; nam si nihil mereor eloquentiæ munere, considerandus sum potius ex officiosissimo labore; qui, tantis reipublicæ necessitatibus occupatus, sic vacare potui sub urentibus curis, si me gloriari contigisset fluminibus Tullianis. Nam ipse quoque fons eloquentiæ^a, cum dicere peteretur, fertur excusasse, quod pridie non legisset. Quid jam aliis accidere poterit, si tanta laus facundiæ auctorum visa est bene-

ficia postulare? Egrescit profecto ingenium, nisi jugi lectione reparatur. Cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione falcitis. Thesaurus ipse quam facile profunditur, si nullis iterum 173 pecuniis compleatur? Sic humanus sensus, cum alieno non sarcitur [Forn., sarcitur] invento, cito potest attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est; quod nihilominus marcidum redditur, si a matre lectione carpatur. Illic enim potest esse lætissimum, unde docetur et natum: quando omnia in origine sua plenissime vivunt, quæ necdum a naturalibus sinibus [ed., finibus] auferuntur. Proinde veniæ magna pars est, si scribimus non vacantes, si legimur non legentes. Sed jam removeamur ab excusationis voto, ne magis offendant nimis affectata defensio.

EPISTOLA PRIMA.

SENATUI URBS ROMÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Pluribus laudat Amalasantham, et parentes, et filium ejus Athalaricum. Tum rogat senatores ut principibus gratias pro collata ipsi præfectura prætoriana referant.

Commendatis mihi, patres conscripti, pro vectum meum, si vobis intelligo fuisse votivum. Credo enim evenisse prosperrime quod tot felices constat optasse. Desideria quippe vestra honorum omnium probantur auspicia, quando nemo potest talium favore suscipi, nisi quem Divinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, ut exigatis obsequium. Natura rerum est amare collegam. Laudes quinimo vestras extollitis, si honorem qui sonatori datus est erigatis. Sollicitudo patrum ad publicas me utilitates instanter impellat, ut vestro magis imputetur præconio, cum tali meruero placere patrono. Secunda mihi est cura, vobis me commendare post principes, quia illud vos amare confidimus quod et rerum dominos jubere sentimus. Primum, ut hoc putemus utile, quod honestum; ut nostros actus quasi pedisequa semper justitia comitetur; et quod a continenti principe non emimus, nulli turpiter venditemus. Audistis, principes viri, quæ rerum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui dignitatis culmina laudatur ingressus. Hæc non audemus falsa dicere, sed confitemur esse potiora. Nam talia iudicia non invenerunt merita, sed fecerunt. Neque enim nos inde jactamus, qui intelligimus dominos nostros humilia voluisse sustollere, ne videantur immeritis tam ingentia præstitisse. Rapiunt nos prædicandi temporis bona; et velut longa ariditate sitientes, ad haustum dulcissimi saporis invitant. O sæculi beata fortuna! sub principe feriato matris regnat affectio; per quam totum sic peragitur, ut generalis nos tegere charitas sentiat. Huic gloriosum præstat obsequium cui omnia serviunt; et mirabili temperamento concordiæ, antequam possit populos regere, suis jam cœpit moribus imperare. Hoc est profecto

^a Cicero servum manumisit, quod dilata in erastium comitia renuntiasset: adeo paratus meditates-

que tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarch. Forn.

difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis sensibus principatum. Rarum omnino bonum est, dominum triumphare de moribus, et hoc consequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modestia pervenire. Gaudeamus, patres conscripti, et supernæ majestati gratias supplici devotione referamus, quando nulla erit accessu temporis difficilis clementia nostro principi, qui in annis puerilibus didicit servire pietati. Sed hoc miraculum utriusque moribus demus; nam tantus est genius maternus, cui etiam jure princeps servire debuisset extraneus. Hanc enim dignissime omnia regna veverantur, quam videre reverentia est; loquentem audire, miraculum. Qua enim lingua non probatur esse doctissima? Atticæ facundia claritate diserta est, Romani eloquii pompa resplendet, nativi sermonis ubertate gloriatur; excellit cunctos in propriis, cum sit æqualiter ubique mirabilis. Nam si vernaculam linguam bene nosse prudentis est, quid de tali sapientia poterit aestimari, quæ tot genera eloquii inoffensa exercitatione custodit? Hinc venit diversis nationibus necessarium magnamque præsidium, quod apud aures prudentissimæ dominæ nullus eget interprete. Non enim aut legatus moram, aut interpellans aliquam sustinet de mediatoris tarditate jacturam, quando uterque et genuinis verbis auditur, et patriotica responsione componitur. Jungitur his rebus quasi diadema eximium, impreliabilis notitia literarum; per quam dum veterum prudentia discitur, regalis dignitas semper augetur. Sed cum tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico sic tacita est, ut credatur otiosa. Paucis litigia nodosa dissolvit, bella ferventia sub quiete disponit silentiose geritur publicum bonum. Non audis prædici quod palam videtur assumi, et temperamento mirabili dissimulando peragit quod accelerandum esse cognoscit. Quid tale antiquitas honora promeruit? Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum prosapia gloriosam, purpurato filio studuisse percepimus; cujus dum remisse administrat imperium, indecenter cognoscitur imminutum. Narum denique sibi amissione Illyrici comparavit, factaque est conjunctio regnantis divisio dolenda provinciis. Militem quoque nimia quiete dissolvit. Pertulit a matre protectus quod vix pati potuit destitutus. Sub hac autem domina, quæ tot reges habuit quot parentes (juvante Deo), noster exercitus terret externos; qui provida dispositione libratus, nec assiduis bellis atteritur, nec iterum longa pace mollitur. In ipsis quoque primordiis (quando semper novitas incerta tentatur) contra Orientis principis votum, Romanum fecit esse Danubium. Notum est quæ pertulerint invasores; quæ ideo præternittenda dijudico, ne genius socialis principis verecundiam sustineat perditoris. Quid enim de vestris partibus [Ac., nostris patribus] senserit, hinc datur intelligi, quando pacem contulit læsus quam aliis concedere noluit exoratus. Additur quod tantis nos legationibus tam raro requisitus ornavit, et singularis illa potentia, ut Italicos dominos erigeret, reverentiam Eoi culminis inclinavit. Franci

A etiam, tot barbarorum victoriis præpotentes, quam ingenti expeditione turbati sunt? Lacesciti metuerunt cum nostris inire certamen, qui præcipitatis saltibus prælia semper gentibus intulerunt. Sed quamvis superba natio declinaverit conflictum, vitare tamen proprii regis nequivit interitum. Nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatu in triumphum 174 principum nostrorum languoris potius pugna superatus occubuit: ordinatione, credo, divina, ne nos aut affinium bella polluerent, aut iuste [Ac., juxta] productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Macte procinctus Gothorum omni felicitate jucundior, qui hostem regalem capite cædis, et nobis nec unius ultimi facta subducis. Burgundio quinetiam ut sua reciperet, devotus effectus est, reddens se totum, dum accepisset exiguum. Elegit quippe integer obedire, quam imminutus [Ac., imminutus] obsistere: tutius tunc defendit regnum, quando arma deposuit. Recuperavit enim prece quod amisit in acie. Beatam te, domina, laude multiplici, cui divino beneficio necessitas tollitur cuncta certaminis, quando adversos reipublice aut cœlesti felicitate vincis, aut tuis imperiis spontanea largitate conjungis. Exsultate, Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum, quod omnes loquantur. Ecce (præstante Deo) felix domina quod habet eximium uterque sexus implevit; nam et gloriosum regem nobis edidit, et latissimum imperium animi fortitudine vindicavit. Hæc quantum ad arma pertinent, utcumque referuntur. Nam si pietatis ejus velimus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ centumque ora sufficere: cui par est quidem æquitas et voluntas, sed major benignitas paucæ potestas. Dicamus igitur parva de magnis, pauca de plurimis. Scitis quanta bona nostro ordini cœlesti benignitate largita est: nihil est dubium, ubi est testis senatus. Afflictos statu meliorem restituit, illesos sublimavit honoribus, et sigillatim bona tribuit, quos sub universali munimine custodivit. Ea quæ asserimus jam creverunt. Respicite namque patricium Liberium præfectum etiam Galliarum, exercitualement virum, communionem gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum; ut nec præfecturam, quam bene gessit, amitteret, et eximium virum honor geminatus ornaret; confessus meritum, cui solus non sufficit ad præmium. Accepit enim et præsentaneam dignitatem; ne, de republica benemeritus, diu absens putaretur ingratus. O admiranda Benevolentia dominorum! quæ in tantum extulit prædictum virum, ut donatis fascibus et patrimonium judicaret addendum; quod sic ab universis gratanter acceptum est, ut in munere ejus cuncti se potius crederent esse ditatos, quando quidquid digno creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur. Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit et philosophos valde prædicatos? Procedit enim ex ore dominæ beneficium sermo, et manens sub securitate promissio. Non sunt nobis, patres conscripti, minus probata quæ loquimur: verus testis est, qui laudat expertus. Co-

agnovistis enim quæ contra me vota conflixerunt, non aurum, non magnæ valere preces: tentata sunt universa, ut probaretur sapientissimæ dominæ gloriosa constantia. Ordo flagitat dictionis augustarum veterum pompam moderna comparatione discutere. Sed quemadmodum illi sufficere poterunt exempla feminea, cui virorum laus cedit universa? Hanc si parentum cohors illa regalis aspiceret, tanquam in speculum purissimum sua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Ostrogotha patientia, Athala mansuetudine, Munitarius æquitate, Unimundus forma, Thorismuth, castitate, Unalamer fide, Theudimer pietate, patientia (ut jam vidistis) inclitus pater. Cognoscerent hic profecto universi sigillatim propria, sed feliciter faterentur esse superata, quando unius præconium cum turba se jure non potest æquare virtutum. Æstimate quale eis esset de tali hærede gaudium, quæ merita potuit transire cunctorum. Queratis forsitan sequestratim principis bona: abunde prædicat sobolem, qui ejus laudat auctorem. * Deinde retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum: Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia. Subvenite, patres conscripti, et agendo pro me communibus dominis gratias debitum meum vestra satisfactione persolvite. Nam sicut unus satiari non valet omnium vota, ita multi unus possunt complere disposita.

EPISTOLA II.

JOANNI PAPE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Petit ut orationibus ejus, admonitionibus, correptionibus etiam adjuvetur.

Supplicandum vobis est, beatissime pater, ut lætiam quam per vos (Deo largiente) percepimus, custodiri nobis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet prosperitatem nostram vestris meritis applicandam, quando honorem adipiscimur, qui a Domino diligi non meremur, et permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus? Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia fœda discessit, et per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod gravabat. Et ideo salutans officiositate qua dignum est, precor at vivacius oretis pro salute regnantium; quatenus eorum vitam cœlestis Princeps faciat esse longævam, Romanæ reipublicæ hostes illuminat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, necessariam nobis copiam de abundantia suæ horreis largiatur: mihique filio vestro intelligentiæ sensus aperiat: ut quæ vere sunt

utilia sequar, quæ vitanda refugiam. Vigor ille rationalis animæ nobis consilium præstet; facies veritatis albescat, ne mentem nostram innobilet caligo corporea; sequamur quod iustus est, ne foris a nobis simus: instruat quod de vera sapientia sapit, illuminet quod cœlesti claritate resplendet. Talem denique iudicem excipiat publicus actus, qualem filium catholica mittit [*Gr. et Cæj., nutrit*] Ecclesia. In suis nos etiam muneribus virtus sancta custodiat: quia graviores insidias antiqui adversarii tunc subimus, quando ejus dona suscipimus. Nolite in me tantum rejicere civitatis illius curam, quæ potius vestra laude secuta est. Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis, vos patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. Quapropter nos decet custodire aliqua, sed vos omnia. Passitis quidem spiritualiter commissum vobis gregem: tamen nec ista potestis negligere, quæ corporis videntur substantiam 175 continere. Nam sicut homo constat ex dualitate, ita boni patris est utraque refovere. Primum penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus sanctis amovete. Si quid tamen (quod absit) acciderit, tunc bene necessitas excluditur, quando contra eam sub ubertate [*Gr. et Cor., veritate; Jur. putat legendum libertate*] tractatur. Monete me quæ sunt gerenda sollicite. Bene agere vel correptus exopto, quia difficiliter errat ovis quæ voces desiderat audire pastoris; nec facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem iurex palatinus, sed vester non desinam esse discipulus. Nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus. Sed cum me a vobis desiderem et moneri consiliis, et orationibus adjuvari, jam vobis est applicandum, si quid in me fuerit aliter quam optabatur inventum. Sedes illa toto orbe mirabilis ^b propriis legat affectione cultores; quæ licet generalis mundo sit præstita, vobis etiam cognoscitur et localiter attributa. Tenemus aliquid sanctorum apostolorum proprium, si peccatis dividendibus non reddatur alienum, quando confessiones illas ^c, quas videre universitas appetit, Roma felicior in suis sinibus [*ed., sinibus*] habere promeruit. Nil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desistat antistitis. Arduum est quidem multorum desideriis satisfacere, sed novit Divinitas magna præstare. Ipsa retundat invidios, ipsa nobis faciat cives cœlesti aspiratione gratissimos; et supplicationibus vestris tempora tribuat, quibus superna gratia prædicetur indulta.

* Deinde retinetis facundissimi Symmachi, etc. Hæc verba non exstant in libris Quinti Symmachi hodie editis. Jur.

^b Romam intelligit, quam legum domicilium, gymnasium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, et patriam libertatis Sidonius appellat. Hieronymus etiam in quadam epistola miratur Gaditanum quemdam Titi Livii solo nomine et gloria potius commotum fuisse, quam Romanæ urbis splendore, cum Romam pergeret. Nunc vero nominis sui decoo-

trix jacet, nihilque aliud est quam suæ venustatis pristinae spurcum cadaver. Bross.

^c Confessiones illas (Petri et Pauli). Confessionis nomine vocabant partem ecclesiæ ubi condita reliquæ corporum sanctorum sub altari, non autem ipsam integram ecclesiam, ut notat Baronius Comment. in Martyrol. Rom., sub die 6 Julii. Sic accipit claves confessionis sancti Petri Aimoinus, Histor. Franc. lib. iv, cap. 84. Adde locum Ennodii, apud Baron., tom. VI, pag. 601. JURAT.

EPISTOLA III.

DIVERSIS [ed., UNIVERSIS] EPISCOPIS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Commendat se illorum precibus; et petit ut jejunium pro salute principum et pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur ut vitia cuncta a populo procul amandent.

Corporalium patrum naturalis mos est, de filiorum profectione gaudere, dum eorum institutionibus applicatur quidquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem spiritales parentes, qui auctorem rerum illuminata mente conspicitis, pro me sanctæ Trinitati sedulo supplicate, ut splendere late faciat in medio positum candelabrum; quatenus nec mihi interior desit visus, et de me aliis pandatur aspectus. Nunquid proderit iudicem aliis esse perspicuum, si sibi potius reddatur obscurus? Dignitatem conscientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus est. Faciat inoffensum iudicem, ne damnet errantem. Sit nobis prosperrime præsens, ut infausta vitia reddantur absentia. Amorem suum tribuat, ut peccandi ambitum miseratus excludat. Quapropter, animæ veri parentes, affectuosa et probabili petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino supplicetis, qui vitam principum nostrorum florenti regno protendat, hostes reipublicæ defensor imminuat, donet quieta tempora, et ad laudem sui nominis copiosa; faciatque rerum omnium tranquillitatem, et [alii, ut] me vobis reddere dignetur amabilem. Sed quo facilius vestra quoque exaudiatur oratio, estote circa eos quos destinamus attoniti [Ac., attenti]. Quod nescimus, nobis non debet imputari. Actus eorum testimonia vestra prosequantur; ut aut laudatus gratiam, aut accusatus apud vos invenire possit offensam. Neque enim vobis imputare poterunt, si delinquunt, quando non jubentur male dare, ut perperam cogantur accipere. Orphanis viduisque contra sævos impetus Deo placita [ed., debent placita, etc.] præstate solatia: ita tamen, ne (quod accidit a per nimiam pietatem) dum miseris subvenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam si aliquid offendit forte districtum, talia date cunctis monita, ut jura possitis reddere feriata. Excludite, sanctissimi, inter immundos spiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, avaritiam depellite, furta removete, depopulatricem humani generis luxuriam a vestro populo segregate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, si ejus D persuasiones de humanis cordibus auferatis. Episcopus doceat, ne iudex possit invenire quod puniat. Administratio vobis innocentia data est. Nam si prædicatio vestra non desinat, necesse est ut pœnalis actio conquiescat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo, quatenus actus nostri sanctorum orationibus adjuventur, qui minus in humana potestate præsumimus. Familiariter etiam mihi suadete quod justum est. Non sum callidus abjurator

^a Per nimiam pietatem. Hoc sensu vetustus auctor, sed incertus, homil. 14 in Matth. cap. vi (qui falso vulgo tribuitur sancto Chrysostomo): Misericordia tunc vera est misericordia, si sic facta fuerit, ut justitia per eam non contemnatur; si autem con-

A [ed., adjurator; Ms., arbitrator]; quod generaliter debeo, incoactus exsolvo. Rependo etiam sanctitati vestræ honorificæ salutationis officium, textumque epistolæ affectuoso sine concludo, ut in mente vestra dulciora remaneant, quia bene sibi animus posteriora commendat.

EPISTOLA IV.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIS, AGENTI VICES SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Admonet ut officium sibi commissum fideliter exsequatur.

Secure vobis, Deo juvante, opinionem nostram credimus, cujus conscientiam per causarum varios usus longa ætate probavimus. Nam si in advocationis studio justitiæ claritate fulsistis; **176** quid nunc, proveci ad consilia nostra, facietis? Crescit enim in illo meritum, cui majus datur officium, quando jam habendus est in iudicum partem, qui meruit aulicis potestatibus assidere. Ornentur ergo subsellia, cujus ore fora tonuerunt. Absens adhære nostro lateri, plenio em laudem inde sumpturus, quia integrum tibi reputabitur quod bene ordinaveris solus. Hanc coram positus mecum curam participaveris et gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere quidquid inde (præstante Deo) laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi observare censemus quod nostris jussionibus obsecundat; præceptis etiam tuis pro publicis utilitatibus justissime designatis præcipimus obediri, quatenus et tibi sit pro publica utilitate mittendi fiducia, et nullus te contemnendi sumat audaciam. Si quos etiam fidejussoribus committere necessarium æstimaveris, confidenter assume, quia illud magis relevare potest animum nostrum, si aliquid per vos cognoscamus impletum. Præsentem enim sola verba præstares, nunc autem facta potius debentur absenti. Consilium quippe tantæ sedis ingens est proculdubio fama meritorum. Sed considera quid exigatur cui tale nomen imponitur. Labor vester procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitandus est, ubi alter offendit. Sed hoc vos monere mea potius curiositas quam vestri disidentia facit. Nam omnia vos illa agere credimus, quæ (juvante Deo) famæ nostræ et reipublicæ utilia esse judicamus.

EPISTOLA V.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIS, VICES AGENTI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Hortatur ut populo Romano penuria laboranti quamprimum succurrat.

Gaudere vos quidem in eis credo quæ charitatem vestram optasse dijudico; nam ipsius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitie fructum, quæ venustate felicior est, in suavissimi saporis emanasse dulcedinem, si prius Romanæ civitatis copiam per

tempta justitia misericordia observetur, ipsa misericordia non est misericordia, sed fatuitas. JCRET.

^b Advocatorum actiones cum finiuntur, tunc incipiunt dignitates, ait Sidon. Apoll., lib. 1, epist. 11. JCRET.

eos quorum interest, tanquam munus eximium, nostris hospitibus offeratis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut populus ille, antiquis delectationibus assuetus, beatissimis regnantium temporibus, explosis necessitatibus, perfruatur. Procul enim sit ut aliquo illius civitatis esuriante satiemur. Illorum (quod absit) intelligentia, nostra penuria est. Quid plura? læti esse non possumus, nisi et illos gaudentes communiter audiamus. Atque ideo tanta vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horri, sed deliciis videatur esse propositus. Ponderatio justa servetur. Vincant copiam mentium desideria. Non putatur :bundare quod quaeritur. Fugite scelerata lucra, vitate nefanda compendia. Quidquid ibi male praesumitur, in mei animi læsione grassatur. Nemo putet veniale, quod in ista tentaverit parte praesumere. In nobis facilius consentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur immiui : non ut favorem, plausumque popularem, sed ut (juvante Domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Cives siquidem omnes fovendi sunt, sed Romani aliquid plus merentur. Urbs ornata tot eximiis senatoribus, beata tam nobilibus populis, laudes debet nostrorum principum personare, quas homo nationis externae se miretur audisse. Nam juste se illic extollit lætitia popularis, quæ dominos cognoscitur habere victores. Quapropter impendendum est quidquid fides, quidquid magna potest exhibere cautela, quia illud vere nostrum est comipodum, quod illorum mihi procurat affectum. Lætentur praesentibus gaudiis, qui erant de nostra actione suspensi : illorum me desideria, illorum me vota javerunt. Et hoc mihi apud rerum dominos profuit, quod ab eis universaliter audiebatur optari. Agite nunc ut amor iste, juvante Domino, perseveret, quia eos amplius in reliquum credo facere, quod se in me feliciter sentiunt inchoasse. Abundantiam nunc petamus communibus votis : supernæ misericordiæ humiles supplicemus, ut primum nobis salutem dominorum clementia divina concedat. Cæterum proventum quem praestiterit non negligentia diminuit, non venalitas ulla subducit. Fidem meam promitto, sed cum ipsis Divinitatis dona sustineo; cautelam offero, turpia fraudulentissimæ nundinationis excludo. Ipsi autem in Domino de promerita ubertate gloriantur.

EPISTOLA VI.

JOANNI CANCELLARIO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Joannes a Cassiodoro creatur cancellarius, et quid in hac dignitate agendum admonetur.

Quamvis statutis gradibus omnis militia peragatur,

* Lib. 1, cap. 2. Nazarii in panegyrico, pag. 206. Sanctus Ambros. lib. 11 de Virginibus : Bona domus in ipso vestibulo debet agnoscere. Sic Apuleius. Et Hieronym., epist. ad Marcellin. et Anap ych. : Quos cum legeris, et vestibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipsa sit futura domus. JUNET.

^b Clementes, Vet., dementes. Proclivis fuit error, ex affinitate *cl* cum *d*, ut alias eodem mendi genere laborat Gellius, lib. v, cap. 14, in nomine servi An-

A et tempora sibi custodiant, qui iudicium iussionibus obsecundant, tuus honor cognoscitur solemnique ordine non teneri, qui suis primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obsequia, qui te præire noscuntur; et reflexa conditione iustitiæ, illis reverendus aspicieris, quos subsequi posse monstraris. Hanc inæquabilem æquitatem, speciale decretum, singulare beneficium sub aspectu iudicis agis; nec potest rationabiliter culpari, quod impugnante ordine videatur assumi. Nullus tibi de temporis qualitate præscribit. Transgressio matriculæ actio tua est; et solus confidenter negligis quod aliis servare contendis [*ms.*, contemnis]. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur, dum crederis omnes industria fideque superare, quem nos constat elegisse. Nemo enim B sequentem probat, nisi quem sibi laudanda virtus associat, quando vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præjudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam, a duodecima indictione (*Annus Christi* 534) cancellorum tibi decus attribuit, ut consistorii nostri secreta fidei integritate 177 custodias. Per te præsentandus accedat; per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat; iussa nostra sine studio venalitatæ expeditas; omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam. Actus enim tui iudicis opinio est; et sicut penetrale domus ^a de foribus potest congruenter intelligi, sic mens præsulis de te probatur agnoscere, non injuria, quia talem unusquisque ad responsa sua videntur eligere, qualem C se cunctos decreverit æstimare [*Gr.*, *Niv.* et *Ga.*, custos, etc., æstimari]. Vestes ipsæ, quæ nostris corporibus applicantur, nonne nos deformare possunt, si aliquo inquinamento sordescant? Quanta vero gratia nos decorare videntur, cum laudabili puritate nituerint? Sic miles ad secreta iudicis proximus, præsulis sui famam [*ms.* et *Ac.*, formam] aut ornat, aut maculat. In nobis siquidem peccant, qui alios maculant; et dum spoliū observantis [*ed.*, obsocerantis] ambitur, fama præsentis exiit. Considera, si negligere debemus unde nos culpari posse cognoscamus. Ultra clementes ^b [*Gr.*, *Cuj.* et *Form.*, dementes] est, qui ulcisci non appetit quem grassatum in suo dedecore comprehendit. Respice quo nomine nuncuperis. Latere non potest quod D inter cancellos ^a egeris. Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestras januas; et quamvis studiose claudas, necesse est ut te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendaris obtutibus; si intus ingrediaris, observantium non potes declinare conspectus. Vide quo te antiquitas voluerit collocari; undique conspiceris, qui in illa claritate versaris.

drodi a leone agniti, qui vere *Androclus* apud *Ælium*. Et *Nemesianus*, divos lene jacentes, pro *clivos*. Describit enim *Capitolii* ascensum, in quo et *clivos* fuisse constat, vel ex *Alpheno*, l. 52, *Si ex plagis*, § *In clivo* ad l. *Aquiliam*. Simile peccatum apud Græcos in *χαλιδία*, pro *χαλιδία*, et *χαλιδίω*, pro *χαλιδία*, *Hartungus* deprehendit. FOAN.

^a Glossæ antiquæ, caula : cancelli ante iudicem extra caula, foris versus atria. JUNET.

Proinde ad nostra monita aures animumque con-
verte, fuge menti omnia quæ jubemus : non te,
tanquam vacuum fistulam *, dicta perexeat, quæ
tandiu plena conspicitur, quandiu in eam undæ
influere posse noscuntur. Esto potius conceptaculum,
quod auditâ custodias, quod suscepta non fundas :
quia nihil proderit, si auribus tuis transitura pla-
ceant, et in cordis sinibus se omnia non deligant.

EPISTOLA VII.

UNIVERSIS JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFE-
CTUS PRÆTORIO.

*Præcipit admoneantur tributarii ut trina illatione et
temporibus constitutis vectigalia solita persolvant.*

Justissime quæritur quod annua devotione præ-
statur, quando sub quodam gaudio constat inferri,
quod solvitur lege naturali. Stipendium namque est,
quod subjectum facit munificum dici; et offerentis
nomen accipit, qui se, quod penditur, debere cog-
noscit. Quam lautum [*ed.*, cautum] est intrepidum
foro assistere, publicum non timere, et inter devotos
laudabilem collocari, qui pudorem non sinitur habere
compulsi? Inhonorum est enim omne quod cogitur
[*ed.*, agitur]; nec offerentis habet gratiam, qui dam-
nis suis perducitur ad tributa: contra, quam libero
dignum est compulsoribus nihil debere? Ille solus
delectabilis ager est domino, in quo supervenire non
timetur exactor. Merito ergo testimonium solutio-
nis securitas dicitur ^b, de qua non solum animus, sed
substantia communitur. Et ideo, quod feliciter dictum
sit, indictione duodecima (*Anno Christi 534*), per
diocesim dicationis tuæ soleinni moderamine custo-
dito, possessorem te officiumque tuum præcipimus
admonere, ut trina illatione devotus, constitutis
temporibus ^c suam compleat functionem; ita ut cesset
venalis illa dilatio ^d, quæ non ad tributiorum com-
pendia, sed fraudis ambitu cognoscitur exquisita.
Nam qui se hujusmodi onera sublevare dicunt, aliud
majus pondus abominabilis nundinationis imponunt.
Absit a nostris temporibus detestabilis et fugienda
versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico de-
betur, exsolvat; nam sua damna potius agunt, qui
sub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter
sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggra-
vari, ita constitutis temporibus præfinitas illationes
præcipimus, Deo juvante, compleri, quatenus et
possessorum devotio gratissima dominis innotescat,
et tarditatis involuta confusio nostris rationibus [*ed.*,
orationibus] auferatur. Unde singulis quibusque
temporibus soleinni more factos breves ad scrip-
tura nostra transmittite, sicut te et prisca legum et nos-
træ fussionis præsens commonere videtur auctoritas: ne
si aliquid horum æstimaveris negligendum, tu tibi

absolute facias esse periculum. Verumtamen, ut ju-
stissimarum præceptionum diligentior procuretur af-
fectus, illum atque illum, præcedentibus meritis com-
probatos, tibi officioque tuo imminere, ut nihil possit
nocere negligentia, ubi adhibetur sollicitudo gemi-
nata. Unde continenter agite, si proventum vestrum
magis desideratis extendere. Impia lucra sint a vobis
omnimodis aliena: vos possessorem devotum red-
ditis, si fraudulentis non gravetur incommodis. De
æquitate potius quam de rapacitate proficitur. Sem-
per metuit injusta præsumptio. Quid enim acquiri
putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua
parte possit homo proficere, si innocentiam proba-
tus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ
videntur ad bonam conscientiam pertinere. Habe-
bunt nos bene agentes, in quo possumus, auditores.
Remuneratorem enim illi esse promitto, quem se
aliqua honestate tractasse cognovero. Agite ergo,
laudes ad me potius vestri perveniant quam querelæ.
Majus commodum non quærat, quam si nihil ven-
ditis. Illa tantum sequenda sunt lucra, quæ potest
possessor lætus offerre, et miles solemniter securus
accipere. Non censor, sed laudator vester esse desi-
dero. Cavete ergo, ne reddatur infestus, qui vobis
cupit esse beneficus. Nam gravius semper irascitur,
qui contra propositum commovetur.

178 VIII.

EDICTUM PER PROVINCIAS SENATOR PRÆFECTUS PRÆ-
TORIO.

*Multa et præclara præbet monita, et promittit se ju-
dicem integerrimum futurum.*

Priscorum mos fuit nova jura decernere ^e, ut suc-
cedenti populo aliquid quod omissum videbatur ad-
jungerent: nunc autem sufficiens laus conscientiæ
est, veterum decreta servare. Erat ante genus homi-
num sub hac novitate sollicitum, dum regulam vitæ
sue in aliena cognoscerent voluntate pendere: modo
vero unusquisque novit fixam, quod ab antiquis ple-
nissime non dubitat constitutum. Sufficiunt ergo ve-
bis jura, si non desit voluntas eximia. Quid ^f præ-
conum voces, quid periculosas sententias præsulum
erectis auribus sustinetis? Propriæ vitæ imponit me-
dum, qui sibi se judicem intelligit constitutum. Stu-
dete cuncti actibus bonis, et formidanda nescitis.
Nolite inardescere ad præsumptiones illicitas; amate
vivere quieti; transigite semper innoxii. Quid litibus
honestâ confunditis? Cur facitis quæ mox timere
possitis? Si quæritis lucra, vitate potius damnosa li-
tigia. Si quod tamen emerit civile certamen, legi-
bus patriis estote contenti. Nullus ad seditiosa con-
surgat, nullus ad violenta confugiat. Furoris genus
est, in sæculo pacato turbulento studere proposito.

bantur, nempe quarto quoque mense, *C. De apoch.*,
lib. x, tit. 22. FORNER.

^d Venales moras, infra, hoc lib., epist. 35; et l.
35. *Si bene*, D. *De usuris*. FORN.

^e Sic Ulpianus ait proconsulem edictum ejus ali-
quam sui commendationem continens mittere del. arc,
etc., l. 4, de offic. procons. FORN.

^f Supra, lib. vi, form. 3, l. ult., *C. De feriis*.
FORNER.

* Simile illud Comici :

Plenus rimarum sum : hæc atque illæ perfuso.
FORN.

^b Aposta securitas dicitur. Petronius in Satyrico :
Redde mihi apodixim defunctoriam, id est remissionem
senilis ætatis. Sidonius contra tributa securita-
tibus, etc. BRASS.

^c Omnes illationes fisco tribus pensionibus etc.

Sed quia vobis de judicious, etsi non verus, tamen oritur rationabilis metus (dum inexperta potestas trahit potius ad timorem), quantum ad meum propositum pertinet, juvante Deo, rerumque dominis regnantibus, omnia vobis justa, omnia moderata promittite. Primum, quod maxime iudicem deonestat, nundinatio a me scæda nescitur. Non enim verba mea, more vestium, suspensa venduntur. Sperari a vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non malitiosa venalitas, ubi tamen erit quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicium quod ematur, nec ad taxationem trahimus quæ necessaria non habentur. Estote tantum ad consueta solliciti, de novitate securi, quia illud solum nobis iudicavimus esse commodum, si vos, juvante Domino, servemus illesos. Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet; non exactor adjectitiis gravabit incommodis; non solum nostras, sed et officii innoxias custodivimus manus. Alioqui inutile bonum est iudicem non accipere, et nullis accipiendi licentiam præbuisse. Neque enim sic a nobis egrediuntur, ut ea quæ passi fuerint aliis merito scisse videantur. Imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quæ hactenus omnium detrimento crescebant. Ostendimus in nobis, Deo juvante, continentiam, ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo, dum iniquum sit bona præcipere, et talia non fecisse. Ordinatio igitur nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata. Scimus quæ pro nobis vota fuderitis, qua fuistis anxietate suspensi. Deforme nobis est talia facere, ut minus possitis in vestra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures nostræ ad suscipienda desideria supplicantium: auctor causæ suis nos oculis sub libertate visurus est; non redempta, sed propria lingua loquetur. Vobis enim nec servitus imperabit, nec a nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoriam denique nostram nullus turpis actus intravit, nemo a nobis quam venerat minus locupletior rediit. Nescivit domesticum penetrare a subsellis discrepare. Iudicem me observans inveniet, quocumque respexerit. Verecundiæ memores, juvante Deo, sic agere nos optamus, quemadmodum a rerum dominis mandata suscepimus. Vos ad omnia iuste estote devoti, ut me provinciarum patrem faciatis esse quam iudicem: quia iterum gravius irascitur, qui minime de probitatum actione pensatur. Nam si præbueritis læsionibus obsequium, quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? Solemnia commoda sedis vestræ laborantibus militibus non negentur, quia ipse præbet viam excedendi, qui non patitur iusta persolvi. Præceptis etiam nostris obedientiam æquabili modera-

lione præstate. Compellat rationabiliter proprius animus, ne vos urgeat terror armatus. Odium sibi excitat, qui iustis resultat imperiis. Quem jam cogero, non amabo. Sic enim cuncta quæ agenda sunt volumus explicari, ut vos nullo compulsore faciamus imminui. Servari vobis cupimus concessa pridem dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire, et regnantibus bona peteret, qui vestra desideria nisi [ed., visi] sunt præstitisse. Vivite nunc adepta securitate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsonibus obligare. Nam qui dubitat sub Dei confidentia iusta promittere, vult habere liberum quod non est pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis; ut quibus non sum facie notus, siam morum qualitate recognitus. In hac me potius parte conspiciate, qua latent præsentis. Non est vobis damnum absentia: melius est iudicem mente nosse quam corpore.

179 EPISTOLA IX.

JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Hortatur ut diligant justitiam, eamque a subditis suis observari curent.

Sciens ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant immuniti (dum mens humana facile suspicatur de quolibet illa quæ pertulit), propositi nostri votum edictali tenore promissimus, ne, juvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Non enim est parvum tormentum, adversum aliquid formidare venturum, dum semper gravius æstimatur emergere, quod timetur. Absit a nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cum intraverit pectus apta [ed., acta] suspicio. Quapropter dictio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim ab his iussa cognosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa dominos felices; ut, sicut nos nullum contraria volumus cogitatione suspendere, ita se et illi devotos debeant pie regnantibus exhibere. Sponsones autem nostras [ed., vestras] vos veras efficitis, si provinciis æquabiliter præsidetis. Diligite justitiam, quæ vos et amabiles faciat, et gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quam magnum est in tantorum conspectu facere quod omnium possint ora prædicare? Iudicium quasi iudicium cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet quod alter accuset. Quid timeat reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis

* Imperator Constantinus: Non sit venale iudicis verbum, non ingressus redempti, non iufame licitationibus secretarium, l. 1, de offic. rect. provin., C. Theod. Quidam, verbum, pro, velum; nihil temere mutem; arg. l. 5, C. De naufrag.; l. 6, Cod. Theod., eod. tit. Vide infra, hoc lib. xi, epist. 52, officii innoxias manus τῶν ταξιωτῶν, manus puræ. Seneca,

lib. vii Controv., novel. 8, καθαρὰ χεῖρες. FORN.

^b Quam, sine comparationis particula, ut magis, vel quilibet simile suppleatur. Sup., lib. viii, epist. 2, et lib. ix, epist. 25. FORN.

^c Solemnia commoda, id est salaria; l. Commodis, de re jud.; Vitruvius, in præfatione lib. 1; et infra, hoc lib., epist. 33. FORN.

illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dicit enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiscum, ut boni mores provincialibus dentur, sed nuditas auferatur. De remediis potius quam de lesione tractetur. Grave malum est, quidquam ad largiendam juris beneficia fieri, et mixtum lesionibus inveniri. Sic agite, ut cum iustitia probata quaeritur, annus vester brevis esse videatur*. Honores potius vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si provincialium vobis vota societis. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privato arbitrio ingenium iudicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostrae geritis dignitatis, si vos conscientiae puritate tractetis. Obviate malis, foveate nihilominus innocentes. Si quis tamen est qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur, nec possitis exercere quod iustum est, aut petitorum profinus cum vestra relatione transmittite, aut, si viribus [ed. Ac., iuribus] deseritur veniendi, negotium destinata relatione declaretur, quando et evectioes publicas accepistis, et nobis gratum sit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusationis causa submota est, quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere, aut certe nobis quae sunt necessaria nuntiare.

EPISTOLA X.

BEATO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO, SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Significat regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam, et jubet ut ei necessaria quaeque suppeditet.

Cum rerum domini clementia de famulis sui Davi [alii, David] salute cogitaret (cujus votum est de cunctorum sospitate letari), remedia Lactarii montis eum jussit expetere, ut cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui crebra tussi retonans anhelos pectore membra tenuavit: dum ministeria naturae, nimia concussione debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis contributas, dum apte non transigit, reddit inutiles. Nec interest talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In dies singulos substantia viva deficit; et, velut rimosum dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferocissimae passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt: ubi aeris salubritas

* Vide Apuleium, lib. II Florid., ubi proconsulem Africae alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuo liceret frui! Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus et festinantibus mensibus? O celeres hominum dies! O praesidium optimorum citata pericula! JUREX.

^b Hoc supra, in formula defensoris et curatoris reipubl., lib. VI, form. 18; et lib. VII, form. 11 et 12. Pretia justa rebus venalibus statuuntur, novell. 122, edict. 6, Justiniani; supra, lib. IX, epist. 5, c. 4, extra de empt. et vend.; Cedrenus in Theophilo imperatore; Athenæus, lib. VI Dipsosoplist., c. 2, de piscium venditorib.; Moschopolus et Suidas, in

A cum pinguis arvi fecunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, ut quibus medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille praestare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturae. Replet membra vacuata, vires effetas instaurat; et fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque argumenta in tam abundanti pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non praestet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur, et instar ejus cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cum exprimitur in vasibus. Qua de re annonas deputatas subventionemque necessariam præbete veniunt; ut in supradicto loco salubriter pastus, eodem alimento reparatur ejus juvenus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. Voluptuose bibite quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, inde curari, unde libens animo æger possit exulere.

XI.

EDICTUM DE PRETIIS CUSTODIENDIS RAVENNÆ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta edicti violatoribus pecuniaria corporeæve pœna.

C **180** Vénalitas^b victualium rerum temporis [Niv. et Ga., emptoris] debet subjacere rationi, ut neque in vilitate caritas, nec in caritate vilitas expetatur; sed aequalitate perpensa, et murmur eumentibus, et gravamen querulis negotiatoribus auferatur. Atque ideo trutinatis omnibus, et ad liquidum calculatione collecta, diversarum specierum pretia subter affiximus, ut omni ambiguitate submota, definitarum rerum debeat manere custodia. Si quis autem vendentium non servaverit quæ presentis edicti tenor eloquitur, per singulos excessus sex solidorum mulctam a se noverit exigendam, et fustuario posse subjacere supplicio^c; quatenus eum et damni metus terreat, et prædicta pœna vehementer affligat.

XII.

EDICTUM PRETIORUM PER FLAMINIAM.

D *Statuit ut ab hospitibus exigantur tantum pretia per militem suum, cives et episcopum loci definita. Quæ*

Ζεροφύλακες. FORN.

^c Hujus mentio in jure crebra, l. 7, Saccularii; fn., de extr. criminib., Novell. Majoriani; Papinian. respons., tit. 14, et tit. 21; l. 5 C. Theod., de episc. et cler.; Paulus, lib. V Sent., tit. 4, et tit. 21; et supra, lib. IX, epist. 2; lib. IV, epist. 10; lib. VIII, epist. ult.; l. 2, tit. ult., C. Qui ad eccles. conjug. Adrianus papa apud Gratianum: Qui in alterius famam, inquit, publice, scripturam aut verba contumeliosa conflixerit, flagelletur, can. 1, 5, q. 1. Renovat legem XII Tab., quæ famosi libelli auctorem fustuario pueri jubebat. Cornut. in Persii satyr. 1. *FORN.*

secus jecerit, in eum sex solidorum multam et sustuarium supplicium decernit.

Si otiosi populi urbium singularum sub pretiorum justitia continentur, quanto magis debet laborantibus subveniri, ne utilitas commeantium saucietur discrimine fortuitorum! Et ideo susceptio transeuntium requies debet esse curarum; ne quod ad levamen inventum esse constat, detestabile potius gravamen infligat. Recipiat hospes ad pretia definita; iniquitatem non patiat avaram, qui invitatur ad gratiam, quoniam turpis accusatio [*Ac.*, occupatio; *Niv. et Ga.*, aucupatio] est, terrere enormitate pretii, et susceptione blandiri. Prædoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrahere; utrosque enim constat aliena velle diripere, et considerationem justitiæ non habere. Nescitis quanta possitis acquirere moderati? Ultra ad commoda vestra veniunt, qui vos temperanter agere posse cognoscunt. Nullus ergo se æstimet, quod est familiare semper absentium, longinquitatis oblivione defendi, quando ad nos veniunt quotidie qui vestra mercimonia patiuntur. Cavete potius damna multorum, qui lucrorum aviditates appetitis. Sex enim solidorum dispendium se noverit sustinere, et laceratione corporis affligendum, si quis aliter vendendum esse crediderit, quam miles noster in rem directus pretia cum civibus atque episcopis locorum, habita deliberatione, censuerit. Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potius videantur itinera esse latronum.

EPISTOLA XIII.

JUSTINIANO IMPERATORI SENATUS URBS ROMÆ.

Rogat ut regi pacem concedat. Quod ut facilius assequatur, Romæ sanctorumque apostolorum Petri et Pauli preces suis adjungit.

Honestum nimis et necessarium videtur esse negotium, pro securitate Romanæ reipublicæ pio principi supplicare, quia convenit a vobis expeti quod nostræ possit proficere libertati. Nam inter cætera bona quæ vobis singulariter Divina tribuerunt, nihil gloriosius probatur accedere, quam quod vos cognoscitis ubique posse præstare. Rogamus ergo, clementissime imperator, et de gremio curiæ duplices tendimus manus, ut pacem vestram nostro regi firmissimam præbeat; nec nos patiamini abominabiles fieri, qui semper de vestra concordia videbamur accepti. Romanum siquidem nomen vos commendatis, si nostris dominis benigna conceditis. Gratia vestra nos erigit ac tuetur; et hoc mereri cognoscimus, quod de vestra mente sentitur. Quietem ergo Italiæ fœdera vestra componant; quia tunc amari possumus, si per vos dilectio votiva copuletur. Cui rei si nostræ preces adhuc non videntur posse sufficere, æstimate patriam nostram in hæc precatoria verba prorumpere: Si tibi aliquando grata fui, ama, piissime principum, defensores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant esse concordēs; ne incipiant talia in me facere, quæ a votis tuis cognoverint discrepare. Non mihi sis causa crudelis exitii, qui semper vitæ gaudia præstitisti. Ecce alumnos meos sub tua

A pace geminavi, ecce civibus ornata resplendi. Si me lædi pateris, ubi jam nomen tuæ pietatis ostendis? Quid enim pro me nitaris amplius agere, cujus religio, quæ tua est, cognoscitur sic florere? Senatus meus honoribus crescit, facultatibus indesinenter augetur. Noli per discordiam dissipare quod deberes per bella defendere. Habui multos reges, sed neminem hujusmodi litteratum [*ed.*, litterarum]; habui prudentes viros, sed nullum sic doctrina et pietate pollentem. Diligo Amalun, meis uberibus enutritum, virum fortem mea conversatione compositum, Romanis prudentia charum, gentibus virtute reverendum. Junge quinimo vota, participare consilia; ut tuæ gloriæ proficiat, si mihi aliquid prosperitatis accedat. Noli me sic quærere, ut non valeas invenire.

B Tua sum nihilominus charitate, si [*Ac.*, sed; *Niv. et Ga.*, sic] nullum facias mea membra lacerare. Nam si Libya meruit per te recipere libertatem, crudele est me amittere quam semper visa sum possidere. Impera motibus iracundiæ, triumphator egregie. Plus est quod generali voce petitur quam si vester animus cujuslibet ingratitude offensione vincatur. Hæc Roma loquitur, dum vobis per suos supplicat senatores. Quod si adhuc minus est, beatorum apostolorum Petri atque Pauli petitio sanctissima cogitetur. Nam qui securitatem Romanam sæpe defendisse probantur ab hostibus, quid erit quod eorum meritis **181** vester non tribuat principatus? Sed ut omnia reverentiæ vestræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, legatum piissimi regis nostri ad vestram clementiam destinatum, preces nostras credimus porrigendas; ut tam multi [*alii*, multa] debeant efficere, quæ vel singuli poterunt apud pios animos obtinere.

EPISTOLA XIV.

GAUDIOSO CANCELLARIO PROVINCIÆ LIGURIE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit Comum civitatem, et indicat regem ejus incolas munere perpetuo affectisse.

Dum multis itineribus Como civitas expetatur, ita se possessores paraveredorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cursu ipsi potius atterantur. Quibus indultu regali beneficium præcipimus jugiter custodiri, ne urbs illa, positione sua liberiter habitabilis, rareseat incolis frequentia lesionis. Est enim post montium devia, et laci purissimi vastitatem, quasi murus quidam planæ Liguriæ. Quæ licet nunquam claustrale probetur esse provinciæ, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad solas delicias instituta esse videatur. Hæc post tergum campestris culta transmittit, et amœnis vocationibus apta, et victualibus copiis indulgenter accommoda: a fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris amœnitate perfruitur, ut et animus recreabili delectatione satiatur, et piscium copia nullis tempestatibus subducatur. Merito ergo Como nomen accepit, quæ tantis letatur compta muneribus. Hic profecto lacus est nimis amplissimæ vallis profunditate susceptus, qui concharum formas decenter imitatus, spumei littoris albore depingitur. Circa quem conveniunt in

coronæ speciem excelsorum montium pulcherrimæ summitates : cujus ora prætoriorum luminibus decenter ornata, quasi quodam cingulo Palladiæ silvæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondosæ vineæ latus montis ascendunt. Apex autem ipse, quasi quibusdam capillis, castanearum densitate crispatus, ornante natura, depingitur. Hinc rivi niveo candore relucentes in aream laci altitudine præcipitante descendunt. Hujus sinibus ab Austro veniens Addua ^a fluvius faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia, duobus fontibus acquisitus, quasi in proprium mare devolvitur; qui tanto impetu vastissimi æquoris undas incidit, ut nomen retinens et colorem in Septentrionem obesei alvei ventre generetur. Putes quamdam lineam fusciorum in aquis albescentibus esse descriptam; miroque modo influentis discolor natura conspicitur, quæ misceri posse simili liquore sentitur. Hoc et in marinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contingit : sed ratio ipsa vulgariter patet, ut torrentes præcipites limosa sæce corrupti, vitreo sint æquori discolors. Hoc autem jure putabitur stupendum, quod simile tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum videas ire celerrimum, ut amnem per solidos campos putes decurrere, quem se peregrinis undis non videas colore posse miscere. Quapropter incolis harum rerum jure parcitur, quando amœna omnia delicata sunt ad labores, et facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consueverunt. Fruantur ergo munere regali perpetuo, ut sicut gaudent nativis epulis, ita eos exultare faciat munificentia principalis.

EPISTOLA XV.

LIGURIBUS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Notum facit regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse, et ut regi gratias referant hortatur.

Regale munus impetratum gaudium debet esse cunctorum, ut provocetis ad meliora, cum de nobis concessa probaveritis esse gratissima. Nam s' subvenire semper amantis est, cujusmodi vos æstimatis intelligitis, quos relevatos esse sentitis? Sed ne vestram lætitiã longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio), gloriosissimi domini, devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo, pietate solita, destinaverunt; ut judicio vestro, quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur : ne quod afflictis datum est usurpet illæsus, sed illi reparatis viribus consurgant, qui damnorum sarcina premente corruerant. Astensis autem civitas, quæ supra cæteras suggeritur ingravata, dispositionis vestræ justitia maxime sublevetur, ut secundum modum dispendii commoditate beneficii perfruatur. Sumite

pietatis stipendium tributarii, et dominorum æstimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos a' ærario videtis accipere, quod consueveratis inferre. Sed ut beneficia dominorum subtractis exactionum incommodis augeantur, celerius relatio vestra nos instruat quid unicuique de hac summa relaxandum esse judicetis, ut tantum de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitia directa vulgaverit. Quapropter piissimis dominis votis salutaribus reddite quæ debetis, ut ratio vestra supplicando peragat quod se in ipso universitas recepisse cognoscat.

EPISTOLA XVI.

LIGURIBUS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Promittit se perpensurum querelas de libra et mensuris delatas, et si quem in fraude versatum compererit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit ut ad apparatus exercitus necessaria quæque confestim et libenter procurent.

182 Studiose nos oportet erigere quos statuit regalis pietas sublevare; nam quibus [Ac., quos] dominorum clementia voluit condescendere, convenit etiam his subjectos de propria dignitate præstare. Nuper mihi gratias retulistis quod tam spem vobis honorum quam fructum aliquem contulisset. Invitasti me ad beneficia, quia magna suscepistis gratulatione promissa. Absolvimus votum judicis obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur a libra faciemus, quia ubi conscientiam fas est intendere, inde debet sermo judicis inchoare. Hinc est quod in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingravatos. Et ideo nostra cura providebit ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare possit iniquitas : quia grave scelus esse judicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere. Milites etiam sedis nostræ, necnon exactores atque susceptores, a quibus gravia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conveniri; ut, deductis ad liquidum ratiociniis, si quid fraudis potuerit inveniri, sine aliqua dilatione persolvant : quia hoc nostris temporibus constemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo. Nunc ad apparatus florentissimi exercitus vota convertite, universa sine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna constringitis, si gratanter quæ sunt jussa completis. Lætus obediãt, quem causa generalitatis invitat. Illa sola dolere debent dispendia, quæ studio videntur cupiditatis imposita. Nam quod pro rerum necessitate præcipitur, inde prudentium animus non gravatur.

XVII.

PROMOTIONES OFFICII PRÆTORIANI, QUÆ NATALE DOMINI FIUNT.

Si hodierno die redemptionis invenimus vitale remedium, si cœlesti beneficio panditur spes salutis, convenit etiam nos longo labore fatigatis gaudii de-

^a Fluvius est in Insubribus, qui per medium Larium lacum fertur, ita ut aquæ non commisceantur. Hinc Claudianus :

Addua quo scissas spumiosior incitat undas.
Bonos pisces nutrit, et potissimum tiqulos. Vide Plin., lib. II, cap. 103. Bross,

ferre medicinam, ut superna bona quæ periclitanti mundo collata sunt generaliter sentiantur. Alioqui piaculum quoddam est inter tristes velle gaudere, et humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum. Contra, quanto se melius excitat de communione lætitia! Quantum incitamentum magnæ alacritatis est, plurimos videre gaudentes! Hinc est quod sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt, quoniam omnes a cunctis casibus suis indivisos esse voluerunt. Quapropter unusquisque juxta matriculæ seriem tua designatione vulgetur, ut quem loci ordo postulat, gradus promotionis accedat. Egrediatur unus, ut anteponat universos. Totam sequentium seriem ad proVectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

XVIII.

DE CORNICULARIO QUI EGREDITUR.

Amplectenda est promotionum grata solemnitas, quæ benemeritorum solvit excubias, quia tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis. Et ideo Antianum, qui prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis, inter tribunos et notarios ad adorandos aspectus properet principales, ut, juxta consuetudinem præsentatus, spectabilitatis decoretur insignibus.

XIX.

DE CORNICULARIO QUI ACCEDIT.

Optatus ad optata perveniens, sui nominis sortiatur effectum. Et ideo supradictum, assiduis laboribus comprobatum, corniculariorum sumere censemus officium, ut jure inter primates assistat, qui tironum inculpabiliter egit excubias.

XX.

DE PRIMISCRINIO QUI EGREDITUR.

Olim quidem efficaciter peragens imperata, meruisti multorum bona judicia: sed nunc et divino favore commendatus erigeris, quando militiæ laboribus perfunctus esse monstraris. Quapropter spectabilitatis honore suffultus, inter tribunos et notarios venerandam purpuram adoraturus accede, ut per sacros aspectus principis tuæ subsistat firmitas dignitatis.

XXI.

DE PRIMISCRINIO QUI ACCEDIT.

Differri non patimur merita fidelium, ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ sunt justa laboribus, ut proVectu priorum invitemus corda sequentium. Atque ideo Andreas, qui prætorianis fascibus inculpabiliter noscitur obsecutus, gradum feliciter primiscriniatus ascendat, ut locum quem versutia nescivit exquirere, se gaudeat probis moribus invenisse.

XXII.

DE SCRINIARIO ACTORUM.

Juste potentiora consequitur, qui de commissa sibi

A negotii perfectione laudatur. Et ideo Catellum, quem matriculæ series fecit accedere, nostra auctoritas quoque actorum scriniarii curam præcepit obtinerè.

XXIII.

DE CURA EPISTOLARUM.

Constantiniani merita licet plures asserant, astipulatio quoque nostra commendat. Tanta est etenim in eo sinceritas mentis, ut et, iudice teste, mereatur laudari. Hic itaque epistolarum canonicarum curam proVectus accipiat, ut 183 amplius momenta suæ integritatis exhibeat, quando fidem publicam sibi respicit esse commissam.

XXIV.

DE SCRINIARIO CURÆ MILITARIS.

B Convenienter honoris præstat augmentum probitas actionis; nec decet differri, quem frequenter [ed., denter] efficacem contigit approbari. Hinc est quod Lucillum scriniarium curæ militaris esse præcipimus, exhibiturus obsequium cui se merito non dubitat attributum.

XXV.

DE PRIMICERIO EXCEPTORUM.

Decet nos incunctanter tribuere promotionis ascensus, quos labor militiæ meretur assiduus. Sicut enim æquum est desidiis laborantium præmia denegare, ita convenit excubantibus remunerationis optata concedere. Et ideo Patricius exceptorum primicerium se a nobis noverit institutum; ut ad tale perductus officium, placuisse suarum merita gaudeat actionum.

XXVI.

DE SEXTO SCHOLARIO.

Dignus est nostro iudicio promoveri, qui a multis præsulibus meruit approbari. Uni enim acceptum fuisse, interdum gratia est; multis placuisse, iudicium. Justus igitur locum sexti scholaris se noverit consecutum: inventurus militiæ præmium, cum se actibus studuerit sociare fidelibus.

XXVII.

DE PRÆROGATIVARIO.

Quis Joannem non æstimet merito esse promovendum, qui nostro iudicio cancellorum olim sumpserit officium, et tunc jam prærogativam conscientie meruit, quando secreti munus judicialis accepit? Fruatur itaque gaudio et ordinis et honoris, qui moribus noscitur placuisse laudatis. Hunc igitur prærogativarium sententiâ nostra confirmat, ut gradus potius emeriti devotioribus animis publice pareat fussioni.

XXVIII.

DE COMMENTARIENSI.

Juvat benemeritorum votis beneficiis respondere vicariis; ut devotiore mente possit obsequi, qui meruit anteferri. Quapropter Cheliobrus commentariensium fruatur officio. Digne siquidem ejus integritati committimus quæ custodienda esse censemus.

* Pro intellectu hujus loci vide quæ adnotavi ad epist. 51, infra, hoc eodem libro. Bross.

XXIX.

DE REGENDARIO.

Æquitati videtur accommodum, si efficaci actione laudatis digna moribus vicissitudo præstetur. Habet enim suam gloriam, qui pensatis excubiis militarem noscitur promovere [*Ac.*, ad mil... pervenire] fortunam. Hinc est quod Cartherium regendarii locum feliciter obtinere censemus; ut spe futuri proventus, avidius prætorianis possit inhærere laboribus.

XXX.

DE PRIMICERIO DEPUTATORUM, ET DE PRIMICERIO AUGUSTALIIUM.

Dignum est ut sequatur vota fidelium fructus laborum; et superior gradus excipiat, quos gestarum integritas effecta commendat. Hinc est quod Ursum primicerium deputatorum atque Beatum Augustalium esse censemus; ut qui ad majora proventi tenduntur officia, prædicanda conscientie sequantur exempla.

XXXI.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI EGREDITUR.

Decet palmæ præmia consequi, qui sacramentis militaribus videntur esse perfuncti, quia diutinus labor sibi vindicat quod in experta vix potest invenire nobilitas. Et ideo, quoniam Urbicus primicerius sui noscitur tempora peregrisse, inter domesticos et protectores sacram purpuram adoraturus accedat^a; ut, venerandis clarificatus aspectibus, militaribus excubiis se gaudeat liberatum.

XXXII.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI ACCEDIT.

Adest militaribus obsequiis integritas judicantis, quia gratanter exsolvit quod debere juste cognoscit. Quapropter Pierius primicerium singulariorum se nostra auctoritate cognoscat effectum. Si qua sunt talia, fiducialiter suggerantur; quia non est hesitationis metus, ubi non est iudicis venalis auditus^b.

184 XXXIII.

DE CONCEDENDIS DELEGATORIIS.

Moras [*ms.*, horas] intercipit, quem præstandi consuetudo constringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benevolentia commovetur.

^a Differentiam esse inter domesticos et protectores constat. Nam hi armatam militiam subeuntes, non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegenti lateris nostri sollicitudinem patientur: unde etiam protectorum nomen sortiti sunt, et sunt in acie. Alii, ut indicio nominis apparet, familiarius militant, et sunt domestici protectores. Sed ex iis alii fuerunt bipedes, alii equites, ut alii comites domesticorum equitum, alii comites domesticorum pedum: viri illustres, a quibus domestici regebantur, cum eis licitum erat attingere ac adorare purpuram principis. L. 2, C. *De fabriciens.*; l. 1, C. *De domesticis.* In salutandis etiam et osculandis vicariis prefecti, prætorio, ac multo magis præsidibus admittantur; que omnia summi honoris loco tribuuntur; et sic in l. 100, C. *Theod.*, de decur., osculum his in provincia judicantium et consessus indultus sit. Bross.
^b Merito quis addubitet num rectius aliquanto legatur, *aditus*. Arg. l. 1, Cod. *Theod.*, de off. rect.

A Neque enim decet et nostrorum factorum dissimiles esse debeamus, dum oporteat crescere numerositate remedii, cui administrationis tempora videntur augeri. Et ideo de presenti vobis delegatorios nostra largitur humanitas; ut tunc habeatis commoda præmii, quando estis et sudoris terminum consecuti. Non vos anxia mora suspendimus, nec oruciabili dilatione fatigamus. Unus sit finis sollicitudinis et laboris. Nam differendum quis putet, si beneficia sua vendere non retractet?

XXXIV.

ANTIANO SUGGERENTE DICTUM EST.

Petitionem tuam retinebit officium, donec consensus sequentium, dum facultas fuerit, inquiramus: quia uni incaute creditur quod est a plurimis asserendum. Ite omnes proventi. Estote cuncti feliciter approbati. Nil sustinuitis dubium, dum omne iudicium habeatur incertum. Sola nos alpha complectitur, ubi ea littera non timetur. Sic enim unusquisque proprio usus est voto, tanquam de alieno non pependisset arbitrio.

XXXV.

DELEGATORIA.

Si Olympiaci currus agitator rapit præmia post labores, si ferarum certamen inhonestum velociter solet coronare victores, quam celeritatem remunerationis merebitur; a quo laudabiliter militiæ sacramenta peraguntur? Cur enim agentium in rebus miles officii post tot laboris incerta aliquid patiat ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit? Observabit enim iugiter imperialibus jussis, et ut reverentiam prætorianæ sedis extolleret [*Ac.*, excelleret], tunc ad ejus venit obsequium, quando vocabulum cœpit habere præcipuum. Tales ergo tardare, piaculum est, quia post palmam nemo dilatus est. Votivum non potest dici quod tristis suscipit. Gravamina nulla metuant absoluti, ne portus hoc ingerat liberis quod facere potuit procella vexatis. Quapropter experientia tua de illa provincia, ex illatione tertia, fiscalium tributorum solidos, quos principi Augustorum [*id est*, agentium in rebus] provida deputavit antiquitas, sine aliqua

D provinc. : Non sit venale iudicis velum, non ingressus redemptio. Tullius in Verrem : Ut adeas, tantum dabis. Salvianus Massiliensis, lib. ut de Providentia : Intra januas non modo illustrium, sed etiam præsidum aut præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit; ita ut si quispiam ingressus insolenter fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque existimationis suæ laque mulctur. Valentin. et Valens imp. : Apertis foribus intro vocatis omnibus, etc. L. 2, C. *Theod.*, de off. rect. provinc.; l. 9, *Quisquis*, Cod. *Theod.*, de hæret. : Aperiat forum, etc. Nolim tamen ab antiqua et edita lectione, *aditus*, facile recedere. Nam aures præbere dicitur iudex. Martian., novell. 1, lib. III : Neminem exhiberi de provinc. integras adeuntibus aures præbere. Contra, aures obserate, Valer. Maximi., lib. VII, cap. 3. FORNER.

dilatione persolvat, quos noveris tertie decimae in- A
dictionis (Anno Christi 535) rationibus imputandos. Sed cave venales moras ^a, declina damnosa fastidia; ut qui desideras similia consequi, exemplum tibi non videaris intulisse dispendii. Quapropter poscentem ratione [Gr., ne] submoveas, si te actionis tuae qualitate constringas [Ac., constringat]. Honorabiles quidem a cunctis habendi sunt veterani, sed ab his maxime qui militiae labore detinentur. Tibi ergo praestas quod parcis alteri, quando indemnitas prioris lucrum potius fit sequentis.

EPISTOLA XXXVI.

ANATHOLIO [ed., ANATOLICO] CANCELLARIO PROVINCIÆ SAMNII SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Decernit ut septingenti solidi dentur ei qui laudabiliter cornicularii est perfunctus officio, et suam ipse B integritatem commendat.

Qui laboriosas excubias et officia magnæ sedulitatis invenit, rationabiliter et temporis definita constituit; ut quod erat sub vitæ termino positum, præmium non haberet incertum. Alioqui quis sufficere semper et spectare posset, cum se mortalibus lux ipsa subduceret? Qua de re sub incerta vita certa militia est. Nec habet quod possit metuere, qui ad designatum tempus inoffense meruit pervenire. Astra ipsa, ut astronomi volunt, licet assidua repetitione volvantur, cursus sui definita custodiunt. Nequit esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusum. Saturnus annis triginta constituta sibi cæli spatia pervagatur. Stella Jovis duodecim annis attributam sibi regionem illustrat. Martis sidus, ignea celeritate raptatum, decem C et octo mensibus deputata sibi discurrit. Sol anni spatio Zodiaci circuli signa prætervolat. Astrum Veneris mensibus quindecim spatia concessa transcendit. Mercurius, velocitate succinctus, tredecim mensibus proposita sibi intervalla prætervehit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragat, quod anni spatio sol aureus circumactus impleverit. Merito ergo laboris finem mortales inveniunt: quando, ut philosophi dicunt, et ipsa quæ deficere nequeunt nisi cum mundo cursus sui terminos rationabiliter acceperunt; hac tamen interveniente distantia, quod illa opus suum finiunt, ut ad principium redeant; humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus conquiescat. Et ideo illi qui inculpabiliter cornicularii est perfunctus officio, septingentos D solidos, quos et longæva consuetudo deputavit, per illam indictionem de Samnii provincia ex illatione tertia sine ambiguitate contrade: quia non potest dubitare de præmio, quem vera principis commendat assertio. Præfuit enim cornibus secretarii prætoriani, unde ei nomen est derivatum, laudatis actionibus comprobatus: eo ministrante calculum [Gr., Cuj., Niv. et Ga., calculum] 185 scripsimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri; gratificati sumus, cui leges laverunt; negavimus, cui justitia non promisit. Nemo tristis exstitit de victoria sua: quia salvis facultatibus obtinuit, quando ut fieret su-

^a Venalem dilationem supra, hoc lib., epist. 7. Venalitas studii, Majoriani novell. 7, de bon. caduc. Form.

perior, non redemit. Nostis omne quod loquimur, neque enim in cubiculis nostris secretaria nostra peracta sunt. Quod egimus, cohortes noverunt. Fuimus nimirum ad nocendum privati, ad præstandum iudices. Districtio nostra in verbis est habita; et in factis sensa benignitas. Irascebamur placati, minabamur innoxii; et ne potuissemus lædere, terrorem videbamur inferre. Habetis, ut solebatis dicere, castissimum iudicem, relinquam vos integerrimos testes.

EPISTOLA XXXVII.

LUCINO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO CAMPANIÆ SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Statuit ut primiscrinio, officio jam perfuncto, solidos ex canone provinciæ Campaniæ solemniter tribuat.

Bene antiqua moderatione provisum est ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant; ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus. Nam cui officio remuneratio solveretur, si prætorianis laboribus præmia tardarentur? Quidquid enim pene in republica geritur, eorum strenuitate completur, et, quod difficillimum serviendi genus est (sic enim cogitur omnia implere, ut non permittatur excedere), exercitiis paret, armatis obtemperat; et inde reportat gratiam, ubi invenire potest alter offensam. Quid publicas rationes [Mss. et Ac., actiones] per difficiles minutias referamus esse collectas, quas magna subtilitate compositas et ab illis exigunt, quos offendere non præsumunt? Eorum est etiam sudoribus applicandum, quod victuales expensæ, longè quidem positæ, sed tanquam in urbe regia natæ, sine querela provincialium congregantur: quia dum suis temporibus aliquid apte quæritur, danti dispendium non putatur. Actus ipsorum nostra gloria est, opinio temporum, virtus explicabilis jussionum; et quidquid pro continendis omnibus gratificationis accipimus, eorum juste provisionibus applicamus. Splendescunt usu ipso laboribus attributi, qui reddunt homines semper instructos: labores, inquam, violenti magistri, solliciti pædagogi, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forensibus litteris; alter qualibet disciplina doceatur: ille tamen instructor redditur, qui actu continuæ devotionis eruditur. Et ideo talibus cum honore solvendum est quod merentur; ut et sibi aliquando accipiat, qui semper reipublicæ utilitatibus acquirebat. Quocirca illi primis crinio, jam militiae labore perfuncto, ex canone provinciæ Campaniæ, tertie illationis tot solidos solemniter te dare censemus; ut et ille justis laboribus perfruat, et posteri ejus exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro sua fide bene habitum fuisse cognoscunt.

EPISTOLA XXXVIII.

JOANNI CANONICARIO THUSCLÆ SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Describit modum conficiendæ chartæ, necnon ejus uti-

litatem. Tum præcipit ut cuidam præscriptam pecuniam summam e Thuscia provincia deportatam largiatur.

Moderatrix rerum omnium diligenter consideravit [ed., desideravit] antiquitas; ut, quoniam erat plurimis per nostra scrinia consulendum, copia non deesset procurata chartarum^a; quatenus cum iudices multis profutura decernerent, odiosas moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus supplicantibus datum est, ne avaræ constringerentur ad commodum, pro quibus a largitate publica constabat acceptum. Ademptus est impudentissimus exactionibus locus: specialiter a damnis exemit, propter quos principis humanitas dedit. Pulchrum plane opus Memphis ingeniosa concepit, ut universa scrinia vestiret, quod unius loci labor elegans texuisset. Surgit Nilotica silva sine ramis, nemus sine frondibus, aquarum seges, saludum pulchra cæsaries, virgultis mollior, herbis durior, nescio qua vacuitate plena, et plenitudine vacua, bibula teneritudine spongeum lignum: cui more pomi robur in cortice est, mollities in medullis, proceritas levis, sed ipsa se continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura nascitur, quam illud, ubi prudentum sensa servantur? Periclitabantur ante hoc dicta sapientum, cogitata majorum. Nam quemadmodum velociter potuisset scribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? Ineptas nimirum moras calor animi sustinebat; et cum differebantur verba, tepescere cogebantur ingenia. Hinc et priscorum opuscula libros appellavit antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuvias. Erat indecorum, fateor, doctos sermones committere tabulis impolitis; et in veterosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire. Gravatis manibus paucis memoriam commonebat; nec invitabatur plura dicere, cui se talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordiis consentaneum fuit, quoniam rude principium^b tale debuit habere commentum, quod provocaret ingenia sequentium. Invitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, ubi exceptionis subtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niveo aperit eloquentibus campum, copiosa semper assistit; et, quo fiat habilis, in se revoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Junctura sine rimis, continuitas de minutiis, viscera nivea virentium herbarum, scripturabilis facies, quæ nigredinem suscipit ad decorem: ubi apicibus elevatis fecundissima verborum plantata [Grul., Cuj., Niv. et Ga., plantatrix] seges fructum mentibus toties suavissimum reddit, quoties desiderium lectoris invenit: humanorum actuum servans fidele testimonium, præteritorum loquax, oblivionis inimica. Nam memoria nostra, etsi causas retinet, verba commutat: illic autem secure reponitur, quod semper æqualiter audiatur. Quapropter deputatam summam tot soli-

^a Vide Isidor. Etym. lib. vi, cap. 10; Ovid. lib. Metam., ubi de Daphne; sanctum Hieronym. ad Niceam; Alcim. Avit., pag. 31; et Cassiod., in præfat. lib. de Artib., pag. 558. JURET.

dorum de 186 Thuscia provincia illi ex illatione tertia te præbere censemus, tertiam de decimæ indictionis rationibus computandam [Gr. et Cuj., tertie decimæ..... imputandam]; quatenus scrinium publicum integritatem fidei suæ laudabili debeat perpetuitate servare; quod defectum inter mortalia nesciens, annua cumulatione semper augetur, nova jugiter accipiens et vetusta custodiens.

EPISTOLA XXXIX.

VITALIANO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO LUCANÆ ET BRUTIORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut assem publicum, quem Lucani et Brutii loco suum et boum singulis annis Urbi pendebant, solvendum curet. Tum recenset bona quibus patriam suam cumulaverat.

Apparet quantus in Romana civitate fuerit populus, ut eum etiam de longinquis regionibus copia provisa satiare; quatenus circumjectæ provinciæ peregrinorum victui sufficerent, cum illis ubertas advecta servaret. Nam quam brevi numero esse poterat, qui mundi regimina possidebat! Testantur enim turbas civium amplissima spatia murorum, spectaculorum distensus amplexus, mirabilis magnitudo thermarum, et illa universitas molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. Hoc enim instrumentum, nisi fuerit usuale, necessarium non habetur, quando nec ornatum potest proficere, nec parti aliæ convenire. Denique hæc, quasi vestimenta pretiosa corporum, ita sunt indicia civitatum, dum nullus acquiescit superflua facere, quæ se novit magnis pretiis explicare. Hinc enim fuit ut montuosa Lucania sues penderet, hinc ut Brutii boum pecus indigena ubertate præstaret. Fuit nimirum utrumque mirabile, ut et provinciæ tantæ civitati sufficerent, et sic ampla civitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. Erat quidem illis gloriosum, Romam pascere: sed quanto dispendio videbatur posse constare, adducere iam multis itineribus [ms. et Ac., muneribus] quæ darentur ad pondus, dum quæ probantur decrescere nullus poterat imputare! Redactum est ad pretium, ubi pati non poterat detrimentum, quod nec itineribus imminuitur, nec laboribus sauciatur. Intelligent provinciæ bona sua. Nam si antiqui eorum fuerunt ad dispendia devoti, cur isti non sint ad compendia solvenda munifici? Et ideo ambos titulos in assem publicum jam redactos diligentia tua statutis illationibus procuravit, ne meis temporibus negligentes esse videantur, qui alienis dignitatibus laudabili integritate parverunt. Nam licet et alias provincias studuerim reficere, nihil tamen in aliis [Ac. et Cor., Ga., illis] actum est quod voverim vindicare. Senserunt me iudicem suum, et quibus privatus ab avis atavisque profui, vivacius nixus sum meis fascibus adjuvare, ut me agnoscerent retinere affectum patriæ, quos in meis provecibus

^b Rudia esse rerum omnium principia probat Seneca epist. 96; Ælianus Variarum Historiar. lib. x, ubi de pictura; et Apuleius, lib. 1; Florid., Panegy. Maxim. p. 270. JURET.

sentiebam propensa exultatione gaudere. Pareant ergo non compulsione aliqua, sed amore: quando et hanc summam illis minui, quæ solebat offerri. Nam cum mille ducenti solidi annuis præstationibus solverentur, ad mille eos regia largitate revocavi; ut exultarent gaudiorum crementis de oneribus immunitis.

XL.

INDULGENTIA ^a.

Senator multos in carceribus delentos pietate ductus liberat.

Quamvis nomen ipsum iudicis dicatum videatur esse justitiæ, et totius anni orbitam æquitatis jubeamur ambulare vestigiis, his tamen diebus in domicilium pietatis jure deflectimus, ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. Ex hac enim virtute suavissimos fructus legimus, et remittendo aliis nobis parcimus. Nam qui periculose justus sumus, sub securitate semper ignoscimus ^b. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, et tunc vere iudices sumus. Macte indulgentia, quæ solvis et præsul es. Tu patrona humani generis, tu afflictis rebus medica [*ed.*, medicina] singularis. Quis tuo non egeat munere, cum sit peccare commune? Ab universis necessario peteris; quando sub te spes vitæ sumitur, quæ sub justitia non habetur. Nam dum tribus aliis sororibus cœlesti gratia perfruaris, et amabili amplexatione nectamini, omnes tibi (quamvis et ipsæ virtutes sint) honorabiliter cedunt, quando te humano generi salutiferam esse cognoscunt. Sed quid tantum de terrena conversatione dicamus? Pietas est, quæ regit et cœlos. O si tecum liceret longis temporibus habitare! Totus excluderetur reatus, et parcendo fieret ut Parca tollerentur [*alii*, parca tolleretur]. Sed providentissime tanta res sacris solum temporibus videtur esse concessa, ut gratius mundus acciperet unde pro rerum novitate gauderet. Quapropter abstinere noxiam, lictor, securim, cui licet impune facere quod in aliis cognosceris vindicare; ama paulisper ferrum splendidum, non cruentum. Catenas tuas lacrymis madidas felicior rubigo suscipiat; illud potius reconde, quod solebat includere. Auditoria feralium vocum meliøre sorte mutescant. Sic revera nomen custodis, sine mortibus alienis.

^a Exstat Cod. Theod. lib. ix, tit. 59, de indulgentiis. Hic autem propter sancti Paschatis diei lætitiã, et lib. iii, iv, vi, Cod. Theod. Religio anniversariæ obsecrationis vocatur, lib. vii. Et ob republicam tyrannide liberatam, lib. ult. Sed et ob partum Crispi et Helenæ Constantinus indulsit, lib. i, eod. tit. FORN.

^b Ait Plutarchus justitiã virginem incorruptam, pudicã seu verecundam, temperantem ac utilem esse oportere. Præterea justitiã comitam pudicitiam assignat Juven. lib. ii Satyr. Hoc est verecundiam, quasi timere debeat princeps, qui justus est et pollicus, non ut accipiat, sed ut inferat aliquid subditis malum, incommodum, injuriam. Verecundia itaque justitiæ comes dicitur, quasi vereri ac metuere principem oporteat, ne cui subditorum temere, falsa ex causa et contra jus, pœnam infligat; præsertim cum sub securitate etiam ignoscatur, et justus esse

Quid semper inferis labores? Aliquando et superis milita. Otium tibi clemens actus indicit. Qui justitiæ inexorabili excubat, necesse est ut eum pietas benigna discingat. Et ideo cella gemituum ^c, tristitiæ domus, apud superos Plutonis hospitium, locus perpetua nocte cæcatus, tandem infusione lucis albescat: in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, a supernis probatur abscissus. Primum pector ille, collega catenarum, abominabili mœrore discruciat; auditum alieni gemitus et lamenta conturbant; gustum jejunia longa debilitant; tactum pondera prementia defatigant ^d; lumina diutinis tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium; multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur. Nunc ergo reos de Averno tuo **187** victuros emitte; redeant ad superos, qui ex magna parte inferos pertulerunt; atria tua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lacrymarum quondam tristes incolas perdat. Non sunt inde qui læti sunt; qui tunc profecto habebit gratiam, si desertus appareat. Exite, inclusi, vicina morte semper pallentes; redite ad lucem, quos caligantes tenebræ possidebant, nihil amplius optata morte passuri, nisi quod adhuc poteratis occidi. Sed vos, qui nulla debetis ambitione jam decipi, delicta relinquit cum catenis, dierum beneficiis absoluti. Vivite nunc honeste, qui didicistis superstites mori. Cognoscite quam beneficalis sit bona conversatio; altera contulit terrimum carcerem, hæc novit splendidam tribuere libertatem; ista prestabit ut velitis vivere, illa dedit ut eligeretis jam perire. Si leges astringunt, ulterius vos nullus includit. Secreta pavescite, ad forum sine trepidatione venite. Illa juste refugitis, per quæ tristia pertulistis. Mirentur vos liberos, qui viderunt reos. Odisse debetis, quod vos tradidit neci. Pecora ipsa vitare norunt, quæ se læsisse cognoscunt; itinera illa non repetunt, ubi in foveam corruerunt. Tenaces laqueos avis capta declinat, hærentem viscum alis suspecta non insidet. Pisceus lupus arenis se mollibus, ut plumbati lini insidias evadat, immergit: cujus ut superducta retia ejus tergum frustra diraserint, alacer in undas exsilit, et vitati periculi gaudia liberatus agnoscit. Scarus esca pellectus, cum junceum carcerem cœperit introire,

^d nial periculose nemo possit. Bross.

^c Carcer in media primum urbe, foro imminens ædificatus est, ut testatur Livius: in quo barathrum fuit, quo ad ultimum supplicium fontes damnati detrahebantur, quod Tullianum nuncupabatur; qua de re vide Dion. lib. xlvi. Est locus, inquit Sallustius, in carcere, qui Tullianus appellatur, ubi paululum ascenderis, ad lævam circiter duodecim pedes humi depressus, eum munitur undique parietes; atque insuper camera lapideis fornibus juncta, sed inculta tenebris, odore sæda, atque terribilis ejus facies est. Bross.

^d De his lib. iii C. Theod.; de exactorib. Et apud Aul. Gellium, lib. xx, cap. 1. Alia erant pondera lapidum, quibus aggravati martyres erant, ut ait Baron. in diem 16 Septemb. in Martyr. Roman. JURET.

mox ut ad se exitum suam invitatum fuisse cognoverit, in caudam labitur, paulatim se ab angusto subducens. Quem si alter ejusdem generis cognoverit irretitum, extrema ejus mordicus trahit; ut qui sibi captus non potest subvenire, alterius solatio probetur evadere. Sic et sauri argutum piscium genus, a velocitate nominati, cum se in insidias nexuosas impulerint, quasi quibusdam funibus æquabiliter illigati, totis nisibus trahentes retrorsum, socios conantur liberare captivos. Plura sunt, si talia perquirantur. Omnia enim quæ possunt habere contraria, facilis casus absumeret, si curam salutis propriæ non haberent. Ad te claustrorum magistrum verba revo-

cemus. Patere pæpale secretarium tuum innocenter esse secretum. Torqueris quidem, quod nullus affligitur; a communibus gaudiis mæstus exciperis, dum tibi soli non parcitur venia generali, lividæ invidiæ comparandus. Sustine de omnium securitate jacturam, qui habuisti de multorum afflictione lætitiâ. Sed ut tuos quoque gemitus consolemur, illos tibi tantummodo vindica, quos lex pietatis grâtia non relaxat: ne cum truculentis parceret, asperrima facinora levigaret. Solvamus ergo cuncta, sæcularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculosos nexos, quos festinet evadere. Claustra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis absolvant.

LIBER DUODECIMUS.

169 EPISTOLA PRIMA.

DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCIARUM SINGULARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Electis a præfecto prætorio cancellariis, et in diversas provincias missis, salutaria monita ad munus bene gerendum, et præcipus ad avaritiâ fugiendam, traduntur.

Nescio quis magnus esse creditur, qui de penetralibus judiciis destinatur: quoniam tanto plus æstimatur quis amaro justitiâ, quanto ab illo frequentius constat auditam. Per milites suos judex intelligitur, et sicut discipuli magistri scientiam produunt, sic nos obsequentium mores aperiunt. Præceps non putatur observasse moderato, avarus paruisse non advertitur continenti; stultus prudentibus serviisse non creditur. Periclitamur, fateor, in actionibus vestris, si vos mala intentiones tractetis; et, quod nulli accidit vestrum, alienum vitium nostrum celebratur opprobrium. Sustinemus tales casus, quales nos in alios judicare non possumus; et lex qua fruuntur cuncti in nobis non potest custodiri. Sed habemus iterum ex alia parte solatium, quod vestra bona nostra creduntur esse mandata; et nobis otiosis acquiritur, quidquid gloriæ vestris laboribus expeditur. Si te enim aliquis sapienter agere videat, statim famam tui præceptoris exaltat: dum tale institutum fuisse creditur, qualia gesta nihilominus sentiuntur. Una est sententia plebis, tales esse iudices quales nos contigerit approbari. Et ideo magnopere cavendum est, ne ille de vobis incipiat judicare, cujus vos opinionem contigerit ante lacerasse. Ulciscitur poenis quod misistis in fabulis; et tormentis vestris compensat [Ac., ut tormentis nostris compescat] quod populus vulneratus exaggerat. Quam periculosum est pati iudicem rationabiliter iratum, et illum de fortunis tuis decernere, quem te constat graviter irritasse! Quapropter stude magis ut nostra potius voce lauderis: quia sicut te potest iudicis vel sermo deprimere, ita prosperrima sententia sublevare. Perge igitur per illam indictionem, juvante Deo, ad illam provinciam, cancellorum pompa decoratus, et gloriosa gravitate præcinctus. Absens cogita præ-

B sentis pudorem. Nam quid debeas tentare vile [Cor., Ga., vides], qui militas sub honore? Fasces tibi iudicum parent; et dum jussa prætorianæ sedis portare crederis, ipsam quodammodo potestatem reverendus assumis. Edicta nostra tu primus [ed., impimis] observa, ostende bonam te intendentibus viam. Nam cujus est iudicis custodire mandata, si milites nostra videantur negligere constituta? Reginam illam procacium vitiorum avaritiâ fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, et per dulcedinem superat quos amara deceptione captivat. Proinde ad utilitates publicas esto sollicitus, injuncta morali compulsione procura. Plus agit inculcator rationis, quam possit exercere terribilis. Persona tua refugium sit oppresso, infirmi defensio, præsidium aliqua calamitate concluso. Sic enim proprie nostros cancellos agitis, si læsorum impia claustra solvatis.

169 EPISTOLA II.

UNIVERSIS JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Invitat iudices ad suiipsius imitationem. Tum præcipit et possessorem admonet ut tributa indictionis 13 devota mente temporibusque statutis persolvantur, et fidelem expensarum notitiam ad scrinia prætoriana dirigant.

Gratias Divinitati refero, quia et provinciales fecerunt quæ monui, et ego complevi omnia quæ promisi. Nam nec me sensit quisquam aliqua venalitate pollutum, nec ego pertuli tributarios indevotos. Habemus utrique quod in nobis diligere debeamus; illi repererunt affectuosos iudices, nos acquisivimus integerrimos præcones. Agamus itaque, Deo præstante, quod cœpimus. Possessor mihi publicas pecunias libens inferat: ego illi in conventus justitiæ tributa persolvam. Vobis autem commode repetitur, quod veraciter actum esse sentitur, quando de rebus præteritis spes magna redditur in futuris. Probastis enim quia nullum coegimus dare quod non debuisset of-

• In hanc rem belle Salvianus, de Provid. Dei, pag. 97. Eanodius, pag. 527. JUNET.

ferre. Non publicis, non privatis a me quisquam A
damnis afflictus est. Discussorum terrores fecimus
ignorari. Nec extraordinaria quævivimus, qui cuncta
geri legibus optabamus. Sed nec vos sitis in ea parte
dissimiles. Præsules imitatores esse dignitatis nostræ
jara voluerunt, quibus pene eandem quam nobis
jurisdictionem per provincias contulerunt. Nullum
repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui
participatione sublimat : minorem se ille solus facit,
qui ab ipsa discessit. Cur accipiendi vota sectemur ?
Nullam gloriam recipit, qui dives vocatur : contra
omni laude decoratur, qui justus edicitur. Desidere-
mus potius quod nos pretiosiores locupletibus facit.
Fasces accipimus, ut graves esse debeamus. Tribu-
nalia conscendimus, ut morum gradibus evehamur.
Nil vile, nil cupidum judices decet. Claras enim suas B
maculas reddunt, si illi ad quos multi respiciunt ali-
qua reprehensione sordescunt. Alioqui expedit non
videri, quam cunctorum irrisione signari. Omnes
ergo, qui gremiorum [ed., præmiorum] celsa petimus,
vitiatorum humilia deseramus. Sit in nobis frons libera,
ut aliorum possimus emendare peccata. Æquat cri-
men omne quos inquinat, et ideo dissimilis ab accu-
sato debet esse qui judicat. Hæc nos annuo sermone
convenit loqui, quia bonarum rerum nulla satiety
est. Fateor aviditatem desiderii mei, cupio me vo-
biscam velle prædicari *. Veniamus nunc ad consueta:
quæ ideo debent suscipi grata, quia probantur esse
solemnia. Quapropter, quod feliciter dictum sit, te
officiumque tuum, cum Dei juvamine, possessorem
præcipimus admonere, ut tributa indictionis tertie C
decimæ (Anno Christi 535) devota mente persolvant,
quatenus, trinæ illationis moderamine custodito, de-
bitam reipublicæ inferant functionem. Tempora
exactionum statuta serventur; ita tamen, ut nullus
sub immaturæ compulsiois injuria se ingemiscat
exactum, nec iterum sub turpi venalitate induciarum
largitas damnosa præbeatur. Dilatio enim tributi
major fit causa dispendii, quando irritè suspenditur
quod nullis protractionibus evitatur. Expensarum
quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus com-
préhensam ^b, consuetudine custodita, ad scrinia nostra
dirigere maturabis; ut totius erroris detersa caligine,
publici ratiocinii possit claritas apparere. Nam si
aliter facias, te damna respiciunt, quæ per neglectum
tuum publicis utilitatibus ingeruntur. Et ut facilius D
possis, Deo auxiliante, quæ sunt statuta perlicere,
illum atque illum sedis nostræ milites tibi officioque
vestro consuetudinarie præcipimus imminere, quate-
nus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum.
Cave ergo ne te imparem nostris præstes admonitis :
quia nimis foedum est ut a quo laudanda reposci-
mus, resecanda potius approbemus.

* Vide Plinium, in Panegy., pag. 357 : Vota, quæ semper, etc. Jua.

^b Hinc quadrimenstrui breves, qui de singulis pensionibus conficiuntur a chartulariis, et ad officium palatinum aut præfectum prætorio transmittuntur. Constat enim tribus pensionibus anni cujusque

EPISTOLA III.

UNIVERSIS SAJONIBUS QUI SUNT CANCELLARIIS DEPUTATI,
SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

*Quomodo sajones cancellariis deputatos officio suo
fungi oporteat, admonet.*

Oportet quidem cuncta sub tranquillitate peragi,
quemadmodum possit bonis moribus convenire. Sed
tanta est in reipublicæ de morum varietate diversi-
tas, ut nemo valeat leges defendere, nisi terror
videatur aliqua temperare. Ægris non una causa sa-
lutis est : alter cibus reficitur, alter per abstinentiæ
beneficia tenuatur; hic lavacra mollia, ille ferrum
quærit ad vulnera; et varium poscit remedium di-
versa qualitas passionum : sic qui populis præesse
cognoscitur, non uno consilio præditus [ms., prædi-
turus] invenitur. Feroces districtione premeudi sunt,
mansueti civiliter admonendi; dolosi caute, simplices
sub lenitate tractandi sunt. Et ideo ubique probatur
esse necessaria prudentia, quoniam rebus omnibus
adhibere videtur accommoda. Quapropter devotio-
nem tuam solatiis illius viri clarissimi cancellarii
nostri solemnî more deputamus; ut contra nullum
alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. Ad
forum trahe qui justa non recipit; sub continentiâ
frascere, sub maturitate dstringe. Timeri te amplius
volumus quam probari, quia maxime illud vigori tuo
reputabitur, si nullius præsumptione peccetur. Cogit-
tetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio.
Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus
faciat, qui justa sponte complere neglexerit. Causis
tantum te delegatis impende. Si præcepta sequeris,
devia non requiris. Caret culpa, qui imperata per-
fecerit. In exsecutore illud est pessimum, si iudicis
190 relinquat arbitrium. Non inde jacteris, quod
tibi non potest obviari: nec assumere superbiam
velis, quia te multorum humilitas pertimescit. Viri
fortes semper in pace modesti sunt, et justitiam ni-
mis diligunt, qui frequenter prælia tractaverunt.
Quam gratum est, si inter parentes reversus, quere-
larum non reportes opprobrium, sed ita te cogno-
scant egisse, quemadmodum diligentes probantur
optare! Nos etiam gratanter excipimus cum laude
venientem, et otio vacare non sinimus, quem proba-
biliter egisse sentimus. His etiam et rerum dominus
majora credit, quos bona conscientia utilitates suas
egisse probaverit. Quanta sunt quæ possunt tollere
sapientes! Nemo amplius acquirit quam qui se bona
conversatione tractaverit.

EPISTOLA IV.

CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PRÆFECTUS
PRÆTORIO.

*Jubet ut pisces exquisitos et vinum acinaticium, quod
pluribus laudatur, mensæ regis provideat.*

Mensæ regalis apparatus ditissimus, non parvus

indictiones solvi, lib. ult., C. De annon. et trib.; lib. xv et xvi C. Theod., eod. tit.; et inde singularum pensionum breves quadrimenstrui sunt, ut hoc loco videre est. Hæc autem auctoris verba Accursius usurpavit in lib. 1, C. De apochis publicis; et Majorianus, novella de ind. rel. Bross.

reipublicæ probatur ornatus, quia tanta dominus A possidere creditur, quantis novitatibus epulatur. Privati est habere quod locus continet; in principali convivio hoc profecto decet exquiri, quod visum debeat admirari. Destinet carpam Danubius, a Rheno veniat anchorago, exormiston Sicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutiorum mare dulces mittat acernias, saporis pisces de diversis finibus afferantur. Sic decet regem pascere, ut a legatis gentium credatur pene omnia possidere. Et ideo procuranda sunt vina, quæ singulariter fecunda nutrit Italia, ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæsiisse. Comitibus itaque patrimonii relatione declaratum est, acinaticium, cui nomen ex acino est, enthecis aulicis fuisse tenuatum. Et quia cunctæ dignitates [Ac., civitates] invicem sibi debent necessaria ministrare, quæ probantur ad rerum dominos pertinere, ad possessores Veronenses, ubi ejus rei cura præcipua est, vos jubemus accedere; quatenus, accepto pretio competenti, nullus tardet vendere quod principali gratiæ deberet offerre. Digna plane species, de qua se jactat Italia. Nam licet ingeniosa Græcia multifaria se diligentis subtilitate commendet, et vina sua aut odoribus condiant ^a, aut marinis permixtionibus insaporet: sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. Hoc est enim merum et colore regium, et sapore præcipuum, ut blattam aut ipsius putes fontibus tingi, aut liquores ejus a purpura credantur expressi. Dulcedo illic ineffabili suavitate sentitur: stipsis nescio qua firmitate roboratur, tactus ejus densitate pinguescit, ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre quam singularis esse videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit, non liquescit ex senio: tunc satuos humores exsudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum ejus hiemis tempus aperiat; miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hiemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deferret primum in origine sua; et cum potuerit adolescere, perpetuam incipit habere novitatem. Non calcibus injuriose tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur; sed, quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. Defluit, dum aqua durescit; secunda est, cum omnis agrorum fructus abscedit. Distillat gemmis comparem liquorem, jucundum nescio quid illacrymat; et præter quod ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis ejus est pulchritudo. Hoc quantocius perquisitum, et competentibus pretiis aggregatum, chartariis qui in rem directi sunt tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod lacteo poculo relucescit, quando plus est mirabile quod potueritis difficilium invenire. Albedo ibi

decora est, et serena puritas; ut illud de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum, sed sapore germanum est: aspectus dispar, et similis in utroque suavitas. Nam quod acute sapit, quod cito reficit, commune illis intelligitur: sed magna est distantia quæ videtur. Istud intueris rubore lætetur, illud conspicias candore festivum. Et ideo procuratio eorum debet esse celerrima, quando in ambobus esse cognoscitur quod pariter expectatur [ed., expetatur].

EPISTOLA V.

VALERIANO [ms. A., VALERIO] VIRO SUBLIMI SENATOR
PRÆFECTUS PRÆTORIO.

^B *Significat regem pretia rerum in Lucania, Brutiorumque agris ob illatam ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet ut populi a iudicibus, a ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat quominus ulla domus, ne sua quidem, aut regia, ab aleendis cupiis eximatur.*

Generaliter quidem amplissimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur. Sed gratificante natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur; dum quoddam genus recti videatur esse propositi, ab æqualitate discedi. Nam modestiam collegis impendimus, reverentiam patribus exhibemus: civibus debemus communem gratiam, sed affectum filiis singularem; ex tanta necessitudinum vis est, ut nullus se contemptum dijudicet, si sibi aliena pignora prælata esse cognoscit. Et ideo non est aliquid injustum, de patria plus esse sollicitum, eo præsertim tempore, cum ejus videamur periculis subvenire. Plus enim eos diligere credimur, quos eripere festinamus. Veniens itaque numerosus exercitus, qui ad defensionem **191** reipublicæ noscitur destinatus, Lucaniæ Brutiorumque dicitur culta vastasse, et abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. Sed quoniam et illis dare et istis sumere pro temporis qualitate necesse est, pretia quæ antiquus ordo constituit ex jussione rerum domini cognoscite temperata, ut multo arctius quam vendere solebatis in assem publicum præbita debeant imputari; quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. Nolite igitur esse solliciti. Evasistis exigentium manus, tributa vobis præsens adimit apparatus. Sed quo facilius instrueretur vestra notitia, imputationum summas infra scriptis brevibus credidimus exprimendas, ut nemo vobis vendat beneficium quod publica noscitis largitate collatum. Continete ergo possessorum intemperantes motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum beligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. Felicium votum est quod jubetur. Ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi tædia fugiunt, illicitis ausibus efferantur; et contra vos incipiant erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex

^a Notandum hic est veteres frequenter usos fuisse vino odoribus condito, teste Athenæo, lib. II, cap. 4;

Ælian., lib. XII Hist. Eunap.; Sardin., in Jamblico; et Arnob., lib. V. Bross.

ferre. Non publicis, non privatis a me quisquam A
damnis afflictus est. Discussorum terrores fecimus
ignorari. Nec extraordinaria quæsimus, qui cuncta
geri legibus optabamus. Sed nec vos sitis in ea parte
dissimiles. Præsules imitatores esse dignitatis nostræ
jura voluerunt, quibus pene eandem quam nobis
jurisdictionem per provincias contulerunt. Nullum
repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui
participatione sublimat: minorem se ille solus facit,
qui ab ipsa discessit. Cur accipiendi vota sectemur?
Nullam gloriam recipit, qui dives vocatur: contra
omni laude decoratur, qui justus edicitur. Desidere-
mus potius quod nos pretiosiores locupletibus facit.
Fasces accipimus, ut graves esse debeamus. Tribu-
nalia conscendimus, ut morum gradibus evehamur.
Nil vile, nil cupidum iudices decet. Claras enim suas B
maculas reddunt, si illi ad quos multi respiciunt ali-
qua reprehensione sordescunt. Alioqui expedit non
videri, quam cunctorum irrisione signari. Omnes
ergo, qui gremiorum [ed., præmiorum] celsa petimus,
vitiolum humilia deseramus. Sit in nobis frons libera,
ut aliorum possimus emendare peccata. Æquat cri-
men omne quos inquinat, et ideo dissimilis ab accu-
sato debet esse qui iudicat. Hæc nos annuo sermone
convenit loqui, quia bonarum rerum nulla satiety
est. Fateor aviditatem desiderii mei, cupio me vo-
biscum velle prædicari*. Veniamus nunc ad consueta:
quæ ideo debent suscipi grata, quia probantur esse
solemnia. Quapropter, quod feliciter dictum sit, te
officiumque tuum, cum Dei juvamine, possessorem
præcipimus admonere, ut tributa indictionis tertie C
decimæ (Anno Christi 535) devota mente persolvant,
quatenus, trinæ illationis moderamine custodito, de-
bitam reipublicæ inferant functionem. Tempora
exactionum statuta servantur; ita tamen, ut nullus
sub immaturæ compulsiois injuria se ingemiscat
exactum, nec iterum sub turpi venalitate induciarum
largitas damnosa præbeatur. Dilatio enim tributi
major sit causa dispendii, quando irritè suspenditur
quod nullis protractionibus evitatur. Expensarum
quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus com-
prehensam^b, consuetudine custodita, ad scrinia nostra
dirigere maturabis; ut totius erroris deteresa caligine,
publici ratiocinii possit claritas apparere. Nam si
aliter facias, te damna respiciunt, quæ per neglectum
tuum publicis utilitatibus ingeruntur. Et ut facilius D
possis, Deo auxiliante, quæ sunt statuta perlicere,
illum atque illum sedis nostræ milites tibi officioque
vestro consuetudinarie præcipimus imminere, quate-
nus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum.
Cave ergo ne te imparem nostris præstes admonitis:
quia nimis foedum est ut a quo laudanda reposci-
mus, resecanda potius approbemus.

* Vide Plinium, in Panegyri., pag. 357: Vota, quæ semper, etc. Jur.

^b Hinc quadrimestri breves, qui de singulis pensionibus conscribuntur a chartulariis, et ad officium palatinum aut præfectum prætorio transmittuntur. Constat enim tribus pensionibus anni cujusque

EPISTOLA III.

UNIVERSIS SAJONIBUS QUI SUNT CANCELLARIIS DEPUTATI,
SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Quomodo sajones cancellariis deputatos officio suo
jungit oporteat, admonet.

Oportet quidem cuncta sub tranquillitate peragi,
quemadmodum possit bonis moribus convenire. Sed
tanta est in reipublicæ de morum varietate diversi-
tas, ut nemo valeat leges defendere, nisi terror
videatur aliqua temperare. Ægris non una causa sa-
lutis est: alter cibus reficitur, alter per abstinentiæ
beneficia tenuatur; hic lavacra mollia, ille ferrum
quærit ad vulnera; et varium poscit remedium di-
versa qualitas passionum: sic qui populis præesse
cognoscitur, non uno consilio præditus [ma., præli-
turus] invenitur. Feroces districtione premendi sunt,
mansueti civiliter admonendi; dolosi caute, simplices
sub lenitate tractandi sunt. Et ideo ubique probatur
esse necessaria prudentia, quoniam rebus omnibus
adhibere videtur accommoda. Quapropter devotio-
nem tuam solatiis illius viri clarissimi cancellarii
nostri solemniter deputamus; ut contra nullum
alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. Ad
forum trahe qui justa non recipit; sub continentia
irascere, sub maturitate distringe. Timere te amplius
volumus quam probari, quia maxime illud vigori tuo
reputabitur, si nullius præsumptione peccetur. Cogi-
tetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio.
Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus
faciat, qui justa sponte complere neglexerit. Causis
tantum te delegatis impende. Si præcepta sequeris,
devia non requiris. Caret culpa, qui imperata per-
fecerit. In exsecutore illud est pessimum, si iudicis
190 relinquat arbitrium. Non inde jacteris, quod
tibi non potest obviari: nec assumere superbiam
velis, quia te multorum humilitas pertimescit. Viri
fortes semper in pace modesti sunt, et justitiam ni-
mis diligunt, qui frequenter prælia tractaverunt.
Quam gratum est, si inter parentes reversus, quere-
larum non reportes opprobrium, sed ita te cogno-
scant egisse, quemadmodum diligentes probantur
optare! Nos etiam gratanter excipimus cum laude
venientem, et otio vacare non sinimus, quem proba-
biliter egisse sentimus. His etiam et rerum dominus
majora credit, quos bona conscientia utilitates suas
egisse probaverit. Quanta sunt quæ possunt tollere
sapientes! Nemo amplius acquirit quam qui se bona
conversatione tractaverit.

EPISTOLA IV.

CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PRÆFECTUS
PRÆTORIO.

Jubet ut pisces exquisitos et vinum acinaticium, quod
pluribus laudatur, mensæ regis provideat.

Mensæ regalis apparatus ditissimus, non parvus

indictiones solvi, lib. ult., C. De annon. et trib.; lib. xv et xvi C. Theod., eod. tit.; et inde singularum pensionum breves quadrimestri sunt, ut hoc loco videre est. Hæc autem auctoris verba Accursius usurpavit in lib. 1, C. De apochis publicis; et Majorianus, novella de ind. rel. Bross.

reipublicæ probatur ornatus, quia tanta dominus A possidere creditur, quantis novitatibus epulatur. Privati est habere quod locus continet; in principali convivio hoc profecto decet exquiri, quod visum debeat admirari. Destinet carpam Danubius, a Rheno veniat anchorago, exormiston Sicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutiorum mare dulces mittat acernias, saporis pisces de diversis finibus afferantur. Sic decet regem pascere, ut a legatis gentium credatur pene omnia possidere. Et ideo procuranda sunt vina, quæ singulariter fecunda nutrit Italia, ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæsiisse. Comitibus itaque patrimonii relatione declaratum est, acinaticium, cui nomen ex acino est, enthecis aulicis fuisse tenuatum. Et quia cunctæ dignitates [Ac., civitates] invicem sibi debent necessaria ministrare, quæ probantur ad rerum dominos pertinere, ad possessores Veronenses, ubi ejus rei cura præcipua est, vos jubemus accedere; quatenus, accepto pretio competenti, nullus tardet vendere quod principali gratiæ deberet offerre. Digna plane species, de qua se jactat Italia. Nam licet ingeniosa Græcia multifaria se diligentis subtilitate commendat, et vina sua aut odoribus condit ^a, aut marinis permixtionibus insaporet: sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. Hoc est enim merum et colore regium, et sapore præcipuum, ut blattam aut ipsius putes fontibus tingi, aut liquores ejus a purpura credantur expressi. Dulcedo illic ineffabili suavitate sentitur: stipsis nescio qua firmitate roboratur, tactus ejus densitate pinguescit, ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre quam singularis esse videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit, non liquescit ex senio: tunc satuos humores exsudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum ejus hiemis tempus aperiat; miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hiemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deferret primum in origine sua; et cum potuerit adolescere, perpetuam incipit habere novitatem. Non calcibus injuriose tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur; sed, quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. Desluit, dum aqua durecit; fecunda est, cum omnis agrorum fructus abscedit. Distillat gemmis comparem liquorem, jucundum nescio quid illacrymat; et præter quod ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis ejus est pulchritudo. Hoc quantocius perquisitum, et competentibus pretiis aggregatum, chartariis qui in rem directi sunt tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod iacteo poculo relucescit, quando plus est mirabile quod potueritis difficiliter invenire. Albedo ibi

decora est, et serena puritas; ut illud de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum, sed sapore germanum est: aspectus dispar, et similis in utroque suavitas. Nam quod acute sapit, quod cito reficit, commune illis intelligitur: sed magna est distantia quæ videtur. Istud intueris rubore lætum, illud conspicias candore festivum. Et ideo procuratio eorum debet esse celerrima, quando in ambobus esse cognoscitur quod pariter expectatur [ed., expetatur].

EPISTOLA V.

VALERIANO [MS. A., VALERIO] VIRO SUBLIMI SENATOR
PRÆFECTUS PRÆTORIO.

^B *Significat regem pretia rerum in Lucania, Brutiorumque agris ob illatam ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet ut populi a iudicibus, a ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat quominus ulla domus, ne sua quidem, aut regia, ab aleendis copiis eximatur.*

Generaliter quidem amplissimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur. Sed gratificante natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur; dum quoddam genus recti videatur esse propositi, ab æqualitate discedi. Nam modestiam collegis impendimus, reverentiam patribus exhibemus: civibus debemus communem gratiam, sed affectum filiis singularem; ex tanta necessitudinum vis est, ut nullus se contemptum dijudicet, si sibi aliena pignora prælata esse cognoscit. Et ideo non est aliquid injustum, de patria plus esse sollicitum, eo præsertim tempore, cum ejus videamur periculis subvenire. Plus enim eos diligere credimur, quos eripere festinamus. Veniens itaque numerosus exercitus, qui ad defensionem **191** reipublicæ noscitur destinatus, Lucaniæ Brutiorumque dicitur culta vastasse, et abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. Sed quoniam et illis dare et istis sumere pro temporis qualitate necesse est, pretia quæ antiquus ordo constituit ex jussione rerum domini cognoscite temperata, ut multo arctius quam vendere solebatis in assem publicum præbita debeant imputari; quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. Nolite igitur esse solliciti. Evasistis exigentium manus, tributa vobis præsens admittit apparatus. Sed quo facilius instrueretur vestra notitia, imputationum summas infra scriptis brevibus credidimus exprimendas, ut nemo vobis vendat beneficium quod publica noscitur largitate collatum. Continete ergo possessorum intemperantes motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum beligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. Felicitum votum est quod jubetur. Ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi tædia fugiunt, illicitis ausibus efferantur; et contra vos incipiant erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex

^a Notandum hic est veteres frequenter usos fuisse vino odoribus condito, teste Athenæo, lib. II, cap. 4;

Ælian., lib. XII Hist. Eunap.; Sardian., in Jamblico; et Arnob., lib. V. Brass.

regia jussione singulos conductores massarum et possessores validos admonete, ut nullam contrahant in concertatione barbariem; ne non tantum festinent bellis prodesse, quantum quiete confundere. Arripiant ferrum, sed unde agros excolant; sumant cuspides, boum stimulos, non furoris. Defensorum maxima laus est, si cum illi videantur predictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere. Sit iudicibus vigor ex legibus, subsellia non desinant jura malis moribus intonare. Timeat latro iudicium quod semper expavit. Adulter gremium^a iudicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat, quia tunc libertas gaudet, si talia non lætentur. Sic enim prosperrime geri non sentietis bellum, si vobis sit communiter de civilitate consilium. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores, insequimini perscquentes. Est vobis competens pugna civilis. Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis. In annonis vero reputandis esto sollicitus, ne aliquem cujusquam possit fraudare versutia. Rectoribus autem exercitus a rerum dominis sub mea præsentia cognoscite delegatum; ut dum a vobis necessario fuerint commoniti, gravatis per injuriam debeat subveniri. Custodiant nihilominus disciplinam, unde robustius armatur semper exercitus. Additum est etiam beneficii genus, ut a præsentî devotione præceptis regis nec divina domus videatur excepta: sed totum communiter sustineatur, quod pro generalitate censetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus vestris studiose consurgite, et sub omni cautela necessaria providete, ut prosit revera nobilissimæ patriæ talia volumina prætulisse. Quæta enim regere, et ex usu administrare provincias, homines vel mediocris intelligentiæ possunt: sed hoc opus, hinc labor est, illud magis regere, quod se relictum non potest continere. Cessat enim nautarum in tranquillitate peritia; nec nomen præstat artificis, nisi fuerit vis magna periculi. Habetis ergo tempus, ubi et famam sapientum possitis acquirere, et in omni parte vos laudabiliter, juvante Domino, custodire. Meos autem ultra cæteros minime commendo: quia omnibus hoc cupimus accidere, quod nostris laribus [ed., laboribus] desideramus evenire. Mihi enim propria cura dilapsa est, postquam generalem cœpi cogitare custodiam. Opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi iudicem velle quam potest generalitas sustinere.

EPISTOLA VI.

UNIVERSÆ PRÆFECTURÆ TITULOS ADMINISTRANTIBUS
SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Minatur pœnas iudicibus iniquis, et hortatur bonos ut publicis utilitatibus indefessi consulant.

Quamvis abunde sufficiant quæ rerum domini in-

^a Juret. putat legendum, *genium*, ut lib. 1, epist. 4, licet dixerit gremium curiæ lib. xi, epist. 13.

Hac formula tributum remittitur ob transitum militum, quem innocentem esse debere constituitur,

A genita pietate præceperunt, interminationes tamen importunis et fatuis adhibita districtione geminamus, ut qui nequeunt erubescere, saltem se contineant per timorem. Quis enim de sua præsumptione gratuletur, quando famam perditurus est, qui interdicta tentaverit? Retundatur [Ac., recondatur] ambitio cæca enipientium; proterva refrenetur audacia; qui lucrum de malo quærit, pœna proposita terreatur; qui honorem per nefanda desiderat, amissa potius opinione turbetur. Additur etiam quod nostris temporibus sceleratæ pecuniæ non valebunt; nec culpam suam redimit, qui reum se esse cognoscit. Iniquis fraudibus non patebit occasio; persequimur, non vendimus excedentes. Ubi jam male capientes spem habebitis, quando vobis et rerum domini et vestri iudices comminantur? Vos tamen quos ad publicas administrationes pervenire nostra fecit electio, de actionum honestate confidite: quia vos nulla venalitas excludit, si probitas continuerit actionis. Publicis utilitatibus servite fixi, quando vos nulla privata damna concutient. Reddite hanc vicissitudinem iudicio meo, ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci, studeatis in vobis mea facta laudari. Præfixum itaque tempus a rerum dominis noveritis esse servandum; ita tamen, ut ea quæ vobis pro publica utilitate decreta sunt, providere ac solvere debeatis.

EPISTOLA VII.

CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Indicat regem fiscum indictionis 15 aliquibus incursione Suevorum vastatis relaxasse.

C Sub clementia boni principis nihil constat licere fortuitis; quando sinistros casus corrigunt, 192 qui præstare prosperrime consueverunt [Ms. et Ac., censuerunt]. Nam quemadmodum ferret nudus sævam barbariem, et districtum principem, quando spoliatus jure negat quod affluens inferre didicerat? Atque ideo illi vel illi, Suevorum incursione vastatis, fiscum decimæ quintæ indictionis (Anno Christi 537) serenitas regalis indulsit, sicut te poterit instruere relecta præceptio. Unde obedientiam commendantes a supra-dictis possessoribus de prædiis, quæ tamen cognoveris esse vastata, præsentis indictionis tributa non exigas: reliqua vero solemnî compulsionis procura, ut constitutis temporibus arcario nostro residuum suppleas quantitatem. Cave ergo ne gravior fias hostibus, si adhuc nudare velis exutus: chlamydes non pavescant, qui arma timuerunt, rapinas non sentiant post prædones. Validas contra te apochas invenerunt; invictas securitates illis dedit calamitas sua; violentus abstulit quod quærebas. Cui nihil videtur relictum, a tributis constat esse liberatum.

EPISTOLA VIII.

CONSULARI PROVINCIÆ LIGURIE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Eximit casus quorundam a fisco publico exactoribus

novell. 130, ut ob eandem causam privatis conductoribus censiones jure nostro remittuntur, leg. 15, *Et conducto*, § *Si vis*, § *Si exercitus præteriens*. D. *Locat et cond.*, sup., lib. v, epist. 26. Forn.

tributorum persolvendo, dummodo suis ipsi manibus illum regias in arcas tempore præscripto deferant.

Novum genus videtur esse compendii, postulantes acquirere, et præstantes nulla damna sentire. Nam sic accipitur ab uno, ut perire non possit ab altero: donatur sine dispendio; ceditur sine imminutione, et nomen habet munificentiae quod [Ac., qui] jura Domini nescit exire. Quapropter ille casarum suarum fiscum in illa provincia constitutarum, quas brevis subter conscriptus eloquitur exactorum suggerit enormitate vexari, desiderans sine aliqua imminutione publicæ utilitatis, inferre se debere nostris arcais debitam functionem. Quod nos qui nullorum damnis studere cognoscimur, dummodo fisco competentia rationabili satisfactione solvantur, libenter annuimus: quia hoc est bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare. Qua de re spectabilitas tua commonitis curialibus, vel compulsoribus, necnon et his quorum interesse cognoscit, ab illa indictione predictis casis exactionem faciet sub hac conditione removeri; ut si intra illas calendæ summa quæ competit non fuerit arcario persoluta, intra provinciam solemnibus exactio peragatur. Minusve fidem suæ promissionis arcariorum apochis probaverit esse completam, ab omni inquietudine compulsorum designata prædia liberentur: quia illa magis debent eligi, quæ sine suspitione damni libenti animo probantur offerri. Grata enim nobis est sine instantia compulsoris exactio; et hoc devotum facere, quod vix poterat coactus implere. Atque utinam possessor ultroneus et nobis necessitatem morarum tolleret, et sibi damna competentibus illationibus abrogaret! Ipse enim imminuentem necessarium facit, qui solemnibus præbere distulerit.

EPISTOLA IX.

PASCHASIO PRÆFECTO ANNONÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Significat Afrum aliquem ambuisse facultates relictas a quodam nullis filiis aut hæredibus superstitionibus mortuo, quem jubet more solemnibus in illas introduci.

Pietate plenum est, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, et non tantum consanguineos ad substantiæ lucra mittere [Ms. Cuj. et Gr., permittente], quantum ipsos quoque advenas invitare. Hæreditas quæ est sine proximis, absque parentela successio; solaque fides generis est, patrios sonare sermones. Afar enim sic expetit beneficia, ut sibi olim doceat fuisse concessa: donum sine accipientis nomine præter personam largitas, quia primum collatum est genti, ut postea petentium vocabulum potuisset affigi. Hinc est quod jure quodam postulant hæreditates alienas, et illis tantum videtur competere, quod Romanus non potest in causis similibus obtinere. Beneficium tale non habuerunt in patria sua, sed hic omnes sub hac conditione parentes sunt: universa natio, quantum ad successionis beneficium, una familia est. Quocirca experientia tua preces illius diligenti examinatione discentiat, et si revera ille quem suggerit de hac luce transiisse filios non reliquit, nec ab alio constat rationabiliter possideri, introductio-

nem memoratæ rei officium vestrum celebrat ex more, quatenus antiqua pietas regnantium præsentium reparat beneficia dominorum; et possit pro illis supplere, sub quibus se magis intelligit votiva meruisse. Resumat facultatem, quam se suspiraverat amisisse. Peregrinum se ultra dicere non potuit, qui optata rura [Ac., jura] conquirat. Habeat possessorum similem dignitatem, et jam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat se ad hoc perductum, ut daret quod utique nisi habenti non probatur emergere; cæteris dominis in hac tantum sorte deterior, quoniam alienare nequit quod possidere prevaluit. Sed et hoc quoque magna credimus æquitate repertum, ut qui loco succedit pignoris, substantiam suam affectu [Grul., Cuj., Nir. et Ga., effectam] patris jure servet extraneis. Miseratione vastus, nunc pascat et alios: felix illi contigit et prædicanda captivitas, Romana civitate perfrui, et Afrorum privilegiis potuisse misceri.

EPISTOLA X.

DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præcipit ut summam futuræ indictionis sine mora ulla exigant. Si secus fecerint, minatur se eos rigidius tractaturum.

Rationum publicarum reliquæ infestæ sunt ægritudini comparandæ, quæ gravant et debilitant [ed., gravatum debilitant], nisi sub celeritate discedant. Reatus quidam est esse sub debito, nec liber potest veraciter **193** dici, qui probatur obnoxius reperiri. Prudens se ipse compellit: minus cautus est, qui urgetur ab altero. Nam quid egit totius anni suscepta compulsio? Summa futuræ indictionis et quantitas exigatur. Parcendo non parcitis, exonerando prægravatis; et dum venales moras quæritis, tributis onera duplicatis. Relinquit tandem crudelem misericordiam, beneficia tota detestatione fellita. Gravius percutit, qui blandiendo grassatur; et sub indulgentia lædit, qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit. Et ideo desinite aliquando possessorum damna mercari, quia totum constricti per incommoda redditus quod iniquis dilationibus abstulistis. Post ista enim non vos credatis verbis iterum commoneri, sed irremissibili exactione compelli. Quapropter si ad illum diem arcario nostro, quæ de provinciis solemniter postulantur, dispunctis rationibus, non aut per te inuleris, aut destinaveris quantitatem, degeniatus in provincia velociter reddes, quæ te male distulisse cognoscis: quia nimis iniquum est ut assis publicus sub tua negligentia jaceat, et arcariis [ed., arcarius] mutuatam pecuniam publicis utilitatibus incessanter expendas.

EPISTOLA XI.

PETRO VIRO CLARISSIMO, EROGATORI OBSONIORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut obsonia populo Romano a rege concessa absque fraude distribuat.

Probatæ debet esse conscientie, qui principalia beneficia præponitur erogare, ne aliqua cupiditatis

sorte desiccetur quod a tanta liberalitate profunditur. Mutant enim quaslibet largitates rapientium manus. Et sicut fontis puritas per limosa corrumpitur, sic affluentia boni regis avaris distributionibus immutatur. Aurum ipsum, cum solvitur in liquorem, nisi mundissimo caliculo suscipiatur, inficitur, quando puritatem sui illa sola custodiunt, quæ nulla sordium admixtione fuscantur. Quam gratum per niveos caliculos rivulos videre currentes, et ipsam quodammodo naturæ liberam ridere puritatem, quando nullis maculis injuriata turpatur! Sic dona rerum domini nulla debent pollutione fuscari: sed sicut ab ipso exeunt copiosa, ita debent ad Romanos pervenire purissima. Nam licet omnis fraus gravis esse videatur, illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe grassatur: turba quæ vivit quieta; populus qui nescitur, nisi cum lætus est; clamor sine seditione; strepitus furoris nescius; quibus sola contentio est paupertatem fugere et divitias non amare. Nesciunt enim esse lucripetes, nec aliqua se negationis calliditate discruciant: vivunt fortuna mediocrium et conscientia divitum. Nonne piaculum est talibus rapere, qui nesciunt aliena fraudare? Quapropter obsonia Romano populo distribuenda ab illa indicatione, propitia tibi Divinitate, concedimus, ut sine aliqua diminutione percipere possit quod regia largitate promeruit. Cave ne quod illi meruerunt, alter accipiat; et tu a gratia nostra peregrinus reddaris, si a civico amore discesseris. Non fiat Latialis pretio, qui civitatis illius non habet jura nascendo. Honorandum semper est quod nomen gentibus dedit, quando potior in humanis rebus redditur, de cujus aliquid claritate præstatur. Munera ista Quiritum sunt. Non subripiat locum liberi fortuna servilis. In majestatem Romani populi peccat, qui sanguinis illius puritatem famulorum societate commaculat ^a.

EPISTOLA XII.

ANASTASIO CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Laudat imprimis vinum Palmatianum, necnon Silanum caseum; et jubet ut utrumque ad aulam regiam mittendum sollicitius perquirat.

Cum apud rerum dominum solemnī more pranderemus, et diversæ provinciæ de suis deliciis laudarentur, ad vina Brutiorum et Silani casei suavitatem, corrente, ut assolet, sermone, perventum est; quod herbarum beneficio tanta ibi naturæ jucunditate conficitur, ut non credas deesse mellis gustum, quem nulla conspicis qualitate permixtum. Manat illic leviter provocatum lac uberibus fistulosis, et quasi in alios ventres naturæ ubertate collectum, non guttis impluit, sed quibusdam repentinis torrentibus influescit [Ac., intumescit]. Redolet suavis et varius odor herbarum, naribus agnoscitur pecudum pastus, qui

flagrans virtute diversa, thuris sentitur inspirare similia. Huic tanta pinguedo sociatur, ut arbitreris simul decurrere Palladium liquorem; nisi quod ab illa prasina viriditate niveo candore discernitur. Tunc cadis late patentibus copia illa mirabilis keto nimum [alii, nimum] pastore suscepta, cum admixtione coaguli in callosam cœperit teneritudinem condurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur; quæ subterraneis horreis aliquantulum congregata, diurnam casei facit esse substantiam. Hoc quantocius superimpositum navigiis destinabis, ut desideriis regalibus parvo munere satisfecisse videamur. Vinum quoque, quod laudare cupiens, Palmatianum [Forn. et Cor., Ga., Palmatinum, vel Palmarium] nominavit antiquitas ^b, non stipi asperum, sed gratum suavitate perquire. Nam licet inter vina Brutia videatur extremum, factum tamen est pene generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur et Gazeto ^c [Cuj., Gazeo] par, et Sabino simile, et magnis odoribus singulare. Sed quia illud famam sibi nobilissimam vindicavit, hoc et in suo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentia majorum aliquid appellasse videatur improprium. Est enim suavi pinguedine molliter crassum [Gr., Cuj., Niv. et Ga., satum], vivacitate firmissimum, nare violentum, candore quoque perspicuum; quod ita redolet ore ructatum, ut merito illi a palma nomen videatur impositum. Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccant, lassum reficit pectus; et quod vix prævalet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat infectus. Sed provide ut supradictas species exactas debeas destinare, quia falli non possumus, qui hoc patriotica veritate [ms., varietate] retinemus. Ad præsens enim de cellariis nostris quæ desiderabantur obtulimus. Tu autem tuo periculo dissimilia facias, quorum jam judicia teneri posse cognoscis.

194 XIII.

EDICTUM.

In eos qui munera regia collata Ecclesiis subriperant.

Usu contineri debet omnium largitas impensa dominorum, quando necesse est universitati proficere, quod illos impulsu Divinitatis probatum fuerit effecisse. Pietas siquidem principum totum custodit imperium, et dum illis vicissitudo digna redditur, incolumbia reipublicæ membra servantur. Dudum siquidem imperialia constituta per Brutios atque Lucaniam sacrosanctas Ecclesias aliqua munerum devotione juverunt. Sed ut est sacrilegis mentibus familiare, et in ipsa quoque reverentia divina peccare, nonnullam exinde partem numerariorum nomine canonicarii subtrahebant, facientes laicam commodum substantiam clericorum. Quod sedis nostræ numerarii execratione detestabili respuentes,

mine 17, ad Ommatium:

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna.

Hoc autem dictum a regione Gaza, scilicet Palæstina, ut scribit Isidorus, Origin. lib. xx, cap. 3. JURÆ.

^a Vide quæ de donationibus Tiberii principis scribit Dion., lib. lvii, pag. 787. JURÆ.

^b Vid. in hunc locum Baronium, tom. VIII, ad an. Chr. 591, pag. 21. JURÆ.

^c Gazeti vini mentio sit a Gregor. Turon., lib. de Gloria confess., cap. 5 et 6; a Sidon. Apoll. in car-

nunquam sibi illatum fuisse suggerunt, quod de tali scelere manus impiæ defraudaverunt. Quid adhuc minime, audacia humana, tentabis, si et ibi furta porrigis, ubi te minime latere posse cognoscis? Ut illudas oculis fortasse mortalibus, quamvis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio: quanta ergo cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare quod Divinitas non possit advertere! Sed ne similis ulterius grassetur forte præsumptio, aut divinam patientiam frequens provocare possit excessus, edictali programme definimus, ut qui in hac fuerit ulterius fraude versatus, et militia careat, et compendium propriæ facultatis amittat. Graviore siquidem poena plectendus est qui usque ad injuriam divinam suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantium; possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in regali posita largitate pervaditur? Possessio ejus principis munus est. Quemadmodum præsumat subjectus contingere quod Deo respicit humilitatem dominantis offerre? Additur quod talibus non dare, tulisse est; et merito, quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, exstinguit. Pudeat illis tollere, quibus jubemur offerre. Ultra omnes crudelitates est divitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra, horreantur damnosa compendia: nullus audeat inde tollere quod possit collecta dispergere. Addendo perdit, qui retinendo collegerit; et paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

EPISTOLA XIV.

ANASTASIO CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit Rhegiensem regionem, et prohibet quominus laridum et triticum ab ea deinceps coemptionis nomine postulentur.

Rhegienses cives, ultimi Brutiorum, quos a Sicilia corpore violenti quondam maris impetus segregavit, unde civitas eorum nomen accepit (divisio enim ῥηγίων Græca lingua vocitatur), iniqua suggerunt se exactorum præsumptione fatigari: implorantes non aurium, sed oculorum nostrorum nota remedia, qui possumus scire territorium eorum quod petitur non habere. Est enim montanis lapillis terra rarissima, arida pascuis, sed undosa vindemiis; segetibus adversa, sed olivis accommoda: et ideo cultura ejus omnis in sarculis est, quia superficies ipsius sicca nutrire non valet superne nascentia. Tergore illic ager nudus, industria potius quam natura vestitur. Nam Palladiæ silvæ viriditate contegitur, qui in solo aridissimus approbatur. Talibus enim locis illa proficiunt, quæ radicibus proceris ad humi penetrare descendunt. Segetes rigantur, at vivant; et conditione mutata hoc aristis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quanta seges est, quæ manu colligitur [Ac., colitur]? Raro illic ab area venit humeris gravatus agricola, ut non messes in horreis colligantur, sed

* Est piscis genus ita a Græcis illis qui ultimam oram Græciæ in Italia accolebant vocatum, quia fundum maris deserere solet, ut in summum enatet,

A vix possit aliquos cophinos de summa ubertate complere. In hortis autem rusticorum agmen habetur operosum, quia olus illic omne saporum est marina irratione respersum. Quod humana industria fieri consuevit, hoc cum nutrire acceptit. Contra Maronis autem sententiam intyborum illic fibræ dulcissimæ sunt, quæ præcinctæ foliis tortuosis callosa teneritudine conglobantur: unde in morem nitri [Ac., vitri] aliquid decerptum frangitur, dum a secundo cespite segregatur. His victualibus, si vis nosse, regio illa secunda est; nam et marinis deliciis copiosa jucunditate perfruitur, quia ibi mare supernum ac infernum, insertis frontibus adunatum, delicias utriusque pelagi in unam congregationem sinus sui volubilitate perducit. Necesse est enim illic et pisces properare, ubi constat et undam posse defluere. Exormiston^a quoque inter pisces regium genus, compar murenis corpore vel colore distans, naribus setosis, colostrea delicata teneritudine præditum, oleoso ac suavi liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cum spumis fluctuantibus inter aeris confinia cœperit enatare, nescit ad cubilla redire quæ deserit: credo, aut immemor reversionis, aut, teneritudine summa mollitus, nequit undis elevantibus contraria obluactione demergere; fertur velut corpus exanime, nullis nisibus periculum, nulla arte devitans; et hinc viribus destitutus, redire non creditur, quia nec fugere posse sentitur. Hic plane tantæ dulcedinis esse dignoscitur, ut ei nemo piscium comparetur. Hæc sunt in littore Rhegino quæ diximus; quod non alio referente cognovimus, etsi visuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici species, nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari, quia nimis calumniose petitur, quod loci beneficio non habetur. Deinde sufficere debet defensio veritatis et testimonium iudicis, quia nimis execrabile malum est, si, cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat. Additur etiam quod tantis commeanium fatigatur adventibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, ut rationabiliter illi remitti debuisset, vel quod apud ipsam nasci posse [Grul., Cuj., Niv., Ga., non posse] constaret.

195 EPISTOLA XV.

D MAXIMO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit urbem Scyllacium patriam suam, et viraria quæ ad pedem Moscii montis effoderat. Tum quædam de paraveredis, ammonis et pulveraticis iudicium edicit.

Scyllacium prima urbium Brutiorum, quam Trojæ destructor Ulysses creditur condidisse, irrationabiliter dicitur præsumptum nimietate vexari, quod nobis præsentibus non oportuisset assumi: quia lesiones ejus cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. Civitas supra sinum Adriaticum constituta, in modum botryonis pendet

quod dicitur proprie de navi sublatis anchoris, et contra, cum est fundata anchoris, dicitur ὑπασθῆναι. Brass,

in collibus; non quod difficili ascensione turgescat, sed ut voluptuose campos virentes et cœrula maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auro-ram: sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum: propria illic luminis claritate resplendet; ut ipsa magis solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicua: aeris quoque temperatione dotata, apricas hiemes, refrigeratas sentit æstates; et sine aliquo mœrore transigitur, ubi infesta tempora non timentur. Hinc et homo sensu liberior est, quia temperies cuncta moderatur. Patria siquidem fervens leves efficit et acutos, frigida tardos et subdolos; sola temperata est, quæ mores hominum sua qualitate componit. Hinc est quod antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, quæ aeris puritate peruncta lucidissimos sensus ad contemplativam partem felici largitate præparavit. Nunquid enim tale est corpori aquas cœnosas sorbere, quale perspicuitatem dulcissimi fontis haurire? Sic animæ vigor oneratur*, dum spiritu graviore comprimitur. Subjacemus enim necessario talibus rebus, quando nubilo tristes efficimur; et iterum naturaliter ad serena gaudemus, quia cœlestis animæ substantia ad infecta quæque et purissima lætatur. Fruitur marinis quoque copiosa deliciis, dum possidet vicina quæ nos fecimus claustra Neptunia. Ad pedem siquidem Moscii montis saxorum visceribus excavatis fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus. Ubi agmen piscium, sub libera captivitate ludentium, et delectatione reficit animos, et admiratione mulcet obtutus. Currunt avidi ad manus hominum; et antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas; et dum habet in potestatem quod capiat, frequenter evenit ut repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchre laborantium non admittitur in civitate sedentibus. Cernuntur affatim copiosæ vindemiæ: arearum pinguis tritura conspicitur, olivarum quoque virentium vultus aperitur. Non eget aliquis agrorum amœnitate, cui datum est de urbe cuncta conspiciere. Hoc quia modo non habet muros, civitatem credis ruralem, villam judicare possis urbanam; et inter utrumque posita, copiosa noscitur laude ditata. Hanc dum frequenter invisere desiderant commeantes, dum lædia laboris refugere cupiunt, amœnitate civitatis in paraveredorum et annonarum præbitione propriis cives fatigantur expensis. Quapropter ne lædat urbem amœnitas sua, aut res præconii fiat causa dispendii, paraveredorum et annonarum præbitionem, secundum evectiones concessas, in assem publicum constituimus imputari: pulveratica quoque iudicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum præsulibus annonas præberi secundum vetera constituta decernimus, suis expensis facta tarditate vecturæ. Leges enim administrantes, remedio, non oneri esse voluerunt. Qua de re æquitatis

intuitu civitas vestra [forte, civitatem vestram] reinvare judicarium est, quod tibi referimus, non remissum. Vive, juvante Deo, justitia sæculi, et securitatis gaudio singulari. Alii dicant insulæ, ego habitationes tuas appellem potius fortunatas.

EPISTOLA XVI.

CANONICARIO [ms. *And.*, CANONICARIA].

Jubet subditos sibi admonere ut tributa consueta libenter exsolvant: nullus statuta pondera excedat; mittat ipse quarto quoque mense ad prætoriana scriinia fidelem expensarum notitiam.

Tempus admonet humanis rebus indesinenter accommodum (dum res nobis etiam asperas captata semper opinione conciliat), ut illationum fiscalium curam annua festivitate reparemus, quando reipublicæ ordo tali consistere cernitur instituto. Et merito votivum sistere cernitur, quod pro cunctorum utilitate præstat. Diligenda sunt ista, unde respublica videtur esse firmissima. Quæ dum redeunte censa reficitur, status sui firmissimo robore continetur. Quapropter magna est quolibet tempore monstrata devotio: sed tunc acceptior redditur, quando necessaria plus habetur. Præbeant igitur possessores stipendia, suæ gratiæ profutura. Debitum siquidem, quod non potest evitari, prona debet mente semper offerri, ut fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum. Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per indictionem primam [Anno Christi 338] in diocesi tua possessorem te præcipimus admonere, ut, trina illatione servata, assem tributarium devotus exsolvat; quatenus nec aliquis se sub immatura compulsione ingemiscat exactum, nec iterum remissione lentata quisquam se dicat esse præteritum. Nullus quantitate justæ ponderationis excedat, sitque libra justissima: modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi. Expensarum quoque fidelem notitiam per quaternos menses ad scriinia nostra solemniter destinabis; ut, totius erroris obscuritate deteresa, rationibus publicis veritas elucescat. Sed quo facilius possit, Deo juvante, quæ sunt instituta complere, illum atque illum sedis nostræ milites tibi officioque tuo periculorum suorum memores 186 præcipimus imminere, quatenus quod agnoscis jussurp, inculpabiliter sortiatur effectum. Cave ergo ne te aut improbæ redemptionis, aut torpentis desidie culpa respiciat; et quod expedire neglexeris, tuis inferat damna fortunis.

EPISTOLA XVII.

JOANNI SILIQUATARIO RAVENNATI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO [ms. *ATHALARICUS REX*].

Præcipit possessores moneat ut justa montem Caprarium et loca circa muros jacentia fovearum ingenia ora pandant.

Munitio civitatum spes est certa cunctorum, quando in pace ab exteris gentibus discitur, quod veraciter in certamine timeatur. Plena est enim diversis generibus hominum habitatio urbium singularum. Quis

* Locorum situs ingenia hominum format, ait Curtius Rufus, lib. vii et lib. viii. Vide Stobæ. serm. 99, pag. 327; Cicer. lib. ii de Nat. Deor. JURÉT.

novit cum qua gente confligat? Ideoque omnes debent agnoscere quod futuris hostibus gratum non sit audire. Quapropter ex nostra jussione possessores admonere curabis, ut juxta montem Caprarium et loca circumjecta muris fovearum ingentia ora pandantur [Ac., condantur]; talisque ibi pateat hiatus, ut nullus relinquatur introitus. Cur, nefandi homines, perscrutamini accessus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingressus? Nescio quid videmini tegere, qui palam non desideratis intrare. Conscientia recta vias publicas tenet, obviorem [ed., plurimorum] collocutione gratulatur; et cum diversos grantanter inquirat, laboris tædio non gravatur. Amicum est autem crimini, velle nesciri; et qui vias suas occulit, conscientiam prodit. Proinde in usus generales itinera prisca revocentur: ne, dum compendium laboris quærunt, vitæ dispendia patiantur. Ille enim jure habendus est hostis, qui munimina nititur violare civitatis.

EPISTOLA XVIII.

CONSTANTINIANO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut iter Flaminiae reficiat; paraveredorum præscriptum procuret numerum; congreget sine possessorum dispendio annonas; cibos qui mensis regiiis parantur sedulo perquirat.

Regius apparatus sicut negligentibus affert periculum, sic strenue laborantibus præstat ornatum: quia præmium est vitæ, domino vidente, servire, cui nec culpa celari, nec bonum possit abscondi. Quam gratum est sine offensione aliqua iter agere destinatum, videre judicia diligentia, dubia sine timore transire, gressu facili montuosa conscendere, in pontibus contrabium non tremere, viamque sic conficere ut omnia probentur animo convenisse! Militiam vestram transcenditis, si rerum domino placere possitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus provectus est, si mereamini ad ejus placidos venire conspectus. Quocirca iter Flaminiae, rivis sulcantibus exaratum, hiantes ripas latissima pontium interjectione conjungite, oppressas margines platearum asperrimis silvis enudate; paraveredorum ascriptus numerus procuretur cum electa qualitate membrorum; annonarum designatarum copia sine aliquo possessorum dispendio congregetur. Quia sic omnia grata redditis, si in nulla parte peccetis. Res una subtracta cuncta deformat; et totum deesse creditur, ubi vel minima querelæ asperitas commovetur. Species præterea, quæ mensis regiiis apparantur, exactas tota sedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui satisfacere, si vos contigerit in ipsa dominorum passione [ms. et Ac., passione] peccare? Pareant provinciales admodum; civitates singulæ declarata brevibus subministrant. Nam quoties læto principi occurritur, efficaciter beneficia postulantur. Cogitate etiam quod præsens facta vestra difudico, aut gratias vobis domini gaudens reddo, aut commotionem principis iratus attribuo. Agite ergo ne mihi imputetur vester excessus, quia cunctis de vobis satisfacio, quod culpis vestris offendero. Persolvat mihi potius gratiam

A universus exercitus. Magna vobis erit gloria, et me securum reddere, et tantorum bona judicia meruisse.

EPISTOLA XIX.

MAXIMO VICARIO URBIS ROMÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Commonet ut omnia ad regem solemniter excipiendum necessaria paret.

Adventum quidem regium ex ipsa potestis cognoscere frequentia commeantium: quia necesse est ut res magna competentia præmittat semper indicia. Venturum diem Lucifer demonstrat exortus; serena secutura favens ventus ostendit; imminet bona quadam animi præsigitione dignoscimus; et difficile magna res geritur, quæ signorum præcursione minime declaretur. Verumtamen et vos necessario commonemus, ut pontis junctione Tiberinos fluctus solemniter vestiatis, quatenus transitum præbeat intremulum, fixum concatenatione navigium, et de suo situ celerem nobis præstet excursum. Non moveatur pigris funibus, ut solebat; non manibus trahentium moles tanta torpescat; celeritatem potius fixa conferat, quam se movens antea non præbebat. Ambulent commeantium greges; profecto non navigiis incisa nos unda deportet. Sic decet dominum suscipi, ut aliqua debeat novitate gratulari. Tabularum fortiter junctura constricta soliditatem debet præbere necessariam, ut pavorem undas dubitantium terrena similitudine possit auferre. Optetur quinimmo longior fuisse, cum transitur innocue. Cancellorum tutamen dextra lævaque decenter aptetur. Prosper datur transitus, cum fuerit casus asper exclusus. Vide quemadmodum reliqua ad te pertinentia præpares, qui te occurrurum esse cognoscis. Quale est enim in tanta frequentia non potuisse culpari! Universos affligit, qui regi aliquid necessarium subtrahit: quia, dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contristat, si probetur offensus. Adde quod sic præclarum est sub tanta senatorum 197 occurrence laudari, principem sic suscipere, ut omnes intelligant nil deesse; ante ipsum quoque dominum venire lætum, quam aliqua trepidatione confusum. Insperatum bonum est, si is ad quem deceptionis pertinet periculum sibi gratiæ procuret augmentum. In quam rem illum sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, qui tibi officioque tuo debeat imminere, quatenus nobis omnia parata renuntiet, quia committi non potest casui, quod nostro periculo constat ascribi.

EPISTOLA XX.

THOMATI ET PETRO, VIRIS CLARISSIMIS, ARCARIIS, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut reddant actoribus sancti Petri cum obligatione chirographi vasa sacra quæ Agapitus papa ad Orientem legatus missus pro pecuniis accepta arcariis regiiis oppigneraverat.

Retinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum, urbis Romæ papam, cum ad Orientis principem legationis gratia mitteretur, jussione regia datis pignoribus, a vobis tot libras auri factio pietatio solemniter accepisse; ut cui providus dominator

jussit, ad subitum ejus etiam urgeret excessum. Primum quidem benigne præstitit, qui in necessitate mutuas pecunias dedit; sed quanto gloriosius fecit etiam illud largiri quod cum gratiarum actione potuisset offerri! Victa est sine damno necessitas: manus papæ dabat quod ejus substantia non habebat; et illud iter est indemne redditum, quod donis constat expletum. Quale, rogo, videbatur antistitem petentibus Ecclesiam, et Ecclesiam nulla detrimenta sentire? Distributor fuit potius quam donator, quia necesse est illi applicari, de cujus facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium principem talis legatio, quam destinatam singulari constat exemplo? Quapropter nostra præceptione commoniti, et regia jussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi actoribus sancti Petri apostoli sine aliqua dilatione refundite, ut lucrose reddita, celeriter impetrata videantur optata [ms., impetrare videantur optata]; referantur manibus Levitarum ministeria toto orbe narranda; donetur quod proprium fuit, quoniam juste per largitatem recipit quod sacerdos legibus obligavit. Superatum est exemplum quod in historia nostra magna intentione retulimus. Nam cum rex Alaricus, urbis Romæ deprædatione satiat, apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit; ut cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, devotione largissima deleteret excessum. Sed quid mirum, si reverenda sanctorum a diripere noluit, qui tanta se Urbis vastatione ditavit? Rex autem noster religioso proposito reddidit vasa quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præstetur oratio, quando læta concedi posse credimus, cum retributionem bonis actibus postulamus.

EPISTOLA XXI.

DEUSDEDIT SCRIBÆ RAVENNATI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Officium scribarum et utilitatem describit.

Scribarum officium securitas solet esse cunctorum, quando jus omnium ejus sollicitudine custoditur. Alios enim depopulantur incendia; alios nudat furtiva subreptio; nonnullis negligentia perit quod diligens auctor acquirit; sed fide publica robustissime reparatur quicquid a privatis amittitur [ms., amittitur]. Diligentior est in alienis, quam potest esse cura de propriis: non admonitus facit quod vix rogatus implet, et requisitus non potest negare quod is cujus interest se fatetur amisisse [ms., admisisse]. Armarium ipsius fortuna cunctorum est; et merito refugium omnium dicitur, ubi universorum securitas invenitur. Ad paterna transit officia si incorrupte sit veritas custodita. Nam sicut diligens genitor servat quod otiosus successor inveniat, sic arbiter artium nullum patitur propria utilitate fraudari. Et ideo tantæ

A rei jugiter præcipimus esse custodem, ut qui hactenus de integritate placuisti, nulla debeas varietate fuscari. Vide quod tibi committitur antiqua fides, et quotidiana diligentia dirimis jurgantium litem. Apud cunctos præsules de tua cura litigator; et tu potius judicas, qui causarum vincula dissolvis. Hoc honorabile decus, indisputabile testimonium, vox antiquæ chartarum, cum de tuis adytis incorrupta processerit, cognitores reverenter excipiunt; litigantes quamvis improbi, coacti tamen obediunt [forte obaudiunt]. Et cum fas sit promulgatam sententiam suspendi, tibi non licet obviari. Quocirca non habet venale propositum. Tinea documentorum est, oblatio maligna redimentis, dum quærunt consumere quod se cognoverunt impedire. Pascat te editio [Gr. et Cuj., edictio] decora veritatis; facultas tua habeatur integritas. Da petentibus quæ olim facta sunt. Translator esto, non conditor antiquorum gestorum. Exemplar, velut anulum, ceris imprime; ut sicut vullus expressa non possunt signa refugere, ita manus tua ab authentico nequeat discrepare. Quod si te aliquis iniqua subreptione traduxerit, quemadmodum in alia causa tibi acquiescat credi, quem scit potuisse corrumpi? Impugnat te fraude sua; et facile convincit, quem in una parte decepit. Ama justitiam, de qua nemo queritur; et etiam iratus testimonium salubre possit dicere, qui te incassum voluit deviare. Publicum est omne quod feceris, dum aut laudatus gratiam, aut accusatus invenire possis offensam.

EPISTOLA XXII.

PROVINCIALIBUS ISTRIE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut tributum in vino, oleo et tritico, quibus hoc anno provincia abundabat, solvant; 198 et militi Laurentium cum pecunia ad majorem ejusmodi rerum numerum comparandum Ravennamque deservendum. Tum illam provinciam accurate depingit.

Expensæ publicæ diversa temporum varietate titubantes, hac ratione se poterunt continere, si proveniunt locorum sequatur salubritas jussionum. Illic enim facilis est procuratio, ubi fuerit fructus uberior. Nam si indicatur [Juret. legit indicitur] quod sterilitas jejuna denegavit, tunc et provincia læditur, et effectus optabilis non habetur. Commeantium igitur attestatione didicimus, Istriam provinciam a tribus egregiis fructibus sub laude nominatam, divino munere gravidam, vini, olei, vel tritici, præsentis anno fecunditate gratulari. Et ideo memoratas species in tot solidos date pro tributaria functione, qui vobis de præsentis prima indictione (Anno Christi 538) reputentur: reliqua vero propter solemnes expensas relinquimus devotæ provinciæ. Sed quoniam nobis in majore summa sunt quærenda quæ diximus, tot solidos etiam de arca nostra transmisimus, ut res necessariæ sine vestro dispendio uberrime debeant congregari. Frequenter enim, dum extraneis urgemini vendere, so-

* Simili locutione dixit, sacræ jussionis reverenda, lib. III, epist. 15; et, stupenda meritum, lib. IV, epist. 4. Jun.

letis damna sentire; eo præsertim tempore, cum vobis peregrinus emptor ereptus est; et rarum est aurum capere, quando mercatores cognoscitis non adesse. Quanto vero melius est parere dominis, quam præstare longinquis, et debita fructibus solvere, quam ementium fastidia sustinere! Prodimus etiam amore justitiæ quod nobis suggerere poteratis; quia in pretio ledere non debemus, unde nauorum præbitionibus non gravamur. Est enim proxima vobis regio supra sinum maris Ionii constituta, olivis referta, segetibus ornata, vite copiosa: ubi quasi tribus uberibus, egregia ubertate largitis, omnis fructus optabili fecunditate profluxit. Quæ non immerito dicitur Ravennæ Campania, urbis regis cella penaria, voluptuosa nimis et deliciosa digressio, fructus in Septentrione progressa cœli admiranda temperie. Habet et quasdam, non absurde dixerim, bajas suas, ubi undosum mare, terrenas concavitates ingrediens, in faciem decoram stagni æqualitate deponitur. Hæc loca et garismatia plura nutriunt, et piscium ubertate gloriantur. Avernus ibi non unus est. Numerosæ conspiciuntur piscinæ Neptuniæ: quibus, etiam cessante industria, passim ostrea nascuntur injussa. Sic nec studium in nutriendis, nec dubietas in capiendis probatur esse deliciis. Prætoriam longe lateque lucentia in margaritarum speciem putes esse disposita; ut hinc appareat qualia fuerint illius provincie majorum judicia, quam tantis fabricis constat ornatam. Additur etiam illi littori ordo pulcherrimus insularum, qui amabili utilitate dispositus, et a periculis vindicat naves, et ditat magna ubertate cultores. Rescit plane Comitatus excubias, Italiæ ornat imperium, primates deliciis, mediocres victualium pascit expensis; et quod illic nascitur, pene totum in urbe regia [Ac., præcipua] possidetur. Præstet nunc copias suas sponte, magis devota provincia amplius pareat, dum speratur; quando gratissime faciebat, dum minime quæreretur. Sed ne aliqua jussionibus nostris dubietas nasceretur, Laurentium, virum experientissimum, et magnis nobis in reipublicæ laboribus comprobatum, cum præsentī auctoritate direximus, ut secundum breves subter annexos incunctanter expediat quod sibi pro excurate publicis injunctum esse cognoscit. Nunc procurate quæ jussa sunt. Vos enim facitis devotum militem, cum libenter suscipitis jussionem. Pretia vero vobis moderata sequenti jussione declarabimus, cum nobis gerulus præsentium nativitatē modum missa relatione suggesserit. Taxari enim aliquid non potest juste, nisi copia rei evidenter potuerit indagari. Inæqualis quippe est arbiter, qui sententiam mittit in casum [ms., incassum]; et mali sibi probatur conscius, qui est indeliberata dicturus.

EPISTOLA XXIII.

LAURENTIO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præcipit ut Istriam provinciam vinum, oleum triticumque empturus petat.

Deliberatio judicis probatos viros debet publicis
PATROL, LXIX.

actionibus adhibere, ut facile possit impleri quod sub sterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum quælibet se potest expedire persona; electis opus est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus. Atque ideo experientiam tuam, frequentibus nobisque tali devotione gratissimam, ad Istriam provinciam jubemus excurrere; ut in tot solidos vini, olei, vel tritici species de tributario solido debeas procurare: in aliis vero tot solidis, quos a nostro arcario percepisti, tam a negotiatoribus quam a possessoribus emere maturabis, sicut te a numerariis instruxit porrecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tantis excubiis indiscreta sorte placuisti. Admoneat te prioris conversationis exemplum, quia nimis grave est emeritum delinquere, quem tironem nullatenus constat errasse. Qualis autem supradictarum specierum ubertas se optata laxaverit, veraci nobis, ut de te credimus, relatione significa, ut nos habito modo constituere debeamus quod nec provinciales lædat, nec publicas gravare possit expensas.

EPISTOLA XXIV.

TRIBUNIS MARITIMORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut naves parent ad vinum et oleum ex Istria provincia Ravennam devehenda. Tum de navigatione et nautarum labore, præcipue in salinis exercendis, disserit.

Data pridem jussione, censuimus ut Istria vini et olei species, quarum præsentī anno copia indulta profuitur, ad Ravennatem feliciter dirigeret mansionem. Sed vos, qui numerosa navigia in ejus confinio possidetis, pari devotionis gratia providete, ut quod illa parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portare. Similis erit quippe utrisque gratia perfectionis, **199** quando unum ex his dissociatum impleri non permittit effectum. Estote ergo promptissimi ad vicina, qui sæpe spatia transmittitis infinita. Per hospitia quodammodo vestra discurritis, qui per patriam navigatis. Accedit etiam commodis vestris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua securitate tranquillum. Nam cum ventis sæventibus mare fuerit clausum, via vobis panditur per amœnissima fluviorum. Carinæ vestræ flatus asperos non pavescunt; terram cum summa felicitate contingunt; et perire nesciunt, quæ frequenter impingunt. Putantur enim quasi per prata ferri, cum eorum contingit alveum non videri. Tractæ funibus ambulant, quæ stare rudentibus consueverunt; et conditione mutata pedibus juvant homines naves suas: vectrices sine labore trahunt, et pro favore velorum utuntur passu prosperiore nautarum. Juvat referre quemadmodum habitationes vestras sitas esse prospeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab austro Ravennam Padumque contingunt, ab oriente jucunditate Ionii littoris perfruuntur: ubi alternus restus egrediens, modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. Hic vobis aquatillum avium more domus est. Nam qui nunc terrestris, modo cernitur insularis; ut illic magis æstimes esse Cycladas, ubi subito locorum facies respicias immutatas.

Earum quippe similitudine per æquora longe patentia domicilia videntur sparsa, quæ natura non protulit, sed hominum cura fundavit. Viminibus enim flexibilibus illigatis terrena illic congregata soliditas aggregatur; et marino fluctui tam fragilis munitio non dubitatur opponi, scilicet quando vadosum litus moles ejicere nescit undarum, et sine viribus fertur quod altitudinis auxilio non juvatur. Habitatoribus igitur una copia est, ut solis piscibus expleantur. Paupertas ibi cum divitibus sub æqualitate convivit. Unus cibus omnes reficit; habitatio similis universa concludit; nesciunt de penatibus invidere, et sub hac mensura degentes evadunt vitium, cui mundum constat esse obnoxium. In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvit: inde vobis fructus omnis enascitur, quando in ipsis et quæ non facitis possidetis. Moneta illic quodammodo percutitur victualis. Arti vestræ omnis fluctus [ms., fructus] addictus est. Potest agrum aliquis minus quærere, nemo est qui salem non desideret invenire; merito, quando isti debet [Forn., debetur.... qui] omnis cibus, quod potest esse gratissimus. Proinde naves, quas more animalium vestris parietibus illigastis, diligenti cura reficite, ut cum vos vir experientissimus Laurentius, qui ad procurandas species directus est, commonere tentaverit, festinetis excurrere; quatenus expensas necessarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aeris compendium vobis eligere potestis itineris.

EPISTOLA XXV.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIS, AGENTI VICES, SENATOR
PREFECTUS PÆTORIO.

Ex quibusdam signis futuram inopiam colligit; cui ut occurratur, jubet veterum frugum ingens copia congregetur.

Plerumque solliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur, quæ sæpe portendunt aliqua, quæ consuetudini probantur adversa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur; sed quidquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse consilium. Suspenduntur homines, cum sua reges constituta mutaverint, si aliter induti procedant quam eorum usus inoleverat. Quis autem de talibus non magna curiositate turbetur, si versa vice consuetudinum, a sideribus aliquid venire videatur obscurum? Nam sicut certa securitas est suis vicibus tempora notare currentia, sic magna curiositate complemur, cum mutari talia sentiuntur. Quale est, rogo, stellarum primarium conspiciere, et ejus solita lumina non videre; lunam, noctis decus, intueri orbe suo plenam, et naturali splendore vacuatam? Cernimus adhuc cuncti quasi venetum solem; miramur media die umbras corpora non habere, et vigorem illum fortissimi caloribus usque ad extremam temporis inertiam pervenisse, quod non eclipsis momentaneo defectu, sed totius penè anni agi nihilominus constat excursu. Qualis ergo timor est diutius sustinere quod vel in summa solet populos celeritate terrere? Habuimus itaque sine procellis hiemem, sine temperie vernam, sine ardoribus æstatem. Unde jam

A speretur posse venire temperies, quando menses qui fructus decoquere poterant Boreis flatibus vehementer algebant? Quid enim fertilitatem producat, si terra æstivis mensibus non caleseat? Quid germen aperiat, si matrem [ms., Niv., Ga., matris] pluviam non resumat? Duo hæc elementis omnibus probamus adversa, rigorem perpetuum et contrariam siccitatem. Mutaverunt se tempora non mutando [Niv. et Ga., mutanda]; et quod mixtis imbribus solebat effici, ex ariditate sola non potest obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam, quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut et venturis mensibus provisa sufficiant. Reponatur omne quod ad victum quæritur. Facile privatus necessarius reperit, cum se publicus apparatus expleverit. Sed ne te præsens causa magna hæsitacione discruciet, ad considerationem revertere naturalium rerum, et sit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim constat divina ordinatione dispositum: sic astra præsentis in domiciliis suis mutuis administrationibus convenerunt, ut supra solitum hiems sicca redderetur et frigida. Hinc aer nivibus nimio rigore densatus, ardore solis in nulla raritate perductus est: sed in assumpta crassitudine perdurans, et caloribus ejus obstitit, et aspectum humanæ fragilitatis elusit. Media enim quæ sunt, nostris dominantur obtutibus; et per ipsa tantum videre possumus, quantum nobis sui corporis tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cælum terramque elementi more pervagatur, dum contigerit esse purum, et solis claritate respersum, vestros veraciter pandit aspectus: si vero aliqua fuerit permixtione congregatum, tunc tenso quasi quodam corio, nec colores proprios, nec calores pervenire facit astrorum. Quod etiam aliis sæculis aere nabilo pro tempore frequenter efficitur.

200 Hinc est quod diutius radii siderum insolito colore fuscati sunt, quod novum frigus messor expavit, quod accessu temporis poma duruerunt, quod uvarum senectus acerba est. Sed si hoc divinæ providentiæ tradatur, satagere non debemus, quando ipsius imperio prodigia quærere prohibemur. Illud tamen sine dubio terrenis fructibus aduersarium esse cognoscimus, ubi alimonia consueta nutriri lege propria non videmus. Proinde agat sollicitudo vestra ne nos unius anni sterilitas turbare videatur; dum sic ab illo primo administratore dignitatis nostræ provisum est, ut præcedens copia sequentem valuisset mitigare penuriam.

EPISTOLA XXVI.

PAULO VIRO STRENUO SENATOR PÆFECTUS PÆTORIO.
Succurrit libenter et gratis Venetis inopia ob anni sterilitatem laborantibus, tributa remittendo et annonas concedendo.

Frequenter utilitas publica compendiosa pietate servatur, quando illud magis acquirit, quod honorum intercessione remisit. Veniens itaque vir venerabilis Augustinus, vita clarus et nomine, Venetum nobis necessitates flebili allegatione declaravit, non vini, non tritici, non panici species apud ipsos fuisse

procreatas : asserens ad tantam penuriam provinciarum pervenisse fortunas, ut vitæ pericula sustinere possint, nisi eis pietas regalis solita humanitate prospexerit. Quod nobis crudele visum est, aliquid a petentibus postulare; et illud sperare, quo provincia cognoscitur indigere. A talibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit. Et ideo tanti viri allegatione permoti, vinum et triticum, quod nos in apparatu exercitus, ex Concordiense, Aquileiense et Foro-Julienne civitatibus colligere feceramus, præsentî auctoritate remittimus : carnes tantum, sicut brevis vobis datus continet, exinde providentes. Hinc enim, cum necesse fuerit, sufficientem tritici speciem destinamus. Et quoniam in Istria vinum abunde natum esse comperimus, exinde, quantum de supradictis civitatibus speratum est, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur; quatenus nec ipsi lædi possint, cum eis pretia justa servantur. Quapropter præsentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam; ut dum fuerit remedium gratuitum, possit existere nihilominus gloriosum. Noveritis enim gravi vos subjici posse vindictæ, si quid interdictum est dari, a vobis videatur acceptum.

EPISTOLA XXVII.

DATIO EPISCOPO MEDIOLANENSI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO ^a.

Mittit ingentem panici numerum populo penuriam patienti distribuendum.

Minus prodest bonum [Ac., verum] jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere. Auget enim beneficium voluntas recta justorum; et quidquid sine fraude geritur, hoc vere donantis meritis applicatur. Decet enim ut munificentiam principalem sacerdotalis puritas exsequatur. Nam cui est studium, bonum de proprio facere, laudabiliter potest aliena vota complere. Et ideo sanctitatem vestram petimus (cujus propositi est divinis inservire mandatis) ut de horreis Ticinensibus et Dertonensibus panici speciem, sicut a principe jussum est, tertiam portionem esurienti populo ad viginti quinque modios per solidum distrahi sub nostra ordinatione faciatis, ne cujusquam venalitate ad illos perveniat, qui se de proprio videntur posse transigere. Accipiat minus habens indulgentiam principalem. Egentibus jussum [Niv. et Ga., visum] est, non divitibus, subvenire. Fandit potius, qui mittit in plenum; nam illud potius reconditur, quod vasis vacuis congregatur. Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur; siquidem aliena desideria fideliter gerere, hoc est bona propria perfecisse. Ad quam rem, Deo juvante, procurandam illum atque illum curavimus destinare:

^a Hoc scriptum est post consulatum Belisarii: quo tempore adversus Wiligem Gothorum regem (cujus aliquot supra, lib. x, exstant rescripta) Belisarius Romam vi obtinens resistebat. Nam eo anno tanta per universam fames fuit, ut Datus episcopus Mediolanensis relatione sua hoc evidenter curaverit, quas-

A qui sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant, sed tantummodo vobis obedire contendant. Solidi vero quanti ex supradicta quantitate panici potuerint congregari, vestra nobis relatione declarete; ut apud arcarium [Ac., arcanum] reconditi ad supra memoratam speciem reparandam, futuris reserventur, Deo auxiliante, temporibus: more vestis redivivæ, cujus adunatio per fila resolvitur, ut in novam faciem splendido potius decore textatur.

XXVIII.

EDICTUM.

Indicat Liguribus victoriam e Burgundionibus reportatam, ei fugam Almannorum. Deinde dicit regem ob inopiam eis relaxasse dimidiam tributi partem, et horrea sua ad eos sublevandos aperuisse.

B Quis nesciat providentiam divinam usibus nostris aliqua velle subducere, ut humanum possit animum comprobare? Nam si nullum penitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. Data est provinciis in regis nostri laude penuria; steriles facti sunt agri, ut ubertas domini possit agnosci. Minus esset acceptissimum donum, nisi præcessisset incommodum. Gaudete, provinciæ, malisque vestris potius gratiam referte, quando talem probatis animum principis, ut nullis cedat adversis. En pietas mirabilis, quæ ubique postris repugnat incommodis. Nam cum se feritas gentilis prioris temporis animasset, Æmilia, et Liguria vestra, sicut vos retinere **201** necesse est, Burgundionum incursione quateretur, gereretque bellum de vicinitate furtivum, subito præsentis imperii tanquam solis ortus fama radiavit. Expugnatum se hostis sua præsumptione congemit, quando illum cognovit nominatæ gentis esse rectorem, quem sub militis nomine probaverat esse singularem. Quoties se optavit de suis finibus non exire Burgundio, ne principe nostro pugnaret adverso; cujus licet præsentiam relevatus evaserit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit? Nam mox, ut Gothi ad belli studium gemina se fortitudine contulerunt, ita prospera concertatione cæsa est rebellium manus, quasi in nudos, hinc stare contigisset armatos: divini æquitate iudicii, ut in ipsis campis prædo corrueret, quos vastare præsumpsit. Exsulata adversariorum cadaveribus ornata provincia; æcerum ride funerum, quem inimicorum vitio constat effectum. Nunc melius culta Liguria, cui, negato fructu segetis, messis provenit hostilis. Nam etsi tributa tua minus potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter obtulisti. His additur Alemannorum nuper fugata subreptio, quæ in primis conatibus suis sic probatur oppressa, ut simul adventum suum junxisset et exitum, quasi salutaris ferri executione purgata; quatenus et male præsumptum vindicaretur excessus, et subsectorum non

dam mulieres in Liguriæ partibus ex familia Ecclesiæ suæ proprios filios præ nimia fame comedisse. Hæc ex libro Pontificali in Vita Silverii papæ, quæ exstat tomo II Conciliorum, item ex Paulo Diacono, lib. xvii. FORNÆ.

omnino grassaretur interitus. Possem quidem vobis A
 dnumerare quanta in aliis locis hostium turba ceci-
 derit : sed more humani animi ad vestra felicia festi-
 nantes, illud nos tantum dicere cupitis, quod ad vos
 specialiter pertinere sentitis. Redeamus ergo ad
 suave principium, quando quos defendit a belli clade,
 nec inopia patitur pericula sustinere. Nam qui per-
 culit hostem provinciae, et famem jussit exire. O cer-
 tamen toto orbe praedicandum! Contra indigentiam
 saevam gloriosi principis pugnat humanitas, cujus
 vere castra sunt horrea referta, quae si claudere vo-
 luisset, tunc importabilis intrasset inimica; sed quia
 magis aperuit, saevientem adversariam mox fugavit.
 Nescio quae principis nostri bella mundus potius ad-
 miretur, ego tamen dicam quod sentio. In usum est
 viris fortibus feliciter egisse pugnans, sed supra huma-
 nitatem virtutem esse constat vicisse penuriam. Ver-
 rum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuissent
 supplicum vota sufficere, adhuc et dimidiam relaxare
 pertulit fiscalis calculi functionem, ne tristes in aliqua
 parte faceret, quibus tot felicia praestitisset. Joseph
 legimus contra famem funestam emendi quidem tri-
 tici dedisse laetitiam : sed tale posuisse pretium, ut
 suae subventionis avidus, se potius venderet alimonia
 mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miseris vivere,
 quibus acerba subventio libertatem suam videbatur
 adimere : ubi non minus ingemuit liberatus, quam
 potuit flere captivus! Credo virum sanctum hac ne-
 cessitate constrictum, ut et avaro principi satisfacere-
 ret, et periclitanti populo subveniret. Pace tanti pa-
 tris dixerim, quanto praestantius est libertate salva
 frumentum vendere, et propter indigentiam tributa
 laxare! Gratis constat ista venalitas, quando et unde
 ematis cessit, et pretium quod vos oblectet imposit.
 Vendit itaque largitas publica vicenos quinos modios,
 dum possessor invenire non possit, ad denos ordi-

nem rerum saeculi mutavit humanitas : nos jubemur
 vile distrahere, cum esuriens paratus sit carius com-
 parare. O novum praedicationis eventum! Affectu
 damni negotiatio provenit; et votum est vendenti
 magis perdere, ut quantum comparans valeat inve-
 nire. Talia profecto regem decet tractare commercia,
 talem convenit nudationem exercere pietatem; ut
 tunc minus acquiescat accipere, quando emptor plu-
 rima praecipitatur offerre. Libet referre qualis in vo-
 bis sit dominantis affectus, quia et primo cessit,
 quantum sufficere credidit, et nunc iterum postulata
 geminavit. Verecundum vobis erat aliquid sperare
 post dona, cum se adhuc ad beneficia principis re-
 servaret humanitas : non audita despexit, quando
 ipse visa testatus est. Felix illa calamitas, quae prius
 B miserantem reperit testem; ut post districtum judi-
 cem non haberet. Gaude igitur assueto jam bono
 Ligur, in usu tuo secunda [ms. et Ac., saecula] vene-
 runt; nam collatos tibi Aegyptios magna prosperitate
 vicisti : evadis tempora necessitatis, et libertatis praemia
 non amittis; immo illo tempore securus es ab
 hoste redditus, quando et de famis periculo cogno-
 sceris esse liberatus. Adhuc te praedictum ornat
 exemplum, adhuc est in qua parte superetur. Legi-
 tur enim Joseph fratribus suis tantum saccis occulta
 pretia reddidisse. Quid mirum, si, natura compelle-
 lente, proximis suis humanior visus est existisse?
 Hic autem cunctis large vendidit, functionem debitam
 reliquit; et plus iste generaliter contulit tributariis
 quam ille solis visus est praestitisse germanis. Brevi-
 C ter dicantur effusa; hinc bona sua discat universitas,
 quando non regibus comparantur nostra saecula, sed
 prophetis. Sed ne diutius beneficiorum regalium capi-
 dos occupemus, praecpta nostra ad eos quorum
 interest manasse cognoscite, ut secundum tenorem
 jussionis ad vos perveniat munificentia principalis.

M. AURELII CASSIODORI HISTORIA ECCLESIASTICA

vocata

TRIPARTITA,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS, SOZOMENO, SOCRATE ET THEODORETO,
 PER EPIPHANIAM SCHOLASTICUM VERSIS EXCERPTA, ET IN
 COMPENDIUM A SE REDACTA.

PRÆFATIO.

203 Utiliter nimis in capite libri praefatio poni-
 tur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim
 commodius quam prius per eam aliquid discere, ne
 dictio possit inopinata confundere? Haec igitur Hi-
 storia ecclesiastica, quae cunctis Christianis valde
 necessaria comprobatur, a tribus Graecis auctoribus
 mirabiliter constat esse conscripta; uno scilicet

D Theodoro, venerabili episcopo et duobus disertis-
 simis viris, Sozomeno et Socrate; quos nos per Epi-
 phaniam Scholasticum Latino condentes eloquio,
 necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius
 styli tractum, Domino juvante, perducere, et de tri-
 bus auctoribus unam facere dictionem. Sciendum
 plane quod praedicti scriptores a temporibus diva

memoriae principis Constantini usque ad augustae recordationis Theodosii Junioris, quae sunt gesta digresserint. Nos autem eorum relectis operibus, et unumquemque cauta mente tractantes, cognovimus, non aequaliter omnes de unaquaque re luculenter ac subtiliter explanasse; sed modo hunc, modo alterum aliam partem melius expediisse. Et ideo judicavimus de singulis doctoribus [*Ms. Lyr. et Santhead., dictoribus; ed., dictatoribus*] deflorata colligere, et cum

A auctoris sui nomine in ordinem collocare. Legat ergo intrepidus, qui ad haec opuscula Domino donante pervenerit; multum utilitatis atque notitiae lucraturus, si quae posita sunt per hos duodecim libros, memoriae suae sollicita mente condiderit. Praeterea, ne quempiam res indistincta turbaret, per univsum textum hujus operis titulos cognoscat appositos; ut suis locis exigere possit quod sub numero competentij praedictum esse cognoscit.

LIBER PRIMUS.

204 CAPUT PRIMUM.

Oratio allocutoria Sozomeni (pag. 393) ad Theodosium imperatorem.

Aiunt antiquis principibus diligentiam studiumque fuisse ut eis amatores quidem ornamentum, purpuram atque coronam, et his similia praeferant; librorum vero habentes intentionem, circa quasdam fabulas occupati, conscriptiones agerent, quae audientium corda mulcerent: porro bella sectantes, ut sagittam opportune dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam bene jacularentur, aut equum decenter ascenderent. Praesentabant enim singuli regalibus eorum, studentes rebus illis quae forent gratissima dominantium. Alius itaque lapides pretiosos difficile compertos offerebat; alter tincturam purpuream; clariora plurimi poemata aut diversas conscriptiones insinuabant; alius bona cingula, aut optimum armorum pendebat [*ed., pandebat*] usum. Maxima vero et imperialis putabatur hujus popularis virtutis pars illa ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietate autem, quae est verus imperii ornatus, nulli studiose quodammodo sermo fuit. Sed tu, o potentissime Theodosi, ut complexive dicam, cunctam superasti, Deo juvante, virtutem. Purpura siquidem et corona qua videris propter insipientes (quia est majestatis signum) circumdari, pietatem tibi et clementiam intrinsecus semper enutrient. Unde conscriptores, et praefecti, ac reliqui subjectorum circa te tuosque laborant actus. Disceptator autem positus iudexque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis; sed perfecte metiris utrumque, sermonem proprium aptans cause: figuram quoque dictionis, et partes, et ordinem, et congruentiam, et eloquium, et compositionem, et collectiones, et sensum, et historiam profunde discutiens. Compensas autem recitantibus et tuo iudicio, et favoribus opportunis, nec non aureis imaginibus, et positione simulacrorum, et donis, et honoribus universis. Qualem vero te circa recitantes praebes, tales dudum fuerunt iudices [*ed., Niv., iudices Cretes*] circa dulciloquum Homerum: aut Alevadae [*alti, Alevas*] circa Simonidem; aut Dionysius Siciliae tyrannus circa Platonem Socratis discipulum; aut Philippus Maedo circa Theopompum historiographum; aut Severus Caesar circa Oppianum, qui metris genera piscium et naturas, captionemque na-

B ravit. Cretae siquidem mille numismata carmini compensantes Homericum, et tanquam de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua munera conscripserunt. Alevadae autem, et Dionysius, et Philippus nequaquam animo parciores fuerunt Cretensibus, de superba se republica philosophiaque jactantibus; qui velociter illorum statua imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Severus autem pro metrico poemate per versum uno aureo donans Oppianum, tantum praebet de largitate miraculum, ut aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. Haec dona fuerunt olim amantium litteras et doctrinam. Tu vero, potentissime principum, nullo priorum excellentia minor inveniris, largitibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incongrue talia facere. Nam cum omnes virtutibus 205 eviceris, studiose ad crementum semper quae tua sunt evehis, quoniam rerum olim gestarum apud Romanos et Graecos veritatem integerrime cognovisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis et corpore, subjectorumque negotia disceptare, judicare simul et agere, modo seorsum, modo communiter, quae sunt agenda considerare; noctibus divinis libris incumbere. Fertur autem tibi ad eorum scientiam ministrare candelabrum arte mechanica factum, et sponte fundens oleum in lucernam, ut nullus circa regalia constitutus in laboribus tuis cogatur affligi, et naturae vim faciat somno repugnans. Sic equidem clemens et mansuetus circa proximos, et maxime circa omnes existis, caelestem Regem tuum imitando patronum, cui gratum est *super justos et injustos pluvie, et solem facere oriri* (*Muth. v, 45*); et alia simul invidia recedente largiri. Per multam vero doctrinam audio te etiam lapidum scire naturas potestatesque radicum, effectusque curarum non minus Salomou David filio; magis autem potior es virtutibus. Ille siquidem factus libidinis servus, pietatem non custodivit ad terminum, quae illi causa fuerat honorum et sapientiae. Tu vero, o potentissime, negligentiae objiciens rationem, videris non solum hominibus juste, sed etiam corporis et animae passionibus imperare. Si autem oportet et hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi desideria superare; et neque poma dulcia, neque aliud quidquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum convenit, et solummodo saporis congruerit; primo

tamen benedicere omnium Creatorem. Sitim vero, A
 aestum et frigus ferre consuetus, quotidianis exerci-
 tationibus jam ipsam continentiae putaris habere natu-
 ram. Dudum siquidem in Ponto civitatem Heracleam
 ab Hercule nominatam videre festinans, et laboran-
 tem longo tempore sublevare [*Ms. Lyr.*, exercitum
 sublevare], in aestatis ardore per Bithyniam faciebas
 iter. Sole vero circa diem medium vehementer
 urente, videns te quidam iter agentium sudore multo
 simul et pulvere squalentem, quasi praestaturus oc-
 currens, obtulit tibi poculum valde perspicuum, et
 velut radiis emicantem, suavissimum quemdam in
 eum potum mittens, et aqua perfundens frigida. Tu
 vero, o potentissime, sumens, laudasti quidem pro
 sua magnanimitate virum, et largitate principali post
 patulum cutiulast; sed cunctis militibus ad illius B
 poculi claritatem nimis inhiantibus, et beatificantibus
 qui esset bibiturus eum, rursus ei poculum reddidi-
 sti, praecipiens ut quo vellet uteretur eo. Unde mihi
 juste videtur tuis virtutibus superatum etiam Alexan-
 drum; de quo narratur ab eis qui opera illius admi-
 rantur, quis ei, dum per inaquosa loca properaret
 cum Macedonibus; diligens quidam miles aquam in-
 ventens, hausit et obtulit ei; ille vero non bibit, sed
 corpus infudit. Ut ergo absolute dicatur, omnium
 priorum principum principio, si dici fas est, te
 vocare debemus secundum Homerum. Alios etenim
 reges nihil dignum habuisse comperimus; alios autem
 ornate una aut duabus rebus imperium. Tu autem,
 o serenissime, omnes simul virtutes amplectens, uni-
 versis dignoscere evicisse pietate, clementia, forti-
 tudine, castitate, iustitia, largitate, atque magnani-
 mitate dignitati imperiali conveniente. Sine sanguine
 autem et purum a caede, super omnium priscorum,
 tuum cuncti gloriantur imperium. Res studiosas cum
 delectatione subjectos praecipis edoceri; favoremque
 et reverentiam circa tuum amorem et communem
 utilitatem cunctis ostendere. Quapropter omnium ho-
 rum causa necessarium videtur mihi ecclesiasticam
 historiam conscribenti, te primitus alloqui. Cui nam-
 que potius hoc ascribam, multorum ac venerabilium
 virtutes usque narraturus, et ea quae circa catholi-
 cam Ecclesiam provenerunt, vel per quantas ipsa
 transiens tempestates, ad tuos parentumque tuorum
 portus accesserit? Age nunc omnia sciens, omnem-
 que virtutem habens; et praecipue pietatem, quam
 principem esse sapientiae sermo divinus docet. Sus-
 cipis a me hanc scripturam, et libenter examina;
 tuaque integritatis adjectiones et detractiones alhi-
 bens; tuis laboribus eam purga. Indubitanter enim
 quodcumque tibi placuerit, utile legentibus clarum-
 que videbitur; nec quilibet reprehendet quod tu quo-
 que probaveris. Procedit autem mea conscriptio a
 tertio constilatu Crispi et Constantini Caesarum us-
 que ad septimum declivum tuum; visumque est mihi
 bene se habere in novem decisiones opus omne divi-
 sere. Continebit autem primus et secundus tomus ea
 quae sub principe Constantino Ecclesiae provenerunt.

Tertius autem et quartus quae sub ejus filiis. Quintus
 et sextus quae sub Juliano consobriano filiorum ma-
 ximi Constantini, et Joviniano, nec non Valenti-
 niano et Valente gesta noscuntur. Septimus et octa-
 vus nobis aperiet tomus quae sub Gratiano et Valen-
 tiniano fratribus acta sunt usque ad tempora imperii
 jucundissimi avi tui Theodosii: quando scilicet ves-
 ter, clementissime principum, sacratissimus pater
 Arcadius paterno succedens imperio, una cum piis-
 simo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare
 sortitus est. Nonum vero librum Christiano ac vene-
 rabili vestro apici dedicavi, quem Deus sempiternae
 custodiat magnanimitate inconvertibili hostibus praev-
 alentem, et habentem sub pedibus universos, et ad
 filiorum filios pium imperium dirigentem, annuente
 C Christo, cum quo et Deo Patri gloria una cum sanc-
 to Spiritu in saecula saeculorum, Amen.

CAPUT II.

Cur gentiles facillius quam Hebraei fidem Christi susceperint.

Cogitatio mihi aliquando provenit, cur, putas,
 alii quidem hominibus velocior fuit circa Domini
 verbum fides, Hebraeis autem incredibilis [*ed. Pro-
 ben.*, Hebraei incredibiles], cum ab initio divina man-
 data perceperint etiam de Christi praesentia, et quo-
 modo haec forent, antequam fierent, didicerint per
 prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis
 et circumcisionis existens, inspector et conviva Filii
 Dei esse promeruit (*Gen. xviii*). Isaac ejus filius
 imitatione sacrificii honoratus est, typo crucis a pa-
 tre vinctus et oblatus altari (*Gen. xlii*), sicuti contigit
 et in Christi passione fieri, ut aiunt qui Scripturas
 sacras integerrime collegerunt. Jacob autem exspe-
 ctationem gentium in eo nunc existentem, nec non
 et tempus quo venit praenuntiavit (*Gen. xlix, 10*),
 ubi ait tunc delectare duces Hebraeorum ex genere
 Judae principis ejus tribus. Significabat autem prin-
 cipatum 206 Herodis, qui cum Idumaeus esset ge-
 nere paterno, Arabs autem a matre, commissa est ei
 gens Judaeorum a senatu Romano et Caesare simul
 Augusto. Sed etiam quidam aliorum prophetarum
 clare Christi generationem prophetaverunt, et illum
 sacrum ineffabilemque conceptum, et matrem post-
 partum virginem permanentem, et genus, et patriam;
 alii vero passionem, et resurrectionem a
 mortuis, et ascensionem in caelos, et eventum sin-
 gularum praesignaverunt rerum. Sed haec quidem
 eos non ignorasse scire poterit qui sacris litteris
 incumbit. Josephus autem Matthathiae filius atque
 sacerdos, vir apud Judaeos nobilissimus, nec non et
 apud Romanos dignissimus, erit testis de veritate
 Christi (*Josephus, Antiq. lib. xviii, cap. 6*). Vocare
 namque eum virum non audet, tanquam factorem
 insignium operum magistrumque sermonum vera-
 cium: Christum vero aperte nominat, et poenae crucis
 adjudicatum, et tertia die apparuisse vivum, et alia
 infinita miracula de eo a prophetis sanctis non igno-

* Id est, ab anno Ch. 323 usque ad 439.

rat esse prædicta; sed etiam multos tunc existisse, quos elegit, Græcos atque Judæos, et in ejus permanere dilectione, atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi videtur quoniam hæc referens, quasi clamare videtur operibus Deum esse Christum, rerum miraculis obstupescens. Cum autem hoc dixisset, etiam medius ipse transcurrit: in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiusque consentiens. Hæc igitur cogitanti mihi digne mirabile visum est Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatem non potuisse converti. Nam licet Sibylla et alia responsa apud gentes ea quæ in Christo erant ventura prædixerint, non tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque, qui videbantur eruditiores, præcipue hujusmodi prophetias intellexerunt, plerumque metricas existentes, et disertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi videtur, supernæ providentiæ ut ad concordiam futurorum non solum propriis prophetis ventura committerentur, sed etiam ex parte gentilibus, veluti si quis melodiæ compositor, propter utilitatem peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quæ sunt alias adjiciat. Hebræi siquidem pluribus et manifestioribus prophetiis utentes, in præsentia Christi minores sunt inventi quam Græci. Sed neque hoc extra rationem videbitur, cur ex aliis gentibus tantum Ecclesia crediderit. Primum quidem, quoniam Deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in divinis maximisque negotiis; deinde quia non fortuitis virtutibus præsulum ejus ab initio desperata reperitur esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neque verbis aut probationibus philosophicis uterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis; sed exuti substantiis, et bona propria contententes atque nudati, et velut in aliis corporibus plurima pessimaque tormenta suscipientes, et neque civitatum populis submissi, neque judicium blandimentis illecti, neque terroribus forte deterriti, clarum fecerunt universis quoniam pro maximis præmiis hujusmodi certamina sustinerent. Quapropter neque suasionem verborum opus erat, dum per domos et civitates ad credendum res ipsæ compellerent quæ nequaquam primitus videbantur auditæ. SOZOMEN., lib. 1, cap. 1, p. 398.

CAPUT III.

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, et ex quibus priorum gesta collegerit.

Tanta ergo divina atque mirabili mutatione in orbe terrarum facta, ita ut et prior religio, et leges patriæ spernerentur, crudele nimis erat Calydonium quidem aprum, et Marathonium taurum, et alia his similia per provincias et civitates facta, aut fabulis divulgata, tanto nobilitari studio, ut multi Græcorum et probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me vero vim meæ non inferre naturæ, et historiæ ecclesiasticæ gesta narrare. Recor enim quoniam argumento rei hujus non ab hominibus instituto, conscriptor quoque inopina-

biliter apparebit non inops Deo. Nitus sum etenim primo quidem hoc opus ab origine mundi dirigere [ed., digerere]: sed considerans quoniam et alii talia fecerunt usque ad tempus suum, id est, Clemens et Egesippus sapientissimi, successionem sequentes apostolorum, Africanusque conscriptor, et Eusebius cognomine Pamphili, vir in divinis Scripturis et Græcorum poetis atque rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quæcumque in Ecclesiis contigerunt post Christi ascensionem ad cælos, usque ad Licinij dejectionem colligens, in duobus redegii libris: tunc autem, favente Deo, quæ postea provenerunt, aperire tentabo. Quocirca memorabo causas quibus interfui, et a scientibus aut contemplantibus eas audivi, tam in nostra quam ante nostram generationem gestas. Cæterorum vero explanabo notitiam ex legibus positae causa religionis, et ex conciliis per tempora constitutis, ac novitatibus factis, et imperialibus, atque sacerdotum epistolis, quarum aliæ quidem hactenus in palatiis ecclesiisque custodiuntur, aliæ vero passim apud diligentes inveniuntur. Quarumdam rationem [ms., Quorundam ratione] potius complecti in hoc opere melius approbavi propter magnitudinem lectionis, ut sensus earum breviter indicetur: nisi forte quædam venire possint in dubium, pro quibus apud multos est diversa sententia. Tunc enim, si quamlibet scripturam invenire potuero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Ut autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsitan epistolas, sciendum est quoniam occasione dogmatis Ariani et eorum qui postea sunt oborti, discordantes inter alterutros. Præsules Ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consecratoribus scribebant, et per concilia congregati decernebant quæ vellent; et sibi contraria sapientes, per absentiam sæpe damnabant; et per tempora principes ac proceres eorum, qua poterant virtute flectebant, et sibi unanimes faciebant, ut eorum consensu recta colere putarentur. Alii siquidem istis, alii vero faventes illis, collectionem fecerunt epistolarum pro hæresi propria directarum, et eas sibi contrarias reliquerunt. Porro nobis difficile valde fuit ut inveniremus omnia quæ de talibus provenerunt. Quia vero præcipua cura veritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi visum est etiam litteras hujusmodi, ut fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiones ecclesiasticas inter alterutros gestas de præsulatu vel de honore primatus, propriæ hæreseos explanavero, non grave aut malæ voluntatis esse videatur. Primo namque, sicut dictum est, conscriptorem omnia decet veritati postponere, deinde dogma Ecclesiæ catholicæ veracissime declarare. Quod scilicet invenitur sæpe quidem adversariorum insidiis impetitur, et tamen tanquam divinitus roboratum in propria mansisse virtute, et universas Ecclesias et populos ad suam traxisse veritatem. Cum itaque vellem, si tamen liceret [ed., deceret], ea sola conscribere quæ ad meam videbantur notitiam pervenisse de Ecclesia in Romano imperio constituta.

placuit tamen, quantum valuerit, ut etiam apud Persas et Barbaros quæ sunt gesta de religione conscribam. Non autem absurdum erit ab historia ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur qui quondam patres et præceptores fuerunt monachorum, aut qui post eos per successiones utiles visi sunt, sicut audivimus atque probavimus. Non enim aut nos ingrati esse videbimur, taciturnitati tradentes virtutem eorum; aut illi exsortes erunt hujus historiæ qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus utentes posteritatis, beatissimo et felicissimo fine potientur. Sed hæc quidem sermo procedens, ut potuerit observabit. Convertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem invocans Deum. Hinc enim habebit præsens scriptura principium. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 1, p. 400.*

CAPUT IV.

A quo tempore historiæ fecit initium, et quomodo Constantino signum crucis ostenditur, et qui imperatores et Cæsares per idem fuere tempus.

Crispo et Constantino Cæsaribus atque consulibus (Anno D. 322), Romanæ quidem Ecclesiæ Sylvesterius præsidebat. Alexandriæ autem Alexander, et Hierosolymorum Macarius, Antiochiæ vero quæ est apud Orontem [*ed. Frob., Orientem*] post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia et eloquiis admirantes Eustathium, dignum approbaverunt sedi apostolicæ præsidere; et cum esset episcopus vicinæ Beroæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani orientales quidem usque ad terminos Ægypti circa Libyam commorantes, non præsumebant aperte in ecclesias convenire, cum Licinius favorem quem in eos habuerat permutasset. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones, et Illyrici licenter in religione durabant propter Constantinum, qui princeps erat in his partibus Romanorum (Anno D. 315). Huic enim viro et alia quidem plurima postea provenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma venerari; præcipue tamen propter signum quod ei divinitus ostensum est. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 2, p. 403.*

Et quoniam ad hæc venimus, paulo latius aliquid referamus. Cum Diocletianus et Maximianus Herculius privatam elegissent vitam, et Maximinus Galerius, qui cum eis imperaverat, tenens Italiam, duos Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, et Severum in Italia (Anno Ch. 306); tunc Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatur imperator primo anno olympiadis 271, die 27 Julii mensis. Romæ vero a prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculii filius imperator instituitur. Hinc ejus pater imperandi cupidine voluit filium regno privare, quod facere nequivit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ mortuus est. Porro Severus Romæ contra Maxentium veniens, militum prodicione peremptus est. Maximianus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens et earum viros

occidens. Quem volens Constantinus opprimere, et Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilium: sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus venerabatur, et quia potius ejus pater, paganorum contempta religione, feliciter advixisset. SOCRATES, *lib. 1, cap. 2, p. 5.*

In his ergo sollicitudinibus constitutus, in somno vidit crucis signum coslo splendide collocatum: mirantique visionem (An. Dom. 315), asiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autem et ipsum Christum apparuisse ei, signumque monstrasse crucis, ac præcepisse ut figuram similem faceret, et in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ jura conquiret. Eusebius itaque Pamphili cum jurejurando ipsum imperatorem dicentem audisse se refert, quia circa meridiem, declinante jam sole, crucis signum ex lumine factum, et scripturam consortam ei dicentem, IN HOC VINCE, vidisset ipse et milites qui cum eo tunc essent. Pergenti namque aliquod per iter cum exercitu, hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumque cogitaret quid esset, nox supervenit, et dormienti Christus apparuit cum signo quod vidit in coslo, jussitque ut fieret ejus signi figuratio, quæ foret auxilium in congressionibus præliorum. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 3, p. 403.*

CAPUT V.

Quomodo Constantinus Christianum dogma cognoverit; et de miraculis crucis, et morte Maxentii.

Cumque jam opus non esset interprete, sed aperte imperatori monstratum fuisset quid de Deo credere conveniret, mox die facta sacerdotes Christi convocans, de dogmate consulebat. At illi sacros libros offerentes, de Christo loquebantur, suaque dicta ex prophetis comprobabant. Signum vero quod apparuerat ei, dicebant tropæum esse victoriæ adversus infernum, quam victoriam ascendens in caelos egit Christus, crucifixus et mortuus, et tertia die resurgens, secundum quod sperandum esse dixerunt: quia post hujus vitæ terminum circa finem sæculi præsentis, omnes homines resurgant, et immortales existant: alii quidem ad præmia rerum, quibus bene vixerunt; alii ad supplicia, eo quod ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiam in delictis quæ committuntur hic occasionem salutis purificationemque peccati: nondum initiatis quidem baptismatis adeptionem secundum ecclesiasticam legem, 208 initiatis autem custodiam, ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumque virorum est, docebant quoque purificationem secundam ex poenitentia constitutam; clementem enim esse Deum, et veniam tribuere delinquentibus, si poenitentiam agentes studeant eam operibus roborare. Hæc sacerdotibus explanantibus, admiratus imperator prophetias de Christo ita promissas, jussit viros eruditos ex auro et lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare signum quod Labarum vocabatur. Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod imperatorem præcedere, et adorari id a militibus moris esset. Unde præcipue Constantinum reor nobilissimum decus imperii Romani in signum mutasse crucis; ut

frequenti visione atque cura desuescerent a priori more subjecti; et eum solum arbitrarentur Deum quem coleret imperator, vel quo duce atque auxiliatore uteretur adversus hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus aciebus in praeliis adesse precipiebat. Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarent; quorum opus erat ut vicibus humeris veherent illud, et omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidam, eo quod aliquando ferens hoc signum, repente hostibus invadentibus expavisset, dedissetque illud alteri devehendum; cumque se de praelio subtraxisset et jacula declinasset, subito percussus interiit; ille vero qui sacrum suscepit tropæum, multis se jaculantibus permansit ilæsus. Mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo; a signifero autem inter pericula protinus evolabant. Dicitur autem neque alium unquam hujus signi ministrum, ut solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpassum. SOZOMEN., lib. 1, cap. 5, p. 404.

Congressus ergo circa pontem Milvium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est (An. Dom. 315). SOCRATES, lib. 1, cap. 2, p. 7.

CAPUT VI.

De derogatione paganorum.

Non autem ignoro quia Græci referunt Constantinum, eo quod aliquos genere proximos occidisset (An. Dom. 316), et cooperatore exstitisset in nece filii sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consuluisse philosophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in sede Plotini; illumque respondisse nullam esse in hujusmodi delictis purgationem; Constantinum vero hac interdictione turbatum, invenisse episcopos qui pœnitentia seu baptismate promitterent eum ab universo posse purgari delicto: tunc gavisum in illis qui dixerant quod volebat, admiratumque dogma, factum deinde Christianum, et ad sui similitudinem deduxisse subjectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis qui student religioni Christianæ detrudere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgatione, anno 20 imperii paterni defunctus est (An. Dom. 329). Qui cum adhuc viveret, multas cum eo pro Christianis posuit leges; secundo quippe loco honoratus imperii, et Cæsar existens; sicut etiam nunc principum nomina et tempora legibus subjecta testantur. Sopatrum vero non est credibile ad colloquium Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem vero contra Maxentium habitam degebat in Italia. Tunc Romana respublica turbabatur; et non erat facile ut Britanni et Galli convenirent cum illis tunc, apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum, nisi dum contra Maxentium castrametaretur, et transiret ad Romam. Testes autem sunt rursus horum tempora, nec non et leges quas pro religione sanxit. Ut autem conce-

damus facile potuisse principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus vellet, non est tamen verisimile ignorasse philosophum quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filii necem in Cereris sacris; et quia post Hyphiti necem peregrinum et amicum injuste peremit. Cum igitur Græci in hujusmodi delictis purgationem ansuerent, sufficiant quæ dicta sunt, et accusent de mendacio eos qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo hæc ignorasse tunc nobilissimum apud Græcos eruditione litterarum. SOZOMEN., lib. 1, cap. 5, p. 406.

CAPUT VII.

De Constantio patre Constantini.

Igitur Ecclesiæ sub regimine Constantini alacriter agebant, et quotidianis diebus augebantur, favente et unanime principe, et multis eas beneficiis elevante [ed., multis ejus beneficiis elevate]; quas etiam prius inconcussas Dominus a periculis turbisque servavit. Nam cum persecutiones diversas Ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique aliquod tale eum miraculum et memoria dignum egisse cognovi. Is enim probare volens quosdam in suo palatio Christianos, si boni et solidi essent viri, evocans universos præcepit dicens; ut si quidem venirent ad sacrificandum et ejus colerent deos, circa eum essent, et in suo cingulo permanerent; si vero refugerent, egredierentur de palatio gratias agentes quod minime punirentur. Cumque in utroque apparuissent, alii quidem desertores religionis, alii vero divina præsentibus præponentes, deliberavit eis amicis et consiliariis uti qui in melioribus fideles constanter permanserant; alios autem velut effeminatos aversatus, expulit a suo colloquio: credens nunquam eos circa principem devotos fore, qui fuerint Dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constantino non videbatur contra legem, quempiam esse Christianum apud eos qui ultra Italiam, Galliasque, et Britanniam, et qui circa Pyrenæum habitabant montem usque ad Oceanum Hesperium. Cum vero Constantinus in ejus successisset imperium, potius res Ecclesiæ effloruerunt. Maxentio enim Herculi filio perempto, cum ejus pars Constantino cessisset, jam licenter in religione vigeabant qui circa Tiberim fluvium et Eridanum (quem Padum provinciales appellant) commorantur, et qui circa Aquilam commanebant; in quem locum sermo fertur advectam navigio Argo, et ad Tyrrhenum pelagus fuisse perductam. Argonautæ enim ventum validum declinantes, non eodem 269 navigio in regressione sunt usi; sed transeuntes mare quod super Scythas est, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum; et hic hiemantes condiderunt civitatem quæ nuncupatur Æmonia. Æstate vero superveniente, cooperantibus eis provincialibus, fere quadringenta stadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluvium Aquilam deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus

autem fauces habet in Italicum mare. Post praelium A itaque, Cibalæ, Dardanii, et Macedones, et qui circa Istrum tunc morabantur, nec non et Hellas, et Illyriorum gens omnis sub Constantino redacta est. Sozomen., lib. 1, cap. 6, p. 407.

CAPUT VIII.

Quomodo Licinius fugatus, et Christianos fuerit persecutus, et novissime victus.

Porro Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata voluntate, plurimos sacerdotum in suæ partis afflixit imperio, multos quidem et aliorum, præcipue tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Constantini bellum, æstimans eum posse contristari propter calamitatem suæ religionis: simul etiam arbitratus, quia orarent et student redigi sub illius B solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Constantinum, spem victoriæ habebat per divinationes et sacrificia, et seductus ab aliquibus promittentibus quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conversus est (Anno Dom. 325). Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum divinationem Miletî Geminique Apollinis, eique consulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri versus:

O senex, valde te juvenes pugnatores observant.
Tuaque vita soluta est, sævaque te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma Christianorum divina providentia constituisse, tantoque processisse cremento, maxime tamen ex persecutione gentilium futuro. Namque Licinio persequente Ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo novissime pugnaverunt inter alterutros ipse et Constantinus. Tantoque divino suffragio adjutus est Constantinus, ut per terram et per mare vinceret inimicos; et amissis Licinius pedestribus et navalibus, semetipsum in Nicomediam transtulit, privatusque Thessalonicæ aliquanto tempore permansit, ibique peremptus est (Anno Dom. 329). Vir ergo primordiis imperii sui, præliis aliisque rebus valde pro-
C ductus, et sororis Constantini nuptiis honoratus, hujusmodi finis defunctus est. Sozomen., lib. 1, cap. 7, p. 408.

CAPUT IX.

De legibus quas Constantinus pro Christianis posuit, et de mutatione rituum paganorum Christianorumque provectu, et de victoriis ejus, et veneratione religionis.

Constantinus igitur cum ad eum solum omne Romanum pervenisset imperium, edictis publicis usus est, ut Orientales subjecti impavide religionem colerent Christi, et diligenter Divinitati ministrarent; Divinitatem quippe solam eam crederent quæ et revera esset, et sufficienter haberet omni tempore potestatem: et quoniam qui talibus studerent, omnia bona eis uberrime accederent, et quæcunque adversa putarent, cum meliori potius spe fruerentur; qui vero circa Deum delinquerent, communiter et seorsum in bellis et in pace omnia eis difficilia provenirent. Gratiasque referens, non sibi arrogans, adjecit in

eam legem dicens: quia ministrum opportunum eum habere dignatus fuerit Deus sui consilii, et a Britanico mari usque ad loca Orientis adduxerit eum, quatenus augetur Christiana religio; et qui propter Dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrii, clariores ejus honoribus apparent. Hæc igitur concionatus, et alia multa dicens, per quæ credebatur subjectos ad cultum religionis adducere, infirmita esse sancivit quæ contra religionem fuerant cogitata vel gesta sub persecutoribus Ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decrevit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas aut alibi præter voluntatem propriam commorari jussi sunt, aut in metallis affligi [ed. affigi], aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis ministrare, aut dari curiis cum curiales primitus non fuissent. Eos autem quos infames illi fecerant, ab infamia relaxavit. Militia vero privatos in sua voluntate reliquit, utrum esse in schemate quo fuerant, an certe cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cumque omnes ad priorem libertatem et consuetos honores revocasset, etiam substantiis reformavit universos. Si qui vero morte damnati, substantia quoque nudati sunt, præcepit proximis genere eorum deferendas hæreditates; nullo autem horum existente, unamquamque provincialem Ecclesiam ad jus hæreditatis accedere; et sive apud privatum, sive apud publicum de tali substantia esset aliquid ablatum, restitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid comparaverant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemque modum se providere promisit. Hæc igitur, sicut dictum est, imperatori placuerunt, et lege firmata sunt, insigniterque omnia decenti fine completa. Christiani vero tunc omnes Romanorum dignitates administrabant; et de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusque aut divinationibus non erat locus: sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere jam licebat. Plurima vero etiam per civitates gentium, de antiqua consuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Ægyptios nequaquam secundum priores solemnitates in paganorum templa cubitus, sed in ecclesiis magis offertur, quo significatur crementum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum monomachorum spectacula sunt remota. Apud Phœnices vero, qui in Libano vel Heliopoli commorantur, fas ulterius non fuit virgines fornicari antequam legitimis jungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nefandæ permixtionis. Sanctæ vero domus quæ quidem magnitudinem videbantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ vero cremento altitudinis et latitudinis augebantur. Alibi autem cum non essent, a fundamentis ædificatæ fulgebant. Pecunias vero ex regni thesauris imperator 210 affluentius impendebat: scribens per singulas civitates episcopis atque præsidibus populorum, ut sacerdotes, sicuti vellent, juberent; isti autem jubentibus obedirent, quatenus cito perficeretur opus. Lætanti siquidem ejus imperio, etiam religio valde florebat, et in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit

in præliis adversus alienigenas præparatis, ut etiam A
Sarmatas vinceret, et qui vocantur Gothi, tunc no-
vissime causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent.
Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium
Istrum. Cumque esset in bellis prona, et multitudine
atque magnitudine corporum armis semper exerci-
tata, aliis quidem barbaris prævalebat; solos autem
habebat Romanos sibi repugnantes. Fertur enim
etiam et hoc prælio demonstratum Constantino per
signa atque somnia quanta Dei providentia regeretur.
Qui cum superasset omnia bella quæ sub eo sunt
gesta (*An. Dom. 355*), veluti repensans Christo, in
ejus religionis studio magis magisque fervebat: hanc
solam veram fatendam esse et salutarem existimare
subjectos jubens. Ex terra vero subdita sibi, ex una-
quaque civitate detrahens, publicum certumque [ed. B
publico, certum, etc.] vectigal ecclesiis provinciali-
bus cleroque distribuit, et donationem validam in
perpetuum esse sancivit. Assuescens autem milites,
ut, sicut ipse, Deum colerent, signo crucis eorum
arma signabat. In regalibus quoque oratorium fabri-
catus, etiam tabernaculum ad instar ecclesiæ circum-
ferebat dum adversus hostes castrametaretur; quate-
nus nec in itinere degens ipse, vel exercitus sacro
lumine privarentur, quo deceret laudari Deum, et
orationes offerri [*Mss., decerneret laudare... offerre*].
Sequebantur autem pariter sacerdotes et diaconi ta-
bernaculo servientes, qui secundum legem ecclesias-
ticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem
Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupan-
tur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium, et C
sacerdotes atque diaconos distributos habebant. Die
vero qui dominicus vocatur, quem Hebræi primum
vocant, Græci autem soli distribuunt, et qui ante
septimum est [*id est diem Veneris*], sancivit a judiciis
aliisque causis universos habere vacationem, et in
eo tantum orationibus occupari. Honorabat autem
dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit a
mortuis; alium vero, quia in eo fuerat crucifixus.
Maximam namque culturam sacratissimæ crucis ha-
bebat, tam pro iis quæ ei prospere provenerant ejus
auxilio in præliis contra adversarios institutis, quam
pro indicio quod ei divinitus pro ea videbatur osten-
sum. Denique supplicium crucis, quod primitus apud
Rômanos erat in usu, lege prohibuit. In figurationi-
bus autem solidorum et in imaginibus hoc signum D
jussit inscribi semper et figurari, ut testantur hacten-
tius ejus imagines hoc schemate decoratæ. In omni-
bus siquidem rebus, præcipue tamen in legislationi-
bus, studebat placare Divinitatem. Apparet enim
luxuriosas et valde fatuas permixtiones ante eum
non prohibitas, tunc fuisse correctas, sicut ex ipsis
quas posuit legibus invenitur. Sed nunc quæ ad ho-
norem et statum religionis ab eo sancita sunt pan-
dere necessarium est, cum partes esse ecclesiasticæ
videantur historiæ. *Sozomen., lib. 1, cap. 8, p. 409.*

Apud Romanos dudum fuit lex, a vigesimo quinto
anno non habentes uxores prohibens a privilegiis ha-
bentium conjuges; sed et alia multa jubens, ut nihil
de testamento lucrarentur, licet proximitate generis

consisterent: qui vero filios non habuissent, medi-
tatem relictorum sibi amittebant. Posuerunt au-
tem has leges antiqui, volentes Romam esse populo-
sam, omnemque terram subjectam, et quia non multo
ante has leges plurimos in civilibus bellis amiserant.
Videns igitur imperator idcirco male tractari eos qui
propter Deum virginitati et sine liberis esse stude-
bant, fatuum judicavit diligentia et studio hominum
videri eorum augeri genus; cum natura semper su-
perna distributione diminutionem suscipiat et aug-
mentum. Et legem populo proposuit universo, quate-
nus æqualibus privilegiis fruere qui sine con-
jugibus et liberis erant, quibus illi qui hæc se habere
gaudebant. Sed etiam amplius habere sancivit eos
qui in continentia virginitate degebant, licentiam eis
præbens masculis feminisque, licet ætate minoribus,
testamentum facere contra communem legem. Omnes
enim bene cogitare judicavit, quorum opus esset
Deum placare semper et philosophiæ veraci vacare.
Hujus enim rei causa et antiqui Romanorum licenter
testati virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo
deceverunt. Judicium itaque maximum reverentiæ
pii principis circa religionem fuit: quia ubique admi-
nistrantium sententias imperfectas esse voluit, et ad
episcopos per appellationem refugiendum esse sanc-
civit, si qui vellent civiles iudices refutare: firmam
vero illorum judicans sententiam potius quam judi-
cium aliorum, et, tanquam ab imperatore prolatam,
ab omnibus observandam, et inconvertibiles esse
terminos synodales. Illud quoque nos relinquere di-
gnum non est, quod pro utilitate sancitum est eorum
qui in Ecclesiis manumittuntur. Cum propter subti-
litate legum etiam inviti possessores difficultatem
paterentur circa dationem melioris libertatis, quam
civilitatem Romanam vocant, tres posuit leges: de-
cernens omnes in ecclesiis manumissos sub testimo-
nio sacerdotum, per hanc piam adinventionem Ro-
mana civilitate frui; cujus indicium præsens etiam
tempus servat. Nam moris præter de libertate leges
scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus
igitur hanc studens sane in omnibus honorabat reli-
gionem; erat quippe et per semetipsam gloriosa
propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.
Sozomen., lib. 1, cap. 9, p. 413.

CAPUT X.

De diversis confessoribus eorumque conversatione.

Itaque persecutionibus jam cessantibus, adhuc
multi confessorum superstites Ecclesias exornabant;
ut fuit Osius Cordubæ pontifex, et Amphion Epipha-
neæ Ciliciæ, et Maximus, qui post Macarium Hiero-
solymorum tenuit præsulatum, et Paphnutius Ægy-
ptius, per quem aliud plurima miracula operatum
Deum, dæmonesque subjecisse, variarumque passio-
num condonasse ei sanitates. Ferunt autem quod
Paphnutius et Maximus ex illis confessoribus fue-
runt quos Maximinus imperator in metallis ad opera
exercenda damnavit, oculos eorum dextros evellens,
et sinistras suras incidens. *Sozomen., lib. 1, cap. 10,
p. 414.*

211 Secundum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorum episcopum, ad cuius virtutem demonstrandam sufficere puto quæ hactenus de eo servatur opinio. Quanta per eum divino præsidio gesta sint, plura quidem novere provinciales; ego autem quæ ad nos valuerunt pervenire non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens uxorem et filios, sed non propterea in rebus divitiis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ovium ejus, et cum rapere niterentur, subito vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientem invenisse ligatos eos, et solvisse quidem ab invisibilibus vinculis, culpasse tamen et dixisse: Cur, fratres, dum licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potius ea rapere, et noctem ducere jugiter infelicem? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc sumentes arietem; laborastis quippe vigiliis, et decet vos sine querimoniis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet juste poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem nomine Irenen quidam notus ejus speciem aliquam deposuerat; quæ sumens depositum, sub terra recondidit, ubi caute credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requisisset, nec invenisset, flebat capillosque vellebat, et morti vicinus esse videbatur ille qui deposuerat. Hæc Spiridion fieri videns, et cursim veniens ad sepulcrum, vocavit ex nomine puellam. Qua respondente, de causa depositi requisivit. Et dum ab ea didicisset, reversus, et inveniens ubi puella significaverat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni sermonem, non est incongruum etiam istud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutuare volentibus. Sed neque per se dabat, neque per se recipiebat; sed solum cubiculum demonstrabat, invitans petentes ut quantum opus habebant tollerent, et denuo revocarent quantum se noverant abstulisse. Quidam vero dum mutuum percepisset, reversus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinem jussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad injustitiam ille conversus, et credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat; sed auferens debitum, quasi reddidisset, abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum namque tempus venit, rursus petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate ut ipse sibi metiretur quantum opus haberet. Vacuum vero eundem inveniens locum, et hoc oculata fide cognoscens, Spiridioni nuntiavit. Ille respondit ei: Mirum est, o homo, quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potius apud te ipsum, ne forte mutuatus alia vice quod debueras, primitus non solveris. Si enim hoc non est, indubitanter non privaberis quibus eges, sed rursus accedens invenies.

A Sic igitur ille captus est, et quod ei deliquerat indicavit. Dignum est igitur hujus sacratissimi viri mirari puritatem, et ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios episcopos convenisse, et inter eos hunc fuisse Spiridionem, et Triphyllium Ledrensem episcopum, virum eloquio et sapientia præditum, nec non legibus [ed., Beryto legibus, etc.] eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum est Triphyllio ut faceret sermonem ad populum. Cumque ille locus venisset ad medium, *Tolle lectum tuum, et ambula* (Matth. ix, 6), cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion autem indignatus in eum, et exsiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquii supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum, cum esset venerandus, et operibus gloriosus, simulque senex ævo atque sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptionem fuerit, hinc apparet. Instante jam Quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum quibus diebus consueverat cum suis continuare jejunia, et dio certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge, inquit suæ filix, lava peregrini pedes, et cibos appone. Cumque virgo dixisset nec panem esse nec *ἀλευρα* [hoc est farina] (quarum rerum solebant nihil habere reconditum propter jejunium), orans primum, veniamque petens, filix jussit ut porcinas carnes, quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positus carnibus comedit, et rogabat ut una cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes: *Omnis enim munda mundis* (Tit. i, 15), sicut sermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant. SOZOMEN., lib. 1, cap. 11, p. 415.

CAPUT XI.

De diversis monachis et eorum institutione.

D Præcipue vero insignissimam Ecclesiam demonstraverunt, et dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui conversatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines venit a Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum et dialecticæ artis studia despicit, tanquam sit minuta, et melioris operis tempus impediatur, atque ad recte vivendum nihil ostendat. Hæc ergo philosophia conversatione miranda, naturali simplicique prudentia docet omnino quæ nequitiam perimant et operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ; et neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Divinæ mentis virtutem habens, semper contemplatur omnium Creatorem, et eum nocte dieque colens, orationibus et litanis placat indubitanter. Animæ vero puritate et bonorum actuum conversatione,

ad ministeria se divina componens, purgationes aspersionesque contemnens, solas pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exsuperat, et omnium absolute hujusmodi dominatur. Non per stabilitatem necessitatemque vite qualibet voluntate mutatur, non mala patiens ulciscitur, non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur; sed potius gloriatur in talibus. **212** Patientiam, mansuetudinem, mediocritatem in omni vita meditatur; et quantum naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinum, velut in transitu utens præsentibus: neque circa possessionem rerum occupata constringitur, neque ultra quam opus est in præsentem providere forsitan urgetur. Semper autem simplicitatem et exercitium hujus instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam, et ad felicem terminum omni vivacitate festinat. Timore divino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, et nec usque ad vocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exsolvere. In brevi comprehendens necessaria naturæ, et cogens corpus mediocrius indigere, castitati luxuriam subdit; justitia punit injustitiam, et veritate mendacium. Disciplina rerum omnium mensuras participatur: cum proximis in unanimitate et communione consistit; amicorum provida est atque peregrinorum; quæ propria sunt communia facit egentium, et tuetur utilia singulorum; neque gaudentibus importuna, et tribulatis remedium consolationis apportans. Ad verum bonum diligentiam suam semper extendens, sermonibus castis sapientibusque consiliis ornato ac vano eloquio remotis erudiens atque curans veluti quibusdam medicaminibus audientes, cum honore et reverentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus iraque privata. Nam cum sit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis devincit et animæ. Hujus itaque elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Elias propheta et Baptista Joannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert (*Philo Hebræus, lib. de Vita contemp.*) undique egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle positum philosophatos. Habitaculum vero eorum, et cibos, et conversationem talem introducit, qualem et nos nunc apud Ægyptiorum monachos esse conspicimus. Scribit enim inchoantes eos philosophiam cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisque abrenuntiare permutationibus, et extra muros in solitariis agris et hortis inhabitare. Domos autem eis esse sacraria quæ apud nos monasteria nuncupantur, et in eis conversatione solitaria honesta celebrare mysteria, diligenterque psalmis et hymnis placare Divinitatem, et ante solis occasum non gustare cibum; alios autem per tres dies et amplius, certisque diebus in pavimento habere cubilia, vino semper et sanguinem habentibus abstinere, cibum eis esse panis et salis, et byssopi, et potum aquæ. Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorem philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinentes. Et Philo quidem hoc

A modo referens, videtur aperire quia hi qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Judaice viverent, eorumque constituta servarent. Apud alios enim non invenitur hujus vitæ conversatio. Unde conjicio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia. Sozomen., *lib. 1, cap. 12, p. 417.*

Alii vero dicunt huic causam fuisse conversationi persecutiones, quæ religionis causa per tempora provenerunt. Et quoniam fugientes in montibus, et vallibus, desertisque morabantur, ad modum se vitæ hujus assueverunt. Sed sive Ægyptii, sive alii quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt: illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reverentiam atque perfectionem, moribus exercitationibusque decentibus, hanc in conversationem usque perduxit Antonius maximus monachorum; quem tunc in desertis Ægypti morantem (*An. Dom. 334*) propter gloriam virtutis ejus, imperator Constantinus amicum fecerat, litteris honorabat; et ut pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Ægyptius genere, ortus in insigni vico, in loco Heraclix apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donavit agros convicaneis suis; aliam vero substantiam disponens, pretium pauperibus erogavit: studiosi existimans esse philosophi, non solum semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficue. Junctus autem studiosis secundum se viris, virtutes zelabatur universorum: probans bonam vitam suavem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adveniebat abstinentiæ potioris, et quotidie exercitatione crescebat. Tanquam semper incipiens aliquid innovabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, sacræ vero sapientiæ voluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim ejus esca solus panis, et sal, potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos et amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat, ut ita dicatur, semper quidem jugi nocte, et orationibus continebat quidem diem; si vero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pavimento jacens, solamque terram stratum refectionis [*ms., refectionibus*] habens: olei siquidem unctionem, lavacrorum atque sillium usum modis omnibus devitabat: ne humectatione sua in molliem corpus immutaret. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Litteras vero neque sciebat, neque mirabatur [*ms. Lyr., meditabatur*], sed potius mentem bonam tanquam seniore litterarum: quarum tamen inventorem jure laudabat. Fuit autem præcipue clementissimus, castus, fortis, gratus colloquantibus, sine ulla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent certative quæstiones inferrent, tamen more solito sapienter et disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, et ad mensuram debitam protinus transferebat, loquentiumque sibi strepitum temperabat, eorumque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus divina providentia redundans, se futura præscire non estimabat esse virtutem; et propterea nec laborandum

inaniter circa talia suadebat: quando nec ignorantem futura poenae succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem in cultura Dei et legum ejus observatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat ut purgaret animam, quo posset respicere, et futurorum notitiam possidere, Dei videlicet præscientia declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, et bene victurum semper operari præcipiebat, ac semetipsum discutere, et secum ponere rationem eorum quæ gessit die noctuque; si quid autem indecens ageret, conscriberet, ut de cætero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: simul etiam metuens ne per conscriptionis indicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus, et maxime pro solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic ferventissime fuit studiosus, quorum gratia sæpe veniebat ad civitates? Plurimi namque vi compellente cogebant **213** eum legatione fungi apud iudices et magistratus; quorum singuli vel videre eum judicabant nimis egregium, loquentem audire, et præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari et latere per eremum. Si vero necessitate faciente venisset in civitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertum continuo revertebatur. Pisces namque dicebat per humectam nutriri substantiam; monachis autem ornatum ferre [ed. V., fore] solitariam vitam. Et sicut illi terræ tactu tabesunt, sic gloria monachorum ad urbes accedendo fœdatur. Obedientem vero se gratumque conspicientibus exhibebat. Studebatque ut neque haberet tumentem superbamque naturam, nec putaretur hujusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus, ut tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiam. Plurimos igitur atque probatissimos habuit auditores, quorum alii quidem in Ægypto et Libya, alii vero in Palæstina, et Syria, et Arabia claruerunt; et unusquisque eorum non minus se quam doctor, apud quos est commoratus, exercuit; multosque docuit, et ad similem virtutem philosophiamque perduxit; ita ut quorundam hic labor esset circuire per civitates et provincias, vel per agros, et diligenter Antonii discipulos, eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inveniri facile, quibus erat studium diligentissimum suam vitam latere, et non sicut nunc plurimi hominum elati per gloriam, aemetipsos expompant, et cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus, Antonii, alii quidem multi, nec non et Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt, cum rusticus esset, bona specie conjugem habuisse, et eam in ipso facinore adulterii deprehensam tacite subrisisse, et iurejurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam; et repente discessit ad eremum apud Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum et patientem valde fuisse. Denique cum jam senex esset, et ad vitam monachicam [ed., monachicæ] perdurationis insuetus, omnibus cum Antonius experimentis exercens, in nullo

invenit eum inferiorem, perfectoque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonii testimonium, et operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsoque doctore superiorem, atque ad affligendos et expellendos dæmones præparatum. SOZOMEN., lib. 1, cap. 13, p. 420.

Circa hoc itaque tempus philosophabatur et Ammonius Ægyptius, de quo sermo fertur quia cogenibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eam fuisset expertus. In principio namque nuptiarum sponsam tanquam sponsus in thalamo percipiens, et solus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem, o mulier, nostræ usque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere ex sacris edocebat litteris, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem sermones virgo laudaverat, dividi autem ab eo grave judicabat, in alio cubili dormiens, annis decem et octo cum ea mansit, neque tunc a monachica abstinencia se suspendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimavit non esse justum tantum virum domi celari propter se, sed oportere potius seorsum utrumque philosophari, et ob hoc supplicavit viro. At ille gratias agens Deo pro hujusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariæ veniens circa locum Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus et viginti annis ibi philosophatus est: annis singulis visitans secundo mulierem. Hujus itaque sacratissimi principis horum monasteriorum multi fuerunt dignique discipuli, sicut successiones ostendunt; plurimaque et veneranda per eum provenerunt, quæ præcipue apud Ægyptios monachos perfecteque servantur. Nam cum maxima diligentia per successionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere monachorum; sed a me illi memorandi sunt qui ad nos usque pervenerunt. Contigit igitur huic viro, et Theodoro ejus discipulo euntibus aliquem transire fluvium quem dicunt Lycum. Ne vero se alterutrum nudos viderent, jussit Ammonius [alias Amos], ut recederet Theodorus ab aqua; cumque etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente divina virtute translatus est ad ulteriorem ripam. Transiens vero Theodorus aquam, et videns nec vestem ejus nec pedes infusos, supplicabat seni ut ei causam rei depromeret. Cumque ille dicere refutaret, ille vero non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo vivente rem fore dicturum, confessus est quod evenit. Proximum vero miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Injusti parentes alicujus a cane rabido percussus filium et pene mortuum obtulerunt ei, et ejulantes deprecabantur ut sanaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione; sed vos si vultis reddere bovem quem rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur; quod etiam contigit. Nam ut restitutus est bos, passio mox recessit a puero. Quando igitur Ammonius iste moriebatur, dicitur Antonium

visisse animam ejus in cœlum ferri, divinis potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam; consulentibusque eis qui circa eum erant, causam hujus miraculi non abscondit. Sciebant enim quoniam aerem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cujuspiam respiceret visionem. Cumque venientes postea quidam de Scyti nuntiassent horam visionis Antonii, et convenisset cum transitu illius viri, beatificaverunt ambos: illum quidem, quia ad manifesta bona transiisset; illum vero, quia tantam a longe meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorum medio positorum quo debebat alteruter. Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præsulatu audivi probatissime philosophatum Euty-chianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe divina gratia repletus, ad curationes passionum, et miracula rerum et operum, ita ut ipsi Constantino propter virtutem vitæ esset amicus. Illo siquidem tempore vincit quidam spatarius, qui in suspicionem venerat quasi assumpta tyrannide, fugit, et requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogantibus autem necessariis ejus Euty-chianum, ut pro eo apud principem legatione fungeretur: Prius, inquit, providendum est ut is homo liberetur a vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum custodes direxisse: rogans ut eum ab hujusmodi necessitate relevarent. Qui cum hoc facere noluissent, sponte januæ clausæ reseratæ, et vinciti catenæ repente sunt disruptæ. Postea vero ad **214** principem veniens Byzanti: tunc degentem, paratissime beneficium promeruit quod poposcit. Non enim poterat Constantinus ejus petitionibus denegare, cum ei summi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaque breviter a nobis dicta de monachis, qui tunc clare philosophati sunt, sufficiant. Cui vero de his subtilior cura fuerit, quærens inveniet plurimorum vitas hic non esse scriptas. *SOZOMEN., lib. 1, cap. 14, p. 423.*

CAPUT XII.

Quomodo contra Ecclesiam Arius sit exortus.

Et licet ita per omnia floreret Ecclesia, non tamen pertulit inimicus, elevatam simul atque splendenter valde respiciens; sed malevola cœpit tractare consilia, contendens gubernatam a Domino et universorum Creatore submergere. Videbat itaque paganorum errore se fuisse nudatum, captaque varia demonum machinamenta, et creaturam a plurimis jam non adorari, sed Creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia jam non aperte contra Dominum et Salvatorem nostrum excitabat bellum; sed viros inveniens Christianos quidem se vocabulo profitentes, sed amore honoris et vanæ gloriæ reductos ad servitutem, organum eos suæ machinationis habuit, per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem: non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum Creatorem et mundi opificem, cœquatam astruens creaturæ. Ubi autem hoc principium, et quemadmodum hæc inimicus zizania seminaverit, enarrabo. Alexandria civitas est maxima et hominum multitu-

dine copiosa, non Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæorum, et Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In hujus itaque civitatis præsulatu, post Petrum illum inclytum propugnatores, qui sub impiis tyrannis Diocletiano et Maximiano novissime imperium sponte deponentibus, martyrii coronam susceperat (*An. Dom. 310*), successit Achillas. Is enim sub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captumque in Meletii novitatibus, et ab Ecclesia pulsum, rogatus a fidelibus, et denuo suscipiens, ministrare præcepit. Post Achillam vero Alexander fortissimus evangelici dogmatis prædicator ordinatur episcopus. Hoc tempore (*An. Dom. 322*) Arius in ordine quidem presbyterorum erat, expositionemque divinarum Scripturarum videbatur habere commissam. Videns autem Alexandrum pontificatus gubernacula suscepisse, eventum temporis non portavit; sed et mordacitate compulsus, liq̄is quærebatur initium. Porro laudabilem videns viri conversationem, nequaquam calumnias contexere prævalebat; verumtamen quiescere illum prohibebat invidia. Hunc igitur inveniens inimicus veritatis, per eum nisus est in Ecclesiam excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat aperte resistere. Et ille quidem divina sequens eloquia, æqui honoris cum Patre, et eandem substantiam habere cum Deo Genitore Filium prædicabat. Arius autem e diverso veritati repugnans, creaturam Filium, facturamque dicebat, adjiciens: Erat aliquando quando non erat, et alia quæ ex illius litteris indicantur insana. Hæc ergo non solum in Ecclesia persistebat docens, sed etiam in extraneis conventibus atque conciliis; et domos circumiens, quibuscunque poterat, suadebat. *THEODORETUS, lib. 1, cap. 2, p. 6.*

Reprehendens autem quidam hujusmodi viros, Alexandrum quoque culpabat, tanquam non utiliter sileret, dum contra dogmata fierent novitates. At ille melius arbitratus esse de dubiis sermonem ex utraque parte proponendum; ut non videretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen ablatum [*ed. Frob. et Niv., allatum*]: iudex cum clero residens, ad altercationem deduxit utramque partem. Ut autem evenire solet circa certamina verborum, utriusque superare nitebantur. Arius tamen nullatenus acquiescere volebat, quia consubstantialis Filii et cœternus est Patri. *SOZOMEN., lib. 1, cap. 15, p. 426.*

Alexander autem apostolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum revocare admonitionibus et consiliis nitebatur. Cum vero eum superbiere vidisset, et aperte impietatis facinora prædicare, ex ordine sacerdotali removit. Audierat enim clamantem divinam legem: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te (Matth. v, 24)*. Hoc itaque tempore Romanæ quidem Ecclesiæ Sylvesterius retinacula gubernabat, Melchiadi succedens, qui post Marcellinum clarificatum in persecutione gentilium susceperat jura pontificatus. Antiochiæ vero post tyrannum Ecclesiæ inchoante pace, Vitalis præsul exstabat (*An. Dom. 314*). Qui etiam antiquam ex multis temporibus destructam a tyrannis ædificavit

ecclesiam. Post quem Philogonius pontificatum sumens, et reliqua ædificii superaddidit, et zelum pietatis Licinii temporibus demonstravit (*An. Dom.* 316). In Hierosolymis autem post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus, et omnibus bonis ornatus. Eodemque tempore Constantinopoli Alexander pontificatum sacri ministerii possidebat, apostolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris iudicarii aculeo stimulari, et multos ad blasphemias deceptos erigere, conciliaque propria celebrare, Ecclesiarum præsulibus ejus blasphemiam suis litteris indicavit. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 2, p. 7.*

CAPUT XIII.

Epistola Alexandri pontificis Alexandrini ad universas Ecclesias adversus Arium.

Dilectissimis atque charissimis ubique catholice Ecclesie comministris, Alexander in Domino salutem.

Dum unum catholice sit corpus Ecclesie, mandato existente in sacris Scripturis ut servetur vinculum unitatis et pacis (*I Cor.* xii, 26), consequens est debere nos scribere, et alterutris quæ apud singulos aguntur insinuare; ut sive patitur, sive gaudet unum membrum, compatiamur aut congaudeamus ad invicem. In nostra igitur parochia nunc ingressi sunt viri iniqui et Christo rebelles, docentes apostasiam, quam recte quilibet præcurrere suspicetur Antichristo. Et volui quidem hoc taciturnitati contradere, si quo modo inter solos apostatas consumeretur hoc malum, et non loca alia penetrando simplicium sordidaret auditus. Sed quoniam Eusebius nunc Nicomedie, putans in se consistere causas Ecclesie, 215 quia cum reliquisset Berytiorum civitatem, et concupisisset Nicomediensem Ecclesiam, non est in eo ultio subsecuta: patrocinator etiam his apostatis, et scribere ubique molitus est, commendans eos, si quo modo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimam hæresim et Christo rebellem. Ideoque necessarium judicavi, sciens quod in lege conscriptum est ulterius non tacere, sed vobis omnibus indicare; quatenus etiam vos sciatis apostatas, et eorum hæresis verba nequissima caveatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, nec recipiatis eum, nec ejus scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam nunc per istos renovare volens, fingit quidem se quasi pro istis scribere; opere vero demonstrat quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ vero sunt isti Arius et Achilles. Cum eis autem apostataverunt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatius, Euzoius, Lucius, Julius, Menas, et Helladius, Gaius, Secundus et Theonas, qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea vero quæ opinantes loquuntur, hujusmodi sunt: Non semper, inquit, Deus Pater fuit, non semper fuit Dei Verbum; sed fuit quando Deus Pater non fuit. Dei autem Verbum ex non existentibus factum est. Existens enim Deus, non existentem ex non existente fecit. Quapropter fuit aliquando quando non fuit. Creatura est enim et factura Filius, ne-

que similis est Patri secundum substantiam, neque verus est, neque vera Sapientia ejus est, neque verum naturaliter Patris Verbum est, sed unus quidem creaturarum et facturarum est. Abusive autem dicitur Verbum et Sapientia, factus et ipse, et existens in proprio Dei Verbo et in Dei Sapientia, in qua et omnia, et ipsum fecit Deus. Unde et convertibilis est, et mutabilis per naturam, sicut et universa rationalia. Peregrinum enim, et extraneum, et remotum est Verbum a paterna substantia, et invisibilis est Filio Pater. Non enim perfecte et integre novit Filius Patrem, neque eum perfecte videre potest. Nam nec substantiam suam novit Filius, sicut est. Propter nos enim factus est, ut nos per eum tanquam per instrumentum crearet Deus; et nequaquam substitisset, nisi nos Deus facere voluisset. Requisivit ergo quidam eos: si potest Dei Verbum converti, sicut diabolus est conversus. Et nequaquam dicere timuerunt, utique potest, tanquam natura convertibilis existens: factus, aiunt, et convertibilis est. Hæc itaque dicentes, id est Arius et qui cum eo sunt; et in his impudenter instantes ipsos et sequaces eorum. Nos quidem eos cum episcopis Ægypti et Libyarum pene centum convenientes, anathematizavimus. Qui vero circa Eusebium susceperunt, miscere studentes veritati mendacium, et impietatem pietati sociare; sed non prævalebunt. Vincet enim veritas, nec ulla *communio est luci cum tenebris, neque concordia Christo cum Belial (II Cor.* vi, 14). Quis etenim talia audivit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuo non obturabit, ne sordibus talium verborum ejus polluat auditus? Quis audiens dicentem Joannem: *In principio erat Verbum (Joan.* i, 1), non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Evangelio: *Unigenitum Filium*; et: *Per ipsum omnia facta sunt (Joan.* i, 18 et 3), non odio habeat dicentes quia unus creaturarum est Filius? Quomodo ergo potest esse unus horum quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo Unigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, Patre dicente: *Eructavit cor meum Verbum bonum (Psal.* xlii, 2); et iterum: *Ex utero ante luciferum genui te (Psal.* cix, 3)? Aut quomodo dissimilis Patri substantia, cum sit imago perfecta et splendor Patris, qui dicit: *Qui me videt, videt et Patrem (Joan.* xiv, 9)? Quomodo, si Verbum et Sapia-
D tia Dei est Filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant sine Verbo et sine Sapia-
D tia fuisse aliquando Deum. Vel quomodo est et convertibilis et mutabilis, qui dicit per se: *Ego in Patre et Pater in me (Joan.* xiv, 10); et iterum: *Ego et Pater unum sumus (Joan.* x, 30)? Per prophetam vero: *Videte, inquit, me, videte, quia ego sum, et non mutabor (Malac.* iii, 6). Nam licet in eo verbo sit dictum illud apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed, sicut dixit Apostolus: *Jesus Christus heri, et hodie, ipse et in sæcula (Hebr.* xiii, 8). Quæ causa, putas, suasit eis ut dicerent, quia propter nos est factus, cum Paulus scribat, *proplet*

quem omnia, et per quem omnia (Rom. xi, 36)? Unde vero blasphemant quia nescit perfecte Filius Patrem, mirandum non est. Nam semel habentes propositum rebellandi Christo, reperiunt etiam vocem ejus, dicentis: *Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem* (Joan. x, 15). Si ergo ex parte Pater novit Filium, palam est quia et Filius non perfecte novit Patrem. Si autem hoc dicere impium est (novit enim perfecte Filius Patrem), palam est quia sicut novit Pater suum Verbum, sic et Verbum novit proprium Patrem; et aliter non est. Hæc dicentes, et revolventes Scripturas sanctas, frequenter convicimus eos; et rursus tanquam chameleontes mutabantur, studentes ad semetipsos trahere quod scriptum est: *Cum venerit impius in profundum malorum, spernet* (Prov. xviii, 3). Multæ siquidem ante eos hæreses fuerunt, quæ plus quam decet præsumentes, corruerunt in imprudentiam suam. Isti vero per omnia verba sua nitentes erigi ad internecionem divinitatis Verbi, per hæc illas hæreses firmare potius conati sunt, Antichristo facti propinquiore; quapropter et abdicati et anathematizati sunt ab Ecclesia. Contristamur itaque pro eorum perditione, et maxime quia et ipsi aliquando quæ Ecclesiæ sunt audierunt, et nunc ab ea prorsus exsiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim et Hymenæus, et Philetus passi sunt, et ante eos Judas, qui cum esset secutus Salvatorem, postea proditor factus est et apostata. Sed de his quidem ipsis non sumus ignari. Dominus enim prædixit: *Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes, qui ego sum, et tempus prope est, et multos errare facient: ne ergo eatis post eos* (Luc. xxi, 8). Discens enim hæc a Salvatore nostro Paulus, dixit: *Quia novissimis temporibus apostatabunt quidam a fide sana, attendentes ad spiritus erroris doctrinasque dæmonum, quæ veritatem aversantur* (I Tim. iv, 1). Domino siquidem et Salvatore nostro Jesu Christo per semetipsum pronuntiante et per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nosipsos audientes impietatem eorum anathematizavimus eos, sicut prædiximus: ostendentes eos extraneos a fide Ecclesiæque catholica. Indicavimus autem hæc vobis, dilectissimi atque charissimi comministri, ne quos eorum, si forte tentaverint etiam ad vos venire, suscipiatis, neque Eusebio, vel cuilibet aliorum scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tanquam Christianos, ut omnes contra Christum loquentes et sapientes, quasi Deo rebelles et animarum corruptores, totis viribus aversemur; et neque ave hujusmodi dicamus hominibus, ne forte etiam peccatis eorum communicare videamur, sicut beatus Joannes ait (II Joan., 11). Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt. SOCRATES, lib. I, cap. 3. Edit. Christoph. et Vales. cap. 6, p. 10.

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos episcopum, missam ejus epistolam huic operi inserere non omittam, quæ clare omnia ejus ostendat, ne quis suspicetur hæc me fecte conscribere; et post eam ipsius Arii, et cæteras quoque epistolas, quibus utique narratio eget historiæ, qua-

tenus de scripturæ veritate testentur et aperte quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro. THEODORETUS, lib. I, c. 3, p. 8.

CAPUT XIV.

Ejusdem ad Alexandrum episcopum Constantinopoleos.

Charissimo fratri et unanimi Alexandro, Alexander in Domino salutem.

Appetitus potentiae hominum pessimorum, avaritiaeque propositus, veritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes ecclesiasticæ pietati. Impulsi namque malevoli, diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, et ab omni reverentia resilientes, conculcant iudicii Dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit patientiæ ac reverentiæ [ed., patienti reverentiæ] vestræ significare, ut ab hujusmodi caveatis, ne quis forte præsumat eorum in parochias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim magi ad seducendum figentis uti, vel litteris falsitate compositis, quæ possunt facere præstigium simplicem fidem puramque respicientibus. Arius igitur et Achilles conjuratione nuper facta, Colluthi superbia et multo deterius illo secuti sunt. Ille namque hos ipsos culpans, pessimæ voluntati suæ invenit occasionem. Isti vero dignam illius negotiationem respicientes [ms. Lyr., respuentes], nequaquam juri Ecclesiæ subjacere pertulerunt; sed speluncas sibi latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus et diebus contra Christum agentes et contra nos, pravisque libidinibus exercentur. Qui omnem piam et apostolicam accusantes gloriam, Judaico schemate Christo rebellantes instituerunt sibi officinam: divinitatem et æqualitatem cum Patre Salvatoris nostri Jesu Christi negantes, omnesque ejus salutaris dispensationis et humilitatis propter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur. Quippe divinitatis ejus rationem et ineffabilis gloriæ, quam a principio habuit apud Patrem, penitus evitantes, paganorum et Judæorum impiam de Christo sententiam confirmant; et laudem propriam, ut asolet, aucupantes, omnes quidem quas contra nos possunt derisiones afferre negotiantur: seditionesque nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam jurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium, quas seducunt, quam ipsi communi Christianitati derogantes, dum eorum juvenulæ omnes circum-eunt vicos: insuper inerumpibilem Christi tunicam, quam milites dividere noluerunt (Joan. xix, 2), isti scindere nunc præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum et nefanda conamina, eo quod laterent, tardius agnoscentes, nunc generali decreto ab Ecclesia adorante Christi divinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus uti, et adversum nos machinari, qui apud unanimes comministros nostros figuram pacis et unitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per honiloquia ficta festi-

nant, et litteras ab eis manifestas et indubitatas exigunt; ut relegentes eas reductis a se personis, sine penitentia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam unanimes habentes eadem secum decernentes episcopos. Non enim quæ apud nos male docuerunt et egerunt, ea fatentur, propter quæ etiam sunt expulsi; sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus et quibusdam obumbrationibus sepiunt: verisimilibus vero et pomposis corruptibilem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem suam quemlibet incautum, non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Unde contigit quosdam eorum litteris subscribentes in Ecclesiam suscipi, maximo, sicuti reor, imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quod neque apostolica hoc regula patiatur, et effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, o charissimj, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum exeri. Dicunt enim, quia fuit aliquando quando non fuit Filius Dei; et postea factus est, qui prius non fuerat talis factus: quia et aliquando factus est, qualem et omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, inquit, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium et irrationalium creaturis miscere volentes et Filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis malitiæque capabilem, cum ex non existentibus esse dicatur; divinas quippe Scripturas, quibus ostenditur eum semper esse, perimentes, quibusque palam designatur inconvertibilitas Verbi, et Sapientia, atque Divinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquit isti polluti, et nos fieri Dei filii, sicut et ille. Scriptum est enim: *Filius genui et exaltavi* (Isai. 1, 2). Cumque allatum fuerit eis quod sequitur, id est: *Ipsi autem spreverunt me, quod naturale non est Salvatoris, cum naturæ sit immutabilis, omni reverentia spoliantes semetipsos, aiant: Nec aliquam habet proprietatem ad Deum; sed, cum sit ipse natura mutabilis, scivit de illo Deus præscientia et præcontemplatione, quia eum non esset spreverunt, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquit, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei est, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis existentem, propter moderationem, diligentiam et virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus; cum et si Paulus vel Petrus ad hoc pervenissent, nihil Jesus potuerat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur hujus vesani doctrinæ, 217 etiam divinas litteras revolventes, proposuimus illud quod in Psalmis de Christo dictum est: *Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis* (Psal. XLIV, 8). Quia vero Filius Dei neque ex non existentibus factus est, neque fuit aliquando quando non fuit, sufficit nos erudire Joannes evangelista, scribens de eo: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris* (Joan. 1, 18). Providente quippe Deo, ut ostenderet alterutris indivisas res, nominavit Patrem et Filium existentem in sinu Pa-*

tris. Sed quia inter hæc quæ ex non existentibus facta sunt Verbum Dei nequaquam connumeratur: *Omnia, inquit, per ipsum facta sunt* (Joan. 1, 3). Propriam namque ejus substantiam designavit, dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est* (Ibid., 1, 2). Si enim per ipsum omnia facta sunt, quomodo qui creaturis, ut essent, donavit, ipse aliquando non fuit? Non enim ulla ratio est ut qui facit ejus naturæ sit cujus illa quæ fiunt. Si ipse quidem erat in principio, omnia vero per ipsum facta sunt, ex non exstantibus fecit: et contrarium videtur his quæ ex non substantibus facta sunt, hoc quod exstat, et valde discretum. Inter Patrem siquidem et Filium nullum demonstratur esse spatium, nec usque ad aliquam cogitationem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non exstantibus autem creatus mundus, novellam habet substantiæ recentemque nativitatem a Patre per Filium, hujusmodi utique substantialitatem cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus Verbi divinitatem, et creaturarum universam intelligentiam transcendentem beatissimus Joannes genituram ejus nec facturam dicere voluit, nec per elementa syllabarum factorem ingenitum. Unus enim est ingenitus Pater. Sed quia excedit evangelistarum, puto quia et angelorum perceptionem, et transcendit universa unigeniti Filii ineffabilis substantia. Non ergo reor quia de pietate cogitantes de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod dictum est: *Altiora te ne quæsieris, et difficiliora te noli examinare* (Eccli. 11, 22). Nam sicut aliarum plurimarum, et hujus notitia humanæ perceptioni celata est, quale est apud Paulum: *Quæ oculis non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* (II Cor. 11, 9). Sed etiam stellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enumerare, neque arenam maris: et guttas pluvie quis enumerabit (Gen. xv, 5, et Eccli. 1, 2)? Quis ergo audeat interius [ed., exterius] perscrutari subsistentiam Verbi Dei, nisi forte vesanus sit? De qua propheticus spiritus dicit: *Generationem ejus quis enarrabit* (Isai. LIII, 8)? Nam et ipse Salvator noster præstare volens omnibus in hoc mundo columnis, hujus notitiam ab eis exonerare festinavit, significans ultra naturam esse omnium rerum hanc animadversionem, soli vero Patri tantum adjacere hujus scientiæ sacramentum: *Nullus, inquit, norit quis est Filius, nisi Pater; et Patrem nemo norit, nisi Filius* (Matth. xi, 27). Non ergo reor ignorare sapientes quia vesanum est sapere ex non existentibus factum Filium, cum utique non habeat temporale principium, quod ostenditur ex non existentibus factum. Nam si tempori inesse oporteret hoc quod aiunt: *Erat quando non erat, aut spatio sæculi cujuscunque; et si verum est quia omnia per ipsum facta sunt, palam est quia omne sæculum, et tempus, et spatia, et aliquando, inter quæ reperitur, quod aiunt, fuit, quando non fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo non est incredibile eum qui et tempora*

fecit et momenta, inter quæ est illud fuit quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, et omni peccato plenum, eum qui causa est alijus, eundem dicere posteriorem illius genitura cujus causa est. Præcedit enim secundum eos Sapientia Dei, quæ creavit universa, illud spatium, in quo dicunt nondum factum Filium a Patre, mentiente secundum eos Scriptura, quæ dicit, *Primogenitum* eum esse *universæ creaturæ* (Coloss. i, 15). Consona siquidem istis clamat et magniloquus Paulus, dicens de eo : *Quem posuit heredem omnium, per quem fecit et sæcula* (Hebr. i, 2). Sed etiam in ipso creata sunt omnia quæ in cœlis, et quæ in terra, visibilia et invisibilia, sive principatus, sive potestates, sive dominationes, sive sedes, omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnia. Cum ergo impia esse monstratur argumentatio qua dicunt ex non existentibus factum Filium, necesse est Patrem semper esse Patrem. Est enim Pater semper Filio præsentem, propter quem appellatur Pater; semper Filio sibi præsentem semper est Pater perfectus, et sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans unigenitum Filium. Quid autem amplius sit scelestum quam dicere non fuisse aliquando Sapientiam Dei, quæ dicit : *Ego eram apud eum cohabitans* [ed., Niv. et Frob., *coaptans*], *ego eram cui adgaudebat* (Prov. viii, 30); aut dicere virtutem Dei aliquando non existisse? aut Verbum ejus accepisse principium, aut alia ex quibus Filius agnoscitur et figuratur Pater? Nam qui *splendorem gloriæ* (Hebr. i, 3) non dicit exstare, una perimit et principale lumen, cujus splendor est. Si autem et imago Dei non fuit semper, patet quia nec cujus imago est; sed etiam cum non est figura subsistentiæ Dei, una perimitur et ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Salvatoris postri, nullam habens commixtionem ad cæterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis ejus subsistentia incomparabili excellentia transcendere probatur universa quibus ipse donavit ut sint, ita et filietas ejus naturalis existens paternæ divinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis qui per eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim inconvertibilis existens, natura perfectus est, et in omnibus nihil egens; hi vero in utroque mutabilitati subditi egent ejus auxilio. In quo enim proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus veritas augetur? Aut Deus Verbum quomodo potest meliorari, cum sit vita verumque lumen? Si autem hoc est, quanto magis vecors est dicere Sapientiam aliquando aut Dei Virtutem fuisse infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Verbum, et per hoc rationem obscuratam, aut vero lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicente : *Quæ communitio luci ad tenebras? aut quæ concordia Christi cum Belial* (II Cor. vi, 15)? Nec non et Salomone clamante (Prov. xxx, 19), impossibile est vel usque ad opinionem invenire vias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? Porro creaturæ ejus homines et angeli benedictionem ejus acceperunt, virtutibus contententes proficere man-

datisque legitimis, quatenus non peccarent. **218** Dominus vero noster naturaliter Filius Patris existens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritum servitutis, ex honis operibus et propectu spiritum filiationis accipientes, per naturalem Filium adjuti, sunt et ipsi adoptionis filii. Istius autem propriam et naturalem præcipuamque filiationem Paulus etiam de Deo manifestavit, dicens : *Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis*, id est, qui natura non sumus filii, *tradidit illum* (Rom. viii, 32). Ad distinctionem namque non priorum, illum proprium esse Filium dixit. In Evangelio autem : *Hic est Filius*, inquit, *meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. iii, 17). In Psalmis vero Salvator ait : *Dominus dixit ad me : Filius meus es tu* (Psal. ii, 7) ; germanitatem naturæ declarans, significat non esse ejus naturales quoslibet alios filios præter istum. Quid etiam quod ait : *Ex utero ante luciferum genui te* (Psal. cix, 3)? Nonne clare demonstrat naturalem paternæ generationis filiationem, quam non morum diligentia et exercitatione propectus, sed proprietate naturæ sortitus est? Unde et intransgressibilem habet filiationem Unigenitus Patris. Rationabilium vero filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum et dono Dei etiam mutabilem ratio novit. *Videntes enim*, inquit, *filii Dei filias hominum, acceperunt sibi uxores ex ipsis* (Genes. vi, 2). Et iterum : *Filios genui et exaltavi; ipsi vero spreverunt me* (Isai. i, 2), per Isaiam Deum dixisse didicimus. Multa dicitur, dilectissimi, transeo, onerosum esse putans pluribus verbis unanimes admonere doctores. Vos ipsi enim estis eruditi divinitus, non ignorantes quia doctrina quæ nuper contra pietatem surrexit ecclesiasticam, Hebionis est, et Artemoniæ, et zelus Pauli Samosatani de Antiochia, synodali conventu omnium episcoporum ab Ecclesia pulsus. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium episcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis facem sorbentes isti, nunc nobis, ex non existentibus illorum plantationes absconditas pullulare fecerunt Arius, et Achilles, et cum illis concilium malignantium; et nescio quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eo quod consenserint eis, et ad pejora flammati sint. De quibus sententia in vestra sit probatione reposita, qui salutarem passionis humilitatem, et exinanitionem, et voluntariam paupertatem, et voces, quas propter nos Salvator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernæ et antiquæ divinitatis ejus hæc congruunt, significativisque sermonibus naturalis ejus gloria, et imperium, et apud Patrem mansio clarius explicatur. Quale est illud : *Ego et Pater unum sumus* (Joan, x, 30), non Patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quæ est una, declarans : sed quia Paternam servandi plenitudinem Filius habet perfectam naturam, per omnia et similitudinem Patris gerens, et immutabilis ejus imago existens, atque principalis causæ expressa figuratio. Unde etiam tunc Philippo cupienti videre Patrem Dominus sine invidia se demonstrat. Nam cum diceret : *Ostende nobis Patrem*, ait : *Qui viat me viat et*

Patrem (Joan. xiv, 8, 9) : tanquam per speculum sine macula et animatum per divinam ejus imaginem contemplaretur Patrem; quem similiter in Psalmis sanctissimi viri canunt, dicentes : *In lumine tuo videbimus lumen* (Psal. xxxv, 10). Quapropter et qui honorat Patrem, honorat et Filium; et qui honorat Filium, honorat et Patrem, et recte. Omnis namque vox impia quæ in Filio dici præsumitur, ad Patrem quoque refertur. Sed mirum non est quod scripturus sum, o charissimi, si falsas adversum me derogationes, et contra piissimum nostrum populum delatas insinuo. Hi enim qui contra deitatem Filii Dei castra constituunt, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant : quoniam nec priscorum quempiam dignantur sibimet comparare, neque præceptoribus se, a quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquare patiuntur; neque comministrorum quemquam nec ubique consistentium in mensura sapientiæ reputant, quasi soli sapientes, et nihil commune habentes, atque novorum dogmatum inventores, et quibus solis revelata sunt quæ a nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelestas superbia, immensa vesania, vanæ gloriæ furor, ac sapientia Satanae, in animas eorum nequissimas vehementer insilias ! Non deterruit eos antiquarum Scripturarum Deo amabilem explanatio, non comministrorum consors reverentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit; quorum scelestas opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blasphemam contra Filium Dei promere non præsumunt. Hæc igitur jacula secundum præsentem virtutem dirigantur adversus eos qui erudita [ed., inerudita] materia contra Christum exauctantur ad bellum, et adversus pietatem ejus calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos adversantes fabulas, ex quibus inventum est dici, ex non exstantibus, impiam et non scriptam contra Christum blasphemiam prædicare, id est duo ingenita : ipsi potius duorum alterum necessario esse oportere dicentes ineruditi, aut ex non exstantibus Filium esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti quia multum est inter Patrem ingenitum, et ea quæ ab eo ex non exstantibus sunt creata rationalia et irrationalia; quorum media existens natura unigenita, per quam universa ex non exstantibus fecit Pater Dei Verbi, ex ipso vero Patre nativitatem habet, sicut et ipse Dominus alicubi testatus est, dicens : *Qui diligit Patrem, diligit Filium qui ex eo natus est* (I Joan. v, 1). De quibus nos ita credimus, sicut apostolicæ placet Ecclesiæ, in unum ingenitum Patrem, nullam habentem causam ut esset, inconvertibilem et immutabilem, semper idem, et similiter se habentem, nec proventum nec imminutionem recipientem, Legis, et Prophetarum, Evangeliorumque datorem, patriarcharum et apostolorum Dominum, omniumque sanctorum; et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, natum non ex non exstante, sed ex exstante Patre; non secundum corporum similitudines incisionibus, aut divisionum effluxionibus, sicuti Sabellio et Valentino placet, sed ineffabiliter et inenarrabiliter secundum eum qui di-

xit, sicut supra posuimus : *Generationem ejus quis enarrabit* (Isai. LIII, 8)? Subsistentia [ms. Theod., substantia] videlicet ejus omni creatæ naturæ imperscrutabili existente, sicut et ipse Pater imperscrutabilis est, eo quod non capiat rationalium natura scientiam, qua Pater genuit Filium. Quod quidem non a me convenit dicere viro [ed., Niv. et Frob., discere viros] spiritu veritatis impleto; erudiente quippe nos Christi voce, qua dicit : *Nullus novit quis est Pater, nisi Filius; et nullus novit quis est Filius, nisi Pater* (Matth. xi, 27); et asserente eum inconvertibilem et immutabilem se sicut Patrem, 219 nihil egentem, perfectum Filium, æqualemque Patri soli ingenito. Imago enim est integerrima et immutabilis Patris; et omnino imaginem convenit esse plenam, per quam non desit aliquid ab æqualitate ejus cujus imago est, sicut ipse Dominus docuit, dicens : *Pater meus major me est* (Joan. xiv, 28); secundum quod semper etiam esse Filium ex Patre credimus. *Splendor enim est gloriæ, et figura paternæ substantiæ* [ed. V., subsistentiæ] (Hebr. 1, 3). Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti summat, sicuti putant qui sensus animæ cæcos habent. Nam neque erat, neque semper, neque ante sæcula, idem est quod ingenitum. Sed nec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc, quod dicimus ingenitum, sicut et vos æstimare credo, et de omnium vestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum declarandum [ed., Niv. et Frob., declarantium]. Videntur enim hæc nomina veluti temporum esse productiva : digne tamen ipsius Unigeniti divinitatem, et veluti dicam antiquitatem nequaquam significare valentia, cum sancti videlicet viri secundum suam unusquisque virtutem sacramentum hoc aperire conati sint : veniam poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se : Protulimus quod pertingere prævaluimus. Si quid autem ultra hominem exspectant, quicumque viri et ad majus innituntur eloquium, illud quod ait : *Ex parte cognoscimus* (I Cor. xiii, 9), jam putantes esse destructum; palam est, quia multum spe sua deficiunt. Igitur erat, et semper, et ante sæcula, quodcumque sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem Patri propria dignitas est servanda [ms. Lyr., conferenda], nullam dicentes ei causam fuisse ut esset; Filio vero congruus distribuatur honor. Sine principio enim a Patre sciamus ejus esse nativitatem, culturam ei, sicut prædiximus, tribuentes pie, atque cum bona opinione super eo, erat, et semper, et ante sæcula, prædicantes; divinitatem quippe ejus perscrutantes, sed imagini et perscrutationi Patris perfectam æqualitatem per omnia devoentes. Proprium vero solum dicentes Patris, quod ingenitus est, cum et ipse Salvator dixerit : *Pater meus major me est* (Joan. xiv, 28). In hac itaque pia de Patre Filioque sententia, sicut nos divinæ Scripturæ docent, unum Spiritum sanctum constemur, qui replevit et Veteris Testamenti sanctos homines, et Novi sacratissimos præceptores : in unam et solam catholicam et apostoli-

cam semper Ecclesiam, quæ et invincibilis est, licet A
 omnis mundus adversus eam pugnet, et victrix totius
 adversæ impietatis existens, securos nos faciente Pa-
 trefamilias ejus, cum clamat, *Habete fiduciam : ego
 vici mundum* (Joan. xvi, 33). Hoc novimus actum
 post resurrectionem a mortuis, quorum primitiæ
 factus est Dominus noster Jesus Christus carne vera
 indutus, et non putative ex Dei Genitrice Maria; qui
 in novissimis temporibus pro damnatione peccati ad
 humanum genus adveniens, crucifixus et mortuus
 est; sed non propterea divinitate sua minor factus.
 Resurrexit enim a mortuis, assumptus est in cælum,
 et sedet ad dexteram Majestatis. Hæc igitur ex parte
 in hac epistola figuravi, onerosum credens singula
 sub scrupulositate conscribere, eo quod sciam san-
 ctum studium vestrum talia non latere. Hæc docemus, B
 hæc etiam prædicamus, hæc sunt apostolicæ Ecclesiæ
 dogmata, pro quibus etiam morimur, et destruere ea
 volentes nullatenus formidamus. Qui licet verberibus
 nobis extorqueant, nos tamen spem non aversamur
 nostram. Horum igitur adversarii, id est, Arius et
 Achilles, et qui cum eis sunt veritatis inimici, ab
 Ecclesia sunt procul expulsi, alieni facti a pia doctri-
 na nostra, secundum beatum Paulum dicentem : *Qui-
 cunque vobis annuntiaverit præter id quod accepistis,
 anathema sit, licet angelum de cælo se esse fingat*
 (Galat. 1, 8). Sed etiam si quis aliis sermonibus Do-
 mini nostri Jesu Christi, et doctrina, quæ secundum
 pietatem est, inflatur, nihil sciens, et reliqua. Hos
 igitur anathematizatos a fraternitate nullus vestrum
 suscipiat, aut habere patiatur ea quæ ab eis vel di-
 cuntur vel conscribuntur. Cuncta enim velut magi
 homines mentiuntur : quia veritatem loqui non pos-
 sunt. Circumeunt denique civitates, nihil studentes
 aliud, nisi ut amicitiarum schemate et nomine pacis
 per figmenta vel blandimenta litteras dent et acci-
 piant; ut errare faciant per hæc deceptas a se mu-
 lierculas. Hos ergo qui contra Christum tanta præsum-
 unt, quique Christianitati tam publice derogaverunt,
 qui inter judicia persecutiones nobis, quantum in
 ipsis est, excitare non cessant, et ineffabile sacra-
 mentum nativitatis [ed. V., Christianitatis] Christi
 enervare moliantur, aversamini, dilectissimi; et una-
 nimes atque concertatores nobiscum contra eorum
 vesanam estote præsumptionem, ad similitudinem
 comministrorum nostrorum, qui indignati sunt, et D
 adversus eos mihi scripserunt, et in tomo quem etiam
 vobis direxi per filium meum archidiaconum [*alias*,
 Architem diaconum] subscripserunt, tam totius Ægy-
 pti et Thebaidis, quam Libyæ et Pentapolis, Syriæ,
 Pamphylia, Asia, Cappadocia, sacerdotes, aliarum-
 que provinciarum, ad quorum instar etiam vos con-
 fido eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocen-
 tes remediis existentibus, etiam hoc inventum est
 utile medicamen : quia convertuntur seducti ab eis
 populi, nunc nostris sacerdotibus obedientes, et ad
 pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salute
 ad invicem fraternitatem quæ apud vos est. Valere
 vos in Domino opto, charissimi. Sunt autem qui ana-
 thematizati sunt, ex presbyteris quidem Arius, ex

diaconibus autem Achilles, Euzoius, Aithalis, Lucius,
 Sarmatius, Julius, Menas, alter Arius, et Helladius.

Consona his direxit et Philogonio Antiochenæ
 præsulci civitatis, et Eustathio, qui tunc Beroënsensem
 gubernabat Ecclesiam, et aliis apostolicorum dogma-
 tum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus
 est; scripsit enim et ipse concordibus suis. Quia vero
 nihil falsi contra eum scripsit sacratissimus Alexan-
 der, ipse Arius litteris suis scriptis ad Nicomediensem
 Eusebium protestatus est. Quam epistolam inse-
 rere non omittam, ut communicatores impietatis
 ejus ignorantibus possim facere manifestos. THEODO-
 RETUS, lib. 1, c. 4, p. 8.

220 CAPUT XV.

Epistola Arii ad Eusebium.

Domino desiderabilissimo, homini Dei, fidei, or-
 thodoxo Eusebio, Arius, qui persecutionem ab
 Alexandro papa patitur injuste propter omnia vin-
 centem veritatem, quam tu quoque defendis, in Do-
 mino salutem.

Patre meo Ammonio veniente Nicomediam, ratio-
 nabile judicavi te salutare per eum, sciens dilectionem
 pariter et affectum quem circa fratres propter
 Deum habere dignosceris. Vehementer nos vastat
 atque persequitur, et omnem benignum animum mo-
 vet adversum nos episcopus Alexander, ita ut etiam
 de civitate nos expulisset, velut homines sine Deo :
 quoniam non concordamus ei publice dicenti, Sem-
 per Deus, semper Filius; Simul Pater, simul Filius;
 coexistit ingenito Deo Filius; semper genitus est; ab
 ingenito genitus est; neque cogitatione, neque atomo
 quidem præcedit Deus Pater; semper Filius ex ipso
 Deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis,
 et Theodotus, et Paulinus, et Athanasius, et
 Gregorius, et Aetius, et omnes per Orientem dicunt,
 quia præexistit Deus Filio sine principio, anathema
 facti sunt, præter solum Philogonium, et Hellenicum,
 et Macarium, homines hæreticos, inruditos; quo-
 rum alii quidem dicunt Filium eructationem, alii
 vero propositionem, alii coingentum. Quas impieta-
 tes nec audire possumus, licet innumeras mortes no-
 bis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, et
 sapimus, et docuimus, et docemus, quia Filius non est
 ingenitus, nec ingeniti pars ullo modo, neque ex aliquo
 subjecto; sed quoniam voluntate et consilio subsi-
 stit ante tempora, et ante sæcula plenus Deus, unige-
 nitus, convertibilis; et antequam generaretur, aut
 crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non
 erat : ingenitus enim non erat, persecutionem pati-
 mur quia diximus : Principium habet Filius, Deus
 autem sine principio est; et quia diximus, Ex non
 exstantibus est. Sic autem diximus secundum quod
 nec pars Dei est, nec ex aliquo subjecto; propterea
 persecutionem patimur. De cætero tu nosti. Valere
 te in Domino opto, memorem tribulationum nostrarum,
 Collucianista vere Eusebie, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsareæ erat episcopus, Theodo-
 tus Laodiceæ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi,
 et Gregorius Beryti, Aetius autem Lydda. Lydda

vero est quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordēs se habere gloriabatur. Hostes autem vocavit Philogonium præulem urbis Antiochenæ, Hellenicum Tripoleos, et Macarium Hierosolymorum, adversus eos sarciendo calumnias : quoniam æternum et ante sæcula Filium, et cum Patre æqui honoris ejusdemque substantiæ prædicabant.

Hanc igitur Eusebius dñm suscepisset epistolam, et ipse venenum suæ impietatis evomit, scribens hoc modo Paulino episcopo Tyri. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 5, p. 20.*

CAPUT XVI.

Epistola Eusebii ad Paulinum episcopum Tyri.

Domino meo Paulino Eusebius in Domino salutem.

Neque domini mei Eusebii studium pro veritate verbi tacitum est, sed usque ad nos pervenit, neque tuum, domine, super hæc causa silentium. Et, ut consequens erat, de domino quidem meo Eusebio lætati sumus : de te vero tristamur, arbitrautes taciturnitatem tanti viri nostram esse deviationem [*ms. et edit. V., devotionem*]. Quapropter rogo te scientem quoniam indecens est virum sapientem alia sapere, et tacere veritatem, ut spiritali ratione commotus ad scribendum de hujusmodi rebus incipias; cum et tibi sit utile et audientibus te : maxime dum per consequentiam scripturæ, et Vestigia sermonum ejus, et voluntatis [*ms., voluptatis*] scribere cuncta volueris. Quoniam neque duos ingenitos audivimus aliquando, neque unum in duos divisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus aut credidimus, domine meus; sed unum quidem ingenitum, unum vero ab eo verè, et non ex ejus substantia factum, et, universim dicendum, hequaquam cum ingenua natura participantem aut existentem ex ejus substantia, sed factum perfecte, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectam potestatemque factoris, factum scilicet innarrabiliter. Quod etiam cogitationi non solum humane, sed etiam quæ ultra omnes homines est, incomprehensibile iudicamus et credimus. Et hæc quidem non rationibus nostris obstricti, sed ex Scriptura sancta discentes, dicimus creatum esse, et fundatum, et genitum substantia, et inconvertibili et ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse Dominus ait : *Dominus creavit me in initio viarum suarum, in opera sua, et ante sæcula fundavit me, ante omnes colles genuit me (Prov. viii, 22)*. Si autem ex eo, hoc est ab eo erat, quasi pars ejus vel ex fluxu substantiæ, nequaquam creatus aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito existit, creatum jam ab alio, aut ab eo, aut fundatum non erit ab initio : ingenitum eum dicere, ostensionem quamdam præbet, quasi ex paterna substantia sit natus, et habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scimus enim quod non de eo solo genitum dicit Scriptura, sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nant et de hominibus ait : *Filios genui, et exaltavi; ipsi vero me spreverunt (Isai. 1, 2)*;

et iterum : *Deum, qui te genuit, dereliquisti (Deut. xxxii, 18)*. Et alius quidam ait : *Qui peperit guttas roris (Job xxxviii, 28)*; non naturam ex natura narrans, sed uniuscujusque creaturæ ex ejus voluntate nativitatem. Non enim ex ejus substantia sunt, sed omnia voluntate ejus facta, siculi facta sunt. Ille siquidem Deus est : hæc autem ad similitudinem ejus verbò similia futura, secundum spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum a Deo facta, cuncta tamen ex Deo. Quæ percipiens et exponens secundum datam tibi divinitus gratiam, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim quia si scripseris illi, convertetur. Saluta omnes qui in Domino sunt. Valentem te et pro nobis orantem gratia Dei custodiat, domine. THEODORETUS, *lib. 1, c. 6.*

CAPUT XVII.

De potentia Eusebii Nicomediensis.

Talia et isti alterutris scribebant, contra veritatem se armantes ad prælium. Et pefus fiebat malum ad contentionis incendium per eos qui hæc scripta suscipiebant. Consentientes igitur Alexandro, etiam in ejus tomo subscribebant; alii vero contraria faciebant. Præcipue tamen movebatur ex adverso Nicomediensis Eusebius, quoniam in epistola sua graviter ejus memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore nimis Eusebius, quia tunc imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi hæc paululum temporis Diocletianus et qui circa eum erant regalia constituerant. Propterea ergo multi episcoporum obediebant Eusebio. Et ille frequenter scribebat Alexandro quidem, ut deserens quæstionem quæ movebat tumultum; susciperet Ariani et sequaces ejus; per civitates autem diversis episcopis; hæc consentirent scriptis Alexandri. Unde omnia erant valde turbata. Non enim solvummodo Ecclesiæ præules rationationibus inter se certare videbantur, sed etiam populus divisus erat. Alii hæcque istis, alii vero consentiebant illis. Et ad tantum causa venit incendium, ut in publico et in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hi quidem in ipsa Alexandria positi, tanquam jam victores de superioribus persecutionibus facti, potius armabantur, legationesque mittebant ad provinciales episcopos; hi vero in alteram divisi partem, illorum simili seditioni communicabant. SOCRATES, *lib. 1, cap. 5; edit. Christoph. et Valès. cap. 6, p. 15.*

CAPUT XVIII.

De Meletianis, et quomodo sint ab Ecclesia segregati, et quia nolente Alexandro Ariani suscipere, per diversa loca Ariani concilia celebrabant.

Miscebantur igitur Ariani Meletiani (An. Dom. 315), qui dudum fuerant ab Ecclesia segregati. Qui vero sint isti dicendum est. Sub Pelro Alexandrinæ civitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Meletius quidam episcopus unius civitatis Ægyptiorum depositus est, et propter nullas alias causas, et maxime quia in persecutione fide negata sacrificaverat. Ergo damnatus multos habuit sequaces, et hæresiarches factus est eorum qui hactenus

ab eo in Ægypto Meletiani vocantur : nullam justitiæ satisfactionem habens, cur remanserit ab Ecclesia separatus. Dicebat quidem iniustitiam se passum, et obloquebatur sæpius, derogabatque Petro. Sed Petrus in persecutione, percepta martyrii palma, defunctus est. Iste vero retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatum; et rursum in Alexandrum, qui post Achillam noscitur ordinatus. Inter hæc igitur supervenit quæstio Ariana, et Meletius una cum suis defendebat Arium, conspuratione facta cum eo adversus episcopum. Quibuscunque enim prava videbatur Arianæ secta, suscipiebant semper Alexandri [ed., super Ario] sententiam, tanquam justum contra consentaneos Arii ejus videretur esse decretum. Scribebant autem et qui circa Eusebium Nicomedæ erant, et alii quibus Arii opinio complacebat, quatenus solveretur quidem præmissa damnatio, et in Ecclesiam damnati reducerentur, quasi nihil mali profiterentur. Sic itaque diversis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis, fecerunt harum epistolarum collectiones, Arius quidem earum quæ pro se erant, Alexander autem contra Arium. Et hinc occasio contentiois oborta est hæresibus quæ nunc ubique circumvolant, hoc est, Arianorum, Eunomianorum, et quicumque nomen habent a Macedonio. Singuli namque horum ipsis epistolis testibus usi sunt in defensionem hæresis suæ. SOCRATES, lib. I, cap. 5; edit. Christ. et Vales. cap. 6, p. 14.

Cum vero sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebium erant, non inclinassent eum, tanquam injuriam passi malignabantur, et acriores ad roborandum Arii dogma sunt facti; conciliumque in Bithynia colligentes, scripserunt episcopis universis, ut tanquam recte credentibus communicarent Arianis, et agerent ut Alexander quoque communicaret eis. Dumque eorum studium defecisset, Alexandro non consentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum episcopum Tyri, et Eusebium Pamphili pontificem Cæsareæ Palæstinæ, et Patrophilum Scythopoleos: petens una cum suis ut juberetur cum populo qui cum eo erat solemnità sacramenta Ecclesiæ celebrare, tanquam ipse prius presbyterorum habuisset officium; esse dicens consuetudinem in Alexandria, sicut etiam nunc; ut uno existente super omnes episcopo, presbyteri seorsum ecclesias obtinerent; et populus in eis collectas solemniter celebraret. Tunc illi una cum aliis episcopis in Palæstina congregati; tale decretum super petitione Arii protulerunt, jubentes eos collectas exercere sicuti prius; esse tamen subditos Alexandro pontifici, et deprecari semper ut ejus pace et communione fruerentur. Cumque etiam in Ægypto multis conciliis celebratis, hæresis pullularet, ita ut usque ad regalia perveniret, non mediocriter Constantinus imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante crescere, multos a Christianitate dogmatis discordia revocaret [ms. Lyr., a Christianitatis dogmate discordare videret]. Et propterea culpabat Arium et Alexandrum, eisque scribens arguebat, quia eam latere potuisset hæc quæstio, eam deduxissent

A ad medium, et vehèmenti studio contentiois inovescent quæ hæc quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati jure tradenda, cum utique ab alterutris non sejungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem et Ario, aliquando culpans, aliquando suadens, talia scripsit, quarum litterarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebii posita est in Vita Constantini. SOZOMEN., lib. I, cap. 14, edit. Christoph. et Vales. cap. 15, p. 427.

222 CAPUT XIX.

Epistola Constantini principis ad Alexandrum pontificem Alexandrinum, et ad Arium, per quam hortatus est ut reverterentur ad pacem.

Victor Constantinus Maximus, Pius, Alexandro et Ario.

Didici tunc natam præsentis quæstionis originem, quando tu, o Alexander, a presbyteris requirebas quid unusquisque eorum de quodam loco [ms. Lyr., verbo] in lege conscripto, magis autem pro vanæ cujusdam quæstionis parte sentiret. Tuque, o Ari, quod neque principio cogitari debuerat, cogitatum taciturnitati tradidi potius competebar, illud improvide protinus objecisti, unde, discordia inter vos emergente, mysteria contemnuntur. Sanctus vero populus in utraque divisus est, communis corporis congruentia separatur. Ergo uterque vestrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos confamilulus vester jusse monet obediat. Hoc itaque neque requirere dignum est, neque de talibus respondere quærentibus. Hujusmodi enim quæstiones, quæ non cujusquam legis necessitate proponuntur, inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet causa cujuspiam naturalis exercitii fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, et non prompte in publica conciliabula deportare, hæc omnium auribus inconsulte committere. Quantum enim est unusquisque hominum, ut possit ita magnarum rerum et valde difficultium virtutem aut ad perfectum inspicere, aut interpretari digne? Aut si quis hoc facere, difficile tamen, possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quæstionum subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne forte dum induritate nostræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mente discentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem pervenire non valente, ad necessitatem blasphemiarum, aut schismatis populus abducatur. Quapropter et interrogationes incautæ, et responsiones improvidæ æquam alterutris veniam tribuant ex utroque. Non enim pro summo legis mandato apud vos occasio certaminis inflammata est, neque nova quædam pro Dei religione hæresis introducta; sed unam eandemque rationem habetis, sicut etiam unum communionis signum. Vobis enim inter alterutros pro parvulis et valde modicis contendentibus causis, tantum Dei populum, quem vestris orationibus et prudentia convenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino fas esse credibile est. Ut autem parvo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam, nostis etiam ipsos

philosophos quia in uno quidem dogmate cuncti consentiunt; cum vero in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad invicem corporis unitate conspirant. Cum hæc ita sint, quanto potius justum est vos, magni Dei ministros, in voluntate religionis alterutris esse concordēs? Consideremus itaque ratione majori, et ampliori intelligentia cogitemus, si recte se habeat propter parva et vana sermonum certamina fratres fratribus resultare, et honorem concilii per vos impia contentione discerpere, dum ad invicem pro sic parvis et nequaquam necessariis litigatis. Vulgaria sunt hæc et infantum fatuitatibus magis accommodanda, quam sacrorum virorum et prudentium intelligentiæ consona. Recedamus ergo volentes a tentationibus diabolicis. Magnus Deus noster Salvator universorum commune omnibus lumen effulsit, cujus providentia hoc meum, ministri Dei, studium ad perfectionem venire permittite; ut vos illius populum mea allocutione, et ministerio, et monitionis instantia, ad synodalem possim revocare communionem: quia, sicut dixi, una quædam in vobis est fides, et unus secundum vos hæreseos intellectus, legisque præceptum suis partibus in unius voluntatis propositum tendit. Hoc ergo quod vobis inter alia contentionem excitavit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, separationem quamdam et seditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquam cogens vos omnibus modis huic satis optimæ et qualiscunque sit, consentire quæstionem; potest enim et honor concilii a vobis integer custodiri, et una atque eadem omnibus communio conservari, licet aliqua in vobis particulariter ad invicem pro parvo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neque una in nobis natura versatur, aut voluntas una cognoscitur. De divina siquidem providentia una quædam in vobis sit fides, una prudentia, unus in Deo consensus. Quæ vero pro his frivolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in unam sententiam colligantur, manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate servata. Communis autem charitatis præcipuum sacramentum, et veritatis fides, et honor circa Deum atque religionem legis apud vos inconcusse permaneat. Revertimini ergo ad alterutras amicitias atque gratiam; reddite universo populo vestros amplexus; vosque ipsos, velut proprias animas expiantes [ms. Lyr., atque vos ipsos vestris amicis expiantes], alterutros rursus agnoscite. Suaviores enim crebro sunt amicitia post inimicitiarum causas ad concordiam restitutæ. Reddite ergo mihi tranquillos dies noctes-

A que securas, ut quædam jucunditas puri luminis et vitæ jam quietæ apud me lætitia conservetur; alioquin fuerit necessitas ingemendi, et semper lacrymis ingravari, et nequam sæculum libenter ferre vivendi. Dei namque populos, illi est confanulos in eos, sic injuste et noxia vestri contentione divisos, congregari jam tempus est. Ut autem hujusmodi tristitiæ meæ magnitudinem sentiatis, audite. Dudum veniens ad Nicomediensium civitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cumque ad vos tenderem, et plurima jam parte vobiscum essem, hujus rei nuntio sum retentus: ne oculis videre compellerer quæ impossibile judicabam ad sensum aurium posse pervenire. Quapropter aperite jam mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas contentione clausistis alterutra; velociterque mihi concedite, vosque ipsos et alios universos populos videre lætos, et pro communi omnium concordia ac libertate debitam gratiarum actionem favorabilibus eloquiis Deo persolvere. *SOCRATES, lib. 1, cap. 4; edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 15.*

223 CAPUT XX.

Quia tam pro Ariana quæstione quam pro Paschæ definienda festivitate in Nicæa fecit Constantinus celebrare concilium.

Alexandro siquidem et Ario, nunc culpando, nunc admonendo, hæc scripsisse dignoscitur. Graviter autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statutum agere Paschæ festivitatem. Tunc etenim in urbibus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutra quidem societate divisi non erant, Judaico tamen more festivitatem dominicam celebrabant, et, ut assolet, splendorem collectæ tali discretionem fœdabant. Propter utraque igitur quietam esse Ecclesiam festinabat princeps; seque putans hoc malum posse præoccupare antequam ad plurimos perveniret, misit virum circa se fide et vita simul insignem, et confessionibus priorum temporum dogmate comprobatum, qui compacaret [ms. Lyr., compellaret] Ægyptios propter dogma tumultuantes, et Orientales propter Pascha discordes. Fuit autem Osius, Cordubæ civitatis episcopus. Cumque præter spem causa procederet, et hæresis potius quam pax sperata valuisset, nihil impetrans remeavit qui fuerat pro pace directus Ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa concilium fervor principis excitavit: publicis asiis, atque mulis, et curracibus equis episcopos, et qui cum eis erant, ad synodum venire præcipiens. *SOZOMEN., lib. 1, cap. 15; edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 425.*

LIBER SECUNDUS.

224 CAPUT PRIMUM.

De præsentibus Ecclesiarum qui interfuerunt Nicæno concilio.

Communicabant igitur Nicæno concilio (An. Dom. 327) ex apostolicis quidem sedibus Macarius Hiero-

solymitanus, Eustathius jam præsidens Antiochiæ apud Orontem Ecclesiæ, et Alexander Alexandriæ, quæ est apud stagnum Mariam. Julius autem Romanus episcopus propter senectutem defuit; erantque pro eo præsentēs Vitus et Vincentius presbyteri ejus-

dem Ecclesie. Super hos autem et alii plurimi boni et optimi ex diversis gentibus convenerunt. Alii quidem ad intelligendum et dicendum nimis idonei, scientiaque sacrorum librorum, et alia eruditione disciplinati, vitæque virtute præclari. Alii vero in utroque probatissimi viri, quorum utile iudico etiam nomina memorare. *Sozomen., lib. 1, cap. 16, ed. Christoph.*

Tanquam stigmata Domini Jesu in corpore circumferentium secundum sacrum Apostolum. Erat enim Jacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri et Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitavit, vivos curavit, et alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inserere, quæ in Deo amabili historia latius enarravi. Paulus Neocæsareæ, quod est castrum positum juxta ripas Euphratis. Is enim Licinii rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat ignitoque ferro combustas, quo fuerant nervi articulorum ejus a sua mobilitate siccati atque mortificati. Alii vero dextros oculos effossos habuerunt, alii dexteras suras abscissas. Unus horum erat Paphnutius Ægyptius. Et absolute videbatur ibi populus athletarum Christi et martyrum in uno loco congregatorum. De quibus et Eusebius Pamphylis tertio libro in Constantini Vita hæc ita dicit. *THEODORETUS lib. 1, cap. 7, p. 24.*

Cunctarum igitur Ecclesiarum quæ totam Europam, Libyamque, et Asiam replebant, simul erant ministrorum Dei congesta cacumina; unaque orationis domus tanquam a Deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem, Syros simul, et Cilicas, Phœnicasque, et Arabes, atque Palæstinos, inter hos et Ægyptios, Thebæos, Libyas, nec non et qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad concilium venit episcopus. Verum nec Scythia defuit ex eorum choro, Pontusque, et Asia, Phrygia, et Pamphylia viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thracæ, et Macedones, Achivi et Epirotæ, et horum quoque interius habitantes. Ipse autem Hispanorum valde famosus Osius unus erat, et simul plurimis assidebat. De regia vero civitate præsul Alexander propter senectutem defuit; presbyteri vero præsentem locum ejus implebant. Talem itaque a sæculo solus unus imperator Constantinus Christo coronam vinculo pacis exornans, suo Salvatore de victoria inimicorum et hostium Deo docibilem [*ed. et ms. Santheod., decibilem*] dedicavit; gratiarum actionis imaginem secundum nos apostolica plausione constituens. Tunc igitur ille sermo completus est: Collectos ex omnibus gentibus, quæ sub cælo sunt, viros religiosos, inter quos erant Parthi, et Medi, et Ælamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Judæam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, Ægyptum et partes Libyæ secus Cyrenen, et advenæ Romani, Judæi et proselyti, Cretes et Arabes (*Act. 11, 5, 9, 10, 11*). Verumtamen hoc illis deerat, quod non, sicut isti, omnes ex Dei ministris utique consistebant. In præsentem siquidem choro multitudo erat episcoporum, numerum trecentorum excedens, sequentibus eos

presbyteris, ac diaconibus, et acolythis, quorum numerus non poterat comprehendere. Ministrorum vero Dei alii sapientiæ sermone fulgebant, alii continentia vitæ et patientia coruscabant; alii vero medio modo horum virtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis honorati longinquitate, alii juventute, et animi robore præmicantes, qui nuper venerant ad hujus ministerii cursum. Quibus videlicet omnibus imperator diebus quotidianis cibaria largissime ordinat expendi. Hæc itaque de his qui ibi collecti sunt Pamphili recitavit Eusebius. Cumque celebrasset imperator victricem contra Licinium festivitatem, et ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter episcopos Paphnutius ex superiori Thebaide, et Spiridion Cyprius. Cujus autem rei causa horum memini, postea sum dicturus. *SOCRATES, lib. 1, cap. 5; edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 19.*

CAPUT II.

De libellis oblati imperatori, et ab eo jussis incendi, et de disputatione dogmatis Ariani.

Aderant itaque cum episcopis viri disputationis experti verbis, studentes prodesse concilio. Ut autem assolet fieri, plurimi sacerdotum tanquam pro causis propriis decertare collecti, tempus se invenisse putarunt quo corrigeretur quod contristabat eos; et de quibus alium unusquisque forte culpabat, libellum offerens principi, quæ in eo fuerant commissa narrabat. Cumque hoc quotidie facile proveniret, præcepit imperator certo die singulos de quibus alium culparent facere manifestum. Cumque dies constituta venisset, libellos oblatos suscipiens, « Hæc quidem accusationes, inquit, tempus habebunt proprium, id est, diem magni iudicii, Judicem vero illum qui tunc futurus est omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto, de hujusmodi rebus non licet habere auditorium [*ms. Lyr., auditum*], sacerdotum scilicet accusantium simul et accusatorum, quos minime convenit tales debere monstrari, qui iudicentur ab aliis. Age nunc imitantes divinam clementiam in alterutrorum veniam condonantes, accusationes aboleamus alterutras; et de his quæ ad fidem pertinent agere studeamus, cujus huc gratia convenimus. » Hæc siquidem imperator dicens, uniuscujusque scripturam vacare, et libellos jussit ardere; diemque definivit qua solvi quæ erant dubia conveniret. Ante constitutum vero convenientes apud semetipsos episcopi evocaverunt Arium, et propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cumque, ut assolet, ad diversas questionem causa traheretur, alii quidem suadebant nihil innovandum circa antiquam fidei traditionem, et maxime quando morum simplicitas sine perscrutatione tradebatur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alii vero respondebant non oportere sine examinatione sequi sententias antiquorum. Plurimi vero tunc convenientium episcoporum et sequentium eos clericorum, scientes disputare, hujusmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, et imperatori atque his qui circa eum erant noti sunt facti. Ex illis enim et Athanasius tunc diaconus existens, dum

cum Alexandro esset episcopo, hujus studii pars esse A maxima videbatur, nec non et quidam Græcorum philosophorum opportune harum disputationum questione participati sunt: alii quidem quale esset hoc dogma studentes agnoscere; alii vero nuper inchoante Græcorum religione deperire, Christianis infensi, dogmatis sacramenta ad verborum certamina protrahabant, ita ut contra se seditiones exercerent, certaminaque sibi inferrent, et sæpius ex adverso contenderent. SOZOMEN., lib. 1, cap. 16. Edit. Christ. Vales. 17, p. 430

CAPUT III.

De laico simplici confessore virum dialecticum superante, et de senè simplici, philosopho Christianum dogma pendente.

Cumque plurimi disputationis delectatione traherentur, unus quidam ex confessoribus laicis simplicem habens sensum, dialecticis obviavit, dicens: Audite igitur, Christus et apostoli non nobis artem dialecticam tradiderunt, vanamque verborum fallaciam, sed puram scientiam [ms. Lyr., conscientiam] fide et operibus bonis observandam. Hæc dicente juvene et animo senè, præsentis quidem mirati sunt, dictumque probaverunt. Dialectici verò satisfactione suscepti cessarunt, rationem quippe simplicem veritatis audientes. SOCRATES, lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 20.

Fertur enim et aliud: dum quidam eorum magnificentia sermonum extolleretur, et illuderet sacerdotibus, non pertulit ejus fastum [ms. Lyr., factum] quidam senex simplex et innocens ac probatissimus confessorum; sed accessit adversus eum proferre sermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem et simplicem scientibus confessorem risum movit, maturioribus vero formidinem: providentibus ne à viro verbis artifice deduceretur ad risum; verumtamen cedentibus, ut quod vellet ediceret; resistere namque ei cum talis esset, nimium verebatur. In nomine, inquit, Jesu Christi, o philosophe, audi dogmata veritatis: Unus est Deus cæli et terræ, omniumque visibillum et invisibillum Creator, qui hæc omnia Verbi sui virtute fecit, et Spiritus scti sanctitate firmavit. Hoc itaque Verbum quod nos Filium Dei nominamus, habita misericordiâ super hominès, ab errore eos et ferali religione liberavit, passus ex muliere nasci, et cum hominibus conversari, et mori pro eis, venietque denuo judicaturus singulorum vitam. Hæc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea quæ fide percepimus. Noli investigare inodum quo fieri hæc aut non fieri potuerunt. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupéfactus vero philosophus: Credo, inquit. Tunc gratias pro devictione persolvens, eadem quæ senior æque sectatus [ms. Lyr., senior testatus] est, et prioribus consecratoribus, ut unanimes sibi essent, persuadebat: non improvide mutatum se jurans, sed ineffabili quadam virtute ad Christianitatem protinus invitatum. SOZOMEN., lib. 1, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 431.

CAPUT IV.

Quomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos episcopus fecit philosophum obmutescere paganorum.

Dicitur autem proximum huic miraculo quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanæ civitatis episcopum. Cum enim venisset imperator Constantinus Byzantium, adeuntes eum quidam philosophi querebantur quasi non Deum coleret ut deceret, et circa sacra novitates exerceret, novam in republica introducendo culturam, præter quæ ejus majoribus visa sunt, et Græcorum Romanorumque principibus, quos habuerunt transacta sæcula, placuerunt; volebantque cum Alexandro episcopo disputare de dogmate. Ille vero hujusmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate cõfidens. Fuit enim vir magnus, et conversatione mirandus. Cumque certamen imperatore præcipiente suscepisset, convenissentque philosophi, omnibus loqui volentibus, ut unum ex se quem vellent eligere, postulavit sanctæ memoriæ pater noster Alexander: cæteros vero, quicumque essent, silentium tenere; præcepitque ut tantummodo his quæ ab utroque dicerentur, intenderent. Suscipiente siquidem uno eorum disputationis universæ negotium, ad philosophum sanctus Alexander: In nomine, inquit, Jesu Christi impero tibi imprimis ne loquaris. Et una cum ejus sermone opus impletum est. Repente namque ille homo, ut sermonem audivit, obligato ore conticuit. Putasne justum fuit considerare utrum majus hoc miraculum videretur, ut homo, et quidem philosophus, sic facile officium locutionis amitteret, an certe ut lapis violentia verbi manu divideretur, quod quidam aiunt Julianum fecisse Chaldaum? Et hæc quidem sic acta sunt ut referantur. SOZOMEN., lib. 1, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 432.

CAPUT V.

De prima sessione episcoporum in Nicæno palatib, et de abdicatione Arii.

Interea sacerdotes sæpe convenientes, Arium ad medium deducebant, subtilisque examinationem de ejus propositionibus agitabant. Petulanter autem in quamlibet partem metuebant proferre sententiam. Hæc itaque sacræ et venerabilis turba à perhibitione adversariorum non videbatur alienâ. Erant enim inter eos quidam, pauci quidem, sed callidi, et brevia imitantes, celantesque calliditatem, et Arii blasphemiam non defendentes aperte. Convenientibus igitur universis, maximam domum præparavit in regalibus imperator, sedes et subsellia in ea poni præcipiens quæ sufficerent ordini sacerdotum: ita decentem præparans eis honorem, invitavit ingredi, et de presentibus habere consilium [ed. Nic. et Frøb., concilium]. Intravit autem et ipse princeps utilibus cum paucis, laude dignam sui magnitudinem habens, et mirabilem speciem, mirabilioremque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore vero sede quam aliis, posita, in medio eorum sedit: primo tamen petens hoc sibi episcoporum jussione concedi. Tum cum eo resedit sanctissimus ille chorus. Primus itaque ma-

gnus Eustathius Antiochenæ sortitus Ecclesiæ præsulatum; nam Philogonius, cujus dudum meminimus, ad meliorem jam transierat vitam; et hunc mirabilem virum, etiam nolentem, ad regimen ejus Ecclesiæ decreto communi pontifices ac sacerdotes et omnis populus Christianus venire compulerat. Is ergo præconiorum floribus caput principis exornavit, et studio ejus, quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit. Post hunc autem Eusebius cognomine Pamphili. Quibus jam residentibus, famosissimus imperator protulit de unanimitate concordiæque sermones, tyrannorum crudelitatem eis rememorans, et honorabilem pacem, quæ sub eo collata est divinitus; simul et quia pessimum et valde crudele videretur, ut destructis hostibus, nulloque præsumte resistere, sacerdotes alterutros jacularentur atque confunderent, et impiis atque sine Deo personis delectationem risumque præberent: cum utique de divinis tractarent rebus, et sancti Spiritus doctrinam in scriptis haberent. Evangelici enim libri sunt, inquit, et apostolici, antiquorumque prophetarum sanctiones, quæ nos erudiant quid de sacra lege sapiamus. Expellentes igitur hostile certamen ex verbis divinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Hæc et his similia, tanquam filius amator patris, sacerdotibus veluti patribus offerebat, apostolicorum dogmatum studens profligare discordiam [ed., *Niv. et Frob.*, conciliare concordiam]. Concilii vero plurima pars his quæ dicebantur obediebat; et inter alterutros unanimitem et dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci vero quidam, quorum jam meminimus, et super illos Minophantus Ephesius, et Scythopolites Patrophilus, Theogonius Nicænus episcopus, et Narcissus Neroniadis, quæ est secundæ Ciliciæ; quam nunc Irenopolim vocant, et cum his Theonas Marmaricensis, et Ptolemaidis Ægypti Secundus apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cum lecta fuisset ab universis, repente disrupta est, et adultera fraudulentaque pronuntiata. Turba siquidem et tumultu contra eos ab omnibus habito, cunctisque prodicionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, et primi Arium abdicaverunt, excepto Secundo et Theona. Cum ergo fuisset impius ille destructus, concorditer universi fidem gloriamque dictantes, quæ hactenus in Ecclesiis permanet, et subscriptionibus roborantes, solvere concilium. Dolose tamen et non salubriter prædicti viri in fidei termino consenserunt; ut testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quam quæ ab ipsis conscripta noscuntur. THEODORETUS, lib. 1, cap. 7, p. 24.

CAPUT VI.

Relatio Eustathii Antiochiæ episcopi de Nicæno concilio.

Eustathius itaque Antiochenus episcopus, cujus primitus meminimus, hæc de eis, retulit, docens 227 quæ facta sunt, eorumque redarguens blasphemias,

ubi illud etiam proverbiale interpretatur ubi quoniam: *Dominus creavit me initio* [ed., *principiū*] *vidrum facturum in opera sua* (Prov. viii, 22). Pergo itaque jam hinc, et ad ea quæ gesta sunt. Cum igitur propter hæc synodus maxima in Nicæam venisset urbem, et quaereretur fidei modus, aperta quidem impudentiâ Eusebius scripturam protulit blasphemix, quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem causa divisionis audientibus irrogavit: confusionem tamen incurabilem suo providit auctori. Cùmque officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disrupta iniquitatis scriptura in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis compescuerunt, omnes justam querimoniam facientes. Ariani autem mentientes ne congregato ibidem tanto concilio pellerentur, exsistentes anathematizaverunt interdictum Arii dogma, concorditer subscribentes litteris, suaque manu consentientes, et similiter se, sicut omnis synodus, sapere profitentes. Cumque præsulibus, ut ita dicam, malâ calliditatis arte prævaluisse, qui magis debuerant agere pœnitentiam, tunc quidem lateenter, postea vero clare damnatas cœperunt allegare sententias: sæpe ponentes insidiâs eis à quibus videbantur esse convicti, volentesque zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantesque tanti concilii cognitores, occulte postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus hostiles sine Deo posse prævalere contra sacram adorandamque legem evangelicamque doctrinam. Nam licet admodum roborentur, rursus fortiter et magnifice devincuntur, secundum propheticam gloriæ vocem Isaïæ. Hæc itaque magnus Eustathius. THEODORETUS, lib. 1, cap. 8. Edit. Christoph. et Valer. cap. 7, p. 26.

CAPUT VII.

Relatio Athanasii ad Afros.

Hujus autem concertator, et veritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri famosissimi præsulis, quando scripsit ad Afros, etiam hæc adjecit: Convenientes enim episcopi studuerunt verba quidem impietatis ab Arianis inventa perimere, hoc est, ex non existentibus, et quod dicebant, creaturam et facturam Filium; et, fuit aliquando quando non fuit; et, quia mutabilis est naturæ. Scripturarum vero manifestas posuere dictiones: quia ex Deo Filius naturaliter unigenitus est, Verbum, Virtus, Sapientia sola Patris, Deus verus, sicut Joannes ait; et sicut scripsit Paulus, *splendorem gloriæ, et figuram substantiæ* (Hebr. 1, 13), docens esse Filium Patris. Qui vero circa Eusebium erant, propria tractu vesania loquebantur alterutris, et dicebant: Consentiamus, nam et nos ex Deo sumus. Unus enim Deus, ex quo omnia: et, *Vetera transierunt: ecce omnia nova ex Deo sunt facta* (II Cor. v, 17). Cogitabant autem et illud quod in Pastore conscriptum est: Primum omnium crede, quia unus est Deus, qui creavit universa atque perfectit, et constituit ex non exstante, ut sint. Porro alii episcopi malitiam videntes illorum, et pessimam impietatis artem, apertius et, ut ita di-

catur, manifestius dixerunt ex Deo, id est, conscripserunt ex substantia Patris esse Filium; ut creaturæ quidem, eo quod non habeant a semetipsis ut sint, sed habeant principium existendi, dicantur a Deo; Filius autem solus proprius ex substantia credatur Patris. Hoc enim Unigeniti proprium est et veri Verbi Patris. Hæc itaque fuit occasio ut ex substantia diceretur Patris. Rursus autem requirentibus episcopis paucos eorum qui Ariani esse putabantur, si dicerent Filium non esse creaturam, sed virtutem et sapientiam solam Patris, et imaginem sempiternam, et indissimilem per omnia Patri, ac Deum verum: capti sunt qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia et hæc veniunt etiam ad nos; nam et nos, inquit, imago et gloria dicimur Dei. De nobis enim et dicitur, et dictum est: Semper enim nos qui vivimus, et virtutes multæ sunt; et egressa quidem est omnis virtus Dei ex terra Ægypti: campa quoque et locusta dicitur virtus magna; et rursus: Dominus virtutum nobiscum (Psal. xlv, 8). Sed etiam proprie nos Dei vocamus. Habemus hoc non simpliciter, quando et fratres vocavit nos. Si autem et verum Deum dicunt Filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hæc est Arianorum corrupta mens. Sed etiam ipsi episcopi videntes eorum dolum, collegerunt ex Scripturis splendorem, fontem, et fluvium, et figuram ad substantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo videbimus lumen (Psal. xxxv, 10); et: Ego et Pater unum sumus (Joan. x, 30). Et clarius jam ac breviter conscripserunt consubstantiali Patri Filium. Omnia namque prædicta hanc significationem habent. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc non fuissent ex Scripturarum auctoritate prolata, per eos quoque inanis esse vincitur. Ex non scripto namque ipsi impie proferentes, quippe quod nusquam penitus invenitur, ex non exstantibus; et, fuit aliquando quando non fuit, alios culpant: propterea ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellectis damnati sunt. Ipsi namque veluti de stercore repentes [ed., Niv. et Frob., repentes], hæc vere de terra locuti sunt. Verum episcopi non sibimet adinvenientes verba, sed habentes hæc a Patribus, testimonia conscripserunt. Veteres enim sacerdotes ante eos pene centum triginta magnæ Romæ civitatisque nostræ accusaverunt omnes qui dicunt facturam aut creaturam esse Filium, et non consubstantiali Patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis episcopus, qui primum defendebat Arianorum sectam, novissime vero subscripsit Nicæno concilio. Scripsit autem et civibus suis, confirmans, quia et antiquorum aliquos doctos et illustres episcopos et conscriptores agnovisset nomine consubstantialitatis usos in Patris et Filii deitate. Isti ergo concilium metuentes, expositæ fidei consenserunt, secundum prophetæ increpationem, dicentis: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isai. xxix, 13). Theonas autem et Secundus nolentes acquiescere, condemnati sunt. Postea vero in concilium venientes, viginti conscripserunt de conversatione ecclesiastica sanctiones. THEODORETUS, lib. 1, cap. 8, p. 27.

CAPUT VIII.

De Sabino Macedonianorum episcopo.

Sabino itaque non credamus, qui eos idiotas vocavit et imperitos. Sabinus enim Heracleæ Thracensis Macedonianorum episcopus, habita congregatione eorum quæ per diversa concilia 228 sacerdotum ex scripto prolata sunt, eis qui Nicæam convenerunt, velut idiotis et simplicibus derogavit: non sentiens quoniam et ipsi Eusebio cum multa probatione confitenti fidem, velut idiotæ, noscitur derogare. Et aliqua quidem volens præterit, aliqua vero mitigavit; cuncta tamen secundum propriam sumpsit intentionem. Et laudat quidem tanquam fide dignum testem Eusebium Pamphili; laudat simul et principem, tanquam ea quæ sunt Christianorum dogmatizantem. Culpat autem expositam in Nicæa fidem, tanquam ab idiotis et nihil scientibus traditam; et quem velut sapientem et sine mendacio testem vocare consuevit, ejus voces sponte contemnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris Dei Nicæam convenientibus, alii quidem sapientiæ sermone micuerunt, alii continentia vitæ laudati sunt; et quoniam imperator præsens omnes ad unitatem suam concordēs et consecutores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, nec non Eusebii, atque consortum eorum sibimet agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei a magno in Nicæa prolata concilio, ab Eusebio clara voce laudata, hæc est. SOCRATES, lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 23.

CAPUT IX.

De fide Nicæni concilii.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, unigenitum, hoc est, ex substantia Patris; Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, consubstantiali Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in cælo, et quæ in terra. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus et homo factus est, passus, et resurrexit tertia die, et ascendit in cælos, et venturus est judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Dicentes autem: Erat quando non erat; aut, non erat antequam fieret; aut, quia ex non exstantibus factus est; aut, ex altera substantia vel essentia dicentes esse; aut, creatum, aut convertibilem Filium Dei, hos tales anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. Hanc venerabilem fidem trecenti quidem decem et octo et agnoverunt et amplexi sunt; et, sicut ait Eusebius, consonantes et unanimes in scriptis explanaverunt. Quinque vero solummodo non receperunt, verbum consubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomediæ præsul, Theogonius Nicænus, Mares Chalcedonensis, Theonas Marmaricensis, Secundus Ptolemaidis, dicentes consubstantiali esse, quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, sicut ex radice germen; ex de-

cursione vero, sicut paterni filii; ex partitione autem, sicut ex massa aurea annuli duo, vel tres. Secundum nullum autem horum, inquit, est Filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide non esse consentiendum. Plurimum siquidem verbo consubstantialitatis derogantes prædicti viri, in Arii depositione subscribere noluerunt. Ideoque synodus Arium et consecratores ejus anathematizavit omnes: adjicientes neque accedere eum in Alexandriam. Præceptumque principis repente eundem Arium, et qui circa Eusebium, et Theogonium, et qui cum eis erant, exsilio deportavit. SOCRATES, *lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 22.*

CAPUT X.

Quomodo Eusebius et Theogonius, dato penitentiae libello, recepti sunt.

Eusebius igitur et Theogonius post modicum tempus exsilio, libellum penitentiae porrigentes, in fide consubstantialitatis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in synodo Eusebius cognomine Pamphili Cæsareæ Palæstinæ sortitus episcopatum, paululum animadvertens atque considerans, utrum oporteret suscipi terminum fidei, una cum aliis omnibus, hoc est cum universa multitudine consensit atque subscripsit, nec non et populo sub sua diœcesi constituto scripsit terminum fidei, et ubique destinavit sermonem: subtiliter consubstantialitatis nomen interpretatus; ut nequaquam penitus suspicionem adversam de eo quilibet habere potuerit. Sunt autem quæ ab ipso Eusebio conscripta sunt hujusmodi verba. SOCRATES, *lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 23.*

CAPUT XI.

Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicæni concilii ad Palæstinos.

Arbitramur et vos, dilectissimi, etiam aliunde didicisse, fama consueta præcurrere perfectum de his quæ gesta sunt sermonem. Sed ne ex hujusmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, necessario direximus vobis primum quidem scripturam a nobis de fide propositam. Nam et Dominus noster ad prædicandum discipulos suos mittens, ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19).* De quibus et affirmamus ita se habere et ita sapere; sed etiam dudum sic habuisse, et ita sapuisse, et usque ad mortem pro hac instare fide: anathematizantes omnem sine Deo hæresim. Hæc omnia ex corde sapuisse et anima, ex quo novimus nosmetipsos, et nunc sapere et dicere coram omnipotente Deo et Domino nostro Jesu Christo cum veritate testamur: ostensuri probationibus, et satisfacturi vobis, quia et præteritis temporibus ita credidimus et prædicavimus. Hac a nobis exposita fide, nulli relictus est resistendi locus. Sed et ipse primus Deo amabilis imperator noster rectissime eam habere testatus est, et sic etiam se professus est sapere; et in hac omnes consentire et subscribere, et in his dogmatibus concordare præce-

pit, uno solummodo inscripto et inserto consubstantialitatis verbo. Quod etiam ipse interpretabatur, dicens: quia non secundum corporeas passiones consubstantiale dicitur, neque secundum divisionem, neque secundum quamdam decisionem ex Patre subsistere. Non enim posse naturam sine materia intelligibilem incorporeamque corporali aliqua subsistere passione, sed sacris quibusdam ineffabilibusque rationibus magis intelligendam. Et sapientissimus quidem atque piissimus imperator 229 ita philosophabatur. Fidei ergo explanatione dictata, quemadmodum ab eis dictum sit, ex substantia Patris, et Patri consubstantialem, non est sine examinatione derelictum. Consultationes enim et responsiones deinde movebantur, et mens perscrutabatur dictorum sensum. Et hoc ergo quod aiebant de substantia, constabat apud eos significativum quidem esse ex Patre, non tamen tanquam partem esse Patris. Propterea nobis quoque videbatur bene se habere, ut mente consentiremus piæ doctrinæ dictanti ex Patre Filium esse, non tamen partem ejus esse substantiæ. Quapropter et nos mente consensimus, neque vocem consubstantialitatis refutantes, posita præ oculis nostris pacis intentione, et ab intellectu rectissimo non cadentes. Secundum hoc etiam natum, et non factum suscepimus: quoniam, factum, commune esse dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per Filium, quarum nihil simile habere Filium confitemur et prædicamus. Unde non eum esse facturam dicimus, quod congruit iis quæ per eum facta noscuntur, sed superius quam facturæ, totius esse substantiæ, quam ex Patre natam divina docere videntur eloquia; modo quippe generationis inenarrabili et incogitabili existente universæ naturæ factore [*ed., Niv. et Frob., factæ*]. Sic autem et consubstantialem esse Patri Filium ratio examinata cognoscit, non secundum corporum modum, neque mortalibus animantibus proximum. Nam neque per divisionem substantiæ, neque defectionem [*ed., perfectionem*] aut mutationem paternæ substantiæ vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura Patris extranea est. Sed prædicandum est esse consubstantialem Patri Filium, eo quod nullam æqualitatem ad creaturas factas Dei Filius habeat; sed soli Patri genitori per omnem modum sit similis, et non sit ex alia quolibet substantia vel essentia, sed ex Patris. Quod etiam ipsum hoc modo interpretatum bene se habere visum est ad consentiendum: quoniam et priscorum episcopos aliquos, et conscriptores eloquentes et nobiles agnovimus in Patris et Filii theologia, id est divina ratiocinatione, nomine consubstantialitatis esse usos. Hæc itaque de exposita fide sint dicta, in qua universi consensimus, non sine animadversione, sed secundum sensus expositos coram ipso Deo amabili examinante imperatore, et prædictis rationibus concordantes, anathematismum post fidem in eis prolatum sine tristitia esse credidimus, eo quod non scriptis uti vocibus prohiberent. Unde pene omnis facta est confusio et indisciplina cunctis Ecclesiis. Nulla siquidem scriptura divinitus inspirata dicente, ex non ex

stantibus; aut, fuit aliquando quando non fuit, et reliquis quæ proferebant, irrationabile nobis visum est hæc dicere vel docere: quoniam neque priori tempore hujusmodi consuevimus uti sermonibus. Hæc vobis necessario scripsimus, dilectissimi, iudicium nostræ examinationis et consensum vobis innotescentes. Et quia rationabiliter tunc quidem nos scripta quædam modis aliis offendebant; postea vero indubitate ea quæ erant sine contristatione suscepimus. Quapropter magnanimitè nobis sensum verborum discutientibus, placuit concordare in his quæ a nobis ipsis in fidei expositione confessa sunt.

Hæc itaque Eusebius Pamphili in Cæsaream Palesstinæ litteris explanavit: Alexandrinæ vero Ecclesiæ, et Ægyptiæ, et Libyæ, et Pentapoleos, et quæ vicinæ sunt, hæc scripsit communi decreto concilium. *SOCRATES lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 23.*

CAPUT XII.

Epistola Nicæni concilii ad Alexandriam et Ægyptum destinata.

Sanctæ magnæque Dei gratia Alexandrinæ Ecclesiæ et dilectissimis fratribus per Ægyptum, et Libyam, et Pentapolim constitutis, congregati et magnam sanctamque synodum Nicææ celebrantes episcopi, in Domino salutem

Quoniam Dei gratia, et Deo amatissimi principis nostri Constantini, congregantis nos in urbe prædicta ex provinciis diversis et civitatibus, magna sanctaque synodus celebrata est, omnimodis necessario visum est ab hoc sacro sanctoque concilio etiam ad vos litteras destinare, ut noveritis quæ quidem mota et examinata, quæ vero placuerunt atque firmata sunt. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia et iniqua et sine Deo dogmata Arii, eique consentientium, sub præsentia Deo amatissimi imperatoris nostri Constantini, et omnium decreto complacuit anathematizari impiam ejus sectam et iniquam, atque sine Deo verba, simul et nomina quibus utebatur, Filium Dei blasphemando, et dicendo: ex non exstantibus esse; et iterum, fuit aliquando quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? Et pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem Filium Dei esse dicentes, creaturam nominabant eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua, et anilia, et blasphemata anathematizavit sanctum et universale concilium, et nec usque ad auditum impiæ sectæ atque furoris hujus, aut intellectum sensuum iniquorum accommodavit. Ea quidem quæ de illis gesta sunt, qualem terminum habuerint, omnia jam aut audistis, aut audietis: ne nos forte videamur viro obloqui, propter delictum suum impropria digna portant. Tantum etenim valuit ejus impietas, ut etiam Theonas Marmaricens, et Secundus Ptolemaidis ea uterentur. Idem enim et illi damnati sunt. Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidem malas sectas, et blasphemias, et discordiam, et audaciam personarum, et divisionem, prædicta commotione [ed., commotione] destruens liberavit Ægyptum; relinquebantur autem quæ per petulantiam Meletii gesta sunt, et

A eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint synodo, vobis insinuamus, charissimi fratres. Placuit ergo Meletium quidem clementi concilio (dum subtili veraque ratione nullam veniam mereretur) manere quidem in propria civitate, nullam vero omnimodis habere potestatem neque eligendi, neque ordinandi, nec in provincia, nec in qualibet civitate videri, purumque nomen tantummodo possidere. Eos autem qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere honorem et ministerium, ut tamen sequentes sint modis omnibus universorum in singulis parochiis et ecclesiis a charissimo et comministro nostro Alexandro consecratorum; et ut his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorum præferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatem Ecclesiæ catholicæ præsulis Alexandri. Gratia namque Dei et orationibus vestris in nullo schismate repertos; sed sine macula in catholica et apostolica Ecclesia permanentes, dignum est potestatem habere et eligendi quemlibet, et nomina eorum dandi qui clero sunt digni; et absolute facere omnia secundum legem et sanctiones Ecclesiæ. Si quem vero contigerit requiescere in Ecclesia, tunc provehi in honorem defuncti eos qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, et populus eos elegerit, concedente simul et consignante maximæ Alexandria civitatis episcopo. Hoc itaque aliis quidem concessum est omnibus. In persona vero Meletii nequaquam eadem placuerunt, propter priorem indiscipline eum, et propter procacitatem eum, ac petulantiam voluntatem: ne ulla daretur auctoritas vel potestas homini qui posset rursus easdem indiscipline instruere. Hæc sunt præcipua et competentia Ægypto et sanctissimæ Alexandrinorum Ecclesiæ. Si quid autem aliud ordinatum est aut dogmatizatum, præsentem domino atque charissimo comministro et fratre nostro Alexandro, ipse præsens vobis subtilius poterit aperire, tanquam auctor gestorum et communicator existens. Evangelizans autem vobis et de consonantia sanctissimi Paschæ, quia vestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Judæis primitus celebrabant, consone cum Romanis, et vobiscum, et cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exultantes itaque in his quæ gesta sunt, et in communi pace atque concordia, et in eo quod omnis radicitus hæresis avulsa est; cum majori honore et ampliori charitate suscipite comministrum nostrum, pontificem vestrum Alexandrum, qui nos præsentia sua lætificavit, tantumque laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit. Orate simul et pro nobis omnibus, ut quæ bene placuerunt, firma permaneant per Dominum nostrum Jesum Christum, secundum bonam voluntatem facta, sicuti credimus, Dei Patris in Spiritu sancto, cui est gloria in sæcula. Amen.

TRINITAS CONSUBSTANTIALIS ÆTERNA DEUS EST.

THEODRETUS, *lib. 1, c. 9. Edit. Christ. Vales. c. 6, p. 30.* — *SOCRATES, lib. 1, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 27.*

CAPUT XIII.

Quod Novatianorum episcopum Acesium evocari Constantinus ad concilium.

Ex hac igitur epistola synodi manifestum est quia non solum Arium et consortes ejus anathematizaverunt, sed etiam verba sectæ ipsius; et quia de Pascha concordantes, hæresiarcham Meletium susceperunt. Movet autem me fervor imperatoris, etiam ex alia re ejus voluntatis habere memoriam, et quemadmodum pro concordia cogitabat. Habens enim providentiam pacis Ecclesiarum, vacavit ad synodum et Acesium Novatianorum religionis episcopum. Postquam ergo scripta et subscripta est a concilio fidei definitio, requisivit imperator Acesium, si et ipse consentiret in fide et paschalis definitione festivitatis. At ille: Nihil, inquit, novi, o imperator, synodus deservivit. Sic enim olim et a temporibus apostolorum ipse percepi et terminum fidei, et tempus paschalis festivitatis. Porro denuq̄ imperatore requirente: Cur ergo te a communione separas? ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore replicavit, et subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium: quia non oporteat eos qui post baptismum peccatum quod ad mortem esse Scripturæ divinæ pronuntiant, communicatione sacramentorum fieri dignos; sed invitandos quidem ad pœnitentiam, spem vero remissionis non a sacerdotibus, sed a Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cum dixisset Acesius, imperator ait: O Acesi, pone scalam, et, si potes, ascende solus in cælum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego vero audivi a viro nequaquam mentiente, qui et valde senex erat, et tanquam qui videret ea quæ fuerant in concilio gesta referebat. SOZOMEN., lib. 1, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 29.

CAPUT XIV.

Quod canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, et de vicennialibus Constantini.

Synodus autem corrigere volens hominum vitam, et in ecclesiis commorantium, posuit leges quas canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi cum conjugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, et castitatem esse dicens concubitum cum propria conjugē. Suasitque concilio ne talem poneret legem: gravem asserens esse causam quæ aut ipsis aut eorum jugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusque laudavit sententiam ejus, et nihil ex hac parte sancivit; sed hoc in uniuscujusque voluntate, non in necessitate dimisit. SOZOMEN., lib. 1, cap. 22. Edit. Christ. Vales., c. 23, p. 437. — His a concilio ita dispositis, contigit vicennialia Constantini principis provenire. Et est consuetudo Romanorum, unumquodque decennium imperatorum publica devotione celebrare. Opportunum ergo judicans Constantinus, invitavit tunc ad convi-

A via synodum, et donis competentibus honoravit. Admonitioneque de concordia fidei, et communi inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit universis in Nicæa: scribens absentibus quæ fuerint in concilio celebrata, et invitans ut ab omni discordia recedentes, concordarent in exposita concilii fide; quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex consonantia tantorum et talium sacerdotum sancto Spiritu constituta, et post inquisitionem subtilissimam, et animadversionem dubitationum omnium comprobata. SOZOMEN., lib. 1, cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 438.

231 CAPUT XV.

Epistola Constantini de Ario et scriptis ejus.

B Victor Constantinus maximus, Augustus, episcopis et populo.

Malignos et impios Arius imitatus, dignum est ut illum quoque suscipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius divinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem profrens, dignam promeruit invenire mercedem, et talem per quam in posterum esset opprobrio, et plurima completeretur infamia. Et nunc placuit Arium et consecratos ejus vocari Porphyrianos; ut quorum mores imitati sunt, eorum vocabulo perfruatur. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur; ut non solum prava ejus doctrina depereat, sed neque ullæ ejus possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Aarii celasse compertus fuerit, et non repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet ultionem. Deus vos custodiat. Amen. SOCRATES, lib. 1, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 32.

CAPUT XVI.

Ejusdem epistola ad Eusebium Palæstinæ de consecratione sacrarum librorum, et de repurgatione domini sepulcri.

Victor Constantinus maximus, Pius, Eusebio

Ut in nostri nominis civitate cognovimus, Salvatoris Dei nostri prospiciente solatio, maxima hominum multitudo sanctissimæ se dicavit Ecclesiæ; ut hoc cremento valde proficiente, dignum esse videatur etiam ecclesias ipse ea plures ædificari. Quapropter, quod visum est nostræ voluntati, dequit vos tuam notum facere sapientiæ, quatenus quinquaginta membranaceos codices bene confectos, et ad usum habiles, ab artificibus antiquariis, et perfectè artem scientibus scribi præcipias, divinarum quippe Scripturarum, quarum maxime confectionem et usum necessarium Ecclesiis esse nosti. Directæ sunt enim litteræ a nostra tranquillitate ad provinciam judicem, quatenus omnia confectioni eorum necessaria præbere curet. Ut enim citius codices conscripti conficiantur, erit opus diligentiae tuæ. Nam et duo publica vehicula ad deferendos eos ex auctoritate rescripti nostri te percipere convenit. Sic enim et maxime bene conscripti usque ad nostrum perducentur aspectum, unquam quippe tuæ Ecclesiæ hoc exsequente diacono; qui

dum ad nos venerit, experietur nostræ munificentiam pietatis. Deus custodiat te, frater charissime.

Sufficiunt quidem hæc ad conjiendum, magis autem aperte noscendum, quemadmodum famosissimus imperator suum studium circa sacra constituerit. Attamen adjiciam quæ etiam circa salutare sepulcrum gesserit.

Agnoscens enim quoniam elati, et circa culturam bacchantes idolorum, sepulcrum Domini sordibus operuerant: oblivioni tradere contententes memoriam salutarem; et desuper templum ædificaverant luxuriosissimæ dæmonis, id est Veneris, ut illic virginum cantibus insultarent; præcepit destrui scelestissimum templum, ipsumque pulverem funestis sacrificiis violatum ejici, et procul a civitate dispergi; deinde sacrarium ædificari Deo maximum atque pulcherrimum, sicut designatur ex ejus epistola ad Macerianum ipsius civitatis episcopum destinata. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 16, p. 45.*

CAPUT XVII.

Libellus pœnitentiæ ab Eusebio et Theogonio datus.

Eusebius igitur et Theogonius pœnitentiæ libellum summis episcopis dirigentes, ab exilio revocati sunt imperiali præcepto, et suas Ecclesias receperunt, expellentes eos qui in ipsorum locis fuerant ordinati, id est Eusebius Amphionem, Chrestum vero Theogonius. Cujus libelli exemplar hoc est.

Dudum quidem ante judicium condemnati a reverentia vestra, patienter ferre quæ decreta sunt a sancto concilio vestro debuimus. Sed quia nimis absurdum est contra nosmetipsos dare calumniantibus de taciturnitate probationem, propterea referimus quoniam nos et in fide una cucurrimus, et sensum examinantes de consubstantialitatis sermone cuncti pacificati sumus: nequaquam sequentes hæresim, sed commemorantes [*ms. Lyr., commorantes*] ad cautelam Ecclesiarum quæ nostræ subveniebant menti. Et satisfaciendo eis a quibus per nos suaderi debuerat, in fide subscripsimus. Anathematismo autem non subnotavimus, non tanquam fidem accusantes, sed velut non credentes talem esse eum qui fuerat accusatus, certi de ejus ad nos directis epistolis, et inter nos disputationibus habitis. Si igitur satisfactum est sancto vestro concilio, non reluctantes, sed consentientes decretis vestris, etiam hac conscriptione satisfacimus vobis: non exsilium graviter ferentes, sed suspicionem abjicientes hæreseos. Si enim dignamini nunc in vultu vestro nos suscipere, habebitis in omnibus consonantes, et vestra sequentes pariter constituta: quando etiam eum qui in his accusatus est, placuit reverentiæ vestræ clementiam promereri atque revocari. Absurdum namque est, si is qui putatur esse reus revocatur ad satisfaciendum in quibus ei derogabatur; ut nos contra nosmetipsos præbeamus per taciturnitatem increpationis judicium. Dignamini ergo, sicut vestræ convenit venerationi, et Deo amantissimum principem commouere, et preces tractare nostras, et velociter de nobis quæ vobis conveniunt cogitare [*ms. Lyr., disputare*].

A Hic quidem libellus est reversionis Eusebii et Theogonii. Ex verbis autem ejus conjicio quia isti quidem dictatæ fidei subscripserunt, damnationi vero Arii consentire noluerunt. Ex quo et Arius ante istos revocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur, tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex ejus cogitationibus, quas postea molitus invenitur, sigmento suæ pœnitentiæ, sicut opportune patefiet. SOCRATES, *lib. 1, cap. 10. Edit. Christoph. Vales. cap. 14, p. 43.*

232 CAPUT XVIII.

De dedicatione et ornamentis civitatis, et de cultu Jerusalem, et ligno crucis, atque clavis quibus transfusus est Dominus.

Imperator interea post concilium degebat lætus. Celebrata ergo festivitate publica Vicennialium suorum, mox ad erigendas ecclesias festinus accessit. Hoc itaque faciebat per singulas civitates et in urbe cognominis sui. SOCRATES, *lib. 1, cap. 12, edit. Christ.*

Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam voluit habitare civitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum juxta Hellespontum super Ajacis tumulum, ubi Achivi contra Trojam pugnantes habuerunt castra, civitatem designavit portasque fecit quæ hactenus videntur a navigantibus. Hæc agenti per noctem Deus apparuit, monens ut alium quæreret locum, eumque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare jussit. SOZOMEN., *lib. II, cap. 2. Edit. Christ. Vales. cap. 3, p. 44.*

C Quæ cum primum Byzantium vocaretur, auxit et maximo eam muro circumdedit, et diversis ornatam fabricis æquam imperiali Romæ constituit (*An. Dom. 335*); et denominatam Constantinopolim, appellari secundam Romam lege firmavit, sicut lex ipsa in marmorea platoma noscitur esse conscripta, et in Strategio juxta equestrem statuam ejus est constituta. In hac quoque civitate duas quidem ædificavit ecclesias, quarum unam nominavit Irenem, aliam vero appellavit Apostolorum. Non solum autem, sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed etiam paganorum templa destruxit. Simulacra namque ornata publice in Constantinopolitana urbe proposuit, et tripodas Delphicos in circo ad spectaculum dedit, qui cum ipso videantur aspectu, referuntur. SOCRATES, *lib. 1, cap. 12. Edit. Christoph. Vales. cap. 16, p. 45.*

D Interea mater imperatoris Helena, cujus cognomine vicum Drepani princeps civitatem dicavit Helenopolim, admonita per somnum ad Jerusalem prope-ravit; et quondam Jerusalem desertam sicut pomorum custodiarium inveniens, requisivit sepulcrum Christi. Quod licet difficillime, tamen invenit (*An. Dom. 325*). Itaque repente templum illud scelestissimum dejici jussit. Et palam facto Domini monumento, apparuerunt circa id suffossæ tres cruces, et clavi, simul et titulus litteris Hebraicis, Græcis Latinisque conscriptus: JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM. SOCRATES, *lib. 1, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 64.*

Dicitur autem quia etiam mortuus crucis tactu **A** ædificabantur ecclesiæ. SOZOMEN., *lib. II, cap. 2; edit. Christ. Vales. cap. 3, p. 445.*

O ter beatum lignum in quo Deus extensus est !

Tunc ergo quæ crux esset Domini, quæ latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius, civitatis præsul, hujusmodi tractatu dubitationem solvit. Mulieri namque nobilitate claræ, longa ægritudine fatigatæ, unam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem Salvatoris agnovit. Mox enim ut mulierem crux attingit, passionem sævissimæ ægritudinis effugavit, et feminæ salutem restituit. SOZOMEN., *lib. II, cap. 1; edit. Christ.*

Sic itaque mater imperatoris quod cupiebat agnoscens, de clavis quidem quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam immisit imperatoris : filii capitis providentiam gerens, ut jacula bellica submo- **B** veret ; alios freno equino permiscuit, et cautelam imperatoris agens, et veterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamaverat propheta, dicens (*Cap. XIV, 20*) : *Et erit quod in freno est sanctum Domino omnipotenti.* Salutaris vero crucis partem quidem aliquam regalibus distribuit. THEODORETUS, *lib. I, cap. 18, p. 48.*

Quam Constantinus suscipiens, et credens salvari civitatem tibi hæc particula servaretur, in sua statua, sicut fertur, in fore Constantini posita super columnam porphyreticam devote condidit. SOCRATES, *lib. I, cap. 13; edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 47*

Reliquam vero partem in argentea theca clausam civitatis tradidit sacerdoti. Et undique congregans artifices, maximas illic ornatasque ædificavit ecclesias. **C** His ita gestis, convivio exhibitio virginibus sacris, et ipsa ministerium ancillæ gerens, ultra octogesimum annum ætatis agens, et his sinilia faciens rediit ad filium. Et cum lætitia transivit e sæculo, multa filio pietatis mandata committens, novissimis benedictionibus adimpleto. THEODORETUS, *lib. I, cap. 18, p. 48.*

Post hæc igitur imperator curam maximam Christianorum habens, paganorum superstitiones aversabatur ; removitque monomachias, et suas imagines in templis poni præcepit ; et cubitum quo mensuratur Nilus, non jam in templum Serapidis annis singulis, sed in ecclesiam portari sancivit. SOCRATES, *lib. I, cap. 14; edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 48.*

In omnibus itaque volens similem monstrari Romæ Constantinopolim, frustratus non est. Nam et corporibus et divitiis major effecta est. Quod ideo provenisse credo propter amorem Dei, quem civitas gerit, et habitatorum circa indigentes auxilium. In tantum namque fides crevit, ut multi quidem Judæorum civium, pagani vero pene omnes Christianam illic converterentur ad fidem. In qua urbe, crescente tempore, religio noscitur ampliata ; neque aræ, neque pagana templa, aut sacrificia facta sunt, nisi sub Juliano brevi tempore ; quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanquam nuper conditam Christi civitatem Constantinus suo nomine dedicavit : multis eam et magnis exornans ecclesiis. Juvabatque Divinitas imperatoris vota, et apparitionibus multis indicabatur quia sanctæ salutaesque essent quæ illic

PATROL. LXIX.

CAPUT XIX.

De loco ubi Vesta olim colebatur, et nunc archangeli basilica stat, et de miraculis quæ illic pro Christi nomine celebrantur.

Insignis itaque locus ex illo tempore claruit peregrinis et urbicis, ubi olim quidem Vesta colebatur, postea vero ecclesia facta est ; qui locus nunc Michaelium nuncupatur, in dextera positus parte navigantium a Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea navigio quidem stadiis fere triginta et quinque ; per terram vero circumeuntibus omnem sinum usque ad septuaginta et amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationem nunc usque servatam, eo quod **B** illic manifeste cernitur apparere Michael divinus archangelus : quod etiam ego jutus eximie verum **233** esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis aliis virtus divina per ipsarum rerum experimenta. Quidam enim in causis crudelibus aut inevitabilibus periculis, alii vero in languoribus aut ignotis passionibus incidentes, hic orantes ad Deum, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis et quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quæ vero provenerint Aquilino nobis noto, et in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognoscens necessario pandam. Cum eum ardentissima febris rubris cholericis mota [*ms.*, rubris coloribus nota] comprehendisset, æstuanti poculum dederunt medici, quod evomit ; moxque cum vomitu diffusæ cholæræ superficiem vultus ejus simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quidquid comederet et biberet evomebat. Cumque hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hæsitabat ars medicorum ; et dum morti vicinus esset, jussit suis ut eum ad locum hunc ducerent : credens aut illic se mori aut languere privati. Jacentique per noctem divina virtus apparens præcepit ut quidquid comederet, in hujusmodi potionem tingeret, quæ esset ex pipere, et vino, et melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est ; quippe cum medicis ratione medicinæ videatur esse contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Audiavi enim et Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem (*An. Dom. 339*). Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius vero salutis causam, id est sacratissimam crucem, nolebat adorare. Hanc habenti sententiam divina virtus apparens, et signum monstravit crucis, quod erat positum in altario ejusdem ecclesiæ. Et aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gesta non essent, neque ab angelis sanctis, neque ab hominibus piis. SOZOMEN., *lib. I, cap. 2; edit. Christ. Vales. cap. 3, p. 445.*

CAPUT XX.

De templorum destructione.

Cum itaque populi et civitates ad cultum Christia-

nitatis accederent, et cæteri pro filiis et uxoribus metuentes ne quid mali paterentur si contradicerent, quieti vacarent, nudati solatio multitudinis templorum cultores et sacerdotes simulacra apud se reposita pretiosissima tradiderunt, et quæ Jovis fulmina vocabantur; et per semetipsos hæc educebant ex adytis et templorum latentibus locis: quæque prius invisibilia apud eos erant, et solis sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus vix vilissima. Aliæ vero imagines et statuæ ex pretiosissima confectæ materia, igne crematæ sunt, et pecuniæ publicæ [*F. leg. publicæ*] sociatæ. Quæ vero ex ære mirabiliter facta videbantur, ad Constantinopolim sunt advecta ornatus causa (*An. Dom.* 335), et hæc in publico collocata, et per plateas, et in circo, atque regalibus, id est Pythia divinatoris Apollinis, et musæ Heliconides, et Delphici tripodes. Spoliataque sunt januis templa, et alia laquearibus sunt nudata, alia vero neglecta ad sordes usque ruinamque perducta sunt. Tunc itaque perierunt et penitus sunt eversa, id est, in Ægea Ciliciæ templum Æsculapii, et in Aphacis juxta montem Libanum, et Adonim fluvium Veneris domus: utraque apud illos insignia; eo quod Ægeatæ gloriarentur, quasi languentes corpore curarentur apud eos, dæmone noctibus apparente atque curante. In Aphacis autem, quod per invocationem quamdam certo die de summitate Libani montis ignis fulgens veluti sidus in proximum flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem esse. *SOZOMEN., lib. II, cap. 4; edit. Christ. Vales. cap. 5, p. 449.*

CAPUT XXI.

De conversione barbarorum.

Interea cum multitudo nimia gentium ex Thracia transisset in Asiam, et alii aliunde barbari egissent contra Romanos, multi sacerdotum Christi captivi cum eis erant. Cumque languentes curarent, et dæmones effugarent, Christum solummodo nominantes, et Filium Dei invocantes, insuper et conversatione philosophantes inculpabili, et omnem maculam virtutibus evincentes, admirati barbari virorum vitam, simul et opera egregia, bene se sapere crediderunt, et Deum habere propitium, si meliores imitarentur homines, et sicut ipsi placarent Deum. Et constituent sibi ex eis bene agendi rectores, edocebantur, et baptizabantur, et consequenter in ecclesias occurrebant. *SOZOMEN., lib. II, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 451.*

CAPUT XXII.

Quod Eusebius Nicomediensis Constantinopoli eos invaserit episcopatum, et de litteris Constantini adversus eum.

Fautores igitur Arii nequissima non reliquere consilia. Hujus enim causa in confessione fidei etiam manibus consenserunt, qui postea imitati sunt gestu luporum. Nam cum sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat jaculatus, id est Byzantii pontifex, sic enim tunc vocabatur Constantinopolis, ad meliorem translatus fuisset vitam, Eusebius defensor impietatis, parvipendens regulas quas ante

A paululum cum aliis pontificibus ipse conscripseret, repente Nicomediam deserens Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis e diverso clamitantibus, episcopos et presbyteros non licere ex alia civitate transire ad aliam. Sed mirum non est ut qui sic insaniant adversus Unigeniti deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hæc novitatem fecit, sed etiam olim aliud simile perpetravit. Qui dum in Beryto esset episcopus, transiit in Nicomediam, et ex ea denuo post concilium insania avertæ impietatis exactus est, et cum eo Theognis Nicænus: Quod imperator Constantinus litteris manifestum fecit. Ego vero huic operi lineam epistolæ inserere judicavi. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est hic qui ita populum docuit innocentem? Eusebius utique tyrannicæ crudelitatis excultor. Quod enim ubique tyranni noscatur esse cogens, ex multis rebus apparet. Hoc namque veracium episcoporum testatur interitus, **234** hoc etiam Christianorum crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de injuriis mihi factis nunc aio, per quas quando maxime adversarum partium insidiæ discurrerant, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, quod non et armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neque me quipiam putet ad horum probationem minus instructum. Judicium namque manifestum est, quia presbyteros et diaconos sequentes Eusebium aperte constat a me deprehensos. Sed hæc quidem transeo quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem a me prolata [*ed., probata*] noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod vos ad communionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebii namque seductionem et subversionem, conscientiam percepistis a veritate separatam. Sed erit hujus rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem et integrum nunc sumentes, respiciatis ad Deum. Quod utique ad præsens in vobis est studium, et istud in vobis esse oportuerat; et dudum in vestro pendere iudicio, nisi predictus Eusebius pessima consciorum suorum tuitione venisset huc [*ms. et edit. V., hic*], et ordinem rectitudinis impudentissime confudisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud vestram charitatem nos breviter loqui decet, audite. Meminit vestra patientia factum in Nicæa civitate concilium: cui et ego ipse conscientie meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud volens quam concordiam omnibus fabricari, et præ cunctis arguere et removere hanc causam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata vero est per Eusebii pravum pestiferumque votum. Sed ipse Eusebius, o amabilem atque charissimam cum quanta putatis discussione [*ed., Nic. et Frob., discursione*] (quippe conscientia sua victam), cum quanta confusione mendacio utique declarato degerebat? Inmittens quidem mihi diversos, qui pro eo deposcerent; petens vero a me quoddam solatium, ne tanto malo convictus, suo honore privaretur. Testis est mihi Deus hujus rei, qui et in me et in vobis benigno amore consistat. Nam etiam me ille devertit, et indecenter arripuit, quod vos quoque nostis. Tunc

enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia omne malum in sua conscientia recondebat. Sed ut caetera perversitatis ejus omittam, quid maxime cum Theogonio nequitiae suae participae egerit, audite, depono. Alexandrinos quosdam a nostra fide recedentes huc [ms. et ed. V.; hic] destinari praeciperam, quoniam horum ministerio mentis flammam urgebat. Sed isti benigni et optimi nimis episcopi, quos simul concilii veritas ad poenitentiam reservabat, non solum receperunt eos, et apud se reservaverunt, sed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreverunt. Quapropter hoc circa istos ingratos decrevi peragere, ut abrepti proci deportarentur exsilio. Nunc itaque vestrum est ad Deum illa fide respicere, qua semper et fieri convenit, esse decet, et agere. Episcopos enim purificatos, et orthodoxos, atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem improvide praesumit forsitan excitari, repente in sua praesumptione ministri Dei, hoc est meo opere comprimetur. Dominus vos custodiat, fratres charissimi. THEODORUS, lib. 1, cap. 18 et 19, p. 49.

CAPUT XXIII.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit.

Tunc igitur isti et damnati, et e civitatibus sunt expulsi. Et in Nicomedia quidem Amphion [ed., Appion] episcopus ordinatus est, in Nicæa autem Chrestus. Sed rursus consuetas machinationes exercentes, et imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis invenientes, restituti sunt, prioremque potentiam receperunt. Eusebius etenim, sicut jam dixi, etiam Constantinopolitanum tenuit tyrannice praesulatum, et potiora percepit praesumptionem, frequenter ad imperatorem veniens, et fiduciam ex crebra colloca-tione mercatus, contra veritatis propugnatores saevas contentiones instituit. Et primum quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est, et imperatorem, tanquam famosissimum visurus aedificationis opus, provida cogitatione captavit. Quapropter cum multo honore dimissus est, imperatore vehicula et alia ei distribuite solatia. Profectus igitur est cum eo et Theogonius Nicænus, particeps malignorum consiliorum ejus, sicuti jam diximus. THEODORUS, lib. 1, cap. 20 et 21. Edit. Christ.

CAPUT XXIV.

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu depositus et in exsiliu deportatus, et qui post eum fuerint ordinati.

Venientes autem in Antiochiam, et amicitiarum induti vultum, maxima mulcatione [ed., Niv. et Frob., ministracione] potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca pervenissent, et concordēs vidissent eos, hoc est, Eusebium Cæsariensem, Scythopolitam Patrophilum, et Aetium Lydda, Laodiceæ Theodotum et alios qui lepram Arii susceperant, nuntiaverunt eis quod cogita-

verant; et cum eis venerunt ad Antiochiam. Et se-hena quidem sub nomine praemittebatur adventus eorum; quod vero propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem namque prostantem mercede negotiantes [ed., Niv. et Frob., conduceentes], et linguam ejus sibi impendi persuadentes, ad concilium venerunt (Az. Dom. 331). Proinde alios omnes foras ire praecipientes, ter miserrimam introduxere mulierem. At illa infantulum sub mamilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathii illum se et concepisse et generasse, eumque clamabat saepius impudentem. Is autem, qui calumniae ejus tam manifestae conscius erat, jussit ut hanc rem si qui scirent deducerent [ed., deducerentur] ad medium. Illa vero dicente nullum se habere accusationis testem, jusjurandum ei justissimi B judices intulerunt; lege scilicet aperte clamante (Deut. xix, 15): In duobus aut tribus testibus credi esse veracia, quae dicuntur; necnon et Apostolo praecipiente (I Tim. v, 19), ut nullus adversus presbyterum inscriptionem [ed., accusationem] factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentem leges, contra talem virum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier jusjurandum 235 praebisset, adjecit: affirmans quia infans ille de concubitu esset Eustathii. Tunc itaque tanquam adversus adulterum isti amatores veritatis protulere decretum, aetis quippe de pontificibus (cum utique multi adessent, et pro apostolicis dogmatibus repugnarent, et omnimodis quae fuerant concinnata nescient) aperte reclamantibus, et magnum Eustathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum suscipi prohibentibus. Hoc itaque facto, velociter hujus notae [ed., Niv. et Frob., noxae] concinnatores ad imperatorem profecti sunt, eique persuaserunt quia vera fuisset inscriptio [ed., accusatio], et depositionis Eustathii justa sententia quem tanquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt, exercitorem pietatis simul et castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est civitatem. Isti vero prius quidem pro eo ordina-verunt Eulalium. Quo, tempore pauco, vivente, Eusebium Palaestinensem illic [ms. et ed. V., illic] migrare voluerunt; eoque fugiente mutationem, et simul imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam; anno et paucis mensibus in episcopatu defuncto, D Placito a illius Ecclesiae tradidere pontificatum. Isti vero omnes pestem Arii habuere celatam. Propterea namque multi pie viventium, et sacerdotum, et reliquorum, ecclesiastica relinquentes collegia, apud semetipsos conveniebant. Quos universi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porro mulier illa ter misera passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestavit insidias; et illam tragediae compositionem pariter enudavit, non duobus vel tribus, sed multis valde [ed., admodum] sacerdotibus, quae concinnata videbar tur insinuans. Ait enim pro pecuniis illam se facere praesumpsisse calumniam. Jusjurandum tamen non om-

* Alter codicum Graecorum ἡλικοντιῶν habebat, alter ὁλακιστῶν.

nino fuisse falsum, quia ille infans de quo juraverat A filius erat cujusdam Eustathii nomine, fabri ferrarii. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 21, p. 52.*

CAPUT XXV.

De divisione Antiocheni populi propter Eustathium.

Tunc igitur in Antiochia gravis seditio de Eustathii depositione surrexit, et postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est, ut pene civitas universa deperiret, populo in duas partes dissidente. Et aliis quidem Eusebium Palæstinæ transferri contendebat in Antiochiam, aliis autem studentibus ut reverteretur Eustathius. Erat enim in utraque parte et populus civitatis, et militaris manus, et tanquam

adversus hostes ita cuncti commovebantur, ut pene usque ad gladios pervenirent, nisi Deus et timor principis cohiberet. Nam imperator suis epistolis seditioem compescuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiavit [*ms. Theod., repedavit*]; quod admiratus imperator scripsit ei: propositum laudans, eumque beatum clamans, et quod non unius civitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus. De cætero autem per annos octo dicitur Antiochenæ Ecclesiæ vacasse sedes. Tandem vero studio inimicorum Nicænz fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine rite contextis, tempus est ut sequentis libri ordinetur [*ed., ordiamur*] initium. SOCRATES, *lib. 1, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 59.*

LIBER TERTIUS.

236 CAPUT PRIMUM.

De conversione gentis Indorum atque Persarum.

In temporibus religiosi principis Constantini, et Indorum gentes et Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt. Sed etiam Armenios tunc primum audi vi Christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo Dei, quod circa ejus domum evenit, Christianum fuisse factum, et omnes simul ejus ditioni subjectos una præceptione jussisse ut similiter Deo colla submitterent. Unde et apud cæteros confines Christianum dogma transivit, et multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis æstimo celebratum, dum quidam eorum occasione commercii ad Ostroinos et ad Armenios venientes, ut assolet, sanctis illis colloquerentur viris, et eorum virtutes experirentur. SOZOMEN., *lib. II cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 454.*

CAPUT II.

Quomodo Judæi Christianos accusaverint apud Persas, qui, et quanti, et quibus modis passi sint apud Persas.

Cumque tempore procedente crescerent, et ecclesias et sacerdotes pariter cæterosque ministros habere cœperunt. Hoc autem factum non mediocriter contristabat magos, qui religionem Persarum, veluti quædam sacerdotalis tribus, per successionem generis ab initio commissam habere noscuntur. Affliciebatur enim id etiam Judæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusaverunt apud Saporem tunc regem Symeonem archiepiscopum Seleuciæ et Ctesiphontis civitatum in Perside regalium, tanquam amicus esset Cæsari Romanorum eique Persarum negotia depalaret. Creduens autem derogationibus his Saporem, primum quidem tributis immensis Christianos affliciebat, eo quod plurimos eorum agnosceret, qui paupertatem magis eligerent; crudelibusque viris hujusmodi exactioem injunxit, quatenus ex egestate pecuniarum, et nimietate exactorum vim passi, propriæ religionis jura contemnerent. Post hæc autem sacerdotes ministrosque Dei gladiis minacibus interemit, ecclesias subvertit, et vasa ea-

B rum omnia publicavit. Symeonem vero deduci jussit ad se, tanquam proditorem Persarum regni atque religionis. Magi siquidem, auxiliantibus sibi Judæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebant. Symeon autem comprehensus, ferroque vinctus, ad regem usque deducitur. Qui vir effectus est magnus, et omni fortitudine pretiosus. Nam cum eum torquendum Saporem jussisset introduci, neque timuit, neque adoravit. Pro qua re vehementius efferatus rex, inquisivit cur non adorasset, quippe quod prius facere consueverat. Ad quem Symeon: Prius quidem non vinctus adducebar, ut negarem veri Dei culturam, et nihil in hoc dubitans, quæ sunt solemnia regis implebam; nunc autem fas mihi non est hoc agere. Veni namque pro nostro dogmate et pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare 237 solem, et facienti plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit; reluctantem vero interminatus est esse moriturum et omnem Christianorum gentem. Cumque nec terroribus potuisset movere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret, nunquam quoque adoraret solem, ne proditor suæ religionis existeret, præcepit eum in vinculis retineri, credens eum posse longo tempore declinare. Cumque duceretur ad carcerem, vidit eum Ustazades [*al., Ustazanes, et Ustazares*] senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, et major regis domus. Et consurgens adoravit eum. Sedebat namque ante januas regis; quem Symeon increpavit injuriose, et cum furore clamavit, aversusque despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus vim passus adoraverat solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu vestem quidam claram qua indutus erat exutus est, et lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam sedebat flens atque gemens: Heu! inquit, qualem credam esse circa me Deum, quem ego negavi, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeonem neque verbum mihi reddiderit, et sic aversatus cum furore transiverit? Cumque hæc Saporem audisset, evocans eum, causam luctus inquisivit, aut si qua ei circa domum ærumna contigerit. Respondens Ustazades, ait: O rex, nihil in hujus sæculi domo infortunii

passus sum. Utinam pro his quæ mihi nunc evenerunt, in universas calamitates alias incidissem! Lugeo namque cur vivo, qui dudum mori debueram. Video solem, quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis, adoravi. Quapropter pro utroque me mori justissimum est: quia et proditor sum Christi, et te quoque decepi. Et ille quidem hæc dicens, juravit cœli et terræ Creatorem, suam ulterius non se mutare sententiam. Sapores autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sæviebat adversus Christianos, tanquam maleficiis hoc agere prævalerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eum se subvertere judicabat. Cumque nil ageret, Ustazade profitente nunquam se fore sic fatuum, uti pro Deo creatore cunctorum illa coleret potius quæ a Deo creata sunt, tunc ira commotus, jussit gladio caput ejus abscindi. Cumque duceretur ad necem, rogavit spiculatorem ut paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandaturus, et vocans quemdam fidelium eunuchorum, jussit ut diceret hæc Saporī: Pro favore quem hactenus a reverentia habui circa vestram domum, o rex, patri tuo et tibi ministrans studio competenti, testibus non indigeo, tu namque bene nosti. Pro omnibus ergo quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compensationem hujuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tanquam infidelem regni aut malæ cujuspian voluntatis, sed ut potius manifestum fiat quod agitur, præco clamans denuntiet universis, quia Ustazades capite truncatur, non regis inimicus, sed Christianum se esse professus, et Deum proprium apud regem negare contemnens. Hæc quidem eunuchus regi nuntiavit. Porro Sapores juxta petitionem Ustazadis præconem clamare fecit. Æstimabat enim alios posse a Christianitate revocare Christianos, si mente perciperent quia nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem et devotum suæ familiaritatis occideret. Ustazades autem studuit clamari causam suæ necis, credens quia cum per terrorem adorasset solem, multos Christianorum deduxerit ad timorem: nunc autem cognoscentes pro religione mortuum, imitatores multos suæ virtutis efficeret. Hoc itaque modo Ustazades gloriosissima morte translatus est. SOZOMEN., lib. II, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 455. — Symeon autem id cognoscens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera vero die, quæ erat sexta feria septimanæ majoris, in qua ante Resurrectionis festivitatem annua salutaris Passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decrevit rex ferro perimere. Deductus enim rursus e carcere ad palatium regis, nimis intrepide loquebatur Saporī de dogmate; et nec illum nec solem passus est adorare. Eademque die similiter interimī jussi sunt et alii centum in carcere constituti. Novissime vero Symeonem occidi præceptum est, ita ut mortem videret universorum. Erant etenim horum alii quidem episcopi, alii presbyteri, alii diversorum ordinum clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adveniens summus princeps magorum, interrogabat eos, si vellet vivere, et regis religionem colere, et solem

A pariter adorare. Cumque hanc nullus eligeret vitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat universos, et de resurrectione ac pietate loquebatur, atque de sacris Scripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidem veram esse sic mori, mortem vero manifestam negare Deum: adjiciens quia post paululum etiam nullo perimente sponte mors accidit. Hic est enim omnibus natis finis inevitabilis. Post hæc autem perpetuitas non omnibus similiter accidit, sed velut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines hujus vitæ et eorum quæ bene gesserint retributionem, et pœnas malorum sine dubitatione recipient. Majus autem omnium honorum nihil est ac beatius quam eligere mori pro Deo. Hæc dicente Symeone, et tanquam filios edocente, in certaminibus sacris inodo quo decebat unusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes centum spiculator transisset, novissime venit ad Symeonem, et Abedecallam, et Ananiam: ambo namque senes, cani, sub ejus Ecclesia constituti, cum eo fuerant comprehensi, et erant in vinculis. SOZOMEN., lib. II, cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 458. — Tunc itaque Pusicius, qui super omnes artifices regis erat ibi consistens, et videns Ananiam tremementem cum præpararetur ad necem, ait: Paululum, o senex, claude oculos, et securus esto, mox enim Christi videbis aspectum. Cumque dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad regem, et Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam et crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata cervice exinde linguam ejus ejicerent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam ejus, virgo sacra tunc comprehensa perempta est. Sequenti vero anno, die quo Passionis Christi memoria celebratur et expectabatur Resurrectionis festivitas, crudelissima Saporis præceptio per omnem Persarum cucurrit terram: morte condemnans eos qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra numerum multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios namque per civitates et castella diligenter magi requirentes, celatos inveniebant; alii vero sponte, nullo dicente, semetipsos offerebant, ne taciturnitate Christum negare viderentur. Igitur dum omnes Christiani sine parcitate [ed., neque ulli parceretur] perimerentur, etiam multi in ipsis regalibus sunt occisi, cum quibus et Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem removit, et solummodo præceptores religionis jussit occidi. Illo siquidem tempore, ægritudinem incurrente regina (SOZOMEN., lib. II, cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 11, p. 459), Symeonis episcopi soror, nomine Tharbuā, comprehensa est cum famula suam sequente vitam, quas contigit generi per insidias Judæorum accusantium, quasi maleficia reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina vero (cum soleant languentes hujusmodi rebus [ed., Niv. et Frob., spebus] aures accommodare) suspicata est veram esse detractionem,

et maxime a Judæis factam, cum et ipsa similia saperet, eosque sine mendacio et sibi faventes arbitrareretur. Somentes autem magi Tharbuam et alias, mortis acerbæ periculis supplicio. Stipitibus enim alligatas, serraque findentes per medium, eas crudeli necelaceraverunt, et quasi expiantes reginam, per medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam Tharbuam speciosam valde fuisse, et a magis quibusdam adamatam, et latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ et aliarum, si consentiret ad vitium. Quæ nec auditum luxuriæ passa est sustinere, sed injuriis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne traderet sanctam virginitatem. Cumque circumirent magi et principes eorum universam provinciam secundum Saporis præceptum, ut sacerdotes et doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos et presbyteros, et maxime per regionem Adiabonorum. Hic namque locus est Persicus, et plerumque Christianorum. SOZOMEN., lib. II, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 460. — Hoc enim tempore et Aceptsimam episcopum apprehenderunt, et multos clericorum ejus; tenentesque præselem, sufficere sibi crediderunt, alios nudatos substantiis dimittentes. Jacobus autem quidam presbyter Ponti [ms., sponte] sequebatur Aceptsimam, et supplicans magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim et seni alacriter serviebat, et ejus cladem aliquatenus levigabat, plagasque ut poterat curare non desinebat. Post paululum vero poenis crudelibus eum magi torserunt, cogentes ut adoraret solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in vincula. Sed et multos alios presbyteros et diaconos habebant in carcere post flagella. Paucotempore prætereunte, princeps magorum de eis consuluit regem; acceptaque potestate ut ageret quod vellet, si solem non adorarent, mandavit eis in carcere regiam voluntatem. Quibus aperte respondentibus nunquam se fore proditores Christi, nec adorare solem, sine ulla parcitate eos verberibus laniavit. Cum quibus Aceptsimas pro confessione dogmatis viriliter est defunctus. Quidam vero Armenorum cum essent obsides apud Persas, corpus ejus auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alii vero licet non minus flagellati, præter spem vixerunt; et non mutantes voluntatem, denuo ad vincula sunt reducti, cum quibus erat Aithalas; qui dum nimisensus cæderetur, humeri sunt disjuncti, ita ut mortuas postea manus portare videretur, aliique ejus ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno testimonio bonæ vitæ translati sunt presbyteri, diaconi, monachi et sacræ virgines, et in aliis officiis Ecclesiæ constituti, ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines. Eodemque tempore passus est una cum Marea Bichor episcopus atque clerici circiter ducenti et quinquaginta, qui cum eo capti a Persis fuerant comprehensi. Tunc etiam Milesius nomine martyrio coronatus est, qui primum quidem militabat apud Persas, postea vero relicta militia conversationem zelatus est apostolicam. SOZOMEN., lib. II, cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 461. — Dicitur enim

quæ dum in civitate Persica episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, et plagatus atque tractus, virili mente sustinuerit. Cumque nulli potuisset illie suadere ut Christianus esset, graviter ferens maledixit civitati, et exinde discessit. Post paucum vero tempus primatibus ejus loci in regem peccantibus, superveniens exercitus cum trecentis elephantis civitatem subvertit, et velut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autem episcopus solummodo peram circumferens, quæ sacrum codicem Evangeliorum habebat, perrexit orationem facturus ad Hierosolimam, et inde in Ægyptum, ut videret monachos ibidem conversantes. Qualis igitur iste sanctus, et miraculorum fuerit operator, Syri sunt testes, qui ejus actus vitæque scripserunt. Fertur itaque eorum qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis, virorum ac feminarum fuisse millia quasi sexdecim. SOZOMEN., lib. II, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14, p. 462.

CAPUT III.

Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis

In Perside vero fautoribus pietatis Constantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos ab impiis vehementer affligi, eorumque regem erroribus servientem [ed., sævientem] diversa eis inferre pericula, scripsit ei per legatos, qui tunc aderant, monita pietatis; rogans ut cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Sed melius studium pii principis per ejus litteras valebit agnosci.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP.

Ad Saporem regem Persarum

De providentia Dei erga homines.

Sacratissimam custodiens fidem, veritatis luce participatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Denique per hæc, sicuti res ipsæ confirmant, venerabilem religionem esse conspicio, et doctrinam agnitionis sanctissimi Dei omnibus offerentem, hujusmodi cultum me habere profiteor. Quia hujus Dei virtutem in auxilio habens, inchoans a finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmissima spe salutis obtinui; ita ut universi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subjugati, et ad obscuritatem usque perducti, resumentes communionem rerum vindictam, rediviva quodammodo curatione resurgere. Hunc Deum colo cujus signum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris, et a quo dum justo sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem tropæi insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaque Deum immortalis memoria me honorare profiteor, eumque summa puraque mente super omnia esse credo. Hunc inclinatis genibus invocabo, 239 fugiens cunctum abominabilem sanguinem et odores horribiles ac fugiendos, omnemque terrenam flammam nimis evito. Quibus omnibus nefandus et infabilis error multos gentium, ac genera universa prostravit, et inferno contradidit. Quæ enim Deus omnium propter homines providentia suæ clementiæ, utilitatis causa, produxit in mundum, hæc ad unus-

cujusque desiderium trahi non patitur. Sed puram A Nicæni concilii, Alexandrinorum Ecclesie suscepit tantummodo mentem et immaculatam animam ab omnibus [ed., hominibus] exigit, virtutis et pietatis actus exquiri, mansuetudinis et clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemque potentiam cum fastu despicit, superbiorum punit asperitatem, ad fastum elevatos interiimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaque etiam regnum justum magnipondens adjutorie suæ virtutis extendit, sapientiamque regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo videor mihi errare, frater mi, hunc esse constituendum Deum omnium principem atque patrem, quem multi regnantes apud nos vesanis erroribus seducti, denegare tentaverunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitialis, ita ut omnigenus hominum post eos exurgens, clades eorum pro maledictionis exemplo proponere videatur. Horum igitur unum esse reor Valerianum, quem velut quædam virge iracundiæ diviniæ de nostris terris expellens, vestria partibus tradidit puniendum. Qui scilicet verecundiæ suæ famosissimus [ed., Niv. et Froh., nobilissimum], apud nos tropæum demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in hanc partem conversum est, ut in nostro sæculo hujusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi namque et ego illorum finem qui nuper nefandis præceptionibus Deo devotum populum turbaverunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniam integra providentia omne genus humanum, colens legem divinam, reddita sibi pace decenter exultat. Unde etiam nobisipsi credo quoniam optime cauteque universa proveniunt, quando per illorum puram probabilemque religionem divinamque concordiam, universa in se dignatur erigere. Igitur de tali hominum collegio, id est Christianorum (pro quibus mihi omnis est sermo), quam me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Persidos per eos amplius quam cupio decorantur? Tu ergo optime gubernaveris, si fueris sicque illi, et habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium Dominum mitem, placidumque, atque propitium. Hos igitur, quoniam tantus ac talis existis, commendo tibi quoniam et pietate probaris insignis. Hos dilige competenter, et facito clementiæ tuæ participes, tibi simul et nobis præbiturus gratiæ immensa jura per fidem.

Hæc igitur optimus imperator pietate decoratus egit, curam non solum subjectorum habens, sed etiam eorum qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter et ipse divina protectione potitus est, et universam Europam atque Libyam, super hæc etiam maximam Asiæ partem tenens, subjectos habuit ubique devotos. Sed etiam barbarorum alii quidem sponte serviebant, alii devicti. Ubique triumphi videbantur, et victor cernebatur in omnibus imperator. THEODORETUS, lib. 1, c. 24, p. 56.

CAPUT IV.

De Alexandri pontificis Alexandrini fine, et initio præsulis Athanasii.

Interes Alexandro mirabili sene, qui Arii prostraverat blasphemias, defuncto, post menses quinque

A Nicæni concilii, Alexandrinorum Ecclesie suscepit Athanasius præsulatum. Cujus persecutiones, fugas, contumelias, crebraque pericula transferre distulit, quæ Rufinus suo nobilitavit eloquio. THEODORETUS, lib. 1, c. 26, p. 59. An. Dom. 528, Baron. 326.

CAPUT V.

Quæ contra Athanasium gesta sint, et quomodo confugerit ad principem.

Post plurima vero consilia turbis seditionibusque completa, et clamores accusatorum poscentium ut Athanasius tanquam magus violentus et indignus sacerdotio damnaretur, directi ab imperatore metuentes ne eum aliqua invasione perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At ille sciens non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudicibus etiam inimicis, synodum relinquens, venire festinavit ad imperatorem. SOZOMEN., lib. II, cap. 24. Ed. Christ.

Igitur Athanasius ad principem veniens, omnem præsumptionem contra se factam episcoporum edocuit. At illi ad Mareoten convenientes, quosdam concordantium sibi met sacerdotum miserunt ad principem, id est, Theogonium Nicæum, atque Theodorum Perinthium, Marin Chalcedonensem, Narcissum Cilicem, et similes horum, mendacia textentes, et quædam commenta fingentes, et nudas valde calumnias, quasi veras accusationes sibi met componentes. Quo facto venerunt ad Æliam civitatem. Præceperat enim imperator ut omne concilium a Tyro veniret ad Æliam. Nec non et alios undique congregari præceperat, quatenus templa ædificata dedicarentur. Misit itaque pariter devotos viros [ed., Niv. et Froh., iudicum] pietate ac fide clarissimos, omnia largissima expendi præcipiens, non solum pontificibus ac sacerdotibus, sed etiam egentibus universis, qui undique concurrebant. Porro fuerat exornatum etiam sacrum altare palliis regalibus atque vasis, auro et pretiosis lapidibus decoratum. THEODORETUS, lib. 1, cap. 20, pag. 64.

CAPUT VI.

Quomodo sit Arius ab exilio revocatus, et qualem libellum dederit Constantino, et de fraudibus Ariarum.

Imperator interea Arium de exilio revocavit, iussitque ut quod de Deo crederet, scriptura currente proferret. Tunc ille novitatem nominum quam prius adinvenerat declinans, aliam explanationem contexit, simplicibus verbis eam et divina lectione confirmans, iusjurandum quoque præbuit ita se credere, et hæc etiam mente sapere, nihilque aliter intelligere. Textus enim ejus expositionis hujusmodi est.

240 Piissimo et Deo amantissimo Domino nostro imperatori Constantino Arius et Euzoii presbyteri.

Sicut præcepit Deo amabilia pietas tua, domine imperator, exponimus nostram fidem, et scriptis profitemur coram Deo sic credere et nos, et omnes qui nobiscum sunt, sicuti subjectum est. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et Dominum

Jesum Christum Filium ejus, qui ex eo ante omnia **A** sæcula natus est, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in caelis, et quæ in terra, qui venit, et carnem assumpsit, et passus est, et resurrexit, et ascendit in caelos, et iterum venturus est judicare vivos et mortuos; et in Spiritum sanctum, et carnis resurrectionem, et vitam futuri sæculi, et in regnum caelorum, et in unam sanctam catholicam Dei Ecclesiam, quæ a finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Evangeliiis, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, vere Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sicut omnis catholica Ecclesia, et sanctæ edocent Scripturæ, quas per omnia sequimur, judex noster erit Deus et nunc et in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis imperator, ut dum ecclesiastici sumus, et fidem et sensum Ecclesiæ sanctarumque Scripturarum habemus, uniri nos per pacificam et Dei cultricem pietatem tuam matri nostræ Ecclesiæ jubeatis, questionibus utique et superfluitatibus inquisitionum sublatis; ut et nos, et sancta Ecclesia ad invicem pacificati, solemnes orationes pro pacifico pioque imperio, et omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiose compositam; ut videretur princeps placari sermonibus, et ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expositionem ei fiducia præberetur, et utrumque haberet intellectum. Arbitratus autem imperator Arium et Euzoium similia credere his qui in Nicæa convenerant, valde gavisus est. Non tamen sibimet persuasit ut eos in Ecclesiæ communionem susciperet ante judicium atque probationem congruarum personarum secundum Ecclesiæ legem; sed destinavit eos ad episcopos tunc Hierosolymis congregatos; scribens ut fidem eorum expositionis examinarent, et clementem super eis deberent proferre sententiam; sive recte credentes invidiæ gratia essent injustitiam passi, seu dum non haberent unde iudices suos culpæ peterent, per poenitentiam revocarentur. Porro sumpta occasione, fautores Arii per scripta imperatoris eos in communionem susceperunt. Et cum hoc fecissent, ipsi imperatori rescripserunt, et Ecclesiæ Alexandrinæ, et in Ægyptum, et Thebaidam, et Libyam, episcopis universis et clericis præcipientes ut eos alacriter susciperent, imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subjecerant. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur. SOZOMEN., lib. II c. 26. Edit. Christ. Vales. c. 27, p. 484.

Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, et quæ passus est adito imperatore narravit: petens ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub ejus quoque præsentia. Porro Constantinus imperator rationabilem petitionem ejus judicans, hæc scripsit episcopis qui in Tyro convenerant. SOZOMEN., lib. II, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 486.

CAPUT VII.

Epistola Constantini evocantis episcopos, ut Athanasii causam ipse cognosceret.

Igitur imperator directa sacra epistola concilium evocavit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cujus verba sunt hæc.

Victor Constantinus plus episcopis in Tyriorum urbe collectis.

Ego quidem ignoro quæ vestro concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt. Apparet enim quoniam quadam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa; vobis quippe non considerantibus quæ Deo placent, propter jurgia quæ contra proximos vestros habetis, et vota vestra invincibilia esse contenditis. Sed erit opus divinæ Providentiæ, quatenus **B** et hæc contentio aperte deprehensa possit evacuari, atque nobis palam fieri, si quid illic convenientes sive qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam reverentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verum qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me litteris evocaverim, per ea quæ sequuntur agnoscetis. Pergenti jam mihi ad cognominis nostri felicissimæ patriæ civitatem, dum essem conscensurus in equum, repente Athanasius episcopus in media platea cum quibusdam sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinate nos adiit, ut nobis daretur subito causa cujusdam formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam neque cognoscere eum quis esset prima fronte prævalui. nisi quidam nostrorum, et quis esset et quam pertulisset injustitiam tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille se audiri deposceret, ego vero refutarem et pene repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud a nobis quam vestrum postulavit adventum; ut vobis præsentibus quæ passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, et temporibus opportunum, scribi vobis libentius hæc præcepi, ut omnes quicumque apud Tyrum concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis: ipsis operibus ostensuri puritatem et rectitudinem vestri iudicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium nec vos abnegatis: quoniam et imperator minister sum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, et integre benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipsos barbaros qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est quia qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Verumtamen, sicut prædictum est, etiam barbari per me fidelem ministrum recognoverunt, et Dominum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac provisorem ipsis operibus est ostensum. Unde præcipue etiam Deum sciunt. Et illi quidem **241** propter nostrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicam custodire, sed nihil agere, nisi quæ ad contentionem noscuntur et odio

pertinere, et, ut absolute dicam, quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicuti dixi, ad nos venire continuo, scientes quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei sunt, ea præcipue sine aliqua titubatione serventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis utique, ac palam contritis, et penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias et diversas injiciunt. SOCRATES, *lib. 1, c. 22. Edit. Christ. Vales. c. 34.*

CAPUT VIII.

Quod venientes episcopi Aris faventes Athanasio detrazerint, ita ut in exilium mitteretur

Hæ siquidem litteræ ad æstuationem perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui vero circa Eusebium, et Theogonium, et Marin, Patrophilum, et Ursacium, et Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subverso, aut Arsenio perempto, quod in synodo concinnaverant, quæstionem fieri permiserunt; sed aliam invenere detractionem, suggerentes imperatori, quoniam Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandria frumenta^a solemniter ad Constantinopolitanam urbem. Et hæc se audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, et Petrum, episcopos. Multum itaque derogatio prævalet quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus imperator, Athanasium relegavit exilio, et habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc imperatorem propterea fecisse, ut unirentur Ecclesiæ: quoniam Athanasius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem debebat in Treveri Galliarum. SOCRATES, *lib. 1, cap. 25 Edit. Christ.*

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus excessit, sacerdotibus falsa loquentibus; eum divinus quoque David propheta, non a pontifice, sed a servo Siba contra Miphiboseth mendacia loquente, deceptus sit. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 33, p. 66.*

CAPUT IX.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, et de Asterio sophista.

Igitur episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro hujusmodi causa. Asterius quidam in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat asciscere; tentavitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, et per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse Virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam et campas virtutem Dei; et his multa similia. Conveniebat autem is Asterius frequenter apud episcopos qui Arianam præcipue non evitabant se-

ctam. Nam et ad concilia concurrebat, episcopatum in aliqua civitate quærens. Sed sacerdotio quidem frustratus est, eo quod persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libros quos consuere ostendebat. Hæc agnoscentem Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum namque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit dicere Dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis convenerant, de Asterio quidem nullum habuere sermonem, quoniam neque erat in ordine sacerdotum; Marcellum vero tanquam sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, jusserunt ut a tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studium fuisset [*ed., Niv. et Frob., deferbuisset*] lentatum, episcoporum collegium, evocante imperatore, venit ad regiam civitatem, præsentibusque Eusebio et qui cum eo erant episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem nollet incendere, eum de episcopatu deposuerunt. In cujus locum Basilium in Ancyram direxerunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem ejus valde redarguens. Postea vero Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatum, dicens non intellectum suum librum, et propterea quasi Paulianum fuisse depositum. SOCRATES, *lib. 1, cap. 24. Edit. Christ.*

CAPUT X.

Quomodo Arus, dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, extinctus sit.

Igitur dum post concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandria Ecclesia ejus evitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitanam urbem, concurrentibus illic consecratoribus ejus, et obedientibus Eusebio Nicomediensi episcopo, et concilium celebrare volentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus episcopus, nisus est solvere tale conamen. Dumque hoc non valuisset implere, aperte Arii nisibus interdixit: non licere eum ecclesiasticum esse dicens, nec infrmandam sententiam episcoporum pene totius terræ secum convenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem et qui circa eum erant, dum primo sermonibus flectere nequissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur: quia nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur exsilio; Arius autem in communionem susciperetur universorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitam diem exspectantes, ut suas minas impleverent; Alexander autem orabat ne ad perfectum verba Eusebii pervenirent. **242** Maxime autem ei terror ingerebatur, eo quod imperatori jam pene suaserant ut faceret quod ipsi volebant. Ante unum vero constitutum diem prosternens semetipsum sub altari, tota

^a Constantini senioris liberalitate Constantinopolim mittebantur ex Alexandria ferme octoginta millia

modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur episcopo fuisse commissa.

secte fecit pronus : rogans Deum ut impediret terminum inimicorum ejus. SOZOMEN., *lib. II, cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 488.*

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens, eum ad palatium evocavit, percunctatusque est si Nicæni concilii decreta servaret. Ille vero nihil moratus, repente subscripsit decreta fidei, per subscriptionem arte callida circumveniens. Et imperator quidem miratus, ei intulit iurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo iurandum arte deludens. Quod autem audivi de hac machinatione conscribo. Fertur enim conscripsisse Arium sectam suam in charta quam sub ala ferebat : unde vere se jurare credidit, dicens sic se sapere sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego conscripsi ; quia vero et iurandum præbuit, ex epistolis imperatoris agnovi. Credens igitur imperator, suscipi eum ab episcopo Constantinopolitanae urbis Alexandro in communionem præcepit. Erat enim tunc sabbatum. Et sequenti die eos communicare expectabat alterutris ; sed præsumptiones Arij iudicia Dei secuta sunt. Nam dum egressus ex imperiali fuisset aula, obsequiis honorabatur satellitum Eusebii, et per median tunc civitatem perspicuus apparebat. Cumque venisset iuxta locum cui est vocabulum Constantini forum, ubi columna porphyretica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientiae secreto constrinxit, et cum formidine secuta est ventris effusio. Percunctatusque si secessus esset in proximo, et agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cum effusione corripuit, et una cum stercoreibus meatus quoque prolapsus est. Tunc ergo concidit, et sanguinis multitudo cum subtilibus intestinis subsequenter effluxit ; decurrebantque pariter cum splene etiam interna jecoris. Et ita factum est, ut repente sequeretur et mors. Secessus vero ubi tanta gesta sunt, in Constantinopolitana urbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forum atque macellum in porticum constitutum : omnesque transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arij recordantes interitum. SOCRATES, *lib. I, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 78.*

Post aliquod tempus quidam fautorum Arianæ vesaniae dives ac potens studium habuit ut eundem locum a publico compararet. Et destruens quod erat primitus, domum ibi constituit, quatenus oblivio facti procederet, et per successionem hujusmodi memoria deperiret. Fama tamen per cunctam cucurrit civitatem, et orbi terrarum mortem Arij declaravit. SOZOMEN., *lib. II, cap. 28. Edit. Christ.*

CAPUT XI.

Quod prius Ariani cum orthodoxis conveniebant atque communicabant, et de lege Constantini qua iussit hæreticorum prætoria ecclesiis applicari.

Arij vero dogma, licet apud multos disputationibus extolleretur, nondum tamen in proprium discernebatur populum, aut in nomine constabat auctoris ; sed omnes simul in ecclesia conveniebant atque communicabant, præter Novatianos, et qui vocantur

Phryges, et Valentianos, et Marcionistas, et Paulianos, et qui alias hæreses colebant. Contra quos omnes imperator posita lege sancivit auferri eorum oratoria et ecclesiis applicari ; et neque in domibus privatorum eos congregationes patiebatur, nec publice celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica communicandum, et in eam cunctis convenire suadebat. Propter quam legem arbitror hæresis memoriam fuisse destructam. Nam priorum principum temporibus Christi cultores licet sectarum diversitate differrent, apud paganos tamen Christiani esse putabantur, et similiter passionibus subiacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare non poterant, et propterea facile inter se convenienter missas celebrabant. Et licet essent pauci, non tamen videbantur esse divisi. Post hanc vero legem neque publice in ecclesias poterant convenire, neque latenter, dum episcopi civitatum et clerici observantia prohiberent. Hinc ergo plurimi meluentes ad Ecclesiam se catholicam contulerunt. Alii vero manserunt in sua sententia, non tamen successores hæresis reliquerunt. SOZOMEN., *lib. II, cap. 30. Edit. Christ. Vales. cap. 32, p. 492.*

CAPUT XII.

Quomodo et ubi imperator Constantinus imperatores tres filios reliquerit, et percepto baptismate sit defunctus.

Cumque religionissimus imperator potius Christianitate gauderet, et veri [ed., vere] Dei testimonio fidem Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta letabatur. Qui cum tres haberet filios, eos Cæsares nuncupavit, et singulos eorum per decenos annos imperii sui principes esse constituit. Id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium in decenniali suo fecit habere præcipitum ; secundum vero avi nomine Constantium in vicennialibus suis Cæsarem in Oriente constituit ; juniorem vero Constantem in suis tricennialibus ordinavit. Anno vero post hæc transacto, ingressus sexagesimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Constantinopolitana, quasi ad calidas aquas egressus est. SOCRATES, *lib. I, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 74.*

Qui cum Nicomediæ degeret, languore gravatus, nec ignorans vitæ hujus incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usque ad illud tempus (An. Dom. 339), in Jordane fluvio hoc promereri desiderans. Porro autem tres filios imperii reliquit hæredes, et Athanasium magnum reverti præcepit in Alexandriam, licet Eusebii præsens esset, et niteretur contraria suadere. THEODORUS, *lib. I, cap. 23, p. 65.*

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est. SOZOMEN., *lib. II, cap. 32. Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 945.*

Ita facto testamento, tribus filiis hæredibus constitutis, est defunctus. Corpus autem imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est devectum, et in palatii celsi loco repositum. Quod in multis honoribus atque veneratione quasi viveret la-

bebatur, donec aliquis filiorum ejus existeret. Postea vero ab Oriente Constantio veniente, cum imperiabilibus exaequis funus ejus sepultum est in Apostolorum ecclesia; quam propterea fecerat, ne imperatores et sacerdotes reliquiis privarentur apostolorum. Vixit autem Constantinus imperator annis sexaginta

et quinque, regnavit autem triginta et uno. Beatus est, consulata Feliciani et Tactani (id est, anno Dom. 336, Chron. Cassiod. 338), vicesima secunda die mensis Maii, qui erat annus secundus ducentosiginta octava Olympiadis. SOCRATES, lib. 1, cap. 26. Edit. Christoph.

LIBER. QUARTUS.

244 CAPUT PRIMUM.

Quomodo per quemdam presbyterum dogma Arij pullulaverit.

Igitur sub imperio Constantini per Ecclesias talia provenerunt. Quo moriente, rursus ad querimoniam venit dogma Nicæni concilii. Nam licet vivente Constantino non illud omnes susceperint, tamen aperte renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter abstinere concilio. Erant enim isti, qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipue vero Arij sectatores Eusebius et Theogonius, cujus dogma se firmare credebant, si reverti Athanasium prohiberent, et consecratori suo Ægyptiacæ diocesis jura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, ministrante sibi presbytero per quem Constantini temporibus Arius ab exsilio fuerat revocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoque gratus, eo quod paternum ei servaverat testamentum, ita ut usque ad principem palatiique potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula regali videbatur ita perspicuus, ut suos consecratores faceret Augustos ac proceres. Quamobrem de dogmate rursus privatim et publice disputationes crebro proferebantur, et simul injuriæ, inimicitie et plurima quæ ex talibus solent sæpius evenire. SOZOMEN., lib. III, cap. 1, p. 497.

CAPUT II.

Quomodo Athanasius favore Constantini minoris Alexandriam remeaverit, et ejusdem Constantini epistola.

Interea Athanasius ab occidentali parte in Alexandriam est reversus, quem etiam Constantinus vivens redire maluerat. Dicitur autem quia etiam testamento voluit hoc conscribere: sed quoniam ita defunctus est, ejus major filius Constantinus Hesperiarum partium princeps, hoc egit, litterasque hujusmodi ad populum destinavit Alexandrinum.

Constantinus Cæsar populo Ecclesiæ catholice, Alexandriæ constituto.

Neque vestram sacratissimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem ad tempus in Gallias fuisse directum, quoniam ferocitas crudelium inimicorum ejus in periculo sacri ejus capitis imminerebat: ne forsitan per malignorum calliditatem aliquid incongruum ausineret. Ut ergo hoc evitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatas. Et ita me jubente habitare præceptus est [ed., jussus est], ut in hac civitate in qua debebat, bona ei necessaria non deessent. Talis enim est ejus venerabilis virtus, divinis freta olatiis, et etiam molestias asperioris fortunæ despi-

ciat. Quapropter nec ad charissimam reverentiam vestram dominus noster beatus memorie Constantinus pius, meus pater, eundem episcopum in sumum locum restituere proposuerat: tamen, quoniam humana sorte præventus, antequam hæc compleret vota requievit, consequens arbitratus sum voluntatem divæ memoriæ imperatoris implere. Qui dum ad vos remeaverit, qualem a me venerationem habuerit agnoscetis. Non enim mirabile est si quid in eo gesimus quod laudetur. Meam namque animam image desiderii vestri, et schema tanti viri ad hoc movit et invitavit. Divina providentia vos custodiat, fratres dilectissimi. SOZOMEN., lib. III, cap. 2, p. 498.

CAPUT III.

De insidiis Arianorum adversus Athanasium.

His litteris fretus Athanasius, Alexandriam venit, libenterque cum plebe Alexandrina susceptus. Ariani vero, conjuratione facta adversus eum, frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio præbebatur Eusebio ut derogaret ei apud imperatorem: quoniam non decernente communi concilio episcoporum, auctoritate sua arripisset [ms. Lyr., corripisset] Ecclesiam. Tantumque his derogationibus actum est, ut indignante imperatore de Alexandria urbe projiceretur. Eodem tempore Eusebio moriente episcopo Cæsareæ Palæstinæ cognomento Pamphili, Agapius discipulus ejus suscepit episcopatum, qui et alios plurimos edidit libros, et de vita doctoris sui multa conscripsit. SOZOMEN., lib. IV, cap. 2, p. 499.

CAPUT IV.

De morte Constantini minoris.

Non multa post tempore et Constantinus imperator, Constantini majoris filius, dum nititur invadere partes junioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, consulatu Acindyni et Procli (An. Dom. 339). Quamobrem imperii Romani principatus occidentalium quidem partium pervenit ad Constantem, orientalis autem ad Constantium. SOCRATES, lib. II, cap. 3; edit. Christ. Vales. cap. 5, p. 83.

CAPUT V.

Quomodo Athanasius, Ariani bella sibi de novo suscitantibus, ad partes discesserit Italiæ.

Igitur tempore quo Constantinus ad perenne transiit imperium, testamento filiis temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat præsens), presbytero a sorore propria sibi commendato quædam credidit testamentum: præcipiens illud Constan-

tio dari, qui inter alios videbatur esse vicinior, et prius venire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Constantii voluntatem, et velut calammum ventis accedentibus agitari, præsumpsit contra evangelica dogmata bellum assumere, et adversus Ecclesias asperrimam erigere tempestatem. Dicebat enim esse culpabiles qui consubstantialitatis vocem, quæ scripta non inveniretur, in fidei doctrina possuissent, quod inter sacerdotes et eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium et ejus sectatores accusans, insidias instruebat. Hujus cooperatores erant Eusebius et Theogonius, et Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, et scripsit explanationes Evangeliorum, quem plurimi Herocleioten vocant (*An. Dom. 341*). Isti namque sæpius videntes imperatorem, reversionem Athanasii multorum causam asserebant esse malorum; et non solum Ægyptum, sed etiam Palestinam, et Phœnicen, vicinasque gentes ejus gratia dicebant esse turbatas. Proinde hujusmodi verbis levissimam obsidentes imperatoris intentionem, suaserunt ut Athanasium ab Ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit. THEODORETUS, *lib. II, cap. 3, p. 70.*

CAPUT VI.

Quid de Athanasio Julius decrevit episcopus.

Verum Eusebius ejusque consortes calumnias in Athanasium factas Julio Romano pontifici destinaverunt. Qui ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam venire præcepit, et venerabilem Athanasium ad iudicium regulariter evocavit. Ille continuo evocatione suscepta venit: calumniarum vero sarcinatores Romam quidem profecti non sunt, scientes facile suum posse capi mendacium. [Sed videntes oves pastore desolatas, lupum super eas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestiis ferocibus crudeliter usus, pœnam malitiæ suæ solvit, ab omnibus amarissime laniatus. THEODORETUS, *lib. II, cap. 4, p. 71.*

CAPUT VII.

Quod Constantius imperator partes fovit Athanasii.

Athanasius autem veniens ad Constantem, postquam Constantinus junior fuerat bello defunctus, Arianae cohortis cum gemitu referebat insidias, et bellum contra apostolicam fidem gestum, patrisque ejus nomen maximeque concilii ab illo celebrati memorabat, et quoniam communi lege synodus roborata videretur. Hæc insinuando cum lacrymis, ad paternum zelum excitavit imperatorem. Mox namque ut hæc audivit, mandavit fratri, monens ut paternæ pietatis inviolabilem servaret hæreditatem, cum et ille pietate gubernando regnum, et Romanorum evicisset tyrannos, et gentes positas in circuitu subjugasset. THEODORETUS, *lib. II, cap. 5; edit. Christ. Vales. cap. 4, p. 72.*

CAPUT VIII.

De morte Alexandri Constantinopolitani pontificis, et

de ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii.

Ea siquidem tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex hujusmodi causa processit. Alexander Constantinopolitanae præsul Ecclesie, post decertationem cum Ario terminatam ex hac vita recessit, episcopatus 246 tricesimo tertio, vitæ anno nonagesimo et octavo (*Anno Dom. 326*), nullumque in suum constituit locum; sed mandavit ut unum ex duobus quos ipse nominaret eligerent. Et siquidem vellent docibilem simul, et vitæ optimæ testimonio decoratum, Paulum a se presbyterum ordinatum, virum quidem ætate juvenem, sed sapientia senem, episcopum sibimet ordinarent. Si vero ex habitu solummodo reverentiæ eligere vellent, Macedonium facerent, tunc diaconum existentem, qui ætate senior videretur. Ex hac causa major contentio pro episcopi ordinatione surrexit, Ecclesiamque turbavit, cum populus utique in duas divisus esset partes, alique defenderent Arianum dogma, alii vero Nicæni decreta concilii. Igitur donec Alexander viveret, Homousiani pontifices potiores erant Arianorum, quia hi quotidie convicti minuebantur. Cum vero Alexander obiisset, contentio rursus ex utraque parte commota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinaverunt pontificem, Ariani vero Macedonium. Et in ecclesia quidem Irene cognomine quæ est vicina juxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quo potius Alexandri sententia prolata videbatur. SOCRATES, *lib. II, cap. 4; edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 83.*

CAPUT IX.

Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de Antiochæno concilio, et ordinatione Eusebii in Alexandriam, et post eum Gregorii, et de transformatione Nicæni concilii.

Post paululum vero tempus imperator ad Constantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum episcoporum; constitutoque concilio Paulum quidem removeri fecit; Eusebium vero ex Nicomedia migrantem Constantinopolim, episcopum esse decrevit. Quo facto Antiochiam profectus est imperator. Eusebius itaque nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commovebat, donec suum propositum perduceret ad effectum. Egit ergo ut in Antiochia Syriæ synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis ecclesie quam pater Augustorum fabricari cœperat [*ms. Lyr., fecerat*], et post ejus obitum Constantinus decimo anno eam a tempore foundationis expleverat: pro veritate autem ad subversionem atque destructionem Nicæni concilii. Ad quam synodum convenerunt ex civitatibus diversis episcopi nonaginta. Maximus tamen Hierosolymitanus Macarii successor non adfuit: cogitans quia ei posset subripi, ut in damnationem subscriberet Athanasii. Sed neque Julius interfuit maxime Romæ præsul, neque in locum suum aliquem destinavit; cum utique regula ecclesiastica jubeat non oportere præter sententiam Romani pontificis concilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantii principis,

consulatu Marcellini et Probinii (*id est, anno Dom. A* 340 *secundum Cassiod., vel. 341 secundum Baron.*). Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Præsidebatque tunc Ecclesiæ Antiochenæ Placitus successor Euphronii. Fautores igitur Eusebii operæ pretium iudicantes Athanasio derogare, primum quidem calumniati sunt quasi extra regulam fecisset quam tunc ipsi decreverant: quoniam non ex sententia communis concilii episcoporum receperat sacerdotium, sed sibimet arrogando in Ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quoniam ejus adventu turbata genera, plurimi seditione sint mortui; et quia aliqui ab Athanasio cæsi, iudicibus dicebantur esse contraditi. *SOCRATES, lib. II, cap. 5; edit. Christ. Vales. cap. 7 et 8, p. 84.*

Hac derogatione tunc habita constituerunt episcopum in Alexandria, primo quidem Eusebium cognomento Emisennum. *SOCRATES, lib. II, cap. 6; edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 85.*

Quo ordinato, et in Alexandriam ire metuente, Gregorius fecerunt episcopum. His ita gestis, transformaverunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni concilii; sed principium præbentes, quatenus frequentibus conciliis alia subinde mutantes et recitantes, terminus fidei paulatim in Arianam vesaniam repedaret. *SOCRATES, lib. II, cap. 7; edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 86.*

CAPUT X.

Epistola Antiocheni concilii de fide, et de bello Francico, et de Antiochiæ terræmotu.

Nos neque sequaces Arii fuimus; quomodo enim episcopi presbyterum sequeremur? Neque aliam quamquam fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores et cognitores ejus fidei facti sumus; et iudicavimus potius quam secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in unum Deum omnium, Deum universorum intelligibilem sensibilemque creatorem et provisorem, et in unum Filium unigenitum ante omnia sæcula existentem, et cum suo genitore maudentem, per quem omnia facta sunt visibilia et invisibilia; et qui in novissimis temporibus per bonam voluntatem Patris descendit, et ex sancta Virgine carnem assumpsit, et omnem voluntatem Patris sui implevit: passus est, et resurrexit, et in cælos ascendit, et in dextera Patris sedet, venturus iudicare vivos et mortuos, et rex permanet in æternum et Deus. Credimus et in Spiritum sanctum. Si autem adjiciendum est, credimus et carnis resurrectionem et vitam perpetuam. Hæc in prima scribentes epistola civitatibus dirigebant. Sed post paululum aliam in Antiochia dictaverunt. Eodem tempore etiam rempublicam contigit valde turbari. Gens namque Francorum circa Gallias constituta Romanis erat infesta. Tunc enim etiam terræmotus maximus in Oriente factus est, et præcipue in Antiochia, quæ anno fugiter est commota. *SOCRATES, lib. II, cap. 7; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 86.*

CAPUT XI.

Quomodo Gregorius Alexandriam venerit, et fugerit Athanasius, et quæ mala per Gregorium gesta sint.

Interea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister militiæ, et cum eo armati milites numero quinque millia, quibus etiam aderant Arii sectatores ibi morantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugit, arbitror esse dicendum. Erat enim vespera, 247 et populus in vigiliis observabat: sperabaturque futura collectio. Inter hæc venit magister militum, et circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinavit. Athanasius autem videns quæ fiebant, cogitavit ne propter se ulla læsio populo proveniret. Et præcipiens diacono ut compleret orationem, rursus psalmodiam fecit imponi.

Dumque consonantiam psalmodiæ celebraretur, per unam januam ecclesiæ egrediebantur omnes. Quo facto, milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus est. Porro Gregorius Alexandriæ tunc præsedet Ecclesiæ. Alexandrinorum vero plebs non ferens quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysii nuncupatur incendit. *SOCRATES, lib. II, cap. 8; edit. Christ. Vales. cap. 11, p. 88.*

CAPUT XII.

Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit, et ab Arianis Macedonius institutus.

Eusebius autem legationem misit ad Julium Romanæ urbis episcopum, rogans ut contra Athanasium iudex esset. Sed quæ de Athanasio decreverat Julius, Eusebius non occurrit agnoscere: quia dum paucum tempus vixisset post concilium, vita privatus est. Quapropter Constantinopolitæ Paulum rursus in ecclesiam introduxerunt. Idem et Ariani in ecclesiam quæ nunc dicitur Pauli ordinavere Macedonium. Et hoc gerebant fautores Eusebii successoresque præsumptionis, id est, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonensis, Theodorus Heracleæ, et reliqui. Sed Ursacius et Valens hæretici, postea libellum poenitentiae Julio offerentes episcopo, et consentientes consubstantialitatis verbo, communicare meruerunt. *SOCRATES, lib. II, cap. 9; edit. Christ. Vales. cap. 11 et 12, p. 89.*

CAPUT XIII.

Quomodo Hermogenes magister militum volens Paulum ab ecclesia pellere, a populo sit peremptus, et quæ vindicta processerit.

Interea propter Macedonium ingens præliorum flamma surgebat, et intestinum bellum Christianorum in civitate multi sanguinis effusione pullulabat. Quod cum audisset Constantinus Antiochiæ positus imperator, Hermogeni magistro militum Thraciarum injunxit ut Paulum ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens, maximas turbas egit [*ed., commovit*]: cogens ut pelleretur episcopus. Facta autem seditione, populus erat preparatus ad ultionem. Campque Hermogenes insisteret ut militari manu ex-

pelleret Pautum, accensus populus, ut fieri solet in talibus, irrationabiliter ei resistebat, ejusque domum incendentes, ipsumque trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt consulatu Constantii tertio et secundo Constantis (id est, anno Dom. 341). Quo tempore Constans quidem Francos Romanorum subjecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis agens, ab Antiochia veredis Constantinopolim venit, et Paulum quidem expulit civitate [ed., urbem damno mulctavit], urbi vero damna concussit, auferens ei frumenti a suo patre collati ultra quadraginta millia modiorum, quæ quotidie frangebantur. Nam pene octoginta millia per dies singulos, urbe Alexandria fuitente, primo ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium distulit statuere urbis episcopum; irascebatur enim et adversus eum, non solum quia præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus, sed quia propter seditiones inter eum Paulumque factas plurimi perierant, simul et magister militum fuerat interemptus. Dimittens ergo eum missas facere in ecclesia solum in qua fuerat ordinatus, denuo est profectus in Antiochiam. SOCRATES, lib. II, cap. 10; edit. Christ. Vales. cap. 12 et 13, p. 90.

CAPUT XIV.

Quomodo Gregorius ab Alexandria sit remotus, et Georgius Artianus ibi fuerit evocatus.

Ariani præterea Gregorium removentes ab Alexandria tanquam odibilem, et quia propter eum factum fuisset incendium, nec non et quia minus eorum fovebat errorem, evocaverunt Georgium Cappadocem Arianae vesanike. SOCRATES, lib. II, cap. 10; edit. Christ. Vales. cap. 14, p. 91.

CAPUT XV.

Athanasio, Paulo et aliis orthodoxis episcopis Romæ constitutis, quid Orientalibus Julius Romanus scripserit.

Igitur Athanasius relinquens Alexandriam, Romam profectus est. Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum pontificem illuc una concurrere, et Marcellum Ancyrae, Asclepamque Gazæ. Qui dum Arianis esset adversus, inscriptionem passus ab his, quasi subvertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum Ecclesia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites episcopus, ob aliam accusationem Ecclesia sua privatus, degebat in urbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus crimina singulorum, et omnes Nicæno concilio concordare comperiens, eos in communionem suscepit, tanquam omnium curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas ecclesias, et orientalibus scripsit episcopis: culpans quia non recte tractassent viros inculpabiles, de suis ecclesiis eos expellentes, et quod constituta Nicæni concilii minime conservarent. Quorum paucos ad certam diem sibi met adesse præcepit, ut coram eis ostenderet justam se super eis protulisse decretum. Et de cæteris non se passurum interminatus est, nisi ab negotio turbis et novitate cessarent. Et ille qui-

dem hæc scripsit. Athanasius autem et Paulus epistolæ Julii orientalibus episcopis direxerunt, et singuli eorum suas sedes adepti sunt. SOZOMEN., lib. III, cap. 7; edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 507.

CAPUT XVI.

Quid Orientales Julio rescripserint.

Verum pontifices Orientis graviter hoc ferentes, et in Antiochia congregati (An. Dom. 346), Julio rescripserunt epistolam, ornato quidem stylo compositam, ironia vero maxime plenam, et non sine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum Ecclesiam esse munificam [ms. Santhead., unicam], veluti quæ apostolicam haberet curam, et antiquitus mater pietatis existeret, licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis advenissent. Se vero non propterea secundo loco habendos existimabant, eo quod non magnitudine aut multitudine abundarent ecclesiarum, cum vite qualitate non cederent; crimenque Julio importabant, eo quod Athanasii sectatoribus communicasse videretur, et tanquam eorum contumelias irrogasset, eorumque sententiam destruxisset; et veluti injuriam ejus factum ecclesiasticisque sanctionibus dissonans arguebant. His ita conscriptis, addiderunt quia si susciperet Julius damnationem ab eis factam, et ordinatos episcopos in damnatorum loco firmaret, pacem cum eo et communionem haberent. Si vero placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent; quippe cum orientales episcopi non restitissent, dum Novatus a Romana pelleretur Ecclesia. De his autem quæ præter commune placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt. SOZOMEN., lib. III, cap. 6; edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 507.

CAPUT XVII.

Quid Athanasio Alexandriam remeante provenerit.

Hæc itaque orientales episcopi Julio Romano pontifici rescripserunt. Cum vero Athanasius Alexandriam fuisset ingressus, compressio populi partis Georgii, qui illic fuerat ordinatus episcopus, vehementis facta est. Et ex hoc dicebant turbas et neces hominum provenisse, et hujusmodi crimina in Athanasium velut auctorem sceleris referebant, cum hæc in certaminibus frequenter eveniant. Ob quam causam Sabinus Macedoniarum præsul hereseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium et Homousianos Ariani gesserunt, aut quanta concilia propter eum celebrata sunt, aut quanta contra omnes Ecclesias Macedonius hæresiarches gessit, erubescens forte tacuisset. SOCRATES, lib. II, cap. 11; edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 91.

CAPUT XVIII.

Quomodo Paulus denuo Constantinopoli sit expulsus, et quæ neces introducto in Ecclesiam Macedonio sint factæ.

Constantius igitur imperator in Antiochia degens, cum audisset rursus Paulum Constantinopolitanum

recepisse sedem, iratus sacra sua misit ad Philippum, A qui tunc habebat maximam inter alios iudices potestatem et post principem secundus appellabatur, ut Paulum ecclesia pelleret, et Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est usus adversus Paulum, et jussionem quidem principis celavit. Simulans autem publicum se habiturum esse tractatum, processit ad thermas vocabulo Zeuxippas, ibique cum honore quasi necessario vocavit Paulum. Cumque venisset, repente præfectus sacra monstravit imperatoris, et episcopus quidem illic injustam sententiam patienter tulit. Porro præfectus metuens multitudinis impetum, quæ ibi convenerat, propter timoris famam, unam fenestram thermarum jussit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, et missus in navem ad talia B paratam, velociter ductus est in exilium. Jussitque præfectus ut Thessalonicæ servaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus; quatenus illic licenter viveret, et in aliis Illyrici civitatibus, non tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinabiliter de Ecclesia pulsus est. Philippus autem a thermis ad ecclesiam properabat, cum quo Macedonius residens in vehiculo cum præfecto simul et militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, et ad ecclesiam concurrerunt universi Homousiani simul et Ariani. Cumque præfectus cum Macedonio ad ecclesiam pervenisset, et populum et milites irrationabilis timor invasit. Cumque esset nimia multitudo, nec posset introire præfectus, milites coeperunt populum violenter impellere; et cum propter angustiam loci recedere non valerent, putantes eos C milites sibi velle resistere, evaginatis gladiis in eorum necibus grassabantur. Tunc ergo, sicuti fertur, perempti sunt circa tria millia centum et quinquaginta. Alii a militibus interfecti, alii vero compressione sunt mortui. His actis Macedonius tanquam nihil mali gerens, sed veluti mundus et innocens a præfecto magis quam ab ecclesiasticis regulis traditum sibi percepit episcopatum. Tantisque necibus ipse et Ariani Ecclesiæ jura tenuerunt. Hoc tempore imperator majorem ecclesiam fabricabat quæ nunc Sophia vocatur, et est copulata ecclesiæ quæ dicitur Irene, quam pater imperatoris, cum esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat; quæ modo velut sub uno circuitu contineri D noscuntur. SOCRATES, lib. II, cap. 12; edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 92.

CAPUT XIX.

Denno de calumniis contra Athanasium.

Interea contra Athanasium alia machinatio fabricata est. Ecclesiæ namque Alexandrinorum, Augustorum pater eroganda pauperibus frumenta donaverat; quæ dixerunt Athanasium vendere, et suis utilitatibus applicare. Quod imperator credens, eum jussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter effugit. Tunc igitur Jullus Romanæ urbis episcopus cognoscens Arianorum insidias adversus Athanasium ma-

chinatas, postquam Eusebii litteras susceperat, evocavit Athanasium, cum audisset locum ubi erat absconsus. Inter hæc suscepit etiam litteras Ægyptiorum episcoporum, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Julius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpans 249 eos primum de injuriis litterarum, deinde cur eum ad synodum suam non vocassent, canonibus quippe jubentibus extra Romanum nihil decerni pontificem; insuper quia latenter corrumpere fidem, et quia Tyri gesta per subreptionem fuerint et arte composita; et quia contra [ms. *Santheod.*, contraria] jus ex una parte confecerint monumenta gestorum, referens et falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post paucum itaque tempus, Paulus a Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, una cum Athanasio actus suos imperatori Constanti indicavit. SOCRATES, lib. II, edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 94.

CAPUT XX.

De legatis orientalium episcoporum ad Constantem directis pro his quæ gesta erant.

Imperator autem fratri suo Constantio scripsit ut aliquos orientalium episcoporum satisfactores de quorundam damnatione dirigeret. Quapropter eliguntur tres, Narcissus Irenopolites [ms. et ed. V.; Hermipolita], Cilix episcopus, Theodorus Heracleæ Thraciæ, et Marcus Arethusæ Syriacæ. Qui venientes in Italiam, facta propria vindicabant, nitentes imperatori persuadere orientalis concilii justam esse sententiam. Cumque fidei suæ confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochiæ expositam celeverunt. Aliam vero conscribentes confessionem obtulerunt, multo tamen a Nicæno concilio dissonantem. Vident autem Constans injuste gravatos homines, nec crimina fuisse vera pro quibus dicebantur a communionem suspensi, sed gestum propter dissonantiam fidei; cum satisfacere nequiverint pro quo venerant, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus orientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam direxerunt, quam multorum versuum nominavere conscriptionem, eo quod ultra priores prelixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem Dei nullam fecere memoriam. Eos autem qui dicunt ex non existentibus Dei Filium, aut ex alia essentia, et non ex Deo, et quia fuerit aliquando tempus aut sæculum quando non erat, abdicarunt. Porro Eudoxium Germanicæ episcopum, Martyrium atque Macedonium portitores epistolaram, occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, et nihil ulterius oportere tractari. Cumque Constans a fratre petens ut Athanasium suam reciperet sedem, resistentibus hæreticis nihil impetrare valuisset, tunc Athanasius et Paulus advenientes poposcerunt fieri synodum, eo quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi prebarentur. SOZOMEN, lib. III, cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 40, p. 540.

CAPUT XXI.

Quod Constans fratrem pro fide moverit, et quod Constantius Sardicæ concilium convocari præceperit.

Quod audiens Constans, scripsit fratri : monens ut paternæ pietatis inviolatam servaret hæreditatem, cum et ille imperium gubernando et Romanorum tyrannos evicisset, et in circuitu gentes barbaræ subjugasset. His litteris motus Constantius, præcepit Sardicæ, quæ est civitas Illyrici, et orientales et occidentales convenire pontifices. Multæ siquidem etiam aliæ passionibus medicinam syndicam requirebant. Nam et Paulum Constantinopolitanæ urbis episcopum, pro rectis dogmatibus Ariani ad periculum mortis usque perduxerant, tanquam seditionis auctorem, et alia quædam adjecerant quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tunc populus Sardicæ propter inimicorum insidias abduci non est passus. Paulo post autem defuncto Constante, flectentes Ariani levissimam principis voluntatem, et a regia civitate pellentes Paulum, eum ad civitatem Cucusenam, quæ tunc erat Cappadociæ, nunc vero secundæ Armeniæ, migraverunt [*ed.*, transtulerunt]. Sed non sufficit in hoc cuncta turbantibus vita Pauli mirabilis, licet in solitudine constituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violentissimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanasius refert in satisfactione [*ed.*, *Niv. et Frob.*, apologia] propriæ fugæ, ita dicens. THEODORETUS, *lib. II, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 4, p. 72.*

CAPUT XXII.

Athanasii relatio de nece Pauli Constantinopolitani episcopi.

Episcopum namque Constantinopoleos Paulum persequentes atque comperientes, palam suffocandum esse consuerunt in Cucuso Cappadociæ, habentes auctorem Philippum præfectum. Erat enim eorum hæreseos tunc patronus, et consiliorum minister iniquorum. Hujusmodi enim crudelitates blasphemiam Arii germinavit. Contra Unigenitum namque vesaniunt ministri præsumptionum ejus. Hoc itaque modo Paulo defuncto, magisque ad cælestia regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum, quasi consecratorem suum : quoniam proxime [*ms. Lyr.*, maxime] sancto Spiritui blasphemabat. Sed paulo post expulerunt et eum, dum creaturam non confiteretur eum quem Filium Scripturæ dicunt. Quapropter respondendo illis [*ed.*, damnatus ab illis], hæresis propriæ auctor apparuit : consubstantialiam quidem nec iste Patri Filium esse dicens, similem tamen per omnia Genitori docens, creatum vero Spiritum aperte denominans. Hæc itaque non multo post, sicuti diximus, acta sunt. THEODORETUS, *lib. II, cap. 5, p. 75.*

CAPUT XXIII.

De conventu episcoporum in concilio Sardicensi.

Undecimus itaque annus erat ab obitu patris duorum Augustorum : eos autem tunc fuere Ruffinus et Eusebius, quando celebratum est Sardicense con-

cilium [*An. Dom. 347*]. Ex Hesperis ergo partibus convenerunt episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Orientalibus sex et septuaginta tantummodo, sicuti Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur et Ischyras, tanquam Mareotis episcopus, quem damnatores Athanasii in episcopo [*ed.*, in episcopum] hujus provinciæ producerunt. Excusaverunt se etenim alii per infirmitatem corporis; alii angustas inducias accusantes, et ob hoc 250 Julium Romanum culpantes episcopum : dum utique ante annum et sex menses synodus fuerit prædicata, et Athanasius Romæ degeret, exspectans judicium synodale. Cum ergo Sardicæ Orientales convenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant, dicentes non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasios et Paullanos expellerent. Dumque Protogenes Sardicensis episcopus, et Osius Cordubæ Hispaniæ non paterentur a concilio removeri Pauli defensores et Athanasii, illi repente discesserunt. Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum fecere concilium, et aperte jam consubstantialitatem anathematizaverunt; et sectam inæqualis substantiæ epistolis conscribentes, ubique miserunt. Qui autem in Sardica convenerant, primum quidem horum damnare vesaniam, deinde accusatores Athanasii dignitate privaverunt; et terminum fidei Nicenæ corroborantes, et tractatum de divini substantiæ inæqualitate respicientes, consubstantialitatem apertius tradiderunt, etiam ipsi ubique scripta propria dirigentes. Ex utraque ergo parte arbitrati sunt recte se facere; Orientales quidem, eo quod a se damnatos illi susciperent; Occidentales autem, quoniam ante cognitionem damnatores effugerant; et quoniam hi quidem Nicenam servabant fidem, illi vero eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo et Athanasio, nec non et Marcello Ancyræ Galatiæ, qui dudum, sicuti jam dictum est, fuerat condemnatus. SOCRATES, *lib. II, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 101.*

CAPUT XXIV.

Litteræ Sardicensis concilii ad universos episcopos.

Quæ vero Sardicæ gesta sint (*An. Dom. 350*), concilii litteræ clarius edocebunt, quas propter modum explanationis huic scripturæ interponere non omisi.

Sancta synodus Dei gratia Sardicæ congregata ex urbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epirus, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina et Arabia, universis episcopis et comministris sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ, dilectissimis fratribus in Domino salutem.

Multa quidem ac sæpius ministri Arianiæ vesaniæ præsumpserunt adversus Dei servos et rectam fidem custodientes. Adulteram namque doctrinam propo-

nentes, orthodoxos expellere sunt conati; et intantum insurrexerunt adversus fidem, ut neque auditus Deo amabilius lateret imperatorum. Igitur gratia Dei cooperante, etiam ipsi piissimi principes ex diversis nos provinciis et civitatibus colligentes, sanctum hoc concilium in Sardicensium celebrari urbe præceperunt, quatenus, ablata omni discordia, et omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inviolata servetur. Venerunt enim Orientales episcopi a piissimis imperatoribus invitati, præcipue propter famam quæ de charissimis nostris fratribus et comministris fuerat divulgata, id est, Athanasio Alexandrino, et Marcello Ancyre Galatiæ, et Asclepa Gazæ; forsan etiam ad vosipsos detractiones hujusmodi pervenerunt: quoniam [ed., quomodo] etiam nostras aures ventilare conati sunt, ut ea quæ contra innocentes referunt, vera esse credantur, et iniqua hæc hæreseos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permissum non est. Etenim præsul Ecclesiarum Dominus est, qui pro his, et pro universis mortem sustinuit, et propter eas ascensum ad cælos nobis omnibus condonavit. Dudum itaque Eusebius, et Maris, et Theodorus, atque Theogonius, Ursacius, et Valens, et Minophantus, et Stephanus, scripserunt Julio comministro nostro Ecclesiæ Romanæ pontifici contra prædictos consacerdotes nostros, id est, Athanasium episcopum Alexandriæ, et Marcellum episcopum Ancyre Galatiæ, et Asclepam Gazæ. Scripserunt quoque ex aliis partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasii consacerdotis nostri; et ea quæ ab Eusebio et consecratoribus ejus gesta sunt, nihil aliud quam mendaciis et calumniis plena esse firmantes. Cum utique evocati a charissimo et consacerdote Julio, et non occurrentes, sicut ex scriptis ejusdem episcopi Julii comprobatur, aperte videantur calumniatores existere. Nam si de gestis contra eos habitis præsumpsissent, non retardarentur occurrere. Verumtamen etiam ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnoque concilio, eorum machinatio evidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium civitatem atque videntes fratres nostros Athanasium, Marcellum, Asclepam et cæteros, ad iudicium accedere timeverunt; et non semel, non secundo, sed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt; congregatis videlicet in concilio Osio longævo (qui propter ætatem, atque confessionem, tantumque laborem, omni honore dignus apparuit) et reliquis, sustinentibus et invitantibus eos ingredi iudicium; ut quæque contra absentes consacerdotes diffamaverant atque conscripserant, præsentibus ostenderent. Sed, sicuti prædiximus, evocati non venerunt, ut etiam in hoc calumniam propriam ostenderent; et quodammodo respuendo justum iudicium, insidias suas et molimina proclamarent. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia vero non occurrerunt, nullum vestrum de eis ignorare confidimus. Et si forsan rursus illic quidquam machinari voluerint, sciant omnes quoniam nihil habentes quo possint consacerdotes nostros arguere, absentibus

A detrahunt, præsentibus effugiunt. Fugerunt enim, charissimi fratres, non solum propter calumniam adversus istos instructam, verum quia suos pro diversis criminibus accusatores occurrere viderunt. Proferbantur enim vincula et catenæ. Venerant homines ab exilio et consacerdotes, nec non cognati pariter et amici eorum, qui propter istos mortui dignoscuntur. Et quod est admirandum, aderant episcopi, quorum unus quidem catenas gestabat et vincula quibus vinctus fuerat propter eos. Alii vero eorum insidiis mortem sibi testabantur inflicti, quoniam ad tantam superbiam sunt perducti, **251** ut etiam episcopum occidere conarentur, quem nisi fuga liberasset, obierat. Venit etiam consacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat iussus occidi. Alii vero gladium vulnera demonstrabant, alii famem se ab eis passos ingemiscebant; et hæc non quilibet homines testabantur, sed omnes Ecclesiæ, pro quibus hi qui occurrerunt et qui legatione fungebantur, insinuant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum terrores, falsarum litterarum objectiones. Lectæ sunt namque litteræ Theogonii contra consacerdotes nostros Athanasium, Marcellum et Asclepam, ut etiam imperatores movisse viderentur. Quas litteras diacones Theogonii vulgaverunt; super hæc autem virginum nuditates, ecclesiarum incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia non pro alia re, nisi pro [ed., prælia non nisi pro] detestabili Arianorum hæresi commisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respicisset ordinationem atque communionem, his necessario subdebatur injuriis. Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et ulterius hæc non valentes abscondere, in Sardicensium venerunt urbem, ut per adventum suum quasi talia se nequaquam perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogaverant, et oppressos a se simul accusatores, et increpationes præ oculis suis habentes, evocati ad iudicium ingredi nequiverunt. Athanasio quippe, Marcello, et Asclepa, nostris consacerdotibus fiducialiter agentibus, et nimis ingemiscentibus, et imminitibus atque provocantibus, eos, et promittentibus, non solum se calumnias evidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum Ecclesiis deliquissent; illi vero tanto conscientie terrore contracti sunt, ut fugerent, et per fugam suas calumnias aperirent, delictaque sua iudicii declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex istis malitia eorum atque calumnie patefiant: tamen, ut neque per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curavimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ gesta sunt eos calumniatores invenimus, et nihil aliud nisi adversus consacerdotes nostros insidias institutas. Nam Arsenium, quem dicebant ab Athanasio peremptum, hic vivit, et inter viventes commorari dignoscitur; ex quo etiam alia probantur esse conflictata. Quia vero etiam calicem divulgaverunt fractum a Macario Athanasii presbytero, testati

sunt qui de Alexandria et Mareote venerant, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Ægypti Julio consacerdoti nostro scribentes, valde firmabant quia neque suspicio fuisset hujusmodi. Proinde dixerunt monumenta adversus eos fuisse confecta, quæ tamen probatum est ex una parte celebrata: in quibus gestis pagani examinabantur et catechumeni; ex quibus unus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quando Macarius venerat ad eundem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimum Ischyram tunc ægrotasse, et in cella jacuisse; ut ex hoc appareat nihil gestum ex omnibus sacramentis, eo quod et catechumeni intus fuissent, et Ischyras [ms. *Santhead et ed. V., Squiras*] non adesset, sed jaceret ægrotus. Is namque malignissimus Ischyras mentitus, eo quod Athanasius quosdam sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est quando Macarius ibi fuit. Unde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro hujusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyre nomen episcopi, qui neque presbyter fuerat aliquando. Duo namque presbyteri qui cum Meletio aliquando degebant, et postea a beato Alexandro episcopo civitatis Alexandrinæ suscepti sunt et cum Athanasio constituti, testati sunt nunquam illum presbyterum fuisse Meletii, neque habuisse Meletium in Mareote ecclesiam vel ministrum; et qui penitus neque presbyter fuerat, nunc eum velut episcopum produxerunt, ut eo nomine in suis calumniis terrere viderentur auditores. Lectæ sunt enim et litteræ consacerdotis nostri Marcelli, et inventa est Eusebii similinque nequitia. Nam ea, quæ, veluti querimoniam faciens, Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusaverunt. Hæc ergo sunt lecta, et reliqua, et præcedentes pariter quæstiones; rectaque hujus viri fides inventa est. Non enim a sancta Maria, sicut isti firmabant, dedit Deo Verbo principium, neque finem habere asseruit ejus imperium; sed regnum ejus et sine principio, et sine termino esse conscripsit. Asclepas autem comminister obtulit monumenta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, et Cæsariensis Eusebii, et ex sententia judicantium episcoporum se ostendit innoxium. Recte siquidem, o charissimi fratres, evocati frequenter, obedire noluerunt, recte quoque fugerunt. Conscientia namque sua perterriti, per fugas suas calumnias indicarunt; et quæ præsentibus accusatores super eis dixerant, etiam probaverunt. Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam hæresim fuerant, et projecti non solum susceperunt, sed etiam in majori ordine posuerunt, diacones ad presbyteratum promoventes, presbyteros ad episcopatum, non ob aliud, nisi ut impietatem seminare et dilatare potuissent et fidei corrumpere pietatem; sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heracleæ, Narcissus Neroniadiæ Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Minophantus Ephesus, Ursatius Sigiduni [ed. *Frob., Mygdoni*] Mysiæ, Valens Mirsi Pannoniæ. Isti namque convenientes cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctum concilium in-

A gredi, nec omnino accedere ad ecclesiam Dei. Et venientes in Sardicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, et acta quædam cum terroribus concinnabant; quatenus nihil penitus ad judicium perveniret, neque sanctum possemus celebrare concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus a consacerdotibus nostris Macario Palæstino et Asterio Arabiæ, qui cum eis venerant, et ab eorum perfidia recesserant. Hi namque ad sanctum concilium venientes, violentiam quam passi sunt narraverunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: insuper adjicientes quia dum essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca venire, et propter interminationem vix ab eis intercedere [ed. *Niv. et Frob., discedere*] potuissent. Ob hanc causam Sardicam venientes, in una domo cuncti manserunt, neque brevi tempore a se recedere patientes. Quia vero nos tacere non decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincula, necesse, vulnera, concinnationes falsarum epistolarum, verbera, nuditates virginum, exsilia, destructiones ecclesiarum, incendia, migrationes a minoribus civitatibus ad majores Ecclesias, et præ omnibus **252** adversus rectam fidem nunc Arianam vesaniam per eos crudeliter insurgentem. Propterea charissimos quidem fratres nostros et comministros Athanasium Alexandrinæ civitatis episcopum, et Marcellum Ancyre Galatiæ, et Asclepam Gazæ comministrantes Christo, innoxios et puros esse decrevimus: scribentes ad uniuscujusque parochiam, ut singularum Ecclesiarum populi cognoscentes sui episcopi puritatem, eum se episcopum et habere et sperare cognoscant; eos autem qui in eorum Ecclesias luporum instar ingressi sunt, id est, Gregorium in Alexandria, Basilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec episcopos nominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum litteras habendas, nec scribendum eis. Theodorum vero Heracleæ Europæ, et Narcissum Neroniadiæ Ciliciæ, Acacium Cæsareæ Palæstinæ, et Stephanum Antiochiæ, Ursacium Sigiduni Mysiæ, Valentem ex Mirsi Pannoniæ, Menophantum Ephesi, et Georgium Laodiceæ, licet metuentes ab Oriente non venerint, tamen eo quod a beatæ memoriæ Alexandro civitatis Alexandrinæ pontifice sint damnati, et eo quod secum Arianos habeant, et propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctum concilium episcopatu deposuit; et decrevimus non solum episcopos eos non esse, sed neque communionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui dividunt a paterna substantia et divinitate, et alienant Verbum a Patre, dividi ab Ecclesia catholica convenit, et esse alienos a nomine Christiano. Sint igitur a nobis et omnibus anathema, eo quod verbum veritatis videantur esse cauponati. Apostolicum namque præceptum est: *Si quis vobis annuntiaverit præter quod accepistis, anathema sit* (Galat. 1, 9). His ergo nullum communicare denuntiat; nulla enim *communio luci ad tenebras* (II Cor. vi, 14). Hos pellite procul ab omnibus [ms. *Lyr., ab hominibus*]; nulla enim *concordia Christo ad Belial*. Servate vos, fratres charissimi, ut neque scribatis eis,

neque eorum scripturas suscipiatis. Studete simul, vos charissimi fratres et comministri, tanquam spiritu præsentes nostro concilio consentire, atque subscriptione vestra decernere, quæ ab omnibus ubique comministris nostris consonantia una serventur. Abdicamus autem illos, et extra terminos Ecclesiæ catholicæ procul abjicimus, qui non affirmant ^a, quia Deus est Christus, sed aiunt, verus Deus non est, quia Filius est; sed verus Filius non est, ne genitus sit simul et ingenuus. Sic enim se intelligere natum profitentur, quia sic dixerunt, quod natum est factum est. Et quia cum Christus ante sæcula sit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tempore, sed habet ante sæcula. Proinde duæ viperæ ex aspidæ Ariana progressæ sunt, Valens et Ursacius, qui gloriantur, et non dubitant se dicere Christianos: profitentes quoniam Verbum, et quoniam Spiritus, et vulneratus, et interfectus, et mortuus est, et resurrexit; quodque cohors studet hæreticorum, diversas esse substantias Patris, et Filii, et Spiritus sancti pronuntiant, et eas esse divisas. Nos autem hanc percepimus, et eruditi sumus, hanc habemus catholicam apostolicamque traditionem, et fidem atque confessionem, unam esse ^{*} substantiam nominantes Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et si quærant quæ sit Filii substantia, profitemur eam esse quæ Patris: indubitanter nunquam Patrem sine Filio, neque Filium sine Patre fuisse credentes, nec esse potuisse, quod est Verbum Spiritus. Absurdum namque est dicere, aliquando Patrem non fuisse Patrem. Patrem enim sine Filio neque nominari, nec esse potuisse. Est enim ipsius Filii testimonium: *Ego in Patre, et Pater in me* (Joan. xiv, 11); et, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Nullus nostrum negat natum: sed quibus natum ^b? Omnibus quæ invisibilia et visibilia nuncupantur. Opifex est archangelorum, et angelorum, et mundi, et humani generis, quoniam ait: *Omnium artifex sapientia docuit me* (Sap. vii, 21). *Et omnia per ipsum facta sunt* (Joan. i, 3). Non enim semper esse potuerat, si sumpsisset exordium: quandoquidem Verbum, quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus Patrem Filium esse, neque rursum Filium Patrem esse; sed Pater Pater est, et Filius Patris est Filius. *Confitemur* virtutem esse Patris Filium. *Confitemur* Verbum Dei Patris esse, præter quod aliud non est, et Verbum verum Deum, et sapientiam, et virtutem, verumque Filium tradimus. Et non sicut cæteri filii nominantur, ita Filium dicimus: quoniam illi aut gratia regenerationis dii erunt, aut ea quod digni fiunt, filii nuncupantur, neque propter unam substantiam quæ est Patris et Filii. *Confitemur* item et unigenitum et primogenitum; sed unigenitum Verbum dicimus, quod semper fuit, et est in Patre; primogenitum autem quantum ad hominam. Sed tamen differt a creatura communi:

^a Ed. Frob. et Niv., qui affirmant: Quod Deus est Christus, sed verus Deus non est; Quod Filius est, sed verus Filius non est; Quod genitus est, simul et ingenuus.

quoniam et primo genitum a mortuis. *Confitemur* unum esse Deum. *Confitemur* unam Patris Filique divinitatem; neque quisquam negat aliquando Patrem Filio majorem, non propter aliam essentialiam, non propter differentiam, sed quia ipsum nomen Patris majus est filio. Hæc autem illorum blasphemiam atque corruptibilis interpretatio est; hac gratia eam dixisse contendunt: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30), propter concordiam et unanimitatem. Sed reprobovimus omnes catholici intellectum eorum fatuum et abjectum, sicuti mortalium hominum. Qui, quoniam corrumpi cœperunt, offendentes discordare noscuntur, et ad permutationes ascendunt: hoc modo distantiam et discordiam inter Patrem Deum omnipotentem et Filium esse posse dicentes; quod absurdum est intelligere, et aliquatenus arbitrari. Nos autem et credimus et affirmamus, et sic intelligimus, quoniam sacra Scriptura locuta est: *Ego et Pater unum sumus*, propter essentialiam unitatem, quæ est una et eadem Patris et Filii, et credimus semper sine principio et sine termino hunc regnare cum Patre, et non habere nec tempus, nec defectum ejus imperium, quia semper est; nunquam enim esse coepit, ideoque nec deficere poterit. *Credimus et percipimus* Paracletum sanctum Spiritum, quem nobis ipse Dominus promisit et destinavit, et eum credimus missum. Sed is passus non est, sed homo, quo indutus est; quem assumpsit ex Maria Virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. *Credimus* quia tertia die resurrexit, non Deus in homine; sed homo in Deo resurrexit, quem et obtulit Patri suo donum, quem utique liberavit. **253** *Credimus* autem quoniam opportuno tempore atque definito omnes et de omnibus ipse judicabit. Tanta aliquid eorum stultitia, et ita crassitudine tenebrarum eorum mens excæcata est, ut nequeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum est: *Ut et ipsi in nobis unum sint* (Joan. xvii, 21). Palam vero est cur dixit unum: quoniam apostoli Spiritum sanctum Dei acceperunt; sed tamen ipsi non erant spiritus, nec aliquis eorum aut Verbum, aut Sapientia, aut Virtus, aut Unigenitus erat. *Sicut ego et tu*, inquit, *unum sumus, sic et isti in nobis unum sint* (Ibid.). Certissime igitur Scriptura divina hoc distinguit: In nobis, inquit, unum sint; non ait, sicut nos unum sumus ego et Pater; sed discipuli in semetipsis conjuncti et copulati unum sint, et fidei confessione, in gratia et pietate Dei Patris, et Domini et Salvatoris nostri confessione et charitate unum esse possint.

Ex his litteris agnoscitur et accusatorum calumnia, et priorum iniquitas judicium, et dogmatum vera salubritas. Non solum enim de divina nos beati Patres docuere natura, sed etiam eruditionem dispensationis explanaverunt. THEODORETUS, lib. II, cap. 8, edit. Christ.

^b Ed. Frob. et Niv., Sed genitum ante omnia, quæ invisibilia, etc.

^{*} Redundat, ut mihi videtur, aut esse aut dominantes. Edit.

CAPUT XXV.

De legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, et de nefanda machinatione contra eos a Stephano Antiocheno præsule concinnata.

Hæc Constans agnoscens, doluit quidem, sevritatem fratris inspiciens, et infremuit adversus instigatores malorum et imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi concilio electos cum litteris misit ad fratrem, cum quibus et magistrum militum Salianum pietate justitiaque fulgentem. Litteræ vero non solum monitionem habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem pio principi concedentem. Primum quidem enuntiavit fratri ut episcopis præberet auditum, et iniquitates a Stephano aliisque præsumptas agnosceret, nec non et Athanasium gregi proprio restitueret; patefacta quidem calumnia, priscorumque iudicum iniquitate et crudelitate revelata; adjecitque, quia nisi vellet quod justum est facere, ipse ad Alexandriam pergeret, et Athanasium ovibus desiderantibus restauraret, inimicorumque catervas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constantius in Antiochia suscipiens, promisit se facturum quæ qualitas temporis annuebat. Sed in his perterriti veritatis impugnatores, nefandissimum machinati sunt malum. Applicuerant etenim sacerdotes a concilio destinati remotiore in loco. Magister vero militum aliam mansionem acceperat.

Porro Stephanus tunc Antiochenus episcopus, cum aliis tyrannidis cooperatores, naves naufragio præparabat, cum quibus assertores rectorum dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam juvenis Onager nomine, cum asperitate veniens [*ed.*, licenter vivens], et iniqua conversatione congaudens, qui non solum in plateis diversos tormentis affliciebat, et fustibus lacerabat, sed etiam domos impudenter invadens, viros ac mulieres honestissimas abstrahabat. Et ne longius ejus extendam calliditatem, contra optimos viros præparatam narro præsumptionem. Is enim Onager ad quamquam fornicariam veniens, ait quosdam nuper venisse peregrinos, et noctem habere necessariam meretricis. Porro sumens quindecim indisciplinatos, et eos in vicino episcoporum metato celans, perrexit cum meretrice ad januam ubi illi viri quiescebant. Eamque apertam inveniens, persuasit uni puerorum, pecunia data, ut mulierem introduceret intra januam quam ipse monstrabat, ibi quippe uterque sacerdotum dormire videbantur, eamque mulierem interius præcepit accedere: ipse vocaturus socios est egressus. Contigerat enim unum seniore episcopum Euphratam nomine in loco exteriori dormire. Vincentius autem (sic enim dicebatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumque intra ostium puella venisset, sonum pedum Euphratas cognoscens, dum esset obscurum, quis ambularet interrogavit. Illa vero loquente, conturbatus Euphratas, demonemque putans esse mulieris imitatum vocem, repente Salvatorem Christum ad suum vocavit auxilium. Onager autem dux iniquitatis hujus, hoc facto

A cum sociis est ingressus, iniquos clamans eos, et iniquitatis iudices destinatos. Multoque clamore facto, concurrerunt et servi, surrexitque Vincentius, et claudentes januam domus, septem quidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager vero cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis et mulier. Diluculo autem magistrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad palatium processerunt. Et præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant jam non egere iudicio, neque verberibus iniquitates ejus. Magister vero militum præcipue clamitabat: rogans ut juberet imperator non synodice, sed judicialiter potius iniquam examinari præsumptionem: promittens primum se episcoporum clericos traditurum, et oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cumque ille impudenter contenderet, dicens clericos non subdendos esse verberibus, placuit et imperatori et iudicibus, ut intra palatium causæ proveniret examinatio. Et primum quidem interrogare mulierem, quis eam ad metatum deduxisset episcoporum. Quæ dixit quemdam juvenem ad se venisse, et adventum indicasse peregrinorum, et quod opus haberent, et quia vespere veniens deduxisset eam ad habitaculum quoddam, eamque intra januam domus et porticum introire præceperit. Adjecit etiam inquisitionem episcopi, et terrorem factum, et orationem ejus, et supervenientium repentinas invasiones.

Hæc iudices agnoscens, captum inter alios juvenem ad medium deduxerunt. Qui non expectans necessitatem verberum, machinatum consilium patefecit, et Onagram hæc omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepisse. Sic igitur Stephani cognoscens iniquitatem, præsentibus tunc episcopis permisit ut eum damnarent, et ab ecclesia procul expulsus est. Non tamen ab Ariana peste Ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur, genere Phrygius, voluntate nequissimus. Verum Constantius ea quæ contra episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo et semel, et secundo, et tertio, invitans eum ut a 254 partibus remearet Hesperis, sicut ipsis litteris indicatur. THEODORETUS, *lib. II, cap. 8, 9 et 10, p. 83, 84.*

CAPUT XXVI.

Epistola Constantii ad Athanasium, ut ad eum veniret.

Constantius victor Augustus Athanasio episcopo. Plurimum te circumferri et fluctuari ferocibus maris undis nostræ mansuetudinis clementia non permisit. Patria quippe terra nudatum, et privatum propriis rebus, errantemque per loca invia bestiarum, indefecta nostra pietas non despexit. Ideoque tibi diu distuli scribere voluntatis meæ propositum: sperans sponte te ad nos forte venturum, et laborum satisfactionem a nobis exigere. Verumtamen, quoniam forte timor impeditiv voluntatis tuæ propositum, litteras largitate plenissimas ad tuam beatitudinem [*ms. Lyr.*, benignitatem] destinavimus, ut sine metu nostris aspectibus velociter tuam præsen-

tiam præbere festinæ; quatenus desiderio tuo potius, experiaris nostram clementiam in propriis restitutus. Hac etenim causa et dominum meum fratremque Constantem Victorem Augustum pro te rogavi, ut tibi potestatem ad nos tribuat veniendi, ut ambobus nobis annuentibus, restitutus in patria, habeas maximum gratiæ nostræ pignus. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 107.*

CAPUT XXVII.

Alia epistola ejusdem pro eadem re.

Constantius Victor Augustus Athanasio episcopo.

Licet prioribus nostris litteris significaverimus, quatenus sine sollicitudine ad nostrum debeas venire comitatum, eo quod maxime velimus te ad propria destinare; tamen et nunc has litteras ad tuam direximus sanctitatem; per quas invitamus ut sine aliqua incredulitate vel metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire festines, ut quæ desideras possis adipisci. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 108.*

CAPUT XXVIII.

Tertia Constantii epistola pro eodem.

Constantius Victor Augustus Athanasio episcopo.

Dum in Edessa degeremus, presentibus presbyteris tuis placuit ut ad te destinatis presbyteris ad nostrum debuisses festinare comitatum; quatenus videns nostros aspectus, repente properares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum præteriiit tempus ex quo suscipiens a nobis litteras non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinavimus, ut vel nunc tuam presentiam nobis velociter presentare contendas, et ita possis patriæ tuæ restitui, tuæque securus oratione frui. Ad plenam vero cognitionem Achitum diaconum destinavimus, a quo possis agnoscere etiam nostri animi voluntatem, et quoniam ea quæ optas poteris impetrare.

Has epistolas in Aquileia suscipiens Athanasius, illic enim relicta Sardica morabatur, mox recurrit ad Romam, et ostendens litteras episcopo Julio, in maximo gaudio Ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis imperator eorum fidei consentire, eo quod ad se Athanasium fiducialiter evocaret. Julius autem in Alexandriam clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta direxit. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 108.*

CAPUT XXIX.

Epistola Julii ad Alexandrinos pro Athanasio.

Julius archiepiscopus presbyteris, et diaconibus, et plebi, habitantibus in Alexandria, dilectissimis fratribus, in Domino salutem.

Congraudeo vobis et ego, dilectissimi fratres, quoniam fructum vestræ fidei ante oculos jam videtis. Hoc etenim vere gestum quilibet inspiciet in fratre et coepiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem vitæ suæ et vestras orationes restituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur puras et charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad Deum. Memores enim estis promissionum coelestium atque dilectionis quam ex doctrina prædicti fratris mei

A Athanasii didicistis, et integrum cognovistis secundum insitam vobis fidem quam percepistis: quoniam non usque ad finem is a vobis possit abduci, cujus orationes in sanctissimis animabus vestris tanquam præsentibus semper habuistis. Ergo non plurimis mihi verbis opus est vobis scribere. Quæcunque enim vobis a me potuerint dici, hæc jam fides vestra præcessit, et divina gratia communis orationis nostræ vota complevit. Congraudeo siquidem vobis; iterum enim dico, congraudeo, quoniam inexpugnatas animas in fide servastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus congraudeo: quia licet multam sit passus tristitiam, neque una hora vestri desiderii et charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tempus a vobis sit abstractus, tamen spiritu vobiscum semper degere videbatur. Et ego quidem, charissimi fratres, omnem temptationem contra eum surgentem reor sine gloria non fuisse. Nam et vestra, et ejus fides cognita est universis et comprobata. Si enim non tanta et talia provenissent, quis crederet quia aut vos tale judicium tantamque charitatem circa talem exhibuissetis episcopum, aut ille potuisset tantis circumdari virtutibus, per quas spe cœlesti fraudatus non est? Promeruit igitur quolibet modo et nunc, et in futuro etiam confessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimum æstuatus, omnem pravitatem Arianae conculcavit hæreseos; et crebro per invidiam usque ad periculum impulsus contempsit mortem, munitus omnipotente Deo et Domino Jesu Christo Salvatore nostro: sperans et inimicitias declinare, et consolationi vestræ restitui: deferens vobis majora tropæa ex fortissima conscientia, pro quibus 255 et usque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaque habens sui propositi cœlestisque doctrinæ, clarificatus est immortalis iudicio, et ad vos revertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est, quam tunc quando profectus a vobis est. Nam si materias pretiosas, id est aurum atque argentum, ad purgandum ignis probat, quid dignum dici poterit de tali tantoque viro, qui cum tantas tribulationes et pericula devicisset, redditar nunc vobis immaculatus: non a nobis solummodo, sed comprobatus ab omni concilio? Suscipite siquidem nunc, fratres charissimi, cum omni divina gratia pastorem vestrum ac præulem, tanquam vere D Athanasium, cum his qui tantis laboribus ejus participes sunt effecti; et gaudete fruente orationibus qui pastorem vestrum, ut ita dicam, esuritis atque sitiitis, quando etiam ipsi vestram sanctitatem salutariibus scripturis cibastis atque potastis. Nam cum degeret in peregrinis, vos ei consolatio fuistis, et in persecutione atque periculis refovistis eum fidelissimis vestris animabus et mentibus. Ego siquidem jam exulto considerans et ratione prospiciens in ejus reversione uniuscujusque vestrum gaudium, et plebis votivas occurrences, et concurrentium gloriosam festivitatem; et qualis ille vobis erit dies et quantus, remeante scilicet fratre meo, et quiescentibus priscis malis quorundam machinatione sarcitis; nec non pretiosa ac votiva reversione cunctos in quadam

plenissimi gaudii lætitia copulante. Hujusmodi vero gaudium usque ad nos magnitudine sua pertingit : quibus divinitus hoc etiam constat esse concessum, quatenus et nos debeamus ad laudem tanti viri con- surgere. Sed melius est ut epistolam oratione clau- damus. Deus omnipotens, et ejus unigenitus Filius Dominus et Salvator noster Jesus Christus hoc gau- dium vobis præbeat in æternum : dignum tribuens præmium admirabili vestræ fidei, quam circa pontifi- cem vestrum glorioso testimonio demonstratis ; ut et vos et qui vobiscum sunt hic et in futuro meliora possideatis : *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. II, 9).* Per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et cum quo omnipotenti Deo gloria in sæcula sæculorum, Amen. Valere vos opto, charissimi fratres. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 111. (An. Dom. 350.)*

CAPUT XXX.

Quid Constantius petierit Athanasium, et quid Athanasius Constantium, et quomodo, orthodoxis pontificibus recipientibus suas Ecclesias, hæretici sint expulsi.

His itaque litteris confidens Athanasius, ad Orientem venit. Quem Constantius imperator non tunc moleste suscepit; sed eum circumvenire tentabat, molitione submissus Arianorum, et dixit ad eum : Sedem equidem tuam decreto concilii nobisque consentientibus receperisti ; sed quia sunt aliqui in Alexandria populi tuam declinantes communionem, unam eos in civitate ecclesiam habere permittite. Ad hanc propositionem Athanasius mox occurrit, et ait : O imperator, potestatem habes jubere simul et agere quæcumque volueris. Sed etiam ego benefi- cium a te deposce, quod mihi concedi precor. Principe vero continuo se daturum esse pronuntiante, repente subjunxit Athanasius, idem beneficium sibi largiri petens, quod quærebat imperator accipere. Unam enim et ipse ecclesiam postulabat dari per singulas civitates declinantibus Arianorum commu- nionem. Igitur Athanasii sententiam inutilem sibi cognoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixerunt, et agendum quod placeret imperatori : quia imperator Paulo, et Athanasio, et Marcello, et Asclepæ Gazæ, et Lucio Adrianopoleos secundum ea quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes. Unde principalia sacra [id est, sac- cræ litteræ principis] per singulas civitates ad eorum mittebantur ecclesias, quibus jubebatur ut eos re- pente susciperent. Igitur in Ancyra, expulso Basilio, et pro eo introducto Marcello, non fortuita turba pro- venit, quæ derogationem contraria sapientibus irro- gavit : Asclepam vero continuo Gazæ suscepit. In Constantinopolitana civitate Macedonius ad modi- cum tempus Paulo successit, apud semetipsum in Ec- clesia remota collectiones agens. Pro Athanasio ta- men solo imperator episcopis, et clericis, atque plebi scripsit, ut eum libenter susciperent. Insuper etiam quæ contra eum in judiciis acta fuerant, aliis litteris aboleri jussit. Quæ vero de ambabus rebus scripta

sunt, hæc esse noscuntur. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 111. (An. Dom. 350.)*

CAPUT XXXI.

Epistola Constantii per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassata.

Victor Constantius Maximus, pius, episcopis et presbyteris catholicæ Ecclesiæ salutem.

Reverendissimus episcopus Athanasius non est Dei gratiæ derelictus ; nam licet brevi tempore hu- mana fuerit probatione submissus, tamen debitum providentiæ universa persipientis [*Ms. Lyr.*, prospicientis] noscitur suscepisse decretum : recipiens voluntate Dei nostroque judicio patriam suam, pari- ter et Ecclesiam cujus divino nutu præsul exstabat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mansuetudinem ; quatenus omnia adversus eum, et ejus communicatores definita, omnisque suspicio et illusio contra eum gesta, de cætero sit inanis et va- cua ; et relevatio, quam dudum clerici ejus habue- runt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc ejus gratiæ adjiciendum esse censuimus, quatenus omnes ordinis sacri cognoscant, concessum omnibus sibi conjunctis, ut sine timore sint, sive episcopi, sive sint clerici ; sufficit enim unicuique circa eum rectæ voluntatis unio. Quicumque enim meliori judicio atque parte constituti, hujus eligunt communio- nem, hos omnes præcipimus ad instar præcedentis providentiæ, etiam rursus voluntate Dei, nostræ gra- tiæ largitatem adipisci. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 112. (An. Dom. 350.)*

256 CAPUT XXXII.

Epistola Constantii ad Alexandrinos, ut reciperent Athanasium.

Victor Constantius Maximus, Pius, populo Alexan- drino Ecclesiæ catholicæ salutem.

In omnibus perhibentes nostræ æquitatis Intentionem, scientesque quoniam dñi providentiæ vestri contemplatoris estis alienati, id est, pontificis Atha- nasii, qui propter insertam rectitudinem, suorum- que morum probitatem cunctis innotuit, eum denuo ad vos destinare censuimus. Hunc itaque consuete et competenter suscipientes, et apud clementem Deum adiutorem orationum habentes, vobis congruam simul et nobis placitam concordiam atque pa- cem secundum Ecclesiæ sanctionem ubique probatæ [*Ms. Lyr.*, prolata] sufficienter festinate servare. Non enim rationabile est aliquam discordiam inter vos agitari, aut tumultum nostrorum temporum di- sciplinæ contrarium ; et hoc quidem abesse a vobis omnino volumus. Orationibus autem sufficienter, eo scilicet præsule et adiutore apud Deum, vos instare solemniter admonemus ; quatenus tali proposito ad omnium vota perveniente, etiam gentiles idolorum erroris hactenus servientes, ad cognitionem sacra- religionis sub alacritate festinent. O charissimi nobis Alexandrini, rursus igitur admonemus ut in his quæ dicta sunt persistatis, et omnes episcopum decreto

superno nostraque sententia destinatum libenter et pie A
suscipiatis, et toto animo totaque voluntate amplectendum existimetis. Hoc enim et vos decet, et nostræ mansuetudini noscitur convenire. Ut autem omnis turbæ seditiosis occasio perimatur, iudicibus apud vos habitis, litteris nostris præcipimus, quatenus omnes, quos seditiosos agnoverint, legitimæ vindictæ subjiciant. Utraque igitur perspicientes, et nostram cum Deo sententiam, et rationem professionis vestræ, nec non et supplicium contra seditiosos indictum, competenter et congrue sacræ religionis jura servate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reverentia et honore colite; et orationes una cum eo pro vobis ipsis et nostræ vitæ favore [*Ms. Theod., fautori*] omnium Salvatori Deo lætanter offerte. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 113.*

CAPUT XXXIII.

Epistola Constantii pro Athanasio, ut aboleretur quidquid contra eum gestum est.

Victor Constantius Augustus Nestorio salutem.

Eadem vero forma presidibus Augustorum Nicææ, Thebaidis et Libyæ scriptum est. Quidamque dudum ad læsionem et injuriam Athanasio episcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam et ministerium quo privati fuerant ejus clerici, eosdem rursus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem nostram servari censemus; quatenus Athanasio episcopo suæ Ecclesiæ restituto, communicatores ejus habeant ministerium quod semper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noscuntur, ut et ipsi gaudio potiantur. *SOCRATES, lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 114.*

CAPUT XXXIV.

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reversus.

Tantis et talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus venit in Palæstinam, apprehendensque Hierosolymani, et episcopo Maximo innotescens gesta Sardiceni concilii, et quia Constantius imperator illorum decreto iudicioque consenserat, præparavit ut episcoporum illic habitantium synodus ageretur. Maximus autem in nullo segnis de Syria atque Palæstina universos evocavit episcopos. Factoque concilio restituit et ipse beato Athanasio communionem et dignitatem. Scripsitque etiam ipsa synodus Alexandrinis, et omnibus in Ægypto, et Libyis episcopis, clericis atque plebi, ea D
quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanasii derogatores episcopi: quoniam primitus deponens eum, rursus ex poenitentia tanquam nihil fuisset actum, sententiam pro Athanasio protulit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc agnoscentes Ursacius et Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardentem habuerant, declinantes a priori voluntate Romam profecti sunt, libellumque poenitentiae Julio offerentes episcopo, et in consubstantialitatis consensere sermone, et litteras Athanasio direxerunt, sequæ ei de cætero communicare professi sunt. Sic itaque tunc Ursacius et Valens gestis Athanasii superati, conversi [*Ms. Lyr., reversi*] sunt.

Athanasius ergo per Pelusium pergebat ad Alexandriam. Transiens autem per civitates, edocebat ut Arianos universi declinarent, et consubstantialitatis dogma complecterentur. In quibusdam vero ecclesiis ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ adversus eum, quia in aliorum ecclesiis ordinare præsumpsit. Hæc itaque de Athanasio provenerunt. *SOCRATES, lib. II, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 114.*

CAPUT XXXV.

Quibus occasionibus tunc respublica turbabatur, et de divisione Antiocheni populi propter fidem.

Interea respublica fortuitis casibus urgebatur: unde quæ sunt capitularia non est incongruum breviter explanare. Igitur quia, ædificatore Constantinopolitanæ civitatis moriente, tres ejus filii imperium susceperunt, in præcedentibus est narratum. Sciendum autem quia cum istis imperavit consobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum patris habens; qui dum paululum imperasset, a militibus interemptus est, non jubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Dum vero Constantinus minor fratris partes invaderet, et ipse a militibus congressione facta preemptus est. Hoc autem jam sæpe dictum est. Post mortem vero Constantini minoris, Persicum 257 contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat; nam cum nocte prælium circa fines Romanorum atque Persarum fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breve tempus inventi sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant, sed per Athanasium de consubstantialis verbo circa Ecclesias erat pugna. *SOCRATES, lib. II, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 115.*

Denique apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus et populus; sed per choros, ut est consuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine psalmodum monstrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri et Filio, sicut æqui honoris, gloriam dicebant; hi vero Patri in Filio, per interpositionem præpositionis, Filium secundum esse monstrantes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæresi adversa sedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non præsumeret eos qui secundum traditionem Nicæni concilii psallerent Deo: quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum jam canum: Hæc, inquit, nive soluta, lutum congeretur immensum. Per hoc ostendens quod se defuncto seditioem populo generaret illa discordia quæ in hymnis fœbat, non patientibus suis successoribus cum populi varietate sentire. Athanasius igitur veniens ad Ægyptum, innotuit synodales epistolas Julii Rom. pont., insuper et synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ talia continere dignoscuntur. *SOCOMEN., lib. III, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 533.*

CAPUT XXXVI.

Epistola Hierosolymitani concilii ad Ægyptiacos episcopos.

Sancta synodus Hierosolymis congregata per Ægy-

ptum, Libyam et Alexandriam constitutis presbyteris, diaconibus et plebi, fratribus desideratissimis, in Domino salutem.

Cunctorum Deo digne gratias agere non valemus, fratres charissimi; in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum Ecclesia vestra fecit: pastorem vestrum, et dominum, consacerdotemque nostrum Athanasium vobis sua pietate restituens. Quis enim aliquando speravit oculis carnalibus intueri, quem nunc et nos et vos inspicitis, respicientes quem videre desiderastis? Sed vere orationes vestrae a Deo omnium sunt auditae, qui curam habet Ecclesiae suae, et vestras lacrymas atque gemitus semper inspexit; quapropter vestras audivit preces. Eratis enim sicut oves abjectae et fatigatae, non habentes utique pastorem. Propterea visitavit vos caelitus Pastor verus, et de propriis ovibus curam gerens, restituit vobis quem noscimini concupisse. Ecce enim et nos omnia pro ecclesiastica pace facientes, vestraeque dilectioni conspirantes, in ejus amplexu praecessimus; et communicantes ei per eum vos alloquimur, scriptaque praesentia destinamus. Itaque secundum gratifica vota vestra, scitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium nostrorum imperatorum incessanter orare, quoniam et ipsi cognoscentes vestrum desiderium, eum vobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonavit. Festinate siquidem semper in Deo gaudere, et glorificare Dominum, per quem et cum quo Patri est gloria in saecula saeculorum, Amen. Veniens igitur Athanasius in Aegyptum, quos quidem agnovit Aarii sectatores deposuit. Quibus a se depositis, Ecclesias eorum praecipit fidem tenere Niceni concilii, eamque summo studio custodiri. SOZOMEN., *lib. III, cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 535.*

CAPUT XXXVII.

De Magnentio tyranno, et de Britannione atque Nepotiano.

Sic itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerit Hesperias (*an. Dom. 352*); qui Constantem imperatorem Occidentalium partium, facte dolo, circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatum est bellum. Magnentius etenim tyrannus cunctam tenebat Italiam, Africamque, et Libyam, simul et Gallias. In Illyrico vero et in Sirmio aliud rursus a militibus exortum est bellum per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat, monachorum virtute suffultus, et Nepotianum quidem Magnentii milites deposuerunt; Magnentius autem procedens, universas partes vastabat Hesperiae. Horum igitur omnium malorum immensa conflatio brevi tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, haec acta noscuntur consulatu Sergii et Nigriani (*id est anno Dom. 350*). His itaque nuntiis apparebat quia ad Constantium solum imperii jura pervenissent; quo propectu, contra ty-

annos semetipsum quo poterat praeparabat. SOCRATES, *lib. II, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 116.*

CAPUT XXXVIII.

De insidiis contra Athanasium gestis, et de levitate Constantii.

Adversarii siquidem Athanasii opportunum se tempus invenisse judicantes, rursus adversus eum machinabantur. Tunc imperatori Constantio suggesterunt quia omnem Aegyptum subvertisset et Libyam. Invidiam vero maxime auxit ejus, eo quod ordinationes in parochiis fecisset alienis. Athanasius interea, dum venisset ad Alexandriam, synodum Aegyptiorum congregavit episcoporum. Qui consona decreverunt Sardiceno concilio atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur imperator, dudum et ipse Ariarum secta praecoccupatus, omnia quae paulo ante ei placuerant in contrarium demutavit. Et primum quidem Ecclesiae Constantinopolitanae pontificem Paulum deportari jussit exilio; quem deducentes, in Cucuso Armeniae suffocarunt. Marcello autem denuo projecto, Ecclesiam Ancyranam Basilius rursus invasisit. Lucius autem Adrianopoleos ferro victus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt quae de Athanasio **258** dicebantur, ut in immensum furorem cadens imperator, eum ubicunque reperiretur juberet occidi: cum quo Theodulum et Olympium praesules Ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium voluntas imperatoris non latuit, sed praesentiens, fuga dilapsus est et minas principis declinavit. Cujus fugam dilataverunt Ariani, praecipue Narcissus Neroniadiis episcopus, Georgius Laodiciae, et Leontius tunc Antiochenae praesul Ecclesiae. Is enim cum presbyter esset, dignitate privatus est, quia cum muliere Eustolia nomine degens, et turpem suspensionem celare volens, genitalia sibi metos nescitur abscidisse, et de caetero quidem fiducialiter cum muliere vivebat. Postea vero studio imperatoris Constantii in Antiochena Ecclesia ordinatur episcopus post Stephanum, qui primitus successerat Placito. Haec igitur de his dicta sufficiant. SOCRATES, *lib. II, cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 116.*

CAPUT XXXIX.

De Macedonio ejusque crudelitate.

Eo tempore Constantinopoli Macedonius tenebat ecclesias, Paulo scilicet amputato praedicto modo. Qui de imperatore praesumens, Christianis commovit bellum, et non minus quam quod tyranni eo tempore faciebant: suadens enim imperatori ut ei ecclesias vastanti ferret auxilium, egit ut lege firmarentur quaeque pessime agere nitebatur. Muniens enim semetipsum monasteriis plurimis, quae ipse propria voluntate in Constantinopolitana urbe constituit, et pactis episcoporum in circuitu positorum, frequenter dicitur afflixisse Pauli dogmata sapientes. Et primum quidem expulit eos ex ecclesiis, deinde vero communicare sibi coegit, ita ut plurimi plagarum immunitate deficerent, alii vero substantiis, alii humana

civilitate privarentur, aliis in frontibus characteres ponerentur, ut essent hujusmodi signo notati. Hæc itaque faciebant per omnes Orientis urbes, præcipue tamen Constantinopoli. Quam persecutionem primo

tardantem Macedonius auxit episcopus. Hælladicæ vero civitates Illyrici, necnon et Hespericæ partes manebant immotæ. SOCRATES, *lib. II, cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 117.*

LIBER QUINTUS.

259 CAPUT PRIMUM.

Quod defuncto Constante rursus Ariani Constantium adversus Athanasium excitaverint.

Brevi siquidem tempore prætereunte, defuncto Occidentis imperatore Constante, Constantium fautores Arii compulerunt, Athanasii ad eum memoriam revocantes, quasi ipse fuisset qui ei fratrem fecerit inimicum, ita ut pene disruptis naturæ vinculis usque ad bella descenderent. His incitantibus Constantius motus, non solum expelli, sed etiam perimi sacratissimum Athanasium imperavit. Et mittens quemdam Sebastianum ducem cum maxima militari manu, velut erroneum jussit interimi. Quomodo autem et ille cum exercitu venerit, et iste diffugerit, ipse qui passus et mirabiliter liberatus est melius enarrabit; nam in satisfactione suæ fugæ sic ait. THEODORETUS, *lib. II, cap. 13, p. 87.*

CAPUT II.

Quid Athanasius in satisfactione suæ fugæ retulerit.

Veruntamen exquirant modum etiam discessionis, et agnoscant a suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes ut eos accenderent et ignorantibus nos ostenderent; et licet sine ulla compassione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque jam nox, et aliqui populorum ad vigiliis venerant, exspectabatur futura die collectio. Dux autem repente astitit cum militibus ultra quinque millibus habentibus arma, et gladios enudatos, arcus, sagittas et vectes; et ecclesiam quidem ipse circumdedit, statuens milites sibimet cohærentes, ut nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus evadere. Ego vero irrationabile iudicans in tanta confusione populum derelinquere, et non magis ante illos pericula sustinere, residens in sede præcepi ut diaconus psalmum legeret, populis respondentibus: *Quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cxvii, 1)*; et sic omnes in domos suas abierunt [*ed., abierunt*]. Sed duce postea ingrediente, et militibus sacrarium circumdantibus ut nos capere potuissent, clerici quidem qui sunt inventi, simul et populi clamabant, poscentes ut et nos discederemus una cum populo. Ego vero magis e diverso dicebam non nos discedere, nisi omnes sigillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic præcepi universos abscedere, melius esse dicens me periculo subjacere, quam quemlibet eorum excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, et reliquis subsequenter, quidam monachi qui ibi nobiscum fuerant, et aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos; et ita testis est ipsa veritas. Militibus aliis sacrarium circumdantibus, aliis per ecclesiam discurrentibus, per medium eorum, Domino iter dante

atque custodiente, pericula cuncta transivimus, Deum magnifice glorificantes, quoniam neque populum aëci tradidimus, sed etiam quatenus salvaretur actam est, et manus quærentium nos effugere prævaluimus. THEODORETUS, *lib. II, cap. 13, p. 87.*

260 CAPUT III.

Quid Athanasius rursus de gestis Georgii in libro de fuga sua retulerit.

Quæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit, ipsius Athanasii, qui hæc passus est voce narremus. In libro enim quem de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quærentes occidere. *Et facta sunt novissima pejora prioribus (Matth. xii, 45)*. Repente namque milites circumdantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque Quadragesima Georgius ex Cappadocia ab eis missus, auxit mala quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaque Paschæ, virgines mittebantur in carcerem, episcopi vincti a militibus ducebantur, orphanorum et viduarum domus abripiabantur, et invasiones in domibus agebantur, et noctibus Christiani deponebantur, obsignabantur domus, et fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed graviora postea sunt præsumpta. Septimana enim quæ fuit post sanctam Pentecosten, populus jejunans est egressus ad cæmeterium orationis causa, eo quod omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc agnoscens ille nequissimus ipse conceitavit Sebastianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum armatorum, gladios evaginos, arcus, sagittasque ferentium, facto impetu in ipso die dominico, super populum irruit; et paucos orantes inveniens, cum jam plurimi discessissent, talia gessit qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto, statuens virgines secus ignem, cogeabat eas ut se prostituerent Arianas. Cumque eas cerneret esse victrices, et de igne nullo modo cogitare, sic earum vultus laceravit, ut vix agnosci post tempora potuissent. Tenens autem et quadraginta [*ms. Lyr., quadringentos*] viros tormento noviore discerpit. Sectis namque de palma virgis et habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus laceravit, ut quidam eorum sæpius a medicis incisi sint propter spinas quæ eorum dorsis inhærebant; alii vero, dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui vivere potuerunt, et quamdam virginem exsilio deportavit in maximam Oasim [*ed., Stasim*]. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed celavit, insepulta relinquens ea, ut quasi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem agunt qui mentis errore desipiunt.

Nam cum parentes mortuorum gauderent equidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, potius eorum impietatis iudicia personabant. Post hæc autem ex Ægypto atque Libyis exilio deportaverunt episcopos Ammonium Muium, Gaium, Philonem, Hermen, Plenium, Psenosirim, Nilamonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelpium, Athenodorum et presbyteros Hieraceam et Dioscorum; et sic eos acerbissime per itinera compulerunt, ut quidam eorum in ipsis itineribus, alii vero per exilia morerentur. Fugaverunt autem episcopos plus quam triginta, habentes studium secundam Achab, ut, si possent, amputarent penitus veritatem. SOCRATES, *lib. II, cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 118.*

Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit quæ crudelissimas pertulerunt passiones, dicens inter hæc: Propterea nemo vestrum sit tristis, licet et sepulturam vobis denegent impii et prohibeant vos efferi. Nam usque ad hoc nequitia pervenit Arianorum, ut et portas clauderent, et circa sepulturarum loca, veluti dæmones, residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum [*ms. Lyr., electorum*]. Hæc ergo et his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat, cum utique aut vivum eum deduci, aut mortuum decollari, et caput ejus imperator sibi jussisset afferri. Pro qua re etiam præmium maximum compromisit hujusmodi aliquid nuntianti. THEODORETUS, *lib. II, cap. 14, p. 90.*

CAPUT IV.

Quemadmodum Britannio sit privatus imperio.

Imperator interea in Myricum castrametatus est, cogebat eum publica necessitas, et maxime Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumque venisset in Sirmium, mutuo foederibus habitis Britannionem vidit. Actumque est ut milites qui eum constituerant transirent ad favorem Constantii. Quo facto, solum Constantium imperatorem Augustum voce emissa clamaverunt (*an. Dom. 354*). Cumque de Britannione nulla memoria fieret, ille repente sentiens se traditum, ad pedes se prostravit imperatoris. Porro Constantius auferens ejus coronam simul et purpuram, clementer ei locutus est, monens ut sub schemate privato quiesceret; quod utique ejus ætati potius conveniret, quam habere nomen sollicitudinibus onustatum; jussitque ei sumptus uberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumque in Prusa Bithyniæ Britannio moraretur, Constantius scripsit ei, dicens quia multorum bonorum ei causa fuisset, quem a tantis cogitationibus et malis ipsi provenientibus liberasset; nec se bene fecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potius impendisset. SOCRATES, *lib. II, cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 120.*

CAPUT V.

De Gallo Cæsare, et de signo crucis quod tunc in cælo apparuit.

Tunc igitur imperator Gallum consobrinum suum

Cæsarem fecit. Cui suum nomen imponens in Syriam Antiochiæ destinavit, ut partes per eum custodirentur Orientales. Quò Antiochiam veniente, circa Orientem signum Salvatoris apparuit. Columna namque sub specie crucis in cælo visa maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnentium destinavit. Ipse vero in Sirmio morabatur, et rei sustinebat eventum. Tunc igitur et Photinus Ecclesiæ præsul aperte dogma quod ipse compererat exponerebat. SOCRATES, *lib. II, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 120.*

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens unus, qui in proprio Verbo condidit universa. Ante sæcula vero nativitatem et existentiam Filii dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum (*anno Dom. 355*). SOZOMEN., *lib. IV, cap. 5. Edit. Christ. cap. 6, p. 542.*

261 CAPUT VI.

De Photino hæresiarcha ejusque damnatione.

Quamobrem tumultu surgente, jussit imperator concilium in Sirmio congregari. Convenitque illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethuse, et Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinaverant Ariani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyræ præsule, Pancratius Pelusii, Hippacianus Heracleæ; Occidentalium vero Valens Myrseus, et tunc famosissimus hominum Osias Cordubæ pontifex, pariter invitus. Isti siquidem post consulatum Sergii et Nigriani (*id est an. Dom. 351*) (quo anno propter bellorum turbas nullus consulum fuerat solemniter ordinatus) convenerunt in Sirmio, et Photinum (dogma Sabellii Libyensis et Pauli Samosatensis sæpe cognoscens) repente damnaverunt. SOCRATES, *lib. II, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 121.*

CAPUT VII.

Fides exposita in Sirmio cum capitulis subjectis.

Post hæc de fide propositiones ediderunt, unam Græce, aliam Latine, multum sibimet textu sensuque concordantes. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 542.*

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias propositiones de fide sanxerunt. Et unam quidem Attico eloquio Marcus edidit Arethuse, sed cum Romanâ lingua concordiam non habentem neque sermone, neque compositione, sed nec ipsi Græcitati convenientem. Unam itaque Latine a Marco compositam hic subjungamus; secundam vero, quam in Arimino postea relegerunt, loco proprio ponemus, cum ea quæ ibi gesta sunt dixerimus: utraque tamen in Græcitatem conversa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictavit.

Credimus in unum Deum Patrem, omnipotentem, creatorem et factorem universorum, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur; et in unigenitum ejus Filium Dominum nostrum Jesum Christum, qui ante omnia sæcula ex Patre natus est; Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in cælis et in terra, visibilia et invisibilia:

Verbum existens, et sapientia, et lumen verum, et A vitam; qui novissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta Virgine, et crucifixus, et mortuus, et sepultus, et resurrexit a mortuis tertia die, et ascendit in caelum, et sedet in dextera Patris, et venturus est in consummatione saeculi iudicare vivos et mortuos, et reddere unicuique secundum opera sua. Cujus imperium sine fine existens, in saecula permanet infinita. Erit enim sedens in dextera Patris, non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Et in Spiritum sanctum Paraclitum, id est consolatorem, quem promittens apostolis post ascensionem ad caelos esse mittendum, ut doceret et commemoraret eis universa, transmisit. Per quem etiam sanctificantur animae credentium in eo veraciter.

Eos autem qui dicunt ex non existentibus Filium, B aut ex altera essentia, et non ex Dei; et, quia erat tempus aut saeculum quando non erat, alienos novit sancta Ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus:

1. Si quis Patrem et Filium duos deos dicit, anathema sit.

2. Et si quis Deum Christum ante saecula Filium Dei, ministrantem Patri ad creationem universorum non confitetur, anathema sit.

3. Si quis ingentum, aut Patrem ejus ex Maria natum dicere praesumat, anathema sit.

4. Si quis secundum praescientiam ante Mariam dixerit Filium esse, et non ante saecula ex Patre natum apud Deum esse, et per ipsum omnia facta (Joan. 1, 3), anathema sit.

5. Si quis substantiam Dei dilatari aut contrahi C dixerit, anathema sit.

6. Si quis dilatatam substantiam Dei Filium dixerit facere, aut dilatationem ejus substantiae Filium nominaverit, anathema sit.

7. Si quis affectivum, aut prolativum verbum dixerit Dei Filium, anathema sit.

8. Si quis hominem solum dixerit Filium, qui ex Maria est, anathema sit.

9. Si quis Deum et hominem ex Maria dicens, Deum ingentum eundem intelligit, anathema sit.

10. Si quis illud quod scriptum est: *Ego Deus primus, et ego postea, et praeter me non est Deus* (Isai. xlv, 6), cum in destructionem idolorum et deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis unigeniti ante saecula Dei, Judaice percipit, anathema sit.

11. Si quis audiens, *Verbum caro factum est*, Verbum in carnem mutatum putaverit, aut conversione facta suscepisse carnem, anathema sit.

12. Si quis unigenitum Filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, aut passionem, aut conversionem, aut mutationem, aut peremptionem sustinuisse dicit, anathema sit.

13. Si quis quod scriptum est: *Faciamus hominem* (Gen. 1, 26), non Patrem ad Filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse Deum, anathema sit.

14. Si quis contra Jacob non Filium tanquam ho-

minem iuctasse (Gen. xxiii, 24), sed ingentum Deum, aut Patrem ejus dixerit, anathema sit.

15. Si quis illud quod scriptum est: *Pluit Dominus a Domino* (Gen. xix, 22), non de Patre et Filio perceperit, sed ipsum a semetipso pluisse dixerit, anathema sit. Pluit enim Dominus Filius a Domino Patre.

16. Si quis audiens Dominum Patrem, aut Filium Dominum, et Dominum Patrem et Filium, et Dominus a Domino dicens, duos asseruerit Deos, anathema sit; non enim coaptamus Filium Patri, sed subditum novimus. Neque enim descendit in corpus sine voluntate Patris, neque pluit a semetipso, sed a Domino, auctoritatem videlicet praebente Patre. Neque sedit a dextris a semetipso, sed audit, dicente Patre: *Sede a dextris meis* (Psal. cxv, 1).

17. Si quis Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unam personam dicit, anathema sit.

18. Si quis Spiritum sanctum Paraclitum dicens ingentum asserit Deum, anathema sit.

19. Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit Paraclitum praeter Filium; ait enim: *Et alium Paraclitum mittet vobis Pater, quem ego rogabo* (Joan. xiv, 16), anathema sit.

20. Si quis Spiritum dicit partem Patris aut Filii, anathema sit.

21. Si quis Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, tres dicit Deos, anathema sit.

22. Si quis consilio Dei tanquam unam creaturam factum asserit Filium Dei, anathema sit.

23. Si quis nolente Patre natum Filium dixerit, anathema. Non enim invitus et vim passus Pater necessitate naturali, quasi nolens, genuit Filium; sed illico, ut voluit, etiam sine tempore et sine passione ex semetipso genuit eum.

24. Si quis ingentum et sine principio dicit Filium tanquam duos sine principio, et duo ingenta dicens, et duos faciens Deos, anathema sit. Caput enim est et principium omnium Filius, caput autem Christi Deus. Sic enim ad unum omnium principium, quod est sine principio, per Filium pie omnia referuntur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianam sensum, dicimus:

25. Si quis Christum Deum Filium Dei ante saecula, ministrantem Patri ad omnem creationem non dixerit, sed ex quo ex Maria natus est, ex tunc dicit Filium et Christum esse vocatum, et initium percepisse, ut Deus esset, anathema sit, sicuti Samosatenus. SOCRATES, lib. 11, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 30, p. 121.

CAPUT VIII.

Alia fides exposita Sirmii Latine, quam nos ex Graeco transtulimus; et de disputatione Photini.

Quoniam de fide quemdam placuit fieri tractatum, omnia caute quaesita sunt et exposita Sirmii sub praesentia Valentis, et Ursacii, atque Germani, et caeterorum. Constat unum Deum esse Patrem omnipotentem, sicut etiam in omni orbe terrarum annuntiat. Et unum unigenitum Filium ejus Jesum Christum Dominum et Deum, Salvatoremque nostrum ex

eo ante sæcula genitum; duos autem Deos non oportere dici, quoniam et ipse Dominus ait: *Ibo ad Patrem meum, et ad Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* (Joan. xx, 17). Propterea et omnium Deus est, sicuti etiam Apostolus docuit: *Judæorum Deus non solum, nonne et Græcorum et gentilium? Utique. Quoniam circumcisio ex fide, et præputium per fidem* (Rom. iii, 29, 30); et cætera quidem omnia consonant, et nulla remanere videtur discordia. Quia vero multos movet sermo Latinus substantiæ, quæ Græca lingua dicitur *ὁμοία*, ut scrupulosissime cognoscatur *ὁμοούσιον*, hoc est ejusdem substantiæ, aut *ὁμοούσιον*, id est similis substantiæ, non oportet horum sermonum quamdam omnino fieri mentionem, neque de his exponi apud Ecclesiam: propter hanc causam ac rationem, quia in sanctis Scripturis nihil tale conscriptum est, et quoniam hæc ultra humanam scientiam et intellectum sunt, et quia nullus potest generationem Filii narrare, sicut scriptum est: *Generationem ejus quis enarrabit* (Isai. liii, 8) ? Hoc enim sciendum, solum Patrem nosse quemadmodum Filium generavit, et rursus Filium, quomodo ipse de Patre sit genitus. Nulli vero dubium est majorem esse Patrem honore, et dignitate, atque divinitate, et ipso nomine paterno esse potiore, testificante Filio ipso: *Qui me, inquit, misit Pater, major me est* (Joan. xiv, 28). Et hoc esse catholicum nullus ignorat, duas personas esse Patris et Filii; et Patrem quidem majorem, Filium vero subjectum cum omnibus quæ ei Pater subjecit ejus; Patrem vero initium non habere, et invisibilem, et immortalem, et impassibilem esse; Filium vero natum ex Patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine, et hujus nativatem, sicuti prædictum est, nullum nosse, nisi solum Patrem. Ipsum vero Filium Dominum et Deum nostrum, carnem seu corpus, hoc est hominem assumpsisse, sicut et angelus annuntiavit, et omnes Scripturæ docent, et maxime ipse Apostolus doctor gentium: hominem assumpsit Christus ex Maria Virgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei et firmamentum est, ut Trinitas servetur semper, sicut in Evangelio legitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Math. xxviii, 19). Integer autem atque perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus vero Spiritus sanctus per Filium missus, venit secundum promissionem, ut apostolos et omnes credentes sanctificaret. His igitur explanationibus, etiam post damnationem, Photinum consentire et subscribere suadebant, promittentes ei reddere episcopatum, si per pœnitentiam anathematizaret dogma quod ipse compererat, et in eorum sententia consonaret. Ille vero eorum quidem propositum non suscepit; sed provocavit eos ad disputandum. Quapropter definito die imperatoris voluntate conveniunt præsentes episcopi et senatorum non pauci, quos præceperat adesse disputationi princeps. Inter quos restitit Photino Sabinus, Ecclesiæ tunc Ancyræ præsul, exceptoribus voces eorum conscribentibus. Magnaque certamina sermonum inter utramque partem facta nascuntur, victusque Photinus

A damnatus est. Et in fuga consistens, de cætero libros utraque lingua conficiebat, quoniam neque Latino sermone videbatur ignarus. Scripsit quoque contra omnes hæreses, proprium studens dogma firmare. Et de Photino quidem hæc dicta sufficiant. Sciendum tamen quoniam Sirmio convenientes episcopi, pœnitentia ducti sunt in expositione fidei Latina lingua prolata. Post editionem namque sibi eam contrariam judicabant. Quam studuerunt ab episcopis qui eam jam subscripserant reddi, quoniam celebratur [m. *Santhead.*, celebrabatur] a plurimis. Imperator autem edictis quæri præcepit editionem ipsam, supplicium minatus si quis eam celsasse comperiretur. Sed neque terror destruere potuit quod semel fuerat institutum, eo quod apud multos haberetur. Et de his quidem B ista dixisse sufficiat. SOCRATES. *lib. ii, cap. 25, edit. Christ.*

CAPUT IX.

De Osio Hispano.

Quia vero et de Osio Hispano, invito illuc veniente, fecimus mentionem, breviter etiam de eo dicendum est. Ante paululum tempus iste vir molimine Ariarum fuerat missus exsilio. Tunc autem studio eorum qui Sirmio conveniunt eum evocavit imperator, volens eum aut suasionem aut necessitate concordare præsentibus. Hoc enim facto, maximum fidei eorum putabatur esse testimonium. Quapropter, sicuti dixi, ex necessitate venit. Et dum eis consentire 263 respueret, tormenta longævus, plagasque perpessus est; unde etiam necessitate vehementi expositionibus tunc editis consensit atque subscripsit. Hunc ergo terminum habuerunt quæ tunc Sirmio gesta nascuntur. Imperator autem Constantius morabatur in Sirmio, et belli, quod gerebatur contra Magnentium, exspectabat eventum. SOCRATES, *lib. ii, cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 31, p. 126.*

CAPUT X.

De Magnentio tyranno et de tyrannide Sylvani.

Interea Magnentius ad seniores perveniens Romam, multos peremit senatorum ac populi. Et agnoscens vicinos esse contra se Constantii milites, abscessit ad Gallias partis occidentalis. Cumque illic bellum sæpius inter alterutros exercerent, modo isti, modo illi victores esse videbantur. Novissime autem devictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliæ castrum; vidensque suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco, eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi favorem solitum Magnentio exhibere præparati, e diverso nolentes, clamaverunt omnes: Constanti Auguste, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanquam ei non divinitus concederet imperium. Et propterea relinquens castrum ad ulteriora tendebat. Sequentibus autem Constantii militibus, circa Selencum montem facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem urbem; comperiensque suam matrem et fratrem, quem Cæsarem constituerat, interfectos, novissime interfecit et semetipsum, consulatu Constan-

tii sexto, et Constantis Galli secundo (*Id est, an. A. Dom. 353*), Augusti die quinto decimo. Non post multum vero tempus, etiam Decentius, alter ejus frater, semetipsum strangulavit. Sed neque sic circa rempublicam quies venit. Nam post paululum apud Gallias Occidentales Sylvanus quidam tyrannus est exortus, quem duces Constantii velociter peremerunt. **SOCRATES, lib. II, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 32, p. 127.**

CAPUT XI.

De resultatione Judæorum, et de tyrannide Galli Cæsaris atque preemptione.

Porro Judæi in Diocæsarea Palæstinæ resistentes, vicina loca turbabant; et sumentes arma, tentabant resultare Romanis. Post hæc itaque Gallus Cæsar cum Antiochiæ degeret, exercitu destinato eos apprehendit, civitatemque vastavit. Cumque videretur sibi prospere gessisse, felicitatem non ferens, accessit ad tyrannidem. Et non insinuans imperatori suam intentionem, quæstorem vocabulo Magnum, et Domitianum præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Constantius indignatus, evocavit eum. Qui cum contemnere non valeret, pergebat ad principem. Cumque contra insulam Flaconensem venisset, eum illic Constantius præcepit interimi. **SOCRATES, lib. II, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 33, p. 128.**

CAPUT XII.

De Juliano Cæsare, et quod Julio successerit Liberius.

Post paululum vero tempus Constantius Julianum Galli fratrem Cæsarem constituens, contra barbaros direxit in Gallias. Gallus vero, qui et Constantius septimo Constantii consulatu et sui tertio (*An. Dom. 354*), ita perimitur. Julianus sequenti consulatu Arbitionis et Juliani [*lege ex Cass. Chron., Lolliani*], constituitur Cæsar, die septimo mensis Novembris. **SOCRATES, lib. II, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 128.**

Sublatis itaque tyrannis, requiem malorum videbatur habere Constantius; et deserens Sirmium, veniebat ad seniore Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occasione posse utriusque partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodum in Italia celebrandam esse constituit. Interea Julius papa, cum quindecim annis Romanam rexisset Ecclesiam, moritur. Cui successit Liberius. **SOZOMEN., lib. IV, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 545.**

CAPUT XIII.

De Aetio hæretico.

Igitur in Antiochia Syriæ alter hæresiarchus emerit Aetius, cognomento Sine Deo (*An. Dom. 356*). Is enim eadem quæ Arius sapiebat; sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in sua communione recepissent. Qui, sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud voce confessus est; dum terminum synodi Nicænæ suscipiens subscripisset, volens circumvenire tunc principem; propterea ergo Arianos Aetius declinabat. Erat namque is Aetius prius hæreticus, et ferventissime defendere Arij dogma videbatur. Er-

ditus enim aliquantulum, Alexandriam reversus est. Et veniens in Antiochiam Syriæ, unde oriundus erat, a Leontio tunc Antiochenæ urbis pontifice diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans et quædam commenta concinnans, quæ non sentiebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis agnovérat. Ille namque propter sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus juvenibus exercitationis causa conscribens, dialecticam sophisticis per hujusmodi contentiones opposuit. Contemplativi autem philosophi, libros Platonis et Plotini declarantes, ea quæ artificiose ab Aristotele sunt conscripta redarguunt. Sed Aetius contemplativum doctorem non habens, in commentationibus sophisticis perduravit. Quamobrem nec intelligere potuit quomodo sit ingenita generatio, et quemadmodum quod nascitur cœternum sit generanti. Parum ergo imbutus erat Aetius, et divinarum litterarum ignarus, tantummodo in contentionibus præparatus, quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et dum nec veteres, qui eloquia Christiana fuerant interpretati, legisset, assererat se multum gaudere libris Clementis et Africani, nec non Origenis, cum utique fuerint illi viri totius sapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad imperatorem Constantium, **264** et ad alios quosdam, contentiones involvens et quædam commenta conficiens. Quamobrem etiam Sine Deo vocabatur. Et licet eadem quæ Arius vindicaret, tamen a suis non valentibus intelligere perplexiones syllogismorum ejus, cum eadem quæ ille saperet, putabatur hæreticus. Et propterea eorum pulsus Ecclesia credebatur, cum ipse illis potius communicare nolisset. Hactenus enim ex illis sunt qui tunc quidem Aetiani, nunc autem Eunomiani vocantur. Posteriore namque tempore Eunomius notarius ejus, eruditus ab eo, editionem ejus hæreticam divulgavit. Sed de Eunomio locis convenientibus explanabimus. **SOCRATES, lib. II, cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 35, p. 129.**

CAPUT XIV.

De Inimicis Athanasii.

Inimici quidem fidei, putantes se tempus invenisse contra defensores ejus, valde apud principem laborabant ut de Ecclesiis pellerentur omnes qui ab eis videbantur esse depositi, tanquam alterius fidei; vel quia, vivo Constante, Imperatori Constantio restitissent, ita ut fuisset pene ad bella proventum. Præcipue tamen Athanasium accusabant, quia invidiæ nimietate, neque Constante vivo, et Constantio eum se diligere profitente, ab ejus molestia recedebant; sed Antiochiæ congregati Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, et alii circa triginta, scripserunt omnes universis episcopis: quia contra sanctiones ecclesiasticas Alexandriam remeasset, nec in concilio sine culpa fuisset inventus; et jubebant ut neque communicarent ei, neque scripta dirigerent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Ve-

rum Athanasio nullus hinc sermo fuit. SOZOMEN., *lib. A* IV, *cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 546.*

CAPUT XV.

De synodo apud Mediolanum facta.

Igitur devicto Magnentio, cum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat ut Occidentales episcopi consentirent eis qui consubstantialiam esse Patri Filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens a primordio aperte vim facere, sed eis callide suadere, ut decreto contra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quia si communi decreto damnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione [*ed. V. et Frob., regione*] compleret. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 546.*

Tunc igitur in Italiam conveniunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero ultra trecentos, ut præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: ubi convenientes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri commune poscebant, ut hoc facto penitus ei aditus Alexandriae clauderetur. Quod cum viderent Paulinus Gallicane Treviris, Dionysius Albe metropolis Italorum, et Eusebius Vercellensis episcopi, quia ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur: surgentes magna voce clamabant dolum et circumventionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant, cum ad retractionem fidei talia probarentur inventa. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc solvitur episcoporum. SOCRATES, *lib. II, cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 36, p. 430.*

CAPUT XVI.

De exilio orthodoxorum episcoporum, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione conscripsit.

Deposito siquidem Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perducere potuit ad effectum, cum præsentem principem clamaretur quia injuste agebatur et impie. Quo facto et ipsi Ecclesiis sunt expulsi et in ultimis terræ finibus habitare præcepti. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa satisfactione conscribit. Quis tantum poterit memorare quantum illi gesserunt? Tunc enim Ecclesiis pacem habentibus (*An. D. Dom. 360*), et populis per collectas orantibus, pontifex quidem Romanæ urbis Liberius, et Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, et Dionysius Italus, Lucifer metropolitanus insularum Sardiniae, et Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni, et prædicatores veritatis, abripiuntur et traduntur exilio, nullam habentes culpam, nisi quia in Arianam noluerunt consentire vesaniam, neque in calumniis subscripserunt nostris. De maximo autem et optimo senæ, et vero confessore Onio, etiam loqui superfluum credo. Omnibus enim notum est quod etiam hunc exilio deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed cunctis noscitur esse notissimus. Cui namque non præfuit synodo, aut recte loquens non satisfacit uni-

versis? Quæ Ecclesia hujus patrocinii memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret apud eum, non remeavit sanus? Quis indigens cum petisset, non meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia præsumperunt, quia impia eorum molimina cognoscens, noluit propria subscriptione firmare. THEODORETUS, *lib. II, cap. 15, p. 90.*

Igitur imperator illos quidem mittit in exilium. Generale vero concilium fieri cogitabat, quatenus omnes Orientales episcopos venientes ad Occidentem, si posset, concordare efficeret. Quod cum propter itineris spatia difficile videretur, duplicem tractavit synodum celebrari: ut in Arimino quidem Itali qui tunc aderant convenirent, Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ civitate. Hoc ergo imperatore tractante, effectus non evenit ut voluit. Neutrum enim concilium sibi met concordavit, sed utrumque divisum est. Nam neque Arimino convenientes alterutris inter se consonare potuerunt, et Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi; quod suo loco narrabitur. SOCRATES, *lib. II, cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 431.*

265 CAPUT XVII.

Dialogus inter Liberium et Constantium gestus, et quomodo Liberius fuerit exilio destinatus.

Ego quidem Liberii per omnia famosissimi habitum pro veritate dialogum contra Constantium volo referre, quoniam a fidelibus illius temporis est conscriptus: Is enim post Julium Sylvestri successorem, Romanam gubernavit Ecclesiam. Constantius imperator dixit: Nos, eo quod Christianus sis et episcopus nostræ civitatis, dignum hoc judicavimus, ut, evocantes te, moneremus quatenus communionem scelestissimi Athanasii et ineffabili superbia detenti abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobavit, et synodali sententia alienum ab ecclesiastica communionem decrevit. Liberius episcopus dixit: O imperator, judicia ecclesiastica decet cum maxima proferri justitia. Quapropter si videtur pietati tuæ, disceptionem jube constitui, et si apparuerit Athanasius condemnatione dignus, tunc secundum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnari virum de quo nihil examinatum est. Constantius imperator dixit: Unversus mundus adjudicavit ejus facinora; sed ille, sicut ab initio, tempus illudit. Liberius episcopus dixit: Quicumque subscripserunt non ipsi viderunt quæ gesta sunt; sed propter gloriam et timorem, et ne a te contumelias paterentur, acquieverunt. Imperator dixit: Quid est gloria, et timor, et contumeliæ? Liberius dixit: Quicumque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt, non examinantes adjudicaverunt quod est Christianitatis alienum. Imperator dixit: In facie utique condemnatus est in concilio Tyri, et in concilio contra eum pariter decreverunt omnes totus orbis episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sui homo ille adjudicatus est. Quicumque enim tunc convenientes condemnaverunt eum, discedente Athanasio a iudicio, sententiam protulerunt. Eusebius eunuchus

dixit : In Nicæno concilio alienus catholicæ fidei probatus est. Liberius dixit : Quinque soli judicaverunt ex his qui cum eo navigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem ejus, ut contra eum gesta conficerent. Horum itaque qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius et Theodorus; reliqui vero tres vivunt, hoc est Maris, Valens et Ursacius. Ab his qui missi sunt Sardicæ, propter hanc causam synodus celebrata est; qui in synodo libellos obtulerunt, veniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex una parte contra Athanasium gesta confecerunt. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos cedere et communicare convenit, imperator; his qui primitus damnaverunt et veniam postea poposcerunt, an eis qui adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus episcopus dixit : O imperator, non fidei causa hodie, neque iudiciorum ecclesiasticorum sermonem facit; sed ut apud senatores in Romana constitutos urbe gloriatur, quasi superavit principem. Imperator ad Liberium dixit : Quota pars es totius orbis, quoniam tu solus hominem vindicas nefandissimum, ut orbis terrarum pacem Ecclesiæque dissolvas? Liberius dixit : Non eo quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam et antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit : Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit : Non. Sed ita irrationabiliter adjudicandus [ed. Niv. et Frob., adjudicatus] est homo qui non est examinatus? Hæc ergo peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prælatam; ut ita revocatis ab exilio fratribus nostris, et in locis propriis restitutis, si hi qui turbas pariunt Ecclesiis, visi fuerint apostolicæ fidei consentire, tunc apud Alexandriam convenientes omnes, ubi et accusatores sunt et defensor eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus episcopus dixit : Sed cursus publicus^a non sufficit subvectui episcoporum. Liberius dixit : Ecclesiasticæ causæ publico cursu non egent. Ecclesiæ namque sufficiens usque ad mare conducere suos episcopos. Imperator dixit : Quæ dudum susceperunt formam solvi non possunt; plurimorum namque episcoporum debet valere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit : Imperator, nunquam audivimus, absente accusato, iudicem ejus scelera proferentem, nisi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit : Omnibus quidem nocuit in communionem, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cum non sufficeret interitus fratris mei majoris, neque beatæ memoriæ Constantem cessavit in meis inimicitias frequenter impellere, nisi nos majori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaque mihi victoria est, neque contra Magnentium vel Sylvanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero. Liberius dixit : Noli per episcopos tuas vindicare inimicitias; manus enim ecclesiasticorum ad sanctificandum vacare debent. Quapropter si

A tibi videtur, jube vocari ad loca propria sacerdotes; et si concordēs apparuerint ei quem nos in præsentī defendimus secundum fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitutam, tunc convenientes providebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccavit non reprobetur injuste. Imperator dixit : Unum est quod quæritur : volo enim te amplectentem ecclesiasticam communionem Romæ denuo destinare; et propterea concorda paci, et subscribens, Romæ revertere. Liberius dixit : Romæ jam fratribus valedixi; majores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones quam Romanæ habitatio civitatis. Imperator dixit : Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes : Si vis subscribere, Romæ revertere, aut certe cogita in quem vis deportari locum. Liberius dixit : Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare potest. Quapropter ubi vis dirige me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, et nequaquam a suo proposito revocato, jussit eum in Beroam Thraciæ exsilio deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinavit. Tunc Liberius deferenti dixit : Vade, da ecs imperatori; opus enim habet suis militibus erogare. Similiter 266 et Augusta tantos ei direxit. Liberius dixit : Redde hæc imperatori; opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem imperator his non habet opus, det eos Auxentio et Epicteto; illi enim opus his habent. Dumque ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius dixit : Totius orbis Ecclesias desolasti, et tanquam damnato mihi hæc affers? C Vade prius, disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus est exsilio. THEODORETUS, lib. II, cap. 15 et 16, p. 92.

CAPUT XVIII.

Quomodo Liberius per additionem Romanarum matronarum ab exilio sit reductus.

Veritatis itaque propugnator et victor Thraciam, sicut jussum fuerat, usque pervenit. Duobusque transactis annis Constantius Romæ [ed. Niv. et Frob., Roman] venit. Procerum vero senatorumque conjuges rogabant virossuos ut Constantio supplicarent, quatenus pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim quia nisi flecterent animum principis, eos ipsæ relinquerent, et ad pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt : Nos furorem principis formidamus, nec forte aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquit, magis rogantibus forsitan parceret, et unum alterius fiet; aut preces suscipiet, aut si flecti nequiverit, sine aliqua injuria vos dimittet. Hoc consilium mulieres illæ, laudibus maximis proferendæ, percipientes, cum ornato solito adierunt imperatorem; quatenus ex veste sublimi insignes eas et nobiles arbitratu, reverentiam eis haberet et parceret. Adeuntes enim principem tali voce clamabant : Miserere tantæ civitatis, pastoris providentiam non habentis, quæ luporum patet insidiis. At ille respondit : Non egere pastore alio civitatem; esse namque pontiff-

^a *Cursus publicus*. Unde curiosus, cursus publici præsentis et curiosi per omnes provincias, qui erant

sub dispositione viri illustris magistri officiorum. Vide librum de Imaginibus magistratuum Romanorum.

cem qui eorum curam haberet. Post magnamque Liberium quidam diaconorum ejus, Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expositam in Nicæa fidem inconcusse servavit, sed corruptoribus ejus sine discretionem communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in basilicam ingressus est, cum ille intus astaret. Hoc autem etiam matronæ illæ imperatori dixerunt: Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium revocari, et utrumque Ecclesiam gubernare communiter. His ergo litteris in circensi spectaculo relectis, populus clamabat justam principis esse sententiam, ut sicut dupliciter coloribus divisi sunt spectatores, sic oporteret alterum his, alterum aliis præsidere. Cum ergo primitus principis litteris sic favissent, postea commoti, communi voce clamaverunt: Unus Deus, unus Christus, unus episcopus. Ipsas enim voces et ego ponere justum judicavi. Post has vero Christo amabilis populi pias et justitia exornatas voces, sanctissimus quidem Liberius est reversus. Felix autem recedens habitavit aliam civitatem. THEODORETUS, *lib. II, cap. 17, Edit. Christ.*

CAPUT XIX.

Quomodo Eudoxius Antiochenum usurpaverit episcopatum.

Ea tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aetium diaconum ordinaverat, Eudoxius Germanicæ episcopus, quæ est civitas Syriæ, cum esset tunc Romæ præsens, finxit sibi causam necessitatis incumbere, et imperatori callide locutus, quasi civitas Germanicianorum ejus providentia atque custodia indigeret, petiit ut remearet ad propria. Quem princeps nihil prospiciens, abire dimisit. At ille cubicularios cooperatores habens, relicta civitate sua Antiochenum usurpavit episcopatum. Fovere namque studebat Aetium. Ob quam rem nisus est concilium facere sacerdotum, et ordinationem ei restaurare diaconatus. Quod nequaquam gestum est, eo quod magis valeret odium contra Aetium quam Eudoxii desiderium. Et de his quidem tantum nosse sufficiat. SOCRATES, *lib. II, cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 132.*

CAPUT XX.

De Ariminensi concilio et contentionibus ibi factis.

Eorum igitur qui Arimino convenerunt, Orientales ea quæ de Athanasio gesta sunt, taciturnitati tradentes, ad concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohærebant Ursacius et Valens, qui ab initio quidem Arianorum dogma tenuerant; in medio autem Homousianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicuti jam dictum est. Isti namque semper ad partes pro tempore valentium declinabant. Quorum adjutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus et Gaius. Dum ergo in concilio præsentium alter aliud proponere conaretur, tunc Ursacius et Valens dicebant omnia quæ de fide dicta sunt debere suspendi, et suscipiendam novellam expositionem, quam paulo ante Sirmio convenientes ediderant. Hæc dicentes, et chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundum expositionem fidei Sirmio prola-

tam, quam ibi quidem, sicuti prædixi, celaverunt, Arimino autem ostensa est. Cujus exemplar hoc est:

EXPOSITA FIDES APUD SIRMIMUM,

Præsente domino Constantino Aug., cons. Eusebio et Hypatio, XI cal. Junii (An. Dom. 559).

Credimus in unum et verum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem et opificem omnium. Et in unum unigenitum Filium Dei ante omnia sæcula, et ante omne principium, et ante omne quod potest opinari tempus, et ante omnem perceptibilem opinionem, natum impassibiliter ex Deo, per quem et sæcula perfecta et omnia facta sunt. Natum autem Unigenitum solum ex solo Patre, Deum ex Deo, similem generanti Patri secundum Scripturas: cujus generationem nullus novit, nisi solus, qui genuit eum, Pater. Hunc novimus unigenitum ejus Filium nutu paterno venisse de cœlis ad destructionem peccati, et natum 267 ex Maria Virgine, et cum discipulis conversatum, et omnem complexisse dispensationem secundum paternam voluntatem; crucifixum et mortuum, et ad inferos descendisse, et quæ ibi erant dispensasse: quem janitores inferni videntes expaverunt; et die tertia resurrexisse, et cum discipulis conversatum; et quadraginta diebus expletis, in cœlos ascendisse, et sedere a dextris Patris; et venturum novissima die in gloria Patris, ad reddendum unicuique secundum opera sua. Et in Spiritum sanctum, quem ipse unigenitus Dei Filius Jesus Christus mittere compromisit generi hominum consolatorem, secundum quod scriptum est: *Vado ad Patrem meum, et rogabo Patrem meum, et alium consolatorem mittet vobis, Spiritum veritatis; ille ex meo accipiet, et docebit, et commemorabit vobis omnia (Joan. XIV, 16).* Nomen vero substantiæ, eo quod simpliciter a Patribus positum, a populis ignoretur, et scandalum faciat, et quia nec Scripturæ hoc continent, placuit abrogari, et omnino nullam memoriam substantiæ in Deo esse de cæteris; eo quod divini Scripturæ nusquam de Patris substantia Filiique meminerint. Similem vero dicimus Filium Patri per omnia, sicuti sanctæ Scripturæ dicunt ac docent. His itaque lectis, consurgentes quibus hæc displicebant, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram namque servamus, quam percepimus ab initio), sed magis ut si qua circa hæc novitas sit, omnino prohibeamus. Si ergo hæc quæ lecta sunt nullam faciunt novitatem, aperte jam anathematizate hæresim Arianam, sicut et alias hæreses regula Ecclesiæ tanquam blasphemias abjecit. Quia enim blasphemum Arianum dogma turbas Ecclesiæ, quæ etiam nunc fiunt, excitavit, atque seditiones, toto orbi terrarum valde notissimum est. Hæc ergo propositio, dum ab Ursacio, et Valente, et reliquis suscepta non fuisset ad plenum, divisit Ecclesiam. Alii namque his quæ Arimino sunt lecta consenserunt, alii vero Nicænam denuo roboraverunt fidem. Deriserunt autem conscriptionem illius lectionis, et maxime Athanasius Alexandrinæ civitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus destinavit: quam qui legit, inveniet quam fortè

dictione sit plena. *SOCRATES, lib. II, cap. 29; edit. A. Christ. Vales. cap. 37, p. 132.*

Dicebant enim Ariani convenientes Arimino, volentes Hesperis suadere simplicibus, quia non oporteret propter duo verba, quæ nec invenirentur scripta, separari corpus Ecclesiæ; sed similem per omnia profiteri Filium genitori, substantiæ vero tacere nomen. Sed fallaciam sentientes horum homousiani pontifices, eos abdicaverunt. Ipsi vero litteris insinuaverunt imperatori propriam voluntatem: dicentes filios se esse Patrum Nicæni concilii, pariter et hæredes. *THEODORETUS, lib. II, cap. 18, p. 97.*

Hoc tamen sciendum, quoniam synodus quidem Ursacium et Valentem, Auxentium et Germinium, Gaium et Demophilum, eorumque socios condemnavit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc damnationem indignati, ad principem celeriter advenerunt, portantes lectam in concilio fidem. *SOCRATES, lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 136.*

Apertius autem integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium scripta monstrabit. Cujus verba sunt hæc. *THEODORETUS, lib. II, cap. 18 et 19, p. 97.*

CAPUT XXI.

Epistola concilii Ariminensis orthodoxorum: episcoporum ad imperatorem Constantium.

Divina jussione et præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata confidimus. In Ariminum namque ex universis Occidentalibus civitatibus omnes convenimus simul episcopi, ut et fides catholice cognoscere-
tur Ecclesiæ, et qui contraria sapienter panderentur. Multum namque disceptantibus nobis invenimus optimum esse statutam fidem antiquitus permanere, quam etiam propheta, evangelista, nec non apostoli per Jesum Christum Dominum nostrum prædicasse noscuntur (qui et tui regni protector, tuæque salutis auxiliator est), quatenus hanc tenentes custodiamus, et custodientes ad finem usque servemus. Incongruum enim nefarianaque videtur ex his quæ recte juxtaque definita sunt aliquid permutare, id est horum quæ Nicææ communiter cum gloriosissimo Constantino tuo patre et imperatore deliberata atque definita sunt. Quorum doctrina atque sensus discurrit, et prædicatus est in omnium hominum auditus et mentes. Hæc fides sola Arianam hæresim expugnavit et perdidit; per quam non illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatae. Cui vere et addere quidquam incautum est, et auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volunt. Quapropter Ursacius et Valens, quoniam participes et concordēs Arianæ dogmatis erant, a nostra sunt communione segregati. Quam ut reciperent, cognoscentes delicta quibus peccaverunt, poenitentiam atque veniam impetrare posebant; et rescripta eorum hæc ita se habere testantur, per quæ criminum veniam consecuti sunt. Erat enim tempus quo hæc gesta noscuntur, quando Mediolani synodus celebrata est, presentibus Ecclesiæ Romanæ presbyteris. Cognoscentes simul etiam post mortem dignissimæ me-

moriar nominandi Constantini, eum omni integritate et examinatione conscriptam exposuisse fidem, qui cum ab hac luce baptismate percepto discesserit, et ad præmia debitæ pacis abierit, incongruum esse judicamus post illum aliquid novitatis admittere, tantosque sanctos confessores, et martyres, et hujus dogmatis conscriptores inventoresque despiciere, qui secundum antiquam Ecclesiæ sanctionem per omnia sapuisse noscuntur. Quorum fidem Deus in tempora imperii tui transmisit, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem tibi imperium tale concessum est, ut etiam nostri orbis terminos obtineres. Rursus ergo infelices isti, et sapientia vilissimi, presumptione nefaria impie cogitationis prædicatores semetipsos annuntiaverunt, et veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim secundum tuum præceptum concilii jura celebrarentur, illi consilium suæ fallaciæ nudaverunt. Nitebantur enim calliditate quadam atque seditione aliquid novitatis inferre. Hujusmodi enim malitiæ captos invenimus Germanum quemdam, et Auxentium, atque Gaium, hæresim contentionemque facientes. Quorum doctrina una quidem existens, universam molem blasphemiarum transcendere comprobatur. Qui cum viderent nos neque suæ voluntatis esse, neque concordēs horum quæ male sapere videbantur, a nostro se concilio nutaverunt, ut quasi aliud conscribere viderentur. Erat vero tempus breve, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed ut non semper ecclesiasticæ causæ in eadem incurrant concussiones (nam turba atque seditio repetita universa confundit), firmum nobis visum est, ut quæ dudum decreta sunt, legaliter immutabiliterque serventur. Prædictos autem viros a nostra communione secrevimus. Qua de causa legatos ad tuam mansuetudinem misimus, concilii sententiam per nostram denuntiaturus epistolam. Legatis autem præ omnibus ista præcipimus, ut veritatem affirmant ex priscis et justis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruant; quoniam non, sicut ait Ursacius et Valens, erit pax, si quid justarum sanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos qui pacis jura subvertunt? Contentio enim et seditio per hæc inter reliquas civitates et Ecclesiam Romanam potius oriatur. Quapropter tuæ mansuetudini supplicamus, ut placidis auribus nostros legatos, et oculo tranquillo respicias, neque ad injuriam defunctorum novi aliquid immutari permittas; sed permanere nos sinas in his quæ a progenitoribus definita atque sancita sunt: quippe quos omnia cum deliberatione, atque sapientia, et Spiritu sancto celebrasse confidimus. Ea enim quæ ab illis nunc innovantur, credentibus quidem incredulitatem inferunt, non credentibus vero credulitatem. Supplicamus itaque ut præcipias eos qui per diversa loca detinentur, quos et ætatis gravamen et angustia paupertatis affligit, ad propria remeare: ne desolate sublati episcopis videantur Ecclesiæ permanere. Super hæc etiam hoc rogamus ut nihil his quæ jam terminata sunt, aut addatur, aut adimatur; sed omnia inviolata permanant quæ et a

pietate tui patris, et tuis quoque sunt conservata temporibus. Neque de cætero nos fatigari, et a propriis parochiis alienos esse permittas, quatenus episcopi cum proprio populo in pace orare et divino cultui vacare possint: supplicantes Deo pro pace tui imperii pariter et salutis, quam tibi Divinitas in perpetuum largiatur. Nostris vero legati episcoporum subscriptiones et nomina deferant, qui etiam lectione divinæ Scripturæ religionem tuam poterant edocere. THEODORETUS, *lib. II, cap. 48 et 49, p. 97.*

Hæc itaque synodus scripsit, et per episcopos destinavit. Ursacius autem et Valens eorum prævenientes adventum, derogaverunt concilio: ostendentes imperatori expositionem fidei quam portabant. Imperator Ariano dogmati favens, indignatur adversus synodum, et Ursacium ac Valentem potius honoravit. Quamobrem qui a concilio fuerant destinati tardaverunt, non valentes impetrare responsum. Sero tamen ad synodum Constantius per præsentis episcopos huiusmodi scripta direxit. SOCRATES, *lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 139.*

CAPUT XXII.

Epistola Constantii ad Ariminense concilium.

Constantius victor ac triumphator Augustus universis episcopis Arimino congregatis salutem.

Semper equidem et præ omnibus cogitare nos de sacra et adoranda lege, non ignorat vestra benignitas. Nunc autem viginti quos vestra sapientia destinavit episcopos, legationis suæ causa, interim videre nequiuimus, cum sit nobis necessarium circa barbaros iter, et, sicut nostis, deceat animo puro ab omni cogitatione utilitatem divinæ legis examinare. Jussimus igitur episcopos in Adrianopoli nostram sustinere regressionem; ut cum universa respublica fuerit bene disposita, tunc quæ gesserint audire possimus. Vestræ ergo sanctitati non videatur onerosum eorum expectare regressum; ut dum redeant nostrum vobis referentes responsum, perducere possitis ad terminum quæ Ecclesiæ catholicæ utilia esse noscuntur. Has litteras suscipientes episcopi, talia rescripserunt. SOCRATES, *lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 139.*

CAPUT XXIII.

Epistola Ariminensis concilii ad imperatorem Constantium destinata.

Litteras clementis tui suscepimus, domine Deo amabile imperator: quibus continetur, quia propter necessitatem publicam interim non potuisti nostros videre legatos, nosque jubetis ut eorum sustineamus adventum, donec ea quæ a nobis decreta sunt et nostris progenitoribus consonare noscuntur, ab eis pictas vestra cognoscat. Quamobrem et nunc per has litteras profitemur atque firmamus nequaquam nos a proposito nostro recedere. Hoc etiam nostris legatis injunximus. Supplicamus igitur ut animo tranquillo et præsentis nostræ mediocritatis litteras relegi jubeas, et illa quæ per legatos nostros mandavimus, libenter accipias. Illud itaque nobiscum considerare tua mansuetudo debet, quanta sit modo tristitia

A quantusque mosror, ut beatissimis temporibus tuis, tantæ Ecclesiæ privatæ videantur episcopis. Et propterea rursus tuam clementiam deprecamur, domine Deo amabilis imperator, ut ante asperitatem hiemis (si tamen vestræ placet pietati) nos ad nostras Ecclesias remeare præcipias; quatenus etiam nunc possimus omnipotenti Deo et Domino Salvatori nostro Christo, ejus Filio unigenito, pro tuo imperio solemnes orationes celebrare cum populo. SOCRATES, *lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 139.*

CAPUT XXIV.

Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus.

Cum hæc scripsissent, et modicum sustinuissemus tempus, imperatore nullum dante responsum, ad civitates proprias recesserunt. Princeps autem, cum et prius contenderet Arianam sectam per Ecclesias seminare, occasionem injuriæ suæ illorum habuit discessionem: dicens se contemptum, eo quod præter jussionem ejus concilium videretur esse solum. Quapropter Ursacio et his qui circa eum erant permissionem dedit contra Ecclesias agendi fiducia: quodcumque placuisset. Explanationem vero lectæ in Arimino fidei jussit per Ecclesias Italicas destinari: præcipiens ut nolentes in ea subscribere pellerentur Ecclesiis, et in eorum locis alii subrogarentur episcopi. SOCRATES, *lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 140.*

CAPUT XXV.

De synodo in Nicæa Thraciæ celebrata.

Ursacius autem ejusque consentanei ab Italia discedentes, venerunt ad civitatem Thraciæ nomine Nicæam: quo brevi tempore commorantes aliud fecerunt concilium. Et lectam in Arimino expositionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatam confirmaverunt; et postea divulgabant eam esse fidem quæ ab universali concilio et dictata esset et edita in Nicæa; ut similitudine nominis Nicæni simpliciores hæc subreptione deciperent: putabant enim in Nicæa Bithyniæ esse dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Post paululum namque confusi atque derisi sunt. SOCRATES, *lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 141.*

CAPUT XXVI.

D *Quomodo Athanasius furorem Constantii deus declinaverit.*

Interea sentiens Athanasius sibi insidias præparari, nequaquam ad imperatorem venire præsumpsit, neque hoc utile judicavit; sed electos ex Ægypto quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmuisensem virum præcipua vita sanctum et ad loquendum valde copiosum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem, cum quibus etiam tres presbyteros, per quos sibi placaret imperatorem, et pro derogationibus satisfacerent inimicorum; aliæque facerent quæ ei vel Ecclesiis expedirent. Quibus navigantibus, paulo post litteræ venerunt imperatoris evocantes eum. Ob quam rem et Athanasius, et populus est turbatus, eum neque hæretico imperatori obedire cautum esset,

neque reluctari sine periculo. Verumtamen ire distulit, et litterarum portitor sine effectu reversus est. Superveniente autem ætate veniens alius ab imperatore missus cum provinciæ iudicibus cogebat eum, cleroque nimis erat infestus. Porro populum paratum videns ad bellam, etiam iste reversus est. Non multo post tempore congregantur ex Ægypto et Libya legiones. Et cum nuntiatum fuisset celari Athanasium in ecclesia, quæ vocatur Theonæ: assumens milites dux eorum, et Hilarium ab imperatore denuo destinatum, inopinato fractis januis in ecclesiam introivit, et ubique requirens Athanasium non invenit. Dicitur enim quia sæpius divino nuntio pericula multa fugerit, sicut etiam, Deo providente, hoc discrimen evasit. *Sozomen., lib. iv, cap. 8; edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 547.*

CAPUT XXVII.

Quomodo pagani insultantibus futuram tristitiam prophetavit.

Ex his et huiusmodi factis ei a Deo prænuntiatis, a paganis et hæreticis appellabatur magus. Sermo namque fertur, eo quod aliquando, eo procedente per civitatem, contigerit volantem corniculam clamitare. Quo facto astans multitudo paganorum, velut mago derogantes, petebant ut eis aperiret quid cornicula illa significaret. Ille vero fertur silentio dixisse subridens: Cras Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinum significat diem, per imperatoris Romani iussionem. Et ita contigit ut Athanasii sermo, licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera namque die principis litteræ venerunt ad iudices, iubentes ut pagani sua ingredi non permitterentur ad templa, neque solemnes superstitiones festivitatesque celebrarent. Tunc ergo festivitas eorum venerabilis generalisque destructa est. *Sozomen., lib. iv, cap. 9; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 549.*

CAPUT XXVIII.

Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sunt.

Cum igitur frequenter, sicut dictum est, Athanasius pericula declinasset, clerus et populus ei favens tenebat ecclesias, donec præfectus Ægypti et dux militum ejicientes eos et sustinentes, Georgio eas contradereat. Qui non multo post venit, et ecclesias suo jure possedit. Qui dum præter schema et mores sacerdotii violentus existeret, et maxime circa Athanasii laudatores, quibus utique vincula et plagas viris et feminis velut tyrannus inferebat; accensus populus pene peremerat eum, nisi vix [*ms. Lyr., vi*] ereptus fugisset ad principem. Quo facto, rursus sequaces Athanasii ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens dux Ægypti, Georgii noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior supervenit, et priori tempore magis odibilis, tanquam qui moverit principem ad multorum necem.

A Cui utique derogabant Ægyptii monachi, quorum gloriam multitudo universa sequebatur, et vera eorum testimonia iudicabat: quia in summæ philosophiæ virtute debebant. *Sozomen., lib. iv, cap. 9; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 550.*

Quia igitur expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusant milites veritatis, et præcipue habitantes Hesperiam, testantur litteræ ab eis ad Illyricum destinatæ. Quarum litterarum auctor fuit episcopus Ecclesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium pontificatus jura susceperat, multis virtutum ornatus insignibus. Habuitque in his litteris nonaginta consortes ex Italia atque Galliis in Romanæ urbe convenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est.

B

270 CAPUT XXIX.

Litteræ Damasi et cæterorum ad Illyricum contra concilium in Nicæa Thraciæ factum.

Damasus, et Valerianus, et cæteri episcopi dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis episcopis in Domino salutem.

C Credimus sanctam fidem nostram in apostolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere, et hanc populis universis exponere, quæ videlicet a constitutis Patrum nulla ratione dissentit, per quos justum est cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorum et Venetorum fratrum, quosdam hæresibus favere cognovimus. Quod malum non solum cavere debent episcopi, sed etiam reluctari contra ea quæ gesta sunt imperitia aut simplicitate quorundam pravis interpretationibus deceptorum. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, sed magis Patrum nostrorum roborari sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipue in hac causa damnatum esse præscriptum est. Unde justum est omnes in universo Romanorum orbe doctores legis, ea quæ legis sunt sapere, et non fidem doctrinis variis maculare. Itaque dum primum hæreticorum cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nunc blasphemia nefandorum patet Arianorum, tunc Patres nostri trecenti decem et octo electi, habito tractatu in urbe Nicæna, hunc murum firmissimum contra arma diabolica statuerunt; et hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, ut Pater et Filius unius divinitatis, unius virtutis, uniusque magnitudinis debeat credi, uniusque essentiæ, sive substantiæ, simul et Spiritus sanctus. Aliter vero sapientes alienos esse a nostra communione iudicaverunt. Quem terminum salutarem adorabilemque deliberationem corrumpere quidam aliis cogitationibus atque temerare voluerunt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renovare atque retractare compellebantur, usque ad hoc causa correctæ est, ut confiterentur alia sibi circumventionem subreptam, aut certe quia non intellexerunt Patrum sententiæ in Nicæa constitutæ, hoc esse contrarium. Neque enim præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimino congregatum: quando constat neque Romanum episcopum, cujus ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincen-

rium, qui tantis annis episcopatum inviolabiliter custodivit, neque alios talibus præbuisse consensum; maxime dum, sicut prædiximus, isti ipsi, qui per conventionem declinasse videbantur, ipsi denuo utentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sunt. Perspicit itaque vestra salubritas hanc solum fidem, quæ Nicææ apostolorum auctoritate fundata est, esse perpetua firmitate servandam; et simul Orientales hoc facere nobiscum qui se catholicos esse cognoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamige, non tarde a nostra separandos esse communionem, et ab eis episcopatus nomen auferri, quatenus populi eorum liberati errore respirent. Nullo enim modo a deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus Dei sacerdotibus, etiam charitatis vestræ sententia, in qua vos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nos vobiscum recte credere debemus. Vestræ nos charitatis iustificatio reciprocis litteris. Valete, fratres charissimi. THEODORETUS, *lib. II, cap. 22, p. 102.*

Sed et maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Afros, taliter de Ariminensi concilio disputavit.

CAPUT XXX.

Ex litteris Athanasii de Ariminensi concilio.

His itaque prolatis, quis recipiat eos qui Ariminense aut aliud concilium præter Nicænum nominare præsumunt? Aut quis non habeat eos odiosos qui respuunt quidem constituta Patrum, et ea quæ nuper Arimino contentiose atque violenter composita sunt, præponunt? Quis istis concordabit hominibus, neque propria recipientibus? Nam in suis decem et amplius, sicuti prædixi, conciliis alio tempore aliud conscribentes, manifesti sunt, quia singula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur quod tunc Judæi proditores perpassi sunt. Nam, sicut illi relinquentes solum *Fontem aquæ viventis, lacus sibi met foderunt, qui aquam continere non possunt (Jer. II, 13)*, quod scriptum est apud Jeremiam prophetam: sic et isti reluctantes universali concilio, foderunt sibi multa concilia, quæ apud eos inania et virtutem non habere manifesta sunt. Non igitur patiamur eos qui præter Nicænum Ariminense præsumunt, vel aliud nominare concilium; cum et ipsi qui Ariminense suscipiunt, ignorasse quæ in eo gesta sunt noscantur; nam tacere potuerant. Nostis enim, charissimi, cognoscentes et vos a vestris, qui tunc interfuerunt Arimino, quoniam Ursacius et Valens, Eudoxius et Auxentius, simulque Demophilus condemnati sunt, volentes aliud quam quod statutum est Nicææ conscribere: quando compulsi anathematizare Arianam hæresim respuerunt, cui potius patrocinari conati sunt. Episcopi vero, vere integri Domini servi, recteque credentes, pene ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidem, et nihil amplius nihilque minus præter illam querere velle, seu sapere. Hæc enim etiam Constantio significaverunt, qui iusserat celebrari concilium. THEODORETUS, *lib. II, cap. 23, p. 104.*

CAPUT XXXI.

Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana urbe commiserit, et quod posthæc offenderit imperatorem.

Interea Macedonius vicinas Constantinopolitanæ urbi provincias civitatesque turbabat: excitans ministros proprii languoris adversus Ecclesias, et in Cyzico quidem Eleusium fecit episcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primum diaconus fuerat, habens studium constituendi monasteria virorum ac feminarum. Is itaque Macedonius episcopatu potitus, affligebat eos qui ipsi consentire fugiebant, et non solum orthodoxos, sed etiam Novatianos: sciens eos quoque consubstantialitatis nomen suscipere. Quorum episcopus Agelius, persecutione faciente, fugit. Plurimi vero insignes viri detenti, nolentesque ei communicare, puniti sunt. Qui post tormenta violenter communionem ore suo suscipere et tenere compellebantur. Ligno namque ora hominum aperientes, eis sacramenta deponebant. Porro mulieres et parvulos arripientes, communicare cogebant. Si quis vero contradiceret, mox plage, vincula et tormenta sequebantur; ita ut etiam feminarum communicare nolentium mamillas in arca comprimentes, abscederent; aliarum vero aut ferro, aut ovis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio sene, quæ eadem supplicia est passus, audivi. SOCRATES, *lib. II, cap. 30; edit. Christ. Vales. cap. 38, pag. 141.*

Hæc igitur Macedonii pro Christianitate ortæ sunt actiones, cædes, pugnæ, sollicitationes, intestina bella. Quæ res non solum apud eos qui lædebantur, sed etiam apud familiares ei odium vehementer excitaverunt. Offendit autem etiam ipsum imperatorem, et ob hoc et pro alia hujusmodi causa. Domus in qua erat arca Constantini principis corpus habens, ruinam minabatur; ideoque custodes ejus et qui ad orationem intrabant erant positi sub timore, Macedonius ergo cogitavit imperatoris ossa transferre, ne arcam ruinæ casus comprimeret. Hoc agnoscentes populi prohibebant, dicentes, non oportere principis ossa migrari, ne quasi exorbiri [ed. Frob. et Vis., exsopiri] (*id est, e sepulcro effodi*) viderentur. Ob quam rem in duas partes populus est divisus: aliis dicentibus nullam esse migrato mortuo kasionem, aliis asserentibus esse nefas, cum quibus etiam erant homossii defensores. Macedonius autem parvipendens verba contradicentium, transtulit corpus imperatoris in ecclesiam ubi corpus jacet martyris Acacii. Quo facto, concursus discordantium populorum ad illam venit ecclesiam, et ad manus usque perventum est; ita ut multi hominum morerentur, et vestibulum ecclesie ac vicina porticus sanguine completeretur. Hoc agnoscentes imperator, irascitur contra Macedonium, et propter eos qui mortui sunt, et quia corpus patris ejus absque ipsius consilio migrasse præsumperit. Relinquens ergo gubernatorem Hesperiarum partium Cæsarem Julianum, ipse pergit ad Orientem. SOCRATES, *ibidem, et SOZOMEN., cap. 20, edit. Christ.*

CAPUT XXXII.

De Leontio Antiocheno episcopo, et Actio, qui magister Eunonii fuit.

Leontius igitur Antiochenus episcopus, cum esset Arianus, languorem suum celare nitebatur. Vidensque divisos sacerdotes et populum, et alios dicentes, Gloria Patri, et Filio; alios, Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto; ipse sub silentio dicebat orationem, et nihil aliud audiebant astantes, nisi cum diceret, in sæcula sæculorum. Et siquidem hoc non magis fecisset, diceretur quia pro concordia populi fieret. Sed quia et contra milites veritatis acuebatur, et non nisi hæreticos provehebat, ostendebatur celare pestem, modo timore [*ed.*, amore] populi, modo formidine pressus imperatoris, qui Filium dissimilem prohibuerat dici. Ea siquidem tempestate Aetius magister Eunonii, qui Arū blasphemiam suis opinionibus auxerat, in diaconatus ordine ministrabat. Sed Flavianus et Diodorus monachicam quidem amplectentes vitam, clare autem pro apostolicis dogmatibus laborantes, episcopi Antiochei Leontii redarguerunt quas contra pietatem gerebat insidias: dicentes quia elegisset virum studiis malignis imbutum, qui impietatis causa culmen sumpsisset potentiae, atque ad Ecclesiae cladem diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab apostolica eum communionem suspendi, et ad Hesperiam venientes, ea quæ callide gerebantur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio suspendit Aetium, aliis tamen rebus fovebat eum. Porro mirabilis illa societas, id est, Flavianus atque Diodorus, sacerdotali ministerio nondum potiti, populis tamen nimium complacentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti namque primi in duas partes choros psallentium dividentes, ex successione Davidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri coepit, et dispersum ad terminos totius orbis usque pervenit. Isti divinos amatores ad sepulcra martyrum, provocantes, vigiliis celebrabant, cum illis laudantes Deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidem iudicavit incantum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed utens mansuetudine sermonum, poscebat ab eis ut has festivitates in ecclesiis potius celebrarent. Cujus quidem calliditatem integre cognoscentes, quod jubebatur egerunt, et amatores suos ad Ecclesias congregaverunt, ut alacriter Deum concordia voce laudarent. Sed Leontius flexus non est ut a sua malitia temperaret. Vultum namque mansuetudinis gerens, Stephani et Placiti [*ms. et ed.*, V., Flacitæ] celavit iniquitatem. Is enim adversarios dogmatis recti suscipiens, licet turpen habentes vitam, ad presbyteratus tamen ordinem et diaconatus evexit. Eos autem qui universis virtutibus ornabantur et apostolica dogmata defendebant, absque honore deseruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos; populus vero maxime pro dogmatum rectitudine decertabat, ita ut neque doctores illorum blasphemiam suam nudare præsumerent. Quid autem Placitus [*ms. et ed.*, V., Flacitus], et Stephanus, atque Leontius impietatis atque inju-

A stitiae Antiochiæ gesserint, opus propriæ conscriptionis exquirat. Nos autem ad reliqua veniamus. THEODORETUS, *lib. II, cap. 24, p. 106.*

CAPUT XXXIII.

De Eudoxio, qui Antiochenum invasit episcopatum; et terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto.

Germanicia civitas est in termino Ciliciæ, Syriæ et Cappadociæ constituta. Hujus urbis ecclesie presidebat Eudoxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, et coepit sua ferocitate vineam vastare dominicam. Neque jam celabat, sicuti Leontius, malitiam suam: sed aperte apostolicis dogmatibus repugnabat, et orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranae Ecclesie post Marcellum Basilium presidebat; Eustathius vero Sebastiae Armenicæ; qui iniquitatem Eudoxii et rabiem cognoscentes, **272** Constantio in Occidente posito litteris suis indicaverunt. Erant enim imperatori noti, et propter claritatem vite ejus favore potiebantur. Quod dum cognovisset Constantius, Antiochenis scripsit, quia non ipse Eudoxio Ecclesie concesserit præsulatum, sicut ille vulgabat; ipsumque Eudoxium expelli, et pœnægestorum suorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit: jubens ibi celebrari concilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes palatii, ut in Nicæa synodus ageretur. Sed omnium præcius Deus, cognoscens futura, ac si jam fuerint gesta, quodam terræmotu terribili prohibuit concilium celebrari (*Ar. Dom. 364*). Plurimam namque civitatis partem terræmotus ille destruxit, et multos habitantium interemit. Hoc agnoscentes qui convenerant, ad suas revertuntur Ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia gestum; in illa namque civitate adversus Arium a sanctis Patribus apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secunda congregatio potuit illic sentire (*ed. Niv., Frob., sancire*) contraria, ut Arianis occasio [*ed.*, accusatio] eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tanquam illam veterem synodum proferentes. Sed Ecclesiarum prospector citius solvit tale concilium. THEODORETUS, *lib. II, cap. 25 et 26, p. 108 et 109.*

In momento siquidem temporis civitate concussa, neque fugere potuerunt; sed primo experimento periculi sunt perempti. Dicitur autem antequam fieret ea clades, quemdam Ursacium [*alii, Arsacium*] militem [*ed., Frob., ex militem*] prævidisse, genere Persam, qui sub Licinio confessor effectus, relictaque militia, in turre civitatis divinam exercebat philosophiam. Cui superna visitatio aperte præcepit exire de civitate passura quæ post paululum fierent manifesta. Quo facto, cum velocitate ad ecclesiam currens, nuntiavit clericis, ut Domino supplicarent quo eos ab imminente periculo liberaret. Quibus cum videretur esse ridiculum, reversus ad turrim, pronus lacrymas coepit effundere. Interea terræmotu superveniente plurimi perierunt, reliqui vero per agros et montana dispersi sunt. Ursacius autem in illa turre repertus est mortuus, pronus jacens, sicut solebat orare. Sermo tamen est quia antequam moreretur

rogaverit Deum ut prius ejus finiret vitam quam eladem inspiceret civitatis in qua prius Christum agnoverat, et ecclesiasticam videbatur participatus esse philosophiam. Is enim conversatione digna etiam demones effugabat. Quodam namque tempore dum aliquis demonio vexaretur, evaginato gladio coepit per totam discurrere civitatem; cunctisque fugientibus, occurrens ei solus, et nominans Christum, sermone mundavit virum, et fecit ab illo furoris quiescere. Inter cujus diversa virtutum ornamenta, etiam hoc meminisse convenit. Erat draco ante Nicomediam, qui transeuntes suo flatu perimebat, habebatque cubile circa quamdam vallem. Quo veniens Ursacius, oravit. Tum sponte egrediens ille serpens, ac secundo caput percutiens, interemptus est. Quod hi mihi retulerant qui eundem Ursacium viderunt. *Sozomen., lib. iv, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 559.*

CAPUT XXXIV.

De concilio Seleucia celebrato.

Nunc igitur de alia synodo, quam velut adinstar Ariminensis concilii in Oriente Constantius imperator fieri jusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus ut in Nicæa Bithyniæ congregarentur episcopi. Quorum conventum prohibuit maximus terremotus. Hoc enim contigit consulatu Tatiani et Cerealis (*An. Dom. 358*), octava die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere synodum in vicinam Nicææ civitatem. Quod cum displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ convenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est consulatu Eusebii et Hypatii (*An. Dom. 359*). Fueruntque qui convenerunt numero centum sexaginta. Cum quibus aderat unus in palatio clarus nomine Leonas. Quo præsentem, questionem fidei proponendam imperatoris jubebat oraculum; simulque præceptum fuerat adesse Lauritium militem, Isauriæ ducem, ut in quo opus esset episcopis ministraret. Convenerunt ergo vicesima septima die Septembris mensis, et sub gestorum confectione disputabant. Aderant etiam exceptores, utriusque partis verba signantes; quæ sub uno apud Sabinum collecta reperiantur. Nos autem capitulatum ista describimus. Prima siquidem die Leonas jussit ut quæ viderentur unicuique proponerent. Porro qui præsentem erant non prius dixerunt quamlibet movendam esse questionem, nisi reliqui convenirent. Erant enim absentem episcopi Macedonius Constantinopolitanus, Basilus Anchyre, et alii quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem senuit, Patrophilus oculorum dolorem, et alii similes adinvenerunt occasionem absentiam. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret questionem, rursus aiebant episcopi non aliter quidquam fieri, nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati namque jam fuerant Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastie Armeniæ, et alii quidam. Ob quam rem contentio inter præsentem exorta est. Alii namque dicebant vitas accusatorum discutendas, alii vero ante fidem

nihil esse querendum. Movebatque questionem imperatoris diversa sententia; cujus litteris, nunc de fide prius agendum, nunc de accusatorum conversatione, legebatur. Hæc causa præsentem ad schisma perduxit, et in duas partes synodi multitudo divisa est. Unius enim partis dux erat Acacius Cæsareæ Pales-tinæ, Georgius Alexandriæ, Ursacius Tyri, Eudoxius Antiochiæ, quos alii triginta duo secuti sunt. In alia parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Pompeiopolis Paphlagoniæ, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset ut prius de fide questio moveretur, hi quidem qui erant partis Acacii, Nicænam fidem aperte negaverunt, aliamque fidem dictare nitentur. Alterius vero partis numero plures, omnia quidem Nicæni concilii receperunt: de sermone consubstantialitatis tantummodo querebantur. Multis igitur inter alterutros contentionibus usque ad vesperam generatis, novissime Sylvanus Tarsensis præsul Ecclesiæ, voce magna clamavit, dicens non oportere novam dictari fidem, sed dudum in Antiochia expositam tempore dedicationis debere servari. Quo dicto sequaces sui egressi. Alterius vero partis protulerunt fidem Antiochiæ recitatam, quam relegentes solverunt illa die concilium. Altera vero die convenientes in oratorium Seleuciæ, januasque claudentes, relectæ fidei 273 subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præsentem lectores atque diaconi, per quos rate se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. *SOCRATES, lib. II, cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 146.* Acacius autem et alii partis ejus querebantur, eo quod ecclesia clausa subscriboretur, dicentes: Ea quæ occulte geruntur improbitatis sapientia plenissima sunt. Hæc autem faciebant, volentes aliam fidei explanationem; ipse quoque eam quam præparatam habebat legit, ibi quidem iudicibus Lauritio et Leonæ: studens ei robur acquirere. Hæc ergo die secunda sunt gesta. Tertia vero die Leonas rursus congregare partes festinabat episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilus Anchyre. Dumque ambo in una parte convenissent, deuo qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt: dicentes oportere prius de concilio ejici eos qui pridem fuerant condemnati, et qui accusabantur in præsentem. Cumque contentio cresceret, D egressis eis qui positi in accusatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait libellum sibi datum ab eis qui cum Acacio erant, celans dogmatis esse dictationem. Et cum præsentem episcopi tacuissent: aliud quiddam, non expositionem fidei libellum continere iudicantes, mox fidei Acacii conscriptio cum procænio hoc modo relecta est:

Nos qui congregati sumus Seleucia Isauriæ, secundum imperatoris voluntatem hesternam die, quinto calend. Octobrium (*An. Dom. 359*), omne studium habuimus cum disciplina ecclesiasticam servare pacem, et de fide cogitare constanter, sicuti præcepit Deo amabilis imperator noster Constantius secundum propheticas evangelicasque voces, et nihil præter

Scripturas superinducere in ecclesiastica fide. Quia A mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dietare fidem. Ad hæc Eleusius Cyzici hæc verba respondit : Præsens concilium celebratum est, non ut anathema discat neque ut fidei explanationem suscipiat, tanquam non habens eam; sed possidens Patrum fidem, hanc usque ad vitam mortemque custodiet. His ergo verbis Eleusius sententiæ occurrit Acacii, fidem Patrum vocans Antiochiæ declaratam. Cui recte quilibet poterit obviare, dicens : Quomodo Patres hos nominas, o Eleusi, dum illorum non recipis Patres ? Hi namque, qui in Nicæa convenerunt, concordantes in consubstantialitatis verbo pro fide sancito, proprie dicuntur Patres, eo quod et tempore præcesserunt ; et qui postea Antiochia convenerunt ab illis sacerdotii jura susceperunt. Si autem hi qui Antiochia congregati sunt Patres proprios negaverunt, consequenter istorum posteri Patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo et quorum illi fidem velut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt ? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent a non habentibus quod dabatur ? Hæc obijcere ergo responsa poterit quilibet Eleusio.

Cum hæc ita agerentur, ad aliam venere questionem. Quia enim Acacius in fide quæ lecta est, similem dixit Filium Patri, consulebant alterutros, secundum quid esset similis Filius Patri. Et qui circa Acacium erant dicebant secundum voluntatem solummodo, non secundum substantiam Patri similem Filium esse. Alii vero omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentione tota manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos conscripsit, similem per omnia Patri Filium dixit : 274 nunc autem secundum substantiam similem denegavit. Quibus multum contententibus et ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas concilium solvit. Et iste fuit terminus synodi Seleuciæ congregatæ. Altera namque die rogatus ut interesset, noluit, dicens : Directus sum ad concordiam concilii : vobis distantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant ad synodum concurrere voluerunt. Altera vero pars in ecclesiam veniens, Acacium et qui erant cum eo vocavit, ut de Cyrillo Hierosolymorum episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque quoniam Cyrillus jam dudum fuerat accusatus atque damnatus : quoniam sæpe evocatus ad iudicium, duobus annis jugiter declinavit, metuens accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinavit, iudicium majus appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius imperator. Hoc itaque solus, et primus præter ecclesiasticam consuetudinem atque regulam Cyrillus fecit episcopus ; ut, sicut in publicis iudiciis, libellis uteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia interfuit iudicandus. Et ob hoc episcopi Acacium ejusque consentaneos evocabant ; ut de accusationibus cognoscentes, decretum commune proferrent. Evocabant igitur etiam alios quosdam qui fuerant accusati, et semetipsos contulerant ad

Hæc fide lecta, Sophronius Pompeiopolæ Paphlagoniæ hæc verba clamavit : Si per singulos dies propriam edere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico quia si ab initio hæc verba de Nicæna fide dixissent qui ante eos et post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter alterutros ob hoc et propter eos qui fuerant accusati, verba dicentes et audientes, abierunt. Quarta vero die convenientes omnes, rursus movebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit : Si semel Nicæna fides

Acacium. Quos post crebram citationem nolentes occurrere, damnauerunt, et ipsum Acacium, Georgium Alexandrinum, Uranium Tyri, Theodulum Chereæ, Penum Phrygiæ, Theodosium Philadelphicæ Lydiæ, Evagrium insulæ Mytilene, Leontium Tripoleos Lydiæ, et Eudoxium, qui primo quidem Germaniciæ fuit, postea vero Antiochiæ Syriæ inuasit episcopatum; damnauerunt pariter et Patrophilum, quia et ipse a Dorotheo resbytero accusatus, evocatus noluit obedire. Hos itaque damnauerunt. Excommunicauerunt autem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbum, Fidelem, Eutyrium, Magnum, et Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfactione, accusationibus semetipsos exeuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parochiis innotuerunt; inque locum Eudoxii Anianum constituerunt episcopum, quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ et Lauritio tradiderunt, a quibus exilio destinatus est. Quo facto, episcopi qui ordinauerant Anianum contestationem obtulerunt Leonæ et Lauritio contra Acacium et consentaneos eius, dicentes synodi iudicium fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti, ut quæ gesta fuerant panderentur imperatori. SOCRATES, *lib. II, cap. 32. Edit. Christ. Vales. cap. 40, p. 148.*

CAPUT XXXV.

De legatis concilii Seleuciæ, et de examinatione Aetii, et gestis Ariminensium.

Hunc terminum habuit synodus in Seleucia constituta. Qui vero voluerit subtiliter universa cognoscere, exceptorum debet acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio ad Imperatorem quam propere pervenerunt. Alterius vero partis episcopi singuli ad propria sunt reversi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad principem, invenerunt directos decem ab Ariminensi concilio. Porro sequaces Acacii jam egerant ut potentes palatii ipsorum tuerentur partes, et per eos favor illis arridebat imperatoris. Dicebant enim alios quidem sibi consentire, alios autem ecclesiasticis peccatis esse corruptos, alios incongruis falli seductionibus [*ed. V., seditionibus*]. Hæc agebat Acacius natura versutus, et præparatus ad intelligendum atque dicendum, cum etiam insignem haberet ecclesiam, id est Eusebii Pamphili, post quem ejus tenebat episcopatum, et gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cum talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constantinopoli ex utroque concilio essent episcopi viginti, et alii qui casu præsentibus erant; primo quidem jubetur ut de Aetii quæstione iudicaret, præsentibus maximis proceribus, Honoratus, quem non ante multum tempus imperator ab urbe Roma revertens, primum præfectum urbis Constantinopolitanæ constituit. Postea vero, etiam ipso Constantio cum iudicibus audiente, capitur circa fidem Aetii ægrotare; ita ut etiam imperator et alii quasi circa blasphemia ejus verba commoverentur. Dicitur autem Acacium eique consentientes primum se hæresim ignorare fluxisse, et sub velamento quodam egisse cum principe, ut ipse cum suis proce-

ribus iudicaret: credens Aetium non posse vinci sermonibus, et magis necessario capi iudicantis auditu, ac sine contentione prævalere conamen hæreses. Cumque hoc perfici nequivisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, et a Seleuciæ synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cum quæstio esset de substantiæ nomine, iurejurando firmabant: quia nullatenus dissimilem secundum substantiam Filium faterentur, seque paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinatus Occidentales nomen substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem quia si nomen substantiæ taceatur, cum nomine substantiæ etiam illud quod de consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotum pro reverentia Nicæni concilii nimis amplectebantur. Hanc autem etiam imperator flexus est laudare conscriptionem: considerans multitudinem Arimino congregatam, et quia non peccaret qui similem Patri Filium diceret: idem esse virtute credens, consubstantialem et similis substantiæ professionem; nihilque intellectu differre, nisi nominibus quæ Scriptura divina nesciret. Hanc ergo sententiam habens, episcopos concordare præcepit in Ariminensis fide concilii. Cumque se altera die pararet ad consulatum (quod prima die mensis Januarii Romanorum more celebratur), totam diem et maximam noctis partem expendit, inter episcopos certamen habens, donec scripturæ ex Arimino delatæ subscriberent episcopi a Seleucia venientes. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 21 et 22. Edit. Christ. Vales., cap. 32 et 33, p. 577.*

275 CAPUT XXXVI.

Quomodo affirmaverint fidem Ariminensis concilii, et Aetium deposuerint simul et alios:

Acacius autem et qui cum eo erant aliquantum tempus Constantinopolim commorantes, evocaverunt episcopos ex Bithynia, inter quos erat et Marcarius Macedonensis [*lege Mares Chalcedonensis*], et Uthilas Gothorum episcopus. Qui omnes numero quinquaginta convenientes, confirmaverunt Arimino lectam conscriptionem: adjicientes ut de cætero nequaquam substantia vel essentia nominaretur in Deo; et præter hanc scripturam omnes alias, aut factas, aut faciendas penitus abdicari. Quo facto, Aetium diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hæretice sapientem, et qui contra ecclesiasticam consuetudinem quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, et dialogos plenos blasphemiam dictaret, atque turbarum ecclesiasticarum et seditionis auctor existeret. Dicitur autem ab aliquibus, quia non eum integro corde deposuerunt; sed volentes se principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere. Videntes autem imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, et Eleusium Cyzici, et Basilium Ancyræ, et Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et dum in dogmate viderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt; sed culpas eis omnibus inferebant singula.

riter, per quas eos asserabant in ecclesiasticis regulis A deliquisse. SOZOMEN., *lib. iv, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 579.*

CAPUT XXXVII.

Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.

Inter quos Cyrillum quoque Hierosolymorum deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidioque communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Mitylene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse convenerat, et tanquam post depositionem in Palestina factam, communione participatus fuerat cum Basilio et Georgio Laodicæ civitatis episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de iure metropolitæ contendebat cum Acacio Cæsareæ Palestinæ, tanquam sedis apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris, tanquam non saperent recte de Deo. Nam et prius uterque sibi in suspitione esse videbatur. Alter quidem Arii dogma laudabat; Cyrillus autem prædicantes consubstantialiam Patri Filium sequebatur. Inveniens ergo tempus Acacius cum consentientibus sibi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi causa deposuit. Cum fames Hierosolymorum provinciam occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad consolandum [ed. *Niv. et Frob.*, consulendum penurix] non essent, vasa sacra atque vela distraxit, et populi necessitati subvenit. SOZOMEN., *lib. iv, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 585.*

Imperatoris igitur animus hoc commovit, et maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem quam famosissimus imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum Ecclesiæ dederat Macario, illius civitatis pontifici, ut ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret (quoniam erat auro sericoque contexta), Cyrillum asserunt vendidisse, eamque vestem enis e quemdam Thymelicum saltatorem; et dum ea suis et indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum. THEODORETUS, *lib. ii, cap. 27, p. 110.*

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcopos ex urbe Constantinopolitana fugaverunt sectatores Acacii. Sibi autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolentes subscribere, cum essent numero decem, apud semetipsos interim habitare præceperunt, et neque ministerio fungi, neque Ecclesias gubernare, quoad subscriberent. Et si non agerent poenitentiam intra menses sex, et omnibus placitis atque gestis in illo concilio præberent scripto consensus, et ipsi deponerentur. Quo facto consentientes eis episcopi per singulas provincias alios ordinarunt. Cumque talia cogitassent, cunctis episcopis atque clericis scripserunt, ut hæc observarent atque perlicerent. Ex hoc ergo non post multum tempus Macedoniæ succedit Eudoxius, Basilio Athanasius, Eleusio Eunomius, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porro pro Eustathio Melchius Ecclesiæ

Sebastenæ suscepit episcopatum. SOZOMEN., *lib. iv, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 41, pag. 585.*

Lecta est etiam in Constantinopolitana urbe cum adiectione expositio sibi. Sed nos labyrinthum expositionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus. SOCRATES, *lib. ii, cap. 32. Edit. Christ. Vales. cap. 41, p. 154.*

CAPUT XXXVIII.

Enumeratio diversarum expositionum hæreticarum, post explanationem fidei Nicæni concilii.

Post Nicænum namque concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminam dictaverunt. Tertia vero est quæ a Narcisso apud Gallias Constantio imperatori oblata dignoscitur. Quarta Eudoxii, quæ in Italia destinata est. In Sirmio tres dictatæ sunt, quarum in Arimino cum consulatu relecta [ed. *relicta*] est. Porro octava in Seleucia ab Acacii sociis edita est; ultima Constantinopoli cum adiectione recitata est. Erat enim additum, ut neque substantia neque subsistentia diceretur in Deo. In hac Ulphilas Gothorum episcopus tunc primo consensit [ms. *Lyr.*, conscripsit]. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem, sequens Theophilum Gothorum episcopum, qui præsens in concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur et Eudoxius cum suis Constantinopoli de quibusdam alterius partis episcopis condemnandis certamen habebant [An. *Dom.* 365]: videntes indignari contra Macedonium principem, primum condemnaverunt eum, tanquam plurimæ necis auctorem, et quia diaconum in fornicatione captum, in communione susceperat. SOCRATES, *ibidem.*

276 CAPUT XXXIX.

Quod Eudoxius Arianus post Antiochenum Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de prava Aetii doctrina.

Expulso siquidem Macedonio Eudoxius spernens Antiochiæ sedem, Constantinopolitanam invasit Ecclesiam, studio fultus Acacii, qui oblii suorum suis iudiciis contraria sanciverunt. Nam cum prius Dracontium deposuissent, eo quod ex Galatia transisset in Pergamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam migraverunt. Quo facto, lectam fidem Arimino cum augmento quod ipsi in Constantinopolitana urbe adjecerant, ubique direxerunt: mandantes ut qui non subscriberent, jussione imperatoris exilio mitterentur. Innotueruntque sua gesta et aliis Orientalibus sibi concordibus, et Patrophilo Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat civitatem. Eudoxio siquidem constituto Constantinopoli, tunc etiam major ecclesia quæ dicitur Sophia, dedicatur consulatu Constantii decimo, et Juliani Cæsaris tertio (Anno *Dom.* 360), quinta decima die Februarii mensis. Eudoxius enim cum sedisset in sedem illam, primus vocem quæ ubique vulgata est protulit, dicens: Pater *ασιθής*, Filius *εὐσεθής*. Ista duo Græca verba diversos habent apud Græcos intellectus; *ἀσεθής* enim dicitur et impius et sine cultu; *εὐσεθής* dicitur pius et bene colens. Cumque dixisset hæc verba, turba generatur in populo, quasi Patrem dixisset impium, Filium vero pium.

Quo facto, nolite, inquit, turbari ad ea quæ dixi : A Pater enim *ἀθεός* est, quia nullum colit : Filius autem *ὁμοθεός*, quia colit Patrem. Hæc cum dixisset Eudoxius, turba quidem sedata est : multus vero risus complevit ecclesiam. Et hactenus illud dictum cum derisione permansit. His enim hæresiarchæ seductionibus sermonibusque vacantes, Ecclesiam lacerabant. Hujusmodi ergo termino etiam synodus Constantinopolitana conclusa est. SOCRATES, *lib. II, cap. 53. Edit. Christ. Vales., cap. 43, p. 156.*

Igitur Acacius et socii ejus non cessabant, sed congregati apud Antiochiam, quæ eis dudum placuerat destruebant; et ex conscriptione quæ Arimino et Constantinopoli fuerat lecta, nomen similitudinis abscindere nitebantur, et per omnia substantiam atque voluntatem dissimilem esse Patri apud Filium, et ex non existentibus factum introducebant, sicut Ario primo placuerat : quibus Aetiani etiam consentiebant. Is enim Aetius post Arium primus aperte his nominibus uti præsumpsit. Quapropter sine Deo vocabatur : ejusque sequaces propterea Dissimiles, et Non existentiales sunt dicti ab his qui Antiochia consubstantialitati consentiebant. Hos ergo dum requirerent cultores Nicæni concilii, cur in expositione fidei suæ Deum ex Deo Filium dicentes dissimilem, et ex non exstantibus nominare præsumerent? his sermonibus respondebant : Sic dictum est Deum ex Deo, sicut habetur apud Apostolum (*Rom. XI, 36*) : Omnia autem ex Deo, unus ergo omnium etiam Filius Dei ; et propterea positum est in expositionibus, secundam Scripturas. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 28. Edit. Christ. Vales., cap. 29, p. 588.*

Hujus verbi princeps fuit Gregorius Laodicenus episcopus; qui cum talia doceret, ignoravit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latius examinarit atque interpretatus sit. SOCRATES, *lib. II, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 45, p. 157.*

CAPUT XL.

De crudelitate Georgii apud Alexandriam, et qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuerunt episcopatum.

Interea dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter paganos affliciebat, et adversantes sibi Christianos; utrosque enim cogebat ad suam venire sententiam, et respuentes affliciebat. Erat enim apud sapientes odibilis, quasi despiciens eos, et iudicibus imperans, apud populum vero quasi tyrannus, et ultra potentes elatus : præcipue tamen paganos opprimebat, quos sacrificare et paternas festivitates agere prohibebat. Tunc enim milites et Ægypti ducem armatos in civitatem introduxit, imagines et ornamenta templorum abtulit, quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo siquidem deposito, sicut prædictum est, apprehendit Hierosolymorum Ecclesiam Herennius, et post illum Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc Ecclesiam illam gubernasse percepimus usque ad imperium Theodosii principis, quando rursus Cyrillus ad proprium remeavit episcopatum. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 50, p. 589.*

CAPUT XLII.

De Macedonio et Macedoniamis.

Igitur Macedonius Constantinopolitana pulsus Ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinavit enim ad eorum partem qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant. Minique legationem ad Sophronium et Eleustum, quateus defenderent expositam prius in Antiochia fidem, et postea apud Seleuciam roboratam, et similis substantiæ fidem divulgandam esse commouit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur. Quicumque enim in Seleuceno concilio Acacium declinaverunt, aperte verbum simili substantiæ sanciverunt, cum prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quia non iaventum sit Macedonii, sed magis Maratonii Nicomediensis episcopi : unde etiam Maratonii vocitantur; ad quos Eustathius expulsus de Seleucia confugit. Cuius Macedonius sanctum Spiritum comprehendere in tractatu divini Trinitatis declinaret, tunc et Eustathius : Ego, inquit, neque Deum nominare Spiritum sanctum patior, neque creaturam præsumo. Propter hanc ergo causam Spiritui repugnantes appellant hujusmodi personæ, hi qui in consubstantialitatis expositione concordant. SOCRATES, *lib. II, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 45, p. 158.*

Cum itaque Macedonius de Ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius atque Eudoxius sapiebat; sed tradebat magis Filium Deum, per omnia et secundum substantiam similem esse Patri. Sanctum vero Spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, et perhibentem officium, et quæcumque de sanctis angelis dici possunt. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 585.*

277 CAPUT XLIII.

De his quæ rursus ab Arianiis contra ipsos Arianos gesta sunt; et quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxii; et epistola Constantinopolitani concilii ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aetium cum scriptis ejus.

Igitur sequaces Acacii in Antiochiam magno studio convenerunt, acti penitentia, quia similem dixerat Filium Patri. Et consulata sequenti, id est, Tauri et Florentii (*An. Dom. 361*), cum Euzoius eam gubernaret Ecclesiam, imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus movebant ea quæ dudum phænerant : dicentes oportere sermonem simili substantiæ auferri ab expositione fidei traditæ, tam in Arimino quam Constantinopoli : non celantes, sed aperte dicentes, quia per omnia dissimilis Filius est Patri, non solum secundum substantiam, sed etiam secundum voluntatem; et ex non exstantibus esset, sicuti prædicaverat Arius. Cum quibus erant sectatores Aetii. SOCRATES, *lib. II, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 45, p. 159.*

Ea siquidem tempestate, dum perfidia accensaretur Eudoxii, inter alios Eustathius, quosdam de fide, inquit, examinationem vis fieri, o imperator, Eudoxii considera blasphemias. Obtulitque ejus expositionem, inter alia sic habentem :

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt :

Unus Deus Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.

Dissimile autem est, ex quo, et per quem : dissimilis igitur est Filius Deo Patri.

Hac lectione commotus imperator, requisivit Eudoxium, si fateretur suam. At ille negavit, dicens, quia esset Aetii. Quem dum jussisset imperator adduci; requisitus, licet ejus non fuerit, suam esse professus est; et ideo exsilio destinatus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens ut scripturam anathematizaret Aetii. Quod licet tarde, fecit tamen; et damnavit quod prius et postea prædicabat. Deinde etiam ipse exigebat ut ille *ἀνομήσιον* anathematizaret, quod Scripturæ non haberent. Tunc Sylvanus, et ex non existentibus, inquit, et creatura, et alterius substantiæ, scripta nusquam sunt. Justum ergo est hæc abdicari. Quod imperator quoque decrevit ut flecteret; quod, licet cum difficultate, fecerunt. Quo gesto, exigebant ut et ipsi *ἀνομήσιον* abdicarent. Tunc disputative atque veraciter Sylvanus ait: Si ex non existentibus non est, neque creatura, nec ex alia substantia Deus Verbum: igitur consubstantialis est genitori Patri; sicut Deus ex Deo, et lumen ex lumine, eandemque habet cum genitore naturam. Tunc imperator iratus, exsiliium interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquit, habes puniendi: non tamen nos Patrum statuta destruimus. Tunc imperator illos pelli jussit Ecclesiis, et pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius, cum tyrannice Constantinopoleos teneret Ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomium ordinavit episcopum. Et Aetium in scriptis abdicaverunt, cujus videbantur esse consortes; scripseruntque Georgio quod fuerat gestum. THEODORETUS, *lib. II, cap. 27, p. 111.*

EXEMPLAR EPISTOLÆ UNIVERSI CONCILII

Ad Georgium contra Aetium,

Propter nefariam blasphemiam ejus.

Sancta synodus Constantinopoli congregata, domino honorabili Alexandrinæ civitatis episcopo Georgio salutem.

Synodo reprehendente Aetium propter nefandas ejus et plenas scandalis scripturas, secundum consequentiam ecclesiasticarum sanctionum, super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatu namque depositus est, et ab Ecclesia factus extraneus. Et a nobis hæc monita processerunt, ut neque ad lectionem cujuspiam veniant nefandæ ejus epistolæ: sed abjiciantur, eo quod vehementer inuites sunt. His autem adjicimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat ut omnes in synodo convenientes episcopi deponerent auctorem scandalorum et schismatum in omni terrarum orbe factorum inter Ecclesias, et concordarent in sententia contra eum jure prolata. Sed extra vota spernente nostram Serras et Stephanus, Heliudorus et Theophilus in

nostra sententia concordare noluerunt, neque in ejus depositione subscribere; cum scilicet Serras etiam aliam vesanam arrogantiam ejusdem accusaret Aetii. Dicebat enim eum asperiora præsumere, atque dixisse: quoniam ea quæ Deus hactenus celasset apostolis, revelata sibi et affirmaret. Post hujusmodi vesanos superbosque sermones a memorato Serra de Aetio protestatos flecti precibus nequiverunt, ut in nostra fierent determinatione concordēs. Verumtamen nos longanimitate delecti, multo tempore sustinimus eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes, ut convenirent nobiscum, et consona omni concilio desinirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerent, si forte prospicerent. Cumque, multo tempore nobis perdurantibus, non flecterentur sequi sententiam super prædicto viro prolata, Ecclesiæ honorabiliorem esse quam horum virorum amicitias judicantes, livimus contra eos excommunicationis tempus, sex mensium ad agendam poenitentiam eis dantes inducias; ut si intra hoc tempus converterentur et consentirent definitionibus fratrum suorum, susciperentur in Ecclesia, et propriam fiduciam charitatemque repararent. Si vero sine poenitentia permanerent, amicitiasque honoremque regulis Ecclesiæ et concordie nostre præponerent, tunc eos episcopatus dignitate esse judicamus extraneos. Quibus depositis, necessarium erit ut in eorum locis alii constituantur episcopi, quatenus legalis Ecclesiæ competentem sumens ordinem, sibi concordet: episcopis videlicet universis servantibus vinculum charitatis, eademque cum perfectione dicendo in uno intellecta unaque essentia. Ut ergo cognoscas quæ concilio placuerunt, hæc tæe reverentiæ scripta transmisimus: orantes ut gratia Christi ista custodiens, pacifice et legitime regas sub te constitutas ecclesias. THEODORETUS, *lib. I, cap. 21, p. 114.*

278 CAPUT XLIII.

De Eunomio, et quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, et inde rursus expulsus, hæreseos auctor exstiterit.

Hunc enim Aetium Eunomius suis libris exalta, et hominem Dei vocat, multisque favoribus honorat. Sed tunc et abdicantibus eum interfuit, et ab eis episcopalem ordinationem ipse suscepit. Eudoxius igitur et Acacius cum suis præbentes consensum his quæ in Nicæa Thraciæ gesta sunt, pro Basilio et Eleusio alios constituerunt episcopos: de quibus supervacaneum loqui nunc censeo. De Eunomio solum habito sermone narrabo. Igitur cum, Eleusio vivo, Cyzicenam Ecclesiam percepisset Eunomius, et populi salubritatem videret Eudoxius, atque imperatorem conspiceret savientem contra eos qui creatur prolebantur unigenitum Dei Filium, eum compulsi ut celaret hunc sensum, nec eum aperiret investigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam opportuno tempore prædicabimus quæ modo celamus, et ignorantes docebimus, et contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniimus. Illis promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impictatem. Sed qui divinis educati sunt ser-

monibus, videntes dictorum calliditatem, moleste quidem ferebant: aperte vero contradicere presumptionis opus, et non sapientiae iudicabant. Circumponentes ergo speciem sibi hæreticæ pravitatis, et hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum ejus: rogantes ut eis exponeret aperte dogmatis veritatem, nec pateretur huc et illuc eos diversis ferri doctrinis. Tunc ille accepta presumptione, sensum quem celabat aperuit. Quibus dicentibus nimis esse nefarium ut non omnes sub eo constituti veritate fruerebantur, his et hujusmodi seductus verbis, in conventu ecclesie suam blasphemiam revelavit. At illi zelo suas animas accendentes, ad Constantinopolim perrexerunt. Et primum quidem apud Eudoxium inscripserunt Eunomium; quo eos non suscipiente, adeuntes principem, pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim potius istius dicta impia esse quam Arii. Pro his indignatus imperator, præcepit Eudoxio ut deduceretur Eunomius, et convictus sacerdotio nudaretur. Cumque frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierunt rursum imperatorem, ingemiscientes, quia nihil quod præceperat fecisset Eudoxius; sed tantam despiceret civitatem, blasphemias Eunomii perentem. Tunc Constantius expulsurum se intermissus Eudoxium est, nisi Eunomium iudicandum deduceret, et convictum in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius, scripsit Eunomio ut de Cyzico fugeret, sibi que reputaret, qui nequaquam ejus monitionibus obedisset. Verum Eunomius metuens abscessit quidem; sed contumeliam non ferens, prodicionis quidem accusabat Eudoxium, læsomque se et Aetium asserebat; ac deinde gregem propriæ cohortis instituit. Quicumque enim ejus dogmatis concordiam sequebantur ab Eudoxio recesserunt: prodicionem accusantes ejus, sociantes semetipsos Eunomio, qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arii blasphemias. Quia vero arrogantie serviens passioni, proprium probatur fecisse collegium, ipsa quæ sunt gesta conclamant. Nam cum abdicatus Aetius fuisset et expulsus, cum eo egressus non est; licet doctorem eum et Dei hominem nominaret; sed mansit conjunctus Eudoxio. Cum autem impietatis poena exigeretur, ratum non habuit concilii decretum; sed ordinavit episcopos atque presbyteros episcopali dignitate privatus. THEODORÆTUS, *lib. II, cap. 26, p. 115.*

CAPUT XLIV.

De Apollinare patre simul et filio, et eorum hæresi.

Per idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri uno nomine nuncupati, pater atque natus, uterque dicebatur Apollinarius. Pater presbyteri dignitate lunctus, filius autem habens lectoris officium. Græcorum ambo doctores eloquiorum. Pater grammaticus, filius erat rhetor. Pater namque, cum fuisset Alexandrinus genere, et prius docuisset in Beryto, postea Laodiciam, et veniens duxit uxorem, et filium habuit Apollinarem. Tunc igitur ambo exercebantur cum

A Epiphania sophista; et cum essent ejus amici, valde fovebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodiceus episcopus, ne frequenti confabulatione sophista declinarent ad paganitatem, prohibuit ne ad ejus scholas accederent. Qui parvipendentes episcopum, Epiphaniae amicitias magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere non potuisset, ambos communionem privavit. Tunc Apollinaris filius arbitratus esse injuriam, et fretus eloquii tumore sophistici, novitatem et ipse introduxit hæreses, quæ nunc fertur nomen inventoris gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos adversus Georgium, non tantum propter prædictam causam, sed quia videbant eum varia dogmata proferentem; et nunc quidem profitentem similem Patri Filium, sicut erat Seleucia constitutum; nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut opportuam sumentes occasionem, abecedunt. Cumque nullus eis intenderet, sub schemate religionis pestem hæreses introducunt. Et primum quidem dicebant animam a Deo Verbo in dispensatione incarnationis non assumptam. Deinde quasi penitentia ducti, corrigentes semetipsos adjecerunt: Animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed Deum Verbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque solum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur; nam Trinitatem consubstantialem esse profitentur. SOCRATES, *lib. II, cap. 36. Edu. Christ. Vales. cap. 46, p. 160.*

279 CAPUT XLV.

C *Quomodo Jacobi episcopi orationibus Persarum rex non potuerit prævalere Romanis.*

Cum inter hæc Sapores rex Persarum contra Romanos castra metaretur, Constantius cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugavit hostes (*An. Dom. 357*). Quod non militia Romanorum egit, sed Deus, qui colitur a Romanis. Tropæum ergo nunc studeo narrare victoriae. Nisibis, quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, in termino posita est Persicarum Romanarumque terrarum. Hujus erat episcopus atque rector, et dux Jacobus, apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cujus digna laudandaque miracula in hac historia conscribere aut enumerare supervacaneum judicavi. Sed unum tantummodo ejus opus narrationis causa exponam. Hujus igitur civitatem Romanis subditam Persarum exercitus obsidebat; et cum septuaginta dies jugiter observaret, et multas quidem cepisset civitates, plurimamque circa hanc moliniam posuisset et vallos, atque fossata pro capienda urbe fecisset, eam nequaquam valuit obtinere. Postea vero Persæ impetum Mygdonii fluminis, per civitatem mediam properantis, a longe retinentes, et utrasque ripas ejus facientes celsiores, ut aqua in se collecta concrederet, quo vi majori posset irruere: cum vidissent jam etiam illas quas fecerant sublimes ripas impleri, subito auferentes quas fecerant cataractas, dimiserunt impetum fluminis contra murum, qui vehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus et cecidit. Quo facto, ingredienti aqua cum magno impe'u, etiam aliam partem muri,

unde fluvius solebat exire, cum magna ruina deposuit. Hoc Sapores inspiciens, credidit se sine pugna capere civitatem. Et illa quidem die quievit, ut et fundus fluminis purgaretur, et posset ambulari per fluvium. Altera vero die cum omni militia credens per loca ruinosa murorum civitatem intrare, vidit murum ex utraque parte fabricatum. Ille namque sacratissimus homo orationibus milites coarmavit, et alios urbis habitatores. Quo facto, et murum restituit, et propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murum veniens egit, sed intra templum sacratum Domino supplicans adimplevit. Porro Saporem non solum muri fabrica terruit, sed etiam altera visio perturbavit. Vidit enim stantem supra murum quemdam imperiali schemate circumamictum, et tam purpura quam diademate resplendere. Arbitratus autem esse Romanorum imperatorem, mortem minatus est eis qui nuntiaverant non illic eum esse presentem. Quibus affirmantibus se vera dixisse, et Constantium Antiochia commorari, ex vultu, quem videbat, agnovit eorum verba esse veracia; et ait, Deum bella gerere pro Romanis. Cumque hoc graviter haberet, infelix sagittam dimisit in aerem. Et cum vidisset quia in corpore eum jaculari non potuit, tamen a vesaniæ suæ impetu non recessit. Tunc igitur Ephrem vir mirabilis, et conscriptor egregius apud Syros, sacratissimo Jacobo supplicabat ut veniret ad murum, et videns barbaros, maledictionis jacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, ascendit in quamdam turrim; et cum millia millium videret exercitus, aliam maledictionem eis non petiit, nisi cinyphes et culices; ut per parva animalia supernam virtutem potuissent agnoscere. Orationem vero secutæ sunt nebulæ cinyphum et culicum. Et elephantorum quidem promuscidas, cum sint concavæ, equorum vero, aliorumque jumentorum aures simul et nares impleverunt. At illi ferre vim parvorum animalium non valentes, sessores suos, ductoresque excussos dorsis projecerunt, et diruptas acies confuderunt; exercitumque relinquentes, summo impetu fugiebant. Hoc modo ter miserrimus imperator parvam clementemque correptionem in se cognoscens factam, a Deo habente providentiam animarum eum pie colentium, eorum exinde reduxit exercitum: confusionem, non victoriam ex illa obsidione percipiens. THEODORETUS, *lib. II, cap. 30, p. 117.*

CAPUT XLVI.

De concilio denuo apud Antiochiam congregato.

Hoc itaque tempore Constantius Antiochia morabatur. Et, Parthico prælio quiescente, rursus colligebat episcopos: cogens omnes negare verbum et unius substantiæ et alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post Leontium Antiochenam arripisset sedem, deinde pulsus post multa concilia, cum Constantinopolitanum inique tenuisset episcopatum, Antiochena Ecclesia pastore privata videbatur. Tunc ergo convenientes episcopi, cum essent plurimi, et undique congregati, dicebant imperatori oportere

A primitus pastorem constitui, et ita cum illo de dogmatibus cogitari. THEODORETUS, *lib. II, cap. 31, p. 119.*

CAPUT XLVII.

De translatione sancti Meletii ad Antiochenum episcopatum, et de ejus expositione de unitate Trinitatis.

Illo tempore sacratissimus Meletius civitatem quamdam Armeniæ regens, et barbaros edocens, quietem habere videbatur. Quem putantes Ariani sibi consentire, petierunt a Constantio ut Antiochenæ constitueretur præsul Ecclesiæ. Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem ejus vitæ et salubritatem rectorum dogmatum, in ejus subscribere decreto; ipsumque decretum utraque pars Eusebio Samosateno commendavit episcopo. Veniente siquidem B magno Meletio, occurrit ei populus utriusque partis, cum quibus Judæi pariter et pagani desiderantes famosissimum illum videre Meletium. Tunc imperator et ei et aliis qui exponere poterant jussit ut populis explanarent locum illum: *Dominus creavit me in initio viarum suarum in opera sua (Prov. VIII, 22)*; præcipiens ut exceptores eorum verba conscriberent. Et primum quidem Georgius Laodiæ fetorem hæreticæ pestis evomuit. Post quem Acacius Cæsariæ, quamdam nisus mediam proferre 280 doctrinam, multum ab illorum blasphemia recessit: non tamen summum apostolicæ integritatis dogma servavit. Tertius autem magnus surrexit Meletius, et rectitudinem regulæ in sacra disputatione monstravit. Nam veluti quodam pondere veritatis utens, et quod plus, et quod minus erat, evitavit. Cumque turba universa faveret, rogans ut brevem eis doctrinæ daret imaginem: tres ostendens digitos, deinde colligens duos, et unum tendens, illam laudabiliem protulit vocem: Tria sunt quæ intelliguntur, sed tanquam de uno disputamus. THEODORETUS, *ibidem.*

CAPUT XLVIII.

Quod, expulso Meletio, Euzoius Arianus Antiochiæ sit ordinatus episcopus.

Eo tempore fertur archidiaconem ejus Ecclesiæ, adhuc eo loquente, extensa manu ejus os obstruxisse. At ille suam sententiam manu clarius quam voce signavit. Tribus enim apertis digitis, et denuo clausis, et uno tantum digito rursus extenso, pollicis schemate divulgabat: quia tres unum sunt. Deinde archidiacone ejus manum, ore dimisso, tenente, libera voce clamabat, Nicænum servari debere concilium: SOZOMEN., *lib. IV, cap. 27. Edit. Christ. Valea. cap. 28, p. 587.*

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacuerunt, Sabellianum asserentes sanctum esse Meletium. Ob quam rem principi suaserunt ut in propriam provinciam exsilio mitteretur. Et supradictus Euzoius aperte Arianum dogma laudavit; hunc enim cum Ario magnus Alexander diaconatu privaverat. Hoc itaque facto, Christianus populus ab hæreticis divisus, in apostolicam ecclesiam positam loco qui dicitur Vetus, conveniebat. Annis namque triginta postquam magnus Eustathius fuerat expulsus, orthodoxi Arianorum onera sunt perpassi, rerum

mutationem utilem sustinentes. THEODORÉTUS, *lib. II, cap. 31, p. 120.*

Sequacibus enim Meletii communicare noluerunt hi qui ab initio Nicœnum dogma servaverant : dicentes, quia ex Ariano decreto Meletius fuerit ordinatus, et sequaces ejus ab illo sint baptizati : ob quam rem Antiochena Ecclesia in aliam dividitur partem. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 588.*

Cumque viderent orthodoxi hereticorum crescere magis impietatem, et apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumque Meletium pulsum, et Euzoium hæreticum ordinatum, verborum memorati sunt, quæ dicta sunt Loth : *Salva* (inquit), *salva animam tuam* (Gen. XIX, 17). Ad hæc etiam evangelici verbi dicentis : *Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum et abjice abs te* (Matth. V, 29). Idem et de manu et pede Domino sanciente, qui etiam adjecit, dicens : *Melius est enim tibi ut pereat unum membrum tuum, quam totum corpus in gehennam mittatur* (Matth. V, 30). THEODORÉTUS, *lib. II, cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. 32, p. 121.*

CAPUT XLIX.

De constantia Eusebii propter Meletium.

Porro mirabilis Eusebius, cujus dudum memini decretum laisse commendatum, videns prævaricationem pactorum circa Meletium meditatam, ad suam reversus est civitatem. Ariani vero scriptum testimonium metuentes, Constantio suaserunt ut mitteret qui decretum de Meletio factum ab Eusebio revocaret. Tunc missus est veredarius qui hæc velociter adimpleret. Cumque venisset et imperatoris verba nuntiasset, tunc Eusebius admirandus, commune inquit, depositum non restituum, nisi omnes qui tradiderunt dicant. Quod dum qui fuerat missus renuntiasset, indignatus imperator, denuo misit, ut redderet quod accepit : adjiciens scripto, ut si reddere nolle, dexteram manum ejus absunderet ; verbo tamen jabens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in litteris. Cumque epistolam legisset Eusebius, et invenisset potestatem ab imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit et sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo, clarum Ariane pestis indicium. Hanc ejus firmitatem Constantius videns, laudavit egregie. Mirantur enim et impij residentium sibi laudes, cum gestorum magnitudine superantur. THEODORÉTUS, *lib. II, cap. 32, p. 121.*

CAPUT I.

Quomodo Julianus, negata Christiana religione,

bellum contra Constantium parabat, et de morte Constantii.

Hæc igitur apud Orientales agebantur Ecclesias. Interea Julianus Cæsar bello devincens barbaros apud Rhenum fluvium residentes (*An. Dom. 361*), alios quidam peremit, alios cepit ; claraque victoria decoratus, dum mediterraneitate vitæ atque mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, judex ab illo factos honoribus malcebat ; et ad illius invidiam litteras proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentium gestum, in Italiam barbaros induxisse. Repente vero religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum pontificem nominavit ; et veniens ad templa paganorum, sacrificabat, subjectisque talia colere suadebat. Cumque Constantius propter bellum Persicum Antiochiæ moraretur, sperans ille quia sine bello posset Illyricum delinere, ad eos agebat iter : dicens se velle Constantio satisfacere, tanquam non sponte, sed voluntate militum infulas imperii suscepisset. Dicitur itaque quia dum ad hos terminos accessisset, vindemia jam collecta, circa occasum pleiadum uvas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbrem ex ære descendentem, in ejus veste simul et cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur et ipsi et aliis, quia botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium ; inber autem cadens vestem supra quam ceciderat roboraret. Alii vero dicebant, uvarum signum præter tempus significare perditionem imperatoris ad instar hujusmodi botrorum, et parvi temporis fore ejus imperium. Porro de cruce dicebant prænuntiare hoc signum, quia sit cœlestæ dogma Christianorum, et oporteat signari cunctos crucis indicio. Unde cognoscitur quia diversa interpretati, quam dixerat imperator, veritate fraudati non sunt ; utrumque enim opportune dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Julianum, instructione belli Parthici derelicta, Constantinopolim veniebat. SOZOMEN., *lib. V, cap. 1, p. 391.*

Et Mopsucrenis inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione apoplexiæ passione defunctus est, consulatu Thauri et Florentii, tertia die mensis Novembris, anno vitæ suæ quadragesimo et quinto (*An. Dom. 361*) : ex quibus tredecim cum patre regnavit, viginti quinque post illum. SOCRATES, *lib. II, cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 47, p. 161.*

Quo defuncto, Julianus quidem jam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est imperator. SOZOMEN., *lib. V, cap. 1, p. 591.*

LIBER SEXTUS.

282 CAPUT PRIMUM.

De Juliani genere ac disciplinis, et quomodo pervenerit ad imperium.

Nunc igitur de Juliano pauca dicenda sunt, ejus-

que genere ac disciplina, et quomodo venerit ad imperium [*ms. Lgr., principatum*]. Constantius, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellavit, duos habuit ex eodem patre, non ex eodem

matre, germanos; quorum unus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui nominis filium; Constantius autem duos habuit natos, Gallum et Julianum. Post mortem Constantini coadiutoris Constantinopolitanæ civitatis, dum milites juniorum Dalmatium peremissent, tunc et isti, defuncto jam patre, pene mortis periculum cum Dalmatio sustinuerant, nisi Gallum quidem ægritudo quæ putabatur inevitabilis liberasset; Julianum vero rotas infantis; erat enim annorum octo. Cumque ab eis fervor imperatoris quievisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiam a progenitoribus possessiones habebat. Porro Julianus crescens, in auditoriis Constantinopolitanæ urbis exercebatur in basilica ubi doctores erant, habitu privato procedens; habebatque pædagogum eunuchum nomine Maronium, grammaticum Nicoctem Laconensem. Rhetoricam vero legebat apud Eubolum [ms. *Frob. et Niv.*, Ecebolum] sophistam tunc Christianum. Quod providentiâ quippe Constantii gestum est: ne apud paganum sophistam legens, ad ejus superstitionis dogmata declinaret. Erat enim Julianus ab initio Christianus. Cumque lectione proficeret, fama per populum volitabat, quia posset etiam Romanam gubernare rempublicam. Quod dum latius panderetur, æstuationes induxit imperatori Constantio. Quamobrem abstulit eum ab urbe regia, et misit in Nicomediam: præcipiens ne conveniret apud Libanium sophistam Syrum. Tunc enim Libanius a pædagogis Constantinopolitanis expulsus, Nicomedia morabatur. Prohibebatur ergo Julianus apud Libanium legere, eo quod paganus esset, verumtamen librorum ejus lectionibus utebatur. Cumque proficeret in rhetorica, supervenit in Nicomediam Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius; quem postea quasi artes magicas exercentem, Valentinianus imperator præcepit occidi. Tunc igitur non ob aliam causam Nicomediam venerat, nisi Juliani fama pertractus. Apud quem Julianus cum verba philosophica [ms. *Lyr.*, *sophistica*] prægustasset, coepit etiam doctoris imitari religionem. Is enim etiam imperii cupidinem animo ejus immiserat. Cumque hæc non laterent aures imperatoris, inter spem metumque constitutus, suspicionem celare volens (quia qui dudum integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus), tonsus monachicam simulabat vitam; et latenter quidem exercebatur in philosophia; in manifesta autem sacros Christianorum legebat libros. Denique in ecclesia Nicomediæ lector est constitutus; et sub hæc habitu furorem declinavit imperatoris. Hæc equidem pro timore faciebat, nequaquam a spe recedens quam mente conceperat. Dicebatque plurimæ amicorum suorum felicitate fore tempora quibus ipse rerum potiretur imperio. ¶¶¶ Dum hæc itaque contra eum sic agerentur, Gallus germanus ejus Cæsar constitutus, venit ad Nicomediam visurus eum, dum pergeret ad Orientem. Post paululum vero perempto Gallo, repente Julianus quoque fit suspectus imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit; et dum fuga lapsus fuisset, diversa loca circumvenendo

A salvatus est. Vixque sero uxor imperatoris Eusebia celatum inveniens, supplicavit imperatori quatenus nihil mali pateretur: sed ut potius ad philosophandum mitteretur Athenas. SOCRATES, *lib. iii, cap. 4, p. 164.*

B Coepit igitur Julianus imperialia sceptrâ desiderare. Quamobrem discurrens universam Helladam, vates quærebat responsa reddentes: consulens si ad suum imperium perveniret; invenitque virum qui ei desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quemdam idolorum locum, et intromittens in adytum, seductores demones evocavit. Quibus solemniter apparentibus, terrore compellitur Julianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc demones tropæi dominici figuram respicientes, et suæ recordati devictionis, repente disparuerunt. Quod agnoscentes magus, coepit culpâre Julianum. At ille et terrorem significavit, et crucis se dixit obstupuisse virtutem, eo quod videntes hoc signum demones evanuerint. Porro magus: Non hoc suspicaris, inquit, o homo vir, quia timuerunt, sicut ais: sed abominati hoc signum potius, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio replevit Christiani signaculi Julianum. THEODORÉTUS, *lib. iii, cap. 3, p. 126.*

C Post hæc igitur imperator evocavit Julianum, et constituit Cæsarem (*An. Dom. 360*): dansque ei conjugem Constantiam sororem suam, contra barbaros eum destinavit ad Gallias. Hi namque barbari, quorum imperator Constantius contra Magnentium solatia petierat, cum nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum vastabant urbes. Cum esset ergo juveneculus Julianus, jussit ut præter consilium dæcum nihil moliri præsumeret. Cumque illi accepta potestate negligere, et propterea barbari superarent, tunc Julianus duces quidem deliciis vacare permisit. Sumens autem milites, eisque spolia peremptorum hostium compromittens, initium vincendi barbaros fecit, et amorem suum apud milites collocavit. Fertur itaque, dum in aliquam civitatem fuisset ingressus, quia corona laurea, quibus solent civitates ornari, inter columnas pendens, rupto fuso super ejus caput decidit, eumque apertissime coronavit. Quo facto, cuncti clamaverunt, quia ei signum foret imperii. Aiant enim quidam Constantium propterea eum contra barbaros direxisse, ut ibi dedecret. Sed nescio utrum vera suspicio sit; nam qui eam germanam dedit uxorem, si hoc cogitasset, contra se potius insidias excitaret. Cum igitur Julianus apud imperatorem de ducum negligentia quæreretur, aliter mittitur magister armorum, ejus alacritati conveniens, cujus ministerio cum barbaris est fiducialiter congressus; et dum illi per legatos litteras imperatoris eos ad provincias invitantis ostenderent, tunc ille legatos eorum misit in vincula; factaque congressione vicit, ita ut etiam captum regem Constantio dirigeret. Hæc felicitate provectus, a militibus appellatur Augustus. Cumque corona deceret imperialis, unus signa portantium torquem quem habebat in collo, sumens, Juliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Julianus imperator est factus. Quam

vero postea gesserit ille philosophus judicent audientes. In ipso namque principio non missa legatione apud Constantium, nec animum benefactoris placans, quæcumque ei videbantur agebat: modo judices mutando provinciales, modo derogando Constantio, et per urbes singulas publice relegendo ab eis barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimum sequebantur, a Constantio recedentes. Tunc igitur etiam signum Christianitatis quod habebat abiecit. Et dum circumiret diversas urbes, aperiens templa, idolis offerebat, et semetipsum paganorum pontificem nominabat. Cumque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quæsitâ occasione præparabat, et quantum ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium ejus philosophiæ poterat adimpleri, nisi Deus consiliorum iudex, alterum sine alterius concertatione finisset. Nam cum venisset Julianus ad Thracias, nuntiatum est ei mortuum fuisse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur imperium. Veniens autem Julianus Constantinopolim, cogitare cœpit quemadmodum sibi populum complacere, et ejus favorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene namque sciebat Constantium ab omnibus populis nomen consubstantialitatis amplectentibus odiri: ob quam rem ab ecclesiis videbantur exclusi, et episcopi confiscati exilioque directi. Simul etiam noverat et paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, et desiderare adipisci tempus quo eorum aperirentur templa, et haberent idolis immolandi licentiam. Sic igitur utrumque populum minoribus vulneratum a defuncto agnoscens, et communiter omnes eunuchorum violentia, et præcipue Eusebii rapinis ingemiscentes, apud omnes semetipsum artificioso velamine commendavit; et aliis quidem flagebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat: omnibus tamen in communi, qualis esset religio, monstrabat. Et primum quidem crudelitati Constantii circa subjectos derogans, et eam [ed. Frøb. et Niv., eum] coram populo universo redarguens, jubet episcopos exilio deportatos revocari, et confiscatas eorum reddi substantias. Tempa quoque paganorum velociter suis necessariis præcepit aperire. Eos autem qui fuerant ab eunuchis oppressi, recipere quæ male ab eis fuerant abrepta sancivit. Eusebium vero præsidem imperiali cubiculo morte damnavit, non solum quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem suum, ejus accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepelivit. Expulsi quoque palatio eunuchos, tonsores et cocos. Eunuchos quidem, quia ejus uxor obierat, post quam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis simplicibus uteretur. Tonsores autem: unus, inquit, sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ restituens, reliquis eorum mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoque etiam publicum cursum mularum et caballorum, quos etiam publicis jussit utilitatibus ministrari. Hæc ejus opera laudant pauci, plurimique vituperant: quia remoto fastu palatii, contemptibile videbatur imperium. Is enim noctibus vi-

gilans conscribebat libros; et descendens in senatu publice recitabat. Solus enim imperatorum a Julio Cæsare in curia senatus recitavit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Quamobrem undique fama congregabat hujusmodi viros, emanantes circa palatia, qui circumamicti palliis, magis habitu quam magisterio pandebantur. Erantque graves universis Christianis, seductores viri et imperatoris semper religioni faventes. Habens itaque Julianus plurimum vanæ gloriæ vitium, cunctos ante se principes laceravit in oratione quam de Cæsaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Ut ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen imperatoris egit; ut autem detraheret atque laceraret, neque philosophi neque principis fuit. SOCRATES, lib. III, cap. 1, p. 166.

CAPUT II.

Quomodo Julianus ad ritum devenerit paganorum, et de sacrificiis idolorum.

Fertur itaque mox in ipso principio Julianum sic aperte et impudenter negasse Christianam fidem, ut quibusdam sacrificiis et invocationibus, quas expiationes [ed., expeditiones] pagani vocant, et sanguinis immolatione, nostrum baptisma studeret ablui, et abrenuntiare ecclesiasticæ confessioni. Ex illo enim tempore tam secreta quam publice, et in templis licenter pagani sacrificia celebrabant. Fertur etiam quia dum aliquando sacrificaret, ostensum sit ei in visceribus pecudis immolatæ signaculum crucis corona circumdatum. Qua visione, alios quidem sacrificii ministros fuisse perterritos: æstimantes quippe hujusmodi religionis virtutem et Christiani dogmatis æternitatem; eo quod corona quæ circumdabat crucem victoriæ esset indicium; et quia ambitus circuli a suo principio nusquam terminaretur, sed magis rursus reverteretur in semetipsum. Cumque cæteri mirarentur, princeps hujus scientiæ confortavit eos: dicens prospera et utilia sibi indicia fuisse monstrata; et quia magis signum dogmatis Christiani coerceretur; nec ei quo vellet dilatari liceret, termino circuli circumsepto. SOZOMEN., lib. V, cap. 2, p. 599.

CAPUT III.

Quomodo etiam ante imperium latenter fuerit paganus.

Julianus enim metuens Constantium, quia genere proximos, tyrannidis formidine, perimebat, lectorum sociatus est choro, et divinos codices in ecclesia, populo audiente, legebat. Nam et basilicam Martyrum ædificavit, quam divina providentia non suscepit. THEODORETUS, lib. III, cap. 2, p. 125.

Cum adhuc pueri Gallus et Julianus in Cappadocia morarentur, alunt habuisse eos tunc studium ut maximam basilicam ad sepulcrum martyris MEMNÆ [ed., MAMÆ] fabricarent; et inter se dividerent opus. Cumque ambo certarent in ædificio, ut alter alterum superaret, fertur aliquod provenisse miraculum; et nisi hactenus supercessent qui hæc se audivisse ab insipientibus enarrant, videretur forsitan incredi-

bile. Galli namque pars augebatur, et omnino cre-
scebat; Juliani vero labores, alii quidem soliebantur,
[ms. *Lyr.*, sedabantur], alii, terra ipsa evomente,
ruderibus implebantur. Aliquoties deposita funda-
menta terræ copulari non poterant, perinde ac si
quædam violenta virtus ex loco inferiore ea reper-
cutiendo depelleret. Quæ causa cunctis apparebat
esse prodigiosa. Ex illo namque æstimabant quia non
esset vir ille in religione Christiana salubris. SOZOMEN., *lib. v, cap. 2, p. 504.*

CAPUT IV.

Quam fuerit Julianus Christianis infensus.

Cum igitur solus tenuisset imperium, templaque
reserasset, et alia repararet, omnem devotionem
etiam ministris templorum affluentius impendebat.
Sæpe vero civibus in commune rescripsit, ut ad pa-
ganos accederent ritus, et ejus donatione fruerentur,
Christianis se inimicum aperte designans; ita ut ne-
que venire ad se eos vellet, neque legationes eorum
suscipere. Denique cum Persæ movissent bellum, le-
gationem mittentibus Nisibinis, tanquam omnibus
Christianis, et neque templa reserantibus, neque ad
eorum sacra venire volentibus, interminatus est, non
se auxilium præbiturum, nec legationem quasi pol-
lutæ civitatis esse suscepturum, neque ad eos primitus
accessurum, nisi cognosceret in paganitatem esse
mutatos. Hoc etiam apud Palæstinam questus de Con-
stantiensibus delegavit. Illic enim locus, cum esset
Gazæ portus, et Maioma vocaretur, essetque Christia-
nis plenus, a Constantino dignitatem meruit civita-
tis, et ex filii ejus nomine Constantia nuncupata est.
Injustum enim arbitratus est Constantinus ut paga-
nis subdita videretur esse Gazensibus. Tunc ergo
Juliano regnante, litem Gazæ Constantiensibus intul-
erunt. Quo iudice residente, Constantiam rursum
eis subdidit, distantem quasi stadia viginti. Et ex illo,
sublato priori nomine, Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur.
Habebat enim communes iudices atque duces; sola vero jura
Ecclesiæ duas videntur ostendere civitates; utraque enim
suum episcopum habet et clerum. Et vigilæ martyrum atque
collectarum apud eos seorsum fiunt, et termini utriusque
episcopatus Ecclesiæque subsistunt. Quodam tempore defuncto
Majuneno pontifice, quidam præsulum Ecclesiæ Gazæorum
studuit utrumque clerum suæ ditioni submittere, fas non
esse dicens ut uni civitati duo episcopi præsiderent.
Resistentibus Maiemenis, deliberavit provincie synodus,
ut eis proprium ordinarerit episcopum: oportere credens
ut qui sub Constantino pro pietatis religione civitas
habere privilegia meruerunt, et pagani principis
iudicio hæc amiserunt, in sacerdotiis et ordine
Ecclesiarum nequaquam dato antiquitus honore
privarentur. SOZOMEN., *lib. v, cap. 3, p. 506.*

Ea siquidem tempestate Cæsaream Cappadociae
maximam ac felicissimam civitatem ita vocari prohibuit,
eique appellationem antiquam Cæsaris abrogavit
quam a Claudio Cæsare promeruerat; nam prius
Mazaca vocabatur. Habebat enim odium ejus anti-

PATROL. LXIX.

quitus, eo quod omnis ejus esset populus Christianus,
et templum apud se Jovis 285 et patrii destruxisset
Apollinis. Nam cum etiam, eo regnante, Fortunæ
sacellum, quod solum remanserat, a Christianis
fuisset eversum, civitati crudeliter erat infestus;
et paganorum populos illic habitantes valde culpabat,
qui semetipsos uli non essent, et quodlibet pro
Fortuna sustinuissent. Omnes vero possessiones
atque pecunias Cæsariensium Ecclesiarum cum
verberibus exquirens, ad medium ejus jussit afferri.
Moxque ex eis trecentas auri libras in ærario publico
collocavit. Clericos autem universos aggregari inter
milites jussit, duci provincie servituros, quod est
nimis grave et vehementer injuriosum. Populum
vero Christianorum cum uxoribus atque filiis inscribi
præcepit, et tanquam vicaneos tributa persolvere:
cum interminatione jurans, quia nisi templum
rursus festinanter ædificarent, et civitatem
nimis affigeret, et neque capita sua Galicæos
habere permitteret. Sic enim solebat vocare
Christianos. Quod forte evenisset, nisi sine
celeri defecisset. SOZOMEN., *lib. v, cap. 4, p. 508.*

CAPUT V.

Quod initio imperii sui magis pepercerit Christianis.

Initio namque parcens Christianis, clementior
vixit, sciens priores persecutores nihil profuisse ad
augmentum paganitatis quotquot punierint
Christianos, qui magis hinc creverint et facti
sunt gloriosi pro vero dogmate morientes.
Invidiam igitur habens eorum gloriæ, a
tormentis abstinuit, iudicans esse necessarium
ut sermone potius et admonitione ad
paganitatem colendam populo suaderet,
credens etiam hinc se monstrare clementem.
SOZOMEN., *lib. v, cap. 4, p. 509.*

CAPUT VI.

Quomodo Mares episcopus Chalcedoniæ in facie redarguerit Julianum.

Dicitur enim quia, dum Constantinopoli apud
Fortunam sacrificaret, accessisset ad eum
Mares episcopus Chalcedoniæ, et publice
impium, et ἀθεον, id est sine Deo,
apostatamque vocitasse; illum vero
solam ei improperasse cæcitate (erat enim
senex, et pro imbecillitate oculorum manu
alterius agebatur). Super hæc volens etiam
laccare Deum, consuevit dixit: Neque
Galicæus Deus tuus curare te potest.
Respondens vero Mares dixit: Ego, inquit,
Deo meo pro cæcitate gratias ago, quia
hoc ideo gestum est, ne te videam
pietate nudatum. Imperator autem nihil
respondens abscessit. Sic enim putabat
potius roborari paganitatem, si se
patientem ac mitem Christiano populo
demonstrasset. SOZOMEN., *lib. v, cap. 4, p. 509.*

CAPUT VII.

Quod eos qui fuerant a Constantio deportati revocaverit, et de vexatione ecclesiasticorum et populi Christiani.

Hæc itaque faciens, eos qui fuerant a
Constantio fugati pro religione revocavit,
et confiscatis patrimonibus sua restituit,
præcipiens populo ut nullum

læderent Christianum, neque nolentem sacrificare compellerent; sponte vero accedentes ad aras prius explari apud dæmones, purgarique solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia privilegia, honores consuetudinesque subtraxit, et leges positas pro eis solvit, ipsosque curiæ tradidit; simul et a virginibus et viduis quæ pro penuria inter clericos pascebantur, iussit exigi ea quæ dudum a publico accepisse videbantur. Constantinus enim imperator disponens res ecclesiarum, unicuique civitati prospexit, ut clerus sufficientia emolumenta [*ms. Lyr., alimenta*] perciperet, et hoc lege firmavit; quod hactenus, mortuo Juliano, servatur. Hanc exactionem aiunt nimis fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecunias et ornamenta sacra; templaque sub Constantino et Constantio fundata destruebantur; datæ ad ædificia pecuniæ rursus exigebantur. Hac occasione sacerdotes, et clerici, et populus Christianus crudeliter vexabantur. SOZOMEN., *lib. v, cap. 5, p. 600.*

CAPUT VIII.

De seditione apud Alexandriam orta contra paganos.

Per idem tempus in Alexandrinorum maxima civitate contigit ex huiusmodi causa seditio. Erat locus quidam in civitate antiquis temporibus desolatus atque neglectus, multaque sorde completus: hic pagani olim dææ Methræ sacrificantes, homines immolabant; quem locum Constantius, quasi vacantem, Ecclesiæ Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius volens oratorium fabricare, repurgium faciebat. Quod dum fieret, inventum est illic adytum in multa profunditate constructum, in quo paganorum mysteria celebrabantur [*ms. Theod., celabantur*]. Erant enim ibi calvariæ hominum plurimæ, majorum pariter et infantium, qui perhibebantur illic extincti, ut eorum visceribus artes magicæ exercerentur. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto Methræ, studuerunt ad irrisionem paganorum universis hæc factiora reserare, divulgabantque capita hominum quæ compererant. Hæc Alexandria pagani respicientes, et opprobrium non ferentes, ira succensi sunt; et omne quod ad præsens invenerunt, arma iudicantes, impetu contra Christianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes ad sanctæ crucis injuriam, plurimos diversis vulneribus affligentes. Et ita gestum est, ut neque proximis parcerent, sed philosophus philosophum percussit, et frater fratrem, pater filios et parentes, et invicem in sua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eundem locum purgare quieverunt. SOCRATES, *lib. III, cap. 2, p. 170.*

286 CAPUT IX.

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus.

Interea cum iudices denuntiassent mortuum fuisse Constantium et imperare Julianum, seditionem fecit in Alexandria populus paganorum, et impetu facto super Georgium, vinculis eum alligaverunt. Quem post paululum venientes ad carcerem peremerunt, ejusque cadaver imponentes camelo, a mane usque

A ad vesperam per totam portaverunt [*ms. Santheod., pompaverunt*] civitatem, et circa sero concremaverunt. Multi ferunt Arianorum, quod ab amatoribus Athanasii id factum sit; sed ego reor indubitanter hoc fecisse gentiles, cum utique et querelas haberent adversus eum propter idola et templorum injurias, prohibitionemque solemnitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per litteras ad Alexandrinos missas, in quibus culpatur eos pœnamque relaxat, quasi propter reverentiam Serapis, quem civitatis conservatorem dicit, et Alexandri conditoris ejus, necnon Juliani avunculi sui, in paganitate devoti et Christianos nimis odientis. SOZOMEN., *lib. v, cap. 7, p. 603.*

CAPUT X.

B *Quomodo Julianus (avunculus Juliani Apostatæ) ecclesias clausit et ecclesiæ ornamenta diripuerit.*

Dicitur enim quia studium habuerit ut in thesauros imperatorios plurima et pretiosa Ecclesiæ Antiochenæ vasa reconderet, et quia clausisset ecclesias, et universos clericos effugasset, et solum tunc Theodoritum stetisse presbyterum. Quem cum tanquam vasorum custodem comprehensum crudeliter sauciasset, novissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter universa tormenta respondit, et pro dogmatis confessione [*ms. Lyr., defensione*] devicit. Cumque universa Deo dicata vasa et pallia collegisset, proficiens hæc in terram, contumeliis et injuriis, ut voluit, agens Christum, super ea etiam sedit, et cumulum auxit injuriarum. Moxque verenda ejus et loca femoribus circumposita feruntur esse percussa, et ad tantam pervenit usque putredinem, ut vermes crearet, medicis laborantibus nec valentibus vincere passionem. Conficiebantur enim omnimoda pretiosaque medicamina ex pinguibus volatilibus, ut eorum crassitudine corrupta et putrida membra linirentur. Hoc facto vermes ad superficiem provocabant, quia in profundo ebullientes, vivas discerpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac passione securus. Hoc itaque claruit divina indignatione gestum, cum etiam custodes imperialium thesaurorum, et alii plerimi adversus ecclesias insurgentes, inopinata et miseranda morte defuncti sunt, quasi superna indignatione damnati. SOZOMEN., *lib. v, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 604.*

D

CAPUT XI.

De Eusebio, Nectario et Zenone martyribus.

His dictis, tempus est ut memoriam faciamus Eusebii, Nectarii et Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos et comprehensos, vinculisque traditos atque flagellatos, postea convenientes in theatrum, adversus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent et in injurias paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumque alterutros, ut vulgi moris est, excitarent, concurrentes ad carcerem, et educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atque percutientes, et vulnerantes lignis, lapidibus atque fustibus. Au-

divi namque etiam mulieres egressas, et cum radiis A telarum eorum corpora vulnerasse; et cocos publicos, alios aquam, alios ferventes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumque eos dilacerassent capitaque fregissent, ita ut cerebrum in terra jaceret, deduxerunt ante urbem, ubi solebant mortua jumenta projicere: ibique eorum corpora concremantia, ossa quæ remanserant inter cadavera camelorum et asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri; quod non diu latuit. Quædam namque mulier Christiana, non tamen de Gaza, divino præcepto per noctem ea colligens et in urnam recondens, Zenoni eorum consobriño servanda contradidit. Deus enim per visum mulieri revelavit hunc virum: ei namque erat ignotus, et nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem B reliquias eorum accepit et interim domi servavit. Cumque is ejusdem Ecclesiæ suscepisset episcopatum imperante Theodosio, fabricata basilica ante civitatem, et altare fixo, ossa martyrum collocavit juxta confessorem Nestorem. Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cum martyribus comprehensus a populo, vinculis eorum flagellisque participatus est. Is enim, dum traheretur, habens pulcherrimum corpus, ad miserationem persecutores adduxit. Quem ante portas semivivum, morti tamen proximum projecerunt. Hunc colligentes quidam, Zenoni detulerunt; apud quem, dum curaretur, defunctus est. SOZOMEN., lib. v, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9, v. 605.

CAPUT XII.

De Hilarione monacho, et crudelitate Heliopolitanorum et Arethusiorum contra Christianos, et de Marco episcopo ejusque martyrio.

Inter hæc autem dum Hilarionem monachum Gazæ requirerent, fugit in Siciliam: ubi ligna de montibus colligens, et in civitate vendens, et propriis humeris portans, transigebat quotidianam vitam. Cumque ejus illic virtus fuisset patefacta per demones, venit in Dalmatias; ibique virtute divina plurima miracula faciebat, ita ut etiam mare, quod quædam occupaverat loca, sua oratione repelleret. Sed etiam 287 hinc rursus abcessit, quia ubi laudabatur habitare declinabat: demutando loca cunctis esse studebat incertus, ut opinionem suam crebra migratione destrueret. Novissime vero dum navigaret Cyprium, venit in Paphum: invitatusque ab episcopo Paphi, dilexit locum, et circa prædium Charybdim nuncupatum philosophatus est; quem ut martyr non esset fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum divinum esse non exspectare persecutores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre jubentur. Gazæ siquidem et Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani et Arethusii Syriam habitantes, ad tantam venere crudelitatem, sicut illorum temporum homines explanaverunt, ut sacras virgines insolitas a populo videri, publice nudatas stare cogerent in theatro. Quas primo irriserunt, postea totonderunt, novissime per medium sectas, porcos, ut eas comederent, provocarent.

Ut ergo reor, Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum virginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo qua fornicabantur eorum virgines antequam nubarent, prohibita videretur. Constantinus enim, destructo in ea civitate Veneris templo, primus apud eos construxit ecclesiam, et consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusii vero Marcum suæ civitatis episcopum, senem, vita et conversatione reverendum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt odiosum, eo quod Constantii temporibus, ut paganos ad Christianitatem reduceret, templum eorum ornatissimum pretiosissimumque destruxerit. Cumque Julianus imperasset, motus in eum est, et præcepit ut aut æstimationem templi redderet, aut id rursus ædificaret. Et dum utrumque impossibile foret Christianis simul et sacerdoti, primo fugit secundum evangelicam legem; postea vero cum multi propter eum periculis et necessitatibus subderentur, de fuga reversus est, et sponte semetipsam populo, quod vellent in eum exercere, contradidit. Qui dum laudare philosophum debuissent, credentes potius contemptorem, irruentes in eum, et per singulas plateas trahentes, ejus capillos et membra dilacerabant viri simul et femine; ita ut subtilibus restibus ejus aures abscinderent. Verum infantes apud magistros positi deludebant ei, alapis cædentes, et graphiis sine aliqua parcitate pungentes. Quem etiam in cunicula deposuere fetentia. Cumque adhuc respiraret, eum ex melle et liquamine perungentes, et in sportam mittentes appenderunt in aere. C Dicitur ergo quia tunc vespis et apibus ipsam contingentibus, et carne ejus vescentibus, dixerit Arethusiis: quia ipse quidem esset excelsus, illos vero videret in humili constitutos; sed postea hoc etiam ipsos fore passuros. SOZOMEN., lib. v, cap. 9. Edit. Christ. Vales. c. 10, p. 607.

Hoc igitur agentes, cogebant eum ut templum reædificaret, aut ut daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: novissime vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab ejus se suspendere suppliciis. THEODORETUS, lib. III, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 131.

Sermo fertur quia tunc præfectus præcipue paganus fuerit admiratus Marci constantiam, et ad principem veniens quereretur: dicens esse verecundum ut in uno sene tanta tormenta committerentur; et Christianos, dum talia paterentur, fieri gloriosos, se vero magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est sine coronatus. SOZOMEN., lib. v, cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 609.

CAPUT XIII.

De Macedonio, Theodulo et Tatiano martyribus.

Eodem tempore Macedonius quoque, Theodulus et Tatianus Phryges martyrii pignora consecuti sunt. Nam dum in Meroe civitate Phrygiæ templum aperuisset provincie judex, ei longo tempore plenum rudibus emundaret, ingredientiæ isti per noctem,

idola contriverunt. Cumque propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos innotuerunt. Quos dum iudex, quasi habita satisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibus, vario tormentorum genere castigavit. Novissime vero in craticula superpositos ardere præcepit. Cumque cremarentur: Si assis, inquit, carnibus, o Amati, delectaris (sic enim vocabatur iudex), altera latera ignibus objice: ne dum comedere cœperis, carnes semicrudas invenias. Et isti ergo fortissimo certamine devicerunt. Aiunt itaque Busyrium in Ancyra Galatiæ clarissimam, fortissimamque habuisse confessionem, cum fuisset in hæresi quæ vocatur Enorastiarum, id est Abstinentium. Hunc enim, dum iudex comprehendisset quasi contra paganos insipientem, torquere volebat in publico; jussitque ut appenderetur in ligno. Tunc Busyris extensis cito manibus supra caput, nulpavit latera: dicens non opus esse ut ministri appendentes eum, deponentesque laborarent, cum esset ipse pronus ad poenam quam vellent exercere, et latera sua tortoribus præpararet. Miratusque ejus promissionem iudex, rei experimento magis obstupuit. Nam dum ungula ferrea ejus latera vehementius exararent: donec iudici placuisset, sustinuit manus extensas, et plagas cum alacritate suscepit. Post hæc autem reductus in vincula quiescebat. Porro post paululum, morte nuntiata Juliani, usque ad Theodosii principatum vixit; et in Ecclesia catholica, acta poenitentia prioris hæreseos, conversatus est. SOZOMEN., lib. v, cap. 10. *Edit. Christ. Vales. cap. 11, p. 610.*

CAPUT XIV.

De Basilio martyre et Euppsychio.

In illo siquidem tempore ferunt vitam finisse martyrio Basilium Ecclesiæ Ancyranæ presbyterum, et Euppsychium Cæsariensem Cappadociæ, ducta nuper uxore, dum adhuc quasi sponsus esse videretur. Euppsychius enim peremptus est propter Fortunæ templum, quod, sicuti jam diximus, dirutum fuerat; et in communi Cæsarienses iram principis sunt experti, et alii quidem morte, alii fuga mulctati sunt. Basilium autem studiosus vir, circa dogmata probatus, dum vixit Constantius, restitit Arianis. Et propterea Eudoxii decreto ab ordine est remotus ecclesiastico. Cum verò Julianus tenuisset imperium, Christianos publice comunonebat, ut proprium dogma servarent, nec paganorum superstitione macularentur, **238** honoresque collatos a principe pro nihilo judicarent, temporales utique, et perpetuæ damnationis auctores. Propterea ergo in suspicionem et odium veniens paganorum, quoniam publice sacrificantes inspiciens stabat, et ingemiscens orabat atque clamabat, ne ullus Christianorum hujusmodi errore teneretur obnoxius; comprehensus et traditus provinciæ iudici, multaque tormenta fortiter sustinens, martyrio coronatus est. Hæc ergo colligens sub uno retuli, licet diversi anni vel dies eorum videantur esse martyrii. SOZOMEN., lib. v, cap. 10. *Edit. Christ. Vales. cap. 11. n. 611.*

CAPUT XV.

Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa, et in Sebastia, et in Phœnice.

Quæ enim idolorum seductionibus subditi tempore illo commiserint, multa quidem sunt, et propriis libris egentia; sed ego ex multis pauca narrabo. In Ascalonia siquidem et Gaza, virorum sacerdotio dignorum, et mulierum virginitatis conversatione potentium, dividentes uteros, et hordeo cumulantes, exposuerunt comestioni porcorum. In Sebastia vero, quæ est ejusdem provinciæ civitas, Joannis Baptistæ sepulorum aperuerunt ignique tradiderunt, ossa vero ac pulverem disperserunt. Porro scelus quod in Phœnice commiserunt, quis poterit vel dicere sine lacrymis vel audire? In Heliopoli enim, quæ est circa Libanum, erat quidam diaconus, nomine Cyrillus. Is, imperante Constantio, succensus zelo divino, multa idola quæ ibi adorabantur contrivit et igni cremavit. Cujus actionis memores nec nominandi viri, non solum pereverunt eum, sed etiam secantes ventrem, ex ejus jecore comederunt. Qui tamen omnium inspectorem Deum non potuerunt effugere, sed dignas reddiderunt sua presumptione poenas. Quicunque enim illo scelere participati sunt, dentibus caruerunt, et facti omnes elingues sunt; nam et ipsæ linguæ pariter defluerunt, consumptæ putredine. Perdiderunt etiam visum, et passionibus suis virtutem prædicaverunt omnibus pietatis. THEODORETUS, lib. III, cap. 6. *Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 129.*

CAPUT XVI.

De simulacro Androgyno a paganis in ecclesia constituto.

In Emesa vero, quæ est in ejus confinio civitatis, Dionysio γυνιδι, id est Baccho muliebri, ecclesiam quæ Deo nuper fuerat ædificata, dedicaverunt; et ad derisionem simulacrum illic statuentes, Androgynum, id est, quod virum monstraret ac feminam. In Dorostolo vero, insigni Thraciæ civitate, Æmilianus invidiosissimus decertator, a Capitolino universæ Thraciæ iudice igni traditus est. Porro Marci Arethusiæ episcopi gesta vel passio Æschyli et Sophoclis concione [ed. V., contentione] noscitur indigere, ut digne actus illius tragiæ ordine recitentur. THEODORETUS, lib. III, cap. 6. *Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 130.*

CAPUT XVII.

De legibus quas Julianus contra Christianos posuit.

Innumera quoque alia in omni terra et mari ab impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc igitur aperte Deo odibilis imperator contra pietatem ponebat leges; et primum quidem interdixit Galilæorum filiiis (sic enim Salvatoris nostri cultores denominabat) poetarum, et rhetorum, atque philosophorum legere disciplinas. Propria, inquit, pennis, secundum proverbium, vulneramur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt. Post hanc aliam posuit legem, præcipiens Galilæos expelli militibus. THEODORETUS, lib. III, cap. 7. *Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 131.*

CAPUT XVIII.

De reditu Athanasii ad Alexandriam.

Igitur Athanasium de fuga remeantem Alexandrinorum populus libenter excepit. Expuleruntque ecclesiis Arianos, et Athanasio septa venerabilia tradiderunt. Verum Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, in loco Georgii Lucium habuerunt. SOCRATES, *lib. III, cap. 4, p. 173.*

CAPUT XIX.

De Lucifero et Eusebio.

Ea siquidem tempestate Lucifer Caralensis et Eusebius Vercellensis episcopi, imperatoris jussione ab exilio revocantur. Utrique enim ultra Thebaidis terminos ab exilio remeantes, tractabant quemadmodum corruptam Ecclesie regulam repararent. Placuit igitur ut Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perveniret, Eusebius Alexandriam; ut una eum Athanasio, facto consilio, Ecclesie dogmata repararent. Lucifer tamen misit in locum suum diaconem, per quem professus est ratum se habiturum quod esset, concilio ordinante, constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuantem invenit Ecclesiam; erat enim inter se turba divisa, et non tantum hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, dividebat Ecclesiam; sed etiam Meletii sequaces, studium habentes circa suum præsulē, a suis consortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum episcopum, rursus abscessit. Eusebius autem veniens Alexandriam, cum Athanasio concilium celebravit. SOCRATES, *lib. III, cap. 4 et 5. Edit. Christ. Vales. cap. 5 et 6, p. 173.*

CAPUT XX.

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato.

Conveneruntque ex diversis civitatibus episcopi, et de maximis necessariisque rebus habuere tractatum. Ubi etiam de sancti Spiritus divinitate tractantes, eum in consubstantiali **289** Trinitate comprehenderunt. Et Verbum inhumanatum non solum carne, sed etiam anima declararunt, sicut olim viris ecclesiasticis complacuerat. Non enim novam religionem in Ecclesiam introduxerunt, sed quam ab initio ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita hujus disputatione sermonis, scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenæus, et Clemens, et Apollinarius Hierapolites, et Serapio Antiochenæ præsul Ecclesie animatum eum qui inhumanatus est, in suis sermonibus sunt professi. Nec non et per Beryllum episcopum Philadelphe, in Arabia constitutæ, facta synodus, scribens ad eundem Beryllum hæc ipsa contradidit. Sed etiam Origenes ubique in suis libris animatum nominavit eum, qui est inhumanatus: proprie tamen nonus tomus ejus in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit: ubi Adam quidem Christum, Evam vero Ecclesiam latius explanavit. Horum itaque dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus et, qui ex eo habebat cognomen, Eusebius. Ambo namque et communiter Origenis vitam commendantes, et ejus adversariis resistentes, insignibusque libris satisfactionem præ eo componentes, non priusquam Origenem ad hanc disputationem

A venisse dicunt, sed mysticam Ecclesie interpretatum fuisse traditionem. At illi qui Alexandriam conveniunt, non sine subtili investigatione questionem de substantia et subsistentia reliquerunt. Osius namque Cordubæ, Hispaniar præsul, de quo jam sermo prolatus est, præmissus ab imperatore Constantino, ut flammam tunc ab Ario excitatam exstingeret, etiam Sabellii Libyensis dogma destruxit, de substantia ac subsistentia habuit questionem. SOCRATES, *lib. III, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 174.*

Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio et Eusebio Niceni concilii constituta roboraverunt; et consubstantialiam Patri ac Filio Spiritum sanctum sunt confessi, Trinitatemque nominaverunt. et quoniam de substantia et subsistentia **B** quæstio turbabat Ecclesias, sapienter decretum est ut his nominibus contra Sabellianos solos utamur: ne nominum inopia idem putetur esse substantia quod substantia. SOZOMEN., *lib. V, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 612.*

CAPUT XXI.

De differentia substantiæ et subsistentiæ.

Hæc quidem tunc synodus. Nos autem de substantia et subsistentia, si quid novimus, absurdum non est breviter indicare. Igitur qui Hælladicam explanare prudentiam, οὐσία, substantiam quidem diverso modo definiunt, ὑποστάσις, id est subsistentiæ, neque sermonem quidem fecerunt ullum. Irenæus autem grammaticus in libro ubi verba per litteram colligit, etiam barbarum vocat hoc verbum, neque **C** apud aliquos antiquorum dictum, et vel si alicubi sit inventum, non hoc indicare quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnica locum insidiarum significare subsistentiam meminit. Apud Menandrum veluti feces quæ ex vino colliguntur in dolio, subsistentiam designare dicit. Sciendum tamen quia licet antiqui philosophi hunc sermonem reliquerint, tamen juniores philosophorum pro substantia, subsistentiæ sermone sunt usi. Substantiæ vero definitionem diversis modis explanaverunt. Si ergo definitionem substantia circumscribitur, quomodo in Deo, qui non potest comprehendere, proprie hoc uti sermone poterimus? Verum Evagrius in Monachico libro petulanter quidem et inconsiderate de Deo disputandum esse prohibuit. Definiri vero Divinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarum esse definitiones. Is itaque sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet quod prædicatur: aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex his compositam orationem. Sed nihil in sancta Trinitate horum quæ dicta sunt poterit comprehendere: igitur quod ineffabile est ratione taciturnitatis adoretur. Hæc quidem Evagrius. Nos autem licet facta digressionem hæc dixisse videamur, tamen tanquam utilem historiæ causam nos retulisse non poenitet. SOCRATES, *lib. III, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 176.*

CAPUT XXII.

Pars libri Athanasii de Satisfactione fugæ.

Verum Athanasius librum de Satisfactione fugæ

olim a se conscriptum tunc eis presentibus legit; A olijas partes utiles, et quæ prosint hic intexens, totum librum multorum versuum quærere et legere studiosos admoneo. Ait enim: Ecce hujusmodi sunt presumptiones impiorum, hæc agentes, nec erubescences. In quibus primum contra nos mala sunt machinati, hactenus accusant, quoniam manus eorum præparatas necibus declinare potuimus; et amarissime potius ingemiscunt, quoniam nos penitus amputare nequiverunt; et impropere timoris causam, ignorantes quia dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquent culpam. Nam si fugere malum est, persequi multo deterius. Hic quidem ne moriatur absconditur; hic autem persequitur ut occidat. Et ut fugiatur quidem scriptum est: qui autem quærit occidere, prævaricatur legem, et magis ipse fugiendi præbet occasionem. Si ergo fugam impropere persequentes, erubescant potius semetipsos. Quiescant insidiari, et quiescunt continuo fugientes. Sed a calliditate non desinunt sua, et comprehendere omni virtute festinant: scientes quia fuga persecutionem patientium iudicium [ms., indicium] est maximum persequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquando, sed magis ferocem simul et callidum. Omnis enim qui gemebat et vexabatur a Saul, fugiebat et veniebat ad David (I Reg. xxii, 2). Sed isti propterea eos qui abscondunt se, interimere student, ne ipsorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorum insidiis neces exsiliaque commissa omnibus sunt aperta. Nam sive perimant, mors contra eos semper exclamat; sive rursus exsilia minentur, ubique ipsi contra se mali memoriam destinare noscuntur. Et siquidem sanam haberent mentem, viderent semetipsos in his esse constrictos, seque in consiliis suis offendere. Sed quoniam sapere perdidierunt, propterea persecutione decipiuntur; et quærentes occidere, suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt, 290 quærentes occidere; quid faciant cum vident Jacob fugientem Esau fratrem suum (Gen. xxvii, 44), et Moysen in Madian descendisse propter Pharaonis timorem (Exod. ii, 15)? Quomodo satisfacient fugienti David Saul, qui in domum misit ut interimere eum, dum absconsus fuisset in spelunca (I Reg. xix, 11, et xxiv, 4), et mutasset vultum suum, donec declinaret ab Abimelech, ob quam causam inimicorum evasis insidias (Ibid. xxi, 13)? Quid dicant isti qui omnia proferunt petulanter, videntes maximum Iliam in oratione quidem mortuum suscitasse; et tamen absconsam propter Achab, et fugisse propter insidias Jezabel? Tunc etiam quæsti filii prophetarum celati sunt, latentes in speluncis apud Abdiam (III Reg. xvii, 22, et xix, 3). Sed si hæc tanquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant Evangeliorum. Nam et discipuli propter metum Judæorum recesserunt, celantes semetipsos (Act. viii, 1); et Paulus in Damasco a principe gentis quæsitus, de muro in sporta depositus est, et manus quærentis effugit (II Cor. xi, 33). Illic igitur de sanctis viris

Scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantia poterunt invenire? Sive ergo timorem impropere, contra semetipsos tanquam vesani loquuntur; sive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, Scripturarum divinarum videntur penitus inexperti. Nam in lege (Num. xxxv, 9) præceptum fuit ut deparentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi qui quærebantur ad mortem, quoquomodo liberari potuissent. In novissimo vero tempore sæculorum veniens ipsum, quod Moysi locutum est, Patris Verbum, rursus hoc dedit mandatum, dicens: Cum persecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam (Matth. x, 23). Et post pauca dicit: Cum ergo videritis abominationem desolationis quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat: tunc qui in Judæa sunt fugiant in montana, et qui in tecto est non descendat tollere aliquid de domo sua; qui in agro, non revertatur tollere vestes suas (Ibid., xxiv, 13, 16, 17, 18). Hæc enim scientes sancti, hujusmodi habuerunt conversationis modum. Quæ enim nunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea et ipsum Verbum propter nos humanatum, cum quæreretur, sicuti nos ipsi, abscondi dignatum est (Joan. viii, 59); et iterum cum persecutionem pateretur, fugit et ab insidiis declinavit (Joan. xi, 54). Decebat enim eam, sicuti famem et sitim, etiam hoc pati, et hoc modo ostendere semetipsum humanatum. Ab initio siquidem mox homo factus est; cum esset parvulus ipse per angelum mandavit Joseph: Surgens sume puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum. Futurus est enim Herodes quærere animam pueri (Matth. ii, 13). Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugisse. Et quando jam etiam Deum semetipsum innotescebat, et manuum aridam restituerat sanam; et Pharisei quidem egredientes concilium fecerunt adversus eum, ut eum occiderent: Jesus autem sciens discessit inde (Matth. xii, 14, 15). Nam et quando Lazarus suscitavit a mortuis: Ab illo, inquit, die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jesus ergo jam non palam ambulabat inter Judæos, sed abiit inde in regionem juxta desertum (Joan. xi, 53, 54). Deinde Salvatore dicente: Antequam Abraham fieret ego sum. Judæi quidem tulerunt lapides ut mitterent super eum. Jesus autem absconsus est, et exiit de templo. Et transiens per medium eorum, abiit (Joan. viii, 58, 59; Luc. iv, 24), et ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cum non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi, quoniam contraria his quæ Dominus facit et docet, cogitant et loquuntur? Nam quando Joannes martyrium sustinuit ejusque corpus sepelire discipuli, audiens Jesus, discessit inde in marem ad deserti locum seorsum (Matth. xiv, 13). Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam isti vel sic erubescerent, et usque ad homines suam petulantiam declararent, et non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem,

contra eum utique blasphemias mittentes [ed., meditantés]. Sed neque vesanorum quilibet eos poterit sustinere, cum arguantur nec Evangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis et fugæ rationabilis atque vera, quam in Salvatore quidem evangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, et passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Joannes ita conscripsit : *Quærebant ergo eum tenere, et nullus misit in eum manus, quia nondum venerat hora ejus* (Joan. vii, 30). Nam antequam hæc venirent, dicebat ipse matri : *Nondum venit hora mea* (Joan. ii, 4). Et eis qui fratres ejus appellabantur ait : *Meum tempus nondum venit* (Joan. vii, 6). Rursus autem tempore passionis discipulis dicebat : *Dormite jam et requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum* (Matth. xxvi, 45). Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est, neque cum venisset tempus abscessus est, sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic et beati martyres in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, et dum quærentur, per latibula fugiebant; cum vero invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat. SOCRATES, *lib. iii, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 176.*

CAPUT XXXIII.

Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, et divisum videns populum fuerit indignatus.

Eusebius interea Vercellensis episcopus repente postmodum ab Alexandria venit ad Antiochiam, et inveniens Paulinum a Lucifero consecratum, plebemque divisam, Meletique sequaces missas facientes seorsum, valde commotus est, quia factæ ordinationi non universi consenserant; reprehenditque apud semetipsum quod gestum est, et pro reverentia Luciferi, habita taciturnitate discessit: promittens in conventu episcoporum quæ gesta fuerant emendanda: habens tamen curam maximam, eos unire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit; inveniensque seorsum celebrare collectas socios suos, præsidebat eis; sed ecclesias quidem obtinebat Euzoii, Ariani dogmatis præsul. Porro Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat ecclesiam, ex qua eum Euzoii pro sui reverentia non ejecit. Meletius autem extra civitatis portas solemniter celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verum Lucifer sentiens non suscipere Eusebium 291 ejus ordinationem, hoc putavit injuriosum, ac vehementer irascebatur, et communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ synodo placuerant, per contentionem reprobare nitentur. Hæc dum inter eos tristitiæ tempore gererentur, multos ab Ecclesia removerunt, et denuo altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit; erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum diaconem pro-

A misisset ratum se habiturum quod fuisset a concilio definitum. Quapropter ipse quidem Ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeavit thronum. Hi vero qui prius cum eo contristati fuerant, hætenus ab Ecclesia segregantur. Verum Eusebius ad instar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens atque docens prædicationibus ecclesiasticis universos. Hinc transiens venit in Illyricum; et inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat. SOCRATES, *lib. iii, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 180.*

CAPUT XXIV.

De Hilario Pictaviensi.

Verum Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitanæ pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præseminaverat B tam Italis quam Gallicanis episcopis, quippe cum prius ab exilio remeasset (An. Dom. 364). Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tanquam disertus suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, et vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breve eorum exsiliij tempus celebrata noscuntur. SOCRATES, *lib. iii, c. p. 8; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 181.*

CAPUT XXV.

De Macedonianis.

Ea siquidem tempestate Macedonii sectatores, et Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, conciliaque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos secuti C fuerant, anathematizaverunt alterius partis episcopos, id est consentientes Acacio; fidemque Ariminensis concilii respuentes, ea magis quæ fuerant recitata apud Seleuciam et apud Antiochiam exposita firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quam sectatores Acacii, cur eorum hætenus, tanquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenose responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aetius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat; et erant utraque prava, cum hi quidem inordinate divisas substantias Patris, et Filii, consubstantialitatis nomine copularent; ille D vero a natura Patris naturam Filii aperte divideret, credens semetipsum pie prædicare dissimilem esse Patri Filium per substantiam. His ergo ita putantibus, media via nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitentur. SOCRATES, *lib. iii, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 182.*

CAPUT XXVI.

Quia Julianus quoque persecutus sit Athanasium.

Igitur imperator audiens Athanasium, in Alexandrinorum Ecclesia constitutum, licite populo prædicare, multosque paganorum ad Christianitatem fuisse conversos, eum jussit exire de civitate (An. Dom. 365). Qui si maneret, damna maxima eum sustinere

præcepit : occasionem criminis in eum inveniens, quia dum prioris principis tempore fuisset fuga multatus, non ejus jussione episcopalem receperat sedem. Quamobrem secundum imperatoris præcepta se præparabat ad fugam. Videns autem circa se Christianorum populum lacrymantem : Habetote, inquit, filiioli, fluciam : nubes est, et cito pertransiet. Hoc dicto, valefecit; et diligentibus amicis commisit Ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit. SOZOMEN., *lib. v, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15, pag. 615.*

CAPUT XXVII.

Quomodo Julianus fecerit Cyzicum propter paganitatis cultum.

Interea Cyzicenis legatione fungentibus apud principem de propriis rebus et paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulaverant universa concessit. Eleusium autem ejus civitatis removit episcopum, veluti vastatorem templorum; et quia viduarum pabula sacrarumque virginum monasteria constituerat; paganasque suaserat ut, paternam religionem relinquentes, ad Christiana dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis ne venirent ad Cyzicum : credens quia religionis causa excitarent seditiones, eosque alii ejus civitatis Christiani foverent. Et publici simul opifices artificesque monetæ*, qui in duas erant divisi partes principum præceptione prisorum, cum uxoribus atque liberis Cyzicum habitare sunt jussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publico conferebant : alii quidem militum chlamydes, alii vero pecunias novas. Cum igitur modis omnibus placuisset Juliano ritum constituere paganorum, vim quidem inferre atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per singulas civitates numerus eorum conscriberetur : quos tamen nequaquam aut orare prohibuit. Sciebat enim quia non posset ulla necessitas suspendere quod voluntas spontanea suggessisset. Porro clericos et Ecclesiarum præsules a civitatibus suspendere festinabat, studens ut eorum absentia paulatim solveretur Ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent, vel mysteriis participarent, existerent; et per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem. SOZOMEN., *lib. v, cap. 14, Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 615.*

292 CAPUT XXVIII.

De Tito Bostrensi episcopo.

Bostrensibus itaque publica voce præcepit ut Titum suæ tunc civitatis episcopum procul expellerent. Cumque jussisset hoc, clericisque minaretur, quasi ipsi facerent turbas in populo : tunc Titus libellum destinavit imperatori, contestans eum ac dicens quia inimica inter se esset turba paganorum atque Christianorum, et ejus suasionem Christiani magis a seditione quiescerent. Quo facto, nisus est imperator ex hujusmodi verbis Tito inimicitias populi concitare :

A scribens Bostrensibus, quia Titus eorum accusator fuisset, dicendo suis monitis, non sua voluntate populum a seditione cessasse; eumque velut hostem populo suadebat expellere. Non enim quod justum erat aut legitimum jubebat agi; sed odio religionis, verbis quidem culpæ, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per civitates et provincias Christiani diffugebant. Hujus participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul et avus, qui de patre pagano natus, ipse cum tota domo, et qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Beth-lea, vico Gazensi nimium populoso, habentique templa antiqua, ædificiaque pulcherrima, et maxime Pantheon in civitatis arce locatum, eminens super omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra et Græca deorum habitaculum nominatum. Fertur itaque his omnibus fuisse Christianitatis auctorem Hilarionem monachum. Cum enim demonio vexaretur Alaphion, diutius pagani atque Judæi incantationibus et lustrationibus apud eum usi, nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solummodo Christi nomen invocans, demonium effugavit, eumque in religionem Christianam repente transposuit. Floruit itaque meus avus in expositionibus et interpretationibus scripturarum nostrarum, quoniam erat ingeniosus scientiaque fulcitus, ita ut etiam arithmeticæ artis esset expertus, ac propterea Ascalonitis et Gazensibus, et in circuitu Christianis valde gratissimus, tanquam religioni necessarius et ad solvendas dubitationes Scripturæ divinæ proficiuus. C Primi siquidem isti in eo loco ecclesias et monasteria construxerunt, easque honestate atque hospitalitate peregrinorum et indigentium pariter ornaverunt. Ex quo genere usque ad nos fuerunt viri optimi, quos grandævos juvenculus ipse conspexi. SOZOMEN., *lib. v, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 616.*

CAPUT XXIX.

Quod Julianus præcepit ut secundum Christianorum ritum etiam pagani orationes et elemosynas facerent, et decimas templis offerrent, et cætera quæ Christianis facere moris est adimplerent.

Igitur imperator dudum studens paganitatem in omni sua ditione dilatari, graviter ferebat, videns Christianos potius approbari. Et templa quidem erant aperta, sacrificiaque paganorum per civitates secundum voluntatem illius procedebant. Ipse autem æstuabat, ne fervor ejus Christianorum abundantia frustraretur. Et maxime pulsabatur, quia multorum sacerdotum suorum Christianas audiebat uxores, et filios, atque servos. Arbitratus autem Christianitatis statum ex vita bona et conversatione consistere, studuit ubique templa paganorum constructione et ordine Christianæ religionis ornare, sedibus, atque processionibus, paganorumque dogmatibus, atque monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit ad instar clericorum, ut et horas certas, et dies, et orationes solemniter celebrarent : præcipiens pariter habere [*hæc vox forte delenda*] curam virorum atque

* Hinc apparet qualesnam fuerint monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

malierum philosophari scientium, habitaculis peregrinorum et pauperum, aliaque providentia circa egenos exhibita, paganorum religionem componere, et pietatis habere nomen. Si quis autem sponte vel invitatus peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit ut post poenitentiam, mediocrem sustineret correctionem. Praecipue vero zelatus dicitur notas litterarum episcopaliū, quibus solent alterutris scribentes commendare peregrinos; et ubi proficiscuntur, et a quibus veniunt, modis omnibus indicare; et solatia promereri, tanquam poti et amici sint testimonio directi signaculi. Haec considerans festinabat ut pagani Christianorum assuescerent officii. Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorum sequi voluisse, non aliunde quam ex ipsius imperatoris sermonibus est probandum. Hujusmodi enim Arsatio pontifici Galatiæ scripta direxit.

Paganorum ritus nondum agitur secundum intentionem nostram, propter cultores ejus in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo atque sublimitas, omni ratione omnique spe major est. Sed propitii sint nostris mentibus dii propter negligentiam quam habemus; cum illorum providentia in parvo tempore tanta facta sit, quantam neque orare primitus quicunque praesumpserat. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorum, et circa sepulturas et inortuos multa solatia, honestaque conversationis studia, non vera, sed ficta? Quas res, arbitror, apud nos debere sub veritate geri. Non itaque sat est te talem esse, sed omnes absolute circa Galatiam sacerdotes, quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certe festinanter a sacerdotali ministerio remove, nisi diis cum conjugibus, et filiis, atque servis colla submiserint: non ferentes ulterius eorum servos, aut filios hoc facere contemnentes, aut Galilæos impie contra deos agentes, et impietates pietatibus præponentes. Deinde cunctos admone ut sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cullibet arti, operibusve turpibus, aut impudentibus præsit. Qui obediunt honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas civitates, ut nostra peregrini clementia perfruantur: non tantum nostri, sed etiam extranei pecuniis indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decrevi singulis annis triginta millia modiorum tritici per universam dari Galatiam, et sexaginta millia sextariorum vini. Horum quinta pars pauperibus in templis observantibus debet expendi, reliqua peregrinis indigentibus [Ed. V, indigentibusque] distribui. Turpe namque est ut Judæos quidem non abiciant, sed potius nutriant 293 impii Galilæi et suos pariter, nec non etiam nostros; nostri vero nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere paganos ad talia ministeria, paganorumque vicos offerre diis primitias frugum, eosque hujusmodi in benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæam talia facientem. Nos ergo neque bona nostrorum imitamur; sed aliis permittimus negligentiam

A non confusi, magis autem deorum reverentiam respicientes. Si igitur hæc te facientem ego cognovero, lætitia plenus ero. Praesides provinciarum rarius domi suscipe; frequenter eis scripta trans mitte. Ingredientibus eis civitatem sacerdotum nullus occurrat; cumque ad templa venerint deorum, intra januas eos nemo præcedat militum sorte aut præcedentium officiorum; sed qui voluerit subsequatur. Cum ad ipsum limen templi pervenerit, privatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt; reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiā habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt: neque enim fas est ut illi parcatur qui deos habuerit inimicos. Suade siquidem eis, ut si mea volunt frui tuitione, omnes matri deorum studeant offerre culturam. SOZOMEN., lib. v, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 619.

CAPUT XXX.

Quibus modis conatus est paganitatem extollere, et milites ad cultum idolorum inclinare.

Hæc itaque faciens imperator ad destructionem Christianorum, neque suadere hoc subjectis prævaluit, et aperte vim inferre palam erubuit. Inter hæc, ut ad paganitatem milites insuesceret, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum quod Constantinus, sicuti prædictum est, in crucis formam mutaverat. Verum in publicis imaginibus depingebat Jovem, quasi de cælo sibi coronam et purpuram deferentem; Mercurium et Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis et fortis. Et hoc agebat in imaginibus, ut sub occasione imperii latenter adorarentur dii, et hoc modo subjecti, clanculo fallerentur. Arbitrabatur enim quia si hoc sponte eis imponeret, postea quæ vellet imple-ret. Si vero respicientes agnosceret, venia sublata torqueret, tanquam circa Romanorum solemnia reluctantes, et in rempublicam atque ipsum imperium delinquentes. Pauci siquidem etiam penis subditi cognoverunt dolum: quia, sicut moris erat, adorare noluerant. Turba vero, ut assolet, per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret quibus paganorum ritus extolleret, invenit modum qui pluribus militibus Christianis claræ virtutis coronam dedit. Cum venisset itaque tempus quo imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerumque die calendarum Januariarum, et natali principum et urbium regiarum), exquisivit quatenus eos simpliciter et ex prisca consuetudine fallere potuisset; jussitque ut unusquisque ad manum imperatoris accedentium, admonitus ab officii, primo incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus, et ara, secundum antiquam Romanorum solemnitatem. Tunc quidem alii licenter suam fortitudinem ostenderunt, et neque incensum offerre, neque donum accipere ab imperatore

sunt passi. Alii vero occasione legis et antiquitatis, A
ne mente quidem perceperunt quod commiserat pec-
catum. Verum alii propter lucrum capti, aut timore
turbati, seu jussione repentina conclusi, licet intelle-
xerint, tamen paganitatem declinare nequiverunt.
Plurimi siquidem per ignorantiam decepti, dum inter
cibos, ut assolet, et pocula invocarent inter alter-
utros Christum, respondens quidam dixit: Quid pa-
nitimini invocantes Christum, quem ante paululum
denegastis, dum donum ab imperatore percipientes,
thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audis-
sent, et quod gesserant agnovissent, statim exsilien-
tes publice currebant, atque impetu facto clamabant
Deum suum, et cunctis hominibus testabantur se esse
Christianos, et in eo nomine permanere, atque per
ignorantiam se fecisse, et, si dici posset, solam ma-
num paganam esse, consci ntia n vero nihil simul
egisse. Cumque venissent ad principem projecerunt
aurum quod acceperant, et forti voce poscebant ut
reciperet quod dedisset, et illos occideret. Se enim
pœnitentiam agere fatebantur, eo quod improvide
eorum dextera peccasset, et studere propter Chri-
stum etiam totum corpus pœnæ contradere. SOZO-
MEN., lib. v, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p.
620, 621.

Hæc igitur furorem moverunt imperatoris. Et primo
quidem eorum capita jussit auferri. Cumque
deducerentur ad mortem sequente populo, miratique
virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad
locum quo rei puniri solent. Tunc spiculatorem ro-
gavit senior omnium ut ante omnes cujusdam caput
nomine Romani adhuc adolescentis absunderet, ne
dum alios respiceret frangeretur. Cumque ille genua
fixisset in terra, et gladium spiculator evaginasset,
venit repente nuntius clamore prohibens necem.
Porro juvenculus ille occisione privatus, ait: Non
fuit Romanus dignus ut Christi martyr appellaretur.
Et licet sanguinem malignus imperator fundi prohi-
buisset, ductus invidia, verumtamen non eos in civi-
tatibus habitare permisit, sed ad ultima Romanorum
loca exilio destinavit. THEODORETUS, lib. III, cap. 16.
Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 140.

Postea vero præcepit ut qui sacrificare noluerint
in palatium non intrarent; et neque collegio, neque
foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate,
nec qualibet administratione participare jussit. SOZO-
MEN., lib. v, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18,
p. 625.

CAPUT XXXI.

*De corpore martyris Babylæ, et de simulacro Apollinis
fulmine concremulo.*

Cum igitur Julianus ad Pythium Daphnæum pete-
ret responsa de Parthici belli victoria, et ille vicini-
tatem corporis Babylæ martyris accusaret, jussit ejus
corpus auferri. Ob quam rem cum Christiani festivi-
tatem deducto corpore psallentes agerent, et indi-
gnatione principis quidam Theodorus juvenculus
multa passionum tormenta 294 pertulisset: hoc ita
gesto, fallax dæmon martyris quidem gloriam auxit,
suum vero mendacium clarius enudavit. Fulmen

namque coelitus missum omne templum accendit, et
ipsum Pythii Apollinis simulacrum redegit in pulve-
rem: erat enim ligneum et extrinsecus deauratum.
Quod noctanter præfectus Orientis tunc nomine Ju-
lianus, Juliana avunculus, agnosceus, festinanter
venit ad Daphnæum, volens offerre deo suo solatia:
vidensque eum reductum in cinerem, *ἑρπύλλης* [id
est, ædituus] verberibus affligebat, credens hoc ab
aliquo Christiano fuisse commissum. Qui licet tor-
querentur, tamen mentiri noluerunt, clamantes in-
cendium non deorsum, sed desursum habuisse prin-
cipium. Ad hæc etiam rustici vicinorum venientes
locorum, dixerunt se vidiisse fulmen coelitus fuisse
delatum. THEODORETUS, lib. III, cap. 9 et 10. Edit.
Christ. Vales. cap. 10 et 11, p. 132 et 134.

CAPUT XXXII.

*De publicatione vasorum ecclesiasticorum, et quomodo
Julianus præfatus et Felix, annihilantes ecclesiam,
divinitus sunt puniti.*

Interea jubentur vasa ecclesiarum sacra sacri acrio
deputari. Sublatisque januis ecclesie majoris, sit
cunctis accessibile sanctuarium. Ingresso siquidem
Juliano præfecto Orientis ecclesiam, Felix præfectus
regalium thesaurorum pariter introivit, et simul El-
pidius comes rerum privatarum. Aiunt enim et Feli-
com et Elpidium primitus Christianos, tunc a pietate
recessisse, impio principi parere cupientes. Julianus
itaque præfectus impudenter contra sacrum altare
minxit; quem dum Euzoios prohibere tentaret, eum
ille percussit in capite. Fertur autem dixisse quis
religio Christiana esset divina sollicitudine desolata.
Porro Felix videns vasorum ornamenta, quæ Con-
stantinus et Constantius frequenter obtulerant: Ecce
in quibus, inquit, vasis Mariæ filio ministravit? Sed
pro his impietatibus vesanisque præsumptionibus non
post multam pœnas exacti sunt. Nam repente Julia-
nus sæva infirmitate detentus visceribus putrefactis
interiit. Et flumem non per meatus digestiles emit-
tebat, sed scelestum os, quod blasphemias ministra-
verat, organum hujus egestionis est factum. Aiunt
enim ejus uxorem fide fuisse clarissimam, eamque
dixisse: Decet te, marite, laudare Salvatorem Chri-
stum, quoniam tibi per hanc correptionem magni-
tudinem propriæ virtutis ostendit. Non enim agno-
veras contra quem dimicare voluisti, nisi consueti
longanimitate hæc tibi flagella divinitus intoliaset.
His ergo verbis et passionibus imminutibus causam
languoris agnosceus, rogabat imperatorem ut eccle-
sia quibus fuerat sublata redderetur. Sed nec illum
flexit, et ipse terminum vitæ suscepit. Porro Felix
et ipse repente flagellum virtute divina suscipiens,
sanguine tota die simul et nocte ex ore fuso, et venis
corporis undique vacuatis, omnique virtute simul
expensa, et ipse celeriter est extinctus, æternæque
morti contraditus. THEODORETUS, lib. III, cap. 11 et
12. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 154.

CAPUT XXXIII.

*Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit
conversus.*

Ilis ita gestis, adolescens quidam sacerdotis filius.

in paganitate nutritus, ea tempestate ad Christiano-
rum translatus est chorum. Erat enim tunc quædam
insignis reverentiæ mulier, et diaconissæ honore ful-
gebat. Hæc cum hujus matre habuit amicitias; quæ
sæpius dum hujus mater ad eam veniret, hunc infan-
tem amplexabatur, et ad cultum Christiani nominis
invitabat. Porro, matre defuncta, veniebat adole-
scens ad eam, et doctrina consueta fruebatur. Cum-
que firmissime ejus consilium percepisset, requisivit
doctrinam quo posset argumento et patris supersti-
tionem declinare, et prædicationem veritatis adipisci.
Quæ dixit, ut patrem fugeret, et Creatorem suum
atque illius potius sequeretur, atque ad aliam iret
urbem, in qua latenter imperatoris impii manus ef-
fugeret : ipsam se ejus curam habere promittens. Ad
quam adolescens : Revertar, inquit, postea, et ani-
mam meam tibi contradam. Cum vero pauci trans-
issent dies, Julianus venit ad Daphnen, celebraturus
publica sacrificia. Cum quo etiam hujus pater; erat
enim sacerdos, et sequi consuetus imperatorem : cum
quo erat et iste puer, ejusque frater, habentes offi-
cium ut cibos imperatori apponerent. Solebant enim
septem diebus in Daphne festa celebrari. Prima si-
quidem die, cum staret iste ante imperatoris accubi-
tum, et epulas solemniter aspersisset, repletus hor-
rore, cum celeritate Antiochenam venit ad civitatem
ad illam mirandam mulierem. Quo facto, Ego, in-
quit, veni nequaquam tibi de promissione mentitus;
tu vero utriusque saluti consulens, promissa comple-
At illa repente surgens, apud Dei virum Meletium
perduxit adolescentem : verum ille in superiori ha-
bitaculo interim eum habitare præcepit. Pater inter-
ea filium requirens, et Daphnen circumibat omnem, et
ad urbem veniens, plateas cunctas perambulabat et
vicos, oculis ubique currentibus et eum investigari
desiderantibus. Cumque pervenisset ad locum ubi
habitaculum sanctus Meletius habebat, suspiciens,
vidit illum de fenestra respicientem. Et currens tra-
xit, ac deposuit, atque ad domum usque perduxit.
Primumque eum multis flagellis afficiens; deinde
calefaciens obolos, manibus, ac pedibus, et dorso
ejus imposuit. Post hæc vinctum in cubiculo clausis
januis dereliquit, et ita perrexit ad Daphnen. Hæc
ego a viro jam sene, cum narraret, audivi. Qui etiam
hæc adjecit, quoniam Spiritu divino gratiaque reple-
tus, contriverit omnia patris idola, et eorum infirmi-
tati cœperit irrogare blasphemias. Quo facto, mente
percipiens quod egisset, formidavit præsentiam pa-
tris, rogavitque Dominum Christum ut ei ferret au-
xilium, claustraque confringeret, et januas aperiret :
Propter te, inquit, talia, Domine, pertuli, et hæc
agere non expavi. Cum hæc, inquam, dixisset, ceci-
derunt repente claustra apertæque sunt januæ. At
ille rursus ad magistram venit, quæ continuo eum
induens schemate mulieris, et in tecto residere con-
stituens, post paululum obtulit rursus sancto Meletio.
Qui eum episcopo 295 Cyrillo Hierosolymitano
contradidit, et ita venerunt noctanter in Palæstinam.
Verum post Juliani mortem etiam patrem iste Chri-
stianam duxit ad veritatem; quod inter alia quoque

A nobis exposuit. THEODORETUS, *lib. III, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14, p. 135.*

CAPUT XXXIV.

*Quomodo Julianus aquis immolatiis universa pollue-
rit, eique resistit Juventius et Maximinus.*

Interea Julianus contra fidei pietatem impuden-
tius armabatur, et vultu quidem se simulabat mitem :
porro laqueos instruebat quibus deciperet innocen-
tes. Et primum quidem fontes urbis, aquas Daphneos
sacrificiis violavit, ut unusquisque aquam bibentium
ejus horrore potiretur. Cumque etiam in publico
venales cibos illo scelere complexisset (aspergeban-
tur enim ex eis, et panes, et carnes, et poma simul,
et olera, et cuncta quæ comeduntur), hæc videntes
qui nomen salutare perceperant, ingemiscebant qui-
dem atque mugiebant videntes abominationem tan-
tam. Verumtamen comedebant, legi obediens Apo-
stoli : Omnia, inquit (*I Cor. I, 27*), quæ in macello
venduntur comedite, nihil dijudicantes propter con-
scientiam. Verum duo quidam militia clari, erant
enim scutarii principis, in quodam convivio, hoc hor-
rore ferventius sunt accensi, atque mirabilium adul-
torum in Babylone splendentium sermonibus usi
sunt, dicentes : Tradidisti enim nos regi iniquo, qui
recessit a te ultra omnes gentes quæ sunt in terra.
Hæc quidam convivarum nuntiavit imperatori; qui
repente illos ad se fortissimos adducens, requirebat
quid locuti fuissent. At illi occasionem fiducia inter-
rogatione sumentes imperatoris, laudabilemque sui
firmantes zelum, dixerunt hæc pietatis more nutriti :
O princeps, laudandis legibus hactenus servientes
quas Constantinus et ejus filii posuerunt, ingemi-
scimus nunc abominatione omnia videntes esse com-
pleta, et nefandis sacrificiis cibos potusque violari.
Hæc et domi deslevimus, et te præsentem nihilominus
ejulamus; hoc enim in tuo displicet nobis imperio.
Hæc audiens ille mitis atque philosophus a sui simi-
libus nominatus, mansuetudinis quidem exhibuit
vultum, et impietatis faciem protinus enudavit, præ-
cipiens amarissimas eis plagas inferri. Quos etiam
luce privavit, magis autem, ut verius est, illius tem-
poris infelicitate liberavit, victricesque eis coronas
providit offerri. Fingebat enim se in eis quasi cau-
sam defendere imperialis injuriæ, et hæc divulgari
jussit : invidens decertatoribus veritatis in appella-
tione martyrii pariter et honoris. Nomina fuerunt
horum Juventius et Maximinus, quos Antiochena ci-
vitas, tanquam pietatis propugnatores venerata, pre-
tioso monumento recondidit; et usque ad diem hunc
festis annalibus honorantur. Sed et plurimi nobilium
et dignitate fulgentium utentes tali fiducia, coronas
æquales sunt adepti. THEODORETUS, *lib. III, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 137.*

CAPUT XXXV.

*Quomodo Valentinianus, qui post eum imperavit, pro-
pter aspersionem aquæ immolatiæ ministrum per-
cusserit templi.*

Valentinianus etiam, qui post paululum sumpsit
imperium, tunc millenarius erat circa palatia consti-
tutus dux lanceariorum. Is zelum quem pro pietate

habuit non celavit. Eo namque tempore cum fulmi- A
 nandus ille Fortunæ templum ingrederetur in choro,
 et ex utraque parte januarum astarent ministri tem-
 pli, qui aspersione, sicut ipsi dicebant, purgarent in-
 gredientes, Valentinianus præcedens principem,
 aspersionis guttam sua vidit in chlamyde. Et indi-
 gnatus, pugno percussit templi ministram: dicens
 se maculatum potius quam purgatum. Quod respi-
 ciens imperator, jussit eum in custodiam tunc redigi
 et ad eremum destinari. Sed ille eum annos et pauci
 transissent menses, pro mercede confessionis rece-
 pit imperium. Non solum enim in illa vita diligentes
 se Deus honorat; sed aliquando etiam in præsentibus
 honorum operum retributiones impendit, et præsen-
 tibus præmiis illic sperata confirmat. THEODORETUS,
 lib. III, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 46, p. 138. B

CAPUT XXXVI.

De Artemio martyre et Publia abbatisa.

Artemium vero, qui temporibus Constantii dux
 fuit Ægypti, quoniam illius temporis idola multa
 confregerat, non solum facultate nudum reddidit,
 sed etiam capitis sectione mulcavit. Hæc et hujus-
 modi gessit ille mansuetus et ab iracundia remotus,
 sicut ab impiis vocabatur. Adjiciam super hæc etiam
 miraculum femine quæ zelo divino hujus contempsit
 impietatem. Publia quædam fuit illo tempore nomi-
 natissima et pretiosis virtutibus exornata. Hæc cum
 nuptiale jugum ad tempus paululum suscepisset, fruc-
 tum dignissimum reddidit Creatori. Joannes enim
 Antiochiæ presbyter multo tempore constitutus, et C
 sæpe apostolici præsidii decreta refugiens, de
 terra illius femine mirabilis germinavit. Hæc habens
 apud se chorum conversatione digna virginitatem
 servantium, semper cum eis laudabat factorem sal-
 vatoremque Deum. Transeunte vero imperatore,
 clarius in commune psallebant, contemptibilem et
 deridendum judicantes erroneum, illaque maxime
 cantica resonantes quæ idolorum videntur pompare
 [ed., traducere] debilitatem; dicebant eum David:
*Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum
 hominum.* Et iterum: *Similes illis fiunt qui faciunt
 ea, et omnes qui confidunt in eis (Psal. cxiii, 4, 8).*
 Hæc audiens Julianus, et vehementer accensus, eas
 cum transiret tacere præcepit. Quæ ejus legem par-
 vipendentes, chorum majore ordine compleverunt. D
 Rursusque illo transeunte psallebant: *Exurgat Deus,
 et dissipentur inimici ejus (Psal. lxxvii, 1).* Tunc ille
 sevens, magistrum chori præcepit adduci. Quam cum
 videret senectute maceratam, nec corporis canitiam
 miseratus est, nec animi studuit honorare virtutem;
 sed quibusdam spatiorum jussit ut eam alapis cæ-
 derent. 296 Quæ, veluti summum honorem contumelias
 illas excipiens, domum reversa est, eumque
 olitis melodiis spiritalibus denotabat, sicut conscrip-
 tor illius cantici malignum spiritum effugaverat a
 Saul. Nam et Julianus erroneus dæmones sibi met
 applicans, contra donum pietatis insaniebat. THEODO-
 RETUS, lib. III, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18,
 p. 140.

CAPUT XXXVII.

De Basilio atque Gregorio.

Contristabat igitur eum non mediocriter Apollina-
 ris Syrus, omni scientia nimis instructus, simulque
 Basilius et Gregorius Cappadoces, illius temporis
 rhetores Christiani, alique plurimi eloquentes viri.
 Quorum alii quidem zelati sunt veram gloriam, alii
 Arianae hæresis habuere vesaniam. Quamobrem ar-
 bitratus hinc armari Christianos, prohibuit eos Græ-
 corum doctrinis imbui et eorum lectionibus erudiri.
 Tunc Apollinaris, cum esset doctus et simul in-
 geniosus, pro Homeri poemate versibus heroicis
 Hebraicam conscripsit antiquitatem usque ad impe-
 rium Saul, et viginti quatuor libris opus omne divisit,
 unicuique libro nomen litteræ ponens secundum
 Homerice lectionem. Fecit autem et aliud opus
 secundum Menandri fabulas, comœdiæ similitudine
 comparatas: imitatus enim Euripidis tragœdias et
 lyram Pindari. Et, ut absolute dicendum, divinis
 Scripturis argumenta sumens, omnes encyclicas le-
 ctiones tempore parvo composuit, numero, virtute,
 moribus, conscriptione, caractere et dispositione
 Græcorum valde pares. Et nisi quia vetustatem ho-
 mines honorabant, et quæ sunt in usu grata crede-
 bant, nam ut ego reor, æqua veteribus Apollinaris
 opuscula decrevisset. Fecit etiam non ignobilem ad
 ipsam imperatorem, sive contra paganos philosophos
 librum, cui titulum posuit, Pro veritate. In quo de
 sacris testimoniis tacens, probavit illos quidem fuisse
 deceptos, se autem sapere vera de Deo. Hæc autem
 considerans imperator, claris tunc episcopis scripsit:
 Legi, et reprehendi. Cui rescripserunt: Etsi legisti,
 sed non agnovisti: si enim cognovisses, nequaquam
 reprehendisses. Quidam dicunt hanc epistolam præ-
 sulis Ecclesiæ Cappadocenaë fuisse Basili, quod in-
 credible non est. Sive autem ejus, sive sit alterius,
 justum est virtutis laudare doctrinam. SOZOMEN., lib.
 v, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 48, p. 625.

CAPUT XXXVIII.

De his qui amore pecuniæ a fide declinaverunt.

Plurimi siquidem non recta mente Christianum
 habentes nomen, quippe pecunias et honorem præ-
 sentem felicitati veræ fidei præponentes, ad sacrifi-
 ciorum scelera descenderunt. Quorum unus fuit so-
 phista Constantiopolitanus Eubolus. Is enim mores
 imperatorum sequens, sub Constantio quidem fer-
 ventissimum se finxerat Christianum, sub Juliano
 paganus celeriter est effectus; et rursus post Julia-
 num volebat esse Christianus. Prosternens etenim
 semetipsum ante januas ecclesiæ pronum, magna
 voce clamabat: Conculcate me sal insensatam. SO-
 CRATES, lib. III, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 13,
 p. 184.

CAPUT XXXIX.

Quomodo Julianus pecunias abstulerit Christianis.

Igitur cum Julianus iret ad Persas, volens in eis
 ulcisci eo quod sub Constantio Romanorum terminos
 invasissent, et sciens quoniam in præliis eveniunt
 frequenter adversa, et quia plurimis pecuniis indige-

ret, advenit modum ut auferret pecunias Christianorum. Nolentibus ergo sacrificare pecuniam multam imposuit, exigebanturque vere Christiani. Singuli namque eorum secundum sui substantiam offerebant, et imperator ex injusta collectione injuste factus idoneus est. Ubi enim non erat, hanc dirigebat legem; ubi erat, utebatur ipse. Tunc ergo pagani Christianos graviter oppresserunt; interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod imperator audiens, Christianis quippe adentibus eum, defendere contemnebat, dicens: Vestrum est ut patientes mala sustineatis; hoc enim est præceptum vestri Dei. SOCRATES, *lib. III, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 13 et 14. p. 185.*

CAPUT XL.

Quomodo ab Antiochenis irrisus sit.

Igitur imperator pugnaturus contra Persas venit in Antiochiam. Cumque populus quæreretur, quia venalia quidem abundarent, sed carius venderentur: volens magnitudinem suæ largitatis ostendere, minora quam debuit pretia in foro rerum venalium deputavit. Et cum fugissent tabernarii negotiatoresque diversi, res necessariæ defecerunt. Antiochei vero graviter hoc ferentes, contumelias fecerunt imperatori. SOZOMEN., *lib. v, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 624.*

Querebantur enim adversus eum, facetias de ejus barba proferentes; erat enim ejus barba valde prolixa. Dicebant ergo: Tondeatur, ut ad funes ejus proficiat barba. Et quoniam superstitionis suæ causa taurum idolis frequentius immolabat, aram vel taurum in solido suo formari præcepit. Ob quam rem tacerantes eum dicebant: iste taurus evertet mundum. His injuriis provocatus ad iracundiam, interminatus est se Antiochiam affligere civitatem. Quamobrem ad Tarsum Ciliciæ reverti volens, jussit necessaria præparari. Ex quæ intentione eum sophista Libanus revocavit, scribens pro Antiochenis intercessionis librum, et rursus ad Antiochenos de principis iracundia; quos tamen libros non edidit. Verum imperator respuens se operibus vindicare, reciprocos injuriis iram suæ indignationis amovit. Librum enim adversus Antiochenos fecit lepidum et satis urbanum, quem Antiochicum nominavit. Verum contra Christianos multa mala etiam in ea civitate commisit. SOCRATES, *lib. III, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 190.*

297 CAPUT XLI.

De simulacro Christi, quod deposuit Julianus.

Illud quoque, quod sub Juliano provenit, narrare non silebo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, et indicium contra principem iracundiæ Dei. Cum enim agnovisset in Cæsarea Philippi, civitate Phœnicæ, quam Paneam vocant, insigne Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluvio constituerat, eo deposito, suam ibi statuam collocavit. Quæ violento igne de cælo cadente, circa ejus pectus divisa est, et caput cum cervice una parte dejectum atque in terra fixum; reliqua vero pars hac-

A tenuis restitit, et fulminis indicium reservavit. Statuam vero Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt. Postea vero Christiani colligentes, in ecclesiam recondiderunt, ubi hactenus reservatur. Hoc itaque simulacrum, sicuti refert Eusebius, omnium passionum et ægritudinum noscitur esse medicamentum. Juxta quod quædam herba germinavit, cujus speciem nullus nostræ terræ medicus, licet expertus, agnovit. SOZOMEN., *lib. v, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 629.*

CAPUT XLII.

De beneficio herbæ quæ nascebatur juxta simulacrum Christi, et de miraculis quæ per loca diversa pro nomine Christi fiebant.

Mihi namque videtur, quia, adveniente Deo, nullum miraculum nullumque beneficium putari debet incredulum. Nam et alia plurima miracula per civitates et vicos plerumque apud multos provinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem; quod repente monstrabo. Est itaque civitas Palæstina Nicopolis nomine; hanc, dum adhuc vicus esset, Emæus sacer Evangeliorum liber appellat. Quam Romani post vastationem Hierosolymorum Judææque victoriam, Nicopolim ex eventu quippe victoriæ vocaverunt. Ante hanc urbem in trivio ubi Christus cum Cleopha post resurrectionem noscitur ambulasse, tanquam ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo passiones hominum diluuntur, et alla pariter animalia diversis detenta languoribus emundantur. Quod ut ita contingat, traditur ex quodam itinere apparuisse Christum ad fontem cum discipulis suis, et lavasse pedes, ex quo aqua facta diversarum medicabilis passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaides, arbor quæ vocatur Perseidis, multorum languores subegerit, si fractus, aut folium, aut pars ejus corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quoniam dum apud Ægyptum Joseph cum Christo et Maria Virgine sancta fugisset Herodem, venissetque ad Hermopolim civitatem; mox ut ingrediebatur urbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris adventum, inclinata est usque ad terram, et eum suppliciter adoravit. Hæc ego de ista arbore a multis audiens narravi. Reor autem hoc signum fuisse factum civibus divinæ presentia: aut certe, quia ritu pagano hæc arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, nota est, non ferens Christi divinitatem; demonibus quippe contremiscentibus, cum viderent rerum talium destructorem, nec non et omnibus simulacris Ægyptiorum secundum Isaiæ prophetiam, fugatoque dæmonio, pro testimonio Christi arborem vacuum remansisse. Igitur apud Ægyptios et Palæstinos gestorum testimonia conservantur. SOZOMEN., *lib. v, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 629.*

CAPUT XLIII.

Quomodo Julianus Judæos armaverit contra Christianos, et de templo Hierosolymorum.

Igitur Julianus etiam Judæos contra Christianos armavit. Primumque convocans requisivit, cur eis præcipiente lege sacrificare, nequaquam immolatio-

abus uterentur. Curaque respondissent uno tantemodo loco sibi offerendi sacrificium fuisse permissum, repente jussit Deo odibilis destructum resuscitare templum : crebens infelix dominicum verbum se posse destruere ; cujus per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaque verba Judæi libenter accipientes, cunctis per diversum terrarum orbem mandavere Judæis. Qui undique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant : ministravitque plurimum etiam imperator, non largitatis gratia, sed veritati repugnans. Misitque pariter præsidem, impiorum executores dignissimum præceptorum. Aiunt enim quoniam ad repurgium faciendum argenteas hamas, et cophinos, et scaphas habuerunt. Cumque fodere jam cœpissent, statuto quidem die hoc malitudo plurima faciebat : nocte vero, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, nova omnia præparabant. Cumque gypsi et calcis multa modiorum millia præparasset, vis magna ventorum repente respirans, tempestates atque procellæ subito factæ, quidquid congregatum fuerat disperserunt. Adhuc autem vesanientibus eis, et nequaquam divina longanimitate correptis, maximus primo terræmotus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis divinis imbutus, vehementer attritus est. Cum vero neque hoc terreterentur indicio, ignis ex fundamentis quæ suffodiebantur egrediens, plurimos fodientium concremavit, aliorum membra dissolvit. Nocte quoque plurimis in vicina porticus dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alia vero die in celo signum aplendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Judæorum vestes crucis signaculo sunt implete, non tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque Dei rebelles considerantes, et divina flagella contremiscentes, ad propria sunt reversi : confitentes esse Deum qui ab eorum progenitoribus ligno probatur appensus. Quod audiens Julianus, dum utique caneretur ab omnibus, tanquam Phærao indurato corde non timuit. THEODORETUS, *lib. III, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 142.*

298 CAPUT XLIV.

De bello Persico, et quomodo Julianus illuc perrezerit.

Igitur dum Persæ mortuum cognovissent fuisse Constantium, capta fiducia venerunt ad terminos Romanorum, denuntiantes bellum. Ob quam rem, collecto exercitu, Julianus misit in Delphum, et Delum, atque Dodoucum, ad percipienda responsa, si expediret ei bella suscipere. Tunc universi vates et pugnandi fiduciam dabant, et victoriam promittebant. Unum vero responsum pro exemplo mendaciæ ac seductionis inserere non pigebit ; est enim hujusmodi : Nunc omnes aggredimur dii, victoriæ tropæa referentes circa fluvium Thiren. Horum ego dux ero beligerator Mars. Horum itaque carminum ridiculum eos convenit divulgare, qui rationalem dominum Musarumque principem Pythium vocant. Ego autem mendacium seductionis ejus inveniens ingemisco. Thiren namque fluvium Tigrim voluit appellare :

quoniam Thiris ejus nomini similis est. Is enim fluvius ex Armenia redundans montibus, et per Assyriorum arva discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, et victoriam mente somniabat, et post Persicum [scilicet, Parthicum] prælium pugnam Galitæis inferre præparabat ; sic enim vocabat Christianos : contumeliam nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorum considerare virtutem. Non enim Socrates, licet Critias fuerit appellatus, et Pythagoras Phalaris, ex mutatione nominis qualibet sunt peste participati ; neque Nereus Theristes vocatus, naturalem pulchritudinem quam gerebat amisit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid monstri se nobis putavit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonum se statuere simulacra. THEODORETUS, *lib. III, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 143.* Post has igitur minas, ab uno viro in Berceæ debellatus est. Is enim nobilis erat, ejusque civitatis curiam præsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns namque filium in impietatem quæ tunc vigebat, fuisse demersum, expulit eam sua domo, et coram omnibus abdicavit. Qui in vicina civitatis itinere aggressus imperatorem, suam voluntatem et abdicationem patris innotuit. At ille quiescere juvenem imperavit, placandum promittens patrem. Cumque venisset in Berceam, nobiles et honoratos convocavit ad prædium : inter quos erat et hujus pater, quem cum filio in suo prandere jussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem : Non mihi videtur justum vim facere voluntati ad aliud declinandi, et animum ad alia mutare quæ non vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio mea sequi, licet cogere valde possim. Ille causam diviniæ religionis mente percipiens : De isto, inquit, o imperator, erroro dicis, et Deo odibili, et veritati præponente mendacium. Tum ille rursus mansuetudinis induens vultum : Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultum, adolescenti dixit : Ego tui curam habeo : quoniam patri tuo, ut hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque non frustra retali, sed volens ostendere non solum illius mirabilis viri fiduciam ; sed quoniam contempta Juliani a plurimis sit potestas. THEODORETUS, *lib. III, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 144.* — In Antiochia namque vir quidam optimus, pædagogus adolescentium, habitabat. Eratque illic famosissimus sophista Libanius, impius, expectansque Juliani victoriam, habens præ oculis ejus minas. Ergo interrogavit pædagogum, quasi nostram deridendo religionem : Nunc inquit, fabri filius quid putas agit ? At ille, quod post paululum contigit, repletus gratia divina prædixit. Respondit enim : O sophista, Creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum sepulture Juliano componit. Post paucos vero dies mors illius nuntiarum erronei, et in oculo positus, et advectus, minarumque tumore evacuatus est. THEODORETUS, *lib. III, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 145.*

CAPUT XLV.

Quomodo Julianus monachus ejus (id est Juliani imp.) mortem, antequam audiret, prænuñtiaverit.

Eo siquidem tempore religiosissimus Julianus, cognomento Saba, qui angelorum incorporalium vitam corporali conversatione videbatur imitari, cujus etiam vitam conscripsimus, prolixiores offerebat Deo preces, cum illius impii minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est, orans, mortem ejus iste cognovit, licet plusquam viginti mutationes ab eo loco usque ad ejus exercitum esse viderentur. Aiunt enim quia dum continue ingemisceret, et clementi Domino supplicaret, subito lacrymarum ejus fluxus restitisset, fuissetque alacritate completus, et ejus vultus exhilaratus. Hanc animi permutationem ejus ministri respicientes, rogaverunt eum ut eis causam repentini gaudii patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ vineæ devastator pœnas exactus est vastationis suæ, jacetque mortuus, terroribus minisque frustratus. Hæc agnoscentes exsultaverunt omnes, Deoque hymnos gratificos obtulerunt. Postea vero a nuntiis est comperitum eandem fuisse diem simul et horam necis Juliani, quam ille sacratissimus senior cognovit atque prædixit. THEODORETUS, lib. III, cap. 19. *Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 145.*

CAPUT XLVI.

De inconsulto Juliani ducatu.

Illum itaque semper inconsulte gessisse mortis demonstravit eventus. Transiens enim cum exercitu fluvium qui Persarum Romanorumque regna dividit, repente naves incendit, non suadens rebus aut verbis, sed cogens milites præliari. Porro duces alacritate completi, animabant milites, et eos spe varia confortabant, quam imperator abscederat, cum eorum reverentiam incensus navibus abnegasset. Super hæc autem cum debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis fribus præcepit afferri, neque de inimicorum abundantia jussit aliquid depreedari. Relinquens ergo habitabilem viam, pergebat per solitudinis loca: ubi et cibo et potu milites defraudati, et duces itineris non habentes, sed errantes in deserta provincia, sapientissimi principis agnovere consilia. THEODORETUS, lib. III, cap. 20. *Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 146.*

299 Multos itaque vicis castraque detinens, jam etiam civitates capiebat. Cumque venisset Ctesiphontem civitatem, intantum obsedit regem, ut crebris legationibus uteretur: offerens dare suæ patriæ partem, si solutus bello discederet. Quod ille soluit, æque supplicantiibus est miseratus; neque mente perccepit, quod vincere quidem bonum est, supervivere nimis invidiosum: credens præcipue magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat, et arbitratus Alexandri Macedonis se gloriam percepturum, aut certe potiorem. Patabat enim secundum Pythagoræam Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potius in altero corpore alius Alexander. Ob hanc itaque causam Persarum regis voluit preces

A audire. SOCRATES, lib. III, cap. 18; *edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 194.*

Cum igitur in deserti loca primo captivorum habuisset ducatum, postea quidam senior, sub schemate proditoria, se ei compendiosum iter ostendere compromisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad majorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, contentem hoc se fecisse pro patriæ libertate, et libeater tormenta omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum iratus occurrit, seque ad congressionem prælii præparavit. SOZOMEN., lib. VI, cap. 1, p. 635.

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Verumtamen Persis instantibus resistebant, ita ut frequenter verterentur hostes in fugam. Porro Julianus erat præsens in equo, et exercitum confortabat, inermis quidem spe felicitatis suæ præsumens. SOCRATES, lib. III, cap. 18; *edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 194.*

CAPUT XLVII.

De percussione Juliani.

Contra quem jaculum repente delatum, discurrens per brachium, in ejus latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit terminum vitæ. Quis vero justissimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alii quendam invisibilem hoc intulisse ferunt; alii vero unum pastorem Ismahelitarum, alii nihiltem fame et itinere fatigatum. Sed sive homo, sive angelus fuerit, palam est quia divinis jussionibus ministravit. Aiunt enim quia dum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleverit, et in aerem projecerit, dicens: Galilæe, vicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia victoriam. THEODORETUS, lib. III, cap. 20; *edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 146.*

Callistus autem, qui inter familiares imperatoris tunc militabat, et heroico versuejus conscripsit historiam, ait eum a dæmone vulneratum, fuisse defunctum. Julianus ergo quarto consulatu suo (Anno Dom. 363) quem ediderat cum Salustio, sexta die Junii mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperii sui, septimo vero ex quo Cæsar a Constantio fuerat ordinatus, vitæ anno tricesimo primo. SOCRATES, lib. III, cap. 18; *edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 195.*

CAPUT XLVIII.

Quæ magiæ post mortem ejus inventæ sint.

Post cujus mortem ejus magiæ compertæ sunt. Carra namque civitas est hactenus impietatis ejus reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per Edessam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in templum quod a paganis colitur est ingressus. Ubi dum quedam cum suis consortibus sacrilegia celebrasset, januas et claustra disposuit, et quosdam ibi milites observare præcepit, ut interior nullus accederet, donec ipse renearet. Cumque mortuus fuisset, et impio piuni successisset imperium, ingredientibus in templum invenerunt mira principis simulacra, ejusque sapientiam et famosissimam pietatem. Viderunt enim mulierem capillis appensam, extensas habentem manus, cujus uterum aperuerat,

et Persarum victoriam in jecore ejus inspiceret. Hoc A ergo scelus in Carris inventum est. Verum in Antiochia plurimas arcas in palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse compertas, et innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua urbe, dum ejus nuntiatus fuisset interitus, publicam cuncti habuere festivitatem; et non solum in ecclesiis et sepulturis martyrum exultabant; sed etiam in theatris crucis victoriam prædicabant, cum sacerdotibus exultantes

[*ed. Niv. et Frob., illius magis insultantes*]. Ego autem etiam clamorem favoris eorum hic ponere necessarium judicavi, ut etiam apud posteros hæc memoria reservetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, ubi sunt tua vaticinia? Vicit Deus et Christus ejus. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pio imperio impietatis potentia copuletur. THEODORETUS, *lib. III, cap. 21 et 22; edit. Christ. Vales. cap. 26 et 27, p. 147.*

LIBER SEPTIMUS.

300 CAPUT PRIMUM.

De Joviani imperatoris auspiciis, et quemadmodum a Persidis finibus sit egressus.

Milites igitur in maxima aestuatione venientes, omiſsa omni dilatione, altera die Joviano infulas imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis, et nobilis, et illo tempore millenarius quo Julianus electionem militibus lege proposuit, ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere quam imperatoris præceptionibus impiis obedire. Hunc ergo tunc Julianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens non se velle paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium communiter proclamasset, dicentium se quoque esse Christianos, suscepit imperium. SOCRATES, *lib. III, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 195.*

Cogitabat itaque Jovianus de communi salute, et quomodo posset de medio hostium illesum exercitum liberare. Nec indiguit grandi consilio, sed seminibus pietatis utilissimum vindemiavit fructum. Repente namque suam providentiam Deus ostendit, et fluctuationem ejus ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim lujus angustiam Persarum rex agnovisset, misca legatione petivit pacem, deinde cibaria militibus destinavit, et forum venalium eis præparari in deserto præcepit. Celebratisque fœderibus, exercitum reduxit incolunem. THEODORETUS, *lib. IV, cap. 2, p. 152.*

Quæ pacta, quantum ad gloriam Romanorum turpia, sed tempori congruebant. Amiſsa namque Syria, et tradita Persis Nisibi, Mesopotamiæ civitate, discessit. Hæc itaque nuntiata Christianos confortaverunt, paganiſ intulerunt luctum. Porro milites incau um Juliani fervorem valde culpabant, causamque damni fluvium Romanorum ei potius inferebant: quoniam a Persarum quasi proditore seductus, vires quæ per fluvium frumenta debeherent incendit, et famem militibus irrogavit. SOCRATES, *lib. III, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 196.*

CAPUT II.

Quid sophista Libanius contra Christianos scripserit, et quomodo Socrates historiographus ejus dicta confutavit.

Tunc itaque sophista Libanius lamentationis librum in Julianum conscripsit, quem Julianum denomina-

vit, fascinatam quippe laudibus illius: in quo etiam meminuit liſrorum quos contra Christianos ediderat B Julianus. Et siquidem laudes imperatoris sophista dixisset, ego quiescerem, vestigia historiae sequens. Sed quoniam tanquam callidus rhetor memoria Juliani librorum Christianam videtur lacerare religionem, propterea contra eum, positis primum verbis ipsius, pauca dicenda sunt. Hiemis, inquit, noctes amplius imperator extendens, incumbendo [*ms., in condendo*] libris, Palmatineum hominem Deum, Deique Filium referentibus, præliabatur enixus, et redarguendo prævaluit, ut risum et quamdam inanitatem ostenderet eorum que coluntur a talibus. In quibus laboribus sene Tyrio sapientior 301 est inventus. Propitius autem sit iste Tyrius, et placide verba mea suscipiat, tanquam a filio victus est. Hæc quidem sophistæ Libani sunt. Verum ego sophistam eum optimum fuisse novi; tamen si non ejus religionis fuisset ejus imperator erat, omnia quæ de Juliano Christiani dicunt, etiam isto tunc diceret, et forsitan quasi rhetor augetet. Nam et vivo Constantio laudes, et eo defuncto injurias plenas criminibus ejus effudit. Et si senex Porphyrius fuisset imperator, libros ejus Juliani præposuisset operibus. Sed et Julianus, si sophista fuisset, dixisset forsitan etiam ipsum malum, sicut Eubolum. Quia ergo ille tanquam ejus sectæ, tanquam sophista et amicus imperatoris, quæ ei sunt visa dixit; et nos, ut possumus, obviamus. Primum itaque dixit, quia libris incumberet, hiemis noctes extendens. Incumbere namque significat quia intentionem habuerit ut vituperationem conscriberet, sicut consuetudo sophistis est. Nam olim hos libros scierat; sed tunc incubebat, et maximo prælio contendebat. Unde palmam est quia non, sicuti Libaniſ putat, redarguendo prævaluerat; sed infirmitate suæ veritatis æstusabat; et ea quæ bene illi e cauteque sunt posita, tanquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim qui resistit alieni; nunc vertendo, nunc colando veritatem, mentitur adversus eum contra quem litigat. Et qui infensus alieni est, omnia sicuti hostie non solum agit, sed etiam loqui contendit. Quia vero Julianus atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fuerunt, suis sermonibus arguantur. Nam Porphyrius summi philosophorum Socratis vitam dilaceravit in historia philosophiæ quam ipse conscripsit; et talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus oc-

cupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, justitia aliisque virtutibus habebatur; quem Plato mirabilis eorum philosophus, et Xenophon, et alter philosophorum thiasus (*id est chorus*), non solum tanquam Deo amabilem honorant, sed etiam ultra hominem sapiuisse pronuntiant. Porro Julianus zelatus partem, passionem propriam in Cæsaribus enudavit, et omnium ante se regnantium vitas carpens, neque philosopho Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo plurimis uti sermonibus. Ego namque ex utrorumque verbis mores eorum conjiciens, hæc dixi. Quid autem de Juliano Gregorius Nazianzenus retulit audiamus. Ait enim in secundo libro contra paganos hæc verba post alia: « Hæc equidem de Juliano aliis ipsa experimenta tradiderunt, et assumpta potestas imperii; mihi autem olim ejus mores comperti sunt, dum hunc virum in Athenis clarius agnovissem. Venerat enim illic dum frater ejus imperatori videretur inimicus. Fuitque adventus ejus ratio duplex; una quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse ut videret Helladam atque doceretur; altera vero secretior, et non nota plurimis, ut immolatores dæmonum et viros fallaces inquireret, quia nondum habebat impietatis suæ licentiam. Tunc igitur non frustra consideravi virum. Non enim fortuito ista conspexi; sed faciebat me cautum inconstantia morum ejus, et excessus uberior. Vates enim egregius est qui bene considerat. Nullum enim signum in eo mihi utile videbatur. Cervix inflexibilis, humeri jactabiles, oculi currentes, huc illucque directi et furiose respicientes; pedes impatientes, nares spirantes injurias atque contemptum, schemata risibilia, et hoc ipsum semper habentia; risus incontinens, et quasi subbuliens; consensus et negatio simul, ratio nulla ratione consistens, interrogatio inordinata, atque responsio nulla congruentia sibi conveniens. Sed quid per universa discurre? Hunc ante opera vidi, et operibus ipsis agnovi. Et siquidem essent mihi præsentēs qui tunc aderant, testarentur quia cum hæc vidissem, repente dixi: O quale malum nutrit respublica Romanorum! Et cum hæc prædixissem, optavi me inveniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quam ut tantis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cum multa diluvia, multa incendia, multæ pestes, et hiatus terræ provenerint; licet homines inhumani, et feroces, compositique dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno sua superbia sine conclusus est. » Hæc Gregorius de Juliano narravit. Quia vero contra Christianos multa verba proferentes, nisi sunt vim facere veritati, quædam ex sacris litteris pervertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam sumentes intentionem: multi eis obviantes ista patet fecerunt, destruentes et redarguentes eorum vana sophismata; et ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tempora Juliani. Is enim ea quæ videbantur turbare legentes sacratissimas lectiones, objiciens sibi, et interpretatus ea, detractorum sophisticas adinventiones exclusit. Quæ si sæpius legissent Julia-

anus atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud forte sua verba mutarent, et non ad blasphemiam sophismata verterentur. Quia enim lacerare studuit imperator, apud idiotas et simplices verba faciens, et non apud eos qui Scripturarum divinarum obtinent veritatem, ex his palam est: sumens enim ea verba quæ dispensationis causa humanius posita sunt, cum multa hujusmodi collegisset exempla, hæc novissime dicit: Horum igitur singula, si non aliquam habent ineffabilem contemplationem, maxima de Deo blasphemia sunt plena. Hæc ergo Julianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro autem suo quem de Cynismo conscripsit, docens quomodo sacras fabulas decet fingi, dicit oportere harum veritatem abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, et abdita deorum substantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc imperatorem suspicionem habuisse de divinis Scripturis: quoniam essent verba mystica, ineffabilem quemdam modum contemplationis habentia. Sed indignatur cur non omnes eandem sententiam habuerint, et insistit his qui inter Christianos divina simpliciter suscipere videntur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras litteras intumescere, neque odio habere et aversari quæ magis bene intellexerant, quoniam non omnes tunc ita sentiebant sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille namque in Cæsarea Palæstinæ a quibusdam Christianis cæsus, iracundiam non ferens, Christianitatem deseruit per furorem, et odio inimicorum scribendo blasphemias, Christianitate privatus est, sicut eum Eusebius Pamphili redarguit, et ejus verba destruxit. Imperator autem apud idiotas superbus inter Christianos **302** exstitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinavit. Ambo siquidem sponte deliquerunt, et scienter peccando dignissima poena mulctati sunt. Cum igitur sophista Libanius velut irridens dixisset, hominem ex Palæstina Deum, et Dei Filium faciunt, oblitus suorum videtur esse verborum; ad finem namque ejus libri Julianum deificavit, sic inter alia dicens: Primum namque nuntium ejus mortis pene peremerant, cur putaretur de Deo mentitus. Deinde paululum descendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonumque discipule, et dæmonum observator. Qui licet hoc aliter intelligeret, verumtamen hæc eadem de Juliano dixit, quæ Christiani exprobrantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere, nec eum deditum dæmonibus indicare; sicut sermonem alium declinavit, quem, dum reprehenderetur, de suis libris absceidit. Quomodo enim homo Christus deificetur, et quemadmodum in aperto homo fuerit, invisibiliter autem Deus, et quemadmodum utraque sint vera, Christianorum ratio sacra novit: pagani vero antequam credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo divinus: *Nisi credideritis, non intelligetis* (*Isai. vii, 9*). Quapropter non erubescunt multos homines deificantes, et utinam bonis moribus institutos, aut justos, aut castos, et non potius lubricos,

iniquos et ebriosos, id est, Hercules, Dionysios et Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Julianus jurare non erubescit. Quorum masculos feminasque Cupidines si enumerare voluero, longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volentibus Aristotelis Pallium, et Corona Dionysii, et liber Egini multæ memoriæ, turbaque poetarum qui de talibus scribentes, vere ridiculum et inanitatem theologiæ ostendere paganorum. Quia vero proprium paganorum est homines summa facilitate deificare monstremus. Rhodiis quadam calamitate detentis responsum est datum ut Phrygium Attin sacerdotem vesaniæ Phrygam celebritatibus placarent. Tale namque responsum est: Attin placate deum magnum purum Adonem, bonæ vitæ, divitiarum datorem, comatumque Dionysium. Hoc itaque responso, Attin, qui amore vesano semetipsum occidit, eundem Adonem, Dionysiumque nominavit. Cumque Alexander Macedonum rex transisset in Asiam, Amphictyones Alexandro faventes, carmina ista finxerunt: Jovem deorum consule, et Minervam honora ter genitam, qui corpore mortali supernum abscondis regem, quem Jupiter heroum seminavit generibus adiutorem, bonæ leges lætitiæ Alexandrum statuere regem. Hæc in Pythia [ed., Parthia] pronuntiavit dæmon; qui cum potentibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus, dum etiam Cleomedem [ms. Lyr., Diomedem] athletam deificaverint, ita dicentes: Ultimus heroum Cleomedes civitatis athleta, quem sacrificiis honorate, quia mortalis jam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus, et Oenomaus philosophus Pythium reprehenderunt Apollinem. Cyziæni vero tertium decimum deum Adrianum appellarunt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antonium deificavit. Et hæc ridiculum, et inanitatem non dicit esse Libanus? Hæc ergo a nobis propter ejus detractionem, per digressionem dicta sufficiant. **SOCRATES, lib. III, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 106.**

CAPUT III.

De rectitudine fidei Joviani, et quid Athanasius Alexandrinus scripserit.

Jovianus [ed. V. et Frob., Jovinianus] ergo imperator, mox ut imperii sul terras ingressus est, primum hæc conscripsit, ut episcopi de exsilio remearant, et Ecclesias eis reddendas esse professus est qui expositam in Nicæa fidem inviolabiliter servaverunt. Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator: petens ut ei rescriberet perfectam divinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores episcopos congregans rescripsit: rogans ut fidem Nicææ expositam custodiret, tanquam apostolicis dogmatibus congruentem. Cujus epistolæ verba sunt hæc. **THEODORETUS, lib. IV, cap. 2, p. 153.**

Piissimo atque clementissimo Victori, Augusto, Joviano Athanasius et reliqui episcopi, venientes ex persona omnium episcoporum Ægyptiorum, Thebaidis et Libyæ.

Decet Deo amabilem principem discendi habere

voluntatem desideriumque cœlestium. Sic enim vere et cor habens in manu Dei, et imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur te a nobis tua discere pietate catholicæ Ecclesiæ fidem, gratias ob hoc Domino referentes curavimus, ut prolatam ab omnibus Patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes, quidam, nobis equidem frequenter insidiati sunt, eo quod Ariana non consentiremus vesaniæ. Auctores vero facti sunt hæresis et schismatum universalis Ecclesiæ. Vera ergo et pia in Dominum nostrum Jesum Christum fides est omnibus manifesta, et ex divinis litteris agnita atque lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, et requiescentes in Domino nunc consistunt. Manserat itaque semper fides illa, nisi calliditas quorundam hæreticorum eam violare præsumeret. Arius enim quidam ejusque sectatores erumpere et impietatem adversus eam introducere tentaverunt: dicentes, ex non exstantibus, et creaturam, atque facturam, convertibilemque esse Filium Dei; plurimosque per talia seduxerunt, ita ut etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemia hujusmodi traherentur. Verum sancti Patres nostri olim convenientes, sicuti prædiximus, in Nicæno concilio, Arianam quidem sectam anathematizaverunt: catholicæ vero Ecclesiæ fidem, scriptura teste, professi sunt. Eaque prædicatione hæresis extincta est, qua ubique videbatur accensa. Hæc itaque fides per omnes Ecclesias legebatur atque prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæresim quidam renovare volentes, ipsam fidem a Patribus in Nicæa prolatam anathematizare præsumperunt; aliqui vero fingunt se eam profiteri, sed ipsam veritatem negare noscuntur, aliter interpretantes consubstantialitatem, et sancto Spiritui blasphemantes, cum dicunt eum creaturam esse atque facturam per Filium celebratam: necessario considerantes læsionem quæ ex hujusmodi causa contra populum generatur, offerre tuæ pietati confessionem **303** concilii Nicæni curavimus; ut pia religio tua cognoscat cum quanta scrupulositate conscripta est; et quantum errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognosce, Deo amabilis imperator, quoniam hæc quidem prædicatur a sæculo, et hanc professi sunt Patres Nicææ convenientes. In hac quoque fide concordant omnes Ecclesiæ in Hispania et Britannia, nec non in Galliis, Italiis et in Dalmatiis constitutæ, in Mysia, et Macedonia, et universa simul Hellada; sed etiam in universa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, et in omni Ægypto, et Libya, Ponto, et Cappadocia partibusque vicinis, et Orientales Ecclesiæ, præter paucos Arii sectatores. Omnium namque prædictorum sententiam experimento cognovimus, et litteras habemus, eosque novimus, Deo amabilis imperator: quia cum pauci quidam huic fidei contradicant, præjudicium facere non poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Ut vero hæc pietas tua cognoscat, licet sciat: tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab epi-

scopis trecentis decem et octo subjungere. Est autem hæc Nicæni concilii fides :

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cælo et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cælis [ed. omitunt de cælis], incarnatus, humanatus, passus est, et die tertia resurrexit. Ascendit in cælos, venturus judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat quando non erat, et antequam nasceretur non erat; et, quia ex non exstantibus factus est, aut ex altera substantia vel subsistentia: dicentes esse aut creatum, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat sancta catholica et apostolica Ecclesia. In hac fide, Deo amabilis imperator, nos consistere necessarium est, tanquam sacra et apostolica: nullaque movere eam seductione verborum atque contentione; quod ab initio Ariani fecerunt, ex non exstantibus Filium dicentes; et, quia erat quando non erat, et creatus, et factus, et convertibilis est. Propterea, sicuti prædiximus, et Nicæna synodus hæresim anathematizavit hujusmodi: fidem vero professam est veritatis [ms. Lyr., Trinitatis]. Non enim simpliciter similem dixerunt Filium Patri, ne simpliciter similis Deo Deus verus esse crederetur; sed etiam consubstantialem scripserunt, quod proprium est genuini [ed., geniti] verique filii, ex vero et naturali Patre nascentis. Sed neque Spiritum sanctum alienaverunt a Patre et Filio; sed potius glorificaverunt eum cum Patre et Filio in una sanctæ Trinitatis fide, eo quod una sit in sancta Trinitate Divinitas. THEODORETUS, *lib. IV, c. 3, edit. Christ.*

Has litteras imperator legens, confirmavit quam habuerat de sacris scientiam et affectum; aliamque conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo redderetur Ecclesiis, quam maximus constituerat Constantinus, et dari prohibuerat Julianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames non sinebat totam tunc summam quam Constantinus constituerat erogari, tertiam partem Jovianus ad præsens impendi promisit, ita ut, cessante fame, frumenta integra præberentur. THEODORETUS, *lib. IV, cap. 4, p. 155.*

CAPUT IV.

Quomodo Joviani temporibus orthodoxi floruerint, et hæretici sint oppressi.

Evocavit igitur imperator a Constantio exsilio missos episcopos, qui non occurrerant Juliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa paganorum omnia clauderentur, et ipsi sacerdotes ubique fugiebant: indutique palliis, ipsa pallia reponebant, et ad schema commune revertebantur. Quievit etiam pollutio sanguinis, quam publice insatiabiliter sub Ju-

liano celebrabant. Porro Christiani non quiescebant: præsules enim religionum adibant crebro principem, credentes ejus obtinere se voluntatem adversus proprios inimicos. Et primum quidem Macedoniani libellum principi porrexerunt, postulantes ut expellerentur Ecclesiis qui dissimilem Filium prædicabant, et ipsi introducerentur in eas. Erant enim qui libellum obtulerant Basilius Ancyræ, Sylvanus Tarsi, Sophronius Pompeiopolæos, Pasinicus Zilenus, Leonius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabaleus. Horum libellum imperator accipiens, eos sine responso dimisit, hoc tantummodo dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant diligo pariter et honoro. Quod audientes qui ad contentionem se præparabant, quieverunt. Hoc ergo pro voto imperatoris est factum. Nam tunc intentio sociatorum Acacii revelata est; et, sicuti solebant, ad vota se principis contulerunt. Convenientes enim in Antiochia Syriæ, habuerunt verba cum Meletio, qui ante paululum divisus ab eis, consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaque fecerunt, quoniam eum honorari conspiciebant, principe tunc ibi morante. Communi ergo consilio libellum componentes, consubstantialitatem professi sunt, et Nicænam roborantes fidem, obtulerunt imperatori. Cujus libelli verba sunt hæc.

Piissimo et Deo amabili domino nostro Joviano Victori, Augusto, synodus præsentium episcoporum ex diversis provinciis in Antiochena urbe convenientium.

Quoniam ecclesiasticam pacem atque concordiam tua primum studuit pietas celebrare, bene novimus etiam nos, Deo amabilis imperator. Quia vero verticem hujusmodi veræ unitatis et orthodoxæ fidei bene sumpsisti, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his qui adulterant veritatis dogma reputemur, tuæ pietati suggerimus: quoniam sancti concilii in Nicæna olim et ab initio celebrati fidem et suscipimus et tenemus. Quando etiam consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem a Patribus excepisse; quippe significantibus quoniam ex substantia Patris natus est Filius; et quia similis per substantiam Patri est **304**. Non enim velut aliqua passio circa ineffabilem nativitatem creditur. Neque secundum aliquem paganorum usum percipitur a Patribus substantiæ nomen dictum; sed ad destructionem Ariatorum, qui præsumperunt ex non exstantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiam isti, qui nunc inæqualitatem asserunt, asperius et audacius ad vastandam Ecclesiæ concordiam imprudenter ausi sunt perpetrare. Quamobrem huic nostræ relationi subjunximus exemplar fidei Nicæni concilii, quam etiam decenter amplectimur. Est enim hujusmodi: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, et reliqua. Et subscriptio: Meletius episcopus Antiochiæ obtuli, in suprascriptis consentiens, Eusebius Samosatenus, Evagrius Siculus, Uranius Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsareæ, Antipater Rhosi, Abramius Urmenus, Aristonicus Se-

leucobeli, Barlabentus Pergami, Uranius Melitinae, Magnus Chalcidis, Euthicius Eleutheropoleos, Josacius Armeniae majoris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodiciae, Arabianus Adrensis, Piso Adadenus per Lamirionem presbyterum, Sabinius Zeugmatis, Athanasius Ancyrae per Orphitum et Aetium presbyteros, Irenaeus Gazae, Piso Augustae, Patricius Palti per Lamirionem presbyterum, Anatolius Bercaez, Theotimus Aramenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione synodali Sabini conscriptum invenimus. Verum imperator propositum hoc habebat, ut blandimentis et suasionem verborum discordantium contentiones absunderet, dicens: Nulli quidem se quomodocumque credentium fore molestum, eos tamen diligere et nimis honorare qui principium ecclesiasticae unitati praebent. Quia vero hoc egerit, etiam Themistius philosophus ait in laude quam in ejus protulit consulatu, ubi miratur imperatorem quod permiserit unumquemque colere sicut vellet; atque devicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait manifestari per purpuram^a. SOCRATES, *lib. III, cap. 20 et 21. Edit. Christ. Vales. cap. 24 et 25, p. 202.*

Igitur imperator tunc etiam Secundo nomine praefecturam gubernanti, praetorianam legem dedit, ut capitali sententia plecteretur qui sacram virginem nuptiali thoro violare praesumeret, vel impudico aspectu respiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quam legem ideo posuit, eo quod Juliani temporibus quidam hujusmodi virgines uxores ducere praesumpserunt. SOZOMEN., *lib. VI, cap. 3, p. 640.*

CAPUT V.

Quod Athanasius venerit ad Jovianum, et ab eo sit decenter honoratus.

Inter haec Athanasius Alexandrinae sedis episcopus, cum paucis suorum communicato consilio necessarium judicavit ut Christianum videret imperatorem. Veniensque Antiochiam, principem de quibus oportebat edocuit. Quidam aiunt quia eum ipse magis evocaverit imperator, ut quae necessaria pro religione et recta fide videbantur exponeret: disponensque, ut decebat, causas Ecclesiae, de reversione cogitabat. Verum Euzoius Arianæ sectæ, Antiochenæ civitatis episcopus, studebat ut Probatianus quidam eunuchus in Alexandrina urbe ordinaretur episcopus. Cumque hoc ageretur, Lucius Alexandrinus a Georgio presbyter ordinatus, adiit imperatorem; et maledicens Athanasio, quasi temporibus episcopatus sui fuisset inscriptus [*ed. Niv. et Frob., accusatus*], et plurima exsilia sub praecedentibus sustinisset imperatoribus, essetque circa sacra per eum causa discordiae: supplicabat insuper ut alius in Alexandrina civitate ordinaretur episcopus. Verum imperator sciens quantæ Athanasio inimicorum insidiae provenissent, derogationes hujusmodi non respexit; sed Lucium quidem cum multa interminatione tacere jussit; Probatianum vero ejusque se-

que quæ eunuchos, auctores hujusmodi scelerum atque turbarum castigandos esse praecipit. Porro Athanasium, amicum sibi maximum factum, destinavit in Ægyptum; ut, sicut ei videretur, causas Ecclesiarum populosque disponderet. Fertur enim quia eum pro maxima virtute conversationis sapientiaeque laudaverit. Aiunt quidam, antequam sub Constantio imperatore Ariani tenerent Ecclesias, somnium vidisse Antonium monachum, quasi burdones altare sacrum calcibus evertissent, expectatumque dixisse: quoniam ab adulteris et permixtis hominibus Ecclesia calcaretur. Quæ non fuisse mendacia posterior monstravit eventus. SOZOMEN., *lib. VI, cap. 5, p. 642.*

CAPUT VI.

De consulatu et fine Joviani.

Tunc igitur imperator, impetum retinens hæreticorum, discessit ab Antiochia, et venit ad Tarsum Ciliciæ, ibique corpus Juliani sepelivit. Et dum cuncta solemnia funeri ejus exhibuisset, consul est designatus (*An. Dom. 364*). Dumque Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastana inter Galatiam et Bithyniam: quo philosophus Themistius cum aliis senatoribus occurrens, consularem recitavit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanae publicæ et simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talem virum ab hominibus abstulisset. In prædicto namque prædio hiemis tempore, in phraxis languore constrictus, est mortuus consulatu suo et Varroniani filii, septimo decimo die Februarii mensis; qui regnavit mensibus septem, vixit annis triginta tribus. SOCRATES, *lib. III, cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 205.*

CAPUT VII.

De ortu principis Valentiniani, et quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit imperatorem.

Cumque in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus, Valentinianum ordinavit imperatorem, virum optimum, et apice principali dignissimum. SOZOMEN., *lib. VI, cap. 6, p. 644.*

Valentinianus igitur ordinatur vicesima quinta die ejusdem Februarii mensis, Pannonius genere, de Cibala civitate; cui tunc erat milium cura commissa, quoniam probatissime militarem noverat disciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, et semper præsentis fortuna melior apparebat. SOCRATES, *lib. IV, cap. 1, p. 210.*

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia, atque justitia, et corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis pater et urbanus, ut dum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit, o milites, imperatore non existente mihi dare regimen imperii; verum, ubi hoc ego suscepti, meum iam. et non ve-

^a Ed. V. et Frob. manifestare purpuram. Ed. Niv. addit, eos non Deum sed purpuram magis colere.

strum est de rebus cogitare communibus. Cujus A verba mirati milites, ejus secuti sunt voluntatem. At ille fratrem de Pannonia [ms. *Synthod.*, Pannonia] vocans, quod non debuit, socium fecit imperii. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 156.*

Post triginta dies auspicii sui.

Cui Asia scepra contradens, pariter et Ægypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem illic (*ed. illico*) edocuit æquitatem, a prædicationibus pietatis incipiens. SOCRATES *lib. iv, cap. 4, pag. 210.* THEODORETUS, *lib. iv, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 156.*

CAPUT VIII.

De Ambrosii Mediolanensis episcopatu atque fiducia loquendi.

Auxentio namque defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat, multisque fuerat conciliis abdicatus, evocans episcopos imperator, hujusmodi apud eos verba locutus est: Nostis aperte, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse pontificem, et quia non deceat eum verbo solum, sed etiam conversatione gubernare subjectos, et totius semetipsum imitatore[m] virtutis ostendere, testemque doctrinæ conversationem bonam habere. Talem itaque in pontificali constituite sede, cui et nos qui gubernamus imperium, sincere nostra capita submittamus, et ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus necessario, veluti curantis medicamenta suscipiamus. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 156.*

Hæc cum dixisset imperator, petiit synodus ut magis ipse decerneret, sapiens et pius existens. At ille: Super vos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti, et illo splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc sacerdotes egressi, de episcopali sede tractabant. Verum civitatis habitatores, ut assolet, tumultus faciebant, alii hunc, alii illum ordinari potentes. Qui enim erant de Ariani Auxentii secta similem sibi fieri concertabant. Rursum orthodoxi sui dogmatis nitebantur habere episcopum. Hanc seditionem Ambrosius, cui tunc præsidialis fuerat cura commissa, cognoscens et metuens ne quid turbæ consurgeret, ad ecclesiam festinus accessit. At illi, cessante seditione, communem dederunt vocem: petentes ut pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc imperator agnoscens, repente jussit eum baptizari, et tanquam dignum virum ordinari pontificem. Noverat enim ejus certiore[m] omni pondere voluntatem, et totius regulæ decreta subtiliora. Arbitratus etiam divinum in eo esse decretum, dum in ejus electione etiam pars contraria consonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoque simul suscepit episcopatus. Quo facto; hunc hymnum optimus imperator Salvatori et Domino obtulisse fertur (his quippe quæ gerebantur intererat). Gratias, inquit, ago tibi, Domine omnipotens et Salvator noster, quoniam huic viro ego quidem

commisi corpora, tu autem animas; et meam electionem ostendisti tuæ justitiæ convenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud imperatorem quereretur quia male a iudicibus agebatur, tunc imperator ait: Hanc, inquit, confidentiam tuam dudum novi; et aperte probans, non solum non restiti, sed etiam in electione ordinationis tuæ socius fui. Festina itaque sanare, sicut divina lege præcipitur, animarum delicta nostrarum. Hæc igitur imperator Mediolani et dixit, et fecit. Cognoscens autem quosdam in Asia et Phrygia de divinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem præcepit synodum celebrari, et quæ de illis decreta atque firmata sunt dubitantibus destinavit. Porro qui illic convenerant decreverunt fidem expositam in Nicæna urbe servandam. Scripsit autem et ipse, socium adhibens in suis litteris fratrem, quatenus in his quæ placuerant duraretur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessarium est quæ aperte et ejus pietatem prædicat, et Valentis tunc sinceritatem sine dubitatione demonstrat. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7. p. 157.*

CAPUT IX.

Edictum Valentiniæ et Valentis de consubstantiali Trinitate.

Imp. maximi, pii, victores, Augusti, Valentinianus, Valens et Gratianus, episcopis dioceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, et Pacatianæ, in Domino salutem.

Tanto concilio in Illyrico celebrato, et subtiliter habita questione de salutari Verbo, ostenderunt ter beati pontifices Trinitatem consubstantialem Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, juxta ministeria religionis magni Regis exercent. Hanc ergo prædicari decrevit nostra quoque potentia: ita tamen ut non dicant aliqui: Sequimur religionem imperatoris, hanc patriam gubernantis, et non illi potius obedientes qui nobis salutis mandata contradidit. Evangelium namque Christi nostri sic habet: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo (Matth. xxii, 21).* Quid ergo dicitis vos episcopi et præsules salutaris Verbi? Si ita se habet vestra probatio, diligentes alterutros, imperiali abuti dignitate quiescite; et nolite persequi eos qui Deo perfecte ministrant: quorum orationibus et terrena bella sedantur, et recedentium a Deo angelorum repelluntur incursus, quique omnes dæmones corruptores precum assiduitate confundunt, tributa secundum leges inferre non respiciunt, potestatique regim non resistunt; sed sincera voluntate et superni Dei mandata custodiunt, et nostris legibus subjunguntur. Vos autem inobedientes esse monstramini. Et nos quidem subjicimur ei qui primus est et novissimus; vos autem vobismet arrogatis. Nos itaque pueros nos ipsos a vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, dum nollet eum perimere, conversusque ad Orientem, et petens aquam, diluit manus suas dicens: *Innocens ego sum a san-*

gine hujus justi (Matth. xxvii, 24) : sic etiam nostra majestas semper mandavit persecutionem non fieri, neque fluctationes inferri, nec invidere laborantibus in agro dominico, neque dispensatores magni Regis expellere; ut non ad præsens et sub imperio nostro crescere videamini, et postea testamentum Domini subdere passioni, sicut in sanguine Zachariæ. Sed illi post adventum superni Regis, Domini nostri Jesu Christi disrupti sunt, contradii morti cum adjutore suo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Megetio, et Ciceronio, et Damasco, et Lamponè, et Brintisio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipsa vobis gesta direximus, quatenus cognoscatis ea quæ in eximio sunt concilio celebrata. His ergo litteris subdidit etiam dogmata concilii, hæc summam habenda : Profitemur, sequentes magnum orthodoxumque concilium, consubstantialem Patri esse Filium; et non sic intelligimus consubstantialem, sicuti dudum quidam exposuerunt, non vere subscribentes, et nunc alii illos vocantes Patres, virtutem sermonis respuunt, et sequuntur eos, qui per consubstantialitatem similitudinem significatam esse scripserunt; eo quod nulli reliquarum creaturarum per eum factarum similis sit Filius, nisi tantummodo Patri. Sed qui hæc exponunt, creaturam præcipuam Dei Filium impie dogmatizant. Nos itaque sapimus, sicut etiam concilia nuper Romæ et in Galliis celebrata, unam esse eandemque substantiam Patris, et Filii, et Spiritus sancti in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistentiis. Confitemur autem secundum Nicænam expositionem, et incarnatum Filium Dei consubstantialem ex Virgine sancta Maria, et in hominibus inhabitasse, et complexse dispensationem pro nobis omnem in nativitate, et passione, et resurrectione, et in cælos ascensione; et iterum venturum, ut reddat nobis similitudinem divinam; a semetipso Deum existentem carnigerum, et hominem Deiferum. His ergo quæ prædicta sunt, contraria sapientes anathematizamus, et eos simul qui non vere anathematizant eum qui dixit, Antequam nasceretur, non fuit Filius; sed scripsit, quia et antequam opere nasceretur, virtute erat in Patre. Hoc enim et in omnibus creaturis est, quæ non semper existunt sicuti Deus. Filius enim semper cum Patre est, sempiterna nativitate progenitus.

Hæc igitur imperator summam significavit : ego vero etiam ipsas concilii litteras ponendas existimo. THEODORETUS, lib. iv, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 158.

CAPUT X.

Epistola Illyricianorum episcoporum ad Orientales episcopos profitentium consubstantialem Trinitatem.

Episcopi Illyrici episcopis Ecclesiarum Dei, dioceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, et Pacatiæ, in Domino salutem.

Convenientibus nobis in unum, et habita maxima quæstione de salutari Verbo, probavimus consubstantialem esse Trinitatem Patris, et Filii, et Spi-

ritus sancti. Quamobrem justum fuit vobis litteras destinare, non quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribentes, sed in humilitate rogantes. Has nostras litteras destinavimus per dilectissimum fratrem et consacerdotem nostrum Elpidium presbyterum. In præsentibus itaque nostris litteris, quasi illud refertur, quod in Salvatoris nostri Jesu Christi libris ascriptum est, *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephas. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis (I Cor. i, 12, 13)?* Et hæc quidem sufficiebant humilitati nostræ, etiam si non vobis universales litteras mitteremus, propter tantum timorem, quem ibi prædicatis cunctæ vestræ provinciæ, a Patre et Filio Spiritum sanctum dividentes. Quamobrem necessarium habuimus ad vos destinare dominum nostrum et comministrum Elpidium presbyterum, a regio principatu Romanorum has litteras deferentem; ut si forte talis est prædicatio vestra cognoscat, quoniam qui consubstantialem Trinitatem non prædicant, anathema sint. Et si quis his non communicans invenitur, anathema sit. His autem qui consubstantialem prædicant Trinitatem, præparata sunt regna cælorum. Rogamus ergo vos, fratres, ut non aliud doceatis, non aliud innovetis; sed consubstantialem semper et ubique prædicantes Trinitatem possidebitis regnum Dei. Ob hoc scribentes, et commemorantes, has litteras destinavimus. De episcopis autem constituendis vel comministris jam constitutis, si permanserint usque ad finem sani, bene; alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine definivimus, ut sint irreprehensibiles undique, et a curia, et ab officio militari. Propterea ergo hoc nolimus plurimis verbis scribere, eo quod direxerimus unum ex omnibus dominum nostrum et comministrum Elpidium, studiosè prædicationem vestram cogniturum, si ita se habeat, sicut audivimus a domino nostro et consacerdote Eustathio. De cætero licet aliquando in errore fueritis, deponentes veterem hominem, induimini novum (Coloss. iii, 9, 10). Nam et ipse frater et comminister Elpidius docebit vos veram prædicare fidem : quia sancta Trinitas consubstantialis Deo et Patri, et Filio cum Spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est : Pater in Filio, Filius in Patre, cum sancto Spiritu in sæcula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus sanctam Trinitatem confiteri consubstantialem esse secundum fidem olim in Nicæa expositam, quam Patres confirmaverunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmonem declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos litteris degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaque vobis, ut noveritis Arianos esse condemnatos, nolentes confiteri ex Patris substantia Filium et Spiritum sanctum, quorum nomina sunt subjecta, Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, et Cleopater. Hæc ergo ita se habent, in gloria Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in sæcula sæculorum. Amen. Valere vos optamus Patri et Filio Salvatore Christo, cum sancto

Spiritu multis annorum curriculum. THEODORETUS, *A* *lib. iv, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 160.*

CAPUT XI.

De hæresi Audæanorum.

Famosissimus igitur imperator tanquam apostolicis dogmatibus sollicitudinem perhibebat. Interea Syrus quidam et genere et lingua pariter, Audæus nomine, illo tempore fuit **307** dogmata nova repetens: qui dudum quidem malignos habere conceptus incipiens, tunc manifestus apparuit. Prius namque fatue intelligens quod scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (*Gen. i, 26*), humanam formam putavit habere Divinitatem, et corporis partibus esse distinctam, divinæ Scripturæ nequaquam sensum respiciens, quæ sæpe divinis operationibus humanorum membrorum nomina circumponit, quoniam qui facile subtiliora intelligere nequeunt, per hæc Dei providentiam magis agnoscunt. Adjecit autem huic impietati et alia bis vicina. Ex vesania namque Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarum Deum asseruit Creatorem. Sed hæc quidem et quæcunque his similia celant Manetis vesaniæ participes, ut iste prædica-
bat, ab Ecclesia segregati sunt: quia quidam maledictum asserunt pactum; quidam vero cum mulieribus non lege [*ed. V., non longe*] cohabitantes, contra legem vivunt. Et propterea dicunt remotius esse vivendum, celantes dogmatum blasphemiam. Est tamen eis habitatio arrogantis plena, et pharisaicæ propago doctrinæ. Nam illi animarum et corporum medicum accusabant in templo, dicentes apostolis: *Ut quid cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester* (*Luc. v, 30*)? Et per prophetam de talibus dicit Deus: *Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die* (*Isai. lxxv, 3*). Sed horum stultitiam redarguere præsentis temporis non est; quapropter ad narrationem reliquam procedamus. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 162.*

Ea tempestate Messalianorum, quos *Εὐχάρτα*, id est Orantes, appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem et alia appellatione *Εὐδοσιασταί*, id est sacrificatores. Ibi enim cujusdam dæmonis operationem expectant, et hanc sancti Spiritus præsentiam arbitrantur. Qui vero integre hujus rei languore participantur, aversantur operationem manuum, quasi malignam; somnoque semelipsos indulgent; et iniquitatum phantasias, prophetias appellant. Hujus hæreseos principes fuerant Dadasius, et Sebas, et Adelphius, Hermas, et Symeones, et alii, qui ab ecclesiastica quidem nequaquam communionione recesserunt: dicentes divinum cibum nihil nec prodesse nec lædere, de quo Dominus dixit Christus: *Qui comedit meam carnem et bibit sanguinem meum vivet in æternum* (*Joan. vi, 55*). Cumque voluerint celare hanc languorem, etiam convicti impudenter negant, et alios hæc sapientes, quæ ipsi animo retinent, prorsus abdicant. Litoius itaque præsul Melitinsensis Ecclesiæ, divino zelo decenter ornatus, videns eo quod hic

languor multa monasteria, magis autem latronum, ut ita dixerim, speluncas invaderet, eas incendit, et lupos ab ovibus segregavit. Similiter etiam Amphilo-
chius, famosissimus ille Lycaonensis antistes, dum hæc pestis illic cresceret, eam valde compressit, et oves quæ tali contagione vexabantur eripuit. Porro Flavianus ubique laudabilis præsul Antiochenus, audiens hos in Edessa degere, et venenum proprium urbibus vicinis aspergere, turbam dirigens monachorum deduxit ad Antiochiam, et negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores itaque dixit calumniosos esse, testes vero mendaces, Adelphium autem valde senem eum mansuetudine vocans, et juxta se sedere præcipiens, ait: Nos, o senior, qui jam magnam partem vitæ transivimus, humanamque didicimus valde naturam, et adversariorum dæmoniorum machinamenta agnovimus, ipso experimento gratia ministrations edocti sumus; isti vero cum sint juvenes, nihil horum perfectius agnoscentes, spiritalia audire verba non poterant. Quapropter dicito mihi quomodo credis spiritum contrarium recedere, et gratiam sancti Spiritus advenire? His verbis senex ille mulcatus, omne venenum quod celabat evomit, atque dixit: Nullam quidem utilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare. Dicebat insuper unumquemque nascentium a progenitore suo sicuti naturam, sic etiam dæmonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum Spiritum advenire et sensibilibus ac visibilibus motus cujuslibet eripere, et animam a mala voluntate penitus liberare; ita ut nequaquam de cætero egeat, neque jejuni macerante corpus, neque doctrina refrenante, et progredi disciplina libenter edocente. Non solum autem qui hoc impetraverit, corporis, inquit, exultationibus liberatur; sed aperte etiam futura prævidet, et sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaque Flavianus fetidissimum effodiens fontem, et ejus pocula cunctis examinanda producens, infelicissimo ait seni: Vetustissime malorum dierum, increpavit te os tuum, et non ego; labia enim tua testantur adversum te. Cumque hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidem expulsi, et ad Pamphyliam sunt progressi, eamque hujusmodi peste compleverunt. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 11, p. 163*

CAPUT XII.

De Lampaceno concilio.

Igitur Valentianus cum ita saperet sicut Nicæni Patres, similia profitentibus proderat; aliter vero sapientibus non erat importunus. Qui cum initio regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret ad Romam, tunc episcopi Hellespontii, Bithyniæ, et quicumque consubstantiali Patrem ac Filium prædicabant, legatum miserunt Hypatianum, Heraclæ Perinthi præsulem, quatenus diguaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset imperatorem, et episcoporum legationem intimasset,

respondens Valentinianus, ait : Mihi quidem cum A minimus de populo sim, fas non est tanta perscrutari. Verum sacerdotes, quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur ubi voluerint. Cum hæc itaque respondisset princeps, in Lampsacum conveniunt episcopi. Cumque duos tractassent menses, novissime decreverunt ut ea quæ Constantinopoli gesta fuerant, studio Eudoxii et Acacii, vacarentur. Similiter autem ut vacaret etiam expositio fidei, quam velut Occidentalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt : quia quod fuerat constitutum de dissimilibus substantiæ nomine, penitus abdicarent; quod etiam sunt mentiti. Similem vero esse Patri Filium per substantiam asserebant : dicentes necessariam **308** similis adjectionem propter significationem substantiarum [Hæc, subsistentiarum]. Fidem vero illam esse præcipiendam per omnes Ecclesias, quæ Seleuciæ fuerat promulgata et exposita in dedicatione Antiochenæ probatur ecclesiæ. Depositos autem ab eis qui dissimilem Patri Filium asserebant, sedes proprias recipere decreverunt. Si quis autem eos accusare vellet, æquo hoc periculo facere sanciverunt : iudices esse decernentes episcopos recte sapientes, et de vicinis provinciis in ecclesiam convenientes, ubi testes essent singulorum qui dicerentur oppressi. Hæc decernentes, cum evocassent Eudoxium et qui cum eo fuerant, locum eis penitentiae tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita cunctis Ecclesiis intimarunt. Cumque crederent studere Eudoxium ut universa regalia suæ partis faceret, et istis sine dubio derogaret, necessarium putaverunt ut præcurrerent, et quæ fuissent Lampsaco gesta nuntiarent. Remeantem itaque Valentem imperatorem de Thracia, in Heraclea adierunt. Fuerat enim cum fratre suo digressus usque ad quemdam locum. Tunc enim Eudoxius jam apud principem atque proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo legatis a Lampsaco missis, iussit imperator ne semetipsos ab Eudoxio separarent. Qui dum resisterent, et de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis adversus Eudoxium quererentur, commotus ad iram princeps, illos quidem deputavit exsilio, ecclesias autem tradi iussit Eudoxio. SOZOMEN., lib. vi, cap. 7, p. 646.

CAPUT XIII.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.

Tempore quo Valens suscepit imperium, apostolicis dogmatibus ornabatur. Cum vero Gothi transissent Istrum, et Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat adversus eos. Cui placuit ut non nudus sacra gratia dimicaret, sed sancti baptismatis munitus armis; et hoc quidem bene placuit, et valde sapienter. Quod vero postea gessit, magnam animi molliem et prodicionem significat veritatis. Ea namque infelix passus est quæ progenitor Adam. Conjugis enim est seductus alloquio, et muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arianae fallaciæ captivibus irretita, etiam istum secum cor-

rumpere in blasphemiam fovendam persuasit : cuius seductionis auctor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat Ecclesiæ, non regens, sed suam potius mergens navem. Tunc ergo in ipso baptismatis tempore, iurejurando miserimum obligavit, ut et in impietate dogmatis permaneret, et undique contraria sapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit, et post paululum quæ juraverat adimplevit. THEODORETUS, lib. iv, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 165.

CAPUT XIV.

Qua crudelitate Valens sit usus adversus orthodoxos.

Interea venit in Europam; metuebat enim ne forte Persæ pacta sub Joviano triginta annorum facta solverent. Qui cum nihil moverent, degebat in Antiochia. Quo tempore Meletium quidem episcopum destinavit exsilio, Paulino vero reveritus, illius vitam pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare volebant, Ecclesiis expulsi, pecuniis condemnati, verberibus et aliis rebus afflixit.

Dicitur enim quia etiam multos in Oronte flumine suffocasset. SOZOMEN., lib. vi, cap. 7, p. 647.

De Samosata autem sanctum Eusebium expulsi, Pelagium, mirabilem pastorem Laodicensium, urbe privavit : qui cum in juventute duxisset uxorem, in ipso thalamo prima die nuptiarum sponsæ persuasit ut puritatem communi voluptati præponeret, atque ut charitatem fraternam adipisceretur, pro copulis nuptialibus erudit. SOCRATES, lib. iv, cap. 2, p. 212.—THEODORETUS, lib. iv, cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 165.

CAPUT XV.

De tyrannide et perditione Procopii.

Cum hæc autem in Syria fierent, surrexit Constantinopoli tyrannus nomine Procopius : qui parvo tempore multam sibi militiam coacervans, festinabat adversus imperatorem. Quod dum nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetum remoratur. Cumque belli eventus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit civitates. Sed etiam mare terminos proprios immutavit, et in quibusdam locis tanto potius influxit, ut loca quæ pridem ambulari poterant rigarentur; ab aliis vero locis tantum recessit, ut arida tellus inveniretur. Hoc ergo factum est primo duorum principum consulatu (An. Dom. 365). SOCRATES, lib. iv, cap. 3, p. 212.

Sequenti autem anno, Gratiani et Dagalaiphi consulatu (An. Dom. 365), bella parabantur. Cumque tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moveret adversus imperatorem, audiens Valens, venit ab Antiochia, et cum eo congressus est circa civitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna devictus est. Post paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciis iussit expendi. Despicens enim iusjurandum quod eis præbuerat, seris divisos crudeliter inter-

mit. Tyrannūm vero duabus vicinis arboribus flexis, A singulos in eis pedes ejus ligari fecit, quæ dimissæ aërem repetentes, Procopium dividerunt. Et hoc modo tyrannus interiit. SOCRATES, *lib. IV, cap. 5, pag. 215.*

309 CAPUT XVI.

De exilio sancti Eusebii Samosatani pontificis, et quia cives ejus, amore fidei alii episcopo se subdere noluerunt.

Eusebius interea Samosatenus episcopus in Thraciam exilio deportatus, apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas Ecclesias desolatas pastoribus esse conspicens, habitu militari sumpto, et calamato caput operiens, Syriam peragrabat, et Phœnicen, pariter et Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliaque Ecclesiæ replebat officia. Sicubi autem inveniret sibi concordēs episcopos, eos præsules egentibus constituēbat Ecclesiis. Quantam vero fortitudinem sapientiamque monstravit imperialem suscipiens jussionem qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessarium arbitror nescientes agnoscere. Venerat enim gerulus hujus præceptionis circa vesperam; quem Eusebius silentium habere, et adventum sul celare jussit, dicens: Si cognoverit hæc turba, sacri zeli amore flammata, te quidem interimet; ego autem pro tua morte apud Deum poenas cogar exsolvere. Cum hæc dixisset, vespertino consue- to ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia uni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur itaque famulus, plumacium tantummodo et codicem gerens. Cumque venisset ad Euphratis fluminis ripam, juxta ipsos muros civitatis expositam, ascendit in navem, ut ad Zeugma navigaret; jussitque nautis ut remigarent, factoque die ille quidem pervenit ad Zeugmatis locum. Samosatæ vero gemitibus et lamentatione completi sunt. Nam cum ille servus auis proximis quæ jussa fuerant indicasset, et qui cum eo pergerent, et quos codices detulisset, ingemisebant universi, pastore scilicet privato; fluviisque navigantibus atque sequentibus est impletus. Cumque venissent, et desideratum pastorem cernerent, amplius ejulabant: ac suspirantes, fundentesque lacrymarum fontes, eum retinere nitebantur, ne in lupos oves ejus incurrerent. Quem dum flectere non valissent, audierunt eo legente apostolicam legem (*Tit. 1, 1*), quæ aperte jubet nos principibus et potestatibus esse subjectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii vestes, alii famulos, tanquam ad peregrinam et extraneam properanti terram. At ille pauca quædam a valde notis accipiens, doctrinisque cunctos et orationibus suis armans, et pro apostolicis dogmatibus pugnare præcipiens, ad Istrum profectus est. Illi vero ad urbem propriam remeantes, et alterutros exhortantes, luporum circumspiciebant sapienter insidias. Nunc quoque narrandus est horum fidei calor et puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationem illi semper memorabiles habeantur. Cum ergo Arianorum participes egregio pastore nudassent gregem,

aliumque pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illic habitantium, non pauper, non dives, non famulus, non opifex, non agricola, non hortulanus, non vir, non mulier, non juvenis, non senex, ad ecclesiasticum accessit consue- to collegium, solusque degebat episcopus, tunc nullo eum neque vidente, neque penitus appellante, licet feratur cum multa vixisse mansuetudine: cujus rei hoc probatur indicium. Cum enim voluisset lavari, et ejus famuli balnei januas obserassent, volentesque ingredi prohiberent; ipse populum ante januas videns, eas aperiri præcepit, et libenter secum omnes lavacro participari. Hoc idem etiam in balnei solio fecit. Nam cum lavanti sibi quosdam videret astare, jussit ut cum ipso communiter aqua calida fruerentur qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, velociter ascendens, egressus est. Illi vero nequissimæ hæresis immunditia, etiam aquam judicantes esse pollutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderunt, et alterum fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscens, relicta civitate discessit, inimicam habitare civitatem, et horrorem habentem adversum se communem, arbitratur opprobrium. Quo de Samosatis abeunte, Lucium pro eo aperte lupum et ovibus inimicum constituerunt. Sed oves, licet desolatæ pastore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inviolabiliter conservantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescentes in platea sphaeram alterutris porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, contigit ut sphaera cadens, per asini ejus transiret pedes: tum pueri vehementer ejulaverunt, arbitrati sphaeram pollutione completam. At ille hoc intelligens, jussit alicui sequentium ut sustineret, et quod gerebatur agnosceret. Pueri vero accendentes ignem, et sphaeram jaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem novi esse juvenile et consuetudinis antiquæ reliquias. Verumtamen indicium est quod possit ostendere quæ odium circa Arianam vesaniam civitas habuerit universa. Verum Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomium; sed multos quidem sacerdotum fecit per judices exilio deportari, eos præcipue qui viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, D usque ad novissimos Romani fines imperii; Evolcium diaconii ministerio functum in eremum Oesim; Antiochum vero Eusebii maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus ejus) et multis virtutibus coruscantem; nec non sacerdotii dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos destinari suasit; cujus opera pro divinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Cum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina virtutesque multas, innumerasque victorias etiam coronam martyrii suscepisset, convenit solemniter modo provinciæ synodus pariter et Jovianus Pergenæ [*ms., Perrenæ*] tunc civitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communionem maculatus: Cumque universi Antiochum elegissent, avunculo proprio successorem, et ad sa-

crum perdurissent altare, et genua ad ordinationem inclinare compellerent, conversus et videns Jovianum sue capiti dexteram imponentem, manum ejus repulit: dicens non esse ferendam dexteram quæ aliquando sacramenta blasphemis celebrata susceperat. Sed hæc quidem non post multum temporis evenerunt. Tunc enim in interiorem est, ut dixi, ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Mistrum, Celtis Thraciam devastantibus et obsidentibus civitates, sicut ejus scripta commemorant. THEODORETUS, *lib. IV, cap. 12, 13 et 14. Edit. Christ. Vales. cav. 13 et 14, pag. 166.*

310 CAPUT XVII.

De exilio Barsæ episcopi.

Barsen quoque (cujus etiam nunc maxima gloria est, non solum in Edessa, quam regebat, vicinasque provincias; sed etiam in Phœnice, et Ægypto, nec non Thebaida, quas gentes cum maximo virtutis suæ splendore transierat) primum quidem Valens insulam Aradam habitare præcepit. Cumque cognovisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cum plenus esset gratia, verbo ægritudines sanabat), in Oxyrynchum, Ægyptiacam civitatem, eum exilio destinavit. Cumque etiam illic ejus gloria omnes accenderet, in quoddam castrum novissimum barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus cælesti urbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus ejus constare lectum, eximia celebritate dignum; multi enim infirmantium, cum in illo collocantur, salutem fide percipiunt. THEODORETUS, *lib. IV, cap. 15, p. 167.*

CAPUT XVIII.

Item de crudelitate Valentis quam gessit adversus orthodoxos, extincto Procopio.

Igitur imperator, extincto Procopio, felicitate provectus, denuo contra Christianos prælia commovebat, omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipue tamen eum ad furorem provocabat synodus in Lampsaco celebrata; non solum quia Arianorum abdicarat episcopos, sed quoniam promulgationem fidei Ariminensis anathematizaverat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, convocavit Eleusium Cyzici; is enim sectam Macedonii potius sequebatur, sicut jam dixi. Et faciens concilium Arianorum episcoporum, coegit Eleusium ut in illorum dogmate consentiret. Qui primum quidem negavit; postea vero cum ei minaretur exsilium, formidatus in Arianum dogma consensit. Quo perpetrato, mox poenitentia tactus, veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur: dicens consensum violentia, non voluntate factum; et ut quærerent sibi met alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porro Cyzicani propter amicitias ejus alii episcopo subdi noluerunt, manseruntque sub eo, non tamen a propria hæresi permutati sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinavit episcopum, tanquam qui posset populum callidi-

tate verborum ad suum circumvenire consensum. Descendente siquidem Eunomio, sacris præceptionibus (*id est, litteris principis*) expelli jubetur Eleusius, et in sede Eunomius collocari. Quo facto, amatores Eleusii extra urbem oratorium fabricantes, collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est. SOZOMEN., *lib. VI, cap. 8, p. 648.*

CAPUT XIX.

De Eunomio hæresiarcha.

Eunomius notarius fuit Aetii, qui Sine Deo vocabatur, cujus memoriam fecimus. Cum quo dum esset, modum ejus sophisticum imitatus est; et sermonibus quibusdam vacans, faciensque sibi sophismata, non sentiebat. Ex his inflatus, quia in blasphemias incideret; quippe dogma zelatus Arii, et multis modis repugnans dogmatibus veritatis. Paucum quidem edoctus ex litteris sacris, et eas neque intelligere prævalens, circa verba frequenter occupabatur, easque convertens semper, neque valebat intentionis suæ propositum adimplere; sicut septem ejus demonstrant tomi, in quibus vanissime laboravit, quos in Epistolam Apostoli ad Romanos fecit; multa enim illic verba profundens, intentionem epistolæ non potuit invenire. Sunt etiam alii similes ejus libri, quos qui legere voluerit, eorum contemptum experimentis agnoscat. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere nisus Eleusium. Cumque illuc venisset, utens more solito dialecticæ, quasi peregrinum aliquid auditoribus inferebat. Quamobrem Cyzici tumultus exortus est, eumque urbe repulerunt, non ferentes ejus verborum fastum. Qui Constantinopolim veniens, cum Eudoxio morabatur, episcopatu vacans. Sed ne detrabere videamur, audi vocem ipsius Eunomii, qua præsumit contra Deum sophisticis loqui. Sic enim ait: Deus de substantia sua nihil novit amplius quam nos, neque est illi potius, nobis autem agnita minus; sed quodcumque de illa novimus nos, hoc modis omnibus etiam ille novit. Quod autem rursus ille, hoc invenies immutabiliter in nobis. Hæc quidem aliæque similia Eunomius sophisticata, id est circumventiones faciens, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Ariano paulo post segregatus est, proprio loco narrabimus. SOCRATES, *lib. IV, cap. 7, p. 215.*

CAPUT XX.

De sævitia Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos.

Vexabantur enim etiam Constantinopolim habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes imperator expelli civitate præcepit, Novatianorum vero etiam ecclesias claudi; aliorum vero hæreticorum quod clauderet non invenit, dudum enim sub Constantio [*ms. Lyr., Constantino*] principe prebantur ablatae. Sed etiam Agelium, Novatianorum episcopum Ecclesiæ Constantinopoli constitutæ, exsilio deportatione damnavit: dicebatur enim mirabiliter conversari secundum ecclesiasticas sanctiones; cujus vita erat philosophica, et a pecuniarum pos-

sessione segregata; quod etiam conversationis ejus qualitas ostendebat. Una enim tunica utebatur, semper ambulabat excalceatus. Qui non longo post tempore revocatus est, ecclesiasque recepit. Cujus rei fuit auctor quidam Martianus, vita, scientiaque mirabilis, dudum quidem in regalibus militans, tunc autem presbyter Novatianus, artem grammaticam imperatoris filias edocebat Anastasiam atque Carosam. Ex quarum nominibus hactenus Anastasiana et Carosiana lavacra publica Constantinopoli nuncupantur. SOZOMEN., lib. vi, cap. 9, p. 649.

CAPUT XXI.

De destructione murorum Chalcedonensium.

Igitur imperator Valens Chalcedonensis urbis, contra Byzantium positæ, muros destrui jussit. Jura-
 verat enim hoc se facturum, tyranno victo: quia Chalcedonenses favore tyranni ei turpes contumelias intulerunt, et portas clausere civitatis. Murus ergo jussione destruebatur imperatoris, et saxa ad ædificium thermarum, quæ Constantianæ vocantur, Constantinopolim vehebantur. Inter quæ saxa unum inventum est in quo responsum habebatur inscriptum, olim quidem absconsum, tunc quidem manifestum. Significabat enim, quia dum proveniret aquarum abundantia civitati, tunc murus quidem lavacro serviret; innumeræ vero barbarorum nationes, Romanorum finibus discurrentes, cum crudelia multa committerent, novissime etiam ipsæ perirent. Post aliquantum itaque tempus evenit ut Valens aquæductum ædificaret, et abundantiam Constantinopoli præberet aquarum; tunc etiam barbaræ motæ sunt nationes. Responsum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cum enim aquæductus in civitatem fuisset inductus, præfectus urbis tunc Clearchus nymphæum maximum ædificavit in platea quæ Theodosii nunc vocatur, ubi aquæ affluentia est emissa: in quo maximam festivitatem civitas habuit. Sed hoc responsum post paululum est inpletum. Porro dum solveretur murus, principem Constantinopolitani rogaverunt ut a muri destructione cessaret. Cum quibus etiam supplicabant possessores Bithyniæ, Nicomedienses atque Nicæni. Verum imperator furore plenus, vix quidem supplicantium suscepit preces. Volens tamen jusjurandum implere, murum destruebatur, eumque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus invenitur, ubi maximis mirabilibusque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur. SOCRATES, lib. iv, cap. 8, p. 216.

CAPUT XXII.

De nativitate Valentiniiani minoris, et de immensitate grandinis, et de ortu principis Gratiani.

Hoc itaque tempore talia gerebantur. Sciendum tamen quia bellum contra Procopium tyrannum gestum est consulatu Gratiani, et Dagalaphi (An. Dom. 366), circa terminum Maii mensis. Post paululum vero tempus eodem consulatu, Valentiniiano principi, in Occidentis partibus constituto, natus est filius nomen referens patris, Verum Gratianus ante

ejus fuerat natus imperium. Et sequenti consulatu Lupicini et Jovini (An. Dom. 367) grandinis multitudo in Constantinopolitana urbe secunda Junii mensis die, saxorum gerens similitudinem, vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum exsilio deportaverat Eudoxio communicare fugientes. Post paululum vero tempus eodem consulatu, Valentinianus princeps filium Gratianum imperatorem constituit, vicesima quarta die mensis Augusti. Sequenti vero consulatu Valentiniiani secundo, et Valentis item secundo (An. Dom. 368), terræmotus circa Bithyniam maximus Nicæam subvertit urbem, undecima die mensis Octobris. Agebatur enim annus duodecimus post Nicomediæ casum. Post paucum vero tempus alio terræmotu multæ partes Germæ civitatis, in Hellesponto constitutæ, destructæ sunt. His ergo ita provenientibus, nulla reverentia terruit, neque Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem imperatorem. Non enim a persecutione cessabant. Porro terræmotus turbarum ecclesiasticarum indicium esse videbatur. Cum ergo multi sacerdotum exsilio portarentur, soli divina providentia propter eminentem sui reverentiam exsiliū non sunt passi Basilius atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadoeciæ fuit episcopus; Gregorius autem Nazianzenæ civitatis omnino vilissimæ, quæ est posita vicina Cæsareæ. De Basilio atque Gregorio procedenti sermone narrabimus. SOCRATES, lib. iv, cap. 9 et 10. Edit. Christ. Valca. cap. 9, 10, 11, p. 218.

CAPUT XXIII.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti, et illi se contulerint ad Liberium.

Cinque igitur eo tempore consubstantialitatis dogma proflitentes vehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurrexerunt (An. Dom. 367): qui terrore magis violentiaque contracti, per singulas civitates legationibus fungebantur apud alterutros: judicantes ut per necessitatem confugere deberent ad fratrem imperatoris, et ad Liberium Romanæ urbis episcopum, cujus fidem amplectebantur potius quam communionem Eudoxii. Miserunt ergo Eustathium Sebastiæ, qui sæpe fuerat depositus, Sylvanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum: mandantes ne declinarent fidei causa Liberium, sed Romanæ communicarent Ecclesiæ, et fidem de consubstantialitate roborarent. Hi siquidem cum litteris in Seleucia dispositis, ad Italiam pervenerunt; et imperatorem quidem videre non potuerunt; erat enim occupatus in Galliis, et contra Sauromatarum dimicabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt, qui eos suscipere nullatenus voluit: dicens eos Arianos esse, nec ab Ecclesia suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi responderunt per penitentiam se cognovisse veritatem, et dudum abnegasse dissimilitudinis fidem, et similem professos per omnia Filium Patri, nihilque differre a consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes, exegit Liberium scriptam suæ sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt in quo etiam proposuerunt verba

fidei Nicæni concilii. Epistolas autem a Smyrna in Asia constituta, et Pisidia Isauriæ, atque Pamphylia, nec non Lycia factas, hic propter multiloquium non conscripsi. 312 Verba vero libelli ab Eustathio et reliquis Liberio dati hæc esse noscuntur. SOCRATES, lib. IV, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 219.

CAPUT XXIV.

Libellus Macedonianorum Liberio Romano datum; episcopo.

Domino fratri et consacerdoti Liberio Eustathius, Theophilus et Sylvanus, in Domino salutem.

Propter hæreticorum vesanas suspiciones, qui non cessant catholicis Ecclesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum perimentes, profitemur synodum Lampsaco celebratam, et Smyrna, aliisque diversis locis, orthodoxorum episcoporum. Pro qua synodo legatione fungentes apud tuam paternitatem, et universos Italiæ, cunctosque Occidentis episcopos, litteras deportamus, catholicam fidem tenere, atque servare quæ in sancto Nicæno concilio sub beatæ memoriæ Constantino a trecentis decem et octo episcopis confirmata, perfecto, et immobili statu hæcenus, et in perpetuum permanebit, in qua consubstantialitas sancte pieque definita est contra Arii pravitatem. Similiterque nos cum prædictis eandem fidem tenuisse, atque tenere, et usque ad terminum custodire manu propria profitemur: condemnantes Arium impiamque doctrinam ejus cum discipulis suis eique similia sapientibus, nec non omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorumque doctrinam, omnesque his similia sapientes, et universas hæreses sanctæ fidei prædictæ contrarias, quæ pie catholiceque est in Nicæa a sanctis Patribus explanata: anathematizantes præcipue explanationem lectam in Ariminensi concilio, tanquam contrariam prædictæ fidei sancti concilii in Nicæa urbe celebrati; cujus lectione probata in urbe Thraciæ Nicæa, dolo atque perjurio capti Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra, et eorum pro quibus legatione fungimur, hæc. Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem, et in unum unigenitum Deum, Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, hoc est ex substantia Patris; Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cælo et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, passus et resurrexit tertia die, ascendit in cælos, et venturus est judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit quando non fuit, et antequam nasceretur non fuit, et quia ex non existentibus factus est, aut ex altera essentia vel substantia dicentes esse, aut convertibilem aut mutabilem Filium Dei, anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Eustathius episcopus Sebastiarum civitatis, et Theo-

philus et Sylvanus legati conciliorum Lampsaci, Smyrnæ et reliquorum, hanc professionem manibus nostris et propria voluntate subscripsimus.

Si quis autem præter expositam a nobis fidem, contra nos vel eos a quibus directi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum litteris ad nos tuæ sanctitatis ad quos probaveris orthodoxos episcopos dirige, et apud eos nobiscum causam dicant. Et si quid criminis fuerit approbatum, in auctore procul dubio vindicetur. Hoc itaque libello legatarios obligans Liberius, eos in communionem suscepit. Quibus dans hujusmodi litteras, abire præcepit. SOCRATES, lib. IV, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 220.

CAPUT XXV.

Epistola Liberii Romæ urbis episcopi, et Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post penitentiam.

Dilectissimis fratribus et consacerdotibus Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Severo, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Edessio, Eustoebio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sihenelo, Joanni, Maceri, Charisio, Sylvano, Photino, Antonio, Autho, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Severiano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrino, Lucio, et universis Orientalibus orthodoxis, Liberius episcopus et occidentales episcopi, in Domino salutem.

Optabile nobis pacis atque concordie gaudium vestra litteræ detulerunt, fidei lumine resplendentes, fratres charissimi, oblatæ nobis per charissimos fratres et coepiscopos Eustathium, Sylvanum, atque Theophilum, et maxime quia vestram sententiam vestrosque sensus concordare et consonare cum mea humilitate, et Italici atque Occidentalibus universis affirmaverunt atque demonstraverunt. Et hanc esse cognoscimus catholicam et apostolicam fidem, quæ usque ad Nicænum concilium integra immobilisque servata est; et hanc ipsi retinere professi sunt, gaudioque repleti, et omne vestigium ac nebulas ineptæ suspicionis abjicientes, non solum sermone eam, sed etiam scriptura corrente professi sunt. Cujus exemplar his litteris subdere necessarium judicavimus; ne ullam occasionem hæreticis ad exercendas insidias denuo relinquamus: quibus iterum flammam propriam malitiæ commoventes, incendia discordiarum consueve resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres nostri Eustathius, Sylvanus, atque Theophilus vestram charitatem semper hanc fidem habuisse, et hanc usque ad terminum custodire, id est in Nicæna urbe a trecentis decem et octo episcopis orthodoxis approbatam, quæ perfectam continet veritatem et os totius hæreticæ multitudinis [Ms. Lyr., pravitatis] obstruit atque dissol-

vit. Non enim spontaneo motu, sed nutu divino tantorum episcoporum numerus aggregatus est contra vesaniam Arii, quanto numero beatus Abraham **313** tanta millia fide destruxit. Quæ fides, dum in substantia et nomine consubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum et inexpugnabile castrum, omnia jacula et molitiones Arianae incredulitatis decenter evitat. Cum igitur omnes Occidentales episcopi Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit vesania, quadam suasionem, aut, ut verius dicam, mundana potentia, hoc, quod cautius erat in fide positum, auferre aut oblique denegare conati sunt. Tamen nihil eorum calliditas profuit: nam pene omnes convenientes Arimino tunc terrore permoti atque decepti, nunc resipiscentes atque anathematizantes eos qui ibi convenerunt, aut subscribentes catholicae fidei quæ in Nicæna urbe sancita est, nobisque communicantes, ferventius contra Arii dogma ejusque discipulos inflammantur. Cujus rei indicium etiam ipsi legati vestrae civitatis agnoscentes, vos ipsos in sua subscriptione junxerunt, anathematizantes Arium et quæ ab ejus sequacibus Arimino gesta noscuntur contra fidem in Nicæna urbe sancitam. In quibus etiam vos capti, perjurio subscripsistis. Unde consequens nobis visum est scribere charitati vestrae et adjuvare Justa poscentes; maxime quia per professionem vestrorum legatorum resipiscentes [*ms. Santheod., venientes*] Orientales cum orthodoxis Occidentalibus concordare cognovimus; et significamus, ut noveritis blasphemos Ariminenses, qui tunc videbantur per subreptionem suaculati, nunc anathematizatos, et universos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari quatenus possint qui violenter læsi sunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad divinum lumen catholicae libertatis accedere. Qui post hanc synodum, nisi voluerint respuere venenum perfidia et blasphemias Arii universas abjicere easque anathematizare, cognoscant se cum Ario ejusque discipulis, cæterisque serpentibus, sive Sabellianis, vel Patripassianis, aut cujuslibet alterius hæresis socios esse, et communione privatos ab ecclesiastica synodo, quæ ad se filios adulteri non admittit. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Has litteras Enstathius cæterique percipientes, ad Siciliam rursus devenerunt, ibique facientes synodum Siculorum episcoporum, coram ipsis consubstantialitatis fidem professi sunt. Cumque Nicænam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipientes epistolas, ad eos, a quibus fuerant destinati reversi sunt. Qui Liberii præcepta suscipientes, legationes mittebant per civitates apud præsules, et consubstantialitatem fidei prædicabant: invitantes eos ut in Tarsum Ciliciæ pariter convenirent; quatenus Nicænam roborantes fidem, de cætero solverent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, nisi Eudoxius Arianae religionis præsul, tunc apud imperatorem emmens valde, prohibuisset. Qui amplius propter indictum iter ad Tarsum accensus, mala in eis potiora commisit. Quia vero Macedoniani per legatos, quos miserant, communicantes Liberio, Nicænam confirmaverunt fidem, ipse Sabinus in collectione synodali est pro-

fessus. SOCRATES, *lib. iv, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 222.*

CAPUT XXVI.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.

Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus seorsim agebat missas; quoniam quem dum sæpe [*ed. V per se*] rogasset ut susciperetur præceptor ejus Aetius, Eudoxius non audivit. Hoc autem non ideo refutavit, quia sectam declinabat Aetii, cum eam scilicet prædicaret; sed quoniam omnes unanimes illius, eum sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit ut ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur. SOCRATES, *lib. iv, cap. 12, Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 225.*

CAPUT XXVII.

De latebris Athanasii.

Deinde Alexandria præceptum præfectorum, studio Eudoxii destinatum, conturbavit Ecclesiam. Verum Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens ne malorum faciendorum ipse causa esse videretur, quatuor mensibus semetipsum in sepulcro patris abscondit. Cumque propter ejus absentiam, seditionem desiderio ipsius populus excitasset, agnoscens imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, litteris indicavit, ut Athanasius licenter teneret Ecclesias. Et hæc fuit causa ut usque ad Athanasii mortem Alexandrina non turbaretur Ecclesia. Quia vero post ejus mortem rursus Ariani eas Ecclesias invaserunt, post pauca narrabo. SOCRATES, *lib. iv, cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 225.*

CAPUT XXVIII.

De concilio Tyanensi, ubi litteræ Liberii et Occidentalium sunt receptæ.

Nullo siquidem tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Eusebio episcopo Cæsareæ Cappadociæ, Athanasio Aucyræ, Pelagio Laodicæ, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Ostresio Melitinense, et Gregorio Nazianzeno, aliisque multis, qui verbum consubstantialitatis servandum esse apud Antiochiam Joviana imperante decreverant. Releguntur ibi Liberii et Occidentalium litteræ sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti scripserunt universis Ecclesiis ut legerent decreta episcoporum apud Asiam celebrata, et Liberii litteras, Italicorumque, Afrorum, atque Gallicanorum, nec non Siculorum. Detulerant enim horum litteras legati de Lampsaco destinati, ut considerarent omnium numerum sibi concordiandum. Plurima namque multitudo concilium Ariminense vincebat; pariterque scripserunt, ut in Tarsum Ciliciæ convenirent certa die; et illi quidem hoc modo alterutros invitabant. Cumque synodus pararetur in Tarsum, convenientes in Antiochia Caria, quasi 34 Asiani pontifices studium quidem concordia ecclesiastica collaudabant, consubstantialitatis vero nomen respuentes, fidem in Antiochia et Seleucia prolatam roborare nitebantur, **314** tanquam Luciani martyris existentem, et multorum sudoribus a progenitoribus suis approbatam. Verum imperator

studio Eudoxii synodum in Cilicia celebrari prohibuit. A imperator impletum est, et in aliam sequentem naviculam nauta transeuntis concremaverunt navem. Contigit autem ventum subsolanum nimie flare; et in navis velociter est accensa. Cujus reliquias pervenerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, ubi ad plenum cum viris religionis absumptæ sunt. Quod tamen aium non sine ultione transisse. Fames namque repente secuta est circa Phrygiæ gentes; ita ut necessitatem haberent habitatores patriam relinquere, et ad Constantinopolim diversasque provincias properare. SOCRATES, *lib. iv, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 227.*

CAPUT XXIX.

De Eudoxio episcopo Ariano, et de persecutione Valentis propter Evagrium orthodoxum episcopum.

Igitur imperator Valens festinans ad Antiochiam, de Constantinopoli digressus, venit in Nicomediam, et illic hujusmodi causa moratus est. Eudoxius enim Arianz religionis, mox post egressum imperatoris defunctus est consulatu Valentiniæ et Valentis tertio (An. Dom. 370), cum undecim annis sedem Constantinopolitanæ tenuisset Ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locum ejus ordinaverunt Demophilum. Verum prædicatores consubstantialitatis opportunum judicantes invenisse se tempus, Evagrium quemdam suæ fidei constituerunt episcopum. Quem ordinavit Eustathius, dudum Antiochenus episcopus, qui prius quidem a Joviano fuerat de exilio revocatus; tunc autem aderat in urbe Constantinopoli latenter degens, ut consubstantialitatis prædicatores sua præsentia roboraret. SOCRATES, *lib. iv, c. 15. Edit. Christ. Vales. c. 14, p. 225.*

Hoc facto ex alio rursus initio persecutionem Ariani movebant. Itæc gesta dum pervenissent ad principem, metuens ne seditione civitas turbaretur, militarem manum a Nicomedia Constantinopolim destinavit: præcipiens ut teneretur et ordinatus, et alter alibi mitteretur in exsilium. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ civitatem mittitur, Evagrius in locum alium destinatur. His ita gestis, Ariani amplius effrati, vexabant vehementer orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisque sæpe damnificantes, et omnia contra eos facientes importabiliter. Quæ dum illi ferre non possent, ad supplicandum principi veniebant, si quo modo mererentur violentias evitare. Sed hoc cogitantes, valde frustrati sunt, ab injusto se arbitrati justitiam promereri. SOCRATES, *lib. iv, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 226.*

Cumque viri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus præerat Urbasus, Theodorus, et Menedemus, in Nicomediam pervenissent, preces obtulerunt imperatori, violentiam proclamantes, et ea quæ videbantur esse perpassi. SOCRATES, *lib. iv, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 227.*

CAPUT XXX.

Quod octoginta orthodoxi a Valente in navi cremati sunt.

Indignatus igitur imperator, ad præsens celavit iram, latenter autem Modesto præfecto præcepit ut eos comprehensos occideret. Modus autem mortis erat quodammodo peregrinus, quapropter memoriæ contradi- tus. Metuens enim præfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos aperte perimeret, simulavit se eos viros exsilio destinare. Illis autem simpliciter acquiescentibus, jussit eos præfectus mitti in navem quasi exsilio devehendos: præcipiens nautis ut cum ad mare medium pervenirent, eos demergerent, et hoc modo morerentur. Quo facto, perductis eis in medium sium qui vocatur Astacenus, quod jusserat præfectus et

imperator impletum est, et in aliam sequentem naviculam nauta transeuntis concremaverunt navem. Contigit autem ventum subsolanum nimie flare; et in navis velociter est accensa. Cujus reliquias pervenerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, ubi ad plenum cum viris religionis absumptæ sunt. Quod tamen aium non sine ultione transisse. Fames namque repente secuta est circa Phrygiæ gentes; ita ut necessitatem haberent habitatores patriam relinquere, et ad Constantinopolim diversasque provincias properare. SOCRATES, *lib. iv, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 227.*

CAPUT XXXI.

Quid Valens gesserit in Antiochia et Cappadocia.

Valens itaque, Nicomedia relicta, pergebat ad Antiochiam. Interea dum venisset ad Cappadociam, solite [*ms. Lyr., sollicite*] ejus loci turbabat Ecclesiæ, Ariani eas tradere volens. Quod se credebat cito perficere, eo quod pro quibusdam inimicis Basilii Eusebio, qui tunc Cæsariensem regebat Ecclesiæ, videbatur offensus; et abscedens in Pontum, cum monachis habitabat ibi philosophantibus. Porro populus, et maxime nobilium ac sapientium, Eusebium in susceptione habebant, quasi ipse fuisset auctor fugæ viri philosophi vita verboque perfecti. Volebantque eum deserere, et apud semetipsos missarum celebrare solemniam. Sed Basilus quidem, ne turba nasceretur in populo per seditiones hæreticorum, agebat in Ponto silentium cum suis episcopis, qui semper adhaeserant illi. Contigit etiam ut circa Eusebium odium populi nasceretur. Dumque Basilio fuisset nuntiatum quia Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto, Cæsaream venit, et pactis cum Eusebio celebratis, Ecclesiæ pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem, dum suam intentionem non valuisse implere, cum episcopis secum ambulantibus tunc abscessit. SOCRATES, *lib. vi, cap. 15, p. 606.*

Igitur imperator Valens parvipendens [*ed. V., parvidens*] famis invasionem, venit Antiochiam Syriæ. Cumque ibi moraretur, nolentes Ariani consentire vastabat, vehementerque consubstantialitatis prædicatoribus imminabat. Et quos dum Ecclesiis pene omnium civitatum Orientalium expulisset, non ei hoc suffecit, sed etiam eos diversis suppliciis subdidit, multosque diversa morte contraditos interemit, plurimos tamen necabat in flumine. SOCRATES, *lib. iv, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 228.*

CAPUT XXXII.

Quomodo in Edessa mulier cum filio currens ad martirium, præfectum et imperatorem stupefactos a crudelitate removerit.

Dicendum quoque est quod in Edessa Mesopotamiæ gestum esse dignoscitur. In hac urbe est Thomæ apostoli basilica, clara nimis pariter et ornata. In qua propter loci reverentiam collectæ sæpius celebrabantur. Quam volens imperator inspicere, et agnoscent sibi omnes odiosos **315** ibidem convenire, fertur manu percussisse præfectum, cur exinde orthodoxos non expulerit universos. Cumque præfectus injuriam

passus, invitus indignationi principis ministrare contenderet (non enim volebat tantis hominibus cædes inferre), latenter mandavit ut nullus in illa basilica remaneret. Sed nemo respexit neque consilium neque terrorem ejus. Omnes enim altera die ad locum orationis pariter confluerunt. Cumque præfectus cum multa militum manu ad basilicam festinaret ut imperatoris perliceret jussionem, quædam muliercula cum paupertate degens, suum filium manu trahens cursuque ad illam basilicam properans, præfecti interruptit officium. Indignatus vero præfectus mulierem jussit sibi adduci, dixitque ad eam : O infelix mulier, quo sic indecenter curris? At illa : Ubi et alii, inquit, ire festinant. Tunc ille : Non audisti quia præfectus illic occisurus est universos quoscunque comperit? Et mulier : Audivi, inquit, ideoque festino, ut illic inveniar inter eos. Et ubi hunc parvulum trahis infantem? Tunc mulier ait : Ut et iste martyrîum suscipere mereatur. Hæc cum audisset vir ille, consideravit concurrentium voluntatem. Et mox recurrens ad principem, suggestit ei quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere præparati : irrationabile dicens brevi tempore tantos occidere. Quo dicto ab ira revocavit imperatorem. Hoc ergo modo Edesseui furorem imperatoris effugiunt. *SOCRATES, lib. IV, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 228.*

CAPUT XXXIII.

De examinatione et exilio plurimorum orthodoxorum.

Et hæc quidem cum præfectus imperatori dixisset, populum quidem, quod sustinebat, non pertulit experiri. Verum igitur duces eorum, id est presbyteros atque diaconos interrogare præceptus est, ut unum e duobus eligerent : aut communicare lupo, aut urbe pelli, et in quibusdam extremis partibus destinari. Cumque congregasset universos, mitibus utebatur verbis, persuadere nitens ut leges sequerentur imperatoris : indicium vesaniæ dicens esse, ut tanto imperatori pauci homines resultarent. Cumque cuncti tacerent, ad horum ducem Eulogium, virum valde laudandum præfectus ait : Cur non respondes his quæ dicuntur a nobis? At ille : non, inquit, oportet nihil interrogatum respondere. Tunc præfectus : Multa itaque verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porro Eulogius universis hæc dicta fuisse respondit; et incongruum esse ut solus, alios despiciens, responderet. Si vero me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait : Communica possidenti regnum. At ille pacifice et nimis gratanter ait : Et mihi regni quoque sacerdotiique consortium est. Tunc præfectus irrisionem sentiens sæviebat, et injuriis contra senem usus, etiam hæc adjecit : Non hoc locutus sum, fulminande; sed quibus communicat imperator, communicare vos monui. Cumque dixisset senex pastorem se habere, et illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehensus destinavit in Thraciam : qui cum ducerentur, plurimo per iter [*ed.*, pariter] apparatu fruebantur. Civitates enim occurrebant, et vici, devictores athletas honorantes. Sed hostes armavit

invidia, ut imperatori dicerent, quia plurimum honorem viris illis quæ contumelia putabatur afferret. Hæc agnoscens imperator, jussit ut bini separarentur, et alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios vero in Thebaidæ dispersit urbes. Aiunt enim quia etiam fratres quos natura junxit, crudelissimus corpore separavit. Porro Eulogium præulem illorum, et Protogenem, qui post eum fuit, in Antinoum usque transmisit. Quorum virtutem non patior oblivioni contradere. Cum enim concordem viderent civitatis episcopum, ecclesiasticoque collegio communicarent, viderunt paucos esse ad ecclesias concurrentes. De qua re consulentes, agnoverunt habitatores civitatis esse paganos; unde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt : non tamen lugendum esse diu arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina cogitaverunt. *THEODORCTUS, lib. IV, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17 et 18, p. 170.*

CAPUT XXXIV.

De miraculis confessorum.

Sacratissimus igitur Eulogius, in habitaculo suo redactus, tota die totaque nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autem valde dignissimus, Eulomii litteris eruditus, ad scribendum velociter præparatus, inveniens opportunum locum, eumque sibi segregans ad docendum, adolescentiam magister effectus est, quos et scribere velociter edocebat, et divina erudiebat eloquia. Dictabat eis Davidicas melodias, et apostolicæ doctrinæ congruas lectiones meditati præcipiebat. Cumque unus adolescentium incidisset in ægritudinem, venit ad domum ejus; et tenens ægroti dexteram, languorem orationibus effugavit. Hoc agnoscentes aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos suas, et ægrotis auxiliari deprecabantur. At ille non ante se dixit Deum ut expellerentur ægritudines rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur; quod illi lætantes impleverunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, et sub uno animæ corporisque sanitate fruebantur. Si quando vero alicui suavisset ut sacram gratiam mereatur accipere, deducebat eum ad Eulogium, et concitans januam, rogabat ut aperiret, ac signum dominicum ei qui fuerat renatus imponeret. Cumque ille difficiliter aperiret, ne intermitteret orationem; dicebat potius esse necessariam salutem errantium. Mirabantur igitur universi, videntes Protogenem talia facere, qui licet tantis lumen divinæ cognitionis impertiret, tamen Eulogio primatum per omnia reservaret; ut eos quos capiebat illi magis offerret. Unde conjiciebant multo magis virtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quievisset, tranquillitate facta, remeare præceptes deduxerunt omnes ingemiscentes; et lacrymantes, maxime vero præsul Ecclesiæ, eorum privatus affectu. Cumque ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius, Barse maximo ad vitam felicissimam transeunte, ejus suscepit regimen Ecclesiæ. Porro mirabilis Protogenes colere jussus est urbem Carrensium desolatam, et spinis gentiliū undique plenam, quæ utique plurimis laboribus indigebat,

THEODORETUS, *lib. IV, cap. 16. Edit. Christ. Vales. A*
cap. 18, p. 171.

316 CAPUT XXXV.

*De responso dæmonis, quis post Valentem imperaturus
esset, et quod ob hoc Valens multos occiderit.*

Eodem tempore dæmon quidam erroneus, crudelitate Valentis abusus, ei persuasit ut perscrutaretur quis post eum suscepturus esset imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille (dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens) interemit. Nam cum de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstravit, θ, ρ, ο, δ, dicens hoc nomen post Valentem imperii culmen accipere. Quod dum ad aures pervenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit, quos tyrannidem assumere iudicavit. Occidebantur itaque Theodoriti, Theodori, Theodoti, Theodosii, Theoduli, et quicumque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosiolus quidam, vir fortis, ex Hispania provincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutaverunt, negantes quæ prius habuissent cum juramento, ut pericula declinarent. SOCRATES, *lib. IV, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 229.*

[CAPUT XXXVI.]

*De Basilio episcopo Cappadociæ, et quomodo exsilii
minas evaserit.*

Valens igitur imperator, cum universas, ut ita dicam, Ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cujus tunc præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitque præfectum, præcipiens, ut aut flecteret Basilius, quatenus dogmati communicaret Eudoxii, aut hoc facere nolens expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen: ne dum Basilius fortiter ejus jacula devitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Hujus machinamenta, velut tela aranæ facta sunt; suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ Patrum narrationes, et velut quedam turres murum fidei indeclinabilem servaverunt. Porro præfectus Cæsaream veniens, et evocans magnum Basilius, honoravit, et mansuetis apud eum sermonibus usus est: monens ut tempori pareret, et non tantas Ecclesias propter parvam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam imperatorias amicitias, multaque beneficia, propter hæc plurimis offerenda. Verum ille vir sacratissimus ait adolescentibus hæc verba congruere: Illi, inquit, et illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui divinis saginantur eloquiis corrumpere de divinis dogmatibus neque unam syllabam patiuntur; sed pro his, si contingat, etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitias autem imperatoris, magnas quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius has appello. Cumque præfectus sæviret in eum, stultumque vocitaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere exoro. Quem dum egredi tunc iuberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamque suam altera die deprecaret, fertur vir ille famosissimus

hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regredior, dummodo tu sententiam non permutes: sed utere minis tuis. Post hæc verba præfectus occurrens imperatori, quæ dicta fuerant, et virtutem viri hujus, animæque fortitudinem, et fiduciam, nuntiavit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Post hæc igitur contigit ut divinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim ejus ægotans, circa ipsas mortis portas agebatur periculo. Sed etiam conjugem diversæ occupaverant passiones. Cognoscens ergo causam suæ tristitiæ, virum sacratissimum, quem punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autem præceptis imperialibus ministrabant. Tunc itaque magnus Basilius veniens ad palatium, videasque principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptisate potiretur. Hæc cum dixisset, egressus est. At ille jurisjurandi quod baptismatis tempore promiserat, memor, secundum stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans terminum vitæ sortitus est. Pœnitentia vero ductus Valens, et noxiam jurisjurandi iudicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii magisterio [*ed. V., ministerio*] sociatus est, et altari obtulit dona solemnia. Quem intra aula, ubi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de divinis dogmatibus verba locutus est, et docentem libenter audivit. Ubi tunc aderat quidam nomine Demosthenes, super imperiales epulas constitutus, qui dum doctorem mundi culparet, barbarismum fecit. Tunc sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine litteris Demosthenem. Cum vero potius ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuum est de pulmentariis cogitare, non dogmata divina decoquere. Post hæc imperator ita dilexit virum, ut etiam optima prædia, quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret: ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilius declinavit. Cum vero postea reversus illic fuisset, priorum oblitus, quoniam a seductoribus ejus voluntas obsidebatur, rursus eum movebat ut ad partes declinaret hæreticas. Cui non persuadens, legem de ejus scribi præcepit exsilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem complere prævaluit, calamus enim contritus est. Cumque secundus et tertius calamus hoc pertulisset, et adhuc legem impiam firmare contenderet, commota est ejus dextera, eamque subito tremor invasit. Tunc ejus animo terrore completo, ambabus manibus chartam rupit. Ostenditque provisor omnium Deus, quia et alios ipse permisit pati, et hunc ab insidiis liberavit; et per ea quæ in isto contingere, signum propriæ virtutis ostendens, et per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum. THEODORETUS, *lib. IV, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 173.*

Sciendum vero quia dum viveret Athanasius Alexandrinus episcopus, divina quadam providentia Alexandriam vel Ægyptum distulit commovere, audiens Athanasium a cuncta diligi plebe, et metuens

ne forte seditione facta respublica vexaretur. Verum A Athanasius consulu Gratiiani secundo et Probi (An. Dom. 371), post crebra pro Ecclesiæ statu certamina hæc privatus est vita, cum quadraginta et sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem. SOCRATES, lib. iv, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 230.

317 CAPUT XXXVII.

De fine Athanasii Alexandrini, et successione Petri, et seditione contra eum facta, et quod Romam profectus sit.

Cum igitur in Alexandria victor Athanasius, post multa certamina innumerasque coronas, vita terminum suscepisset, et ad laborum suorum præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis un-
B consentientibus et sacerdotibus, et nobilibus, cunctaque plebe, et favore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasii sudoribus particeps fuit, et dum e-set in civitate, et dum diversa latibula peragraret, multifariaque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasii clamaverunt. THEODORETUS, lib. iv, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 175.

Cumque eum in pontificati sede constituisset, repente iudex provinciæ paganorum populum congregans, et pariter Judæorum, ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus est ut abstraheret. Faciebat hoc imperatori placere volens, dum ei contraria sapientes cal-
C lamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira completur : idolis potius placere nitetur, et tempestatem Ecclesiæ claram putabat esse festivitatem. Petrus itaque vir mirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, et conscendens navem, profectus est Romam. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.

CAPUT XXXVIII.

Qua crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

Transactis vero diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, et ecclesias ei contradidit; cuius etiam impietatem Samosatensium noscuntur experti. Populus autem doctrinis primum Athanasii satius, deinde fastidians cibum sibi offerri contrarium, ab ecclesiasticis collegiis se suspendit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberabat, alios suspendebat, alios coquebat effugere, aliorum vero instar barbarorum vastabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum scelus Lucii referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto conversationem imitantes angelorum, et civitatis evitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamque terram et sterilem fructiferam reddiderunt, fructum quippe Deo suavissimum virtutis eorum et optimum referentem. Cuius deserti multi quidem videntur esse victores. Sed a puero illic crevit Antonius ille famosissimus, monachis vir-

PATROL. LXIX.

tutem luctaminis spiritualis ostendens. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.

CAPUT XXXIX.

Quæ miracula gesserint eremitæ in exilium a Lucio destinati.

Hujus ergo luci tunc incolas, sequaces Antonii, infelix Lucius expulit; eorumque sanctissimos præsules Macarium venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum et cæteros de speluncis suis ejiciens, in quamdam insulam quæ ab impiis habitabatur hominibus destinavit; quippe quæ nunquam magistrum susceperat pietatis. Cumque navis in litus insule pervenisset, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolum, ubi dudum habitare consueverat, filiam sui sacerdotis invasit, et bacchantem illuc usque perduxit ubi navis advenerat monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantque cuncti viri simul atque mulieres dæmonem proclamantem : O potentiam vestram, o ministri Christi : undique a vobis expellimur a civitatibus atque vicis, a montibus simul et collibus, ab eremo, quæ privata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, a vestris jaculis liberari : qua spe noscitur esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non ut vos vexarent, sed ut nos per vos magis expellerent. Ecce recedimus ab hac insula; virtutis enim vestræ radii jaculamur. Hæc dicentes et his similia, puellamque in terra prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitavit puellam, et suo patri sanam valentemque restituit. Verum illi qui miraculum conspexerant, ad sanctorum provoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dæmonum destruxerunt; doctrinæ vero radii illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati Lucio detrahebant : dicentes iram sibi imminere divinitus, nisi sanctorum reverteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum civitatis Lucius, sacratissimos viros ad suas speluncas remeare præcepit. Et hæc quidem sunt digna quæ abominationem illius impietatis apparent. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.

CAPUT XL.

Litteræ Petri Alexandrini pontificis, in quibus Lucius mala referuntur.

Verumtamen præsumptionis ejus iniquitates litteræ Petri mirabilis edocebant. Quarum ego longinquitatem fugiens, quæ in medio posita sunt ponere non omitam. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 177.

Provinciæ, inquit, iudex Palladius, cum esset religione paganus, et idola semper adoraret, contra Christum sæpius dimicare conabatur; et colligens prædictam populum, impetum fecit adversus ecclesiam, tanquam si barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solummodo dictare volens, ipsa rei memoria dolore maxime

85

THEODORETUS, *lib. iv, cap. 16. Edit. Christ. Vales. A*
cap. 18, p. 171.

316 CAPUT XXXV.

*De responso dæmonis, quis post Valentem imperatoris
esset, et quod ob hoc Valens multos occiderit.*

Eodem tempore dæmon quidam erroneus, crudelitate Valentis abusus, ei persuasit ut perscrutaretur quis post eum suscepturus esset imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille (dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens) interemit. Nam cum de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstravit, θ, ς, ο, δ, dicens hoc nomen post Valentem imperii culmen accipere. Quod dum ad aures pervenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit, quos tyrannidem assumere iudicavit. Occidebantur itaque Theodoriti, Theodori, Theodoti, Theodosii, Theoduli, et quicumque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosiolus quidam, vir fortis, ex Hispania provincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutaverunt, negantes quæ prius habuissent cum juramento, ut pericula declinarent. SOCRATES, *lib. iv, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 229.*

[CAPUT XXXVI.]

*De Basilio episcopo Cappadociæ, et quomodo exsilii
minas evaserit.*

Valens igitur imperator, cum universas, ut ita dicam, Ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cujus tunc præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitque præfectum, præcipiens, ut aut flecteret Basilius, quatenus dogmati communicaret Eudoxii, aut hoc facere nolens expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen: ne dum Basilius fortiter ejus jacula devitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Hujus machinamenta, velut tela aranæ facta sunt; suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ Patrum narrationes, et velut quædam turres murum fidei indeclinabilem servaverunt. Porro præfectus Cæsaream veniens, et evocans magnum Basilius, honoravit, et mansuetis apud eum sermonibus usus est: monens ut tempori pareret, et non tantas Ecclesias propter parvam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam imperatorias amicitias, multaque beneficia, propter hæc plurimis offerenda. Verum ille vir sacratissimus ait adolescentibus hæc verba congruere: Illi, inquit, et illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui divinis saginantur eloquiis corrumpere de divinis dogmatibus neque unam syllabam patiuntur; sed pro his, si contingat, etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitias autem imperatoris, magnas quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius has appello. Cumque præfectus sæviret in eum, stultumque vocitaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere exoro. Quem dum egredi tunc juberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamque suam altera die depromeret, fertur vir ille famosissimus

hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regredior, dummodo tu sententiam non permutes: sed utere minis tuis. Post hæc verba præfectus occurrens imperatori, quæ dicta fuerant, et virtutem viri hujus, animæque fortitudinem, et fiduciam, nuntiavit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Post hæc igitur contigit ut divinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim ejus ægotans, circa ipsas mortis portas agebatur periculo. Sed etiam conjugem diversæ occupaverant passionibus. Cognoscens ergo causam suæ tristitiæ, virum sacratissimum, quem punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autem præceptis imperialibus ministrabant. Tunc itaque magnus Basilius veniens ad palatium, vidensque principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismo potiretur. Hæc cum dixisset, egressus est. At ille jurisjurandi quod baptismatis tempore promiserat, memor, secundum stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans terminum vitæ sortitus est. Pœnitentia vero ductus Valens, et noxiam jurisjurandi iudicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basili magisterio [ed. V., ministerio] sociatus est, et altari obtulit dona solemnia. Quem intra aulae, ubi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de divinis dogmatibus verba locutus est, et docentem libenter audivit. Ubi tunc aderat quidam nomine Demosthenes, super imperiales epulas constitutus, qui dum doctorem mundi culparet, barbarismum fecit. Tunc sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine litteris Demosthenem. Cum vero potius ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuum est de pulmonariis cogitare, non dogmata divina decoquere. Post hæc imperator ita dilexit virum, ut etiam optima prædia, quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret: ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilius declinavit. Cum vero postea reversus illic fuisset, priorum oblitus, quoniam a seductoribus ejus voluntas obsidebatur, rursus eum movebat ut ad partes declinaret hæreticas. Cui non persuadens, legem de ejus scribi præcepit exsilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem complere prævaluit, calamus enim contritus est. Cumque secundus et tertius calamus hoc pertulisset, et adhuc legem impiam firmare contenderet, commota est ejus dextera, eamque subito tremor invasit. Tunc ejus animo terrore completo, ambabus manibus chartam rupit. Ostenditque provisor omnium Deus, quia et alios ipse permisit pati, et hunc ab insidiis liberavit; et per ea quæ in isto contingere, signum propriæ virtutis ostendens, et per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 173.*

Sciendum vero quia dum viveret Athanasius Alexandrinus episcopus, divina quadam providentia Alexandriam vel Ægyptum distulit commovere, audiens Athanasium a cuncta diligi plebe, et metuens

ne forte seditione facta respublica vexaretur. Verum A Athanasius consulatu Gratiani secundo et Probi (An. Dom. 371), post crebra pro Ecclesiæ statu certamina hæc privatus est vita, cum quadraginta et sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem. SOCRATES, *lib. iv, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 230.*

317 CAPUT XXXVII.

De fine Athanasii Alexandrini, et successione Petri, et seditione contra eum facta, et quod Romam profectus sit.

Cum igitur in Alexandria victor Athanasius, post multa certamina innumerasque coronas, vitæ terminum suscepisset, et ad laborum suororum præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis un-
B consentientibus et sacerdotibus, et nobilibus, cunctaque plebe, et favore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasii sudoribus particeps fuit, et dum e-set in civitate, et dum diversa latibula peragraret, multifariaque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasii clamaverunt. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 175.*

Cumque eum in pontificati sede constituissent, repente iudex provinciæ paganorum populum congregans, et pariter Judæorum, ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus est ut abstraheret. Faciebat hoc imperatori placere volens, dum ei contraria sapientes cal-
C lamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira complectur : idolis potius placere nitentibus, et tempestatem Ecclesiæ claram putabat esse festivitatem. Petrus itaque vir mirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, et conscendens navem, profectus est Romam. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.*

CAPUT XXXVIII.

Qua crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

Transactis vero diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, et ecclesias ei contradidit; cuius etiam impietatem Samosatensium noscuntur experti. Populus autem doctrinis primum Athanasii satiatus, deinde fastidians cibum sibi offerri contrarium, ab ecclesiasticis collegiis se suspendit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberabat, alios suspendebat, alios coquebat effugere, aliorum vero instar barbarorum vastabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum scelus Lucii referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto conversationem imitantes angelorum, et civitatis evitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamque terram et sterilem fructiferam reddiderunt, fructum quippe Deo suavissimum virtutis eorum et optimum referentem. Cujus deserti multi quidem videntur esse victores. Sed a puero illic crevit Antonius ille famosissimus, monachis vir-

PATROL. LXIX.

tutem luctaminis spiritualis ostendens. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.*

CAPUT XXXIX.

Quæ miracula gesserint eremitæ in exilium a Lucio destinati.

Hujus ergo loci tunc incolas, sequaces Antonii, infelix Lucius expulit; eorumque sanctissimos præsentes Macarium venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum et cæteros de speluncis suis eiciens, in quamdam insulam quæ ab impiis habitabatur hominibus destinavit; quippe quæ nunquam magistrum suscepserat pietatis. Cumque navis in litus insulæ pervenisset, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolam, ubi dudum habitare consueverat, filiam sui sacerdotis invasit, et bacchantem illuc usque
B perduxit ubi navis advenerat monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantque cuncti viri simul atque mulieres dæmonem proclamantem : O potentiam vestram, o ministri Christi : undique a vobis expellimur a civitatibus atque vicis, a montibus simul et collibus, ab eremo, quæ privata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, a vestris jaculis liberari : qua spe noscimus esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non ut vos vexarent, sed ut nos per vos magis expellerent. Ecce recedimus ab hac insula; virtutis enim vestræ radiis jaculamur. Hæc dicentes et his similia, puellamque in terra prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitavit puellam, et suo patri sanam
C valentemque restituit. Verum illi qui miraculum conspexerant, ad sanctorum provoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dæmonum destruxerunt; doctrinæ vero radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati Lucio detrahebant : dicentes iram sibi imminere divinitus, nisi sanctorum reverteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum civitatis Lucius, sacratissimos viros ad suas speluncas remeare præcepit. Et hæc quidem sunt digna quæ abominationem illius impietatis aperiant. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.*

CAPUT XL.

Litteræ Petri Alexandrini pontificis, in quibus Lucii mala referuntur.

Verumtamen præsumptionis ejus iniquitates litteræ Petri mirabilis edocebunt. Quarum ego longinquitatem fugiens, quæ in medio posita sunt ponere non omitam. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 177.*

Provinciæ, inquit, iudex Palladius, cum esset religione paganus, et idola semper adoraret, contra Christum sæpius dimicare conabatur; et colligens prædictam populum, impetum fecit adversus ecclesiam, tanquam si barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solummodo dicere volens, ipsa rei memoria dolore maxime

sum commotus, et fluxum protuli lacrymarum; diuque hoc potueram pati, nisi divina ratione animum relevassem. In ecclesia enim quæ Theona vocatur ingressa multitudo, pro verbis honorabilibus idolum favoribus **318** exultabant. Pro sacrarum lectione Scripturarum turpes manuum plausus agebantur. Re tractaque cum turpitudine voces contra Christi virgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim quilibet sapientum talia, claudebat auditus, et magis optabat esse surdus, ne huiusmodi verba audire compelleretur. Sed utinam verbis peccando quievisset, et non acta verborum turpitudinem superassent. Facilis namque detractio est huiusmodi, apud quos Christi sapientia et doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidem iræ vasa, ad perditionem facta, subsannantes, et horribilem sonum de naribus emittentes et, ut ita dicam, festorem veluti de quodam cuniculo profundentes, vestes sanctarum Christi virginum dirumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur angelorum. Et, sicut habet natura, nudas per totam circumferentes urbem, sicuti volebant eis cum turpitudine deludebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohiberet, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis claudibus. Multæ siquidem violentam corporis sustinere corruptionem; plurimæ virginum vectibus in capite cæsæ, sine voce manserunt; quarum etiam funera solemnem sepulturæ tradi prohibita sunt. Multa denique corpora, hactenus a parentibus ingemiscentibus inquisita, reperiri non possunt. Sed cur parva de magnis loquor? Cur in istis immoror, et non potius ad necessaria jam recurro? In quibus bene novi, quia mirabatur quilibet nobiscum obstupescens patientiam Domini, quia non repente universa conclusit. Quæ enim nunquam facta sunt, neque per scripturas patrum nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impii committebant. Sicut enim in scena turpi consistentes, puerum quemdam naturam masculi denegantem et utentem veste feminea, inunctis oculis, et vultu serico colore depicto, ut de vestitu histriomii fingeret (ut apud prophetam scriptum est) idolum feminei schematis super ipsum altare, ubi adventum sancti Spiritus invocamus, circuitus huc et illuc agere, et manibus gestum [Ed. V., abominationem; Ed. Niv. et Frob., saltationem] celebrare fecerunt: ridentes, nefandasque mittentes voces. Qui rursus hoc parvum judicantes, et præterita decora quam turpia potius æstimantes, quemdam ex suis turpitudine notissimum, veste genitalibusque nudatum, in sede ponentes ecclesiæ, concionatorem terrem contra Christum impudenter elevarunt. Pro sacris enim verbis ille scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, et pro pietate impietatem pro continentia fornicationem et adulterium, masculorum concubitum, furtum, cibum, potum, vitæ huic utilia proclamabat. His ita gestis, et me ab ecclesia recedente (quippe cum illic stare non possem, ubi millium invasiones, ubi populus pro seditione redemptus [ms., retentus] largitate pecuniarum, et gentiliam multitudo magnis promissionibus

A aderat), noster quasi successor directus est, aut pro episcopatu quasi mudanam comparans dignitatem quidam Lucius, lupi nequitiam et actus habere festinans, non orthodoxorum episcoporum concilio, non decreto veracium clericorum, non petitione populorum electus, sicuti concionantur ecclesiasticæ sanctiones; non quisquam episcoporum, non presbyterorum, non diaconorum, non populi multitudo, non præcedebant eum monachi hymnos decantantes Scripturarum. Sed Euzoius erat cum eo, dudum quidem damnatus cum Ario in sancto Nicæno maximoque concilio: nunc autem per patrocinia [ms. Lyr., parochiam] Antiochenium vastator Ecclesiæ, et comes largitionum, ac militum dux omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Juliani temporibus Berytiorum incendens ecclesiam, beatæ memoriæ Joviani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus est; ita ut pene caput tunc amitteret, nisi multorum labore imperialem clementiam meruisset. Considerare siquidem hæc vestrum zelum, et ad vindictam excitari deosco, quanta et qualia sint commissa contra Dei Ecclesiam, cum talis adversum nos fuerit tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per vestram religionem, et omnes orthodoxos episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc astitit civitati, et non solum, sicut blasphemus et insipiens, dicit in psalmis: Non est Deus verus Christus; sed etiam in opportunitatibus est corruptus atque corrumpit: gaudens in blasphemis contra eos qui Salvatorem colere comprobantur. Cum enim pagorum sensibus est vicinus, recentem præsumit erroneum colere Deum. Nam alii eorum eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene venisti, episcopo, qui filium non defendis. Alii dicebant: Te Serapis amat et huc introduxit: simulacrorum utique paganorum nominantes. Inter hæc eodem momento [ms. Lyr. et ed. V., monente] prædictus Magnus impietatis ejus socius indivisus, armiger auarissimus, et minister crudelitatis ejus, collecta multitudo populorum, presbyteros atque diaconos decem et novem numero comprehendens, quorum quidam octogesimum transcederant annum, tanquam captos in quodam scelere, et Romanorum inimicos, legibus coaretabat: nesciens virtutem Christianorum legis, et apostolorum fidem per Patres traditam nobis; hæc etiam clementissimum principem Valentem grata habere pronuntians. Flectimini, inquit, miserrimi, et Arianorum concordate dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim vobis Divinitas; licet veræ religioni cultum exhibeatis, non sponte, sed violenter hoc facientes. Necessitati namque satisfactio deest; spontaneam vero voluntatem accusatio digna subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes [ms. Lyr., directionem] præ oculis habentes, prompte sequimini, et dogmati Ariano subscribite, quod nunc prædicat Lucius: bene scientes quia si obediat, pecunias, quæstus, honores ab imperatore percipietis; resistentes vero, carceres, supplicia, tormenta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis simul possessionibusque privati, et postea pulsi, loca

crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus A seductor, minas seductioni contemperans, invitabat atque cogebat ut omnes a pia sententia deviant. At illi nihil amarius æstimantes quam pietatis proditionem, hujusmodi responderunt verbis, virtute fortique sensu seductionem minasque subdentes: Quiesce, jam quiesce his nos terrere sermonibus; cessa vana [ms. Lyr., vesana] verba proferre. Nos neque novum, neque recentem colimus Deum. Et licet inaniter furias, teque concutias sicut vehemens ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem usque consistimus: non impotentem, non insipientem, non sine veritate aliquando fatentes Deum; non aliquando quidem **319** existentem, sicut impietas Arii temporalem prædicat Filium. Si enim creatura est secundum ejus vesaniam Filius, non existens cum Patre, etiam B Pater aliquando non fuit; quippe Filio non exstante secundum eos aliquando. Si vero semper est Pater, existente quippe ex eo vero Filio, et non secundum generationis fluxum (Deus enim impassibilis est), quomodo non est insipiens atque vesanus qui hoc de Filio profitetur dicens: Erat quando non erat, per quem omnia, ut sint, per gratiam constituta sunt? Nostri siquidem Patres (a quibus isti cadentes, juste sine Patre sunt facti) in Nicæam venientes, et anathematizantes Arii sectam, cujus nunc iste juvenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod nunc fateri nos cogis, extra Patrem esse dixerunt, sed ex ejus essentia. Quod bene et cum pia mente intelligentes, ex plurima sacrorum verborum collectione consubstantialiam esse professi sunt. Talia siquidem et his similia dicentes, per multos dies exercuit, putans a pia eos sententia posse mutari. Qui magis velut in stadio fortiores effecti, terroremque conculcantes, et semetipsos Patrum rationibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate sensum, virtutis exercitium sua pericula judicantes. Sic igitur illis decertantibus, et spectaculum factis, sicut beatus scribit Apostolus (1 Cor. iv, 9), angelis et hominibus, universa civitas concurrebat, athletas contemplatura Christi, suaque constantia verbera judicis et flagella superantes, triumphumque pie contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille utique credebat se vincere, et illorum impietati contradere. Cum ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus atque lugentibus, rursus collecta irrationabili multitudinem, ad judicium eos, imo magis ad præjudicium circa portum fecit adduci. Et cum illic consuete contra eos clamores emitterentur a paganis atque Judæis, et illi nollent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit, universis ante tribunal ejus ingemiscentibus, ut ab Alexandria sublatis, in Heliopolim Phœniciaë ducerentur: cujus habitatores neque nomen Christi audire patiuntur, sunt namque pagani. Quo facto, jubens eos navem conscendere, ipse stabat in portu nudum gladium vibrans: et hoc modo illos terrere putans qui his acuto gladio hostiles dæmones crebrius vulneraverant. Sic ergo dimisit eos absque sumptibus et absque quolibet solatio, navigare præcipiens mari spumante, et, ut ita dicam,

nolente suscipere viros iniqua jussione communicare compulsos. Ingemuit enim civitas universa, et hactenus lamentatur; et alii quidem suis manibus pectora percutiebant; alii vero manus et oculos tendebant ad cælum, violentiam protestantes et veluti dicentes: Audi, cælum, et auribus percipe, terra, quoniam injusta sunt quæ geruntur. Cunctaque simul gemitu complebantur, et veluti cantus quidam erat in civitate luctuosus, currebatque fluxus lacrymarum. Cum igitur judex ille præcepisset ut vela navis attollerentur, tunc gemitus ingens universorum, virginum et mulierum, seniorum et juvenum permixtus lacrymis est emissus. Cum illi ergo Heliopolim navigarent, ubi diabolica superstitio celebrabatur, omnes in media civitate communitur et singuli ingemiscentes atque lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere jussione urbis præfecti Palladii; erat enim et ipse paganus. Multi denique flentium arrepti et in carcerem ducti, deinde castigati, lacerati, verberati, novissime in metallo sunt traditi: viri utique Ecclesiæ et propter divinum zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorum monachi, eremum incolentes, numero viginti tres: cum quibus post paululum diaconus, a dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ civitatis episcopo, deferens nobis consolatorias communicationis epistolas, manibus post tergum vinctis, publice ab ipsis spiculatoribus ducebatur, veluti quidam reus insignis, et homicidarum verberibus cœquandus, lapidibusque simul et plumbo ejus cervicibus maceratis, ad mare ductus est; et sicut illi sine sumptibus, sine ullo solatio metallico deportatus exsilio. Cumque judex ille multos quoque infantium cruciasset, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exsequiis solemnibus sunt potiti. O multa [ms. Lyr., temulenta] inhumanitas judicantis, magisque præjudicantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, nec homicidis comparari potuerunt, quorum utique corpora insepulta relicta sunt: pie laborantes escis bestiarum volatiliumque projecti sunt. Quique patribus necatorum naturali conscientia compati voluerunt, velut iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorum, quæ barbarorum sententia, quoslibet patribus condolentes punit? Quando quisquam veterum hujusmodi gessit impietatem? Jussit itaque Pharaos ut masculi interficerentur Hebræorum; sed invidia et timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa quæ tunc gesta sunt humaniora modernis existunt, quanto desiderabilia ad discretionem iniquitatis hujus? Et licet malitia nequaquam separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quæ dicuntur, inhumana, crudelia, sæva, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Arijani, choros agentes cum universa civitas ingemisceret. Non fuit enim domus in qua non erat mortuus, sicut in Exodo scribitur (Exod. xii, 30). Et cum hæc ita sint gesta (non enim quieverunt iniquitatis auctores, sed ad pejora profecti), usque ad episcopos provinciarum venena propria sparserunt, habentes iniquitatis suæ so-

latium comitem largitionum, quem prædiximus A
Magnum. Alios etenim episcoporum curiæ tradide-
runt, alios diversis machinationibus affecerunt: vo-
lentes universos impietatibus obligari, et secundum
patrem eorum diabolum quærentes quem sua rabe
devorarent. Super hæc autem undecim Ægyptiorum
episcopos, viros pene ab infantia usque ad senec-
tutem eremum incolentes, verbisque superantes et
actu libidinem, piamque fidem sine confusione præ-
dicantes, et dogma pietatis edocentes, multasque
victorias de dæmonibus exercentes, et Arianam sec-
tam sapientissima ratione denotantes, exsilio direxe-
runt in civitatem Judæorum nomine Diocæsaream.
Et velut infernus crudelissimus nunquam morte sa-
tiatedi fratrum, suæ savitiæ memoriam relinquere vo-

luerunt. Nuper enim Ecclesiæ catholicæ clericos
degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, vo-
lentesque eorum scelera denotare, aures imperato-
rias inflammantes, in Neocæsaream Ponti mittendos
esse præparaverunt. **320** Qui, purò, propter feroci-
tatem locorum etiam vita privati sunt. Tales itaque
tempus illud tragœdias exercuit, tacurnitate qui-
dem et oblivione dignas, sed litteris memorandas ad
objurgationem eorum qui contra Unigenitum linguas
suas exacerunt. Hi namque rabiæ coarctati blasphem-
iæ, non solum Dominum omnium jaculari nituntur,
sed etiam contra ejus famulos bellum sine ullo fœ-
dere susceperunt. THE. DORETUS, lib. iv, cap. 20;
edit Christ. Valer., cap. 22, p. 178.

LIBER OCTAVUS.

321 CAPUT PRIMUM.

*De conversatione, miraculis et responsionibus vel scrip-
tis diversorum monachorum, nec non et episcoporum.*

Eo tempore fuit Arsenius monasterii præsul. Is de-
linquentes juvenes non excommunicabat, sed magis
ætate proveclos. Dicebat enim: Juvenis excommuni-
catus spernit, provecus vero velociter excommuni-
cationis dolore corrigitur. Alius nomine Pior ambulans
comedebat. Consultus autem cur ita comederet: Non,
inquit, volo veluti neces-aria uti cibo, sed tanquam
extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio
requisitus ait: Ut ne, dum comedo, anima volupta-
tem sentiat corporalem. Isidorus dicebat quadrage-
simum se annum habere ex quo sentiret quidem memo-
to peccatum, non tamen consentiret vel concupiscen-
tiæ, vel furori. Pambo autem, cum sine litteris esset,
accessit ad quendam ut doceretur psalmum; qui
dominum audisset primum versum tricesimi octavi psalmi:
Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lin-
gua mea; secundum opus non est passus audire,
dicens: Si potuero opere hoc implere, hic versus
tantummodo mihi sufficiet. Cumque doctor qui ei
tradiderat versum culparetur cur per sex menses ad
eum minime venisset, respondit: Quia versum illum
adhuc opere non implevi. Postea vero, cum multos
supervixisset annos, a quodam noto requisitus an di-
dicisset versum: Quadraginta et novem, inquit, annis
vix eum implere prævalui. Hinc itaque quodam au-
rum dante ad cibaria pauperum, ei dicente: Numera;
ille respondit: Quod delisti non eget numero, sed
salubritatis affectu. Is enim Pambo, Athanasio epi-
scopo deprecante, ab eremo descendit in Alexandriam.
Cumque vidisset ibi mulierem theatralem, flevit; et
a præsentibus inquisitus quare ploraret: Duæ, inquit,
me res moverunt: una, quæ est illius perditio; altera
vero, quia ego non tantum studeo placere Deo, quan-
tum hæc ut turpibus placere possit hominibus. Alter
quidam dicebat: Monachus, nisi operatus fuerit, vio-
lento judicatur æqualis. Piterius multas expositiones
naturales adhibebat, et frequenter aliis alia requi-

rentibus enarrabat. Per singulas autem explanatio-
nes orabat. Illo siquidem tempore inter monachos
fuerunt duo viri Deo amabiles, nomine uterque Ma-
carius; unus ex Ægypto superiore, alter Alexandri-
nus. Ambo pro multis rebus insignes, propter absti-
nentiam, conversationem, mores atque miracula, quæ
eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius
tantas curas fecit, et tantos dæmones effugavit, ut
ex ejus operibus liber proprius expleatur. Erat au-
tem reverendus, et circa requirentes [Ed., delinque-
tes] severus. Porro Macarius Alexandrinus cum simi-
lis esset Ægyptio per omnia, in hoc mutabatur, quia cir-
ca consulentes hilarior apparebat, et vultu lætisco-
ad conversionem juvenes educabat [ms. Frob. et Niv.,
inducebat]. Horum discipulus Evagrius philosophiam
operibus possedit, prius sermone solummodo philo-
sophatus, et in urbe Constantinopoli a Gregorio Na-
zianzeno diaconus ordinatus; deinde cum eo descen-
dens in Ægyptum, et prædictos viros inspiciens,
conversationem eorum zelatus est; tantaque mira-
cula in ejus **322** manibus facta sunt, quanta in præ-
ceptorum ejus. Conscripsitque libros valde necessa-
rios, quorum unus quidem Monachus titulatur; et
est de Actuali. Alius Cognitionalis, secundum quod
quispiam cognitione sit dignus: huic capitula sunt
quingenta. Alius vero contradictorius, ex divinis
Scripturis collectus, contra dæmones tentatores:
partibus octo divisus est, secundum numerum octo
cogitationum; et sexcentæ propositiones ad contem-
plationem pertinentes, quas γνωστικά προβλήματα, id
est cognitionales propositiones denominavit. Insuper
et versuum opera duo, unum quidem ad monachos
in cœnobiis vel itineribus constitutos; et unum ad
virgines; quæ quam mira quamque necessaria sint,
legentes intelligunt.

Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca ejus
dicta de monachis ac scriptura referri. Sic enim ait:
Necessarium est enim vias inquirere recte præceden-
tium monachorum, et secundum eas exerceri.
Multa enim inveniuntur ab eis dicta bene, simul et

acta. Inter quos etiam hoc ait quidam : Quoniam sicca et non inæqualis diæta charitati conjuncta, cito perducit monachum ad impassibilem portum. Is autem cum vidisset quemdam fratrum phantasiis nocte turbari, hoc modo curavit eum : præcipiens ut languentibus cibos jejunos ministraret. Unde requisitus: Nihil, inquit, sicuti misericordia hujusmodi passiones exstinguit. Quidam tunc philosophorum accessit ad justum Antonium, dicens: Quomodo sufficis, o Pater, codicum consolatione privatus? ad quem Antonius: O, inquit, philosophe, meus codex natura creaturam est, et adest cum voluero, verbaque mihi relegit Dei. Requisivit me vas electionis Macarium, senex Ægyptius, dicens: Quare mali memoriam adversus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ dissipamus? Contra dæmones autem habentes mali memoriam, innocii permanemus? Cumque in quæstione hujus interrogationis hæsissem, rogavi eum explanare sermonem. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam est; consequens [*id est secunda*] vero, secundum naturam. In ipso ferventi meridie perveni apud sanctum Patrem Macarium, et siti vehementer accensus, aquam ut bibere postulavi. At ille: Umbra, inquit, tibi sufficiat; multi namque nunc iter agentium aut navigantium etiam hac refectione privantur. Deinde cum apud eum verba de abstinentia exercerem: Confide, inquit, fili, per viginti annos, neque pane, neque aqua, neque somno sum satiatus. Panem namque meum in pondere comedebam, aquam vero bibebam cum mensura; parietibus autem reclinatus somnum paululum rapiebam. Cuidam monachorum nuntiata mors patris est; at ille nuntianti: Cessa, inquit, et blasphemare noli; meus enim pater immortalis est. Quidam fratrum Evangelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogavit, dignum proferens memorandumque sermonem: Ipsum, inquit, verbum vendidi quod mihi semper dicit: *Vende omnia tua, et da pauperibus* (*Math. xix, 21*). Est quædam insula circa Alexandriam trans paludem Mareicæ, in qua habitabat monachus contemplantibus approbatissimus [*ms.*, contemplatissimus ac probatissimus], qui dixit: Omnia quæ geruntur a monachis, agi propter causas quinque, id est, propter Deum, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem ipse dicebat unam quidem naturæ esse virtutem [*ms. Lyr.*, naturam esse virtutum]: sed eam diversas species sumere per animæ qualitates. Nam et lumen, inquit, solis cum sine specie sit diversa, fenestris tamen per quas ingreditur schema quoddam varium facere videtur. Alius porro monachus: Propterea, inquit, abscindo libidines, ut auferam furoris occasiones. Novi enim furorem semper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, scientiam persequentem. Quidam senum dicebat: Charitas depositum ciborum aut pecuniarum servare non novit. Idem ipse dicebat: Nescio me in eadem re a dæmonibus fuisse deceptum. Hæc igitur Evagrius in libro suo Actuali commemoravit.

In contemplativo autem hæc dicit: Quatuor virtutes

A et contemplationes earum a Gregori: justo esse didicimus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam atque justitiam. Prudentiæ quidem opus esse dicebat contemplari intellectuales sanctasque potestates absque sermonibus; quippe quos sapientia significari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in veritate, licet quispiam debelletur, et non accedere ad ea quæ nihil sunt. Temperantiæ vero proprium hoc esse respondit, suscipere primi agricolæ semina, et ea plantare convenienter. Porro justitiæ opus, ut pro merito singula cuique verba reddantur; alia quidem obscure pronuntiata, alia ænigmatibus indita, quædam vero propter utilitatem simplicium aperte disposita. Columna itaque veritatis Cappadox Basilius ait: Humanam scientiam reddit crebra meditatio et exercitatio meliorem, eam vero quæ gratia Dei conceditur, justitia, patientia atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt, diviniæ impassibiles tantummodo sunt capaces, qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes semetipsos inspiciunt. Ægyptiorum vero sacratissima lux Athanasius ait: Præcepit Moyses mensam contra aquilonis constitui partem. Quamobrem cognoscant contemplativi quis est qui contra eos spiret, et omnem tentationem forti mente sustineant, et cum alacritate ad se accedentes enutrient, Thmuitanorum Ecclesiæ angelus Serapion dicebat: Mens quidem spirituali intellectu potita perfecte purgatur. Charitas autem curat membra furore tumescere; iniquas concupiscentias et influentias [*ms. Theod.*, iniquitates concupiscentias influentes] continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait: De providentiâ atque judicio apud temetipsum semper exerce sermones, et studiorum materiam memoria retine. Pene enim omnes in his peccamus, rationumque judicii in corporum differentia, in qua etiam est mundus, invenies: providentiæ vero, in modis quibus a malitia vel ignorantia ad virtutes atque scientiæ culmen evehitur. Hæc autem ex Evagrii dictis retulimus.

Fuit autem et alius vir mirabilis inter monachos, cui nomen Ammonius, qui tanto sine ulla curiositate fuit, ut cum Athanasio Romam veniens, nullum opus civitatis inspiceret, nisi tantum ut videret Petri et Pauli basilicas. Is Ammonius ad episcopatum tractus, atque diffugiens, dextram sibi amputavit aurem, ut semi corpore ordinationis opus effugeret. Cumque posteriori tempore etiam Evagrius a Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopatum tentus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniens ad **323** Ammonium [*ms. Lyr.*, et colloquens ei] cum joco dicebat, quasi male fecisset, ut aurem amputaret, et de eo [*ms. Theod.*, Deo] reus existeret. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Evagri, ignoras te puniendum quoniam abscidisti linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non uteris gratia Dei. Plurimi siquidem eo tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit verba miraculaque cognoscere, et quemadmodum illis fuerint etiam bestiæ subjugatæ, librum legat Palladii monachi, qui discipulus fuit Evagrii. Omnia namque

de istis subtiliter explanavit, in quo etiam feminarum imitationem conversationemque memoravit. Evagrius igitur atque Palladius mortuo Valente post paululum floruerunt. *SOCRATES, lib. iv, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 253.*

Hujus temporis est ut quantos potuero memorare possim qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum unus quidem in Ægypto Joannes, cui futura et aliis incerta Deus non minus quam antiquis prophetis revelavit, donumque dedit ut curaret insanabiles passiones. Is enim a juventute laudans Deum, degebat in solitudine, comedebatque herbas atque radices, bibebatque aquam si comperisset. Cumque venisset ad senectutem, divina jussione migravit ad Thebaidam, et multorum monasteriorum factus est præsul. Qui oratione tantummodo languores et dæmones effugabat; et cum litteras non didicisset, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quidquid semel mente perceperat, sub veritate retinebat. In hac itaque regione philosophabatur Ammon Tabensiorum præsul, circa tria milia discipulorum habens; non minus quoque et Theonæ, multorum præsidēs fuerit monachorum: ambo operatores inopinabilium rerum, et divina providentia prophetique completi. Dicitur namque Theonam eruditum Ægyptiarum, Græcarum Latinarumque litterarum fuisse, et triginta annis habuisse taciturnitatem. Porro a nullo hominum visum irascentem, aut jurantem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut asperum, vel infirmum protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt Copres, et Hellin, nec non Helias. Copres quidem, ut aiunt, divinum habuit donum salutis efficiendi passionum et dæmones expellendi. Hellin vero a parvulo nutritus in monasterio, plurima inopinabiliter miracula faciebat, ita ut etiam ignem in sinu portaret, et nequaquam ejus vestis arderet. Verum Helias tunc quidem non procul ab Antinoo civitate degebat in eremo, agens annum ætatis circa centesimum atque decimum. Antea tamen pene septuaginta annis solus vixit in solitudine, et usque ad hanc ætatem jejunando, et viriliter conversando pervenit. Fuit etiam Apelles in Ægypto ex fabro ferrario, qui dum aliquando per noctem hoc opus exerceret, umbra dæmoniaca, veluti mulier speciosa, eum de castitate tentabat. At ille ferrum quod operabatur ex fornace trahens, eam percussit in faciem. Tunc illa stridens et ingemiscens, procul effugit. Inter hos etiam Isidorus fuit, qui undique monasterium muniens, curabat ut nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet interius. Nec Serapion circa decem milia sub se monachos habens, quos omnes sic educabat, ut ex propriis sudoribus necessaria compararent, et aliis ministrarent egentibus. Dioscorus quoque non amplius quam centum monachis præsidebat. Qui, cum presbyter esset, sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinando et diligenter dijudicando accedentes ad sacra mysteria, ita ut explerent mentem, et mali cujuspiam conscientiam non haberent. Eulogius presbyter fertur præscientiam habuisse cogitationum quorumlibet ad se venientium, eorumque

delicia palam redarguebat, et quæcunque latenter cogitassent, sibi revelata manifestabat. Qui vere aliquid mali gessissent, vel prævum consilium habuissent, ab altari suspendebat, manifestans eis peccatum quod egerant, et diligentia purgatos rursus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo in Thebaida, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam parvulam in monte vicino habens; sed pro multitudine miraculorum parvo tempore insignis effectus, plurimorum præsul exstitit monachorum. Eo namque tempore multi et optimi studiose philosophabantur in Alexandria, quasi duo milia viri; quorum alii in solitudine morabantur, alii circa Marcotem degebant. Excellenter autem inter alios emicabat Dorotheus, genere Thebæus; cujus hæc fuit vita, ut quotidie lapides a mari colligeret, et annis singulis hospitium ædificaret, et fabricare sibi non valentibus daret. Noctibus autem propter eorum cibum faciebat sportas, ut venderet. Cujus cibus erat panis uncie sex, et olerum minorum fasciculus unus, et ad bibendum aqua. Hic a juventute sic vivens, nec in senectute defecit. Nunquam visus est in lectulo soporatus, vel pedes pro requie tendidisse, aut dormire pro voluntate, nisi quantum operando, aut comedendo natura compressos oculos claudere potuisset; ita ut sæpe, dum comedendo dormiret, cibus ex ejus ore laberetur. Aliquando ergo somno valde gravatus, cum in stercore cecidisset, obdormivit; expergefactus autem, et contristatus, sub silentio dixit: Si angelis dormire suaseris, et mihi ulterius suadebis. Quod forte dicebat ad somnum, aut ad dæmonem, qui eum nitebatur a bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidam dixit: Cor ita perinis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, occidit. Piamonem vero presbyterum ferunt, quia, dum sacrificaret aliquando, sanctum angelum circa sacrum vidisset altare stantem, et præsentem monachos in codice conscribentem absentesque delentem. Joanni quoque tantam Deus noscitur donasse virtutem contra passiones atque languores, ut plurimos podagricos et articulos habentes solutos curaret. Inter hos Benjamin senior valde clarus habebatur, dono Dei potitus ut sine medicamine, tactu manuum, aut olei, facta oratione, sanaret ægrotos. Hunc ferunt incidisse in hydropicam passionem, et tantum ejus corpus intumuisse, ut non posset per januas cellulæ suæ, in qua habitabat, efferri, nisi januæ cum tabulis antepositis sublata fuissent. Is ergo passionis suæ tempore pene octo mensibus ante mortem, in sella latissima sedens, curabat solemniter ægrotantes: non graviter ferens quoniam suæ ægritudini non prodesset, sed etiam se videntes consolabatur, et deprecabatur ut rogarent Deum pro anima ejus, et de corpore non curarent: Quia et dum sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi. Marcum in Schyti degentem ferunt etiam in juventute valde fuisse mansuetum et sapientem, memoriaque Scripturarum divinarum satis idoneum, et tantum Deo amabilem, ut, dum ad dominicum corpus accederet, 324 angelus ei sacramenta præberet, cujus manum usque ad iuncturam brachii

tantummodo se dicebat inspicere. Macario vero datum est ut ultra superaret dæmones. Huic occasio conversionis commissum homicidium fuit. Nam dum puer esset, et oves pasceret circa Mareiam paludem, iudens quemdam coactaneum interemit, et metuens fugit in solitudinem. Qui dum tribus annis sub divo moraretur, postea parvum hospitium fecit sibi, in quo annis viginti quinque moratus est. Plurimi equidem se eum audisse dicebant, quia gratias illi calamitati referret, et salutariter vocaret illud homicidium non sponte commissum, quo ei beatitudinis causa provenerat. Apollonius autem, dum per omne tempus vitæ nihil vitæ monachicæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem jam exercere posset propter ætatem, omnia medicamina et cibaria opportuna laborantibus ex propriis pecuniis comparabat, singulasque januas monasteriorum a matutino circumibat usque ad horam nonam visitando languentes, et ministrando quo indigerent. Qui moriturus, alio [Ed. Niv. et Frob., alteri] tradidit quod habebat, jubens ut talia vota servaret. Moyses autem cum servus esset, propter culpas expulsus e domo est; qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea vero conversus, repente huiusmodi philosophiæ virtute completus est. Cumque propriis vitæ fervore phantasiis adhuc prioris libidinis moveretur, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodo comedens, et multum opus efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans oravit, neque genibus inclinatis, neque oculis in somno clausis. Insuper etiam nocenter circumibat cellulas monachorum, et lagenas singulorum aqua complebat, cum longe aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amisit. Fertur enim quia, dum quatuor latrones ejus invasissent hospitium, comprehendisset omnes atque ligasset, suisque humeris impositos ad ecclesiam perduxisset, in voluntate monachorum ponens quid de eis facere vellent. Fuit ergo in summa philosophia, et terribilis dæmonibus, et presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis pene septuaginta quinque. Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, non minus quam quingentos monachos habens. Nihil autem operabatur neque percipiebat, nisi quod comederet tantum. Orabat autem solummodo; et veluti quoddam tributum habens impositum, trecentas orationes Deo unaquaque die reddebat. Et ne numero forte delinqueret, trecentos lapides ponebat, et singulis orationibus lapidem mittebat in sinum. Expensis vero lapidibus, orationes sciebat esse completas. Tunc enim Pachomius abbas in Schyti florebat, a juventute usque ad senium optime conversatus. Quem neque circa corporis sanitatem, neque circa animæ passionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareotem habitavit, perfecte degens et integra continentia. Qui circa sexaginta annos probatissimus monachus fuit, et Antonio magno notissimus. Fuit itaque mansuetus et sapiens, locutione suavis et utilis, tristantium consolabatur animos, et ad alacritatem revocabat, licet necessaria tribulatio

proveniret. Talis etiam erat in claustris propriis. Denique dum infirmitatem incurabilem incurrisset, et medici putrida membra ejus incidissent, ille manibus tamen operabatur, palmarum plectens folia, et presentibus persuadens ut de rebus huiusmodi non dolerent, neque aliud cogitarent nisi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta utilia sunt. Ego autem novi quia huiusmodi passiones pro peccatis eveniunt. Et melius est hic pœnas solvere, quam post mortem perpetua supplicia sustinere. Pior autem cum de domo patris ad philosophiam conversionis exiret, promisit nullum se propinquorum de cætero fore visurum. Post quinquaginta vero annos dum ejus soror eum vivere [ms. Lyr. et ed., videre vellet] et habitare in eremo cognovisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum episcopus loci jam grandævam propterea videret affligi, scripsit presulibus eremi, ut Piorē dirigerent. At ille, quoniam contendere [ms. Lyr., contemnere] nefas est, iussione seniorum obediens, et assumens quemdam, venit ad patriam. Cumque ante januas domus suæ accessisset, et suum nuntiasset adventum, veniente germana, clausis oculis dixit: Ecce ego sum Pior, quantum vis aspectu satiare. Tunc illa gratificata laudavit Deum. At ille oratione facta, remeavit ad eremum: ubi fodiens aquam, invenit amaram, eaque usus est usque ad ultimum vitæ diem. Post cujus obitum nullus illic habitare prævaluit. Ego autem ror quia per orationem, eam ad suos usus fecit dulcem, dum etiam alibi non extantem oratione meruerit emanare. Nam cum Moyses et ejus monachi puteum aliquando foderent, et nec venam aliquam reperirent, nec amplius jam fodere altitudo permetteret, medio die supervenit Pior, et oratione facta, descendit in foveam, eunque tertio percussisset terram, mox emanavit aqua. Cumque oratione facta discederet, illis eum petentibus ut vellet aqua gustaret: Ad hoc, inquit, directus sum, et propter quod veni peractum est. Ammonium itaque ferunt nimis eruditum, Origenis Didymique discipulum, a juventute usque ad novissimum diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum voluissent quidam ad episcopatum pertrahere, nec ille posset eos sermonibus evitare, abscondit propriam aurem, dicens: Jam modo neque volentem me quisquam patitur ordinari, dum ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedentibus illis et denuo remeantibus, atque dicentibus: quia morum perfectionem potius Ecclesia quam corpus exquirat: juravit etiam linguam suam abscidere, si ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerant quieverunt [Ed., recesserunt]. Eo siquidem tempore fuit Evangelius vir eloquentissimus atque mitissimus, a Gregorio episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiam fuit archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pulcherrimum, et circa cultum vestitus ornatum. Cumque eum quidam senator zelotypus uxori suæ cognovisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias, quæ ad effectum pervenire potuerunt, nisi ei quædam terribilis et salutaris visio prædixisset. Vidit enim in somno, quasi pro crimine fuerit compre-

hensus, ferroque vinctus pedibus manibusque ad supplicium duceretur. Quod dum fieret, quidam protulit Evangelium, et promisit eum de vinculis esse solvendum si ab urbe Constantinopolitana discederet; idque compulsi sibi iurejurando promitti. At ille, tactis Evangelii, hoc se complere promissit; et vinculis solutus expectatus est, ac sacra credens **325** visioni, pericula declinavit. Tunc ab urbe Constantinopolitana venit in Hierosolimam. Fuerunt etiam in Rinocorura non peregrini, sed provinciales viri, philosophique florentes. Inter quos fertur Melas episcopus huiusmodi fuisse benignitatis. Dum missi fuissent qui episcopos resistentes Ario deportarent exsilio, venerunt ad hujus ecclesiam. Quem dum invenissent veluti ultimum ministrum candelas ecclesie preparantem, interrogaverunt ubi esset episcopus. At ille: Ego, inquit, vos episcopo nuntiabo. Tunc ex itinere fatigatos ad episcopium duxit, et, apposita mensa, pavit ut valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse episcopum. At illi mirati virum, causas aperuerunt; et reddita reverentia ei, dederunt fugam. Tunc ille: Non, inquit, declinabo, quod mei similes libentissime susceperunt: sed volens exsilio precepta suscipio. Hujus frater Salomon ex negotia ore conversus, ad manum philosophiae culmen evectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cypri fuit episcopus, inter eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Protogenes episcopus post Vitam, qui, ut ferunt, sibi professus est in Domini Epiphania revelatum: quia vidisset imperatorem Constantinum, quemadmodum ei Deus futura monstraret, et juberet ut quod ei diceret, obediret. Apud hunc [Ed., hos] ijaque tanta abstinentia vigeat, ut propter multa jejunia dentes ejus vermicibus ebullirent [ms. Lyr., caderent et evellerentur]. Alios vero quosdam usque ad octoginta annos panem ferunt penitus non gustasse: heliodorum plurimas insomnes duxisse noctes, jejuniisque septenos continuasse dies. Multi quoque apud Palaestinam et Syriam, atque Persas, fuere monachorum, quorum si vel nomina conscribere quisquam voluerit, multos libros implebit. Sozomen., lib. vi, cap. 28, p. 677.

CAPUT II.

Quod Ariani Constanti-opoli comprehendentes orthodoxos, multos in navi concremaverint.

Eo siquidem tempore in Constantinopolitana urbe comprehendentes Ariani quosdam religionis pie presbyteros, eosque mittentes in navem inermem, et trahentes in pelagus, aliis quippe in alia nave sequentibus, immisso igne cremaverunt. Quo facto, sancti viri cum igne atque mari pugnantes, novissima sunt absorpti, et triumpho martyrii coronati. Theodor., lib. ix, cap. 22. Edit. Christ. Vales., cap. 24, p. 187.

CAPUT III.

Quod Valens paganus, Judæis et hæreticis tribuerit potestatem suas festivitates agendi, et orthodoxis ubi-

que prohibuerit, et de Flaviani Diodorique virtutibus.

In Antiochia vero Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licentiam dedit gentilibus, atque Judæis, nec non hæreticis, suas festivitates agendi. Nam et gentiles festivitates agebant, dæmonibus ministrantes, et post Julianum a Joviano idololatria vanitates extinctas, florere rursum iste permisit; et Jovis cultum, atque Dionysii, sacraque Cereris jam non in occulto, tanquam sub pio imperatore celebrabant; sed per mediam plateam bacchantes, ubique currebant. Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus qui apostolicam doctrinam prædicare videbatur; et eos primum quidem a sacris basilicis fecit expelli, quibus Jovianus famosissimus imperator novam dederat ecclesiam. Cumque in monte sacra celebrarent, hymnis laudantes Deum, et divinis illic eloquiis perfuentes; licet aeris adversitatem æpico sustinerent, aliquando pluvii, aliquando nivibus, aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerati, neque in hujusmodi locis laudibus divinis eos frui permisit, sed missis militibus effugavit. Tunc Flavianus atque Diodorus, veluti quædam propugnacula, jaculis imminentibus resistebant. Nam tam Meletius eorum pastor seorsum degere cogeretur [ms. Lyr., conaretur], isti curam gregibus adhibebant, lupis quidem objicientes propriam fortitudinem, et sapientiam suam, ovis autem curam congruam jugiter offerentes. De montanis igitur locis expulsi, contra ripas vicini fluminis pascebant oves. Non enim patiebantur secundum Israelitas captivos in Babylone organa sua suspendere; sed laudabant creatorem et largitorem Deum in omni loco dominationis ejus. Sed neque in hoc loco concilium piorum quietum esse permisit hostis servorum Christi. Verumtamen concordia illorum mirabilium pastoris magni discipulorum ad exercitium sanctas oves nutritiens, spiritualia pascea ministrabat. Et Diodorus quidem sapientissimus atque fortissimus, velut quidam fluvius perspicuus, atque torrens, oves quidem proprias irrigabat: luporum vero blasphemias penitus diluebat; et generis sui nobilitatem spernens, libenter sustinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flavianus vir optimus, et ipse genere nobilissimus, honestatem solam judicabat esse pietatem, et velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quemdam infinitorum certaminum urgebat [ed. Niv. et Frob., ungebat] athletam. Illo namque tempore non concionabatur inter ecclesiastica collegia; sed hoc agentibus multa solatia conferebat consiliorum, et scripturarum, atque expositionum [ms. Lyr., ex scripturarum expositione]. Et doctores quidem contra Arianas blasphemias tendebant arcus: iste vero, velut ex quibusdam pharetis, sua mentis sagittas congruas offerebat; et non solam domi, sed etiam publice hæreticis resistens, retia eorum facilius crumpebat, et labores ostendebat arancarum. Theodor., lib. iv, cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 187.

CAPUT IV.

De laudibus Aphraatæ monachi, et qua fiducia Valenti responderit.

Cum his itaque laborabat Aphraates, ejus conversationem alio loco conscripsimus. Is enim ovium salutem suæ quieti præponens, et speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas vero virtutis divitias congregavit, nunc referre superfluum est. Unum tantummodo ejus debet dici, quod huic historiæ valde congruit. A Boreæ parte fluvius currit Orontes nomine circa palatium; a meridie vero est maxima porticus, undique turres excelsas habens. Inter palatium vero et flumen platea est quæ egredientes ex urbe mittit ad suburbanos **326** agros. Per hanc plateam dum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat, ut sacris ovibus curas necessarias exhiberet. Ilunc de palatio respiciens imperator, vilissimo pallio vidit indutum, et in longæva senectute celeriter properantem. Cumque dixisset quidam, quia iste esset Aphraates, in quo civitas universa penderet, dicit ei imperator: Dic mihi, ubi vadis? At ille sapienter respondit, et congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secundum monachicum morem. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis, si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, donec Christi oves pace pristina fruerentur. Quia vero tumultu maximo commoveatur, et periculi onus impedit, ne captivæ teneantur, necesse est ubique discurrere, easque a necessitate salvare. Sed dic mihi, tranquillissime imperator: Si puella essem in cubiculo residents, et ad lanam vacans, videremque paternam domum ignibus concremari, quid me facere congrueret? Sedere intus, et ardentem contemnere domum; an certe discurrere, ubique aquam ferre, et flammam extinguere? Credo quia dicis hoc potius fuisse faciendum; id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agitur, imperator. Te namque in paternam domum nostram mittente flammam, discurremus, ut eas velociter exstinguamus. Hæc illo dicente, interminatus est quidem, sed tacuit imperator. Unus enim cubicularius imperatoris asperè respondens viro sanctissimo, hujusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curam: ubi post hæc verba descendens, ut imperatori pararet ingressum, et mente percussus in aquam ferventem descendit, ibique defunctus est. Sedebat imperator exspectans, ut, eo renuntiante, lavaretur, eoque tardante, misit alios viros, cur moraretur. At illi ingre si, viderunt eum in solio [*ms. Santheod., solio*] fervente defunctum atque solutum. Quod dum nuntiatum fuisset imperatori, cognoverunt virtutem orationis Aphraatæ, non tamen ab impiis dogmatibus recesserunt [*ms. Lyr., cessaverunt*], sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 23 et 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25 et 26, p. 188.*

CAPUT V.

De Juliano monacho.

Hæc itaque tempestate Julianus ille famosissimus

A solitudine relicta venit Antiochiam. Nam cum hæretici, soliti facile sarcire mendacia, hunc virum suæ dicerent esse pravitatis, miserunt ad eum lumina veritatis Flavianus, atque Diodorus, pariter et Aphraates, Acacium, virtute florentem, qui postea Bersæ fuit episcopus: rogantes ut multis hominum millibus subveniret, et adversariorum fallaciam redargueret, veritatisque dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, et veniens, et revertens, et in ipsa maxima civitate, quanta miracula fecerit, in historia Deo [*af. Philotheo*] amabili a nobis conscripta retulimus. Quia vero totus populus civitatis ad collegia nostra convenit, nullum sæculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur universos attrahere. Sed quia maxima miracula ille vir operatus est, etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim et in Alexandria temporibus Constantii fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat urbes, satisfaciens universis, quoniam Athanasius doctrinæ apostolicæ prædicator exstaret, et hostes essent veritatis participes Arii. Sic igitur seiebant illi sacratissimi viri quid tempori unicuique congrueret, et quando opus erat frui quiete, quando necessarium solitudini præponere civitates. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 190.*

CAPUT VI.

De Acepsema et aliis.

Fuit igitur illo tempore in Cyrestensium eremo famosissimus Acepsemas in cella reclusus, et sexaginta annis neque visus neque locutus est. Zeugmatius quoque mirabilis, qui licet oculorum acie privaretur, omnia circumibat, confortans oves lupisque resistens. Propter quam causam monachicam ejus cellulam concremaverunt; sed Trajanus magister militum fidelissimus aliam ei fabricavit, multoque eum fovit auxilio. Hoc itaque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandria vero Didymus. Et Ephræm Syra usus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosque redarguit, et totius hæreticæ pravitatis infirmitatem nudavit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisanus quædam cantica componens, et impietatem melodicæ suavitati permiscens, illiciebat audientes, et capiebat in peste, iste sumens inde concentus, pietatem cantilenæ permiscuit, et audientibus suave nimis et utile medicamen apposuit; quæ cantica triumphatorum martyrum festivitates hactenus efficiunt clariore. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 26. Edit. Christ. Vales., cap. 28, p. 191.*

CAPUT VII.

De malis quæ sub Valente in Alexandria et per Ægyptum gesta sunt.

Cum igitur imperator Valens lege præcepisset persequendos esse in Alexandria et Ægypto cunctos orthodoxos, omnia vastabantur. Alii namque ad judicia trahebantur, alii mittebantur in vincula, alii verberibus agebantur, plurimæque supplicia adversus quietis amatores ingerebantur. Et dum hæc in Alex-

andria ferent secundum Lucii voluntatem, fuisset. A que in Antiochiam reversus Euzoius, mox ad monasteria per Ægyptum constituta processerunt magister militum cum multitudine armorum, et Lucius Arianus. Cumque plurima viris sanctis mala facerent, nec eos ullo modo superarent, persuasione Lucii Patres monachorum mittuntur in exsilium. Inter quos Macarius Ægyptius, et alter Alexandrinus. Cumque venissent in insulam quamdam, arreptam cujusdam filiam sacerdotis a dæmone, clamantemque illis viris: Cur venistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatam patri restitunt, et ad Christianitatem sacerdotem simul et reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulacra projicientes, formam templi in ecclesiam mutaverunt. Baptizabantur enim, et officia Christianitatis gratis docebantur. Sic igitur propter consubstantialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores **327** effecti sunt; aliosque sanantes, firmiorem operibus ostenderunt fidem. *SOCRATES, lib. IV, cap. 19. Edit. Christ. Vales., cap. 24, p. 238.*

CAPUT VIII.

De Didymo et scriptis ejus; de Gregorio Pontico ejusque miraculis.

Eo siquidem tempore virum alium fidelem produxit Deus, ut per eum fidei testimonium perhiberet, Didymum, mirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cum parvus adhuc prima litterarum elementa doceretur, passione oculorum perdidit visum. Cui Deus pro visibilibus oculis intelligibiles condonavit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu vigilantia cognovit; qui dum a puero fuisset ingeniosus, vincebat etiam acute conspicientes. Facile namque regulas grammaticæ atque rhetoricæ artis didicit. Cumque venisset ad philosophiam, mirabiliter dialecticam, arithmeticam, musicam, aliasque philosophiæ disciplinas didicit animoque recondidit, ita ut celeriter obviaverit eis qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiam Vetus Novumque Testamentum adeo perfecte cognovit, ut multos ederet libros. Qui et de Trinitate tres libros fecit, et Origenis opus De Principiis, id est Περὶ Ἀρχῶν, interpretatus, in eis explanationes reliquit eximias. Fertur enim cum Antonius Valentis tempore propter Arianos venisset in Alexandriam, vidisse Didymum, eique dixisse: Non te conturbet, o Didyme, amissio sensibillum oculorum; tales etenim oculi tibi desunt quibus et muscæ et pulices noscere possunt. Sed gaude potius quoniam habes oculos quibus etiam angeli contuentur, per quos videtur Deus, et ejus lumen inspicitur. *SOCRATES, lib. IV, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 240.*

Didymus ab infantia privatus oculis, grammaticam, rhetoricam, arithmeticam, geometriam, et astronomiam, et syllogismos Aristotelis, et eloquentiam Platonis auditu didicit; non quasi hæc veritatem erudirent, sed tanquam adversus mendacium arma veritatis existerent. *THEODORETUS, lib. IV cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 192.*

Et quoniam aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostendere quoniam alter est Gregorius Ponticus, ortus ex Cæsarea Pontinimis antiquus, et discipulus Origenis. De isto namque Gregorio multus est sermo in Athenis, et Beryto, nec non et Ponto, et ut ita dicatur, in universo orbe terrarum. Is enim cum discessisset ab Athenis, venit in Beryto, ibique jura legebat. Cumque cognovisset in Cæsarea libros sacros Origenem exponere, venit illic, expositiones magniloqui illius auditurus. A quo veram philosophiam eruditus, evocantibus parentibus remeavit ad patriam. Ubi primo quidem, dum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, paganosque sermonibus et operibus sibimet subjugando. B Hujus meminit et Pamphilus martyr, et Eusebius in libris quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, et alter Nazianzenus, fraterque Basilii. Fuitque alius Gregorius Alexandrinus, Arianus. *SOCRATES, lib. IV, cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 244.*

CAPUT IX.

Quod Novatiani festivitatem Paschæ mutaverint, et de schismate inter Cornelium Romanum episcopum et Novatum facto pro recipiendis errantibus.

Ea tempestate Novatiani, habitantes in Phrygia, festivitatem Paschæ mutaverunt. Quomodo autem gestum sit dicam: primo tamen referens, cujus rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumque gentes severius ecclesiastica regula conservetur. Novatus presbyter se ab Ecclesiæ Romanæ communionem suspendit, quoniam Cornelius episcopus fideles qui sacrificaverant tempore factæ persecutionis a Decio, in communionem receperat. Pro hac itaque causa segregatus, et ad episcopatum a consortibus suis episcopis evocatus, scribebat Ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolaverant ad sacramenta suscipere, sed invitarent quidem ad pœnitentiam; remissionem vero Dei relinquerent potestati, cujus solius est peccata dimittere. Tales epistolas suscipientes in unaquaque provincia, secundum proprios sensus responsa reddebant. Cum ergo ille mandaret ut non oporteret sacris interesse mysteriis eos qui post baptismum peccatum commisissent, quod ducit ad mortem: quibusdam quidem videbatur amara nimis D et dura hujusmodi regula; alii vero veluti justam rectamque suscipiebant. Inter hæc mota questione, venerunt litteræ Cornelii Romani præsulis, quæ remissionem peccantibus etiam post baptismum promittebant. Sic ergo ambobus diversa scribentibus, et ex divinis eloquiis sua sensa firmantibus, singuli provincialium diversas sunt secuti sententias. Sanantes namque sanare promissa remissionem, etiam reliquo tempore deliquerunt. Unde videtur quia gentes Phrygum castiores quam aliæ magis esse noscuntur. Novatus itaque, licet propter conversationem subtilissimam segregaverit semetipsum, non tamen mutavit Paschæ festivitatem. Nam secundum Patres Hesperios etiam iste celebrabat. Agitur enim apud

illos Pascha post æquinoctium olim, et ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persecutione Valeriani principis martyrio terminavit vitam. Hi vero qui ex eo nomen habuerunt ejusque suere participes, facto concilio paucorum episcoporum in vico Pazeno, ubi sunt fontes Sagarii fluminis, regulam protulerunt ut Judæos observent azyma facientes, et cum eis agant Paschæ celebritatem. Postea tamen etiam Novatianorum Ecclesia propter illud concilium nascitur esse divisa. SOCRATES, *lib. iv, cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 245.*

CAPUT X.

De Damaso et Ursino, qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt.

Eo tempore cum Valentinianus imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberium Romæ Damasus ordinatur episcopus, simul et Ursinus ex diacono ejus Ecclesiæ in basilica Sirciniensi latenter. Ob quam rem multis seditione **328** vel præfecti tunc Maximini animadversione punitis, remoto Ursino Damasus permansit episcopus. SOCRATES, *lib. iv, cap. 24, Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 247.*

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus et Ambrosius Mediolanus spiritualibus jaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi qui ad longa fuerant exsilia destinati, litteris confortabant suos, et adversarios destruebant. Quos divina providentia gubernatores in fluctuatione præparavit, et militum sapientissimos duces in præliis. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 31, p. 193.*

CAPUT XI.

De fine Valentiniani majoris, et auspiciis Valentiniani minoris; et quomodo Valentinianus, viva priori conjugè, duxerit aliam uxorem.

Inter hæc igitur Valentinianus imperator Hesperiae, contra legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione venarum fluxu sanguinis exspiravit, post consulatum Gratiani tertium et Equitii [An. Dom. 375], septima decima die mensis Novembris, anno vitæ quinquagesimo quarto, imperii undecimo. Quo moriente, Italiæ milites, sexta die post ejus mortem, Valentinianum puerum ejus filium ad imperii culminem provexerunt. Cujus imperium frater scilicet Gratianus et Valens patruus licet ingratis (quod eis ignorantibus factum sit), tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus minor in paterno successit imperio. Is enim natus est de Justina, quam vivente Severa priore conjugè Valentinianus hoc modo duxisse probatur uxorem. Justus Justinæ pater, cum esset Piceni judex Constantii temporibus, vidit in somnis quoniam ex dextro femore imperialem purpuram genuisset. Cumque visio per multos recitaretur, ad Constantii aure usque pervenit. At ille considerans somnium, tanquam imperator ex eo nasceretur, mittens occidit Justum. Cujus filia Justina, cum orphana remansisset a patre, virgo permansit. Posteriore vero tempore pervenit ad Severæ notitiam, ad quam frequentius veniebat, et amabatur; ita ut etiam cum ea balneis uteretur.

Cumque Severa secum lavantem Justinam diutius inspexisset, pulchritudine virginis obligata est, et dixit imperatori quia sic speciosa esset virgo Justina, ut etiam ipsa, licet esset mulier, ejus tamen amore sit capta. Verum imperator, ejus sermone concepto, Justinam ducere tractabat uxorem; non tamen Severam abjicere, ex qua Gratianus fuerat natus, quem paulo ante firmarat imperatorem. Legem itaque protulit publice per civitates proposita sancientem, ut liceret volentibus habere duas uxores. Cumque posita lex haberetur, Justinæ ipse conjunctus est: ex qua natus est Valentinianus junior et filia tres, Justa, Grata et Galla; quarum duæ quidem in virginitate manserunt, Gallam vero postea major Theodosius imperator duxit uxorem; ex qua Placidia filia nascitur ei esse progenita. Nam Arcadium et Honorium ex Flacilla priore conjugè habuisse cognoscitur. SOCRATES, *lib. iv, cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 31, p. 248.*

CAPUT XII.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece avocaverit.

Interea Valens in Antiochia Syriæ degens, consubstantialitatis cultores vehementer insequabatur, nisi eum liber Themistii philosophi revocasset, in quo peroraverat quia eum esse non oporteret infestum, propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quando etiam apud paganos ultra trecentarum sectarum differentia videretur, et unusquisque pro dogmate proprio in sententia diversa consisteret. Et si forte hoc Deo gratum potius esset, dum non facile cognoscitur, et diverso modo glorificatur; quatenus unusquisque amplius timeat, dum integritatem ejus scientiæ, vel quomodo, aut qualis, quantusque sit magis ignorat. His ergo Themistii ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est imperator. SOCRATES, *lib. vi, cap. 36, p. 695.*

CAPUT XIII.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, et quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit.

Non tamen omnino se ab indignatione suspendit, sed pro morte imponenda sacratissimis viris decernebat exsilia, donec ejus impetum causa hujusmodi republicæ removisset. Barbari trans Istrum constituti qui vocantur Gothi, civile bellum inter se duabus partibus commoverunt: uni præerat Fridigerus, alteri Athalaricus. Cumque prævaluisset Athalaricus, Fridigerus confugit ad Romanos, eorumque postulavit auxilium. Quo cognito, Valens præcepit Thraciæ militibus ut barbaris auxilia commodarent. Hoc solatio victus Athalaricus est, etiam fuga versus. Ob hanc ergo causam Fridigerus volens aliquid beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata ejus religionis amplexus est. Unde hactenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tunc etiam Vulphilas Gothorum episcopus litteras Gothicas advenit, et Scripturas divinas in eam convertit linguam. Cum igitur non solum Fridigeri Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos

Arianorum supplicis tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Non vero post multum denuo inter se barbari compacti, a vicinis gentibus Hunnorum deprædabantur. Expulsique de propriis, ad Romanorum loca confugiunt, servire potius volentes imperatori. Hoc dum cognovisset Valens, nihil futuri providens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus præparatum se contra omnes barbaros habere solatium; ac propterea milites de cætero negligebat, et eos qui dudum contra hostes laboraverant despiciens, etiam a collatoribus provinciæ per vicos et civitates pro unoquoque milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa relevarat. Hoc ergo fuit initium ut illo tempore Romanorum republica calamitatibus subderetur. Barbari namque cum Thraciam **329** tenuissent, licenter Romanorum provinciam devastabant. Hæc audiens Valens, cum ab orthodoxorum exiliis non quiesceret, tunc tamen hæc se necessitate suspendit. Turbatus enim ab Antiochia Constantinopolim venit: unde etiam aliquantum Christianorum persecutio tunc cessavit. SOCRATES, lib. iv, cap. 27 et 28. Edit. Christ. Vales. cap. 32 et 33, p. 250.

Interea Valens imperator, dum Gothorum gentem commovisset ad prælium apud Bosphorum, tunc fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem solatia petens. At ille rescripsit quia religiosum non esset talem virum juvare, qui Deo rebellis existeret; sed magis esse justum ut ejus superbia sedaretur. Quod dum ille miserimus agnovisset, licet majori necessitate constrictus, non tamen a sua nimietate cessavit, sed Deo fuit et veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reversus est ab Armenia, vir optimus et pietate decenter ornatus. Hunc ei jussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille quod decebat pium virum cogitare respondit; petiit enim non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, neque donum [ms. Theod., domum]; sed ut eis qui pro apostolica doctrina pericula sustinerant, una præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens, quæ illic tenebantur ascripta dirupit, eumque alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, o imperator, et habeto donum: aliud vero non postulo. Intentionis meæ iudex est universorum iudex. Cum ergo Valens transacto Bosphoro venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, præparans bellum; deinde Trajanum cum expeditu contra barbaros destinavit. Cumque remeasset ille devictus, derogabat Valens ei mollitiem, et causam timoris ascribens. At ille usus fiducia, viro fortissimo congruenti: Non, inquit, imperator, ego sum victus; sed tu victoriam perdidisti, dum Deo resistis, et illius solatia barbaris facis potius opportuna: dum enim a te expugnatur, pro illis pugnat; et necesse est Dei sequi victoriam. An nescis quos ab Ecclesiis expulisti, vel quibus eas contradidisti? Hæc eadem Aranthus et Victor magistri militum sunt professi; et imperatorem, ne tunc indignaretur, admonuerunt. Ajunt etenim Isaac monachum, ha-

bentem cellulam illic, cum videret cum ingredientem ad pugnam, cum clamore dixisse: Quo vadis, imperator, qui pugnas adversus Deum, quem non habes adiutorem? Ipse enim contra te barbaros movit, quoniam et tu adversus eum blasphemias linguas pluri-
 nas excitasti, et qui ei psallunt a sacris domibus expulsi. Quiesce ergo rebellare, et ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, et victoriam sine bello percipies. Si vero nihil horum sic agens pugnare contendis, experimento cognosces quam durum est contra stimulum calcitrare (Act. ix, 5). Nam neque reverteris, et exercitum vehementer amittes. Betranion autem omni virtute clarus, universæ Scythiæ præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum et iniquitatibus
 B quas contra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit: clamans cum sacratissimo David: *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam* (Psal. cxviii, 46). Qua tamen gratia barbari Ariano sint vitati languore narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc præsens [ms. Lyr., præsul] Eudoxius suggestit imperatori ut ei Gothi communicarent. Dudum enim divinæ scientiæ radiis imbuti, apostolicis dogmatibus pascebantur. Communio, inquit, unius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans, a ducibus Gothorum exegit ut dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi vero dicebant paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorum episcopus (quem valde sequebantur, ejusque verba quasi leges immobiles æstimabant), hunc verbis pecuniisque flectens Eudoxius, egit ut barbari communionem amplecterentur imperatoris; sic decipiens eos, ac dicens certamen esse verborum, non differentiam dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi majorem quidem Patrem Filio dicunt: creaturam vero Filium nequaquam dicere patiuntur; licet hoc asserentibus communicare videantur. THEODORETUS, lib. iv, cap. 29 et seqq. Edit. Christ. Vales. cap. 31 et seqq., pag. 695.

CAPUT XIV.

De reversione Petri episcopi in Alexandriam, et de ejus morte, et de successione Timothei.

Hoc itaque tempore, imperatore ab Antiochia discedente, confortati sunt qui ab eo persecutionem patiebantur, et maxime Alexandrini; Petro quippe revertente de Roma cum litteris Damasi Romanæ urbis antistitis, confirmantis consubstantialitatis fidem, et Petri episcopi roborantis ordinationem. Quo facto, populus sumpta fiducia, Lucium expulit, et reduxit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim navigavit: Petrus cum paucum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem. SOCRATES, lib. iv, cap. 30. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 254.

CAPUT XV.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit devictus et mortuus.

Porro Valens imperator cum tricesima die Maii mensis sexto consulatu suo, et Valentianiani junioris secundo (An. Dom. 378), Constantinopolim venisset,

invenit populum in mœstitia constitutum. Barbari A
 nique p r Thracias discurrerent, etiam Constanti-
 nopoleos suburbana vastabant, non existente qui eis
 resistere fortiter prævalerēt. Qui dum usque ad muros
 venissent urbis, afflictâ civitas murmurabat; quasi
 eos Imperator illuc evocasset, dum nec resisteret, et
 magis bella protraheret. Circenses ludi igitur age-
 bantur, et illic imperatori clamabant: Da arma, et
 nos pugnabimus. Hinc accensus Imperator, undecimâ
 die Junii mensis egreditur, interminatus pœnas se
 pro injuriis, cum rediret, a Constantinopolitanis civi-
 bus exacturum, et quoniam primitus videbantur Pro-
 copio præbuisse solatium; ita ut civitatem aratro
 vertere minaretur. Deduxit igitur cives usque ad
 urbem Adrianopolim, quæ est in confinio Macedonia.
 SOCRATES, lib. iv, cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. B
 38, p. 254

Et, exercitu quidem præmisso, ipse in quodam
 vico victoriam sustinebat. Porro milites, barbarorum
 impetum non ferentes, alii fugiebant, alii 330 nē-

cabantur. Barbari autem venientes ad vicum ubi
 Valens, agnita prodicione, latitare et se celare nite-
 batur, immisso igne concremaverunt cum vico etiam
 pietatis inimicum. THEODORETUS, lib. iv, cap. 31.
 Edit. Christ. Vales. cap. 36, p. 195.

Qui terminum vitæ sortitus est nona die mensis
 Augusti, eodem consulatu, id est quarto anno du-
 centesimæ octuagesimæ nonæ olympiadis (An. Dom.
 378). Aiunt enim aliqui eum igne consumptum, cum
 in vicum fugisset quem barbari concremaverunt. Alii
 vero ferunt, quia, mutato imperiali habitu, ad pe-
 destrium venit exercitum; et cum equestres se tra-
 didissent pugnare nolentes, in congressione univer-
 sos pedestres repente confossos: ubi dicunt ipsum
 quoque ignoto vulnere fuisse prostratum. Defunctus
 est autem anno vitæ quinquagesimo. Qui cum fratre
 regnavit annos tredecim, post fratrem vero tres.
 Talique sorte defunctus est. SOCRATES, lib. iv, cap.
 31. Edit. Christ. Vales. c. p. 38, p. 255.

LIBER NONUS.

331 CAPUT PRIMUM.

Quia mortuo Valente Constantinopolim barbari de-
 vastabant.

Igitur defuncto Valente, denuo barbari, usque ad
 muros Constantinopoleos venientes, ejus suburbana
 vastabant. Quapropter cives, quæ invenissent arma
 portantes, hostibus ut poterant resistebant. Uxor
 enim Valentis imperatoris, nomine Dominica, præ-
 mia ex ærario publico bene pugnantis secundum
 consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam
 Saraceni præbuere solatia, quæ eorum regina, no-
 mine Mavia, Romanis [Mss. et ed. V., Romanorum]
 fœderata, direxerat. SOCRATES, lib. v, cap. 1,
 pag. 259.

CAPUT II.

De benignitate Gratiani, et fidei rectitudine.

Porro Gratianus Valentiniani filius, cum dudum
 patre defuncto Europæ sceptrâ tenuisset, defuncto
 Valente sine sobole, Asiæ quoque Libyæque regna
 suscepit. Moxque pietatem, quam mente perceperat,
 operibus demonstrabat, initiaque regni sui rerum
 omnium Domino dedicavit. Scripsit itaque legem:
 præcipiens ut expulsi pastores ad sua ovilia remea-
 rent, sacræque basilicæ eis redderentur qui commu-
 nionem Damasi sequebantur. Is enim Damasus Ro-
 manæ urbis episcopus, laude dignus, vir mirabilis,
 semper ornatus, dicere facereque pro apostolicis
 dogmatibus cuncta festinus, post Liberium guberna-
 cula suscepit Ecclesiæ. Dixit igitur imperator cum
 hujusmodi lege etiam Saporem quemdam, tunc no-
 minatissimum militiæ principem, et Arianae quidem
 blasphemix prædicatores, veluti quasdam bestias,
 divinis septis jussit expelli; optimis vero pastoribus
 et sacris ovilibus inversa restitui. Hoc ergo in uni-
 versis provinciis decrevit observari. THEODORETUS,
 lib. v, cap. 1 et 2, p. 199.

Gratianus itaque cum Juniore Valentiniano regno
 potitus, ab exilio revocatis omnibus, lege sancivit
 ut unaquæque religio licenter sacra celebraret; so-
 los vero ab ecclesiis prohibuit Eunomianos, Pho-
 tinianos et Manichæos. SOCRATES, lib. v, cap. 2,
 pag. 260.

CAPUT III.

C De contentione apud Antiochiam inter Paulinum et
 Melëtium facta, et de Apollinare Laodiceno ejusque
 secta.

Tunc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti,
 contentio hujusmodi causa provenit. Pro apostolicis
 dogmatibus laborantes, sicut jam dictum est, erant
 divisi; et alii post calumnias Irrogatas Eustathio,
 Arianam abominati vesaniam, apud semetipsos su-
 cra celebrantes, Paulinum habebant antistitem; alii
 vero post ordinationem Euzoii, cum Meletio conve-
 nientes, ejus doctrina fruebantur. Ad hæc autem
 Apollinaris Laodicenus alterius partis sibimet præ-
 sulatum assumpsit. Qui dum pietatis indueret vultum,
 et apostolica se fingeret dogmata conservare; post
 paululum manifestus hostis apparuit. De divina nam-
 que natura adulterinis rationibus utebatur, gradus
 332 quosdam generans dignitatum, et sacramen-
 tum dispensationis imperfectum explanare præsu-
 mens, animamque rationalem, quæ corpus regit,
 privatam salute confirmans. Si enim animam non
 assumpsit secundum illius rationem Deus Verbum,
 neque medicinam præbuit, neque honorem dedit;
 sed corpus quidem terrenum ab invisibilibus virtuti-
 bus adoratur; anima vero, secundum divinam ima-
 ginem facta, in inferiora permansit, contumeliis in-
 duta peccati. Qui plurima super hæc vesanus asse-
 ruit. Aliquando etenim pariter constebatur et ipse ex
 sancta Virgine assumptam carnem, aliquando vero
 eam cum Deo Verbo cœlitus descendisse, aliquando

eum ipsum factum carnem, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasque plurimas et inanes fabulas sacris promissionibus copulabat, quas in præsentem dicere superfluum judicavi. Talia siquidem ille dicens, non solum suos peste complevit, sed etiam quosdam nostrorum fecit hujusmodi lepra participari. Post paucum vero tempus, dum suum viderent opprobrium, et Ecclesiæ claritatem, pene cuncti reversi sunt, et communionem ecclesiasticam percipere meruerunt; non tamen priorem deposuere languorem, sed magis plurimos constantium lateenter sauciaverunt. Ex hac ergo radice in Ecclesiis germinavit una carnis deitatisque natura, et ut divinitati Unigeniti passio copuletur; et alia quæcunque populis et sacerdotibus certamina genuerunt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tunc igitur veniente Sapere magistro militiæ, et ostendente principis legem, Paulinus quidem fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinarius, hoc ipso languore celato. Sacratissimus vero Meletius sub quiete degens, illorum certamina devitabat. Porro Flavianus sapientissimus tunc in ordine presbyterii constitutus, primo quidem veniente magistro militum, ita ad Paulinum locutus est: Si communionem Damasi, o amice, sectaris, ostende nobis dogmatum tuorum aperte consortium; ille namque dum unam Trinitatis substantiam confitetur, tres subsistentias prædicat in aperto; verumtamen e diverso subsistentias perimis Trinitatis: ostende itaque dogmatum concordiam, et suscipe secundum leges ecclesias [Ms. Lyr., secundum leges ecclesiasticas]. Cum ergo illum his sermonibus objurgasset, conversus Apollinari dixit: Admiror te, o amice, sic impudenter veritati resistere, cum aperte noveris quoniam laudabilis Damasus perfecte naturam nostram a Deo Verbo dicit assumptam: tu vero contraria fatearis. Mentem namque nostram salute fraudas. Si autem false loquimur, te forsitan accusantes; vel nunc novitatem a te natam denega, et Damasi amplexus doctrinam, sectam suscipe venerandam [Mas., septa veneranda] veritatis. His itaque rationibus sapientissimus Flavianus illorum fiduciam ita redarguit. Porro Meletius omnium mansuetissimus, omnium tranquillissimus atque modestus, Paulino dixit: Quoniam et mihi harum ovium curam commisit Dominus, et tibi similiter aliarum, suscipe hanc sollicitudinem, et communica alterutris sub dogmate pietatis. Jungamus amice greges, et solvamus de præsulatu contentionem: communiiter pascentes oves, curam earum communiter offeramus. Si autem de sede certamen est, ego etiam hanc contentionem coarbor expellere. In sede sacrum ponatur Evangelium, et ex utraque nos parte sedeamus. Et si quidem prius ego terminum vitæ suscepero, solus eris antistes; si vero hoc tibi prius venerit, ego rursus gregis habebō curam. Cum hæc ergo Meletius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere non consensit. Tunc magister militiæ, iudex utrorumque verborum, ecclesias Meletio tradidit. Paulinus autem aliarum ovium permansit antistes. Verum Apollinarius præsulatu Ecclesiæ nudatus, novitatem doctrinæ suæ

aperta impudentia prædicabat, et ducem semetipsum ostendit hæreseos, et ipse quidem in Laodicea crebro morabatur. In Antiochia vero jam prius Vitalem ordinaverat, vita quidem optima decoratum, et apostolicis dogmatibus enutritum [Ms. Lyr., eruditum], postea tamen hoc languore putrefactum. Porro sacratissimus Meletius Diodorum illum cuius jam meminimus, qui sub hac tempestate nimis asperrima, Ecclesiæ navem sine submersione servaverat, Tarsesium pastorem constituit, eique Ciliciæ gentis curam commisit: Apameiæ vero pontificalem curam Joanni dedit; qui licet genere ac nobilitate fulgebatur, tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo et sermo decorabat et vita. Is itaque tempore tempestatis confidelium suorum numerum gubernavit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem sacratissimus Meletius ad alia certamina destinavit. Nam dum agnovisset Germanicam Eudoxii peste corruptam, hunc ibi tanquam sapientissimum medicum destinavit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, et divinis dogmatibus farcinitus [Ms. Lyr., saturatus]. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Usus namque dono spiritualis doctrinæ, lupos mutavit in oves. Porro magnus Eusebius de exilio remeans, Acacium summæ claritatis virum in Bercæ ordinavit episcopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conversatio hactenus decantatur; Eusebium in Chalchide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt enim quia etiam Eulogium, qui pro apostolicis dogmatibus fuerat decertatus et in Antinoo cum Protogene missus exsilio, Edessæ ordinasset episcopum. Bares enim sacratissimus, jam de præsentem luce migraverat. Sanctus vero Eusebius ultimum episcopum Marin in civitate Dolicha fecit. Hæc enim parva civitas vesaniam tunc obtinuerat Arianam. Ubi dum accessisset Eusebius, ut Marin, virum plurimis virtutibus decoratum, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste completa, tegulam de tecto demisit, qua ejus caput valde contrivit, isque post paululum ad vitam meliorem de hac luce migravit. Qui moriens, præsentem jurejurando construxit ut ab ea quæ hoc fecisset nullo modo pœnas exigent, imitatus Dominum suum, qui pro crucifigentibus ait: *Pater, dimitte eis; non enim sciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34); simul et conservum Stephanum, qui post multos lapidum jactus clamabat: *Domine, ne eis status hoc peccatum* (Act. vii, 59). Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ barbaros evitavit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit; sed martyrii coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reversionem episcoporum. THEODORETUS, lib. 7, cap. 3. Edit. Christ. Vales. cap. 2 et 3, p. 200.

333 CAPUT IV.

De Theodosii ducatu, et quomodo a Gratiano imperatore fuerit ordinatus, et ad Orientale missus imperium, orthodoxis profuerit, et retruserit hæreticos.

Porro Gratianus Thraciam barbaros vastare cognoscens, Italia relicta, in Phœnicem [Ed. Prob. et Niv., Pæoniam vel Pannoniam] venit. Ea tempestate

Theodosius tam propter parentum nobilitatem quam pro fortitudine propria nominatissimus habebatur; et ob hanc causam invidia similium iudicum fatigatus, in Hispania morabatur, ubi et ortus fuerat et nutritus. Cumque imperator quid faceret hæsaret; quippe cum barbari elevati victoria inexpugnabiles esse viderentur, ducatu Theodosii pugnam credidit terminari: repente siquidem eum ab Hispaniis evocans, et magistrum militum esse denuntians, cum expeditu ad barbaros destinavit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quo dum venisset, vidissetque barbaros, exercitum ordinavit ad pugnam. Congressione vero facta, impetum barbari non ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi vero fortiter sequebantur. Immensaque cædes tunc facta est barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisque latenter transeuntibus illorum, mox dux optimus exercitu disperso per vicinas urbes, ipse velociter remeavit ad principem, ita ut ipse triumphorum suorum nuntius exstitisset. Quod tamen nec ipsi imperatori, dum miraretur factum, credibile videbatur. Invidi siquidem etiam fugisse eum dicebant, et exercitum perdidisse. At ille derogantes sibi petiit dirigi, qui viderent hostium multitudinem peremptorum. His verbis imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eique renuntiarent. Porro dux optimus inter hæc divinam visionem vidit, et ab ipso Deo aperte sibi monstratam. Conspexit enim in somnis quia sanctus Meletius Antiochenæ civitatis antistes, chlamydem sibi vestiret imperialem, et corona caput ornaret. Hæc cum nocte vidisset, cuidam mane retulit amicorum [*Ed.*, clericorum]. At ille clarum esse somnium dixit, et nihil ænigmaticum, nihil dubium continere. Cumque pauci omnino transissent dies, qui pro victoriæ inspectione missi fuerant remearunt, peremptaque hostium multa millia narraverunt. Quamobrem lætatus princeps, Theodosium fecit imperatorem. THEODORETUS, *lib. IV, v, vi, p. 203.*

Consulatu Ausonii et Olibrii (*An. Dom. 379*), sexta decima die Januarii mensis. SOCRATES, *lib. v, cap. 2, p. 260.*

Traditaque ei sceptrorum parte Valentis, ipse rursus ad Italiam rediit, et illum ad regna collata transmisit. Mox igitur ut imperium sumpsit, præ omnibus de concordia Ecclesiæ cogitavit, et uniuscujusque præsulatus episcopos Constantinopolim convenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena contagio; nam Occidens liber ab hujusmodi languore permansit. Constantinus enim senior, filius Constantini majoris, et Constans junior, paternam fidem integram servaverunt. Rursus etiam Valentinianus imperator Hesperiae inviolatam custodivit fidei pietatem. Orientis autem tractus multifariam hujusmodi labe completus est. Arius enim Alexandrinæ presbyter civitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus et Aetius, Palæstini, et Paulinus atque Gregorius, Phœnicæ, et Laodicensis Theodotus [*Ms. Santheod.*, Theodotus], cumque bis Geor-

gus, post quos etiam Athanasius et Narcissus, Cilices, et alii plurimi male jactata semina nutriverunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperatus Constantius atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopolim congregari præcepit episcopos. THEODORETUS, *lib. v, cap. 6, p. 205.*

CAPUT V.

Quomodo Macedoniani denuo ab orthodoxis divisi sint.

In ærea Macedoniani, post legationem ad Liberium destinatam, aliquanto tempore sine discretionem communicabant ipsi et iis qui ab initio definitionem fidei Nicænæ susceperant. Cumque lex principis Gratiani licentiam religionibus, sicuti vellent, communicare præbuisset, denuo sunt divisi; congregatique in Antiochia, statuerunt vocem consubstantialitatis amovendam, et venerantibus Nicænæ fidem non esse communicandum. Sed plurimi, videntes eorum varietatem, recesserunt ab eis, et consubstantialitatis sectatoribus sunt uniti. SOCRATES, *lib. v, cap. 4, pag. 261.*

CAPUT VI.

Quomodo Theodosius imperator Thessalonicæ baptizatus sit.

Cumque Theodosius bello barbaros superasset, et illi Romanos amicos habere deprecarentur, causa fœderis acceptis obsidibus, Thessalonicam venit. Ubi dum in ægritudinem incurrisset, ab Acolio ejus civitatis episcopo baptizatus est, licet a progenitoribus Christianum dogma et fidem Nicæni concilii sequeretur. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 4, p. 707.*

Tunc igitur baptizari cupiens propter infirmitatem, Thessalonicensium requisivit episcopum, cujusnam fidei esset. Quo respondente quoniam Ariana pestis in Illyricum non valisset accedere; sed inviolatam ab initio fidem Nicæni concilii conservarent, ille libenter ejus verba suscipiens, baptizatus atque ab ægritudine liberatus est. SOCRATES, *lib. v, cap. 6, p. 262.*

CAPUT VII.

Professio Theodosii de fide.

Cogitans igitur imperator quia melius esset pronuntiare subjectis cujus esset fidei, ne videretur vim facere, si quemquam subito iuvitum ad cultum religionis impelleret, legem e Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, ut veluti de quadam civitatis arce omnibus subjectis, aliisque civitatibus indicante scriptura, fieret manifesta. Cujus legis verba sunt hæc.

334 Imp. Gratianus, Valentinianus, et Theodosius Augg. ad populum urbis Constantinopolitanæ.

Cunctos populos quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali volumus religione versari quam divinum Petrum apostolum tradidisse Romanis religio usque nunc ab ipso insinuata declarat, quamque pontificem Damasum sequi claret, et Petrum Alexandriae episcopum, virum apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum apostolicam disciplinam evangeli-

eamque doctrinam, Patris, et Filii, et Spiritus sancti unam Deitatem, sub pari majestate et sub pia Trinitate, credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum catholicorum nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes vesanosque judicantes hæretici dogmatis infamiam [ed. V., insaniam] sustinere, divina primum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Data in cœno. Martias, Thessalonicæ, Gratiano quinto et Theodosio Augg. coss. (An. Dom. 380).

Hæc sanciens post paululum Constantinopolim venit. SOZOMEN., lib. vii, cap. 4, p. 708.

CAPUT VIII.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato

Tunc igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum episcoporum in Constantinopolim transmutatus, intra civitatem in parvo oratorio sacra celebrabat. Cui loco postea principes basilicam maximam copulantes, eam vocaverunt Anastasiam. SOZOMEN., lib. vii, cap. 5, p. 708.

CAPUT IX.

De basilica sanctæ Anastasiæ.

Quæ non solum pulchritudine et magnitudine, verum apertissima apparitione Dei noscitur illustrari. Illic enim divina virtus in somnis, et aperte, plurimis et frequenter multisque languentibus, et interim in rerum periculis constitutis, subvenisse dignoscitur, ita ut crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi Matrem Virginem hanc esse; cum tali namque habitu multis ostenditur. Quam basilicam ideo Anastasiam vocant, sicuti recr, eo quod dogma Nicæni concilii in Constantinopoli, quasi jam mortuum, eo loco expositionibus Gregorii resurrexit. Ego tamen audivi quosdam veriloquos retulisse, dum populus illic congregaretur ad missas, mulierem prægnantem de superiore porticu cadentem defunctam fuisse; tuncque communi oratione facta super eam, revivisse, et cum partu salvatam esse. Quam ob rem nimis inopinabile Anastasiæ nomen, id est resurrectionis accepit. SOZOMEN., lib. vii, cap. 5, p. 708.

CAPUT X.

Quomodo Theodosius ab Ecclesia Constantinopolitana Arianos repulerit.

Gregorius itaque vir eloquentissimus ac venerandus, agnoscens aliquos murmurare, eo quod esset in alia civitate, adveniente principe, Constantinopolim habitare declinabat. Imperator tamen, dum in tali statu invenisset Ecclesias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, et cunctas auget Ecclesias. Mandavit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianae religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundum Nicæni dogma concilii, uniatur populus et suscipiat pacem. Cumque ille propositionem hujusmodi refugisset, tunc Imperator: Si pacem, inquit, concordiamque declinas, fugere te etiam a sacris basilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, et cogitans quia grave esset potioribus resultare, convocans in ecclesiam plebem, et surgens in medio cunctorum, hæc per se subjectis verba locutus est: Fratres,

scriptum est in Evangelio: Si persecuti vos fuerint, ex ista civitate fugite in aliam (Math. x, 27). Quia igitur imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos collectam foris urbem celebraturos. Hæc cum dixisset, egressus est: non tamen sic intelligens Evangelii verba quemadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur ut fugientes habitationem mundanam, Jerusalem requirant supernam. Egressus ergo de civitate ante portas, conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit Lucius Alexandria pulsus, quia tunc apud Constantinopolim morabatur. Sic itaque Theodosii concordiam non ferentes, post quadraginta annos ecclesias quas vi tenerant reliquerunt. Egressi de civitate quinto consulatu Gratiani, et Theodosii primo (An. Dom. 380), mense Novembri. Quo facto, Nicænae fidei sectatores ecclesias receperunt. SOZOMEN., lib. v, cap. 7, p. 263.

CAPUT XI.

De Eunomii calliditate.

Igitur cum Eunomius Valentis temporibus a suis clericis recessisset, apud semetipsum in Bithynia morabatur, vir callidus et dicendi peritus, multusque populus concurrebat ad eum: alii experiri volentes, alii audire quæ diceret. Hujus fama pervenit ad principem; cum quo ipse quoque voluit habere sermonem: sed Augusta Flacilla præcibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, et Nicæni dogmatis jura sub integritate servabat, timuitque ne, ut assolet, eloquia viri callidi captus impetator, facile in sectam ejus incurreret. SOZOMEN., lib. vii, cap. 6, p. 710.

CAPUT XII.

De concilio Constantinopolitano contra Macedonianos.

Interea cum episcopi centum et quinquaginta fuissent apud Constantinopolim congregati, 335 præcepit imperator ut nullus proderet quis esset maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria sui somnii virum illum sibimet indicari; cum ergo omnis illa multitudo pontificum regiam introisset domum, relictis omnibus ad magnum currit Meletium, et veluti quidam filius patris amator, post multum tempus paterna visione positus, amplectebatur eum, et simul osculabatur oculos, labia, pectus, et caput, dextramque qua eum in somnio coronaverat, insinuavitque illi quam vidèrat visionem. Cumque etiam cæteros congrue salutasset, rogavit tanquam Patres ut de rebus presentibus cogitarent (THEODORETUS, lib. v, cap. 7, p. 206), — et ut in urbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus. Et cum speraret posse Macedonianos uniri, etiam eorum convocavit episcopos. Convenerunt ergo de consubstantialitatis fide Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, post penitentiam in consubstantialitatis dogma consentiens, Meletius Antiochiæ, et Acholius Thessalonicæ, alique plurimi; ita ut centum et quinquaginta numerus impleteretur. Macedonianis vero præerat Elensius Cyzici, et Lampsaci Marcianus; erantque simul triginta sex, quorum plurimi esse videbantur de civitatibus Hellesponti. Convenerunt ita-

que consulatu Eucharrii et Evagrii (*An. Dom.* 381), A
 mense Maio. Igitur imperator et episcopi partis ejus
 laborabant ut Eleusius ejusque sequaces unirentur Ec-
 clesie: commemorantes eis legationem quam misera-
 rant ad Liberium, tunc Romanæ urbis episcopum,
 per Eustadium, et quia dudum sponte ei communi-
 casset; nec esset sine pudore, ut subito bene prius
 placita permutarent. At illi ejus monita apertaque
 convicia parvipendentes, elegerunt sequi potius Aria-
 nam pestem quam consubstantialiam dicere Trinita-
 tem. Hæc facientes de Constantino oli sunt egressi,
 et scribebant alterutris ne quis eorum in Nicæni con-
 cillii dogmate consentiret. SOCRATES, *lib. v, cap. 8,*
p. 264.

CAPUT XIII.

*De ordinatione Maximi Cynici ejusque depositione, et
 ordinatione recta Nectarii, et de canonibus in ea
 synodo constitutis.*

Gregorius itaque, qui tunc Constantinopolitanam
 regebat Ecclesiam, Nazianzum remeare tendebat.
 Pro quo cum episcopatus Constantinopolitanæ vaca-
 ret Ecclesie, Timotheus Alexandrinus, Petri succes-
 sor, Maximum quemdam Cynicum ordinavit episco-
 pum, cum nuper totodisset eum. Is enim erat etiam
 Apollinaris vesania farcinatus. Sed non pertulerunt
 hoc malum viri sanctissimi Constantinopoli congre-
 gati. Et dum Ægyptii maxime se pro ejus ordina-
 tione separassent, sacra officia cum Gregorio cele-
 brabant. At ille graviter ferens rursus factam divi-
 sionem, exorabat universos ut laude dignum virum
 quærerent, quem pontificem ordinarent. Tunc illi
 ejus verbis acquiescentes, Nectarium generis nobili-
 tate decoratum constituerunt Constantinopolitanæ
 civitatis episcopum; Maximum vero Apollinaris con-
 tagio laborantem, nudatum pontificali dignitate pro-
 jecerunt. THEODORETUS, *lib. v, cap. 8, p. 206.*

Tunc etiam regulam protulerunt ut Constantino-
 politanus episcopus haberet honoris privilegia post
 pontificem Romanum, eo quod sit nova Roma. Fir-
 maveruntque rursus Nicænam fidem, et patriarchas
 constituerunt, distribuentes provincias, ut episcopi
 uniuscujusque diocesis ad Ecclesias non irent ex-
 traneas. Hoc enim primitus propter persecutionis
 tempus indifferenter agebatur. Distribuerunt itaque
 Nectario quidem in maximam civitatem et Thraciam; D
 Ponticam vero diocësim Helladio, qui post Basili-
 um fuit; Cæsariæam Cappadocie Gregorio Nysseno,
 Basilii germano; Troilo quoque Melitenæ Armeniæ
 jus patriarchæ dederunt; Asianam vero diocësim
 Iconii Amphilocheus est sortitus; Optimus autem
 Antiochiæ Pisisiæ; Ægyptum quoque Timotheo
 Alexandrino distribuerunt. Porro Ecclesiarum orien-
 talium gubernationem ejus præsulibus commiserunt
 Pelagio Laodiceno et Diodoro Tarsi, Antiochenæ
 Ecclesie privilegia reservantes, quæ tunc Meletio
 præsentem dederunt. Definierunt pariter, ut si quid in
 provincia qualibet emergeret, provincie concilio fi-
 niretur. In his omnibus suum præbuit etiam impera-
 tor assensum. SOCRATES, *lib. v, cap. 8, p. 265.*

PATROL. LXIX.

Parvo siquidem tempore transeunte, sanctus qui-
 dem Meletius est defunctus, et ab omnibus sapien-
 tibus cum præconis maximis est sepultus. THEODO-
 RETUS, *lib. v, cap. 8, p. 266.*

Æstate vero sequente, rursus plures episcopi ad
 Constantinopolim pro causis ecclesiasticis sunt re-
 versi, ubi occidentalium episcoporum synodice
 susceperunt epistolam, invitantem eos ad Romam,
 ut illic maximum celebraretur concilium. Sed illi
 quidem profectonem, quasi nihil habituram lucri,
 refugerunt; verum litteras direxerunt Damaso cæ-
 terisque præsulibus, quas pro clariori notitia sub-
 dere necessarium judicavi. THEODORETUS, *lib. v,*
cap. 8, p. 207.

CAPUT XIV.

*Epistola Constantinopolitani concilii ad papam Dama-
 sum et occidentales episcopos.*

Dominis honorabilibus atque venerandis fratribus
 et comministris Damaso, Ambrosio, Brittonio, Val-
 leriano, Acholio, Basilio et reliquis sanctis episco-
 pis in maxima Roma collectis, sancta synodus or-
 thodoxorum episcoporum congregatorum in maxima
 civitate Constantinopoli, in Domino salutem.

Velut ignorantij vestræ reverentiæ insinuare atque
 narrare multitudinem passionum ab Ariana potentia
 nobis sæpius illatarum, forsitan supervacuum est.
 Non enim ita negligere vestram credimus sanctita-
 tem, ut adhuc egeatis discere, quos certum est con-
 dolere. Sed neque tales nos constrinxere tempesta-
 tes, ut pro sui parvitate latere potuissent. Neque
 tempus persecutionis est novum; sed adhuc memo-
 riam servat antiquam, non solum in his qui passi
 sunt, sed etiam in eis qui participes sunt illorum
 quorum proprias indicant passiones. Hesternum enim,
 ut ita dicamus; aut Lodie exsiliorum vinculis reso-
 luti, post innumeras tribulationes ad Ecclesias pro-
 prias sunt reversi. Aliorum vero in exilio defuncto-
 rum funera revocata sunt. Quidam vero etiam ab
 exilio 336 remeantes, et ferventi hæreticorum fu-
 rore detenti, amariora quam in exilio in propriis
 sunt perpassi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus
 Stephanus. Alii diversis macerati sunt suppliciis,
 adhuc stigmata Christi et vulnera in suo corpore
 circumferre noscuntur. Pecuniarum vero dispendia,
 honoris ademptiones, singulorumque confiscationes
 et machinamina, injurias atque vincula, quis nume-
 rare valebit ad singula? Omnes enim tribulationes
 vere super nos multiplicatæ sunt ultra numerum.
 Juste quidem, quoniam valde peccavimus. Aut certe
 clemens Dominus passionum multitudinæ nos voluit
 exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus:
 quia et per tantas tribulationes servos corripit tuos,
 et secundum multitudinem miserationum suarum de-
 duxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tem-
 pus et labor maximus necessarius fuit, quatenus
 emendatio proveniret Ecclesiarum; ut, tanquam pro
 longa ægitudine, diligentia paulatim adhibita, pri-
 vacam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim modo
 putabimur persecutionibus acerrimis liberari, et Ec-

clerias, longo tempore ab hæreticis detentas, denuo reparare. Verumtamen graves adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oves abripiunt : collectas facere contendentes, populos commoventes, et in nullo segnes ad Ecclesiam lesionem. Erat itaque, sicut diximus, necessarium huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, synodum in Romana urbe Dei voluntate fecistis, et nos illic tanquam membra propria, litteris Deo amabilis principis evocastis; ut quoniam tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub imperatorum pia concordia non sine nobis regnaretis; sed etiam nos vobiscum, secundum apostolicam vocem (*I Cor. iv, 8*), congregaremus. Oratio quidem nostra fuit, si esset possibile ut omnes nostras simul relinquentes Ecclesias, desiderio utili jungeremur. Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, ut volemus, et apud vos requiescamus (*Psal. lxxvii, 7*)? Sed quoniam hoc omnino nudabat Ecclesias, requie nuper inchoata, resque nimis erat plurimis impossibilis : quia concurreramus in urbem Constantinopolitanam causa litterarum ad nos præterito anno directarum a vestra charitate post Aquileiense concilium ad Deo amabilem imperatorem Theodosium, propter hanc solummodo causam usque ad Constantinopolim properati, et de hac tantummodo synodo ferentes consensum episcoporum qui per provincias permansere. Majoris vero profectionis neque speravimus opus, neque præaudivimus omnino, antequam Constantinopolim veniremus. Super hæc autem induriarum angusto tempore faciente, neque præparare nos valentes ad longam profectionem, neque universos communicatores nostros, in provinciis positos commonere, et eorum consensum sumere prævaluimus. Quoniam igitur hæc et alia multa plurimorum adventum prohibere videbantur, quod erat secundum effectum [ed., secundum, ad effectum] rerum, et vestræ circa nos charitatis ostensionem, hoc egimus : reverendissimos atque charissimos fratres et comministros nostros episcopos Cyriacum, Eusebium et Priscianum usque ad vos laborare alacriter exorantes, per quos et nostram voluntatem pacificam et intentionem habentem unitatis ostendimus, zelumque nostrum quem pro saluberrima fide gerimus, indicamus. Nos etenim persecutiones, sive tribulationes, sive minas imperiales, sive crudelitates iudicum, sive quaslibet alias tentationes hæreticorum, libenter sustinimus pro evangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ a trecentis decem et octo Patribus roborata dignoscitur. Hanc enim et vobis, et nobis, et omnibus qui non subvertant verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam scimus antiquissimam existere, et sequarum baptismatis, docentemque nos credere in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Divinitatem quippe, et virtutem, atque substantiam unam Patris, et Filii, et Spiritus sancti credimus, et æqualem honorem ac dignitatem, et Imperium cœternum, in tribus perfectissimis subsistentiis, seu tribus perfectis personis; ut neque Sabellini languor habeat

locum confusione subsistentiarum aut peremptione proprietatum; neque Eumonianorum, et Ariariorum, et Pneumatomachorum, id est Spiritui resistentium, blasphemia prævalent; substantia videlicet secundum illas, aut naturam, aut divinitate divisam, et increatæ consubstantiali, et cœternæ Trinitati postrema quædam vel creata, vel alterius substantiæ natura detur. Inhumanationis vero Christi sermone sine aliqua violatione servamus, neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes; sed totum scientes perfectum quidem ante sæcula existere Dei Verbum, perfectum vero hinc minime in novissimo dierum propter nostram salutem factum. Igitur quæ de fide esse noscuntur : de quibus amplius instrui poteritis, si et totum in Antiochia factum a synodo ibi constituta dignemini legere, et quod anno superiori in Constantinopoli ab universali synodo cognoscitur esse prolatum : in quibus latius fidem professi sumus, et contra novitates hæresum nuper exortas anathemata ex scripto protulimus. De dispensationibus autem particularibus Ecclesiarum antiqua, sicuti nostis, sanctio tenuit, et definitio sanctorum Patrum in Nicæa convenientium secundum unamquamque provinciam; et si pontifices voluerint, et cum eis vicini propter utilitatem celebrent ordinationes : quibus rebus consequenter et cæteras Ecclesias apud nos ædificari cognoscite, et insignium Ecclesiarum hæc approbasse sacerdotes. Porro Constantinopolitanæ urbis novellam, ut ita dicamus, Ecclesiam, velut ex ore leonis hæreticis suffosam blasphemias abstraximus; et per misericordias Dei reverendissimum et Deo amabilem Nectarium episcopum ordinavimus coram universali concilio cum communi concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis imperatoris Theodosii, universique cleri, cuncta decernente pariter civitate. In seniore autem et vera apostolica Ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua prius venerabile Christianorum appellatum est nomen, reverendissimum et Deo amabilem episcopum Flavianum, de universa provincia et orientali diocesi concurrentes, regulariter ordinarunt, omni Ecclesia pariter decernente, et quasi sub una voce huic honorante virum. Quam ordinationem, tanquam legalem suscepit commune concilium. In matre vero cunctarum Ecclesiarum Hierosolymis constituta, reverendissimum et Deo amabilem Cyrillum episcopum esse significamus; qui regulariter olim a provincialibus ordinatus, **337** plurima propter Arianos diversis temporibus certamina passus est. Illis igitur tam legaliter et canonice apud nos gestis, etiam vestram reverentiam congaudere deposcimus, spiritualem intercedente dilectione, et timore dominico, per quæ [mss. quæ] humana removetur offusio et Ecclesiarum ædificatio præponitur universis. Sic etenim verbo fidei concordante, et Christiana in nobis charitate firmata, cessavimus dicere quod reprehendebat Apostolus : *Ego quidem sum Pauli, ego vero Apollonis, ego autem Cephe* (*II Cor. i, 12*); dum

omnes videlicet appareamus [ms. *Lgr.*, videamur] A Christi, qui in nobis divisus non est. Et si sine schismate corpus Ecclesie, Deo adjuvante, servemus, cum fiducia ante Domini tribunal astabimus.

Hæc contra Arij, et Aetij, Eunomijque, vesaiam, nec non contra Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosatani et Macedonij, conscripserunt. Similiter autem et Apollinaris nevitatem palam abdicaverunt, dicentes, Inhumanationes vero Domini sine violatione servamus; neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Porro Damasus omni laude dignissimus, agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicavit. Et hoc Orientem gubernantibus episcopis litteris propriis indicavit, quas curavi subter adnectere. THEODORETUS, *lib. v, p. 268.*

CAPUT XV.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum.

Quoniam apostolicæ sedi reverentiam debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimum, charissimi filij, præstitistis. Nam licet Ecclesiam in qua sanctus apostolus residens docuit quodammodo nos gubernacula, quæ suscepimus, teneamus, tamen profiteamur nos honore minores esse, et propterea omni modo festinamus, ut ad gloriam ejus beatitudinis pervenire possimus. Sciote igitur quia dudum Timotheum protanum, inruditum, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ejus dogmate condemnavimus, nec ultra concedimus ejus reliquias qualibet ratione de cætero prevalere. Si autem adhuc ille scerpens antiquus, semel et secundo percussus, ad poenam propriam reviviscit; quique extraneus ad Ecclesiam est mortiferisque venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tanquam pestiferam declinato corruptionem, quatenus vos memores apostolicæ fidei, quæ præcipue in urbe Nicæna a Patribus ex scripto prolata est, firmo gradu stabiles in fide et immutabiles perduretis; et non vaniloquia et exterminabiles questiones ab isto audire patiamini clericos vestros aut plebem. Jam enim semel formam dedimus (*Ed. V.*, didicimus), ut qui semetipsum cognoverit Christianum, illud servet quod ab apostolis necitur esse contraditum, dicente sancto Paulo: **D** Si quis vobis annuntiaverit præter id quod accepistis, anathema sit (*Galat. 1, 9*). Christus enim Filius Dei, Dominus noster, humano generi per propriam passionem salutem plenissimam condonavit, ut totum hominem delictis obnoxium peccatis omnibus liberaret. Hanc si quis in deitate sive in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, gehennæ semetipsum filium demonstravit. Cur itaque rursus a me queritis damnationem Timothei? Qui et hic judicio apostolicæ sedis, præsentis quoque Petro Alexandrinæ civitatis episcopo, cum Apollinari suo doctore damnatus est, et in die judicii tormenta de-

bitaque supplicia sustinebit. Si vero quibusdam levioribus ille suadet, veluti quamdam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutavit, scient, se cum isto similiter perituros, cum quo ecclesiastica regulæ resultabunt. Deus vos incolumes custodiat, filij charissimi. THEODORETUS, *lib. v, cap. 10, p. 212.*

CAPUT XVI.

Statuta sedis apostolicæ contra diversas hæreses.

Vel, secundum ms. *Santheod.*

Professio catholicæ fidei quam papa Damasus destinavit ad Paulinum episcopum in Macedonia, qui fuit in Thessalonica.

Sed etiam alia quædam in eminentissima Roma coligentes, contra diversas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessaria subditi judicavi.

1. Quoniam post Nicænum concilium talis error exortus est, ut quidam dicere profano ore præsumant, sanctum Spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos qui non cum omni prædicant libertate cum Patre et Filio sanctum Spiritum unius ejusdemque substantiæ atque potestatis existere.

2. Similiter autem anathematizamus et eos qui errorem Sabellij sunt secuti, eundem dicentes Patrem esse quem Filium.

3. Anathematizamus Arium et Eunomium, qui simili impietate, licet verbis discrepent, Filium tamen et Spiritum sanctum creaturam esse confirmant.

4. Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice derivati, non impietatem, sed vocabulum mutaverunt.

5. Anathematizamus Photinum, qui Hebionis hæresim renovans, Dominum nostrum Jesum Christum solum ex Maria confitetur.

6. Anathematizamus etiam eos qui duos filios esse profiterentur: unum ante sæcula, et alium post carni assumptionem ex Virgine.

7. Anathematizamus et hos qui pro rationali anima confirmant quia Dei Verbum in humanam carnem conversum est; ipse namque Filius Verbum Dei, non pro rationali anima et intelligibili in suo corpore factus est; sed nostram, hoc est rationalem et intelligibilem animam sine peccato assumpsit atque salvavit.

8. Anathematizamus et eos qui dicunt Verbum Dei productione et corruptione a Patre separatam, et sine subsistentia (*Ed. Niv.*, substantia); eum autem terminandum esse blasphemant. Eos autem qui ab Ecclesia ad alias Ecclesias migraverunt, tandiu a nostra communione alienos habemus donec ad eas redeant civitates in quibus primitus ordinati sunt.

9. Si quis autem, alio de loco migrante, ad locum viventis ordinatus est, tandiu vacet sacerdotii **338** dignitate, qui propriam deseruit civitatem, donec ejus successor requiescat in Domino.

10. Si quis non dixerit semper Patrem, et Filium, et semper Spiritum sanctum esse, anathema sit.

* Ms. *Santheod.* hic apponit numerum novum, et alios deinceps mutat.

11. Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, A sales est, ut credentes Trinitati, hoc est, Patri et Filio, et Spiritui sancto, et in ea baptizati, unam deitatem, et potestatem, et divinitatem, et substantiam, in eum esse credamus. Hæc itaque Gratiano vivente facta sunt. THEODORETUS, *lib. v, cap. 10 et 11, p. 213.*

12. Si quis non dixerit verum Deum Filium Dei, sicut verum Patrem ejus, et omnia posse, et omnia nosse, et Patri æqualem esse, anathema sit.

13. Si quis dixerit quia in carne degens Filius Dei, cum esset in terra, in cœlis et cum Patre non fuit, anathema sit.

14. Si quis dixerit quia in passione crucis dolorem passus est Filius Dei Deus, et non caro cum anima, qua induta est forma servi, quam sibi met assumpsit, sicut sancta Scriptura dixit, anathema sit.

15. Si quis non dixerit quia in carne quam assumpsit sedet in dextera Patris, in qua etiam venturus est judicare vivos et mortuos, anathema sit.

16. Si quis non dixerit sanctum Spiritum ex Patre esse vere et proprie, sicut et Filium ex divina substantia, et Deum Dei Verbum, anathema sit.

17. Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, et omnia nosse, et ubique adesse, sicut et Filium, et Patrem, anathema sit.

18. Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam aut per Filium factum, anathema sit.

19. Si quis non dixerit omnia per Filium et per Spiritum sanctum fecisse Patrem, hoc est visibilia et invisibilia, anathema sit.

20. Si quis non dixerit Patris et Filii, et Spiritus sancti unam deitatem, potestatem, divinitatem, virtutem, unam gloriam, dominationem, Imperium, unam voluntatem, et veritatem, anathema sit.

21. Si quis tres personas non dixerit veras Patris et Filii, et Spiritus sancti, æquales, semper viventes, omnia continentes, visibilia et invisibilia, omnia potentes, omnia judicantes, omnia vivificantem, omnia creantes, omniaque salvantes, anathema sit.

22. Si quis non dixerit adorandum sanctum Spiritum ab universa creatura, sicut et Filium atque Patrem, anathema sit.

23. Si quis de Patre et Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu non recte crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio Dei et de sancto Spiritu male sapientes, in Judæorum atque gentilium incredulitate consistere convincuntur.

24. Si quis autem diviserit Deum Patrem, dicens et Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum, affirmans deos dici, et non Deum, propter unam deitatem ac potestatem, quam esse credimus et novimus, Patris et Filii, et Spiritus sancti Deum unum; subtrahens vero Filium et Spiritum sanctum, tanquam solum opinatus Patrem Deum, anathema sit. Nomen enim deorum et angelis, et omnibus sanctis a Deo positum est atque donatum. De Patre vero, et Filio, et Spiritu sancto, propter unam æqualemque divinitatem, non deorum nomina, sed Dei nostri traditur (*ms. Lyr.*, creditur) atque significatur, ut credamus quia in Patre et Filio, et Spiritu sancto, solummodo baptizamur, et non in archangelorum et angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Judæi gentilesque vesantur. Hæc igitur Christianorum

sales est, ut credentes Trinitati, hoc est, Patri et Filio, et Spiritui sancto, et in ea baptizati, unam deitatem, et potestatem, et divinitatem, et substantiam, in eum esse credamus. Hæc itaque Gratiano vivente facta sunt. THEODORETUS, *lib. v, cap. 10 et 11, p. 213.*

CAPUT XVII.

Quod corpus Pauli Constantinopolitani pontificis de Ancyra fecerit referri Theodosius.

Interea Theodosius imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tunc revocari fecit, quem Philippus præfectus propter Macedonium exilio destinatum, in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod sanus cum honore maximo atque veneratione suscipiens, in ecclesia recondidit quæ nunc ex ejus nomine noscitur appellari, quam tunc Macedoniani tenerant ab Ariani divisi, et expulsi sunt ab imperatore, quia ejus noluerunt sequi fidem. SOCRATES, *lib. v, cap. 9, p. 265.*

In qua basilica plurimi ne scientes veritatem, Paulum apostolum illic jacere credunt, et maxime mulieres ac populi. Hoc itaque tempore etiam Meletii reliquiæ in Antiochiam relatæ, et juxta sepulcrum Babilæ martyris noscuntur esse reconditæ. Fertur enim quia per totam viam, jussu principis, ministrantibus cunctis civitatibus, cum psalmodia et honore debito funus ejus usque ad Antiochiam fuerit revocatum. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 10, p. 716.*

CAPUT XVIII.

De auspiciis imperatoris Arcadii.

Inter hæc Theodosius imperator filium suum Arcadium designavit Augustum, consulatu Merochaudis secundo et Saturnini (*An. Dom. 383*), sexta decima Januarii mensis die. Non longo post tempore aderant undique totius religionis episcopi eodem consulatu, Junio [*ms. Lyr.*, Julio] mense. SOCRATES., *lib. v, cap. 10, p. 237.*

CAPUT XIX.

Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum omnes expulerit et foverit solos orthodoxos.

Inter hæc evocans imperator Nectarium, tractabat cum eo quid heret, ut non Christianitas discordaret, sed tota uniretur Ecclesia. Dicebat autem: Oportet examinari quæstionem Ecclesiam segregantem: quia dum discordia recederet; concordia Ecclesiam congregaret. Hoc audiens Nectarius cogitabat, et evocans Agelium, tunc Novatianorum episcopum, tanquam in fide consortem, indicavit ei votum imperatoris. At ille cum esset rebus aliis venerandus, de dogmate tamen non valebat reddere rationem; sed lectorem suum, Sisinnium nomine, statuit qui pro eo deberet proferre sermonem, virum eloquentem et rebus expertum, summeque scientem non solum sacrarum profundissimam litterarum, sed etiam philo sophica dogmata. Is ergo dixit quia disputatio non solum schismata non uniret, sed etiam hæreses ad contentiones potiores adduceret, et propterea Nectario dedit tale consilium. Bene namque sciebat quia veteres Patres principium subsistentiæ Filio Dei dare vitabant, quoniam perceperant eam esse Patri cor-

ternum. Quapropter dedit consilium ut disputativas A
 fugeret intentiones, et testimonium ex traditione veterum adhiberet, atque præsules hæresum requireret imperator, utrum sermonem vellent facere de antiquis Ecclesiæ doctoribus qui ante divisionem floruerunt, an certe illos velut alienos a Christianitate respicerent. Et siquidem eos abnegarent, objiceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc perpetrare præsumerent, a populo expellerentur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si vero de primis non offenderent doctoribus: Nostrum, inquit, est præbere veterum libros per quos nostrum dogma eorum testimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Sisinnium dicentem libenter audisset, festinus ad palatium properavit, dixitque principi consilium sibi datum. At ille, considerata B
 sententia, causam sapienter instituebat. Deinde convocatis hæresiarchis, requisivit si susciperent magistratos Ecclesiæ qui ante tempora divisionis extitissent. Illis vero non abnegantibus, sed tanquam præceptores honorantibus, rursus imperator interrogavit si eis horum testimonia Christiani dogmatis complacerent. Hæc audientes præsules hæresum atque disputatores eorum (erant enim plurimi ad disputationis certamina præparati), in responso vehementer hæserunt. Irruit enim in omnes magna discordia; aliis dicentibus bonum imperatoris esse propositum; aliis vere cogitantibus quia non eorum expediret intentioni, dum alii aliter de libris veterum sentire viderentur. Et nequaquam inter se conspirabant; sed erant divisi, non solum adversus C
 alias hæreses, sed etiam inter semetipsos, qui dudum unius hæresis esse videbantur. Quamobrem consors malitia sicut linguæ gigantum veterum est divisa, et turris eorum funditus est subversa. Cognosceus igitur imperator eorum confusionem, et quia in disputatione solummodo, et non in antiquis expositionibus confidebant, alio properavit itinere, eisque mandavit ut ex scripto unaquæque religio terminum suæ fidei declararet. Tunc callidi viri singularum hæresum subtiliter sua verba tractantes, dogma proprium conscripserunt. Erat enim definitus dies quo singuli episcoporum ad palatium convenirent. Aderant ergo Nectarius et Agelius consubstantialitatis fidei præsidentes, Arianorum vero Demophilus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonianorum Eleusius Cyzici. Igitur imperator eos qui convenerant et uniuscujusque dogmatis scripta suscipiens, seorsumque recedens oravit intente ut ei cooperaretur Deus ad veritatis electionem. Deinde uniuscujusque dogmatis relegens scripturam, alia quidem omnia tanquam divisionem Trinitatis introducentia culpans, repente disruptit, et solum consubstantialitatis dogma cum laude suscepit. Hæc enim occasio fuit ut Novatiani bene agentes intra civitatem haberent rursus ecclesias. Admiratus namque princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit ut propria oratoria detinerent, et privilegia suæ Ecclesiæ atque fidei possiderent. Verum aliarum religionum antistites propter discordiam suam in

reprehensionem sui populi venientes æstuabant, tristitiaque confusi discedebant, et litteris consolabantur alterutros, ut non affligerentur cur eos plurimi relinquentes ad fidem consubstantialitatis accederent: dicentes multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod utique non dicebant, quando multum populum per potestatem sibi met aggregabant. SOZOMEN., lib. v, cap. 10, p. 267.

Imperator interea lego sancivit ut hæretici neque ecclesias haberent, neque de fide docerent, neque episcopos aut alios ordinarent; et alios quidem e civitatibus expelli, alios sine honore esse, neque frai communi civitate permisit. Insuper crudeles poenas adversus eos in lego conscripsit, quas tamen exsecutus non est. Studebat enim ut per hoc concordia D
 existerent, non vero supplicio subjacerent. SOZOMEN., lib. vii, cap. 12, p. 719.

CAPUT XX.

De schismate facio inter Orientales et Ægyptios propter Flavianum Antiochenum.

Sed neque hi qui tuebantur fidem Nicæni concilii penitus a tristitia fuerunt extranei. Nam Antiocheni eos qui in concilio præsentés fuerant declinabant; Ægyptii, et Arabes, et Cyprii, Flavianum ab Antiochia expellendum esse dicebant. Palæstini vero, et Phœnices, atque Syri, pro Flaviano laborabant. Quorum rerum terminum proprio loco narrabimus. Eo siquidem tempore quo Constantinopoli de synodis [ms. Lyr., et ed. V., hæc synodus] agebatur, talia circa Hesperiam provenerunt. Maximus de Britannorum partibus contra Romanorum surrexit imperium, et laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellum. In Italia vero, puero satis existente Valentiniano, rerum curam Probus exconsul atque præfectus habebat. Justina vero Valentiniani mater, cum esset Ariana, vivo quidem marito lædere non prævaluit orthodoxos; eo mortuo, et filio valde juvenulo, Mediolanum veniens, Ambrosio episcopo erat infesta, ita ut eum destinari juberet exsilio. SOCRATES, l. b. v, cap. 10 et 11, p. 269.

Cumque de Ecclesia juberetur exire Ambrosius, ait: Ego sponte hoc non ago, ne lupis ovium septa videar contradere, aut blasphemantibus Deum: hic si placet occide, hoc loco mortem prona suscipio voluntate. THEODORETUS, lib. v, cap. 13, p. 217.

Cumque populus, singulariter diligens Ambrosium, resultaret, et trahentibus eum ad exsilium valde resisteret, potius indignata Justina vocavit Benivolum tunc quæstorem, jubens ut velociter proponeret legem quæ fidem prolatam Arimino confirmaret. Cumque ille hoc agere declinaret, erat enim orthodoxus, majoribus eum cingulis iuvitabat. Benivolus autem disciungens se, balteum ante pedes Augustus projecit: dicens neque illum honorem, neque majorem velle se pro impietatis habere mercede. Cumque ille hoc facere omnimodis refutasset, inventi sunt alii qui nequitiae jussionibus ministrarent. SOZOMEN., lib. xii, cap. 13, p. 720.

340 CAPUT XXI.

Quomodo Justina Ambrosium fuerit persecuta, et de Gratiani necesse et invasione Maximi.

Inter hæc nuntiatur quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuisset occisus. Andragatius enim dux Maximi, in lectica portatus, ut occideret Gratianum, hujusmodi opinionem misit in vulgus, quia uxor Gratiani suo viro festinare occurrore in Lugduno Gallie civitate fluvium transouanti. Gratianus autem credens conjugem revera venire, quam nuper accoperat, non præcavit ejus insidias, et veluti cæcus in fossam, in manus hostis incurrit. Dum ergo venisset Gratianus, quasi ad uxoris vehiculum, ex improvviso exsistens Andragatius, Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est consulatu Merobaudis et Saturnini (*An. Dom. 383*), anno imperii decimo quinto, vitæ vigesimo et quarto. Hæc itaque facta, ad præsens contra Ambrosium ira Justinæ quievit. Porro Valentinianus, licet invitus, tempore necessitatis flexus, in Maximi consensit imperio. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, et in Thessalonica Macedonice morabatur. SOCRATES, *lib. v, cap. 11, p. 270.*

Cumque audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, scripsit Valentiniano, ut bellum quod agebatur contra Ecclesias solveretur: monens ut paternam non amitteret pietatem; adjecitque etiam minas belli; et nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum, venit Mediolanum, ubi tunc ille degebat. Porro Valentinianus agnoscens ejus invasionem, fugit in Illyricum, experimento agnoscens quæ mala matris consilio sustineret. THEODORETUS, *lib. v, cap. 14, p. 217.*

Porro Theodosius audiens quæ a Justina fuerant gesta, et a tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit non esse mirandum si imperatori quidem terror, tyranno vero potestas accresceret dum imperator pietati rebellis exstitisset, tyrannus autem ei auxilia commodaret; et propterea ille quidem sugeret nudus, iste vero armaretur adversus nudum. THEODORETUS, *lib. v, cap. 15, p. 217.*

Tunc igitur Theodosius imperator in maxima sollicitudine constitutus contra tyrannum præparabat exercitum, metuens ne quid etiam contra juniorem Valentinianum insidiæ tyrannicæ prævalerent. Ea tempestate etiam legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoque Honorius ei natus est de uxore Placilla, consulatu Richomeri et Clearchi (*An. Dom. 384*), nona die Septembris mensis: quo consulatu Agelius quoque Novatianorum episcopus est defunctus. SOCRATES, *lib. v, cap. 12, p. 271.*

CAPUT XXII.

De morte Timothei Alexandrini et ordinatione Theophili.

Sequenti vero consulatu Arcadii Augusti primo et Baudonis (*An. Dom. 385*), defuncto Timotheo Alexandrinæ civitatis episcopo, Theophilus suscepit præsu-

A latum. Post annum vero, Demophilo Arianorum antistite moriente, Ariani Marinum quemdam episcopum sibi met ordinaverunt, qui tamen diu non vixit, sub quo divisa est Ariana religio. Quo moriente, Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem. SOCRATES, *lib. v, cap. 12, p. 271.*

CAPUT XXIII.

De prælio Theodosii contra Maximum atque victoria.

Igitur imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filium reliquit Arcadium. Cunctique Thessalonice venisset, invenit Valentiniani Judices in maxima tristitia constitutos, quia tyrannum velut imperatorem ex necessitatis causa susceperant. Theodosius autem aperte quidem nec refutabat, nec admittebat legationem Maximi; non tamen patiebatur sub tyranno positum imperium Romanorum. Sumens ergo cunctum exercitum, Mediolanum tendebat, ubi erat etiam Maximus. Interea Ariani Constantinopoli positi, diversas opiniones in populo seminantes, dicebant et exercitum imperatorem amisisse, et ipsum tyranni ducibus subjugatum, aliaque multa quæ se essent inimici voto nequiritæ jactare, ita ut crebro hæc audientes, non opinionem, sed vera jam crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad irrationabilem quandam exarsit audaciam, domumque Nectarii episcopi concremavit, consulatu Theodosii secundo et Cynegii (*An. Dom. 388*). Verum imperator Theodosius, dum tyrannum aggrediretur, cognoscentes Maximi milites præsentiam instructionis imperialis, et signorum ejus adventum, nec famæ quidem ipsius impetum sustinere prævaluerunt; sed apprehendentes tyrannum, vincitum ei protinus obtulerunt. Qui eodem consulatu peremptus est septima et vigesima die Augusti mensis. Andragatius autem, qui peremerat Gratianum, in vicinum fluvium semetipsum projiciens exspiravit. Tunc igitur imperatores Valentinianus et Theodosius, peracta victoria, venerunt Romam. Erat enim cum eis pariter et Honorius valde puer. Quem post victoriam contra Maximum gestam, ab urbe Constantinopolitana Theodosius evocaverat. Dumque in Romana urbe morarentur, festivitatis pro victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum exconsulem Theodosius imperator ostendit. Is enim Symmachus inter senatores præcipuus habebatur, eratque Romani eloquii eruditione mirabilis, cujus multi quoque reperiuntur libri. Scripsit autem Maximi laudem, eamque recitavit: unde postea reus majoris esse videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in ecclesiam. Verum imperator, cum esset perfectissimæ Christianitatis, et non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Novatianos, qui proxime ipsius fidei decreta servarent, Leontio, tunc Romano episcopo Ecclesie Novatianorum, roganti beneficium conferens, Symmachum absolvit a crimine. Cumque veniam Symmachus meruisset, apologeticum, id est satisfactionalem librum in Theodosio conscripsit imperatore. SOCRATES, *lib. v, cap. 12, 13 et 14, p. 271.*

341 CAPUT XXIV.

Quomodo latrocinia quæ Romæ per pistrinas fiebant Theodosius imper. removerit, et de lege contra adulteras mulieres prolata.

Theodosius igitur imperator, in Romana urbe positus, multum profuit civitati, alia præbendo, alia utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erant ab initio in urbe Roma domus ingenti magnitudine fabricatæ, in quibus panis fiebat qui universæ civitati ministrabatur. Horum mancipēs, tempore procedente, pistrina publica latrocinia e-se fecerunt. Cum enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earum domuum tabernas instituentes, meretrices in eis prostare faciebant, quatenus per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui ibi pro luxuriæ turpitudine festinabant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc patiebantur maxime peregrini. Et ita fiebat ut multi usque ad senectutis tempus laborantes, exinde non permitterentur exire: existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosii imperatoris incurrit. Cumque fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, evaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore detenti militem dimiserunt. Hæc agnoscens imperator, et mancipēs suppliciis interemit; sed et ipsa pistrina funditus esse destruenda præcepit. Aliam rursus abrogavit huiusmodi causam. Si qua mulier in adulterio fuisset capta, hæc non emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi contradebatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, et admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebantur, ut eo sono illius injuria fieret manifesta. Hæc audiens imperator, permanere non est passus; sed ipsa prostibula destrui jussit, aliisque pennis adulteram sanctivi affligi. His actis, relicto Romæ Valentiniano, ipse cum Honorio Constantinopolim remeavit consulatu Daciani et Symmachi (*An. Dom. 391*), die decima mensis Novembris. SOCRATES, *lib. v, cap. 18, p. 277.*

CAPUT XXV.

Quomodo Amphilocheus Theodosio persuaserit, ut Arianorum conciliabula prohiberet.

Revertente siquidem Theodosio ab Hesperiiis partibus, venit ad eum Amphilocheus, vir admirandus, ejus sæpe meminimus, supplicans ut Arianorum concilia de singulis civitatibus prohiberet. Verum imperator crudelem judicans esse petitionem, sprevit eum. Porro sapientissimus Amphilocheus eo quidem tempore tacuit; sed causæ remedium memorabile præparavit. Post aliquot namque dies ingressus palatium, vidensque filium Areadium jam imperatorem astare patri, Theodosium solemniter salutavit; filium vero non ei exhibita salutatione deseruit. Verum imperator credens oblitum Amphilocheum, invitavit ut eum osculari deberet. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc imperator contristatus ad suam injuriam filio factam contumeliam judicavit.

A Porro sapientissimus Amphilocheus consilium suæ intentionis aperuit, et cum clamore dixit: Vides, imperator, quemadmodum filio tuo contumeliam non poteris irrogari? Crede ergo etiam omnium Deum sic abominari eos qui unigenitum ejus Filium blasphemare contendunt, et velut ingratos circa Salvatorem et benefactorem semper habere in odio. Hoc intelligens imperator, et gesta simul dictaque miratus, legem repente protulit hæreticorum concilia prohiberi. THEODORÆTUS, *lib. v, cap. 16, p. 218.*

CAPUT XXVI.

De morte Paulini Antiocheni episcopi, et ordinatione Evagrii, et quomodo Flavianus sit Damaso reconciliatus.

Circa hæc itaque tempora in Antiochia Syria Paulino episcopo moriente, plebs ejus declinabat omni modo Flavianum. Et propter hoc Evagrium ordinarunt suæ partis episcopum. Quo in brevi tempore mortuo, alter quidem in ejus loco factus jam non est, Flaviano quippe renitente. Verum hi qui declinabant Flavianum propter jurisjurandi prævaricationem, seorsum solemnia celebrabant. Porro Flavianus omni virtute curabat ut eos sibimet aggregaret. Quod post paululum hoc modo cognoscitur evenisse. Cum Damasus Romanus pont. et Theophilus Alexandrinus indignarentur circa Flavianum, non solum propter perjurium [*ms. Lyr., jurgium*], sed etiam quia ipse fuit occasio ut populus fidelium discordaret, postea Theophilus a Flaviano rogatus misit Isidorum presbyterum ut contristatum Damasum Flaviano mulceret episcopo, dicens utilem fore populi concordiam, si culpa jam facta Flaviano remitteretur. Hoc itaque modo communione reddita Flaviano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparavit. Ariani vero ab Ecclesiis pulsati, in suburbanis Antiochenis collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Joannes in ejus sede successit. SOCRATES, *lib. v, cap. 15, p. 275.*

CAPUT XXVII.

Quomodo apud Alexandriam paganorum templa destructa sint.

Eo siquidem tempore etiam in Alexandria hujusmodi seditio generata est. Præceperat imperator ut studio Theophili in Alexandria paganorum templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit paganorum destruere mysteria, et templum quidem Mithræ purgavit, Serapidis vero subvertit. Verum Mithræ sacra, ubi homicidia perpetrabant, publice patefecit. Serapidis autem et aliorum risu plena monstravit: jubens per mediam plateam portari verenda quæ pagani eum maxime honore venerabantur. Hæc pagani videntes, maxime philosophi, injuriam ferre nequiverunt: uno namque impetu contra Christianos 342 facti [*ms. Santheod., accedentes*], neces innumeras perpetrarunt; resistentibusque Christianis clades hæc usque ad immensa bella processit. Mortui denique sunt in ea congressione paganorum pauci, Christianorum plurimi, ex utraque vero parte innumeri vulnerati. Porro pagani mori

principis, postquam cæde fuerant satiati, per loca A singula celabantur; multi quoque etiam de civitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniusque grammatici, apud quos ego valde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidem sacerdos Jovis esse dicebatur, Ammonius vero Simiæ. His ita gestis, Theophilo in destructione templorum solatia ministrabant præfectus Alexandriæ et dux ordinis militaris. Idola siquidem deorum confabantur ad faciendas ollas, et ad Alexandriæ Ecclesiæ diversas utilitates, cui ab imperatore donati fuerant dii ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contrivisset deos, unum tantummodo reliquit Simiæ simulacrum: jubens id publice proponi atque servari; ne sequenti tempore pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem novi ego, quia graviter ferebat Ammonius grammaticus, dicens paganos nihil tam grave perperos, nisi quia non confiatum est et ipsum, sed pro derisione unum illud idolum servaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quia in congressione, Christianorum novem ipse peremerit. SOCRATES, lib. v, cap. 16, p. 274.

Igitur imperator audiens quæ Alexandriæ fuerant perpetrata, beatificavit quidem Christianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent; paganis autem veniam dedit, ut eis Christianitatem facile suaderet. Jussitque ut templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerentur. Cujus litteræ, dum publice lectæ fuissent, et Christiani paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt; et ex illo tempore C Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem philosophus (sicut audivi non ante multum tempus), hucsciente die qua hoc evenit, audivit quendam in templo Serapidis alleluia psallentem. Cumque januis clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo vocem psallentis audiret, cognovit signo quid esset futurum; et latenter egressus, inventa nave discessit. SOZOMEN., lib. vii, cap. 15, p. 724.

CAPUT XXVIII.

De fraudibus quas per templa sua pagani faciebant.

Theophilus igitur Alexandrinam urbem idolorum errore purgavit, et non solum a fundamentis templa subvertit, sed etiam fallaciam sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erant enim simulacra ærea ligneaque intus vacua, et dorsum copulatum ad parietes habentia: ubi quædam foramina relinquebant, et per adyta [scilicet, V. abdita] ascendentes, et intrantes in simulacra, quæ volebant per eorum ora loquebantur; et hoc modo seducebantur jugiter audientes. In Serapidis igitur ascendens templum, vidit simulacrum quod magnitudine sua terrebat aspicientes. Referebatur etiam sermo fallax, quia si quis juxta illud accederet, mox terra commoveretur, et pestis cunctos invaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem despexit velut exanimem, jussitque alicui habenti securim, ut

Serapim foris percussione confringeret. Cumque cecidisset, clamaverunt omnes illas anites fabulas formidantes. Porro Serapis neque doluit, nempe ligneus; neque vocem emisit, sicut exanimis. Cum vero ejus abstulissent caput, greges soricum exinde cucurrerunt. Erat enim habitatio soricum Ægyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremaverunt, caput autem per totam traxerunt urbem. THEODORETUS, lib. v, cap. 22, p. 228.

CAPUT XXIX.

De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inventi.

Cumque templum Serapidis nudaretur, inventæ sunt litteræ in lapidibus sculptæ, quæ apud Ægyptios vocantur sacræ, habebantque ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani videntes atque pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriæ deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ passionis Christi, pagani vero aliquam communionem Christo esse et Serapidi per hoc signum asserebant. Interpretes autem signum crucis insinuare dicebant vitam superventuram. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt evecti. Cumque et per alias litteras quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur terminum habiturum Serapidis templum, quando character crucis apparuisset, qui vitam superventuram sine dubio declararet, multo plurimi ad Christianitatem festinabant, et peccata constantes, baptizabantur. Sed ego non arbitror sacerdotes Ægyptiorum adventum præscisse Christi, et crucis signaculum designasse. Nam si sacramentum adventus Domini a sæculis et a generationibus fuit absconditum, sicut dicit Apostolus (Ephes. iii, 9), et latuit principem nequitie diabolum, multo magis servulos ejus sacerdotes Ægyptiorum. Sed divina providentia hoc præstruxit, ut in litterarum fieret questione, quod etiam in apostolo Paulo monstratum est. Nam et ille sancto Spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erant scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat quia etiam in sacerdotibus Ægyptiorum operatus fuerit Deus sicut in Balaam et in Caïpha; et illi quoque prophetasse referuntur. SOCRATES, lib. v, cap. 17, p. 276.

CAPUT XXX.

De cæde quæ sub Theodosio Thessalonice facta est, et de penitentia ejusdem Theodosii Ambrosiique constantia.

Non est itaque facile hominibus universas vitare hostis insidias. Nam dum quispiam libidinis effugerit passionem, incurrit in avaritiam. Qua declinata, invidia fovea præparatur. Hanc si transcendit, vitium furoris incurrit; et alios plurimos ponit laqueos inimicus, quibus capere possit incautos. Et corporis quidem passionem 343 habet facile ministrans, ut animam possit occidere. Sed mens divino solatio vigilans machinationum ejus destruit argumenta. Humanam namque naturam participatus Theodosius imperator, habuit passionum quoque communionem, justoque

furori immensam permiscens crudelitatem, injustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est et pro utilitate legentium, et pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica civitas est grandis et populosa, in qua dum fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atque trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrenavit infirmitatem; sed iussit injustos gladios super omnes evaginari, et una cum nocentibus innocentes interimiri. Septem millia etenim hominum, sicut fertur, occisa sunt, non præcedente iudicio; sed tanquam in messibus omnes simul cæsi sunt. Huiusmodi cladem, plenam valde gemitibus, audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanum venisset, et solemniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad januas, et ingredientem his sermonibus a sacri liminis ingressu prohibuit. Nescis, inquit, imperator, perpetrata a te necis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua molem præsumptionis agnoscit; sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperii. Decet tamen ut vincat ratio potestatem. Scienda quippe natura est, ejusque mortalitas, atque resolutio, et pulvis progenitorum ex quo facti et ad quem redigendi sumus, et non flore purpureo confidentem infirmitates operi corporis ignorare. Cæqualium hominum princeps es, o imperator, et conservorum. Unus enim est omnium Dominus, rex omnium et creator. Quibus igitur oculis aspicias communis Domini templum? Quibus palpabis pedibus sanctum illius pavimentum? Quomodo manus extendas, de quibus adhuc sanguis stillat injustus? Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus? Qua præsumptione ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies, dum furore verborum tuorum tantus injuste sit sanguis effusus? Recede igitur, recede, ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculum quo te omnium Dominus nunc ligavit; est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus imperator obediens (erat enim divinis eruditionibus enutritus, et aperte sciens quæ sunt propria sacerdotum, quæ regum), gemens et deflexus ad regalia remeavit. Cuique octo mensium continuum transisset tempus, propinquavit Nativitatis Salvatoris nostri festivitas. Imperator autem lamentationibus assiduus in palatio residens, continuas lacrymas incessabiliter expendebat. Ingressus autem Rufinus tunc magister, et singularem apud principem fiduciam habens, et videns principem in lamentationibus prostratum, accessit ut lacrymarum causas inquireret. At ille amarissime ingemiscens, et vehementius lacrymas fundens : Tu, inquit, Rufine, iudis, et mea mala non sentis. Ego autem lamento et gemo calamitatem meam : quia servis quidem et mendicantibus aperta sunt templa Dei, et proprium Dominum ingredientem licenter exorant, mihi vero ingressus ad eum non est. Insuper etiam cæli sunt mihi clausi. Hæc dicens, verba singula singulis interrumpebat. Tunc Rufinus : Curro, inquit, si tibi placet, pontificique precibus persuadeo ut solvatur vinculum quod ligavit. At imperator : Non suadebis

Ambrosio. Novi ego decretum illius esse justum, neque reverebitur imperialem potentiam, ut legem possit prævaricari divinam. Cumque Rufinus verbis plurimis uteretur, et promitteret Ambrosium esse sectendum, imperator eum pergere cum festinatione præcepit. Ipse vero spe data post paululum est secutus, credens Rufini promissionibus. Porro vir mirandus Ambrosius mox ut vidit Rufinum, ait : Impudentiam canum imitatus es, o Rufine, tantæ videlicet necis auctor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis contra imaginem latrare divinam. Cumque Rufinus supplicaret, et imperatorem diceret esse venturum, supremo zelo accensus Ambrosius ait : Ego vero, inquit, Rufine, prædicco, quoniam eum ingredi sacra limina prohibebo; si vero imperium in tyrannidem mutaverit, necem libenter et ego suscipiam. Hæc et alia plurima Rufinus audiens, nuntiavit imperatori votum antistitis, monens ne de palatio forte procederet. At imperator hæc in media jam platea cognoscens : Pergo, inquit, et justas in facie suscipio contumelias. Cumque ad sacra limina pervenisset, in sanctam quidem basilicam non præsumpsit intrare; sed veniens ad antistitem, et juveniens eum in salutariorum residentem, supplicabat ut ejus vincula resolveret. At ille tyrannicam dicebat ejus esse præsentiam, et contra Deum vesanire Theodosium, ejusque calcare leges. Verum imperator : Non, inquit, insurgo adversus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo; sed te solvere mea vincula deposco, et communis Domini pro me exorare clementiam, nec mihi januas claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus Dominus noster aperuit. Tunc antistes : Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tantas iniquitates? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagasque curasti? At imperator : Tuum, inquit, opus est et docere, et medicamina temperare; meum vero oblatæ suscipere. Tunc sanctus Ambrosius : Quoniam furori, inquit, tuum iudicium commisisti, et non ratio protulit sententiam, sed potius iracundia : scribe legem quæ decreta furoris evacuet, ut triginta diebus sententia necis atque proscriptionis in litteris tantummodo maneat, et iudicium rationis expectet; quibus transactis diebus, ira videlicet jam cessante, ratio causam iudicans, apud semetipsam quæ cognoverit sub veritate disponat. In his enim diebus agnossetur an justa sit quam protuleris, an injusta sententia. Et siquidem ratio probaverit injusta quæ sunt prolata, dirumpet; si vero justa, firmabit. Dierum vero numerus ad hæc examinanda sufficet. Hanc adnotationem imperator animo lubenti suscipiens, et optimam esse confitens, legem conscribi repente præcepit, et propria manus litteris confirmavit. Quo facto, vinculum ejus solvit Ambrosius. Quæ lex hactenus observatur. Est enim huiusmodi.

Imp. Gratianus, Valentinianus, et Theodosius Augg. Flaviano præfecto prætorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos severius contra nostram, 344 consuetudinem pro causæ intuitu jusserimus, volumus statim eos aut scire poenam, aut excipere.

sententiam; sed per dies triginta super stans eorum A xenodochia discurrrens, suis manibus ministrabat infirmis, ellas eorum extergens, jus gustans, offerens coclearia, panem frangens, ciboque ministrans, calices diluens, et alia cuncta faciens quæ servis et ministris mee est solemniter operari. His autem quæ eam de talibus rebus nitentur prohibere dicebat: Aurum distribuere opus imperii est; ego autem pro ipso imperio hoc opus offero bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper, marito, cogitare quid dudum fuisisti, quid modo sis. Hinc si semper cogitaveris, ingratus benefactori non eris; sed imperium quod suscepisti legaliter gubernabis, et harum rerum placabis auctorem. His ergo sermonibus velut optimam quamdam utilitatem virtutisque abundantiam conjugii suo offerebat. THEODORETUS, lib. v, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 223.

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina præsumens, non stans Domino supplicavit, neque genua flexit; sed pronus in pavimento jacens, Davidicam proclamavit vocem: *Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum* (Psal. cxviii, 25). Manibus autem capillos evellens, frontemque percutiens, et pavimentum lacrymarum guttis aspergens, veniam impetrare posebat. Cumque tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum lacrymis est ingressus. Cum vero obtulisset, sicuti solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autem Ambrosius non quievit, sed differentiam locorum edocuit. Et primo quidem requisivit quid ibidem expectaret: imperatore dicente sustinere se sacrorum perceptionem mysteriorum; per archidiaconum remandavit: O imperator, interiora loca tantum sacerdotibus sunt collata, quæ cæteri nec ingredi, nec contingere permittuntur. Egrederi igitur, et hanc expectationem cum cæteris habe communem. Purpura namque imperatores, non sacerdotes facit. Tunc fidelissimus imperator etiam hanc traditionem animo lubenti suscipiens, remandavit: Non audaciæ causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognovi. Unde ago gratias pro hujusmodi medicina [ed. v, disciplina]. Tali ergo tantaque et præsul et imperator virtute clarebant. Ego namque utriusque opus admiror, illius fiduciam, hujus autem obedientiam; illius zeli fervorem, hujus fidei puritatem. Porro regulas pietatis, quas a magno sacerdote percepit, etiam reversus in Constantinopolitana urbe servavit. Nam dum festivitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cumque Nectarius tunc præsul Ecclesiæ mandasset ei cur intus stare noluisset, mandavit princeps: Vix, inquit, potui discere quæ differentia sit imperatoris et sacerdotis; vix enim inveni veritatis magistrum. Ambrosium namque solum novi digne vocari pontificem. Tantum itaque profuit increpatio a viro virtutibus florente prolata. THEODORETUS, lib. v, cap. 16, 17. Edit. Christ. Vales. cap. 16, 17, 19, p. 218.

CAPUT XXXI.

De virtutibus uxoris Theodosii.

Habebat igitur imperator et aliam utilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Conjux enim ejus de divinis legibus eum sæpius admonerat, seipsam tamen perfecte prius erudiens. Non enim regni fastigiis elevata est, sed potius divino amore succensa. Beneficii namque magnitudo majus ejus desiderium benefactoris adhibebat. Repente namque ut venit ad purpuram, claudorum atque debilitum maximam habebat curam, non servis, non aliis ministris utens, sed per semetipsam agens, et ad eorum habitacula veniens, et unicuique quod opus haberet præbens. Sic etiam et per ecclesiarum

firmis, ellas eorum extergens, jus gustans, offerens coclearia, panem frangens, ciboque ministrans, calices diluens, et alia cuncta faciens quæ servis et ministris mee est solemniter operari. His autem quæ eam de talibus rebus nitentur prohibere dicebat: Aurum distribuere opus imperii est; ego autem pro ipso imperio hoc opus offero bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper, marito, cogitare quid dudum fuisisti, quid modo sis. Hinc si semper cogitaveris, ingratus benefactori non eris; sed imperium quod suscepisti legaliter gubernabis, et harum rerum placabis auctorem. His ergo sermonibus velut optimam quamdam utilitatem virtutisque abundantiam conjugii suo offerebat. THEODORETUS, lib. v, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 223.

CAPUT XXXII.

De indignatione et reconciliatione Theodosii propter Antiochenos, statimam conjugis illius deponentis.

Hæc itaque ante maritum defuncta est. Post aliquantum vero tempus mortis ejus aliquid tale provenit, quod maximum amorem quem habuit circa eam imperator ostendit. Coactus itaque Theodosius plurimorum continuatione bellorum quamdam illationem novam imposuit civitatibus. Antiochena vero civitas novum vectigal ferre non potuit; sed videns populus suspendi diversos, egit quod vulgus solet, occasionem seditionis inveniens; deponentes enim imaginem ornatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocitata), per omnem traxere civitatem. Hæc audiens imperator et indignatus, abstulit privilegia civitatis, ubique vicinæ, id est Laodicæ primatum tradidit: credens hinc maxime Antiochenos affligere. Post hæc autem incendere, et destruere, et adinstar vicorum Antiochiam redigere minabatur. Administratores autem locorum quosdam comprehensos interemerunt, antequam hanc præsumptionem cognosceret imperator. Hæc autem omnia imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id lege quam proferri fecit Ambrosius. Cum igitur venissent qui portabant minas imperatoris Hellebichus magister militum, et Cæsarius magister officiorum, erant omnes sub formidine constituti; porro viri eremum habitantes, virtutis propugnatores, multi tunc et optimi viri, plurima monita, simul et preces eis qui a principe missi fuerant offerebant. Macedonius autem vir sanctus, nihil hujus vitæ sciens, sed etiam divinorum librorum penitus inexpertus, in summitatibus habitans montium, diebus ac noctibus Salvatori omnium puras offerebat preces, non imperatoris indignatione permotus, non iudicium ab eo missorum, in media civitate utriusque chlamydem comprehedens, ab equis suis ut descenderent imperabat. At illi parvulum senem pannis obsitum vilissimis intuentes, primitus indignati sunt. Cum vero quidam obsequia perhibentium virtutem viri illius indicassent, repente ab equis desilientes, et genua ejus tenentes, veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia di-

vina repletus, hæc eis verba locutus est: O amici, dicite imperatori: **345** Non es imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum imperium, sed considera quoque naturam. Nam cum sis homo, ejusdem naturas hominibus cognosceris imperare, et secundum imaginem divinam atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atque sævissime Dei imaginem necibus subjugare. Irritas enim Creatorem, dum illius punis imaginem. Illud quoque considera, quia tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum vero differat inanimata res animatæ, viventis atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, quia nobis quidem facile est pro una imagine plurimas æreas reparare; at illi omnino difficile vel unum capillum restituere poremporum. Hæc illi audientes, principique mandantes, flammam iracundiam penitus exstinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, et causam indignationis innotuit. Non, inquit, oportuerat, me peccante, mulierem omni favore divinis, post mortem tantam contumeliam sustinere. Adversum me namque furore indignantes decebat armari. Adjecit etiam quia tribularetur et ingemisceret, eo quod audisset aliquos a iudicibus interemptos. **TREODORUS, lib. v, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 19 et 20, p. 244.**

CAPUT XXXIII.

Quomodo Theodosius fuerit pagani insensus.

Fidelissimus igitur imperator tunc contra errorem paganorum suum transtulit studium, legesque conscripsit, præcipiens idolorum templa subverti. Constantinus enim maximus, omni favore laudandus, qui primus pietate ornavit imperium, dæmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit; non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessibleia esse præcepit. Cujus filii paterna vestigia sunt secuti. Julianus autem renovavit impietatem, et flammam veteris seductionis accendit. Porro Jovianus, imperio sumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem major hujusmodi legibus usus, gubernavit Europam. Porro Valens omnibus quidem aliis concessit ut religiones suas colerent sicut vellent, illos solos impugnans qui pro apostolicis dogmatibus decertabant. Omni siquidem tempore ejus imperii, et ad aras ignis accendebatur, et libamina atque sacrificia idolis offerebantur. Sed et publicas festivitates per plateas agebant, et Orgia Dionysii celebrabant, et cum scutis [*ms. Santheod. et ed. V., sacris*] currebant, canes eviscerantes, furentes, atque lacchantes, et agentes omnia quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inveniens fidelissimus imperator, radicibus evulsit et oblivioni contradidit. **TREODORUS, lib. v, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 226.**

CAPUT XXXIV.

Quomodo Marcellus episcopus Apamæ templa destruxit.

Primus igitur aliorum Marcellus episcopus, lege principis pro armis usus, propriæ civitatis templa

A destruxit: de fiducia divina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignum memoria narrare non silebo. Defuncto Joanne, Apamæ civitatis episcopo, Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, fervens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit præfectus Orientis Apamiam, duos millenarios cum subjectis habens. Quo facto, populus militari timore perterritus est. Ubi dum esset templum Jovis valde præcipuum et ornamentis plurimis variatum, id præfectus destruere nitabatur. Videns autem forte nimis ædificium ac robustum, impossibile judicavit hominibus lapidum juncturas et commissiones posse dissolvere. Erant enim ingentes et alterutris illigati, insuper et ferro plumboque conjuncti. Porro Marcellus pusillanimitatem præfecti videns, eum quidem misit ad alias civitates; ipse vero supplicabat Deo ut templi destruendi præberet occasionem. Iam hæc venit quidam sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cujuscunque peritus artis; sed lapides ferre et ligna in humeros consuetus. Is ergo accedens promisit facile templum esse solvendum: qui tantummodo accipere mercedem posebat artificum. Cumque hoc sanctus pontifex promississet, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituta ex quatuor lateribus porticus; erantque columnæ ingentes, et altitudinem templo habentes æqualem. Singularum vero circulus columnarum erat sedecim cubitorum. Porro natura petræ fortissima erat, quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum suffodiens, et sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere: dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam vires suas prohibuerat operari. Cumque frequenter hoc facerent, et molitionem suam explere non possent, nuntiaverunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repente ad ecclesiam concurrens, et aquam in vasculo portari præcipiens, aquam posuit sub altari. Ipse vero in pavimento posita fonte clementi Domino supplicabat ne amplius tyrannidem dæmonis ullam pateretur habere fiduciam, sed ut infirmitatem illius enudaret, et signum propriæ virtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis [*ms. Lyr., insultationis*] occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quemdam diaconum suum Equitium, fide et zelo munitum, sumere jussit aquam, et velociter currere, et cum fide aspergere, ignemque supponere. Quod dum fuisset factum, dæmon effugit, non ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaque sunt ligna, et repente consumpta. Columnæ vero suffulturæ solatio nudatæ, et ipsæ ceciderunt, et alias duodecim una traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ depositum est. Sonus autem totam concutiens civitatem, cunctos fecit ibi concurrere. Et dum inimici dæmonis aperte cognovissent fugam, in divinis laudibus ora resolvebant. Sic enim et alia templa sacratissimus pontifex ille destruxit. Qui et victor

scribebat martyribus, et rescripta suscipiebat, et no- A
vissime etiam ipse martyrio coronatus est. THEODORUS.
lib. v, cap. 21, p. 226.

346 CAPUT XXXV.

*Ob quam causam presbyteri super poenitentes positi
sini remoti.*

Hoc itaque tempore placuit ut presbyteri qui erant
super poenitentes constituti removerentur, propter
hujusmodi causam. Ex quo Novatiani ab Ecclesia
sunt divisi, cum his qui deliquerant sub persecutionibus
imperatoris Decii communicare nolentes, ex illo
episcopi pro ecclesiastica regula presbyterum super
poenitentes esse constituerunt. SOCRATES, lib. v, cap.
19, p. 278.

Quoniam omnino non peccare divinum, et ultra B
humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus
autem et poenitentiam agentibus veniam Deus dari
præcepit; qui vero confiteri refugiant, majus pecca-
torum onus acquirunt [*ms. Lyr., assumunt*]; prop-
terea visum est antiquis pontificibus ut velut in thea-
tro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandantur.
Et ad hanc causam presbyterum bonæ conversa-
tionis servantemque secretum, ac sapientem virum,
statuerunt, ad quem accedentes hi qui delinquebant,
delicta propria fatebantur. At ille secundum unius-
cujusque culpam iudicabat et poenitentiam [*ed., mul-
ctam*]. Quod etiam hactenus diligenter in occidenta-
libus servatur Ecclesiis, et maxime apud Romam,
ubi etiam locus est certus poenitentium. Stant enim
rei, et velut in lamentationibus constituti. Dum enim C
sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem
non percipientes, cum gemitu et lamentatione semet-
ipsos in terram prosternunt. Ad quos concurrens
episcopus, et ipse cum lacrymis et gemitu spirituali
prosternitur, et omnis ecclesiæ plebs fletibus inun-
datur. Post hoc autem prior surgit episcopus, et ele-
vat jacentes a terra. Tunc competenter pro poeniten-
tibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictio-
nibus sponte vacantes, aut jejuniis, aut abstinentiâ
lavacri, aut suspensione ciborum, aut aliis rebus,
quæ jubentur, expectant commune tempus quod de-
crevit episcopus. Constituto vero tempore, velut
quoddam debitum exsolventes, afflictiones de peccato
[*ms. et ed. V., peccatum*] curati, cum populo com-
munionem participantur. Hæc ergo antiquitas Romani D
pontifices usque ad nostrum conservavit tempus.
Porro apud Constantinopolim presbyter super poeni-
tentes fuit usque ad illud tempus quo quædam mulier
nobilissima, dum peccata sua fuisset confessa, et ei
a presbytero fuisset præceptum ut jejunaret, et Deo
operibus supplicaret, cumque hoc servaret crebrius
in ecclesia, cum diacono se concubuisse confessa
est. Hoc dum populus agnovisset, sæviebat super
sacerdotes, quasi per eos facta fuisset injuria Eccle-
siae. Tunc Nectarius episcopus removit diaconum
acceleratum, et quibusdam suadentibus ut singulos
ad communicandum iudicio conscientiae suæ relin-
queret, etiam presbyterum nequaquam super poeni-
tentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consue-

tudo sublata est, dum, ut arbitror, minora peccata
pro pudore confessionis et subtilitate examinantium
patrarentur. SOZOMEN.. lib. vii, cap. 16, p. 726.

CAPUT XXXVI.

De divisione hæreticorum inter semetipsos.

Dignum itaque iudico non tacere quæ apud alios
gesta sunt, id est, apud Arianos, Novatianos, Mace-
donianos, et Eunomianos. Ecclesia namque divisa
erat, et apud semetipsos singuli congregabantur.
Quemadmodum enim, et pro quibus causis divisi
sunt, sermone procedente narrabimus. Hoc autem
sciendum est, quia imperator Theodosius nullum
horum persequeretur præter Eunomium, qui Con-
stantinopoli collectas in domo faciebat, et conscriptos
a se libros recitabat, ita ut ejus doctrinæ multi cor-
rumperebantur. Pro qua causa eum multavit exsilio,
nullumque alium fatigavit neque sibi communicare
compulsi; sed singulos per loca propria colle-
ctas celebrare permisit, et cultum tenere Christiani-
tatis, sicut præcipere potuit. Et alios quidem permi-
sit extra civitatem oratoria fabricare; Novatianos
autem concordem suæ fidei, intra urbem ecclesiis
habere concessit. De quibus quidem pauca dicenda
sunt. Quadraginta annis Agellius præsul fuit a tem-
poribus Constantini usque ad annum sextum Theo-
dosi. Qui cum venisset ad mortem, Sisinnium pres-
byterum ordinavit episcopum, virum eloquentissimum
et a Maximo philosopho una cum Juliano imperatore
litteris eruditum. Cumque populus Novatianorum
culpam ordinationem, cur non Martianum potius
ordinasset, per quem sub Valente Novatiani sine per-
secutione mansissent: tunc Agellius populi volens
placare tristitiam, etiam Martianum ordinavit episco-
pum. Et cum melius habuisset, in ecclesiam proces-
sit, et sermonem fecit, dicens: Martianum habetis
post me, post Martianum vero Sisinnium. Post paucos
itaque dies defunctus est. Sub episcopatu vero Mar-
tiani etiam eorum Ecclesia ex hujusmodi causa divisa
est. SOCRATES, lib. v, cap. 20, p. 279.

CAPUT XXXVII.

De Sabbatio hæresiarcha.

Sabbatius quidam ex Judæo factus Christianus, et
a Martiano ad presbyteratum honorem proventus, ni-
hilominus sectæ Judaicæ serviebat, cum quo scelere
ambiebat etiam episcopatum. Assumens ergo sui de-
siderii conscios duos presbyteros, Theoctistum et
Macarium, novitatem festivitatis paschalis sub Va-
lente imperatore constitutam in vico Phrygiæ Pazo,
defendere nitentur. Et primum quidem, quasi pro
Ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse
dignos quosdam participatione sacramentorum. Pro-
cedenti vero tempore manifestatus est, dum collectas
propriis celebraret. Inter hæc Martianus agnosceus
ejus errorem et ordinationis suæ culpam, quia vanæ
gloriæ homines presbyteros ordinaverat, cum gemitu
dicebat: Melius fuisse super spinas ponere manus
suas, quam Sabbatium ordinasse presbyterum.
Proinde synodum in Sangario Bithyniæ Novatiano-
rum fecit episcoporum: quo congregati evocaverunt

347 eos, ut coram synodo causas discessionis [ed., A discessionis] suæ proponerent. Cumque Sabbatius discordiam festivitatis paschalis suam diceret esse tristitiam, et oportere ut secundum Judæorum observationem eam celebrari firmaret, sicut in Pazo fuerat constitutum, æstimantes episcopi quoniam propter ambitum Sabbatius talia perpetraret, jusjurandum ei imposuerunt quia nunquam desideraret episcopatum. Quo jurante, regulam de Paschæ festivitate protulerunt qua singulis liceret quo vellent celebrare Pascha, ne propter discordiam festivitatis dividerent Ecclesiam; cum antiqui, Ecclesiis proximi, licet discordantes de tali festivitate, communicassent tamen alterutris, et Novatiani in regia urbe Roma constituti nunquam fuissent secuti Judæos, sed semper post æquinoctium celebrarent Pascha. Cum hæc ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius juramenta obstrictus, si quando paschalis festivitas discordaret, ille apud semetipsum præcedentis jejunabat, et notanter solemnem diem Paschæ sabbati celebrabat, et rursus cum omnibus in ecclesia conveniebat, et mysteriis fruebatur. Hoc ergo, multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidam simplicium, et maxime Phrygum et Galatarum ex hac re justificari credentes, zelabantur eum, et Pascha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius postea et remotas collectas faciebat, et parvipendens jusjurandum, suorum electione sequacium ordinatur episcopus. SOCRATES, *lib. v, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 261.*

CAPUT XXXVIII.

De Pascha, vel diversitate institutionum seu observationum quæ per diversas Ecclesias celebrantur.

Sed mihi non videtur hujusmodi viros de festivitate Paschæ rationabiliter contendisse, neque istos qui nunc sequuntur Judæos. Non enim mente perceperunt quia Judaismo in Christianitatem mutato, illa subtilia et figurativa legis Mosaicæ quieverunt, quod hinc apparet. Judaizare namque nulla gens Christiana præcepit; e diverso autem etiam Apostolus contraxit, non solum circumcisionem prohibens, sed etiam de festivitatis contentiones abjiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait: *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis (Galat. iv, 21)?* Et hinc pauca loquens, servum ostendit populum Judæorum, et in libertatem vocatos qui accedunt ad Christum. Monet etiam nullatenus observandos dies, et menses, et annos. Colossensibus autem scribens, magna voce clamabat, umbram fuisse observationes antiquas. Quapropter, inquit, *nullus vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte festivitatis, aut in initio mensis, aut in sabbato, quæ sunt umbra futuri (Coloss. ii, 16).* Et ad Hebræos idem apostolus dicit: *Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit (Heb. vii, 12).* Igitur nec Apostolus, nec Evangelia accedentibus ad prædicationem jugum servitutis imposuerunt, sed festivitatem Paschæ et alias celebritates honorandas esse dixerunt. Quapropter quoniam diligunt homines hujusmodi celebritates, eo quod in eis a laboribus requiescunt, singuli per provincias, sicuti voluerunt, memoriam salutaris passionis an-

liquitus ex quadam consuetudine celebrabant. Non enim hoc Salvator aut nostri Apostoli lege prædicaverunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Judæis, nobis Evangelia aut apostoli sunt minati; sed solummodo in derogationem Judæorum, quoniam in festivitatis homicidium commiserunt, in tempore Azymorum Salvatorem passum in Evangeliiis est relatam. Intentio namque fuit apostolo, ut non de diebus sancire festivitatem, sed conversationem rectam et Dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur quia, sicut multa alia per provincias ad consuetudinem venerunt, sic et Paschæ festivitas tradita est, eo quod nullus apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem Asiam antiquitus quartumdecimum diem observabant, non respicientes sabbati diem. Et hoc facientes, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanæ Ecclesiæ Victor episcopus excommunicationem Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis, Gallicanus episcopus, Victorem epistola sua culpavit, dicens etiam veteres ita celebrasse; et quia Polycarpus Smyrnæ civitatis episcopus, qui postea sub Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano communicaverit: nihil discernens de paschali festivitate, cum ipse Quartodecimanus esset, sicut Eusebius in quinto *Ecclesiasticæ Historiæ* libro docet. Quidam igitur, sicuti dixi, in Asia minore quartumdecimum observabant diem. Quidam vero etiam circa orientales partes sabbatum custodiebant, C dissonabant autem circa mensem. Nam alii Judæos, licet integritatem non servarent, sequendos esse in sacra festivitate dicebant; alii vero post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Judæos, et dicentes quia dum sol esset in Ariete, Pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico mense, secundum Romanos Aprili. Et hoc faciendum non sequendo modernos Judæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos et Josephum. Sic enim ille in tertio *Antiquitatis* libro conscripsit. His itaque contententibus omnes Occidentales usque ad Oceanum, post æquinoctium ex antiqua traditione Pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim, sicuti quidam dicunt, celebratum sub Constantino concilium festivitatem Paschæ mutavit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet ut isti, cum pauci essent, imitarentur plures. Cujus epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: *Est enim ordo decorus, quem omnes Ecclesiæ in universo orbe apud Occidentem, et Meridiam, et Arceturum, positæ servare noscuntur, nec non etiam quidam Orientalium. Quapropter in presenti bene se habere omnes æstimaverunt, et ego ipse vestræ quoque sapientiæ placere promisi, ut quod in Romana civitate, Italia, et Africa, et universa Ægypto, Hispania, Gallis, Britannis, Libya, tota Hellade, Asia diœcesi Ponti, et Cilicia, libenter sub una concordia custoditur, hæc etiam sapientia vestra suscipiat: considerantes non solum multitudinem prædictorum locorum et*

Ecclesiarum numerum, sed etiam quia hoc maxime debetis omnes communiter celebrare quod ratio subtilis videtur exigere, nullam cum Judæorum perjurio habere communionem. Talia siquidem **348** Constantinus. Sed aiunt Quartodecimani hanc observationem Joannem apostolum tradidisse. Alii vero Petrum et Paulum apostolos Romanis et Occidentibus dicunt Paschæ tradidisse solemnitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dignoscitur. Quia vero ex consuetudine quadam per provincias celebratur Pascha, hinc æstimo quod nulla religio [*Vales.*, religionis secta] easdem videatur servare solemnitates. Nam cum unius sint fidei plurimi, tamen discordant circa Paschæ legitima. Unde pauca dicenda sunt. Nam in ipsis jejuniis aliter apud alios invenimus observari. Romani enim sex [*ed. Niv. et Frob.*, tres] ante Pascha septimanas, præter sabbatum et dominicam, sub continuatione jejunant. Illyrici vero, et tota Hellas, Alexandria quoque, ante sex septimanas jejunant, eaque jejunia Quadragesimam vocant. Alii vero ante septem Paschæ septimanas jejuniorum facere noseuntur initia, et tres tantummodo septimanas, hoc est, quinque diebus per intermissiones aliarum duarum septimanarum jejunantes; nihilominus Quadragesimam vocant. Unde miror, cum numerum ipsum non habeant, quomodo Quadragesimam vocent. Sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent; nam alii omnino ab ænimantibus abstinent, alii ex animantibus pisces solummodo comedunt, quidam cum piscibus vescuntur et volatilibus, dicentes hæc secundum Moysen ex aqua habere substantiam. Alii vero etiam caulibus et ovis abstinere noscuntur; quidam sicut tantummodo pane vescuntur; alii neque hoc; alii usque ad nonam jejunantes horam sine discretionem ciborum reficiuntur; et innumeræ consuetudines apud diversos inveniuntur. Et quia nulla lectio ex hoc invenitur antiqua, puto apostolos singulorum hoc reliquisse sententiæ, ut unusquisque operetur non timore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem collectarum quædam diversitas invenitur. Nam dum per Ecclesias in universo terrarum orbe constitutas, die sabbatorum per singulas hebdomadas sacrificia celebrantur, hoc in Alexandria et in Roma quadam prisca traditione non faciunt. Ægyptii vero Alexandria vicini et Thebaidis habitatores sabbato quidem collectas agunt, sed dominica, sicut moris est, sacramenta percipiunt; nam postquam fuerint epulati et cibus omnibus adimpleti, circa vesperam oblatione facta communicant. Rursus autem in Alexandria, quarta et sexta feria Scripturæ leguntur; easque doctores interpretantur, et omnia sunt præter solemnem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur exposuisse [*ed.*, edocuisse]. Qui dum sapiens esset magister, et consideraret quia impossibilitas Mosaicæ legis ad litteram esset infirma, rationem Paschæ ad modum contemplationis evertit: unum Pascha solummodo verum fieri dicens, quod Salvator celebravit adversus contrarias potestates, dum crucem susceperet, et hoc tropæo uteretur

contra diabolum. In eadem Alexandria lectores et psalmi pronuntiatores indifferenter sunt, sive catechumeni sive jam Christiani, dum omnes Ecclesiam jam fideles in his ordinibus haberi videantur. Ego quoque cognovi in Thessalia consuetudinem aliam: dum quidam clericus ante clericatum legitime duxisset uxorem, quia cum ea mixtus fuerat, abdicata est, dum in Oriente cuncti sponanea voluntate, et non aliqua necessitate etiam episcopi semetipsi abstineant. Plurimi enim eorum etiam episcopos tempore ex legitima uxore filios habuerunt. Hoc quoque in Thessalia servari cognovi, quoniam apud eos in diebus Paschæ tantummodo baptizantur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia vero Syriæ altare non ad orientem ecclesiarum, sed magis ad occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, et Thessalia, ad tempus vespertinum orationes similes Novatianis Constantinopoli degentibus agunt. In Casarea Cappadocia et Cypro, die sabbati, et dominico circa vesperam cum lucernariis episcopi atque presbyteri Scripturas interpretantur. In Alexandria presbyter non facit sermonem. Et hæc res initium accepit ex quo Arius Ecclesiam conturbavit. Romæ sabbata universa jejunant. In Casarea Cappadocia eos qui post baptismum delinquant, a communione suspendunt, sicut Novatiani et Macedoniani in Hellesponto faciunt, et in Asia Quartodecimani. Novatiani circa Phrygiam binibus non recipiant, Constantinopoli vero neque aperte recipiant, neque palam removere noscuntur. In occidentalibus vero partibus aperte recipiant. SOCRATES, *lib. v, cap. 21*; *edit. Christ. Vales.*, *cap. 23, p. 222.*

CAPUT XXXIX.

De Pascha Montanistarum.

Montani siquidem, quos Phrygas nominant, peregrinam quandam adventionem introducunt, secundum eam Pascha celebrant. Culpant enim eos qui cursum lunæ requirunt, et dicunt solares tantummodo circulos sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta definiunt, et inchoare primum ab æquinectio vernali, quod est secundum Romanos octavo calend. Aprilis. Tunc, inquam, duo magna luminaria facta sunt, quibus tempora et anni manifestantur. Et hoc indicari, eo quod luna per octo annos cum sole concurrat, et ambo iidem novum habeant mensem. Eo quod octo annorum cursus lunæ compleatur, et tanquam principium sit primi mensis, reputant prædictam diem in Scripturis quartadecimam, et hanc esse dicunt octavo idus Aprilis, secundum quam semper celebrant Pascha, tamen si contigerit etiam concurrere Resurrectionis diem dominico die, alioqui dominica superveniente celebrant; scriptum est enim, inquam, a quartadecima usque ad vicesimam primam esse celebrandam. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 18, p. 733.*

Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani velut pro juramento habeant ut hunc hymnum audire mereantur.

tur: in qua Ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo docet [*ms. Santheod.*, dicit]. Apud Alexandrinos hoc opinabile est, quia dum leguntur Evangelia, non surgit episcopus; quod apud alios nusquam fieri novi, ubi solus archidiaconus hanc lectionem legit; in aliis locis diaconi; in multis vero ecclesiis sacerdotes soli; Const. ntino; et prima die Resurrectionis dominicæ pontifex. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 19, p. 734.*

349 CAPUT XL.

De Arianorum divisione.

Provenerunt enim etiam apud Arianos divisiones propter huiusmodi causam. Singulæ videlicet eorum contentiones ad ineptos eos perduxere sermones. Cum enim in eorum Ecclesia credatur Deus Pater esse Filii Verbi, ex hoc apud eos quæstio processit, si possibile sit, ut etiam antequam existeret Filius, Deus Pater vocari potuisset: quoniam Dei Verbum non ex Patre naturaliter, sed ex non existentibus substituisse credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, rite de patris nomine in certamen illicitum irruerunt. Dorotheus etenim ab Antiochia vocatus ab eis, dicebat non posse Patrem esse, neque vocari, Filio non subsistente. Porro Marinus, quem a Thracia ante Dorotheum vocaverant, occasionem inveniens opportunam, Dorotheo enim erat adversus, respondit sermonem de hac quæstione contrarium. Et propterea sunt inter eos factæ divisiones. Divisique propter hoc verbum, seorsum singuli solemnia celebrabant. Alii enim sequebantur Dorotheum, alii vero Marinum: dicentes quippe Patrem semper esse Patrem, etiam Filio non existente. Vocabantur enim isti Psathyriani, eo quod quidam Theoctistus, Syrus genere, Psathyropola, id est duplicia vendens, hanc propositionem valde defenderet. Hos quoque secutus est Selenas, Gothorum episcopus. Sed isti quoque paulo post separati sunt, cum Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem ipse episcopum fecerat Ephesi. Verum isti non propter religionem, sed propter præsulatum inimicitias inter se bellaque gesserunt. Gothi namque defendebant Agapium. Quamobrem plurimi clericorum eorum vanam gloriam fugientes, ad fidem consubstantialitatis utiliter accesserunt. Ariani siquidem triginta quinque annis divisi sunt inter alterutros, postea sub imperio Theodosii junioris consulatione Plinæ (*An. Dom. 419*) ab hæresi Psathyrianorum recedentes, uniti sunt, veluti lege decernentes nunquam capitulum propter quod divisi fuerant memorare. Sed hoc apud Constantinopolim gestum est. Verum in aliis civitatibus sub divisione manserunt. Hæc de Arianis. Verum nec Eunomiani sine divisione manserunt. Nam et ipse Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinavit episcopum, segregatus est occasione accepta, eo quod Aetium doctorem ejus expulsam suscipere nolisset. Reliqui vero ab eo per schismata diversimodum partiti sunt. Prius itaque Theophronius quidam Cappadox ab Eunomio versare contentiones edoctus, et aliquid de Aristoteleis Categoriis, et *Περὶ ἐπιφανείας* intelligens, fecit li-

bro quos De Exercitio mentis attulavit. Is ergo cum offendisset constatores suos, tanquam recedens ab eis, expulsus est; et seorsum calligans de suo nomine hæresim dereliquit. In Constantinopoli vero quidam Eutychius, ex tepidissima quæstione ab Eunomianis divisus, hæctenus collectas seorsum facit, vocanturque horum alii Eunomiatheophroniani, alii vero Eunomioeutychiani. Verumtamen isti baptismam corruperunt; non enim in Trinitate, sed in Christi morte baptizant. SOCRATES, *lib. v, cap. 22 et 23. Edit. Christ. Vales. cap. 23 et 24, p. 291.*

CAPUT XLI.

De divisione Macedonianorum.

Facta est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos divisio, cum Eutropius presbyter seorsum colligeret, et nequaquam ei Carterius consentiret. Fuerunt forsitan et aliæ divisiones hæresum, sed ego tanquam Constantinopolitanus, atque hic nutritus, quæ mihi clariora visa sunt ea narrare curavi. SOCRATES, *lib v, cap. 23, p. 293.*

CAPUT XLII.

De recessu Nili fluminis et rursus accessu.

Ea si quidem tempestate dicunt Ægyptii fluvium circa primum ascensum aquæ post longum recessum esse. Quo facto, Ægyptii sæviebant, eo quod non sinerentur flumini sacrificia solemnia celebrare. Judex autem seditionem perspicens concitari, nuntiavit imperatori. Verum imperator melius judicavit divinæ fidei serviendum quam poculis Nili, et sacrilegia præponere pietati: Nunquam, inquit, currat ille fluvius, si magicis artibus et fluxu sanguinis undæ polluentur sacri Paradisi. Hoc acto, post paululum ita uberrime Nilus effusus est, ut etiam altius quam solebat fluctus spargeret. Cumque solitas complexset mensuras, et adhuc in culmen extolleretur, in terrorem nimium Ægyptii sunt redacti: metuentes ne et Alexandriam et Libyæ partes forte destrueret. Tunc enim fertur paganos Alexandrinos in theatro clarasse, quia velut senex et delirus evanisset Nilus. Quamobrem plurimi Ægyptiorum derogantes paternæ religioni, ad Christianitatis jura conversi sunt. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 20, p. 736.*

CAPUT XLIII.

Quemadmodum caput Joannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum.

Eodem tempore dicitur delatum Constantinopolim Joannis Baptistæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inventum caput a monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosolymis habitabant, postea vero Ciliciam migraverunt. Cum enim ante hoc imperium Mardonius major domus imperialis nuntiasset hoc imperatori, præcepit Valens caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua jussione directi, et imponentes illud vehiculo deportabant. Cumque venissent ad locum qui vocatur Pantichium, est enim circa Chalcedonem, nequaquam poterat trahi vehiculum, licet multis plagis hurdones affligerentur. Et cum hoc inopinabile videretur universis, et ipsi simul imperatori, sacrum hoc

caput recondiderunt in vico appellato Cosilal. Erat enim possessio ipsa Mardonii. Illo siquidem tempore aut Deo, aut ipso propheta monente, in hunc locum usque perductum est. Cumque postea Theodosius imperator has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt existisse matronam virginem sacram, quæ ejus custodiam capitis exhibebat. Cui dum sæpius imperator non violenter, sed cum lacrymis supplicaret ut eum permitteret sua vota complere: hæc patans quia sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur ulterius Baptista portari, cessit. At imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistæ jacebat, eamque portans venit, et ante civitatem Constantinopolitanam recondidit in septimo milliario, ibique magnam et pulcherrimam Deo ædificavit ecclesiam; crebroque deprecatus est matronam, promisitque dona gratissima si reconciliari vellet. Nec passa est, erat enim Macedoniana hæresi violata, licet presbyter Vincentius consector ejus, qui prophetæ sepulcrum æqualiter observabat, conversus fuisset, et catholicæ communicasset Ecclesiæ. Ferunt enim quia conjurationem habeant Macedoniani nunquam se a sua secta recedere. Verum is presbyter, dum ageretur de migratione sacri capitis, apud se definit, quia si sequeretur Baptista imperatorem, et ipse communicaret ei. Quo facto, conversus est. SOZOMEN., lib. vii, cap. 21, p. 137.

CAPUT XLIV.

Quemadmodum Flavianus Antiochenum solus accepit episcopatum.

Igitur in Antiochia Meletii maximi successionem Flavianus accepit, qui cum D odoro plurima pro ovibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus Ecclesiæ suscipere præsulatum: sed pontificum restitit chorus, dicens non oportere eum qui Meletii consilium non receperat, post illius mortem in ejus sede consistere; sed eum potius qui plurimis laboribus effulgebat, et pro ovium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos et Ægyptios fecit infestos adversus Orientales. Sed neque morte Paulini inimicitiae sunt destructæ. Nam et post illum, cum Evagrius ejus percepisset sedem, perstiterunt Flaviano vehementer infensi, licet Evagrius præter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas prævaricatus ecclesiasticas. Non enim præcipiunt ut pro se quilibet ordinare possit, sed convocare universos provinciæ sacerdotes, et præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdiciunt. Verumtamen nihil horum respicientes, Evagrii sunt amplexi communionem, et adversus Flavianum auditis principis commoverunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad urbem Constantinopolim, et Romam [ms. et ed. V., Romæ] proficisci præcepit. Porro Flavianus excusatione hiemis, et promissione facta, quia tempore opportuno pergeret Romam, tunc est reversus ad propria. Cumque Romani pontifices, non solum mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius et Anastasius im-

peratori vehementer insisterent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret; qui vero Christi resisterent legibus, eos sineret impuises; rursus eum evocans, Romam [ms. et ed. V., Romæ] proficisci cogebat. Tunc Flavianus sapientissimus digna fiducia usus ait: Siquidem fidem meam, o imperator, quasi non rectam accusant quidam, aut vitam dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices non refuto, eorumque sententiam gratanter excipio. Si vero de sede et præsulatu contendunt, nec litigo, nec hæc volentibus habere resulto; sed absceho, et me ab episcopatu suspendo. Da igitur Antiochenam sedem cuicumque volueris, imperator. Hanc ejus fortitudinem sapientiamque miratus princeps, redire ad patriam, et commissam sibi regere præcepit Ecclesiam. Post aliquantum tempus Romam [ms. et ed. V., Romæ] denuo veniens imperator, easdem ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flavianus tyrannidem subdere nolisset. At ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flavianum. Illis vero dicentibus, quia non possent cum imperatore contendere, monuit ut de cætero Ecclesiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, et stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus; Evagrius contra regulas ordinatus; orientales autem Ecclesiæ præsulatum Flaviano deferentes, et Asia, Pontus, et Thracia, ejus communioni conjunctæ sunt: omnis Illyricus illum novit per Orientem episcopis præsidere. Illi flexi monitionibus Hespericæ sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, et legatos mittendos ab eo se suscipere. Hoc agnoscens sacratissimus Flavianus, misit Romam [ms. et ed. V., Romæ] quosdam laude dignos episcopos, et Antiochenos presbyteros, atque diaconos, quibus præerat Acacius Beroæ in omni terra pelagoque cantatus. Is cum aliis Romam [ms. et ed. V., Romæ] veniens, longamque sanans odii passionem, post decem et septem annos Ecclesiis restituit pacem. Quod agnoscentes Ægyptii, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tunc igitur Ecclesiæ Romanæ Innocentius, successor Anastasii, præsidebat, vir prudentia et intellectu decenter ornatus; Alexandrinæ vero Theophilus. THEODORUS, lib. v, cap. 23, p. 229.

CAPUT XLV.

De Eugenio tyranno, et quemadmodum fuerit superatus.

Res itaque publica hoc tempore pro hujusmodi causa turbabatur in Occidentis partibus. Grammaticus quidam nomine Eugenius, litterarum Latinarum doctor, relinquens scholas suas, in p. latio militabat. Eratque imperatoris anti-graphus, et propter eloquentiam a multis honorabatur. Tunc ergo, ut fertur, non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogasten, de minoribus Gallis ortum, militaris ordinis ducem, virum sævum et necibus præparatum. Quo facto declinavit ad tyrannidem. Igitur uterque contra imperatorem Valentinianum necem machinabantur, cubicularios corruptentes eunuchos. At illi

dormientem principem suffocarunt. Hoc Eugenius A repente cognoscens, imperio potitur Hesperiae, agebatque quod tyranno poterat convenire. Hæc audiens Theodosius imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum præparabat. Congregansque militarem virtutem, et Honorium filium designans imperatorem consulatu suo. et Habundantii (An. Dom. 393), decimo die Januarii 351 mensis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat. SOCRATES, lib. v, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 293.

Interea eventum belli considerans, misit ad Thebaidam ad Joannem monachum, tunc præscientia clarum. Ad quem destinavit Eutropium eunuchum sibi met fidelissimum, ut aut eum, si vellet venire, deduceret, aut nolentem de eventu belli requireret. B At ille Joannem quidem deducere non prævaluit; sed mandatum retulit ejus, quia bello vinceret, et perimeret tyrannum, et post victoriam in Italia moreretur. SOZOMEN., lib. vii, cap. 22, pag. 740.

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in urbe Constantiupoli, cum pergeret contra Eugenium belaturus, plurimi trans Istrum barbari sunt secuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum; parvoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim præparabat bellum, ubi jam multa millia habebat exercitus. SOCRATES, lib. v, cap. 24; edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 294.

Cum igitur in quodam monte oratorium invenisset, ibi nocte Domino supplicabat, et circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi jaceret in campo, et astarent sibi duo quidam viri in vestibus albis et equis caudidissimis residentes, eumque jubentes habere fiduciam, et diluculo armare milites ad victoriam; dicebantque se pro solatio destinatos. Quorum alter Joannem evangelistam, alter se Philip-pum dicebat apostolum. Hac visione comperta, nequaquam ab oratione cessavit, sed lacrymas uberiores effudit. Quæ visio etiam alicui militi revelata est, et per diversos pervenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit; sed ne quis crederet quia finxi quod ego vidi. Ideoque etiam isti monstratum est; nam primo mihi hoc Dominus communis ostendit. THEODORETUS, lib. v, cap. 24, p. 232.

Fit ergo congressio circa fluvium vocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos confligebant, bella erant æqualia. Unde vero barbari auxiliares imperatoris, pars Eugonii potior esse videbatur. Imperator autem videns barbaros deperire, in maxima veniens æstuatione, prostravit semetipsum in terra, adiutorem invocans Deum, et petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius magister militum ejus repente sic confortatus est, ut cum primis duclibus concurreret ad eam partem qua barbari premebantur. Quo facto dirupit acies, et in fugam mox vertit inimicos. Fitque denuo ea hora miraculum; ventus enim vehementissimus inspirans, emissa jacula ab Eugonii partibus contra eos denuo revocabat, et a partibus imperatoris ad hostes cum magna forti-

tudine deferebat. Tantum valuit imperatoris oratio. Hoc itaque modo dimicatione consumpta, tyrannus currens ad pedes imperatoris, exorabat promereri salutem. Qui circa pedes ejus a militibus capite secutus est. Hæc gesta sunt septima decima die Septembris mensis, consulatu Arcadii tertio, et Honorii secundo (An. Dom. 394). Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duos congressionis dies, fuga lapsus, dum cognovisset quia vivere non posset, proprio gladio se peremit. SOCRATES, lib. v, cap. 24; edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 294.

CAPUT XLVI.

De miraculis Donati pontificis in Beroea.

Ea siquidem tempestate plurimi inter episcopos effulgebant, sicut Donatus Eurae Epiri. De quo dum provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens, cibum habebat oves, capras, equos, et homines abripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens, cum illa levasset caput, quasi voratura virum, tunc ille vexillum crucis ante faciem ejus digito designans in aere, in os ejus expulit. Bestia vero sputum mox ore suo suscipiens, exspiravit. Quam, sicut audivi, octo paria boum in vicinum campum traxerunt; et misso igne combusta est, ne aerem fetore corrumperet. Hujus itaque Donati sepultura insignis est, ubi oratorium ex ejus nomine vocitatur, habens fontem aquarum quem ipse per orationibus invenisse. Nam dum esset locus inaquosus, et illic ex itinere aliquando venisset, alunt quia fatigatis illis qui cum eo erant, orasset, et mox aqua inundatio prorupisset, et ex illo tempore hactenus permaneret. SOZOMEN., lib. vii, cap. 25; edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 747.

CAPUT XLVII.

De Theotimo Tomitano pontifice.

Deo tempore Tomitanam et Scythia Ecclesiam Theotimus gubernabat, vir in philosophia nutritus, cujus virtutem diligentes barbari trans Istrum habitantes, Deum Romanorum esse prædicabant. Divinarum quippe in eo rerum experientia sæpius perciperunt. Nam cum aliquo tempore iter faceret, illius terræ barbari occurrerunt ei. Et dum hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi continuo morituri, ex equo descendens oravit. Porro barbari neque eum, neque sequaces ejus, nec equos, de quibus descenderant, videntes, pertransierunt. Dum igitur crebro transeuntes Scythas, naturaliter feroces, epulis muneribusque mansuefaceret, quidam barbarus arbitratus eum esse locupletem, cepit insidiari, ut eum caperet, alligaret et traheret. Cum hoc jam præparasset, et dexteram ad hoc haberet, ut eum jecti laquearet, manus in aere mox ligata, et barbarus ille invisibilibus vinculis est obstrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, supplicavit Deo Theotimus ut barbarus solveretur. SOZOMEN., lib. vii, cap. 25; edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 748.

CAPUT XLVIII.

De Epiphanio Cyprio.

Eo quoque tempore fuit Epiphanius, Cypriorum episcopus, ad ejus sepulcrum haecenus daemones expelluntur. Is enim cum substantiam propriam necessitatem sustentibus **352** erogasset, et multis quoque offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit ut pecuniis deficientibus oeconomicus Ecclesiae murmuraret. Quo facto, assistens quidam in domo in qua manebat oeconomicus, sarculum multarum pecuniarum dedit, et ita disparuit, ut nec qui dedit, nec qui misit agnosceretur. Quod factum omnes divinum esse judicaverunt. Aliud quoque ejus libet referre miraculum. Quidam pauperes volentes Epiphanium arte deludere, ut eis aliquid daret, dum iter ageret, unus eorum supinum se prostravit in terra, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens unde cum sepelire potuisset. Epiphanius autem superveniens, oravit ut sub quiete dormiret, et sepulturae necessaria praebnit, simulque consolatus est flentem, dicens: Quiesce, filii, a lacrymis; non enim fletu resuscitari potest. Est enim inevitabile quod evenit. Cumque discessisset Epiphanius, coepit ille pulsare socium, ut resurgeret. Et cum hoc semel et secundo fecisset, dicens: Surge, hodie de tuis laboribus epulemur, et ille penitus non sentiret, cognoscens vere mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, et petens ut ejus socium suscitaret. At ille consolatus est, ne graviter ferret quod evenerat. Non tamen defunctum denuo suscitavit. Hoc enim credo provide gestum, ut non facile Dei ministri deludantur. Eo tempore fuit Aneas [Vales., Ajax] et Zeno in Palaestinae Gaza philosophantes. Et Aneas fertur, cum pulcherrimam duxisset uxorem, ter cum ipsa solum concubuisse, et tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprime esse sectatum. Zeno autem episcopus usque ad annorum centum habens aetatem, nunquam solemnibus minor fuit, aut quievit officis.

A SOZOMEN, lib. VII, cap. 26 et 27; edit. Christ. Vales. cap. 27 et 28, p. 749.

CAPUT XLIX.

Quomodo Habacuc et Michae prophetarum corpora inventa sint.

Non solum religionem haec tunc nobilitabant, sed etiam Habacuc et Michae prophetarum corpora, sicut audivi, hoc tempore sunt ostensa revelatione divina, cum Zebeannus tunc Eleutheropolitanam gubernaret Ecclesiam, in vico qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia praedio, quod distat ab urbe quasi stadiis decem. Circa hunc locum sepultura Michae fuit, quam nescientes quid dicerent provinciales, fidelium [ed., Ofidelem] memoriam vocitabant. SOZOMEN., lib. VII, cap. 28; edit. Christ. Vales. cap. 29, pag. 752.

CAPUT L.

De fine Theodosii principis.

Igitur Theodosius imperator, post laborem publicum corpore fatigatus, et sperans se ea aegritudine moriturum, potius de republica cogitabat, considerans quae solent hominibus provenire imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Constantino- poli velociter evocavit, ordinare volens partes Hesperias. Cumque filius Mediolanum venisset, ex aegritudine relevatus, circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente praegravatus est, et ad spectaculum venire non potuit; filium tamen ludis adesse praecipit. Superveniente vero nocte defunctus est consulatu Olibrii et Probini (An. Dom. 395), septima decima die Januarii mensis, anno primo ducentesimae nonagesimae quartae olympiadis. Vixit autem imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperavit. SOCRATES, lib. V, cap. 25; edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 295.

LIBER DECIMUS.

353 CAPUT PRIMUM.*De successione Arcadii et Honorii.*

Defuncto igitur Theodosio, in ejus imperio filii successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus praesidebat Ecclesia, in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Joannes, Flavianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamque Nectarius. Igitur circa octavam diem Novembris mensis, eodem consulatu (An. Dom. 395), corpus Theodosii delatum est cum solemnibus honoribus, et ab Arcadio filio sepulturae traditur. Post paucos vero dies, id est vicesima septima ejusdem mensis, etiam exercitus qui cum imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reversus est. Et dum imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui remeanti, tunc milites Rufinum praefectum imperatoris peremerunt.

Erat enim suspectus, quasi tyranidem posset assumere. Dicebatur autem quia Hunnos ipse in Romanorum provincias evocasset, qui tunc Armeniam et partes Orientis valde vastabant. SOCRATES, lib. VI, cap. 1, p. 299.

CAPUT II.

Quomodo Honorius ludum gladiatorum removerit.

Honorius itaque suscipiens Occidentis imperium ludum gladiatorum, qui dudum Romae celebrabatur, hujusmodi causa removit. Quidam Tilemachius conversatione monastica pro hac causa ab Oriente venit ad Romam. Dumque nefandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intravit in stadium, et descendens nitebatur pugnantem inter se gladiis separare. Cumque spectatores adversus eum saevirent, et in effusione sanguinis grassarentur, provisorem pacis

lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens mirabilis imperator, illum quidem inter victores martyres numeravit, nefandum vero spectaculum prorsus absceidit. THEODORETUS, *lib. v, cap. 26, p. 254.*

CAPUT III.

De morte Nectarii Constantinopolitani episcopi, et ordinatione actibusque Joannis.

Paucis tempore transeunte, etiam Nectarius Constantinopolitanus episcopus defunctus est consulatu Cæsarii et Attici (*An. Dom. 397*), vicesima et septima die Septembris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Novissime vero placuit ut ab Antiochia Joannes evocaretur, Ecclesiæ presbyter. Erat enim ejus doctrinæ fama mirabilis. Intra paucum ergo tempus communi decreto omnium clericorum et laicorum imperator Arcadius evocavit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex imperiali jussione plurimi episcopi, etiam Theophilus venit Alexandrinus, qui studebat quidem Joanni detrabere, et Isidorum suum presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quoniam aliquando sustinuerat pro eo tale periculum. Cum imperator Theodosius adversus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus **354** per Isidorum xenia misit imperatori, et duplices misit epistolas, mandans ut alias epistolas non vincenti daret, porro victori et munera et alias porrigeret litteras. Has cum Isidorus portasset, Romæ veniens victoriam sustinebat; sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstravit imperatori. Quamobrem Isidorus terrore comprehensus, in Alexandriam fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorus Theophilus diligebat. Verum palatii judices præposuere Joannem. Cumque multi Theophilum accusarent, libellos adversus eum pro diversis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc præpositus palatii, Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas, ostendit Theophilo, dicens: Aut ordina Joannem, aut accusationes veniant ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Joannem ordinavit episcopum. Qui suscepit episcopatum sexta decima die Februarii mensis, consulatu Honorii imperatoris et Eutychiani præfecti (*An. Dom. 398*). Quia vero Joannes vir fuit omnino præclarus, ex libris quos reliquit agnoscitur. Cujus vitam, genus, conversationem, et quemadmodum sit depositus, et morte potius [*ed. V., posterius*] honoratus, exponam. SOCRATES, *lib. vi, cap. 2, p. 300.*

Joannes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi et Anthusæ nobilium personarum, discipulus sophistæ Libanii, et auditor Andragatii philosophi. Cumque se ad advocacionem præpararet, considerans molestias litigantium injustumque vitæ propositum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Evagrium, quoniam et ipse dum iisdem studiis esset usus, quietam magis secutus est vitam. Mox ergo mutato schemate pariter et incessu, divinis lectionibus incumbere, et frequentius ad sanctam concurrere ecclesiam. Hæc agens persuasit etiam Theo-

A doru et Maximo, qui fuerant condiscipuli ejus apud sophistam Libanium, ut pomposam relinquere vitam, et simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuetenæ ordinatur Ecclesiæ, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ. Tunc itaque isti sunt discipuli in lectione divina Diodori atque Carterii, qui eodem tempore sacris monasteriis præsidebant. Sed Diodorus postea Tarsi ordinatus episcopus, multos conscripsit libros, sacras ad litteram intuens Scripturas. Porro Joannem degentem cum Basilio, tunc a Meletio factum diaconum, et postea Cæsariæ Cappadociæ præulem constitutum, Zeno episcopus ab Hierosolymis revertens, lectorem in ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc officio positus librum edidit contra Judæos. Post paucum **B** vero tempus etiam diaconatum a Meletio promerens, de Sacerdotio alium fecit librum, aliosque plurimos explanavit. Postea vero, Meletio in Constantinopolitana urbe defuncto, recedens Joannes a Melitianis, et neque Paulino communicans, tribus annis continue sub quiete degebat. Postea vero, Paulino moriente, ab Evagrio ejus successore presbyter ordinatur. Ante episcopatum itaque hoc modo conversatus est. Fuit enim vir, ut aiunt, propter zelum castitatis severior, et amplius quam habebat a juventute sua, furori magis quam reverentiæ se præbebat, et propter vitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris; propter simplicitatem vero, oris libertate profusus, apud colloquentes non mediocriter utebatur; docendo præcipuus erat, utilis ad corrigendos audientium mores; **C** in confabulatione vero arrogans a nescientibus putabatur. Cum ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, majore fastu quam debuere utebatur, clericorum suorum corrigere vitam volens. Mox igitur in ipso initio, cum clericis asper videretur Ecclesiæ, erat plurimis odiosus, et veluti furiosum universi declinabant. Compellebat enim eum ut omnes offenderet Serapio diaconus ejus, qui aliquando præsentibus clericis hunc protulit magna voce sermonem: Nunquam poteris, o episcope, hos corrigere, nisi uno baculo percusseris universos. Quo dicto majora contra eum odia concitata sunt. Non post multum vero tempus, plurimos clericorum pro diversis eximit causis. At illi conspirantes adversus eum, etiam derogationibus apud populos utebantur; quarum **D** rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec ullum secum comedere pateretur, nec ipse ad alium invitatus accederet. Dicunt enim quidam propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eo quod turpiter manducaret escasque perciperet; alii vero propter excellentem ciborum continentiam hoc eum facere prædicabant. SOCRATES, *lib. vi, cap. 3, p. 301.*

Ego tamen quodam viro veraci referente audi, quia propter abstinentiam capite et stomacho sæpe dolebat, et ideo prandiorum epulas evitabat. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 9, p. 769.*

Porro populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum, parvipendens accusatorum voces. Quales vero sint ejus libri, non oportet nunc

dicī, quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur A cum clero tantummodo esset infensus, machinationes contra eum non omnino valuerunt. Dum vero etiam plurimos procerum objurgare cœpisset, tunc invidia contra eum major accensa est. Et quidem plurima dicebantur, multa quoque faciebant audientibus fidem. SOCRATES, *lib. vi, cap. 4, p. 304.*

CAPUT IV.

Quomodo Eutropius præpositus imperatoris fuerit interemptus.

Ejus derogationibus dedit augmentum homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim eunuchus præpositus imperatoris, et habens consulis dignitatem, volens in quibusdam ad ecclesiam refugientibus vindicare, studuit ab imperatoribus legem poni iubentem ut nullus ad ecclesias confugeret, imo qui dudum refugerant, traherentur. Sed Dei secutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos vero dies cum ipse Eutropius offendisset imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus vero, Eutropio sub altari jacente, nimioque percusso timore, residens super ambonem, ubi solent prius consuete facere sermonem, homiliam increpatoriam fecit adversus eum. Unde plurimos magis offendebat, eo quod homini in infelicitate positio non solum miseratus non est, sed etiam nec objurgare desisteret. Igitur Eutropii, tunc consularis dignitatem habentis, propter quædam vitia caput imperator jussit auferri, et ex ordine consulum ejus nomen penitus abrogari (*An. Dom. 399*). Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo consul fuit, nomen **355** ascriptum est. Pro diversis igitur causis multos sæpius fiducialiter objurgabat, et periculis erat odiosus. Unde Theophilus, Alexandrinæ civitatis episcopus, mox post ordinationem causas ejus dejectionis inquisivit, et quibusdam præsentibus de eo latenter obloquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Contristabatur enim non solum pro fiducia Joannis, sed quia etiam Isidorum presbyterum suum, episcopum Constantinopoleos ordinare non valuit. SOCRATES, *lib. vi, cap. 5, p. 304.*

Sacerdotibus igitur Joannes episcopus supplicabat ut secundum ecclesiasticas viverent sanctiones, quas quicumque prævaricari præsumerent, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim quia nec debent frui honore sacerdotii qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum enim providentiam urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex provinciis est divisa, et quæ undecim administrationibus dispensatur. His legibus ordinabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem iudicibus gubernari dignoscitur. Cumque cognovisset in Phœnicæ adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos monachos et imperialibus sanctionibus coarmatos adversus cultores destinavit idolorum : dans pecuniis templorum destructoribus erogandas, non ex ærario publico, sed quas a fidelissimis mulieribus oblatas sponte percipiebat. THEODORETUS, *lib. v, cap. 28, p. 255.*

CAPUT V.

De conversione Celticorum per Joannem.

Videns igitur etiam populum Celticorum Arianis retribus laqueatum, et cogitans de eorum capiendâ salute, consilium hujusmodi venationis invenit. Eiusdem namque linguæ presbyteros, diaconos atque lectores fecit, et unam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, dum et ipse frequenter illie iret, et per interpretem Celticum divinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra civitatem crebro faciens, et plurimos ejus gentis Arianorum ad apostolica dogmata revocavit. Apud Scythas autem quidam erant desiderium salutis habentes, quo non poterant pervenire. Quod Joannes agnoscens, quæsivit viros apostolico zelo ferventes, eosque direxit, et desiderantibus salutis gratiam ministravit. Ego autem etiam litteras ejus legi ad Leontium Ancyrae præsulem, quibus indicavit Scythas fuisse conversos in nostra provincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis crevisse languorem, scripsit ejus loci pastoribus ut eos pellerent. Insuper etiam principis pro hac causa proferri petiit sanctionem. [*Hæc desunt in mss. codicibus et in ed. V.*] Quod igitur ecclesiarum curam in animo haberit secundum divinum Apostolum, satis hæc docuerunt. [*Hæc autem desunt in edit. Valerii*] Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere. THEODORETUS, *lib. v, cap. 30, p. 236.*

CAPUT VI.

De Gainâ magistro militum ejusque rebellionē.

Gainas quidam genere Celticus, consilio barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum esset magister militum, multos suæ gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi principi, meditatione tyrannidis inferebat; eratque Arianus. Is ergo rogavit imperatorem ut intra civitatem ei unam daret ecclesiam. At ille cum se placare promisit. Tunc evocans Joannem, eique potentiam illius, meditatamque tyrannidem dicens, petebat ut data ecclesia ejus refrænaret intentionem. At ille virtute fortissimus : Noli, inquit, o imperator, hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero Deo benedictes expellere, et sanctum templum blasphemantibus injuste contradere. Neque hunc barbarum metuas, imperator; sed ambos nos jube vocari, et sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic frenabo, ut non præsumat petere quæ dari non expedit. Hoc audiens imperator gavisus est, et utrumque altera die vocavit. Tunc Gainas petitionem suam posecebat; Joannes contradicebat, dicens : Non licet imperatori pietatem custodienti aliquid contra mandata divina præsumere. Cumque responderet ille quia oratorium et ipse habere deberet, Joannes ait : Ubique tibi divina domus aperta est, et nullus te vetat orare. At ille : Sed ego, inquit, alterius sectæ sum, et cum meis unum templum habere deosco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, et non debeo in mea petitione contemni. Cui Joannes : Prima, inquit, præmia, et quæ transcendunt tua cer-

lamina, percepti, magister militum factus, consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare qui dudum fueris, et qualis modo conspiciaris, et quæ prisca paupertas, et quæ moderna substantia; quibus vestibus utebaris antequam Istrum transisses, et quibus nunc uteris. Considera igitur quia pauci labores maxima tibi præmia contulerunt, et circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainæ, eumque compulsi ut taceret. THEODORETUS, *lib. v, cap. 32, p. 237.*

Igitur dum Gainas adipisci desideraret imperium, qui dudum de sua fide apud beatam martyrem Eufemiam in Chalcedonia imperatori Arcadio promisisset, diversa consilia revolvebat, et in sua intentione semper instabat. Dumque per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est ut nocte barbaros mitteret qui palatium concremarent. Tunc enim aperte monstratum est quomodo Deus custodiat civitatem. Missis enim ab eo barbaris ad incendium atque prædas, angelorum turba apparuit, armorum ingens corpus habentium. Illi vero putantes esse milites, abscesserunt. Cumque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Noverat enim quia cunctus exercitus per civitates fuerat constitutus. Quapropter denuo futura nocte alios destinavit. Cumque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem barbaris ostendebant), novissime ipse egressus cum multitudo, miraculi sumpsit experimentum: arbitratus revera quia per diem quidem lateret exercitus, nocte vero pro ejus custodia poneretur. Et ita, dum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstravit intentionem. SOCRATES, *lib. vi, cap. 6, p. 307.*

Cum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditantem tyrannidem Gainas patefecit. Collecto 356 namque exercitu, per Thracias universa vastabat. Hoc agnoscentes et iudices et populi terrebantur; et neque repugnare illi quilibet præsumebat, neque apud eum legatione fungi, dum asperitatem barbaricam formidarent. Tunc ergo alios omnes tanquam metuentes relinquens imperator, Joanni viro sanctissimo onus legationis imposuit. At ille neque illius resultationis memor, neque inimicitarum qua hinc exortæ videbantur, alacriter est profectus ad Thracias. At ille cognoscens legatum, ejusque fiduciam pro pietate sic licenter assumptam, occurrit ei longo itinere, ejusque dexteram suis oculis circumposuit; insuper etiam suos filios sacra ejus genua osculari præcepit. Hujus ergo virtutis Joannes fuit, ut etiam valde terribiles humiliari cogeret et timere. THEODORETUS, *lib. v, cap. 32 et 33, p. 238.*

CAPUT VII.

De quæstione inter Ægyptios monachos exorta: An Deus corporeus sit, an incorporeus.

Et tempestate quæstio mota fuerat: utrum Deus corporeus esset, et hominis haberet schema; an certe incorporeus, et schemate humano omnimodis alienus. Ex qua quæstione contentiones et certamina plurima

A surrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis: maxime tamen simplices monachorum corporeum et humanæ formæ Deum esse judicabant. Plurimi vero reprobandos illos, Deum incorporeum esse dicebant, et forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus consonabat episcopus, ita ut in ecclesia coram populo contra eos qui humanæ formæ Deum asseverant contenderet, et Deum incorporeum suo dogmate definiret. Hæc agnoscentes Ægyptiorum monachi, venerunt Alexandriam, et seditionem contra Theophilum velut impium excitarunt, ita ut eum occidere niterentur. Ille ille agnoscentes cogitavit quemadmodum evitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis locutus est: Sic, inquit, vos video sicut Dei vultum. Hoc dicto monachos a suo impetu revocavit. At illi: Si vere, inquit, dicis, quia Dei vultus sic est sicut et noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsis enim quidam adversantur opinioni nostræ. Si enim hoc non feceris, quæ impiorum et Deo rebellium sunt a nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent facio, nolite in me sævire. Nam et ego inimicus sum librorum Origenis, et corpore suscipientes. Sic ergo monachos declinavit, et forsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablatæ. Post hæc hujusmodi causa provenit. Ægypti monasteriis quatuor venerabiles præsidebant viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone vitæque fulgentes, et propterea apud Alexandrinos egregii. Sed etiam Theophilus eos honorabat episcopus. Quamobrem Dioscorum violenter tractum Hermopoleos fecit episcopum; duos autem eorum rogavit ut habitarent cum eo, et vix ut episcopus fieret impetravit, factosque clericos ecclesiæ œconomos instituit. Cumque illi æstuant cur minus propositum suæ conversationis implerent, et procedenti tempore viderent animas suas lædi, dum episcopus pecuniarum haberet vitam [ed. Niv. et Frob., pecuniam haberet multam], et multum auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, et deserti potius habitaculum diligebant. Dumque ille nesciens eorum voluntatem, sibi eos adesse deposceret; postea videns quia eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc parvipendentes abscedunt. Porro Theophilus cum animo fervens esset, nisus est ut viros illos qua posset atrox vexaret. Et fratrem interim eorum Dioscorum habebat odiosum. Contristabatur enim, quia eos turba diligeret et coleret monachorum; et sciebat quia eis aliter nocere non posset, nisi monachos debellaret. Probaverat quoque quia, crebro cum eis habito sermone, laterentur incorporeum esse Deum, et non humanæ formæ, ne forte necessitate humanæ formæ humana quoque passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet, tamen ut se vindicaret, quod bene prius prædicaverat, immutavit. Mittens enim in eremum, plurimos monachorum simplicium et spiritali exercitatione carentium est venatus: dicens non oportere sequi Dioscorum, neque fratres ejus, dicentes incorporeum esse Deum. Deus enim,

dici, quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur A cum clero tantummodo esset infensus, machinationes contra eum non omnino valuerunt. Dum vero etiam plurimos procerum objurgare cœpisset, tunc invidia contra eum major accensa est. Et quidem plurima dicebantur, multa quoque faciebant audientibus fidem. *SOCRATES, lib. vi, cap. 4, p. 304.*

CAPUT IV.

Quomodo Eutropius præpositus Imperatoris fuerit interemptus.

Ejus derogationibus dedit augmentum homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim eunuchus præpositus Imperatoris, et habens consulis dignitatem, voleus in quibusdam ad ecclesiam refugientibus vindicare, studuit ab imperatoribus legem B poni iubentem ut nullus ad ecclesias confugeret, imo qui dudum refugerant, traherentur. Sed Dei secutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos vero dies cum ipse Eutropius offendisset imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus vero, Eutropio sub altari jacente, nimioque percusso timore, residens super ambonem, ubi solebat prius consuete facere sermonem, homiliam increpatoriam fecit adversus eum. Unde plurimos magis offendebat, eo quod homini in infelicitate posito non solum miseratus non est, sed etiam nec objurgare desisteret. Igitur Eutropii, tunc consularis dignitatem habentis, propter quædam vitia caput imperator jussit auferri, et ex ordine consulum eius nomen penitus abrogari (*An. Dom. 399*). Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo consul fuit, nomen **355** ascriptum est. Pro diversis igitur causis multos sæpius fiducialiter objurgabat, eorum primis erat odiosus. Unde Theophilus, Alexandrinæ civitatis episcopus, mox post ordinationem causas ejus dejectionis inquisivit, et quibusdam præsentibus de eo latenter obloquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Contristabatur enim non solum pro fiducia Joannis, sed quia etiam Isidorum presbyterum suum, episcopum Constantinopoleos ordinare non valuit. *SOCRATES, lib. vi, cap. 5, p. 304.*

Sacerdotibus igitur Joannes episcopus supplicabat ut secundum ecclesiasticas viverent sanctiones, quas quicumque prævaricari præsumerent, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim quia nec deberent frui honore sacerdotii qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum enim providentiam urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex provinciis est divisa, et quæ undecim administrationibus dispensatur. His legibus ordinabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem iudiciis gubernari dignoscitur. Cumque cognovisset in Phœnice adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos monachos et imperialibus sanctionibus coarmatos adversus cultores destinavit idolorum : dans pecuniis templorum destructoribus erogandas, non ex ærario publico, sed quas a fidelissimis mulieribus oblatas sponte percipiebat. *THEODORETUS, lib. v, cap. 23, p. 235.*

CAPUT V.

De conversione Celticorum per Joannem.

Videns igitur etiam populum Celticorum Arianis ritibus laqueatum, et cogitans de eorum capiendâ salute, consilium hujusmodi venationis invenit. Eiusdem namque linguæ presbyteros, diaconos atque lectores fecit, et unam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, dum et ipse frequenter illic iret, et per interpretem Celticum divinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra civitatem crebro faciens, et plurimos ejus gentis Arianorum ad apostolica dogmata revocavit. Apud Scythas autem quidam erant desiderium salutis habentes, quo non poterant pervenire. Quod Joannes agnoscens, quæsivit viros apostolico zelo ferventes, eosque direxit, et desiderantibus salutis gratiam ministravit. Ego autem etiam litteras ejus legi ad Leontium Ancyrae præsulem, quibus indicavit Scythas fuisse conversos in nostra provincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis crevisse languorem, scripsit ejus loci pastoribus ut eos pellerent. Insuper etiam principis pro hac causa proferri petiit sanctionem. [*Hæc desunt in mss. codicibus et in ed. V.*] Quod igitur ecclesiarum curam in animo haberit secundum divinum Apostolum, satis hæc docuerunt. [*Hæc autem desunt in edit. Valesii*] Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere. *THEODORETUS, lib. v, cap. 30, p. 236.*

CAPUT VI.

De Gainâ magistro militum ejusque rebellionē.

C Gainas quidam genere Celticus, consilio barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum esset magister militum, multos suæ gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi principi, meditatione tyrannidis inferebat; eratque Arianus. Is ergo rogavit imperatorem ut intra civitatem ei unam daret ecclesiam. At ille cum se placare promisit. Tunc evocans Joannem, eique potentiam illius, meditantemque tyrannidem dicens, petebat ut data ecclesia ejus refrænaret intentionem. At ille virtute fortissimus : Noli, inquit, o imperator, hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero Deo benedicentes expellere, et sanctum templum blasphemantibus injuste contradere. Neque hunc barbarum metuas, imperator; sed ambos nos jube vocari, et sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic frenabo, ut non præsumat petere quæ dari non expedit. Hoc audiens imperator gavisus est, et utrumque altera die vocavit. Tunc Gainas petitionem suam posebat; Joannes contradicebat, dicens : Non licet imperatori pietatem custodienti aliquid contra mandata divina præsumere. Cumque responderet ille quia oratorium et ipse habere deberet, Joannes ait : Ubi que tibi divina domus aperta est, et nullus te vetat orare. At ille : Sed ego, inquit, alterius sectæ sum, et cum meis unum templum habere deosco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, et non debeo in mea petitione contemni. Cui Joannes : Prima, inquit, præmia, et quæ transcendunt tua cer-

tamina, percepisti, magister militum factus, consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare qui dudum fueris, et qualis modo conspiciaris, et quæ prisca paupertas, et quæ moderna substantia; quibus vestibus utebaris antequam Istrum transisses, et quibus nunc uteris. Considera igitur quia pauci labores maxima tibi præmia contulerunt, et circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainæ, eumque compulsi ut taceret. THEODORETUS, *lib. v, cap. 32, p. 237.*

Igitur dum Gainas adipisci desideraret imperium, qui dudum de sua fide apud beatam martyrem Eusebiam in Chalcedonia imperatori Arcadio promisisset, diversa consilia revolvebat, et in sua intentione semper instabat. Dumque per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est ut nocte barbaros mitteret qui palatium concremarent. Tunc enim aperte monstratum est quomodo Deus custodiat civitatem. Missis enim ab eo barbaris ad incendium atque prædas, angelorum turba apparuit, armorum ingens corpus habentium. Illi vero putantes esse milites, abscesserunt. Cumque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Noverat enim quia cunctus exercitus per civitates fuerat constitutus. Quapropter denuo futura nocte alios destinavit. Cumque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem barbaris ostendebant), novissime ipse egressus cum multitudine, miraculi sumpsit experimentum: arbitratus revera quia per diem quidem lateret exercitus, nocte vero pro ejus custodia poneretur. Et ita, dum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstravit intentionem. SOCRATES, *lib. vi, cap. 6, p. 307.*

Cum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto 356 namque exercitu, per Thracias universa vastabat. Hoc agnoscentes et iudices et populi terrebantur; et neque repugnare illi quilibet præsumebat, neque apud eum legatione fungi, dum asperitatem barbaricam formidarent. Tunc ergo alios omnes tanquam metuentes relinquens imperator, Joanni viro sanctissimo onus legationis imposuit. At ille neque illius resultationis memor, neque inimicitiarum quæ hinc exortæ videbantur, alacriter est profectus ad Thracias. At ille cognoscens legatum, ejusque fiduciam pro pietate sic licenter assumptam, occurrit ei longo itinere, ejusque dexteram suis oculis circumposuit; insuper etiam suos filios sacra ejus genua osculari præcepit. Hujus ergo virtutis Joannes fuit, ut etiam valde terribiles humiliari cogeret et timere. THEODORETUS, *lib. v, cap. 32 et 33, p. 238.*

CAPUT VII.

De quæstione inter Ægyptios monachos exorta: An Deus corporeus sit, an incorporeus.

Et tempestate quæstio mota fuerat: utrum Deus corporeus esset, et hominis haberet schema; an certe incorporeus, et schemate humano omnimodis alienus. Ex qua quæstione contentiones et certamina plurima

surrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis: maxime tamen simplices monachorum corporeum et humanæ formæ Deum esse judicabant. Plurimi vero reprobantes illos, Deum incorporeum esse dicebant, et forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus consonabat episcopus, ita ut in ecclesia coram populo contra eos qui humanæ formæ Deum asseverant contenderet, et Deum incorporeum suo dogmate definiret. Hæc agnoscentes Ægyptiorum monachi, venerunt Alexandriam, et seditionem contra Theophilum velut impium excitaverunt, ita ut eum occidere niterentur. Hoc ille agnoscentes cogitavit quemadmodum evitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis locutus est: Sic, inquit, vos video sicut Dei vultum. Hoc dicto monachos a suo impetu revocavit. At illi: Si vere, inquit, dicis, quia Dei vultus sic est sicut et noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsis enim quidam adversantur opinioni nostræ. Si enim hoc non feceris, quæ impiorum et Deo rebellium sunt a nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent facio, nolite in me sævire. Nam et ego inimicus sum librorum Origenis, et cu'po suscipientes. Sic ergo monachos declinavit, et forsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablata. Post hæc hujusmodi causa provenit. Ægypti monasteriis quatuor venerabiles præsidebant viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone vitæque fulgentes, et propterea apud Alexandrinos egregii. Sed etiam Theophilus eos honorabat episcopus. Quamobrem Dioscorum violenter tractum Hiermopoleos fecit episcopum; duos autem eorum rogavit ut habitarent cum eo, et vix ut episcopus fieret impetravit, factosque clericos ecclesiæ œconomos instituit. Cumque illi æstuarerent cur minus propositum suæ conversationis implerent, et procedenti tempore viderent animas suas lædi, dum episcopus pecuniarum haberet vitam [*ed. Niv. et Frob.*, pecuniam haberet multam], et multum auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, et deserti potius habitaculum diligebant. Dumque ille nesciens eorum voluntatem, sibi eos adesse deposceret; postea videns quia eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc parvipendentes abscedunt. Porro Theophilus cum animo D fervens esset, nisus est ut viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrem interim eorum Dioscorum habebat odiosum. Contristabatur enim, quia eos turba diligeret et coleret monachorum; et sciebat quia eis aliter nocere non posset, nisi monachos debellaret. Probaverat quoque quia, crebro cum eis habito sermone, faterentur incorporeum esse Deum, et non humanæ formæ, ne forte necessitate humanæ formæ humana quoque passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet, tamen ut se vindicaret, quod bene prius prædicaverat, immutavit. Mittens enim in eremum, plurimos monachorum simplicium et spiritali exercitatione carentium est venatus: dicens non oportere sequi Dioscorum, neque fratres ejus, dicentes incorporeum esse Deum. Deus enim,

secundum divinam Scripturam, et oculos habet, et Aures, et manus, et pedes, sicut et homines. Dioscorus autem ejusque sequaces, aequentes Origenem, dogma blasphemum introducunt, quasi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac seductione monachorum plurimi sunt decepti, et seditio ferventissima suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repente contra fratres insurgunt. Et facta divisione alterutros impetebant. Theophili sequaces Origenistas et impios appellabant fratres; isti vero sequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioscorum ejusque fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula. SOCRATES, *lib. vi, cap. 7, p. 309.*

CAPUT VIII.

Quomodo hymni nocturni a Joanne sunt incæpti.

Cum hæc in Ægypto fierent, Joannes Constantinopolitanus doctrina florebat, et apud cunctos favorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob hujusmodi causam. Ariani, sicut dictum est, foras civitatem collectas agebant. Sabbato autem atque dominica, intra portas et per porticus congregati, hymnos et antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediam civitatem egressi portam, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumque hoc crebro quasi ad vituperationem orthodoxorum facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Ubi sunt qui dicunt trina virtute unum? tunc Joannes metuens ne simplices hujusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum ut et ipsi nocturnis occuparentur hymnis; quatenus et illorum obscuraretur opus, et fidelium professio **357** firmaretur. Studium ergo Joannis nimis utile, cum turba periculisque finitum est. Nam dum clariores hymni homousianorum noctibus apparerent (fecerat enim etiam cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente), tunc Ariani zelo tracti, usque ad neces insurgunt. Una ergo nocte, congressione facta, petra in fronte percussus est Brison eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo utriusque partis extincti sunt. In his motus imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare. SOCRATES, *lib. vi, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 7 et 8, p. 312.*

CAPUT IX.

Quod episcopo Ignatio angelorum Deum laudantium visio est ostensa.

Dicendum tamen est unde sumpsit initium ut in ecclesia antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis debebat apostolis, vidit angelorum visionem, quomodo per antiphonas sanctæ Trinitati dicebant hymnos. Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ, et ex hoc ad cunctas transiit Ecclesias. SOCRATES, *lib. vi, cap. 8, p. 313.*

CAPUT X.

De inimicis Joannis.

Fertur enim quoniam inter alia Joannes etiam pro Severiano, Gabalensi episcopo, odium Augustæ conceperat. Is enim Severianus et Antiochus Ptolemaidis ambo eloquentissimi erant, et coram ecclesia docere præparati. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim, eloquentia promotus atque pecuniis ditatus, in suam reversus est civitatem. Pro ejus zelo Severianus postea venit, vidensque quod Joannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis appareret, eratque honorabilis apud multos proceres, et apud ipsum imperatorem, pariter et Augustam. Cumque Joannes perrexisset in Asiam, huic commendavit Ecclesiam. Credebat enim ejus blandimentis quia eum revera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod dum Joannes audisset, Serapione nuntiante, zelatus est. Reversoque ab Asia Joanne, contigit, transeunte Severiano, ut studiose non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamavit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanatus non est. Ob quam rem accusatus a Serapione velut injuriosus et in Deum blasphemus, civitate pulsus est a Joanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Severiani, mox eum a Chalcedone fecit revocari. Porro Joannes, multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia ejus genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans et sæpe conjurans ut Severianum suo reconciliaret affectui. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 10, p. 770.*

Interea monachi ab eremo ad Constantinopolim veniunt cum Dioscoro et fratribus, cum quibus Isidorus, qui Theophili amicus simul dudum, ob hujusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archiepiscopus Alexandrinæ fuit Ecclesiæ. Hunc Theophilus ab Ecclesia odio faciente projecit, culpans eum quasi mulierem quamdam Manichæam, non primitus abrenuntiantem hæresim, in communionem sacram suscepit. Cumque Petrus diceret se eam jussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quia hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ degebat, a Theophilo missus ad Damasum ut ei Flavianum Antiochiæ reconciliaret episcopum. Verum reversus Isidorus Petri responsionem veram esse firmavit, dicens quia mulier Manichæa cum episcopi fuisset jussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro et reliquis [*ms. Lyr., fratribus*] Constantinopolim venit, ut principi et Joanni ejus facta narraret. Hæc Joannes agnoscens, honorabat principio viros, eorumque fruebatur orationibus; communiōne vero sacra cum eis ante causæ cognitionem participare non voluit. His ita gestis, pervenit ad Theophilum sermo falsus, quasi Joannes illis communicasset, et eis ferret auxilium. Parabatque ut non solum de Dioscoro et Isidoro semet uisceretur, sed etiam Joannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos civitatum episto-

las, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius ejus fuerit inimicus, tanquam de Deo minus saperet, eumque formam hominis habere judicaret. Tunc ergo quasi ex poenitentia, ejus se professus est sequi sectam [ms. Lyr., dicta]; egitque ut synodus episcoporum Cypri celebraretur, quatenus libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius, propter nimiam sui reverentiam atque simplicitatem circumventus, constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit; misitque litteras ad Joannem, monens ut se ab Origeniana lectione suspenderet; et synodo congregata, quæ placuerant etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famosissimum Epiphanium circumveniens, et agnoscens sua vota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros damnavit Origenis, qui peno ante ducentos defunctus erat annos: non quia hujusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscoro ejusque nocere sequacibus [mss., Dioscorum ejusque sequaces circumvenire]. Joannes autem parvipendens quæ ab Epiphanio et Theophilo fuerant nuntiata, in doctrina ecclesiastica laborabat, et in ea quidem florebat: nihil tamen de his quæ contra eum cogitabantur sæpe curabat. Cumque Theophilus jam manifesto studere videretur ut Joannem episcopatu deponeret, tunc etiam inimici Joannis Theophilum sunt secuti; et multi clerici, multi procerum palatii tempus invenientes opportunum, nitebantur ut synodus Constantinopoli fieret contra Joannem. Et hoc tempore per epistolas sibimet quam per verba mandabant. Auxit igitur odium Joanni causa Severiani et Antiochii episcoporum, quæ supra relata est. SOCRATES, lib. vi, cap. 9 et 10, p. 314.

CAPUT XI.

Quomodo Epiphanius Cyprius Joanni sue:it inimicus.

Post paucum vero tempus Epiphanius episcopus Constantinopolim venit, portans damnationem 358 librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreverant, sed libris tantummodo derogaverant. Egressus ergo ad basilicam Sancti Joannis, milliario ab urbe septimo constitutam, et collecta ibidem celebrata ordinatoque diacono, rursus venit in civitatem, et invitationem quidem Joannis declinavit causa Theophili; in propria vero mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentem episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphaniū reverentiam subscribebant; plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ præsul, qui ita respondit: Ego, inquit, o Epiphani, neque ei qui dudum bene requievit injurias infero, neque rem blasphemam tentare præsumo, damnans ea quæ priores nostri respuere noluerunt; proinde neque malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros ejus [ms. Santheod., ei] Origenis legit, et ecclesiasticas expositiones ostendit; ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt nesciunt semetipsos. Hæc ergo Theotimus, vitæ rectitudine famosissimus, Epiphanio respondisse

A fertur. Sed quoniam detractores plurimi subripientes, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non videtur absurdum. Viles homines, et qui per semetipsos nequeunt apparere, vituperando meliores esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primo Methodius Lyciæ Olympi civitatis episcopus; deinde Eustathius pauci præsul temporis, et post eum Apollinaris, novissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, et alii [ms. Santheod., et aliter] ob aliam causam ad accusationem ejus accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primitus Origeni, postea velut ex poenitentia miratus vitum, in dialogo quem attulavit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquor? Dum culpant eum pro quibus putant causis, B et nihil quasi male credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis et rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni concilii, libris propriis contra Arianos voce clara testem suæ fidei hunc virum vocat, illius libros conjungens suis, et hæc dicens: Mirabilis, inquit, et laboriosissimus Origenes hoc de Filio Dei nobis testimonium perhibens, ait, coæternum eum asseverans Patri. Ignorant igitur semetipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem ejus Athanasium blasphemantes. Hæc de Origenes dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam. SOCRATES, lib. vi, cap. 11 et 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12 et 13, p. 318.

CAPUT XII.

Quomodo Joannes acceperit Epiphanium.

Joannes igitur Constantinopoleos indignatus non est cur absque regulis in ejus ecclesia ordinationem fecerit Epiphanius; sed tamen rogabat ut inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo, nec orare respondit, nisi Dioscorum et qui cum eo erant urbe depelleret, et ipse in librorum Origenis damnationem subscriberet. Joanne hæc facere differente, et dicente non oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulanter, ad hoc consilium ab inimicis Joannis Epiphanius instigatur. Cum esset in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanium, et coram omni populo Origenis damnare libros, et adjudicare Dioscorum ejusque sequaces, simul quoque derogare Joanni, velut eorum defensori. Hæc Joanni nuntiantur. Altera vero die dum jam venisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandavit: Contra regulas multa gessisti, o Epiphani! primum quidem, quia ordinationem fecisti in ecclesia sub meo juo constituta; deinde quia, me non jubente, in ea auctoritate propria sacra celebrasti; rursus quia invitatus excusasti, et nunc denuo in teipsum confidis. Quapropter observa ne turba nascatur in populo, et hujus rei periculum ipse suscipias. Hæc dum audisset Epiphanius, ab ecclesia formidatus abcessit. Cumque reversurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Joanni: Spero quia non morieris episcopus. At ille remandavit: Spero te ad tuam patriam non redire. Hæc utrum vere dicta sint nescio;

secundum divinam Scripturam, et oculos habet, et Aures, et manus, et pedes, sicut et homines. Dioscorus autem ejusque sequaces, sequentes Origenem, dogma blasphemum introducunt, quasi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac seductione monachorum plurimi sunt decepti, et seditio ferventissima suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repente contra fratres insurgunt. Et facta divisione alterutros impetebant. Theophili sequaces Origenistas et impies appellabant fratres; isti vero sequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immari seditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioscorum ejusque fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula. SOCRATES, *lib. vi, cap. 7, p. 309.*

CAPUT VIII.

Quomodo hymni nocturni a Joanne sunt incæpti.

Cum hæc in Ægypto fierent, Joannes Constantinopolitanus doctrina florebat, et apud cunctos favorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob hujusmodi causam. Ariani, sicut dictum est, foras civitatem collectas agebant. Sabbato autem atque dominica, intra portas et per porticus congregati, hymnos et antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediam civitatem egressi portam, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumque hoc crebro quasi ad vituperationem orthodoxorum facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Ubi sunt qui dicunt trina virtute unum? tunc Joannes metuens ne simplices hujusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum ut et ipsi nocturnis occuparentur hymnis; quatenus et illorum obscuraretur opus, et fidelium professio **357** firmaretur. Studium ergo Joannis nimis utile, cum turba periculisque finitum est. Nam dum clariore hymni homousianorum noctibus apparerent (fecerat enim etiam cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente), tunc Ariani zelo tracti, usque ad neceis insurgunt. Una ergo nocte, congressione facta, petra in fronte percussus est Brison eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendus fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo utriusque partis extincti sunt. In his motus imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare. SOCRATES, *lib. vi, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 7 et 8, p. 312.*

CAPUT IX.

Quod episcopo Ignatio angelorum Deum laudantium visio est ostensa.

Dicendum tamen est unde sumpsit initium ut in ecclesia antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis degebat apostolis, vidit angelorum visionem, quomodo per antiphonas sanctæ Trinitati dicebant hymnos. Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ, et ex hoc ad cunctas transiit Ecclesias. SOCRATES, *lib. vi, cap. 8, p. 313.*

CAPUT X.

De inimicis Joannis.

Fertur enim quoniam inter alia Joannes etiam pro Severiano, Gabalensi episcopo, odium Augustæ conceperat. Is enim Severianus et Antiochus Ptolemaidis ambo eloquentissimi erant, et coram ecclesia docere præparati. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim, eloquentia promotus atque pecuniis ditatus, in suam reversus est civitatem. Pro cujus zelo Severianus postea venit, vidensque quod Joannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat, eratque honorabilis apud multos proceres, et apud ipsum imperatorem, pariter et Augustam. Cumque Joannes perrexisset in Asiam, huic commendavit Ecclesiam. Credebat enim ejus blandimentis quia eum revera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod dum Joannes audisset, Serapione nuntiante, zelatus est. Reversoque ab Asia Joanne, contigit, transeunte Severiano, ut studiose non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamavit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanatus non est. Ob quam rem accusatus a Serapione velut injuriosus et in Deum blasphemus, civitate pulsus est a Joanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Severiani, mox eum a Chalcedone fecit revocari. Porro Joannes, multis rogantibus, eum videre fugiebat, donec in Apostolorum ecclesia ejus genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans et sæpe conjurans ut Severianum suo reconciliaret affectui. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 10, p. 770.*

Interea monachi ab eremo ad Constantinopolim veniunt cum Dioscoro et fratribus, cum quibus Isidorus, qui Theophilus amicus dudum, ob hujusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinæ fuit Ecclesiæ. Hunc Theophilus ab Ecclesia odio faciente projecit, culpans eum quasi mulierem quamdam Manichæam, non primitus abrenuntiantem hæresim, in communionem sacram suscepit. Cumque Petrus diceret se eam jussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quia hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ degebat, a Theophilo missus ad Damasum ut ei Flavianum Antiochiæ reconciliaret episcopum. Verum reversus Isidorus Petri responsionem veram esse firmavit, dicens quia mulier Manichæa cum episcopi fuisset jussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro et reliquis [*ms. Lyr., fratribus*] Constantinopolim venit, ut principi et Joanni ejus facta narraret. Hæc Joannes agnoscens, honorabat principio viros, eorumque fruebatur orationibus; communionem vero sacra cum eis ante causam cognitionem participare non voluit. His ita gestis, pervenit ad Theophilum sermo falsus, quasi Joannes illis communicasset, et eis ferret auxilium. Parabatque ut non solum de Dioscoro et Isidoro semet ulcisceretur, sed etiam Joannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos civitatum episto-

las, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius ejus fuerit inimicus, tanquam de Deo minus sapere, eumque formam hominis habere judicaret. Tunc ergo quasi ex poenitentia, ejus se professus est sequi sectam [ms. Lyr., dicta]; egitque ut synodus episcoporum Cypri celebraretur, quatenus libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius, propter nimiam sui reverentiam atque simplicitatem circumventus, constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit; misitque litteras ad Joannem, monens ut se ab Origeniana lectione suspenderet; et synodo congregata, quæ placuerant etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famosissimum Epiphanium circumveniens, et agnoscens sua vota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros damnavit Origenis, qui peno ante ducentos defunctus erat annos: non quia hujusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscoro ejusque nocere sequacibus [ms., Dioscorum ejusque sequaces circumvenire]. Joannes autem parvipendens quæ ab Epiphano et Theophilo fuerant nuntiata, in doctrina ecclesiastica laborabat, et in ea quidem florebat: nihil tamen de his quæ contra eum cogitabantur sæpe curabat. Cumque Theophilus jam manifesto studere videretur ut Joannem episcopatu deponeret, tunc etiam inimici Joannis Theophilum sunt secuti; et multi clerici, multi procerum palatii tempus invenientes opportunum, nitentur ut synodus Constantinopoli fieret contra Joannem. Et hoc tam per epistolas sibimet quam per verba mandabant. Auxit igitur odium Joanni causa Severiani et Antiochii episcoporum, quæ supra relata est. SOCRATES, lib. vi, cap. 9 et 10, p. 314.

CAPUT XI.

Quomodo Epiphanius Cyprius Joanni sue:it inimicus.

Post paucum vero tempus Epiphanius episcopus Constantinopolim venit, portans damnationem 358 librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreverant, sed libris tantummodo derogaverant. Egressus ergo ad basilicam Sancti Joannis, milliario ab urbe septimo constitutam, et collecta ibidem celebrata ordinatoque diacono, rursus venit in civitatem, et invitationem quidem Joannis declinavit causa Theophili; in propria vero mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentem episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphaniæ reverentiam subscribebant; plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ præsul, qui ita respondit: Ego, inquit, o Epiphani, neque ei qui dudum bene requievit injurias infero, neque rem blasphemam tentare præsumo, damnans ea quæ priores nostri respuere noluerunt; proinde neque malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros ejus [ms. Santhead., ei] Origenis legit, et ecclesiasticas expositiones ostendit; ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt nesciunt semetipsos. Hæc ergo Theotimus, vitæ rectitudine famosissimus, Epiphano respondisse

A fertur. Sed quoniam detractores plurimi subripientes, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non videtur absurdum. Viles homines, et qui per semetipsos nequeunt apparere, vituperando meliores esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primo Methodius Lyciæ Olympi civitatis episcopus; deinde Eustathius pauci præsul temporis, et post eum Apollinaris, novissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, et alii [ms. Santhead., et aliter] ob aliam causam ad accusationem ejus accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primitus Origeni, postea velut ex poenitentia miratus virum, in dialogo quem attulavit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquor? Dum culpant eum pro quibus putant causis, et nihil quasi male credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis et rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni concilii, libris propriis contra Arianos voce clara testem suæ fidei hunc virum vocat, illius libros conjungens suis, et hæc dicens: Mirabilis, inquit, et laboriosissimus Origenes hoc de Filio Dei nobis testimonium perhibens, ait, coæternum eum asseverans Patri. Ignorant igitur semetipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem ejus Athanasium blasphemantes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam. SOCRATES, lib. vi, cap. 11 et 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12 et 13, p. 318.

CAPUT XII.

Quomodo Joannes acceperit Epiphanium.

Joannes igitur Constantinopoleos indignatus non est cur absque regulis in ejus ecclesia ordinationem fecerit Epiphanius; sed tamen rogabat ut inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo, nec orare respondit, nisi Dioscorum et qui cum eo erant urbe depelleret, et ipse in librorum Origenis damnationem subscriberet. Joanne hæc facere differente, et dicente non oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulanter, ad hoc consilium ab inimicis Joannis Epiphanius instigatur. Cum esset in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanium, et coram omni populo Origenis damnare libros, et adjudicare Dioscorum ejusque sequaces, simul quoque derogare Joanni, velut eorum defensori. Hæc Joanni nuntiantur. Altera vero die dum jam venisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandavit: Contra regulas multa gessisti, o Epiphani! primum quidem, quia ordinationem fecisti in ecclesia sub meo juve constituta; deinde quia, me non jubente, in ea auctoritate propria sacra celebrasti; rursus quia invitatus excusasti, et nunc denuo in teipsum confidis. Quapropter observa ne turba nascatur in populo, et hujus rei periculum ipse suscipias. Hæc dum audisset Epiphanius, ab ecclesia formidatus abcessit. Cumque reversurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Joanni: Spero quia non morieris episcopus. At ille remandavit: Spero te ad tuam patriam non redire. Hæc utrum vere dicta sint nescio;

ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius A vivus pervenit ad Cyprum, sed in navi defunctus est, et Joannes post paululum episcopatu depositus est. SOCRATES, *lib. vi, cap. 13. Edit. Christ. Valis. cap. 14, p. 320.*

CAPUT XIII.

Cur Augusta gravior, et per quos Joanni facta sit inimica, et quomodo exsilio fuerit deportatus.

Cumque Epiphanius discessisset, pervenit ad Joannem quoniam Eudoxia Augusta eum contra Joannem armasset; et hinc accensus, linguæ ubertate sermonem fecit in populo cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit, quasi contra Augustam prolatus esset, et ita pervenit ad aures imperatoris. Quod Augusta cognoscens, velut injuriam suam narravit imperatori: dicens illius magis esse contumeliam quæ ejus uxori liebat. Quamobrem gestum est ut Theophilus contra eum quam velociter synodum celebraret. Quod etiam Severianus simul agebat; erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul episcoporum movens [ed. V., monens]. Confluebant igitur plerimi Joannis inimici. Aderant etiam quos ab episcopatu removerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedona convenerunt, ubi tunc erat episcopus Cyrinus, multa contra Joannem loquens, impium cum superbumque vocans. Episcopi vero delectabantur in talibus. Porro Maruthas Mesopotamenus episcopus, nolens Cyrini calcavit tunc pedem. At ille dolore constrictus, Constantinopolim cum episcopis transire non potuit; alii vero sunt transvecti. SOCRATES, *lib. vi, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 321.*

Postea vero cum dolore laboraret ejus crus frequenter, est abscissum, quia putredo pene omne corpus ejus invaserat, et in pedem alium jam serpebat. Is ergo post paululum tempus est defunctus. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 16, p. 779.*

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solemniter honore potitus est; erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc venerant cum frumentis, occurrentes, eum favorabiliter susceperunt. Cumque 359 venisset Constantinopolim, refutavit in ecclesiam introire; sed in una domo Augustarum vocabulo Placidiana tunc habitavit. Hinc ergo cœperunt contra Joannem movere causas; et non jam de libris Origenis memoria ferebatur, sed has accusationes illicitas excitabant. His ita preparatis, convenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi quod Rufini nomine vocitur, ubi est in honore Petri et Pauli apostolorum basilica constituta, evocaverunt Joannem, satisfactorum pro quibus accusabatur, jusseruntque ut cum eo venirent Serapion et Tigrius eunuchus presbyter, et Paulus lector; isti enim simul accusabantur. Cumque Joannes evocantes velut inimicos refutaret, universalem synodum fieri proclamavit. At illi nihil morati, quater eum evocaverunt. Qui cum noluisset accedere, sed synodum fieri proclamaret, damnaverunt eum:

in nullo culpantes, nisi quia vocatus noluit obedire. Dumque hoc fuisset circa vesperam nuntiatum, populus ad seditiones maximas excitatus est; et nocte concurrentes, eum trahi ab ecclesia non sinebant; sed clamabant ut apud majus concilium de eo ageretur examen. Porro jussio principis imminerebat, velociter eum ejici et exsilio deportari. Hoc agnoscens Joannes tertia damnationis die circa meridiem semetipsum, populo ignorante, contradidit. Cogitabat enim ne ulla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem exsilio ducebatur. In populo autem seditio importabilis est exorta, ita ut etiam multi inimicorum ejus misericordia moverentur: dicentes eum calumniam passum, quem paulo ante desiderabant videre depositum. Quamobrem clamabant omnes B contra principem atque concilium sacerdotum, et maxime contra Theophilum. Non enim ejus machinatio jam poterat latere, quæ multis quidem indicibus apparebat; maxime quia Dioscoro ejusque fratribus mox post Joannis dejectionem communicaverat. Tunc igitur etiam Severianus in ecclesia docens, Joanni derogabat, dicens: Etsi in nullo alio vituperandus Joannes est, ejus tamen superbia crimen est damnationi sufficiens. Omnia namque peccata remittuntur hominibus, *superbis autem Deus resistit (Jacobi iv, 6)*, sicut sanctæ Scripturæ docent. SOCRATES, *lib. vi, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15 et 16, p. 322.*

CAPUT XIV.

C Quomodo Joannes sit reversus, et denuo a calumniatoribus impetitus.

Orta igitur immensa seditione, populo discurrante, et ad ipsa regalia proclamante, Augusta permota rogavit imperatorem ut eum reverti præciperet. Misso igitur tunc eunucho Bresone, etiam necessitas Joanni volenti ut in civitatem ingrederetur imposita est. Eo siquidem remeante, cum multo ei honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et mox ut Joannes ingressus est, rogabant ut in episcopali sede resideret, et populo orationem pacis impenderet. Quo refutante atque dicente quia hoc oporteret judicio fieri synodali, et eos qui damnaverant suam sententiam revocare, accendebantur [ms. Theod., accedebant] omnes videre eum in loco proprio residentem, et verba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, prævaluit tamen populus, et eum in sede residere episcopali coegit, et consuecte orationem præbere pacis. Coactus etiam sermonem fecit in populo. Hæc causa aliam præbuit inimicis occasionem. Et primo quidem de Heraclidis ordinatione [ms. Theod., ordine] contra eum movere dicebatur Theophilus quæstionem, ut Joannem hujus rei occasione deponeret. Verum Heraclides non aderat, judicabatur autem veluti præsens, quasi quosdam injuste cæcidisset, catenisque vinctos misisset in pompam Ephesi per mediam civitatem. Cumque pars Joannis diceret auditorium debere juste constitui, Alexandrini contendebant ut Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio et cædes inter Constantinopolitanum populum et Alexandri-

num vehemens est exorta. Ob quam rem plurimi A vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repente diffugit in Alexandriam. Quod etiam alii fecerunt episcopi præter paucos, qui personam Joannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est inventus. Cujus auxit invidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui dum ab aliquo fuisset interrogatus, quomodo ea quæ abdicaverat rursus amplecteretur, ita respondit : Origenis libri similes sunt prato floribus universis pleno; quidquid ergo in eis bonum invenero, hoc decerpo; si quid vero mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapientissimi verba dicentis, quia *verba sapientum sicut clavi et aculei* (Eccle. xii, 11) sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis videbatur. Porro Dioscorus Hermopoleos episcopus post paululum fugæ Theophili mortuus est, claraque sepultus in basilica apud Illicem constituta, ubi propter Joannem synodus fuerat celebrata. SOCRATES, *lib. vi, cap. 14 et 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 324.*

Missus ergo tunc Joannes in exsilium, ad orificium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Cumque per noctem terræmotus civitatem regiam invasisset, legati matutino tempore mittebantur ad eum, rogantes ut velociter reverteretur ad civitatem, et orationibus suis pericula removeret. Sed et alii post illos, et rursus alii destinati sunt, ita ut legatis Bosphorus impleretur. Quod dum fidelissimus populus agnovisset, fluctus Propontidis navibus est opertus. Omnes enim occurrerant cereos et lampades accendentes pro reversione pastoris. THEODORETUS, *lib. v, cap. 34, p. 239.*

Interea cum Theophilus navigio in Hierapolim avēnisset, mortuo ejusdem civitatis episcopo, Nilamnonem monachum elegerunt cives. At ille cum crebro refugeret, ei Theophilus suadebat ne sacerdotium refutaret. Tum ille promisit [*ms. Lyr., respondit*], dicens : Cras quod Domino placet implebitur. Altera vero die venientes ad cellam ejus cohebant eum. Tunc Nilamnon : Prius, inquit, oremus. Quod dum Theophilus laudasset, simul orabant. Nilamnon autem repente terminum vitæ cum illa oratione suscepit. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 19, p. 784.*

360 CAPUT XV.

Qualiter Joannes tractaverit Augustam.

Joannes itaque doctrinis occupabatur, ordinavitque Serapionem Heracliae Thracensis episcopum. Unde contra eum majus odium excitatur. Post paululum namque hæc contigiisse noscuntur. Augustæ Eudoxiæ statua argentea constituta est in columna porphyretica, chlamyde circumamicta; eratque posita nec proxime, nec longe ab ecclesia Sophiæ, quam pleræ tantummodo dividebat iter. Illic ergo consueta lusus publicus occurrebat. Porro Joannes ad injuriam hoc arbitratus Ecclesiæ, consueta fiducia rursus suam armavit linguam. Et cum oporteret principes supplicationis verbo deflectere, ut a tali

lusu recederetur, hoc non fecit; sed impetu sui usus eloquii, jubentes fieri talia lacerabat. Augusta vero rursus ad suam hæc trahebat injuriam, et denuo præparabat ut adversus eum synodus celebraretur episcoporum. Hoc sentiens Joannes, illam famosissimam in ecclesia protulit homiliam cujus initium est : *Rursus Herodias vesanit, rursusque turbatur; denuo saltat, denuo caput Joannis in mensorio concupiscit accipere.* Quod factum amplius ad iracundiam accendit Augustam. SOCRATES, *lib. vi, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17 et 18, p. 326.*

CAPUT XVI.

De insidiis quæ Joanni fiebant.

Interea quidam homo comprehensus est qui Joannem volebat occidere; traditusque ad supplicium præfecto, a Joanne ne perimeretur ereptus est. Postea vero etiam Elpidii presbyteri servus, cursu in episcopum accedens, eum interimere nitentur. Et dum a quodam teneretur, et ipsum repente percussit, simul et alium astantem, et tertium. Tunc clamore facto multis convenientibus, plurimos interemit, novissime tentus, et traditus est. Ex illo tempore Joannem populus custodiebat noctibus et diebus, ad ejus circumsedentes domum. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 21, p. 787.*

CAPUT XVII.

De secunda depositione Joannis, et de schismate facto propter eum.

Post paululum vero aderant episcopi Leontius Ancyræ Galatiæ, Ammonius Laodiciæ, Breon Thraciæ Philippensis, Acacius Beroæ Syriæ, et alii quidam. His præsentibus accusatores prisici denuo movebantur. Joannes itaque confidebat in talibus, rogans ut accusatio decenter flagitaretur. Cumque supervenisset festivitas natalis Salvatoris, imperator solemniter ad ecclesiam non occurrit; sed mandavit Joanni quia ei non communicaret, nisi criminibus prius exueretur. Cumque pro securitate Joannis accusatores ejus valde perterrerentur, præsentibus episcopi nihil aliud requirebant, nisi quia post depositionem non servato decreto concilii resedisset in sede. Cumque ille responderet quia sexaginta quinque episcopi communicantes ei decrevisset, Leontius et alii reclamabant dicentes : Sed plurimi te, o D Joannes, deposuerunt. Cumque denno Joannes hanc regulam non orthodoxorum Ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorum; nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de consubstantialitate prolatae, odio Athanasii hanc regulam protulerunt, tunc illi non recta satisfactione condemnauerunt eum : non intelligentes quia, dum hac regula uterentur, Athanasium quoque deposuerunt. Hæc acta sunt circa festivitatem paschæ. Mandavitque imperator Joanni non se posse ad ecclesiam venire, quia eum duo concilia condemnassent. Vacabat ergo Joannes, et nequam in ecclesiam descendebat. Mox igitur omnes ei faventes ab ecclesia recedentes, Pascha quidem in thernis quæ Constantinianæ vocantur celebraverunt. Cum quibus plurimi episcoporum, presbytero-

rum, et sacri ordinis clericorum commoti sunt; collectiones [ms. *Lyr.*, collectas] seorsum per loca diversa celebrantes: unde etiam Joannitæ vocati sunt. Porro Joannes duobus mensibus nusquam processit, donec princeps eum duci juberet in exsilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, ducebatur. Quidam vero Joannitarum ea die ecclesiam incederunt. Qua ardente flans ventus etiam basilicam senatus pariter comprehendit. Quod actum est vicesima die Januarii mensis, consulatu Honorii sexto et Aristenis (*An. Dom.* 404). Ob quam rem Optatus præfectus urbis, dum paganus esset, odio Christianorum plurimos Joannitarum diversis tormentorum generibus laniavit. *SOCRATES, lib. vi, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 326.*

CAPUT XVIII.

De exilio et morte Joannis.

Joannes igitur non solum e civitate pulsus est, sed etiam in quamdam parvulam civitatem atque desertam Armeniæ Cucusum destinatus est. Inde rursus ad Pityntem, ubi fines sunt Ponti imperiique Romani, quæ loca crudellibus barbaris sunt vicina. Sed clemens Dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari. *THEODORETUS, lib. v, cap. 34, p. 240.*

Inter hæc Innocentius Romanus antistes, audiens de Joanne, et moleste ferens, volensque generale celebrari concilium, scripsit Joanni et clero Constantinopoleos, quod non oporteret Joanni successorem dari, nec ejus clerum alii parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt enim Joannem, cum exsilio duceretur, per visionem cognovisse diem qua moriturus esset, ostensam sibi a Basilisco martyre in Comanis: ubi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens et ardorem solis, vitam languore finivit. *SOZOMEN., lib. viii, cap. 26 et 28, p. 793 et 798.*

Quarta decima die Septembris mensis, consulatu Honorii septimo et Theodosii secundo (*An. Dom.* 407). *SOCRATES, lib. vi, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 329.*

361 CAPUT XIX.

Quomodo Illyricum et Occidens propter Joannem ab orientalibus se suspenderit episcopis.

Hujus igitur injustitiæ causas abominati sunt præcipue Europæ pontifices; ab eorum namque se suspenderit communione; pariter omnes Illyrici ejus partis effcti sunt. Orientales autem plurimi quidem injustitiam declinaverunt; corpus tamen Ecclesiæ dividere noluerunt. Verum moriente illo omnium doctore terrarum, non prius occidentales episcopi Ægyptiorum et Orientalium, Bosphorensium atque Thracensium sunt amplexi communionem, quam illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Acacium quidem, qui post eum ordinatus est, nullo habuerunt sermone dignum. Atticum vero Arsatii successorem, legationem crebro mittentem, et pacis pignora postulantem, diptychis

A scripto Joannis nomine, postea susceperunt. *THEODORETUS, lib. v, cap. 34, p. 240.*

CAPUT XX.

De ordinatione Arsatii Constantinopolitani et ejus odio propter Joannem.

Transactis itaque diebus paucis, Arsadius Constantinopoleos ordinatur episcopus, Nectarii frater, valde longævus, et ultra octoginta annorum habens, qui mansuetissime nimis regebat episcopatum. *SOCRATES, lib. vi, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 328.*

Cujus opinioni [ms. et ed. V., opinio] derogavit postea, quod de Joannis amatoribus agebatur. Nam dum Arsatio communicare nollent, nec orationem habere communem; sed, sicuti dictum est, seorsum et per loca secreta ultima civitatis, sacra celebrarent, hæc ille renuntiavit imperatori. Cumque jussisset ut eos manu militari turbaret, lapidibus atque fustibus populum convertit in fugam. Nobiliores autem et prouiores in amore Joannis redegit in carcerem. Porro milites, ut assolet, accepta fiducia, prædam circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, lavatoria [ms. *Lyr. et ed. V.*, libatoria], annulos, diademata, et cum ipsis auribus earum auferentes in aures. Ob quam rem turba maxima et gemitus in civitate provenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Joannis; verum publice plurimi convenire nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum, ita ut civitatem declinarent; multi siquidem viri plurimæque mulieres nobili genere præcreatæ, virginitate atque virtute vitæ laudabiles, fugerunt. *SOZOMEN. lib. viii, cap. 23, p. 789.*

Eo tempore etiam grando vebemens Constantino-poli et circa ejus suburbana descendit. Quod factum est consulatu eodem Honorii sexto et Aristenis (*An. Dom.* 404), die tricesima Septembris mensis; quod dicebant Dei iracundia gestum, eo quod sine judicio Joannes fuerat condemnatus. Quibus verbis clementum dedit mors Augustæ continuo subsecuta. Quarta namque die post grandinem est defuncta. *SOCRATES, lib. vi, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 328.*

Tunc enim et Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui Joannem crebro laceraverat, secto pede defunctus est. *SOZOMEN. lib. viii, cap. 16, p. 780.*

Alii tamen dicebant Joannem hoc juste perpeßum, eo quod nullas ecclesias Novatianorum, Quartodecimanorum et aliorum tulisset [Ed. V., abstulisset] hæreticorum. *SOCRATES, lib. vi, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 328.*

CAPUT XXI.

De Eutropio lectore, propter Joannem in carcerem conjecto.

Eo siquidem tempore lector Eutropius est detentus, quasi et ipse in ecclesiam misisset ignem. Quid dum multa fuisset tormenta perpeßus, redactus in carcerem, post paululum est defunctus. Quid autem de eo contigerit existimo esse memorandum. Quidam vidit in somnis astitisse altari virum pulchritudine et magnitudine decoratum, quasi in honore martyris

Stephani consistentem et quasi cogitantem, eo quod A
 lioni viri nusquam invenirentur, atque totam se cir-
 cumire civitatem, et nisi Eutropium nullum penitus
 invenisse. Cumque is qui viderat evigilasset, som-
 nium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos qui
 a præfecto comprehensi fuerant et verberibus mace-
 rati, invenit Eutropium, eique retulit visionem. At
 ille flets, orationem sibi dari ab eo qui viderat im-
 ploravit. Cumque diversos præfectus affligeret, nec
 personas incendii reperiret, etiam mulieres quasdam
 tenens suadebat ut episcopi communionem amplecter-
 entur Arsatii, et multæ quidem declinaverunt;
 Olympias autem injustum credens nequitiae satisfacere,
 dixit: Adjice mihi calumniatores, et violentias
 majores impone; mihi vero fas non est communi-
 care, et ea facere quæ piis non licet perpetrare. B
 Quam dum nequisset declinare præfectus ut commu-
 nicaret Arsatio, tunc dimissam, et post paucum ten-
 tam, multo nudavit auro: hoc modo credens ejus
 frangi constantiam. Eo tempore Tigrius presbyter
 veste nudatus et dorso cæsus, ita tensus est, ut pe-
 dum ejus ac manuum articuli solverentur. SOZOMEN.,
 lib. viii, cap. 24, p. 791.

CAPUT XXII.

De morte Arsatii et ordinatione pontificis Attici.

Arsatius itaque, cum paucum vixisset tempus, de-
 functus est consulatu sequenti Stiliconis secundo et
 Anthemii [An. Dom. 405], undecima die Novembris
 mensis. Quo moriente, de episcopatu Constantinopo-
 litano magna cœpit esse contentio. Et propterea cum
 quatuor vacassent menses, sequenti consulatu Arca-
 dii sexto et Probi [An. Dom. 406], Atticus ordinatur
 episcopus, genere Armenius, habitu monachus, a ju-
 ventute sua naturali sapientia decoratus. SOCRATES,
 lib. vi, cap. 18, p. 244.

362 CAPUT XXIII.

De successione diversorum patriarcharum.

Interea cum Siricius quinque annis Romanorum
 rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post
 quem Innocentius pontificatus jura suscepit. Defun-
 ctus quoque est etiam Flavianus, non consentiens in
 damnatione Joannis. Flaviano moriente, Porphyrius
 Antiochenum suscepit episcopatum. Et quoniam plu-
 rimi contra Joannem consenserant, propterea in Con-
 stantinopolitana urbe multa divisio facta est, ita ut mis-
 sas apud semetipsos plurimi celebrarent, et scandala
 provenirent, quoniam propter gratiam Arsatii atque
 Porphyrii, nec non et Theophili Alexandrinæ civita-
 tis episcopi, dudum studio procerum posita lex fue-
 rat, jubens omnes in ecclesiam convenire, et qui non
 communicarent procul expelli. SOZOMEN., lib. viii,
 cap. 24, p. 792.

CAPUT XXIV.

De concussionibus quas barbari reipublicæ inferebant.

Eo tempore cum discordia sacerdotum etiam res-
 publica magnis concussionibus turbabatur. Hunni
 namque transeuntes Istrum, Thraciam devastabant.
 Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congre-

gata usque ad Carenos et Phœniciam venientes, ur-
 bes et vicos in medio positos depopulati sunt. Per
 idem tempus Stilicon magister arinorum erat apud
 Honorium magna præditus potestate, habebatque sub
 se Romanorum plurimos atque gentilium. Qui con-
 tractis inimicitiis cum Arcadii ducibus cogitabat con-
 gredi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio, Ala-
 ricum regem Gothorum fecit ordinari magistrum mi-
 litum, et accessit adversus Illyricum, eique Jovium
 [ms. Lyr., Jovianum] præfectum constituit, ut arma
 contra Romanos attolleret, ac provinciales Honorii
 subderet ditioni. Et cum Alaricus barbaros sub se
 constitutos et per Dalmatias habitantes congregasset,
 venit ad Epirum, ubi multo tempore commoratus,
 reversus est in Italiam: quia cum discedere voluis-
 set, Honorii litteris est detentus, sicut ipse confessus
 est. SOZOMEN., lib. viii, cap. 25, p. 793.

CAPUT XXV.

Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad unitatem revocaverit Ecclesiæ.

Ea tempestate Cyrillus Theophili consobrinus,
 Alexandrinum suscepit episcopatum. Hierosolymo-
 rum Ecclesiæ præidebat Joannes, vir mirabilis, suc-
 cessor Cyrilli; Antiochiæ autem Alexander, vir ser-
 mone doctus, et virtutem ostendens magnis operibus.
 Is enim Porphyrio succedens, qui post Flavianum
 fuerat ordinatus, multa reliquit monumenta clemen-
 tiæ. Flavianus equidem sapientiæ subtilitate florebat.
 Porro sacratissimus Alexander conversatione sum-
 moque philosophiæ eloquio, et plurimis bonorum be-
 neficiis abundabat. Is namque etiam partem Eusta-
 thii (quam dudum Paulinus flectere non potuit, nec
 post illum Evagrius), precibus usus, cæteris corpori
 copulavit, egitque festivitatem ejus similem nemo
 potuit aliquando videre. Nam dum omnes fideles
 sumpsisset sacerdotes simul et populos, venit ad lo-
 cum ubi Eustathiani congregabantur, sumensque
 psallentes, et unum canticum sub quadam congruen-
 tia prædicantes, a porta ultima civitatis usque ad ma-
 jorem ecclesiam totam plateam complevit homini-
 bus, et ostendit fluvium rationalem, et ad instar flu-
 minis decurrentis. Hæc Judæi videntes, et Ariani,
 et parvæ reliquiæ paganorum, ingemuerunt, consi-
 derantes alios fluvios in mare Ecclesiæ concurren-
 tes. Is ergo pontifex Joannis magni vocabulum in
 ecclesiasticis diptychis primus inseruit. THEODORE-
 TUS, lib. v, cap. 55, p. 241.

CAPUT XXVI.

Quomodo corpus Joannis Constantinopolim fuerit revocatum.

Hujus doctoris reliquiæ sequenti tempore in re-
 giam devectæ sunt civitatem. Rursumque fidelissi-
 mus populus per pelagus, quasi per terram currens,
 undas Bosphori lampadibus et cereis obvelavit. Hunc
 ergo thesaurum illi civitati recondidit imperator:
 Qui sui avi et vocabulum sortitus est, et pietatem
 servat inviolabilem. Is in ejus loculo defigens oculos
 atque frontem, pro Arcadio et Eudoxia genitoribus
 supplicavit, ut ignoranter delinquentibus veniam

condonaret. Dudum enim mortui sunt ejus parentes, hunc orphanum relinquentes. Sed patrum et progenitorum Deus experientia pupilli eum sentire non pertulit. Nam et pie nutririi fecit, et sine concussione metu custodivit ejus imperium atque tyrannorum consilia refrenavit. THEODORETUS, *lib. v, cap. 26, p. 242.*

CAPUT XXVII.

De laudibus Theodosii junioris.

Is enim beneficiorum semper memor honorabat beneficii largitorem, habebatque participes hymnorum sorores, servantes conversatione virginitatem, et epulas [Ed. Niv. et Frob., delicias] maximas judicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum inadibilem [Ed. Niv. et Frob., inauferebilem] acstimantes manus egentium. Verum ipse princeps multis etiam aliis præconiis adornatur, maxime vero clementia, mansuetudine, animi tranquillitate, nunquam recipiens tempestatem fide vera atque probabili; cujus indicium nos convenit ostendere manifestum. Quidam vir conversatione quidem monachica, sed asperior consilio, adit imperatorem pro aliqua causa rogans. Cumque hoc crebro fecisset, nec ea pro quibus rogaverat impetrasset, eum ab ecclesiastica communione prohibuit, et imposita ei obligatione discessit. Verum fidelissimus imperator ad palatium reversus, tempore prandii astantibus pransoribus ait, non se sumpturum cibum nisi prius ejus vinculum solveretur. Ob 363 quam rem misit ad civitatis episcopum, rogans ut juberet ei qui ligaverat, quatenus ejus vincula resolveret. Cumque dixisset episcopus non debere a quolibet obligationem recipere, et mandasset quia solutus esset, ille tamen ejus non suscepit solutionem, donec qui ligaverat multo labore requisitus, ei communionem quam prohibuerat reddidisset. Idolorum igitur templa, quæ fuerant derelicta, a fundamentis evelli fecit, ut posterius neque vestigium erroris pristini reperirent. Hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quando igitur Roilas, dux Scythiæ, transivit Istrum, et cum innumero exercitu vehementer Thracias depopulatus est, ipsamque regiam civitatem obsidere se et subvertere minabatur, supernis jaculis atque fulminibus eum majestas divina percutiens, et ipsum et omnem simul concremavit exercitum. THEODORETUS, *lib. v, cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 36 et 37, p. 242.*

CAPUT XXVIII.

De miraculis contra Persas gestis.

Tale aliquid a Domino ejus consolatore etiam Partico prælio gestum est. Nam cum illi Romanos vacare cognovissent, et civitates in confinio constitutas debellarent, pacisque pacta transcenderent, vastatis finibus nemo ferebat auxilium. Imperator namque de pace præsumens, duces et milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre vehementissimo et grandine deposita, ulterius eos Deus accedere non permisit, equorumque [ed., eorum] ligavit cursum, ita ut viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent.

A Duces vero venientes, et congregantes exercitum, et in priori bello obsidentes urbem, imperatoris vocabulo nominatam, reprobi inventi sunt. Cum enim plus quam triginta diebus Gororanus rex prædictam undique obsideret civitatem, et multa machinamenta construeret, et turres contra muros civitatis excelsas edificaret, solus Eunomius, sacratissimus ejus civitatis episcopus, restitit, et impetum moliminis eorum machinasque destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent, et obsessi cives resistere non auderent, iste solus pugnando sine vastatione servavit civitatem. Unus itaque partis hostilis vir dum consuete blasphemaret, et Rapsacis atque Sennacherib verba profunderet, et cum vesania minaretur sacrum se concrematurum templum, ille vir sacratissimus non ferens hujus insaniam, jussit balistam [ed. V., arcu balistam] poni juxta propugnaculum quod apostoli Thomæ habebat vocabulum; et maximo in eum lapide cooptato, in nomine, inquit, ejus qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimitte. Tunc lapis dimissus veniens usque ad faciem nefandissime blasphemantis, vultum ejus valde corrupit, caput contrivit, cerebrumque in terram dispersit. Hoc dum dux exercitus cognovisset, qui se civitatem capturum esse minabatur, siluit, et rebus ipsis victum se esse confessus est, et metuens quesivit pacem. Sic ergo omnium rex fidelissimum hunc principem conservavit, eum et iste servitutum profiteatur, et competens offerat Domino ministerium. THEODORETUS, *lib. v, cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 243.*

CAPUT XXIX.

De successione pontificum.

Inter hæc Innocentio mirabili Romæ urbis aristititi successit Bonifacius, Bonifacio Zozimus, Zozimo Cælestinus. Hierosolymis vero post Joannem Prælium suscepit Ecclesie præsulatum. Verum in Antiochia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, Ecclesiæ pontifex ordinatur, mansuetudine et puritate conversationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris sacris ovibus miscuit, rogans eos ut virentur ovilibus. Ea siquidem tempestate Isidorus Persarum rex contra Ecclesias pro hujusmodi causa bella commovit. THEODORETUS, *lib. v, cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 244.*

CAPUT XXX.

De virtutibus Abdæ apud Persas episcopi.

Abdas quidam erat episcopus plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter usus zelo divino, pyres, id est focum eorum, seu Vestam, destruxit. Pyra namque pagani vocant templa in quibus ignem servant; Deum enim arbitrantur ignem. Hoc dum rex cognovisset a magia, evocavit Abdam; et primo quidem mansuete culpavit factum, præcipiens ut pyrem rursus edificaret. Illo resistente, et se hoc nequaquam facere confirmante, universas se rex destructurum interminatur ecclesias; cujus interminationem terminus subsecutus est. Nam prius illum virum occidi præcipiens, destrui quoque ecclesias imperavit. Exo siquidem destructionem Vestæ non reor oportune

commissam; neque enim sanctus Apostolus, dum venisset Athenas, et civitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit; sed ratione ignorantiam redarguit, et veritatis jura monstravit. Quia vero destructum templum reedificare noluit, sed necem magis elegit, nimis admiror, et plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare, quale ejus ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sævissime atque ferociter circa pietatis alumnos intemuit, et triginta jugiter annis fluctuatio dira permansit, a magis veluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos qui elementa deificant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstravimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. GORRÆNUS itaque, filius Isdigerdis, adepto post patris mortem imperio, etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorum species et suppliciorum adventiones piis intulerit, non est facile nunc narrare. Aliorum namque manus excoaraverunt, aliorum dorsa, aliorum capita, a fronte inchoantes usque ad cervices nuda cute reliquerunt. Alios sectis per medium calamis nudos operientes, et ipsas sectiones calamorum carnibus aptantes, a capite usque ad pedes funibus stringentes, postea calamos eorum membris violenter trahebant; ut acutæ sectiones calamorum dum trahebantur, eorum carnes secarent, **364** et tormento amarissimos dolores inferrent. Deinde fodientes lacus, et eos undique obturantes, soricum majorum greges in eis miserunt, eisque pabulum athletas dederunt pietatis: ligantes manus eorum et pedes, ne possent a se bestias removere. Sed et alia tormenta sæviora nimis exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum devincere fortitudinem. Sponte namque currebant, ut occasione hujus mortis incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium memorabor, ut per hos reliquorum fortitudo monstratur. THEODORETUS, *lib. v, cap. 38. Edit. Chr. st. Vales. cap. 39, p. 245.*

CAPUT XXXI.

De Hormisda apud Persas nobilissimo confess. re.

Hormisdas quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem præfectum habuerat. Hunc dum rex agnovisset esse Christianum, deduci fecit, et imperavit ut salutarem negaret Deum. At ille: Nec justum, inquit, nec utile præcipis, imperator. Nam qui docetur ut Deum omnium facile contemnat ac deneget, facillime quoque spernit imperatorem, cum et ipse sit particeps naturæ mortalis. Et si summo supplicio dignus est qui tua sceptrâ contempserit, imperator, multiplicibus tormentis subdendus est qui cunctorum negaverit Creatorem. At imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum divitiis et dignitate nudavit athletam, jussitque ut nudus traheret camelos exercitus. Cumque plurimi transissent dies, respiciens de superioribus imperator, vidit illum eminentissimum virum, solis radiis inflammatum, et pulveris squalore completum; patriæque nobilitatis memor,

A eum ad se jussit adduci, et ex lineis vestibulis operiri. Deinde putans quia tam præcedenti afflictione quam ejus miseratione molliretur: Vel nunc, inquit, illa obstinatione privatus, nega filium fabri. At ille Dei zelo completus, dirupit vestem et jactavit, dicens: Si propter hoc me putas a pietate recedere, habe donum cum impietate quam possides. Hanc ejus fortitudinem contemplatus, nudum eum a suo projecit imperio. THEODORETUS, *lib. v, cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 246.*

CAPUT XXXII.

De Sanne apud Persas confessore.

Sannen [*ms. Santheod.*, Samin] quoque mille famulorum dominum resistentem sibi, negare Creatorem omnium non ferentem, requirens quisnam servorum ejus esset sævissimus, ei aliorum servorum tradidit dominatum; cui etiam ipsum quoque dominum servire præcepit, simul et ejus uxorem: per hoc putans propugnatorem se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam. THEODORETUS, *lib. v, cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 247.*

CAPUT XXXIII.

De Benjamin Persico diacono ejusque martyrio.

Benjamin etiam diaconum comprehendens, clausit in carcerem. Cumque duo transissent anni, supervenit legatarius Romanorum pro aliis causis acurus. Et dum hæc cognovisset, postulavit a rege ut dimitteretur diaconus. Porro rex jussit ut promitteret Benjamin quia nulli magorum doctrinam Christianam prædicare præsumeret, et dimitteretur exire. Tum legatarius quidem eundem Benjaminum quæ rex præceperat compromisit. Benjamin autem audiens monita legatarii: Impossibile est, inquit, non me participare lumen aliis, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum abscondit, sacra Evangeliorum testatur historia. Sed rex horum tunc nihil agnoscens, jussit eum absolvi a vinculis. At ille prædicare nullatenus quiescebat; et capiens eos qui ignorantie caligine tenebantur, intelligibili luci jugiter offerebat. Cumque transisset annus, regi gesta illius nuntiantur. Tunc deductum ad se, negare jussit quem adorabat Deum verum. Ille requisivit a rege, dicens: Quo dignus honore est qui suum derelinquens regnum, invadere studuerit alienum? Cumque dixisset rex: Morte novisimoque supplicio, sapientissimus vir ille respondit: Quid ergo non juste patitur homo qui factorem mundi creatorum, nutritorem ac salvatorem deserens, unum conservorum suorum deificare voluerit, et debitum illi cultum isti magis obtulerit? His sermonibus rex accensus, viginti calamos acui, et totidem unguibus digitorum ejus manuum atque pedum præcepit infligi. Cumque hoc supplicium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum in ejus femore, unde humana origo descendit, jussit immitti. Cumque crebro ejiceretur, et rursus induceretur, ineffabiles ei dolores operabantur. Post hoc vero supplicium impius atque

ferox virgam grossam, spinis undique plenam, per ejus meatum jussit induci, ut hoc modo spiritum fortissimus decertator emississet. Sed et alia multa ab illis impis sunt præsumpta. Nec tamen mirandum est quia illorum ferocitatem et impietatem longanimiter Deus omnium patiat, quando ante imperium maximi Constantini quicumque fuerunt Romanorum imperatores, contra veritatis ministros [*ms. Lyr., prædicatores*] vehementer insanierunt. Diocletianus namque Passionis salutaris die, in omni imperio Romanorum destruxit ecclesias. Sed novem transactis annis istæ quidem denuo floruerunt, et multiplicem magnitudinem ac pulchritudinem susceperunt. Ille vero post rabiem suæ impietatis extinctus est. Nam et bella hujusmodi futura Dominus prædixit, et Ecclesiæ victoriam prædicavit. Nos tamen ipsæ quoque res edocent quia plus nobis utilia sunt bella quam pax: quia pax delicatos nos facit, remissos et timidos; porro bellum et mentem acuit, et præsentia tanquam transuntia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiam in alio opere crebrius enarravimus. THEODORUS, *lib. v, cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 247.*

365 CAPUT XXXIV.

De Theodoro Antiocheno episcopo, et Theodoro Mopsuesteno pontifice.

Illo quoque tempore quo sacratissimus Theodotus Antiochenam regebat Ecclesiam, Theodorus Mopsuestiæ quidem episcopus, sed totius doctor Ecclesiæ, dum contra universam cohortem hæreticorum fortiter dimicasset, terminum vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrina potitus est. Joannis vero sacratissimi fuit socius atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti; qui sex et triginta annis mansit in præsulatu, et contra Arii Eunomique acies fortissime præliatus est, insidiisque latronis Apollinaris extinctæ, optimaque

A pascua divinis ovibus præparavit. Cujus frater Polychronius Apamienam rexit Ecclesiam, et gratia sermonis et claritate conversationis ornatus. THEODORUS, *lib. v cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 40, p. 248.*

CAPUT XXXV.

De fine imperatoris Arcadii.

Non multo post tempore quam Joannes defunctus est, moritur et Arcadius imperator, vir mitis et quietus, et circa finem vitæ pro hujusmodi causa venerabilis æstimatur. In urbe Constantinopoli domus est maxima habens cognomen Cariæ, id est nucis. Est enim in ejus domus vestibulo arbor nucis in qua sermo est, eo quod fuerit appensus martyr Acacius et defunctus. Ob quam rem etiam oratorium illic est ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad orationem venit, votoque completo revertebatur. Proinde cuncti circa oratorium habitantes, volentes imperatorem videre currebant, et alii quidem foras domum præcesserant, ut melius aspectum principis et ordinem viderent obsequii; alii vero sequebantur. Dumque omnes cum mulieribus atque filiis, simul et mancipiis extra domum fuissent egressi, repente maxima domus oratorio cohærens subito tota corruit, clamorque cum admiratione secutus est, quoniam oratio principis tantos homines a ruinæ imminentis periculo liberasset. Arcadius itaque, relicto annorum octo filio Theodosio, de quo jam complura sunt narrata, defunctus est consulatu Bassi et Philippi (*An. Dom. 408*), prima die Maii mensis, anno secundo ducentesimæ nonagesimæ septimæ olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodosio tredecim regnavit annis, post mortem vero patris quatuordecim. Vixit annis triginta et uno. SOCRATES, *lib. vi, cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 332.*

LIBER UNDECIMUS.

366 CAPUT PRIMUM.

Quia Theodosti junioris imperium præfectus regebat Anthemius.

Arcadio igitur imperatore defuncto, Honorius quidem ejus frater partes regebat Hesperis; orientales autem provinciæ sub ditione manebant Theodosti junioris, cum esset annorum octo, Anthemio præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopum sub Constantio ab Ecclesia expulerat et Macedonium introduxerat. Is enim vero maximo urbem Constantinopolim circumdedit. Qui vir sapientissimus inter illius temporis homines et putabatur, et erat, et nihil inconsulte faciebat, sed cum multorum consilio que erant agenda tractabat, et maxime sophiæ Troilo se credebatur. SOCRATES, *lib. vii, cap. 1, p. 338.*

CAPUT II.

De Attico episcopo ejusque moribus.

Imperatore igitur octo annos agente, tertium annum

Atticus habebat episcopatum [*ms. Lyr., in pontificatu*], vir clarus et eruditus, venerabilis atque prudens. Unde etiam ecclesias sub eo magnum sumere contigit incrementum. Non enim solis propriæ fidei personis munificens erat, sed etiam hæreticis miraculæ suæ sapientiæ demonstrabat; quos fatigare quidem volebat. Cum vero eos terrere tentasset, denuo mansuetudinem ostendebat; et inter hæc non negligebat eloquium. Laborabat enim circa veterum lectiones, noctibus eis incumbens. Quapropter non eum movebant philosophicæ aut sophisticæ lectiones: erat enim et confabulantibus gratus, et cum tristibus mæstus, et absolute secundum Apostolum *omnibus omnia factus est (I Cor. ix, 22)*. Primo quidem cum presbyter esset, et libros faciebat et meditato coram ecclesia recitabat. Postea vero etiam fiduciam cum labore sortitus, sub oculis doctrinam laudabilem [*ms., mirabilem*] proferebat. Non tamen tales erant ejus sermones ut etiam ab auditoribus scripturæ traderentur. Quæ vero ejus tempori-

bus memoranda provenerint enarrabo. SOCRATES, *lib. A VII, cap. 2, p. 339.*

CAPUT III.

De Theodosio episcopo Synnadae, et quemadmodum illic Macedoniani conversi sunt.

In Synnada Pacatianæ Phrygiæ civitate Theodosius quidam erat episcopus, et Macedonianos, cum illic plures essent, insequabatur; et non solum eos e civitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, dum orthodoxorum Ecclesia persecutiones inferre non soleat. Quod ille non zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos universos tam clericos quam iudices provinciales armabat, et præcipue Agapitum eorum turbabat episcopum. Cumque iudices provinciæ ad inferenda tormenta sibi sufficere non putaret, Constantinopolim est profectus ut præfectorum solatia mereretur. Ibiq[ue] posito Theodosio propter hujusmodi **367** causam, Agapitus Macedonianorum episcopus ad meliorem se contulit partem; habitoque tractatu cum omni clero, et evocans totum populum sibimet subjacentem, suasit eis ut consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, et magis eum omni, ut ita dixerim, civitate ad orthodoxorum ecclesiam venit, et, oratione facta, sedem in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tunc uniens populos, et de cætero fidem consubstantialitatis docens, Ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multum temporis Theodosius cum præfectianorum venit auxilio, et nihil sciens horum quæ fuerant gesta, ad ecclesiam properavit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeavit, et apud episcopum Atticum, quæ fuerant contra eum gesta deposuit, quemadmodum irrationabiliter episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens utilem causam Ecclesiæ provenisse, Theodosium quidem verbo consolatus est, ut patienter ferret: præponens autem causis personalibus generalem utilitatem, scripsit Agapito ut teneret episcopatum, nihilque de inimicitis Theodosii cogitaret. SOCRATES, *lib. VII, cap. 3, p. 339.*

CAPUT IV.

Quomodo Judæus paralyticus per baptismum sit curatus.

Hoc igitur unum est rerum utilium quæ Attici temporibus in Ecclesia provenerunt. Sed neque miraculorum aut sanitarum his defuit causa temporibus. Quidam namque Judæus cum paralyticus esset, plurimis annis in lecto jacebat. Cumque omnis medicina ei fuisset exhibita, et cunctorum Judæorum nihil oratio prævaleret, novissime ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli veritatis medicamini se committens. Hoc velociter episcopo Attico nuntiatur. Quem catechumenum factum, et spem Christi promittens, deportari cum lecto [*ms. Lyr., eum in lecto*] præcepit ad baptismum. Verum Judæus paralyticus baptismum vera fide suscipiens, cum de fonte fuisset levatus, ægritudine repente privatus est, et de cætero sanus fuit. Hanc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demonstravit. Qua

causa plurimi paganorum credentes baptizati sunt. Judæos autem, licet signa quærentes, hæc tamen non provocaverunt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi parvipendentes, in sua nequitia [*ms. Lyr., malitia*] permanserunt. Et non solum Iudæi tantis prodigiis resultabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse convicti sunt. SOCRATES, *lib. VII, cap. 4, p. 341.*

CAPUT V.

De Sabbatio hæresiarcha ejusque sequacibus.

Sabbatius itaque, cujus dudum fecimus mentionem, nolens in suo ordine permanere presbyteratus, desiderabat episcopatum. Eisdemque temporibus recessit ab Ecclesia Novatianorum, occasionem habens quasi propter observationem Paschæ Judaici. Faciebatque collectas contra Sisinnium suum episcopum in loco civitatis qui Xerolophus (*id est, collis aridus*) appellatur, in Arcadii foro. Illic enim rem commisit valde periculosam. Die namque festivitatis in evangelica lectione, ubi scriptum est (*Marc. XIV, 1*): *Erat enim Pascha Judæorum*, verba quæ nusquam scripta neque audita sunt præsumpsit adjicere, id est: *Maledictus qui præter azymas celebraverit Pascha*. Hoc auditum percurrit in populum, et simplices decepti Novatianorum laicorum convenerunt ad illum. Quod tamen malum non remansit inultum; sed in finem pessima ejus falsitas est conversa. Post paululum enim dum ad quamdam festivitatem multi concurrerent ut vigiliis solite celebrarent, formido subito dæmoniaca irruit super eos, quasi Sisinnius eorum episcopus veniret cum maxima multitudine. Factaque turba, quippe nocte et in angustiae loco comperti, semetipsos contriverunt, ita ut ultra septuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos a Sabbatianorum secta prohibuit, quidam vero in ejus rusticitate permanserunt. SOCRATES, *lib. VII, cap. 5, p. 341.*

CAPUT VI.

De morte Dorothei Arianorum episcopi, et ordinatione Barbæ, et quæ sub eo sint gesta.

Eo tempore Dorotheus Arianorum præsul, quem ab Antiochia Constantinopolim transtulerunt, cum centum et novemdecim vixisset annos, defunctus est consulatu Honorii septimo et Theodosii secundo (*An. Dom. 407*), sexto die Novembris mensis. Post quem Arianæ superstitionis Barbæ ordinatur episcopus. Sub hoc itaque Barba per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Hælladica eruditus erat, Timotheus sacris litteris incumbebat. Et Georgius quidem semper Aristotelem et Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus dudum Psaphthyanorum fuerat hæreseos, Georgium Barbæ presbyterum ordinavit. Timotheum itaque ego ipse vidi, et cognovi quemadmodum interrogantibus erat respondere paratus: solvens obscurissimas quæstiones quæ in divinis inveniuntur eloquiis, testem vocans veracissimi-

num Origenem. Mihi tamen videtur admirabile esse quomodo tales viri in Arianorum lege manserunt, quorum unus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter respiciebat jugiter Origenem: dum nusquam Plato secundam vel tertiam causam, sicut ipse nominare solet, initium subsistentiæ asserat percepisse; et Origenes coæternum ubique fateatur Filium Patri. Qui licet in sua sententia manserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas namque Arianorum blasphemias doctrinis propriis expulerunt. SOCRATES, *lib. vii, cap. 6, p. 342.*

368 CAPUT VII.

De ordinatione Cyrilli Alexandrini pontificis.

Inter hæc defuncto Theophilo passione lethargica consulatu Honorii nono et Theodosii quinto (*An. Dom. 412*), facta contentione propter episcopatum inter Timotheum et Cyrillum, die tertia mortis Theophili Cyrillus ordinatur episcopus; et majori fastu quam Theophilus tenebat episcopatum. Qui mox episcopatus sui principio Novatianorum claudens ecclesias, omnia vasa eorum sacra percepit, episcopumque eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus spoliavit. SOCRATES, *lib. vii, cap. 7, p. 343.*

CAPUT VIII.

Quomodo apud Persas per Marutham episcopum sit Christianitas dilatata.

Eodem tempore apud Persas Christianitas est dilatata. Inter Romanos enim et Persas semper propter diversas causas mittuntur legationes. Tunc ergo casus attulit ut Maruthas Mesopotamenus episcopus, cujus dudum meminimus, a Romanorum imperatore ad Persarum destinaretur regem. Qui multam reverentiam apud Marutham inveniens, eum decenter honorabat, et tanquam divinum respiciebat virum. Hoc factum mordebat magos, metuentes ne regem Christianum fieri suaderet. Nam cum dolore capitis multo tempore torqueretur, magis eum curare non valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem; ob hanc ergo causam multi sunt quamdam magi fallaciam. Et quoniam Persæ ignem colunt, consuevitque rex in quadam domo ignem ardentem perpetuo suppliciter adorare, magi sub terra hominem quemdam abscondentes tempore quo rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras regem; impie enim egit, quia sacerdotem Christianorum iudicat esse venerandum. Hæc audiens I. digerdes Persarum rex, licet reverentiam haberet, tamen Marutham abjicere cogitabat. Porro Maruthas vere Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas invenit dolum magicis artibus fabricatum. Veniensque ad regem: Noli, inquit, illudi, rex; sed ingressus dum audieris vocem, fodi jube, et doli causas invenies. Non enim ignis loquitur, sed hominum molimina hujusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarum rex; et rursus ingressus ubi ignis inextinguibilis servabatur, cum audisset vocem, jussit fodi locum. Tunc qui mittebat quasi divinam vocem, inventus arguitur.

Aratus itaque rex, magorum genus usque ad decimam jussit imminui portionem. Hoc facto, Maruthas dixit ut templa quæ vellet ædificaret. Ex hoc apud Persas sumpsit Christianitas incrementum. Tunc igitur Maruthas a Persis Constantinopolim remeavit. Et non longo post tempore rursus destinatus est. Iterumque magi machinabantur ne eum susciperet rex. Feceruntque fetorem quemdam in loco unde rex transire solebat; et quasi a Christianis id factum fuerit derogabant. Cumque rex suspectos jam habens magos, hoc cum studio requisisset, denuo ab eis concinnatum esse cognovit. Quamobrem plurimos eorum suppliciiis tradidit. Marutham vero potiori honore coluit, et Romanos valde dilexit, eorumque amplexus est pacem. Qui pene Christianus fieri potuit, dum aliud miraculum per Marutham et Ablatem Peridis episcopum provenisset. Ambo namque multum dæmonem a regis filio propulerunt, orationibus vacantes atque jejuniis. Post hæc autem I. digerde defuncto antequam fieret Christianus, ad ejus filium pervenit imperium. Cujus tempore inter Persas atque Romanos pacta soluta sunt. SOCRATES, *lib. vii, cap. 8, p. 344.*

CAPUT IX.

Quemadmodum Italiam vastavit Alaricus.

Per idem tempus Innocentius I Romæ Novatianos persequi cœpit, multasque eorum abstulit [ms. et ed. V., tulit] ecclesias. Quo tempore Roma est a barbaris deprædata. Alaricus enim quidam barbarus ditioni Romanorum et Theodosio imperatori subjectus, atque contra Eugenium tyrannum solatia præbens, et propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suam non ferens, imperare quidem non elegit, sed discedens ab urbe Constantino-politana, venit ad partes Hesperias. Cumque venisset Illyricum, omnia subvertebat; et transiens Thessaliam, habita congressione circa fluvium Pinum apud Nicopolim Epiri, pene tria millia virorum ejus Thessalii peremerunt. Posthæc autem quidquid eis incurreret destruentes, novissime Romam [ms. et ed. V., Romæ] venerunt. Quam vastantes, plurima quidem miraculorum ejus igne concremaverunt, pecunias autem abripuerunt, multosque senatorij ordinis diversis subdidere suppliciiis. Deridentesque Romanum regnum, imperatorem fecerunt quemdam nomine Attalum; quem una die tanquam imperatorem fecerunt procedere, altera vero servi schemate ministrare. Hæc dum egisset Alaricus, repente in fugam conversus est, fama procedente quia Theodosius imperator contra eum misisset exercitum; quæ fama non fuit ficta, revera namque exercitus veniebat. Fertur itaque quia, cum Alaricus pergeret Romam, vir quidam venerabilis, conversatione monachus, eum monuisset ut mala talia facere non auderet, neque verbis gauderet aut sanguine; at ille: Non, inquit, ego volens Romam proficiscor; sed quidam quotidie mihi molestus est, torquens et dicens: Perge et Romanam destrue civitatem. Hæc etiam de his dicta sufficiant. SOCRATES, *lib. vii, cap. 9 et 10, p. 345.*

CAPUT X.

De Cælestino Romano pontifice, et quomodo Novatianus fuerit insecutus, et de Sabbatio.

Inter hæc Cælestinus Romæ ordinatur episcopus, qui etiam Novatianorum abstulit ecclesias, et eorum episcopum nomine Rusticulum, in occulto coegit celebrare collectas. **369** Usque ad illud namque tempus plurimas Novatiani habebant ecclesias. Porro Constantinopolitani non talia pertulerunt; sed cum eos diligerent, etiam intra urbem eos collectas facere permiserunt. Moriente vero Sisionio Novatianorum episcopo, Chrysanthus ad episcopatum trahebatur, vir multis Romanorum dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius se tempus opportunum ad episcopatum invenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, iurandum quod præbuerat parvipendens. Cujus mores cum populus abhorruisset, Chrysanthum per loca omnia requirebant. Quem inveniunt in Bithynia, invitum sacerdotium suscipere coegerunt. Qui nihil percipiebat ecclesiæ, nisi dominico die duos panes. *SOCRATES, lib. VII, cap. 11 et 12, p. 347.*

CAPUT XI.

De seditione et necibus Christianorum quæ per Judæos apud Alexandriam provenerunt.

Ea siquidem tempestate Judæorum gens ab Alexandria est hujusmodi de causa projecta. Alexandrinorum populus plusquam aliæ generationes seditionibus deditus est: qui si occasione acceperit, importabilia mala committit. Nam præter sanguinem non cessat a lite. Contigit itaque tunc ut inter alterutros contentiones haberent, non propter necessariam causam, sed propter studium pantomimorum: qui enim is qui die sabbatorum saltabat, plurimum habebat populum Judæorum; dum vacantes non auditioni legis, sed theatris occuparentur, ea dies litigiosa exstitit inter partes. Cumque hoc aliquatenus fuisset ab Alexandria præfecto correctum, nihilominus mansere Judæi partis alterius inimici. Et cum essent semper Christianis infensi, contra pantomimos eorum amplius dimicabant. Tunc igitur Horestes præfectus Alexandriae festivitatem quamdam, quam Politiam vocant, in teatro celebrabat: ubi et aderant quidam amatorum Cyrilli, dispositiones præfecti volentes agnoscere. Inter quos quidam nomine Gerax, doctor puérilium litterarum, et Cyrilli ferventissimus auditor, ac solitus plausus in ejus expositionibus excitare. Hunc itaque Geracem cum vidisset in teatro Judæorum turba, clamavit adversus eum, quia pro nihilo aliud venerit, nisi ut in teatro seditiones inter populos excitaret. Verum Horestes dudum habens odium contra Cyrilli superbiam, arreptum Geracem publice fecit in teatro agitari verberibus. Hoc Cyrillus agnoscens, convocatis prioribus Judæorum, ut decebat, admonuit ne contra Christianos seditiones ulterius excitarent. Porro turba Judæorum hoc parvipendens, majora contra Christianos tractare molimina. Dantes itaque sibi signum ut ad nullum

PA. ROL. L. J. X.

A factum ex palma omnes haberent in digito, contra Christianos hoc modo dimicaverunt. Fecerunt enim quosdam de suis una nocte per omnes civitatis decurrere regiones, clamantes quoniam Alexandria arderet ecclesia. Ob quam rem Christiani undique concurrebant, quasi ecclesiæ flammam extinguerent. Porro Judæi ignorantibus interimiebant, semetipsos per signum annuli agnoscens, ac parcentes alterutris. Facta autem die latere nequiverunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cum maxima multitudine astitit synagogis Judæorum, et illas quidem abstulit; Judæos autem expulit civitate, eorumque substantiam diripere populis imperavit. Hoc ergo modo Judæi a temporibus Alexandri Macedonis illam habitantes urbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt. et per singula loca dispersi. Adamantius vero medicinæ sophista, Constantinopolim veniens, et Christianum se fore promittens, postea reversus est in Alexandriam. Igitur Alexandriae præfectus Horestes valde tristabatur, eo quod populosam urbem ita desolatam repente conspiceret. Unde etiam principi retulit quod provenit. Sed et Cyrillus delicta Judæorum imperatori non tacuit, et Horestis amicitias cogente populo postulavit. Cumque præfectus amicitiarum verba refutaret, Evangelia obtulit ei Cyrillus. Et cum nec sic ejus corda subigerentur, hæc denuo provenerunt. Monachorum quidam in monte Nitria constituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum injuste fuerat coarmatus, etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunt. Relictisque monasteriis viri pene quingenti, et venientes ad civitatem, procedentem in carpentis præfectum, immolatorem idolorum paganumque clamabant. At ille putans immissione Cy illi factum, clamare cœpit: Christianus sum, et ab Attico Constantinopoli baptizatus. Illis hæc verba despicientibus, Ammonius quidam eorum præfectum petra percussit in capite. Qui repente completus est sanguine, et recedentibus officiis, atque lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus concurrebat, ut præfecti vindicaret injuriam; detentumque Ammonium tandiu verberibus castigavit, donec traderet morti. Non post multum hæc nuntiantur imperatori. Corpus autem Ammonii sumens Cyrillus, in quadam ecclesia sepelivit, eique aliud nomen imposuit; ut non pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes quasi martyribus offerebat. Sed qui vere noverant quia dignas susceperat suo scelere pœnas, Cy illum valde culpabant. Sed neque in hoc solimmodo Cyrilli et Horestis adversitas conquievit, quando post hæc aliud est exortum. *SOCRATES, lib. VII, cap. 13 et 14, p. 349.*

CAPUT XII.

De Hypatia philosopha, quomodo in Alexandria fuerit interempta.

Erat in Alexandria quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philosophi, et in tantum erudita, ut supra philosophos ejus temporis emineret, et in Platoniam scholam a Plotino venientem, susciperet ipsa successorem, atque omnes philosophicas lectio-

nes exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam **A** propter honestam doctrinæ fiduciam [*ms. l.yr., doctrinam fiduciam habentes*]. Veniebat enim etiam ad iudices, nec habebat ullam verecundiam, pudice permixta viris, dum eam cuncti pro sui castitate venerarentur. Tunc ergo invidia contra hanc feminam est accensa. Cum enim crebro pergeret ad Horestem, ecclesiasticus populus motus adversus eam est, tanquam ipsa eum ab amicitiis prohiberet episcopi. Quamobrem **370** conspirantes viri, acerrimo ferevole pulsati, quorum dux erat quidam Petrus lector, observaverunt mulierem ad propria remeantem, eamque de vehiculo deponentes, ad ecclesiam quæ vocatur Cæsaris traxerunt, et vestibus exutam lapidibus peremerunt. Quam postea membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinarus igne concremaverunt. Hæc res non mediocre livorem Cyrillo et Alexandrinæ concussit Ecclesiæ. Alienæ namque sunt a Christianis cædes et pugnæ. Hæc igitur acta sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, consulatu Honorii decimo et Theodosii sexto (*An. Dom. 415*), mense Martio, jejuniis existentibus. **SOCRATES, lib. vii, cap. 15, p. 352.**

CAPUT XIII.

Quomodo Judæi præsumptionis suæ pœnis exolverint.

Post paucum itaque tempus, Judæi rursus illicite contra Christianos agentes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestar, posito inter Chalcidem et Antiochiam Syriæ. Hic itaque Judæi consueta quædam risibilia celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia **C** Christianis ipsique Christo derogare cœperunt deridentes cruci et spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes igitur infantulum Christianum, alligatum cruci suspenderunt. Et primum quidem deludebant et irridebant ei; postea vero correpti vesania, ipsum infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira congressio inter eos atque Christianos exorta est. Quod dum princeps agnovisset, provincialium iudicibus mandatum est, ut huiusmodi quærerent auctores et punirentur. Et hoc modo dignam ultionem suæ nequitiae receperunt. **SOCRATES, lib. vii, cap. 16, p. 353.**

CAPUT XIV.

De Judæo qui, cum sæpe baptizaretur, aqua fontis abscessit.

Ea siquidem tempestate Judæus quidam seductor, flecta Christianitate, crebro baptizabatur, et hac arte pecunias congregabat. Cumque multis hæresibus illusisset Arianorum atque Macedonianorum, postremo ad Ecclesiam venit orthodoxorum. Cui dum tempus jejuniarum fuisset impositum, multisque adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare ut quasi in ferventi studio baptismatis dona perciperet. Præparatur baptismum, et vestis congrua baptismatis [*ms. Santheod., baptizatis*]. Cumque fons fuisset impletus, deducitur Judæus ad baptizandum. Tunc Dei quædam invisibilis virtus aquam disparere præcepit. Cumque præsentibus, non cogitantibus Dei virtutem,

aquam per cuniculum proprium defluxisse suspicarentur, diligenter undique clausum rursus implerunt fontem. Et denuo deducto Judæo aqua disparuit. Tunc sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti, o homo? An certe nesciens baptismo jam potitus es? Ob hanc rem cum diversi concurrerent, quidam Judæum recognovit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, et hoc modo illius fraus universis apparuit. **SOCRATES, lib. vii, cap. 17, p. 354.**

CAPUT XV.

Quomodo Barabanes rex Persarum Christianos fuerit persecutus, et a Romanis devictus.

Interea defuncto Isdegorde rege Persarum, ejus filius Barabanes ei successit. Illic instigatus a magis, crudelibus torquebat suppliciis Christianos. Cumque Christiani apud Persas opprimerentur, confugiunt ad Romanos, eorum petentes auxilium. Quos Atticus episcopus libenter excipiens, eosque quantum erat possibile fovens, quæ gesta fuerant Theodosio nuntiavit imperatori. Eo quoque tempore etiam alia causa provenerat quæ Romanos Persis faciebat infensos: quoniam Persæ aurifossos quos a Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant, et quia onera negotiatorum Romanorum violenter abstulerant. Cum illa ergo ingratitude, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adjecta. Mox ergo Persarum rex legatos mittit, repetens fugientes. Porro Romani nequaquam ad se confugientes reddere voluerunt: non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianitate libenter omnia sustinere. Quamobrem dimicare quam perituros Christianos tradere potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele commixtum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur imperator misit exercitum cui præfuit militiæ magister Ardaburus. Is enim Persicam regionem per Armeniæ fines ingrediens, unam ejus provinciam Axamensem valde vastavit; cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorum regis occurrit, factaque congressione devictus est. Quo facto, cogitavit per Mesopotamiam Romanorum provinciam sine custodia consistentem invadere, et hoc modo de Romanis ulcisci. Sed Romanorum ducem Narsei consilium latere non potuit. Deprædatus enim Axamiam velociter regionem, et ipse in Mesopotamiam venit. Et ideo Narseus, licet multum habuisset exercitum, Romanorum terras introire non potuit; sed veniens ad Nisibin Persarum civitatem in confinio constitutam, Ardaburo mandavit ut diem et locum statueret præliorum. At ille venientibus: Nuntiate, inquit, Narseo quia non quando tu volueris, Romanorum pugnabunt imperatores. Verum imperator Deo soli spem belli committens, destinavit exercitum. Et quia fideliter Deo supplicans, repente impetravit auxilium, hinc datur agnoscere. Dum igitur Constantinopoli pro eventu belorum æstuatio magna concurreret, angeli Dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Constantinopolim se demonstraverunt: jubentes ut confiderent, et orarent, et Deo crederent,

quia Romanos victoria sequeretur, dicentes se mediatores belli directos a Deo. Hoc auditum, non solum civitatem, sed etiam milites confortavit. Cumque ad Mesopotamiam bellum fuisset de Armeniæ regione translatum, Romani Persas Nisibi clausos fortiter obsidebant, ligneas turres facientes adversus eos, easque contra muros applicantes, et plurimos de muris contra se pugnantium perimentes. Porro **371** Barabanes Persarum rex, audiens Ataxenam regionem ab eis fuisse vastatam; et eos qui in Nisibi clausi videbantur obsessos, seipsum cum magnò exercitu præparavit occurrere. Miratusque Romanorum virtutem, Saracenorum solatia postulavit. Quotum tunc erat rex Alamundarus vir fortis et præliator, qui dum multa millia Saracenorum haberet, Persarum regi victoriam promittebat, seque ei Antiochiam Syriæ traditurum. Sed non contigit quod putavit. Deus enim omnibus Saracenis quemdam irrationabilem metum latenter injecit, ita ut putarent sibi met Romanos insistere. Turbatique nec habentes quo fugerent, in fluvium Euphratem semetipsos armati projiciebant: ubi plus centum millia virorum necata atque consumpta sunt. His ita provenientibus, Nisibin obsessis cum audirent Persarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obsessionis machinamenta concremaverunt, et ad propria loca reversi sunt. Quæ vero congressiones postea provenerunt, et quomodo Arcobindas alter Romanorum magister militum fortissimum Persarum monomachum interemit; aut quomodo Ardaburius septem fortissimos Persarum duces insidiis captos occidit; vel quomodo Bytanium alter dux Romanorum reliquos Saracenos exstinxit, prætereundum est, ne videar multum a proposita relatione digressus. SOCRATES, *lib. vii, cap. 18, p. 355.*

Quæ tunc igitur gerebantur velociter imperatori Theodosio nuntiata sunt. Quomodo autem hæc cito cognosceret, indicare non piget. Invenit quemdam virum animi corporisque habitu fortissimum, nomine Palladium, qui tanta velocitate veredos agebat, ut tribus diebus perveniret ad terminos Romanorum atque Persarum, et rursus totidem remearet ad Constantinopolim civitatem. Is enim etiam alios Romani imperii terminos velociter transibat. De quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste vir, cum sit lata Romana respublica, eam parvulam sua velocitate demonstrat. Quem etiam Persarum rex sapius admiratus est. SOCRATES, *lib. vii, cap. 19, p. 357.*

Romanorum igitur imperator, licet videret aperte sibi collatam a Deo victoriam provenisse, tamen pacem non dissimulavit expetere, misitque Helionem virum prudentem et honoratum, ut cum Persis de pace loqueretur. Qui dum venisset Mesopotamiam, ubi erant fossata Romanorum, misit pro pace petenda legatarium quemdam Maximum, virtum eloquentissimum, Ardaburii militis magistri consiliarium; qui pro pace veniens ad Persarum regem, missum se non ab imperatore, sed a ducibus assererat: dicens, quia hoc bellum pro sui contemptu neque pervenis-

set ad principem. Cumque Persa paratus esset ut legatarii verba suscipere, quia fame ejus laborabat exercitus, veniens Numerus qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem millia virorum valde fortissimorum), non prius dixerunt pacem cum Romanis esse faciendam, quam ipsi eos sine custodia constitutos invaderent. Quibus verbis persuasum est regi ut se a pace suspenderet. Tunc legatarium quidem clausum servari fecit, et misit Numerum Immortalium dimicare contra Romanos. Qui venientes, et in duas acies divisi, medios habuere Romanos. Porro Romani unam Persarum videntes aciem, contra eam se præparabant; aliam non videbant, quæ paulatim accessit ad pugnam. Cumque ergo jam congressio penè esset in opere, Dei providentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum eum duce Procopio. Qui cum videret socios in periculo, instabat a dorso Persarum. Tunc in medio conclusi, qui circumdederant primo Romanos; in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erant in subsidiis positi concurrerunt, eosque fortiter jaculati sunt. Sic igitur qui Immortales appellabantur omnes mortales apparuerunt; pœnas exigentes Christo de gente Persarum, eo quod plurimos ejus famulos occidissent. Porro rex Persarum infortunii sui causam agnoscens; simulabat se nescire quod gestum est. Suscepitque legationem, dicens legatario Romanorum: Non bello cedens pacem amplector; sed tibi præstare volens, quia omnium Romanorum te sapientem esse cognosco. Et hoc modo bellum contra Christianos exortum de Parthorum regione cessavit. Contigit autem consulatu Honorii tertio decimo et Theodosii decimo (AN. DOM. 422). SOCRATES, *lib. vii, cap. 20, p. 358.*

CAPUT XVI.

Quomodo Acacius Amidæ episcopus captivos Persarum redemerit a Romanis militibus, venditis vasis ecclesiæ, et pastos cum sumptibus ad propria destinatis:

Tunc igitur Acacium, Amidæ civitatis episcopum, actus optimus reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captivos Persarum de Ataxenæ regione vastatâ reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captivi fame consumebantur, dum essent circa septem millia, quod Persarum regem non mediocriter contristabat. Tunc igitur Acacius convocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis, nec calicibus opus habet; nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea et argentea ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, convenit ex his liberari exercitum captivorum, egentibusque cibos offerri. Hæc et his similia cum dixisset, contulit vasa, et militibus dedit prælium captivorum. Quos dum recreasset cibis, datis sumptibus ad regem proprium destinavit. Hoc mirabile opus Acacii Persarum rex magis obstupuit, quia et bello Romani et beneficiis evicissent. Aiunt enim quia etiam desiderium habuerit Persarum rex ut videret Acacium; sed hoc Theodosius prohibuerit imperator. SOCRATES, *lib. vii, cap. 21, p. 359.*

CAPUT XVII.

De Eudoxia uxore Theodosii, et de laudibus ipsius Theodosii.

Victoria siquidem auxilio Dei collata, Romanorum plurimi pollentes eloquiis conscribent laudes imperatoris. Cujus uxor heroico metro poemata multa confecit. Erat enim eloquens, filia Leontii sophistæ Atheniensis, a patre omnibus lectionibus erudita. Quam dum imperator ducturus esset uxorem, Christianam 372 Atticus fecit episcopus, et in baptismo, cum prius vocaretur Athenais, Eudociæ nomen imposuit. Multi ergo, sicuti dixi, volentes innotescere, alii suam facundiam demonstrare, præconia imperatoria conscripserunt. Ego vero nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum veritate imperatoris bona memorare studeo; quia sunt damnosa si taceantur. Primum itaque regaliter natus atque nutritus, nihil habuit tepidum; sed sic fuit sapiens, ut inter confabulantes experimentum omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter et in aestu. Plerumque jejunabat, et maxime quarta feria et sexta, studio Christianitatis; nec aliter quam monasterium regalia videbantur. Ipse namque matutino ad suas sorores pergens, divinas dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras litteras sine codice recitabat. Loquentibus episcopis, velut olim sacerdos factus, ex divina lectione respondebat. Congregabatque sacros codices, et quoscunque quilibet eorum interpretes seu expositores conscripsisse videbantur, plus quam Ptolemæus studerat Philadelphus. Patientia atque clementia universis hominibus eminebat. Nam Julianus imperator, licet philosophus diceretur, non tamen Antiochensium portavit injuriam; sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro Theodosius multum gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiam exercebat operibus, iram, tristitiam libidinemque devincens, et in nullo se ulcisci desiderans. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur cur nullum se lædentium mortî subjiceret: Ulinam, inquit, esset mihi possibile ad vitam etiam mortuos revocare. Quem dum alter pro ea causa requireret: Non est, inquit, magnum neque difficile hominem mori, quia neque Deo soli [forte, sed convenit Deo, etc.] semel mortuum ex penitentia suscitare. Sic enim fuit clemens, ut si quando quispiam dignum aliquid morte committeret, nec usque ad civitatis quidem portas moriturus perveniebat, sed ex ejus clementia continuo revocatio sequebatur. Dum aliquo tempore ipse in amphitheatro Constantinopoleos expectaret, cepit clamare populus: Crudeli bestie artifex parabulus pugnet. At ille: Nescitis, inquit, quia consuevimus nos expectare clementer? Tanta enim pietate præcelluit, ut omnes quidem Deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat veneranda [ms. Lyr., honesta] actione pollere. Fertur autem quia dum Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagum ejus valde sordidissimum quæsierit, eoque circumamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquando aeris

A tempestas esset, et ille circum propter populum expectaret, pleno circo tempestas vehementius agebatur multo imbri diffuso. Dumque hoc feret, suam voluntatem imperator aperuit, fecitque per præconem clamari: quia melius esset spectaculum contemneret, et omnes rogare Deum ut illasi ab imminente tempestate servarentur. Quo dicto, cuncti Deo magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerbant, et tota civitas velut una psallebat ecclesia. In medio autem horum imperator existens private schemate properabat. Nec spe sua frustratus est: repente namque aer ad serenitatem divina clementia revocatus, annum præbuit frugibus universis uberrimum. Si quando bella moverentur, secundum David confugiebat ad Deum: sciens eum præliorum auctorem, inimicos orationibus superabat. SOCRATES, lib. vii, cap. 21 et 22, p. 360.

CAPUT XVIII.

Quomodo Joannes tyrannus in Occidente fuerit superatus.

Post paululum itaque tempus Persici belli, defuncto imperatore Honorio constituto Asclepiodoti et Mariniani (An. Dom. 423), Augusto mense, quomodo Joannem tyrannum Deo se committens superaverit enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit Rubrum transire mare, talia etiam ejus ducibus evenerunt, dum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem, sicuti diximus, Honorio principe, cognoscens Theodosius celavit factum, et alia dicendo diversorum suspicionibus obviavit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas civitatem Dalmatarum, ut si qua bellorum commotio proveniret circa partes Hesperias, vicinus adjutor esset. Quo facto, mortem patris patefecit. Inter hæc Joannes primus imperialium conscriptorum, non ferens suam felicitatem, imperium contendit arripere. Misitque legatos ad imperatorem Theodosium, petens ut ejus susceperet imperium. At ille legatos quidem reclusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburium, qui multum laboraverat apud Persas. Hic Salonam veniens, exinde navigavit Aquileiam. Contigitque ventum adversum flare, ita ut in tyranni manus incideret. Quo capto, sperabat ad necessitatem pervenire Theodosium, ut per hoc eum decerneret imperatorem, si vellet magistrum militum liberare. Imperator tamen, ut audivit factum, aestuabat ne quid mali Ardaburium sustineret. Aspar vero Ardaburii filius cognoscens patrem a tyranno teneri, et multa millia barbarorum in solatio tyranni consistere, quid faceret ignorabat. Sed tunc imperatoris oratione prævaluit. Angelus enim Dei sub schemate pastoris educabat Asparem et omnes qui cum eo erant; ac per paludem adjacentem Ravennæ ad loca sperata pervenerunt. In ea namque civitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando transisse fertur. Tunc ergo Deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntes namque per siccam paludis aquam, apertasque invenientes civitatis portas, tyrannum quoque deli verunt. Tunc ergo plissimus imperator

reverentiam quam circa Divinitatem habebat ostendit. Dum enim circum spectaret, nuntiatum est ei tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit in populo, dicens : Venite, si placet, relinquentes hanc voluntatem, et pergentes ad ecclesiam, gratificos Deo solvamus hymnos, cujus manus tyranni

presumptionibus obviavit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam convenerunt, ita ut tota civitas una videretur ecclesia. Venientesque ad locum orationis, jugi die gratias Domino retulerunt. SOCRATES, *lib. VII, cap. 22 et 23, p. 302.*

LIBER DUODECIMUS.

373 CAPUT PRIMUM.

De ortu Valentiniani principis filii Placidie.

Igitur occiso tyranno, cogitabat Theodosius imperator cui deberet Hesperiarum regna committere. Tunc Valentinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, ejus quidem amita, filia vero Majoris Theodosii, Arcadii et Honorii sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio imperii jura susceperat, parvoque tempore cum eo regnaverat. Hunc ergo Valentinianum, consobrinum suum Casarem factum, mittit ad partes Italie, cum quo matrem pariter Placidiam, eique universam dispositionem commisit imperii. Cumque voluisset ipse quoque Italiam pergere, ut consobrinum ad imperii culmen eveheret, quatenus sui vigore tyrannorum removeret audaciam : veniens usque ad Thessalonicam, languore prohibitus est. Quamobrem coronam imperialem posthæc consobriano per patricium Stiliconem mittens, Constantinopolim remeavit. Hæc de talibus relictis sufficiat. SOCRATES, *lib. VII, cap. 24, p. 364.*

CAPUT II.

De bonis actibus Attici Constantinopolitani pontificis.

Igitur Atticus episcopus causas Ecclesie sapientia mirabiliter disponebat, doctrinisque populum ad virtutis studia provocabat. Cumque videret divisam Ecclesiam, cum Joannita seorum apud semetipsos sacra solemnia celebrarent, jussit ut in orationibus memoria Joannis haberetur, sicut aliorum dormientium episcoporum fieri consuevit, per hoc sperans plurimos ad Ecclesiam revocare. Largus autem sic erat, ut non solum pauperibus suarum parochiarum, sed etiam in vicinas civitates [*ed.*, vicinis civitatibus] multas pecunias pro egentium consolatione transmitteret. Calliopio [*ms. Theod.*, Cælpio] namque presbytero Ecclesie Nicæne trecentos aureos dirigens, hæc scripsit.

Calliopio Atticus in Domino salutem.

Cognovi decem millia esurientes in civitate a piis exhibenda egere misericordia. Decem millia vero cum dico, multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem habeo præceptum numerum datum ab eo qui manum habet munificam, et præbet congrue dispensantibus, et contigit aliquos indigere habentes : non tamen qui nescentes suscipiens, o charissimum mihi caput, hos trecentos solidos expende sicuti volueris, et maxime illis qui petere confunduntur, et non eis qui propter vitæ ventrem magis deserviantur ex talibus. Noli

igitur vel religionem in hac parte considerare ; sed unam tantummodo rem observa, ut nutrias indigentes, nec cogites si quæ nostra sunt sapere non videntur.

Sic igitur Atticus etiam procul indigentium habebat curam. Sed etiam superstitionem aliquorum studebat abscindere. Audiens etenim Novatianos Judaicum Pascha sequentes, 374 propter Sabbatum fuisse divisos, ejusque corpus ab insula Rhodi, ubi mortuus fuerat, translatum, et plurimos ad tumulum ejus orare, noctanter mittens in aliud sepulcrum corpus Sabbati jussit abscondi. At illi consueve venientes, effossumque reperientes tumulum, de cætero eum locum colere quieverunt. Erat enim circa nomina locorum studiosus. Nam dum quidam portas in ore Ponti Euxini constitutus, ex antiquo Pharmacus appellaretur, id est venenarius, mutato nomine eum locum Sanatorium nominavit : ne dum ibi collectæ prædicarentur, nomine blasphemus locus ipse designaretur. Sed et alium locum Argyropolim pro hujusmodi causa nominavit. Cbryopolis enim in capite Bosphori constituta est, cujus multi antiquorum faciunt mentionem. De qua civitate Xenophon in primo libro Hælladicorum dicit, quia eam mutavit Alcibiades, et in ea constituit ut qui navigabant de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum in contraria ripa Chrysopoleos positum, delectabilem et decorum, ait : Argyropolis nominatur ; qui locus ejus repente cognomen obtinuit. Igitur quibusdam dicentibus ei non debere Novatianos intra civitatem missas facere : Nescitis, inquit, quantum nobiscum in persecutione Constantii atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam cum dudum Ecclesia fuerit divisa, isti circa fidem nihil innovaverunt. Pro episcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Asclepiadem Novatianorum vidit episcopum valde senem, interrogavitque quot in episcopatu annos haberet. Quo respondente : Quinquaginta : Felix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait : Ego quidem Novatum laudo, Novatianos non approbo. Tunc Asclepiades : Quomodo hoc dicis, episcope ? Verum Atticus : Illum, inquit, laudo, quoniam his qui sacrificaverant communicare noluit ; hoc etiam ego ipse fecissem. Novatianos autem non laudo, quia pro vilibus vitiis laicos a gratia communionis excludunt. Asclepiades dixit : Extra sacrificandi peccatum, etiam alia plurima sunt delicta secundum Scripturas quæ ducunt ad mortem ; propter quæ

quidem clericos, nos autem communicare etiam A laicos prohibemus, Deo soli eorum remissionis iudicium committentes. Atticus igitur etiam suam praescribit mortem. Nam cum a Nicæa discederet, Callipio presbytero dixit: Ante autumnum Constantinopolim venire festina, si vivum me denique videre desideras. Si tardaveris, non videbis. Quo dicto mentitus non est. Anno namque vicesimo primo sui episcopatus, decima die mensis Octobris, est mortuus, consulatu Theodosii undecimo et Valentiniani Caesaris primo (*An. Dom. 425*); SOCRATES, *lib. vii, cap. 25, p. 365*.

CAPUT III.

De ordinatione Sisinnii et moribus ipsius; et quod Proclus ordinatus Cysici non sit receptus.

Porro Theodosius imperator a Thessalonica revertens, ejus exsequias non invenit. Antè unum namque diem quam ingrederetur, ille sepultus est. Post paucos vero dies, id est viginti tres mensis Octobris nuntiatum est quia Valentinianus infulus suscepisset imperii. Post obitum igitur Attici sit maxima de episcopi ordinatione contentio, aliis alium postulantibus; quidam Philippum presbyterum querebant, alii Proclum item presbyterum. Sed omnis populus communiter desiderabat ordinari Sisinnium, qui et ipse presbyter quidem erat; in nulla tamen civitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopolis cui nomen Oliva est ministrabat. Hoc suburbanum est positum contra faciem civitatis, ubi dies Ascensionis Salvatoris solemniter celebratur. Hunc ergo virum omnes laici diligebant pro sui reverentia, et maxime quia fovebat pauperes ultra sui mensuram. Prævaluit ergo votum laicorum, et Sisinnius ordinatus est vicesima octava die Februarii mensis, consulatu sequenti Theodosii duodecimo et Valentiniani junioris secundo (*An. Dom. 426*). Philippus autem presbyter, cui præpositus fuerat Sisinnius, in historia Christiana, quam triginta sex libris ipse conscripsit, ordinationem Sisinnii valde laeceravit, derogans ordinato et pariter ordinantibus, et maxime laicis. Is enim Philippus a Joanne episcopo diaconus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Julianum Imperatorem; ejus tamen historia mihi multam videtur habere confusionem, et non satis prodesse legentibus. Sisinnio itaque ordinato, contigit episcopum obire Cysicenum. Tunc Sisinnius Proclum in Cyzico consecravit, qui antequam proficisceretur ad Cyzicum, cives præcedentes Dalmatium monachum episcopum sibi ordinaverunt, parvipendentes regulam qua jubetur, præter Constantinopolitanum episcopum ordinationem ibi fieri non debere. Quod idem Cyziceni neglexerunt, quia Attico soli hæc lex personaliter præstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriam; qui tamen in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Sisinnius, cum duos in episcopatu complevisset annos, defunctus est consulatu Hierii et Ardaburii (*An. Rom. 427*), vicesima quarta die Decembris mensis, vir famosissimus castitate et recitudine vite suæ,

mansuetus moribus sine ullo figmento, remotus a causis. Quamobrem curiosis viris tristis et inefficax videbatur. SOCRATES, *lib. vii, cap. 25 et 26, p. 367*.

CAPUT IV.

De ordinatione Nestorii, et quæ sub eo in Ecclesiis magna acciderint.

Defuncto Sisinnio, imperatoribus visum est nullum ex Ecclesia Constantinopolitana ordipare pontificem, eo quod essent vanæ gloriæ, et sibi met arrogantes; cum utique multi Philippum, plurimi Proclum habere desiderarent. Interea est ab Antiochia elaboratum advenam antistitem debere evocari. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germaniciensis, bonæ voci et simul eloquii. Ideoque cum quasi opportunum doctrinis evocaverunt. Cumque transissent tres menses, Nestorius venit ab Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus institutus, sapientes a primo ejus sermone non latuit. Ordinatus enim decima die mensis Aprilis, consulatu **375** Felicis et Tauri (*An. Dom. 426*), mox illa divulgata coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad principem: Da mihi, inquit, o imperator, terram purgatam hæreticis, et ego cælum tribuo. Debella mecum hæreticos, et ego tecum debellabo Persas. Hæc cum dixisset, licet quidam odio haberent hæreticos, tamen levitas sensus ejus, et indignationis initium, et vanæ gloriæ tumor ei valde displicuit: quia neque parvulum tempus sustinens, ad talia verba descendit, et secundum proverbium, ut ita dicam, cum neque civitatis adhuc gustasset aquam, persecutor serventissimus apparebat. Quinta vero ordinationis die oratorium Arianorum, in quod latenter conveniebant, auferre volens, eos ad tantum furorē perduxit, ut idem oratorium concremarent. Quæ causa etiam vicinas consumpsit aedes, turbaque vehemens in civitate provenit. Verum Ariani semetipsos defendere præparabant; sed eorum consilium custos civitatis Deas Dominus impedivit. De cætero autem Nestorium vocabant incendium [*Vales., incendiarium*], non solum hæretici, sed etiam qui ejus fidei concordabant. Non enim silere patiebatur, sed semper contra hæreses machinatus, quantum ad se subvertit funditus civitatem. Novatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorum episcopus præditus esse reverentia diceretur; sed proceres ejus impetum refrenarunt. Quanta vero circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiserit, et quanti propter eum circa Miletum et Sardis facta seditione sint mortui, nunc omitto. Quam vero propter hæc et propter infrenatam linguam receperit ultionem, post pauca narrabo. Nunc itaque res memorabilis indicanda est. SOCRATES, *lib. vii, cap. 29, p. 370*.

Quædam gens ultra [*ed., insula*] Rhenum fluvium est Burgundionum. Isti vitam quietam agunt, et penes omnes fabri lignorum sunt, ex qua arte [*ed., mercede*] pascuntur: quorum regionem Hunni crebra invasione vastabant, et plurimos occidebant. At illi licet anxie-

tate constricti, ad nullum se tamen hominum contulerunt, sed alicui Deo se committere cogitabant. Tunc audientes quia Romanorum Deus fortiter adjuvat se timentes [*ms. Lyr.*, in se credentes], omnes communi consilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientesque in unam civitatem Galliarum, rogabant ut ab episcopo Christianorum baptismum consequerentur. At ille eos septem diebus faciens jejunare et imbuens fide, baptizatos octava die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, et spe sua privati non sunt. Nam cum rex Hunnorum nomine Supterus [*ms. Theod.*, Sumptarus], per noctem fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine duce reperientes, et pauci pluribus resistentes, facta congressione vicerunt. Nam cum essent isti tria millia, circa decem millia peremerunt; et ex illo tempore cuncta gens ferventissime in Christianitate permansit. Eo tempore Barbas Arianorum, episcopus est defunctus, consulari Theodosii tertio decimo et Valentiniani tertio (*An. Dom.* 430), vicesima quarta die Junii mensis; in ejus locum Sabbatius ordinatur. SOCRATES, *lib. vii, cap. 30, p. 371.*

Nestorius itaque agens præter consuetudinem Ecclesiae, contra se plurimos incitabat, sicut ejus actus ostendunt. In Germensi etenim Hellesponti civitate Antonius erat episcopus, qui cognoscens instantiam Nestorii adversus hæreticos, Macedonianos et ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus imaginem. Porro Macedoniani aliquantulum sunt perpassi. Cumque Antonius vehementer insisteret, jam molestiam non ferentes, ad scelus se durissimum contulerunt. Mittentes etenim quosdam viros, et quod rectum est secundo loco ponentes, interemerunt eum. Hoc factum Macedonianorum, Nestorio majoris persecutionis dedit occasionem. Persuasit enim imperatoribus ut eorum ecclesiae tollerentur. Quamobrem Constantinopoli eis ecclesia ablata est ante murum veterem posita civitatis, et in Cyxico, et aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad ecclesiam confugerunt, in consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait Scriptura, Ebrios: vinum non deest, neque contentiosus lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones evenit ut persequeretur semper Ecclesiam Dei. SOCRATES *lib. vii, cap. 31, p. 372.*

Erät cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, et veluti consiliarium habebat in causa. Aliquando igitur coram ecclesia Anastasius docens, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, et Deum ab homine generari nimis impossibile est. Hoc cum auditum fuisset, plurimos clericorum et laicorum pariter conturbavit. Olim namque didicerant Deum pariter et hominem Christum, et nullatenus eum per dispensationem velut hominem a divinitate separari, credentes apostolicæ voci quæ dicit: Et

A si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc nequaquam cognoscimus (*II Cor. v, 16*). Quapropter, relinquentes de Christo sermonem, ad perfectionem procedamus. Tumultu siquidem, sicut dixi, in ecclesia facta, Nestorius Anastasii sermonem firmare volens, et non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram ecclesia docuit. Et cum majori contentione quæstionem hanc agitabat, sermonem Dei Genitricis rejiciens. Unde divisio nata est in Ecclesia, et velut in nocturna lite divisi, nunc his, nunc aliis consentiebant, et verba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quia purum hominem diceret Christum, et tanquam Pauli Samosatani atque Photini dogma in Ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio nata est et tumultus, ita ut universalis synodus ageretur. Ego vero legens Nestorii libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, et cum veritate conspexi, neque pro ejus inimicitis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius, neque Samosatenum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum; sed sermonem tantummodo quasi metuendum expavisse; et hoc passum, quia decenter non erat eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, et libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omniumque se meliorem putabat esse: ignorans quia in catholica Joannis Epistola in antiquis exemplaribus habeatur: *Omnis spiritus qui solvit Jesum a Deo non est* (*I Joan. iv, 3*). **C** Hunc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione divinitatem. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum dedignati sunt [*ms. Theod.*, designaverunt], quia aliqui adulterati sunt hanc epistolam, solvere hominem a Deo volentes. Est enim humanitas **376** copulata divinitati, et jam non sunt duo, sed unum. Hac ratione confidentes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere Genitricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro de Vita Constantini, dixit: Etenim et generationem sustinere qui nobiscum est Deus propter nos voluit; et locus ejus incarnatæ generationis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrem et Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum, ubi Dei Genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornavit, **D** hanc sacratissimam speluncam decenter irradians. Sed Origenes in primo tomo de Epistola Pauli apostoli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latius animadvertet. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorum. [Quapropter ^a, sicut dixi, in sermone solo moratus est, et non solum eum sermonem ex animo dedit, sed etiam omnino Deum esse qui natus est denegavit. Nos enim fatemur quoniam qui de sancta Virgine natus est, crucifixus est, Dominus est gloriæ, sicut dixit Apostolus: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (*I Cor. ii, 8*). Porro Nestorius dicit: Noli gloriari, Judæ, non crucifixisti Deum: tanquam ipse Dominus gloriæ

^a Hæc desunt apud Christophor. et Valos.

idem non sit Deus.] Nam quia parum non dicit hominem Christum, sicut Photinus aut Paulus Samosatenus, etiam homilias quas fecit ostendunt. Nusquam enim Dei verbi subsistentiam perimit; sed ubique id subsistere constituitur, et habere substantiam, non sicut Photinus et Samosatenus ejus existentiam perimentes. Hoc enim et Manichæi a Montano dogmatizare præsumunt. Sic igitur Nestorium ego invenio sapuisse ex ejus libris. Non ergo mediocre concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorii ratiocinatione concitavit. *SOCRATES, lib. VII, cap. 32, p. 373.*

Interea contigit scelus quoddam in ecclesia provenire. Servi quidam potentium genere barbari, dominum crudelem experti, ad ecclesiam confugerunt, et portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt; sed impediiebant solemnia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes evaginato, et parati se vindicare; et omnibus ad eos accedentibus insistebant. Qui postremo unum clericum perimentes et alium vulnerantes, etiam semetipsos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni Ecclesie significare prædixit; nec veritate privatus est. Significabat enim populi divisionem et dejectionem ejus qui fuerat causa divisionis. *SOCRATES, lib. VII, cap. 33, p. 375.*

CAPUT V.

De Ephesino concilio contra Nestorium.

Non multo post tempore, jussio principalis episcopi undique ad Ephesum convenire præcepit. Mox ergo post paschalem festivitatem, Nestorius cum maxima multitudine venit ad Ephesum, invenitque plurimos episcoporum ibi fuisse collectos. Porro Cyrillus Alexandrinus modicum retardatus, circa Pentecosten occurrit. Quinta vero die post Pentecosten, et Juvenalis Hierosolymorum venit. Porro Joanne Antiocheno tardante, movebant præsentis episcopi questionem. Cyrillus autem Alexandrinus episcopus desolationes quasdam librorum Nestorii faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus ejus. Et cum plurimi Deum constentur esse Jesum: Ego, inquit Nestorius, bimestrem et trimestrem [*Al.*, bitrem et trinitrem] nequaquam confiteor Deum. Qua gratia mundus sum a sanguine vestro, et amodo ad vos non veniam. Dum hæc itaque dixisset, cum reliquis congregabatur episcopis qui ejus sententiam sequebantur; præsentibus ergo in duos ordines sunt divisi. Porro Cyrillus cum suis facto concilio Nestorium vocaverunt. At ille non obedivit, differens in præsentiam Joannis Antiocheni. Qui vero circa Cyrillum erant, homilias Nestorii quas de hac questione protulerat sæpius relegentes et ex ipsis judicantes, eum velut blasphemantem Dei Filium damnaverunt. Hoc facto, qui circa Nestorium erant, alud apud se concilium facientes, damnare Cyrillum et cum eo Memnonem, Ephesinæ civitatis episcopum. Non vero post multum venit etiam Joannes Antiochenus episcopus, et cognoscens quæ gesta sunt, indignabatur contra

A Cyrillum, tanquam seditionis auctorem, eo quod sic ferventissime Nestorii fecisset damnationem. Porro Cyrillus cum Juvenale volens se ulcisci contra Joannem, damnavit etiam ipsum. His tali mixtione conclusis, cognoscens Nestorius contentionem ad quamdam perniciem pervenisse, Dei Genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam Dei Genitrix Maria, et ea quæ afferunt tristitiam conquiescant. Sed nullus eum ex poenitentia talia dicentem suscepit. Quapropter hæcenus damnatus, et in exsilium missus, Oasiu inhabitare dignoscitur. Hunc ergo terminum tunc synodus habuit. Quæ gesta sunt consulatione Bassi et Antiochi (*An. Dom. 431*), 18 die Junii mensis. *SOCRATES, lib. VII, cap. 33. Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 376.*

CAPUT VI.

Quomodo Joannes Antiochenus Cyrillum damnaverit.

Porro Joannes veniens Antiochiam, et plurimos episcoporum colligens, damnavit Cyrillum, cum jam esset in Alexandria. Post paululum vero tempus inimicitias resolyentes, ad gratiam sunt regressi, et sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem vero Nestorii, dura Constantinopoli turba contra Ecclesiam facta est. Divisus est namque populus propter tepidum ejus, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizaverunt. Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum: quando id veluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus. *SOCRATES, lib. VII, cap. 33, Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 377.*

CAPUT VII.

De ordinatione Maximiani Constantinopoli.

Hiæ ita provenientibus, de electione episcopi questio rursus exorta est, et multi Philippum, cujus jam feci memoriam, plurimi Proclum eligebant. Potuitque Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent, dicentes regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius civitatis episcopus nominatus est, **377** ad alteram migrare civitatem; quod dictum populos revocavit. Cumque quatuor transissent menses post Nestorii damnationem, Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem vita, presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionem reverendi viri olim habuerat, eo quod propriis sumptibus monumenta fabricaret, ut in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone; et sub quiete vivere potius eligebat. *SOCRATES, lib. VII, cap. 34. Edit. Christ. Vales. cap. 35, p. 377.*

CAPUT VIII.

Quod episcopi ex aliis ad alias Ecclesias sint mutati.

Quæ vero quidam dicebant ecclesiasticam regulam prohibere ne Proclus Constantinopolitanam teneret Ecclesiam, cum Cyzici [*mss. et ed. V.*, Cizico] fuisset ordinatus, volo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc vere dixisse videntur, sed aut invidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sæculi

nem prohibuerunt, quæ frequenter in Ecclesiis utiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto Ecclesiasticæ Historiæ libro, Alexandrum unius Cappadociæ civitatis episcopum refert, quia cum venisset causa orationis ad Hierosolimam, de- tentus sit ab ejus civibus, et in locum Narcissi episcopi constitutus, et de cætero omni vita sua ipsi Ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine ulla differentia, de civitate ad aliam migrabat episcopus, dum utilitas evocaret. Oportet autem etiam ipsam regulam huic operi copulari, ut ostendatur quia mentiti sunt qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula xviii. Si quis episcopus ordinatus ad parochiam in qua ordinatus est minime proficiscitur non sua culpa, sed sive populo respiciente, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioque participari tantum, nec eum misceri rebus ecclesiæ, in qua collectas celebrat Ecclesia; sed sustinere quod provinciæ synodus suo iudicio terminaverit.

Hæc itaque regula est. Quia vero plurimi episcoporum ex aliis civitatibus ad alias propter utilitates temporum sunt migrati, nomina eorum qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Petris ordinatur episcopus; et quoniam cives ejus eum suscipere noluerunt, Romanæ civitatis episcopus jussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto ejus episcopo; sique, donec advixit, Ecclesiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus, prius unius Cappadociæ civitatis fuit episcopus, deinde Nazianzi constitutus est. Meletius in Sebasteia prius Ecclesia præfuit, et postea Antiochiæ præsul est constitutus. Dositheum Seleuciæ episcopum Alexander Antiochenus episcopus in Tarsum Ciliciæ demigrare fecit. Reverentius ab Arcis Phœniciæ in Tyrum migratus est [ms. Lyr., migravit]: Joannes de Gordo Lydiæ mutatus est in Proconnesum, et in ea præsidet Ecclesia. Palladius ab Heli-nopoli mutatur in Asponam. Alexander ab Heli-nopoli in Adrianos migratus est. Theosebuius ab Apamia Asiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ dudum Salambrina vocabatur. Polycarpus de urbe Antapristena Mysiæ in Nicopolim Thraciæ mutatus est. Hierophilus de Trapezopoli Phrygiæ migratus est in Plutinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadama Phrygiæ in Antiochiam Pisisidæ migratur. Sylvanus a Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tantos igitur quantos ad præsens invenimus ex propriis civitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Sylvano tamen, qui ex Philippopoleos Thraciæ in Troada migratus est, utile iudico pauca narrare. SOCRATES, lib. vii, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 36, p. 378.

Sylvanus quidem rhetor fuit prius Troili sophistæ, et ad perfectum Christianus, vitamque monachicam diligens. Is enim doctoris pallio uti desepit: quem post hæc Atticus episcopus comprehendens, episcopum Philippopoleos ordinavit. At ille tribus annis in Thracia degens, neq[ue] frigora ferre n[on]ens, cum

A haberet corpus valde debile atque subtile, rogavit Atticum ut eum in locum alium constitueret, dicens non ob aliam causam nisi propter frigus ea se loca mutare velle. Cumque alter pro eo fuisset ordinatus, mansit Sylvanus Constantinopoli, vitam monachicam perfecte custodiens. Tantumque sine ulla fuit arrogantia, ut plerumque in tanta multitudine civitatis cum soleis de sparto procederet. Quodam tempore transeunte, Trojanæ præsul Ecclesiæ moritur; Trojanique venerunt, petentes episcopum. Cumque cogitaret Atticus quem ordinare deberet, subito contigit ad eum salutandum venire Sylvanum. At ille videns eum, mox cogitare cessavit. Tunc ad Sylvanum: Non habes, inquit, ulterius occasionem pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Troja namque non habet frigus: sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus a Deo locus. Præpara ergo temetipsum, et ad Trojam continuo proficiscere. Migratur ergo Sylvanus. Quo facto, miraculum quod inter ejus manus accidit enarrabo, Navis maxima, quæ grandes columnas devexit nuper, in littore Trejano fabricabatur. Cumque eam ad mare deducere voluissent multis funibus atque populo trahente, nullatenus movebatur. Quod dum plurimis diebus ageretur, suspicati sunt navem a dæmonio retineri. Tunc ad Sylvanum venientes episcopum, rogaverunt eum ut in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi navem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem: asserens hoc opus alicujus esse justi, non tamen suum. Quem dum rogassent, venit ad littus. Factaque oratione tetigit unum funem, jubens ut insisterent operi cum labore. Tunc illis breviter impellentibus, cursim navis ad mare processit: hoc miraculum reverentiam illius viri cunctos fecit habere provinciales. Qui dum esset etiam in aliis rebus eximius, videns clericos etiam de contentione litigantium negotia facientes, nullum clericum aliquando judicare præcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit; et rogabat unum fide-lium laicorum, amatoremque justitiæ, ut ipse litigantibus interesset, et terminum justitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam consecutus est. Cum igitur Maximianus in urbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus consulari Bassi et Antiochi (An. Dom. 431) quinta et vigesima die mensis Octobris, eausse ecclesiasticæ quieverunt. SOCRATES, lib. vii, cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 381.

378 CAPUT IX.

Quomodo apud Cretam, quodam Judæo dicente se esse Moysen, plurimi Judæorum deceptione sint mortui, et reliqui facti sint Christiani.

Circa hoc tempus multi Judæorum in Creta Christiani facti sunt propter hujusmodi passionem. Quidam seductor Judæus finxit semetipsum esse Moysen, et cœlitus destinatum ut Judæos illam insulam inhabitantes per mare duceret: ipsum se esse dicens qui olim filios Israel per Rubrum mare salvaverat. Circuibat itaque toto anno unamquamque illius insulæ civitatem, suadebatque Judæis ut crederent:

monens ut omnes pecunias atque possessiones relinquere, cum utique deducti per siccum mare, ad repositionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam possessiones suas, et dimittentes eas quibuscunque personis. Cumque venisset dies quam designaverat seductor ille Judæus, eo præcedente sequebantur omnes cum conjugibus et pueris [ms. *Lyr.*, filiis]; deduxitque eos ad quamdam rupem declivius incumbentem, jussitque ut tomorum schemate semetipsos evolverent. Hoc ergo faciebant priores. Et cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus quam in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, nisi, Deo providente, quidam viri Christiani supervenissent piscatores atque negotiatores, qui alios cum necarent eripientes recreaverunt. Tum malum eorum stultitiæ sentientes, alios, ne semetipsos jactu interficerent, tenuerunt, nuntiantes eorum mortem, qui prius fuerant præcipitati. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpabant se, eo quod facile credidissent. Cumque voluissent illum perimere reductorem, comprehendere nequiverunt. Repente namque disparuit, deditque suspensionem quia dæmon fuerat erroneus, humano schemate circumamictus. Pro hac itaque passione multi tunc Cretensium Judæorum ad Christianam conversi sunt fidem. *SOCRATES, lib. VII, cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 383.*

CAPUT X.

De magno incendio Constantinopoli facto, et morte Maximiani, atque constitutione Procli.

Interea incendiam in civitate Constantinopolitana factum paulatim pervenit ad thermas quæ vocantur Achilleæ, deinde ad locum qui dicitur Pelargus, ita ut Novatianorum comprehenderetur ecclesia. Tunc fertur Paulum eorum episcopum inter flammæ ecclesiæ restitisse, supplicantiem Deo ne ecclesia pariter cremaretur. Qui locus ereptus est; et hæc decima septima die mensis Augusti apud Novatianos collectio celebratur. Hunc tamen locum non solum Christiani, sed etiam pagani ex eo tempore venerantur. *SOCRATES, lib. VII, cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 384.*

Maximianus igitur cum duos annos et sex menses Ecclesiam gubernasset, defunctus est consulatu Ariobindæ et Asparis (An. D. 434), die duodecima mensis Aprilis, in septimana majore jejuniorum, feria quinta. Tunc igitur Theodosius imperator sapienter causam prospexit ne rursus de episcopatu seditionis quæstio aut tumultus in Ecclesia nasceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani jaceret, præsentibus episcopis præcepit inthronizare Proclum. Quod etiam Romani episcopi Cœlestini litteræ firmaverunt quas ad Cyrillum Alexandriæ destinavit episcopum, et ad Joannem Antiocheum, et Rufum Thessalonicensem: dicens, quia nihil prohiberet alterius civitatis existentem episcopum in aliam demigrari. Inthronizatus igitur Proclus exsequias Maximiani corporis celebravit: de quo tempus est ut pauca dicamus.

SOCRATES, lib. VII, cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 40, p. 385.

CAPUT XI.

De conversatione et moribus Procli.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen observans zelator quoque in rhetorica. Quod dum ad perfectam venisset ætatem, plerumque cum Attico erat episcopo exceptor sermonum ejus. Et dum proficeret, ab Attico diaconus ordinatur, postea presbyter. A Sisinnio vero Cyzici consecratur episcopus. Hæc equidem ei primitus provenerunt, postea thronum Constantinopolitanae sortitur Ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis; et, ab Attico utiliter eruditus, omnia ejus imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportune monstrabat; iste vero omnibus mitis erat, et sic eos potius quam violenter flectere nitabatur: nullam hæresim fatigare volens, in hac parte Theodosium imitatus imperatorem. Ille namque judicabat contra culpabiles imperiali non aut potestate. Hic autem parvipendebat si quis de Deo non ita asperet sicut ipse. *SOCRATES, lib. VII, cap. 40. Edit. Christ. Vales. cap. 41, p. 386.*

In his igitur etiam imperator laudabat eum, cum et ipse veros sacerdotes imitaretur, et nequaquam persequi volentes admitteret. Ego tamen præsumptive dico quia mansuetudine omnes veros sacerdotes evicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subjugabat, sicut ostenditur in Joanne tyranno, et facta post hoc perditione barbarorum. *SOCRATES, lib. VII, cap. 41. Edit. Christ. Vales. cap. 42, p. 386.*

CAPUT XII.

De victoria barbarorum.

Post interitum namque tyranni, barbari quos ille contra Romanos suum evocaverat in auxilium, parati erant Romanorum fines invadere. Hæc audiens imperator consueto hanc sollicitudinem Deo commisit, et orationibus occupatus cito promeruit quod quæsit. Quæ enim provenerunt barbaris enarranda sunt. Dux enim eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interiit. Secutaque pestis maximam partem eorum hominum interemit. Et non solum hoc sufficit, sed etiam ignis de celo descendens, plurimos qui videbantur remansisse consumpsit. Quæ res barbaros in formidine magna constituit, non solum quia contra gentem Romanorum fortissimam arma levare præsumperant, sed quia sic eos a forti Deo juvari conspiciebant. Tunc enim Proclus episcopus de propheta Ezechielis coram Ecclesia faciens sermonem de collata salute, ab omnibus est laudatus. Cujus prophetiæ verba sunt hæc: *Et tu, fili hominis, prophetiza in Gog principem Mosach et Tubal. Judico enim eum morte, et sanguine, et imbre diluvii, et lapidibus grandinis, et ignem, et sulphur pluviam super eum et omnes qui cum eo sunt (Ezech. xxxviii, 1).* Et post pauca: *Et scient quia ego sum Dominus.* *SOCRATES, lib. VII, cap. 42. Edit. Christ. Vales. cap. 43, p. 387.*

CAPUT XIII.

Quomodo filia Theodosii Valentiniانو sit juncta.

Igitur imperatori propter suam mansuetudinem et alia plurima præstitit Deus, quorum unum illud est. Erat ei filia ex Eudoxia, nomine Eudoxia. Hanc Valentianus consobrinus ejus, Hesperiarum partium ab eo factus imperator, petiit uxorem. Cumque Theodosius annuisset, cogitabat in medio quodam itineris loco uuptias celebrare. Placueratque ut Thessalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiavit Valentianus ne fatigaretur Theodosius; ipse enim venturum se Constantinopolim compromisit. Cumque ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis consensu Isidori et Senatoris (*An. Dom. 436*), uxore sumpta reversus est. SOCRATES, *lib. vii, cap. 43. Edit. Christ. Vales. cap. 43 et 44, p. 388.*

CAPUT XIV.

Quomodo corpus Joannis episcopi sit Constantinopolim revocatum.

Non multo post episcopus Proclus eos qui propter Joannis depositionem segregabantur, Ecclesie restituit. Sapientiaque sua eorum mitigavit tristitiam hoc modo. Corpus enim Joannis in Cumanis sepulchrum, tricesimo quinto anno post depositionem, Constantinopolim jubente imperatore revocavit, et publice divulgatum in ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est decimo sexto consulatu Theodosii (*An. Dom. 438*), 17 Januarii mensis die. SOCRATES, *lib. vii, cap. 44. Edit. Christ. Vales. cap. 45, p. 388.*

Paulus quoque Novatianorum episcopus eodem consulatu, 20 Julii mensis die, defunctus est. Qui cum ægrotaret, nec dietam consuetam transgressus est, nec orationes solitas præternisit. Cumque esset morti vicinus, evocavit omnes clericos suos dicens: Cogitate episcopum eligere donec vivo, ne posthæc turbas Ecclesie nostræ sustineant. Illis vero ei potius electionem dantibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi hujusmodi date professionem, quia ipsum eligatis quem ego decrevero. Quibus hoc facientibus atque subscribentibus, Marciani presbyteri nomen in charta conscripsit atque signavit. Fecitque priores similiter signare presbyteros, eamque chartam apud Marcum deposuit, Scytharum Ec-

clesie Novatianorum episcopum, dicens: Si vixero, mihi redde; si mortuus fuero, hic invenietis quis debeat ordinari. Post cujus obitum tertia die resurgentes, et Marciani nomen invenientes, ejusque laudantes electionem, sine ulla mora miserunt in Tiberiadem Phrygiæ, ubi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesima prima die ejusdem mensis, et ordinaverunt episcopum. SOCRATES, *lib. vii, cap. 45. Edit. Christ. Vales. cap. 46, p. 389.*

CAPUT XV.

Quomodo Eudoxie uxor imperatoris Hierosolymam sit profecta.

Theodosius igitur imperator pro beneficiis a Deo sibi collatis, gratias referebat, plurimis honoribus Christo sua vota compensans, conjugemque suam Eudoxiam ad Hierosolymam destinavit. Hoc enim et ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas quam per singulas civitates positas honoravit, et cum pergeret, et cum denuo remearet. SOCRATES, *lib. vii, cap. 46. Edit. Christ. Vales. cap. 47, p. 390.*

CAPUT XVI.

Quod Proclus Thalassium senatorem auctoritate sua Cæsareæ Cappadociæ fecerit episcopum.

Proclus autem episcopus eodem tempore, septimo decimo imperatoris Theodosii consulatu (*An. Dom. 439*), rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecit episcoporum. Cum enim Firmus episcopus Cæsareæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petentes episcopum. Cumque cogitaret quem eis ordinare debuisset, contigit ut ad eum salutandum die sabbato senatores universi venirent. Inter quos Thalassius, qui præfecturæ Illyrici administraverat dignitatem. Cumque futurus esset, sicut habebat fama, ut Orientalem regeret præfecturam, missa manu Proclus pro præfecturæ dignitate episcopatum ei Cæsariæ civitatis imposuit. Hæc quidem in Ecclesia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus historiæ, in pace gubernari cunctas Ecclesias exorantes. Nos ergo, o sacratissime homo Dei Theodore, tuam complevinus jussionem, finem facientes historiæ, in anno secundo trecentisimæ quintæ olympiadis, consulatu decimo septimo imperatoris Theodosii. SOCRATES, *lib. vii, cap. 47. Edit. Christ. Vales. cap. 48, p. 391.*

M. AURELII CASSIODORI

CHRONICON,

AD THEODORUM REGEM.

PRÆFATIO.

380 Sapientia principali, qua semper magna revolvitis, in ordinem me consules digerere censuistis: ut qui annum ornaveratis glorioso nomine, redderetis

D fastis veritatis pristinæ veritatem. Parvi libens præceptis, et librorum varietate deteresa, operi fidem historicæ auctoritatis impressi; quatenus vester ani-

mus per illustres delectatus eventus, blando compendio longissimam mundi percurrat ætatem.

Ab Adam primo homine usque ad diluuium, quod factum est sub Noe, colliguntur anni 2242.

Diluuium autem factum est propter gigantum ni-

miam feritatem, qui corporis magnitudine parique animi auidia prævalentes, humanitatis jus omne confederant.

Et a diluuiio usque ad Ninum, qui primus omnium apud Assyrios regnavit, anni sunt 899.

CHRONICON.

REGES ASSYRII.

Ninus itaque regnavit apud Assyrios annis 52. Hujus imperii anno 43 natus est Abraham. Is etiam condidit Niniven.

Semiramis uxor Nini regnavit annos 42. Hæc Babylonice muros instaurasse memoratur, non quod condiderit.

Ninias filius Nini et Semiramidis regnavit annis 38.

Arius regnavit annis 30.

Arelus regnavit annis 40.

Xerxes, qui et Balæus [*ed. Nir. et Orry., Bala-neus*], regnavit annis 30.

Armametes regnavit annis 38.

Bolechus [*Cusp., Belochus*] regnavit annis 35.

Balæus regnavit annis 52.

Altadas regnavit annis 32.

Hujus temporibus fuit Prometheus vir sapiens.

Mamithus regnavit annis 30.

Manchaleus [*Cusp., Magelaus*] regnavit annis 30.

Hujus temporibus Atlas frater Promethei præcipuus astrologus habetur.

Spherus [*ed. Nir. et Onuph., Iphereus*] regnavit C annis 20.

Mamylus regnavit annis 30.

Sparetus regnavit annis 40.

Hujus temporibus a Cecrope rege Athenæ sunt conditæ.

Ascades [*Cusp., Astacades*] regnavit annis 40.

Hujus temporibus Moyses in monte Sina divinam suscepit legem.

Amyntes regnavit annis 45.

Hujus temporibus Jesus successor Moysis terram Palæstinarum Judææ genti distribuit.

Belochus regnavit annis 25.

Bellepares [*Cusp., Belopares*] regnavit annis 30.

Lamprides regnavit annis 32.

Sosares regnavit annis 20.

Hujus temporibus equus velocissimus Pegasus invenitur.

Lampares regnavit annis 30.

Panias regnavit annis 45.

Sosarmus regnavit annis 19.

Hujus temporibus Argonautarum navigatio et Orpheus Thrax musicus opinabilis habetur.

381 Mithreus regnavit annis 27.

Hujus temporibus Hercules athleticam exercuit, et Priamus apud Ilium regnat.

Per hos igitur reges Assyriorum colliguntur anni 852.

REGES LATINI.

Latinus regnavit annis 32. A quo Latini sunt appellati.

Hujus imperii anno 25 Troja capta est, ad quem Æneas profugus venit, factusque gener ejus, ei successit in regnum.

Æneas post 8 annos Trojæ captæ regnavit in Italia annis 5.

Ascanius filius ejus regnavit annis 38; qui Albanum [*Cusp., Alban Longum*] condidit.

Silvius Æneæ filius de Lavinia regnavit annis 29.

Hujus temporibus Homerus poeta fuisse memoratur.

Æneas Silvius regnavit annis 31.

Hujus temporibus Hebræorum rex David Hierosolymis regnat.

Latinus Silvius regnavit annis 50.

Hujus temporibus Amazones Asiam vastaverunt. Carthago condita est a Carchedone Tyrio, ut quidam dicunt. Salomon quoque filius David regnans Hierosolymis, templum famosissimum condidit.

Alba Silvius regnavit annis 39.

Ægyptius Silvius regnavit annis 24.

Capys Silvius regnavit annis 28.

Capetus [*Cusp., Calpetus*] Silvius regnavit annis 15.

Tiberius Silvius regnavit annis 8.

Agrippa Silvius regnavit annis 40.

Aremulus Silvius regnavit annis 19.

Hujus temporibus Lycurgus apud Lacedæmonas jura composuit.

Aventinus Silvius regnavit annis 37.

A quo mons Romanorum, quia ibi sepultus est, nomen accepit.

Procas Silvius regnavit annis 25.

Amulius Silvius regnavit annis 44.

Qui fratrem suum Numitorem regno expulit, cujus tempora isti sunt applicita.

REGES ROMANI.

Romulus regnavit annis 38. A quo Roma condita est, et ex Latinis Romani sunt [*At. ed., conditi*] occupati. Hic primum centum constituit senatores.

Hujus temporibus Syracusæ et Catina in Sicilia conditæ sunt.

Numa Pompilius regnavit annis 41. Qui duos menses anno addidit, Januarium et Februarium, cum ante hunc decem tantum menses apud Romanos fuissent. Capitolium quoque a fundamentis construxit. Cujus etiam temporibus sibylla in Samo insignis habita est.

Tullus Hostilius regnavit annis 32. Qui primus apud Romanos purpura usus est.

Hujus temporibus Chalcedon conditur, et Byzantium, quæ nunc Constantinopolis appellatur.

Ancus Martius regnavit annis 25. Qui sexto decimo milliaro ab urbe Roma, Ostiam condidit.

Tarquinius Priscus regnavit annis 37.
Hujus temporibus Massilia in Galliis condita est.
Ser. Tullius regnavit annis 54. Qui primus censum instituit civium Romanorum.

Hujus temporibus apud Persas Cyrus primum regnare cœpit.

Tarquinius Superbus regnavit annis 75.

Hujus temporibus Pythagoras physicus philosophus clarus habetur. Expulso autem Tarquinio, bini consules cœperunt pro uno rege annis singulis administrare rempublicam.

HING CONSULES.

L. Junius Brutus et L. Tarquinius Collatinus.

Hic annum integrum minime tenuerunt ad peragendum tempus aliis subrogatis, id est, P. Valerio, Sp. Lucretio, et Horatio Pulvillo.

P. Valerius II [Cusp., Valer. Publicola] et T. Lucretius.

[Cusp., Pub. Valerius III et Marcus Horatius II.]

Sp. Largius et T. Herminius.

P. Valerius III et P. Posthumius.

P. Valerius IV et T. Lucretius II [Cusp., Lucet. Tricipitinus].

Agrippa Menenius et P. Posthumius II.

Opiter Verginius et Sp. Cassius.

Posthumius Cominius et T. Largius.

His coss. dictator primus T. Largius et magister equitum Sp. Cassius ordinantur.

Ser. Sulpicius et Manlius Tullius.

T. Æbutius et L. Vetusius.

Q. Clælius et T. Largius II.

A. Sempronius et M. Minucius [Cusp., Minut. Augurinus].

A. Posthumius et T. Verginius.

App. Claudius et P. Servilius.

C. Verginius et T. Vetusius.

Sp. Cassius II et Posthumius Cominius II.

T. Gegonius et P. Minucius.

M. Minucius II et A. Sempronius.

Sp. Nautius et Sex. Furius.

T. Sicinius [Al., Siccius] et C. Aquillius.

S. Cassius et Proculus Verginius.

Ser. Cornelius et Q. Fabius.

L. Æmilius et K. [Cusp., Ceso] Fabius.

M. Fabius et L. Valerius.

Q. Fabius II et C. Julius.

K. [Cusp., Ceso] Fabius III et Sp. Furius.

M. Fabius II et Cn. Manlius.

K. [Cusp., Ceso] Fabius III et T. Verginius.

L. Æmilius II et C. Servilius.

C. Horatius et T. Menenius.

A. Verginius et Sp. Servilius.

C. Nautius et P. Valerius.

L. Furius et C. Manlius.

L. Æmilius III et Opiter Verginius.

L. Pinarius et P. Furius.

Ap. Claudius et T. Quinctius Capitolinus.

L. Valerius II et Tit. Æmilius.

T. Numicius et A. Verginius.

A T. Quinctius II et Q. Servilius.

T. Æmilius II et Q. Fabius.

Q. Servilius II et Sp. Posthumius.

Q. Fabius II et T. Quinctius III.

A. Posthumius Albus et Sp. Furius.

L. Æbutius et P. Servilius.

L. Lucretius Tricipitinus et T. Veturius Geminus.

P. Volumnius et Ser. Sulpicius.

C. Claudius et P. Valerius II.

Q. Fabius III et L. Cornelius Maluginensis.

L. Minutius et L. Nautius.

Q. Minucius et M. Horatius Pulvillus.

M. Valerius et Sp. Verginius.

C. Veturius et T. Romilius.

382 Sp. Tarpeius et A. Aternius.

B Illis coss. legati Athenas missi ad leges describendas.

P. Curvicius et Sex. Quinctilius.

T. Menenius et P. Sestius.

Hoc tempore a coss. ad decemviros translatum imperium est, per quos 3 [Cusp., duobus] annis administrata respublica est, atque iterum consules creati sunt.

L. Valerius et M. Horatius.

L. [Cusp., Sp.] Herminius et T. Verginius.

M. Gegonius et C. Julius.

T. Quinctius IV et Agrippa Furius.

M. Genucius et T. Curvicius.

L. Papirius et L. Sempronius.

M. Gegonius II et T. Quinctius V.

C M. Fabius et Posthumius Æbutius.

C. Furius Pacilus et M. Papirius Crassus.

Proculus Gegonius et L. Menenius.

T. Quinctius VI et Agrippa Menenius.

[Cuspianus hoc anno pro consulibus tribunos militum creatos notat.]

M. Gegonius III et L. Sergius.

M. Cornelius Maluginensis et L. Papirius Crassus.

C. Julius II et L. Verginius.

C. Julius III et L. Verginius II.

[Duobus annis sequentibus creati sunt pro consulibus tribuni militum ex Cuspian.]

T. Quinctius Pennus, et Cn. Julius Mento.

L. Papirius Crassus, et L. Julius.

L. Sergius II et Hostius Lucretius.

A. Cornelius Cossus, et T. Quinctius Pennus II.

C. Servilius Ahala, et L. Papirius Mugillanus.

[Cuspian. hic adnotat tribunos militum per tres annos consulari potestate creatos.]

C. [Cusp., A.] Sempronius, et Q. Fabianus Vibulanus.

[Hoc anno pro consulibus iterum tribuni militum, ex Cuspian.]

M. [Cusp., Cn.] Fabius Vibulanus, et T. Quinctius Capitolinus.

[Per septem annos tribunos pro consulibus creatos ait Cuspian.]

M. [Cusp., A.] Cornelius Cossus et L. Furius Medullinus

Q. Fabius Ambustus et C. Furius Pacilus.
 M. Papirius et C. Nautius [Cusp., Naut. Rutillus].
 M. Æmilius et C. Valerius [Cusp., Valer. Potinus].
 Cn. Cornelius et L. Furius II.

[Pro consulibus tribunos militum sequentibus quindecim annis creatos recenset Cuspin.]

L. Lucretius et Ser. Sulpicius Camerinus.

L. Valerius Potitus et M. Manlius.

His coss: post Urbem captam redeuntes Gallōs dux Romanus nomine Camillus exstinxit; de quibus triumphans in Urbe, quasi et ipse patriæ conditor, Romulus ineruit nuncupari. Tunc dignitates mutatae sunt; et in loco consulum per annos 17 tribuni militares fuerunt, quibus ob insolentiam remotis, per annos 4 potestas consulum tribunorumque cessavit. Deinde rursus tribus annis per tribunos militares est administrata respublica: post annum 24 reversa est dignitas consularis.

L. Sextius de plebe, et L. Æmilius Mamercus patricius.

L. Genucius et Q. Servilius.

C. Sulpicius Peticus et C. Licinius Stolo.

Cn. Genucius et L. Æmilius Mamercus II.

Q. Servilius Ahala et L. Genucius.

C. Sulpicius II et C. Licinius.

C. Postelium Balbus et M. Fabius Ambustus.

M. Popilius Lænas et Cn. Manlius.

C. Plautius et C. Fabius.

C. Marcius et C. Manlius.

M. Fabius Ambustus II et M. Popilius Lænas II.

C. Sulpicius Peticus III et Marcus Valerius Publitolia.

M. F. Lius III et Titus Quinctius.

C. Sulpicius IV et M. Valerius II.

P. Valerius et C. Marcius Rutilus II.

C. Sulpicius Peticus et T. Quinctius Pennus.

M. Popilius III et L. Cornelius Scipio.

L. Furius Camillus et Ap. Claudius Crassus.

M. Valerius Corvinus et M. Popilius Lænas IV.

T. Manlius Torquatus et C. Plautius.

M. Valerius II et C. Postelium II.

M. Fabius Dorso et Ser. Sulpicius Camerinus.

C. Marcius III et Tit. Manlius II.

M. Valerius III et A. Cornelius Cossus.

C. Marcius Rutilus et Q. Servilius.

C. Plautius II et L. Æmilius Mamercus.

T. Manlius III et P. Decius Mus.

Tit. Æmilius Mamercus et Q. Publilius Philo.

L. Furius Camillus et C. Mænius [Cusp., Mænius Nepos].

His coss. rostra navium de Antiatis in foro fixa sunt.

C. Sulpicius Longus et P. Ælius Pætus.

L. Papirius Crassus et K. Duilius.

M. Valerius IV et M. Atilius Regulus.

Tit. Veturius et Sp. Posthumius.

A. [Cusp., L.] Cornelius II et Cn. Domitius.

A His coss. pax cum Alexandro rege Epyri facta est.
 M. Claudius Marcellus et C. [Cusp., T. Valerius].
 L. Papirius Crassus II et L. Plautius Vennō.
 L. Æmilius Mamercus et C. Plautius.
 C. Plautius Proculus et P. Cornelius Scapula.
 L. Cornelius Lentulus et Q. Publilius Philo II.
 C. Postelium III et L. Papirius Mugillanus [Cusp.; Cursor].

His coss. Alexandria in Ægypto condita est.

L. Furius Camillus II et Junius Brutus Sæva.

C. Sulpicius Longus II et Q. Aulus [Cusp., Ceretanus].

Qu. Fabius [Cusp., Rullianus] et L. Fulvius.

T. Veturius Calvinus II et Sp. Posthumius II.

L. Papirius II et Qu. Publilius Philo III.

L. Papirius III et Qu. Aulus Cæretanus.

M. Foslius [Cusp., Fulvius] et L. Plautius Vennō.

C. Junius Bubulcus et Q. Æmilius Barbula.

Sp. Nautius et M. Popilius. [Cusp.; Lenas].

L. Papirius Jun. et Qu. Publilius [Cusp., Publius].

M. Postelium [Cusp., Libo] et C. Sulpicius.

L. Papirius Cursor et C. Junius Bubulcus II.

M. Valerius et P. Decius.

His coss. per Ap. Claudium censorem via facta, et aqua inducta est quæ ipsius nomine nuncupantur.

C. Junius Bubulcus III et Q. Æmilius Barbula II.

Q. Fabius II et C. Marcius Rutilus.

Q. Fabius III et P. Decius [Cusp., Mas] II.

App. Claudius et L. Volturnius.

[Cusp. hæc ponit sub seq. coss.] His coss. viæ per agros publicæ factæ.

P. Cornelius Arvina et Q. Marcius Tremulus.

L. Posthumius et Ti. Minucius.

P. Sulpicius Saverrio et P. Sempronius Sophus.

L. Genucius et Ser. Cornelius.

M. Livius [Cusp., Dexter] et L. Æmilius.

M. Valerius et Q. Appuleius.

SSS^a P. Sulpicius Severrio et P. Sempronius Sophus.

^a L. Genucius et Ser. Cornelius.

^a M. Livius et L. Æmilius.

^a M. Valerius et Q. Appuleius.

M. Fulvius Pætus et T. Manius Torquatus.

L. Cornelius Scipio et Cn. Fulvius.

D Qu. Fabius Maximus [Cusp., Rullianus] IV et P. Decius Mus III.

L. Volturnius II et Ap. Claudius.

Qu. Fabius [Cusp., Maximus] V et P. Decius IV.

L. Posthumius Mægellus et M. Atilius Regulus.

L. Papirius Cursor et Sp. Carvilius.

Q. Fabius Gurges et D. Junius Brutus Sæva.

L. Posthumius et C. Junius.

P. Cornelius Rufinus et M. Curius Dentatus.

M. Valerius et Q. Cædicus.

Q. Marcius et P. Cornelius.

M. Marcellus et C. Nautius.

M. Valerius et C. Ælius.

^a Ill 4 coss. in edit. Cusp. et Onuphrii reperiuntur; non autem in edit. Förner. et Bross.

C. Claudius et M. Æmilius.
 C. Servilius et Lucius Cœlius [*Cusp.*, Cæcilius Metellus].
 P. Cornelius Dolabella et Cn. Domitius.
 C. Fabricius et Qu. Æmilius.
 L. Æmilius et Q. Marcius.
 P. Valerius et Ti. Coruncanius.
 P. Sulpicius et P. Decius.
 C. Fabricius et Q. Æmilius.
 P. Cornelius et C. Junius.
 Q. Fabius et C. Genucius [*Cusp.*, Gerges].
 M. Curius et L. Lentulus.
 Ser. Cornelius [*Cusp.*, Merenda] et M. Curtius [*Cusp.*, Dentatus III].
 C. Fabius et C. Claudius [*Cusp.*, Cannia II].
 L. Papirius Cursor et Sp. Carvilius.
 C. Quinctius et L. Genucius.
 C. Genucius II et Cn. Cornelius.
 P. Sempronius et Ap. Claudius.
 M. Atilius et L. Julius Libo.
 D. Junius et N. Fabius.
 [*Cusp.*, Q. Fabius et L. Manlius.]
 App. Claudius, et Qu. Fulvius.
 M. Valerius et M. Otacilius.
 L. Posthumius et Qu. Mamilius.
 L. Valerius et T. Otacilius.
 Cn. Cornelius et C. Duilius.
 C. Aquillius et L. Cornelius.
 A. Atilius Calatinus et Qu. Sulpicius.
 C. Cornelius et C. Atilius Serranus.
 Q. Cædicius et L. Manlius.
 M. Æmilius Paulus et Ser. Fulvius nobilior.
 Cn. Cornelius et A. Atilius.
 Cn. Servilius et C. Sempronius.
 C. Aurelius Cotta et P. Servilius.
 L. Cæcilius Metellus et C. Furius.
 C. Atilius Regulus et L. Manlius [*Cusp.*, Volso].
 P. Claudius et L. Junius.
 P. Servilius et C. Aurelius.
 L. Cæcilius et Cn. Fabius.
 M. Fabius et M. Octacilius [*Cusp.*, Octavius].
 M. Fabius et C. Atilius [*Cusp.*, Octacilius].
 A. Manlius et C. Sempronius.
 C. Fundanius et C. Sulpicius.
 C. Lutatius Cerco et A. Posthumius.
 Q. Lutatius Catulus et A. Manlius.
 C. Claudius Centho et M. Sempronius.
 C. Mamilius et Q. Valerius.
 His coss. ludis Romanis primum tragœdia et comœdia a L. Livio [*Cusp. addit Andronico*] ad scenam data.
 T. Sempronius et P. Cornelius.
 L. Cornelius et Qu. Fulvius.
 C. Licinius et P. Cornelius.
 T. Manlius Torquatus et C. Atilius.
 L. Posthumius et Sp. Carvilius.
 Q. Fabius et M. Pomponius.
 M. Lepidus et M. Poblœcius.
 C. Papirius et M. Pomponius.
 M. Ænilius et M. Junius.

A His coss. Hamilcar Hannibalis pater in Hispania bellum Romanis parans occisus est. Hic solitus est dicere quatuor filios contra P. R. se velut catulos leoninos educare.

L. Posthumius et Cn. Fulvius.
 Q. Fabius II et Sp. Carvilius.
 P. Valerius et M. Atilius.
 L. Apustius et M. Valerius.
 C. Atilius et L. Æmilius.
 T. Manlius et Q. Fulvius II.
 C. Flaminius et P. Furius Philus [*Cusp.*, Pilo].
 M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus, et Cn. Cornelius.
 P. Cornelius et M. Minucius.
 L. Veturius et C. Lutatius.

His coss. via Flaminia munita et circus factus qui B Flaminius appellatur.

L. Livius et L. Æmilius.
 His coss. Hannibal Hamilcaris filius in Hispania bellum molitur.
 P. Cornelius Scipio et Tit. Sempronius Longus.
 Cn. Servilius Geminus et C. Flaminius.
 L. Æmilius Paulus et C. Terentius Varro.
 T. Sempronius Gracchus et Qu. Fabius Maximus III.

Qu. Fabius Maximus IV et M. Marcellus II [*Cusp.*, Claudius.]

Q. Fabius Maximus et Tit. Sempronius Gracchus.
 Qu. Fulvius Flaccus III et Appius Claudius Pulcher III.

C Cn. Fulvius, Centumalus et P. Sulpicius Galba.
 M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus III et M. Valerius Lævinus.

Q. Fabius V et Q. Fulvius Flaccus IV.
 M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus IV et Tit. Quinctius.

C. Claudius Nero et M. Livius Salinator.
 L. Veturius Philo et Q. Cæcilius Metellus.
 P. [*Cusp.*, Cornelius] Scipio et P. Licinius Crassus.

M. Cornelius Cethegus et P. Sempronius Tedi-tanus.

Cn. Servilius Cæpio et Cn. Servilius Germinus
 M. [*Cusp.*, Aurelius] Servilius Geminus et T. Claudius Nero.

D Cn. Cornelius Lentulus et P. Ælius Pætus.
 P. Sulpicius Galba et C. Aurelius Cotta.
 L. Cornelius Lentulus et P. Villius [*Cusp.*, Julius Apulus].

Sex. Ælius Pætus, et T. Quinctius Flaminius.
 [*Cusp.*, Cn. Cornelius et II Minutius].
 P. Furius et M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus.
 L. Valerius Flaccus et M. Porcius Cato.
 P. [*Cusp.*, Cornelius] Scipio Africanus II et Tit. Sempronius Longus.

L. Cornelius Merula et Qu. Minucius Thermus.
 L. Quinctius et Cn. Domitius Ahenobarbus.
 P. Cornelius Scipio Nasica et M. Acilius Glabrio.
 L. Cornelius Scipio et C. Laelius Africanus.

M. Fulvius Nobilior et Cn. Manlius Vulso.
 M. Valerius Messala et C. Livius Salinator.
 M. Æmilius Lepidus et C. Flaminius.
 Sp. Posthumius Albinus et Q. Marcius Philippus.
 His *cons.* athletarum certamina primum a Fulvio edita.

384 Ap. Claudius Pulcher et M. Sempronius Tuditanus.

P. Claudius Pulcher et L. Porcius Licinus.
 M. Claudius Marcellus et Q. Fabius Labeo.
 His *cons.* Hannibal apud Prusiam veneno perit.
 L. Æmilius Paulus et Cn. Bæbius Tamphilus.
 P. Cornelius Lentulus et M. Bæbius Tamphilus.
 A. Posthumius Albinus et C. Calpurnius Piso.
 Q. Fulvius et L. Manlius.
 M. Junius et Cn. Manlius.
 T. Sempronius et C. Claudius.
 Cn. Cornelius et Qu. Petillius.
 M. Lepidus et P. Mucius.
 Sp. Posthumius et Q. Mucius.
 L. Posthumius Albinus et M. Popillius.
 C. Popillius et P. Ælius.
 P. Licinius et C. Cassius.
 C. Hostilius Mancinus et C. Atilius.
 L. Marcius Philippus et Q. Servilius.
 L. Paulus II [*Cusp.*, Æmilius] et C. Licinius.
 Q. Ælius Pætus et M. Junius.
 M. Marcellus [*Cusp.*, Claudius] et C. Sulpicius.
 Cn. Octavius et Tit. Manlius.
 A. Manlius et Q. Cassius.
 T. Sempronius et M. Juventius.
 P. Scipio Nasica et C. Marcius.
 M. Messala et C. Fannius.
 L. Anicius et M. Cornelius.
 C. Cornelius Dolabella et M. Fulvius.
 M. Æmilius et C. Popillius.
 His *cons.* metalla in Macedonia instituta.
 Sex. Julius et L. Aurélius.
 L. Lentulus et C. Marcius.
 P. Scipio et M. Claudius.
 L. Posthumius et Qu. Opimius.
 Q. Fulvius et T. Annius.
 Hi primi consules calendis Januariis magistratum inierunt propter subitum Celtiberiæ bellum.
 M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus et L. Valerius.
 L. [*Cusp.*, Licinius] Lucullus et A. Posthumius.
 L. Quinctius et M. Acilius.
 L. Marcius et M. Manilius.
 Sp. Posthumius et L. [*Cusp.*, Calpurnius] Piso.
 P. Africanus et C. Livius.
 Cn. Cornelius et L. Mummius.
 Q. Fabius Maximus et L. Hostilius.
 Ser. Galba et L. Aurelius.
 App. Claudius et Q. Metellus.
 L. [*Cusp.*, Cæcilius] et Qu. Maximus.
 Cn. [*Cusp.*, Servilius] Cæpio et Qu. Pompeius.
 Cn. [*Cusp.*, Servilius] Cæpio et C. Lælius.
 Cn. Piso et M. Popillius [*Cusp.*, Lænas].
 P. Scipio et D. [*Cusp.*, Junius] Brutus.
 M. Æmilius et C. Hostilius Mancinus.

A P. Furius et Sex. Atilius Sertanus.
 Ser. Fulvius et Q. Calpurnius.
 His *cons.* Æmilianus Scipio ob Numantinum bellum, cum candidatus non esset, consul creatur.
 P. Africanus et C. Fulvius Flaccus.
 C. Mucius et L. Calpurnius.
 P. Popillius et P. Rupilius [*Cusp.*, Sulpicius].
 P. Crassus et L. Valerius Flaccus.
 App. Claudius et M. Perperna.
 C. Sempronius et M. Aquillius.
 Cn. Octavius et T. Annius.
 L. Cassius et L. Cinna.
 M. Æmilius et L. Aurelius.
 M. Plautius et M. Fulvius.
 C. Cassius Longinus et C. Sextius [*Cusp.*, Domitius].
 Q. Cæcilius et T. Quinctius.
 Cn. Domitius et C. Fannius.
 His *cons.* Sextius oppidum ædificavit, in quo Aquæ Sextiæ in Galliis.
 L. Opimius et Q. [*Cusp.*, Fabius] Maximus.
 P. Manilius et C. Papirius.
 L. Cæcilius et L. Aurelius.
 M. [*Cusp.*, Porcius] Cato et Q. Marcius.
 L. Cæcilius et Q. Mucius.
 C. Licinius Geta et Qu. Maximus.
 M. Metellus et M. Scæurus.
 His *cons.* L. Metellus et Cn. Domitius censores artem ludicram ex Urbe removerunt, præter Latinum tibicinem cum cantore, et ludum talorum [*Cusp.*, Cælanum].
 M. Acilius Balbus et C. [*Cusp.*, Porcius] Cato.
 C. Cæcilius et Cn. Papirius.
 M. Livius Drusus et L. Piso [*Cusp.*, Cesonianus].
 P. Scipio et L. Calpurnius Bestia.
 Sp. Posthumius et M. Minucius.
 Q. [*Cusp.*, Cæcilius] Metellus et M. [*Cusp.*, Junius] Silanus.
 Ser. Galba et M. [*Cusp.*, Aurelius] Scæurus.
 L. Cassius et C. Marius.
 Q. Servilius et C. Atilius Serranus.
 His *cons.* per Servilium Cæpionem consulem iudicia equitibus et Senatoribus communicata sunt.
 P. Rutilius Rufus et C. Manilius.
 C. Marius II et C. [*Cusp.*, Flaccus] Flavus Firmus.
 C. Marius III et L. Aurelius Orestes.
 C. Marius IV et Qu. Lutatius.
 C. Marius V et M. Aquillius.
 C. Marius VI et L. Valerius Flaccus.
 M. Antonius et A. Posthumius.
 Q. Metellus et T. Didius.
 Cn. [*Cusp.*, Cornelius] Lentulus et P. Crassus.
 Cn. Domitius et C. Cassius.
 His *cons.* Ptolemæus Ægypti rex [*Cusp.*, Cyrenis mortuus] populum Romanum hæredem reliquit.
 P. Crassus et Q. Scævola.
 C. Coelius et L. Domitius.
 C. Valerius Flaccus et M. Herennius.
 C. Claudius Pulcher et M. Perperna.

I. Marcius et Sex. Julius.

L. Cæsar et C. Rutilius Lupus.

Cn. Pompeius et L. Porcius Cato.

L. [Cusp., Cornelius] Sylla et Q. Pompeius.

L. [Cusp., Cornelius] Cinna et Cn. Octavius.

L. Cinna II et C. Marius VII.

L. Cinna III et Cn. Papirius.

L. Cinna IV et Cn. Papirius II.

His coss. Asiam in quadraginta regiones Sylla distribuit.

L. Scipio et C. Norbanus.

His coss. Capitolium custodum negligentia concrematur.

Cn. [Cusp., Papyrius] Carbo III et C. Marius.

M. [Cusp., Sylvius] Tullius et Cn. Dolabella.

L. [Cusp., Cornelius] Sylla II et Q. Metellus.

P. Servilius et App. [Cusp., Cornelius] Claudius.

M. [Cusp., Æmilius] Lepidus et Q. Catulus [Cusp., Luctatius].

M. Æmilius et D. Brutus.

Cn. Octavius et C. Curio.

L. Octavius et C. [Cusp., Aurelius] Cotta.

L. Licinius Lucullus et M. [Cusp., Aurelius] Cotta.

385 M. Lucullus et C. Cassius.

L. Gellius et Cn. Lentulus.

Cn. Aufidius et P. [Cusp., Cornelius] Lentulus.

M. [Cusp., Licinius] Crassus et Cn. Pompeius.

Qu. Metellus et Qu. Hortensius.

His coss. a Q. Catulo reparatum dedicatumque Capitolium est.

L. Metellus et Qu. Marcius.

C. Piso [Cusp., Calphurnius] et M. Glabrio.

M. Lepidus et L. Torquatus.

M. Lepidus et L. Volcatius.

L. Cæsar et Q. Marcius.

M. [Cusp., Tullius] Cicero et C. Antonius.

D. [Cusp., Junius] Silanus et L. Muræna.

M. Pupius et M. Valerius.

His coss. Catilina in agro Pistoriensi a C. Antonio bello peremptus est.

Qu. Metellus et L. Afranius.

C. [Cusp., Julius] Cæsar et M. [Cusp., Calphurnius] Bibulus.

L. Piso [Cusp., Calphurnius] et A. Gabinus.

His coss. Clodii rogatione Cicero in exsilium est profectus.

P. Lentulus et Qu. Metellus.

His coss. propter civiles dissensiones per SC. de exsilio Cicero revocatur.

Cn. Lentulus et L. [Cusp., Marcius] Philippus.

Cn. Pompeius et M. [Cusp., Licinius] Crassus.

App. Claudius et L. Domitius.

Cn. Domitius et M. Messala.

Cn. Pompeius et Q. Metellus.

M. [Cusp., Claudius] Marcellus et Ser. Sulpicius.

L. [Cusp., Æmilius] Paulus et M. Marcellus.

L. Lentulus et C. Marcellus.

His coss. perniciosæ in curia conflantur de Pom-

PAT.OL. LXIX.

A peio Cæsareque discordiæ. Sed C. Julius Cæsar de Galliis veniens Pompeium fugavit Italia; aurum atque argentum Romæ de ærario sustulit, ac primus Romanorum singulare obtinuit imperium, a quo Cæsares Romani principes appellati. Imperavit autem annis quatuor, mensibus sex. Sub quo hi consules fuerunt.

IMPERATORES ROMANI.

C. JULIUS CÆSAR I.

C. Julius Cæsar II et P. Servilius.

Q. Fusius et P. Vatinius.

His coss. Cæsar Pompeium Pharsalico prælio superavit; Pompeius fugiens in Ægyptum occisus est [Cusp., a Theodoto milite].

B C. Julius Cæsar III et M. [Cusp., Æmilius] Lepidus.

C. Julius Cæsar IV et Fabius Maximus.

His coss. C. Julius Cæsar per quadriuum triumphavit.

C. Julius Cæsar V et M. Antonius.

His coss. M. Antonius Lupercalibus sella aurea sedenti Cæsari diadema reuerti imposuit, atque idibus Martiis Cæsar in Pompeiana curia occisus est; cui successit Octavianus Cæsar, qui reuixit annis quinquaginta sex, mensibus sex. Per quæ tempora hi consules exstiterunt.

OCTAVIANUS AUGUSTUS II.

C. Pansa et A. Hirtius.

C His coss. Cæsar Octavianus, Antonius et Lepidus Caricitæ fœdus inierunt; M. Cicero per Popillium militem Cajetæ occisus est annorum 62 [Cusp., 63]. Cæsar Octavianus forum Augustum ædificavit.

M. Lepidus et L. Plancus.

P. Servilius II et L. Antonius.

C. Domitius et C. Asinius.

L. Censorinus et C. Calvisius.

App. Claudius et C. Norbanus.

M. Agrippa et L. Caninius [Cusp., Gallus].

His coss. lacus Lucrinus in portum convorsus est.

L. Gellius [Cusp., Publicola] et M. Cocceius.

Sex. Pompeius et L. Cornificius.

L. Scribonius et L. Atracinius.

C. Cæsar et L. Volcatius.

Cn. Domitius et C. Sosius.

C. Cæsar II et M. Messala.

His coss. apud Actium M. Antonius a Cæsare superatur.

C. Cæsar III et M. [Cusp., Licinius] Crassus.

His coss. Nicopolim Cæsar construit, ludos Actiacos instituit. Antonius a Cæsare prælio peremptus, Alexandriæ in mausoleo cum Cleopatra recenditur.

C. Cæsar IV et Sex. Appuleius.

C. Cæsar V et M. Agrippa II.

His coss. Parthorum dissensiones per Cæsarem sedatæ sunt.

C. Cæsar VI et M. Agrippa III.

Cæsar leges protulit, iudices ordinavit, provin-

cias disposuit; et ideo Augustus cognominatus est. A
Cujus temporibus floruerunt Virgilius, Horatius et
Livius.

C. Augustus Cæsar vii et T. Statilius.

C. Augustus Cæsar viii et M. Silanus.

His coss. Cantabros [*Cusp.*, Astures], Germanos,
Salassos Cæsar perdomuit.

C. Augustus Cæsar ix et C. Norbanus.

His coss. Astures et Cantabros per L. Lamiam
Cæsar perdomuit.

C. Augustus Cæsar x et Cn. Piso.

M. Marcellus et L. Arruntius.

M. Lollius et Q. Lepidus [*Cusp.*, Æmilii].

M. Appuleius et P. Silius.

His coss. aquilas et signa Crassiana de Parthis Cæ-
sar recepit.

C. Sentius et Qu. Lucretius.

His coss. Cæsari ex provinciis redeunti currus cum
corona aurea decretus est, quo ascendere noluit.

Cn. Lentulus et P. Lentulus.

C. Furnius et C. Silanus.

L. Domitius et P. Scipio.

M. Drusus et L. Piso.

Cn. Lentulus et M. Crassus.

Tiberius Nero et P. Quinctilius.

M. Messalla et P. Sulpicius.

Paulus Fabius et Qu. Ælius [*Cusp.*, Tubero].

Julius Antonius et Africanus Fabius.

Drusus Nero et L. Quinctius [*Cusp.*, Crispinus].

His coss. apud Lingonum gentem templum Cæsari
Drusus sacravit.

C. Asinius et C. Marcus [*Cusp.*, Censorinus].

His coss. inter Albim et Rhenum Germani omnes
Tib. Neroni deliti, per Sex. Appuleium Pannoni
subacti.

Tib. Nero et Cn. Piso.

D. Lælius et C. Antistius.

C. Augustus Cæsar xi et L. Sylla.

C. Calvisius et L. Passienus.

C. Lentulus et M. Messalla.

His coss. Dominus noster Jesus Christus Filius
386 Dei, in Bethloem nascitur, anno imperii Au-
gusti 41.

C. Augustus Cæsar xii et M. Plautius.

Cossus Lentulus et L. Piso.

C. Augustus Cæsar xiii et L. Paulus.

P. Vinicius et P. Alphenus [*Cusp.*, Varus].

M. Servilius et L. Lamia.

Sex. Ælius et C. Sentius.

Cn. Cinna et L. Valerius.

His coss. per dies octo Tiberis impetu miseranda
clades hominum domorumque fuit.

M. Lepidus et L. Arruntius.

Q. Cæcilius et A. Licinius.

M. Furius et Sex. Nonius.

Qu. Sulpicius et C. Poppæus [*Cusp.*, Pompeius].

P. Dolabella et C. Silanus.

M. Lepidus et T. Statilius.

Germanicus Cæsar et C. Fonteius.

L. Plancus et C. Silius.

Sex. Pompeius et Sex. Appuleius.

His coss. imp. Augustus obiit 76 [*ed. Bross.*, 77]
anno a tatis suæ, imperii autem 56 [*Cusp.*, semis].
Nobæ. Huic successit in imperium Tib. Cæsar, qui
imperavit annis 23. Sub quo hi consules fuerunt.

TIB. CÆSAR III.

Drusus Cæsar et C. Norbanus.

Sesenna Statilius et L. Scribonius.

His coss. mathematici Urbe pelluntur.

L. Pomponius et C. Cæcilius.

Tib. Cæsar et Germanicus Cæsar.

M. Silanus et C. Norbanus.

His coss. Germanicus Cæsar in Syria mortuus.

M. Valerius et M. Aurelius.

Tib. Cæsar et Drusus Cæsar.

D. Haterius et C. Sulpicius.

C. Asinius et C. Antistius.

His coss. Drusus Cæsar publice feneratur.

Ser. Cornelius et L. Visellius.

M. Asinius et Cossus Cornelius.

C. Calvisius et Cn. Getulicus.

L. Piso et M. Crassus.

Ap. Silanus et P. Silius.

[*Cusp.*, Hoc anno D. noster Jesus Christus a
Joanne baptizatur, et predicare cœpit.]

C. Rubellius et C. Fusius.

M. Vinicius et L. Cassius.

Tib. Cæsar v [*Cusp.*, et solus] coss.

[*Cusp.*, Domitius et Scribonianus.]

His coss. Dominus noster Jesus Christus passus
est 8 calend. Aprilis, et defectio solis facta est,
qualis ante vel postmodum nunquam fuit.

Vinicius et Longinus [*Cusp.* hos omittit].

Sulpicius et Silla.

Persicus et Vitellius.

Gallus et Nonianus.

His coss. Persius Flaccus satyricus poeta Vol-
terris nascitur.

Galienus et Plautianus.

His coss. Tiberius imperator in Campania mori-
tur; cui successit C. Cæsar cognomento Caligula,
qui regnavit annis tribus et mensibus 10. Sub quo hi
consules exstiterunt.

C. CALIGULA IV.

D Proculus et Nigrinus.

Julianus et Asprenas.

Publicola et Nerva.

His coss. Pilatus in multas incidens calamitates,
propria se manu interfecit.

Cæsar et Julianus.

His coss. C. Cæsar cognomento Caligula a pro-
tectoribus suis occiditur in palatio an. ætatis 24.
Cui successit Claudius, qui imperavit annis 13
mensib. 8 dieb. 28. Sub quo hi consules fuerunt.

CLAUDIUS V.

Cæsar ii et Saturninus.

[*Cusp.*, Saturninus] Secundus et Venustus.

His coss. Petrus apostolus Romam mittitur, ubi

Evangelium prædicans, 25 annis ejusdem urbis A vit mensibus 7. Post hunc Otho mensibus 3, diebus 5. episcopus perseverat.

Tiberius et Gallus.

Crispinus et Taurus.

His *co.*s. Claudius de Britannia triumphavit, et Orcadas insulas Romano adjecit imperio.

Vinicius et Cornelius.

His *co.*s. inter Theram et Therasiam exorta est insula habens stadia 30.

Asiaticus et Cornelius.

His *co.*s. descriptio Romæ facta est et inventa sunt civium Romanorum centena millia et 43 [*Cusp.*, sexaginta novem centena. *Onuph.*..., centena millia et 44]. Thracia hucusque regnum in provinciâ Romanorum redigitur.

Tiberius II et Vitellius.

Vitellius II et Publicola.

Veranius et Gallus.

Vetus et Servilianus.

Claudius et Orfitus.

Silvanus et Silvius.

Tiberius III et Antoninus.

Silanus et Orho.

His *co.*s. Claudius moritur in palatio anno ætatis 64. Huic successit Nero, qui regnavit annis 13, mensib. 7, diebus 28. Sub quo hi consules fuerunt.

NERO CLAUDIUS VI.

Silanus II et Antoninus II.

Marcellianus et Aviola.

His *co.*s. sanctus Paulus apostolus Romam victus a Felice præside Judææ destinatur. Probus etiam eruditissimus grammaticus Romæ cognoscitur. Ursulus Tholosensis celeberrime in Gallia rhetoricam docet.

Nero et Vetus.

Nero II et Piso.

Nero III et Messalla.

Nero IV et Cornelius.

Pius et Turpilianus.

Macrinus et Gallus.

Crassus et Bassus.

His *co.*s. thermæ a Nerone ædificatæ, quas Neronianas appellavit; cujus odio mutato vocabulo, nunc Alexandrinæ nominantur.

Silvanus et Paulinus.

His *co.*s. Nero, ut similitudinem Trojæ ardentis inspiceret, plurimam partem Romæ urbis incendit.

Telesinus et Appuleius.

His *co.*s. duæ provinciæ factæ sunt, Pontus Polemoniæ, et Alpes Cotticæ, Cottio rege defuncto.

387 Capito et Rufus.

Italicus et Turpilianus.

Silvanus et Otho.

His *co.*s. Romæ sanctus Petrus et Paulus apostoli cruciati sunt a Nerone; qui turpiter vivens, cum a senatu quæreretur ad poenam, e palatio fugiens ad 4 urbimilliarium in suburbano Nomentana via sese interfecit anno ætatis 32. Cui successit Galba, qui regnavit

mensibus 7. Post hunc Otho mensibus 3, diebus 5. Post Vitellius regnavit mensibus 8, die 1. Qui omnes infra scriptos duos consules tenuerunt.

Vespasianus et Titus.

Vespasianus II et Titus II.

His *co.*s. Vespasianus suscepit imperium; qui regnavit annis 9, mensibus 11, diebus 22. Sub quo hi consules fuerunt.

VESPASIANUS VII.

Vespasianus III et Nerva.

Vespasianus IV et Titus III.

His *co.*s. Titus filius Vespasiani, Judæa capta, præter quos gladio interfecit, centum [*Cusp.*, sexcenta] millia captivorum publice vendidit.

Vespasianus V et Titus IV.

B Vespasianus VI et Titus V.

Vespasianus VII et Titus VI.

His *co.*s. Vespasianus incensum Capitolium ædificare orsus est.

Commodus et Rufus.

Vespasianus VIII et Titus VII.

His *co.*s. colossus erectus est, habens altitudinis pedes centum et septem.

Vespasianus IX et Titus VIII.

Silvanus et Verus.

Domitianus et Messalinus.

His *co.*s. Vespasianus est mortuus profluvio ventris, in villa propria circa Sabinos, cui Titus filius ejus succedens, in utraque lingua disertissimus, regnavit annis 2, mensibus 2. Sub quo hi consules fuerunt.

TITUS VESPASIANUS VIII.

Domitianus II et Rufus II.

His *co.*s. Titus amphitheatrum Romæ ædificavit, et in dedicatione ejus quinque milia ferarum occidit.

Domitianus III et Sabinus.

His *co.*s. Titus morbo perit in eadem villa qua pater [*Cusp.*, eodem quo pater] ejus, anno ætatis 42. Qui ob insignem mansuetudinem delicie humani generis appellatus est. Cui successit Domitianus frater Titi junior crudelissimus; qui imperavit annis 15, mensib. 5. Sub quo hi consules fuerunt.

FLAVIUS DOMITIANUS IX.

D Domitianus IV et Rufus III.

His *co.*s. Domitianus eunuchos fieri prohibuit.

Domitianus V et Dolabella.

Domitianus VI et Rufus IV.

Flavius et Trajanus.

Domitianus VII et Nerva.

Trajanus II et Glabrio.

His *co.*s. primum Domitianus dominum et deum se appellari jussit.

Domitianus VIII et Saturninus.

Silvanus et Priscus.

His *co.*s. Quinctilianus ex Hispania primus Romæ scholam publicam et salariam e fisco accepit, et claruit.

Asprenas et Clemens.

His coss. multa mœnia et celeberrima Romæ facta sunt, id est Capitolium [Cusp., in quibus Cap.], forum Transitorium, Divorum porticus, Iseum, Serapium, horrea piperataria, Vespasiani templum, Minervæ Chalcidicæ odæum.

Domitianus ix et Clemens ii.

His coss. insignissima Romæ facta sunt, id est forum Trajani, thermæ Trajanæ, et Titianæ, Senatus, ludus Matutinus, Meta aurea, Meta sudans, et Pantheon.

Nerva ii et Rufus.

Fulvius et Vetus.

Sabinus et Antoninus.

Nerva iii et Trajanus iii.

Senecio et Palma.

Trajanus iv et Fronto.

His coss. Apollonius Tyaneus philosophus insignis habetur. Domitianus occisus in palatio anno ætatis 5. Cui Nerva succedens, regnat annum unum, menses 4. Sub quo hi consules fuerunt.

NERVA COCCEIUS X.

Trajanus v et Orfitus.

Senecio ii et Sura.

His coss. Nerva morbo periit in hortis Salustianis anno ætatis 72, cum jam Trajanum adoptasset in filium. Cui succedens imperavit annis 19, mensibus 6 [Cusp., 4], diebus 15. Sub quo hi consules fuerunt.

D. TRAJANUS XI.

Trajanus vi et Maximus.

Senecio iii et Sura ii.

Urbanus et Marcellus.

Candidus et Quadratus.

His coss. Trajanus de Dacis et Scythis triumphavit.

Commodus et Cerealis.

His coss. Trajanus Hiberos, Sauromatas, Osæcos, Arabas, Bosphoranos, Colchos in foedus accipit. Seleuciam, Ctesiphontem et Babylonem occupavit et tenuit.

Senecio iv et Sura iii.

His coss. Trajanus in mari Rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines vastaret.

Gallus et Bradua.

Africanus et Crispinus.

Crispinus ii et Solenus.

Piso et Rusticus.

Trajanus vii et Africanus.

Celsus et Crispinus.

His coss. Plinius Secundus Novocomensis orator, et historicus insignis habetur, cujus ingenii plurima opera exstant.

Asta et Piso.

Messalla et Peto.

Æmilius et Vetus.

Niger et Apronianus.

His coss. Trajanus Armeniam, Assyriam et Mesopotamiam provincias fecit.

388 Clarus et Alexander.

Hadrianus et Salinator.

A Hadrianus ii et Rusticus.

[Cusp., Servilius] Catilius et Fulvius.

His coss. Trajanus apud Seleuciam Isauriæ profuvio ventris extinctus est, anno ætatis 63, mense 9, die 4. Cujus ossa in urna aurea collocata sub columna fori quæ [Cusp., quod] ejus nomine vocatur, recondita sunt: cujus columnæ altitudo in 140 pedes erigitur. Huic successit Hadrianus utraque lingua peritissimus, Italiæ natus ex consobrina Trajani, qui regnavit annis 20, mensibus 10, diebus 19 [Cusp., 29]. Sub quo hi consules fuerunt.

HADRIANUS XII.

Verus et Augur.

His coss. Adrianus Alexandriam a Romanis subversam publicis instauravit expensis.

B Aviola et Pans.

His coss. Hadrianus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis publicis [Cusp., publice] incensis, plurimos etiam ipsis tributis liberos fecit.

Paternus et Torquatus.

His coss. Plutarchus philosophus insignis habetur.

Glabrio et Apronianus.

His coss. Nicomediæ et Nicænæ urbis plurimis terræmotu collapsis, Hadrianus ad instaurationem earum publicas largitur expensas.

Asiaticus et Quintus

Verus et Ambiguus.

His coss. Atheniensibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis, et Solonis, reliquorumque libri

C. jura composuit.

Gallicanus et Titianus.

His coss. juxta Eleusinæ civitatem in Cephiso fluvio Hadrianus pontem constravit.

Torquatus et Libo.

Celsus et Marcellinus.

Pontianus et Rufinus [Cusp., Rufus].

Augurinus et Sergianus.

Hiberus et Silanus.

His coss. Hadrianus a Christianorum persecutione cessavit, et pater patriæ est appellatus.

Sergianus ii et Verus.

Pompeianus et Attilianus.

His coss. templum Romæ et Veneris factum est, quod nunc Urbis appellatur.

D Pompeianus ii et Commodus.

His coss. Hadrianus cum insignes et plurimas ædes Athenis fecisset, agonem edidit, bibliothecamque miri operis extruxit.

L. [Cusp., Sergianus] Ælius et Balbinus.

Camerinus et Niger.

Antoninus et Præsens.

Antoninus ii et Præsens ii.

Severus et Sylvanus.

His coss. Ælia civitas, id est Hierusalem, ab Ælio Hadriano condita est, et in fronte ejus portæ quæ Bethleem egredimur, sus sculptus in marmore, significans Romæ potestati subjacere Judæos.

Rufinus et Torquatus.

His coss. Hadrianus morbo intercutis aquæ apud

Baias moritur, major sexagenario. Cui successit Antoninus Pius, qui regnavit annis 21 [*Cusp. addit, cum liberis suis Aurelio et Lucio annis 22, mensibus 3*]. Sub quo hi consules fuerunt.

ANTONINUS PIUS XIII.

Torquatus II et Herodes.

Aviola et Maximus.

Antoninus III et Aurelius.

Gratus et Seleucus.

His coss. Justinus philosophus librum pro Christiana religione scriptum tradidit Antonino.

Antoninus IV et Aurelius II.

Largus et Messalianus.

Torquatus III et Julianus.

Orfitus et Priscus.

Glabrio et Vetus.

Gordianus et Maximus.

Glabrio II et Homulus [*Cusp., Romulus*].

Præsens et Rufus.

Commodus et Lateranus.

His coss. Apollonius stoicus, natione Chalcidicus, et Basilides Scythopolitanus, philosophi illustres habentur, qui [*Cusp., Veri quoque*] Cæsaris præceptores fuerunt.

Verus et Sabinus.

Silvanus et Augurinus.

Barbatus et Regulus.

Tertullus et Sacerdos.

Quinctillus et Priscus.

Verus II et Bradua.

Antoninus V et Aurelius III.

P. C. Antonini V et Aurelii III.

Hoc tempore Antoninus Pius apud Lorium villam suam duodecimo ab Urbe milliario moritur, anno vitæ 77. Usque ad hoc tempus singuli Augusti fuerunt. Cui successerunt filii sui, id est Marcus Antoninus Verus, et Lucius Annus Antoninus Severus, qui regnaverunt ann. 19. Sub quibus hi consules fuerunt.

M. ANTONINUS VERUS XIV ET L. ANNUS ANTONINUS SEVERUS.

Duo Augusti coss.

Rusticus et Aquilinus.

His coss. Lucio Cæsari Athenis sacrificanti ignis in cælo ab occidente in orientem [*Cusp., ab oriente ad occidentem*] ferri visus est.

L. Ælianus et Pastor.

Macrinus et Celsus.

His coss. Fronto orator insignis habetur, qui Marcum Antoninum Latinis litteris erudit.

Orfitus et Pudens.

His coss. Lucius Cæsar de Parthis cum fratre Antonino triumphavit.

Pudens II et Pollio.

Verus III et Quadratus.

Apronianus et Paullus.

Priscus et Apollinaris.

Cethegus et Clarus.

Severus et Hereannianus.

His coss. Lucius Annus, Antoninus Severus anno regni undecimo inter Concordiam et Altinum apoplexi extinctus est, sedens cum fratre in vehiculo.

Orfitus et Maximus.

Severus II et Pompeianus.

Gallus et Flaccus.

Piso et Julianus.

Pollio et Aper.

389 Commodus et Quinctillus.

His coss. Marcus Antoninus Verus imperator Commodum filium suum consortem regni facit.

Orfitus et Rufus.

His coss. imperatores de hostibus triumphant, et pecuniam quæ fisco debebatur, provinciis concedentes, tabulas debitorum in medio Romanæ urbis foro incendio concremarunt, ac ne quid bonitatis deesset, severiores quasque leges novis constitutionibus temperarunt.

Commodus II et Verus II.

His coss. Antoninus Verus adeo in editione munerum magnificus fuit, ut centum simul leones exhiberit. Qui post in Pannonia morbo [*Cusp., repentino*] periit. Commodus filius ejus a senatu Augustus est appellatus, qui regnavit annis 13. Sub quo hi consules fuerunt.

ANTONINUS COMMODUS XV.

Præsens et Gordianus.

Commodus III et Byrrhus.

Mamertinus et Rufus.

Commodus IV et Victorinus.

Marullus et Ælianus.

His coss. Thermæ Commodianæ Romæ factæ sunt.

Maternus et Bradua.

Commodus V et Glabrio.

Crispinus et Ælianus.

Fuscianus et Silanus.

Duo Silani.

His coss. Commodus imperator, colossi capite sublato, suæ imaginis caput jussit imponi.

Commodus VI et Septimianus.

Apronianus et Bradua.

Commodus VII et Pertinax.

His coss. Commodus strangulatur in domo Vestiliani. Cui successit Helvius Pertinax, qui regnavit mensibus 6. Sub quo hi consules fuerunt.

HELVIVS PERTINAX XVI.

Falco et Clarus.

His coss. Pertinax occiditur in palatio major septuagenario. Cui successit Severus, provincia Tripolitana natus oppido Lepti, solusque Afer imperator Romanus fuit, qui regnavit annis 18. Sub quo hi consules fuerunt.

SEVERUS XVII.

Severus et Albinus.

Tertullus et Clemens.

Dexter et Priscus.

Lateranus et Ruffinus.

Saturinus et Gallus.

Annius et Fronto.

His *cos.* Severus Parthos et Adiabenos superavit, Arabesque interiores ita cecidit, ut regionem eorum Romanam provinciam faceret. Ob quæ Parthicus, Arabicus et Adiabenicus cognominatus est.

Severus II et Victorinus.

Fabianus et Mucianus.

His *cos.* Thermæ Severianæ apud Antiochiam et Romæ factæ, et Septizonium instructum est.

Severus III et Antoninus.

Geta et Plautianus.

Cilo et Libo.

Antoninus II et Geta II.

Albinus et Ælianus.

Aper et Maximus.

His *cos.* Severus in Britannos bellum movit, ubi B ut receptas provincias ab incursione barbarica faceret securiores, vallum per 132 [Cusp., 130] passuum millia a mari ad mare duxit.

Antoninus III et Geta III.

Pompeianus et Avitus.

His *cos.* Tertullianus Afer Christianorum scriptor celeberrimus habetur.

Faustinus et Rufus.

His *cos.* Origenes scriptor Alexandriæ studiis eruditur.

Gentianus et Bassus.

His *cos.* Severus imperator Eboraci in Britannia moritur. Cui successit Antoninus Caracalla Severi filius, qui regnavit annis 7. Sub quo hi consules fuerunt.

ANTONINUS CARACALLA XVIII.

Duo Aspri.

Antoninus IV [Numerus & deest in editis. Niv. et O'rry.] et Balbinus.

Messala et Sabinus.

His *cos.* Antoninus Caracalla cognominatur propter genus vestis quod Romæ erogaverat.

Latus et Carealis.

Sabinus II et Venustus.

His *cos.* Antoninus Romæ Thermas sui nominis ædificavit.

Præsens et Extricatus.

Antoninus et Adventus.

His *cos.* Antoninus interficitur inter Edessam et Caras, anno ætatis 43. Cui successit Macrinus, præfecturam prætorianam gerens: regnavit autem annum unum. Sub quo hi consules fuerunt.

MACRINUS XIX.

Antoninus II et Sacerdos.

His *cos.* Macrinus occiditur in Archelaidæ. Cui successit M. Aurelius Antoninus, qui regnavit annis 4. Sub quo hi consules fuerunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS HELIOGABALUS XX.

Antoninus III et Camazon.

Gratus et Seleucus.

His *cos.* Helioabalum templum Romæ ædificatur.

Alexander et Augustus

A His *cos.* in Palæstina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, urbs condita est.

Maximes et Ælianus.

His *cos.* M. Aurelius Antoninus Romæ occiditur tumultu militari. Cui successit Alexander Mammææ filius, qui regnavit annis 13. Sub quo hi consules fuerunt.

390 ALEXANDER MAMMÆÆ XXI.

Julianus et Crispinus.

His *cos.* Alexander Xerxem regem Persarum vicit.

Fuscus et Dexter.

Alexander II et Marcellus.

Annianus et Maximus.

His *cos.* Ulpianus jurisconsultus assessor Alexandri insignissimus habetur.

Albinus et Maximus.

His *cos.* Thermæ Neronianæ Alexandriæ vocatæ sunt.

Modestus et Probus.

Alexander III et Dio.

Gratus et Seleucus.

His *cos.* Origenes Alexandriæ clarus habetur.

Pompeianus et Felicianus.

Lupus et Maximus.

His *cos.* Alexander in matrem Mammæam unice pius fuit, et ob hoc cunctis amabilis.

Maximus et Paternus.

Maximus II et Urbanus.

C Severus et Quinctianus.

His *cos.* Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari. Cui successit Maximinus, regnans annis 3: primus omnium ex corpore militari imperator electus [Cusp., sine senatus auctoritate]. Sub quo hi consules fuerunt.

MAXIMINUS XXII.

Maximinus et Africanus.

Perpetuus et Cornelianus.

Pius et Proculus.

His *cos.* Maxim. Aquileiæ occiditur. Cui successit Gordianus, qui regnavit annis 6. Sub quo hi consules fuerunt.

GORDIANUS XXIII.

D Gordianus et Aviola.

Sabinus et Venustus.

His *cos.* Gordiano Romam Ingresso, Pupienus et Balbinus, qui imperium arripuerant, in palatio occisi sunt.

Gordianus II et Pompeianus.

Atticus et Prætextatus.

Arrianus et Papius.

Peregrinus et Æmilianus.

His *cos.* Gordianus admodum adolescens, Parthorum natione superata, cum victor reverteretur ad patriam, fraude Philippi præfecti præf. haud longe a Romano solo interfectus est. Gordiano milites tumultum ædificant supra Euphratem, ossibus ejus Romam revectis. Cui successit Philippus, qui regnavit annis 6

[*Cusp.*, 7]. Qui mox Philippum filium suum consortem A pulatæ per Gothos, aliasque provincias barbarorum regni facit, primusque omnium ex Romanis imperatoribus Christianus fuit. Sub quo hi consules fuerunt.

PHILIPPUS XXIV.

Philippus et Titianus.

Præsens et Albicus.

Philippus II et Philippus [*Cusp.*, His *cos.* millesimus, *etc.*, *ut infra*].

Philippus III et Philippus II.

Æmilianus et Aquilinus.

His *cos.* Millesimus annus urbis Romæ expletus est, ob quam solemnitate innumerabiles Philippus cum filio suo bestias in circo magno interfecit, ludosque in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo pervigilante celebravit; quadraginta etiam missus natali Romanæ urbis concurrerunt, et ægen mille annorum actus. Philippus urbem nominis sui in Thracia construxit.

Decius et Gratus.

Decius II et Etruscus.

His *cos.* Philippus senior Veronæ, Romæ vero junior occiditur. His successit Decius, qui regnavit anno 1, mensibus 3; quantum ad consulatum autem annum unum. Sub quo hi consules fuerunt.

DECIUS XXV.

Gallus et Volusianus.

His *cos.* Decius lavacra publica ædificavit, quæ suo nomine appellari iussit. Decius cum filio suo in Abricio Thracia loco a Gothis occiditur. Cui successit Gallus cum Volusiano filio, qui regnaverunt annis 2 et mensibus 4; quantum ad consulatum autem annis tantum duobus. Sub quibus hi consules fuerunt.

GALLUS ET VOLUSIANUS XXVI.

Volusianus II et Maximus.

His *cos.* Novatianus apparuit.

Valerianus et Gallienus.

His *cos.* Gallus et Volusianus Interamnæ intercepti sunt. Quibus successerunt Valerianus et Gallienus, qui regnaverunt annis 15. Sub quibus hi consules fuerunt.

VALERIANUS ET GALLIENUS XXVII.

Valerianus II et Gallienus.

Maximus II et Glabrio.

Valerianus III et Gallienus III.

His *cos.* Cyprianus primum rhetor, deinde presbyter, ad extremum Carthaginensis episcopus martyri coronatur.

Tuscus et Bassus.

His *cos.* Valerianus in Christianos persecutione commota, statim a Sapore Persarum rege capitur, ibique servitute miserabili consenescit.

Æmilianus et Bassus.

Secularis et Donatus.

Gallienus IV et Gentianus.

Gallienus V et Victorinus.

Albinus et Maximus.

His *cos.* Græcia, Macedonia, Pontus, Asia depo-

lata per Gothos, aliasque provincias barbarorum quassavit irruptio.

Gallienus VI et Saturninus.

Valerianus et Lucillus.

Gallienus VII et Sabianus.

Paternus et Arcesilanus.

Paternus II et Marinianus.

Claudius et Paternus.

His *cos.* Mediolani occiditur Gallienus. Cui successit Claudius, qui regnavit anno uno, mensibus 9. Sub quo hi consules fuerunt.

391 CLAUDIUS XXVIII.

Antichianus et Orfitus.

Valerianus et Bassus.

His *cos.* Claudius barbaros vastantes repellit, et B Syrmii moritur. Huic successit Quinctillus Claudii frater, a senatu Augustus appellatus, qui 17 imperii sui die Aquileiæ occiditur. Post quem Aurelianus factus est imperator, qui regnavit annis 5, mensibus 6. Sub quo hi consules fuerunt.

AURELIANUS XXIX.

Quietus et Voldumianus.

Tacitus et Placidianus.

Aurelianus et Capitolianus.

His *cos.* Aurelianus Romæ triumphantem captivi Tetricus et Zenobia præcesserunt.

Aurelianus II et Marcellus [*Cusp.*, Marcellinus].

His *cos.* Aurelianus templum Soli ædificat, Romam firmioribus muris valat.

C Probus et Paulinus.

Probus II et Paternus II.

His *cos.* inter Constantinopolim et Heracleam Aurelianus occiditur. Cui successit Tacitus, qui regnavit mensibus 6. Sub quo hi consules fuerunt.

TACITUS XXX.

Probus III et Paternus III.

His *cos.* Tacitus in Ponto occisus est, et obtinuit Florianus imperium diebus 84 [*Cusp.*, 99]. Hoc quoque apud Tharsum interfecto, Probus factus est imperator, qui regnavit annis 6, mensibus 3. Sub quo hi consules fuerunt.

PROBUS XXXI.

Messalla et Gratus.

D His *cos.* Gallie, quæ fuerant a barbaris occupatæ, a Probo Romano restituantur imperio.

Probus IV et Tiberianus.

Probus V et Victorinus.

His *cos.* insana Manichæorum hæresis exorta est in commune generis humani malum.

Carus et Carinus.

Carus II [*Cusp.*, Carinus XI] et Numerianus.

Diocletianus et Aristobolus.

His *cos.* Probus apud Syrmiam tumultu militari in turri quæ vocatur Ferrata occiditur. Cui successit Carus cum filiis suis Carino et Numeriano, qui regnaverunt annis 2. Sub quibus hi consules fuerunt.

CARUS XXXII.

Maximus et Aquilinus.

His *cons.* cum Carus devictis Parthis castra supra A Tigridem posuisset, fulmine ictus interiit.

Diocletianus II et Maximianus.

His *cons.* Numerianus occiditur; Carinus apud Margum fluvium prælio victus interiit. Post quos Diocletianus Dalmata suscepit imperium. Qui regnavit ann. 20. Sub quo hi consules fuerunt.

DIOCLETIANUS XXXIII.

Maximianus II et Januarius.

Bassus et Quinctianus.

His *cons.* Diocletianus in consortium regni Herculum Maximianum assumit.

Diocletianus III et Maximianus III.

Tiberianus et Dion.

Hannibalianus et Asclepiodotus.

Diocletianus IV et Maximianus IV.

Constantius et Maximus.

His *cons.* Vandali et Halani transito Rheno Gallias intraverunt.

Tuscus et Annulinus.

Diocletianus V et Constantius II [*Cusp.*, Maximianus V et Maximus II].

Faustus et Gallus.

His *cons.* primus Diocletianus adorari se jussit ut deum, et gemmas vestibus calceamentisque consecruit, cum ante eum omnes imperatores in modum judicum salutarentur, et tantum chlamydem purpuream a privato habitu plus haberent.

Diocletianus VI et Maximianus V.

Constantius III et Maximus III.

Titianus et Nepotianus.

Constantius IV et Maximus IV.

His *cons.* 60 millia Alemannorum caesa sunt.

Diocletianus VII et Maximianus VI.

Diocletianus VIII et Maximianus VII.

Constantius V et Maximus V.

Constantius VI et Maximus VI.

His *cons.* Diocletianus et Maximianus Aug. insigni pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus curram eorum Narsei conjugis, sororibus, liberis et omni pompa [*Cusp.*, præda] qua Parthos expoliaverant.

Diocletianus IX et Constantius.

Diocletianus X et Maximus VII.

His *cons.* Diocletianus Nicomedie, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt ob ætatis defectum. Et creati sunt Constantius et Galerius. Sed Constantius tantum Augusti dignitate contentus, cum esset otiosus, anni ipsius ascribuntur filio ejus Constantino, qui natus dicitur ex Helena concubina; qui regnavit annos 30, menses 10. Sub quo hi consules fuerunt.

CONSTANTINUS ET GALERIUS XXXIV.

P. C. Diocletiani X et Maximi VII.

II. P. C. Diocletiani X et Maximi VII.

Maximus VIII et Licinius.

Constantinus II et Licinius II.

Constantinus III et Licinius III.

Volusianus et Annianus.

Constantinus IV et Licinius IV.

Sabinus et Rufinus.

Gallicanus [*Cusp.*, Gallienus] et Bassus.

Licinianus V et Crispus.

Constantinus V et Licinius Cæsar.

Constantinus VI et Constantinus Cæsar.

Crispus II et Constantinus Cæsar II.

Probianus et Julianus.

Severus et Rufinus.

Crispus III et Constantinus III.

Paulinus et Julianus.

392 Constantinus VII et Constantinus IV.

Constantinus V et Maximus.

Januarius et Justus.

His *cons.* vicennalia Constantini Nicomedie acta, et sequenti anno Romæ edita.

B Constantinus VIII et Constantinus VI.

Constantinus VII et Symmachus.

Bassus et Ablabius.

Pacatianus et Hilarianus.

His *cons.* civitas quæ prius Byzantium dicta est mutato nomine a Constantino Constantinopolis deditur.

Belnatius et Xenophilus.

Optatus et Paulinus.

Constantius et Albinus.

Nepotianus et Facundus.

Felicianus et Titianus.

Ursus et Polemius.

Constantius II et Constans.

His *cons.* Constantinus imperator, dum bellum præaret in Persas, in Acyrone villa publica, juxta Nicomediam moritur anno ætatis 68. Post quem tres liberi ejus, id est, Constantinus, Constantius et Constans, qui regnaverunt annis 21, mensibus 5, diebus 23. Sub quibus hi consules fuerunt.

CONSTANTINUS, CONSTANTIUS ET CONSTANS XXXV.

Acyndinus et Proculus.

Marcellinus et Probinus.

Constantius III et Constans II.

His *cons.* Constantinus bellum patri Constanti inferens, juxta Aquileiam Alsatæ occiditur.

Placidus et Romulus.

Leontius et Salustius.

His *cons.* Franci a Constante perdomiti, in pacem recepti sunt.

D Constantius IV et Constans III.

Amantius et Albinus.

P. C. Amantii et Albiini.

Rufinus et Eusebius.

His *cons.* magnis reipublicæ expensis in Seleucis Syriæ portus efficitur.

Philippus et Sallia.

His *cons.* solis facta defectio.

Limenius et Catullinus.

Sergius et Nigrinianus.

His *cons.* Constans, haud longe ab Hispania, in castro cui Helenæ nomen est, interficitur, anno ætatis 30 et imperii 15; et Constantius remansit in regno.

P. C. Sergii et Nigriniani.

Constantius v et Constans Cæsar.

Constantius vi et Constans Cæs. ii.

Constantius vii et Constans Cæs. iii.

Arbetio et Lollianus.

His *coſs.* Victorinus rhetor et Donatus Crammaticus Romæ insignes habentur.

Constantius viii Julianus Cæsar.

Constantius ix et Julianus Cæsar v.

His *coſs.* magnæ Alemannorum copiæ apud Argentoratum oppidum Galliarum deletæ sunt.

Titianus et Cærealis.

Eusebius et Hypatius.

Constantius x et Julianus Cæs. iii.

His *coſs.* Honoratus nomine [*Cusp.*, ex præfecto prætorio Galliarum], primus Constantinopoli præfectus urbi esse cœpit.

Taurus et Florentius.

Mamertinus et Nevitta.

His *coſs.* Constantius Mopsocrenis inter Ciliciam Cappadociamque moritur, anno ætatis 46 [*Cusp.*, 43]. Cui successit Julianus, qui regnavit anno uno [*Cusp.*, mensibus 8]. Sub quo hi consules fuerunt

JULIANUS XXXVI.

Julianus iv et Salustius.

His *coſs.* Julianus post victoriam apud Persas occiditur, anno ætatis 32. Post quem sequenti die Jovianus ex primicerio domesticorum factus est imperator, qui regnavit mensibus 8. Sub quo hi consules fuerunt.

JOVIANUS XXXVII.

Jovianus et Varronianus.

His *coſs.* Jovianus imp. moritur ann. 31. [*Cusp.*, 33]. Post quem Valentinianus tribunus scutariorum apud Nicæam Augustus appellatus, fratrem Valentem Constantinopoli in consortionem [*Cusp.*, ad communionem] assumit imperii. Qui regnavit annis 14, mensibus 5. Sub quo hi consules fuerunt.

VALENTINIANUS XXXVIII.

Valentinianus et Valens.

Gratianus et Dagalaiphus.

Lupicinus et Jovinus.

His *coſs.* Gratianus Valentiniani filius Ambianis imperator factus est. Apud Atrebas lana e cœlo pluvie mixta deflavit.

Valentinianus ii et Valens ii.

Valentinianus N. P. et Victor.

Valentinianus iii et Valens iii.

Gratianus ii et Probus.

Modestus et Arintheus.

Valentinianus iv et Valens iv.

His *coſs.* Saxones cæsi. De Usone in regione Francorum Burgundionum 80 fere millia quot nunquam antea ad Rhenum descenderunt. Clearchus [*Cusp.*, præfectus] urbi Constantinopoli necessariam aquam et quandiu civitas optabat induxit.

Gratianus iii et Equitius.

P. C. Gratiani iii et Equitii.

[*Cusp.*, His *coſs.* Valentinianus, etc., ut infra.]

A Valens v et Valentinianus.

His *coſs.* Valentinianus apoplexi Brigitone moritur. Post quem Gratianus assumpto in imperio Valentiniano fratre, cum patruo Valente regnat.

Gratianus iv et Merobaudes.

His *coſs.* Alemannorum circiter 30 millia apud Argentariam oppidum Galliarum cæsa. Gothi diffunduntur in Thracia.

[*Cusp. addit.* P. C. Gratiani iv et Merobaudis.]

Valens vi et Valentinianus ii.

His *coſs.* a Gothis in Thracia Valentis trucidatur exercitus. Ipse quoque imperator, incensa domo ubi se occultaverat, igne combustus est. Cui successit in Oriente Theodosius Theodosii filius, quem sibi in consortium Gratianus ascivit. Gratianus itaque cum B 14 regnasset annis, cum Theodosio regnat annis 4. Sub quibus hi consules fuerunt.

393 THEODOSIUS XXXIX.

Ausonius et Olybrius.

Gratianus v et Theodosius.

His *coſs.* Ambrosius episcopus de Christiana fide multa sublimiter scribit.

Syagrius et Eucherius.

His *coſs.* Martinus episcopus Turonum, Gallie civitatis, clarus habetur.

Antonius et Syagrius.

His *coſs.* Athalaricus rex Gothorum Constantinopolim venit, ibique vitam exegit.

Merobaudes ii et Saturninus.

His *coſs.* Arcadius Theodosii imperatoris filius Augustus appellatur.

Ricimer et Clearchus.

His *coſs.* Gratianus apud Lugdunum captus occiditur. Residui Valentinianus et Theodosius regnant annis 8. Sub quibus hi consules fuerunt.

VALENTINIANUS ET THEODOSIUS XL.

Arcadius et Bauto.

His *coſs.* Hieronymus presbyter in Betbleem positus, toto mundo mirabilis habetur.

Honorius N. P. et Evodius.

Valentinianus iii et Eutropius.

Theodosius ii et Cynegius.

Timæsius et Promotus.

Valentinianus iv et Neoterius.

D Tatianus et Symmachus.

Arcadius ii et Rufinus.

His *coſs.* Valentinianus vitæ tædio apud Viennam laqueo perit. Theodosius cum jam per 14 annos regnasset, cum Arcadio et Honorio regnat annis 2. Sub quibus hi consules fuerunt.

THEODOSIUS, ARCADIUS ET HONORIUS XLI.

Theodosius iii et Abundantius.

Arcadius iii et Honorius ii.

His *coſs.* Joannes monachus gratia [*Cusp.*, divina] præditus Theodosium consulentem de eventu belli, quod adversum Eugenium movebat, victorem fore pronuntiat.

Olybrius et Probius.

His *cos.* Theodosius Eugenium tyrannum vincit A et perimit. Augustinus beati Ambrosii discipulus multa *fecundia doctrinaque excellens*, Hippone regionis Africæ episcopus ordinatur.

Hoc tempore Claudianus poeta insignis habetur. Theodosius imperator Mediolani moritur. Post quem Arcadius, cum jam regnasset annis 12, cum fratre Honorio regnat ann. 15. Sub quibus hi consules fuerunt.

ARCADIUS XLII.

Arcadius IV et Honorius III.

Cæsarius et Atticus.

Honorius IV et Eutyctianus.

Mallius et Theodoros.

Sillico et Aurelianus.

His *cos.* Gothi Halarico et Redagario regibus [Cusp., ducibus] ingrediuntur Italiam.

Vincentius et Fravitta.

Arcadius V et Honorius V.

His *cos.* Potentia Silliconem cum exercitu Romano Gothi victum acie fugaverunt.

Theodosius Aug. I et Rumoridus.

Honorius VI et Aristenetus.

Stilico II et Anthemius.

Arcadius VI et Probus.

His *cos.* Wandali et Alani trajecto Rheno Gallias intraverunt.

Honorius VII et Theodosius II.

Bassus et Philippus.

His *cos.* Arcadius imperator Constantiæ poli moritur. Honorius cum Theodosio fratris filio regnavit annis 15. Sub quibus hi consules fuerunt.

HONORIUS ET THEODOSIUS XLIII.

Honorius VIII et Theodosius III.

His *cos.* Wandali Hispanias occupaverunt.

Flavius Varari et Tertullus.

His *cos.* Roma a Gothis Halarico duce capta est, ubi clementer usi victoria sunt.

Theodosius Aug. IV *cos.*

Honorius IX et Theodosius V.

His *cos.* Gothi rege Ataulpho Gallias intraverunt.

Lucianus [Cusp., Lucius] v. c. *cos.*

His *cos.* Burgundiones partem Galliarum Rheno tenere conjunctam.

Constantius et Constans.

Honorius X et Theodosius VI.

Theodosius VII et Palladius.

His *cos.* Gothi placati Constantio Placidiam reddiderunt, cujus nuptias promeretur.

Honorius XI et Constantius II.

Honorius XII et Theodosius VIII

Monaxius et Plinta.

Theodosius IX et Constantius III.

His *cos.* Constantius ab Honorio in societatem regni recipitur.

Agricola et Eustachius.

His *cos.* Constantius imperator moritur.

Honorius XIII et Theodosius X.

His *cos.* exercitus ad Hispanias contra Wandalos missus est.

Marianus et Asclepiodotus.

His *cos.* Placidia Augusta a fratre Honorio ob suspicionem invidatorum hostium cum Honorio et Valentiniano filiis ad Orientem mittitur; Honorius moritur, et solus Theodosius Romanum imperium tenet annis 27. Sub quo hi consules fuerunt.

THEODOSIUS XLIV.

Castinus et Victor.

His *cos.* Theodosius Valentinianum con-obrium Cæsarem facit, et cum Augusta matre ad recipiendum Occidentale mittit imperium.

Theodosius II et Valentinianus Cæsar.

His *cos.* Joannem tyrannum Valentinianus imperator exstinxit, Hunnosque, qui in Italia erant, Janis præsidio, per Ætium mira felicitate dimovit.

Theodosius XII et Valentinianus II.

394 Ilirius et Ardabures.

His *cos.* Bonifacio Africam tenenti infauste bellum geritur. Gens Wandalorum a Gothis excelsa, de Hispaniis ad Africam transit.

Felix et Taurus.

His *cos.* Ætius multis Francis cæsis, quam occupaverunt propinquam Rheno Galliarum partem recepit.

Florentius et Dionysius.

Theodosius XIII et Valentinianus III.

Bassus et Antiochus.

Ætius et Valerius.

Theodosius XIV et Maximus.

Aspar et Areobindas.

Theodosius XV et Valentinianus IV.

His *cos.* pax facta cum Wandalis, data eis ad habitandum Africae portione. Cundicharium Burgundionum regem Ætius bello subegit, pacemque ei reddidit supplicanti: quem non multo post Hunni peremerunt.

Isidorus et Senator.

Ætius II et Sigisvultus.

His *cos.* Aug. Valentinianus ad Theodosium principem Constantinopolim proficiscitur, filiamque ejus in matrimonium accipit.

Theodosius XVI et Faustus.

D Theodosius XVII et Festus.

His *cos.* bellum adversus Gothos Hunnis auxiliis geritur, et Litorius dux Romanus ab eis captus. Gensericus, de cujus amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis invadit.

Valentinianus Aug. V et Anatolius.

His *cos.* Gensericus Siciliam graviter affligit. Cyrus v. c. *cos.*

Hoc *cos.* Theodosius imperator bellum contra Wandalos inefficaciter movit.

Dioscorus et Eudoxius.

His *cos.* Hunni Thracias et Illyricum sæva populatione vastarunt; cum Genserico ab Aug. Valentiniano pax confirmata, et certis spatiis Africa inter utrosque divisa est.

Maximus II et Paternus.

Theodosius XVIII et Albinus.

His *cos.* Attila rex Hunnorum Bledam fratrem et consortem in regno suo perimit, ejusque populos sibi parere compellit.

Valentinianus VI et Nonius.

Ætius III et Symmachus.

Callepius et Ardabures

Postumianus et Zeno.

Asterius et Protogenes.

Valentinianus VII et Avienus.

His *cos.* Theodosius moritur. Post quem Marcianus accitus in imperium, qui regnavit ann. 7. Sub quo hi consules fuerunt.

MARCIANUS XLV.

Marcianus Aug. et Adelphius.

His *cos.* Romani Ætio duce Gothis auxiliariis contra Attilam in campis Catalaunicis pugnaverunt: qui virtute Gothorum superatus abscessit.

Herculanus et Asporatus.

His *cos.* Attila redintegratis viribus Aquileiam magna vi diuicans introiit, cum quo a Valentiniano imperatore papa Leo directus pacem fecit.

Opilio et Vincomalus.

His *cos.* Attila in sedibus suis moritur fluxu sanguinis e naribus repente ac subito erumpente.

Ætius et Studius.

His *cos.* Ætius patricius in palatio manu Valentiniani imp. extinctus est. Boetius vero prefectus præf. amicis ejus circumstantibus interemptus [*Cusp.*, amicus ejus circumstantium gladiis interemptus].

Valentinianus VIII et Anthemius.

His *cos.* in campo Martio ab amicis Ætii Valentinianus occiditur. Post quem Maximus invasit imperium, qui intra duos menses a militibus extinctus, in Tiberim projicitur. Eodem anno per Gensericum omnibus opibus suis Roma vacuata est. Post Maximum Avitus in Galliis sumit imperium.

Joannes et Varari.

His *cos.* Placentiæ deposuit Avitus imperium.

Constantinus et Rufus.

His *cos.* Marciano defuncto, Leo Orientis, Majorianus Italiæ suscepit imperium. Sub quibus hi *cos.* fuerunt.

LEO XLVI.

Leo Aug. et Majorianus Aug.

His *cos.* Majorianus in Africam movit procinctum.

Ricimer et Patricius.

Magnus et Apollonius.

Severinus et Dagalaipbus.

His *cos.* Majorianus in missione Ricimeris extinguitur. Cui Severam natione Lucanum Ravennæ succedere fecit in regno.

Leo Aug. II et Severus Aug.

Basilus et Vibianus.

Rusticus et Olybrius.

His *cos.* rex Halanorum Beorgor apud Bergomum a patricio Ricimere peremptus est.

A Herminericus et Basiliscus:

His *cos.*, ut dicitur, Ricimeris fraude Severus Romæ in palatio veneno peremptus est.

Leo Aug. III *cos.*

Pusæus et Joannes.

His *cos.* Anthemius a Leone imp. ad Italiam mittitur, qui tertio ab Urbe milliario in loco Bron-totas suscepit imperium.

Anthemius Aug. II *cos.*

Hoc *cos.* in Sicilia Marcellinus occiditur.

Marcianus et Zeno.

His *cos.* Ardaburius, imperium tentans, jussu Anthemii exsilio deportatur.

Severus et Jordanes.

His *cos.* Romanus patricius affectans imperium

B capitaliter est punitus.

Leo Aug. IV et Probianus.

His *cos.* Constantinopoli affectata tyrannide a Leone principe Aspar occiditur.

Festus et Marcianus.

His *cos.* patricius Ricimer Romæ facto imperatore Olybrius, Anthemium contra reverentiam principis et jus affinitatis, cum gravi clade civitatis extinguit; qui non diutius peracto scelere gloriatus, post 40 dies defunctus est; Olybrius autem septimo imperii mense vitam peregit.

Leo Aug. V *cos.*

Hoc *cos.* Gundibato hortante Glicerius Ravennæ suscepit imperium. Eodem anno Leo nepotem suum Leonem consortem facit imperii.

C 395 Leo junior Aug. *cos.*

His *cos.* imperator Leo senior defunctus est, cui Zeno successit in imperio, qui regnavit annis 17. Sub quo hi *cos.* fuerunt. Eo etiam anno Romæ Glicerius Nepos successit in regno.

ZENON XLVII.

P. C. Leonis Aug. junioris.

Eodem anno Orestes, Nepote in Dalmatis fugato, filio suo Augustulo dedit imperium.

Basiliscus II et Armatus.

His *cos.* ab Odoacre Orestes et frater ejus Paulus extincti sunt, nomenque regis Odoacer assumpsit, eum tamen nec purpura, nec regalibus uteretur insignibus.

D P. C. Basilisci II et Armati.

Mus V. C. *cos.*

Zeno Aug. II *cos.*

Basilus V. C. Jun. *cos.*

Placidius V. C. *cos.*

Hoc *cos.* Odoacer in Dalmatis Odavam vincit et perimit.

Severinus V. C. *cos.*

Faustus V. C. *cos.*

D. N. Theodericus et Venantius.

Symmachus V. C. *cos.*

Decus et Longinus.

Boetius V. C. *cos.*

Hoc *cos.* Odoacer Phæba rege Rugorum victa, toque notitus est.

Dionisius et Sisinus.

Probinus et Eusebius.

His coss. felicissimus atque fortissimus D. N. rex Theodericus intravit Italiam. Cui Odoacer ad Isonitium pugnam parans, victus cum tota gente fugatus est. Eodem anno repetito conductu Veronæ vincitur Odoacer.

Faustus v. c. Jun. cos.

Hic cos. [*Cusp.*, His coss.] ad Duam Fluvium Odoacrem D. N. Theodericus rex tertio certamine superavit, qui Ravennam fugiens, obsidetur inclusus.

Olybrius v. c. Jun. cos.

Hoc cos. Odoacer cum Erulis agressus Ravenna, nocturnis horis ad pontem Candidium a D. N. rege Theoderico memorabili certamine superatur. Tunc etiam Wandali pace suppliciter postulata, a Siciliae solita depredatione cessarunt. Eodem anno Zeno occubuit Constantinopoli. Cui Anastasius in Orientali successit imperio.

ANASTASIUS XLVIII.

Anastasius Aug. et Rufus.

Albinus v. c. cos.

Hoc cos. D. N. rex Theodericus Ravennam ingressus, Odoacrem molientem sibi insidias interemit.

Asterius et Præsidius.

Viator v. c. cos.

Paulus v. c. cos.

Anastasius Aug. II cos.

Paulinus et Joannes.

Joannes v. c. cos.

Patricius et Hypatibus.

Hoc anno D. N. rex Theodericus Romam cunctorum votis expetitus advenit, et senatum suum mirabili tractans, Romanæ plebi donavit annonas, atque admirandis mœnibus [*Cusp.*, xenis] deputata per annos singulos maxima pecuniæ quantitate subvenit. Sub cuius felici imperio plurimæ renovantur urbes, munitissima castella conduntur, conurgunt admiranda palatia, magnisque ejus operibus an iqua miracula superantur.

Avienus et Pompeius.

Avienus Jun. et Probus.

His coss. D. N. rex Theodericus aquam Ravennam perduxit; cujus formam [*Cusp.*, forinas] sumptu proprio instauravit, quæ longis ante fuerat ad solum reducta temporibus.

[*Hic forte amanuensium incuria omittuntur Dezecretus et Volusianus, quos ceteri omnes hoc anno fuisse consules asserunt.*]

Cethæus v. c. cos.

Hoc cos. Virtute D. N. regis Theoderici victis Bulgaribus Syrmium recipit Italia.

Theodorus et Sabinianus.

Messalla et Areobinda.

Anastasius Aug. III et Venantius.

Venantius Junior [*Cusp.*, 2] et Celer.

His coss. contra Francos a D. N. destinatur exer-

A citus, qui Gallias Francorum depredatione confusus, victis hostibus ac fugatis suo acquisivit imperio.

Importunus v. c. cos.

Boetius v. c. cos.

Feix et Secundinus.

Paulus et Muschianus.

Probus et Clementinus.

Senator v. c. cos.

Me etiam cos. in vestrorum laude temporum adnato clero vel populo Romanæ Ecclesiæ rediit optata concordia.

Florentinus et Anthemius.

His coss. D. N. rex Theodericus filiam suam Domnam Amalasantam gloriosi viri D. N. Eutharici matrimonio, Deo auspice, copulavit.

Petrus v. c. cos.

Anastasius et Agapitus.

Magnus v. c. cos. [*Hi coss. non inveniuntur in ed. Onoph. et posterioribus.*]

Eo anno D. N. Eutharicus Cillicæ mirabili gratia senatus et plebis ad edendum exceptus est feliciter consulatum.

D. N. Eutharicus Cillicæ et Justinus Aug. coss.

Eo anno multa vidit Roma miracula editionibus singulis; stupente etiam Symmacho Orientis legato, divitias Gothicis Romanisque donatas dignitates cessit in curia: muneribus amphitheatralibus diversi generis feras, quas præsens ætas pro novitate miraretur, exhibuit. Cujus spectaculi voluptates etiam exquisitas Africa sub devotione transmisit. Cunctis itaque eximia laude completis, tanto amore civibus Romanis insederat, ut ejus adhuc præsentiam desiderantibus Ravennam ad gloriosi patris remearet aspectus [*Cusp.*, affatus], ubi iteratis editionibus tanta Gothicis Romanisque dona largitus est, ut solus potuerit superare, quem Romæ celebraverat consulatum.

EPILOGUS.

Igitur ut effusam annorum seriem auctorum testificatione digestam, sub brevitatis compendio redigamus:

Ab Adam usque ad diluvium, sicut ex Chronicis Eusebii et Hieronymi colligimus, anni sunt 224¹.

A diluvio usque ad Ninum Assyriorum regem 396 anni sunt 899.

A Nino usque ad Latinum regem anni sunt 852.

A Latino rege usque ad Romulum anni sunt 457.

A Romulo usque ad Brutum et Tarquinium primos consules anni sunt 240 [*Cusp.*, 242].

A Bruto et Tarquinio usque ad consulatum vestrum, sicut ex Tito Livio et Aufidio Basso, et Paschali [*Bucherius putat supplendum Victorii canone*] virorum clarorum auctoritate firmata collegimus, anni sunt 1031 [*Cusp.*, 1270].

Ac si totus ordo sæculorum usque ad consulatum vestrum colligitur, anni sunt 5721 [*Cusp.*, 5741; sed est error in numeris].

COMPUTUS PASCHALIS.

Si nosse vis quotus annus est ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, computa triginta sex per quindecim: sunt quingenti quadraginta. His semper adde duodecim, sunt quingenti quinquaginta duo. Adde et indictiones anni cujus volueris, ut puta decimam vices semel post consulatum Basilii junioris: sunt quingenti sexaginta duo. Isti anni sunt ab incarnatione Christi. Hoc tantum minor esto sollicitus, ut quoties quintam decimam compleveris indictionem, quo argumentum possit integrum custodiri, quindecim non assumes; sed ad primam summam, id est in triginta sex unum semper adjicias, ut puta pro triginta sex, finita quinta decima indictione, quam in superiore computo addas, triginta septem per quindecim computabis, et annos Domini sine ullo errore poteris reperire.

Si vis scire quota est indictio, ut puta vices semel post consulatum Basilii junioris, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, id est quingentos sexaginta duos; his semper adjice tria, sunt quingenti sexaginta quinque. Hæc partire per quindecim, remanent decem; decima est indictio. Si vero nihil remanserit, quinta decima est indictio.

Si vis cognoscere quot sint epactæ, id est adjectiones lunares, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos sexaginta duos; hos partire per decem et novem, remanent undecim; hos per undecim multiplica, sunt centum viginti unum; hos item partire per triginta, remanet unus; una est adjectio lunaris.

Si vis scire adjectiones solis, id est concurrentes septimanæ dies, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos sexaginta duos; per indictionem decimam annorum qui fuerint, quartam semper adjice, id est unum centum quadraginta, qui sunt simul septingenti duo; his adde quatuor, hos partire per septem, remanent sex. Sex sunt epactæ solis, id est concurrentes septimanæ dies per superscriptam indictionem vices semel post consulatum Basilii junioris.

Si vis scire quotus sit annus circuli decem et novem annorum, sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duos, et unum semper adjice: sunt quingenti sexaginta tres; hos partire per decem et novem, remanent duodecim. Duodecim annus est

A cycli decemnovennalis. Quod si nihil remanserit, nonus decimus annus est.

Si vis scire quotus cyclus lunæ est, qui decemnovennali circulo continetur, sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duos, et subtrahe semper duos, sunt quingenti sexaginta; hos partire per decem et novem, remanent novem. Nonus cyclus lunæ est decemnovennalis circuli; quoties autem nihil remanet, nonus decimus annus est.

Si vis scire quando bissextus annus sit, sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duos; partire hos per quatuor: si nihil remanserit, bissextus est. Si unum aut duo, vel tres, bissextus non est. Et ne tibi forsitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem ducis, si nihil superfuerit,

Beumdem computum esse per quem duces agnosce: ut puta si per decem et novem ducens nihil superaverit, scias nonum decimum esse; si per quindecim, quintum decimum; si per septem, septimum.

Si vis cognoscere quota luna festus paschalis occurrat: si Martio mense Pascha celebratur, computa a Septembri usque ad Februarium, sunt sex. His semper adjice duo, sunt octo; et epactas, id est adjectiones lunæ cujus volueris anni, ut puta indictionis decimæ unam: sunt novem, et dies mensis quo Pascha celebratur, id est Martii, tricesimus, sunt simul quadraginta: deduc triginta, remanent decem: luna est in die superius indicato.

Si vero mense Aprili Pascha celebramus, computa menses a Septembri usque ad Martium: sunt septem; his semper adjice duo, sunt novem; adde et epactas, id est adjectiones lunæ cujus volueris anni, ut puta indictionis decimæ unam, qui sunt decem; et dies mensis quo Pascha celebramus, id est Aprilis nonum, qui simul sunt decem et novem: sane si super triginta habueris, semper triginta subtrahas; tunc autem nona decima luna erit.

Si vis cognoscere quotus dies septimanæ est, sume dies a Januario usque ad mensem quem volueris, ut puta usque ad nonum diem mensis Aprilis, sunt dies 99. His adjice semper unum, sunt centum. Et semper adde epactas solis cujus volueris anni, ut puta decimæ indictionis sextam: sunt simul centum sex; hos partire in septem, remanet una: ipsa est dominica paschalis.

APPENDIX AD OPERA CASSIODORI.

JORNANDIS *seu* JORDANI

EPISCOPI RAVENNATIS

DE GETARUM SIVE GOTHORUM ORIGINE ET REBUS GESTIS, AD CASTALIUM

PRÆFATIO.

397 Volentem me parvo subvectum navigio oram A quod nec facultas eorumdem librorum nobis datur, tranquilli litoris attingere, et minutos de priscorum, ut quidam ait, stagnis pisciculos legere, in altum, frater Castali, laxare vela compellis, relictoque opusculo quod intra manus habeo, id est, De Breviatione chronicorum, suades ut nostris verbis duodecim Senatoris [*id est Cassiodori*] volumina De Origine actaque Getarum, ab olim usque nunc per generationes regesque descendente, in unum et hoc parvo libello coarctem. Dura satis imperia, et tanquam ab eo qui pondus hujus operis scire nolit imposita. Nec illud aspicias quod tenuis mihi est spiritus ad implendam ejus tam magnificam dicendi tubam. Superat nos hoc pondus, quatenus ejus sensui inserviamus. Sed, ut non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris ejus beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quamvis verba non recolo, sensus tamen et res actas credo me integre tenere. Ad quos nonnulla ex historiis Græcis ac Latinis addidi convenientia, initium, finemque, et plura in medio mea dictatione permiscens. Quare sine contumelia quod exegisti suscipe libens, libentissime lege; et si quid parum dictum est, et tu, ut vicinus genti, commemoras, adde. Ora pro me, frater charissime.

CAPUT PRIMUM.

De totius orbis terrarum divisione.

Majores nostri, ut refert Orosius, totius terræ circum Oceani limbo circumseptum triquetrum statuere, eisque tres partes, Asiam, Europam, et Africam, vocavere. De quo tripartito orbis terrarum spatio innumerabiles pene scriptores existunt, qui non solum urbium locorumve positiones explanant, verum etiam, et quod est liquidius, passuum milliariumque dimetiuntur quantitatem. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores quam etiam minores, quas Cycladas vel Sporadas cognominant, in immenso maris magni pelago sitas determinant. Oceani vero intransmissibilis ultiores fines non solum non describere quis aggressus est, verum etiam nec cuiquam licuit transire: quia resistente ulva, et ventorum spiramine quiescente, impermeabiles esse sentiantur, et nulli cogniti, nisi soli ei qui eos constituit. Ceterior vero ejus pelagi ripa quam diximus, totius mundi circum in modum coronæ ambiens, flues suos curiosis hominibus et qui de hac re scribere voluerunt, perquam innotuit: quia et terræ circulus ab incolis possidetur. Et nonnullæ insulæ in eodem mari habitabiles sunt, ut in orientali plaga, et Indico oreano, Hippodes, Jamnesia, sole perusta, quamvis inhabitabiles, tamen omnino sui spatio in longum latumque extense. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis vel possessionibus, dicunt munitissimas urbes, decoram Sedaliam, omnino gratissimam Silestantinam [*al.*, Silephantinam], nec non Etheron [*al.* et Theron], licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim referas. Habet in parte occidenta idem Oceanus aliquantas insulas, et pene cunctas ob frequentiam euntium et redeuntium notas. Et sunt juxta fretum Gaditanum haud procul, una Beata, et alia quæ dicitur Fortunata, quamvis

nonnulli et illa gemina Gallicæ et Lusitanæ promontoria in Oceani insulis ponant. In quorum uno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Scipionis; tamen quia extremitatem Gallicia: terræ continent, ad terram magnam Europæ potius quam ad Oceani pertinent insulas. Habet tamen et alias insulas interius in suo æstu, quæ dicuntur Baleares, hæc quæ et aliam Mevaniam; nec non et Orcadas numero 54, quamvis non omnes excultas. Habet et in ultimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thylea, de qua Mantuanus:

Tibi serviat ultima Thyle.

398 Habet quoque hoc ipsum immensum pelagus in parte arctoa, id est septentrionali amplam insulam nomine Scanziam [*al.* Scandiam], unde nobis sermo, si Dominus juverit, est assumendus: quia gens cujus originem flagitas, ab hujus insulæ gremio velut examen apam erumpens, in terram Europæ advenit. Quomodo vero aut qualiter, in subsequenti- bus, si Dominus donaverit, explanabimus.

CAPUT II.

De Britannia insula.

Nunc autem de Britannia insula, quæ in sinu C Oceani inter Hispanias, Gallias et Germaniam sita est, ut potuero, paucis absolvam. Cujus licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quandiu siquidem armis inaccessam Romanis, Julius Cæsar prællis, ad gloriam tantum quæritis, aperuit perviam; deinceps mercimoniis aliasque ob causas, multis patefacta mortalibus, non indigenis quæ secuta est ætati, certius sui prodit situm, quam, ut a Græcis Latinisque auctoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixere, cono similem, inter septentrionalem occidentalemque plagam pro-

* Sic et Plinius eam vocat. Jacobus Ziegl. Scandianum appellatam fuisse ait; Scandix vero nomen mansisse, quod amentitatem pulchritudinemque signi-

ficat: quoniam nulli cedit beatæ regioni. B. VULCANIUS.

jectam : uno, qui magnus est, angulo in Rheni ostia spectantem; dehinc corripa latitudine obliqua retro abstractam in duos exire alios; geminoque latere longiore Galliae prætendi atque Germaniae. In duobus millibus trecentis decem stadiis latitudo ejus, ubi patentior; longitudo non ultra septem millia centum triginta duo stadia fertur extendi: modo vero dumosa, modo silvestri jacere planitie, montibus etiam nonnullis increscere; mari tardo circumflua, quod nec remis facile impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumescat: quia remotæ longius terræ causas motibus negant; quippe illic latius quam usquam æquor extenditur. Refert autem Strabo, Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, in defecta humo Oceani crebris excursibus, ut, subiectus sol per illam pene totam fœdiorem, qui serenus est, diem negetur aspectui; noctem quoque clariorem. In extrema ejus parte Memma [al., Miniamque], quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, et his feracior omnibus, quia pecora magis quam homines alit. Lubi vero per eam et multa quam maxima, re labique sumina gemmas margaritasque volentia; sylvorum colorati vultus, torto plerique crine, et nigro nascuntur. Calidoniam vero incolentibus, rutilæ comæ, corpora magna, sed fluida; qui Gallis sive Hispanis a quibusque attenduntur assimiles. Unde conjectavere nonnulli quod ea ex his accolæ continuo vocatos acceperit: inculti æque omnes populi regesque populorum; cunctis tamen in Calidoniorum metallum concessisse non inandi, auctor est Dio celeberrimus scriptor annalium. Virgæis habitant casas, communia tecta cum pecore, silvæque illis sæpe sunt domus. Ob decorem nescio an altam ob rem, ferro pingunt corpora. Bellum inter se aut imperii cupidine, aut amplificandi quæ possident, sapius gerunt; non tantum equitatu vel pedite, verum etiam bigis curribusque falcatis, quos more vulgari essedas vocant. Hæc pauca de Britanniae insulæ forma dixisse sufficiat.

CAPUT III.

De Scanziae insulæ situ et nationibus.

Ad Scanziae insulæ situm, quam superius reliquimus, redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolemæus orbis terræ descriptor egregius meminit, dicens: Est in Oceani arctoo salo posita insula magna, nomine Scanzia, in modum folii cedri [al., citri], lateribus pandis post longum ductum concludens se; ejus ripas insuit Oceanus. Hæc a fronte posita est Vistulæ fluvii, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanziae septentrionali Oceano trisulcus illabitur, Germaniam Scythiamque disternit. Hæc ergo habet ab oriente vastissimum lacum, in orbis terræ gremio; unde Vagi fluvius, velut quodam ventre generatus, in Oceanum undosus evolviitur. Ab occidente namque immenso pelago circumdatur; a septentrione quoque innavigabili eodem vastissimo concluditur Oceano; ex quo quasi quodam brachio exeunte, sine d'stento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes quæ carnibus tantum vivunt; ibi etiam parvæ, sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ; ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari: ita non solum inhospitalis hominibus, verum etiam belluis terra crudelis est. In Scanzia vero insula, unde nobis sermo est, licet multæ et diversæ maneant nationes, septem tamen earum nomina meminit Ptolemæus. Apud ibi turba mellifica ob nimium frigus nunquam reperitur. In cujus parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in æstate media quadraginta diebus et noctibus luces habere continuas; itemque brumali tempore, eodem dierum noctiumque

A numero lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficium aliis damnoque impar est; et hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem vident redeuntem; brevioribus vero non sic conspicitur apud illos, sed aliter, quia austrina signa percurrit, et qui nobis videtur sol ab imo surgere, illis ex terræ marginem dicitur circuire. Alia vero ibi gentes tres Crefennæ, qui frumentorum non quæritant victum, sed carnibus ferarum atque avium vivunt: ubi tanta paludibus fetura ponitur, ut et augmentum præstent generi, et satietatem ac copiam genti. Alia vero gens ibi moratur Suethans, quæ velut Thuringi equis utuntur eximiis. Illi quoque sunt qui in usum Romanorum Saphirinas pelles, commercio interveniente, per alias innumeras gentes transmittunt, fam si pellium decora nigredine. Hi cum inopes vivant, ditissime vestiuntur. Sequuntur deinde diversarum turba nationum, Theusthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liolitha, quorum omnium sedes sub humo plana ac fertili, et propterea inibi aliarum gentium incursionibus infestantur. **399** Post hos Athelnit, Finaitæ, Fervit, Gantigoth, acre hominum genus, et ad bella promptissimum. Dehinc mixti Evagoræ Othingis. Illi omnes exesis rupibus, quasi castellis inhabitant, ritu belluino. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raungaricii, Fiani mitissimi, Scanziae cultoribus omnibus mitiores; nec non et pares eorum Vinoviloth, Suetthidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores; quamvis et Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos propriis sedibus expulerunt: qui inter omnes Scanziae nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quantum et illorum positura Grannit, Aganzia, Unixæ, Etblerugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, sed ante multos annos Rodulf rex fuit, qui contempto proprio regno, ad Theoderici Gothorum regis gremium convolvit, et ut desiderabat invenit. Hæc itaque gentes Romanis corpore et animo grandiores, infestæ sævitia pugnae [al., pugnabant belluina sævitia].

CAPUT IV.

Gothi unde primum egressi, quo pacto paulatim sedes suas promoverint in Scythiam Pontico mari vicinam.

Ex hac igitur Scanzia insula quasi officina gentium, aut certe velut vagina nationum, cum rege suo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egressi; qui ut primum e navibus exeuntes, terras attingere, illico loco nomen dederunt. Nam hodie illic, ut fertur, Gothiscanzia vocatur. Unde mox promotentes ad sedes Ulmerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castrametati sunt; eosque commisso prælio propriis sedibus pepulerunt, eorumque vicinos Wandalos jam tunc subjugantes, suis applicuere [al., appellavere] victoribus. Ibi vero magna populi numerositate crescente, etiam pene quinto rege regnante, post Berig, Filimer, Filogul, Arigis consilio sedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus, qui aptissimas sedes locaque dum quære et congrua, pervenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Ovim [al. Oium] vocabantur: ubi delectato magna ubertate regionum exercitu, et medietae transposita, non dicitur unde annem transjecerat miserabiliter corruisse, nec ulterius jam cuiquam licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumjecta concluditur; quem utraque confusione natura reddidit impervium. Verum tamen hodieque illic et vocis armentorum audiri, et indicia hominum deprehendi, commentarium attestatione, quamvis a longe adductum, credere licet. Hæc igitur pars Gothorum quæ apud Filimer, dicitur in terras Ovim [al. Oium] emenso amne transposita,

* Al., In Cal. meatarumque concessisse nomina, etc., forte legendum Memmatanum.

† Forte, pungunt. Sic Amm. Marcell. p. 432. Jun.

* B. Rhenanus in Castigat. ad Tacit. pag. 174, scripsit Crefennæ.

aptatum posita solum. Nec mora, illico ad gentem A Spalorum adveniunt, consertoque prælio, victoriam adipiscuntur; exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodum et in priscis eorum carminibus pene historico ritu in commune recolitur; quod et Ablabius descriptor Gothorum gentis egregius verissima attestatur historia. In quam sententiam et nonnulli consensere Majorum. Josephus quoque, annalium relator verissimus, dum ubique veritatis consenuit regulam, et origine causarum a principio revolvit, hæc vero quæ diximus de gente Gothorum principia cur omiserit ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum stirpem commemorans, Scythas eos et natione et vocabulo asserit appellatos: cujus soli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, necesse est uti jaceant dicere.

CAPUT V.

Scythiæ situs et descriptio, et variae Gothorum in ea sedes.

Scythia siquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus ubi Ister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Mysianum, tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum, et Vagosolam, magnamque illum Danubium Taurumque montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est Scythicum, per omnem Mæotidis ambitum, ultraque Mæotida per angustias Bosphori usque ad Caucasum montem amnemque Araxem, ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, post hæc latissima et rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, et Seres usque digreditur. Hæc, inquam, patria, id est Scythia, longe se tendens, lateque apertens, habet ab oriente Seres in ipso sui principio ad litus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos, et flumen Vistulæ; ab arcivo, id est septentrionali, circumdatur Oceano, a meridie Perside, Albania, Iberia, Ponto, atque extremo alveo Istri, qui dicitur Danubius, ab ostio suo usque ad fontem. In eo vero loci latere quo Ponticum litus attingit, oppidis haud obscuris involvit, Boristhenide, Olbia, Callipode, Chersone, Theodosia, Pareone, Mirmycione et Trapezunte, quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permisisse condere, sibi met commercia præstaturus. In cujus Scythiæ medio est locus qui Asiam Europamque ab alterutro dividit, Rhiphæi scilicet montes, qui Tanais vastissimum fundunt intrantem Mæotida; cujus paludis circuitus passuum millia 144, nusquam octo ulnis altius subsidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quæ magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisianus per aquilonem ejus eorumque discurrit. Ab Africo vero magnus ipse Danubius, ab Euro fluvius Tansis occat, qui rapidus ac verticosus in Istri fluentia furens devolvitur. Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpidibus emunita, juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spatia venit, Uvinidarum natio populi se consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Scлавini et Antes nominantur. Scлавini a civitate nova, et Scлавino Rumunense, et lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, et in boream Viscia tenuis commorantur: hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, a Danastrum extenduntur usque ad Danubium, 400 quæ flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad litus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluentia Vistulæ fluminis ebibuntur, Vidiqarii resident, ex diversis nationibus aggregati, post quos ripam Oceani Itemesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in Austro assedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus et venationibus vivit. Ultra quos distenduntur supra mare Ponticum

Bulgarorum sedes, quos notissimos peccatorum nosrorum mala fecere. Hinc jam Hunni quasi fortissimarum gentium secundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur, qui tamen sedes habent diversas. Juxta Chersonem Aulziagri, quo Asiæ bona avidus mercator importat, qui æstate campos perrantur effusus, sedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hieme supra mare Ponticum se referentes. Hungari autem hinc sunt notii, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo juxta paludem Mæotidem, secundo in Mœsia, Thraciæque, et Dacia; tertio supra mare Ponticum, rursus in Scythia legitur habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in una quolibet insularum in servitutum redactos, et unius caballii pretio quondam redemptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro orbe quam quod nos diximus fuisse exortos, nobis aliquid obstrepit; nos enim potius lectioni credimus, quam fabulis anilibus consentimus. Ut ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima parte Scythiæ juxta Mæotidem commanentes præfati, unde loquimur, Filimer regem habuisse noscuntur. In secundo, id est, Daciæ, Thraciæque, et Mœsiæ solo, Zamolxen, quem miræ philosophicæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam et Zeutam prius habuerunt eruditum, post etiam Diceneum, tertium Zamolxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt qui eos sapientiam erudirent. Unde et pene omnibus barbaris Gothi sapientiores semper exstiterunt, Græcisque pene consimiles, ut refert Dio, qui historias eorum annalesque Græco stylo composuit. Qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos qui inter eos generosi exstabant: ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Unde et Virgilius:

Gradivumque patrem Geticis qui præsidet arvis.

Quem Martem Gothi semper asperrima placavere cultura. Nam victimæ ejus mortes fuere captorum, opinantes bellorum præsulum aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prætere primordia volebantur, huic truncis suspendebantur exordia; eratque illis religionis præter ceteros insinuatius affectus, cum parenti devotio nominis videretur impendi. Tertia vero sedes supra mare Ponticum, jam humaniores et, ut superius diximus, prudentiores effecti, divisi per familias populi. Vesegothæ familiæ Balthorum, Ostrogothæ præclaris Amalis serviebant. Quorum studium fuit primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere nervis, Lucano plus historico quam poeta testante:

Armeniosque arcus Geticis intendere nervis.

D Ante quos etiam cantu majorum facta modulationibus cithari que canebant, Ethesparæ, Hanalæ [Forte, Amalæ], Fridigerni. Uvidicalæ, et aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vir heroas fuisse miranda jactat antiquitas. Tunc, ut fertur, Vesosis Scythiis lacrymabile sibi potius intulit bellum, eis vielicet quos Amazonum viros prisca tradit auctoritas. De quibus feminas bellatrices et Orosius in primo volumine professa voce testatur. Unde cum Gothi eum dimicasse evidenter probamus, quem cum Amazonum viris absolute pugnasse cognoscimus, qui tunc a Boristhene amne, quem accolæ Danubium [al., Danabrum] vocant, usque ad Tanain fluvium circa sinum paludis Mæotidis considebant. Tanain vero hinc dico qui ex Rhiphæis montibus dejectus adeo præceps ruit, ut cum vicina flumina, sive Mæotis, vel Bosphorus gelu solidentur, solus annium confragosis montibus vaporatus, nunquam Scythico defrescit algore. Hic inter Asiam Europamque terminus famosus habetur. Nam alter est

ille qui montibus Chirinnorum oriens, in Caspium A mare dilabitur. Danubius *[al., Danaber]* autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Illic usque ad medium sui dulcis est et potabilis, piscesque nimii saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continentiam. Sed ubi flit Ponto viciniior, parvum fontem suseipit, cui ex Amphleo cognomen est, adeo amarum, ut cum sit 40 dierum itinere navigabilis, hujus aquis exiguis immutetur, infectusque ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas et Hypanis in mare defluit. Ad cujus ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vastissima, silvis consita, paludibus dubia.

CAPUT VI.

Gothi Vesosim Ægyptiorum regem prostigant, et Asiam in reditu ex Ægypto subjugant. Item, de Parthorum origine.

Illic ergo Gothi morantibus, Vesosis Ægyptiorum rex in bellum irruiit: quibus tunc Taunasis rex erat. Quo prælio ad Phasim fluvium, a quo phasides aves exortæ, in toto mundo epulis potentium exuberant, Taunasis Gothorum rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eumque graviter debellans, in Ægyptum usque persecutus est; et nisi Nili amnis intransmeabilis obstitissent fluenta, vel munitiones quas dudum sibi ob incursiones Æthiopia Vesosis fieri præcepisset, ibi in ejus eum patria exstinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non valuisse lædere, revertens pene omnem Asiam subjugavit, et sibi tunc charo amico Sorno rege *[al., Sorni regi]* Medorum ad persolvendum tributum subditum fecit. Ex cujus exercitu victores tunc nonnulli provincias subditas contuentes, et in omni fertilitate pollentes, deserto suorum agmine sponte in Asiæ partibus resederunt. Ex quorum nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit exstistisse prosopiam. Unde etiam hædieque lingua Scythica Fugaces, quod est Parthi, dicuntur; suoque generi respondentem, inter omnes pene Asiæ nationes soli sagittarii sunt et acerrimi bellatores. De nomine vero, quod diximus eos Parthos, id est Fugaces, 401 ita aliquanti etymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes. Hunc ergo Taunasis regem Gothorum mortuum inter nomina sui populi coluerunt.

CAPUT VII.

Amazones absentibus in prælio maritis, hostium variis incurribus resistunt, et diversas Asiæ gentes bello superant.

Posti cujus decessum exercitu ejus cum successore ipsius in aliis partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorum a quadam vicina gente tentatæ, in prædæque ductæ *[al., in prædæque doctæ]* a viris, fortiter resisterunt, hostesque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Qua parata *[al., patrata]* victoria, fretæque majori audacia, invicem se cohortantes, arma arripiunt, eligentesque duas audaciores Lampeto, et Marpesiam principatui subrogant. Quæ dum curam gerunt, ut propria defenderent et aliena vastarent, sortito Lampeto restitit, fines patrios tuendo; Marpesia vero feminarum agmine sumpto, novum genus exercitus duxit in Asiam, diversasque gentes bello superans, alios vero pace concilians, ad Caucasum venit, ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit, Saxum Marpesiæ. Unde Virgilius:

Ac si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

In eo loco ubi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominavit; quod nunc Lazorum gens custodit pro n.untione Romana. Hic ergo certum temporis Amazones commanentes, confortatæ sunt. Unde egressæ, et Alym fluvium qui juxta Garganum *[al., Gorgarum]* civitatem præterfluit, transeuntes, Armeniam, Syriam, Ciliciamque,

PATROL. LXIX.

Galatiam, Pisidiam, omniaque Asiæ oppida, æqua felicitate domuerunt; Ionium Æoliæque conversæ, deditas sibi provincias effecerunt. Ubi diutius dominantes, etiam civitates castraque suo nomini dicaverunt. Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi venandique studium, quibus se artibus tradidissent, effusus opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. Tali ergo Scythicæ gentis *[al., Tales Scythia genitæ]* feminæ casu Asiæ regno potitæ, per centum et ene annos tenuerunt; et sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasum. Cujus montis, quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror ejus tractum situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire jugo continuo. Caucasus ab Indico mari surgens, qua meridiem respicit sole vaporatus ardescit; qua septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius et pruinis. Mox in Syriam curvato angulo reflexus, licet annuum plurimos emittat, in Asianam tamen regionem Euphratem Tigrinque navigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit uberibus. Qui alexpantes terras Assyriorum, Mesopotamiam et appellari faciunt et videri, in sinum maris Rubri fluenta deponentes. Tunc in boream revertens, Scythias terras jugum antefatum magnis flexibus pervagatur; atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyssum, et Cambyzen, continuato jugo ad Rhiphæos usque montes extenditur. Indeque Scythicus gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum usque descendit; consertisque collibus, Istri quoque fluenta contingit; quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantusque, et pene omnium montium maximus, excelsas suas erigens summitates, naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatum *[al., paulatim]* recisus, qua disrupto jugo vallis hiatus patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum, qualis fuerit, facit; vix tamen plaustrum meabilis, lateribus in altitudinem utrinque directis; qui pro gentium varietate diverso vocabulo nuncupatur. Hunc enim Jamnium *[forte, Inaum]*, mox Propanismum Indus appellat; Parthus primum castra post Nifacen edicit. Syrus et Armenius Taurum, Scythiæ Caucasum ac Rhiphæum, iterumque in fine Taurum, cognominant; aliaque complura gentes huic jugo dedere vocabula. Et quia de ejus continuatione pauca libavimus, ad Amazones, uude divertimus, redeamus.

CAPUT VIII.

De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu earumque partibus.

Quæ veritæ ne earum proles rareceret, a vicinis gentibus concubitum petierunt: facta nundina semel in anno, ita ut futuris temporibus eis deinde revertentibus in idipsum, quidquid partus masculini edidisset, patri redderet; quidquid vero femine sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Sive, ut quibusdam placet, editis maribus, novercali odio infantis miserandi fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod ubique constat esse votivum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, sper esset capto, ubi ignosci vel filio nefas habebatur? Contra has, ut fertur, pugnabat Hercules, et Melanepene plus dolo quam virtute subegit. Theseus vero Hippolyten in prædæ tulit, de qua genuit et Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habuere reginam nomine Penthesileam, cujus Trojano bello exstant clarissima documenta. Nam hæ feminæ usque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regnum.

CAPUT IX.

De viris Amazonum, et eorum rege Telepho, deque ejus ortu et rebus gestis.

Sed ne dicas, de viris Gothorum sermo assumptus

cur in feminis tandiu perseveret: auli et virorum insignem et laudabilem fortitudinem. Dio historicus et antiquitatum diligentissimus inquisitor, qui operi suo Getica titulum dedit; quos Getas jam superiori loco Gothos esse probavimus, Orosio Paulo dicente: Illic Dio regem illis post tempora multa commemorat nomine Telephum. Ne vero quis dicat hoc nomen a lingua Gothica omnino peregrinum esse, nemo est qui nesciat animadverti **402** usu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gothi plerumque mutantur Hunnorum. Is ergo Telephus Hercules filius, natus ex Auge sorore Priami, conjugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus vigore terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculis genio [at., ingenio] formæ quoque similitudinem referebat. Huius itaque regnum Mœsiam appellavere majores. Quæ provincia ab oriente est a fluminis Danubii, a meridie Macedoniam, ab occasu Istriam, a septentrione Danubium habet. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna Thessandrum ducentem Græciæ interemit; et dum Ajaxem infestus invadit, Ulyssesque persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillesque jaculo femore sauciatus, diu mederi nequivit. Græcos tamen, quamvis jam saucius, e suis finibus proturbavit. Telepho vero defuncto, Eurypilus filius successit in regno, ex Priami Phrygum regis germana progenitus. Qui ob Cassandræ amorem bello interesse Trojano ac parentibus soceroque ferre auxilium cupiens, mox ut venit extinctus est.

CAPUT X.

De variis Gothorum adversus reges Persarum et Macedonum bellis et victoriis.

Cyrus rex Persarum post grande intervallum, et pene post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompeio Trogo testante, Getarum reginæ Thamiri sibi exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Asiæ victoria, Getas nititur subjugare, in quibus, ut diximus, regnaverat Thamiris [at., Thomiris]. Quæ cum ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permisit, eligens armis eum vincere quam locorum beneficio submovere: quod et factum est; et veniente Cyro, prima cessit fortuena Parthis tanta, ut et filium Thamiris, et plurimum exercitum trucidarent; sed iterato Marte, Gethæ cum sua regina Parthos devictos superant atque prosternunt, opimamque prædam de eis auferunt; ibique primum Gothorum gens serica vident tentoria. Tunc Thamiris regina acta [at., aucta] victoria, tantaque præda de inimicis potita, in partem Mœsiæ quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata, transiens, ibi in ponte Mœsiæ colitur, et Thamiris civitatem suo de nomine adificavit. Dehinc Darius rex Persarum Hystaspis filius, Antriregiri regis Gothorum filiam in matrimonium exposulavit, rogans pariter, atque deterrens, nisi suam peragerent voluntatem. Cujus affinitatem Gothi spernentes, legationem ejus frustrarunt. Qui repulsus, furore flammatus est, et octoginta millia armatorum contra ipsos produxit exercitum, verecundiam suam malo publico vindicare contendens; navibusque pene a Chalcedonia usque ad Byzantium ad instar pontium tabulatis æque consentis, petit Thraciam et Mœsiam; ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus intaphis [at., in scaphis], octo millia perdidit armatorum; timensque ne pons Danubii ab ejus adversariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedavit, nec Mœsiæ solum

^a Locus corruptus; nec quid sibi velit vox intaphis scio, nisi forte ab Italico *intopo*, quod occursum illis significat: tamen et hanc ipsam vocem Italos, ut et Hispanos *topar* a Gothis mutuatos existimamus.

^b Vulc.

^c Bellagines Gothi cum vocabulum esse nemo mihi

A credens sibi tutum fore aliquantum remorandi. Post cuius decessum iterum Xerxes filius ejus paternam injurias ulcisci se æstimans, cum suis ducentis [at., septingentis] et auxiliatorum trecentis millibus armatorum, rostratas naves habens mille septingentas, et onerarias tria millia, super Gothos profectus ad bellum; nec tentata re in conflictu prævaluit, animositate constantiæ superatus. Sic namque ut venerat, absque aliquo certamine suo cum robore recessit. Philippus quoque pater Alexandri Magni cum Gothis amicitias copulans, Medopam Gothilæ [at., Medorum Gudilæ] filiam regis accepit uxorem, ut tali affinitate roboratus, Macedonum regna firmaret. Qua tempestate, Diono historico dicente, Philippus inopiam pecuniæ passus, Udisitana Mœsiæ civitatem instructis copiis vastare delibebat, quæ tunc propter viciniam Thamiris [at., Tomhea], Gothis erat subiecta. Unde et sacerdotes Gothorum aliqui, illi qui Pti vocabantur, subito patefactis portis, cum catharis et vestibus candidis obviam sunt egressi, paternis diis, ut sibi propitii Macedones repellerent, voce supplicii modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes stupescunt; et, si dici fas est, ab inermibus tenentur [at., torrentur] armati. Nec mora, acie soluta quam ad bellum construxerunt, non tantum ab urbis excidio removere, verum etiam et quos foris fuerunt jure belli adepti redjiderunt, sceleremque inito ad sua reversi sunt. Quem dolum post longum tempus reminiscens egregius Gothorum d.ctor Sitalcus, 150 virorum millibus congregatis, Atheniensibus intulit bellum adversus Perdicam Macedoniæ regem, quem Alexander apud Babyloniam ministri insidias potans interitum, Athenensium principatui hæreditarij jure reliquerat succedere. Magno prælio cum hoc inito, Gothi superiores inventi sunt; et sic pro injuria quam illi in Mœsia dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastavere.

CAPUT XI.

De Dicenei Boroistæ ad Gothos adventu, qui eos omnem philosophiam docuit; deque ejus summa apud Gothos auctoritate. Item de Comosico Dicenei successore.

Dehinc regnante in Gothis Sitalco, Boroista Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est principatu, quem Diceneus suscipiens Boroista, dedit ei pene regiam potestatem: cujus consilio Gothi Germanorum terras quas nunc Franci obtinent, depopulati sunt. Cæsar vero, qui sibi primus omnium Romanorum vindicavit imperium, et pene omnem mundum suæ ditioni subegit omniaque regna perdomuit, adeo ut extra nostrum orbem Oceani sinu repositas insulas occuparet; et qui nec nomen Romanorum auditu quidem noverant, eos Romanis tributarios faceret; Gothos tamen crebro tentans nequivit subigere. Gaius Tiberius jam tertius regnat Romanis: Gothi tamen suo regno incolumes perseverant; quibus hoc **403** erat salubre, aut commodum, aut votivum, ut quidquid Diceneus eorum consiliarius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile judicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire, et naturale eos habere ingenium, omnem pene philosophiam eos instruxit; erat enim hujus rei magister peritus. Nam ethicam eos erudit, ut barbaricos mores ab eis compesceret; physicam tradens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas usque nunc conscriptas Bellagines ^b nuncupant; logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes

persuaserit; sed ex Gothico corruptum. Id vero fuisse crediderim *Wel-hagen* brevitatis causa ita contractum a *Wel-behagen*, quod significat beneplacitum, ita ut bellagines, mea quidem sententia, nihil aliud sint quam placita principum. B. Vulcax.

fecit expertos; practicen ostendens, in bonis actibus conversari suasit; theoreticen demonstrans, signorum duodecim, et per ea planetarum cursus, omnemque astronomiam contempleri edocuit; et quomodo lunaris orbis augmentum sustinet aut patitur detrimentum, edixit; solisque globus igneus quantum terribem orbem in mensura excedat, ostendit; aut quibus nominibus vel quibus signis in cœli polo vergentes aut revergentes, 344 stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat, rogo, voluntas, ut viri fortissimi, quando ab armis quadriduum usque vacassent, doctrinis philosophicis imbuebantur? Videres unum cœli positionem, aliorum herbarum frugumque explorare naturas; istam lunæ commoda incommodaque, illum solis laborem attendere, et quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occidentalem, qui ad orientalem plagam ire festinavit, ratione accepta quiescere. Hæc et alia multa Dicæus Gothis sua peritia tradens, mirabilis apud eos invenitur [al., enituit], ut non solum medicis, imo et regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos theologiam instruens, numina quædam et sacella venerari sua-rit, fecitque sacerdotes, nomen illis pileatorum contradens, ut reor, quia operis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant; reliquam vero gentem capillatos dicere jussit, quod nomen Gothi, pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. Decedente vero Dicæo, pene pari veneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim et rex illi, et pontifex ob suam peritiam habebatur, et in sua [forte summa] justitia populos judicabat.

CAPUT XII.

De Corillo Gothorum rege. Item descriptio Daciæ antiquæ. Item descriptio Danubii.

Et hoc rebus excedente humanis, Corillus rex Gothorum in regnum conscendit, et per 40 annos in Dacia suis gentibus imperavit. Daciæ dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mæsiæ trans Danubium coronam montium cingitur: duos tantum habens accessus, unum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciæ appellaverunt majores, quæ nunc, ut diximus, Gepidia dicitur, tunc ab oriente Roxolani, ab occasu Tamazites, a septentrione Sarmatæ et Bastarnæ, a meridie amnis Danubii fluente terminant. Tamazites [A., Taxiges] a Roxolanis alveo tantum fluvii segregantur. Sed quia Danubii mentio facta est, non ab re judico pauca de tali amne egregia indicare. Nam hic in Alemanicis arvis exoritur, sexaginta habet a fonte suo flumina usque ad ostia in Pontum vergentia, per mille ducentiorum passuum milia hinc inde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas ut craterem intexunt; omnino amplissimum est, qui in lingua Bessorum Ister vocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam alveo habet profundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina immensis, omnes superat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum vero, unde nos digressi sumus, adjuvante Domino, redeamus.

CAPUT XIII.

De Dorpaneo Gothorum rege, et variis eorum contra Romanos sub Domitiano imp. præliis et victoriis.

Longum namque post intervallum, Domitiano imperatore regnante, ejus avaritiam metuentes, foedus

* Semideos, interpretor heroas, quos et Hesiodus *ἡμίθεοι* sive hemideus vocat, sed heroas de quibus hic sermo, non in Italia aeris regione, ut Hesiodus, constituimus, ἀίρα ἰσθαμίνου, ut ille ait; neque, ut Apuleius lib. de Deo Socratis, internuntios atque interpretes deorum facimus; sed primariæ in gente Gothica nobilitatis ac dignitatis homines. Eadem fere

A quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gothi solventes, ripam Danubii jam longe possessam ab imperio Romano, defectis [al., delectis] militibus cum eorum duobus, vastaverunt; cui provinciam tunc post Agrippam Poppæus [ed. Niv., Pompeius] præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis devicti, Poppæi [al., Oppius] Sabini capite abscisso, multa castella et civitates invadentes de parte imperatoris publice deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Illyricum properavit, et totius pene reipublicæ militibus, ductore Fusco præfato, cum electissimis viris amnem Danubium confertis nivibus ad instar pontis transmeare coegit, super exercitum Dorpaneus. Tum Gothi haud segnes reperi, arma capessunt, primoque armati conflictu, mox Romanos devincunt, Fuscoque duce extincto, divitias de castris militum despoliant, magnaque potius per loca victoria, jam proceres suos, quasi qui fortuna vincebant, non puros homines, sed semideos *, id est anses vocare. Quorum genealogiam ut paucis percurrant, ut [al., vel] quo quis parente genitus est, aut unde origo accepta, ubi fluem efficit, absque invidia qui legis vera dicentem auscultat.

404 CAPUT XIV.

Genealogia procerum Gothorum, quos illi anses, id est, semideos vocabant, deque eorum origine et fine.

Horum [al., herorum] ergo, ut ipsi suis fabulis ferunt, primus fuit Gapt, qui genuit Halmal. Halmal vero genuit Augis; Augis genuit eum qui dictus est Amala, a quo et origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Isarna; Isarna autem genuit Ostrogotha; Ostrogotha genuit Unilt; Unilt genuit Athal; Athal genuit Achiulf; Achiulf genuit Ansilam et Edulf, Widulf et Hermerich; Widulf vero genuit Valeravans; Valeravans autem genuit Wmitharium; Wmitharius quoque genuit Theodemir, et Walmir, et Widemir; Theodemir genuit Theodericum; Theodericus genuit Amalasuentam; Amalasuenta genuit Athalaricum et Mathasuentam, de Utherico [al., Eutharico] viro suo, cujus affinitati generis sic ad eam conjunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum; Hunnimundus autem genuit Thorismundum; Thorismundus verogenuit Berimund; Berimund genuit Widericum; Widericus genuit Eutharicum, qui conjunctus Amalasuentæ genuit Athalaricum et Mathasuentam; mortuoque in puerilibus annis Athalarico, Mathasuentæ Witichis [al., Vitigis] est sociatus, de quo non suscepti liberum, adductique simul a Belisario in Constantinopolim, et Witichis rebus excedente humanis, Germanus patricius fratruelis domini Justiniani imperatoris eandem in conjugio sumens, patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit item Germanum nomine. Germano vero defuncto ipsa vidua perseverare disponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum regnum destructum est, loco suo, si Dominus voluerit, edocēbimus. Nunc autem ad id unde digressum fecimus, redeamus, doceamusque quando ordo gentis, unde agimus, cursus sui metam expleverit. Ablavius enim historicus refert quia ibi super limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum qui orientalem plagam tenebant, eisque præerat Ostrogotha (incertum utrum ab ipsius nomine an a loco orientali dicti sunt Ostrogothæ), residui vero Vesegothæ in parte occidua. Et quidem jam diximus eos transito Danubio aliquantum temporis apud Mæsiam Thraciamque vixisse.

ratione Galli vocant *les pairs de France*. Hispani, *los grandes del reyno*. Vide autem an ab hoc vocabulo anses dicta sit Ansa Teutonica, et civitates Ansiatæ foederatæ, tametsi non ignoro alios aliam hujus vocis interpretationem sive etymologiam afferre. B. VULC.

CAPUT XV.

De Maximini imp. e gente Gothica orti mira fortitudine, et quo pacto ad imperium pervenerit.

Ex eorum reliquis fuit et Maximinus imperator, post Alexandrum Mammææ [ed. Niv., Mammeam], ut dicit Symmachus in quinto suæ historiæ libro. Alexandro, inquit, Cæsare mortuo, Maximinus [ed. Niv., Maximinus, inquit Cæsar, mortuo Alexandro, etc.] ab exercitu factus est imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, a patre Gotho nomine Mecca, matre Alina, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Christianos arma commoveret, imperium simul et vitam amisit. Nam hic, Severo imperatore regnante, et natalem filii diem celebrante, post primam ætatem et rusticam vitam, de pascuis in militiam venit. Princeps siquidem Severus militares dederat ludos; quod cernens Maximinus, qui [al., quamvis] erat semibarbarus adolescens, positis præmiis, barbara lingua petiit ab imperatore ut sibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. Severus admodum miratus magnitudinem formæ (erat enim, ut fertur, statura ejus procera ultra octo pedes), jussit eum cum lixis corporeo nexu contendere, ne quid a rudi homine militaribus viris veniret injuriæ. Tunc Maximinus sedecim lixas tanta felicitate prostravit, ut vincendo singulos nullam sibi requiem intercapedine temporum daret. Illic, captis præmiis, justas est in militiam mitti, primæque ei stipendia equestria fuere. Tertiam post diem, cum imperator prodierat [ed. Niv., prodiret] in campum, vidit eum exultantem more barbarico, jussitque tribuno ut eum coercitum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille vero ubi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum, equitantemque præire pedibus cepit. Tum imperator equo adacto [ed. Niv., adjecto] in cursum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illic usque ad suam fatigationem variis inflexibus interpedavit [Juret., intripedavit], ac deinde ait illi: Nunquid vis post cursum Thraciæ luctari? Respondit: Quantum libet, imperator. Ita Severus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem certare jussit. At ille septem valentissimos milites [al., juvenes] ad terram elisit, ita ut antea nihil per intervalla respiraret. Selus a Cæsare et argenteis præmiis, et aureo torque donatus est, jussus deinde inter stipatores degere corporis principalis. Post hæc sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpe famam factis extendens, inter plures militiæ gradus, centuriasque strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen postea in regnum ingressu, recisavit militiam pene triennium, tribunatusque habens honorem, nunquam se oculis obtulit Macrini: indignum ducens ejus imperium, quod perpetratum facinus erat quæsum ab Heliogabalo. Dehinc quasi ad Antonini filium revertens, tribunatum suum adiit, et post hunc sub Alexandro Mammææ contra Parthos mirabiliter dimicavit. Eoque Mogontiaci militari tumultu occiso, ipse exercitus electione absque senatusconsultu effectus est imperator; qui cuncta bona sua in Christianorum persecutione malo voto sædavit, occisusque Aquileiæ a Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi historia (Lib. v) motuavimus, quatenus gentem unde agimus, ad regni Romani fastigium usque venisse doceamus. Cæterum causa exigit ut ad id unde digressi sumus redeamus.

CAPUT XVI.

Gothi antea Romanorum fœderati, ob distracta sibi stipendia hostes facti, Mæsiam Thraciamque vastant, ductu Ostrogothæ regis.

Nam gens ista mirum in modum in ea parte qua versabatur, id est Ponti in litore Scythiæ soli, innuit, sine dubio tanta spatia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus, 405 sub cujus sæpe dextra Wandalus jacuit, stetit sub pretio Mar-

A romannus, Quadorum principes in servitutem redacti sunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, id est [al., ejusdem] filio fuit, cujus et secundo anno regni Roma millesimum annum explevit; Gothi, ut assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægre, de amicis facti sunt inimici. Nam quamvis remoti sub regibus viverent suis, reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, et annua munera percipiebant. Quid multa? Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mæsiam Thraciamque vastavit. Ad quem repellendum Decius senator a Philippo dirigitur; qui veniens, dum genti nihil prævalet, milites proprios exemptos a militia fecit vita privata degere, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, facta jure ut puta in suis vindicta, ad Philippum revertitur. Milites vero videntes se esse post hos labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothæ regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accensus, mox triginta milia virorum armata produxit ad prælium, adhibitis sibi Theophilis et Astringis [al., Thaisalis et Astingis] nonnullis; sed et Carporum tria milia [al., 300 milia], genus hominum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt; quos tamen post hæc imperante Diocletiano, Galerius Maximinus [ed. Niv., et Maximiano] Cæsar de civitate reipublicæ Romanæ subiecit. Is ergo habens Gothos et Peucenos, ab insula Peuce, que ostio Danubii Ponti mergenti adjacet, Argaitum et Gunthericum nolitissimos suæ gentis præfecit ductores. Qui mox Danubium vadati, et secundo Mæsiam populati, Marcianopolim ejusdem patriæ urbem famosam metropolim aggrediuntur, diuque obsessam, accepta pecunia ab his qui intra it, relinquere. Et quia Marcianopolim nominavimus, libet aliqua de ejus situ breviter intimare. Nam hanc urbem Trajanus imperator hæc re ædificavit, ut fertur, eo quod Marcia sororis suæ [al., Marcia soror sua] puella, dum lavat in flumine illo, quod nimis limpiditatis saporisque in media urbe oritur, Putami cognomento, exindeque vellet aquam haurire, casu vas aureum quod ferebatur in profundum cecidit, metalli pondere gravatum, et longe post emersit; quod certe non erat usitatum, aut vacuum sorberi, aut certe semel voratum undis respuentibus renatare. His Trajanus sub admiratione compertis, fontique numinis quiddam inesse credens, conditam civitatem germanæ suæ in nomine Marcianopolim nominavit.

CAPUT XVII.

Fastida Gepidarum rex, Ostrogothæ Gothorum regi bellum inferit; Gothi victores evadunt. Item de cogitatione inter se Gothorum et Gepidarum.

Abhinc ergo, ut dicebamus, post longam obsidionem accepto præmio, ditatus Geta, recessit ad patriam. Quem Gepidarum cernens natio subito ubique vincentem, prædisque ditatum, invidia ductus, arma in parentes movet. Quomodo vero Getæ Gepidæque sint parentes si quæris, paucis absolvam. Meminisse debes me initio de Scanzia insulæ gremio Gothos dixisse egrosos cum Berich suo rege, tribus tantum navibus vectos ad citerioris Oceani ripam; quorum trium una navis, ut assolet, tardius vecta, nomen genti fertur dedisse; nam lingua eorum pigra, gepantia dicitur. Hinc factum est ut paulatim et corrupte nomen eis ex convicio nasceretur. Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum prosapia ducunt originem; sed quia, ut dixi, gepantia pigrum aliquid tardumque signat, pro gratuito [al., gravi tunc] convicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsum credo falsissimum. Sunt enim tardioris ingenii, et graviores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti invidia, dudum spreta provincia, commanebant in insula Viselæ annis vadis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, insa-

am gens Vividaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diversis nationibus ac in unum asylnm collecti sunt, et gentem fecisse noscuntur. Ergo, ut dicebantur, Gepidarum rex Fastida, qui etiam [at., quietam] gentem excitans, patrios fines per arma dilatavit, Burgundiones [at., Burgozones] pene usque ad interneccionem delevit, aliasque nonnullas gentes perdomit. Gothios quoque male provocans, consanguinitatis sœdus prius importuna concertatione violavit; superbaque admodum elatione jactatus, crescenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit legatos ad Ostrogotham, cujus adhuc imperio tam Ostrogothæ, quam Vesegothæ, id est utriusque ejusdem gentis populi, subjacebat; inclusum se montium queritans asperitate, silvarumque densitate constrictum: unum poscens e duobus, ut aut bellum sibi, aut locorum suorum spatia prepararet. Tunc Ostrogotha rex Gothorum, ut erat soliti animi, respondit legatis, bellum se quidem tale horrere, durumque fore, et omnino scelestum armis confingere cum propinquis; loca vero non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt; contra quos, ne nimii [at., ne minor] judicarentur, movit et Ostrogotha præcinctum, conveniuntque ad oppidum Galtis, juxta quod currit fluvius Aucha [at., houna], ibique magna partium virtute certatum est, quippe quos in se et armorum, et pugnæ similitudo commoverat. Sed causa melior vivaxque ingenium juvat [at., vivacitasque ingenii juvit] Gothos; inclinata denique parte Gepidarum, prælium nox [ed. Niv., mox] diremit. Tunc relictâ suorum strage, Fastida rex Gepidarum properavit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus quam fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum dissectione contenti, suaque in patria nostri in pace versantur, usque dum eorum prævius existeret Ostrogotha.

CAPUT XVIII.

Cniva rex Gothorum post obitum Ostrogothæ exercitum in Mœsiam ducit, et variis præliis Romanos infestat; in quibus Decius cœditur.

Post cujus decessum Cniva exercitum dividens in duas partes, nonnullis ad vastandum Mœsiam dirigit, sciens eam negligentibus principibus defensoribus desitutam. Ipse vero cum septuaginta millibus [at., 80 millibus] ad Eustesium, id est Novas conscendit; unde a Gallo duce remotus, Nicopolim 406 accedit, quæ juxta Jatrnm fluvium est constituta notissima, quoniam devictis Sarmatis Trajanus eam fabricavit, et appellavit Victoriæ civitatem. Ubi Decio superveniente imperatore, tandem Cniva in Hæmonicæ partes, quæ non longe aberant, recessit; inde apparatu disposito Philippopolim ire festinans. Cujus secessum Decius imperator cognoscens, et ipsius ubi ferre subsidium gestiens, jugo montis [at., Hæmi] transacto, ad Berrœam venit. Ibiqne dum equos exercitumque lassum refoveret, illico Cniva cum Gothis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu, imperatorem cum paucis qui fugere quiverant, ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbavit: ubi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde quam de hoste exercitu, futuri belli reparatnciem. Cniva vero diu obsessam invadit Philippopolim; prædaque potitus, Priscum ducem, qui inerat, sibi sœderavit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum, illico Decii filium sagitta saucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animadvertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio unius militis non est reipublicæ diminutio; tamen paternum affectum non ferens, hostes invadit, aut mortem, aut ultionem filii exposcens, veniensque abrupto [at., ad Abitrum] Mœsiam civitatem, circumseptus a Gothi: et ipse exstinguitur, imperii finem vitæque terminum

A faciens. Qui locus hodieque Decii Ara dicitur, eo quod ibi ante pugnam miserabiliter idulis immolaret.

CAPUT XIX.

Quo pacto Gallus et Volusianus sœdus cum Gothiis inierint, et Æmylianus Mœsiam infestavit.

Defuncto tunc Decio, Gallus et Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando et pestilens morbus [at., pestilens annus morbis] pene istius necessitati, consimilis, ut nos ante hos novem annos experti sumus, faciem totius orbis sœdavit, supra modum quoque Alexandriam totiusque Ægypti loca devastans, Dionysio historico super hanc cladem lacrymabiliter exponente, quam et noster conscripsit venerabilis martyr Christi episcopus Cyprianus in libro cujus titulus est de Mortalitate. Tunc et Æmylianus quidam, Gothiis sæpe ob principum negligentiam Mœsiam devastantibus, ut vidit licere, nec a quoquam sine magno reipublicæ dispendio removeri, similiter sææ fortunæ arbitratus posse evenire, tyrannidem in Mœsiam arripuit; omnique manu militari ascita, cœpit urbes et populos devastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum reipublicæ parturivit. Qui tamen in ipso pene nefario conatus sui initio exstinctus, et vitam et imperium, quod invadebat [at., inhiabat], amisit. Supradicti vero Gallus et Volusianus imperatores, quamvis vix biennio in imperio perseverantes ab hac luce migrarint; tamen ipso biennio quo adfuere, ubique pacati, ubique regnare gratiosi, præterquam [Niv., propter quæ] quod unum eorum fortunæ reputatum est, id est, generalis morbus; sed hoc ab imperitis et calumniatoribus, qui vitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox ut imperium adepti sunt, sœdus cum gente Gothorum pepigere, et nec longo intervallo utrisque regibus occumbentibus, Galienus arripuit principatum.

CAPUT XX.

Gothi regnante Gallieno in Asiam involant, Diana Ephesinæ templum incendunt, Chalcedoniam subvertunt, Trojum vastant, Thraciam infestant.

Hoc in omni lascivia resoluti, Respa et Vedueo, Thuro Varoque [at., Tharvaroque] duces Gothorum, sumptis navibus, Asiam transiere, fretum Hellesponticum transvecti: ubi multis ejus provinciæ civitatibus populatis, opinatissimum illud Ephesi Dianæ templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt; partibus Bithyniæ delati, Chalcedoniam subvertunt, quam post Cornelius Avitus aliqua parte reparavit. Quæ hodieque quamvis regis urbis civitate [at., vicinitate] congaudeat; signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet posteritatis [at., potestatis]. Hac ergo felicitate Gothi, qua intravere partibus Asiæ, præda spolioque potiti, Hellesponticum fretum retransmeant, vastantes in itinere suo Trojam Iliumque, quæ vix a bello illo Agamemnoniaco aliquantulum respirantes [at., se reparantes], rursus hostili mucrone deletæ sunt. Post Asiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Hæmi montis, mari vicinam Anchialos civitatem aggressi mox adeunt, urbem quam dudum Sardanapalus rex Parthorum inter limbum maris et Hæmi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lavacris, quæ a quinto decimo milliario [at., ad 12 milliarium] Anchialitanæ civitatis sunt sitæ, ab imo sui fontis igni [at., ignei] scaturientes, et inter reliqua totius mundi thernarum innumerabilium loca omnino præcipue ad sanitatem infirmorum efficacissimæ. Exinde ergo ad proprias sedes regressi.

CAPUT XXI.

Maximianus imp. Gothorum auxilio maximas victorias

de Parthis et Persis reportavit. Constantinus etiam A eorum auxilio multa præclare gessit.

Post hæc a Maximiano imperatore ducuntur in auxilia Romanorum contra Parthos rogati, ubi datis auxiliariis, fideliter decertati sunt. Sed postquam Cæsar Maximianus pene cum eorum solatio Narsem regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, ejusque omnes opes, simulque uxores et filios deprædasset, Achillemque in Alexandria cum Diocletiano superasset, et Maximianus Hercules in Africa Quinguentianos [Niv., Quinquagentianos; al., Quinquagintanos] attrivisset, pacem reipublicæ nacti, cœpere quasi Gothos neglegere. Nam sine ipsis dudum contra quasvis gentes Romanus exercitus difficile decertatus est. Apparet namque frequenter quomodo invitabantur, sicut et sub Constantino 407 rogati sunt, et contra cognatum ejus Licinium arma tulere, eumque devictum, et in Thessalonica clausum, privatum imperio, Constantini victoris gladio trucidarunt. Nam et dum famosissimam et Romæ æmulam in suo nomine conderet civitatem, Gothorum interluit operatio, qui sædere nito cum imperatore, 40 suorum millia illi in solatia contra gentes varias obtulere; quorum et numerus, et millia usque ad præsens in republica nominantur, id est Fœderati. Tunc etenim sub Ararici et Aorici [al., Ariani, et Atrici] regum suorum florebat imperio. Post quorum decessum successor regni exstitit Geberich, virtutis et nobilitatis eximia.

CAPUT XXII.

Geberich Gothorum rex Visumaro Wandatorum regi bellum infert et vincit. Pauci Wandali e clade superstites Pannoniam a Constantino inhabitandam petunt et obtinent.

Nam is Helderich patre natus, avo Ovida, proavo Cuivida, gloriæ generis sui factis illustribus exaquavit: primitias regni sui mox in Wandalica gente extendere cupiens, contra Visumar eorum regem, Asdingorum e stirpe, quæ inter eos eminet, genusque indicat bellicosissimum, Dextippo historico referente, qui eos ab Oceano ad nostrum litem vix in anni spatio pervenisse testatur præ nimia terrarum immensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes ubi Gepidæ sedent, juxta flumina Marisia, Miliare, et Giliil, et Grissia, qui amnes supradictos excedit. Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, a septentrione Hermunduri, a meridie Ister, qui et Danubius dicitur. Hic ergo Wandalis commorantibus, bellum indictum est a Geberich rege Gothorum ad litus prædicti amnis Marisia, ubi tunc diu certatum est æquali. Sed mox ipse rex Wandatorum Wisimar magna cum parte gentis suæ prosternitur. Geberich vero ductor Gothorum eximius, superatis deprædatisque Wandalis, ad propria loca unde exierat remeavit. Tunc perpauca Wandali qui evasisent, collecta imbellium [al., in bellum] suorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam sibi a Constantino principe petiere, ibique per 40 [Niv., 60] annos plus minus sedibus locatis, imperatorum decretis ut incolæ famularunt. Unde etiam post longum ab Silicione magistro militum, et exconsule, ac patricio, invitati, Gallias occupare: ubi finitimos deprædantes, non adeo fixas sedes habuere.

CAPUT XXIII.

De Ermanarici regis Gothorum, qui Alexandro Magno ob multas gentes quas perdomuit comparatus fuit, in Erulos, Venetos, et Æstrogothos expeditionibus et victoriis.

Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliquod Ermanaricus nobilissimus Amalorum in regno successit; qui multas et bellico-

sisimas Arctos gentes [al., Arctoæ II gentes] perdomuit, sui-que parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro Magno comparare majores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Auxis, Vasinabroncas, Merens, Mordensimuis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Naveg, Babegentas, Coldas; et cum tantorum servitio clarus [al., clarus] haberetur, non passus est nisi et gentem Erulorum, quibus præerat Alaricus, magna ex parte trucidatam, reliquam suæ subigeret ditioni. Nam prædicta gens, Ablavio historico referente, juxta Mæotidas paludes habitans in locis stagnantibus quas Græci *Ete* vocant, Eruli nominati sunt: gens quanto velox, eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens quæ non levem armaturam in acie sua ex ipsis elegerint. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis sæpe bellantibus non evacuaretur, Gothorum tamen stabilitati subjacuit et tarditati; fecitque causa fortis, ut et ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico serviverint. Post Erulorum eadem idem Ermanaricus in Venetos arma commovit; qui quamvis armis desperiti, sed numerositate polientes, primo re istere conabantur. Sed nihil valet multitudo in bello [al., imbellium], præsertim ubi et multitudo armata advenerit; nam hi, ut initio expositionis vel catalogo gentis dicere cœpinus, ab una stirpe exortia nunc nomina reddidere, id est Veneti, Antes, Sclavi; qui quamvis nunc, ita faciunt bus peccata nostris, ubique desævium; tamen tunc omnes Ermanarici imperiis serviere. Æstrorum quoque similiter nationem, qui longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse prudentiæ [al., prudentia, et] virtute subegit, omnibusque Scythiæ et Germaniæ nationibus ac si propriis laboribus imperavit.

CAPUT XXIV.

De Hunnorum execranda origine, veneficarum scilicet cum immundis spiritibus congressu. Et de Hunnorum in Ostrogothos Scythicos expeditione: ubi et de immani et terribili Hunnorum vultu.

Post autem non longi temporis intervallum, ut refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, ut refert antiquitas, ita exstitisse comperimus. Filimer rex Gothorum et Gaudarici Magni filius, post egressum Scanzie iusula jam quinto loco teneus principatum Getarum, qui et terras Scythicas cum sua gente introisset, sicut a nobis dictum est, reperit in populo suo quasdam magas mulieres quas pario sermone *Aliorunnas* a se ipse cognominat; easque habens suspectas, de medio sui proturbat, longeque ab exercitu suo fugatas, in solitudine coegit terræ [al., in solitudine coegit errare]. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent, et earum se complexibus in coitu miscuisent, genus hoc ferocissimum edidere; quod fuit primum inter paludes minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi qua humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati, Gothorum finibus advenerunt. Quorum natio sæva, ut Priscus historicus refert, 408 in Mæotide palude ulteriore ripam insedit, venatione tantum, nec alio labore experta, nisi quod postquam crevisset in populos, fraudibus et rapinis vicinam gentem conturbavit. Ilujus ergo, ut assolent, venatores, dum in ulteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animadvertunt quomodo ex improvviso cervæ se illis obtulit, ingressaque palude nunc-progrediens, nunc subsistens, indicem se viæ tribuit. Quam secuti venatores, paludem Mæotidem, quam imperviam ut pelagus existimabant, pedibus transiere. Mox quoque, ut Scythica terra ignotis apparuit, cervæ disparuit. Quod credo spiritus illi unde progeniem trahunt, ad Scytharum invidiam egere. Illi vero, qui præter Mæotidem paludem alium mundum esse penitus ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ, et ad

^a Alias *Aliorunnas*, quæ et hodie vocantur *Arunnæ*, *Hisp.*, *Byzas*. B. VULC.

sunt solertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notissimum, divinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudant, peruasasque gente sua, via quam cerva indice didicere, ad Scythiam properant, et quantoscunque prius [forte obvies] in ingressu Scythiarum habere, litavere Vicioria, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, illico Alipzuros, Alcidzuros, Itamaros, Tuncassos, et Boiscos*, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subjugaverunt. Nam et quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes, terribilitate fugabant; eo quod erat eis species pavenda nigredine, sed velut quædam, si dici fas est, deformis offa, non facies, habensque magis puncta quam lumina. Quorum animi fiduciam torvus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata deserviunt. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, et sine venustate ephæbi sunt: quia facies ferro sulcata tempestativam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, et ad equitandum promptissimi; scapulis latis, et ad arcus sagittasque parati; firmis cervicibus, et in superbia semper erecti. Hi vero sub hominum figura vivunt belluina sævitiâ. Quod genus expeditissimum multarumque nationum grassatorem Getæ ut viderunt, expavescent, suoque cum rege deliberant qualiter se a tali hoste subducant. Nam Ermanaricus rex Gothorum, licet, ut superius retulimus, multarum gentium existerit triumphator, de Hunnorum tamen adventu dum cogitat, Roxolanorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famularum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quendam mulierem Suieth nomine ex gente memorata, pro marito fraudulento discessu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisque cursibus, per diversa divelli precepisset: fratres ejus Sarus et Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere saucius, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam adversam ejus valetudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Ostrogothas movit procinctum: a quorum societate jam Vesegothæ discessere, quam dudum inter se juncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem quam etiam incursiones Hunnorum non ferens, grandævus et plenus dierum, centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunnis prævalere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere, et Ostrogothas nuncupari.

CAPUT XXV.

Vesegothæ, Ostrogothis a Wandalis victis, a Valente imp. Mæsiam habitandam appetunt et obtinent; et cum Christiani fieri cuperent, Valens, ut Arianus, prædicatores Arianos ad eos mittit, et perfidiæ suæ veneno inficit.

Vesegothæ, id est alii eorum socii, et occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberarent ambigebant; diuque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem imperatorem, fratrem Valentianii imperatoris senioris, ut partem Thraciæ sive Mæsiæ si illis traderet ad colendum, ejus legibus viverent, ejusque imperiis subderentur. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguæ suæ donaverit, fieri Christianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit quod ultro petere voluisset; susceptorque in Mæsiæ partibus Getas, quasi murum regni sui contra cæteras gentes statuit. Et quia tunc Valens imperator Aria-

norum perfidia saucius, nostrarum partium omnes Ecclesias obturasset, suæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus rudibus et ignaris illico perfidiæ suæ virus defundunt. Sic quoque Vesegothæ a Valente imperatore Ariani potius quam Christiani effecti. De cætero tam Ostrogothis quam Gepidibus parentibus suis per affectionis gratiam evangelizantes, hujus perfidiæ culturam edocentes, omnem ubique linguæ hujus nationem ad culturam hujus sectæ invitavere. Ipsi quoque, ut dictum est, Danubium transmeantes, Daciam Ripensem, Mæsiam, Thraciasque permissu principis insedero.

CAPUT XXVI.

Vesegothi Romanorum subditi, ingenti fame pressi et a ducibus Romanis pessime habitii, sese in libertatem vindicant, et Thracias Daciamque Ripensem occupant. Valens imp. qui eos Ariana perfidia inficit curarat, divina vindicta ab ipsis comburitur.

Evenit his, ut assolet, gentibus necdum bene loco fundatis, penuria famis. Cœperunt autem primates eorum et duces, qui regum vice illis præerant, id est, Fridigernus, Alatheus et Safrach, exercitus inopiam condolere, negotiationemque a Lupicino Maximoque Romanorum ducibus æpetere. Verum quid non auri sacra fames compellit acquiescere? Cœperunt duces, avaritia **409** compellente, non solum ovium bovumque carnes, verum etiam canum et immundorum animalium morticina eis pro magno contrudere, adeo ut quodlibet mancipium in unum panem, aut decem libras in unam carnem mercarentur. Sed jam mancipiis et suppellectili delicientibus, filios eorum avarus mercator victus necessitate [al., victus famis] exposcit. Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire quam vitam, dum misericorditer alendus quis venditur, quam moriturus servatur. Contigit enim illo sub tempore ærumnoso, ut Lupicinus ductor Romanorum Fridigernum Gothorum regulum ad convivium invitaret, dolumque ei, ut post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus doli nescius, cum paucorum comitatu ad convivium veniens, dum intus in prætorio epulatur, clamorem miserorum morientium audiret, jamque alia in parte socios ejus reclusos, dum milites ducis sui jus u truci are conarentur, et vox morientium duriter emissa jam suspectis auribus intonaret; illico apertos ipsos dolos cognoscens Fridigernus, evaginato gladio in convivio, non sine magna temeritate velocitateque egreditur, suosque socios ab imminente morte ereptos ad necem Romanorum instigat. Qui, nacta occasione votiva, elegerunt viri fortissimi in bello magis quam in fame delicere, et illico in ducum Lupicini et Maximi armantur occisionem. Illa namque dies Gothorum famem Romanorumque securitatem ademitt; cœperuntque Gothi jam non ut advenæ et peregrini, sed ut cives et domini possessoribus imperare, totasque partes septentrionales usque ad Danubium suo jure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur; ubi lacrymabili bello commisso, vincensibus Gothis, in quodam prædio juxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quod imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, igneque, ut assolet, serviente ab inimico supposito, cum regali pompa crematus est, haud secus quam Dei prorsus judicio; ut ab ipsis igne combureretur quos ipse veram fidem petentes in perfidiam declinasset, et ignem charitatis ad gehennæ ignem detorsisset. Quo tempore Vesegothæ Thracias Daciamque Ripensem post tanti gloriam tropæi, tanquam solo genitali potiti, cœperunt incolere.

CAPUT XXVII.

Vesegothæ, Theodosio imp. eis internecionem moliente,

* Al., Alpidzuros, Aiobridzuros, Ilim ros, Tuncarcer et Bairchos.

eo ægrotante ad Thessaliam, Epiros, et Achaïam, et Pannoniam prædandas digrediuntur. Gratianus imp. sædus cum iis inii, quod et Theodosius sanxit.

Sed Theodosium ab Hispania Gratianus imperator electum in orientali principatu loco Valentis patris subrogat, militarique disciplina mox in meliori statu reposita, ignaviam priorum principum et desiderium exclusam Gothus ut sensit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenio, virtuteque, et consilio clarus, cum præceptorum severitate, et liberalitate, laudatæque sua, remissum exercitum ad fortia provocaret. At vero ubi milites principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eosque Thraciæ finibus pellunt; sed Theodosio principi e pene tunc usque ad desperationem ægrotante, datur iterum Gothi audacia, divisoque exercitu, Fridigerus ad Thessaliam prædandam, Epiros et Achaïam digressus est; Alatheus vero et Safrach cum residuis copiis Pannoniam petierunt. Quod cum Gratianus imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incursionem Wandalarum recesserat, comperisset, quia Theodosio fatali desperatione succumbente, Gothi magis sævirent, mox ad eos collecto venit exercitu; nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribusque victurus, pacemque et victualia illis concedens, cum ipsis inito sædere [al., inita sædera] fecit. Ubi vero post hæc Theodosius convalescit imperator, reperitque Gratianum cum Gothi et Romani pepegisse sædus, quod ipse optaverat, admodum grato animo ferens, et ipse in hac pace consistit.

CAPUT XXVIII.

Atanaricus Vesegotharum rex, Fridigeri successor, a Theodosio imp. Constantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo officitur, ibique moritur: ubi et de Fœderis, et de Theodosii adversus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Vesegotharum victoria.

Atanaricum quoque regem, qui tunc Fridigerum successerat, datis sibi muneribus sociavit moribus suis benignissimis, et ad se eum in Constantinopolim accedere invitavit. Qui omnino libenter acquiescens, regiam urbem ingressus est, miransque: En, inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam vide licet tantæ urbis; et huc illic oculos volvens, nunc sitam urbis commeatumque navium, nunc mœnia clara prospectans miratur, populosque diversarum gentium quasi fonte in uno, e diversis partibus scaturiente unda; sic quoque militem ordinatum aspiciens: Deus, inquit, sine dubio terrenus est imperator, et quisquis adversus eum manum moverit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione, majoreque a principe honore suffultus, paucis mensibus interjectis ab hac luce migravit. Quem princeps affectionis gratia pene plus mortuum quam vivum honorans, dignæ tradidit sepulturæ, ipse quoque in exsequiis feretro ejus præiens*. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in servitio Theodosii imperatoris perdurans, Romano se imperio subdens, cum milite velut unum corpus efficit, milliaque illa dudum sub Constantino principe fœderatorum renovata, et ipsi dicti sunt Fœderati. E quibus imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quam 20 millia armatorum fideles sibi et amicos intelligens secum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potitus, ultionem exegit.

410 CAPUT XXIX

Vesegothæ, subtractis sibi a Theodosii filis consuetis donis, pertæsi otii, Alaricum sibi regem eligunt, et Italiam invadunt.

Postquam vero Theodosius, amator pacis generisque [al., gentis] Gothorum, rebus excessit humanis,

A cœperunt ejus filii utramque rempublicam luxuriosos viventes adnihilare, auxiliariisque suis, id est Gothi, consueta dona subtrahere. Mox Gothi fastidium eorum increvit, verentesque ne longa pace eorum resolveretur fortitudo, ordinant super se regem Alaricum, cui erat post Amalos secunda nobilitas Baltarumque ex genere origo mirifica; qui dudum ob audaciam virtutis *Baltha*, id est audax, nomen inter suos acceperat. Mox ut ergo antefatus Alaricus cretus est rex, cum suis deliberans suscit suo labore quærere regna, quam alienis per otium subjacere; et sumpto exercitu, per Pannonias, Stilicone et Aureliano consulibus, et per Firmium [forte Sirmium] dextro latere quasi viris vacuum intravit Italiam. Nullo penitus obistente ad pontem applicuit Condiniani, qui tertio milliario ab urbe erat regia Ravennate. Quæ urbs inter paludes et pelagus, interque Padi fluenta uni tantum patet accessus; cujus dudum, ut tradunt majores, possessores Encti, id est laudabiles, dicebantur. Hæc in sinu regni Romani super mare Ionium constituta, in modum [forte addendam insulæ] influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto cursu de Corcyra atque Helladis partibus navigat dextram latus, primum Epirum, deinde Dalmatiam, Liburniam Istriamque, et sic Venetias radens palmula navigat. Ab occidente vero habet paludes, per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A septentrionali quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui Fossa vocatur Asconis. A meridie idem ipse Pado, quem solum fluviorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui alvei parte mediam induit civitatem, ad ostia sua amœnissimum portum præbens, classem 240 navium, Dionis referente, tutissima dudum credebatur recipere statione. Qui nunc, ut Fabius ait, quod aliquando portus fuerat, spatiosissimos hortos ostendit, arboribus plenos; verum de quibus non pendcant vela, sed poma. Trino siquidem urbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminaque positione exsultat, id est, prima Ravenna, ultima Classis, media Cæsarea [al., Cæsaria], inter urbem et mare, plena molitæ, arenaque munita, vectationibus apta.

CAPUT XXX.

Alaricus Stiliconem Gothos inopinato bello adorsum cœdit; Italiam vastat, Romam spoliat. Inde, in Africam cogitans, cum spoliis moritur. Vesegothæ Alaricum in alveo fluminis Busentini mira ratione sepeliunt.

Verumenimvero cum in ea civitate Vesegotharum applicuisset exercitus, et ad Honorium imperatorem, qui intus residebat, legationem misisset, quatenus si permitteret ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo vivere, ut una gens utraque credi posset; sin autem aliter, bellando quis quem valebat expelleret; etiam [forte et jam] securus, qui victor existeret imperaret. Honorius imp. utramque pollicitationem formidans, suoque cum senatu inito consilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret deliberabat. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus provincias longe positas, id est Gallias Hispaniasque, quas jam pene perdidisset, et Gizerichs eas Wandalarum regis vastaret irrupto, si valeret, Alaricus sua cum gente sibi tanquam hæres proprios vindicaret, donatione sacro oraculo confirmata. Consentiant Gothi hac ordinatione, et ad Italiam sibi patriam proficiunt. Post quorum discessum nec quidquam mali in Italia perpetratum, Stilico patricius et socer Honorii imperatoris (nam utramque ejus filiam, id est Mariam et Hermantiam [al., Thermanthiam], quas sibi princeps unam post unam spoliavit, utramque virginem et intactam Deus ab hac luce migrare præcepit), hic ergo Stilico ad Poentiam citri-

* Hinc collige morem priscum. Olim enim turba et pompa funus præcedebat, ut liquet ex Ann. Marcellino pag. 440. JURET.

tatem in alpihus Cocciis locatam dolose accedens, nihilque mali suspicantibus Gothis, ad necem totius Italiae suamque deformitatem ruit in bellum. Quem ex improvis Gothi cernentes, primo perterriti sunt; sed mox recollectis amicis, et, ut solebant, hortationibus excitati, omnem pene exercitum Stiliconis in fugam conversum, usque ad interfectionem dejiciunt, furibundoque animo arreptum iter deserunt, et in Liguriam post se, unde jam transierant, revertuntur; ejusque praedis spoliisque potiti, Aemiliam pari tenore devastant, Flaminiaeque aggerem inter Picenum et Thusciam, usque ad urbem Romam discurrentes, quidquid inter utrumque latus fuit, in praedam diripiunt; ad postremum Romam ingressi, Alarico jubente spoliant tantum; non autem, ut solent gentes, ignem supponunt, nec locis sanctorum in aliquo penitus injuriam irrogari patiuntur. Exindeque egressi, per Campaniam et Lucaniam simili clade peracta, Brutius accesserunt; ubi diu residentes, ad Siciliam, exinde ad Africam transire deliberant. Brutiorum siquidem regio in extremis Italiae Australi interjacens parti, angulus ejus Apeninini montis initium facit, Adriaeque pelagus ut lingua porrecta a Tyrrheno aestu sejungens, nomen quoddam a Brutia sortitur regina. Ibi ergo veniens Alaricus rex Vesegotharum cum opibus totius Italiae quas in praeda diripuerat, exinde, ut dictum est, per Siciliam in Africam quae etiam patriam transire disponit. Cujus, quia non est liberum quodcumque homo sine nutu Dei disposerit, fretum illud horribile aliquanta naves submersit, plurimas conturbavit. Qua adversitate repulsus Alaricus, dum secum quid ageret deliberaret, subito immatura morte praeventus rebus excessit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, Bareninum [al., Busentum] annum juxta Consentinam civitatem de alveo suo derivant. Nam hic fluvius a pede montis juxta urbem dilapsus, fuit unda salutifera. Hujus ergo in medio alveo, collecto captivorum agmine, sepulturae locum effodiunt, in cuius foveae gremio Alaricum cum multis opibus obrunt; rursusque aquas in suum alveum reducunt, ne a quoquam quandoque locus cognosceretur, fossores omnes interemerunt.

CAPUT XXXI.

Athaulfus Alarici successor Italiam spoliat. Placidiam Honorii imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendos inde Wandalos et Alanos transit. Inde in Hispaniam; ibi interficitur. Item Rege-ricus tertius Vesegotharum rex interficitur.

Mortuo Alarico Vesegotha, regnum Athaulfo ejus consanguineo, et forma et mente conspicuo, tradunt. Nam erat quamvis non adeo proceritate staturae formatus, quantum pulchritudine corporis vultuque decorus. Qui suscepto regno revertens item ad Romam, si quid primum remanserat, more locustarum erasit; nec tantum privatis divitiis Italiam spoliavit, imo et publicis, imperatore Honorio nihil resistere praevallente; cujus et germanam Placidiam, Theodoii imperatoris ex altera uxore si iam, Urbe captivam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem formaeque pulchritudinem, et integritatem castitatis attendens, in Forolivi [al., Forocornelii] Aemiliae civitate suo matrimonio legitime copulavit; ut gentes, hac societate comperita, quasi adunata Gothis republica, efficacius terrentur; Honorionique Augustum, quamvis opibus exhaustum, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit. Ubi cum advenisset, viciniae gentes perterritae, in suis se sinibus coeperunt continere, quae dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci quam Burgundiones. Nam Wandali et Alani, quos supra diximus, permissu principum Romanorum utraque Pannonia resedere; nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitantes tutum fore, si revertentur, ad Gallias transire. Sed mox a Galliis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Hispania se recludere, adhuc memores ex relatione majorum suorum, quod dudum Geberic rex

Gothorum genti suae praestitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulset. Tali ergo casu Galliae Athaulfo patere venienti. Confirmato ergo Gothis regno in Galliis, Hispanorum casu cepit dolere, eosque deliberans a Wandalorum incursibus eripere, per suas opes Barcionam cum certis fidelibus delectis, plebeque imbelli interiores Hispanias introivit: ubi saepe cum Wandalis decertans, tertio anno postquam Gallias Hispaniasque domisset, occubuit, gladio illo perforato Vernulsi, de cuius solitus erat ridere statura. Post cujus mortem Rege-ricus rex constituitur; sed et ipse suorum fraude peremptus, ocium vitam cum regno reliquit.

CAPUT XXXII.

Valia quartus Vesegotharum rex, pace cum Honorio imp. inita, Placidiam Romanis reddit. Item de Constantino, Constante, Jovino et Sebastiano, Galliae invasoribus.

Dehinc jam quartus ab Alarico rex constituitur Valia, nimis dstrictus et prudens. Contra quem Honorius imperator Constantinum [Al., Constantium] virum industria militari pollentem multisque praeliis gloriosum, cum exercitu dirigit: veritus ne scelus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, et aliquas rursus in republica insidias moliretur, vicinis sibi gentibus repulsis; simulque desiderans germanam suam Placidiam subjectionis opprobrio liberare: paciscens cum Constantino, ut aut bello, aut pace, vel quoquo modo si eam potuisset, ad suum regnum revocaret, eique eam in matrimonium sociaret. Quo pacto Constantinus ovans cum copia armorum, et pene jam regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pyrenaei occurrit: ubi ab utraque parte legatione directa, ita convenit pacisci: ut Placidiam sororem principis redderet, suaque solatia Romanae republicae, ubi usus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Galias invadens imperium, filium suum Constantem ex monacho fecerat Caesarem; sed non diu tenens regnum praesumptum, mox foederatis Gothis Romanisque, ipse occidit Arelati, filius vero ejus Viennae. Post quos item Jovinus ac Sebastianus pari temeritate rempublicam occupandam existimantes, pari exitio periore. Nam duodecimo anno regni Valiae, quando et Hunni post pene quinquaginta annos invasa Pannonia a Romanis et Gothis expulsi sunt, videns Valia Wandalos in suis sinibus, id est Hispaniae solo, audaci temeritate ab interioribus partibus Galliae [al., Galliciae], ubi eos fugaverat dudum Athaulfus, egressos, cuncta in praedis vastare, eo tempore quo Hierius et Ardaburius consules extitissent; nec mora, mox contra eos movit exercitum.

CAPUT XXXIII.

De Wandalorum regum serie in Africa per annos fere centum, utque Belisarius de Gilimere Constantinopolim adducto triumphavit, et Africa rursus imperio Romano adjecta fuerit. Item de Valiae morte.

Sed Gizericus rex Wandalorum jam a Bonifacio in Africam invitatur, qui Valentiniano principi veniens in offensam, non aliter quam se malo reipublicae potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos invitans, per tractum angustum quod dicitur fretum Gaditanum, et vix septem millibus Africam ab Hispaniis dividit, ostioque maris Tyrrheni Oceani aestum egerit, transposuit. Erat namque Gizericus jam Romanorum clade in Urbe notissimus, statura mediocris, et equi casu claudicans, animo profundus, sermone rarus [al., rarus], luxuriae contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes providentissimus, semina contentionum jacere, odia miscere paratus. Talis Africae rempublicam precibus Bonifacii, ut diximus, invitatus intravit; ubi ad Divinitatem, ut fertur, accepta auctoritate diu regnavit,

ante obitum suum filiorum agmen accitum ordinavit; ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio; sed ordine quaque et gradu suo, qui aliis superviveret, illi est, seniori suo fieret sequens successor, et rursus ei posterior ejus. Quod observantes per annorum multorum spatia, regnum feliciter possedere; nec, quod in reliquis gentibus a-solet, intestino bello sedati sunt, suoque ordine unus post unum suscipiens regnum, in pace populis imperarunt. Quorum ordo iste ac successio fuit. Primum Gizericus, qui pater et dominus, sequens Hunericus, tertius Gundamundus, quartus Transamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis suæ, Gellimer, immemor atavi præceptorum, de regno ejecto et interempto, tyrannidem præsumsit; sed non ei cessit impune quod fecerat. Nam Justiniani imperatoris ultio in eo apparuit, et cum omni genere suo opibusque, quibus more prædonis incubabat, Constantinopolim delatus per virum gloriosissimum Belisarium, magistrum militum orientalem et consulem ordinarium atque patricium, magnum in circo populo spectaculum fuit; seramque sui pœnitentiam, cum se videret de fastigio regali dejectum, privatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in divisione orbis terrarum tertia pars mundi describitur, centesimo fere anno Wandalico jugo erepta, in libertatem revocata est regi Romani; et quam dudum ignavis dominis, ducibus infidelibus, a republicæ Romanæ corpore gentilis manus abstulerat, solerti domino et fideli ductore tunc revocata, hodieque congaudet. Quamvis et post hæc aliquantum intestino prælio Maurorumque infidelitate atritam se lamentaverit, tamen triumphus Justiniani imperatoris a Deo sibi donatus, quod inchoaverat ad finem usque perduxit. Sed nobis quid opus est unde res non exigit dicere? Ad propositum redeamus. Valia siquidem rex Gothorum adeo cum suis in Wandalos reviebat, ut voluisset eos etiam in Africa persequi, nisi eum casus qui dudum Alarico ad Africam tendenti contigerat, revocasset. Nobilitas namque intra Hispanias, incruentaque victor a potius, Tolosam revertitur; Romano imperio, fugatis hostibus, aliquantas provincias, quod promiserat, derelinquens, sibi adversa post longum valetudine superveniente, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore quo Berimundus [al., Beremuth] Torismundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familiæ superius diximus, cum filio Witiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorum oppressionibus subacebant, ad Vesogotharum regnum migravit. Conscius enim erat virtutis et generis nobilitatis: facilius sibi credens principatum a parentibus deferri, quem hæredem regum constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? Sed nec ipse adeo voluit quis esset ostendere. Et illi jam post mortem Valiæ Theodericum ei dedere successorem; ad quem veniens Berimundus, animi pondere, quo valebat, eximiam generis sui amplitudinem commoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semper de regali stirpe genitus esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Susceptusque est cum filio suo a rege Theoderico honorifice nimis, adeo ut nec consilio suo expertem, nec convivio faceret alienum, non tantum pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine et robore gentis, quam non poterat occultare.

CAPUT XXXIV.

Theodericus quintus Vesogotharum rex. In hunc Romanum cum auxiliariis Hunnis rupta pace exercitum ducunt. Fœdera firmantur. Attila pacatur. Item de Attilæ aula.

Defuncto Valia, ut superius quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciorque Theodericus successit in regno: homo summa moderatione compositus, animi corporisque

virilitate [al., utilitate] abundans. Contra quem, Theodosio et Vesio consulibus, pace rupta, Romani Hunnis auxiliariis secum junctis, in Gallias armamoverunt. Turbaverat namque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cum Caina comite Constantinopolim se fœderasset [al., efferasset]. Actius ergo patricius tunc præerat militibus, forissimorum Mesiorum stirpe progenitus, in Dorostena civitate, a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, reipublicæ Romanæ singulariter natus, qui superbiam Suevorum Francorumque barbariem immensis cædibus servire Romano imperio coegisset. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus movit prociunctum; diuque ex utraque parte acie ordinata, cum utriusque fortes, et neuter firmior esset, datis dextris, in pristinam concordiam redierunt; fœdereque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit uterque. Quæ pacatur Attila Hunnorum omnium dominus, et pene totius Scythiæ gentium solus in mundo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem remissus a Theodosio juniore Priscus, tali voce inter alia refert.

Ingentia siquidem flumina, id est, Tysiam, Tibisiamque, et Driccam transeuntes, venimus in locum illum ubi dudum Vidicula [al., Viduogvia], Gothorum fortissimus, Sarmatum dolo occubuit. Indeque non longe ad vicum in quo rex Attila morabatur accessimus: vicum, inquam, ad instar civitatis amplissimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum menti batur, ut vix ab intento posset junctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusque in omni decore dispositas. Area vero curitis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hæ seies erant Attilæ regis barbariam totum tenentis: hæ captis civitatibus habitacula præponebat.

413 CAPUT XXXV.

De Attilæ regis Hunnorum patre, fratribus, de qua ipsius statura, forma, et moribus. Item de gladio Martis, quem ipse usurpavit. Locus insignis e Prisco historico.

Is namque Attila patre genitus Mundzucco, cujus fuere germani Octar et Roas, qui ante Attilam regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamvis non omnino cunctorum. Eorum ipse post obitum, cum Bleta [al., bleda. Prosper, Budani] germano Hunnorum successit in regnum; et ut ante expeditioni quam parabat, par foret, augmentum virium parricidio querit, tendens ad discrimen omnium necis suorum. Sed librante justitia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis invenit. Bleta [al., Buda] enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum subjugavit, aliarumque gentium quas tunc in ditione tenebat, numeroritate collecta, primas mundi gentes, Romanos Vesogothasque subdere peroptabat. Cujus exercitus quingentorum millium esse numerus ferebatur. Vir in concussionem [Niv., confusionem] gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terrebat cuncta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superius incesso, huc atque illic circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantiibus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa restituens. Qui quamvis hujus esset naturæ ut semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, sacer apud Scytharum reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Cum pastor, inquam, quidam gregis unam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti

vulneris inveniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur, tandemque venit ad gladium, quem depascens herbas hucula incante calcaverat; effusumque protinus ad Attilam desert. Quo ille munera gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur se totius mundi principem constitutum, et per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum.

CAPUT XXXVI.

Attila, suapte natura ad vastandum orbem paratus, a Gizerico Wandalarum rege multis muneribus ad id instigatur. Is omni ratione discordiam inter Romanos et Gothos serere conatur; sed frustra. Epistola Valentiniani imp. ad Vesegothas eorumque responsum.

Hujus ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens Gizericus rex Wandalarum, quem paulo ante commemoravimus, multis muneribus ad Vesegothiarum bella præcipit: metuens ne Theodericus Vesegotharum rex filiaë ulcisceretur injuriam, quæ Hunerico Gizerici filio juncta, prius quidem tanto conjungio lataretur; sed postea, ut erat ille et in sua pignora treulentus, ob suspicionem tantummodo veneni ab ea parati, eam naribus abscissis, truncatisque auribus spolians decore naturali, patri suo ad Gallias remisit; ut turpe funus miseranda semper offerret, et crudelitas, qua etiam moverentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, legatos in Italiam ad Valentinianum principem misit, serens Gothorum Romanorumque discordiam; ut quos prælio non poterat concutere, odiis internis elideret; asserens se reipublicæ ejus amicitias in nullo violare, sed contra Theodericum Vesegotharum regem sibi esse certamen, unde eum excipi libenter optaret. Cætera epistolæ usitatis salutationum blandimentis opleverat, studens fidem adhibere mendacio. Pari etiam modo ad regem Vesegotharum Theodericum dirigit scriptum, hortans ut a Romanorum societate discederet, recoleretque prælia quæ paulo ante contra eum fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis, antequam bella gereret, arte pugnat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothas eorumque regem Theodericum in his verbis legationem direxit.

« Prudentiæ vestræ est, fortissime gentium, adversus Urbis [at., orbis] conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere servitium, qui causas prælii non requirit, sed quidquid commiserit hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentiam satiat; qui jus fasque contemnens, hostem se exhibet naturæ cunctorum. Etenim mereitur hic odium qui in commune omnium se approbat inimicum. Recordamini, quæso, quod certe non potest oblivisci. Ab Hunnis casus est susus; sed quod graviter agit, insidiis agit appetitum. Unde, ut de nobis Theocanius, potestis hanc inulti ferre superbiam? Armorum potentes favete propriis doloribus, et communes jungite manus. Auxiliamini etiam reipublicæ cujus membrum tenetis. Quam sit autem nobis expetenda vel amplexanda societas, hostes interrogate consilia. »

His et similibus legati Valentiniani regem permovere Theodericum. Quibus ille respondit: « Habetis, inquit, Romani, desiderium vestrum; fecistis Attilam et nobis hostem. Sequimur illum quoqueunque vocaverit; et quamvis infletur de diversis superharum gentium victoriis, norunt tamen Gothi confligere cum superbis. Nullum bellum dixerim grave, nisi quod causa debilitat: quando nil triste pavet, cui majestas arriserit. » Acclamant responso comites ducis, lætum sequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnae, hostes jam Hunni desiderantur. Producitur itaque a rege Theoderico Vesegotharum innumerabilis multitudo;

A qui quatuor filiis domi dimissis, id est Friderico, et Turico, Rotemero, et Himmerit, secum tantum Thorismund et Theodericum majora natu participes laboris assumit. Felix procietus, auxiliantium suave collegium habere, et solatia illorum quos [at., quibus] delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte vero Romanorum tanta patricii Aetii providentia fuit, cui tunc innitebatur respublica Hesperiaë plagæ, ut undique bellatoribus congregatis, adversus ferocem et infinitam multitudinem non impar occurreret. His 414 enim adiuere auxiliares Franci, Sarmatæ, Armoritiani, Litiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc vero jam in numero auxiliariorum exquisiti, aliæque nonnullæ Celticæ vel Germanicæ nationes. Convenitur itaque in campos Catalaunicos, qui et Mauricii nominantur, 100 leugas^a, ut Galli vocant, in longum tenentes, et 70 in latum. Leuga autem Gallicæ mille et quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conferuntur acies utraque fortissimæ; nihil subreptionibus agitur, sed aperto Marte certatur. Quæ potest digna causa tantorum motibus inveniri? aut quod odium in se cunctos animavit armari? Probatum est humanum genus regibus vivere, quando unius mentis insano impetu strages sit facta populorum; et arbitrio superbi regis momento dejicitur quod tot sæculis natura progeniit.

CAPUT XXXVII.

De iis rebus quæ in ipsorum bellorum motibus, priusquam prælium inter Romanos et Hunnos committeretur, acciderunt.

Sed antequam pugnae ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere quæ in ipsis bellorum motibus accidere: quia sicut famosum prælium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ se tradere pollicetur, et Aurelianam civitatem Galliaë, ubi tunc consistebat, in ejus jura transducere. Quod ubi Theodericus et Aetius agnovere, magnis aggeribus eandem urbem ante adventum Attilæ destrunt, suspectumque custodiunt Sangibanum, et inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali percussus eventu, dissidens suis copiis, metuens inire conflictum, intusque fugam revolvens ipso funere tristiore, statuit per aruspices futura inquirere. Qui mores solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denuntiant. Hoc tamen quantum prædixere solatii, quod summus hostium ductor de parte adversa occumberet, relictaque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Cumque Attila necem Aetii, quod ejus motibus obviabat, vel cum sua perditione duceret expetendam, tali præsentia sollicitus, ut erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor, circa nonam diei horam prælium sub trepidatione committit, ut si non secus cederet, nox imminens subveniret. Convenere partes, ut diximus, in campos Catalaunicos.

CAPUT XXXVIII.

Positio loci quo in Catalaunicis campis prælium inter Romanos et Hunnos est commissum, et descriptio utriusque aciei.

Erat autem positio loci declivi tumore in modum colli exerescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non parvum beneficium conferret, dextram partem Hunni cum sinis, sinistram Romani et Vesegothæ cum auxiliariis occuparunt. Relictoque de cacuminis ejus jugo certamine, dextrum cornu cum Vesegothis Theodericus tenebat,

^a Leuga verbum Gallorum est, et mere Francicum, ut constat ex D. Hieronymo in Joellem, Paulo Diacono lib. xv, Amm. Marcell. lib. xv, pag. 68, at

lib. xvi, pag. 94; ex legibus Bajomar, et Rutel. o lib. ii Itiner.; ut enim Romani miliaribus, sic Galli leugis metiri soliti sunt. Junct.

sinistrum Aetius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem superius retulimus præfuisse Alanis, providentes cautione militari, ut eum, de cuius animo minus præsumebant, fidelium turba concluderent. Facile namque assumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diverso vero fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potius rex hac ordinatione prospiciens; quatenus inter gentis suæ robur positus, ab imminente periculo redderetur exceptus. Cornua vero ejus multiplices populi et diversæ nationes quas ditioni suæ subdiderat, ambiabant. Inter quos Ostrogotharum præminebat exercitus, Walamire, et Theodemire, et Widemire germanis ductantibus, ipso etiam rege cui tunc serviebant nobilioribus, quia Amalorum generis eos potentia illustrabat; eratque et Gepidarum agmine innumerabilis rex ille fortissimus et famosissimus Ardarich, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attilam ejus consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum et Walamirem Ostrogotharum regem super cæteros regulos diligebat. Erat namque Walamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide et consilio, ut diximus, clarus. Quibus non immerito contra parentes Vesegothas debuit credere pugnatoribus [Niv., pugnaturus]. Reliqua autem, si dici fas est, turba regum diversarumque nationum ductores, ac si satellites, nutibus Attilæ attendebant, et ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore et tremore unusquisque astabat, aut certe quod jus us fuerat exsequebatur. Sed solus Attila rex omnium regum, super omnes et pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci quem diximus opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis invaderent; sed a Thorismundo et Aetio præventus est, qui eluctati colles excelsa ut conscenderent, superiores effecti sunt, venientesque Hunnos montis beneficio facile turbavere.

CAPUT XXXIX.

Attilæ oratio ad Hunnos qua eos ad prælium adversus Romanos ineundum exhortatur.

Tunc Attila, cum videret exercitum causa præcedente turbatum, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. Post victorias **415** tantarum gentium, post orbem si consistatis edomitum, ineptum judicaverim tanquam ignarus rei verbis acure. Quærat hoc aut novus ductor, aut inexperitus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vos oportet audire. Quid autem aliud vos quam bellare consueti? Aut quid ferti suavius quam vindictam manu querere? Magnum munus a natura, animum ultione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres: audaciores sunt semper qui inferunt bellum. Adunatas despiciat dissonas gentes. Indicium pavoris est societate defendi. En ante impetum terroribus jam feruntur, excelsa quærunt, tumulos capiunt, et sera pœnitidine in campis munitiones efflagitant. Nota nobis sunt quam sint levia Romanorum arma; primo etiam non dico vulnere, sed ipso pulvere gravantur. Dum inordinate coeunt, et acies testudinemque connectunt, vos configite præstantibus animis, ut soletis, despicientesque eorum acies, Alanos invadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citam victoriam quærere, unde se continet bellum. Abscissa [forte abscessis] autem nervis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia, Hunni, nunc arma depromite; aut vulneratus quis adversarii mortem deponat, aut illasus hostium clade satietur. Victuros nulla tela convenient, morituros et in otio fata præcipitant. Postremo cur fortuna Hunnos tot gentium victores assereat, nisi ad certaminis hujus gaudia præparasset? Quis denique Mæotidarum iter aperiret majoribus

A nostris tot sæculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciebat Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor eventu, hic campus est quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela conieciam. Si quis potuerit Attila pugnante otium ferre, sepultus est. Illis verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur.

CAPUT XL.

Successus prælii commissi inter Romanos et Vesegothas adversus Hunnos. Theoderici regis mors. Attila se plaustris vallat.

Et quamvis haberent res ipsæ formidinem, presentia tamen regis cunctationem hærenibus auferat. Manu (forte legendum Manus) manibus congregiuntur; bellum atrox, multiplex, immane, pertuax, cui simile nulla usquam narrat antiquitas: ubi talia gesta referuntur, ut nihil esset quod in vita sua conspiciere potuisset egregius qui hujus miraculi privaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, rivulus memorati campi humili ripa prolapsus, percipientium vulneribus sanguine multo proventus, non auctus imbribus, ut solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coegit in aridam sitim vulnus inflictum, fluente mixta clade traxerunt: ita constricti sorte miserabili sordebant, potantes sanguinem quem fudere saucati. Hic Theodericus rex, dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibusque suorum calcatus, vitam matura senectute conclusit. Alii vero dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilam sequebantur regimen.

B Hoc fuit quod Attilæ præsagio arripices prius dixerant, quanquam ille de Aetio suspicaretur. Tunc Vesegothæ dividentes se ab Alanis, invadunt Hunnorum catervas, et pene Attilam trucidassent, nisi prius providus fugisset, et se suosque illico intra septa castrorum, quæ plaustris vallata habebat, reclusisset. Quamvis fragile munimentum, tamen quæsierunt subsidium vite, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obsistere. Thorismundus enim regis Theoderici filius, qui cum Aetio collem anticipans, hostes de superiori loco protuberaverat, credens se ad agmina propria pervenire, nocte caeca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo deiecit, suorumque providentia liberatus, a præliandi intentione desitit. Aetius vero similiter noctis confusione divisus, cum inter hostes medios vagaretur, trepidus ne quid incidisset adversi Gothi, inquirens, tandemque ad socia castra perveniens, reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, cum cadaveribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere, suam arbitrantur esse victoriam, scientesque Attilam non nisi magna clade confusum, bello confugisse. Cum tamen nil ageret vel prostratus abjectum, sed strepens armis tubis canebat, incussionemque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec desinit fremitibus vicina terrere: sic bellicosissimus rex victores suos turbabat inclusus. Conveniunt itaque Gothi Romanique, et quid agerent de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittariis intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum regem adhuc et in supremo magnanimum, equinis sellis construxisse pyram, seseque, si adversarii irrumperent, flammis injicere voluisse, ne aut aliquis ejus vulnere lactaretur, aut in potestatem tantorum hostium gentium dominus perveniret.

C

CAPUT XLI.

Thorismund Theoderico regi patri suo exsequias parat.

* Forte legendum, aut in potestatem hostium, tantarum gentium dominus, etc.

et consilio Aetii patricii, qui Hunnis funditus interceptis, male a Gothis metuebat, imperio Romano se recipit, et patri succedit. Fran i et Gepidæ mutua clade se atterunt. Numerus cæsorum in prælio inter Romanos et Attilam.

Verum inter has obsidionum moras Vesegothæ regem, filii patrem, requirunt, admirantes ejus absentiam, dum felicitas fuerit subsecuta. Cumque diutius exploratum, ut viris fortibus mos est, inter densissima cadavera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lacrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solent; nostra mors erat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando tanti regis efferre cadaver cum suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc justa solventes, armis insonantibus regiam deferunt majestatem **416**, fortissimusque Thorismund bene gloriosus, ad manes charissimi patris, ut decebat filium, exsequias est prosecutus. Quod postquam peractum est, orbitalis dolore commotus, et virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum mortem patris vindicare contendit, Aetium patricium, ac si seniore prudentiaque maturum, de hac parte consulit quid sibi esset in tempore faciendum. Ille vero metuens ne, Hunnis funditus interceptis, a Gothis Romanorum premeretur imperium, præbet hac suggestionem consilium, ut ad sedes proprias remearet, regnumque quod pater reliquerat arripere: ne germani ejus, opibus sumptibus paternis, Vesegotharum regnum pervaderent, graviterque dehinc cum suis, et quod pejus est, miserabiliter pugnaret. Quo responso non ambigue, ut datum est, sed pro sua potius utilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas, dum suspicionibus occurrit, magna rerum agendarum occasione interceptur. In hoc enim famosissimo et fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus **162** [*Al.*, **163**] milia causa referuntur, exceptis **93** millibus Gepidarum et Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de inordinatis [*Al.*, inopinatis] colligi solet, et inimicorum magis æstimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata revertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis s:atim Catalaunicis, ubi et pugnaverat, regia majestate subvictus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum et fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, ut nullius reperiret de regni successione certamen.

CAPUT XLII.

Attila de Vesegotharum recessu a Romanis certior factus, ad oppressionem Romanorum omnibus viribus se confert. Aquileiam, Mediolanum, Ticinum vastat. Leo papa ad eum accedit, et pacem Italiae certis conditionibus impetrat. Attila ad suas sedes ultra Danubium rem:at.

Attila vero nacta occasione de recessu Vesegotharum, et quod sæpe optaverat, cernens hostium solutionem per partes, mox jam securus ad oppressionem Romanorum movit procinctum, primaque aggressionem Aquileiensem obsedit civitatem, quæ est metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cujus ab oriente muros Natissa amnis fluens, a monte Picis elambit; ibique cum diu multoque tempore obsidens nihil penitus prævaleret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus, exercitu jam murmurante et discedere cupiente, Attila deambulans circa muros,

dum utrum solveret castra, an adhuc moraretur delibere, animadvertit candidas aves, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de civitate fetus suos trahere, atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et ut hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, persensit [*Niv.*, præsensit], ad suos inquit: « Respicite aves futurarum rerum providas perituram relinquere civitatem, casurasque arces periculo imminente deserere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præscitis consuetudinem mutat ventura formido. » Quid plura? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui, machinis constructis, omnibusque tormentorum generibus adhibitis, nec mora invadunt civitatem, spoliant, dividunt, vastantque crudeliter, ita ut vix ejus vestigia, ut appareant, reliquerint. Exhinc jam audaciores, et necdum Romanorum sanguine satiati, per reliquias Venetum civitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, et quondam regiam urbem pari tenore devastant; nec non et Ticinum æquali sorte dejiciunt, vicinaque loca sævientes allidunt, demolunturque pene totam Italiam. Cumque ad Romam animus fuisset ejus attentus accedere, sui eum, ut Priscus refert historicus, remove, non Urbi, cui inimici erant, consulentes; sed Alarici quondam Vesegotharum regis obijcentes exemplum, veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non supervixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum ejus animus accipit negotio inter ire et non ira fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placita ei legatio a Roma advenit. Nam Leo papa per se ad eum accedit in Acroventu Mamboleio [*Al.*, in agro Venetum Ambuleio], ubi Mincius amnis commeanantium frequentatione transitur. Qui mox deposito exercitus furore, et rediens qua venerat, id est ultra Danubium, promissa pace discessit; illud præ omnibus denuntians, atque interminando discernens, graviora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniæ principis germanam, filiam Placidia Augustæ, cum portione sibi regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim quia hæc Honoriam, dum propter aulae decus ac castitatem teneretur nutu fratris inclusa, clandestino eunucho misso, Attilam invitasset, ut contra fratris potentiam ejus patriciniis uteretur; prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet.

CAPUT XLIII.

Attila in Alanos trans Ligerim consistentes movet. A Thorismundo rege Vesegotharum conserto prælio in suas sedes fugere compellitur. Thorismundi cædes.

Reversus itaque Attila in sedes suas, et quasi otii pœnitens, graviterque ferens a bello cessare, ad Orientis principem Marcianum legatos dirigit, provinciarum testans vastationem, quod sibi promissa a Theodosio quondam imperatore minime persolveret, et inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, ut erat versutus et callidus, alibi minatus, alibi arma sua commovit, et quod re-bat indignationi, faciem in Vesegothas retorsit. Sed non eum quem de Romanis reportavit eventum: nam per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris consistentem statuit suæ redigere ditioni; quatenus mutata per ipsos belli facie **417** terribilior emineret. Igitur ab Dacia et Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila, in Alanos movit procinctum. Sed Thorismund rex Vesegotharum fraudem Attilæ non impari subtilitate persentens, ad Alanos tota subtilitate [*Niv.*, velocitate] prius advenit; ibique supervenientis jam Attilæ motibus præparatus occurrit, consertoque prælio, pene simili eum tenore ut prius in campis Catalaunicis, a spe removit victoriæ, fugatumque a partibus suis sine triumpho remittens, in sedes proprias fugere compulsi. Sic Attila famosus, et vul-

tarum victoriarum dominus, dum querit famam A
perditoris abjicere, et quod prius a Vesegothis
pertulerat abolere, geminam sustinuit, ingloriosaque
recessit. Thorismund vero, repulsis ab Alanis flum-
norum catervis, sine aliqua suorum læsione Tolo-
sam migravit, suorumque quieta pace composita,
tertio anno regni sui ægrotans, dum sanguinem tollit
de vena, ab Ascalerno [al., Ascalhano] cliente in-
imicos nuntians, armis subtractis, peremptus est.
Una tamen manu, quam lileram habebat, scabellum
tenens, sanguinis sui existit ultor, aliquantos insi-
diantes sibi exstinguens.

CAPUT XLIV.

Theodericus Thorismundi frater rex Vesegotharum Riciarium Suvorum regem, qui Hispaniam invaserat, bello superat. Achilphum clientem Suevis præficit. Is tyrannidem affectans capite plectitur. Suevi permissu Theoderici Remismundum sibi regem eligunt. Theoderici regis mors.

Post cuius decessum, Theodericus germanus ejus Vesegotharum in regno succedens, mox Riciarium Suvorum regem cognatum suum reperit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præsumens, universam pene Hispaniam sibi credidit occupandam, judicans opportunum tempus subreptionis incomposita initia tentare regnantis. Quibus ante Galicia et Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniæ per ripam Oceani porriguntur, habentes ab oriente Austrogoniam, ab occidente in promontorio sæcrum Scipionis Romani ducis monumentum, a septentrione Oceanum, a meridie Lusitaniam et fluvium Tagum, qui arenis suis permiscens auri metalla, trahit cum limi vilitate divitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Suvorum, nititur totam Hispaniam occupare. Cui Theodericus cognatus suus, ut erat moderatus, legatos mittens, pacifice dixit, ut non solum recederet a finibus alienis, verum etiam nec tentare præsumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille vero animo prætumido ait: Si hic murmuras, et me venire causaris: Tolosam, ubi tu sedes, veniam; ibi si vales, resiste. His auditis, ægre tulit Theodericus, compactusque cum cæteris gentibus, arma movit in Suevos, Burgundionum quoque Gnuadiacum, et Hilpericum reges auxiliares habens, sibi quoque devotos. Ventum est ad certamen juxta flumen Urbium, quod inter Asturicam Hiberiamque prætermeat; consertoque prelio, Theodericus cum Vesegothis, qui ex justa parte pugnavat, victor efficitur, Suvorum gentes pene cunctas usque ad internecionem prosternens. Quorum rex Riciarius relicta infecta victoria, hostem fugiens, in navim conscendit, adversaque procella Tyrreni ostii repercusus, Vesegotharum est manibus redditus, miserabilem non differens mortem, cum elementa mutaverit. Theodericus vero victor existens, subactis pepercit, nec ultra certamina sævire permisit, præpone. s Suevis, quos subjecerat, clientem Athiulfum. Qui in brevi animo ad prævaricationem ex Suvorum suasionibus commutans, neglexit imperata complete, potius tyrannica elatione superbiens, credensque se ea virute provinciam obtinere qua dudum cum domino suo eam subjecisset. Is siquidem erat Warnorum stirpe genitus, longe a Gothici sanguinis nobilitate sejunctus; idcirco nec libertati studeis, nec patrono fidem servans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui cum de regno pervaso dejicerent destinavit. Qui venientes, sine mora in primo eam certamine superantes, congruam factorum ejus ab eo exegerunt ultionem. Captus namque, et suorum solatio destitutus, capite plectitur; sensitque tandem iratum, qui propitium dominum crediderat contemnendum. Tunc Suevi rectoris sui interitum contuentes, locorum sacerdotes ad Theodericum supplices direxerunt. Quos ille pontificali reverentia suscipiens, non solum impunitatem Suvorum indulsit, sed et ut sibi do suo genere principem consti-

tuarent flexus pietate concessit. Quod et factum est, et Remismundum sibi Suevi regulum ordinaverunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertio decimo regni sui anno Theodericus occubuit.

CAPUT XLV.

Euricus Vesegotharum rex Theoderico succedit, Romanis imperatoribus aliis super alios cæsis. Gizericus Wandalarum rex Italiam invadit, Romanam vastat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxiliares profligat, Arverniam Galliæ civitatem occupat.

Cui frater Euricus percupida festinatione succedens, sæva suspicione pulsatus est. Nam dum hæc circa Vesegotharum gentem et alia nonnulla geruntur, Valentinianus imperator dolo Maximi occisus est, et ipse Maximus tyrannico more regnum invasit. Quod audiens Gizericus rex Wandalarum, ab Africa armata classe in Italiam venit, Romanam ingressus, cuncta devastat. Maximus vero fugiens, a quodam Urso milite Romano interemptus est. Post quem jussu Marciani imperatoris Orientalis, Majorianus Occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed et ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, movisset prociuctum, Dertonæ juxta fluvium tra cognomento occiditur. Cujus locum Severus invasit, qui tertio anno imperii sui Romæ obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in orientali regno Marciano successerat, Anthemium patricium suum ordinans, Romæ principem ordinavit. Qui veniens illico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, et pene tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui multitudinem Alanorum et regem eorum Beurgum in primo certamine superatos, internecioni prostravit. Euricus ergo Vesegotharum rex crebram mutationem Romanorum principum cernens, Gallias suo jure nisus est occupare. Quod comperiens Anthemius imperator, protinus solatia Britonum postulavit. Quorum rex Riethimus cum duodecim millibus veniens, in Biturigas [al., Veturigas] civitatem Oceano e navibus egressus, suscepit est. Ad quos rex Vesegotharum Euricus innumerum ductans exercitum advenit, diuque pugnavit, Riethimum Britonum regem, antequam Romani in ejus societate conjungerentur, superavit. Quam ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore fœderatam, advenit. Euricus vero rex Vesegotharum Arverniam Galliæ civitatem occupavit, Anthemio principe jam defuncto; qui cum Ricimere genero suo intestino bello sæviens, Romaniam trivisset, ipseque a genero peremptus, regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar primus patriciorum et Gothorum genere clarus, cum Ardabure et Patriciolo filijs, illo quidem olim patricio, hoc autem Cæsare, generoque Leonis principis appellato, spadonum eusibus in palatio vulneratus interit. Et 418 necdum Olibrio 8 mense in regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Ravennam plus præsumptione quam electione Cæsaris effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcel lini quondam patricii sororis filius, a regno dejiciens in portu Romano episcopum ordinavit. Tantas varietates mutationesque Euricus cernens, ut diximus superius, Arverniam occupat civitatem, ubi tunc Romanorum dux præerat Decius nobilissimus senat. et dudum Aviti imperatoris, qui ad paucos dies regnum invaserat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens imperium, ultro recessit Placentiam, ibique episcopus est ordinatus. Hujus ergo filius Decius diu cæsans cum Vesegothis, nec valens antestare, relicta patria maximeque urbe Arvernatæ hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos imperator, præcepit Decio, relictis Gallijs, ad se venire, in locum ejus Oreste magistro militum ordinato. Qui Orestes suscepto exercitu, et contra hostes egrediens, a Roma Ravennam pervenit, ibique remoratus, Au-

gustulum filium suum imperatorem efficit. Quo comperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecti privati regno. ubi jam Glycerius dudum imperator episcopatum Salonitanum habebat, Augustulo vero a patre Oreste in Ravenna imperatore ordipato.

CAPUT XLVI.

Odonacer Turcilingorum rex Italiam invadit et subjugat.

Non multum post Odonacer Turcilingorum rex, habens secum Scyros, Herulos diversarumque gentium auxilios, Italiam occupavit, et Oreste interfecto, Augustulum filium ejus de regno pulsum, in Lucullano Campanie castello exilii poena damnavit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis imperium, quod septingentesimo nono Urbis conditæ anno primus Augustorus Octavianus Augustus tenere cepit, cum hoc Augustulo perit, anno decessorum prædecessorumque regni quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiamque tenentibus. Interea Odonacer rex gentium omni Italia subjugata, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachilam comitem apud Ravennam occidit, regnoque suo confortato, pene per quatuordecim annos u que ad Theoderici præsentiam, de quo in subsequentibus dicturi sumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem unde digressi sumus redeamus.

CAPUT XLVII.

Enricus Vesegotharum rex Arelatum, Massiliam et Burgundiones subiigit. Moritur. Alaricus Eurici filius, nonus Vesegotharum rex.

Enricus rex Vesegotharum Romani regni vacillationem cernens, Arelatum et Massiliam propriæ subdidit ditioni. Gezericus etenim Wandalarum rex suis eum muneribus ad ista committenda illexit, quatenus ipse Leonis vel Zenonis insidias quas contra eum direxerat, præcaveret; eoque ut Orientale imperium Ostrogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, ut in utraque republica hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Enricus grato suscipiens animo, totas Hispanias Galliasque sibi jam jure proprio tenens, simul quoque et Burgundiones subegit, Arelatoque degens, decimo nono anno regni sui vita privatus est. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustulo superius diximus, et in Alaricis provenisse cognoscitur, in eis sepe regna deficientia a quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermissis, sicut promisimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia dum nitæque gentes iam Ostrogothæ quam etiam Vesegothæ in uno essent, ut valui, majorum sequens dicta revolve, divisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum suum prosecutus; necesse nobis est iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, et Ostrogotharum genealogiam actusque pari tenore exponere.

CAPUT XLVIII.

Ostrogotharum regum ab Ermanarici regis decessione genealogia, usque ad Walamirum Thorismundi filium, et Attilæ mortem.

Ostrogothæ Ermanarici regis sui decessione a Vesegothis divisi. Hunnorum subditi ditioni, in eadem patria remorati sunt, Winithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. Qui avi Atullii virtutem imitatus, quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen moleste ferens Hunnorum imperio subjacere, paululum se subtrahere ab illis, suamque dum nititur ostentare virtutem, in Antarum fines movit prociuctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur; deinde fortiter exit, regemque eorum Box nomine cum filiis suis, et 70 primatibus in exemplo terroris cruci affixit, ut dedititiis metum

A cadaveræ pendentiam geminarent. Sed cum tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus Balamber [supra Balamir] rex Hunnorum, sed ascito ad se Sigismundo [al., accersito ad se Gesismundo] Hunimundi Magni filio, qui juramenti sui et fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum imperio subjacebat, renovatoque cum eo fœdere, super Winitharium duxit exercitum; diuque certantibus, primo et secundo certamine Winitharius vincit. Nec valet aliquis commemorare quantam stragem de Hunnorum Winitharius fecit exercitu. Tertio vero prælio subreptionis auxilio ad fluvium nomine Frac, dum uterque ad se venissent, Balamber sagitta missa cepit Winitharii saucians, interemit; neptemque ejus Waladamarcam [al., Vallamaricam] sibi in conjugio copulans, jam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit: ita tamen ut genti Gothorum semper unus proprius regulus, quamvis Hunnorum consilio, imperaret. Et mox defuncto Winithario, rexit eos Hunimundus filius quondam regis potentissimi Ermanarici, acer in bello, totiusque corporis pulchritudine pollens: qui post hæc contra Suevorum gentem feliciter dimicavit. Eoque defuncto, successit Thorismund filius ejus, flore juventutis ornatus, qui secundo principatus sui anno contra Gepidas movit exercitum; magnaque de illis potius victoria, casu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, sic eum luxere Ostrogothæ, ut 40 [Nis., 60] per annos in ejus loco rex alius non succederet; quatenus et illius memoriam semper haberent in ore, et tempus accederet quo Walamir ambitum [al., habitum] repararet virilem, qui erat ex consobriño ejus genitus Wandalaris; quia 419 filius ejus, ut superius diximus, Berismund, jam contempta Ostrogotharum gente propter Hunnorum dominium, ad partes Hesperias Vesegotharum fuisset gentem secutus, de quo et ortus est Vedericus. Vederico quoque filius natus est Entharicus, qui junctis Amalsuentæ filiz Theoderici, item Amalorum stirpem jam divisam conjunxit, et genuit Athalaricum et Mathesuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathesuenta Constantinopolim illata, de secundo viro, id est Germano fratruel Justiniani imperatoris genuit posthumum filium, quem nominavit Germanum. Sed nobis, ut ordo quem cupimus decurrat, ad Wandalaris sobolem; quæ trino flore pullulabat, redeundum est. Hic etenim Wandalaris fratruelis Ermanarici, et supra scripti Thorismundi consobrinus, tribus editis liberis, in gente Amala gloriatus est, id est Walamir, Theodemir, Widenir. Ex quibus per successionem parentum Walamir in regnum conscendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Walamir militabat imperio. Walamir vero pro altero jubet ornando, Widenir servire pro fratribus æstimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus deerat regnum, quod utrique in sua pace tenebant. Ita tamen, ut sæpe dictum est, imperabant, ut ipsi Attilæ Hunnorum regis imperio deservirent. Quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen; sed necessitas domini etiam si parricidium jubet, implendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio divelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune, et Romanis mors Attilæ proveniret, quæ tam utilis [forte vilis] fuit, ut vita mirabilis.

CAPUT XLIX.

De Attilæ Hunnorum regis morte ex nimia ebrietate, et de magnificis exsequiis ei præstitis.

Attila, ut Priscus historicus refert, extinctionis suæ tempore puellam Illico nomine, decoram valde, sibi in matrimonium post innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius, socians, ejusque in nuptiis magna hilaritate resolutus, vino somnoque gravatus, resupinus jacebat, redundansque sanguis, qui ei

solite de naribus effluebat, dum consuetis meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapsus cum extinxit. Ita glorioso per bella regi temulentia pudendum exitum dedit. Sequenti vero luce, cum inagna pars diei fuisset exempta, ministri regii triste aliquid auspicantes, post clauiores maximos fores effringunt, inveniuntque Attilæ sine vulnere necem sanguinis effusione peractam, puellamque demisso vultu sub velamine lacrymantem. Tunc, ut illius gentis mos est, crinium parte truncata, informes facies cavis turpavere vulneribus, ut præliator eximius non femineis lamentationibus et lacrymis, sed sanguine lugeretur virili. De quo id accessit mirabile, ut Marciano principi Orientis de tam feroci hoste sollicito, in somnis Divinitas assistens, arcum Attilæ in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quod reus ipsa eo telo multa præsumat. Hoc, Priscus historicus vera se dicit attestazione probare. Nam in tantum magnis imperiis Attila terribilis habitus est, ut ejus mortem in locum muneris superna regnantibus iudicarent. Cujus manes quibus modis a sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omitamus. In mediis siquidem campis, et intra tentoria serica cadavere collocato, spectaculum admirandum et solemniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco quo erat positus, in modum circensium cusibus ambientes, facta ejus cantu funereo tali ordine referebant. Præcipuus Hunnorum rex Attila, patre genitus Mundzucco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica et Germanica regna possedit, nec non utraque Romanæ urbis imperia captis civitatibus terruit, et ne præda aliqua subderet [*lege prædæ reliqua subderet*], placatus precibus, annum victigal accepit. Cunque hæc omnia proventu felicitatis egerit, non vulnere hostium, non fraude suorum, sed gente incolumi inter gaudia lætus, sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum, quem nullus æstimat vindicandum? Postquam talibus lamentis est deflevis, stravam ^a super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant, et contraria invicem sibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicabant, noctuque secreto cadaver est terra reconditum. Cujus fercula [*al., coopercula*] primum auro, secundo argento, tertio ferri rigore communiunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia convenisse: ferrum quo gentes edomuit; aurum et argentum, quod ornatum reipublicæ utriusque acceperit. Ad dunt arma hostium cædibus acquisita, phaleras vario gemmarum fulgore pretiosas, et diversi generis insignia, quibus colitur aulicum decus. Et ut tot et tantis divitiis humana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emersitque momentanea mors sepelientibus cum sepulto.

CAPUT L.

Attila mortuo contentio inter innumeros ejus filios de successione orta. Ardaricus Gepidarum rex Ellac Attilæ filium in prælio interfecit, reliquos filios ad Ponticum usque mare fugat. Marcianus imp. variis Gothis et Gepidis diversas sedes concedit.

Talibus peractis, ut solent animi juvenum ambitu potentia concitari, inter successores Attilæ de regno orta contentio est; et dum inconsulte imperare cupiunt cuncti, omnes simul **420** imperium perdere. Sic frequenter regna gravat plus copia quam

^a *Strava* Gothicum vocabulum quid significet, non immerito dubitetur. Commentator Statii, in locum illum Thebaid. 2: *Hostiles super ipsi*, ita enim legendum, non ut, *victor acervos*: Acervos, inquit, exuviarum moles. Exuviæ enim hostium regibus extruebantur mortuis sepultura. Quem ritum sepulture hodie quoque barbari servare dicuntur, quem *stravam* dicunt sua lingua. Ego vero *stravam* vocabulum mere Gothicum *straffam* ab illis dictam

inopia successorum. Nam filii Attilæ, quorum perlicentiam libidinis pene populus fuit, gentes sibi dividi æqua sorte posebant, ut ad instar familiæ bellicosi regis cum populis mitterentur in sortem. Quod dum Gepidarum rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus velut vilissimorum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primum insurgit, illatumque serviendi pudorem secuta felicitate detersit; nec solum suam gentem, sed et cæteras, quæ pariter premebantur, sua discessione absolvit: quia facile omnes appetunt quæ pro cunctorum utilitate tentantur. In mutuum igitur armorum exitium, bellumque committitur in Pannonia, juxta flumen cui nomen est Netad [*al., Neidæ*]. Illic concursus factus est gentium variarum quas Attila in sua tenerat ditone. Dividuntur regna cum populis, suntque ex uno corpore membra diversa; nec quæ inuis passioni compatenterent, sed quæ exciso capite invicem insanirent; quæ nunquam contra se pares invenerant, nisi ipsi mutuis se vulneribus sanciantes, seipsas discernerent fortissimæ nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat cunctis [*al., contis*], pugnantem Gothum ense furentem, Gepidam in vulnere suorum cuncta tela [*al., su regum tela*] frangentem, Suevum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum gravi, Herulum levi armatura aciem instruere. Post multos ergo gravesque conflictus favit Gepidis inopinata victoria: nam triginta fere millia tam Hunnorum quam aliarum gentium quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conspiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ major natus, nomine Ellac, occiditur; quem tantum pater super cæteros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diversisque filiis suis in regno præferret, sed non fuit voto patris fortuna consentiens; nam post multas hostium cædes sic viriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui vero germani ejus eo occiso fugantur juxta littus Pontici maris, ubi prius Gothos sedisse descripsimus. Cessere itaque Hunni, quibus cedere putabatur universitas. Adeo disidium perniciose res est, ut divisi corruerint, qui adunati viribus territabant. Hæc causa Ardarici regis Gepidarum felix adfuit diversis nationibus qui Hunnorum regimini inviti fabulabantur, eorumque diu moestissimos animos ad hilaritatem libertatis votivæ erexit: venientesque nulli per legatos, suos ad solum Romanorum, et a principe tunc Marciano gratissime suscepti, distributas sedes quas incolenter acceperat. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vindicantes, totus Daciæ fines velut victores potiti, nihil aliud a Romano imperio, nisi pacem et annua solemnia, ut strenui viri, amica pactione postulavere. Quod et libens tunc annuit imperator, et usque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa a Romano suscipit principe. Gothi vero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorumque populum suas antiquas sede occupare, maluerunt a Romano regno terras petere, quam cum discrimine suo invadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa perfecta planitie habet ab oriente Mæsiam superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septentrione Danubium. Ornata patria civitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Vindomina. Sauromatæ vero, quos Sauromatas, diximus, et Cemandri, et quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ea

fuisse contenderim; quod vocabulum supplicium et poenam significat, ut et hodie apud Germanos et Belgas, a verbo *straffen*, quod punire, sive poenam ab aliquo exigere significat. Verisimile itaque est, Hunnos Attilæ non hostilium tantum exuviarum acervis ad tumulum congestis, sed captorum cæde parentasse. Judicent docti an conjectura mea sit *στροφα*.
B. VULCAN.

quo genere fuit Blivilas dux Pentapolitanus, ejusque germanus Froilas et nostri temporis Bessa patricius. Sciri vero et Satagarii et ceteri Alanorum cum duce suo nomine Candax Scythiam minorem inferioremque Mœsiam acceperunt. Cujus Candactis Alanorumvamus patris mei genitor Peria, id est meus avus, notarius quousque Candax ipse viveret fuit; ejusque germanus filius Gunthigis, qui et Basa dicebatur, magister militum, filius Andagis, filii Andale, de prosapia Amalorum descendens. Ego item, quamvis Agrammatus, Jornandis, ante conversionem meam notarius fui. Rugi vero atque nationes nonnullae Bionnetas, Scandiopotim [al. Brisim et Archiadiropolim], ut incolerent, petivere. Hænac quoque junior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. Emedzar et Uzindur [al. Emedzar, Eumezur et Uzindur] consanguinei ejus in Dacia Ripensi. Uto et Icalmus [al. Histo Alivoque], qui ea potius sunt, multique Hunnorum partim prouentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc usque Sacronautisii et Fosatisii dicuntur.

CAPUT LI.

De Gothorum qui Minores dicuntur sedibus, et de Vulfila ipsorum pontifice, qui eos litteris instituit.

Erant siquidem et alii Gothi, qui dicuntur Minores, populus immensus, cum suo pontifice, ipsoque primato Vulfila, qui eis dicitur et litteris instituisse, hodieque sunt in Mœsia regione incolentes Encopolitanam [al. Necopolitanam]. Ad pedes enim [al. Hæmi] montis gens multa sedit pauper et imbellis, nihil abundans, nisi armento diversi generis pecorum, et pascuis, silvæque lignorum, parum habens tritici, ceterarum specierum est terra secunda. Vineas vero nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum negotiantes, nam lacte aluntur.

CAPUT LII.

De Ostrogothorum variis post Attilæ mortem sedibus in Pannonia, atque Attilæ filios irruentes propulsarint in Scythiam; deque Ostrogothorum cum Romanis amicitia, obside pacis Constantinopolim misso Theoderico Theodemiri filio.

Plerique ergo, ut ad gentem unde agitur revertantur, id est Ostrogothorum, qui in Pannonia sub rege Walemir ejusque germanis Theodemir et Widemir morabantur, quamvis divisa loca, consilia tamen habere unita. Nam Walemir inter Scarniungum et Aquam Nigram fluvios, Theodemir juxta lacum Pelsodis, Widemir inter utrosque manebat. Contigit ergo ut Attilæ filii contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mœnia requirentes venirent; ignarieque aliis fratribus super Walemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit; diuque fatigatus ita prostravit, ut vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in 421 fugam versa eas partes Scythiæ peteret quas Danubii [al. Danabii] annis fluentia prætermeant, quæ lingua sua Hunnivar a appellant. Eoque tempore cum ad fratrem Theodemirem gaudii nuntium direxi set, eo mox die nuntius veniens feliciter in domo Theodemiris reperit gaudium. Ipso siquidem die Theodericus ejus filius, quamvis de Erelieva concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo non multum rex Walemir ejuque germani Theodemir et Widemir, consueta dum traderent dona a principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, ut pacis federa custodirent, missa legatione ad imperatorem, vident Theodericum Trlarri [al. Triani] filium, et hunc genere Gothicum, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumque amicitia junctum, et annua solemnia consequentem, et se tantum despici. Illico furore commotus arma arripuit, et Illyricum pene totum,

A discurrentes in prædam devastant. Sed statim imperator animo mutato ad pristinum recurrit amicitiam, missaque legatione, tam præteritis cum instantibus munera tribuit, quam etiam de futuro sine aliqua controversia tribuere committit; paci que obsidem ab eis, quem supra retulimus, Theodericum infantulum Theodemiris accepit. Qui jam annorum septem incrementa conscendens, octavum intraverat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Walemir existit supplicator, tantum ut pax firma inter Romanos Gothosque maneret. Datus igitur Theodericus obses a Gothis, ducitur ad urbem Constantinopolitanam Leoni principi; et quia puerulus elegans erat, meruit gratiam imperabilem habere.

CAPUT LIII.

Ostrogothiæ post Attilæ mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dinzione Attilæ filio, obsidentis propulsant. Varii Ostrogothorum cum Suevo et Sciris prælia. Walemiri mors. Sciri ad interfectionem delati.

Postquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea quæ ab imperatore acciperent solatia, simulque cupientes ostentare virtutem, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui inferiorem Pannoniam possidebant, arma moventes. Quod ubi rex Hunnorum Dinzio [al. Dincelzie], filius Attilæ, cognovisset; collectis secum qui adhuc videbantur, quamvis pauci, ejus tamen sub imperio remansisse, Uzingures, Angisciros, Rittugores, Bardores, veniens a Bassianam Pannoniæ civitatem, eamque circumvallans, fines ejus cepit prædari. Quo comperio Gothi, ubi erant; expeditionemque solventes quam contra Satagas collegerant, in Hunnos convertunt; et sic eos suis a finibus inglorios populerunt, ut jam ex illo tempore qui remanserant Hunni, et usque lactentes, Gothorum arma formident. Quiescente vero tandem Hunnorum gente a Gothis, Hunimundo Suevorum dux, dum ad prædandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis erraticia deprædavit: quia Dalmatiæ Sævia vicina erat, nec a Pannoniis multum distabat, præsertim ubi tunc Gothi residebant. Quid plurimum? Hunimundo cum Suevo vastatis Dalmatiis ad stia reverente, Theodemir germanus Walemiris regis Gothorum, non tantum jacturam armentorum dolens, quantum metuens ne Suevo, si impune hoc licerentur, ad majorem licentiam prosilirent, sic vigilavit in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes invaderet ad lacum Pelsodis, consertoque inopinato prælio, ita eos oppressit, ut etiam ipsa rege Hunimundo capto, omnem exercitum ejus, qui gladium evasissent, Gothorum subderet servituti. Et dum multum esset amator misericordiæ, facta ultione, veniam condonavit, reconciliatusque cum Suevo, eundem quem ceperat adoptans sibi filium; remisit eum suis in Sueviam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolum parturians, Scirorum gentem incitavit, qui tunc supra Danubium considebant, et cum Gothis pacifice morabantur; quatenus scissi ab eorum federe, secumque juncti, in arma prosilirent, gentemque Gothorum invaderent. Tunc Gothi nihil mali sperantibus, præsertim de utrisque amicis vicinis consilis, bellum insurgit ex improviso, coactique necessitate ad arma confugiunt; solitoque certamine arrepto, se suamque injuriam ulciscuntur. In eo siquidem prælio rex eorum Walemir dum equo insidens ad cohortandus suos ante aciem curreret, proturbatus quousque corruis, sessoremque sum deiecit; qui mox inimicorum lanceis confossus, interemptus est. Gothi vero tam regis sui mortem quam suam injuriam a rebellionibus exigentes, ita sunt præhæsi, ut pede de gente Scirorum, nisi qui nomen ipsam ferrent; et hic cum dedecore non remansissent, sic omnes existierunt.

^ Hunnivar, id est Trjgum Hunnorum, B. VULCANI

PATR. L. L. 42

11

CAPUT LIV.

Suevorum reges Hunimundus et Alaricus cum Sarmatis et Sciris, Gepidis et Rugis in Ostrogothas, moventes, maxima clade afficiuntur.

Quorum exitium Suevorum reges Hunimundus et Alaricus veriti, in Gothos arma moverunt, freii auxilio Sarmatarum, qui cum Beugis et Babai regibus suis auxiliariis eorum devenissent, ipsasque Scirorum reliquias, quasi ad ultionem suam acrius pugnaturas accersentes cum Edica et Vulfo [al., Hunulfo] eorum primatibus, babuerunt simul secum tam Gepidas quam ex gente Rugorum non parva solatia; ceterisque hinc inde collectis, ingentem multitudinem aggregantes, ad amnem Bolliam in Pannoniis castramentati sunt. Gothi tunc Walemire defuncto, ad fratrem ejus Theodemir confugerunt. Qui quamvis dulum cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumens, Widemiro fratre juniore accito, et cum ipso curas belli paritibus, coactus ad arma prosilivit; consertoque praelio, superior pars invenitur Gothorum, adeo ut campus inimicorum corruentium cruore madefactus, ut Rubrum pelagus appareret, armaque et cadavera in modum collium cumolata, campum plus quam 422 decem millibus oppreverunt. Quod Gothi cernentes, ineffabili exultatione lætantur, eo quod regis sui Walemiris sanguinem et suam injuriam cum maxima inimicorum strage miscerentur. De innumeranda vero varique multitudine hostium, qui valuerunt evadere, effugati vix ad sua inglorii pervenerunt.

CAPUT LV.

Theodemirus rex in Suevos movet, eosque vastat, et pene subigit. Theodericus Theodemiri filius pene adhuc puer inscio patre Babai Sarmatarum regem adortus, interimit. Singidonum civitatem capit.

Post certum vero tempus instanti hiemali frigore, amneque Danubii solito congelato (nam istiusmodi fluxus ita rigescit, ut in silicis modum vehat exercitum pedestrem, plaustraque et tragulas, vel quidquid vehiculi fuerit, nec cymbarum indigent lintre): sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorum rex cernens, pedestrem ducit exercitum; emensoque Danubio, Suevis improvisus a tergo apparuit. Nam regio illa Suevorum ab oriente Baiobarus habet, ab occidente Francos, a meridie Burgundiones, a septentrione Thuringos. Quibus Suevis tunc juncti Alemanni etiam aderant, ipsique Alpes erectas [forte Brettias] omnino regentes, unde nonnulla fluentia Danubio influunt, nimio cum sono vergentia. Hic ergo taliter munito loco, Theodemir rex hiemis tempore Gothorum ductavit exercitum, et tam Suevorum gentem quam etiam Alemannorum utrasque ad invicem fœderatas devicit, vastavit et pene subegit. Inde quoque victor ad proprias sedes, id est Pannonias revertens, Theodericum filium suum, quem Constantinopolim obsidem dederat, a Leone imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. Qui Theodericus jam adolescentiæ annos contingens, expleta pueritia, octavum decimum peragens annum, ascitis satellitibus patris, ex populo amatores sibi, clientesque consociavit, pene sex millia viros; cum quibus inscio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum regem discurrit, qui tunc de Camundo duce Romanorum victoria politus, superbiæ tumore regnabat, eumque superveniens Theodericus interemit, familiamque et censum deprædans, ad genitorem suum cum victoria repedavit. Singidonum dehinc civitatem quam ipsi Sarmatæ occupassent, invadens, non Romanis reddidit, sed suæ subdidit ditioni.

CAPUT LVI.

Ostrogothas pertæta pacis, Italiam, Gallias et Illyricum infestant. Theodemirus fœdere cum Romanis inito moritur.

Minuatibus deinde hinc inde vicinarum gentium

A spoliis, cepit et Gothi victus vestitusque decere, et hominibus quibus dudum bella alimoniam præstitissent, pax cepit esse contraria; omnesque cum clamore magno ad regem Theodemir accedentes Gothi orant, quacunque parte vellet duceret exercitum. Qui accito Germano, missaque sorte, hortatus est ut illo in partem Italiæ ubi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse vero ceu fortior [al. fortiter] ad fortius regnum accederet, orientale quidem; quod et factum est. Et mox Widemir Italia terras intravit, et extremum fati munus reddens, excessit rebus humanis, successorem relinquens regni Widemir filium suum. Quem Glycerius imperator muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ a diversis circumcirca gentibus premebantur: asserens vicinis sibi Vesegothis eorum parentes regnare. Quid multa? Widemir acceptis muneribus, simulque mandatis a Glycerio imperatore, Gallias tendit, seseque cum parentibus jungens Vesegothis, unum corpus efficit, ut dudum fuerat; et sic Gallias Hispaniasque tenentes suo jure defendunt, ut nullus sibi alius prævaleret. Theodemir autem frater senior cum suis transit Saum [al., Spadam] amnem, Sarmatis nihilibusque interminans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi verentes, quiescunt; imo nec prævalent ad tantam multitudinem. Videns Theodemir undique sibi prospera provenire, Naissum primam urbem invadit Illyrici: filioque suo Theoderico consociatus astat, et in villam comites per castrum Herculis transmittit Ulpianam. Qui venientes, tam eam quam et opes mox in dedicationem accipiunt, nonnullaque loca Illyrici inaccessibilia, sibi tunc primum pervia faciunt. Nam Heraclam et Larissam civitates Thessaliæ primam præda capta, jure bellico potiuntur. Theodemir vero rex animadvertens tam felicitatem suam quam etiam filii; nec hæc tamen contentus, egrediens Naissitam urbem, paucis ad custodiam derelictis, ipsa Thessalonicam petit, in qua Charianus [al., Hilarianus] Patricius a principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum videret vallo muniti Thessalonicam, nec se eorum coactibus posse resistere, missa legatione ad Theodemir regem, muneribusque oblati, ab obsidione eum urbis retorquet. Initoque fœdere, Romanus ductor cum Gothis loca eis jam sponte, quæ incolerent, tradidit, id est Ceropellas, Europam, Medianam, Petinam, Beroum, et alia quæ Siam [al. Phium] vocantur. Ubi Gothi cum rege suo armis depositis, composita pace, quiescunt. Nec diu post hæc et rex Theodemir in civitate Cerras fatali ægritudine occupatus, vocatis Gothiis, Theodericum filium regni sui designat hærodem, et ipse mox rebus humanis excessit.

CAPUT LVII.

Theodericus Ostrogotharum rex a Zenone imp. Romano evocatur, ab eo adoptatur, consulatu et equestri status donatur, Odoacrum in Hesperia magna clade afficit. Insignia regis Romanorum assumit.

D Theodericum vero genti suæ regem audiens ordinatum imperator Zeno, gratum suscepit, eique evocatoria destinata, ad se in urbem venire præcepit, dignoque suscipiens honore, inter proceres sui palatii collocavit. Et post aliquid tempus ad ampliandum honorem ejus in arma, sibi eum filium adoptavit, de suisque stipendiis triumphum 423 in urbe donavit; factusque est consul ordinarius, quod summum bonum primumque in mundo decus edicitur; nec tantum hoc, sed etiam equestrum statuum ad famam tanti viri ante regiam palatii collocavit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio fœdere sociatus, dum ipse in urbe bonis omnibus frueretur, gentemque suam in Illyrico, ut diximus, residentem, non omnino idoneam aut fertam audiret, elegit potius solito more gentis suæ labore querere victum, quam ipse otiose frui regni Romani bona, et gentem suam mediocriter veltitare; secumque deliberans, ad principem ait: Quamvis

nihil deest nobis, imperio vestro famulantibus: tantum [forte tamen si], si dignum ducit pietas vestra, desiderium mei cordis libenter exaudiat. Cumque ei, ut solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa: Hesperia, inquit, plagas, quæ dudum decessorum prædece-sorumve vestrorum regimine gubernata est, et Urbs illa caput orbis et domina, quare nunc sub regis Turcilingorum et Rugorum tyrannide fluctuat? Dirige cum gente mea, si præcipis, ut hic expensarum pondere careas; et ibi si adjutus a Domino vicero, fama vestræ pietatis irradiet. Expedi namque ut ego, qui sum servus vester et filius, si vicero, vobis donantibus regnum illud possideam; haud ille, quem non nostis, tyranni jugo senatum vestrum partemque reipublicæ captivitatis servitio premit. Ego enim si vicero, vestro dono vestroque munere possidebo; si victus fuero, vestra pietas nihil amittit; imo, ut diximus, lucratur expensas. Quo audito, quamvis ægre ferret imperator discessum ejus, nolens tamen eum contristare, annuit quæ posecebat, magnisque ditatum muneribus dimisit a se, senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur egressus urbe regia Theodericus, et ad suos revertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum, assumens, Hesperiam tendit, rectoque itinere per Sirmas ascendit, vicinas Pannoniæ. Indeque Venetiarum fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est. Cumque ibi ad reficienda corpora hominum iumentorumque aliquanto tempore resedisset, Odouacer armatum contra eum dirigit exercitum. Quem ille, ad campos Veronenses occurrens, magna strage delevit, castrisque solutis, fines Italiæ cum potiore audacia intrat; transactoque Pado amne ad Ravennam regiam urbem castra componit, tertio fere milliario ab urbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odouacer, intus se in urbe communit; indeque subreptive nocte frequenter cum suis egrediens, Gothorum exercitum inquietat; et hoc non semel nec iterum, sed frequenter, et pene moritur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum jam dicebat Theodericum, et illius ad votum res illa publica obsecundabat. Tantum ille solus cum paucis satellitibus et Romanis qui aderant, et fame et bello quotidie intra Ravennam laborabat. Quod dam nihil proficeret, missa legatione, veniam supplicat. Cui et primum concedens Theodericus, postmodum hac luce privavit. Tertioque, ut diximus, anno ingressus in Italiam, Zenonisque imperatoris consulto privatim habito [Niv., privatum habitum], suæque gentis vestitum reponeus, insigne regii amicus, quasi jam Gothorum Roma oramque regnator assumit.

CAPUT LVIII.

De Theoderici regis uxore Audeffeda, et concubina, ejusque filiis et filiabus, earumque cum variis regibus conjunctio aliisque affinitatibus. Item de Mundone grassatore, et de tropeo de Francis parto.

Missæ legatione ad Lodoïn Francorum regem, filiam ejus Audeffedam [al., Otleffedam] sibi in matrimonio petiit. Quam ille grate libenterque concessit, suos filios Ildebertum, et Cheldepertum, et Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum, inito fœdere, sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista conjunctio, quin sæpenumero propter Galliarum terras graviter inter se decertati sunt; et nunquam Gothus Francis cessit, dum viveret Theodericus. Antequam ergo de Audeffeda sobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Mœsia, filias habuit, unam nomine Theudicodo [al., Thuidigotam] et aliam Ostrogoto. Quas mox ut in Italiam venit, regibus vicinis in conjugio copulavit, id est, unam Alarico Vesegotharum, et aliam Sigimundo Burgundionum. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem avus Theodericus in

A annis puerilibus utroque parente orbatum dum fovet atque tuetur, comperit Eutharicum Witerichi filium, Boremundi et Toresmundi nepotem, Amalarum de stirpe descendantem, in Hispania degere, juvenili ætate, prudentia et virtute, corporisque integritate pollentem. Ad se eum facit venire, eique Amalasuentham filiam suam in matrimonio jungit. Et ut ad plenum progeniem suam dilataret, Amalafredam germanam suam, matrem Theodati [al., Theodabati; atque ita deinceps], qui postea rex fuit, Africæ regi Wandalorumque conjugem dirigit Trasemundo; filiamque ejus, neptem suam Amalabergam, Thuringorum regi consociat Hermensfrepo. Petzamin quoque suum comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit civitatem. Quam ille expulso rege ejus Transarico, filio Trasatile, retenta ejus matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum magistrum militia, qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margoptano, quæ inter Danubium Marianumque [al., Margum] summa adiacebat, cum duobus millibus peditum, equibus quingentis, in Mundonis solatia veniens, Illyricianum exercitum demolivit. Nam hic Mundo Atulanis [forte ab Atulanis] quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, sine ullis terræ cultoribus debacclatur. Et plerisque abactoribus, scamarisque et latronibus undecunque collectis, turrim quæ Herta dicitur, supra Danubii ripam positam, occupans, ibique agresti ritu prædans vicinos, regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ego penè desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petza subveniens, e manibus Sabiniani eripuit, suoque regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subjectum. Non minus tropeum de Francis per Hilbam suum comitem in Gallias acquisivit, plus 30 millibus Francorum in prælio cæsis. Nam et Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi, tutorem in Hispaniæ regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, regnum cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor ejusdem regnum ipsum invadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispaniis pepulit, et usque dum viveret Vesegothas continuit. Post quem Thiodigis glossa [al., Thodigis Tolosa] regnum adeptus, non regnans defecit, occisus a suis. Cui succedens Hactenusagil, continuat regnum. Contra quem Athanagildus insurgens, Romani regni concitavit vires. Ubi et Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum viveret, aut amicitia, aut subjectione non deserviret.

CAPUT LIX.

Theodericus rex senex Athalaricum filie suæ Amalasuenthæ filiam, patre orbem, regem denuntiat; Athalarico immatura ætate sublato, mater Theodatum consobrinum suum regem instituit, qui illam in insulam quamdam relegat, ubi strangulatur.

D Sed postquam ad senium pervenisset, et se in brevi ab hac luce egressurum cognosceret, convocans Gothos comites gentisque suæ primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filie suæ Amalasuenthæ, qui Eutarico patre orbatu erat, regem constituit; eisque in mandatis dedit, ac si testamentariæ voce denuntians, ut regem colerent, senatum populumque Romanum amarent, principemque orientalem placatum semper propitiumque haberent. Quod præceptum quandiu Athalaricus rex ejusque mater viverent, in omnibus custodientes, pene per octo annos in pace regnarunt; quamvis Francis de regno puerili desiderantibus, imo in contemptum habentibus, bellaque parere molientibus, quod pater et avus Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem juventutis Athalaricus accederet, tam suam adolescentiam quam ma-

* Forte Sicariis, nisi idem utrumque Gothi significet.

tris viduitatem Orientis principi commendavit; sed in brevi infelicissimum immatura morte præventus, rebus humanis excessit. Tum mater, ne pro sexus sui fragilitate a Gothis sperneretur, secum delibicans, Theodatum consobrinum suum germanitatis gratia accessitum a Thuscia, ubi privata vita degens, in laboribus [forte in laribus, ut in lib. 1 Var., ep. 3] propriis erat, in regnum collocavit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tempus a palatio Ravennate abstractam, in insulam lacu Bulsineus nam exsilio relegavit. Ubi paucissimos dies [at., Ubi Annalasuntha plures dies, etc.] in tristitia degens, ab ejus satellitibus in balneo est strangulata.

CAPUT LX.

Belisarius a Justiniano imp. adversus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi Witigim regem sibi eligunt; Theodatium interficiunt. Witigis Ravennam cum Mathasuenta regisque opibus dedit Romanis.

Quod dum Justinianus imperator Orientalis audisset, quasi susceptorem suorum mors ad suam injuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore de Africa a Wandalis cum per fidelissimum suum Belisarium [at., Betramum] patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Wandalico, contra Gothos per eundem ducem movit procinctum. Qui dux prudentissimus haud secus arbitratur Getbarum subigere populum; si prius nutritum eorum occupasset Siciliam; quod et factum est; Trinacriamque ingressus, mox Gothi, qui Syracusanum oppidum insidebant, videntes se nihil prævalere, cum suo duce Sinderich ultro se Belisario dederunt. Cumque ergo Romanus ductor Siciliam pervasisset, Theodatus comperiens Evermor [at., Evermundum] generum suum cum exercitu ad fretum quod inter Campaniam Steliamque interjacet, et de Tyrrheni maris sinu vastissimum Hadriaticus æstus evolviit, custodiendam dirigit. Ubi cum Evermor accessisset, ad Rhegium oppidum castra composuit. Nec mora, deterioratam causam cernens suorum, ad partes victoris cum paucis et fidelissimis famulis conscis movit, ultroque se Belisarii pedibus advolvens, Romani regni optat servire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum Theodatium clamat regno palendum, et sibi ductorem suum Witigim, qui armiger ejus fuerat, in regem levandum; quod et factum est. Et mox in campis barbaricis Witigis in regnum levatus Romanus ingreditur, præmissisque Ravennam fidelissimis sibi viris, Theodati necem mandat. Qui venientes, imperata sibi perficiunt, et occisum Theo-

datum regem [at., occiso Theodahato rege], qui a rege missus adveniebat, ut adhuc in campis barbaricis erat, Witigim populis nuntiat. Inter hæc Romanus exercitus emenso freta, Campaniam accedens, subversa que Neapoli, Romam ingreditur; unde ante paucos dies rex Witigis egressus, Ravennam profectus, Matha ventam filiam Amalasuenthæ, Theoderici quondam regis neptem, sibi in matrimonium sociarat. Cumque his novis nuptiis delectatus, aulam regiam fovet Ravennæ, Roma egressus imperialis exercitus, munita utriusque Thuscie loca invadit. Quod cernens per nuntios Witigis, Cumunilam decem Gothorum manu armis conferta mittit Perusiam. Ubi dum magnam comitem cum parvo exercitu residente, obsessione longa evellere cupiunt; superveniente Romano exercitu, ipsi evulsi, et omnino extincti sunt. Quod audiens Witigis, ut leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Ravennæ egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat. Sed frustrata ejus audacia, post 14 menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, et se ad Ariminensem oppressionem præparat. Unde pari tenore frustratus, fugatusque Ravennam se recepit; et obsessus, nec mora, ultro se ad partes dedit victoris, cum Mathasuenta jugali regisque opibus. Et sic famosum regnum fortissimamque gentem, diuque regnantem, tandem deinde miliesimo et trecentesimo anno victor gentium diversarum Justinianus imperator per fidelissimum consulem vicit Belisarium, et perductum Witigim Constantinopolim patricii honore donavit. Ubi plus biennio demoratus, imperatorisque in affectu convictus, rebus excessit humanis. Mathasuentam vero jugalem ejus fratri suo Germano patricio conjunxit imperator. De quibus posthumus patris Germani natus 425 est filius, item Germanus. In quo conjuncta Antiorum gens cum Amala stirpe, spem adhuc utriusque generis, Domino præstante, promittit. Hæc usque Grætarum origo, ac Amalorum nobilitas, et virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi cessit, et fortiori duci manus dedit: cujus fama nullis sæculis, nullis silebitur ætatibus. Sic victor ac triumphator Justinianus imperator et consul Belisarius, Wandali, Africani, Geticique dicuntur. Hæc qui legis, scito me veterum seculum scripta, ex eorum spatiosius prælis paucos flores collegisse, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contulerem. Nec me quis in favorem gentis prædicitæ, quasi ex ipsa trabentem originem, aliqua addidisse credat, quam quæ legi, aut comperi. Nec si tamen cuncta, quæ de ipsis scribuntur aut referuntur, complexus sum: nec tantum ad eorum laudem quantum ejus laudem qui vicit exponens.

INDEX RERUM, VERBORUM ET SENTENTIARUM, QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

A

- Abbas apud Persas episcopi virtutes, 363.
 Abecedaria martyr, 257.
 Atlas demone a filio regis propellit, 368.
 Absens. Purvis sunt semper injuriis facultates absentium; et quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum pervadentis terrere, 10.
 Similis videtur absentis, qui conscientiam criminosi non habet, 54.
 Absolutor, facilis est alieni conscius sui, 172.
 Abstinent. Proximus habetur donanti, de quo potest dici: Abstinentis est jugiter tui, 107.
 Abundantia. In abundantia quælibet potest se expedire persona, 193.
 Accaciani Antiochia conveniunt, 277, 303. Quomodo nomen substantivum. In S. Trinitate admiserunt, 303.
 Accellanorum epistola ex synodo Antiochena ad Jovianum Aug., 303.
 Acacius Amidæ episcopus Persas captivos a Romanis milibus redimit, venditis vasis ecclesie, 371.
 Acacius martyr ubi passus, oratorum illic edificatum est, 363. Acacii Casariensis fides, et ejus sequacium in synodo Seleuc., 275. Dicit Filium Dei similem Patri secundum voluntatem tantam, 275. Acacius et alii contra non fidem Ariminensium concilii, 375.
 Accipitrus natura, 15.
 Acepsenas famosissimus in celli reclusus, 326.
 Acesii Novatianorum episcopi ad Constantium verba, 230.
 Achilles Alexandrinus Petro successit, 214.
 Acitabulorum tinnitus in theatro, 77.
 Acolytus S. Rom. Ecclesie, 53.
 Acquiri. Bene acquiritur quod a nullis adhuc dominis abrogatur, 145.
 Actiæ ludii instituti ab Augusto, 388.
 Actio. Absurdum est ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis, 53. Otio torpere non sinatur qui probis actionibus innotescunt, 88. Frequenter vocat his: et

integritas actionis, 104. Agentem male nisi bonis moribus non res imat displicere, 108. Suos actus nemo damnat in aliter, *ibid.* Omnis actus in qualitate propositi est, et non vituperandum quod nulla fuerit voluntate lascivum, 143. Semper et præstandi et lædendi causas invenit, qui publicis actionibus adhibetur, 116. Totum bonis actibus obtinuisse creditur, qui post documenta laudatæ militiæ promovetur, 150.

Administratio ipsa est recta, quæ sine potestate defenditur, 110.

Admonitio. Non facile efficitur vitiosus, cui admonitor insidet assiduus, 178. Non habet vitæ locum, qui delinquit admonitus, 69. Dubitari de illo creditur qui a pluribus admonetur, 133. Qui vult alium in præcipite casu mihi terere, eum certum esse fideliter non monere, 41. Si remissio in admonitionibus v. niat, cunctos necesse est ut contemptus involvat; et quoddammodo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, postea cogaris exigere, 43.

Adolescentia pervia incommodis, 62.

Adoptari. Per arma posse liberitium grande inter gentes constat esse præconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobola frequenter t. Minus: ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt, 60.

Adoptio per arma quomodo fieret, 60. Filius per arma, 121. *V. Gensericus.*

Adorare purpuram, 182, 183.

Adrianus. *V. Hadrianus.*

Adulterii poena, 90. Lex Theodosii contra adulteras mulieres prolata, 341.

Adversarius. Quos superna protegunt, felices adversarius habere non possunt, 175. Constat esse dubium, quod concedit adversarius, 147.

Adversitas. *V. Prosperitas.*

Advocati fisci officium, 12.

Advocat onis officium quid sit, 9.

Ædificiorum laus et origo, 112. Facilis est ædificiorum ruina incolarum subtracta cuius odia; et cito vetustatis decolacione resolvitur, quod hominum presentia non tueritur, 69.

Ægris non una causa salutis, 159. Naturalis cura est ægris dare lætitiã, 144. Felicitatis genus est inde curari, unde libens animo æger possit exierit, 179.

Ælia civitas ab Hadrano condita, 388.

Emilianus martyr, 248.

Emilianus Mærsiam infestat, 406.

Æquitas prima est a se præsules inchoare, 108. De æquitate potius quam de rapacitate proficitur, 177. Tolerabile fit omne quod æquabilis ordinatione disponitur, et quare, 62. Non licet delinquere qui alios creditur sub æquitate continere, 11. Ne citi personas respicere qui meram cogitat æquitate, 45. Qui æquitatem coluerit fructum victoriæ possidebit, 137. Ille dignus est præmia consequi qui parere cognoscit æquitati, 147.

Æris et plumbi repertores, 59.

Ætas non impedit, ubi sese potentia cœlestis infundit, 127. Gloriosa supplicatio est quæ veniam quærit ætatis, et quare, 121.

Ætatis vitæ formula, 121.

Ætiani cur dicti sint dissimiles, et non existenciales, 276. Ætiani qui post Eumoniani, 264.

Ætius virtus eximia in prælio Catalaunico, 414, 415. Ætius patricius interficitur, 394.

Ætius Antiochenus a Leontio diacono ordinatur, 265. Interdicitur uti officio diaconi, 271. Diaconatus ordine spoliatur, 275. Atheus erat, 263. Ejus vox superba, 277. Examinatur, 274. In exilium mittitur, 277. *V. Honoratus.*

Affectio. Facile onus afflictionis sentitur qui suavis delictis uti consueverunt, 181. Expedit studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio compensari, 120. *V. Actio.*

Africa Rom. imperio rursus adjecta, 412.

Aflorum privilegia misceri, 192.

Agapitus papa legatus ad imperatorem missus, 197. Ipsi vasa Romanæ Ecclesiæ, quæ oppigneraverat, redduntur, 197.

Agapitus Macedonianorum episcopus una cum suis orthodoxyam fidem amplectitur, 367.

Agelius Novatianorum dum episcopus revocatur de exilio, 310. Nisimum et Martia unius sibi successores ordinat, 346.

Ager. Ille solus delectabilis ager Dominus, in quo superire non timetur exactor, 177.

Ajax apud Gazam spiritus, 352.

Alaricus Vespetharum rex Italiam invadit, 410. Italiam vastat, 368, 410. Romam prædatur, 368, 410. Romæ depredatione satius, 197. Moritur, 410. In alveo fluminis Busentium sepelitur, *ibid.*

Alemanni fugantur, 201. Profligati a Juliano, 283.

Alexander Xerxem regem Persarum vincit, 390.

Alexander Alexandrinus Ecclesiæ præerat, 270. Post Achillam ordinatur, 214. Epistola ejus ad universas Ecclesias contra Arium, 214. Ejus epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum episcopum de Ario, 216. Moritur, 259. *V. Constantinus.*

Alexander Constantinopolitanus episcopus silentium philosopho per miraculum imperat, 226. Quomodo Arianæ admisionem impedit, 242. Moritur, 243.

Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad unitatem revocat, 362.

Alexandria civitas maxima, 414.

Alexandriam instauravit Hadrianus, 588. Theodosius idola Alexandria donavit Christianis in usus pauperum, 542. Alexandrini seditiosi, 359. De seditione apud Alexandriam orta contra paganos, 283. *V. Ariani.* Alexandrinum coecilium. *V. Athanasius.*

Allegatio rerum solidum desiderat iudiciam, 37.

Alleluia Romæ quando cantaretur, 348. Alleluia in Serapidis templo auditum, 342.

Alpha non complectitur, 184.

Altare ad occidentem positum, 348. Reliquiæ martyrum in altari collocatæ, 286. Imperator munus ad altare solent offerre, 344.

Amala a quo origo Amalorum decurrit, 404. Ejus nobilitas, 151, 158. Quævis claritas generis Amalia cedit, 125. Amal sanguinis virum non decet vulgare desiderium, 72. Amalfridam ab Hilderico rege Wandalarum occisam conqueritur Atharicus, 141.

Amalanthæ laudes, 158, 159, 175. Ad consortium regni Theodabatu assumit, 157, 158. A Theodabatu in exilium mittitur, 421. A Theodabati satellitibus in balneo strangulatur, *ibid.* *V. Eutharicus.*

Amazones diversas Asia gentes superant, 401. De earum partibus, 401.

Ambiguitati locus non reliquitur, ubi experimenta probabilis suffragantur, 45. Nequit esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusum, 184.

Ambitio nihil reliquit absconditum, 143. Vitanda est alienarum rerum turpis ambitio, 71. Necesse est ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, superno munere plus donetur, 107. Utilis est ambitus laudis, qui appetitur per augmenta virtutis, 120. Honestus ambitus est, quæ sequimur tempore, velle præconis antea, 144. Humana ambitio, nisi fer metum damni, non potest inhiberi, 168. Ambitio iustitiæ inimica, *ibid.*

Ambrosius nondum baptizatus eligitur in episcopum, 305. Ambrosius non patitur imperatorem Theodosium intra cancellos ecclesiæ manere, 331. Justina jubet Ambrosium mitti in exilium, 359. Eum persequitur, 340. Ambrosii constantia, 343. Ambrosius episcopus de Christiana fide multa sublimiter scribit, 393.

Amitia. Præstat decus amicitia desiderata votorum, 25.

Ammon habet prophetiæ donum, 325.

Ammonii monachi castitas, 213.

Ammonius grammaticus Socratis præceptor, 342.

Ammonius sibi aurem amputat ut episcopatum effugeret, 322. Amnoplus episcopus unum recusat, 341.

Ammonius monachus interfectus, 369.

Amphilocheus carmina pro Alexandro finxerunt, 302.

Amphilocheus Arcadium oculari noluit, ut Theodosius persuaderet Arianorum concilia vultu impedire, 341.

Amphion Nicomedis ordinatur episcopus, 254.

Amphitheatrum Romanum Titii magnificentia fabricatum, 94.

Ananias martyr, 237.

Anastasia (S.) basilica cur sic appellata, 354.

Anastasia imperatoris laudes, 3.

Anastasia. *V. Nestorius.*

Anathematizare quid sit, 376.

Andragatus trucidat Gratianum, 310. Moritur, 340.

Angelorum turba impeditur ne palatium a Gaina cooperaretur, 353. Angeli iudicatores belli ad Romanos missi, 370.

Angustia. Cur inter supremas anheliantis angustias votum est potius perire quam vivere, 54.

Anteriorum familia lauda ur, 162.

Animi hominum nisi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendunt, idonei nequeunt reperiri, 19. Invidiæ sibi signum famæ diligere commodum, et lucra potius odisse causarum, 5. Animæ vigor operatur, dum spiritu graviore comprimitur, 195. Læsus animus vo iferatione patitur, 52. Quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis? 114. Quid faciunt sordes animorum in splendore natalium, 72.

Annus temporum pater, 25. Anni ab Adam usque ad diluvium, et a diluvio usque ad Ninum quot fuerint, 580, 596. Annus ab incarnatione Christi quotus est; quomodo cognosci possit, 396.

- Anthemias praefectus imperium Theodosii junioris rexii, 166. *V. Constantinopolis.*
- Antissus suggerens, 184.
- Antiochena Ecclesia antiquior et vere apostolica, in qua Christianorum nomen inventum, 566. Divisio populi Antiocheni propter Eustathium, 235. Schisma in Antiochena Ecclesia, 280. Episcopi Antiocheni post Eustathium, 234. Consulatur de episcopo Antiocheni praeficiendo, 279.
- Antiochiense concilium, 90. Episcoporum, 246. Epistola Antiocheni concilii de fide, 246. Fides Antiochense synodi, 272. Concilium Antiochiae. *V. Aencium.*
- Antiochia seditio, 253. Alia seditio propter vocem exactionem, 344. Antiochia terrae motus, 216. *V. Julianus, Ps. Imodia.*
- Antiochus Eusebii successor Jovinianum sibi manum imponere prohibet, 309. Antiochus eloquentissimus, 357.
- Antiphoniarum origo, 357.
- Antonii monachorum maximi virtutes et vita, 212. Ejus somnium, 504. Naturam creaturarum codicem suum e se dixit, 522. Solitudinem reliquit, ut Arianos insequeretur, 266. Didiymum caecum consolatur, 327.
- Apameas episcopos Joannes a Meletio ordinas, 352.
- Apelles desmonem fugat, 325.
- Aphraates monachus qua fiducia Valentii responderit, 325. Ejus laudes et orationis virtus, *ibid.*
- Aphricani libri, 265.
- Apollinares cur ambo excommunicantur, 278.
- Apollinaris Laedicensis, ejusque opinio et secta, 352.
- Apollinaris privatur episcopatu, *ibid.*
- Apollinaris Syrus plures edit libros, 296. *V. Damasus.*
- Apollinaristae uniti orthodoxis, 363.
- Apollinis Delphici tripodis ad spectaculum dati, 232. De simulacro Apollinis fulmi e concretum, 296.
- Apollo Pythius reprehensus, 502.
- Apollo ob miracula insignis effectus, 525.
- Apollonii cura erga fratres infirmos, 521.
- Apollonius Stoicus philosophus insignis, 588.
- Aponus fons describitur, 56. Aponi fontis miracula, et quare Aponus deatur, 57.
- Aquae Benedictae effectus, 515.
- Aquae Sextiae in Gallis, 584.
- Aquae venales, id est fluentes de vena perpetua, 58.
- Arctium unda non habet, nisi quae jugiter influit, 138.
- Aquarum utilitas, 91. Qui de subterraneis aquis et fontibus tractaverint, 59.
- Aquilegium quid, 58.
- Aquilinus causidicus Sozomeni sodalis, 233.
- Arantheus magister militum quid Valentii imp. professus est, 329.
- Arator legatus quondam missus ad Theodoricum, 150.
- Arbiter arcæ, 8.
- Arbogastes seipsum jugulat, 351.
- Arbores fabricis noxae amputari jubentur, 115.
- Arca Vicariae sedis, 52.
- Arca diis designatur imperat. r, 358. Succedit Theodosio, 353. Moritur, 365. *V. Amphilocheus.*
- Arcarius praefectorum volumenta militibus praestabat, 8. Apoche Arcariorum, 192.
- Archiatrorum, id est medicorum comitis formula, 106.
- Archimedes subtilissimus exquisitor, 112. Archimedis sphaera, 21.
- Archiburgius incidit in manus Joannis tyranni, 372. Imperium tentans, in exilium mittitur, 394.
- Arelatensium murorum et turrium reparatio, 53. Arelate obessa, 50. Arelatensis pugna, 128.
- Arethuse fons, 136.
- Arethusi cur Marco episcopo suo infensi, 287.
- Argonautae primi triremes instituerunt, 84.
- Argentum inventum laetum fundit ingenium, 173.
- Argyropolis a quo nomen habuerit, 174.
- Ariminense concilium celebratur, 268. Nomen substantiae abrogavit, et cur, 267. Epistola concilii Ariminensis orthodoxorum episcoporum ad Constantium, 267. Legati ab Ariminensi concilio ad imperatorem missi, nullum ab eo responsum impetrarunt, 268. Epistola Constantii ad Ariminense concilium, 268. Conc. Ariminensis epistola ad Constantium, 268. Descendentibus episcopis Arimino Constantius fuit indignatus, 268. cc. episcopi Ariminensis, nodi aversi Arianis, 270. *V. Athanasius, Concilium.*
- Aristoteles cur scriperit Categorias, 203.
- Arithmeticae laus, 8.
- Arisoi. Arianorum concilium apud Bithyniam, 221. Ariani iterum produnt se, 227. Ariani ex metu sola manu subscribitur synodo Nicenae, aliud nomen sentientes, 227. *V. Nicenum.* Dicebant episcopo vocabulum non reperiri in S. Scripturis, 227. Nolebant episcopo vocem recipere, 228. Martyres Arianorum, 328. Ariani veniunt Antiochiam, 251. Eorum conventus apud Marcotem, 239. Quidam Arianorum apud Alexandriam in turba populi suffocati, 218.
- Arianorum scelera, 250. Episcopus a concilio adeundo retrahere conatur, 251. Cupiunt uiam saltem habere ecclesiam oppidatam, 253. Eorum conventus apud Antiochiam, 264. Aguntur in exilium, 264. Rejicitur fallax eorum responsio, 267. Damnantur, 267. x concilia Arianorum, 270. Quae ab arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, 277. Quomodo Ariani Macedonismo fuerint persecuti, 311. Orthodoxi Arianum dogma rejiciunt, 318. Ariani Constantiopolim multos orthodoxos in navi concremaverunt, 325. Domum Nectarii episcopi Constantiopolitani incendunt, 340. Duae factiones Alexandriae Homousianorum et Arianorum, 246. Arianorum divisio, 349. Mirum cur Georgius Platonem et Timotheum Origenem sequentes, essent Ariani, 367. *V. Athanasius.*
- Arius quomodo contra Ecclesiam sit exortus, 214. Presbyter erat et sacras Scripturas Alexandriae exposebat, *ibid.* Ab Alexandro episcopo excommunicatus, 214. Ensenso scribit, 220. Cum consecratis suis ecclesiastica communione privatur, et jussa Constantii in exilium mittitur, 228. Cum suis sectatoribus damnatus, 229. Quomodo sit ab exilio revocatus, 239. Constantino imperatori scribit, 240. Fides quam apud Constantium Ang. professus est, 240. Constantius Arianum professionem mittit synodo Hierosolymitanae examinandam, 240. Constantiopolim venit, 241. Subscribit decretis Niceni concilii apud Constantium, 242. Jubetur Alexander Arianum in communionem recipere, 242. Arianus mors, 242. In loco latrine ubi perit Arius quidam domum construxit, 242. Quomodo per quendam presbyterum dogma Arianum pullulaverit, 244. *V. Constantinus.*
- Arma Junoni dicitur primus obtulisse Phoroneus, 117.
- Armorum factorum formula, *ibid.* Ante distribuenda sunt arma quam post flagitare necessitas, ut cum ea tempus exegerit, paratiores ad imperata sufficient, 19. Imparis sensus est ad primam legationem pro ius arma commovere, 41. Arma tua, Deo juvante, corroboras, nisi justitiam mediocribus servare contendas, 65. Opus arma: mortem generat et salutem, interitus peccantium, custodia honorum, contra improbos necessarium semper auxilium, 117. Arma bene construere est salutem velle omnium custodire, *ibid.*
- Armenii sunt Christiani, 236.
- Armentarii laudes, 50.
- Aratii Constantiopol. ordinatio, et ejus odium propter Joan. Chrysostr., 361. Moritur, 361.
- Arsenius juvenes non excommunicabat, 321.
- Artemidori laudes, 20.
- Artemius capitis obtruncatione martyr factus, 225.
- Artemon haereticus excommunicatus, 218.
- Artes ludicrae honestis moribus sunt remotae, 114. Jactis commodis studia artium nutrienda, 116. Manus laevi artium nutrit ingenia, 112. Manifestum est premium artes nutrire, 152. Quod ars dicitur a crimine liberatur, 115. Non praestat nomen artificio, nisi fuerit magna vis periculi, 191. Magna est ars contra artifices loqui, 23. Efficaciter imperat artificio eum competenti non patitur communitate fraudari, 112.
- Arverna Galliae civitas. *V. Euricus.*
- Asclepas Gazae Romam proficiscitur, 247. A Sardiensi concilio absolvitur, 250, 251. A Gazae suscipitur, 253.
- Asia in 40 regiones distributa, 584.
- Aspar mirabiliter Joannem tyrannum vincit, 572. Afflicta tyrannide occiditur, 594.
- Assis tributarias, 195.
- Assyriorum regum monarchia quot annis duraverit, 381, 396. Quot in ea fuerint reges, quot annis quilibet eorum regnaverit, *ibid.*
- Astensis civitas, 184.
- Asterius sophista libris suis Arianum dogma firmavit, 241.
- Astrorum cursus finitus, 184.
- Atanaricus Vesegotharum rex a Theodosio imp. magnis honoribus afficitur, 493. Constantiopolim moritur, et ibi sepulture ponitur, *ibid.*
- Ataulphus Alarici successor Italiam spoliat, 411. Picidium Theodosii imp. germanam uxorem ducit, *ibid.* In Africa moritur, *ibid.*
- Albalaricus infantulus rex constituitur, 421. Pacem a Justiniano imp. petit, 124. Immatura morte praeventus, 421.
- Althalaricus a Fridigerum vincitur, 529.
- Athanasius Alexandrinum suscipit praesulatum, 239. Quae contra Athanasium ab Arianis gesta sint; et quomodo confugerit ad Constantium, 239. Constantiopolim venit ad Constantium, 240. Ab episcopis Arianis apud Constantium accusatur, 241. Apud Treveros exsulat, 241. Jubetur Alexandriam redire, 245. Favore Constantii minorum Alexandriam remeavit, 244. Epistola Constantini junioris ad Alexandrinos pro Athanasio, 244. Rediit Alexandriam,

246. Insidias ipsi faciunt Ariani, *ibid.* Opera Eusebii iterum Alexandria pellitur, 245. Julius pont. Rom. Athanasium et ejus adversarios Romam evocat, 245, 248. Venit ad Constantiam, *ibid.* Constant pro Athanasio ad Constantium fratrem scribit, *ibid.* Orientales putant Athanasium ab ipsis damnatum non debuisse recipi a Rom. pont., et quare, 248. Legatio Constantis Caesaris ad fratrem Constantium pro Athanasio, 253. Ad partes Italiae discedit, 245. Alexandria fugere cogitur, 247. Illic revertitur, 248. A Sabino accusatur, 248. Et a Lucio Alexandrino, 304. Calumniam in Athanasium de venditis frumentis, 248. Aliam calumniam e nra eum de Arsenio et calice fracto deteguntur, 251. Athanasius et Paulus petunt fieri concilium, 249. Athanasii relatio de nece Pauli Constantinop. episcopi, 249. Ejus relatio de gestis Georgii, 260. Petit Athanasium unam ecclesiam oppidatim dari orthodoxis, 255. Constituit sacerdotes in alienis Ecclesiis, 256. Alexandriam revertitur, 256. Concilium convocat Alexandriam, 257. Insidias ipsi rursus factae, 257. Athanasii testimonium de Origene, 558. Defuncto Constante rursus Ariani Constantium adversus Athanasium excitant, 269. Eum semper odio habuerunt, 264. A quibus defensio sit, 264. Athanasius deridet synodum Arminensem, 267. Vocatur a Constantiano, 269. Quomodo pericula sepius evaserit, 269. Quid pagani prophetauerit, 269. Insimulatur magis, 269. Redit Alexandriam, 268. Excusat fugam suam libro quem scripsit, 269. Epistola Athanasii et aliorum episcoporum ad Jovianum, 502. Veniens ad Jovianum, ab eo decenter honoratus est, 534. Causarum Ecclesiae et populi index constituitur, 501. In suam Ecclesiam revertitur, 515. De latebris Athanasii, 515. Athanasii mors, 516, 517. *V. Constantinus, Constantius, Julius, Sebastianus.*

Athenos sedem sapientium esse dixerunt antiqui, et quare, 195.

Athesis inter fluvios honorus, 55.

Athletarum certamina a Fulvio primum edita, 535. Athletam populis palma designat esse victorem, 53.

Aticus ordinatus episcopus Constantinopolitanus, 561. Exregii eius mores, 566. Praeclara ejus facta, 575. Calliopo scribit, *ibid.* Suam mortem praescivit, 574.

Attila Hunnorum rex pene totius Scythiae dominus, 412. Eius pater et fratres, 415. Eius statura, forma et mores, *ibid.* Eum inter et Romanos praelium in campis Catalaunicis celeberrimum describitur, 414, 415. Virtute Gothorum superatus abscessit, 594. Aquileiam, Mediolanum et Ticinam vastat, 416. A Thorismundo Vesogothorum roge fatur, *ibid.* Eius mors et exsequiae, 394, 419. Contentio inter innumeros ejus filios de successione, 420. *V. Cassiodori pater.*

Auctoritas. Illa est reverenda priorum auctoritas, quae a re toto tramle non declinat, 161.

Audacia legum pondere pressa melius curatur, 26. Non parvum est munus audaci r. sui; plucii declinasse terrorem, 56. Non liceat apud nos quidquam audaciae, cuius est proposita superba calcare, 46.

Audeus haereticus, et Audeani quid doceret, 506.

Augustanus civitatis episcopus falso a clericis accusatus abolvitur, 7.

Augustinus B. Ambrosii discipulus, multa facundia doctrinaque excellens, episcopus ordinatur, 505.

Aulicus. Tales decet esse aulicos viros, ut naturae homini iudicio fronte aperiant, et possint agnoscere de moribus, cum videntur, 131. Ex aula ejiciuntur eunuchi, coeli et tonsores, 285.

Auraria functio, 35.

Auraria pensio, 54.

Auri et argenti qui primi inventores, 70. Effoscorum auri descriptio, 142.

Aurum per bella quaerere nefas est; per maria periculum; per falsitates opprobrium: in sua vero natura justitia, 145. Omnis proventus acquiritur, ubi metallum fulvum reperitur, 142. Divitis auri vena similis est reliquae terrae et usu crescit ad pretium, 70. Negligatur aurum, ubi electum est conscientiae praemium; patitur aliquando repulsam, quod semper avaris regibus imperabat, 93. *V. Araratia, Gryphes.*

Auxentii condemnatio, 270. In multis conciliis abdicatus, 505.

Avaritia tali sorte ponita est, ut cum multa rapiat, semper egeat, 72. Apud vivos sepulta sunt, quae tenacium manibus includuntur, 70. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur, 110. Avara manus portam claudit, et cum digito attrahit, navium simul vela concludit, 114. A paucis accipit qui nimium quaerit, 114. Regnum illam prociacum vitorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabilis devotione famulantur: quae dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malleidas cohortes admittit: ferri non potest, etc., 188. Ultra omnes crudelitates est divitem

velle fieri de exiguitate mendici, 191. Addendo perdit, qui retinendo collegerit, 194.

Azanes eunuchus Saporis regis a paganis occisus, 258.

B

Babylae martyris corpus auferri jubet Julianus, 245. Bannum balneum describitur, 144.

Baptismus praecedebat jejunium, 570, 575. Pagani ad Christianismum conversi peccata confessentes baptizabantur, 542. Baptismi tempus, 548. Eo tempore fons miraculose replebatur, 140. Quomodo negaverit Delphi gratiam in baptismo conferri, 507. Judaeus paralyticus per baptismum curatur, 567. Baptizati dominicum signum imponebatur, 515. Quo ritu Julianus baptismum suo renuntiaverit, 284.

Barabanes rex Persarum Christianos persequitur, 570. A Romanis victus, 371.

Barbari quomodo ad Christum conversi, 255.

Barbus in locum Dorothei episcopus Constantinopolitanae eligitur, 367. Moritur, 375.

Barsae episcopi exsilium, mors, et miracula, 516.

Basiliana familia, 152.

Basilides Scythopolitanus philosophus insignis, 588.

Basilius rhetor Christianus, Cappadociae episcopus, 296. Ob dissensionem cum Eusebio in Pontum secessit, 514. Quomodo exsilium minas evaserit, 516.

Basilius Ancyrae Ecclesiae presbyter exhortator Christianorum, 287. Martyrio coronatur, *ibid.*

Beatitudo non in auditu harmoniae, ut aliqui putaverunt, sed in Creatore et ejus contemplatione ponenda, 59. Populus quidquid sentiat voluptuosum, hoc a beatitudine temporalem iudicat volucandum, 57. Vera beatitudo in cultura Dei et legum ejus observatione, 212.

Belsarius de Gilmere triumphat, 412. Siciliam occupat, 424.

Belus ferreum gladium primitus produxit, a quo bellum dictum, 15.

Belluarum ritus est ex ventris esurio horas sentire, 22.

Belluarum ritus est sub casu vivere, 192. Pecora vitare norunt, quae se laesisse cognoscunt, 187.

Bellum. Ars bellandi si non praedidit, cum necessaria fuerit non habetur, 19. In eum qui bellicosus creditur, civis plus amatur, 127. Bellum nullum grave est, nisi quod causa debilitat, 415. *V. Reus.*

Beneficium. Non decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum, 10. Non est beneficium quod praestatur invito, 18. Beneficium dici non potest, quod nulla utilitate sentitur, 53. Augusta sunt beneficia, quae non etiam de futuris aliquid pollicentur, *ibid.* Dulciora sunt beneficia quam numerosa difficultatibus obtinentur, 85. Aeternum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore colatum, 121. Mortalitate jura nesciunt, qui beneficiis non tenentur, 128. Confidentius illud appetitur, ubi post colata beneficia festinatur, 129. Plus ille ad beneficii compellitur, qui innata benevolentia commovetur, 184. Auget beneficium voluntas recta iustorum, 200.

Benignitas. Ornamentum bonorum omnium est benignitas sincera, quae non est sola, quia de virtutibus cognoscitur generata, 160.

Benjamin monachus infirmos curat, 525.

Benjamin Persicus discorus martyr, 564.

Berillo episcopo Philadelphiae, quid synodus in Arabia scripserit, 269.

Bichor episcopus cum clericis martyr, 159.

Bigami a Novatianis non admissi, 548.

Binorum et ternorum exactio, 45.

Binorum et ternorum formula, 117.

Bissexus annus quomodo cognosci possit, 596.

Blandiri. Gravius percuit qui blandiendi grassatur, 195.

Blata regis cubiculo sigulis annis dari solita, 4. Blatae color, 190.

Blatteum germen, 126.

Boetius dogmata Graecorum doctrinam fecit esse Romanam, 21. *V. Horologium.*

Boetius praefectus praetorio occiditur, 594.

Bonos laus, malos quercia conitatur, 88. Possessa bona non habentur ambigua, 86. Omnia bona graviter deflentur amissa, 126. Bonum amissum, dum quaeritur, plus amatur, 131. Naturae insitum est, ut bonorum copia plus delectet, 155. Bonum insolitum plus amatur, 154. Natura bonorum non exceditur, cum refertur, 154. Quilibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri, 154. Bonorum rerum celeritiam semper desideratur agnitio, 181. Res una subtracta cuncta deformat, 196. Bona caute. *V. Caduca.*

Borniae aquae ad sanandam podagram utiles, 169.

Britanniae insulae descriptio, 598.

Britones. *V. Euricus.*

Britannio tyrannus bellum excitat, 27. Quomodo sit privatus imperio, 260.
 Brutiorum provinciæ describitur, 159.
 Burgundiones Gothis devoti, 171. Vincuntur, 201. Burgundionum ad Christum conversio, 375. Partem Galliarum Rheno tenuere conjunctam, 393.
 Buxrys clarissima fortissimæque confessio, 287.
 Byzantium. *V. Constantinopolis.*

C

Caduca bona, 101. *V. Fiscus.*
 Calibibus permisit Constantinus condere testamentum, licet ætate minores essent, 210. Abrogata vetus in eis poena, *ibid.*
 Casarea civitas. *V. Julianus.*
 Calamitas. Non est ignavia culpa, quæ excusat calamitas, 91. Permovet magis visa quam audita calamitas, 88.
 Calcis præpositi formula, 116.
 Calumnia non præsumitur, nisi aliqua probatio non habetur, 145. Gravissimum est per calumniam subrahali quod collocatum est nunciatio principis, 7. Locus calumniandi non relinquatur, cum longi temporis obscuritas præterit, 11.
 Calydonius aper, 206.
 Callistus Juliani imperatoris vitam conscripsit, 290.
 Cancellarii officium, 176.
 Canoniarum fides, 45.
 Canonici, 101.
 Canonici solidi, 52.
 Cantoris et lectoris Alexandriae officium, 348.
 Capitani inter Gothos, 75.
 Capitulum crematum, 384. Reparatur, 385.
 Capitularii horreorum, 168.
 Caprarum montis foveæ, 196.
 Carceris definitiones et tormenta, 186. Multifaria morte perimitur qui carceris squalore torquetur, 186.
 Cardinalis princeps, 119.
 Carterius abbas. *V. Chrysostomus.*
 Cascus Silanus laudatur, 185.
 Cassiodorus summe laudatur, 4, 5, 49, 135. Illius humilitas, 2. Integritas, *ibid.* Doctrina, 154. Elegancia, 133. Judex totius erroris expertus, 4. Metellus et Catoni comparatur, 138. Cassiodori familia laudatur, 5. Nobilitas familiae Cassiodori in utroque orbe clara, 6. Avus Cassiodori illustratus honore cinctus, Siciliam Brutiosque a Waandalorum incursione armis suis liberavit, 6. Pater Cassiodori ad Attilam legatus mittitur, 5. Cassiodorus rector Lucaniae et Bruitorum patriæ suæ, 4. Siculos Theodorico conciliat, *ibid.* Muloties quæstor fuit, 4. Patricius creatur, 5. A Theodorico factus quæstor, et quam mirabiliter in eo mænore se gesserit, 154. Magisteriam dignitatem laudabiliter administrat, 154. Præfectura Cassiodori totius Italiae notissimum bonum, 4. Fuit præfectus prætorio ab Athalarico, 135. Primordia regni Athalarici et armis juvit et literis, 135. Lumen immissum rebus celata, 153. Ad montem Mos. h. vivaria construxit, 195. Benignitas Cassiodori erga populum Romanum penuria laborantem, 176. Cassiodorus præfectus prætorio cum Variarum librum digessit in ordinem, 1. Cur eum scripserit, *ibid.* Cur sic inscripserit, 2. Historiam Gothorum scripsit, 2, 155, 197. Librum de Antiqua composuit, 173.
 Catabulensis, id est stabularius, 75.
 Catalaunicum prælium. *V. Actius, Attila.*
 Catalensis civitatis muri saxia ex amphitheatro colla suis reparantur, 85.
 Catecheses quomodo Alexandriae serent, 348.
 Catilina ab Antonio occiditur, 385.
 Causæ si montis situs describitur, 401.
 Causæ rerum semper in semine sunt, 153.
 Cautela prodit affectum, 20. Plus cogitantur omnino quæ cauta sunt, 151. Cautela semper adhibita erigit sensum, 154.
 Cavæ apsidatæ, 76.
 Celticorum conversio. *V. Chrysostomus.*
 Cerei. *V. Chrysostomus.*
 Ceres frumenta invenit, 106.
 Certamina injusta bonis meritibus inimica, 165.
 Chalcedonenses muri a Valente destructi, 311.
 Chalcedæ geometria primi inventores, et ad omnes artes eam esse aptam dixerunt, 57.
 Charitas medicorum gravis, 145.
 Chartæ conficiendæ modus describitur, 185.
 Chrestus Nicææ episcopus ordinatur, 234.
 Christiani nomen. *V. Antiochia.* Licinius Cæsar persequitur Christianos, 209. Infamia liberantur, 209. Exsules revocantur, 209. Tempia eorum resarcita, vel aucta, vel ædificata, *ibid.* Restituuntur eis ablata patrimonia et hæreses, *ibid.* Ad rempublicam et dignitates et militiam

recepti, *ibid.* Christianus senex, sed idiota philosophæ Christi religionem persuadet, 123. Christiani hominis libertas, 211. Centum Christiani interfecti sub Sapore, 257. Persecutionem patiuntur apud Persas, 363. In seditione Alexandriae a Judæis moerunt, 369. *V. Bababanes* Quis in urbe Gaza, et Seb stia, et Phoenice, contra eos crudeliter sint commissa, 248. Eorum hospitalitas et officia erga mortuos, 292. Erga paganos charitas, 245. Omni dignitate privantur, 245. A paganis occiduntur, 312. Vigiliæ Christianorum. *V. Vigiliae, Constantinus, Milites.*
 Charietas sub quibus consiliibus vatus, 385. Baptizatus, 386. Passus, *ibid.* Sententia Origenis de aeterna Christi, et quid de ea definitum, 289. Passionis Christi festivitas ante præcepta, et quomodo olim observata, 317. Julianus sine aeternum Christi depositus, 297. De beneficio herbae quæ nascebatur juxta simulacrum Christi, 297. Causa execranda in Christi contemptum habita, 318. *V. Constantinus.*
 Chrysanthus episcopus Constantinopolitanus invitatus eligitur, 369.
 Chrysopolis urbs antiqua, 371.
 Chrysostomus fit discipulus Didori et Carterii abbatum; 354. Fit lector in Ecclesia Antiochena, *ibid.* Fit presbyter, *ibid.* Episcopus Constantinop. ordinatur, 355. Quas promissus rexerit, 358. Solus cibum capiebat, 351. Publice declamat in Eutropium, 351. Sacerdotes adversus Chrysostomum conspirant, 354. Chrysostomus viros apostolicos ad conversionem Scytharum dirigit, 355. Cælicum convertit, *ibid.* Inopedit ne Gainæ ecclesia una concedatur, 358. Legatus ad Gainam mittitur, 356. Severitatem Constantinopoli petit, 357. Fecit cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, 357. Quid Theophilus in Chrysostomum odium auerit, *ibid.* Quo pacto Chrysostomus odium Augustæ sibi collarit, *ibid.* Qui fuerint ejus inimici, *ibid.* Per quos Augusta Chrysostomo facta sit inimica, 358. Chrysostomus Epiphanium redarguit, *ibid.* Epiphanium et Chrysostomus sibi invicem futura prænuunt, *ibid.* *V. Epiphanius.* Chrysostomus accusatur, 359. Appellat synodum universalem, *ibid.* Mittitur in exsilium, *ibid.* Seditio Constantinopoli propter eum in exsilium abductum, *ibid.* Gloriosus ab exsilio revertitur, 359. Hera Ides a Chrysostomo ordinatus accusatur, *ibid.* Prohibet ludos fieri circa statum imperatricis, 360. Subornatur qui eum occiderent, 361. Iterum in synodo deponitur, unde factum est solus, 360. In exsilium mittitur et moritur, *ibid.* I lyricum et Occidentem propter eum ab orientalibus se suspenderunt episcopi, 361. Diripiuntur domus eorum qui Chrysostomo favebant, *ibid.* Ejus corpus Constantinopoli translatum, 362, 379. Chrysostomi nomen in dyptichis sacris se ibi ur, 361. Atticus jubet Chrysostomi memoria in orationibus habetur, 375. *V. Arsanus.* Joannitæ vocati qui erant a parte Joannis Chrysostomi, 360. Chrysostomiani torquentur in carcere propter factum incendium, 361.
 Ciconiarum pietas, 28.
 Circus Augusti imp. describitur, 58. Unde Iudi circenses dicti, 58. Locus in ci co et in amphitheatro persens debitus, 75. Unde pro enit ut mappa signum det circensibus, 58. Ad circum neciunt convenire catones, 14.
 Civiles lites patris legibus dirimenda, 178.
 Civis nobilissimi est patriæ sate augmenta erigere 45. Tanto quis honorabilis habetur quanto civibus profuisse cognoscitur, 105. Quædam ineffabilis est gratia civitatis unum in se suscipere quod videt omnibus excedere, 114. Neulatenus de ejus fide dabatur, quæ ad custodiam civitatis eligitur, 119. Civis animum non habet, qui urbis suæ gratia non tenetur, 138. Unicusque civi sua uris respublica est, 112. Munitio civitatum spes est certi cunctorum, 196.
 Civitatis curatoris formula, 115. De custodiendis portis civitatis formula, 119.
 Clarissimatus formula, 121.
 Claudianus poeta insignis habetur, 395.
 Clearchus nymphæum ædificat, 311.
 Clementia non habet legem, 34.
 Clementia Historia, 206. Libri, 263.
 Cleomedes athleta a paganis dedicatus, 302.
 Clericorum professio vita caritatis est, 156. Eorum continentia, 348. Clerici puniendi a rege ad episcopum remittuntur, 7. Coguntur militare, 245.
 Cloacæ urbis Romæ mirabiles, 49, 157.
 Clodoveo Francorum regi de victoria reportata de Alamanis gratulatur Theodoricus, 59. Citharolum ad eum dirigit, *ibid.* Clodoveum inter et Alaricum pacem facere nititur Theodoricus, 40, 41.
 Coiva. *V. Galii.*
 Coelestinus Roman. pontifex Novatianos insequitur, 368.
 Cogere. Inhonorum est omne quod cogitur, 177.
 Cogitare. Si præclara cogitata non bene aguntur, ingrata sunt, 84.
 Cogu tor, id est iulex, 111.

Collecta vocatur conventus Christianorum, 211. Collectæ sabbato et dominica fiebant, 336. Diversitas in celebritate collectarum, sacrificii et communionis, 318.
 Collega. Natura rerum est amare collegam, 173.
 Colossus Romaæ a Vespasiano erectus, 387.
 Comitiva patrimonii, 60. Comitivæ sacrarum largitionum formula, 100. Comitivæ privatarum formula et ejus officia, 101. Comitivæ patrimonii formula, 102. Comitivæ primi ordinis formula, 105. Comitivæ Syracusanæ formula, 108. Comitivæ Neapolitanæ formula, 108. Comitivæ provinciarum formula, 110. Comitivæ Gothorum per singulas provincias formula, 111. Comitivæ formarum urbium formula, 112. Comitivæ portus urbis Romæ formula, 114. Comitivæ Romanæ formula, 115. Comitivæ Ravennatensis formula, 115. Comitivæ insulæ Curritanæ et Celsinæ formula, 116. Civitatum diversarum comitivæ formula, 118. Comitivæ principis militum formula, 119. Comitivæ domesticorum, 130.
 Commecatilis formula, 120.
 Commenatensis, 183.
 Commercium civibus secundum temporum qualitatem moderari jubetur, 115, 118.
 Comminatio. Plerumque denunciata comminatio plus efficit quam pœna composit, 75.
 Commonitorii scriniorum formula, 117.
 Commodum debet esse cum modo, 147.
 Commune. *V. Publicum.*
 Communio. *V. Collecta.*
 Comœdia unde dicta, 76.
 Comosicus Dicensis successor Gothorum rex et pontifex, 403.
 Competitoribus (de) formula, 121.
 Comus civitas describitur, 181.
 Concilium Alexandrinum cum Athanasio celebratum, 233. Concilium Antiochenum, 279. *V. Antiochia.* Concilium in Arabia, 289. Concilium Arminense pro Occidentalibus, 261. Quid in eo actum ex literis Athanasii cognoscitur, 270. *V. Arminense.* Concilium Chalcedonense contra Joannem Chrysostomum, 333. Concilium Constantinop. contra Macedonianos, 334. De canonibus in eo constitutis, 335. Ad synodum Constantinop. Acacii episcopos et Bithynia evocat, 275. *V. Constantinopolis.* Concilium Ephesinum contra Nestorium celebratum, 376. De synodo apud Mediolanum facta, 264. Concilium Nicœnum. *V. Nicœnum.* Concilium Nicomedie, 264. De legatis concilii Seleucis, 274. Exposita fides apud Sirmium præsentis Constantio Aug., 206. Tyro synodum transfert Constantinus ad Æliam, id est urbem Hierosolymorum, 239. Concilia celebrari non debent præter sententiam Romani pontificis, 216. Conciliorum provincialium institutio, 335. Acta concilii per exceptores scripta, 274. Tomus decretorum Antiochiæ et Constantinopoli, 336.
 Confessiones SS. Apostolorum Petri et Pauli Romæ, 175.
 Confessio. *V. Baptismus.*
 Confessorum diversorum conversatio, 210. De laico simpliciter confessore virum diaconum superante, 223.
 Consanguinei in administratione non succedunt sibi invicem, 79.
 Conscientia. Negligatur aurum, ubi electum est conscientie præmium, 95. Totum vitiosum geritur ubi conscientie punitus non habetur, 119. Conscientia læta est, quæ provehitur meritis, 153. Bona conscientie terminum non habent, 115. Bona conscientia tunc vere imperat, cum generaliter præstare festinat, 160. Facile absolutorum est alieni, conscius sui, 170. Conscientia recta vias publicas tenet, obviorum collocazione gratulatur: amicum est autem crimini velle nesciri, et qui vias suas occulit conscientiam prodit, 196. Quid acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur, 177.
 Considerare. In alto pectore protenditur, quod consideratum semper augetur, 170.
 Consilium querit omnis prudens, 106.
 Consistoria antiqua, 95.
 Consobrinorum nuptie. *V. Matrimonium.*
 Constans imperator creatur, 212. Occiditur a Magnentio, 257. *V. Athanasius.*
 Constantia fit uxor Juliani, 285.
 Constantia urbs unde dicta, et quomodo Constantia iterum a Juliano subjecta, 284.
 Constantinopolis prius Byzantium dicta, mutato nomine deditur, 392. Nomen, constructio et ornamenta Constantinopoleos, 232. Laus Constanti opolitanaurum a religione, 232. Anthemius muro Constantinopolim circumdedit, 306. Mortuo Valente Constantinopolim barbari devastant, 331.
 Constantinopolitanus pontifex post Romanum primus, 335. Præter Constantinopolitanum episcopum ordinatio fieri non debet, 374. Constantinop. concilii epistola ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Actium cum scriptis ejus, 277. Constantinopolitana synodus, 333. Illius epistola ad Damasum papam, *ibid.* *V. Concilium.*

Constantinus M. quando imperator tactus, 207. Illi signum crucis apparet, et ipse Christus, 207. Maximam culturam sacratissimæ crucis habebat, 210. Quomodo Christianum dogma susceperit, 207. Ubi et quando baptizatus sit, 208, 215. Quas leges pro Christianis posuerit, 208. Colloquium Constantini cum Sopatro, 208. Commendat religionem Christianam, 209. Paganorum ritus mutat, *ibid.* Nomina ecclesiarum ab eo exstructarum, 232. Cum Ario et Alexandro expositat, 221. Libellos oblatos incedendi jubet, 225. *Evangelium* ejus adversus Licinium, 225. Nicœni concilii Patres alloquitur, 226. Quid Accesio Novationorum episcopo dixerit, 230. Constantini epistola ad Alexandrum episcopum et ad Arium, 232. Epistola ejus de Ario et scriptis ejus, 231. Altera epistola ad Eusebium Palæstinæ de confectione sacrarum librorum et de purgatione domini sepulcri, 231. Alia ejus epistola adversus Eusebium Nicomediensem, 233. Epistola ejus ad Persarum regem pro Christianis, 238. Epistola evocantis episcopos ad causam Athanasii examinandam, 240. Quid scripserit Ursacio, 269. Constantini Tricennalia, 212. Ejus Vicennalia celebrata, 230, 242. Constantinus M. Gothorum auxilio multa præclare gessit, 407. Cum eis fedus init, 210. Presbytero cuidam moriens testamentum reliquit, 245. Moritur, 242. Tres filios reliquit, *ibid.* Translatio corporis Constantini, 271. *V. Macedonium.* Constantinus laudatur, 267. *V. Arius, Athanasius, Crux, Nicœnum concilium.*
 Constantinus minor Cæsar constituitur, 242. Scribit ad populum Alexandrinum, 244. Moritur, 245. *V. Athanasius.* Constantinus apud Gallias invadit imperium, et filium suum Constantem ex monacho Cæsarem facit, 411. Uterque occiditur, *ibid.*
 Constantius pater Constantini, 208. Constantii consilium de exploranda Christianorum constantia, *ibid.*
 Constantius imperator ordinatur, 242. Constantii epistola ad Athanasium, ut ad eum veniret, 234. Epistola 2 Constantii ad Athanasium, 234. Epistola 3 ad Athanasium, *ibid.* Epistola 4, per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassata, 235. Epistola 5 pro Athanasio, ut aboleretur quiddam contra eum gestum est, 236. Alia pro eodem epistola, *ibid.* Constantius iterum Arianis favet, 237. Athanasium iterum persequitur, 238. In Illyricum proficiscitur cum exercitu, 260. Conatur efficere ut Occidentales subscribant Arianis, 264. Jubet ut episcopi hunc locum: *Domini creavit*, etc., populo exponant, 279. Quo anno Constantius mortuus sit, 281. *V. Arminense concilium, Athanasius.*
 Consubstantialitatis voce an usi sint antiqui, 227. Consubstantialitatis fides, 228.
 Consul a consulendo dicitur, 96. Consulatus formula, et quid ad consules spectaret, *ibid.* Consulatus dignitatem fastigium, 24. Innumbrat famam publicam in consule levitatis obscuritas, 52. Consules esse magnanimos decet, 96. Novus consulatus initur calendis Januarii, 274. Pro consulibus decemviri creati, 382. Tribuni militum pro consulibus creati, 382. Consules Romani, 381 et *seqq.* Quinam primum calendaris Januar. magistratum inierint, 384.
 Consularitatis officium, 48. Consularitatis formula, 107.
 Contractus levitatis errore factus firmus non est, 27.
 Contractus liberi minoribus non permittuntur, 121. Contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit, 142.
 Conversatio. Nemo amplius acquirit quam qui se bona conversatione tractaverit, 190. Dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitime conversationis imponere, 68.
 Convicia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur, 16.
 Copres miracula operatur, 323.
 Corallici pelagi laudata semper opinio, 114.
 Corillus Gothorum rex, 403.
 Cornelium Romanum episcopum inter et Novatum schismata pro recipiendis errantibus, 327.
 Cornicularius quis, 182.
 Corona. Sudores bellicose civica corona testatur, 33.
 Correctio. Hoc est propria delicta corrigere, quod et non facere, 146. Malum cum perseverat augetur, et redemptum in peccatum accelerata correctio, 45. In partem pietatis recidit moderata districtio, 54. Pudoris sustinere jacturam nesciunt qui se prius iudice corriguntur, 79. Sub vitio videtur accusari qui spontanea voluntate noluit corrigi, 146.
 Cras Latine quid significet, 269.
 Crispus Constantini filius occisus, 208.
 Crudelitas sublevat humiles, 72.
 Crucis Domini et clavorum inventio, 232. Partem crucis in statua sua repositus Constantinus, 232. Partem aliam episcopo Hierosolymorum dedit, *ibid.* De signo crucis quod in celo apparuit, 200. Notæ crucis in vestibus, 280. Characteres sub crucis figura in templo Serapidis inventi, 312. Miracula crucis, 208. Miraculum de damonibus: ob crucis

signationem fugientibus, 283. Prodigium coronatae crucis in visceribus pecudis, 284. Supplicium crucis sublatum, 210. Crucis argenteae. *V. Chrysostomus, Constantinus, Helena, Julianus.*

Cubitus Nili, 209, 252.

Culparum amica confusio, 118. Silat aequitas, si culpa non visceretur admissa, 151. Indiscreti hominum mores vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus praemia non haberet, 152. Primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta, 59.

Cupiditas. Non est cupiditas eripere quae nullus se Dominus ingemiscit amisisse, 70. Placidum mare damnat qui undas cupiditatis exaggerat, 114. Illa sola dolere debent dispendia quae studio videntur cupiditatis imposita, 182.

Cupido. *V. Diana.*

Curia disciplinae veterum patet, 50. Quidquid humani generis floris est, habere curiam decet, 9. Curiae de alio abradi, 145.

Curiales a cura dicit, 142. Curiales minor senatus, nervi ac viscera civitatum vocabantur, 142. Curialium praedia non distrabenda, 123, 141.

Cursuale ministerium, 80. Cursuales equi publicis usibus, non privatis, inservire debent, 74. Cursus custodia, 15. Cursor. *V. Palladius.*

Curules infulae, 23.

Custodia. Licet sit semper adhibenda, maxime tamen in necessitate utilis custodia, 66. Laudabile est in illa parte geminare custodiam, quam constat reipub. necessitatibus exquisitam, 80.

Cyclopes primum fabricas condidere, 112.

Cyclus decemnovennalis quomodo cognosci possit, 396.

Cyprianus Carthaginiensis episcopus martyrio coronatur, 592. Lucanæ conventus ad natale sancti Cypriani, 159.

Cyrilli diaconi crudele martyrium, 288.

Cyrilli Alexandrini episcopi ordinatio, 508. Illius cum Horestae inimicitia, 569.

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleucia, 374. Cuius Acacio contendit de iure metropolitae, 275. Vasa sacra et vestem ecclesiasticam donatam a Constantino vendidit tempore famis, 275. Cur sit depositus, *ibid.* Prius appellatione usus inter ecclesias locis, 274.

Cyrius moritur ex pede calcato a Marutha, 358.

Cyziceni. *V. Eumomius, Julianus.*

D

Dacia antiquae descriptio, 405.

Daedalus volabat, 21.

Daemon quaeritur se a sanctis viris expelli, 317.

Dalmatarum principis formula, 118.

Damasus cum Ursino Romae episcopus ordinatur, 527. Ejus fides, 531. Mirabilis pontifex, 250. Ejus epistola de damnatione Apollinaris ad Timotheum, 357.

Damna plus cohibent scelera, 65. Idonei damna vix sentiunt; tennes autem levi dispendio vulnerantur, 116. Melius est praesentia damna contemnere quam exiguo quaestu perpetua commoda non habere, 71.

Danubii descriptio, 405.

Daphnes festa septem diebus celebrabantur, 374.

Datio Mediolanensi episcopo mittit Senator ingentem panici speciem populo esurientibus distribuendam, 200.

Davidicae lyrae miracula, 38.

Debitor, Debitum. Nemo alterius debitum exsolvere cogendus, 65. Magni peccati genus est alienis debitis alterum praegravare, 64. Juste debitor sit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri, 127. Ille praebet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi, 128.

Deceptio. Majus reatu pondus est inopinata deceptio, 68.

Decessor et praedecessor differunt, 152.

Deciorum familiae laus, 42, 155.

Decreta veterum servanda, 268. Locus subreptionibus non relinquatur quoties rationabiliter constituta servantur, 25. Non est alienus a culpa qui potuit agnoscere constituta, 148. *V. Concilia.*

Decuriarum rectura quae dignitas sit, 86.

Defectus rerum aut consilium titubare, aut vires argui defuisse, 69.

Defensionis cujuslibet civitatis formula, 115. Fida reipublicae salus est defensor armatus, 19. Invalidus juvenis defensor, 52. Nemo laborat defendere, nisi qui timetur defendi, 121. Ille defensor proprie dicendus qui tuetur innoxie, 155.

Defensores sacrosanctae Rom. Ecclesiae, 53. Defensores Ecclesiae Mediolanensis, *ibid.*

Delegatori concedendi, 181.

Delegatoria, 184.

Delicta. Benigni principis est non tam delicta velle punire quam tollere, et quare, 15. Facilius inimicorum a ius cadunt, si nostro avo delicta subducimus, 150.

Demophilus ab Ariani constituitur episcopus Constanti-nopolitanus, 314.

Denarii numeri excellentia, 8.

Depositum sub chirographo, 69.

Derogatio multum praevalet, quando derogator creditur fide dignus, 241.

Desiderium. Non est abjectum quod potest explere desiderium, et quare, 22. In qualitate desiderii potest men-honesta cognosci, 67.

Diana trifornis, 94. Cupido ferreus in Dianae templo si e aliqua alligazione pendens, 21. Dianae Ephesinae templum a Gothis crematur, 100.

Dicationis iure dicecessis, 177.

Diceneus Boroista Gothos philosophism docuit, 402.

Dictio agrestis quae, 1. Tria dicendi genera, 2. Dicendi peritus debet esse puritate conspicuus, 44.

Didymus maximus contemplationum doctor, 522.

Didymi a puero caeci quanta eruditio, 527.

Die dominico vacandum orationi, 210.

Diem veneris Constantinus venerabatur, 210. Difficultas. Solet facile labi, quod sine difficultate potest inveniri, 24.

Digitus linguosus, 76.

Dignitas dum ad incognitum venit, donum est; cum ad expertum, compensatio meritorum, 9. Talis est unaquaque dignitas, qualis administrantium voluntas, 104. Dignitates sunt annuae, et cur, 111. Solent venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, et cur, 152. Nulla dignitas minor est, cum bene geritur, quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personae, 162.

Digno quidquid creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur, 174.

Diligere quid debeamus, 55. Onae studiosius diligimus majori gratia custodimus, 20. Sicut ingrata videntur obscura, sic dilecta praedara sunt, 42.

Diocletianus et Maximianus privatam elegerunt vitam, 207. Diocletianus se ut Deum adorari jubet, 591.

Diodori virtutes, 525. Leonium redarguit, 271.

Diodorus. *V. Chrysostomus.*

Diodorus Tarsi episcopus a Meletio ordinatus, 532.

Dionysius Italus in exilium mittitur, 264.

Dioscori sollicitudo, ut sui ad sacra mysteria accederent, 525.

Dioscorus Longus Hermopoleos episcopus, invitus ordinatur, 536.

Diospolis olim Lydda vocabatur, 220.

Diptycha. *V. Chrysostomus.*

Disciplina dei non potest, quando ipsa fuerit corrigenda, 179. Redeat amor omnium disciplinae, per quam et parva coalescunt, et potiora servantur, 151.

Discipulatus efficacissimum genus est, agendo potius instructum esse quam loquendo, 95.

Discrimina dum feliciter cedunt, suavissimae memoriae sensum relinquunt, 129.

Dissimilitudinis fides, 511. *V. Acaciani.*

Divallium sanctionum constituta, 55. Divallium sanctionum statuta, 65. Divallium sanctionum forma, 69.

Divinitas ad defuiri debeat, 289. Monachi Aegyptii seditionem excitant contra Theophilum, qui Deum incorporeum dicebat, 356. Seditio inter monachos ob quaestiones de natura Dei incorporea, 356. Tanto Divinitati plurimum debemus, quanto a caeteris mortalibus majora susceperimus, 156. Nihil sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur; sed quidquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse iudicium, 199. Providentia divina usibus nostris aliqua subducit, et quare, 200. Juvat divina munera diligentibus confiteri, 157. Graviora diaboli insidias tunc subimus, quando Dei dona suscipimus, 174. Gratia Deo redditur, dum in servientibus honoratur, 156. Quanta caecitate damnatur, qui se aestimat perpetrare quod Divinitas non potest advertere, 194. Intolerabilis excessus qui supernae Majestatis affectat injuriam, 68. Licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis rebus maxime necessaria est quae Deo offeruntur, ne putemus igno-rare Deum vultu acceptat, si fraudatis oblationibus acquiescat, 45.

Divitia. Plerumque res parvas plus praevalet praestare, quam magnas possunt obtinere divitiae, 21.

Doctrina ex obscuro nobilem facit, 144. Ad omnia redditur humilis, quem imbuti doctrina caelestis, 156.

Documentorum linea est oblatio maligna redimentis, 197.

Dolosus animus non sequitur arbitrium imperantis, 10.

Dolos pro dolores, 37.

Dominus. Mutatur fortuna cum domiis, 24. De claritate servientium crescit fama dominorum, 60.

Dominica uxor Valen is imperatoris, 331.

Dominicus. *V. Dies.*

Domitianus Deum se appellari jubet, 357.

Dona sua lucrantur principes, 135. Dona regis, quamvis pa va, sublimant, et quare, 147. Dona regalia militibus, 83.
 Donativa principum quando solita dari, 295. Donativum, 81, 88. Donativi commoda, 64.
 Donati episcopi in Beroea sepultura insignis et miracula, 351.
 Donatus grammaticus insignis habetur, 392.
 Dorothei labores et stupenda vigilia, 555.
 Dorothei Arianorum episcopi mors, 567.
 Dro nonna, id est naves in Italia edificantur, 84 et seqq.
 Dromoniariorum electio, 65.
 Ducatus Rhaetiarum formula, 111.
 Duellum dissuadetur, 48.
 Dux. Non est in duce perfecta laus asserere semper anxios labores, 128.

E

Ecebolus sophista Christianus, 282. A fide Christiana defecit, 296.
 Ecclesiarum possessiones, 194. Edictum contra eos qui munera regis collata ecclesis subripuerant, 194. Ecclesiae Cæsariensis episcopi jugum unum a principibus concessum, 66. Ecclesiae defensores. *V. Defensor.* Bona Ecclesiae facultates pauperum vocantur, 147. De ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum, 148. Xenodochia Ecclesiarum, 344. Minister Ecclesie candelas præparans, 323. *V. Luminaria.* Vasa Ecclesiae in quibus Christo ministratur. 294. De publicatione vasorum ecclesiasticorum, 296. *V. Constantinus, Cyrillus, Episcopus, Iovianus.* Ecclesie asylius, 27, 34. Homicidae in ecclesiam fugientis mutatur pæna capitis in exsilium, 54.
 Ecclesiastici a nullo debent opprimi, 54. Iustitia ab omnibus, sed maxime ab ecclesiasticis colenda, 43. Manus ecclesiasticorum ad sanctissimum v. care debent, 265. Suffragia pro beneficiis ecclesiasticis nullo modo ambienda, 148.
 Echeenis nave: alligat, sicut et concha maris Indici, 17.
 Edicta generalia quare promulgantur, 150. Edictum suum in senatu recitari jubet Athalaricus, 151. Illud per triginta dies in conventibus publicis more solemniter recitari præcipit, 151.
 Edictale programma, 122.
 Egeant similis est qui redire nequit alienum, 123.
 Egesippus sapientissimus historiam scripsit, 266.
 Elatione (de) odium concitatur, 162.
 Electus. Dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus, 145.
 Elementis (de) quid sentiant philosophi, 37.
 Elephantis gratitudo, 160. Memor est injuria, *ibid.* Elephantum in bellis usus, 160. Elephantis ruina, 169.
 Eloquentiæ professorum eloquentia, 152. Pene feriatæ est districtio, ubi prævalet eloquentiæ fortitudo, 99.
 Elusius Cyzici ordinatur episcopus, 270. Elusii poenitentia postquam in Arianum dogma consensus, 510.
 Encratarum, id est Abstinentium hæresis, 287.
 Ephrem Syrus vir mirabilis, 279. Totius hæreticæ pravitate infirmitatem nudavit, 326.
 Epiphanius sophista utriusque Apollinaris amicus, 278. Epiphanius episcopus inter eremitas maximus, 325. Ejus eleemosynæ, 332. Mendicis morte simulata eum deludere volens, vere moritur, 352. Fit Theophili amicus et Chrysostomi inimicus, 337. Libros Origenis damnat, *ibid.* *V. Chrysostomus.*
 Episcopus qualis esse debeat, 305. Quæ ad ordinem episcopi requirantur, 318. Quæ debeat esse episcoporum integritas, 26. Episcopis administratio innocentiae datur, 175. Nihil in episcopali honore temeraria cogitatione presumendum est, ubi si proposito creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur, 7. Totum episcopis dignum est, ubi pietas invenitur, 200. Episcoporum precibus se commendat Senator, 175. Episcopi apostolicarum Ecclesiarum moriente Theodosio, 353. Episcoporum electio, 250. Episcopi ex aliis ad alias Ecclesias mutati, 377. Episcopi rerum pretia definiunt, 180. Episcopo mille quingenti solidi a rege mittuntur, provincialibus distribuendi, 26. Decet ab episcopo corrigi quod ab ejus familiaribus non debuisset admitti, 74. Episcopo Aurigeni jubet Theodoricus ut sibi subditum aliquem plectat, qui res et uxorem Juliani subtraxerat, 45. Ad episcopi curiam causa inter Sarsenates municipes et Ecclesiam remittitur, et quomodo, 50. Ad episcopos provocare permisit Constantinus, 210. Episcopi Polensis causa a Theodorico evocata, 74. *V. Athanasius, Clerici, Sacerdotes.* Episcopi ab icatu injuriæ affecti Romam adeunt, 247. Episcopi damnati, 274. Diversæ episcoporum pænae, 275. Episcopi abdicati, 275. Episcopi excommunicati, 274. Undecim episcopi Aegyptii in Diocæsa-

ream relegati, 319. Episcopi orthodoxi in exsilium acti, 511. Episcopi exules restituntur, et templi paganorum aperiuntur, 283. Litteræ episcopales pro peregrinis, 292. Episcoporum appellatio. *V. Chrysostomus, Cyrillus Hierosol.*
 Epistola canonica, 182.
 Equorum optimorum descriptio, 59. Equi publici veterariorum, 54. Equi desultatorii, 56.
 Equitibus et senatoribus Judicia communicata, 381
 Eremitæ in exsilium a Lucio destinati quæ miracula, 317. *V. Monachi.*
 Errores noxios vincere est vitia maculosa superare, 107. Cautum debet reddere, non sequacem, error alienus, 111.
 Esurientes. Qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, exstinguit, 194. Nihil impium est, pleuissimis cellis, vacuos esurire cultores, 167.
 Evagrius quos libros ediderit, 521. Quid Evagrius in libro suo de Monachis scripserit, 322. Quadam præclara Patrum testimonia ex libro Evagrii de Contemplatione, 522. Evagrius ab orthodoxis constituitur episcopus Constantinop., 514.
 Evagrius eloquentissimus discipulus et archidiaconus sancti Gregorii Nazianz., 524. Evagrius ordinatur episcopus Antiochenus, 541. Contra regulas ordinatus, 350.
 Evangelium legere cujus sit, 348. Evangelicorum et apostolicorum librorum auctoritas, 226.
 Eubolus. *V. Ecebolus.*
 Eucharistia olim dabatur laicis in manibus, 345. Error Eucharistiarum de Eucharistia, 307. *V. Macedonius.*
 Eudoxia Arcadii imper. uxor moritur, 361.
 Eudoxiæ Theodosii uxoris eruditio, 571. Quomodo Hierosolymam sit profecta, 579.
 Eudoxia filia Theodosii Valentiano nupta, 579.
 Eudoxius, Martyrius, Macedonius nuntii Orientalium episcoporum, 219.
 Eudoxius Antiochenum episcopatum usurpat, 266. Nihil Aetium restituere, *ibid.* Accusatur apud Constantium Aug., 271. Post Antiochenum Constantinopoleos invasit episcopatum, 276. Consulit Eunomio, ut dogma suum premet ad tempus, 278. Gratiosus fuit in aula Valentis, 508. Moritur, 514.
 Eugenius grammaticus Imperium invadit, 350. Occiditur, 351.
 Eulogii cum Modesto præfecto colloquium, 515.
 Eulogius et Protopogenes pro conversione paganorum laborant, 315. Redeunt de exsilio, 515. *V. Protopogenes.* Eulogius aliorum cogitationes cognoscebat, 323.
 Eunomius episcopus civitatem suam a Persarum obsidione liberavit, 565.
 Eunomius notarius Aetii, 294. Auget Aetii blasphemias, 278. Accusatur apud imp., 278. Fugit, *ibid.* Ejus temeraria subtilitas, 510. Septem tomos in Epistola Pauli ad Romanos scripsit, 510. Cyziceni efficiunt Eunomium, *ibid.* Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit, 315. De illius calliditate et scientia, 354. In exsilium mittitur, 346. *V. Eudoxius.*
 Eunomianorum schismata, 519. *V. Aetiani.*
 Euphronius Antiochicus sit episcopus, 235.
 Eupsychius martyrium cur passus sit, 287.
 Euricus Gallias invadit, 417. Britones profligat, *ibid.* Eos subigit, 418. Arvernæ Galliarum civitatem occupat, 417. Arclatum et Massiliam subigit, 418. Moritur, *ibid.*
 Eusebia uxor Constantii supplicat pro Juliano imper., 285.
 Eusebius Gazæ martyrio coronatur, 286.
 Eusebii Samosatensis constantia propter Melitium, 279, 280. Illius in exsilio subeundo magnanimitas, 319. In aliis provinciis multos sacris ordinationibus initiat, *ibid.* De exsilio reversus plures episcopos instituit, 332. A muliere Ariana jactu tegula occiditur, 332. Martyrio coronatus est, 509.
 Eusebius Vercellensis mittitur in exsilium, 264. De exsilio refocatur, 288. Alexandria cum Athanasio concilium celebrat, *ibid.* Quid Antiochia egerit, 290.
 Eusebius. *V. Basilus, Marcus.*
 Eusebius Pamphili orationem habet ad Constantinum imp. in conc. Nicæno, 226. *Opuscula* vocabulum subtiliter interpretatur, 228. Episcopatum Antiochenum recusat, 235. Eusebius Pamphili laudatur ab imperatore, 235. Vitam Constantini scripsit, 221. Moritur, et Agapius ei succedit, 245. *V. Constantinus, Conc. Nicænum.*
 Eusebii Nicomediensis epistola ad Paulinum episcopum Tyri, 220. Potentia illius apud imperatorem, 221. In concilio Nicæno scriptum proposuit plenum blasphemias, 227. Dato poenitentiae libello illi consubstantialis consensus, 228, 231. Constantinopolitanum episcopatum invadit, 233, 234, 216. Apud Constantinum pro Ariano agit, 234. Quid egerit ut Arius in Ecclesiam communionem reciperetur, 241. Ejus potentia in aula Constantii, in qua Arianum dogma firmare conabatur, 244. Jure Rom. pontif. scribit ca-

lumnias in Athenasium, 245. Legationem ad eum mittit eandem ob causam, 247. Moritur, *ibid.* V. *Athanasius, Constantinus.*
 Eusebius Emisenus Alexandrius episcopus constituitur, 246.
 Eusebius eunuchus praepositus cubiculi respondet Liberi summo pontifici, 265. Morie damnatur, 265.
 Eustathianos Alexander Antiochenus orthodoxis unit, 362.
 Eustathius Bercoze episcopus Antiochenus ordinatur a Patribus Niceni conc., 207. Orationem habet ad Constantinum in conc. Niceno, 236. Qua fraude ab Arianis sit episcopatu depositus et in exsilium deportatus, 234. Quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxi, 277. V. *Conc. Nicenum.*
 Eutharicus Agalaseuthian uxorem duxit, 395, 423. Quae sub ejus consulatu gesta sint, 395.
 Eutropius praepositus imperatorum occiditur, 354. Eutropius. V. *Chrysostomus.*
 Eutropius lector propter Joan. Chrysost. in carcerem conjicitur, 381.
 Eutychianus monachus miraculis insignis, 113.
 Eutychii haeresis, 349.
 Euzois Arianus expulso Meletio Antiochia est ordinatus episcopus, 280. Redeunte Meletio Arianis Ecclesiam praerat, 290.
 Evectus et evectiones, 80, 97.
 Evocatoria formula, 120.
 Evocius in exsilium mittitur, 303.
 Examen. Du trutinandum est, cui traduntur examina, 93. Ad examen veniunt quae putantur incerta, 155.
 Exceptio. Non praepudicat juri publico personalis exceptio, 34.
 Excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur iudicibus displicere, 5. In auctoribus perfidias reseccabilis semper videtur excessus, 59. In ipsis initiis excessus est comprimendus, 61. Qui potest in universalitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere, 130.
 Exempla. Instructus redditur animus in futuris, quando praetitorum commoneatur exemplis, 95. Non potest habere auctoritatem sermo qui non juvatur exemplo, 178.
 Exercitia. Assidua sollicitudine refovenda quae continuas exercitibus subjacent, 74.
 Exercitiales impensae, 53.
 Exercitus. Disciplinam non potest servare jejunos exercitus, 61. Commodus sub expensarum lege tenetur exercitus, 83. Proditionis instar est exercitui subtrahere, quod cum constat armare, 117. D scipiana robustius semper armator exercitus, 191. V. *Militia.*
 Existentialia. V. *Actiani.*
 Exstantia. Ex non exstantibus, aut fuit aliquando quando non fuit, voces sunt quae non reperiuntur in Scripturis divinis, 229. V. *Ariani.*

F

Fabricarum septem miracula, 116. Nemo in fabricis diligens agnoscitur, nisi qui et in suis sensibus ornatissimus invenitur, 76.
 Facinus omne auctores solos insequitur, 27.
 Fama. Qui bonae famae studet, suo semper iudicio plus gravatur, 102. Nulla potestas est, quae qualitatem famae de ore hominum possit auferre, 111. Prolixior aetas optatur, in quo fama semper robustior invenitur, 134.
 Fames in ultionem necis orthodoxorum, 314. Famis tempore filii venduntur, 409. Famis tempore frumenta moderato pretio vendi jubentur, 145. Fames totum solet contemnere, ut suam necessitatem possit explere, 61.
 Fasces nati ex fascibus, 9.
 Felix. Melius agnoscitur elegias nobilem quam fecisse felicem, et quare, 132.
 Felix loco Liberii summus pontifex ordinatus, 266.
 Felix divinitus punitur, 296.
 Felicitas laus, 23.
 Felicitas commendatio, 172.
 Feminus sexus ad mutabilitatis vitia patet, 27.
 Ferri utilitates, 48. Ferrum auro ipsi imperat, et servare cogit locupletes pauperibus constanter armatis, *ibid.*
 Ferrariae venae in Dalmatia, 48.
 Festi dies Christianorum, et quid de illis senserit Socrates, 347. Cantica in festis martyrum, 526. Dies festus universarius SS. Juvenlii et Maximini, 235. V. *Christus.*
 Fidei novem expositiones, 275. Quidam amore pecuniae a fide defecerunt, 296. V. *Haereticis.*
 Fidei laus, 93. Tam suaves fides affert fructus, ut etiam ipsa conciliet corda regnantium, 12. Fidem constantia probat, 48. Nemo cogitur ut credat invitus, 53. Fides rerum a ratione colligitur, 7. Fides hominis nescit cum morte detegere, 79. bona certa sunt quae aequum ab exilio trahunt,

29. Non est credendum contra fidem publicam facilliter supplicanti, 54.
 Fiducia. Audaces facit homines fiducia sui, 24.
 Figulinae a rege conceduntur, 51.
 Filius Dei quomodo Patri consubstantialis, 303. Ex quo sit, 149. Quomodo et Unigenitus et Primogenitus, 252. Cur Pater Filio major aliquando dicitur, *ibid.*
 Filius obligationibus paternis, si non est haeres, eximitur, 63. Similes filii patrum praecordia mox sequuntur, 71. In totum non videtur ereptus, qui consurgit in successione reparatus, 127. Educatum filiciorum laus est de filiorum probitate laudari, 135. Inobedientem filium declinare pueris non permittit humanitas, 28. V. *Adoptio.*
 Fiscus excludenda est dispendiosa semper enormitas, et quare, 71. Laudabilis a parte fisci perditur, cum iustitia non habetur, 15.
 Fiscum cessit possessum barbari persolvere jubentur, 83. Caduca bona fisco regis competunt, 87. Proscriptorum bona fisco applicantur, 69.
 Flacillus Antiochenus episcopus successor Euphronii, 216.
 Flaminius circus et via Flaminia quando facta sint, 385. Flavianus virtutes, 525. Adelphium redarguit, 307. Schisma inter Orientales et Aegyptios propter Flavianum, 359. Damaso reconciliatur, 341. Egregia Flaviani ad Theodotum oratio, 350. Flavianus Antiochenus soles accipit episcopatum, 350. Leontium fortiter redarguit, 271. V. *Porphyrius.*
 Fluminum alvei liberi esse debent, 85.
 Fons Claudia cum Nilo comparatur, 113. Fontis Martiani virtutes et miracula, 110. Fons apud Nicopolim morborum depulsor, 207.
 Formula dignitatum apud Gothos, 96 et seqq.
 Fortes viri semper in pace modesti sunt, 190. Mansuetum patrona, 89. Latet s. b. otio laudabilis fortitudo, et dum se probandi non habet spatium, occulta est lux tanta meritum, 15.
 Franci praecipitati salibus praeha semper gentibus intulerunt, 175. Francorum gens circa Gallias constituta Romanis infensa, 426. Constant eos Romanorum subiecit imperio, 217. V. *Galli.*
 Fratrum dulcis concordia, 132. Percussor fratris in exilium relegatur, et quare, 11.
 Fraus omnis gravis est, 193. Cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur, 8.
 Frigidarius Gothorum partem praefuit, 228.
 Fronto orator insignis, 388.
 Frumentorum copia debet primum produsse provincia cui nascitur, et quare, 17. Frumentum non exportandum, nisi cum regionis necessitas expleta est, 17.
 Furentes iusta non sentiunt, et car, 63.
 Furor plerumque instantia praecipitat, 40.
 Fustuarium supplicium, 63, 142, 180. Fustuaria ultio, 139.

G

Gainas conatur incendere palatium Constantinop., 335. Gainae rebellio, 355. V. *Chrysostomus.*
 Gallus sit Caesar, 200. Illius rebellio et interitus, 263.
 Gallus Constantini Magni nepos, 262. Ephesi dat operam literis, et sub quo magistro, *ibid.* Prodigium dum Julianus et Gallus templum Memmae erigunt, 284.
 Gallicana expeditio, 15. Gallos ad fauces Roma eligit, 25.
 Galliarum vicarium praefectorum Theodoricus instituit, 45. V. *Franci.*
 Garismatia, 193.
 Gaudii semper animos inquietant, modus etiam raro laetibus imponitur, qui magis in tristibus invenitur, 61. Piaculum quoddam est inter tristes velle gaudere, 182.
 Gaza. V. *Ajaz, Zeno, Constantia.*
 Geberichus Wandalos bello vincit, 407.
 Gemmarum divites venae auri fulgore pretiantur, 95.
 Generosi est animi optare quod summum est, 24. Generosus viris omnia convenit sub moderatione peragere, 72.
 Genesimundus per arma filius facius, et ejus integritas, 128.
 Gentilium templa eversa, 252.
 Geometria aliis artibus praefertur, 57. V. *Chaldaei.*
 Georgius in sedem Alexandriam intrusus propulsus Athanasio, 280. Quae mala in Alexandria per eum facta sint, 261. Illius crudelitas, 276. Quomodo mortuus sit, 286. Cadaver ejus camelo impostum per totam civitatem traducitur et concrenatur, 286. V. *Athanasius, Ariani.*
 Georgius Laodiceae fetorem haereticae pestis evomuit, 279.
 Gerax Cyrilli auditor in theatro verberibus caeditur, 369.
 Gerax civitatis partes terrae motu subvertitur, 272.

Gaiericus Vægotharum rex Italiam invadit et Romam vastat, 117.

Gladiatorum ludi. *V. Honorius.*

Gladius. *V. Belus.*

Gloria. Laborem non refugit qui virtutis gloriam concupiscit, 15. Quod gloriose geritur, sine temporis non tenetur, 24. Affectat unusquisque gloriam suam, 133. Hæc est certa gloria frequenter potuisse mereri, per quod homines constant ornari, 133.

Coronans rex Persarum divinitus in bello repulsus, 363.

Gothi unde primum agressi, 399. Quo pacto sedes suas promoverint in Scythiam, 399. Armis sunt instructi et æquitate compositi, 118. Halarico et Redagaiso regibus ingreditur Italiam, 393. Stilliconem fugant, *ibid.* Romam capiunt, *ibid.* Gallias intrant, *ibid.* Constantio Placidiano reddunt, *ibid.* Vesosim Ægyptiorum regem profligant, 400. Asiam subjungant, *ibid.* Eorum adversus reges Persarum et Macedonum bella et victorie, 402, 403. Mæsiam Thraciamque vastant, 45. Sub Ostrogotha Gepidas vincunt, 403. Sub Caiva rege Romanos infestant, 406. Regnante Gallieno, Asiam, Chalcidoniam, Trojam, Thraciam, infestant, 406. Gothi minores Mæsiam incolunt, 420. Quædammodum se Gothi contulerint ad Valentem, 328. Cum Gallo et Volustano fœdus ineunt, 406. Eorum cum Gepidis cognatio, 403. Eorum justitia, 47. Privilegia, 89. Annua munera a Romanis consecuti sunt, 403. Sapientiores sunt barbaris, 400. Eorum in eligendis regibus mos, 169. Gothorum rex Romanorum sacramenta suscipiebat, 126, 127. Quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit, 328. Gothis ætatem legitimam virtus facti, 18.

Grammaticæ laudes, 132.

Grando saxorum gereas similitudinem Constantinopoli cecidit, 311. Grando vehementis ibidem iterum cecidit, 361.

Gratia. Dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatas, 169. Gratia non debet occumbere cum defectis, 124. Gratianus fit imperator, 311. Illius benignitas et fidei rectitudo, 331. Episcopus orthodoxos de exilio revocat, 331. *V. Andragathus.*

Gregorii Pontici quanta fama et miracula, 327.

Gregorius Cappadox vir eloquens, 296.

Gregorius Nazanzenus Julianum depingit, 301. Constantinopolim translatus est, 333. Constantinopolim reliquit, 333.

Gregorius Alexandrinus episcopus intruditur, 215, 216. Syriam cum militari præsidio eunt Alexandriam perducit, 216. Alexandria removetur, et Georgius Arianus in ejus locum succititur, 217.

Gregorius Laodicensis quid de Filio Dei dixerit, 276.

Gregorius Beryti Arianus, 220.

Gruum industria cum pelagus transeunt, 75. Gruum concordia, 142.

Gryphes aurum jugiter effodere leguntur, 143.

H

Habacuc et Michææ prophetarum corpora inventa, 352. Habitatulum. Prima fronte talis Dominus esse creditur, quale ejus habitatulum comprobatur, 112.

Hadrianus imp. a Christianorum persecutione cessat, 368. Bibliothecam miræ operis extruit, *ibid.* Amasium suum edificavit, 302. *V. Alexandria, Leges, Eliu.*

Hæretici tanquam chameleones mutantur, 213. Lex Constantini qua jussit hæreticorum oratoria ecclesiis applicari, 242. Jovianus eos repellit, 303. Samosateni balneum Eunomii hæretici pollutum arbitrabantur, 309. Amphilocheus Theodosio persuadet ut hæreticorum conciliabula prohibeat, 341. Divisio hæreticorum inter semetipsos, 346. Diversarum expositionum hæreticarum enumeratio post explanationem Iulii Nicæne, 275.

Halaricus. *V. Gothi.*

Hannibal Hannibalis pater occiditur, 383.

Hannibal bellum molitur, 383. Veneno perit, 384. Cur apud Prusiam Bithyniæ regem veneno secum ipse pugnaverit, 35.

Harmonius Bardisanæ cantica composuit impietate plena, 326.

Hebtonis hæresis damnata, 218.

Helena circa monumentum Domini quid reperit, 222. Civitas Helenopolis ejus nomine dicata, *ibid.* Clavos galios et freno filii sui includit, 232. Moritur, *ibid.*

Helæ solitudo, 325.

Heliadori vigiliæ atque jejunia, 323.

Heliadorus ex Cassiodori familia, 6.

Heliopolis Phœnicæ, 319.

Helladius grammaticus præceptor Socratis, 342.

Hellin miracula operatur, 323.

Heraclæa civitas Ponti, 205.

Heraclides. *V. Chrysostomus.*

Herculis basilica a Theodorico constructa, 6.

Hæres. Suavius diligit hæredem qui beneficiorum recondatur auctorem, 126. Condidignum est ab hærede solvi, quod collatum constat auctori, 132. Hæres bonorum majorum virtutibus sine cessatione compellitur, 153.

Hermanaricus rex Gothorum Alexandro M. comparatur, 407. Herulos, Venetos, Estrogothas, vincit, *ibid.*

Hermanarico Thuringorum regi nuptem suam in matrimonium dat Theodoricos, 39.

Herimogenes magister militum volens Paulum ab Ecclesia pellere, a populo peremptus est, 217.

Herodes Idumæus, 206.

Herulorum rex a Theodorico in filium adoptatus per amam, 39.

Hieronymus presbyter in Bethleem postus toto mundo mirabilis habetur, 393.

Hierosolymitana Ecclesia mater omnium Ecclesiarum, 336. Qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuerint episcopatum, 276. Hierosolymitani concilii epistola ad Ægyptiacos episcopos, 237. *V. Arius.* Hierosolymitani templi reparatio divinitus impeditur, 297.

Hilarionis miracula, 286.

Hilarion moachus Orientalium apostolus, 292.

Hilarius de exilio reversus scripsit libros de Trinitate 291.

Hildericus. *V. Amalafida.*

Hispaniæ vectigal, 90.

Histria provincia describitur, 108.

Histrionum rara constantia honestumque votum, 36.

Homicidii facinus primus detestatur auditus, 18. Homicidii crimen est in hominis salute peccare, 106.

Humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum, 182. Servare terminos ignorat humanitas, 68. Patitur omnis homo periculosos nexu, 188.

Homousiani. *V. Arius.*

Honestas sola merito capit lucrum de legibus, 130.

Honor. Perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine, 160.

Honor secundæ ordinis, 118.

Honoratus prefectus urbis Constantinop. iudex in causa Actii, 274.

Honorius Theodosii filius nascitur, 340. Designatur imperator, 330. Succedit Theodosio, 333. Ludum gladiatorum removet, 333. Duas sorores illicite et infelici exitu uxores ducit, 410. Moritur, 372.

Horcistarum loquacissimæ manus, 76.

Horeates. *V. Cyrillus.*

Hormisdas apud Persas nobilissimus confessor, 364.

Horologium aquatile, 21. Horologium solare, *ibid.* Horologia aquatile et solare a Boetio fabricata, 22.

Horrea. Cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione fucata, 172.

Humilitas tam clara quam rara est, 60. Humilitas in principibus gloriosa, 93.

Hunimundus et Alaricus Suevorum reges maxima clade afficiuntur, 421.

Hunorum execranda origo, 407. Eorum facies terribilis, 408. Ostrogothas Scythicos superant, *ibid.* Contra Gothos movent, 328. Thraciam devastant, 362. Ab Italia pelluntur, 393.

Hypatia philosopha Alexandriæ occiditur, 369.

I

Iberorum ad Christum conversio, 236.

Idolorum cultum quinam imperatores prohibuerint vel permiserint, 343. Quomodo fierent voces idolorum, 342. De simulacro Androgyno a paganis in ecclesia constituto, 288. *V. Alexandria.*

Ignoscere. Qui periculose iusti sumus sub securitate semper ignoscimus, 186.

Illustratus vacantis formula, 105.

Illyricanorum episcoporum ad orientales episcopos epistola, 306.

Imagines. *V. Christus.*

Imbecillitati dum succumbitur, convenienter remedia tribuuntur, 34.

Imitari. Semper est diligentior imitator prioris, 79. Moribus debet esse conspicuus qui datur imitandus, 60.

Immortales apud Persas quinam dicerentur, 371. *V. Romani.*

Imperator stipatores corporis habebat, 404. Decennalia imperatorum, 250. *V. Constantinus M.* Dilatatum est pectus quam mutatum imperium, quod transit ad posteros, 123. *V. Alare.*

Imperandi disciplina est amare quod multis expedit, 145. Perniciosa res est in imperante tenuitas, 11. Pietas est verus ornatus imperii, 204.

Imperari non potest multis quod nequeunt custodire paucissimi, 64. Nemo plus præsumentibus inoerat, quam

quem sua facta commendat, 65. Odium sibi excitat qui iustis resultat imperiis, 178. Imperium si in parvo contemnitur, in omni parte violatur, 27.

Impetrata magis inflatur aura superbia, 24.

Impretia bilis rei pretia, 59.

Improvidis consilium nutare detrectat, 129.

Impudicus mulieribus turturum continentia proponitur, 9).

Impunitus. Impium est nos illis esse remissos, quos celestis pietas non patitur impunitos, 130. Nec vindictiam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam, 54. Non pa imur impunitum, quod nolimus esse permisum, 65.

Inarnationis figuræ et prophetiæ, 205.

Incantamentum. Magnum genus est incantamenti credere desiderata posse compleri, 84.

Indictio quomodo cognosci possit, 596.

Indigentia suadet excessus, 11. Grande commodum est cum indigentibus pacisci, et quare, 61. Ab indigentibus solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur imponit, 200. Indorum conversio, 256.

Indulgentia. Indignum est ut qui respuunt indulgentiam, detectis poste suffragetur humanitas, 36.

Industria semper est amica sapientiæ, 106. Vincitur natura, dum eam meliorat industria, 145. *V. Labor.*

Infantia non subvenire pudoris æstimatur esse factura, 75.

Inferior. Vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere, 176.

Infidelis. Pro servanda civilitate illis non sunt neganda beneficii iustitia, qui adhuc in fide cognoscuntur errare, 91.

Ingenium duabus curis non debet occupari, 152.

Initium. Bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium, 97. Semel bene inita nulla debent occasione contrari suspendi, 166. Solent initia protrudere meliora, dum a parvis inchoant, quæ in sequentibus magna se admiratione sublimant, 21.

Injuria. Graviter dolet injuria, quæ contigerit in sperata, 95. Mensuram non querit injuria, 27. Detestabilis est omnis injuria, 68.

Innocentia cuncta commendat, 105. Vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire, 112.

Innocentius pont. Rom., vir prudentia et intellectu decenter ornatus, 350. Novatianos persequitur, 368.

Inscriptio futura prædicens in saxo invenitur, 511.

Integritas. Magnum munus est ad integritatem deligere, nec medioeriter probatur conscientia, cui est veritas commissa seculorum, 87.

Interpretium, 32.

Invidia. Quidquid ex invidia dicitur, veritas non putatur, 7. Mensuram non querit invidia, 27. Invidia premit potiores, 72. Invidiosa est contra eam querela, cui sunt reverentia jura servanda, 74. Majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur, 108. Provecibus proxima est indubitanter invidia, 162. Bene agentibus invidia consuetudina, 168.

Ira perire noverit cum profervis, 121. Erigere non debet motus irarum, quod ad remissionem animi constat inventum, 16. Iracundus luminum fervore declaratur, 102. Gravius semper irascitur qui contra propositum commoveatur, 177. Iniquum nimis est quod delectat iratum, 65.

Irenæ basilica, 216, 248.

Irenæi grammatici liber, 289.

Isaci monachi egregia et prophetica verba, 329.

Isidorus Persarum rex a Christianis flexus, 368.

Isidori erga suos monachos cura, 325.

Isis prima navibus vela suspendit, 85.

J

Jacobi patriarchæ de Christo prophetia, 205.

Jacobi Antiochie Migdoniæ seu Nisibis episcopi miracula, 254. Quomodo civitatem suam a Persarum obsidione liberaverit, 279.

Jacobus presbyter apud Persas pro Christo torquetur, 258.

Jactantia in mediocribus odiosa, 96.

Januario episcopo Salonitano ut pretium 60 orcarum olei, quod debebat, persolvat jubet Theodoricus, 45.

Jejunii quadragesimalis diversitas, 348. Jejuniorum in ciborum abstinencia diversitas, 348. Salsati jejunium, 348. Jejuniorum virtus, 174. Jejunium pro salute principum et pro pace obtinenda indicium, 175. *V. Baptismus.*

Joannis Baptistæ sepulcrum violatum, 288. Caput Constantinopolim deportatum, 349. Miraculum in hac translatione, 349.

Joannis summi pontificis laus, 174. Illius orationibus,

admonitionibus, correptionibus adjuvari petit Cassiodorus, 174.

Joannes Hierosolymitanus episcopus, vir mirabilis, 362.

Joannes Antiochenus Cyrillum damnat, 376.

Joannes Chrysostomus et Joannita. *V. Chrysostomus.*

Joannes monachus Theodosii virtutem præconat, 357, 395. Joannes habet donum prophetiæ et miracula facienda, 325. Joannes monachus infirmos curat, 325.

Joannes tyrannus. *V. Ardaburius, Aspar.*

Joseph patriarcha primus præfectus prætorio creatus, 97. *V. Prasæctus.*

Jovianus imperator eligitur, 300. Illius fidei rectitudo, 302. Illius vox Christiano imperatore dignissima, 300. Ab Athanasio capiti orthodoxam religionem eloceri, 302. Præmentorum copiam restituit ecclesiis, 305. Exsules episcopos revocat, 305. Julianum Tarsi sepelit, 304. Consulatus et filius illius, 304. *V. Athanasius.*

Jovianus episcopus. *V. Antiochus.*

Jovinus tyrannus occiditur, 411.

Jovis templi destructionem demon impedire conatur, 545.

Judæa a Tito capta, 587.

Judæis permittitur synagogam rescere, et quibus conditionibus, 55. *V. Synagoga.* Vocantur Samaræe superstitiosis populus, 55. Korum Genæe constitutorum privilegia 70. Cur gentiles facilius quam Hebræi fidem susceperint, 205. Judæi Christianos accusant apud Persas, 258. Errorum resultatio, 263. Errorum oblatio, 367. Præfatus Alexandria, 370. Crudelitatis suæ poenas dant, 370. Judæus quidam cum sapiens baptizaretur, aqua fontis abscerit, 370. Alius apud Cretam dicens se esse Maysen Judæorum quampures decepit, 398. Quid, Judæe, supplicans temperatam quietem queris, si æternam requiem invenire non possis? 91.

Judices annui, 179. Judices mediis sacrosanctis Evangelii sententiam proferunt, 65.

Judex. Facilis recti persuasor est innocens judex, 5. Tandiu judex dicitur quandiu et justus putatur, 48. Magis persuasione vis est ad propositum recti venialitatem revocare judicantis, 80. Majores nostri discursus judicum non oneri, sed compendio provincialibus esse voluerunt, 85. Judices cum vendunt aliena criuina, sua faciunt esse peccata, 108. Conceptor esse debet, qui judicat de salute, 109. Nihil subitum aut inadeleratum agere debet, 114. Gloria regni est reperisse judices exquisitos, 132. Non decet iudicem ministrum esse voluntatis alterius, 135. Ultra omnes impietates est necare læsos, qui sanare creditur vulneratos, 154. Non potest fraudari proprio desiderio qui militat sub iudice gratuito, 135. Ipsa est vera securitas, quæ de nulla iudicis iniquitate formidat, 145. Vocatio iudicis spei justitiæ debet esse, non metus, 147. Tota ad iudices fama confluit, si eos rarus litigator observet, 147. Judices si innocentium præsidia sunt elevati, 149. Judices si irascentem sustineant, eadem poena plectuntur, 150. Tarpis actus ex toto sit a iudicibus alienus, 150. Metus cuncta componit, si reus crimen in iudicante non invenit, 151. Non proderit iudicem aliis esse perspicuum, si sibi potius reddatur obsecrus, 175. Nudatio iudicem maxime debentat, 178. Inutile bonum est iudicem non accipere, et multus accipiendi licentiam præbere, 178. Per milites suos iudex intelligitur, 188. Nil vile, nil cupidum iudices decet, 189. Dissimilis ab accusato debet esse, qui judicat, 189. Erit magnum et singulare præconium, si iudices non accipiant, ubi sunt qui multum dare contendant, 98. Omnia peccata iudices reddunt, si duces scelerum compriment, 191. Magnæ injustitiæ genus est aliud sibi iudicem velle, quam potest generalitas sustinere, 191. Nimis execrabile malum est, si cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat, 194. Inæqualis est arbiter, qui sententiam mittit in casum, 198. Deliberatio iudicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere, *ibid.* Propterea vitæ imponit modum, qui sibi se iudicem intelligit constitutum, 178. Utilis est iudicem mente nosse quam corpore, 178. Quam periculosum est pati iudicem rationabiliter iratum, 188.

Judicialia virtus est lingua bonis abundare, et mentis temperantiam custodire, 161.

Judicium, quasi iudicium cognoscite vocitatum, 179. In compendium mittimus mala, si presentia facimus esse iudicia, 107. Firmum est iudicium cuius tenetur exemplum, 45. Appellabatur abusive iudicium, ubi non allegabantur a partibus dicta prudentium, 101. Non facile erroris iudicio sordescit, quem doctrina purgaverit, 155. Non semper unum merentur iudicium diversa merita personarum, 157. Non possunt esse principis vacua gratificationis iudicia, 120. Uni acceptum fuisse, interdum gratia est: multis placuisse, iudicium, 185. Honestum suffragium est secundi iudicii, documentum prioris, 85. Ibi sunt vera iudicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas, 165. Judi-

riorum rationes ad majus tribunal, 179. Judicatæ rei standum, 6.

Juliani avunculi imperat. apostatæ mors horrenda, 286.

Juliani præfecti mors horribilis, 296.

Julianus Cæsar constituitur, 263. Constantini Magni nepos erat, 262. Constantinopoli litteris dedit operam sub Maximo philosopho, 282. *V. Gallus*. Fugit se Christianum, et lector fit Nicomedias, 282, 284. Imperator appellatur, 281. Appellatur Augustus, 280. Victoria illius de Alemannis, 280. Quomodo negata Christiana religione bellum contra Constantinum parabat, 290. Vocat se pontificem gentium, 290, 283. Corona laurea super caput e us decidit, 283. Consulit vates, *ibid.* Cæsaream Cappadociæ privat nomine suo, 284. Scribit libros, et recitat in senatu, 283. Qua arte favorem populi sibi comparaverit, 283. Subdola illius in Christianos elementia, 283. Initio imperii sui magis pepercit Christianis, 283. *V. Mares*. Exsules episcopos revocat, 283. Ante imperium latenter fuerat paganus, 284. Galileos vocabat Christianos, 283. Vexat ecclesiasticos populumque Christianum, 283. Quomodo ecclesias clausurit et ecclesiæ ornamenta diripuerit, 286. Quas leges contra Christianos posuerit, 88. Persequitur Athanasium, 291. Trium Bostreum episcopum ejici jubet, 292. Notebat Christianos cogi ut sacrificarent, 291. Quomodo fovit Cyzicum propter paganitatis cultum, 291. Ejus epistola ad Arsatium Pont. pro stabiliendo paganorum cultu, 292. Jubet sacerdotes gentium imitari vitam sacerdotum Christianorum, 292. Præcipit ut secundum Christianorum ritum etiam pagani orat ones et elemosynas facerent, et decimas templis offerrent, 291. Aboluit crucem in vexillo quod laborum vocant, 293. Quomodo aquis immolatis universa pollinerit, 293. Quibus modis conatus sit paganitatem extollere, et milites ad cultum idolorum inclinare, 293. Optima episcoporum ad eum responsio, 296. Conviciantur Antiocheni in barbam ejus, 296. Libro edito ultus est Antiochenium in se convicia, 296. Nimum imminuit pretia rerum venalium Antiochiæ, 296. Quomodo abstulerit Christianis pecunias, 296. Judæos armat contra Christianos, 297. Non potuit placare præsidem Beroensem, ut cum filio rediret in gratiam ob Christianismum abdicato, 298. Quomodo ad Persicum bellum perrexerit, 298. Obsidet regem Persurum apud Ctesiphontem, 299. A sena quodam deceptus est, 299. Interficitur, 299. Quas magis post ejus mortem inventæ sint, 299. Antiochenium publicum gaudium de ejus morte, 299. *V. Baptismus, Gregorius Nazianz., Jotianus*.

Julianus monachus cognomento Sabas Juliani imper. mortem, antequam audiret, prænuñtiavit, 288. Antiochiæ venit, 326.

Julius pont. Rom. iudex in causa Athanasii, 217. Scribit ad Alexandrinos pro Athanasio, 254. Athanasius, Paulus et alii episcopi orthodoxi ab Arianis in exsilium acti, ad eum Romam confugiunt, 247. Quid orientalibus episcopis scripserit, 247. Quid orientales episcopi ipsi rearscripserint, 248. Respondet episcopis Antiocheni concilii, 218. *V. Athanasius*.

Jurans Evangelia tangit, 324.

Jurisdictione propria est quæ datur a principe, 104.

Jus civile duodecim capitibus institutum, 151. Momenti jus, 137.

Jura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, infirmorum auxilia, potentum frens, 48. Fœdum est inter jura publica privati odii licentiam dare, 63. In causa possint jura, non brachia, 111. Causa jure, non vi decernenda, 48. Priscorum mos fuit nova jura decernere, et cur, 174. Jura antiqua tuenda, 178.

Jussio. Lætitia debet esse cunctorum provida jussio dominantium, 83. Decet firmum esse quod commendatur probabili jussione, 63. Gravis non est jussio quæ constringit et principem, 85. Non est delectatio commercii quæ jubetur invitis, 147. Bonum est jubentis, si justitia imponatur invitis, 145. Defecatur animus bonis præceptionibus institutus, 163.

Justitia mundus lætatur, 48. Justitia imperium foret, 9, 51. Observata justitia semper auget principes, 63. Justitia reges efficit fortes, 40. Nullum lædit observata justitia, 146. Nullum repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui participatione sublimat, 189. De justitia nemo queritur, 197. Non est impossibile justitiam suadere mortalibus, 118. Justitia in illis rebus maxime custodienda quæ Deo offeruntur, 45. Sua quemque possidere communia munus probatur esse justitiæ, 46. Confundi non debent jura imperante justitia, 53. Quidquid non discutitur justitia non putatur, 114. Inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodia, 118. Gravis ejus rei illatio, cujus adhuc justitia non probatur, 146. Justitiæ leges ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem, 148. De hujus justitiæ copia causarum venit, 151.

Rara est in hominibus manus clausa et aperta justitia, 154. Modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi, 195.

Justus. Habet proprium jus ille qui justus est, 143. Omni laude decoratur qui justus edicitur, 189. Non possunt dici justa quæ nimis sunt, 148. Non est dubium meliora recipere, quos contingit justa præstare, 165.

Justina qua occasione Valentiano nuperit, 328. *V. Ambr. sius*.

Justinus philosophus librum pro Christiana religione scribit, 588.

Juvenius et Maximus Juliano resistunt, 295. *V. Festus dies*.

Juventus. Quod in juventute non discitur, in matura ætate nescitur, 13. Hoc est difficillimum regnandi genus, excrescere juvenem in suis sensibus principatum, 175. Juvenum virtus præsumptione laboris animatur, 87. Ostentent juvenes bellis, quod in gymnasio didicere virtutis, 87.

L

Labarum. *V. Julianus*.

Labor publicus debet esse fructuosus, 46. Mutuari non debet quod laborantibus datur, 8. Grave nimis est fructu laboris sui fraudetur industrius, 51. Æquum est ut unicuique proficiat labor suus, 53. Laborantibus emolumenta deesse non oportet, et quare, 64. Nulli labor facit tedium, qui sumitur pro delectatione cunctorum, 92. Labores reddunt homines semper instructos, 183.

Læsis excrescentibus morbis debæchari permittitur, cum medicina differtur, 52. Nulla læsio removetur, cujus origo non tollitur, 113.

Lætitia mensura de magnitudine nuntii venit, 124.

Laridum ad exteras provincias non transmittendum, 27.

Laticlavia dignitas, 104.

Latini reges qui fuerint, et quot annis regnaverint, 381, 396.

Laudabile. Proprio fruitur honore quod est natura laudabile, 4. Præclarum a principe laudari, 4. Laudabilia quæque sordescunt, nisi congrua sede potiantur, 83. Abunde cognoscitur quisquis fama teste laudatur, 153. Homines ad laudis aviditatem nato singulariter inventimus, 10.

Lectio divina semper efficere nititur pium, 138. Egroscit ingenium, nisi jugi lectione reparetur, 172.

Legatorum gentium diversarum formula, 123. Legati mandata non scripta habebant, 157, 158, 166, 170.

Legatio omnis virum sapientem requirit, 23.

Leges ex Draconis et Solonis libris Atheniensibus ab Adriano scriptæ, 348. Quare leges repetæ, 63. Institutio divinarum legum humano juri ministrat exordium, 123. Qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare, 41. Custodia legum civilitatis est indicium, 70. Confundi desiderant omnia qui tentant legibus inimica, 90. Sub quodam gaudio constat inferri quod solvitur lege naturali, 177. Voluntas regis in legibus est, 111. Crudele nil efficit qui sequitur leges, 114.

Leo papa ad Attilam directus cum eo parem fecit, 394, 416.

Leonas comes et Lauritius dux Isauria concilio Seleuciæ intersunt, 272.

Leontii episcopi Antiochiæ dictum argutum, 257. Sacerdotio privatus fuerat, quod se ipsum castrasset, 258. Orationes suas tacitus dicebat, 271.

Leontius. *V. Actus*.

Leves inconstantia prodit oculorum, 102.

Libanius sophista pulvis Constantinopoli venit Nicomediam, 282. Pro Antiochensibus scribit, 296. Contra Christianos scribit, 300. Vivum Constantium laudavit, vituperavit mortuum, 301. Scripsit opus de morte Juliani, 500. Summe conatur Julianum laudare, summe vituperavit 302.

Libellarius titulus, 81.

Liberius Venantii pater eximie laudatur, 29.

Liberius Julio succedit, 283. Dialogus inter eum et Constantium, 263. Mittitur in exsilium, 263. Quomodo per additionem matronarum Roman. ab exilio sit reductus 266. Scribit ad Macedonianos, 312. *V. Felix, Macedoniani*.

Liberii laudes, 174.

Libertas verba nutrit, 87. Animi voluntatem propriam semper ostendit, 118. Ibi mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur, 132. Libertas in crimine non requiritur, 145. Libertatis genus est servire regi, 81. Pene reclusus admittitur, cui mutare solum liberum non videtur, 120.

Libra quare dicatur, 8. Rara duodecim unciarum esse dixerunt, *ibid.* Libra principis, 92. Debet esse justissima, 195.

Libri unde dicti, 185. Edificatus libris locum non relinquit injuriis, 44.
 Licinius persequitur Christiani, 207, 209. Fugatur, *ibid.* Perimitur, *ibid.* V. *Christiani*.
 Ligurum Venetorumque fames, 167, 200.
 Lingua diserta omnia bona cumulat, 150.
 Linguarum cognitio laudabilis, 173.
 Lites. Dum quis redivivis litibus tenuitatem insequitur supplicantis, non tam vincendi votum quam adversarii videtur quæsisse detrimentum, 71. In inmensum trahi non decet finita litigia, *ibid.* Quid a bellica confusione pax distabit, si per vim litigia terminentur, 63. Si queritis lucra, vitate potius damnosa litigia, 178. In causis suspecta potentia, 51. V. *Sacerdos, Episcopus*.
 Litolis Melitensis Ecclesie præsul Eucharistiarum hæresis se opponit, 307.
 Litterarum scientia gloriosa est, 51. Cunctis honoribus suo est digna suffrago, 29. Aliqua in mundo non potest esse fortuna, quam litterarum non augeat gloriosa notitia, 158.
 Loqui penitenda nescit, qui proferenda prius suo tradidit examini, 159.
 Lucaniae dulces recessus, 75.
 Lucianus hæreticus, 218.
 Lucifer Carthensis in exilium mittitur, 264. De exilio revertitur, 268.
 Luciferianorum hæresis unde orta, 291.
 Lucius diaconus anathematizatus, 319.
 Lucius Adrianopoleos in carcere moritur, 257.
 Lucius Eunomii successor omnibus invidus, 309.
 Lucius qua crudelitate Alexandriam fuerit introductus, 517. Alexandria pellitur, 334. V. *Athanasius, Petrus Alex.*
 Lucrum cum invidia periculum est, 14. Honesta sunt lucra per quæ nemo læditur, 143. Ille magis potest discere qui lucra turpia nescit optare, 107. Cessat lucri ambitus, cum vacatur ad sanctus, 73.
 Ludicra ars Roma removetur, 384.
 Lumen. Damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri, 163.
 Luminaria ecclesie oleo implebantur, 43. V. *Ecclesia*.
 Lupus pisceus, 187.
 Luxuria humani generis depopulatrix, 173.
 Lycus fluvius, 215.

M

Macarii conversionis occasio, 324.
 Macarii ambo inter monachos illustrissimi, 321. Filiam sacerdotis a demonio liberant, 326.
 Macarius Hierosolymitanus episcopus, 207. Post Heronem ordinatus, 214.
 Macedonianorum origo, 291. Reddunt causam suæ hæresis, *ibid.* Liberius primus noluit eos recipere, 311. Confugiunt ad Valentianum et Liberium sum. pontif., 311. Eorum professio fidei in libello quem obulerunt Liberio, 312. Quomodo de novo ab orthodoxis divisi sint, 333. Inter se dividuntur, 349. Eorum pertinacia, 330, 335. Illis Ecclesie adeptus sunt, 378. Persecutio in Macedonios, *ibid.* V. *Ariani, Maronius*.
 Macedonii eremitæ ad legatos Theodosii libera et sudæ allocutio, 344.
 Macedonius ab Ariani episcopus Constantinopolitanus ordinatur, 248. Hæresiarches fuit, 248. Similis substantiæ assertor fuit, 276. Illius error de Spiritu sancto, 276. Per præfectum et armatos milites in ecclesiam deducitur, 248. Constantinopoli propellitur, 269. Ejus crudelitas, 258. Constantinopolitanam Ecclesiam turbavit, 270. Constantius Aug. illi succenset ob translata patris sui ossa, 271. Mira sævitia cogit orthodoxos a se eucharistiam accipere, 271. Omnibus fuit odiosus, *ibid.* Condemnatur, 275.
 Magi Persarum sacerdotes, et qui fuerint, 236. In magicæ artes insinulatos animadvertitur, 67. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis, 66. V. *Martianus*.
 Magisterie dignitatis formula et ejus officia, 100.
 Magistri scriini et comitivæ primi ordinis formula, quæ danda est comitali quando militat, 103.
 Magna. Necessè est ut res magna competentia præmittat semper iudicia, 196.
 Magnentius tyrannus circa partes Hesperias emerit, 257. Fugit in Galliam, 263. Sibi mortem consciscit, *ibid.* Major domus imperialis, 343.
 Mali. Melius est paucorum damno malorum corrigatur intentio, 90. Sola malis illa tormenta sunt, si jam vicina vota moribus suis sentiant esse contraria, 179. Reo jam vicinus est qui malus patatur, 179.
 Malorum omnium probatur extremum inde detrimenta suscipere unde credebantur auxiliis provocare, 68.

Manichæorum hæresis oritur, 301.
 Marcellus Ancyranus deponitur ob scripta hæretica, 241. Contra eum tres libros scripsit Eusebius, 241. Recipit episcopatum suum, 244, 235.
 Marcellus episcopus Apæ templum destruxit, 345.
 Maratonius Nicomediensis episcopus a Macedonio ordinatur, 270. Dicitur auctor hæresis Macedonianorum, 276.
 Marcianopolis cur a Trajano condita, 405.
 Marcellinus Paulo Novatianorum episcopo succedit, 379.
 Marcellinus imper. variis Gothis et Gepidis diversas sedes concedit, 420.
 Marcilianus fons describitur, 140.
 Marci Arethosii martyrium, 288. V. *Arethosii*.
 Marco angelus sacramenta præbet, 520.
 Marcotes, V. *Ariani*.
 Mares episcopus Chalcedonia in facie redarguit Julianum, 285.
 B. Maria post partum virgo, 206. V. *Nemorius*.
 Maritus uxorem excedentem corrigere debet, 89. Pro amore pudicitie porrigere ferrum maritis non est legem calcare, sed condere, 18.
 Marmorum quadratis moenia fabricata, 26. Marmora ex Oriente transmitti jubet Amalasuitha, 161. Quadrati marmorei Ravennam advecti, 81.
 Marti gladius apud Scythas sacer, quomodo in eunt, 415.
 Martinus episcopus Tarorum clarus habetur, 335.
 Martyrum apud Persas diversa supplicia, 335. Nomen martyrum sub Sapore, 258. Quonodo in Edessa mulier currens cum filio ad martyrium, præfectum et imperatorem a crudelitate removerit, 314. Martyrum reliquie. V. *Altare, Festus dies*.
 Maruthas regem Persarum orationibus sanavit, 368. Magorum dolos detegit, 368. Miraculum ab eo factum, 368. Mæsse, id est prædia, 133.
 Massiliensium immunitas, 68.
 Matrimonium, id est matris bona, 135.
 Matrimonium quid sit, 27. Affectus conjugalis laudatur, et quare, 27. Maxime a vobis, id est episcopo, execrandum, quod matrimonii generalis impugnat affectum, 43. De matrimonio confirmando et liberis legitime constituendis formula, 121. Formula quæ consobrina legitima fiat uxor, 125.
 Mavia Saracenorum regina, 331.
 Maxentius imperator instituitur, 207. Occiditur, 208.
 Maximianus Constantinopolitanus episcopus ordinatur, 376. Moritur, 378.
 Maximianus imper. victorias de Parthis et Persis reportat, 406.
 Maximini Imper. e gente Gothica orti mira fortitudo, 404. Quomodo ad imperium pervenerit, 401.
 S. Maximinus. V. *Festus dies, Jurentinus*.
 Maximus Anicianæ familie uxorem regis stirpis ducit, 462.
 Maximus tyrannus imperium invadit, 339. Orthodoxos delendit, 340. Interficiatur, 340.
 Maximus Cynicus ordinatur episcopus Constantinopolitanus, et deponitur, 353.
 Maximus Hierosolymorum episcopus, 210.
 Mechanicus socius naturæ, 21. Laus mechanicorum operum, *ibid.*
 Medicæ artis laus, 106. Contrariis rebus, ferumque medicina succedit, 134. V. *Archiatr*.
 Mediolanensis Ecclesie prædia in Sicilia, 34. Ea Theodorici tustur, *ibid.*
 Melas episcopus exsules episcopos sponte sequitur, 325.
 Meletio potestas episcopalis adempta, 229.
 Meletii ad Antiochenum episcopatum translatio, 279. Quod de Trinitate ore eloqui non sinitur, manu designat, 280. Arianorum opera in exilium protruditur, 280. In exilio revertitur, 290. In exilium missus, 308. Contentio inter eum et Paulinum, 331. Ejus mansuetudo et moderatio, 332. Ejus corpus Antiochiam relatum, 338. V. *Diodorus, Joannes*.
 Meletiani qui fuerint, 229. Quomodo sint ab Ecclesia segregati, 211.
 Menas Ariani excommunicatur, 219.
 Mens memor sui diligit, 128. Mens humana facile suspicatur de quolibet illa quæ pertulit, 179.
 Mentiri Deo non licet impune, 126.
 Mercurius dicitur citharam invenisse, 59. Et artes plurimas, 130.
 Merita. Ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis, 12. In lucrum cedunt quæ bene meritis conseruantur, 67.
 Messalianorum hæresis, 307.
 Metalla in Macedonia instituta, 381. Metallorum ambitus solatia sunt hominum, 70.

Metatum vocatur diversorium a metando, 255.
 Methodii testimonium de Origene, 538.
 Metra herolica et iambica unde prodierat, 58.
 Metrobius ab artificibus legendus, 112.
 Metus frequenter verba intercipit, 87. Solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet, 25. Semper bene geritur, si celestis metus humanis motibus opponatur, 155.
 Michæas. *V. Habacuc.*
 Michaelis (S.) basilica et miracula, quæ illic pro Christi nomine celebrantur, 252.
 Milites ab omnibus laendi, 191. Millemarii milites, 88. Assidue dimicantibus difficile est morum custodire mensuram, 9. Exprobrata militia creditur, quæ irremunerata transitur, 53. Publicis debent utilitatibus insudare, qui nomen dedere militiæ, 54. Constat militiam bene geri, quæ probatis videtur imponi, 122. Rationabilis ordo est militia solvere, qui impar laboribus probantur existere, 145. Miles ad secreta iudicis proximitas, præsulis sui famam aut ornat, aut maculat, 177. Discat miles in otio, quod pericere possit in bello, 19. Humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus coquiescat, 184. Electis opus est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus, 198. *V. Exercitus, Prælium.*
 Milites Christiani restituant donativa sua, 295. In exsilium mittuntur, 295.
 Minores quare non possint facile contrahere, 70. Conditio minorum regnantis æquabiliter implorat auxilium, 14.
 Miracula per loca diversa in Christi nomine facta, 297, 315, 321.
 Misericordia. Sola est misericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant, 26. Proclivior ad misericordiam via bouis mentibus semper patet, 18.
 Mittendarii, 65.
 Moderatio. Dignum fuit moderatorem suscipere, qui se nesciunt juridica moderatione tractare, 114.
 Modestia. De modestia laus sumitur, 162.
 Modus ubique laudandus est, 11.
 Monachorum vita angelica, et quis illius auctor, 517. Eorum institutiones, 211. Conversatio, 321. Solitudo nonnunquam prudenter ab eis relinquenda, 326. Paures eorum mittuntur in exsilium, 326.
 Moneta a monendo dicta, 100. Qualis esse debeat, 119. Eam Servius rex Roma. primum in ære impressisse perhibetur, 120. Et figura vulgus regis imprimebatur, 100. Monetæ commendationis formula, 119.
 Moniales a tributis eximantur, 167.
 Mononachia vetita Romæ, 209.
 Monopolium quid, 54.
 Montanistæ. *V. Pascha.*
 Mores. Multo melius proficitur, si bonis moribus serviantur, 121. Indubitata est gloria morum semper custodisse mensuram, 155. Necesso est vindictæ subjaceat, qui pravis moribus obsecundat, 75. Grave pondus invidiæ est, splendere cinguli claritate, et moribus non lucere, 195. Turpe est illis misceri, qui dignis moribus non possunt approbari, 122. *V. Nobilitas.*
 Moscius mons. *V. Cassiodorus.*
 Moysis miraculum, 69.
 Moysis abstinencia, et vigiliæ, 524.
 Munilo tractanda est semper in otio, et quare, 53.
 Musæ unde dictæ, 76.
 Musica laus, 38. Mirabiles ejus effectus describuntur, 58. Quindecim modis continetur, 38. Toul quoque præcipui in ea, et eorum proprietates, 38. Quam musicam majores appellaverint mutam, 12.
 Mutabilitas. Nemo dubitat homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium: non immerito, quia cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates, 120.

N

Narbonensis Ecclesiæ possessiones restitui jubentur, 65.
 Natura repugnante quælibet cedit industria, 71. Omnibus animantibus est inimicum, quod naturali lege damnatur, 18.
 Nautas plus frequenter affligunt damna exigentium, quam solent nudare naufragia, 66.
 Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendiis vastatum, 76.
 Necessitas temporis excusat onera jussionis, 66. Necessitas moderamen non diligit, 64. Constat tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit, 11. Sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur, 148. Dum necessitas mater criminum tollitur, peccandi ambitus auferitur, 146. Necessitas publica multorum debet devotione compleri, 81.

PATROL. LXIX.

Nectarium martyrium, 286.
 Nectarium episcopi Constantinopolitani ordinatio, 555. *V. Ariani.*
 Negotiatores humanæ vitæ constat esse necessarios, 101.
 Nepotianus imperium invadit, et deponitur, 257.
 Nestor martyr, 236.
 Nestorii ordinatio, et quæ sub eo mala in Ecclesiis acciderint, 574. Hæreticos insequitur, 575. Quid dixerit de B. V. Maria, *ibid.* Quomodo Anastasius causa fuerit hæresis ejus, 575. Quæ fuerit ejus de Christo sententia juxta Socratem, *ibid.* Damnatur, 576. Ejus palinodia et exsilium, *ibid.*
 Nicææ Thraciæ concilium, 269. Litteræ Damasi et cæterorum episcoporum ad Illyricum contra hoc concilium, 270.
 Nicææ Bithyniæ concilium coactum terræmotu dirimitur, 272.
 Nicæam et partes Germæ terræmotus subvertit, 311.
 Nicæanum concilium cur celebratum, 225. Instruitur pro conventu Patrum in palatio imperatoris domus, 226. Numerus episcoporum in eo congregatorum, 224, 225. Constantinus victum ipsis suppeditavit, *ibid.* Eos convivio excepit, 250. Prima eorum sessio, 226. Disputant de dogmate Ariano, 225. Professio fidei concilii, 228, 505. Dogma illius in questionem venit, 244. Canones ecclesiastici in eo collecti, 250. Epistola illius ad Alexandriam et Ægyptum destinata, 229. Relatio Athanasii ad Afros de illo, 227. Relatio Eustachii Antiochiæ episc. de eodem, 226. Eusebii Pamphili verba de eodem, 228. Epistola Eusebii Pamphili de hujus concilii fide, 228. Quanta sit ejus auctoritas, 267, 270. Alteri negant Nicæanum fidem, alteri comprobant, 272. *V. Pascha.*
 Nicopolis, quæ prius Emmaus, ædificatur, 589, 406.
 Nilamion ante ordinationem in oratione moritur, 559.
 Nili fluminis recessus et accessus, 549. Imperator sacrificia Nilo offerri prohibet, 549.
 Nimum non placet, etiam quod bonum putatur, 159. *V. Justus.*
 Nisibinis Christianis noluit suppetias ferre Julianus, 284. *V. Jacobus.*
 Nobilitati laus connascitur, 42. Tantum quis nobilior, quantum et moribus probis, et inculenta facultate luxurrit, 46. Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata, 82.
 Nomen. Cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita nimis absurdum est portare nomen alienum et aliud dici, quam possit in moribus inveniri, 135. Grata sunt nomina quæ designant protinus actiones, 100.
 Notarii et triboni ad imperiale secretum electi, 5.
 Novatianorum concilium, 327. Eorum synodus apud Sargarium Bithyniæ, 546. Acesius eorum episcopus ad Nicæanum concilium a Constantino evocatus, 250. Quid Atticus de Novatianis sentiret, 574. Novatiani decernunt Pascha hæbere celebrandum, 547. Novatiani eligunt episcopum Constantinopolitanum, 569. *V. Agellus, Cælestinus.*
 Novatus. *V. Cornelius.*
 Novitatem sollicitam prudentes convenit habere rectores, 65.

O

Obedientibus justo indulgetur animus, 145. Fascibus obedire plerumque potestatis necessitas cogit; parere iudicio privato sola sententiarum probitas facit, 155. Majora sibi facit credi, quisquis efficaciter iuncta peregerit, 85. Gratus est obsequium quod devotione perpeti custoditur, 51. caret culpa qui imperata perfecit, 189.
 Oblatio. *V. Altare, Deus.*
 Octavianus quando Augustus appellatus, 385.
 Odia cum sepulcra claudantur, 124. Major cruciatibus poena est respicere illæsum, quem videre quis desideravit afflictum, 47.
 Oduacer nomen regis assumit, 595. Odivam vincit et perimit, *ibid.* Phæbum regem vincit, *ibid.* Italiam subjugat, 418. A Theodorico superatur, 595. Occiditur, *ibid.*
 Officium. Crescit in illo meritum, cui majus datur officium, 176.
 Oliva Constantinopolis suburhanum, 574.
 Olympiades constantia, 561.
 Ὀμολογία vox. *V. Ariani.*
 Onagri flagitium, 255.
 Onus. Si feasis minime relevetur onus, necessitate cernitur jacere prostratus, 71. Sine querela debet suscipi onus impositum, quod longis temporibus constat esse solvendum, 146. Divisum onus sub communione, subjectos certum est non gravare, 52.
 Opinio purgata multo major est quam si non fuisset impetita, 74.
 Oppiani singulos versus Severus singulis aureis remuneravit, 204.

Orationum efficacia, 305. Oratorum orationes ad quid inventae, 58. Oratio dispar moribus vix potest inveniri, 2. Est quoddam speculum morum agentis oratio, nec majus potest esse mentis testimonium quam qualitas inspecta verborum, 87. Dicendi peritus debet esse puritate conspicuus, 44. Ars oratoria ornamentum omnium litterarum, 160. Memoria oratorum thesaurus, 87. *V. Eloquentia.*

Ordinalio grate suscipienda quae dantem jurat, et accipientem pro temporis necessitate laetificat, 58.

Orestes filio suo Augustulo dat imperium, 398.

Origenes Alexandriae studijs eruditur, 389. Clarus habetur, 390. Difficilia verba Scripturae interpretatus est, et cur, 301. Apologia defenditur, 389. Joannes Chrysostomus non vult consentire damnationi librorum ejus, 338. Memoranda sententia Theotimi, cum rogaretur ut damnaret libros Origenis, 338. *V. Athanasius, Christus, Epiphanius, Methodius.*

Orthodoxi intrepidi, 315. Exsulant, 264.

Oscula genium, 336. *V. Amphilocheus.*

Osius Cordubensis confessor Ecclesiam ornabat, 210. Pro Ecclesiae pace missus, 223, 289. Concilio Nicæno adfuit, 224. Interfuit Sardicensi, 250. Vi tormentorum adigitur, ut Syriensis synodi decretis subscribat, 263. In exilium mittitur, 264. Sabellii dogma destruxit, 289.

Ostrogothorum regum genealogia, 418. Eorum cum Romanis amicitia, 420. Variæ eorum sedes in Pannonia, *ibid.* Hunnos propulsant, 421. Cum Suevis et Sciris præliantur, 421.

Otium. Natura humana per otia fatiatur, 18. *V. Fortitudo.*

P

Pachomii abbatis sapientia, 324.

Padus seu Eridanus fluvius, 208.

Pædagogii Christiani egregium responsum, 398.

Paganorum templa Alexandriae destructa, 344. Julianus imper. lectores apud eos instituit, 292. Quas fraudes in templis suis facerent, 342. *V. Theodosius.* Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sic conversus, 296. *V. Gentiles, Idolatum.*

Palamediacis calculis occupari, 439.

Palatii curæ formula, 112.

Palladii cursoris celeritas, 371.

Palma. Post palmam nemo dilatus est, 184.

Pamponis effatum præclarum, 521.

Panlicæ gemma, 90.

Panis unde dictus sit, 106.

Panis gradilis, 143.

Pantheon sedicatum in vico Gazensi, 294.

Pantomimo a multifaria imitatione nomen est, 77.

Papa beatissimus urbis Romæ, 165. Auctoritas illius, 245, 270. Ejus electio a senatu, 156. Causæ cleri Romani ad ejus judicium remittuntur, 156. *V. Julius, Liberius, Patriarcha, Roma.*

Paphnutii confessoris tormenta et miracula, 316. Concilio Nicæno adfuit, 224.

Paraveredorum subvectiones, 92.

Parentes. Parentum amor in filios, 28. Ex parentum virtutibus proles indicatur successus, 28. Patrum institutionibus applicatur quicquid laudis in clare prole concessitur, 195. Pudet cum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere, 5. Nullum melius potest esse compendium, quam laudibus successisse majorum, 153. Laus parentum verecundia est stimulus, 155. Possimo contra parentes erigitur brachium, pro quibus constat gloriose moriendam, 48.

Parentes pulchri, hoc est senatores, 64. Patrum nomen senatorum filiis junioribus datum, 144.

Parthorum origo, 400. Fugaces et sagittarii sunt, *ibid.*

Parvus. In parvis dicitur, cui potiora præsentur, 118.

Paschæ festivitas an mutata sit a concilio Nicæno, 347.

Quo tempore Occidentales eam celebraverint, 327, 347. Quomodo a Montanistas celebrata, 348; et a Novatianis, 327. *V. Novatianus.* Tempus lætitiæ est, 75. Quomodo cognosci possit quæ luna occurrat, 596.

Passio. Voluntas recta in gravibus passionibus non est, 6.

Pastoris libellus etiamnum exstat, 227.

Patientia sapientibus amica, 162.

Patres. *V. Parentes.*

Patria sua unicuique charior est, 12. Decet cunctos patriam suam augmenta cogitare, 69. Non est aliquid injustum de patria plus esse sollicitum, 199. *V. Civis.*

Patriarcharum diversorum institutio, 338. Successio, 363.

Patriciatu formula, et qualis dignitas fuerit, 97. Perpetua est et quoddam sacerdotium, 97. A rege Athalarico suscepta, 129.

Patricii laudes, 160.

Patriciorum lites ab electis iudicibus dirimendæ, 15.

Pauli simplicitas sanctitas, 215.

Pauli monachi preces et labores, 524.

Paulinus ordinatur episcopus Antiochenus, 268. Inimicitia inter Romanos et Orientales propter illum, 350. Moritur, 341. *V. Meletius.*

Paulinus Tyri. *V. Eusebius Nicomedi.*

Paulus (S.) sub quibus consulis Romam venerit, 388. A Nerone occiditur, 387.

Paulus Constantinopolitanus episcopus ordinatur, 346.

Removetur, *ibid.* Reducitur Constantinopolim, 247. Romam proficiscitur, 247. Theasalonicens in exilium ducitur, 248. Cnensum translatus paulo post occiditur, 249, 27.

Ejus corpus transferitur, 338. *V. Athanasius.*

Paulus Novatianorum episcopus moritur, 379.

Pauperes boni habent divitias suas, 107. Voces pauperum non debent negligi, quas potest justitia comitari, 53.

Pax. Pacis bona enumerantur, 3. Cogi debet, ut sit quietas, qui suo vitio reuitt esse pacificus, 6. Ad laudem regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur, 15. Ferocia populorum corda longa pace mollescent, 40.

Peccare humanum est, 346. Hoc est bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare, 192.

Peccati poena, 142. Poena ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit quod in alterum protervum exercuit, 142.

Pecunia a pecudis tergo Gallis aucteribus nominata, 130.

Pecunie depositivæ, 101. Polchrum est comedere famam, fœda neglexisse lucra pecunie.

Pecuniaria, et poena infamatoris, 157. *V. Poena.*

Pecus. *V. Bellua.*

Pelagii mira cum uxore continentia, 368.

Penuriam temporis delicta promerentur, 175. Magna abundantia laudis est, in penuria reipub. vel medicis munera meruisse, 94. Singularis est amor populi, cum potuit a penuria liberari, 195. In necessitate penuriam pretii nulla contentio est, 143. *V. Fames.*

Perdicum natura, 28.

Perfectum illud dicitur, quod de voluntate animi et actione laudatur, 84.

Perseæ ad Christum convertantur, 256. In Romanos bellum gerunt, 257. Pacem inveniunt, 371. *V. Julianus.*

Persecutionis tempus magis prodest Ecclesiae quam pax, 364. Fuga tunc præcipua, 287. Exempla sanctorum persecutionem fugientium, 289. *V. Athanasius, Christiani.*

Perseus arbor languores auget, 297.

Perseverantia pretiatur natura boni adhibita, 133.

Pertinacis vitium amant soli bruti homines, 95.

Petere. Quid justus quam potest conferre quod intelligit ipse laborasse, 167. Inefficax est ab homine require quod agnoscat non habere, 169.

Petrus (S.) quando Romam adductus, 366. In ea 26 annis episcopatum tenuit, *ibid.* A Nerone trucidatur, 367. Senatus Romanus pacem a Justiniano petens, SS. apostolorum Petri et Pauli preces adiungit, 189.

Petrus Alexandrinus episcopus martyr, 214, 221.

Petrus episcopus Alexandrinus Athanasio succedit, 377. Seditione facta Romam proficiscitur, *ibid.* Ejus epistola in qua Lucii mala referuntur, 317. Alexandria revertitur, 329. Moritur, *ibid.*

Petrus archiepiscopus Alexandrinus a Theophilo ab Ecclesia pellitur, 287.

Phasides avcs unde exortus, 400.

Philippi Constantinopolitani historis Christianis libri triginta sex, 574.

Philippus præfectus patronus Arianorum, 248.

Philogonius Antiochenus episcopus, 226.

Philosophi conflantur in aulam Juliani, 281. Philosophia, id est vita monachica, 211, 331, 522.

Photinus hæresiarca damnatur, 261. Disputat, et libros scribit, 262.

Piamonis visio, 525.

Pictasium, id est tabella, vel scriptum, 51.

Pietas perfecta qua sit, 68. Pietatis encomium, 186. Ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuus abrogasse monstratur, 101. Felix querela quando leges pietate superantur, 145. E pietate crudelitas aliquando nascitur, 45. Genus pietatis in impios animadvertere, 28.

Pietatis genus est coercere infantiam criminum, in juvenescat augmentis, 92.

Pignorationes prohibentur, 65.

Pilatus propria se manu interfecit, 386.

Pier nullum propinquorum suorum videre voluit, 324. Cur ambulans comederet, 321.

Piscandum retibus non sepius, 86.

Pistrinum in quo latrocinia Romæ fiebant, a Theodora sublata, 544.

Piterius rerum naturalium cognitione intrucus, 521.

Placidia mundi opinione celebrata, 175.

- Plinius secundus Novocomensis orator, 387.
 Plumbum. *V. Es.*
 Podagra. *V. Bormia aquæ.*
 Poena corporali punitur qui pecunia solvere non potest, 47. Poena pecuniaria in corporalem mutata, 168. *V. Pecunia.*
 Poenitentia publicæ modus apud veteres, 316. Presbyteri super poenitentes positi, ob quam causam sint remoti, 346.
 Polensis episcopus. *V. Episcopus.*
 Polychronius Apamensium episcopus, 365.
 Pompatus reus, 139.
 Pompeius, cur dictus sit magnus, 77. Pompei theatrum reparatur, 77.
 Poudera se mensuræ, 182.
 Ponderatio nisi justa, 195.
 Pontificum aliorum successio, 365. Pontificis electi meritum quaeritur, cum pecunia non amatur, 149.
 Porphyrius Flaviano Antiochæno succedit, 362.
 Porphyrianorum nomen Arii consecratoribus tribuitur, 251.
 Porphyrius vocatur senex Tyrius, 501. Divinæ pietatis inimicus, 251. Quid enim moverit ut adversus Christianos scriberet, 501.
 Possessoribus honoris et curialibus formula, 118.
 Potestas inexpectata trahit potius ad timorem, 178. Dum tempus potestatis prolixum quaeritur, culparum opprobria non vitantur, 111. Equalis potentia populos nutrit, 125. Decet tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur, 123. Difficilimum potestatis genus exercet rector sui, 158.
 Prædiorum venalium formula, 125.
 Prædoni similis est qui sub iniqua capit voluntate distrahere, 180.
 Præfecti nomen gloriosum, 114.
 Præfectura prætorii a Joseph inchoavit, 151. *V. Joseph.*
 Præfecti prætorio formula, et quid ad eum spectaret, 97. Illi princeps assurgit, 47. Præfectura urbana formula, et ejus officia, 98. Quomodo administranda, 44.
 Præfectus Urbis senatus præsidet, 20, 44. Præfecti Urbis de architecto publicorum formula, 116. Præfecti vigiliæ Urbis Romæ formula, 115. Urbis Ravennatis, 114. Præfecti annonæ formula, 105.
 Prælis mens devota non debet aliis cogitationibus occupari, 11. Res præliorum bene disponitur, quoties in pace tractatur, 11.
 Præmorum exempla nutriant virtutes, 29. Non deficit rei studium, quæ præmium largiri habet, 25. In licentiam reparationis accipiuntur potius præmia quam donantur, 67. Major est cultus morum, dum crescent desideria præmorum, 120. Vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur, 155.
 Præpositi calcis formula, 116.
 Prærogativarius, 185.
 Præscriptio tricennalis, 91. Præscriptio triginta annorum jus dat ad prædium, 11.
 Præsidatus formula, 111.
 Præsidem si ademeris, militem non relinquis, 119. Qui populis præesse cognoscitur, non uno consilio præditus invenitur, 189. Præsidem agere non decet, quod alter accuset, 179. *V. Equitas.*
 Præsumptio. Grandi damno reprimenda est importuna præsumptio, 75. Ignorat modum servare præsumptio, 85. Negligentiæ vitium est præsumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare, 87. Semper metuit injusta præsumptio, 177.
 Pravi coercitio justitiam facit plus amari, 26.
 Presbyterorum manus piis consecrationibus dicitur, 65. Theodoricus scelus presbyteri Deo puniendum reliquit, 65. *V. Sacerdos.*
 Pretiosum omne vilescit oblatum, 155.
 Pretium gratia civilis colligitur, si pretia sub moderatione servantur, 115.
 Primitivus deputatorum, 185. Primitivus singularium, 185.
 Primitivus, 182.
 Primitivus sancti pavidus sunt, 19.
 Princeps bonus quomodo differat a tyranno, 150. Pater publicus est, 75. Vota pro salute principis cal. Januarii, 166. Principi pio sub quodam sacerdote servitur, 9. Sub imperio boni principis omnium fortuna proficit, 24. Facilius est errare naturam, quam dissimilem vel princeps possit formare rempub., 44. Quare sub principe benigno remedia vix possunt subjecti, 52. Sub clementia boni principis nihil constat licere fortuitis, 191. Qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur, 190. Quæstiones inter principem occurrunt, efficaciter beneficia postulantur, 196. Non decet principem loqui quod non videatur posse compleri, 121. *Principis propositum facit aut*
 negligere iudices, aut amare virtutes, 44. Inconcussum debet esse principis votum, 51. Domum exceptam non habent principes, 160. Concordia principum semper decet, 157. Principum dissidia sunt grave malum, 40. Summis principibus juris communiione vivendum est, 150. Arduum nimis est meruisse principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur, 128. Quare fortuna minor principem quaerat, 7. Gratiam principis dignitas nuda non asserit, 53. Laudes sunt temporum principis celebrata gaudia populorum, 56. Chara est principis gloria, 45. Principis opinionem longe lateque disseminat subditorum securitas, 52. Cur delinquentis reatus materia sit gloriæ principis, 51. Inculpabiliter necesse est vivat, qui suam præsentiam novit principibus offerendam, 88. Præsentiam principis ambiunt, qui de cordis puritate præsumunt, 120. Munus est videre principem, 165. Præditus bonis institutis ereditur, cui aliqui principis auctoritate delegatur, 115. Omnibus utile judicium principum sequi, 129. Pietas principem totum custodit imperium, 194. *V. Bona, Res.*
 Principalia sacra, id est litteræ principis, 255.
 Principatus urbis Romæ formula, 119.
 Principum comiti commendatio, 118.
 Probatoria chartariorum, 121.
 Probianus totius salutis causam, id est sacramentum crucem volebat adorare, 235.
 Probus exconsul et præfectus in Italia, 359.
 Proceres vacantes, 102. Grande est quidem procerum esse, sed multo grandius de proceribus judicare, 98.
 Proclus Cyzici ordinatus cur non sit receptus, 374.
 Proclus Constantinopolitanus episcopus ordinatur, 378.
 Procopii tyranni et mors, 509.
 Promissio. Levissimæ est animi polliceri facile quæ non disponit adimplere, 90. Multo gravior est culpa, quam suæ promissionis impugnat auctoritas, 121.
 Promotiones officii prætorialis, quæ natale Domini fiabant, 182 et seqq.
 Proprium. Sive damno inventa perdit, qui propria non amittit, 101.
 Prosperitatis primus gradus est suis non esse damnosum, 82. Mundanis rebus frequenter nascitur de adversitate prosperitas; et homines cum lædere cupiunt, beneficiis frequenter impertiunt, 75.
 Protei fabulæ, 90.
 Protogenes baptizatus ducebat ad Eulogium, ut eis dominicum signum imponeret, 515. In exsilio pueros edocet, 515. *V. Eulogius.*
 Protogenea episcopus Sardicæ cum ibi concilium celebratum est, 250.
 Protogenis et aliorum monachorum mira abstinencia, 325.
 Profectus omnis ad Divinitatis munera referendus, 169. Paulatim provehi mediocri est virtutis, 42. Securus celsa concedit, qui se in paulo minoribus approbavit, 150.
 Providere debent homines quæ possunt in adversitate regnare, 55.
 Provinciarum dignitates annua successione reparantur, et quare, 111.
 Prudens se ipse compellit, 195. Non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare, 95. Spes est certa remedii, vota supplicum ad prudentis remisisse iudicium, 65. Nihil sunt robusta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, et cura custodit, 15. Prudentia est cavere etiam quæ non putantur emergere, 53. Prudentia rebus omnibus præponitur, cum est in homine, 105. Prudentia ab aliis quaerenda, 127. Sicut incognita velle nosse prudentis est, ita comperita dissimulare dementis est, 139. Prudentia ubique probatur esse necessaria, 189.
 Psalmodiæ institutio quæ sit alterius choris, 271. Diversitas cleri et populi in templo Antiochiæ psallentium, 257.
 Psalterium e caelo lapsum, 58.
 Psathyriani qui fuerint, 349.
 Ptolemæus Ægypti rex populum Rom. heredem reliquit, 384.
 Publica abbatisa, 295.
 Publicis utilitatibus servientes, superfluis oneribus non gravandi, 31. Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere, 50. Nihil tam senatorium quam utilitatibus publicis impendere affectum, 54. Unius desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri, 50. Decet semper esse paratum quod utilitatibus publicis probatur accommodum, 80. Suscipienda creatio quæ publicis utilitatibus non repugnat, 80. Nulli grave præbetur, quod pro communi utilitate preparatur, 86. Pietata plenum est peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, 192. Utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri, 89. Causa multorum bene acta nobilitat, et quare, 115. Non est salus in corpore quam et membra poterint obtinere, 141.

Pudoris gravissimi pondus est propria voce convinci, 86. Pudorem non habet victi, cujus votum contigit a principe superari, 151. Sola detrimenta cogitant qui pudoris fecere jacturam, 63.

Puerperium ubique votivum, 492.

Pugna unde dicta, 15.

Pulveratica iudicis, 195.

Pupilli civili tuitione vallandi, 17. Regis merentur præsidium, 62. Sub parente publico genitoris minime sentiri debet amissio, 75. *V. Minores.*

Purgatio per ignem, 309.

Purpure origo, 4. Illius descriptio et usus, 5. *V. Adornare.*

Pusticium cum filia sua martyrium subiit, 257.

Q

Quadragesima. *V. Iesumium, Spiridion.*

Quæstura quid sit, 150. Ejus definitiones, 99. Ejus officia et onera, 1, 99, 151. Laudatur, 79. Vox est linguæ principis, 99. Quæstore justo innocentium conscientia fit secuta, 79.

Quartodecimanorum observationes, 547. *V. Pascha.*

Querela. Subjectorum animi relevantur quoties moerentium querela componitur, 74.

Quietus populus regem prædicat, 15.

R

Radagaisus. *V. Gathi.*

Rapientium manus quælibet largitates mutant, 195.

Ratio. Plus agit inculcator rationis, quam possit exercere terribilis, 188.

Ravennæ descriptio, 110.

Ravennatis Ecclesiæ negotium Justiniano imper. commendat Theodabatus rex, 163.

Reactoris provincie formula et officia, 107. Rectoris decuriam manus, 88. Necesse est talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere rectorem, 169.

Rectum. Cunctis proficit recti tenax proventus, 60.

Reditus. Festinantibus gratior est celeritas in redeundo, quam quælibet numerum magnitudo, 120.

Referendariorum formula, 105.

Referendi curiæ admissio, 19. Referendorum in senatu formula, 104.

Regendarius, 185.

Regere. Is potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare, 45. *V. Dona.*

Regericus Veseogotharum rex interficitur, 411.

Regni decus est æquitas affectus, 69. Ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum, 37. Communio regni mores asserit, 158.

Religio. Necesse est ut bene velitis, quos vobis religioe junctos esse cognoscitis, 170.

Remigum labor operosus, 65.

Remuneratio meritorum justam dominantis prodit imperium, 19. *V. Præmium.*

Respublica quid sit, 141. Romana et Constantinopolitana unum olim corpus fuit, 3. Jure æquitatis augetur, 52. Quidquid in utilitate republicæ tribuitur, donantis utilitas duplicatur, 25. Constat felicem esse rempublicam quæ multis civibus respundet ornata, 105. Magnum rei publicæ munus conferi quisquis diruta susceperit reparanda, 49. Diligenda sunt ista unde respublica videatur firmissima, 195.

Restitutio. Sub poena restitit dignum est quod improba temeritate constat extortum, 68.

Rex, Regnans. Reges pro remedio cunctorum dati, 164.

Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æqualitate regnantium, 7. Pompa meritorum est regale iudicium, et quare, 9. Regnantis facultas tunc fit ditior, cum remittit, 10. Fama regis proficit, cum se commoditas injusta subducit, 15. Regnantis est gloria subjectorum otiosa tranquillitas, 54. Grandis invidia est regum, in causis levibus gravis ruina populorum, 41. In ævum vivit quod munificentia regia induserit, 44. Mens regentis mater est publici decoris, 44. Vera securitas regis jussionibus datur, 75. Semper prodest divitum regum æquissima concordia, 79. Quies populi, et regionum tranquilla dispositio præconium probatur esse regnantium, 92. Cum rex satisfacit, quælibet dura dissolvit, 95. Claritas regia nil admittit infectum, 119. Quidquid regali sapientis gratum esse cognoscitur, et divino iudicio comprobatur, 120. Reges meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt, 127. Omnia regum obsequia sub cautela peragenda, 128. Decet regiam justitiam custodire quod a iudicibus bene agentibus fuerit ordinatum, 168. Universos affligit qui regi aliquid necessarium subtrahit, 196. Quidquid a subjectis proficitur, regnantium laudibus applicatur, 162. Stipendium et tyranno penditur: oratio autem nisi bono principi non debetur, 155. Commendat suam gentem qui oratione placabili regem

permulcet, 155. Hoc est regale propositum gloriose vivere amore cunctorum, 166. Hæc est regalis virtus, celerius necessaria sentire, et tardius in verba prorumpere, 159. Majora decet regem tribuere quam videatur a servientibus accepisse, 17. Augusta regalis gloriæ sunt, cum sub rege nulla decreuant, 56. Hoc sunt dona regis quod semina, 49. Regis concilium solos decet scire gravissimum, 105. Dignum est regem ædificiis palatia decorare, 6. Cur congruat comitatum regium virtus nobilibus decorare, 47. Mens regalis apparatus ditissimus non parvus reipub. probatur ornatus, et quare, 190. Qui familiæ regnantis adiungitur, in laudum gremio collocatur, 162. Omne bonum regia debet suadere affinitas, 128. Regnantis felicitas est famulantes amare, quod expedit, et quare, 55. Bene prospicit rebus futuris, qui regnantium servit inivitis, 127. Non est dignus a quoquam redargui, qui regis iudicio meretur absolvi, 91. Tantum est quæque dignitas, quantum eam regis præsentia illuminat, 165. Non est majus meritum, quam gratiam invenisse regnantium, 20. Tanto quis regali animo proximatur, quanto bonis stidias societate coniungitur, 155. Pene similis est mortuo qui a suo dominante necitur, 88. Quilibet habere regis colloquia, munera credit esse divina, 47. Præmium est viti dominio videntis servire, 196. *V. Princeps.* Regi a subditis juratur, 125, 126.

Rhætiæ munimenta sunt Italici, 112.

Rhægiensis regio describitur, 194. Laridum Rhægiense, 194.

Rhodii pagani quos deos colerent, 302.

Ricimer patricius moritur, 391.

Roilas Scytharum dux fulmine profligatus cum exercitu, 565.

Roma universa potest dici miraculum, 116. Pisaculi genus est absentem sibi Romam ditius facere, qui in ea post constitutus aribus habitare, 47. Romanæ dignitatis est artificum ingenis in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura processisse, 169. Quod gestum est Romæ patet omnibus, 118. Roma viti peregrina non capit, 75. Quæ civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit, 165. Mali mores nomini Romano probantur adversi, 163.

Romanæ sedis dignitas, 247. Auctoritas, 156. Toto orbe mirabilis est, 175. Ejus statuta contra diversas hæreses, 357. Romanæ Ecclesiæ dominium in rebus temporalibus, 55. *V. Agapitus, Concilia, Papa.*

Romanæ urbis laus, 18, 160. Mater est omnium dignitatum, 16. Ibi vigent studia litterarum, 61, 160. Ejus eloquium a Gothicis differrebat, 172. Ejus fabricis pecunia deputata, 53. *V. Cloacæ.* Ejus fontes et aqueductus, 58. Aquarum ejus salubritas, 115. Apparatus ad regem ibi recipiendum, 196. Ejus disciplina, 65. Romana civitate perfrui, 192. Facultas hinc discedendi a principe concessa, 120. Ejus annus millesimus, 590. *V. Attila, Gisericus.*

Romani reges qui fuerint, et quot annis regnaverint, 381, 596.

Romani imperatores qui fuerint, et quot annis regnaverint, 585 et seqq.

Romani senatus dignitas, 5. Laudator, 95, 144.

Romani pupuli laus, 176, 195. Augusti temporibus orbis Romanus agris divinis censuque est descriptus, 57. Imperii Romani fines, 408. *V. Africa.*

Romani vincunt Persas, 571. Eorum iurgia cum Gothicis, 45. Fame vexantur, 90, 176. *V. Cassiodorus.*

Rothus præfectus occiditur, 555.

Rugas dux barbarorum fulmine percussus interit, 578.

S

Saba (S.) vitam scripsit Theodoretus, 298. *V. Julianus monachus.*

Sabbathus hæresiarca quis fuerit, 246, 267. Ab ignobilibus quibusdam episcopis Constantinop. ordinatur, 569. Ejus corpus translatum, 574.

Sabelli et Sabellianorum dogmata, 248, 289. *V. Oisus.* Sabinius episcopos Ancyrae Photino restitit, 262.

Sabinus conciliorum acta descripsit, 272. Synodaliæ collectionem habuit, 272, 304.

Sabinus Macedonæ anorum episcopus Patres Niceni concilii imperitos vocavit, 227. *V. Athanasius.*

Sacerdotes Gothorum cur Pileati dicti, 405.

Sacerdotum cultus, 250. Illis honor debetur, 170. Optabat præcipua Theodorici ut religio bonis sacerdotibus abundaret, 151. Constantinus illis abunde providebat, 285. Nolebat iudicare de causis sacerdotum, 225. Eos a sacerdotibus debent terminari, 52. Sacerdotem non decet protendere improbam litem, 74. *V. Episcopi.* Libertas sub testimonio sacerdotum conferebatur, 210. *V. Presbyter.*

Sacrificandum voluntarie Domino, non cujusquam cogentis imperio, 167.

Sajonis institutio, 123. Ministerium, 90.

- Salamandræ descriptio, et cur in ignibus degat, 54.
 Salis commercium, 101. Labores in salinis exercendis, 199.
 Sangarium. *V. Nesatiæ.*
 Sannes apud Persas confessor, 561.
 Sapientia non est profutura contentanere, 26. Sapientia est, quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit, 102. Finis sapientis est amare quod expedit, 125. Sapientiam ille querit in altero, penes quem est scientiæ magnitudo, 159. Grave est sapienti offendere, ubi alterum reperit incidisse, 154.
 Sapores rex obsidet Nisibim, 279. *V. Christiani, Martyres.*
 Saraceni Persarum auxiliares a Romanis vincuntur, 571.
 Sardicæ concilium convocatur, 249. Ejus litteræ ad universos episcopos, 250. Ariani illud fugiunt, 250. Illius fides, 251. Euphratam et Vincenium legatos ejus Ariani per dolum occidunt supra traducere, 255.
 Sarmatæ vincuntur, 210.
 Sauromatarum bellum, 510, 518.
 Scanzis insulæ situs et nationes, 598.
 Scamrus argutum piscium genus, 187.
 Scenicis teneat si non verus, vel umbratilis ordo iudiciali, 114. Frons theatri scena dicitur, et quare, 76.
 Schismata Christianorum, 351.
 Scipio cum candidatus non esset, consul creatur, 584.
 Scopulus vitandus est, ubi alter offendit, 176.
 Scribarum officium securitas solet esse cunctorum, 197.
 Scribanorum officia, 182, 185.
 Scriptorem decet omnia veritati postponere, 207.
 Scriptores ecclesiastici, 206.
 Scripturæ S. qua hora exponerentur, 548.
 Scyllacium describitur, 185.
 Scythæ. *V. Chrysostomus.*
 Sebastianus dux mittitur ad occidendum Athanasium, 259.
 Sebastianus tyrannus occiditur, 411.
 Secrum generosis animis amicam, 55.
 Seditioni iubentur paniri, 236.
 Seleucæ concilium, 272. *V. Acacius, Lauritus.*
 Seleucus mox Gallis, 265.
 Senatoria origo, 125. Dignitas, 42. Senatus populis vendi regulam præstitit, 52. Seminarium est, 155. Nihil est dubium, ubi est testis senatus, 174. Non decet senatum corrigi, et quare, 165. Minor senatus, 50. Rex jurat senati, 125. *V. Roma.*
 Senatorum numerus, 155. Cur Patres vocati, 52.
 Senum vita est, quietis inventisæ remedia, 87.
 September et sequentes menses ab imbribus dicti, 17.
 Septimana dies, vel adjectiones solis quomodo cognoscantur, 598. Septimanæ majoris feria sexta ante Resurrectionis festivitatem annua salutaris passionis memoria celebratur, 257.
 Sepulture cura, 51. Arcæ marmoreæ in urbe Ravenna ad sepelienda moruorum corpora, 46. Aurum sepulcris juste detrahatur, 70. Impie a Laurentio presbytero effossa ut thesaurus inveniret, 65. Insatiabilis fletus est, qui humanis non sinitur corporibus interesse, 51.
 Serapidis idoli caput soricibus plenum, 542. *V. Alleluia, Crux.*
 Serapion s ergi suos monachos cura, 525.
 Servius moneta primus impressit in ære, 120.
 Servorum qui dominum occiderant poena, 50. Fugitivo non se vo un nefandum scelus in ecclesia, 576.
 Severa Valentini imp. uxor, 528.
 Severianus. *V. Chrysostomus.*
 Severus imperator occiditur, 207.
 Sextarii illatio, 52.
 Sextus scholaris, 185.
 Sibyllæ vaticinium de ligno crucis, 252.
 Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post pontentiam epistolæ, 512.
 Siculi queruli, 4.
 Silanus casus. *V. Casus.*
 Siliquaticum quid, 54. Siliquaticæ titulus fide dominicus concessus, 48. Siliquaticæ præstatio, 66.
 Silvester Romanæ Ecclesiæ præsul, 207. Melchiadi successit, 214.
 Simeonis ad martyres confortanda oratio, 257.
 Simonia damnanda, 148. Decreta et antiqua senatusconsulta l. sumoniacos, 147, 118, 149.
 Sirenum cantus, 58.
 Sirlisius Damasi successor Flaviano infensus, 350. Quinque annis Romanæ episcopatum tenuit, 362.
 Sirmiensi concilii duplex fidei expositio, 261, 262. Retractat sententiam suam, 202.
 Sirmii Constantiopol ordinatio et mores, 574.
 Soboles. Abunde prædicat sobolem, qui ejus laudat auctorem, 174. *V. Stirps.*
 Socrates historiographus Libani dicta confutat, 501. *V. Nestorius.*
 Solemnia commoda, id est salaria, 178.
 Solemnia dona regis Gothorum quæ fuerint, 88. Ea debent suscipi grata, quæ probantur esse solemnia, 189. Ipse imminenter necessarium facit, qui solemnia præbere distulerit, 192. Violenta compulsio est solemnia dona subtrahere, 94.
 Solidum sex millia denariorum antiqui esse voluerunt 8, Sopatrum philosophum consulti Constantinus, 208.
 Sophiæ templum opus Constantii, 219. Dedicatur, 276.
 Sophroni Pompeiopolis in conc. Seleuc. verba, 275.
 Sozomei progenitores, 292. A quo tempore historie sue fecit initium, 207.
 Spatharum datarum descriptio, 78.
 Spectabilitatis formula 120.
 Spectabilitatis sive comitivæ primi ordinis qualis honor, 35.
 Spectacula quis primus ediderit, 56, 94. Eorum feritas describitur, 94.
 Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, 56.
 Sphæra. *V. Archimedes.*
 Spes effectus tædium laboris excludit, 84. De rebus præteritis spes magna redditur in futuris, 189.
 Spiridionis virtutes, 211. Comedit carnes porcinas in Quadragesima, 211.
 Spiritus sanctus missus non passus, 252.
 Staturarum fures, 115. Furtum incauti præmium promittitur, 55, 56.
 Stephani probatissimi monachi in infirmitate constantia, 524.
 Stephanus Antiochenus abdicatur, et Leontius succedit, 255.
 Stilliconis Magistri armorum Honori imper. inimicitia cum Arcadii ducibus, 562.
 Stirps. Illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur, 150. *V. Soboles.*
 Stoicus. *V. Apollonius.*
 Subdolos terrenum semper amat spectum, 202.
 Subita omnia probantur incauta, 11.
 Subjecti dignitas est affatus neru sse dominantis, 126.
 Substantiæ et substantiæ differentia, 289. *V. Acacia ni, Ariani, Ariminense concilium.*
 Subvenire semper amanti est, 181.
 Succinum unde, 78. Dono datur Theodorico, *ibid.*
 Sulcatoris, 51.
 Summi Præconiorum professio est collegium desideræ summorum, 67.
 Superbus varicatis gressibus patet, 102. Superbiam Divinitati semper exosam persequi debet generalitatis affectus, 41.
 Supplicia fustuaris, 142.
 Sylvani tyrannis, 265.
 Symmachus præclarissima edificia Romæ construenda curavit, 76.
 Symmachus reus læsæ majestatis ad ecclesiam confugiens liberatur, 510.
 Synagoga Judæorum Romæ, et lites propter eam, 55. Concremata est, 75. Mediolanensium alterius jura qua lege conservata, 91.
 Synodus in Illyrico. *V. Valentinianus.*
 Syracusanæ civitatis murorum reparatio, 147.
 Syrorum et Palæstinorum synodus pro Athanasio, 256.

T

- Tabellarius a cubiculo regis, 85.
 Tatianus martyrium passus est, 282.
 Tauranis Gothorum regis præclara facinora, 400.
 Temperies aeris cuncta moderatur, 195. Ille vincit auri due qui novit omnia temperare, 59.
 Tempestatum tempore, Mergorum, Delphinarum et Echinorum industria, 55.
 Tempa gentium a fundamentis eversa, 565.
 Templum Christianorum profanatur, 291.
 Terentii magistri militum Christiana petitio, 529.
 Terrarum orbis divisio, 397.
 Tertiarum tributa, 10. Tertiarum illatio, 50. *V. Bini.*
 Tertullianus Afer Christianorum scriptor celeberrimus habetur, 389.
 Testis verus est qui laudat expertus, 174. Perfecta rei fides est, ubi consentanei testes probantur esse summates, 99. Non potest de illo veraciter credi, cujus vitæ testis non potest inveniri, 158. Ubi incaute creditur, quod est a plurimis asserendum, 184.
 Thalassus senator fit episcopus Cappadociæ, 579.

Theatri significatio et origo, 76. Romanum describitur, 76. Populi in theatro clamare conseruerant, 16.
 Thelomachus inter martyres nameratur, et cur, 355.
 Themistius philosphus Valentem ab orthodoxorum nece auocauit, 528.
 Theodahatus Gothorum rex eligitur, 157, 158, 421. Quomodo sacramenta senatu et populo Rom. praestiterit, 164. Laudatur, 156, 158. Ejus modestia in initio regni, 160. Pacem a Justiniano imp. petit, 164 et seqq. Occiditur, 424. *V. Amalasuua.*
 Theodemirus rex Theoderici pater Sueuos vastat, 423. Fodere cum Romanis inito moritur, 422.
 Theodericus Thorismundi frater moritur, 417.
 Theodoricas pene adhuc pater Sarmatarum regem interimit, et Singionum ciuitatem capit, 422. Consulatu et equestri statu donatur, 423. A Zenone imp. adoptatur, *ibid.* Odoacrem vincit et perimit, *ibid.* Insignia regis Romanorum assumit, *ibid.* Ejus uxor, filii et filiae, 423. Nulla gens fuit in parte occidua, quae Theodorico, dum uiveret, aut amicitia, aut subiectione non deseruisset, 424. In Italiam intrat, 395. Ravennam ingreditur, *ibid.* Romam petit, *ibid.* Gallias suo acquisiuit imperio, *ibid.* Filiam suam Amalasuintham Eutharici matrimonio copulat, *ibid.* Arma regi Wandalorum dedit, 78. Laudatur, 154. Ejus pietas, 62. Erga Ecclesiae dona, 63. Aequitas, 41. Fidelitas in promissis, 53. Liberalitas in pauperes, 26. Clementia, 53. Erga inimicum beneuolentia, 29. Protector pupillorum, 7. Erga negotiatores beneficus, 52. Studentes uirtuti fovebat, 49, 85. Eos probabat, quibus iudicanda mittebat, 68. Ejus cura iustitiae forma, 72. Ornatum urbium quotidie desiderabat augeri, 55. Cur spectacula foverat, 16, 86. Ejus edicta confirmantur, 147.
 Theodori Mopsuestiae episcopi laudes, 565.
 Theodoriti martyrium, 286.
 Theodosius episcopus Sinnadae haereticos insequitur, 568. Ab Ecclesia sua non recipitur, 567.
 Theodosii junioris iudicium de libris, 204. In doctos liberalis, 204. Ejus exercitia et uirtutes, 205, 372. Eximie laudatur, 205, 562. Salomoni et Alexandro comparatur, 205. Quidam monachus eum propter rem negatam excommunicauit, 562.
 Theodosius dux militum barbaros profligauit, 353. A Gratiano imperator Orientis ordinatur, 353. Thessalonice baptizatur, 353. Episcopos Constantinopolim conuocat, 353. Orthodoxos fouet et haereticos repellit, 351, 358. Ejus professio fidei, 354. Ab Ecclesia Constantinop. Arianos pellit, *ibid.* Paganos insectatur, 345. Maximum vincit, 540. Et Eugenium tyrannum, 409. Plurimos Thessalonice iubet interfici, 342. Ejus poenitentia, 343. Legem scribit de dilatione uindictae, 543. Antiochenis irascitur, et reconciliatur, 544. Ejus uisiones, 353, 351. Meletium agnoscit nunquam, nisi in somnis, uisum, 355. Mediolanum uenit, 540. Moritur, 552. Ejus uxoris uirtutes, 544. *V. Ambrosius.*
 Theodotus Antiochenus episcopus, 563.
 Theodulus martyrium passus est, 282.
 Theogonius Arianus dat libellum poenitentiae, 228, 231. Arianum dogma tuetur, 244.
 Theologiae paganorum inanitas, 502.
 Theonae taciturnitas et moderatio, 325.
 Theophilus Alexandriae episcopus instituitur, 540. Chrysostomi electionem impedire conatur, 535. Inuitus eum ordinat episcopum, 554. *V. Chrysostomus.* Damnat libros Origenis, 557. Moritur, 568. *V. Deus, Epiphanius.*
 Theophrastus scribit libros de exercitio mentis, 549.
 Theophilus. *V. Origenes.*
 Theotimus Tomitanus episcopus apud barbaros miracula operatur, 351.
 Thorismundus occiditur, 417. *V. Attila.*
 Thucel fasilis artis primi inventores, 116.
 Timere. Gravior semper emergere aestimatur quod timetur, 179.
 Timotheus ordinatur episcopus Alexandrinus, 329. Mirum cur ille Origenem sequens esset Arianus, 367. Moritur, 310.
 Tiridates rex fit Christianus, 256.
 Titi imper. amphitheatrum. *V. Amphitheatrum.*
 Tituli appositi 64. Titulos affigere, 150. Tituli 6xi, 80, 81. Titulos publicos administrare, 168. Superindicti tituli quid sint, 14.
 Titus Bostrensis a Juliano Apostata expulsus, 294.
 Toga praenuptialis effecta, 128.
 Togaia professio, id est advocatorum forensium, 50.
 Torpedo manum percussentis quomodo ita inficiat, ut obstupescat, 17.
 Torpor. Similis percincto habetur qui ignobilis torpori relinquatur, 117. Segnissimi est torpere, cum se ad prorectum cognoscat rerum dominos inuitasse, 151.

Tragedia unde dicta, 76.
 Traiani dictum praclarum, 150. Ejus forum sub auiditate uidere miraculum est, 112.
 Trajanus magister militum Valenti imp. fortissime respondet, 329.
 Traianus rex Wandalorum Theoderici gener, 95.
 Tribunatus provinciarum formata, 119.
 Tribuni militum. *V. Consul.*
 Tribunus uoluptatum, 106. Ejus formata, 114.
 Tributum in uino, tritico et oleo, 198. Tributa sunt purpurae, non lacernae, 14. Dilatio tributi maior fit causa dispendii, 189. Cui nihil uideatur relictum, a tributis constat esse liberatum, 192. Qui uenales moras quaerunt, tributum onera duplicant, 193. Grauitas exactionum multorum maiorum causa, 528.
 Tridentinae regionis ciuitas a Theodorico constructa, 81.
 Triuitatis nomen tribus personis diuinis tribuitur, 299.
 Edictum Valentiniani et Valentis de consubstantiali Trinitate, 505.
 Triphylli Ledrensis episcopi eruditio, 211.
 Triremes. *V. Argonauae.*
 Tristis. Uotum non potest dici, quod tristis suscipit, 184.
 Tuitionis formula, 121.
 Tulum de Hunnis triumphum egit, et Bulgares uicit, 128.
 Turbulentus. Furoris genus est in saeculo peccato turbulento studere proposito, 178.
 Tyanense concilium, 515.

U

Ulphilas Gothorum episcopus concilio Constant. adfuit, 275. Ejus fides, 275.
 Ulpianus Iurisdicationis insignissimus habetur, 390.
 Ulysses unde ab Homero laudatus, 18. Ejus contra Sirenum cantus prudentia, 58.
 Urbis fabricis pecuniae deputata, 12. Laus est temporum reparato urbium uetustarum, et quare, 14. Memitis urbium est fortitudo principis, 55.
 Ursacius Persa praedicat terrarum, 372. Miranda parauit, 372.
 Ursacius et Valens Ariani duas uipersae, 252. Poenitentiae libellum exhibet Julio pont. Rom., 256. Pro temporum ratione in diuersas partes declinat, 266. Excommunicatur, 267.
 Ursinus. *V. Damasus.*
 Ursulus Tolosensis rhetoricam docet, 586.
 Ustazades apostata respiciit, et pro Christo moritur, 257.
 Utilitas publica compendiosa pietate frequenter seruatur, 200. *V. Publicanus.*
 Uxores duas posse duci Valentiniani lege sancitum, 528.

V

Valens creatur imperator, 504. Baptizatur, 508. Quomodo factus sit Arianus, *ibid.* Qua crudelitate sit usus aduersus orthodoxos, 508, 510, 514, 526. Octoginta orthodoxos in navi cremari iubet, 514. Prohibet celebrari concilium Tharsi, 514. Quid contra S. Basilium fecerit, 516. Paganis, Iudaeis et haereticis tribuit potestatem suas festiuitates agendi, inque orthodoxis ubique prohibuit, 525. Aqueductum exstruit, 511. Quosdam occidit tanquam imperium occupatores, ex indicio demonis adiurati, 515. Pugnat contra Procopium, 508. Frustra petit auxilium a fratre contra Gothos, 329. Interminatur poenas se a Constantinopolitanis exacturum, 329. A Gothis vincitur, et uivus comburitur, 329, 330, 409. Ejus filius ab Arianis baptizatur, 516.
 Valens Arianus. *V. Ursacius.*
 Valentinianus propter aspersionem aquae immolatis ministrum templi percussit, 235. Imperator ordinatur, 504. Egregia illius ad milites uerba, 505. Synodum in Illyrico celebrari iubet, 505. Ad eum legationem mittunt episcopi, 507. Res ecclesiasticas sacerdotibus relinquit, 507. Ejus ad Vesegothas epistola, 415. Moritur, 525. Valentiniani sancto contra uersatores bonorum, 150. Valentiniani minoris uirtutis, 511. Imperator creatur, 528.
 Valentinianus Placidia filius imperator constituitur, 375. Eudoxiam Theodosii filium uxorem ducit, 579.
 Valia Vesegotharum rex cum Honorio imper. pacem init, 411. Moritur, 412.
 Varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum, 55. *V. Mutabilitas.*
 Vasaria publica, et quid sint, 122.
 Vatum mendax responsio, 298.
 Vehicula publica, 251.
 Vexorum laus et origo, 83.

Venale propositum, 197. Propemodum donare videtur qui vendit rogatus, 81.
 Venantius patricius laudatur, 155.
 Veneris illicitæ artes prohibita, 210.
 Venetorum familes, 200. *V. Ligures.*
 Verba sunt speculum cordis hominum, 102.
 Verbum Deus principii et finis expers, 251.
 Veredorum velocitas, 100.
 Veritatis vis, 99. Pessima consuetudo est despiciere veritatem, 41. Cunctos sequaces habet qui aliquid ex veritate decernit, 155. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri, 185.
 Veritas Ecclesia a quibusdam tribulis eximitur, 14.
 Veruca castellum describitur, 55.
 Vesopothæ Mæstiam incolunt, 408. Quomodo Ariasem vlogna susceperint, *ibid.* Thracias Daciæque Ripensem occupant, *ibid.* Ad Thessaliam, Epiros, Achaïam et Pannoniam prædandas digreduntur, 409. Cum Gratiano et Theodosio imp. fœdus ineunt, *ibid.*
 Vespertinae preces, 509.
 Vesuvii montis exarsuri signa, 76. *V. Neopolitani.*
 Veteranorum privilegia, 104. Tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis, 182.
 Vicarii urbis Romæ formula, 104.
 Vicarii Portus formula, 118.
 Vicidominii, 83.
 Victorinus rhetor Romæ insignis habetur, 392.
 Victualium rerum venalitas temporis necessitate debet subjacere rationi, 180.
 Vigiliis studio non indiget alieno, 115.
 Vigiliæ Christianorum, 247, 259, 567. Vigiliæ apud sepulcra martyrum extra templum, 271. Hymnis nocturnis orationes addit Joan. Chrysost., 356.
 Vindicta. *V. Theodosius.* Impunitenda est ultio quæ de legibus venit, 15.
 Vinum acinaticum laudatur, 190. Et palmatianum, 195.
 Vianna regis mensa, 190.
 Virginalis continentia formam angelorum imitatur, 318. Sacræ virgines insolite a populo videri, 287. Plures martyrum patiuntur, *ibid.* Lex Constantini pro virginum castitate tuenda, 287. De non ducendis sacris virginibus Noviani lex, 804. Virgines et viduæ pauperum inter clericos publico sumptu alebantur, 283.

Virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus mesciantur, 138. *V. Labor.*
 Virtutis genus est propriam substantiam non amare, 24.
 Visorum major semper affectus est, 170.
 Vita illa vere hominum est, quæ juris ordine continetur, 92. Illum honores glorificant, quem commendat et vita, 105. Quidquid ad simplicem pertinet vitam adnationis gratiam non refutat, 158. Sub incerta vita certa militia est, 184.
 Vitalis episcopus Antiochie, 214.
 Vitigis Gothorum rex eligitur, 189, 424. Pecem a Justiniano imp. petit, 170. Se Romanis dedit, 424.
 Vitium. Indocius est animi ad vitia trahi, 44. Tanto gravior grassantur vitia, quanto magis probantur interna, 150. Horre vitium, et principis mereris affectum, 111.
 Voluntas. Iniquum est hominis vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur, 62.
 Vota hominum perficere. divinæ virtutis est, 88. Ipsius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur, 176.
 Vulcaniæ insule describuntur, et quare ignis perpetuus viscera terræ non consumit, 54.
 Vulcanii peritia in fabrii arte, 78.
 Vulnera in præliis suscepta gloriosa, 128.
 Vulphilas Gothicarum litterarum inventor, 528. Gothorum minorum pontifex, 420. Corruptur a Valente, 529.
 Vulturis pietas, 50.
 Vultus naturam animi prodit, 42.

W

Walemir moritur, 421.
 Wandalorum regum series, 412.
 Wandali cum Alanis Gallias intrant, 595. A Gothis ab Hispania pulsati, in Africam transeunt, 594. Variæ eorum prælia, *ibid.* Pauci Pannoniam inhabitant, 407.

X

Xenodochia Julianus edificari jubet, 204. *V. Ecclesia.*
 Xenophontis Hælladicorum libri, 374.

Z

Zenonis martyrium, 286.
 Zeno apud Gazam floruit, 532.
 Zeugmatis locus, 309.
 Zeugmatius cæcus vir mirabilia, 536.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR

IGILIUS PAPA.

Notitia ex libro Pontificali. 9
 EPISTOLÆ ET DECRETA. 15
 EPISTOLA VIGILII ADHUC PSEUDOPAPÆ AD EUTHEMIUM. — Euthemii consultationibus respondet. *Ibid.*
 EPIST. AD PROPERTIUM. 19
Testimonia antiquorum canonum pro trina immersione. 20
 EPIST. VIGILII ADHUC PSEUDOPAPÆ AD CÆSARIUM ARELATENSEM. — Et Sylvium consulenti de injungenda poenitentia regi Theodeberto ob incestuosas nuptias contractas respondet. 21
 EPIST. AD JUSTINIANUM. — Dom Justinianus imperator coram Vigilio legitimo electo fidem professus esset, ille ex hoste in defensorem, ex persecutore in predicatorem, ex blasphemio in confessorem mutatus, in Anthimum ejusque collegas hæreticos; anathematis sententiam intorsit. *Ibid.*
 EPIST. AD MENNAM. — Gratulatur eum, hæreticis damnatis, sanctas quatuor universales synodos amplecti: ab hæresi respicientes debere recipi. 25
 EPIST. AD AUXANIAM ARELATENSEM. — Usus pallii, quem postulabat, differt quoad certiores faciat imperatorum. 26
 EPIST. AD EUDERMUM. Vices illi suas in Gallia delegat, et pallii usum concedit, admonens ut pro imperatore Deum oret, pacemque inter ipsum et Childebertum regem conservare studeat. 27
 EPIST. AD EUDERMUM. — De cognoscenda causa Prætextati episcopi. 29
 EPIST. AD EPISCOPOS GALLIÆ. — Auxanium vicarius sedis apostolicæ constitutum esse nuntiat; cujus muneris partes explicat, omnesque eidem obtemperare jubet. *Ibid.*
Decretum Justiniani imperatoris. 30
 EPIST. AD AURELIANUM ARELATENSEM. — Post obitum Auxanii suæ Aureliani episcopo vices in Gallia delegat. 37

EPIST. AD EPISCOPOS GALLIÆ. — Nuntiat se Aureliano vices suas in Gallia delegasse, mandatque ut eidem obtemperet. 39
 EPIST. AD AURELIANUM ARELAT. — Nihil a se contra concilia generalia, Romanorumque pontificum decreta fuisse admissum. Mortatur ut Childeberto regi suggerat ut ad regem Gothorum scribat, ne quid in Ecclesia Romana turbari sinat. 41
 EPIST. AD RUSTICUM ET SEBASTIANUM. — Illos excommunicat. 45
 EPIST. AD VALENTINIANUM. — Quæ Constantinopoli de tribus capitulis acta fuerint. 51
 EPIST. AD UNIVERSAM ECCLESIAM. — Exponit causas secessus sui ad Sanctam Euphemiam, et quid ibi egerit cum legatis Justiniani, simulque fidei suæ confessionem interserit. 55
Fragmentum damnationis Theodori. — Theodorus episcopus sacerdotio et communione privatur. Constantinopolitanus et reliqui episcopi illius criminis consilii excommunicantur. 59
Epistola Eutychii ad Vigilium. — Proffertur fidem catholicam, et petit ut questio de tribus capitulis in concilio terminetur. 64
 EPIST. AD EUTYCHIUM. — Commendat ejus fidem, et annuit ut de tribus capitulis in concilio agatur. 66
 CONSTITUTUM VIGILII DE TRIBUS CAPITULIS. 67
Epistola a clericis Italie legitis Francorum directæ. — Suggestunt ut Vigilio papæ et Dacio episcopo Mediolanensi, qui in eadem urbe ob trium capitulorum controversiam ab imperatore Justiniano vexabantur, solatio atque auxilio esse studeant. 115
Exemplum sacræ epistolæ Justiniani ad Joannem metropolitani. 119
Alterâ Justiniani epistola ad Cosmam episcopum Mopœsætiæ. *Ibid.*

Suggestio synodi œcumenicæ Constantinopolitanæ II ad Vigiliam. 120
EPISTOLA DECRETALIS. — Quinta synodus œcumenica confirmatur. 121
In Epistolam præcedentem Dissertatio Petri de Marca. 127
CONSTITUTORUM pro damnatione trium capitulorum. 145
Justiniani Liber adversus Origenem. 177
Ejusdem epistola adversus nonnullos, impium Theodorum atque iniqua ejus dogmata, et epistolam Isæ dictam, necnon Theodori libros contra catholicam fidem scriptis propugnantes. 275

GILDAS SAPIENS.

Notitia ex Gallandio. 327
DE EXCIDIO BRITANNIÆ LIBER QUERULUS. 329
Præfatio auctoris. *Ibid.*
PARS PRIMA. — Historia Gildæ. 333
PARS SECUNDA. — Epistola Gildæ. 347
PARS TERTIA. — Incepcatio in clerum. 367

PELAGIUS PAPA I

Notitia ex Libro Pontificali. 391
PELAGII EPISTOLÆ. 395
EPISTOLA AD NARSETEM. — Hortatur ut legatis auxilium præstet ad episcopos Ecclesiæ perturbatores corrigendos. *Ibid.*
EPIST. AD EUMDEM. — Monet ut schismaticos coerceat. 394
EPIST. AD EUMDEM. — Ut schismaticos, a quibus fuerat injuste communionem interdictus, reprimat. 396
In duas epistolas præcedentes observatio critica. 397
EPIST. AD EUMDEM. Monet ut Aquileiensem et Mediolanensem episcopos ad principem sub custodia dirigat. 397
EPIST. AD EPISCOPOS TUSCILIÆ. — Ipsos ob schisma reprehendit. *Ibid.*
EPIST. AD UNIVERSUM POPULUM DEI. — De fide catholica. 399
Admonitio Jacobi Sirmondii in sequentes epistolas. *Ibid.*
EPIST. AD SAPAUDUM ARELATENSEM. — Salutatoria priusquam a Sapaudum litteras acciperet. 401
EPIST. AD EUMDEM. — Modeste laudes rejicit quibus illum Sapaudus in litteris suis ornat. *Ibid.*
EPIST. AD CHILDEBERTUM REGEM. — Anathema dicit illi qui de fide aliter sentiunt quam in epistolis Leonis et in concilio Chalcedonensi continetur. Reliquias sanctorum mittit per Hominembonum subdiaconum. 402
EPIST. AD SAPAUDUM. — Commendat illi redditum Hominemboni subdiaconi, atque ut Placido patri suo suggerat de comparatione Romanæque mittendis vestibus quæ in pauperes erogentur. 404
EPIST. AD EUMDEM. — Vices illi suas in Gallia delegat, palliique usum impertitur. 405
EPIST. AD CHILDEBERTUM REGEM. — Significat se vices suas et pallii usum Sapaudum concessisse, quem regi commendat. 406
EPIST. AD CHILDEBERTUM REGEM. — De Sapaudum Arelatensi, qui contra sedis suæ privilegium alterius episcopi iudicium subire jussus fuerat. *Ibid.*
EPIST. AD SAPAUDUM. — De epistola sua, quam de fide catholica ad regem ante scripsit. Commendat Romanos qui hostium metu eo confugerant, harumque de vestibus in urbem mittendis. 407
EPIST. AD CHILDEBERTUM. — Mittit confessionem fidelium suorum, monetque ut caveat ne qua in Gallis per hæreticos excitari dissidia sinat. 408
FRAGMENTA epistolarum a Luca Holstenio e tenebris vindicata. 411
Alia fragmenta ex collectione Deusdedit. 417
APPENDIX ad epistolas Pelagii papæ I. 419
EPISTOLA PELAGII AD VIGILIUM EPISCOPUM. — Patrem et filium unum esse Deum probat. *Ibid.*

CASSIODORUS.

Epistola dedicatoria. 421
 Præfatio in novam Cassiodori operum editionem. 425
 Cassiodori vita. 457
 De Cassiodori vita monastica dissertatio. 485
 De Cassiodoro testimonia. 497
VARIARUM LIBRI XII. 501
 Præfatio. *Ibid.*
LIBER PRIMUS. 503
EPISTOLA PRIMA (Theodorici regis ad Anastasium imp.). — Rogat pacem certis de causis intermissam; laudat imperatorem et ad illum mittit legatos qui contentiones dirimant, et concordiam suam deinceps firmitati restituant. 505
EP. ST. II (Theodorici ad Theonem). — Redarguit illum negligentiam circa purpuram, quam singulis annis ad aulam regiam mittere solent, et originem ac modum conficiendæ purpuræ describit. 505
EP. ST. III (Theodorici ad Cassiodorum). — Summis lau-

diis illum extollit, et illi confert patriciatus apicem, cum jam fuisset rector Lucanis et Brutorum, ac præfecturam prætorianam gessisset. 507
EP. ST. IV (Theodorici ad senatum). — Significat se Cassiodorum ad patriciatus apicem pro meritorio reaneratione, et post administratas egregie inferiores dignitates evertisse. Summe laudat Cassiodorum, ejus patrem, avum, Heliodorum; totamque ejus familiam. 508
EP. ST. V (Theodorici ad Florianum). — Jubet ut statuta comitis Annæ de Mazene fundo serventur. 511
EP. ST. VI (Theodorici ad Agapitum). — Scribit ut Roma mittat peritissimos marmorarios Ravennam ad basilicam Herculis perficiendam. 512
EP. ST. VII (Theodorici ad Felicem). — Illum jubet restitueri: Plutiani pupilli bona, quæ a Neoterio ejus fratre non tam comparaverat quam subripuerat, et illum reprehendit quod successorem inter æquales æqualem non divisisset. *Ibid.*
EP. ST. VIII (Theodorici ad Amabilem). — Præcipit ut bona Plutiani pupilli a fratre ejus Neoterio male vendita curet Venantio Plutiani tutori sine dilatione restitui. Quod si intercesserit frater, causam vult ad tribunal suum vocari. 513
EP. ST. IX (Theodorici ad Eustorgium Mediolan. episc.). — Dicit se episcopum Augustanæ civitatis, falsis criminibus a clericis accusatum honori pristino resti visse, et remittit ad Eustorgium clericos illos, ut eos debita pena coerceat. *Ibid.*
EP. ST. X (Theodorici ad Boetium). — Scribit domesticos protectores equitum et pedum, qui aula regis jugiter excubant, conquestos esse ab arcario præfectorum se pro emolumentis sollemnibus integri ponderis solidos non percipere, et in numero gravia dispendia sustinere. Ubi tractat de arithmetica, de deario numero, de solido, de senario, uncia et libra, quæ prohibet quominus ulatenus imminuantur. 514
EP. ST. XI (Theodorici ad Servatum). — Imperat ut mancipia a Breonibus militibus abiata, Maniario curet restitui. 516
EP. ST. XII (Theodorici ad Eugeitum). — Confert illi, post administratam laudabiliter questuram, magistratum dignitatem, et hortatur eum ad meliora promerenda. 516
EP. ST. XIII (Theodorici ad senatum). — Significat, se ad magistrilii munus Eugenitem subvertisse, qui maximis laudibus exornatur, quod questoris officium bene exerceat. 517
EP. ST. XIV (Theodorici ad Faustum præf. præf.). — Præcipit ut genus Tertiarum quod Cathalensibus imperabatur, annis singulis persolvatur. 518
EP. ST. XV (Theodorici ad Festum). — Illi commendat tuitionem domus patricii Agnelli ad Africam descendentis. 519
EP. ST. XVI (Theodorici ad Julianum comitem). — Jubet discutat causam Apodorum conductorum frumenti, qui conquesti fuerant frumenta sibi inimicorum subreptionibus concrenata; et imperat (si ita res se habet) ut de reliquis primæ indictionis habita moderatione tractat. *Ibid.*
EP. ST. XVII (Theodorici ad Gothos et Romanos Dertonæ consistentes). — Præcipit castrum circa eos positum, dum pace fruuntur, communiant, et domos sibi in eo construant. 520
EP. ST. XVIII (Theodorici ad Domitianum et Uvillam). — Illis respondet quod debeant restitui prædia a præsumptoribus occupata, nisi aut contractus aut præscriptio triginta annorum obviet; et quod fratris percussor sit in exilium deportandus. *Ibid.*
EP. ST. XIX (Theodorici ad Saturninum et Verbosium). — Præscribit ut quicunque Gothorum fiscum detrectaverit implere, eum ad redhibitionis æquitatem compellant. 521
EP. ST. XX (Theodorici ad Albinum et Albiennum). — Illos ammonet ut in spectaculis patrociniis partis Præsini assument, et ut de Hellandio et Theodoron, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, ab illis Præsini pantomimas, confusione populi sublata, constituatur. *Ibid.*
EP. ST. XXI (Theodorici ad Maxinianum et Andream senatorem). — Decernit ut discutiant, num pecunia fabricis urbis deputata, tota fuerit absque fraude in eas expensa. 522
EP. ST. XXII (Theodorici ad Marcellum senatorem). — Eum ex advocato privato creat advocatum fisci. 525
EP. ST. XXIII (Theodorici ad Cælianum et Agapitum). — Hi iudices eligunt ut litem patriciorum virorum Festi et Symmachi contra patricium Paulinum dirimant. *Ibid.*
EP. ST. XXIV (Theodorici ad universos Gothos). — Indicat se per Nandium sajoneum illos admonendos curasse ut ad expeditionem Gallicanam vii calendarum Juliarum, rebus omnibus necessariis sufficienter instructi properent et seniores junioribus exemplo sint. 524

Epist. XXV (Theodorici ad Sabinianum senatorem). — Jubet portum Lucini et portus junctos reparari, eorumque diligentem in posterum curam haberi. 523

Epist. XXVI (Theodorici ad Faustum præf. prætor.). — Statuit ut quæ dudum Ecclesiæ Versillæ antistitis præstitit, valeant in perpetuum, et extraordinarias tributa, quæ a temporibus Cassiodori sunt soluta, non sentiat; vult tamen ea quæ Ecclesiæ postea collata sunt bona, oneri solutionis subiaceant. *Ibid.*

Epist. XXVII (Theodorici ad Speciosum). — Indicat populum partis Præsini, dum ad curiam venirent, insidias a Theodorico patricio et Importuno consule pertulisse, ita ut unus occisus fuerit; jubetque prædictos viros illustres moneat ut instructas personas ad iudicium Cæliani et Agapiti mittant, qui hanc causam legibus dirimant. 526

Epist. XXVIII (Theodorici ad universos Gothos et Romanos). — Hac epistola sancit ut, si quis cujuslibet generis sive in agris suis jacentia muris profutura habuerit, libens ad instaurationem urbium impendat. 537

Epist. XXIX (Theodorici ad universos Lucretianos). — Jubet ut terrarum spatia quæ veredis antea licuerant mutationibus suis, a possessore vindicta curent restitui. *Ibid.*

Epist. XXX (Theodorici ad senatum Romanum). — Queritur apud illos quod servilis furor armatus tempore spectaculorum persecutus sit innocuos, et sancit ut, si cuiuspiam senatoris famulus in Ingenui cæde fuerit versatus, eum tradat herus legibus puniendum. Quod si reum iudicibus sistere distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio multandum. 538

Epist. XXXI (Theodorici ad populum Romanum). — Edicit ut, si quis ex populo atroces injurias in quempiam senatorum protulerit, noverit se a præfecto Urbis pro qualitate facti plectendum; et præcipit ut pantomimi præfinitis locis artes suas exercent. 539

Epist. XXXII (Theodorici ad Agapitum præfectum Urbis). — Illum monet se scripsisse ad senatum et ad populum, jubetque ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, questum ille severitate legum plectatur; si vero senator quemquam ingenuum nefaria cæde vexaverit, statim multam excipiat. Decernit præterea ut Helladius habeat æquivalentem menstrui cum cæteris pantomimis. 550

Epist. XXXIII (Theodorici ad eundem). — Præsentis ordinatione decernit ut pantomimo ab Albino et Albiano electo solum menstruum partis Præsini sine imminutione tribuat. 551

Epist. XXXIV (Theodorici ad Faustum præf. prætorio). — Jubet ut per singula loca maritima commoneat ne quisquam præsumat peregrinas naves ante frumentis onerare quam provinciam quod necessarium fuerit retinuerint. *Ibid.*

Epist. XXXV (Theodorici ad eundem). — Significat se non nihil commoveri quod frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per cancellarium ætatis tempore conservare deportari, autumnos advecta nondum fuissent, et præcipit ut hoc celerissima curet emendatione corrigi. *Ibid.*

Epist. XXXVI (Theodorici ad Theriolium senatorem). — Jubet illum in Pedonensi civitate Benedicti locum suscipere, et ejusdem filios civili tuitione vallare. 552

Epist. XXXVII (Theodorici ad Crispianum). — Illum ab exilio revocat, si revera in adulterio deprehensus occiderit, et jubet ut pecunia Agnelo fidejussori Crispiani a vicario urbis vel ejus officio extorta restituatur; illicque Candacis tuitionem contra quoslibet impetus præstat. 553

Epist. XXXVIII (Theodorici ad Colonem senatorem). — Præcipit ut bona Virilianæ nepotis, quæ non modo non ampliandi, sed etiam minuendi studio detinebat, quamprimum restituat. 554

Epist. XXXIX (Theodorici ad Festum). — Scribit Filargium rogasse ut ad lares proprios reverteretur, filiosque fratris sui Romanæ studiosiorum causa misisse; et illum jubet eos sic in Urbe constituisse, ut eis ante exire non liceat quam secunda decernat jussione. *Ibid.*

Epist. XL (Theodorici ad Assium comitem). — Jubet ut arma necessarie Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiscantur, procuret. 555

Epist. XLI (Theodorici ad Agapitum). — Præcipit ut Faustum aditum, illum illustri Fausti, inter referendos curæ annumeret. 556

Epist. XLII (Theodorici ad Artemidorum). — Illi confertur præfectura Urbis, et summis laudibus exornatur. *Ibid.*

Epist. XLIII (Theodorici ad senatum). — Significat se Artemidoro fasces urbanæ præfecturæ contulisse. 557

Epist. XLIV (Theodorici ad populum Romanum). — Illum certiorum facit se Artemidoro præfecturam urbanam contulisse. 558

Epist. XLV (Theodorici ad Boetium). — Rogatus a Burgundionum rege ut horologia aequitile et solare ad ipsum transmitteret, Boetium ad hoc opus perficiendum invitat. 559

Epist. XLVI (Theodorici ad Gandibadam). — Horologia

a Boetio fabricata mittit. 561

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA PRIMA (Theodorici ad Anastasium imperatorem). — Nuntiat Felicem Gallum consulem fuisse creatum. *Ibid.*

Epist. II (Theodorici ad Felicem). — Confertur illi consulatus. 543

Epist. III (Theodorici ad senatum). — Felicis Galli ad consulatum promotio renuntiat. 545

Epist. IV (Theodorici ad Ecdicium). — Confert siliquatici vel monopolii titulos. 546

Epist. V (Theodorici ad Faustum præf.). — Præcipit ut triginta militibus in Augustanis clausuris constitutis annonas easdem quæ aliis tribuuntur præset. *Ibid.*

Epist. VI (Theodorici ad Agapitum). — Legatus eligitur in Orientem mittendus. 547

Epist. VII (Theodorici ad Sunam). — Præcipit ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum p. ssmi dituros et neglectos. *Ibid.*

Epist. VIII (Theodorici ad Severum episcopum). — Mille quingenti solidi per Montanarium mittuntur, ut illos provincialibus dispendium per exercitum passis distribuat. 548

Epist. IX (Theodorici ad Faustum præf.). — Decernit ut Sabinus auriga supra solidum menstruum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat. *Ibid.*

Epist. X (Theodorici ad Speciosum). — Contractus ab Agapita factus, dum fuit a marito separata, rescinditur. 549

Epist. XI (Theodorici ad Provinum). — Præcipit ut casam Arciretinam ipsi ab Agapita collatam ejus marito restituat. *Ibid.*

Epist. XII (Theodorici ad comitem siliquatariorum). — Præcipit ne sinat ad externas provincias laridum transmitti. 550

Epist. XIII (Theodorici ad Fulnarith). — Imperat ut Venantio Ulpiani nomine diem dicat. 551

Epist. XIV (Theodorici ad Symmachum). — Exponit crimen cuiusdam Romuli, qui in patrem suum manus violentas intulisse dicebatur, et in eum ut animadvertatur postulat. *Ibid.*

Epist. XV (Theodorici ad Venantium). — Confert illi comitivam domesticorum. 555

Epist. XVI (Theodorici ad senatum). — Electio Venantii ad comitivam domesticorum annuntiat. *Ibid.*

Epist. XVII (Theodorici ad honoratos possessores, defensores et curiales Tridentinæ civitatis). — Declarat se eximisse Butilianum presbyterum a fiscalis calculi solutione, et vetat quominus id quod ei renisit ab aliis exigatur. 555

Epist. XVIII (Theodorici ad Gudilam episcopum). — Quomodo his inter Sarceates municipes et Ecclesiam sit dirimendus decernit. *Ibid.*

Epist. XIX (Theodorici ad universos Gothos et Romanos et hos qui portubus vel claustris præstant). — Jubet ut famuli qui Stephanum dominum trucidaverunt extremo plectantur supplicio. 556

Epist. XX (Theodorici ad Uniligem). — Decernit ut quas naves in urbe Ravenna frumentis fiscalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopia frugum laborantem transmittat. *Ibid.*

Epist. XXI (Theodorici regis ad Joannem apparitorem). — Spei et Domitio paludes in Spoletino territorio ea re conditione concesserat ut si eorum opera exaceraretur illuvies, liberata rura ipsis proficerent; sed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni ipsum conveniat ut aut captam rem perdat, aut Spei propriam cedat portionem. 557

Epist. XXII (Theodorici ad Festum). — Præcipit ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causa remeare jubeat. 558

Epist. XXIII (Theodorici ad Ampellum, Despotium et Theodulum). — Figulinæ a rege ipsis conceduntur, et regia protectio contra improbos et dolosos promittitur. *Ibid.*

Epist. XXIV (Theodorici ad senatum). — Dicit se provincialium iudicum relatione ad præfectum prætorio directæ comperisse, sic primæ vectigalium illationis tempus elapsum, ut nihil aut parum a senatoris domibus constet illatum; atque ideo tenues oppressos, quos deceverat sublevari. Quare monet senatum, sic omnia æqualiter ordinet, ut quicquid unaquæque domus senatoria proficetur, destinatis procuratoribus per provincias tria illatione persolvat. *Ibid.*

Epist. XXV (sive edictum Theodorici). — Conqueritur rex possessores sive curiales esse oppressos, eo quod indictam sibi summam non solvissent primates; deinde si quisquam hac de causa gravatum se senserit, jubet ut ad regem querelas deferat. 559

Epist. XXVI (Theodorici ad Faustum). — Vetat quominus Apulizæ et Calabrizæ negotiatore graventur impostorum, debitasque iis qui has principis jussionem infringant, multas imponit. Tum sequitur edictum de aurariis. 560

Emst. XXVII (Theodorici ad universos Judæos Genavæ). — Permittit quidem illis synagogam reficere, non vero ampliare, dummodo tamen tricennatis non obstat præscriptio. 561

Emst. XXVIII (Theodorici ad Stephanum senatorem). — Laudatur Stephanus, et confertur ei dignitas spectabilitatis seu comitivæ primi ordinis, nec non et privilegia quasi iam præclara. *Ibid.*

Emst. XXIX (Theodorici ad Adilam senatorem). — Imperat ut tacetur prædica et homines Mediolanensis Ecclesiæ intra Siciliam constitutos; vult tamen ut causis publicis et privatis contra eos propositis quamprimum respondeant. 565

Emst. XXX (Theodorici ad Faustum). — Eximitur ab ulatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanensis Ecclesiæ, qui pauperum servitio deputandus erat; quæ gra in Ravennati Ecclesiæ antea concessa fuerat. *Ibid.*

Emst. XXXI (Theodorici ad dromonarios). — Inducit se comiti s. crærum largitionum præ-episcopi et in Hostiliensi loco dromonarii constituantur, quibus fiscalem pecuniam attribuit pro excursibus cum veredaris per alveum Padi more solito faciendis. 564

Emst. XXXII (Theodorici ad senatum). — Decernit ut ad paludem Decannonii, quam patricius Decius exsicandam postulat, duo senatores mittantur, qui spatium paludis fixis adnotatum terminis, juris ipsius Decii faciant. *Ibid.*

Emst. XXXIII (Theodorici ad Decium patricium). — Concedit Decio paludis Decannonii dominiuum; tum decernit, ut si quis hunc laborem una cum eo subeundum delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam susceperit. 563

Emst. XXXIV (Theodorici ad Artemidorum præf. Urb.). — Statuit ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expense, sed subtracta, resumatur, et mœnibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecuniæ plectendos quidem fat. tur, ipsis tamen clementer indulget. *Ibid.*

Emst. XXXV (Theodorici ad Tancilam senatorem). — Admonet ut perquirat statum æneam de civitate Comenati furto ereptam, promittens centum aureos ei qui furta prodiderit. 568

Emst. XXXVI (Theodorici edictum). — Promittit rex centum aureos et criminis indulgentiam ei qui furum statum æneam sponte retulerit. Tum minatur mortem ei qui colaverit culpam, et alieno indicio detectus fuerit. *Ibid.*

Emst. XXXVII (Theodorici ad Faustum præf. præf.). — Concedit rex Spoletinæ civibus ad exhibitionem thermarum supra consuetudinem, altam millenam. 567

Emst. XXXVIII (Theodorici ad eundem). — Prohibet ne Sipontini negotiatores hostium depopulatione vastati, per jure biennium ad solutionem faci, et ob ea que mutuo acceperat ventent. *Ibid.*

Emst. XXXIX (Theodorici ad Aloisium architectum). — Significat rex se cupere Aponam fontem, cujus varias virtutes graphice describit, refici. Quod ut prospere succedat, jubet antiquam illic ædificiorum soliditatem innovari, palatium quoque longa senectute quassatum reparari. 568

Emst. XL (Theodorici ad Boetium). — Dicit regem Francorum citharædam magnis precibus expetisse. Rogat hostium musicæ peritum, ut eum eligat. Multa de musicæ hæc, e, tonis, modis, etc., disserit. 570

Emst. XLI (Theodorici ad Clodovæum). — Gratulatur Clodovæo de victoria reportata ex Alamannis; tum suadet clementiam erga illos qui Italiam finibus exterriti colabantur; tandem monet se binos legatos cum citharædo expedito in Galliam misisse. 573

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA PRIMA (Theodorici ad Alaricum). — Monet, ne in multitudinis parentum confidat, nec bellum regi Francorum indicet, donec legatos ad illius dirigat, qui litem inter eos motam dirimant; et hanc ob rem ei mittit legatos, qui etiam Gundibadum et alios reges conveniant. *Ibid.*

Emst. II (Theodorici ad Gundibadum). — Suadet Gundibado, legatis ad eum missis, concordiam Alaricum inter et Clodovæum restituat. *Ibid.*

Emst. III (ad reges Herulorum, Guarnorum et Thoringorum). — Hortatur ut mittant legatos una cum suis et Gundibadi ad Clodovæum; ut aut expeditionem in Visigodos cohibeat, et leges gentium quærat: aut omnium pasurum se incursum sciat. 578

Emst. IV (Theodorici ad Clodovæum). — Hortatur ne bellum adversus Alaricum pareat, donec eorum controversia mediis amicis dirimatur; et minatur a se et ab amicis arma movenda in eum qui hæc monita contempserit. Quapropter ad utrumque legatos mittit. 577

Emst. V (Theodorici ad importunum). — Laudatur cum patre et patruo importunus, et ei ob præclara merita patriciatus insignia conferuntur. 578

Emst. VI (Theodorici ad senatum). — Multis laudibus senatum Romanum æque ac importunum extollit, quem ad patriciatus dignitatem eveherat, sanatoque plurimum commendat. 579

Emst. VII (Theodorici ad Januarium). — Jubet ut persolvat Joanni pretium sexaginta orcarum olei, quas ad implenda luminaria ab eo acceperat. 580

Emst. VIII (Theodorici ad Venustum senatorem). — Monet ut tempora constituta exactionis hincorum et lerorum illi delegate compleat. *Ibid.*

Emst. IX (Theodorici ad possessores, defensores et curiales Æstunis consistentes). — Jubet ut columnas marmoreas et lapides sine usu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent. 581

Emst. X (Theodorici ad Festum). — Jubet ut marmora e domo Pinciana in Ravennatem urbem per calabulenses deferantur. *Ibid.*

Emst. XI (Theodorici ad Argolicum præf. Urbis). — Præfectura urbana illi confertur, et præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur. *Ibid.*

Emst. XII (Theodorici ad senatum Romanum). — Argolicum cum parentibus multis laudibus exornat, et approbatam a senatu ejus in præfectum urbis electionem capit. 582

Emst. XIII (Theodorici ad Sanhivadum senatorem). — Illum laudat, et jubet ut petat Samnium, jurgia Romanorum cum Gothis compositurus. 583

Emst. XIV (Theodorici ad Aorigenum episcopum). — Scribit Julianum conquiri uxorem suam, vel res a subditis episcopi fuisse subtractas; et jubet, si modo res ita se habuerit, ut reus quamprimum plectatur. 584

Emst. XV (Theodorici ad Theodahadum senatorem). — Committitur ejus judicio examinandus, qui Somæ judicium decinaverat. *Ibid.*

Emst. XVI (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Mittitur in Gallias officio vicarii præfectorum: auctoritas, et ei dantur plurima et utilis monita. *Ibid.*

Emst. XVII (Theodorici ad provinciales Galliarum). — Denuntiat se Gemellum vicarium præfectorum ad regendam eorum provinciam misisse, et jubet ut ejus mandatis obediant. 585

Emst. XVIII (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Jubet ut Magno, qui ab hostium partibus ad natale solum remeaverat, bona sine ulla mora restituantur. 586

Emst. XIX (Theodorici ad Dantilem). — Illi marmorio perillissimo conceditur facultas dispensandi areas marmoreas in urbe Ravenna ad sepelienda defunctorum corpora. *Ibid.*

Emst. XX (Theodorici ad Grimodam senem et Ferrocinctum apparitorem). — Decernit ut si Faustus ea que Castorius possidebat, vel titulis ingravit, vel privata usurpatione detrahit, mox et prædium cum alio ejusdem pretii, illis cogenibus, a pervasore reddatur. 587

Emst. XXI (Theodorici ad Faustum). — Illi quatuor mensium indicia ad accessum ab urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ causa conceduntur. *Ibid.*

Emst. XXII (Theodorici ad Artemidorum). — Vocat illum ad aulam et ad consortium suum. 588

Emst. XXIII (Theodorici ad Cosmum). — Illi committit regimen Pannoniæ Sirmiensis, et eum salutaribus ad hoc munus bene obtinendum monitis imbuat. *Ibid.*

Emst. XXIV (Theodorici ad universos barbaros, et Romanos per Pannoniam constitutos). — Præcipit ut Colas obedient, et duellum exerceant, Gothorum exemplum secuti. 589

Emst. XXV (Theodorici ad Simeonem comitem). — Illi committit per Dalmatiam sitiqualitæ titulum, et jubet ut ferrarias venas inquirat; ferricæ utilitates describit. 590

Emst. XXVI (Theodorici ad Osanem comitem). — Jubet ut solatia Simeoni ad ea pro quibus in Pannoniam missus fuit, neces-aria non neget. *Ibid.*

Emst. XXVII (Theodorici ad Joannem senatorem). — Illum varia jam persecutioe jactatum molat a præfecto prætorio, nec non et hortatur ut officium communitatis summa cum fide obeat. *Ibid.*

Emst. XX VIII (Theodorici ad Cassiodorum). — Illum multis laudibus ornatam ad comitatum suum evehet. 591

Emst. XXIX (Theodorici ad Argolicum). — Scribit se Paulao patricio horrea vetustate destructa, ut ea reedificet, et in proprios usus convertat, concessisse. 591

Emst. XXX (ad eundem). — Jubet ut Joannem in claustrum Romanarum reparacione adjuvet. *Ibid.*

Emst. XXXI (Theodorici ad senatum). — Scribit se misisse Joannem ad inquirendum in eos qui aquas forumm ad proprium usum derivaverat, et etiam in eos qui as et plumbum ex ornatu mœnium abutabantur, et ut ipsi in his auxilio sit, admonet. 595

Emst. XXXII (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Scribit se Arelatensibus, qui regis partibus favorant, et ob

hoc obsequium et penitentiam pertulerant, per quartam ad dictionem tributa relaxasse. 594

Epist. XXXIII (Theodorici ad Argolicum). — Jubet ut Armentarium atque Superbus ejus filius iisdem quibus referendi curiae, privilegia gaudeant. *Ibid.*

Epist. XXXIV (Theodorici ad Massilienses). — Scribit se comitem Marabadam ad eos protegendos misisse, et praecipit ut ipsi libentibus animis obediant. 595

Epist. XXXV (Theodorici ad Romulum). — Confirmat quidquid ipsi ejusque matri ex regio edicto Liberius per precium concesserat. 596

Epist. XXXVI (Theodorici ad Arigernum). — Imperat admonet V. nuntium ut instructam personam ad aulam mittat, quae rationibus Firmiani ante iudices a rege designatos valeat responderi. *Ibid.*

Epist. XXXVII (Theodorici ad Petrum episc.). — Jubet ut partem facultatis quam detinebat, Germano restituat, si legitimus filius sit Thomasi; quod si facere renuat, causam vult ad aulam vocari. *Ibid.*

Epist. XXXVIII (Theodorici ad Vuandionem). — Praecipit ut nullam violentiam ab exercitu fieri Avenione patiatur. 597

Epist. XXXIX (Theodorici ad Felicem consulem). — Jubet ut auribus Mediolanensibus illa quae mos priscae indulserat largiatur. *Ibid.*

Epist. XL (Theodorici ad universos provinciales in Gallia constitutos). — Provincialibus Galliae hostiliter vastatis, habita ratione lesionis relaxat tributa, ea tamen lege ut ex eo quod intactum fuerit, ad bellicas impensas aliquid conferat. *Ibid.*

Epist. XLI (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Decernit ut triticum ad bellicas impensas in castella supra Druentium constituta e Massiliensibus horreis comunium sumptu debeatur. 598

Epist. XLII (Theodorici ad universos provinciales in Gallia constitutos). — Renuntiat se misisse ex Italia bellicas impensas militibus, ne Galliae nimis gravarentur. *Ibid.*

Epist. XLIII (Theodorici ad Unigeni). — Jubet ut, cum exercitus Gallias intraverit, mancipia ad alios deficientia prioribus dominis restituantur. 599

Epist. XLIV (Theodorici ad universos possessores Arelatenses). — Scribit se certam pecuniam summam et alimonia ipsi ad murorum Arelatensium turriumque vetustarum reparationem misisse. *Ibid.*

Epist. XLV (Theodorici ad Arigernum comitem). — Illi ortum pro quadam domo inter defensores Romanae Ecclesiae et Judaeos litem discutendam committit. 600

Epist. XLVI (Theodorici ad Adeodatam). — Mutat poenam acerbissimam, qua ob raptum Valerianae puellae adultae, a Lucaniae Brutiorumque correptore fuerat condemnatus, in exilium sex mensium, post quod patrias rebusque omnibus resituitur; tum indicit poenam tertiam librarum auri ejusmodi statui violentioribus; tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bona fide interfuerant. *Ibid.*

Epist. XLVII (Theodorici ad Faustum praef. praet.). — Scribit se Jovino collega occisori, eo quod intra septa ecclesiae refugisset, poenam capitis exilio in Vulcanias insulas, quae describuntur, commutasse. 601

Epist. XLVIII (Theodorici ad universos Gothos et Romanos circa Verucam castellum consistentes). — Scribit se mandasse Leodifrido sajoni ut eo impulsore in Veruca castello, quod describitur, ipsi sibi domicilia construant. 602

Epist. XLIX (Theodorici ad honoratos possessores, defensores et curiales Catanensis civitatis). — Permittit ut sax is ex amphitheatro longa vetustate collapsis ad muros urbis reparandos utantur. 604

Epist. L (Theodorici ad provinciales Noricos). — Decernit ut Alemanorum boves itineris longinquitate et labore fracti, Noricorum bovibus commutentur. *Ibid.*

Epist. LI (Theodorici ad Faustum). — Scribit Thomastem surigam frequenter in spectaculis victorem, cui justas annonas largitus fuerat, mensura largitate esse solidandum; tum de spectaculis et Augusti imper. circa fase loquitur. *Ibid.*

Epist. LII (Theodorici ad Consuarem). — Praecipit ut eligat armenisorem, qui contentionem inter Leontium atque Paschasium pro casarum terminis ortam dirimat. 607

Epist. LIII (Theodorici ad Apronianam). — Praecipit ut si aequilem, qui Romam ex Africa venerat, comperit esse hujus artis peritissimum, inopiam ejus necessariis annonis relevet, eique jungat mechanicum, qui cum opera sua juvet. 609

LIBER QUARTUS

Ibid.

Epistola prima (Theodorici ad regem Thoringorum). — Dat illi in matrimonium heptem suam, quae laudatur; et renuntiat se equos, quorum pulchritudo describitur, nec non et alia munera ab eo missa libenter accepisse. *Ibid.*

Epist. II (Theodorici ad regem Herulorum). — Adoptat

eum in filium per arma, et dat illi equos, onces, clypeos et reliqua bellorum instrumenta. 611

Epist. III (Theodorici ad Senarium comitem). — Illi confertur dignitas comitis patrimonii, et summo prelo laudatur. 612

Epist. IV (Theodorici ad senatum Romanum). — Renuntiat se illustrem virum Senarium ad comitivam patrimonii subvexisse, qui multis laudibus effertur. 615

Epist. V (Theodorici ad Amabilem comitem). — Statuit ut omnes navicularii Campaniae, Lucaniae, sive Thusciae fideiussoribus idoneis se committant ad victuales species in Gallias fame laborantibus devehendas, protoque distribuendas. 614

Epist. VI (Theodorici ad Symmachum). — Jubet ut filios Valeriani, quos pater studiorum causa Romanam deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis ante exire quam decreverit. 615

Epist. VII (Theodorici ad Senarium comitem). — Monet eos qui e Sicilia frumentum in Gallias debebant, naufragium passos esse tristissimum; atque adeo jubet ut quod perierit triticum iis reputetur. *Ibid.*

Epist. VIII (Theodorici ad possessores et curiales Forumlienses). — Decernit ut accepto pretio, e patria sua trabes ad Alsuanum sine ulla mora debeant. 616

Epist. IX (Theodorici ad Osuin comitem). — Constituit ut si qui Maurentio et Paulae patriis auxilio orbatis litem intenderint, eos ad curiam regiam mittat. 617

Epist. X (Theodorici ad Joannem senatorem). — Decernit ut edictum promulget in eos qui sponte ad pignoriandi se studia contulerint; et jubet ut quisquis, quod repetere debuisset, pignoriandi gratia fortassis invasor, voce juris amittat. Quod si quis solvendo non sit, in eum vult iustibus animadverti. *Ibid.*

Epist. XI (Theodorici ad Senarium comitem). — Remittit ad eum causam inter possessores Volienses atque curiales diligenti examinae discutendam, nec non et finiendam. 618

Epist. XII (Theodorici ad Marabadam comitem ad Gemellum senatorem). — Illis committit causam inter Archontiam et Aetheriam nurum ejus juxta leges audiendam, ut mediis sacrosanctis Evangelis cum tribus honoratis jurisperitis sententiam secundum praeiuris formam proferant. 619

Epist. XIII (Theodorici ad Senarium comitem). — Illi insinuat se decrevisse ut Colosso ad Sirmionensem Pannoniam misso, juxta consuetudinem veterem annonas praebantur. 620

Epist. XIV (Theodorici ad Geslam sajonem). — Jubet ut cogat Gothos in Thesela utraque commorantes, debita vectigalia exsolvere, et contumaces puniat. *Ibid.*

Epist. XV (Theodorici ad Benenatum senatorem). — Statuit ut viginti unum dromonarios robustos in locum defunctorum eligat, viresque eorum probet. 621

Epist. XVI (Theodorici ad senatum). — Renuntiat se Arigerno comiti, quem ob praefata gesta laudat, Romanas urbis disciplinam commisisse, et ut illi pareant omnes jubet. *Ibid.*

Epist. XVII (Theodorici ad Idam ducem). — Praecipit ut ecclesiae Narbonensis possessiones ab aliquibus pervasoriis occupatas, restituendas curet. 622

Epist. XVIII (Theodorici ad Annam senatorem). — Decernit ut diligenter inquirat num Laurentius presbyter, effossis mortuorum sepulchris, thesauros invenerit. *Ibid.*

Epist. XIX (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Scribit se remississe ad praesens tempus solutionem siliquaticae in frumentis vino et oleo, ut copiam possit praestare provinciae. 623

Epist. XX (Theodorici ad Geberich senatorem). — Decernit ut unum jugum ecclesiae Constantii episcopi pietate principum collatum et ab usurpatoribus detentum, restituantur. *Ibid.*

Epist. XXI (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Admonet ut cit ad injuncta sollicitus, necessitate temporis id extigat. 624

Epist. XXII (Theodorici ad Argolicum praef. Urb.). — Narraat se ab eo accepisse Basilium atque Praetextatum magicarum artium fuisse accusatos, et decernit ut in quinque senatoribus secum assumptis, adhibito quoque Arigerno comite, hanc causam juris ordine custodito examinet, et si reos compererint, legum districtione plectant. *Ibid.*

Epist. XXIII (Theodorici ad Arigernum comitem). — Praecipit ut Basilium et Praetextatum magicarum artis immunitos et fuga elapsos querat, et repositos ad iudicium quinquovirale ducat, quo causam caret discuti et finire. 625

Epist. XXIV (Theodorici ad Elpidium diaconum). — Concedit facultatem edificandi quibusdam in locis Spoletinae civitatis jam vetustate confectis, modo publico usui non deserviant. *Ibid.*

Epist. XXV (Theodorici ad Argolicum præf. Urb.). — Statuit ut Petrus genere clarus et senatorie dignitatis candidatus, voti sui compos fiat secundum priscam consuetudinem. 626

Epist. XXVI (Theodorici ad Massilienses). — Confirmat immunitatem a principibus illorum regionis collatam, et promittit se eos ab omni gravamine libertatarum, relaxatque eis censum præsentis anni. *Ibid.*

Epist. XXVII (Theodorici ad Tezutzat sajonem). — Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara sajone, eo quod Petrum voluisset occidere, auferit; et jubet ut quidquid commodi a Petro acceperat Amara, in duplum restituat, atque de plaga inflicta ad iudicium comitis Duda ventat audiendus. 627

Epist. XXVIII (Theodorici ad Dudam senatorem). — Illum constituit iudicem causæ sajonis Amarae, qui veneraverat Petrum. 628

Epist. XXIX (Theodorici ad Argolicum præf. Urb.). — Reprehendit eam quod mandata principis, proprio commodo ductas, nondum expleverit; atque decernit ut jussa sine mora facerent. *Ibid.*

Epist. XXX (Theodorici ad Albium). — Illi conceditur corbæ porticus licentia, ut super eam possit novas fabricas construere, dummodo utilitati publicæ non officiant aut decori. 629

Epist. XXXI (Theodorici ad Emilianum episcopum). — Illum hortatur ut perficiat aqueductum quem auctoritate regis susceperat reficiendum. *Ibid.*

Epist. XXXII (Theodorici ad Dudam sajonem). — Significat se accepisse res Tophæ proscripti, apud Joannem sub omissione chirographi fuisse depositas; et præcipit ut uxorem Joannis filiumque ejus Januarium conveniat, et nisi libere eas restituerint, ipsi veniant ad consulendum Campanie juxta leges audiendi. *Ibid.*

Epist. XXXIII (Theodorici ad Judæos Genavæ constitutos). — Confirmat privilegia quæ eis leges indulserant. 630

Epist. XXXIV (Theodorici ad Dudam sajonem). — Decernit ut loca adeat ubi thesauri latent, et, si inventi fuerint, fisco addantur publico. *Ibid.*

Epist. XXXV (Theodorici ad actores Albini). — Permittit ut bona Albini, si per statem liceat, salvisque justitia et legibus in integrum restituantur, in quibus per pravo contractus gravis passus erat dispendia. 631

Epist. XXXVI (Theodorici ad Faustum). — Significat se provinciæ ibus Albinum Cotlarum assem publicum per in iudicium relaxasse, quorum sata transiens exercitus vastaverat. 632

Epist. XXXVII (Theodorici ad Theodagundam). — Notum facit Renatum conquestum esse, cum iudicium contra Inquillnam meruisset, nondum tamen adversarii cessare calumniam; et junct ut negotium jam finitum in sua curet firmitate permanere, si modo Inquillna jure non provocaverit. *Ibid.*

Epist. XXXVIII (Theodorici ad Faustum). — Significat Gravianos atque Pontonates conquestos esse se a Januario et Probo iniquis oneribus ingratos; decernitque ut nihil aliud solvant quam quod Odoacris tempore consueverant. 633

Epist. XXXIX (Theodorici ad Theodahadum). — Scribit Domitianum ex postulasse, quod possessiones ejus summa cum injuria fuerint occupatæ; et præcipit ut, imminente Duda sajone, direpta omnia curet sine aliqua mora restitui: si tamen invasoribus quid favore crediderit, instructam personam mitti ad aulam Imperat, quo partibus utrinque auditis justa feratur sententia. *Ibid.*

Epist. XL (Theodorici ad Actores Probial). — Monet se jamdiu præcepisse, ut Basilio possessio Acretrina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus emerat, redderetur; modo jubet ut Basilius ipse novis emptorum rationibus quamprimum respondeat. 634

Epist. XLI (Theodorici ad Joannem archiatrum). — Declarat se abolere sententiam a vicario urbis Romæ contra eum artificio Viviani promulgatam, et eum reddit patriæ rebusque omnibus, communique eum imposterum tuitione Albini patriæ. 635

Epist. XLII (Theodorici ad Argolicum). — Jubet ut restituantur Marciano atque Maximo filiis Volusiani turris circi atque locus amphitheatrici, quæ sibi erepta, dum defendendæ motu vacarent, conquirebantur. 636

Epist. XLIII (Theodorici ad senatum Romanum). — Decernit ut inquirat in eos qui seditionem commoverant et Judæorum synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, animadvertat. *Ibid.*

Epist. XLIV (Theodorici ad Antonium episcopum). — Scribit Stephanum conquestum casam sui juris a subditis Ecclesiæ, cui præsidebat, fuisse occupatam, quam jubet ut restituat supplicanti. Quod si quid occupatoribus suffrage-

tur, vult instructam personam mitti ad aulam, ubi negotiationi finiatur. 637

Epist. XLV (Theodorici ad comites, defensores et curiales Ticinensis civitatis). — Jubet ut præsent Herulicam navem usque ad urbem Ravennam, et sennas pro diebus quinque. 638

Epist. XLVI (Theodorici ad Marabadum). — Indicat Liberium suggestisse conjugem suam in iudicio fuisse prægravatam. Quod si ka est, permittit ut, aut ab electis arbitraris causis discutatur, aut ad aulam judicandas partes veniant. *Ibid.*

Epist. XLVII (Theodorici ad Gudisal sajonem). — Significat se accepisse a legatis suis veredo frequentiori cursu fatigari; et quos in utilitatem publicam jusserrat causodiri, in usum privatum assumi. Ideo decernit ut nullum Gothum vel Romanum exire Roma patiat, nisi quem præfectus prætorio et magister officiorum dimiserint; ut qui unum equum invitis illis quibus hæc cura mandata est, assumpserit, centum solidos multa nomine cogatur inferre; et etiam nemo plusquam centum librarum onera equo imponat. 639

Epist. XLVIII (Theodorici ad Eusebium). — Permittit ut per octo menses in Lucaniam secedat, postea Romam reditura. 640

Epist. XLIX (Theodorici ad provinciales et capitulos, defensores et curiales in Suavia consistentes). — Insinuat se rectorem eorum provinciæ creasse Fridibadum. *Ibid.*

Epist. L (Theodorici ad Faustum). — Præcipit ut mittat viros probatæ fidei ad Nolanum sive ad Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendio vastatum, ut agris ibidem diligenter inspectis, quantum damni passus fuerit possessor, tanto tributariæ functionis onere sublevetur. Mira describitur Vesuvii montis incendium. 641

Epist. LI (Theodorici ad Symmachum). — Illam laudat ob multiplices et præclarissimas fabricas quas in Urbe et suburbanis construendas curaverat, et petit ut theatrum Pompeii ruinosis sumptibus regis roboret reparatque. Quod theatrum et quæ in eo aguntur describuntur. 642

LIBER QUINTUS.

EPISTOLA PRIMA (Theodorici ad regem Wandalorum). — Scribit se libentissime excepisse arma ab e commissa, et per legatos suos in remunerationis locum alia ei conferri dona. *Ibid.*

Epist. II (Theodorici ad Hæstos). — Notum facit se licenter accepisse per eorum legatos succinnum; quod unde oriatur describit. 643

Epist. III (Theodorici ad Honoratum quæstorem). — Conferit illi quæstoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, potiebatur; et ambo maximopere laudantur. 644

Epist. IV (Theodorici ad senatum Romanum). — Declarat se elegisse in quæstorem Honoratum fratrem Decorati; qui ambo, postquam præclara de quæstura dixit, laudantur, et ut Honoratum contul ascribant suo petit. 647

Epist. V (Theodorici ad Mannilam sajonem). — Docet quid in munere sajonis ab eo gerendum sit, vel non. 648

Epist. VI (Theodorici ad Stabularium comitiæm). — Jubet ut universas facultates Thomatis, qui ob certa domus regis prædia duodecim millia solidorum debebat, fisco applicet, reddendas ipsi, si modo intra calend. Sept. solverit; sin minus, Joanni tradendas, qui præfatam summam illatorem se ærario promiserat. 649

Epist. VII (Theodorici ad Joannem). — Illi tradit Thomatis bona, dummodo decem millia solidorum ærario pro eo solvat, nec ipse Thomas debito intra calend. Sept. satisfaciat. 650

Epist. VIII (Theodorici ad Anastasium consulem). — Decernit ut e Faventina civitate quadratos lapides Ravennam sine cuiusquam damno devehendos curet. 651

Epist. IX (Theodorici ad possessores Feltrinios). — Jubet ut construendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant. *Ibid.*

Epist. X (Theodorici ad Veranum sajonem). — Præcipit ut a transeuntibus Gepidis, quos ad Gallias custodiam mittebat, Venetias atque Liguriam nibi damni pati sinat; ideoque omnia necessaria eis suppeditentur. 652

Epist. XI (Theodorici ad Gepidos). — Proficiscentibus in Gallias Gepidis tres solidos in auro per hebdomadam concedit. *Ibid.*

Epist. XII (Theodorici ad Theodahadum). — Jubet ut Patentiana massa hæredibus Argolici et Amantiani erepta, restituatur; si tamen invasoribus quid favorit, præcipit ut ad curiam veniant, jus suum defensuri. 653

Epist. XIII (Theodorici ad Eutropium et Acretium). — Monet ut annuas constitutas exercitui præbeant, ne ejus direptioni pateant provinciales. *Ibid.*

Epist. XIV (Theodorici ad Severianum). — Præcipit eum tributis unicuique pro possessionum diversitate imponen-

dis, et jubet ut perquirat num judices ob frequentiore[m] per provincias discursum incolis illicita dispendia irrogaverint. 653

Epist. XV (Theodorici ad universos possessores in Suavia constitutos).—Scribit se ad eos misisse Severinum cum edictis, ut oppressos tribu orum ponderere releveret. 655

Epist. XVI (Theodorici ad Abundantium præfectum prætorio).—Præcipit ut per cunctam Italiam inquirat, ematque ligna ad mille dromones construendos, et idoneum navitarum numerum classibus serviurum colligat. 656

Epist. XVII (Theodorici ad eundem).—Illum laudat ob subitam navium constructionem, et jubet ut eas Ravennam mittat, aliisque curet fabricandas; tum prohibet quominus nautis piscatores alveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum suis præcludant sepibus. 657

Epist. XVIII (Theodorici ad Uvillam comitem patrimonii).—Scribit se jussisse ut nautæ quærerentur et Ravennam mitterentur; tum præcipit ut si quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis regalibus inventantur, abscondere ea liceat. 658

Epist. XIX (Theodorici ad Gudinandum sajonem).—Jubet ut collecti nautæ Ravennam citius mittantur. 659

Epist. XX (Theodorici ad Avillum sajonem).—Statuit ut ad ripam Padi cum artificibus accedat ad ligna dromonibus apta coudicenda, absque tamen possessorum damno. Et jubet ut auferantur sepes a fluminibus Mincio, Ollio, Ansero, Tiberi et Arno, quo alvei tractus liber sit navium excursibus. *Ibid.*

Epist. XXI (Theodorici ad Capuanum senatorem).—Multis laudibus illum evehit, ipsique decuriarum recturam confert; et quæ sit hæc dignitas exponit. 660

Epist. XXII (Theodorici ad senatum Romanum).—Indicat se elegisse in rectorem decuriarum Capuanum præclaris virtutibus exornatum. 661

Epist. XXIII (Theodorici ad Abundantium).—Jubet ut sagittariis ad comitem Julianum destinatis annonas et navigia præbeat. 662

Epist. XXIV (Theodorici ad Epiphanium senatorem).—Monet ut bona Joannæ, quæ intestata et nullis affinibus superstibus decessisse perhibebatur, fisco regio applicet, dummodo tamen rem ita se habere compererit. *Ibid.*

Epist. XXV (Theodorici ad Bacaudam).—Concedit illi in perpetuum Mediolanensis tribunalis curam. 663

Epist. XXVI (Theodorici ad universos Gothos).—Præcipit ut vii iduum Juniarum ad aulam sine ullo provincialium damno, regia dona accepturi veniant. *Ibid.*

Epist. XXVII (Theodorici ad Guduim sajonem).—Imperat millenariis provinciæ Picensi et Samnii commoneat ut ad aulam tum donativum accepturi, tum gestarum in bello rerum rationem reddituri citius properent. 664

Epist. XXVIII (Theodorici ad Carinum).—Illum accersit ad comitatum suum, ut pote virum illustrem sibi que necessarium. *Ibid.*

Epist. XXIX (Theodorici ad Neudem).—Jubet ut non trabatur Ocerus cæcus in servitutem, si probavisse se esse ingenuum reperiat. 665

Epist. XXX (Theodorici ad Guduim).—Præcipit ut a Costula atque Daila Gothorum libertate gaudentibus onera servilia amoveantur. *Ibid.*

Epist. XXXI (Theodorici ad Decoratum).—Decerit ut Marcus presbyter, Andreas et alii cogantur ad pecuniam fisco solvendam, si debitores esse constiterit. *Ibid.*

Epist. XXXII (Theodorici ad Brandilaum).—Admouet ut corrigat Proculam uxorem suam, quæ gravissime percussisse uxorem Patzenis dicebatur; si tamen accusatam falso eam esse crediderit Brandila, vult ut ad aulam cum uxore veniat causam dicturus. 666

Epist. XXXIII (Theodorici ad Willitanchum).—Jubet ut discutiat causam Brandilæ, qui Reginam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana versaretur, in matrimonium duxerat, et si accusationem veram cognoverit, adulteros puniat. *Ibid.*

Epist. XXXIV (Theodorici ad Abundantium).—Sancti ut Frontosum absque mora adigat ad solutionem pecuniæ publicæ, quam decorerat, et quam multoties redditurum se promiserat. 667

Epist. XXXV (Theodorici ad Luvir et Ampelium).—Monet se ex Hispania frumentorum copiam ad penuriam Romanorum sublevandum delevi jussisse: eam tamen nauceros in Africam deportasse et vendidisse; quibus idco mille triginta octo solidorum multam imponit. 668

Epist. XXXVI (Theodorici ad Starcedium).—Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellica exiit; et permittit ut deinceps vitam remissam, privatus tamen donativo, exigat. 669

Epist. XXXVII (Theodorici ad Judæos Mediolanenses).—Conservat jura eorum Synagogæ olim concessa, dummodo iuribus Ecclesiæ non noceant. *Ibid.*

Epist. XXXVIII (Theodorici ad universos possessores).

—Jubet ut arbores Signino alveo innascentes radiceis amputentur. 670

Epist. XXXIX (Theodorici ad Ampelium et Liveriam).—Mittit eos in Hispaniam, ut reprimant auctoritate legum tum homicidas, tum exigentes asseur publicam, qui per gravamina polderum possessorum patrimonia premebant; tum denique omnes in malis et furtivis actibus versatos. 671

Epist. XL (Theodorici ad Cyprianam comitem sacrarum largitionum).—Illi confert sacrarum largitionum comitatum, multisque laudibus eum exornat. 675

Epist. XLI (Theodorici ad senatum Romanum).—Indicat se Cyprianam meritis propriis et natalium splendore fulgentem ad sacrarum largitionum comitatum evexisse. 674

Epist. XLII (Theodorici ad Maximum consulem).—Fertur spectaculorum, amphitheatrum Titi, et ludi qui in eo edebantur describuntur; hortaturque consulem ad præmia pugnantibus munificentius largiendi. 675

Epist. XLIII (Theodorici ad Transmundum regem Wandalarum).—Laudat sororem suam, quam Transmundo in matrimonium dederat; et conquiritur quod ipse Gesalecum regno propter perfidiam expulsum benigne exceperit, atque in externas plagas cum divitiis transmiserit. 677

Epist. XLIV (Theodorici ad eundem).—Scribit se excitationem ejus purgationemque ob Gelaseci susceptionem libenti animo accepisse; et remittit munera ab eo sibi oblata. 678

LIBER SEXTUS. 679

Formula consulatus. *Ibid.*

Formula patriciatu. 681

Formula præfecti prætorio. 682

Formula præfecturæ Urbanæ. 684

Formula quæsturæ. 685

Formula magistræ dignitatis. 687

Formula comitivæ sacrarum largitionum. 688

Formula comitivæ privatarum. 689

Formula comitivæ patrimonii. 691

Formula qua per codicillos vacantes proceres fiant. 692

Formula illustratus vacantis. 693

Formula comitivæ primi ordinis. 694

Formula magistri scripiti, et comitivæ primi ordinis, quæ danda est comiciaco, quando permittat. *Ibid.*

Formula de referentis in senatu. 695

Formula vicarii urbis Romæ. 696

Formula notariorum. 697

Formula referendariorum. 698

Formula præfecti annonæ. *Ibid.*

Formula comitis archilatorum. 700

Formula consularitatis. 701

Formula rectoris provinciæ. 702

Formula comitivæ Syracusanæ. 704

Formula comitivæ Neapolitanæ. 705

Formula honoratis possessoribus et curialibus civitatis Neapolitanæ. 706

Formula militibus. *Ibid.*

LIBER SEPTIMUS. 705

Formula comitivæ provinciæ. *Ibid.*

Formula præsidatus. 708

Formula comitivæ Gothorum per singulas provincias. 709

Formula ducatus Ræthiarum. *Ibid.*

Formula curæ palatii. 710

Formula comitivæ formarum Urbis. 712

Formula præfecti vigiliæ urbis Romæ. 713

Formula præfecti vigiliæ urbis Ravennatis. 714

Formula comitivæ portus urbis Romæ. 715

Formula tribuni voluptatum. *Ibid.*

Formula defensoris cujuslibet civitatis. 716

Formula curatoris civitatis. 717

Formula comitivæ Romanæ. *Ibid.*

Formula comitivæ Ravennatis. 718

Formula ad præfectum Urbis de architecto publicorum. *Ibid.*

Formula comitivæ insulæ Corritanæ et Celsinæ. 719

Formula de præposito Calcis. *Ibid.*

Formula de armorum factoribus. 720

Formula ad præfectum prætorio de armorum factoribus. *Ibid.*

Formula binorum et ternorum si per judicem agantur. 721

Formula binorum et ternorum, si per officium agantur. *Ibid.*

Formula commonitorii illi et illi scriuariis. *Ibid.*

Formula vicarii portus. 722

Formula principis Dalmatarum. *Ibid.*

Formula ad commendandos comiti principes. *Ibid.*

Formula comitivæ diversarum civitatum. 723

Formula honoratis possessoribus et curialibus. *Ibid.*

Formula principis militum comitivæ. *Ibid.*

Formula de custodiendis portis civitatis. 724

Formula tribunitus provinciarum. 724
 Formula principatus urbis Romae. 725
 Formula qua moneta committitur. *Ibid.*
 Formula legationum gratiarum diversarum. 726
 Formula evocatoria, quam princeps dirigit. *Ibid.*
 Formula evocatoria, quam potentia conceditur. *Ibid.*
 Formula commemorativa. *Ibid.*
 Formula spectabilitatis. 727
 Formula clarissimatus. *Ibid.*
 Formula tuitiois. *Ibid.*
 Formula de matrimonio confirmando et liberis legitime constituendis. 728
 Formula etatis venia. *Ibid.*
 Formula edicti ad quaestorem, ut ipse spondere debeat qui sajonei usretur. 729
 Formula probatoris chartarum. *Ibid.*
 Formula de competitoribus. 730
 Formula, qua Census relevatur ei qui unam causam possidet praevaltam. *Ibid.*
 Formula qua consobrina legitima fiat uxor. 731
 Formula, ad praefectam, ut sub decreto cariani praedia vendat. 732
LIBER OCTAVUS. 733
EPISTOLA PRIMA (Athalarici ad Justinianum imp.). — Petiti ejus gratiam et amicitiam tandem interpositis conditionibus quibus cum Theodorico priores imperatores societatem interant. *Ibid.*
Epist. II (Athalarici ad senatum Romanum). — Eam reddidit certorem se regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse, et mittit ad eum Sigimerem comitem cum aliis qui ipsius nominis sacramenta praestent. 734
Epist. III (Athalarici ad populum Romanum). — Theodorico regem praclaris laudibus extollit, et renuntiat populo Romano ad pacem se fuisse communibus Gothorum Romanorumque suffragiis erectum, atque per legatos se justitiam servatorem pollicetur. 736
Epist. IV (Athalarici ad universos Romanos per Italiam et Dalmatias constitutos). — Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta pro maxime adepti regni suscipiens, et petit ut eandem praestent. 737
Epist. V (Athalarici ad universos Gothos per Italiam constitutos). — Significat se, Theodorico adhuc superstitie, omnium sacramenta in regia civitate recepissee, et hortatur ut eorum exemplum sequantur, nec non per comitem His interposito sacramento sibi spondent. *Ibid.*
Epist. VI (Athalarici ad Liberium praefectum Galliarum). — Renuntiat se a Theodorico, dum adhuc viveret, regno donatum; sibi quoque Gothos Romanosque fidem suae jurisjurandi religione prouidisse. Tum petit ut qui versantur in Gallis illos imitentur. 738
Epist. VII (Athalarici ad universos provinciales per Galliam constitutos). — Hortatur ut Gothi Romania, et Romani Gothi vicissim jurent se fidem regi praestituros. *Ibid.*
Epist. VIII (Athalarici ad Victorianum episcopum). — Renuntiat se Theodorico mortuo successore. Tum ipsius orationibus se commendans, petit ut provinciales evocatos ad fidem principis servandam exhortetur. 739
Epist. IX (Athalarici ad Tholuit). — Illi confertur patriciatus dignitas, praclarisque laudibus una cum Gensemundo exornatur. *Ibid.*
Epist. X (Athalarici ad senatum Romanum). — Extrema facienda Tulum exponit, et scribit se eum ad patriciatus culmen evexisse. 741
Epist. XI (Tholuit ad senatum). — Hortatur senatores ut regi gratias referant, quod ab eo ad patriciatus honorem promotus fuerit. 743
Epist. XII (Athalarici ad Aratorem). — Plurimum eum patremque laudat ob eloquentiam, et illum comitum domesticorum honore decorat. 744
Epist. XIII (Athalarici ad Ambrosium quaestorem). — Multis laudibus eum offert, eo quod multas dignitates sub Theodorico sapienter administraverit. Tum quaesturam illi confert. 745
Epist. XIV (Athalarici ad senatum Romanum). — Extrema laude Ambrosium exornat, et nuntiat se illum quaesturae dignitate insignivisse. 747
Epist. XV (Athalarici ad senatum). — Scribit sibi gratissimum fuisse, quod pontificem elegerint eum quem Theodoricus designaverat. 748
Epist. XVI (Athalarici ad Opilionem comitem). — Summas laudibus eum cum fratre extollit, et illi comitivam sacrarum largitionum concedit. *Ibid.*
Epist. XVII (Athalarici ad senatum Romanum). — Multas laudat Opilionem, patrem et fratrem ipsius; et petit ut faveant promotioni ejus ad comitivam sacrarum largitionum. 749
Epist. XVIII (Athalarici ad Felicum quaestorem). —

Eum et amplissimis laudibus celebrat, et quaestura donat. 751
Epist. XIX (Athalarici ad senatum Romanum). — Felicem cum familia plurimis ornat laudibus, et scribit se eum quaestorem elegisse. *Ibid.*
Epist. XX (Athalarici ad Albienum praef. praet.). — Scribit se praefectum praetorio propter improbitatem praefectura amovisse, et in ejus locum suffecisse Albienum, qui summopere praeficitur. 752
Epist. XXI (Athalarici ad Cyprinum patricium). — Ilum ob egregia bellica virtutis facinora, et ob filios bene institutos regique oblatos laudat. Tum patriciatus dignitatem ei confert. 754
Epist. XXII (Athalarici ad senatum Romanum). — Post enumeratas Cypriani filiorumque ejus laudes, scribit se illum ad patriciatus honorem evexisse; et ut electioni ejus faveant, hortatur. 755
Epist. XXIII (Athalarici ad Bergantinum comitem Patrimonii). — Praecipit ut massas quas ex facultatibus matris Theodahado, quem eximie laudat, obtigerant, actoribus ejus absque ulla mora tradat. 756
Epist. XXIV (Athalarici ad clerum Ecclesiae Romanae). — Remittit ad papae judicium eos qui clerico Romano litem intenderint. Qui sanctae sedis auctoritatem contempserit, eum vult et causa cadere, et decem librarum auri multa pauperibus eroganda poni. 757
Epist. XXV (Athalarici ad Joannem virum illustrem). — Confirmit munificentiam Tulum, qua donum in castro Lucullano positum Joanni concesserat. 758
Epist. XXVI (Athalarici ad universos Reatinos et Nursinos). — Praecipit illis Quindilianem, et jubet ut ipsi obediant. *Ibid.*
Epist. XXVII (Athalarici ad Damerit sajonei et Florentinum comitiarum). — Praecipit ut percurrant Faventinum territorium, et si quem Gothorum aut Romanorum incolae vexasse repererint, is, habita damni ratione, et multa affligatur et poena. 759
Epist. XXVIII (Athalarici ad Cunigastum). — Decernit ut Tancanem, qui Constantii et Venerii sigillum Fabricianum nomine abstulerat, quique eos servituti addixerat, suscipiat adesse iudicio, ut juri consentaneam subeat sententiam. *Ibid.*
Epist. XXIX (Athalarici ad honoratos possessores et curiales Parmensis civitatis). — Jubet ut cloacarum urbis ora pondant, et ut hoc opus Genesis urgeat. 760
Epist. XXX (Athalarici ad Gensium). — Praecipit ut cogat Parmenses municipes antiquos cuniculos ita diligenter emuntiare, ut aquam influentem nihil impedit. *Ibid.*
Epist. XXXI (Athalarici ad Severum). — Provinciam Brutorum describit, et jubet ut tam provinciales quam curiales, fidejussoribus datis poenaeque interposita, promittant se majori anni parte in civitatibus quas incolere mauerint mansuros. 761
Epist. XXXII (Athalarici ad eundem). — Pentem Arctusae depingit; et jubet ut eos qui equos Nimbadii abstulerunt, et perquirat, et puniat. 762
Epist. XXXIII (Athalarici ad eundem). — Decernit ut pridie natalis sancti Cypriani una cum possessoribus et conductoribus diversarum massarum ad Lucantiae conventum Leucotheam nomine conveniat, ad repraesentandam quorundam rusticorum audaciam, qui negotiatores bovis quae habent. Tum describit locum, fontisque Marciani virtutes et miracula. 763
LIBER NONUS. 765
EPISTOLA PRIMA (Athalarici ad Hildericum regem). — Conqueritur de nece Amalfridae ab Hilderico filata. Tum mittit legatos, quod quos crimen excuset. Quod si renuerit, bellum ipsi mittitur. *Ibid.*
Epist. II (Edictum Athalarici). — Proterit curiales ab omni injuria, indicta vexatoribus, aut decem librarum auri multa, aut corporea poena. 766
Epist. III (Athalarici ad Bergantinum comitem patrimonii). — Jubet ut chartarum mittat ad massam Rusticiana, in cuius visceribus aurum latet, et illud curet effodi. Tum aurificum industriam describit. 768
Epist. IV (Athalarici ad Abundantium praef. praet.). — Decernit ut Aeganatium, uxorem Campaniani, et liberos ex albo variatum expungat, et in possessorum numero collocet. 769
Epist. V (Athalarici ad episcopos et honoratos). — Constituit ut qui in annonae charitate frumenta abdidissent, illa moderate pretio vendant. 770
Epist. V (Athalarici ad primicerium). — Permittit ut ad balneum Baiarum sanitatis causa se conferat, mittitque tamen emolumenta per id tempus percepturus. 771
Epist. VII (Athalarici ad Reparatum praef. Urb.). — Multis laudibus patrem socerumque ejus extollit. Tum illi praefecturam urbanam confert. 772

Epist. VIII (Athalarici ad Osuin). — Mittitur denuo ad Dalmatiam atque Sarmatiam provincias regendas. 773

Epist. IX (Athalarici ad universos Gothos et Romanos). — Significat se misisse ad Dalmatias regendas comitem Osuin, et Severinum, quibus ut obedientiam imperat. *Ibid.*

Epist. X (Athalarici ad universos possessores, defensores Syracusanæ civitatis, vel universos provinciales). — Relaxat quæ illis præter consuetudinem imposita fuerant tributa, quæcessa facultate hæc qui a consistoribus vexati fuerant apud principem conquerendi. 774

Epist. XI (Athalarici ad Gildium comitem Syracusanæ civitatis). — Prohibet quominus quicquid tributorum per Victorem et Witigisum de quarta indictione est adactum, a possessoribus exigant. 775

Epist. XII (Athalarici ad Victorem et Witigisum). — Jubet ut ad quod super tributariis solidum per quartam indictionem a provincialibus exegerint, sine aliqua immunitatione reddant. 776

Epist. XIII (Athalarici ad Willam comitem patrimonii). — Præcipit ut domesticis qui comitibus provinciarum obsequantur, supra ducentos solidos et decem annonas curet quinqueaginta annos annuatim adiangi, regis rationibus imputandos. *Ibid.*

Epist. XIV (Athalarici ad Gildium comitem). — Decernit ut quælibet a provincialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut restitutum, aut ratiocinatis menibus imponatur. Tum reprehendit eum, quod substantias mortuorum sine aliqua discretionis justitiæ nomine fisci caduci vindicaret. Insuper dicit provinciales conqueri se conventionibus omnimodis gravatos. Denique statuit ut edicta Theodorice per componendis Siculorum moribus promulgata hæc custodiantur, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis ea violare aliquatenus tentaverit. 777

Epist. XV (Athalarici ad Joannem papam). — Decreta promulgat saluberrima in simoniacos juxta antiqua consuetudine. 778

Epist. XVI (Athalarici ad Salvantium præf. Urbis). — Jubet ut edictum suum et senatusconsulta de abigendis sinioria tabulis marmoreis incidantur, et ante arium basilicæ sancti Petri collocentur. 781

Epist. XVII (Athalarici ad Salvantium præf. Urbis). — Decernit ut liberet quosdam, nobiles Romano, qui pro sola sectionis exortæ suspitione in carcere detinebantur; et permittit eis ut se juris legibus vindicent. *Ibid.*

Epist. XVIII (Edictum Athalarici). — 1. Contra pervasores honorum alienorum. 2. Contra affligentes itales nomine publico. 3. Contra obtinentes callide et perverse sententiam principum. 4. Contra divitibus alienis matrimoniis. 5. Contra adulteros. 6. Contra eos qui deabus uxoriibus copulabantur. 7. Contra concubinarum et concubinas. 8. Contra eos qui terrore donationis extorquebant. 9. Contra maleficos. 10. Contra homicidas. 11. Contra eos qui in una causa secundo a iudicibus ordinariis provocabant. 12. Contra violatores edictorum tam ipsius quam Theodorici. 782

Epist. XIX (Athalarici ad senatum Romanum). — Scribit se edictum duodecim capitum edidisse; et jubet ut in senatu recitetur, et a præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur. 786

Epist. XX (Athalarici ad universos iudices provinciarum). — Senect ut edictum suum per triginta dies in conventibus publicis more solemniter recitetur. *Ibid.*

Epist. XXI (Athalarici ad senatum Romanum). — Præcipit ut professores grammaticæ, eloquentiæ et juris consultiæ emolumenta alio aliqua immunitatione percipiant. 787

Epist. XXII (Athalarici ad Paulinum consulem). — Præclaris laudibus Paulinum ejusque familiam exorat. Tum consulatus et confort insignia. 789

Epist. XXIII (Athalarici ad senatum Romanum). — Magnopere extollit Venantium Paulini patrem, ipsumque Paulinum, quem creaverat consulem; et petit ut ejus electioni favent. 790

Epist. XXIV (Athalarici ad Senatorem præf. præf.). — Enumerat dignitates quos Cassiodorus summo cum honore et integritate sub Theodorico ipsoque Athalarico gesserat. Tum hinc extollit laudibus cumulatæ præfecturam prætorianam confert. 791

Epist. XXV (Athalarici ad senatum Romanum). — Scribit se Cassiodoro, quem magnopere commendat, præfecturam prætorianam concessisse. 793

LIBER DECIMUS. 795

EPISTOLA PRIMA (Amalasinthæ ad Justinianum imp.). — Scribit se post mortem Athalarici in consortium regni Theodahadam advenisse, et misisse legatos qui pacis propositionem petant. *Ibid.*

Epist. II (Theodahadi regis ad Justinianum). — Significat se ab Amalasintha in socium regni assumptum, et petit ut iudicio suo faveat. 797

Epist. III (Amalasinthæ ad senatum Romanum). — Denuntiat se in societatem regni Theodahadam multis virtutibus, multa sapientia exornatum vocasse, et petit ut hæc de causa gratias Deo referant. 799

Epist. IV (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se ab Amalasintha, quæ multis laudibus extollitur, ad societatem imperii provocatum. 799

Epist. V (Theodahadi ad Theodosium). — Vetat quominus domesticis sui altatenus insolescant, præcipitque ut modestia et legum custodia reliquis exemplo sint. 800

Epist. VI (Theodahadi ad Patricium questorem). — Plurimum eum laudat, eumque ad questuram evehit. 801

Epist. VII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Denuntiat se Patricio præclaris virtutibus præfulgenti questoris dignitatem contulisse. 802

Epist. VIII (Amalasinthæ ad Justinianum). — Negat ut marmor vel aia necessaria, quæ Calogenitus comparaverat, jubeat ad reginam transmitti. 803

Epist. IX (Theodahadi ad Justinianum). — Petit ut sinat in Italiam transferri quæ Calogenitus emerat. 804

Epist. X (Amalasinthæ ad Theodorum Augustam). — Negat ut de acceptato sua per legatos quos ad Justinianum miserat admonet. *Ibid.*

Epist. XI (Theodahadi ad Maximum). — Maximum ex Antiorum familia, quæ multis ornatum encomiis, oriundum, et uxori regis stirpis matrimonium junctum ad principeratum, sive domesticatum, promovet. *Ibid.*

Epist. XII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se Maximo olim consuli principeratus seu domesticatus dignitatem et uxorem regis stirpis concessisse, et petit ut hæc nuptias læticia profusa celebrent. 805

Epist. XIII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Senatores reprehendit quod plebis levitati et vanis suspitionibus in ipsa regni ejus primordiis non occurrerint. 806

Epist. XIV (Theodahadi ad populum Romanum). — Populum ad fidem regi servandam et ad abiciendam vanam suspicionem hortatur. 807

Epist. XV (Theodahadi ad Justinianum). — Ei commendat quemdam pro Ecclesiæ Ravenatis negotio Constantiopolim missum. 808

Epist. XVI (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se misisse aliquos ad sacramenta senatui præstantia. *Ibid.*

Epist. XVII (Theodahadi ad populum Romanum). — Scribit se aliquos Romam misisse, qui regis fidem obligent. 809

Epist. XVIII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se exercitum ad Romanorum defensionem misisse, et ei Vaccenam majorem domus regis præfocisse. *Ibid.*

Epist. XIX (Theodahadi ad Justinianum). — Laudat imperatorem, petit pacis conservationem; et remittit Constantiopolim Petrum legatum, adjuncto ei suo legato. 810

Epist. XX (Gudelinæ ad Theodoram Augustam). — Gratias agit de legato et epistolis ejus; scribitque se curavisse ut papa senatusque illi per litteras respondeant. Tum dicit se ad illam misisse legatum multis virtutibus et doctrina præditum. 811

Epist. XXI (Gudelinæ ad eandem). — Indicat se et Theodahadam gratiam ejus enixius querere, et rogat ut in gloriæ ejus societatem veniant. 812

Epist. XXII (Theodahadi ad Justinianum). — Pacem ab eo petit per legatum sacerdotio clarum et doctrinæ laude conspicuum. *Ibid.*

Epist. XXIII (Gudelinæ ad Theodoram). — Scribit se excepisse gratanti animo Petrum ejus legatum, et per virum, quem ad eum mittit, pacis firmitatem inter utrumque imperium rogat. 813

Epist. XXIV (Gudelinæ ad Justinianum). — Indicat se ei scripsisse per Theodahadi legatum, ut regions affeet litteras imperatoris incolumitatis et gratiæ erga ipsam Gudelinam et maritum testes. 814

Epist. XXV (Theodahadi ad Justinianum). — Significat se accepisse litteras imperatoris ab Heracleano, quibus statim respondet, nuntiatis se pro ejus voto ad papam scripsisse. *Ibid.*

Epist. XXVI (Theodahadi ad Justinianum). — Dicit se jussum Senatorem præfectum prætorio ad prædium quarundam monialium accedere, ut, si quid ei injuriæ aquarum intulerit illivies, tributa abroget. Tum respondet iis quæ de Veranilda scriperat. 815

Epist. XXVII (Theodahadi ad Senatorem præf. præf.). — Jubet ut Ligurum Venatorumque inopie succurrat. *Ibid.*

Epist. XXVIII (Theodahadi ad eundem). — Confirmat quicquid Cassiodorus circa arcarios prorogatores tristici, vini et casei, macefarios, etc., la uribus Roma, Ravenna, Ticino et Placentia constituerat. Tum velat sub gravi posuere quis intra quinqueannum ipsis succedat. Denique jubet ut omni sterilitatis damna pretia rerum temperet. 816

Epist. XXIX (Theodahadi ad Vuisiadam comitem). — Concedit illi facultatem aquas Bornias petendi ad mandam podagram, quæ graphice describitur. 817

Epist. XXX (Theodahadi ad Honorium præf. Urbis). — Jubet ut labantes elephantes mæno pristino statui et firmitati restituant. Tum elephantes et eorum proprietates mirifice depingit. 818

Epist. XXXI (Vitigis regis ad universos Gothos). — Scribit se ab exercitu, more majorem, regem fuisse creatum. 819

Epist. XXXII (Vitigis ad Justinianum). — Exponit calamitates quas Italia propter bella sustinebat. Tum per legatos pacem ab imperatore petit. 820

Epist. XXXIII (Vitigis ad magistrum officiorum). — Rogat ut imperatorem inducat ad pacem Italiae concedendam. 821

Epist. XXXIV (Vitigis ad episcopos suos). — Petit ut legatos, quos ad imperatorem misit, adjuvent, et pro his precibus Deo fiant. 822

Epist. XXXV (Vitigis ad præfectum Thessalonicensem). — Petit ut legati ad imperatorem nisi nullam moram patientur. 823

LIBER UNDECIMUS. 821

Præfatio. 821

Epistola prima (Senatoris ad senatum Romanum) — Pluribus laudat Amalantham, et per ntes, et filium ejus Athalaricum. Tum rogat senatores ut principibus gratias pro collata ipsi præfectura prætoriana referant. 824

Epist. II (Senatoris ad Joannem papam). — Petit ut orationibus ejus, admonitionibus, correptionibus etiam adjuvetur. 827

Epist. III (Senatoris ad diversos episcopos). — Commendat se illorum precibus: et petit ut ieiunium pro salute principum et pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur ut vitia cuncta a populo procul amoveant. 829

Epist. IV (Senatoris ad Ambrosium). — Admonet ut officium sibi commissum fideliter exsequatur. 830

Epist. V (Ejusdem ad eundem). — Hortatur ut populo Romano penuria laboranti quamprimum succurrat. 831

Epist. VI (Senatoris ad Joannem cancellarium). — Joannes et Cassodoro creatur cancellarius, et quid in hac dignitate agendum admonetur. 831

Epist. VII (Senatoris ad universos judices provinciarum). — Præcipit admonerentur tributarii ut trina illatione et temporibus constitutis vectigalia solita persolvant. 833

Epist. VIII (Senatoris edictum). — Multa et præclara præbet monita, et promittit se judicem integerrimum futurum. 834

Epist. IX (Senatoris ad judices provinciarum). — Hortatur ut diligant justitiam, eamque a subditis suis observari curent. 836

Epist. X (Senatoris ad Beatum cancellarium). — Significat regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium mentem ad sanitatem recuperandam, et jubet ut ei necessaria quæque suppeditet. 837

Epist. XI (Edictum de pretiis custodiendis Ravennæ). — Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta edicti violatoribus perniciosa corporeæ poenæ. 838

Epist. XII (Edictum prætorum per Flaminiam). — Statuit ut ab hospitibus exigantur tantum pretia per militem suum, cives et episcopum loci definita. Qui secus fecerit, in eum sex solidorum multam et fustuarium supplicium decernit. 839

Epist. XIII (Senatus Romani ad Justinianum). — Rogat ut regi pacem concedat. Quod ut facilis assequatur, Romæ sancto umque apostolorum Petri et Pauli preces suis adjungit. 839

Epist. XIV (Senatoris ad Gaudiosum cancellarium Liguriensem). — Describit Comum civitatem, et indicat regem ejus incolas munere perpetuo affecisse. 840

Epist. XV (Senatoris Liguribus). — Notum facit regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse, et ut regi gratias referant hortatur. 841

Epist. XVI (Senatoris ad Ligures). — Promittit se persensurum querelas de libra et mensuris delatas, et si quem in fraude versatum compererit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit ut ad apparatus exercitus necessaria quæque confestim et libenter procurent. 842

XVII. — Promotiones officii prætoriani. 843

XVIII. — De corniculario qui egreditur. 843

XIX. — De corniculario qui accedit. 843

XX. — De primicerio qui egreditur. 843

XXI. — De primicerio qui accedit. 843

XXII. — De scriniario actorum. 844

XXIII. — De cura epistolarum. 844

XXIV. — De scriniario curæ militaris. 844

XXV. — De primicerio exceptorum. 844

XXVI. — De Sexto scholario. 844

XXVII. — De prærogativo. 844

XXVIII. — De commentariensi. 845

XXIX. — De regenario. 845

XXX. — De primicerio deputatorum, et de primicerio Augustalium. 845

XXXI. — De primicerio singulariorum qui egreditur. 845

XXXII. — De primicerio singulariorum qui accedit. 845

XXXIII. — De concedendis delegatoris. 846

XXXIV. — Antiano suggerente dictum. 846

XXXV. — De legatoria. 847

Epist. XXXVI (Senatoris ad Anatholium). — Decernit ut septingenti solidi dentur ei qui laudabiliter cornicularii esse perfectus officio, et suam ipse integritatem commendat. 847

Epist. XXXVII (Senatoris ad Lucinum cancellarium Campanie). — Statuit ut primicerio, officio jam perfecto, solidos ex canone provincie Campanie solemniter tribuat. 848

Epist. XXXVIII (Senatoris ad Joannem canonicarium). — Describit modum conficiendæ chartæ, necnon ejus utilitatem. Tum præcipit ut cuidam præscriptam pecunie summam e Thracia provincia depertatam largiatur. 848

Epist. XXXIX (Vitaliano cancellario Lucanie). — Jubet ut aemem publicum, quem Lucani et Brutii loco sumum et bonum singulis annis Urbi possidebant, solvendum caret Tum recenset bona quibus patriam suam cumulaverat. 849

Epist. XL. — Indulgentia. 851

LIBER DUODECIMUS. 851

Epistola prima (Senatoris ad diversos cancellarios). — Electis a præfecto prætorio cancellariis, et in diversas provincias missis, salutaria monita ad manus bene gerendum, et præcipue ad avaritiam fugiendam, traduntur. 851

Epist. II (Senatoris ad universos judices provinciarum). — Invitat iudices ad aulipius imitationem. Tum præcipit et possessorem admoneant ut tributa iudiciorum 13 devota mente temporibusque statutis persolvantur, et fideliter expensarum notitiam ad scriinia prætoriana dirigant. 854

Epist. III (Senatoris ad universos sajones qui sunt cancellariis deputati). — Quomodo sajones cancellariis deputatos officio suo fungi oporteat, ad monet. 856

Epist. IV (Senatoris ad canonicarium Venetiarum). — Jubet ut pisces exquisitos et vinum asiaticum, quod pluribus laudatur, mensæ regis provideat. 857

Epist. V (Senatoris ad Valerianum). — Significat regem pretia rerum in Lucania Brutiisque agris ob illatam ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet ut populi a iudicibus, a ducibus milites in officio continueantur. Denique præstat quominus ulla domus, ne sua quidem, aut regia, ab alienis copiis eximatur. 858

Epist. VI (Senatoris ad universos præfecturas titulos administrantes). — Minatur penas iudicibus iniquis, et hortatur bonos ut publicis utilitatibus indefessi consulant. 859

Epist. VII (Senatoris ad canonicarium Venetiarum). — Indicat regem sicut iudiciorum 13 aliquibus incursione Suevorum vastatis relaxasse. 860

Epist. VIII (Senatoris ad consulem provincie Ligurie). — Eximit casus quorundam a fisco publico exactoribus tributorum persolvendo, dummodo suis ipsi manibus illum regiam in arca tempore præscripto deferant. 861

Epist. IX (Senatoris ad Paschasium præfectum annonæ). — Significat Afrum aliquem ambuisse facultates relictas a quodam nullis filiis aut heredibus superstibus mortuo, quem jubet more solemniori in illas introduci. 861

Epist. X (Senatoris ad diversos cancellarios provinciarum). — Præcipit ut summam futuræ iudiciorum sine mora ulla exigant. Si secus fecerint, minatur se eos rigius tractaturum. 862

Epist. XI (Senatoris ad Petrom erogatorem obsconorum). — Jubet ut obsconia populo Romano a rege concessa absque fraude distribuant. 862

Epist. XII (Senatoris ad Anastasium cancellarium Lucanie). — Laudat imprimis vinum Palmationum, necnon Silanum casum; et jubet ut utrumque ad solum regiam mittendum sollicitius perquirat. 863

Epist. XIII (Edictum). — In eos qui munera regis collata Ecclesiis subtraxerant. 864

Epist. XIV (Senatoris ad Anastasium cancellarium Lucanie). — Describit Rhegiensem regionem, et prohibet quominus laridum et triticum ab ea deinceps coemptivis nomine postulentur. 865

Epist. XV (Senatoris ad Maximum cancellarium Lucanie). — Describit urbem Seyllacium patriam suam et vi-

varia que ad pedem Mœcii montis effoderat. Tum quædam de paraveredis, annonæ et pulveratibus iudicium edicit. 866

Epist. XVI (Ad Canonicarium). — Jubet subditos sibi admoveat ut tributa consuevit libenter exsolvant; si uis statuta pondera excedat; mittat ipse quarto quoque mense ad prætoriana scriinia fidelem expensarum notationem. 868

Epist. XVII (Senatoris ad Joannem sillquarium). — Præcipit possessores moneat ut juxta montem Caprarium et loca circa muros jaccetia fovearum ingentia ora pandant. *Ibid.*

Epist. XVIII (Senatoris ad Constantinianum). — Jubet ut iter Flaminia relicta; paraveredorum præscriptum procuret numerum; congreget sine possessorum dispendio annonas; cibos qui mensis regis parantur seculo perquirat. 869

Epist. XIX (Senatoris ad Maximum vicarium Urbis). — Commonet ut orania ad regem solemniter excipiemum necessaria parat. 870

Epist. XX (Senatoris ad Thomam et Petrum arcarius). — Jubet ut reddant actoribus sancti Petri cum obligatione chirographi vasa sacra quæ Agrippus papa ad Orientem legatus, minus pro pecunia accepta arcarius regis oppugnauerat. *Ibid.*

Epist. XXI (Senatoris ad Deusedit scribam Ravennatem). — Officium scribarum et utilitatem describit. 871

Epist. XXII (Senatoris ad provinciales Istricæ). — Jubet ut tributum in vino, oleo et tritico, quibus hoc anno provincia abundabat, solvant; et mittit Laurentium cum pecunia ad majorem ejusmodi rerum numerum comparandum Ravennamque de ehendum. Tum illam provinciam accurate depingit. 872

Epist. XXIII (Senatoris ad Laurentium). — Præcipit ut Istricam provinciam vinum, oleum triticumque enipturus petat. 873

Epist. XXIV (Senatoris ad tribunos maritimum). — Jubet ut naues parent ad vinum et oleum ex Istra provinciam devenienda. Tum de navigatione et nautarum labore, præcipue in salinis exercendis, disserit. 874

Epist. XXV (Senatoris ad Ambrosium). — Ex quibusdam signis futuram inopiam colligit; cui ut occurratur, jubet veterum fugum ingens copia congregetur. 875

Epist. XXVI (Senatoris ad Paulum). — Succurrit libenter et gratis Venetis inopia ob anni sterilitatem laborantibus, tributa remittendo et annonas concedendo. 876

Epist. XXVII (Senato: is ad Datum episcopum). — Mitit ingentem panici numerum populo penuriam patienti distribuendum. 877

Epist. XXVIII (Edictum). — Indicat Liguribus victoriam et Burgundionibus reportatam, et fugam Alemannorum. Deinde dicit regem ob inopiam eis relaxasse diindiam tribuit partem, et horrea sua ad eos sublevandos aperuisse. 878

HISTORIA ECCLESIASTICA TRIPARTITA.

Præfatio. *Ibid.*

LIBER PRIMUS.

Caput primum. — Oratio allocutoria Sozomeni ad Theodosium imperatorem. *Ibid.*

Cap. II. — Cur gentiles facilius quam Hebræi fidei Christiani susceperint. 883

Cap. III. — Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, et ex quibus priorum gesta collegerit. 885

Cap. IV. — A quo tempore historie fecit initium, et quomodo Constantino signum crucis ostenditur, et qui imperatores et Cæsares per idem fuere tempus. 887

Cap. V. — Quomodo Constantinus Christianum dogma cognoverit; et de miraculis crucis, et morte Maxentii. 888

Cap. VI. — De derogatione paganorum. 889

Cap. VII. — De Constantio patre Constantini. 890

Cap. VIII. — Quomodo Licinius fugatus, et Christianus fuerit persecutus, et novissime victus. 891

Cap. IX. — De legibus quas Constantinus pro Christianis posuit, et de mutatione rituum paganorum Christianorumque proventus, et de victoriis ejus, et veneratione religionis. *Ibid.*

Cap. X. — De diversis confessoribus eorumque conversatione. 894

Cap. XI. — De diversis monachis et eorum institutione. 896

Cap. XII. — Quomodo contra Ecclesiam Arius sit exortus. 901

Cap. XIII. — Epistola Alexandri pontificis Alexandrini ad universas Ecclesias adversus Arium. 903

Cap. XIV. — Eiusdem ad Alexandrum episcopum Constantinopoleos. 906

Cap. XV. — Epistola Arii ad Eusebium. 914

Cap. XVI. — Epistola Eusebii ad Paulinum episcopum Tyri. 915

Cap. XVII. — De potentia Eusebii Nicomedensis. 916

Cap. XVIII. — De Meletianis, et quomodo sint ab Ecclesia segregati, et quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diversa loca Ariani concilia celebrabant. *Ibid.*

Cap. XIX. — Epistola Constantini principis ad Alexandrum pontificem Alexandrinum, et ad Arium, per quam hortatus est ut reverterentur ad pacem. 918

Cap. XX. — Quia tam pro Ariano questione quam pro Paschæ definienda festività e in Nicæa fecit Constantinus celebrare concilium. 920

LIBER SECUNDUS.

Caput primum. — De presutibus Ecclesiarum qui interfuerunt Nicæno concilio. *Ibid.*

Cap. II. — De libellis oblati imperatori, et ab eo iussis incardi, et de disputatione dogmatis Ariani. 923

Cap. III. — De laico simplici confesore virum dialecticum superante, et de seue simplici, philosopho Christianum dogma pendente. 925

Cap. IV. — Quomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos episcopus fecit philosophum obumbrare paganorum. 926

Cap. V. — De prima sessione episcoporum in Nicæno palatio, et de abdicatione Arii. *Ibid.*

Cap. VI. — Relatio Eustathii Antiochiæ episcopi de Nicæno concilio. 928

Cap. VII. — Relatio Athanasii ad Afros. 926

Cap. VIII. — De Sabino Mæcedoniarum episcopo. 928

Cap. IX. — De fide Nicæni concilii. *Ibid.*

Cap. X. — Quomodo Eusebius et Theogonius, dato penitentia libello, recepti sunt. 929

Cap. XI. — Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicæni concilii ad Palæstinos. *Ibid.*

Cap. XII. — Epistola Nicæni concilii ad Alexandriam et Ægyptum destinata. 931

Cap. XIII. — Quod Novatianorum episcopum Acesium evocavit Constantinus ad concilium. 935

Cap. XIV. — Quod canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, et de Vicenualibus Constantini. *Ibid.*

Cap. XV. — Epistola Constantini de Ario et scriptis ejus. 934

Cap. XVI. — Eiusdem epistola ad Eusebium Palæstinæ de confectioe sacrorum librorum, et de repurgatione domini sepulcri. *Ibid.*

Cap. XVII. — Libellus penitentia ad Eusebio et Theogonio datus. 935

Cap. XVIII. — De dedicatione et ornamentis civitatis, et de cultu Jerosolymorum, et ligno crucis, atque clavibus quibus transfusus est Dominus. 936

Cap. XIX. — De loco ubi Vesta olim colebatur, et nunc archangeli basilica stat, et de miraculis quæ illic pro Christi nomine celebrantur. 938

Cap. XX. — De templorum destructione. *Ibid.*

Cap. XXI. — De conversione barbarorum. 939

Cap. XXII. — Quod Eusebius Nicomedensis Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de litteris Constantini adversus eum. *Ibid.*

Cap. XXIII. — Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Ariano egerit. 941

Cap. XXIV. — Quæ fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu depositus, et in exsilium deportatus, et qui post eum fuerint ordinati. *Ibid.*

Cap. XXV. — De divisione Antiocheni populi propter Eustathium. 945

LIBER TERTIUS.

Caput primum. — De conversione gentis Indorum atque Persarum. *Ibid.*

Cap. II. — Quomodo Judæi Christianos accusaverint apud Persas, qui, et quanti, et quibus modis passi sint apud Persas. *Ibid.*

Cap. III. — Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis. 948

Cap. IV. — De Alexandri pontificis Alexandrini fine, et initio præsentis Athanasii. 949

Cap. V. — Quæ contra Athanasium gesta sint, et quomodo confugerit ad principem. 950

Cap. VI. — Quomodo sit Arius ab exilio revocatus, et qualem libellum dederit Constantino, et de fraudibus Ariarum. *Ibid.*

Cap. VII. — Epistola Constantini evocantis episcopos, ut Athanasii causas ipse cognosceret. 953

Cap. VIII. — Quod venientes episcopi Arii Laventes Athanasio detraxerint, ita ut in exsilium mitteretur. 955

Cap. IX. — Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, et de Asterio sophista. *Ibid.*

Cap. X. — Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro

Constantinopoles in communionem suscipi, excommunicatus sit. 954

CAP. XI. — Quod prius Ariani cum orthodoxis conveniebant atque communicabant, et de lege Constantini qua jussit hæreticorum oratoria ecclesiis applicari. 955

CAP. XII. — Quomodo et ubi Imperator Constantinus Imperatores tres filios reliquerit, et percepto baptismo sit defunctus. 956

LIBER QUARTUS. 957

CAPUT PRIMUM. — Quomodo per quemdam presbyterum dogma Arij pulsaverit. *Ibid.*

CAP. II. — Quomodo Athanasius favore Constantini minoris Alexandriam remeaverit, et ejusdem Constantini epistola. *Ibid.*

CAP. III. — De insidiis Arianorum adversus Athanasium. 958

CAP. IV. — De morte Constantini minoris. *Ibid.*

CAP. V. — Quomodo Athanasius, Arianis de la sibi denuo suscitantibus, ad partes discesserit Italiam. *Ibid.*

CAP. VI. — Quid de Athanasio Julius decrevit episcopus. 959

CAP. VII. — Quod Constantius imperator partes fovit Athanasii. *Ibid.*

CAP. VIII. — De morte Alexandri Constantinopolitani pontificis, et de ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii. *Ibid.*

CAP. IX. — Quod remissio Paulo Eusebio Nicomithensis Constantinopoles invaserit episcopatum, et de Antiocheno concilio, et ordinatione Eusebii in Alexandriam, et post eum Gregorii, et de transformatione Nicæni concilii. 960

CAP. X. — Epistola Antiocheni concilii de fide, et de bello Francico, et de Antiochie terramotu. 961

CAP. XI. — Quomodo Gregorius Alexandriam venerit, et fugerit Athanasius, et quæ mala per Gregorium gesta sint. 962

CAP. XII. — Quod mortuus Eusebio Paulus in Ecclesiâ rursus introductus sit, et ab Ariano Macedonio sustitutus. *Ibid.*

CAP. XIII. — Quomodo Hermogenes magister militum volens Paulum ab ecclesia pellere, a populo sit peremptus, et quæ vindicta processerit. *Ibid.*

CAP. XIV. — Quomodo Gregorius ab Alexandria sit remotus, et Georgius Arianus ibi fuerit evocatus. 963

CAP. XV. — Athanasio, Paulo et aliis orthodoxis episcopis Romæ constituta, quid Orientalibus Julius Romanus scripserit. *Ibid.*

CAP. XVI. — Quid Orientales Julio rescripserint. 964

CAP. XVII. — Quid Athanasio Alexandriam remeante provenerit. *Ibid.*

CAP. XVIII. — Quomodo Paulus denuo Constantinopoli sit expulsus, et quæ necesse introductio in Ecclesiam Macedonio sit facta. *Ibid.*

CAP. XIX. — Denovo de calumniis contra Athanasium. 965

CAP. XX. — De legatis orientalium episcoporum ad Constantem directis pro his quæ gesta erant. 966

CAP. XXI. — Quod Constantius fraurem pro fide moverit, et quod Constantius Sardicæ concilium convocari præceperit. 967

CAP. XXII. — Athanasii relatio de hæcæ Pauli Constantinopolitani episcopi. *Ibid.*

CAP. XXIII. — De conventu episcoporum in concilio Sardicensi. *Ibid.*

CAP. XXIV. — Litteræ Sardicensis concilii ad universos episcopos. 968

CAP. XXV. — De legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, et de nefanda machinatione contra eos a Stephano Antiocheno præsentè concinnata. 974

CAP. XXVI. — Epistola Constantii ad Athanasium, ut ad eum veniret. 976

CAP. XXVII. — Alia epistola ejusdem pro eadem re. 977

CAP. XXVIII. — Tertia Constantii epistola pro eodem. *Ibid.*

CAP. XXIX. — Epistola Julii ad Alexandrinos pro Athanasio. *Ibid.*

CAP. XXX. — Quid Constantius petierit Athanasium, et quid Athanasius Constantium, et quomodo, orthodoxis pontificibus recipientibus sans Ecclesias, hæretici sint expulsus. 979

CAP. XXXI. — Epistola Constantii per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassata. 980

CAP. XXXII. — Epistola Constantii ad Alexandrinos, ut reciperent Athanasium. *Ibid.*

CAP. XXXIII. — Epistola Constantii pro Athanasio, ut aboleretur quicquid contra eum gestum est. 981

CAP. XXXIV. — Quomodo Athanasius Alexandriam sit reversus. *Ibid.*

CAP. XXXV. — Quibus occasionibus tunc res publica tur-

batur, et de divisione Antiocheni populi propter fidem. 982

CAP. XXXVI. — Epistola Hierosolymitani concilii ad Ægyptiacos episcopos. *Ibid.*

CAP. XXXVII. — De Magnentio, tyranno, et de Britannico atque Neptiano. 983

CAP. XXXVIII. — De insidiis contra Athanasium gestis, et de levitate Constantii. 984

CAP. XXXIX. — De Macedonio ejusque crudelitate. *Ibid.*

LIBER QUINTUS. 985

CAPUT PRIMUM. — Quod defuncto Constante rursus Ariani Constantium adversus Athanasium excitarint. *Ibid.*

CAP. II. — Quid Athanasius in satisfactione suæ fugæ retulerit. *Ibid.*

CAP. III. — Quid Athanasius rursus de gestis Georgii in libro de fuga sui retulerit. 986

CAP. IV. — Quomodo Britannio sit privatus imperio. 987

CAP. V. — De Gallo Cesare, et de signo crucis quod tunc in celo apparuit. *Ibid.*

CAP. VI. — De Photino hæresiarcha ejusque damnatione. 988

CAP. VII. — Fides exposita in Sirmio cum capitulis subjectis. *Ibid.*

CAP. VIII. — Alia fides exposita Sirmii Latine, quam nos ex Græco transtulimus; et de disputatione Photini. 989

CAP. IX. — De Osio Hispano. 992

CAP. X. — De Magnentio tyranno et de tyrannate Siveri. *Ibid.*

CAP. XI. — De resolutione Judæorum, et de tyrannate Galli Cesaris atque percussione. 993

CAP. XII. — De Juliano Cesare, et quod Juliano successerit Liberius. *Ibid.*

CAP. XIII. — De Aetio hæretico. *Ibid.*

CAP. XIV. — De iniuriis Athanasii. 994

CAP. XV. — De synodo apud Mediolanum facta. 995

CAP. XVI. — De exsilio orthodoxorum episcoporum, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione conscripsit. *Ibid.*

CAP. XVII. — Dialogus inter Liberium et Constantium gestus, et quomodo Liberius fuerit exsilio destinatus. 996

CAP. XVIII. — Quomodo Liberius per additionem Romanorum matronarum ab exsilio sit reductus. 998

CAP. XIX. — Quomodo Eudoxius Antiochenum usurperit episcopatum. 999

CAP. XX. — De Ariminensi concilio et contentione ibi facta. *Ibid.*

CAP. XXI. — Epistola concilii Ariminensis orthodoxorum episcoporum ad imperatorem Constantium. 1001

CAP. XXII. — Epistola Constantii ad Ariminense concilium. 1005

CAP. XXIII. — Epistola Ariminensis concilii ad imperatorem Constantium destinata. *Ibid.*

CAP. XXIV. — Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus. 1004

CAP. XXV. — De synodo in Nicæa Thraciæ celebrata. *Ibid.*

CAP. XXVI. — Quomodo Athanasius furorē Constantii denuo declinaverit. *Ibid.*

CAP. XXVII. — Quomodo pagani insultantibus futurum Irasitium prophetavit. 1005

CAP. XXVIII. — Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sint. *Ibid.*

CAP. XXIX. — Litteræ Damasi et cæterorum ad Ithyrum contra concilium in Nicæa Thraciæ factum. 1008

CAP. XXX. — Ex litteris Athanasii de Ariminensi concilio. 1007

CAP. XXXI. — Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana urbe commiserit, et quod posthæc offenderit imperatorem. *Ibid.*

CAP. XXXII. — De Leontio Antiocheno episcopo, et Aetio, qui magister Euzonii fuit. 1009

CAP. XXXIII. — De Eudoxio, qui Antiochenum invasit episcopatum, et terramotu in Nicæa Bithyniæ facto. 1010

CAP. XXXIV. — De concilio Seleuciæ celebrato. 1011

CAP. XXXV. — De legatis concilii Seleuciæ, et de examinatione Aetii, et gestis Ariminensium. 1015

CAP. XXXVI. — Quomodo affirmaverit filium Ariminensis concilii, et Aetium deposuerit simul et alios. 1016

CAP. XXXVII. — Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus. 1017

CAP. XXXVIII. — Enumeratio diversarum expositionum hæreticarum, post explanationem Sæci Nicæni concilii. 1018

CAP. XXXIX. — Quod Eudoxius Arianus post Antioche-

num Constantinopolens lavasset episcopatum, et de prava Aetii doctrina. 1018
 CAP. XL. — De crudelitate Georgii apud Alexandriam, et qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuerunt episcopatum. 1019
 CAP. XLI. — De Macedonia et Macedonia. 1020
 CAP. XLII. — De his quæ rursus ab Ariano contra ipsos Arianos gesta sunt; et quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxii; et epistola Constantinopolitani concilii ad Georgium Alexandrianum, condemnantis Aetium cum scriptis eius. *Ibid.*
 CAP. XLIII. — De Eunomio, et quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, et inde rursus expulsus, hærescos auctor existerit. 1023
 CAP. XLIV. — De Apollinare patre simul et filio, et eorum hæresi. 1023
 CAP. XLV. — Quomodo Jacobi episcopi orationibus Persarum rex non potuerit prevalere Romanis. 1024
 CAP. XLVI. — De concilio denuo apud Antiochiam congregato. 1025
 CAP. XLVII. — De translatione sancti Meletii ad Antiochiam unum episcopatum, et de ejus expositione de unitate Trinitatis. 1026
 CAP. XLVIII. — Quod, expulso Meletio, Euzolus Ariano Antiochie sit ordinatus episcopus. *Ibid.*
 CAP. XLIX. — De constantia Eusebii propter Meletium. 1027
 CAP. L. — Quomodo Julianus, negata Christiana religione, bellum contra Constantium parabat, et de morte Constantii. *Ibid.*
LIBER SEXTUS.
 CAPUT PRIMUM. — De Juliano genere ac discipulis, et quomodo pervenerit ad imperium. *Ibid.*
 CAP. II. — Quomodo Julianus ad ritum devenit paganorum, et de sacrificiis idolorum. 1028
 CAP. III. — Quomodo etiam ante imperium latenter fuerit paganus. *Ibid.*
 CAP. IV. — Quam fuerit Julianus Christianis infensus. 1033
 CAP. V. — Quod initio imperii sui magis pepercerit Christianis. 1034
 CAP. VI. — Quomodo Mares episcopus Chalcedonis in facie redarguerit Julianum. *Ibid.*
 CAP. VII. — Quod eos qui fuerant a Constantio deportati revocaverit, et de vexatione ecclesiasticorum et populorum Christianorum. *Ibid.*
 CAP. VIII. — De seditione apud Alexandriam orta contra paganos. 1035
 CAP. IX. — Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus. *Ibid.*
 CAP. X. — Quomodo Julianus (*avunculus Juliani Apostatae*) ecclesias clausit et ecclesias ornatibus diripuerit. 1036
 CAP. XI. — De Eusebio, Nectario et Zenoque martyribus. *Ibid.*
 CAP. XII. — De Hilarione monacho, et crudelitate Heliopolitanorum et Arethusrum contra Christianos, et de Marco episcopo ejusque martyrio. 1037
 CAP. XIII. — De Macedonio, Theodulo et Tatiano martyribus. 1038
 CAP. XIV. — De Basilio martyre et Eupsyebio. 1039
 CAP. XV. — Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa, et in Sebastia, et in Ptoleuce. 1040
 CAP. XVI. — De simulacro Androgyno a paganis in ecclesia constituto. *Ibid.*
 CAP. XVII. — De legibus quas Julianus contra Christianos posuit. *Ibid.*
 CAP. XVIII. — De reditu Athanasii ad Alexandriam. 1041
 CAP. XIX. — De Lucifero et Eusebio. *Ibid.*
 CAP. XX. — De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato. *Ibid.*
 CAP. XXI. — De differentia substantiæ et substantiarum. 1042
 CAP. XXII. — Pars libri Athanasii de Satisfactione fugæ. *Ibid.*
 CAP. XXIII. — Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, et divisum videas populum fuerit indignatus. 1043
 CAP. XXIV. — De Hilario Pictavien. 1046
 CAP. XXV. — De Macedonianis. *Ibid.*
 CAP. XXVI. — Quia Julianus quoque persecutus sit Athanasium. *Ibid.*
 CAP. XXVII. — Quomodo Julianus fovit Cyzicum propter paganitatis cultum. 1047
 CAP. XXVIII. — De Tito Bostrensi episcopo. *Ibid.*
 CAP. XXIX. — Quod Julianus præcepit ut secundum Christianorum ritum etiam pagani orationes et clemosinas facerent, et decimas temporis offerrent, et cætera quæ Christianis facere moris est adimplerent. 1048
 CAP. XXX. Quibus modis notatus est paganitatem extolere, et milites ad cultum idolorum inclinare. 1050

CAP. XXXI. — De corpore martyris Babyle, et de simulacro Apollinis fulmine concremento. 1051
 CAP. XXXII. — De publicatione vasorum eccl. asiaticorum, et quomodo Julianus profatus et Felix, annihilantes ecclesiam, divinitus sunt poeniti. 1052
 CAP. XXXIII. — Quomodo a ud Antiochiam sacerdotibus sit conversus. *Ibid.*
 CAP. XXXIV. — Quomodo Julianus aquis immolatis universa polluerit, etque restiterit Juvenius et Maximinus. 1054
 CAP. XXXV. — Quomodo Valentinianus, qui post eum imperavit, propter asperionem aque immolatis ministrum percussit templi. *Ibid.*
 CAP. XXXVI. — De Artemio martyre et Publia abbatisa. 1053
 CAP. XXXVII. — De Basilio atque Gregorio. 1056
 CAP. XXXVIII. — De his qui amore pecunie a fide declinaverunt. *Ibid.*
 CAP. XXXIX. — Quomodo Julianus pecunias abstulerit Christianis. *Ibid.*
 CAP. XL. — Quomodo ab Antiochenis irrisus sit. 1057
 CAP. XLI. — De simulacro Christi, quod deposuit Julianus. *Ibid.*
 CAP. XLII. — De beneficio herbarum quæ nascuntur juxta simulacrum Christi, et de miraculis quæ per loca diversa pro nomine Christi fiebant. 1058
 CAP. XLIII. — Quomodo Julianus Judæos arripuerit contra Christianos, et de templo Hierosolymorum. *Ibid.*
 CAP. XLIV. — De bello Persico, et quomodo Julianus illic perrexit. 1059
 CAP. XLV. — Quomodo Julianus monachus ejus (*id est Juliani imp.*) mortem, antequam audiret, præsumpserit. 1061
 CAP. XLVI. — De incon-sulto Juliano ducatu. *Ibid.*
 CAP. XLVII. — De peremptione Juliani. 1062
 CAP. XLVIII. — Quæ magis post mortem ejus inventa sint. *Ibid.*
LIBER SEPTIMUS. 1063
 CAPUT PRIMUM. — De Joviani imperatoris auspiciis, et quemadmodum a Persidis finibus sit egressus. *Ibid.*
 CAP. II. — Quid sophista Libanius contra Christianos scripserit, et quomodo Socrates historiographus ejus dicta confutavit. *Ibid.*
 CAP. III. — De rectitudine fidei Joviani, et quid Athanasius Alexandrinus scripserit. 1067
 CAP. IV. — Quomodo Joviani temporibus orthodoxi floverint, et hæretici sint oppressi. 1069
 CAP. V. — Quod Athanasius venerit ad Jovianum, et ab eo sit decenter honoratus. 1071
 CAP. VI. — De consulari et fine Joviani. 1072
 CAP. VII. — De ortu principis Valentiniani, et quemadmodum fratrem Valentem i, se fecerit imperatorem. *Ibid.*
 CAP. VIII. — De Ambrosii Mediolanensis episcopatu atque fiducia loquendi. 1075
 CAP. IX. — Edictum Valentiniani et Valentis de consubstantiali Trinitate. 1074
 CAP. X. — Epistola Illyricianorum episcoporum ad Orientales episcopos proferentium consubstantialem Trinitatem. 1075
 CAP. XI. — De hæresi Audacianorum. 1077
 CAP. XII. — De Lampadecum concilio. 1078
 CAP. XIII. — Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus. 1079
 CAP. XIV. — Quæ crudelitate Valens sit usus adversus orthodoxos. 1080
 CAP. XV. — De tyrannide et perditione Procopii. *Ibid.*
 CAP. XVI. — De exilio sancti Eusebii Samosatani pontificis, et quia civis ejus, amore fidei, alii episcopo se subdere noverunt. 1081
 CAP. XVII. — De exilio Barse episcopi. 1083
 CAP. XVIII. — Mem de crudelitate Valentis quam gerit adversus orthodoxos, extinctio Procopio. *Ibid.*
 CAP. XIX. — De Eunomio hæresiarcho. 1084
 CAP. XX. — De sævitia Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos. *Ibid.*
 CAP. XXI. — De destructione murorum Chalcedonensium. 1085
 CAP. XXII. — De nativitate Valentiniani minoris, et de immensitate grandinis, et de ortu principis Gratiani. *Ibid.*
 CAP. XXIII. — Quomodo Arius Macedonianus fuerit persecutus, et illi se contulerit ad Liberianum. 1083
 CAP. XXIV. — Libellus Macedonianorum Liberto Romano datus episcopo. 1087
 CAP. XXV. — Epistola Liberti Romanæ urbis episcopi, et Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post pernitentiam. 1088
 CAP. XXVI. — Cur Ennomius ab Eudoxio segregatus sit. 1091
 CAP. XXVII. — De latere Athanasii. *Ibid.*

- CAP. XXVIII. — De concilio Tyanensi, ubi litteræ Liberit et Occidentalium sunt receptæ. 1090
- CAP. XXIX. — De Eudoxio episcopo Ariano, et de persecutione Valentis propter Evagrium orthodoxum episcopum. 1091
- CAP. XXX. — Quod octoginta orthodoxi a Valente in navi cremati sunt. *Ibid.* 1092
- CAP. XXXI. — Quid Valens gesserit in Antiochia et Cappadocia. 1092
- CAP. XXXII. — Quomodo in Edessa mulier cum filio currens ad martyrium, præfectum et imperatorem stupefactos a crudelitate removerit. *Ibid.* 1093
- CAP. XXXIII. — De examinatione et exilio plurimorum orthodoxorum. 1093
- CAP. XXXIV. — De miraculis confessorum. 1094
- CAP. XXXV. — De responso demonis, quis post Valentem imperaturus esset, et quod ob hoc Valens multos occiderit. 1095
- CAP. XXXVI. — De Basilio episcopo Cappadociae, et quomodo ex illi minas evaserit. *Ibid.* 1096
- CAP. XXXVII. — De sine Athanasii Alexandrini, et successione Petri, et solutione contra eum facta, et quod Romanus profectus sit. 1097
- CAP. XXXVIII. — Qua crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus. *Ibid.* 1098
- CAP. XXXIX. — Quæ miracula gesserint cremitæ in exilium a Lucio destinati. 1099
- CAP. XL. — Litteræ Petri Alexandrini pontificis, in quibus Lucii mala referuntur. *Ibid.* 1100
- LIBER OCTAVUS.** 1100
- CAPUT PRIMUM.** — De conversatione, miraculis et responsumibus vel scriptis diversorum monachorum, nec non et episcoporum. *Ibid.*
- CAP. II. — Quod Ariani Constantinopoli comprehendi a se orthodoxos, multos in navi concremaverint. 1111
- CAP. III. — Quod Valens paganus, Judæis et hæreticis tribuerit potestatem suas festivitates agendi, et orthodoxis ubique prohibuerit, et de Flaviano Diodorique virtutibus. *Ibid.* 1112
- CAP. IV. — De laudibus Aphrasæ monachi, et quæ fiducia Valentis responderit. 1113
- CAP. V. — De Juliano monacho. *Ibid.* 1114
- CAP. VI. — De Acepsema et aliis. 1114
- CAP. VII. — De malis quæ sub Valente in Alexandria et per Ægyptum gesta sunt. *Ibid.* 1115
- CAP. VIII. — De Dilymo et scriptis ejus; de Gregorio Pontico ejusque miraculis. 1115
- CAP. IX. — Quod Novatiani festivitatem Paschæ mutaverint, et de schismate inter Cornelium Romanum episcopum et Novatum facta pro reclinendis errantibus. 1116
- CAP. X. — De Damaso et Ursino, qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt. 1117
- CAP. XI. — De sine Valentiniani majoris, et auspiciis Valentiniani minoris; et quomodo Valentinianus, viva priori conjuge, duxerit aliam uxorem. *Ibid.* 1118
- CAP. XII. — Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece averit. 1118
- CAP. XIII. — Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, et quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit. *Ibid.* 1119
- CAP. XIV. — De reversione Petri episcopi in Alexandriam, et de ejus morte, et de successione Timothei. 1120
- CAP. XV. — Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit devictus et mortuus. *Ibid.* 1121
- LIBER NONUS.** 1121
- CAPUT PRIMUM.** — Quia mortuo Valente Constantinopolim barbari devastabant. *Ibid.*
- CAP. II. — De benignitate Gratiani, et fidei rectitudine. *Ibid.*
- CAP. III. — De contentione apud Antiochiam inter Paulinum et Meletium facta, et de Apollinare Laodiceno ejusque secta. 1122
- CAP. IV. — De Theodosii ducatu, et quomodo a Gratiano imperatore fuerit ordinatus et ad Orientalem missus imperium, orthodoxis profecerit et retruserit hæreticos. 1123
- CAP. V. — Quomodo Mæcedoniani denuo ab orthodoxis dii dei sint. 1126
- CAP. VI. — Quomodo Theodosius imperator Thessalonice baptizatus sit. *Ibid.* 1127
- CAP. VII. — Professio Theodosii de fide. *Ibid.* 1128
- CAP. VIII. — De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato. 1127
- CAP. IX. — De basilica sanctæ Anastasiæ. *Ibid.* 1128
- CAP. X. — Quomodo Theodosius ab Ecclesia Constantinopolitana Arianos repulerit. *Ibid.* 1129
- CAP. XI. — De Eunomii calliditate. 1126
- CAP. XII. — De concilio Constantinopolitano contra hæreses. *Ibid.*
- CAP. XIII. — De ordinatione Maximi Cæsarici ejusque depositione, et ordinatione recta Nectarii, et de canonibus in hoc concilio constitutis. 1129
- CAP. XIV. — Epistola Constantinopolitani concilii ad ipsam Damasum et occidentales episcopos. 1130
- CAP. XV. — Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Theodosium. 1133
- CAP. XVI. — Statuta sedis apostolicæ contra diversas hæreses. 1134
- CAP. XVII. — Quod corpus Pauli Constantinopolitani pontificis de Ancyrâ fuerit refferri Theodosius. 1135
- CAP. XVIII. — De auspiciis imperatoris Arcadii. *Ibid.* 1136
- CAP. XIX. — Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum omnes expulserit et foverit solos orthodoxos. *Ibid.* 1137
- CAP. XX. — De schismate facto inter Orientales et Ægyptios propter Flavianum Antiochenum. 1138
- CAP. XXI. — Quomodo Justina Ambrosium fuerit persecuta, et de Gratiani nece et invasione Maximi. 1139
- CAP. XXII. — De morte Timothei Alexandriæ et ordinatione Theophilii. *Ibid.* 1140
- CAP. XXIII. — De prælio Theodosii contra Maximum atque victoria. 1140
- CAP. XXIV. — Quomodo istrocinla quæ Romæ per pistrinas fiebant Theodosius imper. removerit, et de lege contra adulteras mulieres præ lata. 1141
- CAP. XXV. — Quomodo Amphlochius Theodosio persuaserit, ut Arianorum concilia prohiberet. *Ibid.* 1142
- CAP. XXVI. — De morte Paulini Antiocheni episcopi, et ordinatione Evagrii, et quomodo Flavianus sit Damaso reconciliatus. 1142
- CAP. XXVII. — Quomodo apud Alexandriam paganos templâ destructa sint. *Ibid.* 1143
- CAP. XXVIII. — De fraudibus quas per templâ sua pagani faciebant. 1145
- CAP. XXIX. — De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapii sunt inventi. 1144
- CAP. XXX. — De cæde quæ sub Theodosio Thessalonice facta est, et de penitentia ejusdem Theodosii Ambrosii que constantia. *Ibid.* 1147
- CAP. XXXI. — De virtutibus uxoris Theodosii. 1147
- CAP. XXXII. — De indignatione et reconciliatione Theodosii propter Antiochenos, statum conjugis illius deponendi. 1148
- CAP. XXXIII. — Quomodo Theodosius fuerit paganus infidelis. 1149
- CAP. XXXIV. — Quomodo Marcellus episcopus Aromæ templâ destruxit. *Ibid.* 1150
- CAP. XXXV. — Ob quam causam presbyteri super priores edes proli, sint remoti. 1151
- CAP. XXXVI. — De divisione hæreticorum inter semet ipsos. 1153
- CAP. XXXVII. — De Salsbatho hærestarcha. *Ibid.* 1153
- CAP. XXXVIII. — De Pascha, vel diversitate institutionum seu observationum quæ per diversâ Ecclesias celebrantur. 1153
- CAP. XXXIX. — De Pascha Montanistarum. 1156
- CAP. XL. — De Arianorum divisione. 1157
- CAP. XLI. — De divisione Mæcedonianorum. 1159
- CAP. XLII. — De recessu Nili fluminis et rursus accessu. *Ibid.* 1160
- CAP. XLIII. — Quemadmodum caput Joannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum. *Ibid.* 1161
- CAP. XLIV. — Quemadmodum Flavianus Antiochenus solus acceperit episcopatum. 1159
- CAP. XLV. — De Eugenio tyranno, et quemadmodum fuerit superatus. 1160
- CAP. XLVI. — De miraculis Donati pontificis in Beroa. 1162
- CAP. XLVII. — De Theotimo Tomitano pontifice. *Ibid.* 1163
- CAP. XLVIII. — De Epiphania Cyprio. 1163
- CAP. XLIX. — Quomodo Habacuc et Michæ prophetarum corpora inventa sint. 1164
- CAP. L. — De sine Theodosii principis. *Ibid.* 1165
- LIBER DECIMUS.** 1165
- CAPUT PRIMUM.** — De successione Arcadii et Honorii. *Ibid.*
- CAP. II. — Quomodo Honorius ludum gladiatorum renoverit. 1164
- CAP. III. — De morte Nectarii Constantinopolitani episcopi, et ordinatione acibusque Joannis. 1165
- CAP. IV. — Quomodo Eutropius præpositus imperatoris fuerit interemptus. 1167
- CAP. V. — De conversione Celtorum per Joannem. 1168
- CAP. VI. — De Gaina magistro militum ejusque rebellionem. *Ibid.* 1169

CAP. VII. — De questione inter Ægyptios monachos exorta: An Deus corporeus sit, an incorporeus. 1169
CAP. VIII. — Quomodo hymni nocturni a Joanne sunt incœpti. 1171
CAP. IX. — Quod episcopo Igoatio angelorum Deum laudantium visio sit ostensa. *Ibid.*
CAP. X. — De inimicis Joannis. 1172
CAP. XI. — Quomodo Epiphanius Cyprius Joanni fuerit inimicus. 1175
CAP. XII. — Quomodo Joannes acceperit Epiphanium. 1174
CAP. XIII. — Cur Augusta gravior, et per quos Joanni facta sit inimica, et quomodo exilio fuerit deportatus. 1175
CAP. XIV. — Quomodo Joannes sit reversus, et de novo a columniatoribus impetitus. 1176
CAP. XV. — Quomodo Joannes tractaverit Augustam. 1177
CAP. XVI. — De insidiis quæ Joanni fiebant. 1178
CAP. XVII. — De secunda depositione Joannis, et de schismate facto propter eum. *Ibid.*
CAP. XVIII. — De exilio et morte Joannis. 1179
CAP. XIX. — Quomodo Illyricam et Occidentem propter Joannem ab orientalibus se suspendit et epis. *Ibid.*
CAP. XX. — De ordinatione Arsatii Constantinopolitani et ejus odio propter Joannem. 1180
CAP. XXI. — De Eutropio lectore, propter Joannem in carcerem conjecto. *Ibid.*
CAP. XXII. — De morte Arsatii et ordinatione pontificis Attici. 1181
CAP. XXIII. — De successione diversorum patriarcharum. *Ibid.*
CAP. XXIV. — De concussionibus quas barbari reipublicæ inferebant. *Ibid.*
CAP. XXV. — Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad unitatem revocaverit Ecclesie. 1182
CAP. XXVI. — Quomodo corpus Joannis Constantinopolim fuerit revocatum. *Ibid.*
CAP. XXVII. — De laudibus Theodosii junioris. 1183
CAP. XXVIII. — De miraculis contra Persas gestis. *Ibid.*
CAP. XXIX. — De successione pontificum. 1184
CAP. XXX. — De virtutibus Abdæ apud Persas episcopi. *Ibid.*
CAP. XXXI. — De Hormada apud Persas nobilissimo confessore. 1185
CAP. XXXII. — De Sane apud Persas confessore. 1186
CAP. XXXIII. — De Benjamin Persico diacono ejuque martyrio. *Ibid.*
CAP. XXXIV. — De Theodoro Antiocheo episcopo, et Theodoro Mopuesteno pontifice. 1187
CAP. XXXV. — De fine imperatoris Arcadii. 1188
LIBER UNDECIMUS. 1187
CAPUT PRIMUM. — Quia Theodosii junioris imperium iactatus rogebat Anthemius. *Ibid.*
CAP. II. — De Attico episcopo ejusque moribus. *Ibid.*
CAP. III. — De Theodosio episcopo Synacæ, et quemadmodum illic Macedoniam conversi sunt. 1189
CAP. IV. — Quomodo Judæus paralyticus per baptismum sit curatus. *Ibid.*
CAP. V. — De Sabbatio hæresiarcha ejusque sequaribus. 1190
CAP. VI. — De morte Dorothei Arianorum episcopi, et ordinatione Barbe, et quæ sub eo sint gesta. *Ibid.*
CAP. VII. — De ordinatione Cyrilli Alexandrini pontificis. 1191
CAP. VIII. — Quomodo apud Persas per Maritima sit Christianitas dilatata. *Ibid.*
CAP. IX. — Quomodo modum Italiam vastavit Alaricus. 1192
CAP. X. — De Celestino Romano pontifice, et quomodo Novatianus fuerit insecutus, et de Sabbatio. 1193
CAP. XI. — De seditione et necibus Christianorum quæ per Judæos apud Alexandriam provenerunt. *Ibid.*
CAP. XII. — De Hypatia philosopha, quomodo in Alexandria fuerit interempta. 1194
CAP. XIII. — Quomodo Judæi præsumptionis suæ poenitentiam exolverint. 1195
CAP. XIV. — De Judæo qui, cum sæpe baptizaretur, aqua fontis abscessit. *Ibid.*
CAP. XV. — Quomodo Barabanes rex Persarum Christianus fuerit persecutus, et a Romanis devotus. 1196
CAP. XVI. — Quomodo Arcadius Amidæ episcopus captivus Persarum redemerit a Romanis militibus, venditis vasibus ecclesie, et pactis cum sumptibus ad propria destinavit. 1198
CAP. XVII. — De Eudoxia uxore Theodosii, et de laudibus patris Theodosii. 1199

CAP. XVIII. — Quomodo Joannes tyrannus in Occidente fuerit superatus. 1200
LIBER DUODECIMUS. *Ibid.*
CAPUT PRIMUM. — De ortu Valentiniani principis filii Placidie. 1201
CAP. II. — De bonis actibus Attici Constantinopolitani pontificis. *Ibid.*
CAP. III. — De ordinatione Sisinii et moribus ipsius; et quod Proclus ordinatus Cyzici non sit receptus. 1205
CAP. IV. — De ordinatione Nestorii, et quæ sub eo in Ecclesiis mala acciderint. 1204
CAP. V. — De Ephesio concilio contra Nestorium. 1207
CAP. VI. — Quomodo Joannes Antiochenus Cyrillum damnaverit. 1208
CAP. VII. — De ordinatione Maximiani Constantinopoli. *Ibid.*
CAP. VIII. — Quod episcopi ex aliis ad alias Ecclesias sint mutati. *Ibid.*
CAP. IX. — Quomodo apud Cretam, quodam Judæo dicente se esse Moysen, plurimi Judæorum deceptione sint mortui, et reliqui facti sint Christiani. 1210
CAP. X. — De magno incendio Constantinopoli facto, et morte Maximiani, atque constitutione Procli. 1211
CAP. XI. — De conversatione et moribus Procli. 1212
CAP. XII. — De victoria barbarorum. *Ibid.*
CAP. XIII. — Quomodo filia Theodosii Valentiniana sit juncta. 1215
CAP. XIV. — Quomodo corpus Joannis episcopi sit Constantinopolim revocatum. *Ibid.*
CAP. XV. — Quomodo Eudoxia uxor imperatoris Hieroclymam sit præfecta. 1214
CAP. XVI. — Quod Proclus Thalaspium senatorem auctoritate sua Cæsareæ Cappadocie fecerit episcopum. *Ibid.*
CASSIODORI CHRONICON. 1215
COMPUTUS PASCHALIS. 1249
DE GOTHORUM ORIGINE ET REBUS GESTIS, auctore Joanne. 1251
Præfatio. *Ibid.*
CAPUT PRIMUM. — De totius orbis terrarum divisione. *Ibid.*
CAP. II. — De Britannia insula. 1252
CAP. III. — De Scanzie insule situ et nationibus. 1253
CAP. IV. — Gothi unde primum egressi, quo pacto sedes suas paulatim protulerint in Scythiam Pontico mari vicinam. 1254
CAP. V. — Scythiæ situs et descriptio, et variæ Gothorum in ea sedes. 1255
CAP. VI. — Gothi Vesosim Ægyptiorum regem profligant, et Asiam in reditu ex Ægypto subjungunt. Item, de Parthorum origine. 1257
CAP. VII. — Amazones absentibus in prælio maritis, hostium variis incursibus resistunt, et diversas Asia gentes bello superant. *Ibid.*
CAP. VIII. — De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu earumque partibus. 1258
CAP. IX. — De viris Amazonum, et eorum rege Telepho, deque ejus ortu et rebus gestis. *Ibid.*
CAP. X. — De variis Gothorum adversus reges Persarum et Macedonum bellis et victoriis. 1259
CAP. XI. — De Dicinei Boroistæ ad Gothos adventu, qui eos omnem philosophiam docuit; de re ejus summa apud Gothos auctoritate. Item de Comosico Dicinei successore. 1260
CAP. XII. — De Corillo Gothorum rege. Item descriptio Dacie antiquæ. Item descriptio Danubii. 1261
CAP. XIII. — De Dorpane Gothorum rege, et variis eorum contra Romanos sub Domitiano imp. præliis et victoriis. *Ibid.*
CAP. XIV. — Genealogia procerum Gothorum, quos illi antea, id est, semideus vocabant, deque eorum origine et fine. 1262
CAP. XV. — De Maximini imp. e gente Gothica mira fortitudine, et quo pacto ad imperium pervenerit. 1263
CAP. XVI. — Gothi antea Romanorum fuderati, ob distracta sibi stipendia hostes facti, Musiam Thraciamque vastant, ductu Ostrogothæ regis. *Ibid.*
CAP. XVII. — Fastida Gepidarum rex, Ostrogothæ Gothorum regi bellum infert; Gothi victores evadunt. Item de cogitatione inter se Gothorum et Gepidarum. 1264
CAP. XVIII. — Coniva rex Gothorum post obitum Ostrogothæ exercitum in Musiam duci, et variis præliis Romanos infestat; in quibus Decius occiditur. 1265
CAP. XIX. — Quo pacto Gallus et Volusianus fœdus cum Gothis inierint, et Emilianus Musiam infestavit. 1266
CAP. XX. — Gothi regnante Gallieno in Asiam involant, Dianæ Ephesinæ templum incendunt, Chalcædonian subvertunt, Trojam vastant, Thraciam infestant. *Ibid.*
CAP. XXI. — Maximianus imp. Gothorum auxilio maximas victorias de Parthis et Persis reportavit. Constantinus etiam eorum auxilio multa præclare gesit. *Ibid.*

Cap. XXII. — Geberich Gothorum rex Visigoro Wandalorum regi bellum inferit et vincit. Pauci Wandali e clade superstitibus Pannoniam a Constantino inhabitandam petunt et obtinent. 1267

Cap. XXIII. — De Ermanerici regis Gothorum, qui Alexandro Magno ob multas gentes quas perdomuit comparatus fuit, in Erulos, Venetos et Ostrogothos expeditionibus et victoriis. *Ibid.* 1267

Cap. XXIV. — De Hunnorum exerranda origine, veneficorum scilicet cum immundis spiritibus congressu. Et de Hunnorum in Ostrogothos Scythicos expeditione; ubi et de Immanum et terribili Hunnorum vultu. 1268

Cap. XXV. — Vesegothas, Ostrogothis a Wandala victis, a Valente imp. Moesiam habitandam appetunt et obtinent; et cum Christiani fieri cuperent, Valens, et Arianus, prædicatores Arianos ad eos mittit, et perfidias suas veneno inficit. 1269

Cap. XXVI. — Vesegothi Romanorum subditi, ingenui fame pressi et a ducibus Romanis pessime habiti, sese in libertatem vindicant, et Thracias Daclamque Ripensens occupant. Valens imp., qui eos Ariana perfidia induci curarat, divina vindicta ab ipsis conburitur. 1270

Cap. XXVII. — Vesegothas, Theodosio imp. eis intercessionem moliente, eo ægrotante ad Theossalam, Epirus, et Archalam, et Pannoniam prædandas digrediuatur. Gratianus imp. foedus cum eis facit, quod et Theodosius servavit. *Ibid.* 1270

Cap. XXVIII. — Atanaricus Vesegotharum rex, Fridigeri successor, a Theodosio imp. Constantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo efficitur, sibi que moritur: ubi et de Fœderatis, et de Theodosii adversus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Vesegotharum victoria. 1271

Cap. XXIX. — Vesegothas, subtractis sibi a Theodosii filiis consuetis donis, pertasi oculi, Alaricum sibi regem eligunt, et Italiam invadunt. *Ibid.* 1271

Cap. XXX. — Alaricus Stiliconem Gothos impinato bello adorsum cædit; Italiam vastat, Romam spoliat. Inde, in Africam cogitans, cum spoliis moritur. Vesegothas Alaricum in alveo fluminis Busentini mira ratione sepeliunt. 1272

Cap. XXXI. — Athaulfus Alarici successor Italiam spoliat. Placidiam Honorii imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendas inde Wandalos et Alanos transit. Inde in Hispaniam; ibi interficitur. Item Regnericus tertius Vesegotharum rex interficitur. 1273

Cap. XXXII. — Valla quartus Vesegotharum rex, pace cum Honorio imp. facta, Placidiam Romanis reddidit. Item de Constantino, Constante, Jovino et Sebastianus, Gallias invasoribus. 1274

Cap. XXXIII. — De Wandalarum regum serie in Africa per annos fere centum, utque Belisarius de Gelimere Constantinopolim adducto triumphavit, et Africa rursus imperio Romano adjecta fuerit. Item de Valis morte. *Ibid.* 1275

Cap. XXXIV. — Theodericus quintus Vesegotharum rex. In hunc Romani cum auxiliariis Hunnis rupta pace exercitum ducunt. Fœdera firmantur. Atilla pacatur. Item de Atillæ sola. 1275

Cap. XXXV. — De Atillæ regis Hunnorum patre, fratribus, deque ipseius statura, forma et moribus. Item de gladio Martis, quem ipse usurpavit. Locus insignis et Prisco historico. 1276

Cap. XXXVI. — Atilla, susceptæ naturæ ad vastandam orbem paratus, a Gizerico Wandalarum rege multis muneribus ad id instigatur. Is omni ratione discordiam inter Romanos et Gothos serere conatur; sed frustra. Epistola Valentiniani imp. ad Vesegothas eorumque responsum. 1277

Cap. XXXVII. — De his rebus quæ in ipsorum bellorum motibus, priusquam prælium inter Romanos et Hunnos committitur, acciderant. 1278

Cap. XXXVIII. — Positio loci quo in Catalaunensibus campis prælium inter Romanos et Hunnos est commissum, et descriptio utriusque aciei. *Ibid.* 1278

Cap. XXXIX. — Atillæ oratio ad Hunnos qua eos ad prælium adversus Romanos inveniendum exhortatur. 1279

Cap. XL. — Successus prælii commissi inter Romanos et Vesegothas ad eras Hunnos. Theoderici regis mors. Atilla se plaustris vallat. 1280

Cap. XLI. — Thorismundus Theoderico regi patri suo exsequias parat, et consilio Aetii patricii, qui Hunnis funditus interemptis, male a Gothis motuebat, imperio Romano se

recipit, et patri succedit. Franci et Gepidæ unus eisdem se stiterunt. Numerus eorum in prælio inter Romanos Atillam. 1280

Cap. XLII. — Atilla de Vesegotharum recessu a Romanis certior factus, ad oppressionem Romanorum omnium viribus se confert. Aquileiam, Mediolanum, Ticinum vastat. Leo papa ad eum accedit, et pœnem Italia certis conditionibus impetrat. Atilla ad suas sedes ultra Danubium remeant. 1280

Cap. XLIII. — Atilla in Alanos trans Ligerim constantem movet. A Thorismundo rege Vesegotharum consensu prælio in suis sedes fugere compellitur. Thorismundus rades. 1280

Cap. XLIV. — Theodericus Thorismundi frater rex Vesegotharum Nicitarum Suevorum regem, qui Hispaniam invaserat, bello superat. Achilipsum clientem Suevi proficit. Is tyrannidem affectus capite plectitur. Suevi post missu Theoderici Romismundum sibi regem eligunt. Theoderici regis mors. 1280

Cap. XLV. — Euricus Vesegotharum rex Theoderici succedit, Romanis imperatoribus aliis super alios eandem Gizericus Wandalarum rex Italiam invadit, Romanam vastat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxilio profugit, Arvernens Galliarum civitatem occupat. 1281

Cap. XLVI. — Odovacer Tardisgorum rex Italiam invadit et subjugat. 1281

Cap. XLVII. — Euricus Vesegotharum rex Arelatum, Massiliam et Burgundiones subigit. Moritur. Alaricus filius, novus Vesegotharum rex. *Ibid.* 1281

Cap. XLVIII. — Ostrogotharum regum ab Ermanarici regis decedente genealogia, usque ad Valamirum Thorismundi filium, et Atillæ mortem. *Ibid.* 1281

Cap. XLIX. — De Atillæ Hunnorum regis morte ex omnia ebrietate, et de magnificis exsequiis et præliis. 1281

Cap. L. — Atilla mortuo contentio inter innumerum eius filios de successione orta. Ardaricus Gepidarum rex Elac Atillæ filium in prælio interficit, reliquos filios ad Ponticum usque mare fugat. Marcellianus imp. variis Gothis et Gepidis diversas sedes concedit. 1281

Cap. LI. — De Gothorum qui Mureses dicuntur sedibus, et de Vuldia ipsorum pontifice, qui eos literis instigat. 1281

Cap. LII. — De Ostrogotharum varis post Atillæ mortem sedibus in Pannonia, utque Atillæ filios irruentis propulsari in Scythiam; etque Ostrogotharum cum Romanis amicitia, obside pacis Constantinopolim missu Theoderico Theodemiri filio. *Ibid.* 1281

Cap. LIII. — Ostrogothas post Atillæ mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dimone Atillæ filio, obsidentes propulsant. Vasa Ostrogotharum cum Suevis et Sciris prælia. Valamiri mors. Sciri ad intercessionem delati. 1281

Cap. LIV. — Suevorum reges Hunnandus et Alaricus cum Sarmatis et Sciris, Gepidis et Rugis in Ostrogothas moventes, maxima clade afficiuntur. 1281

Cap. LV. — Theodemirus rex in Suevos movet, eosque vastat, et pene subigit. Theodericus Theodemiri filius pene adhuc pœre iuocato patre Babai Sarmatarum regem adortus, interluit. Singidonum civitatem capit. *Ibid.* 1281

Cap. LVI. — Ostrogothas pertasi pacis, Italiam, Gallias et Illyricum inestant. Theodemirus foedere cum Romanis inito moritur. *Ibid.* 1281

Cap. LVII. — Theodericus Ostrogotharum rex a Zenone imp. Romanum evocatur, ab eo adoptatur, equestris status donatur, Odovacrum in Hesperia magna clade afficit. Insignia regis Romanorum assumit. 1282

Cap. LVIII. — De Theoderici regis uxore Amalasia, et eorundem, ejusque filii et filias, earumque cum vestris regibus conjugio aliisque affinitatibus. Item de Maudouze grassatore, et de trojano de Francis parto. 1282

Cap. LIX. — Theodericus rex senex Athalaricum filium suum Amalassenthus filium, patre orbem, regem denotat, Athalarico immatura morte sublato, mater Theodatum consubrinum suum regem instituit, qui illam in insulam quandam relegat, ubi strangulatur. 1282

Cap. LX. — Belisarius a Justiniano imp. adversus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi Witigim regem sibi eligunt; Theodatum interficiunt. Witigim Ravennam cum Mathasenta regioque opibus dedit Romanis. 1282